TEOLOGIA DOMMATICA
163
D
7.- 8.
BIB.NAZ.NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
163
D
7—8
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

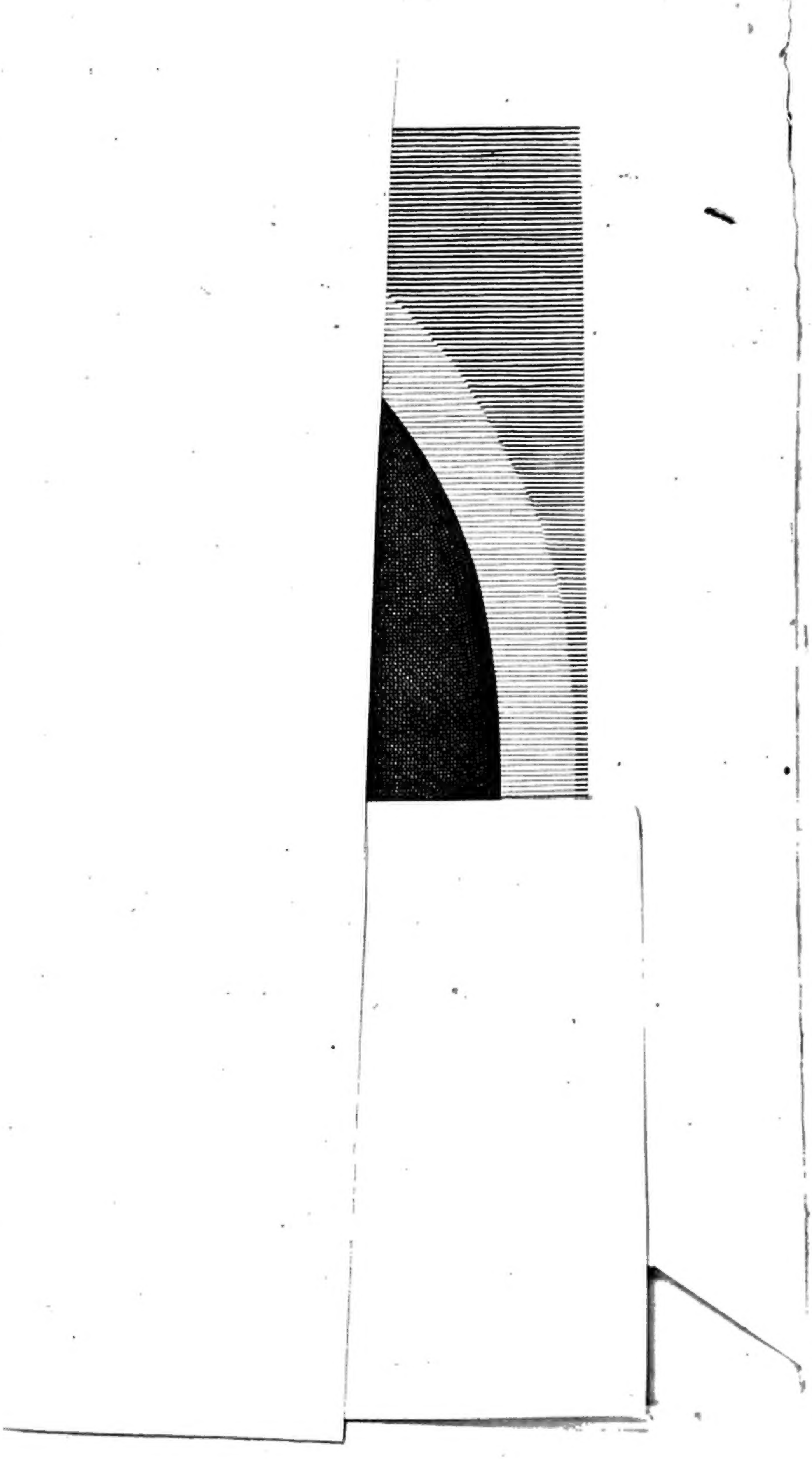
[illegible]

A,

ars
:a

.: Idea
&c.

IT,
e.

THEORETICO-PRACTICA
THEOLOGIA,

QUA,

Per ſingula capita Theologica, pars exegetica, dogmatica, elenchtica & practica, perpetua ſucceſſione conjugantur.

EDITIO NOVA.

ACCEDUNT:

Hiſtoria Eccleſiaſtica plena fere, quanquam compendioſa: Idea Theologiæ Moralis: Hypotypoſis Theologiæ Aſceticæ &c.

AUCTORE

PETRO VAN MASTRICHT,

SS. Theol. in Academia Ultraj. Doctore & Profeſſore.

TOMUS PRIMUS.

AMSTELODAMI.

SUMPTIBUS SOCIETATIS.

MDCCXXIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRO
AMPLISSIMO CONSULTISSIMOQUE,
D. GERHARDO van MASTRICHT,
JCto, OLIM JURIUM ET HISTORIARUM
PROFESSORI;
NUNC
REIPUBLICÆ BREMANÆ SYNDICO,
POLIHISTORI, ἐυμαθεστάτῳ,
FRATRI UNICO
S. P. D.
PETRUS van MASTRICHT,

Vides, **FRATER UNICE**, nomen tuum proſtare, in hoc frontiſpicio; quorſum; exiſtimas? Num, ut te obſcurum & latitantem, tuis Bremenſibus, aut Orbi etiam univerſo patefacerem? Ut tuas virtutes: pietatem, juſtitiam, æquitatem, prudentiam, in apricum producerem? Ut tuam eruditionem & polymathiam, in quovis ſtudiorum genere, in Theologicis, Juridicis, Hiſtoricis, Criticis aliiſque, erudito noſtro ſeculo ſiſterem? Si te novi, & novi ſane, iſtis vanitatibus parum caperis: & ſi tu me noſti, mihi iſta parum conveniunt. Faciant iſtud alii, & fecerunt pridem, viri etiam magni, & tu ipſe feciſti, non equidem dictis; ſed, quod potius, factis: neque enim hoc loquuntur, tantum quæ dudum publico præſtiti, de *Suſceptore*; de *Jure Eccleſiaſtico* & *Pontificio* in

notis ad Anton. Auguſtinum & Gratianum, aliiſque, & faceres magis etiam, in his, quæ ad *varias* Novi Teſtamenti *lectiones*, ad *Bibliothecam univerſalem*, & imprimis ad *Antiquitates Eccleſiaſticas*, & ejus generis alia, affecta habes, quæ hiſce meis oculis olim hauſi, ſi modo, divina Fata, otium indulgerent, affectis efficiendis. Quorſum igitur tuum nomen hic proſtat? Ut cum noſtra ἀδελφίζει, meam φιλαδελφίαν conteſtarer: ut & poſteritas, communionem noſtram, ut in ſanguine; ita & in animis & ſtudiis agnoſceret: ut deſiderium meum, videndi in publico, ἀνέκδοτα tua quæ dixi, patefacerem: non addam, quod exploratum habeam, te inſtituto huic, quantum ſaltem ad theoriæ & praxeos conjugationem, plane applaudere, ejuſque ἐργοδιώκτην exſtitiſſe. Utinam inter Politicos & Jureconſultos, tales paſſim occurrerent; haberent ſane, & Eccleſia & Reſpublica, de quibus ſibi gratularentur. Accipe igitur, MI FRATER, quod offero, & eo animo quo offero, ut Orbis agnoſcat, nos Fratres eſſe, & nomine, & omine. Vale, & hoc age, ut tua videamus, ſicut mea tu hic vides.

PRÆ-

PRÆFATIO.

Non multis; ſed tamen & non nullis, te detinebo in hoc limine, Lector benevole, ut indolem, iteratæ hujus editionis perſpicias.

Si mireris, *typos* exiliores huic editioni adhibitos fuiſſe, quam priori; cogitabis, hoc eo factum, ut prioris duo volumina, in unam pellem redigerem, eoque tuis ſumptibus parcerem; etſi hoc fefellit, per tota additamenta; hoc ſaltem te habiturum, ut duobus voluminibus, jam habeas, quæ tribus alias neceſſariis, fuiſſes habiturus: &, ſi hoc officiat oculorum perſpicaciæ, cogitabam hoc facili negotio compenſaturum, juvenum quidem oculorum acumen; ſenilium vero perſpicillos.

Interim hac editione, habebis id omne, quod habebas præcedenti; nec tantum multo emaculatius; ſed etiam, tertia parte ſaltem, locupletius:

Etenim in *Exegeticis*, Scripturæ textus, capitibus Theologiæ, pro fundamento ſubſtructi, ad compendium ſpatii, priori editioni, non paulo aridius præfixi; hic non nihil explicatius, ex philologia, præmiſſi comparent, ad hoc ut Naziræi noſtri, ſuperſtruendis capitibus Theologicis, Scripturæ fundamentis adſueſcerent. In his, quantum fieri potuit, nos à terminis artis logicæ; qui publicis non adeo conveniunt, cohibuimus, & ex natura textus diduximus; ut & hic rerum naturæ adſueſcerent.

In *Elenchticis*, omnes converſias, ad quæſtiones redegimus, ut ſingularum hiſtoriam commodius tangeremus, eorum πρῶτον ψεῦδος, ſententiarum divortia, & medium orthodoxiæ locum, inter declinantes ab utraque parte, ſententias heterodoxas, facilius aſſequeretur lector, & ab hoc utriuſque exorbitantis extremitatis difficultatibus, facilius ac ſolidius occurreret. Exiſtimabam enim maximum eſſe, in determinandis controverſiis compendium, ſi utriuſque partis exorbitationes, habeas perſpectas.

In *Practicis* rarior accidit amplificatio, ne in nimiam molem degeneraret Theologia noſtra, ne in plura volumina ſe diffunderet, & ex eo ſcopo brevitatis fruſtrarer; cum præſertim lector attentus, amplificationes, ex congeſtis Scripturæ teſtimoniis, paulo attentius expenſis, non magno negotio adornare poſſit, ſi cumprimis obſervet, non omnia, demonſtrationi; ſed nonnulla illuſtrationi tantum fuiſſe adjecta.

Adſperſa eſt libro *octavo*, de *diſpenſatione fœderis gratiæ* per omnia Eccleſiæ ſecula, *hiſtoria Eccleſiaſtica*, plena quidem; aſt compendioſa, in qua ſingularum Eccleſiæ ætatum προεςῶτας, tam politicos quam Eccleſiaſticos: Patriarchas, Judices, Reges, utriuſque Regni, tam Judaici, quam Iſraelitici, & ſingulorum maxime memorabilia, habebis, quoad *Vetus* Teſtamentum; quoad *Novum*: Imperatores & Pontifices Romani, ſinguli, in ſuis memorabilioribus, tibi occurrent: tum *Theologiæ* ſtatus, & ab ea deviantes paſſim hæreſes erroreſque; tum *Eccleſiæ* ſtatus, ejuſque propagatores, Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Euangeliſtæ, quorum ſingulatim hiſtoria pertexitur: propagationis adminicula, nim. Scriptores Eccleſiaſtici, Synodi, Scholæ, Regiminis forma, Perſecutiones, Martyria & id genus alia, ad Eccleſiam ſpectantia, quibus exhauriri credo, quicquid ad plenam hiſtoriam Eccleſiaſticam deſiderari queat: ſed compendioſe tamen, quod alias mihi excurrendum fuiſſet in complura, eaque vaſta volumina. Occeperam dudum quaſi pro commentario, in breviorem prioris editionis epitomen, opus ſatis copioſum de *Fatis Eccleſiæ*, illudque ad hiſtoriam Iſaaci Patriarchæ perduxeram; aſt cum iſtud in nimiam molem abire, animadverterem; facta collatione cum ætate mea provectiore, & quod alia Eccleſiæ magis proficua, excluſurum eſſet; quaſi deſperabundus, ad hoc quod vides compendium, ſepolui. Quod ſi interim, integrum aveas habere Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſyntagma; ſatisfaciet, ſcio, præ multis aliis, ὁ πανὺ *Spanhemius*, in ſuis operibus hiſtoricis, quæ jam ſub prelo Lugdunenſi-Batavo, ſudant feliciter, quibus Deus adſpiret ſua benedictione, ut brevi luce publica fruantur. Interim quo noſtrorum ſynopticorum, ordinem & cohærentiam, in paragraphis pluſculum longis, dexterius aſſequaris; ſuccurrere tibi conabor, præfixo *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* juxta librum octavum, peculiari Sceleto. Chronologorum contentionibus infinitis, me admiſcere nolui, contentus ſequi receptiorem ſententiam.

Accedit hac editione ad ſyſtematis Theologici integritatem, Idea *Theologiæ moralis*, circa virtutes Chriſtianas ſimplices occupata, ubi earum naturam, ſigna, bona & adminicula, ſingulis ſubjeci, ſtylo quam maxime laconico, ut attentum requirant Lectorem. Methodum ſectatus ſum, Cl. Ameſii, in *Medulla* & *Caſibus conſcientiæ*, quæ mihi viſa eſt, adeo commoda, ut aliam ei ſubſtituere, nec voluerim, nec debuerim. In his primo quidem propoſitum habui, ut diffuſior eſſem, uti patet è tribus diſputationibus, de ſola *Obedientia fidei* habitis; poſtea ætati diffiſus, in alterum extremum prolapſus, nimium conciſus exſtiti, ut tres illas diſputationes, in pauculas lineas contraxerim, tandem in pro-

greſſu

greſſu, ad mediocritatem pertigi, ne nimium arida eſſent, nec Lectorem parum juvarent.

Etiam adjeci Hypotypoſin *Theologiæ Aſceticæ*, de virtutibus complexis, ſeu de exercitiis pietatis, per omnem vitæ caſum, per quatuor omnino libros, qui articulatius, per plura capita, jam in unum contracta, fuiſſent repræſentata, ni prolixitudinis metus cohibuiſſet; habebis tamen potiora, quæ in plura, ſi res exigat, abſque negotio dilatari poſſint. Via mihi hic calcanda fuit, Proteſtantibus parum trita, quod cum Adverſariis veritatis, ipſis in acie continuo ſtandum fuerit. Britanni ſparſim, plura præſtiterunt, quos conferendos omnino ſuadeo.

In *Moralibus* pariter & *Aſceticis*, explicatior eſſe debuiſſem; aſt vero, cum hoc per ætatem fere ſeptuagenariam, & ne nimium protraheretur hæc editio, non detur: non magis eſt in votis; quam ut Viri docti, quos noſtra ætas, tanta copia alit, ſpiritus ſuos, quos jam, in minus neceſſariis & inutilibus exhauriunt, in hæc πρακτικώτερα impenderent, reperturi tantum difficultatis, pariter & utilitatis, ut non minus gloriæ, hinc ſibi polliceri queant, quam ex otioſis ſuis præſentibus, & cum multo ampliore, gloriæ divinæ & ædificationis eccleſiaſticæ emolumento.

Quantum denique ad *Indices*, illum qui Scripturæ loca, è magna eorum copia excerpit, Ornatiſſimi, & eruditiſſimi viri Juvenis D. *Guilielmi Mulleri*, SS. Miniſterio eccleſiaſtico propediem Candidandi, fidei plane commiſi, reliquos ipſe adornavi, ejus colludente opera.

Tandem, ut & uſum noſtrorum, in homileticis pro concione habeas, id unum moneo, ut caute obſerves, prædominans argumentum textus tui; tum noſtra, per ſua capita conferas, ea quæ in rem tuam erunt commodiſſima, arrectis tantum animi viribus, ut Scripturæ locorum vim & efficaciam, cum ad amplificandum; tum ad demonſtrandum, aſſequaris quantum ſatis. His prælibatis, jam ad ipſum opus; te dimitto.

H. PONTANI
ORATIO
IN OBITUM
PETRI VAN MASTRICHT.

TEllurem cœlo nuptam, rerum omnium, atque ipſorum Deorum matrem Ægyptii, Phryges, Græci & tandem Romani ingenti ſtudio coluerunt; poſtquam Scipio Naſica illius imaginem ex Phrygia in Tyberim adportatam, à nautis accepiſſet, eamque primariis matronis tradidiſſet, ut in ædem Victoriæ transferretur: Quas inter quandoquidem Claudia Quinta Appii Cæci filia eminuit, in veſtibulo ejuſdem Templi ſtatuam merita eſt, quam fingunt intactam manſiſſe, tametſi Sacrarium bis conflagraverit. Si vero miſeris hominibus cæca & fæda ſuperſtitione abreptis tanta veneratio fuerit illius Matris, ex qua corporis alimenta prognaſci opinabantur; longe rectius omnes boni tam civitatis, quam urbis Trajectinæ cives & incolæ almam matrem Academiam amant & reverentur, quam Patriæ Patres intra hæc mœnia receperunt, non modo corporis, ſed mentis fructiferam efformatricem, divinis humaniſque rebus utilem & neceſſariam, quin imo Urbi & Orbi ſalutarem. Quanto autem major communis omnium Matris nos tenet & inceſſit amor & religio; tanto vehementius jure merito dolemus, cum illius ærumnas & clades experimur, vel ultima etiam fata ſive audimus ſive præſentiſcimus. Ille ſanequam affectus mihi firmiſſime adhæſit ab eo tempore, quo pars aliqua factus ſum doctorum publicorum, quos Procerum cura & benevolentia erudiendæ juventuti præfecit, ne vitam ſine literis tranſigat, quæ nihil eſt, præterquam vivi hominis ſepultura. Si quæ læta & fortunata noſtris Muſis acciderunt, exquiſitæ mihi deliciæ fuerunt, & pluris, quam ulla corporis oblectamenta; ſin adverſa, illis non aliter, quam malis & doloribus propriæ matris ingemui. Poſterioris eheu generis his annis tam multa & gravia nobis incubuerunt, ut eorum ſine lachrymis vix poſſim recordari. Non equidem benignitate ſupremi Numinis ita ſunt afflictæ res Academicæ, & ſpeciatim Theologicæ, non eouſque noſtra proceſſit calamitas, uti mendax calumnia, procul & prope, omnibus compitis diſſeminavit; quaſi antiqua Scholarum noſtrarum frequentia iviſſet in meram ſolitudinem. Hujuſmodi obtrectationes pudefaciunt frequentiſſima aliorum ſubſellia, quibus pace veſtra liceat mea ſubjungere, quæ præterito ſemeſtri quinquaginta admodum ornatiſſimi juvenes non tantum ex his oris, ſed ex Anglia, Scotia, Hibernia, Germania, Sileſia, Boruſſia, Hungaria, occuparunt: interea vulnera nobis inflicta & intentatas mortes inficiari nequeo. Ne rem altius deducam, tribus abhinc annis occidit incomparabilis Grævius, in cujus morte quantam

&

& quam irreparabilem eum univerſo Orbe jacturam fecerimus, ne invidia quidem negaverit. Veriſſime Cl. Burmannus ipſi juſta ſoluturus, cum Metello Macedonico exclamabat: concurrite Cives, Urbis & Academiæ noſtræ mœnia ſunt everſa, & quamvis vana fore vatum carmina ſperemus, quæ in Jubilæo noſtro præcinuerunt, illuſtrem hanc Academiam cum Illuſtri Grævio morituram, hæc tamen ſunt tempora, ut non immerito ad ejuſmodi omnia & auguria exhorreſcamus. Ante triennium Grævius, ante trimeſtre obiit Gerhardus Vriſius: veſtram fidem! quantum ordinis noſtri ornamentum? Teſtamento caverat, ne quiſpiam collegarum ei parentaret; ſed abſit à me longiſſime, ut tam commodam occaſionem nactus, maxima Viri merita, quibus noſtram Academiam ſibi obſtrinxit, ingrato ſilentio transmittam. Habuit ille deceſſores egregios, Reinerium, Schotanum, Goorium, Senguerdium, Berkringerum, Paulum & Danielem Voetios, Ravenſpergerum, Bruinium, Mansveldium, quos inter invenias, qui fama & meritis excelluerunt. Non ibo in laudes eorum, ne honoratiſſimis viris turpi aſſentatione blandiri videar, qui plures ex illis proximo ſanguinis & cognationis vinculo attingunt, ſuiſque majoribus in hac urbe ſupervivunt. Unius Ravenſpergeri meminiſſe libet, qui in prima juventa parentem Steinfurtenſem & Groninganum Theologum longe ſupergreſſus, fama ingenii magnopere inclaruit, imprimis, cum Spinoſam aggrederetur, tametſi pleraque ejus ſcripta perierint, quo caſu, neſcio, certe inſigni detrimento boni publici & poſteritatis. Hinc etiam cum viri immortales Biſterveldius & Alſtedius Albæ Juliæ in Tranſilvania auſpicio Principis Racoci novam Academiam molirentur, ipſe ad Philoſophiam docendam eo vocatus eſt tam lautis conditionibus, ut neſciam, an ullus ex Profeſſoribus noſtræ Belgicæ fruatur tanto ſtipendio. Sive autem ſtationem oblatam recuſaverit, quod à pulcherrimo Trajecto ægre avelleretur, ſive fato præventus, accipere non potuerit, dicere non auſim; reliqua vero mihi perſpecta ſunt; nam cum Meppelæ in agro Drentino prima miniſterii mei Eccleſiaſtici tyrocinia ponerem, cujus ſuaviſſimi temporis nulla me unquam oblivio capiet, apud Prætorem Sciccardum eruditum ſenem noſtri Ravenſpergeri avunculum tabulas vocationis inveni & non abſque admiratione avidiſſime perlegi. Tantis viris ſucceſſit Vriſius; at vehementer fallor, vel omnes nominis celebritate, docendi facilitate, laboris aſſiduitate & pertinacia, etiam cum diuturni morbi doloribus affligeretur, denique auditorum frequentia, aut æquavit, aut exceſſit. Tantus amor Patriæ & Academiæ Patriæ eum ſtimulabat, ut, cum difficillimis temporibus, Gallis vix urbe egreſſis, afflictoque miſerabiliter ærario publico, non admodum lauta mercede ex Collegio Leidenſi ad hoc Athenæum vocaretur, neque auro, neque ordinariæ Profeſſionis Philoſophicæ oblatione, neque ullis aliis pollicitationibus Lugduni Batavorum retineri potuerit. Poſtea cum hic floreret, & Trajectinam cathedram ornaret, iterum honorifico ſtipendio ad Leidenſem Academiam invitatus eſt, cumque ampliſſimus Senatus noſter abitum civis tantopere ſibi dilecti & dediti metueret, quaſcunque conditiones hic manendi illius arbitrio & ſententiæ permiſit; Ipſe vero æquis & mediocribus contentus in perpetuum ſe chariſſimæ Patriæ addixit. Cum poſtremo ſexennio veluti exanime cadaver circumambularet, cathedram tamen deſerere non poterat, alliciente Præceptorem ſuum diſcipulorum caterva. Quamvis enim prava conſuetudo etiam ad nos pervaſerit, ut cives Academiæ maximo ſuo damno ſcholas

domeſticas ſectando, publicas aſpernentur, ille tamen ad poſtremam uſque prælectionem frequentiſſimo auditorio gaudebat, poteratque aures & animos audientium velut incantatione quadam, laudabili tamen & utiliſſima, ita demulcere & excitare, ut ſibi coſtantiſſime adhærerent, quod in Juſto Lipſio prolixe laudat Boxhornius. Quotusquiſque almæ matris academiæ cultor & amator ſupereſt, qui illius vices non doleat & hæc fata non deploret, præeuntibus nobiliſſimis urbis magiſtratibus, qui ægerrime tulerunt, & difficulter conſenſerunt, ut tanti Viri laudatio funebris intermitteretur, neque expugnata fuiſſet eorum ſententia, niſi tandem reverentia erga ultimam defuncti voluntatem prævaluiſſet, quod novum eſt honoris & amoris argumentum; quibus ſpero me quadantenus ſatisfacturum opportuno hoc elogio; tribuo etenim patriæ & academiæ Patribus illam filiorum Pomponii Romanorum ducis laudabilem generoſitatem, qui cum parenti victori tres columnas poſuiſſent; unam pugnatori; alteram victori; tertiam triumphatori; & parentis modeſtia hunc honorem detrectaret, illi quartam Pomponio contemptori ſuperaddiderunt. Cum adhuc ſanus & incolumis Grævius inter nos verſaretur, & Vriſii valetudo labaſceret, ſæpe triſtis auribus meis ingeminavit, erat enim, uti non ignoratis, mihi amiciſſimus, adverſa quæque Athenæo noſtro inſtare, ſi ægrotus moreretur. Dum hæc memori mente jam repeto, atque cogito utrumque, & Grævium, cujus fatis vatum carmina Academiæ fata connexuerunt, & Vrieſium, in cujus fatis Grævius Academiæ vices prætimeſcebat & deplorabat, non accuſabitis vecordiam meam, ſi parem metum & pavorem in me comperiar, dum enim perpendo, non venturos eſſe ad Theologorum, Juriſconſultorum & Medicorum ſcholas, qui ad illas rite adeundas ab utroque tanto numero parabantur, totus contremiſco. Si contra hæc omnia, quorum minimus apex à veritate non aberrat, hiſcere audeat invidia, quod vix crediderim, ſibi nocebit, non mortuo heroi, qui omnem invidiam ſupergreſſus eſt. Ergo in vicina æde jam ſilet Vriſius; ex contiguo atrio diſceſſit ſapientia, & luctui noſtro neque modus neque finis imponeretur, niſi ſupereſſent viri doctiſſimi & diligentiſſimi, qui hoc agent fortiter & viriliter, ut abeuntem & fugientem ſapientiam morentur, & ad priſtinas ſedes reducant.

Dum lugemus ademptum nobis Vrieſium, ecce moritur longævus ſenex Petrus Maſtrigtius, cujus caducas exuvias heri eodem tumulo cum Vrieſio recondidimus, ut animis conjunctiſſimi etiam in ſepulchro corporibus copularentur, & junctis manibus reſurgentes Servatori ad judicium redeunti occurrerent: At vero, ut piæ & eruditæ mentis dotes & res geſtas contemplemur, jam convenimus. Id ſuis Heroibus, id viris & feminis, pace & bello claris, maxime eruditis, præſtitit antiquitas; Id Martyribus Eccleſia; à quibus laudabilis illa conſuetudo in hæc uſque tempora perennavit, ut ſuperſtites inſpicerent in vitas defunctorum tanquam in ſpeculum, & diſcerent ad illorum exemplar dicta, facta & cogitata ſtudioſe conformare. Hanc provinciam propter non unius ſonticæ rationis pondus maluiſſem deprecari; poſteaquam vero comperi ultimam voluntatem morientis & Senatus noſtri arbitrium in eo conſpirare, ut mihi honorificum hoc onus imponeretur, ſolam obſequii gloriam mihi relictam eſſe conſiderans, illud non invitus ſuſcepi. Cum vero me operi accingo, Petrum laudaturus, diem ſuum obit aliud noſtri ordinis decus Paulus Bauldri, cujus oſſa & cineres nudius

nudius tertius terræ mandavimus, quique mihi fuit chariſſimus & familiariſſimus. Is vero uti eruditione ſua principibus in Italia & Gallia viris, nominatim Cardinali Noriſio & Huetio Epiſcopo innotuit & placuit, atque victima Gallicæ crudelitatis Crœſi divitias, quas poſſidebat, veræ religionis amore, in pauper exilium commutavit, & eximia vitæ ſanctitate popularibus ſuis & nobis omnibus, mihique ſingulariſſime præluxit, ut maximo ſuo merito in numerum Martyrum & Confeſſorum ſit referendus; ita clariſſimi mihique amiciſſimi collegæ Relandi laudatione brevi inſtituenda eſt digniſſimus. Hoc ergo miſſo, ad meum Petrum revertor, eumque celebraturus, à patria incipio, quæ ipſum nobilitavit, erat enim domo Colonienſis. Si animus eſſet ad veteres Ubios excurrere, ſi ad Neronis matrem inter illos natam, cujus auſpiciis poſtea in illas oras Romanorum colonia eſt traducta, quæ urbi nomen dedit, atque Ubios in Agrippinenſes mutavit, ſi omnia florentiſſimæ urbis vera & ficta decora enarrarem, ſi ad Hermannum Archiepiſcopum Reformatorem; ſi ad viros doctos; ſi ad Theologos deſcenderem, quos illa fœcundo ſinu peperit, non illos nugatores & ſophiſtas priſcis temporibus, qui ſcholaſtica barbarie & inutilibus præceptiunculis juventutem detinuerunt & perdiderunt; ſed ad meliores, qui bonis literis & explanandis Græcis & Latinis ſcriptoribus feliciter incubuerunt, quos inter eminet Mauritius Comes Spilenbergius, in maxima Baſilica Colonienſi Canonicus, qui cum Rudolpho Agricola & Langenio equite Monaſterienſi, Franciſco Philelpho, & Theodoro Gazæ aliiſque utriuſque linguæ inſtauratoribus in Italia operam dedit, ſi, inquam, hæc & ſimilia perſequi vellem, quis tandem dicendi finis foret? Neque etiam in patria tantum laudis argumentum eſt: ſi bonos genuit Colonia, etiam malos produxit. Talis erat Theodoricus, Doctor Theologus, qui Conciliabulo Conſtantienſi interfuit, & ſeſſione XIII. ad Patres verba fecit; quique innocentiſſimum Martyrem Johannem Huſſum impie vexavit: talis erat Conradus Vorſtius, quem ex duobus maximis diſcipulis Piſcator peſſimum appellare ſolebat, uti Henricum Altingium optimum, quique elegantiſſimo ingenio & multiplici doctrina abuſus, ſcholam Steinfurtenſem mihi patriam & totum orbem reformatum miſerabiliter afflixit, magiſque afflixiſſet, ſi Leidenſem cathedram obtinuiſſet, & peſſimis quorundam conſiliis tam ampliſſimi magiſtratus Amſtelodamenſes, omneſque in tota Belgarum republica veritatis catholicæ tenaces, quam exteri etiam orthodoxi Principes & Reges fortiter & viriliter non interceſſiſſent. Libentius ignoſcerem erroribus tametſi fœdis viri doctiſſimi, ſi ingenue faſſus eſſet, quod clauſum pectore retinebat: Sed quis non iraſcatur ſimulationibus ejus, quibus tota vita incautis impoſuit. Scilicet ille ſemel atque iterum Heidelbergæ ſacramento recepit ſe catecheſi Palatinæ immoriturum; ille ore & ſcripto, verbis & lachrymis toties Ordinibus Hollandiæ teſtatus eſt, ſe tantum diſcrepare à quibuſdam eccleſiis reformatis in doctrina de prædeſtinatione annexiſque capitibus; reliquis omnibus ex animi ſententia conſentire; ſcilicet Illi Bertius apoſtata epitaphium ſcripſit, cujus ſumma erat: Eccleſiam Reformatam Vorſtio iniquiſſimam & tamen dilectiſſimam fuiſſe & manſiſſe; ſcilicet ille toties Trinitatem unius Dei eſt confeſſus, damnato pariter Ario & Socino, Ille ſynodo Dordracenæ ante latam ſententiam offerebat ſingulari libro Socinum confutare, & tamen jam nemo niſi malevolus dubitat ipſum fuiſſe Trinæ Numinis Hypoſtaſeos adverſarium, quod Sandius vir

 doctus

doctus & ingenuus, uti vidit, ita non diſſimulavit. Hujus farinæ erat Theologus ille Colonienſis, quod operæ pretium putavi hoc excurſu indicare, ut rubore ſuffundantur & dediſcant maledicere, qui hodie adhuc ejus cauſam tuentur, atque acriter increpant fortiſſimos & laudatiſſimos viros, qui in Republica & Eccleſia hoc egerunt, ne Leidenſi Academiæ imponeretur. Propterea cum exiguum ſit, quod ad ſui civis præſtantiam confert patria, hoc potius de noſtro Colonienſi dicam, ipſius majores incolas & hoſpites, nequaquam cives natos eſſe Coloniæ, fuerunt enim, uti hodie Bauldrius, ita ipſi olim glorioſiſſimi Confeſſores, qui Coloniam confugerant, ut conſcientiæ & religionis libertate fruerentur, quam in eorum patria Romanæ perſecutionis carnifices crudeliter perſequebantur. Nimirum præſtabat peregrinari & hoſpitari Coloniæ cum Sacris Chriſtianis, quam jure civitatis gaudere & conſulari dignitate fulgere in patria.

Nempe proavus ipſius & proavia, inter primos Orientis Euangelii lumine ſunt illuſtrati, quorum ille Anno cIↃ cIↃLXXVII. in prima & crudeliſſima obſidione Moſæ Trajectina, quia non ſat cito manibus Hiſpanorum à liberis eripiebatur, præterlabentibus Moſæ aquis ſuffocatus eſt. Avus autem Cornelius, qui cum avia eundem annum LXXXIII. intraverat, tempore Albanææ perſecutionis cum unica ſorore, poſtquam abeundi licentiam auro redemiſſet, Moſa Trajecto ſe Coloniam recepit: inde factum eſt, quod ipſe cum poſteritate cognomen Maſtrigtiorum vel *van Maſtricht* adoptaverit, cum alias Gente Sconingia ſint oriundi, quæ illis temporibus Moſæ Trajecti fuit honoratiſſima. Pater Thomas avitis veſtigiis inſiſtens dudum Presbyterii Colonienſis Aſſeſſor cum Paſtoribus gregem illo loco clanculum coactum fideliſſime pavit & gubernavit. Avus maternus erat Plancius vulgo le Planq Conſul Athenſis, cujus avia ibidem in æde majori eodem tumulo, cum XXII. liberis condita eſt, hodieque monachæ habitu, quæ totidem liberos ſacra veſte contegit in ſepulchri ſaxo ænea lamina inducto, depicta conſpicitur. Ipſe vero pertæſus ſuperſtitionem Romanenſem, quod nuper fecerunt innumera Gallicæ crudelitatis exempla, non modo relicto conſulatu, ſed uxore & liberis, quod abeuntem ſequi nollent, Antverpiam ſe contulit, quæ illa ætate profugorum erat aſylum. Poſtea ſimulato morbo conjugem ad ſe pellexit, invitamque & flentem cum quatuor liberis Coloniam tranſtulit, quibus, tametſi fertile matrimonium quinque addiderit, facta feliciter mercatura, Deus per quam abundanter proſpexit, ut neceſſe non fuerit amiſſas opes avitas dolere & concupiſcere. Ex hoc noveno liberorum populo Johanna Thomæ Maſtrigtio nupſit, eumque numeroſa prole beavit, ex quibus noſtro Petro denato, tantum ſupereſt Gerhardus, qui tametſi illo ſit decennio junior, neutiquam tamen ipſi pietate & eruditione minor eſt, nam utriuſque non tralatitia ſpecimina dedit, ante Teutoburgi, ubi in cathedra Juriſconſultorum eminuit, jam Bremæ, cujus Reipublicæ eſt Conſiliarius & Orator, variis legationibus & perennaturis ſcriptis illuſtris; Plura addere non audeo, ne gravis ſim verecundiæ præſentis. Ex his liquet, quo ſanguine cretus ſit noſter Petrus, quibuſque majorum imaginibus gloriari poſſit. Natus autem eſt menſe Novembri An. cIↃ cIↃcxxx. ex quo conſtat, verum eſſe quod mihi lecto ejus aſſiſtenti dixit, ſe longius abeſſe à ſeptuageſimo quam ab octuageſimo. Ita ultimam ordinariæ ætatis metam contigit, ita albentem & micantem ſenectutis coronam meruit. Miraculi inſtar

ſtar

ſtar eſt, quod in illa naturæ humanæ fragilitate tam multis præſtantibus Theologis longior ætas obtigerit, tametſi perpetua cura & indefeſſo labore viribus & vigore corpus exhauriant, & hujus vitæ lampadem nimio uſu extinguant, Petrus, Paulus, Johannes, Titus, Polycarpus, Epiphanius, Athanaſius, Hieronymus, aliique infiniti veterum; venerabilis Beza, Molinæus, Paræus, uterque Rivetus, Mareſius, Heidanus, Spanhemius, & cujus oblivifci nefas foret, Gisbertus Voetius, immortale hujus Academiæ columen, tametſi quotidie ſtupendis oneribus frangerentur, nihilominus vel octuaginta annos impleverunt, vel ad hunc primæ altitudinis gradum appropinquarunt. Uti divina providentia peccata Eccleſiæ caſtigat, illi ſæpe ſummos viros eripiendo, qui necdum florem juventæ detriverant, ita ſingularia præbet bonitatis & potentiæ ſuæ documenta, quoties antiſtitum ætatem ad tantum faſtigium producit. Senex in domo bonum ſignum eſt, dixerunt Hebræorum ſapientes; quia labantes domos nonnunquam ſua prudentia & pietate confirmant. Quid ni propter eaſdem rationes ſenem in domo Dei bonum ſignum eſſe dicamus, cujus præfecti Presbyteri Senes vocantur, & eorum ſenatus Presbyterium, non quod ſolis ſenibus Eccleſiarum præfecturæ debeant committi, ſed illis tantum, qui ſimili gravitate, prudentia & pietate ſunt conſpicui. Si vero bonum ſignum eſt in domo Dei ſenex; malum ſit oportet, quoties ſenibus & eorum conſilio orbatur. Alii ex iiſdem magiſtris ſenes familiarum ſcipiones appellarunt; ſi hoc iterum ac Eccleſiam Dei transferimus, quis non fractis baculis illius caſum & ruinam extimeſcat? Sunt quidem uti omnis ætatis, ita etiam ſenectutis dedecora quoque inter Eccleſiaſticos, quorum malitia cum annis accreſcit, hos uti non moramur, ita illi, qui lauream ſenectutis adipiſcuntur, dum ambulant in ſemita juſtitiæ, & operi ſupremi ſui Domini fideles immoriuntur, ſicuti noſter, multiplici honore ſunt digniſſimi, & quaſi Numina adorandi, qui noſtri cauſa abitum in cœleſte ſolum comperendinant.

Verum cum non ſuo, nec parentum ſanguine, ſed propria virtute noſter nitatur, genuſque & proavos & quæcunque ipſe non fecerat, pro ſuis non habuerit, agedum, illa, quæ ipſi tantum propria ſunt, accurate contemplemur. Pueritiam in ludo Teutoburgenſi tranſegit, ubi egregium condiſcipulum nactus eſt Theodorum Undereikium, inſignem poſtea Dei ſervum miniſterio Caſſellano, Bremenſi, & utiliſſimis ſcriptis celebrem. Poſtquam exceſſit ex ephebis, & poſt egregios profectus in Græcis & Latinis literis ad Academias eſſet mittendus, præ aliis Ultrajectina placuit, non tantum propter doctorum celebritatem, ſed etiam Scotti famoſiſſimi chirurgi cauſa, cujus opem implorabant parentes, ad ſanandum pedis & lumborum vitium, quod nullo naturæ defectu, ſed ſolius famulæ incuria filio in infantia acciderat; etſi vero ſpes fefellerit medicum, neque potuerit corpori claudicationem tollere, doctores, formandæ menti erant præfecti, Voetius, Hoornbekius, Dematius æterna memoria digni, ita ejus animum formarunt, ut præ omnibus inter Academiæ alumnos excelluerit. Salutavit etiam Leidenſem Academiam, nec non Heidelbergenſem; ſemel quoque in Angliam transfretavit, addiſcendæ linguæ & excolendæ ſacræ praxeos gratia, ſed iteratis vicibus ad veteres præceptores Trajectum recurrit, ita, ut ſi menſium & dierum rationes ineantur, hic fere quinque annis integris & ſi non continuis ſubſtiterit. Anno LII. præcedentis ſeculi à veneranda Claſſe Ultrajectina in cenſum Candidatorum ſacri Miniſte-

rii relatus eſt, & ampliſſimis teſtimoniis Academicis & Eccleſiaſticis ornatus ad patrios lares remeavit, & paulo poſt Xantenſi Eccleſiæ prope Veſaliam aliquamdiu vicariam operam præſtitit. Deinde Tychopoli Evangelium annuntiavit, quod eo tempore Reformatis tota Dania nullo alio loco permittebatur; verum cum eximia pietate maximæ Reginæ Charlottæ Ameliæ, quæ nupera æſtate hæc mœnia ſubiit, in regia metropoli Reformatæ religioni templum aperiretur, in aula Danica conſilia agebantur, ut ex vicinia Coppenhagam vocaretur; ſed illis interceſſit ſereniſſimus & potentiſſimus Elector Brandenburgicus, Fridericus Wilhelmus Magnus, nullis titulis & tropæis major quam veræ religionis & pietatis amore, qui fama viri excitatus illum doctoribus Theologis in Academia ſua Francofurtenſi ad Viadrum inſeruit, & præterea ad docendam Hebraicam Linguam adhibuit, imo rariſſimo exemplo Profeſſorem Theologiæ Practicæ creavit, ampliſſimis mandatis, quæ uti meram pietatem ſpirant, ita avide & cum oblectatione percurri. Cogitatum eſt ſæpe in his oris, non modo à viris piis & doctis, ſed integris etiam Claſſibus, Synodis, atque ipſa Dordracena, an non uni Theologorum in Academiis utiliter poſſet mandari Theologiam Practicam docere, qui de vitiis & virtutibus Chriſtianis diſſereret, & in caſibus conſcientiæ quos vocant, licita ab illicitis, laudabilia à vituperandis diſtingueret, quique juvenes Deo & Eccleſiæ ſacros non bene diſputare ſed bene vivere doceret, & methodum reverenter & fructuoſe ad Dei populum dicendi, aliaſque partes futuri muneris rite obeundi præformaret; ſed hæc conſilia exoptatiſſima hic terrarum jam dudum evanuerunt. Maſtrigtius tamen in Marchia hanc ſpartam nactus eſt, cumque in illa ornanda & amplificanda jam altero anno verſaretur, non potuit carere titulis & honoribus Doctoris. Ideo in Clivos excurrit Teutoburgum, pueritiæ ſuæ domicilium & hoſpitium, atque diſputatione publica Theoretico Practica de natura Theologiæ ſtrenue & feliciter defenſa, habitaque oratione de nomine & omine doctoris Theologi Anno cIↃ cIↃ CLXIX. ſolenniter & more majorum in auditorio maximo & frequentiſſima panegyri à clariſſimo Crellio ſimul Theologiæ & Philoſophiæ Doctor renuntiatus eſt, quas phaleras fortean uſque ad ſuprema fata ſpreviſſet, ſi ſalvo ordine & legibus Academicis illis potuiſſet abſtinere. Ergo Francofurti parabatur Maſtrigtius, ut nobis tandem tanto felicius inſerviret. Eripuit illa olim Groningæ Martinum Schookkium Ultrajectinum, & nobis nuper illuſtrem Coccejum, ſed reſtituit Maſtrigtium; nam hæc ſunt fata & vices Academiarum, ut mutuis damnis & compendiis creſcant & decreſcant. Non tamen rediit Trajectum ad docendum, ubi ante didicerat, niſi poſtquam ſuperato ſtadio Francofurtenſi, in Academia Duisbergenſi ſeptennium tranſegiſſet. Fato functus erat egregius Theologus & facundiſſimus divini verbi præco Martinus Hundius, qui me ſacro Baptiſmate tinxit, cum gregem Steinfurtenſem paſceret. Hic ex celeberrimi Cocceji libello de Fœdere didicerat Amiraldi methodum in ordinandis divinis conſiliis, quam in Gallia imbiberat, & tam felix erat in his aliiſque quibuſdam ejus cogitatis, quæ tunc à pauciſſimis intelligebantur, & capiendis, & explicandis, ut obitum ſui Hundii non aliter luxerit, quam chariſſimi fratris vel filii: nam acceſſit præter amabilem docilitatem aliqua etiam cognatio aut affinitas, qua ipſum contingebat: Qui cum novam Clivorum Academiam valde illuſtraverat, & ipſi ſucceſſor eſſet quærendus, ſolus Maſtrigtius dignus viſus eſt Principi

cipi Electori, qui poſſet amiſſum Hundium referre & repræſentare. Quamvis enim gloria Francofurtenſis Athenæi non cedat Duisburgenſi, ipſe tamen amore patriæ pellectus, maluit Duisburgi docere, ubi adoleverat, & nuper ſummos in Theologia & Philoſophia honores obtinuerat, denique chariſſimum fratrem inveniebat florentem in Academico ordine Juriſconſultorum; quod etiam non inficiatur in oratione de religione jurisjurandi Academici, quam recitavit Anno LXX. cum ibi Profeſſor Theologiæ & Hebraicæ Linguæ inaugurаretur. Verum elapſo hoc ſeptennio ex Theologis noſtris unicus ſupererat Burmannus, qui etſi fama nominis ſui orbem impleverat, & meis laudibus ſit ſublimior, ſolus tamen non poterat ſuſtinere rem Theologicam. Ideo cum poſt Gallicam captivitatem Academia eſſet inſtauranda; & de ſucceſſore Magni Voetii ageretur, ille diſcipulus & auditor ejus placuit, qui prope & procul in ore & oculis omnium tanta dederat eruditionis & pietatis documenta, ut ſpes eſſet grandævum ſenem in illo renaturum. Acceſſit paulo poſt duobus, qui ſupervivit, Melchior Leidekkerus tertius, conjunctiſſimus noſter collega, quem etſi vereor in os laudare; quia tamen tot alios jam veris & meritis elogiis exorno, nefas eſſet tacere, eum hanc Academiam multorum annorum labore admodum ſibi devinxiſſe, atque varia eruditione & multarum linguarum, artium & ſcientiarum complexione ita abundare & clarere, ut nulli noſtrum ſit ſecundus, plurimos etiam, ſi non omnes antecedat. Quam fortunatum erat Lyceum horum trium ductu & præfectura? ſane quam Maſtrigtius, qui hic ſex fere luſtra abſolvit, cum Anno LXXXII. faſces Academiæ teneret, tam numeroſam vidit pubem Academicam, uti nullus unquam ante, quod vel inde patet, quia eodem anno plures quam LX. in numerum doctorum ſunt relati. Si noviſſimis temporibus tantum docendo non potuerit conferre in uſum publicum; cogitemus corpuſculi debilitatem & adverſam valetudinem, quæ, indicantibus medicis, ipſi à longo tempore apoplexiam eſt minata; cogitemus ætatem, & quid æqua lege poſcamus à ſene octuagenario? qui in Eccleſia & Schola tam vaſto temporis ſpatio vires animi & corporis confregit. Præſertim ſi inſpiciamus duo ingentia volumina, quibus Theologiam practicam comprehendit, quæque in hac urbe nuper non tantum recenſuit, ſed plus quam tertia parte locupletavit, fatebemur, quod ſcribendo Academiam condecoraverit, cum eundi, loquendi & docendi vires collaberentur. Profecto ſi totam vitam impendiſſet pulcherrimo huic fœtui gignendo, parturiendo, edendo, lambendo, fovendo & exornando, plus ſatis feciſſet, & vixiſſet eccleſiæ, Academiæ & poſteritati. Non incidi unquam in ullos alios libros ipſius, quorum nonnulli, ut jam intelligo, non modo typis ſed etiam manu ſunt deſcripti; verum de hoc corpore confidenter affirmo, quod eo ordine ſit digeſtum, tanto rerum pondere prægnans & tumidum, tanta & tam varia eruditione refertum, ut neſciam, an in illo genere uſquam gentium exſtet aliquid magis accuratum & elaboratum. Quod ſi quis negare ſuſtineat, o quam ille miſer vacuum & jejunum caput ſcaberet, unguesque roderet, ſi ipſi mandaretur ſimile aliquid, vel majus audere & ſuis numeris ſarcinam tam injuſtam imponere. Sed quid ego verba profundo, ut honorem & auctoritatem libri tuear, cujus pretium jam dudum conſtituerunt tot eruditiſſimorum Theologorum æquiſſima præjudicia; quique tam avide emitur ubique, ut non immerito conſilia ineant bibliopolæ de tertia editione adornanda; cujus denique honos & gloria manebunt, cum nomina Zoilorum æterna caligine ſepulta ab omnibus

igno-

ignorabuntur, & eorum ſcriptiunculæ thuris & piperis amicula erunt, ſi non vilioribus officiis adhibeantur. Jam me dicendi ardor in laudes unius libri ita abripuit, ut non ſit neceſſarium quippiam ſuperaddere de eruditione. Latitare quosdam in obſcuro, ſordida veſte obtectos, quorum tamen doctrina in faſtigio collocari debebat & ab omnibus adorari, nemo, ut opinor, ibit inficias: contra multi ad ſummos honores & honorum præmia graſſantur, tametſi minimo illorum gradu ſint indigniſſimi; ſed noſtro uti magni honores obtigerunt in tot Academiis & Eccleſiis, ita improbo labore, ſudore & eximia ſcientia illos ſibi peperit & acquiſivit. Hoc etiam inter ejus laudes non eſt reticendum, quod morti intentus, à partium ſtudio & factionibus fuerit alieniſſimus, peroſus omnes, qui per cauſam veritatis Chriſtianæ charitatis obliviſcuntur.

Vitio quidem ipſi vertitur, quod rationi nimis fuerit infeſtus, eamque prætextu religionis de throno dejecerit: verum multa in certamina de phraſibus & vocabulis abeunt & degenerant, quæ hodie in hac cauſa tam fervide diſputantur. Pulcherrimum libellum his annis decus Academiæ Baſilienſis Werenfelſius de logomachiis publicavit, quibus ſi adjiceretur, quicquid ubique locorum in eo genere peccatur, in quantæ molis volumen excreſceret? Si quis omnem uſum humanæ rationis in Theologia vituperaret, ex humana ſocietate ad belluarum conſortia eſſet relegandus; quippe hominibus non beſtiis ſcriptæ ſunt Sacræ Literæ, aliud ſenſit Reformata Eccleſia ab incunabulis, & innumeris documentis oſtendit, quantum ſobriæ & modeſtæ Philoſophiæ adminiculo profecerit; proinde omnibus ſcholis ſuis tam Philoſophos quam Theologos conſtituit, gnara quantopere domina miniſterio ancillæ adjuvetur. Ex infinitis clariſſimus Mareſius, quem etiam inter hoſtes rationis numerare ſolent, gravem & concinnam orationem de uſu rationis in Theologia habuit, quum à magno Riveto Doctoris laurea ornaretur. Ergo ſi in his non eſt diſſenſus, ubi invenietur? In eo forſitan quod alii fallacem velint, alii contra ab hoc nævo abſolvant. Verum enim vero, cum omnes non modo rationem finitam agnoſcant, ſed primi parentis flagitio vitiatam, corruptam, excæcatam, quod nuper in ſplendida panegyri diligentiſſime ex hoc loco eſt inculcatum, quis cæcam rationem ab erroris periculo liberet? Si dixeris, ratio quouſque ratio eſt, non decipit, conſcientia quouſque conſcientia eſt, neque fallit neque falli poteſt; nam quoties errat & imponit, non ratio eſt & conſcientia, ſed delirium, temeritas & præjudicium: ego non ſum ita moroſus circa verborum apices, & malo ex divinis oraculis dicere; omnes homines poſt naturam corruptam deſipere, non ſapere; denſa caligine obſitos, meras tenebras eſſe, non primævam lucem; cor fallax habere, non integrum, impurum, non purum, conſcientiam ſordidam, non intaminatam; imo religionem & conſcientiam idolorum. Si contra diſputes: quatenus ſapimus non deſipimus, intellectus, quatenus vitiata eſt conſcientia non eſt conſcientia, & quæ ſunt ejus generis. O lepidam, inquam ego, ſubtilitatem! ſcilicet oculus non eſt oculus, quatenus eſt cæcus; auris non eſt ſurda, quatenus eſt auris; anima non eſt anima, quatenus peccat & impingit; Angelus non eſt malus quatenus eſt Angelus; ergo neque cæci oculi, neque ſurdæ aures, neque peccantes animæ, neque mali Angeli reperiuntur. Sanequam recta ratio, illa lampas & imago Dei non fallit, quis hoc neget? niſi fatuus, ſed quoties fallit, à rectitudine ſua declinat: deinde ubi eſt illa recta ratio niſi in Deo &

coele-

cœleſtibus? at ratio corrupta perquam fallax eſt; ſi vero rationem appellare nolis, ſed rationis vitium aut defectum, per me licet. Ergo quandoquidem etiam in eo conſentimus, ubi latet diſcordiæ nucleus & medulla? Cum Socino acriter contendimus, ne finita & corrupta ratio fiat credendorum regula, vel quod idem eſt, ne rationi fidamus, ſi illi contradicant Sacræ paginæ. Tam fœdum errorem abominamur omnes, attamen multi, ex noſtris, partim ſcienter, partim incaute & incogitanter Socini veſtigia preſſerunt; quamvis ex hoc fonte ſit omnis religionis depravatio; quod miſer homuncio ſibi plus fidat, quam Deo. Docent Divina Oracula principio rerum omnia ex nihilo eſſe condita; hoc quia finita & vitiata ratio non capit, prodierunt ex noſtris, qui materiam non tantum cum Socino ante mundum fuiſſe docuerunt, ſed etiam quod ex illa juxta naturales leges motus hoc univerſum coaluerit, ad quod ipſe Socinus expaveſceret, & cum urgebantur, id naturaliter ſex dierum ſpatio non potuiſſe accidere, prompte reſponderunt, ſex dies eſſe ſex tempora, ſecula fortean vel ſeculorum myriades, obliti quod divinus Moſes de diebus loquatur per veſperi & mane noctibus contra diſtinctis, & quod dies reliqui ſeptimo Sabbati non fuerint longiores. Quia hiſtoria Moſis de Paradiſo & Cherubinis, flammeo enſe primos parentes noſtros amœniſſimo horto expellentibus, non eſt ad palatum & ingenium ejuſmodi rationalium, Paradiſum in Arabiam felicem, & Cherubinos in Cananitas converterunt. Quia diſplicet, ſingulis animalibus ab Adamo ſua nomina eſſe indita, comminiſcuntur, non in hunc finem omnia bruta eſſe convocata, ſed ut diſpiceret an ullum eſſet inter ea, quod in thalami conſortium poſſet recipere & nomine ſuo appellare, cumque nullum omnino inveniretur, ipſi à Deo Evam eſſe formatam & conjunctam. Quia transformatio uxoris Lothi legibus ſuæ phyſicæ non reſpondet, fingunt, quod terrefacta inſtar lapidis diriguerit, vel quod ſulphureo fumo in itinere ſit ſuffocata, vel quod Sodomam redeundo cum urbe conflagraverit, & poſteritas ad æternam rei memoriam ſtatuam erexerit, quæ propter bitumen interſtratum columna ſalis appelletur. Eadem audacia & ex iiſdem principiis columnam nubis & ignis in aram portatilem ardentem transmutarunt, quæ exercitui Iſraelis prælata, die nubem fumi, nocte ignem evomuerit; tranſitum Iſraelitarum per Mare rubrum beneficio fluxus & refluxus attribuerunt; ſtupenda mannæ miracula ita extenuarunt, ut nihil præter rorem naturalem ſupermanſerit. Si quippiam alta voce clamat Sacer Codex, id facit cum variorum Angelorum & Dæmonum hiſtoriam & operationes recenſet; hanc quia Sacra Ratio, ut & operationes mentium in corpora non percipit, in ordinem redigitur Divina Veritas, & parum abeſt, vel more Saducæo omnes Angeli & Dæmones negantur, & ſive Deus, ſive Jeſus Chriſtus, ſive Prophetæ & Apoſtoli aliquid loquantur, eſt craſſa quædam rerum cœleſtium adumbratio, & humana Dei aliqua accommodatio, qua Numen terreno Regi aſſimulatur, ac ſi throno inſideret, & ſtiparetur numeroſo ſatellitio. Dæmones non circumambulant, pelliciunt, vexant & perdunt homines, non ejiciuntur ex obſeſſis, ſed homines miſeri morbo comitiali aliove liberantur, & viri divinitus inſpirati, atque ipſe Dominus noſter Jeſus falſum cum vulgo loquuntur, phantaſiæ conſulunt, non rectæ rationi, quoties hæc peracta eſſe teſtantur; ſcilicet noluit Deus ejuſque Filius & Spiritus, noluerunt divini Vates hæc errorum portenta Eccleſiam docere, verum laus hæc manebat noviſſimo hoc tempore natura-

les Theologos, ut humanum genus erudirent. Nihil clarius videt Catholica Eccleſia in libris divinis, quam Deum, uti unicum ita eundem trinum numero, quodque Pater Filius & Spiritus Sanctus non tantum ſint unum, ſed unus & unicus; & quod homo hoſtis Deo factus, & propter ſcelera exoſus ad ſanctam & dignam Deo communionem non potuerit redire, niſi per cruentam Filii mortem, quæque nulli ſalutaris eſſe poteſt, niſi afflatu Sancti Spiritus donetur & impleatur. Hoc nullo modo excedere & concoquere vult aut poteſt Diva Ratio: myſterium Patris, Filii, & Spiritus Sancti, & quod illi innititur myſterium liberationis ſive Chriſti irridet tanquam ſtultitiam, eſtque ipſi perpetua quædam offenſatio. Hinc ſanniones hæretici Deum Triunum & divinæ vindictæ expiationem exſibilant, quaſi Deum triplicem, qui homini legem dedit, quam præſtare non poterat, eique transgredienti ita implacabiliter fuit iratus, ut eum cum tota poſteritate æternis flammis addixerit; ad ſe tamen reverſum, ut reo parcere poſſet, in proprium filium ob alienam culpam deſæviiſſe, eumque ad mortem uſque contudiſſe, eo fine ut quiſquis crederet ita actum eſſe, pœnæ relaxationem obtineret, uti totidem fere verbis Wiſſowatius Socini ex unica filia Agneſe nepos Amſtelodami pio ſeni J. Amoſo Commenio, injecto manibus ejus pittacio, exprobrabat. Hinc in gremio matris Eccleſiæ Reformatæ, pulchre ſibi viſi ſunt ſanctam Triadem explicuiſſe, cum nudam nominis triplicitatem, hoc eſt meram Trinitatem Sabellianam traderent, ac Servatoris ſatisfactionem credere & defendere, cum docerent, ipſum æterno conſilio vel æterno rerum ordini ſatis feciſſe, quo pacto & Judas proditor & carnifices ejus Deo ſatisfecerunt. Hac methodo vernaculus quidam Philoſophus noſtras delectatur; alium Mattiacum vidi in omnia alia euntem, & in caſtra Johannis Philoponi tranſeuntem, & metu Sabelliani erroris aperte ad Tritheitas dilapſum; eodem modo, uti primo Reformationis diluculo Servetus & Gentilis, uterque ut corruptæ rationi obſecundarent, ille Sabellii, hic vero Philoponi deliramenta amplexus eſt. Sed quis finis tandem foret, ſi his aliiſque recenſendis pergerem; ut paucis multa complectar, ita ſuam rationem deperéunt ejuſmodi homines, ut nulla miracula, nulla myſteria admittant, quæ ſuis rationibus non conveniunt, quaſi legibus naturæ ita ſemetipſum adſtrinxiſſet naturæ conditor, ut ſine illa, & contra illam nihil velit aut poſſit, etſi abſque illa omnia ex nihilo produxerit. Quod ſi verum eſt, nulla omnino dantur miracula, & nihil unquam in mundo fit aut factum eſt à cauſis naturalibus alienum, quo pacto pro veritate Chriſtianæ Religionis non major vis eſt in Chriſti & Apoſtolorum miraculis quam in ortu & occaſu ſolis, nihilque fuerint niſi credulorum hominum decipulæ. Hoc eſt Naturam Matrem adorare & Deum Patrem oblivioni tradere, vel tandem, ſi non impio conatu naturam cum Deo confundere, imprudenter tamen ejuſmodi conatibus ancillari. Si omnes uſum rationis laudemus & execrabilem hanc abuſionem deteſtemur, iterum rogo vos, quodnam eſt, in quo diſſentimus? Unicum hoc adjicio, cum Pelagius accuſaretur, quod gloriam Deo per ſacrilegium eriperet & in hominem conferret, ille conqueſtus de injuria, reſpondit, ſe omnia Deo attribuere & divino auxilio, à quo & in quo ſumus, vivimus & movemur: ſed Auguſtinus diligentiſſime cavit, ne beneficium naturæ cum dono gratiæ confunderetur. Equidem quicquid homo habet, à Deo accepit per creationem, ſed hoc lapſo homini non ſufficit, ut ad Deum redeat, Spiritu Sancto indiget & gratia Redemptoris, peritque in æternum

cum

cum beneficio naturæ, ſi illa diſtituatur. Quicunque animam habet, illam certe à Deo habet; ſi tamen illam tantum habet & non ſpiritum Dei, ψυχικὸς homo eſt, non πνευματικός, & felicior eſſet, ſi nunquam exſtitiſſet; ſi tandem etiam in eo ſincere conſpiramus & vires gratiæ à viribus naturæ, ſpiritum Dei ab anima noſtra diſtinguimus, quæ ergo, iterum exclamo, ſupereſt litis materia? nulla equidem, niſi ſterilis & minus momentoſa, certe non major, quam ſi univerſalis dubitatio, tot contentionum occaſio, nihil ſit præterquam quæſtio inſtituta ſuper rebus veriſſimis, certiſſimis & compertis ad majorem earum confirmationem, & ut etiam pervicaciſſimis ſcepticis ſatisfiat, quemadmodum nuper magna animi delectatione videbam virum ſummum diſſerere in Oratione, qua honeſtiſſima miſſione obtenta labores Academicos valere juſſit. Ex adverſo, ſi quis ſuam rationem & ſapientiam divinæ opponat, ſi quis Deum loquentem corrigat, & ipſius oracula ad ſua ratiocinia detorqueat; ſi quis ita ratiocinetur, uti modo corruptores Chriſtianæ religionis facere videbamus; illis ſi reſtiterit Petrus Maſtrigtius in juventa & ſenecta, abſit à nobis longiſſime, ut hoc ipſius erroribus & vitiis annumeremus. Ego palam inter ejus laudes pono, & ſpero me cum illo in illa ſecta moriturum, & coram Deo verbi ſui & Chriſtianæ religionis auctore compariturum. A Chriſto nato nulla unquam Philoſophiæ methodus obtinuit, cujus abuſus non nocuerit ſacris Chriſtianis. De Platonica nemo dubitat, qui non plane hoſpes eſt in antiquitate Eccleſiaſtica; ſequens Ariſtotelis ſcholaſtica barbarie horrida, tam appoſita Theologiæ vocabula, quam res ipſas miſerabiliter corrupit; noviſſima nobilis Philoſophi Carteſii ſi magnopere quaſdam artes & ſcientias illuſtraverit, quicunque tamen negat ſe videre, quod audacia quædam ingenia illa ſint abuſi in perniciem Chriſtianæ religionis, ille vel ingenuus non eſt, & quod oculis cernit ſuis, ſe videre negat, vel talpam cæcitate prævertit. Vidit Heidanus, vidit Coccejus, vicinæ Academiæ quondam grandia lumina & interceſſerunt conſilio ſuo anno LXVI; vidit Heideggerus, vidit Suicerus, Tigurini Theologi, ſed quales & quanti viri? Ille poſt tot Synopſes, hortante Fabricio, Theologo & Philoſopho Palatino eximio, in fine vitæ Medullam Theologiæ compoſuit, quæ poſtea in magnum corpus exivit, abſque ulla Philoſophiæ tam veteris, quam novæ mixtura, in hunc finem, quemadmodum ait: ut ſurgentia in Eccleſia monſtra configeret, quæ ipſi Deo & Verbo ejus cladem minantur; Hic vero, proh dolor, nuper Palatinis Eccleſiis ereptus, quibus gubernandis & inſtaurandis erat præfectus, in Oratione de intimis, Reformatæ Eccleſiæ terroribus; viderunt omnes præceptores mei, juventæ meæ formatores, in quibus viri maximi Jacobus Altingius & Reinoldus Pauli excelluerunt; viderunt Illuſtres Hollandiæ Ordines, qui effrænes ſophiſtas ſanctiſſimis legibus non ſemel coercuerunt; viderunt Præpotentes hujus Civitatis Ordines, Magiſtratus nobis ſumme venerabiles, qui laudabili decreto anno quinto nonageſimo ſanciverunt, ne quis religionis capita divinæ revelationis ad rationis ſuæ amuſſim exigat & componat; vidit totus orbis Chriſtianus, pius ſane, & ingemuit.

Sat laudibus defuncti datum eſſe quis exiſtimet, poſtquam ejus patriam, genus, ætatem, honores & eruditionem celebravimus; at hæc mera ſunt dedecora & ſplendida vitia, niſi acceſſerit infucatus amor Dei & proximi. Quid prodeſt de occultis obſcuriſque rebus arguta diſceptatio, quarum ignorantia nobis fraudi non erit in di-

divino judicio? Quid prodeſt diligentiſſimum eſſe in quæſtionibus movendis & decidendis, ſed in vitiis exſtirpandis & in virtutibus ſerendis negligentiſſimum? Quid prodeſt ardua de Trinitate diſputatio, ſi ſubmiſſione careamus & Trinitati diſpliceamus? Coram tribunali divino aliquando non tam rogabitur doctor Theologus quid legerit, & quam eleganter & concinne dixerit & ſcripſerit, ſed quid egerit & quomodo vixerit. O quantum præſtabit in tremendo illo die peccatorum pœnitentiam ſenſiſſe, quam accuratiſſimam illius definitionem tenuiſſe. Quicunque ſcientiæ vanitate turgent, & Doctorum, Magiſtrorum, Magnorum, Clariſſimorum & Celeberrimorum nomina ambiunt, Chriſtiana charitate vacui, omnium mortalium ſunt ſtultiſſimi & à Deo & cœlitibus explodentur & irridebuntur. Ille demum magnus eſt, qui ſecum habitat, & ſibi parvus eſt, magnamque habet charitatem; ille vere doctus eſt, qui Dei voluntatem exſequitur & negligit ſuam. Jeſum Chriſtum eumque crucifixum noſſe & æſtimare, terrenaque omnia inſtar damnorum & ſtercorum contemnere ſolum amabilis ſcientia eſt. Jehovam revereri hoc demum eſt ſapere, & à malo diſcedere, hoc unum eſt intelligere. Si igitur noſtri defuncti pietatem non vindicavero, omnis laus mea vituperium eſt; contra ſi illam ipſi aſſeruero, jam ultimam gloriæ lineam abſolvit. Unicus eſt inter Reformatos Doctores, quos novi, qui nomine & titulo Profeſſoris Theologiæ Practicæ eſt inſignitus; unus ille Corpus Theologiæ Practicæ edidit, in hoc genere ſcribendi omnibus anteferendum: Verum quam formam Chriſtianorum moribus formandis fabricavit, ad illam ipſe ſemetipſum tota vita compoſuit. Non prædico omnimodam ejus perfectionem, quæ in hoc ſeculo à piis deſideratur, in futuro poſſidetur, in multis impingimus omnes: homo erat, à quo nihil humani erat alienum; ſed ſi optimus eſt, qui minimis urgetur; ſi vere pius eſt, qui integer coram Deo ambulat & aſſiduo ſtudio conſtanter pius eſſe cupit, illi abſque ulla hæſitatione pietas aſſcribenda eſt, qui ei à puero ad ultima fata fuit intentus. Teſtor pios omnes, qui ipſum norunt, teſtor impios, uti ejus & pietatis, ita ipſius Dei hoſtes, an non inter pios eminuerit? Quam caſte ſemper & ubique cælibem vitam tranſegerit, non modo ſine crimine, ſed criminis ſuſpicione; quam ſancte & inculpate domi ſuæ vixerit, quam religioſe attenderit ad quotidiana pietatis exercitia, eaque minus neglexerit quam nocturnam quietem, prandium & frugaliſſimam cœnulam, comperti ſunt illius familiares: Quo zelo cultui publico interfuerit, vidimus omnes: Cum poſtremo hoc anno propter virium decrementum publicas prælectiones intermitteret, & in Senatu Academico non compareret, privatis denique officiis omnibus abſtineret, conſtantiſſime tamen ſacris templis adhæſit. Ubicunque fuit & vixit magno animo, contemtis præmiis & pœnis, quæ oſtendebantur, tam acrem vitiorum hoſtem ſe præſtitit, quam errorum domitorem. Legi multa de ipſo magnifica teſtimonia Doctorum, Paſtorum, Claſſium, Synodorum, Eccleſiarum, Academiarum à prima lanugine ad hanc ſenectam, ſed nullum omnino, in quo ſingularis ejus pietas ad exemplum non commendetur: ubi rerum teſtimonia adſunt quid verbis opus eſt? Uti autem vitæ exordio medium, ita medio finis reſpondit: hoc mecum intelligetis, ſi pace veſtra paucis adhuc verbis liceat poſtrema ejus fata depingere. Jam dudum gravis annis, variis morbis multoque labore fractus, horam ultimam exſpectabat; tandem die Veneris III. Kal. Februarii, cum veſpertino tempore per gradus lapideos in culinam deſcenderet, repen-

tino caſu in pavimentum decidit, ſive cerebri vertigine detruſus, cujuſmodi debilitatem ante ſæpius fuerat expertus, ſive claudicantis pedis vitio, ſive alia cauſa, procul dubio divina providentia. Inflixerat autem vulnus eidem pedi debiliori & eodem loco, ubi illum cataplaſmate, unguento Noribergenſi illito, confirmare & fovere ſolebat; ſed hoc uti ipſe non ſenſit, ita ſero indicavit Cum ad ſe rediret, corpuſculum febris & pedem gangræna invaſit: etſi vero doctiſſimi & expertiſſimi medici Leusdenus collega noſter cum doctore Wagtendorpio, atque ipſe Zypenſteinius, vir Conſularis, qui in arte medica conſenuit, Principibus etiam atque Regibus adhibitus eſt, omnem operam impenderent, ut convaleſceret, & feliciter non modo febriculam & dolores ſiniſtri lateris ſuperaſſent, ſed etiam gangrænam vulneris ſtitiſſent, ne latius ſerperet; attamen pedetentim, deficiente vitæ fomite, die Martis IV. Id. Februarii hora nona veſpertina placide extinctus eſt. Longum eſſet omnia pietatis documenta narrare, quæ durante ultimo morbo prodidit, dicam tantum, quid me præſente contigerit, ſive cum officii cauſa accederem, ſive ſemel atque iterum rogatus cum aliis, quibus juxta mecum ultimæ voluntatis exſequendæ tabulas crediderat. Memorabile eſt, cum die Dominico Petrus Eindhovius non tantum canitie, ſed doctrina & ſanctitate venerabilis, aliquot annis defuncto major, cognominem & coætaneum animam agentem cum univerſa Eccleſia fervidiſſimis precibus Deo commendaret, atque dimiſſo cœtu præter Cl. Collegas Leidekkerum & Luitſium ego ad moribundi lectum accederem flexiſque genibus ipſi aliiſque præſentibus precando præirem, quod voce, geſtu & ingeminato amen, amen, orationem comprobaverit. Peractis ſacris palam profeſſus eſt, ſe immori doctrinæ quam docuiſſet, & jam ad ſupremi judicis tribunal tendere, ut de eadem ipſi rationem reddat; porro & hoc altiſſima voce addidit, ſe nullo loco & numero habere veritatis defenſionem, quam ſincera pietas & vitæ ſanctitas individuo nexu non comitetur. Eodem tempore divinam providentiam laudabat in præterito caſu, & promptiſſimum voluntatis ſuæ obſequium ſignificabat ſtatim abeundi, vel etiam manendi, adjecitque, ſe iterum velle cadere & omnia alia mala, quæ unquam fuerat perpeſſus, ſubire, ſi ita cœleſti Patri ſummo rerum ſuarum & aliarum arbitro placeret, abſque ullo gemitu & doloris vel mæroris indicio: Cujuſmodi conſtantiam etiam oſtendit, cum anno LXXXI. iliaca paſſione torqueretur, & metus eſſet, ne inteſtina evomeret; (quo morbo Rivetus periit, nunquam abſque laude memorandus, quantumvis viſcerum vomitum divina manus prohibuerit, ne os puriſſimum, ex quo manaſſent ſuaviſſima orationum & verborum eloquia proprio ſtercore inquinaretur, prout Crucius medicus tametſi religione Romanenſis teſtatur) nam toto ejuſdem morbi tempore neque conqueſtus eſt neque ingemuit, donec alvum laxam divino beneficio recuperaret illo ipſo momento, quo eccleſia publice Deo ſupplicabat pro ipſius ſalute; cumque paulo poſt quadantenus convaleſceret, & vix cubiculo exeunti faſces Academiæ traderentur, in gratiarum actione ampliſſimis Conſulibus facta, quam vidi, utriuſque inexſpectati divini beneficii majoris & minoris mentionem facit, & ſuperaddit ad laudem optimi & maximi Triunius Dei, quod in maximo tam dolorifici morbi impetu tanto gaudio ſit perfuſus, tantoque divinæ communionis lumine & ſolatio, ut ne minimæ quidem febriculæ aculeos ſenſerit; cujuſmodi pauciſſimorum hominum privilegia in martyribus ſolemus admirari. Denique cum quique

data dextra ipſi poſtremum vale diceremus, donec cœleſte palatium nos iterum conjungeret, ampliſſimis gratiarum actionibus & votis nos alioſque cumulavit; ſed in effuſione omnigenæ felicitas divinæ & tunc & aliis vicibus in ampliſſimum Conſulem Quintium totamque ejus familiam & poſteritatem tam largus erat, ut diceres uberes rivos ex morientis ore defluere; cujuſmodi preces uti nullus Chriſtianus flocci facit, ita nos ad ſingula attendentes, non abſque lachrymis diſceſſimus. Alio tempore cum ipſi fere ſolus adeſſem ejuſque fortunas laudarem, qui ſinceritatis ſuæ conſcius poſſet cum Rege Hiskia dicere: memento Jehova quod in veritate & corde integro coram te ambulaverim; ille contracta ad iracundiam fronte, abnuit propter periculum ſuperbiæ; cumque adderem me non ipſius vires celebrare, ſed divinam virtutem, & aliquoties exclamarem: gratia Dei es quod es, acquievit. Quæ ſingula ſi non ſint inſignia patientiæ, conſtantiæ & fiduciæ Chriſtianæ documenta, ubi reperientur? Si vero tantis argumentis convicti ſimus de vera ejus pietate, quis dubitet de præmio, quod veraciſſimum & æquiſſimum Numen illi conſtituit. Ergo jam omnibus moleſtiis & laboribus defunctus, inter cœlites deliciatur Petrus Maſtrigtius, ſuoque Creatore & Servatore fruitur, dum nos velut in ergaſtulo mancipia nubilis & incertis temporibus in Eccleſia & Republica ingemiſcimus. Proinde nos omnes tuque imprimis Gerharde Frater, tu Petre Patris & Patrui cognominis imago & exemplar, abſterſis lachrymis, divinæ voluntati abſque murmure acquieſcamus. Laudemus clementiſſimum Deum, quod tamdiu hujus viri uſuram nobis conceſſerit, donec labefactatis viribus impar eſſet labori, quem ſuis ſervis in hac vita impoſuit, aptiſſimus nihilominus cœleſtibus officiis inter Angelorum choros obeundis: Colamus reverenter manus ejus, quorum memoria nunquam huic Urbi & Academiæ erit pudenda; exoſculemur eximias dotes & virtutes, quas ipſi larga manu conceſſit divina indulgentia, eaſque imitemur, ſi non paſſibus æquis, certis tamen & continuis; uſque dum cum ipſo optatam metam contingamus. Interea Tu Jehova reſpice vulnera & fata Academiæ noſtræ, atque intercede, ne intereat, ſed ſtet & floreat in perpetuum ad Tuam gloriam, Eccleſiæ & Reipublicæ incrementum, & multorum æternam ſalutem.

DIXI.

Quia hac Oratione vices Academiæ noſtræ deploro propter fata Grævii, Vrieſii, Maſtrigtii,& Bauldrii, atque eorundem memineram carmine quodam in funere Vrieſii à me fuſo, cum Maſtrigtius & Bauldrius adhuc ſuperviverent, illud, quia non eſt editum, pace benevoli lectoris hic adjicio.

Tune etiam moreris Vrieſi? Tu noſtra relinquis;
Caſtra? decus noſtri præſidiumque chori.
Funeribus labefacta tuis, Academia, funus
Hoc deerat tumulo jam moritura tuo.
Grævius integro nomen venerabile mundo
Vixit, & hoc ſemper lumine caſſa cares.
Tu ſuperes Maſtrigte ſenex ſanctiſſime, noſtri
Ordinis eximium conciliique caput.
Ingenii monumenta tui ſi ſpreverit ullus,
Candida poſteritas obſtupefacta leget.
Antiqui generis Baſnagi conjuge clarus,
Divitiis clarus Bauldrius ante ſuis;
Clarior ingenio & manſuris ſecula chartis,
Et nulli vera Religione minor.
Charus Noriſio, magno dilectus Hueto,
A quo non puduit ſe didiciſſe Fabrum:
Qui patriam & patriæ tot pignora chara reliquit,
Quique opibus pauper prætulit exilium:
Sydere ſpes totum fuit hoc ſplendere per orbem;
Sed votis hominum reſtitit ira Dei;
Ingemit & gelidæ nihil eſt niſi mortis imago,
Æger & expoſcit fata ſuprema Deum.
His aliiſque malis laceras Gerrardus Athenas
Deſerit, & Superum regna beata petit.
Morte viri mortem videor ſentire Licei
Hei mihi! ni ſubitam miſerit Æther opem.
Non poſthac Suecus, non Cimber, & orbe Britannus
Diviſus, Scythica gens neque creta plaga,

Non

Non Germanorum pubes, non Franca juventus,
Incola longinqui non utriuſque poli
Trajectum veniet, facundi ut pulpita Vrieſi
Cingat, & à tanti pendeat ore viri!
Doctrina ſi forte pares viditque priores,
Huic dabit aſſiduo nemo labore parem.
Quis Doctor virtutis erat ſtudioſior ipſo?
Et tanta coluit quis pietate Deum?
Quem non à ſancti deflexit tramite verbi
Naturæ Ratio deſipientis opus.
Nunquam aberat ſacris templis, inſtructa domique
Semper erat fumans ara focuſque Dei.
Criminis ullius celebrata lege Catonis
Non aliis veniam, non dabat ille ſibi.
Uni parcus erat ſibi, nullis parcus amicis,
Inque loco nummos ſpernere doctus erat.
Si quid erat miſeris dandum, manus ampla ſupremis
Principibus patriæ noluit eſſe minor.
Adde quod ornarit cælebs caſtiſſimus ultro
Perpetua vacuum virginitate thorum.
Sed collare meo brevius, breviorque capillus,
Inquis, & hæc facies, vox quoque fucus erat.
Ille dolorifico conſtans patientia morbo,
Ille Dei conſtans fervidus ignis amor,
Et lachrymis mixtæ lachrymæ prope tempora mortis
Ad Chriſtum calidis votaque mixta meis
Sinceræ & puræ mentis ſunt pignora certa:
Fallere pigmentis vox moribunda nequit.
Verum præclaris aliquid ſi dotibus aufers,
Si famæ & meritis noxius eſſe cupis;
I procul, invidiam ridendo doctior orbis
Arguet iratus, vindiciaſque dabit:
Arguet auditor gratus, ſeu longius abſit,
Seu noſtro vivat proximus ille ſolo:
Arguet Illuſtris tota cum plebe Senatus,
Laude vehit civem qui ſuper aſtra ſuum.
Ergo quid impingo metuam ſi fata Licei,
Poſt alios Vrieſium cum ſua fata vocent.
At ſocii radians lux, & ſpes urbis & orbis,
Doctores calamo nec minus ore graves,

Per-

Pergite difficili ſtudio duroque labore,
Et fatis longas injicitote moras.
Defunctique locum quia ſupples docte Serari
Felix ingenii pande talenta tui.
Fatorum imprimis Moderator & arbiter omen
Aufer, & afflictis ocius adfer opem:
Cunctorum ſenſim pereuntes ſuffice vires,
Suffice tam juvenum, quam Deus alme ſenum.
Sæpe renaſcatur Trajecti Grævius Heros,
Læta fluant Grævi tempora ſæpe, precor.
Et Trajectinam tua Vrieſi lingua cathedram
Impleat, & redeant tempora ſæpe tua.

IN

EFFIGIEM

OPERI PRÆFIXAM.

Cernere ſi MAGNI, multa gravitate *decora*,
Ora VIRI, cupias, *hæc* tibi *Charta* dabit.
Quam ſtudio *veri*, ſimul & *virtutis* amore,
Ardeat: hoc *ſcripti pagina* quæque docet.
En tibi ſic *animo*, pariter ſic *corpore* notus,
VIR qui communi vovit *utrumque* bono,

In utrumque carmen Præceptori meritisſimo accinui lubens,

GUILIELMUS MULLER,
SS. Theol. Stud.

(****) IN

INDEX CAPITUM.

Liber Primus, de præcognitis Theologiæ.

1. *De Theologia. Text.* 1 *Tim. cap.* VI. *verſ.* 2. 3. — *pag.* 1
2. *De Scriptura. Text.* 2 *Tim.* III. 16. 17. — 17
3. *De diſtributione Theologiæ. Text.* 1 *Tim.* X. 13. — 47

Liber Secundus, de fide in Deum triunum.

1. *De fide ſalvifica. Text. Joh.* I. 12. — 50
2. *De exiſtentia & cognitione Dei. Heb.* XI. 6. — 65
3. *De eſſentia & independentia Dei. Exod.* III. 13. 14. — 76
4. *De nominibus Dei. Exod.* III. 15. — 85
5. *De attributis Dei in genere. Exod.* XXXIII. 18. 23. — 92
6. *De ſpiritualitate & ſimplicitate Dei. Joh.* IV. 24. — 98
7. *De immutabilitate Dei. Jacob.* I. 17. — 107
8. *De unitate Dei. Deut.* VI. 4. — 111
9. *De infinitate & magnitudine Dei. Pſal.* CXLV. 3. — 117
10. *De immenſitate & omnipræſentia Dei. Pſal.* CXXXIX. 7--11. — 121
11. *De æternitate Dei. Pſal.* XC. 1. 2. — 127
12. *De vita & immortalitate Dei. Joh.* V. 26. — 134
13. *De intellectu, ſcientia & ſapientia Dei. Rom.* XI. 33. 34. — 142
14. *De veracitate & fide Dei. Rom.* III. 3. 4. — 152
15. *De voluntate & affectibus Dei. Pſal.* CXV. 3. — 157
16. *De bonitate Dei. Matth.* XIX. 17. — 170
17. *De amore, gratia, miſericordia, longanimitate & clementia Dei. Exod.* XXXIV. 6. — 177
18. *De juſtitia Dei. Pſal.* CXIX. 137. — 192
19. *De ſanctitate Dei. Levit.* XIX. 2. — 201
20. *De poteſtate & potentia Dei. Eph.* III. 20. 21. — 208
21. *De omniſufficientia & perfectione Dei. Gen.* XVII. 1. — 219
22. *De majeſtate & gloria Dei. Jeſ.* XLII. 8. — 225
23. *De beatitudine Dei. Pſal.* XVI. 11. — 231
24. *De SS. Trinitate.* 2 *Cor.* XIII. 13. — 235
25. *De Deo Patre. Eph.* III. 14. 15. — 246
26. *De Deo Filio. Pſal.* II. 7. 8. — 250
27. *De Deo Spiritu S. Joh.* XIV. 26. — 261

Liber Tertius; de operationibus Dei.

1. *De actionibus & decretis Dei. Eph.* I. 11. — 272
2. *De prædeſtinatione. Rom.* IX. 22. 23. — 281

3. *De*

3. *De Electione. Eph.* I. 4. 5. 6. 290
4. *De reprobatione. Jud. vſ.* 4. 301
5. *De creatione in genere. Gen.* I. I. 311
6. *De mundo & opere ſex dierum. Exod.* XX. II. 319
7. *De Angelis bonis. Heb.* 7. 7. 339
8. *De malis Angelis. Jud. vſ.* 6. 352
9. *De homine & imagine Dei. Gen.* I. 26. 27. 28. 29. 365
10. *De providentia Dei generali. Rom.* XI. 36. 388
11. *De providentia ſpeciali. Deut.* XXX. 16. 17. 18. 404
12. *De fœdere naturæ. Gen.* II. 16. 17. 413

Liber Quartus, de hominis apoſtaſia á Deo.

1. *De violatione fœderis naturæ. Gen.* III. 1--7. 427
2. *De peccato originali. Rom.* V. 12. 441
3. *De peccato actuali. Jac.* I. 13, 14, 15. 458
4. *De pœna & ſtatu peccati. Rom.* VII. 24, 25. 472

Liber Quintus, de redemptione Chriſti.

1. *De fœdere gratiæ. Gen.* III. 15. 489
2. *De Mediatore fœderis gratiæ. Heb.* IX. 15. 522
3. *De nominibus Mediatoris. Act.* XV. 26. ibid.
4. *De perſona Mediatoris. Joh.* I. 14. 535
5. *De Trinitate officii Mediatorii. Heb.* III. I. 550
6. *De Mediatore Propheta. Deut.* XVIII. 15. 554
6. *De Mediatore Pontifice. Pſal.* CX. 4. 562
8. *De Mediatore Rege. Pſal.* II. 6. 575
9. *De Mediatoris humiliatione. Phil.* II. 6. 7. 8. 587
10. *De Mediatoris incarnatione. Luc.* I. 35. 596
11. *De Mediatoris vita.* 2 *Cor.* IV. 10. 615
12. *De Mediatoris morte. Matth.* XXVII. 29--51. 635
13. *De Mediatoris deſcenſu. Pſal.* XVI. 9. 10. 658
14. *De Mediatoris exaltatione in genere. Phil.* II. 9. 10. II. 668
15. *De Mediatoris reſurrectione. Marc.* XVI. 9. 676
16. *De Mediatoris aſcenſione. Act.* I. II. 691
17. *De Mediatoris ſeſſione ad dextram Dei. Eph.* I. 20. 21. 22. 702
18. *De ipſa Mediatoris redemtione. Matth.* XX. 28. 710

Liber Sextus, de redemptionis applicatione.

1. *De natura applicationis.* 1 *Pet.* I. 2. 737
2. *De redimendorum vocatione.* 1 *Pet.* II. 9. 747
3. *De redimendorum regeneratione. Joh.* III. 5. 757
4. *De redimendorum converſione. Jer.* XXXI. 18. 19. 774
5. *De redimendorum unione cum Chriſto.* 1 *Cor.* I. 30. 789

6. *De redimendorum juſtificatione. Rom.* III. 22--27. 799
7. *De redimendorum adoptione.* I *Joh.* III. I. 823
8. *De redimendorum ſanctificatione.* I *Theſſ.* V. 23. 832
9. *De redimendorum glorificatione. Rom.* VIII. 39. 855

LIBER SEPTIMUS, de Eccleſia & eccleſiaſticalibus.

1. *De natura Eccleſiæ. Eph.* V. 25. 866
2. *De Eccleſiæ Miniſtris. Eph.* IV. II. 12. 885
3. *De Eccleſiæ Sacramentis in Genere. Gen.* XVII. II. 907
4. *De Sacramentis regenerationis. Col.* II. 12. 915
5. *De Sacramentis nutritionis. Marc.* XIV. 22. 23. 24. 928
6. *De Eccleſiæ diſciplina. Matth.* XVI. 19. 945
7. *De Eccleſiæ gubernatione.* I *Tim.* V. 17. 955

LIBER OCTAVUS, de diſpenſatione fœderis gratiæ.

1. *De diſpenſatione ſub Patriarchis. Eph.* I. 9, 10. 963
2. *De diſpenſatione ſub Moſe. Deut.* V. 2. 992
3. *De diſpenſatione ſub Chriſto. Jer.* XXXI. 31--35. 1039
4. *De diſpenſatione ſub æternitate. Apoc.* VII. I. *uſque ad cap.* XI. 1101

Idea Theologiæ Moralis.

LIBER PRIMUS, de Obſervantia fidei in genere.

1. *De obedientia fidei, & obedientia.* 1103
2. *De ſtudio & neglectu legis.* 1203
3. *De cura & neglectu conſcientiæ.* 1204
4. *De ſcientia & ignorantia.* 1205
5. *De humilitate & ſuperbia erga Deum.* 1205
6. *De timore & vilipendio Dei.* 1206
7. *De zelo & tepiditate.* 1207
8. *De ſinceritate & hypocriſi.* 1208
9. *De virtute & vitio.* 1209
10. *De prudentia & imprudentia.* 1210
11. *De vigilantia & ſomnolentia.* 1211
12. *De fortitudine & infirmitate.* 1212
13. *De confidentia & timiditate.* 1213
14. *De conſtantia & levitate.* 1214
15. *De patientia & impatientia.* 1215
16. *De temperantia & intemperantia.* 1216
17. *De actione bona & mala.* 1217

INDEX CAPITUM.

LIBER SECUNDUS de Religione.

1. *De pietate & impietate.* 1219
2. *De fide & incredulitate.* 1221
3. *De profeſſione & abnegatione fidei.* 1222
4. *De ſpe & deſperatione.* 1223
5. *De charitate & odio Dei.* 1224
6. *De auditione & neglectu verbi divini.* 1226
7. *De precationis exercitio & neglectu.* 1228
8. *De confeſſione & ſuppreſſione peccatorum.* 1230
9. *De votorum uſu & abuſu.* 1232
10. *De juramento & perjurio.* 1235
11. *De communione cum Deo, & alienatione ab eo.* 1236
12. *De cultu inſtituto, & ſuperſtitione.* 1238
13. *De Sabbathi ſanctificatione & prophanatione.* 1240

LIBER TERTIUS de juſtitia & injuria verſus proximum.

1. *De juſtitia verſus proximum in genere, & injuria.* 1243
2. *De charitate & malevolentia verſus proximum.* 1245
3. *De honore & vilipendio proximi.* 1247
4. *De humanitate & homicidio.* 1249
5. *De caſtitate & luxuria.* 1251
6. *De juſtitia commutativa, & furto.* 1253
7. *De veracitate & mendacio.* 1255
8. *De contentatione & concupiſcentia.* 1257

Hypotypoſis Theologiæ Aſceticæ, de exercitio pietatis.

LIBER PRIMUS, de praxi pietatis in genere.

1. *De natura praxeos pietatis, & inertia ſpirituali.* 1260
2. *De progreſſu in praxi pietatis, & ſatietate.* 1261
3. *De praxi impietatis ejusque abnegatione.* 1263

LIBER SECUNDUS, de praxi pietatis erga Deum.

1. *De agnitione & rejectione Dei.* 1264
2. *De quæſitione & fuga Dei.* 1265
3. *De complacentia & diſplicentia in Deo.* 1266
4. *De ambulatione, & aberratione à Deo.* 1268
5. *De benevolentia, & malevolentia verſus Deum.* 1271
6. *De cultu Dei privato in glorificatione ejus & blaſphematione ejus.* 1272
7. *De cultu Dei publico & eccleſiaſtico.* 1272
8. *De cultu domeſtico, ejusque neglectu.* 1274
9. *De cultu quotidiano, ejusque neglectu.* 1275

10. *De cultu Dei in jejunio.* 1277
11. *De cultu euchariſtico.* 1278
12. *De examinatione ſui ipſius, ejusque neglectu.* 1279

LIBER TERTIUS; de praxi pietatis verſus proximum.

1. *De ſolitudinis uſu, & abuſu.* 1281
2. *De converſatione cum proximo, pia & impia in genere.* 1282
3. *De conviviorum uſu, & abuſu.* 1285
4. *De commercio juſto & injuſto.* 1286
5. *De converſatione cum afflictis, per conſolationem, ejusque neglectu.* 1288
6. *De reprehenſione lapſi, & communione cum peccatis ejus.* 1290
7. *De converſatione cum bonis, per amorem & amicitiam.* 1293
8. *De converſatione cum malis & inimicis.* 1294
9. *De converſatione inter ſuperiores, inferiores & aquales.* 1296

LIBER QUARTUS, de praxi pietatis verſus ſemetipſum.

1. *De certa vitæ occupatione, & otio.* 1300
2. *De alimentorum uſu & abuſu.* 1302
3. *De veſtitus uſu & abuſu.* 1304
4. *De recreationum uſu, & abuſu.* 1305
5. *De proſperitatis uſu & abuſu.* 1307
6. *De mundi & mundanorum uſu & abuſu.* 1308
7. *De rerum humanarum varietate.* 1310
8. *De crucis tolerantia & abuſu.* 1312
9. *De tentationum uſu, & abuſu.* 1314
10 *De cruce corporali, ejusque ſolatio.* 1317
11. *De confuſis & melancholicis terroribus.* 1318
12. *De ſuggeſtionibus blaſphemicis.* 1319
13. *De deſertionibus ſpiritualibus.* 1320
14. *De dubitationibus varii generis.* 1322
15. *De officiis pietatis circa mortem.* *ibid.*

ME-

METHODICA DISPOSITIO

Totius operis

Indicis analytici, quem priori editioni ſubjunximus, neceſſitatem excludit, Index rerum & verborum hujus editionis, utpote in quo, ejus contenta, facilius occurrent quærenti, pro eo habes methodicam hanc totius operis diſpoſitionem.

Abſolvitur Theologia univerſa.
I. *Procognitis* tribus, de:
A. *Natura* Theologiæ. — lib. prim. cap. 1.
B. *Principio* ejuſdem, ſeu Scripturâ. — 2.
C. *Diſtributione* in partes ſuas. — 3.
II. *Syſtemate*, quo explicatur:
A. *Fides*, quoad ejus:
1. Naturam. — lib. ſecund. cap. 1.
2. Objectum primarium, Deum, quoad ejus:
א. *Exiſtentiam* & cognitionem. — 2.
ב. *Eſſentiam* imperceptibilem, in independentiâ, quæ innoteſcit: — 3.
1. *Nominibus* divinis. — 4.
2. *Attributis*, de quibus agitur:
A. In *genere*, — 5.
B. In *ſpecie*, quoad attributa:
α. *Primitiva*, quibus repræſentatur:
1. *Quid* ſit Deus, nim. Spiritus à ſe, hîc de:
a. *Spiritualitate* & ſimplicitate Dei, — 6.
b. *Immutabilitate*. — 7.
2. *Quantus* ſit. Quantitate:
1. *Diſcretâ*, Hîc *unitas* Dei. — 8.
2. *Continuâ*, quæ conſideratur:
a. *Abſolutè*, in *infinitate*. — 9.
b. *Relativè*, ad:
1. *Ubi*, ſeu præſentiam, dicitur *immenſitas*. — 10.
2. *Durationem*, dicitur *æternitas*. — 11.
3. *Qualis* ſit Deus. Hîc explicatur:
A. *Vita* & *immortalitas* Dei. — 12.
B. *Intellectus* ejus. Ibique *Omniſcientia*. — 13.
C. *Voluntas*. Hujus explicatur:
α. *Actus*, in quibus ſunt *affectus* ejus. — 15.
β. *Virtutes*, per quas conſideratur, ut:
1. *Appetibilis* in ſe. Hîc *bonitas*. — 16.
2. *Communicativus* ſui, per quam eſt.
a. *Propenſus* in ſuos, in gratiâ, miſericordiâ, patientiâ &c. — 17.
b. *Agens* ſecundum *regulam*: *juſtitiâ*. — 18.
c. *Purus* in ſe, hæc eſt *ſanctitas*. — 19.
D. *Poteſtas* & *potentia*, ſeu omnipotentia. — 20.
β. *Derivativa*: nim. 1. *Omniſufficientia* & perfectio. — 21.
2. *Majeſtas* & gloria. — 22.
3. *Beatitudo*. — 23.
ג. *Subſiſtentiam*. Ubi agitur:
א. De *Trinitate* perſonarum in genere. — 24.

** 2 ב. De

ב. De *perſonis* Trinitatis: 1. *Patre*, 25.
2. *Filio*, 26.
3. *Spiritu S.* 27.

ג. *Efficientiam*, de qua agitur:
1. In *genere*,
2. In *ſpecie*, de operationibus Dei:
α. *Internis* ſeu *decretis*. Horum repræſentatur:
a. *Natura* generalis. lib. tert. cap. 1.
b. *Partes* ſeu ſpecies, puta:
Prædeſtinatio in genere. 2.
1. *Electio*, 3.
2. *Reprobatio*. 4.
β. *Externis*, in quibus eſt:
A. *Creatio*, Hujus notantur:
1. *Productio* generalis, ſeu natura. 5.
2. *Producta* ſeu creaturæ: cum
a. *Irrationales*. 1. Mundus,
2. Cœli,
3. Terra. 6.
b. *Rationales*: nim.
א. *Angeli*: 1. *Boni*, 7.
2. *Mali*. 8.
ב. *Homines*, eorumque: 1. *Creatio*.
2. *Præſtantia*, in imagine Dei. 9.
B. *Providentia* duplex:
1. *Phyſica*, ſeu generalis: 10.
2. *Ethica*, ſeu ſpecialis, circa hominem in triplici ejus ſtatu:
α. *Naturæ*, ubi *fœdus operum*: 11.
β. *Peccati*. ubi notatur:
a. *Violatio* fœderis operum, lib. quart. cap. 1.
b. *Conſectaria* violationis, ſcil.
1. *Peccatum*: α. *Originale*. 2.
β. *Actuale*. 3.
2. *Pœna* & *ſtatus* peccati. 4.
γ. *Gratiæ*, ubi agitur:
A. De *redemptione*, ejuſque:
1. *Normâ*, in fœdere *gratiæ*. lib. quint. cap. 1.
2. *Procuratore* Chriſto, quoad ejus:
a. *Nomina*, 2.
b. *Perſonam*, 3.
c. *Munus*, cujus tenenda:
א. *Trinitas*, 4.
ב. *Functio* triplex: 1. *Prophetica*. 5.
2. *Sacerdotalis*, 6.
d. *Status* duplex: 3. *Regia*. 7.
α. *Humiliationis*, cujus traduntur:
1. *Natura* generalis, 8.
2. *Gradus* quatuor: A. *Incarnatio*, 9.
B. *Vita*, 10.
C. *Mors*, 11.
D. *Deſcenſus*. 12.
β. *Exaltationis*, hujus traditur;
א. *Natura* in genere: 13.
ב. *Gradus*: 1. *Reſurrectio*; 14.
2. *Aſcenſio*, 15.
3. *Seſſio ad dextram*. 16.
3. *Procuratione* ſeu *redemtione*. 17.

B. De

B. De *applicatione* redemtionis, ejuſque:
1. *Naturâ* in genere. lib. ſext. cap. 1.
2. *Actibus* α. *Vocatione*, 2.
β. *Regeneratione*, 3.
γ. *Converſione*. 4.
3. *Fundamento*, *unione* cum Chriſto, 5.
4. *Beneficiis* applicatis: a. *Juſtificatione*. 6.
b. *Adoptione*, 7.
c. *Sanctificatione*, 8.
d. *Glorificatione*. 9.
5. *Subjecto*, Eccleſiâ, lib. ſept. cap. 1.
6. *Inſtrumentis* applicationis, puta:
A. *Miniſterio* verbi, 2.
B. *Sacramentis*,
1. *Generationis* ſpiritualis, 3.
2. *Nutritionis*. 4.
C. *Diſciplinâ* Eccleſiaſtica, 5.
D. *Gubernatione* Eccleſiæ. 6.
7. *Diſpenſatione* variâ nim.
α. Sub *Patriarchis*, lib. octav. cap. 1.
β. Sub *Moſe*, 2.
γ. Sub *Chriſto*. 3.
δ. Sub *æternitate*. 4.
B. *Obſervantia*, quæ occupatur, circa:
א. *Moralia*, de virtutibus, eisque oppoſitis vitiis, per libros tres, nim.
α. *Generaliter* de obſervantiâ fidei, cujus explicatur.
1. *Natura*, quoad:
A. *Obedientiam*, ejuſque: a. *definitionem*. b. *diſtributionem*. c. *affectiones*. d. *notas*. e. *ſtudium*, ubi tenenda ejus: origo, bona, adminicula.
B. *Inobedientiam*, ejuſque: a. Naturam & actus. b. mala. c. ſanationem, quæ habet; d. cauſas, & e. remedia. lib. prim. cap. 1.
2. *Norma* duplex:
א. *Primaria*, lex Dei, ejuſque:
1. *Uſus*, & hic ejus: a. Natura. b. Diſtributio. c. Obligatio. d. Studium, ejuſque. e. Actus. f. Bona. & g. Affectiones.
2. Neglectus, ejuſque: a. Natura. b. Mala. c. Cauſæ. d. Remedia. 2.
ב. *Secundaria*, conſcientia, ejuſque:
α. *Cura*, hujuſque: a. Natura. b. Species. c. Cura. d. Actus curandi. e. Bona. f. Adminicula.
β. *Neglectus*, ejuſque: a. Vitia. b. Mala. c. Cauſæ. d. Remedia. 3.
3. *Affectiones*, reſpectu:
A. *Intellectus*. Ubi:
α. De *ſcientiâ*, ejuſque: a. Natura. b Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Studio.
β. *Ignorantiâ*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 4.
B. *Voluntatis*, in quâ eſt:
1. *Humilitas* erga Deum, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributio. c. Notæ. d. Bona. e. Adminicula.
2. *Superbia*, ejuſque; a. Natura. b. Cauſæ. c. Mala. d. Remedia. 5.
C. *Affectuum*, ubi agitur, de:
א. *Timore* & *vilipendio* Dei, peculiariter de:
1. Timore, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis, e. Mediis.
2. *Vilipendio* Dei, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 6.
ב. *Zelo* & *tepiditate*. Hic agitur, de:

α. *Zelo*, ejusque: a. Naturâ. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.

β. *Tepiditate*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 7.

D. Totius *hominis*, *ſinceritate* & *hypocriſi*.

1. *Sinceritatis* traditur: a. Natura. b. Diſtributio. c. Notæ. d. Bona. e. Media.

2. *Hypocriſeos*: a. Natura. b. Mala. c. Cauſæ. d. Cura: 8.

4. *Partes*, nim.

α. *Virtus* & *vitium*. Hîc occurrit:

1. *Virtus*, ejusque: a. Natura. b. Diſtributio. c. Notæ. d. Bona. e. Media.

2. *Vitium*, ejusque: a. Natura. b. Mala. c. Cauſæ. d. Remedia. 9.

β. Virtutis *affectiones*, nim.

א. *Prudentia* & *imprudentia*. Hîc explicatur;

1. *Prudentia*: a. Natura. b. Diſtributio. c. Bona. d. Media.

2. *Imprudentia*: a. Natura. b. Notæ. c. Mala. d. Cauſæ. e. Remedia. 10.

ב. *Vigilantia* & *ſomnolentia*. Peculiariter:

1. *Vigilantia*, ejusque: a. Natura. b. Diſtributio. c. Bona. d. Adminicula.

2. *Somnolentia*, ejusque: a. Natura. b. Mala. c. Cauſæ. d. Remedia. 11.

ג. Fortitudo; de quâ agitur:

1. In *genere*. Ibique:

α. De *fortitudine*, ejusque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.

β. *Infirmitate*: ejusque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 12.

2. In *ſpecie*, nim. de:

A. *Confidentiâ* & *timiditate*. Hîc de:

1. *Conſtantiâ*, ejusque: a. Naturâ. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Mediis.

2. *Timiditate*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 13.

B. *Conſtantiâ*, & *levitate*. Singulatim de:

1. *Conſtantiâ*, ejusque: a. Naturâ. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Mediis.

2. *Levitate*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 14.

C. *Patientia* & *impatientia*. Nominatim de:

1. *Patientia*, ejusque: a. Naturâ. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.

2. *Impatientia*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 15.

ד. *Temperantia* & *intemperantia*. Singulatim, de:

1. *Temperantia*, ejusque: a. Naturâ. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.

2. *Intemperantia*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 16.

ה. *Actio bona* & *mala*. Nominatim:

1. *Bona*, ejusque: a. Natura. b. Diſtributio. c. Bona. d. Modus operandi.

2. *Mala*. ſeu peccatum, ejusque: a. Natura. b. Mala. c. Cauſæ. d. Remedia. 17.

β. *Specialiter*, nim. de:

1. *Religione*. Nominatim de:

א. *Pietate* & *impietate*. Singulatim de:

α. *Pietate*, ejusque: a. Naturâ. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Mediis.

β. Im-

β. *Impietate*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. lib. ſecund. c. 1.
ב. *Fide & incredulitate.* Nominatim de:
A. *Fide*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.
B. *Incredulitate*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 2.
ג. *Profeſſione & abnegatione* fidei. Nominatim de:
1. *Profeſſione*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Affectionibus.
2. *Abnegatione*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 3.
ד. *Spe & deſperatione.* Nominatim de:
α. *Spe*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.
β. *Deſperatione*, ejuſque. a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 4.
ה. *Charitate & Odio* Dei. Singulatim:
1. *Charitate*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.
2. *Odio*, ejuſque, a. Natura. b. Malis c. Cauſis. d. Remediis. 5.
ו. *Auditione & neglectu* verbi divini. Nominatim de:
α. *Auditione*: ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.
β. *Neglectu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 6.
ז. *Precatione*, ejuſque *neglectu*. Singulatim:
1. *Precatione*; ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Modo. e. Adminiculis.
2. *Neglectu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 7.
ח. *Confeſſione & ſuppreſſione* peccatorum. Nominatim:
α. *Confeſſione*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Affectionibus. e. Adminiculis.
β. *Suppreſſione* peccatorum, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 8.
ט. *Votorum*, uſu & abuſu. Singulatim:
1. *Uſu*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Modo.
2. *Abuſu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 9.
י. *Juramento & perjurio.* Nominatim:
α. *Juramento*, ejuſque; a. Natura. b. Diſtributione. c. Uſu.
β. *Perjurio*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 10.
כ. *Sortis* uſu & abuſu. Nominatim de:
1. *Sorte*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Uſu.
2. *Abuſu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 11.
ל. *Communione* cum Deo, & *alienatione* ab eo. Singulatim:
A. *Communione*. ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis e. Mediis.
B. *Alienatione*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 12.
מ. *Cultu* Dei *inſtituto*, & *ſuperſtitione.* Singulatim:
1. *Cultu*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Exercitio.
2. *Superſtitione*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 13.
נ. Cultus inſtituti *uſu & abuſu.* Nominatim:
α. *Uſu*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis.
β. *Abuſu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 14.
ס. *Sabbathi Sanctificatione & profanatione.* Singulatim:
1. *Sanctificatione*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Sanctificatione, d. Bonis.
2. *Profanatione*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 15.
2. *Juſtitia & injuria* verſus proximum. Nominatim:
A. *Juſtitia & injuria* in genere. Singulatim:
α. *Juſtitia*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis.
β. *Injuria*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. lib. tert. cap. 1.
B. *Charitate & malevolentia* verſus proximum. Nominatim de:
1. *Charitate*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Notis. d. Bonis. e. Mediis.
2. *Malevolentia*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 2.
C. *Honore & vilipendio* proximi. Singulatim:
α. *Honore*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Adminiculis.
β. *Vilipendio*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 3.
D. *Humanitate & homicidio.* Nominatim:

1. *Hu-*

METHODICA DISPOSITIO

1. *Humanitate*, ejusque: a. Naturâ. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Adminiculis.

2. *Homicidio*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 4.

E. *Caſtitate* & *luxuria*. Singulatim de:

α. *Caſtitate* ejusque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Adminiculis.

β. *Luxuria*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 5.

F. *Juſtitia commutativa* & *furto*. Nominatim.

1. *Juſtitia*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Adminiculis.

2. *Furto*, ejusque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 6.

G. *Veracitate* & *mendacio*. Singulatim:

α. *Veracitate*, ejusque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Mediis.

β. *Mendacio*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 7.

H: *Contentatione* & *concupiſcentia*. Nominatim:

1. *Contentatione*, ejusque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Mediis.

2. *Concupiſcentia*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 8.

2. *Aſcetica*, de exercitio virtutum, ſeu praxi pietatis & impietatis, per libros quatuor. Nim.

A. *Generaliter*, Nominatim:

1. De *natura praxeos* pietatis & *inertia*. Singulatim:

α. *Pietatis praxi*, ejusque: a. Naturâ. b. Bonis. c. Adminiculis.

β. *Impietatis*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. lib. prim. cap. 1.

2. *Progreſſu* in praxi pietatis & *ſatietate*. Singulatim:

1. *Progreſſu*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis

2. *Satietate* ſpirituali, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 2.

3. *Praxi impietatis*, ejuſque *abnegatione*. Singulatim:

α. *Praxi impietatis*, ejuſque a. Natura. b. Malis. c. Cauſis.

β. *Abnegatione* impietatis. 3.

B. *Spiritualiter*: de praxi pietatis:

α. Verſus *Deum*. Ubi agitur de:

1. *Agnitione* & *rejectione* Dei. Singulatim:

α. *Agnitione*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.

β. *Rejectione* Dei, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. lib. ſecund. cap. 1.

2. *Quæſitione* & *fuga* Dei. Singulatim de:

1. *Quæſitione*, ejuſque: a. Natura. b. Diſtributione. c. Bonis. d. Modo & mediis.

2. *Fuga* Dei ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 2.

3. *Complacentia* & *diſplicentia* in Deo. Singulatim:

α. *Complacentia*: ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.

β. *Diſplicentia*, ejuſque: a. Natura. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 3.

4. *Ambulatione* cum Deo, & *aberratione* ab eo. Singulatim:

1. *Ambulatione* ejuſque: a. Natura. b. Notis. c. Bonis. d. Modo. e. Adminiculis. 2. *A-*

4. *Aberratione* à Deo, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 4.
5. *Benevolentia* & *malevolentia*, verſus Deum. Nominatim de:
α. *Benevolentia*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.
β. *Malevolentia*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 5.
6. *Cultu privato*, in glorificatione Dei. 6.
7. *Cultu publico* ſeu eccleſiaſtico:
1. *Generaliter*, ejuſque ingredientibus:
2. *Specialiter*, quoad omnia ejus officia:
3. *Specialiſſime*, quoad: a. Auditionem verbi divini. b. Preces c. Pſalmodiam. d. Sacramenta in genere: e. Baptiſmum. f. Cœnam dominicam. g. Eleëmoſynas. 7.
8. Cultu *domeſtico*, ejuſque *neglectu*. Singulatim.
α. *Cultu domeſtico*, ejuſque: a. Natura & ingredientibus. b. Bonis. c. Adminiculis.
β. *Neglectu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 8.
9. *Cultu quotidiano*, ejuſque *neglectu*. Singulatim.
1. *Cultu*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.
2. *Neglectu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 9.
10. Cultu Dei in *Jejunio*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Modo. 10.
11. Cultu *euchariſtico*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis. 11.
12. *Examinatione* ſui ipſius, ejuſque *neglectu*. Singulatim de:
α. *Examinatione*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.
β. *Neglectu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 12.
ב. *Verſus proximum*: Ubi de:
α. *Solitudinis uſu* & *abuſu*. Nominatim de:
1. *Uſu*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Modo.
2. *Abuſu*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. lib. tert. cap. 1.
β. *Converſatione* cum proximo, *pia* & *impia*, in *genere*. Singulatim de:
א. *Pia*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.
ב. *Impia*, ejuſque. a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 2.
γ. In *ſpecie*, de converſatione, in:
I. *Conviviis*, eorumque:
α. *Uſu*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.
β. *Abuſu*: Quoad: a. Naturam. b. Mala. c. Cauſas. d. Remedia. 3.
II. *Commercio*;
α. *Juſto*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.
β. *Injuſto*, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 4.
III. Cum *afflictis*, per conſolationem, cujus conſolationis dicitur:
1. *Exercitium*, quoad ejus: a. Naturam. b. Bona. c. Adminicula.
2. *Neglectus*, ejusque: a. Natura. b. Mala. c. Cauſæ. d. Remedia. 5.
IV. Cum *lapſis*, eorumque *reprehenſione* & *communione* cum eorum peccatis. Singulatim:
α. *Reprehenſione*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis.
β. *Communione* cum peccatis, ejuſque: a. Natura. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. 6.
V. Cum *bonis*, per *amorem* & *amicitiam*. Cujus traditur: a. Natura. b. Bona, c. Adminicula. 7.
VI. Cum *malis* & *inimicis*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis. 8.
VII. Cum *ſuperioribus*, *inferioribus* & *æqualibus*. Singulatim, inter:
1. *Æquales*.
2. *Inæquales*. In ſtatu:
א. *Oeconomico*, ubi de officiis:
1. *Mariti*, verſus uxorem.
2. *Uxoris* verſus maritum,
3. *Parentum* verſus liberos,
4. *Liberorum* verſus Parentes,
5. *Dominorum* verſus ſervos,
6. *Servorum* verſus Dominos.
ב. *Politico*. Hîc agitur de officiis:

α. *Magiſtratus* verſus ſubditos,
β. *Subditorum* verſus magiſtratus.
2. *Eccleſiaſtico*, nim:
A. *Paſtorum* verſus Auditores,
B. *Presbyterorum* gubernantium,
C. *Auditorum*, & ſubjectorum. Quibus ſubjiciuntur: a. Bona hujus converſationis. b. Adminicula. 9.
2. *Verſus nos ipſos*, idque:
α. In *vita*. De cujus officiis agitur:
A. *Generalius*, quoad ejus:
1. *Occupationem* & otium. Singulatim, de:
α. *Occupatione* vitæ, ejusque: a. Naturâ. b. Bonis. c. Adminiculis.
β. *Otio*, ejusque: a. Naturâ. b. Malis. c. Cauſis. d. Remediis. lib. quart. cap. 1.
2. *Suſtentationem*, ſeu alimentorum:
α. *Uſum*, ejusque: a. Naturam. b. Bona. c. Adminicula.
β. *Abuſum*, ejuſque: a. Naturam. b. Mala. c. Cauſas. d. Remedia. 2.
3. *Defenſionem*, per veſtimentorum:
1. *Uſum*, ejuſque: a. Naturam. b. Bona. c. Adminicula.
2. *Abuſum*, ejusque: a. Naturam. b. Mala. c. Cauſas. d. Remedia. 3.
4. *Refocillationem*: ſeu recreationum:
α. *Uſum*, ejusque: a. Naturam. b. Bona.
β. *Abuſum*, ejuſque: a. Naturam. b. Mala. c. Cauſas. d. Remedia. 4.
B. *Specialius*, quoad ſtatum:
α. *Proſperum*. Ubi de proſperitate:
A. In *genere*, quoad ejus:
1. *Uſum*, ejuſque: a Naturam. b. Bona. c. Adminicula.
2. *Abuſum*, ejuſque: a. Naturam. b. Mala. c. Cauſas. d. Remedia. 5.
B. In *ſpecie*, quoad *mundi* & mundanorum:
α. *Uſum* & *Abuſum*. Singulatim mundi:
1. *Uſum*, ejusque: a. Naturam. b. Bona. c. Adminicula.
2. *Abuſum*, ejusque: a. Naturam. b. Mala. c. Cauſas. d. Remedia. 6.
β. *Vanitatem* rerum humanarum, ejusque: a. Naturam. b. Uſum. 7.
β. *Adverſum*, ejuſque:
A. *Naturam*, ubi de *crucis tolerantia*, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis. 8.
B. *Ortum*, a *tentationibus*, quarum explicatur:
1. *Uſus*, ejuſque: a. Natura. b. Solatium. c. Adminicula.
2. *Abuſus*, ejuſque: a. Natura. b. Mala. c. Cauſæ. d. Remedia. 9.
C. *Species*, ubi de *cruce*:
1. *Corporali*, ejuſque: a. Natura. b. Argumentis conſolatoriis. c. Adminiculis. 10.
2. *Spirituali*, nim. de:
α. *Confuſis* & melancholicis *terroribus*, eorumque: a. Natura. b. Cauſis. c. Remediis. 11.
β. *Suggeſtionibus blaſphemicis*, earumque: a. Natura. b. Conſolatoriis. c. Cura ſeu adminiculis. 12.
γ. *Deſertionibus ſpiritualibus*, earumque: a. Natura. b. Cura. c. Solatio. 13.
δ. *Dubitationibus*, varii generis. Iſtarum: a. Remedia generalia. b. ſpecies. 14.
β. In *morte*, ubi de arte bene moriendi, ejuſque: a. Natura. b. Bonis. c. Adminiculis. 15.

DIATYPOSIS

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

juxta librum octavum.

Quandoquidem intra præcedentis Methodicæ Diſpoſitionis ſeriem, quoad hiſtoriam Eccleſiaſticam, non tantum, lineæ breviores accidebant, quam ut ulteriores ſubdiviſiones neceſſarias ferrent, atque inſuper, hiatus intra præcedentia & conſequentia, major futurus fuiſſet, quam ut conveniret ſymmetriæ: viſum, quo diſtinctiorem haberes hiſtoriæ filum & cohærentiam; hunc librum, paulo diſtinctius proſequi, eoque magis, quod paragraphi, certis rationibus, hic prolixiores pateant. Conſideretur ergo diſpenſatio fœderis gratiæ, juxta quatuor periodos, nim.

I. *Sub Patriarchis.* Ubi occurrit, pars:

א. *Exegetica*, ad text. Eph. 1. 9. 10. lib. octavo cap. 1. §. 1. & 2. &c.

ב. *Dogmatica*, caute diſtinguens, inter electionem, fœdus gratiæ, ejus promulgationem per Euangelium, & diſpenſationem, juxta Teſtamentum duplex: *Vetus* & *Novum*, & in priore duas ætates, ſub *Patriarchis*, & ſub *Moſe*, ſub utroque rurſus, tria curricula. Nim.

I. Ab *Adamo*, uſque ad *Noachum* & diluvium. Ubi traditur:

A. *Fœderis naturæ:*

α. *Theologia*, quoad: a. Generalia: b. Credenda: c. Facienda. 12.

β. *Eccleſia* ejusque ſtatus. 13.

B. *Fœderis gratiæ*, quoad ejus:

1. *Diſpenſationem* & promulgationem. 14.

2. *Curricula* tria, nim.

א. Ab *Adamo* ad Noachum. Ubi explicatur:

α. *Series* & hiſtoria *Patriarcharum* undecim. 15.

β. *Theologia*, ejusque capita: a. Theoretica. b. Practica. 16.

γ. *Hæreſes* & ſchiſmata duo: a. Inter ſemen mulieris & ſerpentis. b. Inter Sethitas & Cainitas. Cujus origo & capita, itemque perſecutiones narrantur. §. 17.

ב. A *Noacho* ad Abrahamum. Ubi:

α. *Confœderatio*, ejusque ratio, quod ſpiritualis fuerit, ante diluvium pariter & poſt, probatur & vindicatur. 18. 19.

β. *Propagatio* ſub decem Patriarchis, quorum hiſtoria traditur. 20.

γ. *Theologia:* a. Teſtamentaria. b. Syſtematica, per capita theoretica & practica, quoad Religionem verſus Deum, & juſtitiam verſus proximum. 21.

δ. *Eccleſia*, quoad propagationem triplicis ſchiſmatis: ſerpentis, Cainitici & Chamitici. 22.

ג. Ab *Abrahamo* ad Moſen. Ubi:

A. *Confœderationes* variæ cum Abrahamo, quarum ratio explicatur. 23.-27.

B. *Propagatio*, ſub Patriarchis ſex, quorum hiſtoria traditur. 28- 31.

C. *Theologia:* a. Teſtamentaria. b. Syſtematica, quoad theoretica, & practica, juxta Religionem & juſtitiam. c. Symbolica ſeu ceremonialis. 32.

D. *Eccleſia*, ſub duobus ſchiſmatibus: Iſmaelitico, & Eſavitico, cum perſecutionibus. 33.

ג. *Elenchtica*, habet controverſias ſex.

ד. *Practica*, habet uſus quinque. 34.-39.

II. Sub *Moſe*. Hic occurrit, pars:

א. *Exegetica* ad textum Deut. v. 1. Cap. Secund. §. 1. 2.

ב. *Dogmatica*, & penes eam:

A. *Promulgatio legis*: a. Moralis: b. Ceremonialis, quoad ejus quatuor claſſes, interpretationem & relationes duas. c. Forenſis. 3.-14.

B. *Renovatio fœderis:* a. Nationalis. b. Operum. c. Gratiæ. e quibus naſcitur unum fœdus Sinaicum, cujus natura explicatur. 15.-20.

C. *Curricula* tria. Nim. 21.
α. A Moſe ad Davidem. Ubi explicatur:
1. *Series Judicum* ſedecim, eorumque hiſtoria. 22--23.
2. *Theologia:* a. Teſtamentaria. b. Syſtematica, cum theoretica, tum practica. c. Symbolica ſeu ceremonialis. 24.
3. *Eccleſia*, ejusque: a. ſtatus & gubernatio. b. Schiſmata, ſerpentinum, Chamiticum, Coraiticum. c. Idololatria varia: vitulina, Baal-Peor, Gideonis in Ephod, Michæ Ephraimitæ. d. Perſecutiones ſub Regibus Cananæis ſex. 25.
β. A *Davide* ad captivitatem Babylonicam. Ubi:
A. *Fœderis renovatio*, ejusque. a. Ingredientia. b. Cauſa. c. Argumentum, in promiſſionibus & ſtipulationibus reciprocis. d. Forma. e. Incrementum. 26--31.
B. *Series Regum Judah* viginti duorum, cum coætaneis Iſraëlis. Singulorum hiſtoria. 32.
C. *Theologia*. Ubi: a. Theologia. teſtamentaria & ſyſtematica. b. Origo librorum, Canonicorum & apocryphorum. c. Hiſtoria Prophetarum. 33.
D. *Eccleſia*, ejusque: a. ſtatus. b. ſchiſmata: Iſraëliticum ſeu vitulinum Jeroboami, Baaliticum, propagatum ſub Gentilibus eorumque idololatria varia. c. Perſecutiones. d. Reformationes in utroque regno. e. Judicia divina. f. Samaritaniſmus. 34.
γ. A *Captivitate Babylonica* ad Chriſtum. Ubi:
1. *Babilon* triplex. 35.
2. *Renovatio fœderis*, cujus explicatur: a. Natura. b. Argumentum, quoad promiſſiones & ſtipulationes reciprocas & incrementa. 36--39.
3. *Præfecti*, nim. a. Reges Babylonici quinque. b. Perſici decem. c. Duces Iſraëlitici quindecim. d. Aſſamonæi undecim. e. Herodes. 40--44.
4. *Theologia:* a. Teſtamentaria. b. Syſtematica probata teſtimoniis Prophetarum. c. Synagoga Magna. d. Verſiones S. Scripturæ. e. Symbolica in feſtis novis, viſionibus variis obſervata. 45.
5. *Eccleſia*, ſub ejus:
A. *Ingreſſu* in Babylonem, ubi variæ notantur Eccleſiæ corruptiones in moribus.
B. *Progreſſu* Ubi: a. De ſeptuaginta ſeptimanis Danielis, earumque terminis. b. Hæreſibus & ſchiſmatibus, nim. Samaritaniſmo, ſub templis, in Garizim & Heliopoli; Phariſæiſmo, ejusque origine & ſectis; Sadducæiſmo, ejusque origine & placitis; Eſſæiſmo, ejusque origine & placitis. Karræiſmo, ejusque origine & placitis: Diſſidio inter R. Hillel, & R. Schammai; Herodianiſmo ejuſque placitis. c. Perſecutionibus duabus, ſub Eſthera & Machabæis. d. Reformationibus duabus ſub Prophetis, ſub Machabæis.
C. *Egreſſu*. Ubi ſtatus Theologiæ ante Chriſtum, apud Judæos corruptiſſimus narratur. 46.
6. *Elenchtica* hujus capitis, octo controverſias habet. 47--54.
7. *Practica*, conſtat ſeptem uſibus. *Cap. Secund.* §. 55--
III. *Sub Chriſto*. Eſt hîc rurſus pars:
א. *Exegetica* ad text. Jer. XXXI. 31--35. *Cap. Tert.* §. 1, 2.
ב. *Dogmatica*, & apud eam:
A. *Renovatio fœderis gratiæ* perfectiſſima, ejusque:
a. Natura. b. Cauſæ. c. Partes. d. Argumentum. 3--7.
B. *Teſtamenti Novi:* a. Differentia à Veteri. b. Initium. c. Duratio. 8--10.
C. *Septem* N. T. *ætates*. pro ſeptem ſigillis Apocalypticis:
I. *Prima* ætas N. T. ſub ſigillo *primo* ad text. Apoc. VI. 1, 2. Penes hanc explicantur: 11.
α. *Fundatio*. Eſt hîc: a. Æræ chriſtianæ ortus. b. Chriſti nativitas. c. Fœderis gratiæ ſeptima promulgatio. d. Judæorum rejectio. 12.
β. *Præfecti*, in:
1. *Republica*, nim. Imperatores Romani duodecim, & ſingulorum hiſtoria. 13.
2. *Eccleſia*, nim. Pontifices Romani, quatuor, & ſingulorum hiſtoria, cum obſervatione generali. 14.
γ. *Theologiæ* ratio, ubi notatur: a. Triplex Theologia; teſtamentaria, ſymbolica, ſyſtematica. b. Origo N. T. c. Scriptores eccleſiaſtici. d. Corruptio, per Gentiliſmum:

liſmum: Judaiſmum duplicem: hæreſes ſeptem.

3. *Eccleſia*. Hic narrantur: 15.

A. *Fundatores* Eccleſiæ: a. Joannes Bapt. b. Apoſtoli. c. Euangeliſtæ. d. Septuaginta diſcipuli. Singulorum hiſtoria.

B. *Adminicula* fundationis, nim. a. Annunciatio Euangelii, & diſperſio Apoſtolorum. b. Regimen Eccleſiæ. c. Diſciplina eccleſiaſtica. d. Synodi ſex. e. Fundatio præcipuarum quarundam Eccleſiarum. f. Perſecutiones; cum intra Judæam quatuor: tum per univerſum Imperium R. duæ, uſque ad Trajanum. g. Martyres primæ ætatis N. T. 16.

II. *Secunda* ætas N. T. ſub ſigillo ſecundo, ad text. Apoc. VI. 3. 4. Hic explicantur: 17.

1. *Præfecti* in:

α. *Republica*, nim. Imperatores R. viginti, ſingulorum hiſtoria tangitur. 18.

β *Eccleſia*, nim. Pontifices Rom. viginti novem, & ſingulorum hiſtoria. 19.

2. *Theologia*, ejusque: ſtatus, idem cum præcedentis ætatis. b. Propagatio, cum per varias ſcripturæ verſiones, v. g. Aquilæ, Theodotionis, Origenis in ſuis Tetraplis, Hexaplis, Octaplis: tum per ſcripta eccleſiaſtica, ſymbolum Apoſtolorum, ſcripta Patrum hujus ætatis. Vitiatio ejus, per: a. Gentiles. b. Judæos. c. Hæreſes tredecim, ſub ſeculo ſecundo: & quinque potiſſimum, ſub ſeculo tertio. d. Ipſos Chriſtianos. 20.

3. *Eccleſia*, ejusque: a. Propagatio ampliſſima. b. Doctores Eccleſiarum præcipuarum. c. Scriptores Eccleſiaſtici ſeu Patres. d. Adminicula propagationis: α. Sacra publica. β. Gubernatio Eccleſiæ. γ. Concilia. δ. Diſciplina Eccleſiaſtica. ε. Scholæ. e. Obſtacula propagationis, nim. Schiſmata quinque, perſecutiones octo, potiſſimum ſub Imperatoribus Ethnicis. Hinc. f. Martyria innumera. g. His ſubjiciuntur mores Chriſtianorum.

III. *Tertia* ætas N. T. ſub ſigillo tertio, ad text. Apoc. VI. 5. 6. cujus exegeſis traditur. Hujus. 22.

1. *Præfecti:*

α. *Politici*, ſeu Imperatores R. novendecim. Singulorum hiſtoria tangitur. 23.

β. *Eccleſiaſtici*, ſeu Pontifices R. triginta tres. Singulorum hiſtoria tangitur. 24.

2. *Theologia* tertiæ ætatis, ſub:

A. *Seculo quarto*, ejusque: a. ſtatu. b. corruptione, per Gentiliſmum, Judaiſmum, hæreſes ſeptem, errores intra Eccleſiam.

B. Seculo *quinto*, ejusque: a. Statu. b. Corruptione, per: Gentiliſmum, Judaiſmum, Hæreſes potiſſimum quatuor, & errores intra Eccleſiam natos.

C. Seculo *Sexto*, ejuſque: a. Statu. b. Corruptione, per: hæreſes duas, & errores intra Eccleſiam. 25.

3. *Eccleſia*, ſub ſeculo:

ℵ. *Quarto*, cujus:

1. *Propagatio*, per: a. Conſtantinum M. b. Patres potiſſimum quindecim, ſingulatim narratos. c. Sacra Chriſtianorum. d. Regimen eccleſiaſticum. e. Synodos varias. f. Scholas.

2. *Obſtructio*, per: a. Monachatus ortum. b. Schiſmata. c. Perſecutiones ſex.

ב. *Quinto* ejusque, propagatione quoad ejus:

1. *Terminos*. ſcil. per varias orbis partes.

2. *Adminicula*, nim. a. Doctores præcipuarum Eccleſiarum. b. Regimen eccleſiaſticum. c. Concilia, cum generalia; tum particularia. c. Henoticum Zenonis Imp.

3. *Remoras*, nim. a. Turbas Eutychianas. b. Perſecutiones, per varias orbis partes. c. Martyria varia. d. Mores Eccleſiæ.

ג. *Sexto*, ubi:

A. *Propagatio*, per: a. Varias orbis partes. b. Propagatores, ſeu ſcriptores eccleſiaſticos varios, quorum hiſtoria. c. Regimen eccleſiaſticum deficiens. d. Monachatus incrementa per varios ordines. e. Concilia cum generalia; tum particularia.

B. *Remora* per: a. Schiſmata. b. Perſecutiones, 26.

D I A T Y P O S I S

IV. *Quarta* ætas N. T. Sub ſigillo quarto, ad Text. Apoc. VI. 7. 8. cujus exegeſis traditur. Hujus: 27.
1. *Breviarium* dicitur. 28.
2. *Præfecti* in:
α. *Republica*, ſcil. Imperatores Rom. cum Orientales triginta duo; tum Occidentales ſeptendecim. Singulorum hiſtoria. 29.
β. *Eccleſia*, ſeu Pontifices nonaginta tres. Singulorum hiſtoria. 30.
3. *Theologia*, ejusque:
1. *Status*, cum purior, tum corruptior, juxta ſigillum quintum apocalypticum.
2. *Corruptio* per: a. Gentiliſmum. b. Judaiſmum. c. Muhammedaniſmum, hic exortum. d. Hæreſes ſeptem. e. Originem controverſiæ euchariſticæ. f. Incrementa Antichriſtianiſmi. g. Errores intra Eccleſiam. 31.
4. *Eccleſia*, ſub ætate quarta N. T. ejusque:
α. *Propagatio*, per varias orbis partes.
β. *Propagatores*, nim. a. Scriptores eccleſiaſtici varii. b. Aſſertores veritatis contra Antichriſtianiſmum varii. c. Synodi variæ. d. Reformationes. e. Scholæ.
γ. *Remora*, per: a. Schiſmata. b. Perſecutiones. c. Quibus ſubjicitur facies Eccleſiæ, ſub ætate quarta N. T. 32. 33.
V. *Quinta* ætas N. T. Sub ſigillo quinto, ad text. Apoc. VI. 9. 10. 11. cujus exegeſis traditur. Hujus: 34.
1. *Præfecti*, in:
α. *Republica*, nim. Imperatores Rom. viginti & unus. Singulorum hiſtoria. 35.
β. *Eccleſia*; ſeu Pontifices Rom. ſexaginta duo. Singulorum hiſtoria. 36.
2. *Theologia*, ejusque:
A. *ſtatus:*
1. *Publicus* ſub Antichriſtianiſmo papali, jam ad ſuam ἀκμὴν perducto.
2. *Clandeſtinus*, ſub Aſſertoribus veritatis, varii ordinis: *politici*, Imperatorum, Regum &c. *Eccleſiaſtici*, Conciliorum, privatorum. v. g. Wiclephi, Huſſi, Bohemorum &c.
B. *Corruptio*, per: a. Gentiliſmum. b. Judaiſmum. c. Muhammedaniſmum. d. Antichriſtianiſmum. e. Hæreſes, per ſua ſecula: ſubinde veræ, ſæpius fictitiæ aut ψευδώνυμοι. 37.
3. *Eccleſia*, ejusque:
α. *Propagatio*, per ſua ſecula.
β. *Scriptores* eccleſiaſtici per ſua ſecula.
γ. *Regimen* eccleſiaſticum per ſua ſecula, potiſſimum in variis Monachorum ordinibus narratum.
δ. *Concilia* per ſua ſecula.
ε. *Scholæ* quadraginta & una.
ζ. *Bellum* ſacrum continuatum per ſua ſecula.
η. *Schiſmata* per ſua ſecula, imprimis Gallicanum ſeu Avenionenſe, quinquaginta annorum.
θ. *Perſecutiones*, in quibus præter Huſſitarum, præcipuum locum habet, bellum Bohemicum. 38.
VI. *Sexta* ætas N. T. ſub ſigillo ſexto, ad text. Apoc. VI. 12. cujus exegeſis habetur. Hujus: 39.
1. *Facies* Eccleſiæ ſub exordio reformationis, ſummatim: 40.
2. *Præfecti*. in:
A. *Republica*, ubi Imperatores Rom. octo. Singulorum hiſtoria. 41.
B. *Eccleſia*, nim. Pontifices viginti ſex. Singulorum hiſtoria. 42.
3. *Theologia*, cum reformanda, tum reformata. Hujusque:
α. *Reformatio*, per *Zuinglium*, Lutherum aliosque.
β. *Corruptio*, per hæreſes: a. Anabaptiſtas. b. Enthuſiaſtas. c. Socinianos. d. Jeſuitas. e. Lutheranos. f. Arminianos. Singulorum hiſtoria. 43.
4. *Eccleſia*, ejusque:
A. *Propagatio*, ad: a. Indianos. b. Danos. c. Suecos. d. Bohemos. e. Polonos. f. Lithuanos. g. Belgas. h. Anglos. i. Scotos. k. Gallos. l. Germanos. Singularum hiſtoria brevis.

B. *Pro-*

B. *Propagatores:* a. Reformatos quadraginta quinque & plures. b. Lutheranos viginti octo. c. Pontificios. d. Fanaticos. Singulorum hiſtoria.
C. *Regimen* Eccleſiæ. ſub: a. Pontificiis. b. Lutheranis. c. Reformatis.
D. *Synodi*: a. Pontificiorum. v. g. Tridentinum. b. Proteſtantium ſexaginta ſex. Singularum hiſtoria.
E. *Confeſſiones* Fidei, viginti. Singularum hiſtoria.
F. *Scholæ*, quadraginta quatuor. Singularum hiſtoria.
G. *Expeditio* Gulielmi tertii, Principis Arauſiaci in Angliam.
H. *Schiſmata.* a. Sacramentarium. b. Arminianum. c. Eccleſiaſticum in Anglia. d. Labadiſticum. e. Antinomianum. f. Univerſaliſticum. g. Carteſianum. h. Coccejanum. i. Lutheranorum ſeptendecim. k. Pontificiorum ſex. l. Fanaticorum. Singulorum hiſtoria.
I. *Perſecutiones:* a. Germanicæ in quibus bella quatuor. b. Belgicæ, in quibus bella tria. c. Anglicanæ tres. d. Gallicanæ quatuor. e. Pedemontanæ variæ. f. Hungaricæ. g. Lutheranorum in Reformatos. h. Reformatorum Hierarchicorum in Anglia, i. Indianorum. Singulorum hiſtoria. Subjicitur Epilogus ad hiſtoriam eccleſiaſticam. 44--45.

2. *Elenchtica* habet controverſias quatuor. 46--49.
3. *Practica* habet uſus tres. 50--53.

VII. *Septima ætas* N. T. Eſt hîc. pars:
1. *Exegetica* ad text. Apoc. VII. I. uſque ad cap. XI. Cap. quarto §. 1. 2.
2. *Dogmatica.* Explicat ſeptem æternitatis quaſi paſſus: a. Adventum Chriſti. b. Abolitionem Antichriſti c. Suſcitationem mortuorum. d. Extremum judicium. e. Conſummationem ſeculi. f. Traditionem regni. g. Vitam æternam. 3--10.
3. *Elenchtica* notat controverſias undecim. 11--21.
4. *Practica* habet uſus tres. 22--.

F I N I S.

In Theologiam Theoretico-practicam

D. PETRI VAN MASTRICHT,

Profeſſoris Theologi apud Ultrajectum.

EPIGRAMMA.

Conjugio ſtabili, conjuncta *ſcientia praxi*,
Viribus unitis, eſt tibi tuta ſalus.
Scire tuum ſterile eſt, ſi non gradiatur eodem
Tramite, cum *facere*; fertile ſi coëat.
Fac igitur facias, quo congrediatur utrumque.
Pronuba conjugio, pagina docta ſiet.

Sic Fratri unico applaudebat

GERARDUS VAN MASTRICHT,

Syndicus Bremenſis.

AD EUNDEM.

כי האיש החפצ חיים
ידע את אלו רב-חכמה
מי האיש האוהב ימים
יעבוד אלו בבלי מרמה

דעה וצדק נפגשון
בבני הברית למודי יה
בינה משמעת נשקין
אם תורת אל בלב תהיה

מי חכם בם יה מזכירים
יבן הזאת גם כן יורה
שיהיו על בית אל צופים'
שננו זאת לעם לא מורה

כי קרוא קראו בספרים
חכמת צדיקים יורוכם
קראו מקשיבים בדברים
מוסר תושיה יהיוכם

סור הכתוב פתחו לנו
השכילו תורת עקרים
גלו את שקר שוטנינו
למדו לירא רק לאלוהים

ברך האיש שכל כוחו
כלה בפעלה הברורה
הודה ליהוה שרוחו
שפך על עבדו יתירה

THEOLOGIÆ THEORETICO-PRACTICÆ,

LIBER PRIMUS,

DE PRÆCOGNITIS.

CAPUT PRIMUM,

DE NATURA THEOLOGIÆ.

Ad Text. 1. Tim. VI. 2. 3.

Iſta doce & exhortare. Si quis diverſam docet doctrinam, neque accedit ſanis ſermonibus, Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ; is turget nihil ſciens &c.

Primum Theologiæ præcognitum, de natura Theologiæ.

I. Theologiam *Theoretico-Practicam*, pro natura cujusvis diſciplinæ, duobus concludemus: *Præcognitis & Syſtemate.* Sic ut *Præcognita*; libro *primo*, tria repræſentent: ejus *naturam*, *regulam* & *diſtributionem*. Et cum *natura*, rei cujusvis, non aliundè nobis clarius innoteſcat, quam accurata ejus *definitione*, cui præſupponitur *definitum*; hoc capite, poſt præliminare de *methodo*. Theologiæ tradendæ, contemplabimur *definitum*, quod præſtat *Theologia Chriſtiana Theoretico-Practica*, ejusque *definitionem*, quâ, *doctrina* eſt *vivendi Deo per Chriſtum.* Omnibus, pro fundamento ſtruemus, exegeſin textus præmiſſi 1. Tim. VI. 2. 3.

Superſtruitur textui.

II. *Quo, colophonem impoſiturus huic Epiſtolæ, graviſſimum quoddam, Timotheo Apoſtolus ſuppeditat* monitorium, de vera & falſa Theologia, *illâ urgendâ; hac fugienda. In quo proſtant*

I. *Adhortatio quædam*, de bono *proſequendo:* ταῦτα δίδασκε, καὶ παρακάλει. *Qua exhibetur:*

א. Subjectum παραινετικὸν: ταῦτα; iſta. *Scil. quæ ego docui, non verbis modo immediate præcedentibus; ſed per univerſam hanc Epiſtolam, quin &, per univerſum miniſterii mei curſum: dum, quà viva voce; quà ſcripto, univerſam expedivi ſacram* Theologiam Act. XX. 27. *Ut tota hic Timotheo commendetur* Theologia Chriſtiana, *indicante, non tantum antitheſi commatis ſequentis:* εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, ſi quis aliter doceat; *ſed etiam parallelismo* 2. Tim. 1. 13.

ב. Officium παραινέσεως, *circa Theologiam peragendum, duplex; eam ſcil.*

A. Doceat. δίδασκε, doce. Id eſt, *informet intellectum: partim expoſitione dogmatum* verorum; *partim refutatione* falſorum.

B. Exhortetur. Παρακάλει, exhortare. *Nim. voluntatem movendo, ut, quod intellectus percepit, traducat* ad praxin, *quippe quæ, præcipuus eſt Theologiæ finis, & ſummus apex.* Eſt enim παρακαλεῖν, advocare, *ſcil. ad officium.* Et quia, potiſſimum alium advoco, ut me, vel torpentem excitet, vel tardum impellat, blandis verbis ducat, vel mœſtum ſoletur &c. hinc adeo notat frequenter, *hortor, rogo, conſolor*, & παράκλητος eſt, qui hæc omnia præſtat Joh. XIV. 16. *Inquit Tarnov.* in Exercit. Bibl. *Quæ omnia praxin ſpirant. Hic tamen, & id venit notandum, quod geminum iſtud officium, Apoſtolus peragi velit, circa idem objectum, in plurali numero:* ταῦτα, iſta. *Scil. indigitaturus, non in univerſo tantum Theologiæ corpore, theoriam & praxin conjungendam eſſe, ita ut duas velut partes eſ-*

ſentiales

ſentiales Theologiæ, duo iſta conſtituant: ſed &, in ſingulis ejus partibus integralibus; ita ut quilibet ejus articulus, ſuam habeat theoriam, ſuam item praxin.

II. *Admonitio* de malo *fugiendo*, *falſis ſcil.* Doctoribus ac doctrinis. *Ubi tria notat Apoſtolus:*

א. Falſam doctrinam, *cujus quatuor potiſſimum, tradit* κριτήρια, *quibus dignoſcatur à vera:* puta

1. Quod aliter doceat. ἑτεροδιδασκαλεῖ. *Scil. vel* aliud, *vel* aliter; *quam quidem ipſe, cum aliis Apoſtolis docuerit. Hoc eſt, quod ſit contrarium Prophetis & Apoſtolis* Eph. II. 20. Gal. I. 8. 9. Jeſ. VIII. 20. Gal. VI. 16.

2. Quod non maneat *in eis.* Μὴ προσέρχηται; *Vulg.* non acquieſcat. *Scil. ſive* addendo; ſive detrahendo; mutando Deut. IV. 1. 2. & XII. 31. Apoc. XXII. 18. 19.

3. Quod non tradat, ſanos ſermones Chriſti, *ſeu de Chriſto. Quod ſit, vel* plane non *docendo Chriſtum*, potentiam & ſapientiam Dei 1. Cor. I. 14. *vel ſi doceat, non* ſane *tamen; ſed* cauponando ſermonem 2. Cor. II. 17. *vel de* perſona, *vel de* officiis, *vel de* beneficiis Chriſti.

4. Quod non tradat doctrinam, quæ eſt ſecundum pietatem. *Quibus* κατ' ἀντίθεσιν, *veræ Theologiæ, accuratam tradit definitionem*, cujus

A. Genus *eſt*, doctrina, *quod, per appropriationem*, doceri *debeat* Joh. VI. 45. *dum non alia tantum, quævis ſcientia; ſed Theologia etiam* naturalis, diſcantur *potius.* Doceri, *inquam, debeat non tantum ab hominibus; ſed & a Deo: Nec extus tantum, verbo; ſed intus etiam, Spiritu. Ut hinc audiamus.* למדי יהוה Jeſ. LIV. 13. edocti a Domino.

B. Differentia, *in vocibus:* κατ' εὐσέβειαν, ſecundum pietatem. *Quaſi doctrinam dicas*, recte colendi, *ſcil. Deum. Quod alibi* συνωνύμως *exprimitur, per* τὸ vivere Deo, per Chriſtum Rom. VI. 11. *à quo Theologia*, verbum vitæ *audit* Act. V. 20. *Ut hinc emergat, Theologiam Chriſtianam, optime definiri:* Doctrinam vivendi Deo, per Chriſtum. *De quo plura ſuo loco.*

ב. Falſos Doctores, Is inflatus eſt, nihil ſciens &c.

ג. Utriuſque, falſæ doctrinæ, & falſorum Doctorum, fructus & effectus: ex quo fit invidia, contentio &c. *De quibus hoc loco plura non attinet dicere.*

THEOREMA PRIMUM.

De Methodo Theologiæ.

Pars dogmatica.

Theologia certo ordine tradenda.

III. Jam è dictis, præliminariter emergit, quod *Theologia, certa ſit tradenda methodo, & tali quidem, qua theoria cum praxi, pari paſſu ſemper ambulent; quin ita ambulent, ut præcedat theoria, ſequatur praxis, idque in ſingulis ejus articulis.* Jubet enim (1) Apoſtolus Timotheum, omnia Theologiæ capita, *doceat* pariter, & *exhortetur:* & *primo* quidem doceat, *tum* exhortetur. Hinc (2) 2. Sam. XXIII. 5. *Fœdus ordinatum in omnibus*, ברית ערוכה בכל, appellatur, non eo tantum nomine, quod ipſum gratiæ fœdus, ſit εὐτακτότατον, *ordinatiſſimum*; ſed quod ejus etiam inſtrumenta, quibus Theologia continetur, methodo commodiſſima, proſtent exarata. Unde (3) probatum ἐργάτην, Apoſtolus appellat ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, *qui dextre ſecat verbum veritatis* 2. Tim. II. 15. Recte autem dividi nequit, quod non recte eſt conſtructum. Et (4) cultus, quem Theologia tradit, λογικὸς, *rationalis* audit Rom. XII. 1. quod ad leges rectæ rationis ſit compoſitus. Et hoc etiam (5) arguunt, non tot modo, & tam illuſtria, methodicæ diſpoſitionis, ſingularia exempla, paſſim in Scripturis obvia. Si enim *facienda* ſpectes; habebis Decalogum, methodo miranda conſpicuum; ſi *petenda*, Orationem Dominicam; ſi *credenda*, habebis quaſi *Catecheſin* nitidiſſimam Hebr. VI. 1. 2. ſed integra etiam Theologiæ ſyſtemata, in pleriſque epiſtolis Paulinis. Addam (6) univerſum Inſtrumentum *Biblicum*, ut non ambigas, eſſe *fœdus ordinatum in omnibus.* Et (7) cum ſingula Theologiæ capita ſparſim, per univerſum corpus Scripturæ, disjecta proſtent; neceſſum utique eſt, ut congerantur, & in commodum ordinem, methodumque digerantur. Hinc (8) a primis ſtatim, Eccleſiæ Chriſtianæ incunabulis, cum hæreſes doctrinæ inciperent obrepere, in ſyſtemata, methodice digeri cœpit Theologia Chriſtiana. Prout apparet, non tantum in illuſtrioribus Symbolis: Apoſtolico, Niceno, Epheſino, Chalcedonenſi, aliisque: ſed & in privatis, primorum Patrum ſcriptis, V. G. in Clementis Alexandrini, στρωμάτων libris octo; Origenis περὶ ἀρχῶν libris quatuor; Lactantii, *Inſtitutionum divinarum*, libris ſeptem; Gregorii Nazianzeni, *de Theologia*, libris quinque; Auguſtini, in libris *de doctrina Chriſtiana*, & in *Encheiridio ad Laurentium*; Ruffini, in *expoſitione Symboli*; Theodoreti, in *Epitome divinorum dogmatum*; Proſperi, in libello *Sententiarum*; Damaſceni, de *Orthodoxa fide* libris quatuor; Petri Lombardi, *ſententiarum* libris quatuor, & quæ in hos libros com-

commentati ſunt: Albertus Magnus, Thomas Aquinas, Scotus, Bonaventura aliique: Thomæ Aquinatis *Summa Theologiæ*: Theologorum denique è Papatu emergentium, Zuinglii, Lutheri, Melanchtonis, Calvini, Bullingeri, Muſculi, Aretii, Martyris, Urſini, Zanchii & mille aliorum, redigendis in Syſtemata, capitibus Theologicis, occupatiſſimorum.

Confirmatur rationibus tribus.

IV. Sed præter Scripturam, Methodum in Theologicis flagitant: 1. *Natura Dei*, qui, ut non eſt ἀκαταστασίας Θεὸς, *confuſionis Deus*, atque omnia ſua peregit, peragitque ordinatiſſime: ita omnia fieri amat, εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν, *ordine & decenter* 1. Cor. XIV. 33. 34. Quin ad hoc, ordinis ac methodi principia, creaturis rationalibus contulit; ut ſe omnis, ordinis ac methodi auctorem oſtenderet, ac nobis ordinem & methodum, paſſim quidem: ſed vel maxime, in rebus tanti momenti, qualia, citra dubium, ſunt Theologica, ſervandam præſcriberet. In quam rem, etiam Scripturas ſuas, ordine quidem arbitrario; ſed certo tamen ac logico; Amanuenſibus conſignandas inſpiravit. Id quod analyſi logica, in utrumque Inſtrumentum, á Doctis adornata, Sole clarius eſt. 2. *Natura* ipſius Theologiæ. Quæ, cum varia complectatur dogmata, ſibi invicem homogenea, ſubordinata, & eodem collimantia, per vaſtum Scripturæ corpus, diſperſa; procul dubio requirit, ut illa congerantur, & apte ſibi invicem conſtruantur. In quo methodus conſiſtit. 3. Ipſius *methodi* beneficia, quæ, ſi ulli competunt ſcientiæ; ſaltem omnium præſtantiſſimæ. Quid enim methodus? *Rebus* docendis *perſpicuitatem* conciliat, & intelligentiam: quando, per cognitionem ſubſequentium: *memoriæ* retinendi *facilitatem*, conciliat, quatenus materias, velut catena quadam conſtringit, qua, ſi quid forte exciderit, facile poſſis retrahere: *argumento* denique *nitorem* & elegantiam; exiſtit enim, juxta Philonem, citra methodum, ἐπιστήμη ἀνεπιστημόνως, *ſcientia abſque ſcientia*. Hæccine beneficia ullo jure negaveris θεολογουμένοις?

Exponetur qualis Methodus adhibenda.

V. Quæres, qua tandem methodo, Theologia commodiſſime traditur? Cum methodus non ſit, niſi apta rerum variarum, inter ſe diſpoſitio, ſecundum dependentiam quam habent, tum reſpectu *ſui*, invicem; in *coëxiſtendo*; tum reſpectu *noſtri*, in *intelligendo*: ac ſaltem neceſſum eſt, ut methodus Theologiæ congruat, non modo *rebus tradendis*, qua v. g. generaliora præmitantur ſpecialibus; ſimpliciora compoſitis: ſed & *captui*, juxta & uſui diſcentium. Ad hoc, variam varii ſectantur, á nobis non exagitandam: nobis, ex omnibus, ea maxime probatur, quam Apoſtolus, non tantum in textu commendat Thimotheo, quando theologemata, primo *doceri* vult, tum *moneri*; quia praxis perpetuo conſtruatur theoriæ: ſed & ipſe paſſim utitur, per ſuas Epiſtolas, eas comprimis, quas ad Romanos ſcripſit, Epheſios, Hebræos &c. Qua praxis, inquam, theoriæ conſtruatur, non tantum in univerſo corpore Theologiæ, ita ut *credendis* primus, & *agendis* ſecundus relinquatur locus peculiaris; ſed in ſingulis quoque Theologiæ membris, perpetua συμβιβάζει, praxis cum theoria, pari paſſu ambulent. Articulatius dicam quod optem, ac ſectabor ξὺν θεῷ, pro virili. Nempe ut capita theologica 1. *poſitivè* probentur Scripturis, confirmentur rationibus, explicentur per membra: quod ſit pro fundamento ſolido, univerſæ ſtructuræ. 2. *elenchtice* vindicentur, á ſtrophis quorumvis obloquentium, ſine quo fundamentum, ſtructum, nec ſatis ſubſiſtit in ſe, nec ſatis radicatur in animis θεολογοῦντων. Denique 3. *practicè* applicentur, ſine quo priora, prorſus & plane erunt ἄχρηστα, *inutilia*. Ut enim praxis ſine theoria, nulla eſt; ita theoria ſine praxi, caſſa eſt & vana. Quamobrem, ſapientiſſimo conſilio, Servator utramque conjungit Joh. XIII. 17. *Si hæc noveritis, beati ſi feceritis.*

Pars elenchtica.

An Theologia tradenda ſit certa methodo?

VI. Quæritur, an Theologia tradenda ſit certâ methodo? In *exceſſu*, Scholaſtici, pro ingenio Theologiæ ſuæ Philoſophicæ, methodum Philoſophicam Ariſtotelis, ſeu analyticam, ſeu ſyntheticam, nimium depereunt: In *defectu*, Anabaptiſtæ, Enthuſiaſtæ, Fanatici, ignorantia & odio Philoſophiæ, omnem methodum, à Theologicis eliminandam cenſent: quibus unus, forte & alter è Reformatis Theologis, ſuis hypotheſibus inſerviens, accedit: Reformati *methodum* exigunt, adverſus Anabaptiſtas & Enthuſiaſtas, ſed non præciſe Philoſophicam; verum *naturalem*: h. e. & rebus Theologicis, & juvando judicio, & roborandæ memoriæ, convenientem, quamvis ceterum ſit arbitraria. Talem methodum, jam ante demonſtravimus §. III. IV. V. & in ea confirmamur, perpetua praxi Scriptorum θεοπνεύστων, quæ diverſis methodis, pro rebus ſibi natis, inſiſtunt. Cauſantur in contrarium: quod 1. *rationis captum, eoque methodum logicam, excedat Theologia.* Reſp. Excedit quidem captum rationis *corruptæ*, non autem, per verbum ac Spiritum *illuminatæ*, quæ ſpiritualiter *dijudicat*, eoque ordinat etiam ac diſponit ſpiritualia. 1. Cor. II. 10. 12. 13. 15. Quod 2. *Tranſcendat omnes ſcientias, tranſcendat quoque methodi leges.* Reſp. Tranſcendat ſcientias naturales; ergone & *ordinem* omnem tranſcendit? Imo excludit? Quod 3. *Simplicitati Theologiæ deroget methodus, & artificii logici ſubtilitas.* Reſp. 1. Expugnat hoc quidem *exceſſum* Scholaſticorum; non autem, methodum, θεολογουμένοις naturalem. Tum 2. Falſum eſt: neque enim ordo

do rem ordinatam variat, aut ejus perfectioni quicquam detrahit. Et ſi theologiæ deroget: non vitio methodi derogat; ſed imperitia artificis, Theologiam torquentis, ad perverſas ſuas regulas; nec methodum, Theologiæ prudenter adaptantis.

Pars practica.

Uſus Primus reprehenſionis. Ubi 1. Reprehendi notantur.

VII. Quantum ad *praxim*. *Primo* hic exorbitant 1. qui θεολογούμενα, ſeu pro cathedra; ſeu pro ſuggeſtu, tradunt *abſque omni methodo*. Aut 2. methodum, ſi quam habent, datâ opera *occultant*, eoque perinde agunt, acſi non haberent. Aut 3. ſi, quam produnt, non ſit *rebus commoda*. Aut 4. ſi ſit etiam rebus: non tamen *diſcenti*. Aut denique 5. ſi diſcenti quoque; attamen ſoli ejus *intellectui*, ad ſpeculandum; non autem *voluntati* ad agendum.

2. Argumenta, reprehenſionis.

Iſti 1.) natam ἀταξίας & confuſionis, Deo exoſæ 1. Cor. XIV. 33. 40. incurrunt. (2.) ſuis theologematis, gratiam ac nitorem adimunt. (3.) auditoribus ἀκάρπως, *inutiles*, ſeſe præſtant, quando intellectum pariter & memoriam, ſua ἀμεθοδείᾳ obſtruunt.

Uſus ſecundus adhortationis. Ubi 1. Officium.

VIII. *Secundo*. Rectius *Timothei*, h. e. Doctores & Eccleſiaſtæ, hortatu Apoſtoli, methodum ſectantur, quâ Religionis capita, *doceant* pariter & *moneant*; & prius quidem *doceant*; tum *moneant*. Hoc pacto: 1. Se filios Dei probant, quippe ejus imitatores, qui *ordinis eſt Deus*, non confuſionis; dum contrarii, Satanæ pararios, qui confuſionis auctor eſt ac fautor.

2. Motiva.

2. Δοκίμους item καὶ ἀνεπαισχύντους ἐργάτας, *probatos & non pudefaciendos operarios*, ſe demonſtrant, quippe qui poſſint ſermonem veritatis, ὀρθοτομεῖν, *dextre ſecare* 2. Tim. II. 15. 3. methodi nitore & elegantia, gratam auditoribu reddunt, doctrinam Dei. Ὅτι οὐχ ὁ πόνος κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ μετὰ τέχνης, ἀγαθός, *quoniam non labor, ſecundum ſe; ſed ſecundum artem adornatus, bonus eſt.* Inquit Philo, in Tract. *Quod deterius potiori inſidietur.* 4. Nec gratam tantum & acceptam præſtabunt; ſed *utilem* quoque & *frugiferam*. Juvabunt enim, methodi ἀκριβείᾳ, auditorum *intellectum*, firmabunt *memoriam*, accendent *ſtudium* &c. *Magnum enim locum meretur inquiſitio veritatis, quæ tamen tunc deſiderato non fruſtratur effectu, ſi rectis ad cognitionem lineis, animus annitatur.* Juxta Fulgentium lib. 1. c. 3.

3. Modus.

Et quo methodum rectius ſectentur; tria ſuaſerim obſervanda, ut methodus congruat 1. cum *re tractanda*. 2. cum *captu* auditorum; ut nim. Aliter agatur cum *incipientibus*, methodo catechetica; aliter cum *provectioribus*, methodo ſyſtematica: nim. *partim* κατασκευαστικῶς, per difinitiones, diviſiones, canones, argumenta; *partim* ἀνασκευαστικῶς, per redargutionem objectorum; aliter cum *adultis*, methodo exegetica ac textuali, qua catechetica & ſyſtematica, ad perquirendum Scripturæ ſenſum applicentur, aliter cum *incipientibus*, catechetice, agatur. 3. Cum *utilitate*, ac pietate, qua cuncta traducantur ad *praxin*, & in ea ſubſiſtatur. 2. Tim. III. 16.

THEOREMA SECUNDUM.

De Definito Theologiæ.

Pars dogmatica.

Theologia Chriſtiana theoretico practica ſola urgenda.

IX. Iſta methodo, *primo* naturam & ingenium Theologiæ, inveſtigabimus, accurata ejus *definitione*, cui tamen præmittendum, ejus *definitum*, quod eſt. *Theologia Chriſtiana*, *theoretico-practica*, ſola *penes Chriſtianos tradenda*. Jubet enim Apoſtolus, docere ταῦτα *iſta* nim. quæ ipſe cum Chriſto docuerit, cum Prophetis & Apoſtolis; utique *Theologiam Chriſtianam*, & quæ *doceri* poſſit pariter & *moneri*, quæque ſit doctrina κατ' εὐσέβειαν; *ſecundum pietatem* h. e. *theoretico-practica*: prohibet etiam ἑτεροδιδασκαλεῖν, *aliter docere*.

Probatur Scriptutis.

X. Idem paſſim urgent Scripturæ. Quando, ſecundum *hunc canonem* incedendum, commendant Gal. VI. 16. *aliud Euangelium* vetant Cap. I. 6. 7. 8. 9. ab eo, nec *dextram*, nec *ſiniſtram* verſus, exorbitandum, ſeu *addendo*, ſeu *detrahendo*, inculcant. Deut. IV. 1. 2. & XII. 32. Apoc. XXII. 18. 19. 2. Tim. I. 13. cæterà *fruſtra Deum coli* Matth. XV. 9. nec aliter, *auroram* gratiæ obtineri poſſe Jeſ. VIII. 20.

Confirmatur rationibus tribus

XI. Ejus enim 1. ſola Theologia, Chriſtianis merito propinatur, qui ſolus eſt caput ſuæ communionis Eph. I. 22. 23. qui è *cœlo* detulit eam, è *ſinu Patris* Joh. I. 18. qui Deum colendi rationem perfecte, callet. *Ibid.* qui poteſtatem habet vitæ æternæ Apoc. I. 18. quam, Theologiâ quærunt. Rurſus 2. Alia, aut alius quam Chriſti, cujuſcunque, non *auditur*, non agnoſcitur à Chriſtianis Joh. X. 5. 8. 9. 10. 11. 12. Singulatim, non *rationis*, quæ cæca eſt. 1. Cor. II. 14. nec *hominum* quorumvis Matth. XXIII. 8. 1. Cor. III. 5. 6. 7. qui *mendaces* ſunt Rom. III. 4. Denique 3. ejus ſolius Theologia urgenda, in quem ſolum baptizantur Chriſtiani 1. Cor. I. 13. a quo *Chriſtiani* audiunt Act. XI. 26. eorumque Eccleſia ac Religio, *ſecta Nazarenorum* Act. XXIV. 5. Qui proinde ſolus eſt, Chriſtianorum *Doctor* αὐτόπιστος & ἀσφαλής. Matth. XXIII. 7. 8.

Dari Theologiam.

XII. *Dari* autem quandam Theologiam. 1. clamat, non tantum univerſalis omnium nationum *conſenſus* Rom. II. 15. ſed ipſa etiam 2. natura *docet*, Deum *eſſe*, eumque glorificandum. Pſalm. XIX. 1. Rom. I. 19. 20. 21. viciſſim μισθαποδότην futurum, his qui eum quærunt Hebr. XI. 6. cujus cultus rationem, Theologiâ indigitamus: 3. docet animam eſſe immortalem, immortali beatitudi-

tudinis perpetuæ deſiderio flagrantem, quod ſatiari poſſit, cujus viam aperire creditur, Theologia. 4. docet, creaturam rationalem, *à Deo* conditam, *ad Deum* contendere, ut Deo ſolo ſatietur, quo eam ducit Theologia. Quippe quæ nobis non eſt, niſi *ſermo de Deo*, de cultu divino, de animæ immortalis immortali beatitudine, & ad Deum perveniendi, eique vivendi, ratione.

Nomen ejus.

XIII. Quantum ad vocis originem, ea procul dubio Ethnicis debetur. His enim, Pherecydes Syrus, qui vixit tempore Cyri, primus Theologica tractaſſe fertur, hunc exceperunt Pythagoras, ejus diſcipulus, ejusque ſequaces, qui Pherecydem, *Theologum* ἐξόχως ſalutarunt. Vid. Plin. *Hiſt. nat.* lib. VII. cap. & Diog. Laert. in vita Pherecydis. Alii ad Muſæum Eumolphi filium referunt, quem Platonici, τὸν θεολόγον, emphatice dixerunt. Etiam de Homero, Philoſtratus *in Heroicis*, teſtatur, quod ipſum Orpheum, in multis ad Theologiam pertinentibus, ſuperaverit. Hi Gentiles, hos qui de Deo diſſerebant, θεολόγους, appellabant; quæ diſſerebant, θεολογούμενα; & ſcientiam eorum, θεολογίαν. Fuerunt autem hi Theologi, poetæ, teſte Ariſtotele *Metaphys.* lib. 3. Clemente Alexandr. Stromat. lib. 3. Scribebant fere συμβολικῶς, αἰνιγματικῶς ſeu cryptice, de genitura Deorum ſuorum: nam Deos ſuos genitos autumabant. Quicquid ſit, vox ſaltem Scripturis ἄγραφος eſt, nec αὐτολεξεί, nec κατ' ἀναλογίαν, ibidem exſtans. Quo tempore civitatem Chriſtianam conſecuta ſit, incertum eſt. Equidem in inſcriptione Apocalypſeos proſtat; ſed, præterquam quod dubitetur, num illa inſcriptio, auctoritatis ſit canonicæ, alia etiam cauſa, alio ſenſu, titulus iſte Johanni tribuitur, nim. quod ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ Apoc. I. 2. ſeu deitatem Chriſti. Dionyſius Areopagita, adeo familiariter utitur hac voce, ac ſi ſuo tempore fuiſſet frequentatiſſima. Sed ὑπερβολιμαῖον eſſe hunc Scriptorem, omnes fere conſentiunt. Apud Originem primo occurrit. Nec tamen, quod ἄγραφος ſit, a rebus Chriſtianis, ſtatim eſt eliminanda, ut nonnullis placet, quia ſignificatum ſuum, ſatis nervosè refert, atque ab ipſis rei Chriſtianæ incunabulis obtinet. Cum præſertim ejus παρώνυμον, *Theologus*, Johanni tribuatur in Apocalypſeos inſcriptione, procul dubio à Theologiâ. Et ejus ingredientia, Θεὸς & λόγος, etiam conjunctim, in Scripturis occurrant Apoc. XIX. 13. I. Pet. IV. 11. Rom. III. 2. Ita autem dicitur, quod ſermo ſit, non tantum *de Deo*; ſed etiam *à Deo* profectus. 2. Pet. I. 20. Conf. *Owenus*, *de natur.* Theol. lib. I. Cap. I.

Synonyma.

XIV. Ejus ſynonyma, *Hebræis* ſunt: חכמה האלהים, *Sapientia Dei*; הידיעה התורית, *Scientia legalis*; תלמוד תורה, *ſtudium legis*: Patribus θεοσοφία, θεοσέβεια, quandoque θεουργία: Scripturis V. Teſtamenti עבדה, *ſervitus*, *cultus*, ſcil. Dei Exod. XII. 26. Novi. T. λόγια τοῦ Θεοῦ. Rom. III. 2. I. Pet. IV. 11. Hebr. V. 12. εὐσέβεια I. Tim. III. 16. ὑποτύπωσις ὑγιαινόντων λόγων 2. Tim. I. 13. ὑγιαίνοντες λόγοι τοῦ Χριστοῦ I. Tim. VI. 3. Utrique Teſtamento, דרך ὁδὸς, *via Dei* Pſal. XXV. 4. 12. Matth. XXII. 16. Act. XXIV. 14. Latinis *Religio*, ſeu à *relegendo*, ſeu à *religando*.

Homonyma.

XV. Interim *Theologiæ* vox, non uni ſubeſt homonymiæ, quatenus jam *archetypam* notat, Dei ipſius, de ſeipſo cognitionem; jam *ectypam*, prioris qualecunque apographum. Hanc rurſus diſpeſcunt, in *comprehenſorum*, qui ſunt in patria, in cœlo; & *viatorum*, qui in terris: horum porro Theologia, vel *naturalis* eſt; vel *revelata*. De quibus obviæ ſunt, Locorum communium obſervationes.

Chriſtiana.

XVI. Nobis autem, negotium impræſens eſt, non cum Theologia *nudè* conſiderata: ſed electe *Chriſtiana*. Quæ Theologiam *revelatam* dicit, ab eo, qui *in ſinu Patris eſt* Joh. I. 18. Quam συνωνύμως, textus λόγον τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *ſermonem Domini noſtri Jeſu Chriſti*, appellat. Quâ continetur, quicquid eſt Theologicum: ſeu *pura* nobis innoteſcat θεοπνευστίας; ſeu *natura* inſuper, modo in Scripturis exſtet traditum. Neque enim Theologia *naturalis*, quicquam habet, quod non habeat *Scriptura*.

Quæ non excludit naturalem: cujus traduntur A. partes.

XVII. Proinde, non excludit *naturalem*, Chriſtiana ac *revelata*; ſed, ut numerus major minorem, includit. Quare, ſicut revelata *credendis* abſolvitur, & *agendis*; ita naturalis, quæ non niſi rudera repræſentat revelatæ, *ſciendis* conſiſtit, (quæ ſuis metaphyſicis ac pneumaticis, Philoſophi complectuntur) & *agendis*, quæ ſuis Ethicis, œconomicis ac politicis proſequuntur. Eſt igitur naturalis Theologia, partim in *intellectu*, qui *cognoſcit* verum ac falſum Theologicum; ſeu theoretice, ſeu practice: quod, vel perditiſſimis, modo aliquo rationis uſu beatis, largitur Scriptura Rom. I. 19. 20. Pſal. XIX. I. 2. Act. XVII. 27. Rom. II. 15. partim in *voluntate*, quæ *propendet* in bonum, ut tale cognitum, quod, clamante experientia, nec ipſa reſpuit barbaries. Interim *naturalem* Theologiam, caute diſcriminatam volumus, à *Gentili*, quatenus tali: quod hæc falſa; illa vera ſit.

B. Uſus quadruplex.

XVIII. *Naturalis* uſus, *quadruplex* potiſſimum obſervatur: quorum *primus*, Deum reſpicit, qui ejus ope, impios reddit ἀναπολογήτους Rom. I. 20. *ſecundus*, Gentiles & Atheos, qui ejus operâ, validiſſime convincuntur Act. XVII. 24. 25. 26. Pſalm. VIII. 2. 3. Matth. VI. 26. *tertius*, Theologiam revelatam, quæ, ſaltem reſpectu noſtri, egregie confirmatur, deprehenſa, ex aſſe conſentire, cum Theologia naturali: *quartus* denique, noſmetipſos, qui plurimum redicamur, in *agni-*

tione veri revelati, ſi deprehendamus, ipſam naturam ei applaudere: atque etiam in *proſecutione boni* ubi ipſa illuc nos invitat natura.

C. Abuſus triplex.

XIX. Interim uſui, abuſus triplex *προσέρχεται.* Quando (1.) revelatæ ſubſternitur, pro fundamento ac *norma*, adeoque Domina ancillæ ſubigitur; cum hæc ab illa dirigi debeat 2. Cor. x. 6. (2.) talis fingitur, quæ ſufficiat ad ſalutem: cum extra Chriſtum, quem naturalis ignorat, nulla pateat ſalutis ſpes Act. IV. 12. (3.) Theologia quædam *communis* fingitur, quâ quiſque, vel citra Chriſtum, fidemque in Chriſtum, poſſit ſervari, ſolius rationis ac naturæ ope: cui ipſe Chriſtus obloquitur Joh. XIV. 6. & XV. 5.

Theoretico-practica.

XX. Quamobrem *Chriſtiana* exigitur, quæ Chriſtum implicet Joh. XVII. 3. Jeſ. LIII. 11. ſitque *Theoretico-Practica*, hoc eſt nec *Theoretica* tantum, quæ in veritatis qualicunque contemplatione *quieſcat:* nec *Practica* tantum, quæ veritatis *cognitionem*, ſuſque deque habeat (quam Sociniani vellent & Arminiani, quo commodius fidem in Chriſtum, aliaque Religionis fundamentalia, negligant & eliminent; contra, quoſvis cognitione Chriſti, ac fundamentalium Chriſtianorum caſſos, in ſuam ſocietatem pelliceant) ſed quæ theoriam cum praxi conjungat, ſitque *ἐπίγνωσις ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν, cognitio veritatis, quæ eſt ſecundum pietatem* Tit. I. I. Et *doctrina ſecundum pietatem*, qua *cognoſcimus* ac *facimus* Joh. XIII. 17. cujus partes ſint, *fides & charitas.* 2. Tim. I. 13. conſentientibus Patribus. Cyril. Hieroſolym. Catecheſ. IV. *τῆς θεοσεβείας τρόπος, ἐκ δύο τούτων συνέστηκε, δογμάτων εὐσεβῶν ἀκριβείας, καὶ πράξεων ἀγαθῶν, cultus divini ratio, duobus his conſiſtit: dogmatum piorum, & operationum bonorum præciſitate.* Ita Confeſſor laicus in Concilio Niceno: *γυμνὴν γνώμην* appellat, *nudam ſententiam, fide & bonis operibus ſervandam, πίστει καὶ καλοῖς ἔργοις φυλαττομένην. Socrat. lib. I. cap. 5.* Imo cujus omnia & ſingula, aliquam ſibi requirant *operationem*, qua, ex ſententia Servatoris, quæcunque *novimus, facimus: Quia*, ſecundum Lactantium, *non poteſt, nec Religio à ſapientia ſeparari; nec ſapientia à Religione ſecerni: quia idem Deus eſt, qui & intelligi debet, quod eſt ſapientiæ; & honorari, quod eſt Religionis. Sed ſapientia præcedit. Religio autem ſequitur. Quia prius eſt, Deum ſcire: conſequens Deum colere. Ita in duobus una res eſt, quamvis diverſa eſſe videatur* Lactant. Lib. IV. cap. 4.

Religionum falſarum diſtributio.

XXI. Repugnat falſa quævis, ac *ψευδώνυμος* Theologia: ſeu Chriſtum *neſciat*; ſeu Chriſtum *mentiatur.* Illam *infideles* profitentur, puta 1. *Gentiles*, quos in *Barbaros* ac *Scythas*, Paulus diſpeſcit Col. III. 11. 2. *Judæi* moderni, qui Chriſtum, *odio* etiam proſequuntur. *Moderni* inquam, nam Veteres idem reaſpe, nobiſcum de Chriſto ſentiebant. 3. *Muhammedani*, qui Chriſtum norunt quidem, ac ſuſcipiunt: ſed ut *Prophetam* tantum egregium, non Redemptorem *θεάνθρωπον.* Cui Muhammedem etiam, impoſtorem vaferrimum præferunt, ejuſque placita Alcorano comprehenſa, divinis Chriſti oraculis ſubſtituunt. Hanc *hæretici*; tum *Veteres*, quos Auguſtinus recenſet, Epiphanius, Danæus, Schluſſelburgius aliique: tum *recentiores* ac moderni. In quibus *Primo* ſunt *Sociniani*, infidelibus ac Muhammedanis proximi: quod tantumdem hi Chriſto tribuant, ac illi, quando utrobique ejus deitatem ac ſatisfactionem inficiantur. *Secundo Anabaptiſtæ*, qui veram Chriſti *humanitatem* ſuggillant, nec ſibi ſatis circa ſatisfactionem conſtant, ſimiliter Baptiſmum infantibus negant, ac circa adultos, quandoque repetunt, &c. *Tertio Pontificii*, qui *Antichriſtum* ſequuntur, & Chriſto, deitatem quidem largiuntur, & ſatisfactionem, *verbo*; aſt *re*, poſteriorem plus ſatis convellunt, quando mediatores ei conſtruunt; ac proprias ſatisfactiones, merita bonorum operum, indulgentias papales, & id genus alia, ejus ſatisfactioni ſubſtituunt. Hæreticis *Schiſmaticos* adjicimus, plerumque in hæreſin deſinentes, quales ſunt, *tum* qui ſe *Lutheranos* appellant, & Chriſti *humanam* naturam, vel ubique; vel ſaltem, in elementis ſacræ Synaxeos præſentem; ore manducari, ſtatuunt: *tum* qui *Arminium* ſequuntur, alias *Remonſtrantes*; ſed *quinquarticulani* tantum; Socin*ίζοντας* enim, ſeu Apologiſtas cum Socino collocamus. *Fanaticos*, Enthuſiaſtas, Libertinos, & id genus alios, ne numeramus quidem, quod Atheiſmum potius, quam Theologiam habeant.

Pars elenchtica.

Quæritur. I. An Theologia Gentilis, ſit vera?

XXII. Quæritur I. An Theologia *Gentilis*, quam diſtinximus a naturali, ſit vera Theologia? Scriptores gentiles, qui de Theologia & theologicis docuerunt, inter quos eminent Julianus, Porphyrius, Celſus: procul dubio, affirmant: Chriſtiani, Judæi, Muhammedani, & quotquot Scripturam aliquam canonicam admittunt, uno ore negant. Licet enim I. Nonnulla de Deo habuerit, & de cultu divino Rom. I. 19. 20. & II. 14. 15. non tamen verum Deum habuit, ſcil. triunum: nec, quæ de *uno* Deo habuit, pleraque vera erant. Vulgus etiam Gentilium, pro uno, infinitos fere numerabat Deos, in quibus, præter Solem, Lunam aliaque ſydera, erant meri homines, illuſtres ſubinde, ſed frequenter peſſimi & ſceleratiſſimi, quin etiam diaboli. Licet etiam 2. Agnoverit Deum eſſe colendum, ejuſque voluntati obediendum; modus tamen colendi, & voluntas Dei, cui obediendum, ipſi penitus fuerunt occulta. Unde factum, quod pueriles, impuros,

ac

Digitized by Google

ac plane horrendos, Deum colendi modos, ſibi excogitarit. Licet 3. Virtutes aliquot docuerit, earum tamen naturam, affectiones & ingredientia eſſentialia: quod nim. in glorificationem Dei, emolumentum proximi, ac ſalutem propriam eſſent deſtinanda: quod, ad præſcriptum voluntatis diuinæ, eſſent componendæ: quod, viribus non propriis; ſed gratia Dei collatis, ſint exercendæ; ignorabat: quin potius, in gloriam & emolumentum proprium, ad præſcriptum mentis cæcæ, & propriis naturæ viribus, eas diſpenſabat. Licet 4. Qualemcunque habuerit; miſeriæ humanæ cognitionem; ejus tamen originem, plane ignorabat, & remedia peſſima, in ſacrificiis, humanis etiam, aliisque deterrimis, ſectabatur. Nec eſt fere, quod pro ſua Theologia, cauſentur Gentiles, quam, quod ſit oriunda, a natura & ratione, cumque ea coincidat. Sed occurrimus: 1. Quod abſque ulla ratione, gratis præſupponant, gentilem cum naturali congruere; cum naturalem a Gentili, dum diſcriminaverimus, per hoc, quod illa vera ſit; hæc falſa. 2. Si demus, a natura profluxiſſe & ratione; negamus tamen a natura integra, & ratione recta promanaſſe; ſed à natura corrupta, & ratione cæca. Quin & 3. in contrarium dicimus, naturam obloqui polytheiſmo, nec rationem rectam admittere, homines quosvis habere pro Deis, eisque cultum religioſum aſſerere & Deos eo modo colere, quem Gentilis Theologia præſcribit, ut docuimus.

2. An detur Theologia aliqua naturalis? Sententiarum divortia.

XXIII. Quæritur 2. An detur aliqua Theologia naturalis, tum connata, tum acquiſita? Aberrant hic, in *exceſſu*, qui nimium tribuunt Theologiæ naturali, prout faciunt Pontificiorum Scholaſtici, quando, cum Theologiâ revelata, nil poſſint omnino, ad ſuſtinendam ſuam tranſſubſtantiationem, aliasque ſuperſtitiones, ad ſuam Theologiam Philoſophicam, naturali proximam, confugiunt, de quibus, paulo abhinc: qui Theologiam quandam communem ſomniant, quâ quivis, in ſua Religione ſervari poſſit, ſicut v. g. Thomas Campanella, à quo non procul abludunt Sociniſtæ, quando, paucula tantum, de Deo & Chriſto, creditu neceſſaria, ad ſalutem requirunt: illi qui, ex Platone, rerum omnium ideas, etiam theologicarum, homini connatas tradunt, in quarum contemplatione excitationeque, omne noſtrum ſtudium ponunt; ita ut nihil, pro vero admittendum cenſeant, quod in iſtis ideis, clarâ & diſtincta perceptione, non inveniant: adverſus quos alibi in *Gangrana* noſtra Carteſiana diſputavimus. In *defectu* autem hîc aberrant Sociniani, ut Socinus, Oſtorodus aliique, omnem prorſus naturalem Theologiam, tam *congenitam*; quam *acquiſitam* inficientur, ad hoc, procul dubio, ne hominem cum juſtitia originali, quæ implicabat ſcientiam rerum divinarum Col. III. 10. cogerentur admittere: Huc. & Joh. Crellius, aliique complures ejuſdem farinæ, negata cum Socino Theologia *congenita*, *acquiſitam* tamen, non agnoſcit tantum; ſed & congeſtis argumentis, operoſe propugnat. Reformati utramque, congenitam & acquiſitam, recipiunt quidem; ſed ſic, ut nec *actualem* velint, quæ omnibus ac ſingulis hominibus, uſque ad infantes, & mente captos, adſit actu: nec talem quæ ad ſalutem ſufficiat; ſed talem, quæ ex natura rationali, cuivis concreata, ſepoſita omni revelatione, ſponte naſcatur, eo fere modo, quo ratiocinari, hominibus connatum dicitur. Refellit negantes *naturalem* iſtam Theologiam 1. *Scriptura* Rom. I. 19. 20. Cap. II. 14. 15. Pſal. XIX. 2. 3. &. CIV. Act. XIV. 15. quotieſcunque res divinas tradit, ratione, citra revelationem, Gentilibus perſpectas. 2. *Conſcientia*, naturaliter *excuſans* & *condemnans*, bene aut male geſta Rom. II. 15. 3. *Gentium conſenſus*, navigationibus Luſitanorum, Anglorum, Belgarum teſtatiſſimus. 4. *Experientia*, in tot Gentilium ſcriptis pneumaticis, ethicis, œconomicis, politicis, obvia. Objectiones ἀντιλεγόντων, Theologiam *naturalem* eam tantum refellunt, *vel* quæ per naturam omnibus ac ſingulis *actu*, & *ſemper* coëxiſtat: *vel* quæ ad ſalutem *ſufficiat*, qualem nec nos recipimus: Aut, ex negata *ore* Dei exiſtentia, & optatâ *corde* nonexiſtentiâ, & *vita* Deum abnegante, conficiunt dari, omni, numinis ſenſu plane caſſos, Conf. Pſal. X. 4. & XI. 1 Tit. I. 16.

3. An Theologia naturalis ſufficiat ad ſalutem?

XXIV. Quæritur 3. An Theologia naturalis, ſit ſufficiens ad ſalutem? Sunt ab *una parte*, qui ne *utilem* quidem cenſent eſſe: ſic Socinus cum ſuis, eam negans; cui ſic ſatis accedunt Anabaptiſtæ, odio Philoſophiæ: ſunt ab *altera parte*, qui tanti eam faciunt, ut ad ſalutem ſufficiat; ſic Gentiles; ſic olim Pelagiani, quando Patriarchas, ſola lege naturali ſervatos tradunt; ſic Campanella; ſic, ex profeſſo, Libertini. Reformati, *utilem* quidem agnoſcunt, ad convincendos Atheos, demonſtrandam deitatem, & cultum aliquem Dei Rom. I. 19. 20. Ad Gentilium, & in his, Philoſophorum ἀναπολογησίαν. *Ibid.* verſ. 21. 22. 23. 24. 32. Act. XVII. 24— 1 Cor. XI. 13. 14. ſed, ad ſalutem *ſufficere*, nullo modo ferunt. Eo quod; 1. ad *juſtificationem* requiratur, cognitio Chriſti Jeſ. LIII. 10. Item 2. ad *vitam æternam* Joh. XVII. 3. Adeo 3. ut extra Chriſtum, *nulla* ſuperſit *ſalus* Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. Et 4. hactenus a Paulo damnetur & rejiciatur Philoſophia, velut κενὴ ἀπάτη *vana deceptio* Col. II. 8. *Spiritus hujus mundi* 1. Cor. II. 12. *ſapientia mundana* verſ. 13. competens hominibus ψυχικοῖς, *naturalibus*. qui non intelligunt ea, quæ ſunt ſpiritus Dei verſ. 14. φρόνημα σαρκὸς, *ſapientia carnis*. quæ non ſubjicit ſe legi divinæ, nec poteſt etiam Rom. VIII. 6. 7. Quin & 5. quod à natura & ratione naſci-

nur

tur, quæ eſt corrupta, luſcioſa, cæca; non poteſt nobis præſtare Theologiam, quæ ſufficiat ad ſalutem. Nec tamen abnuunt, eidem Reformati, Theologiam naturalem, prout obtinuit, in ſtatu hominis recens inſtituto, ſeu integritatis, fuiſſe ſufficientem ad vitam æternam, ex fœdere naturæ conſequendam: eo quod tum temporis, natura, ex ſapientia juſtitiæ originalis, erat adhucdum integra; nec etiam, abſente peccato, Mediatore, qui per Theologiam revelaretur, eſſet opus. Si quid in contrarium, objectare poſſint Libertini, erit 1. Quod Act. x. 34. dicatur, *omnem ex quovis populo, qui Deum timet, ei acceptum eſſe*, & conſequenter, eum etiam, qui ſola Theologia naturali imbutus eſt. Sed demonſtrandum erat, vel unum, abſque Chriſto, qui in ſola proſtat Theologia revelata, Deum vere timere poſſe; cum *abſque Chriſto, nihil poſſimus* omnino Joh. xv. 5. Si inſtent 2. Exemplo Cornelii Centurionis, quod homo gentilis, adhuc dum extra Chriſtum conſtitutus, dicatur pius, timens Deum, copioſus eleemoſynis, & Deum conſtanter invocans: reſpondebimus, eum, natione quidem, fuiſſe Gentilem; ſed profeſſione Judæum, qui ex Judæorum Theologia revelata, credidit in Meſſiam, licet adhucdum ignoraverit, *quis ſit* ille Meſſias, de quo edocendus erat, miniſterio Petri. 3. Quod Theologia naturalis ſit vera, bona, quippe à Deo oriunda: reponemus, quod eo ipſo, non ſtatim peccatori, ad ſalutem ſit ſufficiens.

Objectiones.

4. Quid ſtatuendum de Theologia Scholaſtica?

XXV. Quæritur 4. Quid ſtatuendum, de Theologia Scholaſtica, mediâ inter naturalem & revelatam, quod revelata tradat, modo & argumentis naturalibus? Per Scholaſticam, hic non intelligimus, revelatam, quatenus traditur modo ſcholis familiari, quo ſenſu, ſuam Theologiam Scholaſticam edidit Alſtedius noſter: ſed Theologiam illam Philoſophicam, quæ obtinet in ſcholis Pontificiorum, ad ſuſtinendam ſuam transſubſtantiationem, aliaque eorum ſuperſtitioſa, natam ſub Lanfranco Papienſi, cum contenderet cum Berengario, ſuper transſubſtantiatione, cum deficeret paſſim, Auguſtini pariter & Scripturæ auctoritas, quod nihil pro transſubſtantiatione, ſibi ſuppeteret ex Auguſtino pariter & Scriptura; tum quidem modeſtior: ſed poſtmodum, excogitatis terminis Philoſophicis horridioribus, paulatim impudentior, uſque ad Petrum Lombardum, in libris quatuor *ſententiarum*, inde ad Albertum Magnum, ejuſque diſcipulum Thomam Aquinatem, à quo, abſque ullo pudore, non duntaxat, horridiores iſti termini Philoſophici, immenſum aucti ſunt; ſed inſuper, ſepoſitis Scripturis, capita fidei, rationibus philoſophicis demonſtrari, & Ariſtoteles, Averroës aliique, Scripturis æquari, ſi non præferri, cœperunt. De hac Theologia Scholaſtica, jam quæritur, quid ſtatuendum? Pontificii communiter, cum in Scripturis nihil inveniant ſubſidii, in capitibus de transſubſtantiatione, monarchia Papæ, ſatisfactionibus ac meritis propriis, aliiſque omnibus papalibus; confugiunt ad ſubtilitates Philoſophicas, & dumeta terminorum horridiorum. Reformati communiter, cauſis jam notatis, rigide proſcribendam cenſent, quibus, in ſumma rei, ſe jungunt, ex Pontificiis elegantiores, Eraſmus, Canus, Petavius aliique. Nec tamen deſunt è Reformatis, qui via media, cenſent incedendum: nec omnino ſervari; nec omnino eliminari debere; ſed purgari a ſuis nævis debere, tum ſervari poſſe. Quod uſum habeat 1. In contentionibus cum Pontificiis, quippe cum quibus, parum ſolide ac feliciter congredieris, ſi ſtylum, artes & dumeta eorum ignores. 2. In convincendis Gentilibus & Atheis. 3. In confirmandis circa ipſam veritatem revelatam, animis. Potiſſimum 4. in his quæſtionibus, quarum terminus alter eſt Theologicus, alter Philoſophicus.

Argumenta affirmantia.

Fontes ſolutionum.

Pars practica.

XXVI. Cum itaque *Chriſtiana* tantum, *Chriſtianis* inculcari debeat Theologia, eique εὐπερίστατος ſit, totuplex *falſa* ac ψευδώνυμος: id nobis *primo*, incumbit pro officio, ut illam ab hac, caute *diſcriminemus*. Quod (1.) Scriptura præſcribit. 1. Theſ. v. 21. 1. Joh. IV. 1. Hebr. v. 14. Phil. I. 9. 10. (2.) Res ipſa ſuadet, quod turpiſſimum ſit, pariter & pernicioſiſſimum, in re tanti momenti, falli & circumagi Eph. IV. 14. (3.) Erroris ac ſeductionis periculum, undequaque imminens, urget. Imminens inquam, à *Satana* ſeductore, qui *occæcat*. 2. Cor. IV. 4. 2. Cor. XI. 3. à *Pſeudo-Prophetis*, Satanæ parariis Matth. VII. 15. à *mentis* propriæ lubricitate, cæcitate, & hebetudine 1. Cor. II. 14. Eph. IV. 12. ab *errorum* varietate, ac fuco, quo μόρφωσιν geſtant εὐσεβείας, ſeu genuinæ Theologiæ 2. Tim. III. 5. Ut *ſenſus* hîc requirantur exercitatiſſimi, *πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε, καὶ κακοῦ, ad diſcretionem boni & mali.* Hebr. v. 14. & *ἐπίγνωσις, καὶ πᾶσα αἴσθησις, πρὸς τὸ δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα cognitio, & omnis ſenſus, ad diſcriminanda ea quæ differunt* Phil. I. 10. (4.) Momentum veræ ac falſæ Theologiæ conſtringit, à quâ æternum pendet animæ, ſeu exitium, ſeu ſalus 2. Petr. II. 1. Joh. VI. 68. Iſtud autem ſcrutinium, quo ſuccedat ex voto: requirit 1. *Scripturam* habeamus in promptu, lydium lapidem Jeſ. VIII. 20. Gal. VI. 16. & ea 2. *Analogiam* fidei Rom. XII. 6. ac *ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων, formam ſanorum ſermonum* 2. Tim. I. 13. Atque inſuper 3. *peculiaria* quædam κριτήρια, quæ accuratius, vix quiſquam deſignaverit, quam *textus* noſter, juxta paragraphum ſecundum: quibuſcum collata ψευδώνυμος quævis Theologia, deprehendetur. 1. *ἄγραφος*, ſeu *ἑτεροδιδασκαλῶν, aliter docens*

Prima praxis, explorationis. Motivæ.

Signa & modus.

docens. Aut 2. non *adæquata*, ſeu non *προσερχομένη ὑγιαίνουσι λόγοις Χριστοῦ*: *congrediens ſanis ſermonibus Chriſti*: ſive *addendo*, quo nomine potiſſimum, *Papiſmus* corruit, additis eis, traditionibus infinitis; ſive *detrahendo*, quo nomine Socinismus concidit, tollendo Trinitatem, ſatisfactionem, aliaque fundamentalia. Aut 3. *Abſque Chriſto*, non tradens, *λόγους τοῦ Χριστοῦ*, *ſermones de Chriſto*, quo nomine corruit Ethniciſmus, Judaiſmus, Muhammedaniſmus, quatenus non ſervant ſermones de Chriſto. Aut. 4. parum *κατ' εὐσέβειαν*, quo potiſſimum nomine, *ſchiſmatica* laborat, Lutheranorum Arminianorumque Theologia: quatenus, *vel* nimium *extollunt hominem*, ejuſque arbitrium, opera, perfectionem; *depriment que Deum*, ejuſque gratiam & miſericordiam in Chriſto, quod cum Pelagianis, Pontificiis, Socinianis, facit Arminianiſmus: *vel deſperandi* anſam porrigunt, ſtatutis, de omnimoda *perfectione*, totali ſanctorum *apoſtaſia*, *dubitationibus* perpetuis de ſalute. Quod, cum jam deſignatis, ſaltem ſanctorum totali apoſtaſia tenus, facit etiam Lutheraniſmus: *vel ſecuritati* carnali habenas laxat, gratia Dei *univerſali*, *univerſali* Chriſti ſatisfactione, quæ omnibus ex æquo conducant: quo nomine cum cæteris, fides *Lutherana* comprimis laborat: *vel* ſalutis viam pandunt, cui parum convenit, ſeu cum *juſtitia*; ſeu cum *miſericordia* Dei: quo, via Sociniana perit, miſericordiam committens cum juſtitia. Theologia igitur *Reformata*, omnium exactiſſime, Apoſtolicis iſtis orthodoxias notis, *προσέρχεται*, teſtante ad oculum inductione. Plura, de *Veritate Religionis* Chriſtianæ, habent *Mornæus*, *Ludovicus Vives*, *Hugo Grotius*, & nuper *Huetius* in *Demonſtratione Euangelica*.

Secunda praxis, de vitanda quavis falſa Theologia. XXVII. Verum, cum non ſufficiat, veram à ſpuria, diſcriminaſſe Theologiam; neceſſum *ſecundo* eſt, deprehenſam quamvis *ψευδώνυμον* Theologiam, pro ſua conditione, *eliminare* quiſque adnitatur. Quid autem falſâ intelligamus Theologia, è præcedenti paragrapho, hîc præſupponimus, quamvis ſcil. *ἑτεροδιδασκαλίαν*, *aliam doctrinam*. **Ubi perſonæ obſtrictæ.** Urget iſtud officium 1. veritatis Chriſtianæ *Præcones* Tit. III. 10. 11. Act. XV. 2. Gal. II. 11. 14. Urget 2. *Magiſtratum* 2. Reg. X. 25. Cui, vel mortis ſupplicio, quondam obniti præſcriptum Deut. XIII. 5. & XVIII. 20. 1. Reg. XVIII. 40. Urget 3. *Quoſvis*, veritatem Chriſtianam profeſſos Matth. VII. 15. Rom. XVI. 17. 2. Theſſ. III. 14. 2. Tim. II. 16. 17. Tit. III. 10. 11. 2. Joh. verſ. 10. Obnitendum vero **Rationis ob quas.** (1.) Quod nitatur, *evertere* Euangelium Chriſti. Gal. I. 7. (2.) Viam veritatis *blaſphemet* 2. Pet. II. 2. (3.) *Faſcinet* homines, ut *veritati non obſequantur* Gal. III. 1. (4.) *Evertat* Eccleſias Act. XV. 24. Gal. I. 7. & V. 10. 12. (5.) Sit *exitialis* 2. Pet. II. 2. 3. (6. *Exoſa* Chriſto, Apoc. **Modus,** II. 6. 15. Quamobrem, *miniſtris* quidem *advigilandum* gregi Act. XX. 29. 30. 31. Apoc. II. 2. 6. **ac media quibus.** *refutando ἑτεροδιδασκαλοῦντας* 2. Tim. II. 16. 24. Tit. I. 9. Exemplo Stephani Act. VI. 9. &c. Pauli Act. IX. 22. Pauli & Barnabæ Cap. XV. 2. Apollo Cap. XVIII. 28. Petri 2. *Epiſt.* III. 4. &c. *Confirmando* ſuos in veritate Chriſtiana Act. XIV. 19. 22. *Retrahendo* ſeductos Gal. I. 6. 7. *Magiſtratibus* autem, ut auctoritate ac vi politicâ, compeſcant, ut ſupra docuimus, *nutricios* agant Eccleſiæ. Jeſ. XLIX. 23. *Quibuſvis* denique, ut ſolicite ſibi *caveant* Matth. VII. 15. animum in veritate, adverſus errores *obfirment*, ne, *velut pueri*, *fluctuent & circumferantur*, *quovis vento doctrinæ* Eph. IV. 14. *Analogiam fidei*, *ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων*, *formam ſanorum ſermonum*, & capita catechetica, locis Scripturæ bene munita, habeant in promptu 2. Tim. I. 13. &c.

Tertia praxis de ſtudio veræ Theologiæ. Ubi: Cognitionis gradus. XXVIII. Eliminatâ autem falſa quavis Theologia, neceſſum *tertio*, veræ ac Chriſtianæ, *cura & ſtudium* indefeſſum ſuccedat, apud omnes qui Chriſtum profitentur. Quamvis enim rerum Theologicarum cognitio, quam hic obtinent quivis, ad futuram ſaltem collata, ſit *ἐκ μέρους*, *ex parte* tantum, ac velut *δι' ἐσόπτρου*, *ἐν αἰνίγματι*, *per ſpeculum*, *in ænigmate* 1. Cor. XIII. 12. attamen gradus admittit, à quibus *infantes* audimus, aut *adulti* 1. Cor. III. 1. 2. Hebr. V. 12. 13. 14. Scil. (*a*) Pro ratione *temporum*, & *illuminationis* gradibus: unde diſtinctior exigitur, jam ſub *Novo* Teſtamento; quam ſub *Veteri* quondam Joël II. 28. 29. 1. Cor. III. 12. 13. Jeſ. XI. 9. Jer. XXX. 34. 16. (*b*) *Mediorum* cognoſcendi, quibus unus locus abundat præ alio Col. III. 16. Hebr. V. 12. 13. 14. quâ ratione, diſtinctior exigitur à nobis Europæis, quam ab Indis: Reformatis, quam v. g. Pontificiis. (*c*) *Perſonarum officiorumque*; major ſcil. ac diſtinctior, in Doctoribus ac Paſtoribus; quam in aliis Mal. II. 7. Hoſ. IV. 6. (*d*) Ipſarum denique *rerum Theologicarum*, quatenus nim. aliæ aliis ſunt fundamentaliores Hebr. VI. 1. 1. Cor. III. 1. 2. Unde, in capita *fidei*, quæ ad *eſſe* Chriſtiani ſpectant: & *Theologiæ*, diſpeſcuntur, quæ ad *bene eſſe* conducunt: quamvis inquam, iſtis rationibus, *gradus* cognitionis, omnino admittendi ſint; omnibus tamen ac ſingulis incumbit, 1. *fundamentalium* & catecheticorum capitum habere, ſibique parare cognitionem Jer. XXXI. 34. In his 2. magis nitantur magiſque proficere, radicari Col. II. 6. 7. Hebr. V. 12. 1. Cor. XIV. 20. Sed nec *quævis* **Qualitas.** ſufficit, rerum Chriſtianarum cognitio, datur enim (1.) *Perverſa* 1. Tim. I. 4. & cap. VI. 20. ad *contentionem* nata, Ibid. verſ. 4. 5. (2) *Vana*, literalis, ſpeculativa, cerebrum tantum oberrans, nec ad corda penetrans, niſi forte ad inflandum 1. Cor. XIII. 1. & VIII. 1. (3) *Salutaris*, experimentalis, practica, ad interiora contendens, ut cognitarum praxin, inde protrudat, de qua Joh. XIII. 17.

Phil. III. 8. 10. & Cap. IV. 9. Col. I. 9. 10. Apoſtolo *ἐπίγνωσις*, *cognitio veritatis ſecundum pietatem* dicta, *ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν* Tit. I. 1. In eam igitur cuivis, omnibus viribus enitendum. *Cuivis* inquam, 1. *Doctoribus* ac Miniſtris, qui Theologiam (*a*) *teneant* 1. Cor. II. 2. Mal. II. 7. Hoſ. IV. 6. (*b*) *doceant* 1. Tim. VI. 2. 2. Tim. IV. 2. (*c*) *interpretentur* 2. Tim. II. 15. (*d*) *propagnent* Tit. I. 9. (*e*) *applicent* 1. Tim. IV. 2. pro perſonarum & conditionum varietate Tit. II. 2. 1. Tim. VI. 17. 2. *Magiſtratibus*, qui A. Theologiam *norint*, *legem* ob oculos habeant Deut. XVII. 18. 19. 20. Joſ. I. 8. Pſal. XIX. B. Subditis ſuis *præſcribant* 2. Paral. XVII. 7. 8. 9. Joſ. XXIV. 14. ad finem uſque. C. *Tutentur* adverſus inimicos, *nutricii Eccleſiæ*, Jeſ. XLIX. 23. & LX. 16. & utriuſque tabulæ cuſtodes. D. *Propagent* Gen. XVIII. 12. Verbo dicam, Chriſtum hoc pacto *exoſculentur* Pſal. II. 10. 11. 12. quo politia eorum evadat *Theo*-ſeu Chriſto-*cratia*. 3. *Quibuſvis* denique Chriſtianis, qui א. veritatem Chriſtianam *admittant* Col. III. 16. ב. Ei operam dent, ut *proficiant* magis magiſque Joh. V. 39. Pſal. I. 2. ג. Ei *innitantur* 2. Pet. I. 19. ד. Pro ſuo quiſque virili, ad *alios proferant* Col. III. 16.

Subjectum: Miniſtri. — *Magiſtratus.* — *Quivis Chriſtiani.*

XXIX. *Rationes*, quæ cunctos huc impellant efficaciſſimæ, ſuppetunt ab ejus 1. *Præſtantia*, qua mille paraſangis, quaſvis diſciplinas poſt ſe relinquit Theologia Eph. III. 19. 1. Cor. II. 2. Quam obtinet (*a*) à ſua nativitate & *origine*, cœleſti, divina. Gal. I. 1. ſcil. *ἡ ἄνωθεν σοφία* Jac. III. 17. quin & naſcendi *modo*, plane glorioſo 2. Cor. IV. 6. (*b*) ab *argumenti* majeſtate, quod præſtat *Deus*, unde *σοφία* dicitur *τοῦ Θεοῦ* 1. Cor. II. 6. 7. Prov. II. 5. *Chriſtus*, unde *τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ*, ob quod cuncta, *ζημίαν καὶ σκύβαλα* reputavit etiam Apoſtolus Phil. III. 8. atque omnem etiam aliam ſcientiam, ſuſque deque habuit 1. Cor. II. 2. Porro Deo *vivendi* ratio Rom. VI. 11. unde *verba vitæ* Act. V. 20. Joh. VI. 68. (*c*) à fine & *uſu*, quatenus hominem dirigit ad *vivendum Deo*, glorificandum Deum, conſequendam beatam immortalitatem, omnes omnium fines ſibi proprios, ad unum communem ac *ſummum*, abſque quo, cuncta exorbitarent. (*d*) à *certitudine* immota, ipsâ quippe Dei *ἀψεύστου* fide nixa, omniaque ſub *formali* (ut loquuntur) ratione infallibilitatis recipiente 1. Cor. XV. 15. Joh. III. 33. quando aliæ quævis ſcientiæ, lubricâ nonnunquam experientia & ratiocinatione, parantur ac nituntur. (*e*) ab ejus *puritate ſanctitateque* Jac. III. 17. tanta ſcil. ac tali ut & ſui poſſeſſorem, ſanctum reddat purumque Pſal. XIX. 9. 10. 2. A *dulcitie* ac ſuavitate, qua animum mire perfundit ejus poſſeſſio Pſal. XIX. 9. & CXIX. 103. Prov. II. 10. & XXIV. 13. 14. Job. XXIII. 12. tum ex objecti præſtantia; tum ex cognitionis certitudine, oriunda 3. Ab *utilitate*, tam varia & inſigni, ut hîc Chriſti apophthegma poſſis uſurpare: *ἑνὸς χρεία*, *unum neceſſarium* Luc. X. 42. & Apoſtoli, *πρὸς πάντα ὠφέλιμος*, *ad omnia utilis*, quippe *ἐπαγγελίας ἔχουσα ζωῆς, τῆς νῦν, καὶ τῆς μελλούσης*, *promiſſionem habens*, *hujus & futuræ vitæ* 1. Tim. IV. 8. 4. A *neceſſitate*; plane abſoluta, quatenus citra eam, nec *juſtificationem* hîc Jeſ. LIII. 11. nec *vitam* poſthac, poteſt conſequi Joh. XVII. 3. Imo quævis tua ſtudia, quippe à ſummo ſcopo aberrantia, fruſtra erunt. Ut omnimodam hominis felicitatem, ab hoc ſtudio, non immerito ſuſpendat Pſalmus I. 1. 2. 5. Ab *ignorantiæ* malis, qua (1) alieni reddimur à *vita Dei* Eph. IV. 18. 19. (2) à fœdere gratiæ Jer. XXXI. 33. 34. (3) obnoxii iræ divinæ Pſal. LXXIX. 6. (4) graviſſimis item Dei judiciis temporalibus Amoſ. IV. 6. (5) & æternæ etiam condemnationi 2. Theſſ. I. 8. 9. 2. Cor. IV. 3. Quibus omnibus permoti (6) *Sancti* ſub utroque Teſtamento; Patriarchæ & Prophetæ ſub *Veteri* 1. Pet. I. 10. 11. Apoſtoli & Euangeliſtæ ſub *Novo* 2. Tim. III. 15. Act. XVIII. 24. quin & ipſi *Angeli* cœlites 1. Pet. I. 12. Eph. III. 10. ſtudio rerum divinarum, ſuis exemplis præluxerunt.

Motivæ ad ſtudium Theologiæ Chriſtianæ. 1. A Præſtantia. — *2. A jucunditate.* — *3. Ab utilitate.* — *4. A neceſſitate.* — *5. Ab ignorantiæ malis.* — *Ab exemplis.*

XXX. Aſt vero, ne tanta rationum mole, ſtudium Theologiæ ſeu Religionis, fruſtra ſuaſerimus; addenda omnino ſunt, comparandæ media. *Primo* igitur, & ante omnia, agnoſcendus eſt, *ſupremus* ejus *auctor*, ac prima ſcaturigo, *Deus* Jac. III. 17. unde *σοφία τοῦ Θεοῦ*, *ſapientia Dei* 1. Cor. II. 6. 7. quod ſit, tum *de Deo*; tum *à Deo*: *Chriſtus*, unde *λόγοι τοῦ χριστοῦ* 1. Tim. VI. 3. *Spiritus S.* unde *Spiritus ſapientiæ* Jeſ. XI. 2. Eph. I. 17. A quibus exiſtit, per *revelationem* Patris Matth. XVI. 17. Filii. Joh. I. 18. Spiritus S. 2. Pet. I. 21. per *illuminationem*, ad veritatem revelatam, percipiendam Eph. I. 18. & per *ductum*, in veritate percepta Joh. XVI. 13. Pſal. XXV. 5. & CXLIII. 10. Hinc igitur calidiſſimis precibus expetamus Jac. I. 5. 1. Reg. III. 9. *det* nobis *Spiritum* Joh. XVI. 13. *oblinat collyrio*, oculos mentis Apoc. III. 18. ut ſcil. videamus *mirabilia in lege Dei* Pſal. CXIX. 18. 27. Tum *ſecundo*, quo certius Theologiam aſſequamur; nobis ipſis, operam daturis Theologiæ, attendamus: ut ſimus (*a*.) *reconciliati* Deo, amici ejus. Joh. XV. 15. (*b*.) Deum *reverentes* Pſal. XXV. 12. (*c*.) *humiles* corde 1. Pet. V. 5. Pſal. XXV. 9. Matth. XI. 25. (*d*.) *ſtulti* huic mundo 1. Cor. III. 18. Sic conſtituti, *tertio* inſtrumenta habeamus in promptu (*α*) librum *naturæ*, quem pandit, *intus* conſcientia Rom. II. 14. 15. *extus* creaturarum contemplatio Rom. I. 20. Pſal. XIX. 1. Tum (*β*) librum *Scripturæ*, qui Theologiam, electe Chriſtianam ac revelatam, pandet Pſal. XIX. 8. 9. (*γ*) *miniſterium*, inſtitutionis ſcholaſticæ & Eccleſiaſticæ Mal. II. 7. Eph. IV. 11. 12. 13. 14. Tum *quarto*, exulet, A. affectata *ignorantia* 2. Pet. III. 5. Prov. I. 22.

Media paranda Theologiæ. 1. Expetamus ab auctore. — *2. Simus inſtructi requiſitis neceſſariis. 3. Habeamus in promptu inſtrumenta.* — *4. Eis utamur ſolicite. Ubi cavenda.*

22. & XXIX. 7. B. vana *curioſitas*, & ψευδώνυμος γνώσις 1. Tim. VI. 20. 2. Tim. II. 23. Tit. III. 9. qua perperam ſoliciti ſimus, de *occultis* Dei perveſtigandis Deut. XXIX. 29. aut de his, quæ *nihil ad nos* Joh. XXI. 22. Act. I. 6. 7. aut ſcitu minus ſunt *neceſſaria* 1. Cor. XIV. 1. aut altiora ſectamur, *neglectis elementis* Heb. VI. 1. aut non *acquieſcimus* in dictatis Dei, niſi colludant rationi noſtræ Luc. 1. 34. Rom. IX. 19. 20. C. *faſtus* 1. Cor. VIII. 1. D. *ſapientia carnalis* 1. Cor. II. 14. & III. 18. 19. E. *carnales cupiditates*, quæ mentem *excæcant* Eph. IV. 18. perturbando, alliciendo, obfuſcando. Adhibeantur *tandem*, *verbi divini* Pſal. XIX. 7. 8. & CXIX. 130. 2. Tim. III. 15. 16. 17. *lectio* 1. Tim. IV. 15. *auditio* Luc. XI. 28. *meditatio* Pſal. I. 2. *collatio* cum aliis Luc. XXIV. 15. *praxis* Joh. VII. 17. Jac. I. 25. Pſ. CXIX. 99. 100. Apoc. XXII. 7. Joh. XIII. 17. Conf. Ameſ. Caſ. lib. III. cap. II. **Adhibenda.**

XXXI De Theologiæ ſtudio *Academico*, ſingulatim, tantum nonnihil, velut acu tangemus. *Primo* ejus præſtantiam, utilitatem, neceſſitatem, ſanctitatem, amplitudinem ac difficultatem, ex dictis pariter & dicendis, plane præſupponemus: Tum *ſecundo*, in Studioſo exigitur εὐφυΐα Theologica, docilis, laborioſa, pia, Theologiæ congrua: reſultans, tum à *judicii* dexteritate, quæ ſpiritualia poſſit ἀνακρίνειν: tum *memoria* fide, qua, tot ac tam varia, poſſit complecti: *affectuum* εὐταξίας, puritate & conſtantia, qua non invita Minerva: ſed ſancta quadam proclivitate, in ſacra vergat. *Tertio*, ſcopum Studioſus, præfixum ſibi habeat Theologicum, non opes, non gloriam, non voluptates & otia: ſed gloriam Dei, Eccleſiæ ædificationem, propriam ſalutem. Inſuper *quarto*, in ipſo ſtudio, præcedat propædia triplex, *Philologica*; linguarum: Græcæ, Hebraicæ, Chaldaicæ, Latinæ: *Philoſophica*; Logicæ, Phyſicæ, Metaphyſicæ, Matheſeos; & Philoſop. practicæ: *Hiſtorica*, quæ topo-& chronographiam, velut duas alas, ſtipulatur. Sequatur *quinto*, quin potius congrediatur, ſtudium Biblicum, *tam curſorium*, reliquis conſtanter aſpergendum; quam *exegeticum*, & accuratum, quo contextus inveſtigetur, difficultates obſerventur, enodenturque, commata, tam theoretica, quam practica, producantur. Accedat interim *ſexto*, Theologia dogmatica ac poſitiva; tam *Catechetica*; quam *Syſtematica* locorum communium. Succedat *ſeptimo* elenchtica: *communis*, quæ cum pluribus; pariter & *propria*, quæ cum ſingulis ſingulatim: cum *infidelibus* Gentilibus, Muhammedanis, Judæis Atheis: cum *hæreticis*, Socinianis, Anabaptiſtis, Pontificiis, Fanaticis: cum *ſchiſmaticis*, Arminianis, Lutheranis, Brouniſtis, Independentibus, Colemaniſtis aliiſque congrediatur. Atque etiam *octavo* Practica, *moralis* de virtutibus ac vitiis: *aſcetica*, de exercitiis pietatis: *caſuiſtica* de caſibus conſcientiæ: & *politica*, de gubernatione Eccleſiæ. *Nono* antiquaria, quæ Hiſtoriam Eccleſiaſticam perſequatur, Patres volvat & Concilia, per ſuas ætates. Porro *decimo*, in iſtis omnibus Studioſus occupetur, audiendo, legendo, meditando, orando, pugnando. Idque *undecimo*, certo ordine, qui penſa per annos, per dies, per horas diſpeſcat. Hæc attigiſſe ſuffecerit, aliis v. g. Eraſmo, Hyperio, Crocio, Alſtedio, & qui ante omnes numerandus erat, Voetio peculiaribus tractatibus, κατὰ πλάτος expoſita. **Studii Academici XI. Regulæ.**

XXXII. Verum, nec ſtudium Theologiæ, utcunque veræ, ſufficit; niſi *quarto*, practicæ & praxi ſerio impendatur. Quamobrem non *Chriſtianam* nude; ſed *Theoretico-practicam* electè, urget Theorema noſtrum. Ea vero non *Ethnicam*, Socratis, Platonis, Scipionis, Ariſtidis, Catonis, Senecæ intelligimus; non *Philoſophicam*, quæ exercitiis ethicis, œconomicis, politicis abſolvitur; non *Phariſaicam*, de qua Joſephus *Arch.* lib. XIII. cap. 18. quæ cœlibatum profitebatur, jejunia crebra, preces, eleemoſynas: à flagitiis tantum abſtinebat, *externis* pietatis exercitiis advigilabat, cum multa auſteritate: non *Eſſaicam*, quæ Phariſaicam ἀκριβείᾳ ſuperabat etiam, teſte Joſeph. Lib. XVIII. c. 2. non *monaſticam* & eremiticam: non quamvis *hypocriticam*. Quæ cuncta, μόρφωσιν habent εὐσεβείας, δύναμιν ἠρνημένοι 2. Tim. III. 5. De qua forte ex profeſſo in Cap. de *Hypocriſi*. **Quartus uſus de ſtudio practicæ.** **Notæ.**

XXXIII. Sed, quæ in omnibus iſtis, & infinitis aliis officiis, & magis *internis* etiam, revera ſit κατ' εὐσέβειαν: h. e. (1.) Non in *externis* ſubſiſtat; ſed ab *interiori* corde profluat Pſal. II. 8. Rom. II. 28. 29. & vera quidem, ac viva fide prædito Rom. XIV. 23. Gal. V. 6. (2.) Contendat, non in *propria* emolumenta, honorem, opes Matth. VI. 1. 2. 3. 4. 5. ſed ad *Dei* gloriam 1. Cor. X. 31. proximi ædificationem Matth. V. 16. propriamque ſalutem 1. Pet. I. 9. (3.) Procedat non ſecundum propria placita Matth. XV. 9. ſed ſecundum præſcriptum divinum Gal. VI. 16. Nec denique (4.) à *natura* viribus producatur Joh. III. ſed a *Spiritu* Dei Gal. V. 22.

XXXIV. *practica* iſtius Theologiæ, & *praxeos* Theologicæ, ſerium *ſtudium*, multa urgent. Quod 1. Chriſtiana Theologia, non *theoretica* ſit, aut theoretico-practica, licet a modo tractandi, ſic eam denominemus: ſed *purè & ἐξόχως* practica. Quod hic præſupponimus, ſuo loco declarandum probandumque. 2. Non tota *tantum* Theologia, διδασκαλία dicatur κατ' εὐσέβειαν 1. Tim. VI. 3. & ἐπίγνωσις ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν Tit. I. 1. ac ſpectare ad doctrinam, *correctionem & inſtitutionem in juſtitia*, ut homo Dei, ad *quodvis opus bonum*, ſit ἐξηρτισμένος *perfecte inſtructus* 2. Tim. III. 16. 17. ſed *ſingula* etiam ejus *particula*, ſua quæque praxi, legantur ſtipatæ, prout per univerſum Theol. corpus, Deo dante, monſtrabimus: uſque adeo, ut πίστις καὶ ἀγάπη 2. Tim. I. 13. ἀκρόασις καὶ ποίησις Jac. II. 22. 23. con- **Motivæ.**

concurrant, & *finis* παραγγελίας, dicatur *charitas ex mundo corde*, conſcientia bona. 1. Tim. 1. 5. & emergat ὑπακοὴ πίστεως Rom. 1. 5, in praxi item, ſit δύναμις εὐσεβείας ſeu *Theologia*, quando *nuda* theoria, non præſtat niſi μόρφωσιν ejuſdem 2. Tim. III. 5. 3. à praxi ſuſpendatur ſalus, negata, nudæ theoriæ Joh. XIII. 17. Jac II. 22. 29. 4. A *praxi* perinde, & *magis* pendeat convictio ἀντιλεγόντων, quam à *theoria* Jac. II. 18. 19. atque eorundem etiam converſio 1. Pet. III. 1. 2. quin & magis *tuta*, probata ac ſtabilis, quæ amore praxeos generatur, quam quæ ſolâ theoria. Non urgebo, quod 5. Studio theologiæ *practicæ*, & praxeos theologicæ, calumnias Arminianorum, Pontificiorumque, quibus inutilis, caſſa & mere theoretica, noſtra inſimulatur Theologia, quam efficaciſſime reprimamus. Et quod 6. Satanas cum ſuis, non remiſſiore impetu, practicis obnitatur, quam theoreticis: imo, nova indies, & novitia quævis excludat placita 1. Tim. III. 6. ut ſtudium *practicum*, & *praxin* ſtudii ſecludat.

Media parandæ Theologiæ practicæ. XXXV. Parandæ huic practicæ Theologiæ, propagandæque *adminicula* mutatis mutandis ſuppetent à §. XXXIV. Unum tamen atque alterum, ſtudio practico magis peculiare, ſubjungemus.
Primum. 1. *Studium verbi* divini, aſſiduum ac *practicum*, huc perquam conducit, ut *homo Dei*, *ad omne opus bonum*, reddatur ἐξηρτισμένος 2. Tim. III. 17. Si comprimis, eo non quæratur, veritatis *cognitio* tantum; ſed vis quoque & *efficacia*: addaturque auctorum quorumvis; tum veterum, tum recentiorum, comprimis Belgarum & Anglorum πρακτικωτάτων lectio: & in locos communes digeſtio.
Secundum. 2. Studium Theologiæ *experimentale*, quo non *ſciamus* tantum; ſed *ſentiamus* quoque, vim & *efficaciam*, capitis cujuſque Theologici. Unde ἐπιγνώσει καὶ πάσαι αἰσθήσει, Apoſtolus conjungit Phil. 1. 9. qua *guſtemus* pariter, & *videamus*, *quam bonus ſit Dominus*, quam *beatus*, *qui ſperat in eo* Pſal. XXXIV. 9. Neque enim alio inſtrumento, felicius conſecutos exiſtimo ſuam praxin, artifices; quam quod animum ſuum probe inſtruxerint *ſenſu* veritatum Theologicarum; tum, quæ ſentiebant, *comparaverint* cum Scripturâ; utrumque denique conjecerint in chartam. Quamobrem eos, Lutherus, optimos pronunciabat ſermones ubi concionator, *ſentit quæ loquitur*, *& loquitur quæ ſentit*.
Tertium. 3. Studium Theologiæ *exemplaris*, qua non tantum ſentias *tibi*; ſed *aliis* quoque exponas in exemplum, ut & ipſi ſentiant. Quod Eccleſiaſticis comprimis, commendat Apoſtolus Tit. II. 7. *Supra omnia*, *ſeipſos præſtent exemplum bonorum operum*, *in doctrina*. Neque, teſtimonio Lutheri, profundius *penetrat in cor*; quam quod *ex profundo* proſiliit cordis.
Quartum. 4. Si pro Capitum theologicorum enarratione, non dogmatica tantum, & elenchtica; ſed *practica* quoque, ex profeſſo tradant Theologi.
Quintum. Addam 5. ſi pro examinibus Candidatorum, non dogmaticæ tantum & elenchticæ; ſed *practicæ*, etiam & praxeos, exigantur ſpecimina.

Theorema Tertium.

De Definitione Theologiæ.

Pars dogmatica.

Theologia eſt Doctrina vivendi Deo per Chriſtum. XXXVI. Theologia iſta Chriſtiana, theoretico-practica, non eſt, niſi *doctrina vivendi Deo per Chriſtum*; ſeu *doctrina*, *quæ eſt ſecundum pietatem* 1. Tim. VI. 3. item *cognitio veritatis*, *quæ eſt ſecundum pietatem* Tit. 1. 1. Unde etiam θεοσέβεια & θεοζωΐα quin & θεουργία, Patribus nonnunquam indigitatur, congruenter Scripturæ, quando 1. *verba vitæ*, eam appellat Joh. VI. 68. Act. V. 20. 2. Theologiam habitualem, ſeu *artificium* Theologicum, exprimit per τὸ *vivere Deo* Rom. VI. 11. 2. Cor. V. 15. Rom. XIV. 7. 8. Col. III. 3. 4. Phil. 1, 20. 21.
probatur Scripturis. 3. Tota eſt occupata in *vita* hominis formanda, eaque dirigenda Deum verſus; uſque adeo, ut in hoc, omnia in Scripturis obvia, velut in centro, confluant ac colliment, ſitque illud quaſi generaliſſimum earundem *argumentum*, à quo rectiſſime definiatur, *doctrina vivendi Deo per Chriſtum*.

Confirmatur rationibus: Prima. XXXVII. Huc *primo* præſupponemus: (*a*) Omne *ſcibile complexum*, quod plurimarum concluſionum, eòdem ſpectantium, σύνταγμα admittit; ſcientiam, ſeu *diſciplinam* quandam conſtituere. (*b*) τὸ *vivere Deo*, eſſe hujuſmodi ſcibile, per parag. præcedentem. (*c*) Nec tamen, ſub alterius cujuſvis diſciplinæ objecto comprehendi: nulla enim datur ſcientia, quæ doceat *Deo vivere* per Chriſtum, præterquam Theologia Chriſtiana: è quo conficitur, eſſe hoc, citra dubium, verum ac *proprium* ejus negotium. Et cum nihil proſtet in Theologia, quod non huc vergat, ut hominis *vita* dirigatur verſus *Deum*; vel ſub ratione *finis*; vel ſub ratione *medii*: manet etiam indubitatum, hoc eſſe objectum *adæquatum*, ac proinde, Theologiam nihil aliud eſſe, quam *doctrinam Deo vivendi per Chriſtum*.
Secunda. Pro *ſecundo*, *item* præſupponimus: 1. Cum Deus omnia condiderit propter *hominem*, & hominem propter *ſe*, ut ipſe *finis* ſit ultimus hominis, & omnium actuum humanorum; neceſſum eſſe, dari doctrinam aliquam, quæ illuc hominem cum ſuis dirigat. 2. Nullum dari diſciplinam, quæ hoc ſibi ſumat agendum: dum quælibet ſubſiſtit, in fine ſibi *peculiari* v. g. *Medicina*, in felicitate corporis humani, ſeu *ſanitate*: *Ethica*, in beatitudine morali *ſolitaria*: *Politica*, in beatitudine ſociali *civitatis*: *Oeconomica* familiæ, & ſic porro in omnibus. Equo conficimus, ſolam Theologiam, omnium fines cuique *proprios*, ad *commu-*

nem

nem quendam, ac ſummum, digirere, Deum ſcil. ut in hoc, Deus quidem ſua potiatur *gloria*, in Deo autem gloriaque ejus, nos perfecta *beatitudine*; quæ in hoc coëunt, ſi *vivamus Deo*. Quibus pro

Tertia.

3. poſſemus adjicere, quod in hac, omnes coincidant definitionis leges. Explicat enim *vivere Deo*, ipſam definiti ſeu Theologiæ eſſentiam, eſtque ei *adæquata*, quando nihil habet Theologia, quod huc non ſpectet; nec huc quicquam ſpectat, quod Theologiæ non competat. E quo, non poteſt non emergere, quod *doctrina vivendi Deo per Chriſtum* maxime genuinam præſtet Theologiæ definitionem.

Quod & quare doctrina appelletur.

XXXVIII. Eſt igitur Theologia, *doctrina* Jeſ. LI. 4. & cap. II. 3. Pſal. XIX. 8. Unde διδαχὴ & διδασκαλία paſſim indigitatur, item τύπος διδαχῆς Rom. VI. 17. διδασκαλία κατ' εὐσέβειαν I. Tim. VI. 3. Conf. Joh. VII. 16. 17. I. Tim. IV. 6. *Doctrinam* autem dicimus, non quod habituum philoſophicorum, intelligentiæ, ſcientiæ, ſapientiæ, prudentiæ, artis appellationes, reſpuamus. Videmus enim, promiſcue in Scripturis, modo *intelligentiam* Prov. II. 6. Col. II. 2. modo *ſcientiam* Mal. II. 7. Jeſ. LIII. II. 2. Cor. VIII. 7. modo *ſapientiam* I. Cor. I. 21. & II. 6. Jac. III. 17. modo *prudentiam* Prov. I. 2. 3. Eph. I. 8. deſignari, & pro *arte*, q. ἰσοδυναμῶς, *ſenſus* commemorari, *exercitatos ad diſcretionem boni ac mali*, Hebr. V. 14. Non quod ulli, iſtorum habituum ſic aſtringatur, ut reliqui *excludantur*; ſed quod omnium perfectionem, καθ' ἐξοχὴν *concludat*; quo nomine, latiori *doctrinæ* voce uti malumus, qua omnes poſſint comprehendi. Subeſt tamen & alia hujus appellationis ratio, quod nim. S. Theologia exiſtat ἐξόχως, per *doctrinam* ſeu revelationem Jeſ. LI. 4. Matth. XVI. 17. Joh. I. 18. Gal. I. 11. 12. Ubi contrà, aliæ quævis ſcientiæ, naturæ & indagini humanæ ortum debent, quando eorum principia, nobis ſunt connata; quæ ſenſu, obſervatione, experientia, comparatione, inductione, excoluntur, & ad ſuam perfectionem promoventur: dum interim Theologiæ ſalutaris, *qua* talis, principia ſolida, natura nobis non inſunt, nec ſolo ſtudio, induſtriave poſſunt excoli, aut ad ullam perfectionem promoueri Matth. XVI. 17. Addo, pro tertia ratione, quod non tantum *ſyſtematica* Theologia, ſeu præcepta Theologica; ſed etiam *habitualis*, ſed *artificium vivendi Deo*, præceptis natum, nitantur *fide divina*, atque adeo *doceri*, ſeu revelari à Deo neceſſum habeant. *Docetur* autem hæc

Quomodo doceatur.

doctrina, partim à *Deo*: *revelatione* extùs Gal. I. 11. 12. & *illuminatione* intùs Eph. I. 17. 18. de quo ſupra; partim ab *hominibus*, qui hinc *Doctores* deſignantur Eph. IV. 11.

Theologiæ objectum eſt vivere.

XXXIX. Eſt porro doctrina *vivendi*, & vivendi *Deo*, Deo *per Chriſtum*. *Vivendi* inquam, quod Scripturis dudum probavimus ex Rom. VI. 11. Joh. VI. 68. Act. V. 20. jam confirmamus rationibus. Quia nim. 1. Nulla datur diſciplina, quæ *vitam* univerſim formet, moraliter ſeu ſpiritualiter; proinde Theologiæ hoc relinquendum. 2. Verbum Dei, & Spiritus S. juxta verbum, præceptis Theologicis, non hunc tantum aut illum, format vitæ noſtræ actum; ſed univerſim omnes I. Theſſ. V. 23. 2. Tim. III. 16. 17. 3. Nobiliſſima diſciplina, occupari neceſſario debet, circa nobiliſſimum objectum: aſt nobilius non datur *vita* Job. II. 4. quoniam eſt *univerſaliſſimus* actus, qui reliquis omnibus, pro fundamento ſubſtruitur, ſic ut nullus abſque vita conſiſtat.

vivere Deo.

XL. Verum non *vivendi* tantum; ſed *Deo* vivendi doctrinam dicimus, juxta ea, quæ ex Scriptura notavimus §. XL. Vita enim noſtra, cum *Deum* verſus, dirigi neceſſario debeat, ut ſupremum & ultimum finem I. Cor. X. 31. Phil. I. 21. abſque quo omnes actus ejus exorbitabunt; neque tamen eò dirigatur, ab ulla alia diſciplina; neceſſum omnino habet, à Theologia dirigi.

Quotuplex vita.

XLI. Eſt autem vita, quam Deum verſus dirigit, triplex: 1. *Naturæ* Gen. II. 7. ab unione animæ & corporis oriunda, qua ſe movere *naturaliter* homo poteſt. 2. *Gratiæ* Gal. II. 20. ab unione juſtitiæ originalis, cum anima profluens, qua ſe movere poteſt, *ſpiritualiter* ſeu moraliter. 3. *Gloriæ* Joh. XVII. 3. ab unione & communione totius hominis cum Deo reſultans, unde *beate* agit.

Vita naturæ.

Vita *naturæ*, quamvis, ratione *actus primi*, proprie non ſubſit præceptis Theologicis; illa tamen propter actus *ſecundos*, pro re nata, in præmium aut pœnam, ob bene-aut male-facta, ſeu tollitur, ſeu affligitur, ſeu prorogatur I. Tim. IV. 8. Exod. XX. 12. actus tamen *ſecundi*, vegetativi, ſenſitivi & rationales, diriguntur ac flectuntur regulis Theologicis, Deum verſus.

Vita gratiæ.

Vita *gratiæ*, tam quoad actum ſuum *primum*; quam quoad actus *ſecundos*, magis *directe*, legibus Theologiæ ſubeſt: quatenus vita & mors *ſpiritualis*, tollitur ac reſtituitur, peccato ac fide Eph. IV. 18. & II. 5. 6. Quatenus item, bona opera 1. à vita *gratiæ*, ſeu à fide, per regenerationem collata, proſilire Joh. III. 5. 6. Rom. XIV. 25. Heb. XI. 6. 2. in *gloriam* Dei, dirigi Gal. II. 19. 20. I. Cor. X. 31. Phil. I. 20. 21. 3. ad præſcriptum *voluntatis* Dei componi, neceſ-

Vita gloriæ.

ſum habent I. Pet. IV: 2. 6. vita *gloriæ*, tota pendet ex directione Theologiæ Joh. XVII. 3. I. Pet. I. 9. ſic ut illa inchoetur hîc, per vitam gratiæ, & conſummetur poſthac, in cœlis Joh. III. 36. & V. 24. I. Joh. III. 15. nec diſtet ab illa, niſi gradibus

Vivere Deo per Chriſtum.

XLII. Verùm, nec hoc ſufficit ad Theologiam *Chriſtianam*, ut Deo vivamus, niſi hoc fiat *per Chriſtum* Rom. VI 11. Per hoc enim 1. Theologia noſtra, diſtat à Theologia *Protoplaſtorum*; cum primum eſſent creati: item à Theologia *naturali*; & à ψευδωνύμῳ quavis, quæ non habet

ὑγιαίνοντας λόγους Χριστοῦ. Tum. 2. citra Chriſtum, non poſſumus *vivere* Deo Gal. II. 20. Joh. XV.
Quot modis fiat. 5. Nec 3. ſi poſſemus, Deo gratum foret, extra Chriſtum Eph. I. 6. *per Chriſtum* autem Deo vivimus, quatenus (a) in Chriſto demum, vita noſtra, Deo *placere* poteſt Eph. I. 6. illo videlicet, *in quo Pater ſibi complacuit* Matth. III. 17. (b) Chriſtus ſuo *merito*, Spiritum nobis impetravit Joh. XVI. 7. cujus opera, *vivificamur* Rom. VIII. 2. II. *agimur* Verſ. 14. futuri alias, in peccatis mortui, hoc eſt, ad omne opus bonum inepti, contra, ad omne malum proclives. (c) Chriſtus, fide nobiſcum unitus (1) nos vivificat, mortuos Eph. II. 4. 6. 7. (2) *vires* vivendi communicat, ut radix trunco, caput membris Joh. XV. 4. (3) communicatas exerit, & in actum promovet, fœcundas facit. Ibid. verſ. 5. (4) Deo vivendi leges præſcribit Matth. V. 2. (5) ſuo nobis exemplo præit Matth. XI. 29. Phil. II. 5. Ipſe denique (6) in nobis *vivit* Gal. II. 20. omneſque noſtras facultates, ſic obſidet, ut, in omnibus ſemper ubique, vigeat & eluceat Chriſti humilitas, obedientia, ſanctitas, juſtitia, vitaque Chriſti, omni iſta ratione, *manifeſta* in nobis fiat 2. Cor. IV. II.

Poriſma primum de fine Theologiæ. XLIII. Ex dictis patet *primò*, cum Deo vivere duo complectatur, ἐυζωΐαν & ἐυδαιμονίαν: *bene* vivere, & *beate*; quorum prius, Dei gloriam reſpicit, poſterius, noſtram ſalutem: ſtatuendum de *finibus* Theologiæ, quod, *ſummus* quidem, ſit *gloria* Dei I. Cor. X. 31. Prov. XVI. 4. Rom. XI. 36. ei *ſecundus*, noſtra ſalus I. Pet. I. 9. Quamvis duo iſti fines, nom tam *re*.; quam *ratione* diſtent: cum noſtra ſalus non ſit, niſi in glorificatione Dei, quando, per unionem & communionem noſtri cum Deo, ejuſque fruitionem, in qua ſalus noſtra conſiſtit, Deus ipſo facto agnoſcitur, ac celebratur, velut
Caſus aliquot. 1. ſummum noſtrum *bonum*, & ultimus noſter *finis*. Unde facilis eſt reſponſio ad quæſtiones: 1. num liceat agere propter ſalutem, velut *ſummum* ſuum finem? ℞. Quod omnino liceat: cum, procul omni dubio, liceat propter Deum agere, ſeu ipſo *facto*, Deum habere pro *ſummo fine* ſuo. Item
2. 2. annon potius debeamus ſectari gloriam Dei, quam vitam noſtram? quam ſalutem propriam? ℞. Dum ſectamur ſalutem propriam, ſectamur eadem operâ Dei gloriam; quatenus tamen, conceptu differunt duo iſta; omnino prius nobis ſpectanda Dei cauſa, quam proprium commodum. Aſt
3. 3. videbitur nimium mercenarium, Deo vivere *propter mercedem*; ℞. Utique propter mercedem *proprie* dictam, ſeu de *congruo*, ſeu de *condigno*, etiam propter mercedem à Deo *diverſam*; nequaquam autem mercenarium eſt, quando ipſo facto, *Deum* habemus pro ſummo fine, & pro mercede noſtra Gen. XV. I.

Ejus objectum. XLIV. *Secundo* objectum, cui formando, præcepta Theologica, occupentur, Nim. *intellectui* primo, quo cultus exiſtat λογικὴ Rom. XII. I. tum *voluntati*, ſeu cordi Matth. XV. 19. Prov. IV. 4. 23. & XXXIII. 26. Denique *toti vitæ*, omnibuſque ac ſingulis ejus actibus humanis, quatenus quidem illi, dirigi poſſunt ad Deum. Eſt enim artificium Theologiæ, habitus totius hominis, quo fertur ad Deum habendum, & ſecundum voluntatem ejus, inque ejus gloriam, agendum. Unde *totus* homo *ſanctificari* dicitur, omneſque partes I. Theſſ. V. 23. Imprimis tamen *voluntas*, principium *imperans* omnium actionum ſpiritualium.

XLV. *Tertio*, quanta ſit Chriſtianæ Theologiæ ὑπεροχὴ. Licet enim ordine *doctrinæ*, pro noſtro proficiendi modo, ſit *poſtrema*; ordine tamen *naturæ dignitatiſque*, facilè *primas* obtinet, & quoad ſummum finem, omnium eſt directrix & architectonica, à Deo ſingulariter profecta, de Deo ac rebus divinis agens, ad Deum tendens, hominemque perducens. Quibus nominibus non minus recte θεοζωΐα, aut θεουργία quam θεολογία inſignitur, quibus addi poſſunt, quæ in hanc rem, jam ante diximus Parag. XXXIII. Præſtantia.

Pars elenchtica.

XLVI. Equidem, Theologiam eſſe *doctrinam Deo vivendi per Chriſtum*, inter Chriſtianos, qui inficietur, opinor, non eſt; licet alio atque alio modo definiant, verbis magis, quam rebus diverſo, quos modo non exagitabimus. Quamobrem pro controverſiis, *problema* unum atque alterum, inter ipſos Orthodoxos, in hujuſmodi veſtibulis agitari ſolitum, attingemus potius, quam excutiemus. *Primo* itaque diſquiritur: An de Theologia uſurpari poſſit, unus aliquis ex habitibus intellectualibus Ariſtotelis ad Nicomach. *Ethic. lib.* VI. ſeu, an Theologia dici debeat *ſapientia* potius, an *prudentia?* &c. Sunt, qui, per *ſapientiam* definiunt, ſcil. perfectiſſimam diſciplinam, per perfectiſſimum habitum. Sic placet his, qui Theologiam volunt eſſe diſciplinam *theoreticam*: ſunt qui malunt per *prudentiam*, hi nim. qui *practicam* volunt eſſe Theologiam: ſunt qui neutrum admittunt, quod ſit habitus, non *naturalis*; ſed *ſupranaturalis*: ſunt, qui *omnes* habitus Ariſtotelis, ei convenire ſtatuunt; eo quod Theologia ſit *intelligentia*, quatenus in principia fertur, ſimplici apprehenſione: *ſcientia*, quatenus ex principiis, educit concluſiones, ratiocinando: *ſapientia*, quatenus principia conſtruit cum concluſionibus, modo perfectiſſimo: *prudentia*, quatenus ſua dirigit, ad actionem *immanentem*: & *ars*, quatenus ad *tranſeuntem*. Tutiſſime medium dixeris, ſcil. *nullum formaliter*, ita loquar, ut excludat alios *omnes eminenter*, quod omnium perfectiones abſorbeat. Hinc accuratiſſime, per *doctrinam* definivimus, quæ omnes implicat, & ad nullum reſtringit.

Problemata.

1. An ſapientia an prudentia ſit Theologia?

XLVII. *Secundo*, quodnam *objectum*, Theologiæ 2.

Digitized by Google

Quodnam objectum ejus? logiæ competat? Sunt qui Deum contemplandum, à quo *Thelogia* denominatur: ſunt qui *Deum* malunt & *opera* ejus: ſunt qui *cultum* ejus adjiciendum cenſent. Res dirimi poſſit, diſtinguendo, inter objectum *primarium*, & ſic Deus erit; & *adæquatum*, & ſic nequaquam erit. Commodiſſime loqui videntur, qui nobiſcum, *Deo vivere per Chriſtum* præferunt, velut *adæquatum*: quod, ab *una* parte, nihil habeat, quod ad Theologiam non pertineat propriiſſime; nec ab *altera*, negligat quicquam, quod ad Theologiam ſpectet, ut enim Deo *vivamus*, prærequiritur cognitio Dei, & operum ejus; nec ſufficit ad Theologiam, ut cognoſcamus Deum & opera ejus, niſi accedat *colere* Deum, ſeu *vivere* Deo per Chriſtum.

3. Sitne habitus Theoreticus, an practicus? XLVIII. *Tertio* ſitne habitus *theoreticus?* an *practicus?* an *theoretico-practicus?* *Theoreticum* hîc dicimus, non quod plane *non agit*, omnibus enim diſciplinis, ſua competit qualiſcunque ἐνεργεία; ſed quod *ſua natura*, non pergit ad agendum, ſicut Metaphyſica: contrà *practicum*, non quod prorſus *non contemplatur*; ſed quod *ſua natura* non ſubſiſtit in contemplatione, ut Logica, Ethica. Porro πρακτικὸν, hîc diſtinguimus à ποιητικῷ, quod ποιητικὸν *producat* objectum ſuum, dum πρακτικὸν actionem tantum exigit *circa* objectum; ſic licet Deus produci non poſſit à nobis ποιήσει; poteſt tamen circa eum actio elici, dilectionis, venerationis, in qua praxis eſt. Sunt hîc, qui merè *theoreticam* volunt, ſic Aquinas cum ſuis, quod in perfectiſſima contemplatione Dei, vertatur ſalus noſtra Joh. XVII. 3. 1. Cor. XIII. 13. Sed perperam: cum non in *ſola* cognitione; ſed in cognitione *propter dilectionem*, conſiſtat. Ibid. Nec cognitio, Scripturis ea tantum datur, quæ conſiſtit in nuda ſpeculatione cognitioneque; ſed talis etiam, quæ dilectionem implicat Pſal. 1. 6. Matth. VII. 23. Sunt ex adverſo, qui mere *practicam* malunt, prout Scotus cum ſuis, quam, ſano ſenſu, & nos recipiemus. Sunt porro, qui *nec* ſpeculativam; *nec* practicam dicunt, ſed *dilectivam* eſſe & affectivam, tradunt; rariſſimi, quoad, procul dubio, diligere & affectus movere, practica ſint. Sunt tandem, qui *&* theoreticam, *&* practicam, determinant; quod altera ſui parte, ſcil. quod *credenda*, de Deo, Trinitate, unione perſonali duarum in Chriſto naturarum, ſit theoretica tantum; altera de *faciendis*, mere practica. Sed minus accuratè: cum ſubſiſtere ſua natura in contemplando, & inſuper, praxin exigere ſua natura, contradictionem implicet. Non abnuimus quidem, dari in Theologia, quæ produci non poſſunt v. g. Deus, Trinitas, unio naturarum in Chriſto, aliaque, quæ ex hoc non ſunt quidem ποιητικά; nihil tamen eſt, *circa* quod non poſſit elici aliqua actio, a qua non poſſit dici πρακτική. Nos igitur, ut negamus, Theologiam per omnia eſſe ποιητικήν; ita & negamus eſſe mere θεωρητικήν; quod omnia ejus, *ſua natura* operationem exigant, circa objectum cognitum. Quin & negamus, eſſe *Theoretico-practicam*, proprie & in ſe; quamvis, ex *modo tractandi*, ita eam inſigniverimus: ſed *practicam* dicimus, & ἐξόχως practicam. Quod (*a*) doctrina appelletur *ſecundum pietatem*. (*b*) ſcientia citra praxin *vana paſſim* dicatur 1. Cor. XIII. 1. 2. & Cap. VIII. 1. 2. 3. atque etiam *mortua* Jac. II. 17. (*c*) nihil in Theologia occurrat, quin habeat, ſeu finis, ſeu *mediorum* rationem, cujus generis omnia practica ſunt. (*d*) omnibus & ſingulis Theologiæ capitibus, ſua praxis, in ſacra pagina aſſignetur. v. g. Scripturæ 2. Tim. III. 16. 17. annunciationi Euangelii 1. Tim. 1. 5. auditui verbi Matth. XIII. 23. Jac. I. 22. 23. fidei 1. Pet. 1. 9. Rom. 1. 5. Sacramentis: cœnæ, τοῦτο ποιεῖτε 1. Cor. XI. 24. Baptiſmo, *docete eos ſervare omnia* Matth. XXVIII. 19. 20. & quod vivere Deo, praxis noſtra ſit, longe perfectiſſima.

Pars practica.

XLIX. Proinde *primo*, nec vera *Theologia* eſt, nec verus *Theologus*, atque adeo, nec genuinus *Chriſtianus*: qui (*a*) ſeu voce, ſeu facto, Theologiam ac Religionem Chriſtianam, *ſciendi* ac diſputandi artem facit; interim *vivendi* peritiam ignorat & negligit, *qui verba Sanctiorum habet*, *non vitam*, ut alicubi Bernardus. Quam etiam, *fatalem* Seneca vocat, *ingeniorum ſcabiem*, *ut diſputare malint*, *quam vivere*. (*b*) ſe Theologum ac Chriſtianum venditat, interim non *Deo per Chriſtum*; ſed, vel mundo, vel carni, vel otio; ſaltem *ſibi*, *vivit*. Aut (*c*) ſi forte Deo etiam nitatur vivere, non tam per *Chriſtum*; quam per *vires* proprias. *Primus uſus reprehenſionis. Ubi: Reprehendendi.*

Hic ſane 1. quamvis acutiſſimus eluat Doctor, & acerrimus rei Chriſtianæ vindex; non tamen magis eſt Theologus ac Chriſtianus, quam Orator eſt, qui non poteſt dicere: aut Medicus qui non poteſt medicari: in quem apprime quadrat, teterrimum Apoſtoli ſtigma Judaicum Rom. 11. 17. &c. Quin potius 2. *mendax* eſt, qui *dicit & non facit* Matth. XXIII. 3. & VII. 21. dicit *ore* negat *opere* Tit. 1. 16. Atque etiam 3. *vanus* Jac 1. 26. & hypocrita, μόρφωσιν ἔχων εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν ἠρνημένος 2. Tim. III. 5. Imo 4. ſpiritualiter *mortuus*, quippe qui non novit *vivere* Eph. II. 1. Matth. VIII. 22. Atque adeo 5. omni iſtac ſua Theologia, ſibi non niſi exitium creat Matth. VII. 21. Qui enim non vult Deo vivere *hic*: nec vivet *poſthac*: habet enim εὐσέβεια *promiſſionem hujus & futuræ vitæ*. 1. Tim. IV. 8. *Argumenta reprehenſionis.*

L. Eſt igitur *ſecundo*, quod hic ſerio *exploremus*, & *Theologiam* noſtram, & Theologos. *Theologiam* quidem, ſeu Religionem, ſitne 1. *doctrina*, profecta & revelata à Deo? Jeſ. LI. 4. 2. faciatne ad praxin Chriſtianam? 3. vitam noſtram *Secundus uſus explorationis Theologiæ.*

ſtram dirigat, non alio, quam *Deum* verſus; ſeu ad gloriam Dei, in æterna noſtra ſalute perficiendam? 4. Num fundamentum, omnis iſtius vitæ, in ſolo *Chriſto* collocet Joh. XV. 4. Quæ præcipuæ ſunt notæ ſinceræ Theologiæ, junctæ cum his, quas ſupra numeravimus §. XXXVII. Sed *Theologos* etiam exploremus ac Chriſtianos, & ſeipſum quilibet, ſitne, A. *doctus*, non ab hominibus tantum, aut à libris; ſed a Deo potius Gal. I. I. B. Doctus, non ad diſputandum aut differendum; ſed ad *vivendum*. C. Ad vivendum, non *ſibi*, non mundo, non cuivis; ſed Deo. D. Idque per *Chriſtum*, ſeu ſolius Chriſti virtute. Quæ præcipua ſunt genuini *Theologi* ſeu Chriſtiani indicia, è Theologiæ definitione reſultantia. Neque enim rei natura & indoles, perfectius aliunde perſpicitur, quam ex accurata ejus definitione.

Theologorum.

tertius. uſus adhortationis, ut Deo vivamus.

LI. Sed *tertio*, quod præcipuum eſt, cum Theologi ſimus & Chriſtiani, quin etiam, ex profeſſo Theologiæ mancipati, convenienter profeſſioni noſtræ, ad hoc enitamur, ut *vivamus Deo ſoli per Chriſtum*. Penes quod iſta quatuor, nobis incumbunt paulò diſtinctius dicenda: *primo*, quid articulate ſibi exigat *vivere Deo*. Iſtud vero, licet in univerſum ſeſe profundat Theologiæ Syntagma, per capita à nobis σὺν Θεῷ enarrandum: tamen, ὡς ἐν ἐπιτομῇ repræſentatum, in *genere* quidem concludit; 1. Deum, vitæ hujus *ſpiritualis*, unicum conſtituamus *objectum* Pſal. XVI. 8. h. e. omni vita noſtra & unice conemur, ut ſerviamus, ut placeamus Deo Gal. I. 10. 2. Cor. V. 9. quod Scripturis eſt *Deo vivere*. 2. Dei voluntatem, vitæ *normam* faciamus unicam 1. Pet. IV. 2. 6. Atque hoc eſt, *ſecundum Deum vivere*. 3. Deum nobis præfigamus, vitæ univerſæ *ſcopum* Phil. I. 20. 21. 2. Cor. V. 9. Denique 4. totum iſtud conemur & agamus, in *virtute* Dei. Proin, ut ſupra monuimus, *Deo vivere*, generaliter quidem, non aliud eſt, quam omnes vitæ naturalis, civilis ac ſpiritualis actus, dirigere ſecundum præſcriptum verbi divini, ad gloriam Dei, virtute Dei intus agentis.

Quid hoc? In genere.

In ſpecie exigit. 1. Scopum triplicem.

LII. *Singulatim* tria ſibi exigit: 1. *ſcopum*, vitæ noſtræ, præfigamus *legitimum*, ne ſcil. *in incertum curramus, & aërem quatiamus* 1. Cor. IX. 26. ut ſagittarius abſque ſcopo. Dirigit enim finis mediorum uſum, tollit eorundem faſtidium, aut mitigat ſaltem; quando, quæ à *tergo* nobis *ſunt*, *obliviſcimur*, & *ad ſcopum, qui à fronte eſt, ferimur* Phil. III. 14. Eſt autem ſcopus vitæ legitimus: omnino triplex: *ſummus*, Dei *gloria*, utpote ad quam *conditi* ſumus Jeſ. XLIII. 7. ad hanc reconditi ac regeniti 1. Cor. VI. 20. ad hanc evocamur Euangelio Matth. V. 16. Huc igitur in omnibus actionibus noſtris feramur 1. Cor. X. 31. nos, noſtraque profundamus prompte Phil. I. 10. 21. *intermedius*, animæ propriæ *ſalus* 1. *Pet*. I. 9. in qua Deus maxime glorificatur, quam proinde, poſt Dei gloriam, imprimis tenemur ſectari: *imus*, proximi commodum; neque enim nobis tantum nati ſumus; ſed proximo quoque. Huc Paulus ſe ſuaque omnia deſtinabat 1. Cor. IX. 19. 21. huc Servator Matth. XVIII. 11. huc nos, nim. ut ſalutem eorum promoveamus, ab hoc ſancto vitæ exemplo eis præluceamus, ſcandala ſtudioſiſſime evitemus 1. Cor. X. 32.

LIII. Porro 2. ad ſcopum iſtum, actiones univerſas dirigamus, juxta *normam juſtam*; itidem triplicem, puta 1. *verbum Dei* Pſal. CXIX 17. Gal. VI. 16. 2. *vitam Chriſti*, à quo Chriſtiani audimus, quam ipſe in exemplum nobis commendat Matth. XI. 29. & Paulus ſe ſectatum profitetur 1. Cor. XI. 1. quo Chriſtus *in nobis vivit* Gal. II. 20. atque in nobis *reſplendet* 2. Cor. IV. 10. quæ exactiſſimum etiam, vitæ noſtræ præſtat exemplar. 3. *conſcientiam* propriam, verbo Dei probè formatam Act. XXIV. 16. Quæ & *normam* præſtat, & *Judicem*, Deo ſubordinatum.

2. Normam triplicem.

LIV. Nec hoc tantùm, ſed 3. in univerſa iſta contentione, *ordinem* ſectemur concinnum, quo *generatim* quidem, ſpiritualia, præferamus corporalibus; *præferamus* inquam *illa*; non *negligamus* penitus *iſta* Matth. VI. 33. Joh. VI. 27. Quod fit, (1.) ſi corporalibus, ſibi invicem ſic occurrentibus, ut ſimul curari haud poſſint; in *gratiam Dei*, *corporalia* potius (cæteris nim. paribus) ſeponamus ac negligamus; quam *ſpiritualia* Heb. X. 34. & XI. 26. 2. ſi in gratiam Dei, ipſa *terrena* curemus animo *ſpirituali*, *pro Deo* h. e. ex præſcripto Dei, in gloriam ejus, in commodum regni divini, ac vitæ noſtræ ſpiritualis incrementum. Denique. 3. Si non ſeptimum tantum recurrentem vitæ noſtræ *diem*; ſed ſingulorum etiam *dierum*, aliquot particulas, *Deo ſeponamus*, quibus plene ac plane nos Deo ac divinis exponamus. Cujus modi *horas Canonicas*, ſibi deſignabat David Pſal. LV. 18. & Daniel. Cap. VI. 11.

3. Ordinem.

LV. Ut hoc modo, *vivamus Deo*, ſuadet 1. Quod Dei *filii* ſimus, qui *vivit*; nunquid *viveremus* quoque, & ei viveremus, inque ejus gloriam, & ex præſcripto ejus, qui eſt *Pater noſter* Mal. I. 6. 2. Sumus Chriſti *membra*, cum eo uniti, qui *vivit* in ſuis Gal. II. 20. Nunquid *vivemus* in eo? in *vivo mortui* ſimus? 3. Habemus in Chriſto *Spiritum vitæ* Rom. VIII. 14. Nos ergo quaſi *mortui* jaceremus? Sumus 4. (modo veri Chriſtiani) membra *viva*, *lapides vivi*. 1. Pet. II. 4. 5. *viva* inſtructi *fide* Jac. II. 17. 26. *fide* igitur non *viveremus*? Cum præſertim *vita* non ſit, niſi potentia operandi à ſe, & quorſum *potentia*, niſi propter *actum*? 5. Deum habemus *vivum* & vivificantem Rom. IX. 26. 1. Theſſ. I. 9. Habemus *Patrem* qui *vitam* nobis largitur Gen. II. 7. eamque ſpiritualem & immortalem, *Filium*, qui morte ſua, *vitam* nobis comparavit ac reſtituit Eph. II. 5.

Motiva ad vivendum Deo: novem.

Spiritum

Spiritum Sanctum, qui regeneratione, *vitæ ſpiritualis* ſemina confert Joh. III. 5. 6. idque ex ſemine *vivo* 1. Pet. I. 23. Quorſum, niſi ut *ſibi viveremus?* ut vitam noſtram Deo triuni, redderemus? Singulatim 6. Servator Jeſus, ſe ſuaque cuncta, *vitam*, mortem, reſurrectionem & omnia, huc impendit, *ut qui vivunt; jam non ſibi vivant; ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit* 2. Cor. V. 15. Hinc *nemo noſtrûm ſibi vivit, nemo ſibi moritur: ſive enim vivimus, Domino vivimus, &c. Ad hoc enim, & mortuus eſt*, & *reſurrexit* Rom. XIV. 7. 8. 9. Quin 7. ad hoc nos creavit, conſervat, beneficiis omne genus ſpiritualibus, temporalibus cumulat, ut *ſibi viveremus.* Huc indies nos evocat & provocat, præceptis verbi ſui. Hæccine *fruſtra* fecerit? 2. Cor. VI. 1. Certe fecerit, ſi vitam noſtram Deo non referamus; modo *fruſtra* tantum, & non ad *mortem* etiam æternam, *vitam* & omnia communicaverit. Et 8. cui potius *viveremus*, quam Conditori optimo, Redemptori fideliſſimo, ὁδηγῷ & Paracleto ſuaviſſimo? Adde 9. niſi ceperimus *Deo vivere*, in tempore; non continuabimus in *æternitate:* eſt enim æterna *permanens*, ſemel *hic* inchoata Joh. III. 36. 1. Joh. III. 15.

Modus vivendi Deo, in tribus. LVI. Sed videndum tamen, ut negotium hoc, *vivendi Deo*, agamus 1. *Integre*, ut *omnes* vitæ actus, ad *omne* placitum Dei componamus, Jer. XLII. 3. 5. & ab *omni* malo, nos cohibeamus Pſal. CXIX. 101. Quod Apoſtolo eſt, περισσεύειν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε 1. Cor. XV. 58. 2. *Diligenter*, cum *fervore*, σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες 2. Pet. I. 5. Ut *primam* & præcipuam curam noſtram, huic impendamus Matth. VI. 33. Luc. X. 40. 3. *Conſtanter*, ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι 1. Cor. XV. 58. non deſultorie, jam & tum; ſed ſemper, & nunquam non 1. Paral. XVI. 11. Matth. XXIV. 13. ſpe metuque, plane indeclinabiles Dan. III. 17. 18. Plura hujus generis, abſque negotio, congeri poterunt, pro re nata.

Media denique ſex. LVII. Et quo poſſimus tandem *vivere Deo*, curanda quoque *media*, in quibus *primum* præſtat *regeneratio* Joh. III. 5. quâ *mortuis* in peccato, *vitæ* ſpiritualis, primum principium reſtituitur, eoque *vivificamur* Eph. II. 1. 5. 6. ante quod plane impoſſibile eſt, actionem ullam, ſpiritualiter *vivam*, elicere: *quicquid enim, a carne eſt, caro eſt, & quicquid à Spiritu, ſpiritus* Joh. III. 6. Rom. VIII. 7. *Secundum*, *fides* vera ac *viva*; hac enim *juſtus vivit* Rom. I. 17. Gal. II. 20. *Tertium*, *unio* cum Chriſto, fide & Spiritu facta, ut *per Chriſtum Deo vivamus* Rom. VI. 11. & *Chriſtus vivat in* nobis Gal. II. 20. *abſque Chriſto* enim *nihil poſſumus* Joh. XV. 5. prout cum, & in Chriſto, *omnia* verſ. 5. Phil. IV. 13. *Quartum*, *intentio* fixa & immota, vivendi ac ſerviendi Deo Pſal. CXIX. 44. Heb. XIII. 18. *Quintum*, *contentio* pertinax ad aſſequendum, quod ſerio intendimus, arrectis in hoc, omnibus viribus noſtris 2. Cor. V. 9. Act. XXIV. 16. *Sextum*, *preces* ardentes, quibus Deum fatigemus, nos *vivificet*, nobis cor creet novum; ſua gratia conſervet, fœcundet, quod in nobis occepit opus bonum, uſque dum ad *vitam* pertingat *æternam* 1. Cor. XV. 10. 1. Theſſ. V. 23. 24. καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσι, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος. Gal. VI. 16. Plura hujus generis, occurrent ſuo loco, in parte *Aſcetica*.

CAPUT SECUNDUM, DE

SACRA SCRIPTURA.

Ad Text. 2. Tim. III. 16. 17.

Tota Scriptura divinitus eſt *inſpirata, & utilis ad doctrinam. ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum, perfecte inſtructus.*

Secundum Theologiæ præcognitum, de principio ejuſdem. I. Artificium illud *vivendi Deo*, cum non ſit potentia *naturalis*, ad quam *non docti*; ſed *facti* ſimus; verum facultas *acquiſita:* regulam omnino exigit, qua dirigatur, & quidem *à Deo* præſcriptam, prout jam ante monuimus: quam, præter *vitam* Chriſti, & *conſcientiam* propriam; ſupra in *verbo* Dei, ſeu *Scriptura* poſuimus. Quæ, ut *norma* eſt vivendi; ſic communis etiam *complexus*, præceptorum ac regularum, eo tendentium; quo nomine Theologiæ *principium* indigitatur. Hujus contemplationem, ſuperſtruemus verbis, quæ ex 2. ad Timoth. Cap. III. verſ. 16. 17. præmiſimus.

Superſtruitur analyſi Textus.

II. *Quibus Apoſtolus, excitaturus Timotheum ſuum, ad ſerium ſacrarum literarum ſtudium, pro argumento motivo, ampliſſimam ipſi promit, Scripturæ* commendationem. *In qua duo proſtant:*

1. Subjectum *commendatum:* tota Scriptura, **πᾶσα γραφὴ**. Ubi **πᾶσα** *pro* **ὅλη**: *&* **γραφὴ** *limitanda per epitheton* **ἁγία**; *ut reſultet:* tota Scriptura *ſacra* h. e. *non totus tantum Scripturæ* Canon, *ſed ſingulæ quoque ejus* partes.

2. Prædicatum, *ſeu argumentum commendationis, quod tria repræſentat:*

א. Originem, *à qua authentia reſultat:* **θεόπνευστος**. Quod *non ad* ſubjectum; *ſed ad* prædicatum *traducendum. Atque etiam, ſubſtantivum* eſt, *ellipſi Hebrææ neglectum, adjiciendum; ut emergat:* tota Scriptura eſt divinitus inſpirata. **Θεόπνευστος**, *quod* non **φανερώσει** *qualicunque* Rom. 1. 19. *ſed* inſpiratione *Dei, immediata & infallibili,* Sancti Dei homines, *eam conſignarint* 2. Pet. 1. 20. 21.

ב. Utilitatem, **καὶ ὠφέλιμος**: *quod non* utilitatem *modo,* & *convenientiam qualemcunque, notat, ut Romanenſes vellent; ſed* ſufficientiam *quoque,* neceſſitatem *& perfectionem: atque adeo æquipollent* **τῷ αὐταρκής**. *Diſtincte autem notatur, quadruplex utilitas:*

A. **Πρὸς διδασκαλίαν.** Ad doctrinam. *Exprimit uſum* informationis, *quatenus Scriptura, non tantum* noëtica *eſt; ſed* dianoëtica *quoque: atque adeo, ex una hypotheſi, plures quandoque doctrinas, excludit, aut alias, à ſe diverſas, confirmat.*

B. **Πρὸς ἔλεγχον.** Ad redargutionem. *Quod intelligi poteſt, de redarguendis: vel* erroribus; *vel* vitiis. *Prius malim. cum poſterius ſpectet, ad uſum ſequentem. Significat ergo uſum Scripturæ* **πολεμικὸν**, *quo Doctor potis ſit,* **τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν** Tit. 1. 9. *hoc eſt, plane & plene* convincere, *atque etiam* **ἐπιστομίζειν**. Ibid. verſ. 11.

C. **Πρὸς ἐπανόρθωσιν.** Ad correctionem. *Correctio malum præſupponit: ac proinde, cum malum geminum ſit,* triſte *ac* turpe; *gemina quoque datur* **ἐπανόρθωσις**: *alterâ à malo liberamur* triſti, *& conſolatio* dicitur; *alterâ à malo* turpi, quæ reprehenſio eſt. *Utramque* **ἐπανόρθωσις** *concludit.*

D. *Illam quæ eſt,* **Πρὸς παιδείαν, τὴν ἐν δικαιοσύνῃ.** Ad directionem in juſtitiâ. **Παιδεία** inſtitutionem *notat ac* directionem. **Δικαιοσύνη**, *juſtitia, ſynecdochikῶς, quodvis bonum* morale, ſeu *virtus,* ſit, ſeu *opus, hoc loco deſignat. Articulus* **τὴν**, **διακριτικῶς** *diſcriminationis cauſa, addi videtur, ut contradiſtinguatur,* **παιδείᾳ τῇ ἐν διδασκαλίᾳ**, *inſtitutioni, quæ eſt in doctrina quam primo loco expreſſit, quando Scripturam utilem dixit* ad doctrinam. *Proinde, verbis iſtis, uſus exprimitur* parænecticus, *ſeu adhortatorius. Adeoque,* quatuor *iſtis uſibus, univerſa praxis Scripturæ deſcribitur.*

3. Finem *ac* Scopum. **Ἵνα ἄρτιος ᾖ, ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν, ἐξηρτισμένος**, ut perfectus ſit homo ille Dei, ad omne opus bonum, perfecte inſtructus. *Exprimitur iſtis verbis, duplex Scripturæ* finis:

1. *Finis* cui, *ſeu perſona, cui commemorata Scripturæ utilitas deſtinatur:* **Ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος**, homo ille Dei. *Reſpicit equidem Timotheum* peculiariter, *alioſque verbi divini miniſtros, ut qui* **ἐξόχως**, viri Dei, *paſſim audiunt* 1. Sam. II. 27. 1. Reg. XVII. 18. 2. Reg. IV. 7. 1. Tim. VI. 11. *ſic tamen, ut* quoſvis *etiam intelligat Chriſtianos, quibus quadruplex commemorata competit Scripturæ utilitas.*

2. *Finis* cujus, *ſeu bonum quod perſonæ deſtinatur.* **Ἵνα ἄρτιος ᾖ**, ut perfectus ſit &c. *Nempe efformare ad pietatem. . Ubi occurrit*

א. Pietas, *quam efformat Scriptura:* **πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν.** *Scil. conciliat nobis facultatem* operandi; *operandi quod* bonum *eſt: bonum, non hoc tantum aut illud; ſed* omne, *ſeu quodvis: naturale, morale, ſpirituale.*

ב. Efformatio *ad pietatem, per quam homo Dei, non tantum* **ἄρτιος** *exiſtit, hoc eſt* perfectus, integer, *& quidem perfectione arithmetica: uſurpatur enim vox, de numeris æqualibus, qui* **ἄρτιοι** *dicuntur, eo quod,* **τοῖς ἑαυτῶν μέρεσιν ἴσοι εἰσὶ**, *ita ſcil. ut iis nihil deſit, nihil item ſuperſit: ſed etiam* **ἐξηρτισμένος**, *hoc eſt,* plene, ac plane, *abſolute & omnibus numeris perfectus, perfectione, non* partium tantum, *ſed &* graduum, *ſi non hic obtinenda; ſaltem poſthac. Ut male, ex hac phraſi, perfectionem bonorum operum in hac vita, colligat* Alphonſ. Salmero. *Neque enim textus, tam perfectionem* hominis; *quam perfectionem* Scripturæ *exprimit: & ſi perfectionem etiam hominis Dei; non* actualem *&* abſolutam, *qualem ipſe in hac vitâ poſſit conſequi: ſed* potentialem *&* conditionatam, *qualem Scriptura* poſſit *conferre, & ipſe etiam poſſet aſſequi, ſi Scripturam perfecte ſequeretur: & ſi* actualem *etiam velis &* abſolutam; *tum intelligenda eſt, non quæ* hic *obtinetur; ſed quæ* poſthac *obtinebitur.*

Pars

Pars dogmatica.

Scriptura perfecta regula, vivendi Deo.

III. Patet itaque, *ſacram Scripturam, perfectam eſſe Deo vivendi regulam.* Nec enim *quadruplex* tantum uſus, quem textus Scripturæ tribuit, univerſam exhaurit Deo vivendi rationem; ſed inſuper additur, ejus ope, hominem *perfectum* reddi poſſe, ad omne opus bonum, & quidem *abſolutè perfectum.* Hinc paſſim *lux*, indigitatur, ac *lucerna* pedibus noſtris Pſal. CXIX. 105. 2. Pet. I. 19.

probatur Scripturis.

& diſertè *regula* קו Pſal. XIX. 5. (niſi aliter malis locum iſtum intelligere) & κανὼν Gal. VI. 16. Phil. III. 16. & *perfecta* inſuper dicitur Pſal. XIX. 8. quæ poſſit nos, σοφίσαι εἰς σωτηρίαν 2. Tim. III. 15. Quod ipſum, ea quoque volunt loca, quæ ita nos Scripturis aſtringunt Jeſ. VIII. 20. ut, nec ad *dexteram*, nec ad *ſiniſtram*, ab ea declinare, integrum faciant Deut. IV. 1. 2. & XII. 28. 32. Apoc. XXII. 18. 19.

Confirmatur rationibus: Prima ratio, ex hypotheſibus nata.

IV. Ipſa enim præſupponit natura: 1. *Eſſe Deum* ſeu ens quoddam *primum*, à quo omnia alia; & *ultimum* finem, in quem omnia contendant, quod proinde, ſit ſupra omnia. 2. Eum eſſe *colendum*, ſeu, quod idem eſt, *ei eſſe vivendum.* Si enim omnia noſtra, ab eo habemus, & ad hoc habemus, ut ei referamus; ſi item ipſe eſt ſupra omnia, & omnibus perfectior: utique manifeſtum, hæc omnia debitâ reverentiâ eſſe agnoſcenda; & ſic conficitur *cultus Dei.* 3. Cultum iſtum Dei, non eſſe *opus naturæ*, qualia ſunt videre, audire, incedere: quæ proinde nulla *regula* indigent, qua dirigantur: ſed *artificium* quoddam, certis regulis dirigendum. 4. Regulam iſtam, non eſſe *rationem*, quia *corrupta* eſt, ut agnoſcunt quotquot ratione pollent; & corruptum, non poteſt eſſe *menſura recti*: neque placita *ſapientum*, quia ſola nituntur ratione (quam jam ab hoc axiomate ſecluſimus) & ab ea, auctoritatem ſuam mutuantur; neque dictata *Patrum*, quia omnes, juxta nobiſcum, *homines* fuerunt, adeoque, non modo certæ regulæ, perinde ac nos, adſtricti; ſed etiam *fallibiles* & ſæpe inſuper *falſi*, adeoque, non poſſunt condere regulam, niſi *lesbiam*, hoc eſt *nullam*, cum regula debeat eſſe *infallibilis*: neque *Thalmud Judaicum*, quia, propter traditionem ἄγραφον, per quam, à Moſe ad Judæos devolutum ſit, non modo incertæ veritatis: ſed &, propter fabulas, quibus ſcatet, certiſſimæ falſitatis eſt: neque *Alcoran Muhammedanum*; quoniam anilibus ac ſcurrilibus nugis, ineptiam ſuam nimium prodit: proinde non reſtat, niſi ſola noſtra Sacra ſcriptura, cui iſtud axioma deferamus.

Secunda ratio, à natura & requiſitis regulæ, quinque. 1.

V. In quo magis etiam confirmamur, eo quod, à natura & *Requiſita Regulæ*, in eam ſolam, quam exactiſſimè quadrent. *Primò* enim regula *vivendi Deo*, procul dubio, à *Deo ſolo* debet eſſe præſcripta Deut. XII. 32. Matth. XV. 9. Regula enim non ab alio præſcribi poteſt, quam ab eo, quem regulatum concernit. Sola autem *Scriptura*, à Deo, pro regulâ nobis eſt præſcripta 2. Tim. III. 16. 2. Pet. I. 21. neque, ob ſublimitatem materiæ, ab alio quam à Deo, revelari & præſcribi potuit. Tum *ſecundò*, regula debet eſſe *nota*, clara & perſpicua; cæterà enim, quî poſſit nos in cognitionem deducere, ejus, quod nobis incumbit agendum? 2.
Talis autem eſt Scriptura, ut patebit ſuo loco. *Tertiò*, regula debet eſſe *conſtans* & immota, ſemper 3.
& ubique ſibi ſimilis; ſin minus, quî poſſit certam menſuram præſtare, regulando? Talis autem eſt Scriptura, ſcil. βεβαιότερος προφητικὸς λόγος 2. Pet. I. 19. *Quartò*, regula debet eſſe *adæquata* regulando, & conſiſtere in indiviſibili, ita ut ne minimum quidem, augeatur aut minuatur. 4.
Niſi enim talis fuerit, inepta erit ad menſurandum objectum ſuum. Talis autem eſt Scriptura: nihil enim nobis incumbit, credendum aut agendum, quod ipſa non præſcribat: nec viciſſim, ea quicquam præſcribit, quod nobis non incumbat recipiendum, quodve non ſpectet, ad vivendum Deo 2. Tim. III. 16. Rom. XV. 4. *Denique*, regula debet eſſe *recepta* ac *publica*, cæterà enim, quî obortas controverſias, inter fratrem & fratrem, dirimet? 5.
Talis item eſt Scriptura, quippe *publica Dei* auctoritate præſcripta Pſal. CXLVII. 19. 20. Rom. III. 2. & *communi*, Eccleſiæ ſaltem Chriſtianæ, conſenſu recepta, quæ hinc fortè, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας appellatur 1. Tim. III. 15. Si quæ fortè plura ſint, regularum catholica requiſita, à nobis brevitatis ſtudio, hic præterita, ea Scripturis facili negotio accommodari poterunt, ut inde nobis perfectius innoteſcat, quod Scriptura ſit perfecta regula vivendi Deo. Confer quæ infra, pro aſſerendâ Scripturarum auctoritate, proferemus adverſus Gentiles.

Explicatur quatuor particulis: 1. Denominatio Scripturæ.

VI. Sacrâ autem Scriptura, nil aliud intelligimus, quam *doctrinam vivendi Deo*, *quatenus illa literis continetur deſcripta.* Cum enim, viva traditione per Patriarchas, aliquot ſeculis, ad Moſen uſque, iſtam doctrinam, Deus conſervaſſet & propagaſſet ἀγράφως; viſum tandem, eam literis committere. (1) Propter vitæ humanæ *brevitatem*, à Moſe & ante eum, paulatim invaleſcentem Gen. V. 5. &c. collat: cum cap. XLVII. 9. Pſal. XC. 10. (2) Propter hominum, & membrorum Eccleſiæ numerum, paulatim creſcentem Gen. XV. 18. (3) Propter cuſtodiæ, à ſola traditione exſpectandæ, periculum & infidelitatem. Multæ enim, tempore traditionis, dudum irrepſerant corruptelæ Joſ. XXIV. 2. Ezech. XX. 7. Gen. XXXV. 2. & plures etiam metuendæ. (4) Propter memoriæ humanæ labilitatem 2. Pet. I. 15. (5) propter cœleſtis doctrinæ ſtabilitatem Luc. I. 3. 4. Phil. III. 1. (6) Propter hæreticorum perverſitatem, traditionibus ἀγράφοις, facilè abutentem, ad errores ſuos. Et hinc demum

doctrina Deo vivendi, *Scriptura* appellatur. Sed quamobrem *ſacra* dicitur? ℞. 1. Quia à Sanctiſſimo *Spiritu* ortum ducit 2. Pet. I. 21. 2. Sanctiſſimum *ſubjectum* geſtat, ſcil. artificium vivendi Deo per Chriſtum Joh. VI. 68. Act. V. 30. 3. Sanctiſſimos *fines* ſibi propoſitos habet, gloriam Dei, ædificationem hominum, ſalutem æternam. Denique 4. Sanctiſſimos *fructus* producit. 1. Theſſ. II. 8. 9. Heb. IV. 12.

Scripturæ ſynonyma.

VII. Eadem, nonnunquam *Scriptura* ſimpliciter indigitatur, ſcil. ἐξόχως, quod, omnium ſcriptorum, ſit longè præſtantiſſimum: ſæpius etiam *Verbum Dei* 1. Theſſ. II. 13. Pſal. CXIX. 9. 11. 12. λόγια τοῦ θεοῦ Rom. III. 2. 1. Pet. IV. 11. Heb. V. 12. λόγος τοῦ θεοῦ Heb. IV. 12. quod nim. *à deo* ſit, de Deo agat, & ad Deum tendat: *lex Dei* תורה Pſal. XIX. 9. משפטים *judicia*, פקדים *commiſſa*, *mandata*, חקים *ſtatuta*, מצות *præcepta* (licet hæ voces, ad diſtinguendas leges, ceremoniales, Politicas & morales, ſæpenumerò uſurpentur) denique *lex & Prophetæ* Matth. XXII. 40. Luc. XVI. 16. *Moſes & Prophetæ*. Ibid. verſ. 29. 31. aut ſimpliciter *Prophetæ*; Hebræis מקרא; Græcis βίβλια, & ſi quæ plura ſint, ſacræ Scripturæ ſynonyma.

2. Scripturæ partes Canonicæ.

VIII. Scripturam, ad duo revocamus Teſtamenta, Vetus ac Novum. *Veteris*, quod habet fœdus gratiæ, ſub teſtatore, adhucdum morituro, cum Priſca Judæorum Eccleſia, cui ſub ea periodo, *concredita* dicuntur λόγια τοῦ θεοῦ Rom. III. 2. libros non niſi XXXIX. recipimus, quos Judæi, pro numero literarum Alphabeti ſui, ad XXII. revocant, atque in tres ordines redigunt, ſcil. תורה *legem*: נביאים *Prophetas*: tum ראשנים *anteriores*; tum אחרנים *poſteriores*: & כתובים *Hagiographa*. Ad quam diſtributionem Servator alludere videtur Luc. XXXIV. 44. Chriſtiani, in *legem* & *Prophetas* diſpeſcunt Act. XXVIII. 23. tum in *Moſen* & *Prophetas* Luc. XVI. 23. 29. 31. & XXIV. 27. ac tum libros propheticos rurſus, in hiſtoricos, dogmaticos, ac Propheticos diſtribuunt: Novi Teſtamenti, quod habet fœdus gratiæ, ſub teſtatore, jam mortuo, Libb. XXVII. numeramus, in hiſtoricos, dogmaticos & propheticum unum, diſpoſitos.

Libri Apocryphi rejiciuntur.

IX. Fuerunt præter hos, in Eccleſia antiqua, libri Apocryphi, duum generum: 1. *Spurii* extranei, aut etiam hæretici, prohibiti, de quibus Baronius Annal. ad Ann. Chriſti 44. cujus generis erant, Petri ſuppoſititia quinque, de quibus Hieronymus *in petro*: Johannis cæterorumque Apoſtolorum ſeorſim: omnium Apoſtolorum conjunctim: Euangelium Judæ proditoris: Chriſti ipſius, de *Magia*, ad Petrum & Paulum. Hæc aliaque Gelaſius, circa Annum Chriſti 393. in concilio Romano, peculiari decreto, quod extat in *Jure Canon.* Diſt. XV. c. 3. in quo Apocrypha nominantur, damnavit. Ejuſdem farinæ ſunt, *Epiſtola Chriſti ad Agbarum*, Toparcham Edeſſenum, de qua Euſeb. Hiſt. lib. 1. cap XIV. *Canones Apoſtolorum*, *Epiſtolæ Pauli ad Senecam*, *Hermæ Paſtor*, aliaque. 2. *Utiles* quidem lectione privata; non tamen, divina inſpiratione nati. Et hi rurſus *vel* tales, qui unanimi Chriſtianorum conſenſu, pro talibus agnoſcuntur, ut liber tertius & quartus Eſdræ, tertius Maccabæorum, Pſalmus centeſimus quinquageſimus primus, Appendix libri, ſeu præfatiuncula ad Threnos Jeremiæ: vel tales, quos Romanenſes habent pro Canonicis: quales libri, Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Syracidis, Baruchi, cum Epiſtola Jeremiæ, apendices ad Eſther, ad Danielem, Oratio Azariæ, Hiſtoria Suſannæ, Belis draconis. Oratio Manaſſis, Libri duo Maccabæorum. Hos omnes, uno hoc argumento generali, Canone ſecludunt Reformati: quicunque libri, non ſunt inſpirati a Deo 2. Tim. III. 16. 2. Pet. 1. 20. 21. nec Eccleſiæ traditi in Canonem Pſal. CXLVII. 19. 20. Rom. III. 2. & IX. 4. nec ab Eccleſia Judaica recepti: nec a Chriſto & Apoſtolis approbati Joh. V. 39. Luc. XXIV. 27. illi non ſunt Canonici: aſt hi libri, non ſunt inſpirati a Deo; quia multa continent, Spiritui veritatis, qui in omnem veritatem ducit, adverſa, falſa, ἄτοπα, fabuloſa, magica, hiſtoriæ repugnantia: quemadmodum, per ſingulos horum, oſtenderunt, Joh. Rainoldus de *libb. Apocryphis*, Guil Wittakerus de *Sacr. Script.* & noſtri Belgæ, conciſius, in præfat. libb. Apoc. aliique 2. non ſunt Eccleſiæ traditi pro canonicis; quia conſcripti ſunt, lingua, Eccleſiæ Judaicæ barbara: nec 3. ab Eccleſia Judaica, recepti & agniti, teſte Joſepho, contra *Appionem Gramaticum*, omnibuſque per omne ævum, Judæis; agnoſcentibus hoc, ipſis Pontificiis: nec 4. a Chriſto & Apoſtolis approbati, utpote qui non alios approbarunt, quam eos, in quibus Judæi credebant, ſe habere vitam æternam, & quos Chriſtus dicit teſtari de ſe Joh. V. 39. Totius Canonis ſacri, ſi contenta, partes, diſpoſitionem & methodum noſſe aves; Alſtedium conſule, in *Præcognitis Theologicis*, aut Joh. Himmelium, in *Memoriali Biblico*; aut Moſ. Phlacherum, cum Brandmullero in *Tabulis Analyticis*, Ederum in Oeconomia Bibliorum, alioſque.

Editio Scripturæ authentica.

X. Iſti autem utriuſque Inſtrumenti libri, pro canonicis & authenticis non habentur, niſi in linguis ſuis *primigeniis* & authenticis: cum 1. ſint inſtrumenta *publica*, quæ iis tantum linguis valent, quibus condita ſunt. Ut apparet, in diplomatis Regum, in Teſtamentis aliiſque: ubi, oborta controverſia, ſolum exemplar originale, agnoſcitur pro authentico. Cum 2. ſoli Prophetæ & Apoſtoli, quippe immediato & infallibili Spiritus S. ductu inſtructi 2. Pet. 1. 21. Scripturam θεόπνευστον, & authenticam, edere potuerint 2. Tim. III. 16. Sed quænam tandem ſunt, *linguæ* iſtæ *authenticæ*? ℞.

Vetus

tus Teſtamentum, EccleſiæJudaicæ *particulari* datum, lingua *Hebræa* conditum, omnes agnoſcunt, niſiquod particulæ ejus quædam, in Eſdra, Daniele, Eſther, Jeremia, lingua proſtent *Chaldæa*. *Novum*, Eccleſiæ Chriſtianæ *univerſali* ſcriptum, ſolà lingua *Græca* conſcriptum agnoſcitur. Proinde, iſtis ſolis linguis, Scripturam recipimus, pro canonica & authentica. Idque non in *Autographis* tantum, quas, multas ob cauſas, ſapientiſſimo conſilio, providentia divina, perire paſſa eſt: ſed in *Apographis* quoque. Et ſic olim Eccleſia *Iſraëlitica*, nullam, præter *Hebræam* V. T. nec *Chriſtiana*, præter *Græcam* N. Teſt. habuit pro authentica.

Editiones vernaculæ.

XI. Neque tamen, iſtis linguis, adeo eſt affixa Scriptura S. ut non poſſit, & debeat etiam, in alias linguas transfundi, ad communem uſum Eccleſiæ: quibus itidem linguis, pro authenticis habentur, omnes *verſiones*, quatenus *fontes* exprimunt, ad quos ſemper ſunt exigendæ. Unde tam illuſtris, & adoranda ſemper fuit, Dei providentia, in conſervandis fontibus: non tantum, ne planè *perirent*; ſed etiam ne mutilarentur, alicujus libri jactura; aut gravi aliquo vitio, deformarentur: dum interim, ex *verſionibus* vetuſtioribus, ne una quidem, integra ad nos tranſivit. Proinde etiam ex *verſionibus humanis*, ut loquitur *Ameſ. Med. lib.* 1. *c.* 34. §. 32. 33. *percipi poſſunt illa omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria; ſi modo conveniant cum fontibus in eſſentialibus partibus, ut ſolent omnes Eccleſiis receptæ, quamvis diſſentiant ac deficiant, in minutioribus non paucis. Neque tamen propterea, in qualibet verſione eſt acquieſcendum: ſed cum omni religione curandum, ut puriſſima & emendatiſſima interpretatio, Eccleſiæ proponatur.*

Origo Scripturæ.

XII. Ejuſdem *origo*, cui ejus auctoritas ſuperſtruitur, quantum ad *Amanuenſes* (quos hinc *manus Spiritus* S. Gregorius appellat *Præf. in Job*: *Sancti Dei homines fuerunt* 2. Pet. I. 21. Prophetæ & Apoſtoli. Unde ſtructi dicimur, *ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum* Ephſ. II. 20. Euangeliſtæ aliquot θεόπνευστοι v. g. Marcus & Lucas: item, latiore ſignificatione, *Prophetæ* I. Cor. XIV. 29. 32. & *Apoſtoli* Rom. XVI. 7. Phil. II. 25. appellati. *Horum operâ, Spiritus S. uſus eſt, cum aliqua varietate*, inquit Ameſius, *Lib.* I. *c.* 34. §. 5. *Quædam enim ſcribenda, incognita prorſus antea fuerunt ſcriptori, ſicut in hiſtoria creationis præterita, & in prædictionibus futurorum, ſatis liquet: quædam autem prius nota erant ſcriptori, ut in hiſtoria Chriſti, per Apoſtolos conſcripta, patet. Et horum, alia naturali cognitione tenebant; alia ſupernaturali. In occultis & ignotis, inſpiratio divina, omnia præſtabat per ſe; in eis quæ nota erant ſcriptori, aut quorum notitia ordinariis mediis acquiri potuit, accedebat etiam religioſum ſtudium ſcriptorum, Deo ita aſſiſtente, ut in ſcribendo non errarent. Inſuper cum ſuavi illa attemperatione Spiritus S illis aſſuit, ut unuſquiſque ſcriptor, iis uteretur loquendi modis, qui maximè conveniebant ejus perſonæ & conditioni* Quantum ad *Auctorem*, *is communiter* quidem *Deus* eſt; unde *verbum Dei*, Scriptura paſſim denominatur, & *Deus* in ea loqui dicitur: *ſingulatim*, Deus *Pater*; qui in eis, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐλάλησε Heb. I. I. *Filius*, qui non modo Apoſtolos miſit ad *docendum*, procul dubio, ſecundum occaſionem natam: ſed etiam *juſſit ſcribere* Apoc. I. 19. *Spiritus S.* qui *inſpiravit* 2. Tim. III. 16. 2. Pet. I. 21. qui hinc, in ea *teſtari* & *loqui* dicitur Heb. X. 15. Uſque adeo, ut in inſcriptionibus librorum ſacrorum, vel de ipſis amanuenſibus, altum ſæpè habeatur ſilentium, quo nim. eorum auctoritas, illibatior ſervaretur ſoli cauſæ *principi*.

S. Scripturam condendi modus.

XIII. Condidit autem Deus Scripturam: partim *revelatione*, quæ peracta eſt, I. *Scribendo*, ut in Decalogo conſpicuum. 2. *Mandando*, ut ſcriberetur Deut. XXXI. 19. Apoc. I. 19. 3. *Inſpirando* 2. Tim. III. 16. h. e. ſuggerendo *ſcribenda*, & infallibiter dirigendo *ſcriptionem*. Uſque adeo, ut in omnibus, ſive in jure verſentur, ſive in facto; non ſolum res ipſas inſpiraverit; ſed etiam ſingula verba dictarit: partim *Canonizatione*, qua, inſpiratione ſcripta, Eccleſiæ fuit *tradita* Deut. XXXI. 9. Pſal. CXLVII. 19. Rom. III. 2. & obſignata Apoc. XXII. 18. 19. *Neque enim ſufficit ad Scripturæ partem conſtituendam, ſi liber aliquis per extraordinarium alioquin Dei ſervum ſcribatur, & ex certa Spiritus directione: niſi etiam, auctoritate divina, Eccleſiæ ſit datus, & ad hoc ſanctificatus, ut ſit Canon ſeu regula ipſius.* Inquit *Ameſ. Med. lib.* I. *c.* 34. §. 3. Qui finis eſt & uſus, hujus θεοπνευςίας ac canonizationis: ſcil. ut Eccleſiæ univerſæ, ac ſingulis ejus membris, regulam præſtaret, vivendi Deo. h. e. *credendi* Joh XX. 31. & *agendi* Rom. XV. 3. 4.

4 Scripturæ proprietates. 1. Ejus auctoritas.

XIV. Reſtat igitur, ut è dictis, præcipuas Scripturæ diducamus proprietates, pleraſque cum Pontificiis ei controverſas, adeoque adverſus eos, infra ſuo loco vindicandas. Nim. I. Suprema ejus, & independens *auctoritas*, quà, nec in ſe; nec quoad nos, aliunde dependet, quam à Deo. Unde *fundamentum* dicitur Eph. II. 20. utpote, univerſam fidei ac vitæ Chriſtianæ molem, ſuſtinens: inſuper *primum credibile* 2. Pet. I. 20. Idque, quia à Spiritu S. eſt. *Ibid.* qui *judicat omnia, & judicatur à nemine* I. Cor. II. II. Illinc auctoritate, *poteſtatem* obtinet (a) *decidendi* omnes controverſias theologicas Jeſ. VIII. 20. Matth. XXII. 29. (b) *dirigendi* vitam ac mores Deut. IV. I. 2. & XII. 28. 32. Neh. VIII. 2. 14. 15. &c. (c) *judicandi* noſmetipſos Hebr. IV. 12. perinde, ac ſi Deus ipſe loqueretur Heb. X. 15. Ubi tamen probè venit diſtinguendum, inter αὐθεντίαν *hiſtoriæ*, quæ nudam veritatem *hiſtoriæ* ſeu *facti* exprimit, atque adeo omnibus

omnibus competit narrationibus ſacris: & *αὐθεντίαν normæ*, quæ inſuper fidem & vitam noſtram dirigit.

2. Ejus veritas. XV. 2. *Veritas*, certitudo & *ἀσφάλεια* univerſalis: per quam *generaliter*, & fallere & falli neſcia eſt 2. Pet. I. 19. Pſal. XIX. 8. Dan x. 21. Joh. XVII. 17. *Singulatim* (b) ejus doctrinalia & hiſtorica, accuratiſſimè conſentiunt, cum *re* & *factis* Jeſ. XXXIV. 16. (b) ejus practica, cum *voluntate* Dei Pſal. XIX. 8. (c) ejus vaticinia, promiſſiones & comminationes, cum eventu, non aliter neque minus, quam ſi coram eſſent Matth. v. 18. Jeſ. XXXIV. 16. 2. Idque ideo, quia *Deum veritatis* habet auctorem; Chriſtum, ipſam *veritatem*, & teſtem fidelem; *Spiritum* S. infallibilem veritatis inſpiratorem, *ὁδηγὸν*. Unde tanta ejus exiſtit *ἀσφάλεια*, ut cuivis alii revelationi, longe ſit præferenda 2. Pet. I. 19. vel ſi, à demortuo procederet Luc. XVI. 31. imo ab ipſiſmet *Angelis* Gal. I. 8.

3. Ejus integritas. XVI. 3. *Integritas*, quâ, per ſingularem Dei providentiam, immunis exiſtit, ab *omni* corruptione: adeo, ut non ipſa modo nunquam interierit *tota*, aut ullus ejus *liber*; ſed &, in eis comprimis, quæ ad vivendum ſpectant, nullo graviori vitio deformari potuerit Matth. v. 18. Pſal. XIX. 8, I. Pet. I. 23. 25.

4. Ejus ſanctitas. XVII. 4. *Sanctitas* ac puritas Pſal. XII. 6. & XVIII. 31. & CXIX. 40. Prov. XXX. 5. Rom. I. 2. 2. Tim. III. 15. per quam, non tantum *in ſe*, & ſuis narrationibus, procul eſt ab omni impuritate, obſcœnitateque; ſed & *nobis*, omnis ſanctitatis ac puritatis, in cogitatis, dictis & factis, auctor exiſtit Joh. XV. 3. Idque ratione (a) cauſæ principalis Dei, qui *ſanctiſſimus* eſt Jeſ. VI. 3. Dan. IX. 24. (b) amanuenſium, qui, *ſancti Dei homines* dicuntur 2. Pet. I. 21. (c) materiæ, *ſanctæ* ſcil. *Dei voluntatis* Rom. XII. 2. (d) finis, qui eſt *noſtri ſanctificatio* Joh. XVII. 17. & omnium, quæ uſum noſtrum concernunt. I. Tim. IV. 5.

5. Perſpicuitas. XVIII. 5. *Perſpicuitas*, ſeu clara & evidens manifeſtatio veritatis, quæ continetur in ea. Unde, frequenter *lux* denominatur Pſal. CXIX. 105. 2. Pet. I. 19. 2. Cor. IV. 3. 4. 6. & *aperta* Deut. XXX. II. ſeu *luminoſa* & *illuminans*: nec enim aliter, *regula* eſſe poſſet, credendi ac vivendi. Eſt autem hoc ſenſu, clara ac perſpicua, ut quamvis *res* Scripturæ, ſæpenumerò ſint difficiles captu; *modus* tamen eas tradendi & explicandi, in eis præſertim, quæ ſunt *neceſſaria*, clarus ſit & perſpicuus; iis ſaltem, qui *oculis ſpiritualibus* pollent. Proinde, ſi quæ in Scripturis, deprehenditur *obſcuritas*; ea non tam à Scriptura eſt; quam quidem ab *intellectus* noſtri imbecillitate: nec tam eſt, ab *explicationis* obſcuritate: quam à *rerum* majeſtate: aut ſi quæ ipſis adhæret verbis ambiguitas; ea certè, in talibus non conſpicitur, quæ ſunt abſolutè neceſſaria, quin alibi clarius tradantur.

6. Perfectio. XIX. 6. *Perfectio*, quâ ei nihil omnino deeſt, quod faciat ad *vivendum Deo*; ſeu, quod eſt ad ſalutem *creditu* ac *factu* neceſſarium. Eſt autem duplex, *vel integralis* ac ſyſtematica *librorum*, quâ paulatim, acceſſione librorum, crevit, quoad tandem, obſignatione Canonis, quæ habetur Apoc. XXII. 18. 19. omnimodam perfectionem conſecuta eſt, de hac paulò ante §. XVI. *vel eſſentialis*, ipſius *doctrinæ*, libris contentæ, & hæc demum hujus eſt loci. Vindicat eam ipſa ſibi Scriptura, diſertè 2. Tim. III. 14.-17. Pſal. XIX. 8. 9. & *καθ' ἰσοδυναμίαν*, *tum*, quando omnem *additionem* detractionemque, rigidiſſimè prohibet Deut. IV. 2. & XII. 32. & V. 32. Gal. I. 8. Apoc. XXII. 18. 19. *tum*, quando in rebus fidei & obſervantiæ, ad *ſolam* nos Scripturam ablegat Deut. XVII. 18. 19. Jeſ. VIII. 20. Luc. XVI. 29. Act. XXIV. 14. I. Cor. IV. 6. *tum*, quando ex ejus dictatis, ſuo tempore nos *judicandos* pronunciat Joh. XII. 48. 2. Theſſ. I. 8. Succinit etiam ratio 1. Nec enim (quod ſupra evicimus) eſſet regula fidei ac morum, niſi perfecta eſſet. 2. Quia eſt primum *principium*, & ultima analyſis fidei noſtræ 2. Pet. I. 20. 21. proinde perfecta: nec enim, veræ ac perfectæ concluſiones, demonſtrationeſque, deduci poſſunt, niſi è *principiis* perfectis: cum cauſa, nunquam toto genere deterior ſit, ſuo effectu. 3. Quia partibus *eſſentialibus*, materia ſcil. & forma; itemque integralibus, lege & Euangelio; eſt perfecta, proinde &c. 4. Quia, quælibet Scripturæ pars ſeu liber, ſuam ſibi habet perfectionem integralem, quâ ſuo fini, itemque tempori, abundè ſufficit, è quibus non poteſt non reſultare, omnimoda perfectio eſſentialis. Continet autem iſta perfectione, Scriptura A. generatim *omnia* quæ ſunt ad ſalutem *neceſſaria* Joh. V. 39. B. ſpecatim (a) *credenda* Joh. XX. 31. Rom. XV. 4. 5. 2. Tim. III. 15. (b) *facienda*, ibid. verſ. 17. (c) quæcunque neceſſario requiruntur, ad inſtitutionem & *ædificationem Eccleſiæ*, adeo, ut nihil ſit obſervatu neceſſarium, in Eccleſia Dei, *conſtanter & ubique*, quod pendeat, *vel ex traditione* aliqua; *vel* ex *auctoritate* quacunque, non ſcripta. Dicitur enim eâ, *ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος*, id eſt miniſter verbi, *πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν*, id nominatim, quod ſpectat ad inſtitutionem & ædificationem Eccleſiæ, *ἐξηρτισμένος*. Quamvis interim *Eccleſiaſticalia* (ritus ac cæremoniæ) ambulatoria ſcil. ac particularia, ex prudenti cujuſque *Eccleſiæ*, *determinatione* pendeant I. Cor. XIV. 40. Non, quod *αὐτολεξεὶ* & *κατὰ τὸ ῥητὸν*, omnia iſta, in Scripturis proſtent (quamvis id in plurimis, iiſque maximè neceſſariis, obtineat) ſufficit enim, reliqua *κατὰ διάνοιαν, καθ' ἰσοδυναμίαν*, & per *συνακολούθησιν*, eâ comprehendi Matth. XXII. 31. 32. 33. Rom. IV. 5. II.

XX. 7. *Neceſſitas*, quâ *nunc*, Eccleſia ejuſque membra, Scriptura carere nec debent, nec *poſſunt*. Non equidem *abſolutè*; ſed ex *hypotheſi* voluntatis divinæ, quæ eam medium eſſe voluit, ad ſalutem Joh. 7. Neceſſitas.

Joh. v. 39. 2. Tim. III. 17. Patet ea (1.) ῥητῶς Jud. verſ. 3. (2.) ex mandatis, tam *generalibus* docendi Matth. XXVIII. 19. ſub quo procul dubio & *ſcriptio* injuncta, ut doctrina eſſet perpetua, ad *conſummationem ſæculi* uſque, verſ. 20. Confer. 2. Pet. I. 21. quam *ſpecialibus* ſcribendi Exod. XVII. 14. & XXXIV. 27. Deut. XXXI. 19. Jer. XXX. 2. & XXXVI. 2. Apoc. I. 11. juxta & deſcribendi, legendi, meditandi Scripturam Deut. XVII. 18. 19. & XXXI. 9–13. Joh. v. 39. Pſal. I. 2. & XIX. 8. 12. 1. Tim. IV. 13. (3.) ex uſu multiplici, & abſolutè neceſſario 2. Tim. III. 15. 16. 17. Rom. XV. 4. Joh. XX. 31. 1. Joh. I. 4. (4.) è motivis, quibus adductus Deus, Amanuenſibus ſuis, Prophetis & Apoſtolis, ſcribendi neceſſitatem fecit, quas ſupra narravimus §. VI.

1. Efficacia.

XXI. 8. *Efficacia*, ob quam δύναμις ipſi tribuitur Rom. I. 16. quâ δυναμένη dicitur Jac. I. 21. & ἐνεργὴς Heb. IV. 12 & ἐνεργεῖσθαι 1. Theſſ. II. 13. Qua ratione variis, efficaciâ præcellentibus, confertur. v. g. *aquæ* Jeſ. LV. 10. Deut. XXXII. 2. Heb. VI. 7. *igni* Jer. v. 14. Luc. XXIV. 32. *malleo* Jer. XXIII. 29. *gladio* διστόμῳ, *penetranti* Heb. IV. 12. ῥομφαίᾳ διστόμῳ ὀξείᾳ Apoc. I. 16. *tonitrui* Pſal. LXVIII. 34. Quæ tamen, in ordine ad ſpiritualia, non tam *phyſica & principalis*, ut Lutherani vellent; quam *moralis eſt & inſtrumentalis*, profluens à Spiritu S. ſcil. velut *brachio Dei* Jeſ. LIII. 1. Unde *verbum* ac *Spiritus* ſociantur, aut ſubordinantur potius Jeſ. LIX. 21. & *Euangelium*, διακονία τοῦ πνεύματος dicitur 2. Cor. II. 8. nec *in ſolo ſermone eſſe, ſed & in potentia & in Spiritu S.* 1. Theſ. I. 5. quatenus Spiritus agit, per verbum. Iſtæc efficacia (1) *penetrat* in ima cordis Heb. IV. 12. 13. (2.) *detegit* occulta ejus, & abditos receſſus 1. Cor. XIV. 23. 24. 25. Quod experta eſt, Samaritana illa Joh. IV. 29. (3.) animum hominis mirifice afficit, *pungit*, conterit Act. II. 37. Jeſ. LXVI. 2. (4.) mentem *illuminat* Pſal. XIX. 8. 9. Act. XXVI. 17. 18. (5.) cor *regenerat*, convertit Jac. I. 11. (6.) *fidem* accendit Rom. x. 17. Gal. III. 5. (7.) totum hominem *ſanctificat* Joh. XVII. 17. (8.) *corroborat*, ut mundum *vincat* 1. Joh. II. 14. (9.) *conſolatur* Rom. XV. 4. Pſal. CXIX. 50. 92. (10) *ſervat* æternùm Rom. I. 16. Jac. I. 21. δυνάμενος σῶσαι τὰς ψυχὰς. Expertus eſt, miram verbi divini efficaciam, *Juſtinus Martyr*, ſatis diu, à Philoſophis omne genus deluſus, ubi, monitu viri gravis, Prophetas & Apoſtolos ſuſciperet legendos, ſenſit ταύτην μόνην φιλοσοφίαν, ἀσφαλῆ τε καὶ συμφέρον, *hanc ſolam Philoſophiam, infallibilem eſſe, & conducentem. Juſtin.* in *Dial. cum Typhone*: *Cyprianus*, ſui converſione, per lectionem Jonæ, ſibi expoſiti, per Cæcilium Carthaginenſem presbyterum. Hieron. in Cap. III. Joh. *Auguſtinus*, lectione loci Rom. XIII. 13. 14. occinente ſibi voce, ſeu cœleſti, ſeu terreſtri: *tolle, tolle, lege* Confeſſ. lib. VIII. c. 6. *Lutherus*, repertis ac lectis Bibliis, in monaſterio Erfurdienſi, teſte *Melchiore Adamo*, in vita ejus: *Franciſcus Junius*, lectione capitis primi Johannis, & mille alii. Imo univerſus mundus, verbi efficaciam ſenſit, ſui converſione, ſolo præconio Euangelico peracta Pſal. II. 8. 9. Conf. 2. Cor. x. 4. 5. Quin ipſi etiam experti ſunt quandoque reprobi, *obmuteſcendo* Matth. XXII. 46. *obſequendo* Marc. VI. 20. *metuendo*, Ibid. & Act. XXIV. 25. *ſe convertendo*, in ſpeciem ſaltem Pſal. XVIII. 45. 1. Reg. XXI. 27. Act. XXVI. 28. *induratione* & excœcatione Jeſ. VI. 1-- Porro, quæ de *interpretatione* Scripturæ dicenda eſſent; tum elenchtica; tum practica, in ſuum quæque locum, ſeponimus.

Pars elenchtica.

Quæritur: 1. An detur aliquod verbum Dei ſcriptum?

XXII. Hactenus cum amicis egimus κατασκευαστικῶς; impoſterum, cum inimicis hujus loci, agendum nobis ἀνασκευαστικῶς. Inimicos iſtos, ad duas claſſes revocamus: *infideles & pſeudo-Chriſtianos*. In priori claſſe, primus locus Gentilibus competit; ſecundus Muhammedanis, poſtremus Judæis. Primus inquam, *Gentilibus* merito competit. Cum his diſputatur: an detur aliquod verbum Dei ſcriptum? Gentiles: quia univerſam noſtri directionem, ad rationem referunt, & hanc, in ſe quidem, incorruptam tradunt; omnem revelationis divinæ neceſſitatem reſpuunt, aut, ſi admittant utcunque, ſua oracula, v. g. Jovis Hammonii, delphica, &c. aliam, revelationi divinæ, ſubſtituunt: Chriſtiani omnes ex adverſo; quia, licet diverſo modo ac gradu, fidem & obedientiam divinam, in Religione neceſſariam, autumant; neceſſariam ſtatuunt, revelationem divinam, in verbo ſcripto. Gentiles ergo, ut, ſi pote, convincamus; huc protrahenda veniunt, quæ jam ante monuimus §. IV. tum inſuper adnitendum, ut non modo *argumentorum* acies, in promptu habeamus invictas; ſed etiam commodo *ordine* diſponamus: atque ut hoc fiat, gradatim demonſtranda venit, primò *omnimoda* Scripturæ *veritas*, tum *divina* ejus *auctoritas*. Et *veritatem* quidem, iſtis adminiculis, ex voto obtinebimus, ſi 1. ſolicitè inquiramus, num quæ Ethnici iſti, quibuſcum nobis negotium eſt, ſcripta habeant, quæ pro *veris* agnoſcant: tum requirendum, quibus *rationibus*, ea vera credant; ſi dent quæ *vere* ſint, eas, facili negotio, noſtris poteris adaptare Scripturis. Si 2. notas & *indicia* ſcripti alicujus *veri*, ipſe recenſeas primùm: tum Scripturis noſtris applices. Notæ fere ſunt; (a) ſi ſcriptores, viri fuerint *honeſti* & ingenui (b) non *ſuam cauſam* egerint, unde *ſibi* quicquam emolumenti mundani, potuiſſet redundare; ſed *alienam*. Quin (c) talem, à qua, non niſi *pericula*, damna, interitus, ſibi potuerint oboriri. Si (d) *plures* hu

A. Univerſalis Scripturæ veritas, argumentis 9. Primum. Secundum.

juſmodi

juſmodi ſcriptores, in eiſdem tam exacte concordent. Si (e) vel ipſi eorum *inimici*, rem facti, non negent; ſed ad alias tantum cauſas eam referant. Si (f) narrent res, ſibi contemporaneas. Iſtas ac ſimiles *notas*, ſi in Scripturis noſtris oſtendas, prout fieri facili negotio poteſt, indubitato obtinebis, Scripturam noſtram eſſe *veriſſimam*. Si

Tertium

3. addas argumentum à *contentis Scripturæ*, quod ea (quatenus quidem ſubſunt *rationi*) tam exacte conſpirent cum *rectâ ratione*. Seu enim *moralia* concernant, nihil habet Scriptura, quod ſit adverſus rectam rationem, vel Philoſophorum *Ethicis*, Judicibus; neque in his quicquam exigit recta *ratio*, quod non, multo perfectius, exigat *Scriptura*: ſeu *hiſtorica*, deprehendes Scripturam noſtram, *geſtis* ubique conformem, prout etiam, tum *inductione*, tum *reſponſione* ad objecta, facile patebit. Unde manet, *nihil* eſſe in Scripturis, quod cum *veritate* pugnet.

Quartum.

Si 4. ſumatur *Theologia naturalis*, tam in *theoreticis*, quam in *practicis* capitibus; aut, ſi compendio ſtudes, ſumas ea capita, quæ apud adverſarium ſunt *in confeſſo*, & oſtendas eadem ipſa, & multo quidem *perfectius*, doceri à noſtrâ Scriptura: atque ita fidem Scripturis, facilius in reliquis ſeu ſupranaturalioribus lucraberis. Nec enim cauſa eſt, cur, quam in *naturalibus* ac notis, *ſemper* & ubique, deprehenderis veriſſimam; eam in *ſupernaturalibus* & ignotioribus, falſam ſuſpiceris.

Quintum.

5. Quin, & dogmatum ſupernaturalium *veritas*, ſaltem quoad *poſſibilitatem* & veriſimilitudinem, aſtruatur, quantum quidem fieri poteſt, ex *naturæ* principiis, antequam Scripturæ *divinitas*, aſſeranda ſuſcipiatur.

Sextum.

His denique 6. ſubjungatur *reſponſio* ad objecta quævis, adverſus *veritatem* Scripturæ.

Divina Scripturæ auctoritas evincitur testimoniis, & rationibus ſeptem. Prima. Secunda.

XXIII. Iſtis adminiculis, ſi univerſalem Scripturæ *veritatem*, obtinueris; facilius accidet, ejuſdem evincere *divinitatem*, nempe: 1. Teſtimoniis, ex ipsâ Scripturâ pro ſui *divinitate*, adductis, quæ, aſſertâ & obtenta ejus univerſali *veritate*, in adverſarium fortiſſimè ſtringent. Tum 2. rationibus, quarum *prima*, duci poſſit, à *neceſſitate* alicujus *regulæ* infallibilis, quæ nos dirigat ad vivendum Deo, quam rationem, aliquot hypotheſibus, ſupra aſſeruimus §. IV. *Secunda*, à neceſſitate *verbi* alicujus *divini*: unde conficimus: vel *Scripturam* noſtram, eſſe verbum illud Dei: vel *nullum* prorſus, in rerum natura, dari verbum Dei: aſt, cum poſterius abſonum ſit; relinquitur prius aſſerendum eſſe. Argumentum duplici nititur hypotheſi confirmandâ: ſcil. primò, neceſſario dari aliquod verbum Dei *ſcriptum*: quod arguit, tum *natura Dei*, cultum exigens & obedientiam, quæ præſtari haudquaquam poſſunt, niſi & *modus colendi*, & *voluntas* cui obediendum, à *Deo ipſo* revelentur: tum *natura hominis*, quæ, cum animâ conſtet *immortali*, æternæ, vel felicitatis, vel miſeriæ capaci; neceſſum habet, certis *mediis dirigi*, ad hanc declinandam, illam conſequendam; ea verò, cum nos lateant; neceſſum habent, ut revelentur *verbo* quodam *Dei*: Secundò, *nullum* aliud *eſſe*, aut eſſe *poſſe verbum Dei*, quam noſtram *Scripturam*: quod patet, partim *inductione*, quam ſupra indigitavimus §. IV. & ſuis locis confirmabimus ſingulatim, nempe nec rationem, nec Patres, nec Enthuſiaſmos, nec Thalmud, nec Alcoran, eſſe verbum Dei: partim *ratione*, quia *myſteria* ad cultum Dei, & animæ beatitudinem ſcitu neceſſaria, qualia SS. Trinitas, incarnatio, duarum naturaram in Mediatore unio, regeneratio &c. nullis aliis ſcriptis revelantur, nec revelari poſſunt.

Tertia.

Tertia, à *conditione* rerum in Scripturis traditarum, quæ cum tales ſint, ut, nec à *Diabolo* tradi potuerint, aut ab hominibus *impiis*; quippe quibus, dictata Scripturæ ſunt *exitialia*: nec ab *Angelis*, aut *hominibus probis*, quippe quorum non eſt *mentiri*; ſuiſque dictatis *divinitatem* arrogare: eam igitur, dum ſibi paſſim tribuit Scriptura, ſatis indicat, ſe non ab Angelis, aut hominibus probis profectam eſſe. Unde reliquum non eſt, niſi eam à Deo ſtirpem ducere, atque adeo *divinæ auctoritatis eſſe*.

Quarta.

Quarta, à conditione *Amanuenſium*, collata cum majeſtate & ſublimitate *veritatum*, in Scripturis traditarum. Cum enim myſteria Scripturæ, talia ſint, ut *captum rationis*, etiam acutiſſimæ, excedant, quod patet *articulis*: de SS. trinitate, peccato originis, unione duarum naturarum hypoſtatica, redemptione hominum, per ſanguinem Filii Dei &c. nec non *inductione* Philoſophorum ſagaciſſimorum, qui ad unum omnes, junctis ingeniorum nervis, adjutique tot librorum ſubſidiis, talia inveſtigare haud potuerunt: quæ tamen deſcripta cernuntur, non modo ab *hominibus*; ſed ab hominibus *infimæ ſortis*, paſtoribus, bubulcis, piſcatoribus, idiotis, nulla eruditione, artificio dialectico, aut dicendi peritia tinctis: certo certius concluditur, myſteria illa, ipſis à *Deo inſpirata* fuiſſe.

Quinta.

Quinta, à *providentia* divina, quæ *tum* Scripturis, *tum* ſcriptoribus, *tum* doctrinæ ſcriptæ, tot actibus, plane extraordinariis, velut applauſit. Seu enim *miracula* ſpectes, in gratiam *Scripturæ* perpetrata, de quibus jamjam ex profeſſo; ſeu *doctrinæ*, Scripturis comprehenſæ, per Apoſtolos diſſeminandæ, conſervandæ ac vindicandæ *modum*; ubique ſingularem offendes, & extraordinariam providentiæ divinæ vigilantiam. Nominatim, ſi contempleris: 1. Apoſtolorum *emiſſionem*, nunquid *extraordinariam* arguit Dei providentiam, quod homines Chriſtus ſelegerit *infimæ* ſortis, nullis, naturæ aut doctrinæ dotibus, inſtructos, hoſque in univerſum orbem ablegaverit, qui annunciarent *Jeſum* quendam, in Judæa crucifixum, dque, ſub *vitæ* æternæ præmio, ſi eum reciperent; aut ſub pœna æterni *exitii*; ſi reſpuerent,

rent, & quod iſthoc inſtitutum, per talia inſtrumenta, tantillo tempore, per univerſum orbem, tot tantoſque progreſſus fecerit? 2. Apoſtolorum *conſervationem*, nunquid extraordinariam arguit providentiam, quod homines imbelles & inermes, inter lupos rapaces miſſos, quod item Eccleſias, per illos erectas, puſillas certe & infirmas, adverſus impetum totius ferè mundi, tam potenter, in hunc uſque diem, tutatus fuerit? Si porro 3. *Judicia* conſpicias, plane horrenda, in perſecutores doctrinæ, ab Apoſtolis traditæ, exercita. v. g. Herodem, Pilatum, Julianum aliosque; nunquid extraordinariam agnoſces Dei providentiam? Si denique 4. *Supplicia* ſpectes, in violatores doctrinæ, præceptorum ſcripturariorum perpetrata, nunquid extraordinariam Dei providentiam deprædicabis? Et, cum *omnibus* iſtis *junctis*, Deus Scripturæ velut applauſerit; nec applaudat, aut applaudere poſſit, niſi *veritati*; nunquid inde conficies, Scripturam eſſe originis & *auctoritatis divinæ*, cum ipſa ſibi paſſim, hoc ipſum tribuat?

Sexta. *Sexta*, à *miraculis*, quibus Scripturæ veritatem & *divinitatem* Deus toties comprobavit. Cum enim (a) miracula, propriè non poſſint perpetrari, niſi *a Deo* (b) nec Deus miracula facere poſſit, in gratiam *mendaciorum*; & tamen (c) certum ſit, plurima & maxima miracula, in gratiam *Scripturæ* perpetrata eſſe: ut conſtat; tum *aliorum* de Scriptura; tum *Scripturæ* de ſeipſa, teſtimoniis. Quæ tamen Scripturæ teſtimonia, hic urgenda non ſunt, tanquam *divina*, ne circulum fabricemus; ſed *tanquam humana*, licet veriſſima, per ea quæ è parag. præced. præſupponimus, Conf. Cameron. *de verbo Dei, Operum Tom.* 3. *pag.* 327. &c. *edit. Salmur.*

Septima. Denique *ſeptima*, ab inſitis *divinitatis notis* & characteribus, puta ab antiquitate, perennitate, auctoritate, partium harmonia, ſtyli humilis majeſtate, cum tanta efficacia conjuncti, ejus propagandi ratione, vaticiniis aliiſque, quæ paſſim explicantur à *locorum Communium* Scriptoribus: v. g. Perkinſo *Caſ. Conſcient. lib.* 2. *cap.* 3, Camerone. *de verbo Dei*, nec non Grotio, Ludovico Vive, Marſilio Ficino, *de Veritate Relig. Chriſt.* & nuper, Huetio in ſua *Demonſtratione Euangelica*, denique à Patribus adverſus Gentiles, Juſtino, Athenago, Tatiano, Lactantiò, Tertulliano, Cypriano, Athanaſio, Clemente Alexand. Origine *adverſus Celſum*, nec non ab Euſebio, *in Demonſtrat. & Preparatione Evangelica.*

Argumenta in contrarium. Porro argumenta; quæ à Gentilibus, adverſus Scripturæ *veritatem* & *divinitatem*, produci poſſunt; ab abſurditatibus, contradictionibus, falſitatibuſque, fermè repetuntur, quæ, ſpiſſis voluminibus, collegerunt ac diſcuſſerunt viri docti, F. Junius *in Parallelis Sacris*, R. Maimonides, *in Moreh Nebuchim*, R. Manaſſe Ben Iſraël, *in Conciliatore*, Spanhemius, in *Dubiis Euangelicis*, Waltherus in *Harmonia Scripturæ* aliiſque, ad quos lectorem, brevitatis ſtudio remittimus.

2. An Scriptura noſtra adeo ſit corrupta ut ei Alcoranum ſubſtitui; neceſſum fuerit? XXIV. Prolixiores fuimus adverſus Gentiles, quia rariores adverſus eos, eſſe ſolent Syſtematicæ; proximum ad his locum, habebunt *Muhammedani.* Quæritur ergo, an Scriptura noſtra, adeo ſit corrupta, ut ei, ſeu conſtrui, ſeu ſubſtitui, debuerit Alcoran? Muchammed (*Deſiderius* à חמד) Meccanus Arabs, ex mercatore Propheta, novam ſtructurus Religionem & ſectam: cum obſervaret, fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, ei ſuſtinendæ, par non futurum, quinimo, ejus ope collapſuram: agnovit quidem Scripturam, veteris pariter ac Novi Teſtamenti, imo librorum numerum, juſto plus adaugebat, centum & quatuor numerando, quorum decem miſſi fuerint ad Adamum, quinquaginta ad Sethum, triginta ad Enochum, decem ad Abrahamum, legem ad Moſen, Pſalterium ad Davidem, Euangelium ad Jeſum, Koran ad Muhammedem: ſed addebat, Scripturam noſtram, egregie vitiatam eſſe, ſeu a Judæis, ſeu a Chriſtianis; adeoque neceſſarium duxit, ei, ſeu ſubſtituere, ſeu adjicere ſuum *Koran.*

Tria nobis hic agenda: Univerſa noſtra contentio cum Muhammedanis, his omnino tribus occupabitur: 1. Ut obtineamus, Scripturam noſtram, non eſſe corruptam: eoque impetrato, reliqui ejus errores, nullo negotio disjicientur 2. Ut doceamus, Muhammedem nequaquam habendum eſſe, pro vero Propheta. Hac ratione corruet ejus Alkoran. Tandem 3. ut habeamus, Alkoranum, non eſſe ſcriptum divinum; ſed futile, dicimus:

1. Scripturam non eſſe corruptam. 1. Scripturam noſtram, non eſſe corruptam (ut a primo ordiamur) tamdiu ſtabit, dum ipſi contrarium demonſtraverint. Nec ulterioribus machinis, nobis eſt neceſſarium: ex abundanti adjicies, ex lege, Pſalterio & Euangelio, quæ ſcripta, reliquis omnibus, præferunt Muhammedani, Scripturam noſtram, integram fuiſſe, quod *lex* prohibeat, ſibi quicquam addere aut detrahere Deut. IV. 2. & XII. 32. Pſalterium ſtatuat, legem Dei perfectam eſſe Pſal. XIX. 8. & alibi: Euangelium omne additum damnet, velut doctrinas humanas Matth. XV. 9. Si intent in contrarium, non manſiſſe talem, ſuppetit ipſis quod demonſtrent: tamdiu enim quiſque manet, vir bonus, donec probatum fuerit contrarium. Porro, ſi corrupta eſſet, vel a Judæis; aſt quî potuiſſent, obnitentibus Chriſtianis: vel a Chriſtianis; ſed quî potuiſſent, exemplaribus, per univerſum orbem, infinitum fere diſſeminatis, nec per ſectas, ſibi invicem obnitentes, ullo modo fuiſſet poſſibile. Etiam ab adverſariis, proferenda forent exemplaria, noſtris puriora. Addam, ſi Chriſtianis, animus fuiſſet, Scripturam ſuam corrumpere, quidni talia adſperſiſſent, quæ hæreſin Muhammedanam, ῥητῶς damnarent? Objiciunt duo potiſſimum: 1. Quod Judæi ex lege ſuſtulerint, *nomen Apoſtoli Dei Muhammedis:* & Chriſtiani, ex Euangelio eraſerint, hæc Chriſti verba: *annuncio vobis, nuntium bonum, quod poſt*

me, venturis ſit, Apoſtolus & Propheta, nomen ei Muhammed. Reſp. Dicant, quando, ubi, a quo, ſeu Judæo ſeu Chriſtiano, id fuerit factum. Notent librum ac locum, vel legis, vel Euangelii corruptum. Producant codicem vetuſtum, qui ſic habuerit. 2. Quod noſtra Scriptura, multa geſtet contradictoria, falſa & inſolubilia, quæ recenſet Ahmed Alabedin, Perſa, libro quem, *Politor ſpeculi* appellat: ſed omnia illa ſolvit Philippus Guadagnolus, in Apolog. Relig. Chriſt. Cap. IV.

2. Muhammedem non eſſe Prophetam verum.

XXV. 2. Muhammedem, non fuiſſe Prophetam verum, multo minus Moſi & Jeſu præferendum, patet: 1. Quia ab affirmantibus probari non poteſt. 2. Nihil præſtitit, quod Prophetam, & talem quidem, argueret. Quæ enim myſteria revelavit? Quæ vaticinia fudit? Quæ miracula perpetravit? 3. Docuit, Moſi ac Prophetis indubitatis, e diametro contraria, ut patet collatione Scripturæ cum Alcorano: imo & ſibi ipſi, quando Alkoranus, jam dicit ſibi a Deo traditum in cœlo; jam miſſum per Gabrielem Angelum: nunc a Deo, tum ab hominibus compoſitum eſſe. 4. Fuit monſtrum libidinis, undecim alens, vel, ut alii, ſeptendecim, uxores, præter concubinas; adulter quoque turpiſſimus. Conf. Joh. Andræas Maurus, *Confuſ. Sect. Muham.* Cap. VII. prædator item crudeliſſimus, ſuis inſuper, prædationum auctor. Surat. XIX. & LXXI— a ſuis etiam, dum viveret, pro ſtulto, fanatico, dæmoniaco, paſſim habitus, de quo ſæpius conqueritur: Surat. XXXI. XXXV. XXXVIII. &c. impoſtor turpiſſimus, viſiones & colloquia Angelorum fingens, &c. Quid ſi autem pro ſuo, ſui cenſentur; ei nihilominus, commercium intercеſſiſſe, cum Deo, quale Moſi, & cum beatis Angelis, Gabriele, adeoque revelationibus fuiſſe beatum, quod Prophetis maxime eſt familiare & proprium. Reſp. 1. Sic illis recurret, ut probent affirmatum. 2. Quid ſi, ipſiſſima ejus uxor Chadiga, hoc nomine ipſum increpaverit, quod non ſemel feciſſe, dudum audivimus, non fuiſſe ſcil. niſi monitus & deluſiones diabolicas, deliria, atram bilem? Quid ſi his ſuccurrat vulgus, prout factum, ſæpius in Alcorano, conqueritur Surat. XXI. XXXV. XXXVIII. XLI. & alibi? Quid ſi Chriſtiani concurrant? quo pacto, objecta ſolide retundent? Cum præſertim Moſi & Chriſto, indubitato veris Prophetis, ejus doctrina, in plериſque myſteriis Euangelicis, e diametro repugnet? ut ſuo loco audiemus uberius? Et quis tandem credet, huic tali, quem depinximus, commercium intercedere poſſe, cum Sanctiſſimo numine, cum beatis Angelis, cum revelationibus divinis?

3. Alcoranus non eſt ſcriptum divinum.

XXVI. Sed & 3. ad ipſum pergendum Alcoranum. Quæritur hic, an ſcriptum illud, ſit divinum ipſamque legem Moſis, & Euangelium Chriſti, auctoritate excedat? Alkoran אלקראן, ubi אל, eſt articulus ا, vel ال, unde aliis *Koran* dicitur: ſonat, vel *lectionem*, vel *collectionem*, ſcil. præceptorum; vel, ut aliis placet, *correctionem*, ſcil. V. & N. Teſtamenti; Muhammedanis *Aphorkan*, a פרק, *diviſit*, quaſi *diſtinctionem volumen* dicas. Conſtat Cap. CXIV. interpretibus latinis, CXXIV. quæ *Suratas* appellant. Habet in his, ut fit, bona mixta malis. Agnoſcit Deum, ejus cultum, creationem, providentiam, deteſtatur idololatriam, &c. Addidit circumciſionem, jejunium menſis *Ramadan*, quinque orationes, peregrinationes ad templum Meccanum, prohibet eſum ſanguinis, morticinii, carnis ſuillæ, prædicat ſe Prophetam & Apoſtolum, majorem Moſe & filio Mariæ. Vid. Hottingerus, *Hiſtor.* Orient. lib. 2. cap. 3. In plurimis diſſidet à Chriſtianis: de Scriptura, Trinitate, Chriſto Dei filio; de creatis variis, mundo, Angelis, cœlo, — lotionibus, juramentis, polygamia & repudiis, prohibitione vini.— Jam de hoc Alkorano diſputatur, an ſcriptum ſit, divinæ originis & auctoritatis? Chriſtiani negant, Muhammedani affirmant. Proinde 1. Coguntur probare. 2. Auctorem habet, bipedum nequiſſimum. 3. Nec characteres, quos deſignavimus §. XXIII. divinæ originis, præſtat. 4. Legi, Pſalterio & Euangelio, paſſim repugnat. Nec eſt, quod pro Alcorano dicant Muhammedani, niſi quod a Deo ſit oriundus, per miniſterium Gabrielis: ſed dicunt tantum, non probant dictum. Plura de Muhammediſmo, ſi quis aveat videre, Hoornbekium adeat, in *Summa Controverſiarum*, cap. de *Muhammediſmo*, Joh. Andræam Maurum, in *confuſione ſectæ Muhammedanæ*, Philippum Guadagnolum, in *Defenſione fidei Chriſt. adverſus politorem ſpeculi Achmedis Alabedin*, alioſque.

Cum Judæis quæritur. 1. An præter legem ſcriptam, detur oralis?

XXVII. Nos hinc ad *Judæos* pergimus, quibuſcum *quadruplex* nobis intercedit controverſia. *Prima* de lege *orali*, שבעל פה. Quæritur hic, num Moſes, in monte Sinai, cum lege ſcripta ſeu ſcribenda, acceperit etiam, ſola viva voce propagandam? Inter Judæos Phariſæi, cum, infinitis ſuis ſuperſtitionibus, præſidium nullum, reperirent, in lege ſcripta; legem talem *oralem* quæſiverunt. Obſtiterunt his quidem Sadducæi, rejiciendo iſtas traditiones: quemadmodum & Eſſæi ac Samaritani, ſed, eadem opera, omnem Scripturam, ſi Legem Moſis forte excipias; Karræi autem, ſeu Scripturarii apud ipſos, ingenue negabant. His, in hoc ſaltem capite, ſe jungunt Reformati, his potiſſimum rationibus:

Argumenta.

(1) Phariſæis affirmantibus incumbit probare. (2) Nihil, de illa ſecunda lege accepta, aut *Orali traditione*, uſque ad Thalmudiſtas, traditione propagatâ, in Sacra *pagina* eſt videre. (3) Lege *ſcripta*, perdita 2. Reg. XXII. & XXIII. ut quid non magis periiſſet *oralis* illa? aut *orali ſarta*, quomodo ſcripta potuit eſſe amiſſa? & ſi oralis etiam, & *ſcripſit*, & ſcribere eam, Moſes fuit juſſus Exod. XXIV. 3. 4. & XXXIV. 27. Deut.

xxxı. 9. 24. Moſem in ſcribendo ſequitur Joſua Joſ. vııı. 32. *& ſcripſit ibi, ſuper lapidibus*, משנה תורה, *δευτέρωσιν legis, quam ſcripſerat Moſes coram filiis Iſraël*, eam procul dubio legem, quam Deus ei commendat cap. ı. 7. 8. Conf. 2. Reg. xvıı. 13. cum 37. & 2. Paral. xvıı. 9. (4) Lex Moſis ſcripta, omnibus partibus eſt *perfecta* Pſal xıx. 8. Deut. ıv. ı. 2. & xıı. 32. Prov. xxx. 5. 6. adeo ut nihil ad ſalutem creditu ſit neceſſarium, quod non contineatur *lege ſcriptâ*: ergo ſupervacanea eſt *oralis*. (5) Deus abs nobis non exigit obſervantiam; niſi legis *ſcriptæ*, & nuſquam non ſcriptæ Confer. Deut. xı. 32. & x. 12. 13. cum cap. xxvııı. ı. Joſ. ı. 7. 8. 2. Reg. xıv. 6. 2. Paral. xxv. 4. (6) Adde, legem iſtam *oralem*, prout Thalmude poſtmodum fertur deſcripta, legi Scripturæ, in multis eſſe *contrariam*, ut paulò abhinc §. xxvııı. notabimus.

Objectiones. Non tamen nihil moliuntur, pro ſua lege *orali*, etiam ex lege *ſcripta*, quam cætera, ceu obſcuriorem, illuſtrandam ope oralis, infra oralem detrudunt. Cauſantur.

1. 1. Ex Exod. xxxıv. 27. *Scribe tibi verba iſta; nam* על פי, *juxta verba iſta, pepigi fœdus meum cum Iſraële.* Vides duplicem legem: *ſcriptam* כתב; & *oralem* על פי *ſecundum os.* Ex his verbis ſic argumentantur, in *Gemara*, *Gettin* cap. v. & *Temura* cap. xı. Manaſſe Ben Iſraël in *Concil.* in Exod. q. ı. Reſp. A. Probent, quod על פי, idem ſit cum תורה שבעל פה & על פי, hic non notat, niſi *ſecundum*, prout Levit. xxxvıı. 8. & 18. Prov. xxıı. 6. & alibi. B. *ſecundum verba iſta*, referendum ad verba *ſcribenda*, non ad legem quandam diverſam, ſeu oralem. C. Præſupponitur fœdus divinum, non juxta *ſcriptam*; ſed *oralem* coiiſſe, cui paſſim ſcri-

2. ptura obloquitur 2. Exod. xxıv. 12. *Atque dabo tibi tabulas lapideas, & legem iſtam, & præceptum quod ſcripſi: ad docendum eos.* Quod in Maſſechoth *Berachoth.* fol. 5. ſic interpretantur: & dabo *tabulas* lapideas, h. e. *decem* præcepta, id eſt, S. *Scripturam*; & *præceptum*, id eſt, *Miſchna*; quæ *ſcripſi*, nempe *Prophetica & Hagiographa*; ad *docendum ea ipſos*, hoc eſt, *Gemara.* Quibus docemur, omnia iſta data eſſe Moſi, in monte Sinai. Sic & R. R. Sal. Jarchi, Aben Ezra, & Maimonides. Reſp. α. Hæc omnia, non, velut ex tripode affirmanda erant; ſed accurate demonſtranda. Ubi enim in toto Inſtrumento ſacro, intelligitur per præceptum *Miſchna*, atque etiam *Gemara?* generaliter notat quicquid Deus præcipit. β. Probandum porro, quod hic מצוה & תורה, duo diverſa ſonent, cum copulativa ו eſſe poſſit ἐξηγετική. ut crebro fit in Scriptura. Sed γ. exſerte dicitur in textu, præceptum quod *ſcripſi*; quomodo ergo notabit legem *oralem?* Conferatur locus 2. Reg. xvıı.

3. 34. 35. Porro 3. Objicit Manaſſes Ben Iſraël, in *conciliatore*, ad Exod. q. ı. locum Exod. xvıı. 16. conferendum cum Deut. xvıı. 8. 9. 10. 11. & ex his conficit, loca legis ſcriptæ omnia, non eſſe ſemper adeo clara, quin interpretatio ſit inſtituenda, & hoc faciendum ex lege *orali.* Reſp. Loca legis ſcriptæ non eſſe perinde *clara*, atque etiam legis *interpretationem*, quandoque eſſe neceſſariam, non ſunt κρινόμενα probanda; ſed obſcuriorum interpretationem faciendam eſſe, ex lege quadam *orali*, hoc non dicunt textus, nec probat Manaſſes, cum locus obſcurior, poſſit declarari ex aliis, legis ſcriptæ, clarioribus. Et hoc uno caute obſervato, corruit etiam, quod idem Manaſſes ibidem, 4. ex ratione objicit, in multis legibus ſcriptis, frequenter eſſe quod deficiat, aut abundet; adeoque legem *oralem* eſſe neceſſariam, quæ hæc ſuppleat: ſcil. hæc non evincunt, legem *oralem* eſſe neceſſariam; ſed tantum interpretationem eſſe neceſſariam, quæ ex aliis legibus ſcriptis, inter ſe collatis, ſufficienter fieri poteſt.

XXVIII. Legem *oralem* diſpeſcunt, in Thalmud & Caballam, de quibus nos ſingulatim agemus. De Thalmude quæritur, an Thalmud Judaicum, ſit divinæ originis, & auctoritatis? Thalmud, a למד *docere*, doctrinam, ſeu *librum doctrinalem* notat, ſeu ſummam doctrinæ judaicæ, a Deo Moſi, in monte Sinai revelatam, quam viva tantum voce propagaret: ſed, propter injuriam temporum, dilabentibus Judæis, in literas ſcriptas redactum. Eſt autem ipſis duplex Thalmud, *Hieroſolymitanum*, & *Babylonicum.* Hieroſolymitanum, alio nomine משנה, natum Anno Chriſti circiter 140. Auctore R. Juda Hakkadoſch, *ſancto*, quod in vı. *Sedarim*, ſeu ordines ac ſumma capita diſpeſcunt, Poſt aliquot annos, iſta משניות, R. Jochanan. egregie auxit, & ex hoc, natum eſt Thalmud *Jeroſolymitanum.* Iſtud autem, cum obſcurius eſſet, ac difficilius; R. *Aſche*, compluribus libris & expoſitionibus, adauxit A. Chriſti, circiter 427. quod A. 500. demum, ad ſuum umbilicum perductum fuit, cui jam, per Judæos, nil licet, ſeu adjicere, ſeu detrahere. Et hoc tandem eſt *Babylonicum*, duabus partibus integrum, nim. משניות, in quibus eſt quaſi textus; & *Gemara*, in qua diſputationes, commentarii & complementum. Diſpeſcitur in ſex ordines, quilibet ordo, in diverſos libros, & liber quivis, in ſua capita. De hoc Thalmude, jam quærebamus, *ſitne divinæ originis & auctoritatis?* Affirmant Phariſæi, cum ſequacibus: occlamant Sadducæi, Samaritani & Eſſæi, cum quibus ſe jungunt Chriſtiani, his fere rationibus: 1. Quod Judæis affirmantibus, incumbat probare. 2. Quod lex *oralis*, diverſa à ſcripta, nulla Moſi à Deo ſit tradita, per paragraphum præcedentem. 3. Quia formam nullam *legis*, multo minus *divina*, præ ſe fert. Exhibet enim, Scholarum, & Magiſtrorum, Hillelis & Schamai, varias diſſidenteſque *ſententias*, ac ſuper iis diſputationes; non ita *leges*, comprimis divinæ, agere conſuevêre.

2 An Thalmud ſit auctoritatis divinæ.

4. Ju-

4. Judæus nil poteſt proferre, pro auctoritate *Thalmudis*, quod idem non poſſit Muhammedanus. pro ſuo *Alkorano*. Si Judæus dicat Thalmud à Deo traditum Moſi; Muhammedanus item, Alcoranum dicet, per Gabrielem traditum Prophetæ ſuo. 5. Quia, fatentibus Judæis, *motu privato*, nec ſingulari aliquo, ſeu juſſu, ſeu inſtinctu divino natum; proinde non eſt ſcriptum θεόπνευστον. 6. Patet inductione, quia nec R. Jehuda Hannaſi, auctor *Miſchnajoth*; nec R. Johanan, auctor Thalmudis *Jeroſolymitani*, nec R. Ashe, auctor Thalmudis *Babylonici*, fuerunt θεόπνευστοι, ipſiſimet Judæis teſtibus. 7. Non tantum *motu privato*; ſed & *pravo* ac perverſo, legem oralem ſcripto conſignaſſent; quia *contra interdictum* Moſis & Prophetarum, aſſerentibus ipſiſimet Judæis. 8. Multa continet *abſurda*, falſa, improba, in Deum, homines & veritatem injurioſa; fabuloſa; item, indigna & infanda plurima, prout integris commentariis Chriſtiani docuerunt. Ut Galatinus de *Arcan. Catholicæ veritat. lib.* 1. Sixtus Senenſis *Bibliothec. lib.* 2. Theod. Hakſpan. ad R. Lipman *cap.* 1. *à pag.* 260. *&c.* Victor à Carbe, Judæus converſus *contra Jud. lib.* 1. *capp.* 9. 10. Marquard. de Suſannis *de Judæis & infidel. part.* III. *cap.* 1. 9. Thalmud, juxta nobiſcum rejiciunt *Karaitæ*, Sadducæi, aliique. Argumenta pro Thalmude coincidunt cum his, quæ circa legem oralem, dudum debellavimus.

3. An Cabbala, ſit divinæ auctoritatis? XXIX. Tertia noſtra cum Judæis controverſia, *Kabbalam* ſpectat. *Cabbala* Judæi, ſubinde notat, univerſam legem *oralem*; ſubinde ſenſum Scripturæ myſticum; ordinarie, eam doctrinam, quæ conſiſtit potiſſimum in *literarum permutatione*, per *Temuram*, uti appellant; vel in earundem *ſupputatione* arithmetica, per *Gematriam*; & vocum diverſarum ex ſingulis *formatione*, per *Notaricon*; præter reliquos modos vel regulas, quas in univerſum tredecim faciunt Judæi, præter jam dictas, quas ſingulatim vide, apud Hoornbekium *contr. Jud. lib.* 1. *c.* 2. Quantum ad ejus originem, non deſunt, teſte Reuchlino, inter Judæos, qui ſtatuant, Adamum eam didiciſſe a Raziële, Abramum a Zadkiële, Iſaacum a Raphaële, Jacobum a Pehële, videlicet a ſpiritibus, horum Patriarcharum præceptoribus. Vulgo creditur, Moſen in monte Sinai, in lege *orali*, eam accepiſſe a Deo. Eam diſpeſcunt, in *contemplativam* & *practicam. Priorem* in permutatione, & poteſtate literarum arithmetica, potiſſimum collocant. v. g. ex eo quod in verſu primo Geneſeos, ſexies proſtet litera א. conficiunt, mundum, per ſex mille annos, eſſe duraturum: *poſteriorem*, in productionibus magicis ponunt, quam ſibi nunc prohibitam dicunt. Jam quæritur, an illa doctrina, *divinæ* ſit originis & auctoritatis? Affirmant Judæi, negant Chriſtiani, his ferme argumentis: 1. Quia probare Judæi neutiquam poſſunt, eam eſſe *legis* Moſi traditæ. 2. Ejus regulæ, ad eruenda & confirmanda inepta, falſa & impia, perinde adhiberi poſſunt. 3. Ipſa, concedentibus Judæis, ad Scripturam *examinari* debet, proinde non eſt αὐτόπιστος. 4. Ad hominem. Plurima fidei Chriſtianæ capita, juxta Cabbalam probârunt Chriſtiani, adeo ut *Picus Mirandulæ* Comes, aſſeruerit; nullam ſcientiam, de divinitate Chriſti, nos certiores facere, quam Kabbalam. Ita *Joh. Capnio* ſeu *Reuchlinus*, Angelus de *Burgo*, novo Comment. in Kabbaliſtarum dogmata, Jac. Gaffarellus, de *abditis Kabbalæ Myſteriis*, &, peculiari libro, *Elchanan Paulus*, Judæus converſus, quem *Myſterium Kabbalæ* inſcribit: pleraque, ſi non omnia Chriſtianiſmi capita, è Kabbala demonſtrandum eunt. Objectiones cum his, quibus pro lege *orali* pugnant, planè coincidunt.

4. An N. Teſtamentum, ſit divinæ auctoritatis? XXX. Poſtrema igitur, & præcipua nobis cum Judæis controverſia, eſt de *Evangelio*, ſeu de *Novo* Teſtamento, an illud ſit θεόπνευστον, infallibilis veritatis, & divinæ auctoritatis, perinde ac Vetus? Hic, in *vetus* quidem arietant, Anabaptiſtæ, quando, hoc abrogatum cenſent, eo quod jam, non amplius ſimus *ſub lege*; Sociniani, quando illud depreciant, & lectu ferme inutile putant, eo quod Religio V. T. ipſa eſſentia diſtet a Religione N. T. omnes interim; qui Chriſtum profitentur, vetus & novum Teſtamentum, ejuſdem eſſe veritatis, admittunt: in *Novum* ex adverſo. Judæi, puro in Meſſiam noſtram Jeſum, & Euangelium odio, inſurgunt, ejus nec *veritatem*, nec divinam auctoritatem, recipiendo: Reformati, ejuſdem eſſe, & veritatis & auctoritatis, ſtatuunt Novum cum Veteri. eſt in hoc diſſidio, cardo, omnium aliarum controverſiarum, cum Judæis, atque etiam στύλος καὶ ἑδραίωμα totius Chriſtianiſmi: Proinde certa methodo, hic nobis contendendum, ut Judæis primo extorqueamus, univerſalem *veritatem* N. T. tum divinam ejus *auctoritatem*. *Veritatem* itaque *primò* evincimus: 1. Eiſdem argumentis, quibus Judæi veritatem V. Teſtamenti evincere poterunt. 2. Scriptorum ἀξιοπιστία, qua: α. Rerum de Chriſto narratarum, teſtes fuerunt αὐτόπται Joh. XIX. 35. 1. Joh. I. 4. Act. IV. 20. perinde ac ſcriptores V. T. β. Fuerunt teſtes, non ſinguli, non duo aut tres Deut. XVII. 6. ſed duodecim, quin plures quam quingenti fratres 1. Cor. XV. 6. 7. 8. Cum in negotio Eliæ, aſcendentis in cœlum, uni Eliſæo, & merito, crediant Judæi. γ. Nulla mentiendi cauſa ipſis ſuppetebat, vel ab honoribus, vel ab opibus, aliiſque emolumentis; ut patet per tot pericula, damna, inſectationes, calumnias, paupertatem, aliaque, quibus exſtiterunt obnoxii. δ. In narrando, propriis vitiis non pepercerunt Luc. XVIII. 34. & XXII. 24. Matth XVI. 22. ε. Narrabant, cum adhucdum in vivis eſſent plurimi, qui narratis interfuerant

fuerant, qui Jeſum viderant & audiverant, quibus pleraque de Chriſto, perſpecta erant. ζ. Apponunt narratis ſuis circumſtantias, locorum, temporum, feſtorum, quibus geſta ſunt, nec in his diſſentiunt, quamvis locorum intercapedine, admodum ſæpe, a ſe invicem diverſi. η. Narrant, non quæ hic aut ibi, clam in angulo quodam geſta ſunt; ſed quæ in publica omnium luce, præſentibus ipſis inimicis, acta ſunt. θ. Narrata ſua, tormentis intolerandis, ac dira morte obſignarunt 2. Cor. IV. 8. 9. 2. Cor. XI. 24. 25. 26. 1. Cor. IV. 9–12. Et tales tandem ſcriptores, nunquid veraces ſunt, & ἀξιόπιστοι? 3. *Rerum* ſcriptarum veritate: quam arguit, *tum* univerſalis, & accuratiſſimus earundem, cum ſcriptis V. T. indubitatò θεοπνεύστοις, conſenſus: *tum* ipſamet earundem conditio: 1. quod ſecum omnes, tot, locis pariter ac temporibus, adeo diverſi, tam accurate conſentiant conveniantque, 2. & cum rerum naturis, 3. cum quavis alia hiſtoria vera, ſeu Judaica, ſeu gentili, ut particulatim ad ſingula oſtendent Commentatores, 4. imo cum ipſiſmet Judæis: quando pleraque V. T. loca, in N. citata, in *eundem ſenſum*, ab antiquis Judæis expoſita fuiſſe, à nonnullis probatum, & nuper à *Joſepho de Voiſin*, in Procemio ad *Pugionem fid. Martini Raymundi*. 4. Denique, quod capita N. Teſt. principaliora, in Vet. T. diſertè proſtent, demonſtrari poſſint, & demonſtrata actu fuerint, è Vet. Inſtrumento. Addam 5. quod ullius falſitatis N. T. unquam, ſolidis argumentis, non convicerint, ejus hoſtes, tum præſentes, tum ſubſecuti. Jam autem ſcriptum quodvis, tamdiu manet verum, donec convictum ſolide fuerit falſitatis.

Pro N. T. divina auctoritate, argumenta noſtra XI.

XXXI. His argumentis, præſuppoſita *veritate* N. T. ad divinam ejus originem & auctoritatem pergendum, quam Judæis extorquebimus, his aliiſque fidiculis: 1. Ipſo N. Teſtamenti, de ſua divinitate, teſtimonio 1. Theſſ. II. 13. 2. Pet. I. 19. 2. Tim. III. 16. & ut non dicas, poſtremum tantum reſpicere, ſcripta V. T. confer 2. Pet. III. 16. *Sicut & reliquas Scripturas*. Hoc teſtimonium, præſuppoſita, ex demonſtrationibus præcedentibus, univerſali ejus *veritate* validiſſime ſtringet, 2. Omnibus illis argumentis, quibus Judæus demonſtraverit, divinitatem V. Teſtamenti. 3. Quia in N. T. Deus perinde loquitur, ac in V. Heb. I. 1. *Pater* Matth. III. 17. & XVII. 5. *Filius* Joh. XIV. 24. Apoc. I. 8. *Spiritus S.* Apoc. II. 29. Hinc Paulus, *ſe vocatum* dicit, *non per homines; ſed per Jeſum Chriſtum* Gal. I. 1. 1. Theſſ. II. 13. Etiam 4. Novi T. doctrinâ, quæ non tantum eſt exacte conveniens; ſed &, quantum ad ſummam rei, eadem cum V. Teſtamento. Unde Paulus, cum omne conſilium Dei annunciaſſet Act. XX. 27. dicit, ſe nihil dixiſſe extra V. T. Act. XXVI. 22. & certatim, Chriſtus & Apoſtoli, provocant ad V. T. Luc. IV. 20. 21. Joh. I. 23. & V. 39. Matth. XXII. 23. 44. Rom. IX 10. 11. Heb. I. 5. 6. &c. Proinde 5. Doctrina N. T. quæ perfecte vera eſt, & perinde ſancta, ac V. T. inculcat obſervantiam omnium præceptorum decalogicorum, & officia ſpiritualia, abnegationem ſui, tolerantiam crucis, mortificationem peccatorum, crucifixionem carnis & pravorum affectuum, converſationem cœleſtem, agnitionem, amorem, cultum Dei &c. cujus generis ſcriptum, omnium, etiam Judæorum, judicio, non poteſt non eſſe divinum. 6. Miracula, quibus N. Teſtamento adplauſit, plane divina ſunt Matth. X. 8. Marc. XVI. 17. 18. Heb. II. 4. & talia, quæ à Meſſia perpetranda erant Jeſ. XXXV. 4. 5. 6. quæ ſub V. T. nunquam ſunt facta Joh. IX. 32. circa omne genus creaturarum, in cœlo & in terra, toti generi humano, nunquam noxia, ſemper conducentia: qualia ſunt, cibare, ſanare, ex mortuis excitare &c. 7. Vaticiniis Matth. XXI. 45. Luc. XIX. 43. & XXI. 25. Matth. XXIV. 8. 2. Theſſ. II. 4. & per totam Apocalypſin: ſunt enim vaticinia vera, indubitata divinitatis ſigna Jeſ. XLVI. 9. 10. & XLI. 22. 23. Deut. XIII.---8. Martyriis, quibus doctrinæ N. T. veritas, Apoſtolorum, omneque genus aliorum hominum, eſt obſignata. 2. Cor. IV. 8. 9. & XI. 24. 25. 26. 1. Cor. IV. 9–13. Act. VII. imprimis etiam, ſub tribus primis ſeculis rei Chriſtianæ, quando myriades Chriſtianorum, omne genus, doctrinam N. T. ſuo ſanguine obſignarunt. Et unde iſta? Niſi, quod ſingulari efficacia, Spiritus S. doctrinæ N. T. voluerit teſtimonium præſtare. Et ſi Judæis, iſta non valeant, in martyriis Chriſtianorum; non valerent etiam in Martyriis Judæorum, ſub Antiocho Epiphane. 9. Efficacia, qua, per Apoſtolos &. Evangeliſtas, idiotas, doctrina N. T. brevi tempore, in univerſum fere terrarum orbem, fuit proſeminata. Confer, quæ in hanc rem obſervavimus §. XXII. Inſuper 10. Providentâ divina, qua doctrinam N. T. ejuſque Profeſſores, adverſus impetum potentiſſimorum, totius ferme mundi, tam potenter tutatus eſt. Urgent idem Judæi, pro V. Teſtamento, factum ſub devaſtatione Babylonica, & ſub negligentia Iſraelitarum 2. Reg. XXII. 23. Quidni, & magis etiam nos urgebimus? ſi cogitemus α. N. Teſtamentum conſervatum fuiſſe, ſub trecentorum annorum, diriſſima perſecutione, qualis Judæorum nulla fuit. Imprimis β. ſub Diocletiano, qui totus in eo fuit, ut Chriſtianorum volumina conquireret & combureret. γ. In omnes fere linguas traductum. δ. Nec vitiatum, per tot fraudes hæreticorum. Tandem 11. Sub ſtyli N. Teſtamenti, tanta ſimplicitate, tanta efficacia, qua, in corda hominum, tam potenter ſe inſinuare, & ad fidem & pietatem, allicere poteſt, de qua 1. Cor. I. 17. & II. 2. & IV. 19. 20. Cujus inſigne ſpecimen, in ſe præbuit

 Ger-

Gerſon, ex Judæo Chriſtianus, in præfatione libri ſui de Thalmude. Si objiciant (1.) Argumenta noſtra pleraque, non niti, niſi fide & auctoritate N. Teſtamenti, in qua ipſum eſt, hujus loci

Objectiones Judæorum.

κρινόμενον. Reſpondebimus α. Utique fide N. T. ſed quam dudum; tot argumentis veram demonſtravimus. β. Cum aliter doctrinam & miracula Veteris T. probare non poſſint Judæi, quam fide Veteris T. Nec γ. in hujuſmodi quæſtionibus *facti*, aliter poſſimus & ſoleamus occupari. (2.) Contra Miracula N. T. excipiunt, & Simonem Magum, & Apollonium, & Monachos papales, multa crepare miracula. Reſp. 1. Ergone etiam Apoſtoli crepant? Nunquid item Prophetæ V. T.? 2. Crepant, ſed ratione & modo, toto cœlo diſcrepante: illi fide ſubleſta, ut à multis demonſtratum; hi fide digna, velut auctores veraces, ut prolixe demonſtravimus: illi fere in India, aliiſque remotioribus locis, ſaltem remotis teſtibus, alicubi in angulo, hi in conſpectu totius populi, atque etiam infenſiſſimorum hoſtium, nil contradicentium. (3.) Contra martyria Chriſtianorum, pro doctrina N. T. ſi cauſentur, multos obſervari, qui ob malefacta, tædio hujus vitæ, aliave cauſa, mortem expetierint, V. G. Eraſtrotem, Cajanum &c. Reſp. 1. Fuerunt impoſtores, peſſimi; ergone & Apoſtoli, veraces & pii? ergone & Prophetæ, Jeremias, Jeſaias; Daniel aliique, ſua quiſque perpeſſus eſt adverſaria? 2. Subierint illi quævis, non ſubierunt tamen, pro doctrina, & doctrina tali, quæ cum ſcriptis Prophetarum coincidit; quemadmodum Apoſtoli & Chriſtiani, tanto numero. Tandem (4.) Objiciunt multa, adverſus ſingularia N. T. loca, ut erroris ac falſitatis illud redarguant; verum his ſingulatim nos apponere, tantum non infinitum foret, & a præſenti noſtro negotio, alieniſſimum. Fecerunt hoc Antagoniſtæ Judæorum, & Scripturarum Interpretes paſſim. Generaliter tamen dicimus: 1. Nihil a quoquam Judæo, adverſus Apoſtolos & Scripturam N. T. proferri poſſe, cujus ſimile, paris, quin & majoris difficultatis, circa Prophetas & Scripturam V. T. nos non poſſimus oſtendere. Ut Judæi nullum ἐναντιοφανὲς in nos poſſint vibrare, quin idem, & multo quidem validius, in ipſos poſſimus retorquere: 2. Nihil adverſus N. T. movebunt difficultatis, quod non ante, & ab aliis motum jam dudum eſt, quin & à Chriſtianis diſcuſſum abundè fuerit. Vid. Spanhem. in *Dubiis Evangelicis*, Mullerus *adverſus Judæos lib.* II. *cap.* 28. & *lib.* III. *cap.* 2. Lyranus in *Reſponſione ad object. Judæorum*, aliiſque.

Objectiones aliæ.

XXXII. Varia inſuper objectant, varii Judæi, inter quos comprimis R. *Iſaac Ben Abraham*, integrum librum edidit, quo totus in eo eſt, ut N. T. falſitatem & impietatem perſtringat, & imprimis Chriſti deitatem, Mariæ virginitatem, Chriſti ex familia Davidis genealogiam, ejus etem doctrinam, miracula, vaticinia, vitæ ſanctitatem, N. item T. citata ex V. T. vanitatis, ex ipſo N. Teſtamento coarguat. Quibus Judæorum antagoniſtæ, ſuis locis, ſolide reſponderunt. R. Luſitanus in *colloquio* Mittelburgenſi, plurima addit hujus farinæ, quæ ſolidiſſime retudit Joh. Mullerus in ſuo *Judaiſmo*. Hic peculiariter inſultat perſonis, auctoribus N. T. Quod (1.) fuerint homines inſani, ebrioſi Act. II. (2.) otioſi, qui ad hoc, communionem bonorum docuerint, ut ex aliorum bonis, vitam ſuſtentarent. (4.) miracula mentiti fuerint. (4.) mentiri non prohibuerint. (5.) ſuos errores, in doctrina & vita, habuerint &c. Reſp. 1. Omnia iſta & ſimilia falſiſſima ſunt, nunquam probanda. 2. Similia Prophetis etiam impinguntur, Jer. V. 13. 2. Reg. IX. 11. 1. Reg. XVIII. 18. . & XXII. 24. Dan. VI. 12. Et 3. Accuſati ſunt: nunquam convicti. 4. Seipſos ſtrenue & ſolide purgarunt. Nos controverſiam iſtam, paulo amplius diduximus, quod baſin præſtet, non tantum concertationum noſtrarum cum Judæis; ſed inſuper omnis fidei & pietatis Chriſtianæ.

An fideles fruantur Sp. S. inſpirationibus.

XXXIII. Jam claſſem Pſeudo-chriſtianorum admittamus in arenam. Ubi *primò* ſeſe offerunt, *Enthuſiaſtæ*, cum quibus diſceptatur: an fideles, jam poſt obſignatum Canonem, fruantur Spiritus Sanct. ἐνθουσιασμοῖς, ſeu *inſpirationibus*, quæ ipſis ſint certiſſimum verbum Dei, quibus tantundem, quin & plus, ſit deferendum, quam Scripturis? Pelagiani & Sociniani, quo plus habeat natura, ratio & liberum arbitrium; juſto minus tribuunt Spiritui S. nullamque ad intelligendas Scripturas, ejus illuminationem. neceſſariam ducunt: ex adverſo Enthuſiaſtæ Weigelius, Swenkfeldius. David-Joris, Spiritus S. operationibus, plus æquo tribuunt: agnoſcunt quidem, Scripturam eſſe verbum Dei; ſed non niſi ſecundum *afflatus*, ſeu *inſpirationes* Spiritus ſui, intelligendam, velut verbum quoddam internum. Reformati agnoſcunt & *a*. In Patriarchis, Prophetis Apoſtolis, fuiſſe veros ἐνθουσιασμοὺς. *b*. In fidelibus ordinariis, eſſe quidem, operationes SP. S. illuminandi, convertendi, ſanctificandi; ſed nullos *Enthuſiaſmos*, nullas *inſpirationes* quod illæ *infallibilem* directionem Spiritus S. connotent, qua jam omnes homines deſtituuntur. Confutatio hujus hæreſeos, deſtructione, duplicis hujus falſæ hypotheſeos perficitur, nim. 1. Scripturam non eſſe *regulam fidei ac morum, perfectam* & ſufficientem in ſe; hac enim ſtante αὐταρκείᾳ, ſponte concidit Enthuſiaſmus: ſtat autem, per ea quæ, pro *perfectione* Scripturæ diximus ſupra paragr. XIX. & quę infra, pro *eâdem*, adverſus Pontificios dicemus. 2. *Dari* etiamnum, *enthuſiaſmos*, ſeu *revelationes* Spiritus, *infallibiles*, diverſas à Scripturariis *enthuſiaſmis*, quorum beneficio, Scripturæ ſint interpretandæ. Utpote quos 1. *ignorat* ſacra pagina. 2. Quin & *reſpuit*, quia perfecta eſt, & ſibi per omnia ſufficiens. 3. Cum præſen-

ſentiſſimo *ſeductionis* periculo conjunctos pronunciat 2. Cor. XI. 14. 2. Theſſ. II. 2. 1. Joh. IV. 1. 2. Quæ pro hujuſmodi *enthuſiaſmis* afferri poſſint, ſunt fermè 1. quod *litera mortua*, Scriptura appelletur 2. Cor. III. 6. Scil. abſque interpretatione *Spiritus ſui* privati. R. Id non dicitur de *Scriptura*; ſed de fœdere *operum*, contradiſtincto fœderi *gratiæ*. 2. Loca, quæ de *revelatione*, & illuminatione Spiritus S. loquuntur. R. Sed ea non de talibus loquuntur *enthuſiaſmis*, qui infallibiliter dirigant, & qui alia *objecta* nobis detegant, diverſa ab iis, quin & contraria iis, quæ *Scriptura* habet: ſed qui *lumen* intellectui conferant, ut revelata in *Scripturis*, poſſimus cernere ac dignoſcere. Ita Eph. I. 17. 18. Conf. Spanhem. *Diſp. Miſcell. part.* I. Diſput. XVI. uſque ad XX. *Marnix. contra Enthuſiaſt.* Calvin. contra eoſdem.

An ratio humana, ſit norma infallibilis interpretandi Scripturas?

XXXIV. Enthuſiaſtas, in claſſe Pſeudo-chriſtianorum, ſequantur *Sociniani*. Quæritur, an ratio humana, ſit norma infallibilis, exponendi Scripturas? In defectu hic peccant: α. Pontificii, quando, ut extollant auctoritatem Pontificis, hoc axiomatis, referunt, partim ad Eccleſiam, ſeu Pontificem; partim ad Patres, concilia &c. quos alibi examinabimus. Lutherani *olim*, ut in negotiis de communicatione idiomatum, & de omnipræſentia carnis Chriſti fortius ſubſiſterent, adverſus argumenta noſtra, ex ratione militantia; ſubinde ſtatuebant, rationem in myſteriis Religionis, non eſſe audiendam, ſubinde rationem in eiſdem, Scripturis eſſe contrariam. Quos alibi examinabimus. In exceſſu, peccant: *tum* Sociniani, qui, ut myſteriis fidei Chriſtianæ, de Trinitate, Deitate Chriſti, naturarum in Chriſto unione perſonali, quibus ex Scriptura, vix quicquam habent, quod opponant, rationibus validius obniterentur; ſic ſatis ſtatuunt, rationem, eſſe infallibilem normam, exponendi Scripturas; *tum* Exercitator quidam Paradoxus, ut principia & hypotheſes Philoſophiæ Carteſianæ, Theologiæ ac Scripturis adaptaret; dicit eſſe nobis rerum omnium *ideas* connatas, quæ ex hoc, ſint quaſi oracula: item, claram & diſtinctam perceptionem, eſſe ſupremam, omnis veritatis regulam: hinc ſpiſſa *Exercitatione*, tuetur, Philoſophiam eſſe infallibilem interpretem Scripturæ. Eiſdem omnino hypotheſibus, nuper apud nos nati Theologi Rationaliſtæ, exiſtimant, ipſius Scripturæ divinam auctoritatem, *aliunde* demonſtrari non poſſe, quam *ex ratione*, & ſi contentio videatur exiſtere, inter Scripturam & rationem; tum rationem potius audiendam eſſe, quam Scripturam. Reformati, *rationem* cogitant, vel ut *inſtrumentum*, vel ut *argumentum*, vel ut *normam* & principium: ut *inſtrumentum*, ſtatuunt ejus uſum *neceſſarium* eſſe, in quavis inquiſitione veritatis, ejus etiam, quæ circa Scripturam occupatur; ut *argumentum*, ejus uſum eſſe *utilem*, nim. ut veritatem, ex Scriptura, tanquam ex primo & unico ſuo principio hauſtam, rationibus etiam naturalibus confirmemus; ſed, ut *normam* & principium veritatis, *propter* quod credatur, nequaquam admittunt. Adeoque, ſi pugna videatur eſſe, inter Scripturam & naturam; non illi, ſed huic cedendum volunt. Suam cauſam Reformati agunt, his fermè rationibus. (1) Quia *ratio*: *a.* eſt cæca 1. Cor. II. 14. 15. *b.* eſt obſcura Joh. I. 5. *c.* fallax & lubrica Rom. I. 21. &c. denique *d.* imperfecta. ibid. verſ. 19. collat. cum 1. Cor. II. 12. Quæ omnia reſpuit, natura normæ ſeu *principii*. (2) Capita Religionis *rationem tranſcendunt*. Idque (a) quia *myſteria* ſunt 1. Tim. III. 16. Matth. XIII. 11. 1. Cor. II. 7. & IV. 1. (b) *Paradoxa* Luc. V. 16. (c) *Spiritualia* 1. Cor. II. 14. (3) Ita *Scriptura* & Sp. S. rationi ac homini *ſubjiceretur*, quod eſt contra dignitatem Scripturæ ac Spiritus S. juxta & ſententiæ Chriſti Joh. V. 30. & 34. (4) Nunquam *ad rationem*; ſed ſemper ad Scripturam, Chriſtus, Prophetæ & Apoſtoli nos remittunt Jeſ. VIII. 20. 2. Pet. I. 19. 2. Tim. III. 14. (5) Paſſim rationi *obloquitur* Scriptura 2. Cor. X. 5. & 1. Cor. I. 17. 19. 20. 21. 22. & cap. II. 1. 4. 5. 6. (6) Ita ultima fidei noſtræ *analyſis*, non tam eſſet Scriptura; quam ratio, quod eſt contra Scripturam 2. Pet. I. 20. (7.) Ita ratio eſſet *prior*, notior, certior, Scripturâ 2. Pet. I. 20. (8) Denique ita Religio Chriſtiana, *niteretur ratione*, quod eſt contra Scripturam Matth. XVI. 17. 1. Cor. II. 7. 8. Joh. I. 18. Objectionibus in contrarium, ex dudum conceſſis Reformatorum, ſatisfieri, nullo negotio poterit. Si enim cauſentur 1. abſque ratione, Scripturam intelligi non poſſe, occurremus: α. Abſque ratione, velut *inſtrumento*, agnoſcimus: bruta enim, & amentes non poſſunt intelligere Scripturas. Tum etiam β. ex hoc non conficitur, rationem eſſe *normam* ſeu principium. 2. Veritatem naturæ, non eſſe contrariam veritati ei, quæ eſt in Scriptura. Reſpond. Interim non ſequitur, rationem eſſe *normam* Scripturæ. Et ſi quando, inter rationem & Scripturam contentio eſſe videatur; non Scriptura rationi; ſed ratio Scripturæ cedere debet. 3. Characteres divinitatis, ex quibus demonſtratur Scripturæ divinitas; ſunt rationis, Reſp. Characteres illi, ipſa ſunt Scriptura, ut Scriptura, agnoſcatur divina, ex ſe, non ex ratione: ſicut Sol agnoſcitur ex propria luce, non aliunde. Vid. Joh. Hoornbeek. *Adverſ. Socin. lib.* 1. *cap.* 6. Confer item Vedel. *Rational.* Antagoniſtas *Exerc. Paradoxa*.

An V. T. jam ſit abrogatum aut lectu minus neceſſarium quam N. T.?

XXXV. Quæritur, an V. Teſtamentum, jam ſit abrogatum, ſaltem lectu minus neceſſarium & utile, quam Novum Teſtamentum? Hic, in *defectu* quidem, peccant Judæi, Novum Teſtamentum, plane repudiantes, quos jam ante debellavimus: in *exceſſu* Manichæi, V. T. rejicientes, tanquam a principio malo profectum, & Anabaptiſtæ, V. T. jam abrogatum cenſent, quod dicamur

eſſe

eſſe non ſub *lege*; ſed ſub gratia, confundentes legem cum Veteri Teſtamento: Sociniani, quia ſtatuunt, Religione Veteris T. tota eſſentia diverſam eſſe, a Religione Novi T. quatenus ſub V. T. homines ſervati ſint, obſervatione legis; dum nos ſervemur obſervatione Euangelii: exiſtimant V. T. lectionem non eſſe neceſſariam, aut minus ſaltem utilem. Ex adverſo Reformati ſtatuimus, eandem, etiam ſub N. T. eſſe, utriuſque Teſtamenti divinam auctoritatem, ac proinde, perinde neceſſarium eſſe & utile lectu, ac Novum eſt. Rationes noſtræ ſunt: 1. Quod V. Teſtam. libri, perinde ac N. T. ſunt θεόπνευστοι 2. Tim. III. 16. πᾶσα γραφὴ 2. Pet. I. 20. 21. adeoque *infallibis* quoque, veritatis & auctoritatis. 2. Quod, in *regulam* fidei ac morum, Eccleſiæ ſit datum V. Teſtam. perinde ac Novum Pſal. CXLVII. 19. 20. Rom. III. 2. & IX. 4. 3. Nec ullibi legatur *abrogatum* in N. Teſtam. Quin 4. *Confirmatum* à Chriſto, tum *præcepto* Joh. V. 39. Matth. V. 17. 18. tum *praxi* Luc. XXIV. 27. quando ad V. T. nos ablegat Luc. XVI. 29. Inſuper, ſuos adverſarios, V. T. perpetuo refellit Matth. IV. 7. & XIX. 13. & XII. 3. 4. & XXII. 29. 43. Idem fit ab Apoſtolis, Petro Act. III. 20. Paulo Act. XVIII. 28. &c. 5. Doctrina univerſa Novi Teſtam. continetur in Veteri. Paulus Act. XXVI. 22. profitetur, ſe nihil dixiſſe, extra V. T. Uſque adeo, ut doctrinam N. Teſtam. è Veteri examinarint Beroënſes Act. XVII. 11. Quin Jeſu, teſtimonium dicuntur præbere, omnes Prophetæ cap. X. 43. Luc. XXIV. 27. 6. Imo quædam fidei noſtræ capita, clarius & prolixius proſtant, in Veteri, quam in N. Teſt. v. g. de mundi creatione, hominis lapſu &c. 7. Vetus Teſtam. dicitur fundamentum fidei, & Eccleſiæ Chriſtianæ Eph. II. 20. Act. XXIV. 14. 8. Variam habet ac validam utilitatem V. T. etiamnum ſub N. 2. Tim. III. 15. 16. 17. Rom. XV. 4.

Objectiones.

XXXVI. Objectiones, ſi quas habent Anabaptiſtæ, à Socinianis mutuantur. Si: 1. *abrogatum* cauſentur, eſt quod probent, nec rem conficiunt locis, quæ *legem* abrogatam ferunt, niſi demonſtrent legem & V. T. eſſe æquipollentia. Legem etiam *ceremonialem*, abrogatam eſſe morte Chriſti, facilè damus, dum interim V. T. libros abrogatos eſſe, tamdiu negamus, dum ipſi probârint: Si 2. In N. T. *ſufficienter* contineri dicant, quæ ad Religionem & ſalutem faciunt; conſequentiam probent, propterea V. eſſe *abrogatum*: cum Deus non *ſufficienter* tantum; ſed & *abundanter*, nobis voluerit eſſe proſpectum: potuiſſet enim, unico libro, omnia talia exhibuiſſe. Si 3. N. T. veteri *contrarium* dicant, in capitibus de gladio, cæde, talione, jurejurando, ex Matth. V. divortio Matth. XIX. reſpondemus, *corruptelas Phariſaicas*, Chriſti judicio, Veteri Teſtamento contrarias eſſe, juxta & Novo; non autem, vel Vet. Teſtam. vel *legem* Moſis, Novo ac Chriſto. Si 4. Sociniani dicant, Religionem V. T. tota eſſentia, diverſam eſſe, a Religione N. T. negabimus ex dictis, & imprimis inſuper, ex Act. XV. 11. Conf. Joh. Hoornbeek *contr. Socin. lib.* 1. *cap.* IV. Abrah. à Doreſlaer *Adverſ. Anabapt cap.* 8. Spanhem. *Diſp. Miſcellan. part.* 1. *Diſput.* II. III. IV. V.

Cum Pontificiis diſputatur!

XXXVII. Agmen claudant *Pontificii*, quibuſcum variæ nobis circa Scripturam, intercedunt controverſiæ, quarum omnium, ſaltem plerarumque, πρῶτον ψεῦδος eſt, vel in Monarchia Papæ; vel in doctrina transſubſtantiationis. Quæritur ergo primo, an divina Scripturæ auctoritas, pendeat a teſtimonio Eccleſiæ? Enthuſiaſtæ, eam ſuſpendunt, Spiritus privati dictamine, quos jam ante rejecimus; Sociniani & Rationaliſtæ, a ratione, quos item examinavimus dudum. Pontificii, ut auctoritatem Pontificis, extollant ſupra Scripturam; agnoſcunt auctoritatem Scripturæ, prout conſideratur *in ſe*, pendere ab eo, quod ſit inſpirata à Deo; ſed eandem, conſideratam *quoad nos*, pendere a teſtimonio Eccleſiæ, h. e. Papæ. Reformati autem, auctoritatem Scripturæ, omni modo, ſuſpendunt a Scriptura ipſa, & a divino fulgore, qui, in ea eſt conſpicuus. Argumenta noſtra in contrarium, iſta ferè ſunt: 1. Auctoritas Scripturæ, à *ſolo* ſuo pendet *auctore*; quia eſt *teſtimonium*, cujus auctoritas, dependere ſolet, à *veracitate teſtantis.* 2. Quia Scripturæ auctoritas eſt αὐτόπιστος & ἀξιόπιστος, ac *primum credibile* 2. Pet. I. 20. τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες &c. Unde David, ex ipſis teſtimoniis, dicit ſe agnoviſſe, quod ea Deus *in ſeculum fundârit* Pſal. CXIX. 152. 3. Scripturæ auctoritas, ex *inſitis* ei, divinitatis *notis*, ſufficienter deprehenditur, ut ſupra, adverſus Gentiles, docuimus. 4. Ipſa Eccleſiæ auctoritas, etiam *quoad nos*, à teſtimonio dependet Scripturæ: unde Eccleſiæ auctoritatem, è Scripturis, demonſtrare ferme ſolent adverſarii, proinde circulus ineptiſſimus fieret, ſi Scripturæ *auctoritas*. quocunque modo, ab Eccleſia ſuſpenderetur. 5. Sequeretur, fidem noſtram, non tam *fundamento Prophetarum* inniti & Apoſtolorum Eph. II. 20. quam *teſtimonio Eccleſiæ.* 6. *Experientia* reclamat, quando myriades hominum, deprehenduntur agnoſcere auctoritatem Scripturæ, qui interim non agnoſcunt, auctoritatem Eccleſiæ Romanæ.

1. An Scripturæ auctoritas, pendeat ab Eccleſia?

Objectiones.

XXXVIII. Objiciunt: 1. Eccleſia dicitur *columna & firmamentum veritatis* 1. Tim. III. 15. R. Quia ipſa *ſuperſtructa* eſt, fundamento Prophetarum & Apoſtolorum Eph. II. 20. Niſi malis cum Camerone dicere. non tam Eccleſiam; quam *myſterium pietatis*, verſu ſubſequenti traditum, *fundamentum & columnam* veritatis, ab Apoſtolo indigitari. 2. *Abſque Eccleſiæ traditione, Scripturæ ad nos non deveniſſent, nec ſciremus, Scripturas ab iis eſſe conſignatas, quorum nomina præ ſe ferunt &c. niſi*

teſti-

teſtimonio Eccleſiæ. Reſp. Sed hinc nequaquam conficitur, Scripturam, *auctoritatem* ſuam mutuari ab Eccleſiâ, perinde ut diploma regium; ab apparitore qui inſinuat, auctoritatem haudquaquam accipit 3. *Eccleſia prior fuit Scripturâ.* Reſp. Prioritas temporis, non infert prioritatem dignitatis, & multo etiam minus, dependentiam auctoritatis. Confer imprimis, poſt Wittakerum *de Scriptura*, & *contra Stapletonum*, Guil. Ameſ. *de Circulo Pontif.* Gisbert. Voetium *diſputat. De Scepticiſmo Lojolitico, circa principia fidei.*

2. An libri, quos Apocryphos appellamus, canonicis ſint connumerandi?

XLIX. *Secunda* noſtra cum Pontif. Controverſia, eſt de *numero* librorum, quibus divina iſta competat auctoritas; num ſcil. quos *Apocryphos* appellamus, quales, obiæ, Judith &c. Canonicis ſint accenſendi. Nos negamus, per rationes ſupra §. IX. propoſitas: Pontificii, quo, ex poteſtate canonizandi libros, quam ſuo Innocentio primo (qui vixit ab initio ſeculi quinti) tribuunt, utpote qui primus canonem ſacrum, in hunc ordinem redegerit; auctoritatem ſupremam in Eccleſia, fœnerentur; affirmant, iſtos libros eſſe canonicos: non aliis ferme rationibus, quam: 1. *quod crebro à Patribus citentur.* Reſp. Id etiam libris indubitato Apocryphis accidit. 2. *Quod & Canonici ſæpius à Patribus dicantur.* Reſp. Sed ſenſu *alieno*, *generaliore* ac latiore, quo omnes hi, *Canonici* indigitantur, qui in Eccleſia *leguntur*, ad ædificationem. Vid. Auguſt. de *Civitat. Dei* lib. XV. cap. 23. & XVIII. cap. 35. Lib. 2. *Contr. Epiſt. Gaudent.* cap. XXIII. de *Doctr. Chriſt.* cap. VIII. Conf. Wittaker. Chamier. Ameſ. *Bellarm. Enervat.* &c. 3. Quod ab Innocentio primo Pontifice, fuerint in Catalogum librorum Canonicorum traducti, illeque Catalogus, inde ad Concilium Tridentinum devolutus ſit. Reſp. 1. Noſtrum Canonem obſignavit Johannes Apoſtolus Apoc. XXII. 18. 19. Tum 2. Eccleſia Judaica, cui datus eſt canon V. T. iſtos libros, nunquam recepit pro Canonicis. 3. Innocentio non fuit in poteſtate obſignatum ab Apoſtolo canonem, immutare.

An editiones non-originales ullæ, ſint authenthicæ?

XL. Quæritur, an editiones Scripturarum, non Hebraice, quoad V. T. nec Græce, quoad N. T. ſcriptæ; ſint authenticæ? Iſaacus Voſſius, ſeu novandi pruritu; ſeu quod ſibi perperam perſuaderet, Chronologias Patriarcharum, exactius reſpondere cum veritate, ſecundum LXX. Interpretes Græcos, quam ſecundum editionem Hebræam: ſtatuit editionem Hebræam, prout effluxit ab ipſis auctoribus ſuis, ſub captivitate Babylonica, aut Antiocho Epiphane, ferme periiſſe, niſi quod LXX. Interpretibus, genuina exemplaria, adhucdum fuerint in promptu, ſaltem ab eo tempore plane defeciſſe. His cauſis exiſtimat, editionem Græcam, à LXX. Interpretibus, ex integris, & limpidis expreſſam, præferendam eſſe, corruptis fontibus. Idem ſtatuit Joh. Morinus, in ſuis *Exercitat.* Pontificii in partes abeunt: ſunt enim apud ipſos, qui editionem originalem, Latinæ Vulgatæ præferunt; ſic Arias Montanus, Xantes Pagninus, Simeon de Muis, Franciſc. Vatablus; quos *Hebraiſſantes*, apud ſuos appellant: alii Vulgatam, cum originalibus, paris auctoritatis eſſe volunt: Vulgo, ex decreto Concilii Tridentini, canonizante vulgatam, fontibus Vulgata præfertur: non ob hoc tantum, ut fontes eſſe corruptos, commodius dicant; ſed, & magis etiam, ut, uſu unius & communis linguæ Latinæ, membra Eccleſiæ, commodius uniantur, tum inter ſe; tum cum capite, & hac ratione, efficacius dominari poſſit Pontifex. Reformati, ſolis originalibus linguis, Scripturas eſſe authenticas, agnoſcunt. Rationes noſtræ ſententiæ, ſupra diximus §. X. Pontificiorum, has quinque numerat Bellarminus, *de Script.* lib. II. cap. X. Num. 1. Eſt longo ſeculorum uſu probata, editio Vulgata. Reſp. Hinc utilem quidem eſſe, probatur; non *authenticam.* 2. Teſtimonium habet veterum. Reſp. Non, quod ſit authentica, perinde ac Hebræa & Græca. 3. Hebræi habuerunt ſua lingua, authenticam Scripturam, & Græci, Græce; proinde & Latini, Latine. Reſp. (1) proinde & Germani, Germanice, Angli, Anglice. (2) Quæſtio eſt de *verſionibus.* Et ſic, nec Hebræi habuerunt verſionem authenticam; nec Græci; proinde, nec Latini. 4. Sic male proſpectum eſſet Eccleſiæ; quia in Conciliis, aut pauciſſimi; aut nulli interdum ſunt, qui Hebraice ſciunt. Reſp. α. Sibi imputent, ſuæque ignorantiæ, non providentiæ divinæ. β. Talia Concilia, non ſunt idonea, quæ editiones authenticas diſcernant. 5. Hæretici, adeo diverſas, & inter ſe diſſentientes verſiones cudunt, ut nihil certi, ex eis haberi poſſit. Reſp. (a) Ergone vulgata eſt authentica? (b) Ante Hieronymum, innumerabiles fuiſſe editiones Latinas, docet Auguſtinus, de *Doctrina Chriſt.* lib. II. cap. XI.

An fontes Hebræi ac Græci ſint corrupti? Argumenta.

XLI. Unde quæritur, num *fontes*, Hebræi ac Græci, ſint corrupti? Muhammedani, quo commodius ſuum Alcoranum Scripturis, ſeu conſtruerent, ſeu ſubſtituerent: ſtatuunt, Scripturas eſſe corruptas. Pontificii, quo non tantum fontibus, Vulgatam commodius ſubſtituerent: ſed &, Scripturam, non eſſe perfectum Canonem, ac proinde, traditiones inſuper eſſe neceſſarias, ac præterea, ſupremam auctoritatem in Eccleſia, ſtare penes Pontificem, qui de ſenſu Scripturæ, & obortis controverſiis, infallibiliter poſſit judicare, obtineant; ſtatuunt fontes eſſe corruptos. Nos negamus 1. Quia id videtur eſſe contra *Dei providentiam:* quæ, cum uſque ad *capillum*, nobis advigilet; fundamento fidei ac ſalutis noſtræ Eph. II. 20. non advigilaret? 2. Hoc eſt adverſus Scripturæ teſtimonium Matth. V. 18. Luc. XVI. 29. 3, Auctoritas Scripturæ, hoc ipſo peſſum iret, quippe quæ *fontibus* innititur, per ea, quæ ſupra dixi-

diximus §. x. 4. Nec *Hebræa* V. T. corrupta eſt; nec Græca N. Ergo nulla. Non prior, quia, nec *à Judæis*, nimium ad hoc ſuperſtitioſis: ut conſtat, *tum* Maſora; *tum* teſtimoniis, Philonis, *de egreſſu Filiorum Iſraël ex Ægypto*, Joſeph. lib. 1. *Contr. Appio.* Euſeb. lib. 3. *hiſtor. Eccleſ*, cap. x. & de *Præparat. Evangel.* cap. 11. *tum* ex integritate vaticiniorum, de Chriſto; *tum* quod Chriſtus & Apoſtoli, hoc vitii, ipſis nunquam exprobrarint: & multo minus id *voluiſſent Chriſtiani*, quippe ad hoc religioſiores; nec, ſi vel maximè voluiſſent, *potuiſſent: tum*, ob copiam exemplarium diſperſorum; *tum*, ob varietatem ſectarum; *tum*, ob, tantâ frequentia, circumſtantes Judæos: proinde *à nemine*, adeoque incorrupta exſtitit. Nec etiam *Græca* N. Teſt. corrupta eſt, perinde enim id eſt (a). Adverſus Dei *ſapientiam* & bonitatem. b. Piorum Eccleſiæ *Doctorum*, adverſus corruptelas *vigilantiam*, qua, factas ab adverſariis depravationes, cautiſſimè emendarunt.

Objectiones.

XLII. Objectiones, diſtinctè militant: 1. adverſus integritatem *Hebræam* V. T. Ubi multa congerit loca Bellarmin. *de S. Script.* lib. 2. cap. 10. quæ corrupta ſint; ſed negant ejus Antagoniſtæ, atque vindicant, ſingula loca ab eo adducta. Conf. Ameſ. *Antibellarm.* 2. Adverſus puritatem *Græcam* Novi T. quam corruptam ajunt, ſeu ab *hæreticis*; ſeu à *librariis*, id quod evincere nituntur: 1. *Codicum* depravatione. Reſp. Quorundam, non omnium; proinde hinc non *Novum* T. ſed *iſta* ejus *editio*, corrupta merito diceretur. 2. *Lectionum* diverſitate. Reſp. Nec hinc, niſi *codicum quorundam* corruptio, infertur, quæ, ex antiquiſſimis probatiſſimiſque, *tolli* poteſt. Vid. Luc. Brug. in Præfat. ad *varias Lect. Script.* 3. *Hæreticorum*, in pervertendis Scripturis, ſtudio, Reſp. *Conatus* corrumpendi, non ſemper inſert *effectum*, obſtante ſcil. Doctorum Eccleſiæ pietate, & aſſiduitate in aſſerendis fontibus. 4. *Exemplis* textus Græci corrupti, apud Bellarm. de *Sacr. Script.* lib. 2. cap. VII. Reſ. Ei opponantur ſui Antagoniſtæ locorum iſtorum *vindices* accuratiſſimi.

An traducenda ſit Scriptura, in linguas vernaculas?

XLIII. Quæritur, num transferenda ſit Scriptura, in linguas *vernaculas? Affirmant Proteſtantes*, his fere rationibus: 1. Deus ipſe Scripturas condidit, linguis *Eccleſiæ vernaculis*, Hebræa, Chaldæa, Græca. 2. Lectio Scripturarum, *omnibus* omnino fidelibus incumbit Joh. v. 39. ut jamjam probabimus: ergo transferendæ ſunt. 3. *Uſus* ac *fructus* Scripturæ, puta ædificatio, conſolatio, exhortatio, glorificatio Dei &c. 2. Tim. III. 16. 17. ad *quoſvis* ſpectat: ergo transferendæ. 4. *Cultus* divinus, linguis *trivialibus* peragi debet 1. Cor. XIV. ergo transferenda Scriptura, quia citra illam, nullus cultus divinus, peragi poteſt. 5. Eccleſiæ V. Teſt. Scriptura, in linguas vulgares transfuſa fuit, ut Paraphraſis Chaldaica, *Hexapla* & *Octapla* Originis &c. oſtendunt.

Rationes Pontificiorum.

XLIV. Pontificii, ut vulgus, a Scripturarum lectione, validius arceant, ne ſui errores, idololatriæ, ſuperſtitiones, vulgi oculos nimium potenter feriant, & ut, uſu ſolius Latinæ Vulgatæ, Romanenſes arctius cohærerent, cum Capite ſuo, illudque, ſuis membris, potentius dominaretur: negant, Scripturas transferendas eſſe, in linguas vernaculas, his ferme ratiunculis: 1. *Sufficit, tribus iſtis linguis exſtare Scripturas, quibus conſignata crucis Chriſti ἐπιγραφὴ* Joh. XIX. 20. Reſp. Nexus futilis eſt. 2. *A tempore Eſdræ, ad Chriſtum uſque, V. T. non extitit linguâ vernaculâ, quin uſus Hebrææ, jam tum interciderat.* Reſp. Utrumque falſum: nam &, in hodiernum uſque diem, apud Judæos, uſitatiſſima eſt lingua Hebræa. 3. *Apoſtoli, per totum orbem prædicarunt, nec tamen tranſtulerunt in linguas iſtarum gentium.* Reſp. (α) Poſterius incertum. (β) prius nunquam prohibuerunt. (γ) non potuerunt transferre, defectu otii; (δ) nec voluerunt fortè, ne plures proſtarent editiones authenticæ, atque de editionum auctoritate, lites in Eccleſia fererentur. 4. *Facit ad unitatem Eccleſiæ, & communicationem Eccleſiarum, ut lingua proſtet communiſſima, puta Latina.* Reſp. 1. Modo non *tantum* Latina, nec *authentice.* 2. Unitas iſta, & communio Eccleſiarum; conſervari ſufficienter poteſt, *unica editione authentica*, Hebræa ac Græca. 5. *Fruſtra eſſet Scriptura, in linguis vulgaribus, quia tamen non intelligeretur.* Reſp. Negamus utrumque Deut. XXXI. 11. Porro 6. *Singulis ſeculis, linguæ vernaculæ, mutantur.* Reſp. 1. Non *ita*, ut non poſſint intelligi, uſu compluribus continuatæ. 2. mutentur tantillum & ipſæ verſiones. 7. *Eſt præter majeſtatem Scripturæ, ut exſtet linguis trivialibus.* Reſp. Negatur.

An Scriptura a vulgo legi debeat?

XLV. Quæritur, num Scriptura, tranſlata in linguas vulgares, à *vulgo legi* debeat? *Affirmant* Orthodoxi his rationibus (1) Deus *mandat* Deut. VI. 6. 7. à. & XXX. 11. 12. Jeſ. XXXIV. 16. Johan. v. 39. Luc. XVI. 29. Coloſ. III. 16. & IV. 16. 1. Theſſ. v. 27. (2) Lectio Scripturæ, *Eccleſiæ Iſraëliticæ* fuit *familiaris* Act. XV. 21. & VIII. 30. & XVII. 11. (3) Deus lectionem illam maximè *probat* Pſal. 1. 2. & CXIX. 2. Act. XVII. 11. 2. Pet. 1. 19. Apoc. 1. 3. (4) *Uſus* ac *fructus* Scripturarum, ad omnes indifferenter ſpeciant Rom. XV. 4. Joh. XX. 31. 2. Tim. III. 16. 17. Pontificii, ne doctrina ſua peſſima, vulgo innoteſcat, ipſique lubentius pendeant, a domino Pontificis, negant, quia; 1. *Scripturam quidam pervertunt, ſuo exitio* 2. Pet. III. 16. Reſp. Non lectionis, ſed *ſuo* vitio. 2. *Scelera paſſim in Scripturis narrantur, unde rudioribus ſcandalum obvenire facile poſſet.* Reſp. Id *per accidens eſt*, lectorum, non Scripturæ, aut lectionis, vitio.

Objectiones.

An Scri-

XLVI. Quæritur, an Scriptura ſit obſcura? Negant

pura ſit obſcura?

gant Proteſtantes, ſenſu, & rationibus, jam ante repræſentatis §. XVIII. Pontificii, ut non tantum vulgus, a Scripturarum lectione, efficacius abigant: ſed & neceſſitatem interpretis alicujus, & quidem *infallibilis*, obtineant, eamque Spartam Papæ conferant, qui una opera, ſecurus ſedeat, ab omnibus inſultibus Scripturæ, in propria cauſa Judex; affirmant, his argumentis: (1) *Dictis Scripturæ*, *α. quod David oret*, *pro intellectu & revelatione oculorum* &c. Reſp. Petit lumen *intellectui* ſuo; non perſpicuitatem majorem *Scripturæ*: ſeu, lumen *ſibi*, non *Scripturæ*. *β. Chriſtus interpretatur Scripturam* Luc. XXIV. 27. Reſp. Id eſt, recitat & applicat, unde male infertur *obſcuritas*. *γ. Eunuchus negat*, *ſe Scripturam intelligere poſſe*, *abſque interprete* Actor. VIII. 30. 31. Reſp. *Illum* quidem Scripturæ locum, non intelligebat; unde peſſimè, *univerſalis* concluditur Scripturæ obſcuritas. *δ. Petrus*, *quædam in ſcriptis Pauli narrat* δυσνόητα 2. Pet. III. 16. Reſp. *Quædam*, ergone *Scriptura* eſt obſcura? Sic enim, nullus auctor, non eſſet obſcurus. (2) *à rerum*, *quæ Scripturis continentur*, *difficultate & obſcuritate*. Reſp. Et res difficillimæ, perſpicuè explicantur in Scripturis, in iis præſertim, quæ ſalutem ſpectant. (3) *Quod plurima in Scripturis ſint*, *quæ prima fronte videntur contraria*, *ſunt quædam ambigua*, *ſunt & orationes imperfectæ*, *ſunt præpoſteræ*, *ſunt phraſes Hebrais propriæ*, *ſunt denique orationes figuratæ plurimæ*. Reſp. Nullibi, talia in Scripturis occurrunt, circa res ſcitu & intellectu, ad ſalutem neceſſarias, quin alibi explicentur: ut, ad ſummum, *non Scripturæ*; ſed iſthæc Scripturæ *loca*, hinc dici poſſint obſcura. Confer Bellarmin. *de S. Script. lib.* III. *capp.* 1. 2. Ejuſque antagoniſtam Ameſ. *Bellarmin. Enarvat. Tom.* I. *pag.* 39. & ibidem, imprimis obſervetur, accuratiſſima *ſtatus controverſiæ* formatio, unde omnes objectiones, facili negotio, corruent.

An Scriptura uno plures ſenſus admittat?

XLVII. Quæritur, an Scriptura, *plures ſenſus* quam unum, admittat? E Patribus complures, quibus chorum ducit Origenes, quod literalem Scripturæ ſenſum, nimium exiſtimarent ſimplicem, nec talem, qui ſapientiam Religionis Chriſtianæ, poſſet commendare Gentilibus; a ſenſu Scripturæ literali ad ſenſus allegoricos & myſticos delabuntur: Judæi itidem in ſuis Midraſchim: ſed comprimis Enthuſiaſtæ omnes. Nec abludunt omnino, Novaturientes quidam, quando, ut quidvis, ex quovis conficiant, & prophetias pro ſuo lubitu ulla cum ſpecie, applicare queant; hanc tradunt regulam univerſalem: verba Scripturæ ſignificant, quicquid ſignificare poſſunt, e quo multiplex etiam ſenſus reſultare ſolet. Pontificii, ut Scripturam habeant obſcuram, quam vulgus legere non debeat, quæque interpretem exigat infallibilem, qui non ſit, nec eſſe poſſit, niſi Pontifex Romanus: 1. Quadruplicem numerant Scripturæ ſenſum, nim. (α) *Literalem*, quem literæ immediatè inferunt. (β) *Allegoricum*, quo aliquid ſignificatur, in N. T. ad Chriſtum & Eccleſiam ſpectans. (γ) *Tropologicum*, cum aliquid ſignificatur, quod ad mores pertinet. Denique (δ) *Anagogicum*, cum vita æterna ſignificatur. 2. Deinde, non improbabile eſſe interdum *plures ſenſus literales*, in eadem ſententia reperiri. Interim 3. *ex ſolo ſenſu literali*, petenda eſſe argumenta efficacia, adverſus adverſarios. Vid. Bellarm. *de verb. Dei* Lib. III. cap. 3. Orthodoxi *unum* tantum; eumque *literalem*, admittunt Scripturæ ſenſum, illum nim. quem ipſe *ſcriptor*, verbis ſuis *intendit*: interim fatentur, ſenſum iſtum, quandoque *compoſitum* eſſe, ut accidit, in phraſibus tropicis ac typicis, ubi pars ſenſus, propria eſt *verborum* ſignificatio; pars tralatitia, *rerum*. Quin & ſenſus *myſticos*, ubi certo conſtat, à Spiritu S. eos eſſe intentos, *literales* appellant. Argumenta orthodoxorum ſunt: 1. Quia Scripturæ ſenſus verus, *certus* ac firmus eſt 2. Pet. I. 19. quin & *purus* ac purgatiſſimus, hoc eſt, procul ab omni mixtura Pſal. XII. 7. & CXIX. 140. Prov. XXX. 5. Jam vero, quod eſt æquivocum aut ambiguum, ſeu quod *plures ſenſus* admittit, illud non eſt purum, *certum* ac firmum. 2. Quod non ſignificat *unum* quid; *nihil* certò ſignificat. 3. Senſus eſt velut *forma verborum*: ergo, cum verba non habeant, niſi unam formam; non habent etiam, niſi *unum ſenſum* &c.

Objectiones.

XLVIII. Argumenta Pontificiorum, ſunt: 1. *Apoſtolus* 1. Cor. X. 11. *ſenſus cujuſdam typici*, *mentionem facit*: *atque adeo*, *quæ Judæis ad literam acciderint*, *ſpiritualiter ad Chriſtianos accommodat*. Reſp. Non eſt confundendus Scripturæ *ſenſus*, cum ejus *applicatione varia*: applicatio cujuſque loci, *multiplex* eſſe poteſt 2. Tim. III. 16. dum interim *ſenſus unus* manet. 2. Varia congerunt Scripturæ loca, quorum ſenſus ſit *allegoricus* Gal. IV. 24. &c. *anagogicus*, de requie Iſraëlitarum Hebr. capp. III. & IV. *tropologicus* 1. Cor. IX. 9.—Reſp. Senſus Scripturæ *unicus* eſt, ſive *ſimplex* in hiſtoriis, dogmaticis & prophetiis, nudè propoſitis, ſive *compoſitus* in typicis, ſeu figuratis verbis enunciatus: interim applicatio multiplex eſſe poteſt Rom. XV. 4. atque ſenſus *literalis*, per Allegoriam, quandoque in Scripturis *applicatur*, ad διδασκαλίαν, ita fit Gal. IV. Hebr. III. & IV. & per tropologiam ad ἐπανόρθωσιν 1. Cor. X. 11. aut ad παιδείαν 1. Cor. IX. 9. Proinde varius hinc quidem Scripturæ *uſus*; non item varius *ſenſus* conficitur.

An præter, & extra Scripturam, ſit infallibilis quæpam in-

XLIX. Ab obſcuritate, & difficultate alicujus ſcripti, reſultat ejus *interpretandi* neceſſitas. Circa hanc diſputatur: *primò* de *norma*, juxta quam, in interpretatione Scripturæ, ſit pronunciandum, *deinde* de *Judice*, cujus ſit, controverſià de ſenſu Scripturæ obortà, pronunciare. Quod primum

terpretandi norma? quæritur, *an præter, & extra Scripturam, ſit infallibilis quædam, ejus interpretandæ norma?* *Orthodoxi*, quamvis varia admittant, Scripturam interpretandi *media*, itemque regulas; quales ſunt, *analogia* fidei & contextus, diligens locorum *collatio*, ſeu parallelismus ſententiarum: attamen non agnoſcunt, *ullam* normam infallibilem, *diverſam* ab ipſa Scriptura, ſemetipſam explicante. Rationes Orthodoxorum ſunt: 1. Quia Deum, illud dignitatis, & in verbum ſuum poteſtatis, ulli contuliſſe, non legimus. 2. Nihil præter Scripturam, infallibilis eſt veritatis Pſal. CXVI. 11. ut facile conſtabit inductione: non *Patres*; non *Concilia* &c. 3. Abſurdum eſt, Spiritum S. ejuſque ſenſa ad aliam *normam* examinari 1. Cor. II. 11. 16. Denique 4. Omnium aliorum, norma eſt Scriptura Jeſ. VIII. 20. Gal. VI. 16. Proinde, nihil ipſius norma eſſe poteſt, citra turpiſſimam circulationem.

Sententia aſſirmans. L. Enthuſiaſtæ, hoc axioma ad afflatus ſuos referunt; Sociniani & Rationaliſtæ, ſicut monuimus, ad rationem. Pontificii, ut Scripturam eſſe, ſupremam & infallibilem interpretandi ſui, normam, ſecurius declinent, illud aſſerunt, quandoque A. *Patribus.* Sed 1. nullas ejus rei tabulas proferunt. 2. Patres, ad unum omnes, *errare* potuerunt, & reapſe *errârunt*, teſtibus ipſis adverſariis. Vid. Bellarm. *de verb. Dei* lib. III. c. 10. 3. Ipſi Patres, iſtam dignitatem reſpuunt. 4. Ipſi Adverſarii, Patres etiam conſentientes, flocci quandoque faciunt, ut oſtendit Rivetus, *Critici Sacri* cap. 7. 5. Eorum ſcripta, non ſemper extiterunt. 6. Ex iis, quæ extiant, plurima ſunt ſuppoſititia. 7. Nec omnia ab omnibus, quorum eſt, ſenſum Scripturæ interpretari, conſuli poſſunt. Confer Riveti *Critic. Sacr.* nec non Dalleum, de *Uſu & abuſu Patrum*, *Joh. Gerard. loc.* 1. *cap.* V. B. Pontificum Romanorum decretis, Stapleton. *Controv.* 4. *Quæſt.* 1. *art.* 3. *Deo*, inquit, *loquenti in verbo ſuo ſcripto, non eſt credendum, niſi interpoſito judicio auctoritativo Pontificis.* Reſp. 1. Probent adverſarii. Nos contrarium oſtendemus ad quæſtionem ſequentem. C. Conciliorum placitis. Bellarmin. *Controv. general.* 4. *lib.* 2. Concil. Trident. *Seſſ.* 4. Aſſ. 1. ſibi ipſis ſæpè contradicunt. 2. Errare poſſunt, & errarunt. 3. Præjudiciis, ſæpenumero à veritate deflectuntur. D. Traditionibus, de quibus nos infra ex profeſſo. Argumunta, pro & contra, vide apud Bellarm. loco citat. ejuſque Antagoniſtas. Ameſ. *Bellarm. Enervat. tom.* 2. *lib*, 1. *cap.* 5. Wittak. *Controv. tert. quæſt.* 2. *de Concil.*

An in terris, detur Judex aliquis infallibilis controverſiarum. LI. Quoad ſecundum, quæritur 1. *An ſit inter homines, viſibilis Judex, controverſiarum illarum, quæ ſunt de ſenſu Scripturæ ac Religione, in cujus ſententia, omnium conſcientiæ, acquieſcere debeant?* Negant Orthodoxi: 1. Quia hominibus non competit poteſtas judicandi, quaſi *regia* & prætoria, in Deum divinaque. 2. Quia Judicium cujuſcunque, præterquam Scripturæ ipſius, erroribus eſt obnoxium. 3. Proinde examinandum, ad Scripturæ lapidem lydium 1. Joh. IV. 1. 1. Theſſ. V. 21. collat. cum Jeſ. VIII. 20. Act. XVII. 11. adeoque, nemo poteſt ſtatui Judex, abſque turpi circulatione. 4. Solus Deus eſt auctor Scripturæ 2. Tim. III. 16. ſummus & *unicus Legiſlator* in Eccleſia Jac. IV. 12. unus infallibilis *Doctor* Matth. XXIII. 8. 10. 5. In utroque Teſtamento, id axiomatis Scripturæ ſoli, Deus tribuit, quando, obortis controverſiis, perpetuò ad Scripturas nos remittit Jeſ. VIII. 20. Luc. XVI. 29. 2. Pet. I. 19. Deut. XVII. 10. &c.

LII. Judæi olim habuerunt ſuos Pontifices, conſtitutione divina, ſoli familiæ Aharonis, adſtrictos, **Quid Pontificii?**
quibus ſuprema ſacrorum competebat ἐπισκοπὴ; qui tamen nullibi, controverſiarum circa Scripturas, appellantur Judices. Et Romani gentiles, ſupremos ſuos habebant Pontifices, a Numa Pompilio, oriundos, teſte Livio lib. 1. Hunc Feſtus ait, *Judicem atque arbitrum, rerum divinarum humanarumque fuiſſe.* Habent item Muhammedani ſuum Mufti, ſummum ſacrorum curatorem, *a quo*, inquit Busbequius, Epiſt. 3. *in rebus dubiis, tanquam a quercu Dodonæa, reſponſa petunt.* Pontificii, ut Papa ſuus, in propria cauſa, Judex ſupremus, ſecurus ſedeat; In hoc quidem congruunt, dari præter Scripturas, in terris, viſibilem quendam, & infallibilem, controverſiarum Judicem: ſed in partes abeunt, determinaturi, num Papa ſit, an Concilium œcumenicum, an Papa cum Concilio? Tum recurrit quæſtio, an radix infallibilitatis, ſit in Pontifice, an in Concilio? Et hinc porro, an poteſtas Papæ, ſit ſpiritualis tantum? an temporalis inſuper? Et hæc, an per ſe; an propter Eccleſiam tantum? Omnes Papam ſaltem faciunt, controverſiarum Judicem, & Scripturarum interpretem: his ratiunculis 1. *Quia iſtud prærogativæ, olim competierit Moſi & Aharoni* Exod. XVIII. 26. Deut. XVII. 8. & ſeq. Eccl. XII. 11. Hag. II. 12. Mal. II. 7. 2. Paral. XIX. 11. *ac Pontifex eorum ſit ſucceſſor.* Reſp. Negamus utrumque, nec tale quid evincunt, adducta loca, ut docebit ἐποψία. 2. Quia *Petrus olim fuerit, ſupremus controverſiarum Judex* Matth. XVI. 19. Joh. XXI. 16. Luc. XXII. 32. Act. XV. 7. Gal. II. 9. *ac Pontifex, ſucceſſione ſit Petrus* Reſp. Rurſus negamus utrumque, nec hoc probant adducta loca, inſpiciantur modo. 3. *Ultimum judicium, in controverſiis, ſit Eccleſiæ repræſentativæ* Matth. XVIII. 17. & XXIII. 2. Reſp. Eſt ipſum, quod quæritur, nec argumentum latet, in adductis locis: equidem, Judicium quoddam Eccleſiæ tribui Matth. XVIII. 17. agnoſcimus; ſed non *ultimum* ac *infallibile*, quippe, examinandum è Scripturâ Actor. XVII. 11. 1. Theſſ. V. 21. nec ulterius, Scribas ac Phariſæos, audiri Chriſtus vult, tanquam ſedentes *in cathedrâ Moſis* Matth. XXIII. 2. quam,

quando

quando & *quatenus*, docent ex Moſe. Confer Antagoniſtas Bellarmini, Ameſium &c.

Num privato cuivis, ſit relinquendum judicium controverſiarum?

LIII. 2. *Num ergo, privato cujusvis judicio, interpretatio Scripturæ, & judicium controverſiarum, ſunt relinquenda?* Cum Reformati Pontificios reprehendunt, quod ſibi Pontificem Romanum, conſtituant ſupremum Iudicem controverſiarum: illi retorſuri reprehenſionem, Reformatis impingunt, quod privatos quosvis, uſque ad mulierculas, faciant Judices controverſiarum. Sed perperam: 1. enim diſerte negant quæſtionem, perinde ac Pontificii. Proinde 2. Id tantum Orthodoxis, impingunt Pontificii; ſed per meram calumniam: interim Reform. 1. diſtinguunt judicium, in *publicum* & *privatum*. 2. Rurſus, publicum duplex faciunt, vel ſimpliciter & abſolutè *authenticum*, ac definitivum, conſcientias hominum, ad fidem obſtringens; tale negant, in terris exſtare, præter Scripturas, vel *limitatum*, ex miniſteriali vocatione, ac *diſcretivum*, declarans, quid per debitam inquiſitionem, repererit eſſe definitum in Scripturis, non ulterius ad fidem obſtringens, quam poſſit oſtendere Dei verbum eſſe, quod proponit. 3. Denique, privatum judicium, dicunt eſſe ſingulorum hominum, ſibi ſolis, *diſcernentium* ac probantium, quod proponitur, non aliis quidquam, ex ſingulari aliqua vocatione, declarantium. *Quomodo ergo determinabuntur lites de Religione?* Reſp. Ut negamus, ad controverſias theologicas dijudicandas, *viſibilem* aliquam in Eccleſia conſtitutam eſſe poteſtatem, quaſi regiam ac prætoriam: ita ſtatuimus, hominibus, à Deo impoſitum eſſe, officium inquirendi, communicari item donum diſcernendi, tam publicè quam privatim, inſuper indici ſtudium promovendi veritatis cognitæ ſcientiam ac praxin, pro vocationis eorum ratione, his denique adjungi, promiſſionem directionis ac benedictionis. Et hæc demum omnia, ad determinandas controverſias, ſufficere exiſtimamus.

An Scriptura ſit perfecta norma fidei ac vitæ?

LV. Quinta igitur cum Pontificiis controverſia, Scripturæ *perfectionem* reſpicit. Ubi quæritur; 1. *Sit ne Scriptura, ita perfecta, ut omnia dogmata, ad fidem ac vitam neceſſaria, complectatur?* Orthodoxi affirmant, his fermè argumentis: 1. Quia Scripturæ, nihil eſt *addendum* vel detrahendum Deut. IV. 2. Gal. I. 8. 2. Quia *omne conſilium* Dei, de noſtra ſalute exponit Act. XX. 27. collat. cum Cap. XXVI. 22. 3. Nos *perfectos* reddit ad ſalutem 2. Tim. III. 15. 16. 17. Confer quæ ſupra prompſimus §. XI. Judæi, ut legem ſuam *oralem*; Muhammedani, ut Alcoranum, ſartum habeant; Pontificii, ut infinitis ſuis ſuperſtitionibus, quas Scripturis ſuſtinere nequeunt, aliunde ſuccurrant

Objectiones.

1. utcunque, atque etiam Monarchiam ſtabiliant; quippe quam præcipiendo & prohibendo, conſulendo, non ita exercere poſſet Papa, ſi in Scripturis exſtarent, omnia ad ſalutem, creditu & factu, neceſſaria: negant Scripturam eſſe perfectam normam, fidei ac vitæ. Pontificii, his fere pugnant, ratiunculis: 1. Multa ſcitu neceſſaria, non continet Scriptura. E. g. (a) quod remedium fuerit fœmellis in V. T. contra peccatum originis: quod item maſculis, ante circumciſionem morientibus? (b) quomodo Gentiles quidam ſub. V. T. ſervati ſint? (c) nihil tradit de perpetua virginitate Mariæ. (d) de Paſchate, die Dominico celebrando. (e) de Pædobaptiſmo &c. Reſp. Aut illa non ſunt ad ſalutem ſcitu neceſſaria. qualia tertium & quartum horum; aut continet, v. g. (a) remedium univerſale, contra peccatum originis, aſſerit ſanguinem, ſeu *gratiam Chriſti*, ſub utroque Teſtamento 1. Joh. I. 7. collat. cum Act. XV. 11. *obſignatam* potius, quam *productam*, circumciſione Rom. IV. 11. Idem ad (b) reſponderi & applicari poteſt. Ad (c) dicimus, probare in N. T. *Pædobaptiſmum*: dicit enim diſerte, *omnibus* competere Baptiſmum, qui ſanguinis & Spir. Chriſti ſint participes Act. X. 47. & *infantes* ſanguinis ac Spiritus Chriſti, eſſe capaces Luc. I. 15. Jer. I. 5. Alia in hanc rem argumenta, ſuo loco promemus. 2. Multi Scripturæ libri, verè canonici, verè perierunt: tum è V. T. ut libri Nathanis ac Gadi 1. Paral. XXIX.
29. Ahiæ & Iddonis 2. Paral. IX. 29. Salomonis 1. 2.
Reg. IV. 32. tum è N. Teſt. Epiſt. ad Laodicenſes Coloſſ. IV. 16. & una ad Corinthios 1. Cor. V. 9. Reſp. Aut non fuerunt *Canonici*; aut *non perierunt*, argumento loci Matth. V. 18. Libb. Nathanis ac Gadi, in hiſtoriis *Samuelis* ac *Regum*, forte habentur, quorum nomina, iſthic omiſſa, in Chronicis Eſdras expreſſerit. Salomonis ſcripta quæ interciderunt, *Canonica* fuiſſe negamus. Epiſtolam *ad Laodicenſes* non agnoſcimus: meminit enim Apoſtolus Col. IV. 16. Epiſtolæ, non πρὸς Λαοδικεῖς ſed ἐκ Λαοδικείας. Si quæ ad Corinthios Epiſtola periit, non fuit Canonica 1. Cor. V. 9. ſe de eadem ipſa epiſtola loqui, innuere videtur præpoſitivus τῇ. Et ſac perierint libri quidam Canonici, (quod pernegamus) non tamen hinc, Scripturæ imperfectio *eſſentialis*, rectè conficietur, niſi demonſtratum antea ſit, habuiſſe iſtos libros, dogma aliquod ad ſalutem neceſſarium,
quod non habeant libri, qui jam dum ſuperſunt. 3. Aut 3.
ſinguli libri Scripturæ, ſingulatim ſunt perfecti, & omnia continent ad ſalutem neceſſaria; aut omnes: non ſinguli, quorſum enim tot? nec omnes; quia multi perierunt. Reſp. Et ſinguli libri ſunt perfecti *eſſentialiter*, quatenus ſuo fini ac tempori perfectè ſufficiunt; & totus Canon, perfectus eſt *integraliter*: ſi non, quatenus acceſſione librorum paulatim *crevit*; ſaltem quatenus *jam* exiſtit perfectus. Præterquam quod, periiſſe ullum librum Canonicum, jam
merito negavimus. 4. Poſtremum argumentum à 4.
traditionibus eſt, de quibus jamjam ex profeſſo.

An præter Scripturam, traditiones divinæ?

LVI. Quæritur. *An extra & præter Scripturam, dentur traditiones quædam, Chriſti & Apoſtolorum, quæ ſint verbum Dei, paremque cum verbo*

næ ſint neceſſariæ. *bo ſcripto auctoritatem obtineant.* Reformati, quamvis traditionem, cujus ope, ipſa ad nos pervenit Scriptura, ut neceſſariam admittant; nullas tamen traditiones, quæ ſint dogmata, aut præſcripta, præter Scripturas, neceſſaria, admittunt: 1. Quia Scriptura omnimode perfecta eſt, per §. XIX. 2. Quia traditiones ſunt *doctrinæ hominum*, quæ proſcribuntur Matth. XV. 9. Col. II. 22. 23. 3. Nulla talium traditionum exempla, proferri ab adverſariis poſſunt, quæ non facile poſſimus diſpellere. E. g. ea quæ §. præcedenti notavimus, de remedio peccati [illegible] &c. 4. Quia traditiones Pontificiorum ſunt (a) *incertæ*, dum unam eandemque traditionem, è Veteribus, alii affirmant, alii negant, eſſe Apoſtolicam. (b) *adverſæ* verbo Dei ſcripto. (c) quædam *fabuloſæ* ac ridiculæ. (d) *mutabiles*, varie enim mutatæ leguntur, Pro temporum, locorum & perſonarum circumſtantiis.

Quid pontificii?

LVII. Phariſæi, eo animo, quem, ad controverſiam præcedentem, repræſentavimus, negant; negant [illegible] *Conc. Trid.* Seſſ. IV. Pontif. his ratiunculis: 1. *Apoſtolus ad eas provocat* 1. Cor. XV. 3. Reſp. Notat *traditionis* vox, quamlibet *doctrinam*, quovis modo traditam, quamvis expreſſe in Scriptura contineatur 1. Cor. XI. 23. 2. Theſſ. II. 15. Ita 1. Cor. X 3. ut expreſſa ibid. doctrina, invicte arguit. 2. *Apoſtoli quædam tradiderunt, ergo non ſcripſerunt.* 1. Cor. XI. 34. Reſp. A. non cohæret: tradiderunt, ergo non conſcripſerunt: cum traditio (per reſponſionem immediate præcedentem) tam ſcripto fiat, quam viva voce. B. nec ſequitur, Apoſtolus quædam tradidit, quæ in *ea epiſtola* non proſtant ſcripta; ergo illa *nullibi* ſcriptura tradit, aut ſi ipſe non tradit, nullus Apoſtolus tradit ſcripto, nullus Propheta. C. Fac. tradiderit, quæ *non ſcripſerit*; qua ratione evincetur, ea eſſe ad ſalutem ſcitu *neceſſaria?* 3. *Chriſtus multa habuit Apoſtolis dicenda, quæ non poterant portare* Joh. XVI. 12. Reſp. (a) Hinc non ſequuntur traditiones. (b) Chriſtus, omnia quæ audivit à Patre, nota ſuis fecit Joh. XV. 15. adeo ut Spiritus S. non debuerit, niſi ἀναμιμνήσκειν ὅσα εἶπε Joh. XIV. 26. ( ) ergo non de novis quibuſdam *dogmatis*, adhuc accipiendis, Servator loquitur; ſed de talibus, quæ ipſe ſæpius docuerit; ſed à diſcipulis, propter infirmitatem, *percepta* non ſint, percipienda demum, ductu Spiritus venturi. 5. *Paulus ſuæ παραθήκης commemorat* 1. Tim. VI. 20. 2. Tim. I. 14. item *abs ſe audita, ſuis commendat* 2. Tim. I. 13. cap. II. 2. Reſp. Certè non *traditiones* Pontificias; ſed univerſum doctrinæ ſanæ *corpus*, ſuo Timotheo commendat, ut ad oculum patet 1. Tim. VI. 20. & 2. Tim. I. 13. 14. 6. *Paulus non vult de omnibus ſcribere, ſed de multis coram diſponere, τὰ λοιπά.* &c. 1. Cor. II. 34. Reſp. (1) Loquitur non de neceſſariis *fidei articulis*; ſed de *ordine* in Eccleſiis ſervando, quem, citra diſpendium ſalutis, poterant ignoraſſe. 6. *Johannes non voluit omnia atramento committere* 2. Joh. verſ. 12. & 3. Joh. verſ. 13. Reſp. Ergone quædam ſunt ad ſalutem neceſſaria, quæ in univerſis Bibliis, non proſtant? 7. *Nomina duorum Magorum, Apoſtolus, procul dubio, habuit à traditione* 2. Tim. III. 8. Reſp. (a) Probandum, Apoſtolum ea non habuiſſe, ex tum temporis exſtantibus monumentis *ſcriptis*; nec *inſpiratione* Spiritus S. (b) Non fuerunt dogmata fidei, ad ſalutem neceſſaria. 8. *Non haberemus Scripturam V. ac N. Teſt. nec ſciremus, libros Biblicos ſcriptos eſſe, ab iis, quorum nomina geſtant, niſi traditione Eccleſiæ, tum Judaicæ, tum Chriſtianæ.* Reſp. diſtinximus traditionem *Scripturæ*, ab ea quæ eſt *præter Scripturam* priorem amplectimur; poſteriores reſpuimus.

LVIII. Quæritur, an Scriptura, NUNC Eccleſiæ ſit neceſſaria? Enthuſiaſtæ, quod ſibi ſufficiant afflatus, Spiritus privati: & Pontificii, ut traditionem, magis habeant neceſſariam, lectionem minus, & Pontificis infallibilitatem, maxime; verbi Scripti neceſſitatem negant, ad hoc inſuper, ut magis extollant, neceſſitatem Pontificis Romani, a cujus ore pendeamus. Idque his rationibus: A. *Bis mille annis, ab Adamo ad Moſem, conſervata eſt Religio, ſola traditione: non eſt igitur Scriptura ſimpliciter neceſſaria.* Reſp. 1. Non dicimus eam *ſimpliciter* eſſe neceſſariam; ſed ex hypotheſi *voluntatis* divinæ, imperantis nobis verbum ſuum, ut ſupra vidimus. 2. *Tum temporis*, non *fuit* neceſſaria, ſupplente neceſſitatem, viva Dei voce; Ergo non *eſt jam* neceſſaria, ceſſante viva illa Dei voce; non ſequitur. 3. Conſervata eſt Religio, non tam traditione; quam viva Dei per Patriarchas voce. B. *Scriptura, cum poſtea exſtabant, erant ſolæ Judæorum, dum interim alii, qui non pertinebant ad Eccleſiam, ſola uterentur traditione: ut Job cum amicis ſuis, quin ipſi etiam Judæi, magis utebantur traditione, quam Scriptura.* Reſp. (a) Job & amici ejus, vixerunt *ante legem* Dei ſcriptam, & habuerunt *vivam* Dei vocem, ut apparet ex libro Job. (b) Cum piis, extra viſibilem Judæorum Eccleſiam agentibus, Deus *extra ordinem* egit; aſt hinc *ordinariam* Scripturæ neceſſitatem inficiari, tantundem eſt, ac ſi, ab *extraordinaria* Moſis & Chriſti ſuſtentatione abſque pane, velis inficiari neceſſitatem cibi ac potus. (c) Fatemur Eccleſiam Judaicam, ſed non niſi tempore Chriſti, & paulo ante, per corruptionem peſſimam, & ſæpiſſimè à Chriſto reprehenſam, tantundem tribuiſſe *traditionibus* Patrum Thalmudicis, ac Scripturæ; ſed inde non magis rectè, neceſſitas ſcripturæ abrogabitur: quam à corruptiſſima Pontificiorum praxi, ſuas traditiones Scripturis præferente, ſequitur, quod nobis liceat abrogare neceſſitatem verbi divini. C. *A Chriſti adventu, per multos annos, Eccleſia fuit ſine Scriptura.* Reſp. (a) Nunquam fuit, ſaltem à Moſe, ſine *omni* Scriptura. Habuit enim ſemper V. T. (b) quod

An Scriptura nunc Eccleſiæ ſit neceſſaria?

quod autem, ſine ſcriptis *Apoſtolicis*, aliquamdiu fuit; hoc inde factum, quia viva voce, primo Euangelium debeant prædicare, tum ſcribere. (c) *Viva Apoſtolorum*, adeoque Spiritus S. vox, neceſſitatem iſtam ſupplebat, quâ *ceſſante*, mox Apoſtolorum doctrina, ſcripto exſtitit conſignata: Unde Scripturæ neceſſitas, validiſſime roboratur. Contra *Orthodoxi*, neceſſitatem Scripturæ aſſerunt, multis argumentis, quorum aliqua prompſimus ſupra §. xx.

An Scriptura, fortuitis tantum occaſionibus ſit nata, abſque juſſu divino?

LIX. Quæritur, an Scriptura, fortuitis tantum occaſionibus, ſit nata, abſque juſſu divino? Reformati, non *lubitu proprio*; ſed *actos Spiritu S.* locutos *fuiſſe ſanctos Dei homines*, exiſtimant cum Apoſtolo 2. Pet. I. 21. Pro Argumentis proferunt (a) Mandatum *docendi omnes gentes*, per univerſum orbem, etiam futuras, uſque ad *conſummationem ſæculi* Matth. XXVIII. 19. 20. id quod fieri vix poterat, abſque omni ſcriptione. (b) Quibuſdam, expreſſo mandato, ſcribendi neceſſitatem dictavit. V. g. Moſi Exod. XVII. 14. & XXX. 27. & alibi: Jeſaiæ. Jeſ. VIII. 1. Jeremiæ, Jer. XXX. Habacuco cap. II. 2. Johanni Apoc. I. 11. Omnibus, pro mandato fuit, *inſpiratio* 2. Tim. III. 16. & *impulſus* Spiritus S. 2. Pet. I. 21. (c) Erant fideles Chriſti *legati* 1. Cor. IV. 1. 2. quorum non eſt, abſque mandato agere: unde *neceſſe* quidam habuerunt *ſcribere* Jud. verſ. 3. omnes nim. ii, qui ſcripſerunt. Pontificii, quo Scripturæ neceſſitatem elevent; Pontificis autem extollant, vulgus à Scripturis abſtrahant, & ad Papam alliciant; neceſſitatem Scripturæ negant, his fere rationibus.

Objectiones.

A. *Si doctrinam Religionis, ex profeſſo literis conſignare, animus Prophetis & Apoſtolis fuiſſet; tum, procul dubio, Catechiſmum, aut ſimilem librum confeciſſent, ſed hoc non egerunt, Ergo &c.* Reſp. (a) Conſequentia nulla eſt. (b) Etiam aſſumtio falſa eſt, nunquid enim catecheſes, & Syſtemata Theol. Epiſtolæ ad Romanos, Epheſios &c. tum dicta Scripturæ, quæ capita catechetica deſignant? Marc. I. 15. 2. Tim. I. 13. Tit. III. 8. & imprimis Hebr. VI. 1. 2. B. *Scriptio Apoſtolis non fuit imperata.* Reſp. Contrarium jamjam, item ſupra §. xx. abunde docuimus. C. *Oblatarum occaſionum, non autem juſſus divini, neceſſitate, ſcripſerunt Apoſtoli: Ergo* — Reſp. Subordinata non pugnant, ſcripſerunt mandato Chriſti, tanquam cauſa impulſiva *principali*; & occaſione oblata, tanquam *impulſiva* minus principali.

An Scriptura ſit, non tam perfecta credendi & vivendi regula, quam utile quod-dam monitorium?

LX. Hinc alia naſcitur quæſtio, annon Scriptura, potius dicenda ſit, utile quoddam *monitorium*, quam *perfecta regula* fidei & morum? Pontificii, ut perfectam credendi & vivendi regulam, non apud Scripturam; ſed apud Papam quærerent, ac proinde averſos a Scriptura, ad Papam pertraherent; prius eligunt, his ratiunculis:

Objectiones.

A. *Quod proprius ac præcipuus Scripturæ finis ſit, exhibere commonitorium quoddam, ſervandæ fidei* Rom. XV. 4. 2. Pet. I. 13. & III. 1. *tum quod ſtylus ejus, ſit plane pareneticus ſeu commonitorius.* Reſp. Sub-& coordinata non pugnant. Eſt *commonitorium*, ergo non eſt *Canon*; non ſequitur. Dicitur enim & Canon Gal. VI. 16. Phil. III. 16. — B. *Regula neceſſario debet eſſe adæquata regulato, id eſt, omnia & ſola continere quæ ſpectant ad fidem. Sed hoc neutiquam competit Scripturæ, quia traditiones inſuper requiruntur: Ergo* — Reſp. Minorem falſam eſſe docuimus ſupra V. §. V. etiam traditiones vanas eſſe §. XXXVIII. C. *Regula eſt opus continuum, Scriptura opus tale, non eſt; varias enim hiſtorias, conciones, vaticinia, carmina, epiſtolas continet.* Reſp. Antecedens verum eſt, de regula *proprie* dicta, ſeu *architectonica*; Scriptura autem regula appellatur, tantum metaphoricè, quemadmodum Eccleſia domus, ædificium, fundamentum &c. paſſim dicitur. Reformati poſterius affirmant, per rationes dudum præſtitas, §. IV. V. nec addemus, niſi quod alias, non haberemus, *divinam* Deo vivendi regulam, ac proinde, nec fidem divinam, nec obedientiam divinam: ubi enim Deus non loquitur; ibi etiam nos non poſſumus credere, & ubi non jubet, ibi etiam nos non poſſumus obedire: non loquitur autem, niſi in Scripturis. Si dicas, quæ in *monitorio* loquitur, etiam loquitur; reſpondebo; ſed quæ extra iſtud monitorium, ſunt credenda & facienda, Deus non loqueretur, ſi monitorium iſtud non eſſet perfecta regula credendi & faciendi. Quare miſeri ſunt Pontificii, & imprimis eorum vulgus, quibus Scriptura legere, prohibitum eſt: quoniam nullam habent, *divinam* quidem, Deo credendi & obediendi regulam; cum Pontifex non ſit Deus.

Pars Practica.

Praxis de Scriptura, octo uſibus abſolvitur.

LXI. Stat igitur, adverſus quoſcunque, *Scripturam eſſe, perfectiſſimam Deo vivendi normam.* Quare, pro praxi *prima*, Doctoribus & Eccleſiaſtis omnino incumbit, ejus *auctoritatem* divinam, ſuis, pro Cathedra pariter, & pro ſuggeſtu, ſæpe ac ſerio inculcare, urgere, nec, ut fit, tanquam *principium indemonſtrabile*, præſupponere.

Primus uſus de inculcanda Auditoribus Scripturæ auctoritate.

Scil. ut illam recipiant, *non pro ſermone hominum: ſed (ſicut revera eſt) pro ſermone Dei.* 1. Theſſ. II. 13. Cogitent.

A. Motivæ quinque.

1. Hoc eſſe primum Chriſtianiſmi *elementum*, primum ſcibile: τῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι— 1. Pet. I. 20. 21. Unde primum fermè, in pleriſque prophetiis, locum obtinet: — דבר יהוה אשר Hoſ. I. 1. Joel. I. 1. Jon. I. 1. Mich. I. 1. Item — כה אמר יהוה Obad. verſ. 1. &c. 2. Nec tantum eſſe Religionis elementum; ſed & unicum ejus *fulcrum ac fundamentum* Eph. II. 20. quod ante omnia, recte ac ſolide ſtruendum eſt, Architecto ſpirituali 1. Cor. III. 10. ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθει-

τίθεικα &c. 3. Quin tale fundamentum, ſine quo, nulla in auditoribus, poteſt ſubſiſtere, vel *fides*; vel *obedientia*. Quid enim eſt *fides*, quam aſſentiri quia *Deus dicit?* niſi ergo perſuaſus ſis, *Deum dixiſſe*, quæ proſtant in ſola Scriptura, ubi fides manebit? Rurſus *obedientia*, quid eſt, quam facere quæ Deus juſſit? Niſi ergo certus ſis; *Deum dixiſſe*, quæ jubentur in Scriptura, quomodo obedies? Unde Paulus 1. Theſſ. II. 13. *ἐδέξασθε, οὐ λόγον ἀνθρώπων; ἀλλὰ καθώς ἐστιν ἀληθῶς, λόγον Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν, τοῖς πιστεύουσιν.* 4. Quo magis in auditoribus viget, hujus *principii perſuaſio*; eo etiam magis vigebit, univerſus eorum *Chriſtianiſmus*, ſtudium bonorum operum, fuga peccatorum &c. adeoque amplior evadet meſſis, omnium laborum noſtrorum. 5. Quantus ſit numerus eorum, qui hanc Scripturarum *auctoritatem*, aut *ignorant*, aut etiam *inficiantur*, non modo extra Eccleſiæ Chriſtianæ ſepta; ſed & in ipſis ejus viſceribus! quantus item qui eandem *vellicant!* quantus denique, qui de ea *dubitant!* ne dicam, vix reperiri tam Chriſtianum, cui hic non ſubinde oboriantur ſubdubitatiunculæ.

Modus afferendi & urgendi Scripturæ divinam auctoritatem.

LXII. *Modus* autem, aſſerendi & urgendi, Scripturarum divinam auctoritatem, complectitur tria: A. Ut ſuos erudiant, quibus *adminiculis*, nobis innoteſcere queat, divina Scripturæ *auctoritas*: nim. 1. divinitatis *notis*, abs Deo Scripturæ impreſſis; puta (a) rerum ſcriptarum ſublimi divinitate. (b) partiumque omnium, accuratiſſima harmonia. (c) ipſius ſcribendi humili *majeſtate*, divinitatem undiquaque ſpirante; conferantur §§. IV. XXII. XXIII. XXX. XXXI. 2. Interna Spiritus S. perſuaſione 1. Cor. II. 12. non equidem *enthuſiaſtica*; quæ iſthanc veritatem, menti noſtræ veluti oggerat & inſtillet; ſed *illuminativa*, qua ipſa intelligendi vis elevetur, ut poſſit perſpicere eas divinitatis notas, quas Deus Scripturæ impreſſit. 3. Eccleſiæ teſtimonio, tanquam *medio* quodam ſecundario. B. Ut Scripturarum originem & auctoritatem, adverſus Ethnicos, & ethniciſſantes Pſeudo-chriſtianos, *aſtruant*, & evincant argumentis invictis, quibus egregiè, in hoc Chriſtianiſmi principio, roborabitur univerſus auditorum cœtus. Quæ qui ipſa argumenta, nos ſupra, ex parte promſimus §§. XXII. XXIII. C. Ut *dubitantibus* ac hæſitantibus, omnes *ſcrupulos* ſollicitè eximant, quales ſunt: *α*. qui *ipſam* Scripturæ *divinitatem*, concernunt: num ſcil. Scriptura ſit certo certius, Dei verbum? Cujus quidem dubitationis, *cauſa προηγουμένη* obſervatur, indulgere peccatis cognitis, ſeu contra conſcientiam: hoc enim facile, & plerumque fit, ut, quo *ſententiam* Scripturæ, adverſus peccata noſtra, declinemus, ejus *competentiam*, vocemus in dubium: *προκαταρκτική*, ſunt *ἐναντιοφανῆ*, impoſſibilia, quæ nobis occurrunt in Scriptura, unde eorum univerſalis veritas, divinaque auctoritas, in nobis coſpitare incipit: quas cauſas, tum tollemus, ſi ſedulo *abſtineamus*, ab omni *peccato* cognito. Tum vero, ſi: 1. in ſubſidium adhibeamus Commentatores; *ἐναντιοφανῶν, ἀτόπων* &c. enodatores; Junium, Spanhemium, Walterum, Maimonidem &c. Si 2. Cogitemus, alios, eo tempore, fuiſſe hominum mores, proverbia, dialectos, &c. adeoque mirum non eſſe, ſi ea percipere, non uſque adeo proclive nobis accidat. 3. Denique, intellectus noſtri tarditatem ac hebetudinem, incuſemus potius, quam Scripturæ *ἀκρίβειαν* 2. Cor. X. 5. *β*. Circa teſtimonium Spiritus S. cum (juxta Theologos) citra illud, de Scripturarum divinitate, nemo perſuaſus ſit, aut perſuaderi poſſit; & ego, v. g. illud nunquam ſenſerim, nec etiamnum ſentiam; qui Scripturæ divinitatem, rectè credidero? Reſpondetur uno verbo: teſtimonium iſtud Spiritus S. non conſiſtit *in enthuſiaſmo* quodam, qui iſthoc axioma, menti noſtræ, velut inſtillet & inſuſurret: *Scriptura eſt à Deo:* ſed in *illuminatione*, & elevatione intellectus noſtri, quo notas divinitatis, Scripturæ divinitus impreſſas, agnoſcamus ac diſcernamus: qua ratione, Spiritus velut *συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν* Rom. VIII. 16. Proinde, ſi admittimus divinitatis *notas*, & per eas, Scripturarum *auctoritatem* divinam; certi itidem, à poſteriori ſumus, de *teſtimonio* Spiritus S. quemadmodum, ex agnitione & dijudicatione objectorum, rectè concludimus facultatem videndi. *γ*. Circa *verſionum*, cum ſuis fontibus, convenientiam. Utut enim certus ſim, de veritate ac divinitate *fontium*, qui certus ero, de ſinceritate *μεταφράσεων?* cum linguæ primigeniæ, mihi ſint inacceſſæ? Reſp. 1. Omnes tranſlationes, quamvis in *minutioribus*, diſſentiant ac deficiant non paucis; in *eſſentialibus* tamen, quæ ſalutem noſtram propius concernunt, cum ſuis *fontibus* congruunt. 2. Id vero, linguarum primarum ignaris, conſtare poteſt teſtimonio, eorum quibus linguarum illarum facultas ſuppetit, quantumvis à fide Chriſtiana alieniſſimorum; Judæorum, Turcarum, Hæreticorum &c. horum teſtimonium, quamvis non ſit divinum; eſt tamen *moraliter* certum, & *infallibile:* quod teſtimonium externum 3. ſuo velut *σφραγῖδι*, *internè* obſignat Spiritus S. ſuos in *omnem veritatem ducens* Joh. XVI. 13. *Si quis enim voluerit, quod ipſe vult, facere; cognoſcet de doctrina, utrum ex Deo ſit* Joh. VII. 17. Proinde 4. quamvis linguarum originalium imperiti, certitudinem hujus conformitatis *grammaticam*, *ac ſcientiæ*, non habeant; habent tamen *ſpiritualem*, ac *fidei*.

Secundus uſus eſt de amore verbi divini. Ubi quatuor

LXII. *Secunda* igitur praxis, in univerſum omnes concernit, quibus *vivere Deo*, cordi eſt; ut nim. ejus *regulam* unicam, *diligant*, *magnificiantque* Pſal. CXIX. 127. 2. Theſſ. II. 10. Conſiſtit hic *amor* verbi divini: *α*. In *affectu* verſus Scripturam; adeo

concurrunt. Partes amoris. adeo prono, ut eam *ſuſpiciamus*, tanquam *Deum*, ſuo velut ore nobis loquentem, tanta ſcil. ſubmiſſione, *mandata*; tanta cura & averſatione *prohibita*; tanta voluptate deſiderioque, *promiſſa*; tanto denique *timore* ſollicitudineque, *minitata*; ac ſi *Deum* haberemus, coram talia loquentem 1. Theſſ. II. 13. β. *Appetitu* ac *deſiderio* vehementi, verſus illam, tanquam famelici verſus nutrimentum (eſt enim nutrimentum animæ) eoque conſtanti, & quotidie novo, velut ad *edendum* ac bibendum 1. Pet. II. 2. Job. XXIII. 12. Pſal. CXIX. paſſim. γ. *Conatu* ſerio & indefeſſo, ſibi comparandi copiam verbi divini, eoque utendi, fruendi, tanquam re, in qua animæ noſtræ, *vita* ſaluſque vertatur. Col. III. 16. Amos. VIII. 12. Pſal. XLII. 1. 2. Joh. VI. 17. δ. *Voluptate* ac dulcitie, ex uſurpatione ſacrarum literarum Pſal. I. 1. 2. & XIX. 10. 2. Cor. II. 15. 4. ε. *Odio*, fuga & deteſtatione omnium, quæ, quocunque modo, Scripturæ ſunt inimica, aut ejus uſum fruitionemque, conantur auferre imminuereque Pſal. CXIX. 104. 113. 128. 136. & XXXI. 7. ζ. Denique pia *ſollicitudine*, & anxio timore, ne quando verbi divini candelabrum, à nobis noſtriſque removeatur Apoc. II. 5. Amos. VIII. 12.

2. Motiva quare amanda Scriptura Septem. LXIV. *Ratione*, quibus moti, verbum Dei debeamus diligere, nobis ſuppetunt: A. ab ejus *ortu & auctore*, qui eſt, non *homo* aliquis vulgaris, vir ſapiens, aut magnus, aut Princeps aliquis, ac Monarcha ſecularis; ſed *Rex regum*, *Dominus dominantium*, Pater, Filius ac Spiritus S. Deus Opt.
1. Max. 2. Tim. III. 16. unde *oraculum* audit *Dei*. Rom. III. 2. Chriſtus Col. III. 16. Spiritus S. Act. XXVIII. 25. 2. Pet. I. 21. Quod ſi igitur ſcripta diligimus *hominum* piorum, ſapientum; quidni ſcripta Dei ſapientiſſimi, optimi? Cum præſertim, ſcripta quævis *humana*, falſitatibus, ignorantiis, vanitibus &c. ſint reſperſa: dum contra *divina* oracula (a) omnibus numeris ſunt *perfecta* ac ſatisfactoria, procul ab omni vanitate Pſal. XIX. 7. 8. (b) *ſapientiſſima* ibid. 7. 9. (c) *puriſſima* ac de-
2. fæcatiſſima Num. XII. 3. Pſal. XII. 7. B. *Amanuenſibus* ac organis, hominibus omnibus modis *optimis* V. g. Moſe, mortalium *mitiſſimo* Num. XII. 3. quicum Deus propterea, *facie* egit *ad faciem* Exod. XXXIII. 11. Salomone, Regum *ſapientiſſimo* 1. Reg. III. 12. Davide, viro *ſecundum* ipſum *cor Dei* Act. XIII. 22. Paulo. ſelecto Dei ad Gentes *organo* Act. IX. 15. Uno verbo, omnibus univerſim, *hominibus Dei Sanctis*, *actis Spiritu S.* 2. Pet.
3. I. 21. C. *Dogmatis* ſeu contentis, rebus excellentiſſimis, pariter & profundiſſimis, v. g. de Deo, attributis, perſonis, operibus, conſiliis ac decretis divinis, de lapſu, redemtione, vocatione, regeneratione, juſtificatione, adoptione, ſanctificatione & glorificatione hominis, dè fœdere Dei cum hominibus, & ſapientiſſima ejus, per tot ſecula, diſpenſatione, deque officiis hominis verſus Deum, proximum & ſemet ipſum, tum in ſtatu ſecundo, tum adverſo, in vita & in morte &c. rebus, ſcitu ſane digniſſimis, & maxime neceſſariis. D. Forma ac ſtructura, 4. præceptis & exemplis, imperatis & prohibitis, promiſſionibus ac minis, elegantiſſime variegata, cunctis ad praxin & ſalutem commodiſſimis. E. *Fine* ſeu *uſibus*, excellentiſſimis pariter & ampliſſimis: 5. unde ὠφέλιμος dicitur, non ad *aliqua* tantum; ſed ad omnia, ut nim. per eam *perfectus ſit homo Dei*, & *ad omne bonum opus*, *perfecte inſtructus*, F. *Efficacia*, unde δύναμις 6. ei tribuitur Rom. I. 16. Jac. I. 21. & ἐνέργεια Heb. IV. 12. 1. Theſſ. II. 13. Nec *vulgaris* hæc eſt; ſed ad gratiam, ad vitam ac ſalutem animæ, unde *verbum gratiæ* audit Act. XIV. 3. & XX. 32. item *verbum reconciliationis* 2. Cor. V. 19. *verbum vitæ* Joh. VI. 68. Phil. II. 16. *ſalutis* Act. XIII. 26. Heb. II. 3. quin nec *tenuis* ac levicula; ſed longe *maxima*, unde rebus, efficacia validiſſimis, aſſimilatur v. g. igni Jerem. V. 14. Luc. XXIV. 32. aquæ Jeſ. LV. 10. Deut. XXXII. 2. malleo Jer. V. 16. & XXIII. 29. gladio ancipiti Heb. IV. 12. &c. Imo & *multiplex* ac varia eſt ejus efficacia. (a) *illuminat* mentem Pſal. XIX. 8. 9. Act. VIII. 31. & XXVI. 17. 18. (b) *ſanctificat* cor Joh. XVII. 17. (c) *convertit* Pſal. XIX. 8. (d) *regenerat* Jac. I. 18. (e) *accendit* fidem Rom. X. 17. Gal. III. 5. (f) *penetrat* ac pandit occulta pectoris Heb. IV. 12. 13. 1. Cor. XIV. 23. 24. 25. (g) *roborat* 1. Joh. 2. 14. ut poſſimus omnia *vincere*, mundum, diabolum &c. (h) *Conſolatur* Rom. XV. 4. (i) ὁδηγεῖ Act. VIII. 31. &c. 7. G. Abſoluta ejus, ad vivendum Deo *neceſſitate*, de qua ſupra §. XX.

3. Modus amandi Scripturam, duobus conſtans: 1. Affectionibus quatuor. LXV. 3. *Modus* diligendi verbum Dei. Nec enim ſufficit diligere, ſed *recte* diligendum eſt. Et *hypocritæ* quandoque diligunt verbum, adeo ut, cum multo affectu audiant, recipiant, quin & in multis ei morigeros ſeſe præſtent Matth. XIII. 20. 21. Marc. VI. 20. Jeſ. LVIII. 2. Heb. VI. 5. Sit igitur affectus hic (a) *Sincerus*, profundus & intimus Matth. XIII. 5. 21. non *hærens* in labiis tantum, ut *dicamus*; nec in *externis*, geſtibus &c. ut veniamus ad auditionem, lectionem &c. ſed *radicatus* in corde, qualem paſſim exhibent Pſal. CXIX. & *Emauntici* Luc. XXIV. 32. (b) *Conſtans* ac perpetuus, quotidie novus, prout in fame ac ſiti accidit Pſal. I. 2. (c) *Superlativus*, excedens quemvis alium amorem: ut nim. *dulcius* nobis ſit verbum Dei, quovis *melle*, *charius* item ac carius, *auro purgatiſſimo* Pſal. XIX. 10. 2. Cor. II. 14. 15. Pſal. CXIX. 14. 72. 111. (d) *Univerſalis*, ſeſe extendens in omnes partes verbi Pſal. XII. 7. nec tantum in *Euangelium*, ejuſque promiſſiones; ſed & in *legem*, ejuſque comminationes: nec in ea tantum, quæ nobis ſunt ſecunda ac *grata*; ſed & in ea, quæ ſunt *adverſa* & gravia Jerem. XLII. 5. 6. & maxime in ea, quæ peccatis

Effectibus tribus. 1. noſtris ſunt maximè inimica. *Talis*, ſit amor verbi, qui: 1. Nos propellat, ad *gratitudinem* verſus Deum, ob factam nobis verbi ſui copiam, qua (a) clementiam *benefactoris*, & excellentiam *beneficii*, agnoſcamus *corde* Pſal. CXLVII. 19. 20. (b) utrumque celebremus *ore*. Ibid. & CXIX. *per totum*. (c) rependamus *opere*, fide puta & obſervantia rerum in verbo revelatarum Heb. IV. 2. Jer. XLII. 5. 6. &c. **2.** Qui 2. Nos urgeat, ad *ſtudium verbi* divini Pſal. I. 2. quod conſiſtit in religioſa ejus (a) lectione (b) auditione (c) meditatione (d) obſervatione. De quibus ſingulatim in ſequentibus. **3.** 3. In nobis accendat amorem, honorem, ſuſtentationem eorum; qui nobis, illud Dei verbum annunciant, explicant 1. Theſſ. V. 12. 1. Tim. V. 17. Gal. VI. 6.

4. Media accendendi amorem erga Scripturam. LXVI. 4. *Media*, accendendo huic amori, efficacia, ſunt: 1. frequens ac devota *conſideratio* verbi divini, quo ejus præſtantia, utilitas, ac neceſſitas, magis magiſque tibi innoteſcat. Ignoti enim nulla cupido. Addantur 2. *preces*, ut Deus illuminet intellectum, ad perſpicienda *mirabilia legis* Pſal. CXIX. 18. & accendat in voluntate appetitum verbi; quem, Pſaltes, Pſalmo jam nominato, frequentiſſime ſibi à Deo expetit. 3. *Studium* proficiendi è verbo Dei. Ut enim meſſis, agricolæ amorem ciet agri; ita fructus, verbi divini. 4. Denique, vivum & *efficax* verbi *miniſterium*, multum facit, ad accendendum verbi amorem; proinde tale quæratur, ambiatur &c.

Tertius uſus de contemptu, odio &c. verbi divini. LXVII. *Repugnat* huic amori: (1) *contemptus* & *vilipendium* verbi divini Jer. VI. 10. & VIII. 9. Amos. II. 1. Matth. XXIII. 27. 2. Paral. XXXVI. 16. (2) *odium* Job. XXI. 14. quo aures ei obturamus Pſal. LVIII. 5. 6. (3) *faſtidium* ac fuga Job. XXI. 14. Num. XXI. 5. Prov. III. 11. (4) *neglectus* Jer. XVIII. 18. & XIX. 15. Zeph. III. 2. (5) *reſiſtentia* Act. XIII. 45. & vituperatio. Jeſ. V. 24. Quibus ſceleribus Deus, A. graviſſima *denunciat* judicia Jer. VI. 19. & VII. 13. Prov. I. 12.—Matth. XXIII. 37. 38. Amos. VIII. 11. 12. Atque etiam B. *infligit* Act. XIII. 46. Apoc. II. 5.

Quartus uſus de ſtudio verbi divini, quadrimembris: 1. Quid LXVIII. Amorem verbi divini, *quarta* praxis excipit, ejus *ſtudium*. Quo continentur: (1.) *Auditio* Nehem. VIII. 1—7. Luc. X. 38. Rom. X. 17. (2.) *Lectio* Deut. XVII. 18. Joſ. I. 8. (3.) *Scrutatio* Joh. V. 39. & *ruminatio* Pſal. XXIII. 2. Collat. cum Levit. XI. 3. Pſal. CXIX. 97. 148. (4.) *Examinatio* & inquiſitio Act. XVII. 11. 1. Joh. IV. 1. (5.) *Conſultatio* cum peritioribus, in obſcurioribus Deut. XVII. 8. ſeq. Act. VIII. 30. 31. Matth. XIII. 36. (6.) *Confabulatio* ſeu συζήτησις, cum aliis Luc. XVIII. 31. & XXIV. 27. Deut. VI. 6. Urget hujuſmodi *ſtudium*: A. divinum *mandatum*, **2 Quod** tam V. quam Nov. Teſt. *Illius* quidem, loca plurima huc faciunt: e. g. Deut. VI. 6. 7. 8. 9. Joſ. I. 8. 9. Jeſ. VIII. 20. Pſal. I. 2. *Hujus* autem Joh. V. 39. Col. III. 16. Jud. verſ. 17. Urgent B. *exempla*: *Biblica* pariter. v. g. Davidis Pſal. CXIX. Jobi, Job. XXIII. 12. Eunuchi Act. VIII. 28. Beroënſium, ibid. cap. XVII. 11. Timothei 2. Tim. III. 14. 15. & *Eccleſiaſtica*, v. g. Hilarionis, Magdeb. *Cent.* IV. *cap.* X. Johannis Ægyptii, apud Baron. *ad Ann.* CCCIX. Waldenſium, qui integros Scripturæ libros, v. g. Jobum, Pſalmos, Proverbia, memoriter exactiſſime quandoque tenebant, ac recitabant. Quin & Principibus, Scripturarum lectionem in deliciis fuiſſe, apud hiſtoricos certum eſt. V. g. Eliſabethæ Angliæ Reginæ, ejus ſorori Annæ Grajæ, Georgio Rakoki Patri, Tranſylvaniæ Principi, aliiſque. **3. Quare** Commendat G. *rei* ipſius: 1. *dignitas* & præſtantia, quam ſummatim exhibuimus, Cap. I. §. XXXIII. & hujus capitis §. LXII. 2. *Jucunditas*, ac dulcedo hujus *ſtudii* Pſal. CXIX. 14. 15. 16. 70. 72. 103. Jer. XV. 16. Apoc. X. 9. 10. 3. *Utilitas*, ſupra omnia alia ſtudia, quam notavimus locis jam citatis. Conf. 1. Tim. IV. 8. Unde in Thalmude, *Sanhed.* dicitur, hominem *conditum* eſſe לעמל תורה, *ad opus legis* 4. *Neceſſitas*, quod abſque hoc ſtudio, non poſſimus *vivere Deo*: nec hic per *gratiam*; nec poſt hac, per *gloriam*. Eſt enim Scriptura, ut habet theorema noſtrum, *ſola regula vivendi Deo*, proinde abſque Scriptura, *mortui* erimus Deo &c. 5. *Promiſſiones*, ſtudentibus à Deo factæ Pſal. I. 2. 3. Prov. VIII. 34. 35. &c. 6. Denique *turpitudo*, pericula, mala, tot ac tanta, quæ *neglectum* verbi divini manent Prov. XIII. 13. &c. Conf. §. LXV. Interim & *modus* hujus ſtudii attendendus, quo: **4. Quomodo.** (a) procedat, ex ſincero verbi *amore* & cupiditate Pſal. CXIX. 143. & I. 2. (b) remotis aliis quibuſvis *curis* ac negotiis Luc. VIII. 7. (c) propoſito legitimo *ſcopo*, diſcendi & agendi Jac. I. 22—26. Adhibita inſuper (d) *diligentia*, qua *ſcrutemur* Joh. V. 39. (e) *aſſiduitate*, *dies noctesque* Pſal. I. 2. (f) *ſimplicitate* cordis. 2. Cor. I. 12. (g) *precibus* Pſal. CXIX. 18. & XXV. 4. (i) *praxi*, ibid. verſ. 5. Conferatur de *ſtudio verbi divini*, Hoornb. *Theol. pract.* lib. I. cap. 3.

Uſus quintus, de lectione verbi divini: trimembris. Scil. 1. Quod. LXIX. Studium iſtud, cum peculiariter ſeſe profundat, in lectionem, auditionem, interpretationem, meditationem, collationem & praxin; de ſingulis horum ſingulatim, ſed breviter. Sit ergo *quinta* praxis, in *lectione* verbi divini; tam *publica* Deut. XXXI. 11. 12. Col. IV. 16. Luc. IV. 16. Neh. VIII. 6. quam *privata* Col. III. 16. Quam (1.) urgent mandata Deut. XVII. 18. Joſ. I. 9. Apoc. I. 3. Jac. I. 23. 24. Act. VIII. 30. & XVII. 11. **2. Quare.** (2.) ſuadent exempla 2. Reg. XXII. 8. Act. VIII. 30. & cap. XVII. 11. (3.) commendant motivæ, 1. *Generales*, quæ, mutatis mutandis, ſuppetunt à §. *præcedenti*. 2. *Speciales*, ab iis, quas *lectio* peculiarius præſtare poteſt, v. g. (a) Parat *notitiam* rerum divinarum 2. Tim. III. 15. (b) *Confir-*

mat

mat verbum auditum. Hinc Beroënſes, à Paulo audito, ad Scripturæ lectionem ſe conferebant Act. xvII. 11. (c) Confirmat animum, in *virtute* Chriſtiana. Unde Regi Iſraëlitico, *lectio* præſcribebatur Deut. xvII. 19. (d) Juvat adverſus *tentationes*, *gladius verbi* Eph. vI. 17. (e) perpetuam *meditandi* materiem ſuggerit Pſ. I. 2. (f) Poſſet item pro motiva eſſe, *temporum* noſtrorum ratio, quæ verbi divini uſum, nobis faciunt tam liberalem, tam copioſum, præ ſuperioribus ſub Papatu, ubi nefas fermè erat, Scripturam aſpicere, &c. Fiat interim *lectio* animo: **3 Quomodo.** 1. *Attento*, *μετὰ μυστικῆς ἡσυχίας* ut verba ſint, velut *in corde* noſtro Deut. vI. 6. 2. *intelligente* Matth. xIII. 19. Act. vIII. 30. 3. *Avido*, quo *oblectatio* noſtra, ſit *in lege* Dei Pſal. I. 2. atque verbum *recipiatur*, *μετὰ πάσης προθυμίας* Act. xvII. 11. 4. *fideli* Heb Iv. 2. 5. cum congruis *affectibus: gaudii*, circa promiſſiones; *triſtitiæ*, circa judicia; *metus*, circa comminationes &c. Jeſ. LxvI. 1. 2. Reg. xxII. 11. 19. 6. cum diligenti *aſſiduitate* Pſal. I. 2. Joſ. I. 8. Pſal. cxIx. 44. 45. 60. 7. animo *puro*, *τὰ* enim *ἅγια*, *τοῖς ἁγίοις*, Matth. vII. 6. Exod. xIx. 10. 11. &c. Conferantur generalia de *ſtudio*, ex §. *præced.*

Uſus ſextus, de auditione verbi, itidem trimembris: ſcil. 1. Quod 2. Quomodo. LXX. *Sexta praxis*, *auditionem* verbi concernit, Quam rurſus: 1. Urget mandatum Deut. v. 1. & vI. 4. Prov. I. 8. & Iv. 1. Jeſ. Lv. 3. Luc. xvI. 29. Matth. xvII. 5. Suadent exempla v. g. Davidis Pſal. LxxxV. 9. &c. 11. Commendant motivæ, tum *generales* §, LxII. indigitatæ: tum *ſpeciales*, quæ ſuppetunt partim à *verbo* audito, ejuſque *præſtantia*, qua aurum eſt purgatiſſimum Pſal. xIx. 11. *dulcitie*, qua mel, ibid. *efficacia*, qua ignem aliaque refert, ut ſupra monuimus §. xxI. Partim ab *auditus* uſu & neceſſitate, ad converſionem Pſal. xIx. 8. 1. Pet. I. 23. ad fidem Rom. x. 17. partim ab *auditoribus*; quibus indicium præſtat regenerationis Joh. vIII. 47. ſinceritatis Joh. x. 27. timoris Dei Act. xIII. 16. Aſt. III. præcipuum eſt, **3. Quomodo.** in *modo* audiendi Luc. vIII. 18. Qui in *tribus* conſiſtit. (1) Debita animi *præparatione* Eccl. Iv. 17. & v. 1. Exod. xIx. 14. 15. quippe à quâ, *fæcunditas* ac fructus auditionis, multum dependet Pſal. LxxxI. 11. Ad quam, quinque potiſſimum concurrunt: I. Ut *animum* noſtrum, tempeſtive *componamus*, ad reverentiam, humilitatem, devotionem, cogitatione præſentiæ divinæ Eccl. v. 1. 11. Procul à mente noſtra, *removeamus præjudicia*, aliaque vitia, quibus verbi meſſis impeditur 1. Pet. II. 1. Jac. 1. 21. item ſollicitudines, cogitationes vanas, carnales, mundanas; III. *Excitemus appetitum* ac deſiderium, verbi audiendi, *ἐπιποθήσατε* 1. Pet. II. 2. Pſal. cxIx. 40. quemadmodum Beroënſes, *μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐδέξαντο λόγον*. Act. xvII. 11. & Sergius Paulus *ἐπεζήτησε* &c. Act. xIII. 7. Excitatur autem *appetitus* iſte, conſideratione (a) *dignitatis* & excellentiæ verbi Joh. vI. 68. Act. v. 20. (b) *efficaciæ* Rom. I. 16. Heb. Iv. 12. Jeſ. Lv. 11. 2. Cor. II. 15. 16. (c) *utilitatis* Pſal. xIx. 7. 8. &c. Iv. Animum *præmuniamus* propoſito; nos ſimpliciter & abſolutè, citra exceptionem ac delectum, recepturos, *quicquid* nobis revelatum fuerit: ſive *comminationes* ſint; ſive *promiſſiones* Jer. xLII. 5. 6. Pſal. cxIx. 6. Act. x. 33. Exod. xxIv. 7. v. *Precibus* apud Deum ſeriò agamus, ut auditioni noſtræ, ſua gratia adſpiret, quo ſalutaris nobis exiſtat Pſal. xxv. 4. 5. & cxIx. 4. 5. (2) Congrua animi *diſpoſitione*, *inter audiendum.* Quo ſpectat: A. Ut audiamus cum *attentione* mentis Prov. II. 2. exemplo Lydiæ Act. xvI. 14. Mariæ Luc. x. 39. turbæ Act. vIII. 6. Quæ quidem attentio, *inquiſitionem* poſtulat Jeſ. LvIII. 2. & *explorationem* Rom. xII. 2. B. Cum *intentione* voluntatis, obſervandi quæ dicuntur Pſ. cxIx. 106. 6. C. Cum *fide* Joh. v. 24. Hebr. Iv. 2. Jeſ. LIII. 1. Ea enim, nos *inhæremus* verbo Pſal. cxIx. 31. & verbum ipſum, *inhæret* atque inſeritur nobis Jac. I. 21. *inſititius ſermo* &c. D. Cum *ſpe*, promiſſa exſpectantes, & vitam Joh. v. 39. Pſal. cxxx. 3. E. Cum *charitate* 2. Theſſ. 2. 13. F. Cum *reverentiâ*, timore ac tremore Jeſ. LxvI. 2. G. Cum *humilitate* Act. x. 33. Jac. 1. 21. H. Cum *obſervantia* Deut. v. 1. Jac. 1. 22. (3) Officiis, quæ *auditionem ſequi* debent, puta 1. *Memoriâ* circumferre audita Jac. I. 13. 14. 15. 2. *Ruminare*, volvere animo Luc. II. 51. Pſal. cxIx. 15. 16. 3. *Repetere* cum aliis, & conferre cum eis Deut. xI. 18. 19. 4. *Exſequi* audita, per omnem vitam Pſal. cxIx. 60. Conf. Hoornb. *Theol. Pract. lib* 1. *c.* 3. Ameſ. *Medul.* lib. 2. cap. 8. *Caſ. conſcient.* lib. 4. cap. 11.

Uſus ſeptimus de interpretatione Scripturæ. LXXI. Cum autem, citra genuinum Scripturæ *ſenſum*, omne earundem *ſtudium*, quod legendo, audiendo &c. impenditur, vanum plane ſit: neceſſum omnino eſt, ut pro *ſeptima* praxi, Scripturarum *interpretatio* ſucedat; ſeu illa, *Scholaſtica* ſit, ſenſum genuinum quærens; ſeu *Eccleſiaſtica*, efficaciam potiſſimum practicam; ſeu *Privata*, utrumque ſuo modo ambiens. Eſt autem, multis **Motivæ** modis neceſſaria, Scripturæ interpretatio. Quoniam ſcil. (1) nonnulla occurrunt in ſacra pagina, primo intuitu *obſcura* & *δυσνόητα* 2. Pet. III. 16. (2) Dei omnipotentis, *verba vivifica*, in ea proponuntur Joh. vI. 68. quæ, accuratiſſimam in homine requirunt penſiculationem. (3) inibi de negotio *ſalutis æternæ* agitur, quæ genuino nititur ejus ſenſu 2. Tim. III. 15. (4) profundiſſima eſt ingenii humani, in divinis *ſomnolentia*,, gravedo ac tarditas 1. Cor. II. 14. (5) mira eſt *Satanæ*, & ſatellitum hæreticorum, in pervertendis divinis monumentis, *malitia* & aſtutia 2. Cor. xI. 3. Quamobrem religioſa Scripturarum interpretatione, miſellis omni modo id eſt agendum, ut genuinum earundem ſenſum, certo conſequamur.

LXXII. Sunt

Media interpretandi, Literatorum.

LXXI. Sunt autem, *media* in hanc rem, duum
generum: alia *literatos* concernunt, qualia ſunt
(a) ſufficiens *linguarum* primigeniarum, *Hebrææ*,
Chaldææ, *Græcæ* peritia (b) prudens *Logices* uſus,
ad methodicam Sacri textus analyſin. *Quamvis e-
nim auctores ſacri, non ſcripſerint, ſecundum artem;
ſed ſecundum gratiam, quæ ſupra omnem artem eſt;
attamen ii qui de arte ſcripſerunt, in eorum ſcriptis,
artem invenerunt.* Ait Ambroſ. Epiſtol. 8. Pariter
& (c) *Rhetorices* uſus, ad perſpiciendos tropos & fi-
guras ejuſdem (d) *Philoſophiæ* adminiculum; quo-
niam, præter myſteria; pleraque Scripturæ, in
Philoſophia quoque ſunt obvia (e) *Hiſtoriæ* Sacræ,
cum humana collatio. Nec non (f) Cum fonti-
bus verſionum, tam veterum, quam moderna-
rum, diverſorum idiomatum παραλληλυχία, im-
primis LXXII. Interpretum Veteris; & Syriacæ N.
Teſtamenti. (g) Prudens Orthodoxorum commen-
tariorum uſus. Sic tamen (h) ut linguas omnes,
artes, hiſtorias, verſiones, commentarios, ſuo
quæque loco relinquamus, nim. ut *ſubſerviant*,
non *dominentur* Scripturis.

Media quorumvis.

LXXII. Hæc literatos potiſſimum concernunt:
alia *quoſvis* promiſcue: 1. *Preces*, pro ſapientia ſpi-
1. rituali Jac. I. 5. quâ perſpiciamus *mirabilia* in lege
Pſal. CXIX. 18. pertingamus ad fundum Joh. IV.
2. 11. 2. Eodem *gratiæ ſpiritu* imbuti, ad Scriptura-
rum accedamus interpretationem, quo conditæ
ſunt. h. e. oculis *puris* Matth. v. 8. mente *illumina-
tâ* ac defæcatâ Eph. I. 18. Hæc eſt *unctio* quæ *nos
3. omnia docet* I. Joh. II. 27. 3. Scripturam conti-
nuò verſemus, animo *ſubmiſſo* ſeipſum *abnegante.
Si quis* enim *ſibi videtur aliquid ſcire, nondum quic-
quam ſcit, ſicut oportet* I. Cor. VIII. 2. Homines
enim elati, præjudiciis turgentes, qui à propria
ſapientia omnia exſpectant; qui Scripturæ men-
tem aſſequerentur? Conf. Prov. XI. 2. Pſal. XXV.
4. 9. Matth. XI. 25. 4. Aſſueſcamus Scripturarum
lectioni ac ſtudio, *conſtanti* pariter ac *methodico.
Conſtanti* inquam Pſal. I. 2. Col. III. 16. Joſ. I. 7.
Deut. VI. 6. 7. 8. 9. quo nim. ſenſus Scripturæ,
familiaris nobis fiat, unaque facilis: atque etiam
methodico Pſal. I. 23. methodus enim, ut *memoriæ*
5. fulcrum; ita & intellectus *lumen* eſt. 5. Inſtructi
accedamus *analogiâ fidei*, quam ὑποτύπωσιν Apo-
ſtolus deſignat, ὑγιαινόντων λόγων 2. Tim. I. 13.
quamque commendat Rom. XII. 3. 6. Adverſus
quam nullus eſt admittendus Scripturæ ſenſus.
Quo etiam ſpectat, ut cautè ac prudenter obſer-
vemus, univerſalem Scripturarum *concordiam* &
harmoniam. Licet enim a diverſis, diverſo tem-
pore locoque, conſcriptæ ſint: attamen ab uno
Spiritu inſpiratæ; unde ſemper ſibi ſimiles, & ſi
quæ ſit diſcordia, non in Scripturis; ſed in mente
noſtra eſt. Quicquid autem ἐναντιοφανὲς, in Scri-
pturis occurrit, ab hoc quintuplice fonte, videtur
oriundum: (1) quod phraſis, aut verbum quod-
dam, in diverſis locis, diverſo ſenſu uſurpetur.
Aut (2) Quod verba eadem, non de eodem argu-
mento, aut ſubjecto, in diverſis locis loquan-
tur. Aut (3) Quando de eodem, ſed non de eâ-
dem ejus parte, loquuntur. Aut (4) de eodem;
ſed diverſo reſpectu. Aut denique (5) de diverſo
tempore. Singula exemplis demonſtrare, proclive
foret, ſi brevitatis ſtudium ferret. 6. Scripturam 6.
Scripturis interpretemur, exemplo Petri Act. II.
25—32. *Ubi apertius ponuntur ſententiæ, ibi diſcen-
dum eſt, quomodo in locis intelligantur obſcuris.* Ait
Auguſtin. de *Doctr.* Chriſt. lib. III. c. 25. Neque
enim Scriptura difficultatem offert, quin una ope-
ra, monſtret ejus remedium. Juvat 7. Ut Scrip- 7.
turarum œconomiam, h. e. librorum ordinem, ſin-
gulorum ἐπιγραφὰς, tempus quo ſunt exarati, au-
ctorem, conſcribendi occaſionem, ſcopum, &
præcipuas partes, habeamus in animo, & in
promptu. Sic ideam habebimus, ac ſceleton cu-
juſque libri, unaque opera clavem, & q. directo-
rium nauticum, quod *ſcopum* monſtret ſcriptoris,
& *media*, quibus ſcopum conſequitur. Omnibus
illis 8. Praxis accedat, qua perceptis utimur. *Si* 8.
*quis enim, voluerit facere voluntatem ejus, hic doctri-
nam cognoſcet, num ex Deo ſit Joh.* VII. 16. 17.
Conf. Pſal. CXIX. 98. 99. 100. Is enim, *divinas
Scripturas rectè legit, qui verba vertit in opera.* In-
quit Bernard. in *Tractat. de ord. vitæ.* Sunt alia in-
terpretandi adminicula, grammatica, rhetorica,
logica, hiſtorica. Conferantur de his, Glaſſ. Phi-
lol. Sacr. 2. part. 2. Walter. in *Officin. Bibl.* Thec. 2.
articul. 5.

Uſus octavus de Meditatione, quadrimembris: 1. Quid ſit Meditatio.

LXXIII. *Octavus* hujus loci uſus, eſt de *me-
ditatione* verbi divini. Circa quam tanto erimus
uberiores, quanto Aſcetæ noſtrates circa eam, vel
ſunt rariores; vel contractiores. Univerſum ne-
gotium, his 4. particulis complectemur, dicturi
1. *Quid* ſit meditatio. Solet eam Scriptura indi-
gitare nominibus, quandoque *metaphoricis*, v. g.
quando *ruminare* appellat, quod animalium mun-
dorum, erat proprium Deut. XIV. 6. itemque ver-
bum acceptum, *comedere* Jerem. XV. 16. Ezech.
III. 1. 2. 3. Apoc. X. 9. &c. Quandoque magis
propriis v. g. *ſtudere* Pſal I. 2. *ſcrutari* Joh. V. 39.
Pſal. LXXVII. 7. *conferre in corde* Luc. II. 19.
διαλογίζεσθαι cap I. 29. Conf. Pſal. XIX. 15. & XLIX.
4. & CXIX. 97. 99. &c. Sumimus autem vocem hoc
loco, non *ſtrictiſſimè*, quatenus diſtinguitur à co-
gitando, conſiderando, contemplando &c: ſed *la-
tius*, ut omnia iſta connotet. Ita vero, nihil aliud
nobis eſt, quam *fixa quædam ac ſtata, omnium a-
nimæ facultatum actuatio, ad hoc, ut non modo,
verbi divini ſenſum aſſequamur genuinum*, mente:
ſed & vim ejus experiamur, corde. Dicitur *actua-
tio facultatum animæ*, id eſt, intellectus, volun-
tatis & affectuum, velut *convocatio*, & *applicatio* ad
hoc vel illud thema; eaque, non ſuperficialis ac
per-

perfunctoria: ſed *fixa* ac compoſita, quâ verbum velut *ἐνοικεῖ ἡμῖν* Col. III. 16. *Finis* duplex (1.) ut verbi genuinum *ſenſum* aſſequamur, mente, qualis ferme ſolet eſſe meditatio Studioſorum, quæ huc tantum vergit, ut intelligant. (2.) Ut verbi percepti, *vim* & efficaciam experiamur in corde, *καὶ καρποφοροῦσι* Luc. VIII. 15. Hæc generalis eſt hujus meditationis deſcriptio. Complectitur autem in ſpecie: A. *Memoriam* verbi auditi ac lecti Luc. II. 19. Prov. II. 1. Pſ. CXIX. 11. Eccl. IX. 1. & *recordationem* Deut. IV. 39. Mal. IV. 4. B. *Examinationem*, collationem ſuper eo: vel ſecum, per ſoliloquia Luc. II. 19. vel cum alliis Deut. VI. 6. 7. & XI. 18. 19. Luc. XXIV. 14. 15. 17. C. Diſtinctam, ſingularum particularum, *obſervationem*, ponderationem, applicationem: dum ex ſingulis verbi divini particulis, ceu fibris ac quaſi venis, ejus velut quinteſſentiam, nobis exſugimus & extrahimus. Uti aromata bene fricari ſolent, ut exhalent odores &c.

2. Quod meditandum. LXXIV. 2. *Quod* ſit meditandum, exigunt, *tum mandata* Joſ. I. 8. Hag. I. 3. Coll. cum verſ. 5. Joh. V. 39. Col. III. 16. Luc. IX. 44. Prov. II. 1. *tum exempla* Davidis Pſal. LXXVII. 7. & XIX. 15. & CXIX. 97. 99. 103. 140. Salomonis Prov. XXIV. 32. Mariæ Luc. II. 19.

3. Quare meditandum? LXXV. 3. *Quare* meditandum? nim. quia (a) Verbum Dei, eſt *cibus* quidam animæ, unde *pani* comparatur Amos VII. 11. *lacti* 1. Pet. II. 2. 1. Cor. III. 2. *melli* Pſal. CXIX. 103. hiſque nos *paſcere* dicuntur miniſtri Jer. III. 15. Jam autem cibus, quorſum ſpectat? niſi ad comedendum & quid comedere verbum? niſi *meditari* Jer. XV. 16. (b) Proinde, non proderit verbum, niſi probè meditatum; ſicut cibus non prodeſt, niſi maſticatus, in ſtomachum demiſſus, ibidemque, continua agitatione, calefactus & concoctus. Hinc, citra *meditationem*, verbum eſt, velut *abſque radice* Matth. XIII. 11. nec eſt *ἔμφυτος λόγος* Jac. I. 21. (c) Meditatio multum prodeit, ad illuſtrandum intellectum, corrigendam voluntatem, excitandos affectus, ducendum nos in vero, pariter ac bono Prov. VI. 22. 23. uſque adeo, ut in ea, *beatitudinem* noſtram reponat Pſal. I. 2. (d) Si quæ videtur, verbo Dei admixta cruditas, difficultas, ambiguitas; aut ab hæreticis ei affricetur peſtilentia, facilè deprehendetur, ſeriâ ac conſtanti meditatione, quemadmodum maſticando, heterogenea facilè deprehendimus in pane. Alias rationes vide apud Hoornb. *Theol. pract. lib*, 1. *cap*. 3.

4. Quomodo meditandum? Ubi quatuor obſervanda: 1. LXXVI. 4. Denique, *quomodo* meditandum, ubi notanda: 1. *Meditaturi* qualificatio, ut nim. (a) ſit *renatus*, ac regeneratione illuminatus, naturâ enim cæci ſumus Eph. IV. 17. 18. nec *homo ψυχικὸς percipit ea, quæ ſunt Spiritus* 1. Cor. II. 14. Jeſ. VI. 9. (b) corde ſit *purus*, purgatuſque à peccatis: tales demum, *Deum vident*, ac divina Matth. V. 8. (c) *vacuus* curis temporalibus Matth. XIII. 22. (d) *conſtans* ac fixus, in meditandi propoſito, nec ullis, ullius artibus, avocabilis Nehem. VI. 2. 3. **2.** 2. *Circumſtantiarum* delectus, puta: A. *loci*. Hic eſto ſolitarius, ac ſecretus; ſeu domi Matth. VI. 4. 6. 8. ſeu ruri Cant. VI. 11. 12. exemplo Iſaaci Gen. XXIV. 63. Servatoris Marc. I. 35. Matth. XIV. 23. Johannis, in deſerto Luc. I. 80. Davidis, in lectulo Pſal. XVI. 7. & VI. 7. B. *temporis*, ſeu matutini Pſal. V. 4. ſeu veſpertini Gen. XXIV. 63. ſeu nocturni Pſal. XVI. 7. perinde fermè eſt, modo (a) *ſtatum* ac fixum, ad hoc, ſeponamus tempus quotidie Pſal. LV. 18. (b) *ſolenniſſime*. diebus dominicis, exemplo Johannis Apoc. I. 10. quippe quos, ad meditandum opera *ἐξαιρέτως*, Deus videtur ſecreviſſe Exod. XX. 11. (c) *extraordinariè*, quotieſcunque ſcil. vel benedictionibus, vel afflictionibus, ad hoc Deus, nos velut inviat: id eſt, diebus, vel *jejunii* Thren. III. 19. 20. 40. vel *hilaris* ſolennitatis Pſal. CIII. 1. 2. 4. C. *Geſtus*. Fit enim, vel ſtando Luc. XVIII. 11. 13. vel jacendo Dan. IX. 18. vel obambulando Gen. XXIV. 63. ſeu genubus flexis, & oculis Actor. VII. 55. ac manibus elatis Pſal. XXVIII. 2. &c. quod perinde ferè eſt, modo tales adhibeantur geſtus, qui animum maximè erigunt, ad devotionem & attentionem. D. *Subjecti* vel thematis, quod hic eſſe debet, non vanum, aut mundanum, aut naturale, aut politicum, aut hiſtoricum: ſed *ſpirituale* ac divinum Pſal. CXIX. 37. 54. v. g. Deus, ejuſque attributa, opera, creatio, providentia, redemtio &c. 3. *Impedimenta* hic removenda, qualia α. Societas prava Act. II. 37. cum verſ. 14. Pſal. CIV. 35. **3.**
β Curarum mundanarum multitudo Luc. X, 41, γ. Ignorantia Pſal. CXIX. 99. δ. Naturalis animi noſtri, ab hoc exercitio, averſio Luc. XXIV. 25. ε. Cogitationum vaga aberratio Matth. XV. 8. quæ compeſcenda Pſal. XLII. 6. 12. & XLIII. 5. 4. *Ordo* **4.**
denique, premendus eſt in meditando, idque: A. Penes *ingreſſum*; ubi præparatio adhibenda, qualem, circa auditionem verbi, ſupra deſcripſimus §. XLVI. mutatis enim mutandis, eadem præparatio, hic adhiberi poterit. B. Penes *progreſſum*, ubi certâ methodo, in meditando eſt agendum, ut mens ab uno ad aliud, commode traducatur. Hæc varia, à variis premitur; nobis arbitraria maximè arridet, modo non ſit inconſtans & *ἄτακτος*. Hæc ſaltem duo, in ſingulis argumentis ac textibus, ſunt inquirenda: *primo*, quid *veri* habeat, ad judicium formamdum; *tum* quid *boni*, ad affectus excitandos, itemque ad mores corrigendos. Et univerſum hoc: *primò* eſt *proponendum*; *dein confirmandum*, Scripturæ dictis, exemplis ac rationibus, *porro explicandum* per partes *denique applicandum*, ut in meditatione concionum, fieri aſſolet. C. Poſtremum circa *egreſſum*, ubi ſpectandum, ut à meditando non ante deſiſtamus, quam

aſſecuti

aſſecuti fuerimus, Scripturæ genuinum ſenſum, in *intellectu*; vim item & efficaciam, in *voluntate*, juxta & affectibus. Spectant huc, atque conferri poterunt, quæ de ſtudio verbi divini; ſupra egimus. §. XLIV.

Uſus nonus de colloquiis Scripturarius.

LXXVII. Meditationem, & ſoliloquia de verbo Dei, ſequuntur ὁμιλίαι, συζητήσεις, colloquia Jeſ. I. 4. quibus, meditata cordis, ore profundimus ad alios, deque iis ἀντιβάλλομεν, ad ædificationem reciprocam Rom. I. 11. 12. Urgent hujuſmodi confabulationes ſacras, 1. Dei mandata Deut. VI. 7. Eph. IV. 29. Col. III. 16. 1. Theſſ. V. 11. 1. Pet. IV. 11. Joſ. I. 8. Prov. V. 2. Suadent 2. exempla. Davidis Pſ. CXIX. 97. cum verſ. 172. & LXXI. 15. Jobi, cap. IV. 3. 4. Abrahami Gen. XVIII. 10. Emaunticorum Luc. XXIV. 15. 17. Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους?

Motiva.

LXXVIII. Commendant complurima: 1. ſunt indices animi ſpiritualis ac cœleſtis. Quo enim repletum eſt cor, eo redundat os Matth. XII. 34. Conf. Pſal. CXIX. 11. 15. collat. cum verſ. 13. perinde ut Gileadita, ex ſuo שבלת Jud. XII. 6. agnoſcebatur. 2. Acuunt intellectum, erigunt voluntatem ad bonum, confirmant memoriam. 3. Propagant cognitionem Dei, juxta cum virtutibus quibuſvis Chriſtianis: fidem, ſpem, charitatem, ſicut prava colloquia, corrumpunt 1. Cor. XV. 13. Luc. XXIV. 17. cum verſ. 23. 4. Excludunt diſcurſus vanos, inutiles, noxios 1. Cor. XV. 33. &c.

Obſtricti ad hoc oſtiarii.

LXXX. Vigere hujuſmodi pia colloquia debent, tum inter *quoſvis* promiſcue, doctos pariter & indoctos Col. III. 16. Eph. IV. 29. 1. Theſſ. V. 14. 15. tum ſingulatim: in ſtatu quidem *œconomico* inter conjuges 1. Cor. XIV. 35. inter Parentes & liberos Deut. IV. 9. & VI. 7. & 10. Pſal. LXXVIII. 5. 6. Eph. VI. 4. Gen. XVIII. 13. Prov. IV. 3. 4. & XXXI. 1. 2. 3. 2. Tim. I. 5. & III. 15. *politico*, inter quoſvis cives; viros & fœminas; ſenes & juvenes, quibus aliqua Scripturarum obtigit peritia Tit. II. 3. 4. Sic Aquila & Priſcilla cum Apollo Act. XVIII. 26. Abigail cum Davide 1. Sam. XXV. 25. Nominatum, inter Reges ac Principes Deut. XXVII. 11. 19. Pſ. CXIX. 172. Imprimis in ſtatu *Eccleſiaſtico*, inter Paſtores & auditores Mal. II. 7. 1. Tim. IV. 2. Matth. III. 7.—Nec inter quaſvis tantum perſonas, vigere debent hujuſmodi ὁμιλίαι ſed quovis etiam tempore ac loco Pſ. I. 2. & CXIX. 97. Deut. V. 17. Nec ſemel tantum per vitam, ut Judæi, ſemel tantum circumcidebantur; nec ſemel quotanis, prout ſemel tantum ſuum celebrabant paſcha: nec ter etiam, prout ter aſcendebant Hieroſolymam; nec diebus tantum Sabbathi; ſed quotidie, dies noctesque h. e. mane ac veſperi, ſemper & ubique Pſ. I. 2.

Impedimenta.

LXXXI. Obſtruunt hujuſmodi exercitia ὁμιλητικά: (a) Ignorantia Scripturarum, rerumque divinarum Luc. XXIV. 25. (b) Accedit, tædium ac faſtidium rerum ſpiritualium Jer. VI. 10. (c) Animus carnalis, mundanus Matth. VII. 18. & XII. 34. 35. (d) Μέριμναι βιωτικαί, quibus cor adeo ſcatet, ut non poſſit, niſi ὁμογενῆ, eructare Luc. XXI. 34. & X. 11. (e) Conſortia prava 1. Cor. XV. 23. (f) Educatio ſobolis depravata. Conf. Prov. XXII. 6. (g) Cor putridum Gen. VI. 5. Matth. XII. 34. (h) Pudor perverſus. Conf. Pſ. CXIX. 46. Rom. I. 16.

Adminicula.

LXXXII. *Promovent* contra, ſi: 1. A vitiis jam deſignatis abſtineamus, & contrariis virtutibus aſſueſcamus. 2. Animum imbuamus, cognitione Scripturarum, rerumque divinarum, ut ſuppetat, de quo ſermocinemur Matth. XII. 35. 3. Diſcamus *linguam Canaan* Jeſ. XIX. 18. eamque à Deo expetamus Pſ. CXIX. 43. & CXLI. 3. & LI. 17.

Modus.

LXXXIII. Hæc conſecuti, operam etiam demus: (1) ne quid temere, imprudenter, aut per *jocum*, de Deo efferamus ac divinis. Ut Judæi Jeſ. XXVIII. 10. aut per *abuſum* Act. XIX. 13. aut per *contemptum* 2. Pet. III. 3. 4. aut etiam per λογομαχίαν 2. Tim. II. 17. & cap. III. 13. aut per *faſtum*, altum ſapientes 1. Cor. IV. 6. (2) inter colloquendum, pro ſcopo, ob oculos habeamus A. *Gloriam* divinam Jac. III. 9. B. Proximi *ædificationem* 1. Theſ. V. 11. (3) Ut admitamur earum rerum habere, aut aſſequi notitiam accuratam, de quibus colloqui nobis propoſitum eſt Rom. XV. 14. Pſ. XXXIX. 2. (4). Cogitandum, ante quam colloquamur, ubi, quando, & quibus loquendum, ut appoſite loquamur Prov. XXV. 11. & captum noſtrum excedens, non ſuſcipiamus Pſal. CXXXI. 1.

Uſus decimus, d. obſervatione, ſeu praxi verbi, iudem trimembris. 1. Quod 2. Quare

LXXXIV. Adhuc unus ſupereſt, hujus loci uſus, nempe de praxi, & *obſervatione* verbi divini. Quam 1. exigit tot mandatis, Deus in Scriptura Deut. XVII. 9. 10. Joſ. I. 16. 17. 18. Pſ. CXIX. 33. 34. Prov. VII. 1. Jeſ. II. 3. LV. 3. Matth. VII. 24. & V. 19. Luc. VIII. 15. & XI. 28. Joh. XIII. 17. Jac. I. 22. Apoc. I. 3. Commendant 2. rationes efficaciſſimæ, quibus patet: (1) Hunc eſſe *finem* omnis ſtudii, quod impendimus verbo Dei Deut. V. 1. (2) Hunc fore *beatum*, non qui tantum legit & audit; ſed qui inſuper *facit* Jac. I. 25. Joh. XIII. 17. (3.) *Nocere* verbum Dei, *non obſervatum* 2. Cor. II. 16. Luc. XII. 47. Hebr. VI. 7. 8. &c. (4) Contra omnibus modis *prodeſſe*, ſtudioſe *obſervatum* &c. Obſervabimus autem, Si A. *generatim* quidem, non contenti, legendo, audiendo & meditando; inſuper (α) *fidem* univerſaliter habeamus omnibus Act. XXIV. 14. 15. 16. (β) Nobiſmet *applicemus* Pſal. XXVII. 8. ad hoc enim ſubminiſtratur nobis verbum Dei Rom. XV. 4. prout Apoſtoli, ſibi applicant dicta Chriſti Matth. XXVI. 22. & XIX. 25—27. (γ) Noſmet, *votis* ac juramentis, ad obſervationem univerſalem, aſtringamus Jer. XLII. 5. 6. Pſalm. CXIX. 106. B. *Speciatim*, ſi: *Amandata* ac prohibita, ſubmiſſa proſequamur *obedientia*, illa faciendo; hæc vitando 2. *promiſſionibus*,

fixa

fixa ac firma *innitamur* animi fiducia Pſal. cxxx. 5. 3. *Comminationis* excipiamus, cum *timore* Jeſ. LXVI. 2. 4. *Narrata* credamus &c. Confer quæ in hanc rem ſupra habuimus Cap. 1. §. §. 36 — 40. & quæ ſuo loco habebimus, in cap. *de Obſervantia.*

CAPUT TERTIUM, DE DISTRIBUTIONE THEOLOGIÆ.

Ad Text. 2. Tim. 1. verſ. 13.

Exemplar teneto, ſanorum ſermonum, quos à me audiſti, in fide & charitate.

Tertium Theologiæ præcognitum de Distributione Theologiæ. Textus reſolvitur & exponitur.

I. Artificium iſtud vivendi Deo, cujus *norma* eſt Scriptura: certis *partibus* repræſentare, & *judicio* conducit, & *memoriæ*. Docente & commendante Apoſtolo, verbis præfixis.

II. *Quibus parænesin complectitur, de S. Theologia, à Timotheo ſervanda & obſervanda, ſecundum eſſentiales ſui partes*, fidem *ſcil. &* charitatem. *In qua tria occurrunt expendenda:*

1. Diſtributum, *quod eſt, ὑποτύπωσις ὑγιαινόντων λόγων*, exemplar ſanorum ſermonum. *Id intelligit, quod appellatione* Theologiæ, *communiter indigitatur. Hæc ipſi*
   - א. Ὑποτύπωσις, ſeu σκιαγραφία, exemplar, forma, ſyſtema, ſyntagma, complexus veritatum theologicarum, **een ontwerp / een kort begrijp.** *Metaphora, juxta* Bazam, *à pictoribus deſumpta. Apoſtolus innuit, rerum theologicarum* compagem methodicam, Theologis, omnino neceſſariam eſſe.
   - ב. Ὑγιαινόντων λόγων, ſanorum ſermonum. *Materia eſt ſyſtematis Theologici, de qua ſupra vidimus* cap. primo.
   - ג. Ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, quos à me audiſti. *Cauſa eſt organica, materiæ Theologicæ. Debet enim niti*, fundamento Prophetarum & Apoſtolorum Epheſ. II. 20. *De quibus ſupra vidimus* cap. 1. & II.
2. Diſtributio, *ſeu partes diſtributi;* ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, in fide & charitate. *Seu hæc verba referas ad* ἔχε, *ut exprimant partes Theologiæ* habitualis; ſeu ad *ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων, ut partes dicant, Theologiæ* ſyſtematicæ *ac* doctrinalis, *parum refert: cum illa non ſit, niſi hujus ἀποσκιμάτιον quoddam: niſi fortè, cui non repugno, ad utramque malis referre, cum ſubordinata non pugnent: ſufficit, has eſſe partes Theologiæ, ſeu* habitualis; *ſeu* doctrinalis: *ſeu, quod optimum,* utriuſque. Notandum, quod *fides*, reſpiciat credenda potiſſimum, & *charitas*, facienda, ſeu *obſervantiam.*
3. Praxis *ſeu officium, circa diſtributionem obſervandum,* ἔχε, teneto, habeto. *Hoc eſt:* (a) ſerva, *aut tibi compara, ut circumferas ubique.* (b) obſerva, *ut ad eam, tuas διδασκαλίας componas.* (c) *tuas item diſceptationes cum ἀντιλέγουσι, inſtituas.* (d) *denique, & univerſam praxin tui, juxta & tuorum dirigas: qui fines præcipui ſunt, tum ὑποτυπώσεως, tum partium ejus,* fidei *ſcil.* ac charitatis.

Pars dogmatica.

Partes Theologi ſunt fides & charitas.

III. Pro ratione ſcopi noſtri, è textu, impræſens nil aliud conficiemus, quam: quod *optima ſanctæ Theologiæ, ſeu Religionis Chriſtianæ diſtributio, fiat in fidem & charitatem.* Quippe cui, non modo Scripturæ applaudunt *teſtimonia* Pſal. XXXVII. 3. 1. Tim. 1. 19. Joh. XIII. 17. atque etiam *exempla*; quando, his partibus conſtabat Theologia Pauli, tum *habitualis* Act. XXIV. 14. 15. 16. Tit. III. 8. tum *doctrinalis*, ut patet è pleriſque ejus Epiſtolis, quæ ſeſe, in duas haſce partes fermè diſpeſcunt, prout videre eſt, in eâ quam ad Ramanos, Epheſios, Coloſſenſes &c. condidit: ſed & conſenſus orthodoxæ antiquitatis. Sic Cyril. Hieroſolym. Catech. 4ta. Τῆς εὐσεβείας τρόπος, ἐκ δύω τούτων συνέστηκε: δογμάτων εὐσεβῶν ἀκριβείας, καὶ πράξεων ἀγαθῶν. Anaſtaſius item Nicenus, in *Bibliothec. Patr.* quærit: *Quodnam eſt ſignum perfecti Chriſtiani?* & reſpondet; *fides & bona opera.* Plura vide, tum veterum, tum recentiorum teſtimonia, apud Polon. *Syntagm. lib. 2. cap. 1.*

Probatur Scripturis.

IV. Nec

Confirmatur quatuor rationibus: Prima.

IV. Nec deſunt, hujus diſtributionis, rationes: *Primo* enim, ſi objectum Theologiæ ſpectes; deprehendes, eam partibus ejus quam accuratiſſimè congruere, quod nervose dicit Amesius: *Partitionis hujus proprium eſt* (*quod in genuina artis cujuslibet diſtributione requiritur*, *quod fluat ex objecti natura. Cum enim vitæ ſpiritualis* (*quod objectum proprium eſt Theologiæ*) *principium ſeu actus primus*, *ſit fides*; *& ſecundus actus*, *vel operatio*, *ex illo principio emanans*, *ſit obſervantia*: *neceſſario ſequitur*, *iſtas duas genuinas eſſe*, *Theologiæ partes*, *nec ullas alias eſſe quærendas. Medl. lib.* 1. *cap.* 2. §. 2. *Deinde*,

Secunda. ſi cum diviſo conferas, diviſionem iſtam; videbis (quod in omni legitima diviſione requiritur) partes, ſuo toto, eſſe quam accuratiſſimè *adæquatas.* Neque enim, quicquam deprehenditur in Theologia, quod non ſubſit alterutri harum partium: neque quicquam ſub his partibus comprehenditur, quod non ſpectat ad Theologiam. Quin

Tertia. *tertio*, partes, non tantum ſunt adæquatæ diviſo; ſed etiam, ſibi immediatè *contradiſtinctæ* (quod præterea, in genuina diſtributione exigitur) ut enim in *vita naturali*, duo iſta obſervamus; actum ejus *primum* & *ſecundum*, ſibi invicem contradiſtinctos: ita in *vita ſpirituali*, *fides* & *charitas*, quæ duabus iſtis, vitæ naturalis partibus, reſpondent; ſibi invicem adverſantur. Non dicam *quarto*, ipſam

Quarta. Theologiam *naturalem*, quæ rudera habet Theologiæ *revelatæ*, huic diſtributioni applaudere. Nunquid enim Philoſophia, quatenus Theologiam repræſentat naturalem, in Metaphyſicis, ſeu Pneumatis ſuis, exhibet Philoſophorum *fidem*; & in Ethicis &c. eorum *obſervantiam* & charitatem, ut habet Amesius loco citato. Alias rationes habet *Polanus*, loco jam nominato, quas non lubet deſcribere.

Explicatur tribus membris: Primum.

V. Reſtat itaque, ut breviter expediamus, quo ſenſu, fidem & charitatem, pro partibus Theologiæ habeamus. Hic: A. *fidei* voce, non fidem *tantum* intelligimus, *quæ* creditur, ſeu res credendas; nec fidem *tantum*, *quâ* credimus, ſeu habitum, credendi: ſed conjunctim, fidem *quâ* credimus, prout connotat fidem, *quam* credimus: ſicut *charitate*, ſeu obſervantia, omnia univerſim com-

Secundum. prehenduntur, praxeos Theologicæ officia. Porro B. dum has agnoſcimus Theologiæ Chriſtianæ partes, non *eſſentiales* tantum volumus, quæ univerſum Theologiæ corpus, diſſecent; ſed & *integrales*, quæ ſingulis Theologiæ membris competant. Habet enim, quilibet ejus articulus, ſuam *theoriam*, ſeu fidem; & *praxin*, ſeu obſervantiam, ut

Tertium alibi cap. 3. monuimus. Denique C. partes iſtas, *diſtinguimus* quidem inter ſe, tanquam ſua natura, ac præceptis diverſas: at nequaquam *divellimus*. Uſu enim & exercitio, pari ſemper paſſu gradiuntur. Et ſic quidem diſtinguimus, ut *primum* locum ſortiatur fides, *ſecundum* obſervantia. Actiones enim vitales, nullæ poſſunt elici, niſi præexiſtente vitæ principio.

Pars elenchtica.

Examinantur contrariæ, aut diverſæ diſtributiones Theologorum.

VI. Porro, cum rectum ſit ſui ac curvi norma; ex dictis facile eſt perſpicere, quid ſentiendum, de diſtributionibus diſſonis. Nempe, quamvis nolimus, ſimpliciter & ἀποτόμως, rejicere omnes alias, ſeu *verbis*; ſeu *rebus* etiam ipſis, utcunque à noſtra diverſas: cum, peculiari cujuſque Auctoris ſcopo, ſæpè perquam congruant: attamen, ſi *accuratam* quæras & *adæquatam*; vix invenies, quam huic præferas.

Quæritur, An Socinianæ, & Arminianæ diſtributiones, ſint genuinæ?

VII. Quæritur, an Socinianæ & Arminianæ diſtributiones ſint genuinæ? Sociniani, ut Chriſto, deitatem quæ eſt ab æterno, abrogarent, & Chriſtum Deo contradiſtinguerent; Theologiam in duas partes diſpeſcunt: alteram de Deo; alteram de Chriſto. Et quia Euangelium eorum, quod coincidit cum ipſorum Theol. duabus partibus abſolvitur; præceptis & promiſſis Chriſti: hinc duobus iſtis, præceptis & promiſſis, omnia θεολογόμενα contineri, arbitrantur. Ab his non procul ſunt, Remonſtrantes Apologiſtæ, qui, ne pro Socinianis (a Reipublicæ noſtræ communione, legibus civilibus, ſecluſis) habeantur, licet, in plurimis capitibus, revera ſint; partem addendam cenſent, diſtribuendo eam in tres partes: de fide divinorum promiſſorum, obedientia divinorum præceptorum, debita Scripturis reverentia. Quæ, verbis quidem, diſcrepare videntur, a Socinianis; ſed revera coincidunt. Iſta omnia, in hoc ſeſe exonerant, ut a rebus Chriſtianis, ὁμοούσιος Chriſti deitas, æquivalens pro peccatis noſtris ſatisfactio, fides in Chriſtum, ut eſt receptio ejus, velut unici noſtri Redemtoris, aliaque Chriſtianiſmi eſſentialia, eliminentur. Hinc, iſtæ diſtributiones 1. non modo, ſuo diſtributo, ſunt ſtrictiores: ſed etiam 2. textui noſtro, eiſque Scripturæ locis, juxta & argumentis, quibus obſervationem, jam ante roboravimus, è diametro ſunt adverſæ. Non addam 3. quod ipſum Chriſtianiſmi fundamentum, mille Scripturæ teſtimoniis jactum, quod nim. *cognitione* Dei & Chriſti practica Joh. XVII. 3. & ſola in utrumque *fide*, ſervemur: funditus evertant. Nec pro ſuis iſtis diſtributionibus, ſolenniter diſputant Adverſarii; ſed ſuis tantum hypotheſibus, eas ſecure committunt.

Pars practica.

Uſus primus reprehenſionis. Penes quem occurrunt:

VIII. Supereſt igitur, ut uno atque altero verbo, *praxin* hujus capitis delibemus. Uno, inquam, & altero verbo, quoniam praxis, non tam in ipſa *diſtributione*; quam in *partibus* diſtribuentibus, impoſterum ex profeſſo recenſendis, hæret. *Prima* itaque

1. Peccata reprehendenda. itaque hujus loci praxis, eos reprehendit, ſeu Theologos, ſeu Chriſtianos, qui partes iſtas Religionis eſſentiales, tam arctè inter ſe complicatas, peſſimè divellunt, eoque Religionem, velut enecant. Peccatum iſtud duobus modis, ferè committitur: primò quidem *theoreticè*, ab eis Theologis, qui: 1. fidem ita ſectantur, ut charitatem negligant, quos atro carbone Apoſtolus notat 1. Cor. XIII. 1. 2. Qui 2. ſpeculationibus potius, ac diſceptationibus *de fide*, intenti ſunt; quam ipſimet *fidei* 1. Tim. VI. 3. 4. 5. Adeoque 3. fidem, potius docendo premunt, *quam* credimus; quam *qua* credimus: ſecundò *practicè*, ab his, qui, vel: A. fidei tantum operam dant, ut eam: 1. *Sciant* tantum ſibi 1. Cor. VIII. 1. 2. 3. 2. aut *edifferant* aliis Tit. 1. 16. 3. aut *tueantur* adverſus obloquentes Rom. 11. 18. 19 20. Vel B. fidem pariter & obſervantiam ſeu charitatem, *verbo* quidem profitentur, *re* negligunt: adeoque ὑποτυπώσεως Theologicæ, *fidem* quidem urgent & *charitatem*; ſed non *in fide & charitate* Jac. II. 18.

2. Argumenta reprehenſoria. Illi omnes, his potiſſimùm argumentis, veniunt reprehendendi: 1. quod fide gaudeant, quæ eſt *mortua* Jac. II. 17. adeoque fide, quæ non eſt fides. Fides enim *mortua*, perinde fides non eſt, atque homo mortuus, revera homo non eſt, 2. Inſuper, Theologi aut Chriſtiani, non ſunt Rom. 11. 19. — niſi admodum ὁμωνύμως: quippe, altera Theologiæ ac Chriſtianiſmi parte eſſentiali, eâque longè præcipua, mutili 2. Tim. III. 5. Adeoque 3. iſthac ſua Theologiâ, ejuſque profeſſione, licet verâ, ſeſe mendaces præſtant Tit. 1. 16. Apoc. II. 2. & III. 1. Porro 4. Deum, juxta & ſemetipſos, proſtituunt Rom. 11. 17—25. Ac proinde 5. cum omni iſthac ſua Theologia, ejuſque profeſſione, utcunque ſpecioſâ, olim à Chriſto certo certius rejiciendi ſunt. Matth. VII. 22. 23. Conf. Theol. cap. 1. §. XXXVI—XL.

Uſus ſecundus adhortatorius de Theologiæ partibus conjungendis. IX. *Secunda* hujus diſtributionis praxis, omnes *excitat*, ut quæ conjuncta ſunt in ſe, ac tam arctè conjunguntur, à Spiritu S. in textu & alibi, *fidem* ſcil. & *obſervantiam* ſeu charitatem, conjungant *docendo* pariter & *agendo*. Hoc eſt, non modo utramque Theologiæ, ſeu Religionis Chriſtianæ, *partem*, fidem & obſervantiam, ſectentur ſerio; ſed &, *in fide & obſervantia*. Seu, quod idem eſt, non utramque tantum partem, diſcant ſibi, ac doceant alios *theoreticè*; ſed &, in utraque parte, fide & obſervantia, ambulent *practicè*. Quoniam autem iſthæc praxis, cum ea, quam ſupra habuimus, loco jam citato, ferè coincidit, ne actum agamus; ſuffecerit hic, eo digitum intendiſſe. Porro diſtinctam tum *fidei*; tum *charitatis* contemplationem, tam *theoreticam*, quam *practicam*; in ſuum, quamque locum οἰκεῖον reſervamus.

X. Pro corollario, ſubjiciemus σύνταξιν, univerſæ hujus Theologiæ. **Delineatio totius hujus Theologiæ.** Conſtat ea: 1. *Fide*, quam octo libris, dudum exegimus, & 2. *Obſervantia*, quæ habebit: א Theologiam *moralem*, de virtutibus ac vitiis *ſimplicibus*, per tres libros: quorum *primus*, habebit *generalia* de obedientia: ejus naturam, normas, legem. Scit. & conſcientiam, affectiones & partes: *ſecundus*, *Religionem*, ſeu officia verſus Deum: *tertius juſtitiam*, ſeu officia erga proximum: ב. Theologiam *Aſceticam*, ſeu virtutes compoſitas, in uſu & exercitio, libris itidem tribus. Horum primus, occupabitur: tam *generalioribus*, de *vita* Chriſtiana, ejuſque conſtitutione, incremento & contrariis, prophanitate & hypocriſi: tum *ſpecialioribus* officiis: α. Circa *Deum* cognoſcendum, diligendum, colendum: tam *publice*, verbi divini, lectione, auditioneque, precibus, Sacramentis; quam *privatim*, domeſticis. β. Circa *proximum*, ubi de ſolitudine, de converſatione, eaque: tum *generaliter*, in conviviis, in contractibus; tum *ſpecialiter*, cum hominibus: (1) certæ *qualitatis*, cum afflictis, lapſis, bonis, malis. (2) certæ *conditionis*: cum amicis, cum inimicis, per reconciliationem, aut litigationem judicialem. (3) certi ordinis, domeſtici, politici & eccleſiaſtici. γ. Circa *ſemetipſum*, tam in *vita*; quam in morte. In *vita* quidem occurrent: A. *Generalia*, circa vocationem, cibum & potum, veſtitum, recreationes, ſacrorum ordinationem, juxta *tempora* S. diem dominicum, jejunii, euchariſticam, quotidianam. B. *Specialia*: primo in rebus *ſecundis*, libro ſecundo. Ubi primo *generaliter* de proſperitate, & de mundo, ejus ſcil. abuſu, uſu, vanitate: ſecundo *ſpecialiter*, de vanitate bonorum: *animi*, ſapientiæ &c. corporis, valetudinis — *fortunæ*, opum —: ſecundo, in *adverſis*, ubi rurſus, 1. *Generaliter* de cruce, ejuſque ortu, variis ſcil. tentationibus Diaboli — 2. *Specialiter* de cruce, ex malis: α. *corporis*, ex morbis — β. *Fortunæ*, ex paupertate — γ. *animi*, ex malis; *partim* ἀλόγοις, confuſis ſcil. terroribus — *partim* λογικοῖς, puta: (a) in variis deſertionibus ſpiritualibus (b) dubitationibus, circa amorem Dei, electionem — Hactenus de officiis circa *vitam*, agmen claudent, quæ circa *mortem* diſtinentur, ejus ſcil. meditatio, contemtus, & præparatio.

THEOLOGIÆ THEORETICO-PRACTICÆ, LIBER SECUNDUS,

De Fide in Deum Triunum.

CAPUT PRIMUM, DE

FIDE SALVIFICA.

Ad Text. Joh. I. verſ. II. 12.

Ad ſuos venit, & ſui eum non acceperunt. Quotquot autem eum acceperunt, dedit eis poteſtatem, qui filii Dei fierent, **nempe** ***iis, qui credunt in nomen ejus.***

Primâ Theologiæ ac vitæ ſpiritualis pars, eſt fides.

I. Vita illa *Dei*, cujus *normam* præſtat Scriptura, perinde ut *naturalis*, duos actus concludit: *primum*, quo *poſſumus* operari ſpiritualiter, quem præſtat *fides*, quâ juſtus *vivit* Rom. I. 17. Gal. II. 20. & *ſecundos*, quos fides producit, actus ſcil. *obſervantiæ*: utpote per quos, fides eſt ἐνεργουμένη Gal. v. 6. Primum itaque in vitâ ſpirituali, fides eſt: quâ duo concluduntur: *habitus* quo credimus, ſeu fides *quâ*; & objectum *quod*, ſeu *in quod* credimus, & fides *quam* credimus. Priorem hoc capite expediemus, prælucente textu, cujus exegeſis, pleraque ejus eſſentialia, monſtrabit.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *Textus negotium fidei, nobis repræſentat*, duabus partibus, *quarum*:

I. Infidelitatem *nobis repræſentat, gentis Judaicæ, in rejectione Chriſti, ſeipſum ei offerentis. Ubi:*

A. Infideles, οἱ ἴδιοι, ſui, *ſcil. jure, tum* creationis *& gubernationis verſ.* 3. 11. *tum* redemptionis *ac confœderationis, ſaltem oblatæ, licet non receptæ, quo jure, ſoli* electi, *ſunt* ἴδιοι τοῦ Θεοῦ. Gal. v. 24.

B. Oblatio, *quam infidelitate rejecerunt:* ἦλθε, venit. *H. e. ad ipſos* venit, *incarnatione, quâ, ſeipſum eis Mediatorem obtulit, fide recipiendum.*

C. Infidelitas, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον, *& ſui ipſum non receperunt. H. e.* vel ἁπλῶς *noluerunt admittere, nec pro Servatore, nec pro Domino:* vel κατά τι, *ſi pro* Servatore quidem recipiant, *a quo* remiſſionem *ac* ſalutem *accipiant, quod hypocritis aliquando accidit; non pro* Rege *ac Domino, cui ſe ſubjiciant* Luc. XIX. 27.

II. Fidem: Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, *quotquot autem receperunt ipſum; dedit ipſis poteſtatem, qui filii Dei fierent*, nempe *qui credunt in nomen ejus. Quibus notatur:*

Ab una parte, *fides*, quotquot eum acceperunt. *Hic deſignantur:*

1. Fideles, quotquot, ὅσοι, *ſcil.* omnes *ac ſinguli hujus ordinis: & hi quidem* ſoli.
2. Fides, *ſeu actus credendi;* παρέλαβον, acceperunt, *h. e.* voluerunt habere, *pro Mediatore unico;* Sacerdote *pariter, qui ſe redimeret, oblato ſanguine; & Rege, qui ſe, verbo ac Spiritu* gubernaret, ac Propheta *qui doceret.*
3. Fidei objectum: αὐτὸν, ipſum. *Scil. non ejus* verba *tantum, promiſſiones Euangelicas; nec ejus* beneficia, *tantum, remiſſionem peccatorum, vitam æternam: ſed* ipſum, *h. e. primo ejus* perſonam *ut cum ea uniantur; tum ejus* beneficia, *ut cum eo communionem conſequantur bonorum; ex tenore donationis & oblationis divinæ* Rom. VIII. 32.

Ab

Ab alterâ: *fidei*, poteſtatem ipſis dedit, qui filii Dei fierent. *Quibus oſtenditur:*

1. Scaturigo *hujus fructus*, ἔδωκεν, dedit, *atque efficacia fidei, in ordine ad beneficia ſpiritualia, quod ſcil. fides illa nobis procuret, non intrinſeca ſui dignitate, aut merito: ſed pura puta Dei* donatione *ac benevolentia, citra quam, nihil omnino, ad ſalutem poſſet, ipſa fides ſalvifica.*
2. *Ipſe* fructus fidei, *puta* ἐξουσία τῆς υἱοθεσίας, poteſtas adoptionis. *Qua comprehenditur, primò* unio *cum Chriſto, tanquam cum fratre, per quam, unum cum eo conſequimur Deum ac Patrem* Joh. XX. 17. *Deinde* communio, *omnium ejus beneficiorum, per modum hæreditatis, prout ipſe filius naturalis, titulo hæreditatis, omnia à Patre ſuo poſſidet* Pſal. II. 8. *ita, jure hæreditatis, nos omnia ab ipſo* Rom. VIII. 17. *Et cum iſta* filiatio, *fruitionem involvat Dei, quà ſummi finis; ſequitur fidem ferri, non in Chriſtum tantum qua* Mediatorem; *ſed & in Deum, quà ſummum finem* Joh. XIV. 1.
3. Conditio, *fructui conferendo, prærequiſita:* τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, his qui credunt in nomen ejus. *Scil. cujus fidei paraphraſin, præſtabat receptio jam deſignata. Ubi proſtat:*
   א. Actus *fidei*, πιστεύουσι, credunt. *Neque enim* habitus *fidei ſufficit;* actus *etiam requiritur: ſcil. ubicunque poteſt ac debet exiſtere.*
   ב. Objectum *fidei*, εἰς ὄνομα αὐτοῦ, in nomen ejus, Scil. *vel* Dei, *qui proximè nominatus erat; hoc eſt,* in Deum: *eſt enim* הוא שמו ושמו הוא, ipſe non ſuum, & nomen ſuum, ipſe, *ſecundum tritum Hebræorum: vel* Chriſti, *ſeu in Chriſtum* qui nomen Dei, geſtat בקרבו Exod. XXIII. 21. *vel* Dei & Chriſti, *ut indigitetur, objectum fidei ſalvificæ eſſe*, Deum *quà finem; &* Chriſtum, *quâ Mediatorem.*
   ג. Relatio, *ſeu* σχέσις *actus ad objectum ſuum, ſignificata in præpoſitione* εἰς, in nomen. *Quæ deſignatur, fidem in objectum ſuum ferri, non* notitiâ *tantum; aut* aſſenſu *etiam qualicunque; ſed* conſenſu *quoque voluntatis, quâ Chriſtum, velut ſponſum venientem, ſeque ac ſua offerentem,* velis *præ omnibus habere Mediatorum.*

Pars dogmatica.

Fidei ſalvificæ definitio è textu conficitur.

III. E textu, ſi non omnia, pleraque ſaltem, fidei ſalvificæ ingredientia, nobis innoteſcunt, imprimis: quod *fides ſalvifica nihil aliud ſit, quam actus totius animæ rationalis, quo Deum accipit, quà ſummum finem; & Chriſtum, quà unicum Mediatorem, ad hoc, ut cum eo uniamur, & uniti, communionem conſequamur, omnium ejus beneficiorum.* Pleraque inquam, hujus definitionis, in textu exprimuntur; *definitum*, fides ſalvifica, *qui credunt in eum.* Et fidem quidem ſalvificam intelligi, *fructus* ejus indicat, υἱοθεσία. *Actus* ejus ſalvificus, dicitur *recipere. Objectum* actus, Deus quidem, ut *ſummus* finis, non exprimitur, niſi forte velis, τὸ in *nomen ejus*, referre ad Deum, qui proximè nominatus erat: certo tamen certius præſupponitur, in objecto *ſecundario*; quotquot receperunt eum. Nec enim Chriſtum, quà Mediatorem, recipere poteſt, qui Deum non ante receperit, quà *ſummum* ſuum *finem* Joh. XIV. 6. Denique *finis*, ſeu *fructus* hujus fidei, ſeu receptionis, *unio* ſcil. & *communio* cum Chriſto, unâ υἱοθεσίας continentur voce, quâ, ex recepto Chriſto, ejus fratres facti, hæredes Dei, & cohæredes Chriſti reddimur. In quo omnis beatitudinis punctum conſiſtit. Interim ſingulas harum partium, ſingulatim oſtendemus, ac declarabimus in ſucceſſu.

Fidei etymologia.

IV. *Fides* igitur, a *fio* dicta, prout πίστις à πέπεισται, *perſuaſus eſt; &* אמונה à נאמן *firmum eſſe: Latinis*, quamvis notat animi, de alicujus rei veritate, perſuaſionem Marc. XV. 32. Rom. XIV. 2. *Improprie* uſurpatur, pro eo, quod *fidem facit*: ſeu illud *argumentum* ſit, quod rem docet Act. XVII. 31. ſeu ἀξιοπιστία dicentis Rom. III. 3. ſeu *res* dicta & credita Gal. I. 23. & III. 23. *ſtrictius*, eam notat animi perſuaſionem, quæ oboritur à fidelitate dicentis.

Fidei diſtributiones.

V. Perſuaſio igitur, prout duplici niti poteſt fidelitate, ita fidem geminam parit; *divinam* & *humanam*. Et divina quidem, quæ hujus eſt loci, quatuor iſta deſignat: vel *nudum* aſſenſum, *dicto cuivis* præſtitum, & fides *hiſtorica* nominatur, de quâ Jacob. II. 17. 18. 19. 20. vel peculiariter, *promiſſioni* divinæ, *de miraculo* perpetrando, vel accipiendo, & *fides miraculorum* audit: tum *activa* Matth. XVII. 20. 21. 31. 1. Cor. XIII. 2. tum *paſſiva* Matth. XIII. 58. Marc. V. 34. 36. vel aſſenſum, qui inſuper bonos qualeſcunque, ſed evanidos, ciet *motus in voluntate* Matth. XIII. 21. Heb. VI. 4. 5. 6. & fides πρόσκαιρος appellatur: vel *tales* etiam in voluntate ciet motus, quibus *Deum* nobis arripiamus, ut ſummum finem; & *Chriſtum* ut unicum Mediatorem; & hæc eſt, quæ fides *ſalvifica* dicitur, de quà Joh. I. 12. & III. 16. Rom. X. 10. Sic appellata, non, quod ſalutem *efficiat*, aut mereatur; ſed quod *conditio* ſit, puro puto Dei beneplacito, ſaluti conferendæ, prærequiſita. Quæ quidem *ſalvifica* fides, quandoque *ſtrictius* capitur, ſenſu magis *philoſophico*, prout unum aliquem, & ſimplicem actum denotat Joh. III. 16. quandoque *latius*, ſenſu magis *theologico*, prout multos dicit

fidei actus, qui ad ſalutem prærequiruntur; prout in ſalvifica, concurrunt notitia, aſſenſus, acceptio, peculiaris applicatio. Hoc ſenſu a nobis enarrabitur in ſequentibus.

Fides ſalvifica eſt actus

VI. Fidem iſtam dicimus *actum*; actum *animæ* rationalis; qui conſiſtit in *accipiendo*; accipiendo *Deum* quà finem, & *Chriſtum* quà *Mediatorem*; cujus modus eſt in illâ ὑπεροχῇ quâ Deum accipimus, ut *ſummum* finem, & Chriſtum, ut *unicum* Mediatorem; cujus fines & fructus ſunt; tum *unio* cum Chriſto, tum *communio* cum eo. Singula horum, ſingulatim repræſentabimus breviter. Eſt igitur fides, ad ſalutem ſtipulata, *actus*. Datur equidem fides *ſeminalis*, infantibus etiam, per regenerationem competens, quam *ſpiritum fidei* alias dicunt, aut *ſemen* ac radicem fidei: eſt & *diſpoſitio* ſeu διάθεσις, ex vocatione efficaci, ſeu converſione nata: eſt fides *habitualis*, iteratis credendi actibus, ſi non nata, ſaltem confirmata; dicitur *virtus* fidei, quæ etiam dormientibus fidelibus, & quando graviſſimis tentationibus ſepulti jacent, immota adhæret: eſt denique fides *actualis*, ſeu ipſum *credere*. Prior quidem triplex, utilis eſt & neceſſaria ad ſalutem: ſed ordinarie non ſufficit in adultis, eo quod τὸ *credere*, *accipere*, *velle*, continuus Scripturæ tenor, prærequirat ad ſalutem Joh. I. 12. & III. 16. Act. x. 43.

Eſt actus totius animæ rationalis.

VII. Actus igitur eſt fides. Sed cujus? non *corporis* utique, quamvis & ei ſua fides tribuatur Rom. x. 10. & cap. I. 8. ſed *animæ*, *corde* enim *creditur*, & quidem, animæ totius: *ſi credas toto corde* Act. VIII. 37. eſt enim actus vitæ primus, quo *totus* homo, ſpiritualiter *vivit* Rom. I. 17. Gal. II. 20. cum &, ſingularum animæ facultatum, intellectus, voluntatis, affectuum &c.

Actus fidei in intellectu.

VIII. In *intellectu* quidem, exigit: I. *Notitiam*, promiſſionum Euangelicarum, Dei & Chriſti Joh. XVII. 3. Jeſ. LIII. II. 2. Tim. I. 12. 2. *Aſſenſum*, non *implicite* tantum, univerſo Dei verbo, præſtitum Act. XXIV. 14. Luc. XVI. 29. ſed *explicite* quoque, dogmatibus fundamentalibus, & nominatim, promiſſionibus Euangelicis: citra quem, nulla fieri poteſt, aut Dei, aut Chriſti, receptio Phil III. 8. 20. Nominatim 3. magnæ hujus propoſitionis: *Chriſtus, eſt ille quondam promiſſus Meſſias, extra quem, nulla omnino ſalutis ſpes relinquitur* Joh. XI. 25. 26. 27. I. Joh. II. 22. & IV. 2. 3. Act. IV. 12. Denique 4. nec *theoretica* ſufficit notitia & aſſenſus; ſed *practica*, quà convictus ſis, & voluntas moveatur, ad arripiendum oblatum, Deum & Mediatorem Rom. VII. 18. *Novi* &c. verſ. 21. *Comperio* &c. verſ. 24. *Miſer ego! quis me eripiet?*

In voluntate.

XI. In *voluntate*, uno verbo, fides ſalvifica exigit *conſenſum*, quo Deum & Meditatorem; ſeipſos nobis in Euangelio offerentes, ſerio *volumus* habere, & volendo *accipimus* Joh. I. 12. De quo jamjam ex profeſſo.

In affectibus.

X. In *affectibus* (quanquam ei reverà non ſunt, niſi voluntatis actus) ciet: (I.) *Amorem* verſus Deum & Mediatorem Matth. x. 37. (2.) *Deſiderium* eorundem, juxta & bonorum ab iis promiſſorum Pſal. XLII. I. 2. (3) *Gaudium* & acquieſcentiam Pſal. XVI. 5. & LXXIII. 25. 26. (4.) *Odium* & deteſtationem, eorum quæ ipſis ſunt adverſa Pſal. CXXXIX. 22. A quibus omnibus tandem, fides in omnibus operationibus, *per charitatem* viget & ἐνεργεῖται Gal. v. 6.

Eſt recipere.

XI. Sed, cum plures, in ſalvifica fide, concurrant actus, notitiæ, aſſenſus, conſenſus, fiduciæ &c. obſervandum, eſſe in his unum quendam actum, qui prædominetur, quoque poſito ponatur ſalus, & ſublato, tollatur, quem *ſalvificum* appellant. Quiſnam iſte tandem? Textus reſpondet *recipere*, cui ſuccurrit Apoſtolus Col. II. 5. 6. 7. Phil. III. 8. 9. 12. Gal. IV. 14. Matth. XXVI 26. Huc. I. Deus ac Mediator, ſeipſum nobis offert; ut accipiamus Jeſ. LV. I. 2. Joh. VII. 37. 38 39. Apoc. XXII. 17. utique fide Joh. I. 12. Huc. 2. q. procum agit, ſtans ante fores, pulſans, blandiens, ut recipiatur Apoc. III. 20. Cant. v. 2. Hoſ. II. 13. Huc 3. ſpirituale connubium ambit Hoſ. II. 29. utique, ut conſenſu, qui matrimonium facit, recipiatur Cant. II. 16. Hinc 4. nullius beneficii Euangelici, participes reddimur, niſi per fidem fœdus gratiæ, conditiones fœderis, juxta & Mediatorem ejuſdem recipiamus 2. Cor. I. 20. Apoc. XXII. 17. Hinc 5. Chriſtum *non recipere*, rejicere, aſpernari; & *non-credere*, Euangelio, ſynonyma ſunt Joh. II. 12.

Quid ſit recipere Chriſtum?

XII. Conſiſtit autem, iſta Chriſti *receptio*, in *conſenſu*, quando ſcil. Chriſto ſeſe offerenti in Euangelio, ea lege, ut recipiatur pro unico Mediatore, annuit voluntas. Qua ratione ſponſa ſponſum *accipit*, ſcil. ſeipſum offerenti, annuendo. Unde recipere, conſentire, *ſerio velle*; Euangelio ἰσοδυναμοῦντα videntur Joh. I. 12. cum Apoc. XXII. 17. Matth. XXIII. 37. & XXII. 3. *Serio* inquam velle, h. e. (I.) *abſolute* velle, abſque omni conditione, aut reſtrictione Pſal. LXXIII. 25. 26. Matth. XIX. 16. 17. 20. 21. (2.) *Ipſum* Chriſtum velle, non ſola ejus beneficia Joh. I. 12. Prout Deus nobis dat, primo Filium, tum quæ Filii ſunt Rom. VIII. 32. (3.) Chriſtum velle *totum*, non tantum quà, Sacerdotem ſeu redemptorem; ſed & quà Regem, quà Dominum, quomodo nobis datur à Deo I. Cor. I. 30. (4.) Nec totum tantum; ſed & *ſolum* Pſal. LXXIII. 25. 26. ſcil. *conjugaliter*. (5.) non tantum quà *Regem*; ſed & quà *ſervum*: non tantum ejus *gloriam*; ſed etiam ejus *miſeriam* Luc. IX. 23. Denique (6.) iſtis terminis & conditionibus velle, quibus ſeipſum offert, ſcil. ſub conditione *abnegationis ſui ipſius* &c. Ibid. Gal. v. 24. Luc. IX. 23.

Variæ hujus,

XIII, Hæc quidem receptio, diverſis rationibus, diver-

receptionis denominationes.

diverſis quoque terminis, repræſentatur in Scriptura. Audit enim: 1. *Receptio*, ſtrictius dicta Col. II. 6. 7. Apoc. XXII. 17. Quæ *volitionem* Chriſti dicit, quà *oblati*. 2. *Conſenſus* in Chriſtum, velut unicum Mediatorem Matth. XXIII. 37. Pſ. LXXXI. 12. Joh. V. 40. Qui eandem dicit volitionem; ſed ad præviam *invitationem*, & argumenta ſuadentia Matth. XI. 28. Jeſ. LV. 1. 2. 3. *Electio* Chriſti Cant. V. 9. Quæ volitionem ac receptionem denotat, cum delectu & *præteritione* aliorum Joh. VI. 67. Pſal. LXXIII. 26. 27. 4. *Confœderatio*, quæ *receptionem* dicit, quà conjuncta eſt, cum *redditione* ſui, ut fit in conjugio Hoſ. II. 20. 21. Jer. XXXI. 33. Non eſt igitur, actus fidei *ſalvificus*, niſi *recipere*, ſcil. Deum & Mediatorem: nec recipere, niſi *conſentire*, & *ſerio velle*, h. e. *ita* velle, prout ipſe ſe vult dare. Uno verbo, Chriſtum accipere *conjugaliter*, ita ſcil. ut unà operâ, teipſum ei *reddas*.

Objectum fidei, qua Salvificæ, quod non.

XIV. E quo patet *objectum* fidei. Equidem in ſua *latitudine*, pro diverſis, quibus ineſt, animi facultatibus, diverſa recipit objecta. Prout in *intellectu* eſt, objectum ejus *commune*, eſt univerſum *Dei verbum* Act. XXIV. 14. *inadæquatum*, promiſſiones Evangelicæ Act. X. 43. *fundamentale*, cui omnis aſſenſus innititur, Dei eſt ἀξιοπιστία ſub ratione *veri*: ſed res quædam, ſub ratione *boni* Rom. IV. 21. Heb. XI. 3. Proinde 2. *promiſſiones*, non niſi tropice, quatenus continent & offerunt *bona*, noſque impellunt ad recipiendum. Nec 3 *beneficia* Dei ac Mediatoris, quæ *finem* præſtant receptionis 1. Pet. I. 9. & *fructum* Joh. I. 12.

Objectum fidei Salvificæ, quod tandem.

XV. Quodnam igitur? Ipſe Deus & Mediator. *Quotquot eum receperunt* &c. Joh. I. 12. proinde duplex Joh. XII. 44. & XIV. 1. Pſal. LXXVIII. 22. Nemo enim venit ad *Patrem*, niſi per *Chriſtum* Joh. XIV. 6. *ſummum* ac primarium, eſt Deus unde phraſis, utrique Teſtamento adeo frequentata; *credere in Deum*: *ſubordinatum* & ſecundarium, *Chriſtus*, ſed quà Mediator tantum, in quantum *per eum credimus in Deum* 1. Pet. I. 21. Rom. VI. 11. & *fiduciam*, *per Chriſtum*, *habemus apud Deum* 2. Cor. III. 4. Et Deus quidem, quà *finis*, Chriſtus quà *medium*, aut Mediator.

Fidei objectum, Chriſtus eſt qua Mediator, ſecundum triplex ejus officium.

XVI. Fidei tamen objectum, qua *peccatoris* eſt, proprium eſt *Chriſtus* Mediator Act. X. 23. Joh. I. 11. 12. & II. 23. Act. IV. 12. 1. Tim. II. 5. &c. Non qua *Deus* tantum; nec qua *homo* tantum: ſed qua θεάνθρωπος, munere *mediatorio* inſignis 1. Tim. II. 5. 2. Nec ſecundum hoc tantum, aut illud, muneris iſtius officium: *aut* quâ Propheta; *aut* qua Sacerdos; *aut* qua Rex tantum: ſed qua triplex iſtud officium complectitur. Quamobrem indefinite credere jubemur, in *eum* Joh. I. 12. & III. 16. & in *Jeſum Chriſtum*, quod perſonam dicit cum munere Act. VIII. 37. & in *Mediatorem* 1. Tim. II. 5. Heb. IX. 15. quod tria officia conjungit. Proinde Chriſtum recipimus, quà *Prophetam*, cum *audiendo* Matth. XVII. 5. ab eo *diſcendo*, tanquam à Doctore Matth. XXIII 8. 10. non *reluctando* 2. Cor. X. 5. qua *Sacerdotem*, ei, tanquam Redemptori unico, *innitendo* Jeſ. X. 20. remiſſionem, ſalutem & omnia, ab eo ſolo *quærendo* Gen. XLIX. 18. Joh. VIII. 56. ad hoc, ei quævis noſtra, promptè impendendo Phil. III. 7. 8. 9. qua *Regem* denique, ejus dominium *agnoſcendo* Rom. XIV. 8. ei, ejuſque placitis, nos *ſubjiciendo* Pſal. II. 11. 12. *vitam* univerſam, ejus gloriæ & emolumentis, *impendendo* Rom. XIV. 7. 2. Cor. V. 15.

Nominatim, non tantum qua Redemptor eſt; ſed etiam quà Dominus.

XVII. Nominatim ergo, fide recipiendus, eſt, non qua *Redemptor* tantum, per quem liberemur, à ſuppliciis peccatorum, & æterno exitio; ſed etiam qua *Dominus*, cui nos morigeros, per omnia præſtemus. Unde paſſim, *Dominus & Servator* dicitur 1. Tim. I. 1. Tit. I. 4. Item *Dominus Jeſus Chriſtus*, quem *ita* etiam, fideles exſertè recipere dicuntur Col. II. 6. *Sicut igitur accepiſtis Chriſtum Jeſum*, τὸν κύριον; qui hac ratione, ad nos venit, ſeque nobis offert, ut *Regem & Dominum* Zach. IX. 9. Neque integrum recipiunt Mediatorem, qui ſecus faciunt: cum Servator ſit ac Dominus. Imo, ne ut *redemptorem* quidem integrum: cum redimat, non tantum à *reatu* peccatorum: ſed etiam à *macula*, ſitque nobis, non tantum *juſtitia*; ſed & *ſanctificatio* 1. Cor. I. 30. Quamvis fidelis in recipiendo, *prius* ambiat ſui *juſtificationem*, tanquam à Redemptore Phil. III. 16. 17. ſicut in exploratione fidei ſuæ, *prius* ſentit & experitur, vim *ſanctificationis* & obſequii, quà Domini Pſal. II. 10. 11. 12.

Modus recipiendi ſalvificus in eo eſt, ut fiat cum prærogativa.

XVIII. *Modus* autem hujus receptionis, à quo tutiſſime, fides *ſalvifica* diſcriminatur à *communi*, in eo eſt, ut Deum recipiamus, non tantum qua finem, ſed quà *ſummum*; & Chriſtum, non tantum ut *Mediatorem*; ſed ut *unicum*, h. e. ut utrumque, Deum pariter & Mediatorem, *præ omnibus* aliis recipiamus, & *ſupra omnia* æſtimemus Matth. X. 37. Luc. XIV. 26. 33. *eos primò quæramus* Matth. VI. 33. quævis præ iis *ſuſque deque* habeamus Phil. III. 7. 8. jacturam bonorum, quævis opprobria, vincula, & ipſam mortem, in eorum gratiam, promptè admittamus Act. XX. 23. 24. Heb. X. 32. 33. 34. collat. cum verſ. 24. Ut ſic, fide noſtrâ *mundum vincamus* 1. Joh. V. 4. 5. & IV. 4. Apoc. II. 7. 11. 17. 26. quando hypocritæ, *ſuperantur* & vincuntur 2. Pet. II. 19.

Finis ſeu fructus fidei: Unio. communio,

XIX. Porro, *finis* ſeu *fructus* fidei, ac receptionis ſalvificæ, geminus eſt, *unio* cum Chriſto, & *communio* bonorum ejus, ſignificante Apoſtolo Phil. III. 8. 9. Recipimus enim Chriſtum, *primò* ut eum habeamus Pſal. LXXIII. 25. 26. ſeu, ut cum eo *uniamur*, ut ipſe *in nobis* ſit Eph. III. 17. & nos *in ipſo* Eph. I. 13. *ſecundo*, ut in, & cum eo,

nio cum Chriſto: in

eo *bona* quævis conſequamur ſalutaria Rom. VIII. 32. ut ex *ejus plenitudine*, *gratiam hauriamus*, *pro gratia* Joh. I. 12. collat. cum verſ. 16. uſque adeo, ut *in eo ſimus perfecti* Col. II. 9. 10. Haud ſecus, ac ex unione conjugali, communio profluit bonorum; unde etiam, qui *filium habet*, *vitam habere* dicitur 1. Joh. V. 12. Sunt autem bona hujus communionis: (1.) *Juſtificatio* Phil. III. 9. Act. X. 43. (2.) *Adoptio* Joh. I. 12. Gal. III. 26. Uniti enim fide Chriſto, fratres ejus facti, unum cum eo conſequimur Deum ac Patrem Joh. XX. 17. (3.) *Sanctificatio* Act. XV. 9. Quatenus, per fidem in eo conſtituti, experimur vim reſurrectionis ejus, & κοινωνίαν conſequimur, τῶν παθημάτων ἀυτοῦ, συμμορφούμενοι τῷ θανάτῳ ἀυτοῦ Phil. III. 9. 10. Quatenus item Chriſtum conſecuti, ſanguinem ejus ſanctificantem conſequimur Heb. IX. 13. 14. Quatenus denique, fide admittimus omnia argumenta, quæ, ad ſanctitatis ſtudium, nos erigunt Tit. II. 14. 2. Cor. V. 15. (4.) *Glorificatio* 1. Pet. I. 3. 4. 5. 9. tum *inchoata*, quæ dicit certitudinem ſalutis futuræ Gal. V. 5. 2. Cor. V. 1. fiducialem acquieſcentiam in Deo Jeſ. X. 20. Jer. XVII. 7. guſtum primitiarum Rom. VIII. 23. pacem ſpiritualem Rom. V. 1. gaudium ineffabile 1. Pet. I. 8. Rom. V. 2. conſolationem, & animi in adverſis tranquillitatem Col. II. 2. experientiam benevolentiæ divinæ Rom. V. 1. collat. cum verſ. 3. 1. Pet. II. 2. 3. tum *conſummata* Joh. III. 16. 1. Pet. I. 9.

1. Juſtificatione. 2. Adoptione. 3. Sanctificatione. 4. Glorificatione.

Fidei gradus.

XX. Reſtant fidei *gradus*, à quibus, aliquando *magna* audit Matth. XV. 28. à. quâ πλήρεις fide dicuntur Act. VI. 5. 8. aliquando *puſilla* unde ὀλιγόπιστοι Matth. VI. 30. & VIII. 26. & XIV. 31. & ἀσθενοῦντες τῇ πίστει Rom. XIV. 1. aliquando *minima* ὡς κόκκον σινάπεως Matth. XVII. 20. Luc. XVII. 6. tam exilis, ut ferme nulla ſit: ποῦ ἐστιν ἡ πίστις ὑμῶν! Marc. IV. 40. Luc. VIII. 25. Ab his gradibus, fides, dicitur ἀυξάνειν 2. Cor. X. 35. βεβαιοῦσθαι Col. II. 7. ὑπεραυξάνειν 2. Theſſ. I. 3. uſque ad πληροφορίαν πίστεως Heb. X. 22. Tria interim hic obſervanda: *primò*, poſſe fidem ex una parte *robuſtam* eſſe, quando ex altera, *debilis* eſt. Res patet in diſcipulis Chriſti Matth. VIII. 26. collatis cum Syrophæniſſa Matth. XV. 28. & cum centurione Matth. VIII. 10. In illis, procul dubio, obtinebat diſtinctior, Chriſti & rerum Chriſtianarum cognitio, quam in his; quando interim *illi* ὀλιγόπιστοι, dicuntur, dum hujus fidem ipſe Chriſtus miratur. *Secundo*, iſtam diſparitatem, non in *diverſis* modo conſpici ſubjectis; ſed & in *eiſdem*, diverſo tempore, ut in Davide patet Pſal. XXX. 7-8. & paſſim in Pſalmis, inter ſe collatis v. g. Pſ. III. 7. XVIII. 2. 3. & XLII. 4. cum Pſ. XLII. 6. 7. 8. 12. & XLIII. 5. Item in Petro Matth. XVI. 17. cum cap. XXV. 70. 72. *Tertio*, nec *tantum*, nec præcipuè, fidem *firmam* dici, aut infirmam, cui clarior competit, ac diſtinctior rerum divinarum *cognitio*; vel cui *aſſenſus* eſt ſolidior, aut confidentia immotior, aut ſalutis certitudo confirmatior: ſed &, quin potiſſimum, ab appetitu, *receptione* ac ſubmiſſione ſui; intenſiore aut remiſſiore: cum actus fidei, proprie quidem *ſalvificus*, non tam ſit in notitiâ, aut aſſenſu; quam in receptione.

Circa quos tria ſervanda. 1. 2. 3.

Cauſa & origo fidei principalis.

XXI. Fidei, quam hactenus delineavimus, *cauſa* princeps, Deus eſt, *Pater luminum à quo omne bonum ſalutare* Jac. I. 17. *Spiritus fidei* 2. Cor. IV. 13. cujus fructibus connumeratur fides Gal. V. 22. Neque enim, aliunde nobis illa ſupetere poteſt: cum ſimus mente *cæci* Eph. IV 18. corde *lapidei* Ezech. XI. 19. *mortui* in peccatis Eph. II. 1. 2. Operatur autem fidem Deus: primo *regeneratione*, quâ *ſemen* fidei confert, quo *poſſimus* ſuo tempore, poſitis ponendis, credere: ante quam, ut diximus, homo mortuus eſt, ad quodvis bonum ſpirituale: ſecundo, *converſione*, quâ, *ſemen* fidei, in herbam protrudit, ut *actu* credamus, Chriſtum arripiamus, velut unicum noſtrum Mediatorem, *tracti veniamus* Joh. VI. 44. *curramus* Cant. I. 4. *innitamur* Chriſto Cant. VIII. 5. Tertio, *ſanctificatione*, quâ flores etiam, & fructus fides excludit, fitque, per charitatem, ἐνεργουμένη Gal. V. 6. In omnibus iſtis, pro *inſtrumento*, Deus utitur, *verbo* Rom. X. 17. *legis* pariter, ut miſeriæ ſenſum, & recipiendi liberatoris neceſſitatem incutiat; quo nomine *pædagogus* ad Chriſtum, dicitur Gal. III. 24. & *Euangelii* Rom. I. 16. quo, Mediatorem apprehendendum, monſtret, & apprehendendi motivas addat 1. Cor. I. 23. 24. Cujus tamen verbi efficacia, hic non eſt, niſi *moralis* & inſtrumentalis 1. Cor. III. 6. 7. 8.

Inſtrumentalis.

Pars elenchtica.

Quæritur? 1. An fides ſalvifica, conſiſtat in ſolo aſſenſu intellectus?

XXII. Quæritur, An fides ſalvifica, conſiſtat in ſolo aſſenſu intellectus? Hic, ab *una* parte, Pontificii, ne cogantur admittere receptam Proteſtantium ſententiam, qua fides ſalvifica, eſt fiducia cordis, per quam, quiſque ſibi applicat Chriſtum, ac perſuaſus eſt, Chriſtum eſſe ſuum redemptorem; ſtatuunt, fidem ſalvificam, conſiſtere in aſſenſu intellectus generali; licet non abnuant, propenſionem quandam verſus Deum, præſupponi in voluntate, cujus ope, divinam ἀξιοπιστίαν, credens admittit. Et hunc aſſenſum, etiam ſeparabilem faciunt, ab omnibus piis motibus, in voluntate. His accedunt, ex Proteſtantibus complures, hactenus ſaltem, ut in aſſenſu intellectu ſolo, ponant quidem fidem ſalvificam; ſed non in tali, qui ſit generalis, verſus revelatum quodvis, nec in tali qui ſit dividuus, ab omnibus piis affectibus in voluntate; ſed in tali, qui eſt vivus, efficax, qua fidelis perſuaſus ſit, Chriſtum eſſe ſuum redemptorem: ab *altera* parte, Britannorum plerique practici, in ſola voluntate, ponunt fidem ſalvificam, qua

quá recumbimus in Deo, per Chriſtum; eo, quod exiſtiment, aſſenſum nullum intellectus, ſufficere ad recipiendum Chriſtum. Sunt, qui mediam ſententiam eligunt, qua, nec in intellectu ſolo conſiſtat, nec in voluntate ſola: ſed in univerſa vita hominis ſpirituali: in intellectu quidem, *radicaliter*; in voluntate, *formaliter*; in reliquis animæ facultatibus, *operative*. Hæc, mihi quidem, videtur accuratiſſima ſententia, eo potiſſimum nomine, quod fides ſit *actus primus* vitæ ſpiritualis, qui omnes facultates humanas informat, ſicut jam ante docuimus. Saltem, fidem ſalvificam, non eſſe in ſolo intellectus aſſenſu; evinci poteſt: *primo* illis Scripturæ teſtimoniis, quibus: (1) non *Deo* tantum credere dicimur, aut *Chriſto*; ſed *in Deum* 2. Reg. XVII. 14. Rom. X. 11. Joh. XIV. 1. & III. 16. 1. Pet. II. 6. &c. (2) quibus fides, **πεποίθησις** 2. Cor. III. 4. **θάρσος** Matth. IX. 2. 2. Cor. V. 6. **παῤῥησία** Eph. III. 12. **πληροφορία** Rom. IV. 21. Col. II. 2. Heb. X. 22. **ὑπόστασις** Hebr. XI. 1. **προσαγωγὴ** Rom. V. 2. Eph. II. 18. & III. 13. vel appellatur: vel ei tribuitur. (3) Quibus per *fiduciam*, aut *confidere*, deſignatur Pſal. LXXVIII. 22. & XXV. 2. Jeſ. L. 10. (4) Quibus fide dicimur *inniti* Jehovæ Jeſ. X. 20. & L. 10. 2. Paral. XVI. 8. (5) Per fidem, *devolvere* nos in Deum Pſal. XXXVII. 5. Prov. XXII. 9. Item (6) nos *recipere* ad Deum, & *amplecti* Deum Deut. IV. 4. 2. Reg. XVIII. 6. Pſal. CXIX. 31. Quo ſpectant omnia illa V. Teſtamenti loca, quæ *acquieſcentiam* ſonant, & *fiduciam* cordis in Deo, & in N. T. per *fidem* referuntur, v. g. Pſal. XXXIII. 21. **παραλλήλως** refertur Joh. I. 12. rurſus Prov. III. 5. refertur Act. VIII. 37. Item Pſal. XXXI. 2. & XXV. 2. redditur Rom. X. 11. Quibus omnibus, Sole clarius elucet, fidem ſalvificam, non in ſolo eſſe *intellectu*, nec actum ejus, purum putum *aſſentiri*, nec eam in *quævis* dicta Dei, ferri indifferenter. Id quod, *ſecundò* confirmatur, his rationibus: 1. Quod fidei *ſalvificæ*, quà talis, objectum demonſtraverimus eſſe, non axioma qualecunque; ſed Deum & Mediatorem. 2. Quod ad hoc, in Euangelio, Deus & Mediator nobis *offerantur*; ut fide recipiantur. 3. Quod fide *accedamus* ad Deum Jeſ. LV. 1. Matth. XI. 28. 1. Pet. II. 4. Apoc. XXII. 17. 4. Quod *unio* & *communio* cum Chriſto, quæ, procul dubio, fidei ſit; puro puto *aſſenſui* qualicunque etiam, non competat. 5. Quod *non velle* Chriſtum Matth. XXIII. 37. Joh. V. 20. ipſum *rejicere*, *contemnere* Matth. XXII. 5. Act. XIII. 46. *eum non recipere* Joh. I. 11. & V. 43. 44. *infidelitatem* conſtituant, e quo, ex lege contrariorum, relinquitur, fidem eſſe ſerio *velle* Chriſtum Apoc. XXII. 17. ut ſuo loco demonſtravimus. Accedit his rationibus 6. cum fides *ſalvifica*, juſtificatis ſit propria 2. Theſſ. III. 2. hæc Pontificiorum, in *quibuſvis* conſpiciatur Joh. XII. 42. Cum 7. fidei ſalvificæ, *promiſſio* ſalutis competat Joh. III. 16. Act. X. 43. huic Pontificiorum, nulla Jac. II. 1. Cor. XIII. 2. Cum 8. fructus fidei ſalvificæ, ſit unio & communio cum Chriſto Phil. III. 9. juſtificatio, adoptio, ſanctificatio, glorificatio, ut ſuo loco oſtendimus: nihil horum connectatur cum fide pontificià. Si, pro ſe cauſentur, **οἱ ἐξ ἐναντίας**: 1. quod Scriptura ſubinde, fidem collocet in aſſenſu mentis, veritati præſtito Joh. I. 50. Reſp. [1] Aſſenſum intellectus, non uno modo, ingredi fidem ſalvificam, dudum agnovimus, ac demonſtravimus etiam, in dogmaticis: an autem exhauriat fidem; hoc demum eſt **κρινόμενον**, quod negamus. [2] tum etiam compertum eſt, fiduciam cordis, ſeu voluntatis, in Meſſiam indefinitè, applicari Jeſu noſtro, per hujuſmodi voces, quæ ſpirant actum aſſenſus intellectus, ita ut non excludatur cordis fiducia; ſed præſupponatur magis. Si cauſentur 2. Quod Philoſophi, uno animo (ſi eos excipias, qui cum Carteſio, pro ſuis hypotheſibus, *judicare* referunt ad voluntatem) in aſſenſu mentis, omnem fidem collocent: dicam, fidem conſiderari poſſe, vel *Philoſophice*, prout notat, unum aliquem animæ rationalis actum, & ſic, procul omni dubio, notat ſolum aſſenſum intellectus: vel *Theologice*, prout notat plures actus, ſcil. notitiæ, aſſenſus, fiduciæ & applicationis particularis; hoc modo, fidem ſalvificam ingredi dicimus, præter aſſenſum intellectus, etiam fiduciam, ſeu conſenſum voluntatis.

Probatur Scripturis.

Et rationibus.

Objectiones.

2. An fidem ſalvificam ingrediatur notitia?

XXIII. Quæritur 2. an fidem ſalvificam, etiam ingrediatur *notitia?* Qui Carteſium ſequuntur, Philoſophi, pariter ac Theologi, agnoſcunt quidem notitiam apud fidem: ſed quæ præſupponatur potius a fide; quam ingrediatur ejus naturam: ab altera parte Pontificii, in fide prorſus negant notitiam, quin accuratius, per ignorantiam deſcribi volunt *Bellarm. de Juſtif.* lib. I. cap. VII. Ad hoc ſcil. ut fidem implicitam habeant, ſeu carbonariam, qua quiſque credit, quicquid Eccleſia credit, dum interim neſcit, quid credat Eccleſia, eoque obſequentior fiat dictatis Papæ. Reformati, diſtinguunt inter *ſcientiam*, & notitiam; quatenus *ſcire* eſt, rem cognoſcere, ex cauſis ſeu effectis ſuis, hoc modo, *ſcientiam* in fide neceſſario, requiri non agnoſcunt: *notitiam* tamen; quæ cauſas aut effectus, non involvit, in fide neceſſariam eſſe, tradunt. Eo quod Scriptura: [1.] in fide exſertè requirat *notitiam* Deut. IV. 6. Pſal. XXXII. 9. Dan. IX. 22. Col. I. 6. & II. 2. 2. Tim. III. 7. [2.] *notitiæ*, perinde ac fidei, ſalutem tribuat Jeſ. LIII. 11. Joh. XVII. 3. [3.] fidei noſtræ confeſſionem imperet, quæ *notitiam* præſupponit Rom. X. 10. 1. Pet. III. 15. Neque [4.] *velle* Deum & Mediatorem, aut volendo *recipere* poſſumus, abſque notitiâ. Nec in contrarium valet: 1. Quod fides ſit *via*, & medium quoque, ad *notitiam*, ex Jeſ. VII. 9. (male redditο) cum fides *implicita*, nobis auctor eſſe poſſit, qui

Argumenta.

Objectiones.

qui diſtinctè credenda cognoſcamus, eiſque aſſentiamur, fide *explicita*. 2. Quod notitia *diſtinguatur* à fide 1. Cor. XIII. 2. Præterquam enim, quod ſermo ibidem non ſit, de fide *ſalvifica*, ſed miraculosâ; *diſtingui* poteſt ac debet, ſicut *pars* à toto ſuo, nec proinde excludi a toto. 3. Quod jubeamur, capitivare *ratiocinationes*, & intellectum redigere, ſub obedientiam Chriſti 2. Cor. x. 5. Neque enim ratio, ſimpliciter captivanda intelligitur; ſed quà *corrupta* eſt. Et multo minus etiam, omnis *notitia*, à fide eliminanda jubetur; differunt enim, notitia & ratiocinatio.

3. An fides ſalvifica conſiſtat in obſervantia mandatorum Chriſti?

XXIV. Quæritur 3. An fides ſalvifica, conſiſtat in obedientia mandatorum Chriſti? Pontificii, ut commodius habeant, hominem juſtificari operibus, ſtatuunt, non modo fidem eſſe bonum opus; ſed ut opus etiam, conſiderari in negotio juſtificationis. Remonſtrantes, eodem animo, fidem dicunt, non eſſe quidem perfectam obedientiam; ſed tamen, per acceptilationem, a Deo haberi & admitti, in juſtificationis negotio, pro perfecta obedientia. Sociniani, quo efficacius, a fide ſalvifica, pariter & a Religione Chriſtiana, ſecludant ſatisfactionem & merita Chriſti, noſque, non fide in Chriſtum ſola, juſtificari; ſed obſervantia mandatorum Chriſti, adeoque operibus Euangelicis, ut ipſi amant loqui: ſtatuunt fidem ſalvificam, non conſiſtere, niſi in obſervantia mandatorum Chriſti. Reformati, quamvis non abnuant, fidem, in ſe ac materialiter conſideratam, eſſe *opus* aliquod Joh. VI. 29. & opus ſeu actum obedientiæ: negant tamen, in juſtificationis negotio, conſiderari, ut opus, ſeu actum obedientiæ, ut ſuo loco videbimus ex profeſſo: negant inſuper, fidem eſſe obſervantiam mandatorum Chriſti, & affimant, potiſſimum conſiſtere, in receptione Dei, tanquam ſupremi finis, & Chriſti, tanquam unici Mediatoris. Saltem, non eſſe obſervantiam mandatorum Chriſti, Scriptura docet, non uno modo.

Argumenta.

Quando [1] definitionibus, *fidem* diſtinguit & *opera*; dicens, *illam* eſſe, *recipere* Chriſtum Joh. I. 12. & ὑπόστασιν τῶν ἐλπιζομένων, καὶ ἔλεγχον τῶν μὴ βλεπομένων Heb. XI. 1. hanc contra πλήρωμα τοῦ νόμου Rom. XIII. 10. [2] Fidem & obedientiam diſtinguit, ut cauſam & effectum Gal. v. 6. 1. Tim. I. 5. [3] Diverſos utrique, aſſignat *effectus*: fidei, *juſtificationem* Rom. III. & IV. Gal. II. & III. Eph. II. 8. υἱοθεσίαν Joh. I. 12. *unionem* cum Chriſto Eph. III. 17. eaque obedientiæ, ſeu bonis operibus, abrogat Gal. III. 2. 5. [4] Diverſam etiam, utrique *normam* aſſerit: fidei, *Euangelium* Marc. I. 15. obedientiæ, *legem* Matth. XXII. 37. Rom. XIII. 8. 9. 10. Quin [5] ſaltem in negotio juſtificationis, opponit fidem & obedientiam, ſeu bona opera Rom. III. 20. Gal. II. 16. Non commemorabo (6) al[illegible] ſententiæ Socinianæ, Chriſtianis plane intolerabilia. Excludit enim (a) à fide, *ſatisfactionem* Chriſti (b) hominem, à participio Chriſti Rom. x. 3. Gal. v. 4. 5. 6. (c) Chriſtum, à perfectâ redemptionis gloriâ. Si enim opera quævis, noſtrum ſunt δικαίωμα; tum non Chriſtus ſolus. (d) *Spem* omnem *ſalutis* à quovis; quoniam extra Chriſtum, fide receptum, non eſt ſalus Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. & III. 16. (e) Omnem *Chriſtianam pietatem*, quippe quæ, à Chriſto ſolo reſultat, fide recepto Joh. XV. 4. 5. Inſuper (f) & Papiſmum, poſtliminio reducit, qui in operibus, juſtificationem quærit.

Objectiones.

Nec ſequitur, fidem *conſiſtere* in obedientia, ex eo, quod: 1. Chriſtus dicatur, *ſibi obtemperantibus*, promiſiſſe ſalutem: nec *quemquam* ſervari, qui Chriſti dictis non ſit obediens Heb. XII. 14. Quoniam non aliud indigitatur, quam obedientiam eſſe *inſeparabilem* à fide, non autem *ipſam* fidem Gal. v. 6. Quod 2. ſine operibus, fidem eſſe *mortuam*, Jacobus ſtatuat Jac. II. 26. Quoniam non alio ſenſu, fides abſque omni operatione, mortua dicitur; quam quod opera a fide, ſicut operationes a vita, profluant. 3. Quod pii & obedientes, fideles appellentur Heb. XI. — Quoniam id non alio fit, quam, quod fides & obedientia, ſint ἀχώριστα, non quod idem.

4. An peculiaris applicatio ſit ipſa fidei ſalvificæ eſſentia?

XXV. Quæritur 4. An applicatio, ſeu perſuaſio peculiaris, qua quis certus eſt, Chriſtum eſſe ſuum Mediatorem, ſit ipſa eſſentia fidei ſalvificæ? Hic Pelagiani, Pontificii, & quotquot infallibilem certitudinem ſalutis, ordinariis mediis, obtineri poſſe, negant; ad hoc, ne liberi arbitrii, indifferentiam independentem, lædant: hi inquam, ad quæſtionem reſpondent, negando. Proteſtantes, non uno modo loquuntur. Inter pleroſque convenit, in fide ſalvifica concurrere, notitiam, aſſenſum & fiduciam: ſed *fiduciam* alii collocant, in *particulari* perſuaſione & applicatione, beneficiorum Chriſti ad ſe: alii rurſus, per eam aliud non intelligunt, quam *electionem* Chriſti, inque eo acquieſcentiam; illi fiduciam ad *intellectum* referunt; hi ad *voluntatem*. Sunt etiam, qui fiduciam illam conſtituunt, in *receptione* quadam *conjugali*, quà ſic admittimus Mediatorem, ſeipſum offerentem, certis legibus poſſidendum; ut ei noſipſos *reſiprocemus*, reddamus Cant. II. 16. quam poſtmodum excipit *particularis applicatio*, & indubitata *perſuaſio*, Chriſtum noſtrum eſſe *Sponſum*, ejus bona, quanta quanta ſunt, *noſtra* eſſe, ſic nim. ut perſuaſio iſta, non ſit ipſe actus fidei formaliter ſalvificus; ſed conſequens receptionis. Hæc, meo quidem judicio, tutiſſima eſt ſententia. Proinde circa iſtam *particularem* applicationem, duplici extremo peccari videtur, nim. in *defectu*, à Pontificiis aliiſque; quando eam, penitus ſecludunt, & à *fide*, & à *Religione*: contra expreſſa Scripturæ teſtimonia Gal. II. 20. Rom. VIII. 38. 2. Cor. v. 1. 2. Tim. IV. 8. Pſal. CIII. 1. 2. 3. 2. Sam. XII. 13. &c. De quo, ex profeſſo videbimus, in negotio de

de *certitudine ſalutis*; in *exceſſu*, à plurimis Proteſtantibus, qui in iſtâ *applicatione*, actum collocant fidei, *propriè* & formaliter *ſalvificum*, quo poſito, ponatur ſalus; & ſublato, tollatur. Quod his ferè rationibus, nos probamus: 1. Quia perſuaſio iſta particularis, nullam in Scripturis habet, juſtificationis, aut ſalutis *promiſſionem*. Nullibi enim, vel *verbis* dicitur, vel *re*; quicunque fuerit perſuaſus, Chriſtum eſſe *ſuum* Servatorem, *ſibi* remiſſa eſſe peccata ſua; ille juſtificatus eſt, aut juſtificabitur &c. 2. Quia non poteſt obtinere, hujuſmodi peculiaris *perſuaſio*, niſi, *præſuppoſito* actu fidei ſalvifico, ex quo inferas & colligas, Chriſtum *tuum* eſſe Servatorem, *tibi* remiſſa eſſe peccata tua. 3. Quia *aſſenſus* ille applicativus, ſi modo fides *divina* velit eſſe, verbum Dei dicentis, pro objecto requirit: ubi enim Deus non *loquitur*; ibi ego etiam non poſſum *credere*: jam autem, Deus nullibi dicit: tuus, Petre aut Paule, Chriſtus eſt Servator, *pro te* mortuus eſt, *tibi* remiſſa ſunt, tua peccata. 4. Quia hac ratione, vel Chriſtus, pro reprobis etiam, erit mortuus; vel, credendum nonnullis fide divinâ, quod eſt falſum. Ratio eſt, quoniam omnes & ſinguli, quibus annunciatur Chriſtus, inter quos, plurimi ſunt reprobi, tenentur credere in Chriſtum Marc. XVI. 15. Joh. VI. 28. 29. 64. 65. & XII. 36. Quia 5. perſuaſio illa particularis, ſaltem quoad eſſentiam actus, *irregenitis* & hypocritis ineſſe poteſt Luc. XVIII. 11. 12. & evidentius etiam Pſal. LXXVIII. 34. 35. 36. Contra 6. *Fidelis* daretur, fide ſalvificâ deſtitutus: eo quod compertum ſit, nec *omnibus* fidelibus, adeſſe iſtam perſuaſionem *particularem*; nec *ſemper* Pſal. LXXVII. 8. 9. 10. & LXXXVIII. per totum Rom. VII. 24. **Objectiones.** Quæ, pro contrario, urgeri poſſent, ac ſolent Scripturæ loca Gal. II. 20. Rom. VIII. 38. 2. Cor. V. 1. 2. Tim. IV. 8. Pſal. CIII. 1. 2. 3. 2. Sam. XII. 13. &c. non ulterius pertingunt, quam perſuaſionem gratiæ *ſpecialis*, fidelibus non fuiſſe inuſitatam; inſuper, ope ordinariorum mediorum, & nominatim fidei ſalvificæ; comparari *poſſe*, & comparari, ſummo ſtudio: à fidelibus *debere*: nequaquam autem aſſequuntur, fidem ſalvificam non eſſe, niſi ipſam gratiæ *ſpecialis* perſuaſionem.

Nec fides in ſolâ conſiſtit fiduciâ. XXVI. Nec etiam, ut ab alterâ parte, alii exiſtimant, *fiducia*, aut quivis alius, *voluntatis* actus, *totam* exhaurit fidei ſalvificæ naturam: cum & *intellectus* operationes, notitiam & aſſenſum, manifeſtè concludat, per §. VIII. Nec argumenta, in contrarium produci ſolita, ſi accuratè ponderentur, evincunt, niſi quod fiducia *ingrediatur* naturam fidei, non quod *exhauriat* eandem: aut, ſi quid etiam amplius videantur evincere, ac *ſalutem* addicant confidentibus Pſal. II. 12. Jer. XVII. 7. 8. capiendum iſtud *tropicè*, parte acceptâ pro toto, quod fiducia iſta, abſque *notitia* Dei ac Servatoris 2. Tim. I. 12. Job. XIX. 25. & abſque *aſſenſu* promiſſionum divinarum, exiſtere prorſus nequeat Rom. IV. 20. 21.

5. An fidei divinæ poſſit ſubeſſe falſum? XXVII. Quæritur 5: An fidei divinæ, poſſit ſubeſſe falſum? Senſus quæſtionis, duplex eſſe poſſit: 1. An fidei quæ eſt *in Deo* Rom. III. 3. ſeu *ἀξιοπιστία* divinæ, poſſit ſubeſſe falſum? ſeu, an Deus poſſit eloqui, quod eſt falſum? 2. An fidei divinæ, qui eſt *in nobis*, poſſit ſubeſſe falſum? ſeu, an id, quod nos fide divina credimus, poſſit eſſe falſum? Quoad ſenſum priorem, non deſunt inter Scholaſticos, qui exiſtiment, Deum per *abſolutam* potentiam, poſſe mentiri, aut falſum dicere: licet, per potentiam *ordinariam*, non poſſit. Significante Franciſc. Sylvio, in Aquinatis Secund. ſecundæ *Quæſt.* 1. *art.* 3. Ex noſtris, unus atque alter ſequitur, exiſtimans, Deum poſſe fallere, *ſi velit*, ſed non velle. Hos examinavimus in *Gangræna* noſtra *Carteſ.* Sect. 2. cap. XII. Sed hic quæſtionis ſenſus, non adeo hujus eſt loci. Quantum ad 2. Senſum, eſt unus, quod ſciam, inter Reformatos, Theologus doctiſſimus cætera, qui, ſuſpicor, diſputationis fervore abreptus, occaſione, argumenti hujus Pelagiani, pro univerſali gratia: quod quiſque pro ſe, fide divina, tenetur credere, id de omnibus ac ſingulis eſt verum: aſt quiſque tenetur, fide divina credere, Chriſtum pro ſe mortuum eſſe; ergo hoc, de omnibus ac ſingulis, verum eſt: qui, inquam, ſuſtinebat, negandam eſſe propoſitionem eoque ſtatuebat, fidei divinæ, poſſe ſubeſſe falſum, cui ſe opponebat, ejus Collega, vir itidem celeberrimus, peculiari diſputatione, *De fidei divinæ veritate*, qua ſententiam ſui Collegæ, in utramque partem, quam accuratiſſime examinat. Hujus argumentis, vix eſt quod addas, & quoniam alter, nullum habet, qui ſequatur; non erit operæ prætium, quod de ea ſententia, plura hîc aſpergamus.

Pars practica.

Prima praxis: infidelitatem notat: 1. Naturam in genere. XXVII. Praxis fidei *primo*, *infidelitatem* notat, monſtrante textu: *ſui eum non receperunt.* Cujus negotium, ad *quatuor* iſta capita revocabimus: 1. Naturam. 2. Originem. 3. Mala. 4. Remedia infidelitatis. Circa *naturam* infidelitatis, ideo breviores erimus, quod ex oppoſitâ *fide*, quam ſuis partibus delineavimus, *infidelitatis* indoles, ſatis percipi poſſit. Eſt ergo *infidelitas*, *generatim* quidem; vel *ore*; vel *corde*, vel *utroque*, *non recipere Deum*, *pro ſummo fine ſuo*, *nec Chriſtum*, *pro ſolo Mediatore ſuo.* Adeoque infidelitatis (a) *actus* eſt, *non-recipere* Joh. I. 11. *non-velle* Joh. V. 40. Matth. XXIII. 37. *aſpernari* Matth. XXII. 5. reſpuere ſeu *rejicere* Joh. XII. 48. (b) *Objectum*, tum *Deus*, quà *finis* Pſal. LXXVIII. 22. tum *Chriſtus*, qua *Mediator* Joh. V. 46. 47. (c) *inſtrumentum*: vel *os* Matth. XXVI. 72. vel *cor* Heb. III. 12. Marc. VI.

52. vel conjunctim *cor & os*, ut colligitur ex Rom. x. 10. & exprimitur Job. xxi. 14.

In ſpecie: 1. Ignorantiam. XXIX. *Singulatim*, infidelitatem ingrediuntur (1) Craſſa *ignorantia*, Dei & Mediatoris, ac rerum divinarum Jer. x. 25. 2. Theſſ. 1. 8. Pſal. xcv. 10. Seu illa ignorantia ſit *negativa* tantum, qualis in gentilibus obtinet: ſeu magis poſitiva ac *privativa*, qualis in iis obſervatur, qui in ipsâ Euan- **2. Incredulitatem.** gelii luce cæcutiunt. (2) *Incredulitas*, ſeu privatio aſſenſus in intellectu Joh. v. 46. 47. Act. xxviii. 24. & xix 9. Joh. xx. 25. 27. Sive ea, in *univerſum* feratur verbum Dei, quod Ethnicis accidit; ſive in *partem* aliquam *eſſentialem*, quod *Judæis* contingit, Novum Teſt. reprobantibus; item *Muhammedanis*, pleroſque, utriuſque Inſtrumenti libros, rejicientibus: ſive in *hanc aut illam* tantum, utriuſque Teſtamenti propoſitionem, quaſi partem verbi *integralem*, quod non hæreticis tantum; ſed ipſis quandoque verè fidelibus, licet diverſimodè, contingit. Unde *gradus* infidelitatis, in *aſſenſu* obſervamus: primo, *dubitationem* Rom. iv. 20. Dein, *negationem* aſſenſus Joh. x. 25. 26. Denique *reſiſtentiam*, negationi accedentem Act. xix. 9. (3) **3. Non-receptionem.** *Non-receptio*, ſeu non-volitio, jamjam è Scripturis notata. Eaque, vel *totalis*, quando Deum & Mediatorem, prorſus & plane nolumus ac rejicimus Job. xxi. 14. Exod. v. 2. Joh. 1. 11. vel *partialis*, quando *vellemus* quidem; ſed non *volumus*, h. e. ſub conditione, cum limitatione, aut cum reſervatione mentali, quæ *velleitas* dicitur, qualem habemus Matth. xix. 21. 22. Joh. xii. 42. Reſpicit autem, ut jam obſervavimus, vel *Deum*, vel *Mediatorem*: quod utrobique, diſtincta involvit crimina. Quatenus *Deum*, non recipit infidelitas, tria disjunctivè connotat: A. *Atheiſmum*, qui *nullum* Deum recipit Pſal. xiv. 1. B. *Idololatriam*, quæ, vel *verum* rejicit, & alium ei ſubſtituit; vel ſaltem, ei *conjungit* falſum Rom. 1. 25. C. *Profanitatem*, quæ *profeſſione* quidem, Deum recipit; *reipsâ*, ablato cultu, abnegat Tit. 1. 16. Pſal. x. 4. Rom. 1. 21. Quatenus autem, *Mediatorem* non recipit infidelitas; tria itidem, disjunctim involvit crimina; vel enim (a) Chriſtum *ſimpliciter* non agnoſcit Mediatorem Joh. 1. 11. & v. 40. (b) vel non *totum* recipit, dum qua *Redemptorem* ſuum, admittit quidem; aſt quà *Regem* aſpernatur Luc. xix 27. Pſal. ii. 1. 2. 3. Quod etiam, inter profeſſione tenus Chriſtianos, eſt vulgatiſſimum. (c) vel, ſi ipſum etiam, utcunque recipiat; *conditiones* tamen, ab ipſo ſe offerente ſtipulatas, puta *abnegationem* ſui Luc. ix. 23 *mortificationem* carnis Gal. v. 24. 1. Joh. iii. 3. *contemptum* mundi, ac mundanorum Luc. xiv. 26. 27. *ſtudium* ſanctitatis, conſtans ac ſerium 2. Cor. vii. 1. repu- **4. Diffidentiam.** diat Matth. vii. 22. (4) *Diffidentia*, vel in *Deo*; qui, aut non poſſit Gen. iv. 13. aut non velit, ſua promiſſa præſtare; licet nos, non deficiamus, in officio noſtro Zeph. iii. 2. Pſal. lxxviii. 22. 32. & cvi. 24. quæ eſt infidelitas & *deſperatio*, propriiſſime dicta, & maximè exſecrabilis ac damnabilis: vel in *Chriſto*, qui, aut *nullus* ſit; aut non *ſolus*, ac ſufficiens Servator Jer. ii. 13. Rom. x. 3. 4. aut ſaltem, non *velit*, nec poſſit ſervare, quamvis credendo, ipſum reciperemus Joh. v. 40. Unde tantus timor, anxietas ac puſillanimitas reſultant, quæ frequentiſſimè in Scripturis, infidelitatis atro carbone, notantur Marc. iv. 40. & ix. 23. interim tamen ipſiſmet fidelibus, εὐπερίστατος deprehenditur, ſaltem ex parte, ut patet, è locis jam citatis. (5) Ἀπείθεια, quâ Deum ac Mediatorem, *accipimus* fiduciâ qualicunque, tanquam *Servatores*; aſt **5. Contumaciam.** nos illis *reddere*, h. e. nos noſtraque, quanta quanta ſunt, eis regerere ac ſubmittere, velut *Dominis* noſtris, contumaciter recuſamus. Unde *filii contumaciæ*, infideles audiunt Eph. ii. 2. & v. 6. Col. iii. 6. quatenus ſcil. iſta ἀπείθεια, opponitur τῇ ὑπακοῇ πίστεως Rom. 1. 5. & xvi. 26. adeoque, iſtâ contumacia, recuſamus recipere, *jugum* ac dominium Chriſti Matth. xi. 29. eique recalcitramus Pſal. ii. 1. 2. 3. promtiores ad auſcultandum cupiditatibus noſtris, quam Deo & Mediatori Rom. vi. 12. Denique (6) *carnalitas*, ſeu φρόνημα τῆς σαρκός, qua Deum & Mediatorem, recipimus qui- **6. Carnalitatem.** dem *utcunque*; ſed potiora cordis, curæ ac laborum noſtrorum, nobiſmet ipſis, mundo ac peccato reſervamus, φιλήδονοι μᾶλλον, ἢ φιλόθεοι 2. Tim. iii. 4. Cujus exemplum illuſtre, præſtat juvenis Phariſæus Matth. xix. 21. 22. & Judæorum primores Joh. xii. 42. 43.

Gradus infidelitatis. XXX. Quæ tamen, non eo abs nobis recenſentur, quod exiſtimemus, omnia & ſingula horum, in infidelitate quavis, concurrere; quemadmodum in fide, omnia requiruntur, ac ſingula ejus requiſita; ſed, quod uno atque altero poſito, ponatur infidelitas. Unde gradus quoque obſervantur, in infidelitate, perinde ac in fide; ut ſit: 1. Infidelitas *ſumma* & univerſalis, quæ, vel *Deum* verum rejicit, ut *Ethniciſmus*; vel *Chriſtum*, ut *Judaiſmus*; vel *munus* ejus mediatorium, ut Muhammedaniſmus 2. *Minor*, qualem præſtat *hæreſis*, negans articulos fidei fundamentales, cum pertinaciâ. 3. *Minima*, quam præſtant, non profeſſione; quam quidem re ac facto, quotquot Deo ac Mediatori, prærogativam negant, eoſque, praxi, aliis poſtponunt: qualis, in ipſis veræ fidei confeſſoribus, nimium proh dolor! deprehenditur frequentata.

Infidelitatis cauſæ novem. XXXI. Succedit infidelitatis *origo* (1.) *Satanas* 2. Cor. iv. 4. ἐνεργῶν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας Eph. ii. 2. [a] removendo *ſenſum* peccati, & erigendo opinionem juſtitiæ *propriæ* Luc. xviii. 11. [b] *extenuando* peccata 1. Sam. xv. 15. [c] abutendo divina *miſericordiâ* Rom. vi. 1. aut contra [d] nimium *extollendo* peccata Gen. iv. 13. (2) Cordis humani *perverſitas*, καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος Hebr.

Hebr. III. 12. Unde υἱοὶ ἀπειθείας audiunt Eph. II. 2. Cor ſcilicet cæcum, ſui amore flagrans, proinde Deum ac Mediatorem negligens Luc. XVIII. 11. (3.) *Stupiditas* & ἀναισθησία, quâ nullam in ſe experiuntur, Dei aut Mediatoris recipiendi, neceſſitatem Apoc. III. 17. 18. Luc. XVIII. 11. 12. (4.) *Ignorantia* Dei, Chriſti, promiſſionum & beneficiorum ejus Joh. I. 10. 11. & IV. 10. (5.) *Amor* ac ſtudium peccati Joh. V. 44. cui, dum operam dant, Chriſtum non quærunt, non admittunt 2. Cor. VI. 14. 15. (6.) *Metus* perſecutionis Matth. XVI. 24. 25. Act. XIV. 22. 2. Tim. III. 12. (7.) φιλαυτία, ſeu αὐτότης, quâ, cum inordinate, plurimi ſeſe proſequantur; Deum ac Mediatorem, ſincere diligere nequeunt Luc. XVI. 13. Unde, ad receptionem Chriſti, requiritur, te ipſum abneges Luc. IX. 23. crucifigas Gal. V. 24. omnia deſeras Luc. XIV. 26. quod cum φιλαυτίᾳ ἀσύστατον eſt (8.) Nimia *puſillanimitas*, quâ ſuæ indignitatis ſenſu, metuit ad Chriſtum accedere Matth. IX. 20. Nonnunquam (9.) eſt *contemtus gratiæ*, diu multumque, à Deo oblatæ Joh. XII. 38. 39. 40. 41. Conf. Prov. I. 23. 24. 25. 26. Ezech. XXII. 18.--23. Heb. VI. 7. 8.

Mala infidelitatis. XXXII. Sequuntur infidelitatis *mala* peſſima, quæ abſterrent. Quod: (1.) *injurioſa* ſit (a) in *Deum* ejuſque *gloriam*. Conf. Rom. IV. 20. ac ſingulas *perſonas: Patrem*, ejuſque *conſilium pacis* Luc. VII. 30. Matth. XXII. 5. *Filium*, ejuſque redemptionem ac merita Heb. X. 29. &. VI. 6. *Spiritum* S. Heb. X. 29. 1. Theſſ. V. 19. Act. VII. 51. Eph. IV. 30. Heb. III. 17. 19. (b) in ejus *attributa: veracitatem* Joh. III. 33. 1. Joh. V. 10. Rom. III. 3. *bonitatem* & φιλανθρωπίαν Tit. III. 4. gratiam & *amorem* Rom. II. 4. *ſapientiam*, in Mediatore & redemptione, conſpicuam Rom. XI. 33. 1. Cor. I. 24. *potentiam*, ibid. quando Deum circumſcribimus Pſal. LXXVIII. 41. (c) in *opera* Dei; in *decreta* & conſilia Luc. VII. 30. in *promiſſiones*, quæ in Chriſto, per fidem, ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν 2. Cor. I. 20. in vota & *exſpectationes* Dei Pſal. LXXXI. 14. Matth. XXI. 34. 36. 37. Jeſ. V. 2. 4. in *redemtionem* & Redemptorem Matth. XXII. 5. Act. XIII. 46. in *paſſiones* Chriſti Heb. X. 29. (2.) *Pernicioſa* infideli, quatenus ſe *ineptum* reddit, ad quævis pietatis opera Joh. XV. 4. quæ quidem Deo placeant Heb. XI. 6. Rom. XIV. 23. Contra (3.) *Mater* & nutrix, quorumvis vitiorum Heb. III. 12. *ignorantiæ* 2. Cor. IV. 4. *ſecuritatis* carnalis Matth. XXIV. 38. 39. *apoſtaſiæ* Heb. III. 12. *Atheiſmi* Eph. II. 12. Inſuper (4.) Cauſa *mortis* omnigenæ, ut patet in protoplaſtis Gen. III. nominatim *corporalis* 2. Reg. VII. 2. collat. cum verſ. 20. Pſal. CVI. 26. collat. cum Num. XX. 8. 10. 11. 12. *ſpirituali* Eph. II. 1. 2. *æternæ* Joh. III. 18. 36.

Remedia infidelitatis. XXXIII. Reſtat, infidelitatis *remedia*, ſubjungamus; à Medico ſpirituali applicanda, & ab ægroto admittenda. Nim. 1. *Agnitio* ac ſenſus infidelitatis Thren. III. 40. quo ſpectat *exploratio* ſui ipſius 2. Cor. XIII. 5. quâ, ex *una* parte, perſpectam habeamus, *naturam* infidelitatis, ex *altera*, nos ipſos cum eâ conferamus. 2. Conſideratio *malorum* infidelitatis, juxta §. præced. 3, *Inveſtigatio cauſæ*, non tam infidelitatis in genere, juxta §. XXXI. quam quidem infidelitatis propriæ, ſitne illa oriunda (a) ab ignorantiâ? an (b) à ſtupiditate & ἀναισθησίᾳ an (c) ab amore ſeculi? an (d) à metu crucis & perſecutionum? ut nim. convenienter applicentur remedia, cuivis horum, peculiariter obnitentia. 4. *Præſtolatio* Dei, cor infidele ac lapideum ablaturi, ac novum creaturi, idque, in uſu conſtanti & fideli *mediorum*, quibus Deus ſolet operari fidem, qualia ſunt, *auditio* verbi Joh. V. 25. Ezech. XXXVII. 4. *preces* Pſal. LI. 12. *converſatio* cum fidelibus &c. Saltem 5. Deo, fidem in nobis molienti, per præconium verbi, aliaque; pertinaciter non *obluctemur*, quo iram ejus provocemus; ut à nobis *deſiſtat* Jeſ. LXIII. 10. Gen. VI. 3. aut etiam nos induret Jeſ. LXIII. 17. neve corda noſtra *obduremus* Heb. III. 7. 8. aut ſpiritum fidei *exſtinguamus* 1. Theſſ. V. 19. aut Chriſto pulſanti, fores occludamus Apoc. III. 20. Cant. V. 2. 3. Denique 6. *Uſus mediorum*, quibus fides generari conſuevit, ſuo loco indicandorum.

Secunda praxis explorationis. XXXIV. *Secunda* praxis, fidei *explorationem* reſpicit 2. Cor. XIII. 5. 2. Cor. I. 12. Gal. VI. 4. quam Apoſtolus, *pretioſiorem* dicit auro, quod perit 1. Pet. I. 7. Sed quoniam admodum arduum eſt, ac moleſtum, hoc opus: tum ex *fraudulentiâ* cordis noſtri Jer. XVII. tum ex *ſimilitudine* & affinitate, quæ fidei communi, intercedit cum ſalvificâ: neceſſum omnino, rationibus aliquot motivis, ad illud erigamur & impellamur. Juvat igitur hîc, cogitare: 1. quam ſit *proclive* falli, in negotio fidei, prout patet, tot ac tantorum, exemplis Matth. VII. 26. 27. Luc. XVIII. 9. 11. Apoc. III. 17. Luc. XIII. 25. 26. 2. Quam ſit interim *periculoſum*, noxium, imo exitioſum, in tanto negotio, falli 1. Cor. III. 18. Eph. 22. Jac. I. 16. Contra 3. quam *ſuave* ac jucundum, perſuaſum eſſe, de veritate ſinceritate fidei ſuæ 2. Tim. I. 12. à quâ, omnis pendet bona *conſcientia* 1. Tim. I. 19. omnis conſolatio, & ſalutis certitudo 2. Tim. IV. 7. 8. Imo 4. quam *utile* (a) ad *pietatem* 2. Pet. I. 8. 9. 10. ut præclarum *fidei certamen* decertemus 2. Tim. IV. 7. (b) ad *patientiam* Heb. XII. 2. & cap. X. 34. 35. (c) ad *vitam* æternam Joh. III. 18. 36. Quam 5. ſit *turpe* quævis noſſe, ſeipſum ac fidem ſuam, à quâ omnia pendent, ignorare Gal. VI. 3. Denique 6. quam ſit *neceſſarium*, non tantum ex præſcripto divino 2. Cor. XIII. 5. ſed &, quod *Deus* olim, nolentes volentes ſit exploraturus, in juſtitiâ & vindictâ: non futurum, ſi nos exploraverimus nos ipſos 1. Cor. XI. 31. 32. Et quod ipſa

noſtra

noſtra conſcientia, nos ſit examinatura, pariter & excarnificatura: exemplo Caini Gen. IV 13. 14. Alterutrum enim indeclinabile: ut, aut *nos* examinemus *noſmetipſos*; aut *Deus*, ſcrutator cordium, ac juſtus judex, examinet *nos*.

Circa fidem diſcriminanda, notantur.

XXXV. Et, quo magis ex voto ſuccedat, iſtud explorationis negotium; requiritur, ut ab *unâ parte*, in promptu nobis ſint *diſcriminanda*; ab *alterâ*, diſcriminis *indicia*. Diſcriminanda ſunt: fides *vera* ac realis; a fide *fucata* & orali; μόρφωσις, à δυνάμει 2. Tim. III. 5. *dicente* tantum, *a faciente* etiam: quæ hæret in *labiis*, ab eâ quæ proſilit à *pectore* Matth. VII. 21. & XV. 8. Quæ facile dignoſcuntur; tum *ſenſu*, quo, qui verè credit; reverà etiam *ſentit* ſe credere; tum *ratiocinatione*, è fructibus Matth. VII. 16. Jac. II. 17. 26. 6. Fides *magna*, *parva*, ac *minima*; diſcernenda à ſuis quæque *æmulis*; nempe (a) *verè* magna, tum à *ſecuritate* carnali tum à *temeritate*. (b) *Parva* ac minima, ab *infidelitate*, ex unâ parte; & à fide *communi*, ex alterâ.

Fides magna ſecernitur à præſumptione.

XXXVI. Fidem verè *magnam*, à ſecuritate & *præſumptione*, nervosè diſcernit Ameſius Caſ. lib. II. cap. 6. §. 16. *Fides* inquit *vivida & firma*, *ſatis eſt manifeſta & cognita, iis quibus ineſt*: *quia* (1) *Teſtimonium ejus habent in ſeipſis* Joh. V. 10. *Spiritum ſcil. Dei, teſtificantem unà cum ſpiritu ſuo, quod ſint filii Dei* Rom. VIII. 16. *quem habent, arrhabonem hæreditatis* Eph. I. 13. 14. *quo obſignantur, in diem redemptionis* Eph. IV. 30. (2) *Charitatem Dei, effuſam habent in ſuis cordibus* Rom. V. 5. *unde pacem & gaudium habent, cum exſultatione glorioſâ.* Ibid. verſ. V. 1. 1. Pet. I. 6. 8. (3) *Fructus illos habent & proferunt, quibus fides vera, ſolet oſtendi, & ad finem perduci* Jac. II. 18. Gal. V. 6. Quibus adde (4) *Appetitum* inſatiabilem, verſus Deum & Mediatorem, cum propoſito profundæ ſui ſubmiſſionis, & univerſalis obedientiæ conjunctum: quæ in *præſumtionem* nullo modo cadunt.

Fides magna diſcriminatur à temeritate.

XXXVII. *A temeritate* & *audacia*, in adeundis & ſuſtinendis periculis maliſque; fides *magna*, his diſcernitur: quod 1. hæc pericula, non tam adeat *& quærat*; quam a Deo, & propter Deum, ſibi oblata & impoſita, *accipiat* Luc. IX 23. contra *temeritas* amat, ſeque in illa dat præcipitem Matth. XXVI. 33. 35. Aut ſi 2. *Fides adit* etiam: attamen non niſi *juſſu* divino Gen. XII. 1. Act. XX. 23. *temeritas ſponte*, aut glorioſæ cauſa, id facit Matth. IV. 6. 7. 1. Sam. XV. 32. Tum. 3. *fides*, quando pericula *adit*, aut ſuſtinet mala, Dei *roboratione* nititur Phil. IV. 11. 12. 13. Rom. VIII. 37. 38. 39. Pſ. XXIII. 4. *temeritas*, ſolis confidit viribus *propriis* 2. Cor. I. 9. 10. Matth. XXVI. 33. 35.

Fides minor diſcriminatur: Tum à diffidentia.

XXXVIII. Fides *minor* laborat: vel ratione *fiduciæ*, gaudii ac πληροφορίας, & ad *diffidentiam* accedit. Ab illa igitur eam accuratè, congeſtis indiciis, diſcernit Ameſius Caſ. lib. 2. Cap. 6. §. 17, uſque ad finem capitis, quibus, brevitatis ſtudio, non expreſſis; nos hoc unum hic adjicimus: quod in fiducia, *tenuiore*, modo ſincerâ, *ſubmiſſionis* & obedientiæ ſtudium, imo & *recipiendi* Chriſti ardor ac deſiderium, vehementiora obſerventur; vel ratione *receptionis*, & ſubmiſſionis ac redditionis, tepidioris, qua ad fidem *communem* vergit.

Tum à fide communi.

Quando appetitus *accipiendi* Chriſtum, ſeque ipſum *reddendi* Chriſto, tam debilis eſt, ut vix agnoſci, & a fide *communi*, diſcerni queat. Quo caſu ſuaſerim, non tam fidei *diſcriminandæ*; quam quidem *adaugendæ*, operam det laborans; quo, per magnitudinem ſuam, conſpicua & evidens illa ſibi reddatur: media ſuo loco exprimemus.

Fides minimâ diſcernitur: 1. ab infidelitate.

XXXIX. Fides *minima* itidem deficit: vel α. *in fiduciâ*, gaudio & *applicatione* ſpeciali, ut videre eſt, in ſpiritualibus *deſertionibus*, & ad *deſperationem* videtur vergere Job. VII. 14. 15. 16. & X. 1. 2. 3. Pſal. XLIII. 2. 5. & LXXVII. 8. 9. 10. & LXXXVIII. Ab hac igitur, diſcernitur his indiciis: 1. Fiducia *minima*, deſiderat Deum, Chriſtum & ſalutem Pſal. VI. 2. 3. 4. & LXXVII. 1. 3. 4. *infidelitas* nequaquam Job. XXI. 14. 2. *Minima*, licet Chriſtum needum admittat, ut ſuum *Redemptorem*, in quo exſultet, cum Maria Luc. I. 47. admittit tamen, ut *Dominum* ſuum Joh. XX. 28. quamvis deſtituatur *conſolatione* fidei; non tamen deſtituitur *obedientiâ* fidei Apoc. III. 8 ſecus fit in *infidelitate* Eph. II. 1. 2. 3. *Minima*, infirmitatem ſuam *agnoſcit*, ſentit, deque eâ querulatur Marc. IX. 24. quando *infidelitas* ſecura eſt Apoc. III. 17. Luc. XVIII. 11. 12. 4. *Minima*, anhelat *remedia* Marc. IX. 24. 1. Pet. II. 2. contra *infidelitas*, ut mortua eſt, ſita ſine ſenſu, ſine appetitu Joh. V. 40. Matth. XVIII. 37.

2. A fide communi.

Vel β. in *receptionis vigore*, quando amor, verſus Deum & Mediatorem, cum amore verſus *alia* quævis, velut in æquilibrio eſt, ut ὑπεροχὴ fidei ſalvificæ, quo tutiſſimè dignoſci, ſupra diximus, agnoſci non poſſit: quo caſu, & magis etiam, ſuaſerim, quod paragrapho præcedenti, circa fidem *minorem* ſuaſi, ut nim. non tam *diſcriminandæ*, quam *augendæ* fidei, laborans operam impendat.

3. A communi quavis.

XL. Denique fides *ſalvifica*, diſcriminanda eſt à fide quavis *communi*, de quâ Joh. II. 23. 24. & XII. 42. Seu *hiſtorica* ſit, ſeu *miraculorum*, ſeu πρόσκαιρος. Cujus diſcrimen ſupra indigitavimus §. V. & clarius etiam patebit, per paragraphum ſubſequentem.

Fidei ſalvificæ notæ.

XLI. *Salvificæ* fidei cujuſvis, à *communi* diſcriminandæ, non tam *indicia*; quam *indicium*, proferemus; nim. *definitionem* fidei ſalvificæ, parte dogmaticâ explicatam: hîc paulo diſtinctius applicandam. Eſt igitur, illa fides indubitato *ſalvifica*, in quâ concurrunt, omnia illa *eſſentialia*, quæ prædicta definitione, ſtrictulatim expreſſimus: ſcil. *partes*, *objecta*, & σχέσις, ſeu *proportio* actus cum ſuo objecto.

Itaque

1. Ex partibus ejus. Itaque, fides *ſalvifica* conſtat: (1) *Notitiâ* ſufficiente, Dei ac Mediatoris accipiendi, nec non promiſſionum, ac conditionum, ſub quibus offeruntur; quamobrem *fidem* & *notitiam*, promiſcuè in Sacris uſurpari, ſupra monuimus ex Jeſ. LIII. 11. Joh. XVII. 3. quando interim fides quævis *alia*, plerumque *neſcit*, in quem credat Joh. IV. 21. (2) *Aſſenſu* firmo & immoto, Legi & Euangelio præſtito, non generaliter tantum & *implicitè*, omnibus quæ de Deo & Chriſto, Scriptura *neceſſariò* credenda, proponit Act. XXIV. 14. 15. 2. Tim. I. 12. Rom. IV. 20. ſed ſpecialiter & *explicite:* dum contra, fides quævis *alia*, ſæpe, *vel* prorſus non credit, quæ de Deo ac Chriſto novit Tit. I. 16. *vel.* ſi credat, admodum hæſitanter, ſaltem nunquam *tam ſolidè*, ut ſe, relictis omnibus, Dei ac Mediatoris promiſſionibus, ſecurè auſit *committere* Joh. XII. 42. 43. (3) *Conſenſu* voluntatis; quo Deum ac Mediatorem, aſſenſu verbi divini cognitos *reapſe accipiamus* Joh. I. 12. Col. II. 6. dum fides quævis *alia*, vel in nudo ſubſiſtit aſſenſu Jac. II. 19. nec planè, Deum ac Mediatorem, *accipit* Joh. I. 11. vel ſi accipiat; non tam *corde*, quam *ore* Matth. XV. 8. Hæ ſunt *partes* fidei eſſentiales.

2. Ex objecto. XLII. Porro iſtæ partes, pro objecto habent: 1. non tantum *Chriſtum* quà *Mediatorem*; ſed & *Deum* quà ſummum *finem* Joh. XIV. 1 Pſ. LXXVIII. 22. Adeo ut, *Deum reapſe* habeant pro Deo ſuo, venerenturque, juxta primam legis tabulam: tum *Chriſtum*, pro viâ & medio, cujus ope, ad Deum perveniant Joh. XIV. 6. 7. Hoc ingenium eſt fidei ſalvificæ: quando fides quævis alia, in *ſolum* fere Chriſtum fertur, qui ſe redimat, a malis imminentibus: nec quærit, ut per eum ad Patrem perducatur, cum eo uniatur, inque eo, ut fine ſummo, quieſcat. In Chriſtum porro 2. ſalvificæ fidei partes feruntur, non tantum quà *Redemptorem*, fiduciâ & *acquieſcentiâ* cordis: ſed & quà *Dominum*, quà Regem, abſolutiſſimâ ſui *ſubmiſſione* Col. II. 6. quando interim fides quævis *alia*, Chriſtum tantum vult, ut *Redemptorem* ſuum, qui ſupplicia peccatorum, à ſe tollat: adeoque potius, *beneficia* Chriſti quærit, quam *ipſum* Chriſtum Joh. IV. 26. Nec Chriſtum tantum, accipiunt veræ fidei partes; ſed 3. etiam *conditiones*, ſub quibus, ſeipſum illis Chriſtus offert accipiendum: *abnegationem* ſui Luc. IX. 23. *mortificationem* carnis Gal. V. 24. dum fides quævis *alia*, Chriſtum quidem vellet utcunque, ejuſque beneficia; ſed, quas diximus, *conditiones* oblatas reſpuit Matth. XIX. 21. Luc. XIX. 27.

3. Recipiendi modo. XLIII. Denique partes fidei *ſalvificæ*, ita in Deum feruntur, ac Mediatorem, ut ipſis *palmam* conſtanter cedant, præ omnibus aliis rebus mundanis Pſ. LXXIII. 25. 26. Matth. XIX. 27. contra fides quævis *alia*; ſi quando. Deum ac Mediatorem, recipere videatur: ita tamen recipit, ut mundum ac mundana, iis *præferat* Matth. XIX. 21. Joh. XII. 42. 43. Omnia iſta, licet non *pari neceſſitate*, concurrant in fide ſalvificâ; concurrunt tamen, uſque adeo, ut uno horum planè abſente, fides non ſit ſalvifica. Habent etiam ſingula horum: ſcil. notitia, aſſenſus, receptio, fiducia, ſubmiſſio; ſuos æmulos, qui perſonam eorum mentiuntur; a quibus, accuratè diſcriminari merentur; ſi modo compendioſa hæc Locorum communium ratio, id ferret. Qui interim deſiderat, poterit adire, *Syntagma* noſtrum *de fide Salvifica*, Cap. XIII.

Tertia praxis de ſtudio fidei, cujus: XLIV. Succedit igitur, *tertia* fidei praxis, quæ *ſtudium* fidei reſpicit, in genere. Quod ſuadet praxis: *primò* ejus præſtantia 2. Pet. I. 1. 1 Pet. I. 7. Unde a Servatore, βαρυτέροις τοῦ νόμου accenſentur

1. Motivæ à præſtantia. Matth. XXIII. 23. ob quam, *quæ ſibi lucra* erant, pro *excrementis*, imò pro *damnis* habet Apoſtolus Phil. III. 7. 8. 9. Quam præſtantiam obtinet: (a) *à fonte* ſuo, ſcil. æterno electionis amore Tit. I. 1. Act. XIII. 48. (b) *raritate* 2. Theſſ. III. 2. Luc. XVIII. 8. (c) *objectis*, non tantum *pretioſis* tot *promiſſionibus* 2. Pet. I. 4. ſed Deo ipſo & Mediatore, omniſufficientiſſimis Gen. XVII. 1. (d) *effectis*, nobilitat enim credentis perſonam Apoc. I. 6. 1. Pet. II. 5. 9. naturam 2. Pet. I. 3. 4. preces Heb XI. 4. opera verſ. 6. ſtatum, quatenus nos reddit ſervos, amicos, filios Dei; item ſponſas, membra, fratres, filios Chriſti: hæreditatem Pſ. XVI. 6. Rom. VIII. 17. 2. Tim. IV. 8. 1. Pet. I. 4. 5.

Jucunditate. *Secundo, jucunditas* Matth. XI. 28. 29. 30. Jeſ. LV. 1. 2. Cant. V. 1. tranquillat, multis modis, animum Joh. XIV. 1. ſolatur in adverſis Pſal. XLII. 6, perfundit gaudio ineffabili 1. Pet. I. 8. Rom. V. 2. & XV. 13. experientiam affert benevolentiæ divinæ Rom. V. 1. 3. Pſal. XXXIV. 8. 9. 10. & indubitatam æternæ requiei ſpem ac certitudinem Gal. V. 5.

Utilitate. Heb. XI 1. *Tertiò utilitas*, conducit enim generaliter *toti vitæ*, quatenus per fidem *vivimus* Rom. I. 17. Gal. II. 20. ſingulatim, eſt vinculum *unionis* cum Chriſto, fundamentum *communionis* cum eo, cauſa procreans juſtificationis, adoptionis, glorificationis: tam inchotæ, quam conſummatæ, ut ſupra particulatim oſtendimus. Nominatim *robur* fideli invictum ſuppeditat, quo *mundum* 1. Joh. V. 4. quo *Satanam* Eph. VI. 16. quo *noſipſos*, & affectus proprios 2. Cor. X. 5. cum Heb. XI. 17. quo *perſecutiones*, & mala quævis duriſſima Heb. XI. 33. quo *mortem* ipſam Phil. I. 23 imo, quo Deum vincamus Gen. XXXII. 28. & *Chriſtum* Matth. XV. 28.

Æquitate. *Quarto, æquitas:* ſi enim *Deus*, tanto apparatu, ab omni æternitate, Filium Redemptorem *deſignavit* Jeſ. XLII. 1. 1. Pet. I. 20. in tempore *miſit*, ac *donavit* Joh. III. 17. Rom. V. 8. ſi tam prompte *offert* Filium, ejuſque omnia Matth. XXII. 2. 3 4. ſi Chriſtus ſeipſum ſuaque Jeſ. LV. 1. Matth. XI. 28. Jeſ. LXV. 1. 2. nunquid æquiſſimum

Digitized by Google

mum eſt, ut & eos, prompte recipiamus per fidem. Imo ſi dona Dei ac Mediatoris 1. Tim. VI. 17. ſi miniſtros, ac Legatos eorundem 2. Cor. VII. 20. Gal. IV. 14. 16. merito recipimus; nunquid potius *datores, mittentes?* Non addam, recipiendos fide, Deum ac Mediatorem, perinde, & infinitum magis, eſſe πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ac *verbum* offerens 1. Tim. 1. 15. ut iniquiſſimum ſit, non recipere Joh. 1. 11. *Quinto* neceſſitas abſolutiſſima. Abſque fide enim, ſumus adhuc dum *inimici* Dei Eph. II. 1. neque ulla nobis, ad ipſum patet προσαγωγὴ Rom. V. 1. 2. 3. Eph. II. 14. 15. 17. neque ei *placere* poſſumus Heb. XI. 6. abſque fide, nihil nobis negatur cum Chriſto, in quo, omnes *Dei promiſſiones, ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν* 2. Cor. 1. 20. ſumus adhuc in peccatis, ſub ira Dei, maledictione legis, æterna condemnatione Act. XXVI. 18. abſque fide, ſecluſi ſumus, ab omni ſpe ſalutis Joh. III. 16. 18. 36.

Neceſſitate.

Adminicula ſtudii fidei:

XLV. Conducunt autem, omni *ſtudio* fidei, *adminicula* generalia (1.) uſus *miniſterii*, vivi & efficacis Rom. X. 13. 14. Quatenus illud *notitiam*, Dei & Mediatoris recipiendi, & *aſſenſum* promiſſionum, intellectui: *promptitudinem* conſentiendi, ac *recipiendi*, voluntati, efficaciſſimis impulſivis, conciliat. (2) *Contemplatio* Dei ac Mediatoris Heb. XII. 2. & quæ in ipſis eſt, *ſufficientiæ* Gen. XVII. 1. Joh. 1. 16. *omni-ſufficientiæ*, ut in ipſis ſimus *conſummati* Col. II. 10. & III. 11. *ſoli-ſufficientiæ* Pſal. LXXIII. 25. 26. Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. imo & *abundantiæ* plenitudinis Eph. III. 8. Col. 1. 19. (3) *Uſus mediorum* quorumvis, quibus Deus fidem generare, ac fovere conſuevit 2. Pet. 1. 6. 10. 11. quæ ſunt, verbi divini, lectio, auditio meditatio, applicatio Rom. X. 14. 17. Sacramentorum participatio Rom. IV. 11. converſatio cum fidelibus Prov. XIII. 20. Luc. XXIV 32 Act. XVIII. 27. (4) preces Marc. IX 24. Luc. XVII. 5. ut nim. Deus mentem illuminet Eph. 1. 18. quo, fide cognoſcamus Joh. XVII. 3. cor aperiat, quo, recipiamus oblata Act. XVI. 14. Pſal. LXXXI. 11. conferat Spiritum fidei 2. Cor. IV. 13. cujus fructus eſt, fides Gal. V. 22. ut omnem, quorumvis mediorum uſum, ſuâ fœcundet gratiâ 1. Cor. III. 6. 7. Studium autem iſtud fidei *generale*, cum ſeſe particulatim profundat, in ſtudium acquirendi, conſervandi, adaugendi fidem, vivendi per fidem, & emergendi ope fidei, ad applicationem & perſuaſionem particularem: de ſingulis horum, ſingulatim nobis erit agendum. Sit ergo.

Quarta praxis de acquirenda fide.

XLVI. *Quarta* praxis; in ſtudio *acquirendi* fidem. Non equidem fidem *ſeminalem*, ſeu, potentiam credendi, quam Deus, abſque noſtro ſtudio, virtute *regenerationis* immediate confert, nos vivificando, cor lapideum auferendo &c. ut ſupra demonſtravimus; ſed fidem *actualem*, quâ, regeneratione vivificati, ac facultatem credendi conſecuti, enitimur, ut actu Deum arripiamus, ut ſummum finem noſtrum, & Chriſtum, ut unicum Mediatorem. Erigent & impellent huc, argumenta generalia, quæ produximus. §. XLIV. Modus autem, acquirendi fidem hanc *actualem*, in duobus potiſſimum eſt: *primo*, ut *infidelitatis* actualis naturam, cauſas, remedia, perſpecta habeamus, non tantum in *communi*; ſed & *peculiariter*, noſtræ infidelitatis indolem, cauſas, & remedia, juxta ea, quæ ſuo loco §. 28-34. monuimus Conf. *Syntag.* noſtrum *de fide* Cap. XVIII. §. 2. Tum *ſecundo*, ut per pectus habeamus, gradus & ambages, quibus, fidem actualem, Deus in corde generare conſuevit. Nim. poſtquam, ut diximus, *potentiam* credendi, ἀμέσως contulit, per regenerationem: 1. *Mentem convincit* Joh. XVI. 8. ut Scripturæ univerſalem veritatem, & divinam auctoritatem, ac ſingulatim earum comminationum, quæ peccatis & peccatoribus intentantur, infallibilem certitudinem agnoſcat. Hinc 2. miſeriam ſuam, intimè *ſentiat* 2. Sam. XXIV. 10. Act. II. 37. Rom. VII. 24. Pſal. XXXVIII. 4. 5. Job. XXXI. 4. confiteatur, ac deploret Luc. XV. 18. ſibi diſpliceat, ac pudore perfundatur Luc. XVIII. 13. ſit fatigatus ac laborans Matth. XI. 28. Porro. 3. ad piam *deſperationem*, & ἀπορίαν adigit Act. II. 37. de *ſeipſis* Rom. VII. 18. 19. & de *quibuſvis* aliis, a Deo diverſis, quod non poſſint, nos liberare à miſeria noſtra Rom. VII. 24. Qui *ſenſus*, cor *contritum*, ſpiritus *attritus* Pſal. XXXIV. 19. & LI. 19. πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον Rom. VIII. 15. item πνεῦμα δειλίας 2. Tim. 1. 7. deſignatur: abſque quo nunquam Medicum anhelabimus, & medicinam; nunquam deſcendemus in conditiones, ſub quibus, ſe Redemptorem, Chriſtus offert Luc. IX. 23. Act. IX. 6. Inde 4. *cor aperit*, ei ſeipſum, ac Filium Mediatorem, omni-ſufficientiſſimum Redemtorem, oſtentat, offert; allicit, ut conditiones liberationis admittat Matth. XI. 28. Quin & 5. *pellicit* ac permovet voluntatem, *trahit*, ut actu *veniat*, Deum apprehendat ut ſummum finem, & Chriſtum, ut unicum ſuum Mediatorem Act. XXVI. 18. Quod poſtmodum excipiunt, quivis actus converſionis, fiduciæ, tranquillitatis, conſolationis, gaudii &c.

Modus procreandi fidem, à parte Dei.

XLVII. E quibus, proclive eſt perſpicere, quid factu opus ſit, ut fidem actualem acquiramus. Nim. (a) ſtudioſè *obſervandi* ſunt, iſti Dei actus, fidem quaſi parturientes: ſi v. g. occurrant, quæ de peccato, quæ de miſeriâ noſtra, nos convincere poſſint: ſtatim cogitemus, jam Deum fidem in nobis moliri (b) prudenter, iſtis actibus, nos componamus, nos noſtraſque facultates, Deo parturienti, quaſi obvertamus, ei cooperemur, tracti cum eo curramus (c) religioſè caveamus, ne Deo obnitamur, Spiritum extinguamus 1. Theſſ. V. 19. aut eum contriſtemus Eph. IV. 30. neque ei reſiſtamus

Modus accipiendi fidem, à parte noſtri.

Jeſ.

Jeſ. LXIII. 10. multo minus, contumeliâ eum afficiamus Heb. X. 29. (d) Ipſi, omnia iſta conquiramus adminicula, quibus, ad peccatorum, ac miſeræ noſtræ agnitionem ac ſenſum, quibus ad Dei ac Mediatoris recipiendi notitiam, quibus ad *recipiendum*, excitari ac promoveri queamus (e) His accedant generalia illa, quæ §. XLV. dudum deſignavimus.

Quinta praxis, de conſervandâ fide.

XLVIII. *Quinta* praxis, ſtudium reſpicit, *conſervandi* fidem, non utique *ſeminalem*, regeneratione natam, quæ amitti penitus, nunquam poteſt 1. Joh. III. 9. Quod, *ſolidum Dei fundamentum ſtet, & Deus norit*, qui ſint ſui 2. Tim. II. 19. quod dona Dei, ſint ἀμεταμέλητα Rom. XI. 29. ſed *actualem*, atque etiam ſenſum ac fructus fidei: conſolationis, gaudii &c. quæ, per ſocordiam & incuriam, amitti, aut ſaltem ceſſare, poſſunt: quam etiam, cum annexis, Deus, non abſque noſtro ſtudio, conſervare vult Rom. XI. 20. 21. Suadent iſtud ſtudium [a] iteratæ Spiritus S. adhortationes Act. XIV. 22. 1. Cor. XVI. 13. Col. I. 23. &c. II. 7. Quod [b] ſervata fides, nos *ſervet* Apoc. II. 10. Et [c] Deus, *virtute ſuâ*, nos non ſervet, adverſus Satanam, mundum, carnem; niſi per fidem 1. Pet. I. 5. Nec [d] Chriſtus, ad ſalutem Joh. III. 16. 18. 36. Rom. I. 16. [e] Nec ipſa fides, niſi ſervata Heb. X. 38. [f] Quod, tot ac tanti hoſtes, fidei noſtræ inſultent: Satanas Luc. XXII. 31. 32. Eph. VI. 12. mundus, ſuis, aut illecebris 1. Theſſ. III. 4. 5. aut perſecutionibus Act. XIV. 22. corrupta caro Heb. III. 12.

Rationes impulſivæ.

Media.

XLIX. Conſervandi media, erunt (1) *Magni facere* fidem, velut rem pretioſiſſimam 2. Pet. I. 1. (2) Pro conſervatione fidei, *pendere*; non à propriis *viribus* 2. Cor. III. 5. 6. ſed à *Patre* luminum Jac. I. 17. à *Chriſto*, τῆς πίστεως ἀρχηγῷ καὶ τελειωτῇ Heb. XII. 2. à *Spiritu* fidei 2. Cor. IV. 13. Deumque precibus fatigare, non auferat à nobis, Spiritum ſuum Pſal. LI. 12. 13. (3) Spiritum fidei, non contriſtare Eph. IV. 30. (4) Obſtructiones fidei, in quibus præcipuæ ſunt; ἀναισθησία Apoc. III. 17. 18. Luc. XVIII. 11. 12. ignorantia Joh. I. 10. 11. amor mundi, ac ſtudium peccati Joh. V. 44. & XII. 42. puſillanimitas Matth. IX. 20. contemptus mediorum Joh. XII. 37. 38. 39. 40. 41. Heb. VI. 7. 8. *obſtructiones* inquam iſtas, caute *vitare*. (5) *Curam* fidei *ſuſcipere* tenerrimam: quoad ejus, *nutrimentum* 1. Pet. II. 2. & *exercitationem*, ne ſitu pereat Luc. XXIV. 25. *ſanitatem* Tit. I. 13. 2. Tim. I. 13. & 1. Tim. VI. 3. *defenſionem*, adverſus hoſtes Eph. VI. 16. 1. Pet. II. 11. (6) Crebro viſitare, ſeu *examinare* fidem, ut valeat 2. Cor. XIII. 5. (7) Precibus, fidem *commendare* Deo, ne deficiat Luc. XXII. 31. 32. quo, virtute ſuâ, nos cuſtodiat in fide 1. Pet. I. 5. Heb. XII. 2. His conjungantur media generalia §. XLV. præſtita.

Sexta praxis; de adaugendâ fide.

L. Sexta praxis, ſtudio *adaugendæ* fidei deſtinetur; quæ, theoriam de gradibus, & imperfectione fidei, ſupra §. XX. traditam, quam Apoſtolus confirmat. Phil. III. 12. 13. 15. præſupponit. Operam itaque dare oportet, ut fides αὐξάνῃ 2. Cor. X. 15. βεβαιῶται Col. II. 7. ὑπεραυξάνῃ 2. Theſſ. I. 3. quo πλήρεις ſimus fide Act. VI. 5. & ad πληροφορίαν fidei pertingamus Heb. X. 22. Eſt in iſto ſtudio [1] *Indicium*, veræ ac *vivæ* fidei, utpote quæ *creſcat* 1. Pet. II. 2. Matth. XIII. 31. 32. [2] Univerſæ noſtræ *vitæ*, ac perfectionis ſpiritualis, *incrementum* 2. Pet. I. 3. 5. 6. 7. 8. quatenus, fide Chriſtum recipiendo, qui vita noſtra eſt Col. III. 4. ipſe *in nobis vivit* Gal. II. 20. h. e. ejus ſanctitas, humilitas, longanimitas, &c. Unâque opera [3] Gaudii, pacis, conſolationis, certitudinis ſalutis, &c. utpote quæ, fidei robuſtæ, quanta quanta ſunt, innituntur, ut ſupra §. XIX. docuimus [4] *Magnum* infirmitati noſtræ, adverſus tot tantoſque hoſtes, quos jam ante §. præced. commemoravimus; totque etiam, ac tam validos eorum inſultus, ignitaque tela, *præſidium* Eph. VI. 10. 12. de [5] Quod uberrima, Deus, fidei noſtræ præſtat accreſcendi media; proinde uberius quoque, à nobis præſtoletur ejus incrementum Jeſ. V. 1—7.

Impulſivæ.

Adminicula.

LI. Huc autem conducunt [1] Conſtans, ac religioſum, *verbi divini ſtudium* 1. Theſſ. III. 10. [2] Frequens, ac dignus, *Sacramentorum uſus*, utpote quæ *ſigilla* ſunt, quibus *fides* confirmatur Rom. IV. 11. eoque traduntur, in commemorationem mortis Chriſti 1. Cor. XI. 25. [3] *Preces* ardentes Marc. IX. 24. Luc. XVII. 5. ſicut enim Paulus fidem *plantat*, Apollos *rigat*; ita Deus dat *incrementum* 1. Cor. III. 6. 7. Unde fidei noſtræ τελειωτὴς dicitur Heb. XII. 2. Quod incrementum, abſque precibus, non obtinetur Matth. VII. 7. 8. [4] Quotidiana fidei *exploratio*, ut appareat, num accreverit; num decreverit, cum ſollicitâ *accuratione*, ut dies non abeat ſine linea, ſemperque parum, addatur parvo. [5] Aſſidua fidei *exercitatio* 2. Tim. I. 6. ne ſcil. ſitum contrahat, rubiginem ac torporem; contra exercitata, vires colligat. Uſus enim, & hic, facit artificem, ac crebris actionibus, & fides, ſi non generatur, ſaltem augetur. Conf. 1. Tim. IV. 7. 12. 14. 15. [6] Intimus fidei infirmæ ſenſus Marc. IX. 24. Quo, *ſemper tibi diſpliceas, quod es, ſi vis pervenire ad id, quod nondum es: ubi enim tibi placuiſti, ibi remanſiſti*, inquit Auguſtin. Ita Paulus Phil. III. 13. 14. contra Laodicenſes Apoc. III. 17.

Signa accreſcentis aut decreſcentis fidei.

LII. Interim, quo profectus noſter, manifeſtior fiat; juvabit, accreſcentis ac decreſcentis fidei, *indicia* perſpecta habere. Dignoſcitur illud (1) Ex dubitationibus, metu, aliiſque, accreſcentibus Luc. VIII. 25. aut decreſcentibus Rom. IV. 20. (2) Ex confidentia aut diffidentia circa Deum, ejuſque bonitatem ac providentiam Matth. XIV. 29. 30. 31. (3) E curis ac ſollicitudinibus vitæ hujus, accreſcen-

tibus

tibus aut decreſcentibus Matth. VI. 30. 31. (4) E progreſſu aut regreſſu, in officiis ſanctitatis. Eſt enim *fides, per charitatem efficax* Gal. v. 6. illis ergo *oſtendi* debet Jac. II. 18. (5) E conatu reſiſtendi, quibuſvis hoſtium inſultibus. Qui enim facile cedit, infimus eſt miles; quando, qui obnititur uſque ad *ſanguinem*, robuſtus cenſetur Heb. XII. 4.

Septima praxis, de vitâ fidei.

LIII. *Septima* praxis, uſum fidei concernit, à quo illa quidem dicitur ἐνεργουμένη Gal. v. 6. noſque *ambulare* per fidem 2. Cor. v. 7. atque etiam, *vivere* per fidem Hab. II. 4. Rom. I. 17. Gal. III. 11. Heb. x. 38. Gal. II. 20. *Quod vivo, vivo per fidem Filii Dei.* Quod, *generatim* quidem, nihil aliud nobis ſonat, quam *recepto Deo ac Mediatori, ſe totum committere, ab iis, in omnibus neceſſariis pendere, ſeque totum, cum omnibus ſuis, eiſdem reciprocare*; *ſpeciatim*, tres actus involvit: unum *eſſentialem*, recipere Deum & Mediatorem, de quo ſupra ex profeſſo; duos *ſubſecutivos*, ſcil. tum *fiducialem dependentiam*; tum *obedientialem ſubmiſſionem*. *Dependentiâ*, in quovis caſu ac neceſſitate; ſive ſpiritualis ſit, ſive temporalis: & vel maximè, in ambiguo, deficientibus quibuſvis fiduciæ fulcris; ambulamus, non *per aſpectum*; ſed *per fidem* 2. Cor. v. 7. h. e. propriam indigentiam, & impotentiam perſentiſcimus Luc. XV. 16. 17. à nobis, velut eximus Heb. XIII. 13. de omniſufficientiâ, bonitate, & fidelitate Dei ac Servatoris perſuaſi Phil. IV. 12. 13. Rom. VIII. 36. 37. ejus opem præſtolamur Rom. VII. 24. 25. cum patientiâ, nixi ejus (a) *omniſufficientiâ* Gen. XVII. 1. quâ *clypeus* eſt, ac *ſcutum* Pſal. LXXXIV. 12. (b) *bonitate* Exod. XXXIV. 6. 7. quâ, qui *proprio filio non pepercit, omnia nobis, cum eo, ſit gratificaturus* Rom. VIII. 32. (c) *veracitate*, ac fidelitate in promiſſis Rom. IV. 19. 20. 2. Tim. II. 13. Rurſus, obedientiali *ſubmiſſione*, fides vivit (1) *obedientiâ* Rom. I. 5. quâ *oſtendimus* fidem, in *operibus* Jac. II. 18. *ambulamus* per fidem 2. Cor. v. 7. non proprio motu; ſed *nutu* divino Deut. XII. 32. nec propriis viribus; ſed in *virtute* Dei 1. Cor. XV. 10. Gal. II. 20. inſtigante, non cupiditate mundanâ; ſed *promiſſis* divinis 2. Cor. VII. 1. (2) *merito Chriſti*, quo, omnia ejus opera, quaſi *tingantur*, ut Deo arrideant Heb. XI. 6. Rom. XIV. 23. Heb. x. 22. & ſic *certioratâ fide*, ad Deum properent.

Incitamenta.

LIV. Urgent iſtam fidei uſurpationem, ac vitam: quod (1) abſque eâ *mortua* ſit Jac. II. 17. & quaſi *defodiatur* Matth. XXV. 18. 25. Imo (2) langueſcat, flacceſcat, *pereat*: quamobrem Apoſtolus, exercitio bonorum operum, eam jubet ἀναζωπυρεῖν 2. Tim. I. 6. (3) quo operoſior eſt, quo *perfectior* ſit (eſt enim habitus perfectio, in operatione) atque etiam *glorioſior* Deo Rom. IV. 20. Matth. v. 16. (4) quo operoſior, quo *ſuavior*, in vitâ pariter & in morte 2. Tim. IV. 6. 7. 8. Jeſ. XXXVIII. 2. 3. Apoc. XIV. 13. Imo & (5) *glorioſior* nobis: tam hic Heb. XI. 2. quam poſthac, in judicio Matth. XX. 34. Addamus (6) huc Chriſtum *mortuum* eſſe, ut nos Deo *viveremus* per fidem 2. Cor. v. 15. Rom. XIV. 7. 8. 9. (7) ut nos, ejus gratiâ, *vivamus* Act. XVII. 25. 28. procul dubio, ut ei vivamus *fide*. Non dicam, hac ratione (8) vitam noſtram, reddi verè *Chriſtianam*, quando videlicet, non ſenſibus, quod brutis; non aſpectu, quod infidelibus etiam competit: ſed *fide* ambulamus 2. Cor. v. 7. Nec Chriſtianam tantum; ſed & (9) *tranquillam* ac ſecuram, quatenus in omni caſu, per fidem, in Deo quieſcimus, ejuſque providentiâ Pſal. XXXVII. 3. 4. 5. Imo & (10) *beatam* Pſal. II. 12.

Octava praxis, de perſuaſione particulari.

LV. *Octava* ac poſtrema fidei praxis, *applicationem*, ſeu perſuaſionem particularem, concernit: quâ, fide coneris indubitatum habere, Deum eſſe *tuum* Deum, Chriſtum *tuum* Mediatorem, Sponſum, *te* dilexiſſe, *tibi* ſeipſum impendiſſe, *tibi* remiſſionem peccatorum, jus vitæ æternæ, & omnia impetraſſe, præeunte Paulo Gal. II. 20. *Vivo per fidem Filii Dei, qui me dilexit, & ſeipſum tradidit pro me* 2. Tim. I. 12. *Novi in quem crediderim, & perſuaſus ſum, eum poſſe depoſitum meum, in illum diem ſervare.* Naſcitur iſta perſuaſio è *fide*, ſeu fidei actu ſalvifico, ſcil. *receptione*: quemadmodum ſponſa, indubitato novit, ſuum eſſe hunc ſponſum, è *conſenſu*, quo ſe ſibi offerentem, recepit Cant. II. 16. Naſcitur inquam, virtute hujus Syllogiſmi practici: Quicunque, in Deum & Mediatorem *credit*: & credendos eos *recipit*; illis indubitato, Deus eſt & Mediator Joh. III. 16. & I. 12. ego vero credo, & credendo recipio; proinde *meus* eſt. &c. E quo patet, hanc perſuaſionem tria ingredi: fidem, ſenſum, & ratiocinationem: *fides*, reſpectu *propoſitionis*, quâ nôris Scripturas, *convictus* ſis, eas eſſe indubitato *veras* ac divinas, ſuppeditare iſtud γνώρισμα: id quod habet major propoſitio 2. Tim. I. 12. *ſenſus* Phil. I. 9. quo percipias fidem, ut verè præſentem, ac dicas, *credo* Marc. IX. 24. *ratiocinatio* 2. Cor. IV. 13. qua, ex effectibus, colligas præſentiam cauſæ, ſeu fidei; quam collegiſti: diſcrimines, à quavis *communi*; e præmiſſis, inferas concluſionem. Concluſio igitur, ſeu perſuaſio particularis, non eſt *ipſa* fides ſalvifica; ſed effectus ejus: nec effectus, ejus *ſolius*; ſed & ſenſus ac ratiocinationis. Quod cautè notandum, ne viam, ad *perſuaſionem* particularem, nobis ipſi obſtruamus, quod faciunt ſpiritualiter deſerti, quando fidem ſalvificam exiſtimant eſſe ipſam hanc perſuaſionem particularem, proinde, cum hanc non ſentiant; ſe fide diſtitui, & hinc demum, Chriſtum non eſſe *ſuum* Servatorem, colligunt.

Bona hujus perſuaſionis.

LVI. Eſt in hac *perſuaſione* particulari, fidei ſalvificæ apex & ἀκροθίνιον. Et ſingulatim (1) Omnis

Digitized by Google

mnis promptitudinis & alacritatis in pietate, calcar acerrimum, incitans ad reſipiſcentiam 2. Cor. VII. 1. amorem divinum Pſal. XVIII. 2. 3. fiduciam Pſal. XXIII. 1. fortitudinem Pſal. XXVII. 1. patientiam Job. XIX. 25. gratitudinem Pſal. CIII. 1. 2. 3. 4. Gen. XXXII. 10. pugnam ſpiritualem 2. Tim. IV. 7. 8. (2) Omnis ſpiritualis tranquillitatis Rom. V. 1. conſolationis Col. II. 2. gaudii Pſal. XVI. 5. 6. 9. 11. ſcaturigo perennis. (3) In *ſecundis:* valetudine, divitiis, honoribus, *dulcedo*; quando hæc omnia poſſidemus, velut pignora amoris paterni Pſal. XXIII. 1. 2. 3. & in iis, quaſi *videmus & guſtamus, quam bonus ſit Dominus* Pſal. XXXIV. 9. (4) *In adverſis levamen*, ut vel *gloriari* poſſimus, quod *amor Dei, effuſus ſit, in cordibus noſtris:* perſuaſi, à Patre *noſtro*, cuncta immitti Matth. X 29. 30. 31. nihil horum, nos *ſeparaturum, ab amore ejus, in Chriſto Jeſu* Rom. VIII. 39. quin omnia, in *ſalutem* noſtram, dirigenda eſſe, ibid. verſ. 28. (5) In *Morte*, ut ei inſultemus, cum Apoſtolo 1. Cor. XV. 55. 57. eam expetamus Phil. I. 23. Luc. II. 29. 30. (6) Adverſus *judicii* extremi horrores, ut *ſuſpiciamus*, & *caput extollamus*, quod *redemtio* noſtra *appropinquet* Luc. XXI. 28. Rom. VIII. 23. (7.) Adverſus *gehennam* 1. Cor. XV. 55. Imo (8) quaſi *cœlum* præſtabit, in terris, perſuaſione iſta, ſibi repræſentare, quod *oculus non vidit, auris non audivit* 1. Cor. II. 9. quaſi audire dulciſſimum illud εὖγε δοῦλε ἀγαθὲ &c. Matth. XXV. 21.

Media.

LVII. Promovent perſuaſionem illam particularem 1. Studium fidei *adaugendæ*, de quo ſupra §. L. LI. LII. cum iſta perſuaſio, non cuivis competat fidei, quantumvis veræ ac ſalvificæ; ſed *robuſtiori* tantum Rom. IV. 21. 2. *Exploratio* fidei noſtræ, ſitne ſalvifica? ne ſcil. pro perſuaſione, *præſumptionem* admittamus 1. Pet. I. 5. 7. 3. Caveamus quaſvis fidei noſtræ *obſtructiones:* quales præſtant (a) *Errores*, quibus fidem communem, capimus pro ſalvifica; aut actum fidei communem pro ſalvifico; aut fidei ſalvificæ naturam, conſtituimus in perſuaſione ſpeciali; aut *fructus* fidei, tranquillitatem, conſolationem, gaudium, pro ipſâ fide; aut *veram* non credimus, perſuaſionem, quæ *perfecta* non eſt, & cum hæſitationibus variis conflictatur. (b) Ipſa fidei *exilitas*, aut otium; quibus fit, ut agnoſci, ac dignoſci non poſſit. (c) Conſcientiæ *perturbatio*, per peccata enormiora Pſal. LI. 13. 14. (d) *Deſertiones* ſpirituales momentaneæ, cautè diſcernantur à totalibus ac perpetuis Jeſ. LIV. 7. 8. 9. 10. Denique 4. *Studium* hujus perſuaſionis, diſtinctè inpendatur, ei comparandæ, conſervandæ, adaugendæ & uſurpandæ. De quibus ex profeſſo videri poterit, *Syntagma* noſtrum *de Fide*, cujus qualemcunque epitomen, univerſo hoc capite præſtitimus.

CAPUT SECUNDUM, DE

EXISTENTIA ET COGNITIONE DEI.

Heb. XI. verſ. 6.

Credere enim oportet, accedentem ad Deum; eum eſſe, & requirentibus, ſe remuneratorem fore.

Connexio cum præcedentibus, & tradendorum de Deo capitulatio.

I. Fide ſalvifica, quò Deum appetamus, recipiamuſque, velut *ſummum* noſtrum *finem*; neceſſum omninò eſt, perſuaſi ſimus 1. *Deum eſſe* 2. *Talem* eſſe, qui, ſibi ac nobis, *perfectè ſufficiat.* Qui 3. Iſtam ſuam ſufficientiam, nobis *communicare* poſſit & velit, per ſuam *efficientiam*, ſeu operationes. Et, cum omniſufficientia Dei, à duobus reſultet: partim ab ejus *eſſentiâ*, & perfectionibus eſſentialibus; partim à *ſubſiſtentia* & perſonis; quatenus à *charitate* Patris, *gratiâ* Filii, & *communicatione* Spiritus S. omne bonum ad nos redundat 2. Cor. XIII. 13. omne negotium de Deo, ad quatuor iſta capita profluet. 1. De *exiſtentia* & cognitione Dei. 2. *Eſſentia*, nominibus & attributis ejus eſſentialibus. 3. De *ſubſiſtentia* & perſonis. 4. De *efficientia* & operationibus Dei. Priora tria, hoc libro expediemus; tertium, ſequenti. Neceſſitatem *exiſtentiæ*, & *cognitionis* divinæ, Apoſtolus ῥητῶς tradit Hebr. XI. 6.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *Ubi, confirmaturus neceſſitatem fidei habitualis* (πίστεως); *producit neceſſitatem* actus (τοῦ πιστεύειν) *& uſus, in perſuaſione duplicis principii, cui omnis Religio innititur: nim. Deum* eſſe, *&* remuneratorem *fore*, quærentibus *ſe. Penes quam* neceſſitatem fidei; *tria occurrunt:*

1. Credentes, *quibus neceſſarium* eſt *credere*, **πιϛεύειν: προσερχόμενοι τῷ Θεῷ.** *Hoc enim fides intendit, intercedente Servatore Joh.* XIV. 6. *Matth.* XI. 28. *Jeſ.* LV. 1. *Notat autem* **προσέρχεσθαι τῷ Θεῷ**, *vel* **α.** incedere cum Deo, *coambulare*, *ſeu in eiſdem viis*, *pari paſſu*, cum Deo Gen. VI. 9. Job. XXXI. 1. Mal. II. 6. 8. *ſeu in* viis Dei, *per ſtudium* ſanctitatis *vel* **β.** coram Deo, *in* conſpectu *Dei* Gen. XVII. 1. & XXIV. 40. 2. Cor. II. 17. *per ſinceritatem.* *Vel.* **γ.** poſt Deum Deut. XII. 4. *ipſum ſequendo*, *imitando ejus virtutes.* *Vel* **δ.** *in* nomine Dei Mich. IV. 5. *Vel* **ε.** accedere ad Deum, *nim. ut eum invenias*, *unde* ἐκζητεῖν *in textu*, *ut cum eo uniaris*, ***communionem habeas***, *eo fruaris*, *eum glorifices*, *& in eo*, *beatitudinem habeas omnimodam. Poſtrema harum ſignificationum*, *textui videtur commodiſſima.*
2. Credere, *ejuſque* neceſſitas: **δεῖ πιϛεύειν.** *Ubi* τὸ *credere*, *vel* latius *ſonare poſſit*, quamvis *cognitionem*; *ſeu ſenſu*, *ſeu ratiocinatione hauſtam*: *quoniam* Deum eſſe, *non tam fide*, *ſaltem non ſolâ*; *quam ratiocinando inſuper*; nobis innoteſcit: *vel* ſtrictius, *prout eam notat*, *quæ* aſſenſu *naſcitur. Neque enim*, *vel Deus ſeipſum*; *vel mundus*, *& cujuſque conſcientia*, *Deum relinquit* **ἀμάρτυρον.** *Act.* XIV. 17. *Atque hoc* neceſſarium *dicitur*, δεῖ: *non* conveniens *tantum*, *quovis modo*; *ſed indeclinabiliter neceſſarium*, *ad hoc*, *ut pervenias ad Deum.* *Quatenus*, *abſque agnitione numinis*, *nullus ejus amor*, *cultus*, *obedientia — nullus*, *ad ipſum inveniendi impetus*, *nulla ejus inventio*, *nulla denique ſalus*, *ſubſiſtere poteſt.*
3. Credenda: *duo ſcil. omnis fidei ac Religionis fulcra*; *quorum* prius, exiſtentia *Dei reſpicit*: **ὅτι ἐϛί.** *Quod principium Religionis*, commune *eſt*, *ac fidei præſuppoſitum*: poſterius, gratiam, *quâ* **μισθαποδότης** *ſit*, *ſeque ipſum communicet*, mercedem magnam valde *Gen.* XV. 1. *Non quibuſvis*; *ſed* **τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτόν.** *Qui non tantum eum* quærunt, *fide & Religione*, *ſed* exquirunt, *h. e. ita quærunt*, *ut inveniant*, *inventum accipiant*, *tanquam* ſummum finem; *& fine iſto fruantur æternum.*

Pars dogmatica.

Deum eſſe probatur.

III. Nobis, hoc ſaltem, inde conſpicuum eſt, quod *cognitio exiſtentiæ divinæ*, *primum ſit principium & fundamentum omnis Religionis.* Neque enim ſententiâ textus, poſſumus fide *Θεῷ προσέρχεσθαι*, aut eum *ἐκζητεῖν*, niſi perſuaſi ſimus, eum *eſſe*. Quamobrem, omnis perfidiæ & iniquitatis, ſcaturiginem, Pſaltes, in abnegatione hujus *exiſtentiæ*, ponit Pſal. X. 4. & XIV. 1.

1. Rationes octo:

IV. Hujus igitur *exiſtentiæ*, cauſa nobis agenda eſt, priuſquam *cognitionis* rationem, exponamus. Cauſam ut agamus ſolide, præſupponendum: nos *voce* Dei, intellectum non velle, niſi *ens abſolute primum*: hujus exiſtentiam demonſtraturos, primo *rationibus*; quod Athei, teſtimonia rideant, tum *teſtimoniis*, quod convicti rationibus, egregie confirmari poſſint, teſtimoniis, omne genus. In claſſe igitur rationum, *prima* prodeat, & primaria ab *effectis*; neque enim ex cauſis, cauſæ abſolute primæ, demonſtrationem, abſque contradictione, moliri poſſumus. Hic igitur, ſat ſcio, Atheus, modo non excors, aut perſonatus empæcta, aut hiſtrio, agnoſcet *eſſe*, quæ nobis indies, ob oculos verſantur; agnoſcet itidem, ea non eſſe a *ſeipſis*, nec etiam illa, a quibus ſunt: proinde ſtatuendum eſſe, quod in his ſit, *vel* aſcenſio in infinitum; *vel*, quod idem ſeipſum produxerit; *vel* quod in cauſationibus detur circulatio, qua v. g. A. ſit cauſæ τοῦ B. & B. τοῦ C. C. τοῦ D. & D. viciſſim τοῦ A. *vel*, ens aliquod primum, quod a nullo, aut a nemine ſit: quintum enim non datur. Jam autem, tria præcedentia, admitti nullo modo poſſunt, quod, non unam contradictionem implicent. Et ſubordinatio quidem cauſarum *infinita*, infert: primo ea ſtante, nihil omnino poſſe exiſtere, quod eſt, contra agnitum primum: nihil enim exiſtere poteſt, niſi per cauſam ſuam *proximam*, quæ producit effectum; jam autem, ſi infinitus cauſarum numerus, præcedere debeat, cauſam proximam, nunquam exiſtere poterit cauſa proxima, adeoque nihil quoque exiſtere. Tum ſecundo, ſic infinitum reddetur *majus*, quatenus obſervamus, cauſis infinitis, indies accedere cauſas, & numero infinito, accederent numeri: adeoque, infinitum dabitur, quod reverâ, non eſt infinitum. Porro tertio, ordo prioris & poſterioris, qui eſt in ſucceſſione, deſtituetur primo, a quo, ſua natura omnis fluxus exiſtit: ubi enim, non eſt primum; ibi etiam, nec ſecundum, nec tertium; nec viciſſim ſecundum ac tertium, ubi non eſt primum: ac proinde, erit ſubordinatio, quæ non eſt ſubordinatio. Quamobrem, infinita ſubordinatio admitti nullo modo poteſt. Nec magis admitti poteſt, idem poſſe producere ſeipſum: ſic enim idem, eſſet ſimul, & non eſſet. Quatenus enim produceret, eſſet utique, & quatenus produceretur, non eſſet. Si inſtet Atheus, Deus tamen, ex veſtra ſententia, eſt a ſe; regeremus, eſt ſane; ſed ſeipſum non produxit: eſt a ſe, *negative*, quatenus à nullo productus eſt, ſed non eſt a ſe, *poſitive*, ut ſeipſum produxerit, ut ſuo loco demonſtrabimus. Quid ſi tandem, in cauſis admittatur circulatio, quam diximus, tum non requiretur primum? Dicam; quod tum idem, licet per varias ambages, produceret ſeipſum, quatenus A. per B. C. D. cauſa erit ſui ipſius. Nec jam video,

α. A ſubordinatione: cauſarum.

deo, quid adverſus iſtas ratiocinationes, Atheus cauſari poſſit, niſi forte, quod non obſervemus, Solem, Lunam & reliqua aſtra, ab aliis producta eſſe, unde forte a primis idololatris. Sol quidem ſub nomine *Moloch*, Luna autem ſub nomine *Melecheth*, aſtra, ſub voce *exercitus cœleſtis*, habita ſunt pro Deis. Sed & hic, facilis eſt reſponſio: licet, ſenſibus noſtris, non obſervemus, ea producta fuiſſe; mente tamen, ſeu ratiocinando, id certo colligimus certius, ex eo, quod obſervemus omnia iſta finita eſſe, &, cum nihil ſeipſum, ſuamque perfectionem, finiat limitetque; ea ab alio ſuperiore, qui ea produxerit, ſuos limites conſecuta eſſe. Jam, ne rimulam quidem video, per quam Atheus, vim hujus ratiocinationis effugere queat.

β. A mundi creatione. V. Hinc ad particularia deſcendemus, in quibus, nobis obvius eſt hic mundus, à quo, nobis ſuppetet, ſecunda demonſtratio. Mundus eſt creatus; ergo exiſtit Deus. Præſupponimus, cum Atheo quovis, mundum exiſtere. Hic, vel ſeipſum produxit; vel, ab æterno fuit, non productus, vel, ab alio productus eſt. Et hoc quidem, vel, ex alio præexiſtente; vel, ex nihilo; & ſi hoc, tum creatus eſt; quandoquidem creatio, nobis nil eſt aliud, quam productio ex nihilo, & mundum producens, neceſſario, præſtantior eſt, mundo producto; & nihil toto mundo præſtantius eſt, quam producens ille, quem nos, Deum indigitamus. Hæc ſumma demonſtramus; jam illam retexamus breviter. Mundum hunc, ſeipſum non produxiſſe, nec producere potuiſſe, patet per parag. præcedentem. Eundem non exſtitiſſe ab æterno; non unum docet. Primo enim, æternitas eſt *infinitas*, quam mundus finitus non capit. Si affirmet Atheus, mundum eſſe infinitum; facile redarguetur ex partibus mundi: quæ, vel infinitæ erunt, & ſic plura dabuntur infinita, ac per conſequens, nullum; haberet enim, pars, com-partis perfectionem omnem; vel non: ſi omnem, tum non diverſæ erunt, ſed unum idemque, id quod redarguit, inſpectio partium mundanarum: ſi non haberet; tum non eſſet infinita. Jam autem, ex multis patribus finitis, non poteſt reſultare, unus mundus infinitus niſi effectum, infinitum ſit melius, ſua cauſa, & finitæ cauſæ in effectio produxerint infinitatem. Tum ſecundo, ſi mundus, ab æterno exſtitiſſet; tum infinitus annorum numerus, quem implicaret æternitas, hunc diem, neceſſario præcedere debuiſſet, & cum numerus ille, nunquam ſit completus; etiam hic dies, non potuiſſet ſuccedere, cui, procul dubio, obſtrepet ipſa mens Athei. Tandem tertio, ex iſta mundi æternitate, manabit, quod infinito aliquid addi poſſit; atque adeo infinitum dari, quod non ſit infinitum. Eſt enim æternitas, infinita duratio, cui tamen, clamante ſenſu & experientia, continuo accedunt anni, menſes, dies, horæ. Ex quo hoc porro profluit, quod, infinitum infinito majus eſſe poſſit, quatenus mundus ille, qui ante centenos annos ex ſua æternitate, infinitus erat duratione; jam, per centenos annos, major eſt. Maneat ergo, Mundum, nequaquam exſtitiſſe ab æterno, &, per conſequens, productum fuiſſe ab alio. Porro, ſi productus eſt ab alio, vel ex alio præexiſtente: vel ex nihilo: Si ex alio ſtatuatur præexiſtente; tum recurrent difficultates, hoc, & præcedente paragrapho, motæ: ſi productio eſt ex nihilo; tum mundus exiſtit per creationem: cum creatione nihil intelligamus aliud, quam productionem ex nihilo. Et cum creationis ſit exhaurire infinitam illam difficultatis diſtantiam, quæ eſt, inter non ens & ens; manet illam exigere infinitam potentiam, quæ exhauriat, eaque cum non cadat, niſi in ens primum, cujus ſolius potentia, a priore, finita ac limitata non ſit, nec eſſe poſſit, relinquitur, ſi mundus creatus ſit, eſſe primum illud infinitum ens, quod nos Deum appellamus.

γ. A mundi conſervatione. VI. Tertia demonſtratio, nobis oboritur, a conſervatione Mundi. Si mundus, in hunc uſque diem, conſervatus eſt; tum exiſtit Deus. Eſt enim, doctis quam plurimis, conſervatio, non niſi continuata creatio, in hoc ſolo, a creatione diverſa, quod hæc novitatem exiſtendi includat, quam illa excludit. Si neget Atheus, mundum conſervari; ſed *durare* tantum, ad eum fere modum, quo Deus noſter duret, licet non conſervetur: reſpondebimus, durare quidem, ſed per conſervationem, propterea, quod ſit productus ab alio, per paragraphum præcedentem. Unde diſſimilis ratio emergit, inter durationem Dei; & conſervationem mundi: in eo, quod Deus, ſit ſimpliciter a ſe, adeoque ens primum & independens, qui proinde conſervari a quoquam non poteſt: dum mundus ab alio eſt, ut demonſtrantum, a quo conſervari poteſt, ac debet. Jam, ſi mundus conſervatur, vel à ſe conſervatur, vel ab alio; non a ſe, quod enim, ſibi non potuit dare exiſtentiam, id etiam, non poteſt conſervare, ſibi aliunde datam: proinde ab alio conſervatur. Et quod tandem eſt iſtud aliud, ſi non id, quod ei dedit ſuam exiſtentiam? Quin &, ſi quid aliud eſſet, id Procul dubio pars mundi eſſet, ac proinde, pars mundi, totum mundum conſervaret, quod enim totum conſervat, id etiam partem conſervat. Porro, cum in hoc mundo, diverſæ ſint partes, ſibi invicem, non tantum heterogeneæ; ſed & exitialiter adverſæ, quarum una, cunctis ſuis viribus, contendit in exitium alterius, v. g. ignis & aqua, aqua & terra: quod ita hactenus mundus fuerit conſervatus, ut aqua, ignem non extinxerit, aut aridam inundaverit, aut vel una ſpecies, partium mundi, ſublata fuerit, unde hoc, ſi non ab ente primo, & omnipotente?

δ. A Mundi VII. Succedat quarta demonſtratio, a guberna-

tione

gubernatione.

tione mundi. Præſupponimus ἰποψίᾳ, quam non negabit, ſat ſciò, Atheus, quod mundus, variis conſtet partibus, non tantum heterogeneis; ſed & ſibi invicem repugnantibus, eiſque, maxima parte ἀλόγοις, quæ interim, tam εὐτάκτως, & rationi, convenienter, cohæreant, quarum quæque ſuam perfectionem ſectentur, nec ſuam tantum; ſed etiam totius univerſi, adeo ut, præter, & contra, propriæ naturæ indolem, ad conſervationem totius univerſi, ferantur: ut patet in gravibus, quæ contra ſuam naturam, ſurſum contendunt, ne, ex vacuo, univerſum laboret: quod itidem, anni viciſſitudines, tam accurate recurrant, ſibique convenientes fructus protrudant. Præſupponimus item, iſta omnia gubernari. Jam dicat mihi Atheus, a quo gubernentur? Num a ſe, an ab alio? A ſe non dixerit, quia pleraque horum, ratione caſſa ſunt, & plurima, ſibi invicem, obnitantur: proinde ab alio. Et quis tandem ille? An alius eſſe, aut cogitari poteſt, quam ens aliquod, omnipræſens, omnipotens, ſapientiſſimum, optimum? Et quis talis, præterquam ens illud primum, quod Deum indigitamus? Rem ſimili patefaciamus; ſunto rotulæ complures, in uno horologio, ſibi invicem cooperantes, ad pulſandum aut monſtrandum, hoc præciſe, aut illo tempore, dum nullæ, vel ſcopum ſuum, vel ſeipſas invicem, agnoſcunt: nunquid illæ potenter arguunt, ſibi ad fuiſſe artificem, qui prudenter compaginarit, qui formam ac diſtantias, quam exactiſſime perceperit? Et dixeris, ſuaviſſimam & conſtantiſſimam, partium hujus mundi, ἀλόγων perſæpe, καὶ ἀζώων, συζυγίαν & παναρμονίαν, exiſtere abſque ſapientiſſimo quodam omnipotente & omnipræſente τεχνίτῃ καὶ δημιουργῷ Heb. XI. 10 Si inſtet Atheus hæc omnia, reſultare, a peculiari, ſingularum partium, natura & indole; recurrent ſibi pleræque difficultates, jam ante motæ: Unde iſta natura? tam ſapiens, conſtans & ordinata compaginatio? Ut non videam, qua rima, vim hujus demonſtrationis, effugere poſſit Atheus.

ε. à cœlis

VIII. *Quinta* demonſtratio, ſingulatim nobis emergit, *à Cœlis*, quorum amplitudo, & conſtans ac regularis motus, quid enarrant niſi *gloriam Dei* Pſ. XIX. 1. Ut vel hic, *Aſtrologiam* denominare poſſis, theoriam hanc, quod ſit ἄστρων λόγος, quo Deum ſcil. pronunciant Pſ. XIX. 3. prout *Aſtronomia* dicitur, quod aſtrorum motui, quaſi νόμος ſtatutus ſit, procul dubio à ſupremo νομοθέτῃ. Nunquid enim Sol & aſtra, ab alio moventur, cujus ope motus eorum, legibus adeo ſtrictè affiguntur, ut omnes eorundem Eclipſes, per myriades annorum, uſque ad minutam, ab Aſtronomis, certo poſſint prædici? Iſte ordo, iſta lex, unde, niſi à ſapientiſſimo quodam Legiſlatore?

ζ. ab homine.

IX. *Sextam* itidem, multis modis, promit *homo*, quiſque ſibi: *primò* enim, noſtri in utero materno, nobis, juxta ac parentibus, ignaris, tam artificioſa *efformatio*, nunquid ſapientiſſimum quendam *formatorem* arguit? Pſal. CXXXIX, 5. 15. 16. *Secundo* anima noſtra, *divinæ particula auræ*, non omnino καταχρηστικῶς, ab ipſis Ethnicis deſignata, eſſentiâ *ſpiritualis*, toto genere nobilior corpore; nunquid, ſupremum quendam arguit, πατέρα τῶν πνευμάτων Heb. XII. 9. qui *ſpiritum hominis*, יצר בקרבו, *formaverit in medio ipſius* Zach. XII. 1. Quin *tertio*, ſua cuilibet exiſtentia, ſibi argumentum præbet, exiſtentiæ divinæ. Dum enim quiſque novit, ſe a parentibus eſſe, quemadmodum parentes ab avis: neceſſario cuilibet agnoſcendum, aut infinitam eſſe, iſtius ſeriei concatenationem, quâ poſitâ, ſui parentes exiſtere non potuiſſent, adeoque nec ipſe; aut ſubſiſtendum in aliquo primo parente, qui non extiterit niſi à *Patre ſpirituum*, per analogiam parag. VII.

η. A Rebuspublicis & legibus.

X. Adderemus rationem *ſeptimam*, à *conſervatione*, conſtantia, ordine, ac revolutionibus *Rerumpublicarum*, adverſus tot ac tantorum machinationes, in earundem exitium. Quin & *leges* politicæ, mentem arguunt divinam, illas hominibus, tum monſtrantem, tum conſervantem, ne Diaboli, & impiorum odio, machinationibuſque diſſolutæ, corruant: quis enim, hic non conficiat, *eſſe* aliquem ordinis *Deum*, qui velit πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γίνεσθαι? 1. Cor. XIV. 40.

θ. A miraculis & prædictionibus.

XI. Quin & *octavam* à *miraculis*, paſſim perpetratis, tam in hiſtoriâ ſacra quam profana; quæ cum naturam excedant, non poſſunt non præſtruere, vim naturâ ſuperiorem, agere enim ſupra vires ſuas, contradictionem involvit: & quæ eſt iſta natura, ſi non Deus? Ut & *nonam*, à certis *prædictionibus*, futurorum contingentium; quæ, cum in ſe, non habeant determinatam veritatem; non poſſunt non arguere, mentem, omnes eventus, certo decreto prædeterminantem. Adderemus inquam, ſi brevitatis ſtudium ferret, aut priora non ſufficerent. Proinde, ad teſtimonia pergendum, ſi forte animus Athei, demonſtrationibus emollitus, eis confirmetur, aut ſaltem, qui deitatem admittunt, ex hoc principio, omnium primo, in ſua fide & abſervantia, roborentur. Prodeat ergo.

Β. Triplici teſtimonii genere.

1. Conſcientia.

XII. *Primum* teſtimonium, quod Deo, ſua cuique tradit *conſcientia*. Quo pacto τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, φανερὸν dicitur ἐν αὐτοῖς Rom. 1. 20. quatenus ſcil. excuſans eſt aut accuſans; exhilarans aut terrefaciens Rom. II. verſ. 15. Jeſ. XXXIII. 14. & LVII. 20. Marc. VI. 14. 16. Cujus exempla, non in Sacris tantum proſtant Gen. XLII. 21. ſed in profanis quoque, in *Nerone*, cum Agrippinam confeciſſet, ſæpius ejus ſpiritu (ſuâ opinione) exterrito: *Caligulâ* in tonitruis & fulminationibus, conſcientiâ ſcelerum, ſemet abſcondere conſueto; *Richardo* tertio Anglorum Rege, poſt ſua latrocinia, furiis

ri; inſomniorum, quaſi Satanæ carnificationibus, exagitato, ut de eo Polydor. Virgil. *Credo non erat ſomnium, ſed conſcientia ſcelerum.* Unde illud Statii: *Primos in orbe Deos, ſecit timor.* Conf. Grot. *de Verit. Relig. Chriſt.* lib. 1. Dum contra pii, ſcil. conſcientiâ Dei, in ipſis vinculis ſuaviter poſſunt modulari Act. XVI. 25. ſecurè dormire Cor. XI. 7. in grauiſſimis periculis triumphare Pſal. III. 6. 7. 1. Sam. XXX. 6. Pſal. XLVI. 1. 2. *Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.* Horat. Et unde totum iſtud niſi quod *legem Dei* inſcriptam geſtent cordibus; quod vocem Judicis, quaſi pro tribunali, audiant, ſeu condemnantem, ſeu abſolventem?

2. Mundi. XIII. *Secundum* Deo, ſuæ *exiſtentiæ* teſtimonium, perhibet mundus, univerſali & conſtanti omnium nationum applauſu, quod Paulus habet Rom. 1. 20. & II. 15. Uſque adeo, ut, teſtibus Coſmographis, Ortelio, Munſtero aliiſque, non detur gens tam barbara, quin agnoſcat deitatem; aſtipulante Tullio *De Nat. Deor.* Et ipſum Epicurum, quem nihil pudebat pudendum, puduerit tamen negare Deum. Quin, *licet inveniantur qui ſine Rege, ſine lege vivunt, qui nudi ferarum inſtar, ſylvas oberrant, avia quærunt & obvia depaſcunt: attamen, qui Religionis ſpecie, qui Sacris, qui numinis ſenſu plane careant, nec inventi ſunt, nec inveniuntur.* Inquit Mornæus noſter, *de Verit. Relig Chriſt.* Cap. 1. Et ipſa etiam idololatria, Deo teſtimonium commodat; nunquam enim adeo paſſim apud gentes, etiam non omnino barbaras, invaluiſſet tam vecors idololatria, ut porrum etiam ac cæpe maluerint, quam nihil pro Deo habere, juxta juvenal. Satyr. XV.

> *Porrum & cæpe, nefas violare ac frangere morſu,*
> *O! Sanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis*
> *Numina.*——

niſi Deum aut Deitatem aliquam præſuppoſuiſſent. Confer Auctores de Idololatriâ: Voſſium, Ludovicum Vivem, Joh. Owenum alioſque.

3. Dei. XIV. *Tertium* tandem teſtimonium ſuæ exiſtentiæ, Deus ipſe ſibi præbet, non tantum *agendo* in naturâ, quale ſibi ipſi Servator præbebat Joh. V. 20. 36: ſed & *loquendo* in Scripturâ, cujus quælibet, ſi non linea, ſaltem pagina clamat *eſſe Deum:* cujus *Caput* בראשית ברא אלהים Gen. 1. 1. & *calx*; *ſi quis detraxerit de verbis prophetiæ hujus, detrahet* Deus *partem ejus de libro vitæ* Apoc. XXII. 19. *medium* in pleriſque vaticiniis: *ſic ait Dominus. Verbum Domini. Audite cœli & percipe terra, quoniam Dominus loquitur* Jeſ. 1. 2. quod quidem teſtimonium, licet Atheus ſuſque deque habeat, cum Phariſæis Joh. VIII. 13. ſummæ tamen eſt auctoritatis, ſecundum Servatorem. Ibid. verſ. 14.

XV. Quæ *objici*, adverſus Dei exiſtentiam, ab Atheis poſſint, adeo ſunt levidenſia, quin & futilia, ut vix *recenſeri*; nedum *refutari*, mereantur. Uno tamen atque altero verbo, Syſtematis cauſâ, indigitabimus. 1. Craſſiſſimè objiciunt, qui cauſantur, quod Deus non ſit, quia non *videatur* ab hominibus, nec converſetur cum iis. Reſp. (a) Planè ἀλόγως ac brutaliter: ſi enim, quod non videtur, non eſt; nec anima rationalis, talibus erit, quippe quam non vident, adeoque bruta ipſi erunt. Tum (b) Deus indies ſeipſum, ſuo modo, conſpicuum facit in operibus ſuis. Haud. 2. multò ſubtilius cauſantur: Si Deus eſſet; non ferret proſperitatem malorum, & miſeriam bonorum, non ferret, ſe blaſphemari, non ferret tantam, in his ſublunaribus, ἀταξίαν. Occurrimus: ea quæ tam confuſa, tam injuſta, tam perverſa nobis videntur, *ſingulatim* obvia; longè juſtiſſima ordinatiſſimaque, nobis obverſarentur, ſi, ut Deus *ſimul*, unico intuitu, in ſuâ conſtructione cum aliis, & παναρμονίᾳ, cuncta nobis daretur aſpicere. Denique 3. Religionem omnem, Athei non volunt eſſe, niſi εὕρημα humanum, aut aſtutiam politicam, continendis in officio ſubditis, in gratiam Magiſtratuum, excogitatam. Reſp. Sed volunt tantum, aut vellent potius *ſtulti* Pſ. XIV. 1. Obtinuit enim, cum ipſis mundi incunabulis, Religio, obtinet, per univerſum terrarum orbem, & procul dubio, ad calcem uſque, hujus univerſi obtinebit. E quibus, promptiſſimum eſt conficere, non eſſe illam εὕρημα humanum, non eſſe illam niſi à Deo. Solvuntur aliquot objectiones in contrarium. Prima objectio. Secunda. Tertia.

XVI. Non ſufficit autem, *Deum eſſe*; ſed neceſſum inſuper, ut eum, qui eſt *cognoſcamus.* Δεῖ γὰρ πιστεύειν. *Neceſſum* inquam non tantum neceſſitate *præcepti* Jer. XXXI. 34. ſed etiam *medii*: ſicut enim, ab unâ parte, *cognitioni* ſui, vitam addicit Joh. XVII. 3. ita viciſſim, *ignorantiæ* oppoſitæ, flammas æternas 2. Theſſ. 1. 8. Cognitio Dei neceſſario, Probatur.

XVII. Quin ſic, vel juxta textum, multis modis *neceſſaria* eſt *cognitio* Dei. Eſt 1. ad *fidem* neceſſaria: quomodo enim credemus, de quo *non audivimus*, ſeu quem, fando non cognovimus? Rom. X. 14. Hinc 2. ad *complacentiam*, ut etiam, abſque *fide*, ſit ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι θεῷ; conſequenter, & abſque *cognitione*, nemo Deo gratus eſſe, aut ei gratum facere poteſt. Unde 3. ad *cultum* Dei, quatenus, ut abſque *fide* ſic abſque *cognitione* quoque; nemo poteſt ἐκζητεῖν τὸν θεὸν. Et inde porro 4. ad *unionem* & communionem cum Deo, quatenus abſque *cognitione*, ut non poteſt *quærere*, ſic nec *invenire*, ſeu προσέρχεσθαι τῷ θεῷ Denique 5. ad *beneficentiam* Dei experiundam. Dum enim, citra *cognitionem*, non poteſt *credere*, credendo *quærere*, quærendo ad eum *accedere*; nec etiam μισθαποδότην experiri Deum unquam poteſt. Quibus pro 6. addam, quod citra Dei *cognitionem*, non *intellectus* tantum, *fruſtra homini* fuiſſet collatus, atque etiam Rationibus.

 ipſe

ipſe homo fruſtra creatus; ſed etiam totus hic *mundus*, ſublunaris ſaltem. Quorſum enim, omnia illa Deus condidit, niſi propter *hominem*? pſ. VIII. 7. Et quorſum hominem? niſi ut, velut *quæſtor* Dei, omnium creaturarum ἀλόγων, bonitatem ſuſciperet, & Creatori referret, quod non fit niſi *cognitione* & glorificatione Dei.

Cognitionis Dei natura & indoles.

XVIII. Ejus itaque cognitionis, *indoles* pariter & *adminicula*, ſolicitè nobis ſunt preveſtiganda. Quod *indolem* attinet, cognitio Dei, cum ſit, vel *comprehenſiva*, quæ Deum perſpicit, prout *eſt in ſe*, & quidem ſecundum *omne*, quod in eo eſt cognoſcibile, adeoque omnibus numeris *perfecta*; vel *apprehenſiva*, quæ quadantenus cognoſcit, potius *quod* ſit, quam *quid* ſit; potius quid *non* ſit, quam *quid* ſit: ante omnia, *prior* illa comprehenſiva, ſoli ipſi, de ſeipſo eſt relinquenda I. Tim. VI. 16. *poſterior* autem eſt, ſeu *patria* & perfectior poſt hac; quando Deum *videbimus*, quaſi *facie ad faciem* I. Cor. XIII. 12. Job. XIX. 26. 27. ſeu *via*, imperfectior, hic, quando Deum conſpicimus, quaſi *ex dorſo*, non facie Exod. XXXIII. 23. velut *per ſpeculum*, velut in *ænigmate* I. Cor XIII. verſ. 11. Quam Deus, in verbo ſuo, nobis confert, quaſi nobiſcum, velut infantibus, balbutiendo. Unde, tam frequentes in Scripturis accidunt, de Deo Anthropopathiæ; & pleraque inſuper, de Deo, ad captum noſtrum explicantur, ſecundum *conceptus* noſtri rationem, potius; quam ex Dei ipſius *naturâ*. *Imperfectior* porro iſta Dei cognitio, vel *naturalis* eſt, quam naturâ tenemus, aut ejus ope, comparare nobis valemus: & in *congenitam* à Theologis diſtribuitur, ſeu innatam; quæ ſponte naſcitur, abſque ratiocinationibus, de quâ Apoſtolus Rom. I. 19. & *acquiſitam*, quam diſcurſu, è ſubordinatione motuum aſcendendo ad primum motorem, à cauſarum inferiorum concatenatione, ad cauſam ſupremam, modis ac viis jamjam monſtratis conſequimur: de quâ Paulus ibid. verſ. 20. Pſal. XIX. 1. 2. Act. XVII. 27. 28. vel *revelata*, non *ſpecie* quidem à priori diverſa; ſed *gradu* tantum & perfectione; quippe quæ priorem, ut minorem numerus major, velut abſorbet; quicquid enim habet *naturalis*, hoc totum etiam, & multo perfectius, præſtat *revelata*. Et hæc *revelata* rurſus eſt, vel *communis* ac theoretica tantum; quæ *cerebrum* ſolummodo oberrat, qualem textus notat πιςεύειν ὅτι ἐςὶ Θεὸς & Rom. I. 21. Tit. I. 16. vel electis *propria*, experimentalis, practica & ſalvifica, à cerebro penetrans ad *cor*, illud efficaciter afficiendo, pioſque affectus, inibi ciendo: ad quam, in textu, accedere videtur, cognitio Dei ὡς μισθαποδότου, quæ impellit, ad *accedendum* ad eum, ad *placendum* ei, de qua paſſim Scriptura Joh. XVII. 3. Jeſ. LIII. 11. Phil. I. verſ. 9. 10. 11. & Cap. III. 8. 9. 10. Col. I. 9. 10.

Media ad cognitionem Dei generaliora.

XIX. Jam, quod *adminicula* concernit, quibus ad Dei cognitionem pertingimus, ea duum obſervantur generum; in *primo generaliore*, triplex numeratur ad cognitionem Dei via, puta 1. *Cauſalitatis*, qua, per varias cauſas ſecundas, promoti, velut per ſcalam Jacobi, tandem, ad gradum ſupremum pertingimus, in quo Deus eſt, modo quem ſupra deſcripſimus §. VI. quam indigitare Apoſtolus videtur Rom. I. 19. 2. *Eminentiæ*, quâ quicquid eſt perfectionis abſolutæ in creaturis: cum ſummâ *eminentiâ* Creatori tribuimus, eo quod, nemo in alium poſſit conferre, quod nec formaliter, nec eminenter habet; neque etiam, *effectus* concipi poteſt, qui toto genere, ſit præſtantior ſuâ *cauſa*. Iſthac viâ, Pſaltes uti videtur Pſal. XCIV. 9. Imo, hoc adminiculo, interpretari convenit, omnes locutiones *anthropopathicas*, metaphoricaſque. 3. *Negationis*, quâ, penitus ab ipſo removemus, quicquid creaturis ineſt *imperfectionis*, V. g. corporeitatem, mortalitatem, finitudinem &c. Cui viæ inſiſtere videtur Scriptura Num. XXIII. 19. Pſal. XC. 2. 3. Et ſic quidem, triplici hac via, ad cognitionem Dei pertingimus, ut *prima*, potiſſimum ducat, ad attributa ejus *relativa*, per quæ, Creator audit, conſervator, gubernator, motor: *ſecunda*, ad attributa *communicabilia* & affirmativa, v. g. ſapientiam, juſtitiam &c. de quibus ſuo loco: *tertia*, ad attributa *incommunicabilia* & negativa, qualia infinitas, immutabilitas &c.

Media ſpecialiora quatuor.

XX. In *ſecundo* genere, magis *ſpeciali*, ſunt I. Divina *nomina*, quorum alia, *eſſentiam* Dei, nobis præbent cognoſcendam, qualia יהוה, יה, אהיה, quibus in N. T. Κύριος reſpondet: alia *potentiam*, ut אל, אלהים: alia *αὐτάρκειαν*, ut שדי: alia *excellentiam*, ut עליון &c. II. Divina *attributa* inadæquatis conceptibus, *unicam* illam, & infinitam Dei *perfectionem*, quaſi per partes, referentia; ut eorum ope, nobis innoteſcat, tum *quantus ſit* Deus; tum *qualis*: ut ſuo loco diſtinctè patebit. III. *Operationes* Dei, è quibus, ut aſſolet, nobis innoteſcit, natura cauſæ. Denique IV. *Verbum Dei*, quod in præcedentibus omnibus, quam fieri poteſt perfectiſſime, Deum nobis repræſentat.

Pars elenchtica.

quæritur I. An ulla cauſa, aut ullo modo liceat dubitare, de exiſtentia Dei?

XXI. Quæſtiones, de exiſtentia Dei; de Theologia naturali, connata & acquiſita; de Theologiæ naturalis inſufficientia ad ſalutem; jam dudum exantlavimus in ſuperioribus, nim. primam, hoc capite; reliquas lib. I. cap. I. §§. XXIII. XXIV. Quæritur porro, an, ulla cauſa, aut ullo modo, liceat dubitare, de exiſtentia Dei? Olim Academici & Sceptici Philoſophi, quaſi *conſiderantios* dicas, alias Ζητητικοὶ, *quæſitores*, ἀπορητικοὶ, *dubitantii*:

Pyrrho-

Pyrrhonii, (a Pyrrhone, Scepticorum quaſi capite, qui veterum Philoſophorum, Socratis, Arceſilæ, Carneadis, Anaxarchi aliorumque, veſtigia premens, ἀκαταληψίας dogma, in arce collocavit) ſtatuebant, de omnibus dubitandum eſſe; etiam de exiſtentia Dei. A. Gellius lib. XI. cap. 5. Sext. Empyricus lib. *Adverſ. Mathemat.* & in libb. *Hypotypoſeων.* Ex horum lacunis noſtro ſeculo, acutiſſimus Renat. Des Cartes, Gallus, novæ Philoſophiæ, novum fundamentum ſtructurus, ſtatuebat: legitime philoſophaturo, ſemel ſaltem; de omnibus eſſe dubitandum, & ſerio quidem, ac tamdiu, donec rem clare & diſtincte perceperit. Verum quidem, quod alicubi, excipere videatur, res fidei & communis vitæ, ſeu converſationis, quanquam gratis, abſque ulla ratione; ejus tamen diſcipuli, eam extendunt, ad res fidei inſuper, cujus illuſtre ſpecimen, ex profeſſo præſtat, *Exercitatio Paradoxa, de Philoſophia, infallibili ſcripturarum interprete*, & Clariſſ. Wittichius, in ſua *Theologia pacifica*, & nominatim etiam, quoad negotium dubitationis, prout alibi, in Gangræna noſtra Carteſiana, demonſtratum, dedimus. Peculiariter etiam de exiſtentia Dei, num de ea liceat dubitare? interrogatus Carteſius, reſpondit diſtinguendum eſſe, inter id quod ad *intellectum* pertinet, & ſic quæri non debere, an *liceat*: ſed an *poſſit*; & hic determinat, atque omnibus hoc poſſe tribuit, qui ſolida ratione, non ſunt de ea convicti: & id quod ad voluntatem ſpectat, & hic pergit: *oportet diſtinguere, inter eam dubitationem, quæ ſpectat finem, & inter eam, quæ ſpectat media; qui dubitationem de Deo, pro fine ſibi præſtruit, is*, inquit, *peccat graviter, quod incertus manere velit, circa rem tanti momenti; ſed vero, ſi quis dubitationem ſibi proponat, ſicuti medium, perveniendi ad clariorem cognitionem veritatis, hic quod* MAXIME PIUM ET HONESTUM *eſt agit, quia nemo poteſt velle finem, niſi velit media.* Hic agnoſcit, dari aliquam dubitationem, quæ ſit maxime pia & honeſta. Ejus autem ſectatores, abſque his ambagibus, rotunde profitentur, de omnibus, eſſe dubitandum, etiam de exiſtentia Dei. Id quod demonſtravimus Gangrænæ noſtræ Carteſ. Sect. I. cap. I. §. §. I. II. III. Reformati I. dubitandum aliquando fatentur. Sed 2. de *omnibus* dubitandum, negant, quod hoc, viam rigidiſſime occludat, perveniendi ad ullam ſolidam, ullius rei cognitionem, quatenus per id ſolum, deducimur in cognitionem incerti, quod certum eſt. Inſuper 3. nequaquam & nunquam, dubitandum eſſe, de rebus fidei, & nominatim, quod Deus exiſtat. Interim 4. non abnuunt, ut dum jam perſuaſi ſumus teſtimoniis divinis, de rebus credendis, & imprimis de exiſtentia Dei; conquiramus rationes, quibus in iſta fide, confirmemur magis magiſque. His poſitis, negant unquam fas eſſe, de rebus fidei, & nominatim, de exiſtentia Dei, dubitare. Quod 1. Deus in Scriptura, conſtanter exigat fidem rerum credendarum Heb. XI. 6. excluſa etiam exſerte, quavis dubitatione Rom. IV. 20. 21. Jacob. I. 6. eaque ratione obſignemus, Deum veracem eſſe Joh. III. 33. dum dubitando, eum mendacem faciamus I. Joh. V. 10. Quod 2. tollat omnem fidem à Deo: quem enim dubitas eſſe, quomodo credes loqui? quomodo fiduciam in eo pones? Quod 3. omnem cultum divinum tollat. Quomodo enim Deum coles, venereberis, amabis, — de quo dubitas, num exiſtat in rerum natura? Proinde Atheum efficiet. Quod 4. ignorantia numinis, infidelitas, aliquando, non modo non erit peccatum; ſed inſuper, ex determinatione Carteſii, res pia & honeſta. Quod 5. ſi præſupponatur dubitatio univerſalis; non ſis habiturus, cujus ope, ex dubitatione emergas unquam: id enim, quod tibi incertum eſt, non poteſt te liberare a dubitatione. — Pro ſua interim dubitatione cauſantur οἱ ἐξ ἐναντίας. I. Quod ſit egregium adminiculum ad certam rerum cognitionem, quin tale etiam, citra quod, nil omnino certo poſſimus cognoſcere. Cui occurrimus α. Agnoſcimus, in rebus dubiis & incertis, dubitationem uſum qualemcunque præſtare poſſe; ſed in rebus certa Dei revelatione, certis, quales ſunt, res omnes fidei, imprimis exiſtentia numinis, nihil omnino confert dubitatio, quin potius obeſt. Saltem β. univerſalis dubitatio, tantum abeſt, ut conducat ad certitudinem, ut certitudini cuivis, omnem obſtruat viam. Cauſantur 2. quod ſua iſta dubitatione, nil ſibi velint, quam ſuſpenſionem judicii. Reſp. Nec nos per dubitationem, aliud intellectum volumus, atque adeo pronunciamus, impium eſſe & atheiſticum, judicium ſuſpendere, cum exiſtat Deus? num res fidei, ſint veræ, nec ne? Cauſantur 3. ſe non velle dubitationem permanentem; ſed quæ ad breve tantum tempus ſubſiſtat. Reſp. Exigunt dubitationem, quæ tam diu duret; donec, rem clare & diſtincte perceperis, quæ in Carteſio ad novem annos duravit: Quid ſi autem, plures annos, ingenium hebetius exigat? Quid ſi nunquam? Quid de ruſticis fiet aliiſque idiotis, quibus philoſophicas rationes, quarum ope, ad certitudinem pertingas non datur examinare? Illi nunquid in perpetuo hærebunt Atheiſmo? nunquid morientur in eodem? Qui hæc, & plura hujus generis, in utramque partem agitata deſideraverit, poterit conferre Gangrænam noſtram Sect. I. Cap. 2.

Quid Carteſius cum ſuis?

Quid Reformati?

Argumenta Reformatorum.

Objectiones.

XXII. Quæritur 2. An ab idea Dei, in mente noſtra, ſolidum nobis ſuppetat adminiculum, perveniendi in cognitionem exiſtentiæ divinæ, atque etiam argumentum, de eadem convincendi Atheos? Idea, ab ἰδεῖν *videre*, plerumque notat, illud exemplar, quod artifex in mente ſua circumgeſtat, ut operaturus, illud ante *videat* ſeu introſpiciat, & ad

2. An ab idea Dei, ſolidum nobis ſuppetat adminiculum, cognoſcendi &

demonſtrandi, exiſtentiam Dei?

ad illud ſuam operationem dirigat. Et hæc idea practica eſt, quam repræſentabimus in intellectu divino lib. 2. cap. XIII. Non raro tamen, de quovis conceptu, rei cujuſcunque uſurpatur, & ſic ideo eſt theoretica. Hoc ſignificatu, olim Plato cum ſuis Academicis, volebat, rerum omnium ideas homini connatas eſſe, quibus latentibus eruendis, excitandis, contemplandiſque, omne ſtudium noſtrum, impendi debeat. Carteſius cum ſuis, novæ Philoſophiæ intentus, nova quæſiturus argumenta, demonſtrandæ exiſtentiæ divinæ, duplicem invenit ideam in homine; alteram connatam; alteram ratiocinando, ex priore acquiſitam. Tum per ideam intelligit, vel *conceptum* qualemcunque, ſeu cogitationem, de ente infinito; vel *repræſentamen*, ſeu ſimilitudinem quandam, entis infinitum perfecti, quod repræſentamen, quantum ad eſſe ſuum repræſentativum, ejuſdem ſit perfectionis, cum ipſo Deo. Tum determinat, ope ſolius ideæ iſtius, nos, & nobis pertingere, in cognitionem exiſtentiæ divinæ; & aliis eandem demonſtrare debere. Reformati, *conceptum* aliquem de Deo, lubenter agnoſcunt, ſed talem ideam in nobis, quæ, ſecundum eſſe ſuum repræſentativum, ſit ejuſdem perfectionis, cum ipſo Deo, rejiciunt, quod unum tantum agnoſcant, infinite perfectum. Inſuper, ex idea Dei qualicunque, ſolide convinci poſſe, Atheum, de exiſtentia Dei, non admittunt: ſi enim *idea*, ſimplicem intelligant *conceptum*, de ente infinito; tum argumentum, ſic ſe habebit: cujus ego conceptum ſeu cogitationem habeo, id exiſtit in rerum natura; ſed conceptum habeo entis infinitum perfecti; ergo ens infinite perfectum datur in rerum natura. Ridebit Atheus, inſtando, & Anthropomorphita, conceptum habet, Dei corporei; ergone datur? Et quilibet Atheus, conceptum habet, Dei non exiſtentis; Ergo Deus non eſt. 2. ſi, ex idea argumententur, ut ſonat *repræſentamen*, ſimilitudinem, imaginem entis infiniti, infinitam quoad eſſe ſuum repræſentativum, ut inde concludas: ſi habeo repreſentamen, entis infiniti, tum exiſtit ens infinitum; ſed habeo tale repræſentamen, entis infiniti; ergo exiſtit tale ens. Reſponſabit 1. ad propoſitionem, non cohæret, habeam enim ideam Dei corporei, ergone talis exiſtit? 2. ad aſſumptionem, ſi neget te habere, quomodo demonſtrabis? ſi dicat, ſe non habere, quomodo ipſum convinces? ſi addat, impoſſibile eſſe, ut detur, cum infinitum niſi unum dari poſſit; atque inſuper, finitum, infinitum geſtare nequeat; quomodo ſolide occurres? ſi convincere ipſum nitaris, congeſtis rationibus *α*. ideam iſtam tibi, ipſe efformare non potes, nec ex aliorum inſtitutionibus, ceu meris ſonis, in aëre evaneſcentibus: negabit cuncta, per experientiam, in inſtitutionibus conſtanter obloquentem. Si inſtes *β*. fac tua vera eſſe, ideam tamen, quadantenus infinitam, nulla creatura finita, efformare poteſt: regeret, ejuſmodi ideam infinitam, per rationes jam ante allatas, non eſſe niſi chimæram. Si tandem *γ*. ipſum urgeas, quod omne repræſentamen, ſibi prærequirat exemplar quoddam, ex quo repræſentatum eſt; effugiet dicendo, hoc admitti quidem poſſe, in ideis veris, qualis hic non eſt, in ideis falſis, nequaquam, qualis eſt de Deo corporeo, chimæra, ligno ferreo —: quam tibi difficile accidet, ipſum ſolide convincere? Proinde, non uno modo futile eſt argumentum, ab ideis. Plura hujus generis, habes apud *Gangrænam* noſtram Carteſianam, Sect. II. Cap. IV.

Pars practica.

Praxis Prima, de Atheiſmo.

XXIII. Praxis igitur *prima*, *Atheiſmum* concernit, ut ab eo, cane pejus & angue, nobis caveamus. Dum enim (a) hoc *primum* eſt, Theologiæ cujuſvis ac Religionis, cognitum, *eſſe Deum*; procul utique eſt ab omni *Religione*, qui negat aut dubitat, Deum eſſe. Dum (b) **προσερχόμενον τῷ Θεῷ, δεῖ πιστεύειν, ὅτι ἐστι**, certè procul a Deo, a ſummo bono, a ſalute eſt, qui *non* credit, *negat*, aut dubitat, *eum eſſe*. (c) Dum **ἐκζήτησις τοῦ Θεοῦ**, ejus exiſtentiam præſupponit; certe ejus *negatio*, aut *dubitatio*, omnem **ἐκζήτησιν**, cultum Dei & pietatem, penitus excludit. Et ſi (d) **μισθαποδότην** eſt experturus Deum, qui credit *quod ſit*, & quem ſcit, exquirit; certè *vindicem* diriſſimum experietur, qui *ne eſſe* quidem credit; nedum ut exquirat. Eſt igitur omnibus modis, quamobrem nobis caveamus ab atheiſmo, & quo felicius poſſimus, tenendum. 1. Quid ſit & quotuplex atheiſmus. 2. Quibus rationibus vitandus, denique 3. quibus adminiculis declinandus.

Tria de Atheiſmo ſuſcipiuntur.

Primo, quid & quotuplex ſit Atheiſmus?

XXIV. Atheiſmus igitur, quem Batavi **Godt deloosheit** ſignificantiſſimè dicunt, eſt, quo Deum, ſeu *non habemus* Eph. II. 12. ſcil. nobis confœderatum: ſeu *non agnoſcimus*; ſeu potius non *habemus*, quoniam non agnoſcimus. Idque ſeu *mente* Pſal. X. 4. ſeu *verbis* Pſal. XIV. 1. ſeu *factis* Tit. I. 16. Hinc athei ſunt, vel theoreticè; vel practicè. *Theoretice* Athei, ſenſu quidem propriiſſimo ac *ſtrictiſſimo*, qui non *ore* tantum negaverint *Deum* eſſe; ſed & in *corde* plenè, abſque metu contrarii, & conſtanter, ſenſerint *non eſſe Deum* (juxta Tullum) *nomen* præſtant *otioſum*, quod tale quid, in rerum natura, nunquam exſtiterit: adeo, cunctis gentibus, **οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν ὁ Θεὸς** Act. XIV. 16. 17. legemque ſui, cordibus earum inſcripſerit Rom. II. 14. 15. Ut mirer, eſſe inter ipſos etiam Reformatos, qui, parum licet ſuis principiis convenienter, *ſpeculative Atheos* dari defenderint: ſenſu autem *latiore*, ſpeculative-atheos, qui, licet non conſtanter; palam tamen, negaverint Deum, duobus aut tribus plures

Atheiſmus theoreticus, triplex notatur.

Digitized by Google

res, fortè non reperias: *latiſſime* autem tales, qui *publicâ* profeſſione, providentiam, juſtitiam aut bonitatem negaverint, paulò fortè plures numeraveris: qui *clam* ſentiant ſibi, & pro re nata offuciant ſuis; longè maximus ubique numerus eſt, in quo procul dubio ſunt, Lucullus, Cæſar Vaninus, Joh. Spinoſa, & qui ſe in Galliâ *Deiſtas*, aut *Spiritus fortes* appellant, quod ſe, adverſus omnem ſenſum metumque providentiæ, pœnarum, aut remunerationem divinarum, *obſirmârint*. Et, ſi quos Gentiliſmus habuit *profeſſione* Atheos, quales Diagoras, Protagoras, Theodorus aliique; hi potius Gentilium *Deos*, ſeu πολυθεότητας quam *Deum*, ſeu θεότητα, negârunt, teſte Mornæo noſtro, *de Verit. Relig.* cap. I. Quin Theodorus ille, à profanitate ἐξόχως *Atheus* appellatus, ſecundum Laërtium, ab *Atheiſmo*, prolapſus eſt in *Authotheiſmum*, adeo ſibi non conſtabat de Atheiſmo. Alii *dubitârunt* potius, quam *negârunt* Deum eſſe, quibus Protagoras accenſendus, qui, quod ſui problematis exordium feciſſet: *De Diis quidem, ſtatuere nequeo, an ſint, nec ne*; ab Athenienſibus in exilium miſſus eſt. Cum quo numerare poſſis, *Clementem ſeptimum* Papam, qui in agone conſtitutus, ſe propemodum determinandum profitebatur, de tribus iſtis, ſibi per omnem vitam dubiis, ſcil. 1. Num Deus ſit? 2. Num anima immortalis? 3. Num cœlum & infernus? Ut de eo, haud abs re, ipſe pronuntiârit Bellarminus: *quantum capio, quantum ſapio, deſcendit ad inferos.* Aſt vero *Practice*-athei, qui dubitant Deum eſſe, mallent non eſſe, hoc agunt, ut omnem numinis ſenſum metumque excutiant, qui *ventrem Deum* ſibi conſtituunt, & ita vivunt, acſi Deum non eſſe, perfecte ſentirent; indies ubique, catervatim oculis noſtris, inter ipſos Chriſtianos, & in omnibus Europæ partibus, obverſantur, oſtendente κατὰ πλάτος, Spicelio in ſuo *Scrutinio Atheiſmi*, a Sect. v. uſque ad XIII. Agit de his potiſſimum S. Pagina Pſal. X. 4. & XIV. I. Eph. II. 12. Phil. III. 19. 2. Tim. III. 4. Tit. I. 16. &c.

Atheiſmus practicus.

Secundo, ſex ad verſus Atheiſmum motivæ.

XXV. Tenemus, quid ſit, & quotuplex Atheiſmus. Jam, quibus rationibus, tam ſollicite ſit evitandus; docere poſſit, vel ſolus ferme Pſalmus XIVtus. hujus negotii quaſi ſedes. Scil. quod 1. *Stultos* reddat & amentes. 2. *Corrumpat* hominem, animâ tenus, corpore ac totâ vita & converſatione. 3. *Abominabilem* reddat Deo, pariter & hominibus. 4. Ineptum, *qui faciat* quicquam *boni*, h. e. ad ullum officium, ſeu pietatis, ſeu humanitatis, contra projectum ad quævis ſcelera, quæ recenſentur Pſal. X. 5. Diriſſimis, hominem *exponat*, Dei *comminationibus*. Unde cum Atheiſmo, exitium connectit Paulus Phil. III. 19. & Pſaltes imprecatur, ut *conterat Deus, brachium impii & mali, quærat impietatem ejus, tantiſper, dum non inveniat amplius* Pſal. X. 15. Quin 6. horrendis ſubjicit Dei *judiciis*, uſque adeo, ut Guiliel. de Aſſonville in *Atheomaſtige* lib. I. cap. 15. pronunciare non dubitet, vix nominari poſſe Atheum, ſeu in Scripturis ſacris, ſeu in eccleſiaſtica hiſtoria, ſeu in ſcriptis ethnicis, qui non horrendum conſecutus fuerit exitum. Imprimis memorandum habet Calvinus exemplum, *Comment.* in Pſal. CXV. 16. *Accidit*, inquit, *nobis cœnantibus, in quodam diverſorio, ut profanus Dei contemtor, ſermones noſtros, de ſpe cœleſtis vitæ, deridens, ſubinde ludibrium hoc evomeret: cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum: illic, repente correptus torminibus, cœperit vociferari, O DEUS! O DEUS! atque, ut erat patulo gutture; ſic boatu ſuo replebat totum cœnaculum. Ego, qui in eum ſevere excandueram, perrexi meo more, ſtomachoſe denuncians, ut tum ſaltem ſentiret, non impune Deo illudi; unus è convivis, homo probus & religioſus, ſed tamen facetus, tunc ait, Deum invocas, an Philoſophiæ tuæ oblitus es? cur non in ſuo cœlo, Deum ſinis quieſcere?* Homogenea exempla, ſat magnâ copiâ, promit Spicelius *Scrut. Atheiſm.* Sect. XXIX.

Tertio Atheiſmi remedia prophylactica.

XXVI. Reſtant Atheiſmi *remedia*, utriuſque generis, ſcil. tam *prophylactica*; quam *therapeutica*. In prophylacticis evitandæ: *Primò opiniones*, directe ſeducentes ad Atheiſmum, quales, inter complures alias, ſunt (a) *quemque, in ſuâ ſervari poſſe Religione*, quam, ſollicitè vitandam, monet Apoſtolus Eph. IV. 14. 15. Mich. IV. 5. (b) *Providentiam* divinam, non omnibus advigilare ac ſingulis minutiis, ſingulatim, non ſingulis hominum operationibus Pſal. XCIV. 7 – 12. ſeu malas puniendo, ſeu bonas remunerando Pſal. LXXV. 7. (c) *Immortalitatem* animorum, figmentum eſſe Eccl. III. verſ. 19. *Secundo praxis* impietatis, quâ homo, ſeipſum inordinatè diligens, & propter ſe, peccata; primo *legem* Dei, ſuis peccatis inimicam, hinc Legiſlatorem, odio proſequitur, unde denique, Dei non-exiſtentiam, quam admodum vellet, animo volvere, ſibique perſuadere incipit. *Tertiò cauſæ* Atheiſmi, tam generales, quam ſpeciales: exiſtentibus in *priori* ordine: 1. Nefariis Atheiſmi *præceptoribus*, qualis olim Cæſar Vaninus, cum tredecim nebulonibus ſociis, Neapoli, per omnem Europam, ad virus illud ſpargendum, emiſſis. Referente Merſenno, *in Geneſ.* & nuper in Batavis Bened. Spinoſa, collegiis etiam Atheiſticis celeberrimo. 2. *Libris* ejuſdem commatis, inter quos famoſus, de *Tribus Impoſtoribus*, quem Petro Aretino tribuunt, Godofredi à Valle liber *de arte nihil credendi*: imprimis Spinoſæ *Tractatus Theologico Politicus*, Vanini *Amphitheatrum æternæ providentiæ*. 3. *Colloquiis* lubricis, de Deo, providentiâ ejus, animæ noſtræ immortalitate: in quibus nobilis eſt, diſputatio quodlibetica, coram Leone X. habita; ubi ex duobus, alter omnibus ratio-

Cauſæ Atheiſmi, tum generaliores.

rationibus probavit Deum eſſe; alter negavit, Pontifex tandem pronunciavit: *tua quidem opinio verior eſt, ſed tua facit hilariorem vultum.*

Tum ſpecialioribus quatuor: XXVII. In ordine cauſarum Atheiſmi *ſpecialium*, *primum* locum obtinet, ſacrilega *ſacri Codicis elevatio*, ſuggillatio, tortura, ex quacunque cauſâ, quales Petri Bembi ad Sadoletum, Scripturas enarrantem: *Omitte has nugas; non decent virum gravem, tales ineptiæ*; Lazari Bonamici: *ſe odas Pindaricas præferre Pſalmis Davidicis*; Angeli Politiani: *Semel perlegi librum iſtum* (Scripturam) *& tempus nunquam pejus collocavi.*

1\. (margin) *Secundum*, profana Machiavelliſtarum, Hobbeſianorum, Pſeudo-politicorum Religio, eorumque omnium, qui Religionem omnem, tantum pro inſtrumento, conſervandi ſtatum civilem, habere non verentur. Quorſum etiam Theodorus Reinking. *De Regim.* lib. II. cap. I. n. 48. referre videtur ipſam, quam appellant, RATIONEM STATUS.

2\. (margin) *Tertium*, crebra *Religionis mutatio*, ſeu tranſitus, de ſecta in ſectam, quæ in *Atheiſmum*, tandem ſemet exonerat: haud ſecus ac Polytheiſmus, tam ſimultaneus, quam ſucceſſivus, tandem deſinit in Atheiſmum.

3\. (margin) *Quartum*, perverſa illa, *ſapientiæ naturalis* tractatio, quâ plurimi, molimine temerario, dicam an inſano, ſic omnia, intra naturæ terminos, compingere, cauſaſque duntaxat ſecundas, poſthabita prima, obſervare non verentur; ut abſque Rectore ſummo, cuncta ſuopte ingenio, hos aut illos curſus peragere, ſibi perſuadeant: in quos alludere videtur Petrus 2. Epiſt. III. 3. 4. 5. Quique ſic, cauſas rerum *naturales* rimantur, ut *ſupernaturales* & miraculoſas, ſic ſatis tollant, quo nomine, egregios alioquin naturæ myſtas, Medicos & Philoſophos in Italiâ, Atheiſmi notavit, delectus Romæ Cardinalium conſeſſus.

4\. (margin)

Atheiſmi remedia therapeutica, quinque. XXVIII. Jam, quod remedia attinet *therapeutica*, Atheiſmo, ubi jam eſt, pellendo nata; efficaciſſimè egeris, ſi: 1. argumentis invictis, Athei animum convincas, *eſſe Deum*, & Dei providentiam. Si 2. ejus ratiunculas in contrarium, ſolidè expugnaveris. Si 3. librum naturæ, ejuſque tria quaſi folia; cœlum, terram, maria cum contentis, prudenter ei explicueris. Si 4. librum Scripturæ, menti & occulis ejus, ubique objeceris, quo ſolo ſtratagemate, Franciſcum Junium, tum Atheum, poſt Celeberrimum Theologum, Pater ſuus, ab Atheiſmo revocavit ad Religionem, objecto ejus oculis, in ſingulis conclavibus, Bibliorum volumine. Denique 5. ſi precibus Deum fatigaveris, qui tuis conatibus, in converſione Athei, ſua adjuvet benedictione.

Secunda praxis, de ignorantia Dei. XXIX. *Secunda* praxis, *ignorantiam* Dei reſpicit, omnibus quoque modis fugiendam. Quod ſi enim tot modis, per §. XXVII. *neceſſaria* eſt Numinis cognitio: totidem certe, perculoſa erit, ejus *ignoratio*. Ignoratio inquam (a) *ſimplex*, ſeu negativa, ſeu privativa *veri* ſcil. Dei Gal. IV. 8. Jeſ. XLV. 4. 5. (b) *Affectata*, ſeu qualificata Job. XXI. 14. 2. Pet. III. 5. Exod. V. 2. (c) *Practica*, qua plurimi quidem, nôrunt Deum cerebro, aut lingua; cognitione ſcil. frigida & otioſâ, ignorant, *affectu* & *effectu* Tit. I. 16. Matth. VII. 21. Cavenda ſedulo, *omnis* illa ignorantia; quod (1) Deo conquerente, infra *bruta*, hominem dejiciat Jeſ. I. 3. (2) ineptos reddat, ad *credendum* Heb. XI. 6. Rom. X. 14. Eph. IV. 18. (3) ad *quærendum* Deum, ἐκζητεῖν: ignoti enim nulla cupido Joh. IV. 10. (4) ad *inveniendum*, ſeu perveniendum ad Deum, προσέρχεσθαι. (5) ad *placendum* Deo, εὐαρεστῆσαι. (6) ad *experiundum* Deum, μισθαποδότην. (7) exponit nos periculo idololatriæ Gal. IV. 8. (8) collocat nos, extra communionem *fœderis* gratiæ Jer. XXXI. 34. (9) obnoxios facit, quibuſvis maledictionibus & plagis: hic Hoſ. IV. 1. 2. 3. Jer. X. 25. Pſal. LXXIX. 6. & (10) æternis flammis, poſthac 2. Theſſ. I. 8. Quamobrem, ut ei ſuccurramus, ejus cauſæ ac ſcaturigines, veniunt obſervandæ, puta 1. φρόνημα σαρκὸς. 1. Cor. II. 14. 2. Cor. X. 5. 2. impietas Jeſ. XXVIII. 9. 3. defectus inſtitutionis fidelis Act. VIII. 30. 31. 2. Tim. II. 25. 4. defectus ſtudii aſſidui 2. Tim. III. 7. **Quamobrem fugienda?**

Tertia praxis, de exploratione cognitionis. XXX. *Tertia* praxis, circa *ſcrutinium* diſtinctur, *veræ* cognitionis Dei. Cum enim, non *quævis* ſufficiat, non *communis*; ſed *ſalvifica* requiratur: exploratione opus eſt, ut ſciamus, num *ulla* ſimus præditi cognitione Dei? & num tali? Cujus hæc ſuppeditat κριτήρια, textus: Si [1] fidem generet, εἰς μισθαποδότην Prov. III. 6. Si [2] appetitum erigat, ad *quærendum* agnitum, ἐκζητεῖν. Si [3] *perducat* ad Deum, εἰς προσέρχεσθαι, *ad accedendum*, h. e. ut inventum *recipiamus*, fide Joh. I. 11. 12. Si [4] ſtudium excitet, in omnibus, εὐαρεστηκέναι τῷ Θεῷ Jer. IX. 6. 1. Joh. II. 3. 4. Si [5] vera animi fiduciâ, in cognito aveat experiri Deum μισθαποδότην. Si porro 6. gaudeat, *ſalvificæ* cognitionis requiſitis, & *affectionibus*: quales ſunt (a) ut ſit *experimentalis*, non ſolo auditu hauſta, aut lectione librorum, aut revelatione alterius, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων Col. II. 18. ſed ipſo experientiæ *ſenſu*, & quaſi *viſione* Pſal. XXXIV. 9. 1. Pet. II. 3. ſcil. ἐν ἐπιγνώσει, καὶ πάσῃ αἰσθήσει Phil. I. 9. (b) ut ſit *viva* & practica, non *lucem* tantum geſtans; ſed & *calorem*, ſitque *lucerna ardens* Joh. V. 35. quâ *cor ardeat* Luc. XXIV. 32. & promptum fiat ad amandum, quærendum, colendum Deum *cognitum*. Nec proinde, *theoretica* tantum, frigida, ſterilis, otioſa, quæ, in μορφώσει potius conſiſtat; quam in δυνάμει 2. Tim. III. 5. quæ ſit abſque *charitate* 1. Cor. XIII. 2. (c) ut ſit *profunda*, nitens *fundamento Prophetarum & Apoſtolorum* Eph. II. 20. radicata in imo pecto-

pectoris Col. II. 6. 7. è cœlis accepta, ſcil. ἄνωθεν σοφία Jacob. III. 17. quâ, ſeipſum revelando, quaſi *ſplendet in corde* Deus 2. Cor. IV. 6. non *ſuperficialis* & *perfunctoria*.

Quarta, de ſtudio cognitionis Dei, quinque particulis: 1. Perſonæ quas tangit cognitionis cura.

XXXI. *Quarta* adhuc reſtat praxis, de *cura* cognitionis Dei Hoſ. VI. 3. Quæ, ſi: 1. *Perſonas* ſpectes, concernit α. *Magiſtratus*, ut non contenti, *ſibi* cognitionem Dei paraſſe; *ſuis* etiam ſubditis, omni modo procurent; exemplo, evocatione doctorum qualificatorum, quin &, pro re natâ, inſtitutione propriâ; cognitionem Dei conferre & augere, exemplo Moſis, Joſuæ, Davidis, Salomonis aliorumque, ſtudeant. β. *Miniſtros*, quibus, ex officio, ἐξόχως incumbit *cognitionem* Dei, illam nominatim, quæ *baſis* eſt omnis fidei, Religionis ac pietatis, ex ſententiâ textus: *Deum eſſe*: ſuis auditoribus inſtillare Joh. XIV. 8. 2. Pet. I. 1. 2. Phil. I. 9. γ. *Quemque* fidelem Ibid.

2. Cognitionis curandæ indoles.

Si 2. ad *cognitionem* Dei curandam: non acquieſcat in qualicunque *communi* cognitione, quâ norit ὅτι ἐστὶ Θεός; aut theoreticè tantum, ſuperficialiter, frigidè & otioſe; ſed enitatur ad *experimentalem*, vivam & profundam, quæ impellat, ad ἐκζητεῖν τὸν Θεὸν, ad προσέρχεσθαι τῷ Θεῷ, ad εὐαρεστεῖν eidem, quo μισθαποδότην eundem experiatur: prout in præcedentibus monuimus.

3. Curæ Hujus partes.

Si 3. *Curam* ipſam, ejuſque partes; ut non modo, *comparemus* nobis cognitionem Dei; ſed in ea, indies adnitamur, magis magiſque *proficere* 2. Pet. III. 19. 1. Pet. II. 2. Col. I. 9. 10. Rom. XV. 14. 1. Cor. II. 4. 5.

4. Motivæ.

Si 4. Rationes ſuadentes iſtud *ſtudium* cognoſcendi Deum; ſuppetent (a) à *præſtantia* ejuſdem, quippe quæ præcipuum, dignitatis & *gloriationis* argumentum, nobis ſuppeditat Jer. IX. 23. 24. ob quam Paulus, quævis *ſusque deque* habebat Phil. III. 8. velut prærogativam æternæ *gloriæ*, ubi *videbimus* (hoc eſt cognoſcemus) Deum, *facie ad faciem* 1. Cor. XIII. 12. imo prærogativam *Angelorum* Matth. XVIII. 10. Jeſ. VI. 1. 2. quam proinde tam impenſe Moſes ambiebat Exod. XXXIII. 13. 14. (b) à *jucunditate*: ſicut enim præcipua, præcipuæ animæ noſtræ partis, *intellectus* ſcil. felicitas ac dulcedo, eſt in cognitione & ſapientiâ; ita, quo præſtantius eſt cognitionis objectum, eo magis dulcis ei accidit cognitio; unde in cognitione præſtantiſſimi, non poteſt non eſſe, præſtantiſſima dulcedo: ut non immerito, in perfectiſſima præcognitione, ſeu *viſione Dei*, præcipua conſtituatur beatitudinis pars 1. Cor. XIII. 12. Joh. XVII. 3. Conf. 2. Pet. I. 19. (c) ab *utilitate*, quâ conducit A. ad *converſionem* 1. Tim. II. 4. 2. Tim. II. 25. 2. Pet. I. 20. B. ad *juſtificationem* Jeſ. LIII. 11. C. ad *ſanctificationem*; ut *credamus* (ſecundum textum) ut *quæramus* Deum, ut *accedamus* ad Deum, ut *placere* ſtudeamus Deo, ut non ſimus *otioſi* & *ſteriles*; ſed *exuberantes*, *in omni officio* & pietate 2. Pet. I. 2. 3. 6. 8. D. ad *glorificationem* Joh. XVII. 3. E. ad omnis generis *benedictionem*; gratiam & pacem, obtinendam 2. Pet. I. 2. 3. ſeu, ut ſemper & ubique, Deum experiamur μισθαποδότην. F. à *pernicioſitate* ignorantiæ, de qua §. XXIX.

5. Media.

Si denique 5. *Media*; juvabunt: (1) adminiculorum, tam *generaliorum*, quam *ſpecialiorum*, quæ commemoravimus XXVII. XXVIII. conſtans & aſſiduus uſus. Singulatim (2) ſuaſerim, librum naturæ volvas, ſingulaque ejus folia, cœlum, terram, maria & in his omnibus involuta volvas, auctore Auguſtino: *Interroga mundum, ornatum cœli, fulgorem diſpoſitionemque ſiderum, Solem diei ſufficientiam, Lunam noctis ſolatium. Interroga terram, fructificantem herbis & lignis, animalibus plenam, hominibus exornatam. Interroga mare, quantis & qualibus aquatilibus, plenam! Interroga aëra, quantis volatilibus viget! Interroga omnia, ſi non, ſenſu ſuo, tanquam tibi reſpondent: Deus nos fecit.* Comprimis (3) conſtanter ac devotè volvamus librum Scripturæ, ubi ſe, quam fieri poteſt, perfectiſſimè, Deus nobis revelat, adeo ut quavis ſuâ paginâ, Deum clamet, monſtretque. (4) Deum calidiſſimis votis flagitemus, ipſe ſeipſum nobis revelet, cognitionem ſui, ex promiſſione fœderis gratiæ, cordibus inſcribat Jerem XXXI. 33. 34. Exemplo Moſis Exod. XXXIII. 13. 14. Conf. 2. Cor. IV. 6.

CAPUT TERTIUM,

DE

ESSENTIA ET INDEPENDENTIA DEI.

EXOD. III. 13. 14.

Et dixit Moſeh ad Deum: Ecce ego ibo ad filios Iſraël, & dicam eis, Deus Patrum veſtrorum, miſit me ad vos: Et dicent mihi, quod eſt nomen ejus? Quid reſpondebo eis? Et dixit Deus ad Moſeh: ERO QUI ERO. *Dixit præterea; ſic dices Filiis Iſraël:* ERO *miſit me ad vos.*

Dicenda de Deo diſpeſcuntur.

I. Demonſtravimus *exiſtentiam* Dei, ejuſque cognoſcendæ modum; jam explicabimus *eſſentiam.* Quæ nobis innoteſcit, partim *nominibus*; partim *attributis.* De ſingulis ſingulatim. Omnibus tamen, velut in limine præmittemus, *eſſentiæ* divinæ *imperceptibilitatem.* Ut duo, hoc Capite, nobis incumbant explicanda: *imperceptibilitas* Eſſentiæ, & *eſſentia* imperceptibilis. Utrumque, quis felicius edocuerit, quam Deus ipſe? Ibi comprimis, ubi ex profeſſo, de ſe, Moſen inſtruere propoſitum habet. Nim. verbis præfixis. Exod. III. 13. 14.

Textus reſolvitur & exponitur

II. *In quibus, velut inſtrumentum fidei* (Credentialia vulgo appellant) *Moſi, ad Iſraelitas è ſervitute Ægyptiaca educendos, mittendo, à Deo, velut in manus traditur. Penes quod* tria *obſervamus:*

A. Suſceptionem legationis, *Moſi à Deo in præcedentibus oblatæ, quæ duplici conſtat officio:*

1. Profectione *ad filios Iſraël, ſibi à Deo demandatâ & ab eo declinatâ,* verſ. 10. 11. Ecce ego ibo ad filios Iſraël.

2. Nuncio *apud filios Iſrael, ſeu traditione credentialium ſuorum:* dicam, Deus Patrum veſtrorum, miſit me ad vos: *Quâ Dominus legationis hujus deſcribitur;* tum a nomine *proprio* אלהים *de quo ſuo loco;* tam à relatione *quadam, ad majores Iſraëlitarum, ortâ à confœderatione cum iis:* Deus Patrum veſtrorum.

B. Remoram, *ſeu difficultatem, legationi objiciendam:* Dicent mihi, quod eſt nomen ejus? Quid reſpondebo? *Indigitat:*

Ab una parte, *difficultatem ipſam, quæ ſibi procul dubio, eſſet futura obvia:* Dicent mihi quod nomen ejus? *Scil.* ſeu incredulitate, *quâ, ſibi fidem non habendam, ſuſpicatur, ni prius nominis aliarumque circumſtantiarum ſciſcitatione, ejus veracitatem exploraſſent, adeoque, ante omnia, de* nomine *mittentis interrogaturos. Conf. Matth.* XVI. 1. & XXI. 23. 24. Seu curioſitate *carnali, quâ, extraordinarias Dei revelationes crepantem, percontaturi ſint, de divinâ* eſſentiâ, *& nomine quo illam inſigniret; quod colligi videtur è reſponſione divinâ, quâ curioſitatem cohibiturus, tale ipſi præſtat nomen ſuum, quod* eſſentiam *repræſentat. Simili curioſitate, olim de nomine Angeli, interrogat Jacobus Gen.* XXXII. 29. *& poſtmodum Manoach Jud.* XIII. 17. *Conferri poſſit* Prov. XXX. 4.

Ab. altera parte, *ſollicitudinem ſuam ſuper eâ difficultate:* quid reſpondebo eis? *Quaſi dicat: Eſſentiam tuam ego non percipio, non novi, ac proinde, nomine quoque repræſentare nequeo; quid agam?*

C. Remotionem *iſtius remoræ:* Et dixit Deus *ad Moſen.* Ero qui Ero. *Quaſi reprehenſurus, tum* curioſitatem *Iſraëlitarum, de eſſentia ſuâ, & eſſentiali nomine, quærentium; tum* ſollicitudinem *Moſis, hoc nomine adeo anxii; eo quod eſſentia ſua, quippe ſpiritualis & infinita, creaturis finitis, ſit imperceptibilis; adeoque nomen requirere, quod iſtud præſtet, prorſus ſit vanum. Hinc petitionem, quaſi aſpernabundus rejicit;* ſum qui ſum, *q. d. nihil hoc ad Iſraëlitas, nihil ad te. Ad eum fere modum, quo idem aliorum petitum rejicit Gen.* XXXII. 29. *Jud.* XIII. 17. *Prov.* XXX. 4. *Niſi malis, Deum his verbis petito Moſis annuere, quaſi dicat: vis nomen meum, quod* Eſſentiam *meam repræſentet* utcunque? *ens eſt:* אהיהאשראהיה, ſum qui ſum, *vel* ero *qui* ero: *vel* ero qui ſum: *vel* ſum qui ero, *de quo nomine* Cap. ſeq.

Theorema Primum.

DE

Eſſentiæ divinæ imperceptibilitate.

Pars dogmatica.

Quod eſſentia Dei ſit imperceptibilis.

III. Sit ergo *primum* hujus Capitis theorema, q. præliminare, quod *ipſa Dei eſſentia*, *quid ſit in ſe*, *intellectui noſtro ſit inaceſſa*. Deum enim Iſraëlitæ Moſen, & Moſes Deum, interrogant de nomine, quod eſſentiam Dei repræſentet; quid innuunt, niſi ſibi illam eſſe incognitam? Et dum Deus; *Sum* reſpondet *qui ſum*, q. ſtoliditatem quæſtionis redarguens, quid ſignificat, niſi, quod ſua eſſentia ſit *incomprehenſibilis*; eoque & *ineffabilis*? Id quod paulo etiam clarius, amicum ſuum Tzophar docet Job. XI. 7. *An inveſtigatione Deum invenies? an uſque ad perfectionem omniſufficientis pertinges?* Qui hinc dicitur *lucem habitare inaceſſam*, quod *eum viderit nemo, nec videre poſſit* I. Tim. VI. 16. Non modo non, oculis tantum *corporis*; ſed nec *mentis* quoque, quippe ἁπλῶς *inviſibilis* I. Tim. I. 17. Hinc Deus Moſi, poſteriora ſua oſtendens, negat *faciem ſuam* (quà perſonarum eſſentia, quam fieri poteſt, propriiſſimè dignoſcitur) *videri poſſe* Exod. XXXIII. 20. 23. Quod hactenus quoque, apud omnes Chriſtianos, contra *Anthropomorphitas*, fuit extra dubium, quando omnes agnoverunt, nos de Dei *eſſentiâ*, potius aſſequi quid *non* ſit quam *quid* ſit. Nec attributis, tam ipſam Dei *eſſentiam* cogitamus; quam aliquid *de eſſentiâ*; dicuntur enim attributa, ut ſuo loco oſtendemus, de Deo velut *in eſſe quodam ſecundo*, quod eſſentiam, velut *eſſe quoddam primum*, præſupponit.

probatur.

IV. Rationes in hanc rem ſuppetunt, *primo*, ab ejus *ſimplicitate*, quà unus eſt, ſimpliciſſimus ac puriſſimus actus, omnis compoſitionis expers, quæ proinde *poſitivè* concipi nequit. Quo ſpectare videtur Apoſtolus I. Tim. VI. 16. cum, ex eo quod *lux* ſit, in abſtracto, non ſubſtantia *lucens*, in concreto; conficit eum *non videri*, nec *videri poſſe*: *Secundo* ab *infinitate*, per quam, ab intellectu finito, comprehendi aut percipi nequit. Quam diſtributione paraphraſticâ, huc urgere videtur locus citatus Jobi XI. 7. 8. 9. *Num uſque ad perfectionem omniſufficientis pertinges? altior eſt cœlis, quid facies? profundior inferno, quid cognoſces? longior terrâ & latior mari.* *Tertiò* à ſimpliciſſimâ ejus *unitate*, per quam, ſic diverſa eſt, ab omnibus creaturis, ut in nullo cum iis conveniat, in omnibus ab illis diſtet; ut à re nullâ, ideam eſſentiæ divinæ, poſſimus mutuare, adeoque nec λόγον ὐσίας, ſeu definitionem propriè dictam, (quæ non eſt, niſi *deſcriptio eſſentiæ*) formare. De quo paulò ab hinc plura.

Objectio.

V. Quæ objici poſſint inde, quod Deus viſus ſæpius dicatur in S. monumentis, à Sanctis; v. g. Abrahamo Gen. XVIII. I. Iſaaco. Ibid. XXVI. 2. Jacobo Ibid. XXXII. 29. Moſe Exod. XXXIII. 11. Jobo Job. XLII. 5. Jeſaiâ. Jeſ. VI. I. Michæâ. I. Reg. XXII. 19. quod videndus olim credatur, à Sanctis Job. XIX. 27. Quin *facie ad faciem* I. Cor. XIII. 12. &c. intelligenda ſunt, vel de *ſymbolica* viſione, quæ non *eſſentiam*, ſed operationem ejus, ſub certis ſignis percipit: *vel* de humana *Chriſti* natura, & in eâ, ipſius *Dei* Joh. XIV. 9. per ἐμπεριχώρησιν: vel de *perfectiori* qualicunque, Dei cognitione in beatitudine, quæ, perfectione *viſionem*, ſeu ocularem cognitionem imitabitur, quin ſuperabit; nequaquam autem, ipſius *eſſentiæ* viſionem, aut perceptionem inferunt.

Explicatur ſenſus theorematis.

VI. Interim tamen, quo theorematis noſtri mentem, dexterius aſſequamur; obſervandum: I. Sermonem eſſe, non de *Deo*; ſed præciſè de *eſſentia* Dei, quatenus, in ſenſu *formali*, concipitur ut diverſa ab attributis, ſubſiſtentia, actionibus; quæ cuncta, in ſenſu *identico*, coincidere, receptum eſt. Seu quatenus concipitur, ut ſubſtractum quid, aut *eſſe primum*, quod attributa ejus, *quaſi* perficiant. Tum 2. De eſſentia, non *quod* ſit; id enim intellectus noſter, multis modis clariſſimè perſpicit; ſed *quid* ſit: & quidem *in ſe*, non autem in attributis ſuis, quatenus illa concipiuntur, ut diverſa ab eſſentiâ. De tali demum, eſſentiæ divinæ *quidditate*, pronunciamus 3. Quod intellectui noſtro, ſit *inaceſſa*, per rationes præcedentes: hoc eſt, cognitione, nec *comprehenſiva*, nec *apprehenſiva* attingi a nobis poſſit. Cum nec Angelorum, nec animæ propriæ eſſentiam, tali modo, aſſequi valeamus.

Pars elenchtica.

Quæritur, An Eſſentiæ conceptum poſitivum habeamus?

VII. Quæritur *primo*. An, *eſſentiæ* divinæ, conceptum *poſitivum* habeamus? Conceptus *poſitivus*, opponitur conceptui *negativo*: ſic, ut illo, cogitemus, *quid ſit* res a parte ſui: hoc, *quid non* ſit. Carteſius cum ſuis, quia exiſtimant: I. *Eſſentiam* divinam, non conſiſtere, niſi in mera cogitatione infinita. 2. Hominem, in mente ſua, geſtare ideam *entis infiniti*. 3. Nihil omnino, admittendum eſſe, niſi quod clare ac diſtincte percipimus: ſtatuunt, nos *poſitivum* conceptum habere, de ipſa *eſſentia* Dei. Reformati communiter, quamvis admittant conceptus *poſitivos*, de attributis Dei nonnullis: de ipſa tamen *eſſentia* Dei, non agnoſcunt, niſi conceptus *negativos*, quibus, de ea tenemus, potius quid *non ſit*; quam *quid ſit* in ſe. Fundamenta hujus ſententiæ, jam ante depoſuimus §. IV. Nec adjicimus niſi hoc unum, quod, cum

cum ne animæ noſtræ, licet finitæ, *talem* habeamus conceptum, quin, nec eſſentiæ *formaliter* caninæ aut bovillæ, dicam, rei ullius, niſi ex attributis, proprietatibus & operationibus, v. g. canis ex latratu: quid haberemus, de *eſſentia* divina? infinitum ab anima noſtra, atque omnibus aliis, diverſa. Si, pro ſe, dicant Carteſiani: 1. Quod eſſentia Dei, conſiſtat in cogitatione infinita, cujus conceptum habeamus *poſitivum*; regerimus: α. falſum eſſe, quod eſſentia Dei, conſiſtat in mera cogitatione, quod, penes Theorema ſubſequens, ex profeſſo demonſtrabimus. β. Et ſi conſiſteret omnino; inter cogitationem tamen divinam, & quarumvis creaturarum, infinitum manet diſcrimen, per quod a creaturarum cognitione, conceptum non potes formare, de cogitatione Dei, juxta Jeſ. LV. 8. Si dicant 2. Interim conceptum aliquem habemus, de Deo & eſſentia divina; ſeu, quod idem eſt, ideam aliquam eſſentiæ divinæ. Reſp. Habemus utique; ſed *quod ſit*, non autem, *quid ſit* in ſe. Habemus conceptum, quod exiſtat, per rationes, capite præcedente repræſentatas & vindicatas, adeoque quod habeat eſſentiam quandam. Habemus conceptum, ejus *quid non* ſit, v. g. Non materialis, non dependens, non mutabilis, non compoſita, non finita. Habemus item conceptum, & quidem poſitivum, proprietatum ejus, v. g. intellectus, voluntatis, bonitatis, amoris, gratiæ, miſericordiæ, juſtitiæ, ſanctitatis, omnipotentiæ...... His junctis, habemus qualemcunque conceptum, *qualis* iſta ſit eſſentia, ſed ipſius eſſentiæ, *quid* ſit in ſe, nullum conceptum habemus omnino. Haud ſecus, ac Solis habemus conceptum, *quod* ſit, ex viſione, & ex effectis, quos ciet in his ſublunaribus; ſed ipſius eſſentiæ, *quid* ſit in ſe, ſit ſolida, an fluida: ſitne ignis, proprie ſic dictus, hæc altum ignoramus. Si dicant 3. Nihil nobis eſt admittendum, cujus non habemus, claram ac diſtinctam perceptionem: eſt enim talis perceptio, omnis veritatis norma; proinde, ſi non habemus conceptum poſitivum eſſentiæ divinæ, erimus omnes Athei. Reſp. 1. nihil nobis eſſe proprie admittendum, niſi, clare ac diſtincte perceperimus, tamdiu negamus, donec οἱ ἐξ ἐναντίας, ſolide demonſtraverint. Item 2. claram & diſtinctam perceptionem, eſſe normam, omnis veritatis admittendæ. Poſſumus admittere, v. g. Solem habere eſſentiam, quamvis neſciamus *quid* & *qualis*, ſit illa eſſentia. Adeoque, nequaquam erimus Athei, dum novimus, quod ſit Deus, & quod habeat eſſentiam; licet nos lateat, quid ſit iſta eſſentia à parte ſui.

2. An habeamus. Ideam repræſentative. Deo æqualem?

VIII. Poſſet hic recurrere quæſtio: an detur in nobis, *idea* eſſentiæ, divinæ, quæ, ſecundum eſſe ſuum repræſentatitivum, ſeu ideale, cum eſſentia divina, ejuſdem, ſit perfectionis infinitæ, cum ipſa eſſentia divina? Quod affirmat Carteſius, cum ſuis; negant communiter Reformati: verum, cum iſtam quæſtionem, dudum capite præcedente, in utramque partem, ventilaverimus; ſufficit impræſens, eo lectorem remiſiſſe.

3. An Deus definiri poſſit.

IX. Quæritur 3. An Deus proprie definiri poſſit? cum enim, proprie dicta definitio, ſit λόγος οὐσίας, *repræſentatio eſſentiæ*, & eſſentia divina, ſit impervestigabilis; non inepte hic excutitur, hæc controverſia. Joh. Scotus, cum ſuis Scotiſtis, quia exiſtimat, nos conceptum habere poſſe, entis infinitum perfecti, & eum etiam, verbis repræſentari poſſe; affirmat. Conradus Vorſtius, cum ſuis Socinianis, quia ſtatuebat Deum eſſentia finitum, & in ſolo cœlo exiſtere, atque inſuper compoſitum; itidem affirmat. Carteſius cum ſequacibus, quia eſſentiam Dei, conſtituebat, in cogitatione infinita; hinc *cogitationem infinitam*, pro definitione proprie dicta habebat. Reformati diſtinguunt, inter *deſcriptionem*, & *definitionem*, ſic, ut *deſcriptio*, ſit repræſentatio rei, ex ſuis attributis ſeu proprietatibus, ut ſi v. g. hominem dicas, eſſe animal bipes implume: hujuſmodi deſcriptiones Dei, lubentes agnoſcunt, ut ſi v. g. Deum dicas, eſſe *ens abſolute primum*, aut Spiritum à ſe: ſed *definitionem* proprie dictam, qua, ejus eſſentia, repræſentetur, ut eſt in ſe, nequaquam largiuntur. Quia (1) Eſſentia Dei, eſt *imperceptibilis*, ut demonſtravimus §. IV. proinde, per definitionem, irrepræſentabilis. (2) Quia, nec *genus* datur univocum, in quo, Deus cum creaturis, conveniat, eo quod infinitum ab omnibus diſtet: nec *differentia*: quâ differat; cum, non in hoc aut illo; ſed in *omnibus*, diſtet ab omnibus. Quæ tamen duo, ſecundum omnes Logicos, hujuſmodi definitionis partes, exiſtunt eſſentiales. (3) Quia definitio proprie dicta, *compoſitionem* arguit, generis ſcil. cum differentiâ: quæ compoſitio, cum componentem præſupponat, ut priorem; cum ente abſolutè primo, conſiſtere nequit. (4) Quia eadem opera, *finitudinem* infert, & limitationem: non tantum intellectus noſtri, *de definito*; ſed ipſius etiam *definiti*. Atque etiam (5) actum arguit, & *potentiam* in Deo: cum genus, ſeſe habeat ut *potentia*, quæ actuatur per differentiam. Denique (6) *imperfectionem* quoque: eo quod, *primò* genus concipiatur, quaſi in *potentiâ*, actuandum & *perficiendum*, per differentiam: tum *ſecundò* differentia, quamvis ut perfectior concipiatur genere; utraque tamen pars, imperfectior præſupponitur toto *definito*.

Objectiones tres.

X. Nec eſt quod objiciant: 1. Nos poſſe habere *ideam Eſſentiæ* divinæ, nobis actu præſentem, atque eam quoque, verbis poſſe exprimere, quod eſt *definire*: præterquam enim, quod præſupponat, id quod eſt in quæſtione, ſcilicet, nos *ideam* proprie dictam habere, eſſentiæ divinæ; etiam, ex ideâ qualicunque, non ſtatim conficitur, *definitio* propriè dicta; cum idea poſſit eſſe, aſ accidentalis

accidentibus rei; dum interim *definitio* talis, eſt *λόγος οὐσίας*. 2. Quod *Ens ſummè perfectum*, ſit definitio Dei. Cum non tantum, *Ens* non ſit genus *univocum*; ſed etiam, eſſentiam Dei, non tam *explicet*; quam *proponat* tantum: atque inſuper *ſummè perfectum*, tantum relationem Dei, videatur exprimere, qua omnes creaturas, perfectione excedat. Ex quo proinde, non accuratior emerget definitio, quam ſi hominem dixerim, *ens in ſublunaribus perfectiſſimum*. 3. Saltem *cogitationem infinitam*, præſtare talem Dei definitionem. Nec enim Eſſentia Dei, magis conſiſtit in *cogitatione*, quam v. g. in reprobatione; nec *finitum & infinitum*, tam ſunt affectiones *actionis*; quam quidem agentis: quæ per ideas noſtras, ſeu per claras ac diſtinctas perceptiones, perpetuo differunt. Plura iſtius generis habet *Gangrana* noſtra. Sect. II. Cap. v.

Pars practica.

Praxis prima cohibet curioſitatem carnalem. XI. Praxis *prima*, theorematis præliminaris *reprimit* vanam illorum *curioſitatem*, qui, *ſeu* otioſo, ſe altiora ſciendi deſiderio, ſatisfacturi: *ſeu*, ut vulgo ſapientiores videantur: 1. curioſius, *eſſentiam* divinam, aliaque homogenea, nobis inacceſſa, ſcrutantur Exod. III. 3. & XXXIII. 18 Joh. XIV. 8. quaſi *ſcrutando*, *Deum inventuri*, & *uſque ad perfectionem omniſufficientis*, *perventuri* Job. XI. 7. Hinc 2. audacius de eadem pronunciant, v. g. eſſentiam divinam, non eſſe niſi *cogitationem*: ſcil. *ultra id quod ſcriptum eſt*, *ſapientes* 1. Cor. IV. 6. *ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύοντες* Coll. II. 18. Tum 3. ideas, infinitæ *eſſentiæ* divinæ, quoad eſſe *repræſentativum*, Deo prorſus adæquatas, jactant. Nunquid hoc eſt, ad *perfectionem omniſufficientis* *eniti*? Ad *abſcondita* Dei adſpirare Deut. XXIX. 29.? **Quam obrem illa cavenda.** *Curioſitas* iſta (1) reprehenditur, ab ipſo Deo Exod. III. 4. 5. & à Servatore Joh. XIV. 8. 9. 10. (2) prohibetur ſic ſatis Exod. XIX. 21. Eſt (3) non tantum, *ultra id quod ſcriptum eſt*, *velle ſapere* 1. Cor. IV. 6. & ultra, quam *oportet* Rom. XII. 3. ſed etiam (4) ſtulto faſtu, quod infinitum eſt, velle *comprehendere* Job. XI. 7. (5) non alio ſpectans; quam hominibus, vano ſcientiæ typho, inflandis 1. Cor. VIII. 1. (6) prima, omnis idololatriæ, ſcaturigo, indigitante ipſo Deo Deut. IV. 15. 16. & exemplo Gentilium Rom. I. 22. 23. Dum ſcil. homines, fictitiam Dei ſpeciem, ſimulacris & imaginibus, oculis repræſentare adnitebantur, quibus, *divinos poſtmodum* honores, deferendos judicabant. Proinde (7) Iſti curioſitati cohibendæ, mortis pœnam, Deus *dictat* Exod. XIX. 21. Atque (8) etiam aliquando *inflixit* 1. Sam. VI. 19.

Secunda exigit modeſtiam. XII. *Secunda hortatur*, *ut modeſtiæ* operam demus, cum circa *eſſentiam*, & eſſentialia Dei diſſinemur. Quæ his particulis exercetur: 1. Ut ad eorum meditationem, nos non accingamus, niſi ſollicitatâ ante, *directione* illuminationeque divinâ Eccl. V. 1. 2. Cor. IV. 6. exemplo Davidis Pſal. CXIX. 18. 2. Nec, niſi pio *timore* ac ſollicitudine, in eâ occupemur, quod *periculoſum ſit*, *etiam vera de Deo loqui*. Quemadmodum circa Deum, occupabatur Abraham Gen. XVIII. 31. Nec 3. niſi conſultis divinis elogiis, hîc quicquam pronunciemus Exod. III. 13. 14. *Si dicent quod eſt nomen ejus*, *quid reſpondebo?* 4. Agnitâ ubique, mentis *cæcitate* ignorantiaque Prov. XXX. 3. 4. Atque adeo (5) quaſi *extractis* calceis Exod. III. 5. 6. & *obvelata* facie, exemplo Angelorum quoque Jeſ. VI. 2. 3. **Rationibus impulſivis.** Iſtam modeſtiam (a) Deus exigit, in his, qui *propinquant* ad ſe Levit. X. 3. Exigit (b) *natura rei*, ut nim. homuncio, circa Deum divinaque occupatus; modeſtiæ ſtudeat. Si enim calcei, a Moſe reverenter erant exuendi, propter locum in quo conſiſtebat, quod ſanctus erat; quidni magis, propter Deum ipſum, quicum agimus? Exod. III. 5. & XIX. 10. 11. Exigunt (c) *judicia* Dei, in eos, qui res divinas, parum reverenter tractarunt Exod. XIX. 12. in Corah, Dathan & Abiram Num. XVI. imprimis verſ. 35. Uſâ 2. Sam. VI. 6. 7. Bethſemitis 1. Sam. VI. 19. Uziâ 2. Paral. XXVI. 16—20. 6. Denique, quo ad iſtam modeſtiam, magis reddamur promti; juvabit, hæc inter alia, uſurpare *media*: **Adminiculis.** α. ut eſſentiæ divinæ, & eſſentialium divinorum, *majeſtatem*, religioſe conferamus, cum noſtra *vilitate*, exemplo Abrahami Gen. XVIII. 27. Tum β. ut infinitam ſerio volvamus, Dei & rerum divinarum, ab intellectu noſtro, *diſtantiam*: ſcilicet, *altior eſt cœlis*, *quid operaberis? profundior inferno*, *quid cognoſces? longior terrâ*, *latior mari*. Job. XI. 8. 9. Ut hic liceat uſurpare *πολυθρύλλητον*: *Deus infinitus eſt*, *nos finiti*. Conf. 1. Cor. I. 23. Rom. VIII. 7. Hinc γ. cogitemus, quam promptum ſit, in rebus adeo ab ingenio noſtro remotis, falli 1. Cor. II. 14. & quam etiam periculoſum noxiumque, in rebus tanti momenti cæſpitare & *errare* Job. XLII. 7. Hæc præliminariter dicta, ſufficiant.

Theorema

Digitized by Google

Theorema Secundum.

DE

Ipſa Dei Eſſentiâ ſeu independentia.

Pars Dialectica.

Eſſentia Dei eſt, quâ ens eſt abſolutè primum.

XIII. Quamvis autem, per theorema præcedens, eſſentia Dei, prout eſt in ſe, ſit inperceptibilis; nihilominus tamen, ut ad imbecillitatem mentis noſtræ, quantum fieri poteſt, ſeſe componeret Deus, ne ſcil. nihil omnino, de ea perciperemus: voluit eam, tali nomine deſignare, quod eam commodiſſime referret, quod nim. ſit, ὁ ὢν *exiſtens*, vel τὸ ὂν, *ens*, ſcil. quod non ſit ab alio quovis, ſeu, quod ſit *abſolute primum*, ſeu penitus independens, ab alia quavis cauſa priore, h. e. *efficiente*, à qua ſit; *materiali*, ex qua fuerit efformatus: *formali*, per quam ſit, quod eſt, & *finali*, in quem ſit deſtinatus. Hoc Moſi, ipſum interroganti, quod ſit ejus nomen, ſcil. *eſſentiale*, ſignificatum voluit, quando reſpondit אהיה אשר אהיה, *ero qui ero*; vel, *ſum qui ſum*; vel *ero qui ſum*; vel, *ſum qui ero*. Ut ſignificet, ſe illum eſſe, ſeu talem habere eſſentiam, quæ omnibus temporum differentiis, coëxiſtat, prout eſt in æternitate. Unde, pro nomine, ad Iſraëlitas deferendo, ſibi tribuit אהיה, *ero*, ſcil. ſemper *idem* Pſal. CII. 27. 28. אתה הוא, *tu ille* הִוא ubi: וא, ab ה *fuit*, quod Caballiſtis, inter nomina Dei, numeratur. Hinc poſtmodum, ſe Moſi appellat יהוה, additque, hoc eſſe *nomen* SUUM, atque etiam *memoriale* SUUM, adeoque ſibi proprium, ut nulli velit eſſe commune Jeſ. XLII. 8. De quo nomine, ſuo loco plura ex profeſſo. Dictorum ſumma, huc abit: ſignificatum Moſi, Deus voluit; ſe *eſſe*, ſcil. ἐξόχως, ſe habere *eſſentiam*, imo ſe ſolum, *eſſe eſſentiam*, ſcil. *univerſalem*, & à ſe, dum omnes creaturæ, particulam tantum eſſentiæ habeant, aliarumque creaturarum eſſentiâ, deſtituantur, & earum ratione, potius non habeant eſſentiam, quam habeant: ſe *talem* habere eſſentiam, a qua, omnis omnium eſſentia, derivetur, pendeat: ſe talem habere eſſentiam, quæ à nemine, & a nullo ſit, ac proinde, ens eſſe *primum*, non in hac tantum, aut illa ſpecie, ſic ut Adamus fuit inter homines; ſed *abſolute* primum.

Probatur Scripturis.

XIV. Idem παραφραστικῶς, Johannes indigitat Apoc. I. 8. *Ego ſum* α *&* ω, *dicit Dominus* (Jehova) *Deus, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*, & Cap. XVI. 5. Addito etiam Cap. XXI. 6. *principium & finis*, atque inſuper Cap. XXII. 13. *primus & ultimus*. Idem jam ante habebat Jeſaias Cap. XLIV. 6. *ſic dicit Jehova &c. Ego primus & ego ultimus, & præter me non eſt Deus.* & Cap. XLI. 4. Conf. Prov. VIII. 22--30. Pſal. XC. 2.

Et rationibus duabus: Prima, ſubordinatio cauſarum primum arguit.

XV. Nec abludunt rationes: *primò* enim, Deum eſſe *ens à ſe*, ens per eſſentiam, & abſolutè primum, ſana Philoſophia, præſupponit potius, quam demonſtrat. Dato enim, quod in omnium oculos incurrit, eſſe rerum quandam ſubordinationem, &, quoad eſſentias, à ſe invicem *dependere*: conceſſo inſuper (quod, ſuppoſito *dari Ens* aliquod; negari ulla ratione, non poteſt) illam dependentiam, non poſſe protendi *in infinitum*; quod ſecus, res nulla poſſet exiſtere, eo quod infinitus ille, cauſarum præcedentium numerus, nunquam completus, exiſtentiam cauſæ proximæ, excluderet, à qua, effectus exiſtentia, dependet: ſtante porro, quod nihil poſſit eſſe *ſui* ipſius *cauſa*; quippe quod, contradictionem apertè involvit, eo quod dicat, idem ſimul exiſtere (quatenus nim. *producit*) & non exiſtere, (quatenus producitur) admiſſo denique, quod creaturæ, *per circulum*, ſibi invicem, non potuerint eſſe, ſuæ exiſtentiæ cauſæ: propterea quod & hic *circulus*, eam quam modo notavimus, contradictionem connotet: non poteſt non-remanere, eſſe aliquod *ens à ſe*, per eſſentiam, *abſolutè primum*, quod omnia produxerit, ſe nequaquam: illud porro Ens, Deum eſſe præſupponimus ἀπὸ τῦ κοινῦ.

Secundò, quia in hac primitate omnia Dei attributa fundantur.

XVI. Tum *ſecundò*, hoc ipſum eſſe, quod per *eſſentiam* Dei, quam commodiſſimè cogitare queamus; inde patere poſſit: quod ſit, ex *unâ parte* receptum, id *eſſentiam* rei, commodiſſimè appellari, in quo, omnia ejus attributa fundantur, & à quo, ſuum quaſi ortum capiunt; ex *alterâ* parte: omnia Dei attributa, in hac *aſeitate*, independentiâ, & primitate, fundari; quod ſic, per inductionem patere poſſit: 1. *Unitas*, quod enim eſt ens *abſolutè* primum, non poteſt non eſſe *unum*: ſin plura talia concipiantur, neutrum erit *abſolutè* primum, quoniam non præcedit aliud. 2. *Immutabilitas*; ſi enim mutaretur, mutaretur ab alio, atque id eatenus, procul dubio, prius foret *abſolutè* primo, quod contradictorium. 3. *Infinitas*, quod enim finitur, ab *alio* finitur, nihil enim ſeipſum finit, ſuamque perfectionem limitat, & illud *aliud*, certè *prius* foret, abſolutè primò. 4. *Simplicitas*, quod enim componitur, ab *alio* pariliter componitur, ſe priore. 5. *Vita*, cum enim vita, nil in conceptu ſuo, involvat imperfectionis; non poteſt non com-

competere ei, quod *ſimpliciter* eſt à ſe, & cui proinde, ab alio non poteſt negari, hæc perfectio. Eâdem conſequentiâ 6. *Intellectus*, quod ὁμολογουμένως, intelligere perfectius ſit, quam non intelligere. Atque etiam 7. *Voluntas*, eo quod operari ἐκ προαιρέσει, omnibus fatentibus, perfectius ſit, quam agere per *naturam*. Pariter 8. *Omnipotentia*, qui enim ſe priorem non recipit, ejus quoque potentia reſtringi ac limitari nequit. Similia 9. facili negotio demonſtraveris, de virtutibus intellectus ac voluntatis, *ſapientiâ*, *bonitate*, *gratiâ*, *ſanctitate* aliiſque: quæ, cum citra omne dubium, ab ſolutam ſonent perfectionem, ab ente abſolutè primo, ſecludi nequeunt; quod, ſi ſecluderentur, ab alio ſecluderentur, quod abſolutè primo prius fieret.

XVII. Jam, quo mentem theorematis, dexterius aſſequamur, obſervandum: 1. *Eſſentiæ* voce, non aliud nos velle, quam quod Scriptura per θειότητα Col. II. 14. per θειότητα Rom. I. 20. per φύσει Gal. IV. 8. per μορφῇ θεοῦ Phil. II. 6. deſignat. Ut *Eſſentiæ* vocem, non profanè de Deo uſurpemus, prout Trinitatis nonnulli adverſarii, ejus odio, calumniantur. 2. Per Eſſentiam Deum eſſe, non ὢν ſimpliciter; ſed ὁ ὢν, ἐξοχῶς. Scil. non *nominaliter* tantum, quomodo, id quoque *ens* dicitur, quod non exiſtit; ſed *participialiter* quoque, ut intelligatur ens actu *exiſtens*. Eâ tamen lege, ut non in *concreto* capiatur, ut compoſitum quid, ex eſſentiâ & exſtentiâ; ſed in *abſtracto*, ut *exiſtentia* idem ſit, quod *eſſentia*. Et hinc, Deum dicimus, eſſe *Ens per eſſentiam*; ſeu, quod idem eſt, *exiſtentiam* eſſe de *eſſentia* ipſius: cum non poſſimus cogitare, eſſentiam perfectiſſimam, quæ non exiſtat. Et 3. per ens *tale* non volumus, niſi quod ſit *Ens à ſe*, non utique *poſitive*, quaſi Deus, ſui ſuæve eſſentiæ, ſit *cauſa* producens: cum hoc, apertiſſimam involvat contradictionem, ut diximus, & dicemus; ſed *negative* tantum, quatenus non eſt productus ab alio. Atque hinc 4. addimus, eum eſſe *Ens primum*, per eſſentiam; non utique in *ſuo* tantum *genere*, quo ſenſu, in omnibus ſpeciebus, eſt aliquod primum, ut v. g. Adamus in ſpecie hominis; ſed *abſolute* in *omni*. Et ita quidem, ut non *hoc* modo excludat, quod ſe *prius* fuerit; ſed etiam quod *ſimul*. Primum, ſed abſque *principio*; prout ultimum abſque *fine*: ſcil. Ens omnimodè æternum: primum *comparative* quidem, aut *ſuperlative* potius; in ordine ad creaturas quaſvis. Nec prioritate *naturæ* tantum, quo ſenſu, quæ *tempore* ſimul ſunt, ſibi invicem, priora & poſteriora eſſe poſſint, ut v. g. Sol & radii ſolares; ſed *temporis*, ſuo tamen modo, ita ut Deo nihil coexſtiterit ab æterno: verbo dicam, primitate, quæ non duntaxat *præ-exiſtens*; ſed & *coexiſtens* excludat: eo quod, non tantum *infinitas* in genere, ſed & *æternitas*, ſit inter attributa Dei incommunicabilia. Et hoc demum ſenſu 4. dicitur *ſimpliciter* à ſe, ut ſit ἀναίτιος, *omni modo* expers omnis omninò cauſæ; *efficientis*, quæ produxerit; *materialis*, ex quâ conſtet; *formalis*, per quam ſit quod eſt; & *finalis*, propter quam ſit & exiſtat, ſicut jam ante monuimus. Proinde, per eſſentiam, Deus omni modo *independens* eſt, tam quoad *exiſtentiam*; quam quoad *operationes*. Et ſi quid 5. præter hæc, de eſſentia Dei velis diſtinctius, poſſis dicere, eſſe *ſpiritum à ſeipſo viventem*. Eo quod, ut cum Ameſio dicam, *conceptus Dei, formaliter quidditativus, debeat eſſe, quaſi ultima ratio, complens naturam ejus, quaſi in perfectiſſima ſpecie entis: nullum autem perfectiorem conceptum habeamus, quam ſpiritus ſeipſo viventis.* Ameſ. Medul. lib. 1. c. 4. ſ. 33. Verum hæc diſtinctius recurrent, ſuo loco.

Pars Elenchtica.

Quæritur.

XVIII. Quæritur *primo*, an eſſentiæ vocem, de Deo, ſatis accurate, uſurpemus? Remonſtrantes Apologiſtæ, clam Σοκινίζοντες, quo, per cuniculos, Trinitatis Myſterium, ſubruant, quo, una *eſſentia* in Deo ſtatuitur, & tres perſonæ: eſſentiæ vocem, non ſatis accurate, Deo tribui, volunt. Reformati, propriiſſime, imo κατ' ἐξοχὴν, præ omnibus aliis, eam Deo competere, docent. Eo quod: 1. Exſerte Deo tribuatur תושיה, quod *eſſentiam* notat, à יש, *eſt* Prov. VIII. 14. Quod 2. vocis ſynonyma, in Scripturis, de Deo uſurpentur; θειότης *divinitas* Rom. I. 20. θεότης *deitas* Col. II. 9. θεῖα φύσις, *divina natura* Gal. IV. 8. Quod 3. ſeipſum appellet אהיה, item יהוה, quæ non poſſunt non, inferre *eſſentiam*, & ὁ ὢν Apoc. I. 4. 8. Tandem 4. Si Deo, proprie & accurate, non competit eſſentia; non *eſt* quoque: quod ad Atheiſmum vergit. Addam 5. Si eſſentia, proprie Deo non competit; dici etiam recte non poteſt, quod Deus ſit unus eſſentiâ, trinus perſonis. His poſitis, non jam ſuſtinebunt, in contrarium cauſari, quod vox non exſtet in Scriptura. Et ſi etiam vox non exſtaret ibidem, & res interea; quid tum? Si dicant, Deum eſſe ὑπερούσιον; dabimus equidem, in ordine ad creaturas, quarum eſſentiam, ſuâ infinitum excedat: ſed hoc, non adimit ipſi eſſentiam: quin confirmat potius, unde, nec inepte, οὐσίαν ὑπερούσιον, appellant plurimi.

1. An eſſentiæ vocem, ſatis accurate, de Deo, uſurpemus?

XIX. Quæritur *ſecundo*, an eſſentia divina, conſiſtat in mera cogitatione? Carteſius cum ſuis, cum duplex tantum, ſubſtantiæ genus numeraret, cui univerſam ſuam Philoſophiam, ſuperſtrueret, cogitationem & extenſionem, quia eſſentiam divinam, ad *extenſionem* referre, non poterat; cogitationem eſſe ſtatuebat. Reformati, quamvis cogitationem, imo cogitationes, apud Deum, lubentes admittant, atque etiam, eas cum eſſentia divi-

2. An eſſentia Dei, conſiſtat, in ſola cogitatione?

divina, plane coincidere, largiantur; cum, per omnimodam Dei ſimplicitatem, ab eſſentia divina diverſum, nihil agnoſcant; negant nihilominus, eſſentiam divinam, eſſe meram cogitationem. Adeoque, cogitationem Dei, conſiderari debere, ajunt, ſub duplici ſenſu, nim. *identico* & *formali*, ut Scholaſtici, ſignificanter loquuntur: ſub ſenſu *identico*, omnia divina, ſtatuunt eſſe, ipſiſſimam eſſentiam divinam, ſic v. g. & reprobationem, eſſe ipſam Dei eſſentiam; aſt in ſenſu *formali*, quo eſſentia illa, conſtruitur cum noſtris conceptibus, cogitationem eſſe aliquid diverſum, ab eſſentia Dei, quemadmodum & reprobatio eſt. Ac proinde, ſicut dici nequit, reprobationem eſſe eſſentiam Dei, aut, eſſentiam Dei, eſſe reprobationem; ita dici non debere, eſſentiam Dei, eſſe cogitationem, quin potius, cogitationem eſſe actionem quandam eſſentiæ divinæ. Rationes Reformatorum ſunt: 1. Quod Deus, qui ſuam eſſentiam, optime novit, nec in textu noſtro, ubi, ex profeſſo, nominibus eſſentialibus, ſeipſum Moſi & Iſraelitis repræſentare intendit; nec ullibi, in toto Inſtrumento S. ſeipſum appellat *cogitationem*, aut in cogitatione, ſuam eſſentiam conſiſtere pronunciet. Quinimo 2. *cogitationes* plures, ſibi paſſim tribuat, eoque, cogitationes ſuas, à ſua eſſentia, ſatis ſuperque diſtinguat Jeſ. LV. 5. Pſal. XCII. 6. & CXXXIX. 17. Jer. LI. 11. 12. 29. Mich. IV. 12. & alibi. Scil. diſtinguens, ſe *agentem*, à ſua actione, ad hoc, ut intelligamus; quamquam ex parte ſui, agens & actio, *cogitans* & *cogitatio*, unum plane ſint idemque: attamen, ſe ſuamque eſſentiam, id nequaquam eſſe, quod nos intelligimus, quando concipimus, *ſolum cogitare*. Atque etiam 3. hac ratione, conceptum de eſſentiâ divina, habere poſſemus, *abſolute poſitivum*, cum *cogitatio* talem nobis præſtet conceptum: id quod, theoremate præcedenti, ex profeſſo rejecimus. Addam 4. quod hoc pacto, Dei & creaturarum eſſentia, *eadem* foret, quatenus eſſentia Dei, & Angelorum, ac animarum rationalium, in hoc congruerent, quod tam hæ, quam illa, non ſint *niſi cogitatio*. Quod hactenus perquam crudum fuit, reformatis auribus.

Objectio prima. XX. *Πρῶτον ψεῦδος*, inauditæ ad Carteſium uſque, novitatis, eſt, quod Carteſius, in hyperbolicâ ſuâ *dubitatione*, ſeu hærens, ſeu ex eâ emergens deprehenderit: (1) ſe cogitare & extenſum eſſe; hinc (2) porro confecerit, animam ſuam in *cogitatione* conſiſtere, & ſolâ quidem; corpus autem, in ſolâ *extenſione*; nec hoc tantum; ſed (3) omnes etiam ſubſtantias; aut *cogitationem* eſſe, aut *extenſionem*, atque adeo (4) cum Deus non ſit extenſio; aliud illum eſſe non poſſe, quam *cogitationem*. Hæc. ſcil. ſunt tantæ molis fulcra; ſed perquam arenoſa profecto. Ut enim primam hypotheſin, hominem ſcil. cogitare & extenſum eſſe, ambabus ulnis recipimus; ſic nullâ ratione hinc conficitur, illam in *cogitatione* conſiſtere, & *ſola* quidem; hoc verò in *ſola extenſione*: ſicut nullo modo ſequitur; homo eſt riſibilis, aut ridet, ergo conſiſtit in riſione aut riſibilitate. Et ſi hoc etiam ſequeretur, nullis tamen fidiculis, hinc extorqueres, *omnem ſubſtantiam*; aut cogitationem eſſe, aut extenſionem: & hinc, omnium minimè ſequitur, magnum poſtulatum, quod *Deus*, cum non ſit extenſio, præciſe ſit *cogitatio*, quinimo, in *ſolâ* conſiſtat cogitatione, omnis eſſentia.

Objectio ſecunda. XXI. Præcipuum, quod his obſtare poſſit, eſt, cum Deus ſit ſimpliciſſimus actus; quod proinde, *cogitatio* non poſſit non idem eſſe, cum *eſſentiâ*: verum hinc non magis conficitur, eſſentiam Dei conſiſtere in *ſola cogitatione*, quam conſiſtere in *ſola reprobatione*: cum reprobatio perinde idem ſit cum eſſentiâ; ac cogitatio idem eſt cum eadem. Licet igitur, idem ſit in *ſenſu identico*, per quem, omnia unum ſunt idemque in Deo; non tamen unum ſunt, in *ſenſu formali*, per quem, attributa divina, à nobis concipiuntur ut diverſa; tam ab eſſentiâ, quam inter ſe. Quo igitur ſenſu, v. g. reprobatio, differt ab eſſentiâ divina; eo, cogitatio quoque, differt ab eadem. Plura hujus generis, ſi aveas lector, conferre poteris, *Gangrænam* noſtram *Carteſianam* Sect. 2. Cap. VI.

3. An Deus, ſit à ſe, poſitive? XXII. Quæritur *tertio*, an Deus, ſit a ſe poſitive? Carteſius cum ſuis, quia de Deo, & divinis, non fert conceptus *negativos*; non contentus eſt, pronunciare, Deum eſſe à ſe, *negative*, quatenus non ſit ab alio quovis; ſtatuit. Dum inſuper à ſe eſſe, quam *maximè poſitivè*: quatenus, per immenſam & incomprehenſibilem potentiam, perfectiſſimâ quadam *cauſatione*, ab æterno ſibi ipſi cauſa ſit, eo quod *voluerit* eſſe, & id eſſe quod eſt, quippe in quo, ſingularis conſiſtat ejus perfectio. Quâ quidem *Aſeitate* (1) *omnimoda* Dei aſeitas, ſic ſatis infringitur. Hac enim ratione, primo, ut diverſa in Deo concipienda erunt; immenſa *potentia* & omniſufficientia, velut *cauſa*: æterna *volitio*, velut perfectiſſima *cauſatio*: *eſſentia*, exiſtentia, ac proprietates, velut *cauſatum*: tum porro, de immenſa illâ *potentia*, quæ, perfectiſſima cauſatione, Dei cauſa ſit, & omnium ejus perfectionum, alterutrum ſtatuendum erit: eam, aut *non* eſſe *poſitivè* à ſe, adeoque, egregia iſthac deſtitui perfectione, quod non dicent; aut eſſe *poſitivè* à ſe; tum quæſo dicant: quænam eſt *cauſa*, per quam, immenſa iſta *potentia*, Dei, & omnium perfectionum divinarum, origo, eſt *à ſe poſitivè*, ſeu, cujus perfectionis ope, potentia iſta à ſe eſt? Si non poſſint, prout non poterunt, ſtatuendum certè, immenſam illam potentiam, eſſe à ſe *negativè* tantum, proinde deſtitui, *aſeitate poſitiva*, atque adeo, hactenus infringi, *omnimodam* Dei aſeitatem. His non addam (2) quod cauſam eſſe ſui ipſius, apertiſſimam involvat contradi-

traditionem, ut ſupra §. xv. docuimus. Nec (3) quod, ſi immenſa Dei potentia, concipiatur ut *cauſa* Dei, h. e. eſſentiæ & perfectionum divinarum; hac ratione, potentia Dei, concipienda ſit ut *prior* (ſi non tempore, naturâ ſaltem) eſſentiâ: cum omnis cauſa, naturâ prior ſit ſuo effectu. Nec (4) addam: ſi *aſeitas* (quod agnoſcunt, *οἱ ἐξ ἐναντίας*) ſit *ſumma* ac præcipua Dei *perfectio*, propterea primo loco collocanda, quod ab eâ reliquæ perfectiones ſcaturiant; quomodo ejus cauſa aliqua ſtatui poteſt? Nec denique (5) quod, ſi Deus propterea ſit à ſe *poſitivè*, ſeu cauſa ſui; quia ab æterno *voluerit* eſſe, & talis eſſe; tum, nunquid *voluntas* Dei, cauſa erit Dei, eſſentiæ, exiſtentiæ, perfectionumque divinarum? Nunquid igitur, & de Creatore uſurpare poſſemus, quod de creaturis Johannes habet, per *voluntatem tuam ſunt*. Apoc. IV. 11.? Sed quænam tandem, ipſius *voluntatis* cauſa erit, per quam *poſitivè* ſit à ſe?

Objectiones tres. XXIII. Si dicant. 1. Eſſe nihilominus aſeitatem, *perfectionem* quandam Dei, quin *primariam*; quæ proinde, non poſſit conſiſtere, in purè *negativo*;
1. Reſpondebo (a) & attributa Dei *negativa*, in conceptu ſuo materiali, involvere, præter imperfectionis *negationem*, perfectionis ſummæ *affirmationem*. Sic v. g. immutabilitas, infinitas: prorſus eodem modo, Aſeitas, *ἄρκειαν*, *πανάρκειαν*, & *αὐτάρκειαν*, pro perfectione maximè *poſitiva*, involvit; licet Deus, per eam, *poſitive* non ſit *à ſe*. Quin (b) cauſam ſui habere, nequaquam dicit perfectionem; ſed *imperfectionem* potius. Si dicant
2. 2. Patri tribui quod habeat *vitam in ſeipſo* Joh. v. 26. proclivis eſt reſponſio: (a) non dicit, eum vitam habere *à ſeipſo*, quod eſt *κρινόμενον* noſtrum; ſed in *ſeipſo*, quod toto cœlo differt. Nec (b) dicit, Deum vitam habere à ſeipſo, *poſitivè*; ſed ſimpliciter. Nec. (c) dicit, Deum *eſſe* ſuum habere à ſeipſo, quod eſt in quæſtione; ſed *vitam*, quatenus ſcil. in ſenſu *formali*, diverſa eſt ab eſſen-
3. tiâ. Si dicant 3. Deum tamen, ab æterno *voluiſſe* eſſe, & id eſſe quod eſt: dicam contrà; hinc nequaquam ſequi, volitionem Dei, *principium* eſſe, aut *cauſam* ſuæ eſſentiæ, exiſtentiæ & attributorum: cum Deus ſit, & talis etiam, per *naturam*, non autem per *voluntatem*, quatenus illa, in ſenſu *formali*, diſtincta concipitur à voluntate, licet *concomitanter*, quatenus non eſt coactè, dici poſſit eſſe *voluntariè*.

Pars practica.

Uſus primus conſolatorius. Ubi. 1. Mala quibus medetur. XXV. Jam, uſus obſervationis de eſſentiâ Dei, eſſe poſſit: *primo conſolationis*, in quibuſvis adverſis. Cum enim, ſi non omnis, pleraque ſaltem, triſtitia & animi anguſtia, inde oriatur; quod NON SIT nobis, quod ESSE vellemus, juxta illud Jeremiæ: *Rachel plorat filios ſuos, eo quod non ſint* Matth. II. 18. Unde tandem, efficacius ſolamen, ac remedium ſuppetere poſſit, quam ab eo, qui per eſſentiam & *ἐξόχως* EST? Quod ſi igitur: 1. *Non ſint* nobis bona *fortunæ*, (a) *non ſint*, ſeu perierint, *propinqui* Chariſſimi, ut Jobo Job. I. 19. Racheli Matth. II. 18. Naomi Ruth. I. 3. 5. (b) *non ſint opes*, trahendæ vitæ neceſſariæ, ut Lazaro Luc. XVI. 20. 21. (c) *non ſint honores:* qui vitam honeſtent: ſi ſimus *περικαθάρματα τοῦ κόσμου* 1. Cor. IV. 13. Si 2. *non ſint* nobis bona *corporis:* ſi (a) *non ſit valetudo*, ſi *nil ſani, à vertice ad talos* Jeſ. I. 6. & LIII. 3. *ſi corpus & anima contabeſcat* Pſal. LXXIII. 26. Exemplo Jobi, Lazari; &c. ſi (b) *non ſit* pax, quies 2. Cor. VI. 4. 5. ſi immineant hoſtes, perſecutores, exactores, ut Iſraëlitis Exod. I. 14. & III. 7. Si 3. *non ſint* nobis, bona *animi*: ſi A. *non ſit* nobis v. g. fides, ſpes, charitas Marc. IX. 23. ſi B. *non ſit* ſapientia neceſſaria Jacob. I. 5. ſi C. *non ſit* nobis, *lux* ſpiritualis, ut in *tenebris ambulemus* deſertionum ſpiritualium Jeſ. 50. 10. Pſal. LXXVII. 3. 8. 9. 10. *ſi* D. *non ſit* nobis, quidvis quod vellemus *eſſe*, & de quo angimur, quod *non ſit* nobis: tum quid efficacius 2. Argumenta consolationis.
erigere poſſit? quam cogitare: *primò* Deum ESSE per eſſentiam, quo argumento, Deus Iſraëlitas in textu erigit; & Aſaph ſeipſum, Pſ. LXXIII. 25. 26. *ſi corpus & anima contabeſcat*, Tu Es &c. *ſecundò*, Deum eſſe eminenter *omne ens*. Eſſe (a) *omniſcium*, qui perfectiſſimè norit, quid ſuis *non ſit*, ſeu quid deſit Apoc. II. 2. Eſſe (b) *omnipotentem*, in cujus manu, ſit *robur* & *potentia* 2. Paral XX. 6. ut poſſit ſuccurrere, *ſi velis* Matth. VIII. 2. Eſſe (c) ſummè *bonum*, gratioſum, miſericordem Exod. XXXIV. 6. qui *velit* etiam Matth. VIII. 3. imo *non velit* ſuos deſerere Heb. XIII. 5. Quin eſſe (d) *omniſufficientiſſimum* Gen. XVII. 1. *Solem & clypeum* Pſal. LXXXIV. 12. *Tertiò* Deum ESSE, non *ſibi* tantum; ſed & *nobis* quoque: nec *eſſentiam* tantum *ἐξόχως*; ſed *Eſſentiatorem* inſuper (ut barbare dicam) quippe in *quo vivimus movemur & SUMUS* Act. XVII. 25. 28. *à quo* ſumus, *quicquid* ſumus 1. Cor. XV. 10. & *eſſe* poſſumus, quicquid debemus, aut deſideramus: quippe qui nobis EST, *omnia in omnibus* 1. Cor. XV. 28. & in quo poſſimus *eſſe conſummati* Coll. II. 10. *Quartò*, cum per eſſentiam, eſſe *ens à ſe*, prorſus *independens*, cujus auxilium, non ſuſpendatur ab ullis creaturis, ſeu nolint; aut ab ullis inſtrumentis 1. Sam. XIV. 7. Denique *quintò*, eum per eſſentiam, eſſe ens *abſolutè primum*, qui proinde, ſi quid hactenus nobis non *fuerit*, poſſit *eſſe* impoſterum: quod Iſraëlitis promittit; *Ero* vobis *quod ſum*. A quibus argumentis, nobis non poteſt non ſuppetere, omnis *conſolatio*, in omnibus miſeriis, ſi modo hoc unum nos agamus, ut fœdus cum eo contrahamus Gen. XVII. 1. 2. per quod fiat *noſter Deus* Jer. XXXI.

33. Ut & *nobis* Moſes poſſit denunciare, quod Iſraëlitis in textu denunciat: *Deus patrum veſtrorum*, *&c* imo & *veſter*.

Secundus uſus reprehenſorius Ubi notantur 1. Reprehendendi.

XXV. *Secundus* uſus, eſſe poſſit *reprehenſorius*, eorum omnium, qui: 1. apertè *eſſentiam* & exiſtentiam, Deo abrogatam vellent Pſal. xiv. 1. & x. 4. Qui 2. ſaltem *interpretative*, ita dicam, eſſentiæ divinæ aſeitatem & independentiam, infringunt: quando gratiam Dei, in negotio prædeſtinationis, ſuſpendunt à libero hominis arbitrio, à fide & infidelitate, aut etiam a bonis prævisis, eoque, ab una parte, Deum omnimoda ſua independentiâ exuunt; ab alterâ parte homini, ejuſque arbitrio, independentiam commodant, cœlum terræ permiſcentes. Quin 3. qui *practice* ſaltem, independentiam Dei vellicant, quando ejus auxilium, a mediis ſuſpendunt: ſeu per totalem *deſperationem* 2. Reg. vii. 2. ſeu per qualemcunque *diffidentiam*. Num. xi. 21. 23. Joh. xi. 21. & iv. 49. Qui 4. Deum limitant Pſal. lxxviii. 41. ipſi juvandi tempus, modum, ordinem & media, quaſi præſcribentes. Ibid. verſ. 18. 19. Joh. iv. 49. Qui 5. Deo, per inobedientiam, dominii ſui independentiam q. diſputant, eoque, ad independentiam, ipſi enituntur, exemplo Pharaonis Exod. v. 1. & impiorum Job. xxi. 14. Qui 6. in conſiliis, decretis, operationibus Dei non acquieſcunt Rom. ix. 20. Matth. xx. 12.—16. Conf. Jer. xviii. 6.

2. Argumenta reprehenſoria.

Jam omnes illi, (α) diverſis licet modis gradibuſque, ipſam Dei eſſentiam convellunt; quippe quæ in *aſeitate*, & omnimoda independentia conſiſtit, adeoque Athei ſunt, aut ſaltem, de atheiſmo, participant. Tum (β ille Deus, quem nollent *eſſe*, aut non *talem* eſſe: *erit* nihilominus, ringantur, & talis, qualem nollent. *Erit* ipſis ſeverus Judex, *erit* ignis conſumens, *erit* leo, urſus cui catuli ablati. Et (γ) talis omnino erit ipſis, qualem paſſim comminatur apud Prophetas Jer. xvi. 21. collat. cum Cap. ii. 19. Imo qualem quoque (δ) expertus quondam eſt, Pharao atheus Exod. v. 2. collat. cum Cap. xiv. 28. & experientur procul dubio, omnes homogenei: ſeu hic, ſeu poſthac, ſeu utrobique.

Tertius uſus pareneticus quintuplex 1. Ad glorificationem Dei.

XXVI. *Tertius* uſus, eſſe poſſit *pareneticus*, ad *ſtudium* eſſentiæ & independentiæ divinæ: *tum cognoſcendæ*; horſum enim ſeipſum Deus Moſi revelat, & Iſraëlitis diſcribendum, atque etiam alibi, locis ſupra §. xiv. deſignatis: *tum uſurpandæ*: 1. ad *glorificationem* Dei, juxta mandatum ejus Jeſ. xlii. 8. atque etiam Dei exemplum, quando hûc paſſim ſeſe deſcribit, quod non modo ſit *Jehova*, *ſum*; ſed &, *qui ſi*, *qui erat*, *qui futurus ſit*: τὸ Α καὶ τὸ Ω. *Primus & ultimus*. Loca expreſſimus §. xiv. Nim. ut inde gloriam ejus, tanquam qui est, qui ſupra omnes, & omnia est, ſcil. *Ens* ἐξόχως, quin talis, *ſolus ſit*, agnoſceremus ac celebraremus.

2. Humiliationem noſtri.

2. ad *humiliationem* noſtrî, eo quod eſſentia divina, Deo utique propria, in eo conſiſtat, quod sit. Proinde, nos quaſi *non eſſe*, adeoque *nihil* eſſe Pſal. xxxix. 6. 12. *Profecto univerſa vanitas omnis homo*. Item Jeſ. xl. 17. *Omnes gentes tanquam nihilum*, *coram* (vel præ) *eo*, *minus quam nihilum*, *& inane reputantur præ ipſo*, ſcil. *ſtilla ſitulæ & pulvis tenuis ſtateræ*. Ibid. vſ. 15. *pulvis & cinis* Gen. xviii. 17. Proinde his ἀναλόγως, nos ipſos coram eo, quaſi *annihilemus*, ἐξουθενῶντες, ut ſignificanter Græci dicunt. *Nihil ſimus* in mundo. 1. Cor. 1. 28. Conf. cap. iii. 7. Sic demum, Deus nobis *erit*, *omnia in omnibus*. Ibid. cap. xv. 28. Sic *gratiâ Dei*, *erimus quod ſumus*. Ibid. vſ. 10.

3. Abnegationem noſtri.

Hinc 3. ad *abnegationem* noſtri, noſtræ voluntatis, virium actionumque; exemplo Servatoris Matth. xxvi 39. *Non mea*, *ſed tua voluntas fiat*: monente Jacobo Cap. iv. 13. 15. quin &, ex voto precationis quotidianæ Matth. vi. 10. ſemper memores, eum *ſolum* eſſe independentem, atque etiam, primum omnium Motorem.

4. Fiduciam in Deo.

4. Ad *fiduciam* noſtram, in eo ſolo *collocandam* Jer. xvii. 5. 7. quippe qui, cum ſit ὁ Ὤν, ens per eſſentiam, poſſit pro lubitu, *vocare quæ* non sint, ut sint Rom. iv. 17. ex ipſis *tenebris*, *lucem* 2. Cor. iv. 6. In quo perquam juvabit adjungere, eum esse *Ens* (a) *vivens*, & vivificans, *in quo vivamus* Act. xvii. 28. (b) *intelligens*, qui nôrit noſtras neceſſitates Apoc. ii. 2. (c) *volens*, qui velit, nos non deſerere Heb. xiii. 5. (d) *miſericors*, gratioſum, quod per naturam, propendeat ad ſuccurrendum miſeris Exod. xxxiv. 6. (e) *omnipotens*, quod poſſit inſuper, *ſupra omne*, *quod cogitamus* ac deſideramus Eph. iii. 20. (f) *immutabile* in amore, in promiſſis; ſemper idem, quod erit, id quod eſt. (g) *à ſe*, independens, ſecurum ab omni obſtaculo.

5. Recipiendum Emiſſariorum Dei.

Denique 5. Ad *recipiendum verbum* Dei, ejuſque Miniſtros. Horſum Moſes, in textu, iſtis credentialibus inſtruitur: *abi ad Iſraëlitas*, *dic* sum, *miſit me ad vos*. Huc receptum ſpectat propheticum: כה אמר item: דבר יה.

Motiva.

Hæc demum, & ſimili ratione, ni ſtudeamus Deum cognoſcere, in *eſſentiâ* ſua: 1. quicquid ore fuerimus profeſſi, reapſe abnegaverimus Tit. 1. 16. ſic ſatis ad modum Atheorum Pſ. xiv. 1. Quin 2. omnis noſtra, de eſſentia divina cognitio, quantacunque, & quam etiam, in ſpeciem, efficax ſit; caſſa erit & inutilis nobis, quippe cui, nunquam dilectiva reſpondebit Dei cognitio Matth. vii. 23. Imo 3. non caſſa modo; ſed noxia inſuper, cum Deus inflictis ſuppliciis, certo certius experiri nos faciet, ſe reverâ esse; non *remuneratorem*; ſed *exactorem*: ut patet in Pharaone aliiſque. Quinque iſta officia, quæ brevitatis ſtudio, in unum compegimus uſum paræneticum: ſingulatim, pro re natâ, velut, totidem uſus, enarrari, ſuiſque motivis ac mediis inſtrui poſſunt.

Cap.

CAPUT QUARTUM.
DE
NOMINIBUS DEI.
EXOD. III. 15.

Dominus Deus Patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac Deus Jacob miſit me ad vos. Hoc eſt nomen meum in ſeculum, & hoc memoriale meum, in generationem, & generationem.

Tranſitio ab eſſentiâ ad nomina Dei.

I. E duobus adminiculis, nominibus ſcil. & attributis, quibus *eſſentia* Dei, ſuperiori capite utcunque adumbrata, nobis innoteſcit, primum de *nominibus*, hoc capite ſuſcipimus, præeunte ipſo Deo, quando, ſeipſum Iſraëlitis, per legatum ſuum, manifeſtaturus, nominibus utitur: אהיה, יהוה, אלהם ipſiſque ſubjicit: *hoc eſt nomen meum, in ſeculum, hoc memoriale meum*, quonim. Ipſis innoteſcam.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & exponitur.

II. *Verbis textus, & ſibi legas, & leganti, & legationi, auctoritatem conciliaturus Deus*, q. *pro inſtrumento Legationis*, credentialia vocant aliàs; *nominum ac titulorum ſuorum* elogium, *velut in manus tradit, coram Iſraëlitis deponendum: in quo duo occurrunt:*

1. Inſtructio, *qua, ut magis valeat, apud Iſraelitas, tum legantis, tum legati, tum legationis, fides & auctoritas, Deus legans, ſeipſum depingit.*
   1. Nominibus *tribus:*
      A. eſſentiali יהוה, Dominus, *utpote qui, ut* a ſe eſt, *adeoque perfectiſſimus; fidelis eſt, falli & fallere neſcius, conſtans eſt & omnipotens, qui, & facere poſſit promiſſiones; & præſtare promiſſa. De quo plura in progreſſu.*
      B. Perſonali, אלהים, Deus, *tribus perſonis ſubſiſtens, quarum quæque Deus eſt, adeoque tribus teſtibus, immotus, fidelis, ne ſcil. habeant omnino, quod de legationis fide, hæſitent, deſcribit. De quo itidem, in progreſſu, plenius.*
      C. Fœderali, Deus Patrum veſtrorum, *adeoque & veſter. Scil. ex fœdere gratiæ, quo ſeipſum, quantus quantus eſt, & ipſis & vobis, addixit: ero Deus tuus, & ſeminis tui. Nominatim*
         α. Deus Abrahami, *Patriarcharum nominatiſſimi. De quo fœdere, videre eſt* Gen. XVII. 7. 8.
         β. Deus Iſaaci, Gen. XLVI. & XXXII. 9.
         γ. Deus Jacobi, Exod. III. 6. *Qui proinde Deus, fœdus ſuum, ut feſellit nunquam; ſic nec fallet impoſterum.*
   2. Legatione, miſit me ad vos. *Hic proſtat.*
      א. Legatio, miſit, *h. e. ſua auctoritate inſtruxit me.*
      ב. Legatus, me, *quem noſtis* Iſraelitam, *eoque fratrem veſtrum eſſe, in aula Regis veſtri, educatum, & propter vos, quod Ægyptium, in futuræ liberationis* προγυμναστικῶν, *ſuſtuli e medio, in exilium miſſus ſum.*
      ג. *Legationis* objectum, ad vos, *qui tantopere impræſens urgemini, a Rege veſtro Pharaone, &, ex anguſtia ſervitutis veſtræ, ſuſpiratis ad Deum veſtrum.*
2. Commendatio *nominis, potiſſimum* eſſentialis. *Quæ concludit,*
   1. Proprietatem *nominis.* Hoc eſt nomen MEUM, in ſecula. *Nomen ſcil.* eſſentiale *illud, quo nominabor, agnoſcar, ac diſcernar, ab aliis quibuſvis: nomen* meum, *ſcil. proprium, peculiare & quibuſvis incommunicabile* Jeſ. XLII. 8. *Idque* in ſecula, *per omnes generationes, uſque ad mundi exitum, imo in omnem æternitatem.* לעלם, עלם *Magiſtris redditur*, ad occultandum. *Quod ejus nominis pronuntiationem, prohibitam cenſeant, & proinde occultandam.*

2. Uſum,

2. Uſum, hoc eſt memoriale meum, Pſ. cxxxv. 13. & cii. 13. Hoſ. xii. 6. *Cujus ope, memoriam mei, meæque independentiæ, æternitatis, conſtantiæ & fidelitatis---conſervabo, per omnia ſecula, ad mei cognitionem, amorem, cultum—*

Pars elenchtica.

Natura Dei, nobis innoteſci ejus nominibus,

III. Hinc igitur patet: *Quod natura Dei, nobis innoteſcat, ejus nominibus.* Tribuit enim, Deus in textu, ſibi nomina; Jehova, Elohim, Deus Patrum veſtrorum--additque, hoc eſt *nomen meum, hoc memoriale meum*, puta, quo agnoſcar, diſcernar, quo in *memoriam* veniam hominibus. Faciunt huc loca Exod. vi. 2. *nomine meo Jehova; non innotui ipſis.* Item, *portabit nomen meum* Act. ix. 15. (h. e. patefaciet me nomine meo) *inter Gentes* Jeſ. xlii. 8. *hoc eſt nomen meum*, *gloriam* meam, ſcil. gloriam nominis hujus, *alteri non dabo.* Cum præſertim, hæc ſit nominum indoles, (unde *nomen*, quaſi *novimen*, aut *notamen*, dicitur) quod in notitiam nominati deducat. Neque iſtud, rationibus operoſe confirmare, magni eſt momenti. Cum enim, in rerum notitiam, deducant: 1. quæ eſſentiam earum indicant. 2. quæ eaſdem, ab aliis diſcriminant. 3. quæ earum affectiones aperiunt: fieri nequit, ut nomina Dei, in notitiam ejus, nos non traducant, cum (a) ejus eſſentiam oſtendant, ut אהיה, ὁ ὢν &c. Cum (b) eundem diſcriminent, non à Deaſtris tantum; ſed & à creaturis quibuſvis, quâ mente Græci, ὄνομα à νέμω *diſtribuo*, derivant. Cum (c) ejus proprietates & affectiones prodant. Quod de Dei nominibus magis exactè dicitur, quam de aliis quibuſvis: eo quod, non ab imperitis hominibus; ſed à ſapientiſſimo, ſolo ſui perfectè gnaro; nec temerè, ſed q. deliberatiſſimo conſilio, impoſita ſint.

An Deo nomen propriè competat?

IV. Quare, ipſam nominum divinorum theoriam, rectâ aggrediamur, *tum* generaliorem, *tum* ſpecialiorem. In priori, *primò* occurrit, An Deo nomen propriè competat? Negarunt olim Philo *de vit. Moſ.* Juſtinus in *Paræneſ. ad Græc.* R. Haccadoſch, apud Galatinum de *Arcan. Cathol. Ver.* lib. 2. cap. 10. aliique, hac potiſſimum ratione, quod eſſentia Dei nobis ſit *incomprehenſibilis*, adeoque nec nomine repræſentari poſſit. Negare videtur Scriptura Prov. xxx. 4. Gen. xxxii. 29. Judic. xiii. 18. Et cum eâ, negandum eſt omnino, ſi per nomen *perfectum* rei intelligatur repræſentamen. Cum præſertim Deus, quod ens ſit *ſingulariſſimum*, ſuaque naturâ & infinitate, à quovis diſtinctiſſimum; nomine diſcretivo, (ſeu *appellativum* intelligatur, quod ſpecies, in eodem genere diſtinguit; ſeu *proprium*, quo individua, in eadem ſpecie, diſcriminantur) non indigeat: attamen quo non tantum diſcernatur, tum à creaturis; tum à Deaſtris; ſed etiam, nobis plenius innoteſcat, nomen ſibi ipſi, imo *nomina*, Deus paſſim tribuit.

Quid ſibi velit nomen in Deo?

V. Tum hîc, *ſecundò* loco occurrit, *quid* ſibi velint nomina de Deo? Nim. *nomen* Dei in Scripturis perſæpe: 1. ipſum *Deum* deſignat Pſ. v. 12. & vii. 18. 1. Reg. v. 5. Jeſ. xii. 4. Joel. ii. 32. Nonnunquam 2. omne quod *divinum* eſt, ſeu Deum reſpicit, v. g. (a) ejus *attributa* Exod. xv. 3. & xxxiv. 14. (b) ejus *voluntatem* ac mandata Deut. xviii. 19. 1. Sam. xvii. 45. Matth. xxviii. 19. (c) ejus *cultum* & confeſſionem Mich. iv. 5. Act. xxi. 13. Et quidni (d) Chriſtum ipſum? qui non modo *nomen* Dei habet *in medio* ſui Exod. xxiii. 21. ſed etiam, in cognitionem Dei Patris, nos deducit Joh. v. 24. & Cap. xiv. 9. Heb. i. 1. 3. Aſt magis propriè 3. eas denotat *voces*, quibus Dei eſſentia, aut ſimile quid, repræſentatur.

Quotuplex Dei nomen?

VI. Porro *tertiò* loco, *quotuplex* Dei nomen? Quod variis diſtributionibus conficitur, quando nomina divina, ſtatuuntur eſſe: vel *eſſentialia*, qualia, *Jehova*, Θεὸς, vel *perſonalia*, qualia *Elohim*, *Pater*, *Filius*, *Spiritus S.* illa quæ eſſentialia Dei) ſeu *propria* ſunt: ſeu *figurata*: quæ (ut *poſteriora*) Deo competunt, vel *metonymicè*; quando v. g. dicitur fortitudo, auxilium, lux, ſalus noſtra Pſ. xviii. 3. & xxvii. 1. vel *metaphoricè*, ut quando apppellatur *ſcutum*, *Sol*. Pſ. lxxxiv. 12. Jeſ. x. 17. ſeu *metaphorica* iſta nomina, ab homine petantur, ſeu à creaturis quibuſvis aliis. De *propriis*, creaturis tamen, aliquo modo κατ' ἀναλογίαν, *communicabilibus* (ſunt enim quædam, ut יהוה, omnimodè *incommunicabilia*) obſervant Theologi, quod *per prius* Deo competant, *per poſterius* creaturis; ſi nim. rem *ſignificatam* ſpectes; licet, quoad *ſignificandi modum*, utpote qui à creaturis mutuatur, *per prius* ad creaturas ſpectent. Tum etiam, quamvis leviori conjecturâ, nonnulli obſervant, nomina in pleriſque linguis Deo tributa, quatuor ferme conſtare literis, ad deſignandam perſonarum Trinitatem, in eſſentiæ unitate: Rurſus nomina *perſonalia*, vel *tres* perſonas complectuntur, ut אלהים; vel *ſingulas*, ſingulatim deſignant, ut Pater, Filius ὁ λόγος, Spiritus S.

Specialis nominum divinorum contemplatio.

VII. Fuit nominum divinorum, θεωρία generalior; ſuccedit *ſpecialior*, juxta quam nomina Dei, vel ejus *eſſentiam* repræſentant, ut אהיה יהוה, vel *potentiam*, אל, אלהים: vel *omniſufficientiam*, ut שדי: vel ejus *excellentiam*, & ὑπεροχὴν, ut עליון; vel ejus *dominium*, ut אדני.

Nomen Jehova quæ concludat?

VIII. In his primum locum obtinet, primi generis magnum nomen יהוה, alicubi *Jehovi* Deut. iii. 24. & ix. 26. Ab הוה, Chaldæis magis uſitato, aut היה, quod Hebræis, magis eſt in uſu, quod ſonat ESSE, quia a ſe eſt Deus, pro ſe eſt: quia ſemper eſt, ſemper vivit, ſemper idem, quia immu-

immutabilis eſt. · Ut loquitur Druſius, *Tetragram.* cap. XXIV. Quia item, q. ſolus eſt; ſolus *omnem* eſſentiam habet, dum alia quævis, *aliquam* tantum habent eſſentiæ particulam, eoque, potius non ſunt, quam ſunt, atque etiam tantum per *momentum*, ſeu momentorum fluxum, in quo, præterita non amplius ſunt, futura necdum ſunt, & quod reſtat, non eſt, niſi momentum; quando Deus, ſeu æternitas Dei, eſt interminabilis vitæ, tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Ut loquitur Boëtius. Unde, in tribus ejus ſyllabis, omnes temporum periodos, præteritum, præſens & futurum, nonnulli obſervant, ita ut י Je, *futurum*, ה *ho*, *præſens*, & וה vah, *præteritum*, deſignet. Vel, ut alii: ה, *præteriti*, ו, *præſentis*, י, *futuri*. Sic Zanchius de *divin. attribut.* lib. I. cap. 13. Fuller. *Miſcel.* 5. lib. II. cap. 6. Id quod Servator etiam, videtur dicere voluiſſe Apoc. I. 8. ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος. LXX. Interpretes, plerumque per κύριος, quod idem ſit, cum אדני, ipſeque *Dominus* omnium, utpote à ſe, & a quo omnia pendent: rariſſime per Θεὸς, referunt. Galli, in ſuis Bibliis, perpetuo reddunt per *l'Eternel*, *æternum illum*. Videtur ejus vocis, nonnihil defluxiſſe ad Gentiles, quando, ſupremum inter Deos ſuos, *Jovem* appellarunt. Volunt, illud eſſe ἄρρητον, ἀνεκφώνητον, ἄφραστον, ſeu, quod non poſſit pronunciari *de facto*; ſeu quod non debeat, de jure. Unde inter legendum, ſemper ei ſubſtituunt, vel *Adonai*, vel *Elohim*, ſeu quod Græcis elementis, non poſſit depingi, eo quod nota aſpirationis in medio vocis, deſtituantur Græci. Uſurpatur nonnunquam οὐσιωδῶς, pro tota eſſentia, quatenus ſingulas perſonas comprehendit junctim Exod XX. 2. 5. 7. interdum ὑποστατικῶς, pro *Patre* Pſal. CX. I. Gen. XIX. 24. pro *Filio* Num. VI. 25. pro *Spiritu S.* Exod. IV. 12. Num. XII. 6. Quæ, ex circumſtantiis, & collatione locorum V. & N. Teſtamenti, cautè ſunt diſcriminanda. Obſervant etiam, quod omnes hujus nominis, literæ ingredientes, ſint *quieſcentes*, & ex eo, magis forte ſubtiliter, quam ſolide, colligunt, nomen hoc, non tantum, profundam Dei *quietem*; ſed etiam, nobis hominibus, omnem ſolidam quietem, quærendam eſſe, in ſolo *Jehova*, hoc ipſum ſignificatum velle. Quantum ad ſignificandi efficaciam, notat: I. Dei αὐτύπαρξιν, quâ ſic ſubſiſtat per ſe, ut omnibus inſuper, & eſſendi & ſubſiſtendi, cauſa exiſtat. 2. Ejus ὑπεροχὴν, eo quod, dum alio quolibet nomine, deſignatur *aliquis* eſſentiæ modus; hoc nomen Jehova ὁ ὢν, *nullum* eſſendi modum determinat, ut ſignificetur, Deum ἐξόχως ESSE. 3. Ejus aſeitatem, quâ ſic ſolus independens eſt, & ἀναίτιος, ut omnibus creaturis, ſit eſſendi & exiſtendi ſcaturigo, juxta Bernardum lib. 5. *Ad Eugen. Deus eſt, quod eſt, id eſt, ſuam ipſius, & omnium aliarum rerum, eſſe: ipſe ſibi, ipſe omnibus eſt, ac per hoc, quodammodo ſolus eſt.* 4. Ejus immutabilitatem, quâ ſemper EST, nunquam *fuit* propriè, nunquam *erit*: ſeu, qui *eſt* quod fuit, qui *erit* quod eſt, ſemper idem, ſibique ſimilis: non modo quoad eſſentiam & exiſtentiam; ſed &, quoad voluntatem, verbum, promiſſa. Conf. Pſal. CII. 27. Heb. I. 12. Hinc 5. ejus æternitatem, quod id ſolum SIT, quod æternum eſt: quoniam in tempore, præterita non *amplius* ſunt, futura *necdum* ſunt, præſentia *tranſeunt*, & quaſi momento deſinunt: ut ſolus Deus, quia æternus, eoque extra ſucceſſionem, propriè SIT. Denique 6. veracitatem & fidem in promiſſis, quatenus & in his, certo certius *erit qui eſt*, ut hoc fundamento, promiſſa quæ *erunt*, *ſint* ſuo modo, uſque adeo, ut hinc fides noſtra, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, καὶ ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, dici mereatur Heb. XI. I. Quæ porro ſignificata, cum Deo ſoli competant; conficiunt inſuper, nomen *Jehova*, *omnibus modis*, ſoli Deo proprium eſſe, teſte textu noſtro, quo, admodum emphatice, hoc SUUM *nomen*, atque etiam *memoriale* SUUM, Deus appellat, atque inde, ſibi exſertè appropriat Jeſ. XLII. 8. *Omnibus* inquam *modis*: dum enim, alia quævis Dei nomina, *univocè* incommunicabilia exiſtunt; ſunt tamen *analogicè*, communia creaturis: iſtud verò, nec univocè; nec analogicè legitur communicatum, niſi in *compoſitione*, aut *caſu obliquo*. Quod Plato, cum de hoc nomine, in Ægypto nonnihil audiiſſet; agnoviſſe ſuo modo videtur, quando in *Timæo* docet: *Solum Deum propriè eſſe, cætera verò quæ oriuntur, mutantur & intereunt, verius non eſſe quam eſſe.* Atque etiam in *Sophiſtâ* ac *Parmenide*, Deum vocat τὸ ὂν, & in *Theæteto* dicit: *quod quælibet res creata, plus habeat non entis quam entis*, prout apparet v. g. in homine, qui tantum habet eſſe humanum, nequaquam autem Angelicum, cœleſte, divinum; dum Deus omnium *eſſe* habet, *eminenter* ſaltem, ut hactenus ſolus ESSE, dici mereatur. Plura hujus nominis, præter controverſa, quæ ſuo loco, in Elenchticis occurrent, ſi voles, Druſium adi, in *Tetragrammato*, Buxtorſium Diſſertat. *de nominibus Hebraicis*, Gattakerum, in *Diſſert.* de nomine *Tetragrammato*, Fullerum, *Miſcellan. ſac.* lib. 2. cap. 6. Amamam *Diſſ. de nomine Jehova.* Mercerum in Gen. II. 4. & XV. Ludov. Capellum, in *Diſſert.* poſt *arcanum punctationis*, alioſque.

IX. Reliquis ergo de nomine *Jehovah*, ſeu problematicis, ſeu elenchticis, in ſuum locum ſepoſitis; ſuccedit אלהים. Quod aliis deſcendit ab אל cujus plurali אלים, ex tetragrammato aſpergatur יה, quod Jehova ſit *Elohim*. Ut vis vocis ſit: *Deus* ſeu Jehova, ſunt *iſti*, nim. Pater, Filius & Spiritus S. ſubtilius fortè, quam verius. Aliis quaſi compoſitum eſt, ex אל *fortis* & אלה *juravit*, quod per *fortitudinem* creatos homines, ad cultum quaſi

Nomen Elohim: unde & quod?

quaſi *juramento* adſtringat. Aliis ſimpliciter ab אלה, *ſeu* quod per ſolum Dei nomen ſit jurandum; *ſeu* quod fœdus gratiæ q. juramento confirmaverit Pſal. cx. 4. Heb. vii. 20. 21. collat. cum Deut. xxix. 12. 13. R. Nachman dictum putat, q. אל הם *robur eorum*, ſcil. quæ creata ſunt. Verum nil horum, Etymologiæ Hebraicæ, examuſſim congruere, alii credunt, eoque etymologiam quærere, incertum volunt, & otioſum etiam. Proinde ab אלוה, quod ſubinde occurrit Job. iv. 9. & xii. 4. &c. rectius derivatur, per Enallagen, *numeri*, plerumque ſingularibus epithetis conſtruitur, & diverſimodè uſurpatur: tum ὁσιωδῶς Gen. i. 1. tum ὑποςατικῶς Ibid. verſ. 2. de unâ quâdam SS. Trinitatis perſonâ Pſal. xlv. 7. 8. Hoſ. i. 7. ſcil. propter ἐμπεριχώρησιν. Quamobrem *pluraliter* in ſacris fermè veniat, ſuo loco in Elenchticis patebit. Eſſe nomen *judicii*, ſicut Jehova, *gratiæ* ac miſericordiæ, Judæi obſervant. v. g. Maimonides, R. Salom. Jarchi, R. D. Kimchi, & Thalmudiſtis; ſed, qua ratione, non apparet. Creatori propriè; creaturis ἀναλόγως, competit: aliis ὄντως quidem; ſed δευτέρως: aliis φαινομένως tantum; ſeu μιμητικῶς, ut idolis. Rabbini, pro אלהים, ſcribunt אלקים vel אלודים, quemadmodum & Chaldæi, pro אלה, quod inter nomina Dei eſt, ſcribunt אלקא, & Hebræi, in nominibus יהוה & אהיה pro ה, ponunt ד. Pro dubio, ſuperſtitione ducti, ſcil., ut, ſi quando profanetur liber, eadem opera, non profanetur, nomen Dei.

Nomen Deus, unde & quid? X. Θεὸς, quod τὸ *Elohim*, in N. T. refert; ſeu à די, *omniſufficiens* juxta Gen. xvii. 1. ſeu à θέειν *currere*, quod Solem & aſtra, primos ferè Gentilium Deos, continuò viderent *currere*; ſeu à θεᾶσθαι, *ſpectare*, juxta Baſil. *Epiſt* 141. quod ſpectator ſit, & præfectus rerum omnium; ſeu junctim, à θέειν & θεᾶσθαι, ut vult Dionyſius *De Div. nomin.* cap. 12. quod cuncta *perſpiciat*, & mirabili providentiâ, circum omnia, quaſi *currat*; ſeu ab αἴθειν *urere*, quod vitioſos, irâ ſuâ, velut exurat, (niſi malis cum Damaſceno, tres illas derivationes Græcas, copulare. *De Orthodox. fide* lib. 1. cap. 11.) parùm refert; modo, cum Sociniſtis, non ſtatuatur nomen *officii*, aut *appellativum* tantum, de quo in parte elenchticâ.

Alia quædam Dei nomina. XI. Nomen אל, ab איל, à *fortitudine* dicitur. Hinc Franciſcus Junius, paſſim reddit illud, per *Deus fortis*. Propter Paranomaſiam cum אלים, Gentilium idola, ſubinde appellantur אלילים: vel ab אלל, a quo אליל, quod eſt *vanum*, *inutile*, *nihil*, ad quod alludit Paulus 1. Cor. viii. 4. vel, per compoſitionem, אל אלים, *non Dii*, licet nomen Dei, præ ſe ferant, aut mentiantur potius; vel ab אלה *execrari*, quod ſint res execrandæ. שדי, vel, à שדד, quod ſicut Creator eſt; ita *devaſtare* quoque poſſit omnia: vel à שד *mamma*, quod ſuis velut uberibus, cuncta alat & foveat, unde Græcis Diana, *Dea Mammea* dicitur: vel, ex ש præfixo pronominali, & די. *ſufficiens*, q qui ἐξόχως, ſibi & omnibus ſufficit. אהיה & יה, ejuſdem cum יהוה ſunt *originis*, juxta & *poteſtatis*, niſi quod poſtremum, a יאה, quod *pulchritudinem* denotat & *decentiam*, quidam deducere malint: rectius, meo judicio, abbreviatura cenſetur, tetragrammati, natum ex celerrima ejus pronunciatione in vulgari ſaltem pronunciatione, natum; quamvis in ſacerdotali benedictione diſtinctiſſime pronunciarint. אדני, formæ pluralis, cujus ſingulare occurrit Deut. x. 17. & alibi, fortè, cum ſuffixo primæ perſonæ pluralis numeri, niſi terminationem irregularem malis agnoſcere: ſaltem *cum Kametz*, inter nomina Dei propria eſt, regulariter τῷ *Jehova*, in lectione ſubſtitutum; niſi illud *Cametz*, ex cauſa grammatica, v. g. in *Soph Paſuk* in *fine verſus*, ſit pro *Patach*, tum enim manet ſignificationis communis. *Dominium* Dei abſolutiſſimum exprimit. צבאות cum vocibus *Jehova & Elohim* fermè jungitur, Deum rebus omnibus, velut ſuis *exercitibus*, pro lubitu uti, notat: עליון *excelſus*, epitheton potius, quam *nomen* Dei dixeris, ejus Majeſtatem exprimens

Pars elenchtica.

Quæritur:

1. An nomen Jehova, pronunciari poſſit aut liceat? XII. In Elenchticis *primo* recurrit *Jehova*, ejuſque, tum *problematica*; tum *elenchtica*. In problematicis, eſt ejus *lectio*, ſeu *pronunciatio*, cujus reſpectu, non Magiſtris tantum; ſed & Chriſtianis quibuſdam, eſt ἀνεκφώνητον, καὶ ἄφρασον. *Euſeb. lib.* 1. De *Præpar. Euang.* c. viii. Quamobrem in legendo, ſemper τὸ *Adonai*, aut ſi illud immediate junctum ei fuiſſet, *Elohim* ſubſtituunt.

2. An nomen Jehova, ſit mirificum? XIII. Quæritur 2. An nomen Jehova, ſit *mirificum*? Quemadmodum Pontificii, non contenti, nimium tribuiſſe, per ſuperſtitionem nomini *Jeſu*, ei inſuper aſſerunt, vim perpetrandi miracula, pellendi dæmones, ſanandi morbos, aliaque; ita & Judæi, ad hoc procul dubio, ut miraculis Chriſti, ex quibus, divinam ejus potentiam, deitatemque, aſſerimus, divinitatem validius auferant, ſtatuunt, non virtute aliqua divina perpetraſſe; ſed virtute hujus nominis, quod, per furtum, ex Sancto Sanctorum ſurripuiſſet, omnia ſua miracula excluſerit. Scil. per Schem hammephoras, quod, ex ſententia Maimonidis *Moreh Nebuchim* part. 1. cap. 62. præſupponimus, fuiſſe ipſiſſimum nomen *Jehova*, licet alii aliter ſentiant. Quam fabellam, & merito quidem, falſe ridet Lutherus, in ſuo Schem hammephoraſch. Reformati, licet ipſum nominatum Jehovam, eſſe mirificum, ambabus ulnis amplectentur; negant tamen, ad nomen ipſum referendum eſſe, quod 1. hoc nullibi habeat S. pagina, nec idonea ratione probare, Judæi hoc ipſum queant. 2. quod in efformatione ſoni cujuſ-

cujuſvis, nulla alia ſit poteſtas, niſi *moralis*, ſignificandi interiora animi. 3. Quod, tale quid moliri, ſpectet ad magiam, ſeu Caballam practicam, quam paſſim damnat Scriptura Nah. III. 4. Deut. XVIII. 10. Mich. V. 12— Cauſantur interim Judæi in contrarium: I. Moſen per nomen iſtud, quod inſcriptum geſſerit in baculo ſuo, omnia ſua perpetraſſe miracula, virtute hujus nominis. 2. Per idem, occidiſſe Ægyptum Exod. II. 14. & 3. Eliſæum, mediantibus urſis, maledicentes ſibi pueros, per hoc nomen, ſuſtuliſſe 2. Reg. II. 23. 24. Addunt 4. ex Scriptura Pſal. XLIV. 6. *per* NOMEN *tuum conculcabimus adverſarios noſtros.* Hoc eſt, inquiunt, per Schem hammephoraſch. Ad quæ reſpondemus: I. Judæi, quantum ad tria priora horum, altùm præſupponunt iſta Moſis, Eliſæi & Chriſti miracula, facta fuiſſe per Schem hammephoraſch, id quod ſollicite probandum fuerat. Cum præſertim Scriptura, iſtud nomen penitus ignoret. 2. Quantum ad locum Pſal. XLIV. verba ejus immediate præcedentia, victorias iſtas, ad ipſum Jehovam referunt: *per te hoſtes noſtros feriemus.* Nec Judæos latet, πολυθρύλλητον ſuum, הוא שמו ושמו הוא, *ipſe nomen ſuum, & nomen ſuum ipſe.*

3. An nomen Jehova ſoli Deo proprium ſit?

XIV. Quæritur 3. An nomen *Jehova*, ſoli Deo ſummo, ſit proprium? Non deſunt, qui, ne pro nomine Dei quidem admittunt; ſed pro figmento: quos continuata hujus nominis citatio, per totum Inſtrumentum S. potentiſſime refellit. Sociniani, odio SS. Trinitatis, æternæ deitatis Chriſti, ac Spiritus S. quæ, præſuppoſita ejus proprietate, in eo, validiſſimum habet præſidium; negant eſſe Deo *proprium*; verum creaturis, quin & Idolis eſſe commune, affirmant. Reformati largiuntur quidem, in caſu *obliquo*, in *compoſitione*, adeoque in ſenſu *diminuto*, fieri poſſe, ut creaturis tribuatur: aſt in caſu recto, in ſenſu *ſimplici* ac *pleno*, negant ulli competere per Scripturas, quam Deo, ut ipſi loquuntur, ſummo. Eo quod: I. In textu, Deus affirmet, hoc eſſe, *nomen* ſuum *in ſeculum*, & *memoriale* ſuum, *in generationem & generationem*, item Pſal. LXXXIII. 19. Exod. XV. 3. Hoſ. XII. 6. Quod 2. aliis quibuſvis, diſerte abroget Jeſ. XLII. 8. & XLVIII. 2. Quod 3. vis & efficacia hujus nominis, explicata §. VIII. non poſſit competere, ulli quam ſummo Deo. Quod 4. aliter non ferat ipſa ratio Grammaticæ Hebrææ, per quam α. nunquam legitur, cum demonſtrativo ה. Nunquam β. cum affixo. Nunquam in plurali numero, quæ omnia, nominibus propriis competunt. Cum quibus 5. univerſalis colludit, omnium Judæorum conſenſus. Obſtrepunt tamen Sociniſtæ: I. Quod *Angelis* tribuatur Exod. III. 2. & XIX. II. collat. cum Act. VII. 53. & Gal. III. 19. Reſp. Non *Angelis*; ſed *Angelo*, illi ſcil. qui *Angelus facierum* audit Jeſ. LXIII. 9. *Angelus fœderis* Mal. III. I. qui in *medio ſui* בקרבו, geſtat nomen Dei, h. e. ipſum Deum Exod. XXIII. 21. ac proinde *Deus* ipſe eſt. 2. *Judicibus* Deut. XIX. 17. ſed hoc negatur: dicuntur litigantes, conſtituti *coram Jehova*, coram Sacerdotibus, utpote per quos, Jehova judicat. 3. Quod *arcæ* tribuatur Num. X. 35. *Surge Jehova, & confundantur hoſtes tui.* Reſp. Non *arcæ* tribuitur; ſed Jehovæ, apud arcam, ſingulari modo, præſenti: eſt enim invocatio, quæ, agnoſcentibus adverſariis, non arcæ; ſed Jehovæ competit ſoli: nec hoſtes confundendi, hoſtes propriè erant arcæ; ſed Jehovæ. 4. Quod item *altari* Exod. XVII. 15. *ædificabat altare, & nominabat nomen ejus, Jehova Niſſi, Jehova vexillum meum.* Reſp. Non appellabat altare, *Jehova*; ſed *Jehova Niſſi*, in compoſitione, quemadmodum fit, in nominibus יוצדק יהונתן, aliiſque, in quibus, poteſtas nominis *Jehova*, non plena eſt; ſed *diminuta.* Quomodo de creaturis enunciari poſſe, non negant Reformati, quomodo etiam appellatur יהוה שלום Jud. VI. 24. Quod etiam Jeroſolymæ tribuatur Jer. XXXIII. 16. *Hic eſt, qui vocaturus eſt illam, Jehova juſtitia noſtra.* Reſp. Non Jeroſolyma ſic dicitur appellanda, quia, fatentibus adverſariis, non Jeroſolyma; ſed Jehova erat juſtitia eorum; ſed Meſſias, qui erat *juſtitia* Iſraelis Jer. XXIII. 9. *Hoc erit nomen, quo denominabunt* EUM, JEHOVA JUSTITIA NOSTRA: neque enim Jeruſalem, erat *juſtitia* Iſraelis. 5. Quod tandem, tribuatur *idolis* Exod. XXXII. 5. Jud. XVII. 3.-- Reſp. I. Non appellat Aaron, idolum Jehova; ſed proclamat feſtum *Jehovæ.* Nec 2. Jud. XVII. 3. Idolum Michæ, appellatur Jehova; ſed ejus Mater dicit tantum, ſe argentum Jehovæ conſecraſſe, ut ex eo Jehovæ ſacrificaretur, ſcil. per imaginem. Hinc, fictitios Gentilium Deos ſignificaturi Magiſtri, per contemptum, pro Elohim, in forma fœminina, dicunt אלוהות.

4. An nomen Elohim, ſit nomen officium tantum deſignans, non autem eſſentiam divinam?

XV. Quæritur 4. An nomen *Elohim*, cui reſpondet Græcorum Θεός, & Latinorum *Deus*, ſit nomen, officium tantum deſignans, non autem *deitatem*, ſeu eſſentiam divinam deſignans? Judæi quidem, communiter exiſtimant, quamvis abſque ulla ſolida ratione, eſſe hoc nomen, juſtitiæ & judicii, adeoque magiſtratibus etiam, κατ' ἀναλογίαν, communicari: ſed non aliter, quam *Jehova*, ſit nomen gratiæ & miſericordiæ, quod tamen, in ſua proprietate, & ἐμφάσει, ſolum *Deum* deſignet. Judæi, cum nomen Elohim, Θεός, obſervent paſſim tribui, Chriſto & Spiritui S. ne cogantur admittere eſſe in eis, eſſentiam divinam, ſeu æternam deitatem; ſtatuunt, voces Elohim, Θεός, *Deus*, non eſſentiam divinam ſignificare, ſed officium tantum. Reformati non negant, eſſe in nominibus, ſi non omnia & ſingula, quæ cum eſſentia divina, connotent, aliquam Dei perfectionem, quemadmodum v. g. nomen *Adonai*, quod pro-

procul dubio, Deo eſt proprium, connotat abſolutiſſimum ejus dominium, in omnes res creatas: nullum tamen ſtatuunt eſſe, quod excludat eſſentiam divinam. Sic etiam fieri poſſe, ut Elohim, ex ſententia Judæorum, connotet cum eſſentia divina, ejus juſtitiam & judicium, quin potius, ab אל, ejus fortitudinem. Idem obſervabis, v. g. in *Schaddai*, עליון, & aliis. Interim etiam negant, *Elohim*; cum eſſentia connotare, ullum Dei officium: 1. Enim, quodnam eſſet illud officium, quod notat Elohim, Θεὸς, Deus? Tum 2. omnia nomina officii, derivantur ab alio tali, quod rationem ejus formalem exprimat, ut *Rex*, à regendo; *Dominus* a dominando; ſed, nec Elohim, nec Θεὸς, ab alio tali derivantur. Si pro ſe cauſentur, quod Magiſtratibus tribuatur Pſal. LXXXII. 6. Joh. x. 34.— Ex eo enim, non conficitur, eſſe nomen officii, multa enim Magiſtratui tribuuntur, quæ non ſunt, nomina officii.

5. An nomen Elohim, pluralitatem perſonarum, in Deo ſignificet? XVI. Quæritur 5. An nomen Elohim, pluralitatem perſonarum, in Deo, ſignificet? Judæi, cum quibus, hic ex aſſe faciunt Sociniani, quia, ut unam tantum admittunt eſſentiam divinam; ita & unam tantum perſonam: ſtatuunt, jam quidem, Elohim eſſe forma *plurale*; ſed poteſtate, *ſingulare*: jam, ſi ſit, & poteſtate plurale, tum connotare cum eſſentia, proprietates & virtutes Dei: jam, eſſe in ea phraſin aulicam, qua vox pluralis, notet unum quendam Monarcham. Inter Proteſtantes non deſunt, qui ſtatuant, nomen illud, pluralitatem in Deo arguere, tam potenter, ut vel ſolum, junctum ſcil. cum voce ſingularis numeri, in conflictu, poſſit ſuſtinere S. Trinitatem: ſic plerique ex Lutheranis, & nonnulli inſuper, ex Reformatis, v. g. Zanchius, Martyr, Junius -- alii, ex adverſo nolunt, argumentum illud, eſſe urgendum in conflictu, cum Antitrinitariis, quod objectionibus & exceptionibus videatur expoſitum, nimium ſpecioſis, dum alia, in hanc rem ſuppetunt argumenta evidentiora. Sic Calvinus, Mercerus, Danæus, Druſius, & alii, cæterà perſonarum Trinitatem ingenue profeſſi. Putem, viam mediam, hic tutiſſime calcari, ſi dicamus, nec in fronte concertationis, ponendum eſſe iſtud argumentum, ut prudenter monebat Calvinus; nec penitus etiam eſſe negligendum: verum, ubi aliis argumentis evidentioribus, demonſtrata fuerit Trinitas, ſubjungi poſſe: hanc procul dubio, rationem fuiſſe Spiritui S. quod, cum ſibi ſuppeteret ſingulare אל, & אלוה; voluerit nihilominus, tantum, non ſemper uſurpare אלהים, in plurali.

Argumenta. Interim non eſt, mea ſententia, inter Proteſtantes qui neget, eſſe illud nomen perſonale. Quorſum enim: 1. cum revera plures in Deo dentur perſonæ, quemadmodum ſuo loco, invictis argumentis, ξὺν Θεῷ, demonſtratum dabimus, id non nomine plurali, ſignificatum vellet? Quorſum 2. ſignificandæ uni perſonæ, pluralem numerum adhiberet, cum ſingularis numerus, ejuſdem vocis, ſuppetat in promptu, alias non raro uſurpatus? Deut. XXXII. 17. Job. III. 2. 23. & XII. 4. & XXXVI. 2. Pſal. 1. 22. Habac. III. 2. & alibi? Quorſum 3. uni perſonæ deſignandæ, plurali Elohim, verba conſtrueret & nomina pluralia נעשה ארם, & quidem כצלמנו, FACIAMUS *hominem*, *ſecundum imaginem* NOSTRAM Gen. 1. 26. Conf. cap. XX. 13. Deut. v. 26. Joſ. XXIV. 19 Jer. x. 10. Jeſ. VI. 8. Quorſum iſta? Si dicant in contrarium: 1. Dari apud Hebræos, nomina pluralis numeri, quæ ſint poteſtatis ſingularis, lubenter admittimus; ſed tum tantum, quando non proſtant, eorum ſingularia. Si 2. dicant, hoc fieri ex ſtylo curiæ; demonſtrandum ipſis, iſtum ſtylum, tum temporis fuiſſe uſitatum, & apud Hebræos eſſe, & ſi hoc etiam, fuiſſe iſtam vanitatem, uſurpatam in Deo. Si 3. dicant, obſervari tamen, ex noſtra hypotheſi, vocem illam pluralem, uſurpari de una aliqua perſona divina; occurremus Pſal. XLV. 8. hoc fieri, per ἐμπεριχώρησιν, propter unam eſſentiam divinam, quæ eſt ſingulis perſonis communis. Si dicant 4. hoc factum etiam obſervari, circa idola ſingularia; reſpondebimus, hoc fieri, καταχρηστικῶς abuſive, & μιμητικῶς, quia ſic ſuetum apud Hebræos. Confer. Jud. XI. 24. Amoſ. v. 26. cum Jer. XVI. 20. Hoſ. VIII. 6. Pſal. XCVI. 5. & 1. Cor. VIII. 5. 2. Theſſ. II. 4. cum Joh. XVII. 3. 1. Joh. v. 20. Cum *Deum*, Hebræi deſignare ſoleant, per Elohim. Si 5. dicant, hoc factum, ut ſibi connotaret Angelos Gen. 1. 26. *Et dixit Elohim, faciamus hominem* —: nunquid nomen Dei, & gloriam ejus, alteri tribuent? reclamante Deo Jeſ. XLII. 8. Nunquid & Angelos facient Elohim Creatores? Quos abominatur Jeremias cap. x. 11. Nunquid hominem, ad imaginem Angelorum, creatum dicent? contra univerſum Scripturæ tenorem. Si tandem 6. dicant, Deum hoc ipſo, ſibi accenſere velle, ſuas proprietates ac virtutes: dicent, quod nec exemplum habet in Scripturis, nec rationem, nec ſenſum. Quid enim eſt, v. g. *Et dixit Deus cum proprietatibus ſuis, faciamus hominem ad imaginem noſtram?* **Objectiones.**

Pars practica.

Praxis prima de cognitione Dei. XVII. Quantum ad praxin; theoria nominum divinorum, juvat *primò* in *cognitione* Dei. Eſt enim, inter adminicula, quorum ope pertingimus in cognitionem Dei, primum in nominibus ejus. Eſt item primum, cujus ope, à creaturis & Deaſtris, diſcriminamus verum Deum, in quo fundamentum omnis, religionis, fidei & cultus divini exiſtit Heb. XI. 6. cui *juſtificationem* Jeſ. LIII. 11. & *vitam æternam* Joh. XVII. 3. Scriptura tribuit.

tribuit. Eſt enim hoc, ex etymo, *nominis* officium: quippe quod non eſt, niſi *novimen* aut *notamen:* ut *notum* faciat nominatum Exod. VI. 3. Tota namque iſta, tot nominum divinorum turba, quorum ſingula, eundem quidem Deum, ſed diverſo modo, repræſentant; quorſum, niſi ut diſtinctiorem nominati, cognitionem generet? Hinc nomina proſtant, quæ *eſſentiam* repræſentant, Jehova, Jah, Eheie: ſunt, quæ *ſubſiſtentiam* in tribus perſonis, v. g. Elohim, Pater, λόγος, Filius, Spiritus S. ſunt quæ *omniſufficientiam*, ut El Schaddai: quæ *dominium*, Adonai: quæ *robur* ſeu *omnipotentiam*, ut El: quæ *Majeſtatem* & excellentiam referunt, ut Eljon; utique, ut Deum, in omnibus iſtis, & compluribus aliis, diſtincte cognoſcamus. Conf. Cap. V. *De exiſtentiâ & cognitione Dei.*

Praxis Secunda de glorificatione Dei. XVIII. Tum *ſecundò*, inculcat *glorificationem* Dei. Iſta enim, tot nominum congeries, quorum ſingula, ſingulare quid, de Majeſtate Dei ſiſtunt, & inde nata ejus cognitio; quorſum faciunt, niſi ut Majeſtatem, illis quaſi fruſtulatim delineatam, agnoſcamus in *corde*, ac prædicemus *ore?* Et hoc tandem quid eſt, niſi glorificare? Si enim (a) *nomen* in Sacris paſſim ſonet *famam*, *gloriam*, æſtimationem ac celebritatem magnam Gen. XI. 4. & XII. 2. Prov. XXII. 1. Marc. VI. 14. Si (b) *viri nominis* ſint, quacunque prærogativâ, celebres 1. Paral. V. 24. Gen. VI. 4. Si (c) *nomen habere*, ſit ab omnibus prædicari Apoc III. 1. & ejus *nomen prædicari* dicatur, qui maximè celebratur 2. Sam. XII. 28. Si (d) *Filii abſque nomine*, ignominioſi habeantur terræ filii Joh. XXX. 8. Imo ſi (e) electè *nomen Dei*, famam & celebritatem ejus deſignet 1. VIII. 42. Neh. IX. 10. Dan. IX. 15. atque etiam ejus *gloriam* Joſ. VII. 9. Pſal. XXIII. 3. &c. Quin &, ſi (f) *nomen Dei* non raro, in S. monumentis, nihil aliud ſibi velit, quam *agnitionem* attributorum ac perfectionum ejus Pſal. LXXVI. 1. Heb. II. 12. & XIII. 15. quid tandem tot Dei nomina, tam varia intendent? Si non hominem erigere, ut 1. *penes ſe*, in corde proprio, virtutes Dei, agnoſcat & extollat, nominibus ſignificatas, tum 2. prædicet & exaggeret apud alios 1. Pet. II. 9. quæ duæ ſunt partes glorificationis divinæ. De qua ex profeſſo, in cap. de *Gloria Dei.*

Tertia praxis de profanatione nominis divini. XIX. Porro *tertiò*, damnat *temerationem* ac *profanationem*, nominum divinorum, uſibus adeo pretioſis, amplificandæ ſcil. cognitioni Dei, ejuſque glorificationi, deſtinatorum. Quam 1. diſertè, peculiari quodam è decem, præcepto, & tantâ cum emphaſi Deus proſcribit Exod. XX. 7. Cui 2. indeclinabile ſupplicium dictat; *Non dimittet Dominus impunitum.* Quam 3. morte etiam multavit Levit. XXIV. 11. 16. Fit autem illa profanatio 1. *corde*, per *ignorantiam*, quâ *nomen*, ad *notificandum* datum, negligitur; per *oblivionem*, quâ *memoriale*. 2. *Ore*, *temerè*, ſeu abſque juſtâ causâ: *profanè*, abſque reverentiâ ac devotione: *impiè* per blaſphemiam, uſurpando. 3. *Opere: diſcedendum enim ab omni injuſtitiâ, cuivis, qui nomen Domini nominat* 2. Tim. II. 19. Plura hujus generis, ſuppetent ad tertium præceptum.

Quarta praxis de Sanctificatione nominis divini. XX. Denique *quartò*, erigit ad *ſanctificationem* nominis divini, quâ generatim complectimur, quicquid ad genuinum nominum divinorum *uſum*, ſpectare poſſit, v. g. 1. *Annuntiationem* ac prædicationem *nominis* divini Act. IX. 15. 2. *Invocationem* ejuſdem Joël. II. 32. 3. Fiducialem *acquieſcentiam* in eodem Prov. XVIII. 10. 4. *Timorem* ac reverentiam nominis divini Pſal. CXLIII. 11. 5. *Profeſſionem* nominis Dei, aut Chriſti 2. Tim. II. 19. Actor. IX. 15. 6. *Glorificationem* ejuſdem Joël II. 26. &c. De quibus paſſim Sacra pagina, & Theologi, ad primam Dominicæ orationis petitionem. Porro ſingulorum Dei nominum, uſum ac praxin ſingulatim expedire; ſpacioſius foret quam pro compendioſa Theologiæ ideâ.

Digitized by Google

cum ne animæ noſtræ, licet finitæ, *talem* habeamus conceptum, quin, nec eſſentiæ *formaliter* caninæ aut bovillæ, dicam, rei ullius, niſi ex attributis, proprietatibus & operationibus, v. g. canis ex latratu: quid haberemus, de *eſſentia* divina? infinitum ab anima noſtra, atque omnibus aliis, diverſa. Si, pro ſe, dicant Carteſiani: 1. Quod eſſentia Dei, conſiſtat in cogitatione infinita, cujus conceptum habeamus *poſitivum*; regerimus: α. falſum eſſe, quod eſſentia Dei, conſiſtat in mera cogitatione, quod, penes Theorema ſubſequens, ex profeſſo demonſtrabimus. β. Et ſi conſiſteret omnino; inter cogitationem tamen divinam, & quarumvis creaturarum, infinitum manet diſcrimen, per quod a creaturarum cognitione, conceptum non potes formare, de cogitatione Dei, juxta Jeſ. LV. 8. Si dicant 2. Interim conceptum aliquem habemus, de Deo & eſſentia divina; ſeu, quod idem eſt, ideam aliquam eſſentiæ divinæ. Reſp. Habemus utique; ſed *quod ſit*, non autem, *quid ſit* in ſe. Habemus conceptum, quod exiſtat, per rationes, capite præcedente repræſentatas & vindicatas, adeoque quod habeat eſſentiam quandam. Habemus conceptum, ejus *quid non* ſit, v. g. Non materialis, non dependens, non mutabilis, non compoſita, non finita. Habemus item conceptum, & quidem poſitivum, proprietatum ejus, v. g. intellectus, voluntatis, bonitatis, amoris, gratiæ, miſericordiæ, juſtitiæ, ſanctitatis, omnipotentiæ...... His junctis, habemus qualemcunque conceptum, *qualis* iſta ſit eſſentia, ſed ipſius eſſentiæ, *quid* ſit in ſe, nullum conceptum habemus omnino. Haud ſecus, ac Solis habemus conceptum, *quod* ſit, ex viſione, & ex effectis, quos ciet in his ſublunaribus; ſed ipſius eſſentiæ, *quid* ſit in ſe, ſit ſolida, an fluida: ſitne ignis, proprie ſic dictus, hæc altum ignoramus. Si dicant 3. Nihil nobis eſt admittendum, cujus non habemus, claram ac diſtinctam perceptionem: eſt enim talis perceptio, omnis veritatis norma; proinde, ſi non habemus conceptum poſitivum eſſentiæ divinæ, erimus omnes Athei. Reſp. 1. nihil nobis eſſe proprie admittendum, niſi, clare ac diſtincte perceperimus, tamdiu negamus, donec οἱ ἐξ ἐναντίας, ſolide demonſtraverint. Item 2. claram & diſtinctam perceptionem, eſſe normam, omnis veritatis admittendæ. Poſſumus admittere, v. g. Solem habere eſſentiam, quamvis neſciamus *quid* & *qualis*, ſit iſta eſſentia. Adeoque, nequaquam erimus Athei, dum novimus, quod ſit Deus, & quod habeat eſſentiam; licet nos lateat, quid ſit iſta eſſentia à parte ſui.

2. An habeamus. Ideam repræſentative, Deo æqualem?

VIII. Poſſet hic recurrere quæſtio: an detur in nobis, *idea* eſſentiæ, divinæ, quæ, ſecundum eſſe ſuum repræſentatitivum, ſeu ideale, cum eſſentia divina, ejuſdem, ſit perfectionis infinitæ, cum ipſa eſſentia divina? Quod affirmat Carteſius, cum ſuis; negant communiter Reformati: verum, cum iſtam quæſtionem, dudum capite præcedente, in utramque partem, ventilaverimus; ſufficit impræſens, eo lectorem remiſiſſe.

3. An Deus definiri poſſit.

IX. Quæritur 3. An Deus proprie definiri poſſit? cum enim, proprie dicta definitio, ſit λόγος ἐσίας, *repræſentatio eſſentiæ*, & eſſentia divina, ſit imperveſtigabilis; non inepte hic excutitur, hæc controverſia. Joh. Scotus, cum ſuis Scotiſtis, quia exiſtimat, nos conceptum habere poſſe, entis infinitum perfecti, & eum etiam, verbis repræſentari poſſe; affirmat. Conradus Vorſtius, cum ſuis Socinianis, quia ſtatuebat Deum eſſentia finitum, & in ſolo cœlo exiſtere, atque inſuper compoſitum; itidem affirmat. Carteſius cum ſequacibus, quia eſſentiam Dei, conſtituebat, in cogitatione infinita; hinc *cogitationem infinitam*, pro definitione proprie dicta habebat. Reformati diſtinguunt, inter *deſcriptionem*, & *definitionem*, ſic, ut *deſcriptio*, ſit repræſentatio rei, ex ſuis attributis ſeu proprietatibus, ut ſi v. g. hominem dicas, eſſe animal bipes implume: hujuſmodi deſcriptiones Dei, lubentes agnoſcunt, ut ſi v. g. Deum dicas, eſſe *ens abſolute primum*, aut Spiritum à ſe: ſed *definitionem* proprie dictam, qua, ejus eſſentia, repræſentetur, ut eſt in ſe, nequaquam largiuntur. Quia (1) Eſſentia Dei, eſt *imperceptibilis*, ut demonſtravimus §. IV. proinde, per definitionem, irrepræſentabilis. (2) Quia, nec *genus* datur univocum, in quo, Deus cum creaturis, conveniat, eo quod infinitum ab omnibus diſtet: nec *differentia*: quâ differat; cum, non in hoc aut illo; ſed in *omnibus*, diſtet ab omnibus. Quæ tamen duo, ſecundum omnes Logicos, hujuſmodi definitionis partes, exiſtunt eſſentiales. (3) Quia definitio proprie dicta, *compoſitionem* arguit, generis ſcil. cum differentiâ: quæ compoſitio, cum componentem præſupponat, ut priorem; cum ente abſolutè primo, conſiſtere nequit. (4) Quia eadem opera, *finitudinem* infert, & limitationem: non tantum intellectus noſtri, *de definito*; ſed ipſius etiam *definiti*. Atque etiam (5) actum arguit, & *potentiam* in Deo: cum genus, ſeſe habeat ut *potentia*, quæ auctuatur per differentiam. Denique (6) *imperfectionem* quoque: eo quod, *primò* genus concipiatur, quaſi in *potentiâ*, actuandum & *perficiendum*, per differentiam: tum *ſecundo* differentia, quamvis ut perfectior concipiatur genere; utraque tamen pars, imperfectior præſupponitur toto *definito*.

Objectiones tres.

X. Nec eſt quod abjiciant: 1. Nos poſſe habere *ideam Eſſentiæ* divinæ, nobis actu præſentem, atque eam quoque, verbis poſſe exprimere, quod eſt *definire*: præterquam enim, quod præſupponat, id quod eſt in quæſtione, ſcilicet, nos *ideam* proprie dictam habere, eſſentiæ divinæ; etiam, ex ideâ qualicunque, non ſtatim conficitur, *definitio* propriè dicta; cum idea poſſit eſſe, aſt acci-

Digitized by Google

accidentibus rei; dum interim *definitio* talis, eſt *λόγος ὀυσίας*. 2. Quod *Ens ſummè perfectum*, ſit definitio Dei. Cum non tantum, *Ens* non ſit genus *univocum*; ſed etiam, eſſentiam Dei, non tam *explicet*; quam *proponat* tantum: atque inſuper *ſummè perfectum*, tantum relationem Dei, videatur exprimere, qua omnes creaturas, perfectione excedat. Ex quo proinde, non accuratior emerget definitio, quam ſi hominem dixerim, *ens in ſublunaribus perfectiſſimum*. 3. Saltem *cogitationem infinitam*, præſtare talem Dei definitionem. Nec enim Eſſentia Dei, magis conſiſtit in *cogitatione*, quam v. g. in reprobatione; nec *finitum & infinitum*, tam ſunt affectiones *actionis*; quam quidem agentis: quæ per ideas noſtras, ſeu per claras ac diſtinctas perceptiones, perpetuo differunt. Plura iſtius generis habet *Gangræna* noſtra. Sect. II. Cap. V.

Pars practica.

Praxis prima cohibet curioſitatem carnalem. XI. Praxis *prima*, theorematis præliminaris *reprimit* vanam illorum *curioſitatem*, qui, *ſeu* otioſo, ſe altiora ſciendi deſiderio, ſatisfacturi: *ſeu*, ut vulgo ſapientiores videantur: 1. curioſius, *eſſentiam* divinam, aliaque homogenea, nobis inacceſſa, ſcrutantur Exod. III. 3. & XXXIII. 18 Joh. XIV. 8. quaſi *ſcrutando*, *Deum inventuri*, & *uſque ad perfectionem omniſufficientis*, *perventuri* Job. XI. 7. Hinc 2. audacius de eadem pronunciant, v. g. eſſentiam divinam, non eſſe niſi *cogitationem*: ſcil. *ultra id quod ſcriptum eſt*, *ſapientes* 1. Cor. IV. 6. *ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων* Coll. II. 18. Tum 3. ideas, infinitæ *eſſentiæ* divinæ, quoad eſſe *repræſentativum*, Deo prorſus adæquatas, jactant. Nunquid hoc eſt, ad *perfectionem omniſufficientis eniti?* Ad *abſcondita* Dei adſpirare Deut. XXIX. 29.? *Curioſitas* iſta (1) reprehenditur, ab ipſo Deo Exod.
Quam obrem illa cavenda. III. 4. 5. & à Servatore Joh. XIV. 8. 9. 10. (2) prohibetur ſic ſatis Exod. XIX. 21. Eſt (3) non tantum, *ultra id quod ſcriptum eſt*, *velle ſapere* 1. Cor. IV. 6. & ultra, quam *oportet* Rom. XII. 3. ſed etiam (4) ſtulto ſauſu, quod infinitum eſt, velle *comprehendere* Job. XI. 7. (5) non alio ſpectans; quam hominibus, vano ſcientiæ typho, inflandis 1. Cor. VIII. 1. (6) prima, omnis idololatriæ, ſcaturigo, indigitante ipſo Deo Deut. IV. 15. 16. & exemplo Gentilium Rom. I. 22. 23. Dum ſcil. homines, fictitiam Dei ſpeciem, ſimulacris & imaginibus, oculis repræſentare adnitebantur, quibus, *divinos poſtmodum* honores, deferendos judicabant. Proinde (7) Iſti curioſitati cohibendæ, mortis pœnam, Deus *dictat* Exod. XIX. 21. Atque (8) etiam aliquando *inflixit* 1. Sam. VI. 19.

XII. *Secunda hortatur*, *ut modeſtiæ* operam demus, cum circa *eſſentiam*, & eſſentialia Dei diſſi- **Secunda exigit modeſtiam.**
nemur. Quæ his particulis exercetur: 1. Ut ad eorum meditationem, nos non accingamus, niſi ſollicitatâ ante, *directione* illuminationeque divinâ Eccl. V. 1. 2. Cor. IV. 6. exemplo Davidis Pſal. CXIX. 18. 2. Nec, niſi pio *timore* ac ſollicitudine, in eâ occupemur, quod *periculoſum ſit*, *etiam vera de Deo loqui*. Quemadmodum circa Deum, occupabatur Abraham Gen. XVIII. 31. Nec 3. niſi conſultis divinis elogiis, hic quicquam pronunciemus Exod. III. 13. 14. *Si dicent quod eſt nomen ejus*, *quid reſpondebo?* 4. Agnitâ ubique, mentis *cæcitate* ignorantiaque Prov. XXX. 3. 4. Atque adeo (5) quaſi *extractis* calceis Exod. III. 5. 6. & *obvelata* facie, exemplo Angelorum quoque Jeſ. VI. 2. 3. Iſtam modeſtiam (a) Deus exigit, in his, qui *propinquant* ad ſe Levit. X. 3. Exigit (b) *natura rei*, ut **Rationibus impulſivis.**
nim. homuncio, circa Deum divinaque occupatus; modeſtiæ ſtudeat. Si enim calcei, a Moſe reverenter erant exuendi, propter locum in quo conſiſtebat, quod ſanctus erat; quidni magis, propter Deum ipſum, quicum agimus? Exod. III. 5. & XIX. 10. 11. Exigunt (c) *judicia* Dei, in eos, qui res divinas, parum reverenter tractârunt Exod. XIX. 12. in Corah, Dathan & Abiram Num. XVI. imprimis verſ. 35. Uſâ 2. Sam. VI. 6. 7. Bethſemitis 1. Sam. VI. 19. Uziâ 2. Paral. XXVI. 16–20. 6. Denique, quo ad iſtam modeſtiam, magis reddamur promti; juvabit, hæc inter alia, uſurpare *media*: α. ut eſſentiæ divinæ, & eſſentialium **Adminiculis.**
divinorum, *majeſtatem*, religioſe conferamus, cum noſtra *vilitate*, exemplo Abrahami Gen. XVIII. 27. Tum β. ut infinitam ſerio volvamus, Dei & rerum divinarum, ab intellectu noſtro, *diſtantiam*: ſcilicet, *altior eſt cœlis*, *quid operaberis? profundior inferno*, *quid cognoſces? longior terrâ*, *latior mari*. Job. XI. 8. 9. Ut hic liceat uſurpare *πολυθρύλλητον*: *Deus infinitus eſt*, *nos finiti*. Conf. 1. Cor. I. 23. Rom. VIII. 7. Hinc γ. cogitemus, quam promptum ſit, in rebus adeo ab ingenio noſtro remotis, falli 1. Cor. II. 14. & quam etiam periculoſum noxiumque, in rebus tanti momenti cœſpitare & *errare* Job. XLII. 7. Hæc præliminariter dicta, ſufficiant.

Theorema Secundum.

DE

Ipſa Dei Eſſentiâ ſeu independentia.

Pars Dialectica.

Eſſentia Dei eſt, quà ens eſt abſolutè primum.

XIII. Quamvis autem, per theorema præcedens, eſſentia Dei, prout eſt in ſe, ſit inperceptibilis; nihilominus tamen, ut ad imbecillitatem mentis noſtræ, quantum fieri poteſt, ſeſe componeret Deus, ne ſcil. nihil omnino, de ea perciperemus: voluit eam, tali nomine deſignare, quod eam commodiſſime referret, quod nim. ſit, *ὁ ὢν exiſtens*, vel *τὸ ὂν*, *ens*, ſcil. quod non ſit ab alio quovis, ſeu, quod ſit *abſolute primum*, ſeu penitus independens, ab alia quavis cauſa priore, h. e. *efficiente*, à qua ſit; *materiali*, ex qua fuerit efformatus; *formali*, per quam ſit, quod eſt, & *finali*, in quem ſit deſtinatus. Hoc Moſi, ipſum interroganti, quod ſit ejus nomen, ſcil. *eſſentiale*, ſignificatum voluit, quando reſpondit אהיה אשר אהיה, *ero qui ero*; vel, *ſum qui ſum*; vel *ero qui ſum*; vel, *ſum qui ero*. Ut ſignificet, ſe illum eſſe, ſeu talem habere eſſentiam, quæ omnibus temporum differentiis, coëxiſtat, prout eſt in æternitate. Unde, pro nomine, ad Iſraëlitas deferendo, ſibi tribuit אהיה, *ero*, ſcil. ſemper *idem* Pſal. CII. 27. 28. אתה הוא, *tu ille* הוּא ubi: וא, ab ה *fuit*, quod Caballiſtis, inter nomina Dei, numeratur. Hinc poſtmodum, ſe Moſi appellat יהוה, additque, hoc eſſe *nomen* SUUM, atque etiam *memoriale* SUUM, adeoque ſibi proprium, ut nulli velit eſſe commune Jeſ. XLII. 8. De quo nomine, ſuo loco plura ex profeſſo. Dictorum ſumma, huc abit: ſignificatum Moſi, Deus voluit; ſe *eſſe*, ſcil. *ἐξόχως*, ſe habere *eſſentiam*, imo ſe ſolum, *eſſe eſſentiam*, ſcil. *univerſalem*, & à ſe, dum omnes creaturæ, particulam tantum eſſentiæ habeant, aliarumque creaturarum eſſentiâ, deſtituantur, & earum ratione, potius non habeant eſſentiam, quam habeant: ſe *talem* habere eſſentiam, a qua, omnis omnium eſſentia, derivetur, pendeat: ſe talem habere eſſentiam, quæ à nemine, & a nullo ſit, ac proinde, ens eſſe *primum*, non in hac tantum, aut illa ſpecie, ſic ut Adamus fuit inter homines; ſed *abſolute* primum.

Probatur Scripturis.

XIV. Idem *παραφραστικῶς*, Johannes indigitat Apoc. I. 8. *Ego ſum α & ω, dicit Dominus* (Jehova) *Deus, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*, & Cap. XVI. 5. Addito etiam Cap. XXI. 6. *principium & finis*, atque inſuper Cap. XXII. 13. *primus & ultimus*. Idem jam ante habebat Jeſaias Cap. XLIV. 6. *ſic dicit Jehova* &c. *Ego primus & ego ultimus, & præter me non eſt Deus.* & Cap. XLI. 4. Conf. Prov. VIII. 22--30. Pſal. XC. 2.

Et rationibus duabus: Prima, ſubordinatio cauſarum primum arguit.

XV. Nec abludunt rationes: *primò* enim, Deum eſſe *ens à ſe*, ens per eſſentiam, & abſolutè primum, ſana Philoſophia, præſupponit potius, quam demonſtrat. Dato enim, quod in omnium oculos incurrit, eſſe rerum quandam ſubordinationem, &, quoad eſſentias, à ſe invicem *dependere*: conceſſo inſuper (quod, ſuppoſito *dari Ens* aliquod; negari ullà ratione, non poteſt) illam dependentiam, non poſſe protendi *in infinitum*; quod ſecus, res nulla poſſet exiſtere, eo quod infinitus ille, cauſarum præcedentium numerus, nunquam completus, exiſtentiam cauſæ proximæ, excluderet, à qua, effectus exiſtentia, dependet: ſtante porro, quod nihil poſſit eſſe *ſui* ipſius *cauſa*; quippe quod, contradictionem apertè involvit, eo quod dicat, idem ſimul exiſtere (quatenus nim. *producit*) & non exiſtere, (quatenus producitur) admiſſo denique, quod creaturæ, *per circulum*, ſibi invicem, non potuerint eſſe, ſuæ exiſtentiæ cauſæ: propterea quod & hic *circulus*, eam quam modo notavimus, contradictionem connotet: non poteſt non-remanere, eſſe aliquod *ens à ſe*, per eſſentiam, *abſolutè primum*, quod omnia produxerit, ſe nequaquam: illud porro Ens, Deum eſſe præſupponimus *ἀπὸ τῦ κοινῦ*.

Secundo, quia in hac primitata omnia Dei attributa fundantur.

XVI. Tum *ſecundò*, hoc ipſum eſſe, quod per *eſſentiam* Dei, quam commodiſſimè cogitare queamus; inde patere poſſit: quod ſit, ex *unâ parte* receptum, id *eſſentiam* rei, commodiſſimè appellari, in quo, omnia ejus attributa fundantur, & à quo, ſuum quaſi ortum capiunt; ex *alterâ* parte: omnia Dei attributa, in hac *aſeitate*, independentiâ, & primitate, fundari; quod ſic, per inductionem patere poſſit: 1. *Unitas*, quod enim eſt ens *abſolutè* primum, non poteſt non eſſe *unum*: ſin plura talia concipiantur, neutrum erit *abſolutè* primum, quoniam non præcedit aliud. 2. *Immutabilitas*; ſi enim mutaretur, mutaretur ab alio, atque id eatenus, procul dubio, prius foret *abſolutè* primo, quod contradictorium. 3. *Infinitas*, quod enim finitur, ab *alio* finitur, nihil enim ſeipſum finit, ſuamque perfectionem limitat, & illud *aliud*, certè *prius* foret, abſolutè primò. 4. *Simplicitas*, quod enim componitur, ab *alio* pariliter componitur, ſe priore. 5. *Vita*, cum enim vita, nil in conceptu ſuo, involvat imperfectionis; non poteſt non com-

competere ei, quod *ſimpliciter* eſt à ſe, & cui proinde, ab alio non poteſt negari, hæc perfectio. Eâdem conſequentiâ 6. *Intellectus*, quod ὁμολογουμένως, intelligere perfectius ſit, quam non intelligere. Atque etiam 7. *Voluntas*, eo quod operari ἐκ προαιρέσεως, omnibus fatentibus, perfectius ſit, quam agere per *naturam*. Pariter 8. *Omnipotentia*, qui enim ſe priorem non recipit, ejus quoque potentia reſtringi ac limitari nequit. Similia 9. facili negotio demonſtraveris, de virtutibus intellectus ac voluntatis, *ſapientiâ*, *bonitate*, *gratiâ*, *ſanctitate* aliiſque: quæ, cum citra omne dubium, abſolutam ſonent perfectionem, ab ente abſolutè primo, ſecludi nequeunt; quod, ſi ſecluderentur, ab alio ſecluderentur, quod abſolutè primo prius fieret.

XVII. Jam, quo mentem theorematis, dexterius aſſequamur, obſervandum: 1. *Eſſentiæ* voce, non aliud nos velle, quam quod Scriptura per θειότητα Col. II. 14. per θειότητα Rom. I. 20. per φύσει Gal. IV. 8. per μορφῇ Θεοῦ Phil. II. 6. deſignat. Ut *Eſſentiæ* vocem, non profanè de Deo uſurpemus, prout Trinitatis nonnulli adverſarii, ejus odio, calumniantur. 2. Per Eſſentiam Deum eſſe, non ὢν ſimpliciter; ſed ὁ ὢν, ἐξοχῶς. Scil. non *nominaliter* tantum, quomodo, id quoque *ens* dicitur, quod non exiſtit; ſed *participialiter* quoque, ut intelligatur ens actu *exiſtens*. Eâ tamen lege, ut non in *concreto* capiatur, ut compoſitum quid, ex eſſentiâ & exſtentiâ; ſed in *abſtracto*, ut *exiſtentia* idem ſit, quod *eſſentia*. Et hinc, Deum dicimus, eſſe *Ens per eſſentiam*; ſeu, quod idem eſt, *exiſtentiam* eſſe de *eſſentia* ipſius: cum non poſſimus cogitare, eſſentiam perfectiſſimam, quæ non exiſtat. Et 3. per ens *tale* non volumus, niſi quod ſit *Ens à ſe*, non utique *poſitive*, quaſi Deus, ſui ſuæve eſſentiæ, ſit *cauſa* producens: cum hoc, apertiſſimam involvat contradictionem, ut diximus, & dicemus; ſed *negative* tantum, quatenus non eſt productus ab alio. Atque hinc 4. addimus, eum eſſe *Ens primum*, per eſſentiam; non utique in *ſuo* tantum *genere*, quo ſenſu, in omnibus ſpeciebus, eſt aliquod primum, ut v. g. Adamus in ſpecie hominis; ſed *abſolute* in *omni*. Et ita quidem, ut non *hoc* modo excludat, quod ſe *prius* fuerit; ſed etiam quod *ſimul*. Primum, ſed abſque *principio*; prout ultimum abſque *fine*: ſcil. Ens omnimodè æternum: primum *comparative* quidem, aut *ſuperlative* potius; in ordine ad creaturas quaſvis. Nec prioritate *naturæ* tantum, quo ſenſu, quæ *tempore* ſimul ſunt, ſibi invicem, priora & poſteriora eſſe poſſint, ut v. g. Sol & radii ſolares; ſed *temporis*, ſuo tamen modo, ita ut Deo nihil coexiſtiterit ab æterno: verbo dicam, primitate, quæ non duntaxat *præ-exiſtens*; ſed & *coexiſtens* excludat: eo quod, non tantum *infinitas* in genere, ſed & *æternitas*, ſit inter attributa Dei incommunicabilia. Et hoc demum ſenſu 4. dicitur *ſimpliciter* à ſe, ut ſit ἀναίτιος, *omni modo* expers omnis omninò cauſæ; *efficientis*, quæ produxerit; *materialis*, ex quâ conſtet; *formalis*, per quam ſit quod eſt; & *finalis*, propter quam ſit & exiſtat, ſicut jam ante monuimus. Proinde, per eſſentiam, Deus omni modo *independens* eſt, tam quoad *exiſtentiam*; quam quoad *operationes*. Et ſi quid 5. præter hæc, de eſſentia Dei velis diſtinctius, poſſis dicere, eſſe *ſpiritum à ſeipſo viventem*. Eo quod, ut cum Ameſio dicam, *conceptus Dei, formaliter quidditativus, debeat eſſe, quaſi ultima ratio, complens naturam ejus, quaſi in perfectiſſima ſpecie entis: nullum autem perfectiorem conceptum habeamus, quam ſpiritus ſeipſo viventis.* Ameſ. Medul. lib. I. c. 4. §. 33. Verum hæc diſtinctius recurrent, ſuo loco.

Pars Elenchtica.

Quæritur.

XVIII. Quæritur *primo*, an eſſentiæ vocem, de Deo, ſatis accurate, uſurpemus? Remonſtrantes Apologiſtæ, clam Sociniζοντες, quo, per cuniculos, Trinitatis Myſterium, ſubruant, qua, una *eſſentia* in Deo ſtatuitur, & tres perſonæ: eſſentiæ vocem, non ſatis accurate, Deo tribui, volunt. Reformati, propriiſſime, imo κατ' ἐξοχὴν, præ omnibus aliis, eam Deo competere, docent. Eo quod: 1. Exſerte Deo tribuatur תושיה, quod *eſſentiam* notat, à יש, *eſt* Prov. VIII. 14. Quod 2. vocis ſynonyma, in Scripturis, de Deo uſurpentur; θειότης *divinitas* Rom. I. 20. θεότης *deitas* Col. II. 9. θεία φύσις, *divina natura* Gal. IV. 8. Quod 3. ſeipſum appellet אהיה, item יהוה, quæ non poſſunt non, inferre *eſſentiam*, & ὁ ὢν Apoc. I. 4. 8. Tandem 4. Si Deo, proprie & accurate, non competit eſſentia; non *eſt* quoque: quod ad Atheiſmum vergit. Addam 5. Si eſſentia, proprie Deo non competit; dici etiam recte non poteſt, quod Deus ſit unus eſſentiâ, trinus perſonis. His poſitis, non jam ſuſtinebunt, in contrarium cauſari, quod vox non exſtet in Scriptura. Et ſi etiam vox non exſtaret ibidem, & res interea; quid tum? Si dicant, Deum eſſe ὑπερούσιον; dabimus equidem, in ordine ad creaturas, quarum eſſentiam, ſuâ infinitum excedat: ſed hoc, non adimit ipſi eſſentiam: quin confirmat potius, unde, nec inepte, οὐσίαν ὑπερούσιον, appellant plurimi.

1. An eſſentiæ vocem, ſatis accurate, de Deo, uſurpemus?

XIX. Quæritur *ſecundo*, an eſſentia divina, conſiſtat in mera cogitatione? Carteſius cum ſuis, cum duplex tantum, ſubſtantiæ genus numeraret, cui univerſam ſuam Philoſophiam, ſuperſtrueret, cogitationem & extenſionem, quia eſſentiam divinam, ad *extenſionem* referre, non poterat; cogitationem eſſe ſtatuebat. Reformati, quamvis cogitationem, imo cogitationes, apud Deum, lubentes admittant, atque etiam, eas cum eſſentia divi-

2. An eſſentia Dei, conſiſtat, in ſola cogitatione?

divina, plane coincidere, largiantur; cum, per omnimodam Dei ſimplicitatem, ab eſſentia divina diverſum, nihil agnoſcant; negant nihilominus, eſſentiam divinam, eſſe meram cogitationem. Adeoque, cogitationem Dei, conſiderari debere, ajunt, ſub duplici ſenſu, nim. *identico* & *formali*, ut Scholaſtici, ſignificanter loquuntur: ſub ſenſu *identico*, omnia divina, ſtatuunt eſſe, ipſiſſimam eſſentiam divinam, ſic v. g. & reprobationem, eſſe ipſam Dei eſſentiam; aſt in ſenſu *formali*, quo eſſentia illa, conſtruitur cum noſtris conceptibus, cogitationem eſſe aliquid diverſum, ab eſſentia Dei, quemadmodum & reprobatio eſt. Ac proinde, ſicut dici nequit, reprobationem eſſe eſſentiam Dei, aut, eſſentiam Dei, eſſe reprobationem; ita dici non debere, eſſentiam Dei, eſſe cogitationem, quin potius, cogitationem eſſe actionem quandam eſſentiæ divinæ. Rationes Reformatorum ſunt: 1. Quod Deus, qui ſuam eſſentiam, optime novit, nec in textu noſtro, ubi, ex profeſſo, nominibus eſſentialibus, ſeipſum Moſi & Iſraelitis repræſentare intendit; nec ullibi, in toto Inſtrumento S. ſeipſum appellat *cogitationem*, aut in cogitatione, ſuam eſſentiam conſiſtere pronunciet. Quinimo 2. *cogitationes* plures, ſibi paſſim tribuat, eoque, cogitationes ſuas, à ſua eſſentia, ſatis ſuperque diſtinguat Jeſ. LV. 5. Pſal. XCII. 6. & CXXXIX. 17. Jer. LI. 11. 12. 29. Mich. IV. 12. & alibi. Scil. diſtinguens, ſe *agentem*, à ſua actione, ad hoc, ut intelligamus; quamquam ex parte ſui, agens & actio, *cogitans* & *cogitatio*, unum plane ſint idemque: attamen, ſe ſuamque eſſentiam, id nequaquam eſſe, quod nos intelligimus, quando concipimus, *ſolum cogitare.* Atque etiam 3. hac ratione, conceptum de eſſentiâ divina, habere poſſemus, *abſolute poſitivum*, cum *cogitatio* talem nobis præſtet conceptum: id quod, theoremate præcedenti, ex profeſſo rejecimus. Addam 4. quod hoc pacto, Dei & creaturarum eſſentia, *eadem* foret, quatenus eſſentia Dei, & Angelorum, ac animarum rationalium, in hoc congruerent, quod tam hæc, quam illa, non ſint *niſi cogitatio.* Quod hactenus perquam crudum fuit, reformatis auribus.

Objectio prima.

XX. *Πρῶτον ψεῦδος*, inauditæ ad Carteſium uſque, novitatis, eſt, quod Carteſius, in hyperbolicâ ſuâ *dubitatione*, ſeu hærens, ſeu ex eâ emergens deprehenderit: (1) ſe cogitare & extenſum eſſe; hinc (2) porro confecerit, animam ſuam in *cogitatione* conſiſtere, & ſolâ quidem; corpus autem, in ſolâ *extenſione*; nec hoc tantum; ſed (3) omnes etiam ſubſtantias; aut *cogitationem* eſſe, aut *extenſionem*, atque adeo (4) cum Deus non ſit extenſio; aliud illum eſſe non poſſe, quam *cogitationem.* Hæc. ſcil. ſunt tantæ molis fulcra; ſed perquam arenoſa profecto. Ut enim primam hypotheſin, hominem ſcil. cogitare & extenſum eſſe, ambabus ulnis recipimus; ſic nullâ ratione hinc conficitur, illam in *cogitatione* conſiſtere, & *ſola* quidem; hoc verò in *ſola extenſione*: ſicut nullo modo ſequitur; homo eſt riſibilis, aut ridet, ergo conſiſtit in riſione aut riſibilitate. Et ſi hoc etiam ſequeretur, nullis tamen fidiculis, hinc extorqueres, *omnem ſubſtantiam*; aut cogitationem eſſe, aut extenſionem: & hinc, omnium minimè ſequitur, magnum poſtulatum, quod *Deus*, cum non ſit extenſio, præciſè ſit *cogitatio*, quinimo, in *ſolâ* conſiſtat cogitatione, omnis eſſentia.

Objectio ſecunda.

XXI. Præcipuum, quod his obſtare poſſit, eſt, cum Deus ſit ſimpliciſſimus actus; quod proinde, *cogitatio* non poſſit non idem eſſe, cum *eſſentiâ*: verum hinc non magis conficitur, eſſentiam Dei conſiſtere in *ſola cogitatione*, quam conſiſtere in *ſola reprobatione*: cum reprobatio perinde idem ſit cum eſſentiâ; ac cogitatio idem eſt cum eadem. Licet igitur, idem ſit in *ſenſu identico*, per quem, omnia unum ſunt idemque in Deo; non tamen unum ſunt, in *ſenſu formali*, per quem, attributa divina, à nobis concipiuntur ut diverſa; tam ab eſſentiâ, quam inter ſe. Quo igitur ſenſu, v. g. reprobatio, differt ab eſſentiâ divina; eo, cogitatio quoque, differt ab eadem. Plura hujus generis, ſi aveas lector, conferre poteris, *Gangrænam* noſtram *Carteſianam* Sect. 2. Cap. VI.

3. An Deus, ſit à ſe, poſitive?

XXII. Quæritur *tertio*, an Deus, ſit a ſe poſitive? Carteſius cum ſuis, quia de Deo, & divinis, non fert conceptus *negativos*; non contentus eſt, pronunciare, Deum eſſe à ſe, *negative*, quatenus non ſit ab alio quovis; ſtatuit. Dum inſuper à ſe eſſe, quam *maximè poſitivè*: quatenus, per immenſam & incomprehenſibilem potentiam, perfectiſſimâ quadam *cauſatione*, ab æterno ſibi ipſi cauſa ſit, eo quod *voluerit* eſſe, & id eſſe quod eſt, quippe in quo, ſingularis conſiſtat ejus perfectio. Quâ quidem *Aſeitate* (1) *omnimoda* Dei aſeitas, ſic ſatis infringitur. Hac enim ratione, primo, ut diverſa in Deo concipienda erunt; immenſa *potentia* & omniſufficientia, velut *cauſa*: æterna *volitio*, velut perfectiſſima *cauſatio*: *eſſentia*, exiſtentia, ac proprietates, velut *cauſatum*: tum porro, de immenſa illâ *potentia*, quæ, perfectiſſima cauſatione, Dei cauſa ſit, & omnium ejus perfectionum, alterutrum ſtatuendum erit: eam, aut *non* eſſe *poſitivè* à ſe, adeoque, egregia iſthac deſtitui perfectione, quod non dicent; aut eſſe *poſitivè* à ſe; tum quæſo dicant: quænam eſt *cauſa*, per quam, immenſa iſta *potentia*, Dei, & omnium perfectionum divinarum, origo, eſt *à ſe poſitivè*, ſeu, cujus perfectionis ope, potentia iſta à ſe eſt? Si non poſſint, prout non poterunt, ſtatuendum certè, immenſam illam potentiam, eſſe à ſe *negativè* tantum, proinde deſtitui, *aſeitate poſitiva*, atque adeo, hactenus infringi, *omnimodam* Dei aſeitatem. His non addam (2) quod cauſam eſſe ſui ipſius, apertiſſimam involvat contradi-

traditionem, ut ſupra §. xv. docuimus. Nec (3) quod, ſi immenſa Dei potentia, concipiatur ut *cauſa* Dei, h. e. eſſentiæ & perfectionum divinarum; hac ratione, potentia Dei, concipienda ſit ut *prior* (ſi non tempore, naturâ ſaltem) eſſentiâ: cum omnis cauſa, naturâ prior ſit ſuo effectu. Nec (4) addam: ſi *aſeitas* (quod agnoſcunt, *οἱ ἐξ ἐναντίας*) ſit *ſumma* ac præcipua Dei *perfectio*, propterea primo loco collocanda, quod ab eâ reliquæ perfectiones ſcaturiant; quomodo ejus cauſa aliqua ſtatui poteſt? Nec denique (5) quod, ſi Deus propterea ſit à ſe *poſitivè*, ſeu cauſa ſui; quia ab æterno *voluerit* eſſe, & talis eſſe; tum, nunquid *voluntas* Dei, cauſa erit Dei, eſſentiæ, exiſtentiæ, perfectionumque divinarum? Nunquid igitur, & de Creatore uſurpare poſſemus, quod de creaturis Johannes habet, per *voluntatem tuam ſunt*. Apoc. IV. 11.? Sed quænam tandem, ipſius *voluntatis* cauſa erit, per quam *poſitivè* ſit à ſe?

Objectiones tres. XXIII. Si dicant. 1. Eſſe nihilominus aſeitatem, *perfectionem* quandam Dei, quin *primariam*; quæ proinde, non poſſit conſiſtere, in purè *negativo*; Reſpondebo (a) & attributa Dei *negativa*, in conceptu ſuo materiali, involvere, præter imperfectionis *negationem*, perfectionis ſummæ *affirmationem*. Sic v. g. immutabilitas, infinitas: prorſus eodem modo, Aſeitas, *ἄρχειαν*, *παντάρκειαν*, & *αὐτάρκειαν*, pro perfectione maximè *poſitiva*, involvit; licet Deus, per eam, *poſitive* non ſit *à ſe*. Quin (b) cauſam ſui habere, nequaquam dicit perfectionem; ſed *imperfectionem* potius. Si dicant 2. Patri tribui quod habeat *vitam in ſeipſo* Joh. v. 26. proclivis eſt reſponſio: (a) non dicit, eum vitam habere *à ſeipſo*, quod eſt *κρινόμενον* noſtrum; ſed in *ſeipſo*, quod toto cœlo differt. Nec (b) dicit, Deum vitam habere à ſeipſo, *poſitivè*; ſed ſimpliciter. Nec. (c) dicit, Deum *eſſe* ſuum habere à ſeipſo, quod eſt in quæſtione; ſed *vitam*, quatenus ſcil. in ſenſu *formali*, diverſa eſt ab eſſentiâ. Si dicant 3. Deum tamen, ab æterno *voluiſſe* eſſe, & id eſſe quod eſt: dicam contrà; hinc nequaquam ſequi, volitionem Dei, *principium* eſſe, aut *cauſam* ſuæ eſſentiæ, exiſtentiæ & attributorum: cum Deus ſit, & talis etiam, per *naturam*, non autem per *voluntatem*, quatenus illa, in ſenſu *formali*, diſtincta concipitur à voluntate, licet *concomitanter*, quatenus non eſt coactè, dici poſſit eſſe *voluntariè*.

Pars practica.

Uſus primus conſolatorius. Ubi. 1. Mala quibus medetur. XXV. Jam, uſus obſervationis de eſſentiâ Dei, eſſe poſſit: *primo conſolationis*, in quibuſvis adverſis. Cum enim, ſi non omnis, pleraque ſaltem, triſtitia & animi anguſtia, inde oriatur; quod NON SIT nobis, quod ESSE vellemus, juxta illud Jeremiæ: *Rachel plorat filios ſuos, eo quod non ſint* Matth. II. 18. Unde tandem, efficacius ſolamen, ac remedium ſuppetere poſſit, quam ab eo, qui per eſſentiam & *ἐξόχως* EST? Quod ſi igitur: 1. *Non ſint* nobis bona *fortunæ*, (a) *non ſint*, ſeu perierint, *propinqui* Chariſſimi, ut Jobo Job. I. 19. Racheli Matth. II. 18. Naomi Ruth. I. 3. 5. (b) *non ſint opes*, trahendæ vitæ neceſſariæ, ut Lazaro Luc. XVI. 20. 21. (c) *non ſint honores*: qui vitam honeſtent: ſi ſimus *περικαθάρματα τοῦ κόσμου* I. Cor. IV. 13. Si 2. *non ſint* nobis bona *corporis*: ſi (a) *non ſit valetudo*, ſi *nil ſani, à vertice ad talos* Jeſ. I. 6. & LIII. 3. *ſi corpus & anima contabeſcat* Pſal. LXXIII. 26. Exemplo Jobi, Lazari; &c. ſi (b) *non ſit* pax, quies 2. Cor. VI. 4. 5. ſi immineant hoſtes, perſecutores, exactores, ut Iſraëlitis Exod. I. 14. & III. 7. Si 3. *non ſint* nobis, bona *animi*: ſi A. *non ſit* nobis v. g. fides, ſpes, charitas Marc. IX. 23. ſi B. *non ſit* ſapientia neceſſaria Jacob. I. 5. ſi C. *non ſit* nobis, *lux* ſpiritualis, ut in *tenebris ambulemus* deſertionum ſpiritualium Jeſ. 50. 10. Pſal. LXXVII. 3. 8. 9. 10. *ſi* D. *non ſit* nobis, quidvis quod vellemus *eſſe*, & de quo angimur, quod *non ſit* nobis: tum quid efficacius erigere poſſit? quam cogitare: *primò* Deum ESSE per eſſentiam, quo argumento, Deus Iſraëlitas in textu erigit; & Aſaph ſeipſum, Pſ. LXXIII. 25. 26. *ſi corpus & anima contabeſcat*, Tu Es &c. *ſecundò*, Deum eſſe eminenter *omne ens*. Eſſe (a) *omniſcium*, qui perfectiſſimè norit, quid ſuis *non ſit*, ſeu quid deſit Apoc. II. 2. Eſſe (b) *omnipotentem*, in cujus manu, ſit *robur* & *potentia* 2. Paral XX. 6. ut poſſit ſuccurrere, *ſi velit* Matth. VIII. 2. Eſſe (c) ſummè *bonum*, gratioſum, miſericordem Exod. XXXIV. 6. qui *velit* etiam Matth. VIII. 3. imo *non velit* ſuos deſerere Heb. XIII. 5. Quin eſſe (d) *omniſufficientiſſimum* Gen. XVII. 1. *Solem & clypeum* Pſal. LXXXIV. 12. *Tertiò* Deum ESSE, non *ſibi* tantum; ſed & *nobis* quoque: nec *eſſentiam* tantum *ἐξόχως*; ſed *Eſſentiatorem* inſuper (ut barbare dicam) quippe in *quo vivimus movemur & SUMUS* Act. XVII. 25. 28. *à quo* ſumus, *quicquid* ſumus 1. Cor. XV. 10. & *eſſe* poſſumus, quicquid debemus, aut deſideramus: quippe qui nobis EST, *omnia in omnibus* 1. Cor. XV. 28. & in quo poſſimus *eſſe conſummati* Coll. II. 10. *Quartò*, eum per eſſentiam, eſſe *ens à ſe*, prorſus *independens*, cujus auxilium, non ſuſpendatur ab ullis creaturis, ſeu nolint; aut ab ullis inſtrumentis 1. Sam. XIV. 7. Denique *quintò*, eum per eſſentiam, eſſe ens *abſolutè primum*, qui proinde, ſi quid hactenus nobis non *fuerit*, poſſit *eſſe* impoſterum: quod Iſraëlitis promittit; *Ero* vobis *quod ſum*. A quibus argumentis, nobis non poteſt non ſuppetere, omnis *conſolatio*, in omnibus miſeriis, ſi modo hoc unum nos agamus, ut fœdus cum eo contrahamus Gen. XVII. 1. 2. per quod fiat *noſter Deus* Jer. XXXI. 33.

2. Argumenta conſolationis.

33. Ut & *nobis* Moſes poſſit denunciare, quod Iſraëlitis in textu denunciat: *Deus patrum veſtrorum, &c* imo & *veſter*.

Secundus uſus reprehenſorius Ubi notantur: 1. Reprehendendi.

XXV. *Secundus* uſus, eſſe poſſit *reprehenſorius*, eorum omnium, qui: 1. apertè *eſſentiam* & exiſtentiam, Deo abrogatam vellent Pſal. XIV. 1. & X. 4. Qui 2. ſaltem *interpretative*, ita dicam, eſſentiæ divinæ aſeitatem & independentiam, infringunt: quando gratiam Dei, in negotio prædeſtinationis, ſuſpendunt à libero hominis arbitrio, à fide & infidelitate, aut etiam a bonis prævifis, eoque, ab una parte, Deum omnimoda ſua independentiâ exuunt; ab alterâ parte homini, ejuſque arbitrio, independentiam commodant, cœlum terræ permiſcentes. Quin 3. qui *practice* ſaltem, independentiam Dei vellicant, quando ejus auxilium, a mediis ſuſpendunt: ſeu per totalem *deſperationem* 2. Reg. VII. 2. ſeu per qualemcunque *diffidentiam*. Num. XI. 21. 23. Joh. XI. 21. & IV. 49. Qui 4. Deum limitant Pſal. LXXVIII. 41. ipſi juvandi tempus, modum, ordinem & media, quaſi præſcribentes. Ibid. verſ. 18. 19. Joh. IV. 49. Qui 5. Deo, per inobedientiam, dominii ſui independentiam q. diſputant, eoque, ad independentiam, ipſi enituntur, exemplo Pharaonis Exod. V. 1. & impiorum Job. XXI. 14. Qui 6. in conſiliis, decretis, operationibus Dei non acquieſcunt Rom. IX. 20. Matth. XX. 12.–16. Conf. Jer. XVIII. 6.

2. Argumenta reprehenſoria.

Jam omnes illi, (α) diverſis licet modis gradibuſque, ipſam Dei eſſentiam convellunt; quippe quæ in *aſeitate*, & omnimoda independentia conſiſtit, adeoque Athei ſunt, aut ſaltem, de atheiſmo, participant. Tum (β) ille Deus, quem nollent *eſſe*, aut non *talem* eſſe: *erit* nihilominus, ringantur, & talis, qualem nollent. *Erit* ipſis ſeverus Judex, *erit* ignis conſumens, *erit* leo, urſus cui catuli ablati. Et (γ) talis omnino erit ipſis, qualem paſſim comminatur apud Prophetas Jer. XVI. 21. collat. cum Cap. II. 19. Imo qualem quoque (δ) expertus quondam eſt, Pharao atheus Exod. V. 2. collat. cum Cap. XIV. 28. & experientur procul dubio, omnes homogenei: ſeu hic, ſeu poſthac, ſeu utrobique.

Tertius uſus paræneticus quintuplex 1. Ad glorificationem Dei.

XXVI. *Tertius* uſus, eſſe poſſit *pareneticus*, ad *ſtudium* eſſentiæ & independentiæ divinæ: *tum cognoſcendæ*; horſum enim ſeipſum Deus Moſi revelat, & Iſraelitis deſcribendum, atque etiam alibi, locis ſupra §. XIV. deſignatis: *tum uſurpandæ*: 1. ad *glorificationem* Dei, juxta mandatum ejus Jeſ. XLII. 8. atque etiam Dei exemplum, quando huc paſſim ſeſe deſcribit, quod non modo ſit *Jehova*, *ſum*; ſed &, *qui ſit*, *qui erat*, *qui futurus ſit*: τὸ Α καὶ τὸ Ω. *Primus & ultimus*. Loca expreſſimus §. XIV. Nim. ut inde gloriam ejus, tanquam qui EST, qui ſupra omnes, & omnia EST, ſcil. *Ens* ἐξόχως, quin talis, *ſolus ſit*, agnoſceremus ac celebraremus.

2. Humiliationem noſtri.

2. ad *humiliationem* noſtrî, eo quod eſſentia divina, Deo utique propria, in eo conſiſtat, quod SIT. Proinde, nos quaſi *non eſſe*, adeoque *nihil* eſſe Pſal. XXXIX. 6. 12. *Profecto univerſa vanitas omnis homo.* Item Jeſ. XL. 17. *Omnes gentes tanquam nihilum, coram* (vel præ) *eo, minus quam nihilum, & inane reputantur præ ipſo*, ſcil. *ſtilla ſitulæ & pulvis tenuis ſtateræ.* Ibid. vſ. 15. *pulvis & cinis* Gen. XVIII. 17. Proinde his ἀναλόγως, nos ipſos coram eo, quaſi *annihilemus*, ἐξουθενοῦντες, ut ſignificanter Græci dicunt. *Nihil ſimus* in mundo. 1. Cor. I. 28. Conf. cap. III. 7. Sic demum, Deus nobis *erit*, *omnia in omnibus*. Ibid. cap. XV. 28. Sic *gratia Dei*, *erimus quod ſumus*. Ibid. vſ. 10.

3. Abnegationem noſtri.

Hinc 3. ad *abnegationem* noſtri, noſtræ voluntatis, virium actionumque; exemplo Servatoris Matth. XXVI 39. *Non mea, ſed tua voluntas fiat*: monente Jacobo Cap. IV. 13. 15. quin &, ex voto precationis quotidianæ Matth. VI. 10. ſemper memores, eum *ſolum* eſſe independentem, atque etiam, primum omnium Motorem.

4. Fiduciam in Deo.

4. Ad *fiduciam* noſtram, in eo ſolo *collocandam* Jer. XVII. 5. 7. quippe qui, cum ſit ὁ Ὤν, ens per eſſentiam, poſſit pro lubitu, *vocare quæ* NON SINT, ut SINT Rom. IV. 17. ex ipſis *tenebris*, *lucem* 2. Cor. IV. 6. In quo perquam juvabit adjungere, eum ESSE *Ens* (a) *vivens*, & vivificans, *in quo vivamus* Act. XVII. 28. (b) *intelligens*, qui nôrit noſtras neceſſitates Apoc. II. 2. (c) *volens*, qui velit, nos non deſerere Heb. XIII. 5. (d) *miſericors*, gratioſum, quod per naturam, propendeat ad ſuccurrendum miſeris Exod. XXXIV. 6. (e) *omnipotens*, quod poſſit inſuper, *ſupra omne, quod cogitamus* ac deſideramus Eph. III. 20. (f) *immutabile* in amore, in promiſſis; ſemper idem, quod erit, id quod eſt. (g) *à ſe*, independens, ſecurum ab omni obſtaculo.

5. Receptionem Emiſſariorum Dei.

Denique 5. Ad *recipiendum verbum* Dei, ejuſque Miniſtros. Horſum Moſes, in textu, iſtis credentialibus inſtruitur: *abi ad Iſraëlitas, dic* SUM, *miſit me ad vos.* Huc receptum ſpectat propheticum: כה אמר item: דבר יה.

Motiva.

Hæc demum, & ſimili ratione, ni ſtudeamus Deum cognoſcere, in *eſſentiâ* ſua: 1. quicquid ore fuerimus profeſſi, reapſe abnegaverimus Tit. I. 16. ſic ſatis ad modum Atheorum Pſ. XIV. 1. Quin 2. omnis noſtra, de eſſentia divina cognitio, quantacunque, & quam etiam, in ſpeciem, efficax ſit; caſſa erit & inutilis nobis, quippe cui, nunquam dilectiva reſpondebit Dei cognitio Matth. VII. 23. Imo 3. non caſſa modo; ſed noxia inſuper, cum Deus inflictis ſuppliciis, certo certius experiri nos faciet, ſe reverà ESSE; non *remuneratorem*; ſed *exactorem*: ut patet in Pharaone aliiſque. Quinque iſta officia, quæ brevitatis ſtudio, in unum compegimus uſum paræneticum: ſingulatim, pro re natâ, velut, totidem uſus, enarrari, ſuiſque motivis ac mediis inſtrui poſſunt.

CAP.

CAPUT QUARTUM.

DE NOMINIBUS DEI.

EXOD. III. 15.

Dominus Deus Patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac Deus Jacob miſit me ad vos. Hoc eſt nomen meum in ſeculum, & hoc memoriale meum, in generationem, & generationem.

Tranſitio ab eſſentiâ ad nomina Dei. I. E duobus adminiculis, nominibus ſcil. & attributis, quibus *eſſentia* Dei, ſuperiori capite utcunque adumbrata, nobis innoteſcit, primum de *nominibus*, hoc capite ſuſcipimus, præeunte ipſo Deo, quando, ſeipſum Iſraëlitis, per legatum ſuum, manifeſtaturus, nominibus utitur: אלהים, יהוה, אהיה ipſiſque ſubjicit: *hoc eſt nomen meum, in ſeculum, hoc memoriale meum*, quo nim. Ipſis innoteſcam.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & exponitur. II. *Verbis textus, & ſibi legas, & leganti, & legationi, auctoritatem conciliaturus Deus*, q. *pro inſtrumento Legationis*, credentialia vocant alias; *nominum ac titulorum ſuorum* elogium, *velut in manus tradit, coram Iſraëlitis deponendum: in quo duo occurrunt:*

1. Inſtructio, *qua, ut magis valeat, apud Iſraëlitas, tum legantis, tum legati, tum legationis, fides & auctoritas, Deus legans, ſeipſum depingit.*
   1. Nominibus *tribus:*
      A. eſſentiali יהוה, Dominus, *utpote qui, ut* a ſe eſt, *adeoque perfectiſſimus; fidelis eſt, falli & fallere neſcius, conſtans eſt & omnipotens, qui, & facere poſſit promiſſiones; & præſtare promiſſa. De quo plura in progreſſu.*
      B. Perſonali, אלהים, Deus, *tribus perſonis ſubſiſtens, quarum quæque Deus eſt, adeoque tribus teſtibus, immotus, fidelis, ne ſcil. habeant omnino, quod de legationis fide, hæſitent, deſcribit. De quo itidem, in progreſſu, plenius.*
      C. Fœderali, Deus Patrum veſtrorum, *adeoque & veſter. Scil. ex fœdere gratiæ, quo ſeipſum, quantus quantus eſt, & ipſis & vobis, addixit: ero Deus tuus, & ſeminis tui. Nominatim*
         α. Deus Abrahami, *Patriarcharum nominatiſſimi. De quo fœdere, videre eſt* Gen. XVII. 7. 8.
         β. Deus Iſaaci, Gen. XLVI. & XXXII. 9.
         γ. Deus Jacobi, Exod. III. 6. *Qui proinde Deus, fœdus ſuum, ut fefellit nunquam; ſic nec fallet impoſterum.*
   2. Legatione, miſit me ad vos. *Hic proſtat.*
      א. Legatio, miſit, *h. e. ſua auctoritate inſtruxit me.*
      ב. Legatus, me, *quem noſtis Iſraëlitam, eoque fratrem veſtrum eſſe, in aula Regis veſtri, educatum, & propter vos, quod Ægyptium, in futuræ liberationis προγυμνασμα, ſuſtuli e medio, in exilium miſſus ſum.*
      ג. *Legationis* objectum, ad vos, *qui tantopere impræſens urgemini, a Rege veſtro Pharaone, & ex anguſtia ſervitutis veſtræ, ſuſpiratis ad Deum veſtrum.*
2. Commendatio *nominis, potiſſimum* eſſentialis. *Quæ concludit,*
   1. Proprietatem *nominis.* Hoc eſt nomen MEUM, in ſecula. *Nomen ſcil.* eſſentiale *illud, quo nominabor, agnoſcar, ac diſcernar, ab aliis quibuſvis: nomen* meum, *ſcil. proprium, peculiare & quibuſvis incommunicabile* Jeſ. XLII. 8. *Idque* in ſecula, *per omnes generationes, uſque ad mundi exitum, imo in omnem æternitatem.* לעלם, עלם *Magiſtris redditur*, ad occultandum. *Quod ejus nominis pronuntiationem, prohibitam cenſeant, & proinde occultandam.*

 2. Uſum,

immutabilis eſt. Ut loquitur Druſius, *Tetragram.* cap. XXIV. Quia item, q. ſolus eſt; ſolus *omnem* eſſentiam habet, dum alia quævis, *aliquam* tantum habent eſſentiæ particulam, eoque, potius non ſunt, quam ſunt, atque etiam tantum per *momentum*, ſeu momentorum fluxum, in quo, præterita non amplius ſunt, futura necdum ſunt, & quod reſtat, non eſt, niſi momentum; quando Deus, ſeu æternitas Dei, eſt interminabilis vitæ, tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Ut loquitur Boëtius. Unde, in tribus ejus ſyllabis, omnes temporum periodos, præteritum, præſens & futurum, nonnulli obſervant, ita ut י Je, *futurum*, ה *ho*, *præſens*, & וה vah, *præteritum*, deſignet. Vel, ut alii: ה, *præteriti*, ו, *præſentis*, י, *futuri*. Sic Zanchius de *divin. attribut.* lib. I. cap. 13. Fuller. *Miſcel.* 5. lib. II. cap. 6. Id quod Servator etiam, videtur dicere voluiſſe Apoc. I. 8. ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος. LXX. Interpretes, plerumque per κύριος, quod idem ſit, cum אדני, ipſeque *Dominus* omnium, utpote à ſe, & a quo omnia pendent: rariſſime per Θεὸς, referunt. Galli, in ſuis Bibliis, perpetuo reddunt per *l'Eternel*, *æternum illum*. Videtur ejus vocis, nonnihil defluxiſſe ad Gentiles, quando, ſupremum inter Deos ſuos, *Jovem* appellarunt. Volunt, illud eſſe ἄῤῥητον, ἀνεκφώνητον, ἄφραστον, ſeu, quod non poſſit pronunciari *de facto*; ſeu quod non debeat, de jure. Unde inter legendum, ſemper ei ſubſtituunt, vel *Adonai*, vel *Elohim*, ſeu quod Græcis elementis, non poſſit depingi, eo quod nota aſpirationis in medio vocis, deſtituantur Græci. Uſurpatur nonnunquam οὐσιωδῶς, pro tota eſſentia, quatenus ſingulas perſonas comprehendit junctim Exod XX. 2. 5. 7. interdum ὑποστατικῶς, pro *Patre* Pſal. CX. 1. Gen. XIX. 24. pro *Filio* Num. VI. 25. pro *Spiritu S.* Exod. IV. 12. Num. XII. 6. Quæ, ex circumſtantiis, & collatione locorum V. & N. Teſtamenti, cautè ſunt diſcriminanda. Obſervant etiam, quod omnes hujus nominis, literæ ingredientes, ſint *quieſcentes*, & ex eo, magis forte ſubtiliter, quam ſolide, colligunt, nomen hoc, non tantum, profundam Dei *quietem*; ſed etiam, nobis hominibus, omnem ſolidam quietem, quærendam eſſe, in ſolo *Jehova*, hoc ipſum ſignificatum velle. Quantum ad ſignificandi efficaciam, notat: 1. Dei αὐτύπαρξιν, quâ ſic ſubſiſtat per ſe, ut omnibus inſuper, & eſſendi & ſubſiſtendi, cauſa exiſtat. 2. Ejus ὑπεροχὴν, eo quod, dum alio quolibet nomine, deſignatur *aliquis* eſſentiæ modus; hoc nomen Jehova ὁ ὢν, *nullum* eſſendi modum determinat, ut ſignificetur, Deum ἐξόχως ESSE. 3. Ejus aſeitatem, quâ ſic ſolus independens eſt, & ἀναίτιος, ut omnibus creaturis, ſit eſſendi & exiſtendi ſcaturigo, juxta Bernardum lib. 5: *Ad Eugen. Deus eſt, quod eſt, id eſt, ſuum ipſius, & omnium aliarum rerum, eſſe: ipſe ſibi, ipſe omnibus eſt, ac per hoc, quodammodo ſolus eſt.* 4. Ejus immutabilitatem, quâ ſemper EST, nunquam *fuit* propriè, nunquam *erit*: ſeu, qui *eſt* quod fuit, qui *erit* quod eſt, ſemper idem, ſibique ſimilis: non modo quoad eſſentiam & exiſtentiam; ſed &, quoad voluntatem, verbum, promiſſa. Conf. Pſal. CII. 27. Heb. I. 12. Hinc 5. ejus æternitatem, quod id ſolum SIT, quod æternum eſt: quoniam in tempore, præterita non *amplius* ſunt, futura *necdum* ſunt, præſentia *tranſeunt*, & quaſi momento deſinunt: ut ſolus Deus, quia æternus, eoque extra ſucceſſionem, propriè SIT. Denique 6. veracitatem & fidem in promiſſis, quatenus & in his, certo certius *erit qui eſt*, ut hoc fundamento, promiſſa quæ *erunt*, *ſint* ſuo modo, uſque adeo, ut hinc fides noſtra, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, καὶ ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, dici mereatur Heb. XI. 1. Quæ porro ſignificata, cum Deo ſoli competant; conficiunt inſuper, nomen *Jehova*, *omnibus modis*, ſoli Deo proprium eſſe, teſte textu noſtro, quo, admodum emphatice, hoc SUUM *nomen*, atque etiam *memoriale* SUUM, Deus appellat, atque inde, ſibi exſertè appropriat Jeſ. XLII. 8. *Omnibus* inquam *modis*: dum enim, alia quævis Dei nomina, *univocè* incommunicabilia exiſtunt; ſunt tamen *analogicè*, communia creaturis: iſtud verò, nec univocè; nec analogicè legitur communicatum, niſi in *compoſitione*, aut *caſu obliquo*. Quod Plato, cum de hoc nomine, in Ægypto nonnihil audiiſſet; agnoviſſe ſuo modo videtur, quando in *Timæo* docet: *Solum Deum propriè eſſe, cætera verò quæ oriuntur, mutantur & intereunt, verius non eſſe quam eſſe.* Atque etiam in *Sophiſtâ* ac *Parmenide*, Deum vocat τὸ ὄν, & in *Theæteto* dicit: *quod quælibet res creata, plus habeat non entis quam entis*, prout apparet v. g. in homine, qui tantum habet eſſe humanum, nequaquam autem Angelicum, cœleſte, divinum; dum Deus omnium *eſſe* habet, *eminenter* ſaltem, ut hactenus ſolus ESSE, dici mereatur. Plura hujus nominis, præter controverſa, quæ ſuo loco, in Elenchticis occurrent, ſi voles, Druſium adi, in *Tetragrammato*, Buxtorfium Diſſertat. *de nominibus Hebraicis*, Gattakerum, in *Diſſert.* de nomine *Tetragrammato*, Fullerum, *Miſcellan. ſac.* lib. 2. cap. 6. Amamam *Diſſ. de nomine Jehova.* Mercerum in Gen. II. 4. & XV. Ludov. Capellum, in *Diſſert.* poſt *arcanum punctationis*, alioſque.

IX. Reliquis ergo de nomine *Jehovah*, ſeu problematicis, ſeu elenchticis, in ſuum locum ſepoſitis; ſuccedit אלהים. Quod aliis deſcendit ab אל cujus plurali אלים, ex tetragrammato aſpergatur הו, quod Jehova ſit *Elohim*. Ut vis vocis ſit: *Deus* ſeu Jehova, ſunt *iſti*, nim. Pater, Filius & Spiritus S. ſubtilius fortè, quam verius. Aliis quaſi compoſitum eſt, ex אל *fortis* & אלה *juravit*, quod per *fortitudinem* creatos homines, ad cultum quaſi

Nomen Elohim: unde & quod?

quaſi *juramento* adſtringat. Aliis ſimpliciter ab אלה, *ſeu* quod per ſolum Dei nomen ſit jurandum; *ſeu* quod fœdus gratiæ q. juramento confirmaverit Pſal. cx. 4. Heb. vii. 20. 21. collat. cum Deut. xxix. 12. 13. R. Nachman dictum putat, q. אל הם *robur eorum*, ſcil. quæ creata ſunt. Verum nil horum, Etymologiæ Hebraicæ, examuſſim congruere, alii credunt, eoque etymologiam quærere, incertum volunt, & otioſum etiam. Proinde ab אלוה, quod ſubinde occurrit Job. iv. 9. & xii. 4 &c. rectius derivatur, per Enallagen, *numeri*, plerumque ſingularibus epithetis conſtruitur, & diverſimodè uſurpatur: tum οὐσιωδῶς Gen. 1. 1. tum ὑποστατικῶς Ibid. verſ. 2. de unâ quâdam SS. Trinitatis perſonâ Pſal. xlv. 7. 8. Hoſ. 1. 7. ſcil. propter ἐμπεριχώρησιν. Quamobrem *pluraliter* in ſacris fermè veniat, ſuo loco in Elenchticis patebit. Eſſe nomen *judicii*, ſicut Jehova, *gratiæ* ac miſericordiæ, Judæi obſervant. v. g. Maimonides, R. Salom. Jarchi, R. D. Kimchi, & Thalmudiſtis; ſed, qua ratione, non apparet. Creatori propriè; creaturis ἀναλόγως, competit: aliis ὄντως quidem; ſed δευτέρως: aliis φαινομένως tantum; ſeu μιμητικῶς, ut idolis. Rabbini, pro אלהים, ſcribunt אלקים vel אלודים, quemadmodum & Chaldæi, pro אלה, quod inter nomina Dei eſt, ſcribunt אלקא, & Hebræi, in nominibus יהוה & אהיה pro ה, ponunt ד. Pro dubio, ſuperſtitione ducti, ſcil., ut, ſi quando profanetur liber, eadem opera, non profanetur, nomen Dei.

Nomen Deus, unde & quid?

X. Θεὸς, quod τὸ *Elohim*, in N. T. refert; ſeu à די, *omniſufficiens* juxta Gen. xvii. 1. ſeu à θέειν *currere*, quod Solem & aſtra, primos ferè Gentilium Deos, continuò viderent *currere*; ſeu à θεᾶσθαι, *ſpectare*, juxta Baſil. *Epiſt* 141. quod ſpectator ſit, & præfectus rerum omnium; ſeu junctim, à θέειν & θεᾶσθαι, ut vult Dionyſius *De Div. nomin.* cap. 12. quod cuncta *perſpiciat*, & mirabili providentiâ, circum omnia, quaſi *currat*; ſeu ab αἴθειν *urere*, quod vitioſos, irâ ſuâ, velut exurat, (niſi malis cum Damaſceno, tres illas derivationes Græcas, copulare. *De Orthodox. fide* lib. 1. cap. 11.) parùm refert; modo, cum Socinitis, non ſtatuatur nomen *officii*, aut *appellativum* tantum, de quo in parte elenchticâ.

Alia quædam Dei nomina.

XI. Nomen אל, ab איל, à *fortitudine* dicitur. Hinc Franciſcus Junius, paſſim reddit illud, per *Deus fortis*. Propter Paranomaſiam cum אלים, Gentilium idola, ſubinde appellantur אלילים: vel ab אלל, a quo אליל, quod eſt *vanum*, *inutile*, *nihil*, ad quod alludit Paulus 1. Cor. viii. 4. vel, per compoſitionem, אל אלים, *non Dii*, licet nomen Dei, præ ſe ferant, aut mentiantur potius; vel ab אלה *execrari*, quod ſint res execrandæ. שדי, vel, à שדד, quod ſicut Creator eſt; ita *devaſtare* quoque poſſit omnia: vel à שד *mamma*, quod ſuis velut uberibus, cuncta alat & foveat, unde Græcis Diana, *Dea Mammea* dicitur: vel, ex ש præfixo pronominali, & די. *ſufficiens*, q qui ἐξόχως, ſibi & omnibus ſufficit. אהיה & יה, ejuſdem cum יהוה ſunt *originis*, juxta & *poteſtatis*, niſi quod poſtremum, a נאה, quod *pulchritudinem* denotat & *decentiam*, quidam deducere malint: rectius, meo judicio, abbreviatura cenſetur, tetragrammati, natum ex celerrima ejus pronunciatione in vulgari ſaltem pronunciatione, natum; quamvis in ſacerdotali benedictione diſtinctiſſime pronunciarint. אדני, formæ pluralis, cujus ſingulare occurrit Deut. x. 17. & alibi, fortè, cum ſuffixo primæ perſonæ pluralis numeri, niſi terminationem irregularem malis agnoſcere: ſaltem *cum Kametz*, inter nomina Dei propria eſt, regulariter τῷ *Jehova*, in lectione ſubſtitutum; niſi illud *Cametz*, ex cauſa grammatica, v. g. in *Soph Paſuk* in *fine verſus*, ſit pro *Patach*, tum enim manet ſignificationis communis. *Dominium* Dei abſolutiſſimum exprimit. צבאות cum vocibus *Jehova & Elohim* fermè jungitur, Deum rebus omnibus, velut ſuis *exercitibus*, pro lubitu uti, notat: עליון *excelſus*, epitheton potius, quam *nomen* Dei dixeris, ejus Majeſtatem exprimens

Pars elenchtica.

Quæritur:

1. An nomen Jehova, pronunciari poſſit aut liceat?

XII. In Elenchticis *primo* recurrit *Jehova*, ejuſque, tum *problematica*; tum *elenchtica*. In problematicis, eſt ejus *lectio*, ſeu *pronunciatio*, cujus reſpectu, non Magiſtris tantum; ſed & Chriſtianis quibuſdam, eſt ἀνεκφώνητον, καὶ ἄφραστον. *Euſeb. lib.* 1. De *Præpar. Euang.* c. viii. Quamobrem in legendo, ſemper τὸ *Adonai*, aut ſi illud immediate junctum ei fuiſſet, *Elohim* ſubſtituunt.

2. An nomen Jehova, ſit mirificum?

XIII. Quæritur 2. An nomen Jehova, ſit *mirificum*? Quemadmodum Pontificii, non contenti, nimium tribuiſſe, per ſuperſtitionem nomini *Jeſu*, ei inſuper aſſerunt, vim perpetrandi miracula, pellendi dæmones, ſanandi morbos, aliaque; ita & Judæi, ad hoc procul dubio, ut miraculis Chriſti, ex quibus, divinam ejus potentiam, deitatemque, aſſerimus, divinitatem validius auferant, ſtatuunt, non virtute aliqua divina perpetraſſe; ſed virtute hujus nominis, quod, per furtum, ex Sancto Sanctorum ſurripuiſſet, omnia ſua miracula excluſerit. Scil. per Schem hammephoras, quod, ex ſententia Maimonidis *Moreh Nebuchim* part. 1. cap. 62. præſupponimus, fuiſſe ipſiſſimum nomen *Jehova*, licet alii aliter ſentiant. Quam fabellam, & merito quidem, ſalſe ridet Lutherus, in ſuo Schem hammephoraſch. Reformati, licet ipſum nominatum Jehovam, eſſe mirificum, ambabus ulnis amplectentur; negant tamen, ad nomen ipſum referendum eſſe, quod 1. hoc nullibi habeat S. pagina, nec idonea ratione probare, Judæi hoc ipſum queant. 2. quod in efformatione ſoni cujuſ-

cujuſvis, nulla alia ſit poteſtas, niſi *moralis*, ſignificandi interiora animi. 3. Quod, tale quid moliri, ſpectet ad magiam, ſeu Caballam practicam, quam paſſim damnat Scriptura Nah. III. 4. Deut. XVIII. 10. Mich. V. 12 — Cauſantur interim Judæi in contrarium: 1. Moſen per nomen iſtud, quod inſcriptum geſſerit in baculo ſuo, omnia ſua perpetraſſe miracula, virtute hujus nominis. 2. Per idem, occidiſſe Ægyptum Exod. II. 14. & 3. Eliſæum, mediantibus urſis, maledicentes ſibi pueros, per hoc nomen, ſuſtuliſſe 2. Reg. II. 23. 24. Addunt 4. ex Scriptura Pſal. XLIV. 6. *per* NOMEN *tuum conculcabimus adverſarios noſtros.* Hoc eſt, inquiunt, per Schem hammephoraſch. Ad quæ reſpondemus: 1. Judæi, quantum ad tria priora horum, altùm præſupponunt iſta Moſis, Eliſæi & Chriſti miracula, facta fuiſſe per Schem hammephoraſch, id quod ſollicite probandum fuerat. Cum præſertim Scriptura, illud nomen penitus ignoret. 2. Quantum ad locum Pſal. XLIV. verba ejus immediate præcedentia, victorias iſtas, ad ipſum Jehovam referunt: *per te hoſtes noſtros feriemus.* Nec Judæos latet, πολυθρύλλητον ſuum, הוא שמו ושמו הוא, *ipſe nomen ſuum, & nomen ſuum ipſe.*

3. An nomen Jehova ſoli Deo proprium ſit?

XIV. Quæritur 3. An nomen *Jehova*, ſoli Deo ſummo, ſit proprium? Non deſunt, qui, ne pro nomine Dei quidem admittunt; ſed pro figmento: quos continuata hujus nominis citatio, per totum Inſtrumentum S. potentiſſime refellit. Sociniani, odio SS. Trinitatis, æternæ deitatis Chriſti, ac Spiritus S. quæ, præſuppoſita ejus proprietate, in eo, validiſſimum habet præſidium; negant eſſe Deo *proprium*; verum creaturis, quin & Idolis eſſe commune, affirmant. Reformati largiuntur quidem, in caſu *obliquo*, in *compoſitione*, adeoque in ſenſu *diminuto*, fieri poſſe, ut creaturis tribuatur: aſt in caſu recto, in ſenſu *ſimplici* ac *pleno*, negant ulli competere per Scripturas, quam Deo, ut ipſi loquuntur, ſummo. Eo quod: 1. In textu, Deus affirmet, hoc eſſe, *nomen* ſuum *in ſeculum*, & *memoriale* ſuum, *in generationem & generationem*, item Pſal. LXXXIII. 19. Exod. XV. 3. Hoſ. XII. 6. Quod 2. aliis quibuſvis, diſerte abroget Jeſ. XLII. 8. & XLVIII. 2. Quod 3. vis & efficacia hujus nominis, explicata §. VIII. non poſſit competere, ulli quam ſummo Deo. Quod 4. aliter non ferat ipſa ratio Grammaticæ Hebrææ, per quam α. nunquam legitur, cum demonſtrativo ה. Nunquam β. cum affixo. Nunquam in plurali numero, quæ omnia, nominibus propriis competunt. Cum quibus 5. univerſalis colludit, omnium Judæorum conſenſus. Obſtrepunt tamen Sociniſtæ: 1. Quod *Angelis* tribuatur Exod. III. 2. & XIX. 11. collat. cum Act. VII. 53. & Gal. III. 19. Reſp. Non *Angelis*; ſed *Angelo*, illi ſcil. qui *Angelus facierum* audit Jeſ. LXIII. 9. *Angelus fœderis* Mal. III. 1. qui in *medio ſui* בקרבו, geſtat nomen Dei, h. e. ipſum Deum Exod. XXIII. 21. ac proinde *Deus* ipſe eſt. 2. *Judicibus* Deut. XIX. 17. ſed hoc negatur: dicuntur litigantes, conſtituti *coram Jehova*, coram Sacerdotibus, utpote per quos, Jehova judicat. 3. Quod *arcæ* tribuatur Num. X. 35. *Surge Jehova, & confundantur hoſtes tui.* Reſp. Non *arcæ* tribuitur; ſed Jehovæ, apud arcam, ſingulari modo, præſenti: eſt enim invocatio, quæ, agnoſcentibus adverſariis, non arcæ; ſed Jehovæ competit ſoli: nec hoſtes confundendi, hoſtes propriè erant arcæ; ſed Jehovæ. 4. Quod item *altari* Exod. XVII. 15. *ædificabat altare, & nominabat nomen ejus, Jehova Niſſi, Jehova vexillum meum.* Reſp. Non appellabat altare, *Jehova*; ſed *Jehova Niſſi*, in compoſitione, quemadmodum fit, in nominibus יוצדק יהונתן, aliiſque, in quibus, poteſtas nominis *Jehova*, non plena eſt; ſed *diminuta*. Quomodo de creaturis enunciari poſſe, non negant Reformati, quomodo etiam appellatur יהוה שלום Jud. VI. 24. Quod etiam Jeroſolymæ tribuatur Jer. XXXIII. 16. *Hic eſt, qui vocaturus eſt illam, Jehova juſtitia noſtra.* Reſp. Non Jeroſolyma ſic dicitur appellanda, quia, fatentibus adverſariis, non Jeroſolyma; ſed Jehova erat juſtitia eorum; ſed Meſſias, qui erat *juſtitia* Iſraelis Jer. XXIII. 9. *Hoc erit nomen, quo denominabunt* EUM, JEHOVA JUSTITIA NOSTRA: neque enim Jeruſalem, erat *juſtitia* Iſraelis. 5. Quod tandem, tribuatur *idolis* Exod. XXXII. 5. Jud. XVII. 3.-- Reſp. 1. Non appellat Aaron, idolum Jehova; ſed proclamat feſtum *Jehovæ*. Nec 2. Jud. XVII. 3. Idolum Michæ, appellatur Jehova; ſed ejus Mater dicit tantum, ſe argentum Jehovæ conſecraſſe, ut ex eo Jehovæ ſacrificaretur, ſcil. per imaginem. Hinc, fictitios Gentilium Deos ſignificaturi Magiſtri, per contemptum, pro Elohim, in forma fœminina, dicunt אלוהות.

4. An nomen Elohim, ſit nomen officium tantum deſignans, non autem eſſentiam divinam?

XV. Quæritur 4. An nomen *Elohim*, cui reſpondet Græcorum Θεὸς, & Latinorum *Deus*, ſit nomen, officium tantum deſignans, non autem *deitatem*, ſeu eſſentiam divinam deſignans? Judæi quidem, communiter exiſtimant, quamvis abſque ulla ſolida ratione, eſſe hoc nomen, juſtitiæ & judicii, adeoque magiſtratibus etiam, κατ' ἀναλογίαν, communicari: ſed non aliter, quam *Jehova*, ſit nomen gratiæ & miſericordiæ, quod tamen, in ſua proprietate, & ἐμφάσει, ſolum *Deum* deſignet. Judæi, cum nomen Elohim, Θεὸς, obſervent paſſim tribui, Chriſto & Spiritui S. ne cogantur admittere eſſe in eis, eſſentiam divinam, ſeu æternam deitatem; ſtatuunt, voces Elohim, Θεὸς, *Deus*, non eſſentiam divinam ſignificare, ſed officium tantum. Reformati non negant, eſſe in nominibus, ſi non omnia & ſingula, quæ cum eſſentia divina, connotent, aliquam Dei perfectionem, quemadmodum v.g. nomen *Adonai*, quod pro-

procul dubio, Deo eſt proprium, connotat abſolutiſſimum ejus dominium, in omnes res creatas: nullum tamen ſtatuunt eſſe, quod excludat eſſentiam divinam. Sic etiam fieri poſſe, ut Elohim, ex ſententia Judæorum, connotet cum eſſentia divina, ejus juſtitiam & judicium, quin potius, ab אל, ejus fortitudinem. Idem obſervabis, v. g. in *Schaddai*, עליון, & aliis. Interim etiam negant, *Elohim*; cum eſſentia connotare, ullum Dei officium: 1. Enim, quodnam eſſet illud officium, quod notat Elohim, Θεὸς, Deus? Tum 2. omnia nomina officii, derivantur ab alio tali, quod rationem ejus formalem exprimat, ut *Rex*, à regendo; *Dominus* a dominando; ſed, nec Elohim, nec Θεός, ab alio tali derivantur. Si pro ſe cauſentur, quod Magiſtratibus tribuatur Pſal. LXXXII. 6. Joh. x. 34.— Ex eo enim, non conficitur, eſſe nomen officii, multa enim Magiſtratui tribuuntur, quæ non ſunt, nomina officii.

5. An nomen Elohim, pluralitatem perſonarum, in Deo ſignificet?

XVI. Quæritur 5. An nomen Elohim, pluralitatem perſonarum, in Deo, ſignificet? Judæi, cum quibus, hic ex aſſe faciunt Sociniani, quia, ut unam tantum admittunt eſſentiam divinam; ita & unam tantum perſonam: ſtatuunt, jam quidem, Elohim eſſe forma *plurale*; ſed poteſtate, *ſingulare*: jam, ſi ſit, & poteſtate plurale, tum connotare cum eſſentia, proprietates & virtutes Dei: jam, eſſe in ea phraſin aulicam, qua vox pluralis, notet unum quendam Monarcham. Inter Proteſtantes non deſunt, qui ſtatuant, nomen illud, pluralitatem in Deo arguere, tam potenter, ut vel ſolum, junctum ſcil. cum voce ſingularis numeri, in conflictu, poſſit ſuſtinere S. Trinitatem: ſic plerique ex Lutheranis, & nonnulli inſuper, ex Reformatis, v. g. Zanchius, Martyr, Junius-- alii, ex adverſo nolunt, argumentum illud, eſſe urgendum in conflictu, cum Antitrinitariis, quod objectionibus & exceptionibus videatur expoſitum, nimium ſpecioſis, dum alia, in hanc rem ſuppetunt argumenta evidentiora. Sic Calvinus, Mercerus, Danæus, Druſius, & alii, cæterà perſonarum Trinitatem ingenue profeſſi. Putem, viam mediam, hic tutiſſime calcari, ſi dicamus, nec in fronte concertationis, ponendum eſſe illud argumentum, ut prudenter monebat Calvinus; nec penitus etiam eſſe negligendum: verum, ubi aliis argumentis evidentioribus, demonſtrata fuerit Trinitas, ſubjungi poſſe: hanc procul dubio, rationem fuiſſe Spiritui S. quod, cum ſibi ſuppeteret ſingulare אל, & אלוה; voluerit nihilominus, tantum, non ſemper uſurpare אלהים, in plurali.

Argumenta.

Interim non eſt, mea ſententia, inter Proteſtantes qui neget, eſſe illud nomen perſonale. Quorſum enim: 1. cum revera plures in Deo dentur perſonæ, quemadmodum ſuo loco, invictis argumentis, ξὺν Θεῷ, demonſtratum dabimus, id non nomine plurali, ſignificatum vellet? Quorſum 2. ſignificandæ uni perſonæ, pluralem numerum adhiberet, cum ſingularis numerus, ejuſdem vocis, ſuppetat in promptu, alias non raro uſurpatus? Deut. XXXII. 17. Job. III. 2. 23. & XII. 4. & XXXVI. 2. Pſal. 1. 22. Habac. III. 2. & alibi? Quorſum 3. uni perſonæ deſignandæ, plurali Elohim, verba conſtrueret & nomina pluralia נעשה אדם, & quidem בצלמנו, FACIAMUS *hominem*, *ſecundum imaginem* NOSTRAM Gen. I. 26. Conf. cap. XX. 13. Deut. v. 26. Joſ. XXIV. 19 Jer. x. 10. Jeſ. VI. 8. Quorſum iſta?

Objectiones.

Si dicant in contrarium: 1. Dari apud Hebræos, nomina pluralis numeri, quæ ſint poteſtatis ſingularis, lubenter admittimus; ſed tum tantum, quando non proſtant, eorum ſingularia. Si 2. dicant, hoc fieri ex ſtylo curiæ; demonſtrandum ipſis, iſtum ſtylum, tum temporis fuiſſe uſitatum, & apud Hebræos eſſe, & ſi hoc etiam, fuiſſe iſtam vanitatem, uſurpatam in Deo. Si 3. dicant, obſervari tamen, ex noſtra hypotheſi, vocem illam pluralem, uſurpari de una aliqua perſona divina; occurremus Pſal. XLV. 8. hoc fieri, per ἐμπεριχώρησιν, propter unam eſſentiam divinam, quæ eſt ſingulis perſonis communis. Si dicant 4. hoc factum etiam obſervari, circa idola ſingularia; reſpondebimus, hoc fieri, καταχρηστικῶς abuſive, & μιμητικῶς, quia ſic ſuetum apud Hebræos. Confer. Jud. XI. 24. Amoſ. v. 26. cum Jer. XVI. 20. Hoſ. VIII. 6. Pſal. XCVI. 5. & 1. Cor. VIII. 5. 2. Theſſ. II. 4. cum Joh. XVII. 3. 1. Joh. v. 20. Cum *Deum*, Hebræi deſignare ſoleant, per Elohim. Si 5. dicant, hoc factum, ut ſibi connotaret Angelos Gen. I. 26. *Et dixit Elohim, faciamus hominem* —: nunquid nomen Dei, & gloriam ejus, alteri tribuent? reclamante Deo Jeſ. XLII. 8. Nunquid & Angelos facient Elohim Creatores? Quos abominatur Jeremias cap. x. 11. Nunquid hominem, ad imaginem Angelorum, creatum dicent? contra univerſum Scripturæ tenorem. Si tandem 6. dicant, Deum hoc ipſo, ſibi accenſere velle, ſuas proprietates ac virtutes: dicent, quod nec exemplum habet in Scripturis, nec rationem, nec ſenſum. Quid enim eſt, v. g. *Et dixit Deus cum proprietatibus ſuis, faciamus hominem ad imaginem noſtram?*

Pars practica.

Praxis prima de cognitione Dei.

XVII. Quantum ad praxin; theoria nominum divinorum, juvat *primò* in *cognitione* Dei. Eſt enim, inter adminicula, quorum ope pertingimus in cognitionem Dei, primum in nominibus ejus. Eſt item primum, cujus ope, à creaturis & Deaſtris, diſcriminamus verum Deum, in quo fundamentum omnis, religionis, fidei & cultus divini exiſtit Heb. XI. 6. cui *juſtificationem* Jeſ. LIII. 11. & *vitam æternam* Joh. XVII. 3. Scriptura

tribuit.

tribuit. Eſt enim hoc, ex etymo, *nominis* officium: quippe quod non eſt, niſi *novimen* aut *notamen:* ut *notum* faciat nominatum Exod. VI. 3. Tota namque iſta, tot nominum divinorum turba, quorum ſingula, eundem quidem Deum, ſed diverſo modo, repræſentant; quorſum, niſi ut diſtinctiorem nominati, cognitionem generet? Hinc nomina proſtant, quæ *eſſentiam* repræſentant, Jehova, Jah, Eheie: ſunt, quæ *ſubſiſtentiam* in tribus perſonis, v. g. Elohim, Pater, λόγος, Filius, Spiritus S. ſunt quæ *omniſufficientiam*, ut El Schaddai: quæ *dominium*, Adonai: quæ *robur* ſeu *omnipotentiam*, ut El: quæ *Majeſtatem* & excellentiam referunt, ut Eljon; utique, ut Deum, in omnibus iſtis, & compluribus aliis, diſtincte cognoſcamus. Conf. Cap. V. *De exiſtentiâ & cognitione Dei.*

Praxis Secunda de glorificatione Dei.

XVIII. Tum *ſecundò*, inculcat *glorificationem* Dei. Iſta enim, tot nominum congeries, quorum ſingula, ſingulare quid, de Majeſtate Dei ſiſtunt, & inde nata ejus cognitio; quorſum faciunt, niſi ut Majeſtatem, illis quaſi fruſtulatim delineatam, agnoſcamus in *corde*, ac prædicemus *ore*? Et hoc tandem quid eſt, niſi glorificare? Si enim (a) *nomen* in Sacris paſſim ſonet *famam*, *gloriam*, æſtimationem ac celebritatem magnam Gen. XI. 4. & XII. 2. Prov. XXII. 1. Marc. VI. 14. Si (b) *viri nominis* ſint, quacunque prærogativâ, celebres 1. Paral. V. 24. Gen. VI. 4. Si (c) *nomen habere*, ſit ab omnibus prædicari Apoc III. 1. & ejus *nomen prædicari* dicatur, qui maximè celebratur 2. Sam. XII. 28. Si (d) *Filii abſque nomine*, ignominioſi habeantur terræ filii Joh. XXX. 8. Imo ſi (e) electè *nomen Dei*, famam & celebritatem ejus deſignet 1. VIII. 42. Neh. IX. 10. Dan. IX. 15. atque etiam ejus *gloriam* Joſ. VII. 9. Pſal. XXIII. 3. &c. Quin &, ſi (f) *nomen Dei* non rarò, in S. monumentis, nihil aliud ſibi velit, quam *agnitionem* attributorum ac perfectionum ejus Pſal. LXXVI. 1. Heb. II. 12. & XIII. 15. quid tandem tot Dei nomina, tam varia intendent? Si non hominem erigere, ut 1. *penes ſe*, in corde proprio, virtutes Dei, agnoſcat & extollat, nominibus ſignificatas, tum 2. prædicet & exaggeret apud alios 1. Pet. II. 9. quæ duæ ſunt partes glorificationis divinæ. De qua ex profeſſo, in cap. de *Gloria Dei.*

Tertia praxis de profanatione nominis divini.

XIX. Porro *tertiò*, damnat *temerationem* ac *profanationem*, nominum divinorum, uſibus adeo pretioſis, amplificandæ ſcil. cognitioni Dei, ejuſque glorificationi, deſtinatorum. Quam 1. diſertè, peculiari quodam è decem, præcepto, & tantâ cum emphaſi Deus proſcribit Exod. XX. 7. Cui 2. indeclinabile ſupplicium dictat; *Non dimittet Dominus impunitum.* Quam 3. morte etiam multavit Levit. XXIV. 11. 16. Fit autem illa profanatio 1. *corde*, per *ignorantiam*, quâ *nomen*, ad *notificandum* datum, negligitur; per *oblivionem*, quâ *memoriale*. 2. *Ore*, *temerè*, ſeu abſque juſtâ causâ: *profanè*, abſque reverentiâ ac devotione: *impiè* per blaſphemiam, uſurpando. 3. *Opere: diſcedendum enim ab omni injuſtitiâ*, *cuivis*, *qui nomen Domini nominat* 2. Tim. II. 19. Plura hujus generis, ſuppetent ad tertium præceptum.

Quarta praxis de Sanctificatione nominis divini.

XX. Denique *quartò*, erigit ad *ſanctificationem* nominis divini, quâ generatim complectimur, quicquid ad genuinum nominum divinorum *uſum*, ſpectare poſſit, v. g. 1. *Annuntiationem* ac prædicationem *nominis* divini Act. IX. 15. 2. *Invocationem* ejuſdem Joël. II. 32. 3. Fiducialem *acquieſcentiam* in eodem Prov. XVIII. 10. 4. *Timorem* ac reverentiam nominis divini Pſal. CXLIII. 11. 5. *Profeſſionem* nominis Dei, aut Chriſti 2. Tim. II. 19. Actor. IX. 15. 6. *Glorificationem* ejuſdem Joël II. 26. &c. De quibus paſſim Sacra pagina, & Theologi, ad primam Dominicæ orationis petitionem. Porro ſingulorum Dei nominum, uſum ac praxin ſingulatim expedire; ſpacioſius foret quam pro compendioſa Theologiæ ideâ.

Digitized by Google

CAPUT QUINTUM,

DE

ATTRIBUTIS DEI IN GENERE.

EXOD. XXXIII. 18. 23.

Adjecitque, oſtende mihi quæſo gloriam tuam. Qui reſpondit: ego præterire faciam, omne bonum meum, ante faciem tuam, & vocabo ex nomine Jehovæ coram te &c.

Eſſentiæ divinæ cognoſcendæ ſecundum adminiculum eſt in attributis Dei. Textus reſolvitur & exponitur,

I. Primum cognoſcendæ eſſentiæ divinæ adminiculum, illud nim. quod eſt in *nominibus* Dei, exhibuimus hactenus: ad *ſecundum*, quod eſt in *attributis* divinis, impræſens progredimur, de eis dicturi, primò in *genere*; tum & *ſingulatim* de ſingulis. Theoriæ priori fundamentum ſtruet, textus Exod. XXXIII. 18.—23.

Pars exegetica,

II. *Quo ſupplicatio* Moſis *exhibetur, juxta cum gratioſâ quidem; aſt limitatâ* Dei exauditione. *Unde partes emergunt duæ:*

I. Petitio *Moſis* vſ. 18. Oſtende quæſo mihi gloriam tuam. vſ. 13. את דרכך *viam tuam. Sed quid ſibi vult gloria iſta? Philo Judæus, de* Monarchiâ, *intelligit ideas & poteſtates, quæ ſunt in Deo. Tertullianus*, gloriam *humanitatis Chriſti, quam ipſe oſtenderit poſtmodum in Thabor* Matth. XVII. *Hieronymus, Auguſtinus & alii*, ipſam eſſentiam *Dei glorioſam, quam Moſes videre deſideraverit, oculis: ſeu* corporis, *in aliquâ ſpecie corporeâ; ſeu* mentis: *quod ipſe Deus, in textu videtur refellere, negando*, faciem *ſuam videri poſſe à vivente. Quidſi intelligamus, glorioſa Dei* attributa, *quibus ipſa ejus* eſſentia, *utcunque nobis innoteſcat?* prout Rabbini, per *vias* Dei, intelligunt ejus *proprietates*, teſte Druſio in *obſerv.* ſuis, quas aliàs מדות appellant. quæ cap. XXXIV. 5. 6. 7. 8. ſatis copioſe recenſentur: *quod confirmari videtur à textu; quando Deus*, gloriæ *ſubſtituit*, bonitatem vſ. 19. & juſtitiam *vindicativam*; aſt miſerebor cujus miſerebor, *addito etiam* Jehova, *quibus omnibus, velut* poſteriora Dei, *ſeu potius eſſentia Dei à poſteriore, nobis utcunque nomine glorioſo innoteſcit.*

II. Exauditio *Dei, quâ*

1. *Petito Moſis* annuit, *promittendo ei geminum beneficium:* quorum

A. *Alterum erat* viſibile. Ego tranſire faciam, omne bonum meum, ante faciem tuam. כל חטבי. ſcil. quod continetur in omnibus attributis meis. *Moſes petierat* gloriam *Dei, Deus reſpondet* de bonitate *ſuâ: ſeu, quod in gloria Dei, maximè deſideraverit perſpicere* bonitatem *Dei; ſeu, quod gloria Dei, vel maximè appareat, in* bonitate *Dei independenti* Matth. XIX. 17. *ſeu (quod potiſſimum) quod facies, gloria, bonitas, juſtitia, miſericordia, & omnia, unum ſint idemque à parte Dei.*

B. *Alterum* audibile. Et vocabo ex nomine Jehovæ coram te, *ſeu, clamabo inſuper, magnum illud nomen meum* Jehova, *coram te; ut ſic, tum ex* attributis; *tum ex* nomine *iſto, utcunque videas, &* gloriam & eſſentiam *meam.*

2. *Idem petitum q.* reſtringit *ac limitat, duplici clauſulâ: quarum*

Prior, *reſpicit ſuam* bonitatem: aſt miſerebor, cujus miſerebor, & clemens ero, in quem clemens ero. *Quaſi dicat, videbis equidem bonitatem meam; aſt non talem, quæ ſit diverſa in ſe, aut adverſa, juſtitia mea vindicativa. Neque enim attributa, reapſe ſunt diverſa in Deo, multo minus contraria.*

Poſterior *reſpicit eſſentiam:* Non poteris videre faciem meam, quia non videbit me homo, & vivet. Ubi *facies Dei, dicere videtur ipſam* eſſentiam, *quam* vidit nemo, nec videre poteſt, quod lucem *habitet inacceſſam* 1. Tim. VI. 16. *Quamvis interim poſt hanc vitam, dicamur Deum* viſuri, facie ad faciem, *contradiſtinctè ſcil, ad viſionem quæ ſit, ἐν αἰνίγματι* 1. Cor, XIII. 12.

3. *Tandem petitum* præſtat:

1. Aſſi-

1. Aſſignando *Moſis locum, ubi illud reciperet:* Ecce locus apud me, & ſtabis ſupra petram. *De quo hujus loci non eſt quicquam monere.*
2. Determinando *modum, & conferendi, & recipiendi petitum beneficium*: & cum tranſibit gloria mea, ponam te in ſpelunca petræ, & tegam te manu meâ donec tranſiero.
3. Conferendo *ipſum petitum*: removebo manum meam; *ſcil. ab oculis tuis*, & videbis poſteriora mea, facies autem mea, non videbitur.

De quibus multa poſſent quæri ac dici: ſed quæ non ſunt hujus Capitis, unde brevitatis ſtudio ſeponemus, contenti, ratione hujus loci communis, inde obſervaſſe.

Pars dogmatica.

Eſſentia Dei inviſibilis eſt.

III. *Primò, eſſentiam Dei, ut eſt in ſe, planè inviſibilem eſſe & imperceptibilem:* quatenus facies Dei dicitur videri non poſſe. Quam obſervationem, cum Cap. II. I. hujus lib. I. ex profeſſo habuerimus, impræſens ſeponimus.

Eſſentia Dei nobis innoteſcit per ejus attributa.

IV. *Eandem interim, nobis innoteſcere utcunque, ex attributis & proprietatibus:* quatenus eis Deus, velut *poſteriora* ſua Moſi oſtentat; in gloriâ, bonitate, miſericordiâ, ac juſtitiâ ſuâ. Huc paſſim in Sacris monumentis, divina attributa coacervantur Exod. XXXIV. 5. 6. Nehem. IX. 5. 17. Pſal. CIII. 8. Jer. XXXII. 17. 18. 19. 1. Tim. I. 17. & VI. 15. 16. &c. Atque etiam hinc *nominum* appellatione, attributa Dei veniunt; tam Scripturæ, quam Patribus, prout ſupra monuimus; ſcil. quod, juxta cum *nominibus*, appropriatè ſic dictis, ſint q. *novimen*, ſeu nota eſſentiæ divinæ. Quod ipſum, ſi in creaturarum quarumvis cognitione eſt obvium, multo erit magis, in eſſentiæ Divinæ. Si enim, 1. *Subſtantia quævis*, ad minimas uſque, vel corporea, ſenſibus expoſita; menti noſtræ non innoteſcat, niſi ope attributorum ſuorum: nunquid 2. id magis dicemus, de *ſubſtantiis ſpiritualibus*, quæ ſenſibus planè ſunt inacceſſæ, quod non innoteſcant, niſi per attributa ſua? cum ejus rei teſtes luculenti proſtent in Angelis, quin in ipsâ noſtra anima. Quin 3. Nunquid id maximè veniet ſtatuendum, de *ſubſtantiâ infinitâ?* Illa, ut venire nobis poſſit in mentem, niſi velut per partes, ſub variis attributis, in variis conceptibus inadæquatis? E quibus triplex naſcitur argumentum, pro attributorum neceſſitate, velut cognoſcendæ adminiculo, quod nim. illa ſubſtantia ſit, & ſpiritualis, & infinita.

Attributa quomodo Deo competant?

V. Illa igitur *attributa*, ſi *nomen* ſpectes, non quod *inſint*, dicuntur; aut quod adſint & *inhæreant*, ſicut accidentia & qualitates; ſed quod Deo *tribuantur* abs nobis, h. e. de eo prædicentur, ei vere competant, ſintque de ejus eſſentiâ, aut rectius, ipſa ejus eſſentia: aliàs, *proprietates* deſignantur, non quatenus quartum è prædicabilibus exprimunt; ſed ut ipſam eſſentialem rationem ſubjecti denotant: atque etiam *nomina*, ut jam ante monuimus: *Si rem* velis, non ſunt, niſi una Dei perfectio infinita, quatenus variis à nobis apprehenditur conceptibus in, adæquatis. Conceptibus enim noſtris *formalibus*, ut loquuntur, reapſe inter ſe diſtinctis; reſpondent ex parte Dei, varii conceptus *objectivi*; qui in Deo non ſonant, niſi unam ejus infinitam perfectionem, intellectui noſtro, per nativam ſuam finitatem infirmitatemque, non niſi variis actibus, velut per partes, cognoſcibilem. Velut horizontem univerſum contemplaturi, unum licet, & unicum, variis tamen videndi actibus utimur, jam verſus orientem converſi, jam verſus occidentem, porro verſus meridiem, denique verſus ſeptentrionem, donec totum exhauſerimus. Ut attributorum iſta farrago non tam à Dei oriatur perfectione, quam à noſtrâ imperfectione. Quando nim. ex his, quæ creaturis videmus ineſſe, quædam Deo *tribuimus*, alia ab eo removemus: tum, à *tributis*, omnem removemus imperfectionem, quæ in creaturis, ipſis adhærere ſolet, quod in perfectiſſimum, non cadat imperfectio, tandem, relictis *tributis*, adjicimus infinitam ἐξοχὴν, quæ ipſi, ex eſſentiæ ſuæ infinitate, competit. Et hæc tandem eſt ratio inveſtigandi attributa divina.

Attributa omnia unum in Deo ac ſimpliciſſimum actum denotant.

VI. Horum igitur naturam & ingenium, quo exactius aſſequamur, id nobis ante omnia præſtruendum: omnia univerſim in Deo non eſſe, niſi *unum* quendam *ſimpliciſſimum* ac *puriſſimum actum*, ipſam ejus eſſentiam, infinitam ejus perfectionem. Neque enim: 1. in ens *abſolute primum*; cadere poteſt res & res, per *compoſitionem*: quod *componentem* illa requireret, enti abſolutè primo priorem. Neque etiam 2. in ens *infinitum*. Si enim caderet res & res: utraque, ſeu infinita foret, ſeu finita: non *infinita*, quod plura infinita, infinitam involvant contradictionem; nec *finita*, quod ex pluribus finitis non poſſit coaleſcere unum infinitum. Neque inſuper 3. in ens *immutabile* & incorruptibile. Ubi enim eſt res cum re compoſita; ibi res quoque à re diveli, & ſic res mutari ac corrumpi poteſt.

Decem de attributis conſectaria 1.

VII. Hoc itaque præſtructo, attributorum divinorum naturam, his conſectariis commodiſſimè cogitaverimus: 1. Differre utique attributa Dei inter ſe; ſed non tam à parte *Dei*, quam à parte *noſtri* conceptus; proinde non *realiter*, ſicut res & res; verum *ratione*, ſeu cogitatione noſtrâ: aſt non *ratiocinante* ſola, quæ deſtituatur diſtinguendi rationibus; ſed *ratiocinatâ*, quæ diſtinguendi rationes, accipiat ad ipſo Deo: quatenus obſervat, Deum, per infinitam ſuam perfectionem, infinitis modis q. differre, in ſuis operationibus, dum

v. g. hunc erigit, illum deſtruit, & cum perſuaſa ſit,
in creaturis, illud eſſe ab amore; hoc ab odio; u-
trumque, ex ſimilitudine & identitate effectus, Deo
tribuit, atque etiam in Deo diſtinguit, *virtualiter* ſal-
tem & *eminenter*: quin &, diverſis definitionibus ex-
primit prout unius ejuſdemque, rei, diverſæ ſunt no-
tiones, ſeu, ut loquuntur, formalitates, quæ ipſis com-
petunt, non ex parte ſui; ſed ex parte noſtri intelle-
2. ctus. Interim 2. Omnia attributa *vere* Deo compe-
tere. Eſt enim, non per cogitationem tantum no-
ſtram, ſed ex naturæ ſuæ conditione, bonus, ſapiens,
juſtus &c. Et competunt, non in *concreto* tantum,
ſicut creaturis, ſuæ competunt proprietates; ſed
in *abſtracto* inſuper, quod Deo proprium. Conf.
loca, 1. Joh. v. 20. cum 1. Joh. 1. 2. Item 1. Tim.
vi. 16. Dan. 11. 22. cum 1. Joh. 1. 5. Item Exod.
3. xxxiv. 5. 6. cum 1. Joh. iv. 8. Imo. 3. Attributa
omnia, ſi *rem* eorum ſignificatam ſpectes, non
vere tantum Deo competere; ſed etiam *per prius*,
ſeu potius ac perfectius quam creaturis: quatenus
nim. perfectio cujuſvis attributi divini, infinitum
excedit, quaſvis analogas in creaturis: licet inte-
rim *nomina*, quibus perfectiones illæ deſignantur,
per prius creaturis competant, utpotè a quibus, ad
Deum transferuntur. Et cum unum omnia dicant
4. in Deo ſimpliciſſimum actum, tenendum 4. Nul-
los in ipſis eſſe admittendos intenſionis, remiſſio-
nis, diſſimilitudinis aut imparitatis, gradus: ſcil.
intrinſecè & ex parte Dei, omnia & ſingula attri-
buta, infinitam ſonant perfectionem, in quâ non
admittitur magis & minus; licet interim fieri poſ-
ſit, ut *extrinſecè*, attributum unum, ad *plura* ſeſe
extendat objecta, quam aliud, quo ſenſu intelle-
ctus major dici poſſit, quam voluntas: aut in uno
objecto, intenſius agit quam in alio, quo ſenſu,
electos magis amat, quam reprobos. Ex eodem
5. fundamento, 5. multo minus, in attributis Dei
admitti debet, ulla contrarietas aut inimicatio; &
ſi quid tale videatur eſſe v. g. inter miſericordiam
& juſtitiam vindicativam; illud totum eſt in ob-
jecto, circa quod, uniformis Dei perfectio, quia
infinita, diverſis modis occupatur, ſeu, ut accu-
ratius dicas, quam Dei perfectionem, diverſis mo-
6. dis, creaturæ ſubeunt. Porro 6. concipienda à
nobis attributa divina ſunt, quaſi divinæ perfectio-
nes: ita tamen ut omnis imperfectio, quæ hujuſ-
modi proprietates, in creaturis comitari conſuevit,
ab attributis Dei analogis, accurate removeatur,
& ſuperſtes etiam perfectio, cum eminentiâ maxi-
7. mâ concipiatur, ſcil. juxta vias cauſalitatis, nega-
tionis & eminentiæ, quas jamjam, inveſtigandis
attributis divinis, monſtravimus. Adhæc 7. no-
tandum, attributa Deo competere, non *virtuali-
ter* tantum, prout calor Soli competit, quod ca-
lefaciat: nec *eminenter* etiam tantum, ſicut per-
fectio cauſati, cauſæ competit Pſal. xciv. 9. ſed
formaliter, quatenus omnis perfectio, quæ per at-
tributa analoga deſignatur, ſemotâ omni imperfe-
ctione adjacente, verè ac propriè, quin & cum
gradu ὑπεροχῆς, Deo competit; quamvis non com-
petant, velut accidentia aut qualitates, quod ad im-
perfectiones illorum attributorum, in creaturis
pertinet. Adde 8. attributa Deo competere, quaſi 8.
in eſſe quodam *ſecundo*, quatenus prius eſſentiam
Dei concipimus, velut radicem, à quâ attributa
oriuntur. Concipimus enim, Deum eſſe, ante-
quam concipere poſſumus, eum v. g. miſericor-
dem, ſapientem, juſtum eſſe. Quo nomine, ab
attributorum divinorum categoriâ, eſſentia, ſub-
ſtantia, ſpiritus, removenda ſunt: quoniam ad
eſſe primum ſpectant, neque habent cui tribuantur,
per modum perfectionis advenientis & qualifican-
tis, ut ſapientia &c. Et cum attributa dentur,
incommunicabilia & communicabilia, quod hîc
præſupponimus, ſuo loco explicandum confirman-
dumque; obſervandum 9. illa, quæ ſunt *incommu-
nicabilia*, in conceptu ſuo formali, includere adeo 9.
eſſentiæ divinæ peculiare quid, ut ejus, ne veſti-
gium quidem, reperiatur in ullâ creaturâ: quo
loco, comprimis ea ſunt ex attributis, quæ *nega-
tiva* indigitantur. v. g. infinitas, immutabilitas, in-
dependentia; & ex *affirmativis*, nonnulla etiam,
qualia omniſcientia, omnipotentia, æternitas, &
ſi quæ ſunt, ejuſdem indolis alia. Prout vice
verſa 10. ea, quæ *communicabilia* audiunt, non 10.
univocè Deo convenire & creaturis, cum inter in-
finitum & finitum, nulla omnino ſit proportio;
nec *æquivocè* etiam; ut in ſolo nomine concurrant:
cum è cognitione unius, poſſimus traduci in co-
gnitionem alterius: ſed *analogicè* tantum, ita ut
res, attributis ſignificata, principaliter & origina-
liter, Deo competat; creaturis vero, non niſi par-
ticipativè, & cum gradu diminutionis, ſicut *ſani-
tas*, animali propriè & per ſe competit, quamvis
cibo, aëri, medicamento, competat propter a-
nimal.

VIII. His igitur theorematis, attributorum di- Attributorum divinorum diſtributiones.
vinorum communis natura, nobis, quantum ſatis,
innoteſcet, & magis etiam ſi eorundem *diſtributio-
nem* adjiciamus. Quæ variè ſolet à variis adorna-
ri. Receptiores ſunt, per quas attributa Dei
ſunt: primò *propria*, & metaphorica, ut leo, ignis,
rupes: Secundo *negativa* & *poſitiva*, ita ut, quæ
negativa dicuntur; dum in ſignificatione ſua for-
mali, removent à Deo imperfectiones; in conce-
ptu tamen materiali, poſitivas involvant perfectio-
nes. Poſitiva tertiò, vel ſunt *relativa*, ut Crea-
tor, quæ vix aliter, quam in concreto, de Deo
admittuntur; vel *abſoluta*. Sunt quarto vel *per-
ſonalia*, ut generatio Filii, vel *naturalia*. Natu-
ralia denique, vel κοινωνητὰ vel ἀκοινώνητα, quam
diſtributionem, Theologis receptiſſimam, alibi à
ſugillationibus vindicavimus, tantum adjicimus,
ea quæ *communicabilia* dicuntur, Deo non compe-

petere 1. *Negativè* tantum, ut quando v. g. *vivere* dicitur, ſignificetur, eum non eſſe ſicut ἄζωα. Nec 2. *virtualiter*, ſeu cauſaliter tantum, quatenus perfectionum ſignificatarum, cauſa tantum ſit in creaturis. Nec 3. *univocè*, ita ut res, attributis ſignificata; utrobique, in Deo & in creaturis ſit, ex æquo: cum in Deo ſint infinita, à quo finitum infinitè diſtat: ſed verè & οὐσιωδῶς: eminenter, ὑπεροχικῶς & ἀναλόγως; adeo ut, licet perfectio attributis ſignificata, creaturis competens, quà talis, verè & propriè Deo competat; non tamen, vice versà, perfectio iſtius attributi, quatenus in Deo eſt, etiam in creaturis ſit, niſi fortè, per qualecunque ſui veſtigium.

Præſtantiſſima attributorum diſtributio.

IX. Nobis placet, attributa divina diſponere, quaſi ſecundum officia. Docent enim, partim *quid* ſit Deus, ea ſcil. quæ ad *deſcriptionem* Dei, quam commodiſſimè concurrunt, quà *Spiritus eſt à ſeipſo.* In quà coëunt, ejus ſpiritualitas (ſub qua, ejus eſt ſimplicitas, inviſibilitas &c.) & independentia: partim *quantus* ſit; quibus unus, infinitus, æternus dicitur: partim *qualis* ſit; cujus generis attributa, perfectionem divinam nobis referunt, ſub notione; vel *facultatum*, quo loco ſunt intellectus, voluntas, affectus: vel *virtutum*, ſeu in intellectu, ut omniſcientia; ſeu in voluntate, ubi ſunt bonitas (ſub qua ſunt, gratia & miſericordia) ſanctitas & juſtitia; vel ſub notione *operationum*, quarum principium eſt, omnipotentia. Ex omnibus coaleſcit, perfectio & omniſufficientia, majeſtas & gloria, denique beatitudo. Et hoc tandem ordine in ſingulari attributorum divinorum contemplatione diſtinebimur.

Pars elenchtica.

Quæritur:

1. An attributa divina, ſint diverſum quid, ab ejus eſſentia? Sententiarum varietas.

X. Quæritur 1. An attributa divina, ſint aliquid diverſum ab eſſentia ejus? Valentinus hæreticus Anno Chriſti, circiter cxxx. cum ſuis Gnoſticis, triginta numerabat Deos, quos Æonas, ſeu αἰῶνας, appellabat, partim mares partim fœmellas (procul dubio, diverſas ab eſſentia divina) ex quarum συζυγίᾳ, ſeu commixtione, Servatorem ortum ſtatuebat, ne ſcil. eundum, cogeretur admittere, ejus eſſentiæ, cum Patre ſuo. De quibus Tertull. *cont. Valent.* Irenæ. lib. 2. cap. 4. Epiphan. Hæreſ. XXXI. Judæi Caballiſtæ, ſuas habebant ספירות & אצילות *numerationes & emanationes*, quas ex libro יצירה, quem Abrahamo vindicant, decem numerant, quaſi luces, ſeu proprietates eſſentiæ divinæ, quæ nec Deus ſint, nec creaturæ; ſed à Deo, velut radii à Sole, profluant & emanent. De quibus, ex Reuchlino de *Arte Cabbal.* ſic philoſophatur Buxtorfius, in *Lexico Talmud. Ecce* (decem iſtæ Sephirot.) *ſunt decem divina nomina, quæ nos mortales, de Deo concipimus, vel eſſentialia, vel perſonalia, vel notionalia, vel communia, & nominantur ſic:* כתר *Corona*; חכמה *Sapientia*; בינה *Prudentia, ſive intelligentia*; חסד *Clementia, ſeu Bonitas*; גבורה *Gravitas, ſive Severitas, aut Potentia*; תפארת *Ornatus*; נצח *Triumphus*; הוד *Confeſſio laudis*; יסוד *Fundamentum*; מלכות *Regnum, ſupra coronam vero ponitur*; אין סוף *Infinitudo, & eſt abyſſus.* Contradus Vorſtius, Socinizans, *virtutem* Dei, realiter diſtinguebat ab *eſſentia* divina, ad hoc, ut eſſentia Dei, eſſet in cœlo tantum, dum *virtus* Dei, etiam eſſet in terris, atque adeo eſſentia Dei, non potuerit perſonaliter fuiſſe unita, cum humana Chriſti natura, adhucdum exiſtente in terra tantum, eaque ratione, potenter inſidiaretur, Chriſto θεανθρώπῳ. Sociniani, ne Spiritus S. Deus ſit, Patri ὁμοούσιος, ſtatuunt eum eſſe virtutem Dei, ab eſſentia divina diverſam; adeoque attributa divina, realiter differre ab eſſentia. Inſuper, ne ex attributis divinis, quæ paſſim, & Filio & Spiritui S. aſſeruntur in Scripturis; ſolide colligamus, ipſis competere eſſentiam divinam; adeoque Deum, trinum perſonis, unum eſſe eſſentia; attributa divina dicunt, realiter differre ab eſſentia. Porro, in negotio de decretis, prædeſtinatione —; ne, mutata voluntate divina, eo ipſo mutetur eſſentia divina; ſtatuunt, attributa realiter differre, ab eſſentia divina.

Sententia Reformatorum.

Reformati, quamvis admittant, eſſentiam differre ab attributis; non tamen *realiter*, in ipſo Deo; ſed *ratione*, in conceptu noſtro; quatenus, aliquando eſſentiam concipit *ſimpliciter*, & abſtracte ab attributis; aliquando eandem, cum variis relationibus, & operationibus in creaturis, & ex eo naſcuntur attributa, quæ nec ab eſſentia; nec inter ſe differunt *realiter.* Si enim: 1. differrent, eſſent in Deo, res diverſæ, adeoque non pura deitas, in Deo eſſet; nec, ea ratione, Deus *lux* non eſſet, *in qua non ſunt tenebræ* 1. Joh. 1. 5. Tum 2. ſi in Deo eſſet res & res; tum in ipſo daretur compoſitio, quæ prærequireret componentem: & ſic, Deus, non eſſet ens *abſolute primum.* Porro ſi compoſitus; etiam diſſolubilis adeoque non ἄφθατος incorruptibilis, & quidni annihilabilis etiam? cum nec eſſentia abſque attributis; nec attributa abſque eſſentia, Deus ſint. Sic 3. Deus, ex parte Deus eſſet; ex parte non: ſi enim attributa non ſunt eſſentia divina, non ſunt Deus.

Objectio.

Adverſarii, in hoc negotio; non tam diſputant rationibus; quam ſuis hypotheſibus inſerviunt. Nec eſt etiam, quod ſpecioſius pro ſe cauſari poſſint, quam, quod dentur in Deo attributa contraria, v. g. miſericordia & juſtitia vindicativa: Sed non eſt in ipſo Deo; verùm in opere Dei, & in nobis, qui iſtam contrarietatem, in effectibus divinis obſervamus, & ex ea talia attributa efformamus. Eſt in hoc ſumma, ſimpliciſſimæ eſſentiæ divinæ, perfectio, quod in diverſis, contraria poſſit producere.

2. An attributa...

XI. Quæritur 2. An attributa Dei, creditu ad

Digitized by Google

tributa, cognitu neceſſaria, pauca tantum ſint?

ſalutem neceſſaria, paucula tantum ſint? Sociniani, quo non tantum Samaritaniſmum, fidei Chriſtianæ commodius adducerent, ſub quo quivis, fundamentalibus deſtituti, commodius poſſent latitare: ſed &, attributa illa Dei, quibus æternam & *ὁμοούσιον* deitatem Filii ac Spiritus S. demonſtrare ſolent Chriſtiani, efficacius poſſent eliminare a pomœriis Chriſtianis. Porro, ut dependentiam Dei, à libero noſtro arbitrio, mutabilitatem decretorum divinorum, pro lubitu arbitrii humani, realem diverſitatem eſſentiæ divinæ, incommunicabilitatem eſſentiæ tribus perſonis, aliaque ſecurius haberent: excluſa independentia, immutabilitate, ſimplicitate, & infinitate: hæc tantum ſex attributa cognitu & creditu, neceſſaria ſtatuunt: 1. Quod ſit Deus 2. Quod ſit unus tantum 3. æternus 4. perfecte juſtus 5. perfecte ſapiens 6. & perfecte potens. *Catech. Racov.* cap. I. Remonſtrantes Apologiſtæ, quo, in fundamentalibus, non errent Sociniani, & in ſuis cœtibus, communionem habere poſſint; non procul a Socinianis abludunt, ſtatuendo, paucula tantum, De Deo, Chriſtianis eſſe cognitu & creditu neceſſaria. Theologi Carteſian*ίζοντες*, in gratiam Philoſophiæ ſuæ, cui eſſentia divina, non eſt, niſi mera cogitatio; non niſi duo numerant Dei attributa; *intellectum* & *voluntatem*, eo quod hæc duo ſola, ingrediantur naturam cogitationis. Orthodoxi, plura ſex Socinianis, & duobus Carteſianis, numerant Dei attributa, & quidem creditu neceſſaria. Quia: 1. Scriptura plura numerat, atque etiam frequenter coacervat divina attributa, ut ſupra notavimus §. IV. Quia 2. Abſque præteritis attributis, independentia, immutabilitate, ſimplicitate, infinitate, gratia & miſericordia, item *quis* ſit Deus; nemo poteſt habere cognitionem veri Dei, adeoque nec amorem, fidem — proinde neceſſario Atheus eſt. Quia 3. Nec fides, nec cultus divinus, ſubſiſtere ullo modo poſſunt, niſi ſciamus, quis ſit verus Deus, nempe qui eſt Pater, Filius & Spiritus S. Joh. XVII. 3. Niſi velimus credere, in incognitum Deum, eique ſervire, quod eſt contra Joh. IV. 22. Act. XVII. 21. 2. Reg. XVII. 29. Quia 4. Dei ſpiritualitas & ſimplicitas Joh. IV. 24. ejus inviſibilis natura Deut. IV. 15. — immenſitas Pſal. CXXXIX. 1. 2. 3. — immutabilitas Pſal. CII. 27. 29. 30. ſunt cognitu neceſſaria. Quia 5. Sex attributa Sociniana, ſi reliqua ſecludantur, non conferunt ſalutem; ſed ad ſolam ſpectant *ἀναπολογησίαν* Rom. I. 19. 20. 21. & cap. II. 14. 15. pronunciante Apoſtolo 1. Cor. I. 21. & Rom. I. 19. 20. Nec habent Sociniani, quod pro ſe cauſentur, niſi quod illa ſex, requirantur ad ſalutem: aſt non evincunt, quod *ſufficiant* ad ſalutem, demptis aliis. Quantum ad Carteſianos, eorum fundamentum, in eo eſt, quod eſſentia Dei conſiſtat, in ſola cogitatione, id quod jam ante, in præcedentibus, ex profeſſo disjecimus.

3. An diſtributio attributorum divinorum, in incommunicabilia, & communicabilia, ſit ferenda?

XII. Quæritur 3. An attributorum divinorum diſtributio in *incommunicabilia* & *communicabilia*, ſeu potius, in *propria* & *communia*, ſit accurata, utilis & ferenda? an potius eliminanda? Lutherani, quo ſecuram habeant omnipræſentiam carnis Chriſti, ejuſque peculiariter præſentiam in S. Cœna; ſtatuunt, per unionem hypoſtaticam, duarum in Chriſto naturarum, attributa divinæ naturæ, communicata fuiſſe humanæ naturæ, & ſic diſtributionem, in *communicabilia* & *incommunicabilia*, ſic ſatis tollunt. Quos refellemus infra lib. IV. cap. V. de perſona Chriſti, & lib. VII. cap. V. de S. Cœna. Theologi Carteſiani, quo ſuæ Philoſophiæ convenientiorem diſtributionem, in intellectum & voluntatem, ei commodius poſſint ſubſtituere; eam loco movendam cenſent. Reformati exiſtimant, quamvis nullum Dei attributum, proprie & *univoce*, ſit communicabile, aut commune, quod omnia infinitum diſtent: eſſe tamen, quorum veſtigia qualiacunque, *κατ' ἀναλογίαν*, obſerventur in creaturis; adeoque diſtributionem iſtam, omnino ferendam eſſe, cum alia dentur, in quibus tale veſtigium nullum conſpicitur: v. g. independentia, aſeitas, immutabilitas. — Quoniam: 1. Cum Scripturis, ipſa docet experientia, vitam, intellectum, voluntatem, bonitatem, amorem, gratiam, juſtitiam, ſanctitatem, eo quem diximus modo, creaturis cum Deo, eſſe communia. Quoniam 2. Utilis, & neceſſaria etiam, eſt diſtributio iſta, penes demonſtrationem, *ὁμοουσίου* deitatis, Filii & Spiritus S. utpote quam, non ex attributis communicabilibus; ſed ex ſolis incommunicabilibus, demonſtrare ſolemus & poſſumus. Quoniam 3. Scriptura docet, quod Deus hominem creaverit, ad imaginem ſuam Gen. I. 25. בצלמנו כדמותנו, hoc eſt, per interpretes, ad *imaginem quam ſimillimam:* itidem, quod reddamur *divinæ* participes *naturæ* 2. Pet. I. 4. item, quod *transformemur in eandem imaginem* Dei 2. Cor. III. 18. Ex quibus, non poteſt non confici, communio qualiſcunque attributorum. Fundamenta ſententiæ adverſariæ, duo illa obſervantur: Quod, ſi vocem *communicabilis*, ſtrictius ſumas; attributa Dei, ſunt *proprietates*, atque adeo, incommunicabilia *omnia*. Reſp. 1. Hoc, utut verum ſit *in ſe:* ſic parum congruit cum hypotheſibus Carteſianis. Volunt enim, eſſentiam eandem, vere & univoce, communem eſſe, Deo, Angelis, & animabus noſtris; Mens enim omnis, ſive ſit humana, ſive angelica, ſive divina, eſt res cogitans, inquit Cl. Wittich. *Theol. pacif.* §. CXXII. Atque etiam *eſſentiam*, volunt eſſe, *primum rei cujusque attributum* §. CXX. Proinde, ſi: *α.* *eſſentia* mentis, puta *cogitatio*, ſit communis Deo, Angelis & animabus noſtris. Si *β.* *eſſentia*, ſit attributum rei primum & præcipuum: & ſi *γ.* attributum ſit *proprietas* Dei; tum, quomodo attribu-

ta Dei *omnia*, erunt *incommunicabilia?* Sed 2. Communio triplex eſt, ſecundum Philoſophos: *æquivoca*, qua ſolum nomen commune eſt, ut vox cancer morbo competit, ſyderi & animali: *univoca*, quando res vocis, ſecundum eandem rationem, æqualiter, communis eſt pluribus, prout ſubſtantia competit, homini & bruto: & *analoga*, quando vox, quoad ſignificatum ſuum, uni *primo* competit & *præcipue*, aliis tantum *propter* illud, ſic ſanitas primo ac præcipue animali competit; cibo, aëri & medicamento, *propter* animal. Sic attributa divina, primo ac præcipue, imo & incommunicabiliter Deo competunt: ſed creaturis, non æquivoce tantum, verum analogice competunt. 2 Secundum fundamentum eorum eſt: *quod ſi communicabilitatem intelligas* latiſſime, *de quadam ſimilitudine, valde obſcura; etiam quædam, quæ* incommunicabilia, *vulgo dicuntur, poterunt* communicabilia appellari. Wittich. *Theol. pacif.* §. CXCIV. Reſp. 1. Quod quædam attributa incommunicabilia, ob *tam valde obſcuram* ſimilitudinem, quæ exiſtit in creaturis, appellari poſſint *communicabilia*, aut etiam tam valde obſcura ſimilitudo *incommunicabilium* v. g. aſeitatis, immutabilitatis, infinitatis—; detur: tam diu falſum, donec probatum fuerit. 2. Et ſi probatum omnino fuerit, quod *quædam* incommunicabilia, habeant *tam valde obſcuram* ſimilitudinem in creaturis, per hoc tamen non laborabit diſtinctio, quam diu non fuerit demonſtratum, *omnia* eſſe, ſeu communicabilia, ſeu incommunicabilia. Plura ſi volet lector in hanc rem, *Gangrænam* noſtram Carteſianam, conferat *Sect. poſter.* Cap. XVI.

Pars practica.

Attributa divina juvant: 1. Cognitionem, glorificationem & reverentiam Dei.

XIII. Circa *praxin* hujus loci, breviores erimus, duplici cauſa: 1. quod univerſa praxis, quam *nominibus* aſſignavimus, capite præcedenti; hic mutatis pauculis recurrat: eo, quod attributa, cum nominibus, in hoc congruant, quod utrobique ſit medium, cognoſcendæ eſſentiæ divinæ. 2. Quod praxis attributorum, à ſingulis ferme ſingulatim, reſultet divinis attributis; ſingulis proinde, ſingulatim ſubjicienda. Itaque *primò*, nulli dubium eſſe poſſit, quin egregiè faciat, ad *cognitionem Dei*, per attributa percipere, *quid* ſit Deus, *quantus* & *qualis* ſit. Cum in quavis cognitione, quo plura attributa, de ſubjecto percipiuntur; eo perfectior ipſa audiat cognitio. Nec minus *ſecundò*, facit ad gloriam & *glorificationem* Dei, tot in Deo attributa cogitare, quorum ſingula, infinitam eſſentiæ divinæ, repræſentant perfectionem. In quam rem, paſſim à ſanctis coacervantur Exod. XXXIV. 5. 6. Neh. IX. 5. Pſal. CIII. 8. 1. Tim. I. 17. 1. Pet. II. 9. Quin etiam *tertiò*, incutiat reverentiam Dei, ac ſtudium placendi & obediendi ei Neh. IX. 17. &c. Scil. Deo tot infinitis attributis nobili. Conferantur §§. III. IV. V.

2. Aliorum fidei articulorum ſolidationem.

XIV. Peculiariter *ſecundò*, theoria attributorum divinorum generalis, egregiè facit, ad roborationem articulorum fidei noſtræ, quam maximè fundamentalium, de SS. Trinitate, æternâ Filii ac Spiritus S. cum Patre ὁμοουσίᾳ: quod attributa etiam incommunicabilia, quæ cum eſſentiâ divinâ, planè coincidunt, non Patri tantum; ſed & Filio, ac Spiritui S. in Sacris monumentis tribuantur. Quamobrem etiam Sociniani articulos iſtos ſubruturi neceſſum habuère, pleraque Dei attributa pervertere.

3. Fidei & fiduciæ noſtræ.

XV. Inſuper *tertiò*, *fidei* ac fiduciæ noſtræ, egregium præſtat fundamentum, tot perfectionum in *Deo* concurſus; ſapientiæ, potentiæ, bonitatis &c. quarum ſingulæ, infinitæ ſint, æternæ, immutabiles, atque ipſa etiam Dei eſſentia. Nec in Deo tantum; ſed in *Mediatore* quoque, qui, quod Deus ſit, & omnibus attributis divinis beatus, *perfectè poſſit ſervare* Heb. VII. 25. &c.

4. Precum.

XVI. Præſtat etiam *quartò*, precibus noſtris immotum fundamentum, ut cum παῤῥησίᾳ, accedamus ad thronum gratiæ, ejus, qui tot perfectionibus, & poſſit, & velit ſupplere omnes defectus noſtros Jer. XXXII. 17. 18. 19.

5. Aliarum quarundam virtutum.

XVII. Porro *quintò*, *materiam* ſuppeditat attributorum generalis theoria, noſtris gratiarum actionibus, celebrationibus; atque etiam calcaria addit obedientiæ, cultui divino, & omnibus virtutibus chriſtianis. Quæ omnia, hoc loco, velut digito monſtraſſe, (nullo negotio, adjectis teſtimoniis amplificanda, alibi quoque in ſingulorum attributorum ſingulari theoriâ, latius explicanda) ſuffecerit.

6. Beatitudinis quæ eſt in communione cum Deo.

XVIII. Denique *ſexto*, tot ac tantorum attributorum, in unum Deum confluxus, nos inſtruit de beatitudine eorum, qui Deum iſtum ſibi habent confœderatum Pſal. XXXIII. 12. *Beata gens, cujus Jehova Deus eſt, populus quem elegit in hæreditatem ſibi.* 2. Cor. VI. 18. Ubi enim Deus iſte noſter fuerit & *pro nobis* Rom. VIII. 31. nunquid omnia iſta attributa, pro nobis erunt, & noſtra? Singulatim nunquid v. g. ejus 1. *immutabilitas*, nos certos reddet, eum, in omnem uſque æternitatem, Deum noſtrum permanſurum? Mal. III. 6. 2. Tim. II. 19. Ejus 2. *veracitas*, nunquid efficiet, ut ejus promiſſis, immoti poſſimus inniti? Joſ. XXI. 45. Jeſ. XXXIV. 16. Ejus 3. *bonitas* & *amor*, ut in quibuſvis, quantumvis adverſis, ſecuri ſimus, omnia iſta militatura in commodum noſtrum? Heb. XII. 6. Rom. VIII. 28. 38. 39. Ejus 4. *miſericordia*, ſpem nobis faciet, futurum, ut peccata nobis gratioſè remittat Pſal. CIII. 8. 10. Exod. XXXIV. 6. Ejus 5. *ſapientia*, nunquid nos perſuadebit, ejus gubernationem nobis ſaluberrimam fore? 2. Pet. II. 9. 2. Sam. XV. 25. 26. Ejus 6. *Omnipotentia*, eum poſſe nobis, omnia iſta præſtare, quæ promiſerit, quæque nobis conduxerint? Eph. III. 20. 2. Theſſ. I. 11. &c.

CAPUT SEXTUM.

DE

Spiritualitate & Simplicitate Dei.

Joh. IV. verſ. 24.

Deus eſt Spiritus, & qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorent.

Primum Dei attributorum ejus eſt ſpiritualitas. I. Jam ſingula ſingulatim ſuccedant, divina attributa, ea primùm, quæ *quid* ſit Deus, repræſentant; ſeu quæ ejus ingrediuntur deſcriptionem, qualia ſunt, ſpiritualitas & aſeitas, cum attributis analogis & conſectariis, *ſimplicitate* & *immutabilitate*. Eſt enim nobis Deus: *Spiritus à ſe*. Verum, cum de *aſeitate* & independentiâ, dudum nobis fuerit negotium Cap. III. hujus libri; *ſpiritualitatem* ac *ſimplicitatem*, hoc capite conjungemus. Fundamentum ſtruet Servator Joh. IV. 28.

Pars exegetica.

Reſolvitur & exponitur textus. II. *Cujus verbis*, reſponſum *continetur*, *de* naturâ Dei, *ejuſque*, *ad praxin pietatis*, *ἐνεργείᾳ*. *In quo proinde*, *ſeſe profert:*

I. Deſcriptio *quædam Dei*, *quâ continetur*

A. Deſcriptum, *ſeu axiomatis ſubjectum*, *cum deſignante articulo ὁ Θεὸς. De quo hactenus, & impoſterum.*

B. Deſcriptio, *in voculâ πνεῦμα; copulativo* eſt, *Ellipſi Hebrææ ſubintellecto.* Spiritus *appellatur Deus*, impropriè *quidem*, *ſi* vocem *ſpecies ſignificantem*, *quippe quæ à* ſpirando *Hebræis*, *Græcis & Latinis derivata*; *corporeis propriè competit*, halitui, *quod ille in viſibilibus vulgo habeatur ſubtiliſſimus*: *ſi* rem *ſignificatam*, *maximè* propriè, *quod eminenter ſit ſubtilis*, *immaterialis*, *ſimplex*, *ut in ſequentibus oſtendemus.*

II. Conſectarium *practicum*, *de uſu deſcriptionis*, *in cultoribus & cultu divino:* Et qui adorant eum, in ſpiritu & veritate &c. *Quibus verbis tria exprimuntur:*

1. Cultores, *quibus prodeſt deſcriptio: προσκυνοῦντας: ſeſe proſternentes coram Deo*, *adorantes*, *colentes eum profeſſione*, *ac ritibus extrinſece. Idem enim Græcum notat*, *quod Hebræorum* השתחוה. *Utrumque* cultum *ſonat*, *aliquando* civilem *Gen.* XXIII. 7. *Matth.* XVIII. 26. *ſæpius* religioſum *Joh.* IV. 23. *Pſal.* XCVI. 9. *Matth.* IV. 10. *ſed* externum, *aut ſaltem*, *cum externis corporis geſtibus conjunctum. Ut per προσκυνοῦντας*, *intelligantur*, *qui cultum Dei profitentur & præſtant.*

2. Cultus, *ejuſque affectiones*, *e natura Dei conſectariæ*, *ut nim. fiat:*

A. In ſpiritu, *h. e. ut proficiſcatur à cultoris* ſpiritu, *ſeu interioribus Pſal.* LI. 8. *Matth.* XXII. 37. *Rom.* I. 9. *non profeſſione tantum*, *aut geſtibus externis: ut ſit* ſpiritualis, *etiam externus ille Joh.* IV. 22. 23.

B. In veritate, *h. e.* 1. *Non* fictè *per hypocriſin*; *ſed* ſinceritate cordis 1. *Cor.* V. 8. 2. *Non* typicè *per umbras*, *per ceremonias*, *locis ac temporibus adſtricti*; *ſed in gratiâ ſpirituali Joh.* I. 17.

3. Obligatio *relativa*, *cultorum ad hujuſmodi cultus genus*: *in vocula δεῖ*, oportet, neceſſum *eſt. Scil. tum quia Deus eſt ſpiritus*, *adeoque ſpiritu & ſpiritualibus delectatur*: *tum quod umbras ceremoniales reſpuit*, *& cultum ſpiritualem*, *ceremoniis præfiguratum*, *jam ſub Novo Teſtamento comprimis exigit.*

Theorema Primum, De Spiritualitate Dei.

Pars dogmatica.

Deum eſſe ſpiritum probatur teſtimoniis. III. *Itaque*, per textum hunc, *Deus eſt ſpiritus.* Talis habetur utrique Teſtamento: *Veteri*, Num XXIV. 2. Jud. III. 10. Ezech. XI. 24. *Novo* 2. Cor. III. 17. Act. V. 9. quamvis poſtremus locus, etiam *ὑποστατικῶς*, Spiritu S. intelligi poſſit. Unde Origenes, *Homil.* I. *in Gen. Sentire* inquit *de Deo*, *quod ſit corporeus & humanæ formæ*, *manifeſtè impium eſt.* Et Auguſtinus *de civit. Dei.*

Dei lib. 8. c. 5. *Si noſter animus, corpus non eſt, quomodo Deus, Creator animi, corpus eſt?*

Et rationibus.

IV. Nec Deus poteſt non eſſe Spiritus: 1. Quia eſt ens, abſolutè primum, quod corporeas partes, vel toti *præxiſtentes*, vel ſibi *coëxiſtentes*, reſpuit, 2. Quia *independens* Rom. XI. 36. dum à membris, corpus dependet. Quia 3. *ſimplex* & ſimpliciſſimus: ut jamjam ex profeſſo probabimus, adeoque, membrorum corporeorum farraginem, non admittit. Quia 4. *infinitus*, quod à partibus *finitis*, eſſe non poſſet. Quia 5. *immutabilis* & incorruptibilis Jacob. I. 17. quod in corporeis & compoſitis, quæ diſſolvi poſſunt, admittu non poteſt. Denique 6. quia *perfectiſſimus* Matth. V. 48. &, omnium confeſſione, ſpiritus eſt multis modis perfectior corpore.

Quo ſenſu Deus ſit Spiritus.

V. Spiritus autem Deus eſt non ſenſu *tropico*, quo corporea etiam, ventus, ſpiritus animales, chymici, hac voce gaudent, quod ad ſubſtantias immateriales, proximè accedant: nec *analogico*, quo Angeli, noſtræque animæ, *ſpiritus* audiunt, quod ad immaterialitatem ac ſimplicitatem Dei, omnium proximè accedant: ſed, vel maximè *proprio* & univoco: cum ipſe remotiſſimus ſit, ab omni compoſitione. Sic autem *ſpiritus* dicitur, non tantum tertia Perſona ὑποϛατικῶς, per appropriationem, quod ſubſiſtat, per ineffabilem quamdam, Patris & Filii ſpirationem; ſed ſingulæ perſonæ ὁμοουσιῶς, quod omnes eandem habeant eſſentiam immaterialem.

Quænam ingrediantur ſpiritus.

VI. *Ingrediuntur* autem ſpiritus cujuſvis, maximè increati, naturam ſpiritualem, eſſe: 1. *ſubſtantiam*, non accidens. 2. *Incorpoream* & immaterialem Luc. XXIV 39. 3. *viventem*, quæ â ſe operetur; unde *Spiritus vitæ* Rom. VIII. 2. & *Spiritus vivificans* 1. Cor. XV. 45. 4. *intelligentem* 1. Cor. II. 11. 5. *volentem*, quæ diſpenſet omnia *ſicut vult* 1. Cor. XII. 11. De ſingulis poſtremorum, in ſerie attributorum divinorum, ſingulatim.

Quænam ſequantur affectiones.

VII. Conſequuntur eandem naturam ſpiritualem, affectiones: 1. *inſenſibilitas*, per quam ſenſibus noſtris, eſſentia ſpiritualis, planè eſt inacceſſa, quippe qui, objectum exigunt corporeum. Nominatim (a) *invisibilitas* Exod. XXXIII. 20. 1. Tim. I. 17. & VI. 16. Joh. I. 18. Heb. XI. 27. Quia (quod immaterialis ſit, partis extra partem inops) nec figuram habet, nec ejus ſpeciem, ſpargere poteſt, quæ oculos noſtros afficiat. Cui accedit, quod infinitus etiam ſit. Quamvis interim viſus ſerſæpe legatur Gen. XVIII. 2. Jud. XIII. 22. 1. Reg. XXII. 19. ἐν ὁράματι, ubi, extraordinario quodam ſymbolo, oculis hominum exhibito, præſentiam ſuam, Deus manifeſtavit, eo fere modo, quo ejus *inviſibilia perſpici dicuntur, in rebus creatis* Rom. I. 20. & quo Patrem videmus in Filio Joh. XIV. 9. Exod. III. 2. cum Heb. XI. 27. Viſus item *mente* Matth. XVIII. 10. quâ etiam *viſuri* Deum dicimur, *facie ad faciem* 1. Cor. XIII. 12. Scil. non amplius *per ſpeculum, & per anigma*, h. e. obſcurè; ſed clarè, quaſi quæ oculis noſtris, coram videmus. Hujuſmodi, viſio innuitur Matth. V. 8. Heb. XII. 14. Joh. XIX. 27. (b) *Impalpabilitas* Luc. XXIV. 39. collat. cum Joh. IV. 24. Quamvis *palpabilis* dicatur Act. XVII. 27. metaphoricè, prout *guſtabilis* quoque, & viſibilis dicitur Pſal. XXXIV. 9. Scil. mente, non corpore. (c) *Ineffigiabilitas* Jeſ. XL. 18. Quatenus ſpiritus, figuram, lineamenta, terminationes, colores; non refert, quæ εἰκαϛικῶς repræſentare queat Deut. IV. 14. Act. XVII. 29. Conſequitur 2. naturam Dei ſpiritualem, ejus omnimoda *ſimplicitas*. Conſequitur 3. *Immutabilitas*, de quibus, totidem theorematis ex profeſſo

Pars elenchtica.

Quæritur

1. An Deus, proprie ſit Spiritus? Divortium ſententiarum.

VIII. Quæritur *primo*, An Deus, proprie & accurate, ſit ſpiritus? Antropomorphitæ, ut creationem hominis, ad *imaginem Dei*, commodius explicare poſſent; ſtatuebant, non eſſe *ſpiritum*; ſed corpus *craſſum*, ut corpus humanum. De his paragr. ſequente. Patres nonnulli, inter quos Tertullianus, *Adverſ. Praxe.*, corpus quidem Deo tribuunt; ſed *ſubtile*, quamvis hoc ab aliis excuſetur eo, quod non voluerit ſignificare, niſi quod Deus ſit, non accidens; ſed ſubſtantia. Vorſtius itidem cum Socinianis, corpus Deo tribuunt, eoque ſenſu, ipſum eſſe Spiritum agnoſcunt, de quo uberius, paulo ab hinc. Theologi Carteſiani, quod vox *Spiritus*, non ſatis carteſianiſſet, quodque vocem malint, quæ propius, ſignificatione accedit ad *cogitationem*: dicunt, Deum improprie Spiritum eſſe, magis proprie *mentem*. Reformati, quamvis agnoſcant *vocem* Spiritus, Latinis a *ſpirando* derivari; ſicut רוח, Hebræis a רוח, & Græcis a πνέειν, quæ *ſpirare* ſonant, adeoque vocem *ſpiritus*, creaturis competere *per prius* nihilominus, *rem* voce, ex uſu recepto ſignificatam, nim. *ſubſtantiam immaterialem, ſimplicem*, Deo, non *improprie*, ſed maxime *proprie*, imo *per prius*, Deo competere. Quia: 1. *ſpiritus*, *exſerte* appellatur in textu, nec ulla neceſſitas cogit, a ſenſu *proprio*, declinare ad *improprium*. 2. *Res* voce ſpiritus, ex uſu ſignificata, nim. immaterialitas & ſimplicitas, admittentibus adverſariis, ei maxime proprie competit, ut diximus. 3. Si non ſit *proprie Spiritus*, tum *proprie* eſt *corpus*, modo ſit ſubſtantia, non accidens; quoniam, diſtinctio ſubſtantiæ, in ſpiritum & corpus, eſt immediata, in quantum ſubſtantia omnis, vel eſt immaterialis; vel materialis. 4. Si Deus, non

Sententia orthodoxa ejuſque argumenta.

non ſit proprie Spiritus; tum argumentum Orthodoxorum pro ſimplicitate divina, ab ejus ſpiritualitate ductum, caſſum erit. Tum 5. Spiritus S. vel erit corporeum quid; vel non erit Spiritus proprie dictus: Spiritus enim, ex ſententia ἀντιλεγόντων, proprie eſt corporeum quid.

Objectiones.

Nec eſt quod objiciant: 1. Spiritus dicitur a *ſpirando*, non autem proprie ſpiratur. Reſp. 1. Diſtinguendum, inter vocem ſignificantem, quæ eſt a *ſpirando*, & rem ſignificatam, quæ non eſt à ſpirando. 2. Nec omnis ſpiritus, eſt a ſpirando, v. g. ſpiritus animales, naturales, nec anima noſtra, nec Angeli, ſunt a ſpirando: Ergo nec illi eſſent proprie ſpiritus. Quid igitur erit proprie ſpiritus? Niſi forte ventus & halitus noſter, qui ſpirantur: ſed hi, agnoſcentibus omnibus, ſunt ſpiritus, maxime improprie: quid igitur, eſt Spiritus proprie? Si 2. dicant, ſpiritus omnes, proprie ſunt materiale quid, v. g. ventus, flatus, ſpiritus animales, chymici. Reſp. 1. Quod de animabus noſtris, item de Angelis ſtatues? nunquid proprie ſunt ſpiritus? 2. Illa omnia, non ſunt Spiritus, niſi per qualemcunque participationem analogice, & hactenus improprie, quatenus, partim ſubtilitate ſua, maxime accedunt, ad animas noſtras, & ad Angelos, & animæ noſtræ & Angeli, omnium maxime prope accedunt ad Deum; dum hic manet ſpiritus proprie dictus. Si dicant 3. Deus eſt *cogitatio* cui propius accedit *mens*, quam ſpiritus. Reſp. 1. Et Carteſianis, *ſpiritus omnis, ſive humanus, ſive angelicus, ſive divinus, eſt cogitatio*, ut loquitur Cl. Wittichius. 2. Negamus Deum eſſe *cogitationem*; quod in Scripturis; nullibi, vel *cogitatio*, vel *mens* appelletur. Si dicant 4. Spiritus vox, in Scripturis, & vento & flatui---tribuitur. Reſp. a. Ergone propterea Deo, non competet proprie? Et *Dei* vox aliis tribuitur, v. g. Angelis Pſal. VIII. 6. collat. cum Heb. II. 7. Magiſtratibus Pſal. LXXXII. 6. & deaſtris 1. Cor. VIII. 5. an propterea, Deus non erit proprie Deus? b. Quin potius, argumentum invertam: Deus eſt ſpiritus proprie Joh. IV. 24. ergo ventus, flatus, ſpiritus animales, chymici; non ſunt ſpiritus, niſi improprie, κατ' ἀναλογίαν, quo argumento me refellent? Plura hujus generis, ſi aveat lector, conferre poterit *Gangrænam* noſtram, Sect. II. cap. VII.

2. An Deus ſit corpus, membris humanis integrum? Divortium ſententiarum.

IX. Quæritur 2. An Deus ſit corpus, membris humanis integrum? Gentiles olim, quia pro Diis habebant, homines illuſtres, Deos ſuos ſtatuebant corporeos, membris humanis præditos, ut monebimus, penes controverſiam ſequentem. Anthropomorphitæ, (alias Audiani, ab Audeo quodam) qui Eccleſiam turbarunt ſeculo quarto, ſeu anno circiter CCCLXX. atque etiam ſeculo decimo, quibus olim accedebat Tertullianus, animam, noſtram, certa figura definiens: Antgropomorphitæ inquam, quo commodius, ſuo judicio, poſſint explicare, quid ſit imago Dei in homine; ſtatuebant, Deum membris humanis eſſe præditum, quibus hominem conformaverit.

Sententia orthodoxa, cum ſuis argumentis.

Reformati, agnoſcunt quidem, Deo in Scripturis, paſſim membra humana, oculos, aures, manus, pedes, cor tribui; ſed hoc, non niſi per ἀνθρωποπάθειαν fieri, θεοπρεπῶς intelligendum, quatenus, non membra iſta carnea, quæ imperfectionem implicant, ipſi vere competant; ſed membrorum iſtorum perfectiones, demta omni imperfectione: ſic *oculi*, non ſonant in ipſo, niſi ejus ſcientiam; manus, potentiam; pedes præſentiam; cor amorem--Quia nimirum: 1. Scriptura negat Rom. I. 23. Quia 2. Deum nobis repræſentat, ut *inviſibilem*; ibid. verſ. 20. ut *ſpiritum* Joh. IV. 24. cui caro & oſſa, non competant Luc. XXIV. 39. Quia 3. ſi membris conſtaret; eſſet compoſitum quid, adeoque componentem requireret, ſe priorem; proinde 4. diviſibilis & *corruptibilis* foret, contra Apoſtolum Rom. I. 23. Etiam 5. nec *infinitus* foret, quod ex multis membris finitis, non poſſit coaleſcere, totum infinitum. Nec inſuper 6. *ſimpliciſſimus*, adeoque 7. multis modis imperfectus.

Objectiones.

Si cauſentur pro ſe: 1. Quod in Scripturis deſcribatur a membris: Reſpondemus, dictum hoc fieri ἀνθρωποπαθῶς, θεοπρεπῶς intelligendum. Quod 2. ſæpius in Veteri Teſt. legatur apparuiſſe hominibus. Reſp. Apparuit, vel abſque ulla figura humana, tantum extraordinario quodam ſigno, extraordinariam ſuam præſentiam manifeſtando: vel ſi figura affuerit, fuit non propria; ſed aſcititia: apparuit non in propria forma; ſed in ὁράματι, quo modo Jeſus Stephano apparuit, ſtans apud dextram Dei Act. VII. 56. & Paulo cap. IX. 10. 12. Et Petrus cap. X. 11. 12. & XI. 5. 6. vas vidit, e cœlo deſcendens, repletum animalibus.

3. An Deo corpus ſubtile competat? Divortium ſententiarum.

X. Quæritur 3. An Deo, ſi non membra corporea, corpus ſaltem *ſubtile*, competat? Sententiam Patrum quorundam, nominatim Tertulliani audivimus dudum. Vorſtius, ut unioni perſonali duarum naturarum in Chriſto, quam aperte non audebat negare, per cuniculos inſidiaretur; ſtatuebat Deum corpus ſubtile eſſe, cujus virtus quidem, ubique eſſet, ſed eſſentia in cœlo tantum, e quo proxime fluit, Chriſtum in terris exiſtentem, non fuiſſe unitum cum divina natura. Reformati cum Servatore, Deum Spiritum eſſe affirmant, hoc eſt, ſubſtantiam immaterialem, proinde omni corpore aut materia, quantumvis ſubtili, penitus deſtitutam, per rationes, quas diximus & §. III. IV. & præcedente, quæ, mutatis mutandis, perinde ſtringunt in Socinianos, ac ſtringunt in Anthropomorphitas. Nec alia etiam, Socinianis ſupetunt argumenta, in contrarium, quam quæ Anthropomorphitis ſuppetunt.

4. An

XI. Quæritur 4. An Deus, qui Spiritus eſt, poſſit

Deus poſſit ac debeat repræſentari imaginibus? Sententiarum diverſitas. Reformatorum argumenta.

poſſit ac debeat repræſentari ſtatuis & imaginibus? Gentiles, quia Deos habebant corporeos, ut diximus; affirmabant. Pontificii & Lutherani, Deum agnoſcunt Spiritum, & tamen, amore imaginum, docent Deum effigiari poſſe ac debere, hac tamen diverſitate, quod Pontificii imagines Dei, non tantum habendas doceant; ſed & adorandas λατρείᾳ, quod non ferunt Lutherani. Reformati, ex eo, quod Spiritus ſit, neutrum admittunt. Si enim: 1. Spiritus, quia immaterialis, &, ex eo figura deſtitutus, effigiari non poteſt; etiam non debet Jeſ. XL. 18. Deut. IV. 15. Niſi velis ſtatuere, id debere fieri, quod non poteſt fieri. Hinc 2. Deus hujusmodi imaginationibus, magno zelo, paſſim obnititur: v. g. in ſecundo præcepto Act. XVII. 29. & alibi. Quia ſcil. 3. *Gloriam incorruptibilis Dei, mutant in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis.* Rom. I. 23. Quia 4. Vanos, craſſos, Deoque indignos conceptus, generant imagines iſtæ, a quo Gentiles Philoſophi, *evanuiſſe* dicuntur in ſuis iſtis deliberationibus, *ſtulti* facti. Ibid. vſ. 21. 22. Nec habent, pro ſuis imaginibus, Pontificii & Lutherani, niſi quæ dudum disjicimus apud paragraphum IX. Nim. quod ſæpius apparuerit in Veteri Teſt. ſub certa figura, etiam humana: cui proclive eſt opponere, quod nunquam apparuerit ad hoc, ut effigiaretur, quippe quod, quam regidiſſime paſſim prohibuit, ſicut diximus. Verum, cum hæc controverſia, ſpectet ad ſecundum præceptum; eo plura ſeponemus.

Objectiones.

5. An liceat, inter precandum, Deum ſibi objicere ſub ſpecie viri alicujus? Quid Lutherani? Quid Reformati, & quibus argumentis?

XII. Quæritur 5. An liceat, in cultu divino, inter precandum, Deum ſibi objicere, ſub ſpecie viri alicujus ſenis? Lutherani, quia uſum imaginum, in cultu publico, quæ non poſſunt non, craſſos tales conceptus, in ſpectatoribus generare, dudum amiſerunt: non poſſunt, ulla quidem ſpecie ἐπιεικείας, reprehendere; ſtatuunt hujuſmodi conceptus de Deo, ſub ſpecie viri ſenis--nullum inferre peccatum, modo non ſtatuant, eſſentiam Dei, talem habere figuram. Vid. Franciſ. Balduinus *Caſ. conſcient.* cap. 2. caſu 1. Pruknerus, in *mille caſibus conſc.* & alii. Reformati, utut ambabus amplectantur ulnis, licitum eſſe, conceptum habere de Deo, imo, id maxime neceſſarium eſſe, ni velimus eſſe Athei: attamen conceptum Dei, ſub figura hominis, aut cujuſvis alius corporei, dicunt eſſe, omnino illicitum. Quia: 1. Servator Joh. IV. 24. jubet, talem de Deo conceptum habere, qui naturæ Dei congruit, Deum *Spiritum* deſcribit, ac proinde, *in ſpiritu*, h. eſt, ſpiritualiter, abſque hujuſmodi figuris, & *in veritate*, ſeu veris & conceptui congruis cogitationibus, coli & adorari vult. 2. Quia conceptus tales de Deo, falſi ſunt, quatenus non congruunt cum Deo concepto, proinde illiciti ſunt. 3. Quia iſti conceptus *vani* ſunt: ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν Rom. I. 21. Quia 4. obſcurant *gloriam Dei incorruptibilis*, & quaſi mutant ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου. Ibid. Quia 5. per eos conceptus obſcuratur cor, & mens inſipiens redditur: ἐσκοτίσθη ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. Ibid. in quantum craſſos Deoque indignos conceptus, in mente generant. Quia 6. qui ſub talibus figuris adorant Deum, non Deum; ſed idolum adorant. Objicit tamen Balduinus: 1. Quod, cum conceptum habeamus de Deo, adeoque imaginem quandam concipiamus Dei; præſtet concipere, ſub imagine hominis, quam alius cujuſcunque. Reſp. Præſupponit Balduinus, conceptum habere, & concipere imaginem eſſe συνώνυμα, quæ tamen, toto cœlo diſtant: ſub qua enim ſimilitudine ſeu imagine, Spiritum, ut eſt in ſe, concipies? Sed 2. Deus apparuit in imagine humana. Reſp. Reſpondimus dudum. Apparuit Deus Gen. XVIII. 2. Joſ. V. 3. Dan. VII. 9. Jeſ. VI. 1.-- ut ſui præſentiam extraordinariam, conciperent ſpectatores, & quod in apparitione glorioſum, ad Deum referrent; nequaquam, ut inde imaginem conciperent intra ſe; vel efformarent extra, cum hoc ſæpius, quam rigidiſſime prohibuerit.

Objectiones Lutheranorum.

Pars practica.

Prima praxis docet quomodo inter precandum & alias ſit cogitandum de Deo.

XIII. Eſto pro praxi *prima*, non ignobilis conſcientiæ caſus, e dictis oriundus: qualem conceptum de Deo, in precibus, aut cultu divino habere debeamus? Præſupponitur neceſſum eſſe, ut aliquem conceptum habeamus de Deo Pſal. XVI. 8. alias nihil invocaturi. Præſupponimus item, conceptum Viri ſenis, aut eſſentiæ cujuſvis corporeæ hìc non valere, per paragr. præcedentem: quod ea ratione, pro vero Deo, idolum invocemus. Qualis igitur conceptus, hìc convenit: & quomodo cogitandum de Deo? Reſp. 1. Eo fere modo, quo cogitamus de anima propria, de qua non poſſumus cogitare, ſub figura corporei, membris humanis præditi. 2. Eo modo, quo cogitamus de ſpiritu Joh. IV. 24. ſeu de ſubſtantia immateriali quæ *carnem & oſſa* non habet Luc. XXIV. 39. Cogitandum, 3. velut de ente omnipræſente, quod *cœlum & terram repleat* Jer. XXIII. 23. 24. in quo *vivimus movemur & ſumus*, & qui *non procul ſit* a nobis Act. XVII. 27. 28. Velut 4. de ente inviſibili, quem vidit nemo, nec videre poteſt 1. Tim. VI. 16. Velut 5. ente omnipotente, ſumme bono ac benefico, quod proinde, & ſibi & ſuis, & omnibus pefectiſſime ſufficiat, ad infinitam beatitudinem Gen. XVII. 1. quod omnia tua deſideria, abunde poſſit ſatiare Pſal. XXXVII. 4. 5. Denique 6. cogitandum potius, de glorioſiſſimis ejus *attributis*; quam de imperceptibili ejus *eſſentia*, Quomodo Deus, ſeipſum nobis cogitandum offert Exod. XXXIV. 6. Sic demum videbimus, ejus q. *poſteriora*, dum *facies*, ſeu eſſentia ejus, videri & cogi-

cogitari non poteſt Exod. XXXIII. 19. 20.

Secunda praxis reprehendit hypocritas.

XIV. Tum *ſecundo*, Dei *ſpiritualitas* eos notat, quotquot Deum, qui *ſpiritus* eſt, colunt *abſque ſpiritu*; qui *labiis* appropinquant ad Deum, *ſpiritu* ab eo remotiſſimi Matth. XV. 8. ex Jeſ. XXIX. 13. qui pedibus ſacra adeunt, abſque ſpiritu, qui linguâ Deum orant, *non in ſpiritu* & intelligentiâ 1. Cor. XIV. 15. qui manibus eleemoſynas aliaque bona diſpenſant, abſque ſpiritu; qui contenti ſunt, Deo obtuliſſe, *exteriora* ſua; interioribus, ſibi, mundo, voluptatibus, ſervatis: quando Deus *cor* exigit, ſeu ſpiritum Prov. XXVI. 23. & cor quidem *totum* Deut. VI. 5. & X. 12. & XXX. 6. Luc. X. 27. Quorum cultus ſubſiſtit, in meris exercitationibus corporalibus, ferme inutilibus 1. Tim. IV. 8. Iſtos *hypocritas*, Servator indigitat Matth. XV. 7. eorumque cultus, quantumvis ſpecioſus, *ſpiritu* & anima deſtitutus (quod de fide dicitur Jac. II. 20. 26.) *mortuus* eſt, fœtetque coram Deo, velut cadaver putridum. Unde etiam, ab oculis ſuis abigit, hujuſmodi hypocritas, cum iſthoc cultu ſuo. Joſ. I. 13. ipſiſque *væ* denunciat Matth. XXIII. 25. 26. imo cum ſtercore confert, in faciem ipſis retorquendo Mal. II. 3. Amoſ. III. 13. 14.

Tertia jubet examinare cultum ſuum.

XV. Proinde *tertiò* ſuadet, cultum noſtrum ſollicite *examinemus*, ſitne, convenienter naturæ divinæ, *in ſpiritu & veritate.* Quod his aſſequemur criteriis: 1. ſi in cultu noſtro externo, ſpiritus ſemper coëat cum corpore, ut *ſpiritu & corpore*, Deum glorificemus 1. Cor. VI. 20. non autem corpore ſolo, aut labiis, corde abſente, ut monuimus. 2. Si ſpiritus, qui, in cultu externo, coït cum corpore, ſit *ſpiritualis*, non carnalis: quod enim *à carne*, *caro*, *quod à Spiritu*, *ſpiritus eſt* Joh. III. 6. Et *qui ſecundum carnem ſunt*, *quæ carnis ſunt ſapiunt*, *& qui ſecundum ſpiritum*, *quæ Spiritus ſunt* Rom. VIII. 5. 3. Si finis, cultus noſtri externi, non ſit *carnalis*, conſervatio aut incrementum famæ Matth. VI. 1. apparatus βιωτικῶν Joh. VI. 26. aut opus, ut loquuntur, operatum 1. Tim. IV. 7. 8. ſed *ſpiritualis*, glorificare Deum, ædificare animum, promovere ſalutem; hoc eſt, *Deo ſervire in Spiritu* Rom. I. 9. *Salutem ſuam operari* Phil. II. 12. Si 4. in cultu, omnes animæ facultates ſeſe exſerant: *intellectus*, attentione & intelligentiâ; hoc enim eſt Apoſtolo, in *ſpiritu orare* 1. Cor. XIV. 15. *voluntas* amore 2. Cor. V. 14. Pſalm. XXVII. 4. deſiderio Pſal. LXXXIV. 2. 3. delectatione & gaudio. Idid. & XLIII. 4. triſtitiâ, ob torporem & accediam. Ibid. vſ. 5. Si 5. non in propatulo tantum, ſimus Chriſtiani, religioſi, ſed & in occulto, id eſt, *in ſpiritu*, *non in literâ* Rom. II. 28. 29. Si 6. in *ſimplicitate cordis, ex animo fecerimus, quicquid agimus, tanquam Domino, & non hominibus* Col. III. 22. 23. Si denique 7. exercitiis ſpiritualibus, abnegationi noſtri, mortificationi cupiditatum, imitationi Chriſti, fidei, ſpei, charitati; frequentius & fervidius ſimus intenti; quam externis & *corporalibus*: quin externis, non niſi augenda interna illâ 1. Tim. IV. 7. 8.

Quarta jubet ut Spiritum noſtrum Deo addicamus. Quare?

XVI. *Quartò*, quod Deus *ſpiritus* ſit, nos monet, ſpiritum noſtrum Deo addicamus, quippe qui: 1. Spiritu gaudet ac delectatur Joh. IV. 23. *Et pater tales quærit*, prout ſimile quodvis, ſimili Rom. VIII. 5. Qui 2. *Pater ſpirituum* eſt Heb. XII. 9. quod *ſpiritum hominis creet in medio ejus* Zac. XII. 1. Qui 3. Spiritum noſtrum, ſuâ imagine ſignavit, & obſignavit ſibi in peculium, ut, quod imaginem Dei, in ſignum proprietatis geſtat, Deo poſſeſſori reddamus Matth. XXII. 20. 21. Qui 4. peculiares multas, ad ſpiritum noſtrum, geſtat relationes: quando non tantum, ſpiritus noſtri eſt: (1) Creator, ut vidimus; ſed & 2. Redemptor Pſal. XXXI. 6. (3) Gubernator ac Dominus Prov. XXI. 1. (4) Scrutator Jer. XVII. 10.

Quomodo.

Sed quo tandem pacto illud præſtabimus? Reſp. 1. *Abnegando*, abdicando, quâ nos ipſos, proprietate ſpiritus, quaſi exuimus 1. Cor. VI. 19. quando ejus facultates; *intellectum*, ejuſque φρόνημα & ſapientiam; *voluntatem* ejuſque inclinationem & appetitum Matth. XXVI. 39. omneſque *affectus*, eorumque paſſiones, adeo non ſequimur, acſi noſtri ſpiritus, ac noſtri juris, non eſſent. 2. *Tradendo*, mancipando, conſecrando: quando ſpiritum, nobis negatum, Deo *aſſerimus* 1. Cor. VI. 19. 20. *non eſtis veſtri juris*, *& glorificate* igitur *Deum corpore & ſpiritu*, *qui ſunt ejus*. *Spiritum* quando, ei tradimus Prov. XXIII. 26. 2. Cor. VIII, 5. Ut vivat: non ſibi Rom. XIV. 7. 8. Gal. II. 19. 20. ſed (a) in ejus gloriam 1. Cor. X. 31. (b) ſecundum ejus voluntatem 1. Pet. IV. 2. 6. (c) ipſo in nobis operante Phil. II. 13. 2. *Purgando Spiritum*, ob omni inquinamento 2. Cor. VII. 1. Jer. IV. 14. quo ſcil. idoneus ſit, qui à Deo recipiatur Jeſ. I. 15. 16. de quo jamjam plura, ex profeſſo. 4. *Exornando* ſpiritum noſtrum, quibuſvis virtutibus 1. Pet. III. 3. 4. 5. quo nim. lubentius admittatur, poſſideaturque. Conf. Matth. XII. 44. 5. *Commendando* in manus Dei, qui *redimat* Pſal. XXXI. 6. qui *abluat*, ac purget ſanguine Filii Pſal. LI. II. 12. qui *renovet*, operâ *Spiritus* ſui. Ibid. & Ezech. XXXVI. 26. 27. qui tandem *ſuſcipiat*, in horâ mortis Luc. XXIII. 46.

Quinta praxis de purgando ſpiritu: A quibus ſordibus?

XVII. Peculiariter *quintò*, cum Deus *Spiritus* ſit; ſpiritum noſtrum, ejus imagine ſignatum, eique conſecratum, *purgemus* magis magiſque 2. Cor. VII. 1. 1. Theſſ. V. 23. Jer. IV. 14. ab omni inquinamento. Quali? Reſp. 1. quod Servator notat Matth. XV. 19. 20. 2. Quod Apoſtolus, dum *opera carnis*, ſeu ſpiritus carnalis, recenſet Gal. V. 19. 20. videl. non tam adulteria, impuritates; quam idololatria, iræ, contentiones &c.

Digitized by Google

&c. Sunt 3. imprimis, ignorantia ac cæcitas ſpiritualis, ſuperbia, infidelitas, hypocriſis. Sunt denique 4. cupiditates quævis, quas *cupiditates ſpiritus* Jacobus appellat cap. IV. 5. quæ *militant adverſus animum*.

Ob quas rationes?

Sed quibus tandem rationibus hoc agemus? Reſp. 1. Quia Deus eſt *Spiritus*, qui, ſicut ſpiritualibus delectatur officiis; ita ſpiritualibus imprimis, offenditur inquinamentis. 2. Quia illa, quam maximè adverſantur, perfectioni legis *ſpiritualis* Rom. VII. 14. 3. Quia peccatum, valentiſſimum eſt, in *ſpiritu*, tanquam in ſcaturigine ſua Matth. XV. 19. 4. Quia ſordibus ſpiritualibus, quam maximè diabolis aſſimilamur, qui non ſunt fermè, niſi ſpirituales *malitiæ*.

Quibus mediis?

Tandem quibus adminiculis ſpiritum purgabimus? Reſp. 1. *circumcidamus* indies corda Jer. IV. 4. 2. *Lavemus* & aſpergamus, per fidem, ſanguine Chriſti. Ibid. vſ. 14. Heb. IX. 14. Act. XV. 9. 3. *Advigilemus* cautè, ſingulis cordis noſtri motibus, cogitatis, deſideriis, oblectamentis; ne contaminentur extrinſecus ab objectis, & contaminent ſpiritum noſtrum Prov. IV. 23. Adhoc 4. *Verbum* Dei, pro normâ habeamus, in *medio cordis* noſtri Ibid. verſ. 20. 21. 5. Deum *precibus* fatigemus continuo, *creet in nobis cor mundum, & ſpiritum rectum innovet in viſceribus noſtris* Pſal. LI. 12. ut, juxta gratiæ fœdus, *det legem ſuam in medio noſtri, in corde inſcribat eam* Jer. XXXI. 33. ut & *ſpiritum novum, in medio* noſtri Ezech. XXXVI. 26. 27.

Sexta praxis de cultu ſpirituali. Quid illic?

XVIII. Adhæc, quod *ſpiritus* ſit Deus, exigit *ſextò*, cum colamus in *Spiritu & veritate*, inferente textu. Hoc eſt 1. non *corpore* tantum; ſed *ſpiritu* quoque; nec *corporaliter* tantum; ſed, & magis etiam, *ſpiritualiter*. Ex analogia §. §. XIV. XV. 2. Nec tantum cultu publico, cum aliis; ſed privato quoque, cum Deo & animo ſolo Matth. VI. 6. piis ſoliloquiis, meditationibus, quibus ſpiritum noſtrum, quaſi in ſinum Dei effundamus Pſal. XLII. 5. Peculiariter 3. exemplo Pauli (Rom. I. 9. *Teſtis eſt mihi Deus cui ſervio ſpiritu meo in Euangelio, quod indeſinenter, mentionem veſtri faciam, ſemper in orationibus* &c.) in negotiis Euangelii, pietatis, charitatis, precum, interceſſionum; idque frequenter, imo ἀδιαλείπτως, ac tantâ aſſiduitate, ut quaſi *vincti Spiritu*, adeamus omnia ſacra noſtra Act. XX. 22. Denique etiam ſincerè, ut Deum poſſimus provocare *teſtem*.

Quibus rationibus obſervandus?

Hujuſmodi cultus ſpiritualis (a) congruit cum ſpirituali Dei naturâ Joh. IV. 24. (b) quæritur ac deſideratur, imo & exigitur à Deo. Ibid. verſ. 23. Prov. XI. 20. 1. Paral. XXIX. 17. Uſque adeo, ut (c) τὸ ſpirituale, totum ſit in omni cultu noſtro 1. Sam. XII. 24. 1. Reg. II. 4. Matth. XII. 37. & abſque ſpiritu, *nullus* ſit cultus quivis Matth. XV. 8. imo malus, hypocriticus. Ibid. verſ. 7. & *abominabilis*, velut cadaver abſque ſpiritu Jac. II. 17. 26. quantumvis cæterà ſpecioſus, ut patet in Achabo 1. Reg. XXI. 27. in Jehu. Ibid cap. XIX. 2. 3. Quin & (d) maximi cultus externi, defectus ac ἡττήματα, farciantur & compenſentur, præſentia & veritate *ſpiritus* 2. Paral. XXX. 18. collat. cum verſ. 19. Denique (e) tanta eſt penes Deum, *ſpiritus* præſentia & veritas ac ſinceritas, ut in eo, *perfectionem* evangelicam conſtituat, taleſque *perfectos* prædicet Job. II. 3. & *juſtos* Pſal. XXXII. 11. XCVII. 11. 2. Reg. XX. 3.

Septima praxis de precibus ſpiritualibus.

XIX. Adjiceremus *ſeptimò*, ut nominatim inter orandum, occupemur *ſpiritu & veritate*, diſertè exigente textu. H. e. non voce tantum aut labiis, nec geſtibus tantum externis Jeſ. I. 15. non aſſuetis precandi formulis adſtricti, precemur: ſed præſente animo, cum intelligentia & attentione 1. Cor. XIV. 15. proinde, & cum fide, ſpe, charitate, cum congruâ animi præparatione, ante precandum: rectâ ejus diſpoſitione, inter precandum: denique, cum vehementi deſiderio, & exſpectatione conſequendi petita, poſt precationem. Adjiceremus inquam, niſi prolixitudinis metus retraheret, illudque peculiariter ſpectaret ad Caput *de Oratione*.

Theorema Secundum.

De Simplicitate Dei.

Pars dogmatica.

Spiritualitatem Dei, ſequitur ejus ſimplicitas, quam docet Scriptura.

XX. Spiritualitati conſectaria eſt *ſimplicitas*; non *participata & reſtricta*, quæ ſpiritibus creatis inde competit, quod ſpiritus ſint analogicè tantum; ſed *originalis & omnimoda*, propterea, quod Deus ſit ſpiritus *à ſe & univocè*. Docet iſtam Scriptura, quoties terminis Deum repræſentat, non compoſitis tantum & *concretis*; ſed ſimplicibus etiam & *abſtractis*, quando *charitatem* appellat 1. Joh. IV. 8. 16. *vitam* 1. Joh. V. 20. *lucem, in quâ non ſint tenebræ* 1. Joh. I. 5. h. e. deitatem, in quâ nihil ſit heterogenei, quæ non ſit, niſi pura puta deitas.

Confirmat ratio.

XXI. Idque ideo, quia eſt: ens *abſolutè primum*; proinde, ſi per compoſitionem, eſſet res & res; eſſent plura prima, & horum nullum *abſolutè* primum, quia non prius, omnibus aliis partibus, ſibi coëxiſtentibus. Inſuper ſi eſſet compoſitus, *componentem* prærequireret, primo priorem. 2. *Independens*, quod non eſſet, ſi *totus* penderet à partibus componentibus: ſi partium *unio*, ab uniente, & unionem conſervante. 3. *Immutabilis*, ubi enim, per compoſitionem, eſt partium *unitio*; ibi etiam, earundem fieri poteſt *diſſolutio*, adeoque alteratio. 4. *Infinitus*, partes enim componentes, cum non poſſint non eſſe *fini-*

tæ;

te; non poſſunt junctæ, excludere *infinitum*. 5. *Æternus*, quod enim compoſitum eſt, *principium* habet à componente, per *conſtructionem*, & *finem* habere poteſt, per *diſſolutionem* partium. 6. *Perfectiſſimus*, quoniam non modo, omnium conſenſu, perfectius eſt, ipſam eſſe v. g. *bonitatem*, quam bonum: *ſapientiam*, quam ſapientem: ſed *pars* etiam, variam involvit imperfectionem, quatenus non habet perfectionem totius: & prærequirit componentem. Tandem 7. ſi in Deo eſt compoſitio; tum non eſt *lux*, *in quâ non ſunt tenebræ*, non pura deitas: partes enim, procul dubio diverſæ, eandem puram deitatem non conſtituerent. Rectè ergo Juſtinus, in *Quæſt. & Reſp. ad Orthodox.* quæſt. 144. *Non ad inſtar creaturæ Deus eſt, ut id quod ſit & habeat, per compoſitionem intelligatur, ſicut natura creata; verum pro eo, atque naturam obtinet, ita etiam intelligendus eſt, id quod ſit, & quod habeat, obtinere ſupra compoſitionem.*

Simplicitas Dei quintuplicem excludit compoſitionem. XXII. Per ſimplicitatem, Deus expers eſt, *omnis omnino compoſitionis*, in quâ res & res coeunt. Nominatim compoſitionis: 1. ex *partibus* corporeis quantitativis; eſt enim *ſpiritus*, per *theorema* præcedens, dum partes ſunt coporis. 2. Ex partibus *eſſentialibus*, materiâ & formâ, quæ itidem, non niſi in corpus cadunt. 3. Ex *ſubſtantia & accidente*; cum accidentia quævis, ſuâ ſubſtantiâ, cenſeantur imperfectiora, quod non conſiſtit cum perfectiſſimo: & accidentia *perficere* cenſeantur ſubſtantias, denique mutationi ac corruptioni, obnoxiam faciant. 4. *Ex eſſentiâ & exiſtentiâ*, cum exiſtentia non ſit, niſi actus eſſentiæ, nec diverſum quid, quod compoſitionem inferat. 5. Ex *genere & differentia*: οὐσία enim ὑπερούσιος, in nullo cum aliis convenit; ſed per omnia, ab omnibus diſtat, omniaque in claſſes generum ac ſpecierum digeſſit: nec proinde etiam in eo eſt, quod reſtringi poſſit, per differentiam. Nec tantum, per ſimplicitatem, Deus expers eſt omnis compoſitionis, intra ſe; ſed etiam, nullam ingreditur compoſitionem *ordinariam*, extra ſe: quod per eam, quælibet pars componens, præſupponatur imperfectior toto; licet interim *extraordinariam*, in unione hypoſtaticâ Chriſti, non negemus, quod illa hujuſmodi imperfectionem non connotet; ideo, quia in hac compoſitione, natura aſſumens, *eminenter* habet, quicquid eſt perfectionis, innaturâ aſſumtâ. Quâ ratione Deus cum creaturâ, non majorem dicit perfectionem, quam ſingulatim.

Pars elenchtica.

Quæritur. 1. An Deus ſit ens ſimpliciſſimum? XXIII. Quæritur 1. An Deus ſit ens ſimpliciſſimum? Gentiles, quia habebant Deos humanos, h. e. illuſtres homines: Anthropomorphitæ, quia hominem, ad imaginem membrorum divinorum, efformatum tradebant: Patres quidam, in quibus eſt Tertullianus, forte quia ſubſtantiam & corpus pro ſynonymis habebant, ne accidens fieret Deus: Sociniani, ut Deum habeant finitum, in cœlis tantum, exiſtentem, qui proinde uniri non potuerit, cum humana Chriſti natura, cum in terris tantum, ea exiſteret: atque inſuper, ut Deum habeant, diverſum ab eſſentia ſua, quibus, in negotio prædeſtinationis, pro lubitu arbitrii humani, in horas mutabili, non mutetur tamen, ejus eſſentia: negant Deum eſſe ens ſimpliciſſimum. Reformati, ex adverſo, Deum, omnibus modis, ſimpliciſſimum eſſe, docent, Scripturis & rationibus, quas deſignavimus §. §. xx. & xxi. Præcipua quæ oggerunt adverſarii, ſunt: 1. Quod *membra* humana, Deo tribuantur, cui dudum ſatisfecimus. 1. 2. Quod actiones *externæ*, differant ab ipſo agente. 2. Reſp. *Res* quidem, actione extrinſecus producta, differt; non autem *virtus* & actio producens; nec relatio, quæ à productione, producenti competit ad productum, componit: quia non eſt ens aliquod; nec *in* Deo (relata enim ſunt πρὸς τι, non ἐν τινὶ) etiam infert compoſitionem. 3. Quod actiones, etiam *internæ*, v. 3. g. decreta, procul dubio, diverſæ ſint ab agente, à decernente, Reſp. Sunt quidem, à *re* decretâ, ſed non ab *actu* decernente; & relatio, quæ hinc eſt *intra* terminos, *in* neutro eſt, ut componere poſſit. Quod 4. *attributa* differant ab eſſentiâ. 4. v. g. miſericordia à juſtitia vindicante. Reſp. Nonniſi in objectis & effectis, & per relationem, quæ eſt inter attributum & ejus objectum. 5. Quod 5. *perſonæ* tres obtineant, in unâ eſſentiâ. Reſp. Nec 1. eſſentia differt à perſonalitate, niſi ratione ſeu conceptu noſtro, qui poteſt cogitare unum, dum non cogitat alterum; perſonalitas enim, non eſt niſi *ſubſiſtentia* eſſentiæ, nec ſubſiſtentia, niſi *exiſtentia* ſubſtantiæ actualis, quæ, procul dubio, non differt ab ipſo exiſtente Deo. Et 2. Perſonæ in abſtracto, differunt inter ſe, non ut tres ſubſiſtentiæ; ſed ut unius ſubſiſtentiæ, tres *modi*, qui cum non ſint entia, non *componunt*; ſed *diſtinguunt* & modificant tantum: ut ſuo loco diſtinctius monebimus. Quod 6. *duæ naturæ* uniantur in unam per- 6. ſonam. Reſp. Hinc nulla emergit compoſitio in *Deo*, quamvis emergat, quam diximus, extraordinaria, in θεανθρώπῳ.

XXIV. Quæritur 2. An omnimodam ſimplicitatem Dei, doceat Scriptura? **2. An omnimoda Dei ſimplicitas, doceatur in Scriptura?** Anthropomorphitæ ſeu Audiani, Vorſtius in *Tractat. de Deo, & notis ad Diſputat.* 3. *de Nat. Dei.* Socinus in *Defenſ. Animadverſionum* in aſſert. Poſnanienſes & *Catecheſis Racov.* cap. 1. Simplicitatem Dei, e numero attributorum divinorum, plane expungunt, ſuis hypotheſibus, quas notavimus ad controverſiam præced. inſervientes. Remonſtrantes Apologetæ,

getæ, in ſua *Apologia*, non negant quidem ſimplicitatem Dei; ſic enim in Socinianorum caſtra tranſirent, qui à noſtris oris, legibus civilibus, proſcripti ſunt: ne à communione ſua proſcribere cogerentur Socinianos, rem de ſimplicitate Dei, his tribus axiomatis complectuntur: 1. *Quod de ſimplicitate Dei, ne jota quidem habeatur in Scriptura.* 2. *Quod tota ejus doctrina, ſit metaphyſica, ſive terminum; ſive rem ſpectes.* 3. *Quod ſimplicitas Dei, non ſit creditu neceſſaria.* Apud Reformatos, magnus ſemper, uſque ad Socinum, fuit conſenſus, de ſimplicitate divina. Impræſens, tantum nobis eſt demonſtrandum, quod *Scriptura* doceat ſimplicitatem Dei; proinde, non eſſe dogma, mere Philoſophicum; ſed creditu neceſſarium. Id quod his argumentis conantur obtinere: 1. Quia *Scriptura* docet, Deum eſſe *ſpiritum* Joh. IV. 24. ſpiritus autem, apud omnes ſonat, ens immateriale, ac proinde ſimplex. Si inſtent, & Angelum dici ſpiritum in Scripturis, & animam noſtram, nec tamen, ex eo, ſint omnimode ſimplices: facilis accidet reſponſio, quod Angeli, & animæ noſtræ, ſpiritus ſint, tantum κατ' ἀναλογίαν, ſenſu diminuto, quatenus, omnium proxime, accedunt ad ſpiritualitatem Dei; quando Deus, *proprie* & *perfectiſſime* eſt ſpiritus. 2. Quia Scriptura docet, Deum eſſe ens *abſolute primum* Apoc. I. 8. Jeſ. XLI. 4. & XLIV. 6. Apoc. XI. 6. & XXII. 13. Rom. XI. 35. 36. qui proinde, *priorem* non admittit, qui diverſa in Deo compoſuerit. 3. Quia *Scriptura* docet, ipſum eſſe *immutabilem* Malach. III. 6. Jac. I. 17. Pſal. CII. 27. 28. Heb. I. 11. 12. Quod autem compoſitum eſt, id reſolvi quoque, eoque ipſo, mutari poteſt. Quia 4. *Scriptura* docet, Deum eſſe *incorruptibilem* Rom. I. 23. 1. Tim. I. 17. ſi autem Deus compoſitus eſſet, corrumpi poſſet; cum non *in melius* mutari poſſit, cum Deo non detur melius; nec inæqualiter bonum; cum nec hoc dari poſſit: non manebit, niſi ipſum in deterius mutari debere, adeoque corrumpi. Quia 5. *Scriptura* docet, Deum *infinitum* eſſe, ut qui *cœlum & terram repleat* Jer. XXIII. 23. 24. qui *altior ſit cœlis* Job. XI. 8. quem *cœli cœlorum non capiant* 1. Reg. VIII. 27. Quod autem compoſitum eſt, *finitum* eſt, quatenus partes componentes, ſemper ſunt finitæ, quippe minores toto: jam ex partibus finitis, non poteſt coaleſcere totum infinitum. Quia 6. Scriptura docet, Deum eſſe *perfectiſſimum* Job. XI. 8. Matth V. 48. Simplex autem ac ſimpliciſſimum, perfectius eſt compoſito, & quod compoſitum eſt, partibus imperfectis conſtat. Hæc ſufficiant, collata comprimis, cum §§. XX. & XXI. Fruſtra autem in contrarium, cauſantur: 1. Quod ne jota quidem, de ſimplicitate exſtet in Scripturis. Reſp. α. Contrarium jamjam demonſtravimus. β. Non exſtet ῥητῶς; exſtat tamen virtute & διανοίᾳ. Ex eo autem, quod eo modo, ῥητῶς non exſtet, parum ſolide conficitur, abſolute & plane, non exſtare. Sic enim 3. nec Trinitas, nec unio perſonalis, nec ſatisfactio aliaque myſteria docerentur in Scripturis, quatenus totidem ſyllabis, forte non exſtant. 2. Quod omnimoda ſimplicitas, neget actiones & volitiones Dei liberas, vere diſtinctas eſſe, ab ejus eſſentia, id quod cum Scriptura non conſiſtit Ezech. XVIII. 24. & cap. XXXIII. 11. Reſp. Hoc πρῶτον ψεῦδος. Libertas volitionum divinarum, nihilominus farta tecta ſubſiſtit, quod, non obſtante ſimplicitate, agat ex conſilio, ἐκ προαιρέσει, in quo libertas conſiſtit. 3. Quod attributa in eſſentia Dei, inferant compoſitionem. Reſp. Non inferunt, quia non differunt ab eſſentia, niſi noſtro concipiendi modo: nec inter ſe, niſi *ratione*, quæ fundamentum diſtinguendi invenit, in varietate operationum, & inde oriundis relationibus. Quod 4. Tres perſonæ, in una eſſentia, arguunt compoſitionem in Deo. Reſp. Non arguunt: quia perſonæ, ab eſſentia non differunt in Deo; ſed in nobis potius, noſtroque conceptu: nec etiam inter ſe, niſi per ſubſiſtendi modos, qui cum non ſint *res*, ſeu *entia*; ſed entium tantum modi: non componunt; ſed diſtinguunt tantum.

Argumenta orthodoxa.

Objectiones.

Pars Practica.

XXV. Quantum ad *praxin*: cum ſpiritualitas fere coincidat cum ſimplicitate Dei, & ex ſpiritualitate qualemcunque ſimplicitatem deducat Servator Luc. XXIV. 39. Prout & Theologi, ſpiritualitate Dei, omnimodam ejus ſimplicitatem, ſignificatam volunt: manet, uſus nonnullos practicos, quos ſpiritualitati divinæ, jamjam ſubjecimus, mutatis mutandis, apud ſimplicitatem uſurpari poſſe, quibus tamen ſequentes, breviter conſtruemus. *Primo* igitur, omnimoda Dei ſimplicitas, nobis fundamentum præſtat: & perfectionis Dei, & imperfectionis creaturarum. *Perfectionis* quidem divinæ, quod, per omnimodam ſimplicitatem, ſit pura & mera deitas, in qua nil ſit, aut eſſe poſſit, quod imperfectius ſit ipſa deitate infinita. Omnia & ſingula ejus attributa, ſapientia, bonitas, gratia, veracitas, ſanctitas, juſtitia, potentia — ipſiſſima ſunt deitas. Unde, non tantum, in concreto, ut loquuntur; ſed & in abſtracto, de Deo enunciantur, ut dicatur, ſapiens, bonus, gratioſus; ſed ipſa ſapientia, bonitas, ſanctitas, vita — Idque, non κατ' αὔξησιν, ut ſit apud homines; nec *aulice* aut paraſitice, quando v. g. ſapientem, ipſam *ſapientiam* ſalutamus: nunquam enim nimium boni, de ſummo & infinito bono, pronunciare poſſumus. Ab iſtis omnibus, *lux* appellatur, *in qua non ſunt tenebræ ullæ* 1. Joh. I. 5. hoc eſt, eſſentiæ & attributorum, tanta identitas, ut nullæ *tenebræ*, nil heterogenei, nullæ imperfectio-

1. Omnimoda Dei ſimplicitas, fundamentum nobis aperit, omnis perfectionis in Deo; & imperfectionis in creaturis.

Q fectio-

fectiones, in eo deprehendantur. Horum omnium fundamentum & radix, eſt in Dei omnimoda ſimplicitate. Quæ in Scripturis, ad hoc nobis traditur, ut: 1. Deum, ex ea, velut radice omnis perfectionis, glorificemus. Notum eſt, Scripturis, majeſtatem & gloriam Dei deſignari *Luce*, a quo dicitur *lucem habitare inacceſſam* 1. Tim, VI. 16. & ſeipſum veſtire *Luce* Pſal. CXLIV. 1. Hinc Philoſophi damnantur, quod, ex agnita ejus *deitate*, ipſum, ut Deum, non glorificaverint Rom. I. 20. 21. Ut 2. ex ſimplicitate, a Deo toti pendeamus, in quovis caſu, quantumvis adverſo, quod ſit α. *Lux noſtra* Pſal. XXVII. 1. Quod ſit β. ipſa *charitas* 1. Joh. IV. 8. 16. per quam, non poteſt non ſuos diligere, & quævis ſalutaria conferre Rom. VIII. 32. Inſuper γ. *ſalus* noſtra Pſal. XXVII. 1. qui poſſit ac velit ſuos liberare, a quovis malo. Ibid. Imo δ. *vita* æterna 1. Joh. V. 20. qui poſſit nobis eſſe *fons*, ac ſcaturigo omnis *vitæ* Pſal. XXXVI. 10. glorificemus. Ut 3. ex iſtis omnibus, Deum, ut ſimpliciſſimam *bonitatem*, a qua *ſolus bonus* dicitur Matth. XIX. 17. fide, reſipiſcentia, ſtudio complacendi ei, &, imprimis confœderatione cum eo: *quam* enim *beata gens*, cujus Deus eſt Jehova! Pſal. XXXIII. 12. Hactenus omnimoda, Dei ſimplicitas nobis fundamentum præſtitit, omnis perfectionis in Deo: præſtat item fundamentum, omnis *imperfectionis*, in creaturis, quod, ad unam omnes, ſint *compoſita*, in quibus, pleriſque ſaltem, perpetua deprehenditur, boni & mali mixtura, per quam, ſi quid forte prodeſſe, velut bonæ; poſſint item nocere, ut malæ: ſi poſſunt exhilarare; poſſunt item exacerbare: & ſi omnino bonæ eſſent; ſunt tamen, propter compoſitionem, mutabiliter tantum. Id quod eo nobis dirigendum, ut nunquam nimium, tribuamus creaturis quibuſvis; ſaltem ab ipſis non pendeamus, ſicut a Deo, qui ſimpliciſſima, & puriſſima perfectio & bonitas eſt.

2. Docet ſimplici acquieſcentia in Deo ſolo recumbere.

XXVI. Quin potius *ſecundo*, cum Deus ſit *ſimpliciſſimus*, qui proinde *ſimpliciter*, ἁπλῶς *dat* Jac. I. 5. dat ſeipſum; totum, omniaque ſua attributa; quæ, per ſimplicitatem, ſunt inſeparabilia, ſuam ſapientiam, potentiam, bonitatem, gratiam nobis impendit: nos quoque, *ſimplici* ac toto corde, in Deo ſolo recumbamus, ab ejus *integritate & rectitudine* (quæ cum *ſimplicitate* coincidunt) cum Davide, quævis nobis polliceamur Pſal. XXV. 21. Cujus fiduciæ, varia nobis ſuppetunt fundamenta, in *ſimplicitate* divina: quod nim. 1. ſit *pura* bonitas, quâ prodeſſe; in quâ nil ſit malitiæ, quâ obeſſe poſſit. 2. *univerſalis*, quæ nullam patiatur exceptionem Pſal. XXXIV. 10. 11. 3. *Illimitata* & illimitabilis bonitas, quæ reſtringi non poſſit, aut impediri, ab ullâ creaturâ, utcunque potente, quæ proinde, nobis eſſe poſſit *pro omnibus*, & ſuppeditare poſſit *omnia*; imo *ſupra quam petimus, aut mente concipimus* Eph. III. 20. Ut non ſit, quamobrem non dicamus cum Davide: *ipſe portio mea* Pſal. XVI. 5. cum Aſapho: *Quis mihi in cœlis? Tecum nolo quicquam in terrâ, deficiat caro mea, & cor meum, robur cordis mei, & pars mea, Deus in ſeculum* Pſal. LXXIII. 25. 26. Iſtud officium negligere, quid eſt, niſi ipſo facto, *negare* ſimplicitatem, per quam ſit *lux, in quâ non ſunt tenebræ*? Quid, niſi *ſe elongare* à Deo? Ibid. verſ. 27.

3. Monet, cultum divinum ſimplici corde obeamus.

XXVII. Rurſus *Tertiò*, circa Deum *ſimplicem*, in omni noſtro cultu, diſtineamur corde *ſimplici* Matth. X. 16. Eph. VI. 5. *cum ſimplicitate cordis*; *ut Chriſto*: cum *ſimplicitate & ſinceritate Dei* 2. Cor. I. 12. non *corde duplici*, quod hypocritis tribuitur Pſal. XII. 3. quorum alterum ſeipſum, mundum, temporalia; alterum Deum reſpicit: ſed *uno ſimplici*; quod, per *unam* lineam rectam, in *unum* Deum feratur.

Hoc quid ſit?

Quo quidem, tria diſtinctè concluduntur: 1. Ut cor intus ſit *purum*, h. e. omnis admixtæ corruptionis expers Pſal. XII. 3. 4. omnis item ſiniſtræ intentionis, quamobrem *oculus ſimplex*, Servatori deſignatur Matth. VI. 22. 23. Tum 2. Ut corde puro ac ſimplici in *unum ſcopum* collimet, Dei gloriam Phil. I. 20. 21. eique ſubordinatum, animæ propriæ ſalutem, pariter & proximi ædificationem. 3. Ut cor purum ac *ſimplex*, in *ſimplicem* ſuum ſcopum contendat, conſtanti, & quantum fieri poteſt, *uniformi conatu*, cujus defectu, δίψυχος *inconſtans* dicitur, *in omnibus viis ſuis* Jac. I. 8.

Quamobrem ſtudendum?

Et quo, in hujuſmodi cor ſimplex, enitamur intentius; cogitandum: 1. Nos eopſe, eniti ad imitationem & ſimilitudinem, primariæ Dei perfectionis, *ejus*, quæ fundamentum eſt omnis perfectionis, in quâ ſimilitudine, præcipua eſt, creaturæ rationalis perfectio. Unde *ſinceritas*, quæ Græcis eſt ἁπλότης; Hebræis eſt תם, *perfectio*. 2. *Beatos* à Servatore pronunciari, qui ſint *puri* corde Matth. V. 8. Pſal. LXXIII. 1. Prout contra 3. *Monſtroſos*, abominabiles & maledictos, *duplices* corde Pſal. XII. 3. 4. conf. 1. Reg. XVIII. 21. Hoſ. X. 2. Porro 4. omnis *conſtantiæ* fundamentum, eſſe in *ſimplicitate*; prout in duplicitate, omnis ἀκαταστασίας Jac. I. 8. Et quo tandem, *ſimplex* evadat cor noſtrum: (1) Purgandum eſt, ab omni mixturâ heterogenei, pravarum cupiditatum 2. Cor. VII. 1. 1. Joh. III. 3. purgandum ſanguine Chriſti 1. Joh. I. 7. ſincerâ reſipiſcentiâ Jer. IV. 14. & verſ. 4. (2) Pugnandum, adverſus cupiditates carnales, ne ſeſe admiſceant cordibus noſtris Gal. V. 17. (3) Deo ſupplicandum, qui, juxta formulam fœderis gratiæ, det *cor unum* Ezech. X. 19. creet cor *purum* Pſal. LI. 12.

4. Suadet, ſinceritatem in

XXVIII. Nec in cultu tantum divino, opera danda *ſimplicitati* cordis; ſed *quartò*, etiam in converſatione humanâ, Exemplo Apoſtoli 2. Cor. I. 12.

converſatione. I. 12. quando, *in ſimplicitate & εἰλικρινείᾳ τοῦ Θεοῦ; non in ſapientiâ carnali, converſabatur* cum ſuis Corinthiis: atque idem etiam exigit Col. III. 22. *Cum ſimplicitate cordis, timentes Deum.* Et quid hoc tandem? *Ex animo facere tanquam Domino, & non hominibus* vſ. 23. Cum, in hac ſimplicitate, ſit (a) ſecuritas noſtra Pſal. XXV. 21. (b) & tranquillitas & gloriatio, dum (c) converſatio doloſa, Deo abominationi eſt Pſal. V. 7. Prov. XI. 20.

29. Excitat ſtudium contemplationis.

XXIX. Monet *quintò*, divina *ſimplicitas*, in *ſorte*, utcunque *ſimplici*, acquieſcamus. Quo enim, res quævis, magis eſt ſimplex, eo magis eſt conſtans, ac durabilis: dum, quo magis eſt compoſita, eo quoque, magis eſt diſſolubilis & corruptibilis. Unde Deus, maximè immutabilis eſt, quia maximè *ſimplex*; dum contra Angeli, quod qualitatibus conſtent ab eſſentiâ diverſis, peccato fuerunt corruptibiles: & materialia, quo magis ſunt compoſita, eo magis ſint corruptibilia, prout patet, collatione elementorum cum mixtis. Prorſus ita *ſors*, quo ſimplicior, eo ſolidior; & quo magis variegata, ex compoſitione, opibus, honoribus, amicis, eo mutabilior: & quo magis diſtraheris, in tot objecta, eo pluribus curis & angoribus es obnoxius Luc. X. 41. quo enim plura poſſides, eo quoque, pluribus exui potes. Eſt igitur, ob quod, piâ αὐταρκείᾳ, animum ad *ſimplicitatem* aſſuefaciamus, ac rerum varietati, unum ſubſtituamus Deum, omnibus ad omnia, *ſufficientiſſimum* Gen. XVII. 1. qui proinde, *unus* nobis *ſit neceſſarius* Luc. X. 42. Hunc, *ſimplici* acquieſcentiâ, pro ſorte noſtrâ, poſſideamus, reliqua, pro corollariis habeamus Matth. VI. 33. Suadente iſtam αὐτάρκειαν Apoſtolo 1. Tim. VI. 6. & prælucente proprio exemplo Phil. IV. 11. 12.

CAPUT SEPTIMUM.

DE

IMMUTABILITATE DEI.

Jac. I. 17.

Apud quem non ineſt tranſmutatio, aut converſionis obumbratio.

Ex independentia & ſimplicitate Dei reſultat ejus immutabilitas.

Ex independentiâ & ſimplicitate, quibus Deus eſt *ſpiritus à ſe*, non poteſt non emergere, omnimoda ejus *immutabilitas*. Qui enim, per independentiam, abſolutè primus eſt: priorem non admittit, qui mutet; & qui ſimpliciſſimus, non habet, quod per mutationem auferatur & remaneat. Hinc Jacobo, in *Patre luminum* (qui non tantum *lux* eſt *in quâ non ſunt tenebræ* 1. Joh. I. 5. ſed *fons* quoque vitæ, in cujus luce, *fruimur luce* Pſal. XXXVI. 10. *Sol* ipſe *juſtitiæ*) nulla eſt intrinſeca lucis & tenebrarum viciſſitudo.

Pars exegetica.

Quæ ſuperſtruitur exegeſe textus.

II. *Ubi textus, Deo* Patri Luminum, *egregium præſtat* teſtimonium, *omnimodæ ſuæ immutabilitatis; terminis fere aſtronomicis. In quo teſtimonio, duo occurrunt:*

1. Cui *teſtimonium præſtat: παρ᾽ ᾧ*, apud quem, *ſeu*, in quo. *Intelligitur, procul dubio*, Deus, *utpote de quo in præcedentibus, ſermo fuerat, hunc appellat* Patrem Luminum, *non tantum* Lucem, *in qua, ſeu in cujus eſſentia, non ſunt* tenebræ, *h. e. nihil heterogenei, ſicut capite præcedenti, monuimus; ſed qui etiam* Pater *eſt, h. e.* fons *& ſcaturigo: non* Luminis, *ſed* Luminum *ſcil. omnium, quotquot ſunt, ſeu* naturalium, *ſolis, lunæ, aſtrorum; ſeu* ſupranaturalium, *quæ ſunt in mente, creaturarum rationalium, per illuminationem regenerationis, converſionis, ſanctificationis*
2. Quid *teſtetur, οὐκ ἔνι παραλλαγὴ—ſcil. negat ipſi ineſſe, ullam mutationem. Hic eſt*
   A. *Negatio: οὐκ ἔνι*, non ineſt. *pro* nulla eſt *ἔνι ab ἔνειμι*, inſum, *per ſyncopen, pro ἔνεστι. Niſi quod unus Codex, Auctore Beza, pro ἔνι, legat, ἐστὶ*
   B. Negatum, *concernens* immutabilitatem Dei, *utpote à quo removet:*
      1. Παραλλαγὴν, tranſmutationem. *ab ἀλλάττω* muto, *quod omnino deſcendere videtur, ab ἄλλος quia in omni mutatione, eſt ἄλλο καὶ ἄλλο, eorumque ſucceſſio, quam notat παρά. Eſt hic perpetua Metaphora, ab Aſtronomis petita, quibus Sol (Pater Luminum creatus) & Luna, ſuas habent παραλλαγὰς*, ſeu *παραλλάξεις, varios* aſpectus: *aliter enim conſpicitur in* ortu, *ali-*

ter in meridie, aliter in occaſu: varias item mutationes, *ut modo luceat, modo non, ut apparet in Eclipſibus, & Solis & Lunæ, atque etiam in motibus, v. g. in Sole, qui mutat locum, dum ab Oriente, movetur in Occidentem, & a Tropico Cancri, in Tropicum Capicorni: unde, nunc* dies *eſt, vel lux, nunc* nox, *vel umbra, quæ major eſt, minorve, pro majore, vel minore, Solis acceſſu, vel receſſu. Hinc rurſus, Sol nunc apparet, nunc fulget; nunc vaporibus, nubibus, Eclipſibus, obſcuratur. Tot ergo mutationibus, obnoxius eſt,* Pater Luminum creatus: *quas omnes, & quaſvis alias,* a Patre Luminum increato, *removet textus.*

2. **Τροπῆς ἀποσκίασμα,** converſionis, vel viciſſitudinis obumbratio. *Utraque vox, rurſus aſtronomica eſt. τροπὴ quidem ab Aſtronomis, ad Solem refertur, qui habet, ſuos* a nobis abſceſſus *annuos, quos* Solſtitia *dicimus, Græci τροπὰς, pro eis abſceſſibus, alias nobis umbras ſpargit, quod eſt ἀποσκιάζειν. Significatur igitur, toto contextu, non tantum, nullam prorſus, in Deo mutationem dari; ſed ne ſpeciem aut* umbram *mutationis etiam.*

Pars dogmatica

Deus ſolus immutabilis eſt. Probatur Scripturis.

III. *Omnino igitur Deus, & ſolus quidem, omnibus modis, eſt immutabilis.* Multis modis, hoc tradente S. paginâ: quando 1. ei *omnem* abrogat mutationem, uſque *ad umbram* Jac. I. 17. Mal. III. 6. 1. Tim. I. 17. Rom. I. 23. Et 2. quæ mutationem *implicant*, v. g. pœnitentiam Num. XXIII. 19. 1. Sam. XV. 29. Imo 3. **διαῤῥήδην** immutabilitatem ei aſſerit Pſal. CII. 27. 28. Heb. I. 11. 12. Unde Proclus in *Serm. de fide ad Armenos: Manet* inquit *Deitas, omni mutabilitate ſuperior. Mutatio naturæ fluentis, eſt paſſio: ſed perennis illius, ac ſemper eodem modo ſe habentis naturæ, immutabilitas propria eſt.*

Confirmatur rationibus.

IV. Eſt enim Deus, per independentiam: 1. ens abſolute *primum*, quicquid enim mutatur, ab alio mutatur, quod ſe prius eſt, atque etiam 2. *ſimpliciſſimum*: in mutatione enim, ſemper eſt quod maneat, & quod accedat aut decedat, eſt item viciſſitudo alterans. Eſt 3. inſuper ens *perfectiſſimum*, imò infinitè perfectum, cui proinde nulla perfectio poteſt, vel accedere; ſic enim non eſſet perfectiſſimus. Proinde non poteſt mutari, vel in melius, quod non datur; vel in deterius, hoc enim ipſum corrumperet; vel in æqualiter bonum, ſic enim plura darentur infinitùm perfecta, adeoque nullum. Unde Hilar. lib. 3. *De Trinit. Non opinor mutabilis eſt Deus, neque in æternum cadit, aut vitium, aut emendatio, aut profectus, aut damnum; ſed quod eſt, ſemper eſt, habere in natura aliquando non poterit, ut non ſit.* Eſt. 4. *infinitus*, cui per mutationem, nihil addi aut adimi poteſt, quin deſinat eſſe infinitus. Eſt. 5. *incorruptibilis*, dum mutatio perfectiſſimi, non eſt niſi corruptio. Quin & 6. annihilaretur: mutatio enim *ſimpliciſſimi*, non poteſt non eſſe annihilatio: in quantum, mutato ſimpliciſſimo, nihil manet ejus, quod antea erat. Et ſic per mutationem Dei, manifeſtius induceretur Atheiſmus.

explicatur per ſpecies.

V. Differt autem mutatio, ab annihilatione, quod in mutatione, ſemper aliquid maneat ejus, quod antea erat; in annihilatione, nihil: proinde, ſi mutaretur deitas, nulla maneret. Si dicas, poſſet alia per mutationem ſuccedere; dices, plures dari deitates, quarum altera alteri ſuccederet, quarum una, per mutationem ſublata, altera naſceretur, quæ etiam æterna non eſſet, adeoque non deitas. Quare etiam, in eum, mutationis vel *ſpecies*, quadrare non poteſt. Unde Auguſtinus in *Proœm.* lib. 4. *de Trinit. Eſſentia* inquit *divina, nil habet mutabile, nec in æternitate, nec in veritate, nec voluntate.* Eſt ergo immutabilis 1. Quoad *eſſentiam* & exiſtentiam 1. Tim. I. 17. Pſal. CII. 28. Rom. I. 23. quia æternus & immortalis, actus puriſſimus, neceſſariò exiſtens, & per eſſentiam. 2. Quoad *accidentia*, quæ in ipſum non cadunt, quia eſt bonus, verax, juſtus, ſapiens, per eſſentiam. Unde, nec *ſeipſum negare* 2. Tim. II. 13. nec *mentiri* poteſt Tit. I. 2. 3. Quoad *cognitionem*; quia omniſcius 1. Cor. II. 16. Job. XI. 7. 8. 9. omnia in ſeipſo cognoſcens, in æternitate, uno intuitu, utcunque cognita mutentur. 4. Quoad *voluntatem* ac decretum Jeſ. XLVI. 10. Rom. IX. 11. Job. XLII. 2. Quamvis enim libera ſit voluntas ejus; attamen conſtans eſt & æterna, nec quod ei ſemel placuit, unquam diſplicere poteſt. Nec etiam immutabilitas obſtat, quo minus agat ex conſilio. 5. Quoad *dicta*, promiſſiones & comminationes. Num. XXIII. 19. Heb. VI. 18. Qui enim dicta mutat, ille voluntatem mutat, quæ ipſiſſima eſt Dei eſſentia. 6. Quoad *locum*, quia, *nec loco, nec univerſo mundo comprehendi poteſt:* ſecundum Juſtinum in *Dial. cum Tryphone*, proinde, nec locum mutare poteſt.

Pars elenchtica.

Quæritur.

1. An Deus, omnibus modis, ſit immutabilis? Senten-

VI. Quæritur 1. An Deus, omnibus modis, ſit immutabilis? Quotquot Chriſtum, vel ore tantum, profitentur, imo, quotquot Deum, uſque ad ipſos Gentiles, agnoſcunt, eum eſſe immutabilem, *quoad eſſentiam*, quatenus *incorruptibilem & immortalem* profitentur Rom. I. 23. Neque enim eſt, quod Gentilibus, frequentius eſt in ore, quam

tiarum divortia quam immortales Dii. Semipelagiani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, Anabaptiſtæ, imo & Lutherani, quia voluntatem aliquam agnoſcunt, quæ pendeat a conditione, ab homine præſtanda, quæ pendeat, ab hominis libero arbitrio, quod conſiſtat in indifferentia independente; ipſum quidem per omnia dependentem agnoſcunt, excepta ſola *illa voluntate*, utpote quæ, pro mutatione humani arbitrii, in horas mutetur. Pleni—Pelagiani, quibus, noſtro tempore, ex aſſe reſpondent noſtri Sociniani, ex eiſdem hypotheſibus, ſtatuunt, non tantum *voluntatem* divinam; ſed etiam *intellectum* Dei, ſeu ejus omniſcientiam, eſſe mutabilem, quatenus & conſtitutione voluntatis, ſeu arbitrii humani, ſibi indies comparet, novarum veritatum cognitionem; ſtatuunt enim, quia futurorum contingentium, eorum comprimis, quæ pendent, ex determinatione arbitrii noſtri, quod conſiſtat, in indifferentia independente, nullam habere certam cognitionem, adeoque, ex iſta determinatione, in horas augeri, & ex eo, Dei ſcientiam mutari: inſuper affectus, veri ac proprii nominis, qui ſua natura, implicant mutationem, v. g. pœnitentiam, deſideria, vota, dolorem, voluptatem, gaudia, iram, in ſe experiri. Reformati, ex adverſo, omnimodam in Deo mutationem negant, eis Scripturis & rationibus, quas §. §. III. & IV. repræſentavimus. Interim pro ſe, & pro mutatione Dei, cauſantur Adverſarii, aut cauſari poſſint: 1. Quod hac Dei immutabilitate, pereat libertas arbitrii noſtri. Reſp. Nequaquam, quia libertas arbitrii noſtri, non conſiſtit in indifferentia, & quidem independente; ſed in facultate agendi ex conſilio, ἐκ προαιρέσεως, ex complacentia rationali, quæ non tollitur, nec læditur, per immutabilitatem Dei. 2. Quod ſic, nec Deo competeret liberum arbitrium, quatenus nec hic, per omnimodam iſtam immutabilitatem, poſſet mutare, conceptam ſententiam. Reſp. Nec hoc verum, quia, per naturæ indifferentiam, poteſt utrumque oppoſitorum, ac proinde, ex complacentia ſua rationale, vult quicquid vult; adeoque libere vult. 3. Quod velit & faciat mutabilia. Reſp. Sed immutabiliter, quemadmodum, ex æternitate ſua, quæ omni ſucceſſione deſtituitur, dirigit ſucceſſiva & mutabilia. 4. Quod, quem ab æterno non creavit, in tempore creaverit mundum. Reſp. Creavit ea virtute, quæ ab æterno exſtitit immutabilis, quam, divina voluntate, mundus ſubiit in tempore: nec, ex creatione, ei quicquam acceſſit, niſi mera relatio, quæ nullam in eo, mutationem infert. 5. Quod prædixerit futura, quæ nunquam præſtitit. Reſp. Prædixit, aut promiſit potius ac comminatus eſt, ſub conditione futura, qua non præſtita, nec futurum prædixit. 6. Quod cum aliquando pœnituerit facti. Reſp. ἀνθρωποπαθῶς, quoad mutationem operis, non operantis. 7. Quod non ſemper fiat quod vult. Reſp. Imo ſemper fit, quod vult; ſed eo modo quo vult; ſi vult *mandando* tantum, ut res mandata, ſit noſtri officii, tum hoc fit: ſi rem vult, decernendo, ut exiſtat; exiſtit, aut exſtitura eſt. 8. Quod λόγος, ſeu ſecunda Trinitatis perſona, *factus ſit caro* Joh. I. 14. Reſp. Factus eſt caro, *aſſumendo*, ſeu agendo, non patiendo; omnis autem mutatio paſſiva, fit patiendo. 9. Quod Deus paſſus ſit mortem Act. xx. 28. Reſp. Paſſus eſt, non *in ſe*; ſed in aſſumpta humana natura.

Objectiones.

VII. Quæritur 2. An ex eo, quod Deus incarnatus, divina Chriſti natura paſſa fuerit; non recte inferatur, Deum mutabilem, & mutatum eſſe? Olim *Patripaſſiani*, oriundi a Praxea, qui Eccleſiam turbarunt, ab initio ſeculi tertii, quos Marcellinus Comes, apud Anaſtaſium, *Deopaſſianos* appellat, quod, non tantum unam eandemque *naturam*, in Patre & in Filio agnoſcerent; ſed & unam eandemque *perſonam*, id quod poſtmodum imitabatur Noëtus, ejusque diſcipulus Sabellius: ſtatuebant, & Patrem paſſum, adeoque Deum *mutatum* fuiſſe. Vid. Auguſtin. *Hæreſ.* XLI. Euſeb. *Hiſt. Eccleſ.* lib. V. cap. XI. Epiphan. *Hæreſ.* LVII. & LXII. Forbeſ. *Inſtruct. Hiſtorico Theol.* lib. I. cap. 3. §. 5. Lutherani, quia ſtatuunt, per unionem hypoſtaticam, duarum in Chriſto naturarum, humanæ cum *ſubſiſtentia* ſecundæ perſonæ, communicatam fuiſſe divinam eſſentiam, ut inde colligant omnipræſentiam carnis Chriſti, adeoque & in elementis S. Cœnæ: ſtatuunt, communicatam iſtam divinam naturam, incarnatam pariter ac paſſam, adeoque mutatam fuiſſe; negant tamen, Deum mutabilem eſſe. Reformati ex adverſo, ut agnoſcunt, Filium Dei, ſeu ſecundam Trinitatis perſonam, non patiendo; ſed agendo tantum, ſeu aſſumendo humanam, & hactenus incarnatam dici poſſe; atque etiam, Deum, non in ſe; ſed in aſſumpta humana natura; paſſum eſſe: ita affirmant, ſi divina natura, proprie incarnata aut paſſa dicatur; tum Deum *mutabilem* dici: quia *paſſive* incarnari, aut *in ſe pati*, procul omni dubio, infert mutationem: fieri enim, quod non eras, quod eſt in incarnatione paſſiva; & non amplius eſſe, quod eras, quis dixerit, non inferre mutationem? Nec tamen Adverſariis deeſt, quod obtendant: 1. Patripaſſiani quidem: eſſe, procul omni dubio, eandem naturam in Patre, quæ eſt in Filio, dum proinde, natura divina patitur in Filio, fieri non poſſe, quin etiam patiatur in Patre, adeoque divina natura, in utroque paſſa ſit. Reſp. *Natura* divina, in neutro paſſa eſt; ſed *perſona* Filii, qui quidem naturam divinam habebat, & eandem cum Patre; ſed proprietatibus characteriſticis ſeu perſonalibus, quaſi contractam ad ſecundam perſonam, aſſumpſit humanam naturam,

2. An ex eo, quod Deus incarnatus, & divina Chriſti natura paſſa ſit; non recte inferatur, Deum mutabilem eſſe?

ram, & in hac demum filius Dei paſſus eſt. 2. Lutherani obtendunt, per unionem perſonalem, ſubſiſtentiam Filii Dei, communicatam fuiſſe, humanæ Chriſti *naturæ*, &, cum ſubſiſtentia in Deo coincidat, cum ejus *eſſentia*; eadem opera, communicatam eidem fuiſſe divinam eſſentiam, proprietateſque: & ſic, dum humana natura paſſa eſt, paſſam quoque fuiſſe divinam, humanæ communicatam. Nos vero negamus, per unionem perſonalem, ſubſiſtentiam ſecundæ perſonæ, communicatam fuiſſe, humanæ naturæ: quod hac ratione, humana *natura*, non tantum facta fuiſſet *perſona*; omnis enim ſubſtantia rationalis, quæ habet ſubſiſtentiam qualemcunque, ſeu propriam, ſeu communicatam; eſt *perſona*; ſed & perſona *divina*, quatenus id omne, quod habet ſubſiſtentiam divinam, eſt perſona *divina*. Negamus item; divinam filii Dei naturam, communicatam fuiſſe humanæ *naturæ*, ſic enim natura humana, fuiſſet natura *divina*, quatenus, procul dubio, natura divina eſt, quod habet naturam divinam, & ſic, non unio naturarum foret in Chriſto, ſed *identitas*, in quo, apertus Eutychianiſmus. Manet ergo, ſi divina natura, communicata humanæ naturæ, in ea fuerit paſſa; Deum mutatum fuiſſe, adeoque mutabilem. Hæc ξὺν θεῷ, diſtinctius recurrent, in cap. *de perſona Mediatoris.*

3. An Deus mutabilis, ſaltem quoad locum?

VIII. Quæritur 3. An Deus mutabilis ſit, ſaltem quoad locum? Conradus Vorſtius, necdum audens, aperte negare, unionem perſonalem, duarum naturarum in Chriſto; ei per cuniculos inſidiaturus, *eſſentiam* Dei finitam, in ſolo cœlo exiſtere, ex quo proxime fluit, eam non potuiſſe unitam fuiſſe, cum humana natura, in terris tantum exiſtente, proinde talem agnoſcit deitatem finitam, quæ potuerit moveri, e loco in locum. Sociniani, aperte negantes unionem perſonalem in Criſto: aperte Deum compoſitum & finitum docent, cui non repugnet, moveri e loco in locum. Reformati, prout Deum docent, omnibus modis, eſſe immutabilem, ut ne *umbra* quidem mutationis ſit in ipſo; ita etiam, quoad *locum*. Quia ejus eſſentia eſt infinita, omnipræſens, immenſa, *cœlum ac terram replens* Jer. XXIII. 24. Joſ. II. II. Pſal. CXXXIX. 7. —10. Act. VII. 49. & cap. XVII. 24.—28. non poteſt mutare locum. De quo in ſequentibus ex profeſſo. Si dicant: 1. paſſim dici, quod in cœlo ſit; reſpondebo: nullibi, quod in cœlo *tantum*, quin potius, contrarium, ut patet, per jamjam adducta loca. 2. Quod aſcendat ac deſcendat; accedat ac diſcedat; reſpondebo: ſuo modo quo ſcil. ens infinitum, omnipræſens, quod cœlum ac terram replet, deſcendere & aſcendere poteſt: nim. quoties præſentiam ſuam extraordinariam, ad finem & opus extraordinarium, extraordinario modo patefacit; deſcendere & accedere dicitur: niſi malis dicere, ipſum deſcendere & aſcendere, non in ſua *eſſentia*; ſed in aſſumta quavis ſpecie Hæc hic obiter, in ſequentibus, copioſius dicenda.

Pars practica.

conducit.

Primo ad ejus glorificationem.

IX. Quantum ad praxin. Conducit immutabilitas Dei *primò* ad gloriam & *glorificationem* Dei. Unde *gloria incorruptibilis*, ſeu immutabilis *Dei*, Rom. I. 23. Utpote a qua: 1. *Deus* ſeipſum glorificat Mal. III. 6. ejuſque ſancti 2. *Eccleſia* Pſal. CII. 26. 27. 3. *Paulus* 1. Tim. I. 17.— Eo quod: (a) non tantum, hac tali ac tanta perfectione, ipſe fruatur *ſolus* Mal. III. 6. & locis citatis. Sed quod (b) iſta perfectio, ſeſe profundat ad quaſvis alias ejus perfectiones: quatenus in ſapientiâ, in bonitate, in amore, gratia, miſericordiâ, longanimitate, juſtitiâ, potentiâ, &c. prorſus & planè, eſt ἀμετάθετος. Quod (c) tot ac tantis, totius univerſi, mutationibus, viciſſitudinibus, immotus ipſe coëxiſtat, ac plane immutabilis; imo omnis mutationis, in omnibus, auctor exiſtat immotus ipſe Pſal. CII. 26. 27. Hunc igitur, ex ea, & nos glorificemus, exemplo Dei & Sanctorum, ne & nos, cum Philoſophis gentilibus, reprehendamur, quod gloriam Dei *incorruptibilis mutaverimus* Rom. I. 23.

2. Ad vilipendium creaturarum.

X. *Secundò* conducit, ad *vilipendium* creaturarum omnium, quantumvis, in ſpeciem, ſtabilium ac ſpecioſarum; cogitare ſcil. quod *ſolus* Deus ſit *immutabilis*, & quicquid proinde, ab eo diverſum eſt, ſub Sole, eſſe fragile, fluxum, evanidum. Nominatim (a) Reſpublicas, Regna, urbes, Reges, principes Hag. II. 22. Jer. XIII. 18. Dan. II. 1.—46. (b) Opes, honores, voluptates, valetudinem Prov. XXXII. 5. (c) Fortunæ proſperitatem Job. VIII. II.—& XX. 15. & XXIV. 24. Pſ. LXXIII. 18. 19. Quæ ſic cogitanda, ut: 1. cor noſtrum nullis apponamus Pſal. LXXII. II. Prov. XXIII. 5. Nec 2. fiduciâ noſtrâ, ipſis innitamur, quippe lubricis 1. Tim. VI. 17. Quin. 3. contemnamus 1. Joh. II. 15. 16. Saltem 4. moderatè, præſentibus utamur 1. Cor. VII. 29. 30. 31. Et 5. ſolo immobili Deo acquieſcamus, utpote *qui cordis rupes in ſeculum* Pſal. LXXIII. 25. ipſiuſque *immutabiles* promiſſiones Heb. VI. 13—19.

3. Ad deteſtationem peccati.

XI. *Tertiò* abſterret, à peccato ac ſecuritate peccandi, quod Deus, omnibus modis, ſit *immutabilis* 2. Tim. II. 10. (1) Quoad *eſſentiam* & exiſtentiam, ut peccatorum vindex exiſtat, in omnem, uſque æternitatem Jeſ. LXVI. 24. (2) Quoad *attributa*: juſtitiam, iram, odium in peccata & peccatores, non tantum non deſitura unquam: ſed ne remiſſura quidem. (3) Quoad *comminitationes* Gen. II. 17. (4) Quoad vindictæ exercitium, per judicia ſua, quibus idem ſemper ſit ac futurus ſit, qui fuit ab omni ævo Exod. XX. 5. & XXXIV 7.

XII.

Digitized by Google

4. Ad fiduciam & ſolatium in quovis caſu.

XII. *Quartò* erigit fiduciam & ſolatium in piis, in quavis fortunâ, utcunque adverſâ, quod Deus ſit *immutabilis* Heb. vi. 17. 18. Unde *rupes* appellatur Deut. xxxii. 31. Pſal. lxxiii. 25. Cui Eccleſia ſuperſtructa Matth. xvi. 18. Seu enim, de ſalute æternâ angantur, ex cordis proprii lubricitate, collata cum hoſtium ſpiritualium inſidiis immutabilibus; quid ſuſtinebit efficacius? quam Deum *immutabilem* Mal. iii. 6. eſſe rupem & petram immotam, cujus *ſolidum fundamentum ſtet, quo novit Dominus, qui ſint ſui* 2. Tim. ii. 19. cujus ſalvifica dona, ſint ἀμεταμέλητα Rom. xi. 29. Seu circa rei temporalis viciſſitudines angantur, ſeu bellicorum motuum, morborum, aut quarumvis calamitatum; quid efficacius ſuccurret? quam cogitare: 1. *immutabilitatem*, unius Dei, eſſe privilegium, reliqua in ſolo motu ac fluxu, eſſe immutabilia 1. Cor. vii. 29. Interim 2. Deum, per omnes iſtos motus ac viciſſitudines; immotum ſuis affuturum Pſal. xlvi. 1. 8. affuturum *perfectione & fortitudine*, ut non *commoveantur*. Ibid. & xc. 1. Ipſum 3. Immutabilem eſſe in bonitate, amore, gratiâ, miſericordia Jeſ. liv. 10. Pſal. cxvii. 2. & cxviii. 1. 2. 5. Atque etiam 4. in voluntate, & gratioſis ſuis decretis, quibus *ſuos novit* 2. Tim. ii. 19. Heb. vi. 17. 18. Inſuper 5. tot tantiſque promiſſis Num. xxiii. 19. omnibus, in Chriſto, futuris ναὶ καὶ ἀμήν. 2. Cor. i. 20. Heb. xiii. 5. Comprimis in fide & fœdere Jeſ. lv. 3. 3. & liv. 10. Hoſ. ii. 19. Et quid efficacius ad conſolationem iſtis omnibus? comprobantibus tot Sanctorum exemplis, Davidis Pſal. xviii. 3. & xxxvii. 33. 37. &c. Modo demus operam: (a) ut immutabilis Deus, *noſter* ſit Deus; per fœdus gratiæ (b) noſque viciſſim, immobiles ſimus in obſervatione fœderis iſtius; atque etiam (c) in amore, fide, fiduciâ, ſanctitate, cultu &c.

5. Ad fugam inconſtantiæ & levitatis.

XIII. *Quintò*, abſtrahit Dei immutabilitas ab omni mutabilitate, inconſtantiâ & levitate in (a) propoſitis ſanctis 1. Cor. xv. 58. (b) in promiſſis Deo præſtitis Rom. 1. 13. (c) in fœdere inito per Baptiſmum, renovato ſæpius per S. cœnam, in morbis, jejuniis &c. Pſal. xxv. 10. & ciii. 18. (d) in profeſſione Chriſti, & fidei Chriſtianæ. Matth. x. 32. 33. (e) in amore, fiduciâ, bonis operibus 1. Cor. xv. 58. Heb. xii. 27. 28. Multum ſanè: 1. omni iſtâ levitate, recedimus ab exemplo immutabilis Dei, in cujus imitatione, omnis noſtra conſiſtit perfectio Matth. v. 48. unde & 2. teterrimas incurrimus, ejus levitatis notas, quæ exſtant Jac. 1. 8. Matth. xi. 6. Luc. vii. 24. 1. Reg. xviii. 21. Eph. iv. 14. Heb. xiii. 9. & alibi.

6. Ad ſtudium conſtantiæ.

XIV. Contra *ſextò*, invitat Dei immutabilitas, ad ſtudium imitationis, qui in officio, verſus Deum & proximum, ἀμετακίνητοι ſimus, non ſtoicâ ἀπαθείᾳ, ab Enthuſiaſtis, nimium commendatâ; ſed: 1. *Affectus* noſtros, amores, deſideria, gaudia, uni Deo, immotos adſtringendo Pſal. lxxiii. 25. 2. promiſſa & pacta, Deo & hominibus facta, immutabiliter præſtando Pſal. cxvi. 14. 3. officia quævis pietatis: (a) fixo propoſito, aggrediendo Act. iv. 19. (b) immota conſtantia, proſequendo Apoc. ii. 26. (c) obvias difficultates, fortiter excipiendo, ac declinando Heb. x. 36. Ad hoc 4. in immutabilem Dei bonitatem, ut exemplar, continuò mente intenti, in cujus imitatione, noſtra conſiſtit perfectio Matth. v. 48. Levit xi. 44. B. perſuaſi nihil boni, nullam virtutem, fidem, juſtitiam, veram eſſe, aut perfectam, abſque conſtantia Ezech. xviii. 24. Apoc. ii. 25. 26. Ad hoc C. immotis precibus, immobilem Deum fatigando, *Spiritum ſolidum innovet in viſceribus noſtris* Pſal. li. 12. qui ſuâ immutabilitate, noſtram lubricitatem ſuffulciat, quo in conſtantiâ proficiamus, donec tandem ſtatum pefectæ immutabilitatis aſſequamur.

CAPUT OCTAVUM, DE

UNITATE DEI.

Text. Deut. vi. 4.

Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Dominus unus.

In Secunda attributorum claſſe, primum locum ſortitur unitas.

I. Habuimus *primam*, divinorum attributorum claſſem, quæ *quid* ſit Deus, repræſentabat; ſuccedit *ſecunda*, quæ, ſub notione *quantitatis*, referet unitatem, infinitatem & æternitatem. *Unitas*, fundamentum claſſicum, exſtat Deut. vi. 4. adductum à Servatore Marc. xii. 29. à Judæis non ſolum quotidie legi; ſed etiam membranæ puræ inſcribi, ſolitum, cui, juxta Fagium *in Exod.* xiii. præcipuam Religionem deferunt.

Pars

Pars exegetica.

Quæ ſuperſtruitur analyſi & explicationi textus.

II. *Textus*, *Eccleſiæ commendat*, auditionem *articulorum fidei*, *maxime fundamentalium*, Trinitatis & unitatis *in Deo*, *Circa quam notantur:*

1. Auditio, שמע, audi: *Scil. non auribus tantum; ſed & mente, h. e. agnoſce, crede, retine, velut imam totius Religionis baſin. Litera poſtrema in* שמע, *majuſcula eſt, & nona quidem in talibus, quæ exſtant, in Bibliis Hebraicis, obſervantibus, non modo Maſorethis; ſed & Chriſtianis, ad hoc ut maximam attentionem excitet. Unde Judæi, hæc verba, quotidie legunt, mane & veſperi, ex vetuſtiſſima traditione, & in libro ſuarum precum, de hoc gloriantur:* beati nos, qui mane & veſperi dicimus — audi Iſraël *&c.*

2. Auditores, Iſraël. *Non Iſraëlitæ, in plurali; ſed Iſraël, in ſingulari numero. Ut ſignificetur, non Iſraëlitas tantum in communi; ſed quemvis Iſraëlitam, in individuo, commendatum ſibi habere audiendum.* Iſraël, *ſcil. non* carnalis *ille tantum, quem Moſes, ex Ægypto in deſertum, & Joſua in terram Canaan traduxit, qua ſignificatione, paſſim venit in Scripturis: ſed &* ſpiritualis *ille, de quo Rom.* XI. 21. 29. *Gal.* VI. 16. *Significatur, Eccleſia utriuſque Teſtamenti, cui* audiendum, *commendatiſſimum eſſe debeat, velut articulus* Religionis, *maxime fundamentalis, abſque quo nullus alius, poſſit eſſe incolumis, ut patet in Antitrinitariis, qui, ex eo neglecto, aut corrupto, univerſam Religionem violarunt. Verbo, ſine quo, non poſſis eſſe* Iſraël *ille* Dei, *hoc eſt, vera Eccleſia.*

3. Audiendum, *duplex nim. Dei:*

   1. Trinitas, יהוה אלהינו, Jehova Deus noſter. *Hic nota:*

      A. Jehova, *nomen Deo maxime proprium, ejuſque* memoriale, *quod nunquam in plurali occurrit. De quo, jam ante, in nominibus Dei lib.* II. *cap.* IV. *nobis ſermo fuit ex profeſſo.*

      B. Deus noſter, אלהינו. *Hic* אלהים, perſonale *eſt, notans pluralitatem in Deo, non utique* eſſentiarum; *ſed* perſonarum. *Et ſuffixum pronominale primæ perſonæ* נו, noſter, confœderationem *dicit, per quam Jehova, erat Deus Iſraëlis, & Iſraël vice verſa, populus Jehovæ. Sive confœderatio intelligatur,* nationalis *illa, qua totam illam nationem Iſraëliticam, Deus ſibi ſelegerat, ex omnibus aliis nationibus, velut in peculium, quæ ad ſolum ſpectabat populum Iſraëliticum, omniaque ejus membra, ſive bona eſſent; ſive mala: ſive illa maxime* gratioſa, *quæ coit, cum omnibus ac ſingulis, quin & ſolis, vere fidelibus, utriuſque Teſtamenti, in quavis natione.*

   2. Unitas, יהוה אחד, Jehova unus. *Hic rurſus, litera tertia* ד *in* אחד, *majuſcula eſt, & quidem decima, obſervantibus Maſorethis aliiſque, ad commendandam Iſraëli, hujus* unitatis *neceſſitatem, ne ſcil. pro pluralitate perſonarum, plures Deos ſibi fingerent. Hinc inter nomina Dei, eſt* אחד *Jeſ.* LXVI. 17. *Job.* XXXI. 15. *a qua Deus Syris dicitur* AHAD, *& Aſſyriis* ADAD, *qui maximus erat, Aſſyriorum Deus, teſte Macrobio,* Saturn. *lib.* 1. *cap.* XXIII.

Pars dogmatica.

Unitas Dei probatur teſtimoniis divinis.

III. Eſt igitur *Deus*, per textum, *perfectiſſime unus.* Seu non *unus* tantum, ſed & *unicus*; imò, ut Bernardus alicubi, *uniſſimus.* Hoc *Deus* dicit in verbo, qui Deus non eſſet, ſi, vel per inſcitiam, vel per invidiam, quod verum non eſt, diceret. Dicit: 1. non uno modo, quoties totidem quaſi ſyllabis, ſe unum *affirmat* Zach. XIV. 9. Mal. II. 10. Matth. XIX. 17. Marc. X. 18. Rom. III. 30. 1. Cor. VIII. 4. 5. Sic Gal. III. 20. Eph. IV. 6. 1. Tim. II. 5. Dicit 2. quoties præter unum, omnes *negat* eſſe Deos Deut. IV. 35. 2. Reg. XIX. 15. Pſal. LXXXIII. 19. & LXXXVI. 11. Joh. XVII. 3. Dicit 3. quoties, alios quoſvis à deitatis axiomate ſecludit Deut. III. 24. 1. Sam. II. 2. 2. Sam. VII. 22. Pſal. XVIII. 32. Hoſ. XIII. 4. Marc. XII. 32. 1. Tim. VI. 15. &c.

Et humanis.

Conſentiunt Patres, quando, congeſtis argumentis, iſtam unitatem, Gentibus extorquent. Videatur Ignatius *Epiſt.* 9. ad *Antiochen.* Juſtin. in *Exhort. ad Gentes.* Et in lib. *de Monarch.* Tertul. *Adverſ. Praxeam.* In *Apologet. lib. de Idolol.* Cyprian. *De Idolorum vanitate.* Athanaſ. *cont. Idol.* Nazianz. Orat. 2. *De Theolog.* Baſil. *orat. contr. Sabel.* & *Arian.* Ambroſ. *de fid.* lib. 1. cap. 1. Lactant. *Inſtit.* 1. cap. 3. Auguſtin. *De Trinit* lib. 1. cap. 4. Damaſc. *De orthodox. fid.* lib. 1. 5. Imo & Gentilium ſapientiores, quoties ſaltem ſeriò loquuntur, unitati teſtimonium perhibent. Sic Plato, *Epiſtol.* 13. *ad Dionyſ. Hinc*, inquit, *diſces, ſcribam ego ſerio nec ne: cum ſeriò, ordior epiſtolam, ab uno Deo, cum ſecus, à pluribus.* Et Lact. *Unde igitur, ad homines opinio multorum Deorum* per-

perſuaſione pervenit? Nimirum ii omnes, qui coluntur ut Dii, homines fuerunt, & iidem primi & maximi Reges: Sed eos, aut ob virtutem, quâ profuerunt hominum generi, divinis honoribus, affectos eſſe poſt mortem: aut ob beneficia & inventa, quibus humanam vitam excoluerunt, immortalem memoriam conſecutos, quis ignorat? Lactant. *De ira Dei.* Conf. Selden. *de Dis Syris.* In Prolegom. Ita Sophocles: *Unus revera Deus eſt, qui cœlum fabricavit & terram — At nos mortales, verſutia* (ſcil. quorundam hominum) *decepti, ſtatuimus — Deorum imagines — Et his ſacrificia, & vanos conventus tribuendo, hoc modo, nos pios eſſe reputamus.* Orpheus, poſt *Theogoniam*, palinodiam canit, his verbis: μοῦνον δ' εἰσόρα κόσμοιο ἄνακτα ἀθάνατον — εἷς ἐστ' αὐτογενὴς, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται, *unus eſt Deus, mundi Rex immortalis, ex ſeipſo, a quo omnia.*

IV. Nec potuerunt non perhibere, cum ipſa clamet natura. Clamat enim; 1. In rerum ſubordinatione, ſubſiſtendum eſſe, in *uno* aliquo, quod *à ſe* ſit, & *abſolutè* primum, cui nihil omnino poſſit, vel præexiſtere, vel coexiſtere ejuſdem naturæ. Clamat 2. hoc *infinitum* eſſe, quippe quod, à priore non finiatur, proinde, omnem entitatem concludat, vel formaliter, ut ajunt, vel eminenter. 3. Clamat infinitum illud, eadem operâ, eſſe *perfectiſſimum*, cui nulla ullius perfectio, deeſſe poſſit: dum hujus contrarium, involvit Deorum pluralitas. Clamat 4. primum illud, infinitum ac perfectiſſimum; eadem operâ *omnipotens* eſſe, cui alter aliquis Deus, obniti non poſſit. Clamat 5. per iſtam omnipotentiam, *unum* mundum condidiſſe, cujus omnes partes, unâ harmoniâ, in *unius* conſervationem conſpirent, ab uno, procul dubio, ſapientiſſimo gubernatore procuratam. Clamat 6. Uni huic mundo, *unum* præeſſe, ſupremum Monarcham, qui ſuperiorem, imo nec parem ullum ferat Jeſ. XLVI. 5. Pſal. LXXXVI. 8. Unde Homer. Il. β. Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς βασιλεὺς, εἷς κοίρανος ἔστω. Interim, ne quid hæreat ſcrupuli, adverſus perfectiſſimam iſtam Dei *unitatem*; tenendum, unitati divinæ, non obeſſe: 1. pluralitatem *nominum*: cum non deſignent, niſi *unum* Deum. Nec 2. pluralitatem *attributorum*: cum illa non referant, niſi *unam* Dei infinitam perfectionem, inadæquatis noſtris conceptibus, analogam. Nec 3. *Trinitatem* Perſonarum, in quâ ſpecioſiſſimè ludunt adverſarii: cum in tribus iſtis Perſonis, *una* tantum ſit eſſentia, una exiſtentia, una ſubſiſtentia; & tres tantum ſubſiſtendi *modi*, à quibus, non tres reſultant Dei; ſed tres qui unus ſunt Deus.

Explicatur natura unitatis divinæ.

V. Eſt itaque Deus *unus*, & ut diximus, *uniſſimus*, ſeu maximè unus, quia maximum & perfectiſſimum ens. Proinde, non unitate *ſpeciei*, quæ plura ſingularia admittit, ejuſdem nominis & naturæ: nec unitate *partium* compoſitarum, quomodo corpus & anima, *unum* conſtituunt hominem: nec unitate *ſubjecti* & accidentis, qualis in ſpiritus creatos quoſvis, Angelos & animas cadit: ſed unitate *ſingulari*, & quæ, omnem omnino compoſitionem, excludit, per quam, unicus eſt, *indiviſus* in ſe, & *indiviſibilis* in plures, aut plura, ejuſdem nominis & naturæ. Quæ porro *unitas*, cum Deo tribuitur, non *arithmetica* intelligitur, quæ principium ſit numeri, quo ſenſu Baſilius Epiſt. 141 *non unum*, inquit, *Deum numero*; *ſed naturâ confitemur*; verum eſſentialis & *tranſcendentalis*, quo ſenſu Victorinus *adver. Arian.* lib. 3. *In tribus Perſonis* ait, *eſſe Deum unum, plus quam numero.*

Pars elenchtica.

Quæritur:

1 Quis & qualis fuerit Polytheiſmus infidelium, ſeu Gentilium?

VI. Quæritur: 1. Quis & qualis fuerit Polytheiſmus infidelium, ſeu Gentilium? Polytheiſmum, non ab omnibus Gentilibus, fuiſſe admiſſum; jam ante monuimus §. III. nec à ſapientioribus, ſed ab ingenii magis vulgaris tantum. Unde Secta Philoſophorum, quos *Atheos* appellitabant, in qua videntur fuiſſe, Theodorus, Protagoras, Diagoras, multis putatur, non ideo ſic dicta fuiſſe, quod *nullum* Deum crediderint; ſed quod δήμῳ θεῶν, *turbæ Deorum*, ut Nazianzenus loquitur, *Serm. de Natal. Chriſt.* ſeu Polytheïſmo Græcorum, obniterentur. Socrates ſane, odio Polytheïſmi, cicutam haurire, non dubitavit. Iſti Dii, Gentilium vulgo, ſeu vulgaribus Philoſophis, ſuppetebant, ab omni creaturarum genere, ut non inſcite cecinerit Prudentius:

> *Quicquid humus, pelagus, cœlum, mirabile ſignant,*
> *Id dixère Deos, colles, freta, flumina, flammas.*

In quibus, Varro, trecentos Joves numerabat, & Heſiodus, tringinta millia, Deorum. Vid. Auguſtinus, *de civitat. Dei*, *lib.* VI. Quos Epiphanius, ex Col. III. 11. diſpeſcebat, in βαρβαρισμὸν, σκυθισμὸν & ἑλληνισμὸν, ita ut βαρβαρισμὸς ipſi obtinuerit, ab Adamo ad Noachum; σκυθισμὸς inde ad Seruchi ætatem; quo ἑλληνισμὸς introductus ſit, prout Judaiſmi initium, à circumciſione Abrahami capit. Per Barbariſmum, illam morum feritatem, & violentiam intelligit, quæ mundum ante-diluvianum infeſtârit. σκυθισμοῦ & ἑλληνισμοῦ, diſcrimen in eo ponit, quod ἀγαλματοποιία, ſub hoc, introducta fuerit, quo hic carebat. Hoc non ſatis accurate fieri, monet Petavius Jeſuita *in animadverſionibus.* Hinc alii diſpeſcere malunt, in *Sabaiſmum* & *Helleniſmum*. *Sabaïſmus*, cœli, Solis, Lunæ ac ſyderum cultu, conſtabat, cui *Helleniſmus*, hominum demortuorum, ſimulacrorum, venerationem adjecerit, quanquam ſtella-

rum adoratio, utrique fuerit communis. Proinde *Sabaiſmus*, Solem, qui Scripturæ *Moloch* indigitatur, & Lunam, quæ *Melecheth* dicitur, colebat: Solem, ut *Regem*, & Lunam, ut *Reginam*. Hinc Solem, variis nominibus indigatarunt: הלין, תאל, בעל בל, ארני, כמוש, בעלזבוב, מלך, כיון, אדרמלך, &c. Quibus Saturnus, Jupiter, Mithra, Mars, Apollo, Oſiris, Pan, Bacchus, Janus, Belenus, Aelio, accedit, quibus non niſi aſtra ſignificabantur. De qua Polytheiſmi ſpecie Jobus, cap. xxx. 26. 27. & Moſes Deut. iv. 19. Occaſionem hujus ſui Polytheiſmi ſeu idololatriæ, captaſſe videntur: 1. Quod forte ad ipſos pervenerit, ex Gen. i. 16. Deum condidiſſe duo luminaria magna, alterum ad *dominandum Diei*, לממשלת; alterum noċti: 2. Quod obſervarent, virtutes, operationes & influxus egregios, quos luminaria cœleſtia exſererent, in terra & ſublunaribus Jer. xliv. 17. 18. Quod item 3. ſtuperent, cœlorum ornatum, ſyderum curſum, corporum cœleſtium ordinem, a quibus *cœli, gloriam Dei*, narrare dicuntur Pſal. xix. 1. 2.— Quem Polytheiſmi fontem, & Lactantius, obſervavit lib. ii. cap. xxiv. *De Orig. Error.* Et Diodorus Siculus, Biblioth. lib. 1. Viguit hic *Sabaiſmus*, per longam annorum ſeriem, etiam apud antiquiſſimos Græcos, cum nondum hominibus in mentem veniſſet, ſui ſimiles, in ſolium deitatis evehere. Quantum ad Ἑλληνισμὸν, hic ſabaiſmo duo adjecit: *primo* illuſtrium hominum ἀποθέωσιν, qui ferme in oriente vixerunt, & ductores tribuum fuerunt. Sic v. g. *Noachum*, Saturnum fecerunt, Janum & Bacchum: *Chamum*, Jovem Hammonem: *Japhetum*, Japetum & Neptunum: *Semum*, Plutonem & Ditem. Et ſic poſtmodum, viri alii illuſtres, à Græcis, in Deorum numerum adſciti ſunt. Cauſa ἀποθεώσεως exſtitit: vel *admiratio* egregiorum factorum: vel *amor*, ex congeſtis in eos beneficiis: vel *odium*, ex Tyrannorum ita volentium, perſecutionibus: vel *adulatio*, quæ patet in Herodis ἀποθεώσει Act. xii. 21. 22. Tum *ſecundo*, præter hominum ἀποθέωσιν, Helleniſmus Sabaiſmo adjecit, ſtatuarum & imaginum cultum. Quæ primo fabricata feruntur, à Theracho Abrahami Patre, quem ſtatuarium fuiſſe fingunt, quæ ſtatuæ, ſucceſſu temporum, in fana, lucos ac templa, introduci cœperunt, atque inde, deitatis ἀξίωμα conſecutæ ſunt. Origo omnis Polytheiſmi, ſeu idolalatriæ, varie à variis putatur. Maimonides ad tempora *Enoſi* refert, & ad hoc detorquet locum Gen. iv. 26. אז הוחל לקרא בשם יהוה, quæ verba, dum à pleriſque Interpretibus, & optime quidem redduntur: *Tum cœptum eſt, invocari, in nomine Jehova*; ipſe tranſtulit, *tum cœptum eſt profanari nomen Domini*, ſcil. quod pro cauda gratis addit, per idololatriam: cum idololatriæ, ſub temporibus ante-diluvianis, nulla omnino, in Scripturis, occurrat mentio: alii igitur originem idololatriæ referunt ad ſtructuram turris Babylonicæ: alii ad tempora Seruchi, aut Terachi. Sed omnia incerta ſunt. Iſtorum omnium πρῶτον ψεῦδος, in hoc uno ſedebat, quod naturam deitatis ignorarent, eſſe ſcil. per eam, Deum, ens abſolute primum, & infinite perfectum, quod non poſſit eſſe, niſi *unum*. Univerſum Polytheiſmum, potentiſſima confundunt, argumenta §. iv. producta. Pro ſuo Polytheiſmo, rationibus non diſputant Gentiles; ſed ſua altùm præſupponunt.

VII. Quæritur 2. Quæ fuerit ratio Polytheiſmi, hæreticorum veterum? Marcion, Cerdonis diſcipulus, qui vixit ſeculo ſecundo, anno circiter 145. forte quod obſervaret, Deum durius egiſſe, cum populo ſuo, ſub Veteri Teſtamento, imponendo ei jugum legis ceremonialis, quam ſub Novo, per ſuave Euangelium; duos fabulatus eſt Deos: *malum*, mundi & legis; & *bonum*, Euangelii & redemptionis auctorem. Origenes, illum tres Deos ſtatuiſſe narrat: Judæorum unum, Chriſtianorum alterum, tertium infidelium. Vid. Tertull. *De præſcript.* & *in Marcion.* Iren. lib. 1. & 3. Epiphan. Hæreſ. xlii. Auguſtin. Hæreſ. xxii. Origen. *Dial. Mont. Manes*, à quo Manichæi, ſeculo tertio, circa annum circiter 275. uſu librorum fanaticorum Scythiani, ejuſque diſcipuli Therebinthi, magicis artibus addicti, fingebat duos eſſe Deos: alterum *bonum*, auctorem rerum bonarum, bonæ imprimis animæ, quem φῶτα *lucem* nomininabat cui etiam, cum Marcione, *Euangelium* tribuebat: alterum *malum*, pari potentia cum *bono*, inſtructum, quem *Hylen*, *materiam* appellabat, à quo mala anima, corpus, conjugium, imperia & omnia mala, ortum ducerent. Epiphan. lib. 2. *hæreſ.* 66. Auguſtin. *hæreſ.* 86. item de *Morib. Manich.* Theodoret. lib. *hær. fab.* 10. Valentinus, à quo *Valentiniani*, Ægyptius, ſub Antonino Pio Imp. ſecul. 2. Anno 110. Platonicæ & Pythagoricæ Philoſophiæ, ut & Veterum, Orphei, Heſiodi— θεογονίαις, nimium mancipatus; ex earum lacunis & ſeminibus, triginta αἰῶνας, id eſt, *ſecula* aſſerit exſtitiſſe, horum principium eſſe, profundum & ſilentium, ſeu *Bythum* & *Sigen*, quorum *Profundum*, etiam Patrem appellat. Ex quibus duobus, velut ex conjugio, proceſſiſſe perlubet, *intellectum* & *veritatem*, νοῦν καὶ ἀλήθειαν, & protuliſſe, in honorem Patris, Æonas octo. Dei intellectu autem & veritate, proceſſiſſe verbum & veritatem, λόγον καὶ ζωὴν & protuliſſe Æonas decem. Porro de verbo & vita, proceſſiſſe hominem & Eccleſiam, & protuliſſe Æonas duodecim. Itaque ex octo & decim & duodecim, fieri triginta Æonas, habentes, ut diximus, primum principium, ex Profundo & Silentio. Chriſtum autem, à Patre miſſum, id eſt, à Profundo; ſpirituale, vel cœleſte corpus, ſecum attuliſſe, nihilque

2. Quæ fuerit ratio Polytheiſmi, hæreticorum veterum?

que aſſumſiſſe de virgine Maria; ſed per illam tanquam per rimam, aut per fiſtulam, ſine ulla, ex ipſa aſſumpta carne, tranſiiſſe. De triceſimo ſeculo dicit, diabolum genitum, & à diabolo alios natos, qui fecerint hunc mundum. Et ideo malitiam tribuit, non arbitrio; ſed naturæ mundi, id eſt, generi diabolico. Sic, ex Auguſtino *de hæreſibus*, Valentini Æonas, delineat Danæus noſter, in Comment. ad *Auguſt. de hæreſ.* Iſtos Æonas, Tertullianus ſcitè apellat: *crimina*, *non numina*. Vides ſaltem duo prima principia, *Bythum* & *Sigen*, adeoque duos Deos quaſi primarios, ex quibus Æones, velut ſecundarii, quaſi genus duxerint. Horum omnium refutatio, pendet a dextra expoſitione deitatis, quam a ſuo loco, de *eſſentia* Dei, repetet lector.

3. Quænam fuerit Polytheiſmi ratio, ſub Tritheitis aliisque?

VIII. Quæritur 3. Quænam fuerit ratio Polytheiſmi, ſub Tritheitis aliisque? Habebat antiquitas, teſte Auguſtino de *Hæreſ.* ſectam anonymon, quam nonnemo *Triformianorum* appellavit. Hæc triformem, ſic aſſerebat Deum, ut quædam pars ejus ſit Pater; quædam, Filius; quædam Spiritus S. Hoc eſt, quod Dei unius partes ſint, quæ faciunt Trinitatem, quaſi ex eis tribus patribus, compleatur Deus, nec ſit perfectus in ſeipſo, vel Pater, vel Filius, vel Spiritus S. Turbavit Eccleſiam hæc Secta, ſeculo quarto, circa annum circitur CCCLXX. captata occaſione à Sabellianis, qui unam tantum, ſtatuebant perſonam divinam, ſeu tres perſonas, non niſi nominibus diverſas: quibus hi perſonas opponebant, ab ipſa eſſentia divina diverſas; ſic revera tres Deos ſtatuebant: quicquid enim eſſentiam divinam habet, id Deus eſt. Habebat item Antiquitas Tritheitas, auctore quodam Grammatico, cognomento Philopono, ſeculo ſexto, circa annum 574. ſub Phoca Imperatore. Hi item, ut validius obniterentur Sabellianis; tres ſtatuebant eſſe eſſentias divinas completas, quarum ſingulæ, ſingulis competerent perſonis divinis. Iſti *tres Deos*, categorice profitebantur. Habebat tandem antiquitas *Tetratheitas*, ante tempora Anaſtaſii Imp. ſeculo *quinto*, circa Ann. 485. poſtmodum ſub diverſis nominibus, *Theodoſianorum*, *Damianiſtarum*, *Angelitarum*: qui docebant, præter tres divinas hypoſtaſeis, exiſtere quartam quandam eſſentiam, quæ tribus communis ſit, & ſe tribus illis communicet, propter quam communicationem, Dei fierent. De his Iſidorus. Tritheitis, ſuperiore ſeculo, in Helvetia, ſuppar exſtitit Valentinus Gentilis, qui tres numerabat in Deo, diverſas eſſentias, æternas quidem; ſed tamen ſibi ſubordinatas. Unde Patris eſſentiam, barbare appellabat, *Eſſentiantem*; Filii autem, ac Spiritus S. eſſentias *eſſentiatas*. Πρῶτον ψεῦδος omnium, in hoc erat, quod non ſatis accurate poterant diſtinguere, inter eſſentiam & perſonam, quam ſuo loco, in cap. de Trinitate ξὺν Θεῷ, præſtabimus, unde lector, repetere poteſt.

4. Quænam ſit Polytheiſmi ratio apud Pontificios.

XI. Quæritur 4. Quænam ſit Pobytheiſmi ratio apud Pontificios? Pontificii, unum quidem, & unicum Deum profitentur; interim in cœlis habent, pariter & in terra, quibus cultum divinum, ſeu religioſum præſtant. Habent in *cœlis* Angelos, B. Virginem, Sanctos demortuos; in *terris*, hoſtiam quam appellant, habent imagines, eodem cultus genere venerandas, qui prototypis competit, habent *reliquias* Sanctorum. Jam ſi Deus eſt, cui cultus divinus competit, ac tribuitur; plures habebunt Deos Pontificii: habebunt Deos *angelicos*; habebunt Deos humanos; Deos lapideos, aureos, argenteos; habent Deum panaceum. Ne quid dicam de ſuo Papa, quem velut pro vice Deo in terris, habent. Iſtorum omnium πρῶτον ψεῦδος, eſt in cœca obedientia, Papæ præſtanda, cui univerſa ejus monarchia ſuperſtruitur: & in perverſa expoſitione naturæ *cultus religioſi*, quarum proinde refutationem, Lector repetet, à ſuis locis, nim. à capp. de monarchia Papæ, item de natura cultus religioſi, apud primum & ſecundum præceptum Decalogi. Fruſtra autem eis, ſuccurrere nituntur diſtinctione, inter latriam, duliam & hyperduliam: quæ in Scripturis, nullum habet fundamentum, & ſaltem religioſum cultum infert.

5. Quænam ſit Polytheiſmi ratio, apud Socinianos?

X. Quæritur tandem 5. Quænam ſit Polytheiſmi ratio, apud Socinianos? Sociniani, odio Trinitatis, cui univerſa noſtra Religio cultuſque innititur; quamvis Chriſtum habeant, pro pura puta creatura, nihilominus ipſum *verum* Deum, atque *æternum* etiam, ſaltem à parte poſteriore, prædicant: atque inſuper Spiritum S. quem pro Deo, Patri ὁμοούσιον non habent; nihilominus utcunque pro Deo venditant. Proinde diſtinguunt: inter Deum *creatum* & *increatum*: *ſummum* & *ſubordinatum*: Deum: qui habeat *eſſentiam divinam*, quem unum tantum eſſe volunt, & qui eſſentiam divinam *non* habeat. Quam diſtinctionem, nos ſuo loco evertemus, ſi Deus volet, in capp. de *Trinitate* & *perſona* Mediatoris.

Pars practica.

Facit

1. Unitas ad tranquillitatem animi.

XI. Quantum ad praxin, perquam efficax eſt, divinæ *unitatis*, pia conſideratio, *primo* ad tranquillitatem animi. Si quando: 1. ex curarum varietate, diſtrahatur animus Luc. x. 41. aut 2. ex bellorum civilum collisſionibus, aut 3. ex diſſidiorum eccleſiaſticorum varietate, aut 4. ex contentionibus privatis cum proximo, animus vacillet: Quid tandem efficacius ſuccurret? quam (a) Mali fontem perſpexiſſe, nim. peccatorum turpitudinem, quâ beata *unitas*, inter nos & Deum, rumpitur primò Jeſ. LIX. 1. 2. tum, cum omnibus creaturis, velut Dei miniſtris. Interim (b) omnibus iſtis curarum diſtractionibus, diſſidiis,

non aliud eſſe remedium, quam animum, *uni* Deo adſtringere Pſal. LXXIII. 25. Eique ſe ſupplicem fieri, qui *unitatis* & concordiæ fons eſt, ex formula fœderis gratiæ, det ubique *cor unum* Ezech. XI. 19. quo *Jehova unus ſit, & nomen ejus unicum* Zach. XIV. 9.

2. Ad deteſtationem Idololatriæ: Tum craſſioris?

XII. Tum *Secundò*, ad deteſtationem cujuſvis *idololatriæ*, quippe quo, *unitas* Deo abrogatur. Idololatriæ inquam, primò *craſſioris* illius (a) *gentilis*, quæ pro Diis colebat, Solem & aſtra, homines excellentiores, Herculem, Saturnum, Jovem &c. Principes ſuos, alioſque, à quibus, præſtantiora conſecuti erant beneficia, Æſculapium, Bacchum, Cererem: res quaſvis ſe valentiores, quo conſilio, & febribus templa conſtruebant, item Fortunæ aliiſque: imo & virtutes, Juſtitiam, patientiam &c. & ſtatuas Deaſtrorum ſuorum: atque etiam (b) *Romanenſis*, quæ Angelos, Sanctos cœlites, eorumque reliquias & imagines, cultu religioſo veneratur, & Divos ſalutat: à quâ, per divinam clementiam, liberati ſumus: Tum *ſecundo* ſubtilioris, quâ ; opibus, honoribus, voluptatibus &c. animum tribuendo, ſerviendo, fiduciam ſuperſtruendo, *ventrem* Deum nobis conſtituimus Phil. III. 19. eoque idololatriam committimus Col. III. 5. magnum illud ſcelus, quod omnium primo præcepto, Deus proſcribit Exod. XX. 3. quodque ſequiorum omnium turpitudenem, ſuperat pariter & concludit.

Tum ſubtilioris.

3. Ad animum totum uni Deo adſtringendum.

XIII. Contra *tertiò*, jubet animum, à multitudine ad *unitatem* redactum: 1. *uni* Deo aſtringamus Pſal. LXXIII. 25. & XVI. 5. in eo ſolo acquieſcamus, ſolum deſideremus, ſolum quæramus, atque ut potiamur, nos noſtraque omnia, *ſoli* impendamus; perſuaſi eum ſolum, quod Deus ſit, nobis ad omnia ſufficere Gen. XVII. 1. nec quicquam nobis poſſe quicquam, vel prodeſſe, vel nocere, citra eum Rom. VIII. 28. 30. Tum 2. in eo ſolo fidem, ſpem, charitatem noſtram figamus, eum agnoſcamus, revereamur, colamus ex tenore primi præcepti, quod eſt, quaſi frontiſpicium ac ſumma totius Decalogi. Ad hoc 3. Sacra noſtra privata facturi, *animum* quidem, à multitudine cogitationum, ad *unitatem* revocemus Pſalm. XCIV. 19. corpus, à turbâ ad ſolitudinem Matth. VI. 6.

4. Ad ſtudium unitatis & concordiæ Eccleſiaſticæ.

XIV. Tandem *quartò*, Dei *unitas*, argumentum nobis præſtat, pariter & exemplar, unitatis Eccleſiaſticæ, & prece & ſtudio, pro virili promovendæ. Auctore Chriſto Joh. XVII. 21. 22. *Rogo ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis unum ſunt. Ego charitatem, quam dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus. Ego in iis, & tu in me, ut ſint conſummati, in unum.* Ad quæ verba Athanaſ. *Orat.* 4. *cont. Arian. Quemadmodum Pater & Filius, ſunt unum eſſentiâ; ita nos aliquâ ſimilitudine, & rudi formulâ, dum in eum reſpicimus, efficimur unum, unâ inter nos, & mutuâ concordiâ animi, & ſpiritus unitate.* Et Cyril. *lib.* XI. *in Joh. Quis eſt iſte modus petitionis, ut unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, & ut ipſi unum in nobis ſint; Charitatis, pacis & concordiæ vinculum petit, quod, ad tantam ſpirituales credentes, unionem perducat, ut naturalis conſubſtantialiſque, in Patre, Filio, & Spiritu S. unionis ſimilitudinem imitemur.* Eandem, & ex eodem capite, ſuadet Apoſtolus Eph. IV. 4. 5. 6. ubi coacervatis variis *unitatis* ſpeciebus, quaſi totidem argumentis motivis, unitatem eccleſiaſticam ſuadet, quod nim. 1. omnes ſimus *unum corpus* myſticum, ac ſinguli, ſingula ejus membra, quibus, quid magis conducit, quam harmonia? 2. *unus Spiritus*, cujus ope, nos *omnes in unum corpus baptizati ſumus* 1. 1. Cor. XII. 12. 13. 3. *Una ſpes vocationis noſtræ*, gloria & communio cœleſtis Eph. IV. 4. Heb. XII. 22. 23. 4. *Unus Dominus*, Jeſus. 5. *Una fides*, in eum. 6. *Unum Baptiſma.* Denique 7. *Unus Deus, Pater omnium.* Cujuſmodi rationibus adducta, primitiva Eccleſia, ὁμοθυμαδὸν, *uno* animo, congregata ſcribitur Act. II. 1. & verſ. 44. 45. 46. Et quo beatam iſtam ἑνότητα, felicius conſequamur; juvabit: 1. Sæpe multumque intentum eſſe, in *unitatem* Dei, & perſonarum ὁμουσίας, pariter & ὁμονοίας, quam Servator urget apud Patrem ſuum, unaque nobis contemplandam præſtat loco jam citato. 2. Cane pejus & angue cavere, ſchiſmata quævis in Eccleſiâ, ſchiſmaticaſque contentiones, & hypotheſes 1. Tim. VI. 3. 2. Tim. II. 14. 1. Tim. VI. 4. 5. 20. 21. Eandem 3. cum Servatore, precibus Deo extorquere calidiſſimis, qui ſuæ *unitatis* ſenſum, ſic imprimat; ut ad parilem omni operâ contendamus. Denique 4. in tot ac tanta *beneficia* intentum eſſe, quæ, & Eccleſiæ, & cuivis ejus membro peculiariter, conciliat unitas & concordia ſpiritus, non tantum interna; ſed & externa.

Motiva.

Adminicula.

CAPUT

CAPUT NONUM.

DE INFINITATE AC MAGNITUDINE DEI.

Pſal. CXLV. 3.

Magnus Jehova, & laudabilis maximè, & magnitudinis ejus, non eſt inveſtigatio.

Secundum quantitatis attributum, eſt infinitas Dei.

I. Sub notione quantitatis *diſcretæ*, Deum nobis repræſentavit ejus *unitas*: ſub notione quantitatis *continuæ*, eundem nobis referet *infinitas*, alio nomine *magnitudo* dicta. Quæ *infinitas*, vel abſolutê ſpectatur, in eſſentiâ divinâ; vel cum σχέσει, partim ad *ubi* ſeu præſentiam, quæ peculiaribus nominibus, *immenſitas* audit, omnipræſentia & ubiquitas: partim ad *quando*, ſeu durationem, & *æternitas* appellatur. Infinitatem *eſſentiæ*, paraphraſticè præſtat Pſalmus CXLV. vers. 3.

Pars exegetica.

Quæ ſuperſtruitur explicationi textus.

II. Textus habet elogium, *ſeu* celebrationem *quandam Dei, cujus argumentum eſt*, infinita *ejus* magnitudo. *Cujus celebrationis duo occurrunt membra:*

1. Res celebrata: יהוה, *ſæpius cum epitheto:* אלהינו Deus noſter 2. *Paral.* II. 5. *Pſal.* CXXXV. v. *ut indigitetur, non divinam tantum* eſſentiam; *ſed & quamlibet ejus* perſonam, *ſecundum eſſentiam, infinitam eſſe. Peculiariter autem hujus loci eſt obſervare, non divinam* potentiam, *aut ſapientiam, celebrari* infinitam *magnitudine (quod, per identitatem earundem, cum eſſentiâ Dei, alibi Scripturis non eſt inuſitatum) ſed ipſum Jehovam; ab eſſentiâ denominatum, ut ſciamus, Deum quoad* eſſentiam, *eſſe infinitum.*

2. Argumentum celebrationis, *triplex epitheton præſtans, quando:*

A. Magnus *dicitur* גדול. *Refertur, vel ad* quantitatem, *vel ad qualitatem. Si ad* quantitatem, *vel ad* numerum *refertur; ſic* unus *tantum eſt Jehova, verum ita, ut eminenter* omnia *involvat, imo, omnia excedat, quod* infinitus *ſit: vel* magnitudinem, *ſtrictius ita dictam, ſic hoc loco: ita tamen, ut ſine* quantitate *magnus concipiatur, ſicut, ſine* qualitate, *v. g. juſtus, bonus, ſapiens eſt.*

B. Laudabilis valde: מהלל מאד. *Magnitudo ad* qualitatem *relata*, dignitatem *notat*, præſtantiam, *excellentiam, rei, vel perſonæ, à qua res* laudabilis *dicitur, qua multum habet boni egregii. Et quia Jehova magnus eſt*, omni *bono egregio; hinc* מהלל מאד *laudabilis* valde, *vel* maxime *dicitur, in ſuperlativo gradu, ſupra omnes creaturas. Scil. à* magnitudine *omnia excedente, ſeu infinitâ, quod clarius etiam dicitur, quando additur:*

C. Et magnitudinis ejus, non eſt inveſtigatio; אין חקר. *Aliis*, non eſt finis. *Quod enim finitum, illud perveſtigabile quoque; & quod viciſſim ſimpliciter inveſtigari nequit, id infinitum quoque eſt. Juxta parrallelum Job.* V. 9. & IX. 10. *Rom.* XI 33. XII. 7. 8. 9. *Quod cum magna emphaſi etiam ſignificatur, quando terminis comparativis, magnus dicitur* præ Deis, *&* præ omnibus *Deis* 2. *Paral.* II. 5. *Pſal.* CXXXV. 5. Deis *non tantum* nuncupativis, *Magiſtratibus, Regibus; ſed* catachreſticis *quoque; ſeu Deaſtris auctorum ſuorum opinione*, maximis; *quorum, Heſiodi tempore, ultra triginta millia, numerabantur, quibus ſua cuique magnitudo, & perfectio peculiaris aſſignabatur: ut non dubium ſit, quin, qui omnibus iſtis* major *ſit* infinitus *celebrari debeat.*

Pars dogmatica.

Deûm ſolum eſſe infinitum, probatur teſtimoniis.

III. Procul dubio igitur, *Deus, per eſſentiam; infinitus eſt & ſolus quidem, ita etiam, ut præter eum, nec eſſe poſſit.* Quamvis enim, hoc αὐτολεξεὶ non habeat inſtrumentum ſacrum (fortè quod vox *una* Hebræis non ſuppetat, quæ infinitatem exprimat: & ſtylum V. Teſt. ſequatur Novum) habet tamen, multis modis δυνάμει: quotieſcunque ſcil. 1. *magnum* appellat ſimpliciter 1 Paral. XVI. 25. ſcil., ἐξόχως, & *magnum illum*, הגדול Eſd. V. 8. & cum epitheto, ſic magnum, ut *non cognoſcamus*, ſeu, ut cogitando, non poſſimus aſſequi Job. XXXVI. 26. *Ecce Deus magnus eſt, & non cognoſcimus, numerus annorum eſt, nec eſt inveſtigatio.* 2. Fines ipſi abrogat ibid. & Pſal. CXLV. 3.—3. Ipſum magnitudine præfert, rebus quibuſvis maximis; *cælo & abyſſo* Job. XI.

7. 8. 9. omnibus *Gentibus*; ſic, ut *quaſi nihil* ſint præ ipſo, imo *minus quam nihil* Jeſ. XL. 12. 15. 17. Dan. IV. 32. Omnibus item, omnium gentium *Diis*, ut diximus; quibus addemus Exod. XVIII. 11. Pſalm. LXXVII. 14. Huc omnia illa loca ſpectant, quibus immenſus, omnipræſens & ubique eſſe, peculiariter demonſtrabitur Cap. ſequenti. Hinc Ambroſ. In *Comment.* ad Epheſ. Cap. 3. *Sicut*, inquit, *in ſphærâ, tanta eſt longitudo, quanta latitudo; & tanta altitudo, quantum profundum: ita & in Deo, omnia aqua ſunt, immenſitate infinitatis. Deus autem, non ſolum implet omnia; ſed etiam excedit: nec enim clauditur; ſed omnia intra ſe habet, ut ſolus ineffabilis & infinitus habeatur.*

Atque etiam rationibus.

VI. Eſt enim: 1. Ens abſolutè *primum*, qui proinde non admittit Prius, quod ſe finiat ac limitet. Et proinde 2. *Independens*, qui omnia finit ac limitat, proinde limitatur à nullo. 3. Ens ſimpliciter *perfectiſſimum*, dum finito, perfectius cogitari poteſt, quippe cui aliqua deeſſe perfectio, concipitur. Eſt 4. *Jehova*, *entitas*, ſcil. omnis, quæ eſſe, aut cogitari poteſt, quale quid, neceſſario *infinitum* eſt. Etiam 5. mundum creavit *ex nihilo*, quod infinitam exigit *potentiam*, infinitam diſtantiam inter nihil & aliquid exhaurientem, eoque ipſo infinitam quoque eſſentiam. Denique 6. nihil in creaturis obſervari poteſt, finem ac defectum in eis arguens, quod non planè exulet à Deo: v. g. defectus in eſſentiâ, in cognitione, in præſentiâ, in duratione, in potentiâ, ob quem finitæ dicantur, quem recta ratio, non à Deo removeat. Porro rationes ab immenſitate, omnipræſentiâ & ubiquitate Dei, ſuppetent à Capite ſequenti.

Quid & quotuplex Dei infinitas?

V. *Infinitum* autem, hic intelligimus, non quod nondum finitum ſeu abſolutum eſt, *adhuc finiendum*; quo ſenſu, opus needum perfectum, *infinitum* dici poſſit, in ſe finitum & imperfectum: nec quod tantum eſt & tale, ut quinam, ejus fines ſint, nos non capiamus, quod, ſano ſenſu, *indefinitum* dici poſſit, quo ſenſu, mundus *indefinitus* dici queat: nec quod ita perfectum, unquam eſt, quin ulterius perfici poſſit, quod Philoſophis infinitum *ſyncategorematicum* dicitur, quo ſenſu omnia creata, *infinita* ſunt; ſed quod omnem perfectionem habet, quæ cogitari à quoquam, aut eſſe poteſt. Iſta vero infinitas Dei: vel *attributa* reſpicit; præſentiam Jer. XXIII. 24. durationem Pſal. XC. 1. 2. potentiam Pſal. CXV. 3. ſapientiam Rom. XI. 13. juſtitiam Job. XXXVII. 23. bonitatem, gratiam, miſericordiam Pſalm. CIII. 11. 12. de quibus ſuo loco: vel *eſſentiam*, quatenus illa, nec *extrinſecus* ab ambiente corpore, finiri ac limitari, ut materialia; nec *intrinſecus*, propriis terminis, poteſt, ut ſpiritus creati. Sic igitur Deus infinitus eſt, non: 1. quod finiendus adhuc; quo ſenſu *affecta* infinita ſunt, quamdiu *perfecta* non ſunt. Nec 2. quod *potentiâ*, ſeu, ut ajunt, ſyncategorematicè, prout quantitas continua infinitùm diviſibilis, & diſcreta, multiplicabilis infinitum cenſetur: ſed infinitus dicitur *poſitivè*, actu & categorematicè, ita ut actu habeat, quicquid habere poteſt, & in eo quod habet, nulli ſint fines. Sic etiam ipſe *ſolus* infinitus eſt, nec præter ipſum, quicquam eſſe poteſt, per §. III. & IV. Hæc infinitas cogitari poteſt, vel in generali ejus perfectione; vel ut eſt in ſingularibus ejus attributis, præſentiâ, duratione—Priori modo, eam hoc loco repræſentamus: poſteriori, eam repræſentabimus capp. ſequentibus.

Pars elenchtica.

Quæritur:

1. An Deus ſit omnimodo infinitus? Sententiarum divortia.

VI. Quæritur 1. An Deus, omni modo ſit infinitus? Anthropomorphitæ ſeu Audiani olim, quia Deum compoſitum docebant, qui partibus humanis, corporeis, manibus, pedibus, corde, oculis—eſſet præditus, quas in imagine ſua, repræſentaverit in hominibus; non poterant non negare, ipſum, eſſentia tenus, eſſe infinitum. Vorſtius, quam aperte needum audebat inficiari, duarum naturarum in Chriſto, unionem perſonalem, per cuniculos deſtructurus; item negabat infinitatem eſſentiæ divinæ, ne ſcil. humanæ Chriſti naturæ, adhucdum in terris tantum exiſtenti, affuerit. Sociniani, ne cogantur admittere, unam eandemque eſſentiam divinam, tribus perſonis, eſſe communem, id quod ab infinitate eſſentiæ divinæ, ſolemus repetere; tum etiam, ne infinitum valorem, mortis & obedientiæ, qui poſſit applicari, tot myriadibus redimendorum, eoque ſatisfactionem & merita Chriſti, ſubdole evellerent: negant omnimodam *infinitatem* Dei. Reformati ex adverſo, omnimodam aſſerunt Dei infinitatem, eis Scripturæ teſtimoniis & argumentis, quæ dudum produximus §. §. III. & IV. Nec habent quod opponant, niſi: 1. *Quod infinitas non doceatur à Scripturâ.* Reſp. Si fortè non doceatur ῥητῶς, cui tamen reclamat, quod ei, in textu & alibi aſſeratur magnitudo, cui אין חקר *nullus finis*, nulla perveſtigatio: docetur tamen, multis modis διανοίᾳ per §. III. 2. *Quod Deus ſit hoc aliquid, ab omnibus aliis diſcretum, proinde finitum quid.* Reſp. Eſt ſic formaliter *hoc aliquid*, ut eminenter ſit *omnia*. Et diſcernitur ab omnibus aliis, per ipſam ſuam infinitatem. 3. *Quod per infinitatem Dei, creaturæ omnes æqualiter eſſent perfectæ, eo quod æqualiter diſtarent ab infinito ſeu infinitè.* Reſp. Præſupponitur perperam, menſuram perfectionis, in majori in minori diſtantiâ à perfectiſſimo conſiſtere: quando reverâ in pluribus aut paucioribus perfectionis gradibus conſiſtit, à perfectiſſimo collatis. 4. *Quod Deus à creaturis viſus ſit, & vi-*

Objectiones.

videndus poſthac; proin finitus. Reſp. Non oculis; ſed mente: nec in eſſentiâ; ſed in attributis: nec viſione comprehendendus; ſed apprehendendus tantum. 5. *Quod definiri poſſit.* Reſp. Id vero multis rationibus, nos olim negavimus. Cap. III.

2. An mundus ſit aut eſſe poſſit infinitus? VII. Quæritur 2. An mundus ſit, aut eſſe poſſit, infinitus? Scholaſtici, quo commodius, infinitatem eſſentiæ divinæ, ſibi repræſentare poſſent, aliiſque declarare; ſtatuebant, extra mundum dari *ſpatia imaginaria*, infinita ſuo modo, quibus Deus, per infinitatem eſſentiæ, coexiſteret, quæ tamen revera non ſint entia. Carteſiani, quia ſpatia iſta volunt eſſe vera corpora, quod ſint vere extenſa, trinaque dimenſione prædita; ex eis ſtatuunt, mundum infinitum eſſe *poſſe*, quamvis ſolide determinare non poſſimus, quod *ſit* infinitus; eum *indefinitum* eſſe, & ut occupent objectionem, qua infinitas, ſit attributum Dei incommunicabile; diſtinguunt, inter infinitatem *perfectionis*, quam ſoli Deo relinquunt, & infinitatem *quantitatis* & molis, eam mundo competere poſſe, & forte competere actu. Reformati, quamvis Scholaſticorum *ſpatia imaginaria* non reſpuant, niſi quatenus pro *imaginariis* habent, cum ſint vere ſpatia, attamen, omnem infinitatem, poſitivam, actualem & categorematicam, mundo abrogant, & ſoli Deo aſſerunt.

Argumenta. Idque: 1. Scripturis & rationibus, quas commemoravimus §. §. III. IV. Tum 2. Quod mundum eſſe infinitum, non unam implicet contradictionem. Habere enim partes, & eſſe infinitum, ἀσύςατον manifeſtiſſimum eſt: iſtæ enim partes, vel *infinitæ* erunt magnitudine, vel *non infinitæ*, ſeu finitæ; nec datur inter contradictoria medium. Jam ſi *infinitas* dicas; dixeris ex multis infinitis, unum *infinitum* coaleſcere: ſi *finitas* eligas; dixeris, ex multis finitis, unum infinitum confici. Utrum horum magis ſit abſurdum, ipſi dicant. 3. Quod, corpus eſſe *totum*, quale, procul dubio mundus eſt, & non habere partes, contradictorium ſit. Tale autem mundus infinitus involveret; quia, partes, iſte mundus, nec finitas, habere poſſet; nec infinitas, proinde nullas. Inſuper 4. implicat, eſſe creaturam, & à ſuo Creatore, ne minimum quidem augeri poſſe: hoc autem in mundo obtineret, ſi infinitus eſſet. Non urgebo 5. quod in omni perfectione, Pſaltes pronunciet, ſe finem videre Pſal. CXIX. 96. Quod 6. cœlum & terra, ex quibus mundus coit Gen. I. 1. Exod. XX. 11. ſint finita: *cœlum* quidem Jeſ. XL. 12. & cap. XLVIII. 13. Deut. IV. 32. & *terram* Job. XXXVIII. 5 13. Non addam 7. niſi hoc unum, quod apud omnes extra dubium ſit, contradictionem involvere, ut ſubjectum finitum, habeat proprietatem infinitam.

Objectiones. Interim non deeſt ipſis, quo obnitantur: 1. Ex Scripturis quidem, quod Jer. XXXI. 37. Deus ipſe pronunciet: *non menſurari poſſe cœlos ſuperne.* Reſp. α. Interim tamen Carteſianis adhuc incertum eſt, an ſupra *cœlos cœlorum*, dentur alia corpora *Wittich. Theol. Pacif.* §. LXXXVI. β. Hac ratione cœli immenſi erunt: quod enim menſurari nequit, id immenſum. Hoc autem, opinor, non dixerint Carteſiani. γ. Non poſſunt menſurari, per impotentiam humanam, eo modo, quo *fundamenta terræ*, ibidem *inveſtigari* non poſſe dicuntur. 2. Quod quilibet, talem habeat *ideam* mundi, ut nullos in ea terminos, valeamus concipere. Reſp. (1) Idea in homine, non eſt infallibilis regula veritatis (2) Talem ideam non habuerunt, Prophetæ, Apoſtoli, Patres, Philoſophi, uſque ad Carteſium. Quin (3) Mundi finiti, eos ideam habuiſſe; patet ex *ſpatiis imaginariis.* 3. Quod ſpatia illa, quæ ſunt extra cœlum ſupremum, quibus Deus, per infinitatem, coexiſtit; non ſint *imaginaria*, ſed vera *corpora.* Reſp. Negatur, quia ſic corpus eſſet in corpore: quando corpus exiſtit in ſpatio, adeoque admittenda foret, dimenſionum penetratio, quæ, omnium conſenſu, naturam corporis evertit. Si 4. probare conentur, eo, quod extenſa ſint, trinaſque ſuas habeant dimenſiones; & hoc negabitur: quia iſta extenſio, trinaque dimenſio; non eſt proprie, in ſpatio *continente*; ſed in *recontenta*, quatenus res locata in ſpatio, tam longa, tam lata, tam profunda eſt, aut eſſe poſſet, ſi in eo locaretur. Plura hujus generis, ſi aveat Lector, conſulere poſſit *Gangrænam* noſtram Carteſ. Sect. 2. cap. XX.

4. An infinitas Dei, in eo ſolo conſiſtat quod omnia uno actu cogitet? Sententia Carteſianorum. Et Reformatorum cum ſuis rationibus. VIII. Quæritur 4. An infinitas Dei, conſiſtat in eo, quod Deus, unico ac ſimpliciſſimo actu omnia cogitet? Carteſiani, cum ſtatuant, omnem, omnis ſpiritus, angelici, humani, ac divini, *eſſentiam*, conſiſtere in mera cogitatione, & ſpiritus à Deo diverſos, non poſſint diſtinguere, à ſpiritu divino, niſi per infinitatem Spiritus divini, & non inveniant aliud, in quo infinitas Dei conſiſtat, quam quod ea omnia, unico ac ſimpliciſſimo actu cogitet, in hoc ſolo *infinitatem* divinam ponunt. Reformati, largiuntur, in Deo cogitationem eſſe, eamque unico ac ſimpliciſſimo actu procedere, quod omnia in Deo, ſint unicus ac ſimpliciſſimus actus, in ſenſu ſcil. ut loquuntur, *identico*: in ſenſu tamen *formali*, cogitationem Dei diſtinguunt, & *infinitatem* ad ejus magnitudinem referunt. Quia: 1. ſic textus facit, & omnia Scripturæ loca, quæ de infinitate Dei loquuntur, ſic agunt. Quia 2. Nullus, vel Theologus, vel Philoſophus, uſque ad Carteſium, infinitatem eo poſuit, quod unico actu, omnia cogitet. Quia 3. ipſi Carteſiani, creaturis ſpiritualibus, non niſi *unam* cogitationem tribuunt; ſicut hominibus, non niſi unam mentem, quæ, juxta diverſos modos, pro diverſitate objectorum, ſua cogitet, licet non omnia. Quia 4. cogitatio, per ſe & ſua natura, nullam habet relationem ad magnitudinem, aut infinitatem. Adverſarii, pro ſua iſta ſententia, non urgent ulla argumen-

gumenta, niſi ſuas hypotheſes, quod ſpiritus non ſit niſi mera cogitatio, & in cogitatione non inveniatur, per quod cogitatio Dei infinita dici poſſit, quam quod *unico actu* omnia cogitet. Iſtas autem hypotheſes, dudum disjecimus, probandò, quod eſſentia Dei, nequaquam conſiſtat in ſola cogitatione, & quod infinitas Dei, in ejus Magnitudine, ſeu omnimoda ejus perfectione conſiſtat.

5. An infinitas Dei, ita Deo ſit propria, ut nulli creaturæ, communicari poſſit? IX. Quæritur 5. An infinitas, Deo ita ſit propria, ut nulli creaturæ, communicari poſſit? Lutherani, quo carnem & ſanguinem Chriſti, eſſentialiter præſentem habeant, in S. cœna, ſtatuunt, per unionem perſonalem, humanæ Chriſti naturæ, communicatam fuiſſe, ſubſiſtentiam filii Dei, eademque opera naturam divinam, ejuſque proprietates, adeoque & infinitatem. Reformati ex adverſo, infinitatem, pro natura proprietatis cujuſvis, ſtatuunt, quod infinitas Dei, prorſus ſit incommunicabilis. **Rationes Reformatorum.** Quia: 1. Si communicata fuiſſet, non eſſet proprietas Dei, ipſis Lutheranis agnoſcentibus. Quia 2. hac ratione, humana Chriſti natura, finita, fuiſſet etiam infinita, quod contradictionem apertam, involvit. 3. Quia infinitate, humanæ naturæ communicata, ipſa facta fuiſſet divina natura: cum in infinitate, ipſis agnoſcentibus, conſiſtat natura & eſſentia divina. 4. Si infinitas fuiſſet humanæ naturæ communicata, omnes ejus partes, omnia membra, infinita fuiſſent. Quia 5. ejus partes, corpus & anima, divelli non potuiſſent, proinde nec mori potuiſſet, nec reſurgere, nec aſcendere in cœlum, nec inde reverti ad judicium — utpote quo omnia finitudinem humanæ naturæ præſupponunt. Taceo 6. Quod Scriptura, nullibi doceat, infinitatem divinæ naturæ, communicatam fuiſſe humanæ naturæ. **Hypotheſes Lutheranorum.** Nec pro ſe habent Lutherani, niſi ſuas hypotheſes, quas jamjam deſignavimus, ſuo loco in Cap. *de perſona Mediatoris*, ξὺν θεῷ debellandas.

Pars practica.

Format Dei infinitas. 1. Ad modeſtiam. X. Iſthæc Dei infinitas, *primò* ad *modeſtiam* nos efformat, in cogitatione myſteriorum divinorum: quotieſcunque in articulis fidei, v. g. de Trinitate, hypoſtaticâ duarum naturarum in Chriſto unione, aliiſque: quotieſcunque item, in Scripturarum lectione ac meditatione, δυσνόητα nobis occurrunt, quibus ingeniolum noſtrum par non eſt: tum, quid efficacius, ratiocinia noſtra captivabit? quam humiliter ſibi ad animum revocare; magnum eſſe *Jehovam, & mirandum valde, & magnitudinis ejus non eſſe inveſtigationem.* Quin potius illud Zopharis Job. XI. 7. 8. 9. *An profunditatem Dei invenias? & ad perfectionem omnipotentis pertingas? altior eſt altiſſimis cœlis, quid facias?* quin & Paulinum illud: *O profunditas divitiarum, ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam imperſcrutabilia ſunt judicia ejus! & inperveſtigabiles viæ ejus!* Rom. XI. 33. Plura hujus generis jam ante habuimus in praxi Capitis III. hujus libri.

2. Ad glorificationem Dei. XI. Tum *ſecundò*, infinita Dei magnitudo, argumentum nobis ſuppeditat, quò, infinitis laudibus, eum magnificemus Luc. I. 46. Eſt enim: 1. *magnus*; & propterea, *laudabilis valde.* Imo 2. *maximus*, infinitè magnus: וגדלתו אין חקר. Et 3. *Solus* etiam talis Jeſ. XL. 12. 15. 17. Imo 4. tot, quin omnibus modis magnus: eſſentiâ, præſentiâ, duratione, ſapientiâ, virtute & potentiâ, gratiâ & miſericordiâ Pſal. CXLVII. 5. Idque 5. ſupra *Deos*; *terreſtres*, Reges, Magiſtratus: & *cœleſtes* (opinione ſaltem Gentilium) Deaſtros, & ſupra *omnes Deos* 2. Paral. II. 5. Pſal. CXXXV. 5. Quod ſi igitur, Solem celebramus, à magnitudine tanta, cœlum à majore: quidni Deum à maximà, ab infinitâ? Magnificemus igitur (a) *corde* Pſal. CIII. 1. Luc. 1. 46. *Magna* ſemper, imo maxima quævis, de eo *cogitando*, ut qui, omnibus noſtris cogitationibus, infinitum major ſit Eph. III. 20. Magni, imo maximi ipſum *æſtimando*, ipſiuſque omnia: præſentiam, favorem, promiſſa, cultum: ſic ut infinito h. e. inſatiabili appetitu ac deſiderio, in ipſum ipſiuſque iſta feramur Pſal. LXXXIV. 1. 2. (b) *Ore*, magnâ voce, celebremus apud alios, infinite magnum Pſal. CIII. 8. imo celebrandi nobiſcum, aliis ſimus auctores. Ibid. verſ. 20. 21. 22. Denique (c) *opere.* Nim. 1. profundâ *infiniti* numinis *reverentiâ*, &, vel in minimis, offendendi metu: ſcil. quia *Rex maximus* ipſe Mal. I. 14. Deut. X. 17. Nehem. I. 5. Dan. IX. 4. 2. Exquiſito, *obſequendi* & placendi, ſtudio 2. Cor. V. 9. 3. Infinito eum habendi, eoque fruendi, deſiderio curave Pſal. LXXIII. 25.

3. Arcet omne ejus vilipendium. XII. Porro *tertiò*, infinitæ magnitudinis divinæ cogitatio, depellat à nobis, quodvis ejus *vilipendium*, quod vel: 1. *ipſum* deprimamus infra nos, dicendo vel cogitando, cum Pharaone: *Quis eſt Jehova?* Exod. V. 2. Vel 2. ejus *ſtatuta* & cultum. Ibid. *ut paream ei* Job. XXI. 14. 15. *Recede à nobis &c. quis eſt omnipotens ut ſerviamus ei?* Vel 3. ejus *patientiam*, longanimitatem, beneficentiam Rom. II. 4. vel 4. ejus *Legatos* Luc. X. 16. Vilipendimus autem, quotieſcunque (a) non ſatis magnificè, de eo cogitamus: *Quis Jehova?* Exod. V. 2. Pſal. X. 4. XIV. 1. (b) non ſatis diligenter & curatè, ejus negotia tractamus Jer. XLVIII. 10. Col. III. 22. 23. (c) Deo, rem propriam, præponimus Phil. II. 21. opes, honores, voluptates 2. Tim. III. 4.

4. Erigit ad humilitatem. XIII. Inſuper *quartò*, faſtum hominis obtundit, & ad humilitatem format, devota *infinitæ* magnitudinis, cum humanâ *nullitate* collatio. Exemplo Abra-

Abrahami Gen. XVIII. 27. & Angelorum Jeſ. VI. 2. Eſt enim Deus *infinitus:* eſſentiâ, ſapientiâ, potentiâ; & quid nos, quantumvis in ſpeciem *magni* & ſplendidi, niſi locuſtæ, *σκίας ὄναρ, ἡμερόβιοι, vermes* Pſal. XXII. 7. *pulviſculi in ſtatera, & guttulæ ſitulæ* Jeſ. XL. 6. 15. imo *nihil* Pſal. XXXIX. 6. 7. 12. & *minus etiam quam nihil* Jeſ. XL. 17. Nulla enim omnino eſt, infiniti cum finito proportio. Hæc omnia nunquid extorqueant, ut clamemus: *Quid eſt homo*, momentaneum illud plaſma, *quod reputes eum?* Pſal. VIII. 5.

5. Format ad magnanimitatem.

XIV. Tandem *quintò*, infinitæ magnitudinis divinæ exemplar, *magnanimitatis* nobis auctor eſto, quâ (a) in cultu divino, magnos labores, magnas difficultates, magna pericula, magno ſpiritu ſuſcipiamus: perſuaſi, *Deum* nobis *mercedem* fore, *magnam valde* Gen. XV. 1. (b) in cogitationibus, amoribus, deſideriis; *magni* ſimus, & noſtro modo, *infiniti*, h. e. inſatiabiles, niſi objecto infinito Pſal. XVI. 5. & LXXIII. 25. quippe quibus, hoc ipſo nomine, infinitum appetitum, infinitus Deus contulit, ut non eſſet quod ſatiaret, niſi infinitus ipſe (c) in rerum mundanarum contemptu (quippe vanarum & nihili) magnanimes Heb. X. 34. Contra (d) in rerum divinarum, ſpiritualium, cœleſtium, rerum verè magnarum, meditatione & proſecutione, magno ſpiritu agamus Heb. XI. 24. 25. 26. Matth. VI. 33. 2. Cor. IV. 17. 18. Hujus *magnanimitatis*, auctor Deus eſt Abrahamo Gen. XV. 1. & cap. XVII. 1. Paulus, Coloſſenſibus Col. III. 1. Servator, auditoribus Matth. VI. 33. 34. David, ſibi ipſi Pſal. XXVII. 1. 2. Et cuivis eſſe debebat, magna ſua conditio: gerimus magni Regis imaginem, ſumus magni Regis ſubditi, ad magna facti, redempti, deſtinati, adeo, ut ſimus ſupra quævis *magna*, tantum infra *maximum*, ſeu infinitè magnum. Cuncta iſta, tot ac tanta, nunquid ſpiritus magnos facerent Phil. III. 8. Jac. I. 9. Atque, ut faciant efficacius; ſimus: 1. intenti in *maximum*, qui, per confœderationem, noſter eſt, ut non tantum imitemur, quantum fieri poteſt & fas eſt; ſed ita etiam, in eo acquieſcamus, ut omnia, ab ipſo diverſa, pro leviculis habeamus Pſal. LXXIII. 25. 2. Magnum Deum, magnum clypeum, objiciamus magnis quibuſvis periculis. Hoc fretus, Moſes magni Ægyptiorum Regis Heb. XI. 27. Daniel cum ſuis, Chaldæorum Monarchæ Dan. III. 17. 18. inermes Apoſtoli, magni Sanhedrin Act. IV. 19. magnas minas, magno animo, ſuſque deque habuerunt.

Quibus motivis urgenda.

Quibus adminiculis acquirenda?

CAPUT DECIMUM.

DE

Immenſitate & Omnipræſentiâ Dei.

Pſal. CXXXIX. 7-11.

Quò ibo à Spiritu tuo? & quò, à faciebus tuis fugiam? Si aſcendero cælos, illic tu: ſi ſtratum fecero in inferno, ecce tu: ſi aſſumſero pennas auroræ, & habitavero in noviſſimo mari; ecce ibi manus tua ducet me, & dextra tua tenebit me.

Immenſitas & omnipræſentia.

I. Infinitatem Dei, conſideravimus *abſolutè*, ut eſt in ſe; ſequitur conſideranda, ut eſt *relativè* ad *ſpatium* ſeu ubi; vel expers corporis, ſeu *vacuum*, quâ ratione, *immenſitas* audit; vel repletum corpore, ſeu *locum*; quo ſenſu, *omnipræſentia* denominatur.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Iſtam Dei immenſitatem & omnipræſentiam, graphicè repræſentant verba textus præfixi, quibus* argumentum, *Pſaltes præſtiturus, providentiæ divinæ; Dei* immenſitatem, *velut per partes ac terminos, delineat. Sic ut eam*

1. Proponat *generalius, verſ. 7. duplici interrogatione:*

A. Quo abirem; à Spiritu tuo, *ſcil. ut declinem te, tuamque præſentiam? Subjice, nuſquam. Per* Spiritum tuum, *nonnulli perſonam quandam, à Patre diverſam, ſeu* Spiritum S. *intellectum volunt: ſicut per* faciem tuam, *interrogatione ſequente*, Filium, *ut ſit Exod.* XXXIII. 14. 15. *Jeſ.* LXIII. 9. *Ut ſignificetur immenſitas, non* Dei *tantum; ſed & ſingularum Dei perſonarum. Sed neſcio, an ſatis ſolide; tutius igitur*, Deus Theologice *conſideratus, ut ſit Joh.* IV. 24.

B. Quo fugerem, à facie tuâ? *Reſponde, nuſquam. Circa utramque interrogationem, hujus loci tantum eſt, obſervare, quod fiant, non de* cognitione *Dei tantum; aut de* virtute *& operatione tantum: ſed etiam, de ipsâ ejus* eſſentiâ, *quod emphaticè dicitur, quando de* Spiritu, *&* de facie (*quâ eſſentia Dei innui ſolet Exod.* XXXIII. 20. 23. *Collat. cum verſ.* 18.) *quaſtio fit.*

2. Declaret *& probet μεριϲμῷ, ſeu diſtributione terminorum, omnipraſentis hujus immenſitatis, pro triplici diſtantia differentiâ. Sunt enim mundi hujus termini: vel* extimus, *cœli; vel* intimus, *infernus; vel* intermedius, terra, *& extrema* marium. *Quaſi ſic ratiocinaturus: Qui eſt in extimo, & in intimo; & in medio hujus univerſi; ille citra dubium, immenſus eſt & omnipraſens, ut ejus ſpiritum & faciem fruſtra coneris effugere: Sed &c. Ergo. Praſuppoſitâ evidentiâ propoſitionis, aſſumptionem confirmat Inductione, per triplicem interrogationem, quarum:*

Prima, *praſentiam ejus docet, in* extimo, in cœlis. *Ubi occurrit:*

α. Interrogatio: Aſcendam in cœlum? *ſcil. extimum, empyraum, tertium, Paradiſum. Hypotheſis eſt plane hyperbolica, qualis occurrit etiam Obad. vſ.* 4. *Prov.* XVII. 22. *Deut.* XXX. 12. *Job.* XXIII. 8. 9.

β. Subjectio: illic adeſ. *Scil. per eſſentiam, per cognitionem, & per virtutem.*

Secunda, *praſentiam ejus docet, in* intimo, *ſeu* inferno, *repetitâ*

a. Interrogatione: ſtratum *meum faciam* in inferno? שאול, *hic poſſet ſonare* infernum, *locum damnatorum, ſicut fit, Job.* XI. 8. *& cap.* XXVI. 6. *utpote cœlo, maxima diſtantia, oppoſitum; aſt in inferno, non ſternimus nobis lectum. Commodius hic ſonare poſſet* ſepulchrum, *ſicut Gen.* XLII. 6. *Act.* II. 27. *ex Pſal.* XVI. 8. *Quod ſepulchra, mortuis, ſint quaſi lectuli. Sed cœlo hic opponitur, velut infimus locus, maxime diſtans. Quid igitur? Poſſis intelligere, imas terra latebras, aut centrum. Et* ſtratum ponere *alicubi, non denotat, niſi ſemet abſcondere, aut alicubi habitare.*

b. Reſponſione: Ecce ades. *h. e. certè praſens es.*

Tertia, *praſentiam ejus refert, in* medio, *in* terrâ *& extremitate* marium, *iteratâ.*

1. Interrogatione: ſumam alas auroræ, & habitabo in extremis marium? *Hic* alæ auroræ, *radios Solis orientis denotant, momentaneo quaſi volatu, ad extremitates noſtri horizontis projectos. Tribuuntur autem aurora,* alæ, *ſicut alibi* ventis *Pſal.* XVIII. 11. *&* CIV. 3. & divitiis *Prov.* XXIII. 51. *&* ſoli *Mal.* IV. 2. Extremitates *autem* marium, *diſſitiſſimas denotant à Judaâ, orbis terreni partes Pſal.* LXV. 6. *&* LXXII. 8. *Jeſ.* XXIV. 14. *Ut ſenſus ſit: ſi ad modum radiorum ſolarium, unico temporis momento, ad remotiſſimos terra fines, quaſi avolavero.*

2. Reſponſione: Etiam illic manus tua me deducet, & dextra tua me apprehendet. *Hoc eſt, ibi non tantum eris per eſſentiam, nec me tantum invenies ſeu cognoſces; ſed etiam providentiâ tuâ ſuſtentabis & gubernabis.*

Pars dogmatica.

Deum immenſum & omnipræſentem eſſe:

III. Hinc igitur: nil clarius pellucet, quam quod *Deus immenſus & omnipraſens ſit, eſſentiâ pariter & cognitione, juxta ac operatione; coëxiſtens omni ſpatio, & omni creatura in ſpatio.* Dicitur enim coëxiſtere omnibus mundi terminis, *ſpiritu & facie,* ubique Davidem *deprehendere*; agnoſcere, atque etiam *ducere* ac *ſuſtentare.*

Probatur teſtimoniis; Scripturæ. Patrum.

IV. Idque non ſemel, atque iterum, in S. pagina docetur; ſed ſæpe multiſque modis Eph. IV. 6. Jer. XXIII. 24. 1. Reg. VIII. 27. 1. Cor. XII. 6. &c. Item à Patribus. Sic enim Hilar. *lib.* 1. *De Trinit. Nullus ſine, neque ullus non, in Deo locus eſt. In Cœlis eſt, in inferno eſt, ultra maria eſt, ineſt interior, excedit exterior. Ita cum habet & habetur, neque in aliquo ipſe, neque non in omnibus eſt.* Et paulo poſt: *Deus totus ipſe, intra & extra ſe omnia continet, ut neque infinitus, abſit à cunctis, neque cuncta, ei qui infinitus eſt, non inſint.* Item Auguſtin. *De Civit. Dei* lib. 7. cap 30. *Idem Deus ubique totus, nullis incluſus locis, nullis vinculis alligatus, in nullas partes ſectilis, ex nullâ parte mutabilis, implens cœlum & terram, praſente potentiâ, non abſente naturâ.* Et, juxta Hermetem Triſmegiſtum, *Sphera* Deus, cujus centrum eſt ubique, περιφερία nuſquam.

Confirmatur rationibus.

V. Nec abludit recta ratio. Qui enim: eſt eſſentiâ *infinitus,* ad nullum locum finitum reſtringi poteſt. 2. *Independens,* à nullo ad unum locum arctari poteſt. 3. *Simpliciſſimus* actus, ideo non poteſt eſſe, in potentiâ ad ullum locum perveniendi, in quo non ſit. 4. *Immutabilis,* non poteſt transferri, de loco in locum. 5. *Omnipotens,* ideo ubique operari poteſt, proinde & eſt. 6. *Perfectiſſimus,* proinde immenſitatis & omnipræſentiæ perfectione, deſtitui nequit. Quibus rationibus adducti, & Gentiles crediderunt, *Jovis* eſſe *omnia plena.*

Explicatur ejus natura.

VI. Immenſitas, incomprehenſibilitas, ubiquitas, & omnipræſentia, idem diverſo modo repræſentant. *Infinitas* enim, quatenus nulli loco com-

men-

menſurari poteſt, *immenſitas* & inconprehenſibilitas audit; quatenus omni *ubi* coëxiſtit, *ubiquitas*: quatenus omni creaturæ, *omnipræſentia*. Ut commodius non poſſit definiri, quam eſſentiæ divinæ infinitas, quatenus illa cöexiſtit omni ſpatio. Tum *ſpatio*, nihil aliud intelligimus, quam ubi *exiſtit*, aut exiſtere *poteſt* creatura. Proinde duplex eſt, vel *vacuum*, ubi *poteſt* exiſtere creatura; vel *locus*, ubi exiſtit *actu*. Itaque ſpatium, propriè non eſt *ens* aliquod, multo minus corpus; ſic enim corpus eſſet in corpore, dum corpus eſt in loco: nec idem cum corpore, quod loco continetur, concipimus enim, ablato ac tranſlato corpore *contento*, manere locum *continentem*: neque etiam corporeæ dimenſiones: longitudinis, latitudinis, profunditatis, propriè ſunt in ſpatio; ſed in corpore, quod ineſt ſpatio, aut ineſſe poteſt.

Et modi.

VII. Spatio iſti; ſeu vacuo, ſeu repleto, Deus non *coëxtenditur*, neque per illud *diffunditur*, ſicut nonnulli, tum veterum, tum modernorum concipiunt, & loquuntur: cum hæc omnia ſolis competant corporibus: ſed *cöexiſtit* tantum. Et cöexiſtit omnibus ſpatiis, non (a) per *multiplicationem* ſui (prout de corpore Chriſti in Miſſa, fingunt Pontificii) eſt enim unus. Nec (b) per *diviſionem*, q. per partes: partim in cœlo, partim in terra: eſt enim ſimpliciſſimus. Nec (c) *circumſcriptus* à ſpatio, aut loco ambiente: eſt enim ſpiritus. Nec (d) *definitus* & reſtrictus ad certum locum; per eſſentiæ ſuæ finitudinem, ſicut ſpiritus creati: eſt enim infinitus. Nec (e) ut *inſit* ſpatio. tanquam accidens ſuo ſubjecto: eſt enim pura puta ſubſtantia: ſed *coëxiſtit replendo* Jer. XXIII. 24. ſcil. toti mundo totus, & cuilibet ejus parti totus, nulli ſpatio incluſus, à nullo excluſus, imo etiam extra mundum: quia eſſentia Dei eſt infinita; dum mundus finitus eſt.

Adduntur diverſæ præſentiæ divinæ ſpecies.

VIII. Ut autem iſta Dei immenſitas & omnipræſentia, primò & primario, Dei concernit *eſſentiam*: ſic per eſſentiam quoque ejus reſpicit *cognitionem*, quatenus ejus *oculis*, *omnia nuda & intimè patentia* ſunt Heb. IV. 13. Pſalm. CXXXIX. 12. 13. Jer. XXIII. 24. atque etiam *operationem* & providentiam Heb. I. 3. Joh. V. 17. 1. Cor. XII. 6. Et hujus demum *operationis* reſpectu, diverſis *modis*, dicitur creaturis præſens: ſcil. (a) humanæ Chriſti naturæ, per *unionem* hypoſtaticam Col. II. 9. Joh. I. 14. I. Tim. III. 16. Rom. I. 3. 4. & IX. 5. (b) Fidelibus per *Spiritum* fidei, ſanctificationis, adoptionis, conſolationis, corroborationis Joh. XIV. 16. 17. 23. 2. Cor. XIII. 13. Rom. VIII. 14–17. 26. Gal. IV. 6. Pſ. CXLV. 18. (c) Prophetis, per ſapientiam & *revelationem* I. Pet. I. 11. Heb. I. 1. (d) Eccleſiæ, per *Spiritum unientem*, chariſmata diſtribuentem & regentem ſalutariter 1. Cor. XII. 12. 13. Joh. XVII. 21. Matth. XXVIII. 20. (e) Cœlis, per *majeſtatem* & gloriam; tum Angelis, tum hominibus, manifeſtatam & manifeſtandam Jeſ. LXVI. 1. Matth. XVIII. 10. Heb. XII. 22. 23. Phil. III. 20. 21. Joh. XIV. 2. 3. (f) Inferno, per *juſtitiam* vindicantem Pſalm. CXXXIX. 8. Matth. X. 28. 2. Theſſ. I. 9. Marc. IX. 44. 46. De quibus præſentiæ modis, ſcitè Bernardus *Medit.* c. I. *Deus* inquit, *in ſeipſo incomprehenſibilis, quia principium & finis: principium ſine principio, finis ſine fine: in Angelis deſiderabilis, quia in eum deſiderant proſpicere: in Sanctis delectabilis, quia in eo aſſiduè felices lætantur: in creaturis admirabilis, quia omnia potenter creat, ſapienter gubernat, benignè diſpenſat: in hominibus eſt amabilis, quia eorum Deus & ipſi ſunt populus ejus.* Seu, ut aliis: *Eſt deus in ſeipſo, ſicut α & ω: in mundo, ſicut auctor & Rector: in Angelis, ſicut ſapor & decor: in eccleſiâ ſicut Paterfamilias in domo: in animâ, ſicut ſponſus in thalamo: in juſtis, ſicut adjutor & protector: in reprobis ſicut pavor & horror.*

Pars elenchtica.

Quæritur:

1. An Deus, etiam quoad eſſentiam, ſit omnipræſens? Diverſitas ſententiarum.

IX. Controverſias hujus Capitis, quoad ſaltem *fundamentum*, magna parte, occupavimus dudum, cap. præcedente, quando *infinitatem* eſſentiæ divinæ, contra varios aſſeruimus, eâ vero ſublata; non poteſt non ruere, ei ſuperſtructa *omnipræſentia*: juvabit tamen, eam diſtinctius vindicare. Quæritur ergo 1. An Deus, eſſentia tenus, ſit omnibus rebus præſens? Vorſtium cum Socinianis, negantem *infinitatem eſſentiæ*; cum ſuis hypotheſibus, audivimus & refutavimus dudum: quantum ad *omnipræſentiam*, Vorſtius *de Deo* pag. 214.—omnipræſentiam *eſſentiæ* divinæ, ad *impoſſibilia* refert, imo & indignam ſtatuit, majeſtati divinæ, ſcil. coëxiſtere rebus ſordidis: interim largitur Deum rebus omnibus præſentem eſſe, *virtute* & *ἐνεργείᾳ*, eoque *eſſentiam* divinam, diſtinguit realiter à *virtute* & *efficacia* ejus. Idem facit Socinus in *Tractat. Cont. Franciſcum Davidis.* Remonſtrantes *Apologiſtæ*, in gratiam Socinianorum, non negant quidem omnipræſentiam *eſſentiæ* divinæ: ſed tamen etiam non confirmant; in *Confeſſione* ſua, ſilentio eam prætereuntes, & in *Apologia* elevantes quæſtionem, de *eſſentiæ* divinæ omnipræſentia. Rationaliſta Carteſianus, Diſputatione publica, dixit eam eſſe *Scholaſticorum figmentum*.

Sententia Reformatorum, cum ſuis fundamentis.

Reformati, quamvis non abnuant, Deum virtute & *ἐνεργείᾳ*, omnipræſentem eſſe; attamen, quia & virtus & operatio, unum ſunt idemque in Deo, ſi *opus* productum excipias, & *eſſentiam* divinam eſſe omnipræſentem. Fundamentum hujus ſententiæ, jam ante Capite præcedente, poſuimus, in omnimoda Dei *infinitate*, cui §. §. III. & IV. Scripturas & rationes oppoſuimus, pro omnipræſentia divina, &, ex dato, adjicimus: ſi quoad *virtu-*

Objectiones.

tem & operationem, ſit omnipræſens; etiam quoad *eſſentiam* eſſe, ni velimus divellere, quæ ſunt unum prorſus & idem. Adverſarii in contrarium cauſantur: 1. Omnipræſentiam *eſſentiæ*, non doceri in Scripturis. Reſp. Contrarium demonſtravimus paragrapho IV. Contra 2. doceri ab eis, quod in Cœlo ſit. Reſp. Non *excluſive*; ſed ſuo & potiori modo. 3. Indignum eſſe, divinam eſſentiam, coëxiſtere rebus ſordidis. Reſp. α. Si non indignum ſit, virtutem & ἐνέργειαν, eis coexiſtere; nec indignum erit, ipſam eſſentiam coëxiſtere; cum in Deo, unum ſint idemque, omnia iſta. β. Nec indignum eſt eſſentiæ divinæ, res iſtas ſordidas, creare, ſuſtentare, gubernare. γ. Nec ſpiritualis eſſentia, attingitur, aut inquinatur à corporeis. 4. Deum *accedere* & *recedere*, *deſcendere* & *aſcendere*. Reſp. a. *Virtus* & ἐνέργεια, abſtracta ab *eſſentia*, proprie nec accedit, nec recedit. b. *Accedit* & *recedit* — non mutatione loci; ſed operis, ſcil. declaratione extraordinaria, gratiæ, vel juſtitiæ c. Ad ſummum, acceſſit & receſſit, non in eſſentia; ſed in aliqua aſſumta *ſpecie* Gen. XVIII. 1. 2. — Porro 5. Non eſſe, cum impiis Num. XIV. 42. 43. Reſp. non eſt cum impiis, per gratiam Matth. XXVIII. 18. 2. Cor. XIII. 13. licet ſit per eſſentiam Act. XVII. 18. Inſuper 6. Replere cœlum & terram. Reſp. α. Hoc, ſi de eſſentia capiatur, valide infert, ejus eſſentiam eſſe omnipræſentem. β. Neque hoc infert, quod adverſarii intendunt, ipſius eſſentiam non eſſe extra cœlos: cum contrarium aperte doceat Scriptura Job. XI. 7. 8. 1 Reg. VIII. 27. Tandem 7. ſpectare ad perfectionem rei, quod virtus ejus, latius ſe extendat, quam ejus eſſentia. Reſp. Utut hoc verum ſit, in *corporeis*, quorum eſſentia diverſa eſt ab eſſentia: verum tamen non eſt, in *ſpiritualibus*; & multo etiam minus, in perfectiſſimo, & infinito.

2. Quo ordine concipienda ſit omnipræſentia eſſentiæ, virtutis & operationis? Sententia Carteſianorum.

X. Quæritur 2. Quo ordine conveniat concipere omnipræſentiam, eſſentiæ, virtutis & operationis divinæ? Carteſiani (ut ſuccurrant ſuæ hypotheſi, per quam, eſſentia ſpiritus cujuſvis, etiam divini, non conſiſtit, niſi in mera cogitatione, quæ nullam admittit σχέσιν ad locum, aut ubi) cum omnipræſentiam divinam aperte negare non auſint: hic in omnes formas ſe vertunt, ſtatuendo; 1. Deum, quoad *eſſentiam*, *proprie*, non eſſe in ullo loco, ſpatio vel ubi: quod iſtud aliquam extenſionem, eſſentiæ adferret. Proinde 2. nec *proprie* ubique eſſe, per *eſſentiam*. Quin. 3. *nullibi*: vel circumſcriptive; vel definitive; vel repletive. Quamvis 4. per *operationem externam*, rebus omnibus præſens ſit indeque *omnipræſens* dicatur rectius, quam ubique eſſe. Interim. 5. *quatenus* virtus & operatio apud Deum, coincidunt cum ejus *eſſentia*; eatenus etiam, per *eſſentiam*, omnipræſentem dici poſſe. Sic tamen 6. ut in concipienda omnipræſentia divina, cogitare debeamus, ejus *operationem externam*, hinc *virtutem*, tandem *eſſentiam*, & quidem *quatenus* illa, cum eſſentia coincidit. Omnia iſta huc exeunt, ut eſſentia divina, proprie & in ſe conſiderata, non ſit omnipræſentia, quod exſerte vult prima hypotheſis, nec tamen, cum Vorſtio dicatur, eam prorſus non eſſe omnipræſentem. Nodum incidit Diſputatio quædam Daventrienſis, a Rationaliſta quodam habita, quando dicebat pro Corollario: *omnipræſentiam divinam* non eſſe, niſi *figmentum Scholaſticorum*.

Et Reformatorum.

Reformati communiter, quamvis otioſum exiſtiment, cum quoquam contendere, ſuper *modo* & ordine concipiendi omnipræſentiam divinam, ſi modo non intendatur veritati inſidias ſtruere, & omnipræſentiam eſſentiæ, penitus eliminare: quamvis item exiſtiment, poſſe quem, aſcendendo, primo concipere operationes divinas, atque inde conficere virtutem Dei, ut ex utroque tandem pertingat ad exiſtentiam & eſſentiam divinam, prout in demonſtratione deitatis, pleriſque ſuetum eſt: attamen, demonſtrata jam, & præſuppoſita exiſtentia & eſſentia Dei, exiſtimant, in negotio omnipræſentiæ divinæ, cogitationis exordium commodiſſime fieri, ab eſſentia: cui propriiſſime præſentia competit, inde progreſſum fieri, ad omnipræſentiam virtutis, quatenus illa, in ſenſu, ut loquuntur, *formali*, differt ab operatione, & tandem ſubſiſtere, in ipſa operatione.

Argumenta Reformatorum.

Eo quod: 1. ſic præluceat textus Pſal. CXXXIX. 7. *Quo abibo a* SPIRITU *tuo?* — qui *ſpiritus* ſane non eſt *operatio* divina: *quo effugiam à facie tua?* Et FACIES Dei, conſtanter notat *eſſentiam* Dei: porro vſ. 8. *Si ſcanderem cœlos*, TU *ibidem*, non operatio, ſed *tu*. Sic à ſpiritu, à facie, ab ipſo Deo, orditur cogitationem de omnipræſentia Dei: hinc pergit ad omnipræſentiam *virtutis* divinæ: vſ. 9. 10. *Si ſumerem alas auroræ — & ibidem* MANUS *tua me conduceret*. — Et quid tandem, in Scripturis eſt *manus*, quam virtus ſeu potentia Dei? Subſiſtit denique in *operatione* Dei vſ. 10. *& dextra tua* SUSTINERET *me*. Ex adverſo 2. Non eſt, quod ſciam, Scripturæ locus, qui cogitationem de omnipræſentia Dei, ordiatur ab ejus *operationibus*, pergat ad *virtutem*, deſinat in *eſſentia*. 3. Quia ſcopus hujus ordinis, adverſariorum, aperte colludit, ſi non penitus coincidat, cum ſententia Vorſtii & Socinianorum, quatenus cum illis, ſecluſa *eſſentiæ* præſentia, eam in præſentia *virtutis* & operationis conſtituit, licet in natura eſſentiæ divinæ, (quæ non eſt hujus loci) differant in hoc, quod eſſentiam divinam, Carteſiani velint eſſe in mera cogitatione, quod non admittit Vorſtius cum Socinianis. 4. Quia hypotheſis Carteſiana, omnipræſentiam in operatione conſtituens, *omnipræſentiam* peſſime confundit, cum *providentia* divina, quæ duo in Scripturis, curate diſtinguuntur, videlicet,

delicet, ut *attributum* ab *operatione*, quorum Prius concipitur, ut *in Deo* exiſtere; alterum, ut *à Deo* profluere. Denique 5. Iſte adverſariorum concipiendi *ordo*, non juvat hypotheſin eorum: ſi enim, cogitando omnipræſentiam divinam, tu ordiaris ab *operationibus* & pergas ad *virtutem*; non tamen conficietur, eſſentiam *proprie* & *in ſe*, non eſſe omnipræſentem: ſeu enim eſſentiam tertio, ſeu primo loco concipias, res eodem abibit.

Fundamentum ſententiæ Carteſianæ.

Fundamentum ſententiæ adverſariæ, eſt in his tribus: *α.* Quod *cogitatio*, nullam admittat relationem ad locùm, vel ſpatium. *β.* Quod, ut ſpiritus Angelici, & humani; ſic & divini *eſſentia*, conſiſtat in ſola cogitatione. *γ.* Quod locus, ſpatium, ubi, implicent extenſionem, adeoque ſint corporeum quid, & conſequenter, ſpiritibus competere non poſſint. Primum horum, falſiſſimum, non valebit in rem Carteſianam, niſi ei ſuccurrat ſecundum, ſcil. eſſentiam divinam, non eſſe, niſi meram cogitationem, quod jam dudum debellavimus, hujus libri ſecundi Cap. III. Qui plura volet, conferat *Gangrænam* noſtram, Sect. 2. Cap. XV. Tertium, quod locus, ſpatium, ubi, eſt *extenſio*; controverſia paragraphi XII. examinabitur.

3 An præſuppoſita mundi finitudine, omnipræſentiam Dei concipere poſſimus abſque conceptu ſpatiorum ſupracœleſtium?

XI. Quæritur 3. An præſuppoſita hujus mundi finitudine: poſſimus conceptum habere *immenſitatis* & *omnipræſentiæ* divinæ, abſque conceptu ſpatiorum ſupra-cœleſtium? Qui *immenſitatem* eſſentiæ divinæ negant, ut Vorſtius cum Socinianis, non indigent conceptu ſpatiorum: ſimiliter qui mundum hunc, *quantitate* ſeu mole *infinitum* docent: inter Reformatos, non deeſt Theologus, qui ingenue agnoſcit, & mundi *finitatem*, & eſſentiæ divinæ *infinitatem*, & omnipræſentiam; nihilominus expungebat; *ſpatia* imaginaria. Carteſiani, quoniam cum Vorſtio & Socinianis, negant omnipræſentiam eſſentiæ divinæ, eopſe etiam, cum illis, non indigent conceptu ſpatiorum: interim, quia ſtatuunt mundum *indefinitum*, qui, ut infinitus; ita etiam *finitus* eſſe poſſit, quo caſu, extra eum ſpatia quidem admittunt; ſed quæ ſint vera corpora, adeoque cum mundo coaleſcant.

Sententiarum divortia.

Scholaſtici, ad concipiendam immenſitatem divinam, ſpatia docent ſupra-cœleſtia; ſed quæ ab imaginatione noſtra tantum, naſcantur, à quo, *ſpatia imaginaria*, ab ipſis inſigniuntur. Reformati, ſaltem qui accuratius putant, præſuppoſitis duobus: mundi *finitate*, & omnipræſentiæ *infinitate*; ſtatuunt, impoſſibile eſſe, præſentiam infinitam concipere, quæ ſubſiſtat intra mundum finitum, niſi in ſubſidium advoces, extra mundum ſpatia qualiacunque, quibus ibidem, per immenſitatem, Deus velut coexiſtat in infinitum. Præterea, data hujus mundi finitate, non putem, à quoquam negatum iri, per inexhauſtam Dei potentiam, extra hunc mundum, corpus aliquod exiſtere poſſe, idque non niſi per *creationem* divinam: quod id, non modo nil contradictionis involvat; ſed inſuper, quod negatum, infinitam Dei potentiam negaret: hoc autem corpus creandum, non poſſum concipere, niſi quod exiſtat in ubi ſeu ſpatio, cui itidem infinita Dei potentia, ſeu eſſentia ejus & operatio, coexiſtant. Si dicatur in contrarium: 1. Deum, ſicut ante creationem mundi, exiſtere in ſe; dicam hoc ubique verum eſſe; ſed hoc non obſtat, quominus coexiſtiterit ſpatio, cui poſtmodum concreavit mundum; ſin minus, mutatum fuiſſe, & mutabilem eſſe. Si 2. dicatur, illud ſpatium *infinitum* fore; & ſic duo infinita futura: regeram negando, quod finitum & infinitum eſſe, proprie non competant *ſpatio*; ſed ſoli & enti vero, quale non eſt ſpatium, per ſecutura §. ſequente. Si 3. dicant, iſtud ſpatium fore verum corpus, & ſic mundum *infinitum*; reſpondebo negando, ut jamjam demonſtravimus.

An ſpatia illa ſupracœleſtia, quibus omnipræſentia divina, coexiſtit; ſint vera corpora?

XII. Quæritur 4. An ſpatia illa ſupra-cœleſtia, quibus immenſitas, ſeu omnipræſentia divina coexiſtit, ſint vera *entia*, imo, vera corpora? Scholaſtici quia non ſunt vera entia, nec eſſe poſſunt, exiſtimant, illa pendere à mera imaginatione noſtra & ab hoc, *ſpatia imaginaria*, vulgo appellant. Carteſiani, ut mundo ſuo verticoſo, ſibi revera infinito, efficacius ſuccurrant; atque inde etiam, corpori poſſibili, extra illum ſuum mundum, non relinquant locum; non addam, cum duo *immenſa*, ſeu *infinita*, ſibi invicem repugnent, ut. quam Deo ademerunt infinitatem, ad mundum iſtum ſuum referrent: ſtatuunt ſpatia illa ſupra-cœleſtia, eſſe *vera corpora*.

Sententiarum diverſitas.

Sententia Reformatorum.

Reformati, ſpatia iſta ſupra-cœleſtia, coguntur ſtatuere, tum ut infinitatem, immenſitatem, & omnipræſentiam divinam, ſartam habeant ac tectam; tum ut mundi infinitatem declinent, utpote qua admiſſa, nulla remanet, infinitas. Nec tamen illis intelligunt, vera *entia*, multo minus vera *corpora*; nullam enim omnino in eis admittunt entitatem; ſed UBI entium, imprimis *corporum*: quod enim eſt, alicui UBI coexiſtit, & ſit nulli coexiſtit; non *eſt*. Spatium ſeu *Ubi* iſtud, ſi repletum fuerit corpore, *locus* dicitur; ſi expers corporis, *vacuum*. Jam, iſta ſpatia non eſſe *corpora*, his potiſſimum fulcris ſuſtinemus:

Ejus fulcra.

1. Quia ſi eſſent, corpus; eſſent in corpore, eoque penetratio dimenſionum daretur, quæ naturam corporis tollit. Per *ſenſum* enim hominibus *communem*, cui applaudit, clara & diſtincta perceptio, corpus eſt *in ſpatio*, loco, ubi, & ſit quidem, ut, manente ſpatio, moveatur corpus, aut manente corpore, mutetur locus ſeu ſpatium: ne effugias dicendo, quod ſpatium & corpus eo contentum, ſint unum & idem. Quia 2. Deus per *abſolutam* ſuam potentiam, annihilare poteſt, quidquid eſt entitatis realis, v. g. intra conclave aliquod, ita ut ejus muri maneant, & conſiſtant ibi, ubi jam conſiſtunt: tum certe, *nihil reale*, erit intra muros; & tamen remanebit *ſpatium*, quippe quod *poteſt* recipere, tantum aëris, quan-

quantum Deus annihilaverit. Si dicas, Deus hoc non poteſt, quia manifeſtam involvit *contradictionem*, quatenus muri iſti, à ſe invicem diſtarent ex præſuppoſito; & ſimul etiam non diſtarent, quia nihil interjectum foret, per quod diſtarent. Regeram: (1) Ex ſententia Carteſii, Deus ea etiam poteſt, quæ ſunt contradictoria, ſaltem à *parte rei.* (2) potius negabo contradictionem: Licet enim muri iſti, non diſtarent; per *aliquid rei*, diſtarent tamen, per aliquid *ſpatii.* Quia 3. Si ſpatia iſta forent corpora, tum mundus foret infinitus, proinde plura infinita; proinde nullum: nec Deus, per infinitam ſuam potentiam, poſſet alios creare mundos, qui; ne quidem adjicere quicquam, ei quem creavit.

Objectio. Unum eſt, quod cum aliqua ſpecie, objiciunt in contrarium, nempe iſta ſpatia, nihilominus habere, ſuam extenſionem, ſuas dimenſiones, longitudinis, latitudinis & profunditatis, quæ in ſolum corpus cadunt. Reſponſio proclivis eſt, iſta proprie non competere *ſpatiis* continentibus; ſed *corporibus* quæ in eis continentur, aut continerentur, ſi in eis crearentur, v. g. ut tot ulnæ longitudinis, latitudinis, altitudinis, quæ huic mundo competunt in ſuo ſpatio, cui coexiſtit, tribuantur improprie iſti ſpatio. Atque hic eſt nidus erroris, quod, quæ contentis competant, aut continendis, ad continens ſpatium referantur.

5. An omnipræſentia humanæ Chriſti naturæ competat?

XIII. Quæritur 5. An immenſitas, omnipræſentia & ubiquitas; humanæ competant Chriſti naturæ, per unionem hypoſtaticam cum divinâ natura, communicata? Pontificii, humanam Chriſti naturam, in multis quidem locis, omnibus ſcil. illis, ubi Miſſa eorum celebratur, volunt eſſe præſentem, ſed non in *omnibus*, non in reliquis. Lutherani hic in partes eunt:. Calixtini: à Georgio Calixto Helmſtadienſi, ſic dicti, ex aſſe ſentiunt cum Pontificiis:

Sententia adverſariorum. ex adverſo reliqui, quos Ubiquitarios deſignant, ut carnem & ſanguinem Chriſti, præſentia habeant in S. Cœna; ſtatuunt, omnipræſentiam divinæ naturæ, per unionem hypoſtaticam, humanæ naturæ fuiſſe communicatam.

Et Reformatorum, cum ſuis fundamentis. Reformati, ut *infinitatem* Capitis præcedentis. ita & immenſitatem & *ubiquitatem*, ſic cenſent eſſe Deo propriam, ut nec communicata ſint; nec communicari poſſint, quin, per iſtam communicationem, humana natura facta fuerit, divina: una item eademque natura, ſit omnipræſens, & non: Deus & non Deus, atque eadem opera, & divina eſſet humana natura: quin & unio ceſſaret. Reliqua argumenta habuimus, ad capitis præced. §. IX.

Exceptio Ubiquitariorum. Si excipiant: diſtinguendum eſſe, inter immenſitatem, ut *propria eſt*, & eandem, ut *communicata* eſt; nihil efficient omnino, ſive enim concipiatur ut propria, ſive ut communicata: eadem manet immenſitas, ſi modo eam habeat humana natura, erit reapſe divina natura; quicquid enim eſt immenſum, quovis modo, id Deus eſt. Ut non addam, immenſitatem communicari non poſſe, quin deſinat eſſe inter proprietates Dei incommunicaliles, prætterquam, quod infinitum eſſe non poſſit in finito, citra evidentiſſimam contradictionem. Plura in hanc rem habuimus circa *infinitatem* cap. præcedente.

Pars practica.

Facit Praxis immenſitatis divinæ: 1. Ad conſolationem piorum:

XIV. Immenſitatis & omnipræſentiæ *ἐνέργεια* practica, *Primò* eſt in *conſolatione*, in quibuſvis periculis & incommodis, ſeu imminentibus: ſeu urgentibus: quod ſuis Deus *adſit*, non per ſolam *eſſentiam*; ſed & per *gratiam: etiamſi* igitur *ambulent per vallem umbræ mortis, non eſt, quod metuant malum, quoniam tu*, inquiunt, *mecum, & virga tua, & baculus, ipſa conſolantur me* Pſal. XXXIII. 4. Jeſ. XLIII. 1. 2. Rom. VIII. 31.

In quibus caſibus? Nominatim (a) in *ſolitudine*, in extremitate marium Pſal. CXXXIX. 9. 11. (b) In *exiliis* & periculoſis peregrinationibus Gen. XXXIX. 2. (c) In *carceribus*. Ibid. verſ. 21. (d) In *perſecutionibus* hoſtium pios urgentibus Pſalm. XLVI. 6. (e) In *morbis*, in ipſa morte, ubi omnes & omnia, nos deſerunt. Pſalm. XXIII. 4. (f) In negotiis quibuſvis *arduis* Exod. III. 11. 12.

Quibus argumentis? In his & ſimilibus caſibus, quid efficacius ſuſtinebit animum? quam cogitare: 1. Deum immenſum ſibi eſſe *à dextris* Pſal. XVI. 8. Et 2. cum Deo, Servatorem noſtrum, & ipſum Deum Matth. XXVIII. 20. qui ut *murus igneus* inhabitet nobis. Zach. II. 5. 10.

Sic ubi Chriſtus adeſt, nobis vel aranea murus,
Sic ubi Chriſtus abeſt, vel murus aranea fiet.

Prorſus ut Julius Cæſar ad nauclerum: *confide* inquit *fortunæ, nauta, Julius eſt in navi.* Et Alexander ad militem: *Me præſente, nullius hoſtis arma, ne inermes quidem timete.* Et Auguſtinus: *quem adverſarium timebis; ſi Regem Deum, in te habere merueris?* Item: *Quem times hominem, in ſinu Dei poſitus?* 2. Eum ſibi, per immenſitatem adeſſe, non *eſſentiâ* tantum; ſed *ſapientiâ* quoque & conſilio, in rebus ambiguis; & *potentia* inſuper, in rebus *arduis* ac deſperatis gratia denique & providentiâ, ſcil. *virga & baculo.* Pſ. XXIII. 4.

Quibus obſervandis? Dummodo id nos operam demus (a) ut Deus iſte immenſus & omnipræſens, Deus *noſter* fiat, per fœdus gratiæ, per Mediatorem fide receptum Jeſ. XLIII. 1. 2. 3. Pſal. XXIII. 1. cum v. 4. Gen. XVII. 1. Ut (b) ſit nobis reconciliatus & amicus 2. Cor. V. 19. quo nobis ſit *à dextra*, non à ſiniſtrâ Pſal. XVI. 8. ſit *pro nobis non contra nos* Rom. VIII. 31. Et (c) etiam maneat nobiſcum, non recedat q. abactus peccatorum noſtrorum turpitudine Jeſ. LIX. 2. Quin (d) indies etiam precibus invitetur & accerſatur, qui adveniat nobis & maneat nobiſcum Pſ. XCI. 15. Luc. XXIV. 29.

2. Ad timorem & reverentiam Dei.

XV. *Secundò*, in *timore* ac reverentia, animis noſtris conciliandâ, quâ (a) horreamus peccati cujuſvis,

Timorem & reverentiam Dei? juſvis, vel minimi, perpetrationem: quod *præſente* & q. aſpiciente Deo fiat. Imo quà (b) potenter abſterreamur, quicquam niſi ſanctum, honeſtum, pium cogitare, loqui, facere: quod præſentem nobis ubique habeamus, ſanctiſſimum Deum, ipſum Judicem, abditiſſima quævis coram aſpicientem Heb. IV. 13. Amoſ. IX. 1. 2. 3. 4. Hinc Deus Iſraëlitas jubebat, omne fœdum, è caſtris ſuis ſummovere Num. V. 2. 3. Deut. XXIII. 13. 14. hoc argumento: *Dominus enim Deus tuus, ambulat in medio caſtrorum tuorum.* Imo (c) ſincerâ reſipiſcentiâ, omne turpe removeamus, à conſpectu Dei, *ne* ſcil. *quicquam appareat fœditatis, ne derelinquat nos.* Ibid. & Jeſ. I. 16. Cum præſertim, fieri vix poſſit, quin à ſceleribus retraharis, *viri* cujuſvis honeſti ac gravis præſentiâ, nedum *Judicis*; quid non fiet, cogitatione præſentiæ *Dei*, Judicis pariter ac vindicis, tam ſeveri? Gen. XVIII. 20. 21. 25. Dan. V. 26. 27 28. Apoc. III. 15. 16. 17. Eſt certè hic, omnis ſecuritatis ac licentiæ carnalis, fomes, intus cogitare, Deum cœlis adeo affixum eſſe, ut nobiſcum in terris, ſibi nihil intercedat negotii Pſal. X. 3. 4. & XIV. 1. & XCIV. 7. quo remoto, pii Deum ſibi præſentem, ob oculos habentes, ab hominibus etiam remotiſſimi, ſcelera horruerunt Gen. XXXIX. 9. Job. XXXI. 1. 27.

3. Adverſus hypocriſin, & ad ſinceritatem. XVI. *Tertiò*, in abigendo quovis fuco & hypocriſi; & accerſenda cordi ſinceritate, per univerſum cultum divinum. Quando ſcil. cogitamus, Deum, per immenſitatem, etiam intimo cordis noſtri adeſſe, & abditiſſimas noſtras cogitationes, vel è longinquo proſpicere Pſal. CXXXIX. 5. oculis Sole, infinitis modis, clarioribus; quorum aciem, non nubes, non tecta, parietes, non ſpecus ſubterranei, excludunt: qui *totus oculus eſt, ut omnia noſtra videat, totus auris, ut audiat &c.* Auguſtin. *In Pſal.* XXXVI. Hinc in Scripturis, ſincere ac ſine fuco agere, eſt velut *in conſpectu Dei* agere Gen. XXIV. 40. 2. Cor. II. 17. Deum, ſemper & ubique, ſibi *coram* habere Pſal. XVI. 8.

4. Ad ſtudium ambulandi cum Deo. XVII. Denique *quartò*, in excitando ſincero ſtudio, ſemper & ubique, *ambulandi* ac converſandi cum præſente Deo. Exemplo Enochi Gen. V. 24. qui התהלך, in ſenſu frequentativo, *itavit*, ſcil. *indeſinenter:* & Noachi. Ibid. Cap. VI. 9. & Abrahami Gen. XVII. 1. Quod, multis modis, à nobis exigit S. pagina, quando urget, ambulemus, non modo *cum Deo* Job. XXXI. 9. Mal. II. 6. ſed & *coram*, ſeu in *conſpectu Dei* Gen. XXIV. 40. 2. Cor. II. 17. *poſt Deum* Deut. XI. 1. 4. in *nomine Dei* Mich. IV. 5. *Spiritu Dei* Gal. V. 16. Id quod plurima involvit v. g. (1) Eum *cognoſcamus*, ac ſentiamus, nobis præſentem Pſal. XVI. 8. (2) Ab eo peccatis remoti, *reduniri* cum eo, per reconciliationem, adnitamur. Conf. Amoſ. III. 3. 1. Sam. XXIV. 20. (3) Quin etiam, *amicitiam* ambiamus, ut cum Moſe ſicut *amicus cum amico*, converſemur Exod. XXXII. 11. Hinc (4) Præſentiam ejus gratioſam, continuò *deſideremus* Pſal. XXIII. 4. Porro (5) cum eo, precibus & ſoliloquiis, *confabulemur* Cant. I. 2-8. & VII. 5. Inſuper (6) in omnibus negotiis, eum *conſulamus* in verbo Pſal. XLII. 7. & XLIII. 3. 4. Et (7) cum eo *convivemur*, in ſacrâ ſynaxi Matth. XXII, 4. Pſal. XXXVI. 9. Potiſſimum (8) ut ſemper & ubique, nos geramus, tanquam *in conſpectu Dei* 2. Cor. II. 17. reverentiâ ac timore Prov. XXIII. 17. Neh. V. 9. abſtinendo, ab unâ quidem parte, ab omni malo, *propter* Deum præſentem: *magna enim peccatorum pars tollitur, ſi peccaturis teſtis* adſiſtat, inquit, Seneca, *Epiſt.* XI. ab alterâ parte, attendendo omni bono Jeſ. XXXVIII. 3. idque citra ullam hypocriſin, omni ingenuitate Col. III. 22. Plura in hanc rem habet noſter *Prodromus Theol.* ſpecimine 3. de *Converſatione cum Deo.*

CAPUT UNDECIMUM.

DE

ÆTERNITATE DEI.

Pſal. XC. 1. 2.

Domine, habitaculum tu fuiſti nobis, generatione & generatione: priuſquam montes naſcerentur, & formares terram, & orbem, & à ſeculo uſque ad ſeculum, ut Deus.

Æternitas Dei. Infinitas Dei, cogitari poteſt, vel *abſolute*, quatenus *eſſentiam* ejus reſpicit, prout illa eſt *in ſe*, quæ infinitas *eſſentiæ* divinæ, non incommode, dici & appellari poſſit: vel cum σχέσει ſeu *relatione*, ad *coexiſtentiam* ejus, ſeu cum *entibus* aliis, ſive illa ſpiritualia ſint, ſive corporea; ſeu cum *ſpatiis*, in quibus exiſtunt, vel exiſtere poſſunt entia; & ſic *omnipræſentia*, ſeu *immenſitas* appellatur: vel ad *exiſtentiam* ſimpliciter, *ſeu durationem*, quæ eſt *æternitas.* Infinitatem exiſtentiæ, exantlavimus capite IX. *coexiſtentiam*, capite præcedente. Non reſtat igitur, ſub notione *quantitatis*, niſi infinitas *exiſten-*

exiſtentiæ, ſeu *durationis*, quam *æternitatem*, ſuo nomine, deſignamus. Cujus ideam elegantiſſimam nobis præſtat Moſes, Pſalmo xc. verſ. 1. 2.

Pars exegetica.

II. *Quando vitæ humanæ, fluxum fragilitatemque, graphicè delineaturus; eam cum æternâ Dei confert conſtantiâ & immutabilitate, προσφωνήσει quadam, ſeu* elogio ac celebratione Dei. *In quâ proinde obſervanda.*

1. Celebratum: אדני, *cum Kametz, pro Jehova, quod, ab* eſſendi *& exiſtendi perpetuitate, dici; ſupra penes theoriam nominum divinorum, ex profeſſo monuimus.*
2. Celebratio: *quæ, ſub duplici σχέσει,* æternitatem *Dei repræſentat: prout nim. illa ſeſe habet,*
   1. Erga ſuos: Tu fuiſti nobis habitatio, generatione in generationem: *Hoc eſt, omni tempore, ex quo homines fuerunt in mundo, tu nobis idem fuiſti, quod domus ſuis incolis, eos protegens à quibuſvis injuriis cœli. Hic* מעון habitaculum *ſonat, ſeu* manſionem, *ſcil. perpetuam, non diverſorium, non tuguriolum, ſub quo, ad tempus, ſub peregrinatione ſua, in deſerto agebant Iſraëlitæ Exod.* XXXIII. 14. *Deut.* XXXIII. 17. *notat etiam* refugium, *ſcil. adverſus injurias cœli. Talis fuiſti* לנו, nobis, *ſcil. Iſraëlitis, populo tuo: non omnibus, & imprimis vere fidelibus in populo iſto. Et quamdiu?* בדר ודר, in generatione & generatione. *Scil. quamdiu exſtitit generatio, ſeu homines in terris. Et hæc eſt* æternitas *Dei, prout coexiſtit* tempori.
   2. Erga ſeipſum, *quoad infinitam, exiſtentiæ ſuæ durationem, quam deſcribit:*
      A. Comparatè, *juxta tres gradus:*
         1. Antequam montes naſcerentur. *Nim. corpora illa* immota, *&* immobilia: *antequam illa* ילדו naſcerentur, *ſcil. æterna tua virtute.*
         2. Antequam terram & orbem formares. *Hic* ארץ, orbem *terrarum notat, ſeu habitabilis ille ſit, ſeu non, quatenus item* maria *concludit: &* תבל, *reſtrictius,* orbem *ſonat, quatenus habitabilis eſt, quem Græci οἰκουμένην deſignant. Iſta antequam* תחולל, parturires, *ſeu, quaſi parturiendo efformares, ſeu* creares *Deut.* XXXII. 18. *Job.* XXVI. 13. *Vox* תחולל *capi poteſt, vel* active *in Pihel, ſicut Prov.* XXV. 23. *Deut.* XXII. 18. *ut notet,* antequam peperiſſes; *vel* paſſive, *in Puhal Pſal.* LI. 7. *Prov.* VIII. 24. 25. *antequam nata eſſet, tua virtute, terra.*
         3. *Imo* antequam *totus* mundus (*quem non inepte etiam, cum nonnullis poſſis intelligere per* תבל) *exiſteret. Id quod invicte demonſtrat, quicquid ante mundum exſtiterit, id* æternum *eſſe, Quicquid enim ante tempus exſtitit, id in æternitate exſtitit.*
      B. Abſolutè: à ſeculo in ſeculum, tu es Deus, מעולם לעולם, ab æternitate, ad æternitatem uſque. *Sic æternitas, omni parte* abſolutiſſima, *in Scripturis deſignatur, à parte anteriore pariter & poſteriore; quando* partialis, *tantum una voce* עולם, *deſignatur. His igitur verbis, æternitas Dei exhibetur, triplici carentiâ, ſcil.*
         1. *Initii:* à ſeculo מעולם.
         2. *Finis:* in ſeculum לעולם, ut *ſignificetur, exiſtentiam Dei, in* æternitate, *nec* initium *habere, nec finem: eſſe primum & ultimum; Alpha & Omega.*
         3. *Succeſſionis:* Tu es Deus, *ubi ſubſtantivum* es, *quod τῷ* אתה, *omnibus fatentibus, ex uſu Hebraico involvitur; notat, Deum omnibus temporum differentiis, præterito, ſcil. præſenti & futuro, per æternitatem, præſentem coexiſtere. Ut in illo Servatoris Job.* VIII. 58. *Antequam Abraham eſſet, Ego* SUM. *Quo etiam ſpectat illud. Exod.* III. 14. אהיה אשר אהיה.

Pars dogmatica.

III. E quo, jam ſuâ ſponte emergit: *Solum Deum æternum eſſe.* Id quod, multis modis, docet S. pagina: quando: (1) diſerte *affirmat* מלולם עד עולם אתה אל, ab *æterno tu es Deus.* Item Prov. VIII. 25. Gen. XXI. 33. & Pſal. LV. 20. שב קדם, *Sedens quondam*, id eſt, habitans, in initio Jeſ. XL. 28. יהוה אלהי עולם *Dominus Deus eſt æternitatis.* Et Cap. LVII. 15. שכן עד habitans *perpetuo.* Adde Dan. VI. 27. Rom. XVI. 26. (2) Tempus & ſucceſſionem ei *negat* Job XXXVI. 26. *Numeri annorum ejus, non eſt inveſtigatio* Jeſ. XLIII. 10. Pſal. XC. 5. 2. Pet. III. 8. (3) *Æternas* proprietates, & operationes ei *tribuit* Pſal. CIII. 17. ubi *miſericordia* æterna Exod. XV. 18. ubi *regnum* æternum Dan. VI. 27. ubi *poteſtas* æterna 1. Pet. V. 10. ubi *gloria* æterna, ei tribuitur (4) Metaphoricè deſcribit, tribuendo illi *dies & annos;* ſed à noſtris toto cœlo diverſos Dan. VII. 9. 22. *Antiquus dierum.* Pſal. CII. 26. *anni tui non conſumuntur* Job. X. 5. Jeſ. XLIII. 13. Succurrunt Patres Iræn. lib. 2. cap. 64. *Sine initio & ſine fine, verè & ſemper idem, eodem modo ſe habens, ſolus eſt Deus, qui eſt omnium Dominus.* Et Hilar. *De Trinit. lib.* 2. *Curre ſenſu, ſi quid ei putas ultimum eſſe, cum ſemper*

per intendas, ſemper eſt quo intendas. Iterum revolve tempora, eſſe ſemper invenies, & cum calculi numerus, in ſermone defecerit; Deo tamen eſſe non deficit. Intelligentiam commove, & totum mente complectere; nihil tenes, quia totum habet reliquum, reliquum autem hoc, ſemper in toto eſt. Imprimis Auguſtinus, in *Pſal.* CI. ad verba, *in generatione generationum, anni tui: Sed qui* anni tui? *Qui, niſi qui non veniunt ut tranſeant? Qui, niſi, qui non ideo veniunt, ut non ſint? Omnis enim dies, in hoc tempore, ideo venit, ut non ſit, omnis hora, omnis menſis, omnis annus: nihil horum ſtat, antequam veniat,* erit; *cum venerit,* non erit. *Illi ergo anni tui æterni, anni tui, qui non mutantur;* in generatione generationum *erunt..... Non enim aliud anni Dei, & aliud ipſe Deus; ſed anni Dei, æternitas Dei eſt. Æternitas ipſa Dei* ſubſtantia *eſt, quæ nihil habet mutabile.* Ibi *nihil eſt præteritum, quaſi* jam non ſit; *nihil eſt futurum,* quaſi *nondum ſit:* ſed non eſt ibi, *niſi* EST, *& quod erit, nondum eſt: ſed quicquid ibi eſt, non niſi* eſt. Imo & Gentiles: Thales apud Laertium, interrogatus, quid Deus eſſet; reſpondit *ὁ μητ᾽ ἀρχὴν ἔχων, μήτε τέλος.* Et Plato *in Timæo: Deo nihil præteriti, nihil futuri, abſque blaſphemia tribui poteſt.*

Confirmatur rationibus.

IV. Scripturis applaudit recta ratio. Si enim: 1. Non fuiſſet ab æterno, aliquando non fuiſſet; & ſic impræſens non eſſet: & ſic, pro Religione, haberemus Atheiſmum. Vel enim, ſeipſum produxiſſet, antequam eſſet; adeoque *fuiſſet* & non *fuiſſet* ſimul, quà enim producens, *fuiſſet*: & qua producendus, adhuc, *non fuiſſet*: vel alius ipſum produxiſſet; & ille fuiſſet prior primo: per Deum enim, non intelligimus, quam ens *abſolute* primum, ſeu tale, quod non tantum *præexiſtens* excludit; ſed & *coexiſtens.* 2. Si Deus non fuiſſet ab æterno, tum nihil exiſteret: non enim exiſtente primo, non exiſtit etiam ſecundum, & ſic porro. Quod in ſubordinatione *entium* ſeu cauſarum ſupra demonſtravimus. 3. Si non fuiſſet ab æterno, id quod Deus eſt, non eſſet Deus: quod enim Deus eſt, ens eſt *perfectiſſimum*, h. e. quod omnem habet perfectionem, quæ, aut eſt; aut eſſe & cogitari poteſt; id autem quod deſtituitur exiſtentia, id deſtituitur perfectione illa, quæ eſt inexiſtentia: imo & deſtitueretur eſſentia, quia exiſtentia & eſſentia in Deo, unum notant idemque. 4. Deus, quando à nobis præſupponitur, eſſe omnium rerum ac temporum Creator, præſupponitur quoque, eſſe ante omnes res, ante omnia tempora: & quod eſt ante tempus, id, eadem opera, æternum eſt. Plura non addemus, in re, quæ eſt extra omnem controverſiam.

Deus ſolus eſt æternus.

V. Verum, non modo Deus æternus eſt; ſed *ſolus* etiam: quia textus, æternitatem ad Deum reſtringit: *Tu Domine.... ab æterno in æternum, TU Deus es*: & per æternitatem, paſſim Deum à quibuſvis, diſtinguit Scriptura Pſal. XCII. 9. & CII. 25. 26. 27. 28. Rom. I. 23. I. Tim. I. 17. & VI. 16. Solus ipſe dicitur *primus & ultimus*, α & ω Eſ. XLI. 4. & XLIV. 6. Apoc XXI. 6. & XXII. 13. Nec deeſt ratio, Quoniam; 1. A ſubordinatione cauſarum, ſolus Deus, remanet ens *abſolute primum* h. e. tale, quod non tantum præexiſtens; ſed & coexiſtens excludit. 2. Æternitas non eſt, niſi duratio, & duratio, non niſi exiſtentia, & exiſtentia non niſi eſſentia. Proin, ſi eſſentia Dei, non poteſt eſſe communis alii, nec æternitas poterit. 3. Omne à Deo diverſum, creatum eſt, adeoque exiſtendi novitatem implicat. 4. Cæterà, præter Deum daretur immutabile, conſequenter, in quod Deo non competeret poteſtas: ratio eſt, quia æternum abſque principio, ſucceſſionis varietatem excludit, utpote quæ à principio decurrit &c.

Explicatur quid ſibi velit æternitatis vox.

VI. Sonat autem *æternitas*, aliquando, durationem cum principio & fine, ſed longiſſimam, & quæ finem definitum non habeat. Sic Gen. XVII. 13. & XLIX. 26. Levit. XVII. 7. Exod. XXI. 6. aliquando talem, quæ principium habet, ſed fine caret; vel per naturam, qualis, Angelis & animabus noſtris; vel per gratiam aut juſtitiam, qualis corporibus etiam, olim competet poſt hunc mundum: aliquando, quæ principio pariter & fine deſtituitur, *διακριτικῶς* periphraſi repræſentata: *à ſeculo in ſeculum*; vel copulatione vocum ſynonymarum ולם ועד Exod. XV. 18. Pſal. IX. 9. & X. 16. Dan. XII. 3. Mich. IV. 5. Appellari, etiam ſolet *ſempiternitas*, æternitas. Hæc varie, à variis deſcribitur. Dici poſſit *negativè*, duratio, initio, fine & ſucceſſione deſtituta. Aliter *duratio Dei infinita*, modo *durationis* voce, non ſignificemus, fluxum alicujus exiſtentiæ, *ſucceſſive*, qualis eſt creaturarum duratio, per annos, menſes, dies.... ſed *abſtracte* & ſimpliciter, quatenus *durare* opponitur, *τῷ ceſſare* ab exiſtendo Boëthio, ſatis accurate dicitur: *interminabilis vitæ, tota ſimul & perfecta poſſeſſio. De Conſol. Philoſ.* Lib. V. Proſ. 6. Per *vitam*, hîc non intelligit, niſi ipſam Dei eſſentiam, ut, àb hoc, æternitas, non inepte deſcribi poſſit, ipſa Dei eſſentia, quatenus illa à nobis concipitur, ut terminorum ac ſucceſſionis expers: hæc vita, Boëthio *interminabilis* dicitur, non *interminata* tantum actu; ſed quæ etiam terminari *non poſſit*, vel initio, vel fine; prorſus aliter ac fit in creaturis. Quamvis enim in eis dentur, quorum vita eſt *interminata*: vel ſua natura, ut patet in ſpiritibus, vel indeſinente conſervatione divina, quod fiet corporibus noſtris, poſt reſurrectionem: nulla tamem, apud creaturas, datur aut dari poteſt, vita *interminabilis*, cui Deus, per infinitam potentiam, finem non poſſit figere, ſaltem per annihilationem. Addit Boëthius, quod ſit, hujus interminabilis vitæ, *tota ſimul, & perfecta* poſſeſſio: ſignificaturus, in æternitate, exulare penitus, omne prius ac poſterius, omnem minutorum fluxum ac ſucceſſionem, quæ à noſtro tem-

tempore individua eſt, de hoc plura occurrent in *Elenchticis.*

VII. Hujus æternitatis, quo aliquam ſaltem habeamus ideam, non incommodum accidet, ſibi repræſentare; *ſpatia* quædam *temporalia*, eiſque componere durationem divinam. Sicut enim, divinam immenſitatem & *omnipræſentiam*, juxta caput præcedens, concipere non potuimus, abſque ſpatiis q. localibus: ita ejus *æternitatem*, vix ac ne vix quidem, concipere poterimus abſque ſpatiis q. *temporalibus.* Hoc tamen, illis legibus erit faciendum, ut: 1. non concipiamus eſſe *vera entia*, quemadmodum in ſpatiis localibus, non voluimus, eſſe vera *entia*; ita nec in his *temporalibus* id fieri debet, ne plura æterna concipiamus. 2. Ut in *ſpatiis localibus*, non admiſimus, veram extenſionem, veras dimenſiones longitudinis, latitudinis... ita in his *temporalibus*, nullum momentorum fluxum, & ſucceſſionem durationis Dei coexiſtentis, quamvis admitti poſſit in creaturis coexiſtentibus.

Quid item res ipſa.

VIII. Hujus natura porro nobis innoteſcet, ſi cogitemus, triplicem omnino numerari durationis menſuram: *prima* eſt, rerum ſuâ naturâ mutabilium & veteraſcentium, quæ principio pollet & fine; ac *tempus* dicitur: hujus natura conſiſtit, in continua ſucceſſione momentorum, ut proprie non exiſtat niſi *unum* ſimul, cum præcedentia deſierint exiſtere, & ſequentia nondum exiſtant. In hoc proprie obſervantur periodi, præteriti, præſentis & futuri. *Secunda*, rerum per *eſſentiam* incorruptibilium ſeu immaterialium, quæ principium habet, ſed abſque fine, & *ævum* appellatur: *Tertia*, quæ ſimpliciter eſt immutabilis, adeoque initio, fine & ſucceſſione caret. Et hæc demum illa eſt æternitas, quam Scholaſtici definiunt: *interminabilem, indiviſibilem, & independentem durationem. Interminabilem*, qua utroque termino extremo caret; *indiviſibilem*, quà inſuper ſucceſſione: *independentem* denique, quà omni imperfectione & mutatione. Ut iſtâ æternitate tria coeant: abſentia *principii*, *finis* (quod omnes admittunt) & *ſucceſſionis*, quam Vorſtius negat cum Socinianis; noſque in parte *elenchtica* demonſtrabimus ac vindicabimus.

Deus per æternitatem, omnibus temporum differentiis, immutabilis coexiſtit.

IX. Tandem, per *æternitatem*, Deus omnium temporum differentiis, præterito, præſenti, futuro, immutatus ac immutabilis coexiſtit. Quod *circuli* hieroglyphico, Veteres utcunque adumbrarunt, cujus centrum, omnibus peripheriæ punctis, in orbem agitatis, immotum coexiſtit. Atque etiam hoc ſimili, adumbrari utcunque poteſt: ſicut homini, ad fluminis ripam ſedenti, ea tantum aqua conſpicitur, quæ præſens eſt, non autem quæ deceſſit, aut accedet: dum interim ei elevato in altum, totum flumen, quoad ſuum fontem pariter & oſtium, foret conſpicuum ac præſens: ita Deus ejuſque oculus, quia per æternitatem eſt ſupra tempus, præteritis, præſentibus & futuris, totique rerum fluxui, ita coexiſtit invariabilis, ut nihil ei, vel effluat, vel affluat: licet ipſa, nec Deo coexiſtant; niſi quatenus exiſtentia ſunt & præſentia, nec ſibi invicem. Non enim æternitati coexiſtunt, quod ea ratione *æterna* fierent, niſi coexiſtentiam reſtringas, per *τὸ inadæquate.*

Pars elenchtica.

Quæritur: 1. An æternitas, talis ſit Dei proprietas, quæ ipſi vere competat ac ſoli? Sententiarum divortia.

X. Quæritur 1. An æternitas, talis ſit Dei proprietas, quæ ipſi *vere* competat, ac *ſoli?* Gentiles, quia Deos humanos fovebant, communi naſcendi & moriendi ſorti obnoxios, unde circa *Θεογονίαν*, vetuſtiſſimi eorum Scriptores Theologi, occupabantur: non poſſunt æternitatem habere, pro proprietate individua à Deo. Manichæi olim, ut duo ſua principia, boni & mali, ſeu duos Deos, commodius haberent, utrumque æternum fingebant. Ariani, utut Chriſtum pro *vero* Deo recipiebant, & ante hunc mundum exſtitiſſe fatentur: attamen, ipſum *ab æterno* exſtitiſſe, inficiabantur, nec ferebant, ex eo, quod fuerit *ante mundum*, conficere, ipſum *ab æterno* fuiſſe. Contra Scripturas, quibus iſta duo ſunt ſynonyma, Pſal. xc. 2. Eph. 1. 4. Matth. xxv. 34. Joh. xvii. 5... Contra rationem, cui, quod eſt *extra tempus*, eſt in æternitate. Peratæ (qui tamen in Catalogis Veterum hæreticorum, vix leguntur) ſeu Tritheitæ, pro numero trium perſonarum divinarum, tres numerabant divinas eſſentias, & cuique ſuam tribuebant *æternitatem*, adeoque tres æternos ſtatuebant. Cum his examuſſim, ſuperiore ſeculo, colludebat Valentinus Gentilis, ob hoc, in Helvetia crematus, tres numerabat eſſentias, eaſque æternas, quarum primam Patrem, dicebat eſſentiam *eſſentiantem*, reliquas, Filium & Spiritum S. *eſſentiatas*, ſeu à Patre creatas. Sociniani, æternitatem Deo, in Scripturis *ῥητῶς* tribui negant, eoque creditu non eſſe neceſſariam affirmant. Porro duos *veros* Deos recipiunt, Patrem & Filium; ſed ex his, *Patri* æternitatem tribuunt; Filio negant, adeoque verum Deum habent, qui non fuerit *ab æterno.* Tandem, ne, ex æternitate, Chriſto aſſerta in Scripturis, Chriſtiani ſolide inferrent, Chriſtum eſſe Deum, Patri *ὁμοούσιον*: ſtatuunt, æternitatem non eſſe attributum Deo proprium, quod nil repugnet, creaturam ab æterno exſtitiſſe. Reformati ſtatuunt *æternitatem*, talem eſſe Dei proprietatem, quæ *vere* Deo competit, & *ſoli:* eis, tum Scripturis, tum rationibus, quas dudum repræſentavimus, §. §. iii. & iv. Nec habent quod objiciant, niſi quod probari à nobis non poſſit, id quod corruit per producta.

XI, Quæ-

2. An æternitatem ingrediatur ſucceſſio, quemadmodum ingreditur tempus?

XI. Quæritur 2. An *æternitatem* ingrediatur *ſucceſſio*, quemadmodum ea ingreditur *tempus?* Vorſtius ac Sociniani, quo validius proſternant, omnimodam Dei *immutabilitatem*, atque etiam *decretorum* divinorum, pro volubilitate liberi noſtri arbitrii *mutabilitatem*, facilius habeant; nominatim in negotio prædeſtinationis, ſententiam ſuam, toties mutare, quoties creaturæ rationali viſum fuerit, curſum & vias ſuas variare: ſtatuunt, in æternitate, perinde ſucceſſionem ac fluxum momentorum eſſe, atque in tempore, adeoque Deum, momentis continuo novis, coexiſtere, eoque, & eatenus mutari. Reformati ex adverſo ſtatuunt, in æternitate, nec eſſe; nec eſſe poſſe, ullam minutorum ſucceſſionem. Quia 1. Scriptura ſic teſtatur: dum enim, *mille* annos apud Deum, dicit non eſſe, niſi *unum diem* Pſal. xc. 4. Collat. cum. 2. Pet. III. 8. dum Deum *in ſeculum* permanere, *in generatione, eum permanere, eſſe eundem, annos ejus non perire* Pſal. CII. 12. 13. 25. 27. 28. dum *hodie*, Deum genuiſſe Filium ſuum Pſal. II. 7. cujus tamen exitus dicitur ab *initio*, *à diebus æternitatis* Mich. v. 2. quid dicit, niſi in æternitate, non eſſe *præteritum*, aut *futurum*, ſed merè *præſens?* Eſt 2. contra ejuſdem *immutabilitatem* Mal. III. 6. Jac. I. 17. quæ durationis fluxum procul dubio excludit. 3. Eſt contra *eſſentiam* Dei: cum enim æternitas non ſit niſi duratio divina, & duratio, non niſi ejus exiſtentia, & exiſtentia non niſi eſſentia; fieri nequit, ſi æternitas ſucceſſioni ſit obnoxia, quin & eſſentia ſit. Hinc Auguſtin. in Pſal. CI. *Æternitas* inquit, *ipſa Dei ſubſtantia eſt, quæ nihil habet mutabile. Ibi nihil eſt præteritum, quaſi jam non ſit; nihil futurum, quaſi nondum ſit; non eſt ibi niſi* EST, *non ibi fuit aut erit: quia & quod fuit, jam non eſt, & quod erit, nondum eſt, & quicquid ibi eſt, non niſi* eſt. Quia 4. multis modis, repugnat rectæ rationi. Illa enim tradit: α. In omni ſucceſſione, eſſe ordinem prioris & poſterioris, & quod ille ordo præſupponat *principium*, à quo fluxus illius ordinis fiat, quod reſpuit æternitas, utpote principii, perinde ac finis expers. β. In omni ſucceſſione, ſunt partes ſibi ſuccedentes, quæ in infinita duratione, non poſſunt habere locum. Eſſent enim illæ partes fluentes, vel *finitæ*, ſed ſic ex finitis, infinitum coaleſceret, & effectus, toto genere, nobilior & perfectior eſſet ſua cauſa, à qua omnem ſuam perfectionem habet: vel *infinitæ* forent; ſed ſic, ex *multis* infinitis, fieret *unum* infinitum, quod repugnat. Non addam, quod partem infinitam dicere, ſit partem dicere, quæ non ſit minor toto, ſeu, quod idem eſt, quæ pars non eſt: item quod numerum partium dicat, cui ne *unitas* quidem poſſit adjici: porro, quò infinitum detur infinito majus, & conſequenter infinitum, quod non eſt infinitum; infinita enim illa æternitatis duratio, infinita ſecula implicaret, & iſta ſecula plures annos, & anni plures menſes, dies, horas.... Et natura tradit γ. quod in omni duratione ſucceſſiva, ſit aliquod *non-eſſe:* id enim quod *præteriit*, non eſt *amplius*, quod *futurum* eſt, *nondum* eſt, & quod *præſens* eſt, jamjam præteribit, & non erit. Item δ. quod duratio, per temporum articulos fluens, nunquam ſit infinitum perfecta, adeoque nec exiſtentiæ & perfectionis infinitati in Deo, congrua: cui enim continuo aliquid accedit, quod ſit in duratione ſucceſſiva; id nunquam eſt perfectum. Tradit porro natura ε. Id quod continuo eſt actuandum, iſtud *independens* eſſe non poſſe: quantum enim eſt in rebus, potentiæ, tantum etiam dependentiæ. Sed oggerunt 1. *Anni, dies, præteritum, futurum; ante & poſt, Deo in Scripturis paſſim aſſeruntur.* Reſp. Non niſi per συγκατάβασιν, propter intellectus noſtri infirmitatem, quo nim. commodius, ſuo modo, ſibi Dei æternitatem poſſit repræſentare: quod proinde ἀνθρωποπαθῶς factum; non eſt niſi θεοπρεπῶς capiendum, nec eis cogitandum, niſi ſimpliciſſima & perfectiſſima ejus duratio. 2. *Coëxiſtit æternitas ſucceſſioni, ac temporum viciſſitudinibus.* Reſp. Sed abſque ſucceſſione, perinde ut rebus mutabilibus, coexiſtit abſque mutatione Mal. III. 6. & rebus imperfectis, abſque imperfectione: & ſpiritus coexiſtunt corporibus, ſpiritualiter. 3. *Si temporum differentiis, ac ſucceſſionibus, citra ſucceſſionem coëxiſteret; & temporum differentiæ, præteritum, præſens & futurum, ſibi invicem coexiſterent: quæ enim, in uno tertio conveniunt: inter ſe conveniunt.* Reſp. Non ſequitur, perinde ut puncto circumferentiæ, licet ipſis coexiſtat centrum; non tamen coexiſtunt ſibi invicem. Nec temporum differentiæ, æternitati coexiſtunt niſi inadæquatè, imo propriè, non coexiſtit ei niſi præſens, quandoquidem præteritum & futurum non exiſtit, æternitas omnibus coëxiſtat. 4. *Sic tempus coexiſteret æternitati toti, & conſequenter æternum eſſet ipſum.* Reſp. Coexiſtit quidem toti, ſed non *adæquatè* ac *totaliter*, coexiſtit enim tantum ſecundum *præſens*; non ſecundum præteritum & futurum. 5. *Prioris & poſterioris ordo, in ipſis Dei operationibus obſervatur æternis.* Reſp. Obſervatur quidem in *operibus*, non autem in *operatione* aut operante. Quatenus unicâ ac ſimpliciſſimâ operatione, Deus ab æterno decrevit, & in tempore producit omnia, ſucceſſioni obnoxia.

Solvuntur objectiones quinque.

3. An quicquam præter Deum, ſi non fuerit, fuiſſe ſaltem potuerit?

XII. Quæritur 3. An quicquam præter Deum, ſi non fuerit, fuiſſe ſaltem potuerit, ab æterno? Ferunt, Ariſtotelem (quo jure hîc non determinabo) quod, Scriptura deſtitutus, non poſſet pertingere ad primum hominem, adeoque in infinitum pergendum exiſtimaret; ſtatuiſſe, mundum ab æterno exſtitiſſe. Tritheitas & Valentinum Gentilem,

 quod

rit ab æterno?

quod in Deo, non poſſent diſtinguere, ab eſſentia ſingulari, tres eſſentias divinas numerabant, in quibus duæ creatæ, nempe Filii & Spiritus S. & his tamen, non minus quam Patri, æternitatem aſſerebant. Jeſuitæ nonnulli; licet agnoſcant, nihil *actu fuiſſe* ab æterno, præter Deum: ſtatuunt tamen, pura puta petulantia *potuiſſe* aliquid præter Deum, extitiſſe ab æterno: eoque & ſe, & nos, privant argumento, pro ὁμοουσίῳ deitate Filii & Spiritus S. quod ſuppetit ab ejus æternitate. Vorſtius & Sociniani, quo validius declinent, vim argumenti noſtri, pro *conſubſtantiali* deitate Filii ac Spiritus S. quod nectimus, ab *æternitate*, utrique horum in Scripturis aſſerta: non negant, ſolum Deum, *actu* fuiſſe ab æterno; affirmant tamen, *potuiſſe*, præter Deum, aliquid fuiſſe ab æterno. Ex adverſo Reformati, æternitatem perfectam, ſic ſtatuunt, eſſe Deo propriam, ut quicquam præter Deum, nec *fuerit*, nec fuiſſe *potuerit*, ab æterno: propter Scripturas & rationes, quas jam ante depoſuimus §§. III. & IV. Quibus nihil adjiciemus, præter ſequentia incommoda: 1. Quod, ex hac hypotheſi, exiſtentem v. g. hunc diem, infinitus *dierum* numerus, præcedere debuiſſet, qui, cum nunquam completus fuiſſet; nec *hic* dies ſuccedere potuiſſet. Aut 2. Si completus ſtatuatur, & infinitus dierum numerus, præſentem præceſſiſſe dicatur: tum multo major, præceſſiſſet horarum numerus, & ſic infinitum *infinito majus* erit. Imo etiam 3. infinito aliquid *addi* poſſe, ſtatuendum veniet. Non dicam 4. quod poſſibilis hujus æternitatis auctores, illi ſaltem, qui SS. Trinitatem recipiunt, enervent argumentum, pro deitate Filii & Spiritus S. ab *æternitate* petitum. Ex *Scripturis* quicquam, ne conantur quidem Jeſuitæ & Sociniani: ex *ratione*, ſi non unicum; ſaltem ſpecioſiſſimum argumentum, hoc eſt; ſi Deus ab æterno *potuit* v. g. creare mundum; tum mundus quoque, ab æterno potuit *exiſtere*: ſed *potuit* ab æterno creare; Ergo... Sed parùm cohærent termini *propoſitionis*. Quamvis enim illa *virtus*, quæ in tempore mundum creavit, & à quâ dici poteſt, ab æterno *potuiſſe* creare, ei adfuerit: tamen, hinc non ſtatim ſequitur, mundum potuiſſe ab æterno *exiſtere*; quoniam hoc, non ex parte *Dei*; ſed ex parte *mundi* implicat, ſcil. ut ex momentis *finitis*, quibus coexiſtit mundi tempus, reſultet æternitas ſeu duratio *infinita*: aut, ſi *infinita* malint momenta, ut ex *pluribus* infinitis, *unum* quoddam emergat infinitum. Sed (ut, Scholaſticè, Scholaſticis occurram) potuit potentiâ *cauſæ*, non potuit potentiâ *effectus*.

4. An quod fuit ante mundum fuerit ab æterno? Quid adverſarii?

XIV. Quæritur 4. An, quod fuit ante mundum; fuerit ab æterno? Conradus Vorſtius, in gratiam Socinianorum, aperte negat, exiſtere ante mundum, idem eſſe, cum exiſtere ab æterno. Sic in *Epitom. Exegeſ. Apolog.* §. XIV. Ariani, ſeu *Homojuſiani*, quia agnoſcunt Chriſtum exſtitiſſe *ante* hunc mundum, & interim negant, ipſum ab *æterno* exiſtitiſſe: coguntur negare χεινόμενον. Inter Carteſianos, Cl. Wittichius, *Theol. Pacif.* §. §. CLXXX. & CLXXXI. hîc admodum lubrice loquitur de Angelis, num potuerint exiſtere ante hunc mundum, idque in gratiam hypoteſεων Carteſianarum, quibus Angelus non eſt, niſi *mera cogitatio*, nec cogitatio, ut exiſtat, non requirit ullum ſpatium, cui coexiſtat, proinde potuiſſe exiſtere, cum nullum adhucdum ſpatium exiſteret, adeoque ante mundum. In hanc rem, agnoſcit, Angelos non extitiſſe, ante hunc mundum, ſeu ante primum principium creationis; interim negat, ſe propter rationes Cl. Mareſii, ſui antagoniſtæ ſtatuere, eos non potuiſſe exiſtere ante mundum: addit, ſe tamen ſimpliciter *non negare*, eos non potuiſſe exiſtere ante mundum: nec tamen ullibi *aſſerit*, quod non potuerint exiſtere ante hunc mundum, multo minus profert, quibus adductus, aſſerat, eos non potuiſſe exiſtere ante mundum. Quia tamen, exſerte non profitetur, quod Angeli potuerint eſſe ante mundum, & tamen non eſſe ab æterno; ejus ſententiam pluribus non exagitabimus. Conferatur tamen *Gangræna* noſtra, *Sect.* 2. cap. XXII. Reformati ſtatuunt, quicquid ante mundum fuit, id *ab æterno* fuiſſe. Sic enim, cum ipſis ſtatuit: 1. Scriptura, cui, eſſe *ante mundum*, perpetua periphraſis eſt *æternitatis*, ſic in textu noſtro Pſal. XC. 2. quod dixerat Moſes: *antequam montes nati eſſent*; *antequam terram & mundum produxiſſes*, explicat per *æternitatem*, *ab æterno*, *in æternum*, *tu es Deus* ומעולם עד עולם אתה אל Secundus locus in hanc rem, exſtat Mich. V. 1. ubi de Meſſia dicitur, quod *exitus* ejus (ſcil. *perſonalis* ille, per æternam generationem à Patre, de qua Pſal. II. 7.) fuerit מקדם, *ab antiquo*, hoc eſt, ante creationem mundi, & quomodo hoc explicat? מימי עולם, *à diebus æternitatis*. Unde τὸ קדם, quando de Deo uſurpatur, ejus *æternitatem* deſignat Deut XXXIII. 17. Saltem hoc loco, æternitatem Meſſiæ ſignificare, patet collatione locorum Prov. VIII. 22. 23. 24. 30. 31. Joh. I. 1. Prodeat tertius locus Joh. XVII. 5. Ubi, *ante jacta mundi fundamenta*, quid ſibi vult, aut velle poteſt, quam *æternitatem*? Item 1. Pet. I. 20. & Eph. I. 4.... Sic item, cum Reformatis ſtatuit 2. *Natura*, ſeu recta ratio, cui, quod exiſtit ante mundum, exiſtit quoque ante *tempus*, cum tempus concreatum fuerit cum mundo, & quod ante tempus exiſtit; id non poteſt non in *æternitate*, ſeu ab æterno exiſtere. Nec habet Vorſtius cum Arianis, quod pro contrario cauſentur, quam quod Deus poſſit, quod non infert contradictionem, eſſe autem creaturam *ante mundum*; non infert contradictionem, proinde talem creaturam Deus producere

Quid Reformati?

Argumenta.

Objectio.

cere poteſt: ad quod reſpondeo: imo contradictionem infert, eſſe creaturam, & non eſſe *in tempore*: creatura enim, quæ non eſt in tempore; *nunquam* eſt, & quod *nunquam* eſt; *non* eſt, prout quod *nullibi*, aut nuſquam eſt, prorſus *non* eſt.

Pars practica.

Æternitas Dei. 1. Nos excitat ad celebrationem Dei.

XV. Æternitas Dei, *primò* nos excitat, monente textu, ad celebrationem Dei, & ad gratitudinem Pſ. XCIII. 2. & CII. 13. 25. 27. 28. 1. Paral. XVI. 36. 1. Tim. I. 17. Quod (1) *in ſe* Deus æternus ſit, *ſolus* æternus, per *omnes* ſuas *perfectiones* æternus: ſapientiâ, bonitate, juſtitiâ: & quod proinde, non tantum ſit; ſed æternùm talis *futurus* ſit, juxta nomen Exod. III. 14. אהיה אשר אהיה. Quod (2) *Nos* fecerit æternos, noſtro modo, quoad animam Matth. X. 28. & immortales, quoad totum hominem, niſi peccaremus Gen. II. 17. Rom. VI. 23. (3) *Æternæ* nos beatitudini deſtinârit 1. Pet. I. 4. Idque (4) ab *omni retro* æternitate Eph. I. 4. adeoque *immutabiliter*, quatenus in æternitate non eſt viciſſitudo aut mutatio (5) Fœdere *æterno* 2. Sam. XXIII. 5. Pſ. CXI. 9. Hoſ. II. 18. Omne iſtud *mente* gratâ agnoſcamus, prompto *ore* prædicemus, conſtanti & æterno propoſito imitemur Pſal. CXIX. 106. CIII. 18. & CXXXIX. 24.

2. Monſtrat rerum omnium vanitatem.

XVI. *Secundò*, monſtrat nobis noſtri, & rerum omnium, à Deo diverſarum, vanitatem & fragilitatem naturalem Pſal. XC. 2.— 12. Cum quo colludit Apoſtolus Heb. I. 11. ex Pſalmo CII. 26. 27. 28. Adeò ut, licet per mille annos ſubſtiterint, reſpectu *æternitatis* tamen, non niſi per *unum* diem, imo per *minus* quam unum diem: cum inter mille annos, & unum diem; aliqua ſaltem ſit proportio, quando inter mille annos, & æternitatem nulla eſt. Imo vel *abſolutè*, citra reſpectum æternitatis, quantumcunque diu duraverint, dum per ſucceſſionem & fluxum durant; non niſi per *momentum* ſubſiſtunt: quoniam quod præteritum eſt, *deſiit* eſſe, & quod futurum, *necdum* cœpit eſſe & quod remanet præſens, non niſi *momentum* eſt. Ut rectè, τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, appellet Apoſtolus 2. Cor. IV. 17. Unde apparet, quam ſit vanum ac ſtultum, à rebus quibuſvis creatis, divitiis, honoribus, voluptatibus, imo & vitâ ſuâ, quicquam *conſtans* ac immutabile, ſibi polliceri 1. Tim. VI. 17. aut, quaſi diuturna ſint, cor ipſis affigere. Et quam contra, ſit prudenter agere, affectus à fluxis abſtractos; Deo ſoli, per æternitatem, & fine deſtituto, & ſucceſſione, adeoque ſemper eidem, adſtringere, ut ipſe ſolus, nobis ſit quaſi *habitaculum: de generatione in generationem*. Exemplo Patriarcharum Heb. XI. 9. 10. Pſ. XXXIX. 13.

3. Præſtat ſolatium adverſus mala quævis.

XVII. *tertiò*, ſolidum præſtat animæ ſolatium (1) adverſus peccati terrores, quando, nos vitæ *æternæ* extorres, mortis *æternæ* reos accuſat: tum quid efficacius eriget, quam oggerere? ſed *miſericordia Dei*, *manet in æternum* Pſal. CIII. 17. & CXVII. 2. (2) Adverſus deſertiones ſpirituales, dubitationes, de amore & miſericordia Dei Pſ. LXXVII. 8. 9. 10. Quid ſuccurret efficacius? quam cogitare: *momento parvo dereliqui te*; *at in miſerationibus magnis congregabo te: in momento iræ*, *abſcondi faciem meam, ad momentum à te*; *at in miſericordiâ æterna*, *miſertus ſum tui* Jeſ. LIV. 7. 8. nec non Cap. XL. 27. 28. Quid? quam ſpem collocare in Deo *æterno*, cujus *miſericordia* eſt æterna Pſalm. CXVII. 2. qui *veritatem*, promiſſis datam, *ſervat in æternum* Pſalm. CXLVI. 6. proinde, *ſi montes moveantur*, *ſi colles nutent*; *miſericordia divina à nobis non recedet*, *& fœdus pacis non movebitur* Jeſ. LV. 10. (3) Adverſus calamitates quaſvis, quid efficacius cogitabimus? quam afflictiones *momentaneas* eſſe, atque, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν, αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεσθαι 2. Cor. IV. 17. Deumque omnibus iſtis præſidere *Regem in æternum* Pſalm. X. 16. Imo (4) Adverſus terrores *mortis*, quid meditabimur dulcius? quam Deum *æternum* eſſe Pſal. CII. 12. 13. Habac. I. 12. ac vitam *æternam* morti ſubſtituturum, imo mortem temporalem, viam nobis præſtituram, ad vitam *æternam* Joh. V. 24.

4. Retrahit à peccatis.

XVIII. *Quartò* efficaciſſimè à peccatis retrahit, cogitare (1) Deum offenſum, juſtiſſimum ac ſeveriſſimum judicem, pariter & vindicem, *æternum* peccatoribus exſtiturum Exod. XX. 5. Eoque etiam (2) & peccatorem offendentem, *æternum* fore Dan. XII. 2. Et (3) ipſam eorum offenſam, culpamque, redemptore deſtitutam, *æternam* quoque futuram Matth. V. 25. 26. Porro (4) & carcerem *æternum* futurum, Gehennam 2. Pet. II. 4. Jud. verſ. 6. In quo (5) ignis futurus ſit *æternus* Matth. XXV. 41. Jud. verſ. 7. *à flatu Domini*, æterni Judicis, ſicut *torrens ſulphuris ſuccendendus* Jeſ. XXX. 27. 28. & XXXIV. 8. 9. 10. & LXVI. 24. cujus etiam *fumus*, *non exſtinguetur*. Ibid. Inſuper (6) pœna *damni*, privatio ſummi & infiniti boni, *æterna* erit. 2. Theſſ. I. 9. Matth. XXV. 41. Item (7) pœna *ſenſus*, ſupplicium *æternum*. Ibid. verſ. 26. *vermis* æternùm rodens Jeſ. LXVI. 24. Idque omne, ob *temporariam*, imo momentaneam, *peccati fruitionem* Heb. XI. 25. Conf. 1. Sam. XIV. 43. Hæc omnia nunquid accendant? ut 1. ob peccata noſtra præterita ſeriò doleamus Pſal. LI. 6. 2. eorum remedium quæramus in eo, qui *æternam redemtionem adinvenit* Heb. IX. 12. Et 3. peccatis futuris, *æternum* nuncium mittamus Pſal. LXXX. 19. Conf. Drexel. *De æternit.* Conſid. 2. §. 1.

5. Invitat ad muſtu-

XIX. Denique *quintò*, ſuaviſſimè nos invitat Dei *æternitas*, qui *credamus*, *ſtudeamus*, *viva-*

…dium beatæ æternitatis.

mus æternitati. Monente Apoſtolo 2. Cor. IV. 18. μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα; τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. *Credamus* inquam, & Deum eſſe *æternum*, attributaque ejus omnia, bonitatem, miſericordiam, juſtitiam: & nos, ſeu boni ſimus, ſeu mali; corpore tenus & animâ, *æternos* fore: & vitam, juxta ac mortem, *æternam* duraturam. Hæc & ſimilia, ſi firmiter & ingenue crediderimus, quantos, per omnem vitam, ad pietatem, ad fugam mali, ad ſtudium boni, movebunt affectus! Porro & *ſtudeamus* æternitatem, h. e. indies vel horulæ quadrantem, ejus contemplationi impendamus, ut non modo ejus *naturam*, tot hieroglyphicis ac ſimilitudinibus, tum à Patribus; tum ab ipſis Gentilibus, utcunque adumbratam (indicante Drexelio *De æternitate*) *mente aſſequamur:* ſed etiam ejus *momentum*, ſeu in ſalute; ſeu in exitio, ſentiamus in corde 2. Cor. IV. 17. Denique & *vivamus* æternitati, h. e. *cogitemus* æternitatem, & quæ *æterna* ſunt, non momentanea, non ἐπίγεια Phil. III. 19. *loquamur* æternitatem & æterna 1. Theſſ. IV. 17. 18. *intendamus* æternitatem beatam 2. Cor. IV. 18. (σκοπούντων) *operemur* propter æternitatem Johan. VI. 27. *patiamur*, propter æternitatem 2. Cor. IV. 17. Rom. VIII 18. *oremus* pro æternitate Matth. VI. 13.

CAPUT DUODECIMUM, DE VITA ET IMMORTALITATE DEI.

Joh. V. 26

Sicut Pater vitam habet in ſeipſo; ita dedit Filio vitam habere in ſeipſo.

Vitæ Dei contemplatio.

I. Habuimus, in attributis divinis, ea, quæ nobis repræſentant, *quid* ſit Deus, ſeu quæ ingrediuntur ejus deſcriptionem, per quam eſt *ſpiritus à ſe*: habuimus item ea, quæ repræſentant, *quantus* ſit Deus, numero, *unus*; magnitudine *infinitus*; præſentia, *immenſus* ſeu omnipræſens; duratione, æternus. Reſtat ut transeamus ad ea, quæ repræſentant *qualis* ſit Deus, ea nim. per quæ à nobis concipitur *operari*. Et hæc nobis, duum generum occurrent, nim. *Prima*, ſcil. vita, intellectus.... *orta* è primis, omniſufficientia, majeſtas & beatitudo. A *primus* ordiemur, & in primis, à *vita*, attributo, hujus ordinis *generaliſſimo*. Quam nobis explicabit Servator Joh. V. 26.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Textus habet* collationem, *inter vitam* Patris, *& vitam* Filii, *per quam, illius eſt* communicans; *hujus* communicata. *Unde, pro numero collatorum, duo hic occurrunt.*

1. Vita Patris, *communicans*: ſicut Pater habet vitam, in ſeipſo. *Doctiſſimus Ligthfoot exiſtimat, in his verbis, eſſe periphraſin nominis* Jehova, *quo ſinificetur, & habere* τὸ eſſe *in ſeipſo, & dare* eſſe *omni creaturæ, ut ſenſus loci ſit: ſicut, Pater eſt* Jehova; *idem nomen dedit Filio. Magis forte acute, quam ſolide. Hic tria proſtant, diſtinctius videnda:*
   - A. Vivens, *Pater:* ſicut Pater. *Innuit, ſicut in* terrenis, *pater filio communicat* vitam, *eandem* ſpecie; *ita & in* divinis, *Patrem, Filio eandem communicare* numero. *Hoc competit Patri, & quidem* ſoli. *Quamvis enim, & Filius, & Spiritus S qua Deus ſunt, habeant vitam, & quidem* à ſe, *&* eandem *cum Patre; non tamen Filius, eandem communicat Patri, nec Spiritus S. Filio, aut Patri.*
   - B. Vita, *ſeu eſſentia, quatenus illa à nobis concipitur, ut* actuoſa per ſe. *De qua in progreſſu, plura.*
   - C. Vivificatio, *ſeu poſſeſſio vitæ*, habet. *Non* accepit, *ſibi ab alia perſona; Filio aut Spiritu S. communicatam, ſicut Filius & Spiritus S.* Habet, *non tantum ut* Deus, *prout etiam reliquæ perſonæ divinæ habent; ſed etiam ut* perſona prima, *quomodo reliquæ perſonæ eam non habent, ſcil.* à ſe.
   - D. Vivificans, *ſeu origo vitæ:* in ſe. *H. e. vel* in *eſſentia ſua, utpote cum qua, plane coincidit, niſi quod intellectus noſter, eam concipiat cum ſua actuoſitate, per quem conceptum, ſibi differt,*

Digitized by Google

differt, *eſſentia à vita:* *vel* à ſe. *H. e. omnibus modis* independenter. *Non equidem* poſitive, *acſi ſibi eam produxiſſet*, *antea ſibi non competenti. Sic enim vixiſſet*, *ſimul & non vixiſſet:* *ſed* negative *tantum*, *quatenus*, *nec ab alia quavis* eſſentia, *id quod omnibus perſonis divinis eſt commune*; *nec ab alia* perſona, *quod ſibi*, *velut primæ perſonæ*, *proprium eſt*, *ut diximus.*

II. Vita Filii *communicata:* ita dedit filio, vitam habere in ſeipſo. *Hic tria proſtant:*

1. Donatio, dedit. *Non ſane per* gratiam, *prout creaturis viventibus omnibus*, *vita per gratiam à Deo donatur*; *ſed per* generationem *æternam*, *de qua Pſal.* II. 7. Dedit *vitam*, *ſcil. eandem numero cum ſua. Neque enim* filius *eſſe poſſet*, *abſque hac* communicatione *eſſentiæ & vitæ*, *quicquid in contrarium ſentiant*, *novitii Rationaliſtæ. Ut hinc etiam*, *recte* αὐτόθεος *dicatur*, *ſcil. quoad* eſſentiam, *licet non quoad* ſubſiſtentiam *ſeu perſonalitatem.*
2. Donatus, *filius:* dedit Filio. *Non qui ante hanc donationem*, *dudum filius* erat: *ſed qui*, per *iſtam* communicationem *eſſentiæ & vitæ*, filius, *ut ita dicam*, *fieret. Ut enim per* aſeitatem eſſentialem, *eſt Deus*; *ita*, *per hanc* donationem, *ſeu communicationem*, *eſt* Filius.
3. Donum, vitam. *Non tam eam*, *quam ſua* morte *impetravit*, *de qua Joh.* X. 11. *quæ ſuis eſt* vita ſpiritualis *Col.* III. 4. *qua ipſi* vivunt, *ſcil. per* fidem Filii *Dei*, *qua filius Dei*, vivit in ipſis *Gal.* II. 20. & æterna *quoque Joh.* III. 16. *ut* quiſque credens in eum habeat vitam æternam. *Nec tamen abnuo*, *quin & omnimodam* vitam *acceperit*, *ſuis*, *juxta cum quibuſvis aliis communicandam Pſal.* LXVIII. 19. לקחתה מתנות באדם, accepiſti dona in homines, *ſcil. communicanda. Hinc* factus nobis *dicitur* ſapientia, juſtitia, ſanctificatio & redemptio 1. *Cor.* 1. 30. *Hæc tamen* vita, *hoc loco*, *non ita intenditur*; *ſed* vita *quam Pater habet* in ſeipſo, *quam haberet* in ſeipſo, *de qua jamjam.*
4. Donandi *modus*, habere in ſeipſo. *Scil. vel* in ſeipſo, *non in alio*, *quemadmodum nos fideles*, *qui vitam noſtram habemus in Chriſto* 1. *Cor.* 1. 30. vos eſtis in Chriſto, qui factus eſt nobis juſtitia.... *vel* à ſeipſo, *velut* Deus, *qui vitam & omnia habet* à ſe, *licet etiam*, *quatenus eſt* perſona *divina*, *vitam habeat ſibi communicatam à Patre*, *ut audivimus.*

THEOREMA PRIMUM,

De Vitâ Dei.

Pars dogmatica.

Deus vivit, atque omnis vitæ, fons eſt.

III. Ex quibus, omni jure dicimus, non tantum *Deum vivere*; *ſed &* ἐξόχως, *atque etiam omnis vitæ fontem eſſe. Quippe* qui vitam communicet, non tantum per generationem, Filio; ſed etiam per gratiam, quibuſvis viventibus. Quamobrem *Deus vivens* paſſim audit in S. paginâ Deut. v. 26. 9. & cap. XXXII. 40. Jeſ. XXXVII. 17. Dan. IV. 31. Joſ. III. 10. Pſal. XLII. 3. & LXXXIV. 3. Jer. II. 13. & v. 2. Matth. XVI. 16. Act. XIV. 15. Imo & *vita* 1. Joh. v. 20. Col. III 4. Et *fons vitæ* Pſal. XXXVI. 10. Jer. II. 13. utpote *in quo vivimus*, *movemur & ſumus* Act. XVII. 28. Quamobrem, *vitá* ſeipſum diſtinguit, ab idolis Jer. X. 10. Act. XIV. 14. 15. Unde Græci Ζῆνα appellant, quod, per excellentiam, ſit *vivens*, ſicut ab εἶναι, ὂν dicitur. Atque hinc etiam, *per vitam* ſuam, Deus paſſim jurare conſuevit Zephan. II. 9. Jer. XLVI. 18. Jeſ. XLIX. 18. Deut. XXXII. 40. ac decies quater, in Ezechiele: & ſancti, exemplo Dei Jer. v. 2. & XII. 16.

Vita ſingulis peculiariter perſonis divinis tribuitur.

IV. Nec Deo tantum tribuitur οὐσιωδῶς; ſed ὑποστατικῶς ſingulis ſingulatim Perſonis: *Patri* Joh. v. 26. *Filio* Ibid. & Job. XIX. 25. Joh. XIV. 19. & quidem *per Patrem* Joh. VI. 57. Sic ut *Princeps vitæ* appelletur Act. III. 15. Utpote *in quo vita eſt* Joh. 1. 4. & qui etiam *vita noſtra* eſt Col. III. 4. & vitâ gaudet *indiſſolubili*, ſeu æternâ Heb. VII. 16. per quam *vivat*, *in ſecula ſeculorum* Apoc. 1. 18. Et Spiritui S. Rom. VIII. 3. 2. Cor. III. 3.

Demonſtratur vitam Deo competere.

V. Non poteſt autem vita, non competere Deo 1. Quia, citra dubium, eſt *perfectio* quædam, nihil involvens inperfectionis, unde perfectius id omne cenſetur, quod vivit, quam quod non. 2. Quia per eſſentiam ſuam eſt *actuoſiſſimus:* intelligit, vult, operatur, decernit, idque omne, prorſus *à ſe.* 3. Quia viventibus omnibus, ſuæ vitæ *fons* eſt, ac ſcaturigo Pſal. XXXVI. 10. Quin 4. niſi viveret, omnia ejus attributa reliqua, imo & ipſe, fruſtra foret, nec proinde differret ab idolo, quatenus omnia reliqua, per vitam ſunt actuoſa.

Quid & quotuplex vita?

VI. Porro *vivere* illa dicuntur, quæ agunt à ſe, non acta aliunde, idque, vel ratione cauſarum *ſecundarum* tantum, quo modo creaturis *vita* competit; vel ratione *omnis* cauſæ præmoventis, & ſic Deus vivit. In creaturis, ſaltem materialibus v. g. hominibus, omnis *vita*, eſt ab aliqua compoſitione, vita *naturalis*, à conjunctione animæ cum corpore, qua ſublata, ceſſat omnis facultas operandi *naturaliter:* vita *ſpiritualis*, à conjunctione,

ne, juſtitiæ originalis cum anima, qua ceſſante, non poteſt quicquam operari *ſpiritualiter*: & *æterna*, à perfecta unione cum Deo, velut ſummo bono, qua abſente, non poteſt, *frui* Deo, exſultare in Deo. Porro in creaturis, vita quadruplex numeratur: vel *vegetativâ*, quæ ſpectat ad acquirendum & conſervandum, plenum robur naturæ, & ad propagandam ſpeciem: *ſenſitivâ*, quâ proficuum à noxio diſcernunt viventia, ut alterum eligant, alterum rejiciant. Utraque hæc vita, multum involvit imperfectionis, ut non poſſit competere Deo: *rationalis*, quâ vivens, *προαιρέτως* ſeipſum determinat ad agendum, qualis Angelis & animabus rationalibus competit: & *mixta*, vel ex duplici tantum priore, quæ in animalibus conſpicua; vel ex triplici, quæ in *hominibus* exiſtit.

Qualis vita Deo competat?

VII. Proinde in Deum, utpote ens perfectiſſimum, non poteſt quadrare, niſi perfectiſſima vitæ ſpecies, ſcil. *rationalis*, quâ ejus intellectus & voluntas, cogitantur actuoſa. Nec eſt reipsâ, niſi ejus *eſſentia*, quatenus intelligit, vult, operatur: tum ad *intra*, tum ad extra ſe; ſeu, eſt eſſentia Dei, quatenus illa concipitur a nobis, ut actuoſa à ſe *ſimpliciter*.

Ut vita Dei & creaturarum differat?

VIII. Et quamvis, Deo & creaturis rationalibus, vita ſit communis, non *ſolo nomine* tenus; ita enim per creaturarum vitam, in Creatoris, deduci nullo modo poſſemus: non tamen etiam, ita eſt *reipsâ*, ut non toto cœlo, quippe ut finitum ab infinito, diſtet: Singulatim in his potiſſimum capitibus; Dum 1. Creaturæ tantum *viventes* ſunt; Deus ipſa eſt *vita* 1. Joh. v. 18. ſeu, quod idem eſt, dum creaturæ, vitam habent ab eſſentiâ ſuâ diverſam, & quæ ejus quædam eſt facultas; Deus vitâ gaudet, quæ cum eſſentiâ ſua planè coincidit. 2. Creaturæ vitam *precariò* geſtant, ſibi à Deo, qui *fons eſt vitæ*, communicatam Pſal. XXXVI. 10. Act. XVII. 28. Deus vitam habet in *ſeipſo*. Proinde, dum 3. Creaturæ, vitam poſſident q. *alienam*; Deus ſuam. 4. Creaturarum vita *finita* eſt, vel utrinquè, & à capite & à calce; vel à capite ſaltem: adeoque, vitam aliquando non habuerunt, & non habebunt: Deus vitâ gaudet *infinitâ*, immortali & æternâ, quam proinde *habere*, ſemper in præſenti dicitur. 5. Creaturarum vita, in motu, *ſucceſſione* & fluxu continuo præterlabitur; Deo competit *interminabilis vitæ*, *tota ſimul & perfecta poſſeſſio*.

Ut conveniat eum vitâ Creaturarum, & differat à Dei cogitatione.

IX. E quo perſpicuum eſt, ut differat, non modo vita Dei, à vita creaturarum; ſed etiam vita Dei, à ſuâ cogitatione, intellectu & voluntate. Scil. 1. Vita in idea, non eſt niſi vis actuoſa, ſeu, ut barbarè dicam, *actuativa*, & hactenus, ſuo modo, vita Deo & creaturis viventibus, eſt communis. Aſt 2. Cum vis iſta actuativa, objectum requirat actuandum, facultatem ſcil. vel *vegetativam*, à quâ vita vegetativa audit; vel *ſenſitivam*, à qua ſenſitiva; vel *rationalem*, unde rationalis vita dicitur: manet, quamvis cogitatio, intellectus & voluntas, à parte Dei, unum plane ſint idemque; in ſenſu, ut loquuntur, *identico*; attamen ratione noſtri, ſeu in ſenſu *formali*, concipiuntur diſtare, ut actuans & actuandum, quatenus concipimus, per vitam, Deum actu cogitare, intelligere, velle. Sed 3. cum, pro ratione facultatis, per vitam actuandæ, quo ſcil. illa nobilior eſt aut ignobilior; vita quoque, ſeu vis actuans, requiratur nobilior aut ignobilior; quâ ratione vita ſenſitiva, nobilior audit, quam vegetativa, & rationalis utraque priore: relinquitur, cum facultas cogitandi, intelligendi, volendi, infinitis modis, differant in Deo & creaturis; infinitam quoque diſtantiam eſſe, inter vitam Dei & creaturarum. Proinde communem eſſe, nec *æquivocè* ut loquuntur, nec *univocè*; ſed *analogicè*.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An Deus ſit, aut pro Deo haberi debeat, quicquam, quod non vivit vitam rationalem? Sententiarum divortia.

X. Vita Dei, hoſtium telis, non ita eſt expoſita. Quæritur tamen 1. An *Deus* ſit, aut pro Deo haberi debeat, quicquam, quod non vivit vitam rationalem? Ex Gentilibus ſapientiores quidem v. g. Socrates, Plato, Tullius.... quotieſcunque ſerio loquebantur (quod plerumque in converſatione, non faciebant) unum tantum Deum, eumque *rationaliter viventem*, admittebant pro Deo, quem *Ζῆνα viventem*, ſcil. *ἐξόχως*, indigatabant: vulgus autem, & quotquot cum vulgo ſapiebant Philoſophi, Deos habebant, nec *viventes*, nec *rationaliter* viventes. Primi idololatræ, Orientales, Deos habebant *ἀζώους καὶ ἀλόγους*, aſtra: Solem, Lunam.... quæ variis nominibus, variæ regiones deſignabant, e. g. Bel, Moloch.... habeant Deos lapideos, ligneos, aureos.... in ſuis ſtatuis, imaginibus: habebant Deos, ſola vita *vegetativa* beatos, arbores, v. g. allium, cæpe: habebant etiam, nonnihil nobiliores, vitam *ſenſitivam* geſtantes, Apin.... habebant nobiliſſimos, qui *vita*, etiam *rationali*, ad tempus breve fuerunt præditi, homines ſcil. ſeu beneficentia, ſeu feritate illuſtres. Tales fuere Dei Occidentalium & Græcorum. Iſti omnes affirmare coguntur, eſſe poſſe Deum, quod non *vivit rationaliter*. Hos falſe ridet *Deus vivens* Jer. x. 3. Jeſ. XLI. 23. & cap. XLIV. 6..... 21. & cap. XLVI. 5. 6. 7. Pſal. CXV. 5. 6. atque ipſi etiam Gentiles, paulò prudentiores, v. g. Juvenalis *Satyr.* XV.

Porrum & cæpe, nefas violare ac frangere morſu,
O! Sanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis,
Numina.....

Refor-

Sententia Reformatorum.

Reformati, quamvis *Magiſtratus*, propter qualemcunque poteſtatis divinæ, communicationem, Deos ſubinde appellari, non abnuant, v. g. Pſal. LXXXII. 1..6. nullum tamen, pro vero & proprie dicto Deo admittunt, qui non *vivat rationaliter*. Rationes eorum depoſuimus §. v. Argumentis & rationibus, cauſam iſtam, Deorum ἀζώων, agere non poſſunt, rudiores iſti Gentiles.

2. An qui, creaturas vita deſtitutas cultu religioſo venerantur; non habeant, Deos non viventes? Pontificiorum ſententia exponitur.

XI. Quæritur 2. An qui ἄζωα, cultu religioſo venerantur, non habeant, ſaltem *interpretative*, Deos ἀζώους? Gentiles quidem, quos jamjam habuimus, agnoſcunt & profitentur, ἄζωα illa, quæ religioſe venerantur, eſſe Deos. Pontificii varia habent ἄζωα, quæ cultu religioſo, & variis gradibus, proſequuntur. Habent ſuas *imagines*, ac ſtatuas; Dei, S. S. Trinitatis, B. Virginis, ſanctorum demortuorum: habent ſuas *reliquias*, particulas ſcil. *corporis*, Chriſti, Deiparæ Virginis, ſanctorum demortuorum, aut indumentorum aliorumve, quæ, modo quocunque, corpus Chriſti tetigerunt, omnia ἄζωα: habent comprimis, Deum ſuum *panaceum* in Miſſa, ἄζωον. Et *imagines* quidem, docent, eadem religioſi cultus ſpecie eſſe venerandas, quibus πρωτότυπα venerantur, atque ita etiam *reliquias*: Sic imaginem *Dei*, Chriſti, Trinitatis; eodem λατρείας cultu proſequuntur, quo Deum & Trinitatem ipſam: ſic ſanctorum mortuorum imagines, eorumque reliquias, eodem δουλείας cultu venerantur, quo ipſos illos ſanctos; *hoſtiam*, quam appellant, quæ ſibi eſt, ipſe Chriſtus θεάνθρωπος, ex pane transformatus, eadem λατρεία, qua Chriſtum in cœlis. De iſtis jam quæritur, cum omnia vita ſint deſtituta, nunquid habeant, ſaltem *interpretative*, Deos vita deſtitutos? Hoc Romanenſes negant: Reformati affirmant, his

Reformatorum ſententia, cum ſuis rationibus.

fere & ſimilibus rationibus: 1. Quia Scriptura, de omni idololatria, ſeu perverſo cultu religioſo, pronunciat, quod faciat Deos alinos Exod. XX. 3. 4. 5. conſequenter, qui ſe *incurvat* coram ἀζώοις, qui *ἄζωα colit*; ille *ἄζωα Deos* facit. 2. Cultus *religioſus*, qualem præſtat adoratio, innititur ſoli ὑπεροχῇ deitatis Jeſ. XLII. 8. *Ego Jehova.... gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam ſculptilibus.* Hic *gloria Dei*, & *laus* ejus, ſuperſtruitur *deitati*, qua *Jehova* eſt, &, per conſequens, qui *gloriam Dei*, & *laudem* ejus, (quæ, procul dubio, eſt in cultu religioſo) ad ἄζωα refert; ille ἄζωα habet pro Deis. Quia 3. Servator Matth. IV. 10. cultum religioſum adorationis, ſoli Deo adſtringit, & per conſequens, qui eundem extendit ad ea, quæ vita carent, ille ἄζωα, pro Deis habet. Tandem 4. Quia omnis cultus diſpeſcitur in *civilem* & *religioſum*, ſic, ut *religioſus*, feratur in objectum, ſub ratione Dei: & ſic, cultus *religioſus*, ſi feratur in ἄζωα, fertur ut in Deos. Nec habent Romanenſes, pro effugiis, niſi hæc duo: (1) cauſantur, non omnem

Effugia Pontificiorum.

cultum religioſum, ferri ut in Deum, non δουλείας, nec ὑπερδουλείας: ſed ſolum λατρείας: Reſp. 1. Vanitatem iſtius diſtinctionis; operoſe demonſtrare, non eſt hujus loci. Sed 2. data illa, non conceſſa; ipſa illa λατρεία, à Pontificiis extenditur ad ἄζωα, ad imagines Dei, Trinitatis, Chriſti, & ad panem in Euchariſtia. (2) Quod cultus iſte ſuus religioſus, non terminetur in imaginibus; ſed tranſeat & ſubſiſtat, in earum prototypis, & ſic, non tam ἄζωα iſta adorantur; quam quidem Deus, eis ſignificatus. Reſp. 1. Idem etiam cauſari potuerunt Gentiles, in adoratione ſuarum imaginum, perſuaſi, *Deos* ſuos *in cœlis habitare, non inter homines* Dan. II. 11. Tum 2. honos ille, tranſiens per *repræſentamen*, in *repræſentatum*, *repræſentamen* illud, ſaltem attingat, licet in eo non ſubſiſtat.

3. An vita Dei, non differat ab ejus intellectu & voluntate? Partium ſententiæ.

XII. Quæritur 3. An vita Dei, non differat, ab ejus intellectu & voluntate? Vorſtius & Sociniani, quo commodius, Deum habeant compoſitum & finitum, qui non exiſtat niſi in cœlis, qui proinde, non potuerit uniri cum Chriſto, in terris tantum exiſtente, & quo tandem Chriſtum habeant, ſeu potius in Chriſto, Deum talem, qui non ſit niſi ψιλὸς ἄνθρωπος: ſtatuunt, quod vita, intellectus & voluntas, *in ipſo* Deo differant, velut totidem res diverſæ. Ex adverſo Carteſiani, eo quod ſibi Deus non ſit niſi *mera cogitatio*, in qua non ſint niſi intellectus & voluntas, totidem ſcil. Dei attributa; concludunt, vitam divinam, non differre ab intellectu & voluntate. Reformati me-

Reformatorum ſententia.

dium ſectantur: non admittunt, *in Deo* vitam; intellectum & voluntatem, differre velut totidem *res*: admittunt, Deum ſic unicum, puriſſimum ac ſimpliciſſimum actum eſſe, ut vita, intellectus & voluntas, ſint, ex parte quidem *Dei*, unum prorſus idemque, unam eandemque eſſentiam, ſimpliciſſimam: verum ex parte *mentis* noſtræ, differre vitam, intellectum & voluntatem, dum enim vitam Dei cogitamus; non intellectum, non voluntatem; nec vice verſa: & cogitatio iſta diſtinguens, diſtinguendi *rationem* habet in rebus diſtinguendis: concipit enim intellectum & voluntatem, velut *facultates* in Deo; & vitam, veluti *vim* illam *actuativam*, qua facultates illæ ſunt in actu, prout §. IX. breviter repræſentavimus, & uberius in *Gangrana* noſtra, Sect. 2. cap. VIII. §. 2. Rationes noſtræ ſunt: 1. In his quæ jamjam diximus. 2. Quod Scriptura conſtanter diſtinguat,

Eorundem rationes.

inter vitam, intellectum & voluntatem, quatenus in juramentis Dei; vel quaſi talibus, Deus dicit: *vivo ego* Jeſ. XLIX. 18. Jeſ. XXII. 24. Ezech. VI. 11. Hoſ. IV. 15...... non dicit: *intelligo ego*, volo ego, cogito ego, id quod fieret, ſi vita, intellectus & voluntas Dei, unum ſonarent idemque. 3. Si vita, intellectus & voluntas, ſeu cogitatio, ita idem ſint, ut vivere Dei, non ſit niſi *cogitare*, tum alterutrum horum veniet admittendum:

vel, quod actus ille, quo Deus ſeipſo fruitur, ad beatitatem infinitam; item quo omnia poteſt & operatur; nec non, quo Pater generat filium, &, cum filio, ſpirando mittit Spiritum S. non pertineant ad *vitam* Dei: *vel*, ſi pertineant; omnes illos actus, non aliud eſſe quam *cogitare*. Utrum horum abſurdius ſit, ego quidem neſcio. Saltem 4. Nihil obſtat omnino, quo minus, vita diſtet ab intellectu & voluntate, ſeu cogitatione; quemadmodum, ex hypotheſibus Carteſianis, in *cogitatione*, differunt intellectus & voluntas. Fundamentum ſententiæ Carteſianæ, in his eſt duobus:

Objectiones.

1. Quod Deus non ſit niſi *cogitatio*. Reſ. *α*. Hoc nos jam ante, adductis demonſtrationibus, non ſemel disjecimus, imprimis, hujus *lib.* cap III. §. IX. *β*. Sicut in *cogitatione*, Carteſiani diſtinguunt intellectum & voluntatem, adeo ut ex duobus his, duo tantum admittant Dei attributa divina, proprie dicta; ita & nobis, quamobrem non liceat diſtinguere inter vitam & intellectum ac voluntatem in Deo? 2. Quod Deus ſit unicus, ſimpliciſſimus ac puriſſimus *actus*, &, per hoc, vita non poſſit differre, ab intellectu & voluntate. Reſp. (1) Per hoc nihilominus, per ipſos Carteſianos, diſtinguitur in una ſimpliciſſima *cogitatione* divina, inter intellectum & voluntatem, & quidem velut *duo* diverſa attributa. (2) Eo non obſtante, Carteſiani ipſi diſtinguent, inter v. g. eſſentiam divinam & reprobationem, licet hæc duo, à parte Dei, unum ſint & idem. Dicendum igitur (3) quod vita & intellectus ac voluntas, unum quidem ſint in ſenſu *identico*, (ut barbare quidem; ſed ſignificanter loquuntur Scholaſtici) quatenus omnia quæ ſunt in Deo, ſint ipſe Deus, & eſſentia Dei: non autem in ſenſu *formali*, quo, aliam perfectionem divinam concipio, *vitam* cogitando; aliam, intellectum & voluntatem ejus apprehendendo. Sin minus, eadem ſoliditate dixeris, *vitam* Dei, idem eſſe cum ejus juſtitia, decreto, creatione, providentia, reprobatione..... cum cuncta illa, unum notent in Deo, idemque.

7. An vita Dei, vix alio, cum vitis creaturarum conveniat, quam ſolo nomine? Explicantur ſententiæ partium.

XIII. Quæritur 4. An vita Dei, vix alio, cum vitis creaturarum, plantarum, animalium, hominis & Angelorum conveniat, quam ſolo *nomine?* Carteſiani, quod ſtatuant, vitam Dei, idem prorſus eſſe, cum ejus intellectu & voluntate, ſeu cum ejus *cogitatione*, quæ cum ipſa ejus eſſentia, quæ non eſt, niſi unicus & ſimpliciſſimus *cogitandi* actus: exiſtimant non eſſe, in quo conveniant, quam in *ſolo nomine*. Reformati triplicem rerum convenientiam numerant: *univocam*, qua res, nomine ſignificata, utrobique, vere & proprie convenit: qualem, inter vitam Dei & creaturarum, nequaquam agnoſcunt, quod vita Dei ſit *infinita*; dum creaturarum omnium, eſt finita, & infinitum à finito, infinitum diſtet, ac proinde, in nullo conveniat eodem modo, tum *æquivocam*, quando res cum re convenit, quoad ſolum *nomen:* tandem *analogica*, quando res nomine ſignificata, per prius, ſeu principaliter, & ſuo modo proprie, uni tantum; ſed per analogiam qualemcunque, aliis etiam eſt communis. Sic animal eſſe, commune eſt *univoce*, ſeu ex æquo, homini & bruto; cancrum dici, commune eſt *æquivoce*, animali amphibio, ſyderi cœleſti, morbo muliebri: ſanitas, animali, aëri, cibo, medicamento competit *analogice*; ita ut ejus ſignificatum, principaliter, &, ſuo modo, ſoli animali, reliquis, non niſi in ordine ad animal, quatenus faciunt, ad animali ſanitatem ſuam alendam, conſervandam, reſtituendam. Etiam Reformati, multiplex diſcrimen agnoſcunt, inter vitam Dei & creaturarum, v. g. quod *vis* actuandi facultates, in qua vita conſiſtit, unum prorſus eſt idemque cum facultatibus actuandis, in Deo: ea in creaturis realiter differunt: quod facultates actuandæ, intellectus & voluntas, in Deo unum ſint idemque; dum in creaturis differunt: quod in creaturis viventibus, facultates in potentia conſtitutæ, per vitam revera actuentur; quando in Deo, facultates nunquam ſunt in *potentia*, ſed ſemper in *actu*, per *vitam* ſuam: quod per vitam, creaturæ quidem, agant *à ſe*, reſpectu cauſarum ſecundarum tantum; quando Deus, per vitam ſuam, agit à ſe ſimpliciter. Porro, vita Reformatis non eſt, niſi vis illa, per quam vivens operatur à ſe: ſeu per quam, viventis facultates actuantur, qua abſente, mortuum eſt. Hæc, quando facultatem creſcendi actuat, *vegetativa*; quando locomotivas ac ſentivas, *ſenſitiva* deſignatur; quando rationales, intellectum & voluntatem, rationalis deſignatur. Hinc porro tria ipſis fiunt; 1. *vim* actuandi, quæ *vita* indigitatur, & facultates actuandas, ut diverſa concipi. 2. eſſe tamen vim actuandi, in idea, omnibus viventibus communem. Sed 3. quo perfectiores nobilioreſque, ſunt facultates actuandæ, eo quoque nobiliorem requiri perfectioremque *vim* actuativam, quod ſemper proportio requiratur, inter opus *producendum* & vim *producturam:* hinc vita ſenſitiva perfectior eſt vegetativa, & rationalis, utraque, & Dei, perfectiſſima, quin infinitum perfecta. His poſitis, velut per ſe claris; facile perſpicitur: 1. Quod & quomodo, in Deo concipiantur, differre vita, intellectus & voluntas: nim. quod vita intelligatur *ſubſterni*, & his, & quibuſvis operationibus divinis, quæ omnia, licet à parte Dei, ſeu in ſenſu, ut loquuntur, *identico*, unus ſint ſimpliciſſimus ac puriſſimus actus: in ſenſu tamen *formali*, ex parte noſtri, diverſa ſunt, quod aliud cogitemus, dum vitam concipimus; aliud, dum intellectum & voluntatem. 2. Cum intellectus & voluntas Dei, facultates à vita *quaſi actuandæ*, ſint infinitæ perfectionis, adeoque infinitum diſtent, ab omnibus omnium viventium

facul-

facultatibus; vitam quoque Dei, infinitæ perfectionis eſſe: interim tamen, quoad *actuationem ſimpliciter*, cum omnibus viventibus convenire, non quidem univoce, nec æquivoce, ſed analogice. Quibus tandem 3. & hoc addendum, quod, cum vivere ſit operari *à ſe*, non motum ab alio; creaturis *vivere*, non poſſit competere, niſi *ſecundum quid* & dependenter *tantum*, quatenus operantur à ſe, non motæ ab aliis tantum *cauſis ſecundis:* Deo autem ſoli, κατ' ἐξοχὴν, quod *à ſe* operetur, *ſimpliciter* & independenter. Hæc ſolito fuſius hîc prælibanda fuerunt, quod plurimum conferant, non modo, ad quæſtionis determinationem, ſed & ad vitam divinam, diſtinctius intelligendam. Negant ergo Reformati communiter, vitam Dei & creaturarum, non convenire, niſi ſolo, fere *nomine*.

Rationes Reformatorum. Quia: 1. hac ratione, per vitam creaturarum, nullo modo poſſemus deduci in cognitionem vitæ divinæ. Adeoque 2. vita Dei, nobis non foret, niſi otioſa vox, quæ in praxi, nihil omnino nobis poſſit prodeſſe. 3. convenientia talis, inter vitam Dei & vitam creaturarum, eſt admittenda; qualis eſt, inter intellectum Dei & creaturarum. 4. *vis actuandi*, ſuo modo, in Deo & creaturis communis obſervatur, ut dictum. Et ſicut tandem 5. per ipſos Carteſianos, *cogitatio*, in qua conſiſtit, ex eorum hypotheſi, ipſa eſſentia, quin & *vita*, ſit communis, Deo & ſpiritibus creatis; ſecundum illud Cl. Wittichii: *mens omnis, ſive Angelica, ſive divina; eſt cogitatio* Theol. Pacif. §. CXXII.

Objectiones. Nec jam video, quid in contrarium cauſari poſſint. Si enim dicant: 1. Deum eſſe meram cogitationem: nihilominus, illa communis eſt, Deo & ſpiritibus creatis: & quidni etiam vita? cum præſertim vita ſpirituum omnium, conſiſtat in cogitatione, ſaltem ſecundum ipſos. Præterquam, quod alibi, ſolidis rationibus demonſtraverimus, Deum, aut quemvis alium ſpiritum, non conſiſtere in ſola cogitatione. Si dicant 2. Deum eſſe ſimpliciſſimum actum; hoc tamen non obſtat, quominus vita ſuo modo, ſit ei communis, perinde ut cogitatio, intellectus & voluntas. Nec 3. dicere poſſunt, quod Deus ſit ſpiritus *infinitus:* hoc tamen eis non obſtat, quominus cogitatio ſit ei communis, adeoque & vita. Præterquam quod ipſis *infinitas* Dei, non conſiſtat niſi in hoc, quod omnia unico actu cogitet, quod ad vitam, nihil confert omnino.

Pars practica.

A vita Dei nobis ſuppetit: 1. Argumentum glorificationis. XIV. In praxi, ſuppetit nobis *à vitâ* Dei, *primò* argumentum gloriæ & *glorificationis* divinæ Apoc. IV. 9. 1. Tim. I. 17. & VI. 16. Quod non tantum 1. *vitam habeat*, quæ prima eſt & *primaria*, quin univerſalis, hominis perfectio Job. II. 4. quod, ejus ope, omnes ejus facultates, omnis perfectio actuetur, adeo ut, citra vitam, omnis ejus perfectio nulla ſit. Conf. Eccl. IX. 4. imo abominationi inſuper: prorſus ita, & vita Dei, omnes reliquas ejus perfectiones actuat, ut nullæ ſint omnes, abſque vitâ: Sed 2. ipſa etiam *ſit vita*, 1. Joh. V. 20. adeoque non niſi *ſumma* iſta perfectio. Imo 3. & *talis vita*; ſcil independens, infinita, æterna, immutabilis &c. Adde 4. & omnibus omnis vitæ *fons* ac ſcaturigo Pſal. XXXVI. 10. ut nihil habeat vitam, quin ab *ejus* vitâ habeat. Atque hæ ſunt rationes, ob quas ipſe Deus, toties de ſuâ vitâ q. *gloriatur*, quoties: 1. per vitam ſuam *jurat* Jer. XLVI. 18. quoties 2. ſeipſum vitâ ſua *diſtinguit*, atque omnes Deaſtros, ut vitâ caſſos, provocat Pſal. CXV. 3–8. Nec ipſe tantum; ſed & 3. ſancti quoque homines Pſal. XLII. 3. uſque ad ipſos cœlites Apoc. IV. 9.

2. Argumentum gratitudinis. XV. Eadem operâ *ſecundò*, argumentum inde ſuppetit *gratitudinis*, quatenus, ut *fons* vitæ, nobis omnis vitæ *ſcaturigo* exiſtit. Vitæ *naturalis* Act. XVII. 28. Pſal. CIII. 4. vitæ *ſpiritualis* Eph. II. 4. 5. 6. & futurus eſt vitæ *æternæ* Joh. III. 16. adeo, ut hujus cauſa, Filium unigenitum, morti dederit, Ibid. Iſtud omne, nos per gratitudinem format, ut: (1) agnoſcamus *mente* Pſ. CIII. 1. 4. (2) celebremus *ore* Pſ. CXVI. 8. 12. (3) referamus *opere*, omnem vitam noſtram, ei à quo accepimus, referendo, ejuſque glorificationi, promtè impendendo: nominatim (a) vitam *naturalem* Phil. I. 20. 21. (b) *ſpiritualem* Rom. VI. 11. Gal. II. 19. 20. (c) *æternam*. Jeſ. VI. 3.

3. Argumentum reprehenſionis. XVI. Suppetit *tertiò* argumentum *reprehenſionis*, eorum omnium, qui: 1. non tam *voce*, quam *facto*, cum Deo agunt, ac ſi ἄζωον haberent & ἀναίσθητον, qui nec videat, nec audiat, nec obſervet nec intelligat, nec remuneret, aut vindicet quævis eorum, quæ in terris aguntur Pſ. XCIV 6. 7. 8. & X. 4. 11. Qui 2. adeo Deum non diligunt, non quærunt, non metuunt, non reverentur, non invocant, non colunt, ac ſi ut ἄζωος, nec boni nec mali quicquam, præſtare poſſet Thren. III. 38. Zeph. I. 12. Qui 3. in anguſtiis quibuſvis conſtituti, adeo deſpondent animum, ac ſi Deum in cœlis non crederent qui *viveret*, qui videret & intelligeret ſuam, fortunam, qui poſſit ſuppetias ferre. Contra praxin Jobi Cap. XIX. 25. Iſti omnes, nunquid, diverſo modo, ad Gentilium dementiam tranſeunt, parte *elenchticâ* notatam, &, multo etiam pejus, è vero Deo, *idolum* ſibi faciunt? Et quid hinc ſibi pollicebuntur, niſi ut Deus *vivens*, ſuâ vindictâ, ſe vivum ipſis demonſtret? Juxta πολυθρύλλητον Ezechielis: *& experientur me Jehovam eſſe* Ezech. XXV. 14. & XXXV. 9.

4. Argumentum conſolationis. XVII. Suppetit *quartò*, fundamentum ſolatii, in quibuſvis difficultatibus, omnis *vitæ* noſtræ, perſuaſum eſſe, Deum *Redemptorem* noſtrum *vivere* Job. XIX. 25. ipſumque eſſe *robur*, omnis *vitæ* noſtræ Pſal. XXVII. 1. Nominatim in difficultatibus:

1. *vitæ naturalis.* Si (a) *morbus*, *vitæ* finem minitetur Pſal. vi. 3. 5. Joh. xix. 25. Si (b) *paupertas* vitæ media ſubtrahat, ut dicamus: *unde panes ſuppetent* Joh. vi. 5. Matth. vi. 25. Si (c) *hoſtis* vitæ inſidias ſtruat, animam quærat Pſal. vii. 3. 6. & xxxv. 4. & xxxviii. 13. cum Pſal. xlii. 3. Si (d) *metus* mortis angat Heb. ii. 15. & (e) *horror putrefactionis* Pſal. xvi. 10. Iſtis & ſimilibus caſibus, quid efficacius juvabit, quam cogitare? Deum noſtrum interim *vivere*, & Redemptorem noſtrum; imo *vitam ipſam* eſſe, & fontem vitæ, &, ut vitam dedit; ita & conſervare poſſe, quovis obnitente, imo & *reſtituere* poſſe amiſſam, Jeſum noſtrum, *reſurrectionem* eſſe ac *vitam* Joh. xi. 25. & *factum in Spiritum vivificum* 1. Cor. xv. 45. Spiritum S. eſſe *Spiritum vitæ* Rom. viii. 3. &, ſi in *nobis ſit*, *vivificaturum quoque mortalia noſtra corpora.* Ibid verſ. 11. Rurſus 2. in difficultatibus *vitæ ſpiritualis*, ſi nos *mortuos* ſentiamus peccatis Eph. ii. 1. ineptos ad quaſvis operationes *vitæ ſpiritualis*, ad converſionem noſtri, ad fidem, ſpem, charitatem; quid tum efficacius poſſit erigere? quam cogitare, Deum *vitam habere in ſeipſo*, eandem Filio *dediſſe*: dediſſe, ut vitam haberemus in ipſo 1. Joh. iv. 9. imò ipſum *vitam* eſſe *noſtram* Col. iii. 4. viam, veritatem *ac vitam* Joh. xiv. 6. Denique 3. in difficultatibus *vitæ æternæ*, quando *metus mortis* Heb. ii. 15. *corpus mortis* angit, *ut* ſuſpiremus: *quis me liberabit?* Rom. vii. 24. *Quid faciam, ut habeam vitam æternam?* Matth. xix. 16. Quid *faciemus viri fratres?* Act. ii. 37. tum quid efficacius eriget, quam cogitare: 1. Deum *vivum* eſſe Pſal. xlii. 3. Et *vitam*, & *fontem* vitæ eſſe. Et 2. Redemptorem *vivere*, & vitam *noſtram* eſſe, ad hoc datum à Patre, ut non pereamus; ſed vitam habeamus æternam: imo ad hoc *mortuum*, ut viveremus. Denique 3. Spiritum S. eſſe *Spiritum vitæ*, qui *vivificet* Joh. vi. 63. Quid inquam, efficacius in iſtis omnibus eriget? Modo id ſerio agamus, ut (1) eum *cognoſcamus*; eſt enim hæc *vita æterna* Joh. xvii. 3. (2) *credamus*, qui enim *credit non peribit, ſed habebit vitam æternam* Joh. iii. 16. credendo recipiamus Joh. i. 12. Ad hoc (3) ut cum eo uniamur, ſicut membra cum capite, *palmites cum vite* Joh. xv. 4. 5. Σύμφυτοι (4) *ei aſſimilemur*, morte & reſurrectione Rom. vi. 5. (5) *Spiritum vivificum* conſequamur 1. Cor. xv. 45. (6) & ipſe *Jeſus vivat in nobis* Gal. ii. 20. *vitaque ejus*, in nobis *manifeſta fiat.* 2. Cor. iv. 10. Et ſic (7) nos *colligamus vivere Deo* Rom. vi. 11.

5. Argumentum vivendi Deo.

XVIII. Suppetit *quintò* à vitâ Dei, multiplex argumentum *vivendi Deo* Gal. ii. 19. Quod (1) Deus noſter *vivat*, & in vitâ ejus maxima conſiſtat perfectio, & quod noſtra, in ejus imitatione Matth. v. 45. (2) *Fons* exiſtat & auctor, omnis vitæ noſtræ, ei proinde referendæ Rom. xi. 36. Quod (3) Redemptor noſter, vitam habeat *in ſe*, vita noſtra ſit, imo mortuus, ut viveremus, *non nobis*, *ſed ei qui pro nobis mortuus eſt* 2. Cor. v. 15. Rom. xiv. 7. 8. 9. Quod (4) Spiritus ſanctus ſit *Spiritus vitæ*, qui ex officio vivificet Joh. vi. 63. Sed quid tandem eſt vivere Deo? Reſp. Eſt. (1) *in gloriam* Dei vivere 1. Pet. iv. 2. 6. (2) ſecundum *voluntatem* Dei vivere. (3) *virtute* Dei vivere, ut ipſe q. *vivat in nobis* Gal. ii. 19. 20. (4) ſeſe *convertere* ad Deum *vivum* Act. xiv. 15. (5) anniti, ut ſis vivum *membrum*, corporis Chriſti 1. Cor. xii. 27. (6) *vivus lapis.* 1. Pet. ii. 4. 5. (7) *vivâ fide* præditus Jac. ii. 17. 18. (8) *vivax* & actuoſus, non ſegnis, in negotio Dei 1. Theſſ. 1. 9. Heb. ix. 14. Conf. quæ ſupra in hanc rem habuimus lib. 1. cap. 1.

Theorema Secundum.

De Immortalitate Dei.

Pars dogmatica.

Deum etiam immortalem eſſe: Probatur 1. Scripturis.

XIX. Vitæ, ut in creaturis ἀντικείμενος eſt *mors*, ita in Creatore *immortalitas.* Quæ, licet reipſâ, cum ejus immutabilitate & æternitate coincidat, ac proinde ex iſtis capitibus multum illuſtretur; attamen voce tenus, eam ſonat immutabilitatem & æternitatem, quæ *vitæ* peculiaris eſt. Iſtam ei 1. textus aſſerit, quando non tantum vitam *habere* dicit in præſenti, ſcil. ſemper continuando; ſed etiam *in ſeipſo*, inde nec acceptam ab alio, nec etiam auferendam ab alio. Tum & 2. Scriptura alibi, quando ἄφθαρτον dicit & *immortalem*, quin *ſolum* Rom. i. 23. 1. Tim. i. 17. & vi. 16. Item 3. quando *vitam* ei paſſim tribuit, imo *verum Deum*, & *vitam æternam*, appellat Servatorem noſtrum 1. Joh. v. 20.

Et rationibus ſeptem.

XX. Nec poteſt non eſſe immortalis; qui: 1. per independentiam, vitam habet *à ſe*, conſequenter & ſervat *à ſe*, nec eſt privari poteſt, ab ullo, quod diverſum ſit à ſe. Qui 2. per ſimplicitatem, *ipſa vita eſt*, & conſequenter, ſi moreretur; annihilaretur, ad quod infinita requireretur potentia, ab annihilando diverſa. Qui 3. per æternitatem, vitam obtinet abſque ullâ *ſucceſſione*, ſimul & ſemel, ſeu, juxta Boethium: *interminabilis vitæ, totam ſimul & perfectam poſſeſſionem.* Qui 4. per immutabilitatem, maximam mortis mutationem, maximè reſpuit. Quâ ratione *ſolus* dicitur habere *immortalitatem* 1. Tim. vi. 16. Elegantiſſimè id demonſtrante Auguſtino lib. 3. *Cont. Maxim.* cap. 12. *In omni*, inquit, *Mutabili naturâ, nonnulla mors eſt, ipſa mutatio, quia facit aliquid in ea non eſſe, quod ante erat. Proinde & ipſa anima humana, quæ propterea dicitur immortalis, quoniam qualitercunque, ſecundum modum ſuum, nunquam deſinit*

deſinit vivere; *habet tamen*, *pro ipſo modo ſuo*, *quandam mortem ſuam*, *quia ſi juſte vivebat*, *& peccat*, *moritur juſtitia*: *ſi peccatrix erat*, *& juſtificatur*, *moritur peccato. Et creaturarum natura cœleſtium*, *mori potuit*, *quia peccare potuit. Nam &*, *Angeli peccaverunt*: *& qui non peccaverunt*, *peccare potuerunt.* Proinde qui prorſus & plane immutabilis eſt, idem & *immortalis* eſt. Qui 5. per eſſentiæ ſuæ ſummam perfectionem, vitæ perfectione, orbari nequit. Qui 6. per omnipotentiam, non admittit, qui ſibi vitam adimat. Denique qui 7. per beatitudinem, ſeipſo non poteſt non frui, quod non fit abſque vitâ. Unde vivere, & beatum eſſe, Scripturis quandoque ſynonyma ſunt Ezech. XXXVII. 14.

Declaratur quo pacto, Deo ſoli, competat immortalitas.

XXI. Verùm, cum alia quoque deprehendantur, *immortalitatem* aut habuiſſe, ut protoplaſti; aut habere, ut Angeli & animæ humanæ; aut habitura, ut beati olim in cœlis: quæri poſſit, qui *ſolus* dicatur *habere immortalitatem* 1. Tim. VI. 16. & *ſolus vivere* Deut. XXXII. 40.? Pro reſponſione, *triplicem* obſerva immortalitatem: *Prima* eſt per *gratiam* alterius, ejus, quod naturâ ſuâ, mortale eſt, quæ non eſt niſi *potentialis*, quâ vivens poteſt *non mori.* Talis olim fuit protoplaſtorum, erit & noſtra, in gloriâ: *Secunda* eſt per *naturam* quidem, ſua ſimplicitate indiſſolubilem; ſed tamen alterabilem, corruptibilem & annihilabilem, per abſolutam Creatoris potentiam, eoque, modo quodam mortalem, & hæc Angelorum eſt, & animarum mortalitas: *Tertia*, per omnimodam independentiam, omnis omnino mutationis, corruptionis, annihilationis ac mortis, penitus eſt expers. Et hæc demum eſt immortalitas, quæ Deo ſoli competit. Unde *ἄφθαρτος* dicitur Rom. I. 23. 1. Tim. I. 17.

Pars Elenchtica.

Immortalitatem Dei ſuggillant, Anthropomorphitæ, Vorſtius & Sociniani.

XXII. Equidem, qui Deum negaverint immortalem eſſe, non ſunt, quod ſciam hactenus, uſque ad ipſos Gentiles, quippe, quibus nihil frequentius fuit in ore, quam *Dii immortales*: ſunt tamen, qui talia ſtatuant, cum quibus peſſimè conſiſtit immortalitas: ſic quondam Anthropomorphitæ, qui partes humanas: ſic Vorſtius & Sociniani, qui Deum compoſitum, ex partibus, item ex ſubjecto & accidentibus ſtatuunt; hi Dei immortalitatem omnimodam, tueri ſolidè nunquam poſſunt. Quod enim compoſitum eſt, quomodocunque; idem & diſſolubile, & eatenus etiam mortale, aut corruptibile ſaltem. Porro, quæ ad elenchum hujus theorematis, ſpectare poſſint, jam ante, penes theorema de *vita* Dei, occupavimus, huc, pro re nata, traducenda.

Pars practica.

Facit Dei immortalitas: 1. Ad ejus glorificationem.

XXIII. In praxi, *immortalitas* ei, *primo* facit ad *gloriam* Dei, indicante Apoſtolo Rom. I. 23. 1. Tim. I. 17. & VI. 16. Pſal. CII. 27. 28. probantibus ipſis Ethnicis, quando ab *immortalitate*, non tantum Ζῆνα appellabant; ſed & ſuos *Deos immortales* continuò crepabant. Coincidit hæc praxis cum primâ *Theorematis* præcedentis.

2. Ad noſtri humiliationem.

XXIV. Contra *ſecundo*, facit ad humiliationem noſtrî, qui *ſpiritum* geſtamus *in naribus* noſtris Jeſ. II. 22. Pſal. CXLVI. 4. Qui totuplici *mortis* generi, ſumus expoſiti: morti naturali, ſpirituali, æternæ: qui à viliſſimis cauſis, *vitá* poſſumus privari, à muſca, ab acu, ut hiſtoriæ docent, qui iſtam mortalitatem, ipſi nobis contraximus, propria proterviâ. Hinc *omnes morimur*, *&*, *velut aqua*, *diffluimus ac dilabimur in terram* 2. Sam. XIV. 14. *& dies noſtri*, *ſicut umbra*, *pereunt* Pſal. CXLIV. 4. decurrunt *torrentis inſtar*, inſtar *floris*, qui mane viget, veſperi decerptus areſcit, juxta Pſal. XC. 6. & Job. XIV. 1. *Homo natus è muliere*, *brevis diebus & ſatur irâ.* In quæ verba, ſcitè Bernardus: *homo* inquit *natus ad laborem*, *non ad honorem*; *homo natus de muliere*, *& ob hoc*, *cum reatu*, *brevi vivens tempore*. *ideoque cum motu*: *repletus multis miſeriis*, *propterea cum fletu*, *& vere multis*, *quia animæ & corporis ſimul. Deſcribitur enim*, *his Jobi verbis*, *vitæ noſtræ brevitas*, *fragilitas*, *inconſtantia*, *& multiplex adverſitas*, Bernh. *Conſid. ad Eugen* lib. 2. Iſtam vero noſtri mortalitatem, ſic juvat conſiderare, ut ea (1) humiliemur, quippe quâ, cum Deo collati, non ſumus, niſi *pulvis ac cinis* Gen. XVIII. 27. (2) vitam longævam, nunquam meditemur Pſal. XXXIX. 5. 6. (3) ex vitæ noſtræ vanitate, rerum omnium vanitatem conficiamus, quippe quæ vitâ ipſâ, non poſſunt nobis adeſſe conſtantiora. Ibid. (4) ad æternitatem, *immortalitatemque* anhelemus 2. Cor. V. 1. 4. Eamque (5) in ipſo quæramus Deo *immortali*, ut ſi *deficiat caro* noſtra, *& cor* noſtrum, *ipſe ſit robur cordis* noſtri, *in æternum* Pſal. LXXIII. 26.

3. Ad piorum conſolationem.

XXV. Porro *tertiò*, ſolatium piis adfert dulciſſimum, in ipſo mortis horrore, quod Deum ſibi confœderatum habeant, qui *immortalis* ſit, qui in imagine ſuâ, quondam ad *immortalitatem* nos condiderit, qui æterno decreto, *immortalitati beatæ* nos deſtinaverit Matth. XXV. 34. & cum *immortalitatem* congenitam peccato perdidiſſemus Eph. II. 1. eandem nobis reſtauraturus, unigenitum ſuum, *in mortem* tradidit, qui *mortem aboleret*: *& vitam produceret*, *& immortalitatem*, *per Euangelium* 2. Tim. I. 10. Qui, in pignus futuræ noſtræ immortalitatis, *cum mortui eſſemus per offenſas*, *unà cum Chriſto nos vivificavit*, *unaque ſuſcitavit*, *unaque collocavit in cœlis*, *in Chriſto Jeſu* Eph. II. 5. 6. Qui tandem, ubi mortui fuerimus naturaliter, nos ſuſcitaturus eſt, ad beatam *immortalitatem*, ubi, quod *ſatum fuerit ἐν φθορᾷ ſuſcitabitur ἐν ἀφθαρσίᾳ*,

& quod ſatum fuerit ἐν ἀσθενείᾳ *ſuſcitabitur* ἐν δυνάμει, *& quod ſatum fuerit corpus* ψυχικὸν, *ſuſcitabitur corpus* πνευματικόν. Oportet enim, τὸ φθαρτὸν, ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν, ἀθανασίαν 1. Cor. XV. 42. 43. 44. 53. Ut jam poſſint triumphare: ποῦ σοῦ, θάνατε, τὸ κέντρον. Ibid. 55. Cujus cogitatione, adeo *gaudebat cor* Davidis, *exſultabat lingua* ejus Pſ. XVI. 9. 10. 11. Et *talibus ſermonibus*, ſe invicem *conſolari*, jubet Theſſalonicenſes Apoſtolus 1. Theſſ. IV. 18.

4. Ad ſtudium beatæ immortalitatis. XXVI. Tandem *quartò*, Dei *immortalitas*, exemplo nos allicit, ad ſtudium immortalitatis, unaque fontem oſtendit, & conſequendæ medium. Omnibus congenitum eſt, *immortalitatis* deſiderium: ſeu: ut non moriantur Gen. XLII. 2. Job. II. 4. ſeu, ut *mortui*, vivant, vel in *ſemine* & ſobole Pſal. LXXXIX. 30. 37. vel in *nomine* & famâ Gen. XII. 2. 5. 2. Sam. VII. 25. ſeu, ut à morte reſtituantur ad vitam Phil. III. 11. Inque *immortalitatem* iſtam enituntur; vel operationibus *naturalibus*, uſu alimentorum, medicamentorum, defenſionum, & ſtudioſiſſimâ mortis fugâ: vel *heroicis* 2. Sam. XIII. 11. 13. vel *virtuoſis*, ſapientiâ, eruditione &c. vel *facinoroſis* etiam ac turpibus Gen. XI. 4. Ut Heroſtratus templum Dianæ incendens; vel *religioſis* Phil. III. 10. 11. Quin ad hoc Deus *immortalis*, animam nobis contulit *immortalem*, eique appetitum *immortalitatis*: quin & in protoplaſtis condidit *immortales*: & ubi immortalitatem apoſtaſia perdidiſſimus, eandem nobis reſtituit, vel morte Filii unigeniti: tandem & immortalitatis *viam* monſtravit in Evangelio, conferendæ ſuo tempore, in extremo judicio. Sed quo tandem pacto, deſiderata immortalitate potiemur? Reſp. (a) *Fons* & ſcaturigo ejus, eſt Deus, *ſolus immortalis*, amore ac deſiderio ardenti nobis unitus Pſ. L. 3. & LXXII. 25. (b) *Medium* unicum, Servator Jeſus, cui Pater vitam *dedit habere in ſeipſo*, ut ipſe *via* eſſet *veritas & vita* Joh. XIV. 6. imo *ipſa vita* ſuorum Col. III. 4. (c) *Inſtrumenta* his potiendi, ſunt (1) *Cognitio* Dei & Mediatoris Joh. XVII. 3. (2) *Fides* in utrumque Joh. XIV. 1. & III. 16. (3) deſiderium flagrans beatæ immortalitatis 2. Cor. V. 2. 3. 4. (4) ἐνζωΐα univerſalis Phil. III. 20. 21. (5) εὐθανασία fidelis Apoc. XIV. 13. Quæ omnia, non poteſt non ſequi, beata ἀθανασία Apoc. II. 11. & III. 5. Immortalitatis conſequendæ media.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

DE

Intellectu, Scientia & Sapientia Dei.

Rom. XI. verſ. 33. 34.

O profunditas divitiarum, & ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & imperveſtigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis Conſiliarius ejus fuit?

Per vitam Dei primò actuoſus fit intellectus Dei. I. Vita, quam diximus, utpote *vis Dei actuoſa*, *actuoſum* in Deo facit, primò ejus *intellectum*, non quod ex potentia, traducat in actum; eſt enim Deus & omnia Dei, *ſimpliciſſimus actus*: *ſed* quod actus ille in Deo, exiſtat ab ejus vita. Hujus q. actus eſt, *ſcientia*, & perfectio, *ſapientia*, quæ omnia, circa objectum ſuum, ut *verum* diſtinentur. Pleraque horum, Apoſtolus exprimit in textu, quando mentionem facit, *intellectus* per modum facultatis, & *cognitionis* per modum *actus*; & *ſapientiæ*, tanquam *virtutis* & perfectionis, ſcil. ex noſtro concipiendi modo, diverſorum.

Pars exegetica

Cujus theoria ſuperſtruitur exegeſi textus. II. *Textus*, ἐπιφώνημα *quoddam* ἐγκωμιαστικὸν, *præſtat*, *quo præcellentiam* intellectus, cognitionis *& ſapientiæ divinæ*, in *negotio redemptionis*, *& prædeſtinationis potiſſimum*, *conſpicuam*; miratur *pariter &* extollit *Apoſtolus*. *In quo duo occurrunt:*

1. Exclamatio *quædam admirantis*. *Ubi:*

A. Index exclamatorius, *in vocula* ὡς, *quæ hic eſt particula* admirantis, *ſignificans*, *talem eſſe ac tantam*, *rem commendatam*, *ut nec* mente, *ullius creaturæ rationalis*, *pro ſua dignitate percipi*; *nec* ore *prædicari poſſit*.

B. Res, *particula admirantis*, *commendata*, *nim:*

1. Profunditas, βάθος *ſonat* altitudinem *ſurſum &* profunditatem *deorſum*, *ut innuatur*, *commen-*

mendatum, omnes terminos perfectionis, tam altitudinis; *quam* profunditatis, *longe excedere, adeoque* infinitum *eſſe, per periphraſin Zopharis Job.* XI. 8. 9. altior cœlis… profundior inferno…. longior terra, latior mari. *Vox tamen, maxime proprie, exprimit* profunditatem, *unde per* ἄβυσσον *refertur Apoc.* II. 24 I. *Cor.* II. 10.

2. Divitiarum, πλούτου, *Et quid* divitiæ? *Sunt exceſſus opum, quo quis plus habet, quam indiget. Eſt igitur, in commendato, exceſſus quidam, non paupertatis aut miſeriæ; ſed opum, qui poſſidentem* divitem, *ac felicem præſtare, poſſit. Ambigitur, an* βάθος ille, referri & reſtringi debeat ad πλοῦτον, *ut emergat, O! quanta* profunditas *eſt in divitiis! An extendi etiam debeat, ad* σοφίας ſapientiam, *ut dicat: O! profunditatem divitiarum* ſapientiæ, *item ad* γνώσεως, *O! profunditatem divitiarum* ſcientiæ *Dei: poſterius ſuadere videtur,* 1. Καὶ *poſt* πλούτου. 2. *collatio cum verſibus* 54. 55. 3. *collatio cum præcedentibus, ubi mentio fit miſericordiæ divinæ, verſus Gentes & Judæos, cujus magnitudinem Apoſtolus admiratur, idque voce* divitiarum *Rom.* II. 4. *Eph.* II. 7. *Prout Paulo familiare eſt, ut patet locis adductis, ut & Eph.* I. 18. *& cap.* III. 8. *Col.* I. 27.

3. Sapientiæ & cognitionis Dei, σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ. *Duo hi genitivi, reguntur a primo,* πλούτου, *prout fit Col.* II. 3. Theſauri ſapientiæ & ſcientiæ. Sapientia & ſcientia, *nonnullis hic idem valent: aliis differunt, ſic ut ſapientia ſit ſcientiæ* ſpecies. *Saltem, à parte* Dei, *unum, procul dubio ſonant idemque; quamvis à parte* noſtrî, *variis modis diſcriminentur: ſic nim. ut* 1. νοῦς mens, *intelligendi q.* facultatem; γνῶσις, *q.* actum, *&* σοφία, *quaſi perfectionem &* virtutem *utriuſque, nobis repræſentet.* 2. Sapientia, *ſit abſolutum,* ſcientia, *relativum quid.* 3. Sapientia, *omnes habitus intellectuales comprehendat; ſcientia, unum tantum notet ex illis.* 4. Scientia, *habitum theoreticum;* ſapientia, *practicum, qui aliàs, cum* prudentia *coincidit, obſervante Beza, in* I. *Cor.* I. 17.

2. Quæſtio *quadruplex admirantis, admirationis præcedentis rationem, diſtinctius repræſentans. Harum quæſtionum:*

α. Prima *occupatur, circa* judicia *Dei:* ὡς ἀνεξερεύνητα, τὰ κρίματα αὐτοῦ, quam inſcrutabilia judicia ejus? *Hic*

1. Res *quæſtione commendata, eſt in verbis:* judicia ejus, κρίματα αὐτοῦ. Κρίματα *vocat, tum* decreta *Dei, tum decretorum* exſecutiones, *imprimis* pœnales, *more Hebræorum, quibus* חקם, *utrumque notant. Reſpicit peculiariter, judicia in rejectione Judæorum, & in ſubſtitutione Gentilium exercita.*

2. Perfectio, *ob quam, rem commendat:* ὡς ἀνεξερεύνητα, quam inſcrutabilia! *Idem eſt quod dicitur Pſal.* XXXVI. 6. Judicia tua abyſſus. *Eſt* ἐρευνᾷν, profunde ſcrutari *Job.* V. 39. *&* ἐξερευνᾷν, *profunde ſcrutatum,* aſſequi, *&* ἀνεξερεύνητον, *quod profunde ſcrutatus fueris, non* aſſequi, *nec* poſſe *aſſequi, ſeu tale, quod, re acutiſſima, & curatiſſima ſcrutatione quidem, non poteſt* exquiri. *Quam* imperſcrutabilitatis *perfectionem, adauget etiam, quærendi particula* ὡς, quam imperſcrutabilia! *tam ſcil. ut à nulla creatura, quali & quancunque poſſit.*

β. Secunda, *occupatur circa* vias *Dei:* καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, & imperveſtigabiles viæ ejus. *Eſt hic*

1. Subjectum *quæſtionis,* αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ viæ ejus. דרכים *intelliguntur, vel* generalius, *conſiliorum & factorum ejus, quorumvis, rationes: vel* ſpecialius, *prædeſtinationis, electionis & reprobationis ordines, quatenus illi nobis, quam maxime, ſunt imperveſtigabiles.*

2. Attributum *ejus,* ἀνεξιχνίαστοι imperveſtigabiles. *Cujus, ne veſtigia quidem, ulla ſolertia, ullis artibus, indagari poſſunt: vel, quæ nullis ullius veſtigiis,* exquiri *poſſunt: vel, cujus nulla veſtigia, proſtant in intellectu noſtro naturali, citra revelationem, imo vix per revelationem.*

γ. Tertia, *diſtinetur circa* mentem, *ſeu intellectum Dei, qui* ſcientiam *&* ſapientiam *ſuſtinet, à quo* judicia *&* viæ *profluunt:* Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου. Quis enim mentem Domini cognovit *Jeſ.* XL. 13. מי תכן יהוה Quis expendit Spiritum Jehova? *Eſt hic:*

1. Cognoſcens, τίς quis? *Interrogative: quis in terrâ? quis in cœlis? quis ubicunque monſtrabit quenquam? Proinde* nemo.

2. Cognitum: νοῦς κυρίου, *Hebr.* רוח, *Spiritus* רוח יהוה *Domini,* mens, *ſeu intellectus* Domini, *Jehova.* Νοῦς, intellectum *notat, quatenus ille à nobis cogitatur, ut* facultas, *à qua eſt* cognitio, *in qua virtus* ſapientiæ: *Sic tamen, ut intellecta non excludantur, nominatim de prædeſtinatione, electione, reprobatione Judæorum, ſurrogatione Gentium: quis intellectum Domini de his cognovit?*

3. Cognitio, ἔγνω, *Hebr.* תכן, ponderavit, expendit, exquiſivit: τίς ἔγνω, *ſcil.* perfecte. *Non-*

nulla

nulla novimus, de mente, ſeu intellectu Dei, v. g. quod vere Deo competat, quænam ejus affectiones, multa etiam ejus intellecta, ea ſcil. quæ nobis revelavit in verbo ſuo: ſcil. quis ita *novit, ut* ponderaverit, *expenderit, exquiſiverit, h. e. perfecte aſſecutus fuerit, intellectum ſeu ſpiritum Domini? Nemo* 1. Cor. II. 10. 11.

3. Quarta, *diſtinetur circa* conſilia *Dei:* σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; aut ejus Conſiliarius fuit? *Repete ex commate præcedenti*, τίς, quis. *Petita & hæc verba videntur, ſecundum* LXX. *Interp. ex* Jeſ. XL. 13. 14. ואיש עצתו יודיענו את מי נועץ. Et vir conſilium ejus, ſcire fecit eum, (*repete ex præcedente hemiſtichio*, מי quis, *ut emergat:* quis eſt vir ille, *qui....*) cum quo conſilia agitavit? *Eſt hic*

1. Conſiliarius, *negatus:* σύμβουλος, *talis intelligitur, qui conſulenti quid factu opus ſit, monſtrat faciendum, ut pro arbitrio, vel admittat, vel reſpuat. Præſupponitur* Conſiliarius *peritior conſulente, ſeu eo, qui conſilium quærit.*
2. Conſulens, *itidem non admiſſus, in voce* αὐτῷ, ipſi, *ſcil. Deo. Jam: ſi ex hemiſtichio, præcedente, retrahas interrogativum* τίς, quis: *emerget ſenſus: quis Deo fuit à conſiliis, ſcil. providentiæ, prædeſtinationis, electionis, reprobationis, rejectionis Judæorum, & ſubſtitutionis Gentilium?* quis *eum oſtendere poteſt? Nemo.*

Pars dogmatica.

Deo intellectum competere, probatur: 1. Scripturis. III. Itaque per textum, non tantum *intellectus* Deo competit, *cognitio* & *ſapientia*; ſed & perfectiſſimus, ampliſſimus, *infinitus* & imperveſtigabilis. Tria illa: νοῦν, γνῶσιν & σοφίαν, in creaturis diverſa, utcunque in Deo eadem; *noſtri* cauſa, quo diſtinctius, unam intellectus divini *perfectionem* aſſequamur, diſtinctè expendemus. Competit igitur Deo *intellectus*; ſeu, quod idem, eſt ens ſummè intelligens. Tribuit enim ei textus *mentem*, quam alibi, per *oculos* Scriptura deſignat 2. Paral. XVI. 9. *Oculi Domini luſtrant univerſam terram.* & cap. VII. 7. Unde *oculis ejus*, μηδὲν dicitur ἀφανὴς Heb. IV. 13. Hinc *Deus ſcientiarum* appellatur 1. Sam. II. 3. Conferantur loca Job. XII. 13. Pſal. CXXXVI. 5. & CXLVII. 5. Proverb. III. 19. Atque huc etiam, omnia illa ſpectant loca, quibus Deo ſapientia, omniſcientia, præſcientia, providentia aſſeritur, ſuo loco producenda.

2. Rationibus. IV. Nec per Scripturam tantum, Deus eſt intelligens; ſed etiam, multis modis, per naturam. Cum enim: 1. ſit inter perfectiones *intelligere*, & eas etiam, quæ nihil involvunt *imperfectionis*; citra contradictionem, enti *perfectiſſimo* abrogari nequit. Tum 2. ſui intellectus, omnibus intelligentibus, *fons* eſt & ſcaturigo, quippe quæ, ejus demum *luce*, fruuntur luce Pſal. XXXVI. 10. Qui proinde, *oculum plantavit, non videret? Qui aurem formavit, non audiret?* Pſal. XCIV. 9. Porro 3. cum extus operetur, non per *naturam* determinatus, ſicut Sol ſplendet: nec etiam *temerè*, nec *coactè:* ſed ratione, conſilio & προαιρέσει; non poterit eſſe, abſque intellectu. Et 4. ſi eſſet; quid eſſet, niſi idolum? de quo Pſal. CXV. 6. 7. *Oculos habent; ſed non vident: aures; ſed non audiunt.* Verum, cum non fuerit tam barbarus, modo non Atheus, qui *intellectum* Deo abrogarit; non eſt ob quod, ei demonſtrando, ulterius deſudemus.

V. Ultilius igitur, *quid* ſit intellectus, & *qualis*, inveſtigabitur. **Quid ſit intelligere in creaturis?** Quod non aliunde innoteſcet clarius, quam collatione intellectus humani cum divino: eſt enim intellectus, de genere attributorum *communicabilium*, quæ ſuo modo, κατ' ἀναλογίαν, etiam competunt creaturis. Intelligere dici videtur q. *intus legere*, ſcil. ſpecies intelligibiles, ſeu phantaſmata contemplari, juxta tritum: *oportet intelligentem, phantaſmata ſpeculari.* Proinde, ad intelligendum, duo requiruntur: *ſpecies intelligibiles*, quæ, in opere repræſentandæ, *ideæ* dici conſueverunt; & earundum *ſpeculatio*, quæ requirit: 1. earundem à *ſenſibus* externis, à ſenſu communi, & à phantaſiâ receptionem, à quâ *intellectus patiens* dicitur: & 2. receptarum *contemplationem*: quæ conſiſtit, partim in *collatione*, compoſitionis aut diviſionis, affirmationis aut negationis, unde judicium *noeticum* exiſtit; partim in *diſcurſu* ſeu ratiocinatione, quâ à notioribus deſcenditur ad ignotiora, unde judicium exiſtit, *dianoëticum* & *intellectus agens.* Et hæc intellectionis ratio eſt in creaturis.

VI. In Dei intellectu, duo etiam requiruntur, **Quid in Deo?** conceptu noſtro, diverſa: *idearum* præſentia, & earundem ſpeculatio, ſeu *perceptio:* à quo: *intellectus* Dei, haud aliter definiri poſſit accuratius, quam, perfectiſſima *ſui*, ſeu idearum ſuarum *intuitio.* Sed abſque ulla earundem *receptione*, ſeu intellectu *patiente*, abſque ulla etiam compoſitione ac diviſione, abſque ullo diſcurſu: quod illa imperfectionem involvant, quæ à perfectiſſimo, religioſiſſimè eſt ſecludenda.

VII. *Ideas* igitur, ab ἰδεῖν ita dictas, latiori ſenſu, **Ideæ quo ſenſu Deo competant?** Deo hîc tribuimus, quatenus, non ſpeciem *practicam* tantum denotant, in opere repræſentandam; ſed quamcunque *ſpeciem* intelligibilem, quamvis nunquam *exprimendam.* De quibus Scriptura parcè loquitur, ſolent de iis, uſurpare dictum Heb. XI. 3. *Quæ cernimus facta ſunt ex non apparentibus.* In creaturis id propriè ſonant,

quod

quod in mente artificis exiſtit, in opere exprimendum. In Deo (ut loquitur Ameſius *Medul.* lib. 1. c. 7. §. 14.) non eſt idea, quam *ipſa ejus eſſentia, quatenus ab ipſo intelligitur, ut imitabilis in creaturâ: vel ita, ut aliquo modo, exprimi poſſit perfectionis illius imago, aut veſtigium aliquod, in creaturis.* Hoc eſt, ipſæ creaturæ, prout in mente divinâ concipiuntur, ſunt *ideæ* illius naturæ, quam habent in ſemet ipſis.

Idea ut differat in Deo & creaturis?

VIII. *Idea* in homine, qui cognitionem acquirit per *analyſin*, colligitur ex *rebus* ipſis: atque adeo, rès primò in *ſeipſis* exiſtunt, tum ad hominis *ſenſum* perveniunt, & inde ad *intellectum*, ubi poſſunt *ideam* aliquam conſtituere, ad operationem inſequentem dirigendam; ſed quoniam Deus intelligit omnia per *geneſin*, & non acquirit cognitionem per *analyſin*; ideo omnia ſunt, *prius* in ejus mente, quam in *ſeipſis*. In homine, res ipſæ ſunt *exemplar*, & cognitio noſtra eſt *imago*: ſed in Deo, idea eſt *exemplar*, & res ipſæ ſunt *imago* expreſſa. In homine idea eſt prius *impreſſa*, & poſtea *exprimitur* in rebus; ſed in Deo, eſt tantum *exprimens* propriè, non *impreſſa*; quia non accedit aliunde. Verba ſunt Ameſii loc. citat.

Idea in Deo, ut una ſit, & multiplex?

IX. Proinde idea, prout *abſolutè* in Deo conſideratur, *unica* tantum eſt, quia eſt ipſius *eſſentia*; ſed quatenus connotat varios ad creaturas reſpectus, *multiplex* fit: ita ut hactenus verum ſit, ideam unius creaturæ, non eſſe ideam alterius. Inſuper ideæ dantur in Deo omnium *perfectionum*, quæ ſunt in creaturis: quia nim. proveniunt ex virtute Dei activa; ſed nullarum imperfectionum, ſi *formaliter* conſiderentur, ſub ratione *imperfectionum*. Interim tamen, & cognitio *mali*, Deo competit; ſed quæ ex *negatione* boni pendet, prout *eſſe* mali, conſiſtit in *privatione* boni: eo enim modo res verè cognoſcuntur, quo ſunt. Ideæ etiam, quatenus *plures* exiſtunt in Deo, inter ſe velut *connexæ* ſunt, atque etiam, à ſe invicem pendent. Unde ille *ordo* exiſtit, prioris & poſterioris, quem, in prædeſtinatione & providentiâ, obſervamus.

Et quatenus multiplex, varia induit nomina.

X. Jam in *idearum*, ſeu potius ideæ illius contemplatione, vel *intuitu* & cognitione, divina conſiſtit *intellectio*. Quæ à creaturis, variiſque relationibus ad creaturas, *varia* induit nomina. Sic reſpectu principiorum, dicitur *intelligentia*, quâ Deus, in ſingulis, *ſingulare* quodque percipit: reſpectu veritatis ad *ſingula* ſpectantis, dicitur *ſcientia*, quæ, ex latitudine, eſt *omniſcientia*; & quoad illud *eſſe*, quod res habent in propriâ ſua menſurâ, dicitur *præſcientia*: reſpectu dependentiæ veritatum, dicitur *ſapientia*, quâ novit quid cuique rei conveniat, & quid ab ea ſit alienum: reſpectu ordinis totius in praxi inſtituendi, dicitur *prudentia*, quâ novit, rebus omnibus, *opportuniſſimas* accommodare occaſiones: reſpectu denique praxeos exſequendæ, dicitur *ars*, quâ efficere novit omnia *periſſimè* Heb. XI. 10. Promiſcuè quidem hæ voces, perſæpe in Scripturis uſurpantur, ad explicandam perfectionem, intellectus divini, ad captum eorum, qui intellectum habent maximè imperfectum; ſuâ tamen *naturâ*, hanc diſtinctionem admittunt, & non aliam. Perpetua ſunt Ameſii verba. loc. citat.

Intellectus divini perfectio, ex 5. affectionibus orta.

XI. E quibus perſpicuum manet, Deum omnia intelligere, non in *ipſis* rebus; ſed in ſeipſo. E quo, omnis intellectus divini, emergit perfectio, per quam, intellectus Dei: 1. *independens* eſt, quia nim. non *aliunde* cognoſcit; ſed *à ſe*, & ſeipſum perfectiſſimè intuendo. Neque enim in Deo, aut accidens ullum, aut idea ab eſſentiâ ejus diverſa, admitti poteſt: quo ſenſu, omnem Conſiliarium, à Deo removet textus. 2. *Simpliciſſimus*, quatenus *in ſeipſo*, uno *intuitu*, citra omnem, homogeneorum compoſitionem, aut heterogeneorum diſtractionem: citra ullum diſcurſum, abſtractionem, & id genus alias, intelligendi creaturarum vias, ab earum imperfectione oriundas, Deus omnia perſpicit. 3. *Immutabilis*, quatenus non aliter, neque magis, unam rem intelligit quam aliam, neque magis antea quam nunc, aut nunc quam antea. Scil. quia omnia perſpicit in *eſſentiâ* ſuâ *immutabili*, & in ſuâ æternitate, quâ, omnibus temporum differentiis, abſque omni ſucceſſione, immotus coëxiſtit. Unde, omnia dicuntur *nuda*, *& intimè patentia oculis divinis* Heb. IV. 13. 4. *Æternus*, quatenus nec incipit, nec deſinit intelligere, utcunque, res *cognitæ* in ſe, incipiant ac deſinant eſſe, aut id eſſe, quod non erant. Scil. quia intelligit, non per ſpecies *acceptas*; ſed per *eſſentiam* ſuam æternam, aut *decreta* ſua æterna Act. XV. 18. Eph. 1. 4. 5. *Infinitus*, quatenus non tantum ſeipſum, & *mentem ſuam* infinitam, ipſe ſolus *cognoſcit*; ſed omnes etiam, omnium rerum veritates, earumque rationes, citra ullam, vel *ignorantiæ*, vel *erroris* ſuſpicionem. Quo nomine, ſapientiâ ejus *altior* dicitur *cœlis*, *longior terrâ*, *latior mari* Job. XI. 8. 9. Quo etiam faciunt loca Pſal. CXXXIX. 6. & CXLVII. 5. Jeſ. XL. 28. Joh. XXI. 17. &c.

Intellectus divinus, ſub ratione actus, dicitur omniſcientia.

XII. *Intellectus* divini (quem, ſub ratione *facultatis*, conſideravimus) actus eſt *cognitio* (γνῶσις textui) quam, ab objecti amplitudine, dudum *omniſcientiam* appellavimus, quod ei, omnia ſint *nuda*, *& intimè patentia.* Eam multis modis, intellectui divino aſſerit S. pagina, quando (a) terminis *abſolutis*, dicit eum *fines mundi intueri*, *& omnia quæ ſunt ſub cœlo*, *perſpicere* Job. XXVIII. 24. indeque אל רעות 1. Sam. II. 3. Huc ſpectant loca 1. Sam. XVI. 7. 1. Reg. VIII. 39. Pſal. XCIV. 11. & CXXXIX. 1. 3. 4. 6. 12. Act. XV. 18. 1. Joh. III. 20. (b) terminis *negativis* Job. XLII. 2. *Non eſt abſcondita à te, ulla cogitatio* Heb. IV. 13.

(c) ter-

(c) terminis *comparativis*, quando *lux* appellatur, *in quas non ſunt tenebræ* 1. Joh. 1. 5. *oculis* ſuis, *perluſtrare totam terram* 2. Paral. XVI. 9. Item, *omnes noſtros capillos*, *numerare* Luc. XII. 7. Unde Auguſtin. *in Pſal.* CXXXVI. *Deus*, inquit, *totus*, *oculus eſt*; *quia omnia videt*. Nec poteſt non, quia omnia *in ſeipſo* novit, qui eſt *eminenter*, omnia. Quia item omnia, prout à ſe profecta ſunt, ſuſtentat & gubernat: omnibus, quicquid habent ſcientiæ & cognitionis, confert. Et ſi ullius cognitione deſtitueretur, non eſſet *perfectiſſimus*, adeoque non eſſet quod eſt, h. e. *Deus*.

Omniſcientiæ divinæ objecta.

XIII. Nominatim, per ſuam omniſcientiam, novit *ſeipſum in ſeipſo*, novit *mentem* ſuam Rom. XI. 34. Tum & quævis alia: univerſalia & ſingularia: ſubſtantialia, & circumſtantialia: bona & mala: cogitata, dicta & facta, omnium: præterita, præſentia & futura. Seu futura ſint, per cauſam *neceſſariam*, quæ per *naturam* ſuam, ad iſtum effectum ſit determinata; ſeu per cauſam *contingentem*, *per ſe*, ad iſtum effectum, non determinatam; ſeu per cauſam *liberam*, *προαιρέσει* operantem. Quæ ſigillatim, ſingulis roborare Scripturæ locis, prolixius foret, quam pro neceſſitate aut utilitate.

Varia ſcientiæ Divinæ diſtributio & denominatio.

XIV. Interim, non uno modo, omnia iſta Deus perſpicit. Unde variè diſpeſcitur. Eſt enim ſcientia *generalis*, quâ, circa quævis occupatur uniformiter; eſt *ſpecialis*, quâ *ſuos* novit peculiariter Rom VIII. 29. 1. Pet. 1. 2. Eſt porro *theoretica*, quâ novit tantum; eſt & *practica*, qua operatur inſuper: idque cum affectu, vel *prono* Pſal. 1. 6. vel *averſo* Apoc. III. 15. 16. Et prioris defectu, ſe *non eſſe*, aliquando dicit Matth. VII. 23. Et diverſitatis hujus reſpectu, varia quoque induit nomina: ratione *præteritorum*, dicitur *recordatio* & reminiſcentia Pſal. XXV. 6. 7. utique *ἀνθρωποπαθῶς*; ſecundum affectum & effectum, non ſecundum notitiam ſimpliciter: ratione *præſentium*, viſio & *intuitus* Heb. IV. 13. ratione *futurorum*, duplex nomen obtinet: ſcientiæ *naturalis*, ſeu ſimplicis intelligentiæ, quâ, circa *puro poſſibilia*, eorum poſſibilitatem perſpiciens, inſitâ *omniſufficientia*, & omnipotentiâ; ſcientia *libera* ſeu viſionis, quâ, primò quidem, videt *ordinem* illum *univerſalem*, olim ab æterno decretum, rebus ſuo tempore conferendum, & poſt in creatione collatum, per quem, res omnes, talem inter ſe dependentiam nexumque ſortiuntur, ut inde Deus, quamvis *nunquam* actu futura decrevit, ut futura (poſitis ſcil. ad agendum prærequiſitis) prævidere, ac prædicere poſſit, v. g. ſtramen aridum, ſi admoveatur igni, exurendum eſſe. Quo pacto, Deus etiam prævidit ac prædixit, Davidem, ſi Kehilæ ſubſiſteret, ab ejus incolis, in manus Saulis tradendum fore, ſcil. quod ex *ordine decreto*, & rebus *concreato*, inimicus inimicum, in manus Domini & amici tradat, ut aboleatur: ſecundò, prævidet actu futura, ſeu *bona* ſint ſeu *mala*, idquę ex *ſolo decreto*, quatenus *futuritio* determinata, nullum aliud fundamentum, nullam cauſam agnoſcit, præter ſolum *decretum* divinum. ἔλεγμα ſcientiæ tertiæ, quam *mediam* appellant, in parte *Elenchtica* ex profeſſo conficiemus.

Scientia naturalis & libera.

Intellectus & ſcientiæ divinæ virtus eſt ſapientia.

XV. Reſtat intellectus & cognitionis divinæ *virtus*, per quam *ſapientia* dicitur, cui *πλοῦτος*, ſeu copia & amplitudo talis tribuitur, ut ejus *judicia* ac *viæ*, dicantur *ἀνεξερεύνητα καὶ ἀνεξιχνίαστα*. A quâ *ſolus ſapiens* denominatur Rom. XVI. 27. 1. Tim. 1. 17. ſcil. *ἐξόχως* & independenter, item *magnus conſilio* Jer. XXXII. 19. Job. XII. 13. in quo concurrat, *ſapientia & robur* Dan. II. 20. per quam, ejus ſapientia ſit *impervestigabilis*. Job. XI. 7. Pſal. CXLVII. 5. Jeſ. XL. 28. Pſal. CXXXIX. 18. Quâ, cum *abyſſo* comparatur profunditate, cum *terra* latitudine, cum *cælis*, altitudine Job. XI. 7. 8. Conf. Pſal. XXXV. 7. & XCII. 6. 1. Cor. II. 8. Sic ut exclamet Pſaltes: *quam multiplicata ſunt opera tua? omnia in ſapientia feciſti* Pſal. CIV. 24. cum quo faciunt loca Pſal. CXXXVI. 5. Proverb. III. 19. & VIII. 30. Jer. X. 12. aliaque.

Sapientia Dei, quid ſit, & in quo diſtineatur?

XVI. Sapientia iſta *eſſentialis* (de *perſonali* enim, quam *λόγος* dicit Prov. VIII. 1. Matth. XI. 19. quod in eo, omnes *theſauri ſapientiæ & ſcientiæ*, *reconditi* lateant Col. II. 3. quique, hoc nomine, *ſapientia & potentia Dei* appellatur 1. Cor. 1. 24. nobis impræſens, non eſt negotium) non eſt, niſi *virtus* & *perfectio* quædam peculiaris, intellectus & cognitionis divinæ, quâ novit Deus, quibus rationibus, in explicatione conſiliorum & operum ſuorum, gloriam ſuam quam maximè illuſtrare poſſit. Unde illa, potiſſimum occupatur & obſervatur: 1. circa *conſilia*, decreta, prædeſtinationem, electionem, & reprobationem Dei, quo ſpectat *ἐπιφώνημα* textus: *ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας!* &c. 2. opera *creationis*, conſervationis & gubernationis, de quibus Pſaltes: *omnia ſapienter feciſti* Pſal. CIV. 24. & CXXXVI. 5. Comprimis etiam 3. circa formationem *hominis*, *μικροκόσμου* Pſal. CXXXIX. 14. 15. Item 4. circa *conciliationem* & ordinem creaturarum, adeo diſſidentium inter ſe, à quo, Deus *pacis* dicitur 1. Cor. XIV. 33. qui cuncta facit, ſuo tempore & menſurâ Eccl. III. 11. comprimis 5. in ſtupendo *redemptionis* negotio, per Filium & Spiritum S. à quo Servator, non tantum *ſapientia & potentia Dei* denominatur 1. Cor. 1. 24. ſed *πολυποίκιλος* Dei *σοφία*, commemoratur Eph. III. 10. quam ipſi etiam *Angeli*, geſtiunt *introſpicere* 1. Pet. 1. 12. Atque etiam 6. in *myſteriis* fidei Chriſtianæ, quæ *ſapientia Dei* dicuntur Apoſtolo 1. Cor. II. 6. ſapientiæ hujus *mundi* contradiſtincta. Porro 7. in collectione ac defenſione *Eccleſiæ* ſuæ. adverſus callidiſſimos, tot tantorumque hoſtium, impetus, quos, ſuâ ſapientiâ,

per-

perſæpe capit in eorum aſtutiâ Pſal. LIX. 13. & X. 2. Denique 8. in peculiari, *ſingulorum* fidelium, tam ſapienti directione, gubernationeque.

Quæſitur:

Pars elenchtica.

1. An cognitio Dei, ſe extendat ad omnia & ſingula?

XVII. Quæritur 1. *An cognitio Dei, ſe extendat ad omnia & ſingula?* Feruntur Philoſophi quidam, è Peripateticis, exiſtimaſſe, ſingularia percipere, ſolius eſſe potentiæ *materialis*, ſeu ſenſuum; ſtatuiſſe, quod ſcientia Dei ſe non extendat ad *ſingularia*; ſed ad *generalia* tantum. Colludunt cum his, quadantenus ſaltem, Pelagiani, quando, ut commodius ſuccurrant, independenti libero arbitrio, in negotio prædeſtinationis, ſaltem *non peremtoria*, non agnoſcunt, niſi decreta generalia, v. g. *volo credentes & reſipiſcentes ſervare*... quod neſciat Deus, an voluntas humana, ſe ſit determinatura ad credendum, an non. Apertius, cum craſſiſſimis Pelagianis, Sociniani, ut independentiam indifferenti liberi arbitrii, & omnimodam rerum contingentium, haberent ſecuriorem; ſtatuunt Deum nullam habere, futurorum liberorum & contingentium, *ſcientiam*, quos, peculiari controverſia, examinabimus. Reformati, per infinitam intellectus divini perfectionem, ſtatuunt, *omnia* noviſſe, tam *ſingularia*, quam *univerſalia*; quin, magis *propriè* ſingularia, quam *univerſalia*; cum univerſalia non exiſtant, niſi, per mentis humanæ *abſtractionem*, à ſingularibus; quæ abſtractio, propter ſuam imperfectionem *ἀνεπίδεκτον*, in infinite perfectum, non quadrat. Hac ipſa cauſa, nulla decreta Dei *generalia*, recipiunt, & ad infinitam, intellectus divini perfectionem referunt, quod futura contingentia, & libera, exactiſſime perſpiciat. Quod ita eos doceat, *Scriptura*: cui Chriſtus, quatenus Deus eſt, *omnia* nota eſſe dicit Joh. XXI. 17. *Omnia intimè patentia eſſe oculis ejus* Heb. IV. 13. etiam *ſingularia* Pſalm. CXLVII. 4. & LVI. 9. uſque ad *capillos* capitis noſtri Matth. X. 30. *noſſe qui ſint ſui* 2. Tim. II. 19. Quin futurorum *contingentium*, liberorumque Pſalm. CXXXIX. 1.....6. Matth. XXVI. 34. 35. .. Sed & recta *ratio*. Niſi enim *omnia* ſciret: 1. Non eſſet infinitum perfectus: eo quod *omnia* ſcire, omnium una ſententia, perfectius ſit, quam quædam *non* ſcire. Quantum nominatim ad *ſingularia*: 2. qui *creavit* ſingularia; an non noſſet? 3. Qui conſervat & gubernat ſingularia; an ea ignoraret? Qui 4. ſeipſum novit, *ſingulariſſimum*, & in ſe, omnia; an ſingularia neſciret? Quia 5. homo ſingularia novit; & ea Dei intellectum effugerent? Quin & 6. Deus *proprie* non niſi ſingularia, aut ſaltem non niſi *ſingulariter*, quatenus non intelligit *abſtrahendo* à ſingularibus, quod id fiat per imperfectionem imbecillitatemque ab hominibus, quia omnium ſingularium *ſingularem* non habent cognitionem, & à ſingularium cognitione, *generalem* ſibi efforment. Tandem 7. niſi *ſingularium*, exactam haberet cognitionem; non poſſet habere *generalium*, quod generalia naſcantur à ſingularibus. Non dicam 8. quod generalia non exiſtant, eoque ſint non entia, eoque haberet ſolam cognitionem, eorum quæ non ſunt. Singulatim 9. ſi non haberet futurorum *contingentium* præſcientiam; non foret *omniſcius*; quia illa ſciri poſſunt, ut patet, in mille vaticiniis. Nec obſtat, prout Philoſophi objectant, quod intellectus divinus ſit *immaterialis*: dummodo, circa ſingularia *materialia*, (ſicut fit circa ſpiritualia immaterialia) occupetur *immaterialiter*. Socinianorum adverſus præſcientiam futurorum contingentium, objectiones, examinabimus paulò abhinc.

Probatur Scripturis.

Et rationibus.

2. An Deus intelligat ratiocinando? Partium ſententiæ.

XVIII. Quæritur 2. *An Deus intelligat, ratiocinando, diſcurrendo?* Antropomorphitæ olim, quod facultatem & actum diſcurrendi, offenderent, in *imagine* Dei, eadem quoque, ad *πρωτότυπον* traducenda duxerunt. Vorſtius ac Sociniani, quo commodius Deum habeant dependentem ab arbitrio humano, & ab objectis cognoſcendis, & imprimis, ut habeant ſcientiam conjecturalem, quæ abſque ratiocinando haberi nequit; ſtatuunt Deum, ratiocinando, diſcurrendo, argumentando progrediendo à *notiore* ad *ignotius*, intelligere; ſicut nos homines. Reformati, quamvis agnoſcant, Deum, diſcurſus ac ratiocinia humana, quam exactiſſime perſpicere; negant tamen, hoc fieri ratiocinando; ſed *intuendo*. Quia dicunt 1. Deum omnia intelligere *intuendo*, adeo ut omnia ipſi ſint *nuda* & *intime patentia*, nec *oculis*, ſeu intellectui ejus, quicquam eſſe *ἀφανὴς* Heb. IV. 13. Jam, quod *intuendo*, intelligitur, illud non *ratiocinando* colligitur. 2. Quia Deus *omnia* intelligit, non in rebus ipſis, ſed ſeipſum, ſuaque decreta *intuendo*: adeoque 3. intellectum Dei eſſe *independentem*, qui ideas non accipiant à rebus; ſed rebus ſit *exemplar*. 2. Intellectum Dei quippe eſſentiam Dei, eſſe *ſimpliciſſimum*, proinde non diſcurrendo, ratiocinando à notiori progredi ad ignotius. Eſſe item 5. *infinitum*, cui proinde nihil ignotum, ut ad illud *ratiocinando* procedere, neceſſum non habeat. Eſſe 6. *æternum*, in quo non eſt viciſſitudo, per quam ratiocinando, procedat ab *uno* notiore, ad aliud ignotius. Eſſe tandem 7. *perfectiſſimum*, omnis ignorantiæ, incrementi, proceſſus, ac mutationis, à notiori ad ignotius, ac ſimilium imperfectionum, quas diſcurſus implicat, plane caſſum. Nec his obſtat, quod *ratiocinationes* humanas intelligat: quoniam intelligit, non *ratiocinando*; ſed *intuendo*, *cogitationes* noſtras, *è longinquo* Pſalm. CXXXIX. 2.

Reformatorum ſententia, cum ſuis rationibus.

Objectio.

3. An circa futura contingentia & li-

XIX. Quæritur 3. *An circa futura* contingentia & libera, *Deo competat*, *præſcientia* conjecturalis *tantum*? Olim caſſi Pelagiani, quia verebantur, ne ex *certa* Dei *præſcientia*, periret rerum *contin-*

gen-

bera, Deo competat præſcientia tantum conjecturalis?

gentia, & indifferentia liberi noſtri arbitrii; agnoſcebant ſolam in Deo præſcientiam *conjecturalem*. Sociniani, eorum ſequaces ex aſſe, idem ſentiunt, & eiſdem etiam hypotheſibus. Unde Socinus etiam, in ſuis *Prælectionibus* aperte profitetur: ſtante Reformatorum doctrina, de certa Dei præſcientia, omnium futurorum contingentium, non poſſe defendi rerum contingentiam, aut arbitrii noſtri libertatem: ut ex eis ruant, *æterna* & *immutabilis* prædeſtinatio, *perſeverantia* ſanctorum, certa ſalutis *perſuaſio*. Reformati exiſtimant *conjecturalem* iſtam præſcientiam, & *Scripturæ* & *naturæ* divinæ adverſari.

Ex Scriptura.

Scriptura quidem, quando teſtatur (a) Deo nota eſſe *omnia opera ſua, ab æterno* Act. xv. 18. (b) nihil, etiam vel maximè contingens, fieri; niſi prævio juſſu divino Thren. III. 37. Prov. XVI. 33. (c) ipſum etiam futura contingentia *prævidere* Pſal. CXXXIX. 1. 2. Imo & (d) *prædicere*, pluribus etiam ſeculis, ante quam eveniant, prout, in mille patet vaticiniis: de nativitate Meſſiæ, de perſecutionibus hoſtium Chriſti Pſal. II. 1. 2. & XXII. &c. collat. cum Act. IV. 25. 26. 27. Ut rectè *Tertull. lib. 2. Contr. Marcion. præſcientia Dei tot habet teſtes, quot Prophetas fecit*, & prophetias: & *naturæ* inſuper, non divinæ tantum; ſed & noſtræ, adverſatur:

Ex ratione.

per quam 1. *perfectiſſimo* enti, perfectiſſima ſcientia competit, qualis, nemini eſt, *conjectura*. 2. ens *independens*, *independenter* omnia prænovit; proinde non in *rebus*; ſed in *ſeipſo*, ſuique certâ & perfectâ *intuitione*, intelligit. 3. eventus nullus, futuritionem ullam, habere non poteſt, niſi, per *decretum* ab æterno factum, Deoque perfectiſſimè cognitum. 4. Deus *immutabilis*, *immutabiliter* præſcit; eoque & infallibiliter. Denique 5. in *æternitate* præſcit, quæ omnibus temporum differentiis coexiſtit, ut ſuis locis docuimus; proinde velut rem præſentem, certo & infallibiliter.

Objectiones.

Si cauſentur, Deum *contriſtatum* dici Gen. VI. 6. 7. *exploraſſe* obedientiam Abrahami Gen. XXII. 12. *exſpectaſſe* bonas uvas, à vinea ſua Jeſ. v. 2. & ſimilia, quæ congerunt ex Gen. XVIII. 21. Exod. XVI. 4. Deut. VIII. 2. Pſal. LXXXI. 10. 14. 15. proclivis eſt reſponſio, quæ ἀνθρωποπαθῶς dicuntur, θεοπρεπῶς eſſe intelligenda, juxta tritum Athanaſii. Tum etiam ſi cauſentur: futura contingentia, non habere *determinatam veritatem*; occurrimus non habere quidem *in ſe*, habere tamen in *decreto* divino, qui agit omnia, ſecundum conſilium voluntatis ſuæ Eph. I. 11.

4. An præter ſcientiam naturalem & liberam, detur in Deo ſcientia media? Quid Jeſuitæ?

XX. Quæritur 4. An præter præſcientiam *naturalem*, ſeu ſimplicis intelligentiæ, & *liberam*, ſeu viſionis, in Deo ſit ſcientia aliqua tertia, quam *mediam* appellant? Jeſuitæ, quos ſequuntur Remonſtrantes; aliique Semi-pelagiani, ut *certam* futurorum liberorum præſcientiam in Deo, commodius tueri poſſint, contra Pelagianos & Socinianos, atque etiam illibatam haberi, liberi arbitrii *indifferentiam independentem*: præter ſcientiam *naturalem*, qua, ex naturæ ſuæ omniſufficientia; Deus nôrit *poſſibilia*, & *liberam*, qua, ex *decreto*, ſciat *futura*; *tertiam* quandam excogitarunt, qua, futura libera, Deus certo præſciat, ſed *non ex decreto*; verum ex conditionibus περιστατικοῖς, quibus poſitis, voluntas ſeipſam determinet ad hoc aut illud. Et tertiam iſtam, ſcientiam *mediam* baptizarunt, duplici modo: 1. quod talis ſit, quæ nec ad ſcientiam *naturalem* ſpectat, nec ad *liberam*: non ad *naturalem*, quia pro objecto habet, non poſſibile; ſed *futurum*: non ad *liberam*, quia non novit *ex decreto*: interim 2. quod participet de utraque: de *naturali*, quod ſciat non ex *decreto*; de *libera*, quod occupetur, circa *futurum*. Super gloria paternitatis, hujus εὑρήματος, contendunt duo Hiſpanienſes Theologi, Petrus Fonſeca & Ludovicus Molina. Reformati novitium iſtud εὕρημα, velut otioſum, falſum & perfectioni divinæ injurioſum, explodunt.

Quibus argumentis corruat?

XXI. His potiſſimum rationibus, quia iſta *ſcientia*: 1. ſuperflua eſt, cum omne *ſcibile*, receptæ duplici, naturali ac liberæ objiciatur. Si enim conſideretur, ut *merè* poſſibile: procul dubio, ſubeſt ſcientiæ *naturali*: ſi, ut connexionem habens, cum his & illis cauſis ſecundis, adeoque ut *futurum*, ſi illis cauſis ſecundis conſtruatur, licet nunquam actu futurum, illi exponitur ſcientiæ, quæ nititur decreto, quod conſtituit illum ordinem, creatione rebus olim conferendum, ut v. g. ſtramen aridum exuratur, ſi flammæ conſtruatur, quamvis conſtruendum aut exurendum, Deus nunquam decreverit: denique *actu* futurum, ſcientiæ *liberæ* expoſitum eſt. Tum 2. quia *ideæ*, in cujus *intuitu*, ſcientiam divinam conſiſtere audivimus: duobus modis tantum conſiderari poteſt: vel *antecedenter*, in ſigno rationis, ad decretum, & ſic præſtat ſcientiam *ſimplicis intelligentiæ*: vel *conſequenter*, & ſic ſcientiam *viſionis* præſtat. 3. Quia per hanc ſcientiam, intellectus Dei ideas hauriret *aliunde*, adeoque penderet à creaturis. Contra 4. *voluntas* humana, ejuſque *prima* determinatio; eximeretur à dependentiâ divinâ. 5. *Connexio* illa, quæ eſt, inter eventum, liberè aut contingenter futurum, & circumſtantias illas, utpote decretum divinum antevertens; non ſubeſſet voluntati divinæ. E quo 6. *fatum* emerget, plus quam Stoicum, ipſi Deo prorſus indeclinabile: quoniam, eventus ille futurus cenſetur, *antecedenter* ad omne beneplacitum divinum. Porro 7. nec *ſcientia* dici merebitur, cujus nullum eſt objectum verum. Quod enim nec *in ſe*; nec in *cauſa* ſuâ, ullam determinatam habet veritatem; illud etiam *ſcibile* non eſt. Et ſcire, quod non eſt ſcibile, nunquid implicat? Proinde 8. *conjectura* rectius dicetur, quam *ſcientia*. Imo 9. *error*

etiam;

etiam: qui enim intelligit ut *certò futurum*; quod poteſt fieri & non fieri, ſeu quod *non eſt* certo futurum; is procul dubio errat. Conf. Twiſſus de *Scientia media*. Rhetorfortes in *Exercitat*, *de gratiâ*, & alii.

Objectiones præcipuæ, pro ſcientiâ mediâ.

XXII. Objiciunt interim: 1. loca illa, quibus Deus prædicit ſub conditione futura, quæ nunquam decreverit, v. g. 1. Sam. XXIII. 11. 12. Matth. XI. 21. Jer. XXVI. 2. 3. &c. Reſp. Prævidit ſcientiâ *liberâ* ex decreto, quo Deus conſtituit, rebus omnibus, ſuo tempore eum conferre ordinem, per quam, ex hac rerum conſtructione, talis eſſet ſecuturus eventus, ſi modo ordinarius concurſus Dei accederet. Ex eo *ordine* prædicebat, Kehilitas Davidem eſſe tradituros. Eſt enim hic rerum ordo, ut inimicus inimicum tradat, ſi modo poſſit. Conf. 1. Sam. XXIV. 20. Alias aliorum peculiares reſponſiones, paſſim obvias, brevitatis ſtudio, ſuis Auctoribus relinquimus. 2. Quod omnia quæ *eveniunt*, ab æterno fuerint *futura*, etiam antecedenter ad decretum Dei: alterutra enim contradictoriarum: aut futurum eſt, aut non futurum; etiam antecedenter ad decretum, vera fuit, quam proinde Deus præſcivit, non ſcientia *naturali*, quæ circa *pure poſſibilia* diſtinetur; nec etiam *liberâ*, quæ decretum ſequitur: Ergo eſt tertiâ quadam ſeu *mediâ*. Reſp. Alterutram contradictoriarum, antecedenter ad decretum divinum, *determinatò* futuram, aut non futuram fuiſſe, pernegamus. Equidem logicè, alterutra contradictoriarum tantum, vera eſſe potuit; ſed indeterminatè, h. e. alterutra tantum *disjunctivè*, exiſtere potuit, quod Deus, ſcientia *naturali* tenebat. 3. Quod citra iſtam *mediam* ſcientiam, non appareat via, conciliandi eventuum contingentiam arbitrii libertatem, futurorum contingentium *certam* præſcientiam, cum decretis divinis, cum providentia, cum gratiâ converſionis. Reſp. Diſcordia illa, liberi arbitrii cum decretis & cum præſcientiâ divinâ, quam tollere promittit hæc ſcientia, non in alio eſt, quam in perverſâ liberi arbitrii definitione, per quam non eſt, niſi, *facultas, quâ, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poſſit agere aut non agere*, atque adeo, omnis omnino futuritionis certitudo, & dependentia liberi arbitrii ſecludatur: quâ proinde, rectiori definitione, (per quam non eſt, niſi *facultas agendi ex conſilio*) ſublatâ; ceſſat omnis diſcordia. Decrevit enim Deus, multa futura, per cauſas *contingentes*, multa, per cauſas *liberas*, cui nihil derogat præſcientia *viſionis*. Verum hæc recurrent in Capp. de *decretis*, de *providentiâ* de *libero arbitrio*, de *converſione*.

5. An rerum poſſibilitas à Deo non cognoſcatur, niſi ex decreto?

XXIII. Quæritur 5. *An rerum* poſſibilitas, *à Deo non cognoſcatur, niſi ex decreto voluntatis, quo hoc aut illud*, voluit *eſſe* poſſibile, *aut* non poſſibile? Carteſiani, quia *poſſibilitatem* illam, volunt habere *realitatem* quandam, & nullam realitatem obtinere poſſe, niſi à voluntate divina: ſtatuunt, iſtius realitatis, ſeu *poſſibilitatis*, Deum non poſſe habere *cognitionem* ullam: niſi ex *voluntate*, ſeu decreto, quo voluerit hoc eſſe *poſſibile*, quando aliud *non* voluit eſſe poſſibile. Diſtinctius, ſententiam Carteſianam, repræſentatam habes, *Gangrænæ* noſtræ, Sect. II. cap. X. §. 2. Reformati, ut largiuntur, omnem creaturarum *poſſibilitatem*, fundatam eſſe in *Deo*; ſed non in *voluntate* Dei, prout concipitur à nobis, ut diverſa ab *eſſentia* Dei omniſufficiente: & ſic ſtatuunt, rerum *poſſibilitatem* fundatam eſſe, non in *voluntate* Dei, ad omnem creaturam, indifferente, ſed in eſſentia omniſufficiente, quæ à nobis concipitur, ut voluntatem ejus, in *ſigno rationis*, ut loquuntur, *antecedens* naturâ: proinde, ut quam maxime diſtincte, rem habeant; concipiunt, in Deo: *poſſe*, à quo rerum *poſſibilitas* reſultat. 2. *ſcire* ſe poſſe, à quo ſcientia *naturalis* exiſtit. 3. *velle* ut ſit aliquando, à quo *decretum*, & rei *futuritio* manat. 4. *producere* per potentiam *exſecutivam*. Hujus ſuæ ſententiæ rationes habent: 1. Quod, ex hypotheſi ſententiæ adverſariæ, poſſibilia habuiſſent *realitatem*, ſeu, quod idem eſt, *entitatem* & eſſentiam aliquam, ab *æterno*: & per hoc, æternitas non erit attributum Dei incommunicabile, ut ex ea, deitatem Filii ac Spiritus S. adverſus Antitrinitarios, ſolide poſſimus conficere. 2. Rerum poſſibilitas, penderet præciſe à volitione Dei: id quod multa infert ἄτοπα, v. g. Deum, ſi voluiſſet, efficere potuiſſe, ut contradictoria ſimul eſſent vera: cum omnis *poſſibilitas* pendeat ab ejus *voluntate*: ut Deus eſſet, & non eſſet: ut omnipotens eſſet, & ſimul non eſſet, hominem eſſe hominem, & non hominem, & ſic porro in omnibus: eadem ratione ſequeretur, Deum potuiſſe, ſi modo voluiſſet, officiis iſtis omnibus, quæ nobis præſcripſit, plane contraria præcipere, v. g. ut ſe non haberemus pro Deo, ſe non diligeremus; quin contra, ut ſe odio proſequeremur, blaſphemaremus, & hæc etiam, ſi voluiſſet, bona futura fuiſſe. Quin &, ſi *voluntas* Dei, ſit cauſa omnis poſſibilitatis, veri ac boni, & ad omne bonum, voluntas Dei indifferens ſit, adeo ut NULLUM bonum *fingi* poſſit, ut loquuntur, antequam voluntas ſe determinarit, ad efficiendum, ut id tale eſſet: tum & ipſe Deus, bonus erit, ſapiens, juſtus — quia vult, & ſi non voluiſſet eſſe bonus, juſtus; tum talis non fuiſſet. Porro 3. ſi rerum poſſibilitas, a ſola voluntate, ſeu decreto Dei, pendeat; tum & *ſufficientia* & *perfectio* Dei, pendebit à voluntate & decreto ejus, adeo ut omniſufficiens & perfectus, ideo demum ſit, quia vult & decrevit talis eſſe: ratio eſt quia omniſufficientia, & infinita ejus perfectio, quippe quæ, infinitis modis, q. fruſtulatim, extra Deum, repræ-

repræſentari poteſt, fundamentum eſt, omnis *poſſibilitatis*. 4. Ex hypotheſi hujus ſententiæ, pro recepta hactenus, in orbe Reformato, ſcientiæ divinæ dichotomia: non *triplex* tantum, ut nuper Jeſuitæ finxerunt; ſed *quadruplex*, erit adoptanda, quemadmodum jam ante repræſentavimus. Fundamentum ſententiæ Carteſianæ, in his ferme duobus conſiſtit: 1. Quod ab *una parte* ſtatuant, res poſſibiles, etiam quatenus diſtinguuntur à Deo, & *ideis* divinis (quod ſat clare innuit Cl. Wittichius, *Theol. pacif.* §. cc.) habuiſſe ab æterno, aliquam *realitatem*, ſeu eſſentiam: ſed *æternitas* hactenus, per Reformatos, Deo fuit peculiaris: ab *altera parte*, quod iſta rerum poſſibilum *æterna realitas*, neceſſario debeat pendere, non tantum *à Deo* ſimpliciter, ſed *præciſè à voluntate Dei*, ad omnia, indifferente, cujus contrarium hactenus, tot abſurdis conſectariis, demonſtravimus. In hoc igitur eſt nidus hujus erroris, quod non diſtinguant, inter *eſſentiam*, & voluntatem Dei, à quo fit, ut rerum *poſſibilitatem*, quæ ab *eſſentia* reſultat, referant ad ejus *voluntatem*.

Pars practica.

Praxis omniſcientiæ divinæ; 1. Eſt glorificationis divinæ.

XXIV. Sic ad *praxin*, rectâ progredimur. *Primò*, monſtrante textu, argumentum egregium præſtat, *glorificationis* divinæ, ut nim. exclamemus: *ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ*! Item *Soli ſapienti Deo, honor ſit & gloria in ſecula* 1. Tim. 1. 17. Quod 1. ens ſit, non *ἄλογον* natura, aut coactè, aut temere agens; ſed *ſummè* intelligens. 2. Intellectu independenti, ſimpliciſſimò, immutabili, æterno, & infinito, adeoque *perfectiſſimo*, gaudens. Quo 3. non multa; ſed *omnia*, omneſque omnium rerum veritates, adeo perſpicit exactè, ut q. *ejus oculis nuda ſint & τετραχηλισμένα* Heb. IV. 13. Nec perſpicit tantum; ſed 4. adeo quoque, omnia ſua judicia, vias, opera inſtruit ſapienter, ut exclames: *ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ! καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ*! Item: *Quam multiplicata ſunt opera tua! omnia iſta in ſapientiâ feciſti* Pſalm. CIV. 24. Si enim hominem celebramus præ bruto, ab intellectu Pſal. XXXII. 9. ſi hominem, *gradu* qualicunque, *ſcientiæ* & ſapientiæ vulgo potiorem, tanti facimus: aut, qui ſpecimen aliquod egregiæ *ſapientiæ* ac prudentiæ præſtiterit: quanti non *Deum* faciemus! cujus *ſapientia altior eſt cœlis, profundior abyſſo, longior terrâ, latior mari* Job. XI. 8. 9. Si comprimis, diſtinctè cogitemus ejus opera: creationis, gubernationis, redemptionis, & ineffabile illud, *pacis conſilium*, totamque trium Perſonarum, circa illud œconomiam, tum nunquid erumpemus cum Pſalte? *Celebrabo te Domine, quod terribilia ſunt opera tua, mirabilia ſunt, & admiranda opera tua, & anima mea cognoſcit abunde* Pſalm. CXXXIX. 14. & XCII. 6. Jer. X. 12. 13. & LI. 15. 16. Suppetit igitur, à *ſcientiâ* & *ſapientiâ* Dei, multiplex glorificationis argumentum: ſed quâ ratione inſtruendum? Reſp. Sicut, 1. miremur *corde* Pſal. CXXXIX. 14. 2. celebremus *ore*: *Celebrabo te Domine... O profunditas!*... 3. imitemur *opere*, inſatiabili & q. infinito, ſcientiæ divinæ ſtudio. De quo paulo abhinc.

2. Humiliationis humanæ.

XXV. Tum contra *ſecundò*, nobis præſtat *humiliationis* argumentum, ex collatione noſtræ ignorantiæ & ſtultitiæ, cum infinitâ *Dei ſcientia* & *ſapientia*. Exemplo Aſaphi Pſal. LXXIII. 22. & Agur Prov. XXX. 2. 3. 4. Eſt hoc *ſcientiæ* naturalis, ſeu *carnalis* potius, ingenium, quod *inflet* 1. Cor. VIII. 2. quod extollat 2. Cor. X. 5. Videas enim, qui vel tantillum, ſupra vulgum ſapiunt, vel in rebus levioris momenti, v. g. in grammaticis, poeticis, imo in mechanicis; ut criſtam erigant, quanti ſibi ſint, quanti aliis eſſe velint, quantum ſibi ab omnibus polliceantur, quam ſint inſolentes, ſi ex opinione ſuâ, non obtineant. Hic igitur, faſtum quid efficacius obtundet, quam cogitare, quantillum, ſit, *quod ſcimus* ſupra alios, imo *quantum ſit, quod neſcimus*, noſtra comprimis ſapientiâ ſuperficiali, collatâ cum abyſſo ſcientiæ & ſapientiæ *divinæ*. Quid ad *humilitatem* efficacius invitabit? (ſi vel egregiâ ſcientiâ & ſapientiâ præ multis polleas) quam Deus inculcat Jer. IX. 23 ſi non (1) cogitare Deum ſapientiſſimum eſſe, qui nos *ſapientiores faciat brutis* Job. XXXV. 11. Proinde (2) ſibi acclamare: *quid habes, quod non acceperis? & ſi accepiſti, quid gloriaris, tanquam qui non acceperis?* 1. Cor. IV. 7. Quin & (3) quod *gratis*, præ aliis acceperis, Deo, ſubmiſſa gratitudine, referre, eaque ratione *νοήματα καθαιροῦν, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ* 2. Cor. X. 5. Quin & (4) horrendum Dei judicium, in faſtum ſapientiæ *mundanæ*, cogitare 1. Cor. I. 19. 20

3 Modeſtiæ.

XXVI. E duobus præcedentibus, *tertiò* peculiariter emergit, argumentum *modeſtiæ*, quotieſcunque (a) circa *judicia* Dei occupamur, in alios exercita: aut (b) circa *vias miſericordiæ*, in nos alioſque: aut (c) circa *ſapientiam* Dei *προθεσικὴν* 1. Cor. II. 6. 7. (d) circa verbum Dei & *mirabilia legis* Pſal. CXIX. 18. imprimis (e) circa *δυσνόητα δύσκολα, ἀκαταφανῆ, ἄλυτα* circa (f) *myſteria* fidei. Hic, quid efficacius, ad modeſtiam nos, formabit, quam *ſapientiæ* divinæ, cum noſtra ſtultitia, devota collatio? ut non modo cogitemus: *τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον εἶναι τῶν ἀνθρώπων* 1. Cor I. 25. Item, *ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ*! ſed etiam, cane pejus & angue caveamus, *noſtra* ſapientiâ; 1. *divinam* ſapientiam, ad lineas vocare, in negotiis Dei ac fidei, cum *carne & ſanguine conferre*. Gal. I. 16. prout Sociniani ac Scholaſtici: cum *naturalis homo, non capiat ea quæ ſunt Spiritus Dei*, imo *pro ſtultitia* habeat 1. Cor. II. 14. Multo minus 2. *obniti* ſapientiæ divinæ 2. Cor. X. 5.

1. Cor.

1. Cor. I. 21. *ψευδωνύμῳ Philoſophiâ*, aut *inani quavis deceptione* Col. II. 8. Aut etiam 3. nos efferre, *ſupra* ſapientiam Dei, ut *ſupra id quod ſcriptum eſt, ſapiamus* 1. Cor. IV. 6. aut ſupra id, quod oportet, quod, peccatum Protoplaſtorum fuit Gen. III. 4. 5. 6. & Antichriſti 2. Theſſ. II. 4. Quod eſſe poſſit, *ὑψηλοφρονεῖν* Rom. XI. 20. vel denique 5. quovis modo *contemnere* ſapientiam Dei: ſeu *craſſius*, eam pro ſtultitiâ habendo 1. Cor I. 18. 23. Act. XVII. 18. ſeu *ſubtilius*, quod ab illis fit, qui ſimplicitatem ſapientiæ *ſcripturariæ* faſtidientes, quotidie novos ſenſus ruſpantur, nova dogmata cudunt, aut ſi poſſint, vetera in novas, quod ajunt, formas conjiciunt, quo ſaltem *videantur* novi aliquid adinveniſſe, qui morbus eſt, noſtri ſeculi epidemicus. Quin contra (1) ſapientiam Dei *extollamus*, admiremur, exemplo Pſaltis Pſal. CIV. 24. CXIX. 18. CXXXIX. 6. & Apoſtoli 1. Cor. II. 7. & Rom. XI. 33. (2) Ei nos promptè *ſubjiciamus* Rom. VIII. 5. 7. Et ſi quando (3) obniti conetur *φρόνημα σαρκός*, ejus ratiocinationes *captivemus*, & ad *obedientiam Chriſti redigamus* 2. Cor. X. 5. eique occinamus illud Zophris: *Num inveſtigationem Dei invenies! & ad perfectionem omniſufficientis pertinges! Altior eſt cœlis, quid facies? Profundior inferno, quid cognoſces?* Job. XI. 7. 8.

4. Deteſtandi peccata. XXVII. Porro *quarto*, argumentum præſtat adverſus peccata *tam præterita*, ut eorum (a) *recordemur* Apoc. II. 5. (b) ut ea *doleamus* Jer. XXXI. 18. 19. (c) ut Deo *confiteamur*. Pſal. XXXII. 5. (d) ab eis nos *convertamus* Apoc. II. 5. quod Deus *omniſcius*, omnia illa videat Hoſ. VII. 2. quod nôrit omnia noſtra *cogitata* Pſal. CXXXIX. 23. utcunque latentia, in intimo *cordis* 2. Paral. VI. 20. omnia noſtra *dicta* Pſal. CXXXIX. 4. omnia noſtra *facta*, cum omnibus ſuis *circumſtantiis*. Ibid. verſ. 3. eorumque exactiſſimam *memoriam* foveat Pſal. CIX. 14. Hoſ. VIII. 13. & IX. 9. nec deponat, niſi per, & poſt noſtri converſionem Jer. XXXI. 34. Num. XXIII. 21. Act. III. 19. Mich. VII. 19. Ezech. XVIII. 21. *Tum futura*, ut ſeriò deteſtemur, vel leviſſima, & ab omnium creaturarum conſpectu remotiſſima: quod non tantum teſtis eorum; ſed & Judex ac vindex, *omniſcius* ſit, in cujus conſpectu perpetrantur, quique *καρδιογνώστης* eſt, cujus *oculis, omnia nuda ſunt, & intimè patentia* Heb. IV. 13. Juvat huc, expendere loca Job. XXXIV. 21. 22. Pſal. XCIV. 7. Job. XXII. 14.

5. Sinceritatis in quovis officio. XXVIII. Rurſus *quintò*, argumentum præſtat *ſinceritatis*, in omnibus officiis noſtris; tum *verſus Deum*, ſeu publicè ſeu privatim præſtandis. Exemplo Davidis. 1. Paral. XXIX. 17. *Novi Deus mi, quod tu ſcrutaris cor, & rectitudines amas, ego in rectitudine cordis mei ſponte obtuli omnia iſta:* & Pauli 2. Cor. I. 12. Nominatim in exercitio quorumvis bonorum operum, quod Deus, benigniſſimus *μισθαποδότης* Heb. XI. 6. *nôrit opera* noſtra Apoc. II. 2. 13. 19. & III. 8. eorumque *recordetur*, velut libro memoriali, exactiſſimè conſignatorum Mal. III. 16. idque ut *remuneretur* Act. X. 4. Conf. Neh. V. 14. 19. & Cap. XIII. 10. 14. 22. 31. Item Jeſ. XXXVIII. 3. Tum etiam *verſus proximum*, ut omnia, velut in conſpectu Dei, peragamus Col. III. 22. 23. qui & rememoraturus & *commemoraturus* aliquando ſit, in extremo judicio Ibid. verſ. 24. Matth. XXV. 34. 35.

XXIX. Inſuper *Sextò*, argumentum fiduciæ & *conſolationis*. Tum in *publicis* Eccleſiæ tenebris, quando & Satanas & Anti-Chriſtus, & utriuſque ſatellites, machinationibus & inſidiis, tantum non *ἀνεξερευνήτοις καὶ ἀνεξιχνιάστοις*, Eccleſiam adeo impetunt, ut vix appareat evadendi rima; tum quid efficacius ſuccurret, quam oculis Dei, *cuncta nuda eſſe & intimè patentia*, ridere Deum in cœlis conſilia eorum Pſal. II. 1. 7. dicere: *inite conſilia & fruſtra ſint omnia* Jeſ. VIII. 10. Tum in *privatis* cujuſque fidelis afflictionibus, morbis, paupertate, perſecutionibus, periculis: quod miſericors Pater *videat* Pſal. X. 13. 14. Sed *vides, quoniam tu perverſitatem & iram aſpicis, tibi* cauſam ſuam *relinquit pauper, pupillo tu es adjutor*.... Et *vidit* Exod. III. 7. Apoc. II. 2. 9. Jeſ. XLIX. 15. Peculiariter; in *egeſtate*, ubi vivendi media deficiunt; quid efficacius ſuffulciet, quam tenere, quod Deus *ſciat*, te rebus terrenis indigere Matth. VI. 31. 32. Atque etiam in *deſertionibus* ſpiritualibus, quando Deum noſtri *oblitum* ſuſpicamur Pſal. XIII. 2. 3. & LXXVII. 10. 11. & LXXXVIII. 6. tum quid efficacius ſug & oggerere poſſis, quam illud Jeſ. XLIX. 15. *Nunquid* obliviſcetur *mulier infantis ſui, ut non miſereatur filii uteri ſui? etiamſi iſta obliviſceretur: ego tamen tui non obliviſcar*. Item: *novit Dominus qui ſint ſui* 2. Tim. II. 19. Denique, in quàvis anguſtia & *ἀπορίᾳ*, qua huc ſæpenumero adigimur neceſſitatis, ut non ſuppetat rimula, per quam effugiamus 2. Paral. XX. 12. ut dicamus: *quo fugiam à Spiritu tuo?* Pſal. CXXXIX. 7. Item: *quid faciemus viri fratres?* Tum, quid efficacius recordabimur, quam illud 2. Pet. II. 9. *Ita novit Deus ſuos eripere*. Ipſum, cui nullus Conſiliarius, nobis futurum Conſiliarum Pſal. LXXIII. 24. ac dediſſe inſuper Filium ſuum, qui, ex officio, noſter eſſet *Conſiliarius*. Jeſ. IX. 6.

6. Fiduciæ & conſolationis.

XXX. Denique *ſeptimo*, argumentum invitans ad *ſtudium ſcientiæ* & ſapientiæ, nè bruta ſimus, quibus *non eſt intellectus* Pſal. XXXII. 9. Scientiæ inquam & ſapientiæ, non qualiſcunque: non (a) *imaginariæ*, qua ſapientes ſimus in *oculis propriis* tantum: aut *videri* malimus, quam eſſe Prov. III. 7. Rom. I. 22. 1. Cor. III. 18. Nec (b) fucatæ, *carnalis*, ſeu *φρόνημα τῆς σαρκὸς* Rom. VIII. 6. qua, *cum carne & ſanguine, conſulimus* Gal. I. 16. *ἐπίγεια φρονοῦντες* Phil. III. 10. Nec (c) *dolo*ſ, ſeu *πανουργίας* Luc. XVI. 8. Multo minus (d) *diabolicæ* illius, de qua Jac. III. 15. Conf. Gen. III. 1. Nec (e) *mundana*

7. Studio ſcientiæ & ſapientiæ ſpiritualis. Qualis illa?

danæ 1. Cor. 11. 6. & deceptricis, ac *veteratoriæ* Philoſophiæ Col. 11. 8. ſed *vera*, quæ ſit *ſapientia* Dei 1. Cor. 11. 7. *ἡ ἄνωθεν σοφία* Jac. III. 15. *φρόνημα τῦ πνεύματος* Rom. VIII. 6. *Spiritualis*, quam *docet Spiritus S.* 1. Cor. 11. 13. Civilis quidem ac *politica* etiam, qualis Salomonis 1. Reg. IV. 33. & Bezaleelis Exod. XXXI. 3. ſed quæ nihilominus, *à Deo* ſit, & *ſecundum Deum* Jac. 1. 5. 1. Cor. III. 19. 20. Sed imprimis *Theologica*, quæ eſt *in myſterio* 1. Cor. 11. 7. qua, *quæ ſunt Dei* ſpiritualia, *ſpiritualiter dijudicamus*. Ibid. verſ. 11. 14. Iſthâc ſapientiâ 1. à *brutis* diſtamus Job. XXXV. 11. Pſal. XXXII. 9. Diſtamus 2. ab *infidelibus* Pſal. LXXIX. 6. Jeſ. 1. 3. Et 3. à *ſtultis* Prov. XV. 7. Hac. 4. Ad *Deum accedimus*, eumque *imitamur* in præcipua quadam ſua perfectione, quæ eſt in *ſapientiâ & cognitione*, in quâ imitatione noſtra conſiſtit *perfectio* Matth. V. 28. Ut 5. in eâ ſolâ *gloriari* fas ſit Jer. IX. 24. Quippe 6. à quâ, Deus noſtrî *juſtificationem* Jeſ. LIII. 11. & *ſalutem æternam* Joh. XVII. 3. ſuſpendit. Dum contra 7. ignorantiæ, iram, *indignationem* ſuam Pſal. LXXIX. 6. & *excidium* addixit Hoſ. IV. 1. 6. 2. Theſſ. 1. 8. 9. Atque ut ſtudendo, feliciter conſequamur iſtam ſcientiam & ſapientiam divinam, neceſſum 1. ante omnia, ut ejus adeamus *fontem*, ſcil. *profunditatem ſapientiæ & cognitionis: Patrem luminum: fontem vitæ, in cujus luce, fruimur luce* Pſal. XXXVI. 10. ad ejus pedes nos humillimè componamus. 2. Ejus inſtitutionem illuminationemque, calidiſſimis *ſupplicationibus* ambiamus Jac. 1. 5. Dan. 11. 21. Exemplo Salomonis 1. Reg. III. 11. Porro 3. ejus *correctionibus*, nos morigeros præbeamus ac dociles Pſal. XXV. 4. & CXLIII. 10. eâ ratione, procul dubio, ſapientiores evaſuri *inimicis*, imo & præceptoribus noſtris Pſal. CXIX. 48. Interim 4. propriam, ac *carnalem* ſapientiam, abnegemus 1. Cor. III. 18. Gal. 1. 16. 2. Cor. X. 5. Denique 5. *Spiritualem*, ac divinam ſapientiam adepti; in eâ conſtanter *ambulemus* Eph. V. 15.

Quibus adminiculis impetranda?

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

DE

VERACITATE ET FIDE DEI.

Rom. III. verſ. 3. 4.

An incredulitas eorum, fidem Dei inutilem reddet? Abſit: Imo eſto Deus verax, & omnis homo mendax.

Secunda intellectus perfectio eſt veritas:

I. Sicut *voluntas*, ſua natura, fertur in *bonum*, velut tale, quatenus non eſt, niſi appetitus rationalis, boni, ut cogniti: ita *intellectus*, ſua natura fertur in *verum*. Et cum intellectus perceptio, tum demum *vera* ſit *logice*, cum percipit conveni enter rei, quam percipit; & *elocutio*, tum demum *vera ethice*, cum conveniens eſt, perceptioni intellectus; & quando elocutio iſta, conſiſtit in promiſſionibus, tum demum *vera* audiat, quando exſecutio, cum promiſſis congruit: ex his demum naſcitur in Deo, & *veracitas* ejus, & *fides*, quæ duo *intellectui* divino ſubjungemus, velut totidem ejus affectiones, quia ab intellectu ſunt, utpote, qui *falli*, & *fallere* nequit. Iſtud negotium ſuperſtruemus, verbis Pauli Rom. III. 3. 4.

Pars exegetica.

Quæ ſuperſtruitur exegeſi textus.

II. *Hujus* apologiam, *Apoſtolus præſtat, adverſus difficultatem, quæ moveri potuiſſet ei, à perfidiâ Judæorum; quos, contra datam, tot promiſſionibus fidem, Deus rejiciendo;* veracitati *ſuæ vim facere videatur. Cui Apoſtolus occurrit:*

1. *Προλήψει quadam ſeu* occupatione, *quæ difficultatem movet: μὴ ἡ ἀπιςία αὐτῶν, τὴν πίςιν τῦ Θεῦ καταργήσει? h. e. Num eorum incredulitas & rejectio, promiſſionum divinarum fidem irritam faciet: Occurrit hic:*
   1. *Ἀπιςία Judæorum*, lædens. *Quâ nim. Chriſtum ſibi tot promiſſionibus oblatum, noluerint recipere Joh.* 1. 11. *&, ob hoc rejecti à Deo ſint Rom.* XI. 1. 2.
   2. *Πίςις Θεῦ*, læſum. *Quæ notat* (1) *αὐτοπιςίαν* & *ἀξιοπιςίας, ob quam, omnino digniſſimus eſt cui ſecuriſſime credatur.* (2) Conſtantiam & *immutabilitatem, in decretis Num.* XXIII. 23. *Prov.* XXX. 5. 8. (3) Fidelitatem, *in præſtandis promiſſis 2. Cor.* 1. 18. 20. (4) Veracitatem, *in dictis quibuſvis Jer.* X. 10. *Hoc loco fidelitatem potiſſimum deſignat.*

3. Ka-

3. *Καταργήσει*, læſio, *per Judæorum incredulitatem cauſata. Dicitur autem καταργεῖσθαι, cujus vis & efficacia tollitur, quod promiſſionibus accidit, quando non implentur, & Judæorum fidelitate fieri videbatur, eo quod promiſſis de* confœderatione æternâ *Hoſ.* 11. 10. *Jer.* XXXI. 33. 36. *repugnare videretur: ex quo tum porro, etiam* fides *ſeu ἀξιοπιστία promittentis paulatim atteratur & evaneſcat: qui enim non præſtat promiſſum;* fidem *amittit. Deum autem hoc* interrogative *proponit: μὴ .... καταργήσει: fortiſſime negat; velut quoſvis, pro teſtibus, ſiſtens, hoc injuſtiſſimum fore: quaſi dicat: quis dicet, ſas eſſe, ut* fides Dei, *tot promiſſionibus fulta*, quorundam *Judæorum* infidelitate *enervetur?*

2. *Ὑποβολῇ ſeu* ſubjectione, *qua mota difficultas tollitur:*

1. Rejectione *quadam abominativa: μὴ γένοιτο:* ne ſit, ne fiat *hoc, abſit, Hebr.* חלילה *formula eſt, valde averſantis, & cum deteſtatione negantis, fas eſſe, ut Deus labores, propter impietatem hominum.*
2. Electione *quâdam ſubſtitutivâ: γινέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθής.* Imo ſit, *vel eſto, vel maneat*, Deus verax. *Ubi occurrit:*

A. *Ab* unâ *parte*, electum: ſit Deus verax: *ſit* conſtans, fide dignus: *ſint edicta Dei, per omnia, & menti & rebus conformia: ſit* fidelis *in omnibus promiſſis ſuis.*

B. *Ab* alterâ *parte*, relictum: *Et* omnis homo mendax. *Vel* ſenſu comparativo: *quamvis omnes homines fierent mendaces, aut fidem fallerent; hoc enim præſtaret, quam illud: Vel* abſolute, *eſto, quod omnis homo* mendax *ſit, Deus tamen* verus *manebit. Hic ψεύστης, non talem denotat, qui ſe mendaciis* tradiderit, *aut* actu *mentiatur; ſed qui mentiri* poſſit, *quod omnibus hominibus* commune *eſt. Et γινέσθω hujus membri, non* imperativè *capiendum; ſed* permiſſivè, *ut ſenſus ſit: maneat Deus verax, & manebit, quamvis omnis homo ſit mendax & mentiatur.*

Pars dogmatica.

Univerſalis Dei veritas & fides probatur Scripturis.

III. *Veritatem* iſtam ac *fidem*, univerſalem & immotam, quam ſoli Deo textus tribuit, paſſim, nec uno modo, confirmat S. pagina, quotieſcunque (1) eum exſertè *verum* prædicat Jer. x. 10. 1. Theſſ. 1. 9. 1. Joh. v. 20. (2) falli & fallere *neſcium* Num. XXIII. 19. 1. Sam. XV. 26. Tit. 1. 2. Heb. VI. 18. Sigillatim (3) in *verbis*, ſic veracem, ut ſit *veritas* Joh. XVII. 17. item (4) in *operibus*, ſic ut *omnes viæ Domini, ſint miſericordia & veritas* Pſal. XXV. 10. Apoc. XV. 3. & XVI. 7.

Et rationibus tribus.

IV. Nec poteſt non eſſe. Quia (1) omnis falſitas ac deceptio, vel eſt ab *imperfectione*, quod non rectè ſcias; vel à *malitiâ*, quâ quod ſcis, aut prout ſcis, nolis enunciare; dum utrumque horum repugnat ei, qui eſt *Deus veritatis* Pſal. XXXI. 6. cujus *Filius*, eſt ipſa *veritas* Joh. XIV. 6. & *Spiritus*, *Spiritus veritatis* Joh. XVI. 13. (2) Non poſſet eſſe *ulla veritas*, aut quicquam verum; ſi Deus *non* eſſet verus & verax: quatenus non poteſt eſſe *ſecunda* veritas, quæ non ſit à *primâ*. Aut igitur creatura haberet, quod non accepiſſet à Deo; aut accepiſſet veritatem, ab eo qui non haberet. Quod repugnat ei, qui ipſa eſt *veritas* eſſentialis Pſal. C. 5. & *ſolus*, ſuo modo, verus eſt Rom. III. 4. Quapropter etiam, per *veritatem*, à Deaſtris diſcriminatur 2. Paral. XV. 3. Joh. XVII. 3. Ut rectè Philo: *ſingula Dei verba, ſunt juramenta.* Et Fulgentius: *veritas ſine fallacia; bonitas ſine malitia, felicitas ſine miſeria.*

Quid & quotuplex veritas in genere.

V. Conſiſtit autem veritas quævis, in *convenientia*, vel *ſpeciei* cum *re*, quâ aurum diſtat, ab aurichalco: & hæc veritas, *metaphyſica*, ſeu *tranſcendentalis*, dici conſuevit, forte tamen in convenientia cum *idea divina* accuratius quæretur: vel *mentis* cum *re*, quâ rem ſic capimus, ut eſt, & veritas *logica* dicitur: vel *verborum* cum *mente*: quâ ſic enunciamus, ut capimus, quæ veritas *ethica* dicitur. Prima veritas opponitur *fuco*: ſecunda errori & *falſitati*: tertia *mendacio*, quod non eſt, niſi *contra mentem ire.*

Quid & quotuplex Dei veritas.

VI. Quævis harum, Deo competit ὑπερόχως. Habet enim: 1. per *eſſentiam*, quicquid eſt veræ deitatis, abſque ullo *fuco* Joh. XVII. 3. contra quam Deaſtri, qui nihil *divini* geſtant in ſe, tantum *ſpeciem* mentiuntur, aut obtinent in cerebro, cultorum ſuorum Pſal. CXV. 5. 6. Tum 2. *mens* ejus, exactiſſimè congruit cum *rebus ipſis*, quia omnia perſpicit *in ſe*, nec eſt creatura, *ἀφανής* coram eo Heb. IV. 13. Porro 3. *enunciatio*, cum conceptu (quamvis non ſatis attendenti, aliquando *non* videatur congruere, ut Gen. XXII. 2.) (a) in *narrationibus* omne genus. (b) in *prædictionibus* futurorum Gen. XLIX. 10. Jeſ. XXXIV. 16. (c) in explicatione *dogmatum* ſalutarium. Pſal. XIX. 8. (d) in *comminatione* ſuppliciorum Deut. XXVIII. 15. Apoc. XIX. 11. (e) in *promiſſionibus* beneficiorum Ibid. verſ. 1. 2. Cor. 1. 18. 20. In quo peculiariter, conſiſtit ejus *fidelitas.* Denique 4. *Operatio* omne genus, cum *propoſito* & enunciatione. Hinc *fidelis* dicitur (a) in *decretis.* Jeſ. XLV. 24. 27. (b) in *creatione.* 1. Pet. IV. 19. (c) in *redemptione.* Heb. II. 17. (d) in *gratia* Joh. 1. 17. (e) in *protectione* & conſervatione Eccleſiæ Apoc. XIX. 11.

Veracitati divinæ contraria.

VII. In omnibus, univerſalis iſta Dei *veracitas* ac fides, excludit (perinde ut in creaturis, & magis etiam) (1) quodvis *falſum*, & à rebus diſſentaneum Prov. VI. 19. (2) *Hypocriſin*, & id genus quaſvis ſimulationes: Pſal. XV. 2. (3) *Falſiloquium*, ſeu

mendacium Tit. I. 2. Heb. VI. 18. (4) *Fallacias*, dolos, fraudes Prov. XIV. 25. Aliaque id genus.

Pars elenchtica.

1. An Reformati, ſuis hypotheſibus, inſidientur, omnimodæ veracitati divinæ, Deumque ſimulari doceant? Adverſariorum calumniæ.

VIII. Quæritur I. *An Reformati*, *ſuis* hyhotheſibus, *inſidientur*, *omnimodæ veracitati divinæ*, *Deumque* ſimulari *doceant?* Adverſarii omnes, quanquam diverſis hypotheſibus, & gradibus, in affirmativa colludunt. Pelagiani, & Pelagianiſſantes omnes: Pontificii, Socimani, Remonſtrantes & Lutherani, quo potentius Eccleſias Reformatas, apud ſuos denigrent, & a communione reformata, retrahant & abſterreant, tales calumnias integris plauſtris coacervant. Quod ſibi videantur obſervare, ab *una parte*, Deum in verbo ſuo dicere, quod *non velit mortem* peccatoris Ezech. XVIII. 23. 32. ab *altera parte*, Reformatos docere, quod velit mortem peccatoris, & immutabili reprobationis *decreto*, eam prædeterminaverit: rurſus, ab *una* parte, Deum in verbo pronunciare, quod velit *omnes* ſervari I. Tim. II. 4. .... ab *altera*, Reformatos tradere, Deum *non velle*, ut omnes ſerventur: porro Deum quibuſvis offerre, filium ſuum Redemptorem, eos exquiſitis rationibus invitare, ut oblatum, viva fide arripiant, & à peccatis reſipiſcant; interim tamen non velle, ut omnes credant, reſipiſcant, & ſalutem conſequantur, ex doctrina reformata, adeoque ſimulatorem agere. Conſequenter, Deum pronunciare, *ſe velle*, quod *non velit*, proinde, in *omnibus* non eſſe *veracem*.

Reformatorum vera ſententia.

Reformati ex adverſo, ingenue proteſtantur coram Deo, ſe ſtatuere, Deum in omnibus eſſe *veracem*, ejus verba ſemper, quam exactiſſime reſpondere, & rebus dictis, & menti ſuæ, eum item *ſemper velle*, quod *pronunciat* ſe velle; ſed *eo modo*, quo vult, ſi pronunciat ſe velle *futuritionem*, ſeu eventum; tum ſemper fieri illum eventum; ſi pronunciet, ſe velle, ut hoc ſit *officium* noſtrum, ut hoc aut illud faciamus, aut omittamus; tum ſemper hoc eſſe noſtrum officium, quamvis *actu* non fiat. Ad hoc, voluntatem Dei diſtinguunt, in *legiſlativam*, qua vult & determinat, quid *nos* facere aut non facere debeamus *de jure* tantum, nihil autem de *eventu*: & *decretivam*, qua vult & determinat, quid *ipſe* facere velit, aut quid futurum aut non futurum ſit *de facto* tantum, non autem, quid *de jure* fieri debeat aut non. Hac ratione, Deum multa velle voluntate *legiſlativa*, quæ non fiant de facto, v. g. voluit, ut Pharao, dimitteret Iſraelem *de jure* h. e. voluit hoc eſſe officium Pharaonis; quod non voluit *de facto:* ex adverſo, multa fieri vult *de facto*, v. g. omnia peccata quæ fiunt, quæ non vult *de jure*, ſeu, ut noſtrum ſint officium. Id quod nos capite ſeq. ξὺν Θεῷ, diſtinctius repræſentabimus. Ex quo, ſic ad objecta reſpondemus:

Objectiones adverſariorum retunduntur.

I. ſe *non* velle *mortem* peccatoris, voluntate *legiſlativa*, quatenus ſerio vult, eſſe individuum *nexum* inter converſionem peccatoris & ejus ſalutem: unde ſerio, quoſvis invitat ad converſionem, & ſerio convertentibus ſe, promittit vitam; quamvis interim *non* velit, voluntate *decretiva*, ſeu quamvis non decreverit ab æterno, omnibus peccatoribus, fidem & reſipiſcentiam, ſua gratia conferre, ac proinde eos *actu* ſalvare. Ut Reformatorum, mens non alia ſit, Deum voluntate æterni *decreti*, non velle, ut omnes & ſinguli peccatores *actu* ſerventur: quod, ſcio, ne ipſi quidem adverſarii auſint dicere. Rurſus 2. Deum pronunciare, ſe velle. Reſp. I. Reformati non negant, Deum velle *omnes* ſervari; ſed negant, Deum velle, ut omnes ac *ſinguli* ſerventur: negant, Deum hoc *ullibi* in verbo ſuo dicere: ſe velle *omnes* ſervari, h. e. *quoſvis* credentes & reſipiſcentes, ex quibuſvis nationibus, & hominum ordinibus Apoc. V. 9. & VII. 9. Tum 2. vult voluntate *legiſlativa*, h. e. vult *omnibus*, fidem & reſpiſcentinm *præſcribere* Act. XVII. 30. credentibus & reſipiſcentibus, ſalutem ſerio promittere, hoſque ſerio velle ſervare: non autem voluntate *decretiva* velle, ſeu ab æterno decreviſſe, ut omnes homines, *actu* conſequantur ſalutem. Sic ad tertium. 3. Quod Deus *ſimulatorem* agat, quando tot & tam exquiſitis argumentis, peccatoribus ſalutem offerat, quibus tamen non velit eandem conferre. Reſp. Deus, ſecundum Reformatos, peccatoribus credentibus & reſipiſcentibus, ſerio offert remiſſionem peccatorum & ſalutem æternam Ezech. XVIII..... quamvis ab æterno, nunquam decreverit, omnibus & ſingulis, quibus offert, conferre gratiam fidei & converſionis, adeoque nec ſalvare. Proinde, ex Reformatorum ſententia, non eſt *ſimulator*.

2. An fidei divinæ, quæ in Deo eſt, & ex eo, fidei divinæ, quæ in nobis eſt; poſſit ſubeſſe falſum?

IX. Quæritur. 2. *An fidei divinæ*, quæ *in Deo eſt*, & *ex eo*, *fidei divinæ*, *quæ in nobis eſt*, *poſſit ſubeſſe falſum?* Connectimus duplex falſum. Si enim *noſtra fides* divina, quâ credimus, non nitatur niſi *fide Dei*, quatenus prima veritas eſt & plane ἀσφαλὴς: tum, ſi fidei *noſtræ* poſſit ſubeſſe falſum; & fidei *Dei* poterit, ac vice verſa. Nec fide *divina* credi à nobis, quicquam debet, niſi, cujus veritati, *Deus ipſe* teſtimonium perhibet; nec Deus perhibet: niſi quatenus *verax* eſt; fieri proinde nequit, ut *veritas teſtimonii*, in teſte omniſciente, à *veritate rei* ſepararetur; atque etiam, ut illud non ſit verum, quod fide divinâ tenemur credere. Tota iſta demonſtratio manifeſtè confirmatur I. Cor. XV. 14. 15. *Si Chriſtus non eſt ſuſcitatus; vanum eſt præconium noſtrum, vana etiam eſt fides veſtra. Invenimur autem etiam falſi teſtes, quoniam de Deo teſtati ſumus, quod Chriſtum è mortuis ſuſcitaverit.* Id eſt, ſi *teſtimonium* non eſt verum; tum *teſtis* eſt falſus. Ad hæc, ſi fidei divinæ poſſit ſubeſſe falſum, tum con-

conſequentia illa, omnium firmiſſima, nihil valebit omnino; *Deus dixit*, *Ergo verum eſt*. Argumenta ſunt Ameſii *Medul.* lib. 2. cap. 5. §. 25. cum quibus conferri poterit ejus Diſputatio de *fidei divinæ veritate*, ubi plura proſtant argumenta, & objectiones, nullius fere difficultatis, ex profeſſo diſcutiuntur. Verùm, cum iſtam controverſiam, hujus libri cap. I. §. XXVII. dudum habuerimus; hìc tantum indigitaſſe ſuffecerit.

3. An Deus, poſſit fallere ſi velit?

X. Quæritur 3. *An Deus poſſit fallere, ſi velit?* Carteſius cum ſuis, ut obtineat, omnem poſſibilitatem, veritatem.... pendere à voluntate Dei, exiſtimat *poſſe* fallere, nonnullum videri potentiæ argumentum. Meditat. IV. & *Reſponſ. ad ſecund. Object.* VERBALE ALIQUOD MENDACIUM, Deum *proferre poſſe*, affirmat. Sic & alii.

Argumenta Reformatorum.

Reformati, nec *poſſe* fallere, nec velle fallere, & nexum illum, poſſe, ſi velit, falſum & impium exiſtimant. Quia: 1. Iſtud contra *Scripturas* eſt, quibus ἀδύνατον eſt ψεύσασθαι θεὸν Heb. VI. 18. unde ἀψευδὴς dicitur Tit. I. I.... Contra 2. Naturam, non tantum *primæ*; ſed ipſiſſimæ veritatis eſt, etiam POSSE fallere: cum citra dubium, major ſit in teſte perfectio, *non poſſe* fallere, quam poſſe. 3. contra naturam *Dei*, in quo, hac ratione eſſet ναὶ καὶ οὒ, obſtrepente Apoſtolo 2. Cor. I. 18. etiam 4. contra *bonitatem* clementiſſimi creatoris, *poſſe* miſeras ſuas creaturas fallere, agnoſcente Nobil. Wolzogio: *à veritate falſum proficiſci, à bonitate deceptionem, perfectiſſimæ ejus naturæ repugnat.* 5. per iſtam hypotheſin, laborabit, omnis *fides* univerſi Inſtrumenti ſacri, ut quæ non alio ſuſtinetur, quam immobili *veracitate* Dei, qua ſublata ruit. Laborat 6. omnis *noſtra* fides; quam Deo debemus, & verbo ejus: ſi enim Deus fallere *poſſit*, modo *velit*, ſi comprimis etiam *velle* poſſit, quoniam, ſecundum Carteſianos, omnium rerum *poſſibilitas*, pendeat à voluntate ejus, qua ab æterno *indifferens* ſit, ad omne poſſibile, nunquam ſane tuto & ſecure ei credemus. Laborabit 7. ipſa Dei divina *majeſtas*. Si enim poteſt *fallere*, modo, *velit*; poteſt etiam *mentiri* (abſit blaſphemia) *ſi velit*, poteſt *imperfectus* eſſe, *ſi velit*, poteſt non Deus eſſe, *ſi velit*.

Objectiones Carteſianorum.

Interim in contrarium cauſantur: 1. Eſſe hoc argumentum *ſapientiæ*, *potentiæ*, atque adeo alicujus *perfectionis*, quæ à Deo perfectiſſimo exulare non debeat. Reſp. (1) Sic impoſterum inter laudes, inter perfectiones & attributa Dei, referendum erit, quod poſſit fallere ſi velit. (2) Quo argumento demonſtrabunt, eſſe hoc ſapientiæ, potentiæ, aut perfectionis alicujus negotium? ſaltem (3) hactenus Theologi & Philoſophi, non habuerunt, niſi pro vafræ calliditatis argumento poſſe fallere. 2. Sed non dicimus, eum *poſſe fallere* ſimpliciter; ſed tantum, *ſi velit*. Reſp. Hoc pacto. *voluntas* Dei, præſupponere videtur, *poſſibilitatem rei*, quod eſt contra hypotheſin Carteſianorum, quibus *voluntas* Dei, eſt omnis poſſibilitatis cauſa. Wittich. *Theol. pacif.* §. CXCIX. Ex quo manifeſte ſequitur, ſi Deus *non velit*, eum etiam *non poſſe*; & viciſſim, *ſi poſſit* fallere, eum etiam velle: cum Deo nihil *ſit poſſibile*, niſi quod *actu vult*, ut paſſim loquitur Celeb. Burmannus *Synopſ. Theol.* lib. I. cap. XXI. §. 20. 24. & cap. XXV. §. 9. 10. addens, *nihil poſſibile* eſſe, aut ab æterno fuiſſe, niſi quod *actu ſit*. Ibid. cap. XXI. §. 24. 26. è quo fluit, Si Deus poſſit fallere, eum hoc, non tantum voluiſſe ab æterno; ſed etiam hoc *actu fieri*. Sed addunt 3. Eum *non velle*. Aſt dicam, unde vobis conſtabit Deum *non velle* fallere? Si reſpondeant, *ſufficit eum dixiſſe*, ſe non velle; inſtabo: Quidſi autem, & in hoc *dicto* fallere voluiſſet? Si regerat Carteſius, quia *velle fallere*, *citra dubium*, *eſt teſtimonium malitiæ & infirmitatis*: occurram: ſecundum Carteſium, *voluntas* Dei, omnis omnino *veritatis*, *bonitatis* & poſſibilitatis *cauſa* eſt, & repugnat, ſecundum ipſum, voluntatem Dei, ad omnia iſta, ab æterno, non fuiſſe *indifferentem* Wittich. *Theol. Pacif.* §. CXCIX. Unde duo proſiliunt A. Deum ab æterno *potuiſſe*, etiam *velle fallere*. B. Si *voluiſſet* fallere; tum *velle fallere*, nequaquam futurum fuiſſe, *teſtimonium malitiæ* & *infirmitatis*; quin contra, tum fuiſſet *res bona*, & res potentiæ. Conf. *Gangræn. Sect.* II. cap. XII.

Pars Practica.

Veritati divinæ innititur: 1. Verbi divini infallibilitas.

XI. Quantum ad praxin, veritati ac fidei divinæ, *primo* innititur, univerſa verbi divini ἀσφάλεια, & ἀξιοπιστία, quatenus verbum eſt *ejus* qui eſt ἀψευδὴς Tit. I. 2. cui ἀδύνατον ψεύσασθαι Heb. VI. 18. à quo *verbum veritatis* dicitur Col. I. 5. quovis *auro puriſſimo purgatius* Pſal. XII. 7. Cui porro innititur, omnis Religio noſtra, omnis fides & obſervantia, cum omnibus ingredientibus. Ut omninò nobis incumbat, operam dare, qui de *veracitate & fide* Dei, magis magiſque convincamur. Huc facit: (a) *verba* Dei, cum *factis* ejus, (b) *prædicta*, cum *eventibus* (c) *comminationes*, cum *judiciis* (d) *promiſſiones*, cum *beneficiis* (e) *doctrinam* cum *naturâ*: diligenter ac devotè conferre Jeſ. XXXIV. 16. Joſ. I. 3. 6. 14. I. Reg. VIII. 56. Quo omnibus iſtis, magis magiſque radicemur, in perſuaſione univerſalis veracitatis divinæ. Cui etiam adjiciendæ *preces*, ut Deus ipſe nobis perſuadeat Pſ. XLIII. 3.

2. Fidei analyſis.

XII. Sigillatim *ſecundò*, ei, velut *ultimæ* analyſi, innititur omnis *fides* noſtra I. Cor. XV. 14. 15. Heb. X. 23. Peculiariter (a) in articulis *fidei* noſtræ 2. Tim. I. 12. (b) in *controverſiis* Religionis (c) in *myſteriis*, maximè abſtruſis I. Tim. III. 16. (d) in δυσνοήτοις & inſolubilibus, per lectionem Scripturæ obviis. In omnibus iſtis, hoc uno poſſu-

poſſumus eſſe ſecuri, quod quæ credimus, ab eo nobis ſint revelata, qui eſt ἀψευδὴς, *fidelis ille teſtis* Apoc. I. 5. cujus fidem, nulla perfidia, enervare poteſt; qui *verax* erit, vel ſi *omnis homo*, *mendax fiat*. Et hoc uno, poſſumus efficaciſſimè compeſcere, quævis νοήματα, quæ ſe extollunt, adverſus cognitionem Dei, & quaſvis etiam, callidiſſimorum adverſariorum ſtrophas, εὑρήματα, gloſſas; modo, nos uno nitamur Dei verbo, *multos enim ſpecioſa feſellit gloſſa*, *Dei verbo nitere*, *ſecurus eris*. Juxta tritum.

3. Omnis cultus divinus. XIII. Nec fides tantum; ſed *tertiò*, omnis etiam noſter *cultus* divinus. Nominatim (1) immota veritatis *profeſſio* Heb. X. 23 Joh. III. 33. (2) omnis *obedientiæ* promptitudo Rom. IV. 19. 20. 21. (3) omnis *precum* fiducia Dan. IX. 4. 1. Joh. I. 9. (4) omnis *in adverſis* conſtantia 1. Pet. IV. 19. 2. Theſſ. III. 3. (5) omnis in *fide perſeverantia* 1. Cor. I. 8. 9. & X. 13.

4. Solida conſolatio. XIV. Porro *quartò*, veritati & *fidei* divinæ, innititur ſolida *conſolatio*, in quibuſvis adverſis. Quod nim. per eam, tot tantæque promiſſiones, afflictis factæ Heb. XIII. 5. ſint futuræ ναὶ καὶ ἀμὴν 2. Cor. I. 20. Neque *benignitatem ſuam*, καταργήσει ab eis, neque ipſis *mentietur*, adverſus datam fidem Pſal. LXXXIX. 34. Heb. VI. 17. 18. Ut rectè Cyprian. *De Mort*. Serm. IV. *Deus verax eſt*, *cujus ſermo*, *credentibus æternus & firmus eſt. Si tibi vir gravis & laudabilis*, *aliquid polliceretur*, *haberes utique pollicenti fidem*, *nec te falli ac decipi ab eo crederes*, *quem ſtare in ſermonibus atque actibus*, *ſatis ſcires: Nunc Deus tecum loquitur*, *& tu perfidus*, *mente fluctuas*; ſigillatim ἐνέργεια παρακλητικὴ, per Scripturas, ſeipſam prodit in caſu (1) *perſecutionum* Eccleſiaſticarum imminentium ab hoſtibus quibuſcunque Apoc. XVIII. 5. 6. & XIX. 20. (2) *Deſertionum* ſpiritualium Heb. XIII. 5. Jeſ. XLIX. 14. 15 Matth. XI. 28. (3) *Dubitationum*, de non exaudiendis precibus noſtris Matth. XVII. 19. Aut (4) de non futurâ noſtri *liberatione*, è quovis malo Pſalm. XXIII. 4. In omnibus iſtis, & mille aliis caſibus, quid ſuavius reficiet; quam cogitare; 1. Deum univerſaliter eſſe *veracem*, & peculiariter, in promiſſionibus eſſe *fidelem*, uſque adeo, ut ejus *fidem*, nullius *perfidia* poſſit irritam reddere Rom. III. 3. Cum præſertim 2. inſuper *jure-jurando* roboraverit Heb. VI. 17. Conf. Pſalm. CXLVI. 5. 6. Quin & 3. tot dederit, tantaque fidei ac veracitatis *ſpecimina*. Vid. 2. Reg. XX. 9. 2. Paral. XXI. 7. Jeſ. XXXVIII. 7. Jer. XXXII. 22. Cui proinde 4. Sancti per omnia ſecula, tam *conſtanter* ei adhæſerunt, in omnibus dubiis; Abrahamus Rom. IV. 18. 12. David. 2. Sam. VII. 28. &c.

5. Fnga & deteſtatio peccati. XV. Contra *quinto* in *veracitate* & fide Dei, eſt quoque (1) quod peccatores retrahat, à ſceleribus, cogitantes, Deum *univerſaliter veracem* eſſe & immobilem, in *comminationibus*, perinde ac in promiſſionibus Jer. XVIII. 9. 10. 11. Apoc. II. 5. Cujus exempla ſuppetunt, in Iſraëlitis Num. XIV. 21--36. collatis cum Cap. XXVI. 65. & cum Deut. I. 35. In Judæis 2. Reg. XXIV. 2. (2) ob quod, comminationes divinas non contemnant, eo quod ſint Dei *veraciſſimi* Deut. XXIX. 19. Pſal. CXXXIX. 7. Quin potius (3) ob quod, eas exhorreſcant Jeſ. LXVI. 2. Atque etiam (4) ad eas ſeſe dejiciant, & humilient coram Deo, exemplo Iſraelis Num. XIV. 39. Ninivitarum Jon. III. 4. 5. Hiskiæ 2. Reg. XX. 2. Jeſ. XXXVIII. 2. imo ipſiuſmet Achabi 1. Reg. XXI. 27. & Simonis Magi Act. VIII. 24. memores, quod damnentur contemtores & *irriſores comminationum* divinarum: Cain Gen. IV. 7. 8. Judæi Jeſ. V. 18. 19. Iſraelitæ Amoſ. VI. 3. Manaſſes cum ſubditis 2. Reg. XXI. 11--17.

6. Et cujuſvis falſiloquii, &c. XVI. Nominatim *ſexto*, eſt in *veritate* & fide Dei, ob quod nobis *caveamus* (1) à quovis *falſiloquio* Exod. XX. 16. Prov. VI. 15. (2) ab omni *hypocriſi* Pſal. XXXV. 16. & X. 7. (3) ab omni *mendacio* 1. Reg. XXII. 23. Pſ. XXXI. 7. Prov. VI. 17. (4) ab omnibus *iniquis æquivocationibus*, & mentalibus reſervationibus Prov. XXV. 24. (5) ab omnibus *dolis* ac fraudibus Prov. XIV. 25. (6) à quavis perfidiâ & *fœdifragio* Pſal. XV. 4. Rom. I. 31. (7) ab omni veritatis *odio*, quo ei obnitamur Rom. I. 18. 2. Tim. III. 8. Quod hæc omnia (a) quam maximè abhorreant à veraci ac *fideli naturâ* Dei, qui ipſa eſt *veritas* Joh. XIV. 6. & *Deus veritatis* Pſ. XXXI. 6. *è quo* proinde, *non poteſt eſſe falſum* 1. Joh. II. 21. Atque etiam, ab ingenio *filiorum* Dei. Quin potius (b) vergant ad ingenium *Satanæ*, jurati Dei hoſtis, qui eſt *mendax*, *& Pater mendaciorum* Joh. VIII. 44. 1. Reg. XXII. 21. 22. Et hinc (c) à *communione* Dei, & participio regni cœleſtis ſecludant Apoc. XXI. 27. & XXII. 15. Ac (d) *exitio* devoveant Pſ. V. 6. 7.

7. Studium veracitatis. XVII. Denique *ſeptimò*, eſt in veritate, fide & ſinceritate Dei, ob quod operam demus (1) *veracitati* in omnibus *dictis* noſtris Eph. IV. 15. 2. Theſſ. II. 10. (2) *fidelitati* in promiſſis; ſeu Deo, ſeu hominibus præſtitis Pſ. XV. 2. & CXVI. 14. 18. Joſ. XXIV. 21. 22. (3) *ſinceritati* in factis, ſcil. ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ 2. Cor. I. 12. (4) veritati nos *morigeros* præſtemus Joh. XVIII. 37. Rom. II. 8. 1. Cor. XIII. 7. Gal. III. 1. Et (5) in veritate *ambulemus* 2. Joh. verſ. 4. Ac (6) *ſanctificemur* in veritate Joh. XVII. 19. Quod ea ratione (a) Deo hactenus *aſſimilemur*, ac *naturæ divinæ* reddamur *participes* 2 Pet. I. 4. Eoque (b) nobis *conciliemus* Deum triunum: Patrem, qui *Deus eſt veritatis* Pſal. XXXI. 6. Filium, qui ipſa eſt *veritas* Joh. XIV. 6. unde *veritas Chriſti* denominatur 2. Cor. XI. 10. Spiritum S. qui *ſpiritus veritatis* dicitur Joh. XIV. 17. & XV. 26. & XVI 13. qui ſuos *ducit*, *in omnem veritatem*. ibid.

&

& Pſal. CXLIII. 10. quæ hinc *fructus Spiritus* dicitur Eph. v. 9. Atque etiam (c) nos *demonſtrabimus* vera ac viva membra Eccleſiæ militantis, quæ *στύλος* dicitur & *ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας* 1. Tim. III. 15. & Cap. IV. 3. Joh. XVIII. 37. Et hinc porro (d) *triumphantis* quoque Pſal. XV. 1. 2. Et ſic (e) Deus ſe *veracem* & fidelem, erga nos præſtabit, in *promiſſis* ſuis 2. Cor. I. 18. 20.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

DE

VOLUNTATE ET AFFECTIBUS DEI.

Pſal. CXV. verſ. 3.

Deus noſter in cœlis, omnia quæ voluit fecit.

Voluntatis divinæ contemplatio.

I. Priorem in facultatibus rationalibus, illam, quæ objectum ſuum reſpicit, ut *verum*, ſcil. *intellectum* divinum, cum ſuis affectionibus & virtutibus, exantlavimus : ſuccedit *poſterior*, illa, quæ in objectum ſuum fertur, velut *bonum* cognitum. Illam contemplabimur: 1. prout *facultas* eſt (pro noſtro concipiendi modo) 2. prout *actus*, & 3. prout *virtus*. Penes *primum*, repræſentabimus *naturam* & ingenium voluntatis *divinæ*: penes *ſecundum*, *affectus*, qui non ſunt, niſi actus voluntatis: penes *tertium*, *virtutes*, bonitatem, gratiam, juſtitiam, ſanctitatem... Hoc capite, de voluntate & affectibus. Prælucebit Pſaltes Pſal. CXV. 3.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Textus habet expeditam & honorificam* reſponſionem, *ad interrogatum Gentilium ſcopticum & ſcommaticum, verſus præcedentis: interrogabunt illi:* ubinam eſt Deus veſter? *Quaſi dicentes, non poteſtis monſtrare, adeoque* nullibi *eſt, & conſequenter prorſus non eſt*; *reſpondet Propheta, nomine Eccleſiæ Iſraeliticæ, promte & honorifice*: Noſter Deus in cœlis eſt, & omnia quæ vult, facit. *Unaque opera, honorificam præſtat, Dei ſui* deſcriptionem. *In qua occurrit:*

1. Deſcriptus, ואלהינו, aſt Deus noſter. *Hic præfixum conjunctionale* ו. *quod ordinarie vim habet copulativam, eſt* adverſarium(*reſpiciens*, partim *ad interrogationem immediate præcedentem :* ubinam Deus veſter eſt ? *reſpondet :* aſt Deus noſter in cœlis eſt; partim *ad ſequentem, Deaſtrorum Gentilium deſcriptionem, à verſ.* 4. *ad* 9. Eorum Idola, ſunt argentum & aurum.... Deſcriptus *eſt* אלהים, Deus, *in plurali numero, trinus perſonis, hic demum eſt* verus *Deus*; *eſt* Deus, infinitus *perfectione & potentia, & qualibet ejus perſona, Pater, Filius & Spiritus S.* infinita *eſt, adeo, ut* noſter Deus, *ſit* ter *infinitus, omnipotens, perfectus. Addit Propheta ſuffixum pronominale, primæ perſonæ pluralis* נו, *noſter. H. e. qui nos ſibi, ex quibuſvis nationibus, ſelegit in populum* in peculium, *cui & nos, reciprocavimus in populum : qui fœdere, non tantum* nationali, *nobiſcum inito, ſeipſum nobis dedit; prout nos viciſſim ipſi: ſed & fœdere gratiæ* perſonali, *ſeipſum, quantus quantus eſt: nobis fidelibus addixit* in Deum; *prout nos fideles, vice verſa, ei nos ipſos totos reciprocavimus.*
2. Deſcriptio, in cœlis eſt, & omnia quæ vult, facit. *Hæc tria ipſi tribuuntur, nim.*
   1. Exiſtentia, *& exiſtendi* locus: eſt *in cœlis* בשמים. Eſt, *non, ſicut Deaſtri veſtri, qui* non ſunt 1. Cor. VIII. 4. *nec* ullibi, *niſi in idoleis veſtris: & eſt* in cœlis, *locis exaltatiſſimis, glorioſiſſimis, dum veſtri, in terris exiſtunt, anguſtis ſpaciis incluſi. Et in* cœlis *pluraliter. h. e.* omnibus. *Non quod eis ſit incluſus, ſic ut extra eos, alibi non ſit: ſed quod ibidem, divinam ſuam majeſtatem, peculiari gloria, manifeſtam faciat.*
   2. Voluntas, חפץ, *quod* velle *ſonat, ſeu, ex conſilio & beneplacito agere. Habet intellectum, habet voluntatem, videt, audit: quando Deaſtri veſtri, argentum ſunt, aut aurum, qui oculos habent, & non vident, aures, & non audiunt, h. e. nihil intelligunt, ſunt ἄζωα καὶ ἄλογα, vita & ratione caſſi.*
   3. Potentia *& operatio*: omnia quæ vult, facit. *Præditus eſt* potentia, *quando veſtra idola, nihil* poſſunt: *quin &* omni-potentia, *poteſt* omnia : *&* facit *etiam, quando Deaſtri veſtri, ſuis* ip*ſis*

locis affixi, *nihil* agunt *omnino*; *imo facit* quæ vult, *non coactus*; *ſed* libere, *ex conſilio*, *ex complacentia rationali. Adeo ut, omnia quæ ſiunt, ſola ejus potentia & voluntate exiſtant. Quæ* vult, *adeo ut, omnia ejus voluntatis ſolo juſſu ac nutu ſiant: dictum factum* Apoc. IV. 11. Pſal. XXXIII. 9.

Pars dogmatica

Voluntas Deo aſſeritur teſtimoniis tum Scripturæ; tum naturæ.

III. Nobis è textu, hoc loco non incumbit, niſi *voluntatis* divinæ contemplatio Quam *Scriptura*, infinitis locis, Deo tribuit, in quibus pro exemplo ſunt Eph. I. 11. Rom. IX. 18. 19. Matth. XI. 26. & Cap. XXVI. 32. 42. 1. Cor. XII. 11. Et *natura* etiam, non uno modo. Eſt enim: 1. voluntas procul dubio *perfectio*, & talis, quæ non connotat, quicquam *imperfectionis*. Eſt 2. creaturis à Deo communicata, proinde in *communicante* præexiſtens. Qui 3. non poteſt operari *deteriori* modo, quam ſuæ creaturæ, quibus *perfectiorem* operandi modum, ſcil. *ex conſilio*, communicavit: proinde non poteſt agere, aut *natura*, ſicut *ἄλογα*, aut *temerè* ſicut ſtulti; proinde *ex conſilio*, quod voluntatis eſt. Sin minus 4. nihil in mundo fieret *contingenter*. Cum cauſa *naturaliter* agens, agat ad extremum virium ſuarum, ſic ut non poſſit *non*, aut *aliter* operari. Ex quo porro 5. ſequeretur, Deo nullum omnino *cultum*, nullam gratitudinem competere, ex beneficiis. Prout Soli non competit, vel cultus, vel gratitudo, licet lumen & calorem, ex quibus tot ac tanta poſſumus, in nos diſpenſat: quoniam non per *voluntatem*, ſed per *naturam* diſpenſat. Quin & 6. omne dominium, gratiam, miſericordiam, juſtitiam, Deo abroganda eſſe: quippe quæ *voluntatem* requirunt. Denique 7. nec cauſa *abſolute* prima, prorſus independens ac perfectiſſima, foret in ſe beatiſſima, aut aliis beatitudinis cauſa; eo quod citra voluntatem, nec ſeipſo poſſet frui; nec aliis ſui fruitionem impertiri. Pluribus *voluntatem* Deo aſſerere, non eſt, niſi Soli candelam accendere.

IV. Potius inveſtigandum, quid, qualis & quotuplex in Deo voluntas, quinam ejus actus, quænam ejus affectiones ac virtutes. In cujus negotii cognitionem, commodius non deſcendemus, quam inſtitutà collatione, voluntatis *noſtræ* cum *divinâ*, ut pateat, in quo conveniant, in quo diſtent. Voluntatis igitur *vocabulum*, ut hinc ordiamur, tria denotat: 1. *vim* illam mentis noſtræ, quæ eſt principium *θελητικὸν*, ſeu *facultas* volendi: 2. *actum* illius facultatis, ſeu ipſam *θέλησιν*, *volitionem*: denique 3. ipſius *objectum θελητὸν*, *volitum*. Priora duo, hujus potiſſimum ſunt loci. Et ſic voluntas eſt: *facultas agendi ἐκ προαιρέσει*, ſeu ex *complacentià rationali*, cujus *actus* dicitur *appetitus rationalis*. Eſt enim appetitus *naturalis*, quo vegetativa, in bonum ſibi *naturale* feruntur, ſibi plane *incognitum*: *ſenſitivus*, quo bruta in objectum

Quid ſit voluntas humana?

ſuum feruntur, ut ſibi *cognitum ſenſibus*, bonum ſibi conveniens, appetendo, & malum ſibi adverſum, fugiendo: & *rationalis*, quo Angeli & homines, in ſuum objectum feruntur, ut cognitum ſibi *intellectu*: ut ab hac intellectione, ſeu præcedente, ſeu concomitante, *appetitus* dicatur *rationalis*, ex conſilio, & complacentia rationali. Cui, ſaltem ut circa *media* operetur (circa finem enim qua talem, non accidit deliberatio) eatenus *ultimum* prærequiritur *judicium* intellectus practici, ut monſtret, quid cum *inclinatione ſibi peculiari* conveniat, quid ſecus. Et hic etiam appetitus rationalis, non ſic homini proprius eſt, ut *excludat* ſenſitivum & naturalem; verum ut includat, ſicut numerus major minorem, atque etiam eoſdem dirigat.

Quinam ejus actus?

V. Porro, actus appetitus hujus *rationalis*, qua talis, duum ſunt generum: *elicitus* ſeu volitio; & *imperatus*, circa actus facultatis cujuſcunque alius, intellectus, ſenſuum, membrorum. Prior fit, vel *volendo* conſonum, vel *nolendo* diſſonum. Vult autem, vel α. *finem*, unde triplex actus naſcitur. 1. *dilectio*, qua ſimpliciter in illum propendet, ut bonum. 2. *fruitio*, qua in bonum, ut jam adeptum & poſſeſſum. 3. *intentio* qua in bonum, ut adhucdum acquirendum. Et hic quidem actus, finem præſupponere conſuevit, ut mediis à ſe *impetrabilem*: è quo *ſpes* oritur ac deſiderium; ſin contra, finem conſideret ut *non impetrabilem*, *velleitatem* producit & votum; quæ *velleitas* non eſt, niſi imperfectus ille voluntatis actus, qui impetrandi *potentia* deſtituitur: vel β. *media*, idque rurſus actu triplici: 1. *Electione*, medii convenientis, ſi plura ſuppetant, unde *προαίρεσις*, cui *libertas* convenit. 2. *Complacentia*, quæ circa medium occupatur, ut *electum*. 3. *Uſu* medii electi, qui *imperatur* à voluntate, *dirigitur* ab intellectu, *perficitur* ab aliis facultatibus, per actus *imperatos*, intellectus, ſenſuum, membrorum. E quibus *κατ' ἀντίθεσιν*, nullo negotio, colligi poteſt, quid ſit *nolitio*.

Objectum voluntatis eſt bonum.

VI. In omne iſtud voluntas fertur, *ut bonum* h. e. volentis inclinationi congruum: ſeu bonum *verè* ſit, ſeu non, modo congruat cum inclinatione. Eſto igitur hæc breviſſima voluntatis creatæ ſciagraphia, in qua multiplex apparet *dependentia*, actuum à facultate, ab objectis, à ſe invicem: multiplex *compoſitio*, *mutatio*: atque adeo multiplex *imperfectio*, per quam voluntas, Deo & creaturis, *univocè* competere non poteſt.

Quatenus vo-

VII. Juvabit igitur, iſta paucis conferre, cum voluntate divina, 1. *Objecta* & effecta voluntatis divi-

luntas Deo non convenit.

divinæ, non niſi impropriè, *voluntatis* nomine inſigniuntur. 2. *Facultas* volendi in Deo, *revera* ab actu non differt, quippe in quo potentia & actus, perfectio & imperfectio, locum non obtinent. 3. Nec *libertas* volendi aut nolendi, quamvis *creaturarum*, hanc præ illa; arguit facultatem ab actu revera diverſam, ſeu facultatem actuandam: ſed tantum *indifferentiam* naturalem notat, ſimpliciſſimi actus ad objectum, qua poſſit terminari vel non; aut ad hoc potius, quam ad illud. 4. Appetitu quoque *naturali*, Deus planè caret: quod ille in objectum ſuum feratur in *incognitum*, & ab alio magis, quam à ſeipſo in finem dirigatur, à quo, prima & perfectiſſima cauſa, penitus abhorret. 5. Ita quoque, cum carentia *ſenſuum*, concidit in Deo omnis appetitus *ſenſititivus*, cumque eo omnes *paſſiones* & affectus. 6. Solus igitur in Deo remanet *appetitus rationalis*, qui terminatur in objecto ut intellecto.

Quid ſit voluntas in Deo.

VIII. Quibus prælibatis ſtatuimus, voluntatem in Deo non eſſe niſi *ſapientiſſimam ejus propenſionem, in ſeipſum tanquam ſummum finem, & in creaturas propter ſe, ut media*. *Propenſio* dicitur, partim ut ab intellectu diſcernatur, qui ſimplex tantum eſt *intuitus*; partim ut tali utamur voce, quæ omnibus voluntatis noſtræ actibus connotandis, ſit commoda: *ſapientiſſimam* etiam dicimus propenſionem, ut ab appetitu naturali & ſenſitivo, diſcernamus: *objectum* ei geminum aſſignamus: *ſeipſum* ut primarium; & *creaturas*, ut ſecundarium, ſcil. *propter ſe*, in quantum ſuæ bonitatis, qualemcunque imaginem geſtant, & ad ſe, ſuamque gloriam collimare, aptæ natæ ſunt. Atque ut iſta clarius paulò percipiamus, notandum porro, voluntatis divinæ, eandem prorſus eſſe rationem ad *volitum*, quæ intellectus eſt ad *cognitum*. Eſt enim appetitus *rationalis*; qui proinde ſic fertur in objectum, ut ſibi illud oggeritur per *intellectum*. Quamobrem, ſicut intellectus divinus, non cognoſcit, niſi per *intuitum* perfectiſſimæ ſuæ eſſentiæ: ita per voluntatem, Deus creaturarum bonitatem non attingit, ut illa eſt *in ſeipſâ*; ſic enim neceſſariò, inter volendum, *penderet* à creaturis, eſſetque, earum ratione, in potentiâ *paſſivâ*, conſequenter ipſis *poſterior*: ſed prout *eminenter*, omnes omnium creaturarum bonitates, continentur *in ſeipſo*: adeoque fertur in immenſam *ſuam bonitatem*, quatenus iſta, per liberrimum arbitrium, *exemplariter* diſtribuitur inter creaturas.

Voluntatis divinæ independentia. Ejus corollaria quatuor. 1.

IX. Divinæ voluntatis, naturam & ingenium, hactenus ſumus contemplati; pergimus ad ejuſdem affectiones. Quibus illa eſt, *primò independens* Rom. XI. 35. 36. quoniam, ipſa ejus eſt eſſentia, prima rerum cauſa Apoc. IV. 11. *Per voluntatem tuam ſunt & creata ſunt.* Proinde (1) ut operetur ad extra, non *præſupponit* bonitatem aliquam in objecto, ſed volendo *ponit* Jac. I. 18. *Quia voluit, progenuit nos* Rom. IX. 18. *Cujus vult, miſeretur.* Qua hypotheſi vel ſolâ, corruit in Prædeſtinationis negotio, quidvis præviſum, quod hoc pacto *dependeret* voluntas Dei. (2) Nec, per iſtam etiam 2.
independentiam, voluntas *ullam cauſam* admittit, quamvis ipſa rebus inter ſe, cauſæ & effectus, dependentiam præſcribit. Proinde rectè quidem dicitur, Deum unam rem velle, *propter* aliam exiſtere: perperam tamen dicitur, unam illam rem, eſſe *cauſam* propriè dictam, quâ Dei voluntas internè moveatur, ad alteram illam volendam. Sic voluit Deus, exiſtere Solem & aſtra, *propter* generationem, conſervationem & corruptionem ſublunarium: Sed tamen & aſtra, non ſunt *cauſa*, quod Deus velit illa generari, conſervari & corrumpi. Eodem modo ſeſe res habet, in omnibus extra Deum, quæ quidem, per voluntatem divinam, *inter ſe* ſunt cauſæ & effectus: ſed ipſius tamen divinæ *voluntates*, non ſunt cauſæ. Quin (3) per hanc independentiam, in ipſo Deo, *volitio* 3.
unius, non eſt propriè dicta *cauſa* efficiens, ut in ſemetipſo *velit* aliam. Quod v. g. voluerit Petro conferre fidem, non eſt propriè dicta *cauſa*, quod Deus, in ſe voluerit ei conferre ſalutem. Quoniam efficientia cauſæ in effectum, & dependentia effecti à causâ, in voluntatem divinam, quæ eſt Deus ipſe, omnia ſimul & ſemel, unico actu, verè & ſimpliciter volens, cadere non poteſt. 4.
Verum tamen eſt (4) quod Scholaſtici dicunt, ſatis obſcurè: attingentiam voluntatis *paſſivam*, reſpectu unius rei, eſſe cauſam, ſeu *rationem* potius, attingentiæ *paſſivæ* alterius rei. H. e. quod v. g. fides Petri à voluntate Dei attingatur; cauſa eſt, ſeu *ratio*, quod etiam ſalus attingatur. Hoc igitur ſenſu, rectè dicitur: Deum unum aliquid velle, *quia* aliud voluit.

Voluntatis divinæ ſimplicitas.

X. *Secundo* voluntas Dei, eſt *ſimpliciſſima*, quia eſt ipſe Deus volens. Proinde *unico* ſimpliciſſimo actu, omnia vult ac ſingula, finem & media. Ut nec multæ ſint in Deo volitiones; nec ordo volitionum, à *parte Dei*; ſed tantum à *parte rei*; & à parte noſtri conceptus. Ut enim ſupra, *intellectum* divinum vidimus, *intuendo* ſeipſum, unico ſimpliciſſimo actu, citra ullam compoſitionem ac diviſionem, diſcurſum, aut tale quid, ſimul & ſemel perſpicere, omnes omnium rerum *veritates*, ac rationes: ita nunc dicimus, voluntatem Dei, perfectiſſimè volendo *ſemetipſum*, unico ac ſimpliciſſimo actu, ſimul ac ſemel velle, omnes omnium creaturarum bonitates, quatenus illæ, per infinitæ bonitatis, ſui communicativæ, liberrimum actum, ſeu actu collatæ ſunt; ſeu conferendæ. Adeo ut optima Dei voluntas, omnis bonitatis, quæ exiſtit in creaturis, ſive *abſoluta*, ſive *relativa*, quam habent inter ſe, ut ſunt ſibi invicem cauſæ & effectus, fines & media; prima ſit

ſcatu-

ſcaturigo. Proinde voluntates *multas*, aut plures volitiones, multo minus ſibi invicem *adverſas*; nequaquam admittimus; quamvis unam illam Dei volitionem, ex effectis & objectis, variis modis, nos concipiamus, eoque *diſtinguamus*, prout in progreſſu, diſtinctius monebimus.

Voluntatis divinæ immutabilitas.

XI. *Tertiò*, voluntas Dei, prorſus eſt *immutabilis* Mal. III. 6. I. Sam. XV. 29. Pſal. XXXIII. 11. ita ut *non, modo velit hoc, modo illud, ſed ſemel, & ſimul, & ſemper velit, omnia quæ vult. Non iterum & iterum, neque nunc iſta, nunc illa, neque velit poſtea quæ nolebat, aut nolit quod volebat antea, quia talis voluntas mutabilis eſt, omne mutabile æternum non eſt, Deus autem noſter æternus eſt.* Verba ſunt Auguſtini. *Confeſſ.* lib. 10. cap. 15. Scilicet, ut intellectus, eo ipſo eſt immutabilis, quod intelligendo, non creaturas, ſed *ſemetipſum* aſpicit, & in ſeipſo omnia: ita voluntas, eo quod *ſemetipſum* velit, & propter ſe omnia, eo quoque ipſo, invariabilis eſt Mal. III. 6. Num. XXIII. 19. Jeſ. XLVI. 10. *Conſilium meum ſtabit, & omnem voluntatem meam faciam.* Qua obſervatione, corruit & Pelagianorum & pelagia*νιζόντων*, voluntas *antecedens & conſequens*, ut ſuo loco patebit.

Voluntatis divinæ æternitas.

XII. *Quartò*, voluntas Dei eſt *æterna* Eph. I. 4. eſt enim, ipſe Deus volens. Proinde nec incipit velle quod antea non voluit, nec deſinit velle quod antea voluit: nec unum prius vult quam aliud; licet, ex eo ordine, quem penes noſtram voluntatem obſervamus, concipiamus, Deum prius velle finem, quam media, ſecundum ordinem *intentionis*: & prius media, quam finem, ſecundum ordinem *exſecutionis*.

Voluntatis divinæ infinitas.

XIII. *Quintò*, voluntas Dei eſt *infinita*, quia eſt ipſe Deus infinitus. Non quidem, quod velit omnia *volibilia* exiſtere, prout intelligit omnia *intelligibilia*; ſed quod *ſemetipſum* velit, infinitum, & propter ſe *omnia:* partim ut exiſtant, partim ut non. Et quod non omnia volibilia velit exiſtere; hinc procul dubio eſt: 1. quod ea ratione, exiſterent *actu infinita*, nec proinde, Deus ſolus eſſet infinitus 2. quod voluntas Dei, circa extrinſeca, ſit *liberrima*, id quod intellectui non competit; unde *προαιρέσει* hæc vult. Quamvis ergo voluntas, non velit omnia *volibilia*, ſicut intellectus intelligit omnia *intelligibilia*; hoc tamen non obſtat, quominus ſit perinde *infinita*, quia finitudo non eſt in *volente*; ſed in *volitis*, & limitatio volitorum, non ei extrinſecus oboritur; ſed ab ipſa eſt Dei *voluntate*. *Eſt enim Deus noſter in cœlis, quæcunque vult, facit.* Conf. Jeſ. XLVI. 10. Rom. XI. 19.

Voluntatis divinæ libertas.

XIV. *Sexto*, voluntas Dei libera eſt, & *liberrima*. Eſt enim libertas de eſſentia voluntatis. Libertas iſta, vel eſt *antecedens* volitum, velut ejus principium, quo ſenſu, ſola à ſe diverſa, libere Deus vult Apoc. IV. 11. *per voluntatem tuam ſunt*; vel *concomitans*, quo ſenſu, ſeipſum Deus vult & omnia ſua. Porro ad libertatem divinam, quatenus *extrinſeca* reſpicit, duo concurrunt: *indifferentia & προαίρεσις* ſeu *conſilium*, ſeu complacentia rationalis. *Indifferentia* inquam, quâ volens, nec *per naturam*, determinatus eſt ad alterutrum; nec neceſſario determinatur *ab objecto.* Ubi enim potentia activa per *naturam* eſt determinata, ad alterutrum oppoſitorum; vel neceſſariò determinatur ab *objecto*; ibi exulat libertas. Quia enim v.g. ignis, per naturam non poteſt non urere, aut bos famelicus, objecto pabulo, non poteſt non comedere; hinc actus illi non dicuntur liberi. *Indifferentiam* autem intelligimus, non *paſſivam*, quâ voluntas indeterminata poſſit determinari *aliunde*; quæ creaturis competit, reſpectu Creatoris; ſed *activam*, quâ per *naturam*, poſſit velle aut non velle, hoc aut illud. Activa porro libertatis indifferentia, Deo competit non *privativè*, ſic ut voluntas ejus, aliquando exſtiterit planè indeterminata, quæ poſtmodum ſeipſam determinaverit; quam indifferentiam vellent Sociniani & Pelagiani, ut decretorum divinorum *æternitatem* peſſundarent: ſed *negativè* tantum, quatenus voluntas Dei: nunquam quidem indeterminata; per *naturam* tamen ſuam, ſemper *indifferens*, & indeterminata exiſtit reſpectu creaturarum: neque per *naturam* ſuam v. g. Deus magis determinatus eſt ad creandum, quam ad non creandum: ſic, aut aliter.

Præter indifferentiam, ad voluntatis libertatem requiritur conſilium.

XV. Præter indifferentiam, *ſecundò* ad libertatem requiritur *conſilium προαίρεσις*, quo voluntas, per naturam indifferens ad utrumque, determinatu, ad alterutrum. Quod, penes voluntatem creatam, ſit circa *media* quidem, ab ultimo judicio intellectus practici, dum voluntati monſtrat, hoc aut illud, cum qua peculiari *propenſione* inclinationeque (cum quâ volitio individuam habet connexionem) vel congruere, vel non congruere. Unde fit, quod voluntas creata libera ſit, *non ſimpliciter*, ſed *ſecundum quid* tantum: quoniam indeclinabiliter illud vult, quod congruit cum ſuâ propenſione: quando Dei voluntas aut *propenſio*, per ſe, nullam habet connexionem cum ullâ creaturâ, quam creatura accipit à Dei volitione. Proinde non liberè tantum; ſed *liberrime* Deus vult hoc præ illo, dum creaturæ *dependenter* volunt à prædeterminatione divina. Et hæc liberrima eſt *προαίρεσις*, quâ, *natura* antecedenter indifferens; determinatur ad hoc aut illud.

Voluntatis divinæ efficacia.

XVI. *Septimò*, voluntas Dei univerſaliter eſt *efficax*. Quicquid enim vult, & prout vult, dat effectum ſuo tempore & ſuo modo; nec quicquam eſt, ſi velit, quod non fiat, aut non ita fiat, ſicut vult. *Eſt enim Deus in cœlis, quicquid vult facit.* Et Apoc. IV. 11. *Per voluntatem tuam ſunt & creata ſunt.* Sed (quod notandum) ſemper fit *ſicut vult*, ſi *eventum* rei vult, fit ſemper; ſi vult, noſtrum tantum eſſe *officium*, ut nos velimus; eſt

etiam

etiam. Sed diſtinguendum etiam, inter voluntatem *efficientem* & *efficacem*. *Efficiens* tantum eſt, circa res *bonas*, tam phyſicè; quam moraliter: *efficax* etiam, circa mala moralia; quatenus, tum æterno *decreto*, ejus *futuritionem* determinavit; licet non velit *efficere*, ipſum malum, futurum, quâ tale: tum etiam vult, peccati *ſubſtratum*, licet non velit, ejus *ἀνομίαν* & *defectum*.

Quid voluntas?

XVII. Tenemus, quid ſit in Deo *voluntas*; operæ pretium eſt videre, quid ſit ejus *noluntas*. Scil. alter voluntatis noſtræ actus *elicitus*, quo occupatur circa *malum*, ſeu id, quod cum inclinatione ſuâ, non convenit. Ea verò *noluntas* in Deo nihil aliud eſt, quàm ille voluntatis actus, quo ſeipſum perfectiſſimè volens, averſatur omne ſibi *adverſum*, ſuæque gloriæ, quæ unicus eſt, rerum omnium finis. Dicitur *actus* voluntatis, non alius utique, aut diverſus à volitione, quâ verſatur circa naturâ bonum. Ut intellectus, falſa & contradictoria cognoſcit, non actu intelligendi diverſo, ab eo quo vera cognoſcit & bona. Hinc objectum quoque, *nolitionis* divinæ, *primarium* & immediatum (licet non *formale*) facimus, ſuam ipſius *bonitatem*: prout intellectus cognoſcentis, *falſum* & malum, objectum primarium & immediatum eſt, immenſa ejus *perfectio*, quatenus illa, omnium veritatum ſpecies, tanquam in ſpeculo, clariſſimè repræſentat, quâ perfectiſſimè agnitâ, eadem opera, quid falſum ſit, quid contradictorium, quid malum; uno eodemque actu, exploratiſſimum habet: prorſus ita, perfectiſſimè volendo ſuam *bonitatem*, perfectiſſime quoque averſatur, quicquid ei adverſatur. Quod in creaturis etiam, quadantenus eſt conſpicuum, quando is, qui perfectè *diligit* Deum, eo ipſo, perfectè quoque *odit*, omne quod novit ei adverſari. Interim tamen, objectum ſecundarium & *formale* noluntatis divinæ, eſt ſua natura malum; non *phyſicum*; ſed *morale*. Malum enim *phyſicum*, quod exiſtit, Deus vult, volitione propriiſſimè dicta. Et circa malum *morale* occupatur, non *abſolutè*; ſed quatenus, *ſua natura* tale eſt. Fieri enim poteſt, & fit ſæpe, ut, quod *ſua natura*, bonitati divinæ eſt adverſum, *præter* ſuam naturam, ſeu *per accidens*, omnipotenti ac ſapientiſſima directione, ad eam, tanquam finem contendat, ac proinde, in tantum, ratione ſcil. iſtius *directionis*, ſibi *præternaturalis*, mali naturam exuat, inque *bonum per accidens*, quaſi mutetur; quatenus nim. virtute omnipotentis iſtius directionis, aptum ſit, ad finem revera bonum, quod tamen, *ſua natura*, & reſpectu creaturarum, perpetrantium, eſt & manet *peſſimum*: ideo, quia, non tantum adverſatur agendi *normæ*, ſibi à Deo præfixæ; ſed etiam, quia non poſſit dirigi, *per creaturarum* potentiam, in finem revera bonum. *Actus*, quo in malum iſtud, *noluntas* Dei fertur, eſt *averſatio* Pſal. v. 5. Prout voluntatis eſt, *appetitio*: non equidem *affectu*; ſed *effectu*, h. e. deſtruere, abolere, punire. Malum tamen quod non eſt, nec unquam erit; velut ſuæ *naturæ* inimicum, Deus averſatur; quatenus aboleret ac deſtrueret, ſi exiſteret: prout bonum, nunquam exſtiturum, diligit, eo quod, velut cum ſua *bonitate congruens*, ſi exiſteret; conſervaret, foveret &c.

Objectum voluntatis eſt bonum.

XVIII. Objectum voluntatis, ut diximus, *bonum* eſt, hoc eſt, quod convenit cum *propenſione* volentis. Seu illud, *verè* bonum ſit, h. e. conducat ſaluti volentis; ſeu non, modo congruat cum *propenſione*, ut aptum ſit ciere appetitum; eſſe autem tale, *ultimum* monſtrat intellectus *practici judicium*: contra *nolitionis*, eſt malum, ſeu quod repugnat *propenſioni*: voluntatis *divinæ* non eſt, *intus* quidem, niſi infinita Dei *bonitas*, prout illa, ſibi pleniſſimè ſatisfacit; & *extus*, quicquid cum eâ congruit: prout *nolitionis*, quicquid ab eâ diſcordat.

Affectus in Deo in genere, quid ſint?

XIX. Iſti porro voluntatis actus, *volitio* & *nolitio*, pro diverſitate objectorum, variaque in objectis operandi ratione, varia induunt, *affectuum* pariter, & *virtutum* nomina. *Affectus* igitur, in Deo nihil aliud ſunt, quam *actus voluntatis* divinæ, quatenus eas ſuſtinent *relationes* ad creaturas, & eas cient operationes in creaturis; quas ſuſtinent ac cient, affectus analogi, in hominibus. Qui proinde, ſecundum tritum Nazianzeni, ut Deo tribuuntur *ἀνθρωποπαθῶς*; ſic intelligendi ſunt *θεοπρεπῶς*: ſecundum *effectum* potius, quam *affectum*. Et quo id poſſimus commodius aſſequi; diſtinguenda in affectibus Dei, quinque iſta: 1. actus *volendi*, v. g. in *irâ*, velle removere, punire: 2. ejus *objectum*, ſcil. voluntati *adverſum*, peccatum & peccator, in irâ: 3. *relatio* inter *velle*, & *objectum* ſuum, in quâ, *affectus* ratio conſiſtit, ſeu à qua, volitio v.g. *ira* denominatur: 4. *Fundamentum* iſtius relationis, *convenientia* aut *repugnantia*, in creaturâ exiſtens: denique 5. *operationes* illæ, quæ in creaturis, ab affectibus illis reſultare conſueverunt: benefacere, punire. Quibus, in creaturis, varia accedit mutatio, perturbatio & alteratio, in ipſo corpore: v. g. in *irâ*, commotio animi, & efferveſcentia ſanguinis, circa cor. Quæ, cum imperfectionem involvant, à perfectiſſimo, religioſè ſecludenda ſunt.

Quid in ſpecie? 1. Amor.

XX. Sic, ut ad ſingulares affectus deſcendamus: 1. *Amor* Dei (Joh. III. 16.) eſt, *velle ſibi conveniens*, *ſeu q. ſuum*, *& operari* circa illud, ſicut affectus amoris, in homine: ejus unionem ſeu præſentiam ambire, ei benefacere, in ejus bonitate acquieſcere. De quo plura ſuo loco. Contra 2. *Odium* (Pſal. v. 5.) eſt *velle*, *ſeu nolle ſibi repugnans*, inque illo operari, quod creaturarum *odium* conſuevit: h. e. amoliri, punire. 3. *Deſiderium* & exſpectatio (Jeſ. v. 2.) eſt velle bonum

2. Odium.

3. Deſiderium.

abſens, quod ſi creaturis arduum videtur & ambiguum, ſpes (1 Pet. III. 20.) etiam denominatur; ſi creaturis impetratu *facilius* videatur, & *minus ambiguum*, *exſpectatio* cum analogis *operationibus* circa illud, à quibus *cura* appellatur. **4. Fuga.** Contra 4. *Fuga* (Pſal. v. 6.) velle ſeu nolle, *abſens* malum, ut *arduum & imminens*. Cujus eventus, ſi creaturis *probabilior* ſit, ſed *declinabilis* tamen; *metus* dicitur, qui Deo tribuitur Deut. XXXII. 26. 27. Gen. III. 22. quo ſpectat *Zelotypia*, ſeu metus amittendæ rei chariſſimæ Exod. XX. 5. Jeſ. IX. 7. & XXXVII. 32. ſi, ut *indeclinabilis*, occurrat creaturis, *deſperationem* ciet Jeſ. V. 4. Jer. II. 21. Cum quibus conjungendæ ſunt, creaturarum, in ſuis iſtis affectibus, operationes analogæ. **5. Gaudium.** 5. *Gaudium* (Heb. XIII. 15. 16. Gen. VIII. 21.) eſt *velle* bonum *præſens*, & ad ſe ſpectans; quod reſpicit, vel *officium*, à creaturâ impetratum Heb. XI. 4. vel *beneficium*, quod creaturæ præſtat Deus Deut. XXX. 8. 9. Jeſ. LXII. 5. **6. Triſtitia.** Jer. XXXII. 41. Contra 6. *Triſtitia* & diſplicentia (Jeſ. LXIII. 10. Pſal. LXXVIII. 40.) eſt velle, ſeu nolle malum *præſens*: quod, ſi ex *proprio* quodam oriatur facto, *pœnitentiam* generat Num. XXIII. 19. Gen. VI. 6. 9. 1. Sam. XV. 11. quæ infert mutationem, non in *operante* Deo; ſed in **7. Ira.** *opere* Jer. XVIII. 8. Porro 7. *ira* (Rom. I. 18. Eph. II. 3.) eſt *velle repellere* & amoliri, ſibi repugnans, illud puniendo: quod, ſi *gravioribus* ſuppliciis fiat, *excandeſcentia*, atque etiam *furor* dicitur Deut. XXIX. 20. Quibus, in creaturis accedunt *admiratio*, *audacia* &c. quæ de Deo non leguntur.

Virtus qui id in Deo? 1. In genere. XXI. Quatenus autem voluntate ſuâ, ſecundum rectam rationem, Deus *promptiſſimè* operatur; *virtutibus* dicitur præditus. Eſt enim virtus, *habitus, quo voluntas propendet ad bene agendum.* De quibus, hoc *primò* generatim obſervandum; non eſſe eas in Deo concipiendas, velut actus *primos*, ſeu habitus, operationibus in actum *ſecundum* producendis, deſtinatos: hujuſmodi enim *potentia*, in ſimpliciſſimum *actum*, non cadit; ſed tantum, quatenus per eas, Deus *promptiſſimè* operatur. *Secundò*, virtutes in nobis tam diverſas, in Deo *unam* notare in agendo *promptitudinem*, quæ cum eſſentiâ ejus coincidit: *Tertiò*, cavendum ne quid *imperfectionis* connotent: & per hoc, Deo non ſunt tribuendæ, quales ſunt iſtæ virtutes, quæ reſpectum ad *ſuperiorem* deſignant, ut fides, ſpes, obedientia, humilitas: item quæ naſcuntur *ex imperfectione*, ut verecundia, caſtitas &c. denique, quæ occupatur in moderandis *affectibus*, ut temperantia. Et *quartò*, quæ ſuperſunt virtutes, & nihil involvunt *imperfectionis*, ſic Deo relinquendæ, ut cum ſummâ perfectionis *eminentiâ*, à nobis con- **2. In ſpecie.** cipiantur. Sunt autem virtutes in Deo; *primo bonitas*, quæ eſt quaſi virtus generalis: *tum ſecundò gratia*, ſeu bonitas erga *creaturas*; quæ, diverſis reſpectibus, & *miſericordia*, *longanimitas*, *clementia*, dicitur: *tertiò*, *juſtitia*, bonitas in *remunerando* & *puniendo*. Denique *quartò*, *ſanctitas*, ſeu bonitas *moralis*. De ſingulis horum ſingulatim in progreſſu.

XXII. Jam non reſtat, niſi, ut de *diſtributione* **Voluntas ſigni & beneplaciti.** voluntatis divinæ, pauca addamus. Utique voluntas Dei, *una* eſt & *unica*; variis tamen modis à nobis *diſtinguitur*; tum propter *rerum* quas vult, genera diverſa; tum propter diverſos *modos*, quibus videtur velle, ea quæ vult. Sic voluntatem Dei diſtinguunt: 1. in voluntatem *ſigni & beneplaciti*: hæc ipſum Dei *decretum* notat: ſive *effectivum*, bonorum; ſive *permiſſivum*, malorum Pſal. cxv. 3. *quicquid placet facit* Matth. XI. 25. 26. *Etiam pater, ita placuit tibi* Luc. XII. 32. illa verò, *generatim* notat *indicium* qualecunque, quo Deus aliquid, nobis ſignificatum vult, ſive, ut ſimpliciter *credatur* & agnoſcatur, quo pertinet prædictio, impletio, & rei vel facti commemoratio: ſive, ut *actiones* noſtræ ad illud, velut normam, *obligentur*; quo pertinent tum *præceptum*, promiſſio, exhortatio, invitatio, ſuaſio: tum *prohibitio*, comminatio, dehortatio, cautio, &c. *Speciatim* tamen, in illâ membrorum oppoſitione, ſpectari ſolet *mandatum*, ſignum ſcil. præcipiens aut prohibens, ut ſpeciale effectum voluntatis divinæ, unde voluntatem *mandati* quoque appellant.

XXIII. Porro 2. voluntatem diſpeſcunt, in *oc-* **Occulta & revelata.** *cultam* & *revelatam*, juxta Deut. XXIX. 29. *Occulta* intellige, quæ Deus decrevit, ſive facere, ſive permittere, & hactenus, neque per eventum; neque per prophetiam, revelavit. Conſequenter, nobis *normæ* rationem non præſtant, imo modeſtia requirit, ut in iſtis inveſtigandis, curioſiores non ſimus. Quæ autem *revelata* nobis ſunt, ſtatim nos, ad agnitionem & fidem obligant; quæque in illis agenda præcipiuntur, aut fugienda prohibentur, obedientiam illico requirunt: unde, prætermiſsâ omni curioſitate, hìc ſedulò nobis ſtudendum obſervantiæ.

XXIV. Uſurpant 3. diſtinctionem in voluntatem **Abſoluta & conditionata.** *abſolutam* & *conditionatam*, nim. non quoad *actum* Dei volentis, ſic omnis voluntas eſt abſoluta; ſed quoad *res*, hoc auctu à Deo *volitas*. Vult enim Deus, ut alia *abſolutè* eveniant; alia verò *ſub conditione*. Sic regenerationem, fidem, reſipiſcentiam vult, electis *abſolutè*: at, ut ſalus eis obtingat, ſub *conditione fidei* ac reſipiſcentiæ. Sed quoniam, in ſequiorem ſenſum, ſolet abripi iſta diſtinctio, à Pelagianis & Pelagianiζουσι, ut paulò abhinc monebimus; ab Orthodoxis ferme negligitur.

XXV. Sed 4. omnium accuratiſſima eſt, in vo- **Decernens & legiſlativa.** luntatem *decernentem* & *legiſlativam*, ſeu *propoſiti*, & *præcepti*; quarum illâ determinat *eventus*, ſeu,

ſeu, quid ſit futurum, aut non futurum *de facto*, ſeu bonum ſit, ſeu malum: hâc, quid futurum aut non futurum ſit, *de jure* tantum. Voluntati *decernenti* ſubſunt 1. prædeſtinatio, electio, reprobatio, præteritio. 2. fœdus gratiæ, de electorum ſalute, inter Patrem & Filium. 3. promiſſiones *abſoluta*, regenerationis, ſanctificationis, fidei, perſeverantiæ. 4. complementa harum promiſſionum, per gratiam diſcriminantem &c. Ad voluntatem *legiſlativam* ſeu *præcepti*, ſpectant, præceptiones & prohibitiones, promiſſiones & comminationes. Circa iſtam diſtributionem, hoc ſollicitè notandum, quod, ſicut *decernens* tantum determinat *eventum*, ſeu *futuritionem* rei, non autem ejus *bonitatem* & malitiam *moralem* (determinat enim promiſcuè, eventus bonorum & malorum) ita *legiſlativa*, tantum determinat *bonitatem* & *malitiam* voliti, dum interim nihil ſtatuit de ejuſdem *futuritione* aut non-futuritione. Unde evidenter perſpicimus (1) quâ ratione voluntas Dei *ſemper* & *univerſaliter* ſit *efficax*: illa, ſcil. *decernens* circa *eventum*; hæc *legiſlativa* circa noſtrum *officium*: dum interim, multa seriò vult, voluntate *legiſlativâ*, quæ nunquam fiunt; prout multa quoque fiunt, voluntate *decernente* quæ non vult. Atque etiam, hinc perſpicimus (2) ut nulla, in his voluntatibus, à parte Dei ſit *repugnantia*; quatenus non idem, aut eodem modo volunt.

Duplex hujus conſectarium.

Uſus hujus diſtributionis.

XXVI. Hac igitur diſtinctione neglectâ, graviſſimas iſtas, nullo modo, effugies *difficultates*: 1. quod in Deo, *contraria* ſint voluntates, quibus *idem*, Deus velit & nolit. 2. voluntates quaſdam Dei, eſſe *inefficaces*, quæ non aſſequantur intentum ſuum. Conſequenter 3. voluntatem Dei, non eſſe *omnipotentem*. 4. nec eum omnimodè eſſe *beatum*, quia, quod ſeriò vult, non aſſequatur. Contra, ubi rectè diſtinxeris, efficaciam unius ab alterâ, ut diximus, non modo omnem prorſus declinabis, in voluntatibus divinis repugnantiam, & inefficaciam; ſed etiam *ſimulatione*, eum commodiſſimè liberabis, quam continuò nobis oggannniunt Adverſarii, Deum ſcil. ex noſtrâ ſententiâ, multa *ſignificare* ſe velle, quæ revera nolit, adeoque ſimulare; abſque negotio occurremus, Deum ſemper *revera* velle, quod *ſignificet* ſe velle: aſt vero quod voluntate *legiſlativâ* velit, ejus licet *bonitatem* velit, non tamen ſtatim velle futuritionem, neque hoc ſignificare.

Quæritur:

Pars Elenchtica.

3. An detur talis in Deo voluntas, qua pendeat,

XXVII. Quæritur 1. An talis detur in Deo voluntas, quæ pendeat à conditione, per creaturas præſtanda? Pelagiani craſſi olim, quibus nunc accedunt Sociniani, amore *independentis* liberi arbitrii, quo poſſit quicquid vult, abſque ulla prædeterminatione voluntatis divinæ: ſtatuebant, talem voluntatem in Deo, quæ velit, ſi modo creatura velit, quæ deſideret, optet ut modo creatura velit: contriſtetur, doleat, quod creatura nolit, quæ ipſe vult: Semipelagiani, cum quibus colludunt Jeſuitæ, Arminiani aliique; amore ejuſdem independentis libertatis, & ut, converſionem hominis, ſuſpendant, ab ejus libero arbitrio; quamvis dependentiam qualemcunque profiteantur, ab influxu providentiæ divinæ *generali*, à concurſu cum volente creatura, ab influxu in *effectum*; nihilominus *primum* voluntatis actum, quo ſeipſam determinat, volunt eſſe penitus *independentem*, adeoque voluntatem talem docent in Deo, quæ determinationem iſtam primam, exſpectet, & ab ea *pendeat*. Lutherani odio, *abſoluta* voluntatis divinæ, in negotio, potiſſimum *reprobationis*, & amore univerſalis, omnium & ſingulorum hominum ſalutis; voluntatem talem admittunt, qua ſub conditione velit, eorum ſalutem, ſi modo ipſi velint. Omnes in eo conveniunt, quod in multis, *volitio* Dei, ſuſpenſa ſit, à conditione, per creaturarum liberum arbitrium, ante præſtanda: quaque conditione non impleta, Deus intento ſuo, perſæpe fruſtretur. Ita, juxta eos, vult v. g. ut omnia ſua mandata, quam exactiſſime ſerventur, ſi nim. homines velint: vult item, omnes & ſingulos ſervari, ſi modo ipſi *velint*, in Chriſtum credere, à peccatis reſipiſcere, & bonis operibus operam dare. Et ſic, pro abſoluta Dei *volitione*, non niſi ſuſpenſam quandam *velleitatem* admittunt. Reformati, quamvis voluntatem in Deo agnoſcant, quæ eventum hunc aut illum, *ſuſpendat* ab hac aut illa conditione, v. g. Petri ſalutem, ab ejus fide; quæ item, hoc ſenſu, *conditionata* appellari poſſit: nullam tamen agnoſcunt voluntatem ejus, quæ à conditione ulla pendeat. Quia: 1. Scriptura, ſenſu dicto, *talem tantum* docet, Dei voluntatem, quæ *abſoluta* eſt, qua omnia quæ *vult*, *facit* Pſal. CXV. 3. Jeſ. XLV. 10. *conſilium meum ſtabit, & omnem voluntatem meam faciam.* Voluntatem autem *conditionalem*, quæ pendet à voluntate humana, non facit, nec facere poteſt. 2. Quia Scriptura, *abſolutam* prædicat voluntatem, in his etiam, quæ *liberum* hominis præſupponunt arbitrium Phil. II. 12. *Dat velle & perficere, pro ſuo beneplacito* Prov. XVI. 9. *Cor hominis cogitabit viam ſuam, & Jehova parabit greſſum ejus.* Et Cap. XXI. 1. Cor *Regis in manu Domini, ſuper* omne, *quod* voluerit, *inclinabit illud.* 3. Quia Scriptura, *abſolutam* tradit, Dei voluntatem, peculiariter etiam in his quæ prædeſtinationem, electionem & reprobationem reſpiciunt Rom. IX. 18. *Cujus vult, miſeretur, & quem vult, indurat.* Et verſ. 16. *Nec ejus eſt, qui vult, aut qui currit; ſed miſerentis Dei.* Conf. verſ. 18. 19. 20. 21. 22. Quia 4. voluntas Dei, eſt ipſa Dei eſſentia, & eſſentia Dei, plane inde-

à conditione, per creaturas præſtanda?

independens eſt agnoſcentibus Adverſariorum pleriſque, Jeſuitis, Remonſtrantibus, diſſentientibus licet, Socinianis. Dum contra voluntas conditionata, pendet à conditione. Et ſic, per hanc hypotheſin, Deus erit dependens h. e. *non Deus.* Quia 5. per iſtam voluntatem, liberum hominis arbitrium eſſe *independens*, adeoque *Deus.* Quia 6. Voluntas Dei, hac ratione eſſet *mutabilis*, adeoque *eſſentia* Dei mutabilis; proinde Deum haberemus *mutabilem*, contra ſcripturas Mal. III. 6. Jac. I. 17. Quia 7. per eandem, Deus non eſſet *omnipotens*, quippe qui non *poſſit*, quæ creatura *non vult*. Nec 8. *ſapientiſſimus*, cum ſerio *velit*, quæ *certo* prævideat, ſaltem ſecundum ſemi-Pelagianos, nunquam futura. Nec 9. omnimode *beatus*, utpote qui non ſemper aſſequitur, quod *ſerio vult*. Nec 10. abſolutiſſimus rerum omnium *Dominus*, utpote cui poteſtas non competit, in conditionem illam, à qua voluntas ejus pendet, peculiariter, non in liberum hominis arbitrium, & in *omnia* illa, quæ pendent à libero iſto arbitrio.

Objectiones ſolvuntur: Generatim duabus obſervationibus.

XXVIII. Objectis in contrarium, nullo negotio ſatisfiet; ſi *primo* accurate diſtinguas, inter *volitionem* & *volitum*, quæ duo, dum confundunt adverſarii; quod *volito* competit, ad *volitionem* traducunt, unde v. g. conditionem illam, v. c. fidei, à qua voluntas Dei ſalutem Petri ſuſpendit; ad voluntatem Dei referunt. Si *ſecundo*, inter voluntatem *decernentem* ac *legiſlativam*, diſtinguendum memineris, & proinde promiſſiones, comminationes, ſæpenumerò *conditionatas*; ad legiſlativam retuleris, quæ nihil de volitorum *eventu* determinat; ſed *jure* eorundem *jure* tantum, nec proinde ſignificat, niſi puram putam, rei promiſſæ cum officio præſcripto, *connexionem.* Hinc ad objecta Scripturæ loca Pſal. LXXXI. 14. 15. *Utinam populus meus, me auſcultaſſet, inimicos eorum cito confeciſſem &c.* eique parallela Jeſ. XLVIII. 18. Matth. XXIII. 37. Jeſ. V. 4. 7. Luc. VII. 30. utpote quibus, ſat apertè deſideraſſe videtur reſipiſcentiam & ſalutem Judæorum, quam nunquam aſſecutus ſit: perquam facilis eſt reſponſio: continentur iſtis ac ſimilibus locis *adhortationes* ad obedientiam, ac *dehortationes* à peccatis, quaſque ſuis munitas promiſſionibus ac comminationibus, quæ variis illuſtrantur, cum ſimilibus, tum exemplis; adeoque pertinere ad voluntatem *legiſlativam*, quæ nihil determinat de volitorum *eventu*; ſed tantum individuam notat, officii cum ſuâ promiſſione *connexionem*: nec iſtis *velle* Deum, niſi homines ad præſcripta officia, ſub promiſſionibus & comminationibus, eſſe obſtrictos.

Speciatim.

Quod exempli cauſa, in adducto Pſal. LXXXI. loco ſic patet: hortatur Deus Iſraelitas ſibi auſcultent verſ. 9. 10. Addit promiſſiones verſ. 11. & minas vſ. 12. 13. concludit denique vſ. 14. 15. *O! ſi populus meus mihi auſcultaſſet.* Significans non aliam eſſe cauſam, quamobrem inimicos eorum non depreſſerit, eoſque *adipe tritici* non cibârit, quam eorum inobedientiam. Similiter Jeſ. V. 4. 7. Propheta propoſitum habet, Judæos revocare à vitiis, poſteriori hujus capitis parte, prolixo catalogo commemoratis, eo fine, inter alia, argumentum adhibet à *beneficiis*, quæ tanta ſint, ut non poſſint non evidenter demonſtrare, quam vehementer ſibi *probetur* eorum obedientia, quam tot ipſis extorqueant beneficia: & contra improbetur inobedientia, quam cum tantis pœnis voluerit eſſe connexam. Sic Matth. XXIII. 37. Servator Judæis exitium *comminatur*, quod gratiam, illis à ſe oblatam, pertinaciter negligerent. Quanquam & aliis modis ad locum hunc reſpondere conſueverit: ſcil. Chriſtum voluiſſe ſalutem Judæorum, non quà *Deum*; ſed quà *hominem*, piâ συμπαθείᾳ: aut, ſi quà Deus, etiam voluerit; aſſecutum quoque fuiſſe, in quibus eam volebat, ſcil. in filiis Jeroſolymorum, licet obſtiterint Phariſæi. Denique Luc. VII. 30. per ſpretum à Phariſæis *conſilium* Dei, non intelligit niſi *evangelium*, eoque ſalutem ipſis ſub conditione fidei, oblatam.

2. An diſtinctio voluntatis divinæ, in antecedentem & conſequentem, ſit ferenda?

XXIX. Quæritur 2. An diſtinctio, voluntatis divinæ, in *antecedentem* & *conſequentem*, tolerari debeat? Diſtinctionis auctores primi videntur fuiſſe Chryſoſtomus & Damaſcenus, ab his avide eam ſuſceperunt Semipelagiani, tam veteres, quam moderni, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes aliique, ut gratiæ univerſali, & independenti arbitrio humano, commodius patrocinarentur. Ea Deus, creaturæ rationali, aliquid creditur *velle*, *antecedenter* ad aliquem ejus actum; quod, *conſequenter* ad eundem, *nolit*. Ita volunt, Deum *omnibus* hominibus, *antecedenter* ad fidem aut infidelitatem, ſalutem *velle*; licet quam plurimis, viſâ eorum infidelitate, *nolit*. Cujus diſcrimen in hoc ipſis eſt, quod *antecedente*, Deus ſæpenumero fruſtretur; *conſequente* nunquam: cujus rei cauſa ſit, liberum creaturarum arbitrium, ſuâ infidelitate efficiens, ut deſertâ priori voluntate, bonâ & optimâ, quâ homini *ſalutem* vult; procedat ad alteram, quâ homini decernatur æterna *condemnatio*. Inter Reformatos, non deſunt viri Magni, v. g. Molinæus *Enod. Graviſſ. Quæſt.* p. 315. Walæus, Perkinſus, Twiſſus, & ex Pontificiis Alvarez *de Auxil.* Lib. V. Diſput. 34 Num. 2. qui exiſtimant, eam, ſano ſenſu, tolerari poſſe. Si nim. per *antecedentem* illa intelligatur Dei voluntas, quâ nexum fecit inter antecedens quoddam & conſequens, inter conditionem præcedentem v. g. fidem & reſipiſcentiam & beneficium aliquod, ut ex eo nexu promittat: quiſquis crediderit, ſervabitur: aut, ſi Petrus crediderit, ſervabitur: & per voluntatem *conſequentem*, exſecutionem promiſſi conditionati, v. g. quia Petrus credit, ſervabitur: aſt vero, ſenſu

ſu

ſu pelagiano, quem repræſentavimus, quo voluntas Dei, intelligitur ſuſpenſa à conditione, tolerari nullo modo poteſt, per controverſiam præcedentem. Cum autem ſenſu præcedente ſaniore, exigui ſit momenti, pariter & uſus; & ex adverſo periculum abuſus ſatis magnum; præſtabit eam non intromittere in Eccleſiam. Quatenus autem ſenſus eſt heterodoxi, coincidit fere, cum ea quam habuimus, duobus paragraphis præcedentibus, eorumque rationibus cadit.

3. An Deus velit, voluntate decernente, ut omnes & ſinguli ſalvi fiant?

XXX. Quæritur 3. An Deus velit, omnes & ſingulos homines, ſalvos fieri? Origenes olim, exiſtimabat, Deum voluntate *decernente*, velle, ſeu decreviſſe ab æterno, ut non tantum omnes & ſinguli homines, tandem aliquando, actu ſerventur; ſed & ipſos Dæmonas. Scil. poſtquam, per juſtum annorum numerum, pro analogia commiſſorum peccatorum, pœnas dediſſent in inferno; reſtituendos tandem eſſe ſaluti æternæ. Hinc acceſſit Franciſ. Puccius Socinianus, & Samuel Huberus, Helvetius, Eccleſiaſtes primum Reformatus; ſed, propter univerſalem gratiam, remotus à Miniſterio, hinc à Lutheranis ſuſceptus; & Miniſterio admotus, cum Origenis ſalutem omnium & ſingulorum, Eccleſiis ſuis inciperet propinare; ejectus denuo à Miniſterio; docebat, omnes & ſingulos, tandem ſalutem conſecuturos. Pelagiani ac Sociniani, ut & Jeſuitæ, Arminiani, quo arbitrium hominis ἀντεξούσιον, ſalvum maneat; Deum *velle* quidem ut omnes & ſinguli ſalvi fiant; ſed voluntate tantum *conditionata*, ſeu *antecedente*, ſi ipſi *voluerint* credere & reſipiſcere. Lutherani, quamvis arbitrium ἀντεξούσιον, non profiteantur; nihilominus tale arbitrium profitentur, quod poſſit, *poſitive non repugnare*, Spiritui S. converſionem & fidem in nobis q. parturienti: ſtatuunt item, Deum *velle*, ut omnes & ſinguli ſerventur. Reformati credunt quidem, Deum velle *omnes* ſervari, quod hoc ſubinde teſtetur Scriptura 1. Tim. II. 4. Ezech. XVIII. 23. 2. Pet. III. 9. ſed non credunt, eum velle, ut *omnes & SINGULI* ſerventur; eo quod hoc nullibi Scriptura dicat. Admittunt ergo, Deum *omnes* velle ſervari, h. e. *quoſvis*, ſeu, Scriptura interprete, ex *omni generatione*, *populo & natione* Apoc. v. 9. ſcil. quotquot emerit Chriſtus, quotquot crediderint: non autem *omnes & ſingulos homines*. Tum etiam admittunt, Deum *velle*, omnes ſervari, voluntate *antecedente*, eo ſenſu, quem paragrapho præcedente deſignavimus. Nim. Deum voluiſſe, ut inter fidem & ſalutem, individuus eſſet nexus, per quem *omnes & ſinguli*, qui credunt, non pereant; ſed habeant vitam æternam Joh. III. 16. & ex hoc nexu, velle *quoſvis*, tam electos, quam reprobos, invitare ad fidem, & ſub ea conditione, offerre ſalutem. Sed, quoniam diſtinctionem voluntatis divinæ, in *antecedentem* & *conſequentem*, dudum paragrapho præcedente, ſepoſuimus; malumus ſtatuere, Deum velle omnes ſervari, voluntate *legiſlativa*, quæ nihil determinat *de eventu*, h. e. promiſiſſe, ut quotquot crederent, haberent vitam æternam, ſcil. ex eo nexu, quem jamjam deſignavimus, & ex eo, *omnibus* ſalutem ſerio offerre, ac promittere: *non* autem *velle*, ut omnes ac *ſinguli* ſerventur, voluntate *decernente*, h. e. non *decreviſſe*, ut omnes ſalutem actu conſequantur. Et in hoc demum verus eſt controverſiæ cardo. Ut, ſi quid adverſus nos velint obtinere *οἱ ἐξ ἐναντίας*, demonſtrare debeant, Deum decreviſſe, ut *omnes & ſinguli* ſerventur; quod, ſat ſcio, non ſuſcipient Adverſarii. Cum 1. Scriptura diſerte teſtetur, Deum hoc non velle, quin contrarium velle Prov. I. 24....29. Pſal. XCV. 11. Matth. XX. 18. Joh. XVII. 9. Cum 2. in ipſo ſalutis & prædeſtinationis negotio, diſerte profiteatur, ſe *non* velle, ut omnes ac ſinguli ſalvi fiant, quin impium *creaſſe ad diem mali* Prov. XVI. 4. *indurare quos vult* Rom. IX. 18. *præparaſſe vaſa iræ ad interitum* verſ. 22. *præſcripſiſſe* nonnullos *ad judicium* 2. Pet. II. 8. Cum porro teſtetur 3. ipſum, quam plurimis, negare neceſſaria ſalutis media Joh. XVII. 9. Nec 4. omnes & ſingulos, *evocare* ad participium gratiæ Pſal. CXLVII. 20. Act. XIV. 16. Imo 5. *vetare* multis prædicari Euangelium ſalutis Marc. X. 5. Act. XVI. 6. 7. Etiam 6. omnibus & ſingulis, non velle donare fidem 2. Theſſ. III. 2. Act. XIII. 48. Proinde negandum omnino, Deum voluntate *decernente*, velle, ut omnes & ſinguli ſerventur, niſi 7. velimus α. in diſcrimen præſentiſſimum adducere, divinam *omnipotentiam*, utpote quæ non poſſit aſſequi, quod ſerio vult, & intendit, ut exiſtat. β. *contrarias* in Deo voluntates, ſtabilire, quarum altera, v. g. Judam *velit* ſervari; altera *nolit*. γ. voluntatem *mutabilem*, per omnia *immutabili* aſſerere, qua jam *nolit*, quod antea impenſe *volebat*. δ. voluntatem item *inefficacem* tribuere, ei qui omnia poteſt, quæ vult, ε. voluntatem *dependentem* à creaturis, ac *temporariam*. Imo ζ. voluntatem *fatuam*, ſapientiſſimo velimus adſcribere, qua ſerio velit, quod ſcit, ſe nunquam conſecuturum.

Argumenta Reformatorum.

4. An voluntas Dei, ſola cauſa ſit, omnis boni moralis? Sententiarum differentiæ.

XXXI. Quæritur 4. An voluntas Dei, ſola cauſa ſit, ut omnis realitatis & poſſibilitatis; ita &, omnis boni moralis? Carteſius cum ſuis, prout jam ante cap. XIII. obſervavimus, omnis boni moralis, cauſam & radicem eſſe in voluntate, quatenus illa in ſe indifferens, velit ut hoc *ſit bonum*, illud nequaquam. Reformati 1. voluntatem Dei conſiderant, vel in *ſenſu identico* (liceat mihi terminis barbaris uti) quatenus coincidit cum ipſa eſſentia divina: ut perinde ſit; ac ſi quæras, an eſſentia Dei, ſeu Deus, ſit *cauſa omnis boni* moralis; & hoc ſenſu, non negant quæſtionem: vel

in ſenſu *formali*: quatenus eſſentia divina, à nobis concipitur, ut conſtructa cum hac aut illa *relatione*; hoc ſenſu, Reformati communiter negant, voluntatem eſſe *ſolam* cauſam omnis boni moralis. 2. Bonum morale, diſtinguunt in tale, quod eſt *juris poſitivi*, & hoc agnoſcunt pendere, à liberrima Dei voluntate. v. g. die hebdomadis præciſe ſeptimo, quieſcere ab operibus ſuis, bonum morale eſt; ſed *juris poſitivi*: & quod eſt *juris naturalis*, innitens ipſi *naturæ*, vel *Dei*; vel *hominis*, prout, in juſtitia originali, imaginem geſtat, *ſanctitatis* & *juſtitiæ* divinæ: hoc eſt, non à *voluntate* Dei; ſed ab ipſa ejus *eſſentia*. 3. Bonum quodvis *morale*, cogitant, vel quoad ſuam *eſſentiam*, vel quoad *exiſtentiam*. Sic fatentur omne bonum, quoad ſuam *exiſtentiam*, eſſe à voluntate Dei, quatenus illa eſt principium imperans & exſequens, in rerum omnium productione Apoc. IV. 11. aſt quoad *eſſentiam*, exiſtimant, omne bonum morale *naturale*, pendere, non à *voluntate*, ut tali, ſicut bonum *poſitivum*: ſed à *natura* Dei, ut Deus eſt. Sic Reformati communiter, ſi unum excipias, & forte alterum, qui exiſtimabant, juſtum & bonum eſſe quidvis, quia Deus *vult*, non autem Deum *velle*, quia juſtum ac bonum ſit.

Argumenta Reformatorum.

Rationes Reformatorum ſunt: 1. Quia Scriptura teſtatur, Deum multa *velle*, quia *bona* ſunt & juſta, quæ propterea, non poſſit *non velle* Gen. XVIII. 23. 25. *Non etiam diſperdes juſtum cum injuſto: abſit à te ut facias rem talem .... Nunquid Judex univerſæ terræ non faciet judicium*, ſeu *jus?* Rom. I. 32. 2. Theſſ. I. 6. *juſtum eſt apud Deum, retribuere afflictionem* .... Quin eſſe *mala*, tanta ac talia, ut repugnent, *puritati* ac ſanctitati naturæ, ſeu *oculorum* ſuorum, ut non POSSIT ea aſpicere Habac. I. 13. Quia 2. ſi *omne* bonum penderet à voluntate ejus ab æterno indifferente, potuiſſet non præſcribere nobis, ſui agnitionem, amorem, reverentiam.... Quin 3. potuiſſet plane contraria præcipere, v. g. ſui odium, blaſphemiam, rebellionem.... Imo 4. iſta omnia, ſi voluiſſet, eſſent *bona* & laudabilia. Nil 5. addam de *ideis* in Deo, quæ coincidunt cum natura Dei, infinitùm perfectis, ut infinitis modis poſſint repræſentari in creaturis, quæ hac ratione futuræ ſunt *mutabiles*. Neque etiam addam 6. Quod tum, ne ipſe Deus quidem, *ſanctus*, juſtus, bonus.... fuiſſet, antequam voluntas eo ſe determinaſſet, adeoque *ſanctus*, juſtus, bonus eſſet tantum quia vult talis eſſe. Nec 7. nos ſanctitati & juſtitiæ.... operam dantes, aſſimilaremur perfectioni ejus *naturali*; ſed *voluntariæ*, cui obluctatur Scriptura Matth. V. 48. Luc. VI. 36. 2. Pet. I. 4.

Objectiones.

Fundamentum ſententiæ adverſariæ, in his eſt tribus: 1. ſi non *omnis* bonitas eſſet à voluntate Dei; tum Deus non foret omnibus modis *independens*, & perfectus. Reſpond. Verum eſſet, ſi daretur bonum, quod non penderet à Deo: ſed aliud eſt pendere *à Deo*, & à *natura* Dei: aliud præciſe *à voluntate* Dei, velut tali. 2. Quod dicendum alias foret, objecta per ſe ſuam habere eſſentiam, & priora eſſe, ſaltem naturâ, *divina voluntate*.. Reſp. Quamvis nonnulla, non pendeant à *voluntate* Dei; ut tali: non tamen *ſimpliciter* non pendent à Deo; pendent enim à natura & eſſentia ejus, ut tali. Quod 3. ſic ſequeretur, divinam voluntatem, ab illis bonis pendere, adeoque dependentem eſſe. Reſp. Nequaquam, quia illa bona, pendent à natura ejus ſanctiſſima, nec viciſſim natura Dei, pendet ab ipſis. Conf. *Gangræn.* noſtra. Sect. II. cap. IX.

5. An affectus Deo proprie competant?

XXXII. Quæritur 5. An affectus Deo proprie competant? ſeu, an affectus in Deo, ſint commotiones voluntatis divinæ proprie dictæ, quibus voluntas Dei, ſeu *in* objectum feratur; ſeu *ab eo* refugiat, è quibus odium, ira, deſiderium, fuga, gaudium, triſtitia, aliique humani affectus reſultent?

Partes diſſidentes.

Anthropomorphitas non morabimur, qui cum membris humanis, affectubus quoque præditum, profitentur Deum: nec etiam Pelagianorum & Semipelagianorum *velleitatem*, ſeu volitionem imperfectam, & à libero arbitrio humano ſuſpenſam, quæ revera, non eſt niſi deſiderium, votum; & à qua inſuper, ira, odium, fuga, gaudium ac triſtitia, excluduntur. Sociniani, quod Deum habeant, *dependentem* ab hominis libero arbitrio, & voluntatem *mutabilem*; deſiderium, metum, gaudium, triſtitiam, iram, pœnitentiam... alioſque affectus, inde oriundos, aperte ipſi aſſerunt. Reformati, quamvis affectuum, prout etiam membrorum *voces*, de Deo in Scripturis uſurpari, minime negent; quamvis item, dempta ab affectibus, omni imperfectione; *rem* vocum agnoſcant in Deo: attamen *commotiones* iſtas, in quibus tota fere affectuum natura conſiſtit, non audent in Deo admittere.

Argumenta.

Cum: 1. Scriptura diſerte neget Num. XXIII. 19. 1. Sam. XV. 29. Rom. IX. 29. Quibus locis, quod de *pœnitentia* Dei pronunciatur, *κατ' ἀναλογίαν*, ad quoſvis affectus referendum eſt. Cum 2. *Natura*, ſeu recta ratio, in *ente perfectiſſimo*, non ferat, tot, affectuum humanorum *imperfectiones*, v. g. *α.* imperfectam *volitionem*. *β. dependentiam* eorundem, à ſuis objectis, à quibus afficiuntur. *γ. impotentiam*, quâ non poſſis, quæ affectus expetunt, & ſæpe ſuperantur, & evaneſcunt affectus, ubi eis non ſatisfit. *δ. mutationes* varias, & ſatis nonnunquam ignobiles, à quibus *paſſiones* indigitari conſueverunt. Cum 3. infinita Dei *beatitudo*, quæ nulla boni acceſſione augeri; nec ullo mali ſenſu contingi ac violari: multo minus, tot affectuum gyris, circumagi poteſt.

Objectiones.

Nec ſatisfaciunt Adverſarii, dum *imperfectionis*, ſi quid in affectibus ſit, Deum minime lædere, cauſantur, eo quod, ab immenſa

bo-

bonorum copia, quæ in ipſo eſt, abſorbeatur, imo, vel maxime ſibi adverſum, perfectiſſima ejus ſapientia ac potentia, in bonum ſuum converti, affirmant: poſſet quidem hujuſmodi σοφὸν φάρμακον, utcunque ſolari homines, affectuum æſtuationibus conturbatos; aſt à Deo, non poteſt tollere imperfectionem, cum qua *Deus* eſſe non poteſt. Quicquid enim ſit dum adverſa ipſi accidunt, eumque movent; ingrata eſſe non deſinunt, nec ſine pugna, ab immenſa felicitatis copia, ita tandem opprimi poſſunt; ut ſaltem aliqua diſplicentia, lucta, & velut animi æſtus, angorque, in Deo aliquamdiu ſedeant, quæ beatitudinem ejus turbent; donec tandem tempeſtas illa deferbuerit. Nec habent quod pro ſe cauſentur adverſarii, niſi, quod crebro in Scripturis, Deo tribuantur *affectus*, amoris, odii, pœnitentiæ.... Ad quod proclivis eſt reſponſio: Quod 1. tributi etiam alibi diſerte ab ipſo auferantur, v. g. pœnitentia ipſi *tribuitur* Gen. VI. 6. Jer. XVIII. 8. rurſus eadem ipſi abrogatur Num. XXIII. 19. 1. Sam. XV. 29. Id quo monet, non niſi cum grano ſalis, ipſi affectus tribui, nim. 2. non ſecundum *affectus*, ſeu motus ac perturbationes animi; ſed tantum quoad *effectus*, quos iſti affectus, in creaturis ciere conſueverunt: hoc eſt, affectus, qui Deo ἀνθρωποπαθῶς tribuuntur, non niſi θεοπρεπῶς, eſſe intelligendos. Locis in contrarium adduci ſolitis: Ezech. XXXIII. 11. 2. Pet. III. 9. 1. Tim. II. 4. ſic, nullo negotio ſatisfacies; ſi *primò*, ex dictis generatim oſtendas, ſermonem eſſe, non de voluntate *decernente*; ſed *legiſlativâ* tantum, qua Deus, jubendo velit ut ſe convertant, ejuſque præmium capiant, vitam æternam; ſeu converſionem eſſe eorum *officium*, & converſionis *præmium*, vitam. Quin & ſermonem eſſe, non de *ſingulis*, ſed de *quibuſvis*. Tum *ſecundo*, ſingulatim quoque, poſſit reſponderi ad loca citata Ezech. XXXIII. 11. non dici, Deum non velle *ullius* peccatoris mortem, ſed *ejus* qui ſe convertit: *Nolo mortem peccatoris; ſed ut convertatur & vivat*; h. e. nolo mortem ejus, qui convertitur. Sic 2. Pet. III. 9. non dicit Apoſtolus, Deum *omnes omnino homines* velle ſalvos fieri, & neminem ex iis perire; ſed omnes tantum *fideles: Patiens eſt erga* NOS, non volens quenquam E NOBIS perire. Nec 1. Tim. II. 4. dicitur, Deum omnes *& ſingulos* velle ſalvos fieri; ſed *omnes* tantum, h. e. omnis generis homines, perinde ſcil. Reges & magiſtratus, ac ſubditos, ut analogia contextus oſtendit. Quæ reſponſio, mutatis mutandis, compluribus aliis Scripturæ locis, applicari poterit.

Pars practica.

Voluntas Dei. 1. Omnis praxeos Chriſtianæ baſis.

XXXIII. *Primo* voluntas Dei, prout conſideratur tanquam *facultas*, non tam *practica* eſt; quam omnis praxeos Chriſtianæ *baſis*. Niſi enim (a) Deus agens eſſet *voluntarium* & liberrimum; quomodo colere & revereri? quomodo *bona* quævis neceſſaria, ab eo flagitare? quomodo *mala* deprecari? de acceptis beneficiis, gratias referre poterimus? Si nim. haud ſecus ac Sol, cuncta *naturæ* adactus *neceſſitate*, agat. Quomodo (b) ejus *dominium*, cura, providentia, gubernatio, quibus pietas noſtra quanta quanta eſt, innititur, ſtabit? Quod enim *imperium?* quæ poteſtas, ſeu leges ferendi; ſeu latas vindicandi, adeſſe ei poteſt, qui cuncta agit, ex *neceſſitate naturæ*, abſque ullo voluntatis arbitrio? Proinde (c) quodnam obſequium, cultus, reverentia &c. ei competet? ſi, quod agit, *non poſſit non agere*. Denique (d) ubi & noſtræ manebit *voluntatis libertas*; ſi ne Deus quidem, arbitrii libertate pollet?

2. Imperii divini perfectionem oſtendit.

XXXIV. Singulatim *ſecundò*, voluntatis divinæ αὐτεξουσία, imperii perfectionem commendat, quo *in cœlis eſt, & omnia quæ vult, facit*. Scil. ut in intellectu, eſt *conſilium* & ſapientia; ita in voluntate eſt *imperium*. Proinde, ſicut voluntas Dei eſt (a) libera & *liberrima* (b) *independens* (c) abſoluta & *immutabilis* (d) *æterna* (e) *efficaciſſima:* ita prorſus ejus *imperium eſt* (1) *liberrimum*, per quod, *quidquid vult facit*, & pro ratione, ejus ſtat voluntas. Conf. Matth. XX. 15. (2) planè *independens* Rom. XI. 35. Jer. XVIII. 6. proinde (3) *immutabile & irreſiſtibile* Rom. IX. 18. (4) *efficaciſſimum: quidquid vult facit.* Conf. Pſal. XXXIII. 9. Thren III. 37. Jeſ. XIV. 24. (5) *univerſaliſſimum: Omnia quæ vult facit.* Quod ſigillatim apparet: A. In rerum creatione Apoc. IV. 11. B. In rerum gubernatione Jeſ. XIV. 6. 7. C. In imperiorum regnorumque diſpenſatione Dan. IV. 17. Jer. XXVII. 5. Ezech. XXVIII. 17. D. In diſpenſatione opum ac fortunarum Exod. III. 22. & XI. 2. Comprimis E. in rerum *humanarum* moderatione, earum præcipuè, quæ ſtatum concernunt *æternum:* in prædeſtinatione, electione, reprobatione, vocatione, regeneratione, de quibus plura jamjam. Iſtud igitur Dei imperium αὐτεξούσιον (a) adoremus, *celebremus* Matth. VI. 10. 13. (b) Ad ejus placita nos ſubmiſſe componamus. Ibid. verſ. 10. (c) ſeu faciendum ſit officium Pſal. XL. 8. 9. (d) ſeu ferendum ſupplicium. 1. Sam. III. 18. Act. XXI. 14. Matth. XXVI. 31. 42. 44.

3. Compeſcit in negotio prædeſtinationis & redemptionis particularis, reſponſationes carnis.

XXXV. Hinc *tertio*, protervam eorum compeſcit *temeritatem*, qui in prædeſtinationis, electionis, reprobationis, redemptionis, vocationis, converſionis particularis negotio, *voluntatem* divinam à creaturarum *prævisis* operibus ſuſpendunt, & cur hunc elegerit, illum reprobaverit, hunc redemerit, non illum &c. quærunt. Quaſi non ſit αὐτεξούσιος, & non, omni jure, *pro ratione, ſtet ſupremi Domini voluntas:* nec jure naſutulis poſſet oggerere: *Annon licet mihi, quod volo facere in meis rebus? an oculus tuus malus eſt quod ego bonus ſim?* Matth. XX. 15. Item: *Annon habet poteſtatem figulus in lutum, ut ex eadem maſſa, faciat* aliud

aliud vas, ad decus, aliud vero ad dedecus? Rom. IX. 20. Non cogitant illi, Dei voluntatem eſſe *independentem; ex qua, per quam, & ad quam omnia,* cui nihil quiſquam *dederit*, ut ei *retribuere* teneatur Rom. XI. 35. 36. eſſe *abſolutiſſimam*, quæ *miſereatur cujus vult, & quem vult, induret.* Ibid. cap. IX. 18. Eſſe *liberam* & liberrimam: Eſſe *ſapientiſſimam: O profunditas divitiarum & ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* Proinde, ſic obſtrepere & reſponſare, non eſſe niſi [a] αὐτεξούσιον ad rationes vocare [b] independentem, creaturis ſubjicere [c] abſolutiſſimum, ſuo dominio ſpoliare [d] ſapientiſſimum, corrigere. Et hæc tandem omnia, quis impune fecerit?

4. Reprimit peccandi voluntatem.

XXXVI. Atque etiam *quartò*, compeſcit quamvis peccandi voluntatem & libidinem, quam Petrus deſignat 1. Pet. IV. 3. Qua 1. non volumus, nos ſubmittere voluntati divinæ Job. XXI. 14. Exod. V. 2. Imo 2. voluntatem *propriam*, divinæ diſertè *opponimus* Jer. XLIV. 16. 17. Et 3. *carnis* voluntatem facimus Eph. II. 3. Aut 4. quovis modo, in voluntate Dei non acquieſcimus, obmurmuramus, reſponſamus Num. XIV. 27. 29. Quid tandem hæc omnia? niſi [a] voluntatem independentem ſubigere [b] propriam voluntatem, ad independentiam efferre [c] Deo libertatem ac dominium diſputare [d] efficaciſſimam Dei voluntatem, in ſe concitare, qui [e] nos hoſtium noſtrorum voluntati ac libidini ſubjiciat Ezech. XVI. 27. aut [f] propriis cupiditatibus mancipet Rom. I. 24. Imo [g] ſeipſum, cum libertate creatum, ſibi ipſi, ſuis peccatis, atque etiam Satanæ, in ſervitutem redigere Joh. VIII. 33. 34. 2. Tim. II. 26.

5. Suadet abnegationem propriæ voluntatis.

XXXVII. Contra *quintò*, ſuadet (a) voluntatem *propriam*, quatenus quidem illa, voluntati divinæ eſt *adverſa*, abnegemus Luc. IX. 23. aut etiam, quomodocunque *diverſa* Act. XXI. 14. Joh. V. 30. & VI. 38. (b) cupiditates, & affectus carnales, *crucifigamus* Gal. V. 24. mortificemus Col. III. 5. ſubigamus, & ſub Chriſti obſequium redigamus 2. Cor. X. 5. (c) affectus noſtros Deo, rationi & voluntati obſtrepentes, ad ſuum locum & ordinem revocemus, ut voluntati, ſeu *appetitui rationali*, ſubſint, eaque ratione *actus voluntatis* evadant, ſicut in Deo ſunt: quo tandem ſola *Dei* voluntas, ſuo jure, ſit independens & abſoluta. De quo plura ſuo loco in Cap. de *Abnegatione* ſui.

6. Studium præſtandæ voluntatis divinæ.

XXXVIII. Suadet etiam *ſexto*, ſtudium voluntatis divinæ, quam promptiſſimè præſtandæ. In quo noſtra conſiſtit *obſervantia*, qua voluntatem Dei, in ipſius gloriam, cum *ſubjectione* præſtamus Eph. VI. 6. 7. *Ut ſervi Dei, facientes ex animo quæ Deus vult, cum benevolentia ſervientes Domino.* Quo particulatim continetur: 1. ut in voluntatem Dei, nobis pro regula præſcriptam, religioſè *inquiramus* Col. I. 9. Eph. V. 17. Rom. II. 17. Ut 2. agnitam, velut unicam vivendi regulam, *ob oculos* continuo habeamus, imo in corde Pſal. XL. 9. & XVI. 8. Ut 3. ad eam, greſſus vitæ noſtræ, ſollicitè componamus Gal. VI. 16. 1. Pet. IV. 2. Eaque ratione 4. voluntati divinæ, quantum fieri poteſt, *conformemur* Ap. II. 6. Idque 5. cum profunda *ſubjectione*, tanquam ſervi Eph. VI. 6. 7. Act. XIII. 36. Interim tamen etiam, ἐκ ψυχῆς, καὶ μετ' εὐνοίας, δουλεύοντες τῷ κυρίῳ 2. Paral. XV. 15. Exemplo (a) Servatoris Pſal. XL. 8. 9. Joh. IV. 34. & V. 30. & XIV. 31. (b) alias non introituri in regnum Dei Matth. VII. 21. Nec (c) exaudiendi in ſupplicationibus noſtris Joh. IX. 31. Nec (d) admittendi, in ſpiritualis cum Chriſto cognationis, axioma Matth. XII. 50. Iſtud nominatim obſequii munus, voluntati divinæ præſtandum: A. in negotio fidei Joh. VI. 29. B. reſipiſcentiæ Ezech. XXXIII. 11. Matth. III. 2. C. ſtudii univerſalis ſanctimoniæ 1. Theſſ. IV. 3. Heb. X. 36.

7. Format peculiariter: Ad humilitatem.

XXXIX. Præter iſta *ſeptimò*, voluntatis αὐτεξουσίου pia meditatio, peculiariter nos formare poſſit 1. ad ſtudium *humilitatis*, ſi quando bona aut dona obtigerint, à quibus ſuperbiendi occaſio ſuppetere poſſit: ut cogitemus, liberrimâ Dei *voluntate*, quæ contulerit, auferri, & in alium transferri poſſe. Vid. 1. Cor. IV. 7. Rom. XI. 21. 22. 23. Eph. II. 8. 9. Deut. VII. 7. 8. 2. Ad praxin *miſericordiæ*, verſus proximum miſerum, qui liberrimâ iſta Dei *voluntate*, malis iſtis affligitur a quibus nos, eadem Dei libertate, immunes ſumus Matth. IX. 11. 13. 3. Ad exercitium ἐπιεικείας & *æquanimitatis*, quâ ob bona in proximum collata, nobis interim negata, procul ſimus ab omni invidiâ, quod omnia iſta, pro liberrimo ſuo arbitrio, voluntas Dei αὐτεξούσιος, diſpenſet Matth. XX. 15. 1. Cor. XII. 11. 15. ac proinde, iſti diſpenſationi per invidiam, obniti, non eſſe niſi contra ſtimulum calcitrare, Dei dominium ac poteſtatem liberrimam arrodere, ſeque ipſum inaniter excarnificare.

Ad miſericordiam.

Ad æquanimitatem.

8. Ad ſtudium conformandi noſtram voluntatem cum divina.

XL. Comprimis autem *octavo*, invitat ad ſtudium, *conformandi* noſtram voluntatem, cum voluntate divinâ, quod Servator commendat Apoc. II. 6. hiſce peragendum: 1. Dum, quantum fieri poteſt, adnitimur, voluntatem noſtram aſſimilare perfectionibus voluntatis divinæ. Nim. ſicut (a) Dei voluntas eſt *independens*; noſtra quoque, in negotio cultus divini, ſit independens à quavis creaturâ 1. Cor. VII. 23. Matth. XV. 9. (b) voluntas Dei *ſimpliciſſima*, uno actu in finem ſimul fertur & media: ita voluntas noſtra, in negotio ſalutis, pia ſimplicitate, eodem actu, in finem feratur & media Phil. II. 12. (c) voluntas Dei *abſoluta* eſt & illimitata, abhorrens ab omni *velleitate:* ita noſtra, in negotio cultus & obedientiæ divinæ, ſit planè *abſoluta*, nec ſuſpenſa ab ulla conditione Joſ. XXIV. 15. Matth. VIII. 21. 22. Rom. XIV. 7. 8. atque etiam *illimitata* Matth. XIX. 16. 21. 22. Marc. VI. 20. (d) voluntas Dei *liberrima* eſt: ita

&

& noſtra, in negotio cultus divini, ſit *ſpontanea* 2. Cor. VIII. 3. 5. 7. 10. 11. Pſal. CX. 3. proinde *libera* ab omni ſervitute *ſpirituali*, carnis, peccati, diaboli: & quæ etiam libertatem chriſtianam, ſectetur quam ſtudioſiſſimè Gal. V. 1. (e) voluntas Dei univerſaliter eſt *efficax*: ita & noſtra, non in otioſis propoſitis ac votis hæreat; ſed in *opus* emergat Matth. XXI. 29. 30. & VII. 21. Gal. V. 6. (f) voluntas Dei *infinita* eſt: ita & noſtra, in officiis divinis, *infinita* ſit, h. e. inſatiabilis Pſal. LXXIII. 25. Phil. III. 13. 14. (g) voluntas Dei *æterna* eſt: ita noſtra, in ſtudio voluntatis divinæ, cognoſcendæ & obſervandæ, ſit interminabilis & *æterna* Pſal. I. 2. & CXIX. 44. & CXII. 1. Præterea 2. ut & *affectus* noſtri, cum affectibus Dei conformentur; quod duobus potiſſimum peragitur: (1) quando in *idem objectum* collimant noſtri, in quod divini: quando idem amamus, expetimus, odio proſequimur, deteſtamur ac fugimus, quod Deus Apoc. II. 6. Pſal. CXXXIX. 21. 22. (2) Et eadem etiam *ratione* feruntur, ſcil. ut diximus, ſicut actus voluntatis, ſeu *appetitus rationales*, qui rationi ſubſunt, non dominantur: non autem ſicut actus *animales* ac bruti 2. Pet. II. 12. Jud. verſ. 10. Inſuper 3. ut opera noſtra ad *voluntatem* Dei componamus, idem volendo quod Deus vult Matth. VI. 11. Joh. III. 21. ad eundem finem, ejus gloriam, ut ita q. *ſerviamus* voluntati divinæ Act. XIII. 36. Denique 4. ut & *paſſiones* conformes ſint voluntati divinæ Matth. XXVI. 39. 42. Conf. Phil. II. 7. Act. XXI. 14. 1. Sam. III. 18. 2. Sam. XV. 26. item Cap. X. 12. Iſthac noſtræ voluntatis cum divina, conformatione. (a) Deo hactenus aſſimilabimur, ac *naturæ divinæ* reddemur *participes* 2. Pet. I. 4. 1. Pet. I. 14. 15. Et (b) hæc *conformitas* voluntatis & affectuum, fundamentum ſtruet, ſuaviſſimæ converſationi & communioni cum Deo Amoſ. III. 3. dum diſcrepantia deſtruit Jeſ. LIX. 2. Inſuper (c) Iſthæc *harmonia*, ſuaviſſimam nobis, in quavis fortunâ, conciliabit animi tranquillitatem, ſeu proſpera ſit, ſeu adverſa; ſi nim. ſemper & ubique, dicas ac ſentias, *fiat voluntas tua.*

Motivæ.

Dum contra (d) nulla fortuna ſatisfaciet, ſi diſcrepes à voluntate Dei, imo ne cœlum quidem, ſi alia velis ibidem, quam Deus vult. Conducent autem ad obtinendam iſtam *conformitatem* (1) ſollicitè inquirere, & exquirere voluntatem Dei, cui tuam conformare niteris Eph. V. 17. Col. I. 9. (2) abnegare, ſuffocare, evellere, crucifigere, mortificare, quicquid, quovis modo, voluntati Dei eſt adverſum Gal. V. 25. 2. Cor. X. 5. (3) eniti omni conatu, ut ea faciamus, quæ Deus *vult* à nobis fieri, quo nim. *repleamur omni voluntate Dei* Col. IV. 12. Alia hujus generis habet Drexelius in *Heliotrophio*, non inutilia.

Adminicula.

XLI. Denique *nonò*, ſuppeditat *conſolationem*, & erigit patientiam in quibuſvis adverſis, cogitare: 1. qualia & quantacunque ſint, nec *contingenter*, inſcio & invito numine; nec fatali *neceſſitate*, cui, ne *ipſe* quidem poſſit reluctari Deus, nobis obvenire: ſed liberrimo *beneplacito*, ſupremi rerum arbitri, cujus *liberrimæ*, juſtiſſimæ ac clementiſſimæ etiam diſpenſationi, acquieſcere, omninò neceſſarium ſit ac juſtum, niſi voluntatem Dei αὐτεξούσιοι, infando ſcelere, infra noſtrum *φρόνημα τῆς σαρκὸς*, velimus detrudere. 2. Nobis indies in votis recurrere apud Deum, ut ejus *voluntas* peragatur Matth. VI. 10. Act. XXI. 14. 3. Eſſe nobis *tolerantiâ* opus, ut *voluntatem* Dei faciamus, & promiſſionem recipiamus Heb. X. 36. 4. In hunc ipſum finem, à Deo nobis immitti quævis mala, ut liberrimæ ejus *voluntati*, abſolutiſſimoque ejus in nos dominio, aſſueſcamus, eique acquieſcamus Job. I. 12. collat. cum verſ. 21. Denique 5. humili *ſubmiſſione* ac patientiâ, liberrimam Dei benevolentiam, cujus *nutu*, omnes iſtæ calamitates allatæ nobis ſunt, atque auferri etiam, aut in commodum noſtrum dirigi poſſunt, nobis conciliari poſſe 2. Sam. XV. 15. Hujuſmodi *voluntatis* divinæ devotâ meditatione ſolamen, in adverſis quibuſvis urgentiſſimis, hauſerunt, Eli 1. Sam. III. 18. David. Pſal. XXXIX. 10. 2. Sam. XVI. 10. Atque ipſe etiam Servator Matth. XXVI. 39.

9. Ad conſolationem & patientiam.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

DE BONITATE DEI.

Matth. XIX. verſ. 17.

Quid me dicis bonum? Nemo bonus eſt, niſi unus, Deus.

Bonitatis divinæ theoria.

I. Sicut ab intellectu, quod in *verum* tendat, Dei veracitas: ita à voluntate, quod in *bonum* feratur, ejus *bonitas* exiſtit. Quæ, ſi ſimpliciter cogitetur, ut *appetibilis* & *communicativa*; peculiariter *bonitas* Dei nominatur: ſi ut boni *communicativa*, ex purâ putâ *propenſione* ſeu *εὐδοκίᾳ*, *amor*, gratia, miſericordia deſignatur: ſi in communicatione iſtâ, ut agens q. ſecundum *regulam* quandam; *juſtitia* dicitur: denique ſi, ut *iſti* agendi regulæ, quam creaturis rationalibus præſcripſit, congruens; *ſanctitas* denominatur. De ſingulis horum, ſingulatim nobis agendum in ſequentibus. Bonitatem Deo vindicat Servator Matth. XIX. 17.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus verbis*, reſponſio *quædam Servatoris continetur*, *ad compellationem juvenis cujuſdam*, *qui ſe* bonum *ſalutaverat: quâ, ex conceſſo ipſum convincere nititur, ut ſe* Deum *agnoſcat. Ubi duo occurrunt:*

1. Reprehenſio: Quid me bonum appellas? *Duplex hic occurrit lectio:* altera *ſic habet: τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, εἷς ἐστιν ἀγαθὸς*, quid me rogas de bono &c.? *ſic legunt Beza, Grotius, Latinus interpres, vetuſtiora & emendatiora exemplaria, item Euangelium Matthæi Hebraicum, cum quo, in multis conſpirat Vulgata, &, inter Patres, Origenes, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alii. Ut ſcopus Servatoris fuerit, reprehendere juvenem, non quod ſe* bonum *appellaverit*; *ſed quod* de bono percontaretur, *cum in hominibus* nil ſit boni, & hactenus, *nec* bonus, *legitime dicatur quiſquam. Scil. cum juvenis ille, in Jeſu majus homine nihil agnoſceret; ſperaret tamen, ſe, eo monſtrante, propriis viribus, perventurum ad poſſeſſionem ejus boni, quo vita æterna paratur, q. ad eam rem, tantum monſtratore indigeret, eoque animo, Jeſum* bonum Magiſtrum, *ſalutaverat, h. e.* boni monſtratorem: *at Jeſus, ut huic occurreret errori, ſimulque nobis modeſtiæ exemplum præberet; ait, non eſſe* multos *boni fontes; ſed* unicum, *puta Deum. Unaque indicat, non ſatis eſſe, bonum nobis* monſtrari; *niſi Deus regenerans & convertens, oculos illuminet, & vires ſuggerat.* Altera *lectio ſic habet: τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεὸς*, quid me dicis bonum? nemo bonus eſt, niſi unus, Deus. *Sic habent plerique codices Græci, item Græci interpretes, Euthymius, Theodoretus, & Syrus, ita legitur* Marc. X. 18. Luc. XVIII. 19. *ſic Beza, Piſcator, Diodatus & alii. Quaſi dicat: non debebas me appellare* bonum, *cum me non habeas pro Deo, qui ſolus bonus eſt, ſcil. independenter, perfecte, per ſe & ſua natura, ut* ſolus immortalis *dicitur* 1. Tim. VI. 16. *Non igitur reſpuit titulum, aut ſe* bonum *eſſe negat, ſicut Sociniani volunt, odio deitatis Chriſti (quis enim auſit negare, Jeſum* bonum *fuiſſe) ſed ſalutantis* animum *taxat, vel quod ſibi verbis tribuat, quod non credat ſibi competere: vel, ſi credat ſibi competere; non credat tamen, ſe illum eſſe, cui iſtud ſoli competat, ſcil. Deum.*

2. Correctio: Nemo bonus eſt, niſi unus Deus. *Proinde, ſi* bonitas *mihi, vel tuo teſtimonio, competit: utique &* Deus *ſum. Hic Servator, bonitatem quandam*

A. Abrogat *omnibus creaturis:* Nemo *bonus eſt, ſcil.* eo *modo, puta* ſummum, *independens, & à ſe. Si inſtes:* Aſt vidit Deus, omnia quæ fecerat, & ecce erant BONA VALDE Geneſ. 1. 31. *facilis erit reſponſio: nemo & nihil bonum eſt, natura, eſſentialiter, abſolute, infinite, immutabiliter, undequaque bonus, cauſa omnis boni. Quævis creatura bonitatem habet, ſibi communicatam, habet item* ſuam *tantum, non* aliarum *creaturarum, adeoque multo maximam bonitatis copiam, non habet: nec, quam habent, aliis communicare poſſunt, niſi excitata, per influxum providentiæ divinæ.*

B. Arrogat *Deo, eique ſoli:* Niſi unus Deus. *Scil.* 1. *per* eſſentiam *h. e.* originaliter, *ut* fons *bonitatis, dum creaturæ per* participationem, *ut* rivuli. 2. *per* efficientiam, *quatenus ſolus ſeipſum communicare*, & independenter, *bonum* facere *poteſt; dum creatura, non niſi per ejus influxum*

ſluxum excitata & promota. 3. *per* exiſtentiam, *quatenus ipſe ſolus bonus eſt*, neceſſariò *exiſtens; dum creatura, bona* contingenter *tantum, & per ejus voluntatem exiſtunt. Agnoverunt iſtud Gentiles, ſaltem ad quos, aliqua barbarica Philoſophia ſcintilla pervaſerant. Hinc Plato Menone:* virtus natura, neque doctrina humana, in nobis non eſt: ſed divina providentia advenit. *Et Seneca:* nulla, ſine Deo, mens bona. *Et ipſe Porphyrius agnovit, non poſſe homines* τελειῶσθαι perfectos evadere, niſi διὰ τὸν νοῦν πατρικὸν, per mentem paternam. *Judæos item ſic ſenſiſſe, Philo nos docet:* εἷς ἐστιν ἀγαθός. Unus, *etiam abſque additamento, Deus dici eis ſolebat. Imo & Aſſyriis, teſte Macrobio, Deus ſummus, maximuſque, Adad appellabatur, quod* unum *ſignificat. Hinc Philoni Biblio:* Ἄδωδος βασιλεὺς θεῶν *Id quod Hebræis eſt* אחד Job. XIV. 4. לאאחד, *Chaldæus interpretatur:* niſi Deus.

Pars dogmatica.

III. Eſt itaque Deus verè *bonus*, & *ſummè* bonus, & *ſolus*, ſuo modo, bonus. Iſtud *Scriptura* intendit, quotieſcunque (1) in terminis *bonum* prædicat. v: g. Pſal. XXV. 8. & CXIX. 68. (2) & *remotum* ab omni *malo* Pſal. XCII. 16. Deut. XXXII. 4. (3) *gradu*, ſeu ὑπερόχως, *divitias* bonitatis commemorat Rom. II. 4. (4) omnibus, omnis bonitatis *auctorem*, teſtatur Gen. I. 31. (5) *amandum*, colendum, eique ſerviendum præſcribit, quod, citra bonitatem, ἀλόγως fieret.

Deum bonum eſſe probatur Scripturis.

IV. Et *natura* docet, quando Deum agnoſcit eſſe: 1. *Ens*, eoque *bonum* (ens enim & bonum, per Philoſophos, convertuntur) & *primum*, adeoque & *ſummum* ens: proinde primum quoque ac *ſummum* bonum. 2. *Perfectum*, eoque *appetibilem* & communicativum, in quo *bonitatis* ſumma conſiſtit. 3. Omnibus, omnis ſuæ bonitatis *auctorem* (cum nihil occurrat, quod bonitatem ſuam habeat *à ſe*,) adeoque *bonum* à ſe, quod enim non habes; non potes communicare. 4. Omnis boni *ſpeciem* abſorbere: boni *utilis*, quatenus ſuam perfectionem bonitatemque, in omnia *diſpergit*; *jucundi*, utpote in cujus poſſeſſione, communione, fruitioneque, omnis conſiſtit acquieſcentiæ & gaudii ſatietas Pſal. XVI II. & XXXIV. 9. *honeſti*, qui ſuâ *ſanctitate*, omnis ſanctitatis exemplar præſtat, normam & originem. Hinc Auguſtinus: *Solus*, inquit, *Deus eſt immutabiliter bonus, ſolus eſt omnis boni bonum, ſolus eſt omnis bonitatis cauſa, omnibus quæ ſunt bona. De natura boni.* Item *De Trinit.* lib. 8. c. 3. commemoratis variis bonitatis *ſpeciebus* in creaturis; ſubjungit: *Tolle hoc & illud, vide ipſum bonum, ſi potes, ita Deum videbis, non alio bono bonum, ſed bonum omnis boni &c. Nulla eſſent bona communicabilia, niſi eſſet incommunicabile bonum. Cum itaque audis bonum hoc, & bonum illud, quæ poſſunt aliàs dici etiam non bona; ſi potueris ſine illis, quæ participatione boni, bona ſunt; ſimul & ipſum intelligis, cum audis hoc aut illud bonum. Si ergo potueris illis detractis, per ſeipſum perſpicere bonum, perſpexeris Deum.* Atque etiam in Pſalm. CXXXIV. *Bonus Dominus; ſed bonus, non ut ſunt bona quæ fecit: cælum & terram & omnia quæ in iis ſunt, bona fecit; ipſo propriè bonum, à quo cætera bona, omnia enim bona ipſe fecit, ipſe eſt bonus, quem nemo fecit, ipſe bono ſuo bonus eſt, non aliunde participato bono, ipſe non eguit à quo bonus fieret; ſed eguerunt illo cætera, ut fierent bona.* Hæc paulò fuſius, ut boni creati & increati, diſtantiam pervideas.

Confirmatur rationibus quatuor.

V. Obſtare interim divinæ bonitati videtur: 1. Quod non appetatur ab omnibus, imo quod fugiatur à plurimis. Reſp. Eſt nihilominus ſuâ *naturâ* appetibilis, & qui appeti ab omnibus *meretur*, ſed quod non appetitur ab omnibus, non à *defectu bonitatis* eſt; verùm ab abundantiâ *juſtitiæ vindicativæ*, ob quam, velut ſeverum ſcelerum ſuorum vindicem, cogitant. 2. Quod non omnibus, non *reprobis*, ſuam bonitatem impertiat, dum bonum ſui eſt communicativum. Reſp. Omnibus, (1) impertit, ſed liberè, quod & quantum vult. Imo (2) quia per eſſentiam bonus, non poteſt non averſari malum & malos, proinde non communicare ſeipſum ipſis. Ut non addam (3) ſibi *ſoli* eſſe infinitè bonum, alias enim omnes per naturam neceſſariò ſervaret. Interim (4) omnibus eatenus bonus eſt, quatenus perfert, conſervat, fovet quamdiu ſunt, & confert quicquid habent, præter omne eorum demeritum. 3. Quod Pſalm. XVIII. 27. dicatur *perverſus cum perverſis*. Reſp. Negatur conſeq. Scopus enim eſt, Deum per *juſtitiam*, judiciis ſeſe accommodare perverſis perverſorum moribus, abſque omni *perverſitate*.

V. Objectiones adverſus bonitatem Dei.

VI. Porro *bonum* in idea, aliquando id ſonat quod convenit cum inclinatione volentis, ſeu bonum vere ſit, ſeu non, ut videmus capite præced. Sed verum bonum (ut quidem Ariſtoteles, quamvis minus accuratè, cenſet) id eſt, quod *omnes appetunt*: rectius; quod ob naturæ perfectionem, eſt *appetibile*, & appeti meretur, ſuique *communicativum* eſt. Ut in bono tria concurrant: 1. *Perfectio* quædam eſſentialis, ob quam *meretur* appeti bonum. 2. *Facultas* communicandi ſuam perfectionem, ob quam *utilis* dicitur. 3. *Relatio* utriuſque ad appetitum, à quâ *appetibile* denominatur. Hinc triplex bonum numerant: A. *Metaphyſicum* ſeu eſſentiale, quod ens quodvis obtinet *quà* eſt *ens*, illa ſcil. perfectio, quæ ſibi collata eſt à ſuâ cauſâ, ob quam expeti poteſt. Hæc non ha-

Quid ſit bonum in idea.

habet quod ſibi opponatur ullum malum. B. *Phyſicum*, quod obtinet quà *ens tale*, quod in uſum alius deſtinatum eſt: illa ſcil. perfectio, quâ *aptum eſt ad uſum ſuum*: ſeu *univerſalem*, quem toti præſtat univerſo; ſeu *particularem*, quem huic peculiariter, aut illi conferre poteſt. Sic medicamentum *bonum* dicitur, quod ſanitati conducit. Huic opponitur *inutile* & *ineptum*, aut etiam noxium. C. *Ethicum*, quod obtinet quà *rationale*, quatenus ſe componit ad *regulam*: cui opponitur *vitium* & peccatum.

Quid ſit Dei bonitas.

VII. Peculiariter *Dei* bonitas, non eſt, niſi illa ejus perfectio, per quam, ſeipſum *communicare* poteſt, & *appeti* meretur, ac debet. Proinde tria concludit: (1) infinitam ejus *perfectionem*, quæ ab omnibus ejus attributis, nobis innoteſcit, per quam eſt אל שדי Gen. XVII. 1. & omnibus ſufficiens, idque ad infinitam beatitudinem; Quâ bonus eſt *in ſeipſo*, & ipſa *bonitas* Pſ. XXV. 8. Exod. XXXIII. 19. in quo *nihil* mali Deut. XXXII. 4. (2) *Facultatem* ſui communicativam, quando vult & quatenus vult, à quâ *bonus* dicitur, & *beneficus* Pſ. CXIX. 68. Quâ ſuam bonitatem q. fruſtulatim *diſtribuit* in quævis, in bruta, in homines, in electos. Pſal. XXXVI. 6. 11. & LVII. 4. 11. & CIV. 24. & CXIX. 64. (3) *Relationem* illam, quæ duobus præcedentibus, velut ſuo fundamento, innititur, per quam *appetibilis* eſt, & omnibus modis *appetendus*, ſeu quærendus Pſ. XLII. 3. & LXIII. 2. & IX. 11. & XXXIV. 11. & LXIX. 7. 33. & CXIX. 2. 10

Bonitas Dei intrinſeca ſeu immanens.

VIII. Poteſt itaque Dei bonitas conſiderari, vel ut eſt *in Deo*, ſeu immanens, & ſic 1. ipſa eſt ejus *eſſentia*, & *eſſentialis*; dum pleraque creaturarum bonitas eſt *accidentalis*, acceſſoria & ſeparabilis. 2. *Independens*, unde *fons* vitæ dicitur Pſalm. XXXVI. 10. quippe *ſuâ* bonitate bonus; dum creaturæ quævis, *ejus* bonitate bonæ ſunt, ſcil. per participationem, precariò Pſal. CXLIV. 2. 3. *Simpliciſſima*, unde ipſa *bonitas* dicitur Rom. XI. 22. *pura* puta bonitas, abſque omni *mixturâ*, ullius imperfectionis aut malitiæ Pſ. XCII. 16. 4. *Lux in quâ non ſunt tenebræ* 1. Joh. 1. 5. dum in creaturis, non eſt bonitas abſque *malitia*, aut ſaltem abſque *imperfectione*. 4. *Infinita* & illimitata Pſ. LVII. 11. nullius incrementi aut decrementi capax, ſuper omne quod concipimus aut cogitamus Eph. III. 18. 19. dum creaturæ nunquam tam ſunt bonæ, quin fieri poſſint meliores. 5. *Æterna* 1. Paral. XVI 34. 41. & paſſim in Pſalmis; abſque initio, abſque fluxu, abſque fine: dum creaturarum, quoniam ortu conſtat, & fluxu; finem habet, aut habere ſaltem poteſt. Proinde 6. *magna & ſumma* Neh. IX. 25. Pſ. V. 8. dum creaturarum qualiſcunque, ut *guttula* Jeſ. XL. 15.

Bonitas Dei extrinſeca ſeu tranſiens.

IX. Rurſus Dei bonitas conſiderari poteſt; ut eſt *in creaturis*, tranſiens, beneficentia. Et ſic eſt, omnis bonitatis creatæ *cauſa*: (1) *Exemplaris*, quatenus ſeipſum exprimit, & infinitam ſuam perfectionem, quaſi per partes repræſentat, ſic ut ἄλογα quævis, ejus geſtent qualecunque *veſtigium*, & λογικὰ *imaginem* Gen. 1. 26. (2) *Efficiens* Ibid. verſ. 31. quatenus omnis creatura, omnem ſuam bonitatem, Deo fert acceptam Jac. 1. 17. (3) *Finalis* Prov. XVI. 4. Rom. XI. 36. quatenus omnes creaturæ, vel *enituntur* ad ipſum Pſ. XLII. 3. vel *diriguntur* ad ipſum Pſ. XIX. 1.

Diverſus communicandi modus.

X. Tranſit autem Dei bonitas in creaturas, diverſo modo: (1) *Univerſaliter*, in *omnes*, eas creando, ferendo, gubernando, exornando Pſ. XXXVI. 7. & CXLVII. 9. (2) *Communiter*, in *homines* promiſcuè, electos, & reprobos 1. Tim. IV. 10. in eos varia beneficia *communia* cumulando Rom. II. 4. 1. Tim. VI. 17. (3) *Specialiter*, in *electos* Pſ. XXXVI. 8. & LXXIII. 1. *ſalvifica* bona, in eos diſpenſando Eph. 1. 3. 1. Pet. 1. 3. 4. Quâ ratione, pro vario reſpectu, varia induit nomina; amoris, gratiæ, miſericordiæ, longanimitatis, patientiæ, clementiæ, beneficentiæ. De quibus Cap. ſequenti ex profeſſo.

Pars elenchtica.

Quæritur: 1. An non delirent, qui Deum malum fingunt?

XI. Dei *bonitas* cœlum & terram replens, tam eſt nobilis, ut non modo apud Chriſtianos, Judæos, Muhammedanos; ſed ne apud gentes quidem maxime barbaras, habeat, qui eam profeſſione calumnientur, unde, quoad elenchum, breves erimus. Quæritur 1. An non delirent, qui Deum *malum* fingunt? Feruntur apud Indos dari; qui Diabolum adorent, ne ſibi noceat, & adorando, *Deum* faciant. Olim Cerdoniani, Marcionitæ, Manichæi *principium* aliquod independens *mali* credebant, perinde ac boni, & Deum, Legis & Prophetarum auctorem, non *bonum* nec juſtum delirabant, atque etiam principium iſtud *mali*, perinde *Deum* appellabant, ac principium *boni*, teſte Auguſtino, *ad Quod vult deum. Hæreſ.* XXI. Reformati delirare cenſent, quicunque *Deum malum* dicunt, quod *Deum* dicant, qui non eſt *Deus*. Eſt enim Deus, ens *perfectiſſimum*, & bonitas, procul omni dubio, eſt *perfectio*. Si dicant: & vos Chriſtiani, principium *mali* agnoſcitis, Satanam? Reſp. Agnoſcimus utique, ſed principium mali *independens* non agnoſcimus, quemadmodum Cerdoniani, Marcionitæ, Manichæi faciebant, proinde principium *mali*, non agnoſcimus, quod *Deus* ſit.

2. An non, Deum eſſe Deum, negent, qui non

XII. Quæritur 2. Annon, Deum eſſe *Deum* negent, quicunque ipſum ſummum eſſe bonum, non agnoſcunt? Philoſophi gentiles, ſuper *ſummo bono*, inter ſe digladiantes, magna varietate quærebant *ſummum bonum*: alii in bonis *fortunæ*, opibus, honoribus, voluptatibus: alii in bonis

cor-

agnoſcunt ipſum eſſe ſummum bonum.

corporos, valetudine, robore, pulchritudine, alii in bonis *animi*, ſapientia, virtute, tranquillitate animi, adeo ut Varro, ducentas & amplius, ſententias numeret de *ſummo bono*, quibus nulla interérat, quæ *Deum* agnoſceret pro ſummo bono; ab hoc procul dubio, quod peccato excæcati & infatuati, ſolum *Deum* non viderent. Et hoc quid tandem, niſi reapſe negare Deum eſſe *Deum?* quid niſi miſeras divitias, ventoſos honores, vanas voluptates, fatuam ſapientiam, jejunam ac ſterilem virtutem, ſummo bono ſubſtituere, & in thronum *Dei*, elevare? Ut recte de eis pronunciet Apoſtolus noſter: *cognoſcentes Deum*, nec tamen *glorificantes ut Deum*, adeo *infatuati* deprehenduntur, *in ſuis iſtis diſceptationibus, & obſcuratum inſipiens eorum cor*; ut mutârint ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει Rom. I. 21. 25.

3. Annon divina bonitate abutantur qui ex eo, quod unus Deus dicatur bonus confiteri nituntur, Chriſtum non eſſe Deum?

XIII. Quæritur 3. Nunquid divina bonitate, peſſime abutantur illi, qui ex eo, quod *unus Deus* dicatur *bonus*, negant Filium Dei, Jeſum Chriſtum eſſe *bonum*, adeoque *Deum* ab æterno? Sociniani, quo Filium Dei, proprio ſuo teſtimonio, de ſolio æternæ deitatis, validius deturbent, eoque Trinitatem, & ſatisfactionem Chriſti, una opera ſubruant, ipſius Chriſti teſtimonium in Chriſtum torquent; ſtatuunt Chriſtum reprehendere in textu, quod ſe appellaverit *bonum*, cum *nemo bonus* ſit *niſi unus, Deus*; proinde negare, ſe *bonum* eſſe, ſaltem ſummum bonum, ſicut Deus eſt. Reformati exiſtimant, eſſe hanc turpem mentis Chriſti, adverſus ſeipſum, detorſionem: Chriſtum non negare, ſe *bonum* eſſe, nec ſe *ſummum* bonum eſſe, nec eo nomine juvenem reprehendere, his rationibus: 1. ſeu enim Chriſtum cogites ut *hominem*; erat ita *bonus*, ut malum non *cognoverit* 2. Cor. V. 21. ut dolus *non* fuerit *in ore ejus* Jeſ. LIII. 9. ſeu ut Θεάνθρωπον; erat etiam *magis* bonus, & contradictionem involvebat, cum non eſſe bonum. Erat *bonus ille paſtor* Joh. X. 11. ſeu ut *Deum*, erat *maxime* bonus, ſummum bonum. 2. Ipſi ejus infenſiſſimi hoſtes, vel provocati, ne unicum quidem vitium taxare potuerunt, jure ſaltem Joh. VIII. 46. Imo 3. inſuper etiam bonum prædicant, *veracem*, qui *viam Dei in veritate doceat*..... Matth. XXII. 16. Porro 4. ipſus ille eſt, per quem Deus *omne bonum* diſpenſat Eph. I. 4. extra quem nil boni, *nulla ſalus*, nobis poteſt obtingere Act. IV. 12. Quin & 5. ipſis Socinianis agnoſcentibus, eſt *verus Deus*, *& vita æterna* 1. Joh. V. 20. Et hic talis, juvenem reprehenderet, quod ſe *bonum* ſalutaret! negaret ſe *bonum* eſſe! Interim A. ipſum *reprehendit*, quod ſe *bonum* appellaret. Reſp. Reprehendit utique, non quod ſe bonum appellaret; ſed quod forte animo adulandi, appellaret, ſeu, quod potius, quod ſe *bonum* appellaret, ut *ſolus Deus* eſt, quando interim non credebat, eum eſſe *Deum*. Sed B. Non dicimus ipſum negaſſe, ſe *bonum* eſſe; ſed, ſe *Deum* eſſe, quod non ſit *ita* bonus, ſicut Deus eſt. Reſp. 1. Chriſtus juvenem reprehendit, non quod ſe Deum prædicaret; ſed quod ſe *bonum* ſalutaret, quem pro Deo non habebat. Et 2. ſi hoc nomine ipſum reprehendit, quod ſe pro Deo, & pro ſumme bono haberet, cum juvenis non diceret, niſi *bone Magiſter*; unde agnoviſſet Servator, quod ſe pro Deo haberet, & pro *ſumme* bono, ſi non fuiſſet *Deus:* cum *ſolus* Deus, ſit καρδιογνώστης Jer. XVII. 9. 10. proinde ut ſolus *bonus* eſt. Si igitur *Deus* erat, & *ſumme bonus* ſicut Deus eſt; quo jure juvenem reprehendiſſet, quod ſe talem prædicaret? Conf. quæ dudum in hanc rem habuimus, apud partem *exegeticam*.

4. An bonitas Dei exigat, ut velit omnes & ſingulos ſervari? Sententiarum diverſitas. Argumenta orthodoxa.

XIV. Quæritur 4. An bonitas Dei exigat, ut *velit*, omnes ac ſingulis homines ſervari, &, ad hoc, omnibus ac ſingulos filium dare, ut Redemptorem? Quæſtionem, num Deus velit omnes & ſingulos ſervari, capite præced. dudum agitavimus, nec jam ſuſcipimus, niſi: an hoc, ejus *bonitas* exigat. Pelagiani & Pelagianiſſantes, Jeſuitæ, Remonſtrantes (capti perverſo amore dogmatis, de univerſali voluntate Dei ſervandi ſingulos, cujus efficacia pendeat, ab independente hominis arbitrio) affirmant: Reformati negant; eo quod: 1. Ita bonus ſit Deus, & communicativus ſui, ut nihilominus ſit ens *liberrimum* ac ſapientiſſimum, qui, pro iſta ſua ſapientia, ſuam bonitatem liberrime diſpenſat. 2. Si, per bonitatem, neceſſario vellet omnes ac ſingulos ſalvari; tum, per eandem, non poſſet velle, manifeſtationem juſtitiæ ſuæ vindicativæ, in quorundam *juſta* condemnatione. 3. Per infinitam ſuam bonitatem, Deus diſpenſavit ac diſpenſat, id omne bonum, quod omnes creaturæ, peſſimæ etiam, uſque ad reprobos ac diabolos, poſſident: nec, per ſuam bonitatem, præciſe tenetur, in omnes ac ſingulos, diſpenſare ſalutem æternam. 4. Nec officit bonitati divinæ, quod ſuam iſtam bonitatem, diverſis modis & gradibus, per ſuas creaturas diſpenſet, nec omnem omnibus conferat; quod v. g. quam in Angelos contulit, in hominem non conferat: &, quam in hominem diſpenſavit, in bruta non projiciat. Ita prorſus bonitati divinæ non officit, quod bonum filiorum ſuorum, non diſpenſet in canes Matth. XV. 24. Porro 5. Non obſtante iſta ſua bonitate, plurimos æternum vult condemnare Prov. I. 26. 27. Rom. IX. 15. 18. Nec quicquam video, quo Adverſarii, nexum ſuum individuum, inter *bonitatem* Dei, & voluntatem ſervandi ſingulos, demonſtrare poſſint, ulla ſpecie. Conferantur capita, præcedens de *voluntate* Dei, & ſubſequens de *gratia* ejus.

5. An de

XV. Quæritur 5. An Reformati, ſua doctrina,

Reformati, ſua doctrina, de abſoluta reprobatione &c. arrodant bonitatem Dei?

de abſoluto decreto, reprobatione, electione paucorum, decreto lapſus protoplaſtorum &c, arrodant infinitam Dei *bonitatem?* Quæſtionem hanc proponimus, potiſſimum propter Lutheranos, qui, ut factum à ſe ſchiſma, commodius juſtificent, noſtraſque Eccleſias denigrent, nihil frequentius habent in ore, quam ἀντίθεσιν inter φιλανθρωπίας Dei, & μισανθρωπίας Calvini: proinde ad quæſtionem reſpondent affirmando; Reformati negando. Nidus calumniæ eſt 1. generaliter quidem eſt in abſoluto & immutabili *decreto*, quo Deus hominibus velit *mala*. Sed animadvertenda erant Adverſariis hæc duo: α. Quod *decretum* Dei, ſit operatio ejus *immanens*, quæ non *attingit* creaturam, ei, ſeu malum ſeu bonum inferendo, proinde neminem lædat. β. Si dicant, vult tamen homini malum, quod eſt contra *bonitatem*; regeram, non vult ei malum conferre, niſi propter ejus peccatum, velut mali illius cauſam *meritoriam*. Eſt fundamentum calumniæ 2. In abſoluta & immutabili *reprobatione*, qua homini deſtinaverit æternam damnationem. Verum a. reprobatio, quippe *decretum*, non attingit aut lædit quemquam. b. Non deſtinavit cuiquam *damnationem* infligendam, niſi *propter* ejus incredulitatem, & irreſipiſcentiam, velut cauſam *meritoriam* damnationis Prov. 1. 26. 27. Porro 3. In eo quod ſtatuamus, Deum *paucos* elegiſſe. Sed idem nobiſcum ſtatuit Servator Matth. xx. 16. quem tamen propterea μισάνθρωπον, non dicent, ſcio, adverſarii. Inſuper. 4. quod abſoluto & immutabili decreto, Deum faciamus *auctorem peccati*. Sed (1) decretum non operatur extra Deum, proinde non eſt cauſa peccati, quod ſane extra Deum eſt. (2) Non eſt cauſa *peccati*; ſed *futuritionis* tantum, inter quæ maxima differentia eſt. Eſt enim rei *futuritio* ab *æterno*: quicquid enim in *tempore* fit, hoc ab æterno fuit futurum: dum futurum in tempore fit: futuritio eſt a *Deo*, per decretum; res futura, à *creaturis*: *futuritio* bona; *peccatum*, malum (3) peccatum, ut tale, non decrevit Deus, niſi permittere. Inſuper 5. Quod dicamus, Deum, ſua providentia, influere in peccatorem & peccata, eoque peccatorem neceſſitare ad peccandum. Reſp. α. Peccatum conſiſtit in ſola ἀνομίᾳ 1. Joh. III. 4. in *illam* Deus non influit; ſed tantum ejus *ſubſtratum*, cui ineſt ἀνομία Act. XVII. 28. Tum β. influxu ſuo, prædeterminans voluntatem, ad id, in quo eſt ἀνομία; non *neceſſitat*; ſed homini facultatem relinquit, ſeipſum ſub ſe determinandi ἐκ προαιρέσεως, ex conſilio, ex complacentia rationali, in quo vera conſiſtit, arbitrii noſtri libertas. Tandem 6. Quod doceamus, Deum ab æterno *decreviſſe* lapſum proptoplaſtorum. Reſp. Decrevit *futuritionem* lapſus, procurandi ſolo abuſu arbitrii humani, ad hoc, ut inde ſibi ſuppeteret anſa, demonſtrandi gloriam ſuam, tam miſericordiæ, quam juſtitiæ, vindicativæ. Hæc, hoc loco tetigiſſe, ſufficiet, ſuis locis uberius dicenda.

Pars practica.

Bonitas Dei excitat. 1. Ad amandum Deum.

XVI. Quantum ad praxin. Si Deus eſt verè bonus, ſummè bonus, omne bonum; eſt *primò* quod *amemus* ipſum ἀναλόγως, imo ὑπερόχως Pſal. XVIII. 2. 3. & CXVI. 1. 5. bonum enim & amabile reciprocantur, ut, quod non amatur, pro bono non habeatur. Quare, ſi *radium* exiguum, divinæ bonitatis in creaturis amas, ſi *guttulam* hujus fontis, tam avide deſideras; quid *Solem* ipſum, & *fontem* perennem omnis bonitatis non amabis? *Ama* (inquit Anſelmus in *Proſol.* c. 25.) *unum bonum, in quo ſunt omnia bona, & ſufficiet tibi.* Amemus inquam: [1] *appetendo*, anhelando, anquirendo, ejus præſentiam, poſſeſſionem, unionem, communionem, fruitionem Pſ. XLII. 3. & LXIII. 2. ut ipſi q. *conglutinemur*. Ibid. verſ. 9. 1. Cor. VI. 17. prout *ipſe nos* appetit, quærit Pſal. CXIX. 176. [2] omne *bonum* noſtrum ipſi *impendendo* 2. Cor. VIII. 5. [3] *removendo* omne *malum* peccati, à conſpectu ejus Jeſ. 1. 16. quo ipſi *placeamus* Rom. XII. 1. 2. & XIV. 18. ipſeque, *omnem bonitatem* ſuam, *tranſire faciat*, coram *facie* noſtrâ Exod. XXXIII. 19. & ſuâ bonitate, omne malum, a nobis removeat Pſal. CIII. 3. [4] In ejus infinita bonitate, *acquieſcendo*, tanquam in *ſolo* & *omni* bono noſtro Pſalm. XVI. 5. 6. & LXXIII. 25. 26. ſic, ut illum, nec magis bonum; nec minus juſtum deſideremus: utroque enim, *infinitam* bonitatem abnegamus Exod XXXIV. 7. Iſtis omnibus Deum amemus. (a) *verè* & ſincere, corde, non ore aut geſtu tantum 1. Tim. 1. 5. *Charitas ex puro corde*, & ex fide ἀνυποκρίτου 1. Joh. III. 18. ſcil. ut Deus eſt *Verè* bonus. (1) *Superlative*, ex *toto* corde, ex totâ cogitatione, *omnibus* viribus Matth. XXII. 37. *ſupra* omnia quæ ſunt in *cœlo & in terrâ* Pſalm. LXXXIII. 25. Scil. ſicut ipſe eſt *ſummum*, quodvis bonum excedens. (c) *Unice*, cum neglectu & contemtu, *omnis alius* boni. *Ibid.* Cant. VIII. 7. Saltem quatenus *uni* huic bono adverſatur Phil. III. 7. 8. ſcil. ut ipſe *ſolus* eſt bonus. (d) *independenter*, *propter ſe* ſolum, non *propter aliud* quidvis Joh. VI. 26. ſcil. ſicut ipſe bonum eſt *idependens*, quod *omnia fecit propter ſe* Prov. XVI. 4. *ex quo, & ad quod ſunt omnia* Rom. XI. 36. (e) *conſtanter* & immutabiliter, non ad tempus tantum Apoc. II. 4. 2. Tim. IV. 10. ſcil. ut ipſe bonum eſt *æternum*, *immutabile* & ſemper idem. (f) *efficaciter*, non otioſe: ſed ἐνεργουμένως Gal. V. 6. Cant. VIII. 7. *non verbo, neque linguâ; ſed opere & veritate* 1. Joh. III. 18. Matth. VII. 21. Scil. ſicut ipſe bonum eſt, per omnia *ſui communicativum*. Accendendo autem, efflammandoque huic amori, conducit 1. Eniti omni

Actus amoris.

Affectiones amoris.

Incentiva amoris.

omni conatu, ut magis magiſque radicemur, *in fide* & perſuaſione, infinitæ iſtius Dei *bonitatis* Col. II. 7. Ut *in charitate, radicati & fundati, valeamus aſſequi, cum omnibus Sanctis: quæ ſit latitudo, & longitudo, & profunditas, & ſublimitas, & cognoſcere ὑπερβάλλουσαν charitatem Chriſti* Eph. III. 17. 18. 19. 2. Frequentem & *profundum* eſſe, in contemplatione infinitæ iſtius *bonitatis* & perfectionis, quæ Deo *intrinſeca* eſt, ut eam q. *guſtemus. & videamus* Pſal. XXXIV. 9. prout avarus, contemplatione auri, accenditur ad ejus amorem. Comprimis 3. Aſſiduum eſſe, in meditatione bonitatis iſtius, quæ Deo eſt *extrinſeca*, quam *mirabilem* prædicat Pſal. XVII. 7. quæ *terram replet* Pſal. XXXIII. 5. & *ad cœlum* pertingit Pſal. LVII. 11. Quæ conſpicua eſt, in creatione, ſuſtentatione gubernatione hujus univerſi Pſal. XXXVI. 7. 8. 9. & κατ' ἐξοχὴν, in negotio *redemptionis* humanæ, in *facie Domini noſtri Jeſu Chriſti* Tit. III. 4. 2. Cor. IV. 6.

2. Ad bonum quodvis in Deo quærendum.

XVII. Eſt *ſecundo*, in Deo & bonitate ejus *infinitâ*, in qua, & à qua, nobis expetamus omne bonum. *In qua* inquam, quippe quæ eſt *omniſufficiens* Gen. XVII. 1. *Sol & clypeus* Pſal. LXXXIV. 12. *Merces magna valde* Gen. XV. 1. *à quo* (ut qui eſt *fons vitæ, in cujus luce fruimur luce* Pſal. XXXVI. 10.) & *à quo, omnis donatio bona* Jac. I. 17. Qui *nobis benedicit, omni benedictione* Eph. I. 3. Quod ſi itaque deſit; (1) bonum *jucundum*, ipſe, per bonitatem ſuam, *replet corda noſtra, cibo & gaudio* Act. XIV. 17. ſua bonitate, *nobis præbet omnia copioſè, ad fruendum* 1. Tim. VI. 17. & *coronat nos, bonitate & miſerationibus* Pſal. CIII. 4. & LXXXIV. 12. Si (2) bonum *utile*, & trahendæ huic vitæ neceſſarium: ipſe *cœlum exaudit, & cœlum terram, & terra frumentum, & illud Iſraëlem* Hoſ. II. 21. 22. & Pſal. CIV. 10. 16. *imo in quo vivimus, movemur & ſumus* Act. XVII. 28. Si (3) bonum *honeſtum* & ſalvificum: fides, ſpes, charitas, pietas &c. ipſe *Pater luminum, à quo omne bonum ſalutare* Jac. I. 17. qui nobis benedicit *omni dono ſpirituali* Eph. I. 3. Modo (α) nos, conſequendo bono cuivis, nobis, in creaturis non *effodiamus fontes, qui non continent aquas* Jer. II. 13. Et non dicamus: *Quis videre faciet nos bonum?* Pſal. IV. 7. (β) illud *precibus* ardentiſſimis, ſummo bono, velut extorqueamus Jac. I. 5. Matth. VII. 7. 8. (γ) idque *per fidem* in ejus Filium Jeſum Joh. XVI. 23. in quo *omnes promiſſiones* ejus, *ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν* 2. Cor. I. 20. Addita (δ) filiali *reverentiâ* nominis ſui Pſal. XXXIV. 10. 11. Atque etiam (ε) piâ *acquieſcentiâ*, in eo bono, quod ſummo bono viſum fuerit, in nos diſpenſare Phil. IV. 11. 12. 13. 2. Cor. XII. 9. Nec (ζ) bona quævis *terrena*, habeamus, niſi pro *corollariis* Matth. VI. 33. 34.

3. Ad mali cujuſvis remedium, in bonitate Dei quærendum.

XVIII. Eſt *tertiò*, in infinitâ Dei bonitate, *remedium* adverſus *quodvis malum*, à quo *Medicus* dicitur Exod. XV. 26. utpote, qui *ſanat omnes infirmitates* noſtras Pſal. CIII. 3. Urgeant itaque: A. mala *fortunæ*, inopia; ipſe, per *bonitatem* ſuam, nobis erit *portio*, & *hæreditas* noſtra Pſal. XVI. 5. 6. atque etiam ſuppeditabit, è theſauris ſuis, quantum nobis fuerit neceſſarium Matth. VI. 32. 2. Cor. IX. 10. Pſal. XXIII. 1. 2. Urgeat *hoſtium malitia* & ſævitia; ipſe, per *bonitatem* ſuam nobis *arx* erit, & *locus editus*, & *ſcutum*, & *fortitudo* Pſal. XVIII. 2. 3. Urgeant B. mala *corporis, morbus*; ipſe, per *bonitatem* ſuam *ſanabit omnes infirmitates* Pſal. CIII. 3. & VI. 3. 4. 5. & XXXVIII. 9. 10. 23. Urgeant C. mala *animi, peccata*; ipſe *remittit omnes iniquitates noſtras* Pſal. CIII. 3. idque pro *ſuâ bonitate* Pſal. LI. 3. Jeſ. XLIII. 25. Urgeat D. peccatis reſiſtendi *impotentia*; ipſius *gratia ſufficiet*, potentia ejus *in infirmitate perficietur* 2. Cor. XII. 9. Urgeant *derelictiones ſpirituales* Pſal. LXXVII. 9. 10. *bonus Jehova, longus irâ, multus bonitate, non in ſeculum ſervat iram* Pſal. CIII. 8. 9. 10. Jeſ. LIV. 7. 8. 9. 10. Quin in *omnibus* omnino malis, quanta & qualiacunque ſint remedium nobis ſuppetit, ab infinitâ *bonitate* Dei. Scil. *bonus eſt Dominus, fortitudo in anguſtia* Nahum. I. 7. qui curare etiam poteſt, ut *omnia* mala, nobis *cooperentur in bonum* Rom. VIII. 28. Modo (1) in ipſo *ſolo*, remedium *quæramus* Jeſ. LV. 6. 7. (2) *ſpem*, in eo ſolo collocemus: *Bonus enim eſt Dominus, exſpectantibus eum, animæ, quæ quæſiverit eum* Thren. III. 25. Nahum. I. 7. utpote qui, pro ſua bonitate, mala quævis immittit Heb. XII. 6. 7. pro ſuâ bonitate moderatur Pſal. XXIII. 4. eâdem promittit præſentiam & auxilium Pſal. XCI. 15. eâdem ſervat promiſſa Heb. X. 23. Modo (3) nos amoveamus ab ejus oculis, *peccati* malum Jeſ. I. 16. & LV. 7. illa enim *ſola*, nos & Deum optimum, diſterminant Ibid. cap. LIX. 1. 2.

4. Ad agnoſcendam peccati malitiam.

XIX. Eſt *quartò*, in infinitâ Dei *bonitate*, in quo peccati *malitiam* agnoſcamus: quippe quod (1) *ſolum*, infinitæ *bonitati* obſtrepit, & quantum eſt in ſe, de deitatis ſolio, *optimum* deturbare admittitur, quo nomine Patribus *deicidium* appellatur. (b) Quo ſummum bonum *deſerimus* Jer. II. 13. Deut. XXXII. 15. Et ob quod (c) à ſummo bono *deſerimur* Jeſ. LIX. 1. 2. & deſeremur *æternùm* Matth. XXV. 41. 2. Theſſ. I. 9. Quod (d) ipſam *animam* noſtram, adeo *bonam*, à bono Deo, juxta ſuam imaginem, conditam, adeo reddit *malam*, & ineptam ad quodvis *bonum*. Quo (e) *imaginaria* creaturarum bonitati, *vera* & infinita Creatoris bonitas, poſtponitur. Quo (f) *ſummo* bono, à quo *omne* nobis bonum ſuppetit, non niſi *malum rependimus* Deut. XXXII. 6. Quo (g) *theſaurum bonitatis* divinæ, *contemnimus* Rom. II. 4. Atque *ita* quidem, in omnibus iſtis, peccati

Quomodo.

cati malitiam agnoſcamus, ut 1. *bonitas Dei*, nos *ad reſipiſcentiam alliciat.* Ibid. 2. Ad *dolorem* profundum, peccati *præteriti* Thren. v. 16. 3. Ad *fugam* & deteſtationem, *futuri* cujuſvis Pſal. xcvii. 10. 4. Ad ejus *remedium* quærendum, in ſolâ *bonitate Dei*, quæ eſt in Chriſto Jeſu Pſal. ii. 3. 9.

5. Ad imitationem.

XX. Eſt *quintò*, in infinitâ Dei bonitate, quod *imitemur*. Prototypum, *ἐν ἐπιτομῇ* præſtat Pſalmus cxix. 68. *Bonus tu es, & beneficus:* טוב ומטיב: *Bonus* perfectione intrinſecâ & immanente, quâ *amabilis* eſt, & amatur à ſe, quâ *communicativus* eſt ſui, quâ *appetibilis* eſt, & appetendus ab omnibus: *Beneficus*, bonitatem *effundit* ac diſtribuit in creaturas, quaſvis equidem, bonas & malas, quamvis diverſo modo & gradu. Adnitendum

Rationes motivæ.

itaque nobis, ut ad exemplum ſimus *boni* & *benefici. Boni* primò, h. e. *apti ad uſum*, cui creati ſumus: *uſus* autem eſt, ut Creatorem agnoſceremus, diligeremus, glorificaremus, cum eo beati æternum viveremus Jeſ. xliii. 7. *aptitudo* ad hunc uſum, eſt in imagine Dei, ejuſque *juſtitiâ originali*, h. e. in *ſapientiâ* intellectus Col. iii. 10. *ſanctitate* & *juſtitiâ* voluntatis Eph. iv. 24. Iſtâ juſtitiâ originali, peccato privati, inepti ſumus ad uſum noſtrum, *ſervi inutiles* Luc. xvii. 10. eoque

Adminicula.

prorſus *mali* Gen. vi. 5. 12. 13. & viii. 21. Proinde, imitationis negotium, ante omnia requirit, ut (1) à Deo *reſtituamur* ad amiſſam *bonitatem*, quod fit *regeneratione*, ad *vitam; converſione* ad *fidem* in Deum & Chriſtum *ſanctificatione*, ad redintegrationem *imaginis* divinæ Joh. iii. 5. 1. Cor. vi. 11. (2) Reſtituti ac *renovati* à Deo, nos indies *renovemus* magis magiſque Rom. xii. 2. *lavemus* nos, *removeamus malum à conſpectu Dei, diſcamus benefacere* Jeſ. i. 16. 17. Tum ſecundò *benefici* ſimus, juxta uſum, cui per bonitatem creationis deſtinati ſumus, h. e. *erga Deum*, ipſum agnoſcendo, diligendo, glorificando, eique fideliter ſerviendo Rom. i. 9. & *erga proximum*, bonitatem noſtram profundendo in quoſvis, etiam malos & *inimicos* Rom. xii. 17. 19. 20. 21. Matth. v. 44. 45. Quamvis, diſpari, *modo* & *gradu* Gal. vi. 9. 10. Iſta bonitatis divinæ imitatione: [1] Deo in perfectiſſimâ quâdam ejus *proprietate*, aſſimilabimur, ac *naturæ divinæ, reddemur participes* 2. Pet. i. 4. In quo, præcipua conſiſtit, creaturæ rationalis perfectio Matth. v. 48. [2] Nos *filios* Dei præſtabimus. Ibid. verſ. 45. *Ut ſitis filii Patris veſtri, qui eſt in cœlis*, quippe qui, generatione ſpirituali, ejuſdem bonitatis, ſimus facti participes. [3] argumentum habebimus intra nos, cui, *certitudinem* reſtitutionis noſtræ, ad imaginem Dei, poſſimus ſuperſtruere 2. Theſſ. i. 11. Eph. v. 9. Gal. v. 22. Col. iii. 12.

6. Ad quærendam in Deo beatitudinem.

XXI. Eſt *ſextò*, in infinitâ Dei *bonitate*, in quo *beatitudinem* noſtram quæramus, & conſequamur Pſal. iv. 7. *Quis videre faciet nos bonum? Eleva ſuper nos, lucem vultus tui Jehova.* Ubi *lux vultus* non eſt, nihil bonum illud, quod quæritur: in quo eſt *ſatietas l.ſitiarum, coram facie Dei* Pſal. xvi. 11. in quo eſt *vena vitæ*, & in cujus *luce* (bonitate) *fruimur luce* Pſal. xxxvi. 10. 11. dum *guſtamus & videmus, quam bonus ſit Dominus* Pſal. xxxiv. 9. Eſt ſingulatim, in quo perſpiciamus, *primò* beatitudinem noſtram *objectivam*, ſeu bonum illud, quod nos beatos *reddit*: ſcil. non *creatum* quodvis, ut Philoſophi veteres delirabant; ſed *increatum*, independens, ſummum, infinitum: quod hoc nomine, *fons vitæ* appellatur, atque etiam *pars* noſtra Pſal. xvi. 5. 6. quippe quod poſſit, *omne malum* averruncare, tanquam *ſcutum* ſolidum Pſal. lxxxiv. 12. & *omne bonum* præſtare, tanquam *Sol.* Ibid. uſque ad perfectam *ſatietatem*, omnemque laborem & conatum noſtrum, *abunde* compenſare, ut *merces* noſtra *magna valde* Gen. xv. 1. *ſecundò* beatitudinem noſtram *formalem*, nim. in ſummi & infiniti boni hujus *poſſeſſione*, unione, communione, fruitione, delectatione, quâ bonum iſtud *habemus* Pſal. lxxiii. 25. *Quem habeo in cœlis, præter te?* & *Deus* noſter, *eſt Deus* Pſal. xxxiii. 12. *Beata gens, cujus Jehova eſt Deus*: quâ ſuam bonitatem, Deus nobis *impendit*, nobis communicat. Ibid. verſ. 22. & xxxvi. 11. & xlii. 6. quâ, eâdem *fruimur* Pſal. lix. 11. & xvii. 7. eâ *delectamur* Pſal. lxiii. 4. & lxix. 17. inque ea, *gaudemus* & exſultamus Pſal. xxxi. 8. & xxxvi. 8. ita *monſtrat* infinita Dei *bonitas*, quid ſit & ubi proſtet: ſed non monſtrat tantum; verum *invitat* quoque, ad quærendum: ut enim *quærere*, quibuſvis eſt congenitum, & *alibi*, quærere, carnalibus; ita in *bonitate Dei ſolâ*, quærendam: ſua-

Motivæ quærendi.

det: 1. quod in eo ſummus ſit, vitæ noſtræ *finis* Matth. vi. 33. citra quod, omnia noſtra, *temere* fient & *fruſtra*. 2. Quod ex intuitu hujus finis, omnes *actiones* noſtræ ſint *dirigendæ*; quarum illæ ſolæ ſunt *rectæ*, quæ *rectâ* q. lineâ, tendunt ad illum finem; cæteræ omnes, ſunt *curvæ* ac diſtortæ. Qui ergo vivit, ſine curâ hujus beatitudinis, hujus finis; is q. ſagittam emittit, ſine ſcopo; aut navim fluctibus committit, ſine pyxide. Unde Scripturis *aberrare* dicuntur tales Jeſ. liii. 6. Pſal. cxix. 176. Item *deflectere, & inutiles fieri, nec quod bonum eſt, exercere* Rom. iii. 11. 12. Quod 3. ſummum bonum, *ſummam* habeat dignitatem & *excellentiam*, atque adeo *primum* & primarium locum in cogitationibus & ſtudiis noſtris mereatur Matth. vi. 33. Phil. iii. 13. 14. Qui ergo, hoc neglecto, alio quovis diſtinentur, perinde ut infantes, maximis ſuſque deque habitis, circa res nihili occupantur Pſal. lxii. 11. Prov. xxiii. 5. Nec

Et inveniendi media.

tamen ſufficit quærere, niſi & *inveniamus*. Id vero fiet: (1) ſi ſuo *loco* quæſiverimus, non in mundo & mundanis, in *vino & frumento* Pſal. iv. 8.

IV.8. & XVII.14. ſed in *Deo* ſolo Pſal. LXXIII.25. Si (2) commodis *mediis*, cognitione & *fide* in Deum & Mediatorem Joh. XVII.3. Act. IV.12. Joh. XIV.6. Si (3) juſta etiam *contentione*, *primò* Matth. VI.33. neglectis cæteris Phil. III.13.14. Si (4) *ſtudium* addamus *bonorum* operum 2.Pet. I.5.11. Et (5) in omnibus iſtis, *puri* ſimus *corde* Pſal. LXXIII. 1. Matth. V.8. Plura hujus generis alibi trademus.

7. Ad glorificandum Deum. XXII. Eſt denique *ſeptimò*, in infinitâ Dei *bonitate*, ob quod eum *glorificemus*, perpetuo Sanctorum, imprimis Davidis, exemplo Pſal. CXXXV. 3. & CVI. 1. Moſis Exod. XXXIV.6. Aſaphi cum ſuis 2.Paral. V.13. Levitarum Eſd. III. 11. Eſt enim: 1. Dei *bonitas* illa ejus proprietas, quâ ſeipſum maximè *profundit*, & commendat creaturis. Unde Auguſtinus in Pſal. CXXXV. *Cum Deus bonus ſit, & bona omnia fecerit, multoque ſit melior qui fecit, quam iſta quæ fecit, non invenies melius, quod de illo dicas, niſi: quia bonus eſt Dominus: ſi tamen intelligas propriè bonum, à quo ſunt cætera bona.* Eſt 2. Illa proprietas, quæ *nos* maximè tangit, atque adeo obſtringit ad celebrandum, unde Bernardus: *Sicut nullum eſt momentum, quo non fruamur Dei bonitate, ſic nullum ſit momentum, quo eum non præſentem habeamus in memoriâ.* Et 3. in cujus celebratione, *ſuaviſſimum* Sanctorum negotium: *Ineffabili* (inquit Auguſtinus loc. citat.) *dulcedine teneor, cum audio, bonus Dominus, colluſtratiſque omnibus conſiderandis, quæ forinſecus ſunt; ipſa non laudo ſine illo, illum autem ſine ipſis perfectum, non indigum, incommutabilem, nullius bonum quærentem quo augeatur; nullius malum timentem, quo minuatur, invenio. Si ergo quicquid aliud laudamus, ideo laudamus quia bonum eſt, nulla tibi maior cauſa, & melior & firmior dari potuit, quare laudes Deum, niſi quia bonus eſt.* Atque, ut ad hoc glorificationis negotium ſimus expeditiores, tria conducunt: 1. ut *ſciamus*, (a) *quid* ſit ejus bonitas? quid immanens, quid tranſiens? (b) *qualis* & quanta? independens, immutabilis, æterna, ſumma, & infinita. (c) quænam ejus *effecta*? in creatione, providentiâ, redemptione, beatificatione, quæ diſtinctè cogitare; admodum facit ad celebrationis promptitudinem. 2. Ut *ſentiamus, guſtemus, videamus, miremur: quanta bonitas! & quanta pulchritudo ejus* Zach. IX.17. Ut 3. quæ ſentimus corde *profundamus* ore, alioſque excitemus ad idem: *confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum bonitas ejus* Pſal. CVI. 1. *Laudate Dominum quia bonus eſt, cantate nomini ejus, quia jucundum* Pſal. CXXXV. 3. *Benedicite Domino Angeli ejus, benedicite Domino omnes exercitus ejus, benedicite Domino omnia opera ejus; benedic anima mea Domino* Pſal. CIII.8.11. 20. 21. 22.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

DE

Amore, Gratia, Miſericordia, Longanimitate & Clementia Dei.

Exod. XXXIV. verſ. 6.

Dominus Deus miſericors & gratioſus, tardus ad iram, multus benignitate & fidelitate.

Bonitas Dei. I. Bonitas illa Dei, quam *tranſeuntem* diximus, operatur vel *dando*, vel *regendo*: & hoc, *vel* præſcribendo; *vel* retribuendo: à poſterioribus *juſtitia* deſignatur; à priori, pro diverſâ, tum *datorum*, tum *dandi* ratione; jam *amor*, qui non eſt, niſi bonitas, ut ſui communicativa: jam *gratia*, quæ non eſt, niſi amor indebitus: jam *miſericordia*, gratia verſus miſerum quemvis: jam *patientia*, miſericordia, verſus peccatorem: jam *longanimitas*, patientia diutina: *benignitas*, longanimitas cum beneficentia, deſignantur. Et hi ſunt *affectus* Dei gratioſi. De quibus Moſes Exod. XXXIV.6.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus. II. *Quibus verbis, δοξολογία quadam continetur ἐυχαριστικὴ, quâ, pro exauditis precibus, & factâ videndi copiâ, ut Moſes gratitudinem referret, Jehova ipſi prælucet, & quaſi* formulam *quandam præ-*

preſcribit, in qua duo notantur :

1. *Δοξολογέμενος*, *qui* celebratur : יהוה, *ſecundum Hebræorum Magiſtros*, *nomen* gratiæ. *Appoſite & convenienter præſenti negotio δοξολογικῷ, quatenus ab hoc nomine, ingredientes virtutes, amor, gratia, miſericordia.... immenſum invaleſcunt, dum v. g.* amor, *inde celebratur, ut vere* exiſtens, *independens à quovis*; immutabilis, *ſemper idem, & ſibi conſtans*; ſimpliciſſimus, *ſine fuco*; infinitus, *ſine termino & menſura*; æternus, *abſque fine &c. Cum iſta omnia, involvantur uni nomini* Jehova. *Conf. quæ ſuo loco, de hoc nomine habuimus.*

2. *Δοξολογία*, celebratio, *congerie titulorum repræſentans :*

   1. Amorem *& miſericordiam*, אל רחום. *Si verba capiantur, in caſu* nominativo; *tum, ἀπὸ τῦ κοινῦ, ſubintelligendum, verbum ſubſtantivum* eſt, *ut emergat, Jehova eſt Deus miſericors : ſi in caſu* vocativo, *erit προσφώνημα encomiaſticum, Dei ipſius ad ſeipſum, Moſi in exemplar & formulam præſtitum. Porro* אל *ſubjectum eſt, omnibus titulis ſequentibus applicandum v. g. &c.* אל חנון אל רחום *Notat* Deum fortem, *qui ſuam* fortitudinem, *in omnia ſequentia attributa ſit derivaturus, ut amorem & miſericordiam validam reddat, cui obniti, nihil poſſit omnino.* רחום *à* רחם, *in* Kal *ſemel tantum obvium, nempe* Pſal. XVIII. 1. *ubi David illud uſurpat de ſuo amore verſus Deum, ſignificaturus, intimum ſuum & intenſiſſimum amorem verſus Deum; in* Pihel, *frequenter occurrit, ſignificans, præter* amorem, *affectum* miſericordiæ, *ſeu amorem miſerum cum* ſympathia, *communiter ac frequenter uſurpatur,* de amore *Dei verſus homines miſeros, nunquam de amore hominum* verſus Deum; *interim ſubinde ſonat amorem* communem. *Deſcendit*, vel *à* רחם, uterus, *ut notet eum amorem, quo Mater proſequitur fœtum in* utero *ſuo Conf.* Jeſ. XLIX. 15. vel *à* רחמים viſcera, *cujus ſingulare, obſervante Piſcatore in* Pſal. XVIII. *non invenitur, quia ſcil. multa ſunt opera miſericordiæ. Hinc σπλάγχνα* Col. III[illegible] *σπλαγχνίζομαι* Matth. XV. 32. *Notat* amorem, *non vulgarem*, ut אהבה, *ſed* intimum, tenerrimum, *oriundum ex ipſis* viſceribus : *talem inſuper, quo* viſcera *commoveantur. Et talis demum amor Deo competit, verſus miſeros. Unde non tantum* אל רחום, *in textu deſignatur*, fortis, vehemens, robuſtus *in amore*; *ſed &* multitudo miſericordiarum, *ipſi aſſeritur* Pſal. LI. 3. כרב רחמיך ſecundum multitudinem commiſerationum tuarum.

   2. Gratiam, חנון gratioſus, *ſupple* אל, fortis gratioſus. *Notat rem facere* gratis, *h. e.* libere, *puro puto beneplacito. Opponitur α.* Solutioni *pretii, ac retributioni mercedis* Gen. IX. 15. Exod. XXI. 11. β. Juſtitiæ Pſal. XXXV. 7. 19. γ. Merito 1. Sam. XIX. 5. *Sic Noachus dicitur* gratiam inveniſſe *apud Deum* Gen. VI. 8. *& Moſes* Exod. XXXIII. 13. *Huic in N. Teſtamento reſpondet χαριτόω* Eph. 1. 6.

   3. Longanimitatem, ארך אפים, longus naribus. *Hic* ארך, longe extenſum *notat, uſurpatur de* nube *ſupra tabernaculum* Num. IX. 19 *quæ ſe extendebat, & undequaque obtegebat tabernaculum.* אפים, nares *ſonat* & iras. *Ut* ארך אפים, *notet tardum ad iraſcendum, & ad pœnam infligendam. Lati enim naribus, facilius ferveſcentem in præcordiis iræ ſpiritum efflant, & placantur. In ira, ſanguis circa cor efferveſcit, & cor ipſum ſupra modum calet : qui autem anguſtis naribus ſunt, & minus frigidi aëris, ad refrigerationem attrahunt; etiam fumos, ex corde aſcendentes, citius concipiunt, & tardius efflant, ob meatuum anguſtiam. Hinc Hiſpani dicunt, inflari nares iraſcentium. Comprehenditur autem* patientia, *ſub longanimitate, utpote ſolo gradu durationis, ab ea diverſa. Huic in Teſt. reſpondet μακροθυμία* Rom. II. 4.

   4. Clementiam, *ſeu beneficentiam*, רב חסד, multus *ſeu magnus* clementia. חסד, *præter* pietatem (*quod beneficentia ſit opus pietatis*) beneficentiam *notat &* beneficium Deut. V. 10. Pſal. CVI. 1. *Notat beneficentiam omnem, quæ in alios, ſive mortuos, ſive miſeros, ſive non miſeros; ſive meritos, ſive immeritos; ſive juſte ac pie, ſive liberaliter ac benigne confertur, obſervante Serrario in* Joſ. II. *Significat* רב exceſſum, *&* ſupremum gradum *rei alicujus, quæcunque demum ſit. Apud Prophetas, majori ex parte, denotat ejuſmodi beneficentiam quæ exercetur erga eum, cui nihil plane debetur, ſecundum Maimonidem in* Moreh Nebuchim. *Addit etiam Paulus Fagius, quod notet beneficium non vulgare: ſed eximium, inſigne, rarum, quodque fit gratuito, citra reſpectum compenſationis. In tali beneficentia, Deus prædicatur* רב multus, magnus, *unde πλέσιος χρηςότητος*, dives beneficentia Rom. II. 4.

Pars dogmatica.

Eſſe in Deo propenſionem quandam benevolam & beneficam erga

III. Eſt igitur, per univerſum textum, in Deo *propenſio* quædam benevola & benefica, verſus creaturas, quæ, pro vario objecto, varioque circa illud agendi modo, jam *amor* dicitur, jam *gratia*, jam *miſericordia*, jam *patientia* & longanimitas, jam *clementia*, *& beneficentia :* quatenus nim. omnium iſtarum in hominibus virtutum perfectiones, una illa *propenſio*, *ὑπερόχως* abſorbet.

Dici-

ga creaturas. Probatur Scripturis.* Dicitur iſtud in Scripturis *generaliter*, quotieſcunque ipſi *εὐδοκία τῆς θελήματος* tribuitur Matth. XI. 26. Eph. I. 5. quotieſcunque *ſpecialiter* ipſi aſſeritur amor, gratia, miſericordia. Prout ſuis locis ſingulatim oſtendemus.

Et rationibus. IV. Dicit eandem: 1. Dei *voluntas*, quatenus illa non eſt, niſi *propenſio in bonum.* Dicit 2. ejus *bonitas*, quatenus illa eſt *communicativa* ſui. Dicunt ejus operationes: 3. *creatio*, quâ propendebat ad *exiſtentiam* creaturæ. 4. *ſuſtentatio*, qua ad *permanentiam* ejuſdem. 5. *gubernatio*, qua dirigit ad bonitatem & *uſum* ejus. Dicunt imprimis, ejus operationes circa homines, puta 6. *electio*, qua propendet, ad *ſalutem* decernendam miſero. 7. *redemptio*, qua ad *reſtitutionem* perditi &c. Verbo dicam, *quævis* benefica ejus operatio, arguit *propenſionem* illam quam diximus.

Declaratur iſta propenſio. V. Propenſio illa, *benevola* dicitur *intrinſecè* conſiderata; & *benefica extrinſecè.* In ſe generaliter ſpectata, *amor* eſt; quatenus independens, libera & indebita, *gratia*; quatenus creaturam reſpicit ut miſeram, *miſericordia*; quatenus peculiariter peccatorem offendentem, quem *ferat*, *patientia*; *diu* ferat, *longanimitas*; cui etiam *benefaciat*, *clementia* & beneficentia. Ut proinde, tot in creaturis *virtutes*, in Deo non dicant, niſi unam ejus *propenſionem*, variè modificatam. Quod brevitatis ſtudio, ſemel repeto, ne in ſingulis eadem repetere cogar, & lector in ſingulis, pro re nata, repetere poſſit.

AMOR in Deo. Quod ſit: VI. *Propenſio* itaque in bonum, *generaliter* conſiderata, *amor* deſignatur. Quem docent omnia illa, quæ §. III. & IV. dudum produximus, atque etiam perquam *emphatice* I. Joh. IV. 8. 9. 10. *Deus eſt charitas; per hoc patefacta eſt charitas Dei in nobis, quod Filium ſuum unigenitum miſerit in mundum, ut vivamus. In hoc eſt charitas, non quod nos dilexerimus Deum; ſed quod ipſe dilexerit nos.* Ubi *propenſio* diſtinctè notatur, ut *benevola* intrinſecè; & *beneficia* extrinſecè. Addantur loca Rom. V. 5. Joh. III. 16. Deut. XXXIII. 3.

Quid ſit: VII. Nec eſt *amor*, niſi *propenſio* voluntatis in rem; prout odium *averſio* à re. Eſt propenſio *voluntatis*, ut non ſit aliquid diverſum à Deo; ſed ipſa ejus *voluntas*: neque etiam propriè *affectus*, ut ſupra obſervavimus. Quanquam conſiderari poſſit, ut *affectus*, & ſic unicus eſt & *uniformis*, reſpectu *omnium* creaturarum; ut *effectus*, & ſic *diverſus*, pro varietate bonorum, quæ diſpenſat, ut ſuo loco monebimus.

Ejus tria ingredientia. Quà *affectus*, ſeu *propenſio*, Deo immanens, concludit (1) appetitum *unionis*, qui in nobis eſt *concupiſcentia*, qualem Servator exprimit Joh. XVII. 24. *Volo, ut ubi ego ſum, & illi mecum ſint:* qua nos velut *quærit* Pſal. CXIX. 176. quo ſpectat Apoſtolus Eph. II. 4. *multâ charitate, dilexit nos*, collat. cum verſ. 13. *ut qui olim longinqui eratis; jam propinqui facti ſitis.* Quæ *concupiſcentia*, in Deo non exiſtit, ex *indigentiâ*, ut in nobis; ſed ex *abundantiâ* bonitatis, ſui communicativæ Job. XXII. 2. 3. (2) *Conatum benefaciendi*, qui benevolentia dicitur, quo *bonum facit* aut melius, amatum. Qui proinde amor, omnem bonitatem *amati* antecedit, quippe quam confert. E quo perſpicimus, ut Deus *electos* adhucdum peccatores, fidei & omnis boni caſſos, amare potuerit; ut illos dilexerit: 1. ante omnem eorum vitam *ſpiritualem*, ante fidem, & omne bonum homogenum Eph. II. 5. Joh. III. 16. Rom. V. 8. 2. ante vitam eorum *naturalem* Rom. IX. 11. 3. ante Filium ſuum, mundo præſtitum Joh. III. 16. Imo 4. ante mundum conditum, ab omni retro æternitate Eph. I. 4. 2. Tim. I. 9. quod nim. hac benevolentia, vitam, fidem, Filium, & omnia Deus conferat. Si dicas, qui potuit amare, *operatores iniquitatis.* Hab. I. 13. Pſ. V. 5. 6. dicam, dilexit *operantes*, odio habens *opera*; dilexit amore *benevolentiæ*, non *complacentiæ* Ezech. XVI. 5. (3) *Gaudium acquieſcentiæ*, quo Deus *ſibi placet* in omnibus ſuis, nominatim in peccatoribus, propter *Filium* fide apprehenſum, ſcil. *in illo dilecto* Eph. I. 6. Quo (a) ſui ſibi *precioſi* ſunt Pſ. CXVI. 15. (b) Eos frequenter *commendat* Cant. V. 2. (c) *viſitat* perſæpe gratiâ ſuâ Luc. I. 68. Apoc. III. 20. Qua (d) ipſis aperit *arcana* Joh. XV. 15. (e) ipſis *condolet* in adverſis Jeſ. LXIII. 9. Heb. IV. 15.

VIII. Amore ſuo, Deus primò & primariò diſtinetur circa *ſemet ipſum*, quatenus *ſummum* bonum, *propter* quod omnia fecit, facitque Prov. XVI. 4. Et perſonæ divinæ circa invicem; Pater circa Filium Joh. III. 35. & V. 20. & X. 17. Matth. III. 17. & XVII. 5. Filius circa Patrem Joh. XIV. 31. Denique propter ſe, circa *omnia*, quia nim. apta reddidit, promovendæ gloriæ ſuæ Prov. XVI. 4. Rom. XI. 36. imprimis circa homines Jeſ. XLIII. 7. & in his, maximè & tenerrimè circa electos Eph. I. 5. 6. 7. Omnia non in *ſeipſis*; ſed in *ſeipſo*; quia amor ejus independens eſt. *Objecta amoris divini.*

IX. Hinc triplex reſurgit, verſus creaturas quidem, Dei amor: *Univerſalis* Pſalm. CIV. 31. & CXLV. 9. per quem omnia creavit, conſervat, gubernat Pſal. XXXVI. 7. & CXLVII. 9. *Communis*, ad *homines* quidem peculiariter ſeſe extendens, non omnes quidem & *ſingulos*; ſed *quoſvis* tamen promiſcuè, tam reprobos quam electos, cujus generis etiam eſt, qui beneficia diſpenſat, quæ commemorantur Heb. VI. 4. 5. I. Cor. XIII. 1. 2. *Proprius* electis, quo *ſalutaria* in ipſos diſpenſat beneficia, *ἐχόμενα τῆς σωτηρίας* Heb. VI. 9. proinde, quæ diverſa ſunt *à naturâ* & naturalibus beneficiis: *natura* enim & *gratia* peſſimè confunduntur. Hic rurſus, vel *objectivus* dicitur, quo talia diſpenſantur bona, quæ hominem quidem *concernunt*, eique deſtinantur; ſed tamen ipſum non *Amor Dei verſus creaturas triplex.*

ingrediuntur; qualia ſunt *electio*, *redemptio* per ſatisfactionem Chriſti, *evocatio* ad ſalutem per præconium Euangelii: vel *ſubjectivus*, qui ipſum q. *ingreditur* hominem, ut *regeneratio*, *converſio*; *ſanctificatio*, *unio* & communio cum Chriſto. Uterque horum, maximè *particularis* eſt, & electis proprius Rom. VIII. 29. 30. Joh. I. 12. Conf. quæ in hanc rem, paulo abhinc, circa *gratiam* §. XV. XVI. XVII. monebimus.

Affectiones amoris divini.

X. Et hic tandem amor (1) *Liber* eſt & liberrimus Hoſ. XIV. 5. nulla oriundus dilectorum dignitate: vel prævisâ, vel exiſtente Ezech. XVI. 8. (2) *Firmus* & immutabilis Rom. V. 8. 10. 1 Joh. IV. 10. Joh. XIII. 1. (3) *Infinitus* & æternus, nunquam alterandus Joh. III. 16. nunquam ceſſaturus Pſal. XXVII. 10. nunquam minuendus Cant. VIII. 7. multo minus interrumpendus Rom. VIII. 35. (4) *Efficax* & uberrimus, ſeſe profundens beneficiis quibuſvis Pſal. XXXIV. 10. 11. tam *ſpiritualibus* Eph. I. 3. 1. Joh. III. 1. 2. Cor. I. 20. quam *corporalibus* Matth. VI. 32. 33. (5) *Purus* & ſincerus, omnis fuci, odii, perverſæ intentionis, penitus expers: quippe qui non niſi *propter ſe* diligit Deut. VII. 6. 7. 8. 1. Joh. IV. 8. ut ſe ſuis impertiat Jeſ. LXIII. 9. Apoc. III. 19. non ut quicquam ab iis accipiat, aut recipiat Job. XXII. 2. Denique (6) *Flagrans* ac fervens Jer. XXXI. 20. Rom. V. 5. 8. Cant. VIII. 6. 7. quo ſic quandoque, profundit amorem ſuum in corda eorum, ut ſibi ſuo modo aſſimilet, & in ſuam *imaginem* transformet 2 Cor. III. 18. 2 Pet. I. 4.

Odium quod, & quid in Deo.

XI. Eſt tamen (ut ſupra docuimus Cap. XV.) etiam in Deo *odium* ſeu *averſatio*, tum à *peccatoribus* Rom. IX. 13. tum à *peccato* Pſalm. V. 5. 6. Cujus *affectus*, non eſt niſi *voluntas* averſa Hab. I. 13. Jeſ. I. 15. *effectus*, *remotio* Jeſ. LIX. 2. punitio Pſal. V. 6. 7. atque id omne, quod ab affectu odii, in hominibus, ſolet profluere, citra *perturbationem* aut *mutationem* in Deo. Reſpicit igitur *peccatorem*, eumque *ſolum*, maxime *pervicacem*, utpote in cujus exagitatione, & exitio *lætari* dicitur Deut. XXVIII. 63. Prov. I. 26. Et reſpicit propter *peccatum* ſolum, quod illud repugnet ſuæ *naturæ*, ſuæ legi, ſuo honori Pſal. XLV. 8. Et ſic denique reſpicit, ut exagitet (a) in genere, quibuſvis ſuis *judiciis* Deut. XXVIII. 15. uſque ad finem. Pſal. XI. 5. 6. ſingulatim (b) *horroribus* conſcientiæ Prov. XVII. 22. Jeſ. LXVI. 24. (c) *morte* quavis Gen. III. 3. Rom. V. 14. Imo & (d) *maledicta* proprii Filii ſui Gal. III. 13. Rom. VIII. 32. Tandem (e) æternâ ipſius peccatoris reprobi *condemnatione* Heb. X. 26. 27. Verum, cum *odium in Deo*, ad ejus ſpectet *juſtitiam vindicativam*; hoc loco tetigiſſe ſuffecerit.

Gratia, quod in Deo, probatur.

XII. Ex amore perſpicitur, quid ſit *gratia* in Deo, à quà in textu dicitur אל חנון *Deus gratioſus*, item רחום *miſericors*; nec quicquam frequentius Scripturis eſt in ore, quam gratia Dei, v. g. Pſal. LXXXV. 11. & CXI. 4. & CXII. 4. Eph. I. 6. 2. Cor. XIII. 13. [ubi peculiariter Mediatori tribuitur] & mille aliis locis. Nec poteſt non Deo competere, cum *bonitas* ipſi competat, & *voluntas*, libere & independenter, *ſui* communicativa, adeoque & amor, ſeu propenſio benevola & benefica, qua, libere & independenter, eoque *gratis* bona diſpenſans, *gratia* dicitur.

XIII. Quantum ad vocem, *gratia*, vel id ſonat, *ob quod* Deus nobis eſt *gratus*, univerſam ſcil. ejus *perfectionem* gratioſam Joh. I. 14. vel per quod *nos Deo* placemus Eph. I. 6. Rurſus, vel *favorem* in Deo, qui Græcis eſt χάρις, vel *fructus* ejus in nobis, χαρίσματα 1. Cor. XII. 4. 11. Proinde *gratia* deſignat, vel gratiam *gratis dantem* Matth. XI. 26. Eph. I. 6. ſeu favorem Dei gratuitum: vel gratiam *gratis datam*, quodvis ſcil. bonum, cuivis creaturæ obtingens, peculiariter illa bona *communia*, quæ infidelibus etiam obtingunt, licet propter ea, Deo ne hilum quidem ſint gratiores: vel gratiam *gratum* etiam *facientem* Pſal. LXXXIV. 12. dona ſcil. *ſalutaria*, fidem, ſpem, charitatem, per quæ Deo placemus. Favor itaque divinus, talia in homines diſpenſans, communiter *gratia* indigitatur. Quid ſit voce tenus.

XIV. Quæ, ſi rem ſpectes, non eſt niſi *amor indebitus*. Dum *amor* dicitur, omnia in illam quadrant, quæ de amore dudum diximus: quatenus *indebitus* eſt, ſeu plane liber, & ab omni dignitate ac merito creaturæ independens, *gratia* peculiariter Rom. XI. 6. ut tota ejus diſpenſandi ratio, ſecundum Scripturas, ſit in εὐδοκίᾳ τῦ θελήματος Matth. XI. 26. Eph. I. 5. Quæ proinde omnes reſpicit & ſingulas creaturas, uſque ad beatos Angelos, quæ quicquid habent: pura habent ac puta Dei *gratia*: *quis enim ipſi prior dedit*, *ut ſibi retribuatur?* Rom. XI. 35. Interim illa peculiariter, *gratiæ* tribuuntur, quæ a *natura* diverſa ſunt. *Natura* enim cum *gratia* non eſt confundenda. Quod *naturalia*, cum ex benevola Dei conſtitutione, creaturæ cuivis, ſi non *individuo*, ſaltem *ſpecie* tenus, q. debeantur; pro *gratia* non ſoleant haberi, quippe quæ ad naturam accedunt, prorſus *indebita*. Quid gratia, re tenus?

XV. Jam non repeteremus circa *gratiam*, quæ jam ante docuimus circa *amorem*; niſi multiplex urgeret, & omni tempore vexatiſſima controverſia. Eſt igitur gratia. A. *Univerſalis*, qua *naturalia* diſpenſat, in omnes & *ſingulas* creaturas; unde σωτὴρ πάντων denominatur 1 Tim. IV. 10. qui *ſervat jumenta & homines* Pſal XXXVI 7. & Solem ſuum curat oriri ſupra agrum, juſtorum & injuſtorum, Matth. V. 45. de qua ſupra. Quæ peculiariter, homini confert *liberum arbitrium*, eique vires qualeſcunque, ad bonum *naturale*, eas etiam excitat & arrigit influxu ſuo. Quæ cuncta licet à gra- Gratia univerſalis quæ & qualis?

gratuito Dei amore, adeoque à *gratia* proſiliant: uſu tamen Scripturæ, atque omnis etiam orthodoxæ antiquitatis, raro & minus propriè *gratia* dicuntur, quod hæc *naturam* à gratia, contra Pelagianos, cautè diſtinxerit.

Gratia communis quæ & qualis?

XVI. Eſt B. gratia *communis*, qua bona *moralia* diſpenſat, in homines peculiariter; ſed *promiſcue* electos & reprobos. Cujus generis ſunt virtutes *intellectus*, ingenium, ſapientia, prudentia Exod. XXXI. 3. atque etiam *voluntatis*, ethicæ Luc. XVIII. 11. cujus generis omnes ſunt Gentilium & infidelium *virtutes*. Quibus connumeranda, quæ ad *ſalutaria*, propius videntur accedere, qualia ſunt quæ commemorantur Heb. VI. 4. 5. Jeſ. LVIII. 2. 1. Cor. XIII. 1. Quo pertinet vocatio *externa*, ad participium Chriſti, per præconium verbi Pſ. CXLVII. 19. 20. Matth. XX. 16. & *interna* etiam, per *illuminationem* qualemcunque, atque omnia illa bona, quæ in προσκαίροις ſunt conſpicua Matth. XIII. 20. 21.

Gratia electis propria quid & qualis?

XVII. Eſt denique C. *ſingularis*, quâ bona *ſalutaria* (unde χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σωτήριος dicitur Tit. II. 11.) ἐχόμενα σωτηρίας Heb. VI. 9. in ſolos *electos* diſpenſat Rom. VIII. 29. 30. quæ hinc, *bona electorum*, *lætitia populi Dei*, *gloria hereditatis ſuæ*, *dicuntur* Pſ. CVI. 5. Quo ſingulatim ſpectat: (1) *Electio* Eph. I. 5. Rom. XI. 5. Non igitur ex operibus, aut ex fide, aut ex quibuſcunque, *prævіſis*, *petenda*. *Quod ſi enim per gratiam, jam non ex operibus, alioqui gratia, jam non eſt gratia.* Ibid. verſ. 6. Proinde non eſt *volentis aut currentis*; ſed *miſerentis* Dei Rom. IX. 16. (2) *Redemptio* per ſatisfactionem Chriſti: utpote quæ paſſim ad *populum* Dei Matth. I. 21. ad *oves* Chriſti Joh. X. 15. ad eos, qui Chriſto à Patre fuerint *traditi*, reſtringitur Joh. XVII. 9. Quamvis enim *ſanguis Filii Dei* 1. Joh. I. 7. ſit *infiniti* valoris, ejuſque, *univerſalis*, ſatisfactio dici poſſit; attamen, quia nec Patris, nec Filii, fuit animus, illum omnibus impendere, ut per eum ſervarentur; ad gratiam *ſingularem*, omnino eſt referenda. (3) *Vocatio efficax* Rom. VIII. 29. ſeu *converſio* ad fidem, in Jeſum Chriſtum Joh. III. 3. & *fides* ipſa 2. Theſſ. III. 2. Act. XIII. 28. Proinde non eſt, vel converſio, vel fides, *fructus liberi arbitrii* 2. Cor. III. 5. ſed *fructus ſpiritus* S. Gal. V. 22. qui producit, non *ſuadendo* tantum, ſicut homines 1. Cor. III. 5. 6. 7. ſed *efficiendo* Phil. II. 12. *creando* Pſal. LI. 12. auferendo *cor lapideum*, & ſubſtituendo *cor carneum* Ezech. XXXVI. 26. 27. Jer. XXXI. 33. & XXXII. 39. (4) *Juſtificatio* Rom. III. 24. Nec proinde *ex operibus* Eph. II. 8. 9. Gal. II. 16. Denique (5) *Salus* æterna, quantum ſcil. ad *jus*: *Gratiâ enim ſervati eſtis per fidem, idque non ex vobis, Dei donum eſt* Eph. II. 8. licet ejus *poſſeſſio*, per *gratiam* Dei, inſuper ſuſpendatur, à ſtudio bonorum *operum* Matth. XXV. 21. 34. 35.

Gratiæ oppoſita: 1. Natura.

XVIII. Gratiæ divinæ obnituntur, ſaltem in *ſalutis* negotio (1) *natura*, quippe qua, *filii iræ ſumus*, *mortui peccatis* Eph. II. 1. 3. *cor lapideum* circumferentes Ezech. XXXVI. 26. ac *liberum arbitrium*, utpote quo ψυχικὸς, non *perſpicit ea quæ ſunt Spiritus*, *imo pro ſtultitia habet* 1. Cor. II. 14. Nec *ſe ſubjicit legi divinæ*, *nec poteſt* etiam Rom. VIII. 7.

2. Merita.

(2) *Merita* quævis, & opera, in negotio juſtificationis Rom. III. 24. Gal. II. 16. Eſt enim gratia *amor indebitus*.

3. Ira, quod, quid & qualis:

XIX. Comprimis (3) *ira*, quæ paſſim in Scripturis Deo tribuitur. e. g. Exod. IV. 14. 2. Sam. XXIV. 1. Pſal. XC. 7. Rom. I. 18. & II. 8. 9. &c. Non ſecundum perturbationis *affectum*, ut ſupra Cap. XV. monuimus; ſed ſecundum ultionis *effectum*, quippe quâ Deus, ita ſeſe habet ad peccatorem, ut homo iratus ad offendentem. Non eſt ergo in Deo ira, niſi ejus *juſtitia vindicativa*, ſeu animus *lædendi*; eos qui ſe læſerint peccatis. Qui *animus* tria comprehendit. (1) vindictæ *propoſitum*, ſeu cupiditatem Joh. III. 36. Rom. I. 18. & IX. 22. (2) iſtius propoſiti denunciationes, per *comminationes* Hoſ. XI. 9. Jon. III. 9. (3) propoſiti & comminationum *executionem*, per omne *judiciorum* & vindictæ genus Eph. V. 6. Pſal. VI. 1. Rom. III. 5. Matth. III. 7. *Læſio* Dei, à qua concitatur ejus *ira*, eſt à peccato *ſolo*, & *omni*; quippe quo violatur (1) ejus auctoritas νομοθετικὴ Jac. IV. 12. collat. cum Cap. II. 9. 10. (2) ejus attributa: *ſanctitas* Hab. I. 13. Pſal. V. 7. Jeſ. I. 13. & *gloria* Jeſ. XLII. 8. (3) ejus bona & *beneficia* Hoſ. II. 8. 9. Rom. VIII. 20. 22. Sed tamen diverſo *modo*, peccatum Deum lædit, *gravius* ſcil. & *levius* Joh. XIX. 11. Unde quoque, iræ divinæ, varii oriuntur gradus, quatenus ad *excandeſcentiam*, imò ad *furorem* invaleſcit Pſal. VI. 1. utique ἀνθρωποπαθῶς, quatenus judicia diſpenſat, ut homo, irâ q. *furens*. Eſt interim, quævis Dei ira (a) *Terribilis*, à quâ Deus בעל חמה dicitur Nahum I. 2. quippe cum ipſo *infinita* Pſal. XC. 7. 11. *intenſa*, velut *ignis conſumens* Heb. XII. 18. *extenſa* ad quævis mala, corporalia, ſpiritualia; ad vitam, ad mortem; ad perſonas, familias, regna Jer. XVIII. 9. durans *æternùm*, ignis ἄσβεστος Joh. III 36. (b) *Irreſiſtibilis*, unde turbini comparatur Zeph. I. 14. 15. Zach. VII. 14. Reliqua hujus commatis, ad *juſtitiam vindicantem* ſpectant, cum quâ revera coincidit *ira* Dei.

Miſericordia, quod Deo competat, probatur Scripturis.

XX. Prout autem ex *amore* perſpicitur, quid ſit *gratia* Dei, ita porro ex gratiâ, quid ſit *miſericordia*, quæ paſſim Deo aſſeritur à Scripturis, nec uno modo, imo cum gradu ὑπεροχῆς, quando in textu dicitur רב חסד, *amplus* ſeu *copioſus miſericordia*, prout alibi: *Pater miſericordiæ* 2. Cor. I. 3. ac *dives miſericordia* 1. Pet. I. 3. Eph. II. 4. in quo ſit, *multitudo commiſerationum* Pſ. LI. 3. qui *tener miſericordia* Pſalm. XXV. 6. Luc. I. 58.

in quo ſint, *viſcera miſericordiæ* Pſal. XL. 12. à quibus רחמים dicitur: & in N. T. niſi σπλάγχνα tribuuntur Luc. I. 78. quæ ſibi extorquent, ſuum σπλαγχνίζομαι Matth. XV. 32. Marc. VIII. 2. item. Cap. I. 41. & VI. 34. &c. Et, cum ipſi competat *bonitas*, ſui *communicativa*; cum *amor*, propenſio in rem; cum *gratia*, ſeu amor indebitus, per præcedentia: quis dixerit, *miſericordiam* ipſi non competere? quæ, ut dicemus, non eſt, niſi *gratia verſus miſeros*: cum *miſeri*, ejus bonitate, amore, gratia, maximè indigeant. Non addam, quod miſericordia penes homines, ſit inter perfectiones, inter *virtutes*, quibus generoſiores ſpiritus, plerumque maximè pollent; quin pollent per *communicationem* ejus, tanquam *Patris miſericordiæ*: quis igitur ipſi miſericordiam abrogaverit?

Et rationibus.

Objectiones adverſus Dei miſericordiam.

XXI. Si dicas: 1. involvit *imperfectionem*, quia triſtitiam, quando, ex etymo, eſt quaſi *miſeria cordis*, è ſenſu alienæ miſeriæ: dabo quoad *hunc affectum*. Deo non competere, niſi quatenus affectus ille, *cognitionem* denotat, perinde ac eſt in patientia: quatenus affectus ille, *effectum* liberationis aut conſolationis excludit, eatenus omnino Deo competit. Quod ſcitè dicit Anſelmus *Proſol.* c. 8. *Es miſericors O Deus! ſecundum nos & ſecundum te; ſecundum ſenſum noſtrum, & ſecundum ſenſum tuum, cum tu reſpicis nos miſeros, nos ſentimus miſerationis effectum, tu non ſentis miſerationis affectum.* Si addas. 2 Obſtrepit *juſtitiæ*, quatenus ejus quandam dicit *relaxationem*: Negabo, cum juſtitiæ *conſtruatur*, non opponatur Exod. XXXIV. 7. cum nunquam miſereatur, *contra* juſtitiam, prout nunquam juſtitiam exercet, *contra* miſericordiam, imo nec *abſque omni* miſericordiâ: quamvis miſerendo, quaſi excedat juſtitiam, quo ſenſu, miſericordia dicitur *gloriari contra judicium* Jac. II. 13. prout, qui mille florenorum debitori, remittit quingentos, aut donat etiam totidem, non dicitur agere contra juſtitiam, ſed illam excedere, ſuperare.

Quid ſit Dei miſericordia.

XXII. Eſt autem *miſericordia*, quoad etymon, q. *miſeria cordis*, ex ſenſu alienæ miſeriæ, cum *promtitudine* ſuccurrendi miſeris: quoad rem, in Deo quidem, non eſt niſi *gratia verſus miſeros*. *Gratia* inquam, ut huc referamus, quæ de amore & gratia dudum diximus, *erga miſeros*, tum ut *Angelos* ſecludamus: tam *bonos*, in quibus non eſt miſeria; quam *malos*, quos juſtitiæ ſuæ plane mancipavit, ſecluſos ab omni miſericordia 2. Pet. II. 4: tum ut *operationes* innuamus, quibus ſe profundit divina miſericordia.

Operationes miſericordiæ.

Cum enim *miſeria* (*hominum* ſaltem, ut de miſericordiâ verſus *bruta* Pſalm. XXXVI. 7. brevitatis ſtudio, non ſimus ſolliciti) duplex ſit, *turpis*, peccati; ac *triſtis*, pœnæ: utrique, peculiari modo, divina ſuccurrit miſericordia: *peccato*, Deus ſuccurrit per miſericordiam, *partim* (a) *reconciliando* ſibi peccatores, per ſanguinem Filii 2. Cor. V. 18. (b) *donando* ipſis Reconciliatorem Joh. III. 16. proprium & unigenitum Filium. (c) Filium miſeriæ ac morti teterrimæ *mancipando* Rom. V. 6. 7. 8. (d) donando ipſis *fidem* in Reconciliatorem Phil. I. 29. *partim ſubigendo* tyrannidem ac Dominium peccati Rom. VI. 12. ut *vincant* illud, deque eo triumphent Ibid. Cap. VII. 25. Rurſus peccatori, per miſericordiam, Deus ſuccurrit, quantum ad *pœnam* (1) peccatorem *ferendo* Rom. IX. 22. & III. 25. Jeſ. I. 9. Thren. III. 22. In quo conſiſtit *patientia* & *longanimitas* Dei, de quibus jamjam. (2) Peccata, non *ex dignitate* & reatu, *puniendo* Pſal. CIII. 10. (3) pœnis imminentibus *remedium monſtrando*, fidem & reſipiſcentiam Matth. III. 7. Jer. XVIII. 7. 8. (4) ad amplectendum iſtud remedium, pathetice *invitando* Jer. II. 14. (5) amplectentes *recipiendo* in gratiam Luc. XV. 20. (6) ipſis *condonando* omnia peccata Pſal. CIII. 3. & LI. 3. (7) ſub caſtigationibus paternis, perſecutionibus, aliiſque adverſis conſtitutos, *conſolando*, ſuſfulciendo 2. Cor. XII. 9. 10. 2. Cor. I. 3. Heb. II. 17. 18.

Affectiones miſericordiæ divinæ.

XXIII. Ab iſtis omnibus, & compluribus aliis, miſericordia divina, varia ſuſcipit epitheta: quando (1) *magna* dicitur & ampla 2. Sam. XXIV. 14. Pſ. LVII. 11. & CIII. 11. Neh. XIII. 22. (2) *Incomparabilis* Jer. III. 1. (3) *certa* & infallibilis Jeſ. LV. 3. (4) *æterna* & indefinens Pſal. XXV. 6. (5) *libera* & liberrima Matth. XI. 25. 26. Eph. I. 11. Quamvis enim miſericordiæ *virtus*, ei adſit per *naturam*; ejus tamen *diſpenſatio*, à puro ejus pendet & puto *beneplacito*. Quod caute notandum, ne (a) miſericordiâ, *poteſtatem* ac Dominium ejus lædamus, quaſi per miſericordiam, *non poſſit* conſtituere creaturam, in cujus juſtâ condemnatione, gloriam ſuæ juſtitiæ manifeſtet, contra Paulum Rom. IX. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. Ne (b) *reprobationi* opponamus, quaſi per miſericordiam, *non poſſit* peccatorem pro lubitu præterire, ipſi ſalutis media negare: & ſic, propter ſua peccata, condemnare. Ibid. Act. XIV. 16. Nec (c) *redemptioni* particulari, quaſi per miſericordiam, ſanguinem Filii ſui, non poſſit impendere *quibuſdam*, quin *omnibus* impendat Matth. I. 21. Joh. XVII. 9. Nec (d) *vocationi* particulari, q. non ſit in ſuâ poteſtate, evocare *quem vult*. Quæ de diſtributione miſericordiæ divinæ, in *univerſalem*, *communem* & electis *propriam*, recurrere poſſent, ex dictis circa *amorem* & gratiam, ſatis ſuperque patent.

Opponitur miſericordiæ divinæ, ſuo modo, ſeveritas

XXIV. Opponitur ſuo modo, miſericordiæ Dei, ejus *ſeveritas* (Rom. XI. 22.) *in exercendis judiciis ſuis, contra offendentes* Jac. II. 13. quorum, in Scripturis, frequentiſſima fit mentio, v. g. Jeſ. XXVI. 9. & V. 16. Ezech. XIV. 21. & XXXIX. 21. Rom. II. 3. Apoc. XIV. 7. & XV. 4. &c. Et exempla proſtant, non

in exercitio judiciorum.

non pauciora: in Satanâ Gen. III. 15. protoplaſtis Ibid. mundo antiquiore Gen. VII. 17. 21. Pharaone & Ægyptiis Exod. XIV. 27. Core, Dathan & Abiram Num. XVI. 31. 32. 33. 35. Achan. Joſ. VII. 25. Abimelech. Jud. IX. 53. Adonibezek Ibid. Cap. I. 6. Judâ Matth. XXVII. 5. Ananiâ & Saphirâ Act. V. 5. 10. Herode. Ibid. Cap. XII. 23 & mille aliis. E quibus eſt colligere, non eſſe Dei judicia, quæ per ſeveritatem exercet, niſi *ſingulares* pœnas, in *ſingularia peccata* exercita. Ut circa judicia, iſta 5. veniant conſideranda

Cauſa meritoria judiciorum.

[1] cauſa *meritoria*, peccatum, non quodvis, ſed *ſingulare*, quale plerumque colligitur, ex pœnâ analoga Jud. I. 6. 1. Sam. XV. 33. 2. Sam. XII. 9. 10. Jeſ. III. 24. & V. 8. 9. 10. 11. 12. 13.

Pœna judiciorum.

[2] Et pœna; non *vulgaris*; ſed *ſingularis*, ſeu eximia ſcil. quæ reſpondeat ſuo peccato. Ibid. [3] diſpenſandorum rationes ſeu *fines*, puta (a) Dei *glorificatio*, quatenus judicia oſtendunt, eſſe Deum *juſtum*, ſanctum

Fines judiciorum.

Exod. VII. 5. 17. Levit. X. 3. 1. Sam. IV. 8. Jeſ. II. 11. 17. Ezech. VII. 4. 9. 27. (b) Hominum *converſio*: tum *afflictorum* Apoc. II. 21. 22. 23. tum *ſpectatorum* Apoc. XI. 13. Job. XXXIV. 23. 26. (c) impiorum *deriſio*, & contumelia Job. XII. 16. 17. 18. 19. & XXVII. 23. collat. cum præced. Ezech. XIV. 8. Exempla ſunt in Judæis 1. Reg. IX. 8. Jer. XVIII. 16. Moabitis Jer. XLVIII. 39. Babyloniis ac Rege eorum Jeſ. XIV. 4.-18.

Species judiciorum.

[4] *Species*: ſunt enim, vel *ſpiritualia* Amoſ. VIII. 11. 12. Apoc. II. 5. 2. Theſſ. II. 10. 11. 12. vel *corporalia* Deut. XXVIII. 15. ad finem: Rurſus, vel *privata* ſingulorum, qualia morbi, inopia, contumelia Apoc. II. 21. 22. 23. vel *publica* epidemica, endemica

Publica judicia.

Jer. XVIII. 7. qualia fames Levit. XXVI. 25. peſtis Pſal. XCI. 3 bellum Levit. XXVI. 23. ſiccitas, diluvia, tempeſtates Hâg. I. 11. Ezech. XIV. 21. Quæ immitti conſueverunt propter *egregia* peccata:

Quibus cauſis immittantur.

verſus A. *Deum*, qualia ἐξόχως [a] *ingratitudo* Jeſ. I. 3. 2. Paral. XXXII. 25. [b] *contemtus* verbi divini Jeſ. XLII. 24. 2. Reg. XXII. 13. [c] vilipendium *miniſtrorum* 2. Paral. XXXVI. 16. [d] *fœdifragia* Joſ. XXIII. 16. Ezech. XVI 59. [e] *idololatria* Jeſ. II. 8. Jer. II. 13. [f] *ſuperbia* Jeſ. II. 11. Ezech. XXVIII. 28. B. *proximum*, qualia (1) *fraudes* Jer. IX. 5. Hoſ. IV. 1. (2) *neglectus* viduarum & orphanorum Jeſ. I. 23. Jer. V. 28. (3) *oppreſſio* pauperum Jeſ. III. 14. Ezech. XLV 9. (4) *uſura* mordens Ezech. XXXIII. 15. (5) *crudelitas* in miſeros Ezech. XVI. 49. (6) *defraudatio* mercedis Jer. XXII. 13. C. *Nos ipſos*, qualia α. *Faſtus* in veſtitu Jeſ. III. 18. β. *Luxuries* in conviviis Jeſ. V. 12. Amos VI. 1. 2. 3. 4. γ. *Abuſus* beneficiorum Dei Jeſ. V. 4. δ. *perjuria*, dejerationes Hoſ. IV. 1. 2. ε. *avaritia* Jeſ. V. 8. ζ. *hypocriſis* Jeſ. X. 6. & II. 6. Ubi tamen obſervandum, non *continuo* immitti Dei judicia, quando iſta peccata obtinent; ſed quando [a] *publice* graſſantur. Jer. V. 1. & VI. 13. [b] *impudenter* Jeſ. III. 9. Jer. III. 3. [c] poſt *varias* admonitiones reprehenſioneſque Pſal. XCV. 10. 11. Paral. XXXVI. 15. 16. Et [d] poſt *ſpreta*, in aliis exercita Dei judicia Jer. III. 8. Jeſ. I. 5.

Affectiones judiciorum.

[5] *Affectiones*, per quas ſunt: a. *Juſta* Pſal. CXIX. 75. 137. Ezech. VII. 3. 8. 27. Apoc. XV. 4. & XVI 5. 6. 7. & XIX. 2. 11. b. Ἀνεξερεύνητα Rom. XI. 33. Prov. XXV. 2. c. Plane *mirabilia* Jeſ. XXIX. 14. quatenus, non tantum in *ipſos* peccatores profunduntur; ſed perſæpe etiam, in eorum *ſobolem* 2. Reg. X. 1. 15. Pſal. CIX. 12. 13. 14. 15. & CXIX. 73. quatenus non in *impios* tantum; ſed & in *ſuos* Pſal. VI. 1. 2. Sam. XXIV. 12. 13. imo quatenus præteritis *impiis*, *ſuos* quandoque exagitat 1. Pet. IV. 17. Item quatenus *impios* quandoque exagitat, *per impios* 2. Paral. XXXIII. 24 25 d. *Horrenda*; ipſis etiam piis Heb. X. 31. Pſal. CXIX. 120. Jeſ. VI. 5. Jer. IV. 19. e. ἀμετάθετα Jer. XV. 1. Ezech. XIV. 14. Exod. XXXII. 33. Hæc, quamvis ad *juſtitiam* vindicativam propriè ſpectent: huc traducere viſum, quo contraria juxta ſe poſita, magis eluceſcerent.

patientia & longanimitas, quod Deo conpetant, probatur.

XXV. Ex miſericordiâ porro, proclive eſt perſpicere, quæ ſit *patientiæ* & *longanimitatis* indoles; quæ ſæpius Deo tribuuntur Exod. XXXIV. 6. Pſal. CIII. 8. Job. XXI. 7. 8. 9. Nahum I. 3. Jeſ. XXX. 18. 1. Pet. III. 20. 2. Pet. III. 9. 15. Num. XIV. 18. Neh. IX. 17. Nec eam quiſquam Deo abrogaverit, qui quidem attentè cogitaverit: 1. *Quanta* ſit, in quovis peccato, *Dei offenſio*, utpote quo, peccator ſeipſum, ſuas cupiditates, & creaturas quaſvis, Deo *præfert*; eoque Deum, quantum eſt in ſe, de *ſolio deitatis* ſuæ deturbat: unde *deicidium*, Patribus nonnunquam appellatur. 2. Quanta in Deo *ſanctitas*, quanta averſatio, quanta repugnantia peccati Pſal. V. 5. 6. 7. 11. & VII. 12. Porro 3. quanta in ipſo ulciſcendi *potentia*, per quam impediri nequit, quin *verbulo*, confeſtim conficiat offendentem Pſal. L. 22. Amos. IX. 1. 2. Inſuper 4. quanta ſit peccatorum *copia*, quæ ſingulis momentis perpetrantur, quanta *fœditas* & turpitudo; ut, ſi vel homini, quantumvis longanimi, ac miti, contingeret *ſimul* intueri, prout Deo; mundum ne ad horam quidem ferret Jer. XXXII. 31. Adhæc 5. quantus inſuper *conatus* Dei, peccatorem revocandi ad pœnitentiam, ut avertatur ejus exitium 2. Cor. V. 19. 20. Denique 6. quanta etiam *beneficia*, quibus, præter omne demeritum, vel peſſimos ſæpenumero cumulat Pſal. LXXIII. 3. 12. Hæc inquam omnia, aliaque, qui conſtruxerit; agnoſcet, ſat ſcio, quanta in Deo ſit *patientia*! quanta *longanimitas*?

Quid patientia & longanimitas, & quinam ejus actus in Deo.

XXVI. *Patientia*, in creaturis, à *longanimitate* differt, quod illà perſæpe non *poſſimus*; hac non *velimus*, referre malum offendenti: in Deo autem, quod hac, Deus *pluribus*, & *gravioribus* offenſis, & *diutius* etiam, conniveat. Dicitur ab iis, Deus ארך אפים, & μακρόθυμος, tardus & lon-

longus ad iram. Nec eſt, niſi ejus *miſericordia*, *quatenus diu vindictam differt*: ſeu malum non refert, afferenti Matth. XVII. 17. Quod fit (1) *parcendo* ad tempus, ſeu non referendo ſtatim, imo ad longum tempus exſpectando: ad *dies* Jon. III. 4. ad *annos* Luc. XIII 6-9. ad *ſeculum* & ultra Gen. VI. 3. (2) *præmonendo*, evocando ad pœnitentiam, quo, ſi pote, declinentur pœnæ Matth. XXIII. 37. Luc. XIX. 41. 42. 43. 44. Matth. III. 10. (3) *proſtituendo* in exemplum ſua judicia, in alios exercita Jer. VII. 12. 14. Luc. XIII. 4. (4) *præludendo* totali exitio, mitioribus plagis Pſal. VII. 12. Exemplo ſint Sodomæi Gen. XIV. collat. cum Cap. XIX. Et Pharao Exod. VI. uſque ad XIV. Et Iſraelitæ Amoſ. VII. 1. 12. (5) *Non puniendo κατ' ἀναλογίαν* meriti Pſal. CIII. 9. 10. Thren. III. 22. Job. XI. 6. Eſd. IX 13. Quin etiam (6) *benefaciendo* offenſoribus Rom. II. 4. Jeſ. V. 2. Denique (7) in ipſo excidio, *reliquias* ſervando Jeſ. I. 9. Exemplo Noachi, cum familia, in diluvio univerſali Gen. VI. 17. 18. Matth. XXIV. 37. 38. 2. Pet. II 5. in excidio Hieroſolymitano Eſd. IX. 8. 13.

Cauſæ & rationes longanimitatis & patientiæ divinæ.

XXVII. *Cauſæ* & rationes, tantæ Dei *patientiæ* & longanimitatis, ſunt (1) Bona ejus, & benefica *natura*, ad benefaciendum proclivior, quam ad perdendum Thren. III. 33. Jer. XXXI. 20 (2) Manifeſtatio *gloriæ* ſuæ Rom. II. 4. 5. Exemplum eſt in Pharaone Exod. IX 16. Jeſ. XLVIII. 9. 11. (3) *Promiſſio*, piis eorumque ſemini facta 1. Reg. II. 1. 2. 3. 4. collat. cum 2. Sam. VII. 14. 15. (4) *Pii* impiis admixti Gen. XIX. 22. 2. Reg. XXII. 19. 20. 2. Paral. XXXIV. 28. (5) Adhuc complendus ſanctorum *numerus* Apoc. VI. 10. 11. (6) Needum completa, peccatorum *menſura* Gen. XV. 16. (7) Exſpectata *converſio* & pœnitentia 1. Reg. XXI. 29. 2. Paral. XXXII. 26. 2. Reg. XX. 19. Proinde (8) *Finis* dilatarum pœnarum, eſt (a) ut *tempus* ſuppetat reſipiſcendi 2. Pet. III. 9. Rom. II. 4. (b) ut peccatores, magis reddantur magiſque ἀναπολόγητοι Ibid. verſ. 20. (c) ut *non* reſipiſcentes, ſeverius puniantur Pſal. L. 21. Eccl. VIII. 11. 12. Rom. II. 4. 5.

Vindictæ cupido, quod Deo competat; probatur Scripturis & rationibus.

XXVIII. Patientiæ & longanimitati, concipitur, ſuo modo, adverſa *vindictæ cupido*, à qua Deus *zelotes* dicitur, *ulciſcens*, *ultor*, & *habens iram*, & *ulciſci de hoſtibus ſuis*, & *iram reſervare* Nahum. I. 2. Exod. XX. 5. Item *vindex* 1. Theſſ. IV. 6. cui competat *vindicta* Deut. XXXII. 35. Rom. XII. 19. Heb. X. 30. Pſal. XCIV. 1. Jer. L. 15. Item *venire ad vindictam* Jeſ. XXXV. 4. *induere vindictam*. Ibid. Cap. LIX. 17. Quo nim. 1. patiens videatur, non per *impotentiam* invitus; ſed *ſciens volens*, utpote qui nolit ſuam patientiam impunè profanari Rom. II. 4. Nec 2. per *ignorantiam*, prout nos fieri patimur, quæ ignoramus Jer. L. 28. Nec 3. per defectum aut neglectum *juſtitiæ*; unde longanimitati ſæpius conjungitur Exod. XX. 5. 6. Nahum. I. 2. 3. Jer. XVIII. 7. 9. Nec 4. per *ſocordiam*, aut defectum *puritatis* ac ſanctitatis Pſal. X. II. 12. & XCIV. 6. 7. & L. 21. 22. Vindictam autem, Deus exercet: 1. Quando *repentè* punit Jer. XVIII. 7. Exempla proſtant Gen. VII. 21. 22. & XIX. 24. Levit. X. 2. Quando 2. perquam *graviter* & *ſeverè* punit, ſæpius ob *leve* (in ſpeciem) peccatum Gen. III. 16. 17. Levit. X. 2. 3. 1. Sam. XIII. 9. 13. 14. & VI. 19. Act. V. 5. 10. Quando 3. Indeclinabiliter, & *inexorabiliter* punit Pſal. L. 22. Jer. XV. 1. Ezech. XIV 14. Exod. XXXII. 33. Quando 4. non peccatores tantum punit; ſed etiam eorum *liberos*, familiam, agnatos Exod. XX. 5. Num. XVI. 31. 32. Joſ. VII. 24. 25. Quando denique 5. *æternum* punit Matth. XXV. 41. 46. 2. Theſſ. I. 9. Hæc, ex lege oppoſitorum, hic tetigiſſe ſuffecerit, ad *juſtitiam vindicativam* ſpectantia.

Actus vindictæ.

Clementia Dei probatur & explicatur.

XXIX. Reſtat verbo dicendum, de *clementiâ* ſeu beneficentia Dei, à qua רב חסד audit in textu, & Neh. IX. 17. Quam paſſim, & cum egregiis epithetis, ei Scriptura vindicat, quando celebrat χρηστότητα Eph. II. 7. χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν Tit. III. 4. *mirabilem* facere clementiam ſuam Pſal. XXXI. 22. *magnus* eſſe *clementia* Pſal. CXLV. 8. excellens, ad *cœlum uſque*, clementia Pſal. XXXVI. 6. ac *pretioſa*. Ibid. verſ. 8. *multus clementiis*, & *bonitate* Jeſ. LXIII. 7. *æterna* clementia Jeſ. LIV. 8. *ab æterno in æternum* Pſal. CIII. 17. Eſt autem clementia nihil aliud, quam *miſericordia benefaciens* peccatori: qua operatur: 1. humana, *ſuavi* ac miti, cum peccatoribus agendi ratione, à qua, φιλανθρωπία denominatur Tit. III. 4. Prov. VIII. 31. Quâ 2. *allicit* ac pellicit peccatores, ad reſipiſcentiam Jeſ. V. 26. Hoſ. II. 14. Matth. XI. 28. Jeſ. LV. 1. Cant. II 10. Apoc. III. 20. Qua 3. *cumulat* in eos, quævis beneficia Rom. II. 4. in quo, cum *bonitate* Dei coincidit, de qua Cap. ſuperiori ex profeſſo. Opponitur huic, ſuo modo, *durities*, *aſperitas*, σκληρότης Matth. XXV. 24. Qua: 1. perquam *rigidè*, ſeverè & q. inhumaniter agit cum peccatoribus, præſertim impœnitentibus, *probris* eos afficiendo Deut. XXXII. 19. 20 22. 23..... Matth. III. 7. & XVI. 4. *faciem* ab ipſis avertendo Jeſ. I. 15. eos quaſi *abigendo* à facie. Ibid. verſ. 12. 13. Imo & 2. Cum *ſuis*, eos *deſerendo* Pſal. XIII. 2. 3. & LXXVII. 8. 9. 10. & 3. mala quævis in eos *cumulando* Pſal. LXXXVIII. 4. uſque ad finem. 4. *abjiciendo à facie*, in extremos & *æternos* cruciatus Matth. XVIII. 32. 34. & XXII. 13. & XXV. 41. 46.

Durities Dei.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An ſolus amor Dei ſuf-

XXX. Quæritur 1. An ſolus *amor* Dei ſufficiat, ad peccatorem reconciliandum, abſque ulla ſatisfactione Chriſti? Judæi, præter amorem Dei, quo pec-

ficiat, ad peccatorem reconciliandum, abſque ulla ſatiſfactione Chriſti?

peccator Deo reconcilietur; nihil exigunt, niſi reſipiſcentiam, & quondam, uſum ſacrificiorum, nunc obſervantiam reliqui, cultus ceremonialis, abſque ulla ſatiſfactione Meſſiæ. Sociniani, *amore* Dei, quo filium ei dedit, peſſime abutuntur, ut à myſteriis Religionis ſecludant ſatiſfactionem & merita Chriſti: eo quod *amore* illo, dudum reconciliatus fuerit mundo, nec jam exigatur ab eo, niſi obedientia mandatorum Chriſti. Imo quod *gratia* hujus amoris, etiam rigide excludat omnem ſatiſfactionem Chriſti. Reformati, quamvis agnoſcant, amorem illum *benevolentiæ*, quo dederit mundo filium; non tamen admittunt, amore *complacentiæ*, mundum ipſi *reconciliatum* fuiſſe, proinde neceſſariam ad hoc fuiſſe *ſatiſfactionem* Chriſti.

Argumenta. Cum: 1. Scriptura exſertè pronunciet, eſſe, non obſtante iſto Dei amore, qui ſint *inimici* Dei Rom. V. 10. *Filii iræ* Eph. II. 3. 2. exſertè dicat, Deum *odiſſe*, *abominari* peccatores Pſal. V. 6. 7. 3. Pater, diligens filium ob commiſſum peccatum, eidem non poſſit *iraſci*, ut ſibi *reconciliari* debeat: ejuſque exemplum proſtet, in Davide & Abſolomo 2. Sam. XIII. 39. cum Cap. XIV. 24. 28. 32. 33. 4. Deus *diligens* mundum, eundem *ſibi reconciliaverit*, *per Jeſum Chriſtum*, *non imputando ipſis offenſas eorum*, *atque etiam faciendo eum*, *qui non novit peccatum*, *pro nobis peccatum* 2. Cor. V. 18. 19. 21. Cum 5. *Satiſfactionem* Chriſti, & reconciliationem eâ procuratam; non eò velimus ſpectare, ut per eam, Deus quoad *affectum*, ex non amante fieret amans; & non potius quoad *effectum*, id tolleret à peccatore, ob quod *affectus* amoris, in eum ſe non poteſt profundere *ad ſalutem*.

Objectiones. Si dicant: 1. Eſt interim *amor* in Deo, qui non eſt, niſi propenſio ad benefaciendum; & amor etiam *efficax*, quippe quo dedit mundo *Filium* ſuum *unigenitum*: hoccine ab animo, *irato*, hoſtili profflueret? Reſp. (1) Eſt amor in Deo *univerſalis* ſeu communis, quo propendet ad benefaciendum, *omni* creaturæ, ac proinde etiam homini Pſal. XXXVI. 7. 1. Tim. IV. 10. beneficiis externis & communibus Pſal. XVII. 14. eſt & amor *ſpecialis*, ſalutaris, quo beneficia diſpenſat, ἐχόμενα σωτηρίας; quæ nexum habent individuum cum *ſalute* Heb. VI. 9. iſta amor Dei non diſpenſat, niſi prævia reconciliatione per ſatiſfactionem. (2) Amor ille *efficax*, quo mundo dedit filium ſuum, ad mundum ſe non habebat, niſi, ita loquar, *objective*, qui per ſe, non attingebat hominem, ut eum redderet, non intercedentibus aliis, meliorem. Proinde non eſt mirum, quod hic amor, obtinere poſſit ante reconciliationem & ſatiſfactionem: verùm amor *ſubjectivus*, qui ingreditur amatum, ut ei conferat *ſalutem*, præſupponit reconciliationem, per *ſatiſfactionem* Chriſti. Eſt (3) Amor *benevolentiæ*, quo amatis Deus talia vult, ob, & per quæ, ſibi olim placere poſſint, quo v. g. ab æterno elegit, in tempore redemit, indies ipſis largitur fidem & reſipiſcentiam, & hic amor præcedit reconciliationem per ſatiſfactionem: & eſt amor *complacentiæ*, quo ipſi inſuper *placemus*, & nos ſibi *gratos fecit*, ἐχαρίτωσεν ἐν τῷ ἠγαπημένῳ Eph. I. 6. Et hic demum *reconciliationem* prærequirit, per *ſatiſfactionem* Chriſti, ut ſit in *dilecto illo*. Si dicant 2. Nos, per amorem Dei, *gratis juſtificari*, *ejus gratia* Rom. III. 24. 25. Item, nobis per eundem, *remitti* peccata, *condonari*; proinde non, propter ſolutionem aut ſatiſfactionem. Reſp. α. Sed additur, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, *per redemtionem* (talem quæ procuratur λύτρῳ) *eam quæ eſt in Chriſto Jeſu*. h. e. *ſanguine ipſius*; idque *ad demonſtrationem juſtitiæ ipſius*. Ea β. *gratis* juſtificamur, atque etiam *remittuntur* & condonantur peccata noſtra, quatenus, ſatiſfactionem *Chriſti*, Deus *pro nobis* admittit gratis; item huic imputat, non alii *gratis*. Inſuper γ. *gratis*, quatenus *homo* nihil confert ad ſui juſtificationem, nihil ad remiſſionem ſuorum peccatorum. Si inſtent, ſive *per ſe*, ſive *per alium*, fiat *ſolutio*; non eſt *remiſſio*, condonatio: occurram: 1. Non eſt hic veri & proprii nominis *ſolutio*, quæ excludit *omnem gratiam*; ſed *ſatiſfactio*, quæ multis modis involvit gratiam. Tum 2. valeret forte, ſi nos ipſi expromiſſorem & ſatiſfactionem, nobis *ſubſtituiſſemus*; non autem, quando *creditor* ipſe, & quidem non rogatus, *debitori* ſuo ſubſtituit ſatiſfactorem, ejuſque ſatiſfactionem *gratis*, pro ſuo debitore, admittit. Plura de hoc occurrent infra, in cap. de *ſalutis impetratione*.

XXXI. Quæritur 2. Num ex amore, quo Deus nos elegit; ſolide conficiatur, eum nos elegiſſe, ex fide præviſa: eo quod Deus amare non poſſit peccatorem, niſi per *fidem*, in Chriſto conſtitutum? Remonſtrantes; Jeſuitæ aliique, ut gratiam Dei verſus omnes *æqualem* habeant, quæ determinetur, & *efficaciam* ſuam habeat, à *libero* noſtro arbitrio; electionem ſuſpendunt à libero arbitrio, quod homo, ſeipſum, pro ſuo lubitu, determinet ad credendum; atque ut hoc obtineant, ſtatuunt, Deum, per juſtitiam, neminem amare ad eligendum, niſi IN Chriſto, in quo nemo poſſit eſſe, niſi per fidem. Reformati agnoſcunt, amorem *complacentiæ*, quo Deo grati ſimus, prærequirere, ut ſimus IN Chriſto, adeoque & fidem, qua ſumus in Chriſto: aſt amorem *benevolentiæ* quo nos elegit, nequaquam. Quia 1. & illa fides, qua ſumus in Chriſto, non proficiſcitur niſi ab *amore* Dei; utpote quæ *donum* Dei dicitur Phil. I. 29. Quia 2. eadem profluit ab *amore electionis* Act. XIII. 48. Eph. I. 4. Quia 3. amor ille *benevolentiæ*, quo nos elegit, quo nobis donat Redemptorem, ad eum evocat, fidem in eum confert; concipitur, ut diverſus ab amore *compla-*

2. An ex amore, quo Deus nos elegit, ſolide conficiatur, electio ex fide præviſa?

placentiæ, quo ei, demum, *poſt* aut *per* fidem, placemus Heb. XI. 6. ex quo, ad fundamentum ſententiæ adverſariæ, nullo negotio, reſponderi poteſt. Plura hujus generis, in Cap. de *Electione* occurrent.

3. An gratia Dei ſalutaris, æqualiter ſeſe extendat, ad omnes & ſingulos homines?

XXXII. Quæritur 3. An gratia Dei *ſalutaris*, *æqualiter* ſeſe extendat, ad omnes & ſingulos homines? Pelagiani, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes aliique, ut habeant, liberum arbitrium indifferens, & independens à quovis, etiam a Deo, quod poſſit, pro lubitu ſe determinare ad credendum, reſipiſcendum; modo officium perpetrandum, ſibi proponatur & ſuadeatur: ſtatuunt, gratiam *ſalutarem*, *æqualiter* ſe extendere ad omnes & *ſingulos* homines, quæ *ſufficiens* ſit, ad credendum, reſipiſcendum.... quæ determinari debeat, à ſolo arbitrio independente. Dominicani apud Pontificios, in hoc conveniunt cum ſuis Jeſuitis, quod liberum arbitrium, *poſſit* quidem per gratiam *ſufficientem*, omnibus ac ſingulis competentem; ſed, ut exeat in actum, ad credendum, reſipiſcendum, & quævis bona opera; exigere gratiam quandam, non *moralem* tantum, quæ peragatur ſuadendo; ſed *phyſicam* inſuper, quæ prædeterminet voluntatem hominis ad credendum.... dum Jeſuitæ, volunt ad hoc ſufficere, gratiam *moralem* ſuaſivam, ad quam, arbitrium, ſeipſum determinare poſſit pro lubitu. Reformati *Univerſaliſtæ*, diſtinguunt inter gratiam *objectivam*, & *ſubjectivam*: illam *univerſalem* faciunt; hanc ſolis electis *propriam* ſtatuunt. De quibus, ad controverſiam ſequentem ex profeſſo. Lutherani item gratiam tradunt *univerſalem*, quæ *ſalutaris* ſit, quamvis productionem fidei, reſipiſcentiæ.... ſuſpendant, non ab hominis libero arbitrio; ſed ab operatione Spiritus S. phyſica: interim tamen, libero arbitrio tribuunt, poſſe *non-repugnare poſitive* Spiritui S. parturienti fidem..... De quo iisdem ex profeſſo paulo abhinc. Reformati communiter, agnoſcunt gratiam *univerſalem*, circa *naturalia*; *communem*, circa *moralia*: ſed *ſalutarem*, circa ἐχόμενα τῆς σωτηρίας, non admittunt, niſi electis *propriam*. Nullam *ſalutarem*, quæ *æqualiter* ſe extendat ad *ſingulos*, ne illam quidem, quam *objectivam* appellant. His rationibus, quod: 1. Adverſarii, imprimis Pelagiani & Pelagianiſſantes, cogantur ſtatuere, gratiam *ſine gratiâ*. Quid enim gratia, niſi *privilegium*? ſeu quod eſt q. *privatæ legis*, juxta Iſidorum, apud Gratianum *Diſt*. 3. C. 3? Et qui *privilegium*, quod eſt *univerſale*? quod non diſcernit? 1. Cor. IV. 7. Coguntur 2. *naturam* cum gratiâ confundere, quando vires humano arbitrio *naturales*, quæ gratiam univerſalem q. *determinent*, & luminis *naturalis* reliquias, & κοινὰς ἐννοίας, in illis, qui fando nihil de Chriſto audiverunt: ad *gratiam* referunt. Coguntur 3. gratiam *ſufficientem*, omnibus *communem*, diſtinguere à gratiâ *efficaci*; eoque *ſufficientem* dicere, quæ non poſſit, ſine accedente *efficaci*, effectum producere, h. e. quæ *non ſufficiat*: imo, quod pejus, gratiæ *efficaciam* à libero *arbitrio* repetere. Coguntur 4. in ſubſidium iſtius gratiæ univerſalis, advocare *ſcientiam mediam*; quâ Deus, *ante* decretum præſciverit, quinam ſint *volituri*, aut *non*. Quam ſuo loco confecimus. Coguntur 5. voluntatem Dei aſſerere, quæ *decreverit*, ut omnes & ſinguli ſerventur, quæ non procul diſtat, ab Origenis, Puccii & Huberi *electione univerſali*. Quam, ex profeſſo confecimus, in capite, de *voluntate* Dei. Coguntur 6. ſtatuere volitionem Dei, à conditione *ſuſpenſam*, ſeu *velleitatem*; dependentem, temporariam, inefficacem, in horas mutabilem, quam ſupra rejecimus. Coguntur 7. Redemptionem docere; quâ fieri poteſt, ut *nullus redemtorum* ſervetur, & cum qua, multo maxima redemtorum pars, revera *pereat*. Coguntur 8. prædeſtinationis *objectum*, facere, hominem *redemtum*, vocatum, ſufficientibus credendi viribus inſtructum. Coguntur 9. confundere præconium, *naturæ* & *verbi*, ut retineant, & eos *vocari* ad ſalutem, quibus *verbi* audiendi, nulla facta eſt copia. Coguntur 10. ſtatuere, illis gratiam obtigiſſe, quæ *ad ſalutem ſufficiat*, quibus nulla Chriſti *cognoſcendi* facta eſt copia. Adeoque 11. coguntur admittere, abſque cognitione & *fide in Chriſtum*, ſalutem acquiri poſſe. Quæ omnia talia ſunt, ut tetigiſſe ſit refutaſſe. Objectiones olim retudimus, cum circa *voluntatem Dei* occuparemur.

4. Annon, ſaltem gratia objectiva, ſit univerſalis? Sententia univerſaliſtarum Reformatorum.

XXXIII. Quæritur 4. Annon, ſaltem gratia *objectiva* ſit univerſalis? Reformati illi, qui gratiam *univerſalem* recipiunt (ad hoc forte, ut, ab *una* parte, non nimium recederent, à recepta Reformatorum ſententia; ab *altera* propius accederent, ad Lutheranorum & Arminianorum ſententiam, eoſque potentius allicerent, viamque ſternerent ad concordiam ac pacem Eccleſiaſticam) gratiam, quadantenus negant *univerſalem*; quadantenus affirmant. Ad hoc diſtinguunt, inter gratiam *objectivam*, ad quam homo ſeſe habet, velut *objectum* tantum, qualis, ipſis, eſt, gratia ſatisfactionis, vocationis, quibus addunt reſtitutas per gratiam vires, quibus homo poſſit obſequi, credere, ... *ſi modo velit*, iſtam dicunt eſſe *univerſalem*: & *ſubjectivam*, ad quam homo ſe habet, velut *ſubjectum*, qualis apud ipſos eſt, gratia regenerationis, converſionis, fidei, reſipiſcentiæ..... Hanc autem nolunt eſſe univerſalem; ſed electis *propriam*. Conveniunt cum Pelagianiſſantibus, quod aliquam gratiam *ſalutarem*, agnoſcant omnibus ac ſingulis hominibus communem: diſtant autem in his potiſſimum, quod: 1. Dum illi *talem* tradunt gratiam *univerſalem*, quæ excludit particularem; hi, & univerſalem tradant, & particularem. 2. Dum illi, gratiam ſuam univerſalem, *æqualiter* extendunt;

dunt;

dunt ad ſingulos homines; hi *inæqualiter*, quatenus *plus* gratiæ referunt ad *electos*, quam ad reprobos. 3. Dum illi, *vires* quibus poſſis obſequi, credere... referunt ad liberum arbitrium, ei *ſuperſtites* à peccato, quippe, à lapſu protoplaſtorum, vel plane *illæſas*; vel ſaltem non *exſtinctas* penitus: hi *vires* illas referunt ad *gratiam*, qua, exſtinctæ per peccatum, *reſtaurentur*. 4. Dum illi, gratiam *univerſalem* tradunt, talem, qua omnes & ſinguli, poſſint *abſolute* obſequi, credere, reſipiſcere: hi talem qua ſinguli poſſint, ſub conditione, *ſi velint*. 5. Dum illi, gratiam univerſalem *ſufficientem* tradunt, cujus *efficacia* pendeat, à ſolo libero arbitrio: hi, gratiæ ſuæ univerſalis ſufficientis, *efficaciam*, ſuſpendunt à gratia *ſuperabundante*, qua Deus conferat, non *poſſe* tantum, *ſi velint*; ſed ipſum *velle*, quod poſſunt. Hæc paulo latius diducere viſum, ut ſciamus, qui diſtent æra lupinis, nec Reformatos iſtos, eodem loco habeamus cum Pelegianis. Reformati communiter, utut gratiam agnoſcant *univerſalem*, circa *naturalia*; *communem*, circa *moralia*: nullam tamen agnoſcunt univerſalem, circa *ſalutaria*, ſive illa ſit *objectiva*, ſive *ſubjectiva*. Eo quod: 1. Scriptura nullam gratiam *ſalutarem* tradat, quæ ſit univerſalis, prout patebit circa objectiones. Quod 2. & gratia electionis, *objectiva* ſit, quam tamen maxime particularem eſſe, nobiſcum agnoſcunt fratres οἱ ἐξ ἐναντίας: &, vice verſa, *vires*, quibus poſſint, *ſi velint*, non ad gratiam *objectivam* ſpectent, ſed ad *ſubjectivam*. Quod 3. Redemptionis, ſatisfactionis, vocationis gratia, perinde ac electionis, per Scripturas, ſit particularis & *electis propria*, prout, ſuis locis, oſtendemus ſingulatim. Quod 4. ex iſthac fratrum hypotheſi, jam non detur *ullus* homo, qui non poſſit non, Deo vocanti obſequi, in Chriſtum credere.. cui paſſim obloquitur Scriptura Jer. XIII. 23. Rom. VIII. 7. 1. Cor. II. 14... Quia 5. Alterutrum horum, à fratribus, ex ſua hypotheſi, neceſſario veniet agnoſcendum: vel quod vires illæ, omnibus ac ſingulis reſtitutæ, non reſultent, à gratia regenerationis, converſionis, ſanctificationis, vel, ſi reſultent, regenerationem, converſionem... eſſe *univerſalem*. Utrum autem horum crudius ſit; ego quidem non novi. Rationes, quibus pro ſe militant fratres, ſuppetunt: (1) Ab *univerſali redemptione* Chriſti, quam paſſim doceat Scriptura, v. g. 1. Tim. II. 4. 6. *qui ſeipſum dedit redemptionis pretium pro* OMNIBUS &c. Reſp. Utique pro *omnibus*, ſed non pro omnibus *&* *ſingulis*, quod ad univerſalitatis rationem exigitur. Pro *omnibus* h. e. pro *quibuſvis* Apoc. V. 9. cum præſertim Servator diſerte ſecludat *mundum* Joh. XVII. 9. (2) Ab univerſali *vocatione*, quam doceat Scriptura Rom. I. 19. 20. Pſal. XIX. 2. 4. 5. Act. XIV. 17. Reſp. Loca illa, non docent univerſalem vocationem *ad Chriſtum*, ut illum fide recipiant omnes & ſinguli, quod eſt hujus argumenti κρινόμενον; ſed de vocatione *ad Deum*, ut eum *quærerent*, ſi forte palpando invenirent, colerent &c. Rom. I. 21. Act. XVII. 27. (3) Ab eo, quod per gratiam, omnes & ſinguli reſtituantur, in eum ſtatum, à quo, per peccatum protoplaſtorum exciderunt, in quo *poterant* obſequi Deo, *ſi voluiſſent*. Reſp. Necdum probatum eſt, aut probari poteſt, omnes & *ſingulos*, per gratiam reſtitui in ſtatum, è quo, ii protoplaſtis exciderunt: reſtitueretur enim, in omnibus ac *ſingulis*, juſtitia *originalis*, immortalitas, dominium in creaturas terreſtres, & in beatitudinem paradiſiacam.

Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones Univerſaliſtarum.

XXXIV. Quæritur 5. An adhucdum irregenitus, citra gratiam, viribus liberi arbitrii, poſſit Spiritui S. fidem & reſipiſcentiam operaturo, ſi non cooperari, ſaltem *poſitive* non *repugnare*, hoc eſt, Spiritui S. introducturo lumen gratiæ, quaſi valvas removere: frequentando ſacra, fundendo preces, uſurpando Sacramenta, aliiſque. Jeſuitæ, in gratiam independentis arbitrii, docent, ubi liberum arbitrium, ſolis ſuis viribus, citra gratiam Dei prædeterminantem, ſe ceperit determinare ad credendum; reſipiſcendum... Deum, ei cooperari *concurſu* gratiæ ſuæ, ut, fides... in actum exeat. Synergiſtæ apud Lutheranos, exiſtimant liberum arbitrium, Spiritui ſancto, fidem & reſipiſcentiam operanti cooperari. Lutherani reliqui, cum gratiam urgeant univerſalem *ſufficientem*: ne ab *una parte*, nimium recedant, à Luthero Theandro ſuo, qui in tractatu ſuo, de *ſervo arbitrio*, vires liberi arbitrii, in negotio converſionis, & alibi, plane expunxit; ne item ab *altera parte*, homini irregenito, nihil omnino relinquerent, quod gratiam univerſalem *ſufficientem*, *efficacem* redderet: ſtatuunt irregenitum, viribus liberi arbitrii, poſſe ſaltem *poſitive non repugnare*, h. e. diligenrer audiendo verbum Dei, orando... Spiritui S. introducturo lumen gratiæ, q. valvas removere. Reformati agnoſcunt equidem, irregenitum, citra gratiam *ſalutarem*, poſſe *non repugnare* Spiritui S. *negative*, quemadmodum fit v. g. in ſomno: poſſe item utcunque audire ſacra, extrinſecus orare, Sacramenta capere... ſed addunt, nec hæc fieri *ſolis* liberi arbitrii viribus; ſed gratia Dei *communi*, quæ etiam in irregenitis opus operatur, quicquid exiſtit in eis, aut producitur ab eis, *boni moralis*. v. g. quicquid erat in Bezaliele, artificii naturalis Exod. XXXI. 2. 3. quicquid erat boni *moralis*, in his qui dicuntur *illuminati Spiritu S. guſtaſſe bonum Dei verbum*, *&* *virtutes futuri ſeculi* Heb. VI. 4. 5. Sic Reformati cenſent, his potiſſimum rationibus, quod: 1. Scriptura, *quodvis* bonum opus, uſque ad bonam *cogitationem*, ſuſpendit ab *aliqua* Dei *gratia* 2. Cor. III. 5. Quod 2. Homo *naturalis*, ψυχικὸς ſeu irregenitus,

5. An adhucdum irregenitus, viribus liberi arbitrii, abſque gratia poſſit non repugnare Spiritui S.? Sententiarum collatio.

Sententia Reformatorum: cum ſuis rationibus.

nitus, non *percipiat* ea quæ ſunt Spiritus, imo pro *ſtultitia habeat*, *nec poſſit intelligere* 1. Cor. II. 14. Quomodo igitur poſſit, Spiritui S. gratiam ſalutarem fidei & reſipiſcentiæ operaturo, ſeſe advertere, eique lumen gratiæ introducturo, quaſi valvas removere? Quod 3. φρόνημα σαρκὸς, ſolum exiſtens in irregenitis, ſe non *ſubmittat* legi divinæ, neque etiam *poſſit* Rom. VIII. 7. quomodo igitur q. ſuccurreret Spiritui S. fidem operaturo? Quod 4. E contrario *repugnet* Spiritui S. Jeſ. LXIII. 10. Act. VII. 51. & tales, omnes ſumus *natura*, ſeu ante regenerationem Eph. II. 3. Quomodo igitur Spiritui S. lumen gratiæ, in nos introducturo, q. valvas removeremus? Quod 5. Remoturus valvas Spiritui S. ſaltem cognoſcere debeat, illum parturire fidem & reſipiſcentiam: unde autem homo irregenitus iſtud agnoſcet? cum præſertim, natura *obtenebratus ſit mente*, atque inſuper *abalienatus à vita Dei* Eph. IV. 17. 18. imo plane *cæcus* Apoc. III. 17. Talis autem, quomodo obſtetricaretur Spiritui S.? Tandem 6. Quod *poſitive* non repugnare Spiritui S. non aliud ſit, quam ei ſe morigerum præbere, obedire: hoc vero, quomodo viribus liberi arbitrii, poſſit irregenitus? Nec video, quid pro iſta ſua Helena, Luthero ſuo ignita, atque etiam hypotheſibus *ſervi* ejus *arbitrii*, ſatis reprobata, quam moderni Lutherani toties, quoties ipſis, ſuper hoc argumento, contendendum eſt nobiſcum, tantopere depereunt & exoſculantur; obtendere poſſint, niſi quod ipſa clamet experientia, adhucdum irregenitos, non niſi libero arbitrio pollentes poſſe adire Sacra, fundere preces, uſurpare Sacramenta, aliaque externa. Sed 1. Non negamus, talia perpetrari poſſe ab irregenitis; verum, hoc fieri poſſe viribus *arbitrii*, hoc demum eſt quod negamus: cum fiant ope *gratiæ communis*. Tum 2. Negamus, iſtud ab irregentis fieri poſſe, ad hoc, ut non repugnent Spiritui S. Hoc enim non aliud eſt, quam ſe morigerum præbere Spiritui S. expetere ſeu ambire gratiam regenerationis, id quod à *peccato mortuis*, proſilire nequit.

Objectio Lutheranorum.

6. Nunquid, gratiam electionis enervent, qui electionem ſuſpendunt ex præviſis? Sententiarum collatio.

XXXV. Quæritur 6. Nunquid *gratiam* electionis enervent, quotquot exiſtimant, electionem factam eſſe, ex præviſis, ſeu fide, ſeu operibus? Palagiani ac Sociniani, qui futurorum contingentium præſcientiam certam, non agnoſcunt; ſtatuunt electionem, (ſaltem perſonalem & peremtoriam) fieri, *non ex gratia*, ſed ex fide & reſipiſcentia, jam *exiſtentibus*, ſcil. in articulo mortis, aut etiam poſt mortem: ut habeant liberum arbitrium, plane indifferens, independens, in horas mutabile. Semipelagiani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, qui futurorum contingentium, certam præſcientiam admittunt, ut itidem arbitrium retineant independens, per quod, fides & reſipiſcentia, non pendeant à gratia electionis; ſed electio à fide & reſipiſcentia; ſtatuunt elegiſſe non ex pura gratia; ſed *propter fidem præviſam*, Pontificii, propter *bona opera* præviſa. Lutherani, quamvis videri nolint, ſe fidem & reſipiſcentiam, à liberi arbitrii viribus ſuſpendere; attamen, ne nihil arbitrium conferat, à quo univerſalis gratiæ *ſufficientis*, *efficacia* repetatur, ejus viribus *non-repugnantiam* adſcribunt, & hinc electionem à *præviſa fide*, ſuſpendunt. Reformati cenſent omnes iſtos, quanquam diverſo modo, diverſis gradibus enervare *gratiam*, ſaltem ei derogare; idque præeunte 1. Apoſtolo Rom. XI. 6. *ſi enim per gratiam; non jam ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia: ſin ex operibus; jam non eſt gratia.* 2. Ipſa *naturâ* gratiæ, quoniam gratia eſt *amor indebitus*, hoc eſt, independens ac liberrimus, ut ſupra docuimus. Proinde, quantum ſuſpenditur a *natura*, ſeu viribus proprii arbitrii; tantum non ſuſpenditur à gratia, cum præſertim ſuſpenditur ab arbitrio independente. Quæ cauſari poſſint pro contrario, ſuppetunt ab eis Scripturæ locis, quæ electionem videntur ſuſpendere à fide, quibus reſpondebimus, ξὺν Θεῷ, in capite *de electione*.

Argumenta Reformatorum.

7. An qui juſtificationem ſuſpendunt; à bonis operibus non enervent gratiam juſtificationis? Sententiarum collatio.

XXXVI. Quæritur 7. An qui juſtificationem ſuſpendunt à bonis operibus, non enervent *gratiam* juſtificationis? Sociniani, ne ſtatuant juſtificationem noſtrî, à ſola juſtitia Chriſti, nobis donata pendere, hoc eſt, à ſatisfactione & meritis ejus, fide ſola recipiendis: exiſtimant eos juſtificari, propter bona noſtra opera; non quidem *legalia*, ſed *euangelica*, id eſt, propter opera, præſtita legi Moſaicæ, quatenus illa correcta ſit & aucta. Remonſtrantes, ne ſola Chriſti juſtitia, purâ, puta gratiâ, nobis imputatâ, juſtificemur; ſed operibus; docent, nos fide quidem juſtificari; ſed *quatenus* illa, *per charitatem eſt ἐνεργουμένη*, in bonis operibus, aut *quatenus* fides *acceptilatione* divina, pro plena obedientiâ, legi competente, habeatur. Pontificii duplex meritum numerant: *alterum*, quod in opera cadit, quæ ante converſionem fuerunt perpetrata, id quod, non ex juſtitia, ſed *ex congruo*, procedat: *alterum*, quod bonis operibus competat, poſt converſionem, ex juſtitia & *condigno*. Meritum *ex congruo*, juxta ipſos, ingreditur aliqua Dei-liberalitas; ſed quæ tamen, pendeat ab *operum congruentia*: meritum *ex condigno*, omnem excludit gratiam, utpote in quo, eſt qualiſcunque *ſolutio*. Reformati exiſtimant, hos omnes, diverſis modis, enervare *gratiam juſtificationis*, eiſdem rationibus, quas notavimus, penes controverſiam præcedentem; aliiſque, quas dicemus apud caput *de juſtificatione*: ubi inſuper, ex profeſſo examinabimus argumenta pro juſtificatione *ex operibus*.

8. An non ab-

XXXVII. Quæritur 8. An non abutantur miſericordia Dei, qui ſtatuunt, per eam non omnes tantum & ſingulos homines; ſed ipſos etiam diabo-

utantur miſericordia Dei, qui ſtatuunt, non omnes tantum homines; ſed etiam diabolos, aliquando ſervandos eſſe? Sententiarum collatio.

bolos, aliquando ſervandos eſſe? Tetigimus hanc controverſiam in elenchticis capitis XV. lib. 2. §. XXX. Pelagiani & Semipelagiani, veteres & moderni, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, in gratiam independentis arbitrii ſtatuunt, Deum velle, ut omnes & ſinguli homines ſerventur, ſub conditione, ſi ipſi velint credere & reſipiſcere. Origenes olim, *propter miſericordiam* Dei, nullas omnino pœnas admittebat, *compenſatorias* ſeu *ſatisfactorias*, pro peccatis, quantis & qualibuſcunque, quarumvis etiam creaturarum; ſed *purgatorias* tantum, quibus idonei redderentur peccatores, qui ingrediantur cœlum. Hinc peccatores, pro analogia peccatorum ſuorum; ad certum tempus, exagitandos & purgandos eſſe, & poſt hæc, omnes & ſingulos peccatores, tam diabolos, quam hominem, recipiendos eſſe in gratiam, & intromittendos in regnum Dei. Teſte Auguſtino, *de hæres.* cap. XLIII. *ad Quodvuldeum.* Franciſcus Puccius, Italus Socinizans, & Samuel Huberus Helvetius, ex miniſtro Reformato, Lutheranus, propter miſericordiam Dei, omnes ſaltem & ſingulos homines actu ſervandos eſſe, docebant. Reformati cenſent, hos, omnes, turpiter abuti miſericordia Dei, contra: 1. *Scripturas*, quæ *immiſericors judicium* commemorant Jac. II. 13. flammas *æternas* Matth. XXV. 41. 46. *ignem* ἄσβεστον *nunquam exſtinguendum*, *vermem nunquam moriturum* Jeſ. LXVI. 24. Contra 2 *Juſtitiam* Dei vindicatricem 2. Theſſ. I. 8. 9. Contra 3. Naturam *peccati*, quod ex læſa *infinita* Dei majeſtate, infinitæ pœnæ reatum contrahit, & cum pœnam *intenſivè* infinitam, peccator finitus, non recipiat; neceſſario *extenſive*, hoc eſt, duratione infinitam, ſeu æternam, ſibi exigit. Contra 4. Scripturæ *reprobationem*, utpote quam penitus tollit è medio univerſalis omnium ſalus. Contra 5. ejus *electionem*; ſublata enim reprobatione, tollitur eadem opera electio. Ubi enim non eſt *reprobatio*; ibi etiam non eſt electio. Nec video, quid ulla quidem ſpecie, pro univerſali, omnium ſalute, cauſari poſſint adverſarii, quam: 1. Quod repugnet infinitæ Dei miſericordiæ, creaturam, brevi tempore peccantem, æternùm punire. Reſp. α. Attributa divina, miſericordia & juſtitia vindicativa, nequaquam pugnant inter ſe: ex eo igitur, quod, per Scripturas, detur juſtitia *vindicativa* Rom. I. 32. cum cap. II. 6.... 2. Theſſ. I. 6.--11. Gen. XVIII. 25. non tollitur ejus *miſericordia*. β. Quamvis miſericordia Dei, ſit infinita, eique *naturalis*, ut *poſſit* miſereri quorum vult Rom. IX. 15. ejus tamen *diſpenſatio*, pendet à ſapientiſſimo ejus arbitrio: miſeretur quorum *vult*, & indurat etiam, *quos* vult. 2. Quod repugnet etiam *juſtitiæ* divinæ, quæ proportionem exigit, inter delictum & pœnam: ac proinde, ut delictum *finitum*, non puniatur pœna *infinita*, & quod brevi temporis ſpatio, perpetratum eſt, infinitæ *durationis* pœnâ exagitetur. Reſp. (1) Quamvis juſtitia, omne peccatum puniat, pœna *æterna*; non tamen negligit proportionem in *gradibus* pœnarum Luc. XII. 47. (2) Delicti gravitas, non eſt æſtimanda ex ſola ejus *duratione*; ſed ex ejus objecto quoque, ſicut interficere *Regem* gravius eſt, quam mendicum 2. Sam. XVIII. 3. Proinde, interficere Deum *infinitum*, in quod, quantum ſcil. in ſe eſt, enititur omne peccatum, infinitæ pœnæ reatum contrahit, juſta proportione; & cum infinitam *intenſive*, non admittat creatura *finita*; neceſſario infinitam *duratione*, ſeu *æternam* exigit.

Reformatorum ſententia, cum ſuis rationibus.

Objectiones.

Pars practica.

Praxis hujus capitis eſt ſtudium.

XXXVIII. In delineatione praxeos, propterea contractiores erimus, quam pro dignitate hujus argumenti, quod plurima, quæ circa *bonitatem* Dei, dudum obſervavimus, mutatis mutandis, huc traduci commodè poſſint: cum *bonitas*, quatenus *communicativa*, cum amore coincidat. Peculiaris interim, hujus capitis praxis eſſe poſſit, ſtudium: *primo comparandi*, & q. verſus ſe inclinandi, propenſionem illam Dei, in qua omnis amoris, gratiæ, miſericordiæ, longanimitatis & clementiæ, ſumma eſt. Quod (1) in ea, omnis omnium creaturarum amoris, gratiæ, miſericordiæ, longanimitatis & clementiæ *perfectio*, velut in abyſſo, abſorbeatur: quamobrem *tenerrimæ*, ſeu *paternæ* propenſioni *æquiparatur* Pſal. CIII. 8. 11. 13. Imo (2) infinitis vicibus, *exceditur* Jeſ. XLIX. 15. 16. Quod (3) ſit omnis omnium creaturarum *felicitatis*, *ſcaturigo* & ſumma, utpote per quam, unigenitum *Filium*; mundo eſt largitus Joh. III. 16. & cum eo *omnia* Rom. VIII. 32. Quod (4) ſingulatim, ab ea ad nos redundet, electio, redemtio, vocatio, regeneratio, converſio, juſtificatio, adoptio, ſanctificatio, glorificatio, & quævis ἐχόμενα τῆς σωτηρίας. Prout in *dogmaticis* docuimus Conf. Eph. I. 2. 3. 4. 2. Pet. I. 2. 3. Quod (5) ea ſola nobis ſufficiat 2. Cor. XII. 9. ad *omnia* ſufficiat Phil. IV. 11. 12. 13. atque uſque adeo ſit neceſſaria, ut citra eam *nihil* ſimus 1. Cor. XV. 10. Ut (6) ab ea, non modo *dives* dicatur gratiâ Eph. II. 4. *multus* miſerationibus Pſal. LI. 3. *tenerrimus* eiſdem, uſque ad *viſcera* Pſal. XXV. 6. Luc. I. 50. *æternus* item Pſal. XXV. 6. & *immutabilis* Jeſ. LIV. 10. ſed & *Pater* miſerationum 2. Cor. I. 3. Quamobrem (7) adeo ſemper fuerunt ſolliciti Sancti, qui *invenirent gratiam*, oculis Domini Gen. XVIII. 5. Exod. XXXIII. 12. 13. 16. 17. Num. XI. 15. Conf. Pſal. CXIX. 41. & XC. 14. Atque etiam (8) proram facit ac puppim. in pleriſque Epiſtolis Apoſtolicis, *Gratia* Rom. I. 7. & XVI. 24. 1. Cor. I. 3. & XVI. 33. 2. Cor. I. 2.

1. Comparandi ſibi benevolam & beneficam Dei propenſionem

Rationes motivæ

& xiii. 13. Gal. i. 3. & vi. 18. Eph. i. 2. & vi. 24. &c. Imo (9) eſt in hoc, univerſum negotium Apoſtolorum & Euangelii, pandere, offerre, conferre hominibus *gratiam* Dei; unde *verbum gratiæ* denominatur Act. xiv. 3. & xx. 32. & *Euangelium gratiæ* Ibid. 24. Sed quibus tandem

Comparandi media.

adminiculis, nobis comparabimus, *propenſionem* iſtam benevolam ac beneficam Dei? Reſp. 1. Non ſanè ſtulto conatu, *flectendi* Deum, aut mutandi *immutabilem*, qui ex non amante, amans fiat; ſed 2. Illud negotii, quantum quantum eſt, ſoli committendo Mediatori, in quo ſibi Pater *complacuit* Matth. iii. 17. & xvii. 5. Qui nos *reconciliavit* Patri Col. i. 20. 21. Eph. ii. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 2. Cor. v. 19. 20. 21. Non Patrem *mutando*; ſed à nobis *auferendo*, quod *gratiam* ejus q. obſtruebat, & nos ineptos reddebat, qui *ſalutaria gratiæ* divinæ profluvia, caperemus. Ibid. *Solvendo* debitum noſtrum, & q. lacerando *chirographum* Col. ii. 14. ut jam ſimus χαριτωθέντες ἐν τῷ ἠγαπημένῳ Eph. i. 6. atque, ex ejus *copiâ*, haurire poſſimus, χάριν ἀντὶ χάριτος. Joh. i. 16. Unde *gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti*, *charitas Patris*, *& communicatio Spiritus S.* 2. Cor. xiii. 13. ſic conſtruuntur, ut primus locus, ſit *gratiæ Domini* noſtri Jeſu Chriſti. Hinc 3. noſtrum eſt, quo charitatem Patris nobis comparemus; adniti, ut *gratiâ Chriſti* ſimus imbuti: quod fiet verâ ac vivâ in ipſum *fide* Joh. xiv. 23. & i. 12. Rom. iii. 24. Eph. ii. 8. Conf. Joh xiv. 6. Act. iv. 12. Addamus 4. *Amorem Dei* & Mediatoris, quo, ſaltem in amore reciproco, *confirmemur* Deut. viii. 9. Joh. xiv. 23. 1. Joh. iv. 10. Atque etiam 5. ad præſcriptum *voluntatis* ac verbi ejus, nos ſollicitè *componamus* Gal. vi. 16. Denique 6. ab ejus conſpectu *removeamus*, quicquid animum ejus, à nobis avertere poſſit Jeſ. i. 15. 16. & lix. 2.

2. Studium cavendi, ne propenſionem Dei avertamus, & averſionem in nos concitemus.

XXXIX. *Secundò cavendi*, ne quando propenſionem iſtam amoris, gratiæ, miſericordiæ, patientiæ, & clementiæ, nobis *obſtruamus*, à nobis avertamus; & contra ejus *averſionem*, odium, iram, ſeveritatem, vindictam & judicia, in nos *concitemus* 2. Sam. xxii. 23. 24. 26. Quod fit (1) quovis peccato Rom. i. 18. Pſal. v. 5. 6. 7. Jeſ. i. 15. 16. Singulatim (2) *Odio* Dei Deut. v. 9. Exod. xx. 5. (3) *Abuſu* gratiæ, patientiæ & longanimitatis divinæ Rom. ii. 4. 5. (4) *Crudelitate* ac duritie erga proximum Jac. ii. 13. (5) *Idololatriâ* Deut. vi. 14. 15. & vii. 4. Jer. viii. 19. (6) *Vanitatibus* ac mendaciis Deut. xxix. 19. 20. (7) *Infidelitate* & inobedientiâ Joh. iii. 36. (8) *Irreſipiſcentiâ* Rom. ii. 4. 5. aliiſque (9) quæ Apoſtolus commemorat Eph. v. 5. 6. Col. iii. 5. 6. Hæc aliaque crimina, quo magis ſollicitè vitemus; juvabit, ſæpe multumque cogitare; ab *unâ parte*, momentum felicitatis ac *beatitudinis*, quod nobis eſt in amore, gratia, miſericordiâ, patientiâ & beneficentia Dei: ab *altera parte*, miſeriæ *pondus*, quod eſt in *odio*, irâ, ſeveritate, vindicta & judiciis ejus. Argumenta, particulatim ſuppetent è *Dogmaticis*.

3. Studium, explorandi propenſionem amoris, gratiæ, miſericordiæ divinæ, erga nos. Motivæ.

XL. *Tertiò explorandi*, ſi quam erga nos obſervamus Dei *propenſionem*, amorem, gratiam aut miſericordiam; ſitne illa *univerſalis* tantum, quæ in *jumenta* perinde fertur, ac in homines Pſalm. xxxvi. 7. aut *communis*, quæ in *reprobos* perinde fertur, atque in electos. Cum enim. 1. Tanta quandoque deprehendatur affinitas, inter *naturam* & *gratiam*, quâ, in *externo* Religionis ac virtutum exercitio, *natura* perſæpe *gratiam* excedit; ut patet, non tantum in honeſtioribus quibuſdam *Ethnicis*, Platone, Catone, Ariſtide, Scipione, Senecâ aliiſque; ſed & in *Eccleſiâ*, v. g. in Phariſæo & publicano Luc. xviii. 10-14. Cum etiam 2. Inter gratiam *communem & ſalvificam*, tanta ſit aliquando *convenientia*, ut patet exemplis Jeſ. lviii. 2. 1. Cor. xiii. 1. Cum 3. in his, tot ac tanti ſeipſos fefellerint, fallantque indies pſeudo-Chriſtianorum myriades, *naturam* commodiorem humanioremque, capientes pro *gratiâ regenerationis*; & chariſmata *communia*, pro gratiæ *ſalvificæ* ſpeciminibus Jac. i. 26. 27. Luc. xviii. 11. Apoc. iii. 17. Nec 4. ſeipſos fefellerint abſque *periculo*, imo abſque æterno *exitio*: neceſſum, ſi quicquam, hic diſcriminare τὰ διαφέροντα Phil. i. 9. 10. noſtramque *vocationem & electionem*, ac quamvis gratiam ſalvificam, *firmam facere* 2. Pet. i. 10. Sed quibus tandem indiciis, propenſionem

Notæ diſcriminantes.

illam electis *peculiarem*, quæ electionem, redemptionem, vocationem, unionem & communionem Chriſti diſpenſat, certò agnoſcemus ac diſcriminabimus? Reſp. 1. Diſcrimen non quæremus, in ipſo Dei, *affectu*, utpote qui uniformis eſt reſpectu omnium; ſed in *effectus*, quibus diverſa eſt: illis quæ peculiariter χαρίσματα, *fructus Spiritus* S. & ἐχόμενα σωτηρίας, prædicantur. Qualia ſunt 2. *Fides*, non quævis: ſed *ſalvifica*, quam alibi à *communi* diſcriminavimus. Hæc enim, gratiæ *peculiari* diſertè tribuitur Phil. i. 29. Joh. iii. 16. & ad χαρίσματα κρείττονα refertur 1. Cor. xii. 31. collat. cum Cap. xiii. 13. & Spiritui S. velut ejus *fructus* tribuitur Gal. v. 22. qui inde, *Spiritus fidei* dicitur 2. Cor. iv. 13. Imprimis 3. *Amor* verſus *Deum*, inſigne nobis præſtat, *amoris* verſus nos *argumentum* 1. Joh. iv. 19. Rom. v. 5. Ille peculiariter amor, qui divino, ſuo modo, *ſimilis* eſt, ut ejus q. *ectypum* præſtet, è quo evidentius *prototypum* poſſimus colligere, quem paulo abhinc delineabimus. Tum 4. Amor verſus *fratres* 1. Joh. iv. 7. 8. 11. 12. 20. 1. Cor. xiii. 1. non qualiſcunque, non qui in *verbis* eſt, *& lingua*; *ſed in opere & veritate* 1. Joh. iii. 18. Qualis Dei eſt erga nos, & quo proximum diligimus

mus *propter Deum.* Porrò 5. Gratia, miſericordia, patientia & longanimitas *erga quoſvis.* Scil. *ſicut electi Dei ſancti, & dilecti, induti ſimus σπλάγχνοις miſerationum, benignitate, modeſtiâ, manſuetudine, lenitate, tolerantes invicem, & condonantes nobis mutuo* Col. III. 12. 13. 14. Denique 6. Omnia iſta, quibus electio, redemtio, regeneratio, converſio, unio & communio cum Chriſto; velut *fructibus & indicibus* amoris divini, agnoſcuntur ac dignoſcuntur; ſuo loco ſingulatim tradenda.

4. Studium uſurpandi propenſionem amoris &c. divini.

XLI. *Quartò uſurpandi.* Quorſum enim Deus, ſuam iſtam propenſionem, amorem, gratiam, miſericordiam, longanimitatem, clementiam impendit? ut otioſa ſint? Et ſi otioſa ſint; nunquid fruſtra erunt? A quo, tam ſeriò dehortatur Apoſtolus 2. Cor. VI. 1. *Hortamur ne fruſtra gratiam Dei acceperitis. Si modo fruſtra* tantum Gal. III. 4. & non in aggravationem odii, iræ, vindictæ, & judiciorum divinorum Rom. II. 4. 5. Jac. II. 13. Uſurpabimus autem: 1. In caſu *humiliationis*, quod, quæcunque poſſidemus præ aliis bona, non proprio Marte, merito ac dignitate; ſed purâ putâ Dei *propenſione*, amore, gratiâ, miſericordiâ, longanimitate & clementiâ Dei habeamus 1. Cor. IV. 7. Eph. II. 8. 9. Rom. III. 24. 26. 27. Tum 2. in caſu *conſolationis.* Eſt enim Deus, *Pater miſericordiarum & Deus omnis conſolationis* 2. Cor. I. 3. *Generaliter* enim, in quibuſvis *adverſis*, tam corporalibus quam ſpiritualibus; quid tandem, efficacius poſſit erigere & ſuſtinere, quam devota cogitatio, *amoris*, gratiæ, miſericordiæ, longanimitatis & clementiæ Dei, toties ac tanto affectu, a Sanctis ſibi ad animum revocatæ Exod. XX. 6. & XXXIV. 6. &c. Pſal. CIII. 3-14. *Specialiter* (1) in malis *corporis*, in morbis Pſal. VI. 3. (2) in malis *fortunæ*, in paupertate Pſal. XXXIV. 9. 10. 11. & CXLVII. 9. 11. in odio & *perſecutionibus* hoſtium Pſal. XXIII. 4. 5. & LXXXIV. 12. Imprimis (3) in malis *animi*, in angoribus peccatorum Pſal. LI. 3. in *deſertionibus* ſpiritualibus Jeſ. LIV. 7. 8. Pſal. CXLVII. 3. in conſcientiâ & ſenſu *vilitatis* noſtræ Luc. XVIII. 13. Matth. VIII. 8. Luc. VIII. 44. (eſt enim amor *pura* gratia, planè liber & independens Rom. XI. 36.) in *multitudine*, gravitate diuturnâ continuatione peccatorum; quod multus, magnus & *infinitus miſerationibus* ſit Deus, ut ſupra oſtendimus. Porro 3. In caſu *fiduciæ*, circa quamvis fortunam; tam adverſam, quam ſecundam. *Qui* enim *in Jehovâ fiduciam collocaverit, eum miſericordia circumdabit* Pſal. XXXII. 10. Ut ſecuri Deo poſſimus adhærere, ab eo, nec metu mali, nec ſpe boni, hilum unquam declinantes: quod, *qui Sol eſt ac ſcutum, gratiam dabit & gloriam, nec probibebit bonum, ambulantibus perfectè* Pſal. LXXXIV. 12. Denique 4. in ipſo gratiæ *uſu*, ut ejus caveamus *contemptum* Rom. II. 4. 5. & abuſum; ſeu ad *petulantiam* Jud. verſ. 4. ſeu ad *ſecuritatem* & ſocordiam carnalem Rom. VI. 1. Conf. Cap. III. 8.

5. Studium imitandi amorem, gratiam &c. Dei.

XLII. *Quinto imitandi*, amorem, gratiam miſericordiam, patientiam, longanimitatem & clementiam Dei Matth. V. 43. 44. 45. 48. (1) *Amore* verſus *Deum*, qui nos amavit, non amore tantum *univerſali* & communi; ſed *pretioſo* illo, *quo inebriamur pinguedine domus ſuæ, & torrente deliciarum ejus* Pſal. XXXVI. 8. 9. hunc amorem ſuadente Johanne 1. Epiſt. Cap. IV. 19. Nec amore tantum qualicunque; ſed tali, qui *divino*, quantum fieri poteſt, *ſimilis ſit*, qui A. *purus* ſit & ſine fuco 1. Tim. I. 5. qui non *in ore* hæreat & linguâ 1. Joh. III. 18. ſed *ex corde*, & ex *toto* corde ſcaturiat Matth. XXII. 37. Qualis ſcil. Dei eſt amor verſus *nos.* B. Qui *liber* ſit & *independens*, non tam *propter ejus beneficia*, aut aliquid à Deo proficiſcens Joh. VI. 21. quam propter ſe *ſolum.* Scil. ſicut amor, ſeu gratia ejus, eſt verſus nos, non ab aliquâ in nobis *gratiâ* aut dignitate profectus. C. Qui ſit non *otioſus*; ſed *efficax* Gal. V. 6. Scil. ut Dei amor & gratia, eſt verſus nos. D. Qui ſit *ſuperlativus*, ſupra quævis chariſſima Matth. X. 37. 39. Scil. ſicut Deus ſuos *ſupra omnia*; imo, ſuo modo, ſupra *Filium* proprium & unigenitum dilexit Rom. VIII. 32. & V. 5. 6. 7. 8. Joh. III. 16. E. Qui *omnia* Deo impendat Cant. VIII. 7. Phil. III. 7. 8. Scil. ſicut ipſe, præter Filium, ſe, ſua attributa, & *omnia*, nobis impendit Rom. VIII. 32. 1. Tim. VI. 17. Conf. quæ habuimus Cap. XVI. §. XVI. (2) Amore ac *gratiâ* verſus *proximum*, quo *liberè*, citra ullum reſpectum dignitatis, aut retributionis, benefaciamus: ſicut Deus Matth. V. 45. 46. (3) *Miſericordiâ*, quâ prompti ſimus, ad *conſolandum* & ſuccurrendum, in miſeriâ quavis conſtitutis. Sicut Deus Luc. VI. 26. & X. 30. 37. (4) *Patientiâ* & longanimitate, quâ proclives ſimus, ad tolerandum offendentem, diu multumque Matth. XVII. 17. ad condonandum offenſas, utcunque graves Matth. XVIII. 21. 22. ſicut Deus Matth. VI. 12. 14. 15. & XVIII. 35. ad reconciliandum poſt offenſas Ibid. Cap. V. 24. 25. ſicut Deus 2. Cor. V. 18. Denique (5) *clementiâ* & beneficentiâ, quâ mitè & humaniter agamus, etiam cum offenſoribus maximis Gen. XLV. 4. 5. & L. 19. 20. 21. atque inſuper, beneficia cumulemus, in offenſores & inimicos: ſicut Deus Matth. V. 44. 45. 46. Rom. XII. 20. 21. Amplificandi argumenta, in omnibus iſtis, abundè ſuppetent è parte *dogmaticâ.*

6. Studium glorificandi & gratias agendi.

XLIII. Tandem *ſextò*, *celebrandi* Deum, eique gratias agendi ab omnibus iſtis attributis. Quo: 1. ſpectat, frequentata toties, attributorum iſtorum coacervatio, in doxologiis Exod. XXXIV. 6. Neh. XI. 17. Pſal. CIII. 8. Quo 2. velut ad ultimum ſcopum, vergit omnis gratia *electionis* Eph. I. 6.

1. 6. *Ad laudem glorioſæ gratiæ ſuæ* Rom. IX. 23. *Redemptionis* Eph. II. 4. 7. *Vocationis* Eph. I. 9. 12. *Regenerationis* Tit. III. 4. 5. 1. Pet. I. 3. *Juſtificationis* Rom. III. 24. 26. *Adoptionis* 1. Joh. III. 1. Eph. 18. *Sanctificationis* Rom. XI. 15. 17. *Glorificationis* ac ſalutis æternæ Eph. II. 6. 7. omniumque ejus *beneficiorum* Pſal. XXIII. 5. 6. Et quo, ad iſtud gratiarum actionis & glorificationis negotium, ſimus promptiores; juvabit ſæpe multumque cogitare (1) *Deum*, amore, gratiâ & miſericordiâ in nos *propenſum*, qui ſibi ſolus ſufficit, nec quicquam à nobis captat beneficii, aut accipere poteſt Gen. XVII. 1. Pſal. XVI. 2. & L. 9. 14. (2) *Homines* iniquos *propendet* amore: *Quid eſt homo quod recorderis ejus &c.?* Pſal. VIII. 5. res nihili Pſal. XXXIX. 6. 7. *ſtilla ſitulæ, & pulvis ſtateræ, nihil, & minus quam nihil* Jeſ. XL. 15. 17. etiam transgreſſores, & *hoſtes* ejus Rom. V. 10. (3) *Propenſionem*, quâ, tantâ perfectione, ac tot modis; amore, gratiâ, miſericordiâ, longanimitate, clementia; omniſufficiens Deus, in miſeros peccatores, ſeipſum profundit Exod. XXXIV. 6. ac tam tenerè etiam complectitur Jer. XXXI. 20. Denique (4) *propenſionis* beneficia, tot ac tanta: naturalia, moralia, ſalvifica. Tantas *divitias benignitatis & tolerantiæ & longanimitatis* Rom. II. 4. Atque iſta tantiſper cogitemus, & tam ſeriò; donec: 1. *corde* quadantenus capiamus, cum omnibus ſanctis, quæ ſit *latitudo, & longitudò, & profunditas, & ſublimitas, & cognoſcamus τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην* Eph. III. 18. 19. Quo 2. *ore* prorumpamus: *benedic anima mea Jehova. Miſericors & clemens Jehova, longus irâ, & multus miſericordiis* Pſal. CIII. 1-8. Ac 3. compenſemus, quantum in nobis, *opere* Pſal. CXVI. 12. Quod nominatim fiet ſtudioſâ, quam diximus, iſtorum attributorum *imitatione*.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

DE

JUSTITIA DEI.

Pſal. CXIX. verſ. 137.

Juſtus tu Domine, & rectus judiciis tuis.

Juſtitiæ divinæ contemplatio.

I. Bonitatem Dei, diximus conſiderari poſſe, *vel*, ut eſt ſui *communicativa*, quâ alios bonos *facit*; *vel*, ut eſt *appetibilis* in ſe. *Priori* modo, eſt proprietas; q. *phyſica*, ſeu naturalis, quatenus ejus *communicatio* fit, per amorem, gratiam, miſericordiam, patientiam, longanimitatem, clementiam; & ſic eam conſideravimus hactenus: *poſteriori* modo, eſt proprietas q. *ethica*, ſeu moralis. Et ſic conſiderari rurſus poteſt; vel *relative* ad certam *regulam*, cui, quam exactiſſime conveniat; & ſic *juſtitia* denominatur: vel *abſolute*, quatenus *abhorret* ab omni impuritate morali, & ex adverſo *proclivis* eſt in quodvis bonum morale, & ſic *ſanctitas* deſignatur. *Juſtitiam* hoc capite contemplabimur; *ſanctitatem*, ſequente. Per *juſtitiam* autem, Deus propenſus eſt, qui agat ſecundum *rectitudinem* naturæ ſuæ, velut *regulam æternam*; eadem præſcribit creaturis *regulam*, ſeu agendi rationem, h. e. legem, etiam *retribuit*, ſeu *bona*, ſeu *mala*, pro obedientia, aut inobedientia creaturarum. Hanc *juſtitiam*, Propheta repræſentat Pſal. CXIX. 137.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Textus habet προσφώνημα quoddam δοξολογικὸν, ſeu* acclamationem *quandam* celebratoriam, *argumento ſumto*, *à* juſtitia. *Penes quam occurrunt*, duo commendata, *nim.*

1. Perſona, juſtus tu Domine. *Hic eſt.*

A. Perſona *commendata*, Domine, יהוה. *Ex quo nomine egregie invaleſcit, epitheton commendationis*, juſtus: *quatenus ſignificatur*, juſtitiam *Dei, pro natura & emphaſi hujus vocis, eſſe independentem, immutabilem, ſimpliciſſimam, infinitam, æternam.*

B. Argumentum *commendationis*, juſtus tu צדיק אתה. *Ex uſu Hebræo*, אתה *eſt, pro verbo ſubſtantivo copulante* ES, *ut emergat*, juſtus es, *quamvis hic inſuper emphaticum ſit*, juſtus TU es, *ſcil.* ἐξόχως, *& independenter*, ſolus. *Quæ emphaſis, etiam nonnihil invaleſcit à conſtructione, qua adjectivum* juſtus, *præmittitur pronomini* tu: juſtus tu es Domine, *nec quiſquam alius, eo ſcil. modo, præterquam* TU. *Porro* צדיק, *vel ad* verba *refertur, ut* veracem *ſonet*, *qui*

qui ſecundum dicta *agit*, *velut regulam*, *promittendo pariter & comminando*; *vel ad* res *& actiones*, *ſcil. pro natura & conſtitutione ejus*, *aliter cum juſto*, *aliter cum impio*, *puta*, *ſeu remunerando illum*; *ſeu puniendo hunc*: *& ſic* æquitatem *notat ac decentiam*.

2. Judicia וישר משפטך, & rectus judiciis tuis. *Copulativum* ו. *juſtitiam* naturæ, *conſtruit cum juſtitia* judiciorum *ſeu operationum*: *quod qui* rectus *eſt*, *etiam rectè agat*; *ſicut qui non rectè* agit, rectus *ſeu juſtus non eſt*. ישר, *capi poſſit*, *vel* ſubſtantive, *rectum*, *ſeu rectitudo ſunt judicia tua*, *emphatice*, *non tantum* recta *ſunt*; *ſed ipſa etiam* rectitudo, *ut notet* eminentiam rectitudinis, *ſupra quævis recta*: *vel* adjective, rectum *ſeu* recta *ſunt judicia tua*, *ſcil.* unumquodque *judiciorum tuorum*, *ut notet* univerſalitatem *rectitudinis*, *in omnibus ac ſingulis judiciis tuis*, *procedendo ſecundum rectitudinem* naturæ *tuæ*, *ſecundum* veritatem dictorum *tuorum*, *ſeu promiſſionum*, *ſeu comminationum tuarum*, *ſecundum conſtitutionem objectorum*; *ſeu bonorum*, *ſeu malorum*, *ſingulis diverſa diſpenſando*, *vel pramia*, *vel pœnas*.

1. Res commendata, משפטך, judicia tua. משפט *πολύσημον eſt*, *notat enim*: 1. conſuetudinem, *ritum*, *agendi modum*: *ſic* Jer. xxx. 18. 1. Sam. VIII. 9. *ſic enim hic* jus *notaret aut* juſtitiam; *tum tyrannis*, *Regibus eſſet* jus: 2. Legem, *nominatim* forenſem, *ſecundum quam* jus *dicebant & exercebant in republica Iſraelitica. Sic* Ezech. xx. 11. *Porro* 3. ſententiæ pronunciationem, *quaſi* juriſdictionem. Sic Deut. 1. 16. Jud. XVI. 31. Job. IX. 15. *Inſuper* 4. *ſententiæ* exſecutionem, *remunerando*, *aut puniendo* Num. xx. 12. Pſal. LI. 6. *idem quod Gracis eſt κρίνω* judico. Rom. III. 4. Heb. x. 30. *ex* Deut. XXXII. 36. *Et*, *cum ſubordinata non pugnent*; *iſta omnia*, *non incommode conjungi poſſunt*. *Unde vox* pluralis כשפטים, *ut ſignificetur*, *omnes ejus* ritus *& agendi modos*, *omnes* leges, *juriſdictiones*, *ſententiarum exſecutiones*, *ſive remunerando fiant*, *ſive puniendo*, rectas *eſſe*.

2. Argumentum commendationis, ישר rectum. *Opponitur* curvitati, *per quam aliquid declinat à ſua regula*, *& ſic coincidit cum* צדיק juſto. *In* moralibus *curvitas*, *idem eſt quod* peccatum, *ſeu ἀνομία* 1. Joh. III. 4. *cum* Pſal. cxxv. 5. *qua actus recedit à regula ſua*, *&* ישר, *quod cum ea congruit* Eccl. VII. 29. *Significatur ergo*, *non Deum tantum juſtum eſſe in ſe*; *ſed in omnibus quoque* judiciis *& operationibus ſuis*.

Pars dogmatica.

Deus juſtus eſt in ſe & in omnibus negotiis ſuis. Probatur ſcripturis.

III. Eſt proinde, Pſaltis teſtimonio, *Deus juſtus in ſe*, *& juſtus in omnibus negotiis ſuis*. Cum quo paſſim, & multis modis, alibi concurrit Scriptura, quando: 1. exſertè *juſtum*, *rectum*, ſanctum, pronunciat Pſal. xxv. 8. & XI. 7. Deut. XXXII. 4. Exod. IX. 27. Jer. XII. 1. Dan. IX. 14. Quando 2. omne *contrarium*, injuſtitiam, iniquitatem, *προσωποληψίαν*, *δωροφαγίαν*, & omnes cauſas effecta, adjuncta, cujusvis injuſtitiæ, ab eo *removet* 2. Paral. XIX. 7. Rom. III. 4. & IX. 13. 14. Heb. VI. 10. Deut. XXXII. 4. Job. VIII. 3. Quando 3. tales ipſi *affectus* tribuit, qui *juſtitiam* exigunt, in creaturis: odium, iram, ſeveritatem, vindictam, judicia, pœnas. Ut ſuo loco oſtendimus, quæ omnia in Deo non ſunt, niſi *actus* immutabilis *juſtitiæ*. Quando 4. eum, cuique ſecundum *opus* ſuum reddere, adeoque *ſuum* dare, pronunciat Job. XXXIV. 11. 12.

Et rationibus.

Nec poteſt non eſſe juſtus: quia: A. Eſt abſolutè *perfectus*, à quo proinde abeſſe nequit, *hæc* perfectio, nihil imperfectionis involvens. B. Eſt *Dominus*, *gubernator*, rector totius univerſi, qui, *citra juſtitiam*, in tyrannum degenerat. C. Eſt *Judex* omnis terræ Gen. XVIII. 25. qui abſque juſtitiâ, *judicium* quomodo pronunciaret? D. Et, ſi Deus non eſſet juſtus, unde *ulla* juſtitia? Aut igitur non *daretur* juſtitia; aut quæ non eſſet *profecta* à Deo; aut profecta eſſet ab eo, in quo *non eſt*: utrum horum magis aut minus eſt ἄτοπον?

Quid juſtitia in genere & in ſpecie.

IV. Eſt autem generaliter *juſtitia*, *convenientia*, *cum ſuo jure & regulâ*. Unde cum *rectitudine* coincidit, cui *curvitas* opponitur, ſeu *diſſenſus* à ſuâ normâ, nt diximus in *exegeticis*. Proinde juſtitia (a) *jus* involvit (à quo denominatur) ſeu id, *quod cuique competit* Rom. 1. 32. Luc. xx. 25. quod eſt *norma* agendi: & (b) *convenientiam* cum hoc jure, quæ juſtitiæ *forma* eſt; ſicut *diſcrepantia*, injuſtitiæ. Ut juſtitia ſit *ἐκ τῶν πρός τι*, eoque differat à *ſanctitate*, qnæ *ἐν ποιότητι*, ſeu *qualitate* conſiſtit. Unde illa, *gradus* non admittit, & *perfecta* eſt, aut nulla: convenit enim, aut non convenit: quando hæc ſuis gradibus conſtat. In iſtâ convenientiâ ſigillatim, *Dei* quoque juſtitia conſiſtit, perinde ac creaturarum: niſi quod Deus *ſibi ipſi*, & *jus*, & agendi *norma* ſit; quando creaturæ, jus & agendi normam, *aliunde* præſcriptam agnoſcunt, unde, jus divinum & humanum diſcriminatur. Quamvis interim *jus divinum*, quatenus *naturale*, reapſe coincidat cum *humano*, *morali ac decalogico*, quippe cujus imaginem qualemcunque, præſtitat in hominis *juſtitia originali*. Huic igitur, dum congruenter Deus operatur, licet non *dependenter*; dîcitur *juſtè* agere.

Quid & quotiplex juſtitia Dei?

V. Iſta igitur juſtitia, diſtinctè obſervatur; 1. In *voluntate* Dei, unde definitur; *conſtans ſuum cuique tribuendi voluntas*: quæ, dum coincidit cum

ejus eſſentiâ, ipſum *juſtum* denominat. 2. In *dictis*, à quâ *verax*, fidelis, conſtans, denominatur; quod conveniat cum rectitudine *naturæ divinæ*, non aliter pronunciare. De quâ ſupra ex profeſſo. 3. In *factis*. Quæ rurſus eſt, *vel* (1) *regiminis*, ſeu dominica; quâ, ut *Dominus*, omnes creaturas, ſummâ æquitate, ſeu congruenter iſti rectitudini, quam per *juſtitiam originalem*, in hominibus quadantenus expreſſit, gubernat *αὐτοδικαίως*. Unde Pſal. XXXIII. 4. 5. *Rectum eſt verbum Domini, & omne opus ejus, in fide, diligit juſtitiam & judicium.* Cui non obſtrepit, quod tot perverſa, *injuſta*, peſſima, accidant in mundo; cum ſuo jure Deus iſta *permittat*, non *agat*; ut in ipſis illis, *juſtitiam* ſuam aliquando patefaciat. *Vel* (2) *Juriſdictionis*, ſeu judiciaria, quâ peculiariter creaturis *rationibus*, ſuum *jus* præſcribit, eaque ratione, convenienter *ſuæ naturæ* peculiari, gubernat Quod peragitur, *partim legem ferendo*; præceptis & prohibitionibus, h. e. officium præſcribendo, ſub præmio aut pœnâ, ſecundum ſuam ſanctitatem, ſeu legem æternam Jac. IV. 12. *Unus eſt Legiſlator, qui poteſt ſervare & perdere* Rom. X. 5. Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. *partim legem ſanciendo*, promiſſionibus & comminationibus Deut. XXX. 15.

Juſtitia Dei retribuens.

VI. *Partim implendo* ſanctionem Jer. XXXII. 19. Primò *remunerando* officia, ſecundum promiſſionem *gratuitam* Pſal. XVIII. 24. 25. 26. Rom. II. 6. 7. 2. Theſſ. I. 5. 6. 7. 2. Tim. IV. 8. Sed cujus *juſtitia* non eſt, niſi ex puro puto *pacto*, citra ullam condignitatem Luc. XVII. 10. Rom. XI. 35. 36. quod, ex abundantiâ *bonitatis*, gratis coli nolit Jeſ. XLV. 19. ſeque, promittendo, ſponte deditorem facere malit 2. Tim. II. 13. Secundò *affligendo*, ſeu mala immitendo, *occaſione* quidem peccati; ſed non in *compenſationem* ejuſdem. Nim. ut vel: 1. *peccatum*, ſeu *corrigatur*, emendetur, avertatur, præveniatur Heb. XII. 5. - 11. 1. Cor. XI. 31. ſeu *refrænetur*, in electis necdum regenitis Act. IX. 3. 4. 5. 9. & gradus ſtruatur ad eorum converſionem: vel 2. *bonum* aliquod *latens* producatur, quo ſpectant afflictiones *exploratoriæ* Deut. VIII. 2. & XIII. 3. Jud. II. 22. III. 4. aut *patens* exerceatur, adaugeatur Pſal. XXVI. 1. 2. & LXVI. 10. Apoc. II. 10. Quæ *afflictiones* diriguntur, non à *juſtitiâ*; ſed ab *amore* paterno Heb. XII. 5. 6. 7. Apoc. III. 10. Tertiò *puniendo* transgreſſores, mala *turpia* ſibi illata, *triſtibus* compenſando. Quæ *juſtitia*, diverſis nominibus, *odium*, *ira*, excandeſcentia, ſeveritas, vindicta, judicium appellatur, prout Cap. præced. ex profeſſo monuimus.

Juſtitia vindicativa Deo eſt eſſentialis,

VII. Quin hæc *vindicativa* juſtititia, Deo ſit *eſſentialis*, non magis dubitari poteſt, quam *bonitas*: utpote cum quâ coincidit, quatenus non eſt, niſi bonitas, malum in ordinem redigens: ſicut *gratia* eſt bonitas, virtutem promovens. Sic ut *egreſſus* juſtitiæ punitivæ, non ſit perinde *liber* poſito peccato; ac gratia eſt, poſitâ virtute: quod Deus creaturæ, niſi ex gratuitâ ſua *promiſſione*, non ſit *debitor* ullius beneficii Luc. XVII. 10. Rom. XI. 35. dum creatura, *ex peccato*, divinæ juſtitiæ debitor manet, ad *pœnam* Rom. I. 32. *Punitio* igitur peccati, multis modis, *indeclinabilis* eſt & neceſſaria. 1. Ex *decreto* divino Jeſ. XIV. 24. 26. 27. Rom. IX. 21. 22. Tum 2. ex *comminatione* Gen. II. 17. & III. 3. Porro 3. ex *odio* Dei naturali, verſus peccatum & peccatorem Pſal. V. 5. 6. 7. quod non denotat niſi *voluntatem puniendi*. 4. Ex intrinſeco ipſius peccati *merito* Rom. I. 32. & VI. 23. Inſuper 5. ex natura *legis*, quæ officium homini præſcribit, ſub *pœna*; & alias, à *conſilio* non differret Jac. II. 10. Gal. III. 10. Denique 6. ex punito proprio & unigenito Filio Rom. VIII. 32. Ex omnibus iſtis conſtructis, non poteſt non indubitato emergere, peccatum non poſſe non puniri à Deo, cum præſertim id exſertè pronunciet Scriptura 2. Theſſ. I. 7. Hab. I. 13. Pſal. V. 5.

ejuſque egreſſus omnino neceſſarius.

Affectiones juſtitiæ divinæ.

VIII. Tandem *juſtitia* Dei 1. eſt *ἀπροσωπολήπτως*, abſque omni partium reſpectu 2. Cor. V. 10. nec *multitudini* peccantium parcens Jer. XVIII. 7. Imo nec *toti* mundo primo: nec *dignitati* & excellentiæ perſonæ, nec Regibus etiam Jeſ. XIV. 4. 5. Quin nec *fœdere* utcunque ſibi conjunctis Amoſ. III. 2. Ut patet exemplis Moſis, Davidis &c. Eſt 2. *inexorabilis* Ezech. XIV. 14. 18. 20. Jer. XV. 1. Eſt 3. *univerſalis*, adeo ut, ne *unum* quidem peccatum, dimitti poſſit, quin rigidè plectatur; vel in *peccatore*, vel in *ſponſore* Gal. III. 10.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An & quomodo in Deo obtinere poſſit juſtitia?

IX. Circa *juſtitiam* Dei, varia, ſeu *problematicè* agitantur, ſeu controvertuntur. Quæritur 1. An, & quomodo, in Deo obtinere poſſit *juſtitia*? Ratio dubitandi eſt, quod non habeat ſibi præſcriptum *jus*, ceu regulam, ad quam inter agendum ſe componat: cum juſtitia conſiſtat in conformitate ad ſuam regulam. Reſp. Non habet quidem *jus* aut regulam, à *naturæ* ſuæ rectitudine diverſam; nec tale quod ſibi *præſcriptum* ſit aliunde; nec tale, ad quod cogatur ſe componere: habet tamen, rectiſſimam ac ſanctiſſimam *naturam*, quam *jus*, ſeu *legem æternam*, appellare conſueverunt: imo habet legem illam *naturæ*, quam in Decalogo, creaturis rationalibus præſcripſit, ad quam ſponte ſe componit, in creaturarum gubernatione. Cæterum, eſſe in Deo *juſtitiam*, Scripturis & rationibus §. III. affatim demonſtravimus.

2. An omni modo, regimen divi-

X. Singulatim 2. circa juſtitiam *regiminis*, quæritur: an omni modo, regimen divinum, dici debeat *juſtum*? Ratio dubitandi eſt, ab *una parte*, quod: 1. totuplex ac tanta *injuſtitia*, in mundo, ſub ejus guber-

num dici debeat juſtum? Rationes dubitandi.

gubernatione obſervetur, quæ cum omnipotente, ſapientiſſimo, ac *juſtiſſimo* moderatore videtur ἀσύστατος. Quod 2. in *ſuos*, ſcil. pios peſſima 1. Cor. XV. 19. in *hoſtes*, ſeu impios, optima diſpenſet Pſal. LXXIII. 3…9. & XVII. 14. Jer. XII. 1. Quod 3. προσωποληπτης ſit, in negotio prædeſtinationis, in *æquales*, *inæqualia* diſpenſet, ex eodem *luto*, efformans vas, aliud ad *decus*; aliud ad *dedecus*, aliorum *miſereatur*, alios *induret*: huic gratiam *largiatur*; illi *neget*, abſque ulla ratione diſcriminante, in objectis, puro puto arbitrio ſuo Rom. XI. 11…. 24. Quod 4. peccata parentum, quandoque puniat in liberis Exod. XX. 5. Quod 5. innocentem, pro nocentibus puniat, filium ſuum, qui *peccatum non cognovit*, pro nobis peſſimis, *fecerit peccatum* 2. Cor. V. 21. Ab *altera parte*, quod *juſtitia* ſit perfectio, & talis quidem, quæ nihil implicat imperfectionis; proin ſe non poſſit exultare à perfectiſſimo.

Objectiones.

Reſpondemus igitur, quod, *per omnia juſtus* ſit Deus, in regimine hujus mundi, prout demonſtravimus §. III. Ad *primam* objectionem, dicimus, quod Deus eam *juſte permittat*, pro ſua poteſtate αὐτοκρατορικῇ, quin *ad hoc* permittat, ut ſuam *juſtitiam vindicativam*, in puniendis ſontibus, illuſtrem reddat. Ad *ſecundam* reſpondemus: 1. quod Deus *ſuis* ſeu piis, *vere malum*, nunquam immittat; nec *vere bonum*, *hoſtibus* ſeu impiis Jeſ. III. 10. 11. ſed apparens tantum. 2. quod *malum* illud, quod ſuis immittit, ſit revera *bonum*, prout *bonum*, quod in hoſtes ſuos confert, eſt revera *malum*: quia piis ſuum *malum conducit* Rom. VIII. 28. ſicut impiis ſuum *bonum nocet*: iſtis eſt paterna caſtigatio, qua *peccatum*, ſummum & unicum malum, excludat; aut exploratio & exercitatio, patientiæ, precum…. 3. ſi etiam eſſe *vere bonum* in impiis; prout eſſe vere malum in piis, quod in hac vita immittitur: largiamur, quod non facimus: compenſabit tamen Deus poſthac, plus quam millies, piis ſuum *malum* 2. Cor. IV. 16. 17. & impiis ſuum *bonum* Luc. XVI. 19…. 26. Ad *tertiam* dicimus: 1. Quod Deus ſuo regimine nequaquam ſit προσωποληπτης, quia προσωποληπτης dicitur & eſt, qui, cum æqualibus, ex præſcripto, æqualia debeat, tamen inæqualia diſpenſat; at Deus, nec agit ex præſcripto; nec cuiquam, quicquam debet: *quis enim ei quicquam debet, ut ei retribuatur? ex eo, per ipſum ſunt omnia* Rom. XI. 36. Tum 2. prædeſtinatio, eſt *decretum* divinum, quod non eſt, niſi actio Dei *immanens*, quæ nihil producit extra ſe, conſequenter, nec quicquam boni aut mali diſpenſat, quamvis *norma* ſit, juxta quam providentia ejus, *omnia* diſpenſat. Et 3. ſi providentiam iſtam conſideres, quæ ſalutem & condemnationem diſpenſat, illa *æqualibus* non confert inæqualia; ſed *inæqualibus*, puta fidelibus & infidelibus, confert inæqualia: fidelibus, propter Chriſtum, ſalutem; infidelibus, propter ſua peccata, juſtiſſimam condemnationem. Tandem 4. Deus cum creaturis ſuis agit, velut abſolutiſſimus *Dominus*, qui de eis diſponit pro ſuo *arbitrio* Matth. XX. 15. *Miſeretur quorum vult, & indurat quos vult, ex eodem luto facit vas ad decus aut ad dedecus* Rom. IX. 18. 20. 21. Utitur hoc, ad glorificationem ſuæ *miſericordiæ*, illo ad glorificationem ſuæ *juſtitiæ* vindicativæ, eo modo, quo Dominus diſponit de ſervis, hunc applicando operi honeſtiori; illum minus honeſto, citra ullam προσωποληψίαν. Ad *quartam* dicimus, quod Deus peccata parentum, nunquam puniat in filiis *innocentibus*: quantum enim peccatum protoplaſtorum primum, iſtud commiſerunt in parentibus, ex fœdere naturæ; quantum ad ſequiora peccata, parentum propiorum aut proximorum, illa nunquam puniuntur in filiis, niſi aut *proclives* in peccata parentum; aut eadem *imitentur* etiam. Ad quintam dicimus; filium ſuum, non *ſimpliciter* innocentem punivit, ſed ex æterna *expromiſſione*, *reum*, quamvis *in ſe* fuerit innocens.

XI. Porro *tertiò*, circa juſtitiam *legiſlativam* quæritur: An *omnis* juſtitia, pendeat à ſola *voluntate* divina? Seu, an res quævis, ideo juſta ſit, quia *Deus vult* eam juſtam eſſe: an contra Deus *velit*, quia juſta eſt? A quo alia etiam reſultat quæſtio: An Deus, per juſtitiam, his quæ præcepit, plane *contraria*, potuerit præſcribere? Reſp. 1. Utique Deus eſt πρῶτο- imo αὐτο-δίκαιον; ſed hinc tamen *voluntas* Dei, quà talis, non ſtatim cauſa eſt *omnis* juſtitiæ: cum concipiamus, quædam juſta eſſe, antecedenter ad Dei *voluntatem*, quamvis non ſint, antecedenter ad ejus *naturam*. Proin. 2. *quædam* juſta ſunt *quia Deus vult*, illa ſcil. quæ ſunt juris *poſitivi*; quædam *Deus vult*, *quia ſunt juſta*, illa ſcil. quæ ſunt juris *naturalis*; quatenus congruunt cum ſanctitate *naturæ* ſuæ, aut cum *natura hominis*, quatenus geſtat imaginem Dei. Non itaque 3. Deus, præcipere *contraria potuit*, his quæ præcepit, niſi quatenus illa ſunt juris *poſitivi* & arbitrarii. Neque enim præſcribere potuit, v. g. blaſphemiam, idololatriam, inobedientiam aliaque, quamvis v. g. cultum V. T. ceremonialem potuerit abrogare, eique alium ſubſtituere. Habuimus iſtam quæſtionem in cap. *de volunt. Dei* §. XXXI.

3. An omnis juſtitia pendeat à ſola voluntate Dei?

XII. Quæritur 4. An Deus, ſalva juſtitia, hominem poſſit obligare ad *impoſſibilia*? Pontificii, aliique perfectioniſtæ, ut ſecurius habeant, hominem in hac vita, moraliter poſſe eſſe *perfectum*, h. e. totam legem divinam obſervare; ſtatuunt, Deum non poſſe hominem, ſalva juſtitia, obligare ad impoſſibilia. Sociniani, & Remonſtrantes, in gratiam illæſi *liberi arbitrii*, quo homo *poſſit*, quicquid ſibi *præſcribitur* à lege divina; ſtatuunt,

4. An Deus ſalva juſtitia ſua poſſit hominem obligare ad impoſſibilia?

Sententiarum collatio. tiunt, quod Deus, per juſtitiam ſuam, non poſſit hominem obſtringere, ad impoſſibilia. Reformati diſtinguunt, inter *ſimpliciter* impoſſibilia, quæ toti *ſpeciei* humanæ, ſunt impoſſibilia, ſeu quæ vires totius generis humani excedant, ad quæ vires nunquam accepit à Deo. v. g. ad *volandum*; tum agnoſcunt, ſalva juſtitia divina, ad talia impoſſibilia, hominem non poſſe obſtringi: & *ſecundum quid* impoſſibilia, ad quæ, in creatione, & in *juſtitia originali*, vires à Deo accepit, ſed propria protervia perdidit: ad talia impoſſibilia, Deum, ſalva juſtitia, omnino poſſe hominem obligare, v. g. ad perfecte ſervandam legem ſuam, licet hoc peccatori ſit impoſſibile. Quia Deus, per peccatum hominis, & dilapidatas vires præſtandi quod præſcribitur, non poteſt privari ſuo *jure*, quo exigit, ſibi debitum. De quo plura, alibi.

5. An Deus per juſtitiam ſuam, perinde teneatur, remunerare obedientiam, ac punire inobedientiam? Sententia Romanenſium. Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

XIII. Quæritur 5. circa juſtitiam *remunerativam*: an Deus, per juſtitiam ſuam, perinde teneatur, *remunerare* obedientiam, ac, per eandem tenetur *punire* inobedientiam? Pontificii, quo ſuis *meritis*, efficacius ſuccurrant, tam his: quæ ex *congruo* reſultant, quæ competant operibus, *ante* converſionem perpetratis, quæ quidem aliquam Dei liberalitatem præſupponant; ſed tamen ex *congruentia* mereantur, quibus proinde ex *juſtitia* divina merces aliqua debeatur, quatenus *juſtitia* requirit, ut etiam ex congruo merentibus, ſuum tribuatur: quam his, quæ ex *condigno* merentur, nim. operibus *poſt* converſionem perpetratis, quibus merces, ex ſtricto jure debeatur, ſtatuunt, Deum per juſtitiam teneri, perinde ad remunerationem bonorum operum; quam ad punitionem malorum. Reformati, quamvis agnoſcant, Deum, ex gratuita *promiſſione*, obligari ad remunerationem promiſſam, quod omne promiſſum cadat in debitum: exiſtimant tamen, opera bona nihil omnino mereri, & Deum, ſua iſta promiſſione, non tam, bonis noſtris operibus, aut operantibus ea, debitorem fieri, quam ſibi promittenti: proinde, ex *juſtitia* ſua, non ita remunerare bona, ut punit mala, quibus ſua natura debetur pœna. Rationes eorum præcipuæ ſunt: 1. Quod Scriptura, omnem remunerationem referat, ad *gratiam*, ſeu ad amòrem indebitum, quemadmodum oſtendimus in câpite *de amore*, gratia... non autem ad juſtitiam §. XXXVI. Quod 2. opera noſtra, ab ipſo ſint oriunda, unde Apoſtolus: *quis ei prior dedit, ut ei retribuatur; ex ipſo, per ipſum, & ad ipſum, ſunt omnia* Rom. XI. 36. adeoque magis Dei, quam noſtra opera, quomodo igitur propter ea nobis quicquam deberet? Quod 3. non pertingant ad Deum Pſ. XVI. 2. Job. XXII. 2. & XXXV. 7. Pſ. L. 9... quid igitur, propter ea, nobis deberet? Quod 4. à nobis proficiſcantur, velut à *ſervis* Luc. XVII. 10. ſervo autem, Dominus nihil debet. Si obnitantur: 1. Quod *merces* appellentur; cogitandum:

Objectiones.

quod detur merces, quæ non ſit *ex debito*; *ſed ex gratia* Rom. IV. 4. Quod 2. ipſis *dignitas* aſſeratur: ſed quæ non eſt ex *valore* operum; verum ex *convenientia*, cum gratuita Dei promiſſione Eph. IV. 1. Phil. I. 27. Quod 3. remuneratio referatur ad *juſtitiam* 2. Theſſ. I. 7. Heb. VI. 10. ſed quæ non reſultat ex *merito* operis; verum ex *gratuita promiſſione* remunerantis.

6. An mala illa triſtia, quæ fidelibus & juſtificatis obveniunt in hac vita, ipſis immittantur à juſtitia Dei vindicativa? Sententiarum collatio.

XIV. Quæritur 6. circa juſtitiam Dei *affligentem*, an *mala* illa *triſtia*, quæ vere fidelibus & juſtificatis, in hac vita obveniunt, ipſaque eorum *mors*, ipſis immittantur, à juſtitia Dei *vindicante*? Celeb. Coccejus, quo majorem hiatum haberet, inter Vetus ac Novum Teſtamentum, & qui ſub Veteri T. vixerint vere fideles, non habuiſſe peccatorum ſuorum ἄφεσιν, fuiſſe *ſub reatu*, uſque ad actualem Chriſti ſatisfactionem: ſtatuit eos fuiſſe ſub *ira* Dei, ſub *maledictione*, ſub *metu* mortis..... eoque *mala quævis*, quæ ipſis obveniebant in hac vita, propter reatum ſuum, fuiſſe immiſſa, per juſtitiam divinam vindicativam. Theologus quidam Reformatus profeſſione, quia cum ideis ſuis, & cum claris & diſtinctis ſuis perceptionibus, quæ ipſi, cum omnibus Carteſianis, ſunt norma omnis veritatis, non potuit conciliare mala iſta temporalia, cum amore Dei paterno, caſtigante ſuos, ad eorum ſalutem: ſtatuit mala iſta, oriri à juſtitia Dei puniente, ſeu *vindicativa*, quod Chriſtus pro eis non ſatisfecerit. Pontificii, ut efficacius ſuccurrerent, propriis fidelium ſatisfactionibus, pro pœna peccatorum temporali; item purgatorio ſuo, & indulgentiis: ſtatuunt Chriſtum tantum ſatisfeciſſe, pro peccatorum pœnis *æternis*, pœnas autem *temporales*, ipſis reliquiſſe luendas, adeoque pœnas iſtas temporales, ipſis immitti, à juſtitia Dei vindicativa. Reformati agnoſcunt quidem, mala iſta non immitti abſque juſtitia, aut contra eam, quod omnia quæ Deus facit, *juſta* ſint; immitti quoque occaſione peccatorum, ut præveniantur, avertantur, eoque cedant in eorum ſalutem: aſt non largiuntur immitti, per juſtitiam Dei *vindicativam*; ſed per *amorem* Dei paternum: proinde non eſſe pœnas proprie dictas, ſed paternas *caſtigationes*, inter quas & pœnas, multiplex obſervant diſcrimen, videlicet, quod: 1. *Pœna* infligatur à *Judice*; *caſtigatio* à Patre: *pœna* à juſtitia *vindicativa*; *caſtigatio* ab *amore* paterno: *pœna* tendat in *detrimentum* puniti; caſtigatio, in *emolumentum*: *pœna* vergat in *compenſationem* delicti præteriti; *caſtigatio* in *declinationem* peccati futuri. Rationes eorum præcipuæ ſunt: 1. Quod Chriſtus pro eorum peccatis, perfectiſſime & exactiſſime ſatisfecit, omnemque reatum abſtulit: proinde juſtitia *vindicativa*, nullam omnino pœnam pro eis exigere poteſt. Exactiſſime autem ſatisfeciſſe pro eis, paſſim Scriptura docet Joh. I.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

29.

29. 1. Joh. I. 7. 2. Cor. V. 21. Jeſ. LIII. 4. 5. 11. adeo ut unica ſui oblatione, *conſummaſſe* fideles omnes Heb. X. 14. & juſtificatis omnia peccata *remitti* Rom. IV. 7. 8. Pſal. CIII. 3. Tum 2. Quod nullum jam exiſtat *κατάκριμα*, in his qui ſunt in Chriſto Jeſu Rom. VIII. 1. Qui autem punit, ubi nullus reatus, nullum *κατάκριμα*; is *injuſte* agit. Porro 3. Quod Apoſtolus neget, electos Dei *accuſari* poſſe, eo quod *Deus juſtificet*, nec *condemnari* poſſe, eo quod *Chriſtus mortuus* ſit Rom. VIII. 33. 34. Inſuper 4. Quod non *videat iniquitatem in Jacobo*, nec *malitiam in Iſraele* Num. XXIII. 21. Multo minus puniat. Præterea 5. Quod ſi Deus juſtificatos puniret pœnis temporalibus; Chriſtus hos, qui per ipſum veniunt ad Deum; *non perfecte* ſervaret, *εἰς τὸ παντελὲς*, cujus contrarium tradit Apoſtolus Heb. VII. 25. Nec non 6. Quod, quæ mala fidelibus immittuntur, proficiſci dicantur ab *amore* Dei Heb. XII. 11. 12. Apoc. III. 19. Pſal. CXIX. 71. 1. Cor. XI. 32. Proinde non à *juſtitia vindicativa*. Denique 7. Quod immittantur ipſis, in eorum *emolumentum* Rom. VIII. 28. Pſ. CXIX. 71. proinde rectius dicantur *beneficia*, quam pœnæ. Non addam 8. quod ipſa eorum *mors*, non ſit niſi liberatio à peccatis Rom. VI. 6. & VII. 25. 26. & VIII. 10. 2. Cor. IV. 10. & tranſitus ad vitam: unde fidelibus inter bona numeratur 1. Cor. III. 22. Rom. XIV. 8. & *beati* pronunciantur, qui in *Domino moriuntur* Apoc. XIV. 13. Hinc etiam à fidelibus, tanto deſiderio ambitur Phil. I. 21.

Objectio.

Rom. VII. 25. Præcipuum quod objiciant, in hoc eſt; quod, per Scripturas, Deus fideles, gravius peccantes, aliquando ſeverius exagitaverit, adeo ut *iram* Dei portaverint Mich. VII. 9. quin eorum peccata, *vindicaſſe* dicatur in Moſe & Arone Pſal. XCIX. 7. Sic egiſſe deprehenditur cum Davide, Salomone, aliiſque. Reſp. a. *Severius* graviora peccata exagitare; non ſtatim eſt punire, ut patet in Davide, cui, *poſt remiſſionem*, tam gravem inflixit afflictionem 2. Sam. XII. 13. 14. b. Gravioribus delictis, graviora inflixit; non ad hoc, ut compenſarent delictum, proque eo *ſatisfacerent juſtitiæ* ſuæ; ſed ut *ſanctitatem*, odium verſus peccatum, & *ἀπροσωποληψίαν* patefaceret, aliis in exemplum, ut patet in Moſe & Aarone caſtigatis Pſal. XCIX. 8. *Deus condonans ipſis fuiſti, & vindicans tamen facta eorum mala.* Hoc etiam ſenſu c. Eccleſia portaſſe dicitur *iram Dei*, & *vindictam* ejus, ſcil. *materialiter*, non *formaliter*, ut loquuntur.

7. An Deus, ſalva juſtitia, poſſit affligere creaturam innocen-

XV. Ad hæc 7. Quæritur, circa eandem juſtitiam *affligentem*, an Deus, ſalva juſtitia, poſſit affligere creaturam *innocentem*, ſaltem afflictione *æterna*? Arminiani, ne potuerit, creaturam *rationalem*, necdum creatam necdum lapſam, *reprobare*, abſque prævifis peccatis; affirmant eſſe contra *juſtitiam* Dei, creaturam innocentem affligere. Sociniani, affirmant quidem, Deum poſſe creaturam affligere *plane innocentem*; ſed perverſis hypotheſibus: ſcil. ut obtineant, Chriſtum plane innocentem, non *punitum* fuiſſe propter noſtra peccata, adeoque non ſatisfeciſſe ſuis paſſionibus, ſuaque morte, pro nobis; ſed tamen afflictum fuiſſe: ſtatuunt, non pugnare cum juſtitia Dei, *affligere* innocentem. Ex Reformatis, nonnulli v. g. Cl. Tuiſſus, exiſtimant, Deum, non tantum affligere poſſe innocentem; ſed etiam *æternis* cruciatibus; reliqui agnoſcunt quidem, ipſum *ſimpliciter* poſſe; ſed non poſſe *æternis* cruciatibus, quales ſunt, in æternis damnatorum cruciatibus.

tem? Sententiarum differentia.

Rationes pro ſententia communi Reformatorum.

Et *poſſe* quidem *ſimpliciter*, affligere innocentem, probant: 1. Scripturæ teſtimoniis. v. 6. Matth. XX. 15. Jer. XVIII. 6. Rom. IX. 21. 22. Tum 2. Quia poteſtas ejus in creaturas eſt *infinita*, quæ proinde etiam ſe extendit in innocentem. Porro 3. Quod tantundem ſaltem, ei competat poteſtatis, in creaturas rationales *innocentes*, quantum hominibus competit, in bruta innocentia, ut eas etiam *occidat*. Inſuper 4. Quod Deus, ſua poteſtate, omnibus, opinor, agnoſcentibus, poſſit ſaltem creaturæ innocenti v. g. acu leviter vulnerare digitum; hoc ſi detur, quidni poſſit eadem poteſtate, ipſi totum adimere digitum? & quidni etiam *vitam temporalem*? Adde 5. locum Joh. IX. 2. 3. Ubi interrogantibus diſcipulis, qua cauſa huic homini, illata fuerit cæcitas connata, an propter peccatum parentum? an propter *proprium*? Servator reſpondet: nec propter peccatum parentum, nec propter proprium; *ſed ut opera Dei, in ipſo manifeſta fierent*. Non intendit equidem negare, quod nec ipſe, nec parentes ejus peccaverint; ſed tantum circa reſpectum ad peccatum, immiſſam ei fuiſſe hanc cæcitatem, ad glorificationem Dei; Addam 6. Quod omnia illa *mala*, quæ vere fidelibus & juſtificatis, immittuntur à Deo, immittantur *ſuo modo* innocentibus. Quamvis enim *in ſe*, ſint peccatores; in *Chriſto* tamen, per juſtificationem, propter donatam & imputatam juſtitiam expromiſſoris ſui, *innocentes* dici poſſunt, & dicuntur à Deo Jeſ. I. 18. *ſi peccata veſtra fuerint tanquam coccina, velut nix albeſcent, & ſi rubra fuerint purpurea, erunt velut lana alba.* Et ratio datur, quod *ſanguis Jeſu Chriſti, nos purgat ab omni peccato* 1. Joh. I. 7. Nec tamen auſim determinare, Deum, inſontem affligerere poſſe, cruciatibus *æternis*: quod, non modo *æterni* iſti cruciatus, propter peccatum damnatis, deſtinati ſint *in pœnam*, velut eis *ex juſtitia* Dei competentes 2. Theſſ. I. 6. 9. Matth. XXV. 41. 46. ſed imprimis, quod cruciatus iſti æterni, cæterà damnatis pro pœna deſtinati, nil poſſint conferre ad glorificationem, *miſericordiæ*, aut juſtitiæ *vindicativæ* divinæ; illud autem, quod non vergit ad glorificationem alterutrius harum, id Deus in his talibus, videtur non poſſe.

Objectio.

Nec in contrarium valet, reprobatio adhucdum creabilium

lium, & labilium, quia illa, utpote actio *immanens*, nec *affligit*, nec punit: nec ex ejus q. præſcripto, Deus damnatos punit, niſi prævio peccato.

8. An Deus, ſalva juſtitia, poſſit peccatum non punire? Sententiarum collatio.

XVI. Tandem 8. Quæritur circa juſtitiam *vindicativam*, an Deus, ſalva *juſtitia* ſua, poſſit peccatum non punire? Quod *poſſit* punire, ſi velit, extra controverſiam eſt, apud omnes, ex Rom. I. 32. & continuo Scripturæ tenore. Quod autem *poſſit* non punire, imo etiam *velit* non punire, Sociniani ſtatuunt, odio ſatisfactionis Chriſti, idque per varias hypotheſes, nim. 1. quod punire peccata non ſpectet ad *juſtitiam* Dei, neque ad *naturam* ejus, adeo, ut juſtitia puniens, ei ſit *naturalis*, ſed 2. ad *odium*, & ſeveritatem ejus, à *juſtitia* diverſam, proinde, non ad juſtitiam; ſed ad *ſeveritatem* accidentalem, referendum eſſe, quapropter non puniendo peccata, non lædi ejus *juſtitiam.* Celeb. Tuiſſus, cum nonnullis aliis, v. g. Grotio aliiſque, ſtatuit, *poſſe* quidem Deum ex *abſoluta* poteſtate, abſtracto decreto contrario, non punire peccata; ſed non *velle.* Plerique Reformati, exiſtimant, nec *poſſe*, nec *velle* non punire peccata. Sunt qui mediam viam ſectantur, nec ſatis *conſultum* exiſtimant, ſuper *abſoluta poteſtate* Dei, per quam non poſſit, vel minimum peccatum, impune tranſmittere; quod *α.* hoc ſibi videatur ad *temeritatem vergere* ut creatura ſuſcipiat determinare, quid Deus *infinitus*, per *infinitam* ſuam poteſtatem, *poſſit* aut *non poſſit.* Nec *β.* ſatis tutum eſſe, quod odioſum ſit, & calumniis adverſariorum expoſitum, velle tueri, Deum ne minimum quidem peccatum, per abſolutam & infinitam ſuam poteſtatem, impunitum poſſe dimittere, & quod *γ.* onus probandi, ſatis difficile accidat, ſolide & evidenter demonſtrare, hoc Deum per *abſolutam* poteſtatem, non poſſe.

Sententiæ orthodoxæ argumenta.

Exiſtimant igitur, omnino ſufficere expugnandis adverſariis, ſtatuere, Deum hoc *non poſſe*, ſi non ex capite abſolutæ poteſtatis; ex congeſtis & conjunctis pluribus cauſis, nim. a. ex *decreto* æterno, quo determinaverit, ſe non velle, ſontem habere ut inſontem Pſal. L. 21. Exod. XX 5. Tum b. ex *comminatione*, qua peccatori dictaverit pœnam Gen. II. 16. 17. cujus comminationis veritas, exigit pœnam. Porro c. ex naturali *odio* verſus peccatorem Pſal. V. 5. 6. 7. ex quo inferunt: Deus non poteſt non peccatum & peccatorem, *odiſſe*, quod alias poſſet etiam *diligere*, ex natura contrariorum, adeoque peccatum tum fore non peccatum: quicquid enim Deus *diligit*, id non eſt peccatum; jam autem odiſſe peccatum & peccatorem, in Deo non aliud eſt, quam velle *punire.* Inſuper d. ex natura *legis*; qua officium præſcribit creaturæ rationali, ſub expreſſa; aut tacita comminatione, in tranſgreſſionem; alias degeneratura in *conſilium*, aut ſimplicem directionem, qualis competit v. g. medicis in ægrotos. Jam, ſi Deus non poteſt non, creaturæ rationali præſcribere *legem*, quod alias non eſſet abſolutiſſimus ejus Dominus: non poteſt etiam non comminari pœnam tranſgreſſori, & ſi non poſſit non comminari; etiam non poſſit, comminatam pœnam, ſalva ſua *veracitate*, non infligere. Ad hæc e. ex intrinſeco peccati *demerito*, quo *dignum eſt morte* Rom. I. 32. 2. Theſſ. I. 6. Tandem f. ex morte *filii* Dei proprii, unigeniti, dilectiſſimi, ex qua conficiunt, ſi peccato & peccatori parcere potuiſſet Deus; ſane pepercìſſet filio unigenito, at non pepercit Rom. VIII. 32. Ergo non poteſt. Ex his *conjunctis* concludunt tandem, Deum non poſſe peccatorem impunitum dimittere. Ex his etiam Scriptura pronunciat, ipſum *puriorem eſſe oculis, quam ut poſſit aſpicere moleſtiam* Hab. I. 13. imo *abominari peccatorem* Pſal. V. 6. Media illa & modeſtior via, mihi quam maxime arridet. Proinde, adverſus Socinianos agnoſcimus: 1. punitionem peccati, ad odium, iram, ſeveritatem Dei referri à Scriptura; ſed quæ, per ſimplicitatem ejus, non ſint accidentia, aut diverſa ab ejus natura; nec proprie *affectus*; ſed ipſa ejus *voluntas* puniendi, quæ coincidit cum ejus *juſtitia* vindicativa. Interim 2. *exactionem* pœnarum, ſeu *exercitium* punitionis, in Scripturis, non tantum referri ad *odium*, iram & ſeveritatem; ſed ad ipſam *juſtitiam* 2. Theſſ. I. 6. Neh. IX. 33. Pſal. XI. 6. 7. & CXXIX. 4. Thren. I. 18. Dan. IX. 14. Apoc. XVI. 5. A quo inſuper *vindex juſtitiæ* denominatur Pſ. IX. 5. qui *diem juſti judicii* habeat Rom. II. 5. & *ἔνδικον μισθαποδοσίαν* exerceat Heb. II. 2. & *ἔνδικον κρίμα* Rom. III. 8. atque etiam *ἔνδικος* ſit 1. Theſſ. IV. 5.

Objectiones.

Iſtis, ſi objiciatur: 1. Quod quiſque poſſit renunciare de *jure* ſuo: reſpondebimus *α.* quicquid creatura poteſt, id non ſtatim Creatorem poſſe. v. g. ſeipſum abdicare ſuo dominio. *β.* Deus eſt *Judex totius terræ*, qui non poteſt non exercere *jus* Gen. XVIII. 25. Rom. III. 4. 5. 6. qui non curat *ſuum* jus; ſed totius *Reipublicæ*; proinde ſi remitteret; non de ſuo; ſed alieno remitteret. 2. Actiones Dei, quotquot ſunt, *liberas* eſſe. Reſp. a. ſunt *quæ*, & *quatenus* non implicant aliquid ſanctitati & juſtitiæ adverſarium. b. & *punitio*, quoad *circumſtantialia*, quænam pœna, quando, ubi, & quo gradu, ſit infligenda; pertinet ad liberrimum Dei *arbitrium*; dum *eſſentiale* punitionis, pertinet ad juſtitiam & ſanctitatem ejus. 3. Poteſt pœnas mitigare, differre, ac transferre in alium. Reſp. Modo non plane *auferat*, & cum peccatore q. *colludat* Pſal. L. 21. Tum etiam iſta omnia, ſpectant ad punitionis circumſtantialia, in quibus ipſi, velut abſolutiſſimo Domino, diſpenſationis *libertas* competit. 4. Saltem peccata in leges *poſitivas*, non adverſantur *naturæ* divinæ, (cum leges illæ à ſolo ejus arbitrio profluant) ſed ſoli

ſoli ejus *beneplacito*, ac proinde, eo quoque ſolo tolli poſſunt, mera *condonatione*. Reſp. Modo peccatum ſit, eoque voluntatem Dei juſtam violaverit, infinitam ejus majeſtatem læſerit, &, ex his, læſæ divinæ reum faciat, ſanè per juſtitiam puniendum venit. Cum præſertim, qui in *uno* impingit, qualicunque, reus fiat totius legis violatæ Jac. II. 10.

Pars practica.

Juſtitia Dei ſuppeditat. 1. Argumentum glorificationis.

XVII. In *praxi*, divina juſtitia, nobis *primò* argumentum ſuggerit *glorificationis* divinæ. Unde tam familiare conſpicitur ſanctis, *juſtitiam* divinam ſuis doxologiis aſpergere. V. g. Pſal. VII. 18. & XLVIII. 11. & LXXI. 24. & CXLV. 7. Et LI. 16. Apoc. XIX. 1. Jeſ. XXVI. 7. Dan. IV. 37. *Exaltabitur* enim *Jehova Zebaoth per judicium*, & *Deus Sanctis apparebit, ſanctus per juſtitiam* Jeſ. V. 16. Hinc *cœli* ac cœlites, dicuntur *narrare juſtitiam* Dei Pſal. L. 6. & XCVII. 6. Imo ipſe quoque Deus, *coram oculis populorum*, *ſuam juſtitiam declarare* dicitur Pſal. XCVIII. 2. Singulatim celebrationis argumentum ſuggerit (a) juſtitia *gubernatoria*, quâ cuncta, tam exactè ad naturam & ingenium ſuum, dirigit, cuilibet ſuum tribuendo; ut omnia ejus opera dicantur *mera juſtitia* Pſal. CXIX. 75. & CXI. 7. Jeſ. IX. 6. (b) Juſtitia *judiciaria*, quâ ut Judex totius terræ, *gentes* judicat, & *terram judicat cum juſtitiâ* Pſal. XCVI. 10. 13. & *juſtitia ſtabilimentum throni ejus* dicitur Pſal. LXXXIX. 15. & XCVII. 2. (c) Juſtitia *legiſlatoria*, quâ leges, omni parte tam juſtas, præſcribit Deut. IV. 8. Rom. VII. 12. (d) Juſtitia *remuneratoria*, quâ gratis coli non vult Jeſ. XLV. 19. & vel *centies* rependit Matth. XIX. 29. & XXV. 34. 35. quodvis officium, minimum licet. Ibid. Cap. X. 42. (e) Juſtitia *caſtigatoria*, quâ *ſuorum* etiam peccata, tam rigidè exagitat Thren. I. 18. Jeſ. XLII. 24. (f) Juſtitia *vindicativa*, quâ ne *peccatulum* quidem, impunè dimittit, aut dimittere poteſt Hab. I. 13. Jer. L. 15. 28. 2. Theſſ. I. 6. 8. 9. Quin tot ac tantis judiciis exagitat. Et in omnibus iſtis (g) tanta Juſtitiæ ἀκρίβεια, quæ *indeclinabilis* eſt, & inexorabilis, unde *montibus* aſſimilatur & *abyſſo* Pſal. XXXVI. 7. atque *alta* dicitur. Ibid. LXXI. 19. & *æterna*. Ibid. CIII. 17. & CXI. 3. Et quò ad celebrationis hujus negotium, ſimus expeditiores; juvabit (1) diligenter *obſervare* vias & opera Dei, ut ubique agnoſcamus *juſtitiam* Dei Pſal. CXIX. 75. (2) ſibi judicia *præterita* in memoriam revocare Pſal. LXXI. 19. Mich. VI. 5. (3) judicia divina, in alios, vel in *noſmetipſos*, vel in *Eccleſiam* exercita; nunquam *carpamus*, vellicemus; ſed eorundem ſummam *juſtitiam* agnoſcamus, inque eâ placidè quieſcamus Thren. I. 18. Mich. VII. 9. Pſal. XXXIX. 10. Jer. XII. 1. Job. XL. 3.

2. Argumentum terroris, contritionis & humiliationis.

XVIII. *Secundò*, peccatoribus juſtitia Dei argumentum præſtat, *terroris*, horroris ac tremoris, humiliationis & contritionis. Quod 1. à *juſtitiâ* potiſſimum & judiciis, *magnus* dicatur ac terribilis Dan. IX. 4. Deut. VII. 21. Nahum. I. 5. Job. XXXVII. 22. Quod 2. cum peccatum quodlibet, *æternam* demereatur execrationem Gal. III. 10. & quilibet homo, tantum commiſerit tantorum peccatorum copiam Pſal. XXXVIII. 5. imo ipſa omnis omnium *juſtitia*, ſit velut, *panniculus menſtruatus* Jeſ. LXIV. 6. Quod Deus tam *rigide* juſtus ſit, ut ne unum quidem, vel *leviſſimum*, impunitum velit tranſmittere, nec poſſit etiam Hab. I. 13. Pſal. V. 4. 6. Quod 3. Juſtitia Dei, tot modis q. ſæviat in peccatum; *odio* implacabili *Ibid.* itâ, *excandeſcentiâ*, furore illimitabili Pſal. XC. 11. & II. 12. Deut. XXXII. 22. *Vindictâ* indeclinabili Nahum. I. 2. 4. 5. 6. *Judiciis* jam horrendis Heb. X. 27. 30. 31. Quæ ſingulatim Cap. præced. paulò latius diximus, huc traducenda. Quod 4. Judex omniſcius καρδιογνώστης, ac ſeveriſſimus, per juſtitiam certum *diem* dixerit, in quo omnes & ſingulos, omniumque ac ſingulorum, ſingula cogitata, dicta & facta, examinaturus, & judicaturus ſit Rom. II. 5. 6. 8. 9. 2. Cor. V. 10. Matth. XII. 36. Iſta omnia, aliaque ſollicitè conſtructa, nunquid duriſſimo extorquerent exclamare: *Væ nobis quod adeo peccavimus* Thren. V. 16. Item. *Miſer ego! quis me liberabit?* Rom. VII. 24. Item. *Quid faciemus viri fratres?* Act. II. 37.

3. Impellit ad quærendum, arripiendum &c. ſatisfactorem Chriſtum.

XIX. Hinc *tertiò*, nobis præſtat *juſtitia* Dei pædagogum ad Chriſtum: utpote in quo Deus *declarare* voluit *juſtitiam ſuam* Rom. III. 25. quem propterea nobis dedit in *juſtitiam* 1. Cor. I. 30. Jer. XXIII. 6. quem *peccatum* fecit pro nobis, ut nos fieremus *juſtitia* in eo 2. Cor. V. 21. Cujus juſtitia, hinc *juſtitia Dei* appellatur Rom. X. 3. proinde (1) convincit de neceſſitate *ſatisfactionis*, cum nobis nulla ſuppetat juſtitia, quâ ſubſiſtamus coram tribunali ejus Pſal. CXXX. 3. & CXLIII. 3. & *juſtitia noſtra*, quanta quanta eſt, non ſit, niſi *panniculus menſtruatus*: nec, niſi per juſtitiam Dei, *in judicio ſubſiſtere* queamus Pſal. I. 4. 5. 6. & V. 5. 6. 7. hinc alterutrum ἀμέσως neceſſarium eſt, vel, ut *alterius* ſatisfactio intercedat; vel ut *pereamus* æternum. (2) *pretioſum* reddit nobis Redemptorem 1. Pet. II. 7. & *ſanguinem* redemptionis *pretioſum* Cap. I. 19. Sic ut, quæ lucro erant, pro *damno habeamus*, ut non habeamus *juſtitiam propriam*, *ſed quæ eſt per fidem Chriſti* Phil. III. 9. (3) oblatum nobis Chriſtum, *quibuſcunque* legibus, promte *arripiamus per fidem* Joh. I. 12. Ut *juſtificemur ex fide Chriſti* Gal. II. 16. (4) In arrepto ſecurè *recumbamus* Jeſ. X. 20. quod ipſe δικαίωμα τοῦ νόμου pro nobis præſtiterit Rom. VIII. 3. ac traditus propter offen-

offenſas noſtras, reſuſcitatus ſit propter *juſtitiam* noſtram Rom. IV. 25. (5) Quævis abnegemus, ne ipſum *ſolum* perdamus Matth. XVI. 24. 25.

4. Allicit ad timorem & reverentiam Dei.

XX. Interim *quartò*, ſevera ac rigida Dei *juſtitia* nos excitat, qui omni reverentià, & timore filiali, in conſpectu ejus *ambulemus*, velut cum *igne conſumente* Deut. IV. 24. Sic ut (1) ſollicitè nobis caveamus, ne quando, vel in *minimo*, tam juſtum Deum offendamus Job. XXXVII. 23. 24. Heb. XII. 28. 29. (2) ſollicitè nobis caveamus, ab omni *propriæ* juſtitiæ opinione, & faſtu coram Deo (qualem prodit Phariſæus Luc. XVIII. 11. 12. & Laodicenſis Eccleſia Apoc. III. 17. & Judæi Rom. X. 3.) Pſal. CXXX. 3. Job. IX. 3. (3) Ut in conſpectum *juſtiſſimi* numinis, nunquam prorumpamus, cum peccatorum noſtrorum *injuſtitiâ* Jeſ. I. 12. 13. Nec abſque piâ offendendi *ſollicitudine* Eccl. IV. 17. & V. 1. Jeſ. VIII. 13. Gen. XXVIII. 17. Imo nec (4) *Preces* noſtras, coram juſtiſſimo numine, profundamus, cum *injuſtitiâ* peccatorum noſtrorum, quod, non modo *non audiat* peccatores Joh. IX. 31. ſed à conſpectu etiam ſuo abigat, & *abominetur* Jeſ. I. 14. 15. Prov. XV. 8. Nec denique (5) quicquam cum Deo agamus peccatores, abſque *Mediatore* intermedio 1. Joh. II. 2. abſque Advocato, qui compareat coram Patre, pro nobis Heb. IX. 24. qui defectum omnis juſtitiæ propriæ, farciat abundantiâ *ſuæ*, ut in ipſo ſimus *conſummati* Col. II. 10. qui hoc nomine, dicitur nobis *datus à Deo*, *juſtitia* 1. Cor. I. 30. Nunquam igitur ad *ſacra* noſtra accedamus, niſi in *nomine* ejus Joh. XVI. 23. Heb. IV. 15. 16. Conf. Cap. IX. 14.

5. Retrahit à peccatis. In genere:

XXI. Etiam *quinto*, exactiſſima Dei *juſtitia*, nos retrahit à quovis peccato: quod Deus, ut *Dominus*, tantâ juſtitiâ & æquitate nos gubernet: ut *Legiſlator*, leges præſcripſerit tam *juſtas*, tam cum ipſa *noſtrâ utilitate* ac ſalute congruas: & quas præſcripſit, tam juſtis *promiſſionibus* juxta & comminationibus, ſanciverit: ut in omni peccato, ipſa ſit *injuſtitia* & iniquitas, transgredi: ut *Judex* ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως δικαιοκρισίας τῦ Θεῦ Rom. II. 5. rigidiſſimas *rationes* omnis facti, ab omnibus ſit exacturus 2. Cor. V. 10. 11. Et quod caput rei, ut *Vindex* juſtus, ac ſeverus, ſuo odio, irâ, ſeveritate, vindictâ & judiciis, hîc & poſt hac, in omnem uſque *æternitatem*, omne peccatum ſit exagitaturus; ut ipſa ſit *dementia*, talem peccatis laceſſere.

In ſpecie.

Retrahit nominatim: (1) Ab omni *injuſtitiâ*, fraude, dolo, in contractibus & commerciis cum proximo Jer. XXII. 13. Prov. XIX. 5. 9. item ab omni προσωποληψίᾳ & δωροφαγίᾳ in judicio Amoſ. V. 17. Pſal. LXXXII. 2. 5. (2) Ab omni *obmurmuratione*, quâ ſub judiciis divinis, Dei *juſtitiam* dubiam facimus, carpimus, eidem recalcitramus Job. X. 2. 3. 15. 16. Conf. Matth. XX. 11. 13. 15. (3) Ab omni *hypocriſi*, quâ injuſtitiam intus in corde *latentem*, *externâ* pietate obvolvimus Matth. XXIII. 14. 25. 26. 28. 29. Cum *cor fraudulentum*, Deo ſit *abominationi* Pſal. V. 7. & XV. 2. Denique (4) Ab omni epicuræâ *ſecuritate*, quâ, remoto procul vindictæ, iræ, *judicii die* Amoſ. V. 18. injuſtitiæ cuivis indulgendo, nobis *theſaurizamus iram*, *in diem iræ*, *& declarationis juſti judicii Dei* Rom. II. 5.

6. Excitat ad ſtudium juſtitiæ.

XXII. Contra *ſextò*; juſtitia Dei, nos invitat ad *ſtudium juſtitiæ*, tum comparandæ, tum exercendæ comparandæ, ut ſimus *juſti*; exercendæ, ut *agamus* juſtè. *Comparandæ* inquam juſtitiæ, tam *imputatæ* illius, Chriſti (de quâ ſupra. §. XIX.) quod fit (1) abnegatione *propriæ* Rom. X. 3. (2) deſiderio *alienæ* Phil. III. 9. (3) *fide* in Chriſtum Rom. V. 1. (4) *juſtificatione* per fidem Phil. III. 8. 9. quam *inhærentis*. Singulatim: A. *Originalis*, quam *accepimus* per creationem Eccl. VII. 29. *amiſimus* per lapſum protoplaſtorum Rom. V. 19. Pſal. LI. 7. Joh. III. 6. *recuperamus* regeneratione, converſione, ſanctificatione Eph. IV. 24. 25. B. *Actualis*, ſeu habitualis potius 1. Joh. III. 7. Mich. VI. 8. Phil. I. 11. quâ *generaliter* propendemus, ad ſuum cuique tribuendum, ſecundum præſcriptum divinum Ezech. XVIII. 5. 21. Prov. XXI. 15. & XX. 7. *Exercendæ* autem juſtitiæ ſtudium, reſpicit: 1. *Deum*, ut quod *Dei eſt*, Deo demus Matth. XXII. 21. puta *nos ipſos* 1. Cor. VI. 20. ſuum item amorem, honorem, cultum, obedientiam Deut. VI. 5. 13 & X. 12. 13. &c. 2. *Proximum*, ut quicquid illi competit, per legem divinam, fideliter ipſi *præſtemus* Rom. XII. 7. 8. Quod fit, partim *tribuendo* cuique ſua, quæ juſtitia eſt *diſtributiva*, quâ rectâ dijudicatione rerum & perſonarum, decenteque comparatione, rerum ad res, & perſonarum ad perſonas; obſervataque proportione geometricâ, citra προσωποληψίαν, quod cuique competit, fideliter tradimus. *Ibid.* partim *retribuendo*, vel mala malis; quæ juſtitia eſt *vindicativa*, ſoli Magiſtratui commiſſa Rom. XIII. 4. vel bona bonis; quæ eſt *remunerativa. Ibid.* partim *commutando*, in contractibus, emtionibus & venditionibus Luc. III. 14. 1. Theſſ. IV. 6 quæ juſtitia *commutativa* dicitur: In ſpecie, juſtitia, exemplo Dei, exercetur: A. *Regendo*, à ſuperioribus verſus inferiores Col. IV. 1. abſque vi aut *opreſſione* Jeſ. V. 8. Hoſ. V. 10. 11. B. In præſcribendo *leges* Eph. VI. 9. Levit. XXV. 43. non *iniqua*, aut *impoſſibilia* exigendo Exod. I. 13. 14. C. In *judicando* Deut. XXV. 1. Prov. XVII. 15. D. In *remunerando* Rom. XIII. 3. 4. Denique E. in *puniendo* Ibid. At-

Motivæ.

que, ut in omnibus iſtis *promtiores* ſimus, ad exercitium juſtitiæ; juvabit cogitare (1) Eſſe in hoc magnam *imaginis* divinæ partem Eph. IV. 24. per quam *divinæ naturæ* participes reddimur 2. Pet. I. 4. adeoque *perfecti*, *ſicut Pater* noſter in cœlis Matth. V. 48. (2) Eâ ratione nos participes futuros.

ros; omnium iſtarum *benedictionum*, quae juſtis promiſſa ſunt Pſal. XCII. 13. & XCVII. 11. & CVI. 3. Prov. III. 33. & X. 2. Jeſ. III. 10. & XXXII. 16. 17. Etiam (3) Deus tum nobis retribuet *ſecundum juſtitiam* noſtram Pſal. VII. 9. & XVIII. 21. 25. Et tandem *juſtus judex*, *coronam juſtitiæ* rependet 2. Tim. IV. 7. 8. quâ *juſti ſplendebunt in regno Patris ſui* Matth. XIII. 43.

7. Conſolatur in quibuſvis adverſis XXIII. Tandem *ſeptimo*, juſtitia Dei *ſolatium* nobis præſtat 1. In quibuſvis *afflictionibus*, ac judiciis Dei, etiam graviſſimis; cogitare (a) *juſtum eſſe Deum*, *& juſta judicia ejus*; nos quævis, peccatorum noſtrorum injuſtitiâ *demeritos* eſſe Mich. VII. 9. Neh. IX. 33. Dan. IX. 7. Etiam (b) Deum adhuc longè infra *demeritum* nos affligere Thren. III. 22. Jeſ. I. 9. Nec (c) affligere *ex animo* Thren. III. 33. nec *odio*; ſed paterno *amore* Heb. XII. 6. 7. 8. Apoc. III. 19. Nec (d) ut *pereamus*; ſed, ne *cum mundo condemnemur* 1. Cor. XI. 32. Tum ſigillatim 2. Quotieſcunque *perſecutionibus* hoſtium, mendaciis & calumniis quorumvis urgemur, quotieſcunque *violentia* juſtitiæ prævalet Hab. I. 2. 3. 4. eſſe *juſtum* in cœlis Judicem, ad quem poſſimus provocare; qui ſit *Deus noſtræ juſtitiæ* Pſal. IV. 2. VII. 9. & XLIII. 1. qui compenſaturus nobis ſit, *pro juſtitia noſtra* Pſal. XVIII. 21. 25. & curaturus, ut aliquando emergat *juſtitia noſtra*, ſicut lux meridiei Pſal. XXXVII. 6. 28. Jeſ. LIX. 14. 16. Quin & olim, pro ſuâ *juſtitia*, vindictam ſit ſumturus, ab his qui nos affligunt injuſtè 2. Theſſ. 1. 5. 6. 7. Etiam 3. in ipſis *peccatorum* noſtrorum angoribus, nos erigere poſſumus, cogitatione *juſtitiæ divinæ*; quæ, cum ſibi ſatisfactum ſit, execrandâ Filii *morte*; *pœnas* peccatorum noſtrorum, denuo exigere non poſſit: quod eum, qui *peccatum non novit*, *pro nobis fecerit peccatum*, *ut nos fieremus juſtitia in eo* 2. Cor. V. 21. ut jam poſſimus gloriari: *Quis condemnabit? Chriſtus mortuus eſt* Rom. VIII. 33. 34. Denique 4. in *præclaro fidei certamine*, adverſus inſultus, tot ſpiritualium pariter & corporalium hoſtium, quod polliceri nobis queamus, *coronam juſtitiæ*, *quam juſtus Judex*, certo certius daturus aliquando ſit 2. Tim. IV. 7. Quodque de hoſtibus noſtris, per *juſtitiam*, ſumturus ſit *vindictam*, ut magnâ voce poſſimus exſultare: *Advenit ira tua*, *& tempus mortuorum*, *ut judicentur*, *& des præmium ſervis tuis*, *& perdas eos*, *qui perdunt terram* Apoc. XI. 18. & XIX. 1. *Halleluah*, *ſalus*, *& honor*, *& gloria*, *& virtus*, *Domino Deo noſtro*; *quia vera & juſta judicia ejus.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

DE SANCTITATE DEI.

Levit. XIX. verſ. 2.

Sancti eſtote, *quoniam Sanctus ſum ego*, *Jehova Deus veſter.*

Pergitur ad ſanctitatem Dei. I. Contemplati ſumus bonitatem Dei q. *metaphyſicam*, quâ *appetibilis* eſt; ſumus item q. *phyſicam*, quâ *communicativus*; tum *tribuendo bonum*, per amorem & *gratiam*; tum regendo & *retribuendo*, per *juſtitiam*: reſtat bonitas *moralis*, quâ potiſſimum *imitabilis* eſt, & *ſanctitas* appellatur. Eſt tamen hic obſervandum, aliud quoddam diſcrimen, inter *juſtitiam* capitis præcedentis, & *ſanctitatem* præſentem, quod *juſtitia* bonitatem *relativam* notet, quâ Deus agit ſecundum jus æternum, velut ſecundum regulam ſuam: dum *ſanctitas*, bonitatem exprimit *abſolutam*, qua Deus proclivis eſt, ad omnem *puritatem moralem*, & abhorret ab omni *impuritate* peccati. *Sanctitatem* iſtam Dei, Moſes jubetur Iſraeli inculcare pro motiva, pariter & exemplo, ad *ſtudium* ſanctitatis Lev. XIX. 2.

Pars exegetica.

Quæ ſuperſtruitur exegeſi textus. II. *Quibus verbis* præceptum *continetur*, *quo Moſes jubetur Iſraeli inculcare ſtudium* ſanctitatis, *argumento petito*, *à* ſanctitate *Domini*, *Dei ſui*: *in quo duo occurrunt*

1. Officium *imperatum*, ſancti eſtote. *Eſt hic*

I. Virtus *quædam*, ſanctitas, קדשים ſancti, à קדש, *eſt ab uſu communi* ſegregatus, *conſecratus*, *ſacer*, ſanctus, *purus*, *impollutus*, *mundus*, *caſtus fuit*, *à quo eſt*, קדש *in pihel*, præparavit, *indixit*: *&* קדש, ſanctitas, *notat communiter*, *non* rem ſanctam, *neque ſanctuarium*; *neque templum*: *ſed vel urbem* Hieroſolyma, *obſervante Kimchio*, *vel potius arcem Sionis*, *ut Botius vult*, *Obſerv. ſacr. lib.* 2. *cap.* IX. *Notat tamen*, *aliquando tabernaculum vel templum* Pſal. XXIX. 2. *Et* XCVI. 9. *aliquando aditum* 1. Reg. VIII. 8. *aliquando ſacrificia* Num. X. 33. *aliquando Angelos* Deut. XXXII. 2. *aliquando populum ſanctum* Levit. X. 10. *aliquando terram ſanctam* Exod. XV. 13. Pſal. LXXXIII. 54. *Quod iſta omnia ſegregata ſeu ſegreganda eſſent*, *ad uſum ſacrum. Hoc loco* קדשים *notat*, *non tantum ſeparatum eſſe ab omni prophano*; *ſed etiam intrinſece averſum eſſe*, *ab omni impuritate peccati*, *& addictum eſſe cuivis puritati morali*.

2. Studium *& exercitium* ſanctitans, והיו, eritis, *vel* eſtote. *H. e. Operam date*, *ut*: 1. Fiatis *ſancti*, *ut ſanctificemini* Exod. XIX. 10. *ſive* extrinſeca *ſanctitate*, *quæ erat in lotione veſtimentorum*, *aliisque purificationibus Leviticis ſeu ceremonialibus*; *ſive* intrinſecâ, *per purificationem*, *ſeu ſanctificationem Spiritus* 1. Pet. 1. 2. ἐν ἁγιασμῷ τοῦ πνεύματος, in ſanctificatione Spiritus, ad obedientiam & aſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti. *Id quod peragitur exercitio fidei & reſipiſcentiæ & ſtudio ſanctitatis*. 2. Pergatis *magis magiſque*, *& proficiatis in ſanctitate*. 3. *Ut* agatis *ſancte*, *ac ſanctificetis*, *per omnem vitam*, *Sanctum Iſraelis*.

II. Argumentum, *impetrans*, *geminum. Videlicet*.

A. Attributum *Dei*, Quoniam ſanctus ego. *Ego ſum ipſa* ſanctitas Jeſ. LXIII. 15. *omnis ſanctitatis* fons, *qui vos* ſanctifico Ezech. XX. 12. *omnis ſanctitatis idea &* exemplar: *convenit igitur omnibus modis*, *ut & vos ſancti ſitis*, *à me ſanctitate*, *expetatis & impetretis*, *& ad meam ſanctitatem*, *velut ad exemplar*, *vos totos componatis*.

B. Relatio *mutua*, *inter Deum & populum*: *ſeu fœdus*: Deus veſter, *qui me vobis*, *tanquam Deus* veſter, *quaſi ſanctificavi & addixi*, *& cui vos*, *tanquam* populum, *totos ſanctificaſtis*, *ſeparaſtis & addixiſtis*, *per fœdus gratiæ. Proinde neceſſum eſt omnino*, *ut ſancti ſitis. Proſtas igitur hic*: *ab una parte*, *ſanctitas* creaturæ, *velut* imago *ab altera*: *ſanctitas* Creatoris, *velut exemplar*: *ut*, *quoniam Creatoris ſanctitas infinita*, *ut quidem eſt* in ſe, *vobis eſt inacceſſa*, *ex* creaturæ *ſanctitate*, *tanquam ex imagine*, *Creatoris ſanctitatem*, *quantum fieri poteſt*, *colligatis*.

Pars dogmatica.

Deum ſanctum eſſe probatur. Scripturis.

III. Quin igitur Deus *ſanctus* ſit κατ' ἐξοχὴν, nemo dubitare poteſt. Cum paſſim *ſanctus* appelletur in Scripturâ Jeſ. XL. 25. Hoſ. XI. 9. Job. VI. 10, Hab. III. 3. Et *ſanctus Iſraelis* (quanquam hoc, de *Filio* peculiariter dici, exiſtimem) plus quam triginta vicibus Jeſ. XLI. 20. & XLIII. 14. *Sanctus Jacobi* Jeſ. XXIX. 23. *Sanctus Sanctorum* Dan. IX. 24 (quod de Meſſia dicitur) *ter ſanctus* Jeſ. VI. 3. in quo, velut *triplex* ſanctitas confluit, unde in plurali ipſi tribuitur, cum pronomine ſingulari, אלהים קדשים הוא Joſ. XXIV. 19. q. *Dii ſancti ille*. Procul dubio etiam, quod in tribus *perſonis*, una ſit ſanctitas eſſentialis, quæ propterea ſingulis ſigillatim aſſeritur: *Patri* Joh. XVII. 11. *Filio* Dan. IX. 24. Pſal. XVI. 10. *Spiritui S.* Rom. 1. 4 Ut hoc argumento, ex τρισαγίῳ Apoc. IV. 8. haud inepte colligatur perſonarum divinarum *trinitas*. Ex omnibus iſtis *nomen* obtinet à *ſanctitate* Luc. 1. 49. Quin & *ſolus* ſanctus appellatur 1. Sam. II. 2.

Et rationibus.

IV. Et ſi ſanctus non eſſet; quomodo 1. *perfectiſſimus?* cum, nullo dubitante, *ſanctitas* ſit perfectio, quæ nihil connotat imperfectionis. Quomodo 2. perfectus *ullâ* perfectione: cum ſanctitas omnis perfectionis *baſis* ſit? Citra ſanctitatem enim, quid eſſet ejus ſapientia, niſi *aſtutia*? ejus dominium, niſi *tyrannis?* ejus potentiâ, niſi *violentia?* ejus gratia, niſi temeritas & negligentia? Imo 3. citra ſanctitatem, qui decenter ſeſe gereret *verſus ſeipſum?* qui decenter ſeſe gereret verſus *creaturas*. h. e. qui ſanctè gubernaret? Addo 4. ſi Deus non ſit ſanctus, unde ulla ſanctitas? quomodo Deus, ejus ſcaturigo, non ſit ſanctus?

Quid ſanctitas in creaturis.

V. Ut, quid ſit *Dei ſanctitas*, commodius aſſequamur, cum ipſa in ſe nobis ſit inacceſſa; neceſſum, ut in *imagine*, hoc eſt, in effigiatâ *creaturarum* ſanctitate, illam contemplemur. Eſt igitur *ſanctitas generatim* nihil aliud, quam *entis rationalis bonitas moralis*. Eſt enim bonitas *eſſentiæ*, per quam *appetibilis* eſt: eſt bonitas *uſus*, per quam *utilis* dicitur; quæ duplex omnibus communis eſt: eſt denique *moralis*, quâ *moribus* apta eſt, qui *Deum* deceant: & hæc creaturis *rationalibus* peculiaris eſt. Hæc *ſpeciatim* in creaturis, vel *fœderalis* eſt, quâ ſancti ſegregati q. in *peculium* Dei, ad ſanctitatis ſtudium Num XV. 40. Deut. VII. 6. eam profitentur, & charitatis judicio, ex profeſſione, pro *ſanctis* habentur. Hac tota *Iſraelitarum* gens, quondam Deo *ſancta* erat; hac etiam ſancti habentur, omnes Chriſtianorum infantes 1. Cor. VII. 14. vel *habitualis*, (ſub quâ etiam *actualem* comprehendimus) quæ in *intrin-*

ſecâ

ſecâ voluntatis & affectuum puritate conſiſtit, per quam apti ſumus *Deo decenter* vivere. Hac propriè Græcis ὅσιοι, & Latinis *ſancti* compellamur: vel *relativa*, quâ loca, tempora aliaque ἱερὰ & *ſacra* dicuntur: quod (a) Deo ſint *appropriata*, (b) inſerviant *ſanctitati habituali* procreandæ ac promovendæ: atque etiam (c) referant ſuo modo *decentiam*, Deo convenientem & cultui divino. Duplici priore ſignificatione, quæ huc maximè ſpectat, ſanctitas complectitur. 1. *Segregationem* ad uſum divinum, quo ſenſu Mediator *ſanctificatus* dicitur Joh. x. 36. & Paulus ſegregatus Rom. I. 1. Gal. I. 15. Tum 2. *Dedicationem*, quâ teipſum, tuaque omnia, gloriæ, voluntati & cauſæ Dei, addixeris 2. Cor. VIII. 5. Rom. XII. 1. Levit. XXI. 6. Porro 3. *Repræſentationem* ſanctitatis divinæ, quâ interiora cordis, pariter & exteriora corporis, ſuo modo referant puritatem legis divinæ Pſal. LI. 12. 1. Theſſ. v. 23. Denique 4. *Deteſtationem* & fugam omnis impuritatis 2. Cor. I. 12.

Quid ſit Sanctitas in Deo?

VI. Ex iſta ſanctitatis imagine, proclive eſt utcunque colligere, quæ ſit ſanctitatis *divinæ* indoles. Scil. eſt *excellentia eius moralis*, per quam 1. *Segregatus* eſt à quovis *communi* & profano, prout Mediator dicitur: ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν Heb. VII. 26. Tum 2. *ſibi addictus*, omnia propter *ſeipſum* faciens Prov. XVI. 4 in omnibus, & ſupra omnia, ſeipſum *quærens*, ſuamque gloriam, ac beneplacitum Eph. I. 11. Porro 3. In omnibus ſuis cogitatis, dictis & factis, exactè conformis iſti *ſanctitati*, quam in *lege* ſuâ expreſſit. Unde paſſim homines invitat ad *imitationem* ſanctitatis ſuæ Levit. XIX. 2. & XI. 44. Matth. v. 48. Dum, procul dubio, non ad aliam ſanctitatem invitat, quam quæ in lege proſtat. Denique 4. *Purus* eſt, & quam maximè alienus ab omni malo, iniquo, turpi illo, quod proſcribit in lege ſua Hab. I. 13. Pſal. v. 5. 6. 7. imo penitus ab eo q. *abhorret* Deut. XXV. 16. Apoc. XXI. 27.

Sanctitatem ſuam Deus prodit variis modis.

VII. Porro ſanctitatem ſuam Deus prodit, *primò* in ſuis operationibus Pſal. CXLV. 17. 1. In *decretis*, prædeſtinatione, *electione* Eph. I. 4. *Ut eſſemus ſancti & inculpati coram eo.* 2. In *creatione*, quando hominem condidit ad imaginem ſuam, *rectum* Eccl. VII. 30. in *ſanctitate* & juſtitiâ Eph. IV. 24. In 3. providentiâ præcipuè *morali*; quando creaturis rationalibus, *legem præſcribit*, præcipiendo & prohibendo: *ſancit*, promittendo & comminando: ſanctionem *exſequitur*, remunerando & puniendo Ezech. XX. 11. 12. quando fœdus operum cum ipſis contraxit Deut. XXX. 15. 16. In 4. *redemptione*, quando Filium *ſanctificavit* Joh. x. 36. qui *ſeipſum ſanctificaret* pro nobis Joh. XVII. 19. ut nos *ſanctificaret* Deo Eph. v. 26. Heb. II. 11. quando Filium proprium & unigenitum, morte exſecrandâ punivit, ut *ſanctitatem* ſuam oſtenderet, quâ *malum aſpicere non poſſit* Hab. I. 13. Rom. III. 25. In 5. *vocatione*, quatenus *vocatione ſanctâ* 2. Tim. I. 9. vocat: *non ad impuritatem, ſed ad ſanctimoniam* 1. Theſſ. IV. 7. ut ſimus *vocati ſancti* Rom. I. 7. 1. Cor. I. 2. In 6. *ſanctificatione*, quatenus regenerat, convertit, *ſanctificat* nos *totos*, *ut integer noſter ſpiritus*, *anima & corpus*, *inculpatè ſerventur* 1. Theſſ. v. 23. Denique 7. in *glorificatione*, quando *Eccleſiam ſibi ſiſtet*, *non habentem maculam aut rugam*, *aut tale quid*; *ſed quæ ſancta ſit & inculpata* Eph. v. 26. 27. Sed *ſecundo*, *ſanctitatem* ſuam Deus prodit, in verbo ſuo, in *Scripturâ*, quæ hinc *ſancta* dicitur Rom. I. 2. 2. Tim. III. 15. in *veritate*, quâ nos *ſanctificat* Joh. XVII. 16. Comprimis in *lege* ſuâ, quæ ſancta dicitur Rom. VII. 12. *Lex ſancta*, *mandatum*, *juſtum & bonum*, quod in ea proſtet, qualecunque ἀποσκιμάτιον *ſanctitatis* divinæ, quatenus illa eſt *imitabilis*: unde *ſpeculo* aſſimilatur Jac. I. 23. 24. 25. Porro *tertiò*, eandem prodit in *cultu*, in ritibus, ſacrificiis, ſacramentis: baptiſmo, cœnâ, quæ paſſim *ſancta* dicitur, quod ad *ſanctitatem* vergant Jac. I. 27. Rom. XII. 1. Inſuper *quartò*, prodit eandem in *populo*, in ſubditis, qui paſſim populus *ſanctus* appellatur 1. Pet. II. 9. in Eccleſiâ & *domo* ſua, cujus præcipuus *decor*, eſt in *ſanctitate* Pſalm. XCIII. 5. Adhæc *quinto* in Miniſtris, qui hinc *ſancti Dei homines* audiunt 2. Pet. I. 21. qui jubentur in fronte geſtare, קדש ליהוה *ſanctitas Domini* Exod. XXVIII. 36. quod *ſanctificare* Deus velit, in his qui appropinquant ad ſe Levit. x. 3. Etiam *ſextò*, in *ſatellitio* Angelorum, qui hinc *ſancti* paſſim appellantur Luc. IX. 26. Matth. XXV. 31. Denique *ſeptimò*, in omnibus illis, quæ qualemcunque *relationem* ſuſtinent ad Deum, qualia ſunt *loca ſacra* Pſalm. XI. 4. & XX. 3. *tempora* ſacra Exod. XX. 11. His omnibus, aliiſque plurimis, Deus prodit, ſe *ſanctum* eſſe, & *qui ſanctificet* ſuos Levit. XXI. 8.

Sanctitas quomodo Deo competat.

VIII. Proinde Deo ſanctitas competit: 1. non ut *acceſſorium* quid; ſed ut ipſa ejus *eſſentia*: ille enim qui Jeſ. XLV. 23. jurare dicitur *per ſeipſum*: Pſal. LXXXIX. 36. & Amoſ. IV. 2. juraſſe ſe dicit, *per ſanctitatem ſuam.* Nec 2. ut aliquid aliunde *acceptum*; ſed ut, omnis in omnibus, ſanctitatis *ſcaturigo* Levit. XX. 8. & XXI. 15. Ezech. XX. 12. 1. Theſſ. v. 23. Nec 3. certâ *menſurâ*; ſed abſque menſurâ, gradu *infinito*; quæ proin, nec augeri, nec minui poſſit: quia ipſa eſt ejus eſſentia, quanquam *declarari* magis magiſque poſſit, ac debeat Matth. VI. 9. Nec 4. ad ſanctitatem legis ſuæ, aut cujuſcunque, *effigiata*; ſed ut omnis ſanctitatis *idea* & exemplar, ac norma 1. Pet. I. 15. Eph. IV. 24. Nec tam 5. ut *particulare* quoddam ejus attributum; ſed ut *univerſalis* affectio, quævis alia

alia ejus attributa q. afficiens. Unde *potentia*, ſeu brachium ejus, *ſanctum* dicitur Jeſ. LII. 10. &c. Nec denique 6. *vulgaris* quædam ejus affectio; ſed longe *præcipua*, à quâ, vel ab ipſis Angelis; nec ſemel, ſed tertio, & eodem q. halitu, celebratur: *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*, *Jehova Zebaoth* Jeſ. VI. 3. Apoc. IV. 8. Quod de quovis alio ejus attributo, nullibi legitur.

Quæritur:

Pars elencthica.

1. An mortalium, cuivis competant hi tituli: *ſanctiſſimus*, *ſua ſanctitas?*

IX. Quæ de *ſanctitate Dei* diximus, tam ſunt omnibus manifeſta, ut eis, vel ab hoſtibus, nulla controverſia moveri poſſit. Interim quæritur: 1. An mortalium cuivis, competant hi tituli: *ſanctiſſimus*, *ſua ſanctitas?* Pontifex Romanus, quo titulos haberet, ſuæ Monarchiæ congruos, *ſanctiſſimus* Pater, imò *ſua ſanctitas*, compellari vult, quo, non abs re, offenſus Epiſcopus quidam in Concilio Tridentino, ſcite dixit: *ſi Deus tantum* ſanctus *dicitur*; *quomodo ejus Vicarius*, *dici poteſt* Sanctiſſimus? Reformati exiſtimant hos titulos, ulli mortalium, & imprimis Papæ, nullo modo competere. Quia: 1. Deus ipſe, quamvis revera ſit, *ſanctiſſimus*, imo ipſa *ſanctitas*; raro tamen, aut nunquam appellatur *ſanctiſſimus*, aut ipſa *ſanctitas*, imo pro nomine ei deſignatur *ſanctus* Pſ. CXI. 9. 2. Servator Jeſus, quamvis & ipſe *ſanctiſſimus* ſit, quin ipſa *ſanctitas*, cujus ſe vicarium, mentitur Pontifex, frequenter *ſanctus Iſraëlis* appellatur Jeſ. X. 29. Pſal. LXXVIII. 41. Jeſ. XLVII. 4. *Redemptoris noſtri nomen eſt*, *Jehova exercituum* SANCTUS ISRAELIS, quem *Pater ſanctificavit* Joh. X. 6. nullibi *ſanctiſſimus*, aut ipſa *ſanctitas*, deſignatur. Etiam 3. Petrus, cujus ſe ſucceſſorem venditat, *ſanctus* quidem fuit ac dicitur, ac ſe *compresbyterum* συμπρεσβύτερον inſignit, nunquam vero, *ſanctiſſimus*, & multo minus *ſanctitas*, nominatur. Proinde 4. vel hoc ipſo ſe prodit *Antichriſtum*, ut qui ſe efferat, ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν, ἢ σέβασμα, *ſuper omne quod Deus dicitur*, *aut* SANCTUM. Cum præſertim 5. ſanctiſſimum eſſe, & ipſam *ſanctitatem*, cum ipſa Dei *eſſentiâ* ſanctiſſima, coincidat, adeoque ipſe *Deus* ſit, qui eſt ipſa *ſanctitas*, nullus *peccator*, qualis, omnibus agnoſcentibus, ipſe Papa eſt, ſit, aut dici poſſit *ſanctiſſimus*, & ipſa Et 6. *ſanctitas* Et 7. comprimis *Pontifices*, qui revera ſunt *Antichriſtus*, in quibus inſuper fuerunt *haretici*, ut Liberius Monotheleta, aliique etiam *meretrices*, ut Johanna papiſſa, Sodomitæ, *pederaſtæ*, qui in Scripturis, קָדֵשׁ, κατ' ἀντίφρασιν, & קְדֵשָׁה *meretrix* per ἐυφημισμὸν appellantur Deut. XXII. 9. & XXIII. 17. Vid. Seldenus, De *jure natur.* lib. V. cap. IV. pag. 555. Non dicam 8. quod ob ſimilem arrogantiam, Herodes olim, à vermibus devoratus fuerit Act. XII. 21. 22. 23. Nec video, quid ulla quidem cum ſpecie, pro blaſphemis hiſce titulis, ejus Gnathones, obtendere poſſint. Si dicant eſſe titulos *politicos*, dicam, aut *vere* ipſi competunt, ac tribuuntur, & ſic blaſphemiam important, per omnia præcedentia; aut non, & ſic falſo ipſi tribuentur, atque inſuper blaſphemè.

2. An non Papalis Canonizatio, qua multis ritibus, mortales, ſancti pronunciantur & pro ſanctis, à quovis habendi declarantur: deroget Deo & ſanctitati ejus? Sententia Romanenſium.

X. Quæritur 2. An non papalis *Canonizatio*, quâ multis ritibus, *ſancti* pronunciantur mortales, & pro *ſanctis* à quovis habendi declarantur; deroget Deo & ſanctitati ejus. Pontificii non contenti, Papam ſuum feciſſe *ſanctiſſimum*, quin ipſam *ſanctitatem*, quo magis extollant iſtum ſuum *ſanctiſſimum*, dicunt ipſum non *eſſe* tantum talem; ſed alios homines defunctos, ſolenni quodam ritu & decreto, in gradum *ſanctorum* efferre poſſe, ut: 1. Publice deinceps, ab omnibus, ſingulari modo, *ſancti* habeantur & vocentur. Ut 2. in publicis Eccleſiæ precibus, invocentur. Ut 3. templa & aræ, in eorum memoriam, Deo dicentur. Ut 4. ſacrificia, in eorum honorem, publice Deo offerantur. Ut 5. dies feſti, in eorum memoriam, celebrentur. Ut 6. imagines eorum, cum certo quodam lumine pingantur, & ad venerationem, in Eccleſiis, illuſtri loco ponantur. Ut 7. eorum reliquiæ, thecis includantur, & publice honorentur. Vid. Bellarm. *de Eccleſia triumphante* Lib. I. cap. VII. & IX. Addit credendum eſſe, Pontificem non errare in iſta Canonizatione, negantibus tamen id, Cajetano in *Tract. de indulgent.* Aquinate, Quolibet. IX. art. XVI. Melchiore Cano, lib. I. cap. V. his verbis: *Eccleſiæ judicia*, *quæ ab incertis hominum teſtimoniis proficiſcuntur*, *infirma eſſe*, *ad certam & exploratam fidem*, *quale*, inquit, *illud eſt*, *quo ſanctum aliquem*, *Divorum catalogo adſcribendum cenſet.* Iſtam porro Canonizationem, Papæ Gnathones ἀποθέωσιν appellant. Reformati quamvis vere ſanctos, ex pronunciatione Scripturæ, pro talibus recipiendos, & *civili* etiam cultu, venerandos eſſe, lubenter admittant; tales tamen *Canonizationes* & ἀποθεώσεις, impias dicunt, ſuperſtitioſas & idololatricas. Quod: 1. Eatum, nec vola, nec veſtigium, in Scripturis proſtet, &, ex hoc *ſuperſtitioſa*, quippe *planta quam non plantavit Pater*, adeoque eradicanda, judicio Servatoris Matth. XV. 13. *doctrina hominum*, damnata eodem verſ. 9. & à Paulo Col. II. 18. 20. 22. Quod 2. jubeat *invocationem* creaturarum, quam Chriſtus Deo ſoli aſſerit Matth. IV. 10. & Deus ſibi ſoli Jeſ. XLII. 8. proinde *idololatrica*, & injurioſa Deo. Quod 3. infallibilitatem Pontifici tribuit, quæ ſoli Deo competit, dum omnis *homo mendax* eſt Pſal. CXVI. 11. Cum promiſſionem *infallibilis* directionis, non poſſit demonſtrare. Unde, judicio Cajetani & Cani, damnatus poſſit canonizari, & pro *ſancto* invocari, *nec differt*, addit Canus, *diabolum*

Et Reformatorum, cum ſuis argumentis.

diabolum colat, an hominem damnatum. Quod 4. *homo peccati*, *ἄνομος* ille, poſſit ſanctificare, ſeu ſanctum declarare hominem, qui forte eſt in catalogo damnatorum, qui in vita ſua, non niſi agyrta fuerit: qualis Franciſcus Aſiſius, aut forte in rerum natura nunquam fuerit. Non addam 5. Quod pleraque iſtius canonizationis ingredientia, ſoli ſanctitati divinæ competant, quippe quæ ſola poſſit *ſcrutari corda & renes*, adeoque certo pronunciare, quis vere ſanctus ſit. Nec habet pro iſta canonizatione Bellarminus, quod ullius ſit momenti, v. g. A. Quod Deus à ſanctis Scriptoribus voluerit annotari in particulari, glorioſam vitam & mortem eorum. Igitur credibile eſſe, velle Deum, ut eodem modo deinceps fiat. Reſp. 1. Quaſi nihil diſcriminis ſit, inter *annotationem* iſtam, & canonizationem jam deſcriptam. 2. In tota Scriptura, ſeptem illos canonizationis honores, jam memoratos, ulli mortalium, vel decretos, vel delatos, nuſquam annotatur. 3. Illis omnibus, quorum vita & mors glorioſa, in Scripturis annotatur, honores illos, Pontificii non ſolent deferre. B. Quod, niſi ſciamus, quinam vere *ſancti* ſint, qui non, non poſſimus eos colere, ut oportet, non poſſimus accendi ad imitationem eorum, non poſſimus congaudere ſanctis, & pro illorum gloria, Deo gratias agere. Reſp. α. Nec debemus illos *religioſe* colere. β. Scimus in particulari, illos à nobis eſſe imitandos, quos videmus Chriſtum imitari 1. Cor. XI. 1. γ. Vel igitur Pontificii, non faciunt, quod debebant; vel particularem notitiam habent, omnium ſanctorum, qui ſunt in gloria, eoſque canonizare tenentur.

Obje-
ctiones.

XI. Quæritur 3. An *merita ex condigno*, non derogent puriſſimæ Dei ſanctitati? Pontificii ne ex ſolis meritis Chriſti, vitam conſequamur æternam, & bonis operibus, imprimis, ut ipſi loquuntur, *charitatis*, in fundationibus templorum, monaſteriorum, auctoritas papalis fulciatur & extollatur: exiſtimant bona fidelium opera, vitam æternam *mereri ex condigno*, proinde negant ea derogare ſanctitati divinæ: Reformati ex adverſo affirmant. Cum enim: 1. Deus ſit *oculis puriſſimus* qui non poſſit aſpicere defectus noſtros peccaminoſos Hab. I. 13. *ter ſanctus* ſeu ſanctiſſimus Jeſ. VI. 3. Cum 2. Moſes jubeatur exuere calceos, quod vel locus ubi conſiſtebat, ex præſentia Dei eſſet *ſanctus*. Cum 3. memores rigidiſſimæ ſanctitatis divinæ, tam ſollicite deprecentur tribunal ejus Pſal. CXXX. 3. & CXLIII. 2. quod nemo poſſit conſiſtere coram eo. Cum 4. tam ſit ſanctus, ut vel in ſanctis Angelis inveniat maculas Job. XXV. 4. 5. Ut 5. vel Cherubim, coram Deo, ſuis alis tegant ſuas facies, ſuos pedes, exclamando: *ſanctus, ſanctus, ſanctus, Jehova Zebaoth* Jeſ. XI. 2. 3. Et ex adverſo, vel optima ſanctorum opera, ſint velut *panniculus menſtruatus* Jeſ. LXIV. 6. nunquid, qui ſuis operibus, mereri vitam æternam conatur, & quidem *ex condigno*, ex rigore juſtitiæ ſuæ, nunquid inquam, non ſatis agnoſcit, divinæ ſanctitatis *ἀκρίβειαν*? Hæc tetigiſſe, hîc quidem ſuffecerit, alibi in cap. *de Juſtif. ξὺν Θεῷ*, plenius dicenda.

3. An merita ex condigno non derogent puriſſimæ Dei ſanctitati?

XII. Quæritur 4. An Religio Reformata, ſuis hypotheſibus, arrodat Dei *ſanctitatem*, ſtatuendo, ipſum eſſe auctorem peccati? Reformatæ Religionis hoſtes, quotquot ſunt, Sociniani, Arminiani, Anabaptiſtæ, Pontificii, & imprimis Lutherani, hic calumniando, velut de palma certant, ut Religionem noſtram magis denigrent, adeoque affirmant; Reformati ex adverſo negant, ſuis hypotheſibus, Deum auctorem eſſe peccati, eo quod: 1. Hypotheſes Religionis Reformatæ, per omnia coincidant cum hypotheſibus Scripturæ, proinde, ſi Scriptura non arrodit ſanctitatem Dei, nec Religio Reformata arrodit, antecedens patebit per reſponſiones ad objecta. Quod ex adverſo 2. Hypotheſes Religionis Reformatæ, quippe coincidentes cum Scripturis, quam maxime vergant ad amplificandam ſapientiam, potentiam, juſtitiam & ſanctitatem Dei; decernere enim futuritionem peccati, permittere peccatum, propter peccatum, peccatori ſubtrahere gratiam, ſanctiſſimis rationibus, hominibus occaſiones præſtare bonas, quibus ipſi abutantur ad peccandum, oſtentat ſuam ſapientiam, potentiam, juſtitiam & ſanctitatem, ut patebit, per reſponſiones noſtras ad objecta adverſariorum. Si enim cauſentur 1. Quod *decreverit* peccata futura; reſpondemus: α. Quod Scriptura idem doceat Act. II. 23. & cap. IV. 27. Conf. Act. XV. 18. Eph. I. 11. β. Decrevit, non efficere; ſed tantum *permittere* Pſal. LXXXI. 13. Act. XIV. 16. γ. Quod decretum tantum cauſa ſit *futuritionis*, non ipſius peccati futuri, quippe quod producitur à creaturis, per liberi arbitrii ſui abuſum, ut patet in Pharaone, Juda aliiſque. δ. Quod decreverit ſapientiſſimo conſilio Act. IV. 27. *manus tua & conſilium præfinivit*, conſilium ſapientiſſimi, utique ſapientiſſimum. Scil. ad hoc, ut à permiſſo & prædefinito peccato, ſibi ſuppeteret anſa, illuſtrandi gloriam, tum *miſericordiæ*, in gratuita redemptione peccatoris, in quo patet ejus *ſapientia* pariter & *bonitas*; tum juſtitiæ, in juſta punitione peccatoris, in quo eſt ejus *ſanctitas*. Quod 2. ordinaverit hominem ad peccandum. Reſp. a. Et hoc docet Scriptura Exod. IX. 16. Rom. IX. 37. Conf. Jud. verſ. 4. 1. Pet. II. 8. Rom. IX. 21. 22. b. ordinavit hominem permittere *ſibi*, ſuoque arbitrio Act. IV. 16. Rom. I. 24. ut juſtitiam ſuam vindicativam manifeſtam faceret Rom. IX. 22. in quo patet ejus *ſanctitas*. Quod 3. neceſſitet hominem. Reſp. Non neceſſitat: ſed decrevit ut peccator, per conſilium & *complacentiam rationa-*

4. An Religio Reformata, ſuis hypotheſibus arrodat Dei ſanctitatem, ſtatuendo quod ſit auctor peccati? Collatio ſententiarum.

Objectiones.

lem (in qua proprie conſiſtit, arbitrii noſtri libertas) peccatum produceret, tantum id agit, ut futuritio & eventus, per decretum, *certo* exiſtat & *infallibiliter*. Quod 4. *velit* peccata. Reſp. α. Et hoc Scriptura dicit, quæ Deum non facit auctorem peccati Act. IV. 27. β. Non vult voluntate *Legiſlativa* ſeu præcepti; ſed tantum voluntate *decreti*, vult ut futuritio & eventus exiſtat infallibiter, ejus peccati, quod peccator libere perpetrat. Quod 5. Præcipiat peccata, ad ea impellat, homines induret, excæcet, in reprobum ſenſum tradat, ſecundum Reformatos. Reſp. (1) Eodem ſenſu, quo Scriptura 2. Sam. XVI. 10. *Dominus præcepit Simei, ut malediceret Davidi* Cap. XXIV. 1. *concitavit* Davidem in eos.... Exod. IX. 12. *induravit* cor Pharaonis. Et cap. XIV. 17. Jeſ. VI. 10. *Impingua* cor populi, & aures ejus *aggrava*, & *oculos* ejus *claude*, ne forte *videant* Rom. I. 28. *Tradidit* eos Deus in *mentem reprobam*, *ἀδόκιμον*. 2. Theſſ. II. 11. *Mittet* eis Deus *efficaciam erroris*, ut credant *mendacio*. Si igitur his omnibus, *Scriptura* Deum non faciat peccati auctorem: nec Reformati faciunt. (2) Non docent: Deum peccata *præcipere*, *proprie*, non *lege* qua vetat; ſed providentia, quatenus *efficaciter* permittit, ac dirigit: nec *impellere* proprie, nolentes; ſed, *propter* peccata, ſubtrahendo gratiam, ſuis libidinibus eos relinquendo: nec *indurare*, aut *excæcare*, *infundendo cæcitatem* aut duritiem; ſed propter commiſſa ſcelera, *cæcitate* & duritie, eos juſte *puniendo*. Quod 6. Deo & impiis, *eaſdem* actiones malas, Reformati tribuant. Reſp. α. Eo ſenſu, quo Scriptura tribuit 2. Sam. XII. 11. 12. Tu *clam* feciſti, ego *palam faciam*, & cap. XXIV. 1. cum 1. Paral. XXI. 1. Gen. XLV. 8. β. Eaſdem quidem *actiones*; ſed non eodem *modo*, eodem *fine*; juxta tritum: *duo cum idem faciunt*, *non eſt idem* Gen. XLV. 8. γ. Nec *proprie* idem utrique tribuunt: Deo enim *futuritionem* & eventum *peccati* tribuunt; homini autem peccatum *ipſum*: Deo *ſubjectum* tantum, in quo eſt *ἀνομία* ſeu peccatum; homini *ipſam ἀνομίαν* ſeu peccatum. Confer quæ in hanc rem diximus cap. XVI. §. 15. & forte dicemus, in capp. De *Decretis*, Reprobatione, Providentia, & alibi.

Pars practica

Sanctitas Dei nos excitat

1. Ut ſanctificari à Deo adnitamur. Rationes.

XIII. In praxi; *ſanctitas Dei* nos inſtigat, qui *primò* ſanctificari à Deo, omni conatu adnitamur. Id quod Servator electis Joh. XVII. 17. & Paulus auditoribus 1. Theſſ. V. 23. tanto affectu expetit. Nim. cum omnes naturâ ſimus *immundi*, profani Job. XIV. 4. & ipſa noſtra *juſtitia immunda* Jeſ. LXIV. 6. item *impuri labiis*, ac corde Ibid. Cap. VI. 5. ut Deus *ter* ſanctus, ipſa *ſanctitas*, & omnis ſanctitatis *ſcaturigo*, nos *ſanctificet totos* h. e. eam ſanctitatem quam §. V. indigitavimus, nobis conferat: 1. *Redemptione*, nos conſpergendo & q. abluendo *ſanguine Filii* Pſal. LI. 9. 1. Joh. I. 7. Heb. X. 22. 1. Pet. I. 2. qui ſe ad hoc, pro nobis *ſanctificavit* Joh. XVII. 19. Hinc 1. *Regeneratione* per Spiritum Joh. III. 3. 5. auferendo à nobis *cor lapideum*, ſubſtituendo *cor carneum*, *inſcribendo legem ſuam cordibus noſtris* Ezech. XXXVI. 25. 26. 27. Jer. XXXI. 33: 34. ſpiritualiter in peccatis mortuos, *vivificando* Eph. II. 5. 6. Tum. 3. *Converſione* Jer. XXXI. 18. 19. nos traducendo ad fidem in Jeſum Chriſtum, quâ cum ipſo uniamur, eoque cum ipſo crucifigamur & reſurgamus Gal. II. 20. Rom. VI. 5. Denique 4. *renovatione* Eph. IV. 24. Rom. XII. 2. in nobis paulatim reſtaurando, *puritatem* imaginis divinæ 2. Cor. IV. 16. ſubigendo *veterem*, & erigendo *novum* hominem, ut fiamus *nova creatura*, quibus *vetera tranſierint & omnia facta ſint nova* 2. Cor. V. 17. Quæ *ſanctificatio*, opus eſt *ſolius* Dei Joh. VI. 44. quamvis fiat miniſterio verbi Act. XXVI 17. 18. Nec hîc ullæ ſunt noſtræ partes; niſi 1. Obſervare & addiſcere præſtantiam, utilitatem ac neceſſitatem ſanctificationis Joh. III. 5. ut inde deſiderium ejus ſuccreſcat. Niſi 2. Deo ſupplices eſſe, qui *creet in nobis cor mundum*, & *ſpiritum rectum innovet in nobis* Pſal. LI. 12. Interim 3. *mediis*, quibus in hac ſanctificatione Deus uti conſuevit, diligenter & conſtanter advigilare: lectioni & auditioni verbi, converſationi cum piis, iiſque *exſpectare* Pſ. XXVII. 14. donec tandem Deo, *qui dixit, ut è tenebris lux ſplendeſceret*, videbitur *ſplendere in cordibus noſtris* 2. Cor. IV. 6. Media

2. Sanctificati Deum ſanctificemus.

XIV. Tum *ſecundò*, ſanctificati à Deo, *ſanctificemus* reciprocè Deum Exod. XXIX. 43. Levit. XXII. 32. Jeſ. VIII. 13. & XXIX. 23. Matth. VI. 9. 1. Pet. III. 15. Non equidem ſanctiorem *faciendo*, prout nos Deus ſanctificat: ſed *ſanctitatem* Dei (a) in *corde* agnoſcendo, admirando, venerando 1. Pet. III. 15. 1. Sam. VI. 20. Jeſ. VIII. 14. (b) eandem *ore* celebrando Pſal. LXXI. 22. Jeſ. VI. 3. (c) *facto* exprimendo, dum circa cultum divinum, ſingulas ejus partes, omniaque Deo dedicata, aut quæ ipſum, quomodocunque ſpectant, non abſque ſingulari reverentiâ, ſollicitudine, devotione diſtinemur Exod. XIX. 22. Levit. XI. 44. velut quibus Deus ſuam *ſanctitatem*, utcunque communicavit. (d) *curâ*, ſollicitè cavendo, ne quo *ſanctiſſimum* Dei *nomen*, aut cultus, à nobis profanetur; contemptu, temeritate, negligentiâ, acediâ, torpore aliiſque, quæ proſcribuntur in tertio præcepto. Vult enim (1) Deus *ſanctificari* ab his, qui ad ſe properant. Levit. X. 3. (2) Ad hoc nos ſibi *ſanctificavit*, ut ſe *ſanctificaremus* 1. Pet. II. 9. Ut (3) niſi nos ipſum ſanctificaverimus, virtute; ipſe ſeipſum *ſanctificabit*

Actus ſanctificandi.

Rationes motivæ.

eabit in nobis, *ſuppliciis* ac judiciis; ut patet in Nadab & Abihu Lev. x. 2. 3. in Bethſemitis 1. Sam. vi. 19. in Uſa. 2. Sam. vi. 7. in Uzia 2. Reg. xv. 4. 5. aliisque, Ezech. xxviii. 22. & xxxviii. 22. 23. Conf. quæ ad tertium præceptum, & ad primam petitionem dominicam, à Commentatoribus dicuntur, & quæ nos ſupra diximus Cap. iv. in *practicis*.

3. Sanctificantes abhorreamus ab omni profanitate.

XV. Sanctificantes *tertiò*, *abhorreamus* ab omni profanitate, impuritate, impietate, quæ recenſetur Matth. xv. 16. Gal. v. 19. 20. 21. Eph. v. 3. ſeu *corporis* ſit, ſeu ſpiritus 2. Cor. vii. 1. ſeu *lateat* intus in corde 2. Cor. iv. 2. Eph. v. 12. ſeu *pateat* extus in opere Jeſ. iii. 9. ſeu in *nobis*, ſeu in *aliis* Pſal. cxxxix. 21. Quod 1. *ſanctiſſimus*, ab iſtis omnibus abhorreat Hab. 1. 13. Pſal. v. 5. 6. Quod proinde 2. nos divellant à Deo Jeſ. lix. 2. & 1. 12. Pſal. xi. 5. & ci. 3. Quod 3. Filium proprium *ſanctificaverit*, qui *opera* iſta *Diaboli deſtrueret* 1. Joh. iii. 8. Quod 4. æternùm nos ſeparatura ſint à beatitudine cœleſti Apoc. xxi. 27. 1. Cor. vi. 9. 10. Quamobrem A. ſeriò *deteſtemur* Rom. xii. 9. Heb. 1. 9. Jud. verſ. 23. B. Ab iis *purgari*, ac propter ea reconciliari Deo, adnitamur, per ſanguinem Chriſti 1. Joh. 1. 7. 1. Pet. 1. 18. 19. C. Nos ipſos *lavemus* ab iis Jeſ. 1. 16. Jer. iv. 4. 14. 2. Tim. ii. 21. D. *Abnegemus* omnem *impietatem* Tit. ii. 12.

4. Abhorrentes operam demus ſanctitati.

XVI. Contra *quartò*, purgati ab omni profanitate; etiam *ſanctitati* operam demus, ſcil. ut *ſancti ſimus*, *quoniam Deus noſter eſt ſanctus*. Hoc eſt, ut *primò*, nos magis magisque ſeparemus, ab omni *communi*, polluto, mundano Eſd. vi. 21. Apoc. xviii. 4. Rom. xii. 2. Quo ſpectabat *Nazireatus*, atque omnes purificationes Leviticæ. *Secundò* magis magisque nos *dedicemus*, conſecremus, reſignemus Deo 2. Cor. viii. 5. ſcil. *in hoſtiam ſanctam* Rom. xii. 1. *Tertiò*, interiori cordis, omniumque affectuum *puritati*, operam demus Pſal. li. 12. Matth. v. 8. 1. Tim. 1. 5. *Quartò ſanctis* operibus incumbamus, talibus quæ (a) profluant ex *ſancto* & *puro corde* Ibid. quæ (b) vergant ad *ſanctificationem*, ſeu glorificationem nominis divini 1. Pet. ii. 9. 2. Tim. ii. 21. quæ (c) compoſita ſint ad *ſanctiſſimam* Dei *voluntatem* Rom. xii. 1. 2. Excitati ad omnia iſta, quod: 1. Deus, Deus noſter, *ſanctus* ſit, ſanctiſſimus, ipſa ſanctitas, qui nos velit eſſe ſanctos. Quod 2. *ſanctitas* præcipua ſit, & univerſalis ejus perfectio, quamobrem *ter ſanctus* dicitur, adeoque ſanctitatis ſtudio, ei in præcipuâ perfectione aſſimilemur. Quod 3. ab omni retrò æternitate, Deus tam ſtudioſus fuerit, conſtituendæ ac reſtituendæ *ſanctitati*; prædeſtinatione, redemptione, vocatione &c. prout ſupra particulatim §. vii. docuimus. Imo quod 4. ſingulæ Perſonæ, in hoc *ſanctificationis* negotio, ſingulatim, ſuas ſibi partes ſumſerint, & Spiritus *ſanctus*, ab hoc peculiariter, officium pariter & nomen ſortiatur. Denique 5. quod abſque ſanctimonia nunquam ſimus viſuri Deum Heb. xii. 14. Matth. v. 8. Hæc tetigiſſe ſuffecerit, alibi in Cap. de *Regeneratione*, *Converſione*, *Sanctificatione* copioſius, σὺν Θεῷ, dicenda.

5. Operam dantes ut exploremus ſanctitatem noſtram.

XVII. Interim in iſto ſanctitatis ſtudio, *quinto*, nos crebrò exploremus, πρὸς τὸ δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα, ἵνα ὦμεν εἰλικρινεῖς Phil. 1. 10. Heb. v. 14. nec *fucus* pro veritate; μόρφωσις pro δυνάμει. 2. Tim. iii. 5. *ratio* ſanior, pro Religione; *educatio* honeſtior, pro *conſcientia* ſanctificatâ; *geſtus* graviores, aut theatrici Phariſæorum, pro *vera* pietate: *impetus* factioſus ac ſchiſmaticus, pro zelo *ſanctitatis*; aut ſanctitas *cremonialis*, ritualis & externa, imponat pro *reali* & internas obrepat; ſed renovati ſimus ἐν ὁσιότητι τῆς ἀληθείας Eph. iv. 24. Id quod ex dictis, non adeo magno negotio diſcriminabitur. Scil. (1) ὁσιότης eſt τῆς ἀληθείας, quæ non quadantenus, in *hoc* tantum aut *illo* capite; ſed quæ penitus ſegregat à mundo & mundanis Rom. xii. 2. Tit. ii. 12. quæ (2) *totum*, anima tenus & corpore, Deo conſecrat & ſanctificat 1. Theſſ. v. 23. 1. Cor. vi. 20. Rom. xii. 1. ſeſe plane *abnegando* Luc. ix. 23. *nihil* Deo ſubtrahendo, aut ſibi reſervando, cum Anania & Saphira Act. v. 2. aut cum juvene Phariſæo Matth. xix. 21. 22. *omnia* ei impendendo. Ibid. verſ. 27. uſque ad ipſam *vitam* & mortem Rom. xiv. 7. 8. Matth. xvi. 25. 26. Quæ (3) *Interiori* potius, quam *exteriori* ſanctitati ſtudet Pſal. li. 8. 12. Contra quàm *Phariſaica* Matth. xxiii. 23-27. Quæ (4) In conſpectu *Dei* potius, quam *hominum* Matth. vi. 1. 2. 3. 4. 5. 6. abſtinet (5) Nec ab *hac* tantum, aut *illâ* impuritate, ſicut Phariſæi Luc. xviii. 11. ſed ab omni ἐπιθυμίᾳ κοσμικῇ Tit. ii. 12. ab omni μιάσματι τοῦ κόσμου 2. Pet. ii. 20. 21. Jud. verſ. 23. *odio habens, vel eam tunicam quæ à carnis contactu ſit commaculata.* Ibid. verſ. 25. imo ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ. 1. Theſſ. v. 22. Quæ contra (6) ſeſe impendit, non *uni* tantum aut *alteri* bono operi, ut Phariſaica Luc. xviii. 12. Matth. v. 20. Phil. iii. 6. imo nec in *multis* tantum, ſicut Herodes Marc. vi. 20. ſed quibusvis: *in omnibus cupientes honeſte converſari* Heb. xiii. 18. Phil. iv. 8. Quæ denique (7) non ad *tempus* tantum, Gal. iii. 3. ſed ad finem perduret, imo magis magisque *proficiat* Apoc. xii. 11. 1. Cor. xv. 58.

6. Facit ad conſolationem.

XVIII. Hinc *ſextò*, exploratâ ſanctitatis noſtræ ſinceritate qualicunque, *conſolatio* naſcetur, in ipſâ noſtrâ impuritate; ſi quando ejus ſenſu, exclamandum nobis ſit: *Væ mihi, quod pollutus labiis ſum* Jeſ. vi. 5. Item, *Ut immundus omnes ſumus, & ſicut veſtimentum inquinatum omnes juſtitiæ, decidimus veluti folium omnes nos, & iniquitates noſtræ tanquam ventus diſpellunt nos* Jeſ. lxiv. 6. Item: *quis me liberabit ab hoc corpore mortis?* Rom. vii. 24. Hîc quid efficacius erigit, quam cogitare, Deum ſanctum

ſanctum eſſe, ſanctiſſimum, ipſam ſanctitatem, omnis ſanctitatis fontem, qui nos *ſanctificet* Ezech. XX. 12. Qui *deleat*, *ut nubem*, *prævaricationes* noſtras, *ut nubem* (diſſipet) *peccata* noſtra Jeſ. XLIV. 22. Qui Filium *ſanctificarit*, ut nos ſanctificaret, qui ipſum nobis dedit *ſanctificationem* 1. Cor. I. 30. qui *ſeipſum exponeret* pro nobis, *ut* nos *ſanctificaret*, noſque *purgaret*, *lavacro aquæ per verbum* Eph. V. 24. 26. qui pro *fœdere* nobis promiſit: ſe leges ſuas menti & cordi noſtro inſcripturum, *cor lapideum ablaturum*, eique *cor carneum* ſubſtituturum Heb. VIII. 10. Jer. XXXI. 33. ſe *aquam mundam ſparſurum* ſuper nos, *ut mundemur*, *ab omnibus inquinamentis*: *cor novum & Spiritum novum daturum* nobis, *ut in præceptis ſuis ambulemus*; ſe nos *mundaturum ab omnibus iniquitatibus* noſtris Ezech. XXXVI. 25. 26. 27. 33. Tum etiam in quibusvis adverſis nos ſolabitur, quod *bonus* futurus ſit *Deus*, his qui *mundi fuerint corde* Pſal. LXXIII. 1. Quod olim, viſuri ſint Deum Matth. V. 8. & *quos* ſanctificarit, certo certius *glorificaturus* etiam ſit Rom. VIII. 30. Denique introducturus ſit *ſanctus*, in ſuum *ſanctuarium*, ut ſibi æternum occinamus: *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*, Jehova Zebaoth Jeſ. VI. 3.

XIX. Atque in hoc tandem *ſeptimò*, poſtremus eſt ac ſummus ſanctitatis divinæ uſus; ut exemplo *ſanctorum* Angelorum Jeſ. VI. 3. ac ſanctorum cœlitum, tempeſtive aſſueſcamus Deum celebrare à *ſanctitate*, quod non tantum *ſanctiſſimus* ſit, & ipſa ſanctitas; ſed ſe ſanctum etiam præſtiterit ab omni retro æternitate, præſtet etiamnum, & præſtiturus ſit, quo ſe demonſtret *Deum qui* nos *ſanctificat*, procul dubio, ut ſe *ſanctum* perſpiceremus ac celebraremus. Ut in hoc merito finis conſtituatur *electionis*, *redemptionis*, omniſque adeo gratiæ ſalutaris.

7. Denique ad glorificationem Dei.

CAPUT VIGESIMUM.

DE

POTESTATE ET POTENTIA DEI.

Epheſ. III. verſ. 20. 21.

Ei autem qui potens eſt ſupra omnia, facere ex ſuperabundanti, quæ petimus & quæ cogitamus, ſecundum potentiam illam, quæ operatur in nobis, ei gloria ſit, in Eccleſia.

Caput de poteſtate & potentia Dei.

I. Ex attributis, quibus operari Deus à nobis concipitur, poſt vitam, intellectum & voluntatem, hiſque analogas virtutes, veracitatem, bonitatem, amorem, gratiam, juſtitiam & ſanctitatem; ad *poteſtatem* & *potentiam*, progredimur, qua præcedentia attributa operantia, opus ſuum, quaſi immediate attingunt. Quam Apoſtolus egregiè delineat Eph. III. 20. 21.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus verbis*, ἐμφατικώτατος continetur δοξολογία, *argumento ducto*, *ab* omnipotentia Dei, *penes quam*, *tria occurrunt*:

1. Δυνάμενος *ſeu* potens, *cui* δοξολογία *impenditur*, τῷ δὲ δυναμένῳ, ei vero qui potens eſt, *ſcil.* Deo. *Hic articulus* τῷ, *videtur poteſtatem habere* διακριτικὸν, *qui Deum potentem diſcriminet à quovis alio potente*; *quin potius*, *ipſum ſolum potentem prædicat*, *abrogata cuivis creaturæ*, *omnipotentia*, *quaſi dicat*: *ei qui* ſolus *potens eſt*, *nihil enim creatura poteſt*, *abſque Deo*, *& Deus omnia poteſt abſque creatura*, *unde* potens *dicitur* ſupra omnia, *&* μόνος δυνάστης 1. *Tim.* VI. 15.

2. Δύναμις *ſeu* potentia, *per quam eſt* δυνάμενος, κατὰ δύναμιν ſecundum potentiam. *Sonat* δύναμις vim, *facultatem*, *virtutem*, *robur*, *quandoque vim edendi res prodigioſas* 2. *Theſſ.* II. 9. *quandoque* abundantiam, *opulentiam* *Apoc.* XVIII. 3. *qualem Apoſtolus ſapientiæ divinæ tribuit* *Rom.* XI. 33. ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας.... O! profunditatem divitiarum, & ſapientiæ.... *Sic apud Hebræos* חיל. *Sic Ruth.* IV. 11. potentiam *notat*, *& omne id in quo potentia videtur conſiſtere*, *ut exercitus*, *divitiæ*. *Quoties* δύναμις *additur Spiritui*, *vim quandam ſolita majorem indicat*. *Eſt porro*, *potentia*, *vel* producens, *à qua etiam Magiſtratus*, *ſubinde* virtutes δυνάμεις *audiunt* *Rom.* VIII. 38. *prout Angeli* ἐξουσίαι poteſtates *Eph.* III. 10. *Col.* I. 16. *hoc modo forte dicuntur* δυνάμεις τῶν οὐρανῶν *Matth.* XXIV. 29. *vel* producta, *ſic* miracula δυνάμεις *dicuntur* *Matth.* VII. 22. *Marc.* VI. 2. 5. *Luc.* X. 13.

Act.

Act. VIII. 13. *& alibi, quod in eis eluceat divina potentia, plane infinita, ſine qua vera miracula perpetrari nequeunt: vel etiam* vis *producens miracula* Marc. VI. 14. 1. Cor. XII. 10. *Sed, quod hic loci, potiſſimum venit obſervandum, eſt potentia, qua* de jure *poſſis*, *ἐξουσία.* auctoritas, *ſeu* facultas moralis; *& eſt, qua* de facto *poſſis, alias vis, robur, ſeu potentia phyſica: hæc contractiore ſenſu δύναμις dicitur. Duo hæc in* creaturis, *non tantum* diſtinguuntur; *ſed etiam* divelluntur, *ſic ut alicui competat poteſtas ἐξουσία, cui non competit δύναμις, & vice verſa: in* creatore *coincidunt, qui nihil poteſt* de jure, *quin & poſſit* de facto, *ac viciſſim. Conf.* Jer. XVIII. 6. *cum* Rom. IX. 20. 21. 22. Matth. XX. 15. *Hinc conjungi videntur βασιλεία* regnum, *cui ἐξουσία* compe it, & *δύναμις* potentia Matth. VI. 13. *Interim circa utramque, diſtincte occupabimur hoc capite.*

3. *Δυνατὸν*, poſſibile, *ſeu potius, potentiæ divinæ* operatio. *Circa quam explicatur:*

1. *Ἐνέργεια ſeu* actus. *In voce ποιῆσαι*, efficere, *producere Pſal.* CXV. 3. quicquid vult efficit. *Quæ quidem efficiendi potentia, conſiderari poteſt*, vel *quatenus ſimpliciter* poteſt, *id etiam, quod efficere nunquam vult* Matth. III. 9. *&* Cap. XXVI. 53. *quam, potentiam* abſolutam *appellant, quæ conſideratur, ut αὐταρκὴς*, ſimpliciter potens: vel *quatenus id quod poteſt, inſuper* facit, *quæ potentia* ordinata *indigitatur, & potentia* executiva, *qua, quod novit ſe poſſe, atque etiam vult, & effectum dat* Pſal. CXXXV. 6.

2. *Ἐνεργούμενον, ſeu* opus, *potentiæ productum, aut producendum, quod commendatur:*

A. *Ab* objecti *univerſalitate*, omnia, *quæ ſcil. nec* ſuæ *naturæ; nec naturæ* rerum *repugnant* Luc. I. 37. Phil. III. 21. 2. Paral. XX. 6.

B. *A.* potentiæ, *per quam producitur, ὑπεροχῇ. Quæ explicatur terminis*

α. Abſolutis, *ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ*, ex ſuperabundanti. *Formula eſt, egregiè αὐξητικὴ, quo loquendi modo delectari videtur Apoſtolus* 2. Cor. III. 9. *&* VII. 15. Phil. I. 9. 1. Theſſ. IV. 1. 10. *&c.*

β. Comparativis: quæ petimus & cogitamus, *αἰτούμεθα καὶ νοοῦμεν: notatur potentia, ſimpliciter* infinita, *qua major, nec* eſſe, *nec* cogitari, *nec expeti poteſt.*

Pars dogmatica.

Poteſtas & potentia Dei infinita, probatur Scripturis.

III. Ex quo patet, quod *poteſtas* & *potentia*, illimitata & infinita, Deo competat. A quâ *Dominus* Pſal. CXXXVI. 3. & Rex Regum. Dan. II. 47. & IV. 35. *Rex magnus* Pſal. XLVIII. 3. Matth. V. 35. cui *regnum* competat *& potentia.* Ibid. Cap. VI. 13. A quâ potentiâ, paſſim denominatur אביר *fortis* Job. XXIV. 20. שדי Gen. XVII. 1. & XLIX. 25. &c. *omnipotens:* à שדד quaſi *Vaſtator*, qui pro lubitu, ſicut omnia produxit è nihilo; etiam *vaſtare* & in nihilum redigere poſſit: גבור [illegible]*tens* Deut. X. 17. אמיץ כח *fortis robore* Job. IX. 4. כביר *robuſtus* Job. XXXVI. 5. *παντοκράτωρ* 2. Cor. VI. 18. Apoc. I. 8. *μόνος δυνάστης* 1. Tim. VI. 15. Nec his tantum ornatur epithetis; ſed inſuper exſertè *omnia poſſe* pronunciatur, vel è *lapidibus*, Abrahamo ſobolem procreare Matth. III. 9. & XIX. 26. Marc. IV. 36. Luc. XVIII. 26. Imo *nihil non poſſe* Rom. IX. 19. Quod *brachio*, *dextrâ* forti, & extenſâ, cœlum & terram extenderit 1. Paral. XXIX. 12. Jer. XXXII. 17. Ut ab his omnibus, haud ab re, *ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ*, extollat Apoſtolus Eph. I. 19.

Et rationibus.

IV. Et quis tandem dubitabit? Cum 1. Ens *primum*, priorem non admittat, qui ſuam poteſtatem ac potentiam *limitet*. Cum 2. poteſtas & potentia procul dubio, in *perfectionibus* ſint, quæ nihil imperfectionis involvunt. Cum 3. per *ſimplicitatem*, poteſtas & potentia, cum eſſentiâ *infinitâ* coincidant; neceſſum ipſas quoque infinitas eſſe. Cum 4. omnia, ſuam *poteſtatem* ac *potentiam*, aut non habeant: aut à *prima* cauſâ habeant, quæ non poteſt non *ὑπερόχως* habere, quod communicat.

Poteſtas Dei quid?

V. Omnibus hiſce titulis & argumentis, docetur, tum *poteſtas*, tum *potentia*, quæ in creaturis quandoque ſeparata exiſtunt, ut facias *potentia*, quod non poſſis *jure*; in Deo coincidunt: quicquid enim *poteſtate* ſeu jure poteſt, id etiam *potentia* ſeu viribus poteſt, & vice verſâ. Diſtinguuntur tamen, ſic, ut *primò poteſtas ἐξουσία* Dei, ſit *jus* ejus ac dominum univerſale, independens & abſolutiſſimum, in omnes creaturas, ſtatuendi de ipſis plane ex ſententiâ. Jus enim ei competit. Rom. I. 32. Rom. IX. 20. 21. Matth. XX. 15. quo *omnia, ſua* ſunt, tam *κτήσει*, quam *χρήσει*, *cœlum & terra* 1. Paral. XXIX. 11-16. terra & omnis *ejus plenitudo* Pſal. XXIV. 1. *pecora campi* Pſal. L. 10. 11. *aurum* & argentum Hag. II. 9. imprimis *homo* Rom. XIV. 8. & peculiariter ejus *anima* & *corpus* 1. Cor. VI. 20. Ezech. XVIII. 4.

Ejus fundamentum ac tituli.

VI. Cujus juris *fundamentum*, in ſolâ eſt *deitatis ὑπεροχῇ*, quâ omnibus mille paraſangis eſt ſuperior Jeſ. XL. 17. 22. 23. eoque velut ſub *pedibus ſuis* habet Jeſ. LXVI. 1. Hac enim ſolâ poſitâ, exiſtit *jus* & *poteſtas*, etiam in ea, quæ necdum exiſtunt, ſcil. *ut ſint*, pro ſua voluntate, ac tum ſint, ac talia. Interim ejus *tituli* plures eſſe poſſunt, nim. 1. *Creatio*, quâ jus obtinet in omnia, ut artifex *in opus* Jer. XVIII. 6. Tum 2. *ſuſtentatio* ac beneficium quodvis, quo creaturam ſibi obſtringit ad gratitudinem Deut. XXXII. 6. Porro, in creaturis *rationalibus* peculiariter 3. *Redemptio*

1. Cor. VI. 19. 20. Tit. II. 14. Et 4. *Confœderatio*, quâ nos Deo tradimus 2. Cor. VIII. 5. Rom. XII. 1. Pſal. CXVI. 16. Etiam 5. *peccatum*, quo jus puniendi, non quidem accipit; ſed *exercet* Rom. I. 32. quod etiam *δικαίωμα τῦ νόμυ* dicitur Rom. VIII. 4.

Ejus objecta.

VII. Poteſtas hujus juris, ſeſe extendit in quævis (1) in *poſſibilia*, ut quotquot ex iis velit, *fiant* Pſal. cxv. 3. quin prorſus *ſic* fiant, ut vult Jer. XVIII. 6. reliqua, tantum ſibi *poſſibilia* maneant. Thren. III. 37. (2) In omnia quæ *exiſtunt* 1. Paral. XXIX. 11-16. uſque ad *regna* & *imperia* Dan. II. 21. (3) In creaturas *rationales*, quas, non tantum motu *phyſico* flectat, quo vult, inſcias, ſicut reliquas Prov. XXI. 1. ſed etiam *morali*, præſcribens *facienda* & *fugienda*, ut ſcientes *volentes* obſequantur Rom. VI. 6. Comprimis (4) in Electos. Joh. XVII. 9. 10. jure quaſi *parto*.

Ejus exercitium & actus.

VIII. Jus poteſtatis iſtius, in hæc omnia, Deus *exercet* promiſcuè quidem, *ſtatuendo de iis* plane *ex ſententia* Pſal. cxv. 3. Matth. xx. 15. ſed tamen diverſo modo; A. In *poſſibilibus*, dum ex iis, quæ vult, & prout vult, traducit in actum: faciendo etiam ex *eâdem maſſa*, *vas ad decus & ad dedecus* Rom. IX. 21. B. In *exiſtentibus*, dum ſuſtentat, quamdiu *vult* Pſal. xc. 3. deſtinat & applicat uſui, quem vult 2. Tim. II. 20. transfert regna & opes, in quem & quomodo *vult* Dan. II. 21. Exod. XI. 2. terminum vitæ ac mortis figit Job. XIV. 5. & prorogat pro lubitu Jeſ. XXXVIII. 5. C. In *rationalibus*, dum eligit, reprobat, redimit, vocat, regenerat, convertit, Juſtificat, ſanctificat, glorificat & condemnat, quem vult Eph. I. 5. Rom. IX. 18. 21. Matth. XI. 25. 26. porro dum eisdem leges *fert*, easdem *ſancit*, ſancitas præſtat & *exequitur* prout vult: imo dum liberos cenſet in parentibus, & parentum peccata imputat liberis Rom. V. 12. 14. 16-19. Exod. XX. 5. Thren. V. 7. prout etiam, dum juſtitiam *unius donat multis* Rom. V. 12. D. In *electis*, ſua chariſmata diſpenſans prout vult 1 Cor. XII. 8-11.

Ejus affectiones.

IX. Tandem, iſta poteſtas eſt: A. *independens* & æterna, quia innititur ejus Deitati, nec à creaturis quicquam *accepit*, quod *ſibi retribuatur* Rom. XI. 35. 36. Quamvis *exercitium* poteſtatis, aliquid non nunquam prærequirat, ut punitio, peccatum; dum tamen hinc, nihil *accreſcit* poteſtatis Deo, prout *à maleficiis*, non creſcit poteſtas Judicis, quam præſupponit maleficus. Imo quicquid poteſtatis, quivis obtinent, non aliunde obtinent, quam ab hoc *poteſtatis fonte* Rom. XIII. 1. Col. I. 16. Jac. IV. 12. Hinc B. *infinita*, illimitata, abſolutiſſima & plane *ἀνυπεξούσιος*. Quis enim limitaret, aut reſtringeret abſolute primum? Rom. IX. 19. Quis obloqueretur? Ibid. verſ. 20. Matth. XX. 22. 23. Atque etiam C. Deo *peculiaris* & incommunicabilis, quia innititur Deitatis *ὑπεροχῇ*: Quamvis poteſtatem mediatoriam & œconomicam, quâ Eccleſiam concernit, *traduxerit* in Filium Matth. XXVIII. 18. Eph. I. 20-23.

Potentia Dei quid ſit.

X. *Secundo potentia*, *δύναμις* ſeu *robur*, quo poteſt operari quæ *non* vult, & operatur omnia quæ *vult*. Proinde potentia ipſi competit, non quâ *patiatur* (pateretur enim ab alio, ſe hactenus priore, atque etiam mutabilis eſſet) ſed quâ *operetur*, ſeu aliquid producat. Nec illa ipſi competit quatenus contradiſtinguitur *actui*, quaſi operando, ex *otioſo* fieret negotioſus; eſt enim puriſſimus actus: ſed quatenus creatura, quæ antea non ſubibat operationem Dei, per voluntatem ejus, jam ſubit, nulla hinc eveniente *mutatione* in operante; ſed in opere. Sicut in Sole, qui jam calefacit hominem, quem non calefaciebat antea, non accidit mutatio; ſed in homine, qui antea non ſubibat radios ſolares, & jam ſubit. Nec etiam *potentia* Deo competit, quæ revera ſit diverſa ab ejus *voluntate*; quamvis cogitatione noſtra diſtinguatur ab eadem: concipimus enim *potentiam*, quæ *antecedit* voluntatem, quâ ſimpliciter *poteſt*, & hæc coincidit cum *ſufficientiâ* eſſentiæ Rom. XI. 23. & quæ *ſequitur* voluntatem, quæ ſuo modo poſterior eſt ſufficientiâ, & ad *efficientiam* ſpectat, quatenus quod vult, exſequitur Pſal. cxv. 3. & cxxxv. 6. Ut hic ordo veniat concipiendus; quo cogitamus, primò Deum *poſſe*; tum *ſcire* quod poſſit; porro *velle*, quod ſcit ſe poſſe; denique *efficere* potenter quod vult; quod proinde, revera non differt à potentiâ: docente hoc ſyllogiſmo fidei Matth. VIII. 2. 3. *Domine ſi vis ſanare*, *potes*: *volo*, *ergo factum eſt*: ubi à *voluntate* arguitur, ad *potentiam* accedente.

Extendit ſe ad omnia.

XI. Extendit iſta Dei potentia ſeſe ad *omnia*, à quo *omnipotens παντοκράτωρ* dicitur 2. Cor. VI. 18. Apoc. I. 8. Quatenus poteſt omnia *quæ vult* Pſal. cxv. 3. plura quam vult Matth. III. 9. & XXVI. 53. ſic ut nemo & nihil ipſi poſſit obſiſtere Rom. IX. 19. idque abſque *difficultate* aut fatigatione poteſt Jeſ. XL. 28. Imo & quæ *naturâ* ſunt impoſſibilia Matth. XIX. 26. attamen quod *naturâ* eſt impoſſibile, hoc Deus per *omnipotentiam* non poteſt: implicat enim, Deum poſſe *efficere*, quod non poteſt *fieri*. *Naturâ* autem id impoſſibile eſt, quod contradictionem involvit: hoc enim, dum non poteſt eſſe *ens*; non poteſt etiam eſſe *opus potentiæ*. Involvitur autem contradictio, vel à *parte Dei*, quando opus *imperfectionem* diceret, in perfectiſſimo operante; ut, quando *mentiri* aut fallere poſſe diceretur: vel à *parte rei*, quando res ſeipſam everteret, ut triangulus qui non haberet tres angulos. Utrumque hoc contradictorii genus, Deo impoſſibile eſt, quod inferat, quod *Deus ſeipſum negaret* 2. Tim. II. 13. ſeu quo diceret ſe *Deum* non eſſe. Si enim v. g. mentiretur, diceret ſe *perfectiſſimum*, & hinc *Deum* non eſſe. Quod non tantum de priori *contradictorii genere* capiendum;

dum; ſed etiam de *poſteriori:* ſi enim Deus triangulum faceret, qui tres angulos non haberet, haberet aliam trianguli *ideam* quam habet, adeoque *alius* eſſet ab eo qui eſt, & conſequenter diceret, ſe non eſſe eundem qui erat, &, cum *fuerit* Deus, ſe jam *non eſſe* Deum.

Quænam impoſſibilitatis radix.

XII. Proinde, quod impoſſibilia non poſſit, non eſt ab aliquo *defectu* potentiæ; ſed ex ejuſdem *abundantiâ.* Si enim poſſet impoſſibilia, v.g. mentiri, peccare; poſſet eſſe *non omnipotens.* Unde Deum *per potentiam:* ſeu potentiſſimè non poſſe dicimus, non *per infirmitatem:* atque etiam accuratius dicimus, *rem* non poſſe *fieri*; quam *Deum* non poſſe *facere.* Non poteſt autem *res fieri*, quia, aut naturæ & perfectioni divinæ repugnat; aut voluntati ac decreto; aut Majeſtati; aut ſibi. Poſſe autem quod eſt *poſſibile*, per potentiam; Deus dicitur: non quaſi illud *prius naturâ* eſſet poſſibile, quam Deus poſſit; ſic enim ab eo potentia Dei penderet: ſed quod *res ſit poſſibilis*, quia *Deus* eam *poteſt.* Prout vice verſâ, Deus hoc aut illud non poteſt, non quia illud eſt *impoſſibile*; ſed impoſſibile eſt, *quia Deus* illud non poteſt. Ut radix & fundamentum poſſibilitatis & impoſſibilitatis, non ſit *in rebus*; ſed in *potentiâ* Dei.

Potentia abſoluta & ordinata.

XIII. Potentia, utcunque *una* eſt, & *ſimpliciſſima* in Deo, quod ipſa ſit ejus *eſſentia*; diſtingui tamen à nobis ſolet, in *abſolutam*, quatenus eam concipimus, ut *antecedere* voluntatem ejus Eph. III. 20. Marc. V. 47. & *ordinatam*, quatenus concipimus, illam *ſequi* voluntatem: per quam, non jam poteſt tantum, *ſi vult*; ſed *efficit* etiam quod vult Pſal. CXXXV. 6.

Affectiones potentiæ divinæ.

XIV. Ex dictis tandem potentia Dei eſt: 1. ipſa ejus *eſſentia*, ſeu *deitas potens*; in Deo enim, non eſt res & res. Hinc 2. *infinita*, non tantum *in ſe*, quatenus eſt ipſe Deus omnipotens Gen. XVII. 1. nec tantum ex *operandi perfectione*, quatenus *nutu* operatur, quicquid operatur Pſal. XXXIII. 9. Jeſ. XL. 28. Eph. I. 19. Phil. III. 21: ſed etiam ex *objecto* Luc. I. 37. quatenus ſeſe extendit, ad omnia *poſſibilia* (perinde ac intellectus, propter ſuam infinitam, ad omnia *intelligibilia*) nec unquam *tantum* efficit per potentiam, quin plus poſſit Eph. III. 20. Quamvis enim omnia quæ poteſt, non poſſint *ſimul* exiſtere; quod ſic infinitum *actu* daretur præter ſe, ſuaque potentia quaſi *exhauſta* eſſet, proinde omnipotens non eſſet; attamen Deo potentia non deeſt, quâ *poſſet* producere, ſi *exiſtere* rebus non repugnaret. 3. *Independens*, ut poſſit *per* media, *abſque* mediis, *contra* media 1. Sam. XIV. 6. Denique 4. *æterna* Rom. I. 20. licet enim ab æterno non *fuerit* operatus extra ſe; attamen ab æterno *potentiam habuit*, & eandem habuit, quâ, cum voluit, mundum operatus eſt. Atque per hanc, etiam ab æterno mundum *potuiſſet* producere; ſi modo mundus ab æterno potuiſſet *exiſtere.*

Pars Elenchtica.

Quæritur. 1. An fundamentum poteſtatis divinæ ſit in ſola eminentia deitatis?

XV. Quæritur 1. An fundamentum omnis poteſtatis divinæ in homines, ſit creatio, fœdus, beneficium & peccatum? Remonſtrantes, quo efficacius rejiciant æternam reprobationem, hominis necdum creati aut lapſi; affirmant omnem poteſtatem Dei in hominem, niſi vel *creatione*, per quam velut figulus habeat poteſtatem in lutum Jer. XVIII. 6. Rom. IX. 10. vel *confœderatione*, qua homo ſe obſtrinxerit Deo; vel *peccato*, quo ſe reum fecerit; vel *beneficio*, ex quo ad gratitudinem teneatur: &, cum nil horum ab æterno obtinuerit; etiam nullam habuiſſe poteſtatem reprobandi hominem. Reformati diſtinguunt inter *poteſtatem* ipſam, & ejus *exercitium*, ſic ut *poteſtatem* Deus habeat, ab infinita deitatis ſuæ ἐξοχῇ, ſeu quia *Deus* eſt, & ſupremus rerum omnium *Dominus:* dum *exercitium* hujus poteſtatis, varia præ-requirit, nim. *exiſtentiam* objecti per *creationem*; *peccati*, ut puniat; *beneficii*, ut gratitudinem exigat; *fœdus*, ut promiſſum poſtulet. Non autem Dei *poteſtatem* reſultare à quovis alio, quam ab ejus *deitate.* Quod his rationibus ipſis innoteſcit: 1. Quia Scriptura teſtatur: Deum poteſtatem habuiſſe in Jacobum & Eſavum, necdum creatos, necdum *exiſtentes*, necdum ſibi *confœderatos*, necdum *peccato* obnoxios, antequam pueri, *nati* eſſent, aut *boni malive* quicquam perpetraſſent, *poteſtatem* habuiſſe, & quidem eligendi aut rejiciendi Rom. IX. 11, 12, 13. Item *miſerendi* aut non miſerendi, aut etiam indurandi vſ. 15. 18. Scil. quemadmodum figulus, *poteſtatem* habet in lutum, ut ex eadem *maſſa*, efficiat vas ad *decus* & *ad dedecus.* vſ. 21. Tum 2. Si à quovis acciperet *poteſtatem*; non eſſet *independens*, nec infinita, & ſic in Deo eſſet aliquid dependens, aliquid finitum, quod indies invaleſceret, & majus fieret. Et cum 3. *poteſtas* & *potentia*, per ſummam Dei ſimplicitatem, ſint ipſe *Deus*, ſeu *eſſentia* ejus potens: ſequeretur quod eſſentia divina, poſſit incrementa capere. Etiam 4. Ab æterno poteſtatem habuit, ex infinitis poſſibilibus, hæc præ illis decernendi, quæ in futuritionem tranſirent. Tandem 5. & in foro civili, Judex à malefico, aut a maleficio, non *accipit poteſtatem* puniendi maleficum; ſed *exercitium* tantum poteſtatis, cujus jus jam ante habebat.

Sententia Remonſtrantium.

Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones Remonſtrantium.

Nec valet in contrarium: A. Quod v.g. filius doctrina, ſapientia, virtute aut robore Patrem excellens, ex his tamen, non conſequatur poteſtatem in Patrem ſuum, atque ita, Deum ab ὑπεροχῇ deitatis, ſola, obtinere poteſtatem, in hominem abſque creatione..... Eſt enim diſſimilis ratio, quia Pater habet *poteſtatem* in filium, ſibi ex paternitate, collatam, quam ulla ſua prærogativa, filius ei non poteſt adimere. Eodem modo B. ſac in Ariſtocratia

tia aut Democratia, eſſe qui omnes ſuos concives vincat ſapientia, probitate aliisque virtutibus; hanc tamen, eo ipſo: non obtinere poteſtatem concivibus ſuis imperandi, ratio enim diverſitatis in eo eſt, quod poteſtas imperandi: conferatur à Deo Rom. XIII. 1. 2. 3. Quamvis interim, ſi ſibi poteſtas competat eligendi Magiſtratum, ex præſcripto divino, teneantur eligere optimum & commodiſſimum regimini Exod. XVIII. 21. Porro C. Angelis, licet præ omnibus hominibus præſtantia competat & ἐξοχὴ; non tamen poteſtas in hominem, quia Deus eam Angelis non contulit. Singulatim D. Ex *creatione*, Deo non accreſcit poteſtas, quia ſic infinitum plura creaſſet, quo major redderetur ſua poteſtas, licet poteſtatem, quam ab æterno habuit, ex deitatis ſuæ ἐξοχῇ poſſedit, non poſſit actu exercere, niſi exiſtente per creationem objecto. Nec E. *Maleficium* ſeu peccatum creaturæ, Creatori *poteſtatem* conciliat puniendi, quemadmodum nec Judici civili conciliat: licet cauſa ſit demeritoria pœnæ. Idem fere F. dici poſſit de *confœderatione*, utpote quæ auget quidem obligationem in confœderato, præſtandi promiſſa ſua; ſed non fundat poteſtatem Dei in promittentem. Nec tandem G. Deus ſua *reprobatione*, injuriam facit reprobo, non exiſtenti, quod eum deſtinet in gloriam juſtitiæ ſuæ vindicativæ: cum præſertim ipſum non puniat, niſi intercedente peccato & demerito ſuo.

2. An, per poteſtatem ſuam, æqualibus poſſit decernere inæqualia?

XVI. Quæritur 2. An, per poteſtatem ſuam, Deus, citra προσωποληψίας & injuſtitiæ notam, hominibus æqualibus, poſſit decernere inæqualia? Remonſtrantes, Lutherani, aliique, quo ex fide & infidelitate prævisa, univerſum electionis & reprobationis negotium, commodius ſuſpendant, & in prævisis, inæqualitatem quandam nanciſcantur, juxta quam, inæqualia ipſis decreverit; negant: Reformati affirmant: 1. Quod Scriptura affirmet Rom. IX. 11... 23. Jer. XVIII. 6. Quod 2. Æquales pariter & inæquales *inter ſe*, ſint ex æquo *ſuum*, de quo *poſſit* ſtatuere pro arbitrio Matth. XX. 15. Quod 3. *poteſtas* Dei ſit *infinita* & abſolutiſſima, quam non poſſit limitare creaturarum, ſeu æqualitas, ſeu inæqualitas Rom. IX. 20. 21. Cum præſertim 4. Non ſubſit, aut Legi, aut Legiſlatori, quibus poteſtas ejus reſtringatur Jac. IV. 12. Nec 5. *decernere* quodvis, quippe actus Dei *immanens*, creaturam afficiat, ſeu bono, ſeu malo: utpote ab æterno nondum exiſtentem Rom. IX. 11. nec malum diſpenſet, niſi prævio peccato. Si dicant: 1. Eſſe in hoc προσωποληψίας: dicemus, vitioſam προσωποληψίαν, non aliud eſſe, quam æqualibus, *talibus*, quibus, ex præſcripto ſuperioris, ad æqualia obſtrictus es, inæqualia conferre: aſt Deus ſuperiorem non agnoſcit, qui præſcribat, nec ipſe quovis modo obſtrictus eſt, ad æqualia Rom. XI. 35. 36. Si dicant 2. Eſſe in hoc *injuſtitiam*, ſi, quibus æqualia competunt, inæqualia præſtes: dicemus, *injuſtitiam* eſſe, quando, quod *ſuum* eſt, cuiquam non tribuis: aſt creatura reſpectu Creatoris, proprie nihil habet quod *ſuum* ſit 1. Cor. IV. 7. Joh. III. 27. Jac. 1. 17. 18. conf. quæ in hanc rem monuimus cap. XVIII. §. X.

Argumenta Reformatorum.

Objectiones adverſariorum.

3. An per ſuam poteſtatem, Deus poſſit peccata Parentum punire in filiis?

XVII. Quæritur 3. An, per ſuam poteſtatem, Deus poſſit peccata parentum punire in filiis? Pelagiani & Pelagianiζοντες, qui imputationem peccati *primi*, non recipiunt, quales noſtri ſunt Sociniani; negant ſimpliciter. Reformati diſtinguunt inter peccatum *primum* protoplaſtorum, & ſequiora, quæ à Parentibus proximis aut remotioribus, ſunt commiſſa: tum *illud* quidem, in poſteris omnibus, Deum poſſe punire, & punire etiam actu, eo quod illud, peccatum fuerit totius *naturæ* humanæ: *ſequiora* vero, ceu *perſonalia*, Deum non ſemper quidem punire *in filiis*; ſed *poſſe* tamen; tum præſertim, cum filii, vel *propenſi* ſunt in idem peccatum parentum, illud probant, aut ſe, quomodocunque, ejus participes fecerunt: interim filios plane innocentes, nunquam punire propter peccata parentum. Quia: 1. Scriptura ſic ῥητῶς determinat Exod. XX. 5. *qui viſito peccata parentum in liberos, in tertiam & quartam generationem, eorum qui me odio proſequuntur*, ſive *odium* illud referas ad parentes; ſive ad generationes eorundem; ſaltem Deo poteſtas tribuitur viſitandi, ſeu puniendi peccata perentum in liberis. Idem dicitur cap. XXXIV. 7. Quia 2. *peccatum* primum protoplaſtorum, totius naturæ humanæ eſt, & in mundum venit, & per illud mors Rom. V. 12. Quia 3. poteſtas Dei independens *abſolutiſſima*, ſe perinde extendit in liberos, ac in parentes, tum comprimis, quando peccata parentum imitantur, aut probant, aut in illud ſe proclives oſtendunt. Quia 4. Filii perinde peccatores ſunt ac parentes, adeoque infinitæ pœnæ obnoxii ſunt, ex quo, ſecundum ipſos adverſarios, Deo poteſtas competit, etiam peccata parentum, in ipſis vindicandi. Addam 5. quod filii ex ſententia Jure conſultorum, ſint *partes* parentum, eoque parentes puniantur in liberis. Nec juvat Adverſarios: A. Quod Deus pronunciet, ſe nolle peccata parentum punire in filiis Ezech. XVIII. 20. Loquitur enim 1. per totum iſtud caput, de filiis innocentibus vſ. 14... 18. quos non *velit* Deus punire, propter peccata Patris, quamvis ex abſolutiſſima poteſtate *poſſet*. Loquitur 2. de peccatis *perſonalibus* parentum, quæ Deus *ordinarie*, non vult punire in filiis, non autem de peccato primo, quod eſt peccatum totius *naturæ* humanæ. Obloquitur 3. calumniæ Judæorum, qui Deum injuſtitiæ accuſabant dicerent, quod ſe propter *ſola* peccata parentum puniri, non autem propter peccata propria: reſpondet Deus, ſe non neceſſum habere, ut eos puniat propter peccata aliena, eſſe ſufficiens peccatorum pondus *in ipſis*, ob quod juſte puniantur; proinde ſe *non velle*, peccata parentum puni-

Sententia adverſariorum, & Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones.

punire in ipſis: non autem dicit, ſe *non poſſe*, ſi vellet. B. Quod videatur ſpirare *injuſtitiam*, punire peccatum unius in alio, cum juſtitia *ſuum* cuique tribuat. Spirat enim injuſtitiam, tum demum, quando punitus plane *innocens* eſt; non autem tum, quando, per propria peccata, juſtitiæ divinæ *vindicativæ*, dudum eſt obnoxius, idque ad infinitam pœnam. Alias quæſtiones, ad *poteſtatem* Dei ſpectantes, dudum expedivimus cap. XVIII. de *juſtitia* Dei, cui admodum ſaltem affinis eſt, ſi non eadem, *poteſtas* Dei, quatenus *poteſtas* non eſt, niſi facultas agendi, *de jure*.

4. An in Deum cadat potentia paſſiva?

XVIII. De potentia Dei quæritur 4. An in Deum cadat potentia *paſſiva*, qua poſſit à creaturis pati, ſeu bonum, ſeu malum? Conradus Vorſtius cum Socinianis, ut habeant Deum, qui ab arbitrio humano pendeat, & pro ejus lubitu, in horas mutetur, affirmant; Reformati negant. Quia: 1. Scriptura negat, ipſum à creaturis poſſe recipere aliquid, ſeu boni, ſeu mali Pſal. XVI. 2. Job. XXII. 2. & cap. XXXVII. 7. Pſal. L. 9... Rom. XI. 35. Zach. VII. 5. Quia 2. Sic ſe priorem haberet à quo pateretur, nec proinde ens eſſet *abſolute* primum Jeſ. XLIV. 1. Apoc. XXI. 6. Quia 3. Sic non eſſet *independens*, adeoque nec *Deus*. Sic 4. non eſſet *immutabilis*, quod enim patitur, id mutatur. Sic 5. eſſet *corruptibilis*, cum enim qui *patitur*, mutetur, vel in *melius*, vel in *perinde* bonum, vel in *deterius*, quo *corrumpitur*; & Deo melius dari non poſſit, neque *perinde* bonum; non maneret niſi ipſum mutari in deterius, eoque corrumpi. Nec valet in contrarium, quod virtute colatur, & peccato offendatur: neque enim vel virtus, vel vitium ejus attingit *eſſentiam*, ut ea patiatur; ſed *legem* potius, & eatenus *Legiſlatorem*. Spectat autem hæc controverſia ad caput de *immutabilitate* Dei, ubi plura hujus generis.

5. An potentia Dei, ſit infinita in ſe; an quoad nos tantum?

XIX. Quæritur 5. An potentia Dei, ſit *infinita in ſe*, omnes limites excludens; an *quoad nos* tantum? Vorſtius & Sociniani, quia Deum *finitum* docent, qui eſſentia tenus, non ſit extra cœlum, & qui à nobis definiri poſſit; ſtatuunt *potentiam* Dei, *infinitam* dici, non quod nullos *habeat* fines: ſed quod *talem* habeat, quæ creaturarum potentiam excedat, & cujus fines, nos *mente* noſtra non poſſimus *aſſequi*.

Sententia Socinianorum.

Reformati tradunt, Dei potentiam eſſe *in ſe* & *abſolute* ac ſimpliciter infinitam. Utpote quæ: Non tantum poſſit *ſupra omne*, quod nos *petimus* aut *concipimus* Eph. III. 20. 21. ſed & ſimpliciter *omnia* Phil. III. 21. Luc. I. 37.

Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

velut παντοκράτωρ 2. Cor. VI. 18. Apoc. I. 8. & IV. 8. qualis non eſt, qui aliquid *non* poteſt, à quo μόνος δυνάστης audiat 1. Tim. VI. 5. אל גבר Jeſ. IX. 5. conf. §. III. Quæ 2. ſit ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως, cui competat ἐνέργεια τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος Eph. I. 19. Quæ 3. per omnimodam ſimplicitatem, coincidit cum *eſſentia* Dei, quam *abſolute* infinitam eſſe, cap. IX. demonſtravimus. Et ſi 4. in ſe & *ſimpliciter* finita; daretur ſane, qui eam limitaret, iſque prior & potentior ipſo Deo. Et ſane 5. omnium uno ore, perfectius eſt, poſſe *omnia* ſimpliciter, quam *ſecundum quid* tantum: item potentiam habere *abſolute* infinitam: quam limitate talem, *quoad nos* tantum. Hinc enti perfectiſſimo, non poteſt competere. Ne dicam 6. quod, ſi potentiam concipiamus, quæ non ſit *in ſe & ſimpliciter* infinita: dici non poſſit, eum potentiam habere, *ſic infinitam*, quæ mentem & captum noſtrum excedat.

Objectiones.

Nec valet, quod pro contrario objiciunt: A. Potentiam Dei contrahi & reſtringi per voluntatem ejus: quoniam 1. non ipſa *potentia*; ſed ejus *exercitium* quoad *objecta*, per liberrimam ejus voluntatem Pſal. CXV. 3. & XXXIII. 9. reſtringitur, & reſtringi debet, ne accidant duo infinita, eoque nullum. Proinde 2. non ea potentia per voluntatem reſtringitur, qua ſimpliciter *poteſt*, de qua nobis hîc eſt quæſtio; ſed ea qua *operatur*, ſeu potentia *exſecutiva*. B. Intellectum Dei excedere ejus potentiam, quatenus plura intelligit quam poteſt producere. v. g. ſeipſum intelligit, infinita intelligit, quæ non poteſt producere. Reſp. 1. Intellectus & potentia, propter ſummam Dei ſimplicitatem, à parte Dei, unum plane ſunt idemque, licet *intellectus*, ad plura ſe extendat *objecta*, quam potentia. 2. Sicut intellectus ſe extendit, ad omnia *ſcibilia*; ita & potentia ad omnia *poſſibilia*, abſque ulla diſparitate. 3. Quamvis potentia Dei *ordinata*, quippe *reſtricta* per *voluntatem* Dei, ſe non extendat ad omnia poſſibilia, voluntas tamen *abſoluta*, ſe extendit ad omnia poſſibilia, quæ infinita ſunt. C. Deum non poſſe contradictoria, non abnegare ſeipſum, non mentiri &c. proinde potentiam ejus non eſſe ſimpliciter infinitam. Reſp. Iſta omnia non præſtare *objecta* alicujus *potentiæ*: ſed objecta potius *impotentiæ*. Poſſe enim mentiri, peccare, ſeipſum abnegare &c. non potentiam ſonat, & perfectionem: ſed impotentiam & defectum. Proinde potentia Dei, *infinita* nequaquam foret, ſi illa poſſet: ſic cenſente Auguſtino, De Symb. lib. 1. *Deus cum omnipotens ſit, mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt. Nam ſi mori poſſet; non eſſet omnipotens: ſi mentiri, ſi fallere, ſi falli, ſi inique agere: non eſſet omnipotens: nam ſi hæc in eo eſſent; non fuiſſet dignus, qui omnipotens eſſet.* Conf. cap. *De infinitate Dei.*

6. An Deus nulla fieri velit, quæ, per omnipotentiam, non efficiat?

XX. Quæritur 6. An Deus multa fieri *velit*, quæ per omnipotentiam, non faciat? Pelagiani & Sociniani, quia tuentur independentiam liberi arbitrii, & vires ejuſdem à peccato primo, plane illæſas; ut obtineant, cum perfectam legis obſervantiam, hominumque omnium & ſingulorum æternam ſalvationem, ſerio velle, ſi modo homines velint: ſtatuunt non omnia quæ velit fieri, per omnipoten-

Divortium ſententiarum.

tentiam ejus actu fieri. Semipelagiani, item Jeſuitæ, Arminiani, aliique omnes, qui tuentur voluntatem Dei antecedentem & conditionatam, ſeu *velleitatem*, item liberi arbitrii vires, ſauciatas quidem fuiſſe, peccato protoplaſtorum; ſed non extinctas, ut habeant, Deum nihilominus ſerio velle, omnes & ſingulos ſalvos fieri; ſtatuunt ipſum multa velle, quæ per omnipotentiam, nunquam efficiat. Lutherani, quamvis agnoſcant, vires liberi arbitrii ad bonum *ſpirituale*, penitus extinctas eſſe, quia tamen ſtatuunt, homines, per arbitrii ſui vires, poſſe, ſaltem, Spiritui S. fidem & reſipiſcentiam, q. parturienti, *poſitive* non repugnare, ſacra frequentando, orando &c. itidem exiſtimant, Deum multa velle fieri, quæ per omnipotentiam non efficiat.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Reformati ex adverſo, Deum, voluntate *legiſlativa*, ſeu *præcepti*, multa velle, quæ juxta voluntatem *decretivam*, per omnipotentiam ſuam non efficiat: ſtatuunt, quicquid Deus *vult ut fiat*; illud ipſum, per ſuam omnipotentiam, actu efficere. Eo quod: 1. Scriptura paſſim teſtetur, Deum *facere*, *quicquid vult* Pſal. cxv. 3. Hinc Paulus Rom. IX. 16. cujus *vult*, *miſeretur*; & quem *vult*, *indurat*: addito etiam vſ. 19. ejus *voluntati quis reſiſtet?* Item vſ. 22. Deus *volens*, iram ſuam *oſtendere* & *potentiam* ſuam.... in vaſis iræ...... *compactis* ad interitum. Et hæc 2. eſt vis ſyllogiſmi illius fidei, qui exſtat Matth. VIII. 2. 3. Domine, ſi *velis potes*: volo, Ergo *factum* eſt. Ubi argumentum procedit, à *voluntate* ad *potentiam* accedente, & hinc ad effectum. Hinc 3. *voluntas* accedens ad potentiam, principium eſt *effectivum*, mundi creati Apoc. IV. 11. *per voluntatem tuam ſunt*, *& creata ſunt*, & Pſal. XXXIII. 9. *ipſo præcipiente exiſtit quicquid eſt*. Et 4. niſi efficeret, quod ſerio *vult*; eſſet ſane quod *reſiſteret* & impediret, id quod negat Scriptura 2. Paral. XX. 6. In manu tua eſt vis & potentia, ac *nemo tibi poteſt obſiſtere* Rom. IX. 19. Et ſic 5. quicquam reſiſteret & impediret, eſſet, manifeſta contradictione, *potentius potentiſſimo*. Inſuper 6. independens, dependeret à dependente. Etiam 7. dependens fieret independens, atque inſuper 8. *Infinita* potentia, finiretur. Nec 9. beatiſſimus eſſet omnibus modis *beatus*, quippe qui voluntate ſua non poſſit frui. Et 10. perfectiſſimus, non eſſet *plene perfectus*; cum omnium ſententia, perfectius ſit *perficere* quod *velis*, quam *non perficere*.

Objectiones.

Si cauſentur in contrarium: A. *Ego volui* filios veſtros congregare... Sed *vos non voluiſtis* Matth. XXIII... Reſpondebo α. loquitur textus de voluntate *Chriſti*, ut *hominis*, non de voluntate Dei, ſeu Chriſti, ut Dei. β. Si etiam de voluntate Chriſti *divina*; etiam *congregavit* filios Jeroſolymæ, non volentibus etiam Phariſæis, & quibusvis aliis. Si dicant B. voluit ut Pharao dimitteret *Iſraelem*. Reſp. voluit *præcipere*, voluit ex præcepto, eſſe officium Pharaonis; ſed non voluit *fieri*. Si C. Non *vult mortem peccatoris*, *ſed ut convertatur & vivat* Ezech. XXXIII. 11. Reſp. Non *delectatur* in genere, ſeu in *idea*, morte peccatoris; ſed potius *delectatur converſione* peccatoris & vita ejus. Scil. voluntate *legiſlativa*, quatenus vult peccatori *præcipere* reſipiſcentiam, & *promittere* vitam. Si porro dicant D. vult omnes homines ſalvos fieri, & ad cognitionem veritatis pervenire 1. Tim. II. 4. quod tamen non fit. Reſp. 1. Non dicit *omnes & ſingulos*, quod eſt κηνόμενον; ſed *omnes* tantum, ſeu *quovis*, ſicut Luc. XI. 42. Marc. 1. 5. ex omni hominum *ſorte*, tam *Reges*, pro quibus *jubet* orare, quam ſubditos. 2. Vult omnibus præſcribere *agnitionem* veritatis, & ad eam, promittere ſalutem; voluntate *legiſlativa*; ſed non voluntate *decreti*, *ut fiat* in omnibus: ſic enim nemo damnaretur, contra ſententiam Chriſti Matth. XX. 16.

7. An Deus, per abſolutam potentiam poſſit facere contradictoria?

XXI. Quæritur 7. An Deus per abſolutam potentiam ſuam, poſſit facere contradictoria? Sociniani, ut habeant, potentiam Dei, *in ſe* & ſimpliciter, non eſſe infinitam, negant eum poſſe contradictoria §. XIX. Fanatici Weigeliani ex adverſo, quia eſt omnipotens, *poſſe* etiam quæ ſint contradictoria: Carteſius cum ſuis, quia omne poſſibile & impoſſibile, ſuſpendunt à volitione Dei, diſtinguunt, inter contradictorium, ex *parte Dei*, & ex *parte rei*; prius plane videntur ſtatuere impoſſibile; de poſteriore nihil determinare ſuſtinent. Carteſ. *Reſpons. ſext.* §. 6. Wittich. *Theol. pacif.* §§. CXCIX. CC. CCI. Reformati determinant, Deum non poſſe ulla contradictoria. Si enim 1. ex conceſſo, non poteſt contradictoria ex parte *ſui*, ſeu quæ repugnant *naturæ* ſuæ, tum non poteſt etiam ea, quæ ſunt contradictoria, ex parte *rei*; quia hac ratione, mens Dei, quæ cum ejus *natura* coincidit, contradictorias geſtaret *ideas*, v. g. ideam hominis qui non eſſet homo. Hinc contradictoria ex parte rei, etiam ſunt talia ex parte *Dei*; proinde 2. Si contradictoria poſſet, *ſeipſum negaret*, contra Apoſtolum 2. Tim. II. 13. *Eſſet* enim qui *non eſt*. Poſſet etiam 3. *mentiri*, contra Scripturas Tit. 1. 2. Heb. VI. 18. Si enim poſſit contradictoria facere; poſſet etiam contradictoria *loqui*. Et quid tandem eſt *mentiri*, niſi contradictoria ſuſtinere? ſeu *verba* quæ contradicant *menti*; ſeu *mentem*, quæ contradicat *rebus?* Explicante Apoſtolo 2. Cor. 1. 17. ut ſit apud me ναὶ καὶ οὔ *etiam & non*. Quin in hoc etiam ex profeſſo fidem Dei collocat & Chriſti verſ. 18. πιστὸς γὰρ ὁ θεὸς, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν, ὁ πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἐγένετο, ναὶ καὶ οὔ. vſ. 19. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ υἱὸς, Ἰησοῦς Χριστὸς... οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ. Addam 4. Quod hac ratione, contradictoria etiam poſſent eſſe vera, per quod, omnis vis ratiocinandi ceſſaret, utpote quæ ſe exonerat, in hoc primum ſuum principium; *idem non poſſe ſimul eſſe & non eſſe*. Ne dicam 5. futurum etiam, per iſtam ſententiam ut teneamur fide divina credere,

Objectiones.

dere, quæ ſunt ναὶ καὶ οὔ, ſeu contradictoria. Si pro ſe dicant adverſarii: α. voluntatem Dei eſſe omnis realitatis, veri, boni, cauſam: rejecimus iſtud, fortiter aliud agendo, cap. XVIII. §. XI. Jam etiam addimus, in contradictione & contradictoriis, nullam eſſe *realitatem*; ſed omnis realitatis negationem: neque enim ullo ſolidius, ſententiæ alicujus falſitatem, demonſtramus, quam oſtendendo, quod involvat contradictionem. Si dicant β. *Infinitam* potentiam Dei, ſe extendere ad omnem *realitatem:* 1. Negavimus dudum in contradictione & contradictoriis, eſſe ullam realitatem: 2. Si ſit, vicit Weigelius cum ſuis Enthuſiaſticis, quando, ex *infinita* Dei potentia conficere conati ſunt, Deum poſſe contradictoria. Si dicant γ. Creaturam *finitam*, non poſſe nec debere determinare, quid Deus, per *infinitam* ſuam potentiam *poſſit*, aut non poſſit: occurremus: α. ſic etiam adverſarii non *poſſent:* nec *deberent* determinare, Deum non poſſe quæ repugnant *naturæ* Dei, ſeu quæ implicant ex *parte Dei:* β. Non *poteſt*, nec debet creatura *finita*, determinare, quid per *infinitam* potentiam Deus *poſſit* aut *non* poſſit; niſi Deus & natura Dei, hoc jam ante determinaverint, v. g. *negare ſeipſum*, *mentiri.* Plura hujus generis qui deſiderat, conferre poteſt *Gangrænam* noſtram Sect. I. Cap. XI. Et inprimis etiam Vedeli Rationale.

Theologicum lib. III. Cap. VIII.

8. An Deus, per potentiam ſuam, poſſit producere corpus mole infinitum?

Sententia Carteſianorum.

Et Reformatorum, cum ſuis rationibus.

XXII. Quæritur 8. An Deus per potentiam ſuam, poſſit producere corpus *mole infinitum?* Carteſiani, ut habeant, mundum eſſe *indefinitum*, ita ut incertum ſit, num ſit *infinitus*, nec ne; agnoſcunt quidem, Deum *perfectione* infinitum, producere non poſſe; at infinitum *extenſione* & numero, poſſe omnino, affirmant. Reformati negant, Deum poſſe, quovis modo infinitum producere. Quod: 1. hac ratione, *plura* darentur infinita, ac proinde *nullum*: vel enim, unum alterius infinitatem haberet, & ſic *unum* tantum efficerent infinitum: vel non haberet, & ſic *nullum* daretur infinitum. Quod 2. ea ratione *infinitas*, non eſſet attributum Deo *proprium*, contra Jer. XXIII. 24. nec ex infinitate illa Chriſti, qua ſimul fuerit in cœlo & in terra Joh. III. 13. recte inferremus, deitatem Patri ὁμοούσιον. Quod 3. ea ratione fieri poſſit, ut caro Chriſti, ſit *infinita* & omnipræſens, eoque vana eſſent argumenta Reformatorum, contrarium aſſerentia adverſus Ubiquetarios. Quod 4. per hanc hypotheſin, Deus tale quid condidiſſet, cui nihil poſſet adjicere; eoque uno infinito, ejus omnipotentia exhauſta foret. Quod 5. eadem ratione, quicquid obſtrepant Carteſiani, Deus quoque facere poſſet infinitum *perfectione:* cum enim, extenſio, moles, corpus, citra dubium, ſint *perfectio* quædam; fieri nequeat, quin, quod *infinitum* eſt *mole*, infinitum quoque ſit *perfectione.* Quod 6. repugnet, eſſe aliquid creatum, & tamen, *quomodocunque* infinitum: dum enim creatur, finitur; ac proinde, quod non eſt *finitum*, illud non eſt *creatum*. Quare, ſi poſſunt eſſe plura infinita, *qualiacunque*; poſſunt etiam plura eſſe *increata*, & ſic item plura *independentia*, quorum nullum tamen, ſit ens *abſolute primum*, &, per conſequens, quorum nullum ſit Deus. Sententiæ contrariæ, hæc fere ſunt fundamenta: A. Quod *voluntas* Dei ab æterno, ad quævis *indifferens*, ſit cauſa omnis *poſſibilitatis:* unde non poteſt non ſequi ſi Deus voluiſſet, aut vellet, actu *infinitum* exiſtere, extenſione aut numero, illud eo ipſo *poſſibile* futurum fuiſſe. Hoc fundamentum dudum disjecimus Cap. XVIII. §. XI. Nec addimus, niſi unum iſtud, quod ſi idem dicamus, de infinito *perfectione*, ſi Deus *voluiſſet* poſſibile eſſe, ut exiſteret præter ſe, aliquod infinitum *perfectione*, nunquid tum illud poſſibile factum fuiſſet? Et ſic duo aut plura etiam, eſſe poſſent infinita *perfectione.* B. Quod eadem ab æterno *indifferens* voluntas Dei, ſit cauſa *omnis veri*, ut Carteſius habet, Reſpons. Sext. §. 6. Unde fiet, quamvis vel maxime contradictorium eſſet, aut Dei *naturæ* repugnaret, ſi modo Deus *voluiſſet* aut *vellet*; non eſſet contradictorium, aut *naturæ* Dei repugnans. Quod C. Deus, per abſolutam potentiam, facere poſſit, quæ repugnant *naturæ rerum*, atque adeo contradictoria ſunt. Quo fiet, licet vel maxime repugnaret, & contradictorium eſſet, infinitum *extenſione* aut *numero*; tamen id Deum poſſe. Quas hypotheſes, dudum profligavimus. Conf. Gangræna Cap. XIII.

Objectiones.

9. An Deus fallere poſſit, ſi velit?

XXIII. Quæritur 9. An Deus poſſit fallere, ſi velit? Habere poteſt hæc quæſtio varias ſedes, nim. in capite de *veracitate* Dei, quatenus ei *fallere* repugnat: in cap. de *voluntate* Dei, quatenus reſpicit conditionem, *ſi velit*: & in capite de *potentia* Dei, quatenus dicit, eum ſub hac conditione poſſe. Quandoquidem igitur, hanc quæſtionem, in utramque partem ventilavimus, in capite de *veracitate* Dei; non attinebit, ea hoc loco denuo occupari, ſuffecerit monuiſſe, eam & huc ſpectare.

10. An poteſtas & potentia Dei, communicari poſſit creaturæ?

Sententia Ubiquetariorum.

Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

XXIV. Quæritur 10. An poteſtas & potentia Dei communicari poſſit creaturæ? Ubiquetarii apud Lutheranos, ut habeant corpus Chriſti, præſens eſſe in pane euchariſtico; ſtatuunt, per unionem hypoſtaticam duarum in Chriſto naturarum, *humanæ* ejus naturæ communicatam fuiſſe, præter *omnipræſentiam*, etiam *omnipotentiam* & *poteſtatem* divinam: & quoniam *humanam* Chriſti naturam, agnoſcunt eſſe *creaturam*; ſtatuunt eadem opera, poteſtatem & potentiam divinam communicari poſſe *creaturæ*. Reformati negant, poteſtatem & potentiam Dei, communicari poſſe creaturis, aut communicatam fuiſſe humanæ Chriſti naturæ. Quia: 1. Poteſtas & potentia Dei, ſunt ipſa ejus eſſentia, agnoſcentibus Lutheranis; & per conſequens,

quens, ipſa Dei *eſſentia* communicaretur creaturæ, & humanæ Chriſti naturæ, & per hoc creatura, & humana natura Chriſti, poſſent eſſe Deus: quod enim habet *eſſentiam* Dei, id Deus eſt. Quia 2. Chriſtus ut homo, agnoſcit ſe *potentiorem*, quando ſe ſuſtentari petit in paſſionibus ſuis Pſal. XVI. 8. 10. 11. & XXII. 2. 3. Matth. XXVI. 39. 42. 53. Heb. V. 7. quando item, miracula perpetraturus, precibus ad Patrem ſe convertit Joh. XI. 41. & alibi. Quia 3. fuit ſub *potentia paſſiva*, ſecundum humanam ſuam naturam, quod non quadrat in *omnipotentem*. Quia 4. communicata ei fuiſſet, omnipotentia, vel à Deo *diverſa*, & ſic duæ eſſent omnipotentiæ, vel *ipſa* Dei, & ſic, non tantum per alienam omnipotentiam, Chriſtus *ut homo*, fuiſſet omnipotens; ſed & natura humana, edidiſſet operationes divinas, quatenus operationes ejus humanæ, edere, bibere, ambulare, fuiſſent operationes *omnipotentiæ*. Non addam 5. ex hac hypotheſi, humana Chriſti natura *Deus* eſſet: quisquis enim *eadem potentia* operatur qua Pater, is Deus eſt, ex doctrina Chriſti Joh. V. 18. 19. 20. Nec valet in contrarium: A. Quod ſibi datam teſtetur *omnem poteſtatem in cœlo & in terra* Matth. XXVIII. 18. Non enim loquitur de *omnipotentia divina*; ſed de *poteſtate mediatoria*, qua poſſit in his, *quæ ad Eccleſiam* ſpectant, *omnia* in *cœlo* & in *terra*, quod patet ex verbis immediate ſequentibus: mihi data eſt *πᾶσα ἐξουσία..... euntes igitur, docete omnes gentes......* Quod B. velut caput Eccleſiæ, debeat eſſe *omnipotens*, ſecundum *humanam* naturam, quod aliàs ipſam non poſſet defendere, adverſus *portas inferorum* & mundum: ſufficit enim ad hoc, totam *perſonam* eſſe omnipotentem. Quod C. miraclua ediderit ſecundum humanam naturam: miracula enim edidit tota perſona omnipotens, non peculiariter humana natura.

II. An qui negant Deum efficere poſſe, ut corpus ſit infinitum & omnipræſens, negent aut vellicent omnipotentiam Dei?

XXV. Quæritur II. An qui negant, Deum efficere poſſe, ut corpus ſit *infinitum* & *omnipræſens*, aut in *diſſitis* locis ſimul exiſtens, negent aut vellicent omnipotentiam Dei? Weigelius cum ſuis Enthuſiaſtis, ſeu fanaticis, quia ſtatuit Deum *infinita* ſua potentia, poſſe etiam contradictoria, cum audit Theologos noſtros huic obniti, clamant, nos negare omnipotentiam Dei, ſicut monuimus §. XXI. Carteſius, quia, ſicut diximus ibidem, omne poſſibile & impoſſibile, verum & falſum, bonum & malum, pendere ab indifferente Dei *voluntate*, ſtatuit eum poſſe contradictoria, dum contrarium audiunt noſtros ſtatuere, coguntur per ſuas hypotheſes, determinare, nos ſuggillare infinitam Dei potentiam.

Sententiarum collatio.

Pontificii, ut ſecurius habeant, corpus Chriſti in omnibus ſuis Miſſis, tot locorum intercapedine diſſitis, eſſe præſens, eoque ad omnipotentiam Dei confugiunt; cum audiunt, noſtros obniti, eo quod hoc contradictionem involvat, itidem nos omnipotentiam Dei ſuggillare ogganniunt. Ubiquetarii, ut Chriſti corpus præſens habeant in elementis S. Cœnæ, exiſtimant illud, ex unione perſonali duarum ejus naturarum, eſſe omnipræſens; cum audiunt illud contradictionem, variaque abſurda, quæ repræſentabimus lib. VII. cap. V. §§. XX. & XXI. confugiunt ad omnipotentiam Dei, & negantes Deum hoc poſſe, quia implicet contradictionem, confeſtim noſtras denigraturi, clamant, eos negare aut ſuggillare omnipotentiam Dei. Et, quod cauſæ deſperatæ indicium eſt, ſatis manifeſtum, Joh. Gerhardus, in Exegeſi LL. excipit: *quæ potentiæ & ſcientiæ humanæ reſpectu, contradictionem implicant, ac fieri non poſſunt; ea non ſtatim, divinæ potentiæ reſpectu, contradictionem implicare, ac impoſſibilia eſſe.*

Sententia Reformatorum.

Reformati, infinitam Dei potentiam ingenue agnoſcunt, eaque poſſe id omne, quod non implicat contradictionem: dum negant ipſum facere, ut corpus ſit *omnipræſens*, aut in pluribus locis diſſitis, ſimul præſens, quia hæc connotent contradictionem, non negant aut ſuggillant omnipotentiam Dei. Eo quod ipſi adverſarii Lutherani ac Pontificii, communiter agnoſcant, Deum non poſſe contradictoria, ſi forte inter Pontificios excipias Arnoldum Veronium, & inter Lutheranos, Menzerum, Chemnitium, & ſi quis forte alius ſtatuat, Deum poſſe quæ ſunt contradictoria: aut quæ ſunt contradictoria apud rationem; non ſemper eſſe apud Deum & Scripturam: aut rationi non competere judicium de contradictione in myſteriis fidei, de quibus videri poſſit Vedelius in *Rationali Theolog.* lib. III. capp. VII. & VIII. Non igitur eſt clamandum, nos negare aut ſuggillare divinam omnipotentiam; ſed monſtrandum potius, corpus *infinitum*, aut *diverſis* locis, ſimul coexiſtens; non connotare contradictionem.

Pars practica.

Poteſtas & potentia Dei: I. Suadet, eam peculiariter in nos agnoſcamus.

XXVI. Praxis hujus Capitis ſuadet, ut *Primò* Poteſtatem ac potentiam Dei in *nos* peculiariter, magis magiſque agnoſcere, deque ea perſuaderi adnitamur. Huc enim Deus, poteſtatem & potentiam in *quævis* generaliter docet Pſal. XXIV. 1. Ezech. XVIII. 4. & peculiariter ſuam, in *populum* ſuum poteſtatem, ei cogitandam inculcat Deut. XXXII. 6. 9. 10. prout Paulus Corinthiis 1. Cor. VI. 20. & pſaltes ſibi Pſal. CXVI. 16. Adnitamur inquam, quo (a) promptè & ingenuè fateamur, Deum, ex nullâ omnino cauſâ, præterquam ex gratioſâ ſuâ *promiſſione*, nobis ullius beneficii *debitorem* eſſe non poſſe, quod *nos*, & omnia *noſtra*, ſua ſint Luc. XVII. 10. Rom. XI. 35. (b) Deum, *quidvis* de nobis ſtatuendo, nobis non facere *injuriam*, quod quanti quanti ſimus, ejus *peculium* ſimus Jer. XVIII. 6. Matth. XX. 13. 14. Hac ratione α. promptiores erimus ad gratitudinem in *ſecundis* Rom. XI. 35. 36.

36. 1. Cor. xv. 10. β. *patientiores* in *adverſis* Pſal. xxxix. 10. 1. Sam. iii. 18. γ. *confidentiores* in quovis eventu futuro, tam ſecundo, quam adverſo Pſal. xxvii. 7. & cxxx. 6. Job. xiii. 15. Si nim. cogitemus, ipſi tantundem ſaltem poteſtatis, imo infinitum plus, in nos competere, ac figulo, in ſuum lutum Jer. xviii. 6. Jeſ. xlv. 9. Rom. ix. 10. aut quantum nobis competit in bruta noſtra, in vermiculos.

2. Format ad patientiam.

XXVII. Singulatim *ſecundò*, *poteſtas* ac potentia divina, ad *potentiam*, *ἐχεμυθίαν* & acquieſcentiam in Deo, format. 1. Si publica nos angat *Eccleſiæ* fortuna, ſors iniquiſſima, hoſtium multitudo, potentia, & inſolentia: cogitare; A. Deo *jus abſolutiſſimum* competere in Eccleſiam, quæ eſt regnum ſuum, populus ſuus, peculium ſuum. B. Nec fore *ſocordem* aut negligentem, in curandis rebus propriis Pſal. cxxi. 3. 4. Proinde C. ubi *commodum* ſibi videbitur, & è re, tum ſuæ gloriæ, tum Eccleſiæ; per *omnipotentiam* ſuam, ei nullo negotio poſſe ſuccurrere, ejus ſortem variare, hoſtes quotquot ſunt, & quanti ſunt, diſpellere Pſal. lxxxi. 15. 16. Saltem D. per omnipotentiam, nunquam permiſſurum, ut *peculium* ſuum, prorſus redigatur ad incitas, aut hoſtibus plane *ſubjugetur*, vel ſi portæ inferorum ei inſultent Matth. xvi. 18. Pſal. xlvi. 2. & cx. 1. 2. Si 2. quævis urgeat *privata* calamitas, morbus, inopia, perſecutio: quid efficacius juvat ad ſilentium ac ſolatium? quam cogitare (a) ipſum eſſe *Dominum* noſtrum, in cujus *poteſtate* ſimus, ut lutum in poteſtate figuli Jer. xviii. 6. qui de nobis, ut *ſuo peculio* poſſit ſtatuere, planè ex ſententiâ Pſal. xxxix. 10. Lev. x. 3. Atque etiam (b) Patrem *omnipotentem*, qui *poſſit* fortunam noſtram mutare, modo *velit* Matth. viii. 2, 3. & *voliturum* etiam, procul dubio, ubi hora ſua venerit, & è re, tum gloriæ ſuæ, tum ſalutis noſtræ fuerit Joh. ii. 4. Pſal. xxvii. 14. Si 3. deficiant *vires* neceſſariæ, tam in *corporalibus*, quam in *ſpiritualibus*; quid efficacius conducet? quam cogitare, Deum, Patrem noſtrum eſſe *omnipotentem*, cujus gratia nobis ſufficiat 2. Cor. xii. 9. 10. Phil. iv. 12. 13. Si nominatim 4. angat hoſtium *ſpiritualium potentia*, cum noſtrâ infirmitate collata; quid efficacius ſuſtinebit? quam *omnipotentia* Patris, cujus *peculium* ſumus Joh. x. 28. 29. Eph. vi. 10. Si denique 5. in *omnibus*, res noſtra plane videatur perveniſſe ad incitas, ad deſperationem; quid efficacius ſolabitur? quam cogitare, Deum, cujus ſumus peculium, *poſſe cum infinitâ redundantiâ facere, ſupra quam petimus aut cogitamus*. Eph. iii. 20. & 1. 19. Rom. iv. 20. 21.

3. Format ad ſui abnegationem.

XXVIII. Format *tertiò*, ad *abnegationem* ſui, cogitare, per abſolutiſſimam Dei *poteſtatem* & potentiam: 1. Nullum omnino dari in terris *abſolutum dominium*, nullam proprietatem: quod omnes ipſi pendeamus à Deo; nec quicquam, ſecundum totum ſui, produxerimus ex nihilo Pſal. xxiv. 1. Hag. ii. ix. Et 2. *Dominium* proprietatemque, ſi quam habemus, non eſſe niſi derivatam, tanquam œconomorum, ac quæſtorum; & communicatam à Deo Hoſ. ii. 8. Joh. xix. 11. Et 3. *communicatam*, non ſane ut *frueremur* pro *libidine*, tanquam noſtro *peculio*; ſed ut *uteremur*, tanquam *inſtrumentis*, pro Deo, ejuſque negotiis; prout operarii & œconomi, concreditis ſibi utenſilibus, Deo rationem reddituri. Proinde A. præ quovis alio crimine, cavendum, ut credamus, nos eſſe *noſtri juris* 1. Cor. vi. 19. rerumque noſtrarum *perfectos Dominos* Pſal. xii. 5. Etiam B. cavendum, nos noſtraque, qualiacunque, nobis ipſis, noſtro honori, voluptati aut commodo impendamus; quod, per Scripturas, eſt *ſibi ipſi vivere*. 2. Cor. v. 15. Rom. xiv. 7. Inſuper C. cavendum, ne quantumvis ſimus locupletes, vel minimum bonorum noſtrorum dilapidemus, aut perperam impendamus; quod *bona Dei* ſint, non *propria* Hoſ. ii. 8. 9. E contrario D. nos ipſos *abnegemus* Luc. ix. 23. & *carnem* ejuſque cupiditates crucifigamus Gal. v. 24. Col. iii. 5.

4. Excitat, nos noſtraque Deo reſignemus.

XXIX. Contra *quartò*, movet infinita Dei poteſtas & potentia, qui *nos totos*, *omniaque* noſtra, Deo, cujus ſunt, promtè *reſignemus*, addicamus 2. Cor. viii. 5. Non quod iſtud quicquam conferat, ad augendum aut ſtabiliendum Dei *jus*, ſed quod faciat ad noſtrum commodum, *jus* iſtud Dei, proprio conſenſu profiteri. Omnes quidem homines, uſque ad peſſimos Joh. i. 11. imo uſque ad impuros ſpiritus, *Dei* ſunt, eique *genua* ſua *incurvant*. Phil. ii. 10. ſed *inviti*; ſoli fideles, *ſpontè* ac *promptè* agnoſcunt, & profitentur Cant. ii. 16. & vi. 3. Pſal. cxvi. 16. initoque cum Deo *fœdere*, ejus q. *nomen* recipiunt Ezech. xvi. 8. Mal. iii. 17. Singulatim Deo addicamus (1) *corpus* noſtrum Rom. xii. 1. (2) *animam* noſtram Prov. xxiii. 26. (3) utrumque noſtrum eſſentiale. 1. Cor. vi. 20. omnes utriuſque facultates, vitam ac mortem, gloriæ divinæ impendamus; ut, ſeu *vivimus*, Domino vivamus; ſeu *morimur*, Domino *moriamur*: quod *ſeu vivimus*, *ſeu morimur*, *Domini ſimus*. Rom. xiv. 7. 8. Nec nos tantum, ſed & (4) quævis *noſtra*, noſtrum ingenium, potentiam & auctoritatem, familias, ſubditos, fortunas, Deo ſubſternamus Matth. xxi. 3. 7 8. 9. & pro ejus *glorificatione* uſurpemus. Non quidem omnia uno eodemque *modo*: non omnia impendamus in *pauperes*, nec omnia in Rempublicam: nec omnia in Eccleſiam & cultum Eccleſiaſticum: ſed tamen omnia, *quomodocunque*, Deo impendamus; eiſque applicemus uſibus, quos ipſe nobis præſcripſerit; ſic ut *nil* horum, *merè nobis* poſſideamus. Imo & (5) omnes conatus, ſtudia, labores, *non nobis*; ſed *Deo* impendamus Pſal. cxv. 1. ſic, ut ſem-

ſemper diſtineamur negotiis *Domini* noſtri, & quovis tempore interrogati, cujus ſit opus quod agimus, ingenuè poſſimus regerere: *eſt opus Domini mei quod ago* Rom. I. 9. I. Cor. x. 31. Quin etiam (6) omnia iſta, ſic *Domino* noſtro impendamus, ut nihil prorſus ei ſubtrahamus, cum Ananiâ & Saphirâ Act. v. 2. & cum juvene Phariſæo Matth. XIX. 21. aut quovis modo reſtringamus ac limitemus: ſive *vivimus*, *ſive morimur*. Rom. XIV. 7. Phil. I. 20. 21. aut à quavis *conditione* ſuſpendamus Matth. VIII. 21. 22. aut quicquam pro *mercede* ſtipulemur, præter ipſius Dei communionem Luc. XVII. 10. Matth. XIX. 27. 28. Gen. XV. I. Pſal. LXXIII. 25. Atque, ut hæc omnia promptius agamus, juvabit crebrò ac devotè expendere A. abſolutiſſimum illud *jus*, quod Deo, ex deitate, creatione, redemptione &c. ſupra aſſeruimus; & quantum proinde futurum ſit *ſacrilegium*, Deo, quæ tot modis ſua ſunt, ſubducere. B. Quod nos velut ſuum *peculium*, in creatione, ſuâ ſignaverit *imagine*, eamque amiſſam inſtauraverit ſanctificatione Eph. IV. 24. quin & quaſi *ſanguine* Filii ſui obſignaverit Apoc. VII. 3. & IX. 4. & XIV. I. Ezech. IX. 4. Quorſum, niſi ut *Deo*, *quæ Dei ſunt*, reddamus Matth. XXII. 20. 21? Quod C. ſolenni confœderatione ſæpius nos Deo *dedicaverimus*, in Baptiſmo, S. cœnâ, morbis, judiciis &c. Joſ. XXIV. 15. 21. 22. Pſal. XXII. II. Non addam D. quod tot tantiſque *beneficiis* nos ſibi devinxerit, appropriaveritque Rom. XII. I. I. Cor. VI. 20.

Admi-nicula.

5. Nos Deo promtè ſubmittamus.

XXX. Inſuper *quintò*, *poteſtas* Dei, quâ poteſt nobis *leges* præſcribere pro lubitu, præſcriptas *ſancire* promiſſionibus & comminationibus: & *potentia*, quæ promiſſiones & comminationes, poteſt præſtare & exſequi; nos urget, qui nos: I. *potenti* ejus *manui* promtè *ſubmittamus* I. Pet. V. 6. h. e. conſenſu ſpontaneo, ejus ſubditi ac ſervi fiamus Pſal. CXVI. 16. Quo ipſa animæ noſtræ interiora, *intellectum* & rationem 2. Cor. X. 5. *voluntatem* item & *affectus* Matth. XXVI. 39. 42. *abnegamus*; ut parati ſimus, ad capeſſendum omne *juſſum* Dei, citra exceptionem I. Sam. III. 9. Jer. XLII. 5. quicquid obſtrepat φρόνημα τῆς σαρκὸς Gal. I. 16. Tum 2. factâ ſubjectione iſtâ univerſali; nobis ab eo *præſcripta*, alacriter exſequamur Pſal. XL. 8. & CXLIII. 10. I. Theſſ. IV. 3. I. Pet. IV. I. 2. Col. IV. 12. Hoc 3. fideliter præſtantes, certo certius nobis polliceamur, σύρμα promiſſionum Heb. x. 36. quod, qui promiſerit, fidelis ſit & *omnipotens* Rom. IV. 21. Prout contra 4. ſi *obſtiterimus*; ex eadem ejus *omnipotentiâ* eſt, quod nobis certo certius imaginemur, omnes illas *maledictiones*, quas in refractarios dictavit Deut. XXVIII. 15. & XXVII. 26. ſcil. *Quoniam*, juxta Auguſtin. alicubi, *Deus immenſæ eſt poteſtatis*, *ideo nec locus eſt*, *in quo quis poſſit ſe abſcondere*; *nec tempus quo poſſit ſubterfugere*; *nec poteſtas quæ ei poſſit reſiſtere*.

6. Eum revereamur & peccata fugiamus.

XXXI. Proinde *ſextò*, poteſtatis & *potentiæ* divinæ cogitatio, nobis incutiat *reverentiam* ac timorem Mal. I. 6. Jeſ. VIII. 13. Quod ipſe *unicus legiſlator ſit*, *qui poſſit ſervare & perdere* Jac. IV. 12. Timorem, non quo fugiamus ab eo, velut *hoſte*; ſed quo revereamur eum, ut *Patrem* Heb. XII. 28. quo ſollicitè caveamus, illum quovis peccato *offendere* Gen. XXXIX. 9. Eo comprimis peccato, quod q. *datâ operâ*, peculiariter poteſtati ac potentiæ divinæ obnititur. Quale A. *Faſtus* & ſuperbia, quâ auctoritatem Dei legiſlativam reſpuimus Exod. V. 2. & *elatâ manu* ipſum offendimus Num. XV. 30. Pſal. XIX. 14. ejuſque *poteſtatem* pariter & potentiam, velut *conſpuimus* Jer. XLIV. 16. 17. nos *exaltamus* adverſus Jehovam. Ibid. Cap. XIII. 15. ejus *jugum* & *vincula frangimus*. Ibid. Cap. V. 5. Pſal. II. 2. 3. *& provocamus ad iram*, q. *validiores ſimus eo*. I. Cor. X. 22. B. *Tentatio* Dei, quâ poteſtati ac potentiæ ejus, q. *limites* ponere conamur Pſal. LXXVIII. 18. 19. 41. C. *Deſperatio*, quâ in extremitate conſtituti, *manum* Dei quaſi *abbreviatam* nobis imaginamur Jeſ. LIX. I. Num. XI. 21. 22. 23. D. *Securitas* carnalis, ſeu impunitatis imaginatio Pſal. X. 5. 6. II. & L. 20. 21. quaſi *impotens* ſit Deus, nec vindicare *poſſit*, injuriam ſibi illatam, ſicut idolum Zeph. I. 12.

7. Fiducia in eo recumbamus.

XXXII. Struit *ſeptimò*, *poteſtatis & potentiæ* divinæ devota cogitatio, ſolidam *fiduciam*, quâ nos noſtraque, omnem noſtram fortunam, omnes conatus & cœpta, Deo ſecurè committimus. Quod I. per ejus poteſtatem ac dominium, ejus ſimus *peculium*, qui nos ſibi comparaverit *creatione* & redemptione I. Cor. VI. 20. cui nos ipſos noſtraque, plenâ *voluntate* addixerimus 2. Cor. VIII. 5. qui nos pro ſuo peculio ſuſceperit: proinde & *ſui peculii* curam ſuſcepturus ſit, in quâ poterimus quieſcere. Sicut David Pſal. CXIX. 94. *Tuus ſum*, *ſerva me*: expertus iſtud Pſal. CXVI. 16. Quod 2. ei per *potentiam* nihil omnino, non modo impoſſible; ſed etiam difficile ſit Pſal. LXXVIII. 19. 20. Jeſ. XL. 28. Quod 3. hoſtium nemo ei poſſit *prævalere* Joh. X. 20. I. Joh. IV. 4. Rom. IX. 19. imo ne hoſtium quidem *confluxus*, *portæ inferorum* Matth. XVI. 18. Pſal. III, 7. 8. & LXVIII. I. 2. Cum *omnipotens* noſter ſit *Dominus Zebaoth*, exercituum Pſal. XLVI. 12. & LXXXIX. 9. Quod 4. per *omnipotentiam*, *omnia* poſſit, *per* media utcunque debilia, *abſque* mediis, *contra* media I. Sam. XIV. 6. Rom. IV. 17. Dan. III. 17. Tandem 5. Quod ipſe *ſolus* poſſit Pſal. LXII. 12. abſque quo omnes, *nihil* poſſumus Joh. XV. 5. utpote qui *omnia operatur in omnibus* Rom. XI. 36.

8. A poteſtate & potentia eum glorificemus.

XXXIII. Tandem *octavò*, divina *poteſtas* & potentia, nobis argumentum præſtant *glorificandi* Deum Eph. III. 20. Matth. VI. 13. Ut glorificando A. *Admiremur* intus, magnitudinem *poteſtatis* & po-

& potentiæ iſtius Eph. I. 19. amplitudinem regni Pſal. XXIV. I. & *potentiam* adminiſtrationis Jer. XXXII. 17. 18. 19. B. *Extollamus* at celebremus palam Neh. IX. 32. Pſal. CXLVII. 5. & XCIX. 2. Apoc. XV. 3. & I. 8. Et C. *Imitemur* noſtro modo (1) Ejus *poteſtatem* independentem; *jus* illud quod Deus nobis contulit *in omnia*. I. Cor. III. 21. 22. ſoli Deo ſubmittendo. Ibid. verſ. 23. nec ut *ſub ullius poteſtatem*, quantum ad conſcientiam, *redigamur*, patiendo. I. Cor. VI. 12. *Stando* in *ea libertate* (ſeu jure) *quam Chriſtus ſanguine ſuo nobis peperit* Gal. V. I. nec de alio magis ſolliciti, quam ut *poteſtate* illa non *abutamur* I. Cor. X. 23. nec utamur *cum offendiculo*. I. Cor. VIII. 9. (2) Ejus *potentiam*, quâ & ipſi ſimus potentes ac *robuſti* I. Cor. XVI. 13. *potentes in potentia Dei* Eph. VI. 10. imo, noſtro modo, *omnipotentes* Phil. IV. 13. *Omnia poſſum per Chriſtum qui me roborat.*

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM
DE
Omniſufficientia ſeu Perfectione Dei.

Gen. XVII. verſ. I.

Ego Deus fortis ſum, *qui ſufficit. Ambula coram me, & eſto perfectus, ponamque fœdus meum &c.*

Inter attributa q. derivativa, primum *omniſufficientia.*

I. Ex attributis q. *primitivis*, hactenus enarratis, tria emergunt q. *derivativa: Omniſufficientia* & perfectio, quâ ſibi & omnibus perfectiſſime *ſufficit: Majeſtas* & gloria, quâ talis eſt, ut laudari ac celebrari digniſſimus ſit: & *Beatitudo*, quâ omnibus numeris feliciſſimus eſt. *Omniſufficientiam* ſuam ipſe docet Gen. XVII. I.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Textus argumentum eſt, efficaciſſima* adhortatio, *ad converſationem cum Deo, & ſinceritatem, cum promiſſione confœderationis. Penes quam ponitur:*

1. Fundamentum *adhortationis, in omniſufficientia Dei:* אני אל שרי, Ego *ſum* Deus fortis. *Hic*

A. Omniſufficiens, אני, Ego. *Scil.* Jehova, *verbis immediate præcedentibus, nominatus. Eſt enim in hoc nomine, ſeu* nominato *potius, fundamentum* omnis ſufficientiæ. *per* iſtud *enim*, eſt & exiſtit *verè: eſt* à ſe, independens: *eſt* immutabilis *ſemper idem: eſt* ſimpliciſſima *bonitas &* perfectio: *eſt* infinita *eſſentia & bonitas, ſeu* omnis *bonitas ac perfectio: eſt* æterna *& indeſinens eſſentia ac perfectio &c.* Ego *talis.*

B. Omniſufficientia, אל שרי, *ſubintellige* ſum, *per Ellipſin Hebrais ordinariam.* Exprimitur omniſufficientia *duobus epithetis, quod nim. ſit:*

α. אל. Deus fortis *ab* איל *fortitudo, virtus Pſal.* LXXX. 5. *ſonat proprie* fortem *Ezech.* XXXI. II. *per Antonomaſiam*, Deum *omnium fortiſſimum Gen.* XIV. 22. *&* XXI. 33. *Unde à Junio & Tremellio, communiter redditur, per* Deus fortis. *Septuaginta Interp. Pſal.* VII. 12. *per* ἰσχυρὸν validum; *fortem. Hinc* אלי Deus mi *Matth.* XXVII. 46. *&* Eloi, *Marc.* XV. 34. *Niſi malis ab* Elohi, *ut ſit* אלהי *Ut hic ſignificetur ſecundum fulcrum* omniſufficientiæ *divinæ, quod non tantum ſit* Deus; *ſed Deus* fortis *etiam, cui nemo aut* nihil, *poſſit obſiſtere, qui bona ampliſſima, quæ tibi promiſſurus ſum, poſſum præſtare, à quo proinde beatiſſimi ſunt, qui mecum ſunt fœderati.*

β. שרי. *Quod triplex habet, aut quadruplex etymon:* 1. *quaſi* שררי *à* שרר, *quaſi dicat, qui, ut creavit omnia; ita ea poteſt* devaſtare, *qui poſſum omnes inimicos tuos devaſtare.* 2. *a* שר, mamma, *quod omnia alat, qui te alere, & tibi, de omnibus ad alimoniam tuam neceſſariis, proſpicere poſſum. Nec deſunt,* 3. *qui ab Arabico* שרד *derivènt, quod notat* confortare: conſtringere, *q. dicas* πάντα κρατῶν, omnia tenens. *Sanchuniato, auctor hiſtoria Phœnicum, Deum*

quendam memorat; quem interpres ejus, Philo Biblius: ἀγρὸν & ἀγρότην, nominat, quaſi in mente habuerit hoc nomen שרי *à* שָׂדֶה, ager. *Aquila reddidit per* ἱκανὸς, *& alibi* ἄλκιμος. *Sic Druſius. Elias Levita in* Thisbi, *dicit pleroſque exponere* fortem & victorem, *quaſi dicat, qui* volo & poſſum *te protegere, ut non jactet, quæ penes ipſum ſuppreſſa lateat; ſed quam penes ſuos explicet ſufficientiam. Sed 4. (quæ veriſſima videtur ejus originatio) vox compoſita eſt, ex* שׁ, *pronomine demonſtrativo* אשר, qui, & די, ſufficiens, *Platoni* ἀνενδεὴς, *juxta Druſium: ut dicat, ſe eſſe illum* qui ſufficit, *ſcil. ad* omnia, *ad perfectam beatitudinem, & ſuis* παντάρκην, *idque* à ſe, *ſcil.* αὐταρκὴν, *ac ſi dicat, qui tibi ad omnia ſum ſufficiens. Proinde* שדי *non aliud ſonat, quam* perfectionem *Dei, quâ ſibi & omnibus, peculiariter* ſuis, *ſatis habet, ad omnimodam beatitudinem.*

II. Officium *adhortationis*, ambula coram me & eſto perfectus. *Officii iſtius duæ ſunt quaſi* partes, *ni malis duplex officium appellare, nempe*

1. Converſatio cum Deo, התהלך לפני, ambula in conſpectu meo. התהלך, *ab* הלך, ambulavit, inceſſit. *In* Hithpahel *notat*, continuè, aſſidue ambulavit, converſatus eſt. *Verba hujus conjugationis, vehementiam & frequentiam deſignant Jeſ.* XXXVIII. 3. *per Metaphoram, de vita, moribus & actionibus uſurpatur Pſal.* I. 1. *&* CXIX. 1. *& alibi. Hoc loco ſibi non vult, niſi* converſari *cum Deo*, vivere *Deo, in gloriam ejus; ex præſcripta voluntatis ac legis ſuæ.* לפני, *eſt* coram *Deo; in* conſpectu *Dei, velut* præſente *Deo. Sic ut ambulando*, nos *Deum continuo habeamus ob oculos; ſicut Deus viciſſim, nos ambulantes habet. Dicitur aliter, ambulare* cum *Deo*, poſt *Deum, in* viis *Dei. Hujus* converſationis *cum Deo, naturam & praxin, nos ex profeſſo delineavimus, in noſtro* Prodromo Theol. *Specimine 3. & forte delineabimus in parte* Aſcetica.

2. Integritas, והיה תמים, & eſto perfectus. *Hic* תמים, *ſonat* integrum, perfectum, *à* תם, *Gen.* XXV. 27, *ſignificat illum, qui non eſt acutus ad fallendum, ut R. Salomo vult ad loc. Uſurpatur de* victimis, *quæ eſſe debebant* perfectæ, *immaculatæ, hominibus etiam tribuitur ſanctiſſimis, ut Abrahamo, Noacho Gen.* VI. 9. *Davidi Pſal.* XVIII. 23. *Jobo, Job.* I. 1. *notat* ſincerum, integrum ἄδολον, *ſine fuco, ſecundum Vulgatam* ſimplicem ἁπλοῦν, *Aquila Gen.* XX. 5. *etiam* ἄπλαστον *h. e. non fictum, Symmachus reddit* ἄμωμον, ſine crimine. *Paulo videtur idem eſſe, quod* ἄρτιος *&* ἐξηρτισμένος 2. *Tim.* III. 17. *quod omnibus ſuis partibus eſt inſtructum. Non igitur ſtipulatur Deus ab Abrahamo, omnimodam perfectionem* graduum. *ſicut volunt Pontificii; ſed tantum, ut in omnibus legis ſuæ* partibus, *ingenue abſque fuco conetur ambulare.*

III. Motiva *adhortationis, ſcil. promiſſio conſœderationis.* ואתנה בריתי, & dabo fœdus meum, inter me, & inter te. בריתי, fœdus meum, *non utique fœdus illud* naturæ, *quod coiit inter Deum & protoplaſtos; ſed fœdus* gratiæ *in ſemine benedicto, ſignificaturus, nec divinam omniſufficientiam, quicquam profuturum ei, abſque hoc fœdere; nec fœdus illud coire poſſe, abſque ambulatione coram Deo, & abſque ſinceritate, ingenuitate. De quo fœdere, nos ex profeſſo agemus ſuo loco.*

Pars dogmatica.

Omniſufficientia Dei probatur. Scripturis.

III. Eſt itaque Deus perfectus ille, *qui ſufficit*, Scil. non *ſibi* tantum; ſed *nobis* etiam: idque non ad *hoc modo* aut illud, ſed ad *omnia*. Quamobrem (a) שדי ad *nomina* ejus refertur, à quo *Deus* (à די) deſignatur & eſt. (b) *Perfectus* diſerte dicitur Matth. V. 48. תמים דעים *perfectus ſcientiis* Job. XXXVII. 16. Eique (c) *Nihil* omnino deeſſe, nec ullius conſilio, auxilio, potentia aut beneficentiâ *indigere* pronunciatur Job. XXII. 2. 3. Pſal. XVI. 2. & L. 12. 28. Jeſ. XL. 14. Rom. XI. 34. 35. Imo & (d) omnia *omnibus* impertire. Ibid. vſ. 36. Act. XVII. 28. Pſal. CXLV. 16.

Et rationibus.

IV. Nec poteſt non eſſe *perfectus* & *omniſufficiens*, qui 1. Eſt ens *abſolutè primum* Apoc. 1. 5. 8. Cujus proinde ſufficientia & perfectio, nihil quivit *coarctare*, quin primo fuiſſet prius. Eſt 2. *Ens per excellentiam, ſumma* entitas, ὁ ὤν, יהוה: Cui proinde nil entitatis, perfectionis, aut ſufficientiæ poteſt deeſſe, quin entitas entitate deſtituatur, & *ſummum* ens ſummum *non* ſit. Eſt 3. *Infinita eſſentia*, quæ defectu ullius perfectionis, quo aut *ſibi*, aut *aliis* non ſufficeret; finiri non poteſt. Eſt 4. *Simpliciſſima* eſſentia, quæ nihil *heterogenei* admittit, quo perficiatur, & à quo ſibi magis ſufficiat. Eſt 5. *Æternus*, qui, cum *nihil eſſet* præter ſe, quod perficeret: ſibi ſolus ſufficiebat: nec etiamnum requirit, quo perficiatur, aut ſufficientior evadat. Imo 6. Omnibus *extra ſe*, quicquid habent ſufficientiæ, contulit; proinde habuit, & habet eminenter; alias non *tranſtuliſſet* Pſal. XXXVI. 10. *Penes te fons vitæ, & in tua luce fruimur luce.* Nim. *ut Sol ſemper plenus conſpicitur, nec unquam minuitur*, ſicut Luna; *ſic Deus perpetuò perfectus exiſtit, plenus potentiâ, ſapientiâ, immortalitate, & reliquis bonis omnibus.* Ut loquitur Theophil. *Ad Antolyc.* Quamobrem etiam Damaſceno, *de Orthodox. fid.* lib. 1. cap. 5. non ſolum τέλειος dicitur; ſed

ſed & ὑπερτελὴς, καὶ προτέλειος *ſuper-perfectus*, & *ante-perfectus.*

Objectiones aliquot adverſus perfectionem & ſufficientiam Dei.

V. Nec his obſtat 1. *Quod omnia creaverit, & propter ſe creaverit* Rom. xi. 36. Prov. xvi. 4. Neque enim creavit, ut à creatis *perficeretur*; ſed ut *perficeret*, ſuamque perfectionem q. *profunderet*, quæ recepta *agnoſceretur* ac *celebraretur* à recipientibus. 2. *Quod à creaturis exigat officia.* Neque enim hoc fit, ut ipſe præſtitis *perficiatur*; ſed ut ipſi *perficiantur* præſtantes, & præſtando æternam ſibi parent felicitatem. *Sed tamen*, inſtabis, *gloriam ab ipſis exſpectat.* Reſp. Hoc eſt, *agnitionem* & celebrationem iſtius perfectionis, quam dudum habuit ab æterno Joh. xvii. 3. Et quæ celebratio etiam, non tam *in ſui*, quam *in noſtri* perfectionem exeat 3. *Quod opera inſtrumentorum contendat ad finem.* Reſp. Non ex *neceſſitate*; ſed ex *libertate*; nec *defectu* virtutis, ſed *abundantiâ* bonitatis, ut dignitatem alicujus efficientiæ, creaturis impertiretur, ſuamque efficientiam in illis magis redderet ſenſibilem. 4. *Quod perfectionibus creaturarum deſtituatur*; v. g. *viſu*, *auditu*, aliiſque. Reſp. Quatenus *perfectiones* ſunt, iis non deſtituitur; ſed quatenus *imperfectiones* connotant, quibus abſtractis, quod ſupereſt perfectionis puræ, in ipſo eſt ut *in ideâ*, repræſentativè, & ut *in cauſâ*, eminenter Pſal. xciv. 9. Rom. xi. 36. Neque enim *in effectu*, eſſe poteſt, quod nullo modo fuerit *in cauſa*.

Explicatur ingenium perfectionis & ſufficientiæ divinæ.

VI. *Perfectio* autem & ſufficientia, quam Deo aſſeruimus, non *limitata* intelligitur in *certo genere*, & ad *certum* aliquem *uſum*, quæ creaturis quibuſvis competit, & ſolam imperfectionem *privativam* excludit: ſed *univerſalis*, quæ omne bonum concludat, in omni genere, & omnibus ſufficiat, ad omnia, uſque ad infinitam beatitatem: quæ proinde omnem etiam *negativam* imperfectionem excludat. Ab hac perfectione, quatenus *omnibus modis* ſatis habet, ἐξαρκὴς; quatenus omnibus *ad omnia*, παναρκὴς; quatenus non *aliunde*; ſed *à ſe* & in ſe, αὐταρκὴς, Græcis dicitur. Singulatim (a) *ſibi* ſatis habet, quoniam plus quam habet, non expetit, nec accipere poteſt, quia infinitus eſt Pſal. l. 9---13. & xvi. 2. Quod ex mundo, non *ab æterno*; ſed *in tempore* demum, ex ſuâ voluntate creato, abundè patet. (b) Et *omnibus* à ſe diverſis, utpote qui *omnibus dat vitam, & halitum, & omnia* Act. xvii. 25. per quem peculiariter, nos homines; *vivimus, movemur & ſumus.* Ibid. verſ. 28. Sed imprimis (c) ſuis *confœderatis* ſufficit Pſal. xxiii. 1. A. Omnibus *malis* ab ipſis depellendis, unde & *clypeus*, & *petra* & *fortitudo*, & *liberator* eorum dicitur Pſal. xviii. 3. & lxxxiv. 12. B. Omnibus *bonis*, tam ſpiritualibus, quam corporalibus, conferendis Eph. 1. 3. à quo *Sol* appellatur Pſal. lxxxiv. 12. C. Omnibus eorum laboribus, moleſtiis, miſeriis ſui cauſâ ſuſceptis, abundè compenſandis; à quo *merces magna valde*, appellatur Gen. xv. 1. Et ſi nihil horum ipſis præſtaret; modo *ſeipſum* præſtaret, *omnia* præſtaret, ut in *ipſo ſolo* merito acquieſcant Pſal. xvi. 5. & lxxiii. 25.

Perfectio & omniſufficientia reſultat ab omnibus ejus perfectionibus.

VII. Iſta *perfectio* & omniſufficientia, pro naturâ attributi q. *derivativi*, emergit *primo* ab attributis *eſſentiæ*, hactenus enumeratis, adeo ut, ſi vel *unum* iſtorum attributorum ei deeſſet; nec *perfectus*, nec omniſufficiens dici mereretur. Sic v. g. per *independentiam* perfectus eſt, ſibique ac ſuis ſatis habet, *à ſe*, ut in ſuorum beatificatione, nec impediri, nec limitari queat: per *immutabilitatem* perfectus eſt, & ſatis habet *citra variationem*, incrementum aut decrementum, ut in hoc *ſolidum* ſuæ beatitudinis habeant *fundamentum*: per *ſimplicitatem*, pura *puta* eſt perfectio, & ſufficientia, à quâ nil imperfectionis aut *defectus*, ſibi metuere poſſint: per *infinitatem*, illimitata & *illimitabilis* ipſi competit perfectio & ſatietas, quâ *infinitum* ſuorum appetitum, ſatiare *ſolus* poteſt: per *æternitatem*, *nunquam non* perfectus & omniſufficiens fuit, eſt, eritque, ſuoſque *æternum* beare poteſt: per *vitam*, omnis ſua perfectio ſibi *actuoſa* eſt, ſuiſque ſufficit ad *vitam* quamvis, naturalem, ſpiritualem & æternam: per *intellectum*, ſuæ perfectionis ſibi *conſcius* eſt, ſuorumque neceſſitates ac deſideria *perſpicit*, ut ſuppleat: per *voluntatem*, ſuâ perfectione *fruitur*, ſuiſque, ex *ſatietate ſua*, quantum ſatis eſt, communicare vult. Et ſic per reliqua ejus attributa, prout in diſtincta eorundem contemplatione, ſingulatim oſtendimus.

A Trinitate perſonarum.

VIII. Eſt & *ſecundo*, unde perfectio & omniſufficientia Dei emergat, in *ſubſiſtentiâ* trium perſonarum, à quâ perfectio & omniſufficientia illa, à *perſonâ in perſonam* velut reflectendo, ſi pote, invaleſcit: dum *Pater* in Filio, velut *imagine* ſui abſolutiſſimâ, in *ſplendore gloriæ*, in *charactere hypoſtaſeos* ſuæ, pleniſſimè ſibi ſatisfacit Heb. 1. 3. Matth. iii. 17. Prov. viii. 30. *Filius* viciſſim, in *gloriâ*, quam ab æterno poſſedit apud Patrem Joh. xvii. 5. & in mutua horum glorificatione. Ibid. & verſ. 1. *Spiritus* S. in amore & κοινωνίᾳ utriuſque 2. Cor. xiii. 13. ſed etiam à diſtinctis perſonis, diſtinctè *ad nos* derivatur; quando Pater ſuâ *charitate*, Filius *gratia*, Spiritus S. *communicatione*, Dei perfectionem & omniſufficientiam, in nos profundit. Ibid. acſi unius Perſonæ divinæ perfectio & ſufficientia, homunculo beando non ſufficeret; ac tres, quarum quæque Deus eſt, perfecta & omniſufficiens, huc cooperari neceſſum haberent. Prout in Cap. de *Trinit.* clarius oſtendemus.

Pars

Pars Elenchtica.

1. An non Sociniani, ſuis hypotheſibus, ſic ſatis tollant omnimodam Dei perfectionem & omniſufficientiam?

IX. Equidem, qui omnimodam Dei *perfectionem* & *omniſufficientiam*, argumentis, data opera, impugnare ſuſtineat, vix reperietur ac ne vix quidem: at qui eandem ſuis *hypotheſibus*, ex obliquo, non arrodant, licet per varios gradus; inter adverſarios, vix dabitur. Apertius autem hoc agunt, tum Sociniani, tum Pelagiani. Quæritur ergo 1. Annon Sociniani, ſuis hypotheſibus, per cuniculos, ſic ſatis tollant, omnimodam Dei perfectionem & ſufficientiam? Conradus Vorſtius, in *Tract. De Deo*, & *notis* ad eundem, ut & Sociniani paſſim, perdito amore *independentis arbitrii*, & implacabili *odio*, verſus æternam deitatem Chriſti, Trinitatem, ſatisfactionem Chriſti, juſtificationem noſtri, propter ſolam juſtitiam Chriſti, varia tradere coguntur, & tradunt, quæ cum infinita Dei perfectione & ſufficientia, ſunt incompatibilia: quod Reformati, ſic probant: 1. Quia ipſi abrogant talia, quæ, uno omnium conſenſu, *perfectionem* dicunt, adeoque *ſumme perfectum* ingredi deberent, & abſque quibus, *taliter* perfectus eſſe non poteſt: qualia ſunt, *independentia*, quando ipſum, ab hominis arbitrio pendere docent: *immutabilitas*, quando pro variabilitate ejuſdem arbitrii, ſua decreta, q. in horas mutet: *ſimplicitatem*, quando,

Probatur affirmativa.

non uno modo, v. g. ex ſubjecto & accidente, eſſentia & attributis, virtutibus &c. *compoſitum* tradunt: *infinitatem*, quatenus cœlo concluſum ferunt: *omniſcientiam*, quando, futura *contingentia*, ipſum latere volunt: *omnipotentiam*, quando *voluntatem* hominis, ipſum poſſe *flectere* negant: *juſtitiam vindicativam*, quando negant, eam neceſſariò, pœnas exigere à peccatoribus &c. ſicut, ſuis locis oſtendimus. 2. Quia, ex adverſo, ipſi talia tribuunt, quæ manifeſtam ſpirant *imperfectionem*, v. g. *affectus* ſeu paſſiones animi, deſideria, velleitatem, pœnitentiam aliaque, indigna perfectiſſimo. 3. Quia *Satisfactionem* Chriſti rejiciunt, per quam *ſanctitas* & *juſtitia* ejus, peccatis humanis q. læſa, ſuum recipiat. 4. Quia SS. *Trinitatem* calumniantur, ex cujus beatiſſima *ſocietate*, immenſa *perfectio* reſultat, ut ſuo loco oſtendemus. Plura hujus generis poſſemus coacervare; ſi adducta non ſufficerent, aut per ſingula capita, dudum adducta non fuiſſent.

2. An non Pelagiani ac Semipelagiani, vellicent & ſubruant Dei perfectionem & omniſufficientiam?

X. Quæritur. 2. An non cum Socinianis Pelagiani ac Semipelagiani, ſuis hypotheſibus, vellicent ac ſubruant, omnimodam Dei *perfectionem* & omniſufficientiam? Pelagiani & Semipelagiani, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes aliique, eodem perverſo *independentis arbitrii* amore tacti, eique conſtructis variis prætextibus, de concilianda *concordia*, inter præſcientiam & providentiam Dei, cum arbitrii *libertate*, rerum *contingentia*, & *ſanctitate* Dei, qua immunis ſit à procuratione peccatorum: talia ponunt, per quæ non poteſt non, ruere omnimoda Dei perfectio & omniſufficientia. Quando ſcil. 1. *voluntatem* Deo tribuunt, quæ non uno modo pendeat, ab arbitrio humano, aliiſque conditionibus, per quas voluntas *conditionata* fiat, & eadem opera corruit perfectio *independentiæ*, quæ eſt ſcaturigo omnium aliarum ejus perfectionum proprietatumque. Quando 2. pro libidine arbitrii humani, in ſuis conſiliis, mutatur ac turbatur, & quaſi Domino ſubjugatur. Quando 3. ipſi aſſeritur *velleitas*, ſeu *imperfecta* volitio, qua ſerio velit, quod nunquam conſequatur, eaque ratione *impotens* ſit, qui non poſſit producere quod vult, pariter & infelix, utpote qui non habeat, quod expetit. Quando 4. nominatim ei tribuunt, quod *ſerio* velit, omnes & *ſingulos* homines *actu* ſervari; quo voto, dum plerumque excidat, nec ſibi ſufficere ſuoque voto; nec his quibus iſtam ſalutem vult. Quando 5. *poteſtatem* ipſi adimunt & *potentiam*, in liberum hominis arbitrium, quo nec vota ſua conſequi; nec homines convertere poſſit, niſi volentes, adeoque ſeipſos convertentes. Quando 6. prædeſtinationem ſuſpendunt ex prævifis in creatura, eoque, & *independentiam*, & *αὐτάρκειαν* ipſi admittunt. Hæc pro ſpecimine ſufficiant.

Probatur affirmativa.

Pars practica.

Perfectio & omniſufficientia Dei.

1. Nos convincit de rerum omnium vanitate.

XI. Quantum ad praxin. *Perfectio* & *omniſufficientia Dei*, *primò* nos convincunt de creaturarum omnium *imperfectione*, *inſufficientiâ* & *vanitate* Eccl. 1. 2. Si enim *ſolus* Deus, eſt *abſolute* perfectus & omniſufficiens, tum ſanè *creatura* omnis, *per ſe* imperfecta eſt, inanis & vana: qnoniam: 1. *à ſe* & *per ſe*, nil omnino habet perfectionis, quâ ſufficiat aut *ſibi*, aut *aliis* Jer. 11. 13. Et 2. ſi quid habeat, ſibi à Deo collatum; id *otioſum* planè & inutile eſt, niſi à Deo *excitetur* & applicetur, velut à *primò* Motore: niſi item, ab omniſufficiente Deo acceptam perfectionem, *jubeatur* ad hunc aut illum q. deferre 1. Reg. XVII. 6. Et ſi *nulla* creaturis adeſt perfectio & ſufficientia; non eſt etiam quod (a) inordinatè *diligamus* quævis 1. Joh. II. 15. 16. Jac. IV. 4. (b) *fiduciam* in illis reponamus 1. Tim. VI. 17. Pſalm. LXII. 11. 12. (c) nimium *metuamus*, aut ægrè feramus *jacturam*, rei cujuſvis terrenæ. Pſalm. LXXIII. 25.

2. Conſolatur in adverſis quibuſvis.

XII. *Secundo*, fundamentum præſtant *conſolationis*. Si nobis non *ſufficiamus*, nec *mundus* nobis ſufficiat univerſus, cum anima ſua natura appetu prædita ſit, plane *inſatiabili*: Deum cogitemus *omniſufficientiſſimum*, & ſibi & nobis Pſal. LXXIII. 25. Singulatim 1. Si *deſint* bona quævis *animi*; v. g. judicii vigor Jacob. 1. 5. voluntatis rectitudo, fides, ſpes, charitas, affectuum *εὐταξία*: aut *corporis*; valetudo, robur, *εὐκρασία*: aut *fortunæ*; neceſſariæ opes, honores, hominum *εὔνοιαι*. Si

Si 2. pericula *immineant*, quibus declinandi impares ſimus. Si 3. hoſtes, ſeu *ſpirituales*, Satanas, mundus, peccata, ac peccatorum conſcientia; ſeu *corporales* urgeant quivis: ſolatio eſſe poſſit: A. Deum eſſe *omniſufficientem* & omniſufficientiſſimum אל שדי *clypeum & Solem* Pſal. LXXXIV. 12. Gen. XV. 1. qui ſibi ſufficiat ad *infinitam* uſque beatitudinem, proinde nobis *multo magis*, qui *tali* non indigemus ac tantâ perfectione. B. Quique inſuper, ſe *omnia* ſuis & in omnibus futurum, *Solem* ac clypeum, tot promiſſionibus, tam ſolenniter ſpoponderit Pſal. XCI. 15. & LXXXIV. 12. & V. 12. 13. Heb. XIII. 6. C. Quin & *tot* modis, *ſemper* & *ubique*, ſuis, quavis occaſione, ſe omniſufficientiſſimum reapſe demonſtraverit. Interim, quo iſthac Dei omniſufficientiâ *certius* fruamur, eaque *ſolidius*, pro re natâ, erigamur; neceſſum omnino: (a) Ut ſimus per fidem *confœderati* Deo Gen. XVII. 1. *Ego Deus fortis qui ſufficit.* &c. *erigam fœdus meum.* Neque enim omnibus promiſcue; ſed *ſuis* demum eſt omniſufficiens (b) Eam omniſufficientiam, *precibus* frequenter compellemus Pſal. XCI. 15. Joh. XVI. 23. Pſal. XXVII. 8.

3. Reprehendit eos qui praxi negligunt omniſufficientiam Dei.

XIII. *Tertiò reprehendunt*, eos omnes, qui non tam *verbis*, iſtam Dei negant omniſufficientiam & perfectionem; aut arrodunt ſaltem; quam *factis*. Quod fit (1.) Ab *apertè impiis*, quando *derelicto* Deo, ſibi ſuiſque *mundanis*: divitiis, honoribus, voluptatibus, imo ſceleribus mancipati, omnem *in illis*, nullam *in Deo*, *ſufficientiam* perſpiciunt Jer. II. 13. Mal. III. 14. (2.) A *clam hypocritis*, qui *aliqualem* in Deo ſufficientiam deprehendunt, unde *aliquid* etiam, imo *multum* quandoque, ei in externis potiſſimum Religionis officiis, deferunt: aſt non *omnem*, ut hinc conſtanter etiam, & in omnibus ei *adhærere* velint Matth. XIII. 20. 21. Eſt ratio in promptu, quoniam non *omnia*, quæ ſibi exiſtimant *neceſſaria* aut utilia, in Deo ſe habituros confidunt; unde quædam, ſeu per fas, ſeu per nefas, à creaturis, ſibi repetenda ducunt Hoſ. II. 4. 5. 14. Imo (3.) ab ipſis etiam verè *regenitis*, prout videre eſt in tergiverſatione Moſis Exod. III. 11. 12. in mendacio Abrahami Gen. XX. 2. aliiſque Sanctorum ἡττήμασι. Scil. non *ſatis* perſuaſorum, Deum ſuis neceſſitatibus, ac imminentibus periculis, *quantum ſatis*, mederi poſſe. Sigillatim tollitur, aut arroditur Dei omniſufficientia. A. *Deſperatione* aut diffidentiâ Num. XI. 21. 2. Reg. VII. 2. B. Vana in creaturis *confidentia*, quâ reapſe, à creaturis *aliquid* nobis pollicemur, quod Deus, ſeu non *poſſit*, ſeu non *velit*, nobis conferre Pſal. LXII. 9. 10. 11. 12. C. *Inordinatâ* creaturarum *dilectione*, quâ reverâ creaturis *aliquid* ineſſe ſuſpicimur, quod non ſit *in Deo*; quo nomine avaritia, *idololatria* deſignatur Eph. V. 5. D. *Fraudibus* ac dolis, quando *technis* enitimur conſequi, quod legitimis mediis, in Deo, aut ab eo, nos conſecuturos diffidimus. Exemplum in Jacobo Gen. XXVII. 6. &c. Conf. Pſal. CXXV. 5. E. *Omnibus* denique *peccatis*, quatenus in eis eſt *averſio* à Deo, & *converſio* ad creaturas Jer. II. 13. quod certè non ſit, niſi *à creaturis* exſpectando, quod *in Deo* non ſit. Ut proinde (a) peccata illa & quævis alia, *idololatriam* involvant, pariter & *apoſtaſiam*, quatenus à Deo *deficimus* ad creaturas, quod *his* tribuamus, quæ *in illo* non ſint. Unde turpitudo & gravitas peccatorum elucet Heb. III. 12. (b) Dei *favorem* ac beneficentiam nobis *obſtruit*, ut nihil omnino, ab omnimodâ iſthac Dei ſufficientiâ, nobis poſſimus polliceri; per comminationes divinas Matth. XVII. 19. 20. & XXI. 21. 22. & XIII. 58. Marc. VI. 6. Imo (c) obnoxios nos faciunt graviſſimis Dei *judiciis*. Ut videre eſt in Equite illo, Deo per *diffidentiam*, ſuam abrogante omniſufficientiam 2. Reg. VII. 17. Imo in ipſo Moſe, hoc eodem nomine, cum Aarone fratre, à poſſeſſione terræ *Canaan* regidiſſimè excluſis Num. XX. 12.

Horum gravitas.

4. Excitat ſtudium diverſarum virtutum.

XIV. *Quartò*, omniſufficientiæ divinæ *contemplatio*, pro re nata, erigere nos poſſit ad *unam* aliquam, aut *alteram*, ſequentium virtutum (1.) Ad *glorificationem* Dei Pſal. XCVI. 4. & CXLV. 3. Si enim quævis *perfectio* ac ſufficientia, anſam nobis præbet *celebrandi creaturas*; quanto magis; ſumma illa & *infinita* Dei, quâ *ſibi* ſufficit, ac *nobis*, ad *infinitam* uſque beatitudinem; quæ fundamentum eſt omnis majeſtatis ac gloriæ. (2) Ad *amorem*, quo ipſum *ſupra* omnia *complectamur*, quippe qui nobis *ſolus* ſufficit ad *omnia* Pſal. XVIII. 2. 3. *Diligam te Domine*, *mea fortitudo*, *mea petra*, *mea arx* &c. ipſum *deſideremus* ac quæramus, omni ſtudio Pſal. LXXIII. 25. in eo *acquieſcamus*, eo unice lætemur Pſal. XVI. 5. 6. & IV. 7. 8. 9. (3) Ad *fiduciam* in eo ſolo conſtanter collocandam, quippe qui *ſolus* nobis ad omnia *ſufficiat*: ſcil. *omnia in omnibus* 1. Cor. XIII. 10. perfecta *lux* intellectui Pſal. XXXVI. 1. *bonitas* voluntati, *vita* toti animæ Pſal. XXXVI. 10. *juſtitia* affectibus, *lætitia* cordi, *ſanitas*, claritas, immortalitas, *corpori* &c. *Quicquid amabitur aderit*, *nec deſiderabitur quod non aderit.* Auguſtin. l. 3. *de Trin.* cap. 7. (4) Ad *ſpem* ac patientiam erigendam, in quibusvis adverſis Pſal. XXVII. 13. 14. & LXXVII. 11. 14. 15. & LXXIII. 25. (5) Ad *obedientiam* & cultum ei præſtandum, quippe qui inde nobis futurus ſit *clypeus* & *merces magna valde* Gen. XV. 1. Pſal. LXXXIV. 12. (6) Ad *humiliationem* noſtri, ut nim. ex *ſummâ* ejus ſufficientiâ, *imam* noſtri indigentiam: ex omnimodâ ejus *perfectione*, noſtram *imperfectionem* agnoſcamus, ſentiamus, confiteamur Gen. XVIII. 31. Perfecti nobis ſæpe videmur, in oculis *noſtris*; aſt ſi cum ſummâ *Dei perfectione* ſufficientiaque nos conferamus, tanquam cum normâ & exemplari, tum demum dicemus: *nunquid homo*, *Dei comparatione juſtificabitur? Ecce inter ſer-*

ſervos ejus, non manſerunt fideles; & in Angelis ſuis, deprehenſa eſt ſtultitia, quanto magis hi, qui habitant domos luteas Job. IV. 17. 18. 19. *Ipſa juſtitia noſtra, ad examen juſtitiæ Divinæ deducta; injuſtitia eſt, ſordet in deſcriptione Judicis, quod in æſtimatione fulget operantis.* Greg. in Cap. VII. Job. Tum in ſingulis harum, ſi ſigillatim pro concione debeant enarrari, pro re natâ, explicari poſſit A. ſingularis omniſufficientiæ & perfectionis divinæ *vis* & efficacia, quâ influit ad virtutes iſtas in nobis *formandas*, alendas, augendas, confirmandasque. B. Rationes motivæ, quæ, ex conſideratione *omniſufficientiæ* divinæ, nos impellant ad ſtudium iſtarum virtutum. Denique C. ſeu *media*, quibus habitum virtutum iſtarum aſſequamur feliciter; ſeu *modus*, quo dirigantur earum operationes.

5. Allicit ut cum Deo ambulemus.

XV. *Quintò*, perfectionis & ſufficientiæ divinæ perſuaſio, nos allicit, qui *ambulemus cum Deo*. Invitante ad hoc Abrahamum ipſo Deo, in textu. Quod quidem *generatim* concludit, omnem pietatem, & eas comprimis virtutes, quas §. præced. deſignavimus:

In quibus conſiſtat.

Singulatim (1) Deum ſibi ſemper & ubique habere *præſentem*, velut à dextra Pſalm. XVI. 8. & XXVI. 3. (2) *Eodem* cum Deo *contendere*, ad eundem cum eo collimare *ſcopum*, *idem* quod Deus, ubique quærere ac ſectari, *idem* cum Deo velle ac nolle Apoc. II. 6. & quidem *ad idem* etiam, h. e. ad Dei *gloriam* Rom. XI. 36. Et (3) *eadem via* quoque, quod Scripturæ eſt, *in viis Dei ambulare* Deut. XIX. 9. & XXVIII. 9. &c. Et quænam iſtæ Dei viæ? *Sanctitatis* Pſal. LXXXVII. 14. *bonitatis* ac *veritatis* Pſal. XXV. 10. Ut *in viis Dei* ambulare non ſit, niſi in *lege* Dei Exod. XVI. 4. Neh. X. 29. in *præceptis* Dei 1. Reg. VI. 12. in *ſtatutis* & *judiciis* Dei Levit. XX. 8. incedere, in his Deo conſtanter *adhærere* Deut. IV. 4. neu dextram; neu ſiniſtram verſus, ab eo *deflectere* Deut. XII. 32. Porro (4) ambulando, quaſi *manum* Dei *prehendere* Jer. XXXI. 32. *nec dimittere* Gen. XXXII. 26. Luc. XXIV. 29. Scil. ut *infantuli* cum parentibus ambulaturi, manus cum eis jungunt, & nos cum Deo jungamus, h. e. ab eo toti per omnia *pendeamus*: Et hoc demum eſt *in nomine Dei ambulare* Mich. IV. 5. Inſuper (5) ambulando quaſi *greſſus* ſuos, cum Deo *variare & inflectere*, ut nim. ei conſtanter adhæreamus. Hoc demum eſt *cum* Deo ambulare, aut *poſt* Deum Deut. XIII. 4. Quod fit, dum ambulantem nobiſcum in viis *judiciorum* ſuorum, ſequimur *pænitentia*, humiliatione ac reformatione, precibus, patientia Thren. III. 40. 41. ambulantem verò in viis *beneficentiæ*; ſequimur gaudio, *gratitudine*, laudibus Pſal. CIII. 1. 2. 3. Porro (6) in omnibus iſtis, continuò ſeſe habere velut ſub *oculis* Dei, omni conſcientiæ *ſinceritate* Gen. XVII. 1.

Rationes motivæ.

Ego ſum Deus fortis qui ſufficit, ambula coram me & eſto perfectus, ſeu ſincerus. Scil. quoniam Deus eſt *omniſufficiens*, non ſibi tantum; ſed nobis quoque; arcendis omnibus malis, quà *ſcutum*; advocandis & effundendis ſuper nos quibuſvis bonis, quà *Sol*; compenſandis omnibus noſtris *laboribus*, *jacturis*, quà *merces noſtra magna valde*: verbo, quoniam nobis eſſe ſolus poteſt omnia in omnibus; hinc *toto* etiam in ipſum ſolum, ſimus defixi animo, ei indivulſe adhæreamus, nec metu *ullius* mali; nec *ſpe* ullius boni, ab eo *divelli* nos unquam patiamur. Hac demum ratione, Deus non *ſibi* tantum erit perfectus & omniſufficiens, ſed nobis quoque, ſarciendo omnes *defectus* noſtros Pſal. CIII. 3. 4. & ſatiando omnia deſideria noſtra Ibid. verſ. 4. 5. & XX. 5. & XVI. 11.

6. Accendit ſtudium confœderationis cum Deo.

XVI. *Sexto* accendit, qui omni *conatu* adnitamur, *confœderari* cum Deo perfectiſſimo & omniſufficientiſſimo. Uſum iſtum παναρκείας monſtrante Deo, verbis textus noſtri: *Ego ſum Deus fortis qui ſufficit, ambula coram me & eſto perfectus, fœdus meum erigam tecum.* Hac enim confœderatione (1) Deus omniſufficiens, fit *noſter* Deus. Jer. XXXI. 33. (2) abſque ea, omniſufficientia iſta, quantacunque etiam, nobis hilum non proderit Jeſ. LXV. 13. Imo (3) oberit potius. Ibid. & Pſal. XXXIV 16. 17.

Rationes motivæ.

Modus.

Fit autem confœderatio: A. Per *Chriſtum*, ſcil. hoc nomine, *Angelum fœderis* Malach. III. 1. in quo omnes promiſſiones divinæ, ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν 2. Cor. I. 20. B. Per *fidem* Hoſ. II. 19. in Chriſtum, qui *via* eſt ad Patrem Joh. XIV. 6. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει, διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ Eph. III. 12. *In quo habemus fiduciam … per fidem* &c.

7. Exemplar præſtat quod imitemur:

XVII. Tandem *ſeptimo*, quod imitemur, *exemplar* præſtat: A *Perfectio* Dei: *Eſto perfectus* Matth. V. 48. Perfectio *eſſentialis* equidem; v. g. *independentia*, ut & nos quoad conſcientiam, *independentes* ſimus, niſi à Deo 1. Cor. VII. 23. *immutabilitas*, ut & nos *tales* ſimus, in proſecutione boni 1. Cor. XV. 58. *ſimplicitas*, ut & nos *ſimplices* ſimus Matth. X. 16. & εἰλικρινεῖς 2. Cor. I. 12.

1. Perfectionem ejus.

Et ſic per reliqua attributa, prout in diſtinctâ eorundem contemplatione paſſim obſervavimus; comprimis tamen, imitationi noſtræ exemplar præſtat, perfectio Dei *moralis*, quam ad hoc ipſum *in lege* repræſentavit. De quâ Paulus Phil. III. 15. Col. IV. 12. Jac. III. 2. B. *Sufficientia* Dei, qua primò *nobis* ſufficiamus, *ſub* Deo 2. Cor. IX. 8.

2. Sufficientiam.

Sic ut 1. Procul ſimus ab *avaritia* Heb. XIII. 5. qua in *opibus*, ſufficientiam noſtram quæramus. 2. Non multum ſimus ſolliciti, de rebus quæ ad hanc vitam pertinent Matth. VI. 25. &c. 3. Nec copiam aut *abundantiam* opum terrenarum, admodum ſollicitè *ambiamus* 1. Tim. VI. 9. 4. Quavis ſorte ſimus *contenti* Phil. IV. 12. Tum *aliis* quoque, noſtram *ſufficientiam* promtè impertiamur, ſicut Deus 2. Cor. VIII. 7. 14. Perſuaſi (a) nos hac ratione

tione *aſſimilari* utcunque, huic *perfectioni* divinæ Matth. v. 48. in quo ſumma noſtra conſiſtit *perfectio* (b) *καταρχικὴν* divinam, tanto tenerius, nobis noſtrisque neceſſitatibus, *advigilaturam* Matth. vi. 26. 30.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

DE

MAJESTATE ET GLORIA DEI.

Jeſ. xlii. verſ. 8.

Ego Jehova, hoc nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam ſculptilibus.

I. Perfectionis & omniſufficientiæ, quam diximus, *intrinſeca* excellentia, quatenus, velut *fulgorem* quendam ſpargit, à quo agnoſcatur ac celebretur; *ſecundum* præſtat ex attributis q. derivativis, *Majeſtatem* ſcil. & *Gloriam*, quam ipſe Deus, ſibi admodum magnificè vindicat Jeſ. xlii. 8.

Pars exegetica.

II. *Textu continetur*, edictum *quoddam*, *ſeu ſolennis* promulgatio, *trium ſuorum quaſi* Regalium, *quæ ſibi* ſoli *velit eſſe peculiaria*, *quorum*

1. Primum, *eſt in ejus* eſſentia, אני יהוה Ego Jehova. *Supple ex defectu Hebraico*, *verbum ſubſtantivum* SUM. *Ut ſit Jeſ.* xliii. 12. *Eſt hæc* nota, *& quaſi familiaris* ſubſcriptio, *qua Deus præcepta ſua*, *conſignare & confirmare ſolet*, *ut paſſim Levit.* xviii. 2. 30. & xix. 2. 3. 4. 10. 12. 14. 16. 18. 25. 28. 30. 31. 32. 34. 36. 37. *Poteſt referri*, vel *ad præcedentia*, *ut ſit q.* confirmatio *præcedentis prophetiæ de Chriſto*, *à* natura *Dei vocantis*, *& à* veritate *præcedentium promiſſionum* vſ. 9. vel *ad Deum*, *ut*, *abſoluto vaticinio de Chriſto*, *redeat ad propoſitum*, *& contendat*, *Jehovam eſſe* ſolum *verum Deum*. *Eſt autem* Jehova, *nomen* eſſentiæ, *in qua omnes Dei perfectiones: independentia*, *immutabilitas*, *ſimplicitas*, *immenſitas*, *omnipræſentia*, *æternitas*, *omnipotentia*, *omniſcientia*, *gratia &c. comprehenduntur*, *ut ſuo loco docuimus*, *in qua proinde*, *omnis ejus* gloria internâ *fundatur*. *Proinde hoc nomen*, *ei maxime eſt* proprium, *& omnimodo* incommunicabile, *unde &* memoriale *ſuum dicitur Exod.* iii. 15. *Pſal.* cxxxv. 13. *&* cii. 13. *Hoſ.* xii. 6.
2. Secundum *eſt*, *in ejus* nomine הוא שמי. Hoc nomen meum. *Supple iterum Ellipſin* eſt. הוא, *ſenſu caballiſtico*, *Judæis nonnullis eſt ipſum nomen*, *quod Deus ſibi addicit*: nomen meum eſt הוא: *Aſt*, *cum needum ſolide probatum ſit*, *eſſe τὸ* הוא *inter nomina Dei*; *commodius ſignificabit*, HOC, *ac refertur ad præcedens* Jehova, *ut emergat: hoc nempe* Jehova, *eſt nomen*, *mihi maxime* proprium, *quo à Diis Gentilium diſcernor*, *quod nullo modo*, *nec ſenſu* pleno, *nec* diminuto, *ſicut alia mea nomina*, *ulli creaturæ competit*, *ſaltem in caſu* recto, *quamvis in caſu* obliquo, *& in* compoſitione, *poſſit utcunque competere*, *prout Veteribus viſum*, *nominis* Jehova *particulam*, *quod nomen eſſet gratiæ*, *ſuis nominibus adſpergere*, *ut patet in nominibus* יצחק יהונתן *aliisque*. *Quod alibi adverſus Socinianos docuimus*.
3. Tertium *eſt*, *in* gloria *&* laude *ſua*. Et gloriam meam alteri non dabo, nec laudem ſculptilibus. *Hic Deus abrogat:*

A. Gloriam, *univerſim* omnibus, וכבודי לאחר לא אתן Et gloriam meam alteri non dabo. *Eſt hic*

1. Abrogatum, *ſeu* quid *abroget*; וכבודי & gloriam meam. *Intelligit*, vel *gloriam nominis* Jehova *peculiariter*, *h. e. non feram*, *ut quiſquam*, *in coelo aut in terra*, *iſtud* nomen *glorioſum*, *aut iſto ſignificatam* eſſentiam *glorioſam*, *ſibi arroget:* vel gloriam *meam generaliter*. *Permittit quidem creaturis* gloriam; *ſed prohibet gloriam* ſuam, *gloriam* meam, *h.e. cultum* religioſum. *Eſt autem* כבוד, *à* כבד, gravem *eſſe*, *vel* quantitate, *vel* qualitate, magnitudine, *vel* multitudine, pondere *vel* numero, *divitiis*, gloria, *unde βάρος τῆς δόξης* 2. Cor. iv. 17. *Differt ab honore & laude*, *quod* honor *competat dignitati vulgari* Rom. xii. 10. laus, *dignitati majori*; *ſed* gloria, *maxima*, *nominatim heroicæ*. *Unde* [illegible] Max. *ἐξόχως competit*.

2. Per-

2. Perſona *cui abrogatur*, לאחר, alteri, *v. g. Belo*, *Neboni*, *Merodacho*, *& cuivis alii*, *qui* natura *non ſit* Deus, *ſeu qui* peregrinus *ſit Marc.* XVI. 17. *Pſal.* XVI. 4.

3. Abrogatio *ipſa*, לא אתן, non dabo, *non patiar gloriam meam minui, aut in alium transferri, κατὰ λιτότητα, vult dicere, ſe vindicaturum ſeveriſſime, in eos, qui nomen ſuum* Jehova, *aut gloriam ſuam, alii addixerint.*

B. Laudem *ſculptilibus*, ותהלתי לפסלים, & laudem meam ſculptilibus. *Supple* dabo. *Quaſi dicat: & ne* laudem *quidem meam*, *quamvis* minor *ſit* gloria, *patiar ſculptilibus deferri. Eſt hic rurſus:*

α. Res abrogata *ſeu prohibita*, תהלתי, laudem meam *h. e. quæ mihi* ſoli *competit.* תהלה, laus, *ab* הלל, *ſplenduit*, *claruit*, *nituit* Job. XXIX. 3. *a quo* הילל, Lucifer, *ſtella matutina*, *quod non appareat*, *ea* ſplendidior *& lucidior Jeſ.* XIV. 12. *In Pihel eſt* laudare, *quod*, *qui aliquem laudat*, *eum velut ſplendeſcere faciat*, *ejus lucem diſpergat.*

β. Objectum *cui abrogatum*, לפסלים, ſculptilibus. פסיל, *vel* פסל *imaginem notat*; *ſed* ſculptam, *dolatam*, *ex ligno*, *lapide*... *Græci reddunt* εἴδωλον, *&* γλυπτὸν ſculptile, ſtatuam. *Chaldæi* imaginem. *Quod Gentiles ſuis idolis*, *ſtatuis*, *imaginibus*, *crederent ineſſe aliquid divini*, *ſeu deitatis*, *& ob hoc ipſis* laudem divinam, *ſeu* cultum religioſum, *deferrent*, *quemadmodum etiam Romanenſes faciunt. Probibet ergo Deus*, *quemvis* cultum *religioſum*, *ſeu* gloria *dicatur*, *vel λατρεία*; *ſeu* laus *vel δουλεία aut ὑπερδουλεία*, *deferre*; *ſive* viventibus *ac Deaſtris*; *ſive* vita deſtitutis, *idolis*, *ſtatuis*, imaginibus *qualibuſcunque.*

Pars dogmatica.

Majeſtas & Gloria Dei probatur: Scripturis.

III. Habet itaque Deus noſter, *Majeſtatem* & *Gloriam*, ſibi omnino peculiarem. Quam Scriptura docet, quotieſcunque 1. Deum *magnum* prædicat, ſcil. non mole; ſed *perfectionis Majeſtate* Deut. VII. 21. & X. 17. Neh. I. 5. & IV. 14. & IX. 32. Pſal. XLVII. 3. & paſſim per Pſalmos. Jeſ. XII. 6. Jer. X. 6. Dan. II. 45. Conf. Cap. IX. de *Infinit. & magnitud. Dei.* Quotieſcunque 2. *Glorioſum* & *mirabilem* Deut. V. 24. & XI. 2. Pſal. VIII. 2. 10. Quotieſcunque 3. *Altiſſimum* Gen. XIV. 18. Num. XXIV. 16. Deut. XXXII. 8. Pſal. VII. 18. Thren. III. 38. Quotieſcunque 4. *factorum* ejus *magnorum* & terribilium, facit mentionem, velut majeſtatis ſuæ teſtium Deut. X. 21. 2. Sam. VII. 21. 22. 23. Pſal. LXXI. 19. Act. II. 11. Quotieſcunque 5. *Magnificentiam* ejus extollit *ſupra Deos* Pſal. CXXXV. Quotieſcunque 6. *Laudabilem* dicit & *laudandum valde* Pſal. XLVIII. 2. & XCVI. 4. & CXIII. 3. Exod. XV. 11. Quotieſcunque 7. honorem Dei *extollit*, & à nobis extollendum *monſtrat*, tam præceptis, quam exemplis Jeſ. VI. 3. Ab omnibus iſtis *Deus gloriæ* prædicatur. Act. VII. 2.

Et rationibus.

IV. Et ſi *Majeſtas* ipſi non competeret ac *gloria*; Quorſum 1. *mundum* creaſſet, aleret, gubernaret? Neque enim ipſa creatura, ad hæc permovere eum potuit, needum exiſtens; nec *lucri* aliqua ſpes, quo *perficeretur* olim à creato: fuit enim ſibi ab omni æternitate ſufficiens: proinde non ſupereſt, niſi infinitæ illius *perfectionis*, quam ab æterno habuit, *agnitio* & celebratio, in qua *gloria* conſiſtit Prov. XVI. 5. 4. Rom. XI. 36. Et quorſum 2. *potius* creaſſet, & in hoc theatro proſtarent? quam ut dicerent, *quantus fuerit artifex*, quanta ejus potentia, ſapientia, bonitas: ad hoc *cœli* dicuntur *narrare gloriam Dei* Pſal. XIX. 1. conf. Pſalm. VIII. 4. 10. Rom. I. 20. Et 3. quis eſſe poteſt *ultimus* rerum omnium *finis*, in quo omnes ſubordinati quieſcerent; ſi non *gloria* Dei? Finis enim, ad quem mundus eſt creatus, ipſo mundo *præſtantior* præſupponitur; & quid tandem mundo *præſtantius*, quam ſolus Deus? & quî Deus *finis* eſſe poteſt; niſi ut glorificetur? Tandem 4. plurimas, è creaturis ſuis, fecit *glorioſas*, Meſſiam Jeſ. XLII. 21. Solem & aſtra 1. Cor. XV. 41. Davidem Pſal. XXI. 6. Salomonem Matth. VI. 29. &c. nunquid igitur ipſe, *magis* erit glorioſus?

Gloriæ Divinæ quatuor ingredientia numerantur: Primum, infinita eſt eſſentiæ & attributorum eminentia.

V. Non eſt autem gloria Dei, niſi *infinitæ eminentiæ q. fulgor*, *agnoſcendus & manifeſtandus.* Ut ad gloriam quatuor iſta concurrant: *primò* infinita quædam *eminentia*: ſicut enim cuivis bono *honor*, & excellentiori *laus*; ita eminentiſſimo *gloria* competit. Competit autem iſta eminentia Deo; tum ab *eſſentia*, quatenus eſt *Jehova* Exod. XXXIII. 18. 19. 20. Jeſ. XLII. 8. tum ab *attributis*, utpote à quibus, velut particulis, illa divinæ Majeſtatis emergit eminentia, prout in ſingulari eorundem contemplatione, paſſim oſtendimus. Hæc *fundamentum* eſt omnis *gloriæ* Divinæ, ob quam æſtimari ac celebrari, à nobis meretur, atque etiam *Deus gloriæ* Act. VII. 2. *Rex gloriæ* Pſal. XXIV. 8. *Pater gloriæ* Eph. I. 17. celebratur: eique aſſeritur *eminentia gloriæ* Eph. III. 14. 16.

Secundum, hujus eminentiæ fulgor.

VI. Concurrit *ſecundò*, perfectionis & eminentiæ illius q. *fulgor* Jeſ. XXXV. 2. à quo gloria, q. *claria* dicitur, unde Filius ἀπαύγασμα τῆς δόξης denominatur Heb. I. 3. & *gloria Domini*, *circumfulſiſſe* dicitur Paſtores Luc. II. 9. ut & Paulum *lux e cœlo* Act. IX. 3. Matth. XVII. 2. Hinc *lucem* dicitur habitare *inacceſſam* 1. Tim. VI. 16. Qui fulgor, non tam *corporis* (prout faciebat gloria Salomonis Matth. VI. 29. Solis 1. Cor. XV. 41. Phoſphori Jeſ. XIV. 12.) quam *mentis* oculos perſtringit, quamvis nonnunquam, *externus* etiam ſplendor, quaſi pro ſymbolo, acceſſerit, ut ex adductis locis

cis Luc. II. 9. & Act. IX. 3. Exod. XXXIII. 18. 19. 23. Ezech. I. 26. 27. 28. & III. 12. & XLIII. I... aliiſque patet.

Tertium, ejuſdem agnitio & æſtimatio.

VII. E quò *tertiò* exiſtit, *agnitio* iſtius eminentiæ, à qua *facies* Dei dicitur Exod. XXXIII. 20. *facies gloriæ* Jud. verſ. 24. 25. item *nomen* ejus Matth. VI. 9. Exod. XX. 7. quod à *facie* & à *nomine*, innoteſcat majeſtas & eminentia *rei*. Agnitio iſta, omnibus quidem numeris *perfecta*, ſoli Deo competit: qui hinc *lucem* dicitur *habitare inacceſſam, quem viderit nemo* I. Tim. VI. 16. Joh. I. 18. *imperfectior* tamen, ex revelatione, ex attributis, ex operationibus, obtingit etiam creaturis; Angelis Jeſ. VI. I. Matth. XVIII. 10. Moſi Exod. XXXIII. 23. Num. XII. 8. paſtoribus Luc. II. 9. Apoſtolis Joh. I. 14. Paulo Act. IX 3. aliiſque. Quæ tamen, non eſt abſque *gradibus*: dum *hic* conſpicimus ſeu cognoſcimus, *δι᾽ ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι*; olim autem *πρόσωπον πρὸς πρόσωπον* I. Cor. XIII. 12. Atque hæc tria: eminentia, fulgor & agnitio gloriam *internam* conſtituunt, Deoque coæternam.

Quartum, ejuſdem celebratio ſeu manifeſtatio.

VIII. Tandem *quartò*, concurrit ad gloriam, agnitæ per fulgorem eminentiæ, *celebratio* ſeu manifeſtatio, quæ magis propriè *glorificatio*; quam *gloria* appellatur. Qua, agnita *intus* eminentia, ejuſque congrua æſtimatio, *propalatur*, & extollitur. Quod fit (1) ab ipſo *Deo*, ſeipſum glorificante: quando ineffabilem & incomprehenſibilem, eſſentiæ ſuæ *ὑπεροχὴν*, in attributis & operationibus, utcunque manifeſtam facit Num. XIV. 21. Pſal. LXXII. 19. Levit. X. 3. (2) Ab ipſis *perſonis* divinis, *inter ſe*: ſic *Pater* glorificat Filium Joh. XVII. I. *Filius* viciſſim (ut *ἀπαύγασμα τῆς δόξης* Heb. I. 3.) Patrem Joh. XVII. 4. & VIII. 49. *Spiritus* S. Filium Ibid. Cap. XVI. 14. & Patrem, qui hinc, *τὸ τῆς δόξης, καὶ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα* dicitur I. Pet. IV. 14. (3) Ab *Angelis* & hominibus, quando agnitionem, ſenſum & æſtimationem gloriæ Divinæ, manifeſtam faciunt, ipſamque Dei eminentiam, quantum poſſunt, exaggerant & extollunt Jeſ. VI. 3. Luc. II. 14. Pſal. VIII. I. Apoc. IV. 10. II. (4) A *verbo* Dei, comprimis evangelico, quod hinc, *Euangelium glorioſum* dicitur 2. Cor. III. 7. 8. quod *glorioſa* Dei *attributa*, potentiam, ſapientiam, gratiam, juſtitiam, & *glorioſum Dei Filium*, nobis pendat Phil. II. II (5) Ab *operibus* Dei Pſal. XC. 16. & CXI. 3. creationis, ſuſtentationis & gubernationis Pſal. VIII. & XIX. I. & CIV. 24. 31. Imprimis egregiis illis, quæ *miracula* appellamus, utpote in quibus, magis ſplendidè apparet, omnipotentiæ divinæ *gloria*. Potiſſimum autem (6) ab operationibus *gratiæ*, quibus circa Eccleſiam ſuam diſtinetur. Totum illud *conſilium pacis*, quo Eccleſiam ſervare conſtituit, & ſapientiſſima illa *œconomia*, quam in ejus gubernatione prodidit: quorſum ſpectat, niſi ad *glorificationem* Dei? Phil. II. II. *Ut omnis lingua confiteatur, quod Dominus ſit, Jeſus Chriſtus, ad gloriam Dei Patris.* Hinc Angeli Luc. II. 14. *Gloria in excelſis Deo.* Nominatim (1) gloria *miſericordiæ* & *juſtitiæ* vindicativæ, ſe prodit, in æterno *prædeſtinationis* negotio Eph. I. 5. 6. Rom. IX. 22. 23. (2) Gloria *ſapientiæ*, in exquirenda liberationis *via*, & juſtitiæ & miſericordiæ congrua: nec non in diſtribuendo q. penſo, quod quælibet Perſona ſibi ſumeret, in hoc redemtionis negotio: à quibus, Paulus exclamat: *ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ* Rom. XI. 33. Et Servator, *ſapientia* & *potentia Dei* denominatur. I. Cor. I. 24. Rurſus (3) gloria *amoris* & gratiæ, verſus mundum Joh. III. 16. Rom. V. 8. Porro (4) gloria *ſanctitatis*, quâ vel *noſtra* peccata, in proprio *Filio*, ferre non potuit, & adeo exagitavit rigidè Rom. VIII. 32. Inſuper (5) gloria vindicativæ *juſtitiæ*, quâ nec proprio Filio pepercit Rom. III. 25. His igitur aliiſque cauſis, *glorioſum Euangelium* dicitur *beati Dei* I. Tim. I. II. & *radiare lumen Euangelii gloriæ Chriſti.* 2. Cor. IV. 4.

Celebratio Dei præcipue peragitur cultu religioſo.

IX. Interim *celebratio*, ſeu manifeſtatio iſta eminentiæ divinæ, præcipuè à creaturis *rationalibus* peragitur, in *cultu* eorum *religioſo*, utpote in quem *laudes Iſraëlis* Pſal. XXII. 4. & vox *εὐχαριστίας* Pſal. XXVI. 7. & XXXV. 18. & XCIX. 3. nec non *ſupplicationes* omne genus; confluunt I. Tim. II. I. quibus omnibus Dei omnipotentia, omniſcientia, inexhauſta bonitas; *agnoſcitur* & *extollitur*.

Pars elenchtica.

Quæritur:

X. Cum *infinita Dei perfectio* & omniſufficientia, ſint baſis & fundamentum omnis gloriæ & glorificationis divinæ; perſpicuum eſt, omnes qui arrodunt *perfectionem* & omniſufficientiam Dei: eadem opera, lædere, obſcurare ac tollere gloriam Dei. Proinde recurrunt ex capite præcedente, controverſiæ Socinianæ & Pelagianæ. Quæritur ergo: I. Annon Sociniani, diverſis ſuis hypotheſibus, egregie debilitent & obſcurent gloriam Dei? Sociniani, ſicut diximus cap. præced. perverſo amore independentis liberi arbitrii, & odio S. Trinitatis, æternæ deitatis & ſatisfactionis Chriſti, non uno modo *violant* & obſcurant *gloriam* Dei, quando: I. Iſtas Deo *abrogant perfectiones*, independentiam, immutabilitatem ſimplicitatem, infinitatem, omnipræſentiam, omniſcientiam, ob quas Deus *glorificari* à nobis meretur. Quando 2. Tales ipſi aſſerunt *imperfectiones*, velleitatem, pœnitentiam, deſideria, & tot affectuum perturbationes, ob quas *vilifieri*, aut ſaltem frigidius glorificari ac celebrari meretur. Sicut cap. præced. §. IX. monuimus. Quando

1. Annon Sociniani ſuis hypotheſibus, debilitent & obſcurent gloriam Dei? Affirmativa probatur.

3. Glo-

3. Gloriam æternæ *deitatis*, Filio Dei, ac Spiritui S. diſputant ac negant, non obſtante quod Filius diſerte, *Splendor gloriæ* Patris appelletur Heb. I. 3. & gloriam illam *divinam*, quam *ab æterno* habuerit apud Patrem, ſibi conferri petat Joh. XVII. 5. Quando 4. Gloriam cultus *religioſi*, quam ſibi *ſoli* aſſerit Jehova in textu, & Servator Matth. IV. 10. ad Chriſtum, velut ψιλὸν ἄνθρωπον, traducunt. Quando 5. Gloriam *juſtitiæ vindicativæ*, qua *purior eſt oculis, quam ut poſſit aſpicere moleſtiam* Habac. I. 13. Exod. XXXIV. 7. ipſi adimunt, ac peccatori, tantum non *ſimilem* faciunt Pſalm. L. 21. Quando 6. Gloriam *ſatisfactionis*, qua humanum genus redemerit proprio ſanguine, Filio Dei negant, licet Pater, propter eam, Filio nomen dederit, *ſupra omne nomen, ut in nomine ejus ſe flectat omne genu....* Phil. 10. 7. 8. 9. Quando 7. Gloriam *juſtificationis* noſtræ, quatenus illa procedit, ex *ſola ejus juſtitia*, nobis imputata & *donata*, filio Dei adimunt, propter quam, *facta* ſcil. *purificatione peccatorum noſtrorum per ſeipſum, conſedit in dextra throni majeſtatis in excelſis* Heb. I. 4. Quando 8. Gloriam *iſtius juſtificationis*, filio Dei ademtam, ſibi quaſi imponunt, dum *propriis* operibus, eam ſibi parare nituntur. Contra Apoſtolum Eph. II. 8. 9. *Ne quis glorietur.* Rom. III. 27. *Ubi ergo eſt gloriatio? Excluſa eſt...... per legem fidei.* Plura hujus generis non congeremus.

2. An non Pelagiani, veteres ac novi, ſuis placitis, gloriam Dei impetant & obſcurent?

XI. Quæritur 2. Annon etiam Pelagiani, veteres & novi, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, ſuis placitis, per obliquum, gloriam Dei impetant & obſcurent? Affirmavimus ac demonſtravimus Cap. præced. §. x. oſtendendo, quomodo ex una parte, Deum *liberent* variis *perfectionibus*, independentia, immutabilitate, infinitate, omniſcientia, omnipotentia, infinita beatitudine, ex quibus glorificari poſſet, deberet, & paſſim in Scripturis glorificatur: quomodo ex *altera parte*, in ipſum congerant, varias *imperfectiones*, v.g. dependentiam, ignorantiam, impotentiam &c. ex quibus vileſcit & obſcuratur gloria Dei, in ipſum congerant. Verum, quia iſta, loco citato dudum exegimus, hic plura non adjiciemus.

3. An non Romanenſes, contra edictum Dei, gloriam Dei, dent alteri, & laudem ejus, ſculptilibus?

XII. Quæritur 3. Annon Romanenſes, contra edictum Dei, gloriam ejus dent alteri, & laudem ejus ſculptilibus? Paganos αὐτοκατακρίτυς, qui Scripturæ, & Dei ipſius auctoritatem, ſuique deque habent, non morabimur, quippe, utriuſque criminis, quod *gloriam Dei*, ſuis Deaſtris, Jovi, Mercurio... dederint, & *laudem* Dei, ſuis *ſculptilibus*, quibus ineſſe credebant, aliquid *deitatis* ac divinitatis, contulerint, hoc minoris erat *idololatriæ*: aſt quod Papani, qui auctoritatem Dei & Scripturæ, verbis agnoſcunt, ad hoc tantum, ut abſque Deo, abſque Scriptura, imò contra Deum & Scripturam, poteſtatem νομοθετικὴν, ſui Pontificis, qui talia præſcribit, univerſæ Eccleſiæ Chriſtianæ, fortius extollant; quis ferat? Gloriam Dei, obſcurant non uno modo: 1. velut *ex obliquo*, per varias hypotheſes, quando nim. *α. gratiam* gratuitæ *juſtificationis*, elevant & obſcurant, duplici ſuo merito, ex *congruo* & ex *condigno* Rom. III. 24. *ex gratia....* & verſ. 27. *ubi gloriatio....?* Et cap. IV. 2. 4. 16. Et cap. XI. 6. *ſi ex operibus; tum non amplius ex gratia, alioquin gratia non eſt gratia, & ſi ex operibus, tum non eſt gratia.* Quando *β.* contra eandem *gratiam*, ſatisfactiones urgent, pro peccatis venialibus, quo derogant *gloriæ* Chriſti, ut non ſit *perfectus* Servator, qui poſſit ſervare εἰς τὸ παντελὲς Heb. VII. 25. Quando *γ.* contra eandem *gratiam*, *interceſſiones* urgent Sanctorum cœlitum, quaſi interceſſio Chriſti non ſufficiat ſibi 1. Joh. II. 1. 1. Jeſ. LXIII. 16. Quando *δ.* cum detrimento gratiæ, nimium extollunt vires liberi arbitrii 2. Cor. III. 5. 6. cum 1. Cor. XV. 10. Sed 2. Magis directe, gloriam Dei arrodunt & obſcurant, quando A. ab *una* parte, *gloriam Dei*, ſeu cultum religioſum, aliis dant, puta B. Virgini, Angelis, Sanctis cœlitibus, Papæ Romano: contra expreſſum edictum textus noſtri; *gloriam meam alteri non dabo.* Quando B. ab *altera* parte, imaginibus & *ſculptilibus*, pani item *miſſatico*, reliquiis Sanctorum, cultum religioſum, eundem qui prototypis competit, impertiunt, contra idem edictum, *laudem meam ſculptilibus* non dabo, commutantes item, *gloriam Dei incorruptibilis*, *formata imagine hominis mortalis* Rom. I. 23. *Servientes* inſuper his, *qui natura non ſunt Deus* Gal. IV. 8. Conquiſitis in tegumentum ſacrilegii, neſcio quibus diſtinctiunculis, inter λατρείαν, δουλείαν & ὑπερδουλείαν, quas Jehova Legiſlator, in verbo ſuo ignorat, aut ſtructis etiam contrariis hypotheſibus, ſatis explodit, ut ſuo loco, ſi Deus volet, ex profeſſo videbitur.

Probatur affirmativa.

4. An non Lutherani, gloriam Dei ſuis hypotheſibus arrodant?

XIII. Quæritur 4. Annon Lutherani, ſuis hypotheſibus, *gloriam* Dei, arrodant & obſcurent? Lutherani, illi comprimis, qui ut *ubiquitatem* carnis Chriſti, ejuſque *præſentiam* in Symbolis S. Synaxeos, & *univerſalem* redemptionem efficacius propugnent, non uno modo, *gloriam* Dei obſcurant: 1. Ejus Infinitam *poteſtatem*, qua de ſuis poſſit ſtatuere ſicut *vult* Matth. XX. 15. deſtinando ex lapſis peccatoribus, quoſdam quos vult, ut in illis, gloriam *Juſtitiæ* ſuæ *vindicativæ* patefaciat, per juſtam eorum condemnationem, propter peccata eorum Rom. IX. 13. 15. 17. 18. 20. 21. 22. 23. Ejus 2. gratiam *ſalutarem*, qua *tantundem* gratiæ, reprobis impertiat ac electis, volendo ut omnes ac ſinguli homines, ſalutem *actu* conſequantur, ex quo fit, ut gratia *non ſit* gratia, cum gratia ſit privilegium quorundam. Ejus 3. *independentiam*, quatenus pendeat à libero hominis arbitrio, quod pro lubitu, poſſit *poſitive* non-repugnare Spiritui S.

Sed

Sed imprimis 4. quando docent, ipſius glorioſas *perfectiones*, in quibus fundatur omnis ejus glorificatio, *alteri dari*, h. e. Chriſto quatenus eſt homo, ſeu creatura: puta ſuam *immenſitatem*, *omniſcientiam*, omnipotentiam, virtutem vivificandi, aliaſque. E diametro adverſus edictum textus noſtri. Videatur Joh. Gerh. loc. II. §. 364. cui etiam textui ſibi objecto, ne γρῦ quidem opponit, quin etiam detorquet poſtulatum Servatoris Joh. XVII. 5. *Glorifica me Pater apud temetipſum, ea gloria, quam habui apud te, priusquam mundus eſſet:* parum cogitans: 1. Servatorem, non *gloriam* novam, ſibi ut homini expetere; ſed glorificationem, ſeu *manifeſtationem*, ejus quam dudum habuerit ab æterno, exinanitione ſui, maxumopere obſcuratam Phil. II. 6. 7. 8. 9. Tum. 2. Servatorem petere *glorificari*, à Patre, ſicut ipſe glorificaverit Patrem vſ. 1. *ut filius tuus glorificavit te* vſ. 4. Proinde, ſicut glorificando Patrem, Filius nullam gloriam Patri communicavit; ſed quam habuit, tantum *manifeſtavit:* ita & Pater, glorificando Filium, non novam ei gloriam communicavit; ſed quam ab æterno dudum habuit, tantum *manifeſtavit.* Et proinde 3. ſermo ei non ſit, de humana ſua natura, nova quadam gloria beanda; ſed de perſona θεανθρώπου, cujus gloria divina manifeſtetur.

Pars practica.

Majeſtas & gloria Dei, nos 1. Format ad humilitatem.

XIV. Quantum ad praxin. *Primò* majeſtas & *gloria* Divina, prout in eſſentia, attributis & operationibus, graphicè in verbo repræſentatur Jer. XL. 15. 16. 17. 21. Jer. X. 6. 7. 10. 12. 13. Amos IX. 5. 6. Mich. I. 3. 4. Hab. III. 3. Job. XXVI. 6... & XXXIV. 13. & XXXV. 5. XL. 4... devotè cogitata, & cum noſtra *vilitate* collata Jeſ. XXIV. 23. (1) *Faſtum* reprimit Gen. XVIII. 27. Pſal. VIII. 2. 5. (2) Reverentiam ac *timorem* Dei generat. Jeſ. II. 10. 19. 21. Jer. X. 6. 7. 10. Pſal. CXI. 9. Jeſ. LIX. 19. Et (3) abnegationem omnis proprii honoris & *gloriæ*. Pſal. CXV. 1.

2. Retrahit à quavis profanatione gloriæ divinæ.

XV. *Secundò* reprimit *dementiam* eorum, qui infinitam iſtam Dei *majeſtatem* (a) ſuſque deque habent *corde* Rom. II. 4. Mal. II. 2. Exod. V. 2. (b) blaſphemant *ore* Jeſ. LII. 5. Ezech. XXXVI. 23. 1. Tim. VI. 1. Tit. II. 5. (c) deprimunt *opere*; ſeu talia *docendo*, quæ parùm congruunt cum *gloria* independentiæ, *gratiæ*, juſtitiæ, omnipotentiæ, de quo alibi: ſeu talia *faciendo*, quibus gloria Dei lædatur Rom. II. 24. Tit. II. 5. ſeu gloriâ Dei *abutendo* in prætextum ſcelerum 1. Sam. XV. 15: ſeu *propriam* gloriam Divinæ *præferendo* Joh. XII. 43. ſeu *nomen* aut *cultum* Dei vilipendendo, negligendo, irreverenter tractando, aut quovis alio modo profanando, adverſus teſtium *Decalogi* præceptum.

Rationes motivæ.

Quibus omnibus (A) *Majeſtas* & gloria Dei violatur, ejus *nomen* profanatur, ejus *facies* q. conſpuitur, ſaltem *exacerbatur* Jeſ. III. 8. & *contaminatur* Ezech. XIII. 19. B. Quibus Deus, *vindicias* ſuæ majeſtatis, certo certius opponet, juxta comminationes Exod. XX. 7. & exempla *judiciorum* divinorum Levit. X. 2. *In propinquis meis ſanctificabor, & in conſpectu totius populi glorificabor*, ſcil. judiciis meis. Conf. 2. Sam. XII. 14.

3. Provocat ad glorificationem Dei. Quid illa?

XVI. *Tertiò* provocat Majeſtas & *gloria* Dei, ad *glorificandum* nomen ejus 1. Cor. VI. 20. Quod fit, A. *Corde* Pſal. CIII. 1. 2. Luc. I. 46. agnoſcendo, *æſtimando* Mal. I. 14. reverendo infinitam Dei *eminentiam*, quam in attributis, in operibus, in Filio, in verbo repræſentavit 2. Cor. V. 11. Jer. X. 6. 7. 8. B. *Ore* Pſal. XL. 17. & CXLV. 5. *celebrando* apud alios perfectiones & virtutes ejus 1. Pet II. 9. 1. Paral. XXIX. II. 12—14. quibus argumentum præſtabit univerſum Pſalterium, quod hinc תהלים dicitur: quævis excitando, ut in hoc *celebrationis* opere, manus nobiſcum jungant, utpote cui *ſoli* impares ſumus Pſal. CIII. 20. 21. 22. C. *Opere.* Joh. XV. 8. Idque (1) *Abnegando* omnem *honorem* proprium, quo illibatior ſuus Deo ſervetur Pſal. CXV. 1. Matth. III. 11. (2) Propter *eam* fortiter *ferendo* quævis pericula, damna, opprobria, tormenta uſque ad mortem. Phil. I. 20. Luc. IX 26. Exod. XXXII. 32. Rom. IX. 3. (3) Religioſè *abſtinendo*, ab omni quo *gloria Dei* lædi, imminui, blaſphemari poſſit Exod. XX. 7. Tit. II. 5. Rom. II. 25. (4) Conſtanter *faciendo*, quæ ſpectant ad gloriam Dei Matth. V. 16. Qualia comprimis ſunt (a) *Gratitudo* pro acceptis quibuſvis *beneficiis*, tam corporalibus, quam ſpiritualibus Pſal. L. 23. 1. Theſſ. V. 18. (b) *Profeſſio* nominis & veritatis evangelicæ. Matth. X. 32. Phil. I. 7. 20. (c) *Perſolutio* votorum, quavis occaſione, in baptiſmo, S. cœna, morbis &c. præſtitorum Pſal. CXVI. 18. & L. 14. Imprimis (d) Sancta *converſatio* Joh. XV. 8. Phil. I. 11. (5) Nos totos, corpore tenus & animâ, *mancipando* glorificationi Divinæ Act. XV. 26. 1. Cor. VI. 20. In omnibus conatibus & operationibus noſtris, quantum fieri poteſt, *exſerte* intendendo gloriam Dei 1. Cor. X. 31. ſaltem generaliter, omnia noſtra *deſtinando* ad gloriam Dei Rom. XIV. 7. 8. nihil omnino *ſuſcipiendo*, quod ſuâ naturâ, non vergat ad *gloriam* Dei, aut ei quovis modo obeſſe poſſit, utcunque aliàs in ſe fuerit *adiaphorum* 1. Cor. VIII. 13. & IX. 15. Suadet univerſam iſtam Dei glorificationem A. Rei ipſius ſumma *æquitas*, nim. ut ei cui competit, ſumma quin infinita eminentia, deferatur omnis gloria. Scil. ut *Deo demus quod Dei eſt* Matth. XXII. 21. B. Omne *exemplorum* genus prælucens: *Deus* ſeipſum glorificans, perſonæ *Trinitatis* ſe invicem glorificantes, Angeli noctes dieſque idem agentes, Jeſ. VI. 1. 2. 3. Sancti cœlites, omnia opera Dei Apoc. IV. 8. cœlum & terra, ut ſupra ſigillatim probavimus. C. Quod huc omnia à

Rationes motivæ.

Deo *creata* ſint, & nos præter Angelos, ſoli *huic* Rom. xi. 36. Prov. xvi. 4. Jeſ. xliii 7. D. Quod in hoc omnis noſtra ſit *perfectio*, præſtantia & utilitas, per quam idonei ſumus ad *uſum*, ſeu ad finem ſummum *creationis* noſtræ 2. Tim. ii. 20. 21. ſummum item *redemptionis* 1. Cor. vi. 20. 1. Pet. ii. 9. Tit. ii. 14. Abſque quo *inepti* dicimur Rom. iii. 12. E. Quod proinde in hoc ſit præcipuus *honor noſter*, & Deus inſuper, ſe *honoraturum* promiſerit, qui ſe *honoraverint* 1. Sam. ii. 30. & ii. 8. 30. F. Quod e contrario, quovis *opprobrio*, & hic & poſthac ſuffuſurus ſit, hoc non agentes & ſe contemnentes. Ibid. Imo quod eis *maledicturus* ſit, & quidem ipſis eorum *benedictionibus* Mal. ii. 2. Num. xx. 12. Tandem G. Quod ad hoc æternum *glorificandi* ſimus, ut cum beatis Angelis ipſum æternum glorificemus, ei τρισάγιον ſuum, indeſinenter dies noctesque *occinendo* Jeſ. vi. 3. Tit. ii. 13. Conferantur quæ de ſanctificatione *nominis* Divini Cap. iv. & de *glorificatione* Dei, circa pleraque Dei attributa, dudum obſervavimus.

4. Monſtrat, qua ratione ad gloriam nitendum ſit.

XVII. *Quartò*, monſtrat majeſtas & *gloria* Dei, unde ſit repetenda, & in quo collocanda *vera* gloria, ſcil. *à Deo & in Deo*, qui Majeſtatis & *gloriæ* quaſi Oceanus eſt Jer. xvii. 14. Pſal. cix. 1. Et quibus adminiculis, illa in Deo & à Deo *obtinenda* ſit. Scil. A. *contemptu* & vilipendio honoris mundani Joh. xii. 43. *Si enim gloriari cupis, gloriam deſpice, & omnibus eris glorioſior*, ait Chryſoſt. Conf. Jac. iv. 16. Heb. xi. 25. 26. B. *Humilitate* 1. Sam. ii. 30. Jac. i. 9. 10. 1. Pet. v. 5. 6. C. *Honorem*, gloriam, auctoritatem, opes, ſi quid ejus nobis obtigit: honori & *gloriæ* divinæ ſubmittendo & impendendo Apoc. iv. 10. Prov. iii. 9. 10. Porro eis *virtutibus*, quibus Deus ipſe peculiariter gloriam tribuit, puta D. *Agnitione* Dei Jer. ix. 23. 24. E. *Patientiâ* & martyrio Rom. v. 3. Apoc. ii. 10. F. Studio *Sinceritatis* 2. Cor. i. 12. G. Glorioſo *fidei certamine*, & *bonæ conſcientiæ* conſervandæ ſtudio, utpote cui, *juſtus Judex juſtitiæ coronam retribuet* 2. Tim. iv. 7. 8. H. *Fidelitate* & conſtantia, in opere evangelico 1. Theſſ. ii. 19. Dan. xii. 3. Et ſi quæ plures ſint, iſtiuſmodi virtutes, in Scripturis obviæ.

Movet appetitum gloriæ æternæ.

XVIII. *Quinto*, accendit Majeſtas & *gloria* Dei, qui anhelemus & adnitamur, participes fieri *gloriæ æternæ*. De qua Apoſtolus 2. Cor. iii. 18. *Nos omnes, retecta facie, gloriam Domini, ut in ſpeculo intuentes, in eandem imaginem transformamur, ex gloria in gloriam.*

Quænam illa?

Quæ hinc (1) *gloria Dei* appellatur Rom. v. 2. item *gloria Chriſti* 2. Theſſ. ii. 14. Et (2) *excellenter excellens æternum gloriæ pondus*, appellatur 2. Cor. iv. 17. Et (3) *Corona gloriæ* 2. Tim. iv. 7. Et (4) *corona vitæ* Apoc. ii. 10. & iii. 11. & iv. 4. *immarceſſibilis gloriæ corona* 1. Pet. v. 4. Quâ (5) justi *ſplendebunt, in regno Patris ſui, ſicut Sol* Matth. xiii. 43. Dan. xii. 3. Quâ (6) *Corpora* fidelium *transformabuntur, ut conformia fiant corpori* Chriſti *glorioſo* Phil. iii. 21. & quod hic *ſeritur ἐν ἀτιμίᾳ*, reſurget in δόξῃ 1. Cor. xv. 41. 42. 43. Quâ (7) *Animæ* fidelium, defæcatæ ab omni *ignominia* ignorantiæ, quantum ad intellectum 1. Cor. xiii. 9. 10. 21. 22. ab omni pravâ *concupiſcentia*, voluntatis & affectuum (ſcil. ἰσάγγελοι Matth. xxii. 30.) in *imaginem Dei transformabuntur.* Quâ (8) *totus* homo, *conſtituetur glorioſus, abſque macula aut ruga, aut ſimili quovis, ſanctus & inculpatus* Eph. v. 27. Idque (9) in *loco* glorioſo, in ipſo gloriæ divinæ habitaculo, cœleſti hieroſolyma, cujus *gloria* deſcribitur Apoc. xxi. 1..... Et (10) cum conſortio ac *ſocietate* glorioſa Heb. xii. 22.

Unde iſta.

Quam gloriam A. Deus *Pater*, æterna prædeſtinatione, ſuis *præparavit* Matth. xxv. 34. Rom. ix. 23. 1. Cor. ii. 7. B. Deus *Filius acquiſivit*, & *conferet* olim Heb. ii. 10. 2. Theſſ. ii. 14. Rom. xv. 7. Joh. xvii. 22. In quam C. *Spiritus S. Spiritus gloriæ* 1. Pet. iv. 14. nos ſuo tempore *transformabit* 2. Cor. iii. 18.

Media.

Parabimus autem illam gloriam nobis (1) Studio *regenerationis* ſeu converſionis 1. Pet 1. 3. 4. Joh. iii. 5. (2) Vera ac viva *fide* Joh. i. 12. collat. cum Rom. viii. 17. 21. (3) Sincero Dei *amore* 1. Cor. ii. 9. (4) Aſſiduo bonorum *operum* ſtudio Rom. ii. 7. 10. nominatim operum charitatis Matth. xxv. 34. 35.... (5) Præclaro fidei & bonæ conſcientiæ *certamine* 2. Tim. iv. 7. (6) Patienti quorumvis adverſorum, pro Deo & Mediatore, *tolerantia* Rom. viii. 17. 18. 2. Cor. iv. 17. Luc. xxiv 26. (7) Cœleſti *converſatione* Col. iii. 1. Phil. iii. 20. 21. qua non viſibilia evanida, ſed inviſibilia σκοποῦμεν 2. Cor. iv. 18. Inque omnibus iſtis (8) *perduramus* ad finem Apoc. ii. 10. 2. Tim. iv. 7. 8.

6. Præſtat ſolatium in quavis ignominiâ.

XIX. Interea *ſextò*, dum ab hac gloria exulamus, Dei Majeſtas & *gloria* ſolatium præſtant, in quavis *ignominiâ*, eâ comprimis, quæ propter Deum & Chriſtum ſuſtinetur Rom. xv. 13. Pſal. lxix. 8. 1. Pet. iv. 14. & in ipſa mortis ἀτιμίᾳ 1. Cor. xv. 43.

Quibus argumentis.

Cogitare (1) Soli Deo deberi honorem & *gloriam* Pſal. cxv. 1. nobis propter peccata, non niſi *ignominiam* & confuſionem Dan. ix. 7. 8. (2) Ipſum *probrum Chriſti*, potius eſſe, quam univerſum Ægypti *theſaurum*, cenſente Moſe Heb. xi. 26. (3) Quod *gloriæ* divinæ poſſimus inſervire, ex Divina voluntate, non tantum *honore* & gloriâ: ſed etiam *contemtu*, ex analogiâ loci 2. Tim. ii. 20. 21. Quod (4) hic ſit receptus Dei agendi *modus*, ut, quem vult *glorificare*, illum prius *deprimat* 1. Sam. ii. 7. 8. Luc. xxiv. 26. Heb. ii. 7. Tandem (5) quod *excellenter* illud *excellens æternum gloriæ pondus*, quamvis *ignominiam*, olim abunde ſit compenſaturum 2. Cor. iv. 17. Quando, quod *cum ignominiâ* ſatum fuerit corpus noſtrum, ſuſcitabitur cum *gloriâ* 1. Cor. xv. 43.

CA-

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

DE BEATITUDINE DEI.

Pſal. XVI. verſ. 11.

Satietas gaudiorum eſt cum facie tua; jucunditates in dextra tuâ in ſeculum.

Poſtremum Dei attributum ejus beatitudo.

I. Reſtat ex derivativis tertium, & ex omnibus poſtremum Dei attributum, quo ſeipſo, ſuiſque perfectionibus, omnibus, gaudet ac *fruitur*, ſeque ad *gaudium* fruendum, ſuis communicat; quod *beatitudo* dicitur, quam deſcribit Pſalmus XVI. verſ. 11.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus verbis Pſalmus concluditur*, deſcriptione *quadam periphraſtica*, *duplicis* beatitudinis *divinæ*, *ſcil.*

1. *Beatitudinis* propriæ, *ſeu* faciei *divinæ*: ſatietas gaudiorum, cum vultu tuo. *Nolim diffiteri, juxta pleroſque interpretes, verba hæc capi poſſe, de beatitudine* creaturarum, *quæ fruuntur coram facie, & ex conſpectu faciei divinæ: ſed tamen etiam non obſtat, ob quod verba iſta non capiamus, de beatitudine* Dei; *cum procul dubio, creaturis non poſſit communicare, quam ipſe ἐξόχως non habuerit, cum præſertim* beatitudo, *ipſi ῥητῶς tribuatur* 1. Tim. 1. 11. & cap. VI. 15. *Occurrit interim hic*

A. Beatitudo *quæ tribuitur*: שובע שמחות ſatietas gaudiorum: *ubi* שבע copiam *notat, plenitudinem, imo & ſatietatem; quod beatitudo, non uno aliquo bono; ſed* confluxu *omnium perficiatur. Unde etiam* שמחות *in* plurali *adjicitur: qua voce &* bona *illa deſignantur; quæ beatum faciunt; &* acquieſcentia *ac gaudium, ex poſſeſſione &* fruitione, *bonorum iſtorum oriundum. Utroque ſignificatur, tantam eſſe in Deo* perfectionis & gloriæ, *copiam, ex tot tantiſque attributis oriundam, ut ſatis habeat, quaſi plenus ſit, imo abundet, non tantum ad* neceſſitatem; *ſed etiam ad* lætitiam. *Sic ut plus habere non poſſit, nec habere deſideret.*

B. Eſſentia *Dei*, cui *tribuitur*, את פניך, cum facie tuâ. Vocula את, *inquit Druſius* Obſervat. Sac. *lib.* 9. *cap.* 7. non tantum eſt ſimplex caſuum nota; ſed quæ ſimul & ipſiſſimam rei ſubſtantiam demonſtrat. *Hoc loco poſſit ſignificare, vel* cum, apud, in, *ut eam deſignet, quæ eſt* in Deo, *ſeu in eſſentia Dei; vel* à, abs, *ut notet beatitudinem, quæ* à Deo *profluit ad creaturas. Forte utramque implicat.* Facies *autem Dei, ipſam ejus* eſſentiam *videtur deſignare. Exod.* XXXIII. 20. *Ut ſcopus phraſeos ſit, in ipſa Dei eſſentia*, ſatietatem *eſſe perfectionis, gaudii & beatitudinis.*

2. *Beatitudinis* communicatæ, נעמות בימינך, amœnitates in dextrâ tuâ. *Hic rurſus non diffiteor, verba poſſe uſurpari de beatitudine* Dei: *ſed tamen etiam de beatitudine* creaturarum *participata. Proinde & hic proſtat*

A. Beatitudo *quæ* communicatur, נעמות, jucunditates: *niſi velis è præcedenti commate ſupplere* שבע, ſatietas jucunditatum, *ſeu copia & confluxus, omnis boni* honeſti & jucundi.

B. Dextra *Dei, à qua poſſidetur, pariter &* communicatur, בימינך in dextra tua. Dextra (*oppoſita* ſiniſtræ, *quæ communiter apud homines, impotentior eſt & ignobilior*) *Hebræis eſt* manus fidei & amoris, *unde multis ab* אמן, *derivari videtur, quod prima radicalis* א *Jeſ.* XXX. 21. *exprimatur. Atque etiam ipſis*, Filius dextræ, *dicitur comprimis dilectus Pſal* LXXX. 18. *Significatur, ſatietatem jucunditatum, ſeu beatitudinem, à fidei & gratioſa Dei potentia, electis communicandam eſſe.*

3. Duratio *utriuſque beatitudinis*, נצח æternum, *irreſiſtibiliter, invincibiliter. Eſt hoc* adjunctum *perpetuum beatitudinis, quæ* beatitudo *non eſſet, ſi æterna & indeſinens non eſſet.*

Pars

Pars dogmatica.

Deum beatum eſſe, & omnis beatitudinis fontem, probatur Scripturis.

III. E quo patet, Deum non tantum *beatum* eſſe in ſe; ſed etiam omnis beatitudinis *fontem*, ſuis. A quo (1) diſerte *μακάριος* dicitur 1. Tim. 1. 11. & VI. 15. Et (2) שדי *omniſufficiens* Gen. XVII. 1. Forte etiam (3) *ευλογητὸς* Rom. IX. 5. 2. Cor. XI. 31. Niſi hoc epitheton malis ad *gloriam* referre. (4) Nil boni *aliunde accipere* poſſe Pſal. XVI. 2. & L. 12. Et (5) *lux*, in quâ *non ſunt tenebræ* 1. Joh. 1. 5. cum *beatitudo* ac gaudium, per *lucem* in Scripturis ſæpius repræſentetur Pſal. CXII. 4. Jeſ. L. 10. Unde (6) beatitudinem ſuis *conferre* dicitur Pſal. XVI. 11. & XXVII. 13. eſſe eorum *lux* Ibid. verſ. 1. eoſque, in ſua demum *luce*, *videre lucem*. Pſal. XXXVI. 10.

Et rationibus.

IV. Et ſanè, qui 1. Tot tantiſque *perfectionibus* gaudet, quas hactenus ſingulatim enarravimus, quique plures ac majores non poteſt, vel *habere* vel *deſiderare*, nunquid *beatus* ſit? Qui 2. ex omnibus illis perfectionibus, *omniſufficiens* dicitur & eſt (prout Cap. XXI. demonſtravimus) ſibi & ſuis omnibus; beatus non eſſet? Qui 3. omnibus omnis beatitudinis *cauſa* exiſtit, ut nihil habeant *quod non acceperint*, & quod ab ipſo non acceperint: beatus ipſe non eſſet? quod aliis largitur, non haberet? Aut igitur beatitudo non *datur*; cui omnis creatura, & imprimis rationalis ſuo appetitu reclamat: aut *Deus* beatus eſt. Ut recte Auguſt. de *Civit. Dei* lib. IX. cap. 2. *Cum ſolo vero Deo, & in ſolo, & de eo ſolo anima humana, id eſt rationalis & intellectualis, beata eſt.* Qui 4. ſolus eſt *αὐτοφυὴς, αὐταυτὸς, καὶ αὐταγαθὸς*, ipſa bonitas & perfectio; *beatitudinis* perfectione deſtitueretur? Et 5. cujus omnes perfectiones, ſemper ſunt *actuoſæ*, imo unus purus ac putus actus; hic beatus non eſſet?

Quid beatitudo?

V. *Beatitudo*, Hebræis אשרי in *plurali*, confluxum notat omnis boni, quod fit in *ſummo* bono: Græcis *μακαρισμὸς*, quaſi *μέγα χαίρων*, *multum* ſeu *valde gaudens*: aut *ἀπὸ τῦ μάλιςα χαίρειν*, *vehementiſſimè gaudere*: aut, ſecundum Favorinum) *μὴ non*, & *κὴρ mors*, q. *μήκηρ*, *morti* ac *ſorti* non expoſitus: unde Eraſmo ab immunitate *corruptionis* dicitur. Quantum ad rem, non eſt niſi omnis *mali* abſentia, & omnis *boni*, in *ſummo* bono, poſſeſſio & fruitio. Ut ad beatitudinem requirantur. 1. Omnis mali *abſentia*. 2. Omnis boni, in ſummo bono, tum *poſſeſſio* ac præſentia, tum 3. *fruitio*, h. e. ſenſus, acquieſcentia ac gaudium. E quo perſpicuum eſt, non ſufficere ad beatitudinem, ſummi boni *poſſeſſionem*, ut patet in fidelibus ſpiritualiter deſertis, ſed inſuper poſſeſſionis iſtius *fruitionem*, h. e. *cognitionem*, in intellectu: *acquieſcentiam* item, ac *delectationem* & gaudium, in voluntate, requiri. E quo patet, beatitudinem *objectivam* (ut loquuntur) cujus *poſſeſſione* beati reddimur, eſſe *ſummum* univerſale bonum, ut ſupra Cap. XVI. docuimus: beatitudinem *ſubjectivam*, ſeu *actum*, cujus ope ſummo iſto bono fruimur, eſſe partim *intellectum*, ſeu *viſionem* Dei Joh. XVII. 3. Job. XIX. 26. partim *voluntatem*, ſeu acquieſcentiam ac delectationem in ſummo iſto bono Pſal. XVI. 11. ut ſuo loco, uberius monſtrabitur.

Quid beatitudo Dei?

VI. Eadem, ſuo modo, *Dei* involvit *beatitudo*, nim. abſentiam omnis *mali*, & imperfectionis: eſt enim *Lux*, *in qua non ſunt tenebræ* 1. Joh. 1. 5. & *fruitionem* perfectam ſui ipſius, à quâ *ſatietas gaudiorum*, eſſe dicitur *cum facie* ejus Pſal. XVI. 11. Eâque continetur, non tantum exacta ſui ipſius *cognitio*, ſibi ſoli propria Rom. XI. 34. 1. Cor. II. 11. ſed etiam *ſatietas*, acquieſcentia & gaudium in *ſeipſo*, in *perſonarum* communione, & *operibus* ſuis univerſis Prov. VIII. 30. Matth. XVII. 5. Verum non *qualiſcunque* Deo ſufficit, ſui ipſius fruitio; ſed omnibus modis *perfecta*. Id eſt 1. Talis, quæ ſibi oriatur, non ab *hoc* tantum aut *illo* bono, aliunde limitato, qualis creaturarum; ſed ab *omni* quod cogitari, aut eſſe poteſt: ſeu id formaliter poſſideat; ſeu eminenter Pſal. XXIV. 1. Eph. 1. 20. 21. Quam 2. poſſideat, non ab *alio*, precario, ſed *à ſe* & in ſe, ut ſit *eſſentialis* beatitudo, ſcil. *cum facie ſua*: quæ enim *adventitia* eſt, & imperfectior eſt, & ſeparabilis. Quam 3. *ſemper* habeat, & immutabiliter: quæ enim aliquando *non fuit*; aut quæ *non* eſſe *poteſt*: evanida eſt, ac proinde non perfectiſſima. Quam 4. non *per vices* habeat, ab habitu tranſiens ad actum, aut per *compoſitionem*, ex confluxu multiplicis boni, ex beatitudine formali & objectiva: ſed quam *unico*, puriſſimo, ſimpliciſſimo actu poſſideat. Quam denique 5. Non *ſibi ſoli* habeat; ſed *ſuis communicare* poſſit, communicare promiſerit, atque etiam communicet, pro ſua voluntate, & eorum capacitate Pſal. IV. 7. 8. & XXXVI. 10. & LXXXIV. 12. ſed quis tandem, *infinitam* Dei beatitudinem repræſentaverit? cum vel *noſtram*, utcunque *finitam*, nec *oculus viderit; nec auris audiverit; nec mens perceperit* 1. Cor. II. 9.

Difficultates adverſus beatitudinem Dei tolluntur.

VII. Nec huic beatitudini obeſt. 1. Quod *non omnia* Deus poſſideat bona, quæ creaturis contulit: implicant enim illa imperfectionem, à quâ, ſi poſſideret, *minus* foret beatus: & quæ *non* implicant, ea poſſidet, ſi non *formaliter*, ſaltem *eminenter*, ut ab iis, ſua beatudo *augeri* nullo modo poſſit. Quod 2. non *omnia* quæ vult, *fiant*; quin multo maxima pars, *non* fiat. Quoniam, quicquid vult *fieri*, hoc ſemper *fit*, & quicquid proinde non fit, id etiam non voluit *fieri* Pſal. CXV. 3. ſed quæ voluit tantum *præcipiendo*, ea tantum voluit eſſe noſtri *officii*, & pro eo quod *non fiunt*, puniendo conſequitur *gloriam* ſuæ juſtitiæ, quâ ſibi complacet. Quod 3. á creaturis *offendatur*, exacerbe-

cerbetur, ad iram concitetur. Neque enim peccatis Deus propriè *læditur*, offenditur, exacerbatur: ſed hoc agitur quo *creatura læderetur*, offenderetur; & quo *Deus*, ſi poſſibile, offenderetur, & quo *præceptum* ejus læditur, violatur. Quod denique 4. *exſpectare* fruſtra, vovere, pœnitere dicatur. Fit enim, ut alibi explicuimus, ἀνθρωποπαθῶς tantum; ſecundum *effectum*, *non affectum*. Conferri in explicatione *beatitudinis* divinæ, poterunt, quæ dudum de *bonitate*, *omniſufficientia* & *perfectione*, atque Dei *Majeſtate* docuimus.

Pars Elenchtica.

1. An Gentiles ingenue agnoverint, divinam beatitudinem?

VIII. Quæritur 1. An Gentiles ingenue agnoverint divinam beatitudinem? Equidem ſuos Deos μάκαρες ſalutabant. Epicurei etiam, ut Deum haberent μακάριον, providentiam ei adimebant, ne curis ac moleſtiis, ex univerſali, omnium rerum ſuſtentatione & gubernatione *fatigatus*, ceſſaret eſſe beatus. Forte etiam *aliquam* in ſuis Deaſtris agnoſcebant *veram* beatitudinem; ſed quæ vere eſſet *divina*, nullam ingenue agnoſcebant. Quia: 1. Polytheiſmum tradebant, qui eſt ἀσύστατος, cum *divina*, h. e. *infinita* beatitudine: *infinitum* enim, non poteſt eſſe niſi *unum*. Quia 2. Deos fovebant *humanos*; qui, ex *finitudine*, multis laborabant *defectibus*. Quia item 3. Deos ἀζώους, vita, ſenſu, intellectu caſſos, in ſuis imaginibus, ſtatuis, quorum graphicam delineationem habes Pſal. cxv. 4. 5. 6. 7. Quia 4. In tanta ſententiarum de *ſummo bono*, varietate, non fuit, quæ ſummum hominis bonum, elloocaret *in Deo*, ſicut dudum obſervavimus Cap. xvi. §. xii. Quia 5. Beatitudo *vera*, homini obvenire nequit, niſi à *tali* quod eſt: A. Bonum *abſolute ſummum*, cui nihil admixtum eſt, ſeu mali, ſeu imperfectionis, quod ſubigeret beatitudinem. B. *Univerſale*, cui nihil *deſit* quod appeti mereatur, quod ad omnia ſufficiat. C. *Proprium*, quod vere dici poſſit *noſtrum*, ſeu nobis, non tam *adhærens*, quam *inhærens*. D. *Conſtans* & immobile, ſemper ſibi *ſimile*, imò *idem*, perenne & æternum. E. *Infinitum*, quod poſſit *inſatiabilem* hominis appetitum ſatiare. Jam ſi cum his ſummi boni requiſitis, quod vere beatum dici, eſſe, & efficere queat, conferas omnia, in quibus, per tot ambages, *ſummum bonum* quæſiverunt Philoſophi Gentiles; deprehendes nihil in omnibus eſſe, quod *ſummi boni*, cujus poſſeſſione beatus dici poſſis, ἀξίωμα, cum veritate ſuſtinere queat.

Probatur quod non.

2. An, qui in quovis beatitudinem ſectatur

IX. Quæritur 2. An, qui in quovis beatitudinem ſectatur, præterquam in Deo; agnoſcat Deum eſſe beatum? Epicurus beatitudinem quærebat, ſeu in voluptatibus *externis* & carnalibus; ſeu in *interna* animi tranquillitate, ſeu in utraque ſimul. Muhammedes, in externis quibuſvis voluptatibus; neuter, in poſſeſſione, communione, fruitione & glorificatione *Dei*, eoque ipſo Deum non agnoſcit ſufficientem, qui *ſe* beatum efficiat, nec conſequenter, qui beatus *ipſe* ſit. Cum autem hæc ſpectent ad caput de *glorificatione*; eo impræſens ſeponemus.

præterquam in Deo, agnoſcat, Deum eſſe beatum?

3 An non Pelagiani & Pelagianiſantes, ſuis hypotheſibus turbent Dei beatitudinem?

X. Quæritur 3. Annon Pelagiani ac Semipelagiani, tam veteres, quam moderni, ſuis hypotheſibus, variis modis, turbent infinitam Dei beatitudinem? Dudum obſervavimus penes duo capita præcedentia, quod Pelagiani & Semi-pelagiani veteres, ac moderni, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes aliique, ſuis hypotheſibus arrodant, infinitam Dei *perfectionem*, & omniſufficientiam; nec non *gloriam* ſuam, inde oriundam: quando: 1. Deo *perfectiones* quaſdam detrahunt. 2. *Imperfectiones* varias tribuunt. 3. *Velleitatem* ac deſideria, quibus ſuo fine fruſtretur, aſſerunt. Jam autem, ſi vel una perfectio in ipſo deficiat, & una imperfectio ipſi competat: non poterit dici *infinitum beatus*, & ſi non *potitur* eo, quod ſeriò deſiderat & vellet, quomodo *beatus* eſſe, aut prædicari poſſit? Hæc tetigiſſe ſuffecerit, ut ſciamus, quid circa *beatitudinem* Dei diſputari poſſit.

Pars practica.

Beatitudo Dei, 1. Suppeditat argumentum glorificationis Divinæ,

XI. Praxis hujus capitis, nobis præſtat, *primò* argumentum δοξολογίας, quod non modo Deus *beatus* ſit, & beatiſſimus, quo celebratur Pſal. xvi. 11. 1. Tim. 1. 11. & vi. 15. ſed & beatitudinis *ſcaturigo*, *in* cujus *dextra*, ſit *ſatietas jucunditatum*, *fons vitæ*, in cujus *luce fruimur luce* Pſal. xxxvi. 10. Sigillatim, quod: 1. ipſe *ſibi* omniſufficiens & *beatiſſimus*, *miſeris* beatitudinem præſtet: *Quid ego*, *quod tu* &c. 2. Sam. vii. 19. Pſal. viii. 5. Quod 2. beatiſſimus hoc præſtet *liberrime*, nulla adductus ullius retributionis ſpe Rom. xi. 36. Quod 3. beatitudinis, ſuis conferendæ cauſâ, proprium *Filium*, in extremam præcipitaverit *miſeriam* Rom. viii. 32. Quod 4. *Filii* miſeriâ, *ſuis*, *majorem* beatitudinem reſtituat, quam habuerint, cum *beati* eſſent in Protoplaſtis Rom. v. 17. Imo 5. quod majorem etiam, ſuo modo, *Angelorum* beatitudine; quatenus ad *Filiorum* beatitudinem evexerit Joh. 1. 12. 1. Joh. iii. 1. collat. cum Heb. 1, 5. Ab omnibus iſtis, nunquid abunde nobis ſuppetit? ob quod 1. Deo *benedicamus* intus in *corde*, ejuſque beatitudine *lætemur* Pſal. ciii. 1. 2. Ob quod 2. benedicto benedicamus *ore*, eum celebrando Eph. 1. 3. Et 3. beatitudinem ejus, quantum in nobis, *augere* ſtudeamus, ejus voluntatem ac deſideria, religioſè præſtando Pſal. lxxxi. 14. Jeſ. v. 2. Saltem 4. ſollicitè caveamus, ne peccatis noſtris, eum *offendendo*, exacerbando Jeſ. lxiii. 10. contriſtando

do Eph. IV. 30. beatitudinem ejus, quantum in nobis, *conturbemus.*

2. Notat dementiam peccati.

XII. *Secundo*, dementiam notat *peccati* cujuſvis, quippe quod non, tantum *beatiſſimum*, ſua beatitate *exuere* nititur, eum offendendo, exacerbando, contriſtando: ſed etiam ipſum *peccatorem*, propriæ *beatitudinis ſpe*, penitus exuendo. Si enim *ipſe Deus*, per nos non eſt *perfecte beatus*; qui *nos* beatos præſtiterit? Et ſi nos, peccatis noſtris, conabimur ipſum *ſua beatitudine* q. ſpoliare; quo pacto, *ipſe nobis* volet conferre beatitudinem?

3. Reprehendit ſtultitiam eorum, qui beatitudinem extra Deum quærunt.

XIII. *Tertio*, reprehendit quoque eorum *ſtultitiam*, qui præterita verâ omnis beatitudinis *vena*, beatitudinem ſuam in *quibuſvis*, in opibus, honoribs, voluptatibus ſectantur, quos notat Pſalmus IV. 7. Cum *omnia* iſta 1. quantacunque ſint, aut eſſe videantur, ne *bonum* quidem efficiant, nedum *beatum*, eo quod in *peſſimum*, adeoque & *miſerrimum*, plerumque cadant Pſal. LXXIII. 3..... Imo 2. peccato ac *miſeriæ* æternæ, *cauſam* perſæpe præſtent, & à *beatitudine* ſecludant Matth. XIX. 23. 24. 25. Ut non dicam 3. nihil eſſe in *omnibus iſtis*, quod præcipuam noſtri partem, *animam beare* aut *ſatiare* poſſit Matth. XVI. 26. Et quod *nos* ad beatitudinem conſequendam, *abnegare* jubeamur Luc. XIV. 33. Imo cum 4. in omnibus iſtis vix ſit, quod non in ipſa *bruta* cadat, beatitudinis *neſcia* 1. Pet. II. 12. Unde 5. ad perfectionem, gloriam & *beatitudinem* etiam facit, omnia iſta *contemnere*, coque perfectiores & beatiores habeantur, qui *minimi* ea faciunt.

4. Pellicit ad beatitudinem in Deo quærendam.

XIV. Contra *quartò* (1) convincit, *poſſibilem* eſſe rationalis creaturæ *beatitudinem*: quod non modo *Deus* beatiſſimus ſit, eoque beatitudinem *communicare* poſſit; ſed etiam creaturis rationalibus beatitudinis *appetitum* indiderit, non ſane fruſtra Pſal. IV. 7. (2) Monſtrat ubi quærenda vera beatitudo, ſcil. (a) in *unione* ſeu *poſſeſſione* beatiſſimi Pſal. LXXIII. 25. & XVI. 5. & XXXIII. 12. & CXLIV. 15. (b) In *communione* cum Deo 1. Joh. 1. 3. 2. Cor. XIII. 13. quâ eſt *nobiſcum*, in nobis, pro nobis, ſeque ipſum, omniaque ſua *attributa*, tanquam *noſter* Deus, nobis impendit, noſtræque *beatificationi* Rom. VIII. 32. (c) In *fruitione* Dei, quæ complectitur, *tum* perfectam *cognitionem* (& quaſi viſionem) *Dei* Joh. XVII. 3. 1. Cor. XIII. 12. Joh. XIX. 26. 27. pariter & *noſtræ* beatitudinis, in unione & communione cum Deo 2. Cor. III. 18. & IV. 6. *tum* perfectam *acquieſcentiam* & gaudium ex iſta unione & communione, juxta & cognitione, oriundum: ſcil. perfectam *ſatietatem gaudiorum & jucunditatum*, *cum facie*, *& in dextra Dei* Pſal XVI. 11. 1. Cor. II. 9. Pſal. LXXXIV. 12. (d) In ſuaviſſima *glorificatione* Dei Jeſ. VI. 3. Apoc. IV. 8. 10. 11. & V. 9......(3) Pellicit ad *quærendam* beatitudinem,

Rationes motivæ.

quia 1. ut diximus, obtineri *poteſt*, eo quod Deus beatus ſit & *beatiſſimus*, quem nemo & nihil, ſi conferre velit, *cohibere* aut impedire poteſt: quod natura rationalis *capax* ſit beatitudinis: quod plurimi *obtinuerint* ac poſſideant: quod Deus *delectetur beatificatione* ſuorum, atque eo, univerſum illud deſtinaverit *pacis conſilium*. Quia 2. admodum *deſiderabilis* eſt beatitudo, prout miſeria eſt *abominabilis*. Neque enim quicquam poteſt, non deſiderare ſui *beatitudinem*. Quia 3. ſic eſt deſiderabilis ut quævis *alia* reddat *deſiderabilia*; neque enim quicquam deſiderabile eſt, præter beatitudinem, imo nec quicquam niſi propter beatitudinem: quorſum enim appetuntur opes, honores, voluptates &c. niſi propter *beatitudinem*? quorſum item *averſamur* & declinamus quævis adverſa, niſi quod impediant aut turbent beatitudinem? Quia 4. *Sola* beatitudo, *ſatiare* poteſt appetitum humanum, quippe velut animæ *centrum*, quæ nullibi quieſcit, niſi in beatitudine. Eſt *totum hominis* Eccl. XII. 13. Quia 5. beatitudo adeo nobis eſt *neceſſaria*, ut citra eam, nec univerſus *mundus* conducat Matth. XVI. 26. (4) Suppeditat *adminicula* conſequendæ beatitudinis: A. *Agnoſcamus* ac ſentiamus extremam noſtram *miſeriam*; quamdiu deſtituimur Deo, *inimici* ſumus ejus, qui *fons* eſt omnis beatitudinis Jeſ. LIX. 2. Eph. II. 12. B. *Reconciliationem* cum Deo, omni conatu ſectemur, per *fidem* in ſanguine Mediatoris 2. Cor. V. 19. 20. Col. 1. 20. Quo ab omni *malo* liberemur, quod primum eſt in beatitudine. C. Enitamur in *unionem* cum Chriſto, ut eadem opera uniamur *cum Deo*, in quo fundamentum eſt omnis beatitudinis Phil. III. 9. Joh. XIV. 6. quæ ſit per *fidem*. D. Contendamus omni conatu, ad *uniformitatem* cum Deo & *voluntate* ejus Apoc. 11. 6. Pſal. XL. 9. quod optimè conciliat amicitiam. E Deſcendamus in *fœdus* cum Deo, recipiendo *conditiones* fœderis, nobis oblatas: quo nim. Deus fiat *noſter Deus* Gen. XVII. 1. in quo omne conſiſtit beatitudinis noſtræ punctum Pſal. XXXIII. 12. F. *Ambulemus* cum Deo in luce, & ſic communionem habebimus cum eo 1. Joh. 1. 3. G. Omnibus illis *mediis* ſtudioſe utamur, quibus *propiores* Deo reddamur: fide, ſpe, charitate, reſipiſcentia, precibus, cultus publici ac privati partibus Jac. IV. 8. Conf. quæ ſupra Cap. XVI. §. XXI. habuimus.

Adminicula.

5. Conſolatur in quovis adverſo

XV. Tandem *quinto*, *beatitudo* Dei conducit ad *conſolationem*: 1. Vacillantibus, ſpiritualiter deſertis, ambigentibus, ac tantum non deſperantibus de *beatitudine* ſua, (de quibus Jeſ. L. 10. Pſal. LXXVII. 8. 9. 10. & LXXXVIII. 4. 5. &c.) quotieſcunque *intra ſe*, non obſervant, niſi peccatum, reatum, mortem, corruptionem, velut per omnes animæ ſuæ angulos ſerpentem: quotieſcunque *extra ſe* non occurrit niſi confuſio ac deſtructio, ac ſentina quædam caliginis, miſeriæ, mortis & cujus mali non? Quotieſcunque ſibi omnia videntur minitari æternam *damnationem*, ſalutem perditam,

coe-

cœlum occluſum, Deum à ſe receſſiſſe: uſque adeo ut cum *deſperatione* luctentur, ac tantum non de ſuſpendio cogitent: hîc quid efficacius ſuccurret? quam *Deum eſſe beatum*, & omnis beatitudinis *fontem*, adeoque *poſſibilem* ſaltem eſſe, & ſui beatitudinem, cum præſertim, tot *actu* eam fuerint conſecuti, nec quicquam Deum impedire poſſit, quo minus & *ſibi* eam conferat: nec poſſibilem tantum; ſed *probabilem* etiam, cum Deus beatiſſimus, ſit *ſummum bonum*, adeoque ſuæ beatitudinis communicativus; cum præſertim tot tantaque præſtiterit, quibus ſuam *propenſionem*, verſus beatificationem hominis miſeri, demonſtraverit: Filium proprium & unigenitum, ad hoc mundo dederit, dederit eundem *in mortem*, in mortem *maledictam*: miſeros tam ſollicitè curet *evocandos*, ad participium hujus *beatitudinis* Matth. XI. 27. 28. Jeſ. LV. 1. 2. 2. Cor. V. 19. 20. Et ſi his omnibus tandem accedat *certitudo* beatitudinis: quantum erit ſolatium! Sed 2. confirmatis etiam in communione cum Deo, & certis de beatitudine *ſuâ*, quantum *gaudium* ſuppeditat! quantum ſolatium! Deum non *in ſe* tantum beatiſſimum eſſe: ſed *ſibi* quoque, omnis beatitudinis *fontem*, certo certius futurum. Veniant jam morbi, veniat inopia, perſecutio, mors & quidvis peſſimum, dicent: *ſi Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. VIII. 31. tollant beatitudinis (quam *in ſpe*, & *in re* ſuo modo, poſſident) virorem; folia; radicem ac truncum nunquam evellent, triumphabunt cum Apoſtolo: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti!* &c. *Mihi perſuaſum eſt, quod neque mors neque vita*, nec quicquam *nos ſeparabit à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro* Rom. VIII. 35. 38. 39. Modo 1. *verè* & ſine fuco, *reconciliati* fuerint Deo Rom. V. 1. Modo 2. verè coierit *fœdus gratiæ*, inter ſe & Deum Gen. XVII. 1. 2. Modo 3. juxta formulam hujus fœderis, ſe *verè* Deo reciprocaverint, ut mutua inter eos ſit communio Cant. II. 10. Modo 4. per Spiritus S. *regenerationem*, renovationem, ſanctificationem, *divinæ naturæ*, revera fuerint facti participes, quo idonei ſint, quibus cum Deo intercedat communio, & converſatio. Modo 5. ſincerum & ingenuum *ſtudium*, penès ſe deprehendant, conſtanter ambulandi cum Deo Gen. XVII. 2. Quæ præcipuas notas & indices præſtant, *infallibilis* beatitudinis, à beato Deo accipiendæ.

Conditiones ſolatii.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

DE

SS. TRINITATE.

2. Cor. XIII. verſ. 13.

Gratia Domini Jeſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus Sancti, ſit cum omnibus vobis, Amen.

Myſterium SS. Trinitatis.

I. F*idem*, quâ in Deo quieſcimus, ad vitam & beatitudinem æternam, duobus niti fundamentis, ſupra monuimus: quod Deus *ſufficiat*; & quod *efficiat*. *Sufficit* autem, partim per *eſſentiam* & attributa eſſentialia, quibus exiſtit, אל שדי, partim per *ſubſiſtentiam*, qua tres Deitatis *perſonæ* ſuum quæque penſum œconomicum præſtant, in beatificatione hominis, docente Apoſtolo 2. Cor. XIII. 13.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus verbis* votum *continetur*, *quo ſingulis deitatis perſonis, ſingulatim ſupplex Apoſtolus eſt, ſuum quæque beneficium oeconomicum, ſuis Corinthiis impertiri dignentur. Quod votum diſtincte reſpicit.*

1. Filium, gratia Domini Jeſu Chriſti. *Præmittendo Patri Filium, non tam reſpicit ordinem* ſubſiſtendi *in perſonis*; *quam ordinem* conferendi *beneficia ſalutaria, quantum ſcil. ad* executionem, *ubi primum eſt redemptio Filii, licet quoad* intentionem *præcedat electio Patris. Eadem etiam ſignificatur perſonarum* eſſentialis *æqualitas, qua Pater, licet ordine & modo ſubſiſtendi, Filio prior, eo tamen non ſit* eſſentia potior. *Occurrit hic.*

A. Beneficium *quod oratur*, gratia: *non* naturalis *illa, toti Trinitati communis, de qua ſupra; ſed.* perſonalis, *quæ conſiſtit in* redemptione *miſeri, Filio κατ' οἰκονομίαν peculiaris, quâque continetur*

omne

omne *beneficium, à Chriſto oriundum. Dicitur autem iſtud redemptionis negotium* gratia: *tum quod* gratis *illud ſuſceperit in conſilio pacis; tum quod amore* indebito *diſpenſet, in* quos *& quibus legibus vult.*

B. Benefactor, *repræſentatus:*

1. *Ab auctoritate*, Domine. *Eſt triplex Dominium in Scripturis obvium:* 1. *Dominium* naturæ *divinæ, omnibus perſonis ex æquo commune, quando* Deus *paſſim Dominus appellatur. Eſt* 2. *Dominium* perſonæ; *quod Patri peculiariter competit, quà Creator eſt, Legiſlator, Judex, Mal.* I. 6. *Eſt* 3. *Dominium* mediatorium, *ſanguine redemptionis partum Apoc.* I. 5. 8. I. *Pet.* I. 19. *Iſtud hoc loco Apoſtolus, Filio peculiariter tribuit. Quamvis enim reſpectu* Patris *ſui, ex in ſe ſuſcepto reatu noſtro,* ſervus *ſit Jeſ.* LIII. 11. *attamen, reſpectu* noſtri, *quos redimeret* & *redemit*, Dominus *eſt Act.* II. 36. *Cujus proinde eſt,* gratiam *diſpenſare, pro pura puta ſua εὐδοκίᾳ.*

2. *A nomine proprio*, Jeſu. *Quo redemptor* ex officio *deſignatur. Licet enim, & Pater, & Spiritus S. ſuum quoque conferant, ad peccatoris liberationem; non tamen,* ex officio, *ſicut Filius.*

3. *A nomine* appellativo, Chriſto, *quo* unctus *& vocatus ad* officium *mediatorium deſignatur.*

2. Patrem, amor Dei. *Ubi rurſus occurrit*

A. *Beneficium* amor *ἀγάπη. Intelligitur* amor electionis, *quam Apoſtolus arceſſit à προγνώσει* præcognitione Rom. VIII. 29. *Scil.* prædilectionis, donationis *Filii* Joh. III. 16. *qui proficiſcitur à ſimplici Dei* propenſione *in electos, qua item tradidit Filium, pro eis,* in mortem Rom. V. 5--9. *Proinde non tantum* amor *iſte* benevolentiæ, *qui præcedit ordine naturæ redemptionem, & fidem in Redemptorem; ſed etiam* complacentiæ, *qui ſequitur* fidem Heb. XI. 3. *quo jam reconciliatus eos complectitur, propter gratiam Filii: Ut non tam* benevolentiæ; *quo Filium dedit Mediatorem Joh.* III. 16. *quo ſanguinis pretium accipit, qui amor* gratiam *Chriſti præcedit; quam amor* complacentiæ, *quo redemptos & reconciliatos complectitur, qui gratiam Chriſti ſequitur; univerſum* officium *ac* beneficium *Patris* œconomicum, *indigitetur.*

B. *Benefactor*, Deus. *Scil. Pater, qui* Deus *eſt, non tantum* ex natura, *quod omnibus perſonis eſt commune; ſed etiam q.* ex officio. *In œconomia enim, quà Dominus, Creator, Legiſlator, Paterfamilias;* Deus *per* appropriationem *paſſim dicitur. Eſt autem* Deus, *non tantum reſpectu* hominum, *nec tantum reſpectu Chriſti, ut hominis, aut ut* Mediatoris *θεανθρώπου; ſed etiam, ut* Filii, *ratione* ordinis *ſubſiſtendi, & potiſſimum reſpectu* provinciæ *redemptoriæ, quà in conſilio pacis, pro reatu electorum, Patris* debitor *factus eſt, adeoque ſubjectus, velut Deo.*

3. Spiritum Sanctum, communicatio Spiritus S. *Ubi rurſus notatur*

A. *Beneficium, κοινωνία,* communicatio. *Quæ univerſum Spiritus S.* officium *& beneficium* œconomicum *deſignat, quatenus, ſanctificatione & conſolatione,* gratiam *Chriſti, &* amorem *Patris actu communicat.*

B. *Benefactor, qui appellatur*

1. Spiritus, *ſcil. non quoad* eſſentiam: *ſic enim & Pater, & Filius,* Spiritus *ſunt; ſed quoad* ſubſiſtentiam, *quatenus per* ſpirationem *ſubſiſtit Joh.* XX. 22.

2. Sanctus, *quod* ex officio *ſanctificet, unde πνεῦμα ἁγιωσύνης Rom.* I. 4. *appellatur.*

Pars dogmatica.

Deum triunum eſſe, probatur Scripturis.

III. Cum igitur *ὁμολογουμένως*, hoc voto contineatur adoratio (Deo propria Matth. IV. 10.) adoratio *unius Dei*, & adoratio *trium*, trium *uniformis*, & pro triplici beneficio *œconomico*: fieri non poteſt, quin in *uno* Deo *tres* ſint diſtinctæ *perſonæ*, etiam *munere & beneficiis* œconomicis diverſæ. Eſt hoc, quod Scripturæ docent, quotieſcunque 1. *Plures* commemorant, qui *Deus* ſint; quod fit: A. Omnibus illis locis, quibus Deus *ad* ſeipſum, vel *de* ſeipſo loquitur in *plurali* numero Gen. I. 26. & III. 22. & XI. 7. conf. Jeſ. VI. 8. Nec enim ferendi recentiores Judæi, qui aut Angelos, aut cœlum ac terram, aut elementa in conſortium creationis advocatos volunt: aut more ac ſtylo *Magnatum*, de ſe *uno*, Deum loqui cavillantur. Neque enim aut Angeli, aut quævis creatura, in conſortium *creationis* vocari potuerunt, quippe *infinitæ* virtutis operis: nec *ſtylus* ille Magnatum modernorum, *aut* Scripturis, *aut* Hebrææ linguæ genio, *aut* moribus orientalibus congruit, & *ſerius* demum, ab occidentalibus receptus eſt: neque, vel ſtylo Magnatum modernorum ſatis congruit: neque enim nos *Reges* Galliæ, aut nos *Ludovici*, loquimur, quomodo de Deo Scriptura loquitur, ſed nos *Rex* Galliæ. B. Illis locis quibus *Jehova* à *Jehova* diſtinguitur Gen. XIX. 24. Exod. XXXIV. 5. 2. Sam. XII. 24. 25. Pſal. XLV. 8. Hoſ. I. 7. Pſal. CX. 1, cum Matth. XXII. 43. 44. Dan. IX. 17.

17. Hoſ. I. 7. Neque enim Jehova à Jehova diſtinguitur, *eſſentia*; cum non ſit, niſi *unus* Jehova Deut. VI. 4. neque *accidentibus*, quæ in Jehovam non cadunt; non reſtat, niſi ut differant tanquam *perſonæ*. C. Illis locis, quibus *nomen* Dei, in eadem ſententia, diverſis vicibus repetitur, quod per *tautologiam* fieri, non auſis dicere Num. VI. 24. 26. Deut. VI. 4. Exod. III. 15. Joh. XXII. 24. Pſ. LXVII. 6. 7. 8. Dan. IX. 19. Jeſ. VI. 3. & XXXIII. 22. Zach. I. 3 D. Addi poterunt, ſi non pro argumento *apodictico*, ſaltem *dialectico*, illa loca quibus *plurali* Elohim, attributa vel nominalia, vel verbalia ſingularis *numeri* ſociantur Gen. I. I. &c. Quamvis illud, non paucis *exceptionibus* ac difficultatibus ſit expoſitum. Cum I. eadem ſtructura, etiam de rebus *pure ſingularibus* uſurpetur, de aſtris Jud. XVI. 23. 24. de *uno* homine Exod IV. 16. Cum 2. de *una* etiam *perſona* divinitatis Pſal. XLV. 8. Cum 3. vi *ſyntaxeos*, non minus recte tres *eſſentiæ*, quam tres *perſonæ*, ex ea confici poſſint. Cum 4. Ille loquendi modus, à linguæ genio non prorſus abhorreat, ut patet in בעלים Exod. XXI. 29. Jeſ. I. 3. in אדונים Gen. XL. I. & XLII. 33. quod nomen Deo etiam competit, à quo Deut. X. 17. אדני האדנים dicitur. Conf. Mal. I. 6. Unde Calvinus, in concertationibus cum Antitrinitariis, hoc argumenti genus ſeponendum duxit: quamvis, myſterio Trinitatis, *aliis teſtimoniis* ſufficienter probato, ad confirmationem, non inutiliter applicari poſſe exiſtimem, cum ſcopus, uſurpatæ hujus *Syntaxeos*, procul dubio, ſit Trinitas *perſonarum*. Clarius etiam idem Scripturæ docent, cum 2. *Tres* terminatè in Deo commemorant Pſal. XXXIII. 6. Jeſ. LXI. I. & LXIII. 7. 9. 10. Matth. III. 16. 17. (Unde illud veterum: *Abi ad Jordanem & videbis Trinitatem*) & XXVIII. 19. (cum *baptizari* non poſſimus, in nomen ejus, qui *Deus* non eſt I. Cor. I. 13. Nec in *nomen* Moſis, ſed in Moſen (hoc eſt, juxta Syrum & Arabem, *ſub Moſe*, Iſraelitæ baptizati dicuntur I. Cor. X. 2.) 2. Cor. XIII. 13. I. Joh. V. 7. (Qui locus, *ante Arium*, in Cypriano aliiſque legitur, imo ab ipſis Socinianis, in ſua verſione *Germanica* Racoviana A. C. 1630. exprimitur) Addantur loca Joh. XIV. 16. & XV. 26. I. Cor. XII. 3. Gal. IV. 6. Eph. II. 18. & III. 14. 16. I. Pet. I. 2. Tit. III. 5. 6. Apoc. I. 4. 5. 6.

Confirmatur rationibus Scripturariis.

IX. Idem *rationes* confirmant, à Scripturis ſuppeditatæ I. Quod tribus diſtinctis, *omnia divina* tribuantur in Scripturis, quando ſingulis ſingulatim, divina *nomina*, *attributa*, *operationes* & *cultus* religioſus tribuuntur, ſub quibus capitibus, *omnia* divina comprehenduntur. Quod de ſingulis perſonis Capp. ſubſequentibus oſtendemus. 2. Quod *ſalus* & vita, *peccatori* reſtitui non poſſit; ſi in *uno Deo* non ſint *plures perſonæ*. Quatenus ſatisfactio (citra quam, dari non poteſt reconciliatio) *malum* peccati, moraliter infinitum auferens; & *bonum* infinitum, unionem cum Deo concilians, non poteſt eſſe niſi ab *infinito* Deo; nec *una* eademque perſona, ſibi ipſi *ſatisfacit*. Aliæ rationes ſuppetent ab *officio* œconomico, cuilibet perſonæ, in negotio ſalutis noſtræ peculiari, de quo ſuis locis.

Excluduntur naturales.

V. Demonſtrationes *naturæ*, hic fruſtra exſpectabis, quod *myſterium* excedat naturam, adeoque hic maxime valeat: τῇ τέχνῃ τὰ τεχνικὰ, τῇ φύσει τὰ φυσικὰ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τὰ θεῖα πιστεύομεν. Nec tamen *ſimilitudines* abnuimus, quibus *poſſibilitas*, utcunque declaretur, factâ è Scripturis *demonſtratione*, quamvis nec hîc *luxuriandum* exiſtimemus. Neque etiam *Gentilium* teſtimonia, fortè è Scripturis, aut fidelium traditione hauſta, idem dicunt; ſed ſimilia tantum. Conf. Gerard. *De Trinit.* §. 2. 38. & Meiſn. *Philoſ. Sobr.* part. 3. Sect. IV. c. 9. q. 2. Aliique. Quamobrem etiam, nec audienda *ratio*, ex Scripturâ, aut ex creaturâ, Trinitati, ſuum captum excedenti, obſtrepens.

Explicantur præcipui hujus loci termini.

VI. Et hoc demum eſt, quod Veteres, ab ipſis rei Chriſtianæ incunabulis, per *Trinitatem* (vocem ſyllabis quidem ἄγγραφον, ſed ſignificato evidentiſſime ἔγγραφον I. Joh. V. 7.) deſignatum voluere: quâ *unam* intelligebant divinam *eſſentiam*, tribus *perſonis*, Patri, Filio, & Spiritui S. *communem*, tribus ſubſiſtendi modis *differentibus*. Et per *eſſentiam* id volebant, quod alibi Scriptura תושיה Prov. VIII. 14. φύσιν Gal. IV. 8. μορφὴν Θεοῦ Phil. II. 6. θειότητα Rom. I. 20. θεότητα Col. II. 9. dicit. Seu id, per quod *Deus* eſt *Deus*; id enim, quo res quævis eſt quod eſt, ejus *eſſentia* dicitur. Quæ dum *actu*, ſeu *extra* ſuas cauſas eſt, *exiſtentia* appellatur; & quatenus illa exiſtentia accidentibus competit, *inexiſtentiam* conſtituit; quatenus contra ſubſtantiis ſingularibus, *ſubſiſtentia*; & quatenus illa ſubſiſtentia ſubſtantiis *rationalibus*, completis, & *incommunicabilibus* ineſt; *perſonalitas* audit. Ut ab hac, *perſona* nihil aliud ſit, quam *ſubſtantia rationalis*, *incommunicabilis*. Hæc vis eſt terminorum hujus loci.

Communio trium perſonarum.

VII. *Rem* eis deſignatam, tum percipiemus, ubi, velut per partes, explicuerimus: I. Trium iſtorum *convenientiam*, ſeu communionem. Tum 2. *Differentiam*. Denique 3. *Officium œconomicum*, in negotio ſalutis humanæ. *Convenit* igitur tribus *perſonis*: I. In *eſſentia*, à quâ *unum* dicuntur I. Joh. V. 7. & unum *numero* (non *ſpecie*) conſtituunt Deum. Secus ac in perſonis *creatis* fit, propterea quod eſſentia divina ſit *infinita*, eoque *communicabilis* pluribus. Hinc 2. In *attributis* omnibus eſſentialibus, æternitate, omniſcientia, omnipotentia, quæ cum *eſſentia* coincidunt. Nominatim 3. In *aſeitate* eſſentiali, à quâ Filius & Spiritus S. perinde ſunt *à ſe* ac Pater, licet ei in Patre accedat, aſeitas *perſonalis* ei peculiaris Joh. V. 26. Inſuper 4. In *cultu* religioſo, ſingulis *æquali*. Ibid.

 verſ.

verſ. 23. Tandem 5. In *ἐμπεριχωρήσει*, per quam una perſona dicitur eſſe *in alia* Joh. XIV. 9. 10. 11. propter *identitatem eſſentiæ*.

Diſtinctio perſonarum ab eſſentia.

VIII. Differentia duplex occurrit; *altera* per quam *perſona* differt ab *eſſentia*: non utique *realis*, quâ differant *ut res & res*; eſt enim Deus ſimpliciſſimus: nec purâ *putâ ratione*, ſeu ſolo conceptu noſtro, differunt enim, ut *unum à tribus*: ſed *ratione*, quæ diſtinguendi *rationem* habet, in *ipſa re*. Quamvis enim *eſſentia* Divina, ſit adæquata tribus perſonis, *ſimul ſumptis*, unaquâque tamen earum, *latior* eſt. Quare *eſſentia* & *perſona* differunt 1. ut *latius & anguſtius*, cum eſſentia tribus perſonis communis ſit. 2. Ut *communicabile & incommunicabile*, dum eſſentia *communis* exiſtit, *tribus* perſonis. 3. Ut *reſtrictum & reſtringens*: reſtringit enim ſuo modo, *perſona eſſentiam*. 4. Ut *abſtractum & concretum*; connotat enim perſona *eſſentiam*, quod non facit *eſſentia*. Vid. Mareſ. Syſt. loc. III. §. XV.---XVIII.

Quod ſit diſtinctionis genus inter perſonas Divinas?

IX. *Altera* differentia eſt inter *perſonas invicem*, Circa quam, ante omnia, cautè declinandus eſt, ab *unâ parte* Sabellianiſmus, *nullam* inter perſonas admittens differentiam, quàm *rationis* ac *nominis*, quatenus *una* perſona, à *diverſis* operationibus, jam Pater, jam Filius, jam Spiritus S. appelletur: ab *alterâ parte* Tritheiſmus Valentini Gentilis, tres fingens *Spiritus æternos*, & inæquales, quorum primus ſit *eſſentiator*, reliqui *eſſentiati*. *Sabellianiſmum* declinaturi, quidam perſonas dicunt differre *realiter*; ſed quod videtur vergere ad Tritheiſmum: rurſus *Tritheiſmum* declinaturi, alii ſtatuunt differre *modaliter*, tanquam modus à modo, non quidem per ſolam *ratiocinationem*; ſed revera: quam, *duabus vocibus* coniunctis exprimunt, dicendo differre *realiter modaliter*, h. e. tanquam modum à modo, non per *rationem* tantum, ſed *reverà*. Quod quidem mihi maxime ſatisfacit. Sunt tamen, quibus *nihil* horum placet; ſed dicendum exiſtimant, perſonas differre *perſonaliter*: verùm quid hoc eſt dicere, niſi perſonas differre ut perſonas? dum nihil dicitur, quomodo *perſona* differat *à perſona*. Quod ſi tamen aliquis, cothurnis hiſce *Scholaſticis* non poſſit incedere; dicat, ſe Scripturis edoctum, credere perſonas differre, ut *tres* 1. Joh. V. 7. ſed quo diſtinctionis *genere*, ſe ignorare, non aperiente Scripturâ: aut differre *ſupranaturaliter*, non *naturaliter*.

Quibus perſonæ Divinæ differant inter ſe?

X. Quicquid ſit, ſaltem differunt A. *proprietatibus* hypoſtaticis: ſubſiſtere penitus *à ſe*; ſubſiſtere *ab alio* quodam *uno*; & ſubſiſtere *à duobus*. Quæ in unam aliquam perſonam, citra contradictionem, coincidere non poſſunt. Verùm de *proprietatibus*, cuique perſonæ *peculiaribus*, in contemplatione cuique perſonæ peculiari, peculiariter agemus. B. *Ordine* ſubſiſtendi, quo Pater *prima* perſona eſt, quippe penitus à ſe *ſubſiſtens*; Filius *ſecunda*, utpote à Patre *prognatus*; Spiritus Sanctus *tertia*, ut a *duobus procedens*; quæ ſingulatim ſuis locis docebimus. C. *Operandi* modo, qui ſubſiſtendi & ordinis rationem imitatur: quatenus extra ſe, Pater operatur *à ſe*, per Filium, & Spiritum S. Filius *à Patre*, per Spiritum S. Spiritus Sanctus *à Patre & Filio* per ſe. Ubi *vis* quidem operativa, *una* tantum eſt, tribus *communis*, aſt operationis *ordo*, atque etiam terminus, diverſus eſt. A quo etiam *primæ* Perſonæ *primum* opus, *creatio*; *ſecundæ*, *ſecundum*; *diſpenſatio* & redemptio; *tertiæ* ac poſtremæ, *poſtremum*, *conſummatio* & ſanctificatio appropriatur.

Oeconomia trium perſonarum.

XI. Atque adeo, huic *communioni* trium diſtinctarum perſonarum, innituntur: *œconomia* quædam, œconomica perſonarum *officia*, œconomicæ *proprietates*, œconomicus *cultus*, imo & œconomica *peccata*. De quibus operæ pretium eſt, eo *diſtinctius* agere, quo minus ſunt obvia, in *Locis communibus*. Eſt igitur. 1. *Oeconomia* quædam, tribus perſonis *communis*; eſt enim hic *Pater-familias*, eſt quaſi communis *emiſſarius* Spiritus. Eſt qui *generat*, *Pater*; eſt qui *generatur*, *Filius*; eſt qui a duobus *procedit*, *Spiritus* S. Pater Filium *amat* Joh. XV. 9. & V. 20. eo *delectatur* Prov. VIII. 30. velut perfectâ ſui *imagine* Col. I. 15. *ſplendore gloriæ*, & *charactere perſonæ* ſuæ Heb. I. 3. in eo *acquieſcit* Matth. III. 17. eumque *glorificat*: Filius viciſſim Patrem *honorat* Joh. VIII. 49. & XVII. 4. Spiritus S. *ſcrutatur profunda* utriuſque 1. Cor. II. 10. & utrumque *glorificat* Joh. XVI. 14. 15. Idque univerſum, citra ullum diſpendium, vel *independentiæ*, Joh. V. 26. vel *æqualitatis*. Ibid. verſ. 23. In hujus familiæ *κοινωνίας* 2. Cor. XIII. 13. 1. Joh. I. 3. & quaſi *ſocietatem*, in tempore adſcivit *Eccleſiam*, quæ hinc *domus Dei* appellatur 1. Tim. III. 15. 2. Tim. II. 20 (in qua Deus *habitare* dicitur, ſuum q. *ignem & focum* habere Jeſ. XXXI. 9.) item *civitas* & *regnum* Dei Matth. VI. 10. 13. à quo Eccleſiæ membra, *filii & filiæ* 2. Cor. VI. 18. item *ſervi* Rom. I. 1. & *amici* Joh. XV. 15. ac *domeſtici*; *cives* Eph. II. 19. *ſubditi*, paſſim denominantur in Scripturis.

Officia œconomica trium perſonarum.

XII. *Gubernium* hujus familiæ, perſonæ ſuſceperunt, inito q. *conſilio* Zach. VI. 13. ſeu intercedente *pacto* Jeſ. LIII. 10. 11. Quo, ſecundum *ordinem* ſubſiſtendi, cuique peculiarem, ſingulæ perſonæ, certum quaſi *penſum*, ſeu officium *œconomicum* ſuſceperunt, per quod *prima* perſona, ut *Pater-familias*, q. *Dominum* ac directorem agit, qui univerſum *gubernationis* futuræ negotium, *prædeſtinatione* quaſi *delineaverit* Eph. I. 11. Act. IV. 28. inſuper *Creatorem* Gen. I. 1. Pſal. XXXIII. 6. *νομοθέτην* ac *Judicem* Gen. XVIII. 25. atque etiam legis *vindicem* Rom. I. 18. Nahum. I. 2. proinde *Deum*, non tantum *θεολογικῶς*; ſed & *οἰκονομικῶς*; h. e. non tantum per naturam & *eſſentiam*, (quod omni-

omnibus perſonis eſt commune) ſed etiam q. per officium *œconomicum*, à quo paſſim *Dei* nomen, Patri tribuitur per appropriationem, ut vidimus in exegeticis 2. Cor. XIII. 13. & V. 19. 1. Tim. II. 5. Rurſus *ſecunda* perſona, ut media, *Mediatoris* penſum ſuſcepit. Ibid. *Expromiſſoris* Heb. VII. 22. *Goëlis* Job. XIX. 25. & XVII. 3. Jeſ. XXXVIII. 14. *Redemptoris*, qui ſeipſum poneret *ſacrificium* Jeſ. LIII. 10. Tandem *tertia* perſona, ſeu poſtrema q. *Emiſſarii* provinciam adoptavit, qui *ſpirando* quaſi miſſus Joh. XX. 22. & XIV. 26. qui partum redemptionis opus conſummaturus; pro ſuo nomine, *ſanctificatorem* ageret Rom. I. 4. *Doctorem* Joh. XIV. 26. *Ductorem* Pſal. CXLIII. 10. Joh. XVI. 13. *Conſolatorem* Joh. XIV. 16. Quæ tamen penſi œconomici *diſtributio*, geminam requirit *cautionem*: 1. Ut intelligatur facta, citra ullam *dependentiam* & *inæqualitatem eſſentialem*; ut jam ante monuimus ex Joh. V. 26. & 23. Phil. II. 6. 7. licet qualiſcunque inæqualitas *œconomica*; inde reſultare videatur Joh. XIV. 28. Ut 2. *officium* iſtud ſuum *œconomicum* quæque perſona habeat, non *excludendo* alias perſonas. Unde non tantum Pater; ſed & reliquæ perſonæ *Creator* ſunt Pſal. XXXIII. 6. nec Pater tantum *Judex* dicitur Gen. XVIII. 25. ſed etiam Filius Joh. V. 22. 27. 2. Theſſ. I. 7. 8. Eo quod operationes *ad extra*, propterea quod ab eſſentiâ profluant, ſint *indiviſæ*: ſed tantum, diverſo *modo* & *ordine* operentur.

Gubernandi vices perſonis Oeconomicæ.

XIII. Pro diverſo iſthoc *penſo* œconomico, quælibet perſona, ſuas habuit q. gubernandi *vices*, ita ut *Patris* gubernandi ratio, in creatione, fœdere operum, *πρωτευαγγελίῳ*, apparitionibus, alloquiis, maximè fuerit *conſpicua*, ante *νομοθεσίας* Sinaicam: Tum diſpenſatio *Filii* (*Angeli* illius, qui in medio ſui gerebat *nomen* Dei Exod. XXIII. 20. 21.) *ducendo* Eccleſiam, per deſertum. Ibid. tradendo ei à Patre *legem* Gal. III. 19. non quidem pro *fœdere gratiæ* (quantum, ſaltem ad *Decalogum*, qui non habuit niſi *materiam* fœderis operum, ſcopo & argumentis evangelicis propoſitam) niſi forte, quantum ad legem *ceremonialem*, quæ *Evangelium* habebat V. Teſtamenti: quâ lege *dirigebatur* Eccleſia, uſque ad mortem & aſcenſionem Chriſti. Tandem cœpit *inclareſcere* gubernatio Spiritus S. ab ejus ſolenni effuſione Act. II. 1.... Act. XIII. 2. uſque ad finem ſeculorum Joh. XIV. 16. 17. *emittendo* miniſtros, eos *qualificando* negotiis ſuis Act. II. 14. 1. Cor. XII. 7-11. iis *cooperando* ſignis & miraculis, *proſperando* verbum ab iis annunciatum Rom. XV. 19. *vivificando* ſpiritualiter mortuos, per *regenerationem* Joh. VI. 63. *convertendo* corda, ad recipiendum fide Mediatorem, 2. Cor. IV. 13. *renovando* in ipſis imaginem Dei, *illuminando* mentem, *corrigendo* voluntatem, *ordinando* affectus, *ducendo in omnem veritatem* ſalutarem, *conſolando* in adverſis. Quæ proinde diſpenſandi *diverſitas* durabit, uſque ad mundi finem, quando Filius *regnum Patri* ſiſtet, & communis fiet adminiſtratio, quâ *Deus ſit omnia in omnibus* 1. Cor. XV. 24--28. Quæ tamen perpetuò ſic ſunt capienda, ut *nunquam* ullius perſonæ ſecludatur gubernatio: ſunt enim opera ad extra, *indiviſa* toti Trinitati, quia ab eſſentia profluunt, unâ eademque.

Attributa perſonarum œconomica.

XIV. Oeconomicæ huic gubernationi, *œconomica* porro reſpondent *attributa*: quando Patri, ut *Domino*, ut capiti familiæ, ut primo totius curæ per prædeſtinationem delineatori, tribuitur *poteſtas* Rom. IX. 21. 22. Matth. XX. 15. ut *Creatori* robur & *potentia* Matth. XI. 25. Joh. X. 29. Heb. I. 3. ut *legiſlatori & vindici*, *juſtitia* Gen. XVIII. 25. 2. Theſſ. I. 6. ut *Patri-familias*, *amor* 2. Cor. XIII. 13. *paternus* ſcil. Pſal. CIII. 13. *maternus* Jeſ. XLIX. 15. Rurſus 2. Quando Filio, ut *λόγῳ*, ut diſpenſatori, tribuitur *ſapientia* Prov. VIII. 1..... ut ſponſori ac redemptori, *gratia* & miſericordia. 2. Cor. XIII. 13. Eph. V. 2. Tandem 3. *Spiritui Sancto* ut *conſummatori*, *potentia* Luc. I. 35. ut *communicatori*, ſanctificatori, Doctori, conſolatori, *bonitas* communicativa Pſal. CXLIII. 10. Sunt quibus attributa œconomica placent, *potentia*, Patri; *ſapientia*, Filio; *bonitas*, Spiritui S. quibus Deus triunus, ſit *maximus*, *ſapientiſſimus*, *optimus*: quibus reſpondeant; *poſſe*, *intelligere*, *velle*; quæ, cum differant *objectivè* verè, *quocunque* modo, & tamen à *parte Dei*, conſtituant *unum* idemque: Trinitatem, ſi non efforment, ſaltem evincant, à quibus Pater ſit perſona *creans*; Filius perſona *redimens*: Spiritus S. perſona *ſanctificans*. Quem tamen conceptum ego non auſim adoptare. Quod & alia attributa, *eodem* modo, & *differant* inter ſe, & *coincidant* cum eſſentiâ, adeoque plures quam *tres*, in Deo forent admittendæ *perſonæ*, contra Scripturas.

Cultus œconomicus.

XV. Eſt inſuper officiis hiſce perſonarum œconomicis, analogus *cultus œconomicus*. Quo 1. à *ſingulis* perſonis, ea exſpectantur & expetuntur *beneficia*, quæ ejus *officio* œconomico, ſunt analoga 2. Cor. XIII. 13. Jeſ. LXIII. 7. 9. 10. *Electio*, donatio Redemptoris, juſtificatio, remiſſio peccatorum, à *Patre*: *redemptio*, ſatisfactio à *Filio*: *regeneratio*, converſio, ſanctificatio, conſolatio à *Spiritu S.* Imo 2. quævis beneficia, à ſingulis expetimus, eo *ordine* quo ſubſiſtunt & operantur Eph. II. 18. & III. 14. 15. 16. V. g. *redemtionem* à Patre, per Filium & per Spiritum S. &c. Etiam 3. pro quovis beneficio, ſingulis perſonis, ſuo ordine *gratias* referimus, ſingularum etiam perſonarum, in noſtris *δοξολογίαις*, ordinariè *mentionem* facimus, 1. Pet. I. 2. 3. item verſ. 17. 19. 21. 22. Apoc. I. 4. 5. de quo plura fortè ſuis locis.

Peccata œconomica.

XVI. Sunt tandem, & *peccata* œconomica, quæ *officiis* ſingularum perſonarum œconomicis, peculiariter

liariter obſtrepunt Matth. XII. 32. Joh. VIII. 55. Et peccata quidem in *Patrem*, obvia paſſim ſunt in Scripturis, peccatum in *Filium* commemoratur Heb. VI. 6. & X. 29. in Spiritum S. Matth. XII. 31. Heb. X. 29. Act. VII. 51. Eph. IV. 30. Jeſ. LXIII. 10. Verum de ſingularum perſonarum peculiari officio œconomico, beneficiis, cultu & peccatis, in peculiari eorum theoria, uberius ξὺν Θεῷ dicemus.

Quæritur.

Pars Elenchtica.

1. An Patri, Filio & Spiritui S. una eademque numero eſſentia ſit communis?

XVII. Quæritur 1. An Patri, Filio & Spiritui S. una eademque numero eſſentia ſit communis? *Infideles*, Gentiles, Judæi moderni, Muhammedani, Patrem, Filium & Spiritum S. ignorant, aut odio etiam proſequuntur, proinde nullam omnino communionem eſſentiæ, apud tres illos admittunt. Apud *Pſeudo-Chriſtianos*, Simoniani, Cerinthiani, Merinthiani, Ebionitæ, aliique, in quibus, Johanne Apoſtolo, adhucdum vivente, Anti-Chriſtus jam tum operabatur, negando æternam deitatem Chriſti, eadem opera negabant *identitatem eſſentiæ* inter tres iſtos. Macedonius, à quo πνευματόμαχοι, currente ſeculo *quarto*, ſtatuendo Spiritum S. eſſe principem inter Angelos *creatos*, eandem *identitatem* negabat. Eodem ſeculo *Arius*, Chriſtum Patri, non ὁμοούσιον; ſed ὁμοιούσιον, prædicabat. *Pothinus* eodem fere tempore, Chriſtum purum putum hominem docendo, qui ante ſui nativitatem ex B. Virgine, non exſtiterit, communionem *eſſentiæ*, inter Patrem & filium, repudiabat. *Tritheïtæ*, ſeculo ſeptimo ineunte, auctore Joh. *Philopono* Philoſopho Alexandrino, teſte Niceph. Lib. 18. Cap. 88. atque etiam Peratæ, ſtatuebant, pro numero trium perſonarum, tres etiam *eſſentias* numerari. Hos ſecutus eſt ſuperiore ſeculo, *Valentinus Gentilis*, apud Helvetios diſſeminans, in Deo tres dari *Spiritus æternos*, ſibi invicem ſubordinatos, ſic ut Pater ſit *eſſentiator*; Filius & Spiritus S. *eſſentiati*. Anabaptiſtæ etiam, tres videntur in Deo admittere eſſentias, quæ, pro numero trium perſonarum, conveniant *operationibus*, juſtitia, ſanctitate, virtutibus, beneficiis. Sociniani exiſtimant, Patrem & filium differre tota *eſſentia*, ut Creatorem & creaturam, Spiritum S. ne perſonam quidem eſſe; ſed tantum *virtutem* Dei *accidentalem*. Reformati adverſus iſtos omnes, docent Patri, Filio & Spiritui S. *unam* competere, & eandem *eſſentiam* divinam, non *ſpecie*; ſed *individuo* ſeu numero eandem. Quia: 1. Scriptura hoc quaſi totidem verbis tradit 1. Joh. V. 7. *Tres ſunt qui teſtantur in cœlo: Pater, Sermo & Spiritus S. & hi tres ſunt* UNUM, ſcil. *eſſentia*. Hinc 2. *Jehova*, utique nomen *eſſentiæ*, אלהינו *Deus noſter*, in *plurali*, dicitur יהוה אחד, *Jehova unus*. Quia 3. Licet *unum* tantum & *unicum*. Scriptura tradat *Deum*, ſeu *unam eſſentiam*; nihilominus Patrem docet eſſe *unum illum* Deum, & *Filium quem miſit* Joh. XVII. 3. Et 4. Quia omnia *attributa* divina, quæ cum *eſſentia divina* coincidunt, Patri, Filio & Spiritui S. facit *communia*. Prout in contemplatione ſingularum perſonarum, ſingulatim oſtendemus. Quia 5. cum *unum* tantum jubeat, *religioſe* colere, Deum Matth. IV. 10. Jeſ. XLII. 8. nihilominus etiam jubeat, Patrem, Filium & Spiritum S. *religioſo cultu* proſequi 1. Cor. XIII. 13. Apoc. 1. 4. 5. Quod circa quemque horum, ſuo loco diſtincte demonſtrabimus. Quia 6. velut *æquales* paſſim commemorantur, v. g. in inſtitutione *Baptiſmi* Matth. XXVIII. 19. in *teſtificatione* cœleſti 1. Joh. V. 7. in *voto* pro Eccleſia Corinthiaca 2. Cor. XIII. 13. Item in voto Johannis ad ſeptem Eccleſias Aſiaticas Apoc. 1. 4. 5. Cum igitur, æqualiter ſibi invicem conſtruantur, in tali dignitate, quæ niſi uni *eſſentiæ* divinæ innuitur; videtur unam iſtam divinam eſſentiam, tribus eſſe communem. Nec eſt quod in contrarium cauſentur adverſarii; niſi 1. quod quælibet perſona requirat ſuam *eſſentiam*, quin & ſibi *peculiarem*; ex quo conficiunt, eandem numero eſſentiam, non poſſe tribus eſſe communem. Ad quod reſpondemus, cuilibet perſonæ *humanæ*, ſuam quidem eſſentiam competere peculiarem, ex eo quod eſſentia earum ſit *finita*, quæ proinde pluribus non poſſit eſſe communis; ſed aliter cenſendum de eſſentia divina, quæ ex ſua *infinitate*, omnino poteſt eſſe communis tribus. Quod 2. perſona non ſit, niſi *ſubſtantia ſingularis intelligens*, ac proinde juxta numerum perſonarum, *eſſentiæ* ſingulares intelligentes requirantur. Sed reſpondemus, ad conſtitutionem perſonæ, non ſufficere *eſſentiam* ſingularem intelligentem, cum hoc etiam competat animæ ſeparatæ, quæ interim non eſt *perſona*, ſed inſuper ad conſtitutionem *perſonæ* deſiderari, ut ſit *incommunicabilis*, & cum hoc deſit eſſentiæ divinæ, quæ ex ſua infinitate, *communis* eſt tribus, non poterit ea præſtare *perſonam*. Quod 3. Si tres perſonæ divinæ convenirent, in una eſſentia, convenirent etiam inter ſe, adeoque *unam* perſonam efficerent. *Reſp.* Conveniunt utique; ſed non niſi in *uno tertio* ſeu eſſentia; ſed eo ipſo, non conveniunt, in eadem *perſonalitate*; ex quo, non *unus* ſunt, ſed *unum* tantum, ſecundum illud Johannis, hi tres *unum* ſunt 1. Joh. V. 7.

Sententiarum collatio.

Sententia Reformatorum; cum ſuis rationibus.

Objectiones.

2. An Pater, Filius & Spiritus S. diſtinguantur ut perſonæ?

XVIII. Quæritur. 2. An Pater, Filius & Spiritus S. diſtinguantur inter ſe, velut perſonæ? *Triformiani* olim, quos ſupra diximus Cap. IX. §. VIII. differre ſtatuebant, ut partes unius deitatis, ut Deum quaſi compoſitum eſſe ſtatuerent, ex tribus partibus, quarum *unam* haberet Pater; *alteram* Filius; *tertiam* Spiritus S. Sic non tantum dabitur compoſitio in Deo; ſed inſuper, nec Pater, nec Filius, nec Spiritus S. erunt Deus *integer*. *Tritheïtæ*, veteres & recentiores, inter quos Valentinus Gentilis, volebant differre velut totidem *deitates*, ut inde emergant *tres Dei*. His, ſuo modo, accedunt

Sententiarum divortia.

Soci-

Sociniani, quando Patrem & Filium dicunt differre, ut *res* toto cœlo *diverſas*, ut *Creatorem* & creaturam, Spiritum S. autem, ab utroque, velut *virtutem*, ſeu accidens, à ſuo ſubjecto. *Sabelliani* diſtingui exiſtimant, totidem *denominationibus*, quibus una eademque perſona, ex variis operandi modis appelletur, jam *Pater*, jam *Filius*, jam *Spiritus S. Tetratheitæ*, diſtinguebant quidem velut tres *perſonas*; ſed eis addebant *eſſentiam*, quæ quartam perſonam efformaret. Conf. quæ ſupra habuimus loco citato. Reformati ſtatuunt, eos, in una communi *eſſentia* divina, differre velut tres perſonas.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Quia: 1. Pater, Filius & Spiritus S. revera ſunt *perſonæ*, utpote requiſitis omnibus perſonalibus præditæ. Eſt enim quælibet earum, *ſubſtantia*, *ſingularis*, *intelligens*, *incommunicabilis*, operationibus perſonalibus conſpicua, prout penes quamque ſingulatim demonſtrabimus. Quia 2. Numerantur ut *tres*, non ut *tria*, & qui ſunt *unum*, ſeu *una res* 1. Joh. v. 7. Quin & 3. Ut *alius* & *alius*, non ut *aliud* & *aliud* Joh. xiv. 16. Quia 4. *Pater* & *Filius*, procul dubio, ſunt perſonæ, quibus dum connumeratur Spiritus S. Matth. xxviii. 19. 1. Joh. v. 7. connumeratur ut perſona. Quia 5. ſingulis, ſuæ in Scripturis aſſignantur *proprietates* characteriſticæ, ſubſiſtere *à ſe*, ſubſiſtere ab *uno*, & ſubſiſtere *à duobus*, quæ in *unam* aliquam perſonam quadrare non poſſunt: & quæ inſuper *tales* ſunt, ut perſonas arguant, *generare*, *generari*, *à duobus procedere*. Inſuper 6. tales cuilibet horum, in Scripturis tribuuntur *operationes*, quæ *ſolius* ſunt perſonæ, quas penes ſingulas perſonæ ſingulatim oſtendemus. Non ergo differunt 7. velut *com-partes*, quia eſſentia Dei, per *ſimplicitatem*, non admittit *partes*, ut ſuo loco docuimus: & ſi admitteret, hac hypotheſi, nulla perſona *integram* haberet *deitatem*, eoque *integer* Deus eſſet. Nec differunt 8. *eſſentiis* divinis, ſeu *deitatibus*: quia non tantum *unum* dicuntur Joh. v. 7. & *unam* eandemque numero eſſentiam, ipſis *communem* eſſe, paragrapho præced. demonſtravimus: ſed contrarium *tres Deos*, nobis ſiſteret contra tenorem Scripturæ. Nec differunt 9. velut *Creator & creatura*, quia ſinguli ſunt perſonæ *divinæ*, prout jamjam demonſtrabimus ſingulatim de ſingulis. Nec 10. differunt ſolis *denominationibus*, à diverſitate operationum oriundis; ſed *proprietatibus Characteriſticis*, quæ citra contradictionem, in unam aliquam perſonam cadere non poſſunt. His ita poſitis: non video, quid ulla quidem veritatis ſpecie, objici poſſit in contrarium.

3. An non ſit dogma Scripturæ, Deum unum eſſe eſſentia & trinum perſonis?

XIX. Quæritur 3. An dogma de Deo *uno* eſſentia, & *trino* perſonis, non ſit dogma *Scripturæ*? Antitrinitarii quidem negant, quod *falſum* ſit, niſi quod recentiores quidam Sociniani, ut commune Chriſtianorum odium, ex negata à Socinianis Trinitate, declinent, ad ravim clament, ſibi hoc per calumniam à noſtris impingi, quoniam agnoſcant, Deum unum eſſe eſſentia, & nihilominus Patrem, Filium & Spiritum S. à ſe agnoſci, quod *Deus* dicantur, quamvis, diſtinctius interrogati, num agnoſcant, *unam* illam eſſentiam divinam, communem eſſe tribus illis, reponant, hoc non proſtare in Scriptura. Pontificii quidam, quod Trinitatis *vox*, non proſtet in Scriptura, illud ad traditiones referunt.

Collatio Sententiarum

Reformati ſtatuunt, eſſe illud omnino dogma Scripturæ.

Sententia Reformatorum probatur.

Quia: 1. per controverſias præcedentes, dudum ex Scripturis demonſtravimus, & Patri, & Filio, & Spiritui S. unam eandemque *eſſentiam* eſſe communem; & eos nihilominus, inter ſe diſtingui, velut totidem perſonas. 2. Quia etiam in dogmaticis demonſtravimus, ex Scriptura utriuſque Teſtamenti §. §. iv. & v. quod doceatur in Scripturis. Quia 3. ei ſuperſtruitur univerſa fides Chriſtianorum, qui ex hoc baptizantur in Deum Patrem, Filium & Spiritum S. & in communionem Eccleſiæ Chriſtianæ, non admittebantur olim, antequam de hoc ſuam fidem fuiſſent profeſſi. Jam non reſtat, niſi ut ex ſtructis hypotheſibus, breviter expediamus, communes omnium adverſus Trinitatem *objectiones*:

Objectiones.

1. Cauſantur *ex ſingularum perſonarum infinitate*, *tria infinita inferri*. Sed iniquè, cum per *unitatem eſſentiæ*, *una* quoque tribus competat *infinitas*, quippe cum eſſentiâ coincidens. 2. Quod *ex perſonarum Trinitate*, *cum eſſentiæ unitate conjunctâ*, *reſultet quaternitas*. Perperam, cum eſſentia & perſonæ, non *re* differant, ſed *ratione* tantum *ratiocinatâ*. Neque enim *eſſentia* quævis, à ſuâ *ſubſiſtentiâ* realiter differre poteſt. 3. Quod, *cum una tantum agnoſcatur eſſentia divina ſingularis*, *per ſe exiſtens*; *una tantum ſit perſona*: *cum perſona non ſit niſi ſubſtantia ſingularis ratione prædita*. Sed *ſubſtantia ſingularis*, licet *ratione* prædita, non ſtatim conſtituit *perſonam*, niſi accedat *incommunicabilitas*; ut patet in *anima ſeparatâ*. 4. Quod *quælibet perſona*, *ſuam ſibi requirat eſſentiam*, *adeoque*, *pro numero trium perſonarum*, *tres conſtituantur eſſentiæ*. Reſp. Utique requirit quælibet perſona in *concreto*, *eſſentiam*; ſed non diverſam, aut ſibi *peculiarem*; cum *una* eſſentia, per ſuam *infinitatem*, tribus perſonis ſufficiat. 5. Quod *tres perſonæ divinæ*, *tres Deos conſtituant*, *prout tres perſonæ humanæ*, *tres homines*. Reſp. Nequaquam, cum tribus perſonis *humanis*, tres competant numero *eſſentiæ*: dum tribus perſonis *divinis*, eadem numero *eſſentia* communis eſt. 6. Quod, *cum tres perſonæ conveniant*, *in una eademque eſſentiâ*; *conveniant etiam inter ſe*, *adeoque unam tantum perſonam conſtituant*. Reſp. Conveniunt ſanè; ſed non niſi in *uno* ſuo *tertio*, quod eſt *eſſentia*, proinde *unum* ſunt: ſed non in eadem

numero *perſonalitate*, quare non *unus* ſunt, ſeu una perſona; ſed *unum*. 7. Quod *Trinitas*, *varia inferat abſurda*, v. g. (a) quod *Filius ſit Pater: eſſentia enim divina, inquiunt, eſt Pater; eſſentia divina eſt Filius*, ergo *Filius eſt Pater*. Reſp. Præterquam quod ſit Paralogiſmus, in Syllogiſmo expoſitorio, quando medius terminus *eſſentia*, eſt quidem ſingulare quid; ſed tamen etiam *commune* quid, quod non ferunt leges Syllogiſmi expoſitorii, in quo *medium*, non tantum *ſingulare*; ſed etiam *incommunicabile* requiritur, aliàs imitaturum *univerſale*: etiam falſum eſt, quod *eſſentia* divina, ſit vel Pater, vel Filius, quamvis & Pater & Filius, habeant eandem numero eſſentiam. (b) Quod, *ſi Pater ſit verus Deus; Filius non poſſit eſſe verus Deus:* quod ſic conantur conficere: *Pater eſt verus Deus; Filius non eſt Pater; ergo non eſt verus Deus*. Reſp. Paralogiſmi expoſitorii fallacia apparebit, ſi in ſuum analogum reſolvatur, Syllogiſmum directum: Quodcunque eſt Pater, id non eſt Filius; ſed Pater eſt verus Deus; Ergo Filius non eſt verus Deus. Major enim tantum vera eſt quoad *perſonalitatem*, non *ſimpliciter*, nec quoad *eſſentiam*: adeoque tantum infert Patrem, non eſſe eandem *perſonam* quæ Filius; non autem, eundem *verum Deum* non eſſe, propter eſſentiam utrique communem.

4. An dogma de Trinitate ſit creditu neceſſarium? Sententiarum differentia.

XX. Quæritur 4. An dogma de *Trinitate*, Eccleſiæ Chriſtianæ, imo ſingulis ejus membris, ſit creditu *neceſſarium*? Antitrinitarii, quia ejus veritatem negant; etiam ejus neceſſitatem, imo & utilitatem inficiari coguntur. Remonſtrantes Apologiſtæ, quamvis non auſint aperte negare ejus veritatem, ne in caſtra Socinianorum, palam tranſiiſſe videantur, ei tamen per cuniculos, ſat clare inſidiantes; negant tamen aperte ejus neceſſitatem, idque, ut in communionem ſuarum Eccleſiarum, Socinianos admittere poſſint. Reformati, licet ejus cognitionem *diſtinctam*, quâ ejus *naturam* clare perſpicias, non ſtatuant ad ſalutem *neceſſariam* eſſe: nihilominus κατὰ τὸ ὅτι, quod clariſſime traditur in Scripturis, omnino neceſſarium cenſent, ſaltem, qui prorſus negant, ſervari non poſſe. Quia: 1. Scriptura diſerte docet, in eo eſſe *vitam æternam*, ut *cognoſcamus Patrem eſſe unum illum verum Deum, & quem miſerit Jeſum Chriſtum*, ſcil. eſſe etiam, unum illum verum Deum. Quia 2. nec patrem agnoſcere poteſt, qui non *agnoſcit* Filium 1. Joh. II. 23. Quin 3. nec *honorare* Patrem, qui non *honorat* Filium Joh. v. 23. Quia 3. à *Charitate* Patris, & à *gratia* Domini Jeſu Chriſti, & *communione* Spiritus S. ſalutem, nec quærere, nec conſequi poteſt, qui non agnoverit Trinitatem 2. Cor. XIII. 13. Quia 4. in Eccleſiæ Chriſtianæ communionem admitti non poteſt, qui non fuerit profeſſus fidem ſuam in Patrem, Filium & Spiritum S. Matth. XXVIII. 19. Quia 5. ſalutem ſuam in ſatisfactione Chriſti, ſectari non poteſt, qui non recipit ejus *deitatem*, utpote quæ ſubſiſtere nequit, citra ejus deitatem 1. Tim. II. 5. Quia 6. pleraque Religionis Chriſtianæ myſteria credere non poteſt, qui non agnoſcit Trinitatem, utpote quæ huic myſterio ſuperſtructa ſunt. His fruſtra objicient: 1. Quod fideles Veteris T. abſque Trinitatis fide, fuerint ſervati. Reſp. α. Hoc probandum Adverſariis. β. Hoc ſolide refellunt, ea V. T. teſtimonia, quæ ſtitimus §. III. Et ſi γ. non agnoviſſent Trinitatem; non agnoviſſent, nec coluiſſent *verum* Deum, ac proinde Idololatræ, imo Athei fuiſſent: qui enim illum, qui *vere* Deus eſt, non agnoſcit, non colit, Atheus eſt. 2. Quod articulus de Trinitate, nullum uſum habeat in praxi pietatis. Reſp. a. Dato, non conceſſo, quod non habeat uſum *peculiarem*, eſt tamen omnis praxeos *Chriſtianæ* baſis & fundamentum, citra quod nulla, *Chriſtiana* ſaltem, ſubſiſtere poteſt. b. Tum & habere *peculiarem* etiam, docuit dudum in *dogmaticis* Oeconomia Trinitatis, & docebit affatim, pars hujus capitis *practica*. 3. Quod plerique non capiant hoc myſterium, qui propterea, non ſtatim ſunt ſecludendi à ſalutis participio. ℞. Licet non capiant *naturam* ejus, *quomodo*: capere tamen, ex clariſſima Scripturæ revelatione, poſſunt ejus veritatem, *quod* Deus *unus* eſſentia, trinus ſit perſonis.

Objectiones.

5. An dogma de Trinitate, obtineri queat ope rationis? Collatio ſententiarum.

XXI. Quæritur 5. An dogma de *Trinitate*, obtineri queat ope rationis? Theophraſtus Paracelſus cum ſuis Chymicis, conati ſunt illud demonſtrare, ex tribus ſuis corporis naturalis principiis: ſale, ſulphure & Mercurio. Scholaſtici nonnulli, ex natura Dei intelligentis id conficere conati ſunt, hoc fere modo: ratio docet Deum intelligere, ex iſta intellectione naſci ideam ſeu *imaginem*, &, cum res intellecta ſit *bonum* quid, oriri amorem: quoniam autem, *imago* illa, & *amor* etiam, in Deo non ſint accidentia, ſed *ſubſtantia*: fieri non poſſe, quin *una ſubſtantia*, ſit in *intelligente*, *intellecto & amato*: hinc Patrem dicebant Deum *intelligentem*, Filium, Deum *intellectum*, & Spiritum S. Deum *amatum*. Alii apud eoſdem, ut Scotus, ad lib. 1. Sentent. Diſtinct. 2. 9. & 10. Trinitatem conantur evincere, ex productione, hoc modo, *producere* eſt perfectio quædam, quæ nihil implicat imperfectionis, ergo enti perfectiſſimo competit; idque ab æterno, ante productionem hujus univerſi: & cum *productio* æterna ſtipuletur *productum* æternum; quod etiam, cum in conceptu ſuo nil implicet imperfectionis, productum æternum, etiam eſſe recipiendum: & quoniam *producere* & *produci*, etiam involvat perfectionem abſque imperfectione, & id in perfectiſſimo quoque eſſe admittendum. Ex quo reſultet,

tet, Patrem eſſe Deum *producentem*; Filium Deum *producentem* & *productum* ſimul; & Spiritum S. Deum *productum* tantum. Idem argumentum proſequitur Gabriel Biel, in 1. *Sent. Diſt.* 10. q. 1. & Raimundus de Sabunde, in ſua *Theol. Natur.* à cap. 46. ad 55. E Carteſianis nonnulli (aliis obſtrepentibus) ut Joh. Claubergius in ſuis *Diſputationibus*, idem argumentum adoptavit, & prolixe aliquot Diſputationibus, operoſe perſequitur. Nonnemo ex ejus ſequacibus, addit alia argumenta. v. g. quod *nullius boni poſſeſſio, ſine ſocio ſit jucunda, & cum in Deo, ſummi boni ſemper fuerit jucundiſſima poſſeſſio; Deum nunquam ſine ſocio fuiſſe*, dicit *facile concludi*. Thomas Aquinas *Summæ* ſuæ part. 1. Quæſt. 32. art. 1. Scholaſticis obſtrepit, ſtatuendo, conatum iſtum, non uno modo derogare *fidei*. Alii inter Scholaſticos, ſtatuunt, in omnibus creaturis eſſe *veſtigium* aliquod Trinitatis, in *anima* autem humana, *imaginem*, quatenus *mens meminit* ſui, *intelligit ſe, diligit ſe: hoc ſi cernimus, Trinitatem cernimus, nondum Deum cernimus; ſed imaginem Dei*, quod citant ex Auguſtino *De Trinit.* lib. XIV. cap. 8. Nec deſunt etiam ex noſtris, qui Trinitatem, ſi non *demonſtrare*; ſaltem declarare conantur ex tribus primariis Dei attributis; *potentia, ſapientia & bonitate*, ut Pater ſit quaſi Deus *potens*, Filius *ſapiens*, Spiritus S. *bonus*.

Rationes Reformatorum.

Reformatorum communis ſententia eſt, Trinitatem *ratione* naturali, nec *inveſtigari*; nec ſolide *demonſtrari* poſſe: interim *declarari*, & quoad poſſibilitatem, probari poſſe ſimilibus, & rationibus à *poſteriori*. Quia: 1. Eſt *myſterium*, agnoſcentibus omnibus, qui ejus *veritatem* agnoſcunt, ſi modo excipias, eos qui revera nullum myſterium, agnoſcunt; ſed non niſi clare & diſtincte percepta: docente ipſa re: ſi enim *ullum* datur in Religione Chriſtiana *myſterium*, eſt ſane, *unum eſſe tres*: ſignificante etiam ſic ſatis Apoſtolo Col. II. 2. εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ, καὶ πατρὸς, καὶ τοῦ Χριστοῦ. *In cognitionem myſterii Dei, & Patris, & Chriſti*: Ubi πολυσύνδετον, καὶ, ſat clarè oſtendit, Paulo ſermonem eſſe, de pluribus in Deo perſonis, Patre & Filio, quamvis Spiritui S. ſuis rationibus, expreſſam non faciat mentionem. Dum ergo hoc appellat myſterium, nunquid *Trinitatem*, aut ſaltem *pluralitatem* perſonarum in Deo? Quia: 2. Monente Aquinate, non uno modo derogat: *dignitati* hujus dogmatis, per quam eſt de rebus rationi imperveſtigabilibus: & ipſi *fidei*, quatenus Antitrinitarii credent, nos hujuſmodi ratiunculis, tantum negotium ſuperſtruere. Adde quod *in fide* hujus myſterii, *ratiocinationem quærere, ſit debili oculo umbraculum obtendere, ne perſtringatur inſigniore lumine*, ut loquitur Richardus de Trin. lib. 1. cap. 1. Quia. 3. Nullus Philoſophorum, quin nec omnes Philoſophi ſimul, omni rationis ſuæ acumine, ad ejus ἐπίγνωσιν pertigêre. Quia 4. Dogma de Trinitate, baſis eſt totius fidei Chriſtianæ; proinde ſi illud reſolvatur in *rationem* naturalem: nihil obſtabit, quominus tota Religio Chriſtiana, reſolvatur in rationem, eoque, è fide degeneret in Philoſophiam.

Objectiones.

Quia 5. Nulla *ratio naturalis* ſiſti poteſt, quæ ſolide concludat; ergo Deus *unus* eſſentia, *trinus* eſt perſonis. Quod patet inductione. Si enim α. Cum Paracelſiſtis dicas: in quolibet corpore ſunt, ſal, ſulphur & Mercurius; habebis ad ſummum, eſſe in quolibet corpore, aliquam ſimilitudinem *Trinitatis*: non habebis tamen, quod ſolide concludat: ergo in Deo *uno*, ſunt *tres* perſonæ. Si β. cum Scholaſticis dicas: naturam tradere, Deum *intelligere*, ex iſta intellectione naſci *ideam* ſeu imaginem; habebis itidem a. ſimilitudinem, aut *veſtigium* qualecunque Trinitatis; ſed non habebis argumentum concludens, in *Deo* eſſe *Trinitatem*. Dices b. intelligere eſſe actum *characteriſticum*, ſoli Patri peculiarem, proinde Filium & Spiritum S. *non* intelligere, adeoque deſtitui iſta perfectione, & conſequenter, non eſſe *infinitè perfectos*; adeoque nec *Deum*. Aut c. ſi dicas, & Filium & Spiritum S. etiam *intelligere*: dices ex iſta Filii intellectione, rurſus naſci *ideam* quandam, & amorem, proinde in *Filio* etiam eſſe *tres* perſonas, & in Spiritu S. itidem: & ſic pro *tribus*, habebis novem perſonas divinas. Si γ. Cum Scoto, Scotiſtis & Carteſianis cauſeris, naturam dictare, *producere, produci*, & *producere* ac produci *ſimul*, eſſe perfectiones in Deo, recurrent, mutatis mutandis, difficultates, penes præcedens argumentum motæ. Si δ. cum aliis, idem coneris inferre; ex tribus primariis Dei attributis, *potentia, ſapientia, bonitate*; in eandem incides naſſam. Nec ullæ aliæ rationes *naturales*, repræſentari poſſunt, quæ non ſint, eiſdem aut ſimilibus difficultatibus obnoxiæ. Sicut affatim demonſtravimus in *Gangræna* noſtra *Carteſiana* Sect. 11. cap. 17. Si tandem ε. objicias, Gentiles quoſdam Philoſophos, agnoſcentibus *Mornæo* de *Verit. Relig.* Chriſtianæ cap. VI. *Ludovico Vive*, de verit. Relig. Chriſt. lib. 2. cap. 2. aliiſque. Si nominatim Platonem habuiſſe, demonſtrare coneris, cum Marſilio Ficino, ſuper VI. lib. Platonis *de Republ.* Item Ariſtotelem cum Scaligero de *ſubtil. Exercit.* 365. Sect. 3. & Plotino ſuper Ariſtotelem *de cœlo*, text. 2. &c. regeram, *vel* eos *ſimilitudinem* tantum & veſtigium agnoviſſe Trinitatis; *vel* ex ſcriptis Moſis & Prophetarum, aut ex Judæorum converſatione habuiſſe: teſte Euſebio, de *Præparat. Evangel. lib.* IX. *cap.* 3. Saltem Priſcos Græcorum Philoſophos, ad Ægyptios, Chaldæos, Phœnices, Hebræos, diſcendi cauſa profectos fuiſſe, unanimi conſenſu docent, Diodorus Siculus, hiſt. lib. 2. cap. ultimo. Laertius *in Vitis Philoſoph.* Euſeb. lib. X. de Præparat. Euang. lib. X. Cyrillus Alexand.

lib. 1. *Cont. Julianum.* Juſtinus Apolog. 2. Origenes *Cont. Celſum* lib. 1. Auguſtinus de *Civit. Dei* lib. 18. cap. 36. Lactantius Inſtit. lib. IV. cap. 6. & 7. &c.

Trinitatis myſterium.

Pars Practica.

1. Monſtrat Atheiſmum Antitrinitariorum.

XXII. Praxis hujus capitis, nobis *primò* aperit prophanitatem & Atheiſmum, omnium eorum qui *Trinitatem* non recipiunt. Quem Servator notat, quando ex ſuâ cum Patre ὁμουσίᾳ, indigitatâ Joh. V. 9. (*quæcunque Pater facit, hæc etiam Filius facit*) conficit, Judæos non *honorare Patrem*, quia *non honorent Filium*. verſ. 23. & 1. Joh. II. 23. Unde Paulus, ex eo quod Gentiles fuerint abſque Chriſto, concludit eos fuiſſe *atheos* Eph. II. 12. Et ſanè: 1. nunquid Atheus eſt, qui *cultum religioſum* negat ei, qui *verus Deus* eſt? Rom. 1. 21. Aut 2. ſi cultum religioſum *deferat*; quem *Deum eſſe* non credit; nunquid *idololatra* eſt? Gal. IV. 8. Matth. IV. 10. Porro 3. Quænam *gratia* Domini noſtri Jeſu Chriſti, quænam *communicatio* Spiritus S. ubi *Deitatis* honor ipſis competens, ſacrilegè ſubducitur? Imo quænam Patris *charitas*, ubi Filio *dilecto*, & Spiritui *oris* ſui, deitatis *honos* diſputatur? Et quæ tandem Religio eſſe poteſt, ubi *gratia* Chriſti, *dilectio* Patris, & *communio* Spiritus S. exulat? Tandem 4. Quænam *fiducia* remiſſionis peccatorum, abſque *ſatisfactione?* aut ſatisfactio, abſque *deitate* Satisfactoris? Quænam *regeneratio* hominis, in peccato mortui? quænam *converſio* & ſanctificatio, abſque *communicatione* Spiritus S? aut *communicatio*, abſque deitate? Et quænam tandem *Religio*, abſque fiducia *remiſſionis* peccatorum, abſque regeneratione, converſione, ſanctificatione? Non poteſt igitur apud Antitrinitarios, pro *Religione* vigere, niſi horrendus *Atheiſmus*, turpis *idololatria*, vana ſalutis *præſumptio*, & certiſſima *deſperatio*.

2. Suppeditat argumentum glorificationis.

XXIII. *Secundò*, argumentum nobis ſuppeditat S. Trinitas, *glorificationis* divinæ, præeunte δοξολογίᾳ Seraphica Jeſ. VI. 3. repetitâ Apoc. IV. 8. & ſignificata etiam Rom. XI. 36. Apoc. I. 4. 5. Quod in beatiſſima trium Perſonarum *ſocietate*, perquam fulgeat: 1. Infinita Dei *perfectio*, quatenus trium infinita *potentia*, *ſapientia*, *bonitas*, *in uno* perfectiſſimè coit Joh. XVII. 23. 2. Immenſa *beatitudo*, in ſuaviſſimo perſonarum *conſortio*, ὁμοουσίᾳ, collatis conſiliis: quâ perſonæ invicem perfectiſſimè *cognoſcunt*, *diligunt*, in ſe invicem *acquieſcunt*, ſibique invicem ſuam *perfectionem* reciprocant. Quo faciunt loca Prov. VIII. 30. Matth. III. 17. & XVII. 5. Joh. XVII. 21. 22. Porro 3. Glorificatio *mutua*, quâ *Pater* Filium, *Filius* Patrem, Spiritus S. *Patrem & Filium* glorificant. Ut ſupra oſtendimus ex Joh. XVII. 4. 5. 22. & XVI. 14. Non addo 4. univerſum illud glorificationis *argumentum*, quod hominibus, à ſapientiſſimâ perſonarum *œconomiâ*, in negotio ſalutis ſuæ ſuppetit, de qua in *dogmaticis*. Neque etiam 5. addo, argumentum *gratitudinis* & glorificationis, quod nobis ſuppetit, à *revelatione* hujus tanti myſterii, rationi inacceſſi, Philoſophis ſagaciſſimis incogniti, *ſapientia illius in myſterio*, *abſcondita illius*, *quam nemo Principum ſeculi hujus cognovit*, *nobis autem Deus revelavit per Spiritum ſuum* 1. Cor. II. 7. 8. 10. Imo 6. quod nobis ſuppetit, à *communione* cum ſanctiſſima & beatiſſima Trinitate, de qua infra. A quibus omnibus, nihil uſitatius fuit primitivæ Eccleſiæ, quam inter ſacra ſua, hymnos & laudes canere SS. Trinitati, quos hymnos collegit Joh. Clichtoveus in ſuo *Elucidario Eccleſiaſtico*, item Georg. Caſſander in *Liturgicis*. Conf. Cel. Voetium. Diſp. part. 1. pag. 483.

3. Commendat hominis præſtantiam.

XXIV. *Tertiò*, commendat egregie *hominis electi præſtantiam* & beatitudinem, utpote cujus beatificationi, non *unus* aliquis, infinitùm licet potens, ſapiens, bonus, quaſi *ſuffecerit*; ſed *tres*, quorum quiſque talis eſt, in eam conſpiraverint beatificationem. Singulatim quod: 1. Quiſque trium horum, in negotio hujus *beatificationis*, peculiare q. penſum quoddam ſibi ſumſerit; *primus*, ut beatificationem iſtam *decerneret* & adornaret; *ſecundus*, ut *acquireret*; *tertius*, ut *applicaret* & conferret, prout in ſingulari perſonarum theoria patebit. Quod 2. quiſque etiam, *peculiare* ei beneficium conferat: primus *amorem*, ſecundus *gratiam*, tertius *communionem* 2. Cor. XIII. 13. Quod 3. quiſque horum, *ſemetipſum totum*, ſuaque omnia, quanta ſunt, quaſi ex *ſuſcepto officio*, huic beatificationi impendat. Imo quod 4. *Peccatorem* etiam, intra ſuam *œconomiam*, *familiam*, & *ſocietatem* intromittant; ut non tantum ſit ſervus, amicus, domeſticus; ſed & *Filius-familias*, propter *unicum* illum naturalem, imo & *primogenitus* Heb. XII. 23. Quin & 5. pro intromiſſionis *ſymbolo*, *Baptiſmum* conferri, ſuumque *Trinitatis* nomen, ſuper eum invocari, & effundi velint Matth. XXVIII. 19. Ex quibus omnibus ſuam *præſtantiam* homini commendat SS. Trinitas: α. non ad hoc ut *ſuperbiat*; *quid enim eſt homo*, *quod recorderis ejus?* Pſal. VIII. 5. Quaſi ſcil. ob nativum ſui *meritum*, & non ex pura *Trinitatis gratia* iſtud fieret: ſed ut β. *gratiam* SS. Trinitatis gratus agnoſceret. Et γ. qui Trinitatis gratiâ, ad tantam *dignitatem* evectus ſit, ſuâ *converſatione*, infra reprobos, imò infra pecora, ſeipſum non dejiceret. Quin & δ. cum SS. Trinitas, tantam ſuæ *ſalutis curam*, gratis ſuſceperit; ipſe propriam ſalutem ſocorditer non negligeret.

Quæ non in illa. Quorſum.

4. Pellicit ad

XXV. *Quartò*, allicit communionem SS. Trinitatis,

Studium communionis cum S. Trinitate.

nitatis, omni *conatu ambiamus* Joh. XVII. 21. 22. 23. Intercedere homini *communionem* cum S. Trinitate: 1. Multis conſtat Scripturæ teſtimoniis, quibus, vel *communis* cum tribus perſonis communio aſſeritur 2. Cor. XIII. 13. Eph. II. 18. Vel *peculiaris* noſtri cum *Patre & Filio.* 1. Joh. 1. 3. Joh. XIV. 23. cum *Filio* ſolo 1. Cor. 1. 9. Apoc. III. 20. cum *Spiritu S.* Eph. 3. 4. Atque etiam 2. *rationibus*, quibus *unum* idemque Dei *beneficium* à *duobus* petitur, ut *gratiâ & pax* à Patre & Filio Rom. 1. 7. 1. Cor. 1. 3. 2. Cor. 1. 2. aut à *tribus* conjunctim Apoc. 1. 4. 5. Aut quando *idem* beneficium, in diverſis Scripturæ locis, *diſtinctè* tribus perſonis aſſeritur. V. g. *doctrina* ſeu inſtitutio noſtri, diſtincte tribuitur *Patri* Joh. VI. 45. tribuitur *Filio* Matth. XXIII. 10. tribuitur *Spiritui S.* Joh. XIV. 26. 1. Joh. II. 27. Itaque, ut *inſtitutio* noſtri; ſic *omne* beneficium ſalutare, tribus eſt *commune*, licet cuique, ſuo *peculiari modo* competat, ſcil. Patri per *auctoritatem* originalem; Filio per *impetrationem*; Spiritui S. per *communicationem*. *Patri* inquam pro *auctoritate* originali, unde dicitur, ita fuiſſe ejus *εὐδοκίαν*, & *quia velit*, nos *vivificare* Joh. V. 21. Jac. 1. 18. *Filio* jure *meriti*, quatenus ſuo ſanguine acquiſivit, ut jam ex ejus plenitudine accipiamus, *χάριν ἀντὶ χάριτος* Joh. 1. 16. *Spiritui S.* per immediatam *efficaciam* applicationis Rom. VIII. 11. Ad iſtam igitur communionem, omni ſtudio quærendam, nos invitat SS. Trinitas, quod: 1. In ea, omnis noſtra conſiſtat *præſtantia* & *beatitudo* 1. Joh. 1. 2. 3. Quid enim homini *præſtantius* exoptari poſſit, quam communio ac ſocietas cum beatiſſimâ Trinitate? Quod 2. ab ea omnis pendeat noſtra *benedictio* ac ſalus. Unde benedictionem *ſolennem* Sacerdotis, Deus fieri olim voluit, diſtinctè compellata Triade Num. VI. 23. 24. 25. 26. 27. Et Paulus *gratiam*, *charitatem*, & *communionem*, à Trinitate expetit. Cujus ſignificandi ergo etiam Patri, Filio & Spiritui S. in *baptiſmate* initiamur. Adnitemur autem in communionem cum SS. Trinitate, eamque feliciter aſſequemur. α. Studio *reconciliationis* noſtri cum Deo, diſterminant enim nos à Deo, peccata noſtra Jeſ. LIX. 2. noſque ab eo alienant Eph. II. 12. & IV. 18. ut non major poſſit eſſe, inter Deum & nos *communio* quam inter *lucem & tenebras* 2. Cor. VI. 14. Amos III. 3. Tum β. Verâ & vivâ in Filium Dei *fide*, quâ *uniti* cum eo, qui carnis & ſanguinis noſtri *παραπλησίως μέτεσχε* Heb. II. 14. *communionem* conſequamur, ejuſdem *Patris* & *Spiritus* Joh. XX. 17. ipſeque Patrem ſuum *roget*, qui det nobis *Spiritum* ſuum Joh. XIV. 16. eoque, communionem habeamus *cum tribus*. Denique γ. Cum communio *mutua* ſit, pro *beneficiis* à SS. Trinitate nobis *communicatis* aut communicandis, noſtra *officia* Trinitati referamus Rom. XII. 1.

Rationes motivæ.

Media.

5. Urget cultum.

XXVI. Proinde *quintò*, urget SS. Trinitas, communionem *cultus* ſibi religioſe reciprocemus (1) *Fidem*, ſibi in Baptiſmo datam, ſanctè *ſervemus*, nos Patri, Filio & Spiritui S. in quorum *fœdus* ac ſocietatem, ſolenni *Sacramento* recepti ſumus, totos *regeramus*, *fœderi* ac ſocietati fidos nos præſtemus Matth. XXVIII. 19. 20. (2) Omne *beneficium*, benedictionemque ſalutarem, ab *omnibus* perſonis, utpote in ſalutem noſtram, ex conſilio, & q. ex officio æqualiter *conſpirantibus*, præſtolemur Num. VI. 24. 27. Obſervato tamen cujuſque conferendi *ordine*, ut *à* Patre *per* Filium & Spiritum S. illud expetamus Eph. II. 18. Interim (3) Illud *beneficium* quod cuique perſonæ, ex *officio œconomico*, q. *peculiare* eſt, *peculiariter* ab eâ efflagitemus: *gratiam* à Filio, *charitatem* à Patre, *communicationem* à Spiritu S. Viciſſim (4) *Officium* œconomicum, cuique perſonæ *peculiariter* competens, fideliter *rependamus*: v. g. Patri, *reverentiam* & obedientiam; Filio, *fidem* & amorem; Spiritui S. *obſequium*; omnibus gratitudinem & *gloriam* præſtemus: prout in peculiari perſonarum contemplatione, *peculiariter* monebimus. Tandem (5) in omnibus noſtris *precibus*, hymnis, doxologiis, *diſtinctam* trium perſonarum *memoriam* & commemorationem, more primitivæ Eccleſiæ, quantum fieri poteſt, *faciamus*. Prout ſupra §. XXIII. monuimus. Iſtis omnibus *gratiam* Domini Jeſu Chriſti, *charitatem* Patris, & *communionem* Spiritus Sancti, nobis q. *demerebimur*.

S. Trinitatis.

XXVII. Contra *ſextò*, ſollicitè *caveamus*, ne quamque perſonam, quovis *peccato offendamus*: quod: 1. *Unâ* perſona offenſa, *tres*, quæ ex æquo Deus ſunt, omnipotens, bonus, juſtus; offendamus. Quod 2. *Unâ* offenſâ, *nullius* favorem & *gratiam*, experiri queamus. Imo 3. Unâ *læſâ*, *tres vindices* acerrimos, in nos concitemus Jeſ. LXIII. 9. 10. Quæ vero peccata, in quamque divinarum perſonarum, arietent *peculiariter*, ſuo loco indigitabimus.

6. Diſſuadet peccata.

XXVIII. Tandem *ſeptimò*, trium perſonarum beatiſſima *unitas*, *ὁμονοία*, mutuus *amor*, nos ad *imitationem* invitant; ut nim. qui vinculo *unius* Spiritus, *unâ fide* cum eodem Dei Filio, & per eundem, cum eodem *Patre* uniti ſumus; ad idem *corpus* Chriſti, *unitatem* Spiritus, inviolatam ſervare adnitamur Heb. XIII. 16. Quod hac ratione: 1. SS. Trinitati *aſſimilemur* noſtro modo Joh. XVII. 21. *Ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me & ego in te.* In quâ unitate, ſumma noſtra conſiſtit *gloria* verſ. 22. *Ego gloriam quam dediſti mihi, dedi ipſis, ut unum ſint, ſicut nos unum ſumus.* Quod 2. non poſſimus cum S. S. *Trinitate* communionem habere, citra hanc communionem *cum Sanctis: ut ipſi* IN NOBIS *unum ſint*. Quod proinde 3. mutua iſta inter nos *communio*, infallibile præſtet *argumentum*, convincendo mundo, quod Chri-

7. Invitat ad communionem Sanctorum.

Rationes.

ſtus nobis *miſſus* ſit: *Ut credat mundus, quod tu me miſeris* verſ. 21. Quod tandem 4. in hac *unione*, præcipua conſiſtat, myſtici *Corporis* Chriſti *perfectio*: *Ego in eis & tu in me, ut ſint perfecti in unum* verſ. 23. Nec ſane âbs re. Ut enim, in perfectiſſima perſonarum divinarum *ſocietate & communione*, præcipua conſiſtit S. Trinitatis *perfectio*, quando infinita Dei *perfectio*, à perſona in perſonam q. *reflectendo*, immenſum ut invaleſcit: ita ex *Sanctorum* unitate & communione, donis tot tantiſque, non tantum coëuntibus in eodem *corpore myſtico*; ſed etiam, ab *uno* membro in *aliud* q. reflectentibus (quando *tu*, tua dona alii; *alius* ſua tibi communicat; & quando tu *alii*, neceſſaria ſibi dona, à Deo exoras, *alius* tibi tua Rom. XII. 4. 5. 6. 1. Cor. XII. 12. 13. Eph. IV. 15. 16.) immenſum q. invaleſcit. Reliqua, quæ ad praxin hujus loci faciunt, à peculiari cujuſque perſonæ conſideratione ſuppetent, ἐν Θεῷ. Conferri etiam poterit *Gyſb. Schevicavimus* de *Trinitate* cognoſcendâ, amandâ, laudandâ: Item Lorinus in *Comment.* ad *Sapient.* Cap. VII. 22. 23. Citati à Celeb. Voetio Diſp. part. 1. pap. 485. mihi non viſi.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

DE

DEO PATRE.

Eph. III. verſ. 14. 15.

Flecto genua ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ex quo tota familia, in cœlis & in terra nominatur.

Conſideratio Patris.

I. Hinc recta deſcendimus, ad ſingularem, ſingularum perſonarum contemplationem, & primo quidem, ad *Dei Patris*, cujus προσωπογραφίαν, ſeu *perſonæ deſcriptionem*, quoad ejus *deitatem*, *perſonalitatem*, & *diſtinctionem* à perſonis reliquis, ſatis exacte tradit Apoſto lus, verbis præfixis.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus pars continetur voti illius, ſeu invocationis illius, quam Apoſtolus, pro ſuis Epheſiis fundit; à verſ. 4. uſque ad finem capitis: ita ut verbis prꝏfixis habeat:*

1. Invocationem, κάμπτω τὰ γόνατά μου. *Quod coincidit fere, cum Græcorum* προσκύνειν, *& Hebræorum* השתחוה. *Notat morem precantium, in rebus admodum* anxiis, Luc. XXII. 41. Act. VII. 60. *&* IX. 40. *&* XX. 36. *Saltem duo ſignificat, cultum* religioſum adorationis, *qui, cum ex* Matth. IV. 10. *non convenit niſi Deo* ſoli, *arguit invocatum* Patrem, *eſſe Deum*: *&* ſubjectionem, *quæ Patri, velut* capiti *&* Domino-*familias*, œconomicè *peculiaris eſt. Quamvis interim & Filio, tribuatur* Phil. II. 10. *ſcil. velut Patris* diſpenſatori δεσπότῃ *Jud. vſ.* 4. *ex voluntate & donatione Patris, ut ſignificetur ipſum Deum eſſe.*
2. Invocatum, *quem repræſentat ſub* σχέσει, *quam geſtat ad* œconomiam, *cujus oeconomia hic notatur:*
   - A. Pater-familias, ad Patrem; πρὸς τὸν πατέρα. *Utique non* οὐσιωδῶς, *ut fit* 1. *Cor.* VIII. 6. ὑποστατικῶς, *ut paſſim fit, quotieſcunque Filio contradiſtinguitur. Quin &* οἰκονομικῶς, *quatenus in* œconomia, *Pater eſt* Gubernator, Legiſlator, Judex, remunerator & vindex legum, *inſuper quatenus eſt benevolus* Curator *totius familiæ, quatenus eſt* genitor *Filii* proprii *& unigeniti, tandem, quatenus, propter Filium, Pater eſt adoptativus fidelium.*
   - B. Filius familias, Domini, *& Domini* noſtri. *Scil. per dominium non* eſſentiale, *ex deitate, tribus perſonis* communi; *nec per dominium* perſonale, *Patri, ex oeconomia* peculiare: *ſed per dominium* mediatorium, *ipſi proprium, titulo* emtionis 1. Cor. VI. 20. *&* redemptionis Heb. II. 5. *Quem duobus nominibus deſignat:*
     1. Proprio, Jeſu: R*edemptoris, Servatoris, quo* officium *ejus* œconomicum *exprimitur.*
     2. Appellativo, Chriſti, *quo officii oeconomici inauguratio, per* unctionem *factam per Spiritum S. indigitatur.*
   - C. Familia, πᾶσα πατριὰ, *univerſa* œconomia Eph. I. 10. Omnis, *vel tota.* Πατριὰ, paternitas, *vel*

vel parentela, *vel* cognatio, *vel* familia. *Hebræis* משפחה 2. Sam. XIV. 7. Eſth. IX. 27. *vel* בית־אבות, *ut* Exod. VI. 25. & XII. 3. *Eſt autem* familia, *gens, quæ unum communem Patrem-familias habet; vel ad eandem* domum *pertinet. Conf.* Luc. II. 4. *Circa iſtam familiam, notantur tum:*

1. Cœleſtis, ἐν οὐρανοῖς, in cœlis. *Seu, ut ſolenne eſt loqui, familia* ſuperior, *contradiſtincta* inferiori. *Sub hac comprehenditur Pater-familias, Filius-familias, Spiritus S. communis utriusque emiſſarius* Joh. XV. 26. *Angeli,* πνεύματα λειτουργικὰ Heb. I. 14. *beati cœlites* Heb. XII. 22. 23.
2. Terreſtris, ἐπὶ γῆς, in terris. *Intelligit* Eccleſiam militantem *in terris, quæ* domus Dei *appellatur* 1. Tim. III. 15. & domeſtici Dei Eph. II. 19. *domeſtici fidei* Gal. VI. 10. *Eccleſia per totum orbem diſperſa.*
3. *Utriusque* origo: ἐξ οὗ ὀνομάζεται, ex quo nominatur. ὀνομάζεται *eſt idem quod* exiſtere Luc. I. 32. Rom. IX. 26. *item ex alicujus nomine* celebrari 1. Joh. III. 1.

Pars dogmatica.

In œconomiâ cœleſti primam perſonam præſtat Pater.

III. E quo perſpicuum eſt, in *œconomia* cœleſti *primam* perſonam, eſſe Deum *Patrem*. Quoniam: 1. in omni *œconomia*, Pater *primus* eſt 2. In cœleſti nominatim, ἐκ πατρὸς πᾶσα πατριὰ, ipſe, tam *ſubſiſtentia*, quam *eſſentia* ternus; eſt *à ſe*. 3. Ipſe *fons* omnis *deitatis*, & omnium perſonarum. Unde 4. *primus* paſſim (non ſemper) ob rationes *œconomicas* nominatur Matth. XXVIII. 19. 1. Joh. V. 7. Rom. I. 7. 1. Cor. I. 3.

Ejus deitas.

IV. Quod *Pater* ſit ab æterno *Deus*, uſque adeo eſt indubitatum omnibus, ut Trinitatis hoſtes, ei *ſoli æternam* deitatem relinquant. Interim, ne dubites, ipſe paſſim non tantum *Deus* appellatur Joh. XVIII. 3. ſed omnia *divina*, ipſi tribuuntur; qualia A. Divina *nomina Deus* Joh. III. 16. & VIII. 54. *Jehova* Pſal. XXXIII. 6. Jeſ. LXI. 1. B. *Attributa*, independentia, æternitas Joh. V. 26. Apoc. I. 4. Act. XVII. 28. dominium Matth. XI. 25. C. *Opera* Act. IV. 24. 30. D. *Cultus*, Joh. XVII 1. &c. Phil. II. 11. Matth. XI. 25.

Ejus perſonalitas.

V. Quod item ſit *perſona*, perinde extra dubium eſt, quod non tantum exſertè *perſona* dicatur Hebr. I. 3. ſed etiam omnia *perſonalia*: vita, intellectus, voluntas, operationes perſonales, ipſi paſſim tribuantur Joh. V. 26. & VI. 57. Matth. XI. 25. 26. 27.

Ejus diſtinctio à reliquis perſonis.

VI. Quin & *diſtinctam* à reliquis eſſe perſonam, apertè tradit Scriptura Joh. XIV. 16. Matth. III. 16. 17. Et confirmant proprietates ejus *perſonales*, ſeu characteriſticæ, quales ſunt: 1. *Aſeitas*, non *eſſentialis*, tribus perſonis communis; ſed *perſonalis*, quâ eſſentiam *habet à ſe*, & expers eſt *originis* ab alio, quâ *vitam* dicitur *habere in ſeipſo*, & *dediſſe* Filio eandem habere *in ſeipſo* Joh. V. 26. & veteribus ἀγέννητος dicitur. 2. *Generatio* Filii *activa* Pſal. II. 7. à quâ, Filius paſſim *proprius* & *unigenitus* ejus appellatur, per quam *generationem*, Filio *eandem* ſuam eſſentiam communicavit, modo planè *ſupranaturali*; nec ad ullas leges *phyſicæ* generationis, exigendo. 3. *Spiratio* tertiæ perſonæ, *activa*, Patri cum Filio *communis*, quâ principium *ſociatum* præſtant Spiritus S. qui hinc, ab *utroque mitti* perhibetur Joh. XV. 26. Porro 4. *primitas* ordinis perſonalis in *ſubſiſtendo*, unde ex eo πᾶσα πατριὰ denominatur Eph. III. 15. Tandem 5. *Primitas* perſonalis in *operando*: tum *ad intra*, quatenus *mittere* dicitur Filium Joh. III. 16. 17. & X. 36. & XVI. 28. Item *mittere Spiritum Filii* ſui Gal. IV. 6. & *Filius* Spiritum mittere dicitur *à Patre* Joh. XV. 26. tum *ad extra*, quatenus mundum dicitur condidiſſe, *per Filium* Heb. I. 2. Pſal. XXXIII. 6. & Spiritus S. *ſcrutari profunda Dei* 1. Cor. II. 10. Hac *primitate*, Pater operatur *à ſe*, *per* Filium & *per* Spiritum Sanctum.

Ejus officium œconomicum.

VII. Ab hoc *ordine ſubſiſtendi* & operandi, pro officio *œconomico*, Pater eſt: 1. *Dominus* Matth. XI. 25. Eph. IV. 5. Utpote κατασκευάσας τὸν οἶκον Heb. III. 4. Hinc *ejus* fuit, æterna *prædeſtinatione*, futuræ *familiæ* gubernationem *præparare*, finem & ordinem mediorum diſponere Rom. IX. 22. 23. (ſcil. ut omnia gerantur, ſecundum *conſilium voluntatis ſuæ* Matth. XI. 26. Eph. I. 11.) *adſciſcendos* in familiam, præteritis reliquis, *eligere* Ibid. verſ. 3. 4. Eſt 2. *Creator* mundi Exod. XX. 11. quo *domum ſtrueret* Heb. III. 3. 4. *familiæ* (πατριᾶς) ſemina poneret Eph. III. 15. *proprietarius* familiæ fieret Rom. IX. 20. qui de omnibus, plane ex ſententia κατ' εὐδοκίαν poſſet conſtituere Matth. XX. 15. Eſt 3. *Legiſlator* Jac. IV. 12. qui hominem creatum, *inſtruxit* lege *naturæ*, in ſuam *imaginem*, *rectum* eum creando Eccl. VII. 29. & lege *poſitiva* Gen. II. 17. illamque *ſancivit* comminatione & promiſſione, inito quodam cum homine *fœdere*. Eſt 4. *Vindex* legis latæ, ſancitæ ac violatæ Rom. XII. 19. qui *homini lapſo*, omnibusque ſuis *poſteris*, omne genus *mortis*, tam temporalis quam æternæ, pro *pœnâ* dictavit, infligendam, vel *ipſo* peccatori, vel ejus ſponſori. Eſt tandem 5. miſericors *Pater* Pſal. CIII. 13. qui, juxta æternum *pacis conſilium*, peccatoribus *Mediatorem* elegit, miſit, unxit, dedit, Jeſ. XLII. 1. Joh. III. 16. 17. Jeſ. LXI. 1. datum, omni *pœnarum* genere, pro peccatis eorum exagitavit Jeſ.

LIII. 4.

III. 4. 5. 6. 2. Cor. v. 18. 19. ut redimeret: inſuper *Spiritum S.* mittit Gal. IV. 6. qui partam redemptionem, fide *applicaret*, regeneraret, converteret, ſanctificaret: tandem per miniſterium verbi, ad participium redemptionis vocat, vocatos per fidem juſtificat, juſtificatos adoptat, ſanctificat & glorificat. Quæ omnia paſſim ſunt obvia in Scripturis Rom. VIII. 29. 30. Ab omnibus iſtis, Pater, *Deus* peculiariter appellatur 2. Cor. v. 18. ſcil. non tam propter *eſſentiam* divinam, quæ omnibus perſonis eſt *communis*, quam propter *officium oeconomicum*.

Attributa œconomica.

VIII. Ex iſtis porro *officiis* œconomicis, etiam *attributa* quædam *oeconomica*, Patri peculiari modo competunt: v. g Quà *Domino*, ipſi competit *poteſtas* (qualem etiam Filio *communicavit* Matth. XXVIII. 18.) independentia, libertas agendi pro lubitu Matth. XI. 26. & XX. 15. Eph. I. II. quà *Legiſlatori*, Judici, vindici; *Juſtitia* Gen. XVIII. 25. 2. Theſſ. I. 6. Quà *Patri*, amor, *miſericordia* Joh. III. 16. Rom. v. 5. 8. 2. Cor. XIII. 13. Unde *omnia* quæ de iſtis attributis, ſuis in locis diximus, non quidem ad *ſolum* Patrem; ſed tamen ad Patrem ex *officio* œconomico, peculiariter referenda ſunt.

Patris adminiſtratio ante legem.

IX. *Patris διοίκησις*, potiſſimum conſpicua fuit, tum in ſtatu *conſtituto*, condendo fœdus *naturæ*, quod violaretur; poſt in ſtatu *deſtituto*, per *univerſam* quidem V. Teſtamenti periodum; imprimis tamen ſub *Patriarchis*, in promulgatione *πρωτευαγγελίᾳ*, repetita promiſſione *ſeminis* benedicti, in *liberatione* familiæ ſuæ, à *ſervitute* Ægyptiacâ, in *νομοθεσίᾳ* Sinaica, de quibus, ſuo loco erit ex profeſſo agendum.

Pars Elenchtica.

Quæritur:

1. An Patri ſoli competat eſſe naturâ Deum, ſummum Deum?

X. Telis hoſtium, non ita expoſitum eſt hoc caput, omnibus fatentibus, Patrem eſſe *perſonam*, eſſe item *Deum*, etiam *diſtinctum*, ſaltem à Filio. Quo tamen ſciamus, quid circa hoc caput, controverti poſſit, quæritur: 1. An Patri *ſoli* competat, eſſe *φύσει Θεὸν natura* Deum, *ſummum* Deum? Anti-Trinitarii, Filium quidem & Spiritum Sanctum, agnoſcunt eſſe *Deum*, *verum* Deum, *æternum* Deum, qui *in æternum* duraturi ſint: non tamen agnoſcunt, eos Deum eſſe *natura*; ſed *factitios*: *Patrem ſolum* eſſe *natura* Deum, hinc *ſummum* Deum, ipſum appellant, *διακριτικῶς*, non modo reſpectu *Magiſtratuum*, ſed etiam reſpectu *Filii* ac *Spiritus S.* Reformati non *Patrem* tantum dicunt eſſe, *natura* Deum; ſed & Filium ac Spiritum S. ac proinde, ſaltem quoad *eſſentiam*, perinde ac Patrem *ſummum* Deum. Id quod dudum demonſtravimus, capite præcedente *generalius*: & *ξὺν Θεῷ*, capp. duobus ſingulatim demonſtrabimus, de *Filio* & *Spiritu S.* unde patebit, tres eſſe, *unum* eundemque *natura* Deum, & *ſummum* quidem.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Hic tantum examinabimus, quæ in contrarium obtendi poſſunt: 1. cauſantur locum Joh. XVII. 3. Ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. *Ut cognoſcant te* (Patrem) *unum illum verum Deum.* Sed *α.* non addunt, quod additur à Servatore: *καὶ ὃν ἀπέστειλας, Ἰησοῦν Χριστὸν*, ſupple, eſſe *unum illum verum Deum*, ſine quo ſupplemento, ſenſus imperfectus & hiulcus foret. *β.* Non obſervant *Patrem* dici quidem, ſolum *illum* verum Deum; ſed nequaquam dici, quod *Pater ſolus*, ſit verus Deus: ſic enim excluderet Filium, quem Johannes 1. Epiſt. v. 20. diſerte appellat *verum* Deum, & adverſarii ipſi, talem prædicant. *γ.* Nec obſervant, *excluſivâ μόνον*, non excludi *perſonas ὁμοουσίους*, ſed quævis alia *ἑτερούσια*. Cauſantur 2. locum 1. Cor. VIII. 6. *Nobis unus eſt Deus, Pater ille, à quo omnia.* Reſp. a. Quemadmodum *Jeſus*, eſt *unus Dominus*, non excludens Patrem, ita *Pater*, *unus* eſt *Deus*, non excludens *Filium*, quem *hodie genuit* Pſal. II. 8. *ἴσον Θεῷ*, *æqualem Deo* Phil. II. 6. ſed tantum alia quævis b. Scil. ut Filius unus eſt *Dominus*, quoad *officium* mediatorium; ita Pater, unus eſt *Deus*, quoad officium *oeconomicum*. Niſi malis c. *Patrem* hic dici, non ſolum *primam* deitatis perſonam; ſed univerſam *Trinitatem*, ut intelligatur, unam Trinitatem eſſe *Patrem* rerum omnium, puta, per creationem, providentiam &c.

Objectiones.

2. An Pater ab æterno genuerit Filium?

XI. Quæritur 2. An Pater ab æterno *genuerit Filium*? Antitrinitarii nonnulli, ut *Tritheitæ*, *æternam* quidem *generationem* admittunt, ſed non *talem*, quâ Filio, ſuam eandem eſſentiam communicaverit. Sociniani, nullam *æternam* quidem agnoſcunt generationem, quamvis generationem, in *tempore factam*, non reſpuant, tum ratione Chriſti, quem in reſurrectione Filii, quaſi genuerit; tum ratione filiorum *adoptivorum*, ſeu fidelium quorumvis, quos per *regenerationem*, quaſi gignat. Ad hoc nim. ut æternam exiſtentiam Filii ſecludant. Inter Reformatos Rationaliſtas, non deeſt unus atque alter, qui generationem, quæ conſiſtat in communicatione, unius ejuſdemque *eſſentiæ*, cum ſuis *ideis*, ex clara ac diſtincta perceptione, conciliare non poteſt, eoque negat, de quo capite ſequenti videbitur. Cæterùm, Reformati communiter diſtinguunt, inter generationem *ſupranaturalem*, quæ eandem numero eſſentiam, Filio proprio & unigenito, communicaverit ab æterno, & *naturalem*, quæ *φύσει Θεοῦ*, utcunque communicet fidelibus 2. Pet. I. 4. & tandem vulgarem, quæ in corporeis locum habet. *Poſtremam*, plane reſpuunt in divinis, *ſecundam*, ſenſu poſito, admittunt: ſed *primam*, adverſus quoſvis Antitrinitarios, tuentur, quia 1. *generatio* activa, ei expreſſe aſſeritur, eaque ab æterno facta aſſeritur Mich. v. 1. Tum 2. Quia *talem* Patri aſſerit generationem, quâ Filius ſit *ἴδιος proprius* Rom. VIII. 32. *μονογενὴς*, *unigenitus* Joh. III. 16. qui ſit *ἴσος Θεῷ* ſcil.

ſcil. Patri, *æqualis Deo* Phil. II. 6. quæ non poteſt non eſſe *talis*, quà *eandem* ſuam *eſſentiam ei* fecerit communem. Quia 3. per generationem, *genito* talem tribuit *deitatem*, cui competant, omnia requiſita Dei, ab æterno exiſtentis, puta, divina *nomina*, attributa, operationes, cultus, prout diſtinctè videbimus penes caput ſubſequens. Jam ſi objiciant, ejuſmodi generationem inferre, *α. diverſitatem* eſſentiarum. *β. mutationem*, in generante pariter & genito. Proinde *γ.* non unam *imperfectionem* in utroque. Porro *δ. Tranſitionem* à potentia in actum. Et quod *ε.* Generans, aliquid *perdat* de ſua eſſentia, id nim. quod communicat genito. Tandem *ζ.* quod generatio ab æterno fieri non potuerit, quia genitus præſupponatur, ante ſui generationem, non exititiſſe: Quæ omnia, vel ex ipſis noſtris hypotheſibus, Deo convenire non queant: facilis accidet reſponſio, quod iſta omnia cadant, in generationem *naturalem* & corpoream tantum; nequaquam autem, in generationem *ſupernaturalem*, quam Patri, cum Scripturis aſſerimus.

Objectiones.

3. An Pater à Filio & Spiritu S. differat realiter?

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

XII. Quæritur 3. An Pater à Filio & Spiritu S. differat *realiter*: à Filio quidem, ut Creator à creatura, à Spiritu S. ut potentia à potente, ſeu ut *ſubjectum* ab *adjuncto?* Antitrinitarii quidem omnes, Patrem à reliquis differre volunt realiter, velut eſſentiam ab eſſentia, eſſentiam *creantem*, ab eſſentia *creatâ*. Reformati exiſtimant, ipſum nequaquam differre *realiter*, ut eſſentiam ab eſſentia; ſed *perſonaliter* tantum, ut perſonam à perſonis. Eo quod: 1. Una tantum detur *eſſentia* divina, tribus ex æquo communis, prout capite præcedente demonſtravimus. Quod 2. ſi plures in Deo darentur *eſſentiæ:* agnoſcenda foret in Deo, dependentia, compoſitio, finitudo: quæ ſuis locis, quia *imperfectionem* connotant, ab eſſentia divina ſecluſimus. Quod 3. Filio & Spiritui S. eandem numero *eſſentiam*, capitibus duobus ſubſequentibus, ſumus aſſerturi. Nec poſſunt aliud objicere, niſi *unitatem eſſentiæ* divinæ, quæ non poſſit non competere Patri Joh. XVII. 3. Cui jam dudum reſpondimus §. X.

Pars practica.

Praxis hujus capitis reſpicit: 1. Officia quæ Deo debentur ut Domino: ſunt honor.

XIII. Praxis hujus capitis, conſiſtit in cultus *œconomici* officiis, Patri peculiaribus. In quibus *primò* Patri, ut *Domino*, Hero, Capiti familias competit *honor*; quem & terrenis Parentibus, ex præſcripto divino, debemus Exod. XX. 12. & ſibi à ſuis negatum, Deus conqueritur Mal. I. 6. quem Filius ejus *naturalis*, ipſi defert Joh. VIII. 49. & XVII. 4. Quem ipſe Pater, æterna *prædeſtinatione*, negotium ſalutis noſtræ, ſapientiſſime diſponens & præparans, unicè ſectatus eſt Rom. IX. 23. Eph. I. 5. 6. Conf. Cap. XXII. de *Gloria Dei* §. 8. & 16.

2. Submiſſio.

XIV. *Secundò* eidem velut *Domino*, competit *ſubmiſſio*, quà omnem fortunam, utcunque duram, quam ipſe nobis decreverit aut immiſerit, non *æquo* tantum *animo* toleramus I. Sam. III. 18. ſed etiam, cum *gratiarum actione* Job. I. 21. Quemadmodum Filius ejus naturalis Matth. XXVI. 39. 42. Quod non inuſitatum ſit, Patribus-familias *caſtigare* liberos Heb. XII. 6. 11. *Annon magis ſubjiceremur, Patri ſpirituum & vivemus?* Conf. Cap. XX. de *Poteſtate Dei*. §. 26.

3. Officia quæ eidem competunt ut Creatori.

XV. *Tertiò* eidem quâ Creatori (ἐξ οὗ τὰ πάντα, & à quo *ſumus*, *quicquid* ſumus & habemus I. Cor. XV. 10.) competit: (1) ſubmiſſa *gratitudo*, quam lex, cuivis Parenti requirit I. Tim. V. 4. & ſibi à ſuis negatam, quæritur Deus Deut. XXXII. 6. & Filius naturalis ipſi rependit Matth. XI. 25. Scil. A. ob vitam *naturalem* nobis collatam Act. XVII. 25. 28. Ob B. *Spiritualem*, collatam & reſtitutam Eph. II. I. C. *æternam*, conferendam olim I. Joh. I. 2. (2) *Totalis* noſtri, facultatumque noſtrarum omnium, Patri, ut Creatori, proprietarioque, *redditio* & reſignatio, citra ullam ullius rei *reſervationem*, quod omnia *eius* ſint I. Cor. VI. 20. Conf. Cap. XX. §. 29. (3) *Fidelitas*, in uſu & adminiſtratione rerum noſtrarum, tanquam quæ ſint bona, non *noſtra*; ſed *Patris* & Creatoris noſtri. Eſt enim inter officia *liberorum* erga Parentes, & ſervorum erga Dominos, *fides* Prov. XXVIII. 24. Tit. II. 10. Col. III. 22. 23. Quâ *fidelitate*, nos noſtraque *omnia*, Patri ac Creatori noſtro, ejusque *gloriæ*, & commodo communis *familiæ*, promptè impendamus I. Cor. VI. 20. & X. 31. I. Pet. IV. 11.

4. Quæ eidem competunt ut Legiſlatori, Judici ac Vindici.

XVI. *Quartò*, ut & *Legiſlatori*; Judici, Vindici, ipſi competit: A. Univerſalis ac promptiſſima *obedientia*, quam, ex voluntate *Dei*, parentibus terrenis debemus Eph. VI. I. Prov. VI. 20. 21. 22. ac Dominis: *ſervi* Col. III. 22. multo magis patri *cœleſti*, Domino *dominantium* I. Pet. I. 14. Act. V. 29. Deut. V. 33. B. *Reverentia* ac timor, quo Parentes *terrenos* proſequimur Mal. I. 6. Eph. VI. 2. 3. quo Dominos, ſervi Rom. XIII. 5. 7. quo Judices ac legum vindices, *ſubditi* Jac. IV. 12. Gen. XVIII. 25. 27. Jeſ. LXVI. I. 2. Cor. V. II.

5. Quæ eidem debentur ut Patri.

XVII. *Quintò*, velut Patri ac *benefactori*, ipſi competit: I. *Amor* ſuperlativus Matth. 10. 37. quali *ipſe* circa *nos* occupatur 2. Cor. XIII. 13. Joh. III. 16. Rom. V. 5. 8. ut nim. ſit amor *mutuus* ac reciprocus: quo *communionem* habeamus cum eo, in *amore*: quod fit, dum non tantum Deum Patrem noſtrum, amore proſequimur *ſincero* & perfecto Matth. XXII. 37. ſed *tali* etiam, qui *paterno* ejus amori verſus nos, *ſuo* modo ſit analogus. Sed qualis tandem, ille *paternus* Dei verſus nos *amor*, quem imitemur? Eſt I. *Liber*, & plane independens, tum ab omni *meriti* digni-

tate, ex parte *noſtri*; tum ab omni *lucri* ſpe, à parte *ſui* Rom. IX. 12. Tit. III. 5. Jac. I. 18. purè ſui cauſa: *talis* & noſter ſit, non ob aliquid, à Deo *nobis proficuum*, aut ob aliquam *mercedem*, à Deo oriundam; ſed purè *propter ſe* Joh. VI. 26. Et 2. Amor Dei verſus nos, *æternus* eſt, ab æterno in æternum, ſemper idem & immutabilis Hoſ. II. 18. Rom. XI. 29. Jeſ. LIV. 9. 10. ſit & noſter *æternus* verſus ipſum, ſi non à parte *ante* (ut loquuntur) ſaltem à parte *poſt*, conſtans & immutabilis Apoc. II. 10 Eſt 3. *διακριτικὸς*, diligit & ſervat Deus, *omnia* opera ſua Pſal. XXXVI. 7. ſed *diſſimili* modo & gradu Rom. IX. 13. diligit ut *opera manuum* ſuarum: ſed non diligit *ut filios*: ſit & noſter amor verſus Deum *diſcretivus*, omnia amemus *propter Deum*, tanquam *opera* Dei, tanquam *imaginem* Dei; ſed Deum *propter ſe*, ſupra *omnia* Pſal. LXXIII. 25.

6. Filialis dependentia.

XVIII. Sed *ſextò*, tanquam *Patri*, Deo abs nobis competit, fiducialis *dependentia* à ſe; ratione victus, amictus, & rei cujusvis, quomodocunque neceſſariæ Matth. VI. 26. 32. & VII. 10. quod *paternam* verſus ſuos gerat curam Pſal. CIII. 13. & *maternam* Jeſ. XLIX. 15. ad quem nobis competit, *προσαγωγὴ μετὰ παῤῥησίας* Heb. IV. 16.

7. A Deo Patre, argumentum nobis ſuppetit conſolationis.

XIX. Porro *ſeptimo*, à Deo *Patre*, argumentum nobis ſuppetit *conſolationis*, in quibusvis adverſis, quod *omnia* illa nobis obveniant (a) à *Patre* Matth. X. 29. 30. 31. Pſal. XXVII. 10. 1. Joh. III. 1. (b) à Patre *omnipotente* qui *poſſit* nobis ſuccurrere 2. Tim. I. 12. (c) à *miſericordi*, qui *velit* Pſal. CIII 13. Thren III. 22. Heb. XIII. 5. (d) à Patre ſummè *bono*, qui vel *peſſima* noſtra, poſſit in *bonum* noſtrum convertere Rom. VIII. 28. (e) à Patre, qui animum ſuum *paternum* erga nos; in majoribus dudum demonſtraverit Rom. V. 8. Joh. III. 16. (f) à Patre qui nullis *adverſis*, ab amore verſus *nos* dimovendus ſit Rom. VIII. 38. 39.

8. Invitat adoptionem à Patre quæramus.

XX. Tandem *octavò*, Dei *paternitas* nos invitat, ut *adoptionem* penes ipſum, omni conatu *ambiamus*: adducti, egregiis hujus filiationis prærogativis & beneficiis, qualia ſunt (1) In nobiliſſima *progenie*, cœleſti ſcil. & divina Joh. I. 13. & III. 5. 2. Pet. I. 4. (2) ſplendida *proſapia*; quando Deus eſt *Pater* noſter Matth. VI. 9. 2. Cor. VI. 18. Chriſtus *frater*, *ſponſus* Matth. XII. 50. Heb. II. 11. & XII. 22. 23. (3) locuples *hæreditas* Rom. VIII. 17. *Hæredes Dei, & cohæredes Chriſti.* &c. Conſequemur autem adoptionem: A *Fide* in *Filium* Dei naturalem Joh. I. 12. quâ cum eo *uniemur*, & uniti, eundem cum eo conſequemur, *Deum & Patrem* Joh. XX. 17. B. per *Spiritum* Sanctum, qui *Spiritus eſt adoptionis*, quem Pater mittit, ut *adoptionem* conſequamur Gal. IV, 5. 6. C. *Obſervatis* fideliter *officiis* filiorum, verſus *Patrem* noſtrum cœleſtem, hactenus enarratis. D. *Abſtinendo* ſollicitè, ab omni *peccatorum* impuritate 2. Cor. VI, 17. 18. eorum imprimis, quæ *dignitati* paternæ, & officio noſtro *filiali* peculiariter repugnant; qualia ſunt *rebellio*, & perfidia, quæ ipſum lædunt ut *Dominum*, noſtri, & rerum omnium noſtrarum Jeſ. LXIII. 10. Jer. IV. 17. Ezech. II. 3. & XX. 8. Hoſ. V. 7. & VI. 7. *inobedientia* 2. Reg. XVII. 14. 15. 40. quæ Deum lædit, ut *Legiſlatorem*: *vilipendium* Deut. VIII. 11. quod contrariatur *timori*, qui ipſi competit ut *Judici*: *odium* Exod. XX. 5. quod amori: *diffidentia* Num. XI. 21. 22. 23. quæ curæ paternæ: *impatientia* aliaque Exod, XV. 24. 1. Cor. X. 10. quæ paternis *caſtigationibus*, repugnant. Hæc indigitaſſe ſuffecerit; argumenta amplificationis, ſuppetent à Capp. de *Officiis mutuis Parentum & liberorum*, & de *Adoptione*.

Conſequendæ media.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

DE

DEO FILIO.

Pſal. II. verſ. 7. 8.

Narrabo ipſum decretum: Filius meus tu es, ego hodie genui te, poſtula à me & dabo & Gentes hæreditatem tuam.

Contemplatio Filii.

I. Patrem in œconomia *cœleſti*, ſequitur Filius: ſicut enim *Pater*, ab eo, quod *ſubſiſtit* à ſe, *prima* eſt perſona; ita Filius quod *ſubſiſtat* à Patre, & ab eo, ſuam eſſentiam habeat, ſibi *communicatam*, *ſecunda* eſt. Proinde, ſicut *Patrem* contemplati ſumus; ita & *Filium* contemplabimur, qui ſui *προσωπογραφίας*, & *officium* œconomicum, ex *pacto* œconomico refert, verbis præfixis, ex Pſal. II. 7. 8.

Pars

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus continetur* promulgatio *fœderis æterni, quod coiit inter Patrem & Filium, ſuper* officio *Filii Mediatorio, penes quod repræſentatur:*

1. Fœdus *œconomicum, inter ſe & Patrem*: Narrabo ipſum decretum אספרה אל חק. *Ex abrupto introducitur perſona ſecunda loquens, nempe idem* Rex, *de quo* verſ. 6. *quales ſermonum alternationes, non raræ ſunt, in Cantico aliiſque ſcriptis Poëticis. Adeoque Filius introducitur, ſuis hoſtibus repræſentans, & promulgans ipſum fœdus, quo conſtitutus fuerit* Rex, *unctus ſupra* montem Tzionis, *h. e. ſupra* Eccleſiam *univerſam. In* typo, *verba intelligi poſſunt de Davide, cui regnum, Sauli jam ademptum, Isboſetho jam ſublato* 2 Sam. v. 3. *ejuſque poſteritati ſtabilitur: in antitypo, fœdus æternum Chriſto ejuſque membris, confertur & promulgatur.* חק, ſtatutum *notat, quod conſtitutum ſit, in æterno* conſilio Pacis, *inter Patrem & ſe. Item* præceptum, *quippe quod* pro lege, *omnibus promulgari vult:* edictum *propalandum*: decretum, *æternum & immutabile.* אל *pro* את *ponitur, ſicut* Jud. VII. 25. Jeſ. XXXVIII. 19. Jer. IV. 23. & X. 2. *Non deſunt, qui* אֶל, *idem hic eſſe volunt, cum Arabum particula* إِلَى, *quæ ſæpe accuſativi nota eſt. Aliis notat* in, *ut notet* in ſtatutum, *aut* legem, *quod ſolicitè promulgabo, ut abeat mihi q. in conſuetudinem. Aliis notat* de, *narrabo* de decreto, *ut* Job. XLII. 7. Non recte locuti eſtis אלי de me, *ita* Pſal. LXIX. 27. Jer. XXVII. 19. Ezech. XXI. 28. *& alibi. Aliis eſt* ſecundum *ſcil. ſtatutum, ut notet* congruentiam *rei cum re. q. d. mea narratio erit* ſecundum *decretum. Alii cum præcedentibus jungunt, in hunc ſenſum*: ego conſtitui Regem, ut enarraret decretum. *Nec etiam deſunt, qui cum Maſorethis in Gen. punctant* אֵל, *ut ſonet* ſtatutum Dei, *ſic* LXX. *Interp. & Targum, & Arabs & Æthiops, & Vulgata; verum ſic poſtponendum fuiſſet* חק יְיָ, *pro eo, quod jam præponitur. Poſſit etiam eſſe emphaticum, narrabo* ipſum *Patris mei decretum, conſtans & inviolabile futurum, apud omnes.* אספרה *à* ספר, numerare, *eſt rem quaſi* per numeros, *articulatim recenſere* 2. Sam. XXIV. 10. Pſal. CXIX. 18. *Quicquid ſit, indigitatur,* ſtatutum, decretum *& fœdus* œconomicum, *quod Patri intercedit tum Filio, id quod exprimitur* Jeſ. LIII. 10. *& aliis dicitur* conſilium pacis, *ex* Zach. VI. 13. *Per quod, ut* Pater, Domini, Legiſlatoris, *Judicis ac vindicis provinciam, in negotio ſalutis humanæ, ſuſcepit: ita* Filius, *expromiſſoris, diſpenſatoris & redemptoris. Ex cujus demum tenore, dixit Filio:* Filius meus tu es.

2. Perſona *Filii, ceu œconomi:* Filius meus tu, *ſupple* es. *Eſt compellatio Patris ad Filium, quam de* Sacerdotio *notat Paulus* Heb. v. 5. *& de* regno, *David* Pſal. CX. 1. *Alludit ad conſtitutionem hominum, cum ad aliquam dignitatem & officium electos, promovent, & quaſi conſecrant, conceptis verbis, quibus ſignificant, quid eis conferatur, qua de cauſa, & in quem finem. Notatur autem diſtincte.*

A. Dicens *Jehova.* יהוה אמר, Jehova dixit. *Jehova vox, hic* perſonaliter *& œconomice capitur, pro* Patre, *ſicut paſſim* Pſal. XXXIII. 6. *prout adjectum,* Filius meus tu es, *evidenter confirmat.* Patris *enim eſt, habere Filium, eique hereditatem decernere.* אמר; dixit, *ſcil. in conſilio pacis. Dixit, ſcil.* ad me, *ut habent* LXX *Interp.* Dixit, *quando? Nonnulli ſupplent, in* Baptiſmo Matth. III. 17. *aut in* transfiguratione *Cap.* XVII. 5. *ſed de tempore* præterito *loquitur, non futuro. Alii accuratius cenſent, non opus eſſe, ſcrupuloſe diſquirere, de dictionis hujus tempore: cum ratione* decreti, *ante omne tempus; ratione* executionis *in tempore, dixerit, dicat & dicturus ſit.*

B. Dictum: Filius meus tu es, hodie genui te: poſtula à me & dabo tibi *&c. Notatur hic, ſecunda perſona.*

1. Filiatio, בני אתה, Filius meus tu, *ſupple* es. אתה, *hic non eſt pro* Vocativo: O Fili mi, *ut Grotius, ſuis hypotheſibus antitrinitariis ſerviens, volebat: verum* אתה *non eſt hic nuda compellatio; ſed teſtificatio rei plane ſingularis. Hinc nulla paraphraſis ſenſu* vocativo *accepit: omnes* emphaſin, *in hac προσφωνήσει ſuſpiciunt.* בני, Filius meus tu *es: non per* creationem, *ſicut Adam* Luc. III. 38. *& Angeli* Job. XXXVIII. 7. *nec per* adoptionem, *quod omnibus* fidelibus *eſt commune* Joh. I. 12. I. Joh. III. I. *ſed per* naturam *&* generationem. *Ex quo patet, tum Filii* deitas; *tum* diſtinctio *perſonalis inter Patrem & Filium.*

2. Generatio *æterna, velut fundamentum filiationis*: Ego hodie genui te, אני היום ילדתיך. *Eſt hic:*

α. Generans אני. Ego, *ſcil.* Jehova *Pater*, *qui loquebatur hemiſtichio præcedente*, & Prov. xxx. 4. *Ponitur hic* emphatice *Ego*, *non alius*, *quivis.*

β. Generandi tempus, *vel quaſi*: היום, hodie. *Accipi poteſt dupliciter*: 1. Proprie, *de* æterna *generatione*: hodie genui te. *Ubi hodie*, *præſentis temporis adverbium*, *notat* perſeverantiam *generationis*, *abſque ſucceſſione*: genui *autem*, *verbum præteriti temporis*, perfectionem & *conſummationem. Generatio etiam ad* hodiernum *refertur*, *quatenus* æternitas, *omnibus temporum differentiis*, *ſemper* præſens *coëxiſtit. Conf.* Pſal. xc. 4. *cum* 2. Pet. III. 8. *Eſt enim* proceſſio *Filii*, *quam deſignat* generatio, *ab* æterno Mich. v. 1. *Conf.* Prov. VIII. 22. Joh. I. 1. *Deus dicitur* permanens dierum Dan. VII. 9. *cujus dies non abeunt*, *ſed* manent Pſal. CII. 28. *Unde*, *ſicut* æternitas *in* divinis, *ſignificatur per* tempus: *ita* & dies æternitatis, *per* hodie, *in quo nihil eſt* variationis *aut ſucceſſionis*: *apud Deum in* æternitate, *non valet* heri, *nec* cras; *ſed ſolum* hodie. *Ab his*, æternitas *per* hodie, *ſignificatur* Jeſ. XLIII. 13. etiam ab hodie, ego ipſe, *h. e. ab æterno. Hinc* LXX. *Interp. reddunt* ἀπ' ἀρχῆς, *quo etiam æternitas deſignari conſuevit* Joh. I. 2. Minus Proprie 2. *verba accipiuntur*, *de* hodierna demonſtratione, *æternæ* generationis. *Ita notabitur tempus multiplex illius demonſtrationis*, *nempe quoties Deus ei dixit*: tu es Filius meus, genui *te*, *h. e.* teſtatus *ſum*, *me* genuiſſe *te.* Teſtatus *autem eſt*, *tum* viva voce; *tum* opere Joh. v. 36. Voce *quidem hoc teſtatur*, *partim in ejus* Baptiſmo Matth. III. 17. *partim in* transfiguratione Cap. XVII. 5. *Addunt alii in* nativitate, *quamvis hoc non ita clare factum legatur. Saltem in* reſurrectione *factum eſt* Act. XIII. 33. Rom. I. 4. *Alii tamen* generationem *iſtam*, *ad totam* exhibitionem *Chriſti extendunt*, *quæ in* nativitate *cœpit*, & *in* reſurrectione *conſummata fuit*, *quia ex profeſſo docetur*, *Filium Dei futurum Meſſiam*, *quæ eſt inſignis illa* manifeſtatio, *Patribus facta*, *ad quam*, *utpote Judæis manifeſtiſſimam*, *ipſos remittit Apoſtolus Act.* XIII. 33.

γ. Generandi actus ילדתי, genui. *Quod alii*, *cum Socinianis*, *referunt ad ſolam* reſurrectionem: *alii rectius ad æternam eſſentiæ communicationem*; *alii ad utrumque*; *ſed* primario *ad eſſentiæ* communicationem; *ſecundario ad* manifeſtationem, *factam*, *partim in* Baptiſmo, *partim in reſurrectione*, *ut diximus. Quicquid ſit*, *ſaltem ſignificatur*, *æterna ejus* generatio, *à quo filius* proprius, *unigenitus*, *primogenitus*, *denominatur.*

δ. Genitus, te. *Hunc Sociniani* & Socinianiſantes, *Grotius*, *Judæi*, *aliique*, *volunt eſſe* Davidem; *Alii Davidem*, *velut* typum *Chriſti*; *Alii Salomonem* 2. Sam. VII. 14. *Sed quomodo Davidem* & *Salomonem*, *Deus* genuiſſe, *dici poteſt? Rectiſſime ſentiunt qui* Meſſiam ſolum *intelligi putant*: *quia*: 1. *in Novo Teſtamento*, *hoc unice de Chriſto exponitur* Act. XIII. 33. Heb. I. 5. & v. 5. *Quia* 2. *Hic non eſt ſermo*, *de filio quovis* adoptivo: *ſed de* proprio Rom. VIII. 32. *Unigenito* Joh. I. 14. & III. 16. *qui eſt in* ſinu *Patris* Joh. I. 18. & apud Patrem *ipſumque* Deum Joh. I. 1. 2. *Quia* 3. *De illo filio Dei hic ſermo eſt*, *cui omnipotentia*, *omniſcientia*, *cultus divinus*, *in contextu aſſeritur.*

3. Hæreditas, *è filiatione oriunda*; *ſed ex pacto quodam œconomico*: poſtula à me, & dabo tibi &c. *Eſt hic*

A. Stipulatio *Patris œconomica.* Poſtula à me. *Quo continetur*, *ut præſtet*, *quod ſibi*, *ex pacto mutuo*, *incumbebat præſtandum*, *ſcil.* poneret ſeipſum ſacrificium pro delicto Jeſ. LIII. 10. *ac tum*, *ſuo iſthoc jure*, poſtulet, *ex pacto præmium*, *hæreditatem Gentium.*

B. Promiſſio *reciproca.* Dabo Gentes hæreditatem tuam. *Denotatur* dominium Mediatorium, *ei*, *ex redemptione*, *in Gentes*, *quin in totum hoc univerſum*, *conferendum*, *juxta* Matth. XXVIII. 18. Phil. II. 9. 10. 11.

Pars dogmatica.

In œconomia Trinitatis ſecundam perſonam præſtat Filius,

III. Sicut ergo *Pater*, in Oeconomia cœleſti, primum locum obtinet: ita *Filius* ſecundum. Quoniam: 1. In quavis familia, ubi comprimis Mater deficit, filius Patri proximus eſt: tum maxime, quando *primogenitus* & unigenitus eſt, idque jure primogenituræ; & talis in hac œconomia eſt ſecunda perſona, quæ & ex hoc, *primogenitus* dicitur *ex mortuis* Col. I. 18. Apoc. I. 5. & ſimpliciter primogenitus Heb. I. 6. Tum. 2. Quia, ſicut *Pater*, ab eo quod *ſubſiſtit à ſe*, *primus* eſt, & Spiritus S. quod *à Patre & Filio*, *tertius* eſt: ita *Filius*, quod à *ſolo* Patre ſubſiſtit, *ſecundus* merito cenſetur. Porro 3. ſicut Spiritus S. quia a Filio ſubſiſtit, ſeu à duobus principiis, *tertia* eſt perſona:

perſona: ita filius, tanquam principium Spiritus S. utpote quem *mittit*, & qui in ejus *nomine*, *mittitur* à Patre Joh. xv. 26. & xvi. 7. eo procul dubio, ordine prior, adeoque ſecunda perſona eſt Quia 4. ab his omnibus, in Scriptura, plerumque *ſecundus* numeratur Matth. xxviii. 19. 1. Joh. v. 7. Quamvis, ob rationes œconomicas, nominatim ad declinandam *diſparitatem eſſentiæ*, ſubinde primus recenſeatur, v. g. 2 Cor. xiii. 13.

Quid Filius, nomine tenus?

IV. Denominatur autem *Filius*, in Veteri T. Pſal. ii. 7. 12. Prov. xxx. 4. אמון, qui *in ſinu Patris eſt* Prov. viii. 30. cum Joh. i. 18. in N. T. paſſim, *filius Dei*, & quidem ἐν δυνάμει Rom. i. 4. ita ut hoc ejus ὄνομα διαφορώτερον Heb. i. 4. Et ſicut in *exegeticis* indigitavimus: non à *creatione* ſicut Adam, & Angeli; nec per υἱοθεσίαν ſeu adoptionem, ſicut fideles Joh. i. 12. 1. Joh. iii. 1. nec per generationem *temporalem*, quæ fit *regeneratione*, qua fideles, ſuo modo, θείας φύσεως redduntur participes. 2. Pet. i. 4. ſed per generationem *æternam* Pſal. ii. 7. à qua ejus *proceſſio*, dicitur מקדם מימי עולם, *ab antiquo*, *à diebus ſeculi* Mich. v. 1. qua, *à Patre*, eandem habet numero *eſſentiam*. Hinc Filius audit *proprius* Rom. viii. 32. πρωτότοκος Heb. i. 6. imo μονογενὴς Joh. iii. 16. cui nemo ſecundus, *cui enim Angelorum dixit unquam, Filius meus tu es, hodie genui te?* Heb. i. 5.

Et re.

Eſt igitur nobis *Filius*, ſecunda Trinitatis perſona, ab æterno à Patre genita Mich. v. 1. imago Patris *perſonalis* Heb. i. 3. unà cum Patre ſpirans Spiritum S. Penes hujus proſopographiam, diſtincte nobis cogitanda veniunt:

1. Filii perſonalitas.

V. *Primo* ejus *perſonalitas*, quam omnes agnoſcunt, uno quidem *ore*; ſed non una *mente*, quando Antitrinitarii omnes, ipſum perſonam *creatam* dicunt, & Catholici *increatam*. *Increatam* nos credimus, quia; 1. *Filius* Dei appellatur Qui 2. *genitus* ſit à Deo. Qui 3. *poſtulare* jubetur *hereditatem*. Qui ſit 4. Unctus *Rex Dei*, ſuper Sion. Quem 5. *oſculari* & quovis cultu religioſo proſequi debent Reges, & quivis. In quem 6. *fiduciam* collocare tenentur, ſub promiſſione beatitudinis. Iſta omnia, aliaque, pro divina Filii perſonalitate, ſuppeditat Pſalmus ſecundus. Addatur 7 quod dicatur χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς Heb. i. 3. item *imago Dei inviſibilis* ſcil. Patris Col. i. 15. Et quod 8. ipſi in Scripturis tribuantur omnia *requiſita* perſonæ: α. Eſſe *ſubſtantiam* ὑπόστασιν, præditam β. *Vita* Joh. v. 26. γ. *Intellectu* Matth. xi. 27. à quo etiam λόγος dicitur Joh. i. 1. δ. *Voluntate* Matth. xxvi. 39. ε. *Operationibus* perſonalibus Joh. v. 17. 19.

2. Filii diſcrimen à Patre

VI. *Secundo*, *diſcrimen* ejus à Patre & Spiritu S. *Diſtingui* agnoſcunt, quotquot Chriſtum profitentur, uno quidem *ore*; ſed non una *mente*, uno ſenſu. Saltem non differunt, ut *Creator* & *creatura*, nec ut *Deus* & *Deus*: ſed: 1. ut *perſona* divina, & perſona: quia ut *Filius* à *Patre*, genitus à gignente. 2. ut *ſecunda* è tribus perſonis. Differt 3. per ſuas *proprietates* perſonales, ſeu characteriſticas, nimirum à *Patre*, per generationem *paſſivam*, adeoque per *proceſſionem* ab uno principio. Quæ, cum non poſſit cadere in *Patrem*, eum evidenter diſtinguit ab eo, quamvis eſſentia *eundem* Joh. x. 30. & quoad modum *ſubſiſtendi*, ei ſimillimum ac proximum, a quo dicitur, ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, ut ἴσος θεῷ phil. ii. 6. Joh. v. 18. Item εἰκὼν θεοῦ 2. Cor. iv. 4. Col. i. 15. *Character perſonæ ejus*, ſcil. Patris Heb. i. 3. à *Spiritu* S. per ſpirationem *activam*, ei cum Patre communem, quâ cum eo eſt principium tertiæ perſonæ, ei communicans eſſentiam ſuam, qui, ab hoc *Stiritus Filii* denominatur Gal. iv. 6. & *Spiritus Chriſti* Rom. viii. 9. qui Spiritum *mittat a Patre* Joh. xv. 26. ſic quidem, ut *ab eo accipiat* quod eſt Filii Joh. xvi. 14. In cujus ſpirationis ſignum, diſcipulis ſuis communicaturus Spiritum S. *eos aſflavit* Joh. xx. 22. Differt 4. *Ordine ſubſiſtendi*, à quo *ſecundus* eſt in Trinitate Matth. xxviii. 19. 1. Joh. v. 7. Scil. Patre *poſterior*, utpote a quo ſubſiſtit Joh. v. 26. & Spiritu S. *prior*, ut *quem mittit* Joh. xv. 26. Differt 5. Ordine *operandi*, quo, ſicut Pater *à ſe* operatur; ita Filius *à Patre* Joh. v. 17. 19. 20. 21. Sicut Pater *per* Filium Ibid. verſ. 22. & cap. i. 3. ita Filius *per* Spiritum S. Rom. viii. 11. Differt tandem 6. Operatione *externa*, per quam, ſicut Patri competit *creatio*; ita Filio diſpenſatio ſeu *redemptio* 1. Tim. ii. 5. 6. Rom. iii. 25. Prout Spiritui S. *conſummatio*, *communicatio* 2. Cor. xiii. 13. *ſanctificatio* 1. Cor. vi. 11.

& Spiritu S.

Filii æterna generatio.

VII. In his Characteriſticis, cum primarium locum habeat *generatio*; de ea nobis paulo diſtinctius venit agendum. Eſſe apud Deum *generationem æternam*, hic præſupponimus ex Eph. iii. 14. 15. & Pſal. ii. 7. locis ex profeſſo dudum expoſitis: confirmamus ex Prov. viii. 22. *Dominus acquiſivit me*, ſcil. generando, *principium viæ ſuæ, ante opera ſua*; ſcil. ut eſſem principium ſuarum operationum, *ex tunc*, *à ſeculo*, מעולם, *principatum habui*, *à capite*, *ab initio terræ*. Cum adhuc non erant voragines חוללתי, lxx. Interpretes γέγεννά με. Aquila & Theodotion, adhuc ſignificantius reddunt, ὠδινήθην. Uſurpatur vox חוללתי Pſal. li. 5. ubi lxx. Interp. συνελήφθην. Et Mich. v. 2. de Chriſto, ſecundum humanam naturam, in Bethlehem *nato* dicitur. Et quod adhuc altiorem nativitatem habeat, additur: *egreſſus ejus ab antiquo, & à diebus æternitatis.* Rationem numeri pluralis מוצאתיך; reddit. R. Haccados in Galerezaia, *quia duo ſunt Meſſiæ egreſſus, unus divinitatis; alter humanitatis.* His addunt alii locum Pſalm. lxxii. 17. *Erit nomen*

ejus in ſeculum, ad faciem Solis, hoc eſt, *ante Solem* ינון FILIABITUR *nomen ejus, & benedicentur in eo omnes gentes* &c. Totus Pſalmus loquitur de Chriſto, cujus typus fuit Salomo. Roboratur *æterna* iſta *generatio*, ex titulis: quibus: α. abſolute *Filius Dei* appellatur Marc. I. 1. Matth. XVI. 16. Marc. XIV. 61. 62. 2. Pet. I. 17. Matth. III. 17. Quibus β. *Filius genitus* à Deo Pſal. II. 7. quod Chriſto applicatur. Act. IV. 25. 26. Heb. I. 5. Quibus γ. Filius *proprius* dicitur Rom. VIII. 32. Conf. Joh. V 18. 19. δ. *primogenitus* Heb. I. 6. Col. I. 15. adde verſ. 16. 17. 18. & ε. *unigenitus* Joh. I. 14. 18. & cap. III. 18. Quid autem eſt iſta generatio? Nonnulli reſpondent, quod ſit æterna filii ex ſubſtantia Patris *productio*. Loco *productionis*, accuratius forte dixeris; *communicatio* ejuſdem numero eſſentiæ. γεννήσεως iſtius modus, anxie à multis inquiritur, ſed fruſtra, cum ſit *ἄῤῥητος, καὶ ὑπὲρ νοῦν, ὑπὲρ λόγον, καὶ ὑπὲρ κατάληψιν*, ut Juſtinus loquitur. Unde Veteres hujus generationis arcanum, quatuor adverbiis repræſentabant, quod nim. facta ſit: 1. ἀκαταλήπτως, *incomprehenſibiliter* 2. ἀχρόνως, *abſque temporis viciſſitudine* Prov. VIII. 22. 23. Mich. V. 1. Col. I. 17. Porro 3. ἀχωρίστως, *inſeparabiliter* Joh. I. 1. &. XIV. 10. 11. tandem 4. ἀπαθῶς, *ſine paſſione, aut mutatione ulla*, vel in Patre, vel in Filio. Varias adverſariorum ſententias habebis apud partem *elenchticam*.

3. Filii deitas.

VIII. *Tertio, deitas*, à qua *Deus* eſt, non tantum *verus* 1. Joh. V. 20. & *æternus* Jeſ. IX. 5. idque non modo à parte *poſteriore* (ut loquuntur) ſed etiam à parte *anteriore* Mich. V. 1. Heb. VII. 3. imo & Patri ὁμοούσιος, à quo ipſi θεότης Col. II. 9. & μορφὴ θεοῦ, *una* procul dubio, ſic aſſeritur, ut per eam, ſit Patri ἴσος, *æqualis* Phil. II. 6. Qualem *deitatem*, hoc uno argumento *generali*, invictè conficimus: cui omnia *divina* competunt; is procul dubio *verus* ille, ab æterno, ac Patri ὁμοούσιος Deus eſt; cui enim omnia *divina* competunt, eum non eſſe Deum, ipſa non dixerit impudentia: jam Filio omnia *divina*, nullo excluſo, competunt; quia divina *nomina, attributa, opera, cultus*, ſub quibus omnia divina concluduntur, ipſi in Scriptura aſſeruntur: Ergo non poteſt non eſſe *verus, æternus* & Patri ὁμοούσιος Deus.

1. Quia ipſi Divina nomina competunt.

IX. Ubi igitur *Aſſumptio* fuerit demonſtrata, confectum erit negotium, demonſtramus autem ſingulatim. *Primò*, divina *nomina* ipſi competere, eo patet, quod (a) *Jehova* appelletur Hoſ. I. 7. Jer. XXIII. 5. 6. Jeſ. VI. 5. collat. cum Joh. XII. 40. 41. Num. XIV. 2. & XXI. 5. 6. quibus locis, *tentatus* ab Iſraelitis, & propterea immittens ſerpentes igneos, dicitur fuiſſe *Jehova:* idem rurſus dicitur fuiſſe *Angelus faciei* Jeſ. LXIII. 10. ac diſertè etiam *Chriſtus* 1. Cor. X. 9. Rurſus Pſal. CII. 17, 26. 27. procul dubio ſermo eſt de *Jehova*; ſed ibi ſermo eſt de *Filio* Heb. I. 9. Item Pſ. LXVIII. 19. quod de *Filio* dici, Paulus docet Eph. IV. 8. 9. Hoc autem *nomen*, ſoli *ſummo* Deo competere, ſupra demonſtravimus Cap. IV. Quod (b) *Elohim* dicatur Pſalm. XLV. 7. 8. & LXVIII. 8. 9. 10. 19. 20. Quod (c) אל גבור Jeſ. IX. 5. Quod (d) אדני Pſalm. CX. 1. conf. Matth. XXII. 43. Mal. III. 1. Quod (e) Θεὸς, non tantum *attributive* Rom. IX. 5. Rom. I. 3. 4. Tit. II. 13. Jud. verſ. 4. 1. Joh. V. 20: ſed etiam *ſubjectivè* Joh. I. 1. Conf. Joh. IV. 24. Act. XX. 28. 1. Tim. III. 16. Joh. XX. 28. Quod (f) Κύριος Luc. I. 16. 17. & II. 11. cui reſpondet nomen *Jehova*. Quod (h) *Dominus dominantium* Apoc. XVII. 14. & XIX. 16. (b) *Dominus gloriæ* 1. Cor. II. 8. cui reſpondet *Rex gloriæ*, cujus nomen eſt *Jehova* Pſal. XXIV. 7. 9. 10. Proinde, non eſt *nomen divinum*, quod Filio non aſſeratur.

2. Quia divina attributa.

X. *Secundo*, divinas *proprietates* ei competere, docet (1) *Spiritualis*, ſimplicitlima immutabilis eſſentia, ipſi tributa Pſal. CII. 27. 28. Collat. cum Heb. I. 12. (2) *Independentia* Apoc. I. 8. 17. & XXII. 13. (3) *Æternitas* Jeſ. IX. 6. Apoc. X. 6. Heb. VII. 3. & IX. 14. Mich. V. 1. Joh. XVII. 5. (4) *Omnipræſentia* Matth. XVIII. 20. & XXVIII. 20. Joh. I:I. 13. (5) *Omnipotentia* Apoc. I. 8. Phil. III. 21. Heb. I. 3. (6) *Omniſcientia* Joh. II. 24. 25. & XXI. 17. Apoc. II. 23. (7) ἰσότης *æqualitas* cum Patre Phil. II. 6. Joh. XVI. 16. Col. II. 9. Nec proinde eſt attributum Deo competens, quod Filio non tribuatur.

3. Quia divina opera.

XI. *Tertio*, divina *opera* Joh. V. 17. 19. Nominatim: A. *Creationis* Joh. I. 3. Col. I. 16. Heb. I. 2. Pſalm. XXXIII. 6. B. *Providentiæ* Heb. I. 3. Col. I. 17. C. *Miraculorum* Joh. V. 21. & XI. 43. 44. & II. 19. 21. & X. 17. 18. Rom. I. 4. D. *Redemptionis*; quales ſunt *electio* Matth. XXIV. 31. Joh. XIII. 18. *redemptio* Matth. I. 21. *juſtificatio* Jeſ. LIII. 11. *remiſſio* peccatorum Matth. IX. 6. *ſanctificatio* Heb. X. 10. *vivificatio* ſpiritualis Eph. II. 1. *Sacramentorum* inſtitutio Matth. XXVIII. 18. 19. 1. Cor. XI. 23. Spiritus S. *miſſio* Joh. XVI. 7. 13. 14.

4. Quia divinus cultus.

XII. Tandem *quartò*; divinum *cultum* Joh. V. 23, Phil. II. 10. 11. Rom. XIV. 10. 11. qualis eſt: (1) In *adoratione* Heb. I. 6. 1. Cor. I. 2. Act. VII. 59. & IX. 14. 2. Cor. XIII. 13. (2) In *Baptiſmo*, ejus nomine, perinde ac Patris, inſtituto Matth. XXVIII. 19. 1. Cor. I. 13. & S. *Cænâ*, in ejus memoriam adminiſtranda 1. Cor. XI. 24. 25. (3) Quod *Princeps ſalutis* noſtræ dicatur Heb. II. 10. Sic, ut in *ſolo* ejus *nomine* ſit ſalus Act. IV. 12. (4) Quod *fidem*, ſpem ac fiduciam noſtram in eo jubeamur collocare Heb. XII. 2. Joh. XIV. 1. Pſal. II. 12. Rom. X. 9. 10. 11 14. 1. Cor. XV. 19. Iſta igitur omnia, cum ita ſeſe habeant; quid

qui tandem deeſt, quò, minus ſit *ab æterno Deus*, Patri *ὁμοούσιος*?

4. Officium œconomicum Filii: XIII. Tandem *quartò*, *officium œconomicum*, quod Filius ille Patri *ὁμοούσιος*, ex ſtatuto *œconomico*, narrat in textu, & ex *conſilio pacis* inter perſonas, ſuſcepit. Per hoc conſtitutus eſt: *primo* diſpenſator ſeu *œconomus*, utpote cui *data eſt omnis poteſtas* Matth. xxviii. 18. qui *fidelis* eſſet *ei*, *qui ipſum conſtituit*, *ſicut Moſes in univerſâ domo ejus* Heb. iii. 2. Per quem mundum *crearet* Joh. i. 3. creatum *ſuſtentaret* Heb. i. 3. quo nim. famulitium ſuum, in mundo haberet *domicilium*. *Secundo* ſponſor ſeu *expromiſſor* Heb. vii. 22. ערב Jeſ. xxxviii. 14. גואל Job. xix. 25. qui peccatorum *domeſticorum*, cauſam & *reatum* univerſum in ſe ſuſciperet, *animam ſuam pro ipſis poneret*, *ſacrificium* אשם Jeſ. liii. 10. qui pro ipſis fieret *peccatum*, ut ipſi in ſe *fierent juſtitia* 2. Cor. v. 21. *Tertio Mediator*, inter ſe & domeſticos *peccatores* 1. Tim. ii. 5. 1. Joh. ii. 1. qui *medius* in œconomia Trinitatis; medius intercederet, inter *Deum* & *peccatorem*, qui Deus & homo ſimul, *utriusque* cauſam ageret; qui *Filius* per naturam, filios-familias faceret per *adoptionem* Gal. iv. 5. 6. *Quarto Redemptor λυτρωτὴς* (qualis in typo Moſes dicitur Act. vii. 35. 36.) qui aſſumtâ peccatorum *naturâ* liberaret familiam à peccato Matth. i. 21. & ſeipſum præſtaret *λύτρον ἀντὶ πολλῶν* Matth xx. 28. *Quinto*, *Legatus* Patris, interpres, *λόγος* Mal. iii. 1. Joh. i. 1. qui Patrem, *quem videt nemo*, *nec videre poteſt*, ſuis *revelaret*. Ibid. verſ. 18. per quem hominibus, Pater loqueretur Heb. i. 2. qui *ſtatutum* Patris *narraret* Pſal. ii. 7. qui viam ſalutis monſtraret, à quo *via*, *veritas & vita* dicitur Joh. xiv. 6. *Sexto Caput Eccleſiæ* Eph. i. 22. 23. *Septimo*, *Judex* vivorum & mortuorum. Rom. ii. 16. Joh. v. 22. 27.

Attributa ejus œconomica. XIV. Ab iſtis officiis *œconomicis*, œconomica quoque *attributa* ipſi competunt, qualia A. *Sapientia*, utpote quæ in diſpenſatore, Legato & interprete comprimis deſideratur, ab eâ, ipſa etiam *ſapientia* nominatur Prov. viii. 1. 1. Cor. i. 24. B. *Fidelitas*, præcipua œconomi virtus 1. Cor. iv. 2. quam in Chriſto commendat Apoſtolus Heb. iii. 1. 2. quâ non ſe, aut ſua quæſivit; ſed quæ Patris ſui ſunt Joh. v. 30. & viii. 29. 49. 50. C. *Potentia* 1. Cor. i. 24. utpote per quem, Pater omnia *creavit* Pſal. xxxiii. 6. & *ſuſtinet*, tanquam verbo potentiæ Heb. i. 3. Imprimis D. *Miſericordia* 2. Cor. xiii. 13. quâ ſic *delexit nos*, ut *ſemetipſum tradiderit pro nobis* Eph. v. 2. 25. 26. Conf. Rom. v. 7. 8.

Periodus œconomicæ adminiſtrationis ejus. XV. Oeconomicis hiſce attributis inſtructus, *provinciam* ſuam *œconomicam* Filius geſſit, equidem ab initio, quatenus *per ipſum*, *καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν ὁ Θεὸς* Heb. i. 2. & ſub *Patriarchis*, quibus non rarò apparuit Gen. xviii. 1. & xxxii. 29. 30. ſed imprimis à Moſe, quando familiam ſuam, è *ſervitute* Egyptiacâ, per deſertum traduxit in Canaan Act. vii. 36. in præſagium futuræ liberationis *ſpiritualis*: quando *legem* ſuam dedit in Sinai Gal. iii. 19. moralem pariter & ceremonialem, quâ dirigeretur ejus *familia* uſque dum ipſe veniret ad *templum* ſuum Mal. iii. 1. Quando denique, aſſumtâ carne, *θεάνθρωπος*, annunciatâ, impetratâ, obſignatâ ſalute, eandem per *Spiritum* ſuum *collaturus*, periodum ſuam œconomicam conſummavit Heb. i. 1. 1. Tim. iii. 16. Gal. iv. 4 Cætera, quæ ad *cultum œconomicum*, & ad *peccata* œconomica ſpectant, ad partem *practicam* ſepoſuimus.

Pars elenchtica.

1. An Chriſtus ſit filius Dei, ex ſola generatione æterna? XVI. Quæritur 1. An Chriſtus ſit Filius Dei, ex *ſola generatione* æterna? Judæi Veteres, tempore Chriſti, quantumvis in fide admodum degeneres; agnoſcebant tamen, Meſſiam ſuum fore *Filium Dei*, & ita quidem, ut eſſet *ἴδιος proprius*, & ex eo, *ἴσος* Deo, ut patet ex Joh. v. 18. Matth. xxvi. 63. procul dubio ex Pſal. ii. 12. ſed an ex *generatione*, non liquet. Moderni etiam eum *Filium Dei* fore, negant, ad hoc, ut eum verum Deum & Patri *ὁμοούσιον*, commodius inficientur. Cerintus, Carpocrates, ne quidem ex ejus nativitate *temporali*, cum *Filium* Dei eſſe agnoſcebant, teſte Irenæo lib. 1. cap. 26. & lib. iii. cap. 26. Euſeb. hiſt. lib. iii. cap. 26. & 27. aliiſque. Arius, præcedentium propago, ut ſuum *ὁμοιούσιον*, contra Catholicos, validius tueretur, fatebatur quidem, ipſum filium Dei eſſe; ſed non per generationem; ſed per *creationem* potius, multo minus per generationem *æternam*, meram creaturam, donis interim ac virtutibus, omnem, tum humanam, tum angelicam naturam, ſuperantibus, exornatam, qui, ab his, Filium Dei appellari meruerit, interim creatum *ἐκ μὴ ὄντων*, Patri *ἑτερούσιον*. Damnatus eſt in Concilio Niceno, anno 325. à 318. Epiſcopis. Paulus Samoſatenus & Photinus, itidem *Filium Dei* agnoſcebant; ſed per ſuam nativitatem ex B. Virgine, ante quam non extiterit. Muhammedes in ſuo Alcorano (quem anno 610. tempore Heracliti conſcripſit, parariis, Sergio quondam Monacho, & Johanne Antiocheno Judæo) negat ipſum eſſe Filium Dei. Valentinus Gentilis ſuperiore ſeculo, cum Tritheitis & Peratis veteribus, agnoſcebat ipſum Filium Dei eſſe, & quidem *generatione æterna*; ſed non *eſſentia* Deum, ſed eſſentia prolem creatam. Sociniani, qui ex aſſe faciunt cum Samoſateno & Photino (ut *æternam* ejus deitatem, & ex ea, ſatisfactionem noſtro reatui æquivalentem, fortius ſecluderent, ac tandem, nos operibus propriis juſtificari, obtinerent) agnoſcunt quidem, ipſum eſſe *Filium Dei*; ſed nequaquam ex

Sententiarum diſcrepantia.

gene-

generatione æterna; verum ex nativitate ſua è B. Virgine, quatenus modo plane *extraordinario*, conceptus fuerit ex Spiritu S qui viri gignentis vices hic ſuſtinuerit, ac ſubſtantiam quandam extraordinariam, ſemini muliebri admiſcuerit. Item, quod per gratiam, ipſi communicata fuerit ſimilitudo quædam cum Deo, dum α. *ſanctificatus* à Patre, & miſſus fuerit in mundum Joh. x. 34. 35. 36. β. per *reſurrectionem* à mortuis, quaſi genitus ſit Act. xiii. 32. 33. γ. per *exaltationem* elevatus fuerit ad dextram Dei Heb. i. 4. 5. Alii alias hujus filiationis cauſas, vel addunt, vel ſubſtituunt. Calovius in ſuo *Sociniſmo* profligato, undecim eorum rationes recenſet, ſola excluſâ, *æterna generatione.* Remonſtrantes Apologiſtæ, in eo cum Socinianis conveniunt, quod quatuor Socinianorum cauſas filiationis probent; ſed in hoc diſcrepant, quod addere videantur à Patre *generationem*, quamvis ex ea, ipſum Patri ὁμοούσιον non admittant. Epiſcop. Inſtitut. lib. iv. cap. 35. Reformati ſtatuunt, eum ob *ſolam* æternam *generationem*, *eſſe* Filium Dei, quamvis *æterna* iſta *filiatio*, in *ſanctificatione*, & *miſſione* ejus in mundum, nec non in ejus reſurrectione & exaltatione fuerit *manifeſtata.* Proinde, tria hic nobis incumbunt demonſtranda: *primo*, quod filiationis hujus vera cauſa ſit, *æterna* Filii ex Patre *generatio.* Quam ſic obtinemus: 1. Quia *Filius Dei viventis* dicitur Matth xvi. 16. *verus* 1. Joh. v. 20. *proprius* Rom. viii. 32. *unigenitus* Joh. i. 14. 18. Patri *dilectus* in quo *acquieſcat* Matth. iii. 17. Quia 2. Filius eſt Patri *æqualis* Phil. ii. 6. Joh. v. 17. 18. imo *idem eſſentiâ* cum Patre Joh. x. 30. 33. 36. 1. Joh. v. 7. & ὁμοούσιος cum eo *Deus*, quod ex divinis nominibus, attributis, operationibus & cultu, dudum demonſtravimus. Quia 3. diſertè dicitur *genitus* à Patre Pſal. ii. 7. per *communicationem eſſentiæ* Joh. v. 26. idque ab *æterno* Prov. viii. 22. 23. 24. Mich. v. 1. Joh. i. 1. 2. à quo πρωτότοκος dicitur Col. i. 15. Heb. i. 6. Quia 4. *Imago* Patris eſſentialis, *effulgentia gloriæ & character perſonæ ejus* celebratur Col. i. 15. Heb. i. 3. Quia 5. *eo modo* Filius eſt, quo *nulla* creatura, nec viſibilis, nec inviſibilis, in cœlis aut in terra; quatenus nec per *creationem*, quo Angeli ſunt Filii Dei Job. xxxviii. 6. 7. nec per *poteſtatem*, quo Magiſtratus Pſal. lxxxii. 6. 7. imo quo ne *excellentiſſimæ* quidem creaturæ, Angeli Heb. i. 4. 5. Proinde, non poteſt non eſſe Filius per *æternam generationem.* Quod autem in contrarium cauſantur, iſtam generationem, Deo *multis modis* derogatoriam eſſe, dudum Cap. præcedenti oſtendimus, tantum de generatione *naturali* valere, non autem de generatione *ſupranaturali.* Tum *ſecundo* demonſtrandum (quod volunt Sociniani) Filium Dei *eſſe*, non propter *glorioſam communicationem ſanctitatis*, aut exaltationem ad dextram Dei. Quoniam: 1. Filius Dei fuit *antequam* conciperetur è Spiritu S. & dicta ipſi *communicarentur* Pſal. ii. 7. Mich. v. 1. Prov. viii. 23. 24. Quoniam 2. ſic, ſecundum *humanam* naturam, foret Filius Dei, cui Scriptura repugnat, quotieſcumque *Filium Dei* appellat (a) oppoſitè ad *humanam* naturam Rom. 4. & ix. 5. Quotieſcumque (b) *Filius hominis appellatur*, procul dubio ſecundum *humanam* naturam Matth. xvi. 13. 16. Quoniam 3. nec tria aut quatuor iſta *ſociniana*, filiationis hujus cauſæ *totales* ſunt ſingulatim; ſic enim *una* ſufficeret, & *reliquæ* ſuperfluæ forent: nec *partiales*, ſimul; ſic enim, à *conceptione*, per *gradus* factus fuiſſet Filius Dei, & ante ſeſſionem ad dextram Dei, non *plenus* fuiſſet Dei Filius, quod abſonum. Non addam 4. quod ex ſtatuto ſociniano, *ejuſdem* generis aut ſpeciei filius Dei foret, quo *fideles*, gradu tantum diverſo, cui Scriptura reclamat Heb. i. 4. 5. & quotieſcumque ipſum *ſolum*, appellat Filium *proprium* & *unigenitum.* Quod autem ejus filiatio referatur ad *conceptionem* à Spiritu S. Luc. i. 35. ad *ſanctificationem* Joh. x. 36. *reſurrectionem* à mortuis Act. xiii. 32. 33. & ad *exaltationem* Heb. i. 4. 5. non ideo fit, quod iſta ſint *filiationis* hujus cauſæ; ſed quod ſint *manifeſtationis* indices. Unde alibi *manifeſtatus* dicitur *in carne* 1. Tim. iii. 16. & à conceptione à Spiritu Sancto, *appellandus* Filius *altiſſimi* Luc. i. 35. item *viſa* ejus *gloria* Joh. i. 14. Denique *tertiò* oſtendendum; nec *conjunctim*, partim propter *æternam generationem*; partim propter *gratioſam* exiſtentiæ, ſanctitatis, poteſtatis, & gloriæ communicationem dici *Filium Dei.* Prout Remonſtrantes, in gratiam Socinianorum *æternam* generationem debilitaturi, ſtatuunt. Quoniam 1. Scriptura *duplicem* filiationem, in Chriſto ſic diſtinguit, ut ſecundum *carnem*, Filius hominis; ſecundum *Spiritum*, ſeu *divinam* naturam, Filius Dei dicatur Rom. i. 3. 4. Quoniam 2. eâ ratione, Filius Dei foret *æquivoce*, ex diverſis cauſis, cui Scriptura obnititur, quando *proprium* & *unigenitum* appellat. Quoniam 3. Hac ratione, dici poſſet ſecundum *humanam* naturam, filius Dei *adoptivus*, & ſic nullo modo eſſet ἀπάτωρ Heb. vii. 3.

[Margin notes: Quod Filius Dei appelletur propter æternam ex Patre generationem. — Quod Filius Dei appelletur non ex cauſis aliis quibuſvis. — Objectio. — Quod Filius Dei non ſit, partim propter gratioſam communicationem.]

XVII. Quæritur 2. An generatio Filii, conſiſtat cum communione eſſentiæ, in æterna ejus coexiſtentia cum Patre, & in œconomica ejus manifeſtatione in carne? De natura, *generationis* hujus, varias variorum adverſariorum ſententias, dudum repræſentavimus & disjecimus in præcedentibus. Huic quæſtioni anſam præbet Theologus quidam Belga, qui, cum receptam Reformatorum ſententiam, de tali generatione, quæ genito communicaret ſuam eſſentiam, eandem numero; non poſſet conciliare cum ſuis ideis, nec clare & diſtincte percipere, quomodo Deus, qui non eſſet niſi

[Margin note: 2. An generatio Filii conſiſtat cum communione eſſentiæ, in æterna ejus coexiſtentia cum Patre, &]

In œconomica ejus manifeſtatione in carne? Origo & ſtatus controverſiæ.

niſi *mera cogitatio*, ſuam cogitationem alii communicare, abſque dependentia, mutabilitate, abſque diſpendio æternitatis, aliiſque inconvenientibus Socinianorum: ſtatuebat *primo* quidem, iſtam *generationem*, non conſiſtere niſi in æterna *communione ejuſdem eſſentiæ*, & *coexiſtentia* cum *Patre*; poſtmodum autem, cum obſervaret iſtam *coexiſtentiam*, ſolam quidem, non ſufficere *ideæ* generationis; adjecit œconomicam Filii *manifeſtationem* in carne, per generationem ex B. Virgine, ſecluſa omni *communicatione* eſſentiæ. Hæc ſententia proſcripta & damnata eſt, ab omnibus ferè Synodis Eccleſiarum Belgicarum, & auctori, auctoritate ſupremi Magiſtratus ſui, prohibita fuit propagatio hujus ſententiæ, & ab eo etiam recepta. Interim Synodi pleræque decreverunt, Candidatos Miniſterii, explorandos eſſe ſuper hac opinione, nec quemquam, cum ea admittendum, ad miniſterium eccleſiaſticum.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Reformati ergo ſtatuunt: ad æternam generationem filii Dei, requiri communicationem eſſentiæ, cum imagine ſeu ſimilitudine communicantis. Proinde non ſufficere communionem eſſentiæ, conjunctam cum coexiſtentia; nec etiam œconomicam manifeſtationem ejus in carne. Valent huc, & ſufficiunt argumenta §. VII. & proxime præcedentis, mutatis mutandis, ut obtineant, ad *generationem* noſtram, neceſſariam eſſe, *eſſentiæ communicationem*. Tantum nobis hic demonſtrandum, quod *coexiſtentia* in communione ejuſdem eſſentiæ, itemque *manifeſtatio* œconomica in carne, nec utraque coniuncta, ad fundandam filiationem, generationemque ſufficiant. In quod diſtincte ſic enitimur. *Primo* quidem, quod coexiſtentia in communione eſſentiæ, non ſufficiat, his rationibus obtinere conabimur: 1. Quod *coexiſtentia* v. g. Petri cum Paulo, in eadem eſſentia humana, non ſufficiat ad hoc, ut propter eam, Petrus audiat *filius* Pauli, niſi accedat communicatio eſſentiæ. 2. Quod ea *coexiſtentia* efficacior ſit, ad fundandam relationem *fraternitatis* inter eosdem. 3. Quod, per hypotheſin hujus coexiſtentiæ, & prima perſona, perinde *filius* ſit, ac ſecunda, eo quod, Pater perinde coexiſtat in eadem eſſentia Filio, ac Filius Patri. Idem dici poſſit de Spiritu S. Quod proinde 4. per iſtam hypotheſin, proprietates characteriſticæ ſeu perſonales tollantur, & eadem opera Trinitas perſonarum. Quod 5. Iſta *coexiſtentia*, ſaltem duplex aut triplex *exiſtentia* in Deo, importetur, & cum *exiſtentia*, in Deo nihil differat omnino ab ejus *eſſentia*, agnoſcenda, eadem opera in Deo veniet duplex aut triplex eſſentia. *Secundo*, quod etiam *manifeſtatio* œconomica ſecundæ perſonæ *in carne*, huc non ſufficiat; ſic itidem patet: α. Quia *manifeſtari in carne*, nequaquam eſt, eſſe aut fieri filium Dei. Tres enim viri qui Abrahamo apparebant, quibus interea unus *Jehova* Gen. XVIII. 1. 2. non conſtituebant, aut arguebant tres filios. Et Spiritus S. ſub Novo potiſſimum Teſt. ſæpius manifeſtatus eſt Eccleſiæ, nec tamen eo ipſo ſtatim factus eſt *Filius*. Si excipias, Sp. S. non eſt manifeſtatus in *carne*, nec viſibilem imaginem Dei geſſit: occurram quærendo: *Manifeſtari* in carne, ſeu *fieri hominem*, quis dicet eſſe *filium* Dei fieri? Qua ratione, perſona divina, quæ ſe ipſam manifeſtat *in carne*, magis dicenda eſt *Filius Dei*; quam quæ ſe quovis modo manifeſtat, citra ſeu *extra carnem*? Tum β. ſi *manifeſtatio in carne*, ſit fundamentum *Filiationis*; quodnam erit fundamentum *Paternitatis*? ſunt enim *Filium* eſſe & *Patrem* correlata: cum manifeſtatio in carne, eandem habeat relationem ad Spiritum S. quam habet ad Patrem. Porro γ. ſecunda perſona *exſtitit Filius* Dei, *antequam* manifeſtaretur in carne Pſal. II. 7. Prov. XXX. 4. imo ab æterno Prov. VIII. 25. Erat jam tum *Filius Dei*, cum mitteretur in mundum Gal. IV. 4.

Objectiones Adverſarii.

Quantum ad rationes Adverſarii, obſervandum, quod pro *coexiſtentia*, in qua *ſola*, primo quidem ponebat æternam generationem filii, nullum omnino argumentum profert, ſeu ex Scriptura, ſeu ex ratione, quod concludat, in coexiſtentia illa conſiſtere generationem Filii Dei. Unde in ſequiore cogitatione, omnes ſuas vires arrigit, ut obtineat, præſuppoſita iſta coexiſtentiâ, generationem illam conſiſtere in œconomica Filii Dei manifeſtatione in carne, in quam rem urget: 1. Quod generationis vox, in Scripturis ſubinde notet *manifeſtationem* Prov. XVII. 17. & cap. XXVII. 1. Cant. VIII. 5. Hujus argumenti vis, ſic procedit: Si generationis vox ſubinde notet *manifeſtationem*, tum filii generatio conſiſtit in ejus manifeſtatione in carne: Aſt verum prius; ergo & poſterius. Reſp. A. Majoris nexus, nullus eſt omnino. B. Probari debebat, quod aliquid, aut aliquis, qui *manifeſtatur*, ſic generetur ut ſit *filius*. C. Dato, quod aliquid quod *manifeſtatur*, generari dicatur *ſenſu improprio*, nullibi tamen uſitatum eſt, ut quod manifeſtatur abſque ulla communicatione, dicatur *filius*. V. g. Quando Prov. XVII. 17. *Frater in anguſtia generatur* ſeu manifeſtatur: cui tandem hoc eſt, frater in anguſtia *ſit filius*? Fac etiam D. eum qui manifeſtatur, dici utcunque filium, id quod nunquam probabitur; nunquid ex eo juſta ratione conficietur, filium Dei, *proprium*, *primogenitum*, *unigenitum*, cui Pater *communicavit vitam* h. e. eſſentiam, talem dici ex manifeſtatione? Quantum ad minorem E. Negamus, ullum Scripturæ locum ſiſti poſſe, per quem *generari ut filium*, conſiſtat in *manifeſtatione*, abſque omni relatione communicationis. Non Prov. XVII. 17. ille enim loquitur de metaphorica *generatione* FRATRIS, non *filii*. Nec Prov. XXVII. 1. *Neſcis quid dies craſtinus ſit pariturus:*

turus: loquitur enim non de *manifeſtatione*; ſed de *productione*. Nec Cant. VIII. 5. *Sub malo excitavi te, ibi mater tua, cum dolore te produxit* — loquitur enim, non de *manifeſtatione*: ſed de *productione*, & quidem cum *doloribus* partus. Urget 2. quod filius Dei, in Scripturis frequenter dicatur, in œconomicis negotiis *declaratus* filius Dei 1. Tim. III. 6. Joh. x. 36. Act. XIII. 32. Rom. I. 4. Matth. III. 13. &c. v. g. in Baptiſmo, reſurrectione &c. Sed nullibi dicitur œconomicis hiſce negotiis, *genitus* aut factus, cum declaratio præſupponat *præexiſtentem* filium. Urget 3. quod tertia perſona, dicatur à negotiis œconomicis *Spiritus Sanctus*; quidni igitur & filius appelletur ita à negotio œconomico? Reſp. α. Appellatur quidem *Spiritus Sanctificationis* πνεῦμα ἁγιωσύνης Rom. I. 4. (niſi hunc locum, cum pleriſque interpretibus, malis referre, ad divinam Chriſti naturam) à quo ἁγιασμὸς τοῦ πνεύματος 1. Pet. I. 2. Sed hoc caute diſtinguendum eſt à denominatione *Spiritus Sancti*, quatenus hoc præſtat ejus διακριτικὸν, dum illud tantum *epitheton*, qualia plura Spiritui S. tribuuntur, partim *œconomica*, partim perſonalia; in *prioribus* eſt *Spiritus vitæ*, *Spiritus vivificus*, *Spiritus veritatis*; in *poſterioribus* ſunt, v. g. *Spiritus Dei* Matth. III. 16. *Spiritus Chriſti* Rom. VIII. 9. β. Quamvis *Sancti* denominatio eſſet œconomica; non tamen eo ipſo *totum* nomen *Spiritus Sancti*, erit œconomicum. Proinde *Spiritus* appellatur, non ab operatione *œconomica*; ſed à *ſubſiſtendi* modo, à quo etiam *Spiritus oris* dicitur Pſal. XXXIII. 6. 2. Theſſ. II. 8. *Spiritus omnipotentis* Job. XXXIII. 4. quod procedat, quaſi per ineffabilem *ſpirationem*, quod ſignificatum vult Joh. XX. 22. Urget 4. locum Heb. VIII. 3. *Verbum Dei*, inquit, *mihi prohibet cogitare*, *quod Chriſtus*, *reſpectu divinæ ſuæ naturæ*, *de qua loquitur*, SIT GENITUS. Reſp. Textus loquitur de Melchizedeko in figura, & de *Filio Dei* in emphaſi, illumque dicit eſſe, *abſque Patre*, *abſque Matre*, *abſque genealogia*, quod reſpectu *humanæ* naturæ, fuerit ἀπάτωρ; reſpectu *divinæ*, ἀμήτωρ καὶ ἀγενεαλόγητος; ſeu quod ea deſtituta ſit, Patre & Matre *carnali*. Tandem 5. Urget ex *ratione* (quam in tanto myſterio debuiſſet ſubjugare 2 Cor. x. 5.) quod *generatio* proprie dicta, ſit ἀσύστατος, cum ejus *æternitate & independentia*. Reſp. Erat hoc argumentum olim Arianorum, & eſt etiamnum Socinianorum: ſed facile ſuſtuliſſet iſta incommoda, diſtinguendo inter generationem *naturalem*, quam ſolam urgent iſta inconvenientia; & *ſupranaturalem*, quam nequaquam. Egit iſtam controverſiam quam accuratiſſime, adverſus Collegam ſuum, Cl. Camp. Vitringa ſcriptis ſuis, tum Latinis, tum Belgicis. Nos circa eam copioſiores fuimus, propter ejus momentum, pariter & novitatem, nullibi in locis communibus obviam.

3. An Chriſtus ſit ab æterno, Patrique ſuo coëſſentialis Deus?

XVIII. Quæritur 3. An Chriſtus ſit ab æterno, Patrique ſuo ὁμοούσιος Deus? Olim Tritheitæ, Peratæ, & ſuperiore ſeculo, Valentinus Gentilis agnoſcebant, Filium, Deum fuiſſe *ab æterno*; ſed non ὁμοούσιον. Ariani *ante* mundum quidem exſtitiſſe; ſed nec ab æterno, nec Patri ὁμοούσιον. Samoſateniani & Photiniani, cum modernis Socinianis, nec ab æterno ipſum exſtitiſſe; nec ante ſui nativitatem è B. Virgine, nec Patri ſuo ὁμοούσιον. ſed ψιλὸν tantum ἄνθρωπον, credunt: licet ipſum, & *verum* Deum, & *æternum*, etiam à parte poſteriore, non abnuant. Unde ipſi θειότητα, non θεότητα, juxta Smalcium, ut finitum ab infinito diverſam, aſſignant. Reformati Chriſtum, quoad divinam ſuam naturam, ab *æterno* exſtitiſſe docent, & Patri ſuo ὁμοούσιον. Rationes iſtius doctrinæ diximus. §. §. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. Nec reſtat niſi ut occurramus objectis Adverſariorum. Cauſantur: 1. Quod ipſe Chriſtus ſe Deum dicat, ſicut Magiſtratus ſunt Dei Joh. x. 35. ſcil. ratione *officii*, non ratione eſſentiæ. Reſp. Chriſtus verſ. 30. dixerat: *ego & Pater unum ſumus*, hinc ipſum *blaſphemum* eſſe colligebant Judæi, quod eo ipſo ſe Deum faceret: reſpondet Servator à minori ad majus: ſi magiſtratus, propter *officium* dicantur *Dei*: quidni ego, à Patre miſſus? Sed hoc facto, ſe verum ac Patri coëſſentialem Deum dicit verſ. 37. 38. *Ut agnoſcatis, quod Pater eſt in me, & ego in Patre.* 2. Eſt *Dominus factus* Act. II. 26. Joh. I. 27. Heb. I. 4. & III. 2. ergo & *Deus* factus. Reſp. A. *Dominum* eſſe, & *Deum* eſſe, non ſunt ſynonyma, multi Domini ſunt, qui eo ipſo Dei non ſunt. B. Eſt in Chriſto dominium duplex, *mediatorium*, ſecundum quod eſt *factus* Dominus, & *eſſentiale*, quod ei competit, quatenus eſt *Jehova*, quod interpretes omne genus, reddunt per vocem κύριος, *Dominus*, v. g. Jer. XXIII. 6. & cap. XXXIII. 16. quando poſterioris verba, cum Glaſſio aliiſque viris doctis: *Qui vocabit* (ſeu convocabit & colliget per verbum) *eam*, puta Jeroſolymam erit *Jehova juſtitia* Hoſ. I. 7. Quoad hoc dominium eſſentiale, nequaquam eſt Dominus *factus*. Cauſantur 3. quod Filius ſit *minor* Patre Joh. XIV. 28. Patri *ſubjectus* 1. Cor. XV. 28. Reſp. Dicitur alibi *æqualis* Patri, ἴσος θεῷ quatenus nim. erat in *forma Dei* Phil. II. 6. à quo *æqualis* ipſi competit honor cum Patre Joh. v. 23. *Ut omnes honorent Filium* SICUT, καθὼς, *honorant Patrem*. Ex quo proclive eſt colligere, diverſo reſpectu, filium eſſe, & *æqualem* Patri, & *minorem* etiam: *æqualem*, quoad μορφὴν θεοῦ, ſeu quoad *eſſentiam*; *minorem*, non tantum quoad naturam *humanam*; ſed etiam quoad *officium* œconomicum, quatenus in æterno conſilio Pacis, omnem reatum & omnem cauſam peccatoris, expromittendo in ſe derivavit, eoque Patri ſubjectus factus eſt, velut debitor & *ſervus*.

Niſi

Niſi malis, eum *minorem* Patre dici, quoad relationem filiationis, per quam & in humanis, filius patre *minor* dicitur, licet quoad eſſentiam humanitatis, atque etiam quoad dona, ſapientiam, bonitatem ei par, imo & major exiſtat. Cauſantur 4. Quod Pater ſit unus & *ſolus* verus Deus Joh. XVII. 3. Reſp. Alibi etiam Filius dicitur *verus Deus* 1. Joh. v. 20. &, ſi *verus* Deus eſt, etiam *unus* eſt. Nec Joh. XVII. 3. Pater *ſolus*, appellatur *unus verus* Deus; ſed Pater dicitur *unus ille & ſolus* verus Deus, *ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν*, & adjicitur etiam, *καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστὸν*, ſcil. eſſe unum illum verum Deum. Cauſantur 5. Quod paſſim appelletur, *homo* & *filius hominis*. Reſp. Sed hoc non fit, ut excludatur *æterna* ejus deitas, utpote quam Sole clarius, dudum demonſtravimus: ſed quod *Deus* fuerit *manifeſtatus in carne* 1. Tim. III. 16. quod Filius Dei, natus in tempore fuerit *ex muliere* Gal. IV. 4. Cauſantur 6. Quod Patrem vocet *Deum ſuum*. Reſp. Appellat Patrem *Deum ſuum*, non tantum ratione *humanæ* ſuæ naturæ; ſed etiam ratione *officii* œconomici, ſicut monuimus penes objectionem tertiam. Cauſantur 7. quod omnia ſua dicatur habere à Patre. Reſp. Ut quædam habet à Patre, per æternam *generationem*, velut *λόγος*, puta *vitam*, eſſentiam & omnia eſſentia deitatis Joh. v. 26. cum Pſal. II. 7. & alia per gratiam *unionis* perſonalis velut *θεάνθρωπος*; ita nihil horum quicquam derogat ejus deitati; ſed eam confirmat potius. Cauſantur 8. Quod *ſolus* Pater dicatur *Deus* noſter 1. Cor. VIII. 6. ergo non Filius. Reſp. Sicut textus, dicens Filium ſolum eſſe *Dominum* noſtrum, non negat Patrem etiam eſſe *Dominum* noſtrum; ita dicens Patrem eſſe *Deum* noſtrum, non negat etiam Filium eſſe Deum noſtrum. Animus igitur textui non eſt, niſi, & à deitate, & à dominio ſecludere *θεοὺς λεγομένους* verſ. 5.

4. An filius ſit Deus à ſe?

XIX. Quæritur 4. An Filius ſit *αὐτόθεος*, ſeu à ſe Deus? Tritheitæ, Valentinus Gentilis, Ariani, Samoſateniani, Photiniani, Sociniani, quo validius negent, Filium eſſe Patri *ὁμοούσιον*; negant, Pontificii, quod Calvinus & Beza, diſputantes adverſus Gentilem, qui ſtatuebat, Chriſtum eſſe *Deum eſſentiatum*, eum dicant *αὐτόθεον*; vociferantur eos inſidiari Trinitati, aſſerentes, proprietatem characteriſticam Patris, quâ eſt à ſe, competere Filio quoque, novamque hæreſin comminiſcuntur *Autotheanorum*. Remonſtrantes Apologiſtæ, in gratiam Socinianorum, per cuniculos inſidiaturi Trinitati; itidem negant. Reformati diſtinguunt, inter aſeitatem *eſſentialem*, & *perſonalem*: *eſſentialem* quidem, qua deitas Filio & Spiritui S. communicata, ſit à ſe; *perſonalem* autem negant, quatenus eam deitatem, quam Filius & Spiritus S. poſſident, non poſſideat à ſe; ſed à Patre. Cujus ſententiæ fundamentum, ipſe Chriſtus ponit Joh. v. 26. *Sicut Pater vitam habet in ſe; ita Filio dedit vitam habere in ſe.* Et ſi deitas, quam filius habet & Spiritus S. non ſit *à ſe*, non erit vera deitas. Proinde, licet Filius & Spiritus S. ſint *αὐτόθεοι*; non tamen eſſe *αὐτοπρόσωπα*. Quo ſenſu Bellarminus, Genebrardus, atque omnes, qui ingenue recipiunt perſonarum *ὁμοουσίαν*, admittunt Filium eſſe *αὐτόθεον*. Interim Arminius calumniatur, iſta ſententia induci, vel *Tritheiſmum*, eo quod *tres* ſtatuantur, *eſſentiam* habere collateraliter *à ſe*: vel *Sabellianiſmum*; eo quod *aſeitas*, per quam Pater diſtinguitur à Filio, per hanc Filii *αὐτοθεότητα*, communis fiat. Aſt neutrum verum: nec enim *Tritheiſmus* inducitur: quia non tres *eſſentias*, ſtatuimus collateraliter *à ſe*; ſed *unam* tantum, tribus perſonis communem: nec *Sabellianiſmus*; quamvis enim aſeitas *eſſentialis* communis fiat, aſeitas tamen *perſonalis*, Patri relinquitur propria. Qatenus ergo hæc quæſtio, agitur inter nos & Antitrinitarios, eatenus determinata eſt paragrapho præced. quatenus agitatur inter nos & Pontificios, non eſt niſi mera *λογομαχία*, demonſtrante hoc Ameſio, Bellarm. Enerv. lib. 2. cap. 1. §. 1. quatenus tandem agitatur, inter nos & Remonſtrantes, jamjam ſic ſatis determinata eſt. Si plura voles, confer Alting. Elench. Nov. Loci III. probl. 32.

Pars practica.

Perſona & officium Filii œconomicum: 1. Argumentum ſuppeditat glorificationis.

XX. Perſona & œconomia Filii Dei, *primò* nobis argumentum ſuppeditat, *glorificationis* & gratitudinis erga Deum, qui, æterno & immobili ſtatuto, pura puta adductus *φιλανθρωπίᾳ*, non *hominem* quemvis egregium, non *Angelum* etiam; ſed *Filium*, Filium *proprium* & *unigenitum*, Diſpenſatorem, Expromiſſorem, Mediatorem, Redemptorem, Legatum, Caput, Judicem dedit, Eccleſiæ ſuæ; qui eam *gubernaret*, ejus *reatum* in ſe ſuſciperet, medius inter ſe & eam *intercederet*, ſuo ſanguine *redimeret*, ſuam ei voluntatem, de æternâ beatitudine obtinendâ, *aperiret*, eam, adverſus quoſvis inimicos *tueretur*, ac tandem juſtitiæ coronam *conferret*. Quam *φιλανθρωπίαν* adeo Deus ipſe commendat Rom. v. 5. 6. 7. 8. ut ne Filius quidem ſatis mirari poſſit Joh. III. 16. ejuſque *ſtatutum*, tanquam egregium quid, ex voluntate Patris ſui, hominibus enarret Pſal. II. 7. Ut hic meritò exclames cum Apoſtolo: *Videte quantam charitatem nobis Pater dederit!* 1. Joh. III. 1. Et in hac *φιλανθρωπίας* divinæ glorificatione, ſummus eſt univerſi myſterii euangelici ſcopus Eph. 1. 6. Rom. IX. 23.

2. Accendit deſiderium.

XXI. *Secundò*, accendit *deſiderium*, Filium iſtum, qui ex ſtatuto Patris, ſeipſum nobis narrat, magis magiſque *cognoſcendi*; in quo *juſtificationem*

cationem noſtram, Deus Pater conſtituit Jeſ. LIII. 11. & *vitam æternam* Filius Joh. XVII. 3. à quo, tanti Apoſtolus fecit, τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ: ut omnia duxerit pro *damno* & *ſtercore*, quo ſolum illum Chriſtum *lucrifaceret* Phil. III. 8. Cognoſcendus, autem eſt 1. ut *Diſpenſator*, cui *omnis* poteſtas data Matth. XXVIII. 18. ut ei *genu* cordis flectamus Phil. II. 10. 11. Qualis olim erat Joſeph, primo in domo Potipharis Gen. XXXIX. 4 8. 9. tum in univerſa Ægypto Gen. XLI. 41 .... Tum 2. ut *Expromiſſor*, ut abnegatâ penitus omni *propria* juſtitia; cauſæ noſtræ præſidium, in *eo ſolo* ambiamus Phil. III. 9. 10. Porro 3. ut *Mediator*, abſque quo, nunquam adnitamur properare ad thronum Patris Heb. IV. 14. 15. 16. Joh. XIV. 6. Etiam 4. ut *Redemptor*, in cujus λύτρῳ, omnem ſpem, omnem ſalutem reponamus Act. IV. 12. Inſuper 5. ut *interpres* & legatus Patris, quem in omnibus, religioſiſſimè *audiamus* Deut. XVIII. 15 Matth. III. 17. Adhæc 6. ut *Caput* Eccleſiæ, quod veneremur Joh. V. 23. Tandem 7. ut *Judex*, quem metuamus 2. Cor. V. 10. 11. pariter & anhelemus Luc. XXI. 28. diverſis ſcil. rationibus.

cognoſcendi Filium.

XXIII. Hinc *tertiò*, nobis commendat, *ſufficientiam* & perfectionem Mediatoris noſtri, à quâ, in ipſo *habitare* dicitur, *omnis plenitudo* Col. I. 19. ipſeque *replere omnia in omnibus* Eph. I. 23. adeo ut, *ex ejus plenitudine*, *haurire* poſſimus, *gratiam pro gratia* Joh. I. 16. Imo *in ipſo* ſimus *conſummati* Col. II. 10. Quæ quidem *ſufficientia*, oriunda eſt: 1. A *perſonæ* dignitate & præſtantia, quâ non *homo* aliquis eſt, non *Angelus*, non creatura quævis *præſtantiſſima*; ſed *Filius* Dei, *naturalis*, *proprius*, *primogenitus* & *unigenitus*, in quo *plenitudo deitatis*, *habitat corporaliter* Col. II. 9. 10. *Splendor gloriæ*, *& character perſonæ Patris*, *quem heredem conſtituit omnium* Heb I. 3. 4. qui proinde, *poteſt* ſuis eſſe & præſtare quidvis; quoniam *omnipotens*, cui *omnis poteſtas in cælis & in terrâ* competit Matth. XXVIII. 18. qui *novit* ſuorum neceſſitates ac *deſideria*; juxta & ſuccurrendi ac ſatiandi *media* ac rationes, quia *omniſcius*, ipſa ſapientia, in quo *omnes theſauri ſapientiæ abſconditi ſunt* Col. II. 3. qui etiam *vult*, ſuis eſſe *omnia in omnibus*, quia *ſumme bonus* & miſericors 2. Cor. XIII. 13. qui ſuam Eccleſiam *dilexit*, *& ſemetipſum expoſuit pro eâ* Eph. V. 2. Dein 2. oriunda hæc eſt ſufficientia, ex *ſtatuto* Patris, quod Filius nobis narrat Pſal. II. 7. ex *conſilio Patris* Zach. VI. 13. per quod Patris fuit εὐδοκία, ut in ipſo *omnis plenitudo habitaret* Col. I. 19. per quod conſtitutus eſt *Caput ſupra omnia* Eph. I. 22. per quem Pater cuncta diſpenſat, adeo ut jam *omne judicium Filio tradiderit* Joh. V. 22. ipſum conſtituendo *ſuper univerſam domum ſuam* Heb. III. 2. Tandem 3. oriunda eſt, ab ejus *officio œconomico*, per quod, ut diximus, ex Trinitatis conſilio œconomico, provinciam ſuſcepit, diſpenſatoris ac Domini univerſalis, Expromiſſoris, Mediatoris, Redemtoris, Legati, Capitis, Judicis, per quæ omnia, nobis *factus eſt ſapientia à Deo*, *juſtitia*, *ſanctificatio & redemtio* 1. Cor. I. 30. adeo ut in ipſo, ſit omnis *ſalus* Act. IV. 12. ipſe *via*, *veritas & vita*, citra quem, nemini *aditus* patet ad *Patrem* Joh. XIV. 6. in quo Deus *nobis benedixit*, *omni benedictione in cœleſtibus* Eph. I. 3. Unde in Scripturis, omnibus *bonis* æquiparatur, quando appellatur *vita* noſtra Col. III. 4. *Nutrimentum* noſtrum Joh. VI. 55. *Medicus* noſter Matth. IX. 12. *Solatium* noſtrum Luc. II. 25. *Protector* noſter Jeſ. XXXII. 2. *Faſciculus myrræ* Cant. I. 13. *Fons* ſalutis Zach. XIII. 1. *Sol juſtitiæ* Mal. IV. 2. *gloria* noſtra Luc. II. 32. *Omnia in omnibus* Col. III. 11.

3. Commendat nobis ſufficientiam Mediatoris noſtri.

XXIII. Et hoc *quartò* nos allicit, Filium iſtum *oſculemur* Pſal. II. 12. Scil. in ſignum *homagii*, quod Principibus, eorumque præfectis, conferri ſolebat Gen. XLI. 40. ubi proſtat פֶּה. Nobis, *oſculari* generatim nihil aliud ſonat, quam Filium, ut *Regem* à Patre conſtitutum, ejuſque velut præfectum, ſub omnibus ſuis officiis œconomicis, promtè *recipere*, eum adorare, eique *cultum omnem* ſibi competentem, præſtare. Singulatim *tria* iſta potiſſimum complectitur. Primò, ut ab ipſo toti *pendeamus*, quod eſt ejus q. *manus oſculari*, quævis, ab eo *ſolo*, ſibi polliceri, præſtolari, expetere; utpote cui, velut ſupremo Diſpenſatori, *omnia* ſunt tradita, hominibus tradenda Eph. IV. 8. Secundò, ut nos ejus *poteſtati* ac dominio, promtè *ſubmittamus* (quod eſt q. *pedes* ejus oſculari) *ſerviamus Jehovæ* Pſal. II. 11. *genua ei curvemus* Phil. II. 10. ejus juſſa prompte *audiamus* & exſequamur Matth. III. 17. omnia noſtra, ei alacriter *ſubſternamus*, ejuſque gloriæ impendamus Matth. XXI. 2. 3. 6. 7. Tertio, ut eum ingenuè & ſupra omnia *diligamus* Matth. X. 37. hoc eſt ejus q. *labia* oſculari. Iſtud homagii *oſculum* ipſi fideliter conferendum eſt: 1. Ut *iram* declinemus, & Patris & Filii Pſal. II. 12. *ne fortè iraſcatur.* 2. Ut *exitium* effugiamus. *Ibid. & pereatis in viâ, cum exarſerit vel paululum furor ejus.* 3. Ut *beatitudinem* ab eo conſequamur. *Ibid. Beati omnes qui ſperant in eo.*

4. Allicit ut Filium oſculemur.

XXIV. Singulatim *quintò*, ſuadet in ipſum *credamus.* Hoc enim *eſt opus Dei*, *ut credamus in eum*, *quem miſit ille* Joh. VI. 29. Credamus inquam, non tantum *eum* eſſe illum, quem Pater miſit, *Meſſiam* illum Matth. XVI. 16. nec tantum *illi* Matth. III. 17: ſed *in illum*, ſic, ut credendo ipſum *recipiamus* corde. *Quotquot enim ipſum receperunt*, *dedit ipſis poteſtatem qui filii Dei fierent*, *qui in nomen ejus crediderunt* Joh. I. 12. Huc enim: 1. Ipſum nobis *dat* & mittit

5. Suadet fidem in Filium.

Pater

Pater Joh. III. 16. *Ut Filium ſuum unigenitum ei dederit, ut omnis qui credit.* Huc 2. Ipſe ad nos *venit* Filius Joh. I. II. Ad hoc 3. tot argumentis ac promiſſis nos *invitat* Matth. XI. 21. 29. Apoc. III. 20. Cant. V. 2. Hoſ. II. 14. 15. Hoc ipſo 4. Chriſtum, cum omnibus ſuis beneficiis, *lucrifacimus* Phil. III. 8. 9. Sine hoc 5. Filius, omniaque ejus *officia*, juxta & *beneficia* œconomica, hilum nobis non proderunt Rom. X. 3. 4. Gal. III. 2. 5. 6. 7. Imo 6. *oberit* etiam Pſal. II. 12. Joh. III. 36. Conf. lib. 2. Cap. I. de *Fide*.

6. Urget Filium Dei maximi faciamus.

XXV. Porro *ſexto*, Filium (1) magni & ſupra omnia *extollamus* Matth. X. 37. Cant. I. 2. (2) Eum rei cujusvis diſpendio, nobis *comparemus* Phil. III. 7. 8. Matth. XIII. 46. (3) In eo placidè, velut in ſufficientiſſimâ noſtra portione, *acquieſcamus* Pſ. LXXIII. 25. quamvis rebus quibuſvis carendum fuerit Hab. III. 17. 18. (4) Nos noſtraque omnia, ejus glorificationi *impendamus*, iſtudque ſit noſtrum α & ω, prima cauſa *movens*, & ultimus *finis* omnium actionum noſtrarum Phil. I. 20. Rom. XIV. 7. 8. 2. Cor. V. 15. (5) Omnia nobis neceſſaria, ſeu corpore tenus, ſeu anima, ab ejus ſolius manibus *expetamus*; ſi fides, ſpes, charitas; ſi vires obſiſtendi tentationibus; ſi ſolatium in adverſis deſit, ab eo *ſolo expetamus* Marc. IX. 24. quod ipſe poſſit *omnia* nobis præſtare Phil. IV. 13. Et ei ignominioſum foret, ſi ipſo præterito ab alio repeteres 2. Reg. I. 3. Tandem (6) quicquid ſuſcipimus, ac facimus, id omne in *nomine Filii* hujus, & in ejus virtute *ſuſcipiamus* Eph. V. 20. Col. III. 17.

7. Excitat ad ſpem ſalutis in eo collocandam.

XXVI. Ad hæc *ſeptimo*, nos excitat *ſpem* & fiduciam vitæ æternæ, in Filio collocemus Pſal. II. 12. unde *ſpes noſtra* appellatur 1. Tim. I. I. & *in Chriſto ſperare* dicuntur Chriſtiani 1. Cor. XV. 19. 1. Theſſ. I. 3. à quo etiam *ſpes Iſraelis* nominatur Act. XXVIII. 20. Quatenus nim. 1. ipſe, ut, Expromiſſor & Mediator, id omne quod ſpem ſalutis à nobis ſecludere poſſit, *reatum* peccatorum noſtrorum, ſuſtulit in ſe, & abſtulit Eph. II. 12. 13. & I. 7. Quatenus 2. ut *Redemptor*, jus vitæ æternæ, ſua ſatisfactione & merito, acquiſivit Eph. I. 14. Quatenus 3. ut *juſtus Judex*, olim juſtitiæ *coronam* diſtribuet 2. Tim. IV. 7. 8. Modo nos A. Viva fide, ipſum ſalutis *anchoram* apprehendamus Heb. VI. 19. B. Immaculatæ conſcientiæ ſtudio Act. XXIV. 15. 16. C. Continuatæ vitæ noſtræ *emendationi* vacemus 2. Cor. VII. I. prout *omnis, qui habet hanc ſpem in eo* (Chriſto) *ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt.* 1. Joh. III. 3.

8. Abſterret à peccatis in Filium œconomicis.

XXVII. Tandem *octavo*, nos monet, cane pejus & angue nobis caveamus, ab omnibus iſtis *peccatis*, quæ Filio peculiariter & œconomicè obmituntur, nim. 1. A *Neglectu* & vilipendio ejus, quo venientem ad nos, ſeque nobis offerentem, *non recipimus* Joh. I. II. & V. 43. 44. contemnimus Matth. XXII. 5. Act. XIII. 46. & Cap. XXVIII. 24. Tum. 2. A *Rebellione* ac repugnantia Pſal. II. I. 2. 3. Act. IV. 26. 27. Luc. XIX. 27. Porro 3. A recepti, *abnegatione* Matth. X. 33. & XXVI. 70. 71. Inſuper 4. A quavis *incredulitate* infidelitateque Joh. III. 36. Denique 5. A malitioſa ejus *rejectione*, quæ cum peccato in Spiritum S. coincidit, quo *Filium Dei conculcamus, & ſanguinem Teſtamenti pollutum ducimus* Heb. X. 29.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

DE
DEO SPIRITU SANCTO.

Joh. XIV. verſ. 26.

Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & in memoriam revocabit vobis, omnia quæ dixi vobis.

Tranſitio ad contemplationem tertiæ perſonæ.

I. In œconomia S. Trinitatis, *tertium* locum habet Spiritus S. quatenus, non tantum quoad *ordinem* & modum ſubſiſtendi, à duobus Patre & Filio ſubſiſtit; ſed etiam quoad *modum operandi*, quo, ſicut ſubſiſtit; ita etiam operatur à Patre & Filio. Ab his ei rerum *conſummatio* competit, ex *officio* œconomico, nim. regeneratio, converſio, ſanctificatio &c. Hujus περιγραφίας ſuperſtruemus verbis Servatoris, quæ exſtant Joh. XIV. 26.

Pars exegetica.

Analyſis & exegeſis textus.

II. *Quibus vaticinium continetur, ſeu* promiſſio *potius, de perſona, officio & beneficiis œconomicis Spiritus S. In qua tria iſta obſervamus, nim. Spiritus S.*

1. Perſonam, *ceu benefactorem, cujus deſignatur duplex* nomen:
   - A. Appellativum, *ab* officio *ejus œconomico: ὁ παράκλητος. Articulus ὁ, hic eſt emphaticus, deſignans talem, qui per excellentiam eſt Paracletus, imo & qui in Trinitate, ſolus ex* officio *eſt Paracletus. Παράκλητος, vox frequens* eſt *apud Judæos in verſione Chaldaica, & Thalmudicos, non pro* conſolatore; *ſed pro eo qui cauſam agit alterius, & quidem* rei. *Deſcendit à παρακαλέω, ut ſonet* advocatum, *ad hoc, ut alicui patrocinetur in* judicio; *aut conſilio ſuccurrat, in diſcrimine; aut doceat in* ignotis; *aut intercedat ac deprecetur apud alium, aut erigat animum in adverſis: aut excites torpentem, & impellat tardum. Ab his omnibus παράκλητος ſonat:* Patronum *cauſæ*, Doctorem, conſolatorem, adhortatorem, interceſſorem. *Sic igitur Spiritus S. appellatur, quod in æterno conſilio, à Patre & Filio, quaſi vocatus fuerit: qui negotium* Trinitatis, *in cauſa* ſalutis *humanæ*, decretum *à Patre*, impetratum *à Filio, quaſi* conſummaret, *docendo, ducendo, conſolando, intercedendo, adhortando, eoque electorum Doctorem, Patronum, Conſolatorem, ex* officio *præſtaret. Una igitur hac voce, &* conſtitutio, *per pactum œconomicum, &* officium *univerſum Spiritus S. indigitatur.*
   - B. Proprium, *τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον. Voces duæ*, Spiritus Sanctus, unum *tantum efformant, tertiæ perſonæ* nomen: *ſed* compoſitum *non duplex, proprium & appellativum. Quod licet* compendii *& abbreviaturæ cauſa, ſubinde una* Spiritus *voce exprimatur; ſemper tamen præſupponit, ſubintellectam. Interim articulus τὸ, utrique ejus parti, diſtincte præfigitur, ad hoc, ut* prius *τὸ, diſcriminet in Trinitate, perſonam* tertiam, *à præcedentibus duabus*; poſterius; *ut Spiritum S. diſcernat à Spiritu quovis alio, impuro, creato---. Nominis compoſiti, duæ diſtincte ponuntur partes, quibus dicitur:*
     1. Spiritus, *πνεῦμα. Scil. non tam ab* eſſentia immateriali: *omnibus Trinitatis perſonis communi, neque ab* operatione *aliqua œconomica, qua homines faciat ſpirituales; quam quidem à* modo ſubſiſtendi, *quod per* ſpirationem *ineffabilem ſubſiſtat, unde* Spiritus oris, Spiritus Jehovæ *ſcil. Patris, Spiritus Filii, deſignatur, prout in dogmaticis uberius dicemus.*
     2. Sanctus *ἅγιον. Scil. non tam à* Sanctitate, *attributo* eſſentiali, *omnibus perſonis communi; quam à* ſanctificando, *quatenus illud tertiæ perſonæ, quaſi pro officio œconomico, à reliquis perſonis, commiſſum eſt. De quo itidem plura venient in dogmaticis & practicis.*
2. Miſſionem *per* pactum *œconomicum. ὃν πέμψει ὁ πατὴρ ἐν ὀνόματί μου*, quem mittet Pater in nomine meo. *Quibus verbis, duo generaliter ſignificantur, ſcil. duplex ejus* principium *à quo mittitur, tum* miſſio *ab utroque oriunda. Hæc diſtinctius in textu dicuntur, his tribus:*
   - α. Mittens, *ὁ πατὴρ. Scil. primum Spiritus S. principium, nec procedens, nec miſſum ab alio; ſed* ſimpliciter à ſe. *De quo ex profeſſo philoſophati ſumus* Cap. XXV.
   - β. Miſſio *πέμψει*, mittet. *Significatur Spiritus S.* proceſſio, *quatenus eſt ab alio. Eſt autem duplex: altera* æterna *ſeu* perſonalis, *qua procedit à* Patre, *unde* Spiritus Patris *audit* Matth. X. 20. *&* Spiritus Dei 2. Cor. III. 3. *& Spiritus, qui eſt* ex Deo 1. Cor. II. 12. *& à* Filio, *à quo* Spiritus Filii *appellatur* Gal. IV. 4. *&* Spiritus Chriſti Rom. VIII. 9. *quod & ab eo mittatur* Joh. XVI. 7. *altera* temporalis *& œconomica, juxta* officium *ejus œconomicum, per quod Paracletus eſt.*
   - γ. Modus *mittendi, ἐν τῷ ὀνόματί μου*, in nomine meo. *Hoc eſt, partim* à me, *velut à* ſecundo *principio, à quo procedit, ſicut jamjam diximus, partim* propter me Gal. IV. 4. *Utpote qui merito & interceſſione mea, Spiritum illum meis impetravi. De quo plura in progeſſu.*
3. Beneficium *œconomicum duplex, nim.*
   1. Doctrinam, *quæ reſpicit* mentem *ſeu intellectum, ut ei conſerat rerum hactenus incognitarum cognitionem. Ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα*, ipſe docebit vos omnia. *Hic notatur:*
      - A. Doctor, *ἐκεῖνος*, ipſe. *In genere* maſculino, *quod ex ordinaria analogia grammatica, parùm reſpondet nomini* neutrius *generis. Significatur Spiritum S. futurum, non virtutem Dei* accidentalem; *ſed* perſonam, *& talem quidem, cui perſpecta ſint* omnia, *ſeu quæ ſit futura* omniſcia, h. e. *divina.*
      - B. Docendi, *ὑμᾶς*, vos, *ſcil. Apoſtolos alioſque θεοπνεύστους, ſed non ſolos, verum quoſvis* electos *etiam, per omnes mundi ætates* Jeſ. LIV. 13. Joh. VI. 45. Jer. XXXI. 34. *quamvis diſpari gradu & modo. Illos quidem gradu excellentiore & infallibili; hos vero gradu inferiore, quantum quidem illis ſufficit ad ſalutem.*
      - C. Doctrina *ſeu docendi actus: διδάξει*, docebit, extus *per verbum, inſpiratum à ſe, per miniſterium*; intus *illuminatione mentis, tum* extraordinariè *& infallibiliter, quod factum in extraordinariis, Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis: tum* ordinariè*: in quibuſvis ſervandis. Docebit non tantum* veritatem, *ſed &* bonitatem *doctrinarum: nec tantum* ſuadendo; *ſed*

&

& perſuadendo, *ut in veritate ambulent. Interim hoc uno* docere, *comprehenditur* συνεκδοχικῶς, *omnis actus œconomicus Spiritus S. puta dirigendi, conſolandi, reprehendendi, exhortandi, qui requiruntur ad procurandam vitam æternam.*

D. Docendum, πάντα, omnia. *Scil. quæ ſunt ad ſalutem* neceſſaria, *nec neceſſaria tantum ad* eſſe *Chriſtianiſmi; ſed & ad* bene eſſe.

2. Rememorationem, *quæ reſpicit* memoriam, *ut quæ exciderint, recurrant, ſuamque efficaciam exſerant. Hic notatur:*

α. Rememoratio, *ſeu rememorandi* actus, ὑπομνήσει, in memoriam revocabit. *Vulg. Eraſ. aliiſque eſt* ſuggeret. *Non male quidem, inquit Beza; ſed periculoſa ambiguitate: nam ea quoque dicuntur ſuggeri, quæ nondum antea audieris. Hic verò, de auditis intelligendis & in memoriam revocandis agitur. Proinde non* docebit *tantum*, neceſſaria & utilia *de novo; ſed & quæ dudum tenetis, rememorabit.*

β. Rememoranda, πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν, omnia quæ dixi vobis. *Scil. Ut Chriſtus Moſis, ita Spiritus, Chriſti doctrinam illuſtravit, nec quicquam, ſaltem in* eſſentialibus, *propoſuit novum, aut ab ea alienum* Joh. XVI. 13. 14. Matth. XXVIII. 19.

Pars dogmatica.

Sp. S. in œconomiâ cœleſti, tertia eſt perſona.

III. Eſt igitur in divinis, perſona aliqua, cum Patre & Filio ſubſiſtens, & ab ipſis, variis diſtincta, quæ *Spiritus Sanctus* appellatur. Omnia iſta, quaſi ſolis radio ſcripta, proſtant in textu expoſito, ubi *Spiritu S.* totidem ſyllabis dicitur: ipſum, *perſonam* eſſe, innuit ἐκεῖνος, *ipſe*, item ejus miſſio, & operationes perſonales, *docebit* & in *memoriam revocabit*; ejus diſtinctionem, à Patre & Filio, tradunt verba: *quem Pater mittet in nomine meo*; tandem hoc *in divinis* obtinere, totus contextus arguit, quando de Deo & divinis perſonis Patre & Filio, ac de divino utriuſque Emiſſario loquitur. Confirmant alia loca Pſal. XXXIII. 6. Jeſ. LXI. 1. Matth. XXVIII. 19. 1. Joh. V. 7.... & exigere videtur, ſalutis humanæ procurandæ ratio, juxta conſilium pacis æternum. Sicut enim in divinis, eſt *Pater*, qui redemptionis negotium, æterna prædeſtinatione *delineavit*; ſicut eſt *Filius*, qui eandem *impetravit*; ita etiam eſt *Spiritus Sanctus*, qui impetratam applicet, & negotium conſummet, regeneratione, ſanctificatione....

Nomina Spiritus Sancti.

IV. Nomen *Spiritus Sanctus*, uſurpatur aliquando (*disjunctè* ſaltem) de Deo πνευματικῶς Joh. IV. 24. quod quælibet perſona, ſit & eſſentia *immaterialis*; & *ſancta*: aliquando peculiariter, ad ſignificandam *deitatem* Filii, contradiſtinctè ad ejus *humanam* naturam Rom. I. 4. 1. Pet. III. 18. Heb. IX. 14. Marc. II. 8. 1. Tim. III. 16. Quando de *tertiâ* perſona uſurpatur, vel *perſonam* denotat; prout fit in textu; vel *beneficia*, tam *ordinaria* Joel. II. 28. quam *extraordinaria* Joh. VII. 39. Act. XIX. 2. 1. Cor. XII. 9. 10. quæ quidem ſolicitè *diſtinguuntur* à perſona Act. II. 38. & X. 45. 1. Cor. XII. 4. 8. 11. ſed tamen, etiam perſonam connotant, ut cauſam ſuam, à quo *ſeptem Spiritus* Apoc. I. 4. ſeu *ſepti-formis Spiritus* appellatur, ſecundum Veteres. Perſona porro peculiariter, *Spiritus* dicitur, quod per *ſpirationem* ineffabilem *ſubſiſtat*, unde *Spiritus oris* dicitur Pſal. XXXIII. 6. 2. Theſſ. II. 8. cujus ſignum diſcipulis Servator præſtat Joh. XX. 22. *Sanctus*, quod *ex officio ſanctificet* Rom. I. 4. Sunt alia quoque nomina quibus inſignitur, quando *Spiritus bonus* Pſal. CXLIII. 10. *Spiritus adoptionis* Rom. VIII. 15. *Spiritus gratiæ* Heb. X. 29. item *Spiritus precum* Zach. XII. 10. *Spiritus ingenuitatis* Pſal. LI. 12. *Spiritus promiſſionis* Eph. I. 13. *Spiritus veritatis* Joh. XIV. 17. & XV. 26. *Spiritus gloriæ* 1. Pet. IV 14. *Spiritus vitæ* Rom. VIII. 2. *Spiritus ſervitutis* Rom. VIII. 15. *Paracletus*, aliiſque magis metaphoricis appellatur.

Spiritus S. quod ſit perſona.

V. Ipſum *perſonam* eſſe, patet ex eo, quod: 1. Perſonis paſſim connumeretur Matth. XXVIII. 19. 1. Joh. V. 7. Quod 2. ſub figurâ *ſubſtantiæ* ſe conſpiciendum præbuerit Matth. III. 16. Luc. III. 22. Act. II. 3. 4, Quod 3. πνεῦμα *neutrius* generis, conſtruatur cum pronomine, *maſculini* generis, ἐκεῖνος *ille* Joh. XIV. 26. Quod 4. dicatur *mitti, venire. Ibidem.* Quod 5. *Omnia perſonalia*, ipſi per Scripturas competant: A *Subſtantia* Matth. III. 16. B. *Vita* Rom. VIII. 2. C. *Intellectus* 1. Cor. II. 10. D. *Voluntas* 1. Cor. XII. 11. E *Operationes perſonales*, regenerare, convertere, ſanctificare, docere, conſolari, ducere, jubere, mittere miniſtros. Scripturæ in hanc rem, paſſim ſunt obviæ. Quod F. *dolore* affici, contriſtari Jeſ. LXIII. 10. Eph. IV. 30. in ipſum *peccari* dicatur Matth. XII. 32. Ἀγεννησία, Patri quidem communis; ſed & à Patris in hoc diverſa, quod cum ipſa genuerit Pater: Spiritus S. nequaquam. Diſtinguitur ergo per eam potiſſimum à Filio.

Quod ſit perſona à Patre & Filio diſtincta.

VI. Eſſe quoque *diſtinctam*, à Patre & Filio perſonam, ex eo patet, quod non tantum ut *tertius* reliquis duobus connumeretur Matth. XXVIII. 19. 1. Joh. V. 7. 2. Cor. XIII. 13. Et quod 2. *alius* exſertè dicatur Joh. XIV. 16. 17. quamvis non *aliud*, quoad eſſentiam, ut rectè Vincentius Lirinenſis *Adverſus hereſes*: *In Trinitate eſt alius atque alius, non aliud atque aliud: in Salvatore*

aliud

aliud atque aliud, *non alius atque alius*. *Quomodo in Trinitate alius atque alius*, *non aliud atque aliud? Quia alia eſt perſona Patris*, *alia Filii*, *alia Spiritus S. non alia atque alia*, *ſed una eademque natura.* Sed imprimis 3. quod *proprietates perſonales*, & characteriſticæ ipſi tribuantur, reliquis perſonis incommunicabiles, nim. A. Spiratio *paſſiva*, ſeu *proceſſio* per ſpirationem, à quâ *Spiritus* appellatur, & *Spiritus Dei*, *Spiritus oris Jehovæ* ἀνθρωποπαθῶς. Pſal. xxxiii. 6. Job. xxxiii. 4. in cujus ſymbolum, Servator ſuis Spiritum S. communicaturus, eos *afflavit & dixit*, *accipite Spiritum S.* Joh. xx. 22. Hinc Pater eum dat mittitque *in nomine Filii* Joh. xv. 26. & *per Filium* Tit. iii. 6. per iſtam differt à Patre, qui non *procedit* ab alio. B. Ordo peculiaris in *ſubſiſtendo*, quo à Patre & Filio, quippe ab ipſis procedens, *ſubſiſtit*, eoque ut *tertius* numeratur in œconomia Matth. xxviii. 19. &c. Tandem C. *Ordo* peculiaris in *operando*, per quem à Patre & Filio agit, quatenus ab iis procedens & miſſus operatur, ac proinde non *à ſemetipſo loqui*; *ſed* ab aliis *accipere* dicitur Joh. xvi. 13. 14. 15. Per hoc differt ab utraque perſona præcedente, quatenus Pater à ſe operatur, ſed per duos alios. Filius, *ab* alio & *per* alium: Spiritus S. *ab aliis* duobus; ſed *per ſe*.

Quod ſit perſona divina, probatur: Ex divinis ejus nominibus. VII. Eſſe etiam perſonam, non *creatam*, ſed *divinam*, Patri ac Filio coæternam, & ὁμοούσιον; conſtat, non modo ex eo, quod perſonis *divinis*, conſtanter conſtruatur, ut *unum* cum ipſis 1. Joh. v. 7. ſed etiam, quod *omnia divina*, ipſi perinde ac Patri ac Filio aſſerantur: ſcil. *primò nomina* divina: appellatur enim *Jehova*, ut patet collatione locorum Jeſ. vi. 9. cum Act. xxviii. 25. 26. Item Exod. xvii. 1. 7. cum Pſal. xcv. 7. 8. & Heb. iii. 7. 9. & iv. 3. 7. 8. Similiter Levit. xvi. 2. cum Heb. ix. 7. 8. Et Jer. xxxi. 31. cum Heb. x. 15. 16. Appellatur Θεὸς Act. v. 3. 4. 1. Cor. iii. 16. 17. cum Cap. vi. 19. Appellatur κύριος, *Dominus* 2. Cor. iii. 17. quo Tetragrammatum, LXX. Interp. plerumque referunt.

Ex divinis ejus attributis. VIII. *Secundò*, *attributa* divina, quæ cum *eſſentiâ* coincidunt, qualia A. *Æternitas* Heb. ix. 14. B. *Immenſitas* Pſal. cxxxix. 7. C. *Omniſcientia* 1. Cor. ii. 10. 11. ubi *ſcrutari* (h. e. accuratiſſimè noſſe) *profunda Dei* dicitur. Conf. Jer. xvii. 10. 11. D. *Omnipotentia* ac poteſtas independens 1. Cor. xii. 4. 6. 11. Conf. Luc. xi. 20. cum Matth. xii. 28.

Ex divinis ejus operationibus. IX. *Tertiò*, *operationes* divinæ, quales: (1) *creatio* Gen. i. 2. Pſal. xxxiii. 6. (2) *Miraculorum* perpetratio, *mortuorum* ſuſcitatio Matth. xii. 28. Rom. viii. 11. donum miraculoſæ *ſanationis*, virtutum, linguarum, prophetiæ 1. Cor. xii. 9. 10. (3) *Unctio* Chriſti Jeſ. lxi. 1. cum Luc. iv. 18. (4) *Regeneratio* ſeu vivificatio ſpiritualis, renovatio, converſio, ſanctificatio, corroboratio Chriſtianorum; Prophetarum & Apoſtolorum infallibilis in omnem veritatem deductio. Quæ cum aliis homogeneis, ſuo loco oſtendentur.

Ex divino cultu ei competente. X. *Quartò religioſus* cultus, ob quem fideles, *templa* dicuntur *Spiritus*. 1. Cor. iii. 16. 17. & vi. 19. quod ejus *cultui* ſint dicati. Etiam in ejus nomen *baptizamur* Matth. xxviii. 19. adoratur 2. Cor. xiii. 13. Apoc. i. 4. 5. quanquam rarius, eo quod preces noſtras dictet potius ac formet; quam accipiat & terminet: ac potius *invocet*, h. e. invocare nos faciat ac doceat; quam invocetur ipſe. Ipſi religioſè *obtemperatur* Pſal. xcv. 6. cum Heb. iii. 7. 9. in ipſum peculiariter *peccatur*, Matth. xii. 31. 32.

Officium Spiritus S. œconomicum. XI. Quantum ad *officium* œconomicum, Spiritus S. eſt quaſi *Emiſſarius* Trinitatis, ad *perficienda* quæ fuerint decreta, unde in creatione dicitur *incubuiſſe aquis* (כרחפת ſicut gallina ovis Deut. xxxii. 11.) Gen. i. 2. Pſal. xxxiii. 6. & hinc quoque *virtus Dei* appellatur Luc. i. 35. Rom. xv. 13. 19. item *digitus Dei* Luc. xi. 20. cum Matth. xii. 28. qui miracula perficiat. Ibid. Eſt παράκλητος, *advocatus* Trinitatis, *ad cauſam* perficiendam ſalutis humanæ, quam Pater deſignarit, Filius impetrarit. Scil. ſicut Filius cauſam hominis agit potiſſimum *apud Deum* 1. Tit. ii. 5. ſeipſum pro hominibus offerendo Eph. v. 2. ita Spiritus Sanctus, potiſſimum cauſam Dei agit *apud hominem*, hominem adducendo ad fidem in Deum & Mediatorem, eumque ſanctificando & confirmando, ut deſtinata ſibi à Patre, & parta à Filio ſalus, applicetur. Unde κοινωνία ipſi tribuitur 2. Cor. xiii. 13.

Actus officii œconomici Docere. XII. Id quod Spiritus S. triplici potiſſimum peragit operatione: primò *docendo* Joh. xiv, 26. quod agitur, doctores *emittendo* Act. xiii. 2. emiſſos *exornando*, & inſtruendo donis neceſſaris Act. ii. 4. exornatis *cooperando* Rom. xv. 19. verbum dicendum *inſpirando* 2. Pet. i. 21. cum dicto *concurrendo*, intrinſecâ mentium illuminatione Heb. vi. 4. efficacique ductu Pſal. cxliii. 10. A quibus omnibus, *Spiritus veritatis* appellatur Joh. xiv. 17.

Sanctificare. XIII. Secundò *ſanctificando*, *à quo Spiritus S.* dicitur. Id quod laxiori ſignificatione concludit (1) *regenerationem* Joh. iii. 5. *renovationemque* Tit. iii. 5. quibus, actus primus vitæ ſpiritualis animæ, confertur, à quo operatio, *vivificatio*, & operans, *Spiritus vitæ* denominatur Rom. viii. 2. (2) *converſionem*, quâ vivificatus ad actum fidei perducitur, unde *Spiritus fidei* dicitur 2. Cor. iv. 13. (3) *ſanctificationem* 1. Cor. vi. 11. per quam fidei *fructus* excluduntur Gal. v. 22. (4) *corroborationem* in veritate & praxi 2. Cor. i. 21. 22. (5) *excitationem* & incitationem, ad bonum quodvis Rom. viii. 14. quâ fervor & impetus ipſis con-

conciliatur, à quo *igni* & *vento* vehementi æquiparatur Act. II. 2. 3.

Conſolari. XIV. Tertio *conſolando* (à quo παράκλητος peculiariter dicitur) quod fit. A. Intercedendo pro fidelibus, ſuſpiriis ἀλαλήτοις Rom. VIII. 26. quo nim. gratia exauditionis & conſolationis, Deo extorqueatur, h. e. *ſuſpiria inenarrabilia* in hunc finem, in eorum cordibus excitando. B. *Obfirmando* fideles, adverſus impetum quorumvis adverſorum Rom. VIII. 26. C. Eos *certiorando* in omnibus adverſis, de immoto Dei verſus ipſos *favore*, à quo *teſtis* dicitur 1. Joh. V. 7. & συμμαρτυρεῖν Spiritui noſtro Rom. VIII. 15. 16. nos *obſignare* & *ungere* tanquam *Arrabo* 2. Cor. 1. 22. 23. Eph. IV. 30. *effundere charitatem Dei*, in corda noſtra Rom. V. 5. iſtisque omnibus efficere, ut poſſimus *gloriari in oppreſſionibus*. Ibid. verſ. 3. ſitque in noſtris cordibus, *pax & gaudium per Spiritum Sanctum* Rom. XIV. 17.

Attributa Spiritus S. œconomica. XV. Ab omnibus iſtis, operationibus & beneficiis *œconomicis*, ipſi peculiariter competit (1) *Sanctitas*, à qua nomen obtinet (2) *bonitas* Pſal. CXLIII. 10. (3) *gratia* Heb. X. 29. Zach. XII. 10. (4) *potentia*, quippe *virtus Dei*, cuncta perficiens Luc. 1. 35. (5) *gloria* 1. Pet. IV. 14. quippe qui fideles, ad immenſam & æternam *gloriam* perducit.

Periodus œconomica Spiritus Sancti. XVI. Sunt etiam *officia* œconomica, quæ Spiritui S. non quidem excluſis reliquis perſonis, attamen ſingulari ratione competunt, ſcil. ex peculiari operatione ejus; item ex beneficiis œconomicis emergentia. Sunt inſuper *peccata* œconomica, adverſus Spiritum S. militantia, quæ in practicis noſtris enarrabimus ξὺν Θεῷ. *Officium* ſuum *œconomicum* Spiritus Sanctus geſſit, equidem ab ipſis mundi *incunabulis* Gen. 1. 2. atque ſub Moſe in deſerto, *ducens* Eccleſiam Dei Jeſ. LXIII. 10. Act. VII. 51. 52. ſed potiſſimùm *promiſſus* temporibus N. Teſtamenti Joël. II. 28. Jeſ. XLIV. 3. tandem ſpartam ſuam *ſuſcepit*, à diſceſſu Filii Dei in cœlum Act. II. 1--6. 17. juxta prævias repetitasque ſæpius, à Filio promiſſiones Joh. XIV. 16. 17. 26. & XV. 26. & XVI. 7. eamque ſpartam adornabit uſque ad finem ſeculi, *manſurus apud* ſuos & *in ipſis*, ne *relinquantur* à diſceſſu Servatoris ſui, *orphani*, quod nim. *Filius regnum Patri tradet*, ut *Deus ſit omnia in omnibus* 1. Cor. XV. 24. 28. imo & in *æternum* uſque Joh. XIV. 15.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An Spiritus Sanctus ſit perſona? XVII. 1. Quæritur 1. An Spiritus S. ſit perſona? Olim *Pneumatomachi*, Macedoniani, & noſtro tempore Joh. Bidellus Anglus, perſonam quidem agnoſcebant; ſed *creatam* tantum, videlicet Principem Angelorum, adverſus quos diſputabimus quæſtione ſubſequente. Sociniani reliqui ſtatuunt, *nullo modo Spiritum S. dici poſſe perſonam*, *niſi omnia quæ Deo inſunt*, *perſonas à Deo diſtinctas eſſe dicere vellimus*. Ut loquitur Smalcius in *Refut. Theſ. Graveri de Spirit.* S. Peculiariter ſtatuunt ipſum eſſe *medium* quid, inter Creatorem & creaturam, eſſe *virtutem* Dei *accidentalem*, eſſe *flatum* divinum, eſſe *Euangelium*, eſſe pios *motus* in homine: diſcrepant enim Cadmæi fratres; nec inveniunt, à veritate devii, ubi pedem figant. Vid. Cl. Hoornbeekius Socin. confut. Tom. 1. pag 417. Reformati ex adverſo ſtatuunt ipſum veram eſſe perſonam: A. cum *Scripturâ* ut ſupra §. 4. demonſtravimus: B. cum rectâ *ratione*. Cum enim: 1. Deus ὁμολογουμένως, ſit ens abſolutè *perfectiſſimum*; qui, citra contradictionem in ipſo admitti poteſt *imperfectio* dependentiæ, accidenti eſſentialis, cujus eſſe eſt *ineſſe*, ac dependere à ſubjecto: quod inſuper, ſuâ *natura* imperfectius eſt ſubſtantia? Cum 2. *Medium* aliquod fingere, inter Deum & creaturam, ſit medium aliquod fingere, inter dependens & non dependens; finitum & non finitum: omnipotens & non-omnipotens, verbo dicam, medium inter contradictoria. Cum 3. hac ratione in Deo ſit, quod partim *Deus* ſit, partim *non* Deus. Quod C. Pugnent *ſecum* invicem: ſi enim ſit *virtus* Dei accidentalis, adeoque in Deo; quomodo *flatus*, qui eſt extra Deum? quomodo Euangelium? Argumentum univerſale, quo invictè demonſtravimus §. V. Spiritum S. *perſonam* eſſe, quod nim. omnia *perſonalia* ipſi à Scripturâ tribuantur, non repetemus. Tantum objecta breviter diluemus. **Objectiones adverſus perſonalitatem Spiritus S.** Cauſantur 1. Quod omnia iſta *perſonalia*, Spiritui S. competant per meram *proſopopœiam* v. g. Scripturam *prævidere*, legem *loqui*, peccatum *ſeducere* &c. Reſp. In proſopopœia, *unum* quidem, & forte *alterum* attributum *perſonale*, adſcribitur ei, quod perſona non eſt: aſt, ubi *omnia* perſonalia, ei quod perſona non eſt, aſſerantur, non patet, vel uno exemplo, imo manifeſtam dicit contradictionem, ſtatuere id quod omnia perſonalia habet; non eſſe perſonam proprie dictam. Quod 2. tribuantur ipſi talia, quæ perſonæ non competunt: v. g. *dari* & *effundi* in homines: eo *baptizari*: eo *ungi*: *repleri*: *dari ad menſuram*. Reſp. α. Perſonæ nihil officit, quod ei figuratè nonnulla tribuantur, v. g. quod Deus dicatur *charitas* 1. Joh. IV. 8. Chriſtus, *via*, *veritas*, & *vita* Joh. XIV. 6. item *reſurrectio*, *propitiatio* 1. Joh. II. 2. *factus pro nobis peccatum* 2. Cor. V. 21. Proinde β. Omnia iſta de Spiritu S. quidem prædicantur; ſed non niſi ratione *chariſmatum*, quo ſenſu frequenter *Spiritus*, & *Spiritus S.* voces in Scripturis occurrunt, v. g. 2. Reg. II. 9. Num. XI. 17. Joel. II. 28. Joh. VII. 39.... Quod 3. Spiritus S. reliquis perſonis, Patri & Filio, frequenter non connumeretur, v. g. Joh. XVII. 3. 1. Cor. VIII. 6. 1. Tim. V. 21. Luc. IX. 26. Joh. VIII. 16. Reſp. Hoc non obeſt ejus perſonalitati: etenim, facta mentione Patris & Spiritus

S. nulla ſit mentio *Filii* 1. Cor. III. 16. Sic Spiritus S. cum Filio conjungitur, nulla facta mentione *Patris* Joh. I. 33. Rom. IX. 1. Sufficit quod, & non raro, cum perſonis reliquis conjungatur Matth. XXVIII. 19. 2. Cor. XIII. 13. 1. Joh. V. 7. quamvis certis rationibus, Deo notis, hoc non fiat ſemper. Quod 4. Et vento tribuatur *velle* Joh. III. 8. Reſp. Sed abſque intellectu, abſque reliquis omnibus proprietatibus perſonalibus, quæ Spiritui S. tribuuntur. Quod 5. & *accidentibus operationes tribuantur* v. g. *charitati* 1. Cor. XIII. 4. 5. 6. 7. *& peccato* Rom. VII. 11. Reſp. (1) nec charitati, nec peccato omnia *perſonalia* tribuuntur. (2) Et operationes quæ charitati & peccato tribuuntur, non ſunt *perſonales*, quales Spiritui S. aſſeruntur. Quod 6. *Virtus Dei appelletur, per quam* Deus *operatur* Luc. I. 35. Reſp. Virtus Dei eſt non *accidentalis*, quæ non poteſt in perfectiſſimo obtinere; nec *inſtrumentalis*, quod ejus operâ mundum *creaverit* Pſal. XXXIII. 6. in quo non poteſt obtinere *inſtrumentum*; ſed *perſonalis* aut œconomica, quod Pater *per* Filium & Spiritum S. opera ad extra conſummet, ut ſupra docuimus. Quod 7. *Flatus dicatur* Joh. XX. 22. & *vento comparetur ac igni* Act. II. 2. 3. Reſp. Comparatur, indigitandæ tum *proceſſioni* ejus perſonali, ut ſupra vidimus: tum operationi *œconomicæ*, prout alibi dicitur fuiſſe *in vento* 1. Reg. XIX. 11. 12. 13.

2. An Spiritus S. ſit perſona divina ab æterno Patri ὁμοούσιος? XVIII. Quæritur 2. An Spiritus S. ſit perſona divina, *ab æterno*, Patri ὁμοούσιος? Olim Tritheitæ & Peratæ, cum quibus, ex aſſe colludit Valentinus Gentilis, ipſum *Deum* quidem agnoſcebant, atque etiam ab æterno; ſed tamen Patri ὁμοούσιον negabant, & à Patre *eſſentiatum* prædicabant. Judæi de Spiritu S. diverſa loquuntur: jam enim ipſum eſſe *virtutem* Dei: jam magnifica Dei *dona*: jam motus *horoïcos*: nonnunquam divinæ majeſtatis *præſentiam* in templo, quam שכינה, appellant: aliquando infimum *prophetiæ* gradum, cujus ope, Hagiographa Scripturæ fuerint exarata. Macedonius à quo Macedoniani A. C. 360. putant eum *Principem* creatorum Angelorum, miniſtratorem eſſe Dei, & Chriſti diaconum. Iſtam ſententiam, nuper ab orco revocavit Johannes Bidellus Anglus, quem ſolidiſſime retudit Cl. Cloppenburgius, peculiari tractatu. Hoc ſuum ἔργημα Bidellus his potiſſimum hypotheſibus conatur ſuperſtruere. 1. Præſupponit, Scripturis ſynonyma eſſe; *Spiritum S.* & *Angelum bonum:* prout ſunt *impurus Spiritus*, & *Angelus malus*, ſeu de gregalibus ſermo ſit, ſeu de Archangelo: ſed abſque Scripturâ, cui nunquam Spiritus S. appellatur *Angelus bonus*, nec Angeli boni *Spiritus Sancti*. 2. Quod Pſal. LI. 14. רוח נדיבה πνεῦμα ἡγεμονικὸν (ſecundum LXX. Interpretes) ſit *Angelus principalis*, ſeu *Princeps*, & Caput Angelorum *creatorum*. Aſt רוח נדיבה varie refertur ab interpretibus: vel de Spiritu Davidis, liberale, qui Principem deceat; vel de Spiritu S. qui *liberalem* faciat & Spiritu Principe digno exornet: verùm de Spiritu Principe inter Angelos creatos uſurpari, adhuc probandum Bidello. 3. Quod Servator ipſum deprimat infra Deum, appellando ipſum παράκλητον, eoque *miniſterium* advocati ipſi tribuendo. Sed quod eo ipſo *deprimatur*, nec probavit, nec probare conatur Bidellus. Significatur enim *officium* ejus œconomicum, quod ſponte ſuſcepit in conſilio Pacis, à quo forte רוח נדיבה appellatur Pſal. LI. 14. 4. Quod *eſſentiâ* diſtinguatur à Deo, tanquam *Spiritus Dei*. Nec hoc probavit aut probabit unquam Bidellus: vox enim *Dei*, hîc uſurpatur ὑποστατικῶς, ut ſignificet perſonam *Patris*, etiam Filii, prout frequenter fit in Scriptura. Hæc igitur quatuor dum è Scripturis probaverit, nihil habebit; probabit autem nunquam.

Reſpondetur objectionibus. Nos autem, uno hoc invicto argumento, dudum probavimus, eum perſonam eſſe *divinam*, quod omnia *divina* ipſi tribuantur. Nec proinde reſtat, niſi ut præcipuas expediamus Pneumatomachi objectiones: 1. *Cauſatur ipſum differre à Deo ut ejus Spiritum.* Reſp. Utique, ſed non ut eſſentia ab eſſentia; verùm ut perſona à perſonâ 2. *Illum qui dedit Spiritum S. eſſe Jehovam ſolum* Neh. IX. 6. 20. Reſp. Senſus verborum eſt: Tu Jehova triunus, Pater, Fili & Spiritus Sancte, es Jehova ſolus ille, eadem mente, & συντάξει fere etiam, quæ occurrit Deut. VI. 6. אלהינו יהוה אחד יהוה, *tu feciſti cœlum..... & Spiritum tuum bonum dediſti....* quemadmodum etiam, mundo *dediſti filium tuum* Joh. III. 16. Proinde tota Trinitas, & ſingulæ ejus perſonæ ſunt Jehova ille ſolus, ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς, *& quem miſiſti, Jeſus Chriſtus* Joh. XVII. 3. 3. *Illum qui non loquitur à ſeipſo* Joh. XVI. 13. *non eſſe Deum.* Reſp. A *ſeipſo* Spiritus S. non loquitur, quatenus à ſeipſo *non ſubſiſtit*; ſed à Patre & Filio: non autem, quod ejus *eſſentia* non ſit à ſe, ac proin non loquatur *à ſe*, ut in *dogmaticis* oſtendimus. 4. *Illum audire ab alio* Joh. XVI. 13. *adeoque doceri ab alio.* Reſp. *Audire* ab alio, & *doceri* ab alio, non ſunt univerſaliter ſynonyma, licet pro re natâ aliquando coincidant, ut fit Joh. VIII. 26. 27. 28. Adeoque *audire* à Patre, in Spiritu S. θεοπρεπῶς eſt capiendum, quatenus denotat *loqui ab alio*, ſcil. pro ſuo ſubſiſtendi & operandi ordine. 5. *Illum accipere ab alio* Joh. XVI. 14. *adeoque dependere ab alio.* Reſp. Et hîc perperam præſupponitur, eſſe ſynonyma *accipere* ab alio, & *dependere* ab alio. *Accipit* itaque ab alio, ſicut *ſubſiſtit* & operatur ab alio: ſcil. non per *dependentiam*; ſed per ſibi peculiarem *ſubſiſtendi rationem*, quam ſupra docuimus. Eodem vitio laborat quod 6. cauſatur, *illum mitti, adeoque miniſtrare.* Reſp. Quamvis *aliquando* accidat, ut qui

mit-

mittitur, *miniſtret*; non tamen *univerſaliter* verum eſt; nec verum eſſe poteſt, de eo cui *omnia divina* competunt. 7. *Illum eſſe donum Dei, adeoque non datorem omnium* Reſp. Poteſt quis, *ſeipſum* alicui dare, prout Deus, per fœdus gratiæ *ſeipſum* ſuis dat, quando vult eſſe eorum Deus Heb. VIII. 10. 1. Tim. II. 6. Tit. II. 14. Et 8. *Illum locum mutare* Luc. III. 21. 22. Reſp. Negatur mutare, niſi *ſymbolice*, prout Deus Gen. XVIII. 19. 20. *Illum* 9. *Chriſtum precari, ut veniat ad judicium* Apoc. XXII. 17. Reſp. Precatur *efficienter* (ut loquuntur) in fidelibus, non *formaliter* in ſe. Quamvis etiam dici poſſit, *Spiritum & ſponſam* per *hendyadim*, denotare ſponſam ſpiritualem. 10. *Baptizatos ignoraſſe, quod ſit Spiritus* Act. XIX 2. Reſp. α. Ignoraverint *illi*, an propterea *non fuit?* β. Ignorarunt Spiritus *dona extraordinaria*; non ejus exiſtentiam. 11. *Illum habere intellectum, à Dei intellectu diſtinctum, quod ab eo* audiat *&* doceatur. Reſp. Eſt crambe recocta argumenti III. & IV. Denique 12. *Illum habere voluntatem à voluntate Dei diſtinctam, quia* pro ſanctis intercedere dicitur, *ſecundum voluntatem Dei* Rom. VIII. 26. 27. Reſp. Præter ea, quæ diximus ad objectionem IX. dicimus etiam *κατὰ Θεὸν*, hic non eſſe ſecundum *voluntatem Dei*, à ſuâ diverſam; ſed, ex verſ. 26. idem quod *καθὸ δεῖ*, ſcil. quod Spiritus S. fidelibus auctor ſit, ut precentur *ſicut decet*, &, ſi vis etiam, ſecundum *voluntatem Dei*, ſed eandem cum ſua. Ex profeſſo & accuraté, hoc argumentum tractavit Cl. Cloppenburgius, in ſuis *Vindiciis, pro deitate Spiritus S. adverſus Bidellum.*

3. An adoratio Spiritus S. fundamentum habeat in Scriptura.

XIX. Quæritur 3. An adoratio Spiritus S. fundamentum habeat in Scriptura? Sociniani quia æternam *deitatem* Spiritus S. negant; etiam *adorationem* ejus, *fundamentum* habere in Scriptura, negare coguntur: ſcil. ne ex adoratione inferamus ejus deitatem. Remonſtrantes Apologiſtæ, amore Socinianorum, quamvis cætera videri velint, agnoſcere æternam Sp. S. *deitatem*; attamen ejus adorationem, fundamentum habere in Scriptura, negant. Reformati, quamvis agnoſcant, Scripturas parcius loqui de adoratione Spiritus S. eo quod ipſe, ex officio, potius ſit *cauſa* adorationis in nobis, quam *terminus* Rom. VIII. 15. 26. Gal. IV. 6. affirmant tamen ejus adorationem *fundamentum* habere in Scriptura. Eo quod: 1. Per Scripturas, Spiritus S. Patri ac Filio *ὁμοούσιος Deus* ſit, prout in *dogmaticis* demonſtravimus, ipſique Antagoniſtæ fatentur: atque etiam per eas, *Deus adorari* jubeatur Deut. VI. 13. Matth. IV. 10. dum nimis ſit abſurdum, adorationem ejus, qui *verus Deus* eſt, in Scripturis, nec mandatum, nec exemplum habere. Quod 2. *Exempla* etiam, ſatis clara, hujus adorationis occurrant in noſtro *Baptiſmo* Matth. XXVIII, 19. & in Pauli voto 2. Cor. XIII. 13. Apoc. I. 4. Quod 3. Atheiſmum ſpiret eum non adorare, qui vere *Deus* eſt. Nec valet in contrarium: α. Quod 1. Joh. I. 3. *Communionem* dicamur *habere, cum Patre & Filio*, non autem cum Spiritu S. Reſp. Hoc ideo fit, quia Sp. S. potius vinculum eſt, & intima *cauſa*, quam ejus *terminus*. Neque hoc etiam derogat quicquam ejus adorationi. β. Quod fideles dicantur *eſſe*, & *manere in Patre & Filio* 1. Joh. IV. 13. cum Cap. II. 6. &c. non autem in Spiritu S. Reſp. 1. Hoc nihil facit ad adorationem. 2. Hoc fit, quia ipſe & ejus *unctio*, potius *eſt* & *manet* in nobis; quam nos *in ipſo* 1. Joh. II. 20. 27. Quod γ. Rarius de Spiritu S. loquatur Scriptura, quam de reliquis. Reſp. Fit hoc, tum quia ipſe continuò loquitur in Scriptura; tum quod ipſe, internis operationibus, ſe fidelium mentibus inſinuet. Conf. Hoornb. *Socin. Confut.* Tom. I. Pag. 447. Et Altingii *Elench. Nov.* loc. III. Contr. 2.

4. An Spiritus S. à Patre & Filio procedat?

XX. Quæritur 4. An Spiritus S. procedat à ſolo Patre, an vero à Patre & Filio? Weigelius cum ſuis fanaticis, ſtatuit Spiritum S. ſub Veteri quidem Teſtamento, proceſſiſſe à ſolo Patre; ſub Novo autem, à Patre & Filio, forte quod exiſtentiam Filii ſub V. T. non ſatis ingenue agnoverit. Græci olim A. C. 381. cum in recitatione Symboli Conſtantinopolitani, obſervarent hæc tantum verba: *τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον*, & à Latinis additum: ex Patre *Filioque*, eoque, non modo publicos Eccleſiæ canones, privata Latinorum auctoritate immutari; ſed & in fidei arbitram, ſupra reliquas ſe efferre, quin imò, Scripturam ipſam, ex qua Symboli verba deſumta erant, videlicet Joh. XV. 26. emendare velle: inde occaſionem captarunt, prorſus negandi Spiritum S. à Filio, velut ab origine *ὑποστάσεως* ſuæ, procedere. Nec ſublatum ſchiſma, ſtatuto Concilii Florentini A. C. 1438. quod Spiritus S. à Patre & Filio æternaliter, tanquam ab uno principio, atque unica ſpiratione, procederet; ſed auctum potius ex eo, quod Latini dogma, quod uſque ad Concilium nondum *neceſſarium* erat, jam pro articulo fidei *neceſſario* urgerent. Peccatum hic utrinque: à Latinis, quod ſymbolo Conſtantinopolitano, aliquid addiderint, eoque Papæ auctoritatem Græcis, ex obliquo obtenderent; à Græcis autem, quod dogma Scripturis conſentaneum, & à vetuſtioribus Eccleſiæ Patribus agnitum, ſola nominis Latini invidia, temere recuſarint. Non deſunt tamen, qui exiſtiment, & Veteres, & imprimis recentiores Græcos, ſibi nihil aliud velle, quam Spiritum S. à Patre ſolo, PER Filium, procedere. Et ſic, ſententia eorum tolerabilior foret: cum Pater omnia *per* Filium operetur, & ſic controverſia fere in *λογομαχίαν* abiret. Reformati interim, cum Latinis exiſtimant, Spiritum S. à Patre & à Filio procedere. His fere rationibus:

Divortium ſententiarum.

Sententia Reformatorum.

1. Quia

[..]um ſuis [..]ationibus.

1. Quia dicitur, non tantum *Spiritus* אלהים, h. e. perſonarum divinarum; ſed etiam peculiariter *Spiritus Patris* Matth. x. 20. Spiritus *Filii* Gal. IV. 6. Rom. VIII. 9. Phil. I. 19. Proinde, ſicut eſt Spiritus *Patris*, à *proceſſione* 1. Cor. II. 11. ita eſt Spiritus Filii ab eadem. Quia 2. dicitur *Spiritus oris Domini* Jeſu 2. Theſſ. II. 8. Perinde ut Pſal. XXXIII. 6. dicitur *Spiritus oris* Patris. Quia 3. *Fluvius ille aquæ vitæ, ſplendidus ſicut Cryſtallum* (quo non aliud intelligitur commodius quam Spiritus S. Jeſ. XLIV. 3. Joh. VII. 38. Ezech. XXXVI. 25. 26.) dicitur ἐκπορευόμενος ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου, *procedere ex throno Dei & agni.* Quia 4. *Mitti* dicitur, à Filio perinde ac à Patre Luc. XXIV. 49. Joh. XV. 26. & XVI. 17. quin & in *nomine* Filii Joh. XIV. 26. ſicut viciſſim, Filius illum mittit à Patre Joh. XV. 26. ut ab utroque, ſimili ratione procedere intelligatur. Quia 5. Chriſtus Joh. XVI. 14. de Spiritu S. ait: *de meo accipiet*, prout de ſe, *omnia quæ habet Pater, mea ſunt.* Neque enim in *tempore* accepit quæ annunciaret, proinde ab *æterno*, & quomodo ab æterno, niſi per proceſſionem? Quia 6. ſi negetur ejus proceſſio à Filio, non parum turbabitur ordo ſubſiſtendi & operandi in Trinitate: ſi nim. Spiritus S. perinde immediate procedat à Patre, ac Filius; vix erit, præter generationem & ſpirationem, per quod proceſio Filii & Spiritus S. ſatis commode à ſe invicem diſcriminentur.

Objectiones.

Argumenta præcipua, quibus in ſuam ſententiam enituntur Græci, ſunt α. Locus Joh. XV. 26. *cum venerit ille Paracletus, quem ego vobis mittam à Patre, Spiritus ille veritatis*, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, *qui à Patre procedit*... Reſp. 1. Quod locus ille, ex defectu excluſivæ, non ulterius pertingat, quam Spiritum S. à Patre procedere, quod non controvertitur. 2. Si non aliud intendant, quam ipſum procedere à ſolo Patre, ſed *per* Filium; non ſuppetit mihi, quod multum opponam. Interim 3. locus loqui videtur, non tam de *hypoſtaticâ* ejus proceſſione, quam de *œconomica*, quæ fit in tempore. β. Quod Scriptura nihil habeat de proceſſione Spiritus S. à Filio. Sed huic opponimus omnia illa argumenta, quæ dudum, pro ſententia Latinorum, adduximus. Si γ. cauſentur, quod ex ſententia Latinorum, ordo perſonarum in Trinitate, non parum turbetur, & rectius fortè dicatur, quod Spiritus S. à Patre, *per* Filium, quemadmodum particulæ, ἐκ, διὰ & εἰς Rom. XI. 36. uſurpari videantur, prout Baſilius, Theophylactus, Damaſcenus, aliique teſte Beſſarione in Concilio Florentino. Reſp. 1. me non magnopere obniti. Quanquam 2. locus Rom. XI. 36. non videatur occupari circa proceſſionem Spiritus S. & multo minus loqui de *hypoſtatica* ejus proceſſione: ſed tantum de productione creaturarum à Deo, earumque conſervatione per providentiam, & directione earundem in ſui glorificationem. Sed 3. Nihilominus ſatis accurate obtinebit *ordo ſubſiſtendi*, ſi ſtatuatur Spiritum S. procedere à Patre & a Filio, quando dicitur Pater ſimpliciter non procedere à quoquam, Filium *à Patre* per *generationem* æternam, Spiritum S. per unam proceſſionem ſeu ſpirationem activam, ab utroque.

XXI. Quæritur 5. An Spiritus S. jam poſt obſignatum Scripturæ Canonem, fideles eodem modo & gradu doceat & ducat, quo olim Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos alioſque θεοπνεύστους docuit ac duxit: Pſeudo-Enthuſiaſtæ, Wegelius, Franck, Suenkfeldius, David-Joris, & ejuſdem farinæ alii Fanatici, volunt (ſi modo ingenue agnoſcant perſonalitatem, & officium ejus διδακτικόν, & non potius, per Spiritum ſuum intelligant propriam rationem ejuſque dictamen) etiamnum, poſt obſignatum Canonem, homines docere ac ducere, ſicut olim Patriarchas, Prophetas & Apoſtolos, per ἐνθουσιασμοὺς θεοπνευστίας, eis nova axiomata inſpirando, diverſa à Scripturis. Verùm, cum iſtam controverſiam, in utramque partem dudum ventilaverimus lib. 1. cap. 2. §. XXXII. ſufficiet impræſens ad plenitudinem partis hujus elenchticæ, eo digitum intendiſſe, & Lectorem eo relegaſſe.

5. An Spiritus S. jam poſt obſignatum Scripturæ Canonem, eodem modo & gradu doceat, ac olim Patriarchas, Prophetas & Apoſtolos?

Pars practica.

Praxis ſuadet: 1. Enitamur ad conſequendum Sp. S.

XXII. Eſt igitur hîc (quantum ad *praxin*) ob quod, *primò* omni conatu enitamur, in κοινωνίας Spiritus S. 2. Cor. XIII. 13. quâ Spritus S. fiamus participes, eum *accipiamus* Act. XIX. 2. Ad quod requiritur *ex parte Dei*: (1) ut ille nobis gratis *donetur*, à quo *donum* Dei dicitur Neh. IX. 20. Joh. XIV. 16. & XX. 22. Act. II. 38. Rom. V. 5. Ut (2) ad nos *mittatur*, à *Patre in nomine Filii*, h. e. quaſi auctoritate, imo nomine totius SS. Trinitatis, ad nos *veniat* Joh. XV. 26. Ut (3) in nos *effundatur* Joël. II. 28. velut *flumen* mundans Jeſ. XLIV. 3. Tit. III. 6. Requiritur ex *parte noſtri*, ut Spiritum accipiamus: A. *Fides* Gal. III. 2. 14. Joh. VII. 39. ea ſcil. quâ apprehendimus eum, ut *Spiritum promiſſionis* Eph. I. 13. qualia promiſſa fide conſequimur Gal. III. 14. B. *Preces* Luc. XI. 13. à quo etiam Spiritus *precum* appellatur Zach. XII. 10. C. *Exſpectatio* Act. I. 4. D. *Auditio* verbi Act. X. 44. 2. Cor. III. 8. aliaque id genus media. Act. II. 1. E. *Reſipiſcentia* à peccatis Act. II. 38. F. *Cultus* religioſus, quo nos *templa* præſtemus S. S. in quibus *habitare* aveat 1. Cor. VI. 19. G. *Obſequium*, quo ad motus ejus ſolicitè nos componimus Rom. VIII. 14. Conatum iſtum conſequendi Spiritum S. eriget: 1. *Præſtantia* perſonæ, quâ *Deus* eſt Patri & Filio ὁμοούσιος, æqualis potentiæ, ſapientiæ, bonitatis, per quæ, omnia iſta nobis

nobis poſſumus ab eo polliceri, quæ à Patre & Filio. 2. *Officii* œconomici *ſcopus*, ſcil. conſummare negotium ſalutis humanæ. H. e. *gratiam* Domini noſtri Jeſu Chriſti, *charitatem* Patris, & quicquid illæ poſſunt, nobis communicare 2. Cor. XIII. 13. 3. *Operationum* & *beneficiorum* œconomicorum, regenerationis, directionis, inſtitutionis, conſolationis, copia & *precium*. 4. Abſoluta ejus *neceſſitas*, utpote abſque quo, ne *Chriſtum* quidem *Dominum* poſſumus ſalutare 1. Cor. XII. 3. neque ulla nobis cum Chriſto *communio* eſſe poteſt Rom. VIII. 9.

2. Ad conſervandum Spirit. S.

XXII. Eſt *ſecundo*, ob quod Spiritum S. impetratum, ſtudioſè *conſervemus*, foveamus, quo in nobis non tam *diverſetur*, ut hoſpes ad tempus tantum, quam quidem *habitet* in nobis Rom. VIII. 11. tanquam in *templo* ſuo 1. Cor. VI. 19. imo apud nos *maneat in æternum* Joh. XIV. 16. poteſt enim amitti Spiritus Sanctus, & quidem *totaliter* ac *finaliter*, quantum ad chariſmata *communia*, ut patet in Saule 1. Sam. XVI. 14. Heb. VI. 4. 5. 6. poteſt eatenus *exſtingui* 1. Theſſ. v. 19. poteſt amitti, (quantum ad dona ſalvifica) *ſenſus* præſentis Spiritus S. Pſal. CXIX. 8. quod fit in *deſertionibus* ſpiritualibus Pſal. XIII. 1. poteſt amitti quantum ad chariſmata *jucunda*, quoad *πληροφορίαν*, gaudium, pacem, conſolationem Pſal. LI. 13. cum 14. & XXX. 8. & LXXVII. 8. 9. 10. & LXXXVIII. 15. poteſt quantum ad *fructus* ſalvificos, fidem, ſpem, charitatem, adeo *diminui*, ut quæras: *ubi eſt fides veſtra?* Luc. VIII. 25. Apoc. II. 4. 5. Jeſ. VI. 13. Cum igitur tot ac tantis modis, Spiritus S. poſſit amitti (licet *ſimpliciter* ac *finaliter* non poſſit amitti) eſt profecto, ob quod ſtudioſe operam demus, conſervando Spiritui S. ejuſque fructibus quibuſcunque, exemplo Davidis Pſ. LI. 13. Quod non tantum ipſe *Spiritus*; ſed etiam ejus chariſmata: nec tantum chariſmata *ſalvifica*; ſed etiam *communia*: nec fructus tantum *honeſtos*; ſed etiam *jucundos*: nec horum omnium *præſentiam* tantum; ſed etiam *ſenſum* & evidentiam, conſervare ac fovere ſit operæ pretium. Sunt autem Spiritus S. conſervandi media (1) *Cura* circa *motus* Spiritus Sancti, in cordibus noſtris, ut eos non tantum diligenter *obſervemus*, ſicut ſponſa Cant. II. 8. & Johannes Apoc. I. 10. qui *vocem* ſibi loquentem *obſervant*, ſeque ei *advertunt*: ſed ei etiam confeſtim *obſecundemus*, Spiritum *diſceptantem* nobiſcum audiamus Gen. VI. 3. pulſantem intromittamus Apoc. III. 20. Cant. v. 3. 5. 6, 7. (2) *Uſus chariſmatum* Spiritus S. quo Spiritus in nobis quaſi *vivit* Gal. v. 25. dona Spiritus *ἀναζωπυρῶμεν* 2. Tim. I. 6. otioſa enim paulatim evaneſcunt. (3) Uſus *mediorum* quibus S. acquiri, excitari, augeri poſſit, qualia (a) *auditus* verbi Act. x. 44. 1. Pet. I. 12. Gal. III. 2. (b) ejuſdem *meditatio* Rom. VIII. 6. (c) *preces* Luc. XI. 13. (d) *converſatio* cum piis Eph. IV. 29. 30. (4) *cavere* ſibi ab omnibus illis, quibus Spiritus S. *exſtingui* aut pelli poſſit, qualia ſunt (a) peccata quævis, contra ſcientiam & *conſcientiam* commiſſa, turpiora & graviora comprimis, v. g. *adulterium & homicidium* Davidis Pſal. LI. 1. 13. 14. *ebrietas* Eph. v. 18. immoderatus *mundi amor* 1. Joh. II. 15. *torpor* in ſpiritualibus Rom. XII. 11. *tepor* & ſatietas, quâ acquieſcimus in his, quæ dudum conſecuti ſumus, nec proficere conamur Apoc. III. 15 16. 17. (b) Illa nominatim peccata, quibus *peculiariter*, & quaſi *ex profeſſo*, Spiritui S. obnitimur, qualia *exſtinguere* Spiritum 1. Theſſ. v. 19. *contriſtare* eundem Eph. IV. 30. *reſiſtere* eidem Act. VII. 51. *exacerbare* ipſum Jeſ. LXIII. 10. *blaſphemare* eundem Heb. x. 29. de quibus infra ex profeſſo.

Quatenus poſſit amitti.

Media conſervandi Spiritum.

3. Ductum Spirit. S. ſequendum.

XXIII. Eſt *tertio*, ob quod motibus ac *ductibus* Sp. S. nos *advertamus* & obſequamur Rom. VIII. 14. ſecundum *Spiritum vivamus* Rom. VIII. 1. *in Spiritu ambulemus* Gal. v. 25. Intelligimus autem per *ductum* Spiritus S. omnes illas *operationes*, quibus circa animam noſtram diſtinetur ille Spiritus, quos dudum ad tres ſpecies revocavimus: (1) *doctrinam* & inſtitutionem, *docebit vos omnia.* Cui obſequimur, intus & extus docentem religioſe *audiendo*, veritatem in injuſtitia non *detinendo* Rom. I. 18. (2) *Sanctificationem*, qua nos A. *Regenerare* & renovare, vivificare nititur, ut Spiritus *vita* Rom. VIII. 2. cui nos, utpote in peccatis mortui, non poſſumus *cooperari* Eph. II. 1. B. *Convertere*, ſeu vivificatos ad fidem in Chriſtum *perducere*, nos de peccato, de miſeria, de æternæ noſtræ condemnationis reatu, ac naturali in bono *ἀδυναμίᾳ*, *convincendo* Joh. XVI. 8. 9. 10. à quibus *Spiritus ſervitutis ad metum* dicitur Rom. VIII. 15. 2. Tim. I. 7. C. Converſos efficaciter *retrahere* à vitiis, & inſtigare ad *virtutem*, à quo *ἐξόχως* Spiritus *Sanctus*, & *ſanctificationis* indigitatur Rom. I. 4. D. Sanctificatos *roborare* in ſtudio boni 2. Cor. I. 21. E. *Obſignare* & certiorare, *in diem redemptionis* Eph. IV. 30. F. *Conſolari* in obviis quibuſvis adverſis, à quo *παράκλητος* peculiariter nominatur Joh. XIV. 26. Jam in omnibus iſtis, noſtrum eſt (1) ſtudioſe *obſervare* iſtos motus, ſi quando *bonæ cogitationes*, qualeſcunque, in corde noſtro oboriantur; ſtatim *audire*, agnoſcere eſſe vocem, eſſe *pulſus* Spiritus S. eſſe Spiritum S. quemadmodum Samuel, *loquere Domine*, *ſervus tuus audit* 1. Sam. III. 10. Et ſponſa; *eſt vox dilecti mei*, *ecce eum*, *venit* Cant. II. 8. (2) Motuum iſtorum *ſcopum* ſolicitè *exquirere*, quænam ſit *mens Spiritus* Rom. VIII. 27. Quorſum nim. *vergant* iſti motus, num v. g. ad peccati agnitionem, ſenſum, deteſtationem? num ad piam de nobis ipſis deſperationem, converſionem? num ad fidem? ad ſanctificationem? ad conſolationem? Ut cum Saule quæramus *quid vis Domine?* Act. IX. 6. (3) Agnitis Spiritus S. motibus, prompte *obſecundare*, nos

nos iis quaſi *obvertere* ſicut Johannes Apoc. I. 12. eis *cooperari*, *tracti currere* Cant. I. 4. *pulſanti* aperire Apoc. III. 20. ut ſponſa: *ſurgam*, *aperiam*: *ſurrexit*, *aperuit* Cant. V. 3. 5. 6. ducentem facile, *ſequi*, ut Petrus Act. XII. 8. 9. (4) Saltem maximè *cavere*, agnitos Spiritus S. motus, unquam *negligamus*, ſuſque deque habeamus, quod eſt *Spiritum exſtinguere* I. Theſſ. V. 19. multo minus eis *obniti*, ſeu ratiociniis *carnis* Gal. I. 16. 2 Cor. X. 5. mundi *illecebris*, ſicut Saul, motus ſpiritus mali, pſalmodiâ Davidis I. Sam. XVI. 14. 15. 16.

4. Spiritum explorandum. Signa Spiritus Sancti.

XXIV. Eſt *quartò*, quod *Spiritum exploremus*, *num ex Deo ſit?* I. Joh. IV. I. I. Theſſ. V. 21. Exploremus: A. num Spiritum Sanctum *ſimus conſecuti* Act. XIX. 2. *Num Spiritum S. accepiſtis?* h. e. num motus aliquos *bonos*, ſentiamus in cordibus noſtris? & ſi ſentiamus: ſintne motus Spiritus *Sancti*, an motus *conſcientiæ* naturalis? Rom. II. 14. 15. motus *naturæ* honeſtioris? B. Si ſint motus Spiritus S. quales tandem? num *communes?* Heb. VI. 4. an ſalvifici ἐχόμενοι σωτηρίας. Ibid. verſ. 9. Id quod feliciter aſſequemur, ſi ſtudioſè expendamus *naturam* Spiritus S. quæ motus homogeneos excludit; eoſque conferamus cum cordibus noſtris. Eſt (1) Spiritus, *vita* Rom. VIII. I. *qui vivificat* Joh. VI. 63. prout ſpiritus, ſeu animæ præſentia, corpus *vivificat* Act. XX. 10. Hinc Spiritus S. *vita* appellatur Rom. VIII. 10. qui nos *excitat*: *ſi enim Spiritus ejus, qui excitavit Jeſum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitavit Chriſtum ex mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ejus Spiritum in vobis* Rom. VIII. II. Quod ſi igitur, *vitam* in nobis ſentiamus *ſpiritualem*, quà Spiritui viciſſim *vivamus* Ibid. 12. *corporis actiones mortificemus*, ibid. verſ. 13. tum certè *Spiritu Dei ducimur*, ſicut *Filii Dei* ſimus. Ibid. verſ. 14. Eſt (2) Spiritus S. πνεῦμα ἁγιωσύνης Rom. I. 4. Quod ſi igitur, *ſtudium* ſerium in nobis obſervemus *ſanctitatis*, ac *deteſtationem* omnis impuritatis, poterimus inde tutò conficere, nos Spiritum Sanctum adeptos eſſe. Eſt (3) *Spiritus lucis*, à quo omne lumen *ſpirituale* oriundum Eph. I. 17. 18. Neque enim *homo* ψυχικὸς, *percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei* I. Cor. II. 14. Quod ſi igitur, novum ſentiamus adeſſe *lumen* menti noſtræ, quo *ſpiritualiter ſpiritualia dijudicemus.* Ibid. verſ. 14. 15. tum &c. Eſt (4) Spiritus *igneus*, fervidus, Matth. III. II. Marc. IX. 49. Unde ſub ſpecie linguarum *ignitarum* communicatur Act. II. 3. 4. Atque etiam, quos inhabitat, *ferventes* efficit *Spiritu* Rom. XII. II. qui ſicubi eſt, non *otioſus* ſtertit, ſed *impellit* Rom. VIII. 14. Quod ſi igitur, non *frigidi* ſumus, nec *tepidi*, nec *otioſi* in quovis bono; ſed *fervidi*, indicium obtinemus Spiritus S. Eſt (5) Spiritus *Chriſti*, Rom. VIII. 9. per quem Chriſtus in *nobis vivit* Gal. I. 20. qui Chriſtum glorificat Joh. XVI. 14. per quem ejus *ſanctitas*, juſtitia, charitas, obedientia, humilitas, longanimitas, mundi contemptus, cœleſtis converſatio, in nobis *vivunt* vigentque; Iſta igitur ſi penes nos deprehenderimus; certo certius ſimus perſuaſi nos *ſpiritum Chriſti* infallibiliter conſecutos eſſe. Tandem 6. Id nobis innoteſcet, ex *fructibus* Spiritus Sancti, quos Apoſtolus commemorat Gal. V. 22. 23. 24. 25.

5. Cavendum nobis à peccatis adverſus Spiritum S. Quænam illa.

XXV. Eſt *quintò*, quod nobis ſtudioſiſſime *caveamus*, ab omnibus iſtis *peccatis*, quæ Spiritui Sancto peculiariter obnituntur, qualia ſunt: I. *Exſtinguere* Spiritum, negligere ac ſuſque deque habere, (ſicut Felix Act. XXIV. 25.) *motus* ac ductus Spiritus Sancti, de quo dudum in præcedentibus. 2. *Reſiſtere* Spiritui Act. VII. 51. Pſal. LXXXI. 9. 12. 14. *veritatem* detinendo *in injuſtitiâ* Rom. I. 18. Spiritui S. quaſi *obturare* os, ejus ductibus opponendo *ratiocinia carnis:* vivendo ſecundum *carnem*, non ſecundum *Spiritum.* Rom. VIII. I. 13. 3. *Contriſtare* Spiritum, quo *obſignati ſumus ad diem redemptionis* Eph. IV. 30. Id agendo, quo, ſi pote, Spiritus S. *contriſtaretur*, ſeu in nobis, ſeu in aliis; quod fit turpioribus ſceleribus, impuritate, laſcivia, ebrietatibus aliiſque. *Ibid.* Item iis *indulgendo* quibus gaudium, pax, conſolatio, promptitudo ſpiritus, poſſint *obſcurari*, & quaſi contriſtari. 4. *Exacerbare* Spiritum Sanctum Jeſ. LXIII. 10. ejus ductibus *ſæpius* reſiſtendo, eis *obmurmurando* Pſal. XCV. 8. 9. 10. II. 5. *Mentiri* Spiritui Sancto, ſicut Ananias & Saphira Act. V. 3. quod potiſſimum fit hypocriſi & ſacrilegio. Tandem 6. *Blaſphemando* Spiritum Sanctitatis Heb. X. 29. quod magnum illud eſt in *Spiritum Sanctum* peccatum, *irremiſſibile* illud Matth. XII. 32. in quo *univerſa* Trinitas, Pater & Filius, à quibus & in quorum *nomine*, mittitur ac venit Spiritus S. *contumelia afficiuntur.* Ad quod, peccata reliqua præcedentia, gradum ſtruunt. Ab omnibus igitur iſtis adverſus Spiritum S. peccatis, cane pejus & angue nobis caveamus. Secus: I. Spiritus Sanctus viciſſim nos *negliget*, nos ſuſque deque habebit: nobis *reſiſtet*: nos *contriſtabit*; nos *exacerbabit.* Scil. jure talionis Prov. I. 24. 2. Nobis *jurabit* &c. Pſal. XCV. II. nos *deſeret*, ut Saulum, imo & ut Davidem Pſal. LI. 13. 14. ſeu ad *tempus* ut hunc; ſeu in *æternum*, ut illum. Inſuper 3. Poſt exſtinctum Spiritum S. accendetur ſpiritus *diaboli*, ſeu *ignita diaboli ſagitta* Eph. VI. 16. Exemplo Saulis I. Sam. XVI. 14. Succedet Spiritus *malignus*, aſſumptis *ſeptem ſpiritibus*, qui *deteriores* fuerint ſeipſo, & ſic *poſteriora* deteriora erunt *prioribus*, ex Matth. XII. 44. 45. Etiam 4. *Exſtinguendo* ignem Spiritus S. *accendemus* nobis *ignem furoris* divini 2. Reg. XXII. 17. provocando quævis Dei in nos *judicia*, tam *ſpiritualia* Apoc. II. 4. 5. quam *æterna*, ignem illum ἄσβεστον Jeſ. LXVI. 24. Mar. IX. 43. 46. 48.

Quibus rationibus cavenda.

Ut

Ut non addam 5. peccatis prioribus contra Spiritum Sanctum, *gradum* paulatim ſtrui, ad *poſtremum* magnum illud ac tremendum, *blaſphemiam in Spiritum Sanctum*, cujus cogitatio horrorem merito incutiat cuivis. Ubi enim: 1. admiſeris *neglectum* Spiritus, eoque velut *exſtinxeris*; quid proclivius quam 2. eidem etiam, conquiſitis ratiunculis *reſiſtere*: ad hoc 3. gravioribus etiam ac turpioribus ſceleribus, eiſque Spiritum S. quaſi *contriſtare*: Quin & 4. hoc *ſæpius* agendo, ejuſque motibus ac ductibus obmurmurando, *exacerbare* etiam: Imo etiam, ut 5. *obvelandis* iſtis ſceleribus, *hypochriſin* adhibeas pro remedio, eoque cum Ananiâ & Saphirâ, *mentiri Spiritui S.* Et tandem 6. his omnibus ſatis præparatum, & ad *proximum gradum* provectum; quid retrahet, quominus & hunc tandem conſcendas, ac *Spiritum ſanctitatis*, nomine totius SS. Triniſtatis venientem, *blaſphemiâ* excipias, atque ita *indeclinabile* exitium tibi contrahas. Ab hoc igitur ut procul ſis; cave tibi à primo ejus gradu.

[6. Fugiendum Spiritum quemvis Spiritui adverſum.] XXVI. Eſt tandem *ſextò*, ob quod ſolicite fugiamus *Spiritum quemvis*, Spiritui S. adverſum. Videlicet (1) Spiritum *erroris* & ſeductricem 1. Tim. IV. 1. Spiritum *mendacii*, qui erat in ore Pſeudo-prophetarum 1. Reg. XXII. 22. Spiritum *Antichriſti* 1. Joh. IV. 3. Quo nomine *quivis* indigitatur, *perverſa* in negotio Religionis tradens, nominatim *Pſeudo-Enthuſiaſtæ*, qui Spiritum [Quinam Spiritus adverſi?] credunt *abſque verbo*, & *contra* verbum. Unde *Spiritus explorare* jubemur 1. Joh. IV. 1. (2) Spiritum perverſum, ſeu *perverſitatis* Jeſ. XIX. 14. qui hominem *excæcat*, ut perverſo *ordine*, quævis ſua negotia ſuſcipiat & gerat (3) Spiritum hujus *mundi* 1. Cor. II. 12. qui ad ſapientiam *mundanam*, & ad quævis *alia* mundana pelliceat 1. Joh. II. 15. 16. (4) Spiritum *impuritatis* Marc. I. 23. qui ſpiritui puro & recto opponitur Pſal. LI. 12. hominesque præcipites agit in *libidines* quasvis. Tandem (5) Spiritum *malignum*, Satanam Matth. XII. 43. cui eſt *poteſtas aëris*, *ὁ ἐνεργῶν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας* Eph. II. 2. Spiritum iſtum omnem [Qua ratione fugiendi.] Spiritui S. adverſarium, propterea tantopere fugiamus, quod alias nulla nobis eſſe poſſit *communio* cum Spiritu Sancto 2. Cor. XIII. 13. *Quæ enim communio juſtitiæ cum injuſtitiâ? luci cum tenebris, Chriſto cum Belial?* 2. Cor. VI. 14. 15. 1. Cor. X. 21.

THEOLOGIÆ THEORETICO-PRACTICÆ, LIBER TERTIUS, *DE OPERATIONIBUS DEI.*

CAPUT PRIMUM, DE ACTIONIBUS ET DECRETIS DEI.

Eph. I. verſ. II.

Secundum propoſitum ejus, qui omnia agit ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.

Altera fidei noſtræ columna eſt efficientia Dei.

I. Fides noſtra, quâ in Deo recumbimus ad vitam, duobus nititur quaſi fulcris; *ſufficientia* Dei, qua *poteſt* nobis præſtare omnia, ad ſalutem proficua:. & *efficientia*, qua *præſtat* quod poteſt: *prius* horum, ab *eſſentia* Dei reſultans, & à *ſubſiſtentia* perſonarum, hactenus expedivimus: *poſterius* impræſens ſuſcipimus, dicturi q. pro præfatione, de *actionibus* Dei in genere; tum de actionibus *internis* ſeu decretis. Utrique viam monſtrabit Apoſtolus Eph. I. II.

Pars exegetica.

Superſtruitur textui.

II. *Quibus verbis, actionum divinarum* naturam *expoſiturus, monſtrat*

1. *Ipſam Dei* operationem: qui agit omnia. *Eſt in his verbis:*

A. Agens, *qui latet in particula τοῦ*, ejus qui.... *Intelligitur* Deus, *de quo in præcedentibus. Sive conſideratus* theologicè, *quoad totam Trinitatem, quandoquidem ejus eſt, ſecundum cujusque perſonæ, peculiarem ſubſiſtendi rationem*, omnia efficere: *ſive* œconomicè, *ut ſolus intelligatur* Pater, *ut qui in præcedentibus paſſim contradiſtinguitur Filio, in quo* omnia, *quæ ad ſalutem noſtram requiruntur*, efficit.

B. Actio ἐνεργοῦντος, efficit. *Hac voce ſignificatur, actio conjuncta cum* efficacia, *& quidem* ſumma, *quæ prohiberi nullo modo poteſt, idque ex uſu Scripturæ.* LXX. *Interp. ea utuntur* Jeſ. XLI. 4. *quo loco, operatio* efficaciſſima, *& quæ omne obſtaculum perrumpat, tollat & effectum abſolvat, proponitur. Eadem utitur Apoſtolus* Eph. II. 2. *ad exprimendam diaboli potentiam & imperii vim, in filiis inobedientiæ. Proinde hic talem notat Dei* operationem, *cui nulla ullius craturæ* potentia, *nullæ* liberi arbitrii *vires, poſſint obniti, quominus in effectum propoſitum, examuſſim tranſeat.*

C. Actum, *τὰ πάντα*, omnia. *Nim.* I. *vel ἁπλῶς* latiſſimè, *abſque ulla exceptione, non ſolum hæc gratiæ* beneficia; *ſed &* quævis *alia: nec* bona *tantum; ſed &* mala, *ſcil. quatenus ſunt* opera, *non autem quà* moraliter *mala, utpote quæ Deus optime dirigit ad finem ſuum. Sic argumentum efficeret,* à minore *ad* majus: *Deus operatur* omnia, *in viliſſimis etiam creaturis; multo magis, quæ ad ſalutem humanam ſpectant. Vel* 2. ſtrictius, hæc omnia, *nempe quæ ad ſalutem noſtram pertinent, de quibus perpetuo diſſerit. Vel* 3. ſtrictiſſime, *de eis operationibus, quæ Dei ſolius ſunt, qualia ſunt, Chriſtum mittere cum mandatis, & eum mortuum ſuſcitare,*

reve-

revelatio Evangelii impletionis, *& ab eo dependentia. Ita tamen, ut non tantum non excludantur operationes totius Trinitatis; ſed etiam includantur operationes* Patris *œconomicæ, quibus, ceu prima perſona, totius redemptionis negotium, ab æterno delineavit, & poſtmodum in tempore* effecit.

2. Normam *operationis: κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ.* Secundum conſilium voluntatis ipſius. *Eſt enim æternum conſilium pacis inter Patrem & Filium, quaſi* norma, *juxta quam, univerſum negotium redemptionis, exſecutioni eſt mandatum. Notatur hic peculiariter.*

A. Propoſitum *κατὰ τὴν πρόθεσιν,* ſecundum propoſitum. *Propoſitum πρόθεσις, in Scripturis, aliquando notat, univerſum decretum* electionis, *ſeu conſilium pacis, aliquando actum* primum *electionis, quo ſibi Deus propoſuit, gloriam miſericordiæ ſuæ illuſtrare, in certorum quorundam hominum, gratuita beatificatione, ſecundum quod, certas illas perſonas* ſelegit *& deſignavit, in quibus gratioſa illa beatificatio, olim in tempore procederet: aliquando* tertium *electionis actum, quo intendit præparare media, beatificationi iſti convenientia. Hinc electio quandoque dicitur fieri* ſecundum propoſitum Eph. I. II. *quandoque propoſitum,* ſecundum electionem Rom. IX. II. *&* electio *ſecundum* propoſitum, *conſilium & beneplacitum voluntatis Dei* Eph. I. 5.

B. Conſilium, *κατὰ τὴν βουλήν. Eſt enim in* conſilio *quovis, præter propoſitum* finis, *deliberatio de mediis, & tandem* intentio *hujus medii, ſepoſitis omnibus aliis. In Deo autem* deliberatio *proprie dicta, quia* ignorantiam *involvit, locum habere non poteſt: tribuitur tamen Deo, quoad* certitudinem *cognitionis, quoad* ſapientiam, *& perfectiſſimam operandi rationem, quæ non ex* natura; *ſed ex conſilio, ſeu ἐκ προαιρέσει ſeu ex complacentia rationali, libere procedit.*

1 C. Intentio voluntatis, *τοῦ θελήματος, quâ medium jam ante ſelectum, applicatur, liberè quidem; ſed tamen* ſapienter *etiam, &* juſte, *quia ex conſilio voluntatis, ex pleno & abſoluto* jure, *in omnes creaturas. Ut toto contextu, tum generalis* omnium *operationum divinarum ratio deſignetur; tum peculiariter decretorum divinorum, de quibus nos, per reſiduum hujus capitis, ſingulatim agemus.*

THEOREMA PRIMUM,

De Actionibus Dei.

Pars dogmatica.

Deus operatur omnia in omnibus. III. Patet igitur è textu *primò, Deum agere omnia in omnibus* Eph. I. 23. Unde *ex eo, per eum, & ad eum,* dicuntur eſſe *omnia* Rom. XI. 36. & Patrem *agere* Servator *dicit & ſe* Joh. v. 17. Nec hoc quicquam evidentius eſt omnibus, cum *prima* ſit rerum *omnium* cauſa, abſque quâ, non poſſet ulla eſſe in mundo actio: non agente enim *prima cauſa,* qui ageret *ſecunda*? Ut non addam, eſſe procul omni dubio perfectius, *agere* quam non agere, nec proinde poſſe non convenire perfectiſſimo.

Quomodo operari Deo competat. IV. *Operari* autem, agere & efficere, in creaturis quidem, iſta quatuor connotat; *operantem,* in quo eſt *facultas* ſeu potentia operandi, à quâ ipſa reſultat *operatio,* quæ excludat *opus.* Quatuor iſta in creaturis *diverſa,* in Deo, qui *ſimpliciſſimus* actus eſt, unum ſunt idemque, nec operatio penes ipſum eſt, niſi eſſentia operans. Quamvis in operationibus externis, *opus* differat ab *operante* & ab operatione, ut hîc operatio divina *duo* concludat: *eſſentiam* Dei actuoſam, & ejus *relationem* ad opus. Porro in operationibus creaturarum, & operans & opus, à *potentia* tranſeunt in *actum,* quatenus & *operans,* qui antea *poterat* tantum operari, jam actu *operatur;* & *opus,* quod antea poterat tantum produci, jam actu producitur: operationibus autem divinis, ſolum *opus* à potentiâ tranſit in actum, quatenus *eſſentiam* divinam, in ſe ſemper & uniformiter actuoſam, *ſubit,* neque enim in Deo, per operationem, ulla accidit *potentiæ & actus* permutatio.

V. Operatur autem Deus *omnia,* & in omnibus Rom. XI 36. *Omnia* quæ ſunt aliquid, quæ habent aliquam *eſſentiam,* ſeu bonitatem, vel *naturalem* vel *moralem.* Operatio enim omnium cauſarum *ſecundarum,* neceſſariò pendet ab operatione *primæ* cauſæ (quæ ſecus, non eſſet cauſa *abſolutè* prima) tam quoad *eſſentiam* operationis; quam quoad *circumſtantias* omnes *reales* Jeſ. XLV. 7. *Me Jehovam facere omnia iſta* Thren. III. 37. 38. Proinde ſola *moraliter* mala ſeu peccata, Deus nec *operatur;* nec operari *poteſt* Pſal. v. 5. 6. quoniam non *effectus* ſunt; ſed effectuum *defectus:* nec Deus *legem* tranſgredi poteſt, in quo *ſolo* operatio hujus mali conſiſtit I. Joh. III. 4. **Ut operatio divina ſeſe extendat ad omnia.**

VI. Conſiderari operationes Dei (externæ) poſſunt, quatenus: vel ab *eſſentia* profluunt ſeu ab *omnipotentia,* quæ cum *eſſentia* omnipotente coincidit, de quâ ſupra ex profeſſo: vel à *perſonis,* & in illis occurrit: A. *Cooperatio* perſonarum, quâ *idem* omnes operantur inſeparabiliter Joh. v. 17. 19. quod, juxta tritum, *operationes Dei ad extra; ſint indiviſæ* Joh. XVI. 13. 14. Hinc (a) quælibet **Modus operandi perſonis divinis peculiaris.**

perſona operatur *à ſe*, quantum ad *vim* operantem Joh. v. 26. eſt enim *unâ* omnibus communis *operandi vis.* Hinc (b) in operationibus iſtis, nulla obtinet, hujus aut illius *perſonæ præeminentia*, quoniam *una* omnes agunt, eademque *virtute* Joh. v. 21. 23. Occurrit B. *diſtinctus* ſingularum perſonarum operandi *modus*, quo ſingulæ perſonæ, operantur ſecundum ſibi *peculiarem ſubſiſtendi modum*, Pater *à ſe*, *per* Filium & Spiritum S. Filius *à Patre* per Spiritum S: Sp. S. à Patre & Filio *per ſe*, ut in Cap. de *Trinitate* docuimus. Occurrit C. *Appropriatio*, quâ *opus*, cæterà tribus perſonis *commune*, ob *peculiarem* rationem, un *peculiariter* tribuitur. Hinc *primæ* perſonæ, *primum* opus externum *creatio*, & prima negotii redemptionis *delineatio* per prædeſtinationem tribuitur: *ſecundæ*, quod ſanguine ſuo illam paraverit, *redemptio* aſſeritur: *tertiæ*, quod *immediatè* illam attingat, *ſanctificatio* cum annexis, peculiariter competit. Occurrit D. *Terminatio* operationis, per quam, *terminus* alicujus operationis perſonis omnibus communis, uni perſonæ *peculiaris* eſt. Sic incarnationis *activæ*, quæ tribus perſonis communis eſt, *terminus*, humana ſcil. natura, ad *ſecundam* perſonam aſſumentem, *peculiariter* refertur.

Diſtributio operationum divinarum.

VII. Operationes divinas, communiter diſpeſcunt in *internas* ſeu immanentes, quibus nihil producitur *extra Deum*, ſeu à Deo diverſum: & *externas* ſeu tranſeuntes, quibus aliquid producitur *diverſum* à Deo. *Illæ* rurſus vel *perſonales* ac characteriſticæ ſunt, quibus perſonæ à ſe invicem dignoſcuntur: ut *generare*, Patris Pſal. II. 7. *generari*, ſeu procedere per modum geniti, Filii Mich. v. 1. *procedere* per modum ſpirati, Spiritus S. Joh. xv. 26. vel *eſſentiales*, quibus, *partim* in ſe invicem feruntur perſonæ, quando v. g. Pater Filium novit, diligit, glorificat; & viciſſim Filius Patrem; *partim* in creaturas, quibus creaturas Deus novit, diligit, eligit, reprobat. In his peculiariter occurrunt divina *decreta*: *Hæ* (externæ) ad *creationem* & *providentiam* referuntur.

Pars Elenchtica.

Notantur quatuor controverſiæ circa operationes Dei.

VIII. Deum omnia operari in omnibus, ſic ſatis negant *primò* Epicuræi, quando talem Deo aſſerunt ἀνεργίαν, quâ cuncta ſublunaria ſuſque deque habeat, ſcil. ne negotium creandi, conſervandi & gubernandi tot creaturas, obſit ejus tranquillitati, ac beatitudini: parum cogitantes illud Jeſ. XL. 28. *Deus ſeculi*, *Dominus creans extremitates terræ*, *non fatigabitur*, *nec laborabit.* *Secundò* Stoici, quando ipſas Dei *operationes*, à *fato*, ſeu cauſarum ſecundarum nexu ſuſpendunt, quaſi ſcil. *ipſe* illum *cauſarum nexum*, non operaretur, aut, pro ſuo lubitu, variare poſſit. *Tertiò* Pelagiani, quando *primam* liberi arbitrii *determinationem*, atque etiam peccatum, non modo quoad ἀνομίαν ſuam, *ſed univerſim*, etiam quoad *ſubſtratum ἀνομίας*, divinæ operationi ſubducunt. Quæ omnia, in ſuum quæque locum οἰκεῖον, de *providentiâ* ſeponimus. *Quartò* Sociniani & Vorſtius, qui tales in Deo fingunt *operationes*, quæ ſint ejus *accidentia*, ab eſſentia diverſæ, quos *ſimplicitas* & *immutabilitas*, ſuo loco confutavit.

Pars practica.

Efficientia Dei:

1. Ejus gloriam pandit.

IX. Quod Deus *omnia operatur* in omnibus, *primò* ejus pandit *gloriam*, utpote *ex quo*, *per quem & ad quem ſint omnia*, *cui* propterea *ſit gloria in ſecula* Rom. XI. 36. *Qui creet lucem*, *& formet tenebras*, *qui Jehova ſit omnia iſta faciens* Jeſ. XLV. 7. Nominatim gloriam *independentiæ*, quâ *omnia* agens, à nullo *agatur* Rom. XI. 35. *omnipotentiæ*, quâ non actus aliunde, *omnia agit quæ vult* Pſal. CXV. 3. *ſapientiæ*, quâ *omnia in ſapientia facit* Pſal. CIV. 24. ἰοχαριςίας, utpote cui hinc omnis boni, quo omnes homines, ab omnibus creaturis fruimur, gloria competit; ut qui in omnibus *omnia* operetur. Qui ſigillatim, in nobis *operetur & velle & efficere* Phil. II. 13. Ut ſola ejus gratiâ *ſimus* & poſſimus, *quicquid ſumus*, quicquid poſſumus, cujus *gratia in nobis non ſit otioſa* 1. Cor. XV. 10.

2. Impietatem reprehendit.

X. *Secundò*, eorum notat *atheiſmum*, qui exiſtimant Deum *nihil* operari, *ex ore excelſi*, *nec bonum prodire nec malum* Tren. III. 37. 38. Qui *dicunt in corde*, *non benefacit Jehova*, *nec malefacit* Zeph. I. 12. Qui adeo Deum non *diligunt*, non quærunt, acſi nil boni ſibi *facere poſſet*, qui dicunt: *vanum eſt colere Deum*, *& quid emolumenti*, *quod cuſtodierimus cuſtodiam ejus?* Mal. III. 14. Qui adeo non *reverentur*, non metuunt eum, acſi nil *mali* ſibi poſſet facere Pſal. X. 6. 11. & XCIV. 7. 10. Et è Deo, qui *omnia operatur* in omnibus, ſtupidum faciunt *idolum*.

3. Solamen præſtat in adverſis.

XI. *Tertiò*, *ſolatur* pios, in quibusvis adverſis, quod Deus ſit, qui formet *lucem* & *creet tenebras* ſuas, qui faciat pacem, & *creet malum*, *& ſuus* Jeſ. XLV. 7. Quod non ſit *malum in urbe*, *quin Dominus faciat* Amoſ. III. 6. Ut proinde, in quibusvis *afflictionibus*, *obmuteſcant*, *nec os* ſuum *aperiant*, eo *quod Dominus faciat* Pſal. XXXIX. 10.

4. Erigit & confirmat fiduciam.

XII. *Quartò*, erigit & confirmat *fiduciam* noſtram in Deo, quâ *volvamus ſuper Jehovam*, *vias* noſtras, *quia ipſe faciet* Pſal. XXXVII. 5. ab eo ſolo *pendeamus* in quibusvis, qui adeo *omnia* operatur in omnibus, ut abſque eo, quicquam non poſſit nobis, ſeu bonum, ſeu malum afferre.

5. Adſtringit nos Deo & pietati.

XIII. *Quintò*, *adſtringit* nos Deo, cui ſincero cultu & pietate *adhæreamus*, nec ab eo, ſeu *ſpe* ullius boni, ſeu *metu* ullius mali, à creaturis

citra Deum accipiendi, divellamur: quod Deus *omnia operetur* in omnibus. Adeoque, de eo potiſſimum ſimus ſoliciti, ut *Deum habeamus à dextris* noſtris, *nec declinemus* Pſal. XVI. 8. qui ſi *pro nobis ſit*, *quis* aut quid *adverſabitur?* Rom. VIII. 31. prout vice verſa, ſi ipſe *contra* nos, quis aut quid *pro* nobis? cum ipſe *operetur omnia* in omnibus. Hæc tetigiſſe ſuffecerit: alibi fortè, in Cap. *de providentiâ* diſtinctius dicenda.

Theorema Secundum,

De Decretis Dei.

Pars dogmatica.

In actionibus Dei internis occurrit ejus decretum.

XIV. In operationibus divinis, de quibus hactenus *generaliter*: primò nobis occurrunt operationes *internæ*, & in his potiſſimum *decreta* Dei, per quæ *omnia* operari dicitur *ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.* Illa enim paſſim Deo aſſeruntur in utroque Inſtrumento. v. g. Jeſ. XIV. 26. 27. *Hoc eſt conſilium, quod conſultum eſt à me, Jehova Deus exercituum decrevit*, & XLVI. 10. Dan. IV. 24. Pſal. II. 7. Zeph. II. 2. Act. II. 23. & IV. 28. Rom. VIII. 29. 30. Matth. XI. 26. &c. Cum enim Deus agat, non per *naturam*, ſicut bruta & *ἄζωα*; nec *temerè* abſque *ratione ἀφ' ὁρμῆς*, neceſſum ut agat *ἐκ προαιρέσει, conſilio*: cum præſertim *intellectu* ipſum pollere, pariter & *voluntate*, dudum demonſtraverimus & ab omnibus agnoſcatur. Ut non addam, procul dubio majoris *perfectionis*, agere ex *conſilio*, quam ex naturâ aut impetu. Vox quidem *decreti ἄγραφος*; res tamen ipſa multis ſynonymis ἔγγραφος, ut monebimus §. ſequenti. Nec tamen ob hoc dici debet, decretum Deo *proprie* non competere, cum intellectus ac voluntas ei propriiſſimè competant, item agere *libere* ſeu ex *complacentia rationali*, per rationes jamjam adductas. Quibus nihil obſtat, quod in decretis creaturarum, requiratur *deliberatio*, & in earum *conſiliis* obſervetur *ignorantia.* Iſta enim non decretum ingrediuntur *ſimpliciter*, ſed decretum tantum *creaturarum*, quarum imperfectiones *abſtrahendæ* & à Deo removendæ ſunt, ſicut facere ſolemus in attributis Dei *communicabilibus.*

Decretum ut ſit definita Dei ſententia?

XV. Decretum *definitam ſententiam* notat, ſeu Judicis, decidentem inter partes contendentes; ſeu *quamvis* aliam, quæ deliberationem ſequitur, aliis nominibus *conſilium*, *beneplacitum*, *propoſitum*, *προορισμένη βουλὴ* Act. II. 23. & IV. 28. Eph. I. 9. 11. item חק Pſal. II. 7. in *Deo* non aliud notat, quam *prædefinitam ejus ſententiam*, *de futuris omnibus procurandis*, *ſecundum conſilium voluntatis.* Eſt igitur *definita ſententia*, tria connotans (a) *Actum decernentem*, qui non eſt niſi ipſa *Dei eſſentia*, ad modum actus vitalis conſiderata, ſeu ipſe *Deus decernens* (b) ejus *tendentiam* & relationem ad objectum, in tempore procurandum, ſine ulla Dei mutatione, aut eſſentiæ *perfectione*: neque enim iſta tendentia eſt *res* aliqua ad eſſentiam accedens, ex qua eſſentia poſſit fieri perfectior. Et hactenus decretum *ab eſſentiâ* differt, utpote quæ, hujuſmodi *tendentiam* & relationem non involvit. (c) *Rem* decretam, ſeu *producendam* in tempore, quod *realiter* differt a Deo. Reſpectu *primi*, decretum in Deo eſt *unicum*, neceſſarium & æternum: reſpectu *ſecundi* ſeu tendentiæ, eſt liberum & multiplex, fere inſtar circuli, cujus centrum *unicum* eſt, *lineæ* inde deductæ, *variæ* quidem; ſed tamen ſibi nunquam *contrariæ.*

Definita decreti ſententia tria connotat.

XVI. Porro eadem decreti definita ſententia, primò *finem* involvit, quem decernens ſibi præfixum habet, qui Deo ſola eſt ſua *gloria*, cujus ratione, *omnia* dicitur *operari propter ſe* Prov. XVI. 4. & *ad ſe* Rom. XI. 36. ſecundo conceptum *mediorum*, de quibus (in creaturis) *deliberatio* agitatur, ut commodiſſimum & efficaciſſimum eligatur & arrigatur, à quâ decretum *conſilium* denominatur: tertiò *intentionem* voluntatis, quâ *medium*, è pluribus electum, *intenditur.* Et hæc quidem *intentio*, cauſa eſt omnis *futuritionis*, non tamen ipſius *futuri*, ſive illud bonum ſit, ſive malum: cum decretum ſit actio *immanens*, nihil producens *extra* Deum, & *futuritio* ab *æterno* exiſtat, quando *futurum*, in *tempore* naſcitur.

Occupatur decretum in determinanda futuritione.

XVII. Diſtinetur ergo definita hæc Dei ſententia, circa *futuritionem*, rerum omnium & ſingularum, ſeu neceſſariæ ſint, ſeu contingentes, ſeu liberæ, ſeu bonæ, ſeu malæ; licet interim ipſa *futura*, ſententiam illam pro cauſa non recipiant. Ita decretum *cauſa* quidem eſt *futuritionis* peccati; non tamen ipſius *peccati* futuri, quod pro cauſa agnoſcit liberum *arbitrium* peccantis. Si enim *futuritionis* cujuſvis, cauſa non ſit Dei *decretum*; res ab æterno futura fuiſſet *per ſe*, & ſuâ *naturâ*, quo *fatum* plus quam Stoicum involvetur; ut non addam; quod hac ratione, in tempore exſtiturum, cauſa ſit, ejus quod ab æterno exſtitit, & ſic effectus prior quam ſua cauſa. Interim tamen, & *futurum*, certo *ſequitur* decretum, per creationem aut providentiam, velut ejus, vel *cauſam*, ſi *bonum* ſit, vel *antecedens* tantum, ſi *malum* ſit.

Eaque procuranda, ſeu efficiendo ſeu permittendo.

XVIII. Futuritionem proinde & futura, *procurare* Deus juxta decretum intendit, ſeu *efficiendo*, ſi bonum ſit; ſeu efficaciter *permittendo*, ſi malum ſit, unde diſtributio decreti reſultat, in *efficiens* & *permittens.*

Norma

XIX. Tandem *norma*, vel quaſi norma, hujus procurationis eſt *conſilium voluntatis*, ſtrictius dictum

procurationis eſt conſilium.

dictum Eph. I. II. Quod Deo non (ut creaturis) competit quoad *deliberationem* propriè dictam, quæ *ignorantiam* præſupponit, deliberatione pellendam; ſed quoad judicium *perfectiſſimum*, quale in creaturis ſequi conſuevit, accuratam deliberationem, quatenus temeritatem excludit, omniaque *ſapienter* ac decorè adornat, à quo מפעל *molitio* & *machinatio* dicitur Prov. VIII. 22. Jeſ. V. 12.

Decretum Dei eſt æternum.

XX. Iſtud porro Dei decretum, primò *æternum* eſt Eph. I. 4. Unde *nota* Deo dicuntur *omnia opera ejus à ſeculo* Act. XV. 18. & *propoſitum* ſecundum quod gratia nobis datur, dicitur fuiſſe πρὸ χρόνων αἰωνίων 2. Tim. I. 9. Et Deus *ſapientiam in myſterio prædefiniſſe* dicitur, *ante ſecula* I. Cor. II. 7. Idque non tantum quoad *actum* decernentem; ſed etiam quoad ejus *tendentiam* in futurum procurandum. Sin minus, tranſiret Deus decernendo à *potentia in actum*, & ſubeſſet mutationi, quam exactiſſimè ab eo ſecludit Scriptura Mal. III. 6. Jac. I. 17.

Eſt item liberrimum.

XXI. Eſt interim ſecundò *liberum* & liberrimum Rom. IX. II. Jer. XVIII. 6. Matth. XI. 26. & XX. 15. Non quod Deus potuerit eſſe abſque *facultate* aut *actu* decernendi; ſic enim potuiſſet eſſe abſque intellectu & voluntate. Nec quod facultas aut actus decernendi, potuerit eſſe abſque ulla *tendentia* in objectum aliquod; decerneret enim abſque *decreto*: nec quod Deus aliquando fuerit *indifferens* ad decernendum & non decernendum; ſic enim decretum non eſſet *æternum*, & Deus decernendo fuiſſet *mutatus*: ſed *liberum* eſt, quatenus 1. Deus *per naturam* indifferens eſt, ad ſic aut aliter decernendum: quatenus 2. ad ſic & non aliter decernendum, Deus non aliunde determinatur quam *propriis rationibus*, ſed per *complacentiam* rationalem. Verùm non tantum *liberum* eſt Dei decretum (prout eſt *creaturarum*, quamvis determinetur à ſuprema *cauſa*) ſed *liberrimum* etiam, ſeu abſolutè liberum, quatenus *ſimpliciter* eſt *independens*.

Eſt ſapientiſſimum.

XXII. Eſt tertiò *ſapientiſſimum*, ut hic merito exclames: *O altitudo divitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei*! Rom. XI. 33. 34. Pſalm. CIV. 24. Quatenus media *commodiſſima*, finibus ſuis eligit & conſtruit Rom. VIII. 28. 29. 30. Nec quicquam decernit abſque ratione; quamvis enim *cauſas* omnes excludat decretum divinum, quæ *producant*; *rationes* tamen, nobis quidem plerumque occultas, ſibi tamen notiſſimas, omninò requirit, quia *ſapientiſſimum*.

Et abſolutum, & immutabile.

XXIII. Eſt quartò *abſolutum & immutabile* Jeſ. XLVI. 10. Act. IV. 28. Prov. XIX. 21. Quamvis enim *res decreta*, perſæpe ſuſpendatur à certis *cauſis* & conditionibus, ipſe tamen decernendi *actus*, ſemper *independens* eſt, ab omni *cauſa* & conditione, adeoque plane immutabilis.

XXIV. Eſt denique quintò, decretum Dei univerſaliter *efficax* Pſal. CXV. 3. & CXXXV. 6. Jeſ. XIV. 24. Quamvis enim non *efficiat* rem ipſam decretam, v. g. *peccatum*; *efficax* tamen eſt circa *futuritionem* peccati, quæ non eſt *mala*, nec aliunde cauſari poteſt, quam à divino *decreto*. Quæ proinde decreti divini *efficacia*, nullam rebus imponit *neceſſitatem*; ſed eventus tantum *certitudinem*: quoniam non obſtat, quominus eventus aliquis oriatur à cauſa *contingente* proximâ, quæ ad iſtum effectum, *per ſe* non ſit determinata, neque etiam arbitrii noſtri *libertatem* infringit; quoniam non obſtat, quominus homo agat ἐκ προαιρέσεως. Imo tantum abeſt, ut decreti divini *efficacia*, res omnes dura urgeat *neceſſitate*, ut potius omnis *contingentiæ* ſit radix & ſcaturigo. Nam niſi Deus ſit, ſeu numen aliquod ſupremum ac liberrimum, quod cauſam talem contingentem, tali eventui deſtinaret & conſtrueret, nulla omnino eſſe poteſt contingentia.

Objectum decreti divini.

XXV. Objectum decreto *præjacens*, eſt poſſibile; decretum *terminans*, eſt futurum, quatenus, *poſſibilibus* hoc aut illud, Deus decernit *futurum*. Futurum autem attingit *omne* Eph. I. II. Rom. XI. 36. Thren. III. 37. 38. uſque ad *ſingula* peccata Act. IV. 28. Adeo ut, ſicut diximus, licet peccatum ipſum, profluat à *tranſgreſſione* legis; ejus tamen *futuritio*, non aliunde ſit quam à *decreto* divino.

Decretum eſt unicum, quantum ad actum decernentem.

XXVI. Decretum Deo competit, *unicum* tantum & *ſimpliciſſimum*, quoad *actum* decernentem: *ſimul* enim & ſemel, abſque ulla *deliberatione*, Deus ab *æterno* determinavit futura, quæ jam fuerunt, ſunt, eruntque: *multiplex* tamen & varium evadit, à *tendentiâ* in varia objecta, & à variis terminationibus ac *relationibus*, inde ſibi oriundis, unde עצות *conſilia* Jeſ. XXV. I. & מהשבות Jeſ. LV. 8. מפעלים Prov. VIII. 22. commemorantur. Et quatenus *multa* ſunt, pulchertimo & ſapientiſſimo *ordine* inter ſe cohærent. Quin, pro noſtro *concipiendi* modo, non ſolum ordinem in *rebus* ipſis decretis; ſed &, *ſuo modo*, in ipſis Dei *conſiliis*, cogitationibus & molitionibus, obſervamus; non quod diverſi ibidem revera ſint decernendi *actus*, aut unus altero, ſeu tempore, ſeu natura poſterior: ſed quod ejuſdem conſilii, diverſas q. *partes* concipimus, & illas debito *ordine* connectimus, quo omnem decreti ſapientiam, diſtinctius contemplemur, & plenius exhauriamus. Cum enim, nec *rectum*, nec *decens* Deo ſit, unum aliquid *ſine* altero decernere, humanum v. g. genus ſine ullo ſui glorificandi *conſilio*, condere, quod nim. ita, non *ſapienter*, ſed temere & *fruſtra* condidiſſet: aut etiam finem *abſque* mediis, ac viciſſim media *abſque* fine: hic diverſas decreti *partes* diſtinguimus, atque *unam* partem, ſeu unum decretum, alterius, ſi non *cauſam* producentem:

centem, ſaltem *rationem* dicimus, & ab uno ad aliud *argumentamur*, præeunte Apoſtolo Rom. VII. 32. & 29. 30. Per *ordinem* iſtum decretorum divinorum, rectè concipimus ac dicimus, Deum *prius velle finem*, quam *media* ad illum; & inter media, *prius* illa, quæ finem *propius* attingunt: atque adeo, quod *primum ſit in intentione*; *id ultimum eſſe in executione*, ſcil. juxta ordinem *intentionis*, dum juxta ordinem *exſecutionis* prius *media*, quam finem. Quod tamen non ſtatim, de diverſis in Deo *volitionibus* eſt capiendum, acſi alia ibi ſit *prior*, alia *poſterior*, una item alterius *cauſa*: ſed de *re decretâ* ac volita, ut apud Deum, volitio & *ſapientiſſima coordinatio* ſit, prioris & poſterioris rei, præcipuè mediorum & finis, quæ *aptiſſimè* & liberrime inter ſe copulavit; ſic, ut tamen, nec *ipſe*, nec ejus *decretum*, ab ullâ re, vel conditione, vel mediis *pendeat*. Unde, ut diximus, decretum Dei, ſicut *unicum* eſt; ita hinc neceſſariò ſummopere *abſolutum*, quamvis *conditionata* poſſit eſſe *exeſcutio*, & effectus, & productio, quæ tamen omnia, ex decreto *unico* & abſoluto dependent.

Ordo in decretis divinis.

Decretum eſt, vel efficiens, vel permittens.

XXVII. Tandem decretum *ut multiplex*, diſpeſcitur in *efficiens* & *permittens*: non quod decretum proprie *efficiat*, eſt enim actio *immanens*; ſed quod decretum detur, juxta quod, in tempore, nonnulla *efficere*, alia *permittere* ſtatuerit. *Efficiens* occupatur circa *bona* quævis, tam *naturalia* quam *moralia*, eo quod Deus ſit *cauſa prima* & univerſalis, *omnis* entitatis: & *permittens*, quod *futuritionem* tantum procurat, dum *futurum*, *aberratione* quadam & defectu inter operandum, à *creaturâ* producitur, Deo tantum *non impediente* Pſalm. LXXXI. 13. Act. XIV. 16. 17. Collat. cum Gen. XX. 6. Hoc circa malum *morale*, ſeu peccatum tantum occupatur, quod Deus, *quà tale*, non *efficit*, ſed *permittit* tantum Act. II. 23. 24. & IV. 27. 28.

Pars elenchtica.

Quæritur:

1. An decretum Dei ipſa ſit ejus eſſentia? Divortium ſententiarum.

XXVIII. Quæritur 1. An decretum Dei, ſit ipſa ejus eſſentia? Inter Græcos olim agitata eſt quæſtio: an *idem ſit eſſentia & voluntas Dei?* Aliis negantibus, aliis affirmantibus, ut videre eſt apud *Juſtinum Martyrem*, aut quiſquis auctor eſt libri, in *quæſtionibus ad Græcos*, de qua ſequiores Patres, præcipue Auguſtinus lib. de *eſſentia Dei*, itemque Scholaſtici, Damaſcenus, Lombardus, Aquinas aliique affirmative reſponderunt. Remonſtrantes Apologiſtæ, ut faventiores ſibi haberent Socinianos, & ut *ſimplicitatem* Dei validius impugnarent, & mutabilitatem decretorum divinorum facilius obtinerent, negant. Sociniani apertius negant, & ad accidentia in Deo referunt, ad hoc: 1. ut evertant Dei *ſimplicitatem* & 2. immutabilitatem. Reformati agnoſcunt, *res* decretas *eſſentialiter* differre, ab *eſſentia* divina: *tendentiam* item decreti in aliquod objectum indefinite, non quidem eſſe ipſam Dei eſſentiam; ſed tamen ad conſtitutionem decreti, omnino requiri, quod alias decretum eſſet quod nihil decerneret: quantum autem ad *actum* decernendi, illum *idem* eſſe cum eſſentia, niſi quod *abſolute* conſiderata & in ſe, non connotet tendentiam in objectum hoc aut illud, quam *decretum* formaliter conſideratum, implicat. Ab hoc non deſunt inter Reformatos, qui diſtinguant inter eſſentiam & decretum, ſic tamen, ut eo ipſo non admittant ullam compoſitionem in Deo, quod tendentia illa, non ſit niſi relatio, quæ proprie nullam habet *entitatem*, qua componere poſſit. Rationes Reformatorum, per quas decretum idem ſit cum eſſentia Dei, petuntur: 1. A divina *ſimplicitate*, per quam omnia accidentia reſpuat, prout ſuo loco in cap. de *ſimplicitate* Dei, demonſtravimus. 2. Ab ejus *infinitate*, quæ non admittit rerum varietatem, partes, aut compoſitionem qualemcunque, ut ſuo loco oſtendimus. 3. Ab eo, quod decretum in Deo non ſit, niſi ejus intellectus & voluntas, quæ procul dubio coincidunt cum ejus eſſentia. Quod 4. accidentia, quæ ſua natura, imperfectionem implicant, in perfectiſſimum non quadrant. Nec valet contrarium, quod: A. Decreta in Deo multa ſint, quando eſſentia unica tantum ſit: ſi enim per decreta intelligas, *res decretas*, ſunt ſane multa, & revera ab eſſentia divina, & à ſe invicem, diverſa; ſi *tendentiam* in objecta, à qua *multa* ſunt decreta; ea non eſt *res* diverſa ab eſſentia, nec *accidens*, ſed *relatio*, tantum diſcriminans, non componens: ſi vero per decreta intelligas *actum decernentem*; non eſt niſi ipſa Dei eſſentia, quatenus illa à nobis concipitur, ut actuoſa, circa rerum futuritionem. B. Quod decreta in Deo *libera* ſint, quando eſſentia eſt *neceſſaria*: *actus* enim decernendi, in Deo non *libere* exiſtit, ſed neceſſario, quemadmodum etiam *facultas* decernendi, in creaturis rationalibus; nec *tendentia* actus in objectum *aliquod*, libera eſt in Deo, ſed *neceſſaria*, quia non poteſt decernere, niſi ſit aliquid quod decernat: quamvis tendentia *actus decernentis*, in hoc objectum præ illo, ſit libera & *liberrima*; iſtam vero, nos non dicimus eſſentiam Dei, ſed *actum* tantum decernendi, quatenus illa à nobis concipitur, cum *relatione* ad *rem* decernentem aut decretam.

Rationes.

Objectiones.

2. An omnia decreta Dei ſint æterna? Sententia Adverſariorum.

XXIX. Quæritur 2. An omnia decreta Dei ſint æterna? Pelagiani, Sociniani, Remonſtrantes, ut commodius habeant. α. decreta Dei non eſſe ipſum Deum. β. liberum hominis arbitrium, conſiſtere in indifferentia independente, quam tolleret decretorum divinorum æternitas, & ut γ. decreta quæ indies naſcantur, pro lubitu arbitrii humani; agnoſcunt quidem dari aliqua decreta divina, quæ fue-

fuerint ab æterno, velut de creando, conſervando, gubernando mundo, de dando & mittendo Chriſto in mundum, de danda ſalute æterna obedientibus, aliiſque quæ non implicant liberi arbitrii indifferentiam: aſt *omnia* eſſe æterna, negant.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati ex adverſo ſtatuunt, omnia & ſingula Dei decreta eſſe æterna, eo quod: 1. per paragraphum præcedentem, decreta Dei, ſint ipſe Deus; proinde ſi Deus eſt æternus; & decreta ejus ſunt. 2. Quod ab æterno præſciverit *omnia* futura Act. xv. 18. nec præſcire potuerit, niſi ex *decreto*. Quod 3. Ex hypotheſi contraria, ab æterno, uſque ad temporariam iſtorum decretorum generationem, Deus ignarus fuiſſet, incogitans, & incertus plurimarum rerum, quæ futuræ erant. Quod 4. Plurimas *perfectiones*; quæ ſunt in cognitione rerum, non decretarum ab æterno, Deus *accepiſſet* in tempore & indies *acciperet*: & quod proinde ab æterno non fuiſſet *perfectiſſimus*, adeoque nec Deus. Quod 5. Adverſarii, ſua hypotheſi contraria, neceſſitatem fundent, plus quam Stoicam. Si enim quod jam ſit in tempore, ab *æterno* fuerit futurum, & *futuritio* illa, non pendeat à libero Dei decreto; non poterit pendere aliunde, quam à rebus ipſis futuris: proinde, ſi *ante* & *abſque* decreto fuerint futuræ ab æterno, ne ipſe quidem Deus, aliter de ipſis ſtatuere potuiſſet, Deuſque earum futuritioni ſuberit.

Objectiones.

Si objiciant in contrarium: *α*. Quod ſolus Deus ſit *æternus*, decreta autem non ſint Deus; ergo nec æterna. Reſp. 1. Jam dudum paragrapho præcedente demonſtravimus, decreta eſſe *ipſum* Deum, & quo modo. 2. Ipſi adverſarii agnoſcunt, quædam decreta Dei, eſſe ab æterno; ergo ſaltem quædam decreta erunt *ipſe Deus*; & ſi quædam, quamobrem non *omnia*. 3. Apoſtolus Eph. III. 11. dicit, non obſtante quod *facta* ſint; nihilominus eſſe æterna: *κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν.... Secundum propoſitum ſeculorum, quod fecit....* Ergo 4. *Quod fecit*, nihil aliud eſt Apoſtolo, quam *quod concepit*. *β*. Quia decreta Dei *libera* ſunt, ergo non *æterna* Reſp. *a*. Confeſſione adverſariorum, *aliqua* Dei decreta ab æterno ſunt; ergo æternitas non repugnat *libertati*: aut non omnia decreta Dei, libera erunt. *b*. Sunt *ergo libera*, quatenus non ex *neceſſitate naturæ* divinæ, ſed ex complacentia rationali ſunt, cui hilum non repugnat, quod ab æterno ſint. *c*. libera ergo ſunt, non quoad actum decernendi; ſed quoad *tendentiam* eorum, in *hoc aut illud* objectum *determinatum*. *γ*. Nullum effectum contingens & voluntarium, eſt ab æterno: ſed decreta Dei ſunt effecta *contingentia* & *voluntaria*: omne enim effectum tale, cauſà ſua poſterius eſt. Reſp. 1. Decretum, quatenus dicit *rem decretam*, ſua cauſa poſterius eſt, & proinde non æternum: aſt decretum, quatenus dicit *actum decernentem*, decreto nequaquam poſterius eſt; ſed actui decernenti coexiſtens. 2. Decretum *actu decernente* poſterius eſt, ſolo ordine *naturæ*, non autem ordine temporis; quemadmodum radii Sole poſteriores ſunt, non ordine *temporis*, quia ei coexiſtunt; ſed ſolo ordine *naturæ*. *δ*. Decreta alia, aliis ſunt poſteriora, proinde non *omnia* ſunt æterna, quia in æternitate non datur prius & poſterius. Reſp. *a*. Sunt priora & poſteriora, ſi *rem decretam* ſpectes; non autem, ſi *actum* decernentem; omnia enim Deus decrevit unico & ſimpliciſſimo actu. *b*. Sunt priora & poſteriora, ex noſtro tantum *concipiendi* modo; non autem ex parte ipſius decreti. *c*. Sunt ſibi invicem priora & poſteriora, ordine *naturæ*, non autem ordine *temporis*. *ε*. Quædam decreta Dei *fiunt in tempore*, ergo non *omnia* ſunt ab æterno; prius patet ex Jer. XVIII. 11. & cap. XXXI. 28. Deut. XXVIII. 63. Reſp. Textus illi loquuntur, non de decretis; ſed de *promiſſionibus* & *comminationibus*, quæ toto cœlo differunt à *decretis*.

3. An dentur decreta Dei conditionata?

XXX. Quæritur 3. An dentur decreta Dei conditionata? Pelagiani & Pelagianizontes, Sociniani, Arminiani, Pontificii, Lutherani, & quotquot ſunt extra Eccleſiam Reformatam: quo independens liberum hominis arbitrium commodius tueantur, & Deum decreviſſe omnes & ſingulos homines ſervare; ſtatuunt dari decreta Dei *conditionata*, antecedentia & conſequentia, quibus Deus conſtituerit omnes & ſingulos ſervare, ſi modo ipſi *voluerint* credere & reſipiſcere.

Sententiarum diſcrepantia.

Reformati, ſi per decretum intelligatur *res decreta*, agnoſcunt dari decreta *conditionata*, quatenus Deus ab æterno voluerit, ut quædam fierent, prævia conditione, v. g. ut hic aut ille ſervetur, prævia fide & reſipiſcentia: aſt ſi per decretum intelligatur *actus* Dei decernens, negant eum pendere ab ulla conditione.

Rationes Reformatorum.

Quia 1. Decretum Dei eſt voluntas ejus Eph. I. 11. *Secundum conſilium voluntatis ejus*: jam autem, ſupra lib. II. cap. XV. §. 27. 28. 29. dudum demonſtratum dedimus, voluntatem ita conditionatam, in Deo non dari. 2. Quia decretum Dei eſt ipſe Deus, per paragr. XXVIII. Proinde ſi Deus non pendet à conditione, nec ejus decretum pendebit. Quia 3. Ens abſolute primum & independens, nullatenus, citra contradictionem, & conſequenter, nec quoad decretum, poteſt pendere à quovis. Quia 4. Decretum ab æterno exiſtens, quod demonſtravimus paragr. præcedente, non poteſt pendere à conditione, in tempore naſcitura. Quia 5. Decretum iſtud *conditionatum*, pro ratione conditionis, in tempore, & quaſi in arena caperetur. Quia 6. rerum, quæ ab hominis libero arbitrio pendent, eventus, antequam fiant, præſcire & prædicere non poterit: quod ea præſcientia, ex ſolo decreto abſoluto pendeat, & per conſequens, in Deum cadet ignorantia, adeoque in perfectiſſimum, imperfectio. Tandem 7. quia *omnia* apud Deum abſoluta ſunt Pſal. CXV. 3. Jeſ. XLVI. 10. Joh. XLII.

2. Nec

Objectio.

2. Nec in contrarium valet, quod decretum divinum ſæpius mutetur, & à conditione, à creaturis præſtanda, ſuſpendatur Jer. xviii. 7. 8. 9. 10. Quoniam non decretum mutatur, aut à conditione ſuſpenditur, quotieſcunque Deus aliquid boni promittit, aut mali comminatur: ſed *res decreta*. Ut non addam decretum à promiſſionibus, toto cœlo differre, cum illud fuerit ab æterno; hæ autem in tempore fiant, proinde dum hæ, à conditionibus ſuſpenduntur, & pro earum ratione, mutantur; non ſtatim decreta ſuſpenduntur aut mutantur.

4. An detur decretum congruum ad circumſtantias?

Sententia Remonſtrantium & Jeſuitarum.

XXXI. Quæritur 4. An detur decretum *congruum ad* circumſtantias? Remonſtrantes & Jeſuitæ, ne in negotio converſionis, ab *una* parte, nihil omnino videantur tribuere *decreto* & gratiæ divinæ; ab *altera*, nihil detrahere independenti *arbitrio* humano: ſtatuunt hominum, ante ſuam regenerationem, unum *naturam* habere magis *proclivem* ad converſionem, quam alium, & ſi, in *circumſtantialibus* loci, temporis, motivarum, congruenter iſti naturæ evocetur; pariturum vocationi iſti congruæ, ſeque converſurum ſponte, & ex liberi arbitrii viribus, determinaturum ad fidem & reſipiſcentiam: ſtatuunt Deum decreviſſe, ſe congruenter iſti naturæ & circumſtantiis vocaturum.

Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

Reformati ex adverſo ſtatuunt, omnes homines, per lapſum æqualiter mortuos, & ad credendum ineptos, quo tandem modo vocentur; adeoque iſtud decretum multis modis ineptum eſſe: 1. Quia, ut diximus, Scriptura docet, *omnes* homines peccato mortuos Eph. ii. 1. 2. 3. & per conſequens æqualiter ineptos eſſe ad omne bonum ſpirituale, uſque ad cogitatiunculam bonam 1. Cor. ii. 14. 2. Cor. iii. 5. Rom. viii. 7. 8. Tit. iii. 3. Jer. xiii. 23. Gen. vi. 5. & viii. 21. & alibi. Quia 2. Scriptura decretum tradit, circumſtantiis & converſioni prævium Act. xiii. 48. Rom. viii. 29. 30. Quia 3. eadem, determinationem voluntatis ad converſionem, ad ſolam gratiam efficaciter flectentem refert Phil. ii. 12. 13. Prov. xxi. 1. Rom. xv. 18. 1. Cor. xv. 10. Quia 4. decretum iſtud congruum, Deum independentem & abſolute primum, qui cum ſuo decreto coincidit, pendulum facit, & ſucceſſivum ad circumſtantias commodas ſeu congruas, ut eis decretum ſuum conformet. Quia 5. antecedenter ad decretum divinum, *nexum* facit, vel *certum* & individuum, inter circumſtantias iſtas congruas, & v. g. converſionem Petri ſpontaneam: & ſic neceſſitatem, quæ ex decreto abſoluto oriatur, declinaturi, in *Fatum* incidunt, plus quam Stoicum: vel 6. *incertum* nexum præſupponit: quem proinde Deus certo prævidere non potuerit, ut certum decretum circumſtantiis iſtis congruum conderet, & ſic omniſcientiam Dei tollunt, quod enim non eſt certum, etiam certo præſciri nequit. Quia 7. converſionem & fidem, *independenter* tribuit, arbitrio humano, prout ex adverſo Deum *dependentem* facit ab eodem.

Fundamentum ſententiæ adverſariæ.

Nec eſt, quod pro iſto ſuo decreto *congruo* obtendant, niſi quod conſervando libero arbitrio, commodum ſit. Cui reſpondemus, quod Adverſarii falſo præſupponant, libertatem arbitrii noſtri conſiſtere in mera *independenti indifferentia*, cum revera conſiſtat in facultate agendi ex *complacentia rationali*, quam non tollit, imo ne lædit quidem, abſolutum Dei decretum, quatenus ab æterno decrevit, ut v. g. Petrus libere ſeu ἐξ προαιρέσεως crederet & reſipiſceret.

5. An detur decretum antecedens & generale?

Sententiarum divortium.

XXXII. Quæritur 5. An detur decretum Dei, antecedens & conſequens, generale & ſpeciale? Eidem Remonſtrantes & Jeſuitæ, ut ſuo ſuccurrant, independenter indifferenti arbitrio, atque inſuper habeant prædeſtinationem, electionem & reprobationem *generalem*, quæ non tam circa *perſonas* occupetur, quam circa perſonarum ſtatum: exiſtimant, Deum decreto *antecedente* & generali conſtituiſſe v. g. omnis qui crediderit ſervabitur: *conſequente* & ſpeciali, Petrus, quia vult credere, ſervabitur. Reformati decretum *antecedens* & generale non agnoſcunt. Quia: 1. omnis cognitio *generalis* per diſcurſum naſcitur, & abſtractionem à ſingularibus, qui diſcurſus *dependentiam* infert à ſingularibus; atque etiam *ignorantiam*, quatenus ratiocinando, cognitio acquiritur, quæ antea non habebatur. Quia 2. Decretum illud *generale*, otioſum eſſet, utpote cui ſucceſſurum præſupponitur, aliud & *ſpeciale* decretum, quod prius illud reſtringat, & tantum non corrigat, eoque ſic ſatis aboleat.

Argumenta Reformatorum.

Quia 3. *Supervacaneum* eſt, ubi enim decretum eſt *ſpeciale*, quod circa omnia & ſingula individua occupatur; ibi *generale* nullius uſus eſt: qui enim omnia & ſingula novit, unico & ſimpliciſſimo actu, & quidem in ſeipſo; ille non indiget, ut generalem habeat conceptum. Quia 4. genus eſt *non ens*, adeoque haberet decretum, cujus nullum eſſet objectum, adeoque decretum, quod decretum non eſſet, eſſet. Imo 5. tale aſſeritur decretum, quod penitus indignum eſſet Deo, utpote cui nihil eſt generale, nihil indeterminatum, nihil pendulum ab alio, à ſingularibus. Tandem 6. nec perfectioni ejus infinitæ congruit, per decretum antecedens & generale, omnibus & ſingulis v. g. decernere ſalutem, quod nunquam eventurum, jam ante ab æterno præſcit.

Objectio.

Si nobis objiciant ea Scripturæ loca, quæ aliquid generale in Deo ſpirare videntur, v. g. Joh. iii. 16. *ut quisquis credit, non pereat; ſed habeat vitam æternam*, & verſ. 36. *Qui eſt Filio immorigerus, vitam non videbit, ſed* .... item Act. x. 43. *Ut quisquis in ipſum credit, remiſſionem peccatorum habeat per nomen ejus*, & quæ ſunt ejus generis complura alia: obſervandum, quod iſta loca, non loquantur de *decretis*; ſed de promiſſionibus & commina-

minationibus generalibus, quibus Deus apud homines utitur, ut ſuccurrat eorum infirmitati, qui omnia & ſingula, non aliter percipere poſſunt, quam ſub terminis generalibus.

6. An detur decretum Dei mutabile?

XXXIII. Quæritur 6. An detur decretum Dei mutabile? Sociniani, Arminiani, Jeſuitæ, Lutherani aliique Pelagiaνίζοντες, propter liberum arbitrium, æque in horas mutabile, à quo plurima pendent Dei decreta; atque etiam, quod doceant *electionem* univerſalem conditionatam, ob non ſuccedentem conditionem, mutetur in reprobationem: decreta tradunt mutabilia. Reformati omne Dei decretum ſtatuunt immutabile. Quia 1. omne decretum Dei eſt *ipſe* Deus, ut demonſtravimus paragrapho XXVIII. Proinde ſi Deus ſit immutabilis, & ejus decretum eſt immutabile. Quia 2. omne decretum Dei eſt æternum, per parag. XXIX. in *æternitate* autem non datur viciſſitudo mutationis. Quia 3. mutaretur ab alio ſe priore, adeoque non eſſet Deus ens *abſolute* primum. Quia 4. mutaretur, aut in *melius*, quod non datur nec dari poteſt; nec in *deterius*: ſic enim corrumperetur Deus; nec in *perinde* bonum, quod itidem non datur. Quod 5. Scriptura, non modo, Deum penitus *immutabilem* pronunciet in genere Mal. III. 6. Jac. I. 17. ſed peculiariter etiam ejus decretum Jeſ. XLVI. 10. Pſal. XXXIII. 11. Heb. VI. 17. & alibi. Nec habent quod objiciant, niſi ea Scripturæ loca, quæ tantum promiſſiones & comminationes conditionatas arguunt, quæ, toto cœlo à decretis differunt, quamvis nec hæ, quippe conditionatæ, propriè mutentur. Si quæ ſuperſunt controverſiæ, illæ ad *prædeſtinationem*, *electionem & reprobationem*, ſuis locis expedientur ξὺν Θεῷ.

Rationes Reformatorum.

Fons objectionum.

Pars practica.

Decretum divinum: 1. Commendat dominii ac imperii divini majeſtatem.

XXXIV. Praxis conſiderationis generalioris de decreto Dei, potiſſimum conſpicua eſt, in decreto ſpeciali *Prædeſtinationis*, *Electionis* & *Reprobationis*. Interim hujus loci eſt, *primò* ex decreti divini *perfectione*, colligere *dominii* & imperii divini, majeſtatem & perfectionem, à quo Deus dicitur *mirabilis & magnus conſilio* Jeſ. XXVIII. 29. Jer. XXXII. 12. Ejus ſingulatim (1) *Amplitudinem*, quatenus ad *omnia* ſeſe extendit & ſingula *futura*, quod *omnia* faciat *ſecundum conſilium voluntatis ſuæ* Eph. I. 11. Pſal. CXV. 3. Jeſ. XLVI. 10. adeo ut quicquam non fiat, quin ille prævio decreto *præceperit* Thren. III. 47. (2) *Independentiam*, quatenus univerſum hujus mundi imperium & gubernatio, non aliunde pendet, quam à prædefinitâ *decreti* divini ſententia Rom. XI. 34. 35. 36 (3) *Poteſtatem* & omnipotentiam, quâ *conſilium* ejus *ſtat*, & *omnem voluntatem* ſuam *perficit* Jeſ. XLVI. 10. Ut nemo & nihil, ejus voluntati obſiſtere queat Rom. IX. 19. (4) *Sapientiam* Rom. XI. 33. 34. utpote quæ, in ſtatutis & conſiliis ſeſe potiſſimum prodit, unde *conſilium* dicitur *non periturum à ſapiente* Jer. XVIII. 18. & *conſilium* ſibi aſſerit *ſapientia* hypoſtatica Prov. VIII. 14. (5) *Conſtantiam* & immutabilitatem, quatenus *conſilium* ejus *ſtat*, videlicet ut *ſolidum* univerſi imperii ſui *fundamentum* 2. Tim. II. 19. (6) *Libertatem*, quâ citra ullam neceſſitationem, *ſponte* cuncta diſpenſat, ex ſolo conſilio *voluntatis* ſuæ, ſuamque *voluntatem* facit. Quæ omnia, imperii divini majeſtatem ad hoc commendant, ut (1) *Agnoſcamus* Pſal. XCIII. 1. 2. & C. 3. (2) *Glorificemus* & extollamus Pſal. XCIX. 1. 2. 3. 4. 5. (3) Ei nos *ſubmittamus*, incurvemus Pſal. XCV. 6. ejus *conſilio ſerviamus* Act. XIII. 36. Pſal. C. 2. &c.

2. Monet, ut caveamus peccata, decreto divino adverſa.

XXXV. Eſt *ſecundò* hujus loci, ſedulò *cavere*, omnem decreti divini *abuſum*, qualis (1) decretum Dei *occultum* temerè *ſcrutari* Deut. XXIX. 29. Act. I. 7. (2) *Negligere* & vilipendere decreta Dei Jeſ. V. 19. 2. Pet. III. 4. eique *obniti* Luc. VII. 30. (3) Ad *rationis* noſtræ modulum revocare, ſapientiſſimum & abſolutiſſimum Dei decretum, illiuſque *rationes exigere* Job. XXXVIII. 2. Rom. IX. 20. 21. (4) Ob decreti divini univerſalitatem, *efficaciam* & immutabilitatem, *ſocordiæ* indulgere, *curam mediorum* negligere, quaſi ſcil. Deus, decreto ἀλόγῳ, finem intenderit *abſque mediis*. Aut etiam (5) ob decreti ejuſdem conſtantiam & *immutabilitatem*, in adverſis *deſperare*, acſi ſcil. *occulta* Dei conſilia, ſibi perſpecta eſſent, quæ de *ſuâ* fortunâ Deus decreverit, aut *à conſiliis* ei fuiſſet Rom. XI. 34.

3. Monſtrat uſus decreti divini.

XXXVI. Eſt contra *tertiò* hujus loci, decreti divini contemplationem *in uſus noſtros* ſapienter convertere. Scil. (1) Ad *reverentiam* Dei, converſionem, & fugam peccatorum, *antequam decretum*, *pariat diem* judicii, in quo, *ut gluma pereamus* Zeph. II. 2. antequam repente nobis *loquatur* decretum, *exitium* Jer. XVIII. 7. Conf. Luc. XIX. 42. 43. (2) Ad *patientiam* & tranquillitatem animi, in adverſis *omnibus*, quæ nobis eveniunt aut evenire poſſint: quod ex decreti divini æterna *immutabilitate*, nobis non eveniat, nec à creaturis quibusvis, utcunque potentibus, obvenire poſſit, niſi quod *manus & conſilium Dei*, *decreverit* futurum Act. IV. 27. 28. & II. 23. & quod, ex ejuſdem decreti *ſapientiâ*, & *bonitate* verſus nos, non alio vergat quam in noſtrum commodum Rom. VIII. 28. (3) Ad *fiduciam* & tranquillitatem, in negotio *ſalutis* noſtræ, quod redemtio, juſtificatio, adoptio, ſanctificatio, glorificatio noſtra; æterno, ſapientiſſimo & *immutabili* Dei decreto, nitantur, *ſolido* ſcil. *fundamento*, *habenti ſigillum hoc*, *novit Dominus qui ſunt ſui* 2. Tim. II. 19. Rom. VIII. 29. 30.

4. Ex-

XXXVII. Tandem 4. eſt hic quod *imitemur*. Cum

emplo Dei, in cultu comprimis divino ſapienti agamus conſilio. Cum (a) enim inter *perfectiones* Dei ſit, omnia agere *ex decreto*, ſecundum *conſilium*, non *temere ἀφ' ὁρμῆς*, & in decreto, præfixum ſibi habere *ſcopum*, ſuam gloriam, in eum ſcopum, ſapienti collimare *conſilio*, & quod deſignarit, immobili proſequi *intentione*: cum item (b) & in hoc geramus *imaginem* Dei: cum denique (c) in hac imitatione & *aſſimilatione* Dei, præcipua noſtra verſetur *perfectio*; eſt ſanè, quod in omnibus noſtris negotiis, eis potiſſimum, quibus circa *Deum* & circa *ſalutem* propriam occupamur; non *impetu*, nec *temere*, brutaliter (Pſal. XXXII. 9. aut per naturam Jud. verſ. 10.) agamus; ſed *decreto*, *conſilio ſapienti* Eph. V. 15. ut cultus noſter ſit *rationalis* Rom. XII. 1. Et in hoc decreto, juſtum nobis præfigamus *ſcopum*; Dei gloriam, propriam ſalutem, proximi emolumentum: in hunc ſcopum, *prudenti deliberatione*, efficaciſſima conquiramus *media*: tandem conquiſita conſtanti & *immoto propoſito* intendamus, & proſequamur.

CAPUT SECUNDUM.

DE PRÆDESTINATIONE.

Rom. ~~Pſal.~~ IX. 22. 23.

Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam, pertulit multâ lenitate, vaſa iræ, coagmentata ad interitum: & ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ, erga vaſa miſericordiæ, quæ præparavit ad gloriam.

Contemplatio prædeſtinationis. I. Decretum Dei, *ſeu* omnes creaturas *promiſcuè* reſpicit, quoad *omnem* earundem ſtatum, quod eſt vel *creationis*, juxta quod *ſunt* & exiſtunt primum; vel *providentiæ*, juxta quod *porro ſunt*, & in ſuos fines *diriguntur*, de quibus ſuis locis agendum: *ſeu* creaturas *rationales* peculiariter, idque rurſus; *partim* quoad ſtatum earum *temporalem*, quo ſpectat decretum de *termino vitæ*; *partim* quoad ſtatum earum *æternum*. Et hoc *peculiari* denominatione, *prædeſtinatio* deſignatur, cujus contemplationem, ſuperſtruemus verbis Apoſtoli Rom. IX. 22. 23.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus. II. *Quibus* prædeſtinationis *conſilium divinum deſcribit*, *ſecundum utramque ejus partem. Scil.*

1. *Secundum* reprobationem: verſ. 22. *Cujus hic proſtat.*

A. *Cauſa* reprobans, *quæ & eligens*, *adeoque communis univerſæ prædeſtinationis*, Deus, *ſcil. tanquam prima & penitus independens cauſa*, *excludens omnem cauſam moventem*, *aut conditionem*, *quæ ad prædeſtinandum moverit*, *externam*. *Atque inſuper rationem* intrinſece q. *moventem*. *Sed purum putum ejus* beneplacitum, *ſeu voluntatem*, *quam deſignat vocula* volens θέλων. *De* creaturis *uſurpatum*, *quandoque* deſiderium *& votum notat*, *etiam* inefficax, *idque tam apud auctores* profanos, *ſic Cicero Epiſt. lib.* XV. *Epiſt.* 8. eum honorem tibi Deos fortunare volo; *pariter &* ſacros. *ſic* Marc. X. 35. 36. Rom. IX. 16. *De* Deo *autem & Chriſto* propoſitum *efficax notat* Matth. VIII. 3. Marc. I. 41. Luc. V. 13. Joh. III. 8. & V. 21. & XXI. 22. Pſal. CXV. 3. Eph. I. 5. *Significatur ergo*, voluntatem *ſeu beneplacitum Dei*, *eſſe prædeſtinationis univerſæ*, *ſolam atque unicam cauſam* Matth. XI. 25. 26. *neque eam pendere ab arbitrio cujusvis* Rom. IX. 16.

B Rationes *ſeu fines reprobationis*, *nim.* propoſitum *manifeſtandi.*

1. Iram: *ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν* demonſtrare iram. Ὀργὴ *ab ὀρέγεσθαι* appetere, *quod* ira *ſit appetitus vindictæ*, *ob illatam injuriam*, *conſtruitur aliquando cum θυμὸς* excandeſcentia Rom. II. 8. *quod in* ira *duo concurrant*, perturbatio *quædam animi*, *&* appetitus *vindictæ*: *prius ſignificatur voce θυμὸς*: *poſterius voce ὀργὴ*: *ſic in creaturis*; *in Deo non eſt* perturbatio, *ſed ſolus appetitus vindictæ*, *quæ ἀνθρωποπαθῶς coincidit cum Dei juſtitia* vindicativa Joh. III. 36. Rom. I. 18. Ἐνδείξασθαι, *admodum emphatice*, *dicit oſtendere*

per demonſtrationem & evidentiam 1. Tim. I. 16. *Verbum hoc compoſitum, tam de* Deo Rom. IX. 17. Eph. II. 7. *quam* hominibus 2. Cor. VIII. 24. 2. Tim. IV. 14. Tit. II. 10. & III. 2. *uſurpatum, notat ſatis* manifeſte & dilucide *declarare, ita ut omnibus res appareat, ac negari vel occultari nequeat. Hoc modo manifeſtare juſtitiam vindicativam; in juſta peccatoris punitione, ſupremus eſt* reprobationis finis, *nequaquam autem creaturæ exitium.*

2. Potentiam: & notam facere potentiam ſuam, *γνωρίσαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ.* **Τὸ δυνατὸν** poſſibile, *idem hic valet quod τὴν δύναμιν* potentiam. *Reprobatione enim: notum facere intendit, eſſe in ſuâ potentia, ad iſtud exercitium* juſtitiæ *ſuæ vindicantis*, deligere *ex omnibus hominibus, quoſcunque voluerit. E quo patet finem* reprobationis *prout etiam* electionis, *adeoque univerſæ* prædeſtinationis *non eſſe, manifeſtationem gloriæ* communis, *quæ in omnibus Dei operationibus intenditur; ſed* ſpecialis, *juſtitiæ vindicatricis, potentiæ & miſericordiæ, in juſto exitio & gratioſa ſalute, manifeſtandæ.*

3. Longanimitatem *reprobationis, quâ*, multâ cum iræ cohibitione, pertulit *reprobos, quatenus conſtituit, non ſtatim a commiſſo peccato perdendos, aut à quovis beneficio ſecludendos eſſe: ſed quaſi cohibendam circa eos iram, gravandos compluribus beneficiis, corporalibus pariter & ſpiritualibus. In quibus ſplendet, non* una, *ſed πολλὴ μακροθυμία* multiplex longanimitas, *quod ſit* ארך אפים Joel. II. 13. *μακρόθυμος eſt, qui longus ſeu longinquus à θυμῷ ab* excandeſcentia. *Vocem alii referunt, per* magnanimitatem, *non quidem ex etymo, ſeu efficacia vocis, cum θυμὸς non ſonet* animum *ſed* excandeſcentiam *ſeu iram, ex* conſequenti *tamen, quod qui diu multumque patienter ferre poteſt injurias ſibi illatas*, magnanimus *ſit & dicatur, ita dici queat; non abs re, per* magnanimitatem *reddi poſſit. Non ſine cauſa igitur, finis reprobationis* ſecundarius, *conſtituitur Dei patientia, longanimitas & magnanimitas.*

C. Objectum *reprobationis, σκεύη ὀργῆς*, vaſa iræ. *Seu* inſtrumenta *iræ, utpote per quos, vel in quorum* juſta condemnatione, *iram, ſeu juſtitiam* punientem, *manifeſtam facit Deus. σκεύη* vaſa *& inſtrumenta dicuntur; phraſi Hebraica ſonant, quamvis* ſupellectilem, *quodvis* inſtrumentum, *quævis* utenſilia Heb. IX. 21. *ad* homines *refertur, imo ad reprobos* 2. Tim. II. 20. 21. *quod per eos, vel per eorum* juſtam *punitionem, Deus, gloriam* juſtitiæ *vindicativæ, item potentiam & longanimitatem, pateſacere & obtinere ſoleat. Sicut ex adverſo σκεύη ἐκλογῆς appellantur electi* Act. IX 15. *item σκεύη εἰς τιμὴν* vaſa ad honorem. *ſcil. gratiæ & miſericordiæ* 2. Tim. II. 21. *quod per eos honorem ſuæ miſericordiæ procurare Deus ſoleat, tum per* converſionem *eorum, Deo honorificam, tum per gratuitam eorum ſalvationem.*

D. Actus reprobationis; *κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν*, præparata *ſcil. æterna deſtinatione*, ad exitium, *non tantum ad* finem (*hic enim Deus non* delectatur morte *peccatoris* Ezech. XVIII. 32.) *ſed tanquam* ad medium: *κατηρτισμένα*, coagmentata, compacta, adaptata, apta. *Participium, more Hebræorum, quia pauca habent* verbalia, *ponitur pro* verbali. *Plane ut Hebræorum* נכון, *quod* aptum *ſonat, quod ἕτοιμος verti ſolet, modo etiam per κατηρτισμένος* Pſal. LXVIII. 10. & LXXIV. 16. *Hoc modo κατηρτισμένος habetur* Luc. VI. 40. apti ad interitum. *Sed à quo adaptati ſunt? Reſp. Partim* à ſeipſis, *per infidelitatem & impoenitentiam, ſeipſos tradendo peccatis, eoque dignos faciendo exitio æterno* Jud. verſ. 4. *Partim & potiſſimum quidem*, à Deo, *qui æterna* reprobatione *decrevit impœnitentes exitio devovere* Prov. XVI. 4. Matth. XXV. 34. 41. *Quemadmodum vaſa, non aptantur* à ſeipſis; *ſed à figulo* Jer. XVIII. 6. **Εἰς ἀπώλειαν** ad exitium. *Vox eſt duriſſimæ ſignificationis. In mitiſſima, notat* mortem Joh. XI. 50. *imo per medium aliquod* miſerabile *v. g.* famem Luc. XV. 17. *imo deſtructionem* infernalem 2. Theſſ. I. 9. *à qua Judas appellatur* filius perditionis Joh. XVII. 12. & diabolus **ἀπολλύων** Apoc. IX. 11. *Significatur ergo, per reprobationem, reprobos parari ad omnimodum exitium, corporis pariter & animæ.*

II. *Secundum* electionem, verſ. 23. *Cujus (præſuppoſitâ efficiente) deponitur*

A. Finis *ſupremus καὶ ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης. Ubi per gloriam peculiariter intelligitur* bonitas & miſericordia *Dei, prout ſit* Exod. XXXIII. 18. 19. *Copulativum* ו. &, vel, verſ. *præcedentem* 22. *connectit cum hoc* 23. *ut, κατ' ἀντίθεσιν ſignificet reprobationis finem, ſaltem* per accidens, *eſſe illuſtrationem gratiæ divinæ, verſus vaſa miſericordiæ, quæ non ſatis appareret, aut æſtimaretur, ſi eſſet* omnibus *communis:* vel *ut ejus ope, alteram prædeſtinationis partem, ſcil. electionem cum præcedente reprobatione conjungeret.* **Πλοῦτος τῆς δόξης**, opulentiam gloriæ, *ſcil. gratiæ ac* miſericordiæ, *notat: vel* 1. *opulentam & ſuperabundantem Dei bonitatem; vel* 2. *divitias beatæ immortalitatis, quas electis, ex gratia præparavit;* vel *divitias*

gloriæ

gloriæ miſericordiæ, *ſeu glorioſæ gratiæ* Eph. I. 6. & 14. *Paulus omnem* abundantiam, *ſolet vocare* πλοῦτον Rom. II. 4. & XI. 33. 2. Cor. VIII. 2. Eph. I. 7. Πλοῦτος *ergo* δόξης *hic* & Eph. I. 18. Col. I. 27. *eſt* ingens gloria.

B. Objectum, vaſa miſericordiæ. *In quorum glorioſa reſtitutione, gloriam ſuæ miſericordiæ panderet.* σκεύη ἐλέους. Ἔλεος miſericordiam *ſonat*, *ſicuti Hebræorum* חן, *h. e. gratiam verſus miſerum. Reſpectu* hominum, *omnis generis bona notat*, *quibus gratuito eos Deus afficit*: *reſpectu* Dei *omnimodam miſerationem*, & *infinitam ejus benignitatem*. Vaſa *ergo* miſericordiæ *dicuntur electi*, *qui* per *miſericordiam electi ſunt*, ad *miſericordiam conſequendam*, & per *quos Deus gloriam ſuæ miſericordiæ illuſtrare intendit.*

C. Actus electionis. ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν. Paravit, adaptavit *conſequendæ ſaluti*; & præparavit *antequam exiſterent*, *ſeu per decretum prævium*: *quod proinde*, *non* præſupponit *aptitudinem aliquam*; *ſed* infert & *confert*. ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν. Ἑτοιμάζειν *divinam* deſtinationem *notat* Matth. XXV. 34. 2. Cor. II. 9. Heb. XI. 16. Προετοιμάζειν *ſonat* ante præparare, & *quidem antegreſſionem diuturnam actus eligentis*, *ante opera bona*, & *vocationem ad ipſa*. Εἰς δόξαν ad gloriam, *non* Dei *tantum*; *quomodo* & *reprobatio vergit in gloriam*; *ſed* & electorum 2. Cor. IV. 17.

Pars dogmatica.

Dari prædeſtinationem probatur: tum Scripturis:

III. Sepoſitis in ſuum locum, quæ textui de *Electione* & *Reprobatione* ſunt peculiaria; generaliter ex eo concicimus, eſſe penes Deum decretum, de ſtatu creaturarum *rationalium æterno*, quod *prædeſtinationem* appellamus Id quod Sole clarius eſt, non modo *per Scripturam*, quando Deo tribuit προορισμὸν Rom. VIII. 29. 30. Eph. I. 5. πρόγνωσιν Act. II. 23. I. Pet. I. 2. Rom. VIII. 29. πρόθεσιν Rom. VIII. 28. Eph. I. 9. εὐδοκίαν Matth. XI. 26. Quando, in negotio *ſalutis* æternæ, non agere dicitur, niſi *ſecundum conſilium voluntatis* Eph. I. 11. & ſervandi æternum, dicuntur τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον Act. XIII. 48. item προητοιμαζόμενοι εἰς δόξαν Rom. IX 23. prout contra damnandi, κατηρτισμένοι εἰς ἀπώλειαν. Ibid. verſ. 22. item προγεγραμμένοι εἰς τὸ κρίμα. Jud. verſ. 4.

Tum rationibus.

IV. Sed etiam *per naturam*. Si enim: 1. *omnia*, uſque ad minima, Deus agit *ex conſilio voluntatis* ſuæ; rem tanti *momenti*, quanta eſt in ſtatu *æterno* creaturæ *rationalis*, negligeret? Et ſi 2. nulla omnino *futuritio*, poſſit exiſtere citra æternum *decretum*, quin Deus *mutetur* in tempore; ac *dependeat* aliunde: quin item *fatum* adducatur, eventibus omnibus, plus quam *Stoicum* (dum quicquid ſit, ab *æterno futurum* fuit, & ſi non per liberum Dei *decretum* futurum; non potuit ſanè aliunde futurum fuiſſe quam *à ſe*. fieri nequit, ut, vel *ſalus*, vel *exitium* creaturæ, accidat citra æternam *prædeſtinationem*. Non addam 3. Egregiè diminutum iri *gloriam* Dei, ex æterna creaturarum *ſalute* aut *exitio* oriundam, ſi ſtatuantur fieri *caſu*, *temere*, & citra prævium æternum Dei *conſilium*. Atque etiam 4. Facere ad *amplitudinem gloriæ* divinæ, eſſe per *prædeſtinationem*, in ejus domo, *vaſa iræ* pariter & *gratiæ* 2. Tim. II. 20.

Tollitur ambignitas vocum in hoc negotio.

V. Prædeſtinationis ſynonyma dudum enumeravimus, de iis tamen operæ pretium eſt obſervare, quod προορισμὸς, quandoque generalius notet *quodvis* aliud decretum Act. IV. 28. I. Cor. II. 7. & πρόγνωσις, *prædilectionem*, ex quâ *electio* facta eſt Rom. VIII. 29. Niſi malis, eandem deſignare, *ideam univerſi prædeſtinationis* conſilii; quatenus exiſtit in *mente* divina, ante rerum *exiſtentiam*. Quod item πρόθεσις, quandoque prædeſtinationis illam peculiariter notet *partem*, quæ vel *finem* intendit, vel *media* fini proponit, quo ſenſu ſtrictius dicitur *prædeſtinatio*. Unde *prædeſtinatio*, aliquando fieri dicitur *ſecundum propoſitum*, & propoſitum *ſecundum electionem*; & electio *ſecundum propoſitum*, conſilium & beneplacitum voluntatis Dei Eph. I. 5.

Prædeſtinationis vox, quid notat?

VI. Peculiariter *prædeſtinationis* vox, aliquando cum *electione* coincidit Rom. VIII. 29. aliquando *ſtrictius* in ipſa electione, notat *deſtinationem* mediorum, ad ſalutem electorum, & ſic præſcientiam ſequitur: *quos præſcivit hos prædeſtinavit*. Nos hoc loco *latiſſime* uſurpamus, ut *univerſum* Dei conſilium dicat, de creaturarum rationalium *ſtatu æterno*. Et ſic *deſtinatio* quidem dicitur, quatenus certa eſt ordinis *mediorum*, ad *fines* determinatio: & *prædeſtinatio*, quatenus *ante* omnem rerum *exiſtentiam*, iſtum ordinem apud ſe conſtituit *Deus*.

Prædeſtinatio quoad rem, quid ſit?

VII. Non eſt autem hæc prædeſtinatio, niſi *decretum Dei*, de *ſpecialis gloriæ ſuæ manifeſtatione*, *in creaturarum rationalium ſtatu æterno*. *Decretum* appellatur, quia *definitam* Dei ſententiam continet, certo *conſilio* exſequendam. Quicquid proinde, ſuperiori capite, de Decreto Dei in genere eſt dictum, id *prædeſtinationi* recurrit applicandum.

Tria connotat: 1. Propoſitum finis.

VIII. Eſt juxta illa, ſingulatim in *prædeſtinatione*: 1. *propoſitum finis*, declaratio *gloriæ*, non cujuſvis; ſed *ſpecialis*, ſcil. primò *poteſtatis* & dominii divini Rom. IX. 21. *Volens notam facere potentiam*. Et verſ. 21. *Annon habet poteſtatem figulus luti?* quatenus ſcil. creaturas ſuas quantumvis *liberas*, deſtinare poſſit, in uſus, quos ipſe *voluerit*,

& ex eâdem maſſa, pro puro puto *beneplacito*, hunc deſtinare *vas iræ*, illum *vas gloriæ*: ſecundo gloriam *gratiæ* & miſericordiæ Eph. I. 6. *Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ*, quatenus creaturam non niſi *iram* & æternam condemnationem *demeritam*, non tantum æternæ vitæ; ſed &, per *mortem* proprii & unigeniti Filii ſui, reſtituere decrevit: tertio gloriam *juſtitiæ* vindicativæ Rom. IX. 22. *Volens oſtendere iram*, ſcil. in *juſta condemnatione*, contumacis creaturæ.

2. Conceptum mediorum.

IX. Eſt 2. in prædeſtinatione *idea*, & conceptus *mediorum*, ejuſque velut *inſpectio*, quo aptiſſima ex illis q. ſeligat. Media illa præſtant (1) Gratuita *ſalvatio*, & juſta *condemnatio*: conſtituit enim, in his gloriam *gratiæ*, & *juſtitiæ* manifeſtare. (2) *Creatio* univerſalis univerſi generis humani; cum creato, contractus fœderis *operum*, ejuſque *derelictio*, ſeu *permiſſio lapſus*, quo nim. *objectum* haberet, in cujus gratioſâ *ſalute* & juſtâ *condemnatione*, gloriam manifeſtaret, miſericordiæ & iræ. Quæ *omnia*, pro *uno* medio concurrunt, in prædeſtinationis negotio. (3) Ex creatis *omnibus*, delectus ſingularum *perſonarum*, in quibus nominatim, *miſericordia & ira* patefieret.

3. Intentio & deſtinatio mediorum.

X. Eſt 3. *Intentio* & deſtinatio *mediorum*, quibus gratuita *ſalus* quorundam, & juſta *condemnatio* aliorum, procuraretur: ſcil. *reſtitutio* illorum, per Filium Mediatorem; & *derelictio* horum in peccatis ſuis. De quibus ſuo loco plura.

Prædeſtinatio eſt in intellectu & voluntate.

XI. Non eſt igitur, ut nonnulli voluerunt è Scholaſticis, prædeſtinatio actus *ſolius* intellectus, nec etiam *ſolius* voluntatis; ſed intellectus & voluntatis ſimul. Unde *conſilium* appellatur (in quo idea *mentis*, de fine & mediis, & intentio *voluntatis*, concurrunt) πρόγνωσις, ſed & προωρισμένη βουλὴ, & *conſilium voluntatis* appellatur. Quod non tantum de *electione* eſt admittendum; ſed & de *reprobatione*: unde Apoſtolus, *volens* inquit, *oſtendere iram*, imo & de quovis Dei decreto, agit enim *omnia* ſecundum *conſilium voluntatis* Eph. I. 11.

Verſatur circa creaturarum rationalium ſtatum æternum; Angelorum: Et hominum.

XII. Objectum *prædeſtinationis*, per quod inſuper differt à decreto in *genere*, eſt *creatura rationalis*: Angeli & homines, omnes & ſinguli, quia ſcil. ſubſunt ſtatui *æterno*, in quo gloria Dei *ſpecialis*, per *ſalutem* & *condemnationem* declarari poteſt ac debet. Eſſe *Angelos*, prædeſtinationis objectum, Scriptura teſtatur, dum exſertè *Electos* commemorat I. Tim. V. 21. Matth. XXV. 34. collat. cum verſ. 41. & qui *catenis caliginis* ſerventur ad *judicium* 2. Pet. II. 4. Jud. verſ. 6. conf. Matth. XXV. 41. collat. cum verſ. 34. Copioſior tamen eſt Scriptura, circa prædeſtinationem *hominum*. Objicitur autem, utraque hæc rationalis creatura prædeſtinationi, quoad ſtatum ſuum *æternum*, *exitium* ſcil. & *gloriam* Rom. IX. 22. 23. quoad ſtatum *temporalem*, communis *providentiæ* decreto, cum reliquis creaturis expoſita. Objicitur item, non quà *creata* & *lapſa*, quantum enim ad *Angelos*, expeditum eſt negotium, non potuiſſe eos in prædeſtinatione conſiderari *ut creatos & lapſos*: & ut etiam, quantum ad *hominem* videas clarius; obſervandi hìc *quatuor* Dei actus: 1. Propoſitum *manifeſtandi* gloriam, *miſericordiæ & juſtitiæ* vindicantis. 2. Statutum creandi, & in *lapſum permittendi* omnes homines, in communi quodam *principio*. 3. Ex creatis & lapſis, *eligendi* hunc, in quo gloriam *miſericordiæ* conſequeretur; & *reprobandi* illum, in quo gloriam *juſtitiæ vindicis* obtineret. 4. Intentio *præparandi* ac dirigendi *media*, electioni & reprobationi analoga. Ratione *primi* actus prædeſtinationis, objectum non potuit fuiſſe, niſi homo *creabilis* & *labilis*, quoniam præſupponitur, nullum adhucdum decretum factum, de creatione & lapſu: ratione *ſecundi* actus proprie eſt homo *creandus* & *lapſurus*: ratione *tertii*, homo *creatus & lapſus*: ratione *quarti*, homo *electus* & *reprobus*. Cum igitur *prædeſtinatio*, quatenus diſtinguitur ab *electione* & *reprobatione*, duobus *prioribus* actibus conſtet; accuratiſſimè dixeris, *prædeſtinationis* quidem, objectum eſſe hominem *creabilem* & *labilem*, *creandum* & lapſurum: dum interim, *electionis & reprobationis* objectum ſit homo *creatus & lapſus*. Et ſic commodiſſimè conciliaveris, in ſpeciem diſſidentes ſententias, atque etiam tutiſſimè ſuſtuleris difficultates, quibus pars quævis partem ſibi adverſam gravare ſolet. Quod ſi igitur, adverſus *Supralapſarios*, quos vocant, urgeant *Infralapſarii*, 1. Scripturas, quibus Deus occupari prædeſtinando dicitur, circa homines, ut vaſa *iræ* & *miſericordiæ*. Nec 2. potuiſſe aliter quam *perditos* in Adamo conſiderari, qui *in Chriſto* (Eph. I. 4.) id eſt in Chriſto *ſervandi*, conſiderantur: tandem 3. tales objici divinæ prædeſtinationi, quales nos divina *vocatio* reperit, nempe *demerſos* per peccatum, in *mundo*: Quod ſi inquam iſta cauſentur *Infralapſarii*; nil facilius erit quam reſpondere, objectum quidem *prædeſtinationis*, ut eſt formaliter *electio* & *reprobatio*, ſeu *tertii* actus, eſſe hominem *creatum & lapſum*; nequaquam tamen *univerſæ* prædeſtinationis, & nominatim non *primi* ejus actus, ſeu propoſiti, declarandi gloriam *miſericordiæ*, & *juſtitiæ*, in ſalute & condemnatione quorundam indefinitè: contra ſi *Supralapſarii* adverſus *Infralapſarios* cauſentur, eos creationem & lapſum ſtatuere, cujus finis non ſit, manifeſtatio *gratiæ & juſtitiæ*; proclive erit reponere, ſe creationis & lapſus permiſſi *finem* quidem agnoſcere manifeſtationem *gratiæ* & *juſtitiæ*, ejuſque objectum, hominem *creabilem & labilem*; ſed *electionis & reprobationis*, quà *talis* objectum ſtatuere hominem *creatum & lapſum*.

XIII. In.

Variæ de prædeſtinationis objecto ſententiæ. XIII. Interim operæ prætium erit, divortium ſententiarum in hoc negotio, perſpicere. *Supralapſarii rigidi*, ſtatuunt Petrum. v.g. & Judam, adhucdum *creabiles* & *labiles* tantum, objectum eſſe prædeſtinationis: *Infralapſarii rigidi*, contra hominem tantum *creatum* & lapſum: *Medii* ὀρθοδοξῶντες, *creabilem* & labilem *prædeſtinationis*, ut *talis*; ſed *creatum* & lapſum, *electionis* & *reprobationis*, ut *talis*: *Univerſaliſtæ* Reformati, objectum electionis & reprobationis dicunt, hominem inſuper *redemtum* & *vocatum*: *Pelagiani* & Pelagianizontes, hominem *credentem* & non credentem: imo & in articulo *mortis* conſtitutum ac mortuum.

Affectiones prædeſtinationis ſunt: 1. Æternitas. XIV. Quantum ad *affectiones* prædeſtinationis, eſt, pro ratione quorumvis decretorum divinorum, *primò æterna* Rom. IX. 11. Eph. 1. 4. 2. Tim. 1. 9. 2. Theſſ. II. 13. Et operabatur etiam ab *initio* operum Dei, ſed nullam *diſparitatem* facit, in ipſis prædeſtinatis ante actualem vocationem Eph. II. 3. *Prædeſtinatio* enim, ante *applicationem* gratiæ, quæ fit *vocatione* efficaci, ſeu potius *regeneratione*, nihil ponit in *prædiſtinatis*; ſed latet in *prædeſtinante* ſolo.

2. Independentia. XV. Proinde *ſecundò*, prædeſtinatio eſt *independens*, utpote *prima* ſtatus æterni cauſa *determinans*. Deus enim *volens oſtendere* iram, &c. Rom. IX. 22. 23. Hinc 1. prædeſtinatio, nec objectum ſuum, nec terminum, neceſſariò præſupponit, ut *exiſtens*; ſed ponit *ut exiſtat*, ita ut, *vi* prædeſtinationis, ordinetur *ut ſit* 1. Pet. 1. 20. Hinc 2. à nulla *cauſa*, ratione, vel *conditione* externa pendet; ſed purè proficiſcitur, à prædeſtinantis *voluntate* Matth. XI. 26. Rom. IX. 16. 18. Hinc 3. nec rationi, nec Scripturis conſentaneum eſt, aut *ullam qualitatem* prærequiſitam ſtatuere in homine, quaſi *formale* prædeſtinationis objectum, aut ullum hominis *ſtatum* ſic aſſignare, ut *reliqui* excludantur: ſufficit enim intelligere, homines *inter ſe pares*, eſſe objectum hujus *diſcriminantis* decreti, ita ut differentia decreti, non pendeat *ex homine*, ſed *differentia* illa, quæ in *hominibus* reperitur, *ex decreto* illo conſequatur.

3. Immutabilitas. XVI. Inde *tertiò*, eſt *immutabilis* quoque, ſcil. pro ratione decreti cujuſvis divini Jeſ. XIV. 26. 27. & XLVI. 30. Unde *ſolidum Dei fundamentum* appellatur 2. Tim. II. 19. habens inſuper *ſigillum*, adeo ut, nec ſemel *electus*, reprobari; nec *reprobatus*, eligi unquam poſſit.

4. Certitudo. XVII. Eadem ratione *quartò*, *certa* eſt, *numerum* determinans ſervandorum & damnandorum, non tantum *numerantem*, *quot* ſint ſervandi, quot damnandi; ſed & *numeratum*: *qui*. Ibid. Proinde, non tantum *ſtatum* determinat, ſervandorum & damnandorum: *fideles ſervabo*, *infideles damnabo*; ſed & *perſonas*; *miſeretur quorum vult*, *& indurat quos vult* Rom. IX. 18. Imo & *ſingulas* perſonas, *Jacobum dilexi*, *Eſavum odio habui* Ibid. verſ. 13.

XVIII. Eſt *quintò*, *abſoluta* & peremtoria, adeo ut, quamvis ſalutem & condemnationem, illa *ſuſpendat* à ſuis cauſis & conditionibus, atque ea ratione, *conditionata* utcunque dici poſſit; *ipſa* tamen à nulla prorſus, ſeu *cauſa* ſeu *conditione* ſuſpenditur. *Quos enim præſcivit, hos prædeſtinavit, quos prædeſtinavit hos vocavit, quos vocavit hos etiam juſtificavit, quos* tandem *juſtificavit, hos & glorificavit* Rom. VIII. 29. 30. **5. Quod abſoluta.**

XIX. Eſt *ſextò*, libera & *liberrima*: *cujus enim vult, miſeretur, & quem vult, indurat*, & ſicut *figulus*, pro ſua *poteſtate*, ex eadem maſſâ, pro lubitu, hunc quidem, facit *vas ad decus*, *illum vas ad dedecus* Rom. IX. 18. 21. Quatenus nim. nec per *naturæ* neceſſitatem, ad eligendum hunc præ illo; nec per *objecti* conditionem; ſed puro puto *beneplacito* voluntatis, quaſi determinatus eſt Matth. XI. 25. 26. **6. Libertas.**

XX. Eſt tandem *ſeptimò*, *ſapientiſſima*, ut hic merito exclamet Apoſtolus: *O profunditas divitiarum, ſapientiæ & cognitionis Dei! Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & imperveſtigabiles viæ ejus, quis enim mentem Domini cognovit? aut quis ei fuit à conſilio?* Rom. XI. 33. 34. Unde & *conſilium* appellatur, quod tanta fiat & tam exacta *ſapientia*, quanta ſapientiſſimus, in deliberatiſſimis ſui *conſiliis* occupari conſuevit. Quamvis enim, à *cauſis* & *rationibus* aliunde, Deus non pendeat; tamen ſuas ſemper ſibi habet, conſiliorum ſuorum *rationes*, *media* cum ſuis *finibus* connectit, & media finibus ſuis analoga proſpicit. **7. Sapientia.**

Ordo in prædeſtinatione. XXI. Unde *ſapientiſſimus* ille reſultat, prædeſtinationis *ordo*, quem Scriptura paſſim commemorat Rom. VIII. 28. 29. 30. & IX. 11. & Eph. 1. 4. 5. 1. Theſſ. V. 9. 2. Theſſ. II. 13. 14. 1. Pet. 1. 2. Joh. III. 16. & quem aptiſſima finis & mediorum, cauſarum & effectuum *ſubordinatio* & σύνταξις, palam facit, quique in exſecutione ſalutis & condemnationis, ubique pellucet. Cujus ordinis *directorium* univerſale eſt, in hoc canone: *quicquid eſt primum in intentione; illud ultimum eſt, in exſecutione: & ex vice verſa, quicquid eſt ultimum in exſecutione; hoc primum fuit in intentione.* Juxta hunc Canonem Deus: 1. Sibi propoſuit, gloriam *gratiæ & juſtitiæ* manifeſtare. Huc 2. Homines, ad ſuam imaginem in protoplaſtis *creare*, cum creatis *fœdus operum* pangere, & violationem iſtius fœderis, efficaciter *permittere* in lapſu. Hinc 3. Ex creatis & *lapſis*, hunc nominatim *eligere*, illum *rejicere*. Porro 4. Electis *media* ſalutis conferre; *redemtionem* per Filium Mediatorem; & redemptionis *applicationem*, fide procurandam: contra reprobis, media ſalutis negare, eos in peccatis ſuis relinquere. Et ſic 5. Per *fidem* electos æternùm ſervare, pro-

pter Chriſtum; & reprobos æternùm condemnare, propter peccata. Ut hac ratione tandem 6. conſequatur, gloriam *miſericordiæ*, in electorum ſalute; & *juſtitiæ* vindicis, in reproborum condemnatione. Hunc ordinem Scriptura docet, & experientia liquido confirmat.

Prædeſtinatio Angelorum & hominum.

XXII Eſt prædeſtinatio, *ex objecto*, vel Angelorum, vel hominum, ut ſupra indigitavimus. De *Angelorum* prædeſtinatione, pauca exſerte Scriptura habet, pleraque ejus colliguntur, partim ex decreti divini circa eos *executione*: partim ex *prædeſtinatione* hominum, per collationem parium & imparium.

In quibus conveniat?

Juxta quam, prædeſtinatio *Angelorum* & hominum *convenit* (1) In *efficiente* & *impulſiva* cauſa, quæ utrobique divinum eſt *beneplacitum*; elegit enim Angelos 1. Tim. v. 21. collat. cum Marc. XIII. 20. & reprobavit, quibus *paravit* ignem æternum Matth. XXV. 41. Utrumque pro *beneplacito* ſuo. Conf. Dan. IV. 24. (2) In prædeſtinationis *actu formali*, ſeparatione ſeu *diſcretione* conſervandorum Angelorum, & deferendorum, quæ in electione (1. Tim. v. 21.) *connotatur*. Unde Petrus dicit, Deum non *pepercisse Angelis* qui peccarunt 2. Pet. II. 3. (3) In prædeſtinationis *fine*, manifeſtatione *gratiæ*, ſaltem *conſervantis*, & juſtitiæ *punientis*. (4) In objecto *creabili*, labili, creando & lapſuro:

In quibus differat?

differunt interim. A. *Ordine*, quatenus *Angelorum* prædeſtinatio præcedit, *hominum* ſequitur, ſignificante Servatore Matth. XXV. 41. & patente in ipſo *creationis ordine*. B. *προηγουμένην*, quæ, in Angelorum quidem conſervatione, fuit *gratia*: in hominum vero reſtitutione, *miſericordia*. C. In *mediis* & effectis, ſiquidem in Angelorum *beatificatione*, prout fit in hominum, Deus nec Chriſtum adhibet Mediatorem, nec vocationem, juſtificationem, adoptionem. D. *Gradibus*, dum enim in *Angelorum* electione, *major* apparet *gratia*, quatenus eos *præſervavit* à miſeria, & in reprobatione major *juſtitiæ rigor*, quatenus citra omnem reſtitutionis ſpem, *abjecit* 2. Pet. II, 4. major apparet *miſericordia* in electione *hominis*, quem *peccatorem* ſervat; & major ſeveritas, dum reprobos, non modo ſua peccata *actualia*; ſed etiam *originale*, quin & protoplaſtorum, vult luere.

Prædeſtinationis partes: electio & reprobatio.

XXIII. Et utriuſque tandem, Angelorum & hominum prædeſtinatio, ex *partibus*; eſt vel *electio*, vel *reprobatio*. Quamvis prædeſtinationis ratio, utrique horum membrorum, non *æqualiter* competat; ſed *potiori* modo, electioni in Scripturis tribuatur. Interim diſtributionis rationem, jamjam in *elenchticis*, ſingula autem ejus membra, ſingulis Capitibus, expediemus.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An & reprobatio, ſit prædeſtinationis ſpecies?

XXIV. Quæritur 1. An & reprobatio, ſit prædeſtinationis pars aut ſpecies? Quæſtio eſſe poſſit, vel *verbalis*, an *prædeſtinationis* vox, etiam reprobationi competat? vel *realis*, an apud Deum, *decretum* aliquod ſit, de *reproborum* ſtatu æterno, prout eſt apud ipſum de *electorum* ſtatu æterno?

Sententiarum collatio.

Apud Pontificios Scholaſtici, quo efficacius ſuccurrant *independenti indifferentiæ* liberi arbitrii, quod per decretum *neceſſitari* putant, eoque reprobos, non *libere*, ſed *neceſſario* peccare & perire autumant: nullum *decretum* divinum in reprobatione admittunt: ſed meram tantum *præſcientiam*, utpote quæ, non influat in reproborum liberum arbitrium, nec ullam ei afferat *neceſſitatem*, quemadmodum præſcientia mortis in Medico, non influit, neque neceſſariam facit mortem ægroti. Hac cauſa negant, reprobationem eſſe *prædeſtinationem*.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Lutherani etiam, odio *abſoluti decreti* in reprobatione: *prædeſtinationis* negotium, ad ſolam referunt *Electionem*. Reformati ſtatuunt, eſſe in reprobatione, perinde *decretum* Dei, de reproborum ſtatu æterno, atque in electorum eſt: & hinc reprobationem perinde *prædeſtinationem* eſſe, atque eſt *electio*: quamvis de *voce*, non deſiderent λογομαχεῖν. Rationes eorum præcipuæ ſunt: 1. Quod *prædeſtinationis*, *προορισμοῦ*, paronymum, in *reprobationis* negotio, uſurpatum legatur Act. IV. 28. Conferatur de *Juda* reprobo Cap. I. 16. 25. Quod 2. *prædeſtinationis res*, non uno modo, in Scripturis referatur ad *reprobationem*, v. g. Prov. XVI. 4. *Fecit impium ad diem mali.* Matth. XXV. 41. ignis æternus *paratus* eſt, ante jacta mundi fundamenta Diabolo, Angelis ejus, & reprobis hominibus. Rom. IX. 22. Vaſa iræ *præparata* dicuntur, ad interitum. 1. Theſſ. v. 9. Nonnulli *conſtituti* dicuntur ad iram. Jud. vſ. 4. *Præſcripti* ad judicium condemnationis. Quod 3. Scriptura Pharaonem *reprobum*, ejuſque excæcationem & indurationem, *reprobationis media*, referat ad voluntatem Dei *prædeſtinantem* Rom. IX. 17 18. *In hoc ipſum ſuſcitavi te, ut.... quos vult indurat.* *Infideles* reprobi, ad *offenſionem*, reprobationis medium, dicuntur *poſiti*: *in quod etiam poſiti ſunt* 1. Pet. II. 8. Sapientibus hujus mundi *reprobis*, myſteria euangelica, Deus *occultavit*, quod itidem eſt *medium* reprobationis: *quia ſic fuit εὐδοκία ἔμπροσθέν σου, beneplacitum coram te* Matth. XI. 25. 26. Quod 4. In reprobatione, perinde ſit deſtinatio mediorum in finem, atque eſt in electione: quatenus *vaſa iræ*, ſeu reprobi, eorumque juſta, propter peccata ſua, condemnatio, velut medium, perinde deſtinatur à Deo, ad manifeſtationem *iræ*, ſeu *juſtitiæ* ſuæ vindicativæ: ac vaſa miſericordiæ, eorumque gratuita beatificatio, deſtinatur ad manifeſtationem glorioſæ gratiæ ſuæ, Rom. IX. 22. 23. Hinc 5. Veteres, Auguſtinus, *Encheirid.* cap. c. Item de *peccat. merit. & remiſſ.* lib. II. cap. 17. Proſper, *ad Capit. Gall.* cap. XVII. Fulgentius, peculiari libro de *duplici prædeſtinatione*,

Objectiones. *ni*, nobiſcum & cum Scriptura, ſtatuunt, reprobationem etiam eſſe *prædeſtinationem.* Cauſantur interim in contrarium: α. Quod *prædeſtinationis* vox, προορισμὸς, in Scripturis nullibi uſurpetur de reprobatione. Reſp. 1. Hoc ad ſummum, ulterius non pertingit, quam quod *vox* illa προορισμὸς, per Scripturas, non competat reprobationi, de quo nolumus cum quoquam λογομαχεῖν, ſi modo res in vado ſit. 2. Ea *vox*, in ſuo paronymo προορίζειν Act. IV. 24. & in ſuis ſynonymis, non uno modo uſurpatur de reprobatione, ut oſtendimus. β. Quicunque *prædeſtinati* ſunt, ii etiam *glorificantur* Rom. VIII. 29. 30. Reprobi autem non glorificantur: Ergo..... Reſp. 1. Sic & *præſciti* non erunt, quod eſt contra hypotheſin τῶν ἀντικειμένων. 2. Quamvis *prædeſtinationis* vox, Rom. VIII. 28. ſtrictiore ſenſu, uſurpetur de *electione*: alibi tamen παρωνύμως, de reprobatione uſurpatur Act. IV. 48. γ. In reprobatione non eſt præordinatio finis & mediorum, ſeu deſtinatio mediorum ad finem, quia, nec *damnatio* eſt *finis*, cum non ſit *bonum* quid; nec *peccatum*, quod eſt medium reprobationis, *deſtinari* poteſt ad finem. Reſp. Reprobationis *finis* non eſt proprie damnatio, nec ejus *medium* proprie eſt peccatum; ſed *finis* reprobationis, eſt illuſtratio *vindicativæ juſtitiæ*, atque etiam *potentiæ* Rom. IX. 22. & *medium*, *juſta condemnatio*, inflicta propter reproborum peccata. Hoc medium, cum illo fine, Deus omnino conſtruit in reprobatione, & in hoc eſt *deſtinatio*. γ. Electio & reprobatio ſunt *pugnantia*, proinde non poſſunt idem habere prædeſtinationis genus proximum. Reſp. 1. Sicut homo & brutum, utcunque *diverſa*, idem admittunt *genus proximum*; ita & electio ac reprobatio, diverſa, idem admittunt genus prædeſtinationis 1. Theſſ. V. 9. non *conſtituit* nos ad *iram*, ſed ut *ſalutem* conſequamur. 2. Licet objectorum & effectorum ſint pugnantia: reſpectu Dei tamen non ſunt *pugnantia*; ſed *diverſa* tantum, cum utraque profluat, ab *uno* Deo prædeſtinante, & ab una ejus εὐδοκίᾳ Matth. XI. 28. 29. ε. Si reprobatio eſſet *prædeſtinatio*; tum reprobus ad *peccatum*, & ad damnationem æternam prædeſtinatus eſſet. Reſp. Nequaquam: quia reprobus prædeſtinatus eſt, ad illuſtrationem juſtitiæ Dei vindicativæ, velut *finem*; & ad *juſtam*, propter peccata ſua, condemnationem, velut *medium*. Tandem ζ. Si reprobatio eſſet *prædeſtinatio*, tum non libere peccaret reprobus; nec juſte damnaretur. Reſp. Nihilominus libere peccat reprobus, quatenus ex conſilio, deliberatione, & complacentia rationali peccat; neque enim hoc ei adimit prædeſtinatio: tum poſtquam libere peccavit, *juſte* quanquam *neceſſario*, punitur.

2. An prædeſtinatio, æterna quidem & abſoluta. in hoc uno conſiſtat: volo morigeros ſervare &c. XXV. Quæritur 2. An prædeſtinatio, *æterna* quidem & *abſoluta*, hoc uno abſolvatur, quod Deus ab æterno decreverit, morigeros *eligere*, & immorigeros damnare? Adverſarii Sociniani & Arminiani, varias ponunt Dei prædeſtinationes, quarum aliæ ſint *æternæ*: aliæ *temporales*; æternæ in ipſis geminæ ſunt: alia *abſoluta*, *ſtatus*, qua decreverit, morigeros *ſervare*, & immorigeros *damnare*; alia *conditionata*, *perſonarum*, volo v. g. Petrum ſervare, ſi voluerit ſe morigerum præbere; & Judam damnare, ſi ſe non voluerit morigerum præbere, habent item *temporalem*, eamque rurſus, vel *non-peremptoriam*, volo v. g. Petrum, quem video impræſens credere, ſi voluerit in fide ad finem perducere, æternum ſervare: & *peremptoriam*, quia video, in articulo mortis conſtitutum, velle perdurare, æternum ſervare; & contra Judam, quia video ipſum nolle credere æternum damnare. Πρῶτον ψεῦδος tot diſtinctionum, in hoc uno eſt, ut conſervetur independens indifferentia liberi arbitrii, quam illi lædi, imo tollit putant, decreto æterno, abſoluto & perſonali. Reformati, *unam* tantum, eamque æternam, abſolutam & perſonalem agnoſcunt prædeſtinationem. *Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus:* Rationes eorum præcipuæ ſunt: 1. Quia omne decretum Dei ipſe Deus, per Capitis præced. paragraph. XXVIII. Quia 2. omne decretum Dei eſt *æternum*, per ejuſdem Capitis §. XXIX. Quia 3. nullum datur decretum Dei *conditionatum*, per ejuſdem Cap. §. XXX. Quia 4. nullum datur decretum Dei *generale*, per ejuſdem Cap. §. XXXII. Quia 5. nullum datur decretum *mutabile*, per ejuſdem Cap. §. XXXIII. Quia 6. Scriptura omnem prædeſtinationem, exſerte ad ſingulares perſonas extendit, v. g. ad Jacobum & Eſavum Rom. IX. 10. 11. 12. ad Apoſtolos Luc. X. 20. ad Paulum Act. IX. 15. Nec datur diſſimile exemplum. Quia 7. ex prædeſtinatione novit, *qui ſint ſui* 2. Tim. II. 19. Quia 8. Paulus prædeſtinationem, paſſim extendit *ad ſe*, ad ſuos auditores, v. g. Epheſios, Theſſalonicenſes Eph. 1. 4. 5. 2. Theſſ. II. 13. 1. Theſſ. V. 9. Quia 9. Prædeſtinatione, ſingulos, quaſi *libro vitæ*, nominatim inſeruerit Apoc. XIII. 18. Vid. Dan. XII. 1. Luc. X. 20. Phil. IV. 3. Apoc. XX. 15. & XXI. 26. Quia 10. Paulus, *quos præſcivit*, inquit, *hos prædeſtinavit* Rom. VIII. 29. 30. item *credidiſſe quotquot ordinati erant ad vitam æternam* Act. XIII. 48. Nec ullum ſiſtere poſſunt adverſarii Scripturæ locum, qui dicat, Deum non prædeſtinare *ſingulos*, aut prædeſtinando, tantum determinare *ſtatum*, ſervandorum & damnandorum. *Objectiones.* Tantum urgent: 1. Ea Scripturæ loca, quæ *promiſſiones* & *comminationes* loquuntur, toto cœlo diverſas à decreto & prædeſtinatione, ut oſtendimus capitis præced. §. XXXII. Tum 2. Evertere iſtam prædeſtinationem, rerum *contingentiam* & arbitrii *libertatem*; contra, dura res omnes urgeri *neceſſitate*. Quæ nos conſtanter negamus: non enim obſtat, quo minus multa in mundo fiant, per cauſas *proximas* ad iſtum effectum *ſua*

natu-

natura non determinatas, à quibus contingentia dicuntur; neque per cauſas *conſilio* ſeſe determinantes ad ſuas actiones, in quo ratio *libertatis* conſiſtit: ſed tantum *certitudinem* eventus determinat, ſed per cauſas *neceſſarias*, ſeu per *contingentes*, ſeu per *liberas* procurandi, ut alibi docuimus. Hinc 3. urgent, *ſingulorum* prædeſtinationem, omnem *evertere Religionem* & *cultum* divinum, utpote qui, cum *neceſſitate* ſit ἀσύστατος. Quod, negata jam prædeſtinationis *neceſſitatione*, ſponte corruit. Tandem 4. urgent prædeſtinationem *ſingularem*, Deo indignam eſſe, quod ei A. *Iniquitatem* tribuat, dum *puniat* hominem ob id, quod per ſuum *decretum*, *non potuerit non facere*. Reſp. Imo punit, quia legem ſibi præſcriptam *ſponte transgreditur*, *inſcium* ſui decreti, neque id agentem, ut decreto ſuo *obſequatur*; ſed propriæ *cupiditati*. B. Deceptricem etiam *ſimulationem*, quâ *omnes* promiſcue *vocet* ut ſerventur, quando immutabili *decreto* conſtituerit, multo *maximam* hominum partem, nunquam ſervandam. Reſp. Quos vocat *non ſervandos*, non eo vocat ut ſerventur; ſed ut reddantur ἀναπολόγητοι, *ſuâque* culpâ pereant, ob voluntariam *contumaciam*. C. *Inſcitiam* & imprudentiam, quâ *ſeriò* vocet, & *conetur* ad ſalutem perducere, quos, ex prædeſtinatione, *præſcit* nunquam ſalutem conſecuturos. Reſp. Jam dictum eſt; ipſum non vocare, nec conari, ut *actu* ſerventur; ſed ut *ſua culpa* pereant, & *juſtam* ſui exitii cauſam *agnoſcant*. D. *Pravitatem*, quâ decreverit non modo *qui condemnari*; ſed etiam *qui peccare* debeant. Reſp. Decrevit *permittere* peccatum, & *propter illud* juſte condemnare, ad hoc, ut manifeſta in eo fiat majeſtas *juſtitiæ*; in quo nulla omnino eſt pravitas.

3. An præter beneplacitum divinum ulla detur prædeſtinationis cauſa movens?

XXVI. Quæritur 3. An præter divinum *beneplacitum*, ulla reperiatur prædeſtinationis cauſa movens? Pelagiani craſſi, cum quibus ex aſſe faciunt moderni Sociniani, quia nullam omnino *certam* admittunt futurorum liberorum præſcientiam, quod, propter independentem liberi arbitrii indifferentiam, ea præſciri non poſſint, ne quidem præviſio fidei & reſipiſcentiæ, habent pro cauſa impellente *electionis*, nec præviſionem infidelitatis, *reprobationis*, multo minus meram Dei εὐδοκίαν admittunt pro cauſa impulſiva prædeſtinationis.

Divortium ſententiarum.

Semipelagiani Pontificii, Remonſtrantes, Lutherani, aliique omnes qui ſunt extra Eccleſiam Reformatam, ejus cauſam impellentem ſtatuunt, vel præviſa bona opera ratione electionis, ſic Pontificii; vel præviſam *fidem*, ratione electionis: vel infidelitatem, ratione reprobationis, ſic reliqui, ad hoc, ut indifferentiam independentem, libero hominis arbitrio, ſartam tectam conſervent.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati, nullam *proprie* dictam prædeſtinationis cauſam admittunt, quia prædeſtinatio, pro ratione cujusvis decreti divini, eſt *ipſe Deus* prædeſtinans, in quem, propter univerſalem ejus independentiam, relatio cauſæ & effectus, non cadit: pro noſtro tamen concipiendi modo, quo agentem ab actione, formaliter diſtinguimus, dicimus prædeſtinationis *impulſivam* eſſe ſolum ejus *beneplacitum*. Interim tamen *rationes* à cauſis diſcriminamus, quatenus *illæ producunt* effectum; *hæ* verò connectendorum mediorum cum ſuis finibus, rationes tantum præſtant: proinde cum decreta Dei, ſint *ſapientiſſima*; non abnuimus quidem, εὐδοκίας iſtius, *rationem* dici manifeſtationem *miſericordiæ & juſtitiæ* vindicativæ: aſt ejus *cauſam*, aut rationem etiam, extra Deum, nullam admittimus, niſi *beneplacitum*, cujus *finis* ſit manifeſtatio quam diximus, *miſericordiæ* & *juſtitiæ* vindicis. Rationes noſtræ ſunt: 1. Quia, præter iſtud beneplacitum manifeſtandi iſtam ſuam gloriam ſpecialem, nihil nobis pro cauſa impellente, aut ratione, in Scripturis revelatum deprehendimus Matth. XI. 25. 26. Eph. I. 5. Rom. IX. 22. 23. &c. Quia 2. In prædeſtinatis, in tempore demum exſtituris, nihil eſſe poteſt, quod ſit prædeſtinationis *æterna* cauſa quovis modo, niſi quod naſcitur in tempore, velis dicere cauſam ejus, quod fuit ab æterno. Quia 3. omnia, in prædeſtinatis, quæ cauſæ rationem habere præſumuntur, prædeſtinationem ſequuntur, v. g. bona *opera* Eph. I. 4. *fides* Act. XIII. 48. *infidelitas* Joh. VIII. 47. & VI. 65. Quia 4. Deus præſcire non poteſt, quinam ſint credituri, quinam ſecus, niſi ex decreto prædeſtinationis; eſt enim omnis *futuritio*, à ſolo Dei decreto. Quia 5. quilibet ſeipſum diſcerneret, contra Paulum 1. Cor. IV. 7. *Quis te diſcernit? & quid habes, quod non acceperis? & ſi accepiſti*......

Objectiones.

In contrarium cauſantur: A. Quod Chriſtus ſit cauſa beneplaciti divini, proinde & prædeſtinationis, ſaltem eligentis Matth. III. 17. & XVII. 5. Jeſ. XLII. 1. Reſp. In Chriſto ſibi placuit Pater, quatenus æterno conſilio pacis, ipſum admiſit pro electorum expromiſſore, quatenus illum electis dedit in Mediatorem unicum, quatenus ejus ſatisfactionem, pro electorum reatu admiſit, quatenus eſt cauſa meritoria omnium beneficiorum ſalutarium, juxta electionem: ſed ipſius prædeſtinationis aut electionis, quatenus notat *actum* Dei eligentem, nullibi Chriſtus dicitur cauſa. B. Quod nos, non poſſimus *beneplacere* Deo, ut prædeſtinatione eligamur, niſi *in Chriſto* Eph. I. 5. nec eſſe in Chriſto, niſi per fidem: proinde non ſolum Dei beneplacitum eſt cauſa prædeſtinationis; ſed, & Chriſtus, & fides in Chriſtum præviſa. Reſp. Nos equidem Deo placere non poſſumus, citra *Chriſtum* Eph. I. 5. 6. 7. nec niſi per *fidem* Heb. XI. 6. Hoc tamen non obſtat, quominus Deus, puro puto ſuo beneplacito, & Chriſtum, & fidem electis deſtinaverit, ut per Chriſtum & fidem ſibi place-

Placerent. Proinde beneplacitum de dando Chriſto & fide, non pendet à Chriſto & fide; quamvis τὸ placere Deo, non aliunde pendeat, quam à Chriſto & fide in eum. C. Quod, ſi prædeſtinatio ſit *abſoluta*, i. e. independens à prævifis, quia eſt ex beneplacito divino; & *glorificatio* erit *abſoluta*, quia & illa dicitur facta ex beneplacito divino Luc. XII. 32. Sed falſum conſequens, quia glorificatio ſuſpenditur à vocatione & juſtificatione Rom. VIII. 29. 30. Reſp. Nexus nullus eſt, quia ex abſoluto prædeſtinationis beneplacito, glorificatio, ex eadem prædeſtinatione, & eodem beneplacito divino, ſuſpenditur ex fide & ſanctimonia, adeoque licet *conſequens* prædeſtinationis, pendeat à fide; non tamen ipſa *prædeſtinatio*, juxta Rom. VIII. 29. 30. Tandem D. ſi prædeſtinatio non pendeat niſi à beneplacito divino; tum electus ſervabitur, quamvis ad finem uſque, impie vivat: & ex adverſo reprobus, quamvis pie vivat. Reſp. Ex prædeſtinatione, non poteſt *electus* ad finem vitæ, *impie* vivere Eph. I. 4. Nec etiam *reprobus*, *pie*: quod qui prædeſtinavit ad *finem*, prædeſtinarit etiam ad *media* congrua.

4. Quid ſtatuendum de ordine prædeſtinationis Arminiano?

XXVII. Quæritur *quartò*, quid ſtatuendum, de ordine prædeſtinationis Arminiano, qui paucculis mutatis, etiam à Jeſuitis & Lutheranis recipitur: quo Deus ſtatuit 1. Chriſtum Mediatorem dare, ut peccatum morte ſua aboleat. 2. Reſipiſcentes & credentes in gratiam recipere, contra impœnitentes & infideles damnare. 3. Media ad reſipiſcentiam & *fidem*, *omnibus* ſufficienter & efficaciter ſubminiſtrare. Tandem 4. Hos nominarim, quos præviderit ſponte credituros, eligere, & non credituros, reprobare? Reſp. Quoniam huic ordini ſubſternitur 1. gratia æqualiter *univerſalis*, quantum ad actus tres priores: 2. *Liberum arbitrium*, quod velit credere aut non credere, eoque gratiam univerſalem diſcriminet: Et 3. Prædeſtinatio *pendens* à creaturâ ejuſque libero arbitrio. Denique 4. Prædeſtinatio non tam circa perſonas quam circa ſtatum occupata; ſtatuendum omnino hunc ordinem & Scripturis, & experientiæ è diametro eſſe contrarium, accuratiſſime hoc demonſtrante Altingio *Elencht. Nov.* loc. IV. *Controv.* 2. Quæ præterea hîc diſputari poſſent de affectionibus ac diſtributionibus prædeſtinationis, ad *Electionem* & *Reprobationem* peculiariter ſpectant.

Pars practica.

In negotio prædeſtinationis: 1. Agnoſcenda eſt. Tum poteſtas.

XXVIII. Prout *univerſalia* quævis, exiſtunt & operantur in ſuis ſingularibus; ita & *prædeſtinationis ἐνέργεια* practica, potiſſimum conſpicitur, in ſuis ſingularibus, *Electione* & *Reprobatione*. Interim hic juvabit *primò* cogitare (1) abſolutum Dei Dominium ac poteſtatem, quâ (a) non creaturas tantum *viliores*; ſed omnium *præſtantiſſimas*, & his non *homines* tantum; ſed *Angelos* quoque, omnes & ſingulos, eorumque *ſtatum*, non *temporalem* tantum; ſed *æternum* quoque, eorum ſalutem pariter & condemnationem, poteſt deſtinare & uſurpare in ſuos fines, ut ſua ſint *vaſa*, in ſuam *gloriam*: quâ (b) his uſibus *media*, conditiones & *ordinem* præſcribit: idque (c) ex *ſolo* ſuo *beneplacito*. Quam *poteſtatem* in hoc argumento, ſæpius, & cum multo *affectu* inculcat Apoſtolus Rom. IX. 17. *Ad hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te poteſtatem meam*, & verſ. 21. *An non habet poteſtatem figulus luti, ut ex eadem maſſa fingat, aliud quidem vas ad decus?* & verſ. 22. *Volens oſtendere potentiam ſuam*. Conf. 2. Tim. II. 19. (2) *Independentiam*, qua in tali ac tanto *conſilio*, non pendet ab ulla creaturæ, ſeu dignitate, ſeu indignitate; ſed à puro puto ſuo *beneplacito*: *non ex operibus, ſed ex vocante ſolo* Rom. IX. 11. *Jacobum diligit*, *Eſavum odio habet* verſ. 13. *Miſeretur cujuſcunque miſeretur* verſ. 15. *Miſeretur cujus vult & quem vult indurat* verſ. 18. Ut nullus & nihil *ejus voluntati* poſſit *obſiſtere* verſ. 19. (3) *Sapientiam*, quâ ſuis iſtis uſibus, *commodiſſima* novit adhibere *media*, commodiſſimas occaſiones, cujus conſideratione Apoſtolus exclamat: *O profunditatem divitiarum: tum ſapientiæ tum cognitionis Dei! quam inſcrutabilia ſunt ejus judicia & impervestigabiles viæ ejus! Quis novit mentem Domini? aut quis ei fuit à conſilio?* Rom. XI. 33. 34. Et hæc omnia in prædeſtinatione, ſic agnoſcamus, ut (a) *Adoremus*, non ſcrutemur. Ibid. (b) nos ei *ſubmittamus* non obſtrepamus, *quis enim ejus voluntati reſiſtet?* (c) *glorificemus: ipſi ſit gloria in ſecula*; verſ. 36.

Tum independentia.

Tum Sapientia.

2. Cavendi ſcopuli in prædeſtinationis negotio; 1.

XXIX. Juvabit *ſecundò*, diligenter *cavere ſcopulos* hujus myſterii, ut quod *ſaluti* nobis eſt revelatum, non cedat in *exitium*. Sunt autem: (1) Curioſius *ſcrutari* rationem prædeſtinationis, quare *ſic* egerit & non *aliter*, quare *hunc* elegerit, *illum* rejecerit: quod non aliud eſt, quam ἀνεξερεύνητα καὶ ἀνεξιχνίαστα τοῦ Θεοῦ (Rom. XI. 33.) ad ſuos *modulos* exigere; à Deo independente, conſiliorum ſuorum *rationes exigere*, *cur me talem feciſti?* Rom. IX. 20. *ſapientiſſimo* ſe ſapientiorem habere. Conf. Matth. XI. 19. 2. (2) *Diſputare* ac cenſere juſtitiam prædeſtinationis Rom. IX. 14. *Num injuſtitia eſt apud Deum?* quaſi ſit προσωπολήπτης, qui *æqualibus inæqualia* conferat: cum nulli ſit *debitor* Rom. XI. 35. Nec, comprimis *peccatoribus* debeat, niſi exitium. Hoc proinde non eſt, niſi poteſtatem ac *dominium* ejus vellicare Matth. XX. 11–14. ſe ſupremi Judicis *judicem* facere Gen. XVIII. 25. 3. (3) E prædeſtinationis *certitudine*, abſolutam fingere rerum omnium *neceſſitatem*, aut arbitrii humani *libertatem* tollere, quo omnis pereat, Religionis ac mediorum ſalutis *cura*, ac deſperabundi dicamus: *Quis voluntati ejus reſiſtet?* Rom. IX. 19. Cum non *contingen-*

tingentiam & arbitrii *libertatem* tollat; ſed tantum
4. in *ſuos uſus* dirigat. (4) E prædeſtinatione, Deum
peccati auctorem facere: cum non *peccati* cujusvis
futuri; ſed *futuritionis* tantum, quodvis Dei decre-
tum cauſa ſit, ut in Cap. de *Decreto Dei* docuimus.
5. (5) A prædeſtinatione, *deſperationis* anſam captare,
ac ſi ſcil. prædeſtinationis *conſilium*, *ἀνεξερεύνητον καὶ*
ἀνεξιχνίαστον, ſibi eſſet *perſpectum*, aut Deo præde-
6. ſtinanti fuiſſent *à conſilio* Rom. IX. 33. 34. (6) Aut
contra, ab eadem *ſocordia* & negligentiæ indulgere, ſalutis *curam* & *media* ſuſque deque habere, quod prædeſtinationis conſilium, non poſſit *retractari*, adeoque perinde ſit, *utcunque vivas*. Quaſi ſcil. *fatuo* conſilio, ſapientiſſimus *finem* decreviſſet *abſque mediis*: aut non *fatuus* potius ſit, qui in naturalibus, ita concluſerit: ſi Deus decreverit me victurum, perinde eſt, ſeu edam & bibam, ſeu non.

3. Exemplo Dei cura ſtatus noſtri æterni aſſiduo eſt capienda.

XXX. Juvat *tertiò*, prædeſtinationis decretum ita *contemplari*, ut exemplo Dei, ad *curam* ſtatus noſtri æterni accendamur. Si enim Deus ab omni *æternitate*, tantum habuit *hominum* ſingulorum, & *ſtatus* eorum æterni curam, ut peculiari *decreti ſpecie*, circa illum occupari voluerit: ſi in hoc decreto *quemvis* eorum, & *ſtatum* univerſum æternitatis, non aliò deſtinavit, quam ad ſuæ *gloriæ* manifeſtationem: ſi ad hoc, *omnes & omnia* condidit: ex conditis hunc ad gloriam *gratiæ* ſelegit; illum ad gloriam *juſtitiæ* rejecit: ſi electis *media* gratiæ, & rejectis *media juſtitiæ* applicet, tanta *ſapientia*, ut exclames: *O profunditatem divitiarum ſapientiæ & cognitionis Dei! quam inſcrutabilia ſunt ejus judicia, & impervestigabiles viæ ejus?* Rom. XI. 33. 34. Si inquam Deus, ab æterno habuit *noſtri*, & ſtatus noſtri *æterni* tantam curam; quantam *nos* non habebimus *noſtri* & ſtatus noſtri *æterni*; *Ut ſpectemus* (*σκοπῶμεν*) *non ea quæ cernuntur, ſed ea quæ non cernuntur, quod quæ cernuntur temporaria ſint, quæ non cernuntur, æterna* 2 Cor. IV. 18. Hanc curam, ſapienti & immoto *decreto* agamus, in quo, juxta cum Deo, pro *ſcopo* præfixam nobis habeamus *gloriam Dei*, in eumque *mediis* contendamus appoſitis, per omnia *ſalutem noſtram conficiamus cum timore & tremore, qaod Deus ſit qui in nobis operatur & velle & perficere, pro ſuo beneplacito* Phil. II. 12. Conferri in hanc rem poterunt, quæ habet Cel. D. Hoornbekius *Theol, Pract.* lib. I. cap. I. Et quæ de *Prædeſtinationis* univerſæ praxi obſervat lib. 2. Cap. 2. Ex quibus multa quæ breviter diximus, *illuſtrari* poterunt. Reliqua hujus generis petenda ſunt ex Capp. de *Electione* & *Reprobatione*.

CAPUT TERTIUM,

DE

ELECTIONE.

Eph. I. 4. 5. 6.

Sicut elegit nos in ipſo, ante quam jacerentur mundi fundamenta, ut eſſemus ſancti & inculpati coram eo in charitate, qui prædeſtinavit nos, quos adoptaret in filios, per Jeſum Chriſtum in ſeſe, pro beneplacito voluntatis ſuæ, ad laudem glorioſæ gratiæ ſuæ.

Electionis contemplatio.

I. *Species* quævis, ex ſcito Dialecticorum, abſorbet & præſupponit univerſam *naturam* ſui *generis*, & *individuum* ſuæ *ſpeciei*. Ex hoc, ſicut *prædeſtinatio* abſorbet omnem naturam *decreti* divini, cujus ſpecies eſt: ita *electio* & *reprobatio*, quia *ſpecies* ſunt prædeſtinationis, id omne concludunt, quod eſt, & in *decreto*, & in *prædeſtinatione*, quod caute obſervatum, magnum faciet compendium, in repræſentatione utriusque hujus ſpeciei. Hoc animo, hac methodo, à prædeſtinatione, jam deſcendemus ad *Electionem*. Hujus naturam articulatim nobis deſcribet Apoſtolus Eph. I. 4. 5. 6.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus verbis*, electionis *exacta* deſcriptio *continetur*, *ex ejus partibus*; *ſeu actibus*, *ſecundum omnes ejus circumſtantias. Sunt autem partes ſeu* actus *ejus duo*:

1. Electio; *ſtrictius ita dicta*: *ſunt enim* electionis *latius ita dictæ*: *quatuor omnino* actus. *nim.* 1. Propoſitum *manifeſtandæ* miſericordiæ. 2. Intentio *creandi eligendos*, *eorumque lapſum*, *ut haberet*, *in quibus*, *ſeu in quorum gratioſa ſalvatione*, *miſericordiam patefaceret.* 3. Electio per-

perſonarum, in quibus, iſtam ſuam miſericordiam illuſtraret. Tandem 4. prædeſtinatio *mediorum; per quæ ad miſericordiam, electos perduceret. Duo priores actus, ad prædeſtinationem, generaliore ſenſu acceptam, proprie pertinent: duo reliqui actus ad* electionem *ſtrictiore ſenſu ſpectant. Hos igitur duos actus, in textu Apoſtolus, diſtincte proſequitur, nimirum:*

A. Electionem *verſ.* 4. Quemadmodum elegit nos in ipſo, antequam jacerentur mundi fundamenta, ut eſſemus ſancti & inculpati coram eo in charitate. *Quibus verbis monſtratur:*

1. Actus *eligendi.* καθὼς ἐξελέξατο: ſicut elegit. Καθὼς *connectit verſum præcedentem* tertium, *cum hoc* quarto, *ac ſignificat, omnia ſpiritualia beneficia, nobis in* tempore *conferri, juxta* æternam *electionem, & ejus eſſe conſectaria.* Ἐξελέξατο, elegit. *Ab* ἐκλέγω *eligo, quaſi* exdico, *quod in electione, hic aut hoc ex aliis dicatur ſeu conſtituatur. Varias ejus vocis ſignificationes, in dogmaticis repræſentabimus. Hoc loco eſt, unum, præteritis aliis, ſeligere.*
2. Objectum *electionis,* ἡμᾶς nos. *Intelligit ſe & ſuos Epheſios. Non* ſe *tantum, nec omnes & ſingulos homines, ſed* fideles. *Nec indefinite & vage* fideles; *ſed quaſi nominatim, me & vos, ſcil.* ſanctos exiſtentes in Epheſo, fideles *illos qui ſunt* in Chriſto Jeſu *verſ.* 1.
3. Fundamentum *electionis,* ἐν αὐτῷ, in ipſo *ſcil.* in *ipſo comprehenſos,* cum *eo unitos, in ipſo cenſitos, quemadmodum, per fœdus naturæ, omnes cenſiti fuimus in primo Adamo* Rom. V. 12.... *In ipſo, tanquam fundamento, utpote* in quo *omnes Dei promiſſiones, ſunt* ναὶ καὶ ἀμὴν 2. Cor. I. 20. *Unde* 1. Cor. I. 30. Ex eo, *ſcil. Deo,* vos eſtis in Chriſto Jeſu: qui factus eſt nobis ſapientia à Deo.... *Item* ut comperiar in eo, non habens meam juſtitiam... Phil. III. 9. *Proinde, non quod Chriſtus ſit cauſa* ipſius *electionis; ſed quod ſit cauſa meritoria, omnium* beneficiorum *ſalutarium, quæ ſequuntur electionem.* Ἐν αὐτῷ in ipſo, *non quod* exſtiterint *in ipſo ante electionem, aut prævißi fuerint, ut in eo exiſtentes; ſed ut* exiſterent *per electionem in Chriſto per fidem.*
4. Tempus *electionis, vel quaſi tempus,* πρὸ καταβολῆς κόσμου, ante jacta mundi fundamenta. Καταβάλλεσθαι *eſt* jacere *fundamentum* Heb. VI. 1. יסד *fundare de* domo *dicitur* 2. Macc. II. 30. *& per ſimilitudinem de* mundo. Καταβολὴ *eſt* initium mundi Matth. XIII. 35. & XXV. 34. Luc. XI. 50. Joh. XVII. 24. Heb. IV. 3. & IX. 26. 1. Pet. I. 20. Apoc. XIII. 8. & XVII. 8. *Sic Evangelium dicitur* κεκρυμμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου Matth. XIII. 35. *& regnum paratum electis* ἀπὸ καταβολῆς κόσμου Matth. XXV. 34. *hoc eſt,* ἀπὸ τῶν αἰώνων Eph. III. 4. Coloſ. I. 26. *imo* πρὸ τῶν αἰώνων 1. Cor. II. 7. πρὸ χρόνων αἰωνίων 2. Tim. I. 9. ἀπ' αἰῶνος Act. XV. 18. *Proinde ſignificatur* æternitas, *ſeu electio facta ab æterno; quicquid enim eſt ante factum mundum, id factum eſt ante tempus, quippe quod concreatum eſt mundo; & quicquid eſt* ante tempus, *hoc eſt in* æternitate, *quod Hebræis eſt* קדם & עולם Mich. V. 1. מקדם מימי עולם, ab antiquo, *& quid hoc? eſt* à diebus ſeculi.
5. Finis *electionis* proximus εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ. Ut ſimus ſancti & inculpati coram eo in charitate. *Obſervanda Ellipſis vocabulorum,* εἰς τὸ, *vel* πρὸς τὸ, *ante* εἶναι. *Indigitatur* finis, *ſeu* conſequens *effectus, ad quem à Deo electi ſumus, non quidem omnis effectus, ſed quem aſſequimur in hac vita, alibi* ſalutem *dicit effectum electionis* 2. Theſſ. II. 13. *alibi* gloriam Eph. I. 6. *Hic tantum finem ſubordinatum exprimit.* Ut ſimus, *non dicit, quia* eramus *ſancti, aut quod præſciverit, nos futuros eſſe ſanctos, ne quis exiſtimet, nos ex prævißa ſanctitate aut fide eligi, aut* prævißionem *eſſe electionis cauſam. Finis autem eſt:*
   - α. Sanctitas ἅγιοι, *hoc eſt, proclives ad ſanctitatem, & operoſi in ſanctitate. Proinde qui electi ſunt, non poſſunt non eſſe* ſancti, *nec impie vivere, niſi Deus omnipotens fruſtretur ſuo fine.*
   - β. Irreprehenſibilitas, *ſeu perfectio.* תמימים, *ſacrificia olim eſſe debebant, hoc eſt, abſque* defectu Exod. XXIX. 1. Levit. III. 3. 10. *& alibi:* ἄμωμοι *vel* ἀμώμητοι, *ex electione debent eſſe Chriſtiani* Phil. II. 15. Col. I. 22. 2. Pet. III. 14. Jud. verſ. 24. Apoc. XIV. 5. *item* ἄμεμπτοι 1. Theſſ. II. 10. & III. 13. *Eſt autem* ἄμωμος *Momi morſibus non expoſitus, omni reprehenſione major, vitii expers, inculpatus. Videtur vox* μῶμος *derivata ab hebræo* מום, *quod* vitium, *ſeu* defectum *notat, ut videatur Apoſtolus noſter reſpicere ad* Cant. IV. 7. tota pulchra es amica *mea,* ומום אין בך, & macula ſeu defectus non eſt in te. *A* מום *hebræo eſt* מומא *chaldæum, & ab hoc* μῶμος *græcum. Tales futuros intendit Electio, partim in* hac vita, *per* imputationem *ſanctitatis & juſtitiæ Chriſti* 1. Cor. I. 30. *item per* ſtudium *perfectionis, quo contendant & enitantur ad ſummum perfectionis gradum, licet eum nunquam aſſequantur dum hic ſunt* Phil. III. 12. 13. 14. 15. Conf. 1. Theſſ. V. 23. Jeſ. I. 16. 17. 18. *partim* poſt hanc *vitam, quando Chriſtus* ſanctificabit *Eccleſiam, poſtquam mundavit eam.... ut*

ſiſte-

ſiſteret eam ſibi ἔνδοξον μὴ ἔχουσαν σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος, glorioſam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujuſmodi; ſed ut ſancta ſit & immaculata Eph. v. 26. 27.

γ. Charitas, ἐν ἀγάπῃ *in charitate. Sunt qui iſtas voces conſtruant per hyperbaton, cum* ἐξελέξατο, *ut ſignificetur, Deum elegiſſe* in charitate, *pura puta* εὐδοκίᾳ Joh. III. 16. Eph. II. 4. *Commodius ac ſimplicius, charitas conſtruitur cum immediate præcedentibus, ut ſignificet, non modo cum ſanctitate & irreprehenſibilitate conjugandam eſſe* charitatem, *verſus Deum & proximum; ſed & omne ſanctitatis & irreprehenſibilitatis officium, proficiſci debere à charitate* Matth. XXII. 37. 38. 39. 40.

δ. Sinceritas, *ſignificata voculis,* κατενώπιον αὐτοῦ, *in* conſpectu ejus. *Intenditur, tum* conſtantia *& perſeverantia in* ſanctitate, *charitate, ſicut* Pſal. CII. 28. *tum* ſinceritas *& ingenuitas, qua ſancti ſimus & inculpati, non tantum* coram hominibus, *prout ſolent hypocritæ* Matth. VI. 5. & XXIII. 5. *ſed imprimis* coram Deo 2. Cor. I. 12.

II. Prædeſtinatio, *itidem ſtrictiore ſenſu, pro deſtinatione* mediorum, *hic qui electi fuerint ad* finem, *ſalutem ſcil. æternam. Hujus hic traditur:*

1. Actus *cum relatione ad ſuum objectum,* προορίσας ἡμᾶς. Ὁρίζειν, *ab* ὅρος, *eſt* definire, determinare, decernere, *&* προορίζειν prædefinire, *certo ſcopo deſtinare, ſeu media ad certum finem prædeterminare. Ut emergat: ſicut* ſeparavit *nos, per* electionem, *ad finem; ita etiam* deſtinavit *nobis, conferre* media, *huic fini commoda & idonea.*

2. Media, εἰς υἱοθεσίαν, διὰ Χριστοῦ, εἰς αὐτόν. Ad adoptionem, pet Chriſtum, ad ſeipſum. *Videtur his verbis triplex indigitari medium: nim.*

α. Beneficium υἱοθεσίας adoptionis, *quo, præter* ſanctificationem, *dudum expreſſam, ſynecdochice comprehendi poſſit,* univerſa *noſtri cum Chriſto* communio, *in juſtificatione, adoptione, ſanctificatione, glorificatione, qua latitudine capi videtur* Joh. I. 12. *Ad univerſam iſtam communionem, nos eſſe deſtinatos, velut ad* medium *per quod manifeſta fiat,* laus gloriæ gratiæ ſuæ.

β. Redemptio *per Chriſtum,* διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ *per* Jeſum Chriſtum. *Poſſit hoc, vel* reſtringi *ad præcedens beneficium* adoptionis, *ut ſignificetur* adoptionem *nobis obtingere* per *Chriſtum fide apprehenſum* Joh. I. 12. *vel* extendi, *ad univerſum redemptionis negotium, partum per ſatisfactionem, meritum & interceſſionem Chriſti, abſque quo non poteſt, vel* nobis *obtingere* ſalus Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. *vel* Deo *gloria miſericordiæ. Quam redemtionem uberius dicet Apoſtolus* verſ. 7.

γ. Unio *cum Chriſto,* εἰς αὐτόν, in ſeipſum. *Non tam ad* gloriam *ſuam, ut* Prov. XVI. 4. Rom. XI. 36. *utpote quæ peculiariter exprimitur in fine hujus verſus: proinde* εἰς αὐτόν, *non aliud videtur notare, quam* unionem *cum Chriſto, procurandam, aggregatione noſtri ad Chriſtum, quæ fit per* vocationem, *ut cum eo uniamur per fidem.*

3. Norma, *ſeu cauſa quaſi* movens: κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ſecundum beneplacitum voluntatis ipſius. *Non ergo ſecundum merita, aut præviſam fidem.* Εὐδοκία, *Hebræis* רצין & חפץ, beneplacitum, *ad reprobationem etiam refertur, ut patet ex* Matth. XI. 25. 26. *quatenus tamen* benevolentiam *ſonat, verſus objectum, electioni proprie competit. Ceterum* Εὐδοκία *vox eſt, Scripturis peculiaris, à* LXX. *Interp. excogitata, qua referunt Hebræorum* רצין. *Additur* θελήματος αὐτοῦ, voluntatis ipſius, *ut ſonet: ita ut placuit* voluntati ipſius. Voluntas *dicit generalius quid, quod etiam ad* reprobos *ſeſe extendit;* εὐδοκία, *eam plerumque voluntatis ſpeciem deſignat, quæ cum* benevolentia *conjuncta eſt, ex qua* electio *profluit.*

4. Finis *ſupremus,* εἰς ἔπαινον τῆς δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ad laudem gloriæ gratiæ ipſius. Ἔπαινος τῆς δόξης, *aliis eſt* ἔπαινος ἔνδοξος, laus glorioſa, *ut genitivus veniat pro adjectivo, more Hebræorum: alii tamen diſtinguunt,* honorem, laudem *& gloriam, ſic nim. ut* honori, *qualitas quævis bona ſubſternatur;* laudi, *excellentior aliqua; ſed* gloriæ, *excellentiſſima, prout alibi lib.* 2. *cap.* XXII. *de* gloria Dei, *in* exegeticis *docuimus. Additur* ἔπαινος τῆς χάριτος, laus gratiæ, *quod* gratia, *ſit finis proprius* electionis; *quemadmodum juſtitia vindicativa,* reprobationi *competit, hoc diſcrimine, quod* gratia *in* electione *habeat rationem* finis, *quanquam ſubordinati, dum* juſta condemnatio *in reprobatione, non habet niſi rationem* medii, *cujus ope* finem *manifeſtationem* juſtitiæ, *aſſequitur Deus. Nec* gloria gratiæ *dicitur eo nomine tantum, quod ſit finis electioni* proprius; *ſed etiam, quod ſit finis ejus* ſupremus.

Digitized by Google

Pars elenchtica.

Dari electionem probatur.

III. Eſt igitur per hunc textûm, alioſque plurimos, Sole meridiano clarius, Deum æterno *decreto*, ex hominibus in Adamo *creatis & lapſis*, quoſdam *nominatim* elegiſſe, in quorum *gratuita beatificatione*, gloriam *miſericordiæ* manifeſtaret Rom. VIII. 29. 30. & IX. 11. 15. 16. 1. Theſſ. 1. 4. & v. 9. 1. Pet. 1. 2. 2, Joh. verſ. 1. Matth. xx. 16. & XXIV. 22. &c. Cum enim, in *tempore* nihil fiat, quod *ab æterno* Deus non decreverit *futurum* Eph. 1. 11. Act. xv. 18. & peculiari *prædeſtinationis* conſilio, *ſtatus* hominum *æterni* curam ſuſceperit, per *Caput præcedens*; dubitare ullà ratione quiſquam non poteſt, prout nec dubitatur, quin *æterna* detur *electio.*

Quid ſit electio nomine tenus?

IV. Sonat autem *electionis* vox, quandoque præordinationem ad *officium* aliquod, ſeu *politicum* 1. Sam. x. 24. Pſal. LXXVIII. 70. ſeu *eccleſiaſticum* Luc. VI. 13. Joh. VI. 70. Quandoque delectum integræ alicujus *nationis*, in quam legem, ſtatuta & ſingularia amoris ſui pignora, Deus diſpenſaret Deut. IV. 37. & VII. 7. & 15. Rom. XI. 5. Quandoque ipſos denotat *electos*. Ibid. verſ. 7. Quandoque ſegregationem quæ fit *in tempore*, juxta decretum *æternum*, ſeu *vocationem efficacem* Pſal. IV. 4. Joh. xv. 16. 19. 1. Cor. 1. 27. 28. Plerumque *æternum* de ſalvandis *ſingulis* fidelibus *decretum*, ut patet locis §. præced. adductis, nec non Rom. VIII. 33. Luc. XVIII. 7. Apoc. XVII. 14. 2. Pet. 1. 10. Et alibi.

Quid re tenus?

V. Ut ſic *electio* non ſit, niſi *prædeſtinatio*, *certorum* quorundam hominum, in quorum *æterna ſalute*, manifeſtetur gloria *miſericordiæ* divinæ. Dum *prædeſtinatio* dicitur, quæ in eam Cap. *præced.* dicta ſunt, in *electionem* quoque quadrant.

Electionis quatuor actus.

VI. Quamvis autem à parte *Dei*, *electio unus*
ſit & ſimpliciſſimus actus; noſtro tamen *conci-*
piendi modo, ejus *actus* ſeu momenta univerſim,
1. (quatenus & *prædeſtinationis* actus concludit) *qua-*
tuor omnino ſunt; *primus* eſt *propoſitum* manife-
ſtandi gloriam *miſericordiæ*, in gratuita hominum
(adhucdum) creabilium & *labilium beatificatione*
Eph. 1. 6. *Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ* Rom. IX.
23. *Ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ erga vaſa mi-*
ſericordiæ ſuæ, quæ præparavit ad gloriam 2. Theſſ.
2. II. 13. *Elegit vos ab initio ad ſalutem*: *ſecundus ſta-*
tutum creandi & permittendi lapſum, ut objectum ſibi ſuppeteret commodum, manifeſtandæ *miſericordiæ*, quo *vaſa miſericordiæ præpararet ad glo-*
3. *riam*: *Tertius* deſignatio & ſegregatio *certorum*
quorundam hominum, in quorum *beatificatione*, gloria *miſericordiæ* pateficeret 2. Tim. II. 19. *Novit Dominus qui ſint ſui.* In hoc autem *tertio actu* propria ratio *electionis* verſatur, qui ſub ſe *tria* illa comprehendit (1) *Dilectionem*, in quà differt à *ſegregatione* reprobationis Rom. IX. 13. *Jacobum dilexi, Eſavum odio habui.* (2) Dilectionem in ordine ad *ſummum* & *ſupranaturale* bonum, ſcil. quà eos *præparavit ad gloriam* Rom. IX. 23. *Charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſericordiâ* Jer. XXXI. 3. (3) Dilectionem cum *ſegregatione* ab aliis, in quô actu comparativo, *virtualis* intentio conferendi *bonum* illud continetur Rom. IX. 1. 2. 3. Joh. XVII. 6. 1. Cor. 1. 26. 27.
(4) *intentionem* præparandi ac *dirigendi media*, 4.
quibus electi ad *ſalutem* tanquam ad *finem* perducantur, quo ſpectant tum *redemptio* per Chriſtum, tum redemptionis *applicatio* per fidem Joh. VI. 37. 2. Theſſ. II. 13. Actus iſte, ut jam ante monuimus, peculiari ratione *prædeſtinatio* dicitur Eph. 1. 5. Rom. VIII. 29. prout prior *electio*. Et hinc *prædeſtinatio*, aliquando dicitur fieri *ſecundum propoſitum* Eph. 1. 11. & propoſitum *ſecundum electionem* Rom. IX. 11. & electio *ſecundum propoſitum* & conſilium voluntatis Eph. 1. 5. Porro circa hos *actus* & hoc notandum, quod eos *peculiariter* in mente divina comitetur *certa ſcientia*, quà Deus certiſſimè novit *hæredes vitæ*, unde ipſa etiam *electio* vocatur *præſcientia* Rom. VIII. 29.

Objectum electionis quale?

VII. His electionis *actibus* probe obſervatis, jam non neceſſum eſt, de *objecto* electionis repetere, quæ Cap. præced. monuimus, ſcil. Electionis, ſi *latius* capiatur, prout involvit etiam duos *priores* actus, eſſe hominem *creabilem & labilem*, item *creandum* & *lapſurum*: ſi *ſtrictius*, prout duobus poſtremis conſiſtit, eſſe *creatum & lapſum*, item *electum.* Accuratius igitur hominem *creabilem* & labilem, dixeris *prædeſtinationis*; *creatum* & lapſum *electionis*, ut & reprobationis objectum.

Objectum electionis eſt totus Chriſtus myſticus.

VIII. Præſtat obſervare, *objectum* electionis eſſe, totum *Chriſtum myſticum*, h. e. Chriſtum cum *omnibus ſuis*, à quo *electi* dicimur in *Chriſto* Eph. 1. 4. prout & *prædeſtinati in eum* ipſum, verſ. 5. item χαριτωθέντες ἐν τῷ ἠγαπημένῳ verſ. 6. *in eo redemptionem habere* verſ. 7. *in eo ſortem conſequi* verſ. 11. *in eo vocari & obſignari* verſ. 13. Quod Deo viſum fuerit, omnia ἀνακεφαλαιώσασθαι ἐν τῷ χριστῷ verſ. 10. Ut, ſicut in *primo* Adamo omnes *peccavimus* & periimus; ita in *ſecundo* omnes *reſtituamur* Rom. v. 12...... Sic tamen ut Chriſtus *perſonaliter* conſideratus, in hac ἐκλογῇ, ſeſe habeat ut *Caput*, plane ἄμωμος & juſtus Rom. v. 18. 19. prout homines, ſicut *membra in ipſo* Eph. 1. 4. ut *lapſi & miſeri.*

Chriſtus, ut electionem ingrediatur?

IX. E quo porro proclive eſt perſpicere, ut *Chriſtus* ingrediatur electionis negotium, ſcil. quà *Deus*, cum Patre & Spritu S. Auctor eſt electionis, quamvis Patri κατ' οἰκονομίαν, in Scripturis *appropriëtur* Eph. 1. 3. 4. quà *Mediator*, ſalutem electis procuraturus, conſiderari poteſt, vel ut *inſtrumentalis* cauſa, quatenus ſalus eſt *effectus* *Dei*,

Dei, quippe qui nos ſervat *per Chriſtum*: vel ut *cauſa principalis*, quatenus eadem eſt *commodum* hominis, qui hinc, ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς πίστεως appellatur Heb. XII. 2. Itaque *primo* electionis actu, ſeu *propoſito* manifeſtandi *miſericordiam*, Chriſtus involvitur *ut medium* beatificationis gratuitæ; in *poſtremo*, ut cauſa *principalis* beatitudinis electorum.

Nec Chriſtus, nec fides, aut opera præviſa, cauſæ ſunt moventes electionis.

X. Non eſt Chriſtus Mediator, electionis cauſa *meritoria*, prout eſt *ſalutis*, electis deſtinatæ: cum electio *ipſe* ſit *eligens*, & Chriſtus *per* electionem, deſtinatus ſit Mediator 1. Pet. 1. 20. Jeſ. XLII. 1. Neque etiam *fides*, aut bona *opera*, aut quævis *præviſa*, cauſæ *motivæ* Deo fuerunt, ad eligendum, cum (a) Nec electio, nec decretum quodvis, *cauſas* admittat, (b) Nec fides, aut bona opera, abſque *prævio decreto futura* fuerint; ac proinde *prævideri* non potuerint. Quin & (c) Ab electione, velut *prima* ſua *cauſa*, originem repetant, ex conſtanti Scripturarum teſtimonio, quod in *elenchticis* proferemus.

Cauſa principalis electionis eſt tota Trinitas. Impulſiva ſolum ejus beneplacitum. Finis gloriæ gratiæ.

XI. Eſt igitur electionis cauſa in ſolidum, *Deus* triunus 1. Pet. 1. 2. *Pater* Eph. 1. 3-4. Joh. VI. 37. & XVII. 2. *Filius* Joh. XIII. 18. & XV. 16. 19. *Spiritus* S. prout ex *obſignatione* & divinis ejus operibus colligitur Act. XIII. 2. Eph. 1. 13. Joh. III. 6. 1. Cor. VI. 11. Et cauſa q. προηγουμένη, non alia nobis patet, quam purum putum eius *beneplacitum* Eph. 1. 5. Rom. IX. 16. 17. 18. 21. 22. 23. Matth. XI. 25. 26. Luc. XII. 32. *Finis* ſupremus eſt Dei *gloria*, non *communis*, ut cujuſvis decreti; ſed *ſpecialis*, *gratiæ* & miſericordiæ Eph. 1. 6. Rom. IX. 23. Cui, velut *ſubordinatus* finis inſervit, *gratuita* electorum *ſalus*, unde *poſiti* dicuntur electi *ad ſalutem* 1. Theſſ. V. 9. & *præparati ad gloriam*. Rom. IX. 23. Cui pro *mediis* inſerviunt fides, *unio & communio* cum Chriſto, in juſtificatione, adoptione, ſanctificatione & omnibus, à quibus *finis fidei* dicitur animarum ſalus 1. Pet. 1. 9. & *electi*, *ut ſimus ſancti* Eph. 1. 4. *prædefiniti conformandi imagini Filii* Dei Rom. VIII. 29. & electio, *præcognitio Dei Patris* appellatur *in ſanctificatione Spiritus* 1. Pet. 1. 2. Quæ media, licet in *ordine* ad hunc finem, ſibi invicem *coordinentur*, potius quam *ſubordinentur*; ut partes *medii unius* totalis, ad ſalutem concurrunt, quod ſingula ſingulatim, *finem* ſupremum electionis, non producant.

Electio eſt 1. Æterna.

XII. Quantum ad *affectiones*, electio *primo æterna* eſt, ſcil. ante *tempus* Eph. 1. 4. nec ulla *in tempore* fit, quæ ſit diverſa *à vocatione* quâ *actu* eligimur *in nobis* 1. Cor. 1. 26. 27. 28. Nominatim non fit *poſt* fidem demum, aut *in articulo* mortis, quin *poſt* mortem.

2. Abſoluta, immutabilis & certa.

XIII. Hinc *ſecundò* eſt *abſoluta*, invariabilis, & certa: ſcil *ſolidum Dei fundamentum ſtans* immotum, *habens* inſuper *ſigillum*, *ut *norit Deus* non tantum *quot*: ſed & *qui ſint ſui* 2. Tim. II. 19. *Quos enim præſcivit*, *hos prædeſtinavit*, &c. Rom. VIII. 29. *Et quod*, *ſecundum electionem eſt Dei propoſitum*, *manere* dicitur Rom. IX. 11. Et *electio conſequi* ſalutem. Cap. XI. 7. Hinc inſuper *liber vitæ* appellatur. Jeſ. IV. 3. Phil. IV. 3. Apoc. XIII. 8. & XVII. 8. & XX. 12. 15. & XXI. 27. Quamvis *liber Dei*, nonnunquam deſignet *communem* Dei providentiam Pſ. CXXXIX. 16. Dan. VII. 10. & XII. 1. Mal. III. 16. nonnunquam *viventium in terris* Pſal. LXIX. 29. quem fortè Moſes intelligit Exod. XXXII. 32. nonnunquam communis *prædeſtinationis* Apoc. XX. 12. E quo colligi haud difficulter poteſt, quatenus quis è *libro Dei deleri* poſſit. Eſt itaque electorum numerus *certus & determinatus*, nec *incrementi*, nec *decrementi* capax, cujus typus quidam fuiſſe videtur, in Iſraelitarum *recenſione* in deſerto, quâ iterato factâ; *idem* utrobique capitum *numerus*, cum ſingulari proportione, repertus eſt. Vid. Exod. XXXVIII. 26. collat. cum Num. 1. 46. quam *imaginem* Spiritus S. uſurpare, & ſequi videtur Apoc. VII. 4.

Liber vitæ quotuplex?

Quiſque electus, ſuæ electionis certus eſſe poteſt.

XIV. Nec ex hoc libro, *Deus* tantum certus eſt, *qui ſint ſui*; ſed quiſque etiam *electus*, ſi non ſemper *eſt*, ſaltem eſſe ordinariis indiciis *poteſt*, *ſuum* nomen, inſcriptum eſſe electionis *libro* Luc. X. 20. Eph. 1. 4. Ad hoc *vocationem & electionem* ſuam, jubentur βεβαίαν ποιεῖσθαι 2. Pet. 1. 10.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An Multiplex detur electio?

XV. Quæritur 1. An multiplex in Scripturis detur electio? Pelagiani, Sociniani, Semipelagiani Jeſuitæ, Remonſtrantes aliique, quibus hic ſe jungunt Lutherani, quo *independenti indifferentiæ* liberi arbitrii, ſpecioſius ſuccurrant adverſus electionem Scripturæ, & in latebras ac dumeta variarum diſtinctionum ſe proripiant: varias fingunt electionis ſpecies. Eſt ipſis 1. electio *ſtatus*; v. g. omnes fideles ſervabo; omnes infideles damnabo. Hæc ipſis eſt æterna, abſoluta, immutabilis, generalis. Eſt ipſis 2. electio *perſonae*, hujus aut illius, v. g. Petri: hæc, quatenus eſt *aeterna*, ipſis *conditionata*, mutabilis, incompletâ, ſic decrevit ab æterno, Petrum ſervare, ſi voluerit credere. Eſt ipſis 3. electio *temporalis*, eaque rurſus, vel *non peremtoria*, v. g. Petrum, quem jam jam video credere, ſervabo, ſi voluerit in fide perdurare; vel *peremtoria*, quæ fiat in articulo *mortis*, aut etiam *poſt* mortem, conſummatâ jam, à libero arbitrio perſeverantia. Reformati, quamvis in una electionis *voce*, varia *ſignificata* agnoſcant, & in ipſa electione varias *actus* concipiant, circa *perſonas*, circa *finem*, circa *media*; non tamen niſi *unam* electionem, cum Scripturis recipiunt, & ſpurias omnes adverſariorum rejiciunt. Nominatum α. Electionem *ſtatus*, generalem & indefinitam, Scriptura reprobat, eo quod electionem conſtanter ad *perſonas* aſtringit Act. XIII. 24. Rom. VIII. 29. 30. & IX.

Multitudo Adverſariorum.

Refellitur.

& IX. II. Eph. I. 4. 5. 6. Et nos eam ex profeſſo disjecimus lib. III. cap. I. § XXXII. β. Nec electionem perſonarum *conditionatam* & *incompletam* admittit, eo quod finem & media omnia & ſingula, *unico* & ſimpliciſſimo *actu* decreviſſe doceat. 2. Theſſ. II. 13. Rom. VIII. 29. 30. Eph. I. 4. 5. 9. Nos etiam eandem ex profeſſo exploſimus, loco jam citato §. XXX. γ. Nec electionis alicujus *non peremtoriæ*, variabilis, quæ fiat *in* morte, aut poſt mortem, vola proſtat in Scripturis aut veſtigium; quin ex adverſo, propoſitum electionis firmum conſtanter commemoratur 2. Tim. II. 19. Heb. VI. 17. Rom. IX. II. & XI. 28. 29. Nos etiam iſtam electionem, quoad ſuam *mutabilitatem*, ex profeſſo confecimus, loco citato § XXXIII. & quoad *temporalitatem* §. XXIX. Et cum locis iſtis citatis, objectiones adverſariorum exſtinctæ ſint; non eſt, quod eis hîc repetendis occupemur.

2. An detur electio aliqua univerſalis?

XVI. Quæritur 2. An detur electio aliqua univerſalis. Origenes olim ſtatuebat, non tantum omnes & ſingulos *homines*, electos eſſe ad ſalutem; ſed ipſos etiam *diabolos*. Scil. poſtquam in inferno, pœnas peccatis ſuis analogas, ad tempus aliquod ſuſtinuiſſent, tandem omnes & ſingulos traducendos eſſe in cœlum.

Sententiarum divortia.

Ita etiam ſtatuebat Franciſ. Puccius Italus, Socinianus, item Samuel Huberus Helvetius, ex Concionatore Reformato, Eccleſiaſtes Lutheranus, ſed propter hanc ipſam ſententiam, a Lutheranis miniſterio motus: atque etiam ex Arminianis Sociniζοντι, Sebaſtianus Caſtalio in ſuis *dialogis*. Lutherani diſtinguunt, inter uſum vocabuli electionis *proprium* & *improprium* ſeu καταχρηστικὸν: tum ſtatuunt ſi electio accipiatur καταχρηστικῶς, pro benefica Dei erga omnes *voluntate* & *generali* ejus dilectione, vel pro negatione decreti reprobatorii, vel pro Dei propoſito, omnes in Adamo creandi ad vitam æternam, & omnes in Chriſto, ad vitam æternam reparandi, vel pro oblatione mediorum ſalutis, omnibus communi; facile, inquiunt, concedimus, electionem poſſe dici univerſalem: ſed in *propria* & Scripturis conformi ſignificatione, negamus, inquiunt, electionem eſſe univerſalem. Tum etiam dicunt, conſilium Dei de ſalute hominum, ſpectari poſſe vel in *antecedente*, vel in conſequente ejus voluntate; *priore* reſpectu, conſilium eſt univerſale; *poſteriore* verò particulare, ob præviſam quorundam finalem incredulitatem. Hinc *prædeſtinationem univerſalem* ſuperſtruunt triplici huic fulcro: α. univerſali omnes ſervandi in Deo voluntati. β. univerſali redemptioni per Chriſtum. γ. Univerſali vocationi: nec tamen omnes per univerſalem iſtam prædeſtinationem ſervari, quia nolunt credere. Vid. Joh. Gerh. LL. Tom. II. cap. X. de *Elect.* & *Reprob.* Haſenref. in *loc. comm.* Pelagiani & Pelagianiζοντες, ducti amore gratiæ univerſalis, in *terminis* quidem, ſeu *voce* tenus, non recipiunt *electionem univerſalem*, quod illa involvat relationem ad reprobationem, quem *voce* tenus recipiunt: *rem* tamen electionis univerſalis, omnino: quando docent, Deum *velle*, ut omnes & *ſinguli* homines ſerventur, ſaltem voluntate antecedente. Poſteriorem iſtam ſententiam Pelagianis & Lutheranis communem disjecimus lib. II. cap. XV. §. XXX. conferantur etiam paragraphi aliquot præcedentes. Priorem Huberi & Caſtalionis, quæ tuetur electionem *univerſalem abſolutam*, in hanc admittemus arenam.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati nullam omnino admittunt electionem univerſalem. Quia: 1. Scriptura, de electione *univerſali*, ne γρῦ quidem habet. Quia 2. ex adverſo, non niſi *particularem* docet Matth. XX. 16. & XXII. 14. Joh. XV. 19. & XVII. 6. Rom. VIII. 29. & IX. 13. 15. 18. 22. 1. Theſ. V. 9. Nec datur diſſimile exemplum. Quia 3. eligere eſt, *ex pluribus legere*, unum alteri præferre, ſive accepto uno, alterum repudiare Deut. VII. 7. Joh. XV. 19. Proinde electio univerſalis eſt σιδηρόξυλον *ferreum lignum*, ſeu contradictorium. Quia 4. ſic nulla daretur *reprobatio*, cui obnititur Scriptura Rom. IX. 18. & 22. Jud. vſ. 4. Prov. XVI. 4. Matth. XXV. 41. Quia 5. electi dicuntur inſcripti in *librum vitæ* Luc. X. 20. Phil. IV. 3. quod diſerte negatur de perituris Apoc. XIII. 8. & XVII. 8. Quia 6. electi dicuntur προορισθέντες εἰς υἱοθεσίαν Eph. I. 5. quod de omnibus nullibi dicitur, nec dici poteſt. Quia 7. electi *præſciti* dicuntur, h. e. prædilecti Rom. VIII. 29. & XI. 2. 2. Tim. II. 19. 1. Pet. I. 2. Pſal. I. 6. quod de reprobis negatur Matth. VII. 23. Quia 8. electi dicuntur μέλλοντες πιστεύειν 1. Tim. I. 6. quod de reprobis non eſt verum. Quia 9. ſic multi electi *perirent*, contra Paulum Rom. VIII. 29. Quia 10. electio illa *univerſalis*, aut *rata* eſſet, aut irrita. Si *prius*, omnes & ſinguli homines ſervarentur, quod eſt contra præcedentia, nominatim adverſus Matth. XXV. Si *poſterius*, irritaretur, vel *à Deo*, ſed ille non mutatur Mal. III. 6. nec mutat ſua conſilia Jeſ. XLVI. 10. Heb. VI. 17. vel *ab alio*, quia mutans conſilia alterius, eo prior eſt, & ſuperior, & potentior etiam.

Objectiones.

Nec valet in contrarium. (1) Quod decretum *miſerendi*, quod coincidit cum electione, eſt univerſale Rom. XI. 31. 32. Non enim dicit *omnium & ſingulorum*; ſed omnium ex quovis hominum *ordine*, ſeu *quorumvis*, ex Judæis pariter & Gentilibus, quod patet ex ſcopo totius contextus: atque etiam ex interpretatione Pauli Gal. III. 22. Rom. III. 22. (2) locus Joh. III. 16. *Sic Deus dilexit mundum* &c. Reſp. *Mundus* hîc univerſitatem fidelium deſignat, non tantum ex *Judæis*, prout erat ſub veteri œconomia; ſed etiam ex *Gentibus* omnibus Rom. XI. 11. 12. (3) Quod Deus velit *omnes* ſervari 1. Tim. II. 4. non *velit mortem* peccatoris Ezech. XXXIII. 11. 2. Pet. III. 9. Nec quemquam perire; ſed *omnes* ad reſipiſcentiam pervenire. Reſpon-

ſpondimus alibi: (a) Deum *omnes* velle ſervari, id eſt, *omnis generis*, tam Reges quam ſubditos: ſi enim omnes *capitatim* intelligeret, pro *omnibus capitatim* juberet *orare*, quod vetat Johannes 1. Joh. v. 16. & non *facit* Chriſtus Joh. XVII. 9. (b) Non *velle* mortem peccatoris *qui* convertitur, cætera omnino velle 1. Sam. II. 25. Prov. I. 26. (c) Non velle quemquam *ex fidelibus* perire, *ex nobis*; ſed omnes *illos* ad reſipiſcentiam pervenire.

3. An electio ſit ex prævio quovis, an ex puro Dei beneplacito?

XVII. Porro *tertiò* quæritur: An electionis *ulla* nobis pateat *cauſa* movens, aut ratio, præter beneplacitum divinum? Pelagiani cum pleriſque Pontificiis, *merita* præviſa cauſantur: Sociniani & Remonſtrantes, non merita, ſed *fidem & bona opera* præviſa, ſubſtituunt: Omnium πρῶτον ψεῦδος eſt, in hoc, ut *independenti indifferentia* liberi arbitrii, efficacius ſuccurrant. Lutherani in præviſa *fide* acquieſcunt, & *meritum* Chriſti adjungunt. Auguſtinus & Reformati cum Scripturis, *ſolum* hic admittunt *beneplacitum* divinum: Quod (1) Omne Dei *decretum*, & *prædeſtinationis* imprimis, ſit æternum, independens, abſolutum: prout Capp. *præced.* demonſtravimus. (2) Scriptura ad *ſolum beneplacitum* Dei, electionem conſtanter referat Matth. XI. 26. Luc. XII. 32. 2. Tim. I. 9. Rom. IX. II. 12. unde & *gratuita* dicitur *electio* Rom. XI. 5. (3) Non *ex fide* & operibus, *ſed ad* fidem & ſanctificationem eligamur Eph. I. 4. Rom. VIII. 29. Joh. XV. 16. Ac proinde (4) Fides, ſanctificatio, & perſeverantia, *ab electione* profluant, tanquam ejus fructus Act. XIII. 48. Joh. VI. 37. & VIII. 47. Et quod (5) fides & bona opera, non potuerint habere *futuritionem*, niſi à *decreto* electionis. Tandem (6) ſi ex *praſcientia* noſtræ fidei, operum aut perſeverantiæ, pendeat noſtri electio; neceſſum ſit, illa præſciri, vel tanquam *à nobis* oriunda, atque ita non *ipſos diſcriminaverimus*, contra Apoſtolum 1. Cor. IV. 7. vel ut *à Deo*, qui proinde per electionem illa *decreverit* donare. Nec huc valet quod oggerunt (1) *prædeſtinatos expreſsè præſcitos dici* Rom. VIII. 29. 1. Pet. I. 1. 2. Reſp. Non dicitur, eos ex *fide præviſa*, *prædeſtinatos* eſſe; ſed *præſcitos* h. e. prædilectos Pſal. I. 6. Matth. VII. 23. (2) *Non potuiſſe quemquam diligi, ut eligeretur, niſi per fidem in Chriſto conſtitutum aut conſideratum* Heb. XI. 6. Reſp. Poſſumus tamen hactenus *diligi* à Deo, ut & *Chriſtum* nobis *det* Joh. III. 16. & *fidem* in Chriſtum Phil. I. 29. ut per eam tandem ſibi *placeamus* Heb. XI. 6. (3) *Nos in Chriſto electos dici* Eph. I. 4. Reſp. Non utique, in eo jam *exiſtentes*; ſed *futuros*, prout & *in eo redempti* dicimur & *vocati* verſ 7. II. 13. h. e. ut per & propter Chriſtum ſalutem conſequeremur. (4) *Nos ex fide juſtificari & ſalutem conſequi, proinde & ex fide electos eſſe.* Reſp. Utique *ut ex fide* juſtificaremur & ſalutem obtineremus fides tamen eo ipſo non ſtatim *cauſa* eſt *ipſius electionis.*

Objectiones.

4. An Chriſtus ſit fundamentum electionis?

XVIII. Hinc *quartò* quæritur: An ſaltem Chriſtus, quà Mediator, non ſit *fundamentum* electionis, h. e. *cauſa meritoria* illius? Remonſtrantes & Lutherani, non animo extollendi Chriſtum; ſed elevandi electionis independentiam, eamque ſuſpendendi ex fide præviſa, & ex arbitrio humano, affirmant: Orthodoxi, quamvis Chriſtum *fundamentum eſſe electionis*, (prout eſt ſalutis 1. Cor. III. II. Eph. II. 20.) nullibi *legant* in Scripturis; nec hactenus dici poſſe negent, quatenus eſt fundamentum *exſecutionis*, eo quod per ipſum ſolum; electionis *ſalutem* dipenſare Deus decreverit: attamen hinc dicendum eſſe, quod *cauſa* ſit ipſius *electionis meritoria*, conſtanter negant, eo quod (a) Sicut *omne* Dei *decretum*, & imprimis *predeſtinatio*; ita & *electio* ſic ſit independens & ἀναίτιος, ut à *nulla cauſa*, ratione, aut quovis *ſuſpendatur* alio, quam à *beneplatito* eligentis. (b) Chriſtus ſit *effectus* electionis, & *inſtrumentum* Dei, *per* quod conſtituit electos ſervare Jeſ. XLII. 1. Matth. XII. 18. 1. Pet. I. 20. Quod (c) In electionis *ordine*, Chriſtus cum merito ſuo, non ponatur *primo*; ſed *ſecundo* loco Joh. III. 16. Rom. VIII. 29. 30. 2. Tim. I. 9. nec *electio* Dei, à *merito* Chriſti, ut redemptio, reconciliatio; ſed à *gratia* & *miſericordia* Dei arceſſatur Eph. I. Col. I. & alibi. Quod objicitur, eſt: 1. Nos eligi *in Chriſto* Eph. I. 4. Reſp. Hoc non eſt eligi *propter* Chriſtum; ſed eligi, *ut per* Chriſtum, & *per* fidem in Chriſtum, ſalutem obtineamus. Ut ἐν accipiatur pro διὰ, prout è ſequentibus liquet, & locis parallelis 1. Theſſ. V. 9. 2 Theſſ. II. 13. 14. Eſt 2. quod ex noſtra hac hypotheſi, Chriſtus non ſit *fundamentum ſalutis noſtræ* 1. Cor. III. II. & quod implicet: *decretum* de ſalvandis quibuſdam, non eſſe *fundatum* in Chriſto, velut meritoriâ cauſa; & *hominum ſalutem*, fundari in Chriſto. Reſp. Quaſi non ſit maximum diſcrimen inter *actionem* divinam, quà deſtinamur ad ſalutem: & *ſalutem* ipſam cui deſtinamur, ut qui *hujus* dicitur *fundamentum* & ἀρχηγὸς Heb. II. 10. ſtatim & *illius* eſſe ac dici debeat. Eſt 3. Quod *juſtitiæ* divinæ obnitatur, extra Chriſtum quemquam *diligere & eligere*. Reſp. Utique impoſſibile eſt, extra Chriſtum, Deum quemquam diligere, amore *complacentiæ*, ſic ipſi *placeat* Heb. XI. 6. non autem amore *benevolentiæ*, quo Deus ipſi *velit dare* Chriſtum, & *fidem* in Chriſtum Joh. III. 16.

Rationes negativæ ſententiæ.

Objectiones.

5. An electio ad gloriam perinde ſit abſoluta ac electio ad gratiam?

XIX. Inſuper *quintò* quæritur, an electio *ad gloriam* perinde ſit abſoluta, ac electio *ad gratiam*? *Una* eſt Dei electio, quæ nobis inſeparabiliter deſtinat *gloriam* ut *finem* Rom. IX. 23. & *gratiam*? juſtificationem &c. ut *media* Rom. VIII. 29. 30. Univerſam electionem Semi-Pelagiani, Arminiani & Jeſuitæ, volunt eſſe *ex præviſis*, Jeſuitæ ex præviſis *meritis*; adeoque *abſolutam* negabant; Auguſtinus cum Scripturâ & Dominicanis, *universam*

verſam abſolutam ſtatuebat: Ambroſius Catharinus in Tridentino Concilio, electionem ad *gratiam* ſtatuebat abſolutam, ad *gloriam* autem ex *præviſis meritis*. Reformati cum Scripturis & cum Auguſtino, univerſam *electionem abſolutam* eſſe, tam ad *gloriam* quam ad *gratiam*, propterea ſtatuimus, quia (a) Diſertè *gratuita* dicitur Rom. XI. 5. ἐκλογὴ χάριτος, quæ *opera* quævis excludat. Ibid. Eph. II. 8. 9. 1. Cor. I. 28. 29. & IV. 7. Rom. III. 27. Quia (b) eligimur *ut faciamus* bona opera Eph. I. 4. Joh. XV. 16. ergo non ex *præviſis* operibus. Quia (c) ipſa vocatio, quæ electionis *conſequens* eſt (Rom. VIII. 28. 29. 30.) & operum *cauſa*, abſolutè, abſque omni *præviſione* fit. 2. Tim. I. 9. 10. Joh. XV. 16. 19. Eph. II. 8. 9. Quia (d) *univerſa electio*, ad ſolum refertur Dei *beneplacitum* Eph. I. 4. 5. II. Rom. IX. II. 18. Luc. XII. 32. 2. Tim. I. 9. Nec obſtat quod: 1. *Eligere* ſoleamus quod *melius* eſt, tum imprimis, cum è multis pauca eligenda ſunt, & quod proinde eligendi fuerint, qui ſibi viſi fuerint *meliores*, h. e. virtutibus & operibus prædití. *Reſp.* Eligimus enim, vel quod melius *eſt*; vel quod melius *fiat*: tum electio fit, vel *ex merito*, quod melius *ſit*, & ſic creaturæ eligunt: vel ex *gratia*, ut melius *fiat*, & ſic Creator elegit. Et 2. minus etiam valet, quod *gloria* detur ob *merita*, adeoque & electio decreta fuerit *ob merita*. *Reſp.* Utrumque falſum eſt, & quod *gloria* detur *ob merita*; & ſi detur ob merita, ob merita *decretam* quoque fuiſſe: cum electio ad gloriam, & gloria differant ut *actus* Dei, & *bonum* creaturæ. Nec 3. quod ex ſtudio *bonorum operum* certioremur noſtræ electionis 2. Pet. I. 10. 2. Tim. II. 20. ulla cum rationis ſpecie arguit, nos *propter opera* noſtra *electos* eſſe ad *gloriam*.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Objectiones.

6. An electorum numerus ſit invariabilis? Sententiarum divortia. Argumenta Reformatorum.

XX. Adhæc *ſextò*, quæritur, an electorum numerus ſit plane *invariabilis*? Sociniani cum Pelagianis, Remonſtrantibus & Jeſuitis, amore liberi arbitrii, plane *independentis* & αὐτεξουσίου, negant: Lutherani ſibi parùm hic conſtant: jam enim ſtatuunt eſſe *invariabilem* reſpectu *præſcientiæ divinæ*, quod certo præviderit quot & quinam eſſent credituri: jam *variabilem* ratione *electorum*, qui *poſſint* credere & non credere. Quaſi ſcil. quod Deus *prævidit certo* futurum, poſſit à *parte creaturarum*, fieri & non fieri. Orthodoxi *invariabilem* ſtatuunt, quod: 1. Non modo *quodvis* Dei decretum & nominatim etiam *prædeſtinationis*, *immutabile ſit*, per *Capita Præced.* ſed 2. Deus *per electionem*, infallibiliter ſciat, *quot*, & *quinam* ſint ſui 2. Tim. II. 19. Joh. XIII. 18. Rom. VIII. 29. & XI. 2. 29. Huic tamen perperam opponitur: 1. Quod Deus velit *omnes* & ſingulos ſervari 1. Tim. II. 4. adeoque non ſit *immobilis* electorum numerus. Falſum enim antecedens, nec dicitur ab Apoſtolo. Quod 2. electi poſſint *fieri reprobi*, id quod probare nituntur (a) ex I. Cor. IX. 27. *Ne quo modo ſim reprobus.* *Reſp.* Non dicit, ne quo modo *fiam* reprobus; ſed ut non *ſim* reprobus. Et ἀδόκιμος hic non opponitur electioni æternæ; ſed τῷ δοκίμῳ, h. e. *puro*, inculpato, irreprehenſibili, qui quod *alios docet* ipſe *non facit.* (b) Math. XI. 21. *Tyrii & Sidonii*, ſi habuiſſent *eadem* ſalutis media, *reſipuiſſent*. *Reſp.* Nihil hic de Electione, & quod *reprobi* potuerint fieri *electi*: ſed quod Capernaitarum contumacia, tanto fuerit *inexcuſabilior* Tyriorum & Sidoniorum, quanto *efficaciora* habuerint ſalutis *media*. (c) Rom. XI. 23. *Potens eſt Deus ipſos rurſus inſerere.* *Reſp.* Loquitur de gente *Judaica*, quæ per *infidelitatem* rejecta ſit ab Euangelio; ſed reſtitui à Deo *poſſit*, & *reſtituenda*, magna ſui parte, ſit ſuo tempore verſ. 25. 26. Non autem dicit, eos *ipſos* Judæos, qui fuerint *reprobi*, fuiſſe *reſtituendos*, ut ex reprobis fierent *electi*. Quod 3. quis è *libro* vitæ *deleri* poſſit Exod. XXXII. 33. Pſal. LXIX. 29. Apoc. III. 5. & XXII. 19. *Reſp.* Priora duo loca, non agunt de libro æternæ *electionis*; ſed de libro viventium *in terris*, ut in *dogmaticis* oſtendimus. Apoc. III. 5. non dicitur, quemquam *deleri* poſſe ex libro *æternæ electionis*: ſed promittitur *vincentibus*, certa & immobilis beatificatio, poſt *victoriam*. Conf. Phil. I. 6. Et Apoc. XXII. 19. proſtat comminatio conditionalis, ſi quis libro vitæ inſcriptus *detraheret*, futurum ut ipſius partem detraheret Deus è *libro vitæ*, quæ non ponit hoc *abſolute* fieri poſſe, ut quis deleatur è libro vitæ, cum Deus *decreverit* ac *præſciverit*, quemquam ex electis, illud ſcelus non eſſe perpetraturum; Ferme ad eum modum quo Ezech. XVIII. 24. dicitur, *ſi averſus fuerit juſtus à ſua juſtitia.* &c. Ut ſenſus *comminationis* apocalypticæ ſit: ſi quis electorum (quod nunquam fiet) aliquid *detraheret*; *detraheret* Deus partem ejus è libro vitæ. Plura hujus generis occurrent in negotio de *perſeverantia*.

Objectiones.

XXI. Tandem quæritur: An *vere* fidelis, *ordinariis* adminiculis, ſuæ electionis, poſſit eſſe *infallibiliter* certus? Pelagiani, Pontificii, Sociniani, Remonſtrantes ἀποτόμως negant, quia voluntatem ſtatuunt, eſſe in perpetua & independente *indifferentia*. Lutherani affirmant quidem; ſed addunt (propter quod revera *negari* deberet) verè electum, *totaliter* poſſe deficere. Affirmant cum Scripturis Orthodoxi, quia 1. Electi jubentur *vocationem & electionem* ſuam *firmam facere* 2. Pet. I. 10. Utique non *in Deo* 2. Tim. II. 19. ſed *in ſe*. Quia 2. habent in ſe γνωρίσματα electionis, ἐχόμενα τῆς σωτηρίας Heb. VI. 9. poſſunt eſſe *certi ſuæ fidei*, quæ individuam habet cum ſalute, & conſequenter cum *electione*, connexionem 2. Tim. I. 12. Joh. III. 16. Quia 3. *Spiritum S.* habent, qui eſt *ſigillum* & *arrhabo* noſtræ hæreditatis 2. Cor. I. 22.

7. An electus ſuæ electionis poſſit eſſe certus?

Argumenta Reformatorum.

I. 22. Eph. I. 13. 14. & IV. 30. qui *συμμαρτυρεῖ* Spiritui noſtro Rom. VIII. 16. Quia 4. *Exempla* hujus certitudinis, affatim proſtant Pſalm. XXIII. I. 6. Rom. VIII. 38. Gal. II. 20. 2. Tim. IV. 8. 2. Cor. V. I. Gal. IV. 6. Nec obſtat: I. quod Deo non fuerimus à *conſiliis* Rom. XI. 34. nec in *cœlum aſcenderimus* Rom. X. 6. ut *librum vitæ* introſpiceremus: poſſumus enim ex collatis iis, quæ *non niſi* electis à Deo conferuntur, *à poſteriori* certò colligere, nos à Deo *electos* eſſe. Nec 2. Iſta certitudo, modo *vera & ſincera ſit*, quemquam, ut Adverſarii calumniantur, *ſecurum* facit, *ſuperbum*, carnalem & otioſum 2. Pet. I. 10. II. I. Joh. III. 3. Nec 3. Quod paſſim fidelibus præſcribatur *metus* Pſal. II. 12. 13. Phil. II. II. 12. Non enim intelligitur *dubitatio* de *electione* ac ſalute; ſed *reverentia* filialis, verſus Deum ut Patrem Heb. XII. 28. Nec 4. Quod quidam dicuntur *defeciſſe à fide* I. Tim. I. 19. 20. Intelligitur enim *profeſſio* fidei Rom. I. 8. aut fides quævis *communis*, *πρόσκαιρος* Matth. XIII. 20. 21. I. Cor. XIII. 2.

Objectiones.

Pars Practica.

Electio divina.

I. Nobis pandit gloriam divinæ.

XXII. Decretum electionis, nobis *primo* pandit gloriam Dei, quæ *finis ſupremus* eſt, ut omnium operationum divinarum *in genere*, ſic comprimis *prædeſtinationis*, ut *Cap præced.* docuimus, & *electionis*; unde, non tantum elegiſſe nos dicitur, *εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ* Eph. I. 6. & ut notas faceret *divitias gloriæ* ſuæ Rom. IX. 23. ſed etiam *genus electum* dicimur, *ut virtutes ejus prædicemus* I. Pet. II. 9. virtutem ſcil. (1) *Poteſtatis* ac dominii, quam, ut *figulus* obtinet in univerſam *maſſam*, ut, pro ſuo *lubitu*, ex eadem formaret, *vaſa iræ* & vaſa *gratiæ*, & ad hoc quidem *eligeret* aut *negligeret*, quem vellet Rom. IX. 22. Jer. XVIII. 6. Matth. XX. 15. Conf. Cap. præced. §. XXVIII. (2) Gloriam *miſericordiæ*, à quâ *σκεύη ἐλέους* dicitur Rom. IX. 23. & electi *ad laudem gloriæ gratiæ ſuæ* Eph. I. 6. Quæ adeo hîc potenter elucet, ut nil magis: in propoſito manifeſtandi *gratiam*, in gratioſo *delectu* perſonarum è peccatoribus, ſuis inimicis Rom. V. 10. in pura *εὐδοκίᾳ*, abſque ullo noſtri *merito* aut *dignitate* Rom. IX. 36. abſque ulla *emolumenti* exſpectatione. Ibid. in gratuita Filii ſui *donatione* Joh. III. 16. & *Spiritus S.* qui Filium nobis *applicaret*, in collatione fidei Act. II. 39. & X. 45. 2. Cor. IV. 13. in electione non ad *amicitiam* qualemcumque; ſed *υἱοθεσίαν* Eph. I. 5. in præparatione *ad gloriam* Rom. IX. 23. *incorruptibilem*, incontaminabilem I. Pet. I. 2. 4. Ad gloriam 3. *Sapientiæ*, per quam, ad electionis *finem* collimavit, appoſitiſſimorum *mediorum*, tam *prudenti ſubordinatione* concatenationeque Rom. VIII. 29. 30. Eph. I. 4. 5. 6. 2. Theſſ. II. 13. quâ *viam* reperiit conciliandæ *miſericordiæ & juſtitiæ* Rom. III. 25. Ut Apoſtolo extorqueat exclamationem: *O divitias ſapientiæ & cognitionis Dei! quam imperſcrutabilia judicia, & imperveſtigabiles viæ ejus! quis mentem Domini cognovit? aut quis ei fuit à conſiliis* Rom. XI. 33. 34. Atque iſtas *virtutes* Deus in *electione* pandit ad hoc, ut non tantum *agnoſcamus*; ſed & ut *prædicemus* I. II. 9. pia *προσφωνήσεις*: *ei ſit gloria in ſecula*, *Amen* Rom. XI. 36. Conf. *Capita* duo *præced.*

Poteſtatis.

Miſericordiæ.

Sapientiæ.

Quorſum?

XXIII. Porro *ſecundo*, nos accendit, qui de *noſtra electione*, ut *certioremur*; eamque firmam faciamus, omnem conatum applicemus 2. Pet. I. 10. ad hoc, *nos ipſos exploremus*, ne *fortè reprobi* (*ἀδόκιμοι*) ſimus 2. Cor. XIII. 5. Neque enim eſt, quod: I. *efficacius* nos permoveat ad ſtudium *ſanctitatis* 2. Pet. I. 10. ut *non ſimus otioſi & ἄκαρποι*; ſed ut *ſimus ſancti, & inculpati coram eo, in charitate* Eph. I. 4. Quod 2. arceat *apoſtaſiam* & *peccatum* 2. Pet. I. 10. Quod 3. adeo *copioſe ſubminiſtret introitum, in æternum regnum Domini noſtri & Servatoris Jeſu Chriſti.* Ibid. verſ. II. Quod 4. nil efficacius nos *muniat* & *confirmet* in adverſis quibuſvis Rom. VIII. 35. 38. 39. Quod 5. expeditiorem nobis paret *προσαγωγὴν* ad Deum Heb. X. 22. Verbo dicam, quod 6. *cœlum* nobis præſtet *in terra* Eph. I. 3. 4. Heb. XI. I. *Unus* labor *duplex* nobis expediet negotium, ſi *vocationem* nobis *firmam* fecerimus, fecerimus & *electionem* 2. Pet. I. 10. *Quos enim præſcivit, hos & prædeſtinavit, quos prædeſtinavit, hos vocavit* Rom. VIII. 30. Firmam autem fecerimus *vocationem* noſtram, ubi *fidei noſtræ adjecerimus virtutem, virtuti ſcientiam*, &c. 2. Pet. I. 5 6. Innoteſcet autem electionis *certitudo*, duplici indiciorum genere, quorum *prius* Dei eſt *certificantis*; *ſecundum* noſtrum, *certificatorum*: Deus probat indubitatis indiciis, ſe nos *elegiſſe*, & nos viciſſim, nos *electos* eſſe, variis *γνωρίσμασι.* Deus ſe *elegiſſe* ab *æterno* manifeſtat: I. *Noſtri* electione illa, quæ fit in *tempore*, h. e. *vocatione*, à quo *vocatio* electio denominatur I. Cor. I. 26. 27. Quando, quos *æterno* conſilio, ſeparavit à reprobis, in *tempore* ſeparat, à profana & carnali mundanorum *turba*, & quos olim *præparavit ſibi* vaſa gratiæ; jam *parat*, qui immoto propoſito, *ſe Deo* addicant. Manifeſtat 2. Receptione in ſuam familiam Pſal. LXV. 5. *Beatus quem elegeris, & appropinquare feceris tibi, ut habitet in atriis tuis.* Quæ fit per efficaciam *verbi*, per vim *promiſſionum*, & potentiam *Spiritus*, quibus fit, ut Deum allicientem *audiamus*, trahentem *ſequamur* in familiam ſuam I. Theſſ. I. 4. 5. 6. *ut qui ſciamus, à Deo vos electos eſſe, quoniam Evangelium noſtrum conſtitit, non in locutione duntaxat; ſed etiam virtute, tum in Spiritu ſancto, tum in πληροφορίᾳ multa,*

2. Accendit comparemus certitudinem electionis noſtræ.

Motivæ.

Signa duum generum, Primum genus.

ta, *& vos imitatores noſtri facti fuiſtis & Domini*, *admiſſo ſermone cum oppreſſione multa.* Manifeſtat 3. Sanctificatione *crucis*, & calamitatum ipſis immiſſarum, effundendo *ſenſum amoris* ſui Rom. v. 5. efformando eos, ad *patientiam*, humilitatem, preces, ſenſum & *odium* peccati: exaudiendo *gemitus*, & omnia adverſa dirigendo in *commodum* ipſorum. Uſque adeo, ut Dei *amorem* in ipſis adverſis perſpiciant, & cum Davide agnoſcant *bonum* ſibi fuiſſe, quod *afflixerit* Pſalm. CXIX. 71. Ponit iſtud γνώρισμα Paulus Rom. VIII. 28. 29. *Novimus, quod eis quid diligunt Deum, omnia cooperentur in bonum, eis ſcil. qui ex propoſito vocati ſunt, quos enim praſcivit* &c. His itaque & ſimilibus indiciis, *Deus* manifeſtum facit, ſe nos *elegiſſe*: Ab altera parte, *electi*, variis indiciis, *ſuam* electionem produnt: (1) Spiritus *ſanctificatione. Sumus enim electi, ut ſimus ſancti & inculpati coram eo, in charitate* Eph. I. 4. & 2. Theſſ. II. 13. *Quod elegerit vos, per ſanctificationem Spiritus, ac fidem veritatis* 1. Pet. I. 2. Nominatim (2) *Virtutibus* Chriſti, reſplendentibus per *univerſam vitam* noſtram. Sumus enim *electi in Chriſto* Eph. I. 4. futuri *in Chriſto*, ſeu uniendi cum eo, ut ejus humilitas, longanimitas, charitas, obedientia, mundi contemptus, aliaque ſalvifica, in nobis ubique *pelluceant* 2. Pet. I. 5. 6. 7. 10. 1. Pet. II. 9. (3) *Affectu* in Deum, ſcil. *inculpati coram eo in charitate* Eph. I. 4. Ut qui pura puta *charitate* Dei ſunt electi, *amorem ſuum* reciprocent Deo, ejus verbo, ſtatutis: & conferant etiam *in amicos* Dei, ſecum in Chriſto electos Col. III. 12. *Sicut electi Dei ſancti, induti eſtote viſceribus miſerationum, benignitate* &c. Quæ *charitas*, tum ſolidius evincet *noſtri electionem*, ſi per quævis adverſa, ſtet *immota* Rom. VIII. 28. 35. (4) *Sacerdotio* ſpirituali 1. Pet. II. 9. *Genus electum, regale ſacerdotium.* Quo *ſeipſos* Deo offerunt, *mortificando carnem* ſeu brutos affectus, eoſque velut *ſacrificando*, ſuper Chriſtum quaſi *altare* Gal. II. 20. & V. 24. & VI. 14. (5) *Odio* & perſecutionibus mundi Joh. XV. 18. 19. *Si mundus vos odit, ſcitis quod me prius odio habuerit, ſi de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum eſt amaret; quia vero de mundo non eſtis; ſed ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.* Alia & plura habet Caſmannus in ſuis *Signis electionis.*

Secundum genus.

XXIV. Ubi *tertio*, jam aſſecuti fuerimus *electionis noſtræ* certitudinem, adſtringit nos ad *gratitudinem* Eph. I. 3. 4. *Benedictus ſit Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti* &c. *qui elegit nos* &c. 2. Theſſ. II. 13. *Nos debemus gratias agere Deo ſemper, dilecti a Domino, quod elegerit vos ab initio* 1. Theſſ. I. 2. 4. Ad *gratitudinem* inquam, quod (1) *elegerit* nos, cum *reprobare* potuiſſet. Rom. IX. 21. Quod (2) *præ tot myriadibus*, quos præteriit & reprobavit Rom. IX. 27. 28. 29. & XI. 3. 5. 7. 22. Quod (3) ut *lapſos*, corruptos, peccatores, hoſtes elegerit Rom. V. 8. Ezech. XVI. 5. 6. Quod (4) purâ puta adductus *miſericordia* elegerit. Ibid. nulla ullius *lucri*, aut emolumenti cujuſvis *exſpectatione*, ſolâ adductus εὐδοκίᾳ Eph. I. 5. Matth. XI. 25. 26. Quod (5) non ad *ſervitium*, aut *amicitiam* qualemcunque cum Deo, aut *leviora* quævis alia beneficia elegerit: ſed ad υἱοθεσίαν Eph. I. 5. ad *juſtificationem*, ſanctificationem, glorificationem æternam Rom. VIII. 30. ad *hæreditatem*, *quæ nec perire poteſt*, *nec contaminari*, *nec marceſſere*, *quæ in cœlis ſervatur nobis* 1. Pet. I. 4. Quod (6) *in Chriſto* elegerit; h. e. ſanguine *proprii* & unigeniti *Filii* ſui redimendos, cum eo *uniendos*, & *omnium* ejus beneficiorum communione beandos 1. Pet. I. 2. *Dilecti ex præcognitione Dei, per obedientiam & aſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti.* Ut *in eo* eſſemus *conſummati* Col. II. 10. 1. Cor. I. 30. conformandos *imagini Filii* ſui Rom. VIII. 29. Quod (7) per *ſanctificationem Spiritus* 1. Pet. I. 2. 2. Theſſ. II. 13. ſcil. peripſum *regenerandos*, convertendos, renovandos Joh. III. 5. Tit. III. 5. Pro quibus omnibus gratitudinem Deo præſtemus: (a) *Corde* beneficii iſtius quantitatem & qualitatem *agnoſcendo*, ſentiendo & æſtimando, *ſoli* Deo, ac puro puto ejus *amori* ac benevolentiæ, *adſcribendo* Pſal. CIII. 1. 2. 3. & CXVI. 12. Gen. XXXII. 10. (b) *Ore*; ut genus *electum*, *prædicando virtutes illius*, *qui vocavit nos* 1. Pet. II. 9. Pſal. LI. 16. Tandem (c) *Opere*, Deum, qui puro *puto amore* nos *elegit*, redamando Pſalm. CXVI. 1.—5. eum viciſſim nobis *eligendo in Deum* Joſ. XXIV. 22. *Teſtes eſtis contra vos*, quod *Deum elegeritis*, *ut illi ſerviretis.* Pſal. XVI. 5. 6. Et quia ipſe eligendo *nos ſeparavit* à mundo, *nos* viciſſim, *ei* nos *ſeparando* à mundo Joh. XV. 19. ei nos *non conformando* Rom. XII. 2. *exeundo* Apoc. XVIII. 4. Heb. XIII. 13. & cum *elegerit nos, qui eſſemus ſancti & inculpati coram eo in charitate*, huic *conſilio* ſerviendo (Act. XIII. 36.) *ſanctitati* ſtudendo, de quo jamjam plura ex profeſſo.

3. Inſtigat ad gratitudinem.

Argumenta motiva.

Modus.

XXV. Itaque *quartò*, multis argumentis nos invitat, ad *ſtudium ſanctitatis*; quod (1) Qui nos *elegit*, *ſanctus* ſit Levit. XI. 44. 45. Matth. V. 48. (2) Nos elegerit *ut ſimus* populus *ſanctus* Deut. XIV. 2. *Sanctus populus es Domino Deo tuo*, *elegit te Dominus*, *ut ſis ſibi pretioſus populus* 1. Pet. II. 9. *Genus electum*, *regale ſacerdotium*, *populus ſanctus.* (3) Elegit nos *ad ſanctitatem* Eph. I. 4. *Ut ſimus ſancti & inculpati coram eo.* Et per *ſanctificationem Spiritus* ſancti 2. Theſſ. II. 13. 1. Pet. I. 2. (4) Elegit nos *in Chriſto*. *Sancto Iſraelis* Jeſ. X. 20. quem ad hoc Pater *ſanctificavit* Joh. X. 36. & qui ſeipſum *pro* nobis *ſanctificavit*, *ut & nos ſimus ſancti* Joh. XVII. 19. & *in quo*, qui *eſt*, *nova creatura eſt* 2. Cor. V. 17. *conditus ad bona opera*,

4. Excitat ad ſtudium ſanctitatis.

Rationes motivæ.

ut in iis ambules Eph. II. 10. (5) Elegit nos, *conformandos imagini Filii ſui* Rom. VIII. 29. (6) Elegit, pura puta adductus *gratiâ*, quæ nos *erudit*, *ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus*; *moderate, juſte & pie vivamus* Tit. II. 12. Quod (7) eligendo nos *ſeparaverit* à mundo Joh. XV. 19. *ut nos ſeparemus* ab eo, nec ei *conformemur*; ſed *renovemur Spiritu mentis noſtræ* Rom. XII. 2. Exigit autem hujus ſanctitatis ſtudium: A. Deum *amemus*, ſicut ipſe eligendo nos *amavit* Rom. VIII. 29. *Quos præſcivit* &c. ut ſit amor *reciprocus* Cant. II. 16. B. Amemus *pure* & q. *gratis*, ſicut *ipſe nos* eligens, quicquam non habuit, quod *moveret*: ita & nos illum amemus, non propter *nos ipſos*, aut *quicquam à Deo* nobis oriundum: ſed purè *propter ſe*. C. Amemus ut *eligamus*, ſeu cum *præteritione* & *contemptu* aliorum quorumvis Pſal. LXXIII. 25. prout ipſe, *nos* eligendo, myriades *præteriit*. D. Eligamus, ut electo nos tutos *deſtinemus* & impendamus 2. Cor. VIII. 5. Rom. XII. 1. prout ipſe, nobis electis, *Filium* & *omnia ejus* (Rom. VIII. 32.) imo & *ſeipſum* deſtinavit & impendit. E. Nos noſtraque, ejus *gloriæ* dedicemus, prout ipſe *ſe ſuaque*, noſtræ dedicavit *ſaluti*, ei vivamus, ei moriamur Rom. XIV. 7. 8. 9. Phil. I. 20. 21. Tandem F. *Nomina* noſtra *Deo demus*, ei velut *ſubſcribamus* Jeſ. XLIV. 1. 5. prout ipſe *nomen noſtrum* inſeruit catalogo *vitæ*.

Modus hujus ſtudii.

5. Suppeditat argumentum conſolationis, gaudii & fiduciæ.

XXVI. Tum *quinto*, à divina *electione*, nobis ſuppetit argumentum *conſolationis*, in adverſis quibusvis, *gaudii* ineffabilis, in ſecundis, *fiduciæ* placidæ, in quovis ſtatu. Sumus enim, ab electione: 1. infallibiliter *certi*, æternæ noſtræ ſalutis *ac vitæ*, ſi moriamur 2. Theſſ. II. 13. 14. *Quod elegerit vos Deus ab initio* &c. *ad obtinendam gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti* Pſal. XXIII. 6. & immoti Dei *amoris* verſus nos Rom. XI. 2. & VIII. 38. 39. Sumus 2. *ſecuri*, de gratioſa noſtri *in familiam Dei* receptione, deque perpetua *communione* & converſatione cum Deo Pſal. LXV. 5. *Beatus quem elegeris, & appropinquare feceris ad te, ut habitet in atriis tuis: ſaturabitur bono domus tuæ, ſanctitate templi tui.* Conf. Jeſ. LXV. 13. 14. Sumus 3. *certi* de *protectione* divina, in quovis periculo adverſitateque Jeſ. XLI. 10. 11. 12. 13. *Ne timeas, quoniam tecum ſum ego, ne terrearis quoniam ego Deus tuus ſum: roboravi te, inſuper auxilium ſum tibi, atque ſuſcepi te, dextra juſtitiæ meæ. Ecce pudore afficientur & erubeſcent omnes, qui iraſcuntur contra te, erunt tanquam nihilum, & peribunt viri contendentes tecum* &c. Pſal. XXIII. 4. 5. & III. 6. 7. 8. 9. Sumus 4. certi, futurum ut duriſſima quævis *adverſa*, per gratiam Dei, non modo *emolliantur* nobis Pſal. LXXIII. 26. ſed & *cooperentur* in bonum & ſalutem noſtram Rom. VIII. 28. uſque adeo, ut *gloriari* poſſimus in *tribulationibus noſtris*, quod *charitas Dei effuſa ſit in cordibus noſtris* Rom. V. 2. 3. 4. 5. Sumus 5. certi, nos, utcunque *abjecti* ſimus in mundo; *electos* tamen eſſe à Deo, ſemper recipiendos à Deo: audiendas & exaudiendas preces noſtras Joh. XV. 16. *Non vos me elegiſtis; ſed ego elegi vos, ut abeuntes fructum feratis, ut quicquid petieritis à Patre in nomine meo, det vobis.* Heb. IV. 16. & X. 22. Sumus 6. certi, Chriſtum nobis, velut *amicis*, communicaturum *ſecreta* Patris; myſteria regni ſui Joh. XV. 15. 16. Pſalm. XXV. 14. Gen. XVIII. 17. Sumus 7. certi, omnes omnium *accuſationes*, olim adverſus nos, coram tribunali divino, proferendas, rejiciendas fore, quod Chriſtus, electionis decreto, deſtinatus nobis ſit *Expromiſſor* ac ſolutor Rom. VIII. 31. 32. 33. 34. 35. Si enim *Deus pro nobis, quis contra nos erit? qui proprio Filio non pepercit, ſed pro omnibus nobis tradidit eum. Quis intentabit crimina adverſus electos Dei? Deus eſt qui juſtificat: Quis condemnabit? Chriſtus mortuus eſt.* Iſta omnia, & infinita alia beneficia, certa nobis ſtans & immota: modo nos, ſine fuco *certi* ſimus & perſuaſi, noſtræ *electionis*.

Rationes conſolatoriæ.

6. Eſt in electione exemplum imitationis, qua electos Dei quaſi eligamus nobis.

XXVII. Suppetit etiam *ſexto*, ab *electione* divina argumentum *imitationis*, ut non modo *Deum eligamus* qui nos elegit, ſicut jam ante diximus; ſed & *quos* Deus *elegit* nobiſcum, *eligamus* nobis, utpote qui, *eodem* amore, eadem gratiâ, in eosdem uſus, in eodem capite Chriſto, in idem corpus myſticum, ad eandem unionem & communionem cum Filio ſuo, ad eadem ſalutis media electi ſimus: ut proinde tanquam *electi Dei ſancti, dilecti, induamur viſceribus miſerationum, benignitate, modeſtia, manſuetudine, lenitate* &c. *Sicut Chriſtus* nobis &c. Col. III. 12. 13. Joh. XV. 17. & XVII. 26. Quin abſque ullo vilipendio, aut προσωποληψίᾳ, vel *abjectiſſimos* proſequamur, quod *Deus elegerit pauperes mundi hujus, divites fide & hæredes regni, quod promiſit eis à quibus diligitur* Jac. II. 5. 1. Cor. I. 27. Imo & parati ſimus, quævis propter eos *ſuſtinere*, quod adeo ſint *chari* Deo, ei qui & nos elegit 2. Tim. II. 10.

7. Declinandi ſcopuli in electionis negotio.

XXVIII. Tandem *ſeptimo*, obſervandi quoque, & ſolicite *declinandi* ſunt *ſcopuli*, quibus electionis fructus commemorati, non tantum nobis *pereant*; ſed etiam *exitium* accelerari poſſit. Quales ſunt: 1. *Univerſalis* cujuſdam electionis *imaginatio*, quâ, per Dei miſericordiam, omnes tandem ſerventur & *ſinguli*: utpote quâ, omnis *cura confirmandæ* ſuæ electionis, à qua, omnis fere & pietatis & conſolationis efficacia ſuſpenditur, penitus enervatur. Quam in *elenchticis* abundè confecimus. 2. *Præcipitium*, quo electionem noſtri *exploraturi*, *ſuperne* negotium auſpicamur, *immediate* in electionem noſtram intenti, ut q. *librum vitæ*, nitamur introſpicere, ſitne *nomen* noſtrum, ei inſcriptum: cui non poteſt non *præcipitium* ſuccedere; cum conſilia id genus, *à priori* nobis ſint inacceſſa:

ceſſa: quando *certiorationis* iſtud negotium, à *nobis ipſis* debemus auſpicari, *corda* noſtra inveſtigantes, habeant ne talia penes ſe, quæ indubitatam habent cum *electione connexionem*. Scil. per *ſcalam* Apoſtolicam, quæ erigitur Rom. VIII. 29. 30. gradatim *aſcendamus*, à ſenſu *fidei* & ſanctificationis noſtræ, ad *juſtificationem*, inde ad *vocationem*, hinc ad *prædeſtinationem*, & ſic tandem ad electionis *præcognitionem*: tum ubi ſic *aſcenderimus*, & electionis noſtræ certitudinem *aſſecuti* fuerimus; paulatim inde *deſcendamus* ad nos ipſos, *certitudinem* noſtræ *perſeverantiæ* ac *ſalutis*, ex ea conficientes, atque adeo *fructus* illos ſuaviſſimos carpentes, quos dudum monſtravimus. 3. *Securitas* carnalis, quâ ex *immutabilitate* electionis noſtræ, per *ſocordiam*, *media* ſalutis ſuſque deque habeamus, acſi, *fatuo* decreto, Deus *finem* ac ſalutem nobis deſtinaſſet, abſque *mediis*, abſque *ſtudio* fidei ac ſanctitatis. Quod paſſim refellit Apoſtolus Eph. I. 4. 2. Theſſ. II. 13. 1. Pet. I. 2. &c. 4. *Deſperatio*, qua ex eo, quod electionis *γνωρίσματα*, in nobis non obſervamus; ſtatim concludimus *nos non* eſſe electos, adeoque omne *ſtudium fidei*, reſipiſcentiæ ac pietatis, penitus in caſſum futurum. Cum electionis noſtræ *cura*, ſolicitudo ac deſiderium, *ſpem* nobis conciliet, qua erigamur ad *ſtudium mediorum*, quibus ad *certitudinem* noſtræ electionis, tandem pertingamus. Denique 5. otioſæ vere-fidelium de ſua electione *dubitationes*, quæ amorem & *familiaritatem*, inter Deum & ſe *obſtruunt*. *Otioſæ* inquam, *fidelium* dubitationes, dantur enim & *juſtæ*, à commiſſis peccatis, quæ conſcientiam *vaſtant*, oriundæ: ſed *otioſæ* ſunt, quæ à ſingulis *infirmitatibus* ſuſcipiuntur. Quamvis enim conveniat, poſt commiſſa *quævis peccata*, ſeſe coram Deo *humiliare*, eaque *deprecari*: non tamen convenit, poſt *quævis* peccata, *ſpem* omnem ſtatim abjicere, de ſui electione ac ſalute *dubitare*; alias quis unquam, ſuæ *electionis* ac ſalutis, poſſit eſſe certus? cum *in multis impingamus omnes* Jac. III. 2. & vel *juſtus*, *ſepties labatur in die* Prov. XXIV. 16. *Otioſæ* enim hujuſmodi *dubitationes*, admodum *imminuunt familiaritatem*, quæ electus intercedit cum Deo ſuo.

CAPUT QUARTUM.

DE

REPROBATIONE.

Jud. verſ. 4.

Subrepſerunt quidam homines, prius jam olim deſcripti ad hanc damnationem, impii, qui Dei noſtri gratiam, transferunt ad laſciviam, ac Deum, qui ſolus eſt Herus, ac Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum abnegant.

Tranſitio ad Reprobationem.

I. Sunt electio & reprobatio inter *relata*, quæ, ut ſe invicem *ponunt* ac *tollunt* (ſi enim eſt *electio*, eſt etiam *reprobatio*, & ſi non eſt *reprobatio*, non erit quoque electio) ita etiam egregie ſibi invicem ſuccurrunt in cognoſcendo, ut quo rectius aſſequimur *unum* horum relatorum, eo quoque dexterius aſſequamur *alterum*. Hoc animo, à prima prædeſtinationis ſpecie, ab *electione*, deſcendemus ad *reprobationem*, cujus veritatem & ingenium, B. Judas Apoſtolus, nobis repræſentabit Epiſt. ſuæ verſ. 4.

Pars exegetica.

II. *Quibus verbis*, *προτυπογραφία quadam*, *ſeu* deſcriptio *continetur apoſtatæ* reprobi. *In hoc nobis occurrunt:*

Quæ ſuperſtruitur exegeſi textus.

1. Deſcriptum, *παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι*, ſubrepſerunt enim quidam homines. *Intelligit Apoſtolus pſeudo-Chriſtianos*, *qui* profeſſione *tenus*, *erant intra ſeptam Eccleſiæ Chriſtianæ*; *ſed a* fide *Chriſtiana*, *jam tum ſuo tempore*, *turpiter defecerant*, *quales Simoniani*, *Nicolaitæ*, *Gnoſtici*, *Menandritæ*, *Carpocratiani*, *Cerinthiani*, *Nazaræi*, *Ebionitæ &c. quos Apoſtolus Johannes*, *paſſim Anti-Chriſtos appellat* 1. *Joh.* II. 18. 19. 22. *& Cap.* IV. 1. 2. 3. *De quibus Epiphanius* in Panar. *lib.* 1. *& ex eo*, *juxta & ex Euſebio*, *Auguſtinus* de Hæreſ. *lib.* 1. *p.* 14..... *Tom.* VI. *edit. Baſil.* 1569. *Qui*,

 inter

inter alia, tradebant: peccatum eſſe adiaphorum quid, fœminas, & alia quevis, eſſe communia &c. Adverſus quos B. Judas, teſte Oecumenio, in argumento *ad hanc Epiſtolam, hanc conſcripſit Epiſtolam. De his dicit,* παρεισέδυσαν latenter *ſive* furtim irrepſerunt, *vel* obiter ſubierunt, *ſubdole, & ſenſim, & clanculum, ſe inſinuarunt, quæ vis eſt verbi* δύειν *vel* δύνειν. irrepſerunt *ſcil. in Eccleſiam.*

2. Deſcriptio, *in qua* horum *traditur:*

A. Reprobatio, οἱ πάλαι προγεγραμμένοι, εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, qui olim præſcripti *ſunt*, ad hoc judicium. *Notatur reprobationis:*

1. Tempus πάλαι olim, jamdudum, *ante eorum* παρείσδυσιν *in Eccleſiam. Hoc loco, ex ſubjecta reprobationis æternæ materia, idem videtur ſignificare, quod* מקדם מימי עולם *Mich.* V. 1.

2. Actus *reprobandi,* προγεγραμμένοι, præſcripti. *Hoc alii referunt ad* Paulum, *aut ad* Petrum 2. *Theſſ.* II. 8. 9. 2. *Tim.* II. 16. 2. *Pet.* II. 3. *ſic Grotius: alii ad* Chriſtum *Matth.* XXIV. 4. 5. 10. 11. 14. *Procul dubio ad hoc, ut declinent æternam* reprobationem; *alii ad tempora Veteris Teſtamenti, tranſlatione deſumpta ab eo, quod ſententiæ* ex ſcripto *recitari ſolerent Pſal.* CXLIX. 9. *ut ſignificetur, illos jam olim, fuiſſe à Deo* deſtinatos *ſive deſignatos: alii rectius ad æternam referunt* reprobationem, *metaphora deſumpta,* vel *ab eo, quod prædeſtinationis conſilium,* liber vitæ *vocetur, procul dubio appoſitus* libro mortis; vel *ab eis, qui memoriæ cauſa, in codicillis* deſcribunt *& conſignant, quæ ſibi propoſuerunt agere: quod procul dubio, magis congruit phraſibus analogis,* τιθέντες 1. *Theſſ.* V. 9. κατηρτισμένοι *Rom.* IX. 22. οἷς ὁ ζόφος σκότους, εἰς αἰῶνα τετήρηται, quibus caligo tenebrarum, in æternum reſervata fuit, *procul dubio, æterna* reprobatione 2. *Pet.* II. 17. *quod ex eo confirmatur, quia de eiſdem perſonis Petrus loquitur, quas B. Judas* προγεγραμμένους *dicit* ad hoc judicium. *Conſerantur duo Apoſtoli.*

3. Terminus, *ut non dicam* finis *hujus* προγράψεως, εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ad hoc ipſum judicium. *Judicium* κρίμα *hic vocat: vel* reprobum ſenſum, *quo feruntur, ut veritatis doctrinam pervertant: vel juſtam* derelictionem, *quâ, ob peccata præcedentia, permiſſi fuerunt, pati* naufragium fidei, *idque ita, ut fierent errorum* Magiſtri, *tandemque æternum damnarentur: vel æternam* damnationem, *ut* κρίμα *hic ſit pro.* κατάκριμα pœna, *ut Matth.* XXIII. 14. *Marc.* XII. 40. *Luc.* XX. 47. *Rom.* II. 3. & V. 16. *Gal.* V. 16. *Jac.* III. 1. *Quam* pœnam, *Deus pridem decrevit, in eos qui Evangelium rejiciunt; ad quod æternum* exitium; *eos B. Judas dicit* προγεγραμμένους, *ut non* temere *hoc fieri ſignificaret; ſed æterno certoque Dei conſilio, & providentia juſte ſic ordinante* 2. *Pet.* II. 23.

B. Impietas, ἀσεβεῖς, 2. *Pet.* II. 6. Ἀσεβὴς ex α στερητικῷ, & σέβομαι colo, *notat eos, qui non tantum ſunt deſtituti omni propenſione ad* cultum *divinum; ſed etiam proclives ad quævis peccata, unde* ἀσεβεῖς & ἁμαρτωλοὶ, *non ſemel in Scripturis conſtruuntur* 1. *Tim.* 1. 9. 1. *Pet.* IV. 18. *Jud. vſ.* 15. *& cum his* ἀπώλεια 2. *Pet.* III. 7. *item* ira Dei *Rom.* 1. 18. *Jud. vſ.* 15. *Non equidem, quod hæc* ἀσέβεια, *ſit cauſa* movens, *ad æternam* reprobationem; *ſed quod ſit conſequens* derelictionis, *ut ſuppetat, ob quod* juſte *condemnentur, & gloria juſtitiæ vindicativæ, pateſiat in* juſta *eorum* condemnatione. *Speciatim.*

C. Abuſus *& contemtus* gratiæ *divinæ:* τὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν &c. Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam &c *Hic* abuſus *gratiæ, notantur:*

1. Terminus à quo, gratia Dei noſtri, *intelligitur* doctrina *gratiæ, ſeu* Evangelium, *metonymice ſic dictum Heb.* XII. 15. *& alibi: nominatim doctrina de gratioſa Chriſti redemtione, de gratuita noſtri juſtificatione per* ſolam *fidem. Quam gratiam exaggerat, addita relatione, ejus ad* Deum noſtrum, *ſeu ad* fœdus gratiæ, *cujus ope Deus ſit Deus* noſter *in Chriſto. Unde gravitas hujus* abuſus, *egregie invaleſcit, quod gratia tanti fœderis abutantur.*

2. Actus *abutendi,* μετατιθέντες traſferentes. *Scil à* ſalutari *ejus, in* perverſum *uſum. Sumtum eſt vocabulum, ab eis, qui res ſuas, ex una habitatione in aliam transferunt Act.* VII. 16. *Heb.* VII. 12. & XI. 5. *ad perverſam doctrinam, ut hic, refertur Gal.* 1. 6.

3. Terminus ad quem, εἰς ἀσέλγειαν, ad laſciviam, *petulantiam, proterviam. Ad verbum, notat fœtorem illum, qui naſcitur ex effœminata libidine, obſervante Junio in Gal.* V. 19. *Hinc frequenter jungitur cum* ἀκαθαρσίᾳ 2. *Cor.* XII. 21. *Gal.* V. 19. *Eph.* V. 19. *Ubi Syrus per fœtorem refert. Complectitur autem hoc nomen, omne genus obſcœnitatis & libidinis, quo procacibus verbis & geſtibus proditur interior libido. Ut hic ſignificetur monſtroſa profeſſio in omne genus laſciviæ, ad quam Simoniani, Nicolaitæ, Carpocratiani, Gnoſtici aliique, transferebant doctrinam de gratia Dei noſtri.*

D. Apo-

D. Apoſtaſia, καὶ τὸν μόνον Θεὸν, καὶ δεσπότην, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι, & ſolum Deum & Herum, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum negantes. *Notaturic hic:*

1. Objectum *abnegationis*, *duplex.*

α. Primarium, καὶ τὸν μόνον Θεὸν καὶ δεσπότην, & ſolum illum Deum & Herum. *Sunt qui* tria *epitheta:* μόνον Θεὸν, δεσπότην & κύριον; *referunt ad unum Jeſum Chriſtum, utpote qui, cum Patre ſit* ſolus ille Deus Joh. XVII. 3. *ſit* Herus *ſeu Pater-familias, in famila Eccleſiæ,* & Dominus, *qui ſuo ſanguine, nos nos ſibi acquiſiverit* 1. Pet. I. 18. 19. *idque ex eo, quod unus tantum, tribus epithetis præfigatur articulus; ſed &* diverſis *perſonis, unus articulus, non rarò præfigitur* Matth. XVII. 1. Act. III. 11. *&c. Malo igitur duos priores titulos referre ad Patrem, qui appellatur.*

1. *Μόνος Θεὸς, oppoſite, non tantum ad creaturas & Deaſtros; ſed & ad filium, cujus frequenter Deus appellatur,* κατ' οἰκονομίαν, *quatenus, per æternam* expromiſſionem, *Patri factus eſt ſervus ac ſubditus* Jeſ. LIII. 10. Joh. XX. 17.

2. Δεσπότης Herus, *Dominator* Luc. II. 29. Act. IV. 24. *Ita vero appellatur: tum quod* Pater *in familia ſit* Herus: *tum quod in Oeconomia Trinitatis ſit* prima *perſona, ſicut* ſecunda *eſt* diſpenſator, *&* tertia *communis quaſi* Emiſſarius, *ut ſuo loco in cap. de* Trinitate *docuimus: tum quod in* conſilio pacis *æterno, totum redemptionis negotium delineaverit & ordinaverit: tum denique, quod in familia Eccleſiæ, ipſe ſupremus ſit Legiſlator.*

β. Secundarium, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Dominus *paſſim appellatur, non tantum à* deitate, *qua cuncta creavit, ſuſtentat & gubernat: nec tantum à* redemptione, *qua nos ſibi acquiſivit emendo* Apoc. V. 9. 1. Cor. VI. 20. & VII. 23. *Sed &, quod ipſi à Patre* data ſit omnis *poteſtas* Matth. XXVIII. 18. Phil. II. 9. 10. 11. Act. II. 36.

2. Actus *abnegandi,* ἀρνούμενοι, negantes. Ἀρνεῖσθαι *eſt fidem & auctoritatem alicui detrahere* Matth. X. 33. Luc. XII. 9. Act. III. 13. 14. & VII. 35. &c. *Fitque, tum* vita *& factis* Tit. I. 16. *tum verbo & doctrina* Matth. X. 33. *Dicitur proprie, ut jam ante monuimus, in Simonianos, Nicolaitas, Carpocrationos alioſque. Hi* gratiam *Dei* transferebant in laſciviam, *abnegabant: tum Deum* Patrem, *plures pro uno, mundi Gubernatores, introducentes, Simonem adorantes, qui ſe eſſe fingebat, illum Deum, qui in in monte Sinai apparuerit; tum* Jeſum Chriſtum, *quem dicebant, nec vere natum eſſe, nec paſſum, nec reſurrexiſſe, nec ipſum eſſe Chriſtum, niſi per denominationem, à ſupremo Chriſto inviſibili & incorporeo diverſum: noſtrum Chriſtum dicebant hominem natum ex homine, & multos ſuorum, ipſi pares, nec proinde eum agnoſcebant pro ſuo Redemtore & Domino.*

Pars dogmatica.

Dari æternam quandam reprobationem, Probatur.

III. Dum igitur, *quidam* homines, non omnes, & *certi* quidam, qui ſuis characteribus deſcribuntur; *præſcripti*, non tantum *præſciti*; ſed *prædeſtinati* dicuntur, ad certum terminum, ad *damnationem*, & πάλαι jam olim: quis dubitabit, num detur *æternum* quoddam *reprobationis* decretum? quo *per juſtam*, certorum quorundam *hominum condemnationem*, Deus intenderit, manifeſtare *gloriam juſtitiæ* ſuæ vindicis. Cum præſertim hoc tot modis tradat Scriptura, tum ῥητῶς Jeſ. XLI. 9. *Elegi te, non reprobavi te:* & δυνάμει, quoties quidam dicuntur κατηρτισμένοι εἰς ἀπώλειαν Rom. IX. 22. τεθέντες 1. Pet. II. 8. 9. *Ad quod etiam poſiti ſunt, vos autem eſtis genus electum* 1. Theſſ. V. 9. *odio habiti* à Deo Rom. IX. 9. 11. 12. 13. Mal. I. 2. 3. Rom. XI. 15. quoties item Deus dicitur *miſereri* quorum *vult*, & *indurare quos vult.* Item eſſe quorum *nomina* non exſtent *in libro vitæ* Apoc. XIII. 8. qui ſint *non-populus* Dei: *non-dilecti* Hoſ. I. 10. & II. 22. collat. cum. Rom. IX. 25.

Scripturis.

IV. Ac præter Scripturam, idem recta confirmat ratio; ſi enim (a) detur *electio*, quod omnes agnoſcunt; datur item *reprobatio*, ex natura *relatorum* (b) è perfectione divinâ demonſtrans, nihil fieri in *tempore*, quod ab *æterno* non *præviderit*, nec prævidere *potuiſſe* aliunde, quam quod *prædeterminaverit*: conſequenter, cum præviderit multorum *damnationem*; neceſſum eſt, ut eam ab æterno *prædeterminaverit*, h. e. *reprobaverit*. Porro (c) ſtatus *æterni* creaturarum *rationalium*, rei quippe *ſingularis*, ſingularem ab æterno habuiſſe *curam*, in prædeſtinatione: Et ſicut habuit *ſalutis* in *electione*: ita etiam habuit *damnationis*, in *reprobatione.* Atque etiam (d) cum *quorundam curam* habuerit ad eligendum; alios neceſſario *præteriſſe*, ſuis peccatis *relinquendos*, & *propter illa* æternum *damnandos.* Imo (e) conſentaneum eſſe, Deum *decere*, ut ab æterno, *juſtitiæ vindicis* demonſtrandæ curam geſſerit, perinde ac *gratiæ* & *miſericordiæ.*

Et rationibus.

V. Eſt autem *reprobatio*, *certorum quorundam hominum prædeſtinatio, ut per per eorum juſtam condemna-*

Quid ſit reprobatio?

demnationem, manifeſtetur gloria juſtitiæ vindicis Rom. IX. 22. Jud. verſ. 4. Hic dum *prædeſtinatio* dicitur (per Caput de *prædeſtinat.*) non nuda eſt & *inefficax præſcientia*: ſed *deſtinatio* voluntatis: quâ quos *vult* inſtaurat, *ponit*, *adaptat*, *præſcribit* ad exitium: dum *certorum* hominum prædeſtinatio dicitur, non intelligitur, *vel* prædeſtinatio *ſtatus*, quâ *generatim* infideles & *impios* voluerit damnari; cum perpetuò ad *homines* extendatur: *Quidam homines: vaſa iræ*; vel hominum *vagè*; ſed *certorum*. v. g. *Eſavi*: dum prædeſtinaſſe dicitur, ut *per juſtam* illorum *condemnationem*, gloriam *juſtitiæ* manifeſtaret; planum eſt, ex ſententia Reformatorum, Deum non *prædeſtinaſſe* hominem ad *exitium*, tanquam ad *finem*, aut *morte peccatoris delectari* per ſe; ſed ad *gloriam juſtitiæ* ſuæ, cujus *medium* ſit, non qualiscunque: ſed *juſta condemnatio*. Sed pleraque horum paulò diſtinctius erunt dicenda.

Actus reprobationis quatuor.

VI. Reprobationis itaque prædeſtinatio, ceu actus, in ſua *latitudine*, *quatuor* iſta, ut jam ante monuimus, complectitur: 1. *Propoſitum* manifeſtandi *gloriam juſtitiæ* vindicativæ Rom. IX. 22. non autem damnandi & *perdendi hominem*, quod ullam *rationem boni* (adeoque nec *finis*) non habet, nec ratione *Dei*, nec ratione *hominis*. Unde, ſe *non delectari morte peccatoris*, pronunciat Ezech. XVIII. 23. Et in hoc *primum* eſt electionis & reprobationis *diſcrimen*, quod electio non *gloriam* tantum miſericordiæ; ſed *ſalutem* etiam electorum, pro *fine* ſibi propoſitam habeat Rom. IX. 23. dum reprobatio, *ſolam juſtitiæ* manifeſtationem, velut *finem* intendit; nec *juſtam* reprobi *damnationem* conſiderat, niſi ut *medium*. 2. Propoſitum *creandi & permittendi* lapſum eorum, quod reprobis eſt cum electis *commune*, ut hactenus, nec Cain, nec Judas, nec quiſquam habeat de quo conqueratur: cum ſibi *proponere gloriam* ſuæ juſtitiæ, & ad hoc homines *indefinite* & promiſcue *creare*; & in *lapſum permittere*, nemini *injuriam* inferat; cum præſertim iſta *reprobatio*, ſit actus Dei *immanens*, nec attingat quemquam. 3. Ex *lapſis* definitè, v. g. Judam *deſignare*, in quo *juſtitia* ſua pateſiat. Non poteſt autem hæc *deſignatio*, *electio* appellari, quia non eſt *ex dilectione*, nec *boni* alicujus *communicatio*; ſed tantum utriuſque *privatio*. Et in hoc actu, ſtrictius & maximè propriè conſiſtit *reprobatio*, quia rejicit ac *removet* illos, circa quos occupatur, ab *amore* illo, quo *electi* ad ſalutem deſignantur. Sicut igitur in electione eſt *dilectio* cum *ſecretione*, ita in reprobatione *dilectionis negatio* cum *ſecretione*. Et in hoc eſt *odium* reprobationis *negativum* quod vocant, cui quaſi accedit *odium* poſitivum, quo Deus *vult* quoſdam vita æterna *deſtitui*, & *propter peccata* juſtè condemnari Rom. IX. 13. Et in hoc *ſecundum* eſt electionis & reprobationis diſcrimen, quod electionis *amor*, bonum creaturæ communicat *immediatè*; quando reprobationis *odium*, bonum tantum *negat*, nec *malum* infert, niſi *merito* creaturæ interveniente. 4. *Intentio* præparandi ac dirigendi *media* illa, quibus *juſtitia* in reprobis poſſit manifeſtari. Cujus generis media maximè propria ſunt, *permiſſio* ad peccatum, & *derelictio* in peccato Rom. IX. 18. 2. Theſſ. II. 11. 12. & *juſta* propter peccatum *condemnatio*. Et hic *tertium* eſt diſcrimen electionis & reprobationis, quod electio eſt *cauſa*, non tantum *ſalutis*; ſed *omnium* etiam ejus *mediorum*: dum reprobatio, neque *damnationis*, neque *peccati*, quod *meretur* damnationem, eſt *cauſa propriè dicta*, ſed *antecedens* tantum. Quin hic *quartum* etiam pellucet utriuſque diſcrimen, quod in reprobatione, *media* ipſa inter ſe non habent rationem *cauſæ & effectus*, quando *permiſſio* peccati, non eſt *cauſa* derelictionis, obdurationis, punitionis; ſed *ipſum peccatum*: dum in electione, *vocatio*, eſt *cauſa* juſtificationis, juſtificatio *glorificationis*. Interim obſervandum, quod *media* reprobationis pleraque ſint *negativa*: ut *non—redemptio* Joh. X. 26. *non—vocatio*, ſaltem non *efficax* Matth. XX. 16. & XXII. 14. *non—datio* fidei Act. XIII. 49. Conf. Joh. XII. 39. 40. peccati *non—impeditio*, & derelictio in eo Rom. IX. 18. ejus *non—remiſſio* Joh. XX. 23. Sunt interim & *poſitiva*, *excæcatio*, *induratio* Jeſ. VI. 9. Joh. XII. 39. 40. *juſta* propter peccatum *condemnatio*. Ibid. & Rom. IX. 22. Jud. verſ. 4. *Omnia* tamen iſta *media*, ſeu *negativa* ſint, ſeu *poſitiva*, per actum divinæ voluntatis *poſitivum*, diriguntur in ſuum *finem*.

Objectum reprobationis quodnam?

VII. Jam non eſt, quod denuo dicamus, ut homo *obverſetur* reprobationi divinæ: nim. reſpectu *primi* actus, ut *creabilis* & *labilis*; reſpectu *ſecundi*, ut *creandus* & *lapſurus*; reſpectu *tertii*, ut *creatus* & *lapſus*; reſpectu quarti, ut *rejectus* ſeu *reprobus*: potius obſervandum, quod *quivis* homo, *poſſit* eſſe reprobationis objectum, non tantum adultus; ſed etiam *infans*, & in ipſa ſua infantia *decedens*. Quamvis enim *fidelium* infantes, ſint ſub promiſſione *fœderis gratiæ* Gen. XVII. 7. Act. II. 39. adeoque *ſancti* 1. Cor. VII. 14. attamen *infidelium* liberi *impuri* audiunt, & per *præputium* olim *à fœdere* ſecluſi, atque *omnes*, per peccatum *originale*, *damnabiles* etiam, ac multo magis *reprobabiles* Rom. V. 14. Sintne tamen *omnes* omnium *infidelium* infantes, in infantia *decedentes*, *actu* reprobati, nos Deo relinquimus, olim determinandum.

Cauſa reprobationis principalis eſt Deus; impulſiva

VIII. Homo, licet *propter peccatum*, fiat *damnabilis* & damnandus, quod pœna *juſta* præſupponat *culpam*: non tamen *per peccatum* fit *reprobabilis*: quod enim Deus ſibi *poſſit proponere* manifeſtationem *juſtitiæ*, & quod ex *æqualiter* lapſis, *hunc* eo poſſit *deſtinare*, & non alium, non eſt ſane

ra ejus beneplacitum. ſane à *peccato*; ſed abſoluto Dei *dominio* Rom. IX. 21. Matth. XX. 15. Et ſic, licet peccatum ſit *cauſa meritoria* deſtinatæ reprobis æternæ *pœnæ*; non tamen eſt cauſa ipſius *deſtinationis* Rom. IX. 11. 12. 19. quod deſtinatio iſta ſit *independens*, æterna, atque ipſe *Deus decernens*. Nec proinde reprobationis, *alia* quævis cauſa eſt *principalis*, quam *Deus* Rom. IX. 11. 12. 19. Jer. VI. 30. nec *impulſiva*, præter *beneplacitum* Rom. IX. 18. 19. 20. 21. Matth. XI. 25. 26. Quod, quicquid pro *cauſa* fingi poteſt, peccatum, infidelitas, impietas, impœnitentia; reprobationem *ſequatur*, adeo ut *ante* illud, *præſupponi* aut à Deo *prævideri*, ac *cauſa* ejus eſſe non potuerit: præviſio enim Dei, ejus *decreto* ordine *poſterior* eſt. *Finis* directus quidem ac *præcipuus*, eſt gloria *poteſtatis* & *juſtitiæ* ſeu *iræ* Rom. IX. 23. *indirectus* ſeu *per accidens*, illuſtratio *gratiæ* & miſericordiæ verſus electos Rom. IX. 22. 23.

Reprobatio eſt abſoluta. IX. Hæc reprobatio, planè *abſoluta* eſt, non ſic equidem, ut univerſum illud *decretum*, nullus ingrediatur *reſpectus ad peccatum*: ingreditur enim & *ſecundum* ejus actum, qui decernit peccati *permiſſionem*, ut ſibi ſuppetat, in quo *juſtitiam* vindicantem prodat; proinde illud etiam præſupponit *tertius* actus, quatenus, *ex peccatoribus*, reprobat quem *vult*; & tandem etiam ingreditur *quartum*, quod *juſta damnatio*, peccatum præſupponat, ac reſpiciat ut *cauſam* ejus *meritoriam*: ſed non ingreditur ut *cauſa impulſiva* & *meritoria*, ob quam *decernat* manifeſtationem *juſtitiæ* vindicativæ, nec ob quam ex *omnibus*, *perinde* reprobabilibus, *hunc* reprobet & non illum Rom. IX. 11. 13. Quod alias, & *Deus decernens* dependeret à creaturis; & *creatura* viciſſim, independens redderetur.

Eſt item immutabilis & certa. X. Tandem reprobatio, pro ratione cujusvis *decreti* divini, *immutabilis* eſt, tum ex parte *Dei* (cum cujus *eſſentiâ* actus reprobandi coincidit) qui *permanet* & *ſemper idem eſt* Pſal. CII. 27. 28. Heb. I. 11. 12. Mal. III. 6. tum ex parte *reproborum*: *qui enim non credit in Filium*, *non videbit vitam*, *& ira Dei manet ſuper ipſum* Joh. III. 36. Unde & reproborum *certus* eſt & definitus *numerus*, Deo tantum *notus* Rom. IX. 11. 12. non tantum *numerans*, ſeu *quot*; ſed etiam *numeratus*, ſeu *quinam* ſint damnandi, *Eſavum odio habui* Rom. IX. 13. Id quod patet tum ex analogia *electionis* Rom. VIII. 29. 30. 2. Tim. II. 19. tum ex reprobationis *exſecutione*; quæ fiet in extremo die Matth. XXV. 32.

Quæritur:

Pars Elenchtica.

1. An detur re- XI. Controverſiæ hujus Capitis pleræque, determinari poſſent ex iis, quæ Capitibus tribus præcedentibus præſtruximus. Eſt tamen operæ pretium, quæſtiones breviter delineare. Quæritur ergo *primò*, an ſit penes Deum ab *æterno*, reprobatio quædam *perſonalis*? probatio perſonalis æterna? Sociniani, aliique craſſiores *independentis indifferentiæ* liberi arbitrii Patroni, agnoſcunt reprobationem *ſtatus*, ab æterno factam, quâ Deus rejecerit *infideles* & *impios*, ita morientes: agnoſcunt etiam *perſonarum*; ſed quæ fuerit non ab *æterno*, verùm à *morte* peccatoris, demum fiat. Idque ſic ſtatuunt, tum quod *præſcientiam* futurorum *contingentium* Deo abrogent; tum quod liberum arbitrium, uſque ad mortem, *αὐτεξούσιον* velint. Semi-Pelagiani Maſſilienſes, cum quibus faciunt Jeſuitæ, Anabaptiſtæ, Lutherani, Remonſtrantes, quod videri nolint, negare *præſcientiam* certam contingentium, reprobationem *perſonalem*, ab æterno factam admittunt; ſed non *abſolutam* ac *peremtoriam*, utpote quam, cum Socinianis, ad articulum *mortis* referunt. Reformati cum Scripturis non admittunt niſi reprobationem *perſonalem* ab *æterno*, peremtorie & *abſolute* factam. Quod (1) *Eſavum*, antequam boni aut *mali* quicquam feciſſet, Deus *odio* habuerit Rom. IX. 13. & *vaſa iræ*, *præparata* dicantur ad interitum. Ibid. verſ. 22. *condita* 1. Pet. II. 8. *præſcripta* Jud. verſ. 4. *creata ad diem mali* Prov. XVI. 4. Quod 2. *omne* Dei decretum (omnem prædeſtinationem, omnem electionem) dudum oſtenderimus, eſſe *independens*, *æternum*, *abſolutum* & *immutabile*, proinde & reprobationem. Nec adverſariis, *adverſus noſtram iſtam* ſententiam, quicquam ſuppetit, ſeu ex *Scriptura*; ſeu ex *natura*: demonſtrata ſcil. *æterna* & *infallibili* futurorum contingentium in Deo *præſcientia*, & explicata liberi arbitrii natura; quam rancidæ criminationes, quibus non tam doctrinæ noſtræ, quam ipſi Deo peſſimè inſultant: nim. cauſantur, A. Iſtam reprobationem, peccatorem in peccando, ſua ſpoliare libertate, ac ferrea ad peccandum neceſſitate conſtringere. Reſp. (1) Reprobatio, quippe actus Dei *immanens*, non attingit hominem, ut eum ſua libertate privet (2) Nec obſtat, quin homo peccet, *ex conſilio* deliberatione, & complacentia rationali, imo reprobavit, ut ſic *libere* peccaret, & in hoc proprie conſiſtit *libertas* arbitrii, non autem in *independenti indifferentia* (3) Nec eſt *neceſſarium* proprie, niſi quod producitur à cauſa proxima *neceſſaria*, h. e. tali, quæ *ſua natura* eſt determinata ad talem effectum; talem autem non infert reprobationis decretum, licet inferat *certam* & indeclinabilem futuritionem, quæ toto cœlo diſtat à neceſſitate. B. Iſtam reprobationem, Deum facere *auctorem* omnis peccati, utpote quæ prædeſtinaverit & neceſſitet peccatorem ad peccandum. Reſp. 1. Non facit ut peccator *neceſſario* peccet, ſeu determinatus *ſua natura* ad peccandum.

Argumenta.

Objectiones.

dum. 2. Non *prædeſtinavit* hominem *ad peccandum*; ſed ut *propter* peccatum, *juſta punitione*, in eo demonſtraret, *juſtitiam* ſuam vindicativam. 3. Auctor peccati eſſe nequit, niſi qui transgreditur, quod Deo repugnat. C. Facere Deum *injuſtum*, quod peccatorem, qui per *decretum* reprobationis *immobile*, non poſſit *non* peccare; tamen puniat. Reſp. 1. Poteſt, non obſtante reprobatione, *non peccare*, potentia *cauſæ*, quatenus decretum peccatorum non neceſſitat; licet *futuritio* peccati, non poſſit *non eſſe*, propter decretum. 2. Juſte damnat, quia non *damnat* niſi *propter* peccatum, nec decrevit damnare, niſi propter peccatum. 3. Ipſa reprobatio non eſt actus juſtitiæ vindicativæ; ſed *poteſtatis* tantum & Dominii Rom. IX. 22. D. Facere Deum *crudelem* in miſeram creaturam ſuam, quatenus eam deſtinaverit ad æternam condemnationem, & quidem, cum nondum creata ſit, neque peccaverit, ſolo ſuo beneplacito ductum. Reſp. 1. Ita nihilominus loquitur Scriptura Rom. IX. 22. Jud. verſ. 4. 1. Theſſ. V. 9. 2. Pet. II. 8. 9. cum Mal. I. 2. 3. & Rom. IX. 11. 12. 13. Tum 2. non deſtinat ad æternam *damnationem*; ſed ad demonſtrationem ſuæ *juſtitiæ vindicativæ*, *per juſtam condemnationem* tanquam *medium*. 3. Deſtinatio iſta, utpote actus *immanens*, non attingit creaturam ei quicquam *mali* inferendo, nec *damnat*, niſi *propter* ejus peccatum, nec *delectatur* morte peccatoris, niſi *impœnitentis* Prov. I. 25. 26. 27. Nec 4. *crudele* eſt, hominem *propter peccata* ſua, velle punire. Multo minus 5. illum eo deſtinare. E. Facere ipſum *hypocritam* & *ſimulatorem*, ut qui, cum immutabili decreto, ad irreſipiſcentiam & ad mortem; nihilominus vocet ad reſipſcentiam & ad vitam. Reſp. Non *ſimulat*, ſed *ſerio vocat* ad reſipiſcentiam, & ea poſita *promittit* vitam, quamvis, pro infinita ſua *poteſtate*, non decreverit, ad quod nullo *jure* tenetur, in eo potenter eam efficere. F. Facere ipſum προσωπολήπτην, *perſonarum acceptorem*, quando æqualibus, inæqualia deſtinat, huic *vitam*, illi *mortem*. Reſp. προσωπολήπτης, ille demum eſt, qui dum æqualia ex præſcripto debet, *inæqualia* confert: jam autem Deus, nulli *creaturæ* quicquam *debet* Rom. XI. 36. Præterquam quod non *æqualibus*; ſed inæqualibus, *fidelibus* nim. & *infidelibus*, *inæqualia* deſtinet. Imo & *infidelibus*, præter omne ſuum *meritum*, quævis *bona* terrena, deſtinat & confert Pſal. XVII. 14. G. Juſtam præbere, *querulandi* anſam improbis, quod ſe *non elegerit*, prout alios elegit, quod reprobatio, velut ferrea vi, ſe conſtrictos teneat, quominus officium faciant. Reſp. 1. Non *tenetur* ipſos *eligere*, cum ſit abſolutus omnium Dominus, proinde nullo *jure* querulantur Matth. XX. 13. 14. 15. Rom. IX. 14. 15. 16. 21. Tum 2. valerent iſta forte aliquantulum, ſi per *ſubtractionem* virium *injuſte* factam, vel per impedimentum actionum externarum, *manente* nihilominus *inclinatione* ad iſtos actus, non poſſent: jam vero, & liberrime, & ſumma cum *delectatione*; & peccant, & non aliter *poſſunt*; *naturam*, ut bruta, ſequuntur, gratiam Dei conculcant, nec volunt rem ſe aliter habere. Unde injuſtiſſima evadet querela, qualis illa eſt, ſervi illius nequam μεμψιμοίρου Matth. XXV. 24. H. *Obſtruere* omnem *conſolationem* & *pietatem*, ut metuant ſe reprobos eſſe, adeoque omnes conatus ſuos verſus pietatem, fruſtra futuros. Reſp. 1. De ſui *reprobatione*, nemo poteſt eſſe *certus*, quamvis impius poſſit eſſe certus, ſe *adhucdum* eſſe extra ſtatum gratiæ, non autem ſe talem manſurum. 2. Metus ille *utilis* eſt ad pœnitentiam Rom. XI. 20. Interim 3. *Piis* anſam præbet conficiendi *ſalutem* ſuam cum *timore & tremore* Phil. II. 12. etiam anſam præbet, *electionem ſuam* & vocationem *firmam faciendi*, ſtudio bonorum operum 2. Pet. I. 10. 11. Etiam eiſdem, ubi certi ſunt ſe non eſſe *reprobos*, ſuaviſſimum argumentum præſtat conſolationis, ubi didicerunt, multos vocatos eſſe, *paucos* vero *electos* Matth. XX. 16. ſibi obtigiſſe iſtam gratiam 1. Theſſ. I. 4. eoque nomine impenſas Deo gratias referendi. Prout uberius monebimus in *practicis* noſtris. Tandem demonſtrata ſufficienter *veritate* noſtræ reprobationis, omnibus adverſariorum noſtrorum cavillis & reſponſationibus adverſus Deum reprobantem, opponimus illud Paulinum: *Tu autem O! homo quis es, qui reſponſes adverſus Deum? Num dicet figmentum fictori, quid me feciſti talem?* An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa, faciendi vas ad decus & vas ad dedecus? Rom. IX. 20. 21.

XII. Quæritur *ſecundo*, an reprobatio ſit actus ſolius *intellectus* divini, an etiam *voluntatis*? Seu, an reprobi potius dicendi ſint *præſciti*, quam *prædeſtinati*? Seu, an & reprobatio ſit prædeſtinationis *pars*, ſeu ſpecies? Quæ omnia coincidunt & jam dudum determinata a nobis ſunt, lib. III. cap. 2. §. XXIV. Nec alio hic notamus, quam ut nobis in promtu ſint, quæ circa reprobationem controvertuntur, — 2. An ſit actus ſolius intellectus, an etiam voluntatis divinæ?

XIII. Quæritur *tertio*, an reprobationis cauſa meritoria, aut quovis modo impulſiva, ſit peccatum? Pelagiani, Sociniani, Semi-Pelagiani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, Lutherani, & quotquot ſunt extra Eccleſiam Reformatam, agnoſcunt *generalem* ſuam reprobationem, quæ *ſtatum* reſpicit (volo omnes infideles & impœnitentes damnare) ab alia impulſiva non pendere, quam à divino placito, eo quod talis reprobatio, *independenti indifferentiæ* liberi arbitrii, nihil obſit: aſt *perſonalem* omnem, omnes ſuſpendunt à *peccato*, velut *cauſa impulſiva*. Reformati diſtinguunt, inter — 3. An reprobationis cauſa impulſiva ſit peccatum? Sententiarum diſcrepantia. Senten-

tia Reformatorum cum ſuis rationibus,

ter *damnationem*; cujus cauſam *meritoriam* largiuntur, eſſe, peccatum, infidelitatem aliaque; & *reprobationem*, agnoſcunt quidem, eam ingredi peccati conſiderationem, & quoad omnes ejus *actus*: *primum* (volo gloriam *juſtitiæ* meæ vindicativæ declarare, in *juſta* damnatione peccatorum) præſupponit peccatum, ut *poſſibile*: *ſecundum* (volo homines creare, & lapſum eorum permittere) *ponit* peccati *futuritionem*: *tertium* (volo ex creatis & lapſis ſecernere v. g. Eſavum.... Judam, in quorum *juſta* condemnatione, juſtitiam meam manifeſtam faciam) peccatum ingreditur, velut *cauſa meritoria* condemnationis: *quartum* (volo v. g. Cainum, Chamum, Eſavum, Judam... in ſuis peccatis relinquere, non redimere, non conferre fidem... propter peccatum condemnare, ut in juſta iſta condemnatione, habeam gloriam juſtitiæ meæ vindicis) peccatum ingreditur unà cum condemnatione, velut *medium* ad glorificationem juſtitiæ vindicativæ: ſed ut *cauſa impulſiva* ipſius reprobandi actus, nullo modo ingreditur. Quia: 1. Scriptura non aliunde ſuſpendit reprobationis *actum*, quam à puro puto Dei *beneplacito* Rom. IX. 11. 18. 21. Matth. XI. 25. 26. & cap. X. 15. Pſal. CXV. 3. Quia 2. *æternæ voluntatis* non eſt cauſa peccatum; jam autem reprobationis *actus*, non eſt niſi voluntas Dei Rom. IX. 18. & voluntas Dei *decernens*, eſt prima & ſuprema cauſa omnis *futuritionis*, ac proinde non pendet ab ullo ſuperiore, & rei ab æterno exiſtentis, non poteſt dari, ulla cauſa, in tempore demum exiſtens; eſſet enim, quod in tempore naſcitur, cauſa ejus, quod ab æterno exſtitit, & effectus prior ſuâ cauſâ. Quia 3. ſi peccatum eſſet cauſa *reprobationis*, omnes omninò homines eſſent *reprobati*, quatenus omnes homines, ſua natura ſunt peccatores Eph. II. 3. Quia 4. impium condidiſſe dicitur ad *diem malum* Prov. XVI. 4. Quia 5. dicitur *indurare* quem vult Rom. IX. 18. Quia 6. *reprobatio* non eſt niſi *Deus reprobans*, ut demonſtravimus jam ante in Cap. de *decretis*. Quia 7. peccati *futuritio prævideri* non potuit, niſi ex decreto, quatenus rei cujuſvis *futuritio*, aliunde non eſt, quam *ex decreto*. Quia 8. ex hypotheſi contraria, *actus* reprobandi penderet à peccato hominis, creati aut creandi.

Objectiones.

Nec valet in contrarium, quod A. *perditio* reprobi ſit propter peccatum Hoſ. XIII. 9. quæ non eſt niſi reprobatio. Reſp. Conſequens falſum eſt, quia reprobatio exſtitit ab æterno, quando *perditio* fit in *tempore*, id autem quod fit in tempore, non poteſt idem eſſe cum eo, quod ab æterno fuit. B. Id propter quod damnabuntur homines in extremo judicio, eſt ſolum peccatum Matth. XXV. 41... Reſp. *Damnatio* toto cœlo diverſa eſt à *reprobatione*, videlicet ut æternum à temporario. Quod C. Peccatum ſolum ſit *odii* divini cauſa Pſal. V. 5. 6. 7. jam autem *odium* Dei, cauſa eſt *reprobationis* Rom. IX. 13. Reſp. *Odium* Dei, ipſa eſt reprobatio, non autem reprobationis cauſa Rom. IX. 13. præterquam, quod *odii* vox aliquando notet *punitionem* Pſal. V. 5. 6. 7. cujus cauſa utique eſt peccatum, ſed non ipſius reprobationis, quæ *antecedit* punitionem. Quod D. ſi Deus, pro *ſolo* ſuo *beneplacito*, reprobavit tot homines; non poſſet eſſe bonus; ſed tyrannus & injuſtus Judex. Reſp. Conſequens falſum eſt, quia Deus, per reprobationem, non conſtituit quemquam damnare, niſi propter peccatum, velut *cauſam damnationis* meritoriam, ex quo, agnoſcentibus ipſis adverſariis, nulla jure arguitur malitia & injuſtitia.

4. An homo prædeſtinatus ſit ad peccatum aut exitium?

XIV. Quæritur *quartò*, an *finis* reprobationis ſit vel *peccatum* reprobi, vel ejus *condemnatio* ſeu exitium? ſeu, an homo à Deo *prædeſtinatus ſit ad peccatum*; aut ad *condemnationem*? Reſp. Affirmatio Reformatis *per calumniam* impingitur. Neque enim ex eorum hypotheſibus, *peccatum* à Deo intenditur, vel ut *finis* vel ut *medium*; quamvis peccati *juſta punitio*, decretum divinum ingrediatur, ut ejus non *finis*, ſed *medium*. Itaque finis reprobationis nobis non eſt, niſi manifeſtatio juſtitiæ Dei vindicis, per juſtam peccatoris condemnationem, item, abſolutæ ejus *poteſtatis*. Sic Scriptura nobiſcum Rom. IX. 17. 21. Matth. XX. 15. Neque etiam *creavit* reprobos, aut peccata permiſit, eo *fine* ut damnaret: ſed creatio, permiſſio peccati, derelictio in peccato, ſeſe non habent, niſi ut *unicum medium* aggregatum, eo ſpectans, ut per iſtud, velut *medium* pertingeret ad manifeſtationem, ſuæ poteſtatis, & juſtitiæ vindicativæ, velut ſupremum ſuum *finem*, ut jam ante demonſtravimus.

5. An homo non tantum lapſus; ſed & infidelis objectum præſtet reprobationi?

XV. Quæritur *quinto*, an *objectum* reprobationis ſit, non tantum homo *lapſus* & peccator, ſed etiam *infidelis*? & an proinde, *infantes* quivis, poſſint eſſe reprobationis *objectum*? Pelagiani & Sociniani, quia hominis voluntatem ad finem uſque vitæ, mutabilem ſtatuunt, non obſtante ullo decreto divino; objectum reprobationis *perſonalis* & peremtoriæ, faciunt *actu infidelem*: quia item originale peccatum inficiantur, infantes penitus excludunt à reprobatione. Semi-Pelagiani, quia *præſcientiam* divinam admittunt, & infidelitatem *præviſam*, volunt eſſe reprobationis cauſam *impulſivam*, actu non-credituros *adultos* quidem faciunt objectum reprobationis: *infantes* autem, cum non auſint cœlo inferre, propter dictum I. Cor. VII. 14. eorum tamen reprobationem nullam agnoſcunt; eis *medium* quendam ſtatum & pœnam tantum *damni* aſſignant, prout etiam Gentilibus, in ſua incredulitate *negativa* decedentibus. Lutherani, quia omnes & ſingulos, redemptos atque etiam vocandos ſtatuunt, eoque omnes credere jubent; objectum reprobationis ſtatuunt,

Digitized by Google

tuunt, *actu non credituros*, de *infantibus*, quod ſciam, nihil certi definiunt. Reformati objectum reprobationis, *latius ſumtæ*, prout notat prædeſtinationis *propoſitum* manifeſtandi gloriam *juſtitiæ* vindicis, dicunt eſſe hominem *creabilem* & labilem; aſt *ſtrictius* ſumtæ, prout *ſegregationem* dicit, objectum eſt homo *lapſus* & peccator: aſt hominem præcisè *infidelem*, objectum præſtare (niſi fortè ratione *poſtremi actus*, qui *juſtam* reprobi decernit condemnationem, & ratione quorundam, qui Chriſtum ſibi oblatum rejecerunt) non obſervant in Scripturis, quæ *needum natos*, & qui vel bonum *vel malum* needum perpetraverint, objectum reprobationis obſervat, imo *infidelitatem*, ut reprobationis *conſequens* conſiderat Matth. XIII. 11.--15. Joh. XII. 37.--40. Matth. XI. 25. 26. Proinde & reprobationi obnoxios eſſe poſſe ſtatuunt, *quoſdam infantes*, utpote peccato *originali* obnoxios Rom. V. 12. 14. non ſanctos & *impuros* 1. Cor. VII. 14. & extra fœdus gratiæ conſtitutos Gen. XVII. 7. 8. Act. II. 39. Interim de *fidelium* infantibus, quia dicuntur *puri* 1. Cor. VII. 14. itidem in *fœdere* Act. II. 39. cum Gen. XVII. 7. quia itidem habentur pro partibus parentum ſuorum, meliora cenſent; *infidelium* vero infantes, quod, *exſerte* quidem, Scriptura nihil determinet, judicio divino relinquendos cenſent. Quia autem Reformatorum hypotheſes in univerſo hoc negotio, ſatis ſuperque dudum adſtruximus in præcedentibus: nec adverſarii etiam hic habent, niſi ſuas hypotheſes, quas etiam, jam ante disjecimus, ſuperfluum cenſemus, eis plura adjicere.

6. An reprobatio ſit abſoluta?

XVI. Quæritur *ſextò*, an reprobatio certarum perſonarum ab æterno facta, ſit *abſoluta?* an ſub conditione finalis *infidelitatis?* Adverſarii reprobationem *ſtatus* quidem, & *perſonarum* etiam *peremtoriam*: quæ ipſis fit in articulo *mortis*, *abſolutam* ſtatuunt; ſed *perſonalem* ab æterno factam, pendere dicunt, ab hominis *infidelitate voluntariâ*: Reformati, ut reprobationem non *ſtatus*; ſed *perſonarum* tantum; nec in *tempore*; ſed ab *æterno* factam, cum Scripturis recipiunt: ita *juſtam* quidem peccatoris *condemnationem*, per reprobationem â *peccato & infidelitate* ſuſpendi credunt; ipſam tamen *reprobationem*, à peccato aut infidelitate *ſuſpendi*, nullibi legunt in Scripturis, quin, pro ratione *cujuſvis decreti* divini, utpote quod cum *Deo decernente* coincidit, dicunt eſſe prorſus *independens*, *æternum* & *abſolutum*. Ut ſupra in Cap. de *decreto* demonſtravimus.

7. An reprobatio ſit immutabilis?

XVII. Tandem *ſeptimò*, quæritur, an reprobatio ſit *certa* & *immutabilis?* Adverſarii Pelagianizontes reprobationem *ſtatus*, & reprobationem perſonæ *peremtoriam* in articulo mortis, *immutabilem* ſtatuunt: ſed reprobationem *non peremtoriam* à *voluntariâ* infidelitate ſuſpenſam, pro arbitrio humano *mutari* poſſe. Lutherani, ut circa *electionem*, ita & circa *reprobationem* hic diſtinguere videntur, ac reſpectu *præſcientiæ* divinæ *immutabilem* dicendam exiſtimant, reſpectu *hominum* autem, *variari* poſſe, ita ut ex reprobo *electus* fiat, & vice verſa. Reformati (a) ſecundum Scripturas Rom. XI. 7. & (b) ex analogia *electionis* Rom. VIII. 30. *Quos præſcivit, hos prædeſtinavit* &c. immutabiliter: ita & quos non *præſcivit*, eos *non prædeſtinavit* &c. tandem (c) ex natura *decreti* cujuſvis divini, prorſus *immutabile* & *invariabile* credunt reprobationis *decretum*. Nec pro ſe habent adverſarii, quod cauſentur, niſi *promiſſiones* divinas, quibus improbis *pœnitentibus*, averſionem judiciorum ſuorum ſpondet, v. g. Jer. XVIII. 7. 8. Verum non cogitant illi, toto cœlo *differre promiſſiones* à *decretis*, ut alibi oſtendimus in Cap. de *voluntate Dei*. Quantum ad calumnias adverſariorum, quibus in hoc capite comprimis luxuriare conſueverunt, quod reprobationis dogma noſtrum, evertat arbitrii humani *libertatem*, & rerum *contingentiam*: rebus omnibus *fatalem* ac Stoicam adducat *neceſſitatem*, Deum *auctorem* faciat peccati, ipſum *iniquum* faciat *deceptorem*, ac *ſimulatorem*, omne Religionis ac pietatis *ſtudium* penitus evellat; his dudum ſatisfecimus hujus capitis §. X.

Pars Practica.

Reprobationis conſideratio: 1. Pandit gloriam.

XVIII. Quantum ad *praxin*, reprobationis decretum: *primò* graphicè nobis repræſentat *gloriam* Dei, in quam, univerſum hoc conſilium, Deus ἐξόχως impendit Rom. IX. 22. 23. Neque enim, ut in *electionis* negotio, præter ſuam *gloriam*, *ſalutem* quoque hominis intendit; ita in *reprobatione* exitium aut *damnationem* hominis pro *fine* intendere potuit, cum nullam *per ſe* habeat rationem *boni*. *Gloriam* dico: 1. Abſolutiſſimæ *poteſtatis* ac dominii divini: *volens notam facere potentiam ſuam* Rom. IX. 22. quam ut *figulus* obtinet, ut ex *eadem maſſâ*, non tantum vaſa miſericordiæ; ſed & *vaſa* iræ ſeu juſtitiæ efformaret: ad hoc, ex *æqualiter* reprobabilibus, *hunc* præ illo, Iſmaelem v. g. & Eſavum ſeponeret, pro puro puto ſuo *beneplacito*: ad hæc, in peccato ipſum *relinqueret*, *media* gratiæ non *conferret*, inſuper etiam *induraret*, ſibi ipſi *traderet*, ac tandem, *propter peccata* juſtè *condemnaret*. Conf. Cap. de *prædeſt.* Item Cap. de *poteſt.* & *potent. Dei*. (poteſtatis,) 2. Iræ, ſeveritatis ac *juſtitiæ* vindicantis, *Volens oſtendere iram* Rom. IX. 22. & XI. 22. *Vide igitur benignitatem & ſeveritatem Dei.* Qui peccatorem, tanto *rigore*, ab omni *gratia*, & reſtitutionis *mediis* ſalutaribus ſecluſerit, æternæ *condemnationi propter* peccata addixerit, ut quaſi glorietur: *Ad hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te* (Juſtitiæ,)

po-

& ſapientiæ divinæ. *poteſtatem meam, & annuncietur nomen meum* Rom. IX. 17. Gloriam 3. *Sapientiæ*, per quam manifeſtandæ iræ & *juſtitiæ* huic, *media* potuerit applicare, quibus nec *juſtitia*, nec *bonitas* ſua læderetur; imo & *peccato*, ſummo malo, per ſummam *ſapientiam*, potuerit quaſi *abuti* ad ſummum *bonum*, gloriam *juſtitiæ* ſuæ vindicis. Ut hîc omni jure exclames: *O divitias ſapientiæ ac cognitionis Dei! quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus! & imperveſtigabiles viæ ejus! quis mentem Domini agnovit? aut quis ei fuit à conſilio?* Rom. XI. 33. 34. Quin iſtam Dei *poteſtatem*, ſeveram *juſtitiam*, & infinitam *ſapientiam*, ſic pandit reprobationis dogma; ut non tantum cogitemus & *agnoſcamus*: ſed etiam ut (1) *Poteſtati* omnes, omnia & nos ipſos, *ſubmittamus*, noſtriſque *νοήμασι σαρκικοῖς*, *obſtrepamus*: *Imo verò, o homo! tu quis es*, qui ex adverſo *reſponſes* Deo? *Num dicet figmentum figulo, cur me tale feciſti?* Rom. IX. 20. (2) *Juſtitiæ* vindicis *rigorem* ac ſeveritatem, cum *horrore* ac tremore *revereamur* Rom. XI. 20. *Ne efferaris animo, ſed timeas* &c. (3) *Sapientiæ* imperſcrutabili, ſic *cedamus*, ut *omnes ratiocinationes*, ad quas, in hoc comprimis capite, admodum ſumus proclives, *evertamus*, *omnemque ſublimitatem*, *quæ ſeſe extollit adverſus cognitionem Dei*, *captivemus* 2. Cor. X. 5. omni *modeſtiâ* manum ori imponamus: *quia tu Domine feciſti* Pſalm. XXXIX. 10. *Jehova eſt, quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat* 1. Sam. III. 18.

2. Monet cavendum ab omni accuſatione Dei. XIX. Hinc *ſecundò*, eſt quoque in reprobatione, quod cane pejus & angue *caveamus*: 1. ne cum veritatis hoſtibus, colludant *νοήματα* carnis propriæ, in gratiam reproborum, ut, quaſi illorum Patroni, cum Deo Judice ſummo *contendamus*, ejus quaſi *accuſatores* agamus, pariter & *Judices*. Ut, ex reprobationis *cauſa*, q. *in jus* vocemus ejus: 1 *Injuſtitiam* Rom. IX. 14. *Quid dicemus? num injuſtitia eſt apud Deum?* 2. *Crudelitatem*, quâ reprobando, miſeram creaturam, ab omni *miſericordiâ removeat*, & æternis *flammis* uſtulare ſibi proponat. 3. *Προσωποληψίαν*, quod *æqualibus* inæqualia decernat, & quidem æternum *exitium*. 4. *Hypocriſin*, quâ evocet ad pœnitentiam & ad gratiam, quem *nolit recipere*, qui ſibi reprobatus ſit. 5. Quod peccati ſit *auctor* ac fautor Rom. IX. 19. Quod 6. Improbis, & *querulandi*, & ſeipſos *excuſandi* argumentum, reprobatione ſuppeditet, quando per eam, non poſſint non peccare. Quod 7. Miſeris *deſperationis* anſam ſuppeditet, quando dura reprobationis *fatalitate* conſtricti, non poſſint emergere ex peccato, & miſeria. Jam ab omnibus iſtis carnalibus *criminationibus*, cane pejus & angue nobis *caveamus*: 1. quod non tantum ſit *iniquiſſimum*, in gratiam *hominis*, & hominis *peſſimi*, cum *Deo*, *optimo* maximo velle contendere Gen. XVIII. 27. ſed etiam in Deum, *blaſphemum*, cum tantæ *iniquitatis* vel ſuſpectum habere: imo & *homini exitioſum*, quacunque ratione, *cum Deo ſuo* contendere Job. IX. 2. 3. 4. Quin ex adverſo 1. *ſtemus fortiter* pro Deo, non tantum adverſus perverſa *ratiocinia*, mentis *propriæ*; ſed & adverſus *inſultus* adverſariorum, eorum criminationes, quas jam enarravimus; obtundamus & debellemus ſtrenuè, eis, ſimilibuſque rationibus, quas dudum repræſentavimus adverſus ſingulos §. X. hoc uno contenti, quod Deus nos non reprobaverit, imo, ex hoc *indicium* & *fiduciam* captantes, quod *nos* ab eo non ſimus *reprobati*, quia tam fortiter ſtamus, pro eo, ejuſque *gloria*, tum adverſus nos, tum adverſus alios, ei inſultantes Matth. XII. 30. Conf. Rom. VIII. 31.

3. Amplificat gloriam miſericordiæ divinæ. XX. Quin & *tertiò*, ipſam nobis pandit *reprobatio*, *miſericordiæ* divinæ gloriam, tum verſus ipſos *reprobos*, quando non tantum, *multa cum iræ cohibitione*, *perfert vaſa iræ coagmentata ad interitum* Rom. IX. 22. ſed plurimis etiam & egregiis *beneficiis* corporalibus, imo & *ſupra* & ipſos *electos*, perſæpe cumulat Pſalm. XVII. 14. & LXXIII. 3. 12. &, quod magis etiam, beneficiis *ſpiritualibus* & *præſtantiſſimis*, ac tantum *non* ſalvificis exornat Heb. VI. 4. 5. cum ab omni gratia *excluſos*, æternis *flammis*, e veſtigio committere potuiſſet Thren. III. 22. Jeſ. I. 9. tum imprimis *verſus electos* Rom. IX. 22. 23. *Volens oſtendere iram, pertulit vaſa iræ compacta ad interitum, ut notas faceret divitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ ſuæ, quæ præparavit ad gloriam.* Cum enim: 1. Pro abſoluta ſua *poteſtate*, *hos* perinde reprobare Deus potuiſſet ac illos, *quis* enim ei *prior dedit, ut ſibi retribuatur?* Rom. XI. 35. Cum 2. perinde lapſi fuerint, *reprobabiles*, & *naturâ Filii iræ* Eph. II. 1. 3. Cum proinde 3. *Nihil* omnino præ illis habuerint, quod ſe Deo *commendaret*, minus reprobandos Ezech. XVI. 3---7. Nec tandem 4. *excogitari* quicquam poſſit, ob quod, præ illis, *nos* elegerit futuros *vaſa miſericordiæ ad gloriam*, quam *pura* puta ejus verſus nos *εὐδοκία* Luc. XII. 32. Eph. I. 5. eſt profectò ab omnibus iſtis, ob quod majori *cura* (1) nos Deo *gratos* præſtemus Matth. XI. 25. Eph. I. 3. 4. (2) Deum impenſius *redamemus* Pſ. CXVI. 1. 8. 16. (3) pro eo viciſſim *quævis reprobemus* Pſal. LXXIII. 25. 26. Heb. XI. 24. 25. 26. Phil. III. 7. 8. (4) nos præ illis *præſtemus vaſa gratiæ*, præparata *ad gloriam* ejus Rom. IX. 23. Eph. I. 6. 2. Tim. II. 21. (5) *humilitati*, & modeſtiæ operam demus 1. Cor. IV. 7. nec *efferamur* adverſus reprobos; potius *miſericordia* verſus ipſos, afficiamur Rom. XI. 18. Tandem (6) evitatâ cautiſſimè *carnali ſecuritate*, ſalutem noſtram conficiamus, *cum timore & tremore, quod Deus ſit, qui in nobis operatur*

[Margin: Verſus quos.] [Margin: Et quorſum.]

& velle & agere Phil. II. 12. Rom. XI. 20. Pſalm. II. II.

4. Monet nobis caveamus à perſuaſione reprobationis noſtri aut aliorum.

XXI. Quamobrem *quartò*, ut omnia iſta promptius agamus; quam ſtudioſiſſime *caveamus*, nobis facile *imaginari*, & multo magis nobis *perſuadere*, ſeu *noſtri*, ſeu *aliorum reprobationem*. Quamvis enim extraordinariis *revelationibus*, ad indicia *externa* accedentibus, Apoſtoli aliique perſuaſi fuerint, de quorundam *reprobatione* I. Pet. II. 8. Jud. verſ. 4. Quamvis item *ordinariis* indiciis, jure poſſis *dubitare*, imo *certus eſſe*, *te* aut quemvis etiam *alium*, hactenus in *ſtatu gratiæ* non eſſe, adeoque ſic *morientem*, certò *condemnatum* iri; attamen cum *certus* eſſe nemo poſſit, ſe *nunquam* à Deo convertendum eſſe; nemo quoque *certus* eſſe poteſt, *ſe* reprobum eſſe; quod peccata *quævis*, è quibus hoc colligere deberes, etiam *in electum* cadere poſſint I. Tim. I. 13. 14. Matth. XXVI. 72. *uno* tantum excepto, quo *Spiritus S. blaſphematur*, de quo Apoſtolus pronunciat, quod *impoſſibile* ſit, tales ad *pœnitentiam reſtituti* Heb. VI. 4. 6. Cum tamen, nec commiſſi hujus peccati, *certus* eſſe (ſaltem facilè) poſſis: manet, cavendum ſedulo *electis* eſſe, ne *dubitationes*, ac multo minus *perſuaſionem* ſuæ reprobationis, *unquam* admittant, quod hoc ipſum I. *Amorem* erga Deum, *familiaritatem* cum eo, fiduciam & acquieſcentiam in eo, *παῤῥησίαν προσαγωγῆς* in precibus, ſtudium reſipiſcentiæ ac pietatis, & univerſum religionis, *vigorem*, exſtinguere aptum natum ſit I. Joh. IV. 18. Tum quod hoc 2. Omne *gaudium* in Deo, omnem pacem animi, adeoque *vitam* ac dulcedinem, omnis vitæ *Chriſtianæ*, exſtirpare, eique vitam *triſtem* & quaſi *mortuam* ſubſtituere proclive ſit. Neque etiam *ſuſpicio*, & multo minus *perſuaſio*, de reprobatione *proximi*, eſt admittenda, quantumvis *perdite* vivat, quod Deus *potens* ſit, qui eum convertat Rom. XI. 23. nec cuiquam revelaverit, ſe non *velle*. Si enim *ſuſpicionem* aut *perſuaſionem* admiſeris adverſus proximum, eum reprobatum eſſe à Deo; tibi viam occluſeris, ad omnem ejus emendationem I. Joh. V. 16. Præſtat igitur, hîc illud Paulinum uſurpare: *confidimus de vobis meliora* Heb. VI. 9.

5. Ut ſalutem noſtram conficiamus cum timore ac tremore, & caveamus vitia reprobis familiaria.

XXII. Interim tamen *quintò*, reprobationis *rigore ſtimulemur*, qui *ſalutem noſtram conficiamus*, *cum timore & tremore* Phil. II. 12. *non efferamur*, *ſed metuamus* Rom. XI. 20. 22. Pſal. II. II. I. Cor. X. 12. Ne, qui *electi* ſumus per *gratiam*, per *vitam* cum reprobis, nos præſtemus *ἀδοκίμους*. Quamobrem, ab *illis* comprimis vitiis, quam maximè nobis *caveamus*, quibus reprobi ſe *reprobos* præbuerunt, & qualemcumque reprobationis *ſuſpicionem*, & nobis & aliis *præſtare* poſſemus. Qualia pro *ſpecimine*, Judas præitat verſ. 4. (1) *Hypochriſin*, quâ profeſſione veræ fidei, & perſonatâ pietate, *ſubrepamus* Eccleſiæ (2) *Gratiæ* divinæ *abuſum*, ac ſecuritatem carnalem, *ad laſciviam* Rom. III. 8. (3) *Apoſtaſiam*, qua *Deum ſolum Herum*, *ac Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum negemus* (4) *Chriſto* ac ſermone veritatis *offendamur*, noſque illi *immorigeros* præbeamus I. Pet. II. 8. (5) Iis peccatis indulgere, quibus *gradus* ſtruitur ad peccatum, reprobis *proprium*, *blaſphemiam in Spiritum S.* qualia A. *Contriſtare* Spiritum S. *quo obſignati* ſumus Eph. IV. 30. B. Eum *exacerbare* Jeſ. LXIII. 19. C. Ei *reſiſtere* Act. VII. 51. 52. D. Eum *exſtinguere* I. Theſſ. V. 19. Quibus E. proximus *gradus* eſt, *blaſphemia* in Spiritum S. Matth. XII. 31. 32. quo plane ac *plene* nos reprobos demonſtramus. Tandem (6) quævis peccata, *quibus reprobi* Cain, Saul, Judas aliique. ſe inſignes & *reprobos* præſtiterunt.

6. Contra, virtutibus operam demus à quibus reprobi maxime fuerunt alieni.

XXIII. Quin contra *ſexto*, cum *vaſa* non ſimus *lignea ac teſtacea*, aut facta *ad dedecus*; ſed velut *aurea* & *argentea ad decus* 2. Tim. II. 20. *præparata ad gloriam* Rom. IX. 23. eis *virtutibus* nos totos impendamus, quibus *electi* ſe quam maxime diverſos probarunt à reprobis. Quarum ſpecimen aliquod Apoſtolus 2. Tim. II. 19. 21. recenſet (1) *Diſcedere ab omni injuſtitiâ*. (2) *Expurgare* nos à peccatis, ut *vas ſimus ad decus* (3) *Accommodare nos uſibus Domini* (4) *Paratum eſſe ad omne opus bonum* (5) *Sanctum* eſſe & *inculpatum in conſpectu Dei*, *in charitate* Eph. I. 4. (6) Ut *electum induere viſcera miſerationum*, *benignitatem*, *modeſtiam*, *manſuetudinem*, *lenitatem*, &c. Col. III. 12. 13. 14. (7) Obedientia I. Pet. I. 2. (8) Decertare pro veritate Evangelica Phil. IV. 3. Et ſi quæ ſunt, ejus generis virtutes complures aliæ, à quibus maximè *alieni* fuerunt reprobi.

CA-

CAPUT QUINTUM.

DE

CREATIONE IN GENERE.

Gen. I. verſ. I.

In Principio creavit Deus cœlum & terram.

Creationis conſideratio.

I. Hactenus operationes Dei *internæ*, ſuccedunt *externæ*: quæ internas illas, ut ſuas *ideas* referunt, atque inſuper, conſilium manifeſtandi *gloriam* miſericordiæ & juſtitiæ, *exſecutioni* committunt. Suntque duo, *creatio*, qua creatura producitur; & *providentia*, quâ productæ proſpicitur. Creationem dicemus primo *generaliter*; tum paulò *diſtinctius* καθ᾽ ἐξαίρετον, tandem ſingulatim, quatenus objectum præſtat *prædeſtinationi*, in productione creaturæ *rationalis*. *Primum* horum primus expediet Bibliorum verſiculus.

Pars exegetica.

Superſtruitur analyſi textus.

II. *Verbis hujus verſus*, ſumma *traditur*, *ſeu* totius *creationis*, *ſeu operum primi diei*, & *in ea*:

1. Tempus *creandi* בְּרֵאשִׁית, *in* principio. ראשית *à* ראש caput. *Hinc Aquila* ἐν κεφαλίδι, in capite *ſeu* in capitulo *reddidit*, *quaſi dicat*, ἀνακεφαλαιοῦται, *ſeu* ſummam *rerum creatarum contineri hoc verſu*, *quod creatione cœli ac terræ*, *reliqua omnia comprehendantur. Vox vel* ordinem *reſpicit*; *vel* tempus. *Si* ordinem, *Subaudiendum venit* הכול, *in rebus enim non ambiguis frequenter aliquid apud Hebræos ſubticetur*, *ut* Joh. III. 16. Jeſ. VIII. 4. *Et ſic* τὸ בראשית *dicet*, primum omnium *creavit*.... *Si* tempus *reſpiciat*, *dicet* in principio, *vel* temporis, *vel* creationis, *vel univerſitatis rerum*, *ſeu* creaturæ *Marc.* XIII. 19. in, *vel* cum *primo inſtanti. Nec deſunt inter* Veteres *Origenes*, *Baſilius*, *Hieronymus Auguſtinus aliique*, & *recentiores*, *Galatinus de* Arc. Cathol. Verit. *lib.* III. *cap.* 3. *qui ſtiment per* ראשית, *intelligi Chriſtum*, *ut ſenſus ſit*, ἐν ἀρχῇ ἀνάρχῳ, *puta* Filio Dei: *Ambroſius mavult intelligi principium* ἄναρχον, *temporis* & *univerſi. Quicquid ſit*, *indigitantur ſaltem hoc* principio, *duo iſta*: 1. *Quod mundus non exſtiterit* ab æterno, *nec ante illud principium*, *quicquam præter Deum.* 2. *Quod ex nulla* præjacente materia *productus fuerit*, *eo quod*, *ante primum rerum omnium principium*, *nihil exſtiterit*, *è quo mundus creari potuiſſet.*

2. Creatio, ברה, creavit. LXX. *Interp. hic referunt per* ποιέω; *alibi frequenter per* κτίζω. *Hebræi tres voces*, ברא יצר & עשה Jeſ. XLIII. 7. *ſic diſtinguunt*, *ut* creare *ſit*, *ex nihilo aliquid facere*: formare, *creato figuram inducere*: facere, *membra ſingula ordinare. Sic locum* Jeſ. XLIII. 7. *interpretatur R. David Kimchi. Cæterùm* ברא, κτίζω, creo, *accipitur* κυρίως *quidem*, *pro rei productione ex nihilo*, *ſic procul dubio ſit in textu*: *aliquando tamen*, *de rebus quæ fiunt ex præjacente materia*, *tum vero ſemper notat aliquid* inſigne, *novum* & *artificioſe facere. Hujus ſynonyma habebimus in* dogmaticis. *Jungitur* τὸ ברא, ſingularis *numeri*, *cum* אלהים, pluralis *numeri*, *quod*, *licet ſingulæ Trinitatis perſonæ creaverint*, *unde* בוראים Creatores *Eccl.* XII. 1. *una tamen omnibus communis ſit creandi vis.*

3. Creans, אֱלֹהִים, *ad verbum* Dei. *Scil. tres perſonæ deitatis*, *Pater*, *Filius* & *Spiritus S. Pſ.* XXXIII. 6. *Quamvis enim*, *ex ſola hac voce*, *pro Trinitate*, *cum adverſariis contendere non debeamus*, *quod multis exceptionibus*, *hoc argumentum ſit expoſitum*; *nihilominus aliis argumentis evidentioribus aſſerta Trinitate*, *dubium nemini poteſt eſſe*, *quin ad ſignificandam* pluralitatem *in Deo*, *plurali numero Spiritus S. uti voluerit*, *cùm ſuppetat* ſingulare, *prout alibi*, *in capite de* Trinitate, *uberius monuimus. Significatur autem hac voce*: 1. *Deum ſolum eſſe auctorem creationis.* 2. *Singulis Trinitatis* perſonis, *idem diverſo modo competere*, *ut ſuo loco in* dogmaticis, *diſtinctius docebimus.*

4. Creatum, cœlum & terram. *Quod nonnulli ſic intelligunt*, *quod Deus hæc primum ex nihilo creaverit*, *dein* reliqua *ex illis*, *velut ex præjacente* materia. *Sic R. David Kimchi*: *alii* materiam *cœli* & *terræ*: *alii omnes* cœleſtes & terreſtes *creaturas* Act. XVII. 24. *Proinde totum hoc* univerſum Act. XVII. 24. *unde* mundus *futurus ſic vocatur* 2. Pet. III. 13. *id quod Moſes*, *inſtituta* ἀνακεφαλαιώσει, *ſatis clare docet* Gen. II. 1. 4. *Alibi tamen*, *ad ſignificandum mundum*, *cœlo* & *ter-*

& terræ conſtruuntur maria *& omnia quæ in eis ſunt* Exod. XX. 11. Act. IV. 24. *&* XIV. 15. Creatum *ſeu* Mundum *hunc*, *Moſes diſpeſcit in duas partes* continentes, *nim.*

1. Cœlum, את השמים. *Judæorum Magiſtri*, *per* cœlum, *orbes cœleſtes intelligunt*, *à lunari infimo uſque ad firmamentum: ſed horum cœlorum creatio, rectius ad ſecundum creationis diem refertur. Auguſtinus per* cœlos *intelligit* Angelos, *de* Civit. Dei lib. XI. cap. IX. *Valeſius* de S. Philoſ. *per cœlos* aërem *intelligi exiſtimat. Lutherus per* cœlum & terram *intelligit*, rudem *& indigeſtam* molem, *confuſam & nondum diſpoſitam*, *aut exornatam maſſam*, *dicique* cœlum & terram, *vult*, *per quandam anticipationem*, *ratione termini ac finis*, *quam quidem* chaos, *alii* materiam primam (*quanquam ab Ariſtotelis materia prima diverſam*) *Author libri* Sapientiæ ὕλην ἄμορφον Cap. XI. 18. *quam Moſes exponat* verſ. 2. *&* terra erat תהו ובהו, Solitudo & inanitas. *Qui* verſ. 1. *ſummam contineri ſtatuunt totius creationis*, *cum Judæis Magiſtris putant*, *ſignificari omnes* cœlos viſibiles. *Qui vero eundem primum verſum*, *referunt ad* primum *creationis* diem, *cum Scholaſticis per* cœlum *intelligunt*, Cœlum empyræum, *Domicilium Dei*, ſedem *beatorum cœlitum*, *quam Paulus* Cœlum tertium 2. Cor. XII. 2. *Chriſtus* Paradyſum Luc. XXIII. 43. *Epiſtola ad Hebræos*, civitatem *dicit*, cujus τεχνίτης καὶ δημιουργὸς *ſit* Deus Heb. XI. 10. *Sic etiam cenſent Theodoretus*, *Alcuinus*, *Rabanus Maurus & Beda. Alterutra poſtremarum harum ſententiarum*, *mihi vero maximè videtur ſimilis. Particula* את *obſervantibus R. R. Aben Ezra*, *& Davide Kimchio*, *non tantum ſimplex eſt* caſus accuſativi *nota*, *ſed & ſubſtantiam rei ſignificat.*

2. Terram, את הארץ, terram. ארץ (*ſive deducatur à* רצה volo, *quod ejus aſpectu*, *maxime capiantur terricolæ*, *ſive à* רוץ currere, *quod quaſi* currat, *tum circa* axes *ſuos*, *tum circa* Solem, *ut Copernicanis placet & Carteſianis*; *ſive potius à* רצץ terere, *quod* teratur *à pedibus noſtris*) *hoc loco non capitur pro* elemento, *quod ingreditur conſtitutionem plerorumque* materialium: *ſed prout ſonat* partem mundi, *alterum* continens *hujus univerſi. Particula* ה *demonſtrativa*, *notare videtur* eandem *terram ſignificari*, *quam impræſens noſtris pedibus calcamus*, *ſic tamen ut complectatur omnia ejus* contenta, *maria ſcil. & quæ* intra, *aut* ſupra *eam ſubſiſtunt*, *ut patet ex* Pſal. CXXI. 2. *&* CXXIV. 8. Jer. X. 11. *collat. cum* Pſal. XLVI. 6. Act. IV. 24. *& ex* Gen. I. 1. 15. *quod etiam ad* mare *pertinet* Act. XXVII. 30. 33. *Vim particulæ* את, *jamdudum deſignavimus*, *in præcedente membro.*

Pars dogmatica.

Omnia à Deo producta ſunt ex nihilo valde bona. Probatur Scripturis.

III. Deus itaque triunus, quicquid eſt *à ſe diverſum*, ex nihilo produxit valde *bonum*. Quod quidem *fide* novimus *expeditiſſimè* Heb. XI. 3. *Fide conſideramus*, *aptata eſſe ſecula verbo Dei*, utpote quod toties & tam clare pronunciat Scriptura Jer. X. 11. 12. 13. *Dii qui cœlum & terram non fecerunt*, *pereant de terra. At Jehova Deus verus*, *qui fecit terram viribus ſuis*, *& intelligentia ſua extendit cœlum.* Jeſ. XLII. 5. 8. *Sic dixit Jehova Creator cœlorum & extendens eos*, *expandens terram & germina ejus*, *qui dat flatum populo ſuper ea*, *& ſpiritum*, *ambulantibus in ea* Pſal. XCVI. 5. Jeſ. XLV. 12. Apoc. IV. 11. *Tu creaſti omnia*, *& per voluntatem tuam ſunt*, *& creata ſunt.* Exod. XX. 11. *&* infinitis aliis locis.

Et ratiocinibus.

IV. Idem natura agnoſcit, quamvis per Philoſophorum offucias, *obſcurius*, quando clamat: 1. Deum ſolum eſſe *ens abſolutè primum*, præter quem, proinde nihil eſſe poteſt, quod *ab ipſo* non ſit & dependeat, quique *ſolus* non poteſt *non* eſſe. 2. Quicquid eſt diverſum à Deo, poſſe tam *non eſſe*, quam eſſe; proinde *poſſibilis* tantum exiſtentiæ eſſe, adeoque *ab alio* factum eſſe, & quidem *ab eo*, qui ſolus *per ſe* eſt. 3. Si quicquam ſeipſum produxiſſet, id proculdubio infinitæ eſſe perfectionis, nihil enim ſuam ipſius perfectionem limitat. Ut ipſa hujus univerſi univerſalis imperfectio, alium arguat ſui auctorem, qui ſingulis creaturis ſuam perfectionis particulam, pro ſuo lubitu admetitus ſit. Id quod clarius etiam apparebit per ſequentia. Hinc etiam 4. concurrunt Philoſophorum quorundam teſtimonia, v. g. Macrobii in *Somn.* Scip. lib. 2. cap. 10. & eorundem *diſſenſiones* de *mundi origine.* Interim tamen Philoſophorum ratiocinia, eo non valuerunt pertingere, ut determinarent, quo *modo*, quo *ordine*, quo tempore, prima rerum omnium cauſa, cuncta produxerit: hoc ergo in ſolidum pertinet *ad fidem*, ſic ſtatuente Apoſtolo Heb. XI. 6. quamvis etiam, non ſit inconveniens, idem teneri *ratione* & *fide*, prout patet omnibus iſtis philoſophematis, quæ traduntur in Scripturis.

Variis modis deſignatur in Scripturis creatio.

V. Creationis operatio, variis modis deſignatur à Scriptura utriuſque Inſtrumenti: *Veteris* quidem, יצר *fingere* plaſmare Gen. II. 7. conf. Job. X. 8. Jeſ. LXIV. 8. Jer. XVIII. 6. יסד *fundare* Pſal. LXXXIX. 12. & CII. 26. שׁפר *fabrefacere*, decorare Job. XXVI. 13. כון *parare*, diſponere Pſal. XXIV. 2. Jer. X. 11. ſed efficaciſſime per τὸ ברא exprimitur, quæ *præſtantiſſimam operationem* deſignat, qualis illa proculdubio, per quam res *univerſaliter* producitur, in *Novo* Inſtrumento, dicitur καταβολὴ τοῦ κόσμου Matth.

Matth. xxv. 34. Heb. iv. 3. κατασκεύασις πάντων Heb. iii. 4. per quam πάντα ἐγένετο Joh. i. 3. & Deus *cœlum fecerit* (ποιήσας) Act. iv. 24. *adaptaverit* (κατηρτίσθαι) *ſecula* Heb. xi. 3. Sed propriiſſime κτίσις appellatur Apoc. iv. 11. *Tu Domine* ἔκτισας τὰ πάντα, & *per voluntatem tuam* εἰσὶ καὶ ἐκτίσθησαν.

Quid ſit creatio. VI. Quantum ad *rem*, *creatio* non eſt niſi productio rei *novæ*, atque adductio ejus *ex non eſſe* ad *eſſe*, per meram Dei vocationem & imperium. Sed diſtinctius, eſt illa Dei *operatio*, per quam mundum fecit *ex nihilo* valde bonum. *Active* conſiderata, non differt ab ipſa Dei *eſſentia*, nec eſt niſi *Deus creans*. Non enim concipi à nobis debet, *vis* aliqua, à Deo velut *egredi*: aut creatura produci per virtutem aliquam, *à Deo diverſam*: hoc enim, non modo cum *ſimplicitate* & *immutabilitate* entis primi pugnat: ſed etiam, cum *ratione*: *vis* enim illa *creans*, à Deo *diverſa*, nec *finita* eſſe poſſet, cum ad creationem vis *infinita* requiratur, ut ſuo loco patebit; nec *infinita*, ſic enim *plura* fingerentur infinita, per quæ nihil daretur *abſolutè infinitum*. Non eſt igitur creatio *activa*, niſi *volitio* Dei (Apoc. iv. 11.) ut ſuo tempore mundus ſit; ſeu efficax & omnipotens Dei *juſſio* Pſal. xxxiii. 9. Heb. xi. 3. & i. 3. ſeu *vocatio* Rom. iv. 17. Jeſ. xli. 4. Atque hactenus quidem, creatio eſt *ab æterno*, nec in tempore, per productionem ſeu exiſtentiam creaturæ, Deus *accipit* niſi *reſpectum* quendam ad ſuum opus: *paſſivè* autem conſiderata, ipſa eſt *creatura*, prout illa per omnipotentem Dei *juſſionem*, *à non eſſe* tranſit *ad eſſe*.

Actus creationis eſt omnipotens juſſus. VII. Dum igitur *creatio*, non conſiſtit niſi in efficaci Dei *volitione*, ejuſque quaſi *nutu* ſeu juſſu, ſecludit omnem *aliam*, ſeu cauſam, ſeu molitionem. Atque hæc ratio eſt, per quam *vocatio* dicitur Rom. iv. 17. *Qui vocat quæ non ſunt tanquam ſint* Jeſ. xli. 4. & talis *vocatio*, quâ quod vocatur, eo ipſo *exiſtit* Pſal. xxxiii. 9. *Ipſe dixit & exſtitit: ipſe præcepit & ſtetit.* Unde *ſecula adaptata* dicuntur *verbo Dei*. Item Heb. xi. 3. *per voluntatem Dei eſſe & condita eſſe* Apoc. iv. 11. ipſeque Deus *omnia facere verbo potentiæ ſuæ* Heb. i. 3.

Quo tria Deus fecit. VIII. *Juſſus* autem ille creationis, tria concludebat: 1. Rei *productionem*, per efficaciſſimum illud *eſto*, *fiat* Gen. i. 3. 6. 7. à quo creatura exiſtentiam accepit. 2. *Ordinationem*; eſto in *hunc* aut illum *finem*, v. g. *ut illuminet terram* Gen. i. 16. quâ *uſus* rei cuique eſt aſſignatus, & quaſi *officium* univerſo præſtandum. 3. *Approbationem*, *vidit Deus eſſe bonum* Gen. i. 4. quâ per bonitatem *ſuam*, creaturæ *bonitatem* ac perfectionem comprobavit, & uſui aſſignato *benedixit*.

Creatio producit ex nihilo. IX. Cum ergo, ſolo voluntatis *nutu* producat creatio, ſequitur non ex præjacente *materia*, in cujus potentia latuerit *forma* producenda; ſed *ex nihilo*, ſic ut, vel nihil *prorſus præexſtiterit* juſſui creationis, ne quidem ut *terminus* à quo, quo modo creata ſunt opera *primi diei*: vel, ſi quid *præexſtiterit*, non tamen præexſtiterit ut *materia*, *ex quâ* prodierit *forma*, & in cujus *potentia* illa *latuerit* antea; ſed ut *terminus* tantum, cui *formam* ſuam *ſubſtantialem* ex nihilo productam, applicuit. Et ſic etiam *creata* ſunt, opera *quinque* poſteriorum *dierum*. Ex *nihilo* autem creata docet Scriptura, quando Deum *vocare* dicit *ea quæ non ſunt*, *tanquam ſint* Rom. iv. 17. Unde Apoſtolus Heb. xi. 3. mundum dicit *compactum* & ſtructum *verbo Dei*, ejuſque *ſolius* efficaciâ, μὴ ἐκ φαινομένων, *ex non apparentibus*. h. e. ex *Scripturæ* phraſeologia, ex eis, quæ *non ſunt* nec exiſtunt. Quo etiam ſpectat quod: 1. *omnia* creaverit Apoc. iv. 11. ut *nihil* potuerit ei præexiſtere: docet item *natura* ſeu ratio; quæcunque enim hic *præſupponeretur* materia, ea vel *creata*, vel *increata* foret: ſi *creata*, recurret quæſtio in infinitum; *increatum* autem, & ab *æterno*, præter Deum nihil exiſtere, olim diximus ſuo loco, & dicemus porro. Tum 2. præter *Deum* & *mundum* nihil concipi pôteſt, ac proinde cum mundus *creatus* ſit à Deo; ex *nihilo* creatum eſſe conſequitur.

Cauſa creationis ſolus eſt Deus. X. Proinde creationis *cauſa*, eſt *ſolus* Deus Pſal. cxxiv. 8. *Quis menſus eſt pugillo ſuo aquas?* Unde *Creator finium terræ* dicitur Jeſ. xl. 12. utpote qui *creavit cœlos*, *& illos extendit*, *qui expandit terram & proventus ejus*, *qui dat halitum populo*. Item Cap. xlii. 5. 8. *Ego ſum Jehova qui feci omnia*, & Cap. xliv. 24. *Ego Jehova creo illa* Jer. x. 11. 12. 13. *Dii qui cœlum & terram non fecerunt*, *pereant de terra*: *At Jehova Deus eſt veritate*, *qui fecit terram viribus ſuis*, *& intelligentia ſua extendit cœlum*. Et *cœli gloriam Dei narrare* dicuntur Pſal. xix. 1.

Nec præter eum alia eſſe poteſt. XI. Nec tantum Deus *ſolus* creationis *cauſa* eſt; ſed nec præter eum, eſſe alia quævis *poteſt*. Quod 1. *Infinita potentia* requiratur, ad exhauriendam illam *diſtantiam*, quæ eſt inter *nihil* & *aliquid*. Quo enim, producendum *longius diſtat* ab eo, *ex quo* produci debet; eo *major* eſt productionis difficultas, & eo quoque major requiritur *potentia* producturi; ex quo etiam ſequitur, ubi producendum maximè, ſeu *adeo* diſtat, ut magis diſtare *non poſſit*, ibi *infinitam* eſſe diſtantiam, quæ *infinitam* infert productionis *difficultatem*, ac proinde *infinitam* quoque exigit *vim* producturam. Sic v. g. in *generatione*, quia animalis procreandi major eſt diſtantia à *ſanguine* quam à *ſemine*: & à *chylo* quam à ſanguine: & à *gramine* quam à chylo: hinc *major* eſt difficultas producendi animal ex *gramine* quam ex *ſemine*. Rurſus in *alteratione* v. g. menſa producenda, quia magis diſtat à duro *ſilice*, quam à præparato *ligno*; & magis ab *aqua* quam

quam à *ſilice*, & magis ab *aëre* quam ab *aqua:* hinc *major* procul dubio requiritur, quâ menſam producas ex *aëre* quam ex *ligno.* Proinde cum major diſtantia, nec *eſſe* nec *cogitari* poſſit, quam inter *nihil* & *aliquid*; manet *infinitam* hîc eſſe diſtantiam, quæ non niſi *infinita* virtute exhauriri poſſit. Tum 2. quod cauſa, eſſentiam *univerſam* productura, (quod fit in *creatione*) eſſentiam univerſim debeat *excedere*, ſeu (quod idem eſt) eſſe ὑπερούσιος; neque enim *communicare* poſſum, quod non *habeam*, imo quod *non magis* habeam, *periturus* alias communicando. Cum autem præter Deum, nulli competere poſſit eſſe ὑπερούσιον; manet nihil præter Deum *creare poſſe.* Quod 3. effectus *univerſalis*, qualis per creationem exiſtit, *univerſalem* exigat cauſam: id quod ſoli Deo competit. Quod 4. nec *accidens*, nec *ſubſtantia* materialis poſſit creare; eſſet enim effectus, *toto genere* nobilior ſua *cauſa*: nec immaterialis, crearet enim, vel per *eſſentiam*, & ſic *ſemper* crearet: vel per *accidentia*, ſic cauſa *toto* genere *deterior* eſſet ſuo effectu.

Nec creatura creationis cauſa inſtrumentalis eſſe poteſt.

XII. Nec tantum creatura *quævis*, creationis non poteſt eſſe cauſa *principalis*; ſed nec etiam *organica*: quod non modo quodvis inſtrumentum, requirat *in quod* operetur, & quod ſuam efficaciam *recipiat*, ac recipiendo patiatur: ſed etiam, quod *vim* creativam cauſæ principis, utpote *infinitam*, *recipere* non poſſit, ut in ea (pro ratione inſtrumentalis cauſæ) operetur.

Cauſa creationis tota eſt S. Trinitas.

XIII. Eſto itaque *ſolus* Deus *Creator*, *ac Dominus cœli ac terræ* Matth. XI. 25. Act. XVII. 24. & creatione *diſcriminetur* à quibusvis Pſal. XCVI. 5. Utpote ex quâ *pervideatur æterna ejus* tum *potentia*, tum *divinitas* Rom. I. 20. Deus inquam, Pater, Filius & Spiritus S. qui hinc quaſi *deliberare* intelliguntur Gen. I. 26. *Faciamus hominem*, atque etiam *factores* appellantur Jeſ. LIV. 5. Job. XXXV. 10. Pſal. CLXIX. 2. Eccl. XII. I. quin & ſingulis *ſingulatim* creatio aſſeritur: *Patri* Matth. XI. 25. Act. IV. 24. I. Cor. VIII. 6. Heb. I. 2. *Filio* Joh. I. 3. Eph. III. 9. Col. I. 16. Heb. I. 10. Prov. VIII. 22. Spiritui S. Gen. I. 3. Job. XXVI. 12. Pſal. CIV. 30. & XCV. 5. Collat. cum Heb. III. 7. 9. Ut non omnino abs re Baſilius, de *Spirit. S.* lib. 8. c. 16. Patrem appellet creationis cauſam προκαταρκτικὴν: Filium δημιουργικὴν & Spiritum S. τελειωτικὴν, indigitaturus tres perſonas, non tantum *conſpiraſſe* in creationis negotio; ſed *quamque* etiam, pro ſuo *ſubſiſtendi* modo, peculiariter ad illud *concurriſſe*, Patrem *à ſe* operantem, illud quaſi *inchoaſſe*; Filium *à Patre* per Spiritum S. *continuaſſe*; & Spiritum S. *à Patre & Filio*, quaſi *abſolviſſe.* Cavendum tamen, cauſas *partiales* ac *ſocias* ne dicamus, quod *una* fuerit omnium ἐνέργεια: multo etiam magis, ut *ſubordinatas* non dicamus, ex eo quod *œconomicè*, Patri paſſim *peculiariter* tribuatur creatio: quoniam iſta quaſi prærogativa Patri tribuitur, non quoad *virtutem* creandi, quæ omnibus *eadem* eſt; ſed quoad creandi *ordinem*, quo *prima* circa creaturas operatio, *primæ* perſonæ tribuitur.

Creatio abſque molimine, ſucceſſione ac difficultate proceſſit.

XIV. Quoniam ergo, creationis infinitus eſt δημιουργὸς, qui inſuper *ſolo* voluntatis *nutu* creaverit; patet 1: Non operoſo *conamine*; ſed *verbo* Pſal. XXXIII. 9. Nec 2. motu *ſucceſſivo*, per ambages & anfractus; ſed *momento* temporis, ſingula emerſiſſe. *Ibid.* quod creatio *materiam* omnem *excludat*, quæ *præparetur* privatione priſtinæ *formæ*, ut *nova* ipſi poſſit ſubſtitui, *in* quo *ſuccedanea* requiruntur momenta. Tandem 3. citra omnem *difficultatem* fatigationemque Jeſ. XL. 28. *Non fatigatur Creator extremitatum terræ.*

Creatio cum tempore cœpit.

XV. Iſta porro creatio, *conſtituto* tempore adornari cœpit, בראשית *in principio*: tum *temporis*, tum *rei* cujusvis à Deo diverſæ, tum *verborum* Dei. *Ut nihil*, ex quo cuncta Deus creavit, non ordine tantum *naturæ*; ſed etiam q. *temporis* præceſſerit omne creatum. Unde non tantum Deus *vocare dicitur ætates ab initio* Jeſ. XLI. 4. ſed & commemorantur in Scripturis, quæ exiſtiterint, aut facta ſint *ante jacta mundi fundamenta* Eph. I. 4. I. Pet. I. 20. *Antequam hic mundus eſſet* Joh. XVII. 5. Cum *nondum abyſſi eſſent*, *à ſeculo*, *à capite*, *à principiis terræ* Prov. VIII. 23. 24. *Antequam montes gignerentur*, *& herbam terra produceret*, *imo à ſeculo ad ſeculum* Pſal. XC. 2. Hinc & *æternitas* hujuſmodi dicendi modo, in Scripturis exprimi conſuevit. Ex quo ſequitur (Scripturæ ſaltem judicio) præter *Deum*, ab *æterno* nihil fuiſſe, imo ne quidem *ante* hunc mundum conditum; neque etiam exiſtere *potuiſſe*, ſuo loco dicemus in *elenchticis*.

Quo ſenſu citius fieri potuerit.

XVI. Num autem *ante* illud ſuum principium, creari quicquam à Deo potuerit, ambigue, quæritur. Si enim id intelligas ante *tempus* factum, quæſiveris: an in *æternitate* citius ac *ſerius* fieri poſſit? ſin intendas quærere, num *principium* illud creationis, à nobis, per plures annos diſtare potuiſſet quam *diſtat*, non eſt ob quod dubites affirmare, Etſi autem mundi *natale* tempus *determinare*, propter intricatiſſimas Chronologorum diſceptationes, fere *deſperatum* ſit; ſatis tamen è ſacra pagina conſtat, non eſſe adeo *longinquum*, ut ab *immenſo* ſeculorum numero repetendum ſit, imo, juxta communem Chronologorum calculum, recentiorem eſſe *ſex millium* annorum integrâ periodo. Ut ſi qui ſuos annales ulterius extendant; vel ineptiant, vel annos *menſtruos*, aut *quadrimeſtres*, non vero *ſolares*, noſtris analogos, intelligant.

Qua anni tempeſtate creari cœptum.

XVII. Quâ autem *anni tempeſtate* creatio cœperit, an Vere, an Autumno; id in *genere*, reſpectu mundi *univerſi*, fruſtra quæritur, cum omnia anni tempora, juxta varias mundi plagas, *ſimul* exi-

exiſtant. Neque etiam adeo magni uſus eſt, de *particulari* aliqua regione, vel terra Canaan, vel horto Edenis (quæ & ipſa loco à ſe invicem diſtant, nec ſub eodem ſidere degunt) illud determinare: ſi vero de ſigno Zodiaci in quo *Sol* primò conſpicuus fuerit, quæratur, prout convenientiſſimum eſt, communior ſententia fert, creationem in *Autumno* cœpiſſe, Sole verſante in *Libra*: quod ex anno Iſraelitarum *civili*, qui & Patriarcharum, retro ad primam mundi ætatem uſque annus fuit, quique menſe Tiſri incepit (*Et obſerva, feſtum meſſis primitiarum operum tuorum quæ ſeveris in agro, & feſtum collectionis in exitu anni, cum collegeris opera tua ex agro* Exod. XXIII. 16. Conf. Cap. XXXIV. 22. *Et feſtum Septimanarum facies tibi, primitiarum meſſis triticiæ, & feſtum collectionis ineunte anno*) atque etiam ex annis *Sabbaticis*, qui æquinoctio *autumnali* pariter inchoabantur, haud vane colligitur; atque idem anni tempus, reſpectu *Paradiſi* pleriſque videtur, utpote quod ex arborum *fructibus*, tum maturis apparet. Voluit autem Deus ſic creando, *ſufficientiam* ſuam ac perfectionem patefacere, quâ, *ullâ* creatura non indigeret, aliàs *quam primum* potuiſſet, mundum creaturus: atque etiam *libertatem* ſuam, per quam *omnia* produxerit citra naturalem *neceſſitatem*; ſic enim ab *æterno* creaſſet Pſal. CXV. 3. Apoc. IV. 11.

Deus creavit omnia valde bona.

XVIII. Tandem omnia Deus creavit *bona*, & bona *valde* Gen. I. 31. I. Tim. IV. 4. Rom. XIV. 14. Deut. XXXII. 4. Quod non tantum ipſe *bonus* ſit, & *ſummum* bonum, à quo non poteſt profluere niſi analogum; ſed etiam *ſapientiſſimus*, qui nihil vel *temere*, vel *fruſtra* condiderit; ſed ad certum *finem*, quem *certo* etiam aſſequebatur. Eſt autem *bonitas* illa, rei cujuſque *perfectio*, per quam apta exiſtit ad *uſum*, cui deſtinata eſt: ſic v. g. homo *bonus* eſt, qui aptus ad *glorificandum* Deum, *cui* creatus dicitur Jeſ. XLIII. 7. Et *uſus* rei cujuſvis *quadruplex* numeratur: 1. *proximus*, propria ſcil. & *formalis* ejus operatio. v. g. cibi ac potus, *alere*: medicamenti, *ſanare*. 2. *Remotus*, quem beneficio proximi, toti præſtat huic *univerſo*, ad cujus *conſervationem*, omnes hujus mundi *partes* conſpirant, ſicut membra animalis, ad conſervationem totius corporis, quod clariſſimè obſervatur in fugâ vacui. 3. *Remotior*, quem *univerſum*, ac ſingulæ ejus partes præſtant *homini* (à quo omnia dicuntur creata propter hominem Pſal. VIII. 7. Hoſ. II. 20. 21.) A. Ejus vitam *ſuſtentando*, tum *ut ſit*, tum ut *bene* ſit; tam *honeſte*, quam *jucunde* Pſalm. CIV. 14. 15. B. Occaſionem ei præbendo, *Deum* ex creaturis *agnoſcendi* & quærendi Rom. I. 20. Act. XVII. 26. 27. Tandem 4. *Remotiſſimus*, quem *homo*, ex creaturis, transfert ad *Creatorem*, nempe in omnibus, immenſam ejus *ſapientiam*, *potentiam* & *bonitatem*, agnoſcendo & celebrando, à quo cœli dicuntur *narrare gloriam Dei* Pſalm. XIX. 1. E quibus omnibus conficitur, aureus Apoſtoli *circulus* Rom. XI. 36. *Ex ipſo, per ipſum & ad ipſum ſunt omnia, ei ſit gloria in ſecula Amen.* Atque unà etiam hinc perſpicitur, *ſummus* univerſæ creationis *finis*, ſcil. *gloria* Creatoris Prov. XVI. 4.

Pars Elenchtica.

Quæritur.

1. An detur veri nominis creatio?

XIX. *Elenchtica* hujus Capitis, non adeo magno negotio, ex præſtructis *dogmaticis* determinari poſſunt; interim recenſenda breviter præcipua problemata. Quæritur ergo *primo*, an detur creatio, ſeu productio ex nihilo? Agnoſcunt fere quotquot Scripturam recipiunt: Negant 1. qui Deum eſſe *mundum* ſtatuunt, ut Plinius, Spinoſa. 2. Qui mundum volunt *ab æterno* fuiſſe, ut Chaldæi, Philoſophi, Ariſtoteles, &c. 3. Qui eundem, ex *fortuito atomorum* confluxu, volunt emerſiſſe, ut Democritus, Leucippus, Epicurus. Quia 4. *Duo æterna* fingebant. νοῦν καὶ ὕλην, ut Stoici, & Anaxagoras, qui *Chaos* æternum prædicabat, ad quod *mens* acceſſerit, quæ omnes rerum *ſpecies*, ab illo ſegregaverit, quem errorem in Eccleſiam adduxerunt, Hermogenes, cujus veſtigia legit Marcion, item Seleucus & Manichæi. Tandem 5. Athei quivis. Contra omne teſtimonium, *Scripturæ* pariter & *naturæ*, utpote per quod *ſolus* Deus eſt *à ſe*, conſequenter omne à Deo diverſum. *ab ipſo*. Nec eſt ipſis, quod juvare videatur, niſi 1. *Quod ex nihilo fiat.* Sed quod non valet, niſi ſub variis *limitationibus: naturaliter*, non *ſupernaturaliter:* tanquam ex *materia*, non tanquam *à termino.* Quod 2. *Creatio in tempore, præſupponat creabile ab æterno, quod ſit aliquid.* Reſp. præſupponit utique, non ut *exiſtens*, ſed ut *futurum*: & ſi *exiſtens*, non *in ſe*; ſed in *mente* & potentia Dei, cum qua coincidit.

2. An virtus creandi poſſit competere creaturæ?

XX. Quæritur *ſecundo*, an *virtus creandi* poſſit competere *ulli* creaturæ? Avicenna ſomniabat, Angelum *ſuperiorem* creaſſe ſibi immediatè *inferiorem*, & hunc ſibi *proximum*, uſque ad *infimum* Angelum, qui creaverit *corpora*. Hunc ſequebantur Simoniani, Gnoſtici aliique veteres, qui Angelis ſubſtituebant ſuos *Æonas*, aliaſque fictas poteſtates. Pontificii in gratiam *tranſubſtantiationis*, per quam Sacrificulus, fiat ſui *Creatoris Creator*, & in gratiam *Sacramentorum*, quæ ſub N. T. gratiam efficiant ex *opere operato*; affirmant. Reformati cum Scriptura negant, quando: 1. Deo *ſoli* aſſerit ut vidimus, ita ut 2. per creationem, Deus *diſcriminetur* à quibuſvis. Et 3. ex ea pateat, *æterna Dei potentia & divinitas* Rom. I. 20. Cui applaudit ratio, ſtatuens *infinitam* ad creationem requiri virtutem &c. Nec valet quod excipiunt: 1. *infinitam* virtutem non requiri ad crea-

 tio-

tionem; quod *infinita* non ſit *diſtantia* inter non *ens* & *aliquid*, quippe quâ, *major* cogitari poſſit, quando citra dubium, *major* ſit diſtantia, inter *Deum* & nihil, quam inter *aliud* quodvis & nihil. Reſp. Utique major eſt hic *perfectionis* diſtantia, quæ non eſt hujus conſiderationis; ſed non eſt major diſtantia *difficultatis*, quam in *dogmaticis* diximus. Quod 2. effectum, creatione producendum, ſit *finitum*, adeoque non niſi *finitam* virtutem exigat. Reſp. Utique effectum *finitum* eſt; ſed quod nihilominus, *infinitum* diſtat à *nihilo*, ex quo producendum eſt. Quod 3. Deus non erit *omnipotens*, ſi virtutem *creandi* non poſſit conferre *creaturæ*. Reſp. Non minus, hoc nomine, erit *omnipotens*, quam quod non poſſit creare *alium Deum*.

3. Num creatura poſſit eſſe creationis inſtrumentum?

XXI. Quæritur *tertiò*, nunquid, ſaltem *inſtrumentalis* creationis cauſa, poſſit eſſe creatura? Hoc quidem vellent, tum Judæi (odio Trinitatis, ne illa à nobis conficeretur ex Gen. 1. 26.) ſtatuentes, Deum in conſortium creationis advocaſſe *Angelos*; tum Sociniani, qui eodem fere conſilio, ut ex locis, quibus *Chriſto* tribuitur creatio, non emergeret, ipſum Patri ὁμοούσιον eſſe *Deum*; cum Arianis ſtatuunt, Deum *per Chriſtum*, velut ſuum *inſtrumentum*, creaſſe, eoque rapiunt loca, quibus omnia creata dicuntur *per* Filium Joh. 1. 3. 10. Col. 1. 16. Sed non attendunt præpoſitivam διὰ, non ſemper *inſtrumentalitatem* exprimere, ut patet ex Rom. XI. 36. Atque etiam alibi, *creationem* Filio *abſolute* aſſeri Heb. 1. 10. & III. 3. 4. Nec *per* ipſum creata dici quævis, quam ad indigitandum creandi *ordinem perſonalem*, quo, pro ſua ratione *ſubſiſtendi*, Pater *per* Filium creavit. Addunt argumentum *à pari*, quod *miraculorum*, creaturæ poſſint eſſe *inſtrumenta*. Sed, præterquam quod *diſpar* ſit ratio, cum miracula objecta admittant, quæ ἐνέργειαν perpetrantis *excipiant*, quæ creatio excludit: falſum etiam eſt, creaturas eſſe *inſtrumenta*, quorum *vi* miraculum attingatur, licet inſtrumenta dici queant, quod à Deo *impetrent*, ut *immediatâ* ſua virtute, miracula perpetret; aut *ſignificent*, Deum jam velle perpetrare miraculum Act. III. 12. 13. 16. cum cætera *Deus ſolus* dicatur facere miracula Pſalm. LXXII. 18. Rectius igitur negant Reformati, creaturas vel *inſtrumenta* creationis eſſe poſſe, per rationes in dogmaticis adductas.

4. Num creatio potuerit eſſe ab æterno?

XXII. Quæritur *quartò*, an creatio mundi, *potuerit* eſſe ab æterno? Non *fuiſſe* ab æterno, contra Philoſophos, Ariſtotelem, Plinium alioſque, agnoſcunt quotquot fere Scripturam recipiunt: Scholaſtici nonnulli, ingenti diſſenſu, in gratiam *Ariſtotelis*, ne ille, in *rationem* ſaltem videatur impegiſſe; exiſtimant, non tantum Deum *ab æterno* habuiſſe *virtutem*, creandi, eandem quâ poſtmodum mundus productus eſt; ſed mundum etiam *Deo ab æterno* coexiſtere *potuiſſe*; Orthodoxi, ut *prius* omnino admittunt; ſic *poſterius* conſtanter negant, ac ſtatuunt Deum quidem in ſenſu (ut loquuntur) *diviſo*, ab æterno *potuiſſe creare*; ſed mundum, *ab æterno* non potuiſſe *creari*. Rationes ſupra lib. II. Cap. XI. §. 5. & 12. inſtruximus. Quibus addimus: ſi mundus ab *æterno* exſtitiſſet; 1. fuiſſet *infinitus* in duratione, & cum *duratio*, non diſtet realiter *ab eſſentia*; eadem opera, fuiſſet infinitus *eſſentiâ*, & per conſequens, vel ipſe *Deus*, vel *duæ eſſentiæ* infinitæ, eoque *nulla ſimpliciter* infinita. 2. Præceſſiſſet hunc annum, *infinitus* annorum numerus, cui cum continuo accedant anni; *infinitum*, apertâ contradictione, *augeretur*. Imo 3. Cum *infinitus* ille annorum numerus, adhuc multe majorem *menſium*, *dierum*, *horarum*, minutorum numerum conficiant; *infinitum infinito*, aperta rurſus contradictione, *majus* eſſet. Et cum 4. per *æternitatem*, *infinitus* dierum numerus, exiſtentiam *hujus* diei præcedere debuiſſet; quî tandem *hic* ſuccedere potuiſſet? cum *præcedentium* infinitus numerus, nunquam fuiſſet *conſummatus*. Et cum 5. in mundi *duratione*, non poſſit abeſſe *ſucceſſio*, quæ ordinem infert *prioris* & *poſterioris*; neceſſariò requiritur *principium* aliquod, à quo *prius illud* & poſterius decurrant, quod principium *æternitatem* excludit. Si dicant 1. Filium & Spiritum S. *ab æterno* proceſſiſſe à Deo Patre; proinde & *mundum procedere* potuiſſe: Facilis eſt reſponſio, eſſe infinitùm hîc *diſſimilem* rationem, quoniam Filius & Spiritus Sanctus, cum *eſſentia* Patris *coincidunt*, adeoque non *plura infinita* inferunt, ſicut Deus & mundus: nec in *duratione* Filii ac Spiritus S. eſt *ſucceſſio*, per quam aliquid huic durationi *accederet*, & *infinitum* augeretur: ſicut eſt in *duratione mundi*. Si porro dicant 2. Deum ab *æterno* fuiſſe *omnipotentem*, adeoque *potuiſſe* creare mundum; dudum reſpondimus, *Deum* quidem ab æterno *potuiſſe creare*, ſeu *potentiam* habuiſſe creandi; ſed *mundum* non *potuiſſe creari*: eo quod cum ejus *eſſentia* pugnet *æternitas*. Si dicant 3. Eſſe creaturas quaſdam *æternas*, à parte *poſteriori*, ut Spiritus; proinde etiam *eſſe poſſe*, quæ ſint à parte *anteriori*: Occurram, eſſe maximè *diſſimilem* rationem, quod *prior* illa æternitas, non inferat *actualem* ſeu categorematicam *infinitatem*, quam infert *poſterior*; ſed *potentialem* tantum ac ſyncategorematicam, quæ non repugnat creaturæ.

Argumenta.

Objectiones.

4. Num tempus & materia, ex qua mundus fuit creatus, ab æterno fuerint.

XXIII. Quæritur *quinto*; an ſaltem *tempus* & *materia*, è quâ mundus creatus, non fuerint *ab æterno*? Affirmat Volkelius de *Vera Relig.* lib. 2. c. 4. ad hoc procul dubio, ut obtineat, nec *æternitatem* eſſe attributum *incommunicabile*, ex quâ *ſumma* Filii ac Spiritus S. *deitas* ſolide poſſit confici: nec *infinitam* eſſe *diſtantiam*, quæ per *infinitam* potentiam exhauriri debeat, quod creatio

facta-

facta ſit *ex materia* præexiſtente. Contra Chriſtiani omnes fatentur: 1. Ex *nihilo* creatum eſſe hoc univerſum, & nihil iſtud, *exiſtentiam præceſſiſſe*, non ordine tantum *naturæ*, ſed etiam, ſuo modo, *temporis*, ut jam dudum probavimus. 2. Deo *ab æterno* nihil *coexſtitiſſe*, imo nec exiſtere *potuiſſe*, per parag. præced. Nec, ex hac hypotheſi 3. declinari ullo pacto poteſt, *momentorum infinitus* numerus (cum & in *æternitate*, Socinus cum ſuis, *ſucceſſionem* recipiat) per quem; aut *nullum* amplius poſſet accedere *momentum*, aut infinitum *majus* fieret, aperta contradictione. Jubet interim, confirmandæ ſuæ ſententiæ, Volkelius conferre loca Heb. XI. 3. Ubi ſecula dicuntur confecta, *non ex apparentibus*, *quibus verbis*, inquit, *ſatis aperte indicat* Apoſtolus, *ex rebus quibuſdam*, *licet non apparentibus*, *res aſpectabiles fuiſſe creatas*, & Gen. I. 2. ubi, quænam fuerint iſta *non apparentia*, Moſes exponat, nim. *terra deſolata & inanis.* Reſp. Pervertit homo perverſus, & verba & mentem Apoſtoli: quando enim *hic* dicit, *ſecula* condita eſſe, μὴ ἐκ φαινομένων; *ille* q. ἐκ μὴ φαινομένων: quando *hic* negare intendit, omnem materiam ex qua condita fuerint ſecula; ille ponit inviſibilem. Nec locus conferendus Gen. I. 2. ei quicquam *prodeſt*; ſed *obeſt* etiam: quippe qui, cœlum ac *terram*, quæ *deſolata* dicitur & *inanis*, in principio creatam à Deo, ῥητῶς pronunciat. Rectius autem, locum conferemus cum Rom. IV. 17. Ubi Deus fertur καλεῖν τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα, *vocare quæ non ſunt*, *quaſi ſint.*

Pars practica.

Creatio invitat 1. Ad cognoſcendum Deum: Quod ſit,

XXIV. Quantum ad praxin, creationis negotium, *primo* nos invitat ad *cognoſcendum* Deum Jeſ. XL. 26. Job. XXXVII. 14. Quod *inviſibilia* Dei, *à creatione mundi*, *ex iis quæ facta ſunt pervideri dicuntur* Rom. I. 20. ut à creatione & *creaturis*, ad Creatorem, velut in ſcala, adſcendamus, inde colligendo: (1) *quod* Deus ſit, id quod ex creaturarum *creatione* & *dependentia*, non tam *colligi* quam *palpari* poteſt Act. XVII. 27. ut non abs re quæratur Job. XII. 9. *Quis non cognovit ex omnibus iſtis; manum Domini facere iſtud?* Item Jeſ. XL. 12. *Quis menſus eſt pugillo ſuo aquas* &c? & reſpondeatur Jeſ. LXVI. 2. *Omnia iſta manus mea fecit*, *& facta ſunt omnia hæc*, *dicit Jehova*; & Cap. XLV. 6. 12. *ad compeſcendum impium*, ſeu Atheum Pſalm. VIII. 2.

Qualis ſit,

(2) *Qualis* ſit Deus, ſcil. A. Plane *independens*, *à quo* omnia & *qui* à nullo Rom. XI. 36. *Primus & ultimus* Jeſ. XLI. 4. B. *Omnipotens* Rom. I. 20. qui ex *nihilo* produxit, μὴ ἐκ φαινομένων Heb. XI. 3. *Vocat quæ non ſunt*, *tanquam ſint* Rom. IV. 17. ſolo *verbo* ac voluntatis *nutu* Pſalm. XXXIII. 9. *tot tantaque creat* Pſalm. CIV. 24. C. *Sapiens*, Ibid. ut quæras. *Quis cœlos palmâ direxit*, *menſuſque eſt menſurâ pulverem terræ*, *& libravit in ſtaterâ montes*, *& colles in bilance? Quis direxit Spiritum Domini? quis Conſiliarius ejus*, *indicavitque illi? A quo petiit conſilium? quis inſtruxit illum*, *docuitque eum ſemitam judicii*, *atque erudivit eum ſcientia*, *& viam intelligentiarum oſtendit ei?* Jeſ. XL. 12. 13. 14. D. *Bonus*, quia *omnia* facit *valde bona* Gen. I. 31. ac rei cuique, ſuos aſſignavit *fines*, ſuos *uſus*, aptitudinemque ad illos, liberaliſſimè contulit. E. *Æternus*, quippe qui fuerit *antequam montes naſcerentur*, *antequam terram formaret*, *à ſeculo in ſeculum*, *Deus* Pſalm. XC. 2. Rom. I. 20. F. *Perfectus* & omniſufficiens, qui ab omni *æternitate*, uſque ad mundi creationem, fuerit *abſque ullâ creatura*, ipſe ſolus ſibi *ſufficiens* Pſalm. L. 9.—14. G. *Beatus*: utpote qui, non tantum ſibi ſolus per omnia *ſufficit*; ſed inſuper, *lætatur in operibus ſuis* Pſalm. CIV. 31.

Quis ſit,

(3) *Quis* ſit Deus, ſcil. Pater, Filius, ac Spiritus S. quod non tantum אלהים, *crearit cœlum & terram* Gen. I. 1. ſed & diſtinctè *verbo Jehovæ creati ſint cœli*, *& Spiritu oris univerſus exercitus eorum* Pſal. XXXIII. 6. quod Pater *per Filium ſecula condiderit* Heb. I. 2. & *Spiritus S. incubaverit chaos*, & ex eo *excluſerit* hoc univerſum Gen. I. 2.

Quis ſit peculiariter nobis.

Tandem (4) quis peculiariter *ſit nobis*, puta *noſter* cujuſque Creator, unde jubemur *noſtrum Creatorem cognoſcere*, *ab ipſa juventute noſtra* Eccl. XII. 1. Pſal. C. 3. Horſum Deus *mundum* creavit, & *hominem* in mundo, horſum ſupra quævis anima rationali inſtruxit Job. XXXV. 11. ut nim. iſta Dei ἀόρατα ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα *perviderent* Rom. I. 20. atque etiam *Spiritus reverteretur ad Deum*, *qui dedit ipſum* Eccl. XII. 7.

2. Ad glorificandum Deum.

XXV. Invitat *ſecundo*, ad *glorificandum* Deum, unde *omnia* dicitur *creaſſe propter ſe* Prov. XVI. 4. & *cœli narrare* dicuntur *gloriam Dei* Pſal. XIX. 1. ut ex eo, quod *ab ipſo*, *per ipſum & ad ipſum*, *ſint omnia*; ſibi recidat: *ei ſit gloria in ſecula Amen* Rom. XI. 36. Glorificamus autem Deum, (a) Non tantum *agnoſcendo* omnia quæ paragr. præcedenti diximus; ſed etiam (b) *Admirando* tot ac tanta, ex *nihilo*, ſolo voluntatis *juſſu* producta, unde Moſes, *magna* prædicat & *mirabilia opera* Dei Apoc. XV. 3. & David, *celebro te*, *propterea quod terribilia* (ſeu ſtupenda) *mirificatus ſum*, *admiranda ſunt opera tua*, *& anima mea cognoſcit abundè* Pſal. CXXXIX. 14. Atque admirationis exclamatione erumpit: *Quam multiplicata ſunt opera tua Jehova! Omnia iſta in ſapientia feciſti: & impleta eſt terra poſſeſſionibus tuis* Pſalm. CIV. 14. & VIII. 2. 10. Atque etiam (c) *Celebrando*, quemadmodum ſcil. Cœli *enarrant* gloriam Dei, & David, *celebrabo te* Pſalm. CXXXIX. 14. & Angeli in cantico Moſis Apoc. XV. 3. *dicentes magna & mirabilia opera tua*, &

& viginti quatuor Seniores Apoc. IV. 11. *Dignus es Domine, qui accipias gloriam & honorem & virtutem, quia tu creaſti omnia, & per voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt.* Ob hujuſmodi glorificationem (1) dicimur peculiariter, *conditi* à Deo *in gloriam* ſuam Jeſ. XLIII. 7. Hanc (2) niſi præſtiterimus, in crimen & κρίμα incidemus Philoſophorum gentilium, qui, *quum Deum cognoverint, non glorificaverunt* eum, ac *propterea traditi à Deo ſunt ſuis cupiditatibus* Rom. I. 21. 26. Imo (3) *pejores* evademus ipſis *brutis* Jeſ. I. 3. Atque etiam (4) nobis ſaltem, mundum Deus *fruſtra* creaverit, quin potius fruſtra nos *homines* creaverit, ut qui ſupra bruta nullum ſibi uſum præſtamus.

3. Ad colendum Deum.

XXVI. Invitat *tertiò*, ad *colendum* Deum, juxta Pſal. C. 3. *Colite Jehovam, ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Ipſe enim (1) ex creatione eſt *Dominus cœli ac terræ* Matth. XI. 25. collat. cum Pſal. XXIV. 1. 2. Cui proinde, omni *jure*, *cultus* competit Mal. I. 6. Qui (2) in *uſum* & ſervitium ſui, *omnia* condidit Prov. XVI. 4. prout etiam, ſuo quæque *modo*, ſibi ſerviunt Pſal. XXXIII. 9. uſque ad ἄλογα Gen. VIII. 22. imo ad *ipſos* diabolos Phil. II. 10. Qui hinc 3. Peculiariter *noſtri* eſt *Creator*, *formator*, *plaſmator* Jeſ. XLIII. 1. & XLV. 11. Item *figulus* Ibid. verſ. 9. Rom. IX. 20. 21. Nec non *Pater* Jeſ. LXIV. 8. Mal. II. 10. Cui proinde, *omne* id *ſervitii* ac cultus genus, omni jure competit, quod Creator ab opere, figulus à figmento, Pater à filio deſiderare poſſit. Peculiariter A. *Gratitudo* Deut. XXXII. 6. utpote qui non tantum nos *creaverit*, quanti quanti ſumus; ſed & *propter nos* omnia Pſal. VIII. 7. B. profunda *ſubmiſſio* Pſ. XCV. 6. *Venite proſternamur, & incurvemus nos, genu flectamus coram Jehovâ factore noſtro.* C. *Acquieſcentia* in quavis ſorte, utpote quam *Creator noſtri* & totius *univerſi* nobis decrevit Rom. IX. 20. 21. D. *Cultus* Sabbaticus in creationis memoriam Exod. XX. 8--11. Pſal. XCII. 1. E. *Amor* creaturarum quarumcunque, vel *viliſſimarum*, quatenus illæ, juxta nobiſcum, eundem agnoſcunt *opificem* Mal. II. 10.

Motivæ. *Modus.*

4. Ad timendum Deum.

XXVII. Invitat *quarto*, ad *timorem* Dei Jer. V. 22. *An me non reverebimini, dictum Jehovæ? An à facie mea non contremiſcetis? qui diſpoſui arenam terminum mari, ſtatuto perpetuo.* Item Pſalm. XXXIII. 6. 7. 8. *Verbo Jehovæ facti ſunt cœli--- Timeat à Jehova omnis terra, ab eo paveant, omnes habitatores orbis* Apoc. XV. 3. 4. Quo timore, omnia quidem univerſim evitemus *peccata*, utpote quibus *offenditur*, cœli ac terræ Creator ac Dominus Pſal. XXIV. 1. 2. Sed ea comprimis, quæ peculiariter *ut Creatori* obſtrepunt, qualia (1) *Ingratitudo* Deut. XXXII. 6. quâ *impinguati & incraſſati, derelinquimus Deum qui fecit nos* verſ. 18. *obliviſcimur Dei qui genuit nos*; ut conqueratur Jeſ. I. 2. 4. *Filios enutrivi & exaltavi, illi autem prævaricati ſunt contra me: væ genti peccatrici, filiis corruptoribus! dereliquerunt Jehovam.* Pſalm. CVI. 21. (2) *Socordia*, quâ *negligimus* contemplari *opera* Domini Jeſ. V. 12. Pſalm. XCII. 6. 7. Conf. Pſal. CXI. 2. (3) *Contentio* cum *Creatore* ſuo Job. IV. 17. & *obmurmuratio* adverſus eum Rom. IX. 20. 21.

Peccata.

5. Ad fiduciam in Deo collocandam.

XXVIII. Invitat *quinto*, ad *fiduciam*, in quovis caſu, collocandam in Deo Creatore Pſalm. CXL. 5. 6. *Beatus cujus ſpes in Jehova Deo ſuo, qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eo ſunt* Jeſ. XLII. 5. 6. *Adjutorium noſtrum eſt in nomine Jehovæ, qui creavit cœlum & terram* Pſal. CXXIV. 1. Quod: A. Qui *olim* omnia fecit ex nihilo, poſſit *etiamnum* facere; neque enim *manus* ejus *abbreviata* eſt interea Jeſ. LIX. 1. Quod B. Qui *olim* ſolo verbo, juſſu, nutu, cœlum ac terram creaverit, poſſit *etiamnum* dicere *fiat* Pſalm. XXXIII. 9. *Ipſe dixit & fuit, ipſe præcepit & exſtitit.* Qui C. *olim* ex *nihilo* creavit omnia, poſſit *etiamnum vocare, ea quæ non ſunt acſi ſint*, & ut ſint Rom. IV. 17. imò μὴ ἐκ φαινομένων Heb. XI. 3. Quamobrem D. Nos credere profitemur, in Deum Patrem, *omnipotentem Creatorem cœli & terræ, qui proinde poteſt, infinita cum redundantia, facere omnia quæ petimus ac concipimus, pro vi illa agente in nobis* Eph. III. 20. Quare ipſam animam noſtram ipſi *committamus, tanquam fideli Creatori* 1. Pet. IV. 19.

Motivæ.

5. Ad ſolatium capiendum ex creatione.

XXIX. Invitat *ſexto*, ut peculiariter, in ſtatu quovis adverſo, *pendeamus* toti, & ſolamen capiamus, ab eo qui *cœlum & terram* è nihilo *condidit* Pſalm. CXXIV. 8. Qui proinde (1) *Dominus* noſter ſit, *figulus* noſter, in cujus *poteſtate* ſimus, ut de nobis ſtatuat, prorſus ex *ſententia* Matth. XX. 15. cui non conveniat obmurmurare; *cur me talem feciſti?* Rom. IX. 20. Qui (2) eadem *dextra*, quâ cuncta fecit, poſſit *variare* quamvis noſtram fortunam Pſal. LXXVII. 11. 12. 13. Imo (3) ipſum eſſe, qui *format lucem, & creat tenebras, qui facit pacem & creat malum, ipſum ſolum eſſe qui omnia iſta facit* Jeſ. XLV. 7. Singulatim: A. Si dura urgeat *egeſtas*, eſt quod cogites *formatorem omnium, eſſe portionem Jacobi* Jer. X. 16. qui *volucribus cœli*, qui *gramini*, & *liliis* campi proſpicit, formatorem & *Patrem* tuum eſſe Matth. VI. 26. 28. Si B. *hoſtis* urgeat, eſt quod cogites, eundem eſſe hoſtis *Creatorem* ac Dominum, qui tuus ſit, & qui *factor tuus*, etiam eſſe *maritum tuum, redemptorem tuum, ſanctum Iſraëlis, qui Deus univerſæ terræ vocatur; ne timeas* igitur Jeſ. LIV. 4. 5. Si C. quodvis *periculum* immineat; eſt quod cogites: *Ne timeas vermis Jacob, ego auxiliabor tibi, dixit Jehova & Redemptor tuus, Sanctus Iſraëlis: ecce ponam te in traham* &c. Jeſ. XLI. 14. 15. & Cap. LI. 13. *Oblitus*

Rationes. *Caſus.*

tus es Jehova factoris tui, qui extendit cœlos & fundavit terram, & formidaſti jugiter toto die. Si D. *ſpiritualis* urgeat, ad bonum quodvis *neceſſarium* impotentia, ad credendum, reſipiſcendum; ſi univerſalis *propenſio ad malum*, eſt quod ſoletur, eum qui cuncta creavit ex nihilo, poſſe *creare* in te *cor mundum, & Spiritum rectum innovare in viſceribus tuis* Pſal. LI. 12. ut *nova* fias *creatura* 2. Cor. V. 17. Eph. II. 10. & IV. 24.

CAPUT SEXTUM.

DE

Mundo & opere ſex dierum.

Exod XX. verſ. 11.

Sex enim diebus, fecit Jehova cœlum & terram, mare & quæcunque ſunt in eis; & requievit die ſeptimo.

Creatio ſex dierum.

I. *Creationem* vidimus, *creaturam* contemplabimur, tum in *communi* omnium compage quæ *mundus* dicitur; tum in partibus ejus extremis *continentibus*, cœlo & terrâ; tum in *contentis* extremorum; ſecundum ordinem *ſex* creationis *dierum*. Pleraque nobis præſtabit, quarti præcepti particula.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quâ* opus ſex dierum, *compendiosè deſcribitur, ut moveat ad* quietem *& ſanctificationem* ſeptimi *diei, cum ſubſecuta* quiete *Dei. In qua deſcriptione narratur:*

1. Duratio *creationis*, ſex diebus. *Qui Carteſium ſequuntur, ut ſuccurrant ſuæ creationi mechanicæ, quâ Deus* materiam *creaverit ex nihilo, eique* motum *indiderit, qui materiam quaſi fermentando explicaret, in omnes iſtas* formas, *quæ impræſens nobis ob oculos ſunt: ſex* integros *dies, ſeu νυχθήμερα, Deum creationi impendiſſe volunt. Auguſtinus ex adverſo,* unum *tantum* momentum, *die primo, ad creationem ſibi ſumpſiſſe vult, ita ut per reliquos dies, creatum primo die,* diſtinxerit *& exornaverit. Recepta ſententia habet, Deum* ſex *dies, quidem imſumſiſſe creationi, ita tamen, ut ſingulis diebus, uno tantum momento, ſeu* juſſu *voluntatis fuerit occupatus, quod* juſſus *ille, de quo* Pſal. XXXIII. 9. *integra ſex νυχθήμερα, non exegerit. Quo autem* ordine, *per tot dies fuerit occupatus, & quæ ſingulis diebus produxerit, nos in* dogmaticis, *ξὺν θεῷ repræſentabimus.*
2. Creatio *Creatoris* עשה יהוה, fecit Dominus. *Eſt hic:*
   A. Actus *creandi*, עשה fecit. Idem *procul dubio ſignificat, quod* ברא Gen. I. 1. *ſed non eodem modo prout monuimus in exegeſi capitis præcedentis.* ברא, *proprie ſonat* producere, *ut ſit primum, unde in hiſtoria creationis* Gen. I. 1. *uſurpatur rarius, fere de operatione* primi *diei, quo Deus ſimpliciter* produxit, immaterialia *ſcil. lucem & chaos, idque ex* nihilo; *quando circa reliquos dies, frequenter uſurpatur τὸ* עשה, *v. g.* verſ. 7. 12. 25. 26. 31. *Non quod poſtremis diebus, non* creaverit; *ſed quod non produxerit primum; verum præjacenti materiæ introduxerit ſuas* formas *ſubſtantiales, idque ex nihilo, quod non latuerint in* potentia *iſtius materiæ, quippe quæ ab hoc* informis *dicitur & ἄμορφος: proinde potius* efformavit, *ſeu* effecit. *Notat enim* עשה, *non* facere *proprie; ſed* efficere, perficere, *efformare.*
   B. Cauſa *actus creandi* יהוה Gen. I. 1. *exſtad* אלהים. *Non tam, quod nomen Jehova, tum temporis non fuerit adeo vulgatum* Exod VI. 2. *quam quod* ſicut *ibidem Trinitatem* perſonarum *divinarum ſignificatam volebat; ita hic unitatem* eſſentiæ: *Sed imprimis etiam, ut ad* יהוה *ipſam eſſentiam ὑπερούσιον, omnis eſſentiæ productionem, quæ eſt in creatione, referret.*
3. Creatum *per ſex dies illos. Scil. quicquid eſt præter Deum, ſeu diverſum à Deo, quod* mundi *appellatione communiter deſignatur, cujus hic traduntur partes:*
   α. Continentes *tres, ſcil.*
      1. Extima, cœlum את השמים. *Intelligit hoc loco, non cœlum tantum* empyræum, *prout* Gen.

Gen. I. I. *ſed omne genus cœli*, empyræum Deut. XXVI. 15. ſydereum Pſal. VIII. 8. aëreum Gen. VIII. 2. *Quod* hic *quidem*, *ſibi propoſitum habeat*, *totius univerſi creationem*, *ὡς ἐν ἐπιτομῇ*, *per partes referre*; *quando* ibidem Gen. I. I. *hoc agebat ut* primi *tantum diei opus repræſentaret. Vocis originem*, *non uno modo tradunt. Sunt qui vocem compoſitam volunt ex* שם, ibi *&* מים aquæ, *ut ſonet*, ibi aquæ, *forma* duali: *alii à* שמם obſtupuit, *quod cœli*, *ſua vaſtitate*, *nos in ſui ſtuporem rapiant*, *in* plurali *numero*, *propter varios cœli orbes*: *alii à* שם, *adverbium loci*, *ſed longè diſtantis* Eccl. III. 17. *quod ad augendam ſignificationem*, *quaſi notet pluralem numerum.*

2. Intima, & terram ואת הארץ. *Hic* terræ *vox ſtrictiore ſenſu venit*, *quam* Gen. I. I. *ibi enim & aquas connotabat*, *& univerſum orbem terrarum*, *ſicco & humido integrum ſignificabat*: *hic verò ſolum* aridum *notat*, *quia* maria *ſubjunguntur.*

3. Media את הים, maria. ים, *quaſi à* המה, ſtrepuit, *ſcil. præ copia & multitudine*, *notat quamvis aquarum collectionem grandiorem* Num. XXXIV. II. *imprimis mare* magnum, *ſeu Oceanum* Joſ. XXIII. 4. *Vaſtiſſimam illam aquarum collectionem.*

β. Contentæ, ואת כל אשר בם, & omnia quæ in eis ſunt. *ſcil. in ſingulis harum partium continentium*, *v. g. in* cœlo: empyræo, *Angeli*; ſydereo, *ſtellæ*; aëreo, *volucres*, *meteora*: *in* terra, *animalia*, *fruges*, *mineralia*: *in* mari, *piſces*, *aliaque*, *de quibus Zanchius*, *Danæus*, *Valeſius aliique.*

3. Quies, וינח ביום השביעי, & ceſſavit die ſeptima. *Hic occurrit*

1. Ceſſatio וינח, ceſſavit. נוח, *pro ſubjecta materia ſonat*, *vel* quievit *ab afflictionibus*, *laboribus*, *moleſtia*, *ſcil. quando de creaturis uſurpatur*, *unde* נח *Patriarcha ſic dictus fuit*: *vel* ceſſavit ab opere, *non amplius operando*, *ſic quando de Creatore uſurpatur* Job. III. 26. Eſt̃h. IX. 22. *ut Scoptice Rutilius in* itinerario *riſerit creationis hiſtoriam*: ſeptima quæque dies, turpi damnata veterno, ut delaſſati mollis imago Dei. *Cui Judæi appoſite reſpondebant ex* Jeſ. XL. 29. Deum non delaſſari. *Significatur*, *ergo Deum* ceſſaſſe ab *opere creationis.*

2. Tempus *ceſſandi*, ביום השביעי, in die ſeptimo. שביעי *à* שבע ſeptem, *numerum notat plenum*, *perfectum*, *completum*. *Quo conſilio ſex præciſe diebus*, *Deus abſolverit hoc univerſum*, *& ſeptimo ceſſaverit*, *nobis in hac imperfectione*, *non eſt adeo proclive determinare*: *ſaltem quievit hoc die*, *ut eum* ſanctificaret, *eoque memoriam creationis propagaret*, *nobis commendaret*, *rememorationem operum divinorum*, *hoc die faciendam*, *& cultus divini negotiis impendendam*, *perſuaderet ſuo exemplo. Id vero obſervandum*, *quod adhoc illum diem ſanctificârit*, *adhucdum in ſtatu* integritatis, *cum nullæ obtinerent ceremoniæ typicæ ad Chriſtum*, *ut vel hinc teneremus*, *illum diem ſeptimum*, *non eſſe juris ceremonialis*, *abrogati ſub N. Teſtamento*, *de quo alibi*, *ſi Deus volet*, *diſtinctius.*

THEOREMA PRIMUM,

De Mundo.

Pars dogmatica.

Mundum à Deo creatum eſſe probatur, Scripturis & rationibus. III. Noſtræ conſiderationi hîc occurret primò, communis creaturarum *compages*, *mundi* appellatione deſignata: tum ejus pars extima, *cœlum*; porro & intima, *terra*; tandem partium iſtarum contenta ſecundum ordinem *ἐξαημέρῳ*. Eſto itaque à Deo creatus univerſus *mundus*, ut à non eſſe tranſierit ad eſſe. Quo nihil certius exiſtit Scripturæ, cui 1. Omnia quæ exiſtunt, *præter* Deum, & ipſa etiam rerum *materies*, ortum ducunt â creatione divina Exod. XX. II. Nehem. IX. 6. Pſal. CXLVI. 6. Act. IV. 24. & XIV. 15. & XVII. 24. Rom. XI. 36. Col. I. 16. Matth. XXV. 34. Cui 2. fuit, quando omnia hujus mundi *non eſſent* Prov. VIII. 22. 23. 24. 25. Pſal. XC. 2. Joh. XVII. 5. Eph. I. 4. Quo etiam 3. vergit tritum ejus: *in principio* Gen. I. I. Joh. I. I. Matth. XIX. 8. Nec de eo ambigit *natura*, *tria* iſta præſupponenſ: 1. Mundum non potuiſſe *ſeipſum* producere, quod ea ratione *fuiſſet* ſimul & *non* fuiſſet. 2. Quod non potuerit produci *ex alio* tanquam è *materiâ*: recurret enim de materia iſta quæſtio, in infinitum uſque. Neque etiam 3. ab æterno, quod æternitas ſit attributum Dei *incommunicabile*, ut copioſius diximus Cap. præced. Non remanet igitur, niſi creatum à Deo eſſe *ex nihilo* in principio.

IV. Mundus autem Græcis *κόσμος* à *munditie*, Hebræis עולם ſeu ab *æterno* fuerit quaſi *occultus* in Deo. Hinc *κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου* Matth. XIII. 35. ſeu quod *in æternum* futurus ſit) cui reſpondet Græcorum *αἰὼν* Heb. I. 2. variis modis deſignatur in Scripturis, quandoque per *cœlum & terram*, quibus aliquando adjicitur *univerſus exercitus* Gen. II. I. Nonnunquam & *maria* & *abyſſi* Pſal. CXXXV. 6. Apoc. XIV. 7. nonnunquam *& ſiccum* Hag. II. 7. aliquando etiam *quicquid in eis eſt* Exod. XX. II. Pſal. CXLVI. 6. Neh. IX. 6. Jer. LI. 48. Act. IV. 24. Deſignatur item per *cœleſtia*, *terreſtria* & *ſubterranea* Phil. II. 10. Mundi denominatio.

Digitized by Google

II. 10. Apoc. V. 3. Atque etiam *varia* deſignat, potiſſimum & frequentiſſimè, *compagem creaturarum*, à quò Philoſophis τὸ πᾶν, τὸ ὅλον, dicitur ſic Heb. XI. 3. nonnunquam intimam tantum ejus partem, *terram* Matth. XXVIII. 18. nonnunquam *homines* in terra I. Cor. IV. 9. Joh. XII. 19. ſeu *electos*, Joh. III. 16. ſeu *reprobos* Joh. XVII. 9. ſeu quosvis *promiſcue*; nonnunquam rerum *terrenarum* abuſum I. Joh. II. 15.

Mundi partes ſeu materia.

V. Nobis hoc loco, ſonat *compagem cœli ac terræ*, *omniumque* quæ in eis ſunt Act. IV. 24. ſeu compagem rerum *creatarum*. Qua quidem deſcriptione, tum partes mundi complectimur, velut ejus materiam; tum partium nexum, ut formam. Partes mundi variè à variis recenſentur. Nobis arridet præ cæteris, quam textus monſtrat, qua partes ſunt, vel *continentes*, cœlum, terra & maria: vel *contenta* puta creaturæ, tum *immateriales*, Angeli; tum *materiales*, quæ ſunt partim *ſimplices*, elementa; partim *mixta*: & hæ, vel *inanimata*, ut meteora, mineralia; vel *animata*, vita præditæ, vel *vegetativa*, ut arbores, ſtirpes, herbæ, fructus; vel *ſenſitiva* ut animalia & piſces; vel *rationalia*, homo: quibus accenſenda quævis omnium iſtorum *accidentia*, & circumſtantiæ, locus ac tempus. Quæ tamen non *uno* modo creata exiſtimamus; ſunt enim alia creata, ut in eodem *individuo* perſiſtant, ut Angeli, cœli, ſydera, elementa: alia, ut *oriantur & intereant*, manente ſolum ſpecie, ut plantæ, bruta, homines. Alia creata ſunt *in ſeipſis*, alia in ſuis *cauſis*, ut meteora, inſecta illa, quæ non niſi ex *putredine* naſcuntur, ut vermes; vel ex commixtione *ſpecierum*, ut muli, leopardi. Quædam denique *concreari* potius & increari dicuntur, quam *creari* directè; ut accidentia & partes quævis, *locus* item, qui creaturarum *ubi* deſignat, & *tempus*, quod earundem *quando*. De quibus Phyſici.

Partium nexus, ſeu forma mundi.

VI. Iſtarum partium cohærentia, nexus, unio & εὐταξία pulcherrima, per quam eisdem cœli & terræ limitibus arctantur; in eundem finem conſpirant, ſibi invicem inſerviunt; eſt quod *forman* mundi appellamus. Neque enim hîc ullam admittimus communem formam *ſubſtantialem*, quæ ſingulas partes informet: quod mundus non ſit *unum* quid *per ſe*, ſed tantum per *aggregationem*, ut reſpublica, exercitus, acervus; nec partes habeat *continuas*, ſed *contiguas*. Neque *animam* quandam mundi communem, pro *forma* admittimus, prout olim, cum Platone Stoici, & nuper Deuſingius: quod ab hac anima, *animal* fieret mundus, ut homo & brutum, & ſic *duplici* anima formaretur unus homo, *communi* hujus mundi, & ſibi *peculiari*. Et multo etiam minus, quod nonnulli volunt, *Deum* ipſum, ut mundi *formam* informantem admittimus, quod ea ratione cum creaturis *unitus*, compoſito *imperfectior* eſſet; ſed & *quidvis*, partim *Deus* eſſet, partim *creatura*.

Mundus unus tantum eſt.

VII. Ex iſto partium nexu, *unus* reſultat mundus. Quamvis enim *plurimos* dari *poſſe* mundos, ſeu per interiectum nudum *ſpatium*; ſeu per aliquid omnibus *heterogeneum*, diverſos, nullus dubitem, eo quod, non tantum Deus ſit *omnipotens*; ſed etiam, quod nullam omnino *contradictionem* involat; vel ex parte *Dei*; vel ex parte *ſui*: attamen *actu* plures exiſtere, *ſimul*, vel exſtitiſſe, vel exſtituros per *ſucceſſionem*, ut cum quibusdam Philoſophis antiquis, Judæi ſomniant, non credimus. Non tantum, quod in *natura* nullam inveniamus rationem cogentem, quæ id prohibeat (ea enim quæ *extra* hunc mundum ſunt & aguntur, non aliunde, quam divina *revelatione*, innoteſcere nobis poſſunt) ſed quod Scripturam videamus *reclamare*, quando non tantum *cœlum & terram*, non *cœlos* ac *terras* paſſim commemorat; ſed etiam *unum* tantum mundum, ſex dierum ſpatio, creatum deſcribit, ac præterea nihil creatum tradit Joh. I. 3. Col. I. 6.

Et finitus etiam.

VIII. Perperam igitur iſtam unitatem, ejus *infinitati*, tum *veteres*, tum *novitii* quidam Philoſophi ſuperſtruere conantur. Quamvis enim, *quinam* præciſe ſint mundi fines, ignoremus Jeſ. XL. 12. & hactenus *indefinitus*, dici poſſit; attamen *fines non* habere, nec Scriptura fert I. Reg. VIII. 27. 2. Paral. II. 6. & VI. 11. Job. XI. 8. 9. Prov. XXX. 4. nec ratio, cui repugnat (a) Dari plura *infinita actu*, ſeu *perfectione*; ſeu *mole*: cum & *moles* ſit *perfectio*; ac proinde quod eſt infinitum *mole*, illud etiam infinitum ſit perfectione. (b) Eſſe corpus *naturale* & *non poſſe* mutari, moveri, augeri, minui. (c) Ex partibus *finitis*, emergere totum *infinitum* actu. (d) Habere partem extra partem, adeoque determinatam *figuram*, & indeterminatam magnitudinem. (e) Habere partes numero *infinitas*, quibus per *abſolutam* Dei potentiam, ne unitas quidem *poſſit adjici*. (f) Ex *infinito*, annihilatione *partis*, *finitum* fieri poſſe. Ut non addam (g) quod ideam ſeu conceptum geramus mundi *finiti*, ut (hoc ſenſu) nec mundum *indefinitum* admittamus, quo nullos mundi fines concipiamus.

Eoque certa figura præditus.

IX. Porro, quia *finitus*, certam habere *figuram*, omnino certum eſt, licet *quænam* illa ſit, *certo* non ſciamus, niſi quod Scriptura videatur innuere *ſphæricam* Eccl. I. 5. 6. collat. cum Prov. VIII. 27. & Jeſ. XL. 22. Ubi cœlo & terræ, quibus *totus* mundus uſitatè in Scripturis deſignatur, figura *rotunda* tribui videtur; atque inſuper *perfectiſſimo* corpori, perfectiſſima *figura* competere videatur, quam *ſphæricam* Philoſophi volunt, quia *capaciſſima* ſit.

Mundus mutabilis.

X. Mundus inſuper, quia partibus conſtat, quæ *componi* potuerunt, ac proinde etiam *dividi* poſſunt, non tantum *annihilari* à Deo poteſt, quod omnibus ac ſingulis ejus partibus, ſuâ *natura* competit; ſed etiam *alterari* & *corrumpi* poteſt, & cor-

corrumpendus ac deſtruendus etiam eſt Pſal. CII. 27. *Illa peribunt, & tu permanes* 2. Pet. III. 12. 13. Ita tamen, ut remaneat ejus *materia*, & ſingulæ ejus partes, ex *naturæ* lege, tamdiu ſuam *immutabilitatem* tueantur ac conſervent, donec *aliunde* de ſtatu ſuo deturbentur.

Mundus creatus eſt bonus & perfectus.

XI. Interim tamen *bonus* eſt Gen. I. 31. I. Tim. IV. 4. quoniam non tantum totus congruit, cum *appetitu* ſeu voluntate ſui Creatoris; ſed etiam ſingulæ ejus *partes*, quatenus nec *temere*, nec *fruſtra*; ſed ad certum *uſum* creatæ ſunt; *aptitudinem* quoque ad *uſum iſtum*, bonitate Creatoris obtinent; quin & univerſus mundus, *generalem* finem obtinet, *Dei gloriam*, & ſuſtentationem *hominis* in gloriam Dei, ut ſuo loco docuimus. Hinc etiam *perfectus* eſt, quatenus nihil, quod ex *intentione & idea* ſui Creatoris ſibi competit, in eo *deſideratur*, licet partes quædam, nobis *imperfectiores* & viliores videantur, à toto *ſeorſim* & comparative conſideratæ; quoniam & illæ, ex ſapientiâ Creatoris, ad perfectionem *univerſi*, ſuum conferunt, quod abſque illis, *imperfectius* exiſteret. Et ſi quæ etiam, hominibus *nocendi* proclivitas, in creaturis quibusdam jam obſervetur, ea à *peccato* potius, quam à *creatione* videtur repetenda. Num autem, *melior* & perfectior creari à Deo *potuerit*; inutiliter quæritur, cum *hic* mundus, non *poſſit* exactius congruere cum voluntate ſui Creatoris quam *congruit*, in quo univerſa ejus conſiſtit *perfectio*. Quamvis & ipſe mundus totus, & ſingulæ ejus partes, *in ſe* conſideratæ, *perfectiores* omnino creari potuiſſent, ſi Creatori ita fuiſſet viſum.

Mundus ſex diebus creatus quomodo?

XII. Tandem, hunc mundum creatum dicimus ſpatio ſex dierum, non equidem *integrorum*, ut integras 24. horas, *ſingulis diebus* creationi impenderit: illud enim nullibi inſinuat Scriptura, quin potius contrarium, quando juſſu *eſto*, *fiat*, ſingulis diebus, ſtatim exſtiterint opera producenda Pſal. XXXIII. 9. *Quoniam ipſe dixit & fuit: ipſe præcepit & exſtitit*: ſed quod *momenta* illius juſſionis, per 24. horarum ſpatium, à ſe invicem *deſtiterint*. Saltem non *omnem* creationem, *unico* momento Deum exegiſſe, prout Auguſtinus, & multi veterum cum recentioribus nonnullis voluerunt, in narratione Moſaica allegorias fingentes, ſeducti à Syracide Cap. XVIII. I. qui Deum omnia κοινῇ, quod vulgatæ editioni eſt *ſimul*, condidiſſe dixit. Cui *ſex dies*, moſaicæ narrationis, manifeſte repugnant, quando teſtatur, terram primo fuiſſe *inanem*, tum ab aquis ſeparatam, quod in *unum* momentum quadrare non poteſt. Nec eos juvat Syracidis κοινῇ. Præterquam enim quod Apocryphus ſit; non de *tempore* præciſe intelligi debet; ſed de creaturarum omnium *collectione*, intelligi poteſt, quæ pariter & communiter à Deo ſint oriundæ, prout ſit Pſal. XLIX. II. Quibus autem rationibus Deus, ſex præcisè creationi impenderit; jam ante in *exegeticis*, ex parte indigitavimus, quibus impræſens adjicimus, factum hoc, ut ſapientiam ſuam, per partes quaſi explicaret, tum ut univerſum mundum, prout ſub manibus creantis verſatus eſt, ſingulæque ejus partes, in hanc ſcenam prodierint, ſuo ordine, nobis ob oculos poneret, inque amœniſſimo hoc ſpectaculo diutius detineret, & tandem, à creatione *naturali* ad ſpiritualem, quaſi manu duceret. Scil. ut in naturali ab *imperfectiori* ad *perfectius*, ſaltem quoad materialia, progreſſum plerumque fecit: ita in *ſpirituali*, ſemper ad perfectiora, gradatim eniti. 2. Cor. IV. 6.

Mundus univerſus creatus propter hominem.

XIII. Addamus mundum, & quæ intra ſex dierum ſpatium creata ſunt, *propter hominem*, ſexto die creandum, condita eſſe Gen. I. 28. Pſal. VIII. 4. 7. & CXV. 16. Matth. XXV. 34. Hoſ. II. 21. 22. I. Cor. III. 21. 22. 23. Scil. ut *per hominem* demum, Creator *gloriam* obtineret creationis, & creaturarum ἀλόγων, quam propterea veluti ſuum *quæſtorem* in mundo conſtituit, in cujus *ſinum* omnes reliquæ creaturæ, acceptam à Creatore bonitatem, tanquam ſuum *talentum*, ſeu *immediate*, ſeu per varias *ambages* congererent; ab eo, gratiarum actione *glorificationeque*, ſupremo Domino, quaſi in *rationes* referendam, reſtituendamque: adeo ut *fruſtra* & in vanum fuiſſent, citra hominem, omnes creaturæ. Omnia inquam & ſingula, *propter* hominem creata ſunt, partim ut ei *habitaculum* præſtarent, ita cœlum & terra, illud *olim*, hoc *impræſens*; partim *oblectamentum*, omnis ſcil. rerum *varietas* & pulchritudo; partim *nutrimentum*, unde *cœli* dicuntur *exaudire terram*, *terra muſtum & oleum*, & hæc tandem *Jiſreelem* Hoſ. II. 22. partim *adjumentum*, quo *Angelorum* ſpectat miniſterium Heb. I. 14. omnia denique *incitamentum* ad glorificandum Creatorem. Sic tamen, & mundus & *omnia*, intelliguntur creata *propter* hominem, ut nihilominus, & *homo* & *omnia*, ſint propter Deum Prov. XVI. 4. Rom. XI. 36.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An ſingulis diebus 24. integras horas creationi Deus impenderit?

XIV. Pro elencho hujus Capitis, recurrunt pleræque controverſiæ Capitis præcedentis, quibus, velut huic theoremati magis peculiares, adjicimus quæſtiones Philoſophico-Theologicas, cum Carteſio & Carteſianis alibi ex profeſſo diſcuſſas. Videl. *primò*, an ſingulis diebus, ſaltem quinque poſtremis, Deus integras 24. horas creationi impenderit? Auguſtinus cum pluribus Veterum, & quibuſdam modernis, ſtatuebat, quod Deus univerſæ creationi, & primi tantum diei operibus nominatim, non niſi *unicum* momentum impenderit, reliquorum autem dierum operibus, non niſi *exornationem* impenderit, hoc uno deceptus, quod *creatio* omnem materiæ præſentiam excluſerit, pro-

proinde cum dierum quinque ſequiorum opera, habuerint præexiſtentem quandam materiam; & ex eo, nihil propriè produxerit ex nihilo: eis quoque diebus proprie *nihil* creaſſe. Quem refellit exſerte hiſtoria Sacra, quando non tantum *ſex diebus* feciſſe dicit Exod. xx. 11. omnia; ſed ſingulatim diebus ſequioribus addicit τὸ ברא *creare*, ſic Gen. I. 21. 27. Atque etiam res ipſa; licet enim dierum ſequiorum opera, præhabuerint *materiam* aliquam, primo die *ex nihilo* productam; habuerunt tamen materiam *informem* ἄμορφον, h. e. talem, quæ deſtituta erat, omnibus illis *formis ſubſtantialibus*, quæ ſequioribus ei introducendæ erant, quæ in potentiâ materiæ illius, nullo modo latebant, ac proinde *ex nihilo* producendæ erant, & ſic etiam ſequioribus illis proprie *creavit*. Ut non addam, Deum primi diei operibus, cœlo, terræ, materiæ informi, luci, non *unum* tantum momentum; ſed totidem impendiſſe. Carteſiani, quo commodius ſibi accidat explicare, ſuam mundi fabricationem, quaſi *mechanicam*, quæ productæ ex nihilo *materiæ ſubtili*, motum introduxerit, qui ſucceſſu, viginti quatuor horarum ſpatio, ſua ſponte excluſerit omnia hujus mundi phænomena; exiſtimant viginti quatuor horas, huic negotio fuiſſe convenientes: interim largiuntur primi diei operibus, *unum* momentum, aut pauca ſaltem aliqua conſecraſſe. Reformati adverſus Auguſtinum ejuſque aſſeclas, ſtatuunt per ſingulos dies, vere & proprie Deum *creaſſe*, & adverſus Carteſianos, ſingulorum dierum operibus, *unum* tantum momentum, aut paucula ſaltem impendiſſe, eo quod: 1. mero *juſſu*, ſeu *nutu* voluntatis, ſingula produxerit Pſ. xxxiii. 9. Quod 2. Carteſianorum mundi fabrica *mechanica* nullum habeat fundamentum, ſeu in *Scriptura*, ſeu in *natura*; ſed in mera tantum Carteſii imaginatione. Quod 3. agnoſcant, primi diei opera, momento, aut momentis aliquot, fuiſſe excluſa, nec ratio ſit, ob quam non reliquorum dierum opera, eodem modo produxerit. Quod 4. formæ iſtæ ſubſtantiales (licet eas abſque ulla idonea ratione negent) quæ poſterioribus creationis diebus productæ ſunt, cum non eſſent in potentia *informis* materiæ; neceſſario ex nihilo creandæ fuerint, &, ipſis Carteſianis agnoſcentibus, tranſitus à non eſſe ad eſſe, non fiat, niſi in momento, quod alias *eſſet* partim, partim *non eſſet*. Non addam 5. Quod ex ipſis Carteſianorum hypotheſibus, idea corporis & extenſi, non patiatur illud per partes, ſeu varia momenta, creatum eſſe, & formæ iſtæ *ſubſtantiales*, ſequioribus diebus productæ, ſane ſint *materiales*. Nec valet in contrarium: Quod aliàs A. pro eo quod die ſeptimo *quieviſſe* dicitur, ſingulis diebus poſt momentum illud creationis, Deus *quieviſſet*. Reſp. (1) Non magis, quam *primo* die, poſt momentum illud, quod Adverſarii agnoſcunt, *quievit*. (2) Deus non *quievit*, antequam à novis ſpeciebus condendis ſubſiſtit, quod non ante *ſeptimum* diem factum eſt. Quod B. Non opus aliàs fuiſſet *ſex* dies impendere creationi, ſed *aliquot momenta*, unius horæ ſpatio. Reſp. *Potuiſſet* equidem *unico* momento, totum mundum produxiſſe; ſed viſum Creatori *aliquot momenta*, ſex diebus diſtantia, ei impendere, quæ Creatoris *voluntas* nobis, pro ratione ſufficit. Quod C. Separatio aquarum per motum *ſucceſſive* facta, formatio Evæ, adductio animalium ad Adamum, procul dubio, plus quam *unum* momentum exegerint. Reſp. Exegerint, ſi ita videtur, *aliquot* momenta; non tamen *ſingulis* diebus, ſtatim 24. integras horas creationi Deus impendit. Et *primi* diei opera, quæ ſecundum Carteſianos, momento producta fuerunt, cœlum, terra, lux, chaos, eodem fundamento, plura exigebant momenta. Conf. *Grangran. Carteſ.* Sect. II. Cap. XIX. §. 7--12.

XV. *Secundò*, an Deus, mundum creando, *ſubtilem* tantum materiam, ex *nihilo* produxerit, ei *motum* contulerit, ac per *ſex* creationis dies continuaverit, qui ſucceſſive, per ſex iſtos dies, omnes partes mundi, ejuſque ſpecies & individua excluſerit? *Affirmant* Carteſiani; *negant* Orthodoxi. Negat 1. *Hiſtoria* creationis Gen. I. quando ſingulorum dierum opera, *creata* narrat *immediatè*, à Deo per *eſto*, fiat, non autem mediante *motu*. Negat 2. *David* Pſ. XXXIII. 9. *quando* ad juſſum Dei, *ſtatim* exſtitiſſe creanda tradit: *ipſe dixit & fuit: ipſe præcepit & exſtitit.* Negat 3. *ratio*, quod ex hac hypotheſi, non tam *Deus* quam *motus* creaverit, *poſterioribus* ſaltem diebus. Quod 4. hac ratione, quinque poſterioribus diebus, ſit abroganda *creatio*, eo quod, his diebus, nihil productum fuerit *ex nihilo*, cui conſtanter Scriptura obloquitur, quoties creationis ἐξανήμερον tradit. Nec ullam adverſarii adducunt rationem, præter *falſam* Carteſii *hypotheſin*, quam ipſe ita appellat *Princ.* III. §. 47. in *Lemmate Marg.* item §. 45. *Diſſ. de Method.* Pag. 41. Et quod *conſervatio*, idem ſit cum *creatione*, ac conſequenter Deus, *conſervando motum*, per quinque poſteriores dies, *creaverit*. Sed inauditum hactenus, Deum per *conſervationem* creare; ſic & etiamnum motum conſervat, adeoque perinde *crearet* ac olim; tum denique *creatio* & *conſervatio*, in ſenſu ſaltem *formali*, non magis idem ſunt, quam *creatio* & *reprobatio*; proinde non magis rectè diceres, Deum per *conſervationem creare*, quam per *reprobationem*. Conf. *Gangran. Carteſ.* Sect. I. XIX. §. 13—16.

2. An producendo ſubtilem materiam eique indendo motum, & conſervando, Deus per quinque poſteriores dies creaverit?

XVI. *Tertiò*, an mundus poſſit eſſe infinitus mole, ſitque ideo *indefinitus*, quod nos non poſſimus concipere, eum *terminos* habere? Carteſiani, quia ſtatuunt, id omne cujus habemus ideam, ſeu quod clare & diſtincte concipimus; dari in re-

3. An mundus poſſit eſſe indefinitus mole?

rum natura: tum etiam exiſtimant, ſe habere ideam talis ſpatii, cujus non poſſint concipere majus: exiſtimant, ſpatium iſtud infinitum eſſe poſſe, adeoque & mundum infinitum eſſe poſſe, ſi non *perfectione*, ſaltem *mole* & quantitate: cum præſertim *ſpatium* ſit verum corpus, utpote trina dimenſione præditum; & hoc demum ſenſu mundum indefinitum ajunt. Reformati, quamvis agnoſcant, ipſum *indefinitum* dici poſſe, quatenus non poſſimus definire, *quinam* ſint mundi fines; negant tamen indefinitum dici debere, quod neſciamus, eum terminos ullos habere: Quia: 1. infinitas quævis ſit inter attributa Dei *incommunicabilia*, & quod infinitum *mole*: id infinitum quoque eſſe in *perfectione* aliqua, id infinitum eſſe *perfectione*. 2. Quod, ex omnipotentia divina, Deus ſemper poſſit aliquam adjicere quantitatem. 3. Quod ſpatium illud, quod concipimus extra hunc mundum, non ſit verum aliquod *ens*, multo minus *corpus*; ſed tantum *ubi*, in quo poſſit exiſtere corpus creabile: ac proinde, 4. quod trina dimenſio, non competat *ſpatio contenenti*; ſed corpori *contento*, vel in eo creabili. Nec pro eis valet, Quod 1. Jer. XXXI. 37. dicatur, *cœlos non poſſe menſurari ſuperne*. Reſp. A. *nobis*, & ab intellectu *noſtro*. Quod. 2. *ſpatium* illud, quod extra cœlos eſt *immenſum* concipimus, revera ſit *trina dimenſione* præditum, adeoque corpus. Reſp. Hoc negatur, quod ſic, dum *corpus exiſtit in ſpatio*, corpus exiſteret in corpore, quod repugnat noſtris ideis. Nec *ſpatio* continenti, competunt *trinæ* illæ dimenſiones; ſed *corpori* quod in eo continetur: proinde ſi nullum inſit corpus, nullæ etiam dimenſiones aderunt. Quare illud *ſpatium*, quod eſt *extra* cœlos, revera non eſt *ens* aliquod; ſed tantum *ubi*, in quo Deus poteſt collocare corpus. Conf. *Gangræn. Carteſ.* Cap. XX. §. 3. - 10.

4. An poſſint creari plures mundi?

XVII. *Quartò*; an plures mundi dari poſſint? Dari *ſucceſſive* plures mundos, ſtatuunt Judæi Caballiſtæ, & ex litera ב quæ hujus mundi creationem inchoat Gen. I. 1. conficiunt, hunc noſtrum eſſe ſecundum mundum, quem Deus creaverit: ſed argumento caballiſtico h. e. nugatorio. Epicurus, Metrodorus, & communiter Philoſophi, innumeros mundos fingunt, abſque revelatione, abſque ratione. Carteſius cum ſuis, ſic unum ſtatuit, ut & plures eſſe *poſſe* negent. Reformati, *unum* tantum agnoſcunt, quod Scriptura, cujus ſolius ope, hoc nobis innoteſcere deberet; plures non numeret: interim tamen plures eſſe *poſſe* affirmant; quia Deus eſt *omnipotens*: ac nullam involvit *contradictionem* vel ex parte *Dei*, vel ex parte *rei*: cum præſertim, Deus poſſit citra dubium creare mundum, *partibus* eſſentialibus, ab hoc mundo diverſum: ut non addam, Deum poſſe *annihilato* huic mundo, mundum *ſubſtituere*, ergo eadem quoque virtute, eadem, mundum *adjicere*. Nec valet pro Carteſianis, quod implicet contradictionem ex parte *ipſius rei*; mundus multiplex, quia: 1. mundus à nobis concipiatur ut *infinitus*. Reſp. Hoc falſum eſt. Quia. 2. *plures* iſti mundi, nec per *nihil* à ſe invicem diſtare poſſent; ſic enim *unum* efficerent: nec per *aliquid*, per illud enim conjungerentur, & *unum* ficrent. Reſp. (1) Differre poſſent per *ſpatium*, quod non eſſe *corpus*, dudum demonſtravimus. (2) Differre poſſe per interjectum aliquod *ens*, utrique mundo diſtanti, *heterogeneum*. Quia 3. Mundus hic ſit *τὸ πᾶν*, *univerſum*. Reſp. Non *ſimpliciter*; ita enim, & Deus eſſet *pars* mundi, utpote qui hoc modo, intra *τὸ πᾶν* comprehenditur; ſed eſt *τὸ πᾶν*, rerum quæ creatæ *ſunt*, non autem earum, quæ creari *poſſunt*. Conf. *Gangræn. Carteſ.* Cap. XX. §. 19-22.

5. An mundus & omnia ejus ſint creata propter hominem?

XVIII. *Quinto* an mundus *omniaque* ejus contenta, ſi non propter *ſolum* hominem, ſaltem *propter ipſum* ſint creata? Affirmant hactenus omnes Chriſtiani, cum Scripturis & naturâ, ut ſupra §. XIII. docuimus. Negat Carteſius cum ſuis: quod 1. Per *immenſam* ſeu indefinitam mundi magnitudinem, multo maxima creaturarum pars, homini lateat. Reſp. (1) *Infinitam* mundi magnitudinem, dudum exploſimus. (2) Scriptura *univerſam* mundi magnitudinem, intellectui noſtro ſatis commode repræſentat, diſtributione cœli, terræ, marium & quæcunque in his continentur, & ſingula horum hominibus paſſim addicit. (3) Et quæ non *perſpiciuntur* ab hominibus, ea nihilominus à Deo in ejus *uſum* dirigi poſſunt, ſicut quæ infanti latent, à Patre in uſum ejus, dirigi poſſunt. Quod 2. Spectet ad *φιλαυτίαν* & ſuperbiam, cogitare omnia *propter ſe* creata eſſe. Reſp. (1) Non magis, quam quod Deus *Filium ſuum proprium* & unigenitum hominibus dedit, quin in mortem, & maledictam mortem dedit. (2) Imo facit ad *gratitudinem*, ac *amorem* verſus Creatorem: quin & ad *modeſtiam* & humilitatem, verſus ſeipſum cogitare: *Quid eſt homo, & quid filius hominis, quod viſites eum? Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus* Pſalm. VIII. 5. 7. Conf. Gangræn. *Carteſ.* Cap. XIX. §. 22-25.

6. Quid ſtatuendum, de ſyſtemate mundi?

XIX. *Sexto* quæritur, quid ſtatuendum de ſyſtemate mundi? Carteſiani, ſuis hypotheſibus ſervientes, Mundum in tres ingentes plagas, & veluti cœlos diſpeſcunt. Quorum 1. ſit cœlum primum, ſive hoc noſtrum, in cujus medio Sol ſtet immotus, & circa quem agantur Mercurius, Venus, Terra cum ſatellite Luna, Mars, Jupiter, cum quatuor ſuis comitibus, & Saturnus. 2. Secundum cœlum, in innumerabiles orbes ac vortices dividunt, qui circumrotentur à ſtellis fixis. 3. Quicquid ſupra duos iſtos cœlos, longe ab aſpectu noſtro reperitur, pro cœlo tertio habendum eſſe, quod, an cum cœlo tertio, ita in Scriptura dicto, h. e. cum cœlo beatorum, idem ſit, ſe non

non poſſe determinare ajunt. Reformati, ex ſcripturis, ita determinant ſyſtema mundi, ut primam ac ſupremam ejus partem, tribuant cœlo *empyræo*, quod Dei & beatorum Angelorum, pariter & hominum ſit habitaculum, quodque hinc cœlum *tertium*, item *paradiſus*, appellatur 2. Cor. XII. 2. 4. item *cœlum cœlorum* 1. Reg. VIII. 27. Huic ſubjungunt, cœlum *æthereum*, cui inſint aſtra, & Sol rotatus circa terram Jeſ. X. 12. 13. Pſal. XIX. 5. 6. 7. itemque lunam Joſ. X. 12. *infimum* locum relinquunt *terræ*, quæ perpetuo Scripturæ tenore, cœlis & aſtris contradiſtinguitur, quæ velut centrum hujus univerſi, immota ſtet Eccl. 1. 4. Carteſiani, pro ſuo ſyſtemate nihil omnino conantur ex *Scriptura*, nec ex *natura*, niſi quod phænomenis & experientiæ ſatisfaciat, id quod de ſyſtemate Scripturæ verius ac ſolidius affirmare licet, & cum quo, *ſenſus* Chriſtianorum communis, hactenus colluſit. Si adjiciant Carteſiani, noſtrum ſyſtema, varias difficultates implicare, nec unum incommodum. Reſp. Deus iſta expediet, & qui ſyſtema Tychonianum tuentur, dudum expedierunt.

Pars Practica.

Contemplatio hujus mundi ſuadet. 1. Agnitionem & glorificationem Creatoris.

XIX. Quantum ad *praxin*, recurrunt hîc, mutandis mutatis, pleraque, uſus Capitis præcedentis. Sed *primò* ex conſideratione mundi, tanti ſcil. ac talis ædificii, & artificioſiſſimo ejus conſtruendi modo, egregie invaleſcit *agnitio* & *gloria* Creatoris. Singulatim: 1. Gloria *potentiæ* infinitæ Rom. 1. 20. qua *tantæ* molis opus, ac tantum *non infinitum*, tanta copia *variegatum*; ſolo *juſſu*, neglecto quorumvis *cooperatorum* inſtrumentorumque uſu, abſque omni præjacente *materia* idonea, intra paucula *momenta*, excludere potuerit. 2. Gloria *ſapientiæ* imperveſtigabilis Pſ. CIV. 24. quâ tantæ *varietatis*, atque etiam *contrarietatis* partes, tam affabre potuit *conciliare* & coagmentare. 3. Gloria inexhauſtæ *bonitatis*, quâ in tot creaturas, ſibique etiam *contrarias*, tot modis, ſuam Deus potuerit profundere *bonitatem*, ut non tantum *terra*, paſſim dicatur *plena bonitate* divinâ Pſ. XXXIII. 5. & CXIX. 64. Sed eadem etiam ad *nubes* uſque pertingere Pſ. XXXVI. 6. imo ad *cœlos* Pſ. LVII. 11. Qui ſingulis inſuper, ſuos *uſus* aſſignavit, pariter & *aptitudinem* ad illos contulit. 4. Gloria conſtantiæ & *immutabilitatis*; quâ tantum ædificium, partibus ſibi invicem tam *infeſtis* integrum, adeo conſignavit, ut nihilominus *immotum* & immutabile perſtet.

2. Gratitudinem erga Creatorem, qui in gratiam hominis mundum creavit,

XXI. Sed *ſecundò*, peculiariter *homini*, hujus mundi ſtructura argumentum ſuppeditat, *tum* gratitudinis, *amoris* & cultus verſus ſtructorem, qui nobis inſtruxit tam *magnificum* hoſpitium, illud exornavit tot ac tam ſplendidis *utenſilibus*, nobis proſpexit quovis apparatu, tam ad *nutrimentum*, quam ad *oblectamentum*, nos ſtipavit q. ſatellitio *Angelorum*, adornavit *domicilium* æternum in cœlis, imo omnia hujus univerſi *propter nos* condidit. Ut recte Paulus 1. Cor. III. 21. 22. *Omnia veſtra ſunt, ſive Paulus, ſive Apollo, ſive Cephas, ſive mundus, ſive vita ſive mors, ſive præſentia ſive futura, omnia veſtra ſunt.* Iſta omnia nunquid *tanta* ſunt, ut gratitudinem, amorem & cultum nobis extorqueant? quo, ſicut ipſe nobis *dedit omnia*, nos omnia, & in iis *nos ipſos*, reddamus ei, ut *ex eo, per eum & ad eum ſint omnia, eique ſit gloria in ſecula* Rom. XI. 36. *tum* etiam argumentum ſuppeditat, *modeſtiæ* ſeu *ταπεινοφροσύνης*, verſus *noſmetipſos*, ne ex *munificentia* Creatoris verſus nos, & ex *magnificentia* qua nos *gratis* decoravit, inflemur ac *ſuperbiamus*; ſed ſemper cogitemus: *quid habes quod non acceperis? & ſi accepiſti, quid gloriaris?* 1. Cor. IV. 7. Noſque ipſos alloquamur: *Quid eſt homo, quod recorderis ejus, & Filius hominis, quod viſites eum? paulò minorem ipſum feciſti Angelis, gloria ac decore coronaſti eum. Dominari feciſti eum operibus manuum tuarum, omnia poſuiſti ſub pedibus ejus.* Omniaque tandem referamus *ad gloriam* Creatoris, exclamando: *Jehova Domine noſter, quam grande eſt nomen tuum in univerſa terrâ!* Pſal. VIII. 2. 7. 8. 9. 10.

3. Deteſtationem peccati, quod mundo tantam adduxit deformitatem.

XXII. Interim etiam *tertiò*, ſeriò *deteſtemur* peccati *maleficium*, quod tam eleganti *opificio*, cujus pulchritudini, utilitati ac bonitati, Deus ipſe, ſuâ benedictione, toties & tam ſolenniter *applauſit* Gen. 1. 31. (1) *Maledictionem* adduxit Gen. III. 17. Deut. XXVIII. 15. 16. 17. 18. 19. (2) *Vanitatem* Rom. VIII. 20. Eccl. 1. 14. Qua primæva ejus *bonitas*, & hominibus *benefaciendi* aptitudo & proclivitas, quaſi *exaruit* & emortua eſt, adeo ut nec poſſint, nec velint nobis prodeſſe. (3) *Servitutem* Rom. VIII. 20. quâ, partim *libidini* hominum peſſimorum ſubjicitur; partim q. pro *libidine*, hominem priſtinum Dominum, ſibi in *ſervitutem* rapit. (4) *Vexationem* ſpiritus Eccl. 1. 14. per quam, quæ olim cedebant *in recreationem* & ſanctam voluptatem, jam non ſunt niſi *moleſtiæ*, & quaſi *ſpinæ* Matth. XIII. 22. (5) Juratam cum hominibus *inimicitiam*, quâ, non tantum priſtinam obſequendi ac ſerviendi *promptitudinem* exuerunt; ſed creaturæ inſuper *exitiales* ejus hoſtes exiſtunt, inque ejus *perniciem* conſpirant: nim. *injuriam* Domino ſuo ſupremo, per peccatum illatam, ſua iſta *rebellione* quaſi *vindicaturæ*. Hinc *cœlum* aut *æneum* fit Deut. XXVIII. 23. Levit. XXVI. 19. 1. Reg. XVIII. aut plane *aqueum* Gen. VII. 4. *terra lapidea* aut ferrea Deut. XXVIII. 23. aut pro *fructibus*, non niſi *ſpinas* excludit ac tribulos Gen. III. 17. 18. & ſic per omnes creaturas, uſque ad Angelos, imo ad homines ipſos, odiis, rixis, bellis, latrociniis, lanienis ſibi invicem obnitentibus. Tandem (6) *Corruptionem*, quâ cœli ipſi *veteraſcunt ut veſtimentum* Pſalm. CII. 26. 29. imò & diſſolventur ac lique-

ſcent

ſcent 2. Pet. III. 12. Ut reverà non ſit niſi *σχῆμα τοῦ κόσμου* 1. Cor. VII. 31. Et univerſum iſtud malum, cum creaturæ adiit, non *ſponte* Rom. VIII. 20. ſed propter *ſolum* peccatum. Gen. III. 17. Deut. XXVIII. 15. eſt omnino, quod: A. *peccatum* agnoſcamus, deploremus, deteſtemur. B. Quotieſcunque creaturas experimur nobis *inutiles*, noxias, rebelles; ad mentem nobis revocemus, noſtram *rebellionem* adverſus Deum, utpote quam ulturæ, ſuum nobis *obſequium recuſent*. C. *Fide* & *reſipiſcentia*, reconciliari conemur cum Creatore, quo & creaturæ nobiſcum redeant in gratiam Hoſ. II. 21. 22. 23. Rom. VIII. 38. Eaque ratione D. Quibuſvis mediis in *priſtinum*, quod amiſimus in creaturas, *dominium* reſpiremus, puta (1) *Fide* in Chriſtum, cui *omnis poteſtas data in cœlos & in terram* Matth. XXVIII. 18. quique *hæres omnium* Heb. I. 2. Pſ. II. 6. 8. in & cum quo, *omnia donantur* fidelibus Rom. VIII. 32. (2) *Charitate* verſus Creatorem, his enim *qui Deum diligunt, omnia cooperantur in bonum* Rom. VIII. 28. (3) *Pietate*, utpote quæ promiſſionem habet *hujus* & *futuræ* vitæ 1. Tim. IV. 8. (4) *Studio*, nos magis magiſque *eximendi ſervituti* creaturarum, ac *tranſeundi* in *libertatem filiorum Dei* Rom. VIII. 21. *ſubigendo* creaturas 1. Cor. VI. 12. nulli creaturæ *ſerviendo* Matth. VI. 24. Ut *omnia* noſtra ſint, nos ſolius Dei 1. Cor. III. 21. 12. 23.

4. Fugiamus immoderatum hujus mundi amorem.

XXIII. Proinde *quartò*, nobis ſolicitè *caveamus* ab *immoderato* hujus mundi *amore* 1. Joh. II. 15. Jac. IV. 4. cujus exemplum præſtat Demas 2. Tim. IV. 10. à quo *homines hujus mundi* denominamur, *quorum pars eſt in hac vita* Pſal. XVII. 14. quibus Chriſtiani non debent *conformari* Rom. XII. 1. 2. quin potius *mundo crucifigi* Gal. VI. 14. & à *mundo* ſe *incontaminatos* ſervare Jac. I. 27. eoque mundum *vincere* 1. Joh. V. 4. Concludit autem immodicus iſte amor:

Hic in quo conſiſtat.

1. *Nimiam* hujus mundi ac rerum mundanarum *æſtimationem*, quâ pro vanitate & inanitate, *plenitudinem* ipſis tribuimus, quâ nobis ſufficere poſſint *ad beatitudinem*. 2. Vehementius *deſiderium*, quo nimia *aviditate* quærimus ac ſectamur, tanquam ſine quibus, non poſſimus eſſe *beati*. 3. Suaviorem *delectiationem* ex creaturis, & *acquieſcentiam* in ipſis, quâ non *utimur* tanquam mediis, ſed *fruimur* velut fine noſtro ſupremo. 4. *Nimium* anxium perdendi *metum*, aut perditarum *triſtitiam*. Quibus omnibus *cor apponimus*, imo quaſi ſuſpendimus, à mundo & *mundanis* Pſ. LXII. 11. Cujus exceſſus indicium certiſſimum eſt, in *gradu ſuperlativo*, quo quævis, *Patrem & Matrem*, *plus diligimus* quam Chriſtum Matth. X. 37. *honores* hujus mundi, plus quam Deum Joh. XII. 43. ſumus *φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι*. 2. Tim. III. 4. Cui pro remedio opponenda argumenta paragraphi præcedentis.

5. Sicutamur mundo, ut non abutamur.

XXIV. Tandem *quintò*, cum mundum Deus creavit *propter hominem*, & hominem *propter ſe*; ſic *utamur mundo, ut non abutamur* 1. Cor. VII. 31. Non *abutamur* inquam: (1) *Poſſidendo* res mundanas velut *abſque Deo* Pſal. X. 3. 4. *Non eſt Deus in omnibus cogitationibus ejus:* quaſi *caſu*, aut propriis *laboribus*, & abſque Deo, illæ nobis obvenerint. Quod eſt *ſacrificare ſagenæ ſuæ, & ſuffire reti ſuo* Hab. I. 16. (2) *Elevando* ipſas *ſupra Deum* Matth. X. 37. ut ſint nobis quaſi *pro Deo* Phil. III. 19. Col. III. 5. vel (3) *Colocando juxta Deum*, ut *pari* ſaltem affectu ſtudioque, eas cum Deo proſequamur, adeoque velut *Deos alienos in conſpectu ejus:* על פני Exod XX. 3. (4) *Opponendo* eas Deo, uſurpando noſtras opes, honores &c. *contra Deum*, *θεομαχοῦντες* Act. XXIII. 9. Sicut *Iſraëlitæ* Deut. XXXII. 15. & ſicut *Goliathus*, ſuo fretus robore, *probris affecit acies Domini* 1. Sam. XVII. 10.

Abuſus.

Contra *utamur*: A. Omnia & *poſſidendo* velut *à Deo*, & *capiendo* velut è manu Dei, *qui nobis præbet omnia copioſe ad fruendum* 1. Tim. VI. 17. à quo *omne bonum* Jac. I. 5. 17. B. *collocando infra Deum* ejus creatorem, velut ejus *ὑποπόδιον* Jeſ. LXVI. 1. nec *ſervientes* creaturæ *παρὰ τὸν κτίσαντα* Rom. I. 25. C. *Uſurpando propter Deum* Prov. XVI. 4. Rom. XI. 36. ut, per *mundana* ad Deum, per *creaturas* ad Creatorem diducamur, & ſic de *turmâ in turmam pergamus, donec tandem ad Deum in Sion pertingamus* Pſalm. LXXXIV. 8. Tandem D. *dirigendo* omnia ad Deum Rom. XI. 36. ut habeamus *pro Deo*, hoc eſt, ut ejus *honori*, regno ac voluntati inſerviant, proque ejus lubitu, *ſtent cadantque*. Et ſic *aſinam* noſtram, cum *pullis* Chriſto ac Deo Creatori adducamus, noſtraque *pallia* eis imponamus, tum demum Chriſtum collocemus *ſupra ea* Matth. XXI. 7. Et hoc tandem eſt, mundo & mundanis, *non abuti*; ſed uti.

Uſus.

THEOREMA SECUNDUM.

De Cœlis.

Pars dogmatica.

Cœlos à Deo creatos eſſe demonſtratur.

XXV. A toto ad partes, methodo analyticâ progredimur, & primo quidem ad partem ejus extimam, ad *cœlos*, quos *primùm* à Deo creatos, textus commemorat, & cum eo paſſim S. Scriptura Gen. I. 1. & II. 1. Pſal. VIII. 4. & XXXIII. 6. & alibi infinitis locis: imo & *natura* tradit. Cum enim nihil *ſeipſum* produxiſſe, nihil item ab *æterno* exiſtere poſſe, & mundum univerſum à Deo *creatum*, jam ante demonſtraverimus: non relinquitur, ob quod ſanus, ullo jure poſſit dubitare, *cœlos* omnes eſſe creatos.

Cœlo-

XXIV. Id quod non, de hoc tantum aut illo

cœlo

rum naturalium cauſæ.

cœlo eſt capiendum; ſed de *omnibus*, docente Pſalmo XXXIII. 6. *Cœli creati ſunt*, *& omnes exercitus eorum.* Sunt enim *plures* cœli, ſunt *naturales* quos ita dicam, eſt & *ſupranaturale.* Ut *tres* omnino cœlos Scriptura commemoret, ſcil. 1. Cœlum *aëreum*, à quo *volucres cœli*, paſſim dicuntur Matth. VI. 26. quod à Moſe *expanſum* dicitur Gen. I. 6. de quo, in explicatione ἑξαημέρου, plura habuimus. Eſt 2. cœlum *æthereum*, in quo exiſtunt ſydera Gen. XV. 5. *Suſpice cœlum & numera ſtellas.* Quo illam intelligimus mundi *plagam*, quæ à Luna, per varios errantium & fixarum ſtellarum orbes, aſcendit uſque ad cœlum *tertium* ſeu empyreum. Quod *ex nihilo* creavit Deus triunus Pſal. XXXIII. 6. *extendendo* illud *velut cortinam* Pſal. CIV. 2. Ejus *materiam*, è quâ conſtat, ſit ne *elementaria*, ac ſublunaribus homogenea, an heterogenea, quia Scriptura non explicat, nec, propter nimiam diſtantiam, aliunde ſciri poteſt, nos *ignorare* fatemur: & multo magis *formam* ejus *informantem*, ut temere ex motu ejus regulari, *animam* quandam, & temerius etiam *rationalem*, eis aſſignaverint nonnulli Philoſophi; aut cum Ariſtotele, ſingulis orbibus, ſingulas intelligentias, quaſi pro formis *aſſiſtentibus*, aſtrinxerint: cum motus ille à ſua *forma*, ceu *intrinſeco* principio, oriatur, à quo Sol *prodire* dicitur, velut è *thalamo* ſuo, ac *decurrere* penſum ſuum Pſal. XIX. 6. 7. Quantum ad fines, *ſupernaturalis* quidem, Dei eſt *gloria* Pſal. XIX. 1. De qua in practicis: *naturales* ſunt A. ſua virtute ac motu, temporum ac tempeſtatum *periodos* efformare. B. ſuo lumine, calore, influxu, circumrotatione; *ſublunaria* movere, ſuſtentare, unum ex alio procreare. C. *Hoſpitium* præſtare volucribus ac meteoris, quod eſt cœli *aërei*: aſtris, quod eſt cœli *atherei*: ſicut Deo ac cœlitibus, præſtat *empyreum.*

Eorumdem affectiones. 1. Magnitudo.

XXVI. Inter affectiones hujus cœli, *prima* eſt, tantum *non infinita*, nobis ſaltem *ineffabilis* ejus *magnitudo.* Quis enim (ut nihil dicam de cœlo *empyreo*, cujus magnitudo multo major eſt) emetiri aut effari poſſit, milliarium myriades, quas præſtat ejus peripheria? Quam vaſtæ magnitudinis eſt globus noſter *terreſtris?* & quid ille tandem cum *cœlis* collatus? vix quod domuncula, globo terreſtri. Sunt qui ſupputant 180000. *milliaria*, à nobis uſque ad cœlum *empyreum*, quibus emetiendis, iter requiratur 500. *annorum*, & hæc tantum *dimidia* pars eſſet *diametri*, uſque ad cœlum empyreum. Quicquid ſit, non abs re ſtupet Eliphas Job. XXII. 12. *Nonne Deus eſt in ſublimitate cœli? aſpice extremum ſtellæ, ut excelſa ſint.*

2. Figura.

XXVII. *Secunda*, ejus *figura* perfectè *rotunda*, quam colligimus ex noſtræ telluris *analoga* figura, circa quam cœlos rotari conſpicimus; tum ex eo, quod aſtra, motu peracto, ad eundem locum revertantur. Quamvis, fateor, hinc minus certo poſſis colligere, *extimam* cœli figuram, niſi quod *perfectiſſimo* corpori, perfectiſſima videatur congruere figura Conf. Prov. VIII. 27.

3. Motus.

XXVIII. *Tertia*, *motus* velociſſimus, tantus ſcil. ut vel *cogitatione*, non poſſis perſequi; tribuunt enim *Soli*, qui *medius* tantum conſiſtit inter planetas, & intra 24. horas circa noſtrum orbem rotatur, ſingulis horis 1160000. itineris *milliaria*, adeo ut nunnulli penitus *incredibile* exiſtiment, ac, vel invitis Scripturis, malint ſtatuere *terram* circa Solem rotari, quam *Solem* circa terras: jam quid non dixerim de motu planetarum *ſuperiorum*, ac de motu *primi mobilis*, cui ex calculo quorundam Aſtronomorum, per horas quadraginta *duæ* milliarium *myriades* competunt. Verùm, nos iſta Philoſophis, naturæ ruſpatoribus relinquimus.

Cœli empyrei variæ denominationes.

XXIX. Ad Scripturam, & ad nos ex Scriptura, propius ſpectat *tertii* cœli conſideratio, quod *Sanctum Sanctorum*, ædis Salomonicæ *figuram*, non incommode refert, ſicut interiores cœli, *atrium* ac *ſanctum* repræſentant. Hoc, quoniam Philoſophis, ac ſenſibus noſtris externis, quin & rationi noſtræ, (eo quod nullas, in hæc noſtra inferiora, eliciat operationes, ex quibus ejus exiſtentia confici poſſit) *inacceſſum* eſt; *metaphoricis* denominationibus, tanto frequentius repræſentari à Scriptura conſuevit: appellatur enim ratione inferiorum *tertium cœlum* 2. Cor. XII. 2. *Cœlum cœlorum*, ſeu ſupremum ac præſtantiſſimum 1. Reg. VIII. 27. *Paradyſus*, ab amœnitate Luc. XXIII. 43. *Thronus Dei*, à majeſtate Dei, ibidem ὑπερόχως conſpicuâ Jeſ. LXVI. 1. *Cœleſtis Hieroſolyma*, à ſanctitate eminentiſſima Heb. XII. 22. & ab eadem, *mons ſanctitatis* divinæ Pſal. XV. 1. *Domus Patris* Joh. XIV. 2. quod Pater Chriſti ac noſter, peculiariter ſit *in cœlis* Matth. VI. 9. Domus ἀχειροποίητος, αἰώνιος ἐν οὐρανοῖς 2. Cor. V. 1. *Civitas quæ fundamentum habet* Heb. XI. 10. *Patria cœleſtis*, *ſinus Abrahæ* Luc. XVI. 23. & complures aliæ, quibus junctim nobis utcunque repræſentatur, eſſe hoc cœlum, *ſanctitatis divinæ habitaculum*, *repletum omnibus quæ pertinere poſſint ad beatitudinem æternam*, *ubi ſe conſpiciendam præbeat majeſtas divina*, *quaſi de facie ad faciem.*

Cauſæ hujus cœli.

XXX. Hujus *apparatet*, τεχνίτης καὶ δημιουργὸς, peculiariter *Deus* celebratur Heb. XI. 10. Ut non credas, fuiſſe hoc cœlum ab *æterno*, prout cum Socinianis, Auguſtinus Steuchus *Eugubinus*, aut etiam ipſum eſſe *Deum* (quamvis Metonymiâ *continentis*, aliquando uſurpetur pro ipſo *Deo* Luc. XV. 18.) abſurdum enim eſt, τεχνίτην καὶ δημιουργὸν appellare *ſui ipſius*; aut ejus, quod ab *æterno* ſibi coexſtitit: cum præſertim alibi appelletur *ædificium*, *à Deo non manibus factum* 2. Cor. V. 1. Quantum ad *materiam* ex qua conſtat, ſunt qui cre-

credunt, non eſſe niſi *lucem* illam *inacceſſam* de qua 1. Tim. VI. 16. aut *ἀπαύγασμα* quoddam τῆς δόξης, ſeu lumen emanans ab eſſentia divina. Quod propterea non admittimus, quia non tantum *ſolus* Dei Filius, *ἀπαύγασμα τῆς δόξης* appellatur Heb. I. 3. ſed etiam, *omne* id, quod hoc modo à Deo *emanat*; ipſa neceſſario ſit Dei *eſſentia*. Ad veritatem propius accedere videtur, quod non ſit *ſpirituale* quid, cum & recipiendis olim *corporibus* ſit deſtinatum: ſaltem eſt *excellentiſſimæ* materiæ, quæ ab hominibus cogitari poteſt: quamobrem *cœleſtis* illa Hieroſolyma, quæ è cœlo deſcendit, aureis plateis, gemmeis portis & quibusvis *præſtantiſſimis* repræſentatur Apoc. XXI. E quo una opera *formam* ejus, ſupra quam hìc cogitari poteſt, elegantem, intelligimus, ſi modo, quod *oculus non vidit, & auris non audivit, & in cor hominis non aſcendit*, dicere aut balbutire poſſumus. Struit autem Deus *ad hoc*: 1. Ut gloriæ ſuæ *habitaculum* præberet, unde *thronus* ejus dicitur Jeſ. LXVI. 1. ubi ſuam *gloriam*, modo *ineffabili*, beatis cœlitibus, Angelis & hominibus, conſpicuam faceret. 2. Ut Filio ſuo, poſt victos ſuos noſtrosque hoſtes, quaſi currum *triumphalem* præſtaret, ubi ad *dextram throni majeſtatis in excelſis* ſederet, indeque reverteretur ad judicandum vivos & mortuos Eph. IV. 8. Col. II. 15. Phil. II. 9. Tandem 3. ut piis poſt peregrinationem, æterni *domicilii*; poſt labores *quietis*; poſt luctam ac victoriam, *triumphi locum* præberet 2. Cor. V. 1. Matth. XXV. 34.

Affectiones hujus cœli.

XXXI. Eſt porro hoc *cœlum*, locus (1) *Ampliſſimus*, unde *magna* civitas dicitur Johanni Apoc. XXI. 10. Cujus *magnus* & *ſublimis murus*, & portæ *duodecim*, quam, ubi menſus eſſet Angelus calamo aureo, deprehenderit *duodecim ſtadiorum millium*, numero certo pro *incerto*, ſed *ampliſſimo*, ſcil. capiendis commodè tot fidelium myriadibus, *parem*, unde multas ei tribuit Servator *manſiones* Joh. XIV. 2. (2) *Splendidiſſimus* à quo ὄλυμπος q. ὅλος λαμπρὸς *totus ſplendens* dici poſſit, uſque adeo ut non indigeat civitas Dei *Sole*, Luna aut aſtris; ſed *gloria* Dei, omne iſtud ſuppleat Apoc. XXI. 23. (3) *Incorruptibilis*, non quod corrumpi aut mutari *non poſſit*; ſed quod corrumpi nunquam *debeat*: à quo domus ἀχειροποίητος, καὶ αἰώνιος dicitur 2. Cor. V. 1. & *civitas* quæ *fundamentum* habet, ſcil. immobile Heb. XI. 10. imo fundamenta *duodecim* Apoc. XXI. 14. (quamvis non abnuam, hoc etiam de Eccleſia dici) quin & *aurea* ſit: quæ omnia ſpectant, non tantum ad *gloriam*; ſed etiam ἀφθαρσίας indigitandam, quod in eo *æternùm* ſimus habitaturi. Eſt tandem locus (4) omnis *peccati expers* Apoc. XXI. 27. omnis item *miſeriæ*, morbi, paupertatis, perſecutionis Apoc. XXI. 4. contra omni *gloria* ac felicitate repletus Pſal. XVI. 11. eſt locus *requiei* ab omni noſtro labore Heb. IV. 9. 10. 11. locus *triumphi* & *coronationis* poſt pugnam & victoriam 2. Tim. IV. 7. 8. eſt locus *conſummationis* noſtræ 1. Cor. XIII. 9. 10.

Cœlo huic oppoſitus infernus.

XXXII. Opponitur huic cœlo *infernus* (quamvis cum terra, ut videtur, ſecundo demum die creatus) non tantum *ſitu*, quatenus, ut illud *extimam* mundi partem; ſic hoc *intimam* videtur conſtituere, indigitante paſſim Scripturâ Num. XVI. 33. ſed etiam *conditione*: ſicut enim *illud*, omnis peccati & *miſeriæ* diximus expers, & omni *felicitate* conſummatum; ita *hunc*, omni felicitate *vacuum*, & omni miſeria *refertum*, in Scripturis comperimus. Eſt præparatus *ab æterno* (Matth. XXV. 41.) impurorum Angelorum pariter & hominum *habitaculo* & *carnificinæ*; *quorum* hinc locus appellatur Act. I. 25. Luc. XVI. 26. 1. Pet. III. 19. 20. 2. Pet. II. 2. 4. Quam *amplus* autem nunc ſit infernus, & quanto *ſpatio*, ab *extima terræ* parte diſtet, nos quidem ignoramus, quamvis *jam*, capiendis impuris *ſpiritibus*, parem eſſe, & *olim* etiam improborum *corporibus* excipiendis futurum, nulli dubitemus 2. Pet. III. 10. 11. Joh. V. 29. Matth. XXV. 41.

Pars Elenchtica

Quæritur: 1. An cœlum empyræum ſit creatum?

XXXIII. Cœlis *naturalibus* non adeo moventur controverſiæ, niſi quæ motum *ſyderei* ſpectant, quas ad opus *quarti* diei ſeponimus. Quæritur 1. An cœlum empyræum ſit creatum? Inter Pontificios Auguſtinus Steuchus, Eugubinus Epiſcopus in ſua *perenni Philoſophia*, negat. Sociniani, ut habeant, non ſolum Deum eſſe ab æterno, ac proinde ex *æternitate*, ſolidum argumentum confici non poſſe, pro deitate Filii ac Spiritus S., ſtatuunt cœlum empyræum non eſſe *creatum*. Reformati exiſtimant, quicquid eſt præter Deum, eſſe à Deo *creatum*, quia: 1. exſerte dicitur, quod Deus *cœlum* perinde ac terram, à principio creaverit Gen. I. 1. Exod. XX. 11. Heb. XI. 10. Pſal. XXXIII. 6. & alibi paſſim. Quia 2. aliàs eſſet à ſe, & conſequenter Deus, & ſic plures Dei. Quia 3. natura tradit, inter Creatorem & creaturam, non dari medium, ac proinde, cum cœlum *hoc*, non ſit creator; eſſe neceſſariò creaturam. Objiciunt cœlum eſſe *lucem inacceſſam*, quam Deus ab æterno inhabitaverit 1. Tim. VI. 16. Reſp. Deum ab æterno habitaſſe in ſe, ac proinde *lucem* illam *inacceſſam*, non eſſe niſi ipſum Deum 1. Joh. I. 5. cum verſ. 7.

2. An cœlum empyræum ſit ubique?

XXXIV. Quæritur 2. An cœlum *empyreum* ſit ubique? Ubiquetiſtæ, qui in gratiam πανταχουσίας corporis Chriſti, ne ſcil. aſcendens in cœlum, locum mutare cogeretur; exiſtimant, *cœlum empyreum* non eſſe certum quendam ac determinatum *locum*; ſed qui, juxta cum Deo, ſit *omnipræſens* ſeu

Digitized by Google

ſeu ubique, in ipſo etiam *Inferno*. Brent. De *Majeſt. Chriſti*: pag. 160. 161. 162. Quin & , ut huic cœlo commodius patrocinentur, alium errorem huic in ſubſidium advocant, quando cœlum *Dei* & cœlum *beatorum* diſtinguunt. Reformati exiſtimant, huic conſtanter obloqui Scripturam

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

quando: Ut *definitum locum* paſſim repræſentat, ut *civitatem*, ut *domum*, in qua multæ ſint *manſiones* Joh. XIV. 2. Quando 2. paſſim & à *terrâ* & ab *inferno*, ut *ſuperius* ab *inferioribus* diſtinguit. Quando 3. Deum dicit habitare in *excelſis*, in altis Pſal. CXIII. 4. 5 6. Luc. II. 14. Unde Chriſtus oraturus, oculos *attollit in altum*, & Angeli qui dicuntur *deſcendere & aſcendere* Joh. I. 52. *in cœlo* aſpiciunt *faciem* Dei Matth. XVIII. 10. Quando 4. Chriſtum narrat *adſcendiſſe in altum* Eph. IV. 8. 9. 10. *penetraſſe Cœlos* Heb. IV. 14. *ingreſſum in ſacrarium* Heb. IX. 24. in *excelſis ſedere* Heb. I. 3. & nos quærere jubet ea quæ *ſupra ſunt*, *ubi Chriſtus eſt* Col. III. I. Quando 5. nos Chriſtus in domo Patris ſui, ſecum æternum habitaturos docet Joh. XIV. 2. collat. cum Cap. XVII. 24. Ut non addam 6. *abſurda* hujus erroris, quod per eum, & *Diaboli*, & ipſi *damnati* erunt in cœlo.

Objectiones diſcutiuntur.

Et quæ Brentius, confirmando abſurdo errori ſuo adducit ex Job. I. 6. I. Reg. XXII. 19. Eph. VI. 12. nimis jejuna ſunt & miſera. Neque Job. I. 6. dicitur, Angelos cum Satana ſtetiſſe coram Jehova *in cœlo*; cum & alibi *Seraphim*, dicantur comparuiſſe coram Jehova in *Templo* Jeſ. VI. I. 2. & Adam in *terra* Gen. III. 8. 9. ut & Abrahamus Gen. XVIII. 33. Nec I. Reg. XXII. 19. hiſtoria narratur; ſed *viſio exſtatica*. Nec Eph. VI. 12. mali Spiritus dicuntur eſſe in *cœlo* empyreo; ſed in cœlo *aëreo*, ipſo docente Apoſtolo Ibid. cap. II. 2.

3. Quod ſit indefinitum.

XXXV. Non refellemus eos, qui profitentur ſe *neſcire*, an cœlum empyreum terminos *habeat* nec ne, ſeu, quod idem eſt, an *finitum ſit*, an *infinitum* id, quod ipſis eſt, eſſe *indefinitum*. Ut pote quos dudum, cum *poſſibili* mundi *infinitate*, ad theorema præcedens ex profeſſo confecimus, quoſque, tanquam αὐτοκατακρίτους, expugnat Zophar Job. XI. 8. collat. cum I. Reg. VIII. 27.

Pars Practica.

Praxis hujus theorematis. I. Invitat ad contemplationem cœlorum naturalium.

XXXVI. Quantum ad praxin, *primò*, cœli *naturales*, nos invitant A. Ad *contemplationem*, quam Deus injungit Abrahamo Gen. XV. 5. *reſpice cœlum verſus*, & ſua ſponte *præſtat* David Pſal. VIII. 4. *Cum reſpicio cœlos*, & urget ipſa natura & *figura* hominis, juxta tritum Poëtæ.

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumque tueri.

Et commendant ſuis exemplis ipſi gentiles, quando v. g. Anaxagoras, ſe *eo natum* prædicat; *ut cœlum videret*, teſte Lactant. *Inſtit.* lib. 3. Et Eudoxus, videndi *Solis*, tanto flagrabat deſiderio, ut vel comburi ab eo, non detrectaſſet. Accedat iniquiſſimum eſſe ac *turpiſſimum*, Deum dignari *creare* cœlos, quos homo dedignetur *contemplari*. Verum, cum non ſufficiat *videre* & utcunque *contemplari* cœlos, invitat. B. ad *conſiderationem* cœlorum, tanquam *opificii* Dei Pſal. VIII. 4. Cum reſpicio *cœlos tuos*, ſic ut in *opificio opificem* videamus Deum in *cœlis*, quemadmodum Stephanus Act. VII. 55. *Plenus Spiritu Sancto*, *intentis in cœlum oculis videbat gloriam Dei*. Cujus defectum, in Anaxagora reprehendit Lactantius: quod *omne hominis officium*, *in ſolis oculis poſuerit*, *nihil ad mentem referens*; *ſed ad corpus omnia*. Quin C. ita Deum in cœlis videamus, ut *glorificemus*, à quo *cœli* dicuntur *narrare gloriam Dei*, *& opus manuum ejus annunciare firmamentum* Pſalm. XIX. I. Singulatim D. ut cum pio *ſtupore* contemplemur Pſal. VIII. 4. *Cum video cœlos tuos*, *opus digitorum tuorum* (tum, videlicet cum *ſtupore*, erumpo) *Quid eſt homo?* Cum *ſtupore* (a) tantum non *infinitæ* magnitudinis, quam ſic Deus efformarit, ut *extenderit velut cortinam*, ut velut *pugillo complectatur*, adeoque ſuperior eſt exiſtat, I. Reg. VIII. 27. imo *infinitus* ſit (b) Celerrimi *motus*, cui ipſe nihilominus coëxiſtat, *immotus* & æternus Pſalm. CII. 26. 27. 28. (c) Splendidiſſimi *fulgoris*, quem tamen infinitis modis excedat, *fulgor lucis inacceſſæ*, quam Deus inhabitat I. Tim. VI. 16. (d) Inexhauſtæ *utilitatis*, per quam *cœli exaudiunt terram*, *frumentum*, *muſtum & oleum*, quæ nos tandem *exaudiant* Hos. II. 21. 22. ex quâ, *bonitatem* Creatoris conferentis conficiamus Pſal. VIII. 5. Hinc E. *Creatorem* cœlorum, ſupra ipſos cœlos, *diligamus*, inque eo acquieſcamus, ut cum Aſſapho Pſal. LXXIII. 25. 28. *Quis mihi in cœlo? præter te non delector re quavis in terrâ* Rom. I. 25. Interim etiam F. *revereamur* ac metuamus eum, cui *cœlum* eſt pro *throno*. Jeſ. LXVI. I. Pſal. XXXIII. 6. 8. Atque inſuper G. ei *obediamus*, ut *voluntas* ejus à nobis *fiat* in terris, ſicut *fit in cœlis* Matth. VI. 9. 10. eoque *ſanctificetur nomen Patris noſtri qui eſt in cœlis*.

2. Declarat beatitudinem electorum, ex eo quod ipſis ſit præparatum cœlum ſupranaturale ejuſque cives ſint.

XXXVII. Tum *ſecundo*, cœli *ſupranaturalis* ineffabilis *perfectio*, ineffabilem nobis pandit eorum felicitatem ac *beatitudinem*, quibus illud æterno decreto *deſtinavit* Luc. X. 20. & in tempore *præparavit*. Ut pote qui: I. *Idem* habebunt *domicilium* cum beatis Angelis, imo cum ipſo Deo 2. Cor. V. I. Heb. XII. 22. 23. Joh. XIV. 2. & XVII. 24. Qui exinde 2. Sunt, *non hoſpites & inquilini*, *ſed domeſtici Dei* Eph. II. 19. imo & *concives ſanctorum*, à quo eorundem πολίτευμα, eſſe dicitur *in cœlis* Phil. III. 20. Et pro *talibus* ſeſe habuere ac geſſere Abraham, Sara, Iſaac, Jacob Heb. XI. 14. Utpote (a) quorum *nomina*, con-

conjecta ſunt in catalogum *civium* Luc. x. 20. Qui proinde (b) non amplius ſunt *mancipia* mundi; ſed *libertini* Dei Gal. v. 1. Qui etiam (c) *privilegiis* hujus civitatis gaudent ac fruuntur Eph. II. 12. 13. 18. 19. Atque inſuper (d) *convictu* & *converſatione* cum cœlitibus, Deo, Mediatore, Angelis, animabus defunctorum Heb. XII. 22. 23. Inſuper (e) partem ſuam obtinent, in *theſauris* hujus civitatis Act. XXVI. 18. Eph. I. 3. in omnibus ſcil. eis, quæ *Deus præparavit his qui diligunt eum* 1. Cor. II. 9. Porro (f) & ſunt ſub *tutela* cœli Pſalm. LXXXIV. 12. Conf. Act. XXII. 25. 28. Tituli. Iſtud autem *civitatis* jus, obtinent titulo: 1. *Deſtinationis* & creationis, quod ſibi deſtinatum & *creatum* ſit à Deo cœlum Matth. XXV. 34. Tum 2. titulo *emtionis*, non ſuo; ſed ſui Redemptoris *pretio* Eph. II. 13. 14. Conf. Act. XXII. 28. Porro 3. titulo *nativitatis* Joh. III. 3. Inſuper 4. titulo *hæreditatis* Matth. XXV. 34. Rom. VIII. 17. Adhæc 5. titulo præſtiti *juramenti* fidelitatis Pſal. II. 12. Id quod, dum hic ſumus, de κτήσει ac *jure* magis eſt intelligendum; quam de χρήσει ac *poſſeſſione*; ſed quæ ſequetur etiam certo certius, ubi hujus corporis ſarcinam depoſuerimus 2. Cor. V. 1. Aut ſi malis etiam de *poſſeſſione* capere, ea veniet intelligenda, quam non *ipſi nos*; ſed pro nobis *ſponſor* Chriſtus, *aſcendens* in cœlum, cepit Joh. XIV. 2.

3. Solatium præſtat municipibus cœli. XXXVIII. E quo *tertiò*, ſuaviſſimum etiam emergit *ſolatium*, omnibus iſtis *cœli municipibus*: 1. In *exilio* & peregrinatione hujus vitæ Pſal. XXXIX. 13. quod nihilominus ſint *cives cœlorum*, *concives ſanctorum*, *domeſtici Dei* Heb. XI. 9. 10. Eph. II. 19. Tum 2. In *paupertate*, quod nihilominus ipſis competat *regnum cœlorum* Matth. V. 3. & XXV. 34. Eph. I. 3. Et quod, qui *volucres cœli* alit Pater ſuus cœleſtis, *ſe cives* cœlorum, inopiâ perire, nunquam ſit commiſſurus Matth. VI. 26. Porro 3. in *contemptu*, ignominiis, quando ſunt ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου 1. Cor. IV. 13. quod nihilominus ſint *cives*, imo & hæredes *regni cœlorum* Heb. XI. 26. 37. 40. Inſuper 4. in laboribus, *moleſtiis*, morbis, in perturbationibus omne genus; quod *municipes cœli* in patria, ſint conſecuturi omnimodam *tranquillitatem* Heb. IV. 9. 10. imo *patriam* illam, locum illum *tranquillitatis*, alio modo conſequi, quam per hujuſmodi *moleſtias* Act. XIV. 22. aut ingredi in hanc *gloriam*, quam per παθήματα ſit impoſſibile Luc. XXIV. 26. Rom. VIII. 17. & quod *momentanea levitas oppreſſionis iſtius* καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν, αἰώνιον βάρος δόξης ſibi operetur 2. Cor. IV. 17. Tandem 5. in ipſa *morte*, ubi mundus deferendus, tabernaculum deponendum eſt, quod hic ſint *peregrini*, municipes autem in *cœlo* Heb. XI. 9. 10. quod habeant *domum* ἀχειροποίητον, quæ *æterna* ſit in cœlis 2. Cor. V. 1.

XXXIX. Et cum *cœlum* iſtud non ſit ſtructum; & regnum cœleſte non ſit præparatum *omnibus*, adeoque & beatitudo ac *ſolatium* quod diximus, non ad *omnes* ſpectet, ac ſingulos homines Matth. XXV. 34. & VII. 21. 22. quin & ſint, quibus *paratus eſt ignis æternus* Matth. XXV. 41. quibus, ob peccata torquendis, *infernum* præparavit; eſt *quartò*, quod inquiramus, ſitne cœlum iſtud, *nobis* præparatum; ne ſcil. *falsò* hîc *perſuaſi*, negligamus neceſſariam hujus parandi *curam* Luc. XIII. 24. Sed unde tandem iſtud *certo colligemus*? Reſp. His potiſſimùm indiciis, eſt præparatum: A. His qui ſunt è *cœlo* nati, ſeu *regeniti* ex aquâ ſpirituali: non enim niſi tales *introibunt in regnum Dei* Joh. III. 3. 5. B. Qui ſunt revera *filii* Dei: hi enim etiam ſunt *hæredes* regni Rom. VIII. 17. qui ſunt *domeſtici fidei*, qui ſunt *populus Dei* Heb. IV. 9. ac per confœderationem, præſtito quaſi *juramento* fidelitatis, ſubditi cœlorum facti ſunt, ſicut Abraham, Iſaac & Jacob, *primarii* cives. C. Qui *mundi ſunt corde* Pſal. XXIV. 3. 4. Qui mundi ſunt corde & *manibus*, h. e. vita & converſatione Pſal. XVI. 1. 2. Neque enim hic *introibit quicquam impurum* Apoc. XXI. 27. Matth. V. 8. *extus* enim *ſunt canes* Apoc. XXII. 15. D. qui jam dudum in terris ſuum πολίτευμα habent *in cœlis* Phil. III. 20. h. e. qui ſeſe in *terris gerunt* ut *municipes cœlorum*. E. Qui terram & *terrena* vilipendunt, negligunt, qui terram quaſi ſub *pedibus* ſuis habent, ſicut Deus Jeſ. LXVI. 1. & Aſſaph Pſalm. LXXIII. 25. qui *direptionem facultatum ſuarum*, poſſunt *cum gaudio ſuſtinere*, ut qui *ſciunt*, ſe *potiorem ſubſtantiam habere in cœlis* Heb. X. 34. F. Qui, ut *peregrini* in terris, tanquam in *itinere*, in diverſorio, paucis poſſunt eſſe *contenti*; cum Apoſtolo Phil. IV. 11. 12. 13. Scil. expectatione ſortis *lautioris in patria*. G. Qui, eodem conſilio, hic *adverſa* quævis, æquo animo poſſunt ſuſtinere Heb. X. 31. 33. 34. Tandem H. Qui *exſpectatione* cœli, domus, patriæ ſuæ; & mortem poſſunt *contemnere*, imo & *deſiderare* Phil. I. 23. 2. Cor. V. 2. 4. Apoc. XXII. 20. Pſal. XLII. 2. 3.

4. Oſtendit certis indiciis quibus præparatum ſit cœlum.

XL. Porro *quintò*, cum tanta ſit cœli *præſtantia*, hinc tanta municipum *beatitudo*, tantum ipſis hinc in omni ſtatu oriundum *ſolatium*; ſordida ſane hinc patet illorum *ſocordia*, qui: 1. Cœlum *ignorant*, ſaltem non *credunt*, niſi fortè *ore* tenus; *corde* reverà non niſi pro eccleſiaſtica quadam *fabula* habent, & cœlum lubenter *relinquerent* cœli Domino, modo ipſe ſibi ſuum *cœlum* h. e. *terram* relinqueret æternùm, quibus, ſi non in *ore*, ſaltem in *corde* eſt: *ede*, *bibe*, *lude*, *poſt mortem nulla voluptas* 1. Cor. XV. 32. Eccl. III. 19. 20. Qui 2. *credunt* quidem utcunque, *præparatum* eſſe cœlum *electis*: ſed multo tenerius *terram* complectuntur, & cœlum *pro terra* relinquerent, ſaltem cœlum non habent niſi *pro refu-*

5. Notat eorum ſocordiam, qui cœli poſſeſſionem decoquunt.

gio

gio quodam, ſi *terra* ſibi per mortem ſurripiatur, unde otioſis tantum *votis*, illud cum Bileamo ambeunt Num. XXIII. 10. Luc. XIV. 15. Qui 3. præter *otioſa* vota, aliquid ei impendunt, cum Phariſæis ſacra frequentant, preces publicas fundunt, pleno gutture clamant: *Domine Domine*, imo juſtitiâ *externa* abundant Luc. XVIII. 10. 11. 12. Matth. V. 20. & VII. 21. 22. 23. *exteriora purgant*, *mentham & anethum decimant*, ſed *potiora legis*, judicium, miſericordiam, fidem, abnegationem ſui, crucifixionem carnis &c. *negligunt* Matth. XXIII. 23. 25. 27. Ut nihil de his dicam 4. Qui ſuis *ſceleribus*, poſſeſſionem *cœlorum*, turpiter decoquunt, de quibus Apoſtolus 1. Cor. VI. 9. 10. *An neſcitis, quod injuſti regni Dei hæreditatem non conſequentur? Ne erretis, neque ſcortatores, neque idololatræ, neque mœchi* &c. *regni Dei hæreditatem conſequentur.* Omnibus iſtis, ipſe Judex, *jus cœlorum* dudum abrogavit Matth. V. 20. *Nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum*, & abrogabit etiam olim Matth. VII. 23. *Ac tum profitebor eis, nunquam novi vos, abſcedite à me qui operamini iniquitatem.* Quin contra *infernum*, ut *ſuum* locum, ipſis adjudicabit Matth. XXV. 41. *abite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus.*

6. Excitat ut quæramus cœlum. XLI. Potius igitur *ſextò*, excitat ut omni corporis & animi contentione enitamur, nobis parare *poſſeſſionem* cœli. H. e. ſuperna *meditemur* (φρονῶμεν) Col. III. 2. *intendamus* (σκοπῶμεν) 2. Cor. IV. 18. *quæramus* (ζητῶμεν) Matth. VI. 33. Col. III. 1. *operemur* (κατεργαζόμεθα) Phil. II. 12. *contendamus* intrare (ἀγωνιζόμεθα) Luc. XIII. 24. Exemplo Patriarcharum Heb. XI. 9. 10. & cum eis, quotquot *primitias* Spiritus habent Rom. VIII.

Motivæ. 23. Eſt enim cœlum: 1. *Domicilium*, & thronus Dei Opt. Max. ubi, non tam *ſibi* habitat, quam *nobis* ſuam majeſtatem & gloriam conſpicuam facit. Ubi *Angeli vident faciem* Dei Matth. XVIII. 10. & nos eum *videbimus*, *facie ad faciem* 1. Cor. XIII. 12. Eſt 2. *pallatium* beatorum Spirituum Heb. XII. 22. 23. Eſt 3. locus *redemptionis* noſtræ Luc. XXI. 28. Eſt 4. locus æternæ *requiei* noſtræ Heb. IV. 8. 9. 10. 11. Eſt 5. locus *coronationis* noſtræ 1. Tim. IV. 7. Eſt 6. locus beatiſſimi noſtri *conſortii.* Heb. XII. 22. 23. Ubi habitat *Pater* noſter Matth. VI. 9. *Frater noſter*, ſponſus noſter, Paracletus noſter: ubi hæreditas noſtra omnis ſubſtantia noſtra, theſaurus noſter Matth. VI. 19. 20. 21. Eſt 7. locus, ubi Deo ſummo *bono*, *perfecte* uniemur, eo fruemur, in eo gaudebimus. Quis, poſt omnium iſtorum ponderationem, non erumpat cum Pſalte? *Quam amabilia tabernacula tua,*

Media. *Jehova Zebaoth! concupiſcit, & etiam deficit anima mea, ad atria Jehovæ, cor meum & caro mea, exſultant ad Deum vivum* Pſal. LXXXIV. 2. 3. & XLII. 3. 4. Sed quâ tandem ratione aſſequemur? Reſp. (1) Deus Pater æterna *electione* illud nobis *deſtinavit*, & in tempore *præparavit* Matth. XXV. 34. (2) Filius *viam* præſtat *ad Patrem* Joh. XIV. 6. etiam abiit, nobis *paraturus* locum in *domo Patris* ſui Joh. XIV. 2. atque inſuper, velut *caput* noſtrum, *noſtro* loco poſſeſſionem cepit (3) Spiritus S. non tantum ὁδηγεῖ Pſal. CXLIII. 10. ſed etiam *pignus* & *arrhabonem* præſtat Eph. IV. 30. 2. Cor. I. 22. 2. Cor. V. 1. 5. Noſtrum hic eſt (4) Regenerari per *Spiritum S.* ut *videamus* & *introëamus in regnum Dei* Joh. III. 3. 5. (5) Verâ ac viva *fide* apprehendere Chriſtum, qui eſt *ſcala* illa Jacobæa, à terrâ ad *cœlum* pertingens, quâ & nos cum Angelis, poſſimus aſcendere Gen. XXVIII. 12. *via*, citra quam *nemo venit ad Patrem* Joh. XIV. 6. (6) Sequi ductum Spiritus S. ὁδηγῶ Pſal. CXLIII. 10. eoque *pergere de virtute in virtutem*, *donec* tandem *apud Deum in Sione appellamus* Pſal. LXXXIV. 8. (7) Solicitè abſtinere ab omni *impuritate*; nihil enim *impuri ingredietur* Apoc. XXI. 27. (8) Univerſam vitam noſtram, componere ad *leges* cœli, ut πολίτευμα noſtrum, ſit in cœlis, quo inde confidenter poſſimus *exſpectare* Jeſum, qui *humilia noſtra corpora glorificet* Phil. III. 20. 21. (9) *Indeſinenter ambulare* & converſari cum *Deo* cœli, quo etiam, cum Enocho, ab eo aſſumamur *in coelum*, Gen. V. 24. Heb. XI. 5. (10) Omnia iſta obſervare ſine *fuco* in *ſinceritate* cordis: neque enim *aſcendet in montem Jehovæ, aut ſtabit in loco ſanctitatis ejus, niſi qui mundus eſt manibus, & mundus corde* Pſal. XXIV. 4. & XV. 1. 2. Matth. V. 8. Tandem (11) *Patientiæ* aſſueſcere, cum *per multas tribulationes, debeamus ingredi in regnum Dei.* Act. XIV. 22. Luc. XXIV. 26. atque ita, non tantum *quærere*, ſed etiam cum multa *lucta* (ἀγωνίζεσθαι) *contendere*, ut *introeamus per anguſtam portam* Luc. XIII. 24.

XLII. Interim *ſeptimò*, dum extorres ſumus à cœlis, & *peregre ſumus à Domino* 2. Cor. V. 6. dum in terris agimus; *converſationem noſtram in coelis habeamus* Phil. III. 20. τὰ ἄνω ζητῶμεν Col. III. 1. Hoc eſt (1) *cor* noſtrum, vita ac deſideria, imo & conatus noſtri ſint *coelum* verſus, quippe ubi *theſaurus* noſter Matth. VI. 21. (2) Extimus noſter *finis* ſit cœlum, ac *coeleſtia* ſupra omnia quærere Matth. VI. 33. tantâ contentione, ut cuncta *quæ à tergo ſunt*, *obliviſcamur*, *ad ea quæ à fronte ſunt*, *contendamus*, *ſcopum verſus feramur*, *ad palmam ſupernæ vocationis Dei* Phil. III. 13. 14. (3) *Principia* (cardines conatuum noſtrorum) quibus *coelum* verſus enitimur; ſint *coeleſtia*, ſpiritualia Rom. VIII. 5. (4) *Norma* conatuum iſtorum, *coeleſtis* ſit Matth. VI. 10. Gal. VI. 16. non mundana Rom. XII. 2. (5) *Commercium* & converſatio noſtra, *coeleſtis* ſit, & *cum* cœleſtibus Pſal. XVI. 3. Cum *faſtidio* mundano-

7. Hortatur ut in terris converſationem noſtram habeamus in cœlis. Quid hoc?

rum

rum *Ibid.* 4. & 1. 1. (6) *Negotia* noſtra in terris, ſint *cœleſtia*, id agamus lubenter in *terris*, quod olim nobis agendum erit in *cœlis*, v. g. Deum conemur, magis magiſque *videre*, h. e. cognoſcere Joh. XVII. 3. quod olim faciemus in cœlis Job. XIX. 27. 1. Cor. XIII. 11. voluntatem Dei *prompte exſequamur*, ſicut fit, & olim nos faciemus, cum beatis Angelis *in coelo* Matth. VI. 10. Pſal. CIII. 20. delectemur *Sabbatiſmo* ſpirituali, quem olim tranſigemus in *coelo* Heb. IV. 9. 10. 11. (7) Animus noſter in ipſis *terreſtribus ſit coeleſtis.* h. e. in terreſtribus, cœleſtia perſpiciat & meditetur. v. g. in Sole *naturali*, Solem *juſtitiæ*; in cibo *terreno*, cibum *ſpiritualem*: in veſtimentis *corporis*, veſtimenta *animæ*: per terreſtria, ad cœleſtia ſeſe diduci patiatur: ſua terrena, opes, honores, in *uſum coeleſtem*, in regnum Dei, ſublevationem pauperum, impendat. Suadent hujusmodi *converſationem* cœleſtem 1. Quod *cives* ſimus cœlorum Eph. II. 19. & cœlum noſtra ſit *patria*, adeoque conveniat, moribus cœleſtibus vivamus. Quod 2. animâtenus, *è coelo* ſimus oriundi, non tantum per ejus *creationem* immediatam à Deo Gen. II. 7. Eccl. XII. 7. qui hinc *Pater Spirituum* dicitur Heb. XII. 9. ſed etiam per *divinam* adeoque *coeleſtem* regenerationem Joh. III. 3. 5. Quod 3. per ſanctificationem, *indolem* divinam adeoque *coeleſtem* ſimus conſecuti 2. Pet. 1. 4. 1. Cor. XV. 47. quæ *ſurſum* fertur, ſicut terrena *deorſum.* Quod 4. *præſtantiſſima* quævis noſtra, in *coelis* ſint, Pater, Frater, Sponſus, Paracletus, hæreditas, theſaurus univerſus; proinde & ibidem *cor* noſtrum eſſe debeat, ex ſententia Servatoris Matth. VI. 21. Col. III. 1. Quod 5. Scaturigo ſit omnis *tranquillitatis* & gaudii, corde ſuo in *coelis* eſſe & cum cœleſtibus *converſari* Pſal. XVI. 11. & LXXXIV. 2. 3. 6. 11. Quod 6. Flabellum ſit & *calcar*, ad omnem pietatem, juxta & fundamentum *patientiæ* Chriſtianæ, animo devotè ac frequenter intentum eſſe in *coelum*, ut remunerationis ac refrigerii, conſolationis ac requiei locum 2. Tim. IV. 7. 8. 2. Cor. IV. 17. 18. & V. 1. plura in hanc rem occurrent in Cap. *de Glorificatione.*

Quare?

THEOREMA TERTIUM.

De Terrâ.

Pars dogmatica.

Terra eſt à Deo creata.

XLIII. Ab extima mundi parte continente *coelo*, ad intimam delabimur, *terram*, quam *poſt* cœlos, à Deo creatam textus teſtatur, aliaque Scripturæ dicta, imprimis quod exſtat Pſal. CIV. 5. 6. *Fundavit terram ſuper baſes ſuas, ne moveat ſe in ſeculum & in ſeculum. Voragine, tanquam veſtimento, operueras eam, ſuper montes ſteterant aquæ.* Quo Deus fertur terram creaſſe *fundando*, h. e. eam conſtituendo q. fundamentum hujus univerſi, atque etiam eam *immobilem* conſtituendo, quaſi *baſibus* innixam. Eodem ſpectant loca Jeſ. XLV. 8. ubi dicitur *Creator coelorum, formator & factor terræ, qui eam præparavit, & firmavit* Pſal. XXIV. 2. Neh. IX. 6. Pſal. XC. 2, & XCV. 5. & CII. 26. & CXLVI. 6. Prov. VIII. 26. 29. Jeſ. XL. 28. & XLVIII. 13. Jer. X. 12. Act. IV. 24. & XIV. 15. Heb. 1. 10. Apoc. X. 6. & XIV 7. Porro & illa, quibus *terra* dicitur *eſſe Dei* Exod. IX. 29. & XIX. 5. Deut. X. 14. Pſal. XXIV. 1. & L. 12. 1. Cor. X. 26. 27. Item, quibus *Deus terræ* dominatur Jeſ. LIV. 5. Apoc. XI. 4. Eſd. V. 11. Nec eſt tam excors, qui non admittat terram eſſe creatam: & ſi ſit, convinci poterit, rationibus quibus dudum mundum univerſum, ac cœlos etiam, ex nihilo productos docuimus.

Ejus creatio ac fines.

XLIV. *Terra* q. â *terendo*, prout & ארץ juxta quoſdam. Quandoque *elementum* ſonat, aquæ, aeri & igni contradiſtinctum; aliquando certam aliquam *regionem*: nobis hoc loco non eſt, niſi intima *mundi pars*, ſeu vaſtus ille quem calcamus, *globus*, & aqua & terra coiens, quem Deus *medium* hujus univerſi, in aere poſuit, *immobilem*, cui univerſum, quaſi ſuo *centro* inniteretur, & animantibus aliiſque, imprimis *homini*, commoratorium præberet, uſque ad ſuam *æternitatem*. Quem Jobus dicit *extenſum ſuper vacuum, & ſuſpenſum ſuper nihilum* Job. XXVI. 7. h. e. ſuſpenſum in *aëre*, Pſaltes *fundatum ſuper baſes ſuas*, h. e. *immobilem* conditum, quod factum *tertio* creationis die, quando, qui *opertus* antea erat *voragine* ſeu aquis, ab iiſdem ſegregatus eſt. Ut *materiam*, è quâ conſtat, præſtet *aridum & humidum*, ſicut corpori noſtro caro & ſanguis: *formam*, ordinata σύνταξις, quâ, ſicut membra corporis, conſpirant *omnia in unum*, nim. (a) in complementum & *perfectionem* totius univerſi, qui, ut diximus q. *baſin* præſtat Pſal. CIV. 5. (b) In *domicilium* quarumvis ſubſtantiarum corporearum, tam viventium, quam vitâ deſtitutorum, quæ omnes *in terram* propendent, velut in *locum* ſibi *naturalem*, in quo quieſcant. (c) Nominatim *animantibus*, tum ratione *præditis*; tum eadem *carentibus*, inſuper in *nutrimentum* Pſal. CXV. 16. & CIV. 13. 15. 16. Hoſ. II. 21. 22.

Quædam ejus affectiones.

XLV. In *affectionibus*, quantum (1) ad *ſitum*, videtur in *meditullio* (ut diximus) univerſi totius conſiſtere, circumfuſa undique cœlis. Quantum (2) ad *magnitudinem*, cum univerſo quidem *collata*, non niſi *punctulum* præſtat, quamvis in ſe *abſolute* conſiderata, *vaſtiſſima* magnitudinis ſit, quippe cujus *perimeter*, ad quinquies mille & quadringenta milliaria Germanica; *diameter* ad mille ſeptin-

ſeptingenta & octodecim milliaria, communiter ſupputatur. Vid. Timpt. Phyſ. lib. 3. Cap. 4. Probl. 6. E quo conjicies, quantæ molis *univerſum* ejus *corpus* ſit. Quantum (3) ad *figuram*, procul dubio exacte *rotunda* eſt, nautarum teſtimonio, cui non obſtant montes & valles, qui cum *univerſa* mole collati, vix quod *rimula* in vaſto globo, præſtabunt. Quando (4) ad ejus *ſuſtentaculum*, quod cum *baſibus* Pſaltes confert, & *nihil* eſſe, Jobus jam ante dixit; plurimos torſit, quâ ratione tanti ponderis moles, abſque *ullis* ſuſtentaculis, poſſit quaſi *volitare* in aëre Job. XXVI. 7. & XXXVIII. 4. 5. 6. cum ne *lapillus* quidem, remoto ſuſtentaculo, per *horam* ſubſiſtat in aëre. Equidem *ſyſtema* hujus univerſi, cujusq. baſin & fundamentum præſtat *terra*, illud omninò exigit, quippe quo moto, ſuperiora inferioribus permiſcerentur; ſed hinc necdum patet, qui *terra immobilis* pendeat in aëre. Sunt qui hoc, *contra* naturæ leges, per *miraculum* divinum, fieri exiſtiment: alii *rationes* moliuntur, quod corpus *graviſſimum*, naturaliter *infimum* locum occupet, ſicut leviora *ſurſum* tendunt, unde aqua *ſupra* terram, ſicut aër ſupra aquam conſiſtit. Tum 2. quod elementa, in loco ſibi *naturali* non gravitent, imo verò *quieſcant*. Porro 3. ſi moveretur, *ſurſum* moveretur, cœlum verſus, & in cœlum *caderet*, & contra, cœlum terram verſus, quod eſt contra naturam utriuſque. Nos, ut rationibus iſtis ac ſimilibus ſuam vim relinquimus; ita eis non *ſatisfacere* arbitramur, niſi advocata inſuper in ſubſidium omnipotenti Dei *ſuſtentatione*: Unde Deus ad Jobum, *ubinam*, inquit, *eras quando fundabam terram? Quis diſpoſuit menſuras ejus? Quis extendit ſuper eam limam? ſuper quo baſes ejus defixæ ſunt? Quis jecit lapidem ejus angularem?*

Ejus partes eſſentiales. XLVI. Univerſa *terræ* moles (corpus humanum imitata, quod *carne & ſanguine* conſtat Matth. XVI. 17.) *arido* componitur ut carne, & *humido*, ut ſanguine ſuo; adde, lapidibus & montibus, ut *oſſibus*, & *venis* ſuis.

1. Aridum, *Aridum*, in quatuor partes q. eſſentiales, à Geographis diſpeſcitur, in quibus *Aſia* ſe habet ut caput; *America* ut pes; *Africa* ut brachium *ſiniſtrum*; *Europa* ut *dextrum*. Partes aridi *exteriores*, exornatæ conſpiciuntur (præter artificialia) arboribus, plantis, frugibus, brutis; quæ cuncta vergunt, in *uſum hominis* Pſal. CIV. 13. 14. 15. *interiores*, varii nominis mineralibus, quæ hîc, velut in matrice ſuâ, ab influxu cœli, & imprimis à calore Solis, foventur & excluduntur. De quibus conferri poterit *Coſmographia* & *Geotheſia*:

2. Humidum. Rurſus *humidum* hujus orbis, *maribus* conficitur & *fluminibus*, quæ ad modum *venarum*, exteriora pariter & interiora ejus oberrant, ad illud irrigandum ac *fœcundandum*. Circa *maria* cogitanda comprimis ac ſtupenda (1) Immenſa fere eorum *amplitudo*, quâ terram quaſi tegunt, & circumdant, ut veſtimentum. *Ibid.* verſ. 6. & verſ. 25. *Hoc mare magnum & latum locis.* (2) *Altitudo*, quâ, licet terrâ ſint ſuperiora; eam tamen non inundant, cujus rationem, Pſaltes reddit verſ. 9. *Terminum poſuiſti eis, quem non tranſibunt, nec revertentur ad operiendum terram* Prov. VIII. 29. (3) *Motus*, in *fluxu* & *refluxu*, per *ſex* horarum viciſſitudines, conſpicuus, cujus *cauſam* varii varie quærunt quidem, in ejus harmonia cum motu *lunæ*, quæ ſit humiditatis quaſi *mater*; ſed vix *certi* quicquam aſſequuntur. Conf. *Hydrographi.*

XLVII. Eſt etiam procul omni dubio, ſi Scripturarum conſtanti eloquio fides, ſaltem *intra* globi noſtri ſuperficiem, creatus *infernus*, die creationis ſecundo, ut plurimis placet, carceri ac torturæ impurorum ſpirituum 1. Pet. III. 19. 20. 2. Pet. II. 4. juxta & damnatorum hominum Act. I. 25. Pſal. LXIII. 10. à Deo deſtinatus. Quanquam non deſint, qui ſine ratione, & contra Scripturas, *totam* noſtram terram, *poſt* extremum judicium, damnatis, pro inferno futuram exiſtiment. Conf. quæ ſupra §. XXXII. de *inferno* monuimus. 3. Infernus.

Pars elenchtica.

Quæritur:

XLVIII. Controverſiis *theologicis*, theoria de *terra*, non adeo eſt obnoxia. Quæritur tamen 1. An terra, duplici motu, diurno & annuo rotetur circa Solem? Nicolaus Copernicus cum ſuis, ut & Ren. Carteſius cum ſuis, quod putent ſe phænomena hujus mundi, beneficio hujus hypotheſeos, commodius poſſe expedire, affirmant. Reformati negant, cum Aſtronomis Tychonianis, quod *revelatio* divina, evidenter neget, & *ſtare immobilem* determinet Pſal. XCIII. 1. *Etiam ſtabilitur orbis habitabilis ne moveatur.* Et CIV. 5. *Fundavit terram ſuper baſes ſuas, ne moveatur in ſeculum & perpetuum* Pſalm. XLVI. 3. & XCVI. 10. & CXIX. 20. Eccl. I. 4. Omnibuſque illis locis quibus paſſim terram *fundaſſe* dicitur §. XXXIII. adducta. Nec pro ſua ſententia, è *Scripturis* quicquam moliuntur, οἱ ἐξ ἐναντίας; quin nec è *natura* quicquam, quod ſolide inferat, *terram moveri*: tantum urgent, quod explicandis *phænomenis* commodius videatur, terram moveri, exilius corpus, quam Solem. Verum, ut hoc commodius accidat *nobis*; non tamen eo ipſo commodius accidit *Deo*. Imo major hinc videtur redundare *gloria in Deum*, quod Solem, *tantum* corpus, per tantum *ſpatium*, *tantillo* tempore, agat in gyrum. Tum etiam, adhucdum ſub Judice lis eſt, an per motum *terræ*, an per motum *Solis* commodius explicentur phænomena? Saltem *periculoſiſſimus* in Theologia, ille eſt agendi modus, quo

2. An terra, duplici motu, diurno & annuo rotetur circa Solem?

quo conſtanti *Scripturarum* teſtimonio, nil niſi *placita*, imò *conjecturas* Philoſophicas opponas.

2. An terra perinde ſit planeta, ac Luna?

XLIX. Quæritur 2. An terra perinde ſit planeta, ac Luna? Carteſiani, quod motum tribuiſſent terræ, ac proinde etiam orbem ei aſſignaſſent in quo moveretur circa Solem, denique lumen à Sole receptum, perinde repercuteret, ac Luna: ſtatuunt terram perinde planetam appellari poſſe, ac Luna. Reformati negant, quod: 1. Scriptura terram cœlo, perpetuo tenore contradiſtinguat. Quod 2. ſi *ſidus* eſſet, cum reliquis ſideribus *quarto* demum creationis die, produci debuiſſet. Ut non addam 3. ipſum *infernum*, qui, vel adverſariorum teſtimonio, eſt *intra terram*, hac hypotheſi futurum ſit *in cœlo*, id quod reverà non eſt, niſi *cœlum* cum *terrâ*, imò & cum inferno confundere. Conf. *Gangr. Carteſ.* Sect. II. §. VII. & VIII. Fundamentum ſententiæ adverſariæ, eſt in *motu* terræ circa Solem, quem deſtruximus penes controverſiam præcedentem.

Pars practica.

Terræ conſideratio: 1. Majeſtatem & gloriam Dei nobis pandit.

L. Quantum ad praxin, cum *mundi* & *terræ* voces, in Scripturis ſignificatione perſæpe coincidant; recurrunt, mutatis mutandis, omnes iſti uſus, quos theoremati de *mundo*, jam ante ſubjecimus §. XIX. &c. Niſi quod *primò*, gloria & *majeſtas* Dei, nova argumenta accipiat, à creatione & *fundatione terræ* Pſal. CIV. Ubi totus eſt Pſaltes, in *glorificatione* Creatoris & gubernatoris Dei, verſ. 5. egregium argumentum capit à creatione & *fundatione terræ*. Conf. Jeſ. XL. 18. 19.... Peculiariter A. Ejus *potentia*, qui *tanti ponderis* molem ſuſpenderit, quaſi *ex nihilo* Job. XXVI. 7. eamque capiat ac ſuſtentet, q. *pugillo* Jeſ. XL. 12. qui *mari* indomito, ſua poſuerit *repagula* Pſalm. CIV. 9. Prov. VIII. 29. Ejus B. *Sapientia*, quâ huic mundi opificio, terram quaſi pro *baſi* & *fundamento* aſſignavit, eamque tantâ arborum, frugum, herbarum, animantium, metallorum varietate *exornavit* Pſal. CIV. 14. Ejus C. *Bonitas*, quâ univerſam iſtam *terram*, tantâ bonorum varietate inſtructam, ut dicatur *plena bonitate* Dei Pſalm. XXXIII. 5. *hominibus dedit* poſſidendam, fruendam, calcandam Pſalm. CXV. 16. Conf. CIV. 13. 14. 15. 16. Ejus D. *Conſtantia* & immutabilitas, quâ tam *vaſtæ* molis corpus, & tam *infeſtis* partibus integrum, in aëre fecerit *immobile* Pſalm. XCVI. 10. Quam quidem *majeſtatem* Dei, ad hoc terra nobis offert: 1. Ut *miremur* in corde & ſtupeamus. Huc Deus Jobum interrogat: *Ubinam eras quando fundabam terram? dic ſi noſti intelligentiam. Quis diſpoſuit menſuras ejus, ſi noſti? Quis extendit ſuper eam lineam? Super quo baſes ejus defixæ ſunt? aut quis jecit lapidem ejus angularem?* Job. XXXVIII. 4. 5. 6. Pſalm. CIV. 24. Tum. 2. ut *prædicemus* ore, ſicut Pſaltes: *Benedic anima mea Jehovæ, Jehova Deus mi, magnificatus es vehementer, gloriam & majeſtatem induiſti. .... fundavit terram ſuper baſes ſuas* &c. Pſalm. CIV. 1. 5. 6. Tandem 3. ut *extollamus* opere, *reverendo* tantum univerſæ terræ & marium Creatorem: qui *congregat, velut in acervum, aquas maris*: *timeat à Jehova omnis terra, ab eo paveant omnes habitatores orbis* Pſal. XXXIII. 7. 8. Scil. quemadmodum aquæ, *ab ejus increpatione, fugiſſe* dicuntur Pſal. CIV. 5. 6. 7.

2. Peculiariter amplitudinem regni divini.

LI. Imprimis *ſecundò*, è creatione patet, ampliſſimum & abſolutiſſimum ejus, in univerſam terram, *dominium* imperiumque, utpote à quo, non tantum *Deus terræ*, ac *totius* terræ prædicatur Jeſ. LIV. 5. Apoc. XI. 4. Eſd. V. 11. ſed & terra *ejus* eſſe dicitur Pſal. XXIV. 1. & L. 12. & LXXXIX. 12. & XCV. 5. Exod. IX. 29. & XIX. 5. Ad hoc, ut 1. Eum *ſuſpiciamus*, non ut *unius* aut aliquot provinciarum *Regulum*: ſed *univerſæ* terræ *Deum* ac Dominum Pſal. XXXIII. 8. Ut 2. ejus placita ac *mandata*, tanquam ejus *ſervi*, promte *exſequamur* Exod. XIX. 5. 6. *Si obediendo obedieritis voci meæ, & cuſtodiveritis pactum meum--quia mea eſt univerſa terra* Deut. X. 13. 14. Ut 3. rebus *terrenis*, quæ in uſum noſtrum, nobis q. *concreditæ* ſunt; non *abutamur*, eas non dilapidemus, decoquamus Luc. XVI. 1. interim etiam, citra *ſcrupulum* eis fruamur 1. Cor. X. 25. 26. Sic tamen, ut utendo, aliorum *conſcientiam* non offendamus Ibid. verſ. 28.

3 Ad virtutes facit,

LII. Poſſit *tertiò*, terra (a) nos commonefacere, *mortalitatis* noſtræ, utpote qui, ſicut è *terra* conſtructi Job. X. 9. & XXXIII. 6. ita quoque *in terram* reverſuri ſumus Gen. III. 19. Eccl. XII. 7. Ut terra, jam ſaltem à lapſu, cedat edendis pariter & abſorbendis corporibus noſtris, à quo monumenta σαρκοφάγοι nominantur. Et hinc porro (b) terræ conſideratio, etiam ad modeſtiam & *humilitatem* nos format: quod non tantum *è terrâ* Deus nos formet, materia *viliſſima*, ut ſimus *terræ filii* Apoc. XIII. 11. ſed etiam *in terram*, ut *infimum* conclave hujus univerſi, collocaverit, tanquam in domicilio, ut *domus luteas inhabitemus* Job. IV. 19. Pſal. CXV. 16. quam ipſe habeat pro *ſcabello pedum* ſuorum Jeſ. LXVI. 1. Inde quoque (c) eam *contemnamus*, velut *infimum* mundi locum, & *ignobiliſſimum* elementum, ac *præ cœlo*, juxta cum Deo, q. pro *ſcabello* pedum noſtrorum habeamus Col. III. 2. quod *pedibus* calcamus, unde τὸ ארץ à רצץ *conterere, concutere*, derivant, ſicut & τὸ *terra*, à *terendo*.

3. Monet ut caveamus ne

LIII. Ante omnia *quartò*, ſolicitè nobis *caveamus*, ne (quamvis corpore tenus, *è terrâ* ſimus prognati, & *terra* in *diverſorium* potius, quam in

terreni ſimus in terris. Quid hoc? in domicilium, nobis à Creatore ſit data Heb. XIII. 14. & XI. 9.) *terreni* ſimus, ἐπίγεια φρονοῦντες Phil. III. 19. Quod fit: (1) cum terram & *terrena*, quæ *corpori* à Creatore data ſunt, pro domicilio & nutrimento: *animo* impendimus, *cor* eis *apponimus* Pſal. LXII. 11. eoque *terræ* q. *adglutinamur* Pſal. XLIV. 26. Cum (2) Terram & *terrena*, pro unicâ noſtrâ *portione* nobis ſeligimus Pſal. XVII. 14. pro eo, quod *Deum* ſic debebamus ſeligere Pſal. XVI. 5. & LXXIII. 25. aut ſaltem pro *potiori*: pro eo, quod debebamus *primò* quærere *cœlum*, regnum Dei ejuſque juſtitiam, ac *terrena* habere pro *corollariis* Matth. VI. 33. quo *ventrem* nobis quaſi *Deum* facimus Phil. III. 19. & *aurum* potius habemus, quam *Deum*: aut ad minimum, terram *ac terrena* Deo q. *collateramus*, ut *alterum* quendam *Deum*, prout Philiſthæi ſuum Dagonem 1. Sam. V. 2. hoc eſt, *pari* affectu cum *Deo* proſequimur, neque ejus honori, voluntati, regno, cuncta ſubordinamus. Cum proinde (3) *præcipuos* noſtros conatus ac curas, terræ ac *terrenis* impendimus Joh. VI. 26. 27. Atque etiam (4) præcipuos *dolores* capimus è jactura terræ & *terrenorum* 2. Cor. VII. 10. contra quam homines faciunt *ſpirituales* Heb. X. 34. Job. I. 21. Pſal. LXXIII. 25. Hac ratione: Rationes quibus hoc caven- 1. Qui *terræ Domini*, à Deo conſtituti ſunt Gen. I. 26. terræ mancipia ſeipſos faciunt. Eoque 2. Satanæ maledictionem in ſe concitant: *ſupra ventrem tuum gradieris, & pulverem comedes cunctis diebus vitæ tuæ* Gen. III. 14. Imo 3. Quia *recedunt* à Deo, pudefient, *ſcribetque nomina* eorum *in terrâ*, *quoniam* nim. *dereliquerunt fontem aquarum vitæ*, *Jehovam* Jer. XVII. 13. Hoc eſt, non *in cœlo*, quod cœleſtibus competit Luc. X. 20. Etiam 4. ſunt *hoſtes* Dei 1. Joh. II. 15. Jac. IV. 4. Hoſtes *Chriſti* & crucis Chriſti Phil. III. 18. Ad hæc 5. ſunt *idololatræ*, qui Mammoni ſerviunt Matth. VI. 24. quin idololatræ *turpiſſimi*, qui *ſeipſos*, imo *ventrem* ſibi Deum faciunt Phil. III. 19. Tandem 6. ſibi ipſis, ni tempeſtive reſipiſcant, certiſſimum creant *exitium*. Ibid.

Teorema Quartum.

De Contentis cœli ac terræ, juxta Hexaëmeron.

Pars dogmatica.

Primi diei opera ſunt: 1. Rudis & indigeſta LIV. Nec tantum cœlum ac terram, partes mundi *continentes*; ſed etiam omnia quæ his *comprehenduntur*, Deus creavit, idque *ſex* dierum ſpatio. Sic *primo* die, cœlum & terram condidit, ut hactenus terra fuerit תהו ובהו, ἄμορφος, *rudis & indigeſta* materia, quam *chaos* fabuloſi ſomniârunt poetæ, cui, per ſubſequentes creationis dies, Deus peculiares *formas* creando applicaverit. Ἄμορφος autem, quod formas illas *ſubſtantiales*, quas conſecuta poſtmodum eſt, nec *actu* habuerit quod in quavis generatione & alteratione conſpicuum) neque etiam *potentiâ*, niſi pure *obedientiali*, quâ formas recipere potuerit. Ut Deus formas iſtas, diebus ſequentibus *ex nihilo* producere debuerit. Atque iſta productio, deſignari à Moſe videtur, per *Spiritum Dei* (vel Spiritum *Deum*, vel Spiritum *Trinitatis*) qui *incubaverit*, מרחפת *ſuperficiei aquarum*, in quarum fundo, velut in *abyſſo* Gen. I. 2. terra abdita latuerit, ut in diluvio factum, nim. ut velut *gallina* ex ovis pullos, *quævis* excluderet. Iſtam vocis vim, & analogam operationem, colliges ex Deut. XXXII. 11. præſentiam ſcil. *affectuoſam* & peculiari *cura* efficacem: quæ creaturæ cuivis, utpote *vento*, (qui necdum creatus erat, nec etiam fovet, ſed potius diſſipat) aut *igni*, aut *animæ* cuidam mundi, aut *Angelo*: competere non poteſt. Neque etiam, per *Spiritum* Dei *incubantem*, ipſa Dei *vis* & *efficacia* generalis intelligi poteſt, quod, ſuis principiis ſervientes, vellent Sociniani; cum *Spiritus*, ab iſtâ ſua *efficacia*, ſatis clare diſtinguatur, per *incubationem*. moles.

LX. Hinc porro condita *lux* Gen. I. 3. *Dixitque Deus*; *ſit lux & fuit lux*. Per quam, ſunt qui *Angelos* intelligant, quod *Angeli lucis* appellentur 2. Cor. XI. 14. Sed male, cum nullibi Angeli *lux* appellentur in caſu recto; & *lucis* Angeli dicantur διακριτικῶς, ad Angelos *tenebrarum* Col. I. 13. quod diſcrimen, *tum* ſaltem, necdum obtinebat. Sunt qui intelligant elementum *ignis*, ſed abſque rationibus: Pontificii, in gratiam ſuæ *tranſſubſtantiationis*, abſque ulla rationis ſpecie, imo contra omnem rationem, volunt fuiſſe *accidens* ſine ſubjecto: ſufficit fuiſſe *ſubſtantiam* quandam per ſe conſpicuam, & quæ alia conſpicua *fecerit*, in hæmiſphærio accenſam, quæ circumgyratione ſua, *lucidum* a *tenebricoſis* ita diſtinxerit, ut abeunte luce fieret *veſpera*, & rurſus accedente, *mane*; nec unquam illa commiſcerentur. Gen. I. 4. & VIII. 22. Jer. XXXIII. 25. Tum lucem *diem*, & tenebras *noctem*, Deus ipſe denominavit. Tribuunt porro huic diei, rationibus ſaltem probabilibus, creationem Angelorum, quam in caput ſequens nos ſeponimus. 2. Lux primigenia.

LVI. *Secundi* diei opus eſt: 1. *Expanſi* ordinatio, ejuſque adaptatio ad ſeparandas aquas à ſuperficie terræ, & diviſionem procurandam inter aquas *ſuperiores* & *inferiores* Gen. I. 6. *Sit expanſum in medio aquarum, & faciat diſtinctionem inter aquas & aquas.* Scil. ut mediante calore ſuperno, aliqua *aquæ* portio incideretur in *vapores* & ſic ſurſum elevaretur in mediam aeris regionem, Secundi diei opera ſunt 1. Expanſi ordinatio.

nem, ibique deficiente paulatim calore, eoque coagulantibus vaporibus, in nubes abiret, quæ aquas *ſuperiores* conſtituerent, ab aquis *inferioribus* telluris diverſas Pſal. CIV. 3. Jer. X. 13. Job. XXVI. 8. Ut hic non veniant aquæ collocandæ ſupra univerſum *aërem*, ac multo etiam minus ſupra *ætherem*, ut nonnullis placet Ubiquetiſtis, quo difficilior reddatur corpori Chriſti *tranſitus in cælum*.

2. Meteororum productio.

Eadem operâ 3. in ſuis iſtis *cauſis*, hoc die creata videntur *Meteora*, pluvia, grando, nebula aliaque, imo &, accedentibus *effluviis* terreſtribus ſulphureis aliiſque ventus, tonitru, fulmen Pſ. CXLVII. 8. 16. 17. 18. Jer. X. 13. In quibus peculiariter etiam eſt *iris*, in fœderis obſignaculum conſtituta Gen. IX. 9—17.

Tertii diei opera.

LVII. Sunt qui ad *ſecundum* diem referunt *fundationem* terræ, (ut Aben Ezra, Vatablus, Mercerus, Picherellus & Voſſius) per diviſionem aquarum *inferiorum* ab arido, quod ante opus tertii diei per ἐπεξήγησιν narretur Gen. I. 9. 10. ne ſcil. hic dies deſtituatur, uſitatâ peculiari ſuâ *benedictione* approbationeque: tunc ויאמר, vers 9. reddunt per pluſquam perfectum *dixerat*. Voſſ. *De Idololat.* lib. 2. c. 67. cum pluſquam perfectum illud in ויאמר hiſtoriæ creationis ſit inuſitatum, & abſentis ab hoc die benedictionis, cauſa commoda hæc reddi poſſit, quod opus hujus diei *affectum* tantum fuerit, ſed *perfectum* demum die tertio, ut loquitur Mareſius: necdum video rationes, quæ cogant reſilire à receptâ Patrum ac Theologorum ſententia. Proinde ad tertium diem ſpectat: 1. Illa quam diximus *terræ fundatio*, qua ſegregata emicuit. Eadem opera 2. conſtitutio *marium* & fluviorum: ſcil. per aquarum ab arido ſeparatarum, *collectionem* in peculiares alveos, in hunc uſum à Deo præparatos Pſal. CIV. 5-9. ubi per *vocem tonitru*, h. e. per vocem *imperii* divini, ſive etiam per *tonitru* ac *terræ* motus, aquas tegentes ab arido fugiſſe, & in ſuas ſe *cavitates* recepiſſe Job. XXXVIII. 8. Hinc *terra fundata* dicitur *ſuper mare & fluvios* Pſ. XXIV. 2. Ab hac ſeparatione, unâ operâ natæ ſunt *inſulæ* ac peninſulæ. 3. Terræ ab aquis ſegregatæ *exornatio*, facta *extus* quidem arboribus, herbis, frugibus omne genus Gen. I. 12. 13. Sic, ut non tantum earum *ſemina* hoc die conceperit, quæ tractu temporis herbaſcerent, ſed ipſas etiam *arbores*, herbas, imo fructus, in tractu ſaltem Paradiſi (qui hoc die creatus omnino videtur) atque inſuper vim nutriendi, ſanandi, ac propagandi Gen. I. 11. *intus* autem *mineralibus* ac metallis, diverſarum ſpecierum. Ut nihil dicam de ignibus ac flatibus ſubterraneis, à quibus *terræ motus* & ruinæ; nec non *fontes* ac fluvii, item aquæ *fervidæ* & acidulæ naſcuntur.

Quarti diei opera.

LVIII. *Quartò* die, in cœlis ſuſpenſa ſunt luminaria Gen. I. 14. Duo *magna* Sol & Luna, ita dicta non *à diſco*, qui ab aliis quibuſdam ſideribus multum exceditur; ſed à *lumine* quod ſpargunt, & ab *efficacia*, quam impendunt noſtro orbi: tum etiam, nobis ſaltem, minora, tum *erratica* ſeu planetæ; quam *fixa*, magnitudine, ſitu, ac fulgore admodum diſcrepantia, *numero* innumerabilia. Gen. XV. 5. Jeſ. XL. 26. Jer. XXXIII. 22. Quorum motus continuus & æquabilis, per cœlum *æthereum*, naturæ fluidæ ac ſubtiliſſimæ, non ab *intelligentiis*, ſeu *aſſiſtentibus*; ſeu *informantibus*, ut Philoſophi fabulantur; ſed à peculiari naturæ ſuæ *ingenio*, à Deo ſibi per creationem *impreſſo*, ſub Dei ſuprema directione, peragitur, Pſal. XIX. 6. 7.

Uſus luminarium cœleſtium.

LIX. Horum omnium *uſus* eſt. 1. *Illuminare* Gen. I. 15. *Ad afferendum lucem ſuper terram*. 2. Signa præſtare tum (a) *naturalia*, eclipſium Soli ac Lunæ, tempeſtatum, variarumque viciſſitudinum; tum (b) *civilia*, quæ à naturalibus pendent, & εὐκαιρίας monſtrant arandi, ſerendi, navigandi: tum (c) *ſpiritualia*, ſeu *favoris* divini, Gen. VIII. 22. Pſal. LXV. 9. Hoſ. II. 21. 22. 2. Reg. XX. 11. Joſ. X. 12. ſeu *iræ* Matth. XXIV. 29. & XXVII. 45. Levit. XXVI. 19. Jud. V. 20. quamvis eventus *contingentes* ac liberos prædeterminare ac præſagire, in eorum *poteſtate* nequaquam exiſtat; niſi quod ſigna *extra* ordinem in *cælis* exhibita, extraordinarias *calamitates* videantur indicere, ex Joel. II. 30. 31. Act. II. 19. 20. collatis cum *experientia* hiſtoriarum. Interim has aut illas *præciſe* calamitates præſagire, vanum eſt, ac prohibetur Deut. XVIII. 10. Porro 3. temporum *viciſſitudines*, dierum ac noctium, tempeſtates anni, *æſtatis* ac *hyemis*, ſua luce ſuoque motu diſcriminare, quæ provincia Soli ac Lunæ potiſſimum incumbit Gen. I. 14. 16. Job. XXVI. 10. Gen. VIII. 22. Jer. XXXI. 35.

Quinti diei opera.

LX. Hinc *animantia* creari cœperunt, quibus anima competit Gen. I. 20. 21. 24. Levit. XVII. 14. non tantum *vegetativa*, per quam *generentur*, nutriantur, creſcant; ſed etiam *ſenſitiva*, per quam *percipiant*. Et *quinto* quidem die *aquatilia* Gen. I. 20. in quibus eminent ceti, & *prodigioſæ* magnitudinis piſces quivis Job. XL. & XLI. His accenſenda *amphibia*: item zoophyta aquatilia, conchæ, purpuræ, ſpongiæ: & *aerea* ſeu aves.

Sexti diei opera.

LXI. Tandem *ſexto* die, animantia *terreſtria* producta ſunt Gen. I. 24. 25. Nim. בהמה *pecora* quævis & jumenta *domeſtica* ac manſueta. 2. רמשים *reptilia*, quo nomine & ἄποδα & βραχύποδα concluduntur, 3. חיתו *feræ* & *ſylveſtria* omne genus animalia: ſcil. quæ omnia ſecundum *ſpecies*; (*veras* & legitimas, non *adulterinas*, ex commixtione ſpecierum oriundas) Deus hoc die creavit. *Adulterina* enim, nec *hoc* die creata ſunt *in ſe*; ſed in ſuis *cauſis*, unde forte hujuſmodi commixtiones, ceu brutorum adulteria Iſraelitis interdicta le-

leguntur Levit. XIX. 19. Quantum ad animalia è *putredine* oriunda, vel in *cauſis* ſuis tantum creata ſunt; vel in primis individuis, ea lege, ut poſt *primam* creationem, utroque modo, nim. ex *generatione* naturali partim; partim ex *putredine* progignerentur. Quæ de animantibus *incertis* ac fabuloſis pyrauſta, ſalamandra, pegaſo, baſiliſco, draconibus alatis & ignivomis diſquiruntur, è Scripturis determinari vix poſſunt: quod complura hebraica *nomina*, tum *animantium*, tum *herbarum* & arborum, nobis occidentalibus, ſi non penitus ignota, ſaltem *incerta* ſint, id quod de unicornu (ראם) nominatim cogitandum. Tandem univerſo ἐξαημέρῳ colophonem Deus impoſuit creatione hominis, qui creaturarum *omnium*, tam *ſpiritualium*, quam *corporearum*, non epitomen tantum præſtaret & μικρόκοσμον, ſed *finem* quoque. De cujus creatione peculiari Capite, ξὺν Θεῷ, ſuo loco agemus.

Univerſum opus ſuum Deus abſolvit intra ſex dies. LXI. Totum iſtud creationis opus, ut jam ante monuimus, Deus intra *ſex dies* abſolvere voluit, cum uno, imo *unico* momento potuiſſet, tum ut *ſex dies*, meditationi operum divinorum impendendos moneret; tum ut *quieti* ac ſanctificationi ſeptimi, fundamentum ſtrueret Gen. II. 2. collat. cum Exod. XX. 10. 11.

Quæritur:

Pars Elenchtica.

1. An lux primigenia fuerit accidens ſine ſubjecto? LXII. Quæſtiones hujus thematis (præter eas quas de mundo, de cœlis, de terra, dudum diximus, ac de Angelis & hominibus ſuo loco dicemus) pleræque *Philoſophicæ* magis quam *Theologicæ* ſunt. Momentoſiores breviter attingemus. Quæritur ergo *primò*, an lux primigenia fuerit accidens ſine ſubjecto? Affirmativam vellent quidem nonnulli Pontificii, in gratiam ſuæ *tranſſubſtantiationis*, & huc eam producit quidem Bellarm. *De Euchar.* lib. 3. c. 24. & Cornel. à Lapid. *in Gen.* 1. eamque tribuunt tum Baſilio Hom. 2. & 6. *Hexaem.* tum Nazianzeno Orat. XLII. ſed tamen ejus *patrocinium*, non audent ſuſcipere: non tam quod *rationi* repugnet, & perinde ſit acſi dicas accidens eſſe ſubſtantiam, (quod enim non eſt *in alio*, ut ſuo ſubjecto, illud *per ſe* ſubſtitit, ac proinde ſubſtantia eſt) quam quidem, quod ſit contra *communem Patrum, fere* omnium, *tam Græcorum, quam Latinorum, & prope omnium Theologorum ſententiam*, ut loquitur Pererius *in Gen.* 1. Imo Ipſe à Lapide refert, ut refellat.

2. An ſupra expanſum univerſum ſint aquæ? LXIII. Quæritur *ſecundò*, an ſupra *expanſum* univerſum, imo ſupra *cœlum* ſidereum, ſit conſtituta immenſa quædam aquarum moles? Affirmant Patres nonulli, quos ſequitur Cornel. à Lapide, & ſequuntur etiam Lutherani, quod hac ratione, *aſcenſio* Chriſti localis in cœlum, difficilior evadat: negat receptior ſententia, quod 1. abſonum ſit, elementum craſſius & gravius collocare ſupra *aërem*, in tertiâ etiam regione ſubtiliorem, & ſupra cœlum ſydereum, materiæ *ſubtiliſſimæ*. Quod 2. nullus *uſus* naturalis, huic aquæ aſſignari queat. Cum præſertim 3. Litera moſaica non cogat: neque enim dicit expanſum *univerſum*, interjectum fuiſſe inter aquas *ſuperiores* & *inferiores*; ſed ſimpliciter *expanſum* aliquod, quale eſt *primæ* regionis aër, quod diſcriminat aquas *inferiores*, maria, flumina, ab aquis *ſuperioribus*, vaporibus ſcil. & nubibus, in *ſecunda* regione collectis. Neque enim receptius eſt Scripturis; quam per *aquas ſuperiores* indigitare nubes Pſal. CIV. 3. Job. XXVI. 8. Pſal. XVIII. 12. Jer. X. 13. Quibus animadverſis, non ſupereſt ſententiæ adverſæ, quod pro ſe adducat.

3. Quo conſilio ſecundus dies careat ſolenni benedictione? LXIV. Quæritur *tertio*, quo conſilio opus ſecundi diei conſueta deſtituatur Dei approbatione *benedictioneque*? Qui fundationem terræ, & collectionem marium, & fluviorum ad *ſecundum* diem referunt, negant caruiſſe hunc diem ſua benedictione. Iſtius benedictionem verſus 10. huc vult traducendam, quod alias *tertius* dies, habiturus ſit *geminam* approbationem. Lombardus ideo factum vult, quod numerus *binarius*, ſit mali ominis & *infamis*, quo etiam, odio conjugii, inclinat Hieronymus. Alii cauſam in eo quærunt, quod *infernus* ſit hoc die creatus, aut quod Angeli hoc die fuerint *lapſi*, id quod Caballiſtæ fingunt. Lutherus exiſtimat, non eſſe exquirendas *rationes* hujus conſilii, à Deo nobis non detectas. Alii quod opus hujus diei, *inchoatum* tantum fuerit, conſummandum *tertio* die, cui non video quid obſtet. Adde quod benedictio *generalis* ver. 31. & *huic* diei applicanda ſit.

4. An Sol immotus conſiſtat in cœlo? LXV. Quæritur *quarto*, an Sol immotus in cœlo conſiſtat? Negat continuus Scripturæ tenor, quum non tantum Soli *motum arrogat* Eccl. 1. 4. 7. Pſ. XIX. 5. 6. 7. Matth. V. 45. Joſ. X. 12. 13. 2. Reg. XX. 9. 11. collat. cum Jeſ. XXXVIII. 8. ſed & *terræ* eundem *abrogat* Pſ. XCIII. 1. & CIV. 5. Cui, perveriſſima παῤῥησίᾳ, ſolam objeceris Philoſophiam. Affirmat Nic. Copernicus, Carteſius, aliique, nullis adducti *Scripturis*, quod agnoſcunt; ſed *partim*, quod *tanti corporis* motus, tam velox, *captum* humanum excedat: *partim* quod phænomena cœleſtia, ex *quiete* Solis commodius expedire poſſint. Sed quæ leviora ſunt, quam ut *Scripturæ* unanimi ſuffragio opponas: cum Deus etiam *poſſit*, quæ omnem captum humanum excedunt Eph. III. 20. & hujus motus *velocitate*, illuſtrior fiat *primi* motoris *gloria*. Cum etiam phænomena cœleſtia, ex hypotheſi hujus motus, ſatis commodè expediverint Ptolemæus, Tycho-Brahe aliique præſtantiores Aſtronomi. Conf. *Gangr. Cart.* Sect. 2. Cap. XXI. §. 8—12.

5. An LXVI. Quæritur *quinto*, an aſtrorum poſitus,

Aſtrorum poſitus futura contingentia præſagiant?

fauſti aut infauſti, futura contingentia, fata hominum, Regum, Principum, præſagiant? Negat 1. Scriptura, quando *futura* præſagire, ac certo prædicere, *Deo* tribuit pro privilegio Eccl. VIII. 7. Jac. IV. 13--16. quando item *proſcribit* quævis ex aſtris *præſagia* Deut. XVIII. 10. 14. Jeſ. VIII. 19. & XIX. 3. & XLVII. 13. Jer. X. 2. & XVII. 10. Negat 2. *ratio*, quoniam, per *immenſam* aſtrorum à nobis *diſtantiam*, vix aliquam in nos *operationem* exſerunt, & ſi quam exſerunt, ea valde *generalis* eſt, ſaltem in hominum *mentem* non agunt. Etiam ex unius *horoſcopo* prædici non poſſunt, quæ ex *multorum voluntate* & ſtudiis pendent, multo minus, quæ totius alicujus *urbis*, nationis aut regni fata tangunt. Et cum non *bona* tantum, ſed *mala* ex aſtris deducere conentur, hujus aſtrologiæ myſtæ; nunquid *Deum* naturæ & aſtrorum auctorem, & *peccati* auctorem agnoſcent? Ut non addam, *ante* peccatum nec *ſcelera*, nec *ſupplicia* habitura fuiſſe locum, dum nihilominus ſiderum *poſitus*, idem per omnia futurus fuiſſet. Negat tandem 3. *experientia*, quando, non *omnes* qui ſub eodem aſtrorum poſitu naſcuntur, eandem *ſortem* experiuntur, nec qui *eodem* momento cum ſobole aliqua regia naſcuntur, ad *purpuram* recipiuntur, imo & *gemelli*, eodem tempore nati, *diverſa* fata experiuntur, *contraria* ſtudia ſectantur. Affirmant tamen Aſtrologi, genethliaci, tum quod aſtra data dicantur ut *ſint ſigna*; ſed *temporum*, annorum, dierum; non autem *futurorum contingentium*, cum iſtum ſignorum *uſum*, Deus exſertè rejiciat: tum quod *experientia*, cum ſuis prædictionibus colludat, id quod *caſu* aut *Dæmonum* arte, aut occulto *numinis judicio*, ut fieri poſſit; nullis tamen *certis* ſit artis aut naturæ regulis, nec conſtanter.

Pars practica.

Praxis ſextidui emergit: 1. A creationis duratione.

LXVII. Quæ de ſingulis creaturarum *ſpeciebus* dici *poſſent* practicè, infinita ſunt, quæ de *mundo*, cœlis ac terra dici *debebant*, diximus; & quæ de *rationalibus dicenda* reſtant, dicemus ſuo loco, eaque mutatis mutandis, additis addendis, huc traduci commodè poſſunt: ut hic non videatur ſupereſſe, niſi illa *praxis*, quæ tum ex creationis *duratione*, tum ex creandi *ordine* emergit. *Primo* igitur, quod Deus, cum *unico momento*, univerſum hoc abſolvere potuiſſet, *ſex* ei dies nihilominus impenderit, quo diſtinctior ſuas operationes cogitandi anſa, nobis ſuppeteret, nos provocat, ut per *ſex dies* hebdomadis, quantum fieri poteſt, operibus Dei contemplandis occupemur, quo nim. Creatoris *ſapientiam*, potentiam, bonitatem aliaque attributa, ex iſta creaturarum *varietate*, bonitate, conſtantia, diſtinctius agnoſcamus *mente*, promptius celebremus *ore*, & exaggeremus *opere*. Tum etiam, cum Deus per ſex dies, *operando* circa mundum voluerit occupari, nos quoque ejus exemplo, per *ſex dies*, negotiis hujus *ſeculi* incumbamus omni *ſolertia*, evitato cane pejus & angue *otio* & negligentia. Et cum *Deus*, per ſuum ſextiduum, operando non fuerit occupatus, niſi circa ea quæ *bona* ſunt, hominique *utilia*; & *nos* non *malis* operationibus, quæ aut Deo, aut hominibus *noxia* ſunt; imo nec *vanis* ac futilibus, quæ nihil ad Dei *gloriam*, aut hominum *commoda* conferunt, operationes ſextidui noſtri impendamus. Tandem, cum Deus non niſi per *ſex* dies fuerit operatus, ac *ſeptimo* die quieverit: & nos per *ſex* dies, ita negotia hujus ſeculi expediamus, ut *ſeptimo* poſſimus quieſcere, eumque operibus *gloriæ* Dei, ac ſalutis *animarum* noſtrarum impendere Gen. II. 2. Exod. XX. 9. 10. 11.

2. A creandi ordine.

LXVIII. *Secundo*, ex *ordine* operationis, per ſextiduum à Deo obſervato, elucet: 1. Dei *ſapientia*, quod (a) *elementa* ſimplicia prius creata ſint, quam *elementaria*, ſeu concreta & compoſita. Quod (b) in ſimplicibus prius *perfectiora*, quæ propius accedunt ad naturam Dei. Quod (c) illa prius ſint creata, quæ *tantum* habent *eſſe*; tum illa, quæ præter eſſe, habent etiam *vivere*; poſtea illa, quæ præter eſſe, vivere & ſentire, habent etiam *rationem*. Quod (d) in *ſimplicibus*, à *perfectioribus* ad *imperfectiora* fuerit progreſſus: ſed in *compoſitis* ab *imperfectioribus* ad *perfectiora*, à plantis ad hominem. 2. *Potentia*, in eo ſingulariter elucebat, quod *plantas*, herbas, arbores, *prius* creavit, quam *Solem* & aſtra, quæ vim *cauſarum* habere ſolent, in eorum productione. 3. *Bonitas* ejus elucebat in eo, quod prius *domicilia* qnam animalia, prius illa, quæ homini forent *uſui*, quam *hominem* ipſum creaverit. Verba ſunt Ameſii *Medul.* lib. 1. Cap. VIII. §. 57. 58. 59.

CAPUT SEPTIMUM.

DE

ANGELIS BONIS.

Hebr. 1. verſ. 7.

Qui Angelos ſuos facit ſpiritus, & miniſtros ſuos ignis flammam.

Angelorum bonorum contemplatio.

I. Vidimus creaturas, quibus gloriam *communem ſapientiæ*, potentiæ, bonitatis, Creator intendit manifeſtare, ἀλόγους; ſuccedunt, quibus gloriam *prædeſtinationis* h. e. gloriam miſericordiæ & juſtitiæ vindicis intendit, λογικαὶ: Angeli & homines, *propter* quas, reliquæ creatæ ſunt. *Angelos* primo videbimus, tum ut ſunt *in ſe*, à creatione, *bonos*; tum ut *facti* ſunt proprio vitio, *malos*. Prioris theoriæ argumentum præſtat Apoſtolus Heb. 1. 7.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus verbis Apoſtolus, demonſtraturus æternam deitatem Chriſti, collationem inſtituit, inter Angelos & Chriſtum, cujus parte* priore deſcriptionem habet Angelorum, *ut parte* poſteriore *obtineat, Chriſtum eſſe Angelis* majorem. *In deſcriptione* creationis Angelorum *occurrit:*

1. Creator, ὁ, qui Pſal. CIX. *unde textus citatur*, verſ. 1. *appellatur* יהוה *item* אלהים יהוה, *Deus*, theologicè *quidem conſideratus, Pater, Filius & Spiritus S. cujus ſolius eſt*, quævis *creare, imprimis* Spiritus: *hoc tamen loco*, œconomice, *Pater, utpote cui Filium Apoſtolus, per totum hoc caput, evidenter contradiſtinguit* vſ. 1. 2. 3. *&c.*

2. Creatio, ποιῶν, עשה. *Quantum ad vocem* עשה, *eam ſignificare idem quod* ברא, *abunde patet ex* Gen. 1, *ubi* ברא & עשה, *paſſim reciprocantur, & hoc peculiariter habet* עשה, *quod non tantum notet* producere, *ut* ſit; *ſed etiam efficere, ut* talis *ſit, adeoque non tantum* facere; *ſed &* efficere, *jam ante monuimus circa caput præcedens in* exegeticis. *Eadem vis eſt vocis* ποιεῖν. *Utraque igitur vox notat, non tantum* creare, *ut exiſtat; ſed etiam ut ſit in certum* uſum, *ac proinde, ut Angeli non tantum* ſint; *ſed etiam ut ſint ſpiritus, atque inſuper ut ſint* λειτουργοὶ *miniſtri, ut patebit in ſubſequentibus.*

3. Creatura, τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, Angelos ſuos ſpiritus ſui ipſius. *Hic varia diſputantur:* 1. *An vox* ἄγγελος מלאך *notet* nuncium *appellativè; an* Angelum *proprie: rurſus* 2. *An* πνεῦμα, *hic notet* ventum, *ut fieri videtur* Pſal. CIV. 4. *ubi* verſ. 3. *Propheta locutus videtur de* רוחות ventis. 3. An מלאכיו *præſtet ſubjectum propoſitionis; an vero prædicatum?* 4. *An* duo *textus hemiſtichia, de* duabus *loquantur rebus, v. g. ventis & fulgetris? aut Angelis & miniſtris? an vero de re* una, *ita ut poſterius hemiſtichium ſit prioris explicativum? Ex his variæ naſcuntur verborum* conſtructiones, *pariter &* expoſitiones. *Quidam A. exſtimant* priori *hemiſtichio deſcribi naturam* ventorum; poſteriore *fulgurum, ut ſenſus emergat: qui facit* ventos *eſſe nuncios ſuos, quibus iram ſuam hominibus denunciet, tempeſtates excitando: &* fulgura *miniſtros ſuos, quibus utatur in pœnam impiorum. Sed hac ratione argumentum Apoſtolicum, pro æterna deitate Chriſti, ab ejus* ἐξοχῇ *ſupra Angelos, ſic ſatis enervatur:* B. *Alii malunt ventum & fulgura, appellari Angelos, quibus Deus utatur, haud aliter ac Angelis ſuis eximiis, ſic Maimonides aliique in* Pſal. CIV. 4. *Alii* C. *rectius exiſtimant, utroque hemiſtichio deſcribi naturam Angelorum & miniſtrorum Dei, eoſque appellari ſpiritus, & flammas ignis, id quod docent:* α. *Articuli eis additi, qui ſubjectum propoſitionis ſignificant* Joh. 1. 1. *& oſtendunt inſuper, voces* Angelos & miniſtros, *non* appellative *ſed* proprie *accipi.* β. uſus *vocum* מלאכים & ἀγγέλων, *quibus ordinarie ſpiritus illi creati intelliguntur, qui ſunt naturâ completi. Hinc* γ. *de Angelis acceperunt Veteres* Judæi, & LXX. *Interp. nec non Targum, ſic reddens:* qui facit Angelos veloces ut ſpiritus. *Etiam* δ. Scopus *Pſalmi iſtud exigit, qui in hoc eſt, ut efferat gloriam Dei, ex operibus creationis ac providentiæ, quæ gloria, in hoc egregiè fulget, quod Angelos ſuos fecerit ſpiritus & miniſtros ſuos, potentes ſicut flamma ignis. Tandem* ε. *hoc evidentiſſime docet contextus ac Scopus Apoſtoli noſtri. Quid enim eſſet?* verſ. 4. tanto excellentior factus VENTIS: verſ. 5. Cui VENTORUM unquam dixit *&c.* verſ. 6. Adorent eum omnes VENTI: verſ. 7. De VENTIS quidem dicit, qui nuncios ſuos

facit

facit VENTOS. *Quapropter de* Angelis *propriè dictis, merito interpretamur, verba Prophetica, & Apoſtolica, in quibus nobis occurrunt:*

1. Nomen *harum creaturarum*, ἀγγέλους, מלאכים. *Quæ voces* ex etymo, *officium quidem denotant, nuncii, legati, emiſſarii cujuſvis: ſeu divinus ſit, ſeu humanus, ſeu angelicus, & ſic* appellativæ *ſunt*; ex uſu *tamen, creaturas ſonant* mere *ſpirituales, ſenſu* proprio. *Sic* Pſal. CIV. 4. (*licet Judæis quibusdam recentioribus, aliter placeat*) *& in textu noſtro. Ubi eis apponitur pronomen reciprocum* αὐτοῦ ſuos, *ſcil.* bonos, *procul dubio* διακριτικῶς, *ut diſcernat ab Angelis* malis.
2. Natura, πνεύματα, *ſpiritus* רוחות. *Voces illæ* multa *ſignificant, prout Cap.* XXVII. *in* exegeticis *pariter &* dogmaticis, *dudum obſervavimus. Ex his, Judæi recentiores ſibi deligunt*, ventum, *quod jamjam refutavimus. Deſcendunt à* ſpirando, *ac proinde, ſi voces ſpectes, creaturis* per prius *competunt*; *aſt ſi* rem ſignificatam, *Creatori, & peculiariter Spiritui S.* per prius. *Principaliter voces notant* ſubſtantiam immaterialem completam, *in quâ* Deus *eſt principaliter, creaturis* κατ' ἀναλογίαν, *hoc loco ſignificant ſpirituum* bonorum *eſſentiam.*
3. Officium λειτουργούς, משרתים. *Voces ſonant, non* ſervos *ſed* miniſtros publicos, *ſeu* officiales. *Tribuuntur in Scripturis*: 1. Magiſtratui *civili* Rom. XIII. 6. *tum* 2. *Miniſtris verbi divini* Rom. XV. 16. *Etiam* 3. Sacerdotibus *legalibus* Luc. I. 25. *Porro* 4. *Ipſi* Chriſto Heb. VIII. 2. *Tandem* 5. Angelis, *ſic hoc loco* Heb. I. 7. & 14. *Prout* משרתים Pſal. CIV. 4. *ſemper dicit* officium cum honore. *Ac proinde ſignificatur*, Angelos, *quamvis* in ſe, *ſint officiales* honorati; *eſſe tamen miniſtros Dei & Chriſti, adeoque* inferiores *Deo & Chriſto, &, per conſequens, cum in creaturis ſint præſtantiſſimi digniſſimique, quod eos excedit, eſſe* Deum, *ut hinc tandem emergat, Chriſtum eſſe* Deum.
4. *Virtus* & efficacia, πυρὸς φλόγα, ignis flammam; Pſal. CIV. 4. אש להט ignem flammantem. *Hoc eſt*, naturâ potentes גברי כח Pſal. CIII. 20. *eſt enim flamma ignis elementum* potens, *atque inſuper* veloces, *à quo* alati *dicuntur, & alati* undique Exod. XXXVII. 9. Ezech. I. 6. 8. 9. 11. *&c. ubi de* כרובים *eſt ſermo, qua voce plerumque* Angeli *ſignificantur. Hinc etiam* שרפים *denominantur* Jeſ. VI. 6. שרף cremavit igne. *Ut innuatur &* potentia *&* promptitudò *eorum, in expediendis divinis mandatis* Pſal. CIII. 20.

Pars elenchtica.

Angelos creatos eſſe, rationibus probabiliter docetur.

III. Conſtat igitur, præter ſubſtantias *materiales* hactenus datas. Deum condidiſſe *immateriales*, ibi futuras à *præcipuo miniſterio*. Id enim (a) hujus *univerſi* videbatur exigere *perfectio*: ibi enim, cum proſtent *purè materialia*, proſtent item partim *materialia*, partim *immaterialia* (quod ſuo loco patebit in *homine*) *conſentaneum* videtur, omnino dari etiam *purè immaterialia*. Cum præſertim (b) hoc faciat ad *gloriæ* divinæ amplitudinem, ac (c) Dei *natura*, etiam *ſpirituales* exigere videatur miniſtros, qui, objectis impedimentis *materialibus*, ſiſti in ſuo officio non queant. Hinc, licet certo *demonſtrare* non poſſet *ratio*, hujuſmodi *dari* creaturas; poteſt tamen plus ferme quam *probabiliter* inde *colligere*, accedentibus (d) comprimis *talibus* operationibus, quæ nec à *Deo*; nec à cauſis *materialibus* excludi poſſunt, atque etiam (e) *oraculis* paſſim editis & (f) apparitionibus *ſpectrorum* paſſim factis, eoque (g) & teſtimoniis *gentium*.

Certo demonſtratur è Scripturis.

IV. E Scripturis autem illud, non uno modo indubitatiſſimum eſt, nim. non tantum A. ex *teſtimoniis* paſſim obviis Pſal. CIII. 20. & CXLVIII. 2. 5. 1. Pet. III. 22, & mille aliis: nec tantum B. ex egregiis eorum *operationibus*, quas ſuo loco dicemus; ſed etiam C. ex variis eorum *apparitionibus* Gen. XIX. 1. ſuo loco fortè commemorandis. Quin & *ex nihilo* creatos Pſal. CIV. 4. cum Heb. I. 7. Col. I. 16. 17. cum non tantum ab *æterno* Creatori coëxiſtere non *potuerint*, prout ſuo loco in Cap. de *æternitate Dei*, ac ſuperioribus de *Creatione*, ac de *mundo* demonſtravimus vindicavimuſque: ſed etiam *Creatori* contradiſtinguantur, proinde neceſſariò *creaturæ* ſint: neque enim *medium* hic datur.

Primo die creati videntur.

Imo *primo* creationis die, cum ſuo domicilio creatos eſſe, perquam *probabile* videtur, ex eo quod Deo, *terram fundanti*, applauſiſſe dicuntur Job. XXXVIII. 4-7. Certum eſt, eos ante *primum* creationis diem, non fuiſſe creatos: cum *ante* illum, non niſi *æternitas*, in quâ principium non admittitur, fuerit: unde *ante* iſtud *principium*, & ab *æterno* eſſe, Scripturis ſunt ἰσοδυναμοῦντα: quamvis hoc plurimis placuerit, uſque ad concilium Lateranenſe, & placeat etiamnum maligniori ſcopo, Socinianis: certum etiam, conditos non fuiſſe *poſt hominem*, quem ſeduxerunt. Atque etiam cœlorum *creationem*, obſcurius licet, indigitare Moſes videtur Gen. II. 1. quando perfectos à Deo tradit cœlos, terram & omnem *exercitum eorum*, qua appellatione paſſim hi *ſpiritus* veniunt Luc. II. 13. 1. Reg. XXII. 19. Neh. IX. 6. Pſal. CIII. 20. 21. & CXLVIII. 2.

Angelorum variæ ap-

V. Subſtantiæ iſtæ *immateriales*, variis nominibus in Scriptura ſignificantur, quando dicuntur *Filii Dei* Job. I. 6. & XXXVIII. 7. *Elohim* Pſal. VIII.

pellationes. viii 6. Cum Heb. ii. 7. *Cherubim* Gen. iii. 24. Talmudiſtis quaſi כרביא *ſicut puer*, רביא enim Caldæis *puerum* notat, teſte Buxtorf. *Lexic. Talmud.* in voce כרב (quamvis non ignorem aliis aliud placere) unde fortè, *juvenum* forma, nonnunquam apparuiſſe leguntur Marc. xvi. 5. *Seraphim* Jeſ. vi. 2. quaſi accenſi ardore amoris aut juſtitiæ divinæ, inde *fulguri* conferuntur Luc. x. 18. *vigiles* Dan. iv. 10. 13. *ſtellæ matutinæ* Job. xxxviii. 7. *flammæ ignis* Pſal. civ. 4. quod improbos abſumant.

Communiſſime ſpiritus & Angeli deſignantur, nomine ambiguo. VI. Communiſſime tamen, & *propriſſime ſpiritus* appellantur Heb. i. 7. ex Pſal. civ. 4. ab *immateriali* ſuâ naturâ: & מלאכים *Angeli*, ab officio, nuncii qui pro alio, aliquid dicunt & faciunt. Quanquam hoc nomen, nonnunquam *Mediatori* tribuatur, *Angelo fœderis* Mal. iii. 1. & *Angelo faciERUM* Jeſ. lxiii. 9. qui præceſſit caſtra Iſraelitarum Exod. xiv. 19. in cujus *medio eſt nomen Dei* Exod. xxiii. 20. 21. nonnunquam hominibus, *Haggæo* Hag. i. 13. *Sacerdoti* Mal. ii. 7. *Baptiſtæ*. Ibid. Cap. iii. 1. Eccleſiæ *miniſtris* Apoc. i. 20. Aſſignantur ipſis etiam nomina *propria*: *Gabrielis* Dan. viii. 16. & ix. 21. Luc. i. 26. quod *fortitudinem Dei* ſonat: & *Michaëlis* Dan. x. 21. & xii. 1. Jud. verſ. 9. Apoc. xii. 7. quod eſt, *quis ſicut Deus?* Quamvis hoc *poſteriore*, ſolum *Angelum fœderis* deſignari, plerique non ineptè colligant, ex ejus *epithetis* Dan. x. 21. & xii. 1. & viii. 25. Item ex collat. Jud. verſ. 9. cum Zach. iii. 2.

Sunt ſubſtantiæ ſpirituales. VII. Sunt autem Angeli, *ſpiritus creati*, *ſua natura completi.* Dum *ſpiritus* appellantur, *primo* ſubſtantiæ *immateriales* agnoſcuntur, h. e. tales, quæ non tantum *craſſiorem* (quod Tertullianus cum nonnullis Patribus videtur voluiſſe) materiam reſpuunt; ſed omnem *omnino*, à quo *ſpiritus* audiunt Pſal. civ. 4. Heb. i. 14. Matth. x. 1. Eph. vi. 12. Quanquam *corpora* aliquando, ad *tempus* aſſumſerunt, non *informanda*; ſed *dirigenda*. Nihilominus ſpiritus *finiti* ſunt, non quod à corporis *ambitu* finiantur; ſed quod ab *intrinſecis* eſſentiæ limitibus finiantur; & *ſimplices* ſunt, quatenus *partibus* deſtituuntur, licet non *ſimpliciſſimi*, ſicut Deus eſt: cum ſubſtantiæ & accidentis, potentiæ & actus compoſitionibus, ſint obnoxii.

Angelorum vita. VIII. *Secundò*, ipſis *vita* addicitur, cum ſpiritus *proprie* dictus, non detur, qui vita careat. Neque enim citra eam, Deum audire, mandata ejus hominibus annunciare, aut commodos λειτυργὺς præſtare Deo poſſent. Interim vitam degunt, non *vegetativam* aut *ſenſitivam*; ſed pro naturâ præcipua, præcipuam, h. e. *rationalem*.

Intellectus. IX. Unde *tertiò*, dum ſpiritus ſunt, *intellectu* quoque pollent, quo *ſapientes* ſunt 2. Sam. xiv. 20. *faciem* Dei *contuentur* Matth. xviii. 10. Et quamvis ille, *noſtro* ſit multo perfectior, ut qui, à *ſenſuum* imaginibus & impreſſionibus non pendeat, adeoque magis fixas & conſtantes habeat cogitationes: non cognoſcit tamen per *eſſentiam ſuam*: cum ea, rerum omnium *exemplar* & cauſa, nequaquam ſit; aut etiam *in eſſentiâ Dei*, velut in ſpeculo; cum operationes Dei ſint *liberæ*: neque omnia cognoſcunt, quod Deo *ſoli* competit: neque ſingulatim *futura contingentia* cognoſcunt, niſi per conjecturas, longumque rerum uſum & experientiam Jeſ. xli. 22. 23. nec abditos *cordis* humani receſſus Jer. xvii. 10. 1. Reg. viii. 39. nec *diem* judicii Marc. xiii. 32. Et quicquid cognoſcunt, per *ſpecies* intelligibiles, ſive *inſitas* ſibi per creationem; ſive à Deo *revelatas*; ſive à rebus *hauſtas*, percipiendo aut diſcurrendo, intelligunt. Ut *triplex* in iis appareat cognitio: A. *naturalis* ſeu concreata Joh. viii. 44. B. *Revelata* Dan. viii. & ix. Apoc. i. 1. & C. *Experimentalis*, videndo & audiendo hauſta Eph. iii. 10. 1. Tim. iii. 16. 1. Pet. i. 12. Norunt ſingulatim *Deum*, per intuitum, utpote cujus *faciem vident* Matth. xviii. 10. proinde multo clarius quam nos, qui per *ſpeculum & per ænigma ex parte cognoſcimus* 1. Cor. xiii. 12. Norunt ſeipſos in ſeipſis. Nôrunt à *ſe diverſa*, tum *ſpiritualia*, ſe invicem & animas ſeparatas; tum *corporalia*, per ſpecies eorum, ſibi concreatas, ſive ab objectis hauſtas, cujus modus nobis eſt *inexplicabilis*. Nôrunt *ſalutis myſteria*, per revelationem Eph. iii. 10. 1. Tim. iii. 16. 1. Pet. i. 12.

Loquela. X. Nec iſta tantum nôrunt *ſibi*: ſed etiam notificare poſſunt *aliis*: unde ipſis metaphoricè *lingua* aſſeritur 1. Cor. xiii. 1. qua loquuntur *ſibi invicem*, h. e. ſua cogitata ſibi impertiunt, quamvis, quomodo id peragatur non magis perſpiciamus, quam bruta, ut nos confabulemur: loquuntur & *hominibus*, agitando & figurando aërem, ad eum modum quo oportet, ut verba in eo effingantur; & viciſſim compellantur ab hominibus, accipiuntque ſpeciem ab hominibus, quamvis & modus hujus acceptionis, nobis non pateat.

Voluntas. XI. Hinc etiam *quartò*, dum ſpiritus ſunt, *voluntate* pollent, quâ *liberè* agunt ex conſilio, ſponte Deo obſequuntur Pſal. ciii. 20. *gaudent* ſuper converſione hominum Luc. xv. 10. *avent introſpicere* in myſteria ſalutis 1. Pet. i. 12. Quæ voluntas ipſis competit, ut *facultas* ab eſſentiâ diverſa, ac *perfectior* etiam & liberior, quam nobis; quod *paſſionibus*, & motibus corporeis, non adeo *turbetur*, eoque magis conſtans ac fixa ſit: *paſſionibus* tamen, quatenus *corporeæ* ſunt, penitus carent, & ſi quæ ipſis tribuuntur, *intellectuales* ſunt. Interim tamen *dependens* eſt à Deo, quoad *exercitium*, concluſa intra certam objectorum ſphæram: tandem & *mutabilis* ac mutata.

Angeli ſunt ſpiritus completi.

XII. Denique *quinto*, ſpiritus *completi* ſunt, qui nullam ſuſtinent relationem ad corpus, velut alteram ſui compoſiti *partem* eſſentialem, quo modo diſtare *cognoſcuntur*, tum ab *anima* hominis ſeparatâ, quæ ſuâ *natura* ad compoſitionem ordinatur cum corpore; tum ab *homine*, qui corpus & ſpiritum connotat. Sitne præterea, inter *Angelos* & *animam* noſtram, *eſſentialis* & *ſpecifica* differentia, nobis latet, quamvis ab *effectuum* diverſitate, tale quid, *plus* quam *probabiliter* colligi poſſe videatur.

Angelorum affectiones:

1. Bonitas.

XIII. In *affectionibus* Angelorum (1) eſt eorum *bonitas*, ſibi concreata, tam *phyſica*, quam *moralis*, per quam apti nati ſunt, ad ſuos uſus, ſua *officia*, à qua plurimi protervè *deſciverunt* Joh. VIII. 44. Jud. verſ. 6. de quo plura ſuo loco.

2. Potentia.

XIV. (2) *Potentia* permagna, unde גבורי כח *Heroes robuſti* Pſal. CIII. 20. ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, καὶ κοσμοκράτορες Eph. VI. 12. *Angeli potentiæ* dicuntur 2. Theſſ. I. 7. Quod ſtupenda eorum opera confirmant Exod. XII. 2. Reg. XIX. 35. Joh. V. 4. Act. V. 19. & XII. 7. quæ ab ipſis, *ſola voluntate* perpetrata non intelligimus, cum nihil repugnet, *fortitudinem* ipſis ab eſſentia diverſam, tribuere. Interim *infinita* eos poſſe, aut *miracula*, veri ac proprii *nominis*, quæ naturam univerſi, aut *ſuam* ſaltem excedant, nulla ratione credimus. Quamvis *miranda*, quæ *captum* noſtrum ſuperent, non inficiemur 2. Theſſ. II. 9.

3. Locus.

XV. (3) Exiſtendi *locus*, quem occupant non ſola *operandi* ratione; ſed per *coëxiſtentiam*; nec per *circumſcriptionem*, ut extrinſecus ambiantur; velut corpora: nec per *repletionem*, aut *infinitam* coëxiſtentiam: ſed per *definitionem*, quâ propter eſſentiæ ſuæ *finitudinem*, ſic reſtringuntur ad *hunc* locum, ut non ſint in *diverſo*. Sic in uno homine dicitur fuiſſe legio Luc. VIII. 30.

4. Motus.

XVI. Hinc (4) *motus* localis, quo de loco *tranſeunt* in locum Gen. XXVIII. 12. qui licet *velociſſimus* exiſtat, nullo reſiſtente medio, à quo *ventis* & *igni* aſſimilantur Pſalm. CIV. 4. & *Seraphim alati* feruntur Ezech. I. 6. *inſtar fulguris* Luc. X. 18. non tamen in *momento* fit; ſed ſucceſſive.

5. Duratio.

XVII. (5) Exiſtendi *duratio* ejuſque menſura, per quam ſunt non ſub *tempore*, quo talia menſurantur; quæ ſua *natura* principium admittunt ac finem; nec ſub *æternitate*, quæ *ſoli* illi competit, qui per naturam nec *principium*, nec *finem* experiri poteſt; ſed ſub *ævo*, quo illa menſurantur, quæ per naturam *principium* includunt; ſed *finem* excludunt. Quod *ævum* cum *tempore* congruit, in *eo*, quod non tantum durationis *initium* implicet; ſed etiam fluxum ſeu ſucceſſionem: cum *æternitate*, quod durandi *finem* excludat. Differt à tempore, quod *finem* excludat, & ab æternitate quod *principium* & fluxum includat.

6. Numerus.

XVIII. (6) *Numerus*, *finitus* quidem eſt; ſed *ampliſſimus* tamen, Dan. VII. 10. Apoc. V. 11. Pſal. LXVIII. 18. Luc. II. 13. & VIII. 30. Matth. XXVI. 53. Heb. XII. 22. In quo differunt, non ut *ſpecies*, prout Thomiſtæ apud Pontificios exiſtimant, ex eo quod individua non conſtituantur, niſi per *materiam ſignatam*, quæ in Angelis non eſt: ſed ut *ſingularia*, cum in communi *ſpiritus* naturâ conveniant, id quod in *animabus* ſeparatis maxime eſt perſpicuum.

7. Ordo.

XIX. Hinc (7) *ordinem* quendam, in ipſis lubenter agnoſcimus, ſignificatum variis denominationibus, Seraphim, Cherubim, Thronorum, Dominationum, Virtutum, Poteſtatum, Principatuum, Archangelorum, Col. II. 15. Eph. I. 21. imprimis *Archangelorum* & Angelorum: ut non addam, *Principis dæmoniorum* Matth. IX. 34. & XII. 24. item *Diaboli & Angelorum ejus* Cap. XXV. 41. Sed *quis* ille ſit ordo & *qualis*, cum Scriptura ſileat, eoque *ad nos* non pertineat, non inveſtigamus, ex præſcripto Apoſtoli Col. II. 18. Quamvis non *improbabile* exiſtimem, *ordinis* iſtius differentiam, *officiorum* diverſitati congruere.

Miniſterium Angelorum.

XX. Sunt tamen *omnes* λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, πρὸς διακονίαν Heb. I. 7. & 14. Pſal. CIV. 4. Quod *miniſterium* diſtinctur: A. Circa *Deum* in ejus *glorificatione* Pſal. CXLVIII. 2. & CIII. 20. Jeſ. VI. 3. in expeditiſſima voluntatis ejus, *obſervatione* & exſecutione Pſal. CIII. 20. B. Circa *Mediatorem*, eum *adorando* Heb. I. 6. ei *miniſtrando* Matth. IV. 11. Dan. VII. 10. ei ſeſe *ſubjiciendo* Phil. II. 9. 10. C. Circa *homines*, tum *bonos* quibus *inſerviunt* Heb. I. 14. & VI. 10. διακονοῦντες τοῖς ἁγίοις: quantum ad *temporalia* (a) eos *protegendo* Pſal. XXXIV. 8. & XCI. 11. præmonendo, eripiendoque ex imminentibus malis Gen. XIX. 12. (b) iis *proſpiciendo* de victu 1. Reg. XIX. 5. (c) conatus eorum *proſperando* Gen. XXIV. 7. 40. Quantum ad *ſpiritualia* (d) Eis *revelando* voluntatem Dei, inſtruendoque de rebus agendis Act. X. 5. Zach. I. 9. 13. 14. (e) Eos *conſolando* in adverſis Luc. XXII. 43. Act. XXVII. 23. 24. (f) *Gaudendo* de converſione Luc. XV. 10. (g) In morte *traducendo* eorum animas, in *cœleſtia* gaudia Luc. XVI. 22. (h) In extremo *judicio*, eos *ſeparando* à reprobis, & applaudendo ſententiæ *abſolutoria* Matth. XIII. 41. & XXIV. 31. tum *malos*, coërcendo eorum *malitiam*, & exſerendo in eos *divina judicia* 2. Reg. XIX. 35. Gen. XIX. 11.

Apparitiones eorundem.

XXI. Hoc miniſterio functuri, ut à Deo emittuntur Heb. I. 14. ita ſæpius *apparuiſſe* leguntur hominibus, ſeu in *viſione* Gen. XXVIII. 12. Act. XXVII. 23. Matth. II. 13. ſeu per familiare *alloquium*, præſentes cum præſentibus Gen. XVIII. 2. Quod factum aliquando in *vero* corpore humano, ſibi ad hanc functionem divinitus *adaptato*, & poſt functionem *depoſito*, forte etiam annihilato

Digitized by Google

to Jud. VI. 21. & XIII. 20. Act. XII. 10. Cui tamen corpori, *uniti* nequaquam fuerunt, ut conſtituerent ἀγγελανθρώπους: ſed potius eo, velut *inſtrumento* uſi ſunt, ut formæ *aſſiſtentes*. Fortè etiam aliquando, in *ſpecie* tantum corporis humani, apparuerunt Zach. II. 3. & in Apocalypſi paſſim: aliquando in ſpecie ab *humana* diverſa, ut quando *alati* Ezech. I. 6. Nec etiam adeo *frequentes* obſervantur iſtæ apparitiones, *prima* accidit immediate poſt lapſum hominis Gen. III. 24. *ſecunda* poſt bis *mille* annos, Abrahamo facta commemoratur Gen. XVIII. Inde *tertia* poſt ducentos & quindecim annos, Moſi facta Exod. III. Hinc *frequentius* occurrunt in hiſtoria ſacra, uſque ad Zachariam prophetam Zach. I. & II. Inde per quadringentos annos, non commemorantur, uſque ad Meſſiâm *incarnandum* Luc. I. 11. & 26. & incarnatum Luc. II. 13. ex quo *crebriores*, uſque ad Johannem in Apocalypſi, ab eo tempore, *obſignato canone* ſacro; & ſufficienter ac abunde revelata *Dei* voluntate, apparitiones deſierunt. Licet *inviſibiliter* cœtibus Chriſtianis adhucdum interſint, ſuoque miniſterio fungantur 1. Cor. XI. 10. quoad tandem in extremo *judicio* congregandis & ſegregandis electis, mittentur à Judice Matth. XIII. 41. Matth. XXV. 31. Ipſeque Dominus ſtipatus *Angelis potentiæ ſuæ* 2. Theſſ. I. 7, *veniet cum voce Archangeli* 2. Theſſ. IV. 16.

Cultus Angelorum.

XXII. Ab omnibus iſtis *officiis* beneficiiſque, quæ nobis juſſu divino impendunt, eos quicquam à Deo *mereri* non legimus, neque mercedis promiſſio ipſis facta: aut per *dignitatem* operis quicquam à Deo mereri *poſſunt* Rom. XI. 35. 36. Interim, à *nobis*, ex beneficiorum *dignitate*, gratitudinem merentur, reverentiam & *cultum* 1. Cor. XI. 10. Matth. XVIII. 10. Act. X. 4. ſed non niſi *civilem*, quod *religioſum*, non Deus tantum *ſibi* ſervaverit Matth. IV. 10. ſed & ipſi ſæpius recuſaverint Apoc. XIX. 10. & XXII. 9. Adde quod non ſint, niſi *S iritus miniſtratorii* Heb. I. 14. διακονοῦντες τοῖς ἁγίοις. Heb. VI. 13.

Quæritur:

Pars Elenchtica.

1. An dentur Angeli?

Sententiarum differentia.

XXIII. Quæritur 1. An dentur Angeli, ſeu ſubſtantiæ immateriales, completæ? Zadducæi ſeu a Sadoco Antigoni Zochæi diſcipulo ſic dicti, velut ſectæ auctore; ſeu à צדק *Juſtus*, quaſi *juſtitiarii*, quales haberi volebant: quo reſurrectionem mortuorum commodius peſſundarent; ſtatuebant non dari *ſpiritus*, qui mortuo corpori, reduniri poſſent, nec proinde Angelos Act. XXIII. 8. Noſtro tempore Libertini, quibus merito connumeramus Davidem Georgium, a quo ſunt *David-Joriſtæ*, qui Angelos confundebat cum *cogitationibus* humanis, ſtatuebat, cogitationes *bonas* eſſe *Angelos*, malas *diabolos*, ad eum fere modum quo Carteſiani, quando volunt ſpiritus non eſſe niſi cogitationes, niſi quod illi, ſuas iſtas *cogitationes* non appellarent *ſubſtantias*, ſecus ac hi, de quibus ſuo loco. Nuper Philoſophi quidam *Athei*, Thomas Hobbeſius, Benedictus Spinoſa, ex Judæo Atheus, Scripturæ veritatem univerſalem ſugillantes, exiſtentiam Angelorum explodebant. Illud delirium habuerunt, ſuperiore ſeculo, Anabaptiſtæ quidam. Reformati, quamvis agnoſcant, ſpirituum exiſtentiam, rationibus *naturalibus* evidenter non *demonſtrari*; exiſtimant tamen, rationibus plus fere quam *probabilibus*, doceri eandem poſſe; ſed *Scripturæ* teſtimoniis, quam evidentiſſime. Id quod probatum dedimus §§. III. & IV. hujus capitis, & adverſus Sadducæos nominatim, qui feruntur agnoviſſe divinam auctoritatem Pentateuchi, ex Gen. III. 24. item XVIII. & XIX, & XXI. 17. & XXIV. 7. 40. & XXVIII. 12. & XLVIII. 16. Exod. III. 2. &c. quibus ſunt ἀυτοκατάκριτοι. Addimus 1. quod Scripturæ de eis loquantur velut perſonis, nunciis, miniſtris, cuſtodibus, vigilibus &c. adverſus *Libertinos*. Quin 2. Quod eis tribuant omnia perſonarum *requiſita*: ſubſtantiam, vitam, intellectum, voluntatem, gaudia, operationes perſonales, præmia item & pœnas. Imo & 3. quod olim dicamur futuri ἰσάγγελοι Matth. XXII. 30. Luc XX. 36. His omnibus *Sadducæi* gratis, abſque ullà ratione, opponebant A. Si quando Deus exſerat ſuam potentiam ad puniendum, tum hoc appellari Angelum *malum*; ſin contra, nos cuſtodiat, conſervet, nobis benedicat, hoc appellari Angelum *bonum*: abſque Scriptura, imo contra Scripturas §. IV. deſignatas. B. Ad loca, quæ apparationes Angelorum narrant, dicebant intelligendos eſſe *ventos*, aut *virtutem* Dei, contra textus.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

2. An & Angeli in primo creationis principio fuerint conditi?

XXIV. Quæritur 2. An & Angeli, in primo creationis principio conditi ſint? Ariſtoteles cum ſuis Peripateticis tradidiſſe fertur: Angelos nunquam creatos fuiſſe? ſed Deo coexſtitiſſe ab æterno. Sociniani *creatos* quidem fatentur; ſed *potuiſſe* tamen exiſtere ab æterno, ne ſcil. ex *æternitate* Filio ac Spiritui S. per Scripturas competente, poſſimus ſolide conficere, parſonarum iſtarum æternam *deitatem*. Veteres, teſte Origine περὶ ἀρχῶν ambigue de Angelorum *creatione* loquuntur, *creatos* quidem eſſe, omnes recipiunt, ſed *quando* & *quomodo*, ambigunt. Græci Patres plerique, eo fere propendent, ut exiſtiment, eos ante hunc mundum conditos eſſe, ſic Origenes *Homil.* 1. in Jeſ. cap. IV. Baſilius in *Hexaem.* Homil. I. & II. Nazianzenus in *Natal. Domini Serm.* XXXVIII. Chryſoſtomus *in Gen.* Homil. XXII. Sic Anaſtaſius Sinaita *lib.* 1. *Hexaem.* Damaſcenus de *Orthod. fid. lib.* 2. cap. 2. Nec tamen defuerunt, qui aliter

Sententiarum divortia.

liter ſentirent, ut Epiphanius *hæreſ.* LXV. forte & Theodoretus. Inter Latinos, ante Auguſtinum, plerique ante hunc mundum, eos creatos fuiſſe maluerunt, ut Novatus, Hilarius. Ipſe Auguſtinus nihil audet certo determinare, putat tamen eos apud Moſen, ſub nomine *lucis* ſignificari, idque primo die, quæ opinio, nec Gregorio magno diſplicuit *Moral.* XXXII. nec Bedæ, nec Cyrillo. De quibus omnibus videri poteſt Voſſius de *idololat.* lib. I. cap. 7. Carteſiani, quamvis agnoſcant, eos creatos eſſe cum primo mundi *principio*: exiſtimant tamen, quia, ceu meræ *cogitationes*, nullam habeant relationem ad *locum*, eos exiſtere potuiſſe ante hunc mundum.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati plerique ſtatuunt, eos creatos fuiſſe *primo* die, cum cœlo empyræo Gen. I. I. cum cap. II. I. Saltem ante creationem *terræ*, conditos fuiſſe, ſatis clare dici videtur Job. XXXVIII. 7. attamen eos *præexſtitiſſe*, aut præexiſtere *potuiſſe*, *toti* huic *mundo*, conſtanter negant, quia I. Scriptura ejus, ne γρῦ quidem habet, quin potius, ſex diebus totum mundum, cum omni *exercitu* ejus Gen. II. I. 2. per quem *Angeli* ſignificantur Luc. II. 13. 15. atque etiam, omnia quæ in mundo *continentur*, creata eſſe *ſex* diebus Exod. XX. II. Quia 2. ante mundum nihil fuit, niſi *æternitas*, &, juxta Scripturæ ſtylum æquipollent, ab *æterno* eſſe, & ante jacta mundi fundamenta Pſal. XC. 2. Prov. VIII. 22. Eph. I. 4. I. Pet. I. 20. Joh. XVII. 24. Act. XV. 18. Quia 3. *Ratio* ſuccurrit, quod ante *principium* temporis, non fuerit niſi mera *æternitas*, in qua non eſt *prius* & *poſterius*, fuiſſent ergo ex contraria hypotheſi, in æternitate & *æterni*, adeoque *infiniti* duratione, exiſtentia & eſſentia, id quod *Deo* proprium eſt. Quia 4. Omnis creatura, quippe finita, terminatur ſuo UBI, ſic ut, quod non eſt in *ubi*, nuſquam ſit, adeoque plane non ſit.

Objectiones.

Si cauſentur in contrarium: A. Quod Moſes eorum creationem prætermiſerit: Reſp. α. Ex eo perperam confici, eos ante mundum fuiſſe conditos, eſt enim teſtimonium *negativum*. β. Et Moſen tradere, licet *implicite*, eorum creationem, intra ſextiduum, jam ante docuimus. B. Quod vita æterna nobis promiſſa dicatur *ante tempora ſeculorum* Tit. I. 2. quidni igitur, idem dici poſſit de Angelis? Reſp. α. Ab exiſtentia alicujus *promiſſionis* ante-mundanæ, non valet illatio, ad exiſtentiam *Angelorum*, quia promiſſio illa in æterna latuit Dei electione. β. inde etiam ſequeretur, *homines* exſtitiſſe ante hunc mundum, utpote quibus iſta promiſſio facta ſit. C. Quod Angeli ſint præſtantiores omni creatura alia. Reſp. Ex hoc nequaquam ſequitur, quod ante omnes creaturas alias exſtiterint, cum *homo*, creaturarum omnium viſibilium nobiliſſima, poſt omnes creatus fuerit. Et ſi etiam ante omnes alias creaturas conditi præſupponantur, ex eo tamen non manet, eos ante *univerſum* mundum creatos fuiſſe. D. Quod, hac ratione, Deus, uſque ad mundum conditum, deſtitutus fuiſſet ſuo famulitio, à quo celebraretur. Reſp. I. Ex hoc ſequeretur eorum abſoluta æternitas. 2. Nihil in hoc eſt abſurdi, quod ab æterno Deus fuerit deſtitutus miniſterio Angelorum, cum in ſe ſibi ſit *omniſufficiens*, & beatiſſimus. Imo 3. ad hoc noluit eos ſibi coexiſtere ab æterno, ut inde appareret, eum nullius creaturæ miniſterio indigere. Tandem E. quod ex contrario, laborare videatur Dei *omnipotentia*. Reſp. α. Non negamus, per abſolutam Dei potentiam, fieri *potuiſſe*, ut primum principium Moſaicum, & cum eo mundus Angelique, per complura ſecula, ab his noſtris temporibus exſtiterint, quam exiſtunt; quamvis negemus, eos exiſtere potuiſſe ante *omne* principium temporis, cum ante *tempus* non poſſit exiſtere, niſi æternitas. Nec etiam β. negamus, ab omni æternitate, in Deo fuiſſe eam *omnipotentiam*, qua in tempore mundum & Angelos creavit actu: quamvis negemus mundum & *Angelos*, ab æterno *creari potuiſſe*, quod hoc implicet manifeſtam contradictionem.

3. An Angeli ſint ſubſtantiæ immateriales?

XXV. Quæritur 3. An Angeli ſint ſubſtantiæ, abſolute immateriales? Veterum plurimi, teſte Sixto Senenſe, *Bibl. Sanct.* lib. V. *annot.* VIII. & Voſſio de *Idololat.* lib. I. cap. 6. non voluerunt eos *ſimpliciter* eſſe immateriales; ſed *comparative* tantum, reſpectu corporum *noſtrorum* craſſiorum: ſic ut comparative ad *Deum* fuerint corpora.

Sententiarum divortia.

Judæi quidam, Dæmones ſaltem, volunt eſſe materiales, *ἰγενγέευς*, eo quod illecebris mulierum, quondam fuerint ineſcati Gen. VI. I. 2. Et noſtro tempore Trithemius Abbas Sponhemienſis, (qui dæmones ſtatuit igneos, aereos, aqueos, terreos. *Ad Maximil.* Quæſt. VI.) eos exiſtimat eſſe materiales. Vorſtius item & Socinus cum ſuis, ut commodius habeant, & Deum ſuo modo eſſe materialem, compoſitum finitum; dicunt Angelos eſſe *materiales.* Auguſtinus, Fauſto manichæo exprobrat, quod ſtatuerint Angelos, ex ſubſtantia Dei prognatos fuiſſe. Origenes eis corpora aerea tribuit. Nec defuerunt, qui ex nominibus *Uriel*, Seraphim confecerint, eos ex *luce*, velut *materia* homogenea, fuiſſe conditos.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Ex adverſo Reformati ſtatuunt, eos abſolute immateriales eſſe. Quia: I. *Spiritus* conſtanter appellantur in Scripturis, tam *boni*, quam mali Angeli, de quibus Servator. Luc. XXIV. 39. quod *carnem & oſſa non habeant*, adeoque contrectari non poſſint, quod *materialibus* competit. 2. Scriptura nullibi ipſis *materiam* tribuit. Quia 3. Non tam *commodum* Deo miniſterium præſtare poſſent, ſi materiales eſſent, ut qui à materiatis impediri poſſent.

Objectiones.

Nec eſt quod objiciatur (I) Ex Gen. VI. 2. quod *filii Dei reſpexerint ad filias hominum*,

quod

quod pulchræ eſſent &c. Qui locus pleroſque Patres fefellit. Reſp. Probandum, quod hoc loco, per *filios Dei*, intelligantur Angeli, cum per *filios Dei*, commodius intelligantur, poſteri Sethi, qui *Eccleſiam* efformabant; dum per *filias hominum* intelliguntur poſteri Caini, apoſtatæ, cum quibus, filiis Eccleſiæ fas non erat, matrimonia contrahere 1. Cor. VI. 4. (2) Quod dicantur *flammæ ignis* Pſal. CIV. 4. Heb. 1. 7. adeoque materiæ igneæ. Reſp. Comparatio iſta, non *eſſentiam* intendit Angelorum; ſed *efficaciam* & *celeritatem* eorundem, in expediendis divinis mandatis, cum, ratione *eſſentiæ*, clare dicantur, facti *ſpiritus*, ſicut monuimus in *exegeticis*. (3) Quod dicamur olim futuri ἰσάγγελοι Matth. XXII. 30. proinde, cum nos ſimus materiales, & Angeli ſunt. Reſp. Cum dicamur *futuri* ἰσάγγελοι; ſatis dicitur, nos *non eſſe* ἰσαγγέλους, adeoque Angelos non eſſe, quales nos ſumus, ſcil. materiales: nec futuram noſtram ἰσαγγελίαν, convenientiam *ſubſtantiæ* inferre; ſed *ſtatus* tantum, ratione immortalitatis futuræ utrobique communis. (4) Quod ſpecie *humanâ*, ſe non raro nobis conſpicuos fecerint Marc. XVI. 5. &c. Reſp. Et Deus, non raro apparuit Patriarchis, nec tamen ex eo, ſubſtantiâ materialis eſt Gen. XVIII. 1. 2. Conſpicuos igitur ſe nobis præſtiterunt, non in *propriis*; ſed in *aſſumptis* corporibus, *in ſe ſpiritus*, unde, peractis negotiis, corpora aſſumpta depoſuerunt Jud. XIII. 3. 6. 8. 9. 10. cum vſ. 20.

4. An eſſentia Angeli, conſiſtat in merâ cogitatione?

XXVI. Quæritur 4. An eſſentia Angeli conſiſtat in merâ cogitatione? David-Joriſtæ, ut diximus §. XXIII. ſtatuunt *cogitationes bonas*, eſſe *Angelos* bonos; cogitationes *malas*, Angelos malos. Carteſius cum ſuis, quia emergens ex hyperbolica ſua *dubitatione*, non inveniebat in ſe niſi *cogitationem* & *extenſionem*, & inde conficiebat, non dari in rerum *naturâ*, niſi duo iſta, cogitationem & extenſionem, ſtatuebat Angelos, cum non ſint extenſiones; eſſe non poſſe niſi meras cogitationes, prout alibi obſervavimus lib. 2. cap. III. §. XIX. Reformati largiuntur quidem, Angelos eſſe *ſubſtantias cogitativas*; ſed non admittunt in Angelo non eſſe niſi meram cogitationem, quin in Angelo eſſe *ſubſtantiam*, à ſuâ *cogitatione* diverſam, in qua ſint vires cogitandi & operandi, unde profluunt ipſæ cogitationes & operationes. Saltem non eſſe *meras* cogitationes, multis argumentis obtinemus: Quia, omnium conſenſu, *unius* cogitatio, eſt *diverſa* ab *alterius* cogitatione. *Diverſa* autem eſſe non poteſt per *nihil*, ſic enim non differrent: proinde per *aliquid* diverſum ab ipſa *cogitatione*. 2. Unius ejuſdemque ſpiritus, *una* cogitatio diverſa eſt, ab *alia*: hoc rurſus, cum non fiat per *nihil*, neceſſario fiet per *aliquid*, quod in una ſit cogitatione, & non in alia. 3. Datur in ſpiritu, & in cogitatione ſpiritus, *bonitas* & *malitia moralis*, quæ diverſa eſt ab ipſa cogitatione, utpote per quas, unius ſpiritus, unaque cogitatio, ab alio differt, ut Angelus à diabolo: jam autem, omnium conſenſu, bonitas & malitia eſt aliquid *reale*. 4. Datur, unanimi Carteſianorum conſenſu, in cogitatione *modus*, â quo *multiplex* eſt, in quovis ſpiritu cogitatio. Hic rurſus, vel *aliquid* eſt, vel *nihil*. Si *nihil*, non poterit *multiplicare* cogitationes; proinde aliquid in cogitatione, ab ipſa cogitationis eſſentia diverſum. 5. Senſus omnium hominum communis, qui coincidit cum Carteſianorum *idea*, quam pro norma habent omnis veritatis: cogitationem concipit velut *actionem* quandam, concipit item, actionem præſupponere *agens*, ab ipſa cogitatione diverſum. Et ſic datur in ſpiritu aliquid ab actione diverſum. 6. Si in ſpiritu non ſit, niſi *mera* cogitatio; concipi nullo modo poteſt, *quod* & quo *modo*, ſpiritus quivis, ſeu *boni*, ſeu *mali*, vere & proprie ſint *in loco*. Quod tamen, & Scriptura, & ratio, & ſenſus hominum communis, ipſis arrogant. Quomodo item, ſpiritus moveatur è loco in locum; aſcendat, deſcendat; accedat, recedat; quod paſſim ipſis in Scripturis aſſeritur? Quomodo poſt mortem, anima pia *aſcendat in cœlum*, impia *deſcendat in infernum*? 7. Si ſpiritus non ſint niſi meræ cogitationes; tum concipi nequit, quod & quomodo ſpiritus quivis, tam *boni*, quam mali, operentur *extra ſe*, quod tamen, infinita fere, Scripturæ teſtimonia volunt, de quo apud controverſiam ſequentem, plura. Nec habent quod opponant, niſi falſas ſuas hypotheſes, nim.

Sententia Carteſianorum?

Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones.

A. Quod non habeamus *ideam*, ullius rei in ſpiritu, quæ ab ipſa ejus cogitatione diverſa ſit. Reſp. 1. fac nos non habere *ideam*, inde tamen non ſequeretur *non eſſe*: cum mens noſtra, quippe *finita*, non *omnium* quæ ſunt *habeat*, aut habere *poſſit* ideam. Sed 2. habemus omninò *ideam*, rei alicujus diverſæ à cogitatione in ſpiritibus, ut patet per omnes rationes, jamjam adductas. Nominatim habemus penes *cogitationem*, ideam *actionis*, ab *agente* diverſæ. B. Si in ſpiritu daretur aliquid à cogitatione diverſum; id neceſſario foret *extenſio*: quia non datur in rerum natura, niſi cogitatio & *extenſio*. Reſp. Quid eſt, ſi non hoc *petere principium*? Nos contrarium abunde demonſtravimus. Conf. *Gangræna* noſtra *Carteſ.* Sect. II. cap. VI. §. 4. 5. & cap. XXII. §. 9.

5. An Angeli, propriis viribus operentur extra ſe? Sententiarum differentia.

XXVII. Quæritur 5. An Angeli, propriis viribus, operentur *extra ſe*? Super negotio, de *operatione Spirituum* his annis, varie a variis diſputatum eſt, occaſione Tractatus D. Balth. Bekkeri, quem *mundum faſcinatum*, belgice inſcripſit. Ipſe quidem D. Bekkerus, *ſpiritus* primò diſtinguit, in tales qui cum *ſuis corporibus uniti* ſunt, quales ſunt *animæ* humanæ, hos in ſua cor-

pora

pora agere, virtute iſtius *unionis*, fatetur; & tales, quibus cum *corporibus* propriis nullum eſt commercium: & hos rurſus, in *bonos* & *malos*. Bonorum operâ, *Deum uti*, in expediendis judiciis ſuis, tum verſus bonos, tum verſus malos; ſed tamen abſque viribus propriis; *malos* autem nihil omninò operari. Ejus Antagoniſtæ Carteſiani, eos *operari extra ſe*, non quidem *viribus propriis*; ſed quod Deus velit, ad talem vel talem ſpirituum cogitationem, tales effectus exiſtere, dum interim *ipſe Deus* immediate, non tantum nexum illum, inter talem ſpirituum cogitationem, & talem effectum producat; ſed ipſam etiam illam cogitationem, imo & ipſum effectum. Proinde *ſpiritus ipſe*, ſuis viribus, nihil producit omnino. Iſtam ſententiam, ſibi à Venerando Synedrio Amſtelodamenſi, præſcriptam, & D. Bekkerus, lubens admittit. Primum falſum utriusque partis, in hoc eſt, quod ſpiritus non ſit niſi mera cogitatio, & *concipi* non poſſit, qui *mera* cogitatio, propriis viribus poſſit operari extra ſe. Reformati Antagoniſtæ Bekkeri, quos diſcriminis ergo, *Ante-Carteſianos* appellabimus, exiſtimant, ſpiritus non eſſe meras cogitationes; ſed *ſubſtantias*, quibus inſint vires, per quas operari poſſint *extra ſe*, cujus rationes jam ante præſtitimus, apùd controverſiam præcedentem. Quantum ad Bekkeri Antagoniſtarum *Carteſianorum*, ſententiam, agnoſcimus: 1. juxta æternum Dei *decretum*, per creationem, factum eſſe talem *nexum*, quo per talem *cauſam*, producatur talis *effectus*: ſed talem, per quem eadem opera, cauſæ contulerit *vires*, quibus verè poſſit *operari*, ſeu, quibus vere poſſit eſſe *cauſa*. Aſt 2. Nexum ſuum *otioſum*, quo, abſque *viribus* operandi propriis, cauſa ſit *cauſa*, & operetur, quod *non poteſt* operari, Antagoniſtæ Carteſiani, nec probarunt, nec probare *conati* ſunt. Adhæc 3. Si per *otioſum* iſtum *nexum*, quo *abſque viribus*, ſpiritus *vere* operetur: in quo Deus *ſolus*, nexum producat inter *volitionem* & *võlitum*; volitionem item & volitum, ipſe immediate producat: tum quod *Deus ſolus* operatur; dici poterit, operari *creatura*, manifeſta contradictione, proinde tali nexu, ſpiritum *vere* operari ſtatuunt, quo reverà nihil operetur. Porro 4. ſi ex tali nexu *ſolo*, anima noſtra operetur *malum*, v. g. homicidium, adulterium; & Spiritus *malignus*, tentet, ſeducat: nunquid *Deus ſolus*, erit horum omnium, *vera* & proprie-dicta *cauſa*, & non *creatura*, quippe cui, ex hoc *nexu* non competat, niſi ſola operandi *denominatio?* Accedat 5. Quod Scriptura, pro *otioſô* iſto *nexu*, Angelis tribuat *potentiam* כח, & *magnam* quidem, à quâ ſint גברי כח, *validi potentia* Pſal. CIII. 20. & Angeli potentiæ divinæ 2. Theſſ. I. 7. Item 6. quod ipſis *multas* & validas operationes tribuat, v. g. deſtructio primogenitorum in Ægypto, truncatio centum octoginta quinque millium, in caſtris Senacharibi, everſio domus in quà epulabantur filii & filiæ Jobi, & ſimiles. Item annunciatio, nativitatis Iſaaci Gen. XVIII. 10. & XXII. 11. & Chriſti Luc. I. 11. 26. ejus reſurrectionis Matth. XXVIII. liberatio Lothi Gen. XIX. Apoſtolorum è carcere Act. V. 19. & XII. 7. Danielis Dan. VI. 21. 23. Vox Archangeli 1. Theſſ. IV. 16. *διακονία* verſus electos Heb. I. 14. & quæ ſunt hujus generis ſexcenta alia. Quibus D. Bekkerus non opponit niſi: A. Quibusdam horum locorum, per Angelos non deſignari, niſi Emiſſarios *homines*. Hoc fieri Gen. XVIII. Adverſus Paulum Heb. XIII. 2. Aliis B. quod Deus, per miraculum fecerit immediatè: traduci ad Angelos, juxta *opinionem* aliorum, jota uno nunquam probatam, ſic fieri Dan. VI. 21. 32. 2. Sam. VII. 22. &c. quod refellet textuum *ἀποψία*. Aliis C. majeſtatem divinam repræſentari, ex ſchemate aulico, quam adaugeat copioſum ſatellitium, quantumvis *ἄνεργον*. Hoc fieri v. g. 2. Theſſ. I. 7. Matth. XXIV. 31. Ex quibus duo tandem concludit: *α*. De operationibus Angelorum circa homines, nil certi ex Scripturis poſſe repeti. *β*. Omnia iſta huc ſpectare, ut Dei negotia circa homines, hujuſmodi loquendi modis, ad modum curiæ cujusdam cœleſtis, repræſententur. Et quid iſta tandem? niſi pleraque Scripturæ narrata, de operationibus Angelorum, naſo ſuſpendere adunco, & pro figmentis & imaginationibus habere, quibus nil minus intendatur, quam quod verba ſonant. Conf. *Epanorthoſis* noſtra *ad Cl. Beckerum* §. XIX. Si porro pro ſuo *nexu otioſo*, ejus Antagoniſtæ Carteſiani urgeant א. Miracula ab hominibus producta dici; occurremus, ea à *ſolo* Deo producta dici Pſal. LXXII. 19. Act. III. 12. 13 Si urgeant ב. Quod abſque nexu illo divino, creatura nihil poſſit: regeremus; abſque nexu illo, quo Deus operaturo *conferat vires*, nihil operatur; aſt per *nexum* Carteſianorum otioſum, nihil etiam creatura, Deus *ſolus* operatur. Conf. Gangr. Cart. Sect. II. cap. XXIV. §. 7—10.

XXVIII. 6. An Angeli, quoad eſſentiam, ſint *in loco?* D. Beckerus exiſtimat, quamvis *proprie* non ſint in loco, quia mera cogitatio nullam habet relationem ad locum: eſſe tamen in eo loco, ubi eſt de quo cogitant, eoque *omni & adaquate*, v. g. ſi de Roma cogitat, eſt Romæ; ſi de cœlo, eſt in cœlo: ſi de inferno, eſt in inferno: ſi de toto univerſo, eſt in toto univerſo. Ejus Antagoniſtæ Carteſiani confitentur, Angelos, proprie & quoad eſſentiam ſuam, non eſſe *in loco*; ſed tamen dici non poſſe, quod ſint in *omni* loco, in quo eſt de quo cogitant: verùm eſſe in eo loco, ubi id eſt, circa quod *operantur* extra ſe. Convenit inter ipſos, in his: *α*. quod ſpiritus non operentur

6. An Angeli quoad eſſentiam, ſint in loco? Sententiarum collatio.

tur *niſi cogitando.* β. quod ſpiritus *ſuis viribus*, omnino non operentur *extra ſe.* γ. quod proprie & *per ſe*, non ſint *in loco*: diſſentire videntur in hoc, quod Beckerus dicat, eos eſſe, ubi id eſt, de quo *cogitant*; dum ejus Antagoniſtæ Carteſiani, dicunt, illos eſſe, ubi id eſt, circa quod *operantur.* Sed quid diſcriminis eſt inter *cogitare* & *operari*, apud eos, qui conſentiunt, ſpiritus non *eſſe*, niſi meras cogitationes; nec operari niſi *cogitando*; nec *cogitando*, extra ſe, quicquam producere?

Sententia Reformatorum, cum ſuis fundamentis.

Reformatorum communis ſententia eſt, Angelos quia ſunt *ſubſtantiæ*, à ſuis cogitationibus, ceu *actionibus* diverſæ; ratione iſtius *ſubſtantiæ*, eſſe verè & propriè in loco, quanquam *definitive* tantum, ſic in *uno*, ut ſimul non ſint in *alio*. Cujus ſententiæ 1. fundamentum dudum jecimus apud controverſiam *quartam*, docendo quod Angeli non ſint meræ cogitationes; ſed *ſubſtantiæ* cogitativæ, quibus procul dubio, *locus* competit in quo ſint, *ſi ſint.* 2. Quod non eſt in loco ſeu *ſpatio*, illud *nuſquam* eſt, & quod *nuſquam* eſt, *non eſt.* 3. Implicat contradictionem, Angelos eſſe *in mundo*, eſſe *partes* mundi, ſecundum *ſenſum* omnium fere hominum *communem*: & tamen non eſſe *alicubi.* Hinc 3. Et Scriptura paſſim, Angelis tribuit ſuas ſedes, ſuum domicilium Dan. VII. 10. ac deſcribit velut venientes, abeuntes, aſcendentes, deſcendentes, procul dubio ex *loco* in quo ſunt; ſingula in hanc rem, citare Scripturæ loca, otioſum eſt. Addam 4. ex ipſis Carteſianorum hypotheſibus, *cogitant* in loco, *operantur* extra ſe in loco; ergo *ſunt* in loco.

Objectiones

Fundamentum ſententiæ Carteſianæ, eſt in his fere quatuor: 1. Quod Angelus non ſit niſi mera *cogitatio*, id quod dudum disjecimus; penes controverſiam quartam. 2. Quod cogitatio nullam habeat *relationem ad locum.* Cui obloquitur *experientia*, per quam *cogitatio* eſt in loco, ubi ſumus, pariter & *ſenſus* hominum *communis*, cui, ſi *nullibi* ſint cogitationes, nec in cœlo, nec in terra; prorſus *non ſunt*, & ipſa etiam obloquitur hypotheſis carteſiana; ſi enim Angeli ſint in loco, ubi *operantur*, quamobrem non erunt in loco ubi *cogitant*? cum præſertim, juxta eandem hypotheſin, non *operentur*, niſi *cogitando.* 3. Quod *locus* ſeu *ſpatium*, ſit corpus, utpote trina conſtans dimenſione. Sed ſi ſpatium ſit *corpus*; tum *corpus* erit *in corpore*, cum, ex idea omnibus communi, *corpus* ſit *in ſpatio.* Nec trina dimenſio competit *ſpatio* propriè; ſed *corpori* quod eſt *in ſpatio.* 4. Id omne, quod eſt in *ſpatio corporeo*, id eſſe *corpus.* Sed hoc tantundem valet, ac ſi dicas, id quod eſt in poculo *aureo*, id *aurum* eſt; aut in *vitreo*; *vitrum* eſt: *aut* Deus, qui *coexiſtit* omnibus *corporibus*; corpus eſt. Conf. *Gangræna* noſtra cap. XXIII. §. I. 2. 3. 4.

XXIX. Quæritur 7. An Angelis non competat *motus*, niſi *valde improprius*? Carteſiani, quia fundamentis, jamjam disjectis, *locum* ademerunt Angelis; non poſſunt non eiſdem adimere motum proprie dictum. Ex adverſo Reformati, quia *locum* Angelis, ſolide aſſerunt, & fundamenta Carteſiana deſtruunt, ut patet per paragraphum *præcedentem*: ſtatuunt etiam eos proprie moveri, è loco in locum, cum præſertim cum hoc Scriptura paſſim clamat Job. I. 7. Heb. I. 14. Luc. I. 26. I. Pet. v. 8. Luc. XI. 24. Pſalm. XCI. 11. 12. Gen. XXVIII. 12. & alibi. Nec ullus, ab ullo præſtari poteſt Scripturæ locus, qui doceat, Angelos valde improprie moveri. Conf. *Gangr.* Cap. XXIII. §. 7. 8.

7. An Angelis non competat motus, niſi valde improprius?

XXX. Quæritur 8. An, quinam ſint Angelorum ordines, certo poſſimus determinare? Platonici Philoſophi, ſuos genios in *ſupra cœleſtes*, *cœleſtes* & *ſubcœleſtes*, teſte Jamblicho in *Myſteriis Ægyptiorum*, diſpeſcunt. Judæi (ut hic nihil dicam de eorum כפירות & אצילות, *numerationibus* & *emanationibus*, de quibus ſupra lib. II. cap. v. §. x. quas videntur habuiſſe, pro *attributis* potius divinis, quam pro *Angelis*) pro diverſis Angelorum *ſedibus* & *officiis*, tres eorum claſſes numerant: primò *aſſiſtentium*, qui longiſſimè à materiâ ſint ſeparati, nunquam corporeâ ſpecie viſuntur, nec in terras veniunt; ſed thronum Dei perpetuo cingunt. Secundo *miniſtrantium* מלאכי השרת, quin in mundum mittuntur, & ſub humana ſpecie, nonnunquam verſantur, cæterum cœlorum orbes moderantur, à quo *exercitus cœlorum* dicuntur. Tertio *punientium*, Angeli *mortis* & corruptionis, ab ipſis dicuntur, qui in ſublunaribus degunt, divinæ *iræ* ac juſtitiæ in terris miniſtri, quos etiam, *ſexu* diſcretos, cibo ac Venere uti, quin & *mori* ſtatuunt. *Bonos* Angelos peculiariter nominant: 1. *Animalia ſanctitatis.* 2. *Ophannim.* 3. *Oralim.* 4. *Chaſmalim.* 5. *Seraphim.* 6. *Angelos.* 7. *Elohim.* 8. *Bene-Elohim.* 9. *Cherubim*, ſub quibus comprehendunt *Iſchim*, quorum *ſupremi* infra ſolium Majeſtatis divinæ conſiſtant; *infimi* cum hominibus converſentur. Vid. Angelus de Burgo novo, in *Comment. in dom. Caballiſt.*, & Franciſ. Greg. Problem. Sacr. Tomo. VI. Sect. v. §. 173. Pſeudo-Dionyſius Areopagita, ex Platonicis Philoſophis, & univerſa Scholaſticorum caterva, ſuam *hierarchiam* triplicem numerant *ſuper-cœleſtem*, quæ eſt Trinitatis: *Eccleſiaſticam*, quæ eſt hominum, & *Cœleſtem*, quæ eſt Angelorum: & hanc rurſus diſtribuunt, in *eparchiam*, ſeu ſupremam; *meſarchiam*, ſeu mediam; & *hyparchiam*, ſeu infimam. Hos diſtinguunt *in genere*: α. *proprietatibus*, ordine, ſcientia & operatione. β. *actibus* hierarchicis, purgare, illuminare, & perficere: *in ſpecie*, ex notatione *vocum*, v. g. Seraphim, Cherubim, Throni, Dominationes, Virtutes, Poteſtates, Archange-

8. An quinam Angelorum ſint ordines, certo poſſimus determinare? Variæ variorum ſententiæ.

gelos. Proinde novem *choros* ſeu ordines numerant: hos in tres *hierarchias* diſpeſcunt; ſcil. *primam*, quæ habeat Seraphim, Cherubim, Thronos; *mediam* quæ habeat, Dominationes, Virtutes & Poteſtates; & *infimam*, quæ habeat principatus, Archangelos & Angelos. Quæ omnia in hoc ſeſe exonerant, ut Pontificii commodius poſſint obſtetricari, ſuæ Angelolatriæ.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati, agnoſcunt quidem, eſſe inter Angelos *aliquem* ordinem, eo quod, non tantum *Deus* eorum conditor, *Deus* ſit *ordinis* 1. Cor. XIV. 33. 40. ſed quod varia Angelorum *nomina*, eo nos provocare videantur Col. I. 16. Eph. III. 10. collat. Ezech. IX. 3. Jeſ. VI. 2. 1. Theſſ. IV. 16. Gen. III. 24. Jud. vſ. 9. cum præſertim, particula disjunctiva εἴτε, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες... Col. I. 16. ordinem aliquem inter Angelos, videatur confirmare, ut non addam, eſſe inter ipſos *malignos* ſpiritus ordinem quendam Matth. XII. 24. Sed *quis* ſit ordo inter Angelos, hoc ab hominibus, in hac imperfectione, determinari non poſſe, credunt. Quia: 1. Nec *natura* hujus ordinis, quicquam aperire *poteſt*, nec *Scriptura* aperit, ut patet inſpectione omnium, locorum, quæ pro eo ordine, à Dionyſio aliiſque adduci ſolent. Quia 2. Paulus Col. II. 18. non una ratione, iſtam curioſitatem damnat: *Nemo vos ſeducat*, ἐν θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν, ἐμβατεύων, *in cultu Angelorum, quæ non vidit, incedens.* Quia 3. Fundamentum, cui iſtum ordinem ſuperſtruunt, videlicet *novem* iſta nomina, admodum eſt *arenoſum*, quoniam non novem tantum *iſta*; ſed complura alia, de Angelis uſurpata leguntur; appellantur enim *ſtellæ matutinæ* Job. XXXVIII. 7. *vigiles* Dan. IV. 11. 17. *exercitus cœli* Luc. II. 13. *ſpiritus* Heb. I. 7. *Elohim* Pſalm. VIII. 6. *Viri* Gen. XVIII. 2. &c. Ne dicam, argumenta à *notatione* vocum, infirmiora eſſe, quam ut tanta ac talia eis poſſint ſuperſtrui. Nec inſuper *Archangelorum*, ulla in Scripturis ſit mentio; ſed *unius* tantum. Quia 4. *proprietates*, quibus iſtos ordines diſcriminare conantur, ex *nominibus* hauſtæ, omnibus Angelis *communes* deprehenduntur: quivis enim dicuntur Deo *aſſiſtere* Dan. VII. 10. quivis audire & exſequi mandata ejus Pſalm. CIII. 20. quivis λειτουργικὰ πνεύματα Heb. I. 14. Pſal. XCI. 11.

Objectiones.

Nec pro ſe habent, hujus ordinis patroni, niſi: A. Diverſa illa *nomina*, quibus *hos* ordines ſuperſtruunt, quibus jam dudum ſatisfecimus. B. Rationes à *congruentiis* de quibus Scholaſtici ad Lomb. *ſent. lib.* II. *Diſt.* IX. tam jejunas, ut non mereantur refutationem occupare. C. *Authoritatem* Dionyſii Areopagitæ, qui iſta myſteria à Paulo didicerit. Verùm hunc Dionyſium, non eſſe niſi ſpurium auctorem, non *noſtri* tantum demonſtrarunt, v. g. Illyricus in *Catal. Teſt verit.* lib. I. Beza *in Act.* XVII. Scaliger de *emend. Temp. lib.* VI. Rivetus in ſuo *Critic. Sac.* Cocus in *Cenſur. Pat.* Sed & è *Pontificiis*, quidam agnoverunt. v. g. Eraſmus in Reſponſo ad Cenſuras Pariſienſes Tit. XXXI. Cajetanus, Laurentius Valla in Act. XVII. Ejuſdem commatis eſt *Epiſtola* Ignatii *ad Trallianos*, oſtendentibus; Coco, Riveto, Uſſerio: ut perperam ejus auctoritate, hîc pugnent nonnulli è Pontificiis. Plura hujus generis habet Cel. Voetius Diſput. Tom. I. De *Hierarchia cœleſti*.

9. An dentur Angeli tutelares, qui ſingulis negotiis, provinciis, hominibus, deſtinati ſint?

XXXI. Quæritur 9. An dentur Angeli *tutelares*, qui ſingulatim, ſingulis negotiis, provinciis, hominibus, deſtinati ſint? Gentiles olim tale quid ſenſiſſe videntur, teſte Auguſtino Steucho Eugubino, de *Peren. Philoſoph.* lib. VII. cap. 18. Et Mart. Del Rio *Diſquiſit. Mag. lib.* II. *quæſt.* XXVI. Sect. 2. Judæi item Caballiſtæ, quæ doceant in hanc rem, de Anggelis tutelaribus, genethliacis, puerperii, peſtis, mortis, videri poſſunt apud Buxtorfium, in ſua *Synagoga Jud.* Nec abludunt Muhammedani, teſte Lonicero, *Chron. Turcic.* Tom. I. cap. XXIV.

Sententiarum collatio.

Gerh. Joh. Voſſius, auctoritate Patrum abreptus, eo propendere videtur, quod quilibet homo ſuum habeat Angelum cuſtodem. *De Idodolat.* lib. I. cap. VII. Item Zanchius de *Oper. Creat.* Lib. III. cap. 13. & Alſtedius in *Supplem. ad Chamierum*, de Eccleſ. lib. V. cap. VII. E Patribus multi, ſi non plerique, eodem videntur ire, ut quilibet habeat ſuum Angelum cuſtodem. Pontificii, ſuæ ἀγγελοθρησκείᾳ litantes, præter ſeptem Angelos ſuos, coram Deo *aſſiſtentes*, quos *aulæ cœleſtis*, *Eccleſiarum omnium præſides*, *Dei adminiſtros*, *hominum Mediatores* appellat Pineda *de rebus Salomonis*, lib. V. cap. XV. quorum nomina ſint: *Michael*, *Gabriel*, *Raphael*, *Uriel*, *Sealthiel*, *Jehudiel*, *Barachiel*; recenſente Nicol. Serrario, *comment. in Tobiam*, cap. XII. 15. Præter inquam ſeptem iſtos Angelos tutelares univerſales, ex ordine infimorum quoſdam deputari volunt, quaſi *ad cauſam*. v. g. *Poteſtates*, ad arcendos dæmones; *Virtutes*, ad miranda facienda, in rebus corporeis, quoſdam ad communitates, nationes, provincias, civitates; alios ad ſingulos homines, tam malos, quam bonos, tam reprobos, quam electos protegendos: imo & *malum* quendam, quem *exercentem* dicunt. Angelorum iſtorum nomina Zacharias Papa, in Concil. Romano, demptis Michaele, Gabriele & Raphaele, *nomina Dæmonum*, vocavit. Horum *officia* circa ſuos clientes, alii *quatuor* numerant, ut Bonaventura: alii *quinque*, a Lapide in Exod. XXIII. aut *octo*, prout idem facit in Matth. XVIII. 10. alii *duodecim*, ut Gabriel Biel, in lib. 2. *Sentent.* Diſt. XI. qui eos colligit ex Scriptura. Scil. (1) *increpare* Jud. II. (2) à peccatorum vinculis *abſolvere* Act. XII. (3) impedientia à bono *auferre* Exod. XII. (4) *arcere* Dæmones Tob. XII. (5) *docere* & intus illuminare

re Dan. IX. (6) ſecreta *revelare* Gen. XVIII. (7) *conſolari* afflictos Tob. V. & VI. (8) in via Dei *confortare* 1. Reg. XIX. (9) in via *deducere*, & conducere Tob. V. (10) hoſtes *dejicere* Jeſ. XXXVII. (11) tentationes *mitigare* Gen. XXXII. (12) *Orationes deferre* Tob. XII.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati credunt, Angelos univerſim Deo miniſtrare ad ſalutem electorum, quia hoc Scriptura teſtatur Heb. I. 14. Pſ. XXXIV. 8. & XCI. 11. Collat. cum Matth. IV. 6. Luc. XV. 10. & XVI. 22. Aſt verò, ſingulos Angelos, ſingulis negotiis, provinciis, hominibus, deſtinatos, non poſſunt credere fide divina, quia; 1. Hoc nullibi dicit Scriptura, nec aliunde hoc nobis innoteſcere poteſt. Quin potius 2. contrarium dicit, quando *uni* aliquando *plures* Angelos; ſicut pluribus, unum Angelum addicit Gen. XXVIII. 12. & XXXII. 1. 2. Pſal. XXXIV. 8. 2. Reg. VI. 16. 17. Luc. XVI. 22. Quia 3. Iſta ſententia injurioſa & derogatoria eſt, in ἀξίωμα Chriſti mediatorium & interceſſorium, quatenus ei ſubſtituit ſeu conſtruit Angelos. Quia 4. viam ſternit ad ἀγγελοθρησκείαν. Quia 5. colludit, cum Ethnicis, Muhammedanis, Judæis, ut vidimus.

Objectiones.

Objectiones in contrarium, nullius ſunt momenti: A. Ad Scripturæ loca quæ Alſtedius, Zanchius & Pontificii in hanc rem uſurpant Matth. XVIII. 10. Act. XII. 15. Dan. X. 13. Jeſ. XXXVI. 36. &c. Reſp. (1) Generatim, ne unum quidem ſiſti, aut ſiſti poſſe, qui dicat *ſingulis*, *ſingularem* Angelum datum eſſe à Deo. Proinde (2) ſi huic forte aut illi, v. g. Petro in vinculis ſuis, aut parvulis, quia ſibi proſpicere non poſſunt, aut quaſi ad hanc *cauſam*, à Deo mittatur Angelus aliquis; ex eo non manet, omnibus & *ſingulis*, ſuum dari peculiarem Angelum. Speciatim B. ad locum Matth. XVIII. 10. *Angeli eorum*...... ſcil. parvulorum, non dicitur de *Angelo*, qui cuivis parvulo ſit proprius, ſed de *Angelis*, qui promiſcue, pro Dei arbitrio, eorum ſaluti, ex officio advigilent Heb. I. 14. C. Ad locum Act. XII. 15. *Eſt ejus Angelus*. Reſp. Hoc dicitur per errorem manifeſtum, ut patet per verſ. ſubſequentem: non per θεοπνευστίαν. D. Dan. X. Narratur Angelus miſſus ad Danielem verſ. 11. ſed hic non dicitur Angelus Danielis. Narratur item *Princeps regni Perſici* verſ. 13. ſed per eum non intelligitur Angelus aliquis; ſed Cambyſes Cyri filius, Perſiæ Princeps, Judæorum hoſtis, Angeli ad Danielem miſſi conatibus, inſcius obnitens. Narratur ibidem *Michael* velut *unus ex Principibus*. Sed non incommode intelligitur *Chriſtus*, qui *unus* dicitur, id eſt, *primus* & Princeps Angelorum, qui cum Principibus creatis comparati, optime dicuntur Principes primarii, quemadmodum etiam appellantur, *imperia ac poteſtates in cœlis* Eph. III. 10. Reliqua Scripturæ teſtimonia, nihil habent omnino difficultatis, quin potius Pontificiis obnituntur.

10. An Angeli ſint hominum Mediatores?

XXXII. Quæritur 10. An Angeli, ſint hominum Mediatores & interceſſores apud Deum? Platonici, cum Angelum *tutelarem* cuique homini addixiſſent, eum etiam Mediatorem faciebant & interceſſorem. Vid. Voſſius de *Sect. Philoſ.* cap. XVI. & Hornius *hiſtor. Philoſ.* lib. VII. cap. 8.

Sententiarum collatio.

Horum ſententia & Eccleſiæ Chriſtianæ obrepſiſſe videtur, tempore Apoſtoli Col. II. 18. Saltem ab his Pſeudo-Dionyſius Areopagita, cum ſua *Hierarchia cœleſti*, & hanc ſententiam hauſiſſe, plus quam probabile eſt. Item Simoniani, Archontici, & Angelici ſeculo ſecundo. Ex horum Lacunis Pontificii, ut ſuæ ἀγγελοθρησκεία efficacius ſuccurrerent, & hanc ſententiam hauſerunt Vid. Pined. de *Reb. Salomon.* lib. V cap. 15.

Sententia Reformatorum.

Reformati, iſtam gloriam, nulli Angelorum; ſed ſoli Chriſto competere docent 1. Tim. II. 5. 1. Joh. II. 1. Heb. IV. 14. cum præſertim competere non *poſſit*, niſi Mediatori θεανθρώπῳ, ut ſuo loco videbimus ex profeſſo lib. V. cap. 2.

Objectiones.

Nec ſuppetit Pontificiis quod in contrarium obtendant, niſi: 1. Ex Tob. XII. 15. Sed hic Apocryphus eſt, variis laborans erroribus. Quin & in hoc ipſo loco ſibi ipſi repugnat, quando Angelus hujus loci ſeipſum appellat Raphaelem, qui jam ante Cap. V. 18. ſeipſum appellaverat *Aſariam* Magni Ananiæ filium. 2. Ex Apoc. VIII. 3. Sed per hunc Angelum, intelligi non poteſt, niſi Angelus increatus, Angelus fœderis Mal. III. 1. Angelus facierum Jeſ. LXIII. 9. qui ſolus, velut Sacerdos cœli, ſanctorum ſupplicationes, ſibi impoſitas velut aureo altari, Deo repræſentat Heb. IV. 14. & IX. 24. & XIII. 10. 15. 1. Joh. II. 1. Conf. Rainold. *Cenſur. libb. Apocryph.* Prælect. LXII. & LXIII.

11. An Angelis competit cultus religioſus?

XXXIII. Quæritur 11. An Angelis competat cultus religioſus? Qui Angelos pro Mediatoribus aut interceſſoribus recipiunt, quos nominavit §. præcedens, non dubitant, ipſos cultu religioſo eſſe proſequendos, hinc dies feſtos ipſis indicunt, templa ſtruunt, vota nuncupant, imo & Deum per merita Angeli cuſtodis invocare non veretur Jeſuita Drexelius. Sociniani, ut commodius habeant, Chriſtum non extitiſſe ante ſuam nativitatem ex B. virgine, nec fuiſſe Angelum illum Jehovam cui ſe incurvabat, quemque adorabat Abrahamus Gen. XVIII. 3. Ne etiam argumentum noſtrum, pro æterna deitate Filii & Spiritus S. quod petimus a *cultu religioſo*, ipſis, per Scripturas competente, valeret; & ut tandem Chriſtus, ex lege Evangelium facturus, in hoc etiam legem moſaicam correxerit; ſtatuunt ſub Veteri T. fas fuiſſe adorare Angelos. Colludunt in gratiam Socinianorum, Remonſtrantes Apologiſtæ Epiſc. *Inſtit.* lib. IV. c. 35.

Sententia Reformatorum.

Reformati, cultum & reverentiam *civilem* ipſis competere, credunt 1. Cor. XI. 10. 1. Tim. V. 21. utpote creaturarum præſtan-

utpote creaturarum præſtantiſſimis Heb. I. 4. ſed cultum *religioſum* ipſis competere, non credunt. Quia: 1. hoc Deus nullibi teſtatur in Scripturis. 2. Expreſſe ab ea damnatur Col. II. 18. Et 3. Ab ipſis Angelis reſpuitur Apoc. XIX. 10. & XXII. 8. 9. Jud. XIII. 15. 16. Quia 4. cultus *religioſus*, *deitatis* ὑπεροχὴν præſupponens, *ſoli* Deo competit Deut. VI. 13. & X. 20. Matth. IV. 10. Hinc Deus Jeſ. XLII. 8. tam ſolenniter proteſtatur: *Ego ſum Jehova... gloriam meam alteri non dabo.* Nec pro cultu Angelorum religioſo valet: Quod Abrahamus Angelos ſibi apparentes, cultu religioſo fuerit proſecutus Gen. XVIII. 2. 3. Non enim *Angelos*, cultu religioſo proſecutus eſt; ſed *Angelum* verſ. 3. *Domine, ſi gratiam inveni in oculis tuis...* & ille Angelus, perpetuò appellatur *Jehova* verſ. 1. 13. 14. 17. 20. Conf. Chamier. *Panſtrat.* Tom. 2. lib. XIX. cap. 6. §. 9. ad 23. Plura hujus generis, & imprimis hypotheſes Socinianorum, habebimus ſuis locis.

12. An Eccleſia Veteris T. fuerit ſub dominio Angelorum?

XXXIV. Quæritur 12. An Eccleſia Veteris Teſtamenti, fuerit expoſita dominio Angelorum? Quos diximus, Angelici, ſuam ἀγγελοθρησκείαν ſuperſtruebant eorum poteſtati, & quaſi divinitati in Eccleſiam. Vid. Epiphan. *hæreſ.* LX. & Auguſt. *hæreſ.* XXXIX. Nec abludunt, aut abludere poſſunt hierarchiæ cœleſtis Patroni: dum enim ſingulis negotiis, provinciis, urbibus, peculiarem ſuum Angelum addicunt, nunquid dominium & poteſtatem ipſis addicunt? Nunquid ſubjectionem ſtipulantur?

Sententiarum collatio.

Celeb. D. Coccejus, quo ex pœna colligeret, Eccleſiam V. T. fuiſſe ſub reatu, & prærogativas Eccleſiæ Novi T. altius eveheret, ſupra prærogativas veteris Eccleſiæ: ſtatuit poſt μοσχοποιίαν, Eccleſiam Judaicam fuiſſe ſub poteſtate ac dominio Angelorum, velut θεῶν λεγομένων, quos ad hoc Deus ſibi aſſociaverit in Legiſlatione (εἰς διαταγὰς ἀγγέλων) ut per legem Angelis ſubjiceretur populus, tanquam eorum ſervus, quique eſſent vindices legis, ſub qua ſervitute etiam ad tempus fuerit Chriſtus, paulò minor factus Angelis, donec Eccleſiam Novi T. ab ea ſervitute liberaverit.

Reformatorum rationes.

Reformati reliqui, agnoſcunt quidem, Angelos appellari אלהים Pſal. VIII. 6. adfuiſſe etiam legiſlationi Act. VII. 53. & legem per Angelos traditam Moſi Gal. III. 19. Deumque transgreſſionem legis, per Angelos, inflictione pœnarum vindicaſſe: ſed per hæc, Angelos factos fuiſſe Dominos, & quaſi Deos Eccleſiæ Veteris, hoc non credunt: 1. Quia Scriptura nullibi dicit, Angelos eſſe Dominos & quaſi Deos Eccleſiæ, quibus Eccleſia debeat eſſe ſubjecta. Quia 2. Ex adverſo Angelos deſcribit πνεύματα λειτουργικὰ, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα.... *ſpiritus miniſtratorios, ad miniſterium miſſos* Heb. I. 14. Quia 3. ſi fuiſſent Domini, ac Dii nuncupativi Veteris Eccl. tum etiam eis competiiſſet θρήσκεια, nec Paulus eam tam rigide proſcriberet, vel hoc argumento, quod ejus Patroni incederent in his, quæ *ſibi viſa* non eſſent Col. II. 18.

Objectiones.

Nec iſthoc Angelorum dominium in Eccleſiam veterem (α) Ex eo conficitur, quod dicatur, Deum Angelis non ſubjeciſſe οἰκουμένην μέλλουσαν Heb. II. 5. Inde enim, nulla ſoliditate ſequitur, Deum *Eccleſiam* Veterem ſubjeciſſe Angelis, cum præſertim, Eccleſia nullibi appellatur οἰκουμένη, *orbis habitabilis*. Nec (β) Chriſtus quod dicatur, ſecundum humanam naturam, ſui exinanitione, minor factus מאלהים Diis, ſeu Angelis Pſ. VIII. 6. cum Heb. II. 7. Hoc enim non dicit Eccleſiam V. T. fuiſſe ſubjectam Angelis, & cum Eccleſia, Chriſtum: eſſe enim *minorem* aliquo, non ſtatim eſt, ei ſubjectum eſſe. Multo minus etiam (γ) hoc conficitur, quod Chriſtus dicatur exuiſſe *imperia & poteſtates & de eis triumphaſſe* Col. II. 15. Cum hactenus omnes interpretes, hæc intellexerint de impuris ſpiritibus, quos morte ſua ſpoliaverit, everſa ſua in fideles poteſtate Heb. II. 14. Tandem (δ) Nullis fidiculis hoc dominium conficitur ex eo, quod appellentur Elohim, quod Deo adſtiterint in promulgatione legis, eaque data εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, quod vindictam aliquando exercuerint in violatores legis &c. Cum omnia iſta fieri ſoleant, non per *Dominos*, ſed per *miniſtros*. Plura hujus generis habebimus forte alibi.

Pars practica.

Praxis hujus commatis.

1. Pandit gloriam Dei.

XXXV. Praxis beatorum Angelorum, nobis offert, *primò majeſtatem & gloriam Creatoris*, utpote qui: (1) ſtipatus ac cinctus ſedeat, tanto ac tali *ſpirituum* ſatellitio Dan. VII. 10. *Millies mille miniſtrabant ei, & decies millies centena millia ſtabant coram eo.* Satellitio (2) Spirituum tam *perfectorum*, tanta ingenii perſpicacia promptitudine ac velocitate, tanta potentia præditorum, ut in *dogmaticis* diximus. Qui omnes (3) in eo *toti* ſint, ut Creatorem Dominum ſuum (a) dies noctesque *obſervent*, ac *glorificent*, ad quod excitantur Pſal. CIII. 19. 20. 21. & CXLVIII. 2. quod etiam *agunt* Jeſ. VI. 3. Luc. II. 14. Apoc. IV. 8. 9. Ut (b) Ejus *mandata* præſtent Heb. I. 14. Pſal. CIII. 20. Idque (4) ſumma: A. *Reverentia*, tegunt enim *facies* Jeſ. VI. 2. B. *Humilitate*, tegunt *pedes*. *Ibid.* C. *promptitudine* & alacritate glorificandi, & exſequendi juſſa, à quo *Seraphim* appellantur. D. *Contentione*, fervore & impetu, quando dicuntur *clamaſſe alter ad alterum, ſanctus, ſanctus, ſanctus Jehova Zebaoth*, idque tanta vi, ut ſe *commoverint ſuperliminaria poſtium à voce clamantium*. Ibid.

2. Exemplar imitationis.

XXXVI. Eadem opera *ſecundò*, nobis *exemplum* præſtant Angeli, quod non tantum *imitemur*, ſed in quo opere, manus quaſi cum eis junga-

gamus præeunte Davide Pſal. CIII. 20. 21. ubi cum provocaſſet Angelos, ad laudes & obſequium Dei, ſe ſuamque animam ipſis conjungit verſ. 22. *Et tu anima mea benedic Jehova.* Similiter viginti quatuor Seniores Apoc. IV. 9. 10. 11. *Et quum tribuebant illa animalia gloriam, & honorem, & gratiarum actionem, ei qui throno inſidebat; procidebant viginti quatuor Seniores & adorabant: dignus es Domine qui accipias gloriam & honorem & virtutem.* Si enim hoc agunt, tot ac *tanti* ſpiritus, quid non ageremus miſeri homunculi? & niſi cum eis egerimus *hic*; nunquam cum eis agemus *poſthac*. Aſſueſcamus itaque tempeſtivè: (a) corde, ore & opere, cum ipſis, *glorificare* Deum Matth. VI. 9. 10. (b) *audire* ac præſtare *voluntatem* Dei. Ibid. Idque parili, quantum fieri poteſt: A. *Reverentia* majeſtatis divinæ Exod. III. 6. *Abſcondit Moſes faciem ſuam, timebat enim aſpicere Deum.* Scil. ut Seraphim duabus alis, eodem conſilio tegebant *faciem* ſuam Jeſ. VI. 2. B. Profunda *humilitate*, quam cum Moſe *exuamus calceos* coram Jehova. Ibid. prout Seraphim duabus *alis* tegebant *pedes* ſuos. Conf. Gen. XVIII. 27. C. *Fervore* promptitudinis, quo cum Seraphim, quaſi *flagremus* in obſequio Rom. XII. 11. Luc. XXIV. 32. Jer. XX. 9. D. Arrectis omnibus *viribus*, ut cum Seraphim, quaſi *vociferemus*, ut ſuperliminaria concutiantur: ita inquam, *toto corde, toto animo, tota cogitatione*, atque *omnibus viribus* noſtris, *negotium Domini* noſtri agamus Matth. XXII. 37. Luc. X. 27. Col. III. 23.

3. Beatitudinem fidelium.

XXXVII. Porro *tertiò*, contemplatio Angelorum nobis pandit *beatitudinem* fidelium, quæ elucet: A. In *gloria*, quâ ſibi creati ac deſtinari ſunt *ſpiritus* tam glorioſi, *miſſi* à Deo *ad ſuum miniſterium* Heb. I. 14. imo ut miniſtrent, διακονοῦντες τοῖς ἁγίοις Heb. VI. 10. B. In *ſecuritate*, adverſus pericula quævis, quando *Angelus Jehova, caſtrametatur circa eos* Pſal. XXXIV. 8. & *Deus Angelis ſuis mandat* de eis, ut eos cuſtodiant in omnibus viis eorum, *ut in manibus eos portent, ne in lapidem impingat pes* eorum Pſal. XCI. 11. 12. Matth. XVIII. 10. Dan. III. 25. 26. Act. XXVII. 23. & V. 19. & XII. 7. 9. Gen. XVI. 7. 9. 11. & XIX. 12. Apoc. VII. 11. Gen. XXXI. 11. C. In *utilitate*, quâ omne genus *commodi* capiunt ex hoc Angelorum miniſterio: in bonis: 1. *animi*, gaudent ſuper *ſalute* Luc. II. 9. 10. 11. ſuper *converſione* peccatoris Luc. XV. 7. *exhilarant* annunciatione favoris divini Act. X. 4. *legem* promulgant Act. VII. 38. cum Gal. III. 19. *Euangelium* annunciant Luc. II. 10. *mala* impediunt Num. XXII. 22. contra Satanam *pugnant* Jud. verſ. 9. Dan. X. 13. in *tentatione aſſiſtunt* Matth. IV. 11. Tum 2. in bonis *corporis*, proſpiciunt de *victu* neceſſario 1. Reg. XIX. 6. Gen. XXI. 17. 19. Tandem 3. in extremis: *in* morte *conſolantur* Luc. XXII. 43. poſt *mortem* deferunt animas eorum in cœleſtia gaudia Luc. XVI. 22. in extremo *judicio*, *colligunt* beandos Matth. XIII. 30. & Cap. XXIV. 13. 1. Theſſ. IV. 17. in *cœlis* ipſis, ſuaviſſimum præſtant *ſodalitium* Heb. XII. 22. E quibus omnibus, aliiſque pluribus, ſumma procul dubio, emergit felicitas & beatitudo fidelium.

4. Accendit ſtudium, conciliandi nobis cuſtodiam Angelorum.

XXXVIII. Et hinc *quartò*, appetitus & cupido accenditur ſibi conciliandi *miniſterium*, *cuſtodiam* & commoda tot ac tanta beatorum Angelorum. Quod fit: (1) conciliando nobis Angelorum *Creatorem ac Dominum*, cujus ſunt ſpiritus λειτουργοὶ à quo *emittuntur* Heb. I. 14. *qui facit Angelos ſuos ſpiritus & miniſtros* Pſal. CIV. 4. (2) Conciliando nobis Angelorum *Principem* Chriſtum, *Principem exercitus Domini* Joſ. V. 13. 14. *Caput* Angelorum Col. II. 10. 1. Pet. III. 22. quem *adorant* omnes Angeli Heb. I. 6. cui inſerviunt Matth. IV. 11. Conciliabimus autem utrumque, ut mittat nobis Angelos: A. Sincerâ à peccatis *converſione*, præputium cordis abjiciendo, ac Paſcha noſtrum comedendo (*non in fermento veteri malitiæ & nequitiæ; ſed in azymis ſinceritatis* 1. Cor. V. 8.) Joſ. V. 8. 11. cum verſ. 13. 14. B. Viva in Chriſtum *fide* (utpote *ſcalam* illam, in quâ Angeli deſcendunt & aſcendunt Gen. XXVIII. 12.) *in quo* Deus *recollegit* ſeu reconciliavit nobis, *omnia quæ in cœlis ſunt* Eph. I. 10. C. Sancta *converſatione* Exod. XXIII. 20. 21. 22. Zach. III. 7. Conf. Joſ. V. 15. D. Reverentia & *timore* Dei Pſal. XXXIV. 7. 8. E. Fiducia & ſpe in Deo collocata Pſal. XCI. 2. 9. cum verſ. 11. F. Fortiter *pugnando* cum hoſtibus Dei ac noſtrî, reſiſtendo eorum tentationibus Matth. IV. 10. 11. eoſque ſuperando. G. Deum *invocando*, qui mittat nobis Angelos Matth. XXVI. 53. (3) Conciliando nobis ipſorum *Angelorum* benevolentiam, non ſane cultu eorum *religioſo*, quem Apoſtolus proſcribit Col. II. 18. ſed (a) eorum *exhilaratione*, quæ fit officiorum noſtrorum erga *Creatorem* ac Dominum ſuum, nominatim reſipiſcentiæ, ſincero *ſtudio* Luc. XV. 7. 10. (b) Noſtrî *aſſimilatione* cum ſtudiis ac moribus eorum, *cura glorificandi* Deum, obediendi mandatis ejus Pſal. XXXIV. 7. 8 Neque enim eſt, quod magis *conciliet*, quam *ſimilitudo ſtudiorum* ac morum (c) *Cavendò* nobis ab omnibus iis, quibus *exacerbari* ac fugari poſſint, inobedientia, rebellione. Conf. Jeſ. LXIII. 10. Exod. XXIII. 20. 21. (d) *Reverendo* eorum præſentiam 1. Cor. XI. 10. 1. Tim. V. 21.

5. Monet cavendum ab abuſu Angelorum.

XXXIX. Interea *quintò*, *cavendum* ſedulò, ut his Angelorum tot ac [tantis beneficiis] ineſcati, non inhiemus: 1. Angelorum *[apparitionibus]*, quod hujuſmodi apparitiones, poſtquam Deus nobis locutus eſt per Filium Heb. I. 1. *rariores* accidant in Eccleſia, imo rariſſimæ: quodque inſuper, doctrinâ

ctrinâ ſalutis ſufficienter *revelatâ*, prorſus non ſint neceſſariæ Gal. I. 8. Act. XX. 27. adeoque etiam propter deluſiones diabolicas; qui ſe *transformare* novit in *Angelum lucis* 2. Cor. XI. 14. perquam *periculoſæ*: unde & plurimos deprehenduntur feſelliſſe. Euſeb. *Hiſtor. Eccl.* lib. 5. cap. 15. Saltem hi, qui revelationibus *Scripturæ* non contenti, hujusmodi inhiant apparitionibus, ſeſe manifeſto exponunt *ſeductionis* periculo 2. Theſſ. II. 12. Neque etiam inhiemus 2. *Revelationibus* extraordinariis *non apparentium*, propter eaſdem fere rationes, & quod peculiariter Apoſtolus, nos adverſus eas videatur præmonere & præmunire I. Tim. IV. I. Gal. I. 8. Col. II. 18. 2. Cor. XI. 14. Cum præſertim Deus nullibi *promittat* ſe miſſurum Angelos, qui nobis extraordinaria revelent. Conf. Rom. X. 15. Singulatim 3. ſi quandò nobis *appareant*, ac revelent credenda, ab eorum *ore ſimpliciter* non pendeamus; ſed cum revelatis *dudum* in verbo conferamus Gal. I. 8. ob periculum ab eo nobis imminens, juxta dicta: niſi fortè in negotiis *ſingularibus*, quæ non adeo extant *determinata* in Scripturis (& ſi *indicia* ſufficientia divinæ miſſionis, unà præſtiterint Luc. I. 11. cum verſ. 18. 19. 20. Tandem 4. ſi ſufficientia etiam ſuæ miſſionis *indicia* demonſtraverint; cavendum, ne propter *majeſtatem* apparationis, & beneficia apparentibus nobis præſtita aut præſtanda, in *cultu* ultra *civilem*, unquam aſſurgamus Gen. XVIII. 2. à *religioſo* religioſiſſimè nobis temperemus Apoc. XIX. 10. & XXII. 9. Col. II. 18. ut ſuo loco diximus.

6. Monſtrat miſeriam infidelium. XL. Poſtremùm *ſextò*, Angelorum tanta ac talis perfectio, *miſeriam* nobis monſtrat impiorum, qui, ſua culpa, non modo tot taliumque ſpirituum cuſtodia, famulitio, ſubſidiis, & ſodalitio æterno carere; ſed inſuper eoſdem ſuos adverſarios, ſibique obnitentes, experiri coguntur. Cujus exemplum obvium eſt in Protoplaſtis Gen. III. 24. Sodomæis Gen. XIX. 13. in Jeroſolymitanis Ezech. IX. 5. 6. Bileamo Num. XXII. 22. Sennacharib. 2. Reg. XIX. 35. Iſraelitis Jeſ. LXIII. 9. 10. Herode Act. XII. 23. Et quinam tandem illi, quibus miſera iſta ſors imminet? Reſp. (1) Qui obnituntur *mandatis* Dei, *voluptates* carnales, honores mundanos, præferunt cum protoplaſtis favori divino, Satanam hominesque potius audiunt, quam Deum Gen. III. (2) Qui animum geſtant, Eccleſiæ & *amicis* Dei adverſarium, ut patet in Pharaöne. (3) Qui ſe *extollunt* ſupra Deum Exod. V. 2. collat. cum Cap. XII. qui *contumaces* ſunt adverſus *Dei* monita, ut patet in Bileamo Num. XXII. 12. 19. 20. 22. qui *contemnunt* verum Deum, eumque blaſphemiis laceſſunt, aut cum Rabſace & Sennacharibo, nomen *Dei* benedictum 2 Reg. XIX. 19. 21. 22. 23. 27. 28. cum verſ. 35. qui *rebellione* & obmurmurationibus, cum Iſraelitis, obnituntur Spiritui Sancto Jeſ. LXIII. 10. qui honorem ſibi non competentem; ac Deo *peculiarem*, appetunt aut admittunt, quod patet in protoplaſtis & Herode. Nec eſt aliud, hujus tanti judicii pellendi, *remedium*, quam in illis adminiculis, quibus Deum nobis conciliare, juxta & Mediatorem, atque ipſos etiam *Angelos* conamur, quæ dudum expreſſimus §. XXXVIII. in quibus eminet vera à peccatis ad Deum *converſio* Luc. XV. 7. 10. quippe qua, omnis diſſidii *cauſa* tollitur.

CAPUT OCTAVUM,

DE

MALIS ANGELIS.

Jud. verſ. 6.

Angelos autem, qui non ſervarunt ſuam originem; ſed reliquerunt ſuum domicilium, ad judicium magni illius diei, vinculis æternis, ſub caligine reſervaſſe.

Negotium de malis Angelis. I. Conſideravimus Angelos, prout ſunt *in ſe*, & quaſi à manibus Dei profluxerunt: conſiderandi etiam, prout *facti* ſunt ſuo vitio, & qua ratione ex *bonis* Angelis, mali *Dæmones* evaſerint, in quo nobis prælucebit Judas Apoſtolus ſuæ Epiſtolæ verſ. 6.

Pars exegetica.

Superſtruitur II. *Quibus verbis, hominibus in exemplum, exhibet Dei judicium in Angelos apoſtatas. In quo proſtant:*

I. Per-

exegeſi textus.

1. Perſonæ, *in quas Deus diſpenſavit judicium*, Angeli. *Non omnes utique; ſed qui deſignantur per ſubſequentia. Vox ordinariè capitur pro ſpiritibus* bonis: *hic verò & alibi* Rom. VIII. 36. 1. Cor. VI. 3. *&c. pro* malis, *qui* Angeli *vocantur*, *ſeu quod* boni *fuerint Angeli, cum crearentur*; *ſeu quod & hi, à Deo* mittantur *ad expedienda judicia ſua* 1. Reg. XXII. 21. 22. 23 ... Job. I. 12. & cap. II. 6. 7. *ſeu ad exaggerandam ſuæ admonitionis vim: nim. qui* Angelis, *ſpiritibus, tantis ac talibus, non pepercerit cum peccaſſent, non parciturum ſane hominibus* 2. Pet. II. 4.

2. Cauſa *judicii* apoſtaſia, *quæ peragitur.*

A. Omiſſione, *ſeu neglectu officii committendi*: qui non ſervârunt τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, propriam ſuam originem, *vel principatum.* Ἀρχὴ *enim* Principium *notat &* principatum. *Hinc Occumenius per* principalitatem *refert, quod non ſervaverint* dignitatem *ſuæ* naturæ, *quod non egerint convenienter ſuo ordini, ſuæ* dignitati. *Beza & Eraſmus, quod poſt ſuum* principium, *non continuaverint; In eo ſtatu, quo creati fuerant: erant creati* boni; *ſed facti* mali. *Perinde fere eſt utram ſignificationem eligas, nec fortè incommodè utramque conjunges, nim. quod non egerint, id quod eſt* præcipuum, *non egerint convenienter ſuæ dignitati, ſuo ordini; adeoque non ſubſtiterint, in primo illo ſtatu beato, in quo conditi fuerunt.* Τηρήσαντες non ſervarunt, *à* τηρέω, *quod notat* accuratè ſervo 1. Joh. V. 18. *quaſi adhibita cuſtodia, ut ille qui excubias agit ad carceris januam Conf.* Act. IV. 3. *&* V. 18. *differt à* φυλάττω, *quod hoc ſonet præſervationem* à malo, *dum illud conſervationem* in bono: *illud ad* finem; *hoc ad* media *ſpectat. Notatur ergo egregia Angelorum iſtorum negligentia & ſocordia, qua ſibi non attenderint, ſuo ordini, ſuæ dignitati.*

B. Commiſſione, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, ſed relinquentes proprium domicilium. *Non tantum non ſervârunt per* ſocordiam, *primævam ſuam dignitatem; ſed inſuper per* malitiam *deſeruerunt ſuam ſtationem.* Οἰκητήριον domicilium, *eſt, ubi quis* habitat, *h. e. conſtanter & ordinariè vivit, diſtans à diverſorio, ubi ad tempus tantum commoratur quis. Intelligitur autem per Angelorum domicilium*, cœlum *empyræum* Matth. XVIII. 10. *ubi* faciem Dei continuo vident. *Iſtud domicilium* ſuum *deſeruerunt, non equidem ſponte; ſed hoc agendo, ob quod cœlum deſerere coacti ſunt, eo modo, quo protoplaſti paradiſum deſeruerunt. Quodnam autem fuerit iſtud peccatum, ſuo loco inveſtigabimus.*

3. Pœna *judicii, videlicet:*

α. Incarceratio *uſque ad diem extremi judicii.* Δεσμοῖς ἀϊδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν, vinculis æternis ſub caligine ſervavit. *Occurrunt, penes hanc incarcerationem.*

1. Vincula, δεσμοῖς ἀϊδίοις. *Non deſunt, qui velint* δεσμοῖς dici pro εἰς δεσμούς, ut σειραῖς, pro εἰς σειράς 2. Pet. II. 4. *ut ad pœnam ſpectet, potius quam ad* carcerem. *Sed non video ullam correcturæ neceſſitatem: quin ex adverſo Apoſtoli* σύνταξις *multo eſt commodior, nim. quod catenis ſervaverit ad judicium. Aſt cum Angeli* ſpiritus *ſint, qui vinculis conſtringi non poſſunt: quid ſibi hic volunt vincula? voluntatem & potentiam Dei, qua* ſpiritus *perinde vincitur, ac catenis, corpus. Conf.* Act. XX. 22. *Vincula autem iſta*, æterna *dicit textus, ut ſignificet* immutabilem *eorum captivitatem & miſeriam.*

2. Carcer, ὑπὸ ζόφον, ſub caligine, *ſeu in loco caliginoſo, quales fere ſunt carceres.* Ζόφος denſiſſimas tenebras *notat, imo ipſam* caliginem. *Senſu ſpirituali, ſtatum notat* horridum Jeſ. L. 10. Pſal. XXIII. 4. *loco horrido conſtructum, quod Petro ſignificari videtur, voce* ταρταρώσας 2. Pet. II. 4. *Sed quis iſte tandem Dæmonum* carcer? *Non deſunt, qui intelligant* aërem caliginoſum, *in quo aſſerventur diaboli, uſque ad diem extremi judicii: quin potius* infernus *Conf.* Matth. XXII. 13.

3. Incarceratio *ſeu detentio*, τετήρηκε ſervavit. *Vim vocis Græcæ, jam dudum repræſentavimus, ſcil. eos, voluntate & potentia Dei, adeo quaſi vinctos ſervari, ut carcerem ſuum nunquam poſſint effugere* Pſal. CXXXIX. 7. 8 .... *Quod tamen non ita venit intelligendum, acſi inferno ita eſſent conſtricti, ut extra illud in his terris non ſint, aut tentando, ſeducendo, circa homines nihil agant, cui diſertè obloquitur Petrus* 1. Pet. V. 8. *ſed quod, ubicunque ſunt, ſententia divina, quaſi catenis vincti aſſerventur, ad hoc, ut nunquam effugiant, ſententiæ ſuæ executionem, licet interim, velut in catenis vagentur, tentent ac ſeducant homines, ex indultu Judicis.*

β. Punitio, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, ad judicium magnæ diei. *Id quod aliis idem eſt, ac in* diem magni judicii.* *Sed neſcio, quænam ratio iſtam permutationem urgeat, cum & alibi* dies magnus *dicatur* Act. II. 20. Joel. II. 32. *Et dies magnus eſt, & judicium magnum erit. Eſt hic*

1. Pœna, εἰς κρίσιν, ad judicium Κρίσις *hic, non* judicationem *notat, ſeu judicandi* actum; *ſed*

ſed rem judicatam: *nec judicatum* abſolvens; *ſed* condemnans. *Unde* κρίσις & κατάκρισις, *ſæpius unum notant idemque* Joh. VII. 24. Jac. V. 12. 2. Pet. II. 4. Joh. III. 19. *Ut pœna lapſorum Angelorum non relinquatur, niſi indeclinabilis & immutabilis eorum condemnatio.*

2. Tempus *puniendi* μεγάλης ἡμέρας, magni diei. *Verba* διακριτικῶς *videntur adjici, ad innuendum, non cujusvis judicii & ſententiæ pœnam, quaſi* interlocutoriam *intelligi ac retractabilem; ſed extremi illius judicii pœnam* definitivam *intelligi.* Ἡμέρα μεγάλη, *addit Lucas* Act. II. 20. καὶ ἐπιφανής & illuſtris, & formidabilis Joel. II. 20. הנורא, *alibi* χαλεπὸς, θαυμαςὸς, φοβερὸς, κραταιὸς, ἔνδοξος: *ita vero dicitur, quod futurus ſit dies* univerſalis *judicii* omnium *hominum.*

Pars dogmatica.

Dari ſpiritus malos probatur.

III. Sunt ergo in *ſpiritibus*, qui conditi naturâ *boni*, atque etiam *juſti*, ſeipſos ſua protervia, & juſtitiâ & *beatitudine* indeclinabiliter orbârunt. *Eſſe* præſupponit Scriptura, per omnes illas denominationes, quas paulo abhinc provocabimus. Eſſe etiam à Deo *creatos*, patet per caput præcedens, ſi enim *boni* creati ſunt; & *mali* ſunt, quatenus *boni*: cum præſertim omnibus procerto ſit certius, non eſſe illos *Creatorem*; procreaturas: ut non addam, Deo nullum alias in eos futurum *dominium*, cum in ſuas *creaturas* tantum illud extendatur. Factos autem *ſuo vitio* malos Scriptura quidem tradit, quando eos in *veritate* non perſtitiſſe, adeoque *fuiſſe* aliquando, docet Joh. VIII. 44. & clarius paulo, quando non *ſervaſſe ſuam originem*, ac *deſeruiſſe ſuum habitaculum*, nec non quando peccaſſe tradit: atque etiam recta *ratio*, hic prompta ſuccurrit, quà, per naturam Dei fieri non poteſt, ut creaturam producat quæ ſit *moraliter* mala, futurus alias Deus *auctor peccati*. Et quod eopſe omni *juſtitia* ſeipſos orbarint, è textu patet, cui ſub ζόφῳ, hoc eſt *ſub extrema caligine*, ex peccato ſunt, per quam craſſam *ignorantiam* intelligi compertum eſt Col. I. 13. Eph. IV. 18. & V. 8. 11. Rom. XIII. 12. nec juſtitia tantum; ſed etiam *beatitudine*, à quo dicuntur ſervari *ad judicium* magni illius diei. Et hoc tandem ipſis eveniſſe prorſus *indeclinabiliter*, indigitatur σειραῖς ζόφου *catenis* caliginis.

Variæ ſpirituum malorum denominationes.

IV. Sed operæ pretium eſt, hæc paulò diſtinctius dicamus. Apoſtatæ, de quibus impræſens nobis negotium eſt, jam *ſpiritus* ſimpliciter dicuntur 1. Reg. XXII. 21. Matth. VIII. 16. ob *naturam immaterialem*, ſibi cum bonis Angelis communem: ſed diſcriminis ergo, plerumque cum epitheto, ſpiritus *mendaces*, *mali*, *impuri*, *nequam*, *crudeles* Eph. VI. 12. 1. Sam. XVI. 23. Luc. VIII. 2. Reg. XXII. 22. Prov. XVII. 11. jam, ab efficiente & puniente, *Spiritus Domini* 1. Sam. XVI. 16. & XVIII. 10. jam, ab *officio* & fine, ſibi olim naturali, *Angeli* abſolute 1. Cor. VI. 3. & cum προσδιορισμῷ, *Angeli mali* Pſal. LXXVIII. 49. *Angeli Satan* 2. Cor. XII. 7. Apoc. XII. 9. Nunquam tamen *Angeli Domini*, licet & ipſi judicia Domini ſæpenumero expediant: jam, à *ſcientia* ſibi naturali, *Dæmones* Matth. VIII. 31. Marc. V. 12. quos tamen ſcriptores profani, in εὐδαίμονας καὶ κακοδαίμονας diſpeſcunt. Conf. Act. XVII. 18. jam à *potentia*, *fortes* ἰσχυροὶ Matth. XII. 28. jam ἄρχοντας τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος Eph. II. 2. item ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι Eph. VI. 12. Col. II. 15. jam, quod nemini utiles, omnibus *noxii* ſint, *Belial*. 2. Cor. VI. 15. jam, à jurata cum Deo & hominibus *inimicitia*, *Satanas* Luc. X. 19. 1. Pet. V. 8. Apoc. XII. 9. Matth. IV. 10. & ἀνθρωποκτόνον Joh. VIII. 44. ἀπολλύων Apoc. IX. 11. שד Deut. XXXII. 17. cum Pſal. CVI. 35. quod LXX. Interp. reddunt per δαιμόνιον. Deſcendit à שדד *devaſtare*. Figuratas eorum denominationes, ſuis locis aſpergemus. Magiſtris Judæis *Sammael* dicitur, qui ſerpenti in ſeductione hominis inequitaverit, q. כר מאל *deficiens à Deo*.

Angelorum malorum apoſtaſia.

V. Turpiſſimæ metamorphoſeos, quâ ex Angelis *bonis*, peſſimi *diaboli* abierunt, ſibi ipſis *cauſa* extiterunt haud dubie, ſuo *peccato* 2. Pet. II. 4. proinde transgrediendo *legem* divinam; cum peccatum non ſit niſi ἀνομία 1. Joh. III. 4. Quænam autem & qualis, Angelis *lex* ſit poſita, ſuo loco in Cap. de *Providentia Dei morali*, dicemus, Quodnam verò fuerit iſtud *peccatum*, & quis ad illud *motus* primo-primus, Scriptura non ita determinat. Hinc nonnulli ad *errorem* intellectus referunt, per quem *in veritate* non perſtiterit Joh. VIII. 44. hinc & protoplaſtos, à *veritate in errores* ſeduxerit: alii *libidinem* ipſis tribuunt, huc peſſime traducto loco Gen. VI. 2. probabilius alii *ſuperbiam* dicunt, quod κρίμα τοῦ διαβόλου dicitur 1. Tim. III. 6. Unde etiamnum *honores divinos*, tam ſtudioſe affectant, eoque & homines impellunt. Quâ quidem ſuperbia tanto ſtudio *propriam excellentiam* quæſiverint, ut Deo ipſi æquiparari, aut præferri affectaverint (unde & in *hoc* præciſè crimen, protoplaſtos ſuà tentatione adducere conabantur) aut ſaltem ejus ſubeſſe legibus & imperio recuſârint. Niſi huic volueris adjicere *invidiam*, aut verſus *Deum*, ob peculiare ſibi deitatis ἀξίωμα: aut verſus *alios Angelos*, ordine forſan ſe *ſuperiores*: aut verſus *hominem*, juxta ſecum: imaginem divinam conſecutum. Ab *inordinata* iſta propriæ excellentiæ *affectatione* & amore, concepiſſe videntur *errorem in intellectu*,

in

In deligendis eo *mediis*, ad eum fortè modum, quem circa homines oſtendit Ameſius *Medul.* lib. I. c. XI. §. 7. Ego vero nolim, Scriptura ſilente, quicquam audacter determinare.

Deus non eſt auctor iſtius apoſtaſiæ.

VI. Et quamvis iſtud peccatum commiſſum fuerit *præſcio* numine; & æterno ejus *decreto*, ac concurrente *providentiâ* ſuæ *influxu*, citra quem, nec ipſe *ſolus* independens eſſet; nec *Angeli* dependentes per omnia: attamen *auctor* dici non debet, niſi Angelus *peccans*, propria libidine, & *abuſu liberi* arbitrii, à Deo deficiens. *Defecit* enim qui *voluit*; *potuit*, quia, pro ratione creaturarum, *mutabilis* conditus erat. Quamvis, ſi *in ſe* ſpectetur ſolus, ſepoſito decreto & providentiâ divina; *viribus* ſufficienter inſtructus erat, quibus potuiſſet in *origine* ſua *perſiſtere*.

Circumſtantiæ loci & temporis lapſus angelici.

VII. Nec *locus* delicti, *exſerte* commemoratur in S. monumentis, quamquam non improbabile ſit, fuiſſe *cœlum*, nativum Angelorum domicilium, quod ſuo peccato etiam *deſeruiſſe* feruntur. Unde forſan, *draco iſte magnus*, & *ſerpens ille antiquus*, *conjectus* dicitur *in terram*, & *Angeli ejus cum ipſo* Apoc. XII. 9. Nec magis *tempus* commiſſi delicti; *falſum* ſaltem, fuiſſe *ante mundum* conditum: nec enim tum *tempus* fuit; ſed pura *æternitas*, quamvis hoc vellent Sociniani, ſuis hypotheſibus gratificantes. Quamdiu autem in obedientia *perſtiterint*, an etiam *per ſex primos* creationis dies; non ſatis ſolidè definiri è Scripturis poteſt. Saltem, id *inde* dici non poteſt, *ſecundo* die factum (ut nonnulli volunt Judæi) quod ille deſtituatur peculiari ſua *approbatione*: neque etiam, quod *ipſo* creationis *ſuæ momento* defecerint: ex eo, quod Diabolus dicitur *homicida ab initio* Joh. VIII. 44. cum iſtud *initium* ſatis commode repeti poſſit, à *ſeductione* hominis. Hoc unum certum, lapſum *Angelorum*, lapſum *hominis* anteceſſiſſe, quod ejus auctor exſtiterit.

Modus hujus apoſtaſiæ.

VIII. *Numerus* apoſtatarum, maximus procul dubio fuit, ex Marc. V. 9. Luc. VIII. 30. quamvis temerariè definiatur, *tertia* eorundum pars ex Apoc. XII. 4. 9. *Et cauda ejus trahebat tertiam partem ſtellarum cœli, & conjecit eas in terram, & draco ſtabat coram muliere— & conjectus eſt in terram, & Angeli ejus cum ipſo*: cum alia prorſus videatur iſtius ὁράματος mens. An autem *ſibi* quiſque eorum peccaverit *peculiariter*: an *unus* vice *omnium*: item, an *idem* omnes commiſerint ſcelus; an quiſque *ſuum*, Scriptura non ita dicit. Damaſcenus lib. 2. *De Orthod. fid.* c. exiſtimat, *unum magni nominis Angelum lapſum, infinitam multitudinem ſecum traxiſſe*, à quo unus ille, *princeps* malignorum ſpirituum appelletur Matth. XII. 24. & IX. 34. & reliqui, *ejus Angeli* Matth. XXV. 41. 2. Cor. XII. 7. Apoc. XII. 7. 9. Sed cum & ἄρχοντες in plurali commemorentur Eph. II. nec ullibi dicatur, iſtum *principatum*, etiam *ante lapſum* obtinuiſſe; nos hic ἐπέχομεν: quamvis certius videatur *principatum*, ſi quis tum fuerit, oriundum non fuiſſe, à dependentia quavis *naturali* (ſicut ab ea, Protoplaſtus *caput* eſt univerſi generis humani, in quo *omnes* peccavimus) cum Angelum Angeli *Principem* eſſe per naturam, ratio & Scriptura non tradat. Licet per unius alicujus *ſuaſionem* & exemplum, reliquos in idem crimen ſponte conceſſiſſe, nolimus inficiari, & per hanc ſuggeſtionem imitationemque, ejus imperia, juſto Dei judicio, *mancipatos* fuiſſe, colligi poſſe videatur ex 2. Pet. II. 19.

Duplex hujus lapſus conſequens.

IX. Lapſu iſto, apoſtatæ *duo* ſibi attraxerunt: *primò* totalem ac deſperatam *corruptionem*, à quâ ſpiritus *malignos*, & *impuros* dudum diximus, quorum *intellectus*, omni Dei ac rerum divinarum cognitione, *practicâ* ſaltem & *experimentali*; penitus deſtituatur, à quo *poteſtas tenebrarum* appellantur, qui *catenis caliginis* conſtringuntur. Conf. Eph. IV. 18. & cap. V. 8. *Voluntas* plenè & planè *adverſa* à Deo, & imagine divina in homine, quo *Satanas*, *adverſarius*, *accuſator fratrum*, *tentator* ac *ſeductor* paſſim denominatur: & *converſa* in quodvis flagitium crudelitatem, tyrannidem, odium, iram, à quibus *hoſtis* dicitur Matth. XIII. 25. Gen. III. 15. item *leo rugiens* I. Pet. V. 8. draco *rufus*; magnus, ſepticeps, ſepticornis Apoc. XII. & ſeq. homicida ἀπ᾽ ἀρχῆς: imo projectus quamvis *malitiam*, unde ὁ πονηρὸς dicitur I. Joh. II. 13. Matth. VI. 13. In quâ corruptione, adeo ſunt *obfirmati*, ut nec *velint*, nec *poſſint* ab ea quicquam remittere, quaſi *catenis* æternis adſtricti: tum *ſecundò*, etiam ſibi attraxerunt, extremam & immutabilem *miſeriam*, dudum magna parte *inflictam*; ſed maximâ adhuc dum *infligendam*: ob quam *aſſervari* dicuntur, *ad judicium magni iſtius diei*, ut ſicut hic excellunt *nequitiâ*, ita poſthac excellant *miſeriâ*.

Affectiones aliquot malorum Angelorum.

X. Interim tamen, *natura* ſunt, & manent *incorruptibiles* & *immortales*, quamvis in morte, & ad miſeriam: *intellectu* pollent, cognitione rerum *naturalium*, atque etiam *divinarum*, multo maxima, à quo δαίμονας appellavimus Jac. II. 19. Scil. tum *naturali*, quatenus *ſpiritus*, non tantum *natura* ſubtilior & perſpicacior; ſed etiam, ab erroribus & *præjudiciis*, organorum corporeorum independens eſt: tum *experimentali*, longo temporis uſu acquiſitâ: unde Lutherus, Doctorem dicit non *promotum*; *ſed expertum*: tum *revelatâ*, quam Deus eis aperit I. Reg. XXII. 22. Sed tamen nec ad *futura contingentia* pertingit (utpote quam *ſibi ſoli* Deus ſervat Jeſ. XLI. 26. Hinc per ſua *organa* Aſtrologos, non potuerunt interpretari inſomnia Pharaonis Gen. XLI. 8. ac Nebucadnezaris Dan. II. 10. 11. & IV. 7. niſi fortè per *conjecturam*, ex cauſis *naturalibus*, ut politici prudentiores, imminentia bella. Nec etiam ad *interiores cordis* hu-

hu-

humani receſſus, eadem ratione, pertingit Jer. XVII. 9. niſi quatenus nos perſpicit, ex *ſtudiis* hominum, aut etiam, ex peſſimis quibuſvis *cogitationibus*, quas hominibus ipſe injicit 2. Cor. IV. 4. Et, quam de *Deo* habent, ac divinis *cognitionem*, ea purè *ſpeculativa* eſt & *ἄεργος otioſa*.

Potentia diabolorum. XI. *Potentiâ* item, per quam *validi* ſunt Matth. XII. 28. quaſi *armati* Luc. XI. 21. & *leones rugientes* 1. Pet. V. 8. quod *operationibus* oſtendunt Eph. II. 2. Job. I. 19. Matth. VIII. 32. quando hominum *intellectum excæcant*, decipiunt, corrumpunt; *voluntatem* ad peccandum *incitant*, *ſenſus interiores*, ſomniis terrent, *exteriores*, ad expetenda illicita *alliciunt*, ut patet hiſtoriâ lapſus Gen. III. quando item hominum facultate *loco-motivâ* abutuntur Matth. XVII. 15. Marc. V. 3. 4. facultatem *ſermocinantem* inhibent Marc. IX. 17. Luc. XI. 14. actiones *bonas* impediunt 1. Theſſ. II. 18. *malas* contra promovent, corpora *obſident*, alioque modo miſerè *affligunt*. Multum etiam valent, in *elementa*, meteora, vegetabilia animantia Job. I. 12. 16. Apoc. VII. 2. 3. Non tamen *infinita* eſt eorum potentia; ſed certis limitibus *circumſcripta* Job. I. 12. Matth. VIII. 31. 32. Exod. VIII. 18. Apoc. IX. 14. Singulatim, non poſſunt perpetrare, veri nominis *miracula*, quæ *naturam* excedant, aut *univerſam*, aut *ſuam*: quod hoc ſit Deo *peculiare* Pſalm. CXXXVI. 4. Poſſunt interim, per *inſtantaneam* agentium naturalium (quorum vires & operationes exactiſſime callent) ad ſua paſſiva applicationem, *miranda* facere, quæ captum humanum excedant, quia *cauſas* ignoramus.

Peculiariter in hominum corpus. XII. Quantum peculiariter ad hominem, *permultum* poſſunt, *tum* in ejus *corpus*, valetudinem ejus affligendo, acerboſque caſus immittendo Matth. IV. 5. 8. Luc. XIII. 11. 16. Job. II. 17. Luc. IX. 39. cum Marc. IX. 17. & ſeqq. quin &, permittente Deo, *humores* mirificè movendo, ac rerum *imagines* in cerebro turbando & invertendo; in *furorem* agere cum poſſunt Matth. VIII. 28. cum quâ rabie, mores *feri*, & triſtis illa *melancholia*, quam *lycanthropiam* eſſe putant, conjuncta ſæpe ſunt. In ferinos enim *habitus*, aut in lupos transformare homines, & *nobiliſſimam* creaturam, belluinis exuviis veſtire, ac rerum *naturas* variare; *vires* eorum videtur excedere: **Et animam.** *tum* in *animam*. A. Quanquam enim in ipſas animæ *facultates* principes, intellectum & voluntatem, immediate illabi, eaſque intime affari, ac quibuſcunque velit *formis*, implere poſſe non videatur: attamen *phantaſiæ* ope, ac per *externos* ſenſus, valide eam afficere, terrere, blandiri, multiſque modis *Angelum lucis* mentiri poteſt 2. Cor. XI. 14. fraudibus potiſſimum *nocendo* moraliter.

In apparitionibus ſeu ſpectris. XIII. Imprimis etiam hominibus *apparere*, *ſpectris* illudere, & aſſumpto corpore, iis occurrere conſuevit: ſive externam formam in aëre ſolum *ſimulando*, ſive mortuorum *cadavera* ingrediendo, eaque circumferendo. Quo ſpectant quævis *oracula*, murmura, ſibila diabolica, præſagia, gentibus uſitata: omnia non *Scriptura* tantum (Gen. III. 1. 1. Sam. XXVIII. 14. Matth. IV. 3. Levit. XIX. 31. & XX. 6. 27. 2. Reg. I. 2.) ſed & *experientia*, teſtatiſſima. Vera interim corpora humana, *producere* eum non poſſe. Servator præſupponere videtur Luc. XXIV. 37. 38. 39. multo minus *mortuos* excitare; vel *animas* defunctorum, ſuis ſedibus evocare; iterumque terris exhibere poſſe, colligi videtur ex Luc. XVI. 26.

In magia. XIV. Porro ad *magicas* artes, ſuos etiam efformare poteſt, inito cum illis, vel tacito, vel expreſſo *fœdere*, quibus vel futura *contingentia* prædicere, quæ magia *divinatrix* appellatur; vel *mirabilia* operari, nullis adhibitis *cauſis* naturalibus, vel iis plerumque *ineptis* & invalidis (quales ſunt *characteres*, verba, collectæ certo tempore & ritu herbæ, aliaque ludicra & infanda) producere valeant, quæ magia *operatrix* dicitur; aut etiam *veneficiis* alios infeſtare, quemadmodum Hecate, Circe, Medea. Quanquam nec deſint, qui ex *imaginario* cum diabolis fœdere, multa ſibi peragere videntur, cum tamen tenaciſſimâ *melancholia* obſepto & ſtipato cerebro nil tale *revera* perpetrent; quales plerumque lamiæ ac ſtriges ſunt. Confer. Perkinſi *Baſcanalogiam*, & quæ ſuo loco de *magia* ex profeſſo dicemus.

In obſeſſionibus. XV. Imprimis autem, ſuam *efficaciam* & crudelitatem exſerere ſolent, in *obſeſſione corporali* (datur enim & *ſpiritualis*, cujus exemplum patet in *proditore* Joh. XIII. 27. multo quidem *periculoſior*, quamvis non ita *terribilis*) quando *corpus* hominis occupant, ejus *membris*, linguâ, manibus utuntur pro libidine, eum miſerè torquent, ac promovent ad talia, quæ *naturaliter* ab eo dici ac perpetrari non poſſent, quorum magis crebra, in hiſtoria Euangelica, ſub adventum Chriſti fit mentio Matth. IV. 24. & VIII. 16. 22. & IX. 32. & XII. 22. & XV. 22. Luc. XXIV. 36. Act. XIII. 8. fortè, quod Servator Jeſus *poteſtatem ſuam* in Dæmones, non tantum ratione *animæ* humanæ, ſed etiam ratione *corporis* voluerit demonſtrare, in ſanandis dæmoniacis. Dici tales conſueverunt *energumeni*, quod Satanas *in ipſis* peculiariter *operetur*, & diſtingui videntur in *dæmoniacos* & *lunaticos* Joh. X. 20. Matth. XVII. 15. collat. cum Luc. IX. 39. quod Satanas, humoribus *lunaticis* perſæpe abuteretur in uſum ſuum. *Cauſæ* hujus mali repetendæ videntur, cum à *malitia* diabolicâ, tum à propriis peccatorum *meritis*, quibus ſeipſos Satanæ *mancipia* ſpiritualia, jam ante præſtiterant: tum à juſta Dei *ira*, quâ iſtud judicium in *Saulem* diſpenſaſſe videtur, fortè etiam à *gratia*, ut peccati amaritudinem perſentiſcerent, & ab eo ad

ſa-

ſaniorem mentem reverterentur 1. Cor. v. 5. Conf. Cel. Voet. in Diſput. de *obſeſſis*.

In ſeductionibus. XVI. Reſtat malorum Angelorum *efficacia*, in *ſeducendis* mortalibus, à quâ *tentator* per appropriationem dicitur Matth. IV. 3. & *leo rugiens*, circumeundo quærens *quem abſorbeat* 1. Pet. v. 8. Quâ mortales ad peccandum, non *cogit* (quod non poteſt) ſed *inducit* tentando *ſuaſionibus* ſophiſticis, quibus ſub *ſpecie* veri ac boni, eos ſeducere conatur in *falſum* & malum. Ubi *bonum* quod promittit, peccando obtinendum, exaggerat tanquam *ſummum*; *medium* quod monſtrat, ad obtinendum, tanquam *leve*; *periculum* mali quod imminere poſſit à peccando, *removet* aut *elevat*. Cujus artificii μυριοτεχνίτης, ſpecimen præſtitit in utroque Adamo, *primo* Gen. III. & *ſecundo* Matth. IV. Quibus *extraordinarium* quandoque tentationis genus adjungit, tum in confuſis ac melancholicis *terroribus*, quibus Saulem videtur exagitaſſe 1. Sam. XVI. 14. tum in ſuggeſtionibus *blaſphemicis*, quibus maximè religioſos perſæpe torquet, qui σκόλοψ videtur fuiſſe, in carne Pauli, quando velut *colaphis*, ejus *animum* cædebat Satanas 2. Cor. XII. 7. Iſtis autem *ſuggeſtionibus* tutò diſcernendis, à *vulgaribus* tentationibus, non alia videtur certior *nota*, quam quod in his *caro* colludat; ab illis autem, animus fidelis *abhorreat*, tanquam à *colaphis Satanæ*. Et de his ex profeſſo nobis erit agendum in *aſceticis*.

Remedia qualia adverſus Satanam adhibenda. XVII. Jam *prophylactica* quod attinet, imminentibus hiſce diabolicis inſidiis, ut & *therapeutica*, quæ *urgentibus* averruncandis obſtruamus, non ſunt *corporalia* quævis, monente Apoſtolo 2. Cor. x. 4. *Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia; ſed Dei poteſtate valida, ad ſubverſionem munitionum*, nim. in *precibus*, in *pugna*, in univerſa illa *armatura* Dei; quam Apoſtolus commendat Eph. VI. 12.— de qua *in practicis* diſtinctius monebimus.

Pars Elenchtica.

Quæritur.

1. An dentur Angeli mali? XVIII. Quæritur 1. An dentur Angeli mali? Sadducæi negant Act. XXIII. 8. Epiphan. Tom. I. lib. I. cap. 14. Nazian Orat. VI. quæ eſt de Sp. S. Gentiles quidam, Dæmones quidem admittunt; ſed qui per *naturam* ſuam, ab omni malo abhorreant: cum quibus colludunt, Plato in *Cratylo* & *Epinomide*, ejuſque ſectatores, Plotinus, Proclus, Porphyrius, Jamblichus &c. confundentes Angelos *bonos* & *malos*, Deos cum Dæmonibus. Collatio ſententiarum. Vid. Auguſtinum Steuchum de *Peren. Philoſ.* lib. VIII. capp. XXXI. & XXXIII. & Heinſium *introduct. ad Heſiod. opera & dies* cap. X. David-Joris ſtatuit, diabolos non eſſe, niſi corruptionem voluntatis humanæ. Ariſtoteles, Avicenna, Averreos cum ſuis, nullos dæmones agnoſcunt, & omnia eorum effecta, aut ad fabuloſa; aut ad cauſas naturales traducunt, in quo poſteriore, eos ſequitur nuperus auctor *Mundi Faſcinati*: Reformati unanimiter agnoſcunt, dari Angelos *malos*. Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus. Quia: 1. *Scriptura*, milliens teſtimoniis, iſtud conſtanter tradit. Quia 2. *ſpectra* dantur, quæ talia præſtant, quæ, nec ad Deum, aut ad Angelos *bonos*, propter mendacia & improba, referri poſſunt; nec ad cauſas *naturales*, quarum ſphæram ſuperant, cujus argumenti vim Gentiles *veteres*, Muhammedani, aliique extranei, agnoſcunt. Quia 3. *Oracula*, quæ è terræ cavernis, ex arboribus, ex ſtatuis edita narrantur, hoc, prioris argumenti efficaciâ, comprobant. Quia 4. *Energumeni* & energemata, hoc eâdem efficacia, confirmant. Quia 5. *Magia* & producta magica, ac malefica, eodem, & eadem efficaciâ, collimant. Quia 6. *ſenſus communis*, omnium cujuſcunque ſectæ ſapientum, Judæorum, Muhammedanorum, & Gentilium, (quorum teſtimonia Eugubinus, de *Peren. Philoſ.* lib. VIII. refert) atque etiam Chriſtianorum. Objectiones notantur. Nec video, quid in contrarium, ullâ quidem veritatis, aut rationis ſpecie, dici poſſit, niſi quod nuperus *mundi faſcinati* auctor, omnia Scripturæ teſtimonia, magnâ vi eludere, & multa horum dici, ſecundum *erroneam* aliorum opinionem, comprobare conetur, licet interim *malignos ſpiritus* dari, non videatur velle negare. De quo nos in progreſſu videbimus uberius.

2. An Angeli mali ſint ſpiritus? XIX. Quæritur 2. An Angeli mali ſint *ſpiritus*, ſeu ſubſtantiæ planè immateriales? Ethnici olim exiſtimabant, improborum animas, transformari, in manes, lemures larvaſque, circumvagantes, territantes & infeſtantes, eoque materiales, Iſidor Orig. lib. VIII. cum quibus olim colludebant Judæi, Joſeph. de Bell. Jud. lib. VII. cap. 33. Sententiarum diverſitas. Plato in *Epinomide*, materiales facit dæmonas, quin & animalibus accenſet, quibuſdam corpora *aërea*, aliis ætherea tribuit. Thalmudiſtæ & Caballiſtæ, quos ſequitur R. Manaſſe Ben Iſrael *de Creat.* probl. XXII. ſtatuunt Dæmones eſſe corporeos, & rebus corporeis affici, cibis veſci, generare, mori, inſtar hominum; conferatur hic imprimis Sebaſt. Munſterus in notis ad Levit. XVII. Hæretici *Meſſaliani*, diabolum *corporeum* dixerunt, Patrum complures, Dæmones corporeos eſſe, & corporeis affici, cum Platonicis diſerte affirmabant: Vid. Juſtin. Martyr. *Quæſt. Græcan. Confut.* Origenes περὶ ἀρχῶν in *prolog.* Tertul. de *Carne Chriſt.* cap. VI. & *cont. Marc.* lib. III. 9. Lactantius lib. II. cap. 15. Auguſtinus de *Civit. Dei* lib. VIII. cap. 16. &c. Niſi quod Tertullianum, Pamelius in *paradoxis Tertulliani* excuſare conetur, quod voce *corporis*, ſibi nihil aliud voluerit, quam ſubſtantiam. Vorſtius cum Socinianis, ne *ullum* habeant *ens*, plane ſimplex & *immateriale*, ne *Deum* quidem; & Angelos & dæmones, ſtatuunt

eſſe *abſolute* materiales, licet *comparative*, ratione ſubtilitatis, dicantur *ſpiritus*. Reformati unanimiter ſtatuunt, Angelos *malos*, juxta cum *bonis*, eſſe ſubſtantias plane *immateriales*.

Sententia Reformatorum.

Eo quod 1. *ſpiritus* impuri paſſim dicantur in Evangeliis Matth. XII. 43. 45. Marc. I. 23. 26. 27. & III. 11. 30. & V. 2. 5. 8. 13. & VII. 25. Luc. VII. 21. & VIII. 29. & XI. 24. 26. Joh. V. 16. & XIX. 12. Eph. VI. 12. 1. Tim. IV. 1. 1. Joh. IV. 1. Apoc. XVI. 13. 14. quibus *materiam* abrogare videtur Servator Luc. XXIV. 39. dicendo eos *carnem & oſſa* non habere. 2. Tales ipſis tribuantur *operationes*, quæ non ita quadrant in cauſas *materiales*, quales in *obſeſſis*, & in magicis narrantur in Euangeliis. Cum præſertim 3. ſuffragio *Patrum* non deſtituatur iſta ſententia, eorum ſcil. qui Dæmones ἀσωμάτυς faciunt, v. g. Cyrill. *in Job.* lib. 2. cap. X. Nazianz. *Orat.* 2. de *Theol.* & XXXVIII. de *nat. Chr.* Chryſoſt. Orat. 1. de *Provid.* Theodoret. De curat. gr. aff. ſerm. III. & *in Gen. quæſt.* XXXVI. Dionyſ. Areopagita, Damaſcenus & alii.

Objectiones.

Pro ſententia contraria, vix ac ne vix quidem, argumenta audies. R. Manaſſe Ben. Iſrael, *de Creat.* prob. XXII. quod ex igne & aëre ſint compoſiti, conficere conatur ex Pſal. CIV. 4. Sed qui locus nihil habet de dæmonibus; ſed de *Anglis* dicit, quod eos Deus faciat רוחות *ſpiritus*, ſubſtantias *ſpirituales*, & *metaphorice*, quoad operandi celeritatem & efficaciam, flammas ignis. Nec tale quid inferri poteſt, ex eo, quod in aëre degant Eph. II. 2. & VI. 12. quum ex habitaculo, habitantis naturam, parùm ſolide conficias.

3. An Deus ſit creator malorum Angelorum.

XX. Quæritur 3. An Deus ſit creator *malorum* Angelorum? Ethnici quondam ſtatuebant, improborum animas transformari in manes, lemures, &c. ut monuimus §. præced. Judæi, cum Chriſtianis quibuſdam, de quibus jamjam, ſtatuunt dæmones oriundos eſſe ex congreſſu Angelorum cum hominibus, aut ex conjugio Adami cum prima uxore ſua *Lilith*, quæ ipſis mater eſt dæmonum:

Sententiarum varietas.

aut ex commixtione Adami cum dæmonibus *fœminis*, totis ſcil. CXXX. annis, quibus propter luctum ex morte Abelis, à congreſſu cum ſua Eva abſtinuerit, & viciſſim Eva, per idem tempus pariebat, ex commixtione cum dæmonibus *maribus*, *Bereshith Rabba* Sect. XX. & XXIV. R. Sal. Jarchi in Pſal. LXXXIX. 33. Sed hic paulò aliter, nempe genitos ex fluxu ſeminis nocturni, dum ſeparatus eſſet ab Eva. Valentiniani, Archontici, diabolum natum tradebant ex triceſimo Æone. Veterum complures, abuſi loco Gen. VI. 2. putarunt Angelos genuiſſe ex mulieribus, gigantes aut dæmonas. Philo *de Gigantibus*. Clemens Alex. *Strom.* lib. III. Tertul. *de habit.* Mulier. Lact. lib. II. cap. XV. Alii, per eundem abuſum, *filios Dei*, quo nomine dæmones appellant, ceu corporeos, inſtar hominum, dæmones generare. Alii, ejuſdem loci abuſu, putarunt dæmones *ſuccubos* à potentiſſimis viris, validum ſemen excepiſſe, quod deinde *incubi*, in validiſſimas fœminas profuderint. Vales *Philoſp. S.* cap. VIII. Reformati Angelos malos conſiderant, vel quoad *eſſentiam*, & hactenus agnoſcunt, Deum eſſe eorundem *Creatorem*, perinde ut Angelorum bonorum, quod inter Creatorem & creaturam, non intercedat medium: vel quoad *malitiam*, & eatenus, non aliam agnoſcunt eorundem cauſam, quam ipſos illos malignos ſpiritus, qui abuſi libero ſuo arbitrio, defecerunt à Deo, eoque omnis ſequioris malitiæ ſibi exſtiterunt auctores: vel quoad *miſeriam* ſeu pœnam, ejus ipſi illi Angeli exſtunt cauſæ *meritoriæ*; Deus autem cauſa juſtè *infligens*.

Reformatorum ſententia cum ſuis rationibus.

Cæterum, quia *ſpiritus* ſint, nullam dicimus, circa ipſos admittendam generationem, ſeu *activam*, ſeu *paſſivam*, quod hæc non niſi corporibus conveniat. Proinde dæmonum, quatenus tales ſunt cauſa nequaquam Deus eſt. Quia 1. Deus creavit omnia, *valde bona* Gen. I. 31. Quia 2. malum *morale*, produci non poteſt, niſi *transgreſſione legis*; eſt enim ἀνομία 1. Joh. III. 4. cui Deus non ſubeſt. Quia 3. Diabolus, per Scripturas, ſolus eſt auctor ſui *lapſus*, ſuæ *malitiæ* Jud. vſ. 6. 2. Pet. II. 4. Joh. VIII. 44. Quia 4. nec per *creationem*, eorundem eſt auctor, quia non creavit, niſi quæ erant *valde bona*, nec niſi Angelos *lucis*, non tenebrarum poteſtatem Col. I. 13. nec per *decretum*, quippe quod nihil producit à Deo diverſum, cum ſit actio Dei *immanens*: nec per *providentiam* ſuam *permittentem*; cum *permittere* non ſit producere: nec per providentiam *ordinantem*, quia hæc non vergit niſi *in bonum*, quippe quæ ſequitur *lapſum*. De hoc plura forte occurrent in cap. *de providentia*.

Objectiones.

Ex iſtis ſufficienter determinari poterunt, quæ in contrarium objici poſſent: 1. ex *decreto* divino, quippe quod non eſt *cauſa*, ipſius lapſus Angelorum; ſed tantum *futuritionis*, quæ ab ipſo lapſu differt, ut *æternum* à *temporario*. Vel 2. ex ejus *permiſſione efficaci*, utpote quæ non *producit*; ſed tantum *permittit*. Vel 3. ex *ordinatione* ejuſdem, utpote quæ non vergit niſi *in bonum* Vel 4. ex *influxu* providentiæ divinæ, cum ille non fiat in ipſum lapſum, ut ille eſt ἀνομία; ſed tantum in ejus *actum ſubſtratum*, qui in ſe *bonus* eſt. Confer, quæ κατ' ἀναλογίαν ſuo loco dicentur de *lapſu humano*.

4. An Angeli mali ſuis viribus operentur extra ſe?

XXI. Quæritur 4. An Angeli *mali*, ſuis viribus operentur extra ſe? Quæſtio iſta; magno animo, nuper mota eſt, ab auctore *Mundi faſcinati*. Ejus Anatagoniſtæ Carteſiani, generaliter quidem de operationibus *ſpirituum* creatorum, determinant, eos omnino operari, non equidem propriis ſuis *viribus*; ſed quatenus Deus voluerit, ad

tales

Collatio ſententiarum carteſianarum. tales eorum cogitationes, tales ſecuturos effectus, dum interim ipſe, non tantum *nexum* illum fecerit; ſed ipſam eorum *cogitationem* producat immediate, atque etiam ipſum *productum* ſeu *effectum*, dum interim ipſi Angeli ſuis *viribus* nihil agant: in ſpecie autem, de operationibus *malignorum* ſpirituum, vix quicquam attingunt, ut videre eſt ex ſpiſſis eorum in hanc rem voluminibus, v. g. Henrici Groenewegii Metaphyſica, in hanc rem ex profeſſo edita, Joh. van der Wayen magno volumine adverſus *Mundi faſcinati* auctorem edito, aliiſque omnibus ſcriptoribus in hanc rem editis. Scil. videbant, ſe non poſſe ſtatuere, quod Deus nexum iſtum fecerit, inter cogitationes *malorum* ſpirituum *malas*, & effecta iſta *mala*; nec poſſe ipſas illas *cogitationes* malas producere, nec etiam ipſa earum effecta *mala*; quin manifeſtiſſime fiat *auctor peccati.* Auctor autem *mundi faſcinati*, admittebat lubenter, Deum *bonorum* ſpirituum opera uti, ad expedienda judicia ſua, tum verſus bonos, tum verſus malos: quatenus nexum illum, inter bonas eorum operationes ipſe fecerit, ipſas eorum cogitationes *bonas* producat; atque etiam effecta illarum *bona*: ſed cum iſtud, citra manifeſtam blaſphemiam, non poſſet applicare, ad cogitationes malignas malignorum ſpirituum, maluit omnem operationem *externam*, malignis ſpiritibus abrogare, & controverſiam omnem ad hoc *unum* revocare: *quod Deus Angelos malos, qui hominem ſeduxerunt, æternæ condemnationi, ſic adiudicaverit, ut poſt illud tempus, ullam operationem, verſus hominis ſeductionem, ipſis amplius non permittat, concupiſcentiâ (ſemel per ipſum in primâ tentatione accenſa, quæ univerſum cor ejus depravavit) cauſa exiſtente proxima, omnis mendacii, peccati & ſeductionis quæ eſt in mundo.* Ipſiſſima ſunt ejus verba in ſuis *articulis ſatisfactoriis* ad Ven. Claſſem Amſtelodamenſem. Primum falſum iſtorum omnium, in eo eſt, quod exiſtiment, ſpiritum quemvis, non eſſe niſi meram *cogitationem*, in quo proinde non ſint *vires* quibus poſſit *extra ſe operari.* Reformati Anti-**Sententia Reformatorum.** Carteſiani, ſtatuunt ſpiritus *malos* eſſe *ſubſtantias*, quibus inſint vires, quibus poſſint, non tantum cogitare, *intra ſe*; ſed etiam operari *extra ſe*, tentare, ſeducere, lædere &c. Quia 1. angeli *mali*, ſuâ natura, perinde ſunt *ſpiritus* ac *boni*: de quibus cap. præced demonſtravimus, quod ſint *ſubſtantiæ*, quibus vires ſuppetunt, quibus vere & proprie operentur, tum *intra*, tum *extra* ſe. Quia 2. Scriptura teſtatur, diabolum protoplaſtos ſeduxiſſe Gen. III. Chriſtum tentaſſe Matth. IV. concertaſſe cum Michaële ſuper corpore Moſis Jud. vſ. 9. incitaſſe Davidem ut numeraret Iſraëlem 1. Reg. XXI. 1. Jobum miſerrime afflixiſſe Job. I. & II. His 3. ſubjungemus συλλογὴν locorum Scripturæ, quam *Mundus faſcinatus* ſibi objicit refellendam lib. 2. cap. XVIII. §. 1. his verbis *Præadducta Scripturæ loca, propius examinata, deſcribunt nobis diabolum, qualis* ſit, quid *poſſit*, quid *operetur*, quis ejus agendi *modus*, & quam fortem habeat (1) de ejus *indole* Scriptura dicit, quod ſit callidus, ut qui Evam ſeduxerit ſuâ πανουργίᾳ 2. Cor. XI. 3. qui qua *profunda* habeat, non facile perveſtigabilia Apoc. II. 24. Hinc *Pater eſt mendaciorum* Joh. VIII. 44. (2) De ejus *viribus*, quod (a) peccatorem habeat ſub ſua *poteſt*[illegible] uſque ad ejus converſionem Act. XXVI. 18. [illegible]hinc etiam habet *poteſtatem* mortis Heb. II. 14. (3) de ejus *negotio*: in *genere* α. *malum* operari 2. Theſſ. II. 9. β. verbum Dei *ſuffurari* Marc. IV. 15. γ. Filios Dei *tentare* 2. Cor. VII. 5. 1. Cor. II. 10. δ. Dies noctesque *accuſare* Apoc. XII. 9. 10. In *ſpecie*, multis olim malum inferebat: quoad animam, quando א. Apoſtolos concupiſcebat, quos *cribraret* Luc. XXII. 31. ב. Judam & Ananiam *invadebat* Luc. XXII. 3. Joh. XIII. 17. Act. V. 3. ג. Paulum *impediebat* in ſuo itinere 1. Theſſ. II. 18. ד. Smyrnæ & Pergami habebat ſuum populum Apoc. II. 1. 13. (4) De ejus agendi *modo*, quod ſæpe ſimulat ſe Angelum *Lucis* eſſe 2. Cor. XI. 14. (5) De ſtatu ejus *præſenti*, quod Dei captivus ſit Apoc. XX. 7. (6) de appropinquante ejus *exitio*, quando de cœlo decidet Luc. XI. 18. Rom. XVI. 20. ad quod ſequetur pœna ignis æterni, qui ipſi & ejus Angelis præparatus eſt Matth. XXV. 41. Hactenus *Mundus faſcinatus.* Agnoſcit auctor, omnia iſta loca, non niſi de diabolo ipſo, qui caput eſt malorum ſpirituum, ſatis bene intelligi poſſe. Ex quo nos ſic arguimus: cuicunque prædicta omnia competunt, ille verè & proprie operatur in homines &c. Sed reſorbet omnia ſua, eo quod diabolus tantum *unus* ſit, in quem omnia iſta cadere *propriè* non poſſint: verum, ſui immemor, ipſum illud refellit cap. XVI. 3. *In anteceſſum*, inquit, *ſciendum, quod verbum diabolus, velut de uno dictum, non neceſſario, unam tantum perſonam ſignificet: ſicut enim* Cananita, *Amorita* Gen. XV. 19. 20. 21. *integrum quendam populum & genus indigitat: ſic etiam hoc loco fieri poteſt.* Hoc ſtructo fundamento, ſe accingit *Faſcinatus mundus*, qui ſua adducta Scripturæ loca, in perverſum & improprium ſenſum detorqueat, qui in noſtra *Epanorthoſi* ad ipſum, breviter quidem, ſed curate tamen, noſtro judicio reſpondere conati ſumus, quibus ipſe quamquam provocatus, ſi quid momentoſi à me prætermiſſum exiſtimaret, monitum vel ceſſurum, vel modeſte reſponſurum, quamvis promiſiſſet, nihil hactenus repoſuit. Proinde toti negotio hujus controverſiæ, ſatisfactum exiſtimamus. Interim pro (3) argumento, adjicimus communem conſenſum & ideam totius mundi, per omnia ſecula & per omnes ſectas, quem ipſe *faſcinatus mundus* ſibi re-

repræſentat *libro primo*. Nec eſt ipſi quod pro ſe objiciat, quam quod non teneatur *probare*, quia non niſi *negativam* tueatur, cui manifeſte obloquitur ejus theſis, jam ante propoſita. Quanquam univerſali totius mundi conſenſui, vel abſque ratione, vel Scriptura obloqui, omnium conſenſu temerarium exiſtat. Et ſi quid ex capite de *pietate*, cui ſententia communis obnitatur, opponit, eis articulatim, reſpondimus in prædicta noſtra i[illegible]*orthoji*.

5. An tale detur Angelorum malorum commercium cum hominibus, per quod poſſint facere miranda? Explicatur ſenſus quæſtionis.

X[illegible]. Quæritur 5. An tale detur Angelorum malorum commercium cum hominibus, per quod poſſint facere *miranda*, ſeu magiam exercere? Illud commercium, cum ſuis productis, id eſt, quod generaliore ſenſu, ſignificatum voluimus per Magiam, Sortilegium, ſortiariam, faſcinatoriam, ſive illud vergat ad occulta dicenda, ut prædicenda, aut ad perverſa perpetranda? Hujus commercii, ſaltem divinatorii, quatuor ſpecies, juxta quatuor elementa, numerat Varro, nim. quæ eſt ex *igne*, ipſi eſt *pyromantia*; quæ ex *aëre*, *aëromantia*; quæ ex *aqua*, *hydromantia*; quæ ex *terra*, *geomantia*. Ex Scripturâ, octo omnino ſpecies narrant: nim. ex Deut. XVIII. 10. 11. *Non inveniatur in te faciens tranſire filium & filiam ſuam per ignem* (מעביר) *divinans* (קסם) *divinationes*, *præſtigiator* (מעונן) *& augur* (מנחש) *& maleficus* (מכשף) *incantans Incantationem* (חבר) *& interrogans pythonem* (שאל אוב) *& Magus* (ידעני) *quærens à mortuis*. Et Levit. XXIII. 23. *Quia non augurium* (נחש) *in Jacob*, *nec divinatio* (קסם) *in Iſraël* &c. Quæ ſic diſtinguunt, ut quæ קסמים, Latinis *divini*, appellantur, ei fuerint, qui per commercium cum Satana, *arcana* dicunt aut prædicunt: אבות, Latinis & Græcis *Pythonici*, qui *ſpiritum familiarem* ſeu domeſticum habere dicuntur: ידענים, *Scioli* quærentes ex mortuis, Græcis *Necromantici*: מעננים, unde fortaſſe *magi* dicuntur, Latinis & Græcis, Aſtrologi & Mathematici, qui conabantur futura prædicere, ex ſignorum, locorum & ſtellarum obſervatione, eorumque ſitu & aſpectu: מנחשים, Latinis vulgo *Magi*, ex certis figuris characteribus, delineationibus, & certorum etiam verborum, ſuperſtitioſa demurmuratione: ידענים, Latinis *Arioli*, qui bonam, ut ajunt fortunam prædicunt, quales nobis ſunt ſomniorum conjectores, chiromantii, olim *Exſtipes* & *Oſcines*: מכשפים, Latinis *præſtigiatores*, faſcinatores, qui incantationibus, & meris illuſionibus oculorum fallunt: חברים, Latinis *ſortilegi*, malefici. Sic Danæus *de Sortiariis*.

Sententia negativa.

Quicquid horum ſit, ſaltem ad Magiam *commercium* exigitur, *malorum* Angelorum cum hominibus, ſive id ſit in confœderatione *explicitâ* & expreſſa; ſive implicita, parum attinet determinare, modo *producta*, ope Satanæ fiant: & iſta producta *miranda* ſint, quæ captum ac vires perpetrantium, videntur excedere; non *miracula*, quæ ipſam *naturam*, ſoli Deo *propria*. De his jam quæritur, an talis detur *Magia*. Sadducæos & Atheos impræſens non morabimur; nuper Reginaldus quidam *Schott*, Scotus, in ſua *Dæmonologia*, & ſub primordio reformationis Johannes *Wierus*, negârunt palam. Auctor *mundi faſcinati*, lib. III. cap. I. §. VII. non negat quidem dari *Magiam*, quà, vel *fraude miranda* perpetrentur; vel *ſubtilitate* & aſtutia; vel occulta hominum *malignitate*: ſed perpetrari per *commercium* cum *malignis* Angelis, eorumque ope, aperte negat. Primum ejus falſum in hoc eſt, quod ſtatuerit, malignos ſpiritus, non eſſe niſi meras cogitationes, quæ nec ſuis *viribus*, nec per *nexum* divinum, quem parag. *præced.* diximus, extra ſe operari poſſunt. Pontificii, in gratiam ſui *purgatorii*, in coacervandis hujuſmodi operationibus magicis, nimium luxuriant, ut patet in Scholaſticis. Reformati, quamvis infinitis fere, anilibus fabellis, abſque ullo fundamento, paſſim, imprimis apud Pontificios, nihil tribuant: hoc tamen tenent, dari magos, qui ope malignorum Angelorum, ſua præſagia, ſuas operationes malignas excludunt.

Reformatorum affirmativa.

Probatur.

In hoc diverſis hypotheſibus enituntur: 1. Præſupponunt, malos Angelos, ſuis viribus operari extra ſe, & nominatim in homines, quod paragrapho præcedente demonſtratum eſt. Tum 2. eſſe inter malignos ſpiritus & homines aliquod *commercium*, probant ex 1. Cor. X. 19. 20. 21. *Quid ergo dico? quod idolum aliquid ſit? & idolothytum aliquid? Sed quod quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, non Deo. Nolo autem vos* κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι, *communicantes eſſe dæmoniorum; non poteſtis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum, non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum.* Quid clarius? Confer Levit. XIX. 31. *Ne reſpiciatis ad pythones* אבות, *neque ad* הידענים *augures*, noſtri Belgæ reddunt Duyvels konſtenaers / addita *ratione*: *ego Jehova Deus veſter*. Item Hoſ. IV. 17. Et ſi etiam exempla voles iſtius communicationis, conſidera tentationem primam, à quâ omnem malitiam hominum repetit *Faſcinatus mundus*, nunquid ibidem Diabolo interceſſit commercium cum proptoplaſtis Gen. III? adde tentationem Chriſti Matth. IV. Loca iſta ex profeſſo vindicavimus, adverſus ſtultas detorſiones auctoris *Faſcinati mundi*. Pergimus 3. Præſuppoſito, quod diabolus operetur extra ſe, præſuppoſito item quod ipſi commercium intercedat cum hominibus, quid jam obſtabit, quo minus ei intercedat aliquod *fœdus* cum eis, ſeu expreſſum & explicitum; ſeu *implicitum*? cum præſertim ejus mentio fiat Jeſ. VIII. 9 -- 12. & quid hic per *infernum*? non utique locus, ſed *portæ inferorum*, ut Servator loquitur Matth. XVI. 18. Quamvis in hoc fœdere, præſidium noſtræ hujus cauſæ, nequa-

quaquam ponamus, modo id ſtet, quod per Satanam operentur ſortiarii. His jam 4. conſtruamus, convocatos à Pharaone *magos* חרטמים Gen. XLI. 8. convocatos מכשפים, *ſapientes*, הכמים, *præſtigiatores*, חרטמים *Genethliacos* &c. Exod. VII. 11. 12. 22. & cap. VIII. 7. 18. 19. Conſtruamus Moabitarum ac Bileami incantationes Num. XXII. XXIII. XXIV. Deut. XXIII. 4. 2. Pet. II. 15. 16. Jud. verſ. 11. Conſtruamus Philiſtæorum & Sacerdotes & קסמים 1. Sam. VI. 2. 7. conſtruamus pythoniſſam Endorenſem אשת בעלת אוב 1. Sam. XXVIII. 7. 8. Conſtruamus Manaſſen 2. Paral. XXXIII. 6. *obſervabat tempora* עונן, *augurabatur* נחש, *divinationibus operam dabat* כשפ, *& fecit Pythonem & magum* אוב וידעני. Bayloniorum אשפים, & חרטמים Magos & Aſtrologos Dan. I. 20. & II. 20. 10. & IV. 7. 9. & V. 11. 12. Conſtruamus varia de magis & magorum libris 2 Reg. XXIII. 24. Simone Act. VIII. 9. 24. Elymâ Cap. XIII. 6-10. ancillâ pythoniſſa, in qua erat πνεῦμα πυθόνος *ſpiritus pythonis* cap. XVI. 16. 18. *dicebat ſpiritui, mando tibi in nomine Jeſu Chriſti, ut ab ea exeas: exorciſtis*, Act. XIX. 13. *invocantibus nomen Domini Jeſu*, ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ, *in eos qui habebant ſpiritus malignos.....* ὁρκίζομεν *adjuramus....* vſ. 5. *reſpondens autem ſpiritus malignus dixit, Jeſum novi.... & inſiliens in eos.... & prædominatus eis, invaluit contra eos....* Conſtruamus leges divinas, tanta ſeveritate adverſus magos & magica, latas Exod. XXII. 18. Levit. XIX. 31. item XX. 6. 27. Deut. XIII. 1. & XVIII. 10. 11. 14. addita ratione: *Ego Jehova Deus tuus* Levit. XIX. 31. non autem ſpiritus illi maligni, cum quibus colludunt iſti magi: & admonitione: *integer eris coram Jehova Domino tuo* verſ. 13. Conſtruamus varia de *magis* & *magicis*, paſſim obvia in utroque Inſtrumento S. v. g. Jeſ. III. 2. Jer. XIV. 14. & XXVII. 9. 10. Jeſ. XIX. 3. & XLIV. 25. 26. & XLVII. 12. 13. & IX. 19. & XXIX. 4. Ezech. XXI. 21. 22. &c. Gal. III. 1. & V. 20. Apoc. XVIII. 24. &c. Jam ſi omnia iſta conſtruamus: maligni ſpiritus operantur extra ſe, ipſis commercium eſt cum hominibus, datur etiam fœdus cum inferno, memorantur tot ac tanta de magis, nunquid ex hac συντάξει nobis emerget argumentum invictum, dari tale commercium malignorum ſpirituum cum hominibus, per quod *miranda* h. e. talia poſſint præſtare, quæ vires eorum proprias excedunt? Si comprimis 5. his ſubjungamus, experientiam omnium ſeculorum, communem ſenſum totius mundi, confeſſiones magorum, judicia tribunalium exquiſitiſſima, leges inde natas, ſcripta ſapientum &c. quid amplius deſideraveris? Sed quid ad omnia iſta *mundus faſcinatus?*

Objectiones. A. Spiritus maligni, meræ cogitationes, nec per vires proprias, nec per nexum divinum *extra ſe* operari poſſunt, quod jam ante refutatur. B. Non datur fœdus magicum R. Non detur, neque enim de eo multum libet contendere, modo detur aliud quodvis commercium, quod jamjam demonſtravimus. C. *Dæmones* in Scripturis, non ſignificant *Angelos malos*; qua ratione? quia Gentilibus *dæmones* ſunt *Semi-Dei*, Mediatores? Etiamne Scripturæ? id probandum, nim. Scripturas agnoſcere *Semi-Deos*, à malignis ſpiritibus diverſos: & Gentiles habuerunt ſuos εὐδαίμονας & κακοδαίμονας, quos promiſcue dæmones appellabant, omnes pro ſpiritibus habebant, & quos κακοδαίμονας vocitabant, ii cum malignis eorum, & ſcripturæ ſpiritibus coincidunt. Proinde dum *Cacodæmones* habebant, qui tales ac tales operationes elicerent in homines, id habebant, quod Scriptura appellat δαιμόνια. D. Voces Scripturæ Chartumim, Mecaſchephim, Koſemim, Oboth, Iidonim, Meonim, Aſſaphim, Goſrim, Menacheſchim, Chaſdim, Cholemim, Choverim &c. non notant hujuſmodi magos, qui per malignos ſpiritus agunt: quamobrem? quia circa eos Scriptura nullibi mentionem facit *diaboli*, cujus ope eorum ἐνεργήματα fuerint perpetrata. Reſp. Cum eorum divinationes, ac reliquæ operationes perpetratæ fuerint, nec propriis eorum viribus, nec virtute Dei aut Angelorum, præſupponitur ἀπὸ τῦ κοινῦ, eas profluxiſſe à *Dæmonibus*, ſeu malignis ſpiritibus, cum quartum non detur. E. Omnes iſtæ magorum iſtorum operationes, vel artibus fallacibus, ſeu præſtigiatoriis Sacerdotum gentilium; vel naturæ viribus, per naturalem ſympathiam & antipathiam factas fuiſſe, *Mundus faſcinatorius*, integro capite XXII. lib. III. oſtendere conatur. Reſp. 1. Nullus dubito, quin hoc modo omnibus Moſis, Prophetarum, Apoſtolorum & ipſius Chriſti *miraculis*, quis inſultare, ſatis etiam plauſibiliter poſſit, prout etiam factum, à nonnullis, qui Carteſii hypoteſibus inſiſtunt. 2. Quod vero magi quos diximus, iſtas technas cognoverint, iiſque *fuerint* operati, *Mundi Faſcinati* auctor necdum probavit, nec probare poterit. 3. Quanto commodius, qui malignos ſpiritus propriis ſuis viribus, extra ſe operari tenent, iſtas omnes operationes, ad malignos iſtos ſpiritus referunt? Non addam 4. omnes iſtas operationes, viribus ſympathiæ & antipathiæ procurari poſſe, nunquam demonſtrari poſſe. Tandem F. ſententiam receptam, de operationibus malignorum ſpirituum, multis modis repugnare pietati & praxi chriſtianæ. Reſp. Nos ante in noſtra *Epanorthoſi*, ad auctorem *mundi* iſtius *faſcinati*, demonſtravimus communem ſententiam, nequaquam repugnare pietati, quin ex adverſo ſententiam *mundi faſcinati*, multis repugnare pietati: efficaciſſimè facere ad promovendam pietatem communem ac receptam ſententiam. Hæc paulò prolixius, in gratiam novitiæ ſententiæ *Mundi faſcinati*.

Digitized by Google

6. An ſit in poteſtate Satanæ fidelium corpora demortua, quomodocunque evocare?

XXIII. Quæritur 6. An ſit in poteſtate malorum ſpirituum, fidelium corpora demortua quomodocunque evocare? Pontificii, in gratiam tuum *limbi* Patrum; tum *purgatorii*, quo nim. ſi non *Scripturâ*, ſaltem *experientiâ* apparentium animarum, id obtineant; affirmativam recipiunt, & in exemplum provocant Samuelem, evocatum â Pythoniſſa 1. Sam. XXVIII. Orthodoxi negant, quod (ſaltem piorum) *corpora*, in poteſtate *Satanæ* nequaquam ſint Jud. verſ. 9. multo minus *animæ*: unde etiam χάσμα illud magnum, diviti reponit Abrahamus, per quod, ne in poteſtate quidem *Abrahami* ſit, Lazarum emittere è ſinu ſuo Luc. XVI. Ut non adjiciam *uſum* illius evocationis, ad limbum & purgatorium vanum eſſe. *Samuelem* autem evocatum à Pythoniſſa, multa redarguunt. Qui enim apparuit evocatus, à Pythoniſſa: 1. fuit ſub *poteſtate Pythoniſſæ*, non autem Samuel. 2. Emiſſus à *Deo*, non quereretur ſe *turbari* à Pythoniſſa, ut Moſes non conqueritur Matth. XVII. Nec 3. *Verus Samuel* parendo, artem probaſſet *magicam* Pythoniſſæ. Nec 4. paſſus fuiſſet ſe *adorari* à Saule. Nec 5. unquam venit *in ſocietatem* improbi Saulis, quod tamen ipſi prædicit, qui ejus ſpecie affatur Saulem. *Cras mecum eris.* Addo 6. Cui *Deus* non *voluit* reſpondere, nec per *viſionem*, nec per *Prophetam*, nec per *Urim* & Thummim; ei nec *Samuelem* Prophetam voluiſſe reſpondere. Tandem 7. *verus* Samuel, ſaltem poſt mortem non fuiſſet *mentitus* Heb. XII. 23. prout facit *ementitus* ille Samuel, quando *Saulem* dicit ſe *evocaſſe*, ſeſe turbaſſe. Conf. Rainold. *Cenſur. libb. Apocryph.* Tom. 1. c. 75. Proinde quæ ibidem narrantur, *ſpectro* diabolico adſcribenda ſunt, qui improbe *Samuelem* mentitus, Saulem poſtridie ad ſe *deſcenſurum* vaticinabatur. Nec Bellarminum juvat, quod conſtanter in textu appelletur *Samuel*, cum nil magis Scripturis uſitatum ſit, quam *Deos* appellare qui nihil minus erant 1. Cor. X. 19. 20. Quemadmodum & *Angeli* qui Abraham apparebant, *viri* appellantur Gen. XVIII. 2. & XXXII. 24.

Negativa probatur.

7. Sint ne pellendis dæmoniis applicanda externa remedia?

XXIV. Tum *ſeptimo*, circa *remedia*, quæ dæmoniorum quibusvis inſultibus artibusve opponamus, quæritur 7. an hic ſufficiant *ſpiritualia*, preces, pugna, panoplia apoſtolica, an addenda quævis *externa*; aqua luſtralis, pronnunciatio nominis Jeſu, uſus reliquiarum, ſignum crucis, res quævis conſecratæ, figura crucis ſcil. cerea, imagines benedictæ, & imprimis exorciſmus? Affirmant Pontificii, in gratiam ſuperſtitioſorum ſuorum exorciſmorum. Negant Orthodoxi: 1. quod *Scriptura nulla* alia nobis *commendent* præter *ſpiritualia*, quæ commemoravimus Eph. VI. 12. Imo 2. & alia quævis exſertè *reprobet* 2. Cor. X. 4. Et 3. Nec corporalia quævis in ſpiritus agant. Si cauſentur: A. In *nomine Jeſu* ejecta commemorari dæmonia Marc. XVI. 17. Act. XVI. 18. Fatebor, ſed non per *pronuntiationem vocis*; ſed per auctoritatem ac virtutem *Chriſti* Matth. VIII. 31. 32. Marc. 1. 32. & IX. 25. Cum & ipſi *dæmones* nomen illud commemoraverint Luc. VIII: 28. Et qui ſe in *nomine Jeſu* compellarint, aggreſſi ſint Act. XIX. 15. 16. Si 2. dicant, *Saulem*, Davidis *Pſalterio*, â Dæmonio liberatum eſſe; negabo Saulem propriè *obſeſſum*; ſed tantum quomodocunque *turbatum* fuiſſe, & ſi fuerit, Davidis *pſalterio* motum fuiſſe. Si 3. ex Tobiâ cauſentur, Raphaëlem juniori Tobiæ auctorem exſtitiſſe, ut *piſcis corde*, felle, jecore, carbonibus impoſitis, omne dæmoniorum genus *pelleret*: Reſpondebimus, apocryphum, ſuperſtitioſum & magicum fuiſſe conſilium.

Pars practica.

Caput de diabolis 1. Pandit gloriam Dei.

XXV. Quod *praxin* attinet, *primo*, in ipſis dæmonibus perſpicimus Dei *majeſtatem*, qui non tantum in *cælis* ſtipatus ſedet, tot fidelium miniſtrorum myriadibus Dan. VII. 10. Matth. XXVI. 53. ſed & in *terris*, imo & in *inferno*, inſtructus eſt, tot lictoribus & carnificibus, qui exagitandis *ſibi* illatis injuriis, tam ſint *idonei*, tam *prompti*, qui omnes, quanti ſunt, *genua* ſibi, volentes nolentes, flectant Phil. II. 10. imo qui ejus *juſſis* vel *quaſi*, ſeſe offerant 1. Reg. XXII. 19. 21. 22. 23. Job. 1. 11. 12. Præterea in iis agnoſcimus *gloriam* Dei, gloriam peculiariter (a) *Sanctitatis*, per quam in *cælis*, in conſpectu ſuo, ferre non potuit ſpiritus cæterà tam *egregios*, ut è *cælo* ſummo, propter peccatum, præcipitaverit in *infimum tartarum* 2. Pet. II. 4. Conf. Jeſ. XIV. 11. 12. 13. 14. 15. Matth. XI. 23. Apoc. XII. 8. 9. Adeo *purus* eſt *oculis*, ut non poſſit *aſpicere* malum Hab. 1. 13. Pſal. V. 5. 6. Gloriam (b) *juſtitiæ* vindicis, per quam ne *Angelis quidem pepercit*; *ſed catenis caliginis in tartarum detruſos, tradidit ad damnationem* 2. Pet. II. 4. Jud. verſ. 6. Conf. Apoc. XV. 3. Contra (c) gloriam *miſericordiæ* verſus nos, qua non *Angelos*; ſed ſemen *Abrahæ* aſſumit Heb. II. 16. Conf. Rom. XI. 21. 22. & Pſal. CIII. 11. 18. Porro (d) gloriam *patientiæ* & longanimitatis, quâ *hoſtes* ſibi juratos, in omnibus ſibi *adverſos*, cum *nutu* poſſet abolere; per tot annorum *millia* tulit, & fert etiamnum, *eos ſervans ad judicium magni illius diei, vinculis æternis* conſtrictos. Tandem (e) gloriam *potentiæ* & imperii, quam ipſe *Deus*, Jobo ſibi reſponſanti, oggerit & repræſentat in Behemoth & Leviathan Job. XL. quibus *permulti* diabolos intelligunt (quamvis abſque meo aſſenſu) Et quod *catenis* providentiæ ſuæ, adeo teneat *ligatos* rugientes leones, ut ſi maximè *velint* ſibi adverſum, non *poſſint* quicquam Job. 1. 12. Matth. VIII. 31. Marc. V. 12.

Quænam illa Dei gloria.

XXVI.

2. Miſeriam eorum qui ſunt ſub poteſtate Satanæ. Quibus mediis illa declinanda.

XXVI. Tum *ſecundò*, *miſeriam* pandit eorum, qui ſunt *ſub poteſtate* dæmonum Heb. II. 14. 15. Col. I. 13. Act. XXVI. 18. 2. Tim. II. 25. 26. Si cogitemus eorum *potentiam*, calliditatem, crudelitatem, aſſiduitatem, numeroſitatem Eph. VI. 12. & II. 2. 1. Pet. V. 8. Apoc. XII. 12. Hinc excitat: A. Collectis *viribus*, imò advocatis in ſubſidium viribus *Dei*, enitamur *emancipari* ejus laqueis, *reſipiſcentiâ* 2. Tim. II. 25. 26. & *fide* in liberatorem Heb. II. 15. uſu miniſterii Act. XXVI. 18. Marc. III. 15. Matth. X. 1. *precibus* Marc. IX. 29. precibus & *jejuniis* Matth. XVII. 21. & XV. 22. B. Hos qui *liberati* ſunt, erigit ad *amorem* verſus liberatorem Marc. XVI. 9. cum Luc. VII. 44. ad *gratitudinem* & glorificationem liberatoris Luc. VIII. 33. 39. Conf. Pſal. CVII. 14. 15. ad *vigilantiam*, ut denuò non irretiantur *laqueis Satanæ* 1. Pet. V. 8.

3. Monet cavendum à peccatis dæmonum. Quænam iſta?

XXVII. Porro *tertio*, cavendum ſedulò monet, à peccatis *Satanæ*, quibus excidit *ſuâ origine*, ut in idem cum eo non præcipitemur *judicium*, & cum eo, *deſerere* cogamur *noſtrum domicilium*: *ſi enim Angelis qui peccarunt*, *non pepercit*, ne fortè & *noſtrum* non parcat. Sive illud peccatum fuerit vilipendium *veritatis*, ſive *invidia*, ſive *ſuperbia*, ſive complicatum ex omnibus: ſaltem peccatum fuit, & *apoſtaſia à veritate*, & negligentia, quâ *non ſervarunt* ſervanda, ſtudium *novitatis*, quo *originem* non ſervârunt, ac ſuum domicilium *deſeruerunt*, & ſi quæ præterea, unico lapſui implicata fuerunt ſcelera.

Quare cavenda?

Caveamus inquam, cum *vitii* communione, *judicii* quoque participium contrahamus, quod, per *juſtitiam* divinam, hæc duo ferè connexa ſint: *Si enim Angelis non pepercit* &c. Conf. 1. Tim. III. 6. Ne cum eis conſtringamur, *hic* quidem caliginis & *vitii* catenis; & *poſthac* miſeriæ & *exitii*, & utroque ad *tartarum* damnati, *ad judicium magni illius diei*, quaſi *vinculis aſſervemur*.

4. Imprimis ut non recipiamus imaginem Satanæ. In quo imago Satanæ conſiſtat.

XXVIII. Imprimis *quarto*, cane pejus & angue *caveamus*, adoptare *imaginem* diaboli, quod *Judæi* faciebant Joh. VIII. 44. Quando: 1. *deſideria* ejus imitamur. 2. *Mendaciis* operam damus 1. Reg. XXII. 22. Act. V. 3. Item 3. *homicidio*, & in omnibus quæ huc ſpectant Joh. VIII. 44. à quo *filii Belial* dicuntur, quotquot *Nabothi* neci fuerant cooperati 1. Reg. XXI. 13. Etiam 4. *libidinibus*; à quibus *ſpiritus impurus* appellatur Luc. XI. 24. Imprimis quoque 5. *ſuperbia*, faſtu & ambitione, quâ noſtra ſorte non contenti, cum eo ad gloriam, nobis non *competentem* enitamur Jeſ. XIV. 12. 13. 14. Rom. XI. 20. 1. Tim. VI. 17.

Quibus rationibus cavenda.

Tandem 6. *invidia*, *ἐπιχαιρεκακίᾳ*, perſecutionibus, quibus cum Satanâ, proximi commodis ac felicitate *contriſtati*, eis inſidias ſtruimus Gen. III. Iſtis omnibus, & compluribus aliis vitiis: (1) qui ad *imaginem* Dei conditi ſumus, Satanæ *larvam* induimus, & quam hoc turpe! quam miſerum! ſi enim *miſerum* eſt, ex Rege *brutum* fieri, in Nebucadnezare Dan. IV. 12. 13. 22. nunquid *miſerius* ac turpius, *imitatione* ſcelerum, ex *filio* Dei, & q. in terris *Vice-Deo*, *diabolum* fieri Joh. VI. 70. Saltem (2) *Filii*, per creationem, *diaboli* reddimur, illeque *Pater* noſter, juxta Servatorem Joh. VIII. 44. *Vos ex Patre diabolo eſtis*, ſcil. quia *deſideria Patris veſtri*, *vultis facere*, quia *mendaciis* & *homicidiis*, ei ſimiles vos præſtitiſtis, & quia *facitis opera Patris veſtri* verſ. 41. Unde quiſvis peccato *operam dans*, eſſe dicitur *ex Satana* 1. Joh. III. 8. utpote *qui jam inde a principio peccat*: & impii paſſim *filii Belial*, dicuntur, v. g. *ſeductores* Deut. XIII. 13. Sodomitæ, *lididinoſi*, ſpurci Judic. XIX. 22. *ebrioſi* 1. Sam. I. 16. *prophani* circa cultum divinum 1. Sam. II. 12. *crudeles*, omni amore caſſi 1. Sam. XXV. 17. *rebelles* 2. Sam. XX. 1. *Magi* Act. XIII. 10. & ejuſdem farinæ complures alii. Jam mihi cogita: 1. quid ſit & quam turpe, eſſe *filium* diaboli, talem habere *Patrem*, cujus domicilium *tartarus* & abyſſus eſt, qui *catenis caliginis* ibidem quaſi conſtrictus jacet, igni & ſulphuri *damnatus* jacet, qui *aſſervatur judicio magni illius diei*: Patrem 2. tam *crudelem*, qui ſuos laqueis *circumducit ad peſſima* 2. Tim. II. 26. Imo, quod pejus 3. *ſervos* ſibi reddit & mancipia; ſiquidem à quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in *ſervitutem* eſt addictus 2. Pet. II. 19. Conf. Joh. VIII. 34.

5. Et peculiariter ab artibus & ſtudiis Satanæ. Quænam iſtæ artes?

XXIX. Sed ante omnia *quinto*, *religioſiſſimè nobis *caveamus*, ab omnibus iſtis *artibus* ac ſtudiis, quæ non niſi *per auxilium* Satanæ, & per *commercium* cum eo, exerceri poſſunt. Quales ſunt 1. omnes *faſcinatoriæ* ac præſtigiatoriæ, quibus aliis *illudere* conamur. 2. Omnes *divinatoriæ*, quocunque *modo*, quos Peucertus in libb. *De divinatione*, & ex eo Caſmanus *Angelograph.* part. II. c. 13. recenſet. 3. Omnes *magicæ*, quibus *mirabilia* ope diaboli, elaborare conamur. 4. Omnes *veneficæ*, quibus inſuper aliis *nocere* laboramus. 5. Omnia illa, quæ à *ſpiritu familiari*, quem appellant, exſpectari poſſint. Omnia 6. quæ qualemcunque cum Satanâ *communionem*, converſationem, familiaritatem, commercium requirunt. Omnes 7. *imprecationes*, quibus proximum, noſmetipſos, aut quævis, Satanæ *devovemus*. Tandem 8. omnia illa, quæ *qualecunque* commercium, præter *reſiſtentiam* ac pugnam, ſpirare poſſint.

Motivæ.

Quod (1) omnia iſta Deus quam ſeveriſſimè *prohibuerit*, imo ſub pœnâ mortis etiam temporalis Deut. XVIII. 10. 11. 12. Levit. XIX. 31. & XX. 6. 27. (2) *Fidem* illam religioſam, quæ Deo ſoli competit, ad juratum ejus hoſtem transferant, eis Satanæ *credatur*, aliquid boni ab eo *ſperetur*, in eo *fiducia* collocetur, & ob id eatenus *diligatur*, adeoque univerſus *cultus* Dei *naturalis*, ad Satanam traducatur. Proinde (3) Quod per fidem cum Deo

iniri

iniri ſolet *commercium*, cum Satanæ coeat. Conſequenter (4) quæ per fidem quæri ſolet *unio & communio* cum Chriſto, cum Satanâ impetretur. Tandem (5) quod cum omnibus iſtis, nulla omnino, *converſatio* cum Deo, aut *communio* beneficiorum Chriſti, eſſe aut ſperari queat. Quæ omnia hic quidem indigitaſſe ſuffecerit, alibi ſi Deus volet, ex profeſſo dicenda.

6. Hortatur Satanæ tentationibus obnitamur.

XXX. Potius *ſextò*, contractis omnibus viribus noſtris, ejus *technis* & inſultibus obnitamur. Præſcribent iſtud Apoſtolo 1. Pet. v. 8. Jac. iv. 7. 1. Tim. vi. 12. Prælucente ſanctorum exemplo 2. Tim. iv. 7. 8. Phil. i. 30. & iv. 3. 1. Theſſ. ii. 2. Heb. xi. 34. Quin & Angelorum *bonorum* Apoc. xii. 7. & xx. 1. Dan. x. 8. 13. Imo ipſius *Archangeli Michaelis*, Angeli *facierum*, & fœderis Jud. verſ. 9. Matth. iv. 1--12. Urgente hoſtium lethalium *copiâ*, potentia, calliditate, aſſiduitate Eph. vi. 12. & ii. 2. atque etiam cauſæ *momento* & pondere; agitur enim non de *opibus* mundanis, *honoribus*, & id genus aliis næniis; ſed de *animarum æterna* ſalute, ne à diabolo *abſorbeamur* 1. Pet. v. 8. ſed, *decertato præclaro certamine*, *coronam juſtitiæ* conſequamur 2. Tim. iv. 8. Obnitemur autem, atque etiam ſuperabimus: A. *Vigilantia* Eph. vi. 18. & v. 15. 1. Pet. v. 8. Qua nitamur (a) hoſtes noſtros ſpirituales *agnoſcere* ac dignoſcere 2. Cor. ii. 11. Tum (b) & noſtram *imbecillitatem*, tantis ac tot hoſtibus opponendam Rom. vii. 14. 18. 21. 23. 24. 2. Cor. xii. 9. 10. Jeſ. xxiv. 6. Proinde (c) *prudenter* ac circumſpectè in omnibus nos gerere Eph. v. 15. Et (d) ſemper *exercitiis bonis* ac ſanctis occupari, ne hoſtes nos otioſos ac ſecuros obruant, ad hoc *indeſinenter ambulare cum Deo* Gen. v. 22. Pſal. xvi. 8. B. Præclaro *certamine* 1. Cor. xvi. 13. Jac. iv. 7. in quo id operam demus: 1. Ut *forti animo* ſimus, fiduciâ collocatâ, in *promiſſionibus* præſentiæ & optitulationis divinæ 1. Pet. v. 9. Eph. vi. 10. Pſ. xxiii. 4. 2. Ut *panoplia* ſpirituali ſimus inſtructi, quam Apoſtolus præſcribit Eph. vi. 11. &c. 2. Cor. x. 4. 5. Tum C. ut nobis ſollicitè *caveamus*, ab omni *colluſione*, converſatione, confabulatione, & ab omnibus univerſim, quæ non ſpectant ad hoſtes *impugnandos*. Contra D. *tela* ut primum in nos torquentur, *retorqueamus* fortiter Eph. vi. 13. & iv. 27. Matth. iv. 10. Inprimis etiam E. ut accincti ſimus *gladio ſpirituali*, qui eſt verbum Dei, ut adverſus omne tentationis genus, in promtu habeamus *dictum* aliquod Scripturæ Eph. vi. 17. Matth. iv. 7. Tandem F. Ut ultimum noſtrum refugium ſit in *precibus*, ne *inducamur in tentationem* Matth. vi. 13. & inducti *roboremur*, quo pugnemus ac vincamus Pſ. cxix. 133. & cxxxviii. 3. 2. Tim. iv. 7. 8. De quo alibi plura ex profeſſo.

Motivæ.

Media.

7. Conſolatur adverſus diabolorum inſultus.

XXXI. Denique *ſeptimo*, ne cogitatione tot tantorumque hoſtium, dies noctesque nobis imminentium, animus liqueſcat, deſperet, deficiat, ut Jſraëlitis, cogitatione Cananæorum Num. xiii. 32. & Jethero Gideonis Filio Jud. viii. 20. 2. Reg. vi. 15. pro *ſolatio* cogitandum etiam: (1) Utcunque *multi* ſunt & *potentes*, & *crudeles*; non tamen eſſe *infinitos* & *omnipotentes*, eſſe eorum rabiem, ſub accuratiſſimis *limitibus* providentiæ divinæ Job. i. 12. Luc. xi. 21. 22. & viii. 29. (2) Eos ipſos, qui *hoſtes nobis* ſunt tam infeſti & infenſi, eſſe etiam *Dei* & *Angelorum* beatorum hoſtes, *adeoque ſi Deus pro nobis, quis contra nos* ſtabit? Rom. viii. 31. Pſalm. xxiii. 4. 2 Reg. vi. 15. 16. Proinde (3) qui nos *impugnant*; eos *oppugnari* à Deo, objurgari Zach. iii. 1. & expugnandos promitti Hoſ. xiii. 14. Etiam (4) in hac pugna *Ducem* nobis eſſe *fortiorem*, qui *fortis* domicilium potuerit diripere Luc. xi. 21. 22. qui hoſtibus potuerit imperitare Marc. ix. 23. Luc. viii. 29. qui & *poteſtatem* in impuros ſpiritus, potuerit communicare ſuis Matth. x. 1. imo qui ad hoc *venerit* in mundum, ut *opus diaboli deſtrueret* 1. Joh. iii. 8. Nec venerit tantum; ſed *deſtruxerit*, ſic ſatis de iis *triumphando palam* Col. ii. 15. Heb. ii. 15. noſque à *poteſtate tenebrarum* liberaverit Col. i. 14. Sint itaque Dæmones *fortiores nobis*, non erunt fortiores *Duce* noſtro Luc. xi. 22. Pſal. cx. 1. Sint *callidiores* nobis, non eo, qui *nobis factus eſt ſapientia à Deo* 1. Cor. i. 30. qui noſter eſt *conſiliarius* Jeſ. ix. 6. ſint *Principes* hujus mundi; ſed *judicati* ſunt ab eo, nec ulla ipſis in eum eſt poteſtas Joh. xiv. 30. ſint *Dii* hujus mundi; ſed qui *in nobis eſt*, *major eſt mundo* 1. Joh. iv. 4. ſit *leo rugiens*, noſter Simſon eum *diſcerpſit* Jud. xiv. 5. noſter David eum *enecavit* 1. Sam. xvii. 49. noſter *Leo de tribu Juda*, eum ſuperavit Apoc. v. 5. ſit *draco ille magnus* Apoc. xii. 3. noſter ipſi *virus* erit Hoſ. xiii. 14. ſit *Leviathan & ſerpens*; eſt noſtro *gladius durus*, *magnus & fortis ſuper Leviathan ſerpentem tortuoſum*, *occidentemque cetum qui eſt in mari* Jeſ. xxvii. 1. ſint *Behemoth*, *cujus oſſa baculi ærei*, *ſicut virga ferrea* Job. xl. 13. interim à noſtro, quaſi *hamo & funiculo* (Ibid. 20.) captus, *æternis catenis caliginis conſtringitur* Jud. verſ. 6. Et ne quid de *victoria* ambigamus (5) cogitemus, *Ducem* illum noſtrum, *in omnibus eſſe tentatum* ſicut nos, qui proinde *poſſit* ac velit *ſuccurrere*, *his qui tentantur* Heb. ii. 18. Interim (6) ipſa illa *certamina*, à noſtro Duce *ſic* eſſe dirigenda, ut inde aliquod *commodum* beneficiumque, in nos redundet 2. Cor. xii. 9. & vii. 11. Rom. viii. 28.

CA-

CAPUT NONUM,

DE

HOMINE, ET IMAGINE DEI.

Gen. I. 26. 27. 28. 29.

Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem noſtram, ſecundum ſimilitudinem noſtram, & dominetur piſcibus maris, & volatilibus cœli, atque jumentis ac toti terræ, omnique reptili reptanti ſuper terram. Creavit itaque Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & fœminam creavit illos, & benedixit eis Deus. &c.

Negotium de homine. I. Tandem ad *hominem* pertingimus, univerſæ creationis finem pariter & compendium, in quo gloriam prædeſtinationis, h. e. miſericordiæ & juſtitiæ, κατ' ἐξοχὴν declarare Deus ſibi propoſuit. In quo proinde efformando, reformando, informando, beando, tota diſtinetur SS. Trinitas, tota Scriptura, tota noſtra procurrit Theologia.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus. II. *Hujus hominis* efformationem & exornationem, *Moſes, textu præfixo tradit tribus partibus: nim.*

1. Conſultationem *præviam*, verſ. 26. Dixit Deus, faciamus hominem .... *Non dicit, ut in reliquis,* producat terra: *ſed præviâ conſultatione, de* hominis *efformatione, exornatione, elevatione; ejus ſignificat excellentiam ac dignitatem. Sunt autem in hac conſultatione:*

A. Conſultantes *perſonæ*, ויאמר אלהים, dixit Elohim. *Hic* dixit *ſingulare*, unitatem *ſeu identitatem conſultantium ſignificat; &* Elohim *plurale*, pluralitatem *eorundem. Unde Patres, Hilarius, Auguſtinus, Fulgentius aliique, ac poſt illos moderni plerique Theologi, adverſus Judæos, Socinianos, alioſve Antitrinitarios, Myſterium Trinitatis, ex hoc loco ſolidiſſimè conficiunt. Hoc autem, ut declinent adverſarii, in omnes formas ſe convertunt. Sunt enim 1. qui volunt Deum* Angelos *alloqui, per ταπείνωσιν ne Zelotypiæ erga hominem exardeſcerent, ut quem in illorum ſimilitudine formare ſtatueret. Aſt eos creatores ſalutare, quam eſt ἄλογον, quam ἀθεόλογον! Sunt 2. qui eum alloqui quatuor* elementa, *eaque exhortari, q. d.* date vos corpus, ego dabo animam. *Sunt 3. qui ſtatuunt Deum, hic loqui more Magnatum, honoris ergo. Utut autem Hebræi hoc recipiant, in* ſecundâ *&* tertia *perſona, in* primâ *tamen nullum ejus exemplum admittunt, ubi ſcil. ſingulare aliquod individuum de ſe loquatur in prima perſona numeri pluralis, obſervante Aben Ezra in* Gen. I. 30. *Sunt 4. qui volunt Deum pluraliter loqui, ad exprimendam hominis præſtantiam, q. d.* non terra, non aqua, in condendo homine, ſint occupatæ, verum nos ipſi, *h. e. Deus & Angeli. Sed Angelos jam dudum ſemovimus, ab axiomate creationis. Sunt 5. qui τὸ* ויעשה *reddunt; non per* faciamus *ſed per* fiat *ſeu* factus *eſt homo: ſed hos ridet Aben Ezra & impugnat, ut & illos qui dicunt, hæc verba* in imagine noſtrâ, *non eſſe verba* Dei: *ſed* Moſis. *Antiquiſſimi Hebræi 6. ſtatuunt, Deum loqui ad* domum judicii ſui, *teſte Druſio. Et quid* domus judicii Dei, *niſi œconomia trium perſonarum.*

B. Conſultatio *ſeu conſultandi actus, quem ἀνθρωποπαθῶς deſignat vox* dixit. *Differt* אמר dicere *à* דבר loqui, *quod* prius *ſemper alteri jungatur; ſed poſterius abſque conjunctione ad alterum, inquit R. David Kimchi. Atque ita diceret, unam perſonam dixiſſe alteri. Porro duæ voces* אמר dicere *&* דבר loqui, *ſecundum Maimonidem in Moreh Nebuch. cap.* LXV. *dicuntur: 1. de ſermone, qui lingua fit* Exod. XIX. 19. *2. de re aliqua concepta & formata in intellectu abſque ſermone externo* Eccl. II. 15. Prov. XXIII. 33. &c. *3. dicuntur quoque de voluntate* 2. Sam. XXI. 26. *Sic Elohim* dixit, *non ſermone; ſed intellectu & voluntate.*

C. Conſultatum *ſeu conſultationis argumentum*: faciamus hominem &c. *Hic notatur.*

1. Opus *efformandum*, homo אדם. *Sive vox hic capiatur ſenſu* proprio, *ut ſit* 1. Cor. XV.

XV. 22. Hoſ. VI. 7. *ſive* appellativo, *ut paſſim: cum primi hominis fuerit nomen proprium & appellativum, parum refert; quamvis* poſterius *malim, quia non de* uno *homine; ſed de duobus, mare & fœmina, hoc loco capiatur. Modo non, juxta figmentum Judaicum, capiatur pro homine ἀνδρογύνῳ, ſeu hermaphrodito, Hic videtur dici per πρόληψιν ejus quod infra cap.* II. 21. *diſtinctius explicatur.*

2. Operatio *circa opus ſeu* אדם, *triplex, nim. ejus.*

A. Efformatio נעשה אדם, faciamus hominem. *Quod perperam* LXX. *Interp. reddunt per* ποιήσω faciam, *ne Ptolomæus Philadelphus, inde colligeret, Judæos* plures *agnoſcere Deos.* Faciamus; *alibi* creavit, *ut ſciamus differentiam inter* עשה & ברא, *non eſſe perpetuam; niſi malis per* עשה, *hic intelligi, non ſolam hominis* productionem; *ſed inſuper ejus exornationem.*

B. Exornatio, בצלמנו כדמותנו, in imagine noſtra, ſecundum ſimilitudinem noſtram, *in quâ* imagine, *præcipuum conſiſtit hominis ornamentum, præcipua prærogativa. Quas voces, alii diſtinguunt, ut* imago *ſit in* naturalibus, *ſimilitudo in gratuitis: alii confundunt per Hendyadin, Scripturis familiarem: alii ad* ἄυξησιν *referunt, ut imaginem intendant maxime* ſimilem: *alii ad* μείωσιν *referunt, ut* צלם umbram *notet, ſeu* ſimilitudinem umbraticam, *non* perfectam, *item evanidam, qualis eſt in* umbrâ: דמות *per* ſimilitudinem *referunt, ſeu per* ideam, *quam mente efformamus.*

C. Elevatio *ad dominium*, qui dominetur piſcibus maris, & volatilibus cœli, atque jumentis ac toti terræ. *Exprimitur his verbis.*

1. Dominium. וירדו & dominentur. *Compoſitum creditur ex* Kal. & Pihel. *Unde R. Salomo Jarchi exponit, &* active, & paſſive, *q. d. ſi* bene *vixerint homines, dominabuntur eis; ſin* male, *illa dominium habebunt in eos. Alii vertunt* extendant ſe, *quia potentia Domini, extenditur ſuper ſervos.*

2. Sabdita *huic dominio, ſcil.* piſces maris, volatilia cœli, jumenta terræ, *imo tota* terra, *ac terrena quævis, ut eis utantur ex præſcripto Dei, & rectæ rationis. His igitur dominium hominis extenditur, in aquas, cœlum aëreum, ac terram, nequaquam autem in cœlum æthereum & empyreum.*

II. Efformationem, *conſultationi ſucceſſivam* verſ. 27. Creavit itaque Deus hominem in imagine ſuâ &c. *Hic notatur.*

1. Actus *efformantis*, ויברא & creavit Deus. *Actum hunc antea dixit* עשה, *jam* ברא, *quo ſignificetur, eum non modo* produxiſſe; *ſed &* exornaſſe *hominem.* Creavit *autem hominem, præparando ejus corpus ex terrâ rubra, & inſpirando ei* נשמת חים, animam vitarum Gen. II. 7. *hoc eſt animam triplicis vitæ, vegetativæ, ſenſitivæ & rationalis.*

2. Modus *efformandi*, ad imaginem ſuam, in imaginem Dei creavit illum. Poſterius *hemiſtichium videtur eſſe exegeticum* prioris, *quo ſignificatur, hominem creatum fuiſſe ad imaginem, non* Angelorum; *ſed ſolius* Dei. אתו illum, *ex analogia præcedentium & ſubſequentium, ſignificatur non unum Adami* individuum; *ſed* unuſquiſque, *ut intelligamus, non* marem *tantum; ſed &* fœminam *eſſe hominem.*

3. Efformatum, maſculum & fœminam creavit eos, אתם. *Non utique* ſimul, *ut Judæos audivimus ſomniare; ſed* ſucceſſive. *Scil. ut apti eſſent ad propagationem ſuæ ſpeciei, intelligeremus, non* marem *tantum geſtare imaginem Dei, ut perperam nonnulli colligunt ex* I. Cor. XI. 7. *ſed etiam* fœminam, *licet reſpectu dominii univerſalis, etiam in fœminam, ſolus* mas *Apoſtolo dicatur imago Dei.*

III. Conſequens *efformationis quadruplex*, verſ. 28. 29. *Nim.*

1. Benedictionem, & benedixit eis Deus. ברך, *notat* ſalutare, *quod olim fiebat levi genuflexione,* gratulari, imprecari, *ſeu* bonum, *ſeu* malum, *coincidit cum Græcorum* εὐλογεῖν. *quod notat* bene *aut* bona *dicere, vel* DE *aliquo, & ſic nos Deo & proximo benedicimus eos* celebrando Pſ. CIII. I. Eph. I. 3. *vel* PRO *aliquo, tum eſt* orare *ſeu* intercedere *pro aliquo* Num. VI. 24. *vel bonum* facere *alicui. Et ſic uſurpatur, vel de homine verſus* Deum, *notatque Deum religioſe colere, ei quaſi* genua *corporis & cordis flectendo, ipſum* amare, *ei quodvis bonum volendo, eum* glorificare, *ei gratias agere* Deut. VIII. 10. Eph. I. 3. *vel de Deo verſus* hominem Gen. I, 28. Jud. XIX. 25. *ſic notat pronam Dei voluntatem, qua bona quævis ei, vult & præſtat, qua, in ejus gratiam, rebus omnibus* vim *ſuam confert, & aptitudinem ad* uſus *ſuos, & collatam erigit & excitat* Matth. IV. 4. *ex* Deut. VIII. 3.

2. Fœcundationem, creſcite & multiplicamini. *Verba iſta, habere poſſunt:* I. *ſenſum* imperativum, *quo modo veteres Hebræi, hic volunt eſſe præceptum* univerſale, *omnibus hominibus poſitum,*

Digitized by Google

ſitum; *de contrahendo* matrimonio, *quod vocant* מצוה פריה ורבה *quod* præceptum qui non confirmat, non habet, *inquiunt*, partem in futuro ſeculo. *Sic autem*, *&* *in bruta caderet* præceptum, *quia idem de eis dicitur* verſ. 22. *ſic etiam* præceptum *eſſet dominari piſcibus &c.* dominamini in piſces maris. 2. *Senſum* conceſſivum, *quemadmodum* Gen. II. 16. Deut. XIV. II. 20. *Tandem* 3. *ſenſum* promiſſivum, *ut* imperativa *ſint pro* futuris: creſcite *pro* creſcetis *&c. ut promittat fœcunditatem*, *potentiam & appetitum generandi ſibi ſimile*, *unde de fœcundis tantum dicitur*; *non autem de luce*, *aſtris*, *plantis &c.*

3. Subjugationem *terræ*, *quæ complectitur*:

A. Officium *circa terram ab homine peragendum*, & ſubigite eam, *ſcil. vobis. Licet enim*, *per fœcundationem præcedentem*, *ei promiſiſſet terræ* fœcunditatem, *exigit tamen officium agriculturæ*, *equidem abſque* moleſtiâ, *in ſtatu* integritatis *peragendum*; *ſed tamen non ſine* labore, *quem impenderet terræ*, *per ſex priores ſeptimanæ dies*, *ut ſeptimum ſanctificationi ac quieti deſtinaret.* *Per verba præcedentia intelligit*, *non tantum Paradiſum*, *qui quidem ſufficiebat protoplaſtis ſolis*, *ſed* univerſam οἰκουμένην, *quæ* poſteris *ejus data erat*, *per verba præcedentia.*

B. Beneficium *ſubſequens officium*, & dominamini, *de quo in præcedentibus jam ante dictum. Dominium autem iſtud extendit nominatim in* piſces, *quamvis ipſis nomina non impoſuiſſet*; *ſicut impoſuit* animalibus, *in ſignum dominii.* Et in volatilia cœli, & in omnem beſtiam reptantem ſuper terram, *ut* univerſale *haberet dominium in* cuncta *terrena*, *de quo jam ante locuti ſumus.*

C. Alimentationem. Ecce dedi vobis omnem herbam, ſeminificantem ſemen, quæ eſt in omni ſuperficie terræ *&c. Ex quo Patres communiter*, *aliique colligunt*, *alimoniam ex* carnibus *in ſtatu integritatis*, *necdum fuiſſe in uſu*, *quippe poſt diluvium demum conceſſam* Gen. IX. 2. carnibus *ad ſacrificia reſervatis*, *ipſis tantum ex eis reſervatis velleribus*, *lacte & caſeo. Aliter tamen placet aliis*, *nominatim Bocharto*, *eo quod*: 1. *eas non obtuliſſet Deo Abel*, *ſi eis veſci nefas crediaiſſet.* 2. *Fruſtra paviſſet agnos*, *quibus non licuiſſet uti.* 3, *Diſtinctio animalium in* munda *&* immunda, *docere videtur*, *alia* permiſſa, *alia* prohibita *fuiſſe. Quiſque ſuo hic fruatur judicio. Notatur autem diſtincte*:

1. Donatio *divina*, *quæ eſt fundamentum juris & uſus*: dedi vobis, *ut eadem operâ ſibi aſſereret ſupremum* dominium.

Donum, omnem herbam *&c. nullo excepto. Ut inde Apoſtolus non ineptè colligat*, omnia veſtra ſunt 1. Cor. III. 21.

3. Uſum *omnium iſtorum* in eſcam, *vitam alatis*, *valetudinem*, *& vires capiatis ad negotia veſtra.*

Theorema Primum,

De Creatione hominis.

Pars dogmatica.

Hominem ſingulari modo creatum eſſe demonſtratur.

III. Duo igitur, è textu potiſſimum nobis incumbunt dicenda, *creatio* hominis, & *imago* Dei in creato. Hominem ergo Deus creavit, modo planè ſingulari. *Creaſſe* enim ſæpius exſertè dicitur, imprimis perquam emphaticè Jeſ. XLIII. 7. *creaſſe*, *formaſſe*, *feciſſe* Pſal. LXXXIX. 48. & XCV. 6. & C. 3. & CXIX. 73. Atque inde etiam *Pater noſter* Jeſ. LXIV. 8. Matth. VI. 9. *Fictor noſter* Jeſ. XLV. 9. Rom. IX. 21. *Opifex* noſter *Ibid.* 20. appellatur, noſque *opus manuum*, *labor Dei*, *progenies* ejus denominamur Job. X. 9. Nec poteſt *non* creaſſe, cum nec *à ſe* poſſit eſſe homo, nec ab æterno. Creaſſe *modo* plane *ſingulari*, in tribus potiſſimum patet; nim. (a) quod poſt prævium quaſi *conſilium*, creaverit ipſum, *faciamus hominem*, quando aliæ quævis creaturæ per nudum *eſto*, *fiat*, exſtiterunt. *Conſilium* inquam, non cum *Angelis*; ut Judæis placet, odio SS. Trinitatis: neque enim Angeli *creare* poſſunt: nec ad Angelorum *imaginem* conditi uſquam legimur; ſed cum tribus *perſonis*, alibi demonſtratis, invicem; ut intelligeremus *tres* perſonas, nos creando fuiſſe occupatas Pſal. XXXIII. 6. (b) Quod in *uno* homine, creatum fuerit πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων Act. XVII. 26. Ut in *uno* omnes, ſeu ſtarent, ſeu caderent Rom. V. 12. (c) Quod *poſtremo* die, & *poſt* omnes reliquas creaturas, utpote omnium, & *finem* & *compendium* Pſal. VIII. 7.

Fines creati hominis.

IV. Nec *temerè* aut *fruſtra* ſic creavit; ſed ad ſui *gloriam* Pſal. LXXXIX. 48. Jeſ. XLIII. 7. Prov. XVI. 4. Quo nim. 1. omnia creata, veluti *recapitularet* in uno homine, vaſtique univerſi hujus, ſtupendo artificio, *ſummam* præſtaret, tam exiguo complexu & quaſi μικρόκοσμον. 2. Ut *ſeipſum* in homine referret, & *contemplaretur* velut in ſpeculo; perinde ut homo *in ſe* habet, quo *Deum* videat ſui πρωτότυπον Joh. XIV. 9. Ut 3. haberet,

beret, per quem *omnia* quæ à ſe *profluxerant*, ad ſe velut *refluerent*: qui, velut ſuus in terrâ *quæſtor*, omnium creaturarum proventus *ſuſciperet*, & à ſe profectos agnoſceret, convenientique gratiarum actione, velut *reſtitueret* Rom. XI. 36. Quamvis enim uterque, & *Angelus* & *homo*, ratione ſit beatus, ut Creatorem *agnoſcat*, & creaturas, tanquam à Creatore promanantes: *ſolus* tamen *homo* aptus eſt, qui omnium *creaturarum bonitatem*, experiatur in ſe, ac proinde gratitudine Deo referat. Porro 4. ut creaturæ ἄλογοι Dominum haberent, cujus operâ regerentur. Gen. I. 26. Unde ad *hominem*, tanquam ad Dominum ſuum, omnes adducuntur, nomina & *munera* accepturæ Gen. II. 19. Denique 5. ut in *tribus* perſonis: quæ ad noſtri productionem q. cooperatæ fuiſſent; agnoſceremus *charitatem Patris*, *gratiam Filii*, & *communionem Spiritus S.* 2. Cor. XIII. 13.

Efformatio corporis humani.

V. Ad iſta omnia hominem (ab *humo* dictum, ſicut אדם à *terrâ rubra*) ita condidit, ut *primò* adhibitis quaſi manibus, protoplaſti corpus elegantiſſimum, è *luto* finxerit Job. x. 8. Pſal. CXXXIX. 15. materiâ *abjectiſſimâ*, ut inde, non modo artificium Conditoris, evidentius agnoſceremus: ſed &, ob *elegantiam* noſtri *corporis*: non *ſuperbiremus*. Corpus inquam *elegantiſſimum*, non tantum (1) εὐκρασίᾳ, præ reliquis omnibus *exactiſſima*; nec tantum (2) ſtatura erecta, quo eſſe οὐρανοσκόπος (à quo ἄνθρωπος, q. ἄνω θρῶν *ſurſum reſpiciens*, ut eleganter Lactantius lib. *de Opificio Dei* c. 8. Cum, *inquit*, ſtatuiſſet Deus, ex omnibus animalibus, ſolum hominem facere *cœleſtem*, cætera univerſa facere *terrena*: hunc ad cœli contemplationem, *rigidum* erexit, bipedemque conſtituit, ſcil. ut *eodem* ſpectaret, *unde* illi origo eſt: Nec tantum (3) partium συμμετρίᾳ plane mirabili, ad quam, velut Polycleti regulam, omnia referunt architecti, templa, ædes, machinas conſtruunt; ſed etiam (4) *Uſus* commoditate, quatenus organum animæ præbebat, operationibus *naturalibus*, *moralibus* & *ſpiritualibus* eliciendis, commodiſſimum Rom. VI. 13. Rom. XII. 1. Tandem (5) totius univerſi, artificioſiſſimo *compendio*, quod delineat Laurentius *Anatom.* lib. 1. cap. 2. (6) perfectiſſimâ ætate ac ſtatura. Interim tamen, paulo aliter occupatus narratur, circa efformationem corporis *maſculini*, ac *fœminini*, illud immediate, ex luto rubro effinxit; ut *mas*, quatenus talis eſt, intelligeret, ſe à Deo ſolo *pendere*: hoc è coſtâ maſculinâ, ut fœmina, ſub Deo, à mare, ſe dependere agnoſceret, eique ſubeſſe, velut Domino ſuo, addiſceret, à quo *marem*, ad imaginem Dei conditum narrat 1. Cor. XI. 7. Hinc Deus Gen. II. 18. אעשה לו עזר כנגדו *faciam ei adjutorium, quod ſit coram eo.*

Efformatio animæ; Quæ

VI. Tum ut *ſecundo*, corpori elegantiſſimè formato, *animam* conferret, infinitis modis *elegantiorem*. Hiſtoria proſtat Gen. II. 7. *Formaverat igitur Deus hominem è pulvere terræ inſpiraveratque in faciem ejus ſpiritum vitarum, & fuit homo in animam viventem.* Hæc, ſi *eſſentiam* ſpectes, non eſt niſi *ſubſtantia ſpiritualis cujus ope animatum operatur à ſe*. Eſt (a) *ſubſtantia*, non otioſum nomen, ut ſtulte volebat *Dicæarchus*: nec humorum ἰδιοκρασίᾳ, ut Galenus exiſtimabat; ſic enim *affectus*, ex humorum *intemperie* oriundi; per animam non poſſent corrigi: nec mera *cogitatio*, quod Carteſius cogitabat, cum cogitatio ſit actio, & agentem cauſam præſupponat: ſed inquam, *ſubſtantia*, quoniam per eam, totâ *ſpecie*, homo à quibuſvis differt, atque etiam; poſt mortem *per ſe ſubſiſtit*. Eſt (b) etiam ſubſtantia *ſpiritualis* ſeu *immaterialis*: quia *immaterialia percipit*, & *modo* etiam immateriali, per collationem, abſtractionem, ratiocinationem, reflexionem. Vid. Zanch. *De Operib. Dei* part. 3. lib. 2. cap. 2. Eſt porro (c) ſubſtantia *incompleta*, ad *compoſitionem* cum corpore, ordinata, per quod differre cognoſcitur, ab eſſentiâ *angelica*. Eſt tandem (d) ad hoc data, ut animatum ejus ope poſſit *operari à ſe*, h. e. vivere, inde נשמת חיים *ſpiritus vitarum*. Sic in *plurali* dicitur, non quod multiplex anima detur in quovis homine; ſed quod per unam נשמה *animam*, triplex vita (ſeu potius vivendi gradus) obſervetur; ſcil. 1. *vegetativa* θρεπτικὴ, quâ *ſimpliciter vivimus*; quæ complectitur *altricem* ſeu nutritivam; *auctricem* quâ creſcimus: & *propagatricem*, quâ ſpecies conſervatur. 2. *Senſitiva*, quâ *percipimus* inſuper, ope quinque ſenſuum *externorum*, tactus, guſtus, olfactus, auditus & viſus: & trium *internorum*, ſenſus communis, phantaſiæ & memoriæ, *ſenſibilia* percipimus ad dijudicamus. A quibus etiam ſunt, facultas *locomotiva*, *appetitus* ſenſitivus, & affectus animales. 3. *Rationalis*, quâ ſola, à reliquis animatis diſtamus: cujus quidem facultas gemina eſt, *apprehendendi* verum, quæ *intellectui* competit; ſimpliciter primò objectum *apprehendendo*; tum conjungendo aut divellendo, ſeu affirmando & negando: denique *diſcurrendo* & argumentando, quo ex notioribus ignotiora colligimus. In poſterioribus *judicium* conſiſtit, tam *theoreticum*, quod de nudâ rei veritate pronunciat; quam *practicum* quod de bonitate inſuper; idque vel in *theſi* tantum, ſeu quid ſit in genere bonum aut malum; vel in *hypotheſi*, quid mihi, hic & nunc, conſideratis omnibus conſiderandis, ſit tale: Tum *appetendi* aut rejiciendi *bonum* vel malum, quod *voluntatis* eſt, quæ circa *finem* occupatur neceſſario, circa *media indifferenter*, ſaltem *ſua* natura. Ex utraque, percipiendi & appetendi facultate naſcuntur, tum *liberum arbitrium*, quod non eſt, niſi facultas *agendi ex conſilio*, ſeu complacentia rationali.

eſt ſubſtantia. immaterialis, incompleta, per quam vivit animatum. Anima eſt vegetativa, ſenſitiva, & rationalis in qua eſt intellectus, Voluntas, Liberum arbitrium,

nali. Quod quidem *indifferentiam* aliquam *naturalem*, in ſenſu, ut loquuntur, *diviſo*, admittere poteſt; ſed in *differentia* nequaquam conſiſtit: Tum *affectus* ſeu paſſiones, quæ in *homine* quidem, non videntur eſſe niſi *actus voluntatis*, quanquam & à temperamento humorum, bilis, ſanguinis &c. nec non ab appetitu *ſenſitivo*, multum pendeant. Suntque vel *concupiſcibiles*, qui ex apprehenſione, tum *boni* naſcuntur, quales amor, deſiderium, gaudium; tum *mali*, ut odium, fuga, dolor: vel *iraſcibiles*, quales ſpes, audacia, timor, ira, miſericordia, invidia, pœnitentia, zelus, verecundia.

Facultas loquendi homini propria unde.

VII. Ex conſtitutione corporis & animæ humanæ ejuſque intellectus & voluntatis, exſurgit facultas loquendi, ſeu ſermocinandi, homini planè propria, ſeu facultas, conceptus mentis ſuæ, per ſigna varios ſonos in aëre efformatos repræſentandi. Quicquid enim Apollonius Thyanæus, teſte Philoſtrato in ſuo *Apollonio* Thyanæo ſomniat, de ſermone avium, quo ſibi invicem, abſentia cadavera ſignificent, ſi non fictitium & fabuloſum eſt, ab artibus magicis Apollononi, & ex revelatione Satanæ profectum videtur. Bruta enim, quamvis ex inſtitutione humanâ, facultatem habeant, eos ſonos efformandi, quibus homines, ſibi invicem ſuos conceptus repræſentare conſueverunt; non tamen habent *conceptus*, quos repræſentent, nec intellectum, nec voluntatem, quæ ad ſermocinationem neceſſario exiguntur. Unde paraphraſtes Chaldæus verba Gen. II. 7. licet parùm feliciter μεταφράζων, verètamen, ſi rem ſpectes, παραφράζει: יהוה באדם רוח ממ־לא *fuit, & in Adam ſpiritus loquens*: indivulſa enim ſunt, rationalem eſſe, & loqui. Interim perquam difficile eſt, ſolide determinare, unde Adamus, linguæ verborumque facultatem hubuerit, quâ animantibus, ſua quæque nomina impoſuerit, Gen. II. 19. Hebræorum quibuſdam, hoc *naturæ*, aliis *conſenſui* & inſtituto; aliis denique ſolius Dei *revelationi*, ac cœleſti diſciplinæ, hoc aſſignantibus: cum autem, nulla lingua homini videatur eſſe *naturalis*, verbis omnia, non *natura*; ſed ſolo *inſtituto & uſu* ſignificantibus, qui uſus in prima hominis creatione, necdum obtinebat: plerique ad divinam *revelationem* confugiunt, Deum primæ linguæ conditorem adducunt, qui Adamo illam; vel univerſim; vel quoad præcipua elementa ejus, ſuopte ingenio ulterius excolenda infuderit. Licet enim non legatur, Deum externos ſonos Adamo præfiguraſſe: non obſtat tamen, quo minus menti ejus illam facultatem inſtillârit, qua res quaſvis pro ſua ſapientiâ, voluntate, ſuis nominibus inſigniret.

Affectiones.

VIII. Inter affectiones animæ, *prima* eſt ejus *unitas*. De quâ variæ ſunt, tum Philoſophorum tum Theologorum ſententiæ. Eſt quæ omnibus qui fuerunt, ſunt eruntque, *unam* tribuit animam *communem*: eſt quæ *plures* quidem admittit; ſed non tot, quot homines ſunt, quod eadem, μετεμψυχώσει ab *uno tranſeat in alium*: eſt quæ *plures* tribuit *uni* homini: idque *vel ſimul*, cui tres animæ *facultates*, vegetativa, ſenſitiva & rationalis, totidem animas efficiunt; *vel ſucceſſive*, quæ embryonem ſtatuit, primò *vegetativâ*, tum *ſenſitiva*, denique *rationali* informari: eſt denique, quæ *unam* tantum unicuique animam aſſignat, maximè, meo judicio, & *Scripturis* conſentanea (utpote quæ unam ſingulis animam paſſim tribuit Gen. XLV. 26. Act. VII. 14. Rom. XIII. 1. Ezech. XVIII. 4. & *unam* protoplaſto *animam*, triplicis *vitæ* fontem, inſpiratam Gen. II. 7. atque etiam *unam* tantum in generatione dari Eccl. XII. 7. & *unam* tandem morte ſeparari, commemorat Pſal. XXXI. 6. Math. XXVII. 50. Act. VII. 59.) & rectæ *rationi*, quæ formam *ſubſtantialem*, quâ res quævis eſt quod eſt, *unam* tantum in uno admittit individuo. Si etiam unum omnibus *communem* tribuas, nonne *ſcientiam* & *ignorantiam*; *virtutes* & *vitia*; præmium & pœnam; vitam & condemnationem æternam, & id genus alia contradictoria, eidem ſubjecto tribues? Si *tres* ſingulis tribuas *ſimul*, nonne *tres* quilibet animas, afferret in cœlum aut infernum, cum nulla poſſit intercidere aut mori Matth. X. 28.? Si totidem tribuas *ſucceſſive*, nonne homo primò *planta* erit, tum *brutum*, denique *homo*? Conf. Zanch. lib. 2. cap. 4. De *Operib. ſex dier.*

Immaterialitas.

IX. *Secunda*, ſpiritualitas ſeu *immaterialitas*, quâ omnis omnino *materiæ*, non tantum *craſſioris*; ſed & *ſubtiliſſimæ* (qualem cum Veteribus quibuſdam, Vorſtius & Sociniani ipſi tribuunt) penitus ſit immunis. Iſtam, cum *Scripturis* Eccl. XII. 7. Luc. XXIV. 39. ipſa docet *ratio*. Cum enim operationes ejus *rationales*, non ſint *corporeæ*, nec *organicæ*, certo ac peculiari *inſtrumento* affixæ, ſicut ſunt *ſenſitivæ*: ſequitur, nec ipſas *facultates* rationales, eſſe *corporeas*, & conſequenter, nec ipſam animæ *eſſentiam*. Conf. Zanch. part. 3. lib. 2. cap. 2. Ex iſta *immaterialitate* ſponte fluunt ejus *ſimplicitas*, quâ omnis *compoſitionis* ex partibus *eſſentialibus*, materia & forma; aut *integralibus* ſeu membris, eſt expers: item *inviſibilitas*, cum ea ex partium ſitu & figura, ſolis *corporeis* ſit peculiaris: porro & *indiviſibilitas*, quod enim partibus non eſt *compoſitum*, nec in partes eſt *diviſibile*; tandem & *immortalitas*, imo & incorruptibilitas, de qua plura ξὺν Θεῷ in *elenchticis*.

Animæ & corporis unio.

X. Sequitur partium eſſentialium, corporis & animæ *unio*, quam *inſpiratione ſpiritus viventis* in nares corporis, Deus produxit. Per iſtam, anima eſt *forma* hominis non *aſſiſtens*, ut nauclerus navis, ſicut Plato exiſtimabat ἀλόγως; ſed *infor-*

formans, per quam, in hac rerum *ſpecie* collocatur homo. Nec informat *unam* aliquam corporis *partem*, ſeu *cerebrum*, ut Platonici; ſeu *cor* ut Stoici volebant; ſed *totum* quantum quantum eſt, adeo ut *tota* ſit in *toto corpore*, & tota in ſingulis ejus *partibus*, quia, cum *ſpiritualis* ſit & indiviſibilis, ſingulas ejus partes attingit, idque non per *virtutem* tantum & operationes, ut cum Voetio Carteſius exiſtimat, ſed per *eſſentiam*, cum quælibet corporis *pars*, per ſibi *coexiſtentem* animam, dicatur animata. Nec ſic iſta *unio*, per interveniens aliquod *vinculum*; ſed *immediate*, modo tamen, nullo ſimili repræſentabili, quamvis commodiſſimum ſimile, multi Theologi exiſtiment, unionem *lucis cum aëre*: ſicut enim duo iſta arctiſſimè *uniuntur*, idque ἀμέσως καὶ ἀσυγχύτως; ita & anima corpori hypoſtaticè unita, nec ſuam mutat, nec corporis tollit naturam: ut etiam *tota* lux eſt in toto aëre, & *tota* in qualibet ejus *parte*; ita & anima in corpore: ut ventis ac ſordibus agitato aut *infecto* aëre, non agitatur tamen aut *inficitur* lux; ita morbis ac doloribus infeſtantibus corpus, anima tamen non *læditur*: ut ſine luce torpet frigetque aër; ita ſine anima corpus: ut lux lucet *ſine aëre*, non viciſſim *aër* ſine luce; ita anima vivit *ſine* corpore, non *vice verſa*: tandem, ut lux à *ſolo* Sole eſt; ita anima à *ſolo Deo*. Vid. Zanch. *De Operib. Dei*. lib. 2. cap. 6. Tilen. *Syntag*. part. 1. Diſp. 28. §. 33. 34.

Animæ origo.

XI. Quantum ad *originem* animæ, variæ ſunt variorum, tam veterum quam recentiorum ſententiæ, quas recenſet Zanchius lib. 2. c. 5. ſumma huc vergit: Eſſe animas *omnes*, non modo protoplaſtorum; ſed omnium etiam *ſuccedentium* à Deo, ubique fere eſt in confeſſo; num autem à Deo ſint ἀμέσως, an ἐμμέσως, controvertitur. Ex his qui ἀμέσως ſtatuunt, alii animæ *eſſentiam*, ex ipſius Dei *eſſentiâ*, bonam ex *boni*, malam ex *mali* volunt oriundam, velut è *materia*. Sic olim Stoici, Manichæi, Priſcillianiſtæ: alii rectius ex *Dei*, ut unici *efficientis*, creatione ejus *ortum* repetunt: rurſus qui ἐμμέσως ſtatuunt, alii *Angelis*; alii viribus corporum *cæleſtium*; alii *ſemini* parentum, has partes aſſignant, & hoc rurſus per varia opinionum divortia, quæ explicare, quin vel recenſere, longius foret quam pro compendio: ſi quis tamen aveat, Zanchium adeat & Robert. Baronium in *Philoſ. Theol. ancillante*, ubi peculiaris proſtat exercitatio de *Origine animæ*. Eſt qui exiſtimet animas *ab animabus* propagari, ſicut *lumen* accenditur *de lumine*. Nos hîc præſupponimus è Scriptura, animas omnes humanas eſſe *à Deo*. Gen. II. 7. Eccl. XII. 7, Heb. XII. 9. Jer. XXXVIII. 16. Nec tamen ut à cauſa *materiali*: ità enim Deus eſſet ſubſtantia *materialis*, ingrederetur *compoſitionem* cum alio, eoque *imperfectior* eſſet toto iſto, eſſet etiam per hoc, quilibet homo *Deus*, ut non addam, fore hoc pacto, *eſſentiam* Dei obnoxiam iiſdem *viciſſitudinibus* potentiæ & actus, ſcientiæ & ignorantiæ, virtutis & vitii: adeoque ſtatuimus animas à Deo eſſe, velut ab *efficiente* cauſa, & quidem per *creationem*, abſque ulla præjacente *materia*; quoniam ſunt ſubſtantiæ *immateriales*, quæ non aliter, quam *immediatâ* creatione produci poſſunt: & quidem abſque ullo *inſtrumento*, ſeu ſpirituali ſeu corporeo: quod creatio, cum *in nihil* agat, omne *inſtrumentum* excludat. Idque factum, non *ab æterno*, cum ante creationis illud *principium*, non fuerit niſi *Deus* Joh. I. I. 3. Gen. I. 27. collat. cum Cap. II. 7. Nec omnes *ſimul*, ab initio creatæ & q. in *faſciculum* compactæ ſunt, è quo, cum *conceptione*, in corpora dimittantur: nec *extra* corpus, ſed *in* corpore. Zach. XII. I. Propagationem animarum *ex traduce*, ſuo loco, in *elenchticis* conficiemus.

Hominis præſtantia.

XII. Ex dictis omnibus, ſumma colligitur totius hominis præſtantia Pſal. VIII. 6. Quod I. conditus ſit, peculiari SS. Trinitatis conſilio & cura. Quod 2. omnium creaturarum *finis* ſit creatus, & *propter* ipſum omnia Pſal. VIII. 7. hinc etiam *poſt* omnes. Quod 3. ipſe ſingulari modo, creatus ſit ad *gloriam* Creatoris Jeſ. XLIII. 7. Utpote qui ex *omnibus* creaturis, *Creatoris ſapientiam*, potentiam, bonitatem agnoſceret, prædicaret, referret: uſque adeo, ut citra hominem pleraque fruſtra creaſſet. Quod 4. totius mundi *epitomen* præſtet ac compendium: *ſpiritualium* ratione *animæ*, *corporalium* ratione *corporis* connotans. Quod 5. *corpus* ejus, ipſis quaſi *digitis* Dei fuerit efformatum, ac proinde 6. elegantiſſimâ membrorum *proportione*, εὐχυμίᾳ, & aptitudine ad *ſervitium* Deo & animæ præſtandum. Quod 7. anima ejus, naturæ ſit *ſpiritualis*, cœleſtis, divinæ, indiviſibilis, incorruptibilis, immortalis, Angelis, imo Deo, proximæ. Quod 8. iſta anima nobiliſſimis *facultatibus*, intellectu & voluntate beata ſit. Quod 9. in iſtis omnibus, *Deum* Creatorem ſuum referat, ut *imago* ſuum *prototypum*, de quâ paulò abhinc ex profeſſo.

Pars Elenchtica.

Quæritur:

1. An omnes homines ſuam originem debeant uni Adamo?

XIII. Quæritur I. An omnes homines, ſuam originem debeant uni Adamo? Philoſophi, inter quos Ariſtoteles, revelatione deſtituti, cum ad primum hominem non poſſent pertingere, infinitam cogitabant hominum ſubordinationem, & eadem opera mundi æternitatem. Democritus fertur ſtatuiſſe, homines vermiculorum inſtar, è terris prorepſiſſe. Epicurus, ex fortuito atomorum confluxu, hominem compoſitum dixit, eoſque adhuc fungorum inſtar è terrâ naſci, & certo ſyderum poſitu, quotidie animari. Paracelſus, præ-

præter homines Adamo poſteros, alia quatuor hominum genera non-adamica numerabat, ſingulisque elementis affigebat: nim. *terræ* viſceribus affigebat *Pigmæos*; *aquis*, *Nymphas* & undenas; *aëri*, *Sylvos* & Meluſinas; *igni vulcanos* & Salamandras: & incertum adhuc eſſe, cuinam hominum generi, fides vera in Deum ſit data, & ſalus patefacta. Judæi Caballiſtæ, qui hunc noſtrum mundum, *ſecundum* eſſe colligunt ex ב in prima Scripturæ voce בראשית, nullam rationem habent, ob quam in primo illo mundo, non fuerint homines. Iſaacus *Peirera*, ſeu Peirerius, Gallus, hujus ſeculi Ao. LV. *Exercit.* edidit *de præadamitis*, ſeu novitatis pruritu; ſeu, quod pejus, ut Scripturarum divinæ *auctoritati*, efficacius inſidiaretur; ſeu, ut univerſum *redemptionis* humanæ ordinem & myſterium, uno quaſi ictu convelleret: defendere nituntur, fuiſſe *ante Adamum* homines.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Reformati ſtatuunt, omnes omnino homines, ſuam originem, uni debere Adamo. Quia: 1. Moſes, mundi & Eccleſiæ origines explicans, non tantum Præadamitarum, nullam facit mentionem; ſed & Adamum, primum generis humani parentem memorat, ita ut ante eum, homo in terra non fuerit ad colendam terram Gen. II. 5. Quia 2. Evam Adami uxorem, Matrem appellat omnium viventium Gen. III. 20. Quia 3. Apoſtolus 1. Cor. XV. 45. Adamum *primum hominem* appellat. Hinc 4. Apud Athenienſes prædicat, *ex uno ſanguine factum eſſe*, *πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων*, *ut habitarent in omni ſuperficie terræ* Act. XVII. 26. Et 5. *per unum hominem*, abſque dubio primum illum Adamum 1. Cor. XV. 45. dicit *peccatum in mundum introiiſſe*, 1...... & mortem in OMNES HOMINES *tranſiiſſe* Rom. V. 12. Addam 6. Si mundus ante Adamum, hominibus fuiſſet repletus, quorſum Deus hominem de novo creaſſet? Quorſum Adamo uxor creanda fuiſſet, ex ejus coſta, addita ratione: *non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciam ei auxilium?* Gen. II. 18. Quorſum ad Adamum referretur brutorum denominatio? Gen. II. 19. Pergam 7. Mors introiit in mundum per peccatum Adami Gen. II. 7. Rom. V. 12. 1. Cor. XV. 45. Proinde ante Adamum non fuit mors, & conſequenter, omnes iſti præadamitæ, adhuc ſupereſſent in vivis. Hinc 8. homines paſſim & conſtanter appellantur בני אדם *filii Adam*, cum articulo בני האדם, *filii hujus hominis* Deut. XXXII. 8. Ecc. III. 21. Jer. XXXII. 29. 1. Sam. XXVI. 19. 2. Sam. VII. 14. Pſal. XII. 1. & alibi paſſim. Ab hoc 9. Servator Matth. XIX. 4. 5. dicit, Deum marem & fœminam creaſſe, *ἀπ' ἀρχῆς*, *ab initio*; item, Satanam eſſe *mendacem* & homicidam *ab initio ἀπ' ἀρχῆς* Joh. VIII. 44. utique moſaico illo, quod cum mundi exordio coincidebat. Tandem 10. Præadamitæ iſti, ſi peccarunt, in quam legem? cum peccatum non ſit niſi *ἀνομία* 1. Joh. III. 4. Etiam ſi peccarunt, utique in Adamo peccarunt Rom. V. 12. cum 1. Cor. XV. 45. ſi non peccarunt, quomodo per Chriſtum vitam æternam ſunt conſecuti, cum abſque eo nemo veniat ad Patrem Joh. XIV. 6. nec in alio ſit ſalus præterquam in eo Act. IV. 12. &c. His Scripturæ & rationis teſtimoniis, ſuccurrit omnis antiquitatis hiſtoria, & gentium prope omnium conſenſus, utpote apud quos, primi hominis memoria, utcunque corrupta, & fabulis involuta, non tamen obliterata & exſtincta occurrit. Interim non deſunt quæſitæ ratiunculæ.

Objectiones præcipuæ.

A. Cauſatur, duplicem commemorari hominum creationem Gen. I. 27. & Gen. II. 7. ſic ut primâ tradatur *gentilium* creatio, ſecundâ *Judæorum*. Reſp. Non duplex narratur creatio; ſed narrata capite primo, paulo diſtinctius explicatur ſecundo capite, quod vel ex hoc uno, Sole clarius patet, quia ante fictitiam ſecundam creationem, dicitur Gen. II. 5. hominem non fuiſſe, qui terram coleret; quod ſanè verum eſſe non poſſet, ſi creatio hominis capite primo tradita, per infinita fere ſecula, ex mente hujus ſcriptoris, ſecundam anteceſſiſſet. Hinc τὸ וייצר Gen. II. 7. interpretes communiter referunt per tempus *perfectum*, *& formavit*; ſed rectius refertur per *pluſquam perfectum*, & formaverat, ſcil. juxta analogiam verſuum duorum præcedentium: *quia nondum* PLUERE FECERAT *Dominus Deus*.... *ſed vapor* ASCENDERAT, & IRRIGAVERAT.... tum ET FORMAVERAT, ſequitur. B. Secundum figmenti ſui præſidium venatur in Rom. V. 12. 13. 14. fingitque peccatum & mortem, dici ab Apoſtolo fuiſſe in mundo, ante primam Adami tranſgreſſionem; ſed à tranſgreſſione demum imputatum fuiſſe peccatum, unde deducit, ante Adamum etiam fuiſſe homines in mundo, qui peccato & morti fuerint obnoxii. Quaſi vero Apoſtolus loquatur, de prima illâ lege poſitiva, quæ lata fuit Adamo; quod ſolicitè probandum fuiſſet Præadamitæ, ſi hinc quicquam pro ſuis præadamitis obtinere voluiſſet; & non potius de lege per Moſen Iſraeli lata apud Sinai, ante quam & lex, & peccatum, & mors fuerint in mundo: dum jam Præadamita ſuam rem, ex hoc loco, tueri non poteſt, abſque variis putidis & ſibi ac veritati obnitentibus hypotheſibus. Cogitur enim: dicere 1. Ita primo intraſſe peccatum & mortem in mundum per Adamum, ut infinitis ſeculis ante Adamum, jam peccatum & mors in mundo fuerint. 2. Ita ab Adamo mortem regnare cœpiſſe, ut diu inter Præadamitas ſuos; imperium abſolutum obtinuerit. 3. Ita hos peccaſſe in Adamo; imputative; ut tamen nullum peccatum, ante Adami tempora imputatum cuiquam fuerit. 4. Ita illis imputatum fuiſſe alienum peccatum; ut ex ſuis propriis peccatis nullum reatum contraxerint. 5. Ita fuiſſe illos peccatores coram Deo ut nullius viola-

tæ legis divinæ rei fuerint. 6. Ita fuiſſe obnoxios morti, quæ pœna eſt peccati; ut tamen nullum peccatum ipſis fuerit imputatum. 7. Ita fuiſſe homines & creaturas rationales, à Deo in eſſe ſuo dependentes: ut nullas leges à Deo acceperint, juxta quas, ſuam illi obedientiam approbarent. 8. Ita mortales; ut nec cœlum, nec inferos, animæ ipſorum poſt mortem adierint. 9. Ita redemptos quod magis eſt per Chriſtum, & in fine ſeculorum, qui nunquam erit. 10. Ad vitam beatam revocandos; ut nunquam in ipſum crediderint, & nihil vel fando de ipſo audiverint. Taceo plura alia errorum monſtra, quæ hic homo, ſuæ interpretationi loci paulini (Rom. v. 12. 13. 14) immiſcuit, ipſam redemtionem per Chriſtum, penitus evertentia. Sic nervosè loquitut Celeb. Mareſius in ſua Refutatione Fabulæ præadamiticæ pag. 171. Iſta omnia clariora faceremus, niſi *συμμετρία* ſyſtematis noſtri prohiberet. Sunt quidem alia quædam ejus argumenta; ſed adeo levidenſia & futilia, ut narrari, nedum refutari vix mereantur; ſi quis tamen aveat videre, conſultat præter eam, quam jam notavimus Mareſii *Fabulam præadamiticam*, Turretinum, Heideggerum, Saldenum in ſuis *Otiis*, ex profeſſo circa hoc argumentum occupatos.

2. An animæ rationalis eſſentia conſiſtat in merâ cogitatione?

XIV. Quæritur 2. An animæ rationalis eſſentia conſiſtat in mera cogitatione? Sadducæos non agnoſcere ſpiritus, qui ſint ſubſtantiæ à corpore diverſæ, ſed *cogitationes*, vel *bonas*, vel malas. David-Joriſtas, idem fere ſentire cum Sadducæis, jam ante non ſemel monuimus. Carteſius cum ſuis, quod Philoſophus, è ſuâ hyperbolica dubitatione emergens, non potuerit in ſe deprehendere, niſi *extenſionem* & cogitationem, cum pro *extenſione*, non poſſet habere animam noſtram, maluit ſtatuere, eam non eſſe niſi meram *cogitationem*, ut ex eo porro haberet, in rerum natura non dari, præterquam *extenſionem* & *cogitationem*, atque inde cum ſpiritus quivis, non ſint extenſiones, eſſe non poſſe, niſi meras *cogitationes*. Reformati largiuntur quidem, *animam rationalem* eſſe *ſubſtantiam cogitativam*, id eſt ſubſtantiam, quæ *facultatem* habeat cogitandi, à qua reſultet *actus* cogitandi; non tamen admittunt ejus eſſentiam conſiſtere in *merâ cogitatione*, ſive per eam intelligatur *facultas*, ſive *actio* cogitandi, & hæc rurſus, ſeu cogitetur in *genere* ut eſt cogitatio; ſeu in *ſpecie*, ut eſt *hac* aut *illa* cogitatio, ipſis parum refert. Eo quod Scriptura pariter, & omnis antiquitas, & *ſenſus* hominum communis, uſque ad Carteſium: 1. Animam habuerit pro *ſpiritu*, nuſlibi pro pura puta cogitatione. 2. Pro *ſubſtantiâ*, non pro *actione* qualicunque. Dum 3. recta *ratio*, talia in hac opinione experitur *incommoda*, quæ orthodoxæ noſtræ Theologiæ, plane ſunt intolerabilia, qualia ſunt (a) animam ſuâ eſſentiâ proprie non eſſe in loco, adeoque nec in corpore. Proinde (b) nec ab eodem poſſe ſeparari. Nec (c) migrare in cœlum aut infernum. Nec (d) mortalem aut immortalem eſſe, cum vivere & mori, non actionis, ſed agentis ſit. Inſuper (e) Nec eſſe ſimpliciſſimam, cum in ea nihil omnino recipiant niſi cogitationem. Item (f) Nec immutabilem, cum in pura puta cogitatione, non poſſit aliquid auferri, aliquid manere. Porro (g) dari non poſſe peccatum niſi actuale, cum cogitatio, in qua eſt peccatum non ſit niſi actio. (h) Nec virtutem aut vitium, cum ſint habitus, dum anima non eſt niſi actio. Et quæ ſunt hujus furfuris complura alia Conf. *Gangr. Carteſ.* Cap. xxv. §. 12. & 14. Fundamentum hujus erroris, quod nim. Carteſius per ſuam dubitationem, non potuerit aſſequi niſi *extenſionem* & *cogitationem*; adeoque, cum *extenſio* non ſit, *cogitationem* eſſe debere: nos ſæpius deſtruximus in Cap. de *eſſentia Dei* lib. II. c. III. §. 19. 20. 21. & de *Angelis bonis*, lib. III. c. VII. §. 26.

3. An per unionem animæ cum corpore, homo vivat? Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

XV. Quæritur 3. An per unionem animæ rationalis cum corpore ſuo, homo vivat? Carteſius cum ſuis, duas in homine numerat animas, *animalem* & *rationalem*, tum ſtatuit per ſolam priorem corpus humanum vivere, ita ut corpus vivere vitaleſque actiones elicere poſſit, deſtitutum animâ rationali: Contra Orthodoxi, quamvis vitam *animæ primitivam*, & vitam totius *derivativam* accurate diſcriminent; attamen *omnem* hominis vitam, vegetativam, ſenſitivam & rationalem, ab *una anima* rationali, ejuſque cum corpore *unione* ſuſpendunt. Unde: 1. Scriptura חיים *vitas*, ab una illa נשמה *anima*, quam Deus creando *ſufflaverit* in nares hominis, procul dubio *rationali*, ſuſpendit, & ſic quidem, ut inde homo factus fuerit, לנפש חיה *in animam viventem*, ſeu animal vivens, cum antea corpus exanime, nec viveret, nec ſentiret, nec moveretur Gen. II. 7. Eodem quoque ſenſu 2. Filium Sareptanæ ſuſcitaturus Elias, precatur: *revertatur quæſo anima pueri hujus in medium ejus, & exaudivit Dominus vocem Eliæ, & reverſa eſt anima pueri ejus in medium ejus*, ut quamdiu anima *aberat*, mortuus fuerit 1. Reg. XVII. 21. 22. Idem 3. confirmat *ὅραμμα* Ezech. XXXVII. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *Ecce ego introire facio in vos ſpiritum, & vivetis.— Spiritus vero non erat in eis—Veni O! ſpiritus & ſpira in interfectis iſtis & vivent — Ingreſſus eſt in eos ſpiritus & vixerunt, ſteteruntque ſuper pedes.* Item Act. xx. 10. *Anima ejus in ipſo eſt.* Hinc etiam 4. animâ rationali *nimium* occupatâ, corpus emaciari, deteri, ac tandem *corrumpi* deprehenditur. Addam 5. ex hypotheſi Carteſii, graviſſima *ſcelera*, furtum, mendacium, adulterium, non eſſe niſi actus *corporis.* Nec non 6. corpus anima *rationali* caſſum, poſſe vivere. Fundamentum hujus erro-

Obiectiones,

ris

ris in his eſt, quod: 1. *corpus* & *anima*, operationes corporis & animæ, ſint accuratè diſtinguenda, quod amplectimur; ſed 2. *confundi*, ſi vita *compoſiti* ſuſpendatur à *vita animæ*: quod non magis verum, quam ſi vita *animæ* ſuſpendatur à *vita* Dei. Porro 3. vitam corporis & vitam animæ *tota* natura differre. Differant, prout vita Creatoris & creaturæ differunt, quamvis hæc ab illa pendeat. Denique 4. vitam corporis conſiſtere in motu ſanguinis & ſpirituum: largiar, quoad actus aliquot vitæ *ſecundos*; ſed quoad actum *primum*, non in motu; ſed in unione corporis & animæ conſiſtit. Cujus ſententiæ Carteſianæ fundamentum in eo eſt, quod mera cogitatio, in corpus non operetur propriis viribus; nec propriè per unionem ejus cum corpore; ſed ex ſolo nexu divino, quem deſcripſimus pariter & refutavimus hujus libri cap. VII. §. XXVII.

4. An una tantum in quovis homine, ſit anima?

XVI. Quæritur 4. An una tantum in quovis homine ſit anima? Carteſius cum ſuis, ut diximus, *duplicem* agnoſcit in quovis homine animam: *animalem*, quæ ipſi conſiſtit in calore & motu ſanguinis & ſpirituum animalium; & *rationalem* quæ ipſi conſiſtit in *ſolâ* cogitatione. Reformati tres quidem agnoſcunt *facultates*, vegetativam, ſenſitivam & rationalem: ſed *unam* tantum *animam*. Quia Scriptura non uno modo obnititur, quotieſcunque: 1. יחידה *unicam* ſæpius appellat Pſal. XXII. 21. & XXXV. 17. Quando 1. *unius* tantum animæ mentionem facit Matth. XVI. 26. & X. 28. 1. Cor. VI. 20. 1. Reg. XVII. 21. 22. Job. XXXIV. 14. 15. Nec eos quicquam juvat. 1. quod Scriptura mentionem faciat alicujus animæ, quæ eſt *in ſanguine* Gen. IX. 4. Levit. XVII. 13. 14. Deut. XII. 23. Sermo enim eſt Scripturæ de anima, non *hominum* ſed *brutorum*, ut non dicam, ſanguinis *calorem* foveri omninò poſſe, ab unione animæ cum corpore. Nec 2. magis eos juvat, quod edere, bibere, generare &c. ſint operationes corporeæ: Hinc enim à corpore eliciuntur *formaliter*, ut loquuntur, & ab anima *efficienter*, perinde ut eædem operationes, *à Deo* quoque producuntur.

Objectiones.

5. An anima rationalis, ſuâ naturâ, ſit immortalis, idque conſtet non tantum Scripturâ, ſed & ratione naturali? Collatio ſententiarum.

XVII. Quæritur 5. An anima rationalis, ſua natura ſit immortalis, idque conſtet, non tantum *Scriptura*; ſed & ratione naturali? Athei, Sadducæi, Epicuræi, Somatiſtæ, Arabes θνητοψυχῖται, & Hobbeſiani, quia fere animæ eſſentiam conſtituunt, in *κράσει* ſeu temperamento corporis, ut pronunciabat Galenus; animam rationalem ſtatuunt *mortalem*. Sociniani, quia ſtatuunt animam eſſe *compoſitum* quid, quanquam ſubtilius corpore; quia item exiſtimant, hominem per mortem tranſire in ſtatum *non-exiſtentiæ*, quia tandem, ſtatuunt animam à morte compoſiti eſſe *ἀναίσθητον*, nec doloris, nec gaudii capacem: reverà ſtatuunt, ſua *natura* eſſe mortalem, niſi quod exiſtiment poſt reſurrectionem extremam, eam reverſuram in ſtatum *exiſtentiæ*, & ab eo tempore, ſaltem fidelium animas, immortales futuras; ſed per meram gratiam, idque conſtare ſolis ſcripturis. Eodem vergunt Anabaptiſtæ, quando animas, uſque ad reſurrectionem, exiſtimant *dormire*. Carteſiani profitentur quidem animæ immortalitatem: ſed ex eo capite, quia ſtatuunt eam conſiſtere in ſola *cogitatione*, quæ reverâ, nec vitæ nec mortis eſt capax, cum mors non oriatur, niſi à divulſione eorum, quæ conjuncta & unita eſſe debent. Reformati exiſtimant, animam rationalem eſſe *immortalem*, idque non tantum per *gratiam*; ſed & per *naturam* ſuam, & hoc nobis conſtare, non tantum ex *Scriptura*, ſed etiam ex ejus *natura*, & ex rationibus naturalibus. Quia: 1. Eſſentia animæ rationalis, cum ſit mere *ſpiritualis*, nulli ſubeſt diſſolutioni, adeoque nullum habet principium mortis, prout dudum demonſtravi. §. VIII. Quia 2. per divinam *juſtitiam* fieri nequit, ut non aliter *bonis* conſulatur, nec aliter de *malis* ſtatuatur quam in *hac vita* ferè fit. Quia item 3. à. *ſapientia* Dei alieniſſimum videtur, eundem eſſe exitum *hominum* ac brutorum, quorum *ortum* diſſimillimum, jam ante docuimus. Ut non addam 4. Quod omnis *religio* laboret ac pereat, ubi creditur à *morte* hominis, non ſupereſſe niſi ejus corpus, jamjam in cineres redigendum. Verum & *Scripturis*, tam V. quam N. Teſtamenti, animorum *immortalitas* plane eſt indubitata, eo quod A. *Fœdus* gratiæ, quod inter Deum & Patriarchas, Abrahamum, Iſaacum & Jacobum coiit, ſit *æternum*; eoque ſit neceſſum, ut *partes* contrahentes ſint æternæ: non ſanè *corpore*, proinde *animo* Exod. III. 6. collat. cum Matth. XXII. 32. 33. B. Adjici huic alia poſſunt, ab *imagine* Dei in homine Gen. I. 26. 27. *à mercede* Abrahami, quæ eſt ipſe Deus *æternus* Gen. XV. 1. à *cæde* Abelis, vindictam poſcente Gen. IV. 10. à *raptu* Enochi, ad Deum tranſlati Gen. V. 24. à *fide* & fiducia Jacobi animam agentis Gen. XLIX. 18. à *promiſſione* ſecundo præcepto adjecta Exod. XX. 5. 6. à *voto* Bileami Num. XXIII. 10. à perpetua Dei *cura*, ſuos ut pupillam oculi protegente Deut. XXXII. 10. à *vita* & *morte*, benedictione & malectione, Iſraeli propoſita Deut. XXX. 15. & ſeq. Quæ plane *temporaria* ſtatui non poſſunt, abſque Dei contumeliâ & totius Religionis irriſu & ludibrio. Ut his omnibus Sadducæi, quanquam non æquali convinci evidentiâ poſſint, etiam *Moſi* perſpectam fuiſſe animorum immortalitatem. C. Adhuc tamen clariora ejus proſtant teſtimonia, in *Novo* Inſtrumento Luc. XVI. 26. Matth. X. 28. Phil. I. 23. 2. Cor. V. 1. 2. 1. Pet. III. 19. Apoc. VI. 10. 11. E quibus evidentiſſimè patet, animas corpore caſſas, non carere actionibus, adeoque nec exiſtentia, Conf. Zanch. lib. 2. cap. 8. Tilen. *Syntagm.*

 part.

part. 1. diſp. 31. Anton. Sirmundus *de immortalitate animorum*. Et è Patribus Arnobius, Athenagoras, Lactantius, Euſebius aliique. Obſtrepunt tamen; non tantum *ratione*; ſed & *Scripturâ*.

Objectiones è Scripturâ.

(a) Ex Job. XIV. 7. 8. 9. *Homo cum mortuus, ubi quæſo eſt?* Reſp. Sermo eſt de *homine* non de animâ præciſè: (b) Ex. verſ. 10. ejuſdem capitis. *Homo cum mortuus fuerit; non reſurget*. Reſp. *Uſque dum attereretur cœlum*, ut textus habet, hoc eſt, uſque ad extremum judicium. (c) Ex Eccl. III. 18. 19. 20. *Et oſtenderet homines ſimiles eſſe beſtiis. Idcirco unus interitus eſt hominis & jumentorum. Similiter ſpirant omnia, & nihil habet homo jumentis amplius*. Reſp. Sermo eſt de *homine*, non de *anima*; & ſimilis homo brutis aſſeritur, quoad *mortalitatem*, utrique communem. (d) Ex Eccl. IV. 2. 3. Ubi *felicior* prædicatur, qui necdum natus eſt, vivente & mortuo: quod durè diceretur, ſi mortuum æterna ſequeretur felicitas. Reſp. Felicior prædicatur, ratione *miſeriarum* hujus vitæ, quas non ſenſit nondum natus (*nec vidit mala quæ ſub Sole fiunt* verſ. 3.) prout ſentit vivens, & ſenſit mortuus. (e) Ex Eccl. IX. 5. *Viventes ſciunt ſe eſſe morituros, mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem*. Reſp. Loquitur de his, quæ *in hac vita* fiunt, & de retributionibus temporalibus, ut videre eſt è verſſ. 6. 7. Nec *rationibus* etiam deſtituti videri volunt. Cauſantur enim. A. *Omnia* illa, quæ animæ *ſpirituali* nos tribuimus, à materiâ & motu produci poſſe. Reſp. 1. Sic *omnis anima* erit ſuperflua. 2. Falſum *ratiocinationem* ſaltem, à materiâ & motu produci poſſe. B. Animam rationalem, in operationibus ſuis pendere ab *objecto*, eique congruenter operari, conſequenter *materialem* eſſe, adeoque corruptibilem. Reſp. 1. Si penderet, non tamen eo ipſo ſtatim eſſet *materialis*. Quidni enim *Angelus*, à creaturis *materialibus* aliquid percipere poſſit, ut ipſe interim non ſtatim fiat *materialis*. Sed 2. *Omnes* operationes animæ humanæ, pendere à *materiali* objecto, falſiſſimum eſt, quamvis ipſi poſſit præſtare occaſionem *operandi*, ſicut *peccatum* Deo præſtat puniendi. Cætera operationes intellectus & voluntatis *elicitæ*, nequaquam pendent à *materia*. C. *Immaterialis* cauſa, ob *diſproportionem*, non agit in *materialia*: ſicut materialis non agit in immaterialem: ſed anima agit in corpus: Ergo &c. Reſp. Propoſitionem, omni exceptione clarius redarguit *Deus*, agens in materialia. Imo ſi cauſa *materialis debilior*, poſſit agere in corpus, quidni cauſa *ſpiritualis robuſtior* poſſit agere in corpus? Et ſi *corpus* non poſſet operari in *ſpiritum*, non à *diſproportione*; ſed ab *imbecillitate* oriretur. D. Quicquid oritur, interit. Reſp. Hoc eſt, *poteſt* corrumpi, annihilari à Deo, aſt propterea non ſtatim per *naturam* corrumpi poteſt, & corrumpetur.

6. An animæ poſt mortem hominis dormitant, aut nihil ſentiant?

XVIII. Quæritur 6. An animæ, poſt mortem hominis, dormiant, aut ſaltem nihil ſentiant; vel doloris, vel gaudii? Quid hic ſentiant Anabaptiſtæ & Sociniani, & quibus hypotheſibus, & quo animo, dudum aperuimus, controv. V. de immortalitate animarum §. XVI. Reformati ſtatuunt, non tantum ſupereſſe poſt animal: ſed etiam abſque ullo ſomno, ſentire & experiri, tum gaudia, tum dolores, prout fuerint, vel fideles, vel infideles in vitâ hominis. Quia: 1. Scriptura hoc paſſim teſtatu Matth. X. 28. Luc. XVI. 22. 23. Phil. I. 23. 1. Pet. III. 19. Apoc. VI. 10. 11. 2. Cor. V. 1. 2. 3. Et 2. recta ratio, quando ſolis animalibus, *ſomnum* relinquit. Et quando 3. quod nihil ſentit, vel doloris, vel gaudii, mortuum pronunciat, quod eſt adverſus animæ *immortalitatem* paragraphi præced. Quando 4. docet, *naturæ* ſpiritus proprie dicti repugnare, non *vivere*, non *ſentire*.

Reformatorum ſententia, cum ſuis rationibus.

Objectiones.

Si objiciant A. Per Scripturas frequenter *dormire*. Reſp. 1. Nuſquam docere, quod *animæ* dormiant; ſed homines, quoad *corpus*, quaſi dormire. 2. Id metaphorice tantum venit intelligendum. B. Animas in ſuo ſenſu & operationibus, ab objectis pendere. Reſp. 1. In nonnullis; ſed nequaquam in omnibus. Tum 2. Nihil obſtat, quominus, anima ſeparata, operetur circa ea, quæ olim ab objectis hauſit. Conf. adverſus hunc errorem Calvinum *adverſus Pſychopannychitas*. Cloppenburg. *Gangræn. Anabaptiſt.* Diſp. 28. Alting. *Elench. Nov.* loc. XX. *Controverſ. poſtrem*.

7. An anima hominis à corpore ſeparata, tranſeat in aliud corpus? Sententiarum collatio.

XIX. Quæritur 7. An anima, per mortem hominis, à corpore ſeparata, tranſeat in aliud corpus? Athei, Sadducæi, Somatiſtæ, aliique quos diximus §. XVI. animam, per mortem prorſus interire ſtatuunt, ſicut anima brutorum. Pythagoras, Empedocles Plato aliique, quia revelatione deſtituti, ad primum hominem pertingere non poterant; nec, per rationem, animæ mortalitatem, aut mundi æternitatem admittere poſſent: facile obſervabant; ſi ſua cuique homini, relinqueretur anima peculiaris immortalis; animarum iſtarum numerum in immenſum augendum, & in infinitum extendendum fore, atque inde etiam mundi æternitatem emerſuram: ſtatuere maluerunt, animam, per mortem hominis, tranſire è corpore in corpus. Inter Judæos nonnulli, videlicet Sadducæi, animam noſtram ſpiritum eſſe, negabant: alii, puta Phariſæi, neſcio quâ cauſa, videntur agnoviſſe μετεμψύχωσιν ſeu μετενσωμάτωσιν, qua per mortem anima tranſeat in aliud corpus. Inter modernos noſtros hæreticos, non obſervantur, qui eandem recipiant. Reformati, cuivis homini, ſuam peculiarem animam relinquunt immortalem, quæ per mortem tranſeat in ſuum locum, uſque ad ejus redunionem cum ſuo corpore, in extrema reſurrectione. Quia: 1. Iſtius μετεμψυχώσεως nihil *Scriptura*; nec tradere poteſt

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

teſt *natura*. Quia 2. per hypotheſes Scripturæ, pariter & naturæ, ex analogiâ *juſtitiæ*, cuilibet animæ, pro ratione operum ſuorum, ſua competunt, vel præmia, vel pœnæ. Quia 3. eſt adverſus *benignitatem* & miſericordiam; ſaltem adverſus juſtitiam *vindicativam*, ut quæ in *corpore* perpetrata ſunt, ſeu *bona*, ſeu *mala*, in *corpore* non remunerentur, aut vindicentur, adeoque cuivis corpori, ſua peculiaris coexiſtat anima. Si objicias:

Objectiones. A. Ex Scripturâ, loca Matth. XVI. 14. quod filium hominis, alii dicant eſſe Johannem Baptiſtam; alii Eliam, alii Jeremiam, aut alium aliquem è Prophetis Conf. Matth. XIV. 1. 2. 3. Reſpondebo 1. Non ſuam exponunt Diſcipuli ſententiam; ſed aliorum tantum Judæorum, Phariſæorum tantum referunt. Tum. 2. verbum non faciunt de μετεμψυχώσεως ſed de reſurrectione eorundem, ſua verba videntur intelligere, ut apparet ex Luc. IX. 19. *Quod Propheta aliquis ex antiquis reſurrexit.* 3. Idem dicendum de ſententia Herodis Tetrarchæ Matth. XIV. 1.... indicante Lucâ Cap. IX. 7. Et quid tum inſuper, ſi Herodes ſenſerit μετεμψύχωσιν? Si B. Pythagoras cum ſuis objiciant, per contrariam ſententiam, animas in infinitum multiplicatum iri, adeoque & æternitatem mundi admittendam, prout Ariſtoteles eam, ex hac ipſa causâ videtur admiſiſſe: reſponſio Chriſtianis facilis erit, nim. 1. Deum in verbo ſuo, ſibi primum hominem monſtraſſe. 2. Ipſam rationem non admittere, *vel* infinitum animarum numerum, *vel* mundi æternitatem; adeoque, licet Gentiles non potuerint determinare, *quiſnam* eſſet primus homo; potuiſſe tamen, ac debuiſſe determinare, *quod* detur aliquis primus homo. Confecerunt errorem, jam fere ſepultum Juſtinus Martyr in *Dialog. cum Tryphone*: Et in *Confutat. Quæſt. Græc.* Clemens Alexand. *Stromat.* lib. VI. Irenæus lib. 2. Athanaſ. *ad Theophilum* Auguſt. de *Civit. Dei.* lib. 12. cap. 20.

8. An anima cuique competat, per ſolam immediatam Dei creationem? Collatio ſententiarum.

XX. Quæritur 8. An anima rationalis cuique competat; per ſolam immediatam Dei *creationem*, quâ producatur intra hominem? Varias de *origine* animarum ſententias, narrat Hieronymus Epiſt. ad Marcellinum Tom. 2. & ex eo Zanchius De *operib. ſex. dier.* lib. 2. cap. V. Pythagoras & Plato cum Academicis putarunt, Deum creaſſe animas, certo numero, in cœlo ſubſiſtentes, inde corpori efformato admittendas, ex *anima mundi*, ſubſtantiæ cœleſtis adeoque incorruptibilis. Origines cum nonnullis Theologis aliis, teſte Hieronymo, docebat omnes omnium hominum animas, ex nihilo creatas fuiſſe in principio, & aſſervari in theſauro Dei, donec emittantur in corpora. Stoici, Manichæi, Priſcillianiſtæ, exiſtimârunt, animas conditas eſſe, ex ipſa Dei ſubſtantia. Carpocrates, Seleucus, Hermias, Galatæ, Meſſaliani volebant, animas non à Deo; ſed ab Angelis factas, ex igne & ſpiritu. Apollinaris, aliique Epiſcopi non pauci, & maxima eruditorum pars, in Eccleſiis occidentalibus, teſte Hieronymo, ſtatuebant, animas, ceu ſpiritus, ſpiritualiter propagari, ſicut lumen de lumine. Alii animam *primam*, ex nihilo à Deo creatam tradebant, & ex eâ, unà cum corporis propagatione, per traducem propagari, proinde animam corpoream ſtatuebant. Lutherani plerique, & ex Reformatis unus & alter, Sohnius, Peucerus, Combachius, amplectuntur ſententiam quam jamjam Apollinari addiximus, eo quod aliter ſibi non poſſint ſatisfacere, circa propagationem labis originalis. Reformati cum Hieronymo & communi ejus temporis Eccleſiâ (Hieron. Apol. ad Rufin. lib. 2.) docent: animas novas quotidie creari à Deo ex nihilo ſingulaſque ſingulis ſuis corporibus uniri intra hominem. Quod 1. Deus: abſque ullius *materiæ* aut *ſecundarii* agentis interventu, primo parenti inſpiraverit *Spiritum vitarum* Gen. II. 7. eoque, ipſo facto docuerit, quid in futurâ hominum propagatione, circa eorundem *animam*, ſit ſuarum partium. Quod 2. Eccl. XII. 7. collat. cum Heb. XII. 9. & Zach. XII. 1. Deo aliquid *peculiare* tribuatur, in productione *animarum*, oppoſitè ad productionem *aliorum* viventium. Quod 3. Chriſtus, qui eodem modo ac nos, *animæ* juxta ac corporis factus eſt particeps Heb. II. 11. 14. 17. *animam* non acceperit per *traductionem* (quoniam eâ ratione, ſecundum pleroſque, *Patrem* habere debuiſſet, & ſi ex *Matre* traductio ſtatuatur, *labi* originali debuiſſet eſſe obnoxius) proinde per immediatam *creationem* conſecutus eſt. Quod 4. *Corpus* ineptum ſit, quod *ſpiritum* producat: foret enim effectus toto genere nobilior ſuâ cauſa. Quod 5. ſi *generatio* corporis, eſſet cauſa procreans animam; & *corruptio* corporis, cauſa foret corrumpens animam. Non addam 6. quod per hunc *traducem*, *materialis* fiat (habens partem quæ retinetur à parente, & partem quæ traducitur in genitum) conſequenter & *diviſibilis*, adeoque & *corruptibilis* ac mortalis.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones. In rationibus adverſæ partis (1) *præcipua* eſt, quod *traducis* ope facilius explicari poſſit *propagatio* labis originalis. Neque enim per *corpus* illa fit; neque per *animam* fieri poteſt, abſque traduce. Reſp. 1. Non fit *perſpicuus* propagandi *modus*; ſufficit *ipſam* propagationem, *perſpicue* tradi in Scripturis. Tum 2. & propagandi *modus*, abſque traduce, ſatis *perſpicue* tradetur ſuo loco, & tradiderunt Rob. Baron. *Exercitat.* II. art. 6. Molin. *Anatom. Arminianis.* cap. 10. Zanch. p. 3. l. 2. c. 5. (2) Huic proxima, ab ipſis colligitur ex Gen. 1. 22. 28. & IX. 1. collatis hypotheſibus phyſicis; *homo generat hominem*, item naturaliſſimum viventis opus eſt, generare ſibi ſimile, proinde & homo animam generat. Reſp. *Hominem*

nem utique, ſed non *animam* præciſè. Hominem inquam, quatenus *corpus præparat*, cui anima poſſit uniri, & in qua poſſit operari, & hoc pacto homo *hominem* generat. Conf. Baron. art. 4. & 5. Ut non addam, Virginem verè *genuiſſe* Chriſtum, quamvis non genuerit ejus *animam*.

Pars practica.

Praxis huius theorematis: 1. Nos invitat ad cognitionem noſtri. Qualis illa cognitio?

XXI. Cum igitur *peculiari* modo, Deus hominem creaverit; *Primò*, id peculiariter homini incumbere videtur, ut *ſeipſum* cognoſcere adnitatur Pſal. IX. 21. 2. Cor. XIII. 5. Eſt hoc divinum illud *γνῶθι σεαυτὸν*, quod non tantum *Chriſtiani* ſuis ſuaſerunt, velut alterum ſapientiæ cœleſtis caput. Calvin. *Inſtit.* lib. 1. c. 1. ſed *Gentiles* quoque, juxta Juvenalem, qui è *cælo* prolapſum ait, *γνῶθι σεαυτὸν*, Et Simonidem Philoſophum, qui Pauſaniæ Principi, velut ſummi *artificii* lemma commendabat: *μέμνησο ἄνθρωπος ὤν*: Et Philippus Macedo indies acclamari ſibi curabat, juxta Ælianum: *Φίλιππε ἄνθρωπος εἶ.* Eſt enim hæc, utpote præſtantiſſimi, *præſtantiſſima ſapientia*: quid enim potius; quid utilius cognoſcas, quam *teipſum*? Sed non *quævis* talis eſt; verùm *ea* demum, quâ: 1. non tantum *naturam* tuam perſpicis phyſice, *quid* ſis, & *quis*: ſed 2. *ſtatum* etiam, quis *fueris* olim à creatione; quis *factus* à lapſu; quis *fieri* poſſis per *gratiam*; & quis, hac ratione *futurus*, olim ſis in *gloria*. Quam videlicet 3. *præſtans* quoad *animam*; quam *vilis* quoad corpus; quam felix & *beatus* poſthac, quam *miſer* & inops impræſens. Inſuper, quam ſis vanus, fluxus & mortalis *naturâ*, ignarus & erroneus *mente*: pravus & perverſus *voluntate* & affectibus; obliviofus & labilis *memoriâ*, tener & infirmus *viribus* & potentia. Idque 4. cognitione, non *theoretica* tantum, quæ *cerebrum* tantum oberret, procul à corde, procul à praxi: ſed *practicâ*: quæ à capite penetret ad *cor*, illudque *calefaciat*, moveat formetque ad praxin, quæ *gratitudinem* & ſubjectionem verſus *Creatorem*; humanitatem verſus *proximum*; virtutem denique, temperantiam, caſtitatem verſus *nos ipſos* cieat. Talem inquam, 5. quâ *ſimus*, aut eſſe ſaltem nitamur, quod *ſcimus* nos eſſe debere: quâ non ſufficiat nobis *dici*; ſed *eſſe* homines: ut nomine & omine ſimus, quod audimus. Qua proinde 6. caveamus exorbitare ad *mores brutorum*, *ἀλογίᾳ* ad *mulos* Pſal. XXXII. 9. *ferociâ*, ad *leones* Pſal. XXII. 14. *impuritate*, ad porcos & *canes* 2. Pet. II. 22. *fraudibus*, ad *ſerpentes* 2. Cor. XI. 3. *impudicitiâ*, ad equos & *aſinos* Ezech. XXIII. 20. *immanitate*, ad pardos & *urſos* Jer. II. 15. *voracitate* & avaritia ad *erucas*, locuſtas Joël. I. 4. *rapacitate* denique & tyrannide, ad *lupos* Matth. VII. 15. & X. 16. Act. XX. 29. Quin potius 7. quæ in brutis obſervamus ſuo modo *humana*, nobis *potiori* jure competere cogitemus, v. g. *ciconiæ*, hirundinis, gruis *ἀκρίβειαν* in obſervando ſuo *tempore* Jer. VIII. 7. *boum* & aſinorum q. *prudentiam* Jeſ. I. 3. *belluarum* in ſua ſpecie mutuum *amorem*, concordiam; ea *nobis* magis competere cogitemus. Rurſus. 8. Non Reges, potentes, doctos, divites nos cognoſcamus; ſed *homines*. Multo minus 9. nos cum Herode Act. XII. 22. cum Antichriſto 2. Theſſ. II. 4. Babylone Jeſ. XIV. 13. cum Tyro Ezech. XXVIII. 2. 9. Deos ſuſpicemur, *divinum* honorem ambiendo Act. X. 26. & XIV. 15. ſeu *divina* nobis arrogando, *ἀσφάλειαν*, *αὐτοπισίαν* & id genus alia quævis. Parandæ autem huic *ἀνθρωποσοφίᾳ*, conducet (1) Ejus *admiratio* Pſal. VIII. 6. (2) *Studium*, in exacta potiſſimum collatione *triplicis ſtatus* noſtri, qui ſcil. *fuerimus* per creationem; qui *ſimus* per peccatum; qui *erimus*, tum per *gratiam*, tum per *gloriam*. (3) Prudens *macrocoſmi* cum microcoſmo *collatio*: quâ quod *extra* te vides & obſervas in *magno*; hoc *intra* te quæras in *parvo* mundo. (4) Diligens noſtri *exploratio* 2. Cor. XIII. 5. (5) Adire & *conſulere* peritiores Pſal. IX. 21. (6) *Preces*, quo nos in cognitione noſtri *dirigat* Deus, ut cum Auguſtino: *da mihi noſſe te & me.*

XXII. *Secundo*, invitat ad *gratitudinem* verſus Creatorem noſtri Pſal. C. 1. 3. Eccl. XII. 1. Jeſ. I. 2. Deut. XXXII. 5. 6. 28. 29. Quod nim. 1. Nos *creaverit*, cum potuiſſet in ſtatu *nihili* æternum reliquiſſe. 2. Non *ἀψύχους* aut *ἀλόγους*, ſerpentes, bufones. &c. 3. Creando *gratis* contulerit quicquid ſumus, ſeu *corpore* tenus, ſeu *animâ*. 4. *Præſtantiſſimos*, ſupra quævis ſublunaria, corpore *elegantiſſimo*, anima tantum non *divinæ* particulæ aura 2. Pet. I. 4. ſua *imagine* beatos. Idque univerſum 5. ſola adductum *benevolentia* & amore feciſſe, cæterà *ἀνταρκίσατεν* in ſe Rom. XII. 1. Gratos autem nos præbebimus A. *corde*. *Meminerimus Creatoris noſtri ab ipſo ortu*, ſeu juventute noſtrâ Eccl. XII. 1. Videl. nos non *caſu*, ut Epicurus; nec ex *fortuito* atomorum confluxu, ut Democritus; nec pluvialibus fungis ortum capere; ſed à *Deo*, eique ſoli *nos* & noſtra *omnia* reſignemus, B. *Ore* ſummam Dei *ſapientiam*, omnipotentiam, benignitatem, noſtri creatione præſtitam, *prædicemus*, erumpendo; *Jehova Deus noſter, quam grande nomen tuum in univerſa terra! Quid eſt homo quod recorderis ejus? Feciſti cum paulò minorem Angelis, gloria & decore coronaſti eum* Pſal. VIII. 2. 5. 6. & CIII. 1. 2. C. *Opere*, quantum in nobis, *retribuere* adnitamur Pſal. CXVI. 12. Quod fit: (a) Si Deum creatione *Patrem* nobis factum, ceu *filii* germani, omni *honore*, charitate, ſubmiſſione *proſequamur* Mal. I. 6. Jeſ. I. 2. Deut. XXXII. 18. Si (b) *Virtute* & moribus, Patrem iſtum noſtrum, undequa-

2. Invitat ad gratitudinem. Quare?

Quomodo?

æquaque perfectiſſimum, *referre* ſtudeamus Matth. v. 48. Ut, ceu *ſapientes filii*, Patri noſtro q. *gaudio* ſimus Prov. x. 1. Si (c) nos noſtraque *omnia*, creationi divinæ ita accepta feramus (1. Cor. iv. 7.) ut ſeu *vivere ſeu mori* Rom. xiv. 7. ſeu *poſſidere*, ſeu *reddere* Job. 1. 21. ad Creatoris *gloriam* parati ſimus 1. Cor. vi. 20. Si (d) ex creatione, Creatoris abſolutiſſimum in nos *dominium*, ut figuli in ſuum *figmentum* (Jer. xviii. 6. Rom. ix. 21.) ita recipiamus, ut in *omnibus* ab ejus arbitrio pendeamus Pſal. cxiv. 15. & cxiii. 2. eique nos promtiſſimè *ſubmittamus* Act. iv. 19. Si denique (e) ex primæva *benevolentia*, in omni caſu adverſo, *ſpem* & ſolatium capiamus de *futuro*; quod ſimus opus manuum ejus, ipſe fictor ac Pater noſter Rom. ix. 20. 21. proinde noſtri miſerturus Pſal. ciii. 13. Jeſ. xlix. 15. & lxvi. 13. Ut hinc cum Jobo inſtare apud eum poſſimus: *memento quod ſicut lutum feceris me* Job. x. 9.

3. Monet præteritam felicitatem cogitando, præſentem miſeriam noſtram deploremus.

XXIII. *Tertio* monet, *primævam* noſtram *præſtantiam* expendentes, præſentem noſtram *miſeriam* ſeriò cogitemus. Ut nobis oggeramus illud Apoc. 11. 5. *Memento unde excideris*, ſeriò conferamus qui *fuerimus* olim, quam *beati*, qui *ſimus* impræſens, quam *miſeri*. Singulatim (1) quanta tum fuerit Creatoris verſus nos *benevolentia*, cum tales nos conderet Prov. viii. 31. & quantum ejus impræſens verſus nos *odium* Eph. ii. 3. Rom. viii. 8. & v. 10. Jeſ. 1. 24. 25. 35. (2) Quanta tum *corporis* noſtri pulchritudo, quanta humorum *εὐκρασία*, partium harmonia, corporis univerſi elegantia, ſanitas, robur, Conf. Phil. iii. 21. & quanta ſucceſſerit *deformitas*, quot morbi &c. ut quibuſvis ferè *animantibus*, jam ſimus forte deteriores (3) Quanto olim *animi* noſtri *ſapientia*, perſpicacia, quanta voluntatis & affectuum noſtrorum *rectitudo*; quantus *imaginis* divinæ *fulgor*; quantum in omnes Dei creaturas *dominium*: & quanta jam nos, occupet ingeni *hebetudo*, cæcitas; quanta *voluntatis* & affectuum *perverſitas*; quam turpis Satanæ *larva*; creaturarum quarumvis miſera *ſervitus*. Atque ea ſic conferamus, ut (a) ſeriò *deploremus*: ſi enim Jobus, inſtitutâ præteritæ *felicitatis*, cum præſenti *miſeria*, triſtiſſima comparatione adeo querulatur, luget, plorat Job. xxix. & xxx. tantum ob amiſſas *fortunas*, ſanitatem, honores, tantillam ſcil. *primævæ* noſtræ felicitatis *ſcintillam*; quid non *nos*, omni prorſus *beatitudine*, *externa* pariter & *interna*, corpore tenus & animà, uno ictu privati, faceremus? Si *Rachel*, cum liberis è patriâ judaicâ, in *exilium* babylonicum detruſa, *tantillum* miſeriarum adeo luget, ut lachrymis ſit inſatiabilis Jer. xxxi. 15. quid non nos, *patria* Paradiſo, juxta & omni *beatitudine* exuti, & in omnium miſeriarum *captivitatem* abducti? Ut

Id quo modo faciendum?

(b) *perditam* dignitatis coronam cogitantes, coram Dei excellentiâ majeſtateque, *ſubmiſſiſſime* ac humillimè nos *proſternamus* Rom. vii. 24. Gen. xviii. 27. (c) *Deſiderium* indeſinens & inſatiabile concipiamus, repetiundæ *priſtinæ* dignitatis, tum *ex parte*, in hac quidem vitâ: per *gratiam*; tum *ex toto*, in futura vitâ, per *gloriam*. Quin nec *deſiderium* tantum; ſed & *conatum* convenientem, ac ſtudium impigerrimum, recuperandæ *primævæ* ſortis, de quo jamjam ex profeſſo. Sed interim (d) *reverenter* habeamus *rudera* collatæ primitùs præſtantiæ, in proximis, ſeu auctoritate, ſeu donis, ſapientiæ, prudentiæ, dexteritatis, pietatis, juſtitiæ &c. nobis præcellentibus, & ex illis ruderibus, noſtras ruinas colligamus ac lugeamus. Atque etiam (e) aliorum *nævos*, ceu amiſſæ communis præſtantiæ teſtes, placidè & modeſtè feramus.

4. Excitat amiſſam præſtantiam repetamus.

XXIV. Proinde *quarto*, priſtinæ præſtantiæ *admiratio* nos excitet, ut omni contentione *repetamus* amiſſa Apoc. 11. 5. *Memento, & priora repete.* Quid enim juvat exclamare: *miſer ego!* ſi non accedat, *quis me eripiet?* Rom. vii. 24. Si enim *aleatores*, damnum luſu contractum, vel *novo* periculo repetant; quidni nos noſtrum, cum *certâ* ſalute, repetamus? Si *mulier drachmam è decem unam perdidit, nunquid lucernam accendit, domum verrit, quæritque accuratè, quouſque inveniat?* Luc. xv. 8. & nos *univerſas* noſtras *fortunas*, uno peccato perditas, non quanto poſſumus ſtudio, repeteremus? Si enim 1. *Rem* amiſſam ſpectes, non drachma, non ovis una ex centenis, non opes &c. ſed *omnis* noſtra ſubſtantia. Si 2. eventum, non *incerto* ſucceſſu quæremus: ſed *certo* inveniemus 1. Cor. ix. 26. Si 3. quærendi *moleſtia* & faſtidium obrepat; comparemus boni recuperandi *præſtantiam* 2. Cor. iv. 17. Rom. viii. 18. nec credamus, fruſtra nos quæſituros, rem *nunquam* recuperandam: recuperabitur enim certo certius, ſi non ab omnibus, quibuſdam ſaltem. Recuperabitur *ex parte* in *hac vita* Eph. iv. 23. 24. Col. iii. 10. 1. Cor. xiii. 9—13. *ex toto*, & cum infinito auctario, *poſt hanc vitam* 1. Joh. iii. 2. tam ratione *corporis* Phil. iii. 21. quam ratione *animæ* Eph. v. 27. atque etiam ratione ſtatus ac *dominii* Matth. xix. 28. Nobis interim incumbit, ſedulo uſurpare *media*, nim. A. Cum *Chriſtus*, hujus reſtitutionis prima ſit & primaria *cauſa* Col. ii. 10. 1. Cor. 1. 30. Eph. v. 25. 26. nobis incumbit, ante omnia hunc verâ ac viva *fide* amplecti, ut cum eo *uniamur*, & in eo, omnibus numeris ſimus *conſummati* Joh. xvii. 23. Col. ii. 10. B. Cum omnis jacturæ cauſa ſolum ſit *peccatum*; ſincera *reſipiſcentia* & reformatione, ad *primævam* præſtantiam paulatim nobis enitendum Rom. xii. 2. Eph. iv. 22. Col. iii. 8. 9. 10. Interea C. indefeſſis

Quamobrem?

Quibus adminiculis?

feſſis *conatibus* id agamus, nullis laboribus parcendo Phil. III. 13. 14. 15. perſuaſiſſimi, quod, ſi modo hic, & *his mediis* reſpiraverimus ad priſtinam præſtantiam, certo tandem ſimus recuperaturi 1. Cor. IX. 25. 26. Tandem D. crebris *ſuſpiriis* feramur, verſus exoptatiſſimam *ἐλευθέρωσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ* Rom. VIII. 19 25.

5. Monet, ut caveamus creaturam præſtantiſſimam profanare peccatis.

XXV. Tandem *quintò*, cum concreatæ nobis dignitatis *reliquiæ*, tales *adhucdum* nobis ſuperſint, ut quasvis *alias* creaturas, præter ſolos Angelos, ſuperemus: cane pejus & angue *caveamus*, ne creaturarum præſtantiſſimam, quam *peccatis* dudum tantopere dedecoravimus, flagitiis ulterius deturpemus, ad *peccata* proſtituamus, aut ad uſus *viles* applicemus. Eſſet enim hoc (1) *in Deum* quidem perditiſſima ingratitudo, & horrenda majeſtatis divinæ conculcatio, præſtantiſſimum ejus *opificium*, ipſam ejus *imaginem*, proſtituere ad ſcelera, & q. ipſis *diabolis* deridendum propinare (pout protoplaſtus, primo peccato, ſe *Deo*, & Deus protoplaſtum *aliis*, deridendum tradidit Gen. III. 22.) quin & *deſtruere* Rom. XIV. 20. (2) *In noſipſos* crudele & horrendum: ſcil. non tantum *alienum* opus, adeo præſtans; ſed *ſeipſum* prophanare, deſtruere, propter res *nihili*, ſeipſum omni, corporis pariter & animæ præſtantia, idque *æternùm* orbare. Conf. 1. Cor. VI. 18. (3) Graviſſimas Dei *commminationes* in ſe concitare 1. Cor. III. 17. imo & horrendi illa ejus *judicia*, quæ in Philoſophos Gentiles exercuit Rom. I. 24. 26. 27. Proſtituitur autem (a) *generatim*, quovis peccato, *inquinamento carnis & ſpiritus* 2. Cor. VII 1. (b) *Speciatim*, ſuperbia, incredulitate, inobedientia, ingratitudine, gula; utpote quibus primi parentes, & ſe, & nos, nativa *dignitate* ſpoliârunt, & in eam quam proh dolor! indies experimur *miſeriam*, præcipites dederunt. (c) *Specialiſſimè*, ſcortatione 1. Cor. VI. 18. ſcandalis Rom. XIV. 20. homicidio Gen. 18. 6. &c.

Theorema Secundum,

De imagine Dei.

Pars dogmatica.

Quod homo peculiariter ad imaginem Dei ſit conditus.

XXVI. Præcipua autem hominis creati *præſtantia* & prærogativa eſt in *imagine* Creatoris ſui Gen. I. 26. 27. & IX. 6. 1. Cor. XI. 7. Jac. III. 9. Dum enim reliquis omnibus creaturis (ſi ſolos Angelos excipias, quibus *paulo minorem* Deus fecit hominem Pſal. VIII. 6. quique *Filii* Dei appellari videntur Job. XXXVIII. 7. & ſapientiâ *intellectus*, ac ſanctitate & juſtitia *voluntatis*, præcipuis imaginis divinæ capitibus, perinde, ac magis etiam, inſtructi ſunt ac *homines*, eoque, non *minus* ſaltem quam homo, *imaginem* Dei geſtant) quaſi *veſtigium* ſui impreſſit, ut ex iis *præſentiam* & efficientiam Creatoris poſſis legere, ſeu, ut Apoſtolus loquitur, *æternam ejus potentiam ac divinitatem pervidere* Rom. I. 20. ſolum tamen *hominem* ſui *imagine* beavit, è quà non tantum *quod* ſit; ſed etiam *quis* aut *qualis* ſit Creator, poſſis agnoſcere.

Fines imaginis divinæ in homine.

XXVII. Idque A. ut *ſeipſum* in homine q. *contemplaretur* & oblectaret, velut in *effigie* & ſpeculo nitidiſſimo. Unde *delectationes* ejus, dicuntur eſſe *cum filiis hominum* Prov. VIII. 31. B. Ut ſeipſum, quantum fieri poteſt, q. *propagaret* in homine. Eſt enim hæc natura *boni*, ut ſit *communicativum ſui* ipſius; unde quælibet ferè bona, *propagationem* affectant, & in ea, ſui *ſimile*, quantum fieri poteſt, *perfectiſſimè*. Hinc Deus, quia ſibi in *eadem ſpecie* ſimile, hoc eſt *Deum*, in *terris* propagare non potuit; voluit ſaltem *imaginem* ſui propagare, ſeu, ut magis propriè dicam, voluit ſe, ſecundum *nobiliores* ſuas affectiones *exprimere* & communicare homini. C. Ut in *terra* haberet, qui ſe ſuaque *cognoſceret*, diligeret, coleret, quod citra *imaginem* Dei, obtineri haud poterat, ut ſuo loco patebit. D. Ut haberet, quicum *æternùm viveret* beatiſſimus, quicum *converſaretur* velut cum amico: hujuſmodi enim converſatio & amicitia, non eſt niſi inter *ſimiles*. Unde nulla *homini* intercedit converſatio & amicitia cum *brutis*, quin nec cum *homine*, qui prorſus ſibi *diſſimilis* eſt. *Simile* enim *ſimili gaudet*; nec eſt, quod magis *conſiliet*, quam *morum* conformitas & ſimilitudo. Quo igitur cum homine Deus poſſet *æternùm* vivere & converſari; voluit eum eſſe ſibi utcunque *ſimilem*, ſuam ferre *imaginem* h. e. juxta ſecum eſſe *ſapientem*, ſanctum, juſtum 2. Cor. VI. 14. 15. 16. E. Ut vice verſa homo, haberet in *ſeipſo*, quo Creatorem ſuum *agnoſceret*, non tantum quoad ejus *exiſtentiam*; ſed etiam quoad *nobiliores* ejus *perfectiones*. Huc enim ſpectant *ἔκτυπα*, ut nos deducant in cognitionem *τῶν πρωτοτύπων*. Hoc eſt ut Dei *ſimplicitatem*, inviſibilitatem, immortalitatem, intellectum, voluntatem, ſapientiam, juſtitiam, ſanctitatem, dominium, è nobis ipſis addiſceremus, quin & *nos ipſos* cogitantes, Deum noſtrum continuò haberemus in *memoria*: prout *imagines* ad hoc fere conduntur, ut *abſentia* & *præterita* nobis reducant in mentem. Denique F. ut Deus ſe nullius *mali*; ſed omnis *boni auctorem* oſtentaret, adeoque hominem ob *peccata*, vtpote prorſus *ἀναπολόγητον*, condignè puniendo, gloriam ſuæ *juſtitiæ* commonſtraret, quo conſilio *impium feciſſe* dicitur *ad diem malum* Prov. XVI. 4.

Nomina explicantur.

XXVIII. *Imago* Latinis q. *imitago*, quod naturam imitetur, Hebræis צלם dicitur & דמות, quæ

per

per Pontificios ſic diſtinguuntur, ut prius *naturæ* ſeu formæ, poſterius *qualitatum* ſimilitudinem referat, in Scriptura conjunguntur & æquipollent, ut ſignificatum, more hebræo, augeant, ut ad *imaginem* & *ſimilitudinem* creari, non ſit niſi ad imaginem *ſimillimam* creari Gen. v. 3. In imagine autem, generatim *tria* concurrunt: 1. *Similitudo* & convenientia in uno tertio: quod enim non eſt *ſimile*, non eſt *imago*. 2. *Dependentia*, nec enim *ſimilitudo* ſufficit, ut *imago* conſtituatur; ſed *talis* requiritur, quæ ſit *effigiata* ab exemplari. Unde ovum ovo ſimile, ovi tamen non eſt *imago*. 3. *Species*, aut nobiliſſima quædam *perfectio*, in quâ πρωτότυπον & ἔκτυπον concurrant. Concurſus enim, ſeu *ſimilitudo generis*, quamvis ſit cum *dependentia*: non ſufficit ad conſtitutionem *imaginis*: cæterà enim *vermis* in homine natus, ejus eſſet *imago*, utpote juxta cum homine *animal*, & etiam ab eo velut cauſa ſua *dependens*; nec etiam convenientia in eodem accidente *communi* ſufficit, albedo enim ad albedinem effigiata, non ſtatim eſt ejus *imago*: ſed requiritur convenientia dependens in *ſpecifica* figurâ, quo pacto filius Regis ejus *imago* dici poſſit; vel in *nobiliſſima* utriuſque perfectione, quæ ſit inſtar differentiæ *ſpecificæ*, qualis eſt inter Deum & hominem communio *intellectus* & *voluntatis*, & utriuſque harum facultatum *ſumma perfectio*, ſapientia, ſanctitas & juſtitia. Et hinc fermè exiſtit *differentia* inter *imaginem* & *veſtigium*, quod *veſtigium* repræſentet formam & figuram tantum *communem*.

Et natura generalis imaginis.

Quomodo homini competat imago Dei.

XXVIII. Imago autem *Dei* homini competit: 1. Non ſecundum partium *corporis*, membrorumque diſtinctionem, ſitum ac figuram, ut cum Anthropomorphitis, Manichæi ſomniabant: eſt enim Deus *ſpiritus* Joh. iv. 24. partium, membrorum ac figuræ penitus expers Luc. xxiv. 39. Nec 2. ideo, quod *effigiatus* ſit homo, ad humanam *Chriſti naturam*, modo *extraordinario*, tum temporis aſſumptam cum homo crearetur, ut nonnemo è Patribus. Non enim iſta ſententia, nullum tantum habet fundamentum in *Scriptura*; ſed & ſatis eſt *contra* Scripturam, quippe quæ nos ad imaginem Dei, non *Chriſti* conditos aſſerit, & Chriſtum, ſuâ incarnatione, ſimilem *nobis* per omnia factum excepto peccato Phil. ii. 7. Heb. ii. 12. 17. Nec 3. omnimode *perfectam* geſtamus Dei imaginem, qualem Chriſtus gerit ſecundum *divinam* naturam Col. i. 15. Heb. i. 3. ſed quadantenus *ſimilem*, non parem aut *æqualem*.

Quid ſit imago Dei in homine.

XXIX. Non eſt igitur Dei *imago* in homine, niſi *conformitas hominis, quâ ſuo modo refert ſummam Dei perfectionem*. Eſt *conformitas*, in quo cum *veſtigio* congruit, & per quam, omnis *ſimilitudo* Dei in homine, ad *imaginem* concurrit: quâ *ſuo modo*, homo Deum refert, hoc eſt, talia oſtentat, quæ *aliquatenus* & per analogiam ſibi cum Deo ſunt communia. Idque tandem in *nobiliſſima* quadam perfectione, quæ conſpicitur, tum in ipſa hominis *eſſentia*, tum in *facultatibus* animæ primis, tandem in *virtutibus* harum facultatum.

Prima conformitas hominis cum Deo eſt in eſſentiâ hominis.

XXX. Eſt ergo *prima conformitas*, in ipſa hominis *eſſentia*, eaque *tota*, in corpore & in anima, unde paſſim *toti* homini tribuitur imago Dei Gen. i. 26. 27. cum 1. Theſſ. v. 23. proinde etiam *in corpore* hominis, eſt *imago* Dei, unde *corpus* vetat occidere Deus, quod homo creatus ſit ad *imaginem Dei* Gen. ix. 6. & *corpus* etiam reſtaurari dicitur ad imaginem Dei 1. Theſſ. v. 23. Sed quænam tandem eſt conformitas *corporis* noſtri, cum Deo ſimpliciſſimo, ſpiritualiſſimo? Non ſane in membrorum noſtrorum *materiali craſſitie*; ſed in *formali* eorundem perfectione: ſubductâ enim omni omnino *imperfectione*, & ſubſtituta ei ſummæ *perfectionis* eminentia, membra noſtra, ſeu *virtutes* potius membrorum noſtrorum, Deo competunt, non quidem *formaliter*, ut ajunt; ſed *eminenter*. Qua ratione *pleraque* membra noſtra, paſſim in Scriptura *Deo* aſſeruntur, facies, oculi, manus, cor, pedes &c. Facultas enim *videndi* oculorum, *audiendi* aurium, *operandi* manuum, abſque *omni* imperfectione, & cum *ſumma* perfectionis eminentia, omnino Deo competit Pſalm. xciv. 9. Quin ad hoc ipſum, homini hanc *membrorum* varietatem videtur contuliſſe, ut in ea infinitam ſuam *perfectionem*, quâ unico ac ſimpliciſſimo *actu* omnia poteſt, quæ nos tot *membrorum* ambagibus præſtamus, velut *fruſtulatim* conſpiciendam præſtaret Zanch. *De Operib. Dei* part. 3. lib. 3. Cap. 1. Nec obſtat, quod hac ratione imago Dei, *ex parte* ſaltem, conferri videatur brutis, cum *unius* & alterius lineamenti conformitas, non ſufficiat ad *imaginem*, & propter *membrorum* communionem, bruta non dicantur ſuſtinere *imaginem* hominis. Interim multo *perfectius*, imaginem Dei conſpicimus in eſſentia *animæ*. Ejus enim ſpiritualitas, ſimplicitas, inviſibilitas, immortalitas; nonne utrobique, & in Deo & in homine, quamvis cum infinita *diſparitate*, conſpicitur? Conf. Act. xvii. 28. 29. Hactenus autem imago Dei homini, non tantum *naturalis* fuit; ſed ipſa ejus *natura*.

Secunda conformitas eſt in facultatibus animæ.

XXXI. *Secunda* conformitas imaginis divinæ, eſt in *facultatibus* animæ, *intellectu* & *voluntate*, utpote quæ utrobique, & in homine & in Deo, ab omnibus agnoſcuntur. Atque etiam *varietas* facultatum, in una animæ *eſſentia*, *adumbrare* (non demonſtrare) videtur, divinarum perſonarum in *una* eſſentia *pluralitatem*.

Tertia in donis: intellectus.

XXXII. *Tertia* & præcipua conformitas imaginis divinæ, eſt in *donis*, ſeu naturali perfectione iſtarum facultatum. Qualia ſunt, in *intellectu*

quidem *ſapientia*, ſeu perfectâ rerum divinarum humanarumque *notitia* Col. III. 10. Quam eo ſtatim demonſtravit protoplaſtus, quod *nomina* cunctis animantibus, eorum naturæ congrua, ipſis impoſuerit: quod Evam conjugem, ex ſua carne & ex ſuis oſſibus conſtructam, primo ſtatim intuitu *agnoverit*. Abſque *ſapientia* etiam ineptus fuiſſet, qui *gubernium* ſuſtineret in ſublunaria, qui Creatorem è creaturis, agnoſceret celebraretque, adeoque *ineptus* ad *uſum*, conſequenter *malus*: in *voluntate ſanctitas* erga Deum, & *juſtitia* erga proximum Eph. IV. 24. Quo nim. perinde inſtructus eſſet ad *appetendum bonum*, ac ad percipiendum *verum*: nec tantum Creatorem ſuum agnoſceret; ſed etiam diligeret, & in creaturas ſibi ſubjectas, non *tyrannidem*, ſed *dominium* exerceret: & quo ob rem ubique, ſeu *bene* ſeu *male* geſtam; & præmii & pœnæ capax eſſet: adde in *affectibus* virtutem *obedientialem*, quâ appetitus rationalis *imperium* admittere proclives eſſent, adeoque ſuaviſſima ipſis cum *recta ratione* (abſque ulla pugna Gal. V. 17.) intercederet harmonia.

Voluntatis. Affectuum.

XXXIII. Ex omnibus iſtis naſcitur, decantata illa juxta & vexatiſſima *juſtitia originalis*. Quæ, ſi vocem ſpectes, *juſtitia* dicitur ſignificatione communiori, quatenus *generalem* dicit & *habitualem* conformitatem, totius hominis cum Deo & lege ejus: *originalis* autem *διακριτικῶς*, *tum* reſpectu omnium *poſterorum* Adami, quatenus ejus juſtitia, *origo* erat omnis juſtitiæ, totius generis humani ſecuturi: erat enim Adamo collata, non tanquam perſonæ *privatæ*, ſed *publicæ*, ſeu, quod idem eſt, in Adamo toti *naturæ humanæ*. Unde ab eo propaganda fuiſſet, in omnes ſuos *poſteros*: *tum* etiam *originalis* dicitur, oppoſitè ad *actualem*, ab ea profluentem, ſive illa ſit *habitualis*, ſeu *virtus*, ſive *actualis* ſeu bonum *opus*. Non eſt autem originalis hæc juſtitia, *ſubſtantia*, ut Illyricus delirabat; ſed *qualitas* per omnem ſubſtantiam quaſi *diffuſa*, adeoque *corpori* & *animæ*, *menti* item voluntati & affectibus *communis*. Per hanc homo *aptus* natus erat, *ſubeſſe* Deo, & perſiſtere in perfecta ejus *obedientia*, ſi nim. *vellet*, quamvis ipſum *velle*, ipſeque adeo perſiſtendi *actus*, aliam inſuper, & *ſecundam* quandam *gratiam* requirebat, qua nim. *prima* illa excitaretur, ac è *potentiâ* traduceretur in *actum*, conſervareturque: *efficit* enim *Deus & velle & operari* Phil. II. 13. & *in ipſo* demum *vivimus*, *operamur & ſumus* Act. XVII. 28. Cui, per & poſt *peccatum*, ſucceſſit *injuſtitia originalis*, quæ traducta ab Adamo in omnes ejus *poſteros*, *radix* exiſtit & fomes omnis injuſtitiæ *actualis* Pſalm. LI. 7. Eph. II. 3. Rom. V. 12. Eadem & *Angelis* competebat ante lapſum ſuum Jud. verſ. 6. demta tamen *propagandi* conditione, à qua imagine, procul dubio, *filii* Dei audiunt Job. XXXVIII. 7.

E quibus conſiſtit juſtitia, originalis.

XXXIV. *Quarta* denique conformitas hominis cum Deo, in *ſtatu* conſpicitur, corpori & animæ communi, quæ *immortalitatem* compoſiti humani complectitur, ejus *dominium* in terrena, & *felicitatem* paradiſiacam, primò inquam *immortalitatem* totius hominis, cum (a) *mortem* Scriptura ad peccatum referat, tanquam ad cauſam ſuam Gen. II. 17. Rom. V. 12. I. Cor. XV. 56. Et (b) mors *deſtructio* ſit naturæ; proinde homini non *naturalis*. Nec (c) ante peccatum, ulla obtinebat mortis *cauſa*, *proxima* quidem: nec *interna*, nulla humorum *δυσκρασία*, aut calidi ac humidi nativi defectus, unde languores ac morbi; nec *externa*, corruptio *elementorum*, carentia *alimenti*, vis ac *violentia*, ab hominibus aut beſtiis, & quæ porro *cauſæ* rationem habent reſpectu mortis; proinde nulla mortalitas, proxima ſaltem. (d) perfectam *obedientiam*, ex promiſſione Legiſlatoris, ſequi non poteſt, niſi perfecta *vita* Levit. XVIII. 5. Luc. X. 28. conſequenter *ante* inobedientiam, nulla *mors* aut mortalitas. Nec tamen *omnimodam* hîc intelligimus hominis immortalitatem, quâ ſimpliciter *mori non potuerit*, cui compoſitio homini *naturalis* repugnat, & mors poſtmodum *facta* reclamat; ſed quâ *potuerit non mori*, & *moriturus* non fuiſſet, ſi non peccaſſet.

Quarta conformitas in ſtatu immortalitatis.

XXXV. Præter iſtam immortalitatem hominis, ſtatus imaginis divinæ, complectitur *dominium* in omnes Dei creaturas terrenas Gen. I. 26. Pſalm. VIII. 7. 8. 9. & I. Cor. XI. 7. ubi *viro* præ muliere, imaginis divinæ *ἀξίωμα* aſſeritur, hujus ſolius *dominii* ratione, quod ipſi etiam *in mulierem* competat. Quo etiam ſpectat (1) animalium, ad ipſum *acceſſus* tanquam ad Dominum, nominumque ceu officiorum ab eo ſuſceptio, quæ totidem erant velut *homagii* teſſeræ: cum Dominantis ſit, *nomina* imponere Gell. lib. 17. cap. ult. Conf. Caſaub. ad *Baron exercit.* XIII. Sect. 13. Spectat item huc (2) facultas *univerſalis*, *utendi* quibuſvis creaturis ex ſententia, unâ excepta arbore *ſcientiæ* boni & mali I. Cor. III. 21. Spectat (3) quod perturbatiſſimos ferarum *affectus*, homo componere poſſit Jac. III. 7. Spectat (4) univerſalis hominis, præ omnibus reliquis creaturis (ſolis Angelis exceptis) *præſtantia*, adhucdum *poſt* peccatum, quoad rudera ſuperſtes. Quamvis enim *diviſim*, quoad *hanc* aut *illam* qualitatem, ab hoc aut illo *bruto*, hominem ſuperari videamus, v. g. perſpicaciâ à lynce, magnitudine ac robore, ab equo aut elephante; attamen *conjunctim* omnibus, omnes ſuperat. Extendit autem iſtud hominis *dominium* ſe 1. ad *ἄψυχα*, elementa & elementaria, quatenus *omnia* homini proſtant, vel ad *vitam*, vel ad *valetudinem*, voluptatem, commoditatem. 2. *ἔμψυχα*, ſeu ſenſu *careant*, herbas, frumenta; ſeu ſenſu *polleant*; ſive *abſque* ratione, ut bruta quæ-

Dominii in omnes creaturas terrenas.

quævis; ſive *cum* ratione: homo enim homini, ſi non *ſubjectus*; ſaltem quomodocumque *utilis* fuiſſet, ſic & inſerviiſſet, etiam in ſtatu *integritatis*. Complectitur etiam, non tantum χρῆσιν ſeu uſum iſtorum omnium 1. Tim. VI. 17. ſed & κτῆσιν ſeu proprietatem Pſal. VIII. 7. 1. Cor. III. 21. 22. Sed *ſub* Deo, qui dominium iſtud contulit. Conf. 1. Cor. XV. 27. 28. *Fundamenta* denique, ſeu *tituli* hujus dominii ſunt: (1) in gratuita *donatione* Creatoris Gen. I. 27. 28. Pſal. VIII. 7. (2) In naturali hominis ſupra omnes creaturas ὑπεροχῇ: ſubeſt enim, dictante *ratione*, imperfectius perfectiori. (3) In *providentiâ* divinâ, quæ omnibus *parendi* facultatem contulit. (4) In *gloria* Dei, ad quam omnia à Deo *recipere*, pariter & *referre* homo debet.

Felicitas paradiſiaca. XXXVI. Tandem imago divina quoad *ſtatum*, complectitur *felicitatem* hominis paradiſiacam Gen. II. 8. Fuit *hortus* ille in Eden, irrigatus à fluvio, qui ſe diviſerit in quatuor capita, quem Euphratem multi ſuſpicantur. (Vid. Ortelius in vocibus *Euphrates* & *Tigris*) Præterea locus amœniſſimus, à quo עדן, τόπος τρυφερὸς *locus voluptuarius* dicitur, utpote qui contineret omnem arborem נחמד למראה וטוב לאכל, *concupiſcibilem ad viſum*, & *proficuam ad comedendum*, proinde etiam *fertiliſſimus*, quorumvis non tantum *neceſſariorum*, ſed etiam *deſiderabilium*. *Arbor vitæ.* Imprimis etiam arborem *vitæ*, ita dictam, ſeu quod fructum ferret, fovendæ *vitæ* naturaliter aptum, atque ad hoc datum ut *immortalitatem* procuraret, ut permultis placet; ſeu potius, quod *vitam* beatam & æternam, obedienti & perſeveranti *obſignaret* Apoc. II. 7. Prov. III. 18. *Arbor ſcientiæ boni & mali.* Præterea & *arborem ſcientiæ boni & mali*, ita dictam, non à *forma* quadam *interna*, quâ fuerit *rationalis*, ſciens bonum & malum; nec ab *effectu phyſico*, quod fuerit *ſcientifica* per ſe, aut vim habuerit, dandi aut accelerandi *uſum rationis* ac liberi arbitrii; nec denique à mendaci *promiſſione* omniſcientiæ, qua mulierem ſerpens decepit Gen. III. 5. ſed ab *eventu*, puta *experimentali* notitiâ boni & mali, quam Deus ſecuturam hac arbore *prænotabat* & aſſerebat, ſi homo *peccando* à Deo deficeret: quantum ſcil. *bonum* eſſet amiſſurus, quantum *malum* ſibi contracturus inobedientiâ. Fuit igitur hæc arbor A. Teſſera, tum *Dominii* reſpectu Dei: ſignificabat enim Deo *poteſtatem* competere, *leges* ferendi ex arbitrio, unde argumentum ſelegit tam *exiguum*; quod prohiberet, nim. non *guſtare* de fructu hujus arboris, ut eo *dominatum* ſuum patefaceret, longe abſolutiſſimum: tum *ſubjectionis* & obedientiæ univerſalis, reſpectu hominis, quatenus eum obſtringebat, qui ex *nutu* Dei totus penderet, quique hoc ipſum illo *ſymbolo* profiteretur. B. *Sacramentum*, partim *exploratorium*, utpote quo Deus *tentare* & experiri voluit, uſum & abuſum arbitrii humani, atque etiam manifeſtare, ejus *inconſtantiam* in bono: partim *præmonitorium*, triſtem eventum præfigurans, ſi homo ab *iſta arbore*, ex mandato Dei, ſibi non temperaret: partim etiam *dehortatorium*, quatenus homini auctor erat, ne *eſu* ſui, ſcientiam boni & mali tam funeſtam ſibi pararet. Vid. Paræus in Gen. II. verſ. II. Fuerunt ergo duæ iſtæ *arbores*, totidem, Sacramenta fœderis *operum*, quorum *prius* fidem hominis potiſſimum confirmabat, & ſpem vitæ omnimode beatæ alebat; *poſterius* obedientiam, ex comminatione & obſignatione pœnæ.

XXXVII. Jam in loco omnibus iſtis referto, conſtitutus homo, vitam degebat: primò *religioſam*, qua non ſibi tantum, aliiſque creaturis; ſed imprimis etiam *Creatori* vivebat, fide & obſervantia. *Vita hominis in paradiſo: 1. Religioſa.* *Fidem* enim, *primum* omnis vitæ religioſæ *actum*, Deus *alebat* promiſſione vitæ, *confirmabat* Sacramento arboris vitæ: horſum enim ſpectabat utrumque, & promiſſio & Sacramentum, ut homo *fide* tutius inniteretur verbo ac fidelitati Dei. Fidem porro excipiebat *ſpes*, qua promiſſam ſibi obedienti vitam, cum omnibus conſectariis, homo certus *expectabat*: utrumque horum ſequebatur *charitas*, non ob *vitam promiſſam* tantum, ſed *collatam* etiam, corpore tenus, anima & ſtatu: *obſervantiam* autem Deus exſerte præſcribebat, cum legibus *naturalibus*, cordi ejus inſcriptis Rom. II. 15. tum legi *poſitivæ* præſtandam, abſtinendo ab arbore ſcientiæ boni & mali. Quam obſervantiam Deus tum temporis urgebat, velut conditionem *fœderis operum*, ad vitam æternam ejus ope *promerendam*. Accedebat etiam ad cultum hunc *naturalem*, cultus aliquis *inſtitutus*, ſanctificatione *diei ſeptimi* exercendus Gen. II. 2. abſtinendo à *quotidiana* curâ, diemque exercitiis *religioſis*, magis ex profeſſo, ſanctificando. Hæc vita hominis in paradiſo futura fuiſſet religioſa: Secundo *civilem*, quatenus vivebat non celebs; ſed conjugatus, unde conjugium ejus deſcribitur Gen. II. 22. 23. 24. *2. Civilis.* In hoc conjugio, vitam homo agebat 1. *Contemplativam* ac philoſophicam, conſideratione Dei & operum ejus, totus occupatus. 2. *Activam*, exercitio fidei & obſervantiæ, cultuſque inſtituti partim; partim *dirigendis* creaturis ſibi ſubjectis occupatam. 3. *Factivam*, quæ colendo ſubigendoque horto diſtinebatur, idque tantiſper, donec peracto certo tempore, ad meliora transferretur, cœleſtem ſcil. paradiſum.

Imago Dei, quatenus ſuperſit, quatenus amiſſa. XXXVIII. Imago Dei quam diximus, nec plane *periit* per peccatum; nec plane *ſupereſt* à peccato. *Reſtat* igitur, quadantenus Gen. IX. 6. Jac. III. 9. 1. Cor. XI. 7. ubi, procul dubio, de ſtatu non *præterito*; ſed *moderno* ſermo eſt. Reſtat inquam, quatenus conſiſtit: 1. In ipſa *natura* hominis,

minis, corporis & animæ. 2. In *facultatibus* animæ naturalibus, intellectu & voluntate. 3. In *donis* quibuſdam intellectus & voluntatis, quatenus in *peſſimis* adhuc aliquis conſpicitur *rationis* uſus, atque etiam *propenſio* in bonum, etiam *morale* Rom. I. 19. & II. 15. I. Cor. V. I. Porro 4 In *dominii* priſtini nonnullis ſaltem reliquiis Gen. VII. 2. Iſtas omnes ſuæ imaginis particulas *ſuperſtites*, nobis à lapſu Deus voluit, tum ut ſint indebitiſſimæ ſuæ erga nos *bonitatis* teſtes; tum ut q. *ſemina* ſint, unde divina *imago*, per gratiam reſtaurationis, poſtmodum refloreſceret; tum ut ἀπειθεῖς æternum redderet, ἀναπολογήτως. *Periit* autem imago Dei, quoad *præſtantiſſimas* ſui partes, videl. (1) *juſtitiam originalem*, quatenus jam omnes naſcimur *filii iræ*, *mortui in peccatis* Eph. II. 1. 2. 3. (2) *Immortalitatem* omnimodam, vitæ naturalis, ſpiritualis & æternæ. (3) Dominii *perfectionem* Rom. VIII. 20. (4) *Felicitatem* paradiſiacam Gen. III. 23. 24.

Pars Elenchtica.

1. Quæſtiones aliquot controverſæ notantur & repellantur.

XXXIX. Jam diſputabimus. Et *primò* quidem non ſuſcitabimus, Judæorum ſepulta ſomnia, de Adamo *bicorporeo*, bifronte, nec de homine ad imaginem *Angelorum* condito: Neque Anthropomorphitarum blaſphemiam, de imagine, quâ *Deum corporeum* homo referat: neque Patrum & Anabaptiſtarum quorundam figmentum, quod *humanam* Chriſti *naturam*, imaginis Dei archetypum ſtatuebat: Neque eorum luſus inhumanos, qui *mulierem*, ut ab *humanitate*, ita & ab *imagine* Dei ſecludunt. Quæ ſua abſurditate ſeipſa refellunt.

2. An juſtitia originalis ipſa ſit hominis ſubſtantia?

XL. Quæritur 2. An imaginis divinæ *juſtitia originalis*, ipſa ſit hominis ſubſtantia? Flacius Illyricus, vir cæterà doctiſſimus, fervore diſputationis contra Victorinum Strigelium, abreptus, quo obtineret, *peccatum originis* ipſam eſſe hominis ſubſtantiam; ſtatuere coactus fuit, ejus oppoſitum, juſtitiam originalem, ipſam eſſe hominis ſubſtantiam. Reformati largiuntur quidem, imaginem divinam, etiam obſervari *in* ipſa *ſubſtantia* corporis & animæ, juxta §. XXX. *juſtitiam* tamen *originalem*, non *ſubſtantiam*; ſed ſubſtantiæ *qualitatem* eſſe docent, quamvis ea homini *naturalis* ſit. Eſſet enim, ex ſententia Flacii:

Argumenta.

1. Homo juſtus ac ſanctus *per eſſentiam*, quod *ſoli* Deo proprium eſt, qui ſolus eſt *ſimpliciſſimus* actus. Eſſet 2. Animæ ipſa *eſſentia*, per peccatum *corrupta*. Eſſet 3. ἀνομίας *ſubſtantia*, conſequenter & Deus illius *auctor*, qui ſubſtantiæ eſt auctor Rom. XI. 36. Eſſet 4. Diabolus aut homo quivis *creator*, utpote qui *peccati auctor* reverà exiſtit. Eſſet 5. *Reſurrectio* mortuorum vana: aut enim *peccatum* reſurgeret, cum ex Flacii hypotheſi, *ſubſtantia* noſtrâ, per lapſum in *peccatum converſa* ſit; aut ſuſcitatione, *nova* ſubſtantia produceretur: ea vero, qui reſurget, cum non ceciderit? Nec juvant Illyricum ea Scripturæ loca quibus originalis corruptio, *caro*, *vetus homo*, *corpus peccati*, *membra* &c. appellatur, cum id *metonymia* fiat, *continentis pro contento*, eo quod *originalis* corruptio, per totum *hominem*, per *omnes* ejus facultates membraque diſperſa ſit, adeo *intime*, ut quaſi in ejus *ſubſtantiam* abierit, ac proinde tanta *difficultate* deponatur, atque ipſa corporis ac membrorum ſubſtantia Matth. V. 29. 30. Marc. IX. 47. de quo forte plura occurrent ſuo loco. — Objectio.

3. An homo creatus ſit cum juſtitia originali?

XLI. Quæritur 3. An homo creatus ſit cum *juſtitia originali?* Pelagiani ac Sociniani, quo validius obnitantur labi *originali*, & fortius tueantur vires liberi *arbitrii*, adhucdum ſuperſtites ad bonum *ſpirituale*, tandem etiam ut habeant, in hominis *regeneratione*, non requiri niſi gratiam *moralem* ſuaſivam: ſtatuunt, hominem quidem creatum fuiſſe *innocentem*; ſed abſque ulla *juſtitia*; cui etiam in ſtatu *innocentiæ* ad fuerit perpetua pugna ſeu rebellio carnis adverſus ſpiritum. Reformati ex adverſo ſtatuunt, hominem creatum fuiſſe, non tantum *innocentem*; ſed etiam juſtitiâ *originali* præditum, ac proinde *immunem* ab omni *rebellione* carnis adverſus Spiritum: quod his potiſſimum demonſtramus rationibus

Argumenta Reformatorum.

(1) Quia homo creatus dicitur non נקי ἀθῷος *innocens* tantum: ſed *rectus* ישר. Eccl. VII. 29. & *bonus*, quin bonus *valde* Gen. I. 31. bonitate, non tantum *communi* & naturali tantum; ſed ſibi quâ homini *propriâ* ſeu *morali*, quâ *aptus* eſſet, qui Creatorem agnoſceret, diligeret, & ſecundum præſcriptum legis coleret, quod ſanè fieri non poteſt, citra *habitualem* quandam *rectitudinem*: qualis enim *arbor*, talis *fructus* Matth. VII. 18. (2) Quia homo creatus eſt *perfectus* in ſuo genere, haud ſecus ac Angeli 1. Pet. II. 4. Joh. VIII. 44. Jud. vſ. 6. *nullum* enim hic eſt, *diſſimilis* rationis *fundamentum*. Quomodo autem *perfectus* dicetur, is qui *ſapientia*, ſanctitate & juſtitiâ *caret?* (3) Quia *defectus ſanctitatis* & juſtitiæ, in creatura *rationali*, cum non poſſit *non eſſe* peccatum Rom. III. 23. Deus cum defectu iſto, hominem *creans*, neceſſariò auctor reddetur peccati. Ut non addam, ἀταξίαν carnis, adverſus ſpiritum laſcivientis, quam Paulus νόμον appellat, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τῷ νοὸς Rom. VII. 23. (*cum quâ* creatum præſupponit hæc hæreſis) citra omne dubium, *peccatum* eſſe: proinde non video, qui poſſint blaſphemiam effugere, quâ *Deus auctor* ſit peccati. (4) Quia cum *cognitione* illa, *ſanctitate* & *juſtitia*, ad quam renovamur, diſertè dicimur *conditi* Col. III. 10. Eph. IV. 23. 24. (5) Quia ipſum illud *imperium*, quo ſolo *imaginem* Dei definiunt adverſarii, per in-

intellectum & voluntatem, *ſapienter ſanctè* & *juſtè* geri haud potuiſſet, citra *ſapientiam* intellectus, *ſanctitatem* item ac *juſtitiam* voluntatis: præſupponit enim juſtitia *actualis habitualem*, ſicut actus potentiam: nec juſtè *agere* poteſt, qui juſtus ipſe *non eſt*. Videntur tamen ſibi habere, quod objiciant. Nim. (1) *quod per creationem, non niſi naturalia bona, acceperit homo.* Reſp. 1. Et ſapientia, ſanctitas & juſtitia, homini tum temporis erant *naturalia*, quod jamjam contra Pontificios demonſtrabimus. 2. Si verò per donum *naturale* intelligant, quod non eſt *morale*, petent quod eſt in quæſtione, quia id ipſum eſt quod negatur. (2) *Sic homo non potuiſſet peccare, utpote nulli errori, nulli carnis rebellioni obnoxius.* Reſp. Tantum ſequitur, eum *potuiſſe non* peccare; non autem ſequitur *non potuiſſe* peccare: cum *creatura* non poſſit creari *immutabilis*, ac proinde *potentia* illa *non peccandi*, gratiâ quadam *ſecunda* conſervari ac fulciri debebat, quod *actu* non peccaret. (3) *Juſtitia illa, qua, uſque ad peccatum, immunes fuerunt à peccato, actualis fuiſſet; non originalis.* Reſp. *Carentia* illa peccati, nobis non eſt *juſtitia originalis*; ſed *ordinatiſſima* illa, intellectus, voluntatis & affectuum *rectitudo* & harmonia, per quam *poterant* manere immunes, ab omni injuſtitia *actuali*. Illa enim *carentia* peccati, *negativum* aliquid eſt, dum juſtitia originalis, nobis eſt *poſitivum quid*. (4) *Si juſtus homo fuit, ante commiſſum peccatum; fuit, vel quia nil fecit adverſus mandatum Dei; vel quia nil fecit adverſus conſcientiam: at nec prius dici poteſt, quia mandatum necdum habuit; nec poſterius, quia de hoc nil habet Scriptura.* Reſp. 1. Argumentum militat adverſus juſtitiam *actualem*, non autem adverſus *originalem*. Tum 2. falſum quod *legem* non habuerit: habuit enim *congenitam* illam, de qua Paulus Rom. II. 15. (5) *Intellectus hominis jamjam creati, expers erat ſapientiæ, quia ignorabat ſe nudum eſſe, ignorabat bonum & malum: voluntas juſtitiæ, quia leviſſima cauſa, deficiebat à Deo ad diabolum: affectus denique ſanctitate, quia libidini oculorum, gulæ & aliis paſſionibus contra rationem & legem Dei obſecutus eſt.* Reſp. 1. *Ignorantia* intellectui ejus tribuitur, non talis quæ *ſapientiam* imminuebat, ſed augebat; tribuitur ignorantia *nuditatis quatenus* pudorem è peccato oriundum involvebat, non ignorantiam *ſimpliciter*: fuiſſet enim hæc, *oculorum* non *intellectus* vitium. Sic etiam bonum & malum ignorabat, non *ſimpliciter*; ſed tantum per *experientiam*. 2. *Cauſa* quâ voluntas à Deo defecit, non *levis* fuit; ſed *graviſſima* Satanæ tentatio: *eritis ſicut Elohim*. 3. Nec libido oculorum, gula &c. homini fuit naturalis, connata & *originalis*; ſed acceſſoria & *actualis*, quæ non præjudicat juſtitiæ *originali*, tentationem antecedenti. (6) *Caro & ſpiritus natura ſibi ſunt contrarii, proinde & appetitus utriuſque ſibi contrarii, ac porro, & diſſidium inter duo, naturale.* Reſp. *Diverſa* quidem fuerunt; ſed ſubordinata, non *contraria*, ſubordinata enim non pugnant. Et in ipſa hac ſubordinatione, juſtitia conſiſtit originalis, ut ſupra docuimus.

Refelluntur eorum objecta adverſus juſtitiam originalem.

XLII. Quæritur 4. An homo creatus, fuerit immortalis? Sociniani, ne ex morte infantum, cogantur agnoſcere peccatum *originale*: ne etiam cogantur agnoſcere, Chriſti *mortem*, fuiſſe *pœnam* pro peccatis noſtris, adeoque *ſatisfactoriam*: negant hominem creatum fuiſſe *immortalem*; ſed moriturum fuiſſe, ſi vel nunquam *peccaſſet*. Reformati quatenus *admittant*, quatenus *negent* mortalitatem hominis *recens* creati, & quibus *argumentis* negent; nos jam ante §. XXXIV. monuimus. Argumenta adverſariorum, non *aliam* evincunt mortalitatem, quam *remotam* illam, quâ *poterat* mori, quam nos admittimus; non autem *proximam* illam, quâ *actu* moriturus fuiſſet. v. g. Quod: 1. *terrenus* dicatur & *animalis* Gen. II. 7. & III. 19. 1. Cor. XV. 45. non arguit *moriturum actu* fuiſſe, ſed mori tantum *potuiſſe*. Sic quoque 2. quod liberis *procreandis* operam fuiſſet daturus Gen. I. 28. 29. & *cibis* uſurus Luc. XX. 35. 36. 1. Cor. VI. 13. ſi quid præter *remotam* illam mortalitatem inferat; non *aliud* erit, quam, *diverſam* in ſtatu *glorificationis* futuram immortalitatem, ab ea quæ vigebat in ſtatu *creationis*: non autem, hominem, etiam citra peccatum, *moriturum* fuiſſe. Sic 3. quod ex *elementis contrariis*, ſe invicem oppugnantibus fuerit conditus, non *amplius* arguit, quam reſolvi *potuiſſe*, nequaquam autem reſolvendum *fuiſſe*. Item 4. quod *arbore vitæ* indiguerit, quemadmodum etiam *cibo* ac *potu*: quæ morti *pellendæ* conducebant, non autem mortem *futuram* arguebant. Addunt tandem 5. Chriſtum, qui *omne conſequens* peccati ſuſtulit, *mortem* tamen non ſuſtuliſſe; unde ſequitur; illam *conſequens peccati* non eſſe; ſed *naturæ*. Reſp. Suſtulit illam, quatenus eſt *pœna peccati*, quatenus *maledictio*; non autem, quatenus *beneficium* eſt, & quatenus *via* ad benedictionem, & ad *vitam æternam* Gal. III. 13. Rom. VIII. 1. 3. 4.

4. An homo creatus fuerit immortalis?

Objectiones.

XLIII. Quæritur 5. An juſtitia originalis, homini fuerit *naturalis*? Pontificii pelagianiſſantes, ut obtineant: 1. *Concupiſcentiam*, cujus actus tantum *ſecundos* cohibeat, non *primum* tollat juſtitia *originalis*, non eſſe *peccatum*, eaque proinde non obſtante, hominem *hic* eſſe poſſe *perfectum*. 2. Hominem in *puris naturalibus* conditum eſſe, h. e. *natura* nec juſtum nec injuſtum. 3. *Naturalia* hominis, poſt lapſum *integra* ſupereſſe: *juſtitiam* quidem admittunt *originalem*; ſed quæ homini ſit *ſupernaturalis*, naturæ addita, ut *diſſidium naturale* carnis & ſpiritus compeſcat: interim *naſcituram* fuiſſe cum homine, illumque, etiam in *naturali-*

5. An juſtitia originalis homini fuerit naturalis?

Sententia Pontificiorum.

Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

turalibus, *adjuturam* fuiſſe, non diffitentur. Reformati, quamvis juſtitiam *originalem*, non agnoſcant (ut Flacius volebat) ipſam eſſe hominis *naturam*; attamen eſſe homini *naturalem*, quatenus naturæ *integræ*, ſic debebatur, ut *moraliter integra* eſſe non potuerit, abſque illa. Si enim (1) fuiſſet *ſupranaturalis*, tum ejus *contrarium*, puta concupiſcentia *carnalis* ſeu *diſſidium* carnis & ſpiritus, homini fuiſſet *naturale*, & per hoc bonum, & à Deo, quod eſt adverſus Scripturas Rom. VII. 7. 8. 1. Joh. II. 16. (2) Sic *rebellio* carnis adverſus ſpiritum, homini foret *naturalis*, abſque ullo prævio *demerito*, conditione *naturæ*, à Deo collata, proinde *Deus auctor peccati*. Tum (3) *beatitudo finis* fuit homini *naturalis*; proinde & *juſtitia* ac ſanctitas, citra quam, *beatitudinem* non potuiſſet conſequi Apoc. XXI. 27. 1. Cor. XV. 50.

Objectiones.

Argumenta Pontificiorum, cum Socinianis plerumque coincidunt, adverſus *juſtitiam originalem*. Cauſantur enim: A. *Contrarietatem naturalem carnis & ſpiritus, corporis & animæ, proinde &c.* Reſp. Iſtud dudum Socinianis negavimus obtinuiſſe in ſtatu integritatis, ubi perfectiſſima viguit *harmonia*, uſque ad peccatum. B. *Dona primo homini collata, appellari* honorem & gloriam Pſal. VIII. 6. *quæ proculdubio homini ſint extrinſeca & acceſſoria, non naturalia.* Reſp. 1. Pſaltes non tam *juſtitiam originalem*; quam *imperium* hominis in creaturas terrenas, *honorem* nominat & *gloriam*. Tum & 2. ſano ſenſu, juſtitia originalis eſt *honor* & gloria Rom. III. 23. quatenus omnis *honoris* & gloriæ *fundamentum* eſt, & eatenus homini non *extrinſecum* quid fuit; ſed maximè *intrinſecum*. Habet alia quædam argumenta Bellarminus Tom. 4 lib. 1. ſed nullius momenti, ſi quis ſcire aveat, ejus Antagoniſtas conſulat, Amelium; Pareum aliosque.

6. An paradiſus adhucdum ſuperſit?

XLIV. Quæritur 6. An paradiſus, adhucdum ſit ſuperſtes in mundo; an diluvialibus undis fuerit ſublatus? Quidam è veteribus eundem intactum à diluvio ſupereſſe putant, v. g. Irenæus lib. V. cap. 5. Idem ſentiunt Judæorum plerique, juxta Manaſſen Ben Iſraël. De *creat*. probl. XVII. ſcil. ut *receptaculum* præſtet animabus, uſque ad diem extremi judicii. Idem Bellarminus, velut *articulum fidei*, affirmat, ad hoc, ut duo illi teſtes, Enochus & Elias, occidendi ab Antichriſto, inde revertantur, & ex eo, Papa non ſit Antichriſtus. Ex adverſo tamen alii inter Pontificios, non ignobiles, v. g. Cornel. à Lapide, Aug. Steuchus Eugubinus, Pererius, Janſenius, Amb. Catharinus, Zuarez, Oleaſter aliique, cum Reformatis eundem diluvio periiſſe volunt. Quia: 1. ejus nulla *ullibi* apparent veſtigia. 2. *Totus* orbis, eoque & paradiſus, *diluvio* periiſſe legitur Gen. VII. 19. Quia 3. poſt figmentum *Enochi & Eliæ*, *fruſtra* foret. Conf. Rivet. *Exercit.* XXIX. *ad Gen.* Rationes adverſariorum, partim ſunt in teſtimoniis quibuſdam Patrum; partim in Enocho & Elia inde prodituris, qui pugnent cum Antichriſto & ab eo occidantur. Bellarm. *De grat. prim. homin.* Cap. XIV. Item *De Pont* lib. III. Cap. 6. Et teſtimoniis quidem, teſtimonia ejuſdem auctoritatis, nullo negotio poterunt objici: Et figmentum de Enocho & Elia, nullo nititur Scripturæ fundamento, ut Bellarmini Antagoniſtæ docent ad ejus lib. 3. *De Pont.* Cap. VI.

Pars practica.

Imago Dei 1. Nos deducit in cognitionem Dei.

XLV. Quantum ad *praxin*, contemplatio imaginis divinæ, *primò* nos abducit in *cognitionem* Dei *τοῦ ἀρχετύπου*, quem agnoſcamus & cognoſcamus è *nobiſmetipſis*: quoniam ad hoc *imagines* conduntur, & à Papanis *libri laicorum* indigitantur. Ut proinde qui *ſe* videt, *Deum* videat. Conf. Joh. XIV. 9. Cognoſcimus autem Deum ex imagine:

Ratione exiſtentiæ.

1. Ratione *exiſtentiæ*, *quod ſit*: eſt enim Deus, non *efficiens* tantum; ſed & *exemplaris* hominis cauſa: quapropter cum *effectus* nullus exiſtat *abſque cauſa*; nec exprimi aut *effigiari* quicquam poſſit, niſi à præexiſtente prototypo: manet indubitato, *exiſtente imagine* Dei, exiſtere quoque *Deum*. Inſuper, aut *animam* noſtram, ad *imaginem* Dei formatam, utut nunquam & à nemine *viſam*, nec viſibilem; *eſſe* tamen & exiſtere certo certius colligimus: ita prorſus *Deum*, *exemplar* animæ noſtræ, utut nunquam & à nemine *viſum* Joh. 1. 18. nec viſibilem 1. Tim. VI. 16. *eſſe* tamen & exiſtere, tam certo colligimus *ex effectis*, cum *intra*, tum *extra* nos, quam ſi oculis noſtris ipſum contemplaremur.

2. Ratione eſſentiæ.

2. Ratione *eſſentiæ*, *quid ſit*: cum enim, juxta Philoſophos, *cauſa nunquam toto genere deterior ſit ſuo effectu*, & *animam* noſtram, ad *imaginem* Dei efformatam, ſciamus eſſe naturæ *ſpiritualis*, *ſimplicis*, *inviſibilis*, *immortalis*, intellectu, voluntate & libero arbitrio præditæ (quæ omnia citra dubium *perfectionem* denotant) quidni hujuſmodi *eſſentiam* ſpiritualem, ſimplicem, inviſibilem, immortalem &c. *eminenter* in Deo, ceu ejus exemplari cauſa, agnoſcemus?

3. Ratione attributorum.

3. Ratione *attributorum*, ſaltem *communicabilium*, *qualis ſit* Dum enim *imaginem* Dei, videmus tot *perfectionibus* undiquaque cultiſſimam: *rationem* ſcil. tot *virtutibus* intellectualibus, intelligentiâ, ſapientiâ, prudentiâ, artibus: *voluntatem* tantâ *ſanctitate* juſtitia, totque virtutibus moralibus: *corpus* denique, tot *membrorum* varietate, & membra ſua quælibet peculiari *facultate*, ornatiſſima; nonne ea ipſa, demptâ tamen omni *imperfectione*, cum ſummâ *eminentia* referemus ad Deum, iſtorum omnium *αὐτόγραφου*?

4. Ratione ſubſiſtentiæ.

Denique 4, ratione *ſubſiſtentiæ*, *quis* ſit, nempe *trinus* perſonis. Quamvis enim iſtas, ex

ex homine *ſolo*, citra Scripturam; nec *ſcire*, nec *demonſtrare*, quin nec *ſuſpicari*, multò minus perfectè *deſcribere* queamus; attamen, præſuppoſitâ revelatione, *nonnullatenus* declarare valemus, ex homine ad imaginem Dei creato, eatenus ſcil. ut ſi non *exiſtentiam*: ſaltem *poſſibilitatem* trium perſonarum in *una* eſſentiâ, exinde perſpiciamus. Ut enim anima rationalis, una licet & *ſimplex* eſſentia, variis tamen cernitur *facultatibus*, & velut *partibus* eſſentialibus prædita; ita Deum videmus, in *una* ſimpliciſſimâ *eſſentia*, pluribus *perſonis* ſubſiſtentem. Porrò, ut animæ noſtræ *eſſentia*, à facultatibus, intellectu & voluntate, eſt *diſtincta*: ita in Deo eſſentia à perſonis *differt*: Sic Pater (fons deitatis, & velut, ita dicam) Deus *intelligens*, diſtinguitur à Filio, ut Deo *intellecto*, & à Spiritu Sancto, tanquam Deo *dilecto*: Et ut intellectus à voluntate *differt*, in eadem anima; ita Filius & Spiritus S. differunt. *Filius* quippe à Patre genitus velut per actum *intellectus*, unde *κατ᾽ ἐξοχὴν imago Patris*, item *ſermo* & *ſapientia* Dei, in Scripturis appellatur: *Spiritus Sanctus* autem per actum *voluntatis* ſeu amoris, unde per appropriationem *Spiritus* appellatur. Agnoſcis, *quid* & quantum è *nobiſmetipſis*, de Deo ſcire poſſimus, ex ejus *imagine*. Sed *qualem* demum cognitionem Dei, nobis comparabimus? Non eam tantum, quâ ſimpliciter Deum *ſciamus*: ſed eam, quâ 1. Deum ſemper & ubique, in *corde* noſtro *circumferamus*, & habeamus nobis *præſentem*, adeò ut quotieſcunque *noſmetipſos* cogitamus, eâdem operâ *Deum* cogitemus, cum eo ubique *converſemur*, & in *conſpectu* ejus ambulemus; prout ad hoc, *imagines* parentum, *aut* egregiè charorum, conficimus & circumferimus, ut *memoriam* abſentium aut mortuorum recolamus. Quâ 2. Ad *amorem*, reverentiam & cultum Dei, piâ voluptate & alacritate perfundamur. In hunc enim *finem*, non Gentiles modo & Pontificii, ſuas *imagines* habent, ut earum contemplatione (perperàm licet (ſe ad *amorem*, & cultum archetyporum excitent: ſed & in vitâ *civili*, quilibet ſibi *charorum* imagines amat, ut earum aſpectu, honeſtâ *voluptate*, amorem & cultum prototyporum alat. Quin ad hoc *Deus*, amore *ſui* ductus, hominem condidit ſibi *ſimilem*, id eſt, juxta ſecum, intellectu & voluntate, nec non ſapientiâ, ſanctitate & juſtitia beatum: ut non modo, *ipſe ſeipſum* diligeret & coleret in nobis; ſed & *nos ſeipſum* diligeremus, revereremur & coleremus in *nobis ipſis*, cumque eo, ſanctâ *amicitia* converſari poſſemus Similis enim ſimili delectatur, nec inter omnino *diſpares*, hominem v. g. & beſtiam, perfectè juſtum & iniquos, conſtans ac ſolida *amicitia* obtineri poteſt 2. Cor. VI. 15. 3. *Deum*, tanquam *exemplar* creationis noſtræ, quantum fieri poteſt, *imitemur* 2. Cor. III. 18. In hoc enim *perfectio* conſiſtit imaginis, ut exprimat perfectionem τοῦ πρωτοτύπου: id eſt, ut ad ejus *ſapientiam*, ſanctitatem & juſtitiam, omni conatu *contendamus* & aſpiremus Matth. V. 48. Eph. IV. 24. De quo ſuo loco prolixius.

Qualis Dei cognitio e nobis, tanquam ejus imagine colligenda.

XLVI. Rurſus *ſecundò*, imaginis divinæ contemplatio, nos perducit in cognitionem *noſtri*. Eſt enim imago Dei, de genere *relatorum*, quæ ut à ſe *invicem* pendent (ut loquuntur) in *eſſendo*, ita etiam in *cognoſcendo*. Et ut homo quadruplici ſtatui eſt obnoxius; ita imago Dei, cum *quolibet* horum collata, hominem *quadruplici* modo, reddit conſpicuum. *Primo*, ſi eum cum ſtatu integritatis conferas, *integram*; hominem habebis *excellentiſſimum*: *ſecundo*, ſi cum ſtatu *lapſus*, *deperditam*; habebis *miſerrimum*: *tertio*, ſi cum ſtatu *gratiæ*, reſtitutam; habebis *ornatiſſimum*: denique *quarto*, ſi cum ſtatu *gloriæ*, omni parte *perfectam*, habebis *glorioſiſſimum*. Nos, ſepoſitis in ſuum quemque locum tribus poſtremis, imaginem Dei contemplabimur, prout ſe habuit in ſtatu *primo*, idque ſub *duplici* hoc reſpectu, quatenus nimirum ab *una* parte, *congruit* cum archetypo, eoque hominem arguit longè *præſtantiſſimum*: ab *altera* parte, quatenus *differt* ab eodem, ac dependet ut ideatum, (ita loquar) ab idea, eoque hominem arguit, cum omni ſua dignitate, Deo *ſubjectiſſimum*. Si, inquam, imaginem expendas, prout *concordat* cum prototypo, illudque refert; conſpicies hominem, tanta *gloria* ac decore coruſcum, ut ſit proximus אלהים Pſal. VIII. 6. Prout Joſeph Regis Ægyptii *imaginem* geſtans, annulosque & ſigilla; *magnificus* habebatur, in univerſo Ægypto Gen. XLI. 42. 43. 44. ita homo mundi *Dominus*, & velut *vice-deus*, divinæ imaginis ſigillo annuloque (pretioſiſſimis gemmis *cognitionis divinæ* Col. III. 10. *ſapientiæ humanæ* Gen. II. 20. *juſtitiæ* & *perfectionis* Eph. IV. 24. *ſanctitatis* Ibid. *immortalitatis* Gen. II. 17. *dominationis* Gen. I. 26. &c.) ornatiſſimo ſplendens; meritò *magnificentiſſimus* habetur, in univerſa terra, ac proximus à Deo ſalutatur. Vice verſa, ſi imaginem Dei reſpicias, qua *contradiſtinguitur* archetypo, & non modo ab eo *dependet*, ut à cauſa *exemplari*; ſed etiam ei, ſi non *diſſimilis*, ſaltem ſapientiâ, ſanctitate, juſtitia, gloria & majeſtate eſt *inæqualis*; habebit homo, quod non tantum *faſtum* erga Creatorem præpediat, è ſummâ *majeſtate* imaginis, aliàs facillimè oborituram; ſed etiam, quod ad ejus *pedes* ſubmiſſiſſimè *dejiciat*. Itaque non *Dei* tantum cognitioni; ſed & *noſtri* ſtudeamus in *imagine* Dei. Sed *quali* ſtudebimus? Reſp. *tali*, quæ intuitu majeſtatis & excellentiæ primævæ: 1. Ad *gratitudinem* formet erga collatorem, ut §. ſequenti videbimus. 2. Retrahat, ne *peccatis*, teterrimas Satanæ *larvas* aſſumamus, aut etiam *beſtiis* ſimiles reddamur, de

2. Nos deducit in cognitionem noſtri.

Sub duplici reſpectu.

Qualis cognitio noſtri.

quo itidem ad §. ſequentem. 3. Denique, cum omni noſtrâ dignitate & *excellentia*, quadantenus *reſtituta* per regenerationem, nos ſemper & ubique quam *modeſtiſſimè* & *ſubmiſſiſſimè* geramus, memores, in *his* haud *minimam* imaginis divinæ partem conſiſtere.

3. Format nos ad gratitudinem. Motivæ.

XLVII. Porro *tertiò*, imaginis divinæ pia meditatio, nos ad *gratitudinem* format erga Creatorem; quippè tam egregii *beneficii*, tam benignum collatorem. In hac conſiſtunt prima, media & ultima Pſalmi *octavi*. Pro *motivis*, juvabit hæc *quatuor* ſeriò expendere: 1. *Beneficii originem*, puta Creatoris purum putum; ergo nos *amorem*. Nonne ſingularis cujuſdam *ἐννοίας* teſſera eſt, *imaginem* Regis ac Principis, è *manu* ejus accipere? nonne item egregii *affectus* divini indicium eſt, non modo omnia *propter* hominem *condere*; ſed & *effigiem* propriæ ſapientiæ, ſanctitatis, juſtitiæ, dominii &c. omnibus reliquis creaturis negatam, homini *ſoli* conferre? Nonne tantus eſt, qui *affectum* reciprocè, & longè quidem *flagrantiſſimum*, in nobis accendat? ut cum Pſalte: *Diligam te Jehova* &c. Pſal. XVIII. 2. 3. 4. 2. Beneficii *molem* & præſtantiam, quâ non *umbram*, ut reliquis creaturis; ſed *imaginem*: non *Angelorum*; ſed *ſui* nobis contulit, adeòque *pauperes è luto exaltatos? inter Principes conſtituit, ſedemque honoris hæreditare fecit* 1. Sam. II. 8. Hæc ſcil. eſt *lamina* illa verè *aurea*, inſcriptum geſtans *Sanctum Domini* Exod. XXVIII. 36. quâ Pontifex V. T. tantopere ſuperbiebat. Conf. §. *præced.* Nonne *tantum* beneficium, *egregiam* exigit gratitudinem? 3. Beneficii *finem*: *quorſum* enim, hominem ſuâ *imagine* Deus beavit? Certè non tam *ſui*, quam *hominis* gratia. Nim. ut non tantum *homo*, *Deum* ſibi ſimilem; ſed & viciſſim *Deus hominem*, ſuam quippe *effigiem*, diligere, ſibi unire: in ſempiternum conſortium adſciſcere, æternamque ei beatitudinem gaudiaque impertiri poſſet. *Converſatio* enim, ſolidaque & conſtans *amicitia*, quamvis inter *diſpares* nonnunquam conſpiciatur; nunquam tamen inter omninò *diſſimiles*, ſpecie ſcil. & moribus. Nullum enim hominibus intercedit *conſortium* cum beſtiis, nulla item ſolida *amicitia* piis cum impiis 2. Cor. VI. 15. Proinde, nec Deus in conſortium *vitæ* ac beatitudinis æternæ admittit, niſi quadantenus ſibi *ſimiles*. Unde non tantum hominem ſibi *ſimilem* creavit; ſed & lapſu degenerem, & ſimilitudine ſuâ exutum, non ante ſuſcipit in *gloriam*, quàm imaginem ſui, in eo reparârit per *gratiam*. *Diſſimilitudo* enim morum, *peccatis* noſtris inducta, ut nos hîc *ſeparat* à *gratia* Jeſ. LIX. 2. ſic in æternum ſeparabit à *gloria* 1. Cor. VI. 9. 10. Apoc. XXI. 27. Denique 4. Beneficii *uſum*, varium ſcil. & egregium, *fiduciæ* & conſolationis, in quibuſvis *adverſis*. *Seu* enim *pauper* es & egenus, vivendique mediorum *deſtitutiſſimus*, cogita, te nihilominus ad *imaginem Dei* conditum eſſe, adeòque multo minus à Deo *deſertum* iri, quàm *reliquæ* creaturæ, imagine Dei *deſtituta*, *ἄζωοι καὶ ἄλογοι* Matth. VI. 25. 26. *ſeu* contemptus es & *abjectus*; cogita, te nihilominus *imaginem* Dei geſtare, ſummæ *dignitatis* quinteſſentiam: *ſeu exoſus* vulgo, quin ad necem quæſitus; cogita, te ad *imaginem* Dei conditum, eâque, velut divino ſepimento tutiſſimum Gen. IX. 6. &c. Vides *uſus* imaginis divinæ varios & egregios. Nonne iſthæc omnia, quemvis non omninò brutiſſimum, ad *gratitudinem* erga collatorem forment? *Modus* hujus gratitudinis, in triplici conſiſtit officiorum genere.

Modus, triplici ſcil. officiorum genere.

Scil. 1. *ἀμέσως* erga Deum, (a) *Amore* ſeu affectu cordis, quin ſcil. nos non tantum *amavit*; ſed *ita* amavit, ut ſui *imaginem* contulerit, quin &, ut redamare poſſemus, nos *ſibi ſimiles* reddidit. (b) *Ore* ſeu voce, laude ac celebratione, ut cum Pſalte prorumpamus: *Res maximas Jehova fecit nobiſcum, unde ſumus lætantes* Pſal. CXXVI. 3. Denique (c) & præcipuè quidem, *re*: quando (1) Deo. cujus *imaginem* geſtamus, nos totos *reddimus* Matth. XXII. 20. 21. (2) Annitimur, Deo prototypo noſtro, *generationes* quidem, *ſapientia* rerum divinarum humanarumque Col. III. 10. *juſtitia & ſanctitate* Eph. IV. 24. *ſpeciatim*, morum integritate; magis magiſque *aſſimilari*. *Singulatim*, eſſentiæ divinæ *unitatem* in perſonarum *pluralitate*, referamus *animorum unitate* & conſenſu Joh. XVII. 11. Dei *ſpiritualitatem*, *ſpiritualium* amore Joh. IV. 24. *ſimplicitatem*, quæ dat *ἁπλῶς* Jac. I. 5. animi *candore* Pſal. XXV. 21. quæ hinc *εἰλικρινείᾳ Θεοῦ* dicitur 2. Cor. I. 12. *æternitatem*, rerum *æternarum* deſiderio Joh. VI. 27. *immutabilitatem*, conſtantia & *perſeverantia* Pſal. I. 3. 4. *infinitatem*, *indeſinenti* pietatis ſtudio Apoc. II. 26. *ubiquitatem*, *omnipræſentia* noſtra cum Deo: qua ubivis gentium *cum* eo, & in *conſpectu ejus* ambulemus Gen. XVII. 1. & V. 22. Pſal. XVI. 8. *omnipotentiam* fidei *robore*, cui omnia ſunt *poſſibilia* Matth. XVII. 20. Phil. IV. 13. *bonitatem*, *beneficentia* Matth. V. 44. 45. *miſericordiam*, *miſericordia* Luc. VI. 36. *juſtitiam*, *juſtitia* Pſal. XXXV. 24. *omniſcientiam*, rerum divinarum *inexplebili ſtudio* Pſal. I. 2. *liberalitatem*, promptitudine & *alacritate* ad bonum 2. Cor. VIII. 12. *veracitatem*, *veracitate* Eph. IV. 25. II. *ἐμμέσως*, *tum* ergo *noſmetipſos*, dum, memores nos *imaginem* Dei ter Opt. Maximi geſtare, quam ſtudioſiſſimè *cavemus*: *aliis* cujuſvis *imaginem* adoptare, ſpeciatim non (α) impii *mundi* Rom. XII. 2. (β) Non *Satanæ* Joh. VIII. 44. Non denique (γ) *brutorum* & ferarum Jud. verſ. 10. *Quod enim majus homini dedecus eſſe poteſt, aut inferior miſeria, quam ut hac ſua ſimilitudinis gloria amiſſa, ad informem & irrationabilem brutorum jumentorum delabatur ſimilitudinem.* Ambroſ. *De dign. hum. condit. c.* 3. quid enim hoc ipſo

ipſo: A. magis eſt *injurium* erga divinam imaginem? B. Magis *indecorum* nobis ipſis? C. Magis *noxium* corpori & animæ? *Tum* III. erga *proximum*, dum eum amore & *reverentia imaginis* divinæ, quam juxta nobiſcum geſtat, intimo *affectu* complectimur, eumque demonſtramus: ab *una parte*, abſtinendo ab omni *læſione* I. Corporis ac *vitæ* Gen. IX. 6. 2. *Honoris* ac famæ Jac. III. 9. Memores non *ſues* eſſe, non *aſinos* aut feles, quibuſcum nobis eſt negotium; ſed tales, qui *imaginem* Dei geſtent: ab *altera parte*, omni conatu in *bonum* ejus annitendo, ipſiſque *tum* de victu, *tum* de amictu, commodè proſpiciendo Matth. XXV. 35. tanquam ſcil. *imagine Dei*, & eâdem operâ imagini *propriæ*: cum præſertim Pontificios videamus, juxta cum gentilibus, in cultu ſuarum *imaginum* τῶν ἀζώων, adeo vel ad *idololatriam* uſque profuſos: ut non immeritò Caſſander, in *Conſult. ad Auguſt. Optimum eſt populum, hoc præſertim tempore, ad potiora traducere, & imaginum moderato uſu, pacis ac tranquillitatis cauſa, conſervato; ad cultum veræ imaginis divinæ, id eſt, hominis ad imaginem Dei conditi, invitare, qui cultus conſiſtit in egenorum ſubventione, qui non modo imaginem Dei; ſed vitam ac perſonam Chriſti nobis repræſentant.*

4. Pœnitentiam incutit ob amiſſam imaginem Dei. Motivæ.

XLVIII. *Quarto*, imaginis divinæ contemplatio nos excitet, ut *ſerio deploremus* lapſum noſtrum, utpote cujus operâ, hujus imaginis ἀξίωμα perdidimus, & è *beatiſſimis*, *miſerrimi* facti ſumus. Ut enim Athaliâ facta rebelli, non ipſa modo cæſa eſt; ſed & omnes confractæ ſunt *imagines* Baalis, Iſraëlitarum Deaſtri 2. Reg. XI. 18. ita nobis, in *primis* noſtris parentibus, factis erga Deum *rebellibus*, *ipſi* non modo cæſi ſumus, *quovis* mortis genere: ſed & *imago*, non Deaſtri, ſed veri Dei *confracta* eſt. Dolendum autem *primo* & præcipue ob *damnum* lapſu contractum, *imaginis* ſcil. divinæ, in quâ præcipua hominis dignitas conſiſtit, privationem Rom. III. 23. *Secundo* ob adductas animabus noſtris, Satanæ teterrimas *larvas*, quibus *viperarum progenies* Matth. III. 7. (quin & *Diaboli ſoboles* Joh. VIII. 44. pro filiis & *ſimilibus* Dei, jure merito audimus. Nec hoc tantum, ſed & ad *omne bonum* ſpirituale & ſalvificum inepti, contraque ad quodvis *malum* proni facti ſumus Rom. VII. 18. 19. *Tertio*, ob ſubſecutos peſſimos hujus jacturæ *fructus*: puta, *tum* ratione *vitæ* præſentis, pro *uſu* & abſolutiſſimo in omnes Dei creaturas *dominio* Gen. I. 26. Pſal. VIII. 7. 8. 9. abjectiſſimam *ſervitutem* Rom. VIII. 20. 21. quâ Satanæ, mundi propriæque carnis, & carnalium cupiditatum exiſtimus *mancipia* longè viliſſima: *tum* ratione *mortis*, pro exoptatiſſimâ *immortalitate*, *mortem* indeclinabilem pariter ac duriſſimam Rom. VI. 23. Heb. IX. 27. Denique ratione ſtatus *poſt-mortalis*, pro beatiſſimâ *converſatione* cum Deo, & æternæ felicitatis gaudiique *fruitione* Pſal. XVII. 15. intolerabilium *gehennæ* tormentorum *ſenſus* Matth. XXV. 41. 46. Nonne hæc omnia *tanta* ſunt, ut ſeriò conſiderantibus, ſaxeis licet, *lacrymas* exprimant acerbiſſimas? 2. Aſt *quomodo* dolendum? Reſp. (a) *Corde* agnoſcamus, & profundè ſentiamus jacturam noſtram Luc. XVIII. 13. (b) *Ore* confiteamur & conqueramur Rom. VII. 24. (c) *Affectu* reparationem imaginis amiſſæ, quam ardentiſſimè expetamus Pſal. LI. 12. Denique (d) & *opere* totis viribus in eam annitamur Ezech. XVIII. 31. de quibus poſtremis §. ſequenti.

5. Urget reſtitutionem amiſſæ imaginis Dei, ſtudioſiſſimè repetamus. Ubi I. Modus hujus reſtitutionis.

XLIX. Denique *quinto*, imaginis divinæ pia contemplatio, nos conſtringat, ejus *reſtitutionem* totis viribus *repetamus* Col. III. 10. Eph. IV. 24. Iſtam reſtitutionem non modo *poſſibilem* eſſe; ſed & in omnibus electis certò *futuram*, multis Scripturæ pariter, & experientiæ teſtimoniis, evidentiſſimum, hoc loco ſupponimus: hoc tantum monemus, diverſis hanc reſtitutionem *gradibus* confici: *inchoari* in hac vita, *gratia* I. Cor. XIII. 12. Unde, abſolutè conſiderati, *infantes* tantum audimus, utut comparative *viri* ſimus Phil. III. 12. *collat.* cum verſ. 15. *peragi* poſt vitam *morte*, ſaltem animâ tenus: denique *conſummari* penitus, reſpectu *totius* compoſiti, in *reſurrectione* Pſal. XVII. 15. Phil. III. 21. Proinde *dico* iſta, hic nobis veniunt expendenda: I. Quomodo reſtitutio imaginis divinæ fiat, id eſt, *tum* à Deo perficiatur, *tum* à nobis acquiratur. Eſt enim, citra ullum dubium, *Deus*, ut collationis, ita & *reſtitutionis*; ſi non *ſolitaria*, ſaltem *primaria* efficiens cauſa, juxta promiſſa Ezech. XI. 19. 20. & XXXVI. 25. 26. 27. nec *efficiens* tantum; ſed & *exemplaris* Matth. V. 48. Nec generaliter tantum, *Deus* ejus eſt cauſa; ſed & ſpecialiter quælibet *perſona* ſuum ſibi arrogat. Et *Pater* quidem *origo* eſt & fons, ut deitatis & *creationis*, ita *reſtitutionis*: unde *Pater luminum* dicitur Jac. I. 17. *Filius*, tanquam ſua natura *perfectiſſimum* Patris *apographum* Col. I. 15. Heb. I. 3. *archetypum* præſtat & exemplar hujus reſtitutionis Rom. VIII. 29. I. Cor. XV. 49. Phil. III. 21. I. Joh. III. 3. I. Cor. XI. I. denique *Spiritus Sanctus*, *ultimam* ei manum adhibet 2. Cor. III. 18. (a) per *regenerationem* Joh. III. 5. 6. quâ imago Dei *animæ*, tanquam ejus *anima*, reſtituitur: unde vita reſultat *ſpiritualis*, prout à peccato, ex imagine amiſſa, mors *ſpiritualis*. Iſthac regeneratione, *intellectus* illuſtratur primævâ *ſapientia* Col. III. 10. *voluntas* imbuitur *ſanctitate* & juſtitia Eph. IV. 24. *ſenſus* & affectus corriguntur, ut ſe ſubmittant *Deo* & *rectæ* rationi 2. Cor. X. 5. (d) Per *ſanctificationem*, quâ, ab *unâ* parte imaginis divinæ *maculæ*, velut abſterguntur, ab *altera* parte, nitor priſtinus magis magiſque redintegratur Eph. IV. 22. 23. 24. (c) Per *verbum*

Quemadmodum fiat à Deo.

Eph.

Quemadmodum recipiatur à nobis.

v. 26. (d) Per *Sacramenta.* Ibidem & Tit. III. 5. Ita perficitur redintegratio imaginis divinæ: ut autem à *nobis* recipiatur, neceſſum eſt: 1. Devotiſſime expendamus imaginis amiſſæ *præſtantiam*, dignitatem & utilitatem; & imaginis Satanæ ſubſtitutæ, teterrimam *turpitudinem*, adeo ut hanc *horreamus*, illam *repetamus.* 2. *Fidem* ſalvificam ſectemur, utpote quâ corda *purificantur* Act. XV. 9. quâ imaginem Dei *eſſentialem* & perfectiſſimam, Chriſtum, recipimus & *induimus* Gal. III. 27. cumque eo, tanquam *capite*, trunco, vite &c. *unimur*, adeò ut nobis *inhabitet* Eph. III. 17. in nobis *vivat* Gal. II. 20. nos ſibi *conformes* reddat, morte & reſurrectione Rom. VI. 5. 3. Oculis *mentis* noſtræ, toti ſimus defixi *in gloriam Domini, ut in ſpeculo intuentes, quo in eandem imaginem transformemur* 2. Cor. III. 18. Scil. ut *picturus* crebrò aſpicit *vivum* & authographum. Hoc eſt, Dei *ſapientiam*, juſtitiam, ſanctitatem *diligenter* ſtudeamus, & *ita* ſtudeamus, ut conemur, quantum fieri poteſt, magis magiſque *exprimere* & referre Matth. V. 48. Eph. V. 1. 4. Et quandoquidem Deus eſt *inviſibilis*, Chriſtum aſpiciamus, *perfectiſſimum* ſcil. ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτήρα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ Heb. I. 3. uſque adeò, ut *eum* videntes, *Deum* videamus Joh. XIV. 9. Aſpiciamus, inquam, ejus *virtutes*, ejus obedientiam Phil. II. 8. charitatem Eph. V. 2. manſuetudinem 1. Pet. II. 21. 23. & *ita* aſpiciamus, ut *imitemur* Matth. XI. 29. 5. *Mediis*, quibus Spiritus Sanctus, ad *reſtitutionem* imaginis divinæ uti ſolet, ſedulò & conſtanter *attendamus*, v. g. auditioni verbi &c. 6. Nos magis magiſque *repurgemus* à maculis peccatorum, quibus imago Dei conſpurcatur & obſcuratur 2. Cor. VII. 1. 7. Contra *ſapientiæ*, ſanctitatis, juſtitiæ & quarumvis aliarum virtutum Chriſtianarum cultu, *imaginem* Dei indies magis magiſque *excolamus.* Ibid. Rom. XII. 2. Eph. IV. 22. 23. 24. Denique 8. Iſtis omnibus *ſucceſſum* & benedictionem, piis *precibus* cum Pſalte divinitus expetamus. Pſal. LI. 12. *Cor mundum* &c. II. Expendendum hoc loco, *quamobrem* iſthæc imaginis divinæ ἀνάπλασις tanto *zelo* à nobis ſit ſectanda. Nim. propter 1. Abſolutiſſimam hujus rei *neceſſitatem*, quam infert Dei Opt. Max. *præceptum*, toties & tanto fervore, repetitum in V. & N. T. Ezech. XVIII. 31. Rom. XII. 2. 2. Cor. V. 17. Eph. IV. 22. 23. 24. Col. III. 10. &c. 2. Summam ejus *dignitatem* & præſtantiam, quippe qua ferme *ſola* diſtamus à brutis, unde ſoli hominis creationi *conſultationem* adhibuit SS. Trinitas: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram:* & accedimus *ad Deum*, tanquam ejus Vicarii & velut *Vice-Dii* in terris Pſal. VIII. 6. 7. quin *divinæ naturæ* conſortio ſuperbimus 2. Pet. I. 4. 3. Univerſalem ejus, *tum* in vita præſenti, *cum* in futura *utilitatem*, qua de *imagine* Dei haud minus ac de pietate, quæ in imagine Dei conſiſtit, dici poteſt 1. Tim. IV. 8. *ad omnia utilis eſt.* Denique 4. *contraria*, videl. imaginis *brutorum* Pſalm. XXXII. 9. aut *Satanæ* Joh. VIII. 44. *turpitudinem* ac dedecus.

2. Motiva.

CAPUT DECIMUM,

DE

PROVIDENTIA DEI GENERALI.

Rom. XI. 36.

Ex eo, per eum & ad eum, ſunt omnia, ei ſit gloria in ſecula. Amen.

Secunda operationum externarum ſpecies. providentia.

I. Operationem externam illam, qua res *produxit* Deus, ſeu *creationem*, hactenus examinavimus; ſuccedit qua productis *proſpicit*, ſeu *providentia.* Quæ, cum *univerſaliter* occupetur circa quævis, modo *naturali*; *peculiariter* circa creaturas rationales, Angelos & homines, modo *morali*; & *ſingulatim* circa hominem, modo q. *politico* per confœderationem: ad *tria* iſta, tribus capitibus ſingulatim introſpicienda, nos provocat, dicturos hoc capite de providentia *generali* ſeu *naturali.* Quam breviter quidem; ſed graphice repræſentat Apoſtolus Rom. XI. 36.

Pars exegetica.

Superſternitur exegeſis textus.

II. *Quo loco* δοξολογία *quædam continetur, qua totum negotium de* theoreticis *hujus Epiſtolæ, Apoſtolus concludit, ſignificans* omnem *omnium capitum theologicorum* contemplationem, *ſubſiſtere in gloria & glorificatione Dei, hujus fundamentum ponit in expoſitione* providentiæ *divinæ. Proinde duo hic occurrunt:*

1. Fro-

1. Providentia divina, ceu, ut diximus, ſundamentum δοξολογίας: ex eo, per eum, & ad eum, ſunt omnia: cujus hic proſtat

A. Auctor, qui non demonſtrativo, ſed triplicato deſignatur: eo, eum, & eum, quo monſtratur verſ. 33. Deus, ſcil. δημιουργὸς καὶ προνοητὴς τοῦ κόσμου παντὸς, ut loquitur Juſtinus, Q. 146. Quo, ex una parte ſignificatur eſſentiæ divinæ unitas, quando unum demonſtrativum memoratur, ut innuatur, in tribus unum eſſe Deum, qui providentiæ ſit auctor: ex altera parte trinitas perſonarum, quando idem pronomen ter repetitur. Eádemque operá indigitatur œconomia trinitatis in negotio providentiæ, trina repetitione, & diverſo caſu. Ut providentia ſit à Patre, velut Domino & οἰκοδεσπότῃ per Filium, ut diſpenſatorem & οἰκόνομον, ad Spiritum S. velut Emiſſarium exſecutorem. Quomodo & Cyprianus, verba Apoſtoli Act. XVII. 28. παραφράζει: in Patre ſumus, in Filio vivimus, in Spiritu S. movemur, ſic & complures è Patribus, textum interpretantur, quod ipſa etiam Scriptura, providentiam diſtinctè referat, ad Patrem & ad Filium Joh. V. 17. & ad Spiritum S. Pſal. CIV: 30.

B. Actus providentiæ tres, tribus fortè præpoſitionibus: ἐξ, διὰ, πρὸς, ſignificantur, nim.

Ἐξ ex, conſervationem ſignificare videtur, niſi malis productionem creationis, per iſtam particulam intelligere. Saltem τὸ ἐξ, non materiam: ſed auctorem eſſentiæ conſervandæ, vel principium, ſeu primam effectricem cauſam, ſicut 1. Cor. I. 30. & cap. VIII. 6. & alibi.

2. Διὰ per, influxum notat, cujus ope in providentia, omnes operantur Trinitatis perſonæ. Quæ particula hic non notat cauſam inſtrumentalem; ſed influxum ſeu concurſum, vel ipſam operationem perſonarum in providentia.

3. Ἐις ad, gubernationem, qua providentia divina, omnia dirigit ad finem ſuum. Ἐις pro διὰ propter 2. Cor. II. 12. Prout Latini, ad utuntur pro ob, ad memoriam; & in hoc factum eſt, pro ad hoc.

C. Objectum providentiæ: τὰ πάντα. Ea ſcil. quæ verum eſſe habent, quæcunque ſunt in cœlo & in terra, magna & parva, neceſſaria & contingentia, naturalia & libera, quin &, ſuo modo, mala, tum triſtia Amoſ. III. 6. Jeſ. XLV. 7. quam turpia 2. Sam. XII. 12. Act. IV. 28. & cap. II. 23. Niſi malis per τὰ πάντα intelligere nova illa opera quæ in electis ſuis edit, ſeu univerſam illam gratiæ diſpenſationem, de qua hactenus Apoſtolus egerat.

2. Δοξολογία providentiæ ſuperſtructa: αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν. Ipſi ſit gloria in ſecula. Amen. Significatur, univerſam providentiam, omneſque ejus actus, ſpectare ad glorificationem Dei, velut ad ſupremum ejus finem. Notantur hic.

A. Glorificandus, αὐτῷ, ipſi nullique alii, quia gloriam ſuam non vult dare alteri Jeſ. XLII. 8. Αὐτῷ in ſingulari: quamvis enim tres ſignificaſſet triplici pronomine, & triplici etiam præpoſitione, ἐξ, διὰ & εἰς, hic tamen, uno pronomine demonſtrativo, innuere videtur, tres illos, quoad eſſentiam, unum eſſe; item tribus illis, ex providentia, unam competere eandemque gloriam.

B. Glorificatio, ἡ δόξα, illa gloria, ſubintellige verbum ſubſtantivum, ſit, ut ſignificetur votum, ſeu actus glorificandi. Similia epiphonemata habemus Rom. I. 25. & cap. IX. 5. Deut. XXXII. 5. Δόξα notat (1) Majeſtatem Matth. VI. 29. Rom. I. 23. Act. VII. 2. (2) Claritatem, ſplendorem, lucem copioſam Luc. IX. 31. & cap. II. 9. Act. VII. 55. Heb. I. 3. (3) Excellentiam 2. Cor. III. 10. Complectitur glorificatio, tum gloriam, ſeu intrinſecam excellentiam glorificandi, quæ fundamentum præſtat glorificationi; tum glorificationem, qua gloria, ſeu excellentia glorificandi, agnoſcitur corde, prædicatur ore & colitur opere. Conſ. caput de Gloria Dei.

C. Glorificationis duratio, εἰς τοὺς αἰῶνας, in ſecula. Ἀιὼν quaſi ἀεὶ ὢν ſemper exiſtens, prout etiam Hebræorum עולם varia ſignificat, hoc loco indeſinentiam, & propoſitum glorificationis nunquam ceſſaturæ.

D. Epiphonema δοξολογικὸν, ἀμήν. Vox hebræa, ſæpius retinetur in N. Teſtamento græco, & à plurimis interpretibus paſſim. Notat teſtimonium aſſenſus 1. Cor. XIV. 16. item deſiderium cordis, ſeu votum, utinam fiat Matth. VI. 13. Apoc. XXII. 20. nonnunquam rei alicujus certitudinem, idem quod ἀληθῶς Luc. IX. 19. cum Matth. XVI. 18. & Marc. IX. 1. Tria vocis ſignificata hic commode poſſint concurrere, ut ſignificet: ſic eſt, utinam fiat, id certo futurum eſt, & moneamur, providentiam divinam, peculiariter & ἐξόχως vergere in gloriam Dei, & ab omnibus, exemplo Pauli, eo dirigendam eſſe, ut uberius patebit in parte practicâ.

Pars dogmatica.

Dari providentiam probatur Scripturis.

III. Eſt igitur quædam Dei *providentia*, quâ cuncta conſervat, movet & dirigit. *Teſtante* multis modis *Scriptura:* quando generaliter eam tradit Job. XXXIV. 21. & X. 12. Pſal. CXLVII. 8. 9. Prov. V. 21, & XV. 3. Matth. VI. 26. & X. 29. 30. Act. XVII. 26. imo integra ſui *capita* ei explicandæ impendit Job. XXXVIII. XXXIX. XL. Pſal. VIII. XIX. CIV. CVII. quando item per partes ſingulatim docet *conſervationem*, concurſum & gubernationem, ut ſuis locis obſervabimus. Quando tandem eum paſſim appellat *Regem* Pſal. X. 16. & CXV. & XXIV. 7. 8. & XLIV. 5. & XLVII. 3. 7. 8. 9. & LXXIV. 12. & XCV. 3. Jeſ. XXXIII. 22. Mich. IV. 7. quando *Dominum* Pſal. XVI. 2. אדון יהוה, & *δεσπότην*. Eſt enim Regum ſuos *ſubditos*, Dominorum ſuos *ſervos*, Herorum ſuos domeſticos, defendere ſeu *conſervare*, eos *movere* ſua auctoritate ad bonum, *regere* ſuis legibus.

Confirmatur rationibus.

IV. *Confirmante* rectà *ratione*, cui (a) Deus eſſe non poteſt niſi ens *independens* ſapientiſſimum, potentiſſimum, optimum; ſi non omnibus *proſpiciat*. (b) *Ordo* ille & harmonia inter creaturas, ſibi adeo perſæpè *adverſus*, conſiſtere non poteſt, niſi per *omnipræſentem*, potentem & ſapientiſſimam quandam Dei providentiam. (c) *Eventus* tantà *varietate* ſibi invicem conſiſtere, & ſuccedere non poſſunt, niſi adornante providentia Prov. VIII. 15. Dan. IV. 14.

Et teſtimoniis Gentilium aliorumque.

V. *Applaudente* inſuper, prudentiorum è Gentilibus *ſuffragio*, quo σειρὴν χρυσείην ἐξ οὐρανῦ *catenam auream è cœlo*. Homerus appellat: & Seneca, cum Stoicis, omnem omnium fortunam ex alto repetit: *Quicquid* inquit, *patimur mortale genus; quicquid facimus, venit ex alto* Senec. Trag. *Oedip.* Ut non addam univerſalem omnium *Patrum* conſenſum, juxta quem Irenæus *Advers. hæres*: lib. 2. Cap. 45. *Nihil*, inquit, *omnino, harum quæ facta ſunt, & quæ fiunt, & quæ fient, Deum fugit; ſed per illius providentiam unumquodque eorum, & habitum, & ordinem, & numerum & quantitatem accipere & accepiſſe proprium. &c.*

Providentiæ vox explicatur.

VI. *Providentia*, Græcis *πρόνοια*, Hebræis שגחה, *αὐτολεξεὶ* quidem in S. Codice, *hoc* ſaltem ſignificatu, & de Deo, non occurrit, niſi forte in paronymo Pſal. XXXIII. 13. 14. *Oculus Dei* videtur dici Gen. XXII. 8. 1. Sam. XVI. 1. Ezech. XX. 6. Job. XXXIV. 21. item *cura* 1. Pet. V. 7. Pſ. XXXIV. 16. Patribus *conſilii, curæ, diſpoſitionis, adminiſtrationis*, aliiſque vocibus, paſſim venit. Aliquando *prævidentiam conſilii* ſonat; aliquando ipſam *curam*, quâ *actu* proſpicitur ſecundum prævidentiam conſilii Act. XXIV. 3. Rom. XII. 17. 1. Tim. V. 8. aliquando duo iſta ſimul.

Ejus definitio,

VII. Et ſic *providentia* Dei non aliud eſt, quam *externa* illa Dei *actio, qua creaturis, jam exiſtentibus, proſpicit in omnibus, ſecundum conſilium voluntatis ſuæ* Eph. 1. 11. *actio externa* dicitur, perinde ac creatio, non quod ab agente realiter differat; ſed quod talis ſit *juſſio* Dei, qua aliquid extra Deum, vel producitur ut ſit, quæ *creatio* dicitur: vel *conſervatur* & gubernatur dum eſt, quæ *providentia* appellatur. Idem eſt cum eſſentia Dei, niſi quod inſuper reſpectum ad creaturam implicet.

& quomodo actio ſit externa?

Actus providentiæ eſt proſpicere.

VIII. *Actio* providentiæ, ſignatè eſt *proſpicere* Pſal. XXXIII. 14. Quod tria concludit, primo *conſervationem* Pſal. XXXVI. 7. Nehem. IX. 6. 1. Tim. IV. 10. Act. XVII. 25. 28. Pſal. CIV. 28. 29. 30. Quâ *perſiſtere* Deus res omnes facit, quamdiu ſibi videtur, quoad exiſtentiam, eſſentiam & vires. Quæ Scholaſticis non incommode *manutenentia* Dei nppellatur, concurrente Apoſtolo Heb. 1. 3. Quicquid enim *creatum* eſt, ad aliquem *finem* & uſum creatum eſt, ad quem dirigi, adeoque *conſervari* tantiſper debet. Imo & *à Deo* præciſe, *conſervatio* iſta reſultare debet, quoniam creatura *omnis*, omni *modo*, quoad *fieri, eſſe, exiſtere, permanere & operari*, neceſſario pendet à ſuo Creatore, ita ut in illud *nihilum* ex quo facta eſt, confeſtim rediret, niſi Deus illam *ſuſtentaret* Pſal. CIV. 29. Et ſi creatura quævis ſeipſam conſervare poſſet, nulla ſane *periret*, quod eſt contra experientiam. Conſervat autem Deus quædam *immediate*, ea ſcil. quæ ſibi ſoli ſubſunt, velut *immaterialia* quævis, item cœli, materia prima, & elementa. Horum conſervatio, cum *creatione* plane coincidit, niſi quod illa *novitatem* exiſtendi *excludit*, quam hæc *includit*, eoque *creatio continuata*, haud abs re diceretur: unde etiam cum creatione frequenter conjungitur Neh. IX. 6. quædam *mediantibus* aliis creaturis, â quibus illa *pendent*: ſic corpora viventia, meteora aliaque: ita tamen, ut & hîc intima & immediata Dei *efficientia*, perinde ſit agnoſcenda, ac in conſervatione plane *immediata*. Quæ immediatè conſervantur, eodem *individuo*; quæ mediatè, eadem *ſpecie* ſubſiſtunt.

Quod involvit 1. conſervationem.

Cui opponitur deſtructio & annihilatio.

IX. Conſervationi opponitur; tum *deſtructio*, quâ rei *manenti*, ſuam perfectionem, vel *omni*, vel *aliquâ* ex parte adimit Jer. XVIII. 7. tum *annihilatio*, quâ rem *penitus* tollit ſecundum *omne* ſui. Quæ peragitur, non actione quavis *poſitiva*: ſed tantum actionis ſuæ *ſubſtractione* ſeu negatione: ſecus enim actione *poſitiva*, Deus in *nihilum* tenderet, imo ceſſante virtute Dei conſervante, res ſubſiſtere poſſet, & eatenus independens foret. Non eſt igitur *annihilatio*, niſi omnipotens Dei *voluntas*; quâ res ad *illud* uſque tempus, & non *ulterius* exiſtat.

2. Influxum.

X. Tum ſecundò proſpicere, *influxum* Dei involvit, quo cauſæ ſecundæ ad agendum excitantur, applicantur & promoventur *efficaciter* Jer.

Jer. x. 23. Prov. xxi. 1. Phil. ii. 13. Act. xvii. 25. 28. *Concurſus* vulgò, voce nimis anguſtâ, dicitur. *Influxu* igitur, cauſæ ſecundæ, quævis, *primo* excitantur ac *prædeterminantur*, quatenus, ad producendum illud in *actum*, quod antea erat in *potentia* creaturæ (præter communicationem *virtutis*, ejuſque conſervationem) in cauſis, non tantum *naturaliter*; ſed etiam *liberè* agentibus, iſtud omninò eſt neceſſarium. Quinimo poſteriores illæ, non *moraliter* tantum *ſuadendo*; ſed *phyſicè* etiam *flectendo* Prov. xxi. 1. Phil. ii. 12. Eſſet enim aliàs creatura quædam, aut aliqua ejus actio, illa ſcil. quâ *ſeipſam* ad agendum determinat, *independens*. Nec huc ſufficit *cooperatio*, quâ liberum arbitrium *ſeipſum* determinans, influxu *juvet* Deus, quod ipſa *determinatio*, hac ratione maneret *independens*, & Deus eo pacto, non foret *principium* & finis rerum omnium; ſed cauſa tantum *ſocia*, creaturæ ſibi adæquatæ. Addo, nec ſufficit influxus & præmotio *generalis*, & indifferens ad *agendum* (inſtar Solis) qui à quavis creatura *determinetur*; ſed ſingulatim quaſvis *prædeterminans*, ad ſic & non aliter agendum 2. Sam. xvi. 10. Maneret enim cæterà prædeterminatio *ſpecialis independens*. Quæ ſuo loco in *elenchticis* copioſius vindicabimus. Influxu hoc, *ſecundò* virtus creaturæ *applicatur* ad objectum certum, circa quod agendo occupetur Ezech. xxi. 21. 22. &c. v. g. ut latro furibundus, *hunc* & non alium occidat. Tandem *tertiò*, *ordinatur*, hoc eſt (1) Limites ac *termini*, actioni ſtatuuntur Job. i. 12. & ii. 6. & xxxviii. 10. 11. (2) *Boni* aliquid ex *malo elicitur* Gen. l. 20. Rom. viii. 28.

3. Gubernationem.

XI. Involvit tertiò providentia *gubernationem*, qua velut *Rex* Pſal. cxlv. 13. & *nauclerus* Act. xvii. 26. omnia & ſingula: (1) Ad certa *objecta* applicat Jeſ. x. 5. 6. 7. 15. 2. Sam. xvi. 10. 11. Ezech. xxi. 21. 22. 23. Job. i. 12. Act. i. 26. Exod. xxi. 12. 13. collat. cum hiſtoria interitus Achabi 1. Reg. xxii. 34. (2) In ſuos *fines* accuratiſſimè *dirigit* Jeſ. lv. 10. 11. Prov. xix. 21. Jeſ. x. 5. Luc. ii. 1. &c. Prov. xvi. 9. Gen. xlix. 10. Ita autem *gubernari* à Deo, creaturæ neceſſariò debent: *finem* enim ad quem conditæ fuerunt, niſi *eadem vi* dirigerentur quâ ſunt creatæ, nunquam certò aſſequerentur. Quin etiam *imperfectionem* argueret, ſi, ut artifex mechanicus, opus quod fecit, *aliis* dirigendum relinqueret.

Quæ, implicat. Diſtinguetur.

XII. Implicat hæc gubernatio, non ſolum *media* convenientia, ad ſuum quæque *finem*; ſed & mediorum ipſam *efficaciam*, imo & ipſam finis *aſſecutionem*. Hinc ordo hujus gubernationis *certus*, *immobilis* & *indiſſolubilis* eſt, ita ut ab *omni* gubernationis divinæ ordine, creatura quævis ſeipſam *ſubducere* nunquam poſſit; quamvis ab *hoc* aut *illo* ordine particulari, exorbitare poſſit Gen. l. 20.

1. Circa omnia & ſingula generaliter.

XIII. Diſtinetur triplex iſta hæc Dei providentia, ſecundum Scripturas, primò *generaliter* circa omnia & ſingula Rom. xi. 36. Heb. i. 3. Eph. i. 11. Pſal. cxlv. 15. 16. Prov. xvi. 9. 33. Exod. xxi. 13. Niſi enim aliquid præter Deum, velimus ſtatuere *independens*, eoque & infinitum ac *Deum*; neceſſum *omnia*, uſque ad *minutiſſima* quæque, ejus providentiæ ſubdere, cum & illa entitatem, motum & operationes demonſtrent. Imo & quo *viliora* ac debiliora illa deprehenduntur in ſeipſis; eo magis Dei *ſuſtentatione* indigeant & *gubernatione*. Proinde cauſa eſt rerum omnium *univerſalis*, & *particularis*, à nulla cauſa *determinata*, & omnes *determinans*; quicquid enim in effectis eſt *entitatis*, licet cauſis *ſecundis* etiam adſcribatur; à *Deo* tamen ſolo proficiſcitur ejuſque providentiâ.

2. Circa inanimata & animata quævis ſpecialiter.

XIV. Secundò *ſpecialiter* (1) circa res *inanimatas* & ἀζώους, cœlos, nubes, pluvias Pſal. cxlvii. 8. ventos & aquas Job. xxviii. 25. ignem, grandinem, nivem, vapores Pſal. cxlviii. 8. Solem Matth. v. 45. Unde Auguſtinus lib. v. *De Gen. ad liter.* c. 21. *Nihil*, inquit, *tam videtur caſibus volvi, quam omnes iſtæ procelloſæ ac turbulentæ qualitates, quibus cœli hujus inferioris facies variatur & vertitur: Sed quia Pſaltes addidit*; qui faciunt verbum ejus, *ſatis oſtendit, earum quoque rerum ordinem, divino ſubditum imperio, latere nos potius, quam univerſitatis deeſſe naturæ* (2) *Vegetabiles* è terra naſcentes Pſal. civ. 14. 16. Matth. vi. 28. 30. 1. Cor. xv. 38. (3) *Animantes* ratione *deſtitutas* Job. xxxix. 1. 2. 19. &c. Pſal. xxxvi. 6. 7. & civ. 27. 28. & cxlvii. 9. Matth. vi. 26. & x. 29. Luc. xii. 6. 7. (4) *Animantes ratione* beatas Pſal. xxxvi. 6. Act. xvii. 28. Quæ providentiæ ſubſunt. Quoad *vitam*, ejuſque A. *Ingreſſum* ſeu *formationem* in utero Job. x. 3. 8. 9. 10. 11. 12. Pſal. cxxxix. 14. 15. & *nativitatem* Pſal. xxii. 10. B. *Progreſſum* ac curſum Deut. xxx. 9. Job. x. 12. Pſal. lvi. 9. & cxxxix. 2 Prov. xxii. 2. Matth. x. 29. 30. C. *Egreſſum* ſeu mortem, cujus terminus, penes Deum quidem, *fixus* eſt & *immobilis*, cum omnibus ſuis circumſtantiis Job. xiv. 5. Pſal. cxxxix. 16. Matth. x. 30. Joh. vii. 30. Pſal. xxxix. 6. 1. Sam. xxvi. 10. D. Tandem quoad *operationes*, non *bonas* tantum; ſed *malas* quoque, de quo plura ſuo loco.

3. Circa hominem & Eccleſiam.

XV. Tandem *ſingulariter*, in *hominibus* providentia Dei, *curam* gerit electorum, credentium, piorum (qui nucleum præſtant generis humani, ob quos hic *mundus*, quantus quantus eſt, conditus eſt) eorumque complexus in *Eccleſia*, in cujus gubernatione *œconomica* delineanda, univerſum Inſtrumentum ſacrum conſumitur: ſigillatim conferantur *loca* Deut. xxxii. 19. Pſal. lxxvii. 21. & xci. 11. Matth. x. 30. 1. Tim. iv. 10. & *exempla*, in Abrahamo & Iſaaco Gen. xxii. 12. in Jacobo Gen. xxxiii. 4. in Joſepho per univerſam ejus vitam

tam Gen. L. 20. Act. VII. 9. Davide 1. Sam. XXIII. 26. 27. in Elia 1. Reg. XVII. in Eccleſia *Judaica* Eſther. VI. & VII. 10. in Daniele cum ſuis Dan. VI. In Petro Act. XII. Paulo Act. XXI. 30. 31. & infinitis aliis. Ut rectè Pſaltes: *Mirificavit*, (ſeu mirabiliter duxit) *ſibi pium* Pſal. IV. 4. Et LXXIII. 24. *In conſilio tuo duxiſti me: & poſtea cum gloria recepiſti me.*

4. Circa neceſſaria & contingentia.

XVI. In prædictis omnibus divina providentia occupatur, non tantum quoad *neceſſaria*, quæ *naturalem* habent cum ſuis cauſis connexionem Jer. XXXIII. 20. 25. ſed etiam *primò*, quoad *contingentia*, quæ incertum, *fortuitum* & caſualem habent nexum: vel cum *exiſtentia* & *natura* Dei, quomodo omnia præter Deum exiſtunt *contingenter* utpote quæ *per ſe* poſſunt *non* eſſe; vel cum cauſis ſuis *proximis*, *accidentaliter* & contingenter operantibus; vel cum *libero* hominis *arbitrio*. Hujuſmodi contingentia gubernationi divinæ ſubeſſe, paſſim Scriptura tradit Exod. XXI. 12. 13. Deut. XIX. 5. Prov. XXI. 31. Pſal. CXXVII. 1. 2. & XLVI. 9. 10. 11. Dan. XI. 11. Uſque ad minima, decidium capilli Matth. X. 30. operationes locuſtarum & pediculorum Exod. VIII. 17. & X. 12. Joel. I. 4. Act. XII. 23. Quibus propterea *naturalis* ſua contingentia non perit, quod à cauſa *prima* certo & *infallibiliter* dirigantur & eveniant. Id quod ſingulatim apparet in *ſorte* Prov. XVI. 33. quâ Deus lites dirimit, per eventus merè *contingentes* Jud. VI. 37... Joſ. VII. 14... Item in termino *vitæ* humanæ conſtituendo Exod. XXI. 12. 13. Jeſ. XXXVIII. 5.

5. Circa actiones liberas.

XVII. *Secundò* quoad *libera*; quæ à προαιρέσει ſeu conſilio profluunt. Hæc enim divinæ ſubeſſe determinationi (& quidem *phyſicæ*, nec *morali* tantum) tum *Scripturis* conſtat Prov. XVI. 1. & XIX. 21. & XXI. 1. Gen. XLIII. 14. Exod. XI. 1. 2. 3. & IV. 11. Phil. II. 12. tum *rationibus*; quia alias liberum arbitrium *independens* foret, ſaltem quoad actum *determinandi* ſui: atque nihilominus *libera* permanere, Scripturâ item 1. Pet. V. 2. Heb. X. 26. & experientia indubitatum eſt. Quâ ratione autem *libertas* arbitrii noſtri, cum divina iſta *prædeterminatione* conſiſtat, non adeo *difficile* eſt aſſequi (ut multi opinantur) ſi cogitaverimus, *influxum* divinum, ejuſque prædeterminationem, non obſtare quo minus homo agat *ex conſilio* & complacentia rationali, eâque ſeipſum *determinet* indeterminatum alias, & indeterminabilem ab ullâ *cauſa creata*. Addam, ſi Deus voluntatem *determinando*, eoque *volitionem* producendo, *libertatem* voluntati adimeret; & voluntas *ſeipſam* determinando ac volitionem procurando, ſibi libertatem adimeret; quod contradictorium: aut ſi *voluntas* ſeipſam determinando, ſibi *non* tollat libertatem; nec *Deus* idem agendo. Quare nec *tollit*, nec *lædit* ullo modo libertatem arbitrii noſtri, Dei providentia illud determinans.

6. Circa operationes morales.

XVIII. Nominatim *tertiò*, quoad actiones *morales*, tam *bonas*, quam *malas*, quæ, prout ab hac providentiæ divinæ determinatione, minus *liberæ* non ſunt; ita nec minus *noſtræ*: utut enim Deus earum, quatenus *entia* ſunt, cauſa ſit *efficiens* Act. XVII. 25. 28. homo nihilominus earundem cauſa manet *formalis*. Producit quidem Deus *fidem* in homine; non tamen ipſe *credit*; ſed homo. Præcipua autem hujus loci difficultas, circa operationes *moraliter malas* hæret, qua ratione circa illas, providentia divina *efficaciter* ſeſe poſſit exercere, ut tamen peccati *auctor*, eo ipſo non conſtituatur. Duo hîc, per Scripturas indubitata, omninò ſunt tenenda: nim, ab *una parte*, providentiam divinam, & *efficaciter* etiam, occupari circa hujuſmodi operationes *malas* 2. Sam. XVI. 10. 11. *Maledic Davidi.* Exod. IV. 21. *Ego obfirmabo cor ejus, ut nolit dimittere* & IX. 12. 1. Reg. XXII. 20--23. *Pellicies, etiamque prævalebis, exi & fac ita. Quare nunc ecce indidit Jehova Spiritum mendacii ori omnium Prophetarum tuorum.* Pſal. CV. 25. *Mutavit animum illorum, ut odio haberent populum ſuum, ut machinarentur contra ſervos ſuos* Jeſ. XIX. 14. *Jehova miſcente in medio ejus Spiritum perturbatiſſimum* Exod. XIV. 17. Joſ. XI. 20. 1. Reg. XII. 15. Act. III. 18. Rom. I. 24. ab *altera parte*, Deum non eſſe *auctorem* peccati Pſal. V. 5. 6. 7. Deut. XXXII. 4. quod ſit ſummum bonum, *pura lux* 1. Joh. I. 5. in quâ, & à qua, non poſſunt eſſe *tenebræ*. His duobus præſtructis, quamvis, per imbecillitatem captus noſtri, *nos* non poſſemus duo illa conciliare; nihil eo ipſo decederet, vel *independentiæ* divinæ, per quam *ſolus* eſt à ſe: vel ſanctitati ac puritati ejus, per quam *non poteſt* eſſe cauſa peccati: poſſumus tamen ſatis commodè conciliare, ſi diſtinxerimus in peccato ejus *materiale*, habitum ſcil. aut actum malitiæ ſubſtratum, ad quod, utpote *phyſicè* bonum, Deus non poteſt *non* concurrere, ut *efficiens* cauſa, citra jacturam ſuæ *independentiæ* Act. XVIII. 28. Rom. XI. 36. & ejus *formale*, ἀνομίας 1. Joh. III. 4. per *quod* actus aut habitus eſt peccatum: hujus auctor eſſe *non poteſt*, quia *legem* transgredi nequit, *ſupra* omnem legem conſtitutus; nec: per providentiam ſuam *auctor* fit; quia ἀνομία illa, non eſt niſi *defectus* operationis, cujus non auctor aut *efficiens*, ſed *deficiens* tantum cauſa exiſtere poteſt, qua ratione *ſolâ*, peccati quatenus talis, auctor eſt creatura, *transgrediendo* legem.

Providentia efficaciter occupatur circa peccata:

Nec tamen eſt auctor peccati.

Id quomodo conciliandum.

Quâ ratione providentia occupetur circa peccata.

XIX. Quamvis ergo, circa *peccatum* providentia Dei occupetur, non *efficiendo*, prout circa *bonum* quodvis, & circa ipſius peccati *ſubſtratum*: nec tamen etiam *otioſe* permittendo, prout nos permittimus, quæ aut *ignoramus*, aut *non poſſumus*, aut non volumus impedire: verùm *permittendo* quidem; ſed *efficaciter* h. e. ita, ut, quamvis non *neceſſario* (neque enim providentia, dura

qua-

quævis neceſſitate conſtringit) *certo* tamen & infallibiliter fiat quod permittitur. Singulatim circa peccatum occupatur (1) Semper illud *prohibendo*, velut ſibi *exoſum* Pſal. v. 5. & voluntati *legiſlativa* adverſum. (2) Nonnunquam *cohibendo*, ut non fiat Gen. xx. 6. & xxxi. 7. 1. Cor. x. 13. Act. xviii. 9. 10. (3) Frequenter *permittit* Pſal. lxxxi. 13. Act. xiv. 16. Non *ethicè* quidem, ut adiaphora, non prohibendo; ſed *phyſice*, non cohibendo. (4) Semper *ordinando* h. e. partim *limitando* Job. i. 12. 1. Cor. x. 13. partim *dirigendo* in bonum aliquem finem Gen. xlv. 7. 8. & l. 20. Joſ. xi. 20. 1. Reg. xii. 15. (5) Nunquam non *puniendo* Exod. xxxiv. 7. Pſal. v. 5. 6. 7. Rom. i. 32.

Ut peculiariter operetur in excæcatione & induratione.

XX. Singulari tamen modo verſatur in *excæcatione* Rom. i. 21. Jeſ. vi. 9. 10. 2. Theſſ. ii. 10. 11. 12. qua *intellectum* peccatoris afficit: & *induratione* Rom. ix. 17. 18. qua *voluntatem* ſuis cupiditatibus tradit Rom. i. 24. 27. Utraque Deus, non quidem *efficit* aut *infundit* peccatori cæcitatem aut duritiem. Conf. Jac. i. 13. 14. 15. nec tamen etiam tantum *non tollit* cæcitatem ac duritiem *non circumcidendo* cor Jer. vi. 10. 26. Act. vii. 51. aut *non conferendo* lumen ſpirituale menti, & mollitiem ac *ductilitatem* cordi Matth. xiii. 14. 15. Jeſ. vi. 9. 10. ſed inſuper (1) *propter* præcedentia ſcelera, modo *juſto* ac ſancto, tollit aut imminuit, quod peccatori *ſupereſt* ſapientiæ & *bonitatis* moralis: atque etiam *auget* & aggravat cæcitatem & duritiem originalem. Atque hoc eſt *pinguefacere cor* Jeſ. vi. 9. 10. *tradere* ſuis cupiditatibus Rom. i. 24—28. *mittere efficaciam erroris* 2. Theſſ. ii. 10. 11. (3) *Satanæ*, mundo, ſeductionibus, velut habenas laxat 2. Theſſ. ii. 9. *Cujus adventus eſt* κατ' ἐνέργειαν τῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει. Mittit *ſpiritum mendacii* 1. Reg. xxii. 22. 23. (3) Offert convertendi *occaſiones*, cum *extus*, crebris adhortationibus, promiſſionibus, comminationibus, exemplis, quibus abutantur Exod. v. 1.— Jeſ. vi. 9. unde Euangelium quibuſdam *odor mortis* fit ad mortem 2. Cor. ii. 16. tum *intus*, inſtillatione honeſtarum *cogitationum*, conſcientiæ remorſibus, quibus à ſceleribus retrahantur, & ad bonum excitentur; quas ſupprimant & exſtinguant 1. Theſſ. v. 19. Jud. verſ. 10. 2. Pet. ii. 12. à quo ἀπηλγηκότες dicuntur Eph. iv. 19. (4) Addit *beneficia* externa, *divitias benignitatis, tolerantiæ & iræ cohibitionis, quæ pro ſua duritie, & corde reſipiſcere neſcio, ſpernant* Rom. ii. 4. 5. Nec non (5) *ſupplicia* externa Jer. v. 3. *O Jehova percutis eos: ſed non dolent: conſumis eos, renuunt accipere eruditionem, reddunt faciem ſuam obfirmatiorem petrà, nolunt converti.*

Nec non quando peccata peccatis punit.

XXI. Et quoniam *excæcatio* & induratio iſta, ſemper aut plerumque ſaltem, *ſcelera præcedentia* ſequitur, ut juſta eorum vindicta; patet & illa providentiæ operatio, quâ *peccata* (jure talionis Pſal. xviii. 27.) frequenter *peccatis* punit 2. Sam. xii. 12. 1. Reg. xi. 26. Jud. ix. 23. 24. collat. cum verſ. 20. Rom. i. 21—28. Quando ſcil. ad *ſupplicium* alicujus dirigit & ordinat peccata, vel propria, vel aliena: ita tamen, ut ex illis *ſolum* ipſi adſcribatur, quod *pœnale* & triſte fuerit, non autem quod *turpe* eſt & culpabile. Tum *pœnæ* rationem habent peccata illa, quatenus eis (1) Natura peccatoris *deprimitur*, corrumpitur ac *vilior* redditur Rom. iii. 23. ejuſque *turpitudo* augetur. (2) Eadem opera pœnæ peccatorum, mors & miſeria quævis, *creſcunt* Levit. xxvi. 14. 15. 18.

Providentiæ actualis idea eſt conſilium voluntatis.

XXII. In omnibus iſtis, cum bonis tum malis, providentia rebus proſpicit, *ſecundum conſilium voluntatis* ſuæ Eph. i. 11. Act. ii. 23. & iv. 28. Hoc eſt, ſecundum æternum ejus *decretum*, quod velut *ideam* præſtat & *normam*, omnium, quæ in tempore perpetrantur. Unde *decretum*, ſeu πρόγνωσις καὶ πρόθεσις, providentia *virtualis*, exemplaris dici poſſit: ſicut exſecutio ſeu διοίκησις, providentia *actualis*.

Providentia Dei. 1. eſt vel immediata;

XXIII. Nec tamen uno *eodemque modo* providentia divina, rebus omnibus proſpicit, unde diverſa ejus q. *ſpecies* naſcitur, per quam *primo* providentia eſt, vel *immediata*, vel *mediata*. *Illâ* Deus per *ſeipſum*, ut cauſa abſolutè *ſolitaria*, rebus proſpicit, prout Moſen aluit in monte Sinai Deut. ix. 9. 18. ad miniſterium vocavit Exod. iii. 6. &c. & ſæpius eſt allocutus Num. xii. 8. Similiter Paulum *immediate* evocavit ad Apoſtolatum Gal. i. 1.

Vel mediata;

Hac adhibitis *mediis* proſpicit. Ita Eliam ope panis & aquæ pavit 1. Reg. xix. 5. &c. Confer. Pſal. civ. 13. 14. 15. Hoſ. ii. 22. Jeſ. xxxviii. 21. Heb. i. 14. Pſal. xci. 11. & xxxiv. 8. *Immediate* quidem, Deus omnia operatur quæ fiunt, tum ratione *virtutis* ſuæ, quæ attingit omne effectum Deut. viii. 3. Jeſ. xxviii. 29. reſpectu omnis *entitatis*, quæ reperitur in illo: tum ratione *ſuppoſiti*, reſpectu illius *eſſe*, quod habet quà eſt *ens* (id enim in omnibus, etiam operatur Deus ipſe *immediate*, qui intimè & immediate ſemper & omnibus *adeſt*) attamen reſpectu eorum, in quæ agentia ſecunda influunt virtute *propriæ formæ*, Deus non *immediate*; ſed *mediate* dicitur agere: quoniam agit, *mediantibus* ſuppoſitis & virtutibus cauſarum ſecundarum. Proinde non exiſtimandum, Deum *ſic mediis* uti, prout creaturæ utuntur: ſic nim. ut cauſæ principali *diverſa* virtus competat, à virtute inſtrumenti, prout ſcriptor ſuo utitur amanuenſe: Deus enim *immediate* attingit *omnia* Act. xvii. 28. Pſal. cxxvii. 1. 2. Unde *omnis* omnium *effectus*, divinæ operationi aſſeritur Jeſ. xxviii. 29. Sic ut abſque ejus *operatione* nihil poſſit, *quodvis* medium Matth. iv. Levit. xxvi. 16. Hag. i. 6.

Quomodo

XXIV. *Mediis* ergo Deus utitur, non propter

do mediis Deus utatur.

defectum virtutis; ſed propter *abundantiam* ſuæ bonitatis, ut ſcil. *dignitatem* alicujus efficientiæ ipſis communicaret, & in illâ *ſuam* magis redderet conſpicuam. *Neque* enim *Jehova impedimentum eſt, quin ſervet paucis perinde ac multis* 1. Sam. XIV. 6. Quamobrem, producendo effectui *nobiliſſimo*, media perſæpe applicat debiliſſima, *viliſſima* 1. Cor. I. 27. 28. 2. Paral. XXIV. 24. contra *efficaciſſima* reddit *irrita* Pſal. XXXIII. 16. 17. Hoſ. IV. 10. imo & *contra* mediorum naturam, non rarò operatur Dan. III. 27. 21. 24. & quotieſcunque *commodis* utitur mediis, eorum *virtus*, ejuſque *excitatio*, & applicatio ad objectum, ab *ipſo* pendet prorſus *immediatè*.

Providentia Dei eſt, vel ordinaria;

XXV. Eſt *ſecundo* providentia Dei vel *ordinaria*, vel *extraordinaria*. *Priori* Deus *ordinem* ſectatur, rebus in principio per creationem collatum, cujus ratio poſtulat, ut hoc aut illo poſito, aliud ſequatur Hoſ. II. 22. Jer. XXXI. 35. 36. virtute ejus *potentiæ*, quam cauſæ contulit. Eſt autem ille *ordo*, non aliud, quam *lex naturæ* omnibus creaturis communis, vel ipſa *rerum natura prout certo ordine firmatur*, proveniens à vi & *efficacia*, nunquam irritæ illius Dei juſſionis, *fiat*, *eſto*, *ſit ita*, quæ *futuri* exprimens rationem, *perpetuitatem* & conſtantiam indicat, atque *ſua* virtute omnia efficit, quæ de eiſdem rebus ordinariè fiunt: Hæc proinde *naturæ lex*, quædam eſt *participatio legis* & voluntatis divinæ Job. XXXVIII. 12. Cui porro accedit (1) *inclinatio naturalis*, ſeu principium agendi ſecundum *legem naturæ* Job. V. 7. Atque etiam (2) *Inſtinctus naturalis*, ſeu *peculiaris* quarundam creaturarum *proclivitas*, ad operationes *nobiliores*, cum *ſpecie* quadam aut veſtigio *rationis* Prov. XXX. 24. 28. Jer. VIII. 7. Tandem (3) *Potentia* quædam *obedientialis*, qua Creatori jubenti ſubeſſe, *omnes* creaturæ aptæ natæ ſunt. Pſal. CXV. 3. & CXLVIII. 8. Ames. *medul.* lib. I. c. 9.

Vel extraordinaria.

XXVI. *Poſteriori*, ſeu providentiâ *extraordinaria* Deus operatur, *contra* aut *ſupra* ordinem rebus conſtitutum. Exempla habes Exod. XVI. 13. 15. 1. Reg. XVII. 6. Act. IX. & infinita alia per univerſum Inſtrumentum ſacrum diſperſa. Cujus generis quæ producuntur, quod in *admirationem* homines abripiant, *miracula* deſignantur, quorum ratio in eo conſiſtit, quod *naturam* excedant: vel *totius univerſi*, quale v. g. foret annihilatio ſpiritus; vel hujus aut illius *ſpeciei*, quando v. g. *aſina* loquitur; vel hujus aut illius *individui*, ejuſque ætatis aut ſtatus, ut quando v. g. *infans* quævis idiomata exactè pronunciaret, *virgo* pareret. Proinde eorum *officiis* cauſa, eſſe nequaquam poteſt, cujus vires non excedunt *naturam*, h. e. quæ Deus non eſt Pſal. LXXII. 18. & CXXVI. 4. Act. III. 12. 13. 16. Cum omnes creaturæ ſubſint *ordini naturæ*, vireſque prodant *naturæ* legibus circumſcriptas. Quamvis poſſint eſſe inſtrumenta *moralia*; quatenus aut *precibus* à Deo impetrant, qui per ſe perpetret miracula: aut *manifeſtum faciunt*, Deum miracula perpetrare velle Act. III. 6. 16. Joh. IX. 29. 30. Neque tamen abnuimus, quin cauſæ ſint *mirabilium* ſeu inſolitorum, quæ non *naturæ* vires excedunt; ſed *occultant*: qualia in pſeudo-prophetis Deut. XIII. 2. item in Antichriſto 2. Theſſ. II. 9. in magiâ patent.

Providentia eſt, vel naturalis; vel moralis.

XXVII. Tandem *tertiò*, providentia Dei, vel *communis* eſt omnium creaturarum, quam hactenus expoſuimus, & providentia *naturalis* indigitari aliis conſuevit: vel creaturis *rationalibus*, quâ talibus, *peculiaris*, quam *moralem* alii appellant, & capite ſequenti, ex profeſſo enarrabimus.

Pars elenchtica.

1. An detur talis Dei providentia, quâ omnibus & ſingulis proſpiciat libere? Collatio ſententiarum.

XXVIII. Quæritur 1. An detur talis Dei providentia, quâ omnibus & ſingulis proſpiciat, ſecundum conſilium voluntatis ſuæ? Epicurus Philoſophus *nullam* agnoſcebat Dei providentiam, omniaque *caſui* & *fortunæ* adſcribebat. Horum ſententiam exponit C. Vellejus apud Ciceronem de *Natur. Deor.* lib. 2. *Quærere*, inquit, *à nobis ſoletis, quæ vita Deorum ſit, quæque ab eis degeratur ætas, ea videlicet; quâ nihil beatius, nihil omninò bonis omnibus affluentius excogitari poteſt: nihil enim agit, nullis cogitationibus eſt implicatus, nulla opera molitur, ſua ſapientia & virtute gaudet, habet exploratum ſe ſemper fore, tum in maximis, tum in æternis voluptatibus. Hunc Deum rectè beatum dixerimus, veſtrum verò laborioſiſſimum.* Ariſtoteles providentiam quidem, videtur agnoviſſe; ſed reſtringebat ad *univerſalia* tantum, rerum *ſingularium* curâ, intelligentiis & corporibus cœleſtibus relictâ. Stoici plerique providentiæ divinæ *fatum* ſubſtituebant, h. e. *nexum* univerſalem & indiſſolubilem, creaturarum & cauſarum omnium, cui ipſe Deus ſubſit. Plato cum ſuis Academicis, primus videtur providentiam Dei agnoviſſe, quam tamen ad *omnia* & *ſingula*, nominatim ad *cauſas* liberas, *liberum* earum *arbitrium*, & operationes *rationales*, non extendebat. Athei, Spinoſiſtæ, quia reverà Deum *negant*, & cum *natura* confundunt; multo magis *providentiam* Dei negant. Chriſtiani quidem omnes, uno ore providentiam Dei profitentur; ſed quoad naturam ejus, varie varii impingunt. Epicuræi *practici*, maxima copia Chriſtianis, cuivis ſectæ, adſperſi; *ore* quidem providentiam Dei recipiunt; *re* verò & *praxi* nil minus. Horum ſententiam Scriptura repræſentat Job. XXII. 12. 13. 14. *Nonne Deus eſt in ſublimitate cœli? Vide caput ſtellarum, quam excelſæ ſunt? Dicis quid novit Deus? nunquid per caliginem judicabit? Nubes ſunt latibulum ei, & non videt, & in ambitu cœli*

cœli deambulat. Hanc ſententiam verſ. 15. appellat viam, *ſemitam* h. e, Theologiam *ſeculi*, *quam calcaverunt viri iniqui.* Item Pſal. X. 10. & LXXII. 11. & XCIV. 7. Reformati, non tantum providentiam Dei recipiunt; ſed talem etiam, quâ Deus omnibus & *ſingulis* proſpiciat *liberè*, ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Sententiam iſtam Scripturis & rationibus ſuperſtruximus §. III. IV. nec addimus, niſi, in gratiam Epicuræorum, argumentum ex eorum hypotheſibus: agnoſcunt *eſſe* Deum, & *talem* etiam, quo nihil ſapientius, nihil beatius, nihil omnibus bonis affluentius cogitari poteſt: jam qui 1. *Deus* eſſe poteſt, qui non eſt ens *abſolutè primum*, qui non eſt independens, & à quo non omnia quoad exiſtentiam, eſſentiam, & operationes pendeant? 2. Qui *ſapientiſſimus*, qui nullos ſapientiæ *actus* in rerum gubernatione prodere poteſt? 3. Qui ſumma *virtute* præditus, qui iners & otioſus, omnia negligit? 4. Quî *omnibus bonis* affluentiſſimus, qui *ſapientia*, *potentia*, & *voluntate* univerſalis gubernationis, ejuſque *gloria* deſtituitur? Ut, (judicio, tum Scripturæ Pſal. XCIV. 8. 9. 10. collat. cum. X. 4. 11. 12. & LIII. 2. 3. tum rei ipſius) qui neget providentiam, neget *Deum eſſe.* *Ratiunculis* quibus ludere poſſint, ſic occurrimus: 1. *Beatitudini* divinæ nihil decedit per *operationem* providentiæ, quin potius per *otium.* *Ut enim in Dei vacatione non eſt ignavia, deſidia, inertia, laſſitudo* (Jeſ. XL. 28.) *ita nec in ejus opere labor, conatus, induſtria: novit ipſe quieſcens agere, & agens quieſcere*, ait Auguſtinus *De Civit. Dei* lib. 12. c. 17. Cum præſertim *unico* æternoque voluntatis *nutu*, cuncta gubernet, utpote ſine quo, non eſſet omni *perfectione* affluentiſſimus. 2. Nec divina providentia *contingentiam* tollit, aut arbitrii noſtri libertatem; quoniam (juxta Auguſtinum *De Civit. Dei.* lib. 7. c. 30.) *Sic res adminiſtrat, ut eas proprios motus agere ſinat.* Neque enim providentia divina obſtat, quo minus quædam, per cauſas ſua natura ad hunc effectum non determinatas ſeu *contingentes*, aut per conſilium voluntatis creatæ ſeu liberum arbitrium, accidant. Quinimo univerſum iſtud à ſola Dei providentia reſultat. 3. Nec *inordinata* illa, confuſa, crudelia, peſſima, quæ paſſim accidunt in natura, arguunt, ſe à *ſapientiſſima*, potentiſſima, optima providentia non gubernari: cum omnia illa, utcunque declinent, ab *ordine particulari* hoc aut illo; non tamen declinent, ab ordine *univerſali*: nec fiant *præter* aut *contra* intentionem cauſæ *univerſalis*, quæ vitia ac defectus cauſarum ſecundarum, ſapientiſſimè, potentiſſimè, optimè gubernat, in nominis ſui *gloriam*, ſuorum ſalutem, impiorum *juſtam punitionem* Joh. IX. 3. Ut hinc *ſtabiliatur* potius quam *debilitetur*, ſapientiſſima Dei providentia. Multo minus 4. per iſtam providentiam, *auctor* ſit ſcelerum ac vitiorum: cum *permittat* tantum, quatenus ſcelera ſunt, permiſſa *ordinet*, *puniat*, quæ liberrima malitia ſceleſtarum creaturarum perpetrantur. Tandem 5. providentia divina peccata nulla prætermittit abſque *pœna* (punit enim, *vel* in peccatore, *vel* in ejus ſponſore; vel hîc; vel poſt hac.) *Nec* 6. bonis *malè*, ac malis *benè* proſpicit: præterquam enim, quod (nobis ſaltem) incertum ſit, quinam *verè* boni ſint aut mali: nec *bona* verè ſunt, quæ malis eveniunt, utpote quæ in eorum *exitium* ſeſe exonerant; nec *mala* verè ſunt, quæ bonis accidunt, utpote quæ in eorum *ſalutem*, optima providentia ſemper cooperantur Rom. VIII. 28. Et ſi etiam hîc ad tempus, *malis* benè, & *bonis* malè eſſet: non erit tamen poſthac & in æternum. *Nec* 7. *juſtum unquam* ponit cum injuſto, cum *abſolutè* juſtus, coram eo non detur; & qui ab *hoc* aut *illo* ſcelere, ob quod alii puniuntur, eſt *juſtus*; ab *aliis* plurimis poſſit eſſe *injuſtus*, quo ſenſu Deus comminatur Ezech. XXI. 3. *Exſciendam juſtum cum injuſto.*

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Refelluntur objectiones. 1. 2. 3. 4.

XXIX. Quæritur 2. An in providentia, talis detur *influxus* Dei, quo *phyſicè* prædeterminet *omnes* omnino cauſas ad agendum? Epicuræi nullum omninò Dei influxum admittunt, ut vidimus §. præcedenti. Ariſtoteles cum ſuis, nullum agnoſcebat circa *ſingularia.* Stoici ipſum etiam *Deum* ſubjiciebant *nexui* cauſarum ſecundarum, adeoque nullum Dei influxum in quævis admittebant. Durandus, talem tantum agnoſcebat, qui cauſas ſecundas conſervaret cum ſuis quaſque *viribus* in eſſe ſuo, cæterùm agnoſcebat influxum *generalem*, *ſpeciali* prædeterminatione relicta ſuis cauſis, quemadmodum Sol univerſaliter & uniformiter in omnia, quæ tum ſeipſas determinent, ad has aut illas operationes, pro ſua natura, aut phonaſcus, ventum curat influere in ſuos tubos, quem ipſe ſua manu determinet, ad tales aut tales ſonos efformandos. Pelagiani & Sociniani in *naturalia* quidem influere, admittunt; ſed in *libera*, ſaltem quoad eorundem prædeterminationem, ut habeant *independentem* indifferentiam arbitrii negant. Simipelagiani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, influxum in effecta libera admittunt; ſed in ipſam cauſam liberam, eadem hypotheſi *independentis indifferentiæ* liberi arbitrii, negant. Omnes tum Pelagiani, tum Semi-Pelagiani admittunt quidem, influxum *moralem* ſuaſivum, ad quem creatura libera ſeipſam poſſit determinare aut non determinare, pro ſuo lubitu independente, hi inſuper agnoſcunt influxum ſimultaneum, quem *concurſum* appellant, quo currente creatura *libera*, poſtquam ſeipſam determinavit, Deus juvet in producendo effectu; ſed *præcurſum* negant, ad hoc, ut independens arbitrii indifferentia, ſarta maneat & tecta. Reformati talem credunt providentiæ *influxum*, qui omnes & ſingulas cauſas prædeterminet ad agendum, ſive *naturales*

2. An in providentia, talis detur influxus Dei, quo phyſice prædeterminet omnes omnino cauſas ad agendum? Collatio ſententiarum.

Reformatorum ſententia.

cum ſuis rationibus.

turales illæ ſint; ſive liberæ. Eo quod: 1. Scriptura teſtetur, Deum *operari omnia in omnibus*, adeoque & prima creaturæ liberæ *determinationem* ad ſuas operationes 1. Cor. XII. 6. noſque *in ipſo*, *vivere*, MOVERI *&* *eſſe* Act. XVII. 27. 28. Ex ipſo, per ipſum & ad ipſum eſſe OMNIA, adeoque & *libera* Rom. XI. 36. Jeſ. XXVI. 12. *Tu nos & omnia noſtra opera, operatus es nobis.* Et cap. XLV. 7. *Ego Jehova facio* OMNIA *iſta* Eph. I. II. OMNIA *operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.* Quod 2. ſua providentia dicatur determinare *contingentia* v. g. *ſortem* Prov. XVI. 13. exemplum Joſ. VII. 14. 18. & *libera.* Phil. II. 13. *efficit* VELLE. Prov. XVI. 9. *Sed Jehova dirigit greſſus ejus.* Etiam *peccata* Act. II. 23. & IV. 28. *manus & conſilium* PRÆDETERMINAVIT *futura.* Quod 3. ea ratione, prima illa determinatio, foret *independens*, adeoque *Deus*; cum Dei ſolius ſit eſſe independentem. Quod 4. eadem ratione, nullum Deo in illam, omniaque ejus conſectaria, competeret *dominium.* Et hinc 5. nullus ab ea Deo competeret *cultus*, nulla gratitudo, ex *bonis*, nulla invocatio ad bonum impetrandum. Et ſic in eandem incidunt naſſam, quam nobis ex hoc capite ſtruere conantur. Quin & 6. Deus, ea ratione, non eſſet *Deus*, utpote à quo non omnia penderent, imò qui ab ea determinatione, pendere cogeretur. Etiam 7. hac hypotheſi, in negotio converſionis, homo foret propriæ fortunæ faber, qui haberet, quod non accepiſſet, qui ſeipſum diſcerneret, contra Apoſtolum 1. Cor. IV. 7. Nec ſuppetit adverſariis, quod in contrarium proferant, niſi: A. Quod per iſtum influxum tollatur omnis rerum *contingentia*, omniaque dura urgeantur *neceſſitate.* B. Quod eadem opera, à voluntate hominis tollatur libertas, eoque voluntas & humanitas. C. Quod tali influxu Deus reddatur auctor peccatorum. His objectionibus, quo diſtinctius percipiamus rationem conciliandi cum providentia, rerum contingentiam, arbitrii libertatem, Deique omnimodam ſanctitatem, ſingulis controverſiis impoſterum ſatisfaciemus.

Objectiones tantum notantur.

3. An per influxum prædeterminantem, omnis tollatur contingentia? collatio ſententiarum.

XXX. Quæritur 3. An influxus ille providentiæ divinæ, è medio tollat omnem rerum contingentiam, duraque urgeat neceſſitate? Epicurus cum ſuis, eliminata omni Dei providentia, nil niſi contingentiam caſum & fortunam admittebat. Cum his in primitiva Eccleſia colludebant Simoniani, Carpocratiani, Gnoſtici aliique. Platonici & Ariſtotelici Philoſophi, agnita cæterum providentia divina; in rebus ἐφ' ἡμῖν, ſeu liberis, non niſi meram contingentiam recipiebant. Hos ſequuntur Pelagiani craſſiores, & cum illis Sociniani, qui in rebus voluntatis noſtræ, nil niſi meram *contingentiam* admittunt, quia ne Deum quidem agnoſcunt habere certam futurorum contingentium *præſcientiam.* Et Semipelagiani Jeſuitæ, Remonſtrantes, Lutherani, Anabaptiſtæ, qui licet in ipſis actionibus liberis, non admittant niſi contingentiam, qua res poſſit exiſtere & non exiſtere, nihilominus certam admittunt earundem in Deo *præſcientiam.* Ex adverſo Stoici, qui crepabant quidem providentiam *univerſalem*; ſed tamen, omnia duræ *neceſſitati* ſubmittebant, quam *fatum* appellabant, cujus naturam Cicero repræſentat his verbis: *Fatum autem id appello quod Græci εἱμαρμένην, id eſt ordinem ſeriemque cauſarum: cum cauſa cauſæ nexa, ex ſe rem gignat, ea eſt ex omni æternitate fluens veritas ſempiterna* De divin. lib. I. Et Chryſippus apud Gellium, *Noct. attic.* lib. VI. cap. 2. dicit *ſeriem indeclinabilem*, *connexam per æternos conſequentiæ ordines.* Hoc fatum impium eſt. Si tamen nexum illum ſuſpendant à *fando*, ſeu à decreto divino; non eſt ob quod reprehendantur, unde etiam à Chriſtianis plurimis, tum *veteribus*, v. g. Minutio Felice in *Octavio*, Auguſtino De Civit. Dei lib. V. cap. VIII. Gregor. Nyſſeno lib. de *Fato*, Iſidoro, *Orig.* lib. VIII. cap. ult. tum recentioribus nonnullis, Scholaſticis & literatoribus, hoc ſenſu receptum fuit *Fatum*, quod tamen à Reformatis, quia vox ſonat in *malum*, non admittitur. Etiam Arminiani, Jeſuitæ aliique Pelagianiſſontes, neſcio quo fato, dum fatum expugnare conantur, in *fatum* incidunt, pluſquam Stoicum, quando contingentia & libera, ab *æterno* ſtatuunt futura fuiſſe, *antecedenter* ad voluntatem & decretum divinum. Si enim iſta *futuritio*, non ſit à voluntate & decreto divino; non poteſt eſſe, niſi vel *à ſeipſa*: vel à nexu indeclinabili cauſarum, à quo futura illa producantur. Aſtrologi, Mathematici, Genethliaci, Chaldæi, ad hoc ut divinare poſſint, etiam res contingentes, v. g. naſcendi leges, matrimonia, liberos, fortunam & conditionem quorumvis, ex aſtrorum poſitu, velut neceſſario futura ſuſpendunt ac prædicant. Πρῶτον ψεῦδος omnium perverſarum opinionum, eſt, quod non ſatis accuratè *contingens* & *neceſſarium* definiant, quando contingens eſſe volunt, quod *ſimpliciter* poteſt *non fieri* & *neceſſarium*, quod *non* poteſt *non fieri.* Reformati ergo contingens eſſe volunt, vel quod ſit præter intentionem ſuæ cauſæ, &, cum cauſa duplex ſit, vel *prima* & ſuprema, vel ſubordinata; ſtatuunt, cum nihil fieri poſſit, præter intentionem *primæ* cauſæ; nihil etiam reſpectu ejus fieri poſſe *contingenter*: aſt cum plurima fiant præter intentionem cauſarum *ſubordinatarum*; multa etiam fieri contingenter, non obſtante influxu divino prædeterminante: vel contingens eſſe dicunt, quod fit per cauſam, *ſua natura*, *non determinatam*, v. g. quando ruſticus ſuum agrum ſcindens; fortè fortuna incidit in theſaurum. Ruſus *neceſſarium* volunt eſſe, quod per talem exiſtit cauſam, quæ *ſua natura* determinata eſt ad talem effectum, ſic Sol *neceſ-*

Sententia Reformatorum.

ſario

ſario ſplendet, ignis neceſſariò urit, gravia neceſſariò deorſum vergunt. His præſuppoſitis, multa fieri *contingenter*, licet influxus providentiæ divinæ, determinet, ut præter intentionem cauſarum ſubordinatarum, influxu prædeterminatarum, accidant, aut per tales cauſas ſubordinatas procurantur, quæ *ſua natura*, nullum nexum habent cum iſtis effectis. Rurſus multa fieri *neceſſario*, quæ per influxum illum, à talibus cauſis exiſtunt, quæ *ſua natura*, neceſſarium nexum habent cum iſtis effectis. Interim exiſtimant, omnes effectus, ſive *contingentes* ſint, ſive *neceſſarii*, certo fieri & *indeclinabiliter*, modo ab influxu divino, cauſæ eorum fuerint excitatæ & *prædeterminatæ*. Ex his tandem conficiunt, cum ab *una* parte, influxus providentiæ prædeterminans, neceſſarius ſit ad operandum, prout demonſtravimus parag. præcedente: ab *altera* parte, multa paſſim obvia ſint, *tum* in *Scriptura*, *tum* in experientia quotidiana, quæ verè ſint *contingentia*, influxum illum prædeterminantem non tollere contingentiam; nec inferre univerſalem *neceſſitatem*. Imo verò influxum illum eſſe cauſam omnis contingentiæ, quatenus tales cauſas talibus effectis conſtruit, & prædeterminat, quæ præter intentionem cauſarum accidunt, & quæ ſua natura nullum nexum neceſſarium habent. Addam, nec reſpectu cauſarum ſubordinatarum, inſolitum eſſe, ut idem effectus diverſo reſpectu *contingens* ſit & *neceſſarius*. Suppone enim ab uno Domino, duos emitti ſervos, per eandem viam ad ſe reverſuros: hi ſervi reſpectu Domini emittentis, ſibi *neceſſario* occurrent in via, & reſpectu ſervorum *contingenter*. Nec video, quid his, ullà cum ſpecie rationis, ab adverſariis, opponi queat.

4. An influxus ille providentiæ tollat aut lædat libertatem arbitrii noſtri? Sententia Reformatorum explicatur.

XXXI. Quæritur 4. An influxus ille providentiæ divinæ, tollat aut lædat libertatem arbitrii humani? Omnes adverſarii, tum Philoſophi, tum Theologi, quos in præcedentibus commemoravimus, affirmant, quorum primum falſum in eo eſt, quod libertatem arbitrii ponant, in mera *indifferentia independente*, quam influxus providentiæ, ſi tollat, omnem libertatem tollat. Reformati ex adverſo, licet *aliquam* indifferentiam agnoſcant in libertate, nimirum *naturalem*, per quam agens liberum, ſua natura non ſit determinatum ad hanc actionem; per quam etiam agens liberum, *phyſicè* determinari non poſſit, ab ulla cauſa *ſubordinata*: non tamen admittunt, libertatem conſiſtere in *mera indifferentia*, multo minus in indifferentia plane *independente*, quæ nec à cauſa *prima* quidem tolli poſſit. In quo igitur ponunt naturam libertatis? Reſpondetur in ea facultate agentis liberi, qua agat *ἐκ προαιρέσεως*, *ex conſilio* & complacentia rationali, qua, ſub Deo, ſeipſum determinet ad agendum. Cum igitur Deo viſum fuerit, cauſas liberas, providentiæ ſuæ influxu excitare & prædeterminare, ut ſeipſas conſilio & deliberatione determinent ad has aut illas operationes, ad quas ſuâ natura ſunt indifferentes; manet, influxum illum prædeterminantem, non tollere, nec lædere veram libertatem arbitrii. Rationes eorum ſunt: 1. Multæ actiones liberæ, in Scripturis memorantur, ad quas tamen Deus prædeterminaverit earum cauſas. v. g. quæ Judæi, Pilatus, Herodes, milites peſſimè perpetrârunt in Servatorem noſtrum, ea, omnium conſenſu, *liberè* perpetrârunt, interim tamen *manus* & *conſilium* Dei, ſeu, per Hendiadim, manus conſilii divini, dicitur eos ad ea prædeterminaſſe Act. IV. 28. Paulus item, procul omni dubio, *liberè* annunciavit Evangelium 1. Cor. IX. 17. interim tamen dicit ſe *non poſſe*, ſi non hoc in eo operaretur Chriſtus Rom. XV. 18. 15. Gentiles itidem *libere* crediderunt Paulo, interim dicit hoc factum *virtute Spiritus Sancti* verſ. 13. imò profitetur, ſe *ineptum, ad quicquam* boni *cogitandum*, *velut ex ſeipſo*; *ſed omnem aptitudinem ſuam eſſe ex Deo* 2. 2. Cor. III. 5. Porro 2. *Cor Regis*, hoc eſt voluntas ejus procul dubio *liberè* agit, interim tamen eſſe *in manu Domini*, qui illud *flectat ſicut rivos aquarum* quorſum vult Prov. XXI. 1. item cap. XVI. 1. 2. Inſuper 3. Voluntas ſaltem libere vult, interim tamen *τὸ θέλειν*, non *facultatem*, ſed actum volendi, Deus dicitur *efficere ἐνεργεῖν*, perinde ad ejus operari Phil. II. 13. Et ſi 4. *libertas* conſiſtat in merâ *indifferentiâ*; ubinam tandem reperietur *libertas*, ne apud Deum quidem, utpote qui poſt decretum ſuum, quod ab æterno extitit, nunquam fuit *indifferens*, ad procurandam, vel non procurandam rem decretam. Nec 5. Angeli *liberè* operabuntur, quia jam *determinati* ſunt ad bonum, proinde non indifferentes. Nec 6. Diaboli, aut homines *irregeniti*, quia determinati ſunt per intrinſecam corruptionem, ad peccatum. Ubinam igitur erit libertas arbitrii? niſi fortè in hominibus *regenitis*, qui poſſint bonum & malum; ſed ſi Deus *operetur* in ipſis *velle*. Nec eſt adverſariis, quod ullâ quidem cum veritatis ſpecie objiciant, niſi A. Quod *neceſſitas* & *libertas*, ſint ſibi invicem adverſa, proinde cum influxus prædeterminans inferat *neceſſitatem*; eadem operâ tollere libertatem. Sed negavimus §. præced. influxum inferre *neceſſitatem*. B. Quod per influxum divinum dudum determinatum eſt, illud proprio arbitrio, ſeu conſilio, ſeipſum determinare non poſſe. Reſp. Influxus Dei excitat & prædeterminat voluntatem *phyſicè*; ut voluntas conſilio & deliberatione, ſeipſam ſub Deo, determinet *moraliter*. C. Quod, ſublata indifferentia, ceſſet libertas arbitrii. Reſp. Sublatâ *omni* indifferentiâ, nominatim indifferentia *naturali*, ceſſat utique *libertas*; non autem ceſſat ſublata ſola indifferentiâ *independentiæ*.

Et probatur.

Objectiones.

XXXII.

5. An influxus ille prædeterminans Deum faciat auctorem peccati? Sententiarum collatio.

XXXII. Quæritur 5. An influxus ille prædeterminans, Deum faciat auctorem peccati? Julianus olim, odio Chriſtianorum, *nexum* affirmabat. Pelagiani item & Pelagianiζοντες, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, Anabaptiſtæ & Lutherani, ſtudio denigrandæ Eccleſiæ Reformatæ, eundem nexum affirmant, adduntque per calumniam, Reformatos *talem* tradere providentiæ *influxum*, quo *impellat* Satanam, ut tentet & ſeducat homines, quo occultâ vi hominem *moveat* ad peccandum, quo Deus, *unà* nobiſcum, & *magis* etiam quam nos, *operetur* peccatum, utpote cauſa *principalis*, dum nos, ut cauſæ *inſtrumentales* tantum.

Sententia Reformatorum.

Reformati penes peccatum, tria diſtinguunt: 1. *habitum* ſeu *actum* quendam creaturæ rationalis, cui *inſit* malitia moralis, neque enim malitia iſta eſt ſubſtantia, quæ per ſe ſubſiſtat, ut Manichæi delirabant. 2. Ἀνομίαν ſeu *malitiam* quæ ineſt habitui & actui, in hac ſolâ, totam conſtituunt peccati eſſentiam. 3. *complexum* ex utroque præcedente coaleſcens. Quantum ad primum, nim. *ſubſtratum*, illud ſtatuunt eſſe *phyſicè* bonum quid, adeoque dependens à primo ac ſummo bonô, ac proinde ad hoc extendunt *influxum* providentiæ divinæ, quod hoc evidenter doceat Scriptura Act. XVII. 28. Rom. XI. 36. & exigat ipſâ deitatis ὑπεροχή: niſi enim in iſtud influeret, non eſſet cauſa *abſolutè prima*, eoque nec Deus. Quantum ad ſecundum, ἀνομίαν ſeu *malitiam*, cum illa non ſit ens; ſed *defectus* tantum, qui non admittit cauſam efficientem; ſed *deficientem* ſolam, ſtatuunt influxum providentiæ divinæ illam non attingere; ſed tantum *permittere*; ſic tamen, ut *permiſſionem* iſtam, certo ſequatur peccatum. Quantum ad *tertium*, totum ſcil. peccati *complexum*; ſtatuunt providentiam divinam, variis modis circa illud occupari, tum *moraliter* illud prohibendo; tum *phyſice*, dirigendo, limitando, puniendo. Proinde: cum *tota natura* peccati, conſiſtat in ſola ἀνομίᾳ, & iſtam ἀνομίαν non attingat influxus providentiæ, Sole clarius eſt, Deum per influxum providentiæ non fieri auctorem peccati. Tum 2. Peccatum produci non poteſt, niſi per *transgreſſionem legis*, & Deus, per influxum providentiæ ſuæ, non transgrediatur legem, nec transgredi poſſit: relinquitur, Deum per influxum illum, non fieri auctorem peccati. Porro 3. Cum ab *una* parte, per *Scripturam* pariter, v. g. Pſal. v. 5. & naturam Dei, quatenus eſt ſummum *bonum*, Deus non poſſit eſſe auctor peccati, omnibus agnoſcentibus: & ab *altera* parte, Deus providentiâ ſuâ variè legatur occupatus fuiſſe circa peccatum, v. g. Act. IV. 28. & II. 23. Gen. I. 20. 2. Sam. XII. 11. 12. & cap. XXIV. 1. Nec tamen eo ipſo factus eſt *auctor* peccatorum. Plura hujus generis non urgebimus impræſens.

Objectiones.

Si objiciant: A. Ille tamen influxus, qui determinat hominem ad peccandum; peccati auctor eſt: ex dictis facilis accidet reſponſio: quod influxus auctor tantum ſit *actus*, cui ineſt peccatum, non autem ipſius peccati. B. Poſito iſto influxu *prædeterminante*, homo non poteſt non peccare. Reſp. Poteſt, eo non obſtante, potentia *cauſæ*, & in ſenſu, ut loquuntur, *diviſo*, quatenus homo, per eum, *ſua natura* non eſt determinatus ad peccandum; ſed ſub eo influxu, proprio *conſilio* ſeipſum determinat ad peccandum: licet non poſſit potentia *effectus*, & in ſenſu compoſito: ſed ab hoc peccatum non eſt *effectus* influxus; ſed ejus tantum *conſequens*. C. Ille tamen influxus, qui hominem excitat ad peccandum, ejus peccati auctor eſt. Reſp. Si cum Scripturâ 2. Sam. XXIV. 1. Ezech. XIV. 9. 2. Theſſ. II. 11. ſic loquatur Theologus unus, fortè & alter, nihil aliud cum Scriptura intelligunt, quam quod Deus excitarit ad illum *actum*, cui peccatum accedit ab hominibus, & ab hoc non fit auctor ipſius peccati. D. ille influxus in actum hominis peccaminoſum, qui eſt cauſa iſtius *actus* principalis, potius ejus peccati cauſa dici debet, quam homo, qui non eſt niſi cauſa *inſtrumentalis* aut *minus* principalis. Reſp. Deus ſuo influxu eſt cauſa quidem principalis *ipſius actus*; ſed homo ſolus eſt cauſa ipſius peccati, quod eſt *in* actu iſto. Interim E. Theologi quidam Reformati, ex hoc influxu, exſertè Deum appellant auctorem peccati. Reſp. Si quidem ita loquantur, durius quam par eſt, non aliud intellectum volunt, quam Deum eſſe auctorem *actus*, ut talis, cui à creaturâ ſolâ accedit ἀνομία, in quâ ſolâ conſiſtit peccatum, nec vel unus Theologus oſtendi poteſt, qui dixerit Deum eſſe auctorem ἀνομίας, aut peccati, *quatenus* eſt peccatum.

6. An in providentiâ divinâ, detur concurſus aliquis generalis & indifferens, in omnes creaturas, qui determinetur à ſingulis creaturis; pro ſuâ quaque natura, & ab homine pro ſuo arbitrio? Collatio

XXXIII. Quæritur 6. An in providentia divina detur concurſus aliquis *generalis* & indifferens in omnes creaturas, qui determinetur à ſingulis creaturis pro ſua quaque natura, & ab homine pro ſuo arbitrio? Ariſtoteles cum ſuis Peripateticis, prout providentiam Dei agnoſcebat circa generalia tantum, negata cura particularium, imprimis eorum quæ ſunt ἐφ' ἡμῖν, ſeu ab arbitrio noſtro pendent: ita etiam influxum providentiæ divinæ non niſi generalem recipiebat, rejecto ſpeciali. Pelagiani & Pelagiaνίζοντες, Jeſuitæ, Remonſtrantes, quo commodius *independentem indifferentiam* liberi arbitrii aſſererent, neque tamen eoipſo hominem facerent plane independentem, ab *una* parte agnoſcunt aliquem *concurſum* ſeu influxum aliquem in omnia; ab *altera* parte *generalem* tantum & indifferentem, qui cauſetur in omnibus eſſentiam, vitam, motum, juxta Act. XVII. 28. ſed qui determinetur ac ſpecificetur à ſingulis creaturis pro ſua *natura*, & peculiariter ab homine pro ſuo libero arbitrio. Sicut v. g. Sol ſuos radios *generaliter* & uniformiter ſpargit in hæc ſublunaria ad productionem generalium, qui

qui

ſententiarum.

quo radii determinentur ac ſpecificentur à ſingulis generantibus, à quo dici ſolet Sol & homo, gignunt hominem, Sol & leo, leonem. Non deſunt quidem ex eis, qui videri volunt, id reſtringere ad actiones malas; ſed tamen, & hi ipſi *teſte*; & plerique eorum palàm, ad bonas & ad malas extendunt. Reformati, ſicut nullum agnoſcunt *decretum generale*, ut ſupra vidimus in cap. de *decreto Dei*; ita nullum recipiunt influxum providentiæ *generalem*, ſed talem tantum, qui *omnia* quidem; ſed ſingula ſingulatim afficiat, omnia & ſingula *determinet*, ſed *determinetur* à nullo. Quia: 1. Per univerſum Scripturæ tenorem, & quæ dudum in dogmaticis habuimus, datur providentia ſingularis, verſus v. g. Adamum, Noachum, Abrahamum &c. ergo etiam datur influxus *ſingularis*. Quia 2. ipſos actus voluntatis ſingulares determinare legitur Prov. XXI. 10. & XVI. 1. & XIX. 21. ac deprehenditur exemplis Gen. XXXIII. in Eſavo. Exod. XI. 1. 2. 3. in Ægyptiis. Pſal. CV. 25. Act. IV. 27. 28. Unde ſanctis in more fuit, orare Deum, ut gratiam invenirent in oculis hujus aut illius Gen. XLIII. 14. Neh. I. 11. Conf. Exod. IV. 11. Quia 3. in converſione peccatoris, ſpeciali gratiâ diſtinetur, circa intellectum & voluntatem ejus Phil. II. 12. Joh. VI. 65. Act. XVI. 14. Gal. I. 15. 16. Proinde non *generali* influxu. Quia 4. ſi penes ſolam voluntatem hominis eſſet, influxum Dei generalem, pro arbitrio determinare: tum voluntas eſſet *independens*: αὐτεξούσιος, propriæ fortunæ *ſolus* faber. Tum 5. Decretum Dei *incertum* foret, & præſcientia ejus fallax, neſcia an & quomodo voluntas hominis influxum Dei generalem, ſit determinatura. Atque etiam 6. nec *bonum*, nec malum faceret, quippe quod penderet, à determinatione indifferenti influxus Dei generalis. Neque etiam pœnas aut præmia diſpenſaret: ſi nim. indifferenter influeret in omnia, ſicut cœlum & luminaria in hæc inferiora. Conſequenter 7. nec invocandus, metuendus aut celebrandus foret, magis quam Sol & cœlum ob influxum parilem. Imo 8. cum influxus ille Dei generalis, ſicut quævis ejus operatio, ſi determinaretur aliunde, dependens fieret, mutabilis item, nec purus ſimpliciſſimus actus maneret, id quod plane eſt ἀθεόλογον.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones.

Nec juvat in contrarium, quod A. Deus ſit cauſa univerſalis omnium: id enim eſt, non per influxum *generalem* & indifferentem, ſed per influxum maximè particularem, quatenus ille attingit & determinat *omnia & ſingula*. Nec B. verum eſt quod cauſantur, iſto influxu ſingulari (a) tolli libertatem arbitrii humani, cum ita influat, & determinet, ut ille per *conſilium* & complacentiam producat effectum, ſicut jam ante in præcedentibus demonſtravimus; (b) tollat item rerum *contingentiam*, cum ſic influat, ut multa fiant præter intentionem agentis proximi, & multa per talem cauſam, quæ *ſua natura* non ſit determinata ad eundem effectum. Nec C. verum eſt, quod iſte influxus, Deum *auctorem* faciat *peccati*: cum influxus tantum vergat in peccati *ſubſtratum*, cui malitia & ἀνομία accedit à peccante. Prout in præcedentibus docuimus ex profeſſo.

7. An circa peccatum, providentia divina, non occupetur, niſi otioſa permiſſione? Collatio ſententiarum.

XXXIV. Quæritur 7. An circa paccatum providentia divina, non occupetur, niſi *otioſa permiſſione*, ſeu mera ἀνεργείᾳ? Veteres Pelagiani otioſam iſtam permiſſionem extendebant ad quaſvis voluntatis noſtræ operationes, tam bonas quam malas, unde Julianus Pelagianus, ſic argutabatur, ſicut Deus ſe habet circa voluntates malas; ita etiam ſe habet erga voluntates bonas: at in malas voluntates operatur tantum *permiſſivè*: Ergo &c. Pelagiani & Pelagianίζοντες moderni, videntur iſtam permiſſionem reſtringere ad ſola peccata, prætextu quidem, ne Deus evadat auctor peccati; reverà, ut *independentem* voluntatis humanæ *indifferentiam*, ſartam tectam habeant. Hinc ſua iſta *permiſſione*, volunt Deum, nec *agere*, nec *velle* agere; ſed peccatorem ſibi permittere, ut indifferentem potentiam voluntatis ſuæ, poſſint liberè deducere in actum, eoque patrare peccatum, vel non patrare. Reformati agnoſcunt, Deum circa peccati ἀνομίαν ſeu *malitiam*, qua tota natura peccati exhauritur, non verſari niſi *permittendo* Pſal. LXXXI. 13. Act. XIV. 16. 1. Cor. X. 13. ſed tamen totum *complexum* peccati, quatenus connotat ſubſtratum & ἀνομίαν: ſtatuunt *agendo* etiam occupari, quatenus *vult futuritionem* peccati, quatenus item influxu excitante, vires peccaturi excitat ad talem operationem, cui à peccatore accedat ἀνομία, ſic ut poſita tali actione divina, peccatum, non quidem neceſſariò, certo tamen & infallibiliter ſequatur. Proinde *otioſam* Pelagianorum permiſſionem, meramque ἀνέργειαν explodunt. Pro ſua iſta ſententia Reformati pugnant, his fere rationibus: 1. Quia Scriptura docet, Deum occupari circa peccata, *volendo* eorum futuritionem Act. II. 23. & IV. 28. Rom. IX. 18. 1. Pet. IV. 19. proinde non *otioſe* permittendo. Quia 2. docet *impellere* ad peccandum 2. Sam. XXIV. 1. *jubere* peccatum 1. Reg. XXII. 22. imo *facere* 2. Sam. XII. 12. Hæc quamvis ſancto & ſano ſenſu ſint intelligenda: evincunt ſaltem, Deum non *otioſa* permiſſione diſtineri circa peccata. Quia 3. *Excæcare*, *indurare*, *tradere* in peccatum, quæ de Deo aſſeruimus in *dogmaticis*, non dicunt, nec ferunt *otioſam* permiſſionem. Quia 4. *ſic permittere* dicitur peccatum, ut permiſſionem iſtam certo & infallibiliter *ſequatur* peccatum Pſal. LXXXI. 13. Jeſ. LXIII. 17. Act. XIV. 16. Quod ſanè non eſt *otioſe* permittere. Quia 5. Vires peccaturi, quæ *erigi* neceſſario debent à Deo Act. XVII. 28. ut peccatum perpetretur, *otioſa* per-

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

permiſſione nequaquam eriguntur. Non addam 6. quod *gubernare*, limitare, dirigere peccata, quæ in *dogmaticis* providentiæ divinæ aſſeruimus; non conſiſtunt in *otioſa* permiſſione. Si objiciant: A. Scripturas nihilominus circa peccatum *permiſſionem*, ut diximus, commemorare; nihil habebunt adverſus Reformatos, utpote qui permiſſionem circa peccati ἀνομίαν, lubenter agnoſcunt, dum circa totum *complexum* peccati, & nominatim circa ejus ſubſtratum, varias credunt providentiæ divinæ operationes, & *talem* inſuper permiſſionem, quam indeclinabiliter ſequatur peccatum: proinde *otioſam* tantum reſpuunt permiſſionem. Si B. cauſentur, *permittere* hominibus non eſſe, niſi non operari: facilis erit reſponſio, à permiſſione *humana*, ad permiſſionem *divinam*, nullam valere conſequentiam. Si C. dicant, quod permiſſionem *efficacem*, itemque peccati gubernationem, indeclinabiliter ſequatur peccatum, adeoque Deus *auctor* fiat peccati: jam ante oſtendimus falſum eſſe, quod Deus inde fiat auctor peccati.

Objectiones.

8. An providentia divina, immobilem conſtituat vitæ humanæ terminum ac modum?

XXXV. Quæritur 8. An providentia divina conſtituat *immobilem* terminum & modum vitæ humanæ? Pelagiani & Pelagia*νίζοντες*, Sociniani, Arminiani, Anabaptiſtæ, Lutherani, ut efficacius ſuccurrant *independenti* indifferentiæ liberi arbitrii hominis, qui poſſit ſibi violentas inferendo manus, aliiſque, terminum vitæ ſuæ decurtare; ſtatuunt; providentiam divinam, cuivis homini non ponere immobilem vitæ ſuæ terminum. Reformati, ut agnoſcunt, terminum illum vitæ humanæ, quem *natura* ponit, variari poſſe; ſic terminum illum, quem *Deus* ponit, & *decretum ac providentia* ejus, variari poſſe, negant. Quod demonſtrant (1) eis Scripturis, quæ *omnia* & *ſingula* providentiæ divinæ exponunt Eph. I. 11. Act. XV. 18. (2) Quæ *minima* quævis, uſque ad *gramina*, ad paſſerculos, imo ad *capillos* ei exponunt Matth. VI. 26. 28. 30. & X. 29. 30. Utquid non *magis* etiam *terminum vitæ* humanæ? verſ. 31. Imo (3) quæ ſingulatim *vitam* humanam Job. XIV. 5. & VII. 1. Pſal. XXXIX. 5. & XC. 3. Act. XVII. 26. ei exponunt. Sin minus (4) cum, *quicquid in tempore fit*, ab *æterno* fuerit futurum, ſi non fuerit futurum *à Deo* ejuſque *providentiâ*; fuerit *à ſe*, adeoque *fato* ſuberit, plus quam Stoico. Tum etiam (5) vitæ terminus, ſi non ſit *prædefinitus* à Deo; nec certo *præſciri* à Deo poſſet, cujus contrarium, plurimis exemplis Scriptura oſtendit, v. g. Moſis Deut. XXXI. 14. infantis Davidis 2. Sam. XII. 14. Filii Jeroboami 1. Reg. XIV. 12. Ahaſiæ 2. Reg. I. 4. Hiskiæ Jeſ. XXXVIII. 1. Petri Joh. XXI. 18. 2. Pet. I. 14. Chriſti Luc. XVIII. 32. Joh. XII. 33. Quin (6) mortis *genus* maximè fortuitum, *à Deo* definitum legitur Exod. XXI. 13. 14. Deut. XIX. 3. 1. XXII. 20.

Objectiones.

Nec his obſtat A. quod à *conditionibus* ſuſpendatur ejus *prorogatio* Exod. XX. 12. Eph. VI. 2. Deut. XXX. 20. Prov. III. 1. 2. & *diminutio* Levit. XXVI. 25. Deut. XXX. 18. Pſal. LV. 24. Reſp. Suſpenditur quidem, per *promiſſionem* aut *comminationem* à conditione; ſed quæ juxta cum *conditionato*, jam ante prædeterminata eſt, à *decreto* æterno. B. Quod exempla *mutabilitatem* termini vitæ humanæ, videantur confirmare, in Hiskia 2. Reg. XX. 1. & ſeq. Ninivitis Jon. III. 4. Iſraëlitis in deſerto Num. XVII. 12. 13. Davide 2. Sam. XXIV. 15. ſociis Pauli in naufragio Act. XXVII. 20. 24. Sodomitis & vicinis Gen. XIX. collat. cum XVIII. 32. Abſalone 2. Sam. XVIII. 14. Ahaſia 2. Reg. I. 2. Reſp. Hiskias, David, ſocii paulini, morituri fuiſſent ex ordine *cauſarum ſecundarum*, non autem ex *determinatione decreti* & providentiæ divinæ. Ninivitis denunciatus fuit interitus ſub *conditione*; ſed ſubintellectâ *reſipiſcentiæ*, quam ſeverâ iſta *comminatione* q. extorquere Deus nitebatur. Antediluviani, Sodomitæ & cæteri prorogaſſent vitam, ſi *reſipuiſſent*, quod ipſis dare Deus non *decreverat*. Conf. exemplum Nebucadnezaris Dan. IV. C. Quod hac ratione *omnis* medicamentorum *uſus* videatur penitus *eliminandus*. Reſp. Neutiquam, cum *per* medicamenta, *decretum* & providentia divina, *vitam* proferat uſque ad *conſtitutum* ejus terminum, ut patet in Hiskia. D. Quod hoc pacto, ad *peccatum* videantur divino *decreto* deſtinati, qui ſibi *violentas manus* inferunt, ac ſuis ſceleribus pereunt, eoque Deus *peccati auctor* evadat. Reſp. Nequaquam *auctor* fit, quia tantum *futuritionem* decrevit, ejus ſceleris quod perpetrandum eſt à *peccatore*, velut *unico* ejus auctore: nec influit niſi in ejus actum *ſubſtratum*. E. Quod hac hypotheſi, nemo *libere* ſe ipſum occideret. Reſp. Omninò *libere*, quatenus αὐτόχειρ ex conſilio proprio ſeipſum interficit, licet mortis ipſius *futuritio*, ex *decreto* divino, *certo* fiat & indeclinabiliter.

Pars practica.

Providentia divina explicat 1. Gloriam.

XXXVI. Providentia divina, nobis *primo* explicat *gloriam* Dei. *Ex eo, per eum & ad eum ſunt omnia, ei ſit gloria in ſecula amen* Rom. XI. 36. Exod. IX. 16. Pſal. XIX. 1. 2— & XXIX. 1— & CIV. 1— & CXLII. 1.— Utpote quæ *omnibus* & *ſingulis*, maximis, minimis; neceſſariis, contingentibus, liberis; bonis & malis *proſpicit*, ſecundum æternum *conſilium* voluntatis ſuæ. Singulatim explicat gloriam (1) *Sapientiæ* Jeſ. XXVIII. 29. Dan. II. 20. 21. Pſal. CIV. 24. quam imprimis ſignificare nituntur *rotæ* illæ undique *oculatæ*, quibus Deus inſidet, ex viſione Ezech. I.— *oculi* illi Dei, quibus *luſtrare* dicitur *univerſam terram* 2. Paral. XVI. 9. Prov. XV. 3. (2) *Potentiæ*, quæ ut in *providentia*, ita & in *Scripturis* plerumque conjungitur Job. XXXVI, 4. 5. Pſal. CXLVII. 5. utpote

Sapientiæ,

Potentiæ,

pote quæ, *quidquid vult operatur* Pſal. cxv. 3. *Mirificat conſilium & magnificat ſapientiam* Jeſ. xxviii. 29. Tot enim ac tanta, quin *omnia* & ſingula, hujus univerſi, abſque *infinita potentiâ*, peragi non poſſe, quilibet abſque negotio perſpicit. (3) *Bonitatis*, qua *omnibus* proſpiciendo, in *omnia bonitatem* ſuam profundit. Ut *univerſa terra impleta dicatur bonitate ejus* Pſal. civ. 24. 27. 28. Conf. Pſal. cxlvii. 1. 8. 9. (4) *Sanctitatis*, per quam, in omnibus *viis* ſuis, etiam ubi *circa mala* occupatur, *ſanctus* eſt & optimus Deut. xxxii. 4 *Opus Dei rectum eſt, omnes viæ ejus juſtæ, Deus veritas, & non eſt iniquitas in eo, juſtus & rectus eſt.* (5) *Juſtitiæ*, qua per omnem providentiam *ſuum* cuique tribuit Apoc. xv. 3. & xvi. 5. Exod. xxxiv. 7. Rom. i. 18. 19. 2. Theſſ. i. 6. Heb. vi. 10. (6) *Poteſtatis* & imperii, à quo per providentiam, *ſedere Jehova* dicitur *Rex in ſeculum* Pſal. xxix. 10. Quoniam omnia & ſingula ſapientiſſimè, potentiſſimè, optimè gubernat. Iſtam autem Dei gloriam, ad hoc explicat. A. Ut *agnoſcamus* Pſal. c. 3. B. Ut *admiremur* Jeſ. xxviii. 29. Pſal. civ. 24. Rom. xi. 33. 34. 35. C. Ut *celebremus* Pſal. lxvi. 16. & ix. 2. 15. & cxlv. 6. Ut tandem D. quantum fieri poteſt, in *noſtrâ* providentiâ, ſeu in noſtris *curis*, erga *cultum* divinum, erga *nobis* ſubjectos, & propriam *ſalutem*, imitando ſapientiam, benignitatem, juſtitiam conferamus 1. Cor. vii. 32. 34. 1. Tim. v. 8. 1. Pet. v. 2. 3. Phil. ii. 12.

(Margin: Bonitatis, — Sanctitatis, — Juſtitiæ, — Poteſtatis,)

2. Abſterret à ſeptuplici abuſu,

XXXVII. *Secundò* monet, ſollicite nobis *caveamus*, ne quovis *modo*, in *providentiam* Dei impingamus Hoſ. xiv. 10. Quod fit A. *Abnegando* providentiam Dei cum Epicuræis, Atheis & profanis, qui *fortunam* aut *fatum* ei ſubſtituunt, quos in parte *Elenchtica* §. xxviii. xxxiii. jam ante notavimus & confutavimus. B. *Dubitando*, ſeu de veritate, ſeu de *univerſalitate* providentiæ divinæ. Quod non *impiis* tantum accidit. Pſal. lxxiii. 11. &c. & xciv. 7. 9. 10. 11. ſed quandoque *piis* etiam Num. xi. 18—24. C. *Accuſando* & corripiendo providentiam, expoſtulando cum eadem 1. Sam. ii. 10. Jeſ. xli. 11. & xlv. 9. & l. 9. Rom. ix. 20. 21. Quod, ſuo judicio, *malis* benè proſpiciat Job. xxi. 7. Pſal. lxxiii. 2. 3. 13. Jer. xii. 1. 2. & vice verſa, *bonis* male: quod tot *confuſa* & *perverſa* permittat, imo & ſceleſta, crudelia &c. & quidem *impunita*. D. *Negligendo*, Hoſ. iv. 10. aut *contemplationem* providentiæ operumque ejus Jeſ. xlii. 20. Pſal. xcii. 6. 7. Jeſ. v. 11. 12. 13. 14. aut *uſum* ejus, quando rerum *eventus*, proſperos aut adverſos, ad *alios* quoſvis referimus, quam ad divinam providentiam Jer. xvii. 5. aut à *propriâ* ſapientiâ, fortitudine, opibus aliiſque *ſuſpendimus* Hab. i. 16. Pſal. lii. 3. E. Ei *obnitendo*, obmurmurando, ſi quid *ex ſententia* parum cadat Thren. iii. 29. aut *recalcitrando* Act. ix. 5. cumque eâ quaſi *pugnando* Act. v. 39. F. *Declinando* à providentiâ divinâ, ad fiduciam in *mediis* Jer. xvii. 5. quaſi à *mediis* ipſe penderet, nec indifferens penes ipſum *multis ſervare aut paucis* 1. Sam. xiv. 6. per *media* aut *abſque* iis Pſal. cv. 40. Jer. xxxii. 27. per *debilia* perinde ac per valida 1. Reg. xvii. 14. Matth. iv. 4. quaſi item in ejus non eſſet poteſtate, *efficaciſſima* media caſſa & irrita reddere Pſal. xxxiii. 16. 17. Hoſ. iv. 10. Pſal. cxxvii. 1. 2. & è contrario *debiliſſima* proſperare Dan. i. 15. 2. Reg. iv. 42. 43. 44. aut etiam invitis & *contrariis* mediis operari & ſervare Dan. iii. 17. 22. 25. Joh. ix. 6. 11. 15. Aut contra G. *Aſpernando* mediorum *uſum* Jeſ. xxxviii. 5 collat. cum Matth. iv. 4. Quovis horum modorum, ſi in *providentiam* divinam impingamus, non modo illam nobis, in quovis caſu *inutilem* reddemus; ſed *inimicam* quoque & obnitentem Pſal. lii. 9—7. Jer. xvii. 5—9.

3. Provocat ad obſervandos providentiæ motus: verſus quævis & quoſvis promiſcue.

XXXVIII. *Tertiò* nos provocat, qui varios *meatus*, ambages & anfractus divinæ providentiæ, ad animum *nobis* ſedulò revocemus Pſal. cxi. 2. & lxxiii. 12. 13. Exod. viii. 19. quin & *aliis* revocemus Pſal. lxvi. 5. Utique *ordinariæ* illius ſeu communis, quâ circa quaſvis creaturas promiſcuè diſtinetur, exemplo Pſalmi civ. & viii. Sigillatim circa creaturas *rationales*: cum *malas*, per vias juſtitiæ & vindictæ, exigente Deo Deut. vii. 18. 19. Prælucentibus Jobo cap. v. 3. 4. 5. & xxi. 17. 18. 19. & Davide Pſal. xxxvii. 35. 39. 34. tum *bonas*, partim per actus *emendationis* Pſal. lxxxix. 30. 31. 32. Deut. xxiv. 9. Jer. vii. 12. 1. Cor. x. 11. partim per actus *proſperationis*, benedictionis, conſolationis, Pſal. xxxvii. 25. 26. 37. Prov. x. 6. Sed imprimis etiam *extraordinariæ* & inſolitæ caſus, quando v. g. (a) præter omnem ſpem *mediis* plane *inuſitatis*, hunc *elevat* Pſal. cxiii. 7. 8. Gen. xxxii. 10. & xli. 14. 41. & xlv. 9. illum *dejicit* Eccl. iv. 14. Aut (b) Modo plane *palpabili*, ſuos præſentiſſimo exitio *ſubducit* Jud. v. 20. 21. Joſ. x. 11. 13. Pſal. xlviii. 8. & xii. 6. 1. Sam. xxiii. 26. 27. 28. Aut (c) Impios ſuâ *vindicta* in exemplum exagitat Joel. i. 2. 3. Jer. iii. 3. Hag. i. 5. 6. Provocat, imprimis eos attentiſſime obſervemus providentiæ actus, quibus ſuis electis *peculiariter* proſpicit, ſuæque Eccleſiæ, (de quibus ex profeſſo per univerſum Pſalmum lxxx. Deut. xxxiii. 11. Exod. xiii. 21. Jeſ. lviii. 8. Eſth. vi. 1. &c. quo ſpectat mirabilis illa Dei *œconomia*, in colligenda, conſervanda, protegenda, adaugenda, redimenda, beatificanda ſua Eccleſia, quæ per univerſum Inſtrumentum ſacrum, ex profeſſo repræſentatur) & cuilibet ejus genuino *membro*, ut videre eſt v. g. in Abrahamo & Iſaaco Gen. xxii. 12. in Jacobo Gen. xxxii. in Joſepho Gen. l. 20. Act. vii. 9. 10. 11. in Davide 1. Sam. xxiii. 26. 27. & infinitis aliis, in quavis hiſtoria, ſacra,

(Margin: Verſus Eccleſiam & electos.)

Verſus quemque noſtrum ſingulatim: Quoad animam.

ſacra, eccleſiaſtica, profana, paſſim obviis. Singulatim autem omni *cura* obſervandi nobis providentiæ divinæ *actus*, circa *nos ipſos* Job. v. 27. Prov. iii. 6. Pſal. lxvi. 16. A. Quoad *animam* noſtram, ſeu ſpiritualia (1) in convertendo ac traducendo *eam* è ſtatu *peccati*, in ſtatum *gratiæ* 1. Cor. xv. 10. (2) In conſolando & erigendo ſub *adverſis* Pſal. cxix. 50. & xciv. 19 -- & xlii. 11. Jeſ. xii. 1. -- 2. Cor. 1. 3. 4. (3) In manifeſtando *ſeipſum* faciemque ſuam Job. xlii. 5. Pſal. iv. 6. 7. Rom. v. 5. & viii. 16. (4) In diſpenſando ac conferendo nobis bona *domus ſuæ* Pſal. lxxxiv. 1. 2. 3. 4. 10. & cxix. 103. & lxiii. 1. 2. (5) In exaudiendis *votis* noſtris 1. Sam. 1. 27. 28. Pſal. x. 17.

Quoad corpus.

B. Quoad *corpus* ſeu terrena, tam in *ſecundis*, ut nobis adſpiraverit ſuâ *benedictione*, quoad *vitam*, ſanitatem, vocationem, matrimonium, uxorem, liberos, ſucceſſus quoſvis Pſal. ciii. 4. 5. Gen. xxxii. 9. 10. quam in *adverſis*, ut (a) in *egeſtate* proſpexerit Pſal. ciii. 5. ſeu *immediatè*, ut Iſraeli miſſâ mannâ, producta aquâ è ſilice; ſeu *mediantibus* amicis ac *vicinis*, aut peregrinis Act. xxviii. 7. 10. aut *inimicis* Pſal. cvi. 46. aut *brutis* 1. Reg. xvii. 6. aut benedicendo *pauculis* vivendi mediis, quæ ſuppetebant, ut diu potuerint neceſſitatibus noſtris *ſufficere* 2. Reg. iv. 1--8. (3) In rebus *dubiis* & extremis, ut nobis affuerit ſuâ *gratiâ* 2. Tim. iv. 26. 17. ut mirabiliter aliquando *eripuerit* Gen. xlviii. 15. 16. cum omnia viderentur *deſperata* Gen. xxii. 12. 13. 14. 2. Cor. 1. 8. 9. 10. ut mala *temporalia* direxerit in bonum *ſpirituale* Pſal. cxix. 67. 71. Job. xlii. 12. ut per *adverſa* plurima, nos diduxerit ad honores, ad tranquillitatem ſummam, quod patet in Joſepho, Davide, Daniele aliiſque. Cuncta hujus generis ſic obſervanda ſunt, ut: 1. In *memoriæ* repoſitoria congeramus, ne unquam *effluant*, mandante Deo Deut. viii. 2. 11. & xv. 15. prælucentibus Sanctorum exemplis Pſal. ciii. 2. qui, ne effluerent, multis modis alere ſolebant in omnibus iſtis memoriam: ſæpius *repetendo* Pſal. lxxvii. 5. 6. 10. 11. 12. & cxlv. 5. 6. erigendo quævis *memorialia* 1. Sam. vii. 10. 12. imponendo rebus peculiaria *nomina* rememoratoria 1. Sam. 1. 20. Gen. xxii. 14. Eſth. ix. 26. Ut 2. congeſta convertamus in *uſus* noſtros, ad (a) glorificandum *Deum* Exod. xv. 11. 2. Paral. vi. 14. Pſal. xxxiv. 3. 4. 6. Conf. §. xxxviii. (b) Ad confirmandum *animum* in quavis fortunâ 1. Sam. xvii. 37. 2. Cor. 1. 10. 1. Tim. iv. 17. 18. (c) Ad erigendos *alios* in quovis caſu 2. Cor. 1. 3. 4. -

4. Oſtendit officium noſtrum in ſecundis.

XXXIX. Peculiariter *quartò*, *monet*, omnem proſperitatem noſtram, tam *corporalem* quam *ſpiritualem*, ad providentiam divinam referamus, tanquam ad primam ejus ac primariam *cauſam* Pſal. ciii. 2. 3. 4. 5. 1. Cor. xv. 9. 10. Ut inde A. Deum *extollamus* & noſipſos *deprimamus* Pſ. xxiv. 3. 4. 6. Gen. xxxii. 10. Ut B. *Diligamus* tenerrime Pſal. cxvi. 12. & lxxiii. 25. Ut C. Ei *gratias* referamus ſtudioſiſſimè Pſal. ciii. 1. 2. 3. Jud. v. 1. -- Exod. xv. 1 -- 1. Sam. ii. 1. Pſal. xxxiv. 1. 2. Joel. ii. 26. Ut D. Ei in omnibus *obediamus* promptiſſimè, nos noſtraque ſtudia, ei impendendo, quaſi *compenſaturi* collata beneficia. 2. Paral. xxxii. 25. Pſal. cxvi. 12.

5. In adverſis animum confirmat. Quibus caſibus,

XL. Contra *quinto*, in *adverſis* quibusvis, cum ſpiritualibus, tum corporalibus, providentia divina *animum* noſtrum *confirmat*, adverſus anxias quasvis ſollicitudines Matth. vi. 25--33. 1. Pet. v. 7. Pſal. xxxvii. 5. 6. 7. Si quando: 1. Media *deficiant* votis noſtris paria, inefficacia, mortua: non media quævis, ſed *providentia* divina, votis ſatiandis, explendis unicè ſufficit Pſal. cvii. 9. Si quando media 2. nobis *obſtrepant* & eventus adverſentur Jer. xiv. 19. modo Deus & providentia ejus *pro nobis*, quid nobis poſſit eſſe *contrarium?* Rom. viii. 31. quippe quæ, maximè etiam nobis adverſa, *dirigere* poteſt, ut nobis cooperentur in bonum. Ibid. verſ. 28. Si quando 3. *vivendi* media deficiant, ut fame aut ſiti &c. *pereundum* videatur 1. Reg. xvii. 12. Marc. viii. 4. Providentia Dei *quotidie* noſtri curam gerit Matth. vi. 34. 1. Reg. xvii. 14. 15. & verſſ. 4. 5. 6. Si quando 4. urgentium, ſibique *ſuccedentium* malorum caterva peſſundet Job. 1. 15--20. non aliundè reſultant, quam à *paternâ* Dei providentia Job. v. 6. Amoſ. iii. 6. cujus ope ad oppreſſiones *conſtituti* ſumus 1. Theſ. iii. 3. quæ interim quævis etiam, in *bonum* noſtrum, peſſima licet, convertere poteſt Heb. xii. 11. Pſal. cxix. 71. & xciv. 12. Et ſic in analogis quibusvis, providentiæ divinæ meditatio efficax eſt, quæ omnes anxias *curas* pellat. Si comprimis cogitemus, eſſe hujuſmodi curas, non tantum 1. *peracerbas* & amaras, quæ animam deprimant Luc. x. 41. Prov. xii. 25. & xvii. 22. & xv. 13. Pſal. xlii. 12. ut *dies vitæ* ſuſpiriis & gemitibus abſumas Prov. xv. 19. dum contra, qui in providentiam Dei *devolvit* curas, in omnibus eſt æquanimis & lætus Pſal. xxxvii. 3. 4. 5. 2. Sam. x. 12. Nec tantum 2. *vanas* & inutiles Matth. vi. 27. cum à ſolâ Dei providentia, omnis pendeat *ſucceſſus* Pſal. cxxvii. 1. Marc. iv. 26. 1. Cor. xv. 37. 38. ſed etiam 3. *noxias*, quæ impediunt, ut providentiâ Dei, iſtis quaſi ſuſquedeque habitâ; non conferat exoptatos *ſucceſſus* 2. Reg. vii. 2. Conf. Matth. xiv. 28. 29. 30. Addam 4. *Superfluas*, cum Deus noſtri curam *dudum* ſuſceperit Heb. xiii. 5. 6. 1. Pet. v. 7. Pſal. xxxvii. 5. Ipſe enim *novit*, omnem ſortem ac fortunam noſtram exactiſſimè Exod. iii. 7. 8. novit quæ nobis ſunt *neceſſaria* Matth. vi. 31. 32. *poteſt* item ſuccurrere Pſal. cxv. 3. Eph. iii. 20. 2. Pet. ii. 9. *vult* ut Pater, ut paſtor. Heb. xiii. 5. Pſal. xxiii. 1. 2. -- imò *debet* etiam, ex *promiſſione* & pacto Jeſ. xliii. 2. 3.

2. 3. & *facit* etiam conſtanter, nec unquam feſellit Pſal. xxxiv. 11. & xxxvii. 18. 19. 25. Contra 5. anxias iſtas ſollicitudines, in Deum ejuſque providentiam plane *injurioſas* eſſe, dum nobis ac *noſtris* curis illam q. arrogamus, proinde propriæ *ſagenæ ſacrificamus* Hab. 1. 16. noſque *Deos* facimus 2. Paral. xvi. 7. 8. 9. Num. xiv. 11. 12. Tandem 6. Et nos ipſos *ineptos* reddere, ad omnem *cultum* divinum Matth. xiii. 22. Luc. xxi. 34. & x. 40. Matth. vi. 32.

6. In quovis caſu ſuadet dependentiam à Deo.

XLI. Proinde *ſextò*, ſuadet, in *omnibus* negotiis noſtris, à *ſolâ* Dei providentiâ ſecuri pendeamus. Hoc eſt: (1) Noſipſos, noſtram ſortem, & negotia, quanta quanta ſunt, providentiæ divinæ *arbitrio*, ſapientiæ & potentiæ confidenter *committamus* Pſal. xxxvii. 5. 1. Pet. iv. 19. & ii. 23. 2. Tim. 1. 12. (2) Omnes noſtras *cogitationes*, affectus ac deſideria, ejus ſapientiſſimæ directioni

Modus.

ſubmittamus, in omnibus contenti, prout Deus diſpoſuerit 2. Sam. xv. 25. 26. Matth. vi. 10. & xxvi. 39. (3) Nunquam nimium *feſtinemus*, aut præcipitemus vota ac deſideria noſtra. Jeſ. xxxv. 4. & xxviii. 16. nec divinæ providentiæ *tempus* aut modum *limitemus* Pſal. lxxviii. 41. Joh. 11. 3. 4. aut *perverſis* mediis in vota noſtra enitamur 1. Sam. xxvi. 10. 11. (4) Nec de *futuris* conatuum noſtrorum ſucceſſibus, nimium *angamur* Pſ. xlii. 12. & xliii. 5. Sed (5) in omni providentiâ divinâ, qualiſcunque illa ſit, verſus nos, non placidè tantum *acquieſcamus*; ſed *lætemur* quoque Eccl. iii. 12. 13. & *gratias* Deo agamus Job. 1. 21. Atque, ut *omnibus* iſtis modis, nos à provi-

Motivæ.

dentiâ Dei ſuſpendamus, conducet cogitare: A. cum dependendum nobis *alicunde*, quoniam creaturæ ſumus; non eſſe à quo *tutius* pendeamus, quam à *Deo*, qui *ſolus* independens, ſapientiſſimus, potentiſſimus, optimus eſt; dum creaturæ *quævis*, quod aliunde pendeant, & ſapientiâ, potentiâ, bonitate limitatâ gaudeant; *fallax* ac lubricum nobis præſtant fundamentum, quo nitamur, ſeu à quo pendeamus Pſal. lxii. 10. 12. B. Nec certius conſequendi voti *medium*, quam *pendere* à Deo, ejuſque providentia Prov. iii. 6. Pſal. xxxvii. 5. 39. 40. Nec contra C. *certior cauſa* fruſtrationis, quam ſi aliunde vota tua requiras Pſ. lii. 9. Jer. xvii. 5. Nec D. Quemquam iſta dependentia unquam fuiſſe *falſum* Pſ. xxv. 3. & xxii. 5. Et qui E. ejus ſecuritatem, in *paternâ* ejus cura, à teneris ſæpius *expertus* non ſit Pſal. xxii. 9. 10. 1. Sam. xvii. 37. F. Qui proprium & unigenitum ſuum *filium*, dudum tuæ ſaluti impendit Rom. viii. 32. G. Qui *paſſerculis* ac liliis proſpicit; homini, qui à ſe totus & unicè *pendet*, non proſpiceret? Matth. vi. 26. 30.

7. Adſtringit nos Deo, ut cum eo ambulemus.

XLII. Sigillatim *ſeptimò*, providentiæ divinæ devota meditatio, nos Deo, *obſtringat*, ut ei *immobiles adhæreamus*, cum eo indeſinenter *ambulemus*, neu dextram, neu ſiniſtram verſus, ab eo *declinemus*; nec ſpe alicuius *boni* aliunde obtinendi, aut *mali* declinandi fiducia, latum unguem ab eo avelli nos patiamur: quod *omnes* creaturæ ei adeo *ſubſint*, ac pendeant à nutu providentiæ ipſius, ut niſi eo imperante, hilum nobis *conferre* non poſſint, ſeu boni ſeu mali Thren. iii. 37. 38. Jeſ. xlv. 5. 6. 7. Hoc modo Abrahamum ſibi Deus adſtringit Gen. xvii. 1. Ubi ſe ipſi præſtitiſſet *Deum omniſufficientem* (qui ſibi *clypeus* foret, averruncando quovis *malo*, & *merces magna valde*, cuivis *bono* neceſſario, aut deſiderabili conferendo, ſufficientem) allicit, ut ſecum *ambulet*, ſitque *integer*.

8. Suppeditet piis ſolatium in quibuſvis eorum afflictionibus.

XLIII. Ad hæc *octavo*, univerſalis in omnia, & particularis in *ſuos* Dei providentia, *ſolatium* præſtat efficaciſſimum, in quavis *afflictione*, ſeu ſpirituali, ſeu corporali, quantacunque etiam illa fuerit. Quod nim. (1) Deus providentiam ſuam *omnibus* impendat, *minimis* etiam, paſſerculis, liliis, graminibus Matth. vi. 31. Luc. xii. 6. 7. imo *capillis* omnium numerandis; nunquid potius *maximis*, hominibus? Ut rectè Auguſtinus: Si *ſic cuſtodiuntur ſuperflua tua, in quanta ſecuritate eſt anima tua? In Joh. Homil.* 24. Quod interim (2) ſingulari modo, eam impendat ſuis quaſi *domeſticis* 1. Tim. v. 8. & Gal. vi. 10. collat. cum 1. Tim. iv. 10. Pſal. lv. 15. Eph. ii. 19. Unde *reſpicere* dicitur in *juſtos* Pſal. xxxiv. 16. eoſque *nominatim* exactiſſimè *noſſe* Joh. x. 3. 2. Tim. ii. 19 utpote quorum *nomina* conſignata ſervas in libro vitæ Pſal. lxix. 29. Phil. iv. 3. Jeſ. xlix. 1. 2. 15. 16. Conf. Matt. xviii. 10. 14. & Job. 1. 8. & ii. 3. Nec tantum ipſos adeo exactè *noſſe* & videre ac reſpicere Jeſ. lxvi. 1. 2. ſed etiam (3) eorum *calamitates* Exod. iii. 7. Uſque ad *lacrymulam* Pſal. lvi. 9. Job. xxxi. 4. Pſal. cxxxix. 2. 3. 4. à quo Hagar eum appellabat, *Deum videntem ſe* Gen. xvi. 13. Conf. Cap. xxix. 32. Nec videt tantum, ſed (4) *ſentit* quoque, & quaſi *dolet* Hoſ. xi. 8. Jer. xxxi. 20. Jeſ. lxiii. 9. Pſal. ciii. 13. Jeſ. xlix. 10. Act. ix. 4. Proinde (5) Quotquot & *quantacunque* eos urgent calamitates, non *aliunde* quam à paternâ quadam curâ eos urgere Joh. xix. 11. 2. Sam. xvi. 10. Luc. xxii. 22. & xxiv. 26. cui utique placidè acquieſcendum Act. xxi. 41. 1. Sam. iii. 18. Pſ. xxxix. 10. 1. Pet. iii. 17. Cum præſertim (6) eo quod *pater* ſit *omnipotens*, A. *poſſit* abſque negotio *removere* plagas illas, & removere à ſuis ſoleat, ubi ſuam ἀκμὴν fuerint aſſecutæ. Exod. ii. 23. 24. 25. & iii. 7. 8. Eſth. vi. 1. &c. Pſ. xxxix. 14. & cxxxviii. 7. 8. Jeſ. xxvi. 13. 14. aut ſaltem B. *mitigare* ac limitare 1. Cor. x. 13. Joh. 1. 12. & ii. 6. Sunt enim *omnia*, uſque ad diabolos, ſub omnipotenti ejus providentia, velut ejus *inſtrumenta* 1. Reg. xxii. 21. Matth. viii. 31. 32. Sunt ejus *exercitus* Jeſ.

xL. 26. & x. 5. nec abſque Deo quicquam poſſunt Act. xvii. 28. Aut ſi hoc nolit, C. Poteſt *peſſima* quævis, in *bonum* eorum convertere Rom. viii. 28. Semper *bona* Dei manus, ipſis incumbet in *bonum* Ibid. viii. 22. Cujus exemplum perſpicuum eſt, in Joſepho aliiſque Gen. L. 20. Luc. xxiv. 26. 2. Cor. iv. 17. 18. Act. xiv. 22. 2. Tim. iv. 17. 18.

9. Nominatim in publicis Eccleſiæ perſecutionibus. XLIV. Nominatim *nono*, in publicis Eccleſiæ calamitatibus & perſecutionibus, ipſis à providentia divina efficaciſſimum ſuppetit *ſolatium*: quod (a) per eam, ſibi nihil poſſit obvenire ab hoſtibus ſuis, niſi quod *prædefinitum* fuerit à Deo Act. iv. 27. 28. ac dirigendum etiam ſit in *propagationem* & *augmentum* ſuum: quod patet in perſecutione Ægyptiaca Exod. 1. Herodiana in Actis, Cæſareana ſub primitiva Eccleſia Chriſtiana. Quod (b) providentia divina ſit *omnipotens*, qua ut *manu* ſua quaſi ſuſtinet *ſtellas* Apoc. 1. 20. & 11. 1. Jeſ. xl. 12. 13. 15. 16. & xli. 8. 10. 14. Rom. viii. 31. qua *Principem* agit *exercituum* Dei Joſ. v. 15. Conf. Jeſ. viii. 12. Proinde poteſt A. *Compeſcere* furores hoſtium 1. Paral. xxix. 12. Jeſ. lix. 19. B. *Conculcare* quantaſcunque eorum vires Pſal. 11. 9. Exempla patent in Pharaone, Sennacharibo, Achitophele, Hamano, Juliano & mille aliis. C. *Salutem* Eccleſiæ *promovere*, vel ringentibus quibuſvis hoſtibus; diriſſimiſque ipſorum perſecutionibus Exod. 1. 11. 12. Pſal. 11. 1. 4. 6. D. *Roborare* Eccleſiam ſuam, ut peſſima quævis perferat & ſuperet 1. Joh. v. 5. Rom. viii. 37. Phil. iv. 13. Quod (c) adeo ſit *miſericors*, ac tenera verſus Eccleſiam ſuam *cura*, ut affectui *Patris* æquiparetur, verſus filiolum ſuum Jer. xxxi. 9. & *Matris* Jeſ. xlix. 15. & *paſtori* Pſal. lxxx. 1. Jer. xxxi. 10. & *amici* Cant. v. 16. Proinde quam maximè *ſenſibilis* ſit malorum ejus Exod. 11. 23. 22. 25. & *συμπαθὴς*. Jer. xxxi. 20. Jeſ. lxiii. 9. Deut. xxxii. 10. Quod (d) adeo etiam ſit *ſapiens* & perſpicax, ut pervideat (1) quid *conducat*, quid *obſit* Eccleſiæ Matth. vi. 32. (2) qua ratione, quibus *mediis* (3) & quo *tempore* ei ſuccurrendum ſit 2. Pet. 11. 9. Quod (e) adeo *fidelis* in iſta cura 1. Theſſ. v. 24. Joſ. xxiii. 14. Pſ. c. 5. Tandem (f) & *conſtans* ac perpetuus, in ſua cura Pſalm. cxxi. 3. 4. 8. Jeſ. li. 8. & xlii. 14. 15. 16. Modo ipſa Eccleſia, ſub perſecutionibus gemens: A. Seſe *convertat* ab omnibus illis, quæ providentiæ divinæ curam, quaſi *obſtruere*; & contra *iram* ejus commovere conſueverunt Pſal. lxxxi. 14. 15. 16. Joſ. vii. 11. 12. 13. Jeſ. 1. 16. 17. 18. Qualia comprimis ſunt in *diffidentia*, in idololatria, rebellione, obmurmurationibus Pſ. xcv. 8. 9. 10. 11. Num. xiv. 23. Ut videre eſt in Iſraële. B. *Precibus* ſeſe proſternat, coram providentia divina Jeſ. lxiv. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & lxii. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Dan. ix. 3. C. *Fiduciam* unicè collocet in providentia divina 1. Pet. v. 7. Pſal. lv. 23. & xxvii. 5. 1. Pet. iv. 19. D. Ei conſtans *adhæreat*, & in viis ipſius *ambulet* 2. Paral. xv. 2. Pſ. lxxxi. 14. 15. 16. 17. E. *Quamvis* ſortem, vel duriſſimam, à providentia divina ſubmiſſe & patienter *ferat* Mich. vii. 9. Pſ. xxxix. 10. Iſtiſque omnibus F. Placide præſtoletur, *horam* illam liberationis, quam providentia divina ſibi definiverit Joh. 11. 4. Pſ. xxvii. 13. 14.

CAPUT UNDECIMUM,

DE

PROVIDENTIA SPECIALI.

Deut. xxx. 16. 17. 18.

Ego præcipio tibi hodie, ut diligas Jehovam Deum tuum, & ambules in viis ejus, & cuſtodias præcepta ejus, & ſtatuta & judicia ejus. Ut vivas & multipliceris, benedicatque tibi Jehova Deus tuus, in terra quam ingredieris ut poſſideas. Quodſi avertit ſe cor tuum--denuncio vobis hodie quod pereundo peribitis &c.

Providentia moralis. I. Providentiam *generalem*, qua circa quasvis creaturas occupatur operatione *phyſica*, ſequitur *ſpecialis*, qua peculiariter circa creaturas *rationales* diſtinetur, gubernatione *morali*, per quam ipſæ ſua ſponte ſe determinent, ad operandum aut non operandum, quæ præſcribendo officium peragitur, & illud urgendo, prout Moſes docet Deut. xxx. 16. 17. 18. &c.

Pars

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Ubi providentiam* ſpecialem, *ſeu* gubernationem *Dei* moralem, *in præcipiendo & prohibendo*; *cum ſuis ſanctionibus, promiſſionibus & comminationibus, deſcribit. Circa quam repræſentantur*,

1. Gubernans, Ego, *utique Moſes, ſupremus quidem Gubernator ac νομοθέτης: ſed non ſuo* nomine, *verum nomine Dei, velut ejus* Miniſter, *fidelis in tota domo Dei* Heb. III. 4. 5. *ut principalis poteſtas νομοθετικὴ ſit penes Deum*, unicum Legiſlatorem qui poteſt ſervare & perdere Jac. IV. 12. *Ex quo eadem opera percipimus, Deum providentia ſua morali, gubernare homines, non ſemper* immediatè *quemadmodum non raro feciſſe legitur* Gen. II. 16. 17. Exod. XX. 1... *ſed frequenter etiam per creaturas* rationales, *Angelos & homines, cujus paſſim in Scripturis, obvia ſunt exempla.*

2. Gubernandi: vobis, *populo Iſraëlitico, qui conſiderari poteſt, ut* homines, *& ſic eos gubernabat, per legem moralem, in Decalogo: ut* Eccleſia, *per leges* ceremoniales; *ut* cives *iſtius Reipublicæ, per leges* forenſes. *Hominibus enim, ſub triplici iſta relatione, per animam ſuam rationalem facultas competit*, percipiendi *officium ſuum, &* obediendi *præcepto, aut eidem obſtrependo.*

3. Gubernatio. *Quæ duo concludit*:

A. Præſcriptionem *boni præſtandi* verſ. 16. *Quæ complectitur*;

1. Actum *gubernandi*: præcipio מְצַוֶּה. *Significat proprie*, præſcribere *officium præſtandum, cum auctoritate obligatoriâ, itemque* perſuadere *ac dirigere: cum* עַל, *negationem includit, & ſic notat* prohibere *& vetare, obſervante Mertero in* Amoſ. II. 12. *item R. David Kimchi. Nonnunquam etiam ſonat*, permittere 1. Reg. v. 6. *Sicut etiam Græcorum ἐντέλλω* Matth. XIX. 7. Marc. X. 4. *Hoc loco notat præſcriptionem officii.* Præcipio, *hoc eſt*, indico *tibi officium præſtandum &* obſtringo *ut præſtes, idque ſub* comminatione *pœnæ, ſi non præſtiteris.*

2. Officia *præceptione ſeu gubernatione præſcripta. Quæ ſunt*:

A. Moralia, *omnes, perpetuò, & ſemper obſtringentia, nim.*

1. Amor Dei: ut diligas Jehovam Deum tuum. *Hic notantur*:

α. Actus *amandi*, ut diligas לְאַהֲבָה ad amandum. *Hoc LXX. Interp. diverſimode referunt: jam per ἀγαπάω* diligo, amo; *jam per φιλέω* Prov. XVII. 20. *jam per χαίρω* gaudeo; *jam per ζητέω* quæro. *Notant Grammatici, τὸ* אהב *ſignificare affectum* ardentem *& vehementem, tenerum & affectione plenum. Eſt enim amor Dei, non modo* fons *ac ſcaturigo omnis officii verſus Deum, adeo ut* nullum *ſit, quod ab amore non reſultet: ſed* complexus *etiam omnium officiorum, unde illud*, diliges Dominum Deum tuum, hoc eſt primum & præcipuum præceptum Matth. XXII. 37. 38.

β. Objectum *amoris*, Jehovam Deum tuum. Jehovam, unum *eſſentia*: Elohim, *trinum perſonis, & quidem ut* tuum, *ex confœderatione.*

2. Converſatio *cum Deo*. Et ambules in viis ejus לָלֶכֶת ad ambulandum, incedendum. *Eſt* incedere *per varios paſſus, à termino in terminum ſe promovere.* בִּדְרָכָיו in viis ejus. Viæ Dei *ſunt, vel in quibus* ipſe *ambulat, viæ* providentiæ Pſal. CXXXVIII. 5. *quæ ſunt, ſeu viæ* gratiæ *& miſericordiæ* Pſal. XXV. 10. *ſeu* juſtitiæ *& judiciorum* Pſal. CXLV. 17. Ezech. XVIII. 25. 29. *In his &* nos *ambulamus cum Deo, quando nos ejus q.* greſſibus *accommodamus, quod fit, cum* ipſo *ambulante nobiſcum in viis* gratiæ *ac beneficentiæ; nos ambulamus in viis* gratitudinis *& amoris*: ipſo *ambulante in viis* judiciorum *ſuorum; nos ambulamus in viis* reſipiſcentiæ, *humiliationis: Vel viæ Dei ſunt, in quibus ipſe vult ut* nos *ambulemus* Pſal. CXLIII. 8. *nim. in præceptis ſuis* Pſalm. XXV. 4. *Et* XXVII. 11. Jeſ. XLII. 16. *& ſic paſſim. Ut* ambulare in viis *Domini, ſit converſari cum Deo, in eiſdem viis, ſeu providentiæ, ſeu mandatorum ejus.*

3. Obſervantia *præceptorum divinorum* וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו, & ad cuſtodienda præcepta ejus. *Et officium* anguſtius, *quam præcedens* ambulatio in viis *Dei, utpote quæ, præter obſervantiam alia implicat officia. quamobrem cum præcedenti, explicationis cauſa, conjungitur per præfixum* ו *copulativum.* שָׁמַר cuſtodire, *hoc eſt*, ſervare *rem, cum cura, ſollicitudine ac diligentia, ne elabatur aut excutiatur.* Τὸ מִצְוָה *laxiore ſenſu, frequenter notat* quodvis *præceptum aut mandatum*: *hoc loco ſtrictius videtur ſignificare præcepta* moralia, *quia conſtituitur cum* ſtatutis *ſeu* ceremonialibus, *&* judiciis *ſeu forenſibus.*

Ut cuſtodire præcepta *Dei*, *ſit exactiſſimè* advigilare *mandatis divinis* Exod. XIX. 5. Luc. XI. 28.

B. Ceremonialia, וחקתיו, & ſtatuta ejus. חק *legem notat* ceremonialem, *unde de ritibus eccleſiaſticis frequenter uſurpatur*, *de* Paſchate Exod. XII. 42. 43. *de adaptandis* lampadibus Exod. XXVII. 21. *de* officiis *&* veſtimentis *Sacerdotum* Exod. XXIX. 9. *de eorum* lotionibus Exod. XXX. 21. *de* ſacrificiis Levit. III. 17. & VI. 18. 22. *&c. Ut & in* Eccleſiaſticis *penderent à ſe* ſolo.

C. Forenſia, ומשפטיו & judicia, *à* שפט judicavit, *unde* משפט, *quod notat*, *vel* contentiones *partium litigantium* Job. XVIII. 13. *vel* ſententiam *Judicis*; *exſecutionem ſententiæ*. *Ut ſignificetur*, *& Rempublicam Iſraeliticam eſſe θεοκρατίαν*, *quæ in totum pendeat à legibus divinis*, *velut ſupremi Monarchæ & Legiſlatoris.*

3. Remunerationem *officii præſtiti*: ut vivas, & multipliceris, & tibi benedicat, Dominus Deus tuus in terrâ, quam tu ingrediens, illuc, ad poſſidendum eam. *Significat*, *ſe non velle* gratis *coli* Mal. I. 10. & III. 14. Job. XXI. 15. *Remuneratione hac*, *tria Deus promittit*:

α. Vitam, וחיית & vives, *ſeu* ut vivas. חיה *eſt* vivere, *item* ſalvum & incolumem eſſe. *Eſt* vita *actuum omnium* univerſaliſſimus, *ut abſque ea*, *bona* omnia *nihil ſint*, *vel mendacis Satanæ judicio* Job. II. 4. *promittit vitam* omnimodam: *naturalem*, *ſpiritualem & æternam.*

β. Multiplicationem, *&* multiplicaberis, *item &* magnus eris Gen. IX. 7. creſces, *&* numero, *&* ſubſtantia. *Promittit ergo præmium*, *non ſubſtiturum tantum ipſis obedientibus*; *ſed tranſiturum etiam in poſteritatem. Erat in hac* multiplicatione, *egregium beneficium*, *uſque ad exhibitum Meſſiam* Gen. I. 28. & IX. 7. Jer. XXXIII. 22. Zach. X. 8.

γ. Benedictionem, & benedicet tibi Dominus Deus tuus: in terra, quam tu ingredieris illuc, ad poſſidendum eam. *Notatur hic*:

1. Benedictio, וברך & benedicet. ברך, *hoc loco notat* benefacere Gen. XXIV. 35. *rebus omnibus vim conferre*, *quæ apta ſint ad uſus ſuos* Exod. XXIII. 25. Pſal. CXXXII. 15. Ezech. XXXIV. 26. Mal. III. 10. Conf. Matth. IV. 4.

2. Benedicens, Dominus Deus tuus. *Dominus* Jehova, *omnipotens*, *qui* poteſt *efficaciter benedicere*: Elohim, *tres deitatis perſonæ* Num. VI. 24. 25. 26. *quarum quæque eſt omnipotens*, *conferent ſuum in benedictione*, *qui* benedicit omni benedictione ſpirituali, in Chriſto Jeſu Eph. I. 3. *Deus tuus*, *qui* vult *tibi benedicere ex* fœdere, *quo tuus eſt Deus.*

3. Benedictus, tibi, *Iſraëli*, *ſi nim. ipſum dilexeris*, *in viis ambulaveris*, *ejus præcepta cuſtodiveris*, *itemque ejus ſtatuta & judicia obſervaveris*; *ab hac enim conditione*, *univerſa benedictionis promiſſio ſuſpenditur.*

4. Locus *benedictionis*, in terra, quam adis, ut poſſideas eam. *Intelligit terram* Canaan, *quæ & ipſa erat benedictio*, *utpote quæ affluebat* lacte & melle Exod. III. 8. & XIII. 5. Ezech. XX. 6. *& alibi paſſim*, *atque etiam omnis benedictionis receptaculum præſtabat* Deut. V. 16. *uſque adeo*, *ut extra & abſque Canaan*, *quævis benedictio Iſraëli* nulla *ferè eſſet.*

B. Prohibitione *mali fugiendi*, verſ. 17. *Penes quam occurrunt*:

1. Vitia *prohibita numero quatuor*:

α. Averſio *à Deo*, *ſeu odium ejus*: ſi averterit ſe cor tuum. *Opponitur* amori *præſcripto. Sicut enim* amor *eſt adverſio ſeu propenſio cordis* in *rem*: *ita* odium *averſio ejuſdem* à *re. Et in omni peccato obſervatur*, *averſio* à Deo *& à bono*, *& converſio cordis in malum.*

β. Inobedientia, ולא תשמע, & non audiveris. שמע *notat*, *non tantum auribus* audire: *ſed & mente* percipere, *&* re *obſequi*, *prout & Græcorum ἀκούω*. *Niſi quod audire* auribus *præcedat*, *percipere mente ſuccedat*, *& præſtare audita & percepta claudat agmen. Confer.* Rom. X. 14. Jeſ. LV. 2.

γ. Contumacia, ונדחת *&* rejeceris, *ſcil. verba & mandata mea*, *cum faſtidio*, *ſeu contumacia* Job. XXI. 14. 15. *exempla Pharaonis* Exod. V. 2.

δ. Idololatria: & incurvaveris te Diis alienis, & ſervieris eis. *Hoc eſt*, *cultum religioſum præſtiteris*, *aliis Diis. Hic notatur*:

1. Cultus *religioſus prohibitus*, *ſignificatus duabus vocibus*: incurvandi *ſe*, *quod alias non rarò*, *cultum notat tantum* civilem, *hic procul dubio* religioſum: ſerviendi, *ſcil. quibusvis officiis religioſis* Matth. IV. 10. Deut. VI. 13. & X. 20. Exod. XX. 5.

2. Non colendi, Diis aliis, *diverſis à me* ſolo, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis Exod. XX. 2. 3.

2. Pœna *vitiorum*. verſ. 18. pereundo peribitis, *non prolongabitis dies &c. Notat exitium quale-*

qualecunque, *temporale*, *ſpirituale & æternum*, *omniaque illa mala*, *quæ in ſpiſſo catalogo repræſentantur* Deut. XXVIII. 15. *uſque ad finem*. *Item* Levit. XXVI. 14. *&c.* *Sic unico hoc textu*, *ſi non omnia & ſingula*; *ſaltem pleraque habemus*, *providentiæ* moralis *ingredientia*.

Pars dogmatica.

Datur peculiaris quædam circa creaturas rationales Dei providentia.

III. E quibus apparet, Deum *peculiari* modo gubernare, creaturas *ratione* præditas, quatenus ſunt tales. Neque enim præcipiendo aut prohibendo, promittendo ac comminando, quamvis *aliam* gubernare legitur præterquam iſtas. Paſſim iſte gubernandi modus occurrit in Scripturis Deut. XXVI. 16. 17. 18. & X. 12. 13. Mich. VI. 8. Jer. XXXII. 19. Imo *iſthoc* totus occupatur Codex ſacer. Exigit iſtum partim natura peculiaris *creaturæ* rationalis, ad *imaginem* Creatoris conditæ, *intellectu* & *voluntate* beatæ, per quæ principium exiſtit, ſuarum actionum, ex *conſilio*, ſeque ipſam determinat, quoad actus *elicitos*, *independenter* à creaturà quavis: quæ proinde, convenienter iſti ſuæ naturæ, gubernari debebat; partim natura *Creatoris*, qui, cum ens ſit *ſimpliciter primum* & ſolum independens, creaturam exigit, per omnia à ſe *pendulam*, non tantum quoad eſſe *phyſicum*: ſed etiam quoad eſſe *morale*: ut autem ſic dependeret, *præſcribi* ipſi debuit *officium*, præcipiendo & prohibendo, promittendo & comminando: partim natura *cultus*, Creatori à creatura præſtandi, exigens ut officium ſuum *agnoſcat*, ac *ſponte* deferat, proinde ut ſibi *indicetur* præcipiendo ac prohibendo: & *urgeatur* promittendo ac comminando.

Providentia moralis, quo ſenſu dicatur.

IV. Solet peculiaris iſte gubernandi modus, à Theologis appellari providentia *moralis*, non tam, quod *circa mores* formandos, potiſſimum occupetur; quam quod *morali* modo operetur, dum *phyſicâ* operatione, alia quævis gubernat. Non, quod *ſolâ* hac operatione, creaturas rationales dirigat (utitur enim hîc & *phyſica* operatione) ſed quod circà *ſolas* creaturas *rationales* hac gubernandi ratione verſetur. Quamvis enim, *laxiori* ſenſu, & circa bruta, admitti poſſit gubernatio aliqua *moralis*, quatenus illa, motionem notat *objectivam* ac *tropicam*, quæ objectis externis *ſignis*, bonisque aut malis *naturalibus*, peragitur: quàque illa alliciuntur, abſterrentur, ducuntur ac fugantur: prout Bileami *aſinam*, Angelus diſtricto gladio gubernabat Num. XXII. 23. 25. 27. attamen *ſtrictiori* ac proprio ſenſu, circa creaturas *rationales tantum* occupatur: & ſic quidem, ut iſtæ, earumque actiones, ab illâ dependeant (ut loquuntur) in *genere moris*, h. e. ratione bonitatis ac malitiæ *moralis*. Exempla habes Gen. III. 6. 2. Sam. XI. 2. &c. Act. IX. 3. 4. Differt autem à *phyſica* gubernatione, potiſſimùm in hoc, quod illa effectum, ſuâ virtute *immediatè* attingat, attingendo *producat*, dum *moralis* id operatur, ad quod *alia* cauſa effectum *libere* excludit. Sic Eccleſiaſtes ſuadens virtutem, illam in cordibus auditorum, non attingit *immediate*, nec attingendo *producit*: ſed auditoribus *talia* offert, *ad quæ*, ſe ipſos determinent ad exercitium virtutis.

Occupatur circa: 1. Veritatem revelandam. 2. Bonum faciendum, & malum fugiendum.

V. *Actus*, moralis hujus gubernationis, vel (1) *Veritatem* ſpectant, creaturis revelandam, narrandam, docendam, aſſerendam: quales paſſim obvii ſunt in Scripturis. Vel (2) *officia*, à creaturis præſtanda: ſeu A. *faciendo* bona ac præſcripta, quo faciunt *præcepta* Mich. VI. 8. *cum per ſe* bona, propter convenientiam cum *naturali* Dei rectitudine, & cum ejus imagine in homine (cujus generis præcepta, *naturalia* dicuntur) *tum per voluntatem* & præſcriptum Creatoris *ſolum*, cujus quidem *ratio*, Deo conſtat ſemper, at nobis perſæpè latet: cujus generis præcepta, *poſitiva* deſignantur. *Qualia*, pro arbitrio Legiſlatoris, abrogari, mutari, amplificari & contrahi variis modis poſſunt: Seu B. *vitando* mala ac vetita: quo vergunt *interdicta* ſeu *prohibitiones*. Sive item, illa *ſuâ naturâ* mala ſint, Deoque aut ejus imagini adverſa; ſive ex ſolâ *prohibitione*. Præceptionum & prohibitionum vim etiam obtinent *exempla* Matth. XI. 29. 1. Cor. XI. 1. Phil. II. 5. non *quævis* utique Zach. I. 4. Rom. XII. 2. ſed *probata*, ſeu verbis, ſeu factis, præmiis ſcil. aut pœnis Jac. V. 10. ſaltem quæ cum *legibus* congruunt, cæterà exemplis non eſt vivendum.

3. Indifferentia permittendo.

Vel (3) *Adiaphora*, quæ nec *in ſe*, nec ex *præſcripto* divino, *moraliter* bona ſunt aut mala: quo ſpectant *conceſſiones* ac *permiſſiones*, *ethicæ* quidem (*phyſicæ* enim ad providentiam *generalem* pertinent) Hæc in ideâ ſeu in *theſi*, libertati noſtræ commiſſa, in *hypotheſi bona* fiunt: ſi 1. Cum *fide* tractentur Rom. XIV. 23. Heb. XI. 6. Si 2. Abſque *offendiculo* proximi Rom. XIV. 33. Si 3. In *gloriam* Dei 1. Cor. X. 31. Col. III. 17. Uti contrà *mala* redduntur, ſi quid horum deficiat. Proinde *in ſingulari*, nullus actus humanus *indifferens* eſt, cum ſingulorum nobis ſit reddenda ratio 2. Cor. V. 10. uſque ab *verbum otioſum* Matth. XII. 36. & *votulum* aliquod cordis Rom. VII. 7. *Permittit* autem Deus, *nonnunquam*, expreſſis terminis Col. II. 16. 20. 21. Gen. II. 16. 17. Levit. XI. 2. 3. 4. quando hæc aut illa, *prohibitis* eximit: *nonnunquam*, tantum nullibi prohibendo Conf. Rom. XIV. 14. Act. X. 15. *nonnunquam*, terminis etiam *præcipiendi* Deut. XXIII. 20. Gen. I. 28. prout eiſdem *præcipiendi* terminis, nonnunquam exſertè *prohibet* Num. XXII. 20. Joh. XIII. 27. qualia prudenti, cum aliorum Legiſlatoris

toris *dictorum*; tum *circumſtantiarum* collatione, cautè diſcriminanda ſunt. Vel (4) circa *ſpecialia* quædam, *diſpenſando*. Ubi ante omnia, caute venit diſtinguendum, inter 1. Legis *abrogationem*, quâ Deus, legi à ſe latæ, omnem obligandi vim adimit. Hoc modo legem *ceremonialem* & judicialem, Judæis olim latam, ſub Novo Teſt. abrogavit. 2. Legis *laxationem*, quâ vim ejus *obligativam*, ultra tenorem verborum extendit. Hoc modo, pœnam propter peccatum, peccatori in lege dictatam, transfert in ejus expromiſſorem. 3. Legis *diſpenſationem*, qua lege in ſua *poteſtate* obligativa *integra* & illæſa manente, tantum ei ſubducitur, hæc aut illa *perſona*, hic aut ille *caſus*. Sic præcepto de quiete in Sabbatho, ſubducebat Deus Sacerdotes, in caſu ſacrificiorum Matth. XII. 9.... Marc. III. 1.... Hic tamen obſervandum, quod *diſpenſatio* non occupetur, niſi circa leges *poſitivas*, quæ pendent à puro puto *arbitrio* Legiſlatoris Dei: *naturales* enim, quia ſuperſtruuntur *naturæ*, vel *Dei* legiſlatoris; vel *hominis*, quatenus ille, in juſtitia originali geſtat *imaginem* Dei: plane ſunt *invariabiles* & immutabiles. 4. Legis *interpretationem*, qua legem nec abrogat, nec laxat, nec circa eam diſpenſat; ſed tantum *declarat*, legis mentem & ſcopum non eſſe, *hoc* aut illo *caſu obligare*. Hæc interpretatio etiam Deo competit in præceptis naturalibus. Sic in præcepto homicidii, Deus non *diſpenſabat*, cum Abrahamo præſcriberet mactationem filii ſui innocentis Gen. XXII. 2. ut ipſi integrum eſſet, innocentem occidere, & occidendo, reus non fieret violatæ legis de homicidio: ſed tantum *declarabat*, tum non committi injuſtum homicidium, quando illud ex præſcripto ſupremi vitæ neciſque Domini perpetratur. Rurſus non *diſpenſavit* circa legem furti, cum Iſraelitis præſcriberet, ut à vicinis ſuis Ægyptiis peterent aurea & argentea vaſa &c. Exod. XI. 2. 3. ut ſibi *ſolis*, & in hoc quidem *caſu*, liceret furtum committere: ſed tantum declarabat, non eſſe *furtum*, ſi aliorum vaſa *peterent*, & acciperent *jubente* ſupremo rerum *Domino*, hoc fieret, quo olim in deſerto, illa impenderent, cultui eccleſiaſtico, ad exſtruendum tabernaculum; aut ſupremo *legiſlatore*, qui eis *adjudicaret* quæ ſuis laboribus, commeriti fuiſſent. Tandem nec diſpenſavit de congreſſibus matrimonialibus, fratrum cum ſuis ſororibus, circa primam hominum originem: ſed tantum reipſa *declaravit*, hujuſmodi congreſſus, in caſu abſolutæ *neceſſitatis*, non eſſe inceſtus.

4. Specialia quædam in diſpenſatione.

VI. Præcepta & prohibita, Deus providentiâ morali, non tantum *proponit*; ſed *urget* inſuper variis modis, pro *natura* & gradu bonitatis aut malitiæ, quæ eſt in præceptis ac prohibitis. Nonnunquam (1) urget ſimplici *ſanctione*, promittendo *præmium* obedienti Deut. XXVIII. 1 -- 15. idque ex purâ puta liberalitate Rom. XI. 35. ſeipſum *gratioſo verbo*, creaturæ ſuæ obſtringendo: & comminando *pœnam* inobedienti Gen. II. 17. & III. 3. quam ex *juſtitiâ* vindicante, & ex *merito* ac condignitate peccati, neceſſario etiam *infligit* Rom. I. 32. 2. Theſſ. I. 6. Pſal. V. 5. Interim, ſicut *præceptis*, ſubintelligitur prohibitio contrarii: & *prohibitionibus*, præceptum contrarii: ita *promiſſionibus*, comminationes contrarii ſupplicii, & viciſſim *comminationibus*, promiſſiones beneficii connotantur, e. gr. Gen. II. 17. ſub comminatione *mortis*, comprehenditur promiſſio *vitæ*: *Nonnunquam* (2) *ſuaſionibus*, quibus officii *æquitatem*, honeſtatem, utilitatem; præter neceſſitatem inculcat; à quo præcepta, *conſilii* naturam accipiunt, & *conſilia* appellantur Apoc. III. 18. Pſal. XVI. 7. non, ut in *arbitrio* creaturæ relinquantur; ſed ut magis *libere*, ſponte & ingenuè perpetrentur, pro natura *populi ingenui* Pſal. CX. 3. Philem. verſ. 13. 14. *Nonnunquam* (3) *& obteſtationibus* ſeu conteſtationibus, quibus officii præſcripti *juſtitiam* & *æquitatem*, etiam advocatis quorumvis *teſtimoniis*, conſcientiæ probat Deut. IV. 26. & XXX. 18. 19. Pſal. LXXXI. 9. Jeſ. I. 2. 4. & V. 3. quo nimirum *validius* urgeatur & convincatur conſcientia Pſal. LI. 6. Rom. III. 4. *Nonnunquam* (4) *Votis* & q. impenſis exſpectationibus, quibus officii & obedientiæ *præſtantia*, cum inobedientiæ *turpitudine* & malis, efficaciſſimè exprimitur: utpote quæ tanta ſit, ut vel *Deum*, ſi pote, in *deſiderium* ſui abriperet. Niſi malis, iſta vota, q. ex mente & ex ore miniſtrorum divinorum exprimi, quibus non inſuetum, hoc modo, officii *dignitatem* & præſtantiam, populo commendare. Exempla proſtant Pſal LXXXI. 14. 15. Deut. V. 29. Luc. XIX. 42. 2. Cor. V. 20. Jeſ. V. 4. Denique (5) promiſſionum & comminationum *exſecutione*, ſeu inflictis præmiis aut ſuppliciis Jer. XXXII. 19. quatenus nim. illa plurimum valent, ad excitandam voluntatem, quâ, imperata præſtet, & prohibita vitet, dum cætera ad providentiam *phyſicam* commodius referuntur.

Circa omnia iſta verſatur: 1. Docendo facienda & fugienda. 2. Urgendo: Promiſſionibus & comminationibus. Conſiliis, Obteſtationibus. Vocis. Præmiis ac vindictis.

VII. *Cynoſura* providentiæ hujus moralis, abſolutiſſima, eſt *verbum* ejus, in Scripturis exaratum. Deut. XXIX. 29. & IV. 2. & XII. 28. 32. Jeſ. VIII. 20. Matth. XV. 9. Pſal. XIX. 8. Et officii peculiariter, *lex* divina: cum *particularis* ac certum tempus, aut certas perſonas obſtringens, cujus generis ſunt leges quævis poſitivæ, tum ceremoniales, quam forenſes; tum *univerſalis* ſeu moralis, creaturam rationalem omnem, omni tempore, omni loco obſtringens, quæ in *Decalogo*, ſummatim quidem, ſed pleniſſimè repræſentantur, prout alibi ex profeſſo docemus.

Norma hujus providentiæ moralis Scriptura eſt, & in ea lex.

VIII. Providentiæ huic *morali*, *ſola* ſubeſt, & *omnis* creatura rationalis, quod nulla, citra contradictionem, poſſit non pendere per omnia, à cauſa ab-

Hac providentia Deus gubernat

Tum Angelos una lege morali:

abſolutè *prima*, tam quoad *eſſe* ſuum *morale*, quam quoad eſſe *phyſicum*. Proinde nominatim Angeli & homines. Quin utrique, *eadem* gubernantur lege *morali*, quatenus ea in *Decalogo* repræſentatur. Niſi quod in *Angelis* excipienda ſint, quæ vel *corporis* humani naturam; vel hujus *mortalis vitæ* conditionem ſpectant, utpote quæ in ipſis, ob *ſpiritualem* naturam, locum nequaquam habent. Qualia multa de *propagatione* ad ſeptimum præceptum Matth. XXII. 30. multa item ad quintum præceptum de *ſubjectione* inferiorum erga ſuperiores, nec non ad octavum, de cujuſque in *vocatione* ſuâ, victus acquiſitione; denique multa officia ſecundi & quarti præcepti, ab hominibus peculiariter præſtanda.

Tum homines diverſo modo.

X. In hominibus tamen, lex iſta moralis, ſibi hæc *peculiaria* habet 1. Quod *principia* quidem hujus legis, *communia* ſunt, hominibus cum Angelis; ſed *deductiones* plurimæ, hominibus tantum ſint *propriæ*, ut de parentibus, conjugio, cibis & ſimilibus. 2. Cum homo naturâ ſit *imperfectior* Angelis, adeoque majore indigeat *inſtructione*, & exercitatione; idcirco *poſitivum* quid, in decalogo acceſſit ad legem *naturæ*, ejuſdem aliàs *rationis* cum ipſa, ut diei ſeptimi ſanctificatio Gen. II. 2. Et 3. quia homo in *hac vitâ* intelligit per *ſenſus*, atque adeo, à *ſenſibilibus*, ad intelligibilia & *ſpiritualia*, quaſi manuducitur; idcirco ad legem iſtam *ſpiritualem*, homini adjuncta ſunt *externa ſymbola* & Sacramenta, ad eam *illuſtrandam* & confirmandam. In his autem ſymbolis, & *lex* quædam ſpecialis ac *poſitiva* continebatur, & obedientiæ *generalis profeſſio*, erga legem *naturæ* prius inditam, atque inſuper *ſanctionis* illius ſolennis *confirmatio*, quæ ex promiſſionibus & comminationibus conſtabat.

Nec tantum per ſe, ſed & per alios Deus gubernat.

X. Tandem, homines *morali* ſua providentia gubernat, vel *immediatè*, ea ſcil. ratione quam hactenus expoſuimus; vel *mediantibus* aliis hominibus, in quos, ipſe velut unicus *Legiſlator* Jac. IV. 12. & Monarcha, ſuam *poteſtatem gubernativam*, quadantenus transtulit, à quo ipſe *Reges conſtituere* dicitur Pſal. II. 6. *perque* ipſum *Reges gubernare* Prov. VIII. 15. *eique judicium tenere* 2. Paral. XIX. 5. 6. 7. atque adeo ejus eſſe *miniſtri* Rom. XIII. 1. 2. 4. Idque non tantum in *Republica*; ſed etiam in *Eccleſia* Eph. IV. 11. 12. Act. XX. 28. Luc. X. 16. imo & *familia* Exod. XX. 12. Eph. VI. 1. 2. 3. 4. 5. &c. Adeoque per eos *docet* facienda & fugienda, in utraque Republica: *urget* promiſſis & comminationibus: *remuneratur* beneficiis & judiciis. Sic, ut quæ in omnibus iſtis, ab *omnibus* legitimis, utriuſque Reipublicæ præpoſitis, *legitime* fiunt, *à Deo* fieri cenſeantur. Hinc ſedere dicitur, in *congregatione Deorum* Pſal. LXXXII. 1. ſubditiſque incumbit *ſubeſſe* & obedire, non tantum, ex *conſenſu* mutuo, aut ex *metu*, aut per *vim*: ſed ex *conſtitutione divina*, per *conſcientiam* Rom. XIII. 1. 2. 4. 5. Quod eorum *manu*, gubernare Deus nos velit.

Pars Elenchtica.

Quæritur:

1. An circa liberum arbitrium, Deus non occupetur niſi providentiâ morali? Collatio ſententiarum.

XI. Controverſiis ſibi *propriis*, non adeo laborat hoc caput. Quæritur interim: 1. An circa *primam* liberi arbitrii determinationem, non occupetur Deus, niſi providentiâ ſuâ *morali*, excluſa *phyſicâ*? Pelagiani & Pelagianiſſantes, Sociniani, Jeſuitæ, Arminiani aliique, in gratiam liberi arbitrii, ſic urgent gubernationem *moralem*, ut ab actionibus liberis, quantum ad *primam* earum determinationem, plane excludant gubernationem *phyſicam*: quando *ſuaſionibus* tantum gubernare ſtatuunt, quibus *poſſint* obſequi aut non. Ex Reformatis, illi qui gratiam *univerſalem* recipiunt, & voluntatem, *indeclinabiliter*, ſequi volunt, *ultimum judicium* intellectus *practici*, quales ſunt Cl. Camero, Amiraldus aliique, ſtatuunt, Deum ſuis *perſuaſionibus* tam *potenter* afficere *intellectum*, ut ille *non poſſit* non permovere voluntatem; ſed tamen *voluntatem immediate* non attingere, novam ei in converſione *propenſionem* conferendo, & collatam *phyſica operatione* excitando & erigendo, eoque flectendo.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati ex adverſo ſtatuunt, Deum circa liberum arbitrium, ejuſque primam determinationem occupari, non tantum ſua providentiâ *morali*, *ſuadendo* aut perſuadendo; ſed etiam *Phyſicâ*, voluntatem *flectendo*, quin & *immediate*, non tantum circa *intellectum*, cum *illuminando*; ſed etiam circa *voluntatem*, ei novam *propenſionem*, verſus ſe, & bona *ſpiritualia* & ſalvifica, infundendo. Quia 1. *Scriptura* ſic docet Prov. XXI. 1. & XVI. 1. Phil. II. 13. Jer. XXXI. 33. & alibi. Quia 2. etiam *natura* tradit creaturam *rationalem*, à providentia Dei *generali* ſeu phyſica pendere, non tantum quoad eſſe ſuum *phyſicum*; ſed etiam *morale*, ut citra contradictionem, non poſſit utroque modo ſubtrahi, *utrique* providentiæ divinæ. Quia 3. non tantum *intellectus* hominis convertendi, ſuâ laborat *cæcitate*; ſed & *voluntas*, ſua averſione à *Deo* & bono quovis *ſpirituali*, & propenſione in contraria; proinde neceſſario requirit, ut *phyſica* Dei operatione, non tantum *cæcitas* ab intellectu tollatur; ſed & corruptio illa, à voluntate. Nec adverſariis ſuppetit quod objiciant, niſi tali operatione, voluntatem privari ſua *libertate*, cui ex profeſſo reſpondimus cap. præcedenti.

2. An Deus ſuâ providentiâ morali, hominem gu-

XII. Quæritur 2. An Deus providentiâ ſua *morali*, hominem gubernet, per *conſilia* Evangelica, diverſa à præceptis? Sicut in *naturalibus*, Pelagiani, *indifferentiam* independentem, aſſerunt hominis libero arbitrio, quo poſſit *velle* aut *non velle*, hoc aut illud, pro ſuo lubitu: ita Pontificii in *mora-*

bernet per conſilia diverſa à præceptis?

moralibus (ut efficacius ſuccurrant, ſuis votis monaſticis, quæ libera cuique relinquunt, à quibus tantum invaleſcit, auctoritati, & opibus Pontificis Romani) quibuſdam, indifferentem & independentem volunt relinquere voluntatem hominis, ut citra peccatum, poſſit moralia illa præſtare, aut *non*, præſtando ei *conſilia* euangelica, diverſa à præceptis: Reformati ex adverſo, conſilia Dei, homines perinde obligare ad obſequium, ac præcepta, niſi quod *conſilia* illa obſequium urgeant, motivis ab *utilitate* hominis, petitis; dum *præcepta* idem urgent, motivis ab *auctoritate* legiſlatoris petitis, proinde nullum eſſe reale diſcrimen inter *conſilia* Dei, & ejus præcepta. Quia iſta conſilia (à quibus opera *ſupererogantia*) Scriptura multis argumentis profligat, quando: 1. *Jubet* Deum ex *toto* corde, & proximum ſicut nos ipſos diligere, inque eo *legis* & Prophetarum ſummam collocat Matth. XXII. 37. Quando 2. *Imperat* quicquid *juſtum*, *honeſtum*, ſanctum ac *laude dignum eſt* Phil. IV. 8. extra quod *nil moraliter* bonum cogitari poteſt. Quando 3. *mandat* corpus & animam, *omniaque* quæ habemus & poſſumus, *Deo impendere* 1. Cor. VI. 20. Rom. XII. 1. Tit. II. 14. 1. Pet. II. 9. & III. 18. quo *majus*, aut aliud *morale* bonum cogitari nequit. Quando 4. *Exigit* Chriſtum ſtrenue *imitari*, velut exemplar perfectiſſimum Luc. IX. 23. 1. Cor. XI. 1. *eundem affectum* habere, qui fuerit *in Chriſto* Phil. II. 5. nos *purgare*, *ſicut ipſe purus eſt* 1. Joh. III. 3. *ambulare ſicut ipſe* ambulavit 1. Joh. II. 6. Imò Deum ipſum *imitari* Eph. V. 1. uſque adeo, ut *perfecti* ſimus, *ſicut ipſe* perfectus eſt Matth. V. 48. quibus nihil perfectius cogitari poteſt. Quando 5. *ipſa illa*, quæ adverſarii ad *conſilia* referunt, tanquam *præcepta* tradit. v. g. de diligendis hoſtibus Matth. V. 43. 44. de omnibus propter Chriſtum, etiam *chariſſimis*, promptè deſerendis Marc. X. 29. cum quo colludit *conſilium* juveni datum à Servatore Matth. XIX. 22. 23. 24. 25. imò de dicendo euangelio *gratis*, quod velut maximè *ſupererogatorium* urgent adverſarii ex 1. Cor. IX. 18. ipſe Apoſtolus, pronunciat ſe ex *mandato* feciſſe verſ. 17.

Quæ argumentis aliquot refelluntur.

Objectiones.

Nec ſunt alicujus momenti, quæ in contrarium cauſantur: qualia (1) Quod *eunuchi* commemorentur Jeſ. LVI. 3. 4. 5. Matth. XIX. 12. qui ſeipſos *ſponte* caſtraverint propter regnum Dei, eoque *præſtantius* aliquod præmium fuerint conſecuti. Reſp. Quod ſeipſos *ſponte caſtraverint*, non arguit *conſilium*, aut opus *ſupererogatorium*, cum *ejus* nulla uſpiam in textu mentio fiat; quin contrarium verſ. 4. & *omnis* præceptorum obedientia, debeat eſſe *voluntaria* Pſal. CX. 4. 3. Quod promittitur Eunuchis illis *egregium*, non infert *aureolam*; ſed fortè *gradum* aliquem beatitudinis potiorem, qualis etiam acquiritur, ex *obedientia promptiore*. (2) *Cælibatum* Apoſtolus pro ratione temporum *commendat* 1. Cor. VII. 26. (a) non ut opus *ſupererogatorium*; ſed ut rem in ſe *adiaphoram*, ex circumſtantiis determinandam. (b) Nec *amplius* præmium ei addicit, quam *vitam* æternam; ſed commodiorem tantum, quaſvis *perſecutiones* difficultateſque ſuperandi facultatem. Nec (3) De ſuis operibus *ſupererogatoriis* Apoſtolus gloriatur 1. Cor. IX. 18. quod *gratis* Euangelium annunciaverit; cum apertè teſtetur, ſibi ejus *neceſſitatem incumbere* verſ. 16. Nec (4) Canticum illud novum quod *virgines* cecinisſe dicuntur, arguit virginitatem *conſilium* eſſe Euangelicum, (quamvis in ſe res ſit adiaphora) ejuſque præmium *præſtantius* quicquam eſſe *vitâ æterna*. Nec (5) Quod Apoſtoli aliique, in gratiam *pauperis* Eccleſiæ primitivæ, ſuas fortunas *vendiderint*, eique impenderint, arguit *conſilium* aliquod Euangelicum: cum *teneamur* ex *præſcripto* divino, vel *vitam* impendere fratribus 1. Joh. III. 16. Et quæ tandem (6) De rei cujuſvis perfectione *eſſentiali* & *accidentali* garriunt; inferunt quidem *virtutis* pariter ac *præmii gradus*; ſed nullum *conſilium* euangelicum, quod officium commendet *indebitum*, & *aureolam* polliceatur vitâ æternâ *potiorem*.

3. An in providentia Dei morali, locum habeat votum inefficax?

XIII. Quæritur 3. An in providentiâ *morali*, locum habeat *votum* aliquod ſeu deſiderium Dei inefficax? Pelagiani & Pelagiaνιζοντες, Sociniani, Jeſuitæ, Arminiani aliique, quia ſtatuunt liberum arbitrium ἀνυπεύθυνον, quod Deus non poſſit determinare; quia item ſtatuunt in Deo voluntatem *antecedentem* conditionatam, quâ Deus velit, ſi homo vult, quâ itidem velit omnes & ſingulos ſervari, ſi modo ipſi velint: dicunt in Deo *votum* eſſe propriè dictum, quo Deus deſideret, ut hoc & illud officium ab homine fiat, ſed fruſtra. Reformati, votum ac deſiderium in Deo nullum agnoſcunt, niſi quod coincidit cum ejus præcepto, in hoc ſolo diverſum ab eo, quod, dum præceptum urget officium, ſolâ auctoritate legiſlatoris; *votum* illud urgeat, motivo ab egregio quodam commodo, quod inde obedienti certo immineat. Rationes in utramque partem examinavimus lib. II. cap. XV. §. XXXII.

4. An in providentia morali alia detur norma, præter ſcripturam?

XIV. Quæritur 4. An providentiæ *moralis*, ulla detur alia norma, præter *Scripturam*, ſeu *legem* divinam? Enthuſiaſtæ, præter Scripturam, pro normâ recipiunt dictamina ſpiritus ſui privati. Sociniani & Rationaliſtæ, rationem & Philoſophiam ſuam. Pontificii præter *conſilia* ſua euangelica Scripturis conſtruunt traditiones, decreta conciliorum, ſtatuta Pontificium, ſententias Patrum. Iſta etiam ex profeſſo examinavimus lib. I. cap. 2. §. LV. LVI. LVII. &c. hic indigitaſſe ſufficerit.

Pars

Pars practica.

Providentia moralis. 1. Deum nobis commendat, ut Gubernatorem ſeu Regem.

XV. E providentiâ morali, *primo* Deus *cognoſcitur*, ut ſupremus & univerſalis, creaturæ *rationalis*, & imprimis *hominum*, Rex & *Gubernator*, à quo omnia gubernandi *poteſtas* derivatur, limitatur, & omnimodè pendet. Quamvis enim è *creatione*, & providentia *naturali* cognoſcatur, ut ſupremus & univerſalis rerum omnium *Dominus*; attamen è ſola *morali*, propriè Rector eſt & *Gubernator* creaturarum *rationalium*. Unde *Rex* paſſim appellatur Pſal. XXIX. 10. & V. 3. *Dominus* (contractiore ſenſu) Mal. I. 6. *Legiſlator unicus qui poteſt ſervare & perdere.* Jac. IV. 12. Agit autem *Rectorem* (ſeu Dominum potius) Deus: 1. In *mundo*, providentiâ *generali*, omnia potenter dirigens in ſuos fines, ut Cap. præcedenti obſervavimus. 2. In *Republica*, ei præſcribendo *leges* Deut. IV. 5. 8. præfigendo Rectores *vicarios*, per quos ipſe gubernet Rom. XIII. 1. eos armando ſuo *gladio* Ibid. verſ. 2. 3. 4. Denique 3. In *Eccleſia*, velut Paterfamilias Mal. 1. 6. In *domo* ſua 1. Tim. III. 15. gubernando *domeſticos* ſuos Eph. II. 19. non ſimpliciter *legibus*, promiſſionibus, comminationibus, *remunerationibus*, præmiis & vindictis; ſed *confœderationibus* inſuper, quibus ſponte, ſe creaturis q. *debitorem* facit: *prima* cum univerſo genere humano in protoplaſtis; eaque peccato violata, *ſecunda* inſuper cum electis, eaque per varias *periodos*, mirabili modo adminiſtrata, in quâ deſcribenda, univerſus Codex ſacer laborat. Hic itaque Gubernator *abſolute* ſummus, eſt Deus ter Opt. Max. per *delegationem* ſummus Mediator Jeſus: *ſubordinati*, miniſtri quivis: gubernationis *inſtrumenta* & q. ſceptra, Lex & Euangelium: obſequii *præmium*, quævis *benedictio*, imprimis *vita* æterna: rebellionis *pœna* quodvis malum, æterna potiſſimum condemnatio.

2. Suadet ei nos prompte ſubmittamus.

XVI. Hinc *ſecundo ſuadet* gubernatio moralis, nos Deum *Gubernationem* recipiamus & *gubernationi* iſti, promptè nos *ſubmittamus* Pſ. II. 11. 12. 1. Pet. V. 6. Jac. IV. 7. Hoc enim ante omnia, in *ſubditis* requiritur, ut Regem *recipiant*, eique ſe ſubmittant. Submittamus 1. *Intellectum* noſtrum doctrinæ ejus, ei nos reſignemus, flexiles ac morigeros præbeamus, quodvis obnitens φρόνημα σαρκὸς efficaciter reprimamus 2. Cor. X. 5. Gal. I. 15. 16. 17. Neque enim ſubditorum eſt *examinare*, aut ad *rationes* vocare dicta Principum ſuorum 2. Paral. XXV. 16. Rom. XI. 33. Submittamus 2. *Voluntatem* noſtram, *voluntati* ejus, nobis revelatæ *legibus* ſuis Mich. VI. 8. Deut. X. 12. 13. Pſal. XL. 9. Adeo, ut nihil efficacius nos arrigat, ad agendum *bonum*, aut retrahat ab agendo *malum*, quam perſpecta *voluntas* Legiſlatoris. Et quam maximè nobis *caveamus*, ab omni, quod obnitatur voluntati ejus Matth. XXVI. 39. 42. 2. Cor. X. 5. Porro 3. *affectus* quoſvis & cupiditates compeſcamus, crucifigamus Gal. V. 24. ne quando *tumultuentur* adverſus Gubernatorem & legiſlatorem noſtrum *Deum*. Ita 1. fas eſt, nos ſubjiciamus *Patri* Spirituum Heb. XII. 9. vel in rigidiſſimis ejus diſpenſationibus. Ita 2. *Corpus* Eccleſiæ, ſuo ſe ſubjicit *Capiti* Eph. V. 24. Atque hoc 3. de eſſentia eſt noſtræ *confœderationis* cum Deo, ut, quemadmodum ipſe ſe nobis offert & præſtat, *Deum* ac Gubernatorem, ita nos eum promptè admittamus, noſque ipſi ſubmittamus ut *ſubditos*, atque ita coeat *fœdus*, per quod ipſe ſit *Deus noſter*, & nos *populus ejus* Ezech. XXXIV. 25. 30. Prout 4. Damnatæ adverſus Deum *rebellionis* crimen eſt, propriam ſapientiam, voluntatem, cupiditateſque ſibi *gubernatores*, adeoque & *Deos elevare* Pſ. II. 3. Luc. XIX. 29.

3. Accendit nos ad obedientiam.

XVII. Atque etiam *tertio* accendit, ut ejus præſcriptis nos *morigeros* præſtemus. Neque enim ſufficit eum pro *Domino*, Gubernatore & Rege ſuſcepiſſe, & pleno gutture *profiteri*; niſi & *faciamus voluntatem ejus* Matth. VII. 21. Obedientia *fructus* eſt ſubmiſſionis Mal. I. 6. 1. Pet. IV. 1. 2. Col. IV. 12. Juvat huc ſerio cogitare (1) *Auctoritatem* & plenipotentiam Gubernatoris, qui *unicus ille eſt Legiſlator qui ſervare poteſt & perdere* Jac. IV. 12. Pſal. XLVII. 3. Exod. XXXIV. 6. 7. & XX. 5. 6. (2) *Æquitatem* & perfectionem *legum* Deut. IV. 8. Jac. II. 8. Pſal. XIX. 8. 9. 10. 11. Rom. XII. 2. (3) *Scopum* ipſarum legum, quo tendunt, non in commodum & emolumentum *Gubernatoris* Pſal. XVI. 2. & L. 12. ſed in ſalutem eorum qui *gubernantur* Pſal. XIX. 12. 13. Deut. XXX. 20. & XXXII. 47. (4) *Beneficia* ipſius obedientiæ Jeſ. LV. 2. 3. 1. Tim. IV. 8. (6) *Obligamenta* quibus obſtricti ſumus Gubernatori noſtro Rom. XII. 1. Deut. XXXII. 6. (7) *Exitium* æternum non obedientium Deut. XXVIII. 16. & ſeq. & XXVII. 26. Gal. III. 10. — Motiva.

Atque ut ita obediamus ſupremo Gubernatori noſtro; neceſſum eſt, ut A. Omni ſtudio *inquiramus* in voluntatem ejus, illique aſſueſcamus Prov. IV. 4. *Volvamus* librum *naturæ* Pſal. XIX. 1. & conſcientiæ Rom. II. 14. 15. & imprimis etiam *Scripturæ* Joh. V. 39. illum *meditemur dies noctesque* Pſal. I. 1. 2. Quem vel *Principes* continuò verſent Deut. XVII. 18. 19. 20. Joh. I. 1. 8. 9. ac *divites* & *pauperes* diſcant, ut obediant Deut. V. 6. 7. B. Deo Gubernatori noſtro, calidis *precibus* ſupplices ſimus, *corda* noſtra inclinet verſus mandata ſua Pſal. CXIX. 36. & CXLI. 4. C. Compeſcamus *omnes ratiocinationes omnemque ſublimitatem adverſus cognitionem Dei, & captivam ducamus omnem cogitationem ad obediendum Chriſto* 2. Cor. X. 5. D. Obediamus etiam *ſubſtitutis* ſibi quibuſvis vicariis, in utraque politia, tam *civili* Rom. XIII. 1. 2. 3. 4. quam *Eccleſiaſtica* Heb. XIII. 17. Qui enim *legatum* audit, Dominum audit Luc. X. 16. prout vice verſâ, qui — Modus.

 mini-

miniſtro obſtrepit, *Domino* obſtrepit Rom. XIII. 1. 2. 4. Plura hujus generis occurrent ſi Deus volet, in capite *de obſervantia.*

4. Confirmat fiduciam noſtram in Deo gubernatore noſtro.

XVIII. Quin & *quarto*, confirmat *fiduciam* noſtram, in benigniſſimo Gubernatore noſtro ex promiſſionibus, quas *gratis* legibus ſuis adjecit 1. Tim. IV. 8. & ex *fide* ac fidelitate promittentis oriundam 2. Theſſ. III. 3. Heb. X. 23. & XI. 11. Apoc. III. 14. Quâ proinde ſubditis ſuis, quotquot ſe ei ſubmiſerint, *mercedem* referet Apoc. XXII. 12. & ut *juſtus judex* promiſſam *juſtitiæ coronam* imponet 2. Tim. IV. 8. 18. *Judicabitque in juſtitia* Pſ. LXVII. 5. & XCVI. 13.

5. Incutit timorem & reverentiam ejuſdem.

XIX. Vice verſa *quinto*, etiam *tremorem* injicit verſus ſupremum Gubernatorem noſtrum Pſalm. XCVI. 9. 10. Qui 1. *extrema* quævis denunciaverit ſui contemptoribus, & legum ſuarum violatoribus Deut. XXVII. 26. & XXVIII. 15.-- Qui 2. ut *fidelis* eſt in promiſſis, ita & *verax* in comminationibus Pſ. XXXIII. 4. 5. Qui 3. *certus* eſt & infallibilis in proſequendis *comminationibus*, & exſequendis judiciis ſuis Pſ. IX. 16. 17. Qui 4. Juſtus eſt, ut *non poſſit* non proſequi comminationes Pſal. XI. 4. 5. Rom. I. 32. 2. Theſ. I. 7. Qui 5. innumeris vicibus, quam ſeveriſſimè *proſecutus* eſt, & proſequetur, contemtum ſui ac mandatorum ſuorum, Exod. XX. 5. Qui 6. per ipſam legum ac gubernationis ſuæ *naturam*, non poteſt negligere earum violationem: cum lex abſque *comminatione*, & comminatio abſque *executione*, nulla omnino ſit, nec differat a *directione* & ſuaſione merâ, imò in *ludibrium* cedat contemptoribus Gal. VI. 7.

6. Hortatur quosvis gubernatores ſubordinatos, ad officia verſus ſupremum Gubernatorem ſuum.

XX. Porro *ſexto*, cum Deus per providentiam moralem, ſupremus ſit *Gubernator*, *ſolus* independens, eoque *unicus Legiſlator* ſcil. *αὐτοκρατερικός*; eſt hîc 1. Quod agnoſcant quivis *προεστῶτες*, ut non *à ſe*; nec à pacto & conſenſu ſuorum *ſubditorum*; nec à vi ac *potentia*, quod ſibi gladio *ſubditos* ſubegerint, aut ab *alio quovis* auctoritatem ſuam arceſſant, prout Machiavelliſtæ, Hobbeſiani aliique pſeudo-politici: ſed à Deo ſummo Monarcha repetant Rom. XIII. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 1. Pet. II. 13. 15. Deut. I. 16. 17. 2. Paral. XIX. 5. 6. 7. alias *perduellionis* crimini ſeipſos implicaturi. Eſt proinde 2. Quod *ſupremi* ſui Monarchæ, *gloriam* & honorem, præ *propria*, ubique tueantur, quod *coronas* ſuas ad ejus *pedes* q. projiciant Apoc. IV. 4. 10. Matth. VI. 13. Quod 3. Ejus *regnum extendere* & amplificare, omni operâ adnitantur Matth. VI. 10. 33. Act. IV. 4. & XIX. 8. & XXVIII. 23. 31. Quin etiam 5. *Contemtum* ac neglectum præceptorum divinorum, rigidiſſimè ulciſcantur Pſal. CXXXIX. 21. & CI. 4. 5. Iſtiſque omnibus politiam ſuam efficiant *Theocratiam*, in qua Deus ſupremo loco ſedeat, ejuſque cauſa præ quovis agatur Pſ. LXXXII. 1. atque ejus ſit *regnum & potentia, & gloria in ſecula ſeculorum, amen.* Matth. VI. 13.

7. Et ſubditos quosvis inſtruit quod & quatenus obediendum ſubordinatis quibusvis ſuis Rectoribus.

XXI. Viciſſim *ſeptimo*, eſt in providentia *morali*, per quam ſupremus eſt Gubernator, Deus, qui in *omnes*, *omnem* quam habent auctoritatem, derivavit; eſt inquam in ſubditis, ob quod, non modo *præpoſitis* ſuis in quovis ſtatu; eccleſiaſtico, politico & œconomico, obſecundent velut *Dei miniſtris* Rom. XIII. 1. 2. 4. 1. Pet. II. 13. 15. Deut. I. 16. 17. ſed etiam *quomodo* & *quouſque* debeant, addiſcant, nim. quouſque illa ſua poteſtate *non abutuntur*, & quæ ſupremo Legiſlatori ſunt adverſa, præſcribunt Act. V. 29. Dan. III. 16. 17. Sic enim *ceſſat* eorum *auctoritas*, & in puram putam violentiam & *θεομαχίαν* degenerat Act. V. 39. Proinde *non* obſecundemus, nec tamen eo ipſo ſtatim *reſiſtamus*, (differunt enim non obſecundare, & reſiſtere) aut ſi *reſiſtendum* eorum factis; nunquam tamen reſiſtamus eorum ſtatui, *jurisdictioni* & auctoritati: eſt enim & manet, quamvis in hoc aut illo exorbitet, *Dei miniſter.* Proinde quatenus *exorbitant*, & obnituntur poteſtati *ſupremæ*, eis reſiſtamus, aut ſaltem non obſecundemus; non autem quatenus *miniſtri* Dei, & ejus delegati & vicarii ſunt. Id quod obſervandum (a) in ſtatu *Eccleſiaſtico* Heb. XIII. 17. (b) in ſtatu *politico* Rom. XIII. 1. 2. 4. (c) in ſtatu *œconomico* Eph. VI. 1. 2. 4. 5. 9. Quod hæc ſit exſerta ſupremi noſtri Gubernatoris *voluntas* 1. Pet. II. 13. 15. Et qui ſic obſequuntur & audiunt, *Deum audiant* Luc. X. 16.

CAPUT DUODECIMUM.

DE FOEDERE NATURÆ.

Gen. II. 16. 17.

Præcepitque Jehova Deus homini, dicendo: Ex omni arbore horti comedendo comedes; at de arbore ſcientiæ boni & mali non comedes ex ea; nam in die qua comederis ex ea; moriendo morieris.

Fœderis operum contemplatio.

I. Providentiæ *generali*, qua circa *quodvis* Deus occupatur, & providentiæ *ſpeciali*, qua circa creaturam *rationalem* peculiariter diſtinetur, ſuccedit tandem *ſpecialiſſima*, qua circa *homines*, quatenus illi *Eccleſiam* ſibi efformant, verſatur *confœderatione*; ubi ab ipſis Deus *ſtipulatur* officium aut ſupplicium, & *promittit* beneficium: *illi recipiunt* ſtipulatum, & *exſpectant* beneficium; & utriuſque partis ὁμολογίᾳ ſeu conſenſus producit *fœdus*, & mutuam obligationem. Confœderationis hujus *primum* ſpecimen, cum *univerſo* genere humano, Deus præſtitit in Paradiſo Gen. II. 16. 17. Quamvis enim nullius *fœderis*, ibidem *exſerta* fiat mentio; fit tamen alibi Hoſ. VI. 7. & res ipſa *fœdus* præſtat: ubi enim ſunt *partes* contrahentes, & contrahentium *conſenſus* in idem, ibi *fœdus* eſt: hæc autem in textu proſtare, ſuo loco patebit.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Verba textus explicant* fœdus naturæ, *quod Deus in protoplaſtis, pepigit cum univerſo genere humano futuro. Circa illud occurrunt:*

1. Contrahentes *partes, ſeu confœderandi, nim.*

A. Ab una parte, Jehova Elohim. Jehova *Dominus, Creator hominis, & αὐτοκράτωρ, atque etiam αὐτάρκης, ſibi à ſe ad infinitam beatitudinem* ſufficiens: *non tantum ut* pars *contrahens; ſed etiam ut* בעל ברית Dominus *fœderis, planè ſui juris, qui cum homine* potuit *contrahere, & eo* modo, *& eis legibus contrahere, quibus ſibi videbatur. Hic, cum pro mero imperio, potuiſſet* præcipere, *maluit tamen egregia συγκαταβάσει, contrahere cum homine, rationibus ſuo loco præſtandis.* Elohim, *trinus* perſonis, *Pater, Filius & Spiritus S. ut cum tribus homini coiret fœdus, quorum quiſque fidelis, omnipotens, adeoque præſtandis promiſſis, plusquam par eſt; & ut viciſſim* homo *tribus perſonis, quemadmodum circa* fœdus gratiæ *fieri obſervamus* Matth. XXVIII. 19.

B. Ab altera parte *homo*, על האדם, ad hominem, *ſuper hominem, contra hominem, ſicut* Amoſ. II. 12. *quod interdictum rei delectabilis, ſit* contra *ipſum.* האדם, *cum præfixo demonſtrativo, videtur innuere,* τὸ אדם, *hoc loco, non notare nomen* proprium, *quod, ex uſu linguæ hebrææ,* propriis *non præfigitur; ſed* appellativum, *hominem. In* ſingulari *numero, non ut excluderetur* Eva, *uxor, non tantum quod & ipſa* homo *eſſet; ſed quod œconomice, maritus & uxor* unum *ſint* Gen. II. 24. Matth. XIX. 5. Eph. V. 31. *Interim* homo *notatur, ut* omnis *homo intelligatur, & quilibet* I. Cor. XI. 28. *non* præſens *tantum &* creatus; *ſed* futuri *omnes ſeu* creandi. *Ut intelligamus, Deum* fœdus naturæ *cum Adamo adiiſſe, non velut cum perſona* privata, *ſed velut cum* publica, *totum genus humanum, tam* præſens, *quam futurum repræſentante* Rom. V. 12.... *ſolo* ſecundo *Adamo excepto: ut in* uno *illo*, omnes, *vel ſtarent, vel caderent, viverent aut morerentur* I. Cor. XV. 22.

II. Contractus, *ſeu actus confœderationis, in voce* præcepit צו, *quod hoc loco notat, partim* conceſſionem, *reſpectu primi hemiſtichii ſequentis:* ex omni arbore horti comedendo comedes: *partim* prohibitionem, *reſpectu ſecundi hemiſtichii:* ſed ex arbore ſcientiæ boni & mali non comedes. *Interim voce* præcipiendi, actus *indicatur* confœderationis: *præceptum enim, quotieſcunque conſtructum occurrit, cum ſua ſanctione,* promiſſione & comminatione, *item* conſenſu *partium; ſemper* fœdus *efformat: tale autem* præceptum *hic obtinere, ſuo loco oſtendemus. Sed tamen non* confœderandi; *ſed* præcipiendi *vocem Deus adhibet, non tantum ob hoc, quod uſitatum ſit in confœderationibus, ut contrahentes poſtulata ſua, terminis* imperativis *ſtipulentur, tu hoc illud facies, vel, hoc aut illud fiet: ſed potius ut ſignificetur, hic non eſſe*

fœdus æquale, *inter partes* æquales, *qui ex æquo, qui ſint utrinque ſui* juris; *ſed eſſe fœdus inter* Dominum *&* ſervum, *quale Juriſconſulti quidem, non admittunt, eo quod ſervus non ſit* ſui juris, *ac proinde non habeat* voluntatem, *quâ poſſit conſentire in ſtipulata & promiſſa. Porro* præcipiendi *voce utitur, ut indigitet, ſibi opus non eſſe, ut conſenſum ſtipuletur, aut diſſenſum metuat, quod homo ad* conſenſum *ſit obſtrictus, nec diſſentire poſſit citra reatum mortis. Tandem, ut ſignificet, omnem* confœderationem *Dei cum homine, propriè ſpectare ad providentiam Dei,* moraliter gubernantem.

III. Contrahenda, *ſeu argumentum confœderationis, in quo occurrit*

1. Conceſſio *quædam*: ex omni arbore horti, comedendo comedes. Comedendo comedes, *hic non habet vim* præcipiendi, *ut notet* certò *comedes, quemadmodum hemiſtichio ſequente,* moriendo moriemini; *ſic enim peccaſſent, ſi non commediſſent de omnibus & ſingulis arboribus:* comedendo comedes *hic notat* libertatem, *plenam poteſtatem vobis do, ut tuto & liberè poſſitis frui omnibus & ſingulis arboribus.* Comedes, *pro* comedetis, *unusquiſque veſtrûm, & poſterorum veſtrorum. Significatur unâ operâ,* univerſaliſſimum *&* abſolutiſſimum *Dei dominium, cum in* hortum, *omneſque ejus arbores, quin in totum hoc univerſum, tum peculiariter in* hominem, *quicum* fœdus *ambit, eique* jus *facit,* ſuis *rebus utendi fruendi, ex pura puta gratiæ hujus conceſſione, ut ex amplitudine hujus indulgentiæ libertatiſque, invaleſcat crimen* violationis, *prohibitionis ſequentis.*

2. Prohibitio *excipiens:* ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, & ex arbore ſcientiæ boni & mali, non comedes ex ea. *Hic occurrit:*

A. Prohibitum, & ex arbore ſcientiæ boni & mali. *Præfixum* ו, *hic procul dubio* adverſativum *eſt, prout paſſim eſt, ſignificans* ſed, *ut eſt* Jeſ. X. 20. I. Pet. I. 25. ex Jeſ. XL. 8. *&* Heb. I. 12. *ex* Pſal. CII. 27. 28. *Qua ratione autem, hæc arbor appelletur* arbor ſcientiæ boni & mali: *num ab eo, quod* ſuâ natura, *habuerit vim accelerandi uſum rationis, ut ſcientiam efformare potuerit: ut ex mendaci tentatione & ſeductione Satanæ* Gen. III. 5. *videtur colligi poſſe? an ex eo, quod ex uſu hujus arboris, ſint conſecuturi ſcientiam* experimentalem, *quid* bonum *ſit, quod comedendo perdidiſſent, quid item* malum, *quod eo ipſo ſibi attraxiſſent, in* dogmaticis ξὺν Θεῷ, *determinabimus. Quamobrem itidem uſum* hujus *præciſe arboris ipſis prohibuerit? quamobrem rem tam* facilem, *& tam vilem prohibuerit, itidem dicemus ſuo loco: hoc impræſens præſupponimus, ipſam* unam *hanc arborem prohibuiſſe ut ſe* omnium *Dominum oſtentaret, & ut ipſi inde agnoſcerent, ſe in omnibus, etiam* leviſſimis, *in quibus nullam prohibitionis cauſam poſſent perſpicere,* univerſaliter *Deo ſubjectos eſſe, licet ſua* ratione, *nullam prohibendi rationem poſſent aſſequi: hoc ſaltem videtur* certum *eſſe, fuiſſe arborem* ſymbolum, *quod eos ad* omnimodam *ſubjectionem & obedientiam obſtringeret, utpote quam præſupponit, quamque etiam agnoſcunt protoplaſti* Gen. III. 2. *& ut tandem, ex inobedientia, & violatione unius hujus prohibitionis, cum omnium uſum ipſis conceſſiſſet, egregie invaleſceret hominis* ingratitudo *& contumacia. Inſuper, an* ſola *hæc manducatio arboris prohibitæ, tranſitura fuerit in poſteritatem, an & quævis alia protoplaſtorum peccata? ſuo loco dicemus.*

B. Prohibitio? non comedes ex eâ לא תאכל ממנו. Non comedes, *h. e. non* comedetis, *nec tu, nec uxor tua, an etiam ad* poſteros *extendenda ſit, hujus arboris abſtinentia, non dicitur in textu, nos in id inquiremus in ſubſequentibus.* ממנו, ex ea, *videtur redundare. Poteſt interim eſſe* diminutivum, *quaſi dicat, ne* tantillum *quidem ex ea, h. e, ex fructu ejus comedes.*

3. Comminatio *pœnæ,* quo die comederis, moriendo morieris. *Hic notatur.*

A. Pœna *contumaciæ,* morieris. *Mors eſt graviſſima pœna, quam legiſlator dictare poteſt. Sed quænam hic intelligitur mortis* ſpecies? *Utique* omnis *mors, quæ opponitur ei* vitæ, *quam tum temporis protoplaſti poſſidebant, quandoquidem nulla mortis ſpecies deſignatur, proinde omnis intelligitur. Sed quam vitam, tum temporis protoplaſti poſſidebant? Poſſidebant* 1. *Vitam animæ ſeu* ſpiritualem, *quæ conſiſtit in unione imaginis ſeu juſtitiæ* originalis, *cum anima, ex qua idonei erant, quasvis operationes* ſpirituales *peragendi* 2. *vitam* naturalem, *quæ reſultabat, ex unione corporis cum anima, à qua apti erant, qui quasvis operationes vitæ* naturalis *peragerent.* 3. *Vitam* æternam, *quæ reſultabat, ex unione totius compoſiti humani, cum Deo velut* ſummo *bono, ex qua idonei erant, ad operationes illas beatas, quæ obtinebunt in vita* æterna. *Ex his perſpicuum eſt, quod genus* mortis *legiſlator, homini transgredienti comminatus fuerit, ſcil. triplicem illam ſimul. Interim dum transgreſſuro minabatur mortem, facile percipitur, eum obedituro, eadem opera promiſiſſe* con-

continuationem, omnis *ejus vitæ, quam tum poſſidebant. Unde intelligimus hanc confœderationem, non fuiſſe expertem promiſſionis, ſi in obſequio perſiſteret homo, id quod ad conſtitutionem* fœderis, *omnino eſt neceſſarium.*

B. Certitudo *indeclinabilis hujus pœnæ*: moriendo moriemini. *Notat, præter certitudinem, etiam vehementiam & accelerationem mortis. Unde Hebræi quidam ſtatuunt, dici*, tunc incipies eſſe mortalis: *exiſtimant enim, hominem non moriturum fuiſſe, ſi non peccaſſet, licet, ex conſtitutione naturæ* potuiſſet *mori* Gen. III. 22.

C. Tempus *infligendæ hujus mortis*, ביום, in die, *ſcil. quo comederis. Sed quomodo hoc cum veritate conſiſtit, cum Adamus à lapſu ſuo, adhuc per nongentos annos vixerit? Reſp. Sunt inter Hebræos qui exiſtiment, fuiſſe meram* comminationem *mortis, cui ſubintelligenda ſit* conditio, *niſi reſipueris, ut fit* Jeſ. XXXVIII. 1. *Quod non videtur admittendum eſſe, propter emphaſin phraſeologiæ* moriendo morieris, *quæ non meram* comminationem; *ſed inſuper certam* prædictionem *futuræ pœnæ, videtur inferre. Alii igitur malunt ſignificari*, tum mortalis eris, *cum ante peccatum eſſes* immortalis, *quod quidem verum eſt; ſed non exhaurit emphaſim comminationis: moriendo morieris. Alii putant dici, non* ſtatim *ipſi moriendum fore; ſed tum, quando legiſlatori viſum eſſet, quomodo dicitur* 1. Reg. II. 36. 37. Quo die exieris, & tranſieris torrentem chidron.... Moriendo morieris. *Hoc eſt, ajunt, quocunque tempore viſum fuerit Salomoni. Alii rectius putant dici: quo die comederis*, reus eris mortis, *quod quidem verum eſt; ſed non ſufficiens, niſi addatur, cum* ipſo *illo* die, *contraxiſſe mortem* ſpiritualem. *In hoc acquieſcimus.*

IV. Conſenſus *fœderalis partium contrahentium. Qui eſt quaſi forma confœderationis, abſque quo fœdus* nullum *eſt. Hic quidem ex* parte Dei, *ſatis clare deſignatur, ipſa prohibitione & comminatione: ex* parte hominis, *non quidem exprimitur in textu; ſatis tamen innuitur, eo quod* tacuerit, *nec quicquam contradixerit:* conſentire *enim cenſetur, qui* tacet, *& clarius etiam ſignificatur* Gen. III. *quando primum renuebat Eva, auſcultare tentationi Satanæ, addita hac ratione* verſ. 3. ſed de fructu arboris, quæ eſt in medio horti, Deus dixit, de eo nequaquam comedetis.

Pars dogmatica.

Deo ſuetum per confœderationes dirigere homines.

III. Deo itaque, ab ipſis mundi *incunabulis* viſum, ſuos gubernare *confœderationibus*. Prout enim *cœpit* in paradiſo; ita *perpes* ſub utroque Teſtamento continuavit 1. violatum *operum* fœdus ſarciendo, per ſubſtitutum ei *gratiæ* fœdus Gen. III. 15. Idem 2. *Renovando* cum *Noacho* ejuſque familiâ Gen. VI. 18. &c. Poſtmodum 3. cum *Abrahamo* ejuſque ſemine Gen. XVII. 1 -- 16. Collat. cum Act. III. 25. 26. Gal. III. 8. Rom. IV. 13. Hinc 4. cum *Iſraele* penes Sinai, lege *ceremoniali* XXXI. 32. Heb. VIII. 9. Porro 5. cum *Davide* ſuiſque poſteris 2. Sam. XXIII. 5. Pſal. LXXXIX. 4. 2. Sam. VII. 5 -- 17. inſuper 6. cum *Judæis* poſt babylonicam captivitatem Jer. XXXII. 37 -- Ezech. XI. 16 -- 21. & XXXVI. 22. Tandem 7. ſub N. Teſtamento, cum *Eccleſia* poſt Chriſti ἐνσάρκωσιν Heb. VIII. 8.

Quamobrem per confœderationes agere nobiſcum voluerit.

IV. Quod hic agendi modus 1. comprimis *efficax* ſit, ad declarandum purum putum *amorem* & *gratiam*, verſus ſuam *Eccleſiam*, quod, cum pro *imperio*, potuiſſet homini præſcribere ſuum officium, ſub comminatione, abſque ullâ *promiſſione* Rom. XI. 36. maluerit agere q. ex *amicitia*, par cum pari Deut. VII. 7. 8. Tum 2. ut magis *familiariter* & ingenuè cum ſuis ageret, non *præcipiendo*; ſed *paciſcendo* voluit agere, ad modum amicorum parium 2. Sam. VII. 19. 1. Paral. XVII. 17. Porro 3. ut homo tanto *certius*, ſibi poſſet polliceri bona *promiſſa*, quod ſibi *ex fœdere*, per juſtitiam debeantur 2. Sam. XXIII. 5. 6. 7. Pſal. LXXXIX -- Tandem 4. ut *carior* redderetur, ac *liberius* coleretur à ſuis 2. Sam. VII. 18. 19. 20. Jer. XXXI. 33. collat. cum Pſal. XL. 8. Ezech. XI. 18. 19. 20.

Primum fœdus fecit in protoplaſtis cum univerſo genere humano.

V. His aliiſque rationibus adductus *primam*, confœderationem cum *Protoplaſtis* iniit cum *univerſo genere* humano futuro, quæ deſcribitur Gen. II. 16. 17. Ubi *vitam* ei promiſit, perfectâ *obedientia* legi *naturali* pariter & poſitivâ præſtandâ, promerendam: & homo ſuâ parte, *conditionem* accepit. Fœdus enim *hoc* fuiſſe, jam ante *Scriptura* Hoſ. VI. 7. & rei ipſius *naturâ*, docuimus, & confirmamus utroque Sacramento, arboris *vitæ* & *ſcientiæ* boni & mali, quo non aliud commodius ſignificatur & obſignatur, quam *vita* obedientiæ, & *mors* rebellionis, ſicut in parte *exegetica*, demonſtravimus.

Fœderis denominationes faciæ.

VI. Hujus proinde fœderis *indolem*, ut dexterius aſſequamur; operæ pretium eſt *primo denominationes*, atque etiam *generalem* naturam fœderis prælibare; tum ad hujus *primi* fœderis contemplationem deſcendere. Fœdus Hebræis ברית, nonnullis à ברא *creavit*, quod ab ipſa *creatione* in uſu fuerit, ſeu ab ejus *Pihel*, quod ſignificat *cadere*, idem

idem quod כרת, unde τὸ ברית coincidit cum כרית, quod in confœderatis Romanorum, pariter & Scripturæ *cædere* pecora ſuetum ſit Gen. xv. 9. 10. Exod. xxiv. 6. 7. Jer. xxxiv. 18. & alibi. Aliis à ברר *purificavit*, quod declaret utriuſque confœderati *animum* & *amicitiam*: aliis à ברת *firmitas*, (unde, ברות, *quercus*, cypreſſus) quod fœdera utrumque confœderatum confirment: aliis à ברה quod aliquando ſonat *comedit*, eo quod apud confœderationes, uſitatæ eſſent comeſſationes. Aliis commodius ab eodem, quatenus ſignificat *elegit*, quod per confœderationem, utraque pars idem *eligat*: aliis à ברא *cecidit*, diviſit, quod cædendo facnficia fieri fœdera conſueverint Exod. xxiv. 3--9. Conf. Gen. xv. 9. 10. 17. &c. Jer. xxxiv. 18. 19. 20. Græcis διαθήκη, quà LXX. Interpretes ſemper (excepto Deut. ix. 19. & 1. Reg xi. 11.) Hebræum ברית referunt, nec LXX. tantum; ſed ipſi etiam N. T. Scriptores θεόπνευστοι Heb. viii. 8. 9. 10. & x. 16. quod Latinis aliquando *fœdus* Luc. 1. 72. Act. iii. 25. Rom. ix. 4. &c. aliquando *Teſtamentum* redditur Matth. xxvi 28. Marc. xiv 24. 1. Cor. xi. 25. 2. Cor. iii. 6. 14. Heb. vii. 22. Denotat aliquando *conſtitutionem* unius, qualis eſt in *teſtamento* Heb. ix. 15. 16. 17. 18. aliquando *conſenſum* plurium, qualis in *fœdere* Heb. viii. 8. 9. 10. & x. 16. & xiii. 20. aliquando *mixtum* ex fœdere & teſtamento, ſeu *fœdus teſtamentarium* Heb. ix. 16. 17. Porro utraque, & Hebræa & Græca vox, fœdus vel civile Mal. ii. 10. Prov. ii. 17. Gen. xxi. 27. 31. Gal. iii. 15. Heb. ix. 16. 17. vel religioſum inter Deum & Eccleſiam exprimere conſuevit Jer. xxxi. 31. 32. Heb. viii. 6. 7. 8. 9. Gal. iii. 17. Heb. ix. 1. &c.

Quid fœdus in generel

VII. Senſu *generali*, fœdus denotat *conſenſum* inter Deum & populum ſuum, quo Deus *promittit* beatitudinem, & quævis bona ei ſubordinata, ac *ſtipulatur* dependentiam, in ſuam gloriam: & Eccleſia viciſſim, Deo *promittit* & addicit dependentiam & obſequium, & ſtipulatur promiſſum præmium. Eſt inquam *conſenſus* Amoſ. iii. 3. vel *implicitus*, qualis in fœdere *naturæ* Gen. ii. 16. vel *explicitus*, ſeu *verbis* tantum Gen. vi. 18. & xvii. 7. ſeu *ſcripto* inſuper Exod. xxxiv. 28. & xxiv. 7. Cujus (1) auctor *Deus* eſt, non homo: cum homo non ſit ſui juris, unde *fœdus Dei*, plerumque dicitur Gen. vi. 18. & ix. 9. & xvii. 9. Jer. xxii. 9. & xxxi. 32. erectum *ab eo* Deut. v. 2. & xxix. 1. 2. Sam. xxiii. 5. Heb. viii. 7. 8. utpote cujus cauſa *movens*, *ſola* eſt ejus εὐδοκία Eph. 1. 5. 7. 8. 11. quamvis etiam fœdus *hominum* indigitetur Mal. ii. 10. (2) Bonum *promiſſum* in genere, eſt *beatitudo omneque ei ſubordinatum*, ſcil. oppoſitum *morti*, transgreſſioni denunciatæ Gen. ii. 17. Collat. cum Rom. vi. 23. & *ſtipulatum* dependentia à Deo & *obedientia* Gen. ii. 17. (3) *forma* conſtituens, ὁμολογία ſeu *conſenſus* partium in idem, ſeu *expreſſus*, ſeu *implicitus*, ut diximus.

Fœdus naturæ, quo ſenſu dicatur.

VIII. Fœdus Dei cum ſuis, *geminum* numeratur in Scripturis: alterum *naturæ*, cum homine adhucdum integro; alterum *gratiæ*, cum corrupto. Prius illud, cujus hic agimus negotium, deſignari à Theologis conſuevit, jam *fœdus legale*, quod perfectam obedientiam, *legi tam* decalogicæ, cordi ejus inſcriptæ; quam *peculiari* iſti de non manducando fructu vetito, præſtandam, pro *conditione* habuerit conſequendi vitam *æternam*: jam 2. *fœdus operum*, quod pro imperio præſcribat, *abſolutiſſimum* legis obſequium, ſub *Symbolo* non manducandi fructum arboris vetitæ: jam 3. *fœdus naturæ*, quod non tantum legi *iſti* exigat obedientiam, quæ maxima ſui parte, hominis *naturæ* erat inſculpta; ſed etiam, quod cum univerſa *natura* humana, ex ordine generationis, etiam adhucdum futura, coierit, ut ſuo loco diſtinctius monebimus.

Quid ſit fœdus naturæ?

IX. Dicit autem hoc *naturæ fœdus*, illud pactum, quod Deus in Adamo, iniit cum *univerſo* genere humano, de danda ipſi æterna *vita*, ſub conditione *perfectæ* obedientiæ, non tantum legi *naturali*; ſed etiam *poſitivæ*, de non manducando fructu arboris ſcientiæ boni & mali, præſtandæ. Coiiſſe iſtud Dei fœdus cum *primo Adamo*, Scripturis eſt indubitatum Rom. v. 12.-- 1. Cor. xv. 22. ſeu tanquam cum *individuo*, ſicut Auguſtinus vult *De Geneſ. ad liter.* lib. 8. cap. 17. ſeu potius, ut connotat *uxorem*, quo ſenſu terminus (*Adam*) nonnunquam venire videtur Gen. 1. 26. 27. collat. cum Cap. v. 1. 2.

Coiit cum primo Adamo.

Num autem & cum *Adamo ſecundo*, difficilius determinatur: ſi quidem ab *una parte*, qua creatura & *homo*, eximi non poſſe videtur gubernationi Dei *morali*, nec etiam aliàs, *mereri* quà homo ſibi quicquam potuiſſet: ab *altera parte*, ſi fuiſſet *in Adamo* ſub fœdere *naturæ*, idem etiam *in* & cum Adamo peccanté, *violaſſe* videretur, quod omnem abſurditatem ſuperat. Videtur ergo *tutiſſimè* ſtatui: quamvis, ut creatura *rationalis*, eximi *non poſſit* gubernationi *morali*, quoad ejus officia *naturalia*; potuiſſe tamen eidem à Deo ſubduci, officiis *poſitivis*, quale eſt illud, de non manducando fructu vetito, (à *cujus* transgreſſione peccatum generis humani pendet) perinde ac *reliquis* Adami poſteris, latam fuiſſe ex intentione Dei, propterea non credimus, quia: (1) æterno *decreto* deſignatus erat, futurus *ſecundus Adamus* 1. Pet. 1. 20. Rom. v. 12 -- atque abſonum eſt, *ſecundum* Adamum eodem fœdere concluſum cum *primo*, imò eidem incluſum fuiſſe: ut non addam (2) non fuiſſe incluſos, niſi qui *ex ordine cauſarum* ſecundarum, *futuri* erant: aſt Servator ante peccatum, ex *ordine* cauſarum ſecundarum, futurus *non* erat. Neque etiam (3) ut *in alio peccaſſe* conſiderari poteſt, cui *abſolute* repu-

Num etiam cum Adamo fecuqdo?

repugnat peccare: eſt enim penitus impoſſibile θεάνθρωπον peccatorem fieri.

Saltem coiit non tantum cum Adamo; ſed etiam cum omnibus ejus poſteris, excepto ſolo Chriſto.

X. Indubitatum autem eſt Scripturis, reliquos *omnes* Adami poſteros, hoc fœdere, per *omnia* concluſos fuiſſe, cum: 1. ex *eventu*, quando *unum* illud Adami peccatum, tranſiit ad *omnes* ejus *poſteros*, qui *mortui* ab Apoſtolo dicuntur, *in* uno illo, vel qui *omnes*, eo *ipſo peccaverint*, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον Rom. v. 12. Seu id reddas, *in quo*, ut pleriſque Theologis placet, ex 1. Cor. xv. 22. ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι: ſeu, *eo quod omnes peccarint*, ſcil. in *uno* Adamo, ut cum Ludov. De Dieu *In Epiſt. ad Rom.* v. 12. alii nonnulli malunt: res eodem redibit, ſenſu enim, ut diximus concurrunt. Saltem peccârunt, non *in ſe*, proinde in *cauſa* tantum: tum idem 2. patet ex *analogia*, omnium *aliarum* Dei confœderationum, quando illas fecit, non cum *ſingularibus* perſonis tantum; ſed cum *Capite* & membris, cum trunco & ramis; Ita cum (1) Chriſto ejuſque *ſemine* contraxit Gen. III. 15. Rom. v. 12. (2) cum Noacho ejuſque *familia* Gen. VI. 18. (3) Cum Abrahamo ejuſque *ſemine* Gen. XVII. 7. 8. (4) cum Davide ejuſque *poſteris* 2. Sam. VII. 16. Pſal. LXXXIX. Et quid ni *eodem modo* fecerit cum Adamo, omnibuſque ejus *poſteris*, ſolo excepto *Adamo ſecundo*, qui futurus deſtinabatur *Caput* & *principium* ſolennis confœderationis ſecundæ.

Auctor hujus fœderis ſolus eſt Deus.

XI. Cum univerſo igitur humano genere, in protoplaſtis *fœdus* contraxit Deus, non ut *pars* tantum (neque enim egit ut cum *æqualibus*, qui *ſui juris* eſſent, & conditionem offerre & accipere *poſſent* pro arbitrio) ſed etiam ut *auctor* fœderis Gen. XVII. 2. Jer. XXXI. 31. & XXXII. 40. Ezech. XVI. 8. quando contraxit, ut *Dominus* cum *ſervis*. Unde quævis confœderatio cum Deo, non fœdus *hominis* Ezech. XVI. 61. ſed *Dei*, conſtanter in Scripturis deſignatur Jer. XI. 10. & XXII. 9. & XXXIII. 21. 25. & XXXIV. 18. Ezech. XVII. 19. &c. Et in prima hac confœderatione, officium ab homine *non tam* ſtipulatur, ut pro *arbitrio* conferendum; *quam* præſcribit pro imperio (*non comedes*) nec *conſenſum* etiam hominis exprimit textus, quod ſufficiat *creaturæ*, confœderari cum ſuo *Creatore*, iis legibus quæ Creatori *placuerint*. *Auctor* verò Deus eſt: 1. *Legem*, cujus obſequium ſtipulabatur ab homine, conferendo & *inſcribendo* cordi ipſius Rom. II. 14. 15. Jer. XXXI. 33. & offerendo extrinſecus, præcepto quodam *poſitivo* Gen. II. 16. 17. Sic ut prius *regulam* præſtiterit officii ſtipulati, poſterius *lapidem lydium* explorationis. 2. Signa & *ſigilla* fœderis annectendo, duas arbores: *arborem vitæ* Gen. II. 9. confirmandæ promiſſioni *vitæ*, obedienti referendæ: & *ſcientiæ boni ac mali* Gen. II. 16. 17. obſignandæ *morti* ſi deficeret ab obſequio.

Forma fœderis eſt in conſenſu reciproco.

XII. Id autem quod propriè efformat *fœdus*, eſt *conſenſus* mutuus, ſeu ὁμολογία Dei & hominis; quo, *hic* quidem illi *perfectam*, *propriis* viribus præſtaret obedientiam, eamque *peculiariter* conteſtaretur, religioſâ abſtinentia *arboris unius*: & ab illo viciſſim reciperet, aut præmium obedientiæ, *vitam* omnibus numeris beatam; aut pœnam inobedientiæ, *mortem*. Hæc ſumma eſt conſenſus reciproci: Deus *offert*, homo *accipit*. Deus *offert* officium, & *promittit* præmium (puro puto adductus *favore* & benevolentia verſus hominem: neque enim ſemoto *pacto* & promiſſo, *quicquam* homo, quantumvis *accuratè* obediens, à Creatore exigere potuiſſet) homo *accipit* officium ſtrictiſſimo *debito*.

Quotuplex vita fuerit in homine recens creato?

XIII. Materia hujus conſenſus in *duobus* eſt: 1. In *promiſſione* vitæ & comminatione pœnæ. 2. In *ſtipulatione* officii ab homine, idque reciprocè ab utraque parte. *Vitæ* promiſſæ negotium, admodum difficile & impeditum, expedire paucis conabimur. Vita omnis in *unione* conſiſtens, aut ſaltem *ab* unione, triplex in Scripturis commemoratur. 1. *Naturalis*, ab *unione* utriuſque partis eſſentialis, *corporis & animæ* reſultans, κυρίως & in Scripturis, & in converſatione ſic dicta, qua idoneus erat, ad operationes *naturales*. 2. *Spiritualis*, quæ *ab* unione *imaginis* divinæ, ſeu juſtitiæ *originalis* cum anima noſtra, emergit, per quam ad operationes *ſpirituales* idonei ſumus, à qua, *mortui* in peccatis, *vivificari* dicimur Eph. II. 5. *fide vivere* Rom. I. 17. Gal. II. 20. Et 3. *Æterna*, ab unione *totius* compoſiti humani, cum *Deo* ſummo bono, reſultans Joh. III. 16. & XVII. 3. Jam quænam harum eſt *vitæ ſpecies*, qua homo pollebat à creatione? Et quænam, quam ab obedientia pro præmio, ex promiſſione conſecuturus erat? E quibus porro, non admodum arduum accidet determinare, quænam fuerit *mors*, quam ſibi per peccatum, ex comminatione divina, paravit. Vitam quam à creatione obtinebat, Scriptura nullibi reſtringit, ad *hanc* aut illam ſpeciem, & cum *nobis* non incumbat reſtringere; fas eſt ſtatuere, *omne* vitæ genus, homini per creationem à Deo collatum eſſe. Cum præſertim *omne* vitæ genus, ſat apertè Scriptura ipſi tribuat. Primò quidem vitam *naturalem*, ipſi nemo abrogabit Gen. II. 7. *ſpiritualem*, quæ conſiſtit in *unione imaginis* divinæ, ejuſque juſtitiæ originalis, cum anima hominis, jam ante in Cap. de *Creatione hominis*, adverſus Socinuſtas, ſatis evidenter ei aſſeruimus ex Gen. I. 26. 27. collat. cum Eph. IV. 24. Col. III. 10. Eccl. VII. 28. *Æternam*, quæ conſiſtit in favore, *fruitione* & celebratione Creatoris ſui; quis tandem homini auſit abrogare, qui cogitaverit, puro puto Creatoris favore, ipſum creatum, vita naturali, atque etiam ſpirituali exornatum fuiſſe, imo *ad hoc* exornatum fuiſſe, ut Creatorem agnoſceret, diligeret, coleret, idque

ad eum celebrandum? Cum præſertim pro præmio, obedientiæ, paſſim in ſacris aſſignetur vita *æterna* Matth. XIX. 17. Levit. XVIII. 5. Ezech. XX. 11. Rom. VI. 23.

Quænam & quotuplex vita obedienti fuerit promiſſa?

XIV. Jam proclive eſt hinc conficere, *vitam* homini obedienti promiſſam, fuiſſe omnimodæ hujus vitæ *continuationem*; cum abrogatio vitæ, ex comminatione divinâ, non ſequatur, niſi *inobedientiam* Gen. II. 17. & mors quævis, non ſit niſi *ſtipendium peccati* Rom. VI. 23. Niſi quod perquam probabile eſt, vitæ *omni*, quam ex creatione poſſidebat, ex conſtanti obedientiâ, acceſſurum fuiſſe, *gradum* vitæ & beatitudinis. E quo item proclive eſt occurrere difficultati, quâ ratione id *promitti*, ut præmium potuerit poſt obedientiam, quod *ante* illam dudum poſſidebat: ſcil. vitæ illius & *continuationem* & *augmentum* ſibi paraturus erat obedientiâ, prorſus ad eum modum, quo ſub gratia, vita hic per ſidem cœpta, *æternum* continuabitur Joh. III. 36. 1. Joh. III. 15. & pro *gradu* virtutis, olim conferetur gradus præmii Dan. XII. 3. 1. Cor. XV. 40. 41. Fueritne autem vita hæc promiſſa, *poſt* obedientiam, conferenda in Paradiſo *terreſtri*; an poſt aliquam temporis in Paradiſo moram, in Paradiſo *cœleſti*, homoque transferendus in cœlum, Scriptura ſilet, quanquam Calvino hoc perquam probabile videatur.

Quænam contra mors inobedienti denunciata?

XV. Et hinc etiam, citra negotium colliges, quænam fuerit *mors*, quam refractario Legiſlator comminatus eſt, ſcil. privatio *omnis* iſtius *vitæ*, quam à creatione, uſque ad *inobedientiam* poſſederat: *quo die comederis, morte morieris* Gen. II. 17. Id quod *duplicatio* pœnæ (*moriendo morieris*) confirmare videtur, innuens non tantum *certitudinem* mortis; ſed ejuſdem etiam *gradum*. Singulatim per Scripturas ei dictata fuit 1. Mors *naturalis*, de quâ Eph. IX. 27. Gen. III. 19. ad *tempus* tantum, videl. uſque ad *reſurrectionem* duratura Dan. XII. 2. Joh. V. 28. 29. Tum 2. Mors *ſpiritualis*, de quâ Eph. II. 1. 5. & IV. 18. duratura uſque ad *vivificationem*, quæ fit *regeneratione* & converſione Eph. II. 5. 6. Col. III. 1. Porro 3. Mors *æterna*, paſſim in Scripturis obvia, quæ *mors ſecunda* alicubi dicitur Apoc. XX. 14. non quod per eam peccatores, à morte *naturali*, æternum amplius *non* ſint exituri, dicitur enim *ignis æternus* Matth. XXV. 41. & vermis æternùm *non moriturus* Jeſ. LXVI. 24. & à morte *naturali*, quidam ſuſcitandi ad æternum *opprobrium* Dan. XII. 2. Nec 4. totuplex tantum *mors* dictata fuit peccatori; ſed *omne* inſuper quod eo vergit, omne ſcil. malum *animæ*, *corporis* & *fortunæ*, quippe quæ hoc ipſo nomine, *mortis* appellatione in Scripturis frequenter veniunt Exod. X. 17. 1. Cor. XV. 31. 2. Cor XI. 23. Atque etiam *poſt* commiſſum peccatum, per denunciatam transgreſſori *mortem*, *mala* quævis ei immittit Deus vindex. Gen. III. 16. 17. 18. 19.

Quâ ratione mors denunciata ipſo die peccati fuerit inflicta.

XVI. Poſſit autem alicui remanere *dubium*, quâ ratione comminationi, quæ *eopſe die* quo peccaturus eſſet, *mortem* denunciaverat, fuerit ſatisfactum: cum per tot ſecula, protoplaſti poſt inobedientiam vixerint? 1. Non ſatis commodè, meo judicio, dixeris cum nonnullis, quod *mille anni penes Deum ſint ſicut unus dies* 2. Pet. III. 8. quod hoc nimium ſit coactum. Nec 2. ſatis rectè cum Hebræis nonnullis dixeris, eſſe meram *comminationem*, qualis fuerit illa Jon. III. 4. quæ non inferat eventus *infaillibilitatem*; ſed à *conditione* reſipiſcentiæ ſuſpendatur: cum ἐμφατικώτερος ſit comminationis tenor: *moriendo morieris*; neque etiam *eodem* die quo peccavit, reſipuit protoplaſtus. Nec porro 3. ſatis ſolidè verba (*quo die*) cum nonnullis retuleris ad ſolam *manducationem*, non autem ad pœnam *mortis*: & verba *moriendo morieris*, abſolute ſumpſeris: quaſi Deus dixerit *ab eo die* quo comederis, *reus* eris mortis, ut *ab* eo die, ſi mihi fuerit *viſum*, morte mulctari poſſis: quod nimium videatur diluta, & plus habere ſubtilitatis quam ſoliditatis, hæc commentatio. Rectius igitur dixeris 4. *Ipſo* transgreſſionis die protoplaſtum A. *Reatum* contraxiſſe omnimodæ mortis, ut ſenſus eſſati comminatorii ſit, *quo die peccaveris reus eris mortis* Rom. I. 32. Singulatim B. quoad *animam*, ipſo transgreſſionis *die* mortuus eſt, quando ab eâ ſublata eſt juſtitia *originalis*, per quam *ſpiritualiter* anima vivebat Eph. II. 1. C. Quoad *corpus*, non *actu* quidem per ſeparationem animæ & corporis, mortuus eſt (eo quod Deo conſtitutum erat, *ex uno ſanguine conficere omne genus hominum* Act. XVII. 26.) ſed, ut diximus, per *reatum* mortis Rom. I. 32. atque etiam per indeclinabilem mortis *ſententiam* Heb. IX. 27. per quam *ipſo jure* mortuus erat; ſaltem *mortalis*, qui antea *immortalis* erat. Unde Hieronymus, Symmachi verſionem comminationis divinæ commendat, qui *morieris* reddit *mortalis eris*. Rivet. *in Genes. Exercit.* II. Quin & ab ipſo peccati *momento*, mortis principia, ſymptomata, indicia, prodromos, laſſitudinem &c. procul dubio, experiebatur Gen. III. 19. Conf. 1. Cor. XV. 31. D. Quoad mortem *æternam*, quæ in ſeparatione totius hominis, à favore & fruitione *Dei*, ut ſummi boni conſiſtit; patet è ſeverâ ejus *increpatione*, dictatis & inflictis *omne* genus ſuppliciis Gen. III. 16. 17. 18. & ejectione è paradiſo, qui *ſymbolice* referebat cœlum verſ. 23. quæ ſane à Deo irato profluxerunt.

Qualis obedientia per fœdus requiſita fuerit?

XVII. Jam pro vitâ iſta obtinenda, & morte declinanda, Deus ab homine ſtipulabatur *obedientiam*, omnibus numeris perfectam, *propriis* viribus præſtandam, quam & Adam recipiebat. Quod patet: 1. Ex ipſo comminationis tenore, quo uni iſti, & *tantillo* manducationis actui, non alio jure, *mortis* pœnam dictare & infligere potuit,

quam

quàm ex inobedientiæ *nativo reatu* Rom. I. 32. Tum 2. ex tenore fœderis operum, quo *maledictus* pronunciatur, *qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis* Deut. XXVII. 26. cum Gal. III. 10. Porro 3. ex mortis *judicio*, per *unum* delictum, in *omnes* ejus poſteros propagato Rom. V. 12. 18. Inſuper 4. ex *reſtitutione* noſtri per Mediatorem, quæ non tantum mortis *pœnam* exigebat Phil. II. 8. Gal. III. 10. 13. ſed perfectam etiam legis *obedientiam* Gal. IV. 4. 5. Matth. III. 15. Rom. V. 18. 19. & X. 4. Tandem 5. ex eo, quod **δικαίωμα τοῦ νόμου**, dicatur præſtitiſſe pro nobis, *qui non ſecundum carnem; ſed ſecundum ſpiritum ambulamus* Rom. VIII. 3. 4. Proinde ſi *violatis* legis, *redintegrari* debuit, omnibus numeris *perfecta* obedientia; utique & **δικαίωμα τοῦ νόμου**, ſeu quod idem eſt, *operum* fœdus, *perfectam* ſtipulabatur obedientiam.

Obedientiæ lex gemina naturalis & poſitiva. XVIII. Perfectæ hujus obedientiæ, *norma* & menſura *duplex* erat legis ſpecies; *prima* erat *moralis* illa lex, quam Deus, per imaginis ſuæ *juſtitiam originalem*, protoplaſtorum cordibus inſcripſerat, quam ſapientia ſanctitate & juſtitia *integram* fuiſſe, ſuo loco in Cap. de *creatione* & *imagine* Dei in *homine* demonſtravimus: cujus etiam ope, protoplaſti *agnoſcebant* ſe Creatori ſubeſſe, eique obedientiam debere: quin & fœderis hujus, ſtipulatam *obedientiam* promptè admittebant: cujus etiam *rudera* qualiacunque, ipſi quoque Gentiles etiamnum geſtant, inſcriptâ cordibus ſuis Rom. II. 14. 15. huic *ſecunda* accedebat legis ſpecies, *poſitiva* ſcil. duplex: nim. (a) Sanctificandi *Sabbathi* Gen. II. 2. Exod. XX. 4. Heb. IV. 4. quo videl. per eum diem, ſepoſita ſuâ quotidiana horticultura, non tantum Creatorem ſuum, *quieſcendo* imitaretur: ſed & eundem *diem* ſanctificando, & negotiis ſacris ſolennius impendendo, in ſcientia, ſanctitate & juſtitia *actuali*, ſeipſum exerceret: (b) Non *guſtandi fructum arboris ſcientiæ boni & mali* Gen. II. 17. de qua paulò abhinc, plura ex profeſſo venient obſervanda.

Homo perfectam Deo obedientiam præſtiturus, omnibus numeris perfectus erat. XIX. Perfectam iſtam obedientiam, ab homine Deum exigebat, omnibus numeris *perfecto*, & ſtipulato officio pari. Quippe qui: 1. per collatam ſibi imaginem Dei, & in eâ *juſtitiam originalem*, beatus erat *ſapientia* ſpirituali Col. III. 10. *ſanctitate* verſus Deum, & *juſtitia* verſus proximum Eph. IV. 24. quibus erat *rectus* (ישר) & à ſe ſtipulato officio, *propriis* (licet ſibi collatis) viribus omnino ſufficiens. Erat 2. adhucdum abſque *omni vitio* ſeu peccato, (tam originali, quam actuali) per quod *ſolum*, univerſa ejus poſteritas inepta eſt, quæ Deo *ſuum* præſtet Rom. VIII. 3. Itaque 3. *Intrinſece*, perfecto erat inſtructus obediendi *principio*, juſtitia ſcil. originali: *extrinſece*, perfecta obedienti *norma* ei obverſabatur, neque quicquam *ipſam* remorabatur obedientiam. Non eſt itaque, ob quod ipſum perfectiſſimæ obedientiæ non parem dicas. Et ſi 4. *imparem* dixeris, Deum injuſtum feceris, qui ab homine exegerit *impoſſibilia*: & pœnam mortis, dictaverit inflixeritque per puram putam *crudelitatem*.

Primum Sacramentum fœderis naturæ erat arbor vitæ. XX. Fœdus naturæ, hoc modo ſtabilitum, Deus confirmavit duplici *Sacramento*, quorum alterum, *arbor vitæ*, præmium obſignabat *obedientiæ*, *vitam* omnibus modis beatiſſimam Gen. II. 9. ſeu una fuerit illa *individuo*; ſeu potius una *ſpecie* Apoc. XXII. 2. Ezech. XLVII. 12. Ita autem appellata videtur, non quaſi ſemel guſtata *immortalitatem* attuliſſet, virtute aliquâ ſibi *naturali*, ad modum nepenthis, vel ambroſiæ, quâ Dii Poëtarum, in cœlis veſcentur: vel ſaltem quod vitam hominis ad *longiſſimum* terminum prorogare potuiſſet, quæ poſt Pet. Lombardum multorum inter Pontificios, ac Lutheranos, & Socini ac Epiſcopii ſententia fuit, abſque ullâ ratione: neque etiam, quod *medicamentum*, languentibus viribus præſtare debuerit, cum languoribus *nullis*, fuerit per iſtum ſtatum homo obnoxius; cum præſertim nullo argumento certum ſit, *promiſcue* ejus arboris uſum homini patuiſſe, illaque *vincenti* tantum promittatur Apoc. II. 7. Unde nec Adamum, *ante* lapſum, eam attigiſſe conſtat. *Vitam* ergo, ſeu omnimodam beatitudinem, corporalem, ſpiritualem & æternam, hæc arbor non *conſerebat ſua* virtute, ſed *obſignabat*, teſte Auguſtino: *Cætera ligna*, inquit, *alimento erant*, *hoc etiam Sacramento.* Cujus generis etiam eſt panis euchariſticus in S. Synaxi, non quod *alimento* cæteris cibis præſtet; ſed quod ſi panis *myſticus*, panis verè *vivifici* ſymbolum ac ſigillum. *A lapſu* protoplaſtorum, demum accepit *imaginem* Filii Dei, qui *arbor vitæ* dicitur, *in medio paradiſi Dei* Apoc. II. 7. hoc eſt, *cauſa* vitæ æternæ, *ipſum apprehendentibus* Prov. III. 18. Quæ non levi aliquâ *alluſione* dicuntur; ſed Chriſtum *illum* eſſe oſtendunt, in quo, ut *omnes* promiſſiones; ita & *prima* illa Adamo facta, ſunt **ναὶ καὶ ἀμὴν** 2. Cor. I. 20. Joh. I. 4. & XIV. 6. & V. 21. 26. Unde antiquiſſimo arboris vitæ *typo*, ab ipſis Eccleſiæ incunabulis, monſtrari cœpit.

Secundum Sacramentum hujus fœderis erat arbor ſcientiæ boni & mali. Hæc unde ſic dicta? XXI. *Alterum* fœderis naturæ Sacramentum, *pœnam* inobedientiæ transgreſſori obſignabat, *arbor ſcientiæ boni & mali* Gen. II. 16. 17. *Qualis* autem fuerit hæc arbor, non conſtat: quæ enim Veterum quidam de *ficu*, quia mox à lapſu, ejus foliis homo ſe veſtiverit, ut quæ ex eadem, aut proxima arbore decerpſerit; vel de *pomo* ex Cant. VIII. 5. hariolantur, *incerta*, vel etiam *aliena* ſunt. *Arbor ſcientiæ boni & mali* denominatur: 1. non ab *intrinſeca* aliqua virtute accelerandi uſum rationis, quaſi protoplaſti à creatione fuerint ut *infantes*: quomodo enim, ex hac ſententia, Deus homini ut infanti, *rationis* needum ſatis compoti, tantam

potuiſſet, & ſub tali comminatione, præſcribere legem? ut non addam, hominem jam ante per imaginem Dei, fuiſſe *ſapientia* inſtructum Col. III. 10. Nec 2. ab intrinſeca virtute quadam, excitandi *ſpiritus animales* refocillandique: cum *materiale* non agat *immediate* in ſpiritum aut animam; & ſi hanc habuiſſet intrinſecam virtutem: qua ratione, Deus ipſi *prohibuiſſet* uſum hujus tantæ arboris? Nec 3. à mendaci Satanæ *ſuggeſtione* tentationeque, quod ejus uſu futuri eſſent *ſicut Deus, cognoſcendo bonum & malum* Gen. III. 5. quis enim crediderit, Deum arborem voluiſſe denominare, à Satanæ mendaciis? Proinde 4. non reſtat, niſi quod ita dicta fuerit, ab *experimentali* cognitione *boni* perdendi, & *mali* contrahendi per transgreſſionem.

Et quibus rationibus priori adjecta?

Adjectum priori Sacramento videtur *ſecundum* hoc: 1. Ut abſolutiſſimum ſuum *dominium* in protoplaſtos, pariter & in omnes paradiſi arbores, imo in omnes creaturas, homini probaret: hinc *unam* tantum hanc arbuſculam, excipere Creatori viſum. 2. Ut homini explorandæ obedientiæ, *materiam* præſtaret. Eſt enim præcipuum quoddam *obedientiæ* caput, quando præſcriptum præſtas, ideo *ſolum* quia Legiſlator *præſcripſit*, quamvis præſcripti, nullas poſſis perſpicere rationes alias, imo quando prohibitum, dempta ſola *prohibitione*, eſt *indifferens*, quin & bonum Gen. I. 32. Unde Auguſtinus: *Ab eo*, inquit *ligno, quod malum non erat, prohibitus eſt, ut ipſa per ſe præcepti obſervatio bonum illi eſſet, & transgreſſio malum.* De *Gen. ad lit.* Lib. VIII. Cap. 13. Denique 3. Ut hinc *exaggeraretur* futura hominis transgreſſio, ex eo, *partim* quod in negotio tam facili ac nullius momenti, non voluerit obſecundare ſuo Creatori, qui ſibi omnium fruendorum copiam, pura putâ gratiâ feciſſet: *partim*, quod ob rem nullius omnino *momenti*, voluerit ſuſque deque habere *Creatorem* & εὐεργέτην, ejusque *dominium* & auctoritatem: id faciendo, quod eo nomine tantum, non faciendum, ne Creatoris *dominium*, & auctoritas νομοθετικὴ violaretur. Addam 4. ut *uno* hoc præcepto, *poſitivo*, totam legem *naturalem*, cordi protoplaſtorum commiſſam, *univerſamque* hominis obedientiam, hoc *ſymbolo* concluderet pariter & obſignaret. Ita ut *unicus* ille actus, *omnia* ſecum *raperet*, *integrumque* hominis obſequium, vel probaret, vel deſtrueret. Illo enim *præſtito*, illibatum in Deum amorem, nullâ terreſtri *cupidiate* foedatum ac degenerem oſtendiſſet, ſeque ipſum Deo per omnia *minorem* & ſubjectum teſtatus eſset: ſicut eo *violato*, ſe Dei *imperium* detrectare, *cumque* eo potius, ut mundi inferioris Dominum, ex *pari* velle vivere, nec illius in ſe *arbitria*, æquo animo pati, profeſsus eſt, quæ immanis eſt *rebellio.*

Fœdus naturæ quatenus antiquatum ſit, quatenus vigeat.

XXII. Foedus iſtud, transgreſſione Protoplaſtorum *violatum* quidem eſt Hoſ. VI. 7. nec tamen eo ipſo penitus, vel *antiquatum* eſt; vel *integrum* manſit. Antiquatum eſt: 1. Quoad vim *juſtificandi* (quatenus, ex *operibus legis*, *juſtificari* jam nequit *ulla caro* Rom. III. 20. Pſ. CXLIII. 2. Gal. III. 11.) & *vivificandi*, unde *litera mortua* dicitur & mortifera Gal. III. 10. 2. Cor. III. 6. 7. 9. Antiquatum eſt 2. Quoad *rigorem*, quatenus ſub comminatione mortis, *plenitudinem* obedientiæ, iam non amplius exigit ab ipſis electis Rom. VIII. 3. ſub pœnâ mortis, contentum ſibi ſatisfieri per *Expromiſſorem.* Proinde antiquatum 3. quoad vim *electis maledicendi* Gen. III. 13. quatenus per divinam ἐπιείκειαν, acquieſcit in maledictione, à debitore in Expromiſſorem traductâ Jeſ. LIII. 3. 4. 6. 2. Cor. V. 19. 21. Demtis hiſce, adhucdum *viget*, quoad ſtipulata, nim. 1. Perfectam *obedientiam*, legi morali prompte præſtandam Exod. XX. quâ Deum deligamus toto corde, & proximum ut nos ipſos Matth. XXII. 37. eoquo *perfecti* ſimus, *ſicut ipſe Pater noſter in cœlis perfectus eſt* Matth. V. 48. Tum 2. quod comminationis *pœnam* Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. Rom. VI. 23. Heb. X. 27. Proinde 3. Etiam quoad *vim maledicendi*, ipſos etiam peccatores, *eos* ſaltem, qui in fœdus *gratiæ* non fuerint recepti, quos nim. Chriſtus non *liberaverit*; *à maledictione legis, pro* ipſis *factus exſecratio* Gal. III. 13. Ut fœdus gratiæ (quo, *quod legi impoſſibile erat, Deus miſſo Filio ſuo, conformato carni peccato obnoxiæ, condemnavit peccatum in carne, ut δικαίωμα τοῦ νόμου compleatur in nobis* Rom. VIII. 3. 4.) fœderi naturæ, non tam *ſucceſſerit*; quam *acceſſerit.*

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An detur aliquod fœdus operum? Collatio ſententiarum.

XXIII. Quæritur 1. An detur aliquod fœdus operum? Epiſcopius Socinizans, quo efficacius inſidiaretur corruptioni *originali*, cujus propagatio abſque fœdere operum, vix ſatis commodè, explicari poteſt: negat dari tale fœdus. Unus item atque alter Theologus Reformatus, ſolo pruritu novitatis, item agit, ſed non eodem modo: alter categoricè *negat* dari; alter negaverat quidem *antea*; ſed alter convictus, agnoſcit quidem *dari*; ſed quoad promiſſionem *vitæ* æternæ, dari negat

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati aſſerunt omninò dari fœdus operum. Quia: 1. ῥητῶς commemoratur Hoſ. VI. 7. והמה כאדם עברו ברית שם בגדו בי, *Et ipſi, ſicut Adam, transgreſſi ſunt fœdus, ibidem prævaricati ſunt in me.* Conf. Job. XXX. 33. Ubi כאדם, interpretes optimi: Vulgatus, Tigurinus, Pagninus, Caſtalio, Belgæ aliique, non *appellative*; ſed *proprie* referunt, quamvis etiâm, fateor, non deſint, qui *appellative* malint. Quia 2. Apoſtolus Gal. IV. 24. *duplicis* fœderis facit mentionem, quorum *prius* eſt *ex operibus legis* cap. II. 14. ex-

actitii-

actiſſimam exigens *obedientiam* Cap. III. 10. cujus *ope*, nemo unquam *vitam* fuerit conſecutus cap. II. 16. cap. III. 11. ſub quo *omnes* fuimus, uſque ad *fœdus fidei* verſ. 23. & *ſumus*, quamdiu *filii carnis* exiſtimus verſ. 22. 29. quod ad *ſervitutem* tantum generat verſ. 24. cum Heb. II. 14. 15. Et hoc ipſiſſimum eſt, quod nos *fœdus operum* indigitamus: *poſterius*, *ex fide* Euangelii. Si dicas, Apoſtolum loqui de *fœdere*, non *paradiſiaco*; ſed de fœdere *Sinaico*, facile reſpondetur, Apoſtolum loqui de fœdere paradiſiaco, *quatenus* illud repetitum & *renovatum* eſt, apud Sinai cum Iſraële, in Decalogo, qui habebat argumentum fœderis operum. Quia 3. *fœderis operum* ſynonyma exſtant in Novo Teſt. Rom. III. 27. Gal. II. 16. Quid autem eſt *lex operum*, niſi *fœdus operum*? Quid *lex* ſimpliciter, quatenus opponitur *gratiæ*? Rom. VIII. 3. quid inquam, niſi fœdus legale? Quia dicimur eſſe, non ſub *lege*; ſed ſub *gratia* Rom. VI. 14. 15. & IV. 16. quid hoc, niſi nos non eſſe ſub fœdere *legali*? ſaltem nobis iſta plane ſunt ſynonyma. Quia 4. Nos jam ante, penes partem *exegeticam* demonſtravimus, *omnia eſſentialia* fœderis operum contineri, in primâ ejus promulgatione Gen. II. 17. Quia 5. plurimis Chriſtianæ Religionis capitibus, v. g. de *propagatione* corruptionis *originalis*, de *ſatisfactione* Chriſti, ejuſque *ſubjectione* ad *legem* divinam Rom. VIII. 3. 4. Gal. III. 13. & cap. IV. 4. 5. vix poſſumus commodè ſatisfacere, negato fœdere operum.

Objectiones. Cauſantur interim in contrarium: A. Quod fœdus operum non proſtet in Scripturis. Reſp. 1. Fac non proſtet *voce* tenus, num propterea non erit *res*? Nec in Proteuangelio *fœderis gratiæ* ulla ſit mentio, nec ſatisfactionis, Trinitatis &c. *voces* occurrunt in Scripturâ; ſufficit, *rem* ſignificatam doceri in Scriptura. 2. Et *vox* occurrit, & vocis *ſynonyma*, & vocis *res*, prout jamjam demonſtravimus. B. Deeſſe *eſſentialia* fœderis, nim. α. *partes* contrahentes, eſſe debere *ſui juris*, ut poſſint conſentire vel non, quod, ratione *hominis*, hic non obtinet. Reſp. Iſtud tantum neceſſarium eſt, in fœderibus quæ coëunt inter *creaturas*; nequaquam autem, apud fœdus inter *Creatorem* & *creaturam*, ubi creatura, jure creationis, & omnimodæ dependentiæ, tenetur conſentire. β. In omni fœdere requiri *promiſſionem* mutuam, quæ hîc non obſervatur. Reſp. 1. *Expreſſam* promiſſionem *ſemper* requiri, nunquam probatur. 2. Involutam ſeu *implicitam* adfuiſſe, nos dudum demonſtravimus, ex eo, quod *comminatio* pœnæ, inobedienti infligendæ, implicet *promiſſionem* impunitatis in obedientem: comminatio *mortis* ſi peccaret, promiſſionem conditionis ejus *vitæ*, quam tum poſſidebat, ſi præſtaret præſtandum, ut diximus §. XIII. XIV. γ. In omni fœdere, neceſſariam eſſe, *ſtipulationem* & *reſtipulationem*, quæ hîc non obſervatur. Reſp. 1. Plurimæ proſtant in Scripturis confœderationes, in quibus ſtipulatio & reſtipulatio *exſerte* non commemoratur, v. g. Gen. IX. 11. & cap. XV. 18. ubi Deus *ſolus* tranſivit per diſſectas victimas: interim *implicite* adfuiſſe, dudum demonſtravimus. δ. In omni fœdere requiritur *conſenſus* partium, qui hic non obſervatur. Reſp. ſenſus *explicitus*, non ſemper requiritur, ut jamjam docuimus; *implicitus* adfuit, ut oſtendimus in parte *exegetica*.

2. An fœdus operum, in Adamo coierit cum univerſo genere humano? Diverſa ſententiæ.

XXIV. Quæritur 2. An foedus operum, *in Adamo* coierit cum univerſo genere humano, ſolo excepto Chriſto? Pelagiani & Sociniani, quo efficacius poſſint eliminare corruptionem *originalem*, & illæſum habeant *liberum* arbitrium, negant hoc foedus in Adamo, coiiſſe cum toto genere humano. Qui non agnoſcunt, aut non ingenue agnoſcunt, *dari* aliquod *fœdus* operum, agnoſcunt, quidem, totum genus humanum cenſitum fuiſſe *in* Adamo, atque etiam in eo *peccaſſe*; ſed non agnoſcunt: Deum cum omnibus *contraxiſſe*, aut violando contractum peccaſſe; aut ſi contraxerit etiam, ſaltem non promiſiſſe Adamo, ſi in officio perſiſteret, atque omnibus ejus poſteris, vitam æternam.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus. Reformati ſtatuunt, foedus operum in Adamo, coiiſſe cum univerſo genere humano, ſolo Chriſto excepto, tam quoad promiſſionem vitæ, ſi Adamus perſiſteret in officio; quam quoad comminationem mortis, ſi deficeret Adamus. Rationem unam atque alteram tetigimus §. X. adjicimus alia nonnulla. Quia: 1. Quæ Deus loquitur & agit cum Adamo, ad *univerſum* genus humanum ſpectant, non autem ad Adamum *ſolum*: v. g. *creſcite & multiplicamini* Gen. I. 28. *Non eſt bonum homini eſſe ſoli* Gen. II. 28. *Deſeret vir Patrem & Matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* verſ. 24. Ut quid igitur non etiam ſpectaret, *non comedes de arbore ſcientiæ boni & mali*? 2. *Pœnæ* violati foederis hujus, *univerſum* tangunt genus humanum, quas dictavit *fœminæ*: *multiplicabo dolores geſtationis* & partus tui Gen. III. 16. quas *mari*: *terra* propter te maledicta erit Gen. III. 17. ſive terræ vox hic capiatur pro *continente* ſeu ſuſtentante; quatenus cum *dolore* eâ ſit fruiturus, quatenus ſpinas & tribulos ei ſit excluſura: ſive pro *contento* ſeu *ſuſtentato*, homine ſcil. *omni*, qui inhabitat aut inhabitaturus eſt terram, utro modo capias; ſaltem poena hujus maledictionis, tangit univerſum genus humanum: Item *in ſudore faciei comedes panem tuum* verſ. 19. *è terrâ es & in terram reverteris*. Ibid. Fuerunt iſta omnia *pœnæ*, quibus urgetur *totum* genus humanum, proinde & violavit præceptum, ſeu foedus ob quod punitur Adam, ac conſequenter præceptum *ipſi* factum eſt. Quia 3. idem docet primi & ſecundi Adami analogia & oppoſitio Rom. V. 15... Sicut enim foedus *gratiæ*, in *ſecundo* Adamo

mo coiit cum omnibus *electis*, adeo ut ipſi feciſſe & perpeſſi, cenſeantur, quæ Adamus ille *ſecundus*, fecit & perpeſſus eſt: ita etiam fœdus *operum*, in *primo* Adamo, coiit cum *univerſo* genere humano, ex ſe naſcituro. Non addam 4. Quod Adamus fuerit caput & *principium* totius generis humani, tam *fœderale*, quam *naturale*. Proinde, ſicut ex eo, quod Chriſtus *caput* eſt omnium electorum, *in* quo omnes fœderaliter *continentur* 1. Cor. 1. 30. & *ex quo* omnes ſunt Heb. 11. 11. 12. & *à quo* omnia conſequuntur Joh. 1. 16. omnes electi ſunt ſub fœdere gratiæ: ita ex eo, quod Adamus *principium* ſit & *caput* totius generis humani; totum illud genus humanum, fuit *in eo*, & ſub eodem fœdere.

Objectiones.

Ajunt fore hoc iniquum: 1. *in Deo*, ut contrahat cum *non exiſtentibus*, eoſque implicet mortis *omnimodæ* periculo. Reſp. (1) Non eſſe *iniquum*, ipſa docet experientia, cum Deus plerumque, & cum *non exiſtentibus* legatur contraxiſſe fœdera, ut ſupra §. x. oſtendimus; atque inſuper *ſupremum* in *omnes* homines, etiam *necdum* exiſtentes Dominium habeat, per quod cum ipſis poteſt contrahere, pro ſuo *arbitrio*. Imo nec in creaturis & *civilibus* iniquum eſt, contrahere cum non exiſtentibus: ut patet in *feudis*, ubi non tantum cum *Vaſallo*; ſed etiam cum omnibus ejus *poſteris* contrahitur, qui ſub *promiſſo* beneficio, *periculo*, & pœnæ eoipſo involvuntur. Atque eo etiam minus *iniquum* eſt, quia omnibus poſteris in Parente ſuo promittit, ſi parens perſtiterit in officio, & ſe cum illo, conſecuturos vitam æternam. Ajunt 2. iniquum idem hoc futurum fuiſſe *in homine*, *conſentire* in tanta *onera*, pro omnibus ſuis *poſteris*, per tot ſecula, eoſque implicare *tanto periculo*, in quos ſibi *nulla* competit, taliſque *poteſtas*. Reſp. Non eſſe hoc iniquum vel *foro civili*, nos jam ex *feudis* docuimus. Nec *onus* eſt; ſed *honos* inſervire Creatori, imo & *debitum*, quod omnibus, ſub pœna mortis, per *naturam* incumbit, quod proinde etiam, pro *poſteris*, omni *jure*, Creatori *ſuo* & eorum, potuit addicere, præſertim ſub *promiſſione*, certaque *exſpectatione* tanti beneficii omnimodæ beatitudinis, ſi cum ipſis in officio debito perſiſteret. Et ſi tandem, *per ſe* nulla protoplaſtis *poteſtas* fuiſſet, conſentiendi *pro poſteris* ſuis: potuiſſet ſibi à Domino *ſupremo*, & ſui & *ſuorum* poſterorum, quibuſcum fœdus volebat inire, *poteſtas* illa conferri.

1. An ulla obedienti promiſerit bona ſpiritualia: Sententiarum collatio.

XXX. Quæritur 3. An Deus, per fœdus operum, homini promiſerit ulla beneficia ſpiritualia? Sociniani ſtatuunt Deum homini obedituro, *nihil* promiſiſſe. Volkel. de *vera Relig.* 11. cap. 8. Reformati illi qui fœdus operum negant, eadem opera negant, Deum homini obedienti *vitam* promiſiſſe, & ad hoc negant, ne fuerit *fœdus* in præcepto hoc *poſitivo*, quod omne fœdus exigat promiſſa. Sociniani, ne mors ſit *pœna* peccati, & Chriſtus *moriendo* ſatisfecerit, nec ex morte parvulorum, ſequatur peccatum *originale*; negant Deum promiſiſſe *vitam naturalem* & *immortalitatem*, quos refutavimus in cap. *de imagine Dei* lib. 111. cap. 1x. §. xlii. Iidem Sociniani, ut bona *ſpiritualia*, pertineant ad ſolum *Novum* teſtamentum; dicunt, Deum nulla *ſpiritualia*, non vitam *ſpiritualem*, nec *æternam* homini promiſiſſe.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati ſtatuunt, Deum homini obedituro, promiſiſſe *continuationem omnis* illius vitæ quam tum poſſidebat, poſſediſſe autem, præter vitam *naturalem*, *ſpiritualem* atque *æternam* inſuper, prout demonſtravimus §. xiii. & xiv. Quod confirmari poſſit: 1. à. *bonitate* Dei, quâ confœderationis huius auctor exiſtit, adeoque homini, *ſpiritualis* vitæ ac beatitudinis *capaci* & avido, non minus *ſpiritualia* beneficia *tum* voluerit addicere, quam *poſtmodum* addixit: *ero Deus tuus & ſeminis tui* Gen. xvii. 7. item, ero *clypeus tuus*, *& merces tua magna valde* cap. xv. conf. Matth. xxii. 32. quo ſpectant omnia promiſſa *vitæ* Levit. xviii. 5. Ezech. xx. 11. Gal. 111. 12. Matth. xix. 17. Utique *vita æterna* Rom. x. 5. Matth. xix. 16. *Quid faciam boni, ut habeam vitam æternam?* Utique ex tenore fœderis *operum* Rom. x. 5. *Etenim Moſes deſcribit juſtitiam, quæ eſt ex lege*, ut oppoſitam *juſtitiæ quæ eſt ex fide*. Ibid. Proinde *lex* ſeu fœdus legale promittebat *vitam æternam*, quæ procul dubio erat *ſpiritualis*: cum præſertim à ſui creatione, homo poſſideret *vitam animæ* ſpiritualem, atque etiam æternam, quatenus Deus erat *Deus ejus*, quatenus gaudebat amore, benevolentiâ, communione, fruitione, glorificatione Dei, in quibus conſiſtit vita *æterna*: hanc itaque cum habuerit vitam, & ab eâ privandus non eſſet, niſi inobedientia, *quo die comederis morieris*, manet indubitatum, ei promiſſam fuiſſe vitam *ſpiritualem* & *æternam*. 2. Ab hominis ipſius *natura* & *dignitate*, qui, cum præſtantiſſima ſua parte, *ſpiritus* ſit, & ſpiritualibus bonis capiatur, eaque ſolus *intelligat* & capiat, ejuſque vehementi deſiderio tangatur, ſaltem adhucdum *integer*; non ſane ſolis *terrenis* bonis poterat ablactari, ad modum brutorum *terreſtrium*. 3. Ab *arboris vitæ* Sacramento, quod vitam obſignabat, non *carnalem* tantum; ſed maximè *ſpiritualem* & æternam, ex analogia loci Apoc. 11. 7. cum Matth. xix. 16. Rom. x. 5. Ezech. xx. 11. Præſupponimus 4. Quod continuatio *omnis* iſtius vitæ, obedienti fuerit promiſſa, quam tum poſſidebat: jam autem poſſidebat vitam *ſpiritualem*, ex unione juſtitiæ *originalis* reſultantem, quâ poterat *obſequi* Creatori: & ni habuiſſet, utique *mortuus* fuiſſet *ſpiritualiter*, adeoque à creatione ſui, fuiſſet *peccator*: creatura enim deſtituta juſtitia originali, peccator eſt Rom. 111. 23. Et ſic eadem opera, Deus erit *auctor* peccati. Si ad hæc dicant:

Objectiones.

cant: A. Hominem actuali ſuâ obedientia, ſibi meriturum fuiſſe bona *ſpiritualia* ac *vitam* æternam, ac proinde non habuiſſe eandem: facilis accidet reſponſio, quod meriturus obſequio ſibi fuiſſet, continuationem ejus vitæ, quam jam tum poſſidebat, & forte etiam, qualecunque ejus *augmentum* gradumque. Si dicant B. id quod jam *poſſidetur*; non poteſt *promitti* pro mercede obſequii; ex dictis facile recurret reſponſio: poteſt interim promitti *continuatio* ejus quod jam poſſidemus, atque inſuper ejus augmentum, & *perfecta* poſſeſſio, quam necdum habebat.

Rejiciuntur nonnulla controverſa aliorum.

XXVI. His jam determinavimus pleraque cum adverſariis controverſa. Quæ enim diſputantur circa *mortem*, transgreſſori dictatam: num mors etiam *naturalis*? Quod negant Sociniani. Num *ſola* naturalis, ut volunt Sadducæi, Epicurei aliique? Num, ſi *ſpiritualem* inſuper comminatus fuerit, ea conſiſtat in *totali* impotentia ad bonum quodvis *ſpirituale*, quomodo Scriptura paſſim definit iſtam mortem; an vero in qualicunque animæ *vitiatione*, ut olim volebat Philo Judæus; & etiamnum Sociniani, ut declinent mortem *naturalem* homini pro *pœna* dictatam fuiſſe? An mors *æterna*, ſi ipſi denunciata fuerit, non aliud illa ſibi voluerit, quam mortem *æternæ non-exiſtentiæ*? ut plerique volunt Sociniani & Σοκινίζοντες Arminiani, v. g. Curcellæus *Diſſert. de Neceſſ. cogn. Chriſt.* §. 5. aliique hujus generis; illa jamdudum præoccupavimus, cum alibi, tum in *dogmaticis* hujus capitis, & porro σὺν Θεῷ occupabimus lib. 12. cap. IV. de *pœna peccati*. Libet igitur, quo diſtinctius aſſequamur naturam hujus fœderis, pro *controverſiis*, ſubjungere *problemata* quædam. Quæritur ergo 4. An vita illa triplex, quam protoplaſtis morigeris, promittebat, perinde ac mors, tranſitura fuiſſet, in omnem eorum *poſteritatem*? Reſp. Hoc omnino certum videtur, ſi præſupponas: 1. Fœdus aliquod coiiſſe cum protoplaſtis, quod *vitam* perinde promiſerit obedientibus ac mortem dictaverit immorigeris: eo quod fœdus abſque promiſſione boni conſiſtere nequeat. Si præſupponas 2. id fœdus coiiſſe in protoplaſtis, cum univerſa eorum *poſteritate*: fieri non poteſt, quin agnoſcas, promiſſionem *vitæ*, perinde tranſituram dici, ac comminatio mortis tranſiit. Cum iniquum videatur, aliquem implicare alterius *inobedientis* incommodis, quem eadem opera non implices, ejuſdem *obedientis* commodis.

4. An vita protoplaſtis obedituris promiſſa, tranſitura fuerit ad ejus poſteros?

5. Id quomodo fuerit futurum?

XXVII. Quæritur 5. *Quomodo* vita illa tranſitura fuerit in poſteritatem, an per *meritum* parentis, prout in fœdere gratiæ, vita æterna propter meritum *ſecundi* Adami, tranſit in omnes electos Rom. v. 18.... an vero propria ſua obedientia eandem fuiſſent promerituri? An item protoplaſtus ſuis poſteris, ſua obedientia, perſeverantiam in officio fuiſſet promeriturus? Otioſe illa quæruntur, cum Scriptura, *exſerte* quidem, hic nihil determinandum ſit, *probabilius* dicendum videtur, quod cum ipſi protoplaſti, ſibi quicquam mereri haud potuerint, niſi ex puro puto promiſſionis *pacto*, nec *poſteris* ſuis quicquam mereri potuiſſe, niſi ex eodem puro *pacto*, eo quod creatura, ex *condigno*, à Creatore ſuo nihil promereri poſſit; *quis enim ei prior dedit, ut ſibi retribuatur? ex eo, per ipſum ſunt omnia* Rom. XI. 36. Proinde probabilius omnino eſt, quod ex pacto promiſſionis divinæ, poſteri, ſibi quiſque, promerituri fuiſſent *propria* obedientia. Nec valet in contrarium, quod Chriſtus ſuis electis mereatur vitam & perſeverantiam: eſt enim ratio toto cœlo diverſa, quia Chriſtus, non pacto fœderis legalis promeritus fuit omnia ſalutaria; ſed ex condignitate ſuæ obedientiæ, quatenus ea, ex divina ejus natura fuit infiniti valoris, ſecus ac obtinet in obedientia protoplaſtorum.

6. Quamobrem ſtipulatæ obedientiæ morales, nulla fiat in hoc confœderatione mentio?

XXVIII. Quæritur 6. Cum obedientia *moralis*, fuerit præcipua officii ſtipulati pars; quamobrem ejus nulla fiat, in *confœderatione* mentio? Pro indubitato præſupponimus, ex dictis in hanc rem apud partem *dogmaticam*, omnia Decalogi officia, per hoc fœdus *naturæ*, ab homine fuiſſe poſtulata, eo quod ſint juris *naturæ*, tum *divinæ*, tum *humanæ*, quatenus homo geſtat imaginem Dei, eoque, manente *eadem* Dei, & hominis *natura*, non potuerint non exigi (ſi forte diei ſeptimi ſanctificationem excipias, quæ fuit juris quidem *moralis*; ſed *poſitivi* tamen, cujus interim obſervationi; & ipſi protoplaſti fuerunt obſtricti, ex Gen. II. 2. 3.) comprobantibus paſſim Scripturæ teſtimoniis Ezech. XX. 11. Rom. X. 5. Gal. III. 12. cum Levit. XVIII. 5. & Matth. XIX. 17. 18. 19. Ex quo porro, non inepte conficimus, Decalogum habere materiam fœderis operum, inque eo, apud Sinai accidiſſe renovationem *fœderis operum*, ut ſuo loco preſſius docebimus. Hæc cum ita ſint, quæritur quamobrem hujus obedientiæ, nullam faciat mentionem hæc confœderatio, quaſi totum ejus negotium, uni adſtringeretur officio *poſitivo*, de non manducando fructu *unius* arboris? Reſpondendum videtur, hoc factum fuiſſe, quod: 1. Obedientiæ *moralis* cognitionem exactam habuerit ex lege illa *inſcripta cordi* Rom. II. 14. 15. adeoque otioſum fuiſſet, eam ex profeſſo nominare. 2. Quod lex illa *poſitiva*, univerſalem obedientiam præſupponeret: niſi enim protoplaſti agnoviſſent, ſe ad *univerſalem* obedientiam, quoad omnia illa officia, quæ ſibi dictabat natura, eſſe obſtrictos Creatori, unde agnoviſſent, ſe in *hoc* officio *poſitivo*, Deo obedientiam debere? Proinde ſolius officii poſitivi, debebat fieri mentio, quod ejus cognitionem, aliunde non poſſet habere, quam ex revelatione divina. Accedat 3. cum in hac confœderatione, Deus cum Adamo egerit, velut perſonâ,

na, non *privata* tantum, quæ *pro ſe* ſtaret aut câderet; ſed velut cum perſona *publica*) referente totum genus humanum, à qua, & obedientia & inobedientia, tranſirent in omnem ejus poſteritatem; conveniens erat, ut illud præceptum commemoraretur, à quo vita & mors tranſitura eſſet in poſteritatem: hoc autem erat in præcepto poſitivo, ut jamjam liberius monebimus.

7. Quamobrem Deus ſtipulatum hujus fœderis, eni illi præcepto poſitivo adſtrinxerit?

XXIX. Quæritur 7. Quamobrem Deus, poſtulatum hujus fœderis, uni illi adſtrinxerit præcepto *poſitivo*, de non manducando fructu unius alicujus arboris? Reſp 1. Quod, ex hoc *uno* præcepto, *vel* obſervato, *vel* violato, *vita* & *mors* tranſituræ eſſent ad poſteros, quod Apoſtolus docet Rom. v. 12..... unius *παραβάσεως, παραπτώματος, παρακοῆς*, qua *multi* conſtituti fuerint peccatores, qua multi fuerint mortui, qua ex *uno* judicium ad condemnationem, qua ex *unius uno* delicto, mors regnaverit: nominatim verſ. 15. *εἰς τὸ παράπτωμα..... εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον*; *ita & delictum..... ſi enim* UNO ILLO UNIUS *delicto, multi illi mortui ſunt.* Intelligi violationem unius hujus præcepti poſitivi nemini dubium. Proinde, ſi Adamus aliud quodvis legis moralis præceptum violaſſet ſervato hoc uno *poſitivo*; *ſibi* tantum peccaſſet, *ſibi* mortis reatum contraxiſſet, non poſteris: & ex adverſo, ſi omnia reliqua ſervaſſet, & unum *poſitivum* transgreſſus fuiſſet, illa *una* transgreſſio, tranſitura fuiſſet, in omnem ejus poſteritatem. 2. Quod unico hoc præcepto *poſitivo*, velut ſolenni *ſymbolo* ac *ſacramento*, univerſæ legi naturali, homo adſtringatur, atque adeo, uno hoc *poſitivo* obſervato, totam legem, & ſibi & ſuis, obſervaſſet. 3. Ut Chriſtus *ſecundus* Adamus, ſubduceretur communioni hujus fœderis, & reatui ex ejus violatione orituro: cum enim velut creatura *rationalis*, non potuerit ſubduci obedientiæ legis *naturalis*, & tamen ſubduci deberet *fœderi naturæ*; confœderatio adſtringenda erat præcepto alicui *poſitivo*, cui Chriſtus ſubduci *poſſet*, & ſubduci deberet, ad hoc ut fœderis *gratiæ*, caput & principium, olim præſtaret, qui reatui violati fœderis operum non eſſet obnoxius, & pro reatu aliorum, qui eſſent ſub eo fœdere, ſatisfacere poſſet. Addatur 4. quod hoc argumentum Deus ſelegerit; tam *facile* tam vile, factum videtur, ut univerſale ſuum dominium oſtentaret; ne inſuper homo conquereretur, nimium grave obſervatu ſelectum fuiſſe, atque tandem ut inde magis invaleſceret ejus *violatio*; per quod ne tantillum quidem voluerit pro Creatore, qui ſibi omnium arborum copiam feciſſet.

8. An præceptum de non manducando fructu prohibito, fuerit morale?

XXX. Quæritur 8. An præceptum de non manducando fructu arboris ſcientiæ boni & mali, fuerit præceptum *morale*? Reſp. Quibus *morale* & *naturale*, unum ſonant idemque, his procul dubio, non fuit *morale*, agnoſcimus enim non fuiſſe illud juris naturalis; aſt cum detur præceptum *morale*, ſed *poſitivum*, ſeu juris *moralis poſitivi*, ut patet in præcepto Decalogi quarto, cujus dies ſeptimus erat juris *moralis*, quamquam *poſitivi*; non videtur eorum ſententia ſolida. Sed videtur idem arguere, quod non fuerit præceptum *univerſale*, qualia ſunt omnia *moralia*, quatenus non obliget *ſemper* & omnes homines, quia *nunc* non amplius obliget: Sed nec hoc videtur ſtringere: non tantum ex eo, quod obligaverit tantum *integro* adhuc fœdere, id quod non obtinet *violato* fœdere; ſed etiam obligare non poſſit, non amplius exiſtente hac arbore; fortè etiam quod non obligaverit niſi protoplaſtos, à quibus vita & mors tranſire debuit ad poſteros, id quod jam, violato fœdere, nullius uſus foret: Igitur ex adverſo dici commodius poſſit, fuiſſe omnino *morale*, quia obligaverit omnes homines *tum exiſtentes*, & quia ſi perſtitiſſent protoplaſti in obſequio, *omnes* obligaturum fuiſſet. Adde, quod, cum non fuerit *ceremoniale*, nec *forenſe*; non potuerit eſſe, niſi *morale*: cum diſtributio præceptorum divinorum in moralia, ceremonialia & forenſia, exhauriat omne præceptum divinum, ac proinde, quod non eſt *ceremoniale*, aut *forenſe*, id neceſſario ſit *morale*: non fuiſſe *ceremoniale*, ex eo patet, quia omne præceptum tale, præſupponit *peccatum* & *mediatorem*, ad quæ ſuâ naturâ, geſtant *figuram* & relationem Col. II. 17. Heb. x. 1. nec *forenſe*, quia nullam habuit relationem ad Rempublicam Judaicam, quam dirigeret. Ex quibus omnibus probabiliſſimum manet, fuiſſe illud juris *moralis*, licet *poſitivi*. Ex hoc conſectariæ quæſtiones, facilius determinari poſſunt: *α*. An protoplaſtis in officio perdurantibus, obligaturum fuiſſet, omnes Adami poſteros? quod affirmandum videtur ex eo, quod præcepta *moralia* omnes homines obligent. *β*. An Adamo perſeverante, poſteri potuiſſent violare hoc præceptum? Dicendum videtur *in ſe* ac *ſimpliciter* conſideratos, omnino violare illud potuiſſe, quia Adamus integer violavit, nec majoribus *viribus* inſtruendi fuiſſent ejus poſteri: aſt, conſideratos cum & ſub promiſſione *fœderis*, qua, non *Adamo* tantum obedituro; ſed omnibus etiam ejus *poſteris* vita eſt addicta; planum videtur, perdurante in obſequio parente, Deum non fuiſſe permiſſurum, ut filii ejus deficerent. Et ſi fortè peccaſſent poſteri, protoplaſto in ſua obſervantia perſiſtente, *ſibi* tantum peccaſſent, non ſuis *poſteris*, quemadmodum obtinet in peccatis *quotidianis* parentum *proximorum*, quæ ordinariè ſaltem, non tranſeunt in liberos, juxta illud apud Ezechielem. Cap. XVIII. 20. *Filius non portabit iniquitatem patris ſui.* conf. verſ. 17. & ratio hujus in promptu eſt, quia Deus non contraxit cum poſteris Adami, ut ſuo & filiorum nomine ſtarent aut caderent.

Sententia negativa, cum ſuis rationibus.

Sententia affirmativa cum ſuis rationibus.

9. An

XXXI. Quæritur 9. An duobus plura fuerint,

hujus

Plura duobus fuerint hujus fœderis Sacramenta? Affirmativa cum ſuis rationibus.

hujus fœderis Sacramenta? Saltem duo fuiſſe, apud omnes Reformatos, extra dubium eſt, ſcil. arborem *vitæ*, & arborem *ſcientiæ boni & mali*. Sunt tamen viri clariſſimi, qui tria numerant, *Paradiſum*, & arbores duas. Sunt qui tribus iſtis quartum connumerant, ſcil. *Sabbathum*. In poſtremam ſententiam, & ego pedibus irem, his potiſſimùm rationibus: 1. Quod Scriptura frequenter per *Paradiſum* intelligat *cœlum* Luc. XXIII. 43. 2. Cor. XII. 2. Apoc. II. 7. Atque etiam Judæis ſuetum ſit, per Paradiſum intelligere *cœlum*, ſicut & per *ſinum Abrahæ*. Unde ipſis frequenter fuit in more & in ore, decedentibus ſuis exoptare גן & גן עדן *hortum*, & hortum Paradiſi, item עדן נוח requiem Paradiſi. Quod 2. *ſignum* hic obtineat & *res ſignificata*, quæ ſunt eſſentialia Sacramenti. Quod 3. hic inſuper obſervetur, multiplex & ſignificantiſſima analogia, inter Paradiſum & cœlum: Erat α. Paradiſus plantatus ab ipſo Deo; eſt & cœlum Heb. XI. 10. 2. Cor. V. 1. β Paradiſus erat locus *amœnitate* nulli ſecundus, locus τρυφερὸς, locus ἡδονῆς, à quo tractus terræ amœniſſimi, Paradiſo æquiparari conſueverunt Gen. XIII. 10. Ezech. XXXVI. 35. Jeſ. LI. 3. cœlum itidem Pſal. XVI. 11. γ. In Paradiſo nulli locus, niſi incontaminato; unde à peccato, protoplaſti eliminabantur à Paradiſo Gen. III. 23. 24. ita nec in cœlo Apoc. XXI. 27. Jeſ. LXIII. 15. δ. In Paradiſo fruebatur homo familiari Dei conſortio, à quo fortè *hortus Domini* appellatur; in cœlo itidem Pſal. XVI. 11. Joh. XIV. 2. &c. Quod 4. ei adſit phraſeologia *ſacramentalis*, qua *ſignum* uſurpatur pro *re ſignificata*, ut *panis* appellatur *corpus Chriſti*. Hæc omnia talia ſunt, ut quemvis permovere debeant, *Paradiſum* fuiſſe Sacramentum cœli. Idem dici poſſit de, *Sabbatho*: quod non tantum אות appellatur Ezech. XX. 12. Exod. XXXI. 13. per quod *Sacramentum* ſignificatur Rom. IV. 11. Eidem *requies cœleſtis* addicitur pro re ſignificatâ Heb. IV. 9. 10. 11. Interim mihi adhuc aqua hæret circa nonnulla:

Negativa præfertur, ſuis rationibus.

A. Quod nec *Paradiſus*, nec *Sabbathum*, conſtruantur fœderi operum, eoque non inſtruantur, velut ejus Sacramenta. B. Quod ſola analogia, non ſufficiat ad conſtitutionem ſacramenti: ſic enim & in carnibus eſſet ſacramentum, quod analogia exacta conſpiciatur, inter carnem & corpus Chriſti Joh. VI. 33. 35. 48. 50. 51. 55. C. Quod mihi, ullis Scripturis aut rationibus, necdum ſit indubitatum, protoplaſtos, poſt exactum per aliquot temporis ſpatium in Paradiſo, ſi perſtitiſſent in obſequio, transferendos fuiſſe in cœlum: ſic etiam per Paradiſum ac Sabbathum, ipſis obſignari non potuiſſet cœlum, velut per Sacramentum: fruebantur enim jam tum amicitiâ, communione & fruitione Dei, in quibus conſiſtit beatitudo aliàs cœleſtis: quidni iſtam beatitudinem ipſis continuare, atque etiam adaugere potuiſſet Deus in Paradiſo? Fateor Viros magnos, Calvinum, Zanchium, Muſculum in ea eſſe ſententiâ; ſed hactenus non video cogentes rationes, quibus hoc demonſtrent. D. Quid ſi etiam Paradiſus & Sabbathum, relationem ad cœlum acceperint poſt lapſum, ſub Novo Teſt.? Tandem E. cum analogia iſta Paradiſi & Sabbathi ex unâ parte, & cœli ac requiei cœleſtis ex alterâ parte, adhucdum obtineat ſub N. T. neque ulla abrogatio legatur, aut etiam penes fœdus operum, ceremonialia fuerint: quidni & ſub N. Teſt. erunt *Sacramenta*? & ſic pro duobus Sacramentis habebimus quatuor. His rationibus ego hic ἐπέχω, & ſententiæ Reformatorum receptæ, per quam *duo* tantum fuerint fœderis operum ſacramenta, arbor vitæ & ſcientiæ boni & mali, adhæreo, donec meis difficultatibus fuerit ſatisfactum.

Pars Practica.

XXXII. Ex fœdere naturæ, tantum *non penitus* abrogato, de quo proinde Scriptura paucis admodum; nobis innoteſcet, *primò* quidem, præter abſolutiſſimum Dei in quævis *dominium*, per quod ex omnibus arboribus unam potuit prohibere homini, & illimitatam poteſtatem νομοθετικὴν, quâ homini quidvis potuit præſcribere, permittere & prohibere pro lubitu; in *uno* cum *omnibus* contrahere; non *præſentibus* tantum; ſed *futuris* inſuper, idque ad conſummationem ſeculorum uſque; imò & ſecundum Adamum ei ſubducere: comprimis ſtupenda ejus κατάβασις & *deſcenſio* ad nos homines, per quam, ineundo *fœdus* nobiſcum: (1) Qui eſt Dominus abſolutiſſimus, παντοκράτωρ; ſe nobis q. *parem* voluit exhibere. (2) Qui *ſui juris* eſt, eoque nos & *quodvis* noſtrum exigere poterat; *ſe ipſum* nobis, ſuo promiſſo, quaſi *debitorem* fecit Conf. Rom. XI. 36. (3) Qui citra omne *præmium* reciprocum, ſuum debitum, exactiſſimum ſcil. ſuæ *legis obſequium*, exigere poterat, idem q. ex *arbitrio* noſtro ſtipulari voluit. Conf. Philem. verſ. 8. 9. 14. Quin & (4) promiſſione *præmii*, tanti ac talis, omnimodæ ſcil. *vitæ*. Et (5) quaſi juxta nobiſcum *fallibilis* eſſet, ſuas promiſſiones *ſignis* ac *ſigillis* obſignare in gratiam noſtræ *imbecillitatis*, voluit.

Ex fœdere naturæ: patet 1. Præter Dominium in omnia, & poteſtatem legiſlatoriam Dei, mirabilis ejus deſcenſio ad nos.

XXXIII. Hinc *ſecundo*, nobis ex contrariò innoteſcit, mirabilis noſtri *aſcenſio*, quâ, non jam *creaturæ* ſumus, opus manuum Creatoris noſtri, non ſervi, non amici ejus; ſed *confœderati*, quibus (licet ex ſolo gratuito promiſſo) Deus perinde *obſtrictus* ſit, ac nos ei. Ut hic non ineptè uſurpare poſſimus illud Pſal. VIII. 4. *Domine, quid eſt homo, quod ejus memineris, & filius hominis quod viſites eum?* Aut illud Davidis 2. Sam. VII. 18. *Quis ego, Domine Deus? & quæ domus mea, quod me perduxeris huc?*

2. E contrario noſtri aſcenſio ad Deum.

Hhh XXXIV.

3. Ex utroque turpitudo apoſtaſiæ noſtræ.

XXXIV. Proinde *tertiò*, ex *deſcenſione* Dei verſus nos, & *aſcenſione* noſtrî verſus Deum, patet immanis *turpitudo apoſtaſiæ* noſtræ à Deo, qui nihilominus, ob fructum alicujus arboris, rem tantillam, ſuſque deque, voluerimus habere [...] *fœdus* cum Creatore noſtro Hoſ. VI. 7. & promiſſam eo vitam *omnimodam*, temporalem, ſpiritualem, æternam, ac ciere nobis reatum omnimodæ mortis, & naturalis, ſpiritualis, æternæ. Nunquid hic, & majori jure, lamentaveris cum Jonathane 1. Sam. XIV. 27. *Guſtando guſtavi cum ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea, pauculum mellis, & ecce morior.* Et accuſaveris profanitatem ac temeritatem tuam, plus quam Eſavicam, qui *unico edulio, vendidit ſuum jus primogenituræ*, & ex quâ *poſtea, cum vellet hæreditario jure benedictionem aſſequi, reprobatus eſt, nec pœnitentiæ locum reperit, quamvis cum lacrymis exquireret* Heb. XII. 16. 17.

4. Atque etiam neceſſitas repetendi jus legis violatæ in Chriſto.

XXXV. Hinc porro *quartò*, accendamur, qui *δικαίωμα τοῦ νόμου*, violatum in protoplaſtis, *repetamus* in Mediatore Chriſto, ut *τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, per Filium quem Deus miſit in ſimilitudine carnis*, recuperemus, adeoque *δικαίωμα* iſtud *legis*, *impleatur* per eum *in nobis* Rom. VIII. 3. 4. Eoque *lex* (ſeu fœdus legale) *pædagogum nobis* præſtet *ad Chriſtum* Gal. III. 24. utpote qui *finis eſt legis, ad juſtitiam cuivis credenti* Rom. X. 4. 5. Ut, *ſicut per unum hominem peccatum introiit in mundum, & per peccatum mors*, utpote *in quo omnes peccavimus*; ita etiam pleniſſimam *obedientiam*, *gratiam & donum juſtitiæ, recipiamus per unum Jeſum Chriſtum* Rom. V. 12. 15. 16. 17.

5. Tandem & neceſſitas, officium iſtud quod violavimus in protoplaſtis, faciendi

XXXVI. Interea *quintò*, fœdus naturæ, utcunque in protoplaſtis *violatum*, nos etiamnum validiſſimè *obſtringit*, ad ſui *obſervantiam* h. e. ad obedientiam *legi* hujus *fœderis* præſtandam. Quamvis enim 1. violatione *ceſſet* & abrogatum ſit, quoad vim *juſtificandi* Rom. III. 20. non tamen ceſſat quoad *vim obligandi* Rom. III. 31. Matth. V. 17. 18. 19. 20. Eſt enim hujus fœderis *lex*, *maximâ* ſui parte, juris *naturalis*, & *omni* parte *moralis*, h. e. *univerſalis*, ratione omnium locorum ac temporum. Et quamvis *Deus*, per violationem hujus fœderis, *ex parte* noſtri factam, q. *ſolutus* ſit ab obligatione ad remunerationem promiſſionis: *non* tamen per peccatum noſtrum, ſoluti nequaquam ſumus, ab obligatione obedientiæ. Proinde 2. obſtringit magis, quod, cum illam pro ſolo *imperio*, tanquam abſolutiſſimus *Dominus*, potuiſſet à nobis exigere; voluerit tamen ut *amicus* ab amico, per confœderationem præſtolari, ad hoc procul dubio, ut *liberius* ac *promptius*, illa ſibi conferretur. Conf. Philem. verſ. 13. 14. Pſal. CX. 3. Obſtringit inſuper 3. quod cum ſolo *præcepto*, velut ſuum debitum potuiſſet *exigere*; voluerit tamen per *confœderationem*, addita promiſſione, *tantæ* ac tali, *vitæ*, & omnimodæ beatitudinis, allicere potius. Conf. Pſal. LXXXI. 14. 17. Obſtringit 4. quod ab alterâ parte, voluerit nos, rigidiſſima *mortis* omniſque mali comminatione, *adigere*, ut ſcil. non eſſe illam purum putum *amicitiæ officium*; ſed ſtrictiſſimum *debitum*, intelligeremus Gen. II. 16. 17. Obſtringit 5. quod capita hujus fœderis, & in illis ſtipulatam *obedientiam*, conſenſu & *ὁμολογίᾳ ſpontanea* receperimus, & qui per naturam ſatis *obſtricti* Creatori noſtro eramus; magis etiam hac confœderatione nos *obſtrinxerimus*. Conf. Joſ. XXIV. 15. 16. 21. 22. 24. 25. Tandem 6. obſtringit etiam, quod *non obediendo*, ſemel facti ſumus *perfidi*, fœdifragi, rebelles, perduelles, & quod iſta crimina *toties* contrahamus, & cum omnibus conſectariis, quoties ab obedientiâ exorbitamus. Conf. 1. Pet. IV. 2. 3.

in nobis ipſis.

Concluſio hujus libri.

XXXVII. Pluribus circa praxin fœderis *violati*, eoque ſic ſatis antiquati, non eſt quod occupemur; cum, jam ſaltem *poſt* violationem, non tam practicum ſit; quam *omnis* praxeos, quæ ſtatibus ei ſuccedentibus, ſcil. peccati & gratiæ competit, *baſis* ſit & fundamentum, utpote quæ citra fœderis naturæ cognitionem, nullas radices agere poteſt in corde noſtro. Quamobrem relicto ſtatu *integritatis*, quem ex *imagine* Dei in homine, & ex confœderatione mutuâ inter Deum & hominem, hactenus contemplati ſumus: ad ſtatum *peccati*, rectâ progredimur.

THEO-

Digitized by Google

THEOLOGIÆ THEORETICO-PRACTICÆ, LIBER QUARTUS,

De hominis apoſtaſia à Deo.

CAPUT PRIMUM, DE Violatione fœderis naturæ.

Gen. III. 1---7.

Serpens autem erat callidior omni beſtia agri, quam fecerat Jehova Deus: & dixit ad mulierem, etiamne dixit Deus, non comedetis ex omni arbore horti? Dixit autem mulier &c.

Tranſitio ad violationem fœderis naturæ, quæ?

I. Providentiam Dei *moralem*, hominem obſervare, ſub tripliçi potiſſimùm *ſtatu*, nim. 1. *integro* per collationem imaginis ſuæ, & juſtitiæ originalis in ea, item per confœderationem *naturalem* 2. ſub ſtatu *corrupto*, tandem 3. ſub ſtatu *reſtituto*: jam ante monuimus. Ut obſervaverit illum ſub ſtatu *inſtituto* ſeu integro hactenus repræſentavimus. Ut ſub ſtatu *corrupto*, hoc libro aperiemus ξὺν θεῷ. Ut ſub ſtatu *reſtituto*, dicemus libris quatuor ſubſequentibus. Circa ſtatum itaque *corruptum*, hæc duo primum explicabimus; *primo* fœderis operum *violationem*, per quam curruptio primum eſt introducta, tum introductæ conſectaria tria, nim. 1. peccatum *originale*. 2. peccatum *actuale*. 3. *pœnam* & *ſtatum* peccati. *Violationi* hoc caput deſtinavimus, quam ſatis diſtincte nobis aperiet Moſes Gen. III. 1---7.

Pars exegetica.

Superſtruitur exegeſi textus.

II. *Quibus verbis* hiſtoriam violations *fœderis operum*, *tentatione Satanæ procuratam*, *Moſes his deſcribit tribus*, *monſtrans*

1. Tentatorem *verſ.* 1. Et ſerpens erat callidior omni beſtia agri, quam fecerat Jehova Deus. *His oſtenditur tentator.*

A. Quis *fuerit*, & ſerpens. והנחש, & ille ſerpens, *ut ſignificetur Moſen loqui de ſerpente* noto. *Hebræorum quidam*, *ſerpentem* ſimpliciter *accipiunt*, *pro animali*, *cujus linguam*, *ſicut & animalium aliorum*, *Eva intellexerit*, *quemadmodum Apollonius Thianaus*, *fertur animalium linguas intellexiſſe. Quod abſonum*, *quia*, *ut ratio*; *ita &* loquela, *brutis non congruit. Alii per ſerpentem*, *intelligunt* merum *Satanam*, *qui* ſimulacrum *ſerpentis aſſumſerit. Ita Cyrillus. Alii de vero ſerpente capiunt*, *ſic tamen*, *ut Satanas per eum*, *velut organum locutus ſit. Sic veteres Hebræi Cabbaliſtæ*, *quod Scriptura*, *ſub inſtrumento*, *auctorem ſoleat intelligere* 2. Sam. XII. 9. *Rectius intelligitur*, *non* ſolus *ſerpens*: *ſed à Satana agitatus*, *ut liquet ex* Joh. VIII. 44. Apoc. XII. 9. & cap. XX. 2. 10. Rom. VII. 20. *Locutus autem eſt*, *ut olim per Pythoniſſas*, *item in idolis*, *Deorumque gentilium* oraculis, *ut Angelus per Bileami aſinam* Num. XXII. 28. *Quod mirum non debebat videri Juliano*, *cum ſimulacrum Junonis Monetæ*, *locutum tradat Valerius Maximus* de Miraculis *lib.* 1. *Titul.* VIII. *Item ſimulacrum Fortunæ*, *bis locutum*, *idem tradat Valerius Ibid.*

Et Julius Obſequens de prodigiis cap. XXXVIII. bovem Priverni locutum fuiſſe, idemque accidiſſe in agro Romano Cap. XL. & LIII. Item Arimini canem, & arborem, Apollonium allocutam fuiſſe. Nec deſunt qui ſtatuant, ſerpentem initio habuiſſe, intellectus & ſermonis uſum; quo, per peccatum privatus fuerit. Beckerus in ſuo mundo faſcinato, ut haberet, Diabolos non operari extra ſe, ſtatuebat nec ſatanam, nec ſerpentem locutum fuiſſe: quod ille loquendi organis deſtituatur, hic inſuper ratione, adeoque univerſam hiſtoriam, in aliquam allegoriam convertit. De quo, forte ſuo loco plura habebimus. Ad eundem fere modum R. Abarbinel, negat ſerpentem allocutum fuiſſe mulierem, quod non dicatur, ſicut de aſinâ Bileami: aperuit Deus os ſerpentis, potius per proſopopœiam hoc factum, Scripturis frequentatam Pſam. CXLVIII. 7. Job. XXVIII. 14. Proinde hoc dici, quod ſerpens in eam arborem frequentius aſcenderit, & inſpectante Eva comederit, eoque Eva cœperit cogitare illos fructus non eſſe lethales, idque perinde fuiſſe, ac ſi ſerpens dixiſſet, non moriemini. Hinc Beckerus dicit, Satanam forte exemplo ſuo Evam ſeduxiſſe. Tutiſſimum videtur, & ſatanam & ſerpentem, unâ voce comprehendi, quod ad utrumque tentationem referat Scriptura: ad ſatanam Johann. VIII. 44. ad ſerpentem in textu, & uterque ſerpens etiam, pro ſeductione pœnam acceperit Gen. III.

B. Qualis fuerit: callidus, & comparative callidior omnibus beſtiis &c. והנחש היה ערום, & ſerpens erat callidus, præ omnibus beſtiis, quas fecerat Dominus Deus. Hic ſerpens dicitur callidus, & callidus præ omnibus beſtiis &c. adeoque & ſerpenti tribuitur calliditas, & calliditas præ beſtiis & præ omnibus beſtiis. Hic calliditas eſt ſapientia ad malum, quemadmodum prudentia eſt ſapientia ad bonum, adeoque videtur involvere rationem quandam. Quæritur quomodo calliditas ſerpenti poſſit quadrare? Hebræorum quidam exiſtimant, quod ſerpens primum, humanis affectibus fuerit præditus: alii volunt, ſerpenti calliditatem tribui, propter diabolum in illo loquentem, ut linguam hominis doloſam dicimus, quod eam moveat mens doloſa, & linguam eruditam, quam prudenter movet intellectus. Auguſtinus utrumque conjungit, quod vafer diabolus, uſus ſit inſtrumento callido, ſibique accommodo; quod interim principaliter ad diabolum referenda ſit hæc calliditas: hoc non videtur abludere à vero, interim & inſtrumento aſſeritur, quod præ omnibus beſtiis dicitur callidum. In quo igitur fuit calliditas ſerpentis? Reſpondent quidam, quod petitus caput ſtatim abſcondat: alii quod aurem obturet, à voce incantatoris, quod veterem pellem, certis temporibus exuat: quod bibiturus, prius venenum exſpuat, & novum induat: ſed interim calliditas rationem quandam implicat. Dicendum, non implicat rationem; ſed naturam talem geſtant nonnulla animalia, quæ referre videtur aliquid humanum, ſicut de animalibus quatuor refert Salomo Prov. XXX. 24—28. ſed quæritur, qua ratione ſerpens dicatur omnibus beſtiis callidior, cum dari videantur beſtiæ ſerpentibus callidiores? Reſpondent quidam, calliditatem à ſui maledictione imminutam eſſe; & ſi hoc verum non ſit, recte dici callidiorem; non quoad omnia; ſed quoad naturales inſtinctus, & quaſi artes, vitæ adverſus pericula conſervandæ. Cui accedat, quod naturaliter valeat, ad occulte & inſidioſe homini nocendum, eo quod in viâ ſtans, & in eis quibus concolor eſt arenis latens, equi ungulas mordeat Gen. XLIX. 17. & exſertis corniculis, quæ frumenti granis ſimilia ſunt, aviculas quaſi ad eſcam advolantes, intercipiat. Hinc Ariſtoteles Hiſt. nat. lib. I. cap. I. dicit, ſerpentes eſſe μάλιστα ἐπιβόλως maxime inſidioſos.

II. Tentatam, mulierem ויאמר אל האשה, & dixit ad mulierem. Mulierem ſibi callidus ſelegit quam oppugnaret & ſeduceret: non ideo tantum, quod eſſet naturâ σκεῦος ἀσθενέστερον, vas infirmius I. Pet. III. 7. quam proinde facilius expugnaret; ſed etiam, ut victâ illâ, commodius, ejus perſuaſionibus expugnaretur Adamus maritus, & in eo tandem conſummaretur peccatum, tranſiturum in omnem protoplaſtorum poſteritatem. Num præſente, an abſente Adamo, Scriptura quidem tacet; ſed ex circumſtantiis tamen videtur colligi poſſe, factum fuiſſe ipſo abſente. quod alias, ceu caput, non præſtitiſſet κωφὸν πρόσωπον in hac fabulâ. Quomodo autem dixerit ſeu locutus fuerit, jam ante, ex parte ſaltem, diximus. Nihil enim difficultatis in hoc eſt, ſi dicamus Satanam organis ſerpentinis, ſonum articulatum potuiſſe efformare in aere, quem intelligeret mulier. Quæri inſuper poſſit, quamobrem mulier, inſolito alloquio bruti, ratione deſtituti, exterrita, non ſtatim reſilierit, aut declinaverit ſerpentis commercium? Reſponderi varia poſſint: 1. Quod mulier, vix creata, adhucdum ignoraverit, bruta non loqui aut ratiocinari. 2. Quod exiſtimaverit, hoc fieri per miraculum, adeoque ſibi magis eſſe attendendum, quod Deus ſecum ageret modo inſolito. 3. Quod putarit, Deum ſua gratia ſibi aſſuturum, qua tentationem vinceret. Quicquid ſit, ſaltem audivit tentatorem per inadvertentiam, quem cum abominatione debuiſſet rejicere.

III. Ten-

Digitized by Google

III. Tentationem factam duplici inſultu, per quæſtionem & inſtantiam. Quæſtionibus agit, non determinationibus: quod ab eo didiciſſe videntur, ejus clientes hæretici, quemadmodum de Lelio Socino alicubi narrat, quod quæſtionibus æternam Chriſti deitatem, ſub dolo oppugnare fuerit ſuetus. Et quæſtionibus varie ambiguis, quomodo & in Gentilium oraculis egiſſe obſervatur. Unde Apollo λοξίας dictus, quod λοξὴν φωνὴν obliquam vocem ſeu oracula perplexa ederet. Interim in hac tentatione occurrit, duplex Satanæ inſultus.

1. Prior circa præceptum divinum. Et hic rurſus:

A. Quæſtio Satanæ: Etiam quod dixit Deus, non comedetis ex omni arbore? Quæſtio ambiguitatibus ſcatet, primo enim videri poſſit interrogare, de veritate prohibitionis, an verum quod Deus prohibuerit. אף כי, vere? verene? verumne eſt? Sic Syrus & Arbs, Nunquid Deus dixit? Secundo videri poſſit interrogaſſe de ratione prohibitionis, cur præcepit, τὸ ὅτι εἶπε, ut LXX. Interp. Quid eſt quod dixit? Quorſum hoc dixiſſet, nulla eſt ſic dicendi ratio, nec Deus ſapientiſſimus, quicquam dicit abſque ratione, hic autem nulla proſtat ratio, proinde non dixit. Tertio videri poſſit loqui de affectu prohibendi. Hinc Hebræi אף כי referunt per quanto magis, vel multo magis, ut truncata ſit ſententia, quam alia præceſſerint hic non expreſſa, ut emergat: certe Deus odit vos, aut invidiâ prohibuit, quod non omnium arborum uſum vobis concedat: quod vobis, eam felicitatem invideat, quæ ex uſu hujus arboris eſſet in vos redundatura. Tandem quarto, vocibus, non comedetis מכל עץ הגן, ex omni arbore horti, videre poſſet interrogaſſe, an omnis arboris uſum ſibi prohibuerit: vel, an alicujus arboris uſum tantum, ſic verba temperans, ut deprehenſus, poſſet dicere, ſe tantum de una arbore ſenſiſſe.

B. Reſponſio mulieris. ver. 2. & 3. Quâ agnoſcit:

1. Conceſſionem Dei. De fructu arboris horti veſcemur. עץ arboris, per enallagen numeri, ſonat arborum, ut ſignificet omnium ac ſingularum arborum uſum, conceſſiſſe ſibi Deum, hac una excepta.

2. Prohibitionem cum adjecta ſanctione verſ. 3. At de fructu arboris quæ eſt in medio horti, dixit Deus: non comedetis ex ea, nec tangetis in eam, ne forte moriamini. Sunt qui exiſtimant, eſſe hæc verba mulieris, jam tum ceſpitantis, corrumpentis, ab unâ parte præceptum divinum, addendo: nec tangetis in eam, ex diſplicentia, tædio vel odio præcepti, illud exaggerantis: ab altera, ſanctionem ejus diminuentis: ne forte moriamini, פן תמתון. Præceptum dixerat: moriendo morieris: alii tamen malunt, eſſe verba mulieris adhuc integræ, ex religione & reverentia præcepti, oriunda, quaſi vellet, ne tangendum quidem fructum, quo veſci non liceret; tum addubitativam פן reſtringunt ad contactum tantum, quin nec ſemper voculam iſtam, addubitativam eſſe, monent ex Pſ. II. 12. Jeſ. XXVII. 3. imo ſubinde aſſerentem eſſe Jeſ. XXXVI. 18. collat. cum 2. Reg. XVIII. 3. & Matth. XV. 32. cum Mar. VIII. 3. Poſterius hoc malo, quia ex inſultu demum ſecundo ſatanæ, videtur vacillare cœpiſſe.

2. Poſterior inſultus verſatur circa præcepti ſanctionem. In quo inſultu:

α. Ab una parte comminationem negat: לא מות תמתון. Non dixit, moriendo non moriemini: ſed non moriendo moriemini, ut neget tantum mortis certitudinem, de quâ mulier videbatur dubitare.

β. Ab altera parte promiſſionem ſubſtituit geminam, quarum

1. Prior mentem reſpicit, ejuſque ſcientiam: Quoniam novit Deus, quod in die, quo comederitis ex ea, & aperientur oculi veſtri. Hic כי reddendum eſt per ſed, pro כי אם, q. d. novit Deus, hoc vobis utiliſſimum fore, non ergo prohibuit: ונפקחו & aperientur. ו pro tunc, ſicut Marc. XIV. 34. collat. cum Matth. XXVI. 39. item Marc. XV. 27. cum Matth. XXVII. 38. Aperientur oculi ſcil. mentis. H. e. adeo perſpicaces eritis, ut exiſtimaturi ſitis, vos hactenus fuiſſe quaſi cœcos. Ludit interim homonymiâ, promittit cognituros; ſed intelligit experturos bonum & malum.

2. Poſterior excellentiam ſtatus reſpicit (& eritis ſicut Deus, כאלהים) non reſtricti aliquâ inhibitione, nec alicui ſubjecti: & in hoc peculiariter, quod cognoſcetis bonum & malum: de Jove enim Homerus, πλείονα ᾔδει, & Cicero in Hortenſio, ſcientia eſt Deorum vita.

IV. Victoriam ſerpentis in παραδείσῳ mulieris, & protoplaſtorum violatione fœderis naturæ, cujus tres commemorantur quaſi gradus:

1. Internus, appetitus ſeu cupiditas in muliere. Et vidit mulier, quod bona eſſet arbor ad cibum, & quod deſiderium eſſet oculorum, & concupiſcibilis arbor ad intelligendum. Et vidit.

Ut hinc non ineptè colligamus, per ſenſus externos, & imprimis etiam, per viſionem inordinatam, peccatum ingredi in hominem, *& in* mundum *etiam ingreſſam fuiſſe,* violationem *primi* fœderis. *Ut non abs re, Jobus* pepigerit fœdus cum oculis ſuis, *ne* inordinatè aſpiceret mulierem Job. XXXI. 1. *Nec tamen oculis tantum* corporis *aſpexit; ſed* mentis *quoque, contulit arborem, cum dictatis Satanæ & cum ratiociniis mentis ſuæ, cum debuiſſet conferre cum dictatis Creatoris ſui, neque enim admittere voluit, quod non eſſet conſentaneum* rationi *ſuæ. Ut non inepte ſuadeat Apoſtolus,* ratiocinia λογισμοὺς, *quæ ſe extollunt adverſus cognitionem Chriſti, ſubigenda eſſe* 2. Cor. X. 5. *Nominatim autem notatur, triplex cauſa perverſæ cupiditatis:*

A. Gula, *videbat quod* bona eſſet arbor ad veſcendum. *Non utique quod* verè *bona eſſet, ad ſuſtentationem vitæ; ſed quod bona ſibi videretur ad gulam. Ut notetur concupiſcentia carnis* 1. Joh. II. 16.

B. Pulchritudo *arboris, quod eſſet* deſiderabilis oculis, *in quo eſt* concupiſcentia oculorum. *Ibid.*

C. Appetitus *ſcientiæ vanæ, quod eſſet* concupiſcibilis ad intelligendum, *qui appetitus multos ſeducit, ut à veritate declinent ad errores. Idque ad faſtum vitæ. Ibid.*

2. Externus, *puta manducatio fructus prohibiti:* & cepit de fructu ejus, & comedit. *Primo* cepit, *quod ſibi prohibitum dixerat ad Satanam, tum* comedit, *eoque conſummavit, quantum* ad ſe, *transgreſſionem, violationemque fœderis operum.*

3. Seductio *mariti,* deditque etiam marito ſuo, & comedit. *Atque ita conſummata fuit violatio fœderis operum, tranſitura in omnem protoplaſtorum poſteritatem, docuitque non ſatis eſſe peccatori, ſeipſum feſelliſſe ac peccaſſe, niſi & alios fallat & in peccatum ſeducat, ferme ut ebrii ferre non poſſunt, ut alii ſint ſobrii.*

Pars dogmatica.

Probatur hominem & ſibi & poſteris fœdus naturæ violaſſe.

III. Hac itaque *manducatione* fructus vetiti, protoplaſti ſibi, ſuiſque *poſteris,* violarunt fœdus naturæ, ſeque & poſteros in extremam præcipitarunt miſeriam. Quod Sole clarius patet: 1. *Scripturis,* tam V. Teſtamenti, quo ſpectat univerſum caput tertium Geneſeos; Hoſ. VI. 7. quam N. Teſtam. Rom. V. 12. 14. 18. 19. Patet 2. *Experientia,* quando univerſa Adami poſteritas, eidem peccato, morti & condemnationi involuta cernitur Rom. V. 12. &c. Patet 3. *abrogatione* fœderis hujus, & ſubſtitutione *novi,* conſeſtim à Deo facta Gen. III. 15.

Violationis hujus variæ denominationes.

IV. Violatio iſta variis *nominibus* deſignatur ab Apoſtolo Rom. V. Scil. 1. *Peccatum,* ſed cum præfixo *demonſtrativo,* perquam emphatico ἡ ἁμαρτία verſ. 12. *illud* peccatum, magnum ſcil. & egregium. 2. *Transgreſſio* παράβασις verſ. 14. ſcil. legis & fœderis naturæ. 3. *lapſus* παράπτωμα, quatenus eo ipſo, à ſupremo dignitatis & beatitudinis *faſtigio,* in extremum *miſeriæ* barathrum præceps factus eſt. 4. *Inobedientia* παρακοὴ, quatenus non *Deum;* ſed *Satanam* audivit.

Gradus violationis hujus.

V. Variis gradibus hæc paulatim perrexit ad ſuam ἀκμὴν: Mulier enim 1. Satanam in ſerpente *audivit* ſe tentantem. Hinc 2. fortè verbum Dei *falſavit, addendo* ejus præcepto *contactum* fructus, qui non exprimitur Gen. II. 16. 17. *minuendo* vim ſanctionis, *ne forte moriamini.* Saltem 3. *Aſpexit* cum cupiditate arborem prohibitam, *vidit quod bona eſſet arbor.* Porro 4. *Apprehendit* fructum vetitum. Atque etiam 5. *Comedit.* Tandem 6. & marito *dedit,* ſuo exemplo comedendum, prout etiam ab eo factum eſt. Ex quo percipi poteſt, qua mente non *Adamum;* ſed *mulierem* deceptam Apoſtolus pronunciet 1. Tim. II. 14. ſcil. non per ſerpentem *immediate:* ſed per *mulierem.* Neque etiam, aliis *gradibus* ſuam conſummavit transgreſſionem *Adamus:* admiſit enim: 1. ſuggeſtionem uxoris. 2. *averſus* eſt à Deo. Porro 3. *inclinatus* ad peccatum. Inde 4. ad ipſam peccati *perpetrationem.* Eoque etiam 5. ad ejuſdem *propagationem.*

Motus & gradus primus verſus violationem hanc, fueritne in intellectu, an in voluntate?

VI. Quamvis autem in *poſtremo* horum graduum, fuerit *conſummatio* violationis; attamen & in *primo* fuit peccatum, ut dici poſſit, hominem *peccatorem* fuiſſe, antequam externum *manducationis* actum commiſiſſet, licet ante *conſummationem,* non fuerit tranſiturum in poſteritatem, quod Deus dixiſſet, *quo die comederis moriendo morieris,* ſcil. cum univerſa poſteritate tua. An autem motus *primus* verſus peccatum, fuerit in *mente,* aliqua oſcitantia, inadvertentia, error aut incredulitas: an potius in *voluntate,* inordinatus aliquis appetitus propriæ *excellentiæ,* diſceptatur inter Theologos, pro diverſis eorum hypotheſibus. Qui *voluntatis* determinationem, per *omnia* ſuſpendunt, ab ultimo judicio *intellectus* practici; inadvertentiam, incredulitatem aut errorem cauſantur, quæ *voluntatem* determinaverit, ad perverſum *excellentiæ* propriæ deſiderium: qui contra ſtatuunt, peccati ſubjectum δεκτικὸν, eſſe ſolam *voluntatem,* exiſtimant inadvertentiam, incredulitatem, quamdiu *præcedit* omnem voluntatem, peccatum eſſe *non poſſe:* proinde primum motum verſus peccatum, fuiſſe inordinatam *concupiſcentiam* propriæ excellentiæ, quæ poſtmodum

abri-

abripuerit ad inadvertentiam, errorem & judicium pravum, ut genuina *media* ejus excellentiæ potiundæ, judicaverit quæ à Satanâ ſuggerebantur. Et hoc *ordo* ac progeſſus tentationis, magis probare videtur, quanquam res non eſt ullius momenti.

Cauſa lapſus fuit, non Deus.

VII. Cauſa ejus *principalis*, non *Deus* fuit, ſeu per æternum *decretum*, utpote quod cauſa quidem *futuritionis* infallibilis fuit, ſed non ipſius *peccati* futuri: ſeu per *influxum*, utpote qui ſolum peccati *ſubſtratum* ſeu materiam producit, non ἀνομίαν & *malitiam*, ceu formam peccati: ſeu per *ſubtractionem* gratiæ, & *auxilii* alicujus neceſſarii, utpote quæ ante *commiſſum* peccatum nulla accidit, aut accidere *potuit* citra injuſtitiam; fuiſſet enim pœna inflicta, ante peccatum *commiſſum*: quamvis interim gratiam *ſecundam* corroborantem & confirmantem (quâ peccandi *actus* fuiſſet actu impeditus, & contrarius obedientiæ procuratus, utpote *indebitus*, idque certo ſapienti & juſto Dei conſilio) agnoſcamus homini *non* fuiſſe collatam: proinde non reſtat, niſi quod *non Deus*, ſed *homo* arbitrii ſui abuſu, cauſa *principalis* hujus violationis ipſe fuerit Eccl. VII. 29. propriâ προαιρέσει, quam nec *decretum* divinum, nec ejus *influxus*, aut tollit, aut ullo modo lædit. Imo non tantum libertate *ſpontaneitatis*, ultro & abſque *coactione* ullâ peccavit; ſed etiam *indifferentiæ*, quatenus *in ſe*, & per naturam ſuam, non erat *determinatus* ad iſtud peccatum, utut *extrinſece* reſpectu decreti divini, fuerit.

Quâ ratione originali juſtitiâ præditus potuerit peccare?

VIII. Si quæras, quo pacto per juſtitiam *originalem*, *perfectâ* ſapientiâ, ſanctitate & juſtitiâ beatus, *potuerit* peccare? Non reſpondebo cum Pelagianis, Jeſuitis & Remonſtrantibus: quod per *creationem*, in eo fuerit *lucta carnis & ſpiritus*: dicerem enim *Deum* eſſe *auctorem* peccati, quia *concupiſcentia* carnis adverſus ſpiritum, pronunciante Deo Exod. XX. 17. & Apoſtolo Rom. VII. 7. proculdubio *peccatum* eſt: dicam potius eum *potuiſſe* peccare, quamvis tantâ ſapientia, ſanctitate & juſtitia præditum, quia *mutabiliter* præditus erat (cum *immutabilitas* ſit inter proprietates Dei: atque ipſa etiam fœderis operum prohibitio, cum annexa ſanctione, ſuperflua fuiſſet futura, ſi peccare prorſus *non potuiſſet*) & per validiſſimos *tentationum* inſultus, mutatus eſt à ſuâ rectitudine *nativa*, ceſſante interea gratia Dei *ſecunda* confirmante, prorſus indebita.

Cauſæ juvantes: tum mulier, tum Satanas.

IX. Cauſæ juvantes violationem fuerunt, tum *mulier* reſpectu Adami, non quidem *verberibus*, ut Judæi nonnulli nugantur; ſed *ſuaſoriis* humanæ ſapientiæ verbis, ſibi dudum à ſerpente ſuggeſtis: tum *ſerpens* ratione mulieris. h. e. Satanas, non *ſub larva* ſerpentis, ut Cyrillo, Cajetano aliiſque placet; ſed *in ſerpente*, ut qui calidiſſimus narratur inter beſtias. Fuerat ipſius Satanæ peccatum *ſuperbia* 1. Tim. III. 6, & è ſuperbia orta *invidia*, verſus *Deum*, & *imaginem* Dei in homine. Quia enim *inordinatam* excellentiam affectando, *ordinatam* amiſerat; idcirco de *aliorum* excellentia dolebat, & ad eam *expugnandam* malitioſe ferebatur. Neque tamen fuit cauſa *cogens*, aut quomodocunque *phyſica*, ſufficientis, directæ, neceſſariæ, vel certæ efficaciæ, in hac violatione procuranda; ſed *moralis*, conſulendo, ſuadendo, tentando, hominem *inducens*, qui ſeipſum *ſponte* ad peccandum *componeret*, unde *tentatoris* nomen hauſit Matth. IV. 3. atque etiam *ſeductoris* 2. Cor. XI. 3.

Idque ſua tentatione Quid illa?

X. Ejus autem *tentatio* nihil aliud erat, quam argumentatio ſophiſtica, quâ, ſub ſpecie veri ac boni, ſeducere conabatur ad falſum, & inducere in malum. Id quod aſſequebatur 1. oſtentando & exaggerando *bonum* quod promittebat, tanquam *ſummum*: *aperientur oculi veſtri*, *ſcietis bonum & malum*, imo *eritis ſicut Deus*. 2. *medium* huic bono conſequendo commodum, commendando tanquam *facile* ac *certum*, *quo die comederitis*; &c. hoc *Deus novit*. 3. *periculum* quod imminebat longe maximum, *occultando*, amoliendo: *Nequaquam moriemini.* Hæc communis eſt omnium fere tentationum fallacia: tamen *huic*, ſuæ fraudes peculiares, **Et qualis?** utpote 1. Quod *ſerpentem* ſibi ſelegerit pro inſtrumento, de quo Scriptura pronunciat quod *callidior* fuerit, quavis beſtia Gen. III. 1. Qualis autem fuerit hæc calliditatis prærogativa, (quæ alibi quoque traditur Pſal. LVIII. 5. 6. Matth. X. 16. 2. Cor. XI. 3.) Satanæ commoda, In *exegeticis*, jam ante repræſentavimus. 2. Quod *mulierem* aggredi voluerit 1. Tim. II. 14. abſente an præſente marito, Scriptura non dicit: quo non tantum *debiliorem* haberet adverſarium, ſed etiam per *victam uxorem*, de *marito* commodius triumphare poſſet. 3. Quod *primo* congreſſu nihil *ſtatuit*: ſed *interrogat* tantum, mulieris ſententiam & conſtantiam exploraturus. 4. Quod quæſtionem moverit multis modis *ambiguam*, prout in exegeſi textus obſervavimus, quo nim. *effugiis* uberior ſuppeteret campus & occaſio. 5. Quod in *ſecundo* congreſſu, *mandato* divino in *dubium* vocato, *comminationem* etiam, apud nutantem fœminam artificioſe elevaverit, ut, vel *veritatem*, vel ſaltem *neceſſitatem* negaret. 6. Quod ſublatæ comminationi, *promiſſionem* egregii emolumenti ſurrogaverit. Tandem 7. quod ad ſuam iſtam promiſſionem probandam, *nomine Dei*, & arboris ipſius prohibitæ, fuerit *abuſus*: *Novit Deus, quâ die comederitis, aperturos ſe oculos veſtros, & vos fore ſicut Deus.*

Non tamen prorſus abſque Deo lapſus accidit.

XI. Quamvis autem *actu* Satanæ, & *ſeductione* mulieris, conſummata fuerit hæc violatio; quamvis item Deus, illius *cauſa* nullo modo fuerit: quamvis porro, ſuo *influxu* aut gubernatione, hominem nullo modo *neceſſitaverit* ad hanc violationem: quamvis denique, *ante* commiſſum ſcelus,

nullam

nullam *gratiam* aut *auxilium* ſubtraxerit, ut volens nolens labi debuerit: attamen, nec penitus *abſque numine* & providentia *omni* accidiſſe, Deumque tantum hujus *facti* totiuſque *eventus*, *otioſum* ſpectatorem egiſſe, cogitandum eſt: ita enim ens abſolutè *primum*, adeoque & *Deus* non eſſet, & qui, uſque ad paſſerculos, imo & capillos *omnia curat*, fata *totius* generis humani ſuſque deque habuiſſet? Non obſtante, quod ab hac violatione, & *Mediatoris* miſſio, & univerſa redemptionis *œconomia* penderet?

Quo modo Deus occupatus fuerit circa lapſum.

XII. Itaque procul omni dubio 1. Violationem hanc æterno *decreto*, quo *omnia agit* ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, non minus prædeterminavit, quam *omnia* illa ſcelera, quæ ab Herode, Pontio Pilato & Judæis, circa *Filium* ſuum perpetrata ſunt, prædeterminavit Act. II. 23. & IV. 26. 27. Cum præſertim Mediatoris *miſſio*, quæ *certam* lapſus futuritionem præſupponit, præcognita & prædeterminata dicatur 1. Pet. I. 20. Tum & 2. providentiâ ſua, actum *phyſicum*, huic peccato *ſubſtratum*, non minus operatus eſt, quam alios quoſvis *actus* humanos Act. XVII. 28. Porro 3. permittendo *ἀνομίαν*, *negavit concurſum* gratiæ & auxilii *confirmantis*, utpote ſine quo, fieri caſus nullo modo potuiſſet: neque enim illum largiri Deus *tenebatur*, cum præſertim homo ſuis *viribus* fidens, illum non *expeteret*. Quin & 4. protoplaſtos *tentavit*, non equidem ut Satanas *ad malum* Jac. I. 13. 14. ſed (prout poſtea Abrahamum Gen. XXII. 1. & Iſraelitas Exod. XX. 20. Deut. VIII. 2. 16.) ut manifeſtum fieret, *quid eſſet* in homine. Ut non addam 5. univerſam illam hujus violationis gubernationem, qua in nominis ſui gloriam, ſuorum redemptionem, & reproborum juſtam condemnationem, illam ſanctiſſimè direxit.

Lapſus non tantum protoplaſtos ſed etiam omnes eorum poſteros concernit.

XIII. Jam violatio illa, quæ tentante Satana, ſeducente mulierem, dirigente providentia divina, a protoplaſtis perpetrata eſt, non *ipſos* tantum concernebat & implicabat; ſed & *omnes* etiam eorum poſteros: quoniam *fœdus naturæ*, ut ſuperiori capite monuimus, non cum *ipſis tantum* coaluerat; ſed cum *omnibus* inſuper eorum *poſteris*, hoc exſertè pronunciante Apoſtolo Rom. V. 12. 1. Cor. XV. 22. atque inſuper, confirmante *pœna*, non *ipſis* tantum inflicta; ſed *omnibus* etiam eorum *poſteris*: ea enim quæ protoplaſtis infligebantur, *omnes* eorum tangunt poſteros: ut *maledictio* terræ, non tantum tellurem maledictam; ſed & ejus *omnes incolas* denotare poſſit; cum præſertim & reliquæ illius peccati pœnæ, per experientiam, omnes Adami poſteros urgeant. Conf. lib. III. cap. XII. §. X.

Tempus lapſus.

XIV. Quantum ad *tempus*, cum iſtud S. pagina non adeo determinet, variant inter ſe, tum Judæi, tum Scholaſtici, tum Theologi. Cabaliſtæ factum anno mundi vigeſimo nono, è literulis quibuſdam hariolantur. Sunt qui exiſtimant, Protoplaſtos in integritate perſtitiſſe, per annos triginta quatuor & ſemeſtre, quamdiu ſcil. Servator in terris fuerit verſatus: ſed quis credet poſt multiplicationis benedictionem, liberos, tanto tempore, non fuiſſe procreandos à protoplaſtis? Quidam cum Luthero exiſtimant, *ſeptima* die poſt creationem cœptam, ſeu die Sabbathi hoc factum; Maimonides, Irenæus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Cedrenus, Auguſtinus, Bernardus aliique, malunt factum hoc ſub veſperam, *ejus diei* quo conditus fuit. Clarum in re obſcura videtur: 1. Aliquam temporis *moram* interceſſiſſe, inter creationem & lapſum, ut (a) nomina ſingulis creaturis imponeret homo Gen. II. 20. (b) ut mulier formaretur è coſta Adami Gen. II. 21. 22. (c) Eva cum Adamo jungeretur in matrimonium Gen. II. 22. 23. 25. (d) conjuges benedicerentur à Deo, ipſiſque Dominium conferretur in ſublunaria Gen. I. 28. eis permitteretur frui cunctis horti fructibus. Ibid. verſ. 29. exciperetur una arbor ſcientiæ boni & mali Gen. II. 16. 27. pangeretur cum ipſis fœdus naturæ. Quæ omnia ſane tempus *aliquod* exigunt. Interim 2. veroſimile eſt, non *multum* temporis, eos peregiſſe in ſtatu integritatis. Comediſſent enim (a) de arbore *vitæ* confirmatique fuiſſent in *ſtatu vitæ*, adverſus lapſum Gen. III. 23. (b) *concepiſſet* Eva fœtum *intoxicatum*. (c) poſt capita lapſum præcedanea, jamjam commemorata, quæ brevi temporis ſpatio peragi poterant; commemoratur lapſus. Quamobrem 3. probabile videtur, protoplaſtos nec per annos, menſes, ſeptimanas, perduraſſe in integritate. Vero mihi videtur ſimillimum, quod per aliquod ſaltem dies, imò per unam ſeptimanam perduraverint in integritate. Neque enim: 1. quicquam occurrit, quod huic obnitatur, imò quod hoc non confirmet potius. 2, Prædicta omnia, vix pauculis horis commodè perpetrari potuerunt. 3. Cum Sabbathum inſtitueretur, adhucdum omnia *bona* erant Gen. I. 31. collat. cum cap. II. 1. 2. 3. Porro 4. per pauculas horas, vix *experiri* poterant protoplaſti, quid ſit ſtatus integritatis, & quænam ejus eſſet beatitudo. Nec ſatis ſtringit in contrarium, quod: A. Tamdiu non abſtinuiſſent ab arbore *vitæ*, nec ab uſu conjungii: qui enim per horas aliquot conſervaverat a lapſu, potuiſſet etiam per dies aliquot conſervare in abſtinentiâ ab uſu prædictorum. Quod B. ſub veſperam protoplaſti, commiſſo jam peccato, ad rationes fuerint à Deo vocati Gen. III. 8. Neque enim dicitur *eadem* ſuæ creationis veſperâ hoc factum. Nec C. magis ſtringit, quod Satanas mendax ſit & homicida *à principio*: hoc enim non ſignificat, à primo die creati hominis, ſicut non ſignificat, à principio creationis univerſæ, an à primâ horâ creati hominis. Adhuc D. minimi eſt momenti, in analogiâ inter lapſum

pſum & mortem ſecundi Adami, qui feriâ ſextâ, & horâ ſextâ, ſeu duodecimâ meridianâ obierit: præterquam enim, quod nullus hic ſit nexus ſolidus: poteſt illa analogia etiam obtinere, ſi in feriâ ſexta, hebdomadis ſecundæ, lapſus accidiſſet. Minime tandem E. ſtringit locus Pſal. XLIX. 13. ואדם ביקר בל ילין, cum אדם hic ſignificet non *proprie* Adamum; ſed *appellative* hominem: & ילין ſignificet *pernoctabit*, non *pernoctavit*, & tandem *pernoctare* ſonet perdurare, ad tempus aliquod in hoc aut illo ſtatu Pſal. XXV. 13. Jer. IV. 14. Interim nihil hic peremtoriè auſim determinare.

Gravitas lapſus hujus.

XV. Hæc tandem magna eſt, nec ſatis deploranda fœderis naturæ *violatio*, principale generis humani crimen, ac ſummus ſeculi caſus. In quo, non *hoc* aut *illud particulare* peccatum, ſeu gulæ, ſeu ſuperbiæ, ſeu furti, ut Pontificiis placet; ſed *omnium* peccatorum, *ſemina* ac ſentinam obſervare eſt. Fuit enim in eo ſuperbia, ingratitudo, infidelitas, idololatria, inobedientia, incuria, præpoſtera ſciendi curioſitas, peſſima concupiſcentia, rei vetitæ contrectatio, ἀστοργία, homicidium in totum mundum, perfidia & violatio fœderis; imo in violatione Sacramenti hujus, tam ſolennis, quaſi *univerſalis* inobedientiæ *profeſſio*, fœderis contemtus, rebellio, ac totalis à Deo *apoſtaſia*. Quæ omnia à *circumſtantiis* immenſum exaggerantur, v. g. (1) A *perſona* tot beneficiis à Deo onuſta, tot dotibus exornata, per juſtitiam *originalem* divinamque imaginem, nullis ad peccatum *ſtimulis* obnoxia. (2) Ab *objecto*, quod tantâ rerum *copia* affluebat, ut *una* arbore abſtinere nullo negotio potuerit. (3) A *loco* ac tempore, quod vix à Creatore efformatus, inque horto ac ſacrario Dei collocatus, ad *unum* atque *alterum* tentatoris impetum, arma pro ſua ſuorumque ſalute, confeſtim abjecerit. Singula horum adeo poſſent amplificari, ut ad oculum cuique pateret, fuiſſe hoc peccatum *ſimpliciter maximum*.

Uter conjugum gravius peccarit?

XVI. *Uter* autem conjugum gravius peccarit, fruſtra ferè quæritur, cum *unum* cenſeatur *peccatum* in Scripturâ Rom. V. 15. 16. 18. unus peccator *Adamus œconomice* ſaltem Rom. V. 12. 16. 17. una pœna, *mors* Rom. V. 12. Gen. II. 17. Niſi quod peccatum illud *cœperit* in uxore, quæ ſeducta fuit pariter & ſeduxit, quo nomine peccatun ejus, gravius dici videtur ab Apoſtolo 1. Tim. II. 14. & *conſummatum* fuerit in marito, unde *regnaſſe* dicitur *mors ab Adamo* Rom. V. 14. qua ratione eius peccatum *gravius* dici poſſit. Niſi adjicere malis ex præcellentia roboris in mente, viris naturaliori, quam mulieribus, quæ σκεῦος ἀσθενέστερον, Apoſtolo dicuntur 1. Pet. III. 7. invaluiſſe peccatum viri.

Pœna lapſum conſectaria.

XVII. Violationis hujus *pœna* conſequens ſpectari poteſt, partim quatenus *peculiariter*, immediatè poſt violationem, dictata eſt violatoribus; partim quatenus *generaliter* indicta omnibus eorum poſteris. Priori modo concernit 1. Procuratorem violationis, *ſerpentem* ſcil. ut *inſtrumentum*, & Satanam ut *ſeductorem* principalem, cujus pœna deſcribitur Gen. III. 14. 15. quæ *univerſim*, nec ad *ſolum* ſerpentem referenda eſt, ut volunt Sociniani; nec ad *ſolum* Satanam, ut alii. Itaque *ſerpenti* dictatur, tum *maledictio: maledictus præ omni animali*; tum humilis & abjectus incedendi modus; *ſuper ventrem gradieris*, (utut hactenus *erectum* aut pedibus inceſſiſſe, non pateat è textu; cum humilis ille & incommodus, pergendi modus, *à ſeductione* demum potuerit *fieri* pœna; ſicut iris, à promiſſione, cœpit eſſe *Sacramentum* gratiæ, fortè etiam aggravatus fuit propter ſeductionem) tum victus vilis ac ſordidus: *pulverem comedes, cunctis diebus vitæ tuæ*. Hæc abſque ulla neceſſitate, per *allegoriam* ad Satanam traducere, qui *pulverem*, i. e. homines terrenos comedat, dilutum & inconveniens eſt. *Satanæ* autem, pro ſeductionis pœnâ, dictatur verſ. 15. *inimicitia* cum ſemine mulieris, quod ipſi *conculcaturum* eſſet caput ſuum, de quâ ſuo loco ex profeſſo: Concernit 2. pœna hæc *mulierem*, cui verſ. 16. denunciantur, *multiplicatio* moleſtiarum per omnem vitam, dolores geſtationis & partus, ſubjectio erga maritum: Concernit 3. pœna *maritum*, cui decernitur, tum *maledictio* terræ verſ. 17. *Maledicta terra propter te* (ſeu de *continente* intelligatur juxta verſ. 18. *ſpinas & tribulos germinabit tibi*; ſeu de *contentis* inſuper, aut continendis, omnibus ejus poſteris, juxta Rom. V. 12. Eph. II. 1. Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10.) tum *miſeria* vitæ univerſæ verſ. 17. 19. *labore comedes, in ſudore vultus*: tum *mors* verſ. 19. *Donec revertaris in terram.* Concernit tandem 4. *Utrumque* violatorem, maritum & uxorem (a) Ignominioſus Dei σαρκασμὸς, ſuperbiam exprobrans verſ. 22. *En homo iſte factus eſt ſicut unus ex nobis.* (b) *Expulſio* è paradiſo verſ. 23. *Et emiſit eum Dominus ex horto Eden*, qui fortè, & tum temporis imaginem gerebat paradiſi cœleſtis, à cujus participio pellerentur (c) *Secluſio* à Sacramento vitæ verſ. 24. *Collocavit ab oriente horti Eden Cherubim, & aciem gladii verſatilem, ad cuſtodiendam viam arboris vitæ.* Ne ſcil. homo, per violatum fœdus, orbatus vita, & onuſtus *mortis reatu*, uſu Sacramenti vitæ, ſeipſum vana vitæ perſuaſione, fruſtra lactaret: pœnam autem, quatenus generaliter omnibus violatorum poſteris inflicta eſt, capitibus ſequentibus dicemus.

Ratione ſerpentis.

Ratione mulieris.

Ratione Adami.

Ratione utriuſque.

Pars Elenchtica.

Quæritur:

XVIII. Problemata & controverſias hujus capitis, in *dogmaticis* ſic ſatis præoccupavimus, juvabit tamen ἀντιθέτως ergo, præcipuas quæſtiones breviter

1. An protoplaſti: ſibi tan-

I ii

brevi-

tum, an etiam poſteris peccaverint?

breviter recenſere. Quæritur *primo* an protoplaſti fœdus non ſibi tantum; ſed & omnibus poſteris violaverint? Pelagiani & Sociniani, odio peccati originalis & amore liberi arbitrii, per hoc peccatum, adhucdum illæſi, negant: Reformati affirmant, per argumenta §. XIII. indigitata, quibus, pro illuſtratione *juris*, adjicimus, ſequentia ſimilia, quemadmodum: 1. Parentibus poſſeſſionem *feudi* amittentibus, & *filii* amittunt, quia non tantum pro ſe; ſed & pro filiis acceperant: Quemadmodum 2. parentum *debita*, ab ipſorum hæredibus juſtè exiguntur: Et 3. per crimen *læſæ majeſtatis*, & delinquentium *liberi* implicantur. Inſuper 4. *Magiſtratu* malè gerente *Rempublicam*, *univerſa* Reſp. laborat: Aut 5. *Legato* rem male gerente, omnes *legantes* detrimentum capiunt.

Similia.

Objectiones.

Si dicant, 1. per Deum, *filios* non *portare* iniquitates *parentum* Ezech. XVIII. 20. Reſpondebo: α. Loquitur Propheta de peccatis, quæ filii non commiſerunt *in parentibus*; contra quam factum in peccato protoplaſtorum Rom. v. 12. Itaque β. loquitur de peccatis *perſonalibus* Judæorum, quæ Deus nolit punire in filiis: non autem de peccato protoplaſtorum *naturali*. Si dicant 2. Poſteros non *fuiſſe*, proinde non *peccaſſe*. Reſpondebo, eo ipſo non peccaſſe *in ſe*, prout non *erant* in ſe; ſed peccaſſe in *cauſa*, prout *fuerunt* in cauſa Rom. v. 12. Si pergant 3. eſſe contra *veritatem*, *putare* eum peccaſſe, qui *non* peccaverit, imo non fuerit. Reſp. largiar, ſi putet eum peccaſſe *in ſe*: quod hic non fit. Si addant 4. eſſe contra *juſtitiam*, pro peccatore habere & *punire*, qui revera non peccaverit: dicam, falſum eſſe quod revera *non peccaverint*, peccarunt enim *in Adamo* Rom. v. 12.

2. An ex ſententia Reformatorum Deus ſit cauſa lapſus?

XIX. Quæritur *ſecundo*, an ex ſententia Reformatorum reſultet, Deum eſſe peccati hujus *auctorem*? Id per calumniam Reformatis impingunt, Sociniani aliique pelagianiſſantes, & cum illis Lutherani: quia ſtatuant (1) Deum *præſciviſſe* lapſum. Reſp. Præſcientia, qua talis præſciti, non *cauſa* eſt, ſed *antecedens* tantum Jeſ. XLVIII. 8. (2) Deum etiam *decreviſſe* lapſum. Reſp. Hinc cauſa eſt *futuritionis*, non autem *futuri* Act. IV. 28. (3) *Influxiſſe* ſua providentia in peccatum. Reſp. In *actum* tantum, peccato *ſubſtratum*, non in *peccatum*, ſeu ἀνομίαν actus Act. XVII. 28. (4) Non *impediſſe* cum potuiſſet. Reſp. *Non tenebatur*, nec conſecutus fuiſſet gloriam miſericordiæ & juſtitiæ ſuæ, ſi impediviſſet Act. XIV. 16. (5) Non contuliſſe *auxilium* neceſſarium. Reſp. Contulit *ſufficiens*, quo *potuiſſet* declinare peccatum, ſi voluiſſet: quamvis *id* non contulerit auxilium, quo *actu* declinaſſet, quod hoc *non teneretur* conferre. Imo (6) *ſubtraxiſſe* gratiam. Reſp. Hoc negamus factum *ante peccatum* commiſſum; quamvis non negemus, illum *negaſſe* gratiam ſecundam *confirmantem* indebitam. Et (7) *tentaſſe* hominem Reſp. Non autem ad *malum* Jac. I. 13. ſed tantum *ut pateſieret* quid eſſet in homine Deut. VIII. 2. 16. Tandem etiam (8) *neceſſitaſſe* ad peccandum. Reſp. Hoc negamus, quia ἐκ προαιρέσεως, ex conſilio peccavit, licet propter decretum, *certo* & *infallibiliter*.

3. An per hypotheſes Reformatorum homo dici poſſit libere peccaſſe?

XX. *Tertio*, an *ex ſententia* Reformatorum dici poſſit, hominem *libere* peccaſſe? Negant, quotquot ſunt extra Eccleſiam Reformatam. Reformati ſtatuunt hominem, peccatum hoc primum, omnino libere commiſiſſe, eo quod, non obſtante æterno Dei decreto, influxu providentiæ prædeterminante, & quovis alio; illud commiſerit ἐκ προαιρέσεως, conſilio & complacentia rationali, in quo ſolo, proprie conſiſtit libertas arbitrii noſtri. Negant tamen adverſarii. Quia: 1. *Non potuerit* non peccare. Reſp. Falſum, *potuit* potentiâ cauſæ in ſenſu *diviſo*: habuit enim *vires*, quibus poſſet, & quibus uſque ad lapſum actu ſteterat, & ſibi ante peccati exordium nequaquam *ſubtractas*. Quia 2. Deus *decreverit* peccatum. Reſp. Sed *libere* ἐκ προαιρέσεως futurum. Quia 3. influxerit in *voluntatem* protoplaſtorum, eam *prædeterminando*. Reſp. Sed ut agerent *ex conſilio* libere, neque enim influxus prædeterminans, iſtud tollit; ſed ponit. Quia 4. ſic *efficaciter* permiſerit, ut non potuerit non fieri lapſus. Reſp. permiſit ut fieret *ex conſilio*, adeoque libere.

4. Qualis fuerit ſerpens ſeductor?

XXI. *Quarto* de *ſerpente* ſeductore quæri ſolet, non tam *quis* fuerit figura & ſpecie, baſiliſcus, vipera, ſcitalis? quam *qualis*, verusne & naturalis, an ejus tantum *ſpecies*? & ſi verus, an *ſolus*, an Satanâ *ſtipatus*, obſeſſus & impletus? Philo Judæus περὶ κοσμοποιίας, ut univerſum caput tertium Geneſeos; ſic & hunc ſerpentem in *allegoriam* vertens, per eum non intelligit niſi *voluntatem*. Hunc ſequitur Origenes, in pleriſque Scripturæ allegorizans: & inter Enthuſiaſtas Jacobus Behm, totam Geneſin, in allegorias convertens: ex adverſo, Judæi quidam, *non niſi naturalem* admittunt ſerpentem, quos ſtrenuè defendit Aben Eſra in *Peruſch ſuper* Gen. III. cum quibus faciunt Sociniani, Cabbaliſtæ, Cyrillus *Contr. Julian.* lib. 3. & Cajetanus, ſolum Satanam intelligunt, *figura* ſerpentis ſplendidum.

Sententiâ Reformatorum.

Reformatorum communior ac *verior* ſententia eſt, fuiſſe ſerpentem à Diabolo obſeſſum, ejuſque in ſeductione inſtrumentum; unde Theodoret. *quæſt.* in Gen. 32. ὄργανον ἦν ὄφις τοῦ τῆς ἐν ἀληθείᾳ ἐχθροῦ. Serpentem enim *verum* adfuiſſe patet; cum teſtimonio textus Gen. III. 1. tum pœnâ reptationis & pulveris verſ. 14. ſed non *ſolum* adfuiſſe, patet (1) paralleliſmo locorum Joh. VIII. 44. 2. Cor. XI. 3. Apoc. XII. 9. (2) *ſermocinatione* & ſeductione ejus. (3) conculcandi capitis dictatâ *pœna*, non alii inflicta aut infligenda, quam Satanæ Rom. XVI. 20. Quæ præter hæc, de ordine hujus violatio-

lationis, & de motu ejus primò, item de gravitate, aliiſque diſputari ſolent, jam dudum in *dogmaticis* & *exegeticis* tetigimus.

5. An narratio tentationis & ſeductionis protoplaſtorum ſit hiſtorica, an allegorica? Difficultates,

XXII. Quæritur 5. An narratio tentationis & ſeductionis protoplaſtorum, ſit hiſtorica, an allegorica? Non provocabimus iterum, quos in *exegeticis* & paragrapho præcedente notavimus. Balthaſar Beckerus nuper in *mundo* ſuo *faſcinato* lib. 2. cap. XIX. quod arbitraretur, ſpiritus creatos, non eſſe niſi meras *cogitationes*, proinde ſuis *viribus*, extra ſe non agere, cum videret in contrarium objiciendam hiſtoriam ſeductionis, à Satana per ſerpentem, quâ operatus fuerit extra ſe, cum in *ſerpentem*, tum ejus opera in *mulierem*: omnibus arrectis viribus, conatur obtinere, narrationem eſſe, non hiſtoricam, ſed *allegoricam*. In hanc rem præfatur §. 1. ſe non obſtringi, ut omnes difficultates, penes eam ſibi obvias expediat, modo id habeat quod totum opus ſuum intendat, ſcil. *ſpiritus* malignos, non operari *extra ſe*. Tum §. 2. agnoſcere videtur ſatanam *ſeduxiſſe* hominem, idque Moſen per circumſtantias, referre; jubet interim cum hac narratione conferre Chriſtum Joh. VIII. 44. ubi dicit diabolum eſſe mendacem & homicidam ab initio, & Paulum 2. Cor. XI. 3. ubi dicit, quod ſerpens Evam ſeduxerit ſuâ πανουργίᾳ, & Johannem Apoc. XII. 9. ubi ſerpentem veterem fuiſſe ſatanam, quorum omnium collatio, huic narrationi, multum lucis fœneretur, interim maxime attendendam. Hinc §. 3. docet ſerpentem in textu commemorari, & *ſolum* quidem; & cum §. 4. ſerpens multiplex ſit, & cujuſque ſpeciei, ſaltem maſculus & femellus, non poſſe percipi, quamobrem *unus* tantum commemoretur, & cum præfixo demonſtrativo הנחש: neque etiam quomodo §. 5. dicatur *callidior omnibus* animantibus, cum obſerventur animalia *callidiora*: inſuper §. 6. cogitari non poſſe, qua ratione *calliditate*, aliquod brutum *aptum* ſit, fallendi hominem, & tanta quidem ſapientia præditum. Ab hoc pergit ad diabolum §. 7. ut obtineat, ſatanam nulla ratione ſelegiſſe *ſerpentem*, cujus ope loqueretur mulieri, quod ipſe non indiguerit lingua & voce, qua mulierem alloqueretur, & quod ſerpens deſtituatur intellectu pariter & loquela, quorſum igitur ſibi ſelegiſſet ſerpentem? quorſum non picam aut ſimiam? ſed §. 9. poſito quod ſatanas per ſerpentem fuerit locutus, dicit ſerpentem hoc ipſo, majus miraculum feciſſe, quam ipſe Deus unquam fecerit. Imo §. 10. ſi conferas aſinam Bileami, virtute divina loquentem, emerſurum, quod diabolus multo ſapientiorem ſe præſtitiſſet, quam Deus loquens per aſinam, quatenus *illius* ratiocinia, hujus fuerint ſubtiliora. Sed §. 11. Deum non dicere, quod ſatanas fuerit locutus per ſerpentem. Quærit igitur §. 12. Quis igitur fuit qui loquebatur: & ſibi reſpondet: idem ille ſerpens, cui poſtmodum pœnam dictabat: ſed hic rurſum ſibi objicit: quomodo Deus alloqui poteſt brutum? quomodo ei pro poena dictabat, ſerpere humi, quod ſibi jam ante competebat per naturam ſuam. Et §. 14. 15. refellit Pareum, qui exiſtimat ſerpentem, ante lapſum pedibus inceſſiſſe. Nec §. 15. intelligi poſſe, qua ratione pro poena ſerpenti dictetur, *pulverem* comedere, cum obſervetur ſerpentem quibusvis veſci. Nec etiam §. 16. intelligi poſſe, quâ ratione *inimicitia* vigeat inter ſemen mulieris & ſemen ſerpentis, cum major conſpiciatur inimicitia, inter homines & alia bruta, v. g. lupos, tygros, leopardos, cum præſertim, dentur ſerpentes homini *amici*; & §. 18. Ophitæ quondam ſerpentes coluerint præ Chriſto &c. Proinde §. 21. *ſolum* ſerpentem hic commemorari, nec Paulum 2. Cor. XI. 3. dicere Satanam ſeduxiſſe Evam, alias non poſſe explicari, quomodo ei pro poena dictatum fuerit, ſerpere humi. Quæ omnia §. 22. ſe in hoc ei exonerant: nec ſerpentem, nec diabolum, nec utrumque hic proprie intelligendum: & per conſequens, narrationem, non hiſtorice; ſed allegorice eſſe intelligendam. Et licet Scriptura doceat §. XXIV. ſpirituum lapſus originem eſſe à peccato, & hominum ex diabolo: verum, an conſilio, an exemplo, aut quovis alio modo hoc fiat, narrationem non dicere. Certum eſſe textum loqui de ſolo ſerpente, ſed qui hoc non poterit. Interim quiſnam hujus narrationis ſenſus ſit *allegoricus*, nec explicat, nec procul dubio, explicare poteſt. Hæc ſumma totius ratiocinii, ingenue repræſentata; eam jam retexamus. Argumentum principale hinc tale inſtrui poſſet. Cui narrationi tot ſubſunt difficultates inſolubiles, ea non poteſt eſſe *hiſtorica* & literalis; ſed narrationi hujus textus, tot ſubſunt difficultates inſolubiles: ergo illa non poteſt eſſe *hiſtorica* ſeu literalis. Nos hic negamus aſſumtionem. Probare conatur aſſumtionem per partes: Si & *ſerpens* qui *ſolus* narratur in textu, & *ſatanas*, qui ſubintelligi poſſit, & ſerpens & ſatanas ſimul, ſubſint tot difficultatibus inſolubilibus, ut nihil horum hiſtorice intelligi poſſit; tum narratio non eſt *hiſtorica* &c. Probat aſſumtionem; eo quod: 1. *ſerpens ſolus* commemoretur, cui, ut bruto ratione & loquela caſſo, non poteſt competere ratiocinatio & loquela, quæ ei in textu tribuuntur. Reſpond. α. Fatemur *ſerpentem* narrari; ſed negamus illum *ſolum* intelligi. Rationes noſtræ ſunt, quia a. ſerpens talis narratur qui ratiocinatus & locutus fuerit, quod *ſoli* ſerpenti non competit. b. Quia talis ſerpens narratur qui mulierem ſeduxit ſuâ πανουργίᾳ 2. Cor. XI. 3. qui ſit *mendax* & *homicida* ab initio, imo *Pater* mendaciorum Joh. VIII. 44. talis, cui pro ſeductionis poenâ, dictata fuit inimicitia cum ſemine mulieris, *Chriſto* Gal. III. 16.

talis cui ſemen mulieris, contriturum ſit caput. Conf. Rom. XVI. 20. iſta omnia non quadrant in *ſerpentem ſolum*. Talis item quem Johannes Apoc. XII. 9. appellat *veterem ſerpentem*, qui ſit *Diabolus*. Hactenus ergo nulla ineſt difficultas inſolubilis. Sed 2. difficultatem in eo eſſe, quod, cum *unus* tantum memoretur ſerpens, & interim multæ ſint ſerpentum ſpecies, & cujuſque ſpeciei, ſaltem maſculus & ſemellus, explicari non poſſit, quâ ratione *unus ille* commemoretur. Reſp. In hoc nulla eſt difficultas, quia hoc nobis ſcitu non eſt neceſſarium; tum etiam, quia unus ſufficiebat ad ſeductionem, & illum quidem ex omnibus ſelegit ſatanas, quem exiſtimabat ſuo ſcopo convenientiſſimum. 3. Quia ipſi tribuitur *calliditas* quæ *omnes beſtias* excedebat, cum tamen obſerventur beſtiæ, ſerpentibus *callidiores*. Reſp. Ex ſententia Dei, hic numero ſerpens, omnia animalia excedebat *calliditate*, & hæc Dei ſententia omnem tollit *difficultatem*. Eſto hoc tempore, ſerpentum ſpecies, quæ calliditate ſuperetur ab aliis animalibus; ſed eſſe animal quod eo tempore, calliditate ſuperaverit *illum* ſerpentem הנחש, demonſtret Beckerus. 4. Nulla ratio præſtari poteſt, quare ad ſeducendum hominem, qui ſapientior eſt calidiſſimo quovis bruto, ſeligere voluerit ſerpentem. Reſp. Deus dicit propter *calliditatem*, ipſum ſelegiſſe ſerpentem, & hoc nobis ſufficit: ſed & ratio addi poſſit, quod *iſtum* ſerpentem, omnibus animantibus callidiorem judicaverit ſcopo ſuo convenientiſſimum: Aſt nulla ejus judicii ratio dici poteſt: Reſp. Quod ſi etiam *abſque ratione* egerit ſtultus ſatan? Quantum ad *ſatanam*, has difficultates movet? A. Quod ſatanas ad ſeducendum, linguâ & voce non indiguerit. Reſp. Ipſe tamen judicavit ad ſeducendam mulierem, linguam & vocem ſibi neceſſariam eſſe; judicaverit etiam ſtultè. Quod B. ipſi non competat *calliditas*, quippe ſolis corporeis competens. Reſp. Apoſtolus ſerpenti tribuit πανουργίαν 2. Cor. XI. 3. Et calliditas, in textu, non ſatanæ, ſed ſerpenti bruto aſſeritur. Quod C. concipi non queat, quâ ratione ſatanas, ſibi *ſerpentem* ἄφωνον pariter & ἄλογον pro organo ſelegiſſet, cum commodius ſibi ſuppeteret, v. g. pica, ratione loquelæ, ſimia ratione figuræ. Reſp. Dicit Deus rationem, quia *callidior* fuerit. Tu reſponſa: hoc concipi non poteſt: nos jam ante rationem diximus, quia ſerpentem ſibi ad ſcopum ſuum commodiſſimum judicaverit. Et quid ſi abſque *omni ratione*, ſic judicaverit, quid tum? Quod D. ſi ſatanas per ſerpentem locutus fuiſſet; tum majus miraculum perpetraſſet, quam Deus unquam perpetraverit. Reſp. Hoc non procul abeſt à blaſphemia. Satanas nullum miraculum, & multo minus, majus quam miraculum Dei, quia quod egit ſatanas, non excedit vires *naturæ*: inflectere enim linguam bruti alicujus, ut ſuâ (ſatanæ) virtute, articulatum ſonum in aëre efformet; non excedit naturam bruti: & patet in ipſa tua picâ. Quod E. etiam, diabolus multo concinnius locutus fuiſſet per ſerpentem, quam Deus ipſe per aſinam Bileami. Reſp. Apage blaſphemiam: ſatanas callidiſſimè loquebatur, per animal callidiſſimum, ut mulierem, à juſtitiâ originali, adhucdum egregiè ſapientem, falleret; & Deus per aſinam, animal ſtupidiſſimum, ut ſtupidum pſeudo-prophetam, acrius pungeret, hoc diſerte dicent Petro 2. Pet. II. 16. Quod F. Scriptura non dicat, ſatanam locutum fuiſſe per ſerpentem, aut ſerpenti *os aperuiſſe*, prout de aſina Bileami pronunciatur Num. XXII. 28. Reſp. Non dicitur hoc quidem totidem ſyllabis in textu, quod per ſerpentem locutus fuerit; dicitur tamen adfuiſse talem, qui ratiocinando ſeducere potuerit, hominem perquam ſapientem, cui jam intercedit inimicitia cum ſemine mulieris Chriſto, cui Chriſtus eſset contriturus caput, procul omni dubio, is eſt ſatanas: dicit item affuiſse *verum* ſerpentem, qui ſeduxerit Evam ſua *calliditate* 2. Cor. XI. 3. adfuit talis *ſerpens vetus*, *qui appellatur diabolus & ſatanas*, procul dubio, qui obſeſsus fuerit à diabolo, ac proinde *ſeducens* Apoc. XII. 9. His conſtructis, quid commodius dicitur, quam diabolum & ſatanam, per ſerpentem ſeduxiſse? Ut jam non neceſsum habeas, tibi ipſi inſultare. G. Quis igitur fuit qui hîc loquebatur? & reſpondere; fuit ille *ſerpens*, cui pro pœna Deus dictabat *ſerpere humi*. Commodius tibi reſpondebit Johannes, fuit *vetus ille ſerpens*, *qui vocatur diabolus & ſatanas*, ὁ πλανῶν. Num autem ſerpens inſtrumentum, ante lapſum pulverem linxerit, & humi ſerpſerit, hoc nullam hic creat difficultatem: ſi poſterius dicas, ea quod ſerpenti hactenus *naturalia* fuerant, & abſque moleſtia; ei pro pœna dictari potuiſse, ut adeſsent ſumma moleſtia & ignominia. Quod H. inimicitia illa, quam Deus conſtituit inter ſerpentem ejuſque ſemen, ab una parte; & inter mulierem & ejus ſemen ab altera, jam non obſervetur, cum dentur ſerpentes, qui non ſint inimici hominis, qui non lædant hominem, quin ei proſint inſuper. Reſp. 1. Eſto, quod tamen Beckerus necdum probavit: non tamen textus dicit, id omni ſerpentum ſpeciei, pro pœna dictatum fuiſse: quid enim ſi dictaverit, illi ſoli ſerpenti ejuſque ſemini, qui ſeduxit mulierem? datur enim, ipſo agnoſcente, ſerpentum ſpecies, quæ homini ſit inimica. Sed 2. altum præſupponit ſolum intelligi ſerpentem, qui beſtia ſit: cum jam dudum demonſtraverimus, intelligi ſerpentem illum, cui ſemen mulieris contriturum ſit caput, puta ſatanam Rom. XVI. 20. ſerpentem illum antiquum, qui appellatur diabolus & ſatanas ὁ πλανῶν Apoc. XII. 9. inter hunc & ſemen mulieris, perpetua viget & vigebit inimicitia. Proinde: I. non eſt quod cauſetur, ſerpentes eſse apud Ophitas, & gentiles Indos in

ſummo

ſummo honore. Reſpondetur enim, quod hoc obtineat penes ſemen ſerpentinum, inter quod & ſemen mulieris Chriſtum, etiam intercedit perpetua inimicitia. Pergit K. ad locum Apoc. XII. 9. quærit (ſatis equidem ſceptice & irreverenter, quaſi non agnoſcat, Johannem ad *draconem* perveniſſe per inſpirationem, quâ tota Apocalypſis eſt exarata; *quomodo Johannes pervenit ad* draconem? tum addit, in loco non eſſe niſi ὅραμα, & tale quidem quod concernat, non præteritum tempus; ſed futurum, adeoque *ex hoc, nihil concludi* poſſe. Reſp. 1. loquitur de *dracone* qui appelletur vetus ille ſerpens, ὄφις ὁ ἀρχαῖος, qui fuerit ἀπ' ἀρχῆς interprete Chriſto Joh. VIII. 44. qui ſeduxerit *ab initio*, ſeducat etiamnum, & ſeducturus ſit per omnia ſecula, τὴν οἰκουμένην ὅλην, orbem *habitabilem totum*, de eo loquitur in tempore, non *futuro*; ſed *præſenti*, ὁ πλανῶν, procul dubio, ſtylo Scripturæ, cui familiare eſt, in actionibus continuatis, per Enallagen, tempora confundere. Id interim recipimus, quod addit, ex eo concludi poſſe, quod *inimicitia, in paradiſo annunciata, inter ſemen mulieris, in hodiernum uſque diem duret* (cui §. 17. 18. ſic ſatis oblocutus erat, & cui obnititur per univerſum tenorem ejus capitis XIX.) & quidem *eo ſenſu*, ut per draconem & ſatanam ejuſque ſemen, intelligantur *ejus Angeli*, h. e. maligni ſpiritus (quod recipimus) non autem *mali homines*: quod hi nullibi in Scripturis appellentur *Angeli diaboli*, aut *ſemen ſerpentis*. Reſp. 1. Num ſemen ſerpentis ſint maligni ſpiritus: num item maligni homines appellentur *ſemen ſerpentis*, prorſus nihil facit ad præſens κρινόμενον, nec alio adducitur, quam ut, cum *nihil* habeat, quo ullâ ſpecie vim hujus loci declinet, hoc ſaltem habeat. Sed 2. maligni *homines*, licet non totidem ſyllabis, dicuntur *ſemen ſerpentis* Matth. XXIII. 33. ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, *ſerpentes, genimina viperarum* cap. III. 7. & XIII. 34. qui ſint *ex Patre* ſuo *diabolo*, qui mendax ſit & homicida *ab initio* Joh. VIII. 44. Adde 1. Joh. III. 8. *qui facit peccatum, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat.* & verſ. 10. in hoc manifeſti ſunt *nati Dei & nati diaboli....* Qui dicuntur *eſſe ex diabolo, nati diaboli*, nunquid dicuntur *ſemen diaboli?* & ſi ſyllabas captas: dic ubi maligni ſpiritus, dicuntur *ſemen diaboli*. Saltem tibi ipſi crede, qui tui ipſius oblitus, hoc dicis cap. XVIII. §. 3. Sed venatur adverſus hunc textum, aliam difficultatem adeo ſubtilem, ut pro meâ ſtupiditate eam non poſſim videre. Dicit, ſi per draconem intelligatur, antiquus ſerpens diabolus, & ſatanas ὁ πλανῶν; tum Michael draconis hoſtis, non poterit eſſe Angelus, nec potuit pro muliere parturiente, pugnare adverſus draconem. Reſp. 1. Quamobrem Michael non poſſit eſſe Angelus? an quia ſuis Angelis contradiſtinguitur? Sed an ipſe non poſſit contradiſtingui velut *Angelus fœderis*, Mal. III. 1. *Angelus facierum* Jeſ. LXIII. 9. *Angelus* qui in medio ſui geſtat *nomen Jehova* Exod. XXIII. 21. *Angelus Jehova* Gen. XVIII. 1. cum verſ. 13. Hiccine Angelus, quem parturiebat mulier, jam abreptus in cœlum: quamobrem non potuit pugnare pro muliere, adverſus draconem diabolum, ſecundum divinam ſuam naturam, in terris? Et quamobrem hic non poſſit eſſe Michael ille qui pugnavit adverſus draconem? Jam, credo, debellavimus omnes, & ſingulas difficultates, quas Beckerus, ſenſui hujus narrationis *hiſtorico* movit; ſaltem ſtudio nullam declinavimus, quod per conſcientiam ingenuè dico. Proinde cum omnibus Reformatis, & quotquot Chriſtum quomodocunque profitentur, concludo, ſenſum hujus narrationis eſſe proprium & *hiſtoricum*, quia: 1. a ſenſu proprio ad allegoricum, per omnes interpretationis leges, non licet declinare, ſi non urgeat difficultatis neceſſitas. Tum 2. ſi nec ſerpens, nec diabolus nec uterque huic narrato interfuerit, ut Beckerus concludit §. 22. præſuppoſito, quod nec homo, nec Deus ſeduxerit; tum *ſeductio* narrationis *falſa* eſt: quis enim ſeduxiſſet, & per conſequens, nullum datur peccatum *originale*, nulla concupiſcentia prava, ex ſeductione oriunda, nulla regeneratio, converſio, ſanctificatio, & quid non? Id quod 3. magis ſtringit adverſus eum, qui abſque clara & diſtincta perceptione, nihil admittit omnino, ut Beckerus Carteſianus. Addam 4. Eum, qui infinitas ferè difficultates movet Scripturis, nec ullam conatur tollere; cum viam ſternere ad Scepticiſmum, imo ad Atheiſmum, neque ingenue credere, ſeductionem verè factam eſſe. Sed interim 5. non ſemel profitetur, ſe agnoſcere per ſeductionem ſatanæ, corruptionem introiiſſe in mundum: ſed quia Scriptura, nullam producit: ergo gratis abſque fundamento profitetur. Aſt 6. ſenſu allegorico: nullum autem ſubjungit ſenſum *allegoricum* etiam, prævidens procul dubio, nullum ſiſti poſſe, qui non pluribus & majoribus difficultatibus ſit futurus obnoxius. His tandem conſtrue 7. quod in Capp. de Angelis *bonis*, pariter & malis demonſtravimus, ſpiritus quoſvis, ſuis viribus operari extra ſe. Confer inſuper, quæ in *exegeticis* hujus capitis, ad hunc textum monuimus, & ignoſce, quod, in vindicando loco tanti momenti, ſolito fuerimus prolixiores.

Pars Practica.

XXIII. *Praxis* igitur hujus loci, in his eſt: *primo*, ut peccati noſtri gravitatem ac turpitudinem, hac *violatione* perpetrati, aſſequi magis magiſque adnitamur. Huc enim tam diſtinctè illud repræſentatur Gen. III. Huc tot nominibus ἁμαρτίας, πα- 1. Adnitamur magis magiſque agnoſcere.

 πα-

gravitatem.

παραπτώματος, παραβάσεως, παρακοῆς Rom. 12. Solet viliſieri à Pontificiis, quando ad hanc aut illam peccati *ſpeciem*, ad ſuperbiam, aut gulam &c. reſtringunt, adeoque leviculum, imo *veniale* exiſtimant; ſolet negligi à pleriſque à vulgo, velut peccatum *alienum:* dum interim revera eſt, non modo omnium *graviſſimum*; ſed omnium quoque, velut *ſentina* & cloaca, atque etiam, omnis noſtræ miſeriæ *fons* & ſcaturigo perennis. Adnitendum itaque ut aſſequamur: *primo* ejus *gravitatem*, quo faciunt, quæ jamdudum *paragrapho* xv. produximus: quibus addimus impræſens, ſequentia gravamina (1) Quod *favorem* Dei, & univerſam *beatitudinem* noſtram, permutare voluerimus, cum *fructu arboris* alicujus, ficu aut pomo. Conf. peccatum Eſavi Heb. xii. 16. 17. & Jonathanis 1. Sam. xiv. 43. jam ante adductum: addatur collatio Servatoris Matth. xvi. 26. Luc. ix. 25. Marc. viii. 36. (2) Quod *primum* omnium Dei præceptorum, adeoque poſt tot tantaque accepta *beneficia*, ne *unius* quidem præcepti obſervantiâ, nos gratos præſtiterimus. Conf. Deut. xxxii. 6. imo ne in re *tantilla*, ut ab *una* arbore, in ejus gratiam, nobis temperaremus. (3) Quod commiſerimus, cum nullum nobis adhucdum adeſſet *peccati* fomes, nulla concupiſcentia, aut *propenſio* in peccatum: cum adhucdum eſſemus perfectè ſapientes, ſancti, juſti Eccl. vii. 29. (4) Quod ne ab *uno* quidem fructu, in gratiam benigniſſimi Creatoris, cum tantâ omnium copiâ afflueremus, cum *præbuiſſet nobis omnia affatim ad fruendum* 1. Tim. vi. 17. abſtinuerimus. Quod (5) unico actu violaverimus univerſum fœdus Dei Hoſ. vi. 7. Conf. Joſ. ix. 3. cum 2. Sam. xxi. 1—10. 2. Paral. xxxvi. 13. &c. 2. Reg. xxv. 4. 5. 6. 7. Ezech. xvii. 12. uſque ad 22. Imo etiam *totam* legem Dei Jac. ii. 10. Quod 6. Fructum *ſacramentalem* violaverimus, & quaſi *panem filiorum projecerimus porcis* Matth. xv. 26. Marc. vii. 27. Quod (7) unico hoc actu, *defecerimus* à Deo ad Diabolum, & quaſi *Fœdus* pepigerimus cum jurato Creatoris noſtri hoſte; *fidem* & ſpem, ſoli Deo competentem, ad *Satanam* traduxerimus: ad ipſius Dei *ſolium* aſpiraverimus &c. Tum *ſecundo* adnitendum nobis ut agnoſcamus, non tantum peccati hujus gravitatem, ſed, etiam illud à *nobis* commiſſum eſſe, non autem à protoplaſtis tantum Rom. v. 12. ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, quo *ſenſu* rei, quaſi à Nathane quodam tacti: *Tu es vir ille mortis*: compuncta cujusvis conſcientia, ſibi regerat: *Ego peccavi Jehova* 2. Sam. xii. 7. 13. item *miſer ego, quis me liberabit?* Rom. vii. 24. Conf. Act. ii. 13. cum verſ. 37.

2. Agnoſcamus juſtitiam punitionis divinæ. Hinc

XXIV. Hinc *ſecundo* prædicemus divinam *juſtitiam*, qua, propter hoc fœdifragium, non ea duntaxat mala, tot ac tanta, quæ dudum deſignavimus; ſed alia quoque, & graviora etiam, *privationem* ſui, ſuæ imaginis, paradiſi, omnis felicitatis, dixit: Idque non protoplaſtis tantum; ſed etiam omnibus eorum *poſteris*, uſque ad unum *ſecundum* Adamum, imo poſtmodum & *ſecundo* Adamo, quo nim. tolleret *reatum* primi Adami. Ut hic, ſi uſquam, poſſis uſurpare illud Pſ. li. 6. *Tibi, tibi ſoli peccavi, & malum in oculis tuis feci, ut juſtificeris dum loqueris, & purus ſis dum judicas.* Item illud Apoc. xvi. 5. 7. *Juſtus es Domine & ſanctus, quia hæc judicaſti: vera & juſta judicia tua.* Quis enim poſſit cogitare ſupplicium, quod hujus perfidiæ, fœdifragii, perjurii, ac totius legis divinæ violationis, *demeritum* exhauriat? Et quis *injuſtitiam* auſit calumniari, quod omnes Adami poſteros, hac pœnâ exagitet, cum *omnes* peccarint? Rom. v. 12. Cum & proditores, ac rei læſæ majeſtatis, etiam in *ſobole*, imò & in poſteris puniantur Conf. Exod. xx. 5. & xxxiv. 7.

3. Agnoſcamus gravitatem miſeriæ, noſtræ è lapſu oriundæ.

XXV. Ex utroque horum *tertio*, extremam noſtram *miſeriam* colligamus, in quam præcipites facti ſumus hoc fœdifragio. Nunquid hic, & majori jure, exclamaverimus: *Cecidit corona capitis noſtri, væ nunc nobis, quia peccavimus* Thren. v. 16. Item Ezech. xvi. 23. *Poſt omnem malitiam tuam, væ væ tibi, dixit Dominus Jehova.* Sumus enim 1. per hoc fœdifragium, in proptoplaſtis (uſque ad erectum *novum* fœdus) excuſſi, omni *fœdere* cum Deo, adeoque ἄθεοι in mundo, abſque remedio Eph. ii. 12. Sumus 2. per illud conjecti in *ſtatum* peccati, mortis & extremæ miſeriæ, quatenus (adhucdum extra fœdus gratiæ conſtituti) ſumus ſub violati fœderis *reatu*, maledictione, morte omnimodâ, naturali, ſpirituali, æternâ: adeoque (a) *mortui in peccatis* Eph. ii. 1. 5. imo & vel corpore tenus, morientes *quotidie*, decedentibus indies non tantum vitæ *viribus*; ſed & *diebus* Conf. 1. Cor. xv. 31. (b) *Filii iræ* Eph. ii. 3. quovis momento, *mortis* omnimodæ *metui obnoxii* Heb. ii. 15. Imo (c) *Condemnati jamdudum* per latam Judicis ſententiam, & q. geſtantes dudum *iram Dei* ſuper nos *manentem* Joh. iii. 18. 36. Sumus 3. in hoc mortis & miſeriæ ſtatu, penitus *obſtupefacti* & *inſenſibiles*, uſque adeo, ut in ipſa iſthac tantâ miſeria, optima quævis nobis polliceamur Luc. xviii. 9. 10 11. Rom. vii. 9. 10. Apoc. iii. 17. Jam autem *ægrotans*, abſque ſenſu ac dolore, *graviſſime* & periculoſiſſime à Medicis cenſetur ægrotare. Sumus 4. in tantâ miſeriâ conſtituti, prorſus *inepti*, qui nobis ipſis aut conſulamus, aut ſuccurramus Rom. v. 6. & viii. 8. 2. Cor. iii. 5. Sumus 5. ad univerſam hanc miſeriam adeo facti, mancipati, damnati, ut etiam in hoc ſtatu, vel oblata remedia, Chriſtum, fidem & omnia negligamus, contemnamus Joh. i. 11. Heb. ii. 2. 3. 1. Cor. i. 23. & ii. 14. Quæ forte ſuo loco paulo diſtinctius dicemus.

XXVI.

4. Caveamus à nobis. ipſis.

XXIV. Proinde *quarto*, *primum* noſtrum in protoplaſtis fœdifragium, auctor nobis eſt, ſollicitè nobis caveamus a *nobismetipſis*, ab arbitrii noſtri viribus, ne ſimus ὑψηλοφρονεῖς Rom. XI. 20. propriis viribus, ſapientiæ & juſtitiæ nimium confiſi. Si enim protoplaſti, *originali* juſtitiâ beati, lapſi ſunt; nunquid nos facilius, eâdem *deſtituti?* Si illi *ſapientiâ* omnimoda pollentes; nunquid & nos *cæci*, ſtolidi? Si illi *immediate* à Deo imbuti; quidni & nos ab *hominibus* edocti? Si illi ſeducti ſunt à Satanâ, adhucdum q. *novitio* tentatore; quidni & nos à *veterano* artifice? Si illi in paradiſo *ſoli*; quidni nos, in mundo peſſimis *circumfuſi?* Si proinde illi, *tanti* ac tales, *proprio* arbitrio ceciderunt, & in fœdifragium cum Deo: in violationem univerſæ legis, in ſentinam quorumvis ſcelerum; nunquid dicemus cum Davide: *tantum vanitas ſunt filii hominum, mendacium viri magni, in ſtatera ſuſpenſi vanitate vaniores eſſent* Pſal. LXII. 10. Adnitamur ergo. 1. Hinc magis magiſque perſpicere,

Quibus adminiculis.

quam *lubricum* ſit, & quam periculoſum, negotia *ſalutis* æternæ, imo *quævis*, propriis, ſapientiæ fortitudini committere: pro exemplo Petrus eſto Matth. XXVI. 35. cum verſ. 70. 72. 74. & mille alii. Potius 2. curas noſtras *in Deum* devolvamus Pſal. XXXVII. 5. & peculiariter omne *ſalutis* negotium à *ſolo* Chriſto ſuſpendamus, *Petræ* illi, cui ſuam *Eccleſiam ſuperſtruxit, cui portæ inferorum non poſſunt prævalere* Matth. XVI. 18. è cujus *manibus*, vel unicam oviculam, *nemo* unquam eripiet Joh. X. 28. 29. à cujus amore nemo & nihil nos ſeparabit Rom. VIII. 35.-- Interim 3. *ſalutem* noſtram *conficiamus cum timore & tremore* Phil. II. 12. & qui *ſtat videat ne cadat* 1. Cor. X. 12. Tandem 4. nos *Deo* ſupplices proſternamus: *Suſtenta greſſus meos, in viis tuis, ne declinent pedes mei* Pſal. XVII. 5.

5. Caveamus nobis ab inſidiis Satanæ.

XXV. Tum *quinto*, ex lapſu protoplaſtorum, cane pejus & angue caveamus nobis, ab inſidiis & tentationibus *Satanæ*. Si enim *illos*, ſapientiâ, ſanctitate & juſtitia perfecta beatos, ſeduxit, & ad fœdifragium cum Deo, ad univerſalem legis divinæ violationem, ad omnem ſceleris confluxum, ad extremi exitii periculum Satanas ſeduxit; quid *nobis* miſeris, in tanta rerum perturbatione, non præſtaret? Cogitemus hîc 1. *Quis* ſit (a) *Satanas*, oſor noſter, qui *cribrare nos ſatagit ut frumentum* Luc. XXII. 31. Zach. III. 1. qui

Rationes motivæ.

peragrat & obambulat terram Job. I. 7. (b) ἀντίδικος, qui ut *leo rugiens, quærit quem noſtrum devoret* 1. Pet. V. 8. Eſt (c) διάβολος, calumniator Apoc. XII. 9. & XX. 2. κατηγόρος, *accuſator fratrum* Apoc. XII. 10. Eſt (d) *homicida ab initio* Joh. VIII. 44. Eſt (e) *Serpens* antiquus Apoc. XII. 9. ὁ ἀρχαῖος *Adverſarius vetus & hoſtis antiquus, cum quo prælium gerimus: ſex millia annorum pene complentur, ex quo hominem diabolus oppugnat, omnia jam genera tentandi, & artes atque inſidias dejiciendi ipſa vetuſtate edidicit*, inquit Cyprian. *Exhort. ad Martyres.* Eſt (f) *Tentator* ἐξόχως Matth. IV. 1. Cogitemus 2. *Qualis* ſit (1) *malitiâ*, eſt leo rugiens, oſor, ὁ ἐχθρὸς Matth. XIII. 39. πονηρὸς verſ. 19. Eph. VI. 16. (2) *potentiâ*, ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος Luc. XI. 21. ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου Eph. II. 2. Hinc pugna noſtra adverſus eum, Paulo dicitur eſſe, *non adverſus carnem & ſanguinem; ſed poteſtatem* ſupra humanam, πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας, τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου Eph. VI. 12. Unde eidem dicitur *Deus ſeculi hujus* 2. Cor. IV. 4. & Johanni *draco ille magnus* Apoc. XII. 9. utpote qui κράτος ἔχει τοῦ θανάτου Heb. II. 14. (3) *aſtutiâ*, à quâ laquei ipſi tribuuntur 1. Tim. III. 7. τὰ βάθη Apoc. II. 24. πανουργία *qua Evam ſeduxit* 2. Cor. XI. 3. Quâ, ut Cyprianus ait, *mentitur ut fallat, blanditur ut noceat, bona promittit ut malum tribuat, vitam pollicetur ut perimat* Lib. 1. Epiſt. 8. (4) *ſedulitate*, quâ dicitur *circumagere terram* Job. I. 7. 1. Pet. V. 8. qui, cum dormimus non quieſcit Matth. XIII. 25. & paratus eſt ad ſeductiones 1. Reg. XXII. 21. *Ecce ego pelliceam.* (5) *audacia*, quâ protoplaſtos eſt aggreſſus Gen. III. 1.-- Apoſtolos Luc. XXII. 31. Paulum 2. Cor. XII. 7. imo & ipſum θεάνθρωπον Jeſum Matth. IV. 1. &c. (6) *crudelitate*, per quam eſt *leo rugiens*, qui quærit καταπιεῖν 1. Pet. V. 8. *iram magnam habens* Apoc. XII. 12. qui non aliud agit, etiam apud Deum, quam ut *mittat manum ſuam, & omnia* noſtra *attingat* Job. I. 11.

Quales ejus ſtrophæ?

Cogitemus 3. quales ejus *artes*, fraudes μεθοδεῖαι Eph. VI. 11. Tentat enim (a) *per ſe* Matth. IV. 1. & per *alios* 1. Cor. XI. 3. tentat (b) per *exteriora* ſenſuum, viſa, audita Gen. III. 1.-- & per *interiora* 2. Cor. IV. 4. (c) per *partes* & gradus ſenſim, ut ſeducat *ſine ſenſu*, inchoat ambigue, pergit ſtrenuè, aſſerit & concludit audaciſſimè. Ita egit cum protoplaſtis Gen. III. 1, ita etiam cum Servatore Matth. IV. 1. (d) per *fallacias* ſophiſticas, *bonum* promiſſum oſtentat q. *ſummum? eritis ſicut Deus. Hæc omnia tibi dabo*: *malum* conſectarium, elevat, tollit: *nequaquam moriemini: projice te deorſum, nam ſcriptum eſt, quod Angelis ſuis mandavit de te*: *medium* promiſſo bono conſequendo, commendat tanquam *facile*: *comede: ſi procidens adorabis me.* (e) Captat quævis ſibi commoda, adoritur imbecilliores, Evam, 1. Tim. II. 14. aut ſi robuſtiores, tum quando ſunt infirmiores, Servatorem jejunum. Conf. 1. Cor. VII. 5. (f) Obſervat hominum *temperamenta*, ætatem, ſtudia, deſideria, ut poſſernat, v. g. avarum, lucro Matth. XXVI. 15. juvenem, juvenilibus cupiditatibus 2. Tim. II. 22. Jud. vſ. 16.

Quo pacto ibi ab eo ſit cavendum?

Quapropter, ut ſecuri ſimus (1) Diligenter obſervemus νοήματα ejus 2. Cor. II. 11. (2) Studioſe fugiamus omne *commercium* cum eo, utpote per quod, Eva

in

in fœdifragium ſeducta eſt Matth. IV. 10. *Abi Satana.* (3) Caveamus nobis à quavis *cupiditate* prava, ne anſam tentationis præſtent Satanæ, v. g. à ſuperbia, qua protoplaſti ſeducti videntur. (4) Declinemus ſedulo, quaſvis peccandi *occaſiones* Matth. XXXVI. 58. cum verſ. 68. 69. (5) Obſervemus ſollicitè *ſenſus* noſtros *externos*, viſum, auditum, guſtum, tactum: *vidit Eva bonam eſſe arborem.* Job. XXXI. 1. (6) *Reſiſtamus* fortiter Jac. IV. 7. 1. Pet. V. 8. Eph. VI. 12. (7) Fiducià & precibus à ſolo Deo *pendeamus* Matth. XXVI. 41. & VI. 13. Luc. XXII. 32. Plura fortè ſuo loco.

6 Caveamus nobis ab illecebris hujus mundi.

XXIX. Caveamus item *ſexto*, ab illecebris hujus mundi 1. Joh. II. 16. Utpote quibus protoplaſti ſeducti ſunt, ad fœdifragium cum Deo. H. e. 1. caveamus nobis à cupiditate *oculorum*: *Vidit arborem eſſe bonam.* 2. à cupiditatibus carnis, *quod deſiderabilis eſſet.* 3. à *faſtu* & ſuperbia: *eritis ſicut Elohim.* 4. à *blanditiis*, etiam amicorum noſtrorum: *dedi marito & comedit ille.* Sunt enim iſta omnia, πειρασμοὶ καὶ παγίδες 1. Tim. VI. 9. 2. Tim. II. 26. Nec cum illis conſiſtere poteſt *amor Dei* Jac. IV. 4. Matth. VI. 24. 1. Cor. VII. 32. 33. Proinde, ut immunes ſimus à mundi ſeductionibus

Media.

(1) *Vincendus* nobis mundus 1. Joh. V. 4. (2) *Abnegandæ* cupiditates mundanæ Tit. II. 12. (3) Nequaquam *imitandus* Rom. XII. 2. Quin contra (4) *Contemnendus* cum omnibus ſuis Heb. XI. 25. 26. Apoc. XII. 1. (5) *Fugiendus* 2. Pet. 1. 4. 1. Tim. VI. 11. Quæ cuncti poterimus: A. per *Chriſtum*, qui vicit mundum Joh. XVI. 33. Apoc. III. 21. & V. 5. B. per *fidem* 1. Joh. V. 4. 5. C. per *Spiritum*, qui potentior eſt mundo 1. Joh. IV. 4. 5. 6. D. per *verbum* Dei Eph. VI. 17. Apoc. XII. 11. Matth. IV. 9. 10.

7. Caveamus nobis ab omnibus hujus fœdifragii: cum gradibus:

XXX. Caveamus *ſeptimo*, ab omnibus: *tum* peccati *gradibus*, quibus paulatim, delapſi ſunt protoplaſti, ad ſuum iſtud fœdifragium (1) ab *ambitione*, quà volebant eſſe *ſicut Deus* (2(à *converſatione* cum Satanâ, & colloquiis familiaribus cum eo (3) ab *incredulitate*, qua verbo Dei non inhærebant (4) ab *errore*, qui ex incredulitate naſcebatur (5) ab *indulgentia* ſenſuum, quà aſpicimus non aſpicienda (& *vidit mulier*) audimus non audienda, verba ſcil. Satanæ, guſtamus non guſtanda, *comedit:* ne hinc tandem incidamus in *fœdifragii* barathrum:

Tum peccatis ingredientibus.

tum ab hujus fœdifragii *peccatis* ingredientibus, puta A. Faſtu & *ſuperbia*, quà honore nobis congruo, non contenti, q. ad *ſolium* Dei, inſatiabiles adſpiramus 1. Pet. V. 5. B. *Infidelitate*, quà *corruptæ mentes* noſtræ, degenerent à *ſimplicitate* Dei 2. Cor. XI. 3. C. *Inobedientia* Rom. V. 19. D. *Gula.* E. *Avaritia.* F. *Furto.* G. *Homicidio*, aliiſque ſceleribus, quæ huic uni violationi involuta fuiſſe, jam ante oſtendimus.

Imprimis à fœdifragio.

Imprimis à *fœdifragio* quo[…], utpote quod, Deus ad peſſima quævis *ſcelera* refert Rom. 1. 31. Cum 2. Tim. III. 3. ob quod, vel à *profeſſione* fœderis, Deus arcet Pſal. L. 16. 17. & fœdifragos varis exponit comminationibus Gen. XVII. 14. Jer. XXII. 7. 8. 9. Hoſ. VIII. 1. imo & horrendis judiciis: exempla patent in Saule Joſ. IX. 3..... collat. cum 2. Sam. XXI. 1-10. & Zedekia 2. Paral. XXXVI. 13. 2. Reg. XXV. 5. 6. 7. Ezech. XVII. 12. 22. Singulatim nobis caveamus, ab omni perfidiâ & fœdifragio *cum Deo*, utpote cujus *vindictam* rigidiſſimam, Deus paſſim ab Iſraëlitis exegiſſe legitur Hoſ. X. 4. Jer. XXXIV. 18.

8. Imposterum diligentius obſervemus fœdus noſtrum cum Deo.

XXX. Quin potius *octavo*, ex fœdere *naturæ* ſemel violato in Protoplaſtis, *excitemur*, ut fœderi *gratiæ* diligentius advigilemus: ſufficit enim (a) nos *ſemel* fœdifragos factos in Deum. Conf. 1. Pet. IV. 3. Cum (b) Deus, fœderis ſui obſervantiam, toties & tam ſerio, ſuis *inculcet* Gen. XVII. 9. 10. Deut. XXIX. 9. (c) Optima quævis *polliceatur* obſervantibus Pſal. CXXXII. 12. & CIII. 17. 18. Atque inſuper (d) Religioſa fœderis noſtri cum Deo *obſervantia*, Deo noſtro hactenus *aſſimilemur* Deut. VII. 9. 1. Reg. VIII. 23. Neh. 1. 5. & IX. 32. Unde etiam (e) fœderis cum Deo, conſtans & fideiis obſervatio, egregiis *præmiis* à Deo remunerata legitur Deut. XXXIII. 9. 10. 11. Imo, *omnes ſemitæ Domini*, *miſericordia & veritas* dicuntur, *his qui cuſtodiunt pactum ejus*, *& teſtimonia ejus* Pſal. XXV. 10. Dum contra, ut diximus (f) fœderis ſui violatores diriſſimis *plagis* exagitavit Hoſ. X. 4. Ut non addam (g) non eſſe, quo Deus efficacius obſtringi poſſit, ad fœderis *promiſſa*, nobis fideliter ſervanda, quam ſi nos, ex parte noſtri, ſtipulata fœderis *officia* fideliter præſtemus. Gen. XVII. 1. 2. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 16. 19. 20.

9. Agnoſcamus ac celebremus, ex hoc fœdifragio, ſapientiam & bonitatem Dei, quæ hinc anſam captavit, ſubſtituendi fœdus gratiæ præſtantius.

XXXI. Tandem *nono*, *admiremur* & prædicemus, inexhauſtæ ſapientiæ & bonitatis divinæ *divitias*, per quas, à *turpiſſimo* hoc fœdifragio noſtro, viam ſibi ſternere potuit ac voluit, ad *novum* quoddam, ac longè *præſtantius fœdus*, nobiſcum erigendum. Notatu enim longe digniſſimum eſt, quod vix violato, & hinc q. antiquato fœdere *naturæ*, Deus confeſtim ei ſubſtituit fœdus *gratiæ*, in promiſſione *ſeminis mulieris* Gen. III. 6. 7. 8. collat. cum verſ. 15. quod, cum vix ſeipſum homo *deſtruxiſſet*; Deus q. feſtinârit, ad eum *reſtituendum* per Filium ſuum. Hoc enim 1. æterno decreto *prædeterminaverat* Eph. 1. 4. 5. 6. Huc 2. foederis naturæ violationem *permiſerat*, quo nim. per ſubſtitutum fœdus gratiæ, *occaſio* ſibi ſuppeteret, manifeſtandi gloriam *gratiæ*, ſecundum electionem. Hinc 3. non uno modo, fœderis *naturæ violatio*, quamvis per *accidens* tantum, Deo viam pandit ad fœdus *gratiæ*. Inde enim: 1. *Reſpectu Dei*, commodiſſima ei oggerebatur *occaſio*, gratiæ & *miſericordiæ* per Chriſtum diſpenſandæ, in hominem miſerrimum: *hominis enim extremitas*, *Dei eſt oportunitas*, juxta tritum. 2. *Reſpectu hominis*, emer-

emergebat abſolutiſſima *neceſſitas* alicujus Mediatoris, remiſſionis peccatorum, vivificationis & ſanctificationis per fidem, *fœderis* alicujus *gratiæ*, 3. *Reſpectu ipſius gratiæ*, quam *exigit* violatio fœderis naturæ *mortem* violatoris; eam *præſtat* fœdus gratiæ, per Expromiſſorem. O! *felix culpa quæ talem nobis meruit Redemptorem.* Vide igitur, obſtupeſce & adora: A. *Severitatem* Dei, in *puniendo* Expromiſſorem Rom. VIII. 3. B. *Bonitatem*, in *condonando* transgreſſori Rom. V. 15. C. *Sapientiam*, in conjugandâ *juſtitiâ & miſericordiâ* Rom. XI. 22. in conficiendo ex tanto *veneno*, tantum *alexipharmacon.* Proinde, niſi *primum* fœdus fuiſſet violatum, non ſucceſſiſſet *ſecundum*, tam excellens: niſi *primus* homo fuiſſet corruptus; *ſecundus* non fuiſſet promiſſus: ſi *primum* illud peccatum, non fuiſſet tam *horrendum*; gratia non ſucceſſiſſet tam *ſuperabundans.* Ut hinc merito exclamet Auguſtinus: O! *felix culpa mea, ad quam diluendam, dum ille charitate trahitur, ipſa quoque ejus charitas, mihi eam deſideranti, & eam totis præcordiis concupiſcenti, aperitur: nunquam tam bene dilectionem ejus agnoſcerem, niſi in tantis periculis expertus fuiſſem eam. O! quam feliciter cecidi, qui poſt lapſum felicius reſurrexi. Lib. Medicat. cap.* 6.

CAPUT SECUNDUM.

DE

PECCATO ORIGINALI.

Rom. V. 12.

Sicut per unum hominem, peccatum in mundum introiit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors tranſiit, in quo omnes peccaverunt.

Tranſitio ac peccatum originale, quod.

I. Fœdifragii primi conſequens *peculiare*, quatenus immediatè *protoplaſtis* dictatum eſt, capite præcedenti §. XVII. diximus. Conſequens *univerſale*, quatenus omnes protoplaſtorum *poſteros* urget, eſt primo *peccatum*, hinc *pœna* peccati. Peccatum duplex, in Scripturis obſervamus, *originale* & *actuale.* Primum hic dicemus ex Rom. V. 12.

Pars exegetica.

Superſtruitur analyſi textus.

II. *Verba textus membrum habent, comparationis inter Adamum* primum & ſecundum: *ratione* mundi, *à priore* corrupti; *à poſteriore* reſtituti. *In quo* corruptionis, *per peccatum originale*, generationem & propagationem *Apoſtolus deſcribit. Eſt itaque hic.*

1. Generatio *corruptionis, & apud hanc rurſus:*

A. Generans, *δι' ἑνὸς ἀνθρώπου*, per unum hominem. *Eſt ergo corruptionis* parens, *homo, & homo quidem unus.* Homo *inquam; quamvis enim diabolus, homine prior peccàrit; non tamen* hominibus *peccavit; ſed ſibi* ſoli, *&, forte, ſuis Angelis: & quamvis etiam peccati primi humani fuerit* procurator, *hominem* ſeducendo, *ſuaſione; non tamen humani peccati fuit* perpetrator, *nec ab ejus* ſeductione; *ſed ab hominis* perpetratione, *peccatum tranſiit in mundum. Proinde* homo *ſolus fuit corruptionis parens. Sed quiſnam? Sunt*: 1. *qui Evam putent, quæ prior peccavit, ut* homo *ſit nomen* ſpeciei, *non* ſexus. *Sunt* 2. *qui Adamum ſolum malunt, eo quod hic in ſequentibus nominatur, & ut primus homo, cum ſecundo confertur, nim. Chriſto: quia item ſolus Adamus, fuit cauſa propagationis peccati, adeo ut, ſi Adam non peccaſſet, etiam Eva peccante, poſteri inde peccatum, per generationem non contraxiſſent: quia cum ſolo Adamo Deus pactum illud fecerat: quia propagatio* naturæ, *cum qua peccatum propagatur, principaliter ſit per* marem. *Sunt* 3. *qui & Adamum & Evam ſimul intelligant, ſexu* duos, *natura & conjugio* unum, *ita ut Eva peccatum inchoaverit, Adamus idem conſummaverit, dum interim non niſi conſummatum tranſit in poſteritatem*, quo die comederis, moriendo morieris Gen. II. 17. *Sed quare Eva non nominatur? quia Hebræi non ſolent γενεαλογεῖν per fœminas: quia item Adamus, generis humani parens & principium à Deo conſtitutus erat: quia tandem maritus & uxor, unam perſonam* œconomice *conſtituunt; poſſis huic addere, quia Eva ex Adamo creata fuit, & ab eo dependebat. Ita corruptio per* hominem *tranſiit in mundum, ſed quamobrem per* unum *præciſe? Reſp. ut unus ei commodius opponeretur Chri-*

ſtus: adde, ut ex uno ſanguine penderet, πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων Act. XVII. 26.

B. Genitum duplex, nim.

1. Peccatum, ἡ ἁμαρτία. Peccatum hic propriè capitur, non autem impropriè, ut ſonat peccati conſequens ſeu pœnam, ſicut ſit 2. Cor. V. 21. Jeſ. LIII. 10. quia nim. hic pœnæ & morti contradiſtinguitur. Loquitur autem de peccato, non peccatis unius hominis, quemadmodum conſtanter in ſequentibus, de una παραβάσει, παραπτώματι, παρακοῇ, ut ſignificet, unum tantum Protoplaſtorum peccatum, tranſiiſſe in poſteritatem, unum tantum Adami peccatum eſſe naturale; reliqua eſſe perſonalia. Sed quodnam tandem unum illud eſt peccatum? Reſp. 1. Fuit primum illud peccatum actuale, quod protoplaſti perpetrarunt, comedendo fructum vetitum, quo peccatum, quod hactenus non erat in mundo, pervenit in mundum. Tum 2. peccatum originale, imputatum illud, quod reſpectu primorum parentum, non erat imputatum; ſed commiſſum ab ipſis: reſpectu poſterorum erat originale illud imputatum, quatenus idem ille manducandi actus ſingularis, in rationes refertur poſterorum, ac ſi ab ipſis perpetratum fuiſſet, quia interdictum non manducandi, factum erat non Adamo ſoli; ſed & ejus poſteritati. Hinc 3. fuit peccatum originale inhærens, quatenus ob peccatum, à poſteris in parentibus commiſſum, puniti ſunt privatione juſtitiæ originalis, ex qua tota natura cujusvis poſterorum, adeo eſt vitiata, ut inepti penitus ſint, ad omne bonum ſalutiferum, & proclives ad malum qualecunque. Hinc tandem 4. profluit omne quorumvis poſterorum peccatum actuale: deſtituti enim, lumine ſapientiæ originalis, & juſtitia ac ſanctitate, quicquid ſuſcipiunt agere, tantummodo malum eſt, ab ipſa infantia Gen. VI. 5. & VIII. 21. Job. XV. 16. & alibi. Atque adeo omne peccatum, per iſtas ambages hic intelligitur.

2. Mors, ut pœna, peccati conſectarium, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας, ὁ θάνατος, & per peccatum mors illa. Mors, cum omnibus ſuis ad & dependentibus, h. e. omnis miſeria, præparans & indicans mortem. Intelligitur mors quævis, oppoſita illi vitæ, quam tum poſſidebant protoplaſti, nim. naturalis, ſpiritualis & æterna, quandoquidem mortem indefinitè, pro pœnâ transgreſſori dictat Legiſlator Deus. De qua ſuo loco uberius, σὺν θεῷ, videbimus.

C. Nativitas utriusque geniti, peccati & mortis, ſignificata verbis: εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε. Per nativitatem enim ingredimur in mundum. Notatur hic:

1. Mundus, in quem, & peccatum, & mors ingreſſa dicuntur, εἰς τὸν κόσμον, in mundum. Intelligitur (1) Locus in quo habitamus, univerſa mundi machina, quæ ob hominis peccatum, ſubjecta eſt maledictioni Gen. III. 14. 17. & vanitati Rom. VIII. 20. & ſui liberationem cupidè exſpectat. Ibid. Conſ. Act. III. 21. (2) genus humanum, ſive in omnes homines, ut mox exponitur.

2. Ingreſſus in mundum, εἰσῆλθε h. e. irruit cum impetu, ut hoſtis in urbem effractam. Vel potius pro παρεισῆλθε, irrepſit, quaſi furtim & per inſidias, ut lupus in ovile. Quomodo autem peccatum introiit in mundum? Reſp. Non ſane per imitationem, ſic enim Eva peccans, imitata fuiſſet Satanam peccantem, ut nonnulli ſtultè putant: nec etiam tranſiiſſet ad hos, qui non peccarunt ad ſimilitudinem Adami; implicat enim peccare ad imitationem, & non ad ſimilitudinem. Introiit ergo per primam perpetrationem, quamvis propagatum fuerit aliis modis. Hactenus generatio peccati.

2. Propagatio corruptionis, circa quam notatur;

A. Natura propagationis, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν. Et ita in omnes homines mors illa tranſiit. Eſt in his verbis:

α. Modus propagationis, καὶ οὕτως, & ſic, id eſt, per, ſeu propter peccatum protoplaſti, quatenus mors erat pœna peccati, unde traducto ad poſteros peccato, mors non potuit non, eâdem operâ tranſire. τὸ καὶ notat ſententiam eſſe continuam & inabſolutam.

β. Objectum propagationis, εἰς πάντας ἀνθρώπους, in omnes homines. In homines, ſcil. ab homine, in homines, per humanam progenerationem, non in ſpiritus, non in bruta, aut quævis alia. Et in omnes homines, ſcil. à protoplaſtis diverſos, non tantum in quosvis, omnis ætatis, ſexus, gradus; ſed & in omnes & ſingulos homines, ſolo excepto ſecundo Adamo, velut antitypo primi illius, verſ. 14.

γ. Res propagata, ὁ θάνατος, mors illa. Mors utique, ſed non ſola propagata eſt; verum, ut pœna peccati, quæ peccatum præſupponit, velut cauſam. Interim primo nominatur, quia notior eſt, & ſenſibus ipſis expoſita. Mors illa, ſcil. quæ protoplaſtis obtigit propter peccatum, oppoſita omni illi vitæ, quam usque ad peccatum poſſidebant, proinde naturalis, ſpiritualis & æterna: non quidem eadem numero, ſed ſpecie tantum.

δ. Actus propagandi, ſeu naſcendi, διῆλθεν. Tranſiit, ſcil. ut per contagium ſolent morbi:

vel

vel perväſit, dimanavit, *ut exprimatur celeritas, vis & impetus mali, in omnes dimanantis. Quomodo autem iſta propagatio procedat, in ſequentibus explicabitur.*

B. Cauſa *ſeu ratio propagationis*, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. *Notatur hic*

1. Ratio cauſandi, ἐφ' ᾧ. *Varie redditur*: (1) *Auguſtino eſt*, in quo *ſcil. peccato Adami*: *ſed non congruit articulus* maſculinus, *voci* ἁμαρτία fœmininæ. *Alii* (2) *rectius referunt ad* hominem, *nempe Adamum, velut principium, radicem & caput totius generis humani in cujus quaſi lumbis, omnes peccarunt, qui velut Pater & princeps, omnes ſuos poſteros repræſentabat.* (3) *Aliis* ἐφ' ᾧ *eſt, eo quod, quia non dicatur* ἐν ᾧ, *nec* ἐπὶ *pro* ἐν *reperiatur. Hæc autem ratio parum eſt ſolida; accipitur enim frequenter* ἐπὶ *pro* ἐν *non tantum apud* Scripturam Marc. II. 4. Heb. IX. 10. teſtamentum ἐπὶ νεκροῖς in mortuis *confirmatum eſt, imo & in hoc ipſo capite* Rom. V. 14. ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι in ſimilitudine. *Conf.* Rom. I. 23. & VIII. 3. Phil. II. 8. Act. II. 38. ἐπὶ τῷ ὀνόματι, *quod paſſim alibi dicitur* ἐν τῷ ὀνόματι Matth. XVIII. 5. Rom. IV. 18. &c. *ſed etiam apud prophanos Scriptores, v. g. Heſiodum.* Ἔργ. μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον, modus in omnibus optimus. *Pind. Olymp.* α. ἐπ' ἄλλοισιν ἄλλοι μεγάλοι, *alii in aliis excellunt: ſic paſſim idonei Scriptores. Imo* ἐπὶ *in noſtro textu, referendum eſſe per* in, *Apoſtolus docere videtur loco parallelo* 1. Cor. XV. 22. *Sicut enim* ἐν τῷ Ἀδὰμ *in Adamo* omnes moriuntur; *atque collatio cum Adamo* ſecundo: *ita etiam* ἐν τῷ Χριστῷ, *omnes vivificabuntur. Ibid. Interim, ſive reddas,* in quo *omnes peccarunt; ſive,* eo quod *omnes peccarunt, ſenſus eodem redibit, ſicut diximus.*

2. Cauſa *ipſa, eo quod* omnes peccaverunt, *ſcil.* in Adamo, *proinde etiam in eo* moriuntur; *Hæc ſcil. cauſa eſt ob quam moriuntur, quia omnes peccarunt.*

Pars dogmatica.

Fœdifragii, primus fructus eſt peccatum.

III. Fœdifragii itaque Adamici, prima *genitura* fuit *peccatum* humanum. Sicut enim peccatum *angelicum*, in mundum Angelorum, non introiit, niſi transgreſſione *Angelorum*; ita peccatum humanum, in mundum *hominum* non introiit, niſi fœdifragio Adami: & hac ratione textus dicit, *per unum hominem peccatum introiiſſe in mundum.*

Ejus varia denominatio.

IV. *Peccatum* variis nominibus in Scripturâ deſignatur: in Veteri Teſt. tria potiſſimum ſunt recepta: quæ conjunguntur Pſal. XXXII. 5. Exod. XXXIV. 7. nimirum חטאה, פשע, עון: & עון quidem, eſt *q. curvitas*, à legis *rectitudine* deflectens: eſt & ἀδικία *pravitas* Pſal. XLIX. 6. פשע *transgreſſio*, ſcil. legis: חטאה *aberratio* à *ſcopo* vel à *via* Job. V. 24. Prov. XIX. 2. Jud. XX. 16. Appellatur alibi מרי ἀπείθεια *inobedientia* & *rebellio*: מעל, *prævaricatio* Joſ. XXII. 22. eodem ſenſu dicitur בגד *perfidia* Jeſ. XXIV. 16. *adverſatio* occulta, ſub ſpecie amicitiæ Num. V. 27. In Novo Teſt. ἁμαρτία, παράβασις, παρακοή, παράπτωμα Rom. V. 12. Definitur una voce quam accuratiſſime, à Johanne ἀνομία 1. Joh. III. 4. *diſſonum legi*, non cujusvis;

Ejus natura.

ſed *unici illius legiſlatoris qui poteſt ſervare, & perdere* Jac. IV. 12. Pſal. II. 6. Quatenus enim *homines* lædit, aut in eorum leges impingit, non eſt hujus loci. Præſupponit quidem aliquid *poſitivum*, cui inſit velut ſuo ſubjecto, ipſum tamen non eſt aliquid *poſitivum* aut reale: tum enim *primam* cauſam requireret ſui auctorem: neque enim fieri poteſt, ut aliquid ſit *poſitivum* aut reale, quod non neceſſario pendeat à *prima cauſa*. Interim etiam non eſt aliquid pure *negativum*; ita enim & *malum* non eſſet, aut puniendum à Deo: proinde non reſtat, niſi ut dicatur eſſe *privativum* quid, ſeu abſentia boni alicujus *moralis*, ubi adeſſe debebat. Subjectum autem in quo exiſtit illa privatio, præſtant ſolæ *rationales* creaturæ, Angeli & homines, quibus ſolis *lex* præſcripta eſt, quam intelligere & transgredi poſſint: & in his porro earum *facultates*, habitus & actiones, quippe quæ à lege abire poſſunt: κυρίως tamen eſt *voluntas*, uſque adeo, ut, ſi ea *penitus* abſit, peccatum dici nequeat: cum bonum & malum, juxta omnes, cum Theologos tum Philoſophos, hactenus ſaltem, ſit in voluntate.

Cauſa peccati quænam?

V. Cauſa peccati, quantum ad ejus *materiale* ſeu *ſubſtratum*, quia *phyſice* eſt bonum quid, *Deus* eſt Act. XVII. 28. (tanquam prima omnis entis cauſa) ſecundaria homo: ſed, quantum ad ejus formale ἀνομίας, non eſt niſi transgreſſio & transgrediens, & hinc, quia Deus *legem transgredi* non poteſt, cauſa etiam *peccati* dici citra blaſphemiam nequit Pſal. V. 5. 2. Paral. XIX. 7. Jac. I. 13. Creatura autem legem transgrediens, cauſa *deficiens* recte appellatur. *Finis* etiam *peccati*, quatenus ἀνομία eſt, non datur, quia defectus proprie nec intendit, nec efficit bonum: quamvis *peccantium* poſſit dari ac detur *finis*, quatenus illi peccando, intendunt bonum *apparens*, jucundum aut utile, ſeu quod congruit cum *propenſione* ſua peſſima: atque etiam Deus, immenſa ſua bonitate, mala gubernet ac dirigat, ut per accidens vergant in gloriam ſuam.

Conſectarium peccati triplex: turpitudo.

VI. Peccati conſectarium univerſale *triplex* eſt: turpitudo, reatus & pœna. *Turpitudo* eſt pollutio illa *ſpiritualis*, per quam peccator orbatur nitore *ſpirituali*, & vilis ſit Matth. XV. 11. 19. 20. Apoc.

 XXII.

xxii. 11. Pſal. xiv. 3. Jeſ. vi. 5. Job. xv. 14. Hæc *turpitudo*, immediatè ſequitur commiſſum *peccatum*, & manet in *peccatore*, poſtquam actus peccati tranſiit. Eam ſequitur (1) *contemtus* Dei 1. Sam. ii. 30. Rom. iii. 23. Hoſ. iv. 7. (2) *averſatio* & abominatio Dei Jeſ. i. 15. Prov. iii. 32. Pſal. v. 5. 6. Sed tamen pro *gradu* peccatorum Prov. vi. 16. 17. Jer. xvi. 18. (3) *pudor* hominis ad confuſionem Gen. iii. 7. utpote qui non aliud eſt, quam *metus* ortus ex conſcientia turpitudinis alicujus Rom. vi. 21. Jer. iii. 24. 25. (4) *fuga*, ſeu conatus declinandi præſentiam Dei, ut qui iſtam turpitudinem; maxumopere adverſatur Jeſ. i. 15. Apoc. vi. 16. & ix. 6.

Reatus.

VII. *Reatus*, qui, ſecundum Jureconſultos, eſt *ſtatus* in quo accuſatus hæret, uſque ad ſententiam Judicis, vel abſolutoriam, vel condemnatoriam: ſecundum Theologos, eſt *obligatio ad pœnam ex peccato*, per quam peccator dicitur אשם Levit. v. 2. 3. 4. 5. *ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι ſub peccato* Rom. iii. 9. & vii. 14. & *in peccatis* ſuis eſſe 1. Cor. xv. 17. *ὑπόδικοι γίνεσθαι τῷ Θεῷ* Rom. iii. 19. Dei *debitor* Matth. vi. 12. cum Luc. xi. 4. Sequitur peccatum reatus, *partim* ex intrinſecâ ejus *natura* & demerito: quatenus illud, non res *media* eſt ſeu adiaphora; ſed ſua natura mala ac pœnam flagitans, quod, niſi confuſis rerum naturis, omnique boni ac mali diſcrimine ſublato, negari non poteſt: *partim* ſanctione *legis* divinæ. Prius *intrinſecam* pœnæ dignitatem Rom. i. 32. poſterius *actualem* ordinationem ad pœnam dicit: ille reatus *potentialis*, à peccato inſeparabilis; hic *actualis*, qui per gratioſam Dei diſpenſationem, ſi non à *peccato*, ſaltem à *peccatore* ſeparari poteſt. Eſt ergo reatus *medium* quid, inter culpam & pœnam: ex culpa enim *oritur*, & ad pœnam *ducit*, adeo ut *unus* ſit reatus culpæ & pœnæ, qui inter iſtos terminos quaſi *medius* incedit, & ab utroque ex æquo denominatur.

Effecta reatus.

VIII. Ex reatu oritur (1) Conſcientia accuſans & *condemnans* juſte Rom. ii. 15. (2) *Horror*. Jeſ. lvii. 20. 22. qui *Spiritus ſervitutis* Rom. viii. 15. & *timoris* 2. Tim. i. 7. *metus mortis* Heb. ii. 15. dicitur. Conf. 1. Joh. iii. 20. Jer. ii. 19. (3) *Fuga* præſentiæ Dei Gen. iii. 8. 10. ex metu vindictæ divinæ oriunda (4) *Pœna*, poſtremum peccati conſectarium, quam Cap. iv. dicemus ex profeſſo.

pœna.

Fœdifragii adamici fructus imprimis eſt peccatum originale.

IX. Verùm non in *genere* tantum, fœdifragii adamici conſequens eſt *peccatum*; ſed & in *ſpecie*, tum *originale*, tum *actuale*. Prius enim apertè textus docet, cum *per unum hominem, peccatum* dicit *introiiſſe in mundum, eo quod omnes peccaverint*, ſcil. in Adamo. Hinc Irenæo *antiqua ſerpentis plaga* appellatur, & Cypriano *πρώτη ἁμαρτία*: Ambroſio *inquinamentum naturæ*, Scripturæ *figmentum malum ab infantia* Gen. viii. 21. *peccatum occultum* Pſal. xix. 13. peccatum in quo *concipimur & naſcimur* Pſal. li. 6. in N. Teſt. *ἡ ἁμαρτία* Rom. vii. 8. *ἁμαρτία ἐνοικοῦσα* Rom. vii. 17. *malum adjacens* verſ. 21. *ἁμαρτία εὐπερίστατος* Heb. xii. 1. *lex membrorum* Rom. vii. 23. *corpus mortis* verſ. 24. *corpus peccati* Rom. vi. 6. *vetus homo* Eph. iv. 22. *caro* Joh. iii. 5. Gal. v. 17. *externus homo* 2. Cor. iv. 16. *Peccati* autem *originalis* appellatio, in *Scripturis* non proſtat; ſed *eccleſiaſtici* uſus eſt, ut multæ aliæ, ab Auguſtino aliiſque ſcriptoribus eum ſecutis, adverſus Pelagianos, frequenter uſurpata, ad *nativam* labem exprimendam. Ita autem dicitur: tum quod in *primo* homine, & in *primo* ejus peccato, *originem* habet: tum quod cum *noſtri* origine, originem habeat; tum quod omnis delicti actualis *origo* ſit.

Hujus nomina.

Ejus pars prima peccatum imputatum.

X. *Res* autem hujus peccati, duo complectitur, cum *reatum* quem ab Adamo habemus, *τὸ κρίμα meritum judicii*, quod eſt *ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα ex uno in condemnationem*, quia judicati ſunt, *in eo omnes peccaſſe*, ut Apoſtolus loquitur Rom. v. 12. 16. tum ipſam illam *labem* ac tabem, nobis *inhærentem*. Prius peccatum originale *imputatum*; poſterius *inhærens* appellari conſuevit. Imputatio autem, non conſiſtit in mera *putatione*, quâ Deus *putet* fœdifragium protoplaſtorum, non ab ipſis tantum perpetratum fuiſſe; ſed *actualiter* & perſonaliter, etiam ab omnibus eorum *poſteris*: eſſet enim in hoc error manifeſtus: ſed quod fœdifragium illud, *actu* commiſſum à protoplaſtis, in eo velut in cauſa, fuerit commiſſum ab *omnibus* ejus poſteris, adeoque *amicitia* Dei perierit, non modo cum *protoplaſtis*; ſed cum *toto mundo*, ac propterea Deus, *imaginem* ſuam non amplius *contulerit* ejus poſteris; & propter *peccatum* illud, quavis *morte* perſequatur.

Fundamentum imputationis.

XI. *Fundamentum* itaque hujus imputationis, non tam (1) eſt in *natura*, quam à protoplaſtis hauriamus, ut quam *meliorem* nobis dare non potuiſſe videantur; quam habuerint: cum & ſecundus Adamus, naturam humanam, habeat à protoplaſtis Act. xvii. 26. Luc. iii. 23. cum verſ. 38. quam quidem (2) à *fœdere* quod Deo coiit, non cum protoplaſtis *ſolis*, ſed cum omnibus eorum *poſteris*, prout lib. iii. cap. xii. ex profeſſo demonſtravimus: quod etiam ab *omnibus* violatum fuiſſe cap. præcedenti docuimus, quod proinde univerſam ejus *ſobolem*, eidem ſecum calamitati involvit. Forte & (3) hoc addi poſſit, quod ex *ordine* & concatenatione, rebus omnibus *per creationem* collato: ex juſtitiâ item *originali*, protoplaſtis & omnibus eorum poſteris *æqualiter* conferenda: item ex *auxilio gratiæ*, protoplaſtis & eorum poſteris, *æqualiter* impertiendo ac negando; Deus *præviderit*, omnes Adami poſteros, *eidem* tentationi ſatanicæ, ſi quando exponerentur;

idem

idem cum ipſis fœdifragium commiſſuros fuiſſe; adeoque certo *futurum*, habuerit velut actu *commiſſum.* Tandem (4) & hoc addi poſſit, quod totus mundus *humanus* tum exiſtens peccaverit, eoque & amicitia Dei cum univerſo mundo perierit, conſequenter quoque cum poſteris, cum liberi cenſeantur partes parentum.

Probatur imputationis veritas.

XII. Quicquid hujus ſit, Adamum conſiderandum hic eſſe, ut commune generis humani *caput* ac *fœderis* naturæ Principem, ad oculum docere videtur (1) primi hominis hiſtoria, ubi bona malaque omnia, ipſi, ceu *publicæ* perſonæ, quæ ſequentis mundi exemplar, & quaſi obſes eſſet, tributa legimus: tum *ante* lapſum egregia illa, Dei imago, in eâ juſtitia *originalis*, imperium in creaturas, matrimonium, benedictio ad omnes ſpectabant; tum *poſt* lapſum, omnes illæ miſeriæ & calamitates, non illum ſolum; ſed omnes etiam ejus poſteros affligentes. (2) Manifeſtum Apoſtoli teſtimonium Rom. v. 12. ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον: quod, ſeu vertas *in quo* omnes peccarunt; phraſeologia N. Teſt. non inuſitatâ, ἐπί uſurpato pro ἐν, prout & obſervavimus in *exegeticis* (quam hoc loco comprimis ſuadere videntur, non tantum contextus, quando de *uno* & *primo* homine, deque triſti quem in mundum introduxit comitatu, ſermo cum fuiſſet; dicitur ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον: ſed parallelus etiam locus 1. Cor. xv. 21. 22.) ſeu vertas *eo quod* omnes peccarunt, vel *quo peccante omnes peccarunt*, quomodo ἐπί uſurpatur Heb. ix. 17. cum etiam, vel ſic neceſſum ſit in eandem ſententiam verba ſupplere: *eo quod* (videl. *in uno* illo homine) *omnes peccarunt*: res, ut alibi etiam monuimus, eodem redibit; nec emerget niſi, ex ſententia Pauli, *unum* illud peccatum, eſſe *omnium*, non ſane per *commiſſionem* omnium *perſonalem*, verſ. 14. proinde non niſi per eam quam diximus, *imputationem.* Hinc, (3) idem Apoſtolus alibi pronunciat, *omnes in Adamo* (ἐν Ἀδάμ) *eſſe mortuos* 1. Cor. xv. 22. proinde & in Adamo peccarunt, cum *ſtipendium peccati mors* ſit Rom. vi. 23. peccare autem aliter non potuerunt *non exiſtentes*, quam per *imputationem* primi fœdifragii. Addam (4) quod eodem modo peccaverimus in Adamo, quo juſtificamur in Chriſto Rom. v. 14. 20. Jam autem aliter non juſtificamur in Chriſto, quam per *imputationem* ejus juſtitiæ.

Peccati inhærentis veritas demonſtratur.

XIII. E peccato *imputato*, *prima* peccati originalis parte, etiam *ſecunda* profluit, peccatum *inhærens*, quando, propter imputatum illud, Deus in *pœnam*, nobis *non confert* imaginis ſuæ juſtitiam *originalem*, eaque *abſente*, non poteſt non *adeſſe* niſi omnis injuſtitia. Peccatum hoc omne genus teſtium confirmat; (1) Scriptura Gen. vi. 5. & viii. 21. Pſal. li. 7. Ezech. xvi. 4. Eph. ii. 3. Job. xiv. 4. Joh. iii. 6. (2) *Regenerationis*, converſionis & ſanctificationis, omnimoda neceſſitas Joh. iii. 3. Matth. xviii. 3. utpote quæ præſupponunt corruptionem & *mortem ſpiritualem* Eph. ii. 5. & iv. 22. 23. Ezech. xxxvi. 26. (3) Recta *ratio*, per quam, *radice* putrefactâ, non niſi putridi *rami* proveniunt, qui eandem tabem, ſpargunt ad alios ex ſe naſcentes *ſurculos*; & *ſcaturgio* corrupta, non niſi corruptos *rivulos* ſpargit; & ſic *naturæ* lege ac jure, omnis Adami *hæreditas*, ad poſteros pervenit, atque ipſe peccato *corruptus*, ac amore terreno languens, univerſæ ſuæ poſteritatis *corruptor* evaſit. Nec videtur Deo conveniens, homini *peccatori*, nec quærenti *ſemen* Dei; ſanctam ſobolem dare, ac imaginem ſuam, per fœdam ſæpe, & varia libidine *pollutam* generationem, propagare ad ejus poſteros, adeo ut peccator, ab amicitiâ & fœdere Dei alienus, ac ſtirps & caput foret ſeminis *ſancti.* (4) Univerſalis *experientia*, quando univerſum *mundum* corruptum eſſe docet, ne uno quidem excepto Rom. iii. 10. 11. 12. Eſſet enim, in tantò hominum *numero*, vel *unus* exceptus, ſanctus, purus. (5) Labis hujus *reliquiæ*, nimium proh dolor! copioſæ, in ipſis regenitis ſanctificatiſque Phil. iii. 12. Jac. iii. 2. 1. Joh. 1. 8. 10. Gal. v. 17. Rom. vii. 14. (6) Ipſa cujuſque *conſcientia*, ſibi ſuam dictans cæcitatem, averſionem à bono quovis, & proclivitatem ad malum quodvis, quam ipſi etiam Gentiles ſenſerunt, ac ne adverſarii quidem Judæi & Sociniani, negare auſint.

Quid ſit peccatum originale inhærens?

XIV. Non eſt autem peccatum hoc *inhærens*, niſi *totalis naturæ* noſtræ *deviatio* à rectitudine legis divinæ, quæ proinde *vetus homo* Rom. vi. 6. Eph. iv. 22. Col. iii. 9. *corpus peccati* Rom. vi. 19. *lex membrorum* Rom. vii. 23. & ipſa *membra* Coll. iii. 5. *caro* Joh. iii. 6. Rom. vii. 18. 26. *animalis homo* 1. Cor. ii. 14. prout dudum ſignificavimus, indigitatur.

Quo ſenſu totius naturæ deviatio dicatur?

XV. Eſt totius *naturæ* deviatio, h. e. non tantum totius *generis* humani; ſed etiam cujuſque naturæ *particularis* corruptio, adeo ut ne *unus* quidem, præter ſolum Adamum *ſecundum*, excipiatur Joh. iii. 6. Job. xiv. 4. Rom. v. 12. 1. Cor. xv. 22. Solus, inquam, *ſecundus* Adamus excipitur, quod 1. hic in primo Adamo non fuerit numeratus. 2. in eo *fœdus naturæ* non fuerit transgreſſus, aut transgredi potuerit, utpote θεάνθρωπος. 3. *ſecundi* fœderis *caput* eſſe non poſſet, ſi in Adamo fœdus ipſe *violaſſet.* Et 4. ex *naturæ ordine*, ante peccatum naſciturus non erat; ſed *poſt* peccatum tantum. Nec 5. vi *primævæ* illius benedictionis: *creſcite & multiplicamini* Gen. 1. 28. ſed vi gratioſæ *promiſſionis* Gen. iii. 15. Ac tandem 6. à Spiritu S. in utero materno *ſanctificatus* eſt Luc. 1. 35. quamvis à contrario mere negativo tantum.

Quo

XVI. Nec *totius* tantum naturæ; ſed *totalis* in-

[*ſenſu totalis deviatio?*] ſuper corruptio, unde ſingulis etiam hominis cujuſque *partibus* & *facultatibus* peculiariter in Scripturis aſſeritur: (1) *Intellectui* Eph. IV. 17. 18. (2) *Voluntati* Gen. VI. 5. & VIII. 21. (3) *Conſcientiæ* Tit. I. 15. (4) *Affectibus* Rom. I. 24. (5) *Corpori* denique & omnibus membris Rom. VI. 19.

[*Partes labis hujus duæ.*] XVII. Sunt hujus corruptionis, *duæ* quaſi partes eſſentiales: *averſio* à bono quovis *morali*, comprimis *ſpirituali* ac ſalvifico; & *inclinatio* ad malum quodvis morale Jer. II. 13. ubi *actualis* peccati *deſcriptio*, imaginem præſtat *originalis*, ut filia Matris. Illa *στερητικῶς privativè* Rom. III. 23. hæc *θετικῶς poſitive* in Scripturis exprimitur Rom. VII. 23. Gen. VI. 5. Quæ tamen non *ita* differunt, acſi non eſſet utrobique *privatio*; ſed quod ibi abſit *habitus* bonus; hic adſit quidem *habitus*, verum qui non *in bonum* contendit, ſed in malum. Eſt ergo hic poſitivum non niſi *logicum*, ut loquuntur, & ſola voce tale, quo Scriptura utitur, partim ut peccatum, non pro mere nihilo aut negativo habeamus; partim ut pernicioſiſſimos ejus *fructus*.

[*Propagatio peccati originalis quid ſit?*] XVIII. Reſtat peccati originalis *propagatio*, qua non aliud cogitamus, quam ejuſdem (*ſpecie*) conditionis peſſimæ, ad omnes poſteros, quotquot naturali modo ab Adamo deſcendunt, traductio Job. XIV. 4. Pſal. LI. 7. Rom. V. 14. Eph. II. 3. Idque ex juſtâ *Dei* ordinatione, cujus *æquitas* per analogiam, etiam apud *homines*, aliquo modo conſpicitur, v. g. 1. Jure *naturali*, quo *innatæ* qualitates, à generante in genitum derivantur. 2. Jure *hæreditario*; quo onera parentum in liberos traducuntur 3. Jure *talionis*, quo boni rejectio & mali perpeſſio, æqualiter gradiuntur.

[*Quo pacto propagatio non fiat?*] XIX. Non fit autem hæc propagatio, vel per *imitationem* ſolam, cum & in *infantes* propagetur, qui non ſunt capaces *immitationis* Rom. V. 14. Nec per *traducem* ſeminalem, quo, juxta cum animâ ipſa, *corruptio* à parentibus tranſeat in ſobolem, cum non tantum anima ſua, cuivis concreetur à Deo Zach. XII. 1. Eccl. XII. 7. Heb. XII. 9. ſed ipſa etiam per hunc *traducem*, neceſſario *materialis* fiat & compoſita, ac proinde diſſolubilis ac *mortalis* etiam: eo quod, non *tota* anima corruptionem geſtans, à parente tranſire poſſit in filium; quare *partem* tantum tranſire ſtatuendum reſtat: Nec etiam diſtinctè, aut per *corpus*, cum illud abſtracta anima, brutum ſit, & boni ac mali penitus incapax; aut per *animam*, cum ea, ſicut diximus, à Deo cuique concreetur: non reſtat igitur,

[*Quo pacto fiat?*] niſi ut eam fieri pronunciemus. 1. per *imputationem* ſeu per meritum, quatenus *primum* illud protoplaſtorum fœdifragium, à *toto* genere humano commiſſum, Deus cenſet Rom. V. 12. 1. Cor. XV. 21. 22. Tum 2. per realem *communicationem*, quatenus propter fœdifragium illud in protoplaſtis commiſſum, Deus omnibus eorum poſteris, non amplius confert, imaginis ſuæ *juſtitiam originalem*, h. e. ſapientiam *intellectui*, juſtitiam & ſanctitatem *voluntati*, rectitudinem & ſubmiſſionem *affectibus*. unde fit, ut, quotieſcunque facultates illæ, ſeſe applicant ad aliquid *morale*, illa inclinatio non ſit niſi *moraliter* mala: nec hoc tantum; ſed etiam ut omnis earundem *actio* ſit mala: mens enim *cæca*, ex privatione *lucis*, quosvis facile admittit *errores*, & voluntas *averſa* à Deo, ardet amore *ſui*, & pravarum quarumvis cupiditatum, ſine Deo. Tandem 3. per *generationem* naturalem Pſal. LI. 7. Joh. III. 6. Job. XIV. 4. non ſane quod generatio *ſola*, aut præcipua ſit hujus propagationis *cauſa*: ſic enim & in *Chriſtum*, propagata fuiſſet hæc labes, ſed potius, quod ſit cauſa *ſine* qua *non* poteſt fieri propagatio: ſi enim per generationem non propagatur homo, etiam propagari non poteſt peccatum. Hoc interim diligenter obſervetur, quod corruptio à parentibus in ſobolem tranſeat, non eadem *numero*; ſed eadem *ſpecie* tantum, quod multo maximam hujus propagationis difficultatem tollet.

[*Cum peccato omne ejus conſectarium propagatur.*] XX. Denique, non *peccatum* tantum hoc modo propagatur; ſed & omne etiam ejus *conſequens*, turpitudo, reatus & pœna, quo fit ut nemo *ex carne* natus, citra regenerationem, poſſit *videre regnum Dei*. Joh. III. 3. atque omnes, *natura ſimus filii iræ mortui in peccatis* Eph. II. 1. 3. totuſque *mundus* obnoxius fiat Deo Rom. III. 19.

Pars Elenchtica.

[*Quæritur: 1. An peccatum conſiſtat in ſola ἀνομίᾳ? Collatio ſententiarum.*] XXI. Quæritur 1. An peccatum conſiſtat in ſola *ἀνομίᾳ*? Manichæi olim, ſtatuebant peccatum eſſe aliquid *reale*, cui ob hoc peculiare aſſignabant *principium malum*, ſeu *Deum* malum. Flaccius Illyricus, prout *juſtitiam originalem*, dicebat ipſam eſſe animæ ſubſtantiam, ita & peccatum, ſaltem *originale*, dicebat eſſe aliquid *ſubſtantiale*. Eccleſiæ Reformatæ adverſarii, ut commodius calumnientur, eam *Deum* facere peccati *auctorem*, duas peccati fingunt eſſe *partes* eſſentiales, nim. *facultatem* aut actum, cui ineſt *ἀνομία*, quæ ſit quaſi *materia* peccati, & *malitiam*, quæ ſit ejus quaſi *forma*, ut, dum ſtatuimus Deum eſse *prioris* cauſam; inde concludant, Deum eſse, juxta nos, peccati cauſam, ſaltem ex *parte*. Vaſques celebris apud Pontificios Scholaſticus, formam peccati, in relatione aliqua extrinſeca oppoſitionis & inconvenientiæ, cum creatura rationali ponit, qui, ſi in inconvenientia, & oppoſitione cum *lege* divina, poneret: ferri poſset. Nonnemo è Reformatis, dicit eſse *nihil privativum*, h. e. *nihil* relatum ad certum ſubjectum ad quod referri non debebat; in ſe enim, inquit, peccatum *nihil* eſt, quod revera, cum Vaſqueſii ſententia, quam rejicit, coincidit. Reformati agnoſcunt quidem, pec-

[*Sententia*]

cato

tia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

cato ſubeſſe aliquod ſubſtratum, *facultatem* ſcil. aut actionem, cui inhæreat malitia, cum non ſit ſubſtantia per ſe ſubſiſtens: agnoſcunt item, peccatum non eſſe *negativum* quid: ſed negant eſſe aliquid reale, ſubſtantiale aut poſitivum quid; verùm eſſe aliquid *privativum*, quod conſiſtat in ſolâ ἀνομίᾳ, ſeu abſentiâ rectitudinis *moralis*, in ſubjecto capaci. Quia: 1. Johannes 1. Epiſt. III. 4. peccatum, quam accuratiſſime definit per ſolam ἀνομίαν: ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. 2. Quia ſi eſſet aliquid reale, ſubſtantiale aut poſitivum; neceſſario requireret Deum ſui auctorem: cum prima cauſa omnis *realis*, ſubſtantialis & poſitivi, auctor ſit. Nec 3. partibus conſtat, ſubſtrato velut *materiâ*, & ἀνομίᾳ ceu *forma*: ſic enim Deus, ſaltem ex *parte*, fieret auctor peccati, quatenus *materialis*, procul dubio auctor exiſtit. Nec video, quid in contrarium dici poſſit, niſi A. Quod labes *originalis* paſſim appelletur *caro*, *vetus homo*, *corpus mortis*, *lex membrorum* &c. Cui facile reſpondetur, hoc fieri per Metonymiam ſubjecti pro adjuncto, quod totum hominem, iſta labes pervadat. B. Quod *nihil*, non contrahat reatum pœnæ, nec puniri poſſit. Reſp. Non dicimus, quod peccatum ſit *nihil*; ſed quod ſit *privatio* rectitudinis *moralis*, adeſſe debitæ.

Objectiones.

2. An ad peccati conſtitutionem, prævius requiratur voluntatis conſenſus? Diverſæ ſententiæ.

XXII. Quæritur 2. An ad peccati conſtitutionem, prævius requiratur voluntatis conſenſus? Pelagiani ac Sociniani, quo efficacius à Religione Chriſtianâ, proſcribant peccatum *originale*; ſtatuunt omne peccatum prævium exigere voluntatis conſenſum. Pontificii, cum obſervent, in omnibus hominibus, quantumvis *ſanctis* reperiri motus pravæ concupiſcentiæ; ut nihilominus omnimodam perfectionem in hac vitâ, ſalvam habeant; docent in omni peccato, prævium aliquem requiri voluntatis conſenſum. Ad hoc, tres concupiſcentiæ motus numerant: *primo-primum*, qui deſtituitur *omni* conſenſu: *ſecundo-primum*, qui *aliquem* habet voluntatis conſenſum: & *ſecundum*, cui *plenus* adeſt conſenſus. *Primo-primum* negant eſſe *peccatum*: *ſecundo-primum*, tantum eſſe peccatum *veniale*: *ſecundum* tandem præſtare peccatum *morale*. Reformati agnoſcunt, voluntatem eſſe ſubjectum δεκτικὸν, omnis boni ac mali *moralis*: agnoſcunt item illud involuntarium, quo voluntas *poſitive*, abſque ulla confuſione repugnat; *peccatum* non eſſe: ſed diſtinguunt conſenſum voluntatis *antecedentem*, qui ſit cauſa & principium actus; & *concomitantem*, qui applaudit peccato jam exiſtenti: ſic negant tandem, conſenſum voluntatis *prævium* ſeu antecedentem, ad conſtitutionem peccati neceſſariò requiri; ſed ſufficere *concomitantem*. Quia: 1. Johanni ad conſtitutionem peccati ſufficit ἀνομία 1. Joh. III. 4. juxta §. præced. Quia 2. Paulus, & de *ſe* teſtatur, quod malum quod *nolit*, faciat Rom. VII. 15. 16. 17. & de Galatis, quod faciunt, quod *non velint* Gal. V. 17. Quia 3. motus pravi concupiſcentiæ *primo-primi* quos vocant, damnantur Exod. XX. 16. 17. collat. cum Rom. VII. 7.... Quia 4. peccatum originale, abſque prævio voluntatis conſenſu exiſtit, & tamen verum eſt peccatum: quod Pontificii agnoſcunt; & adverſus Socinianos, dudum dedimus demonſtratum in *dogmaticis*, & dabimus uberius in *elenchticis*. Ut nihil 5. dicam, de peccatis ignorantiæ & infirmitatis & inadvertentiæ, de quibus Num. XV. 27. Pſal. XIX. 13. qualia commiſſa leguntur à Pharaone Gen. XII. 17. Abimelecho Gen. XX. 2. Judæis Act. III. 17. Saulo 1. Tim. I. 13. quæ licet perpetrata ſint, non abſque conſenſu *omni*; tamen abſque *prævio*. Ex quibus facilè expediri poſſunt, quæ in contrarium objiciuntur: nim. A. peccatorum ſeu concupiſcentiæ, motus *primo-primi*: qui licet deſtituantur conſenſu *prævio*; non deſtituuntur tamen conſenſu *omni*. B. Quod homo ſit ens *rationale*. Hinc enim non ſequitur, omnes ejus actus eſſe rationales, ſeu voluntarios. Sunt enim & actus *naturales*, ut decidere deorſum, & quæ v. g. in ſomno committuntur. Non dicam, omnes voluntatis actus, à *prævio* conſenſu voluntatis profluere, ſufficit ut conſenſum habeant *concomitantem*. Quod etiam de peccato originali reſponderi poteſt: habet enim & illud conſenſum voluntatis *concomitantem*, licet non habeat conſenſum *antecedentem*.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones.

3. An detur peccatum originale? Sententia adverſariorum.

XXIII. Quæritur 3. An detur in genere peccatum *originale*? Pelagiani, Sociniani, quo vires habeant liberi arbitrii ad bonum *ſalutare*; negant peccatum *originale* ullum dari, illudque figmentum Auguſtini calumniantur, ad abſolutam Baptiſmi neceſſitatem, quo illud tollatur, ſtabiliendam natum. Semi-pelagiani Jeſuitæ, illud quidem dari, utcunque agnoſcunt; ſed Baptiſmo penitus tolli, addunt. Arminiani illud per meritum Chriſti, ab omnibus & ſingulis ſublatum exiſtimant. Reformati ex adverſo, ejus veritatem tuentur: (1) Eis Scripturis, quas jam ante §. IX. in hanc rem adduximus. (2) Circumciſione & Baptiſmo, etiam *infantibus* conferendis, quæ præſupponunt *peccatum aliquod*, ejuſque *reatum* auferendum: & cum non poſſint præſupponere *actuale*, neceſſariò arguunt *originale*. Idem etiam (3) *mors* arguit infantium, utpote *ſtipendium peccati* Rom. VI. 23. Gen. II. 16. 17. Rom. V. 12. Atque inſuper (4) *Redemptionis* per Chriſtum *neceſſitas* univerſalis Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. quæ, per hanc hypotheſin, ſaltem ratione *infantium* tolleretur. Tandem (5) Imagine *Adami*, pro imagine *Dei* propagatâ Gen. V. 1. 3. Addatur (6) peccati primi *imputatio*, & corruptionis *inhærentis* realis communicatio, quæ duæ ſunt hujus peccati partes eſſentiales; diſtinctè probatæ dudum, aut probandæ impoſterum. Nec obſtat, A. quod non ſit omni modo *voluntarium*: ſufficit enim (1) illud eſſe volun-

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Objectiones.

voluntarium *antecedenter* in cauſa, ſcil. protoplaſtis. (2) illud eſſe voluntarium *concomitanter* in ipſis *poſteris*, quatenus non *contra* voluntatem, ſed *cum illa* in ipſis exiſtit. Ut non dicam (3) quod *ἀνομία* ſufficiat ad conſtitutionem peccati. Quod B. lex nullibi prohibeat *naſci* cum peccato; ſufficit enim, quod ubique prohibeat *eſſe* cum peccato, & peculiariter perperam *concupiſcere* Exod. xx. 17. Rom. vii. 7. Quod C. infantes *innoxii* dicantur Pſal. cvi. 38. Jon. iv. 11. Cum hoc non *ſimpliciter* ſit intelligendum, ſed *comparatè* ad adultos, quatenus cum his, non ſint ſub noxâ peccati actualis; aut reſpectu *hominum* ſub ullo mortis reatu. Quod. D. Gemelli in utero Rebeccæ dicantur *nihildum boni aut mali feciſſe*: non aliud enim hoc probat, quam non fuiſſe in ipſis peccatum *actuale*. Quod E. Fidelium infantes dicantur *ſancti* 1. Cor. vii. 14. quoniam tales ſunt, non per naturam Eph. ii. 1. ſed per gratiam: tum *confœderationis externæ*, membra *populi ſancti* Deut. vi. & xiv. 2. 21. tum (in nonnullis) *ſanctificationis* internæ Luc. 1. 15. Jer. 1. 5. Quod F. *non* fuerit in protoplaſtis: fuit enim, licet non per *generationem*, aut per *imputationem*; ſed per *commiſſionem*, & per privationem juſtitiæ *originalis*. Quod G. *accidentia* per generationem non propagentur, aut *tranſeant* in poſteros; licet enim non tranſeant *eadem numero*; tranſeunt tamen eadem *ſpecie*, ut patet in leprâ, calculo, aliiſque morbis. Quod H. ſic Deus videatur fieri *peccati auctor*, quatenus non tantum *generationis* auctor eſt; ſed etiam *privationis* juſtitiæ originalis: Eſt enim (a) auctor generationis quidem, & geniti qua *talis*, qua boni phyſice: ſed non qua *mali* moraliter. Et (b) cauſa quidem privationis, quatenus juſta pœna eſt commiſſi fœdifragii; non autem ipſius peccati juſtæ privationi ſuccedanei. Quod I. concupiſcentia *producere peccatum* dicatur Jac. 1. 14. cum nihil obſtet quo minus peccatum, *producat* peccatum, ſc. peccatum inchoatum, conſummatum. Quod K. *unus* actus non generet *habitum*: generat enim privationem juſtitiæ *originalis*, quam excipit *habitus* pravus, ſeu potius univerſalis totius *naturæ* corruptio. Quod L. in regenitis *tollatur*, adeoque non *propagetur* per generationem: generant enim parentes, non qua *regeniti*; ſed qua *homines*: & tollitur in ipſis peccatum originale, quoad *reatum* per juſtificationem, & quoad *dominium* per ſanctificationem; non autem per privationem, quoad totalem *præſentiam*.

4. An detur peccatum originale imputatum?

XXIV. Quæritur 4. An detur peccatum originale *imputatum*? Pelagiani ac Sociniani, ne ex imputato ſequatur *inhærens*, dum *propter* imputatum Adamidæ privati fuerint juſtitiâ *originali*, hinc mortui ſint in peccato, & porro liberum arbitrium deſtituatur viribus ad bonum ſalutare: tum etiam, ne ex imputatione injuſtitiæ Adami, ſolidè inferamus imputationem juſtitiæ Chriſti: *ἀποτόμως* negant. Remonſtrantes ſtatuunt, *pœnam* iſtius peccati ad poſteros tranſire, non ipſum *peccatum*, idque non per *imputationem*; ſed ex humanæ naturæ conditione; quaſi vero pœna poſſit tranſire, non tranſeunte peccato. Reformati ex adverſo credimus, primum primorum parentum peccatum, omnibus ejus poſteris, ſolo Chriſto excepto, verè imputari: rationes dudum præſtitimus in *dogmaticis* §. x. xi. xii. Adverſarii pro ſe fruſtra cauſari poſſint: (1) Locum Ezech. xviii. 4. 20. per quem, *filius non portabit iniquitatem patris ſui*. Reſp. loquitur de peccatis *perſonalibus* proximorum parentum, non imputandis ſoboli, ſi ſe eorum participem non fecerit; non autem de peccato *naturali*, quod omnes in Adamo perpetravimus Rom. v. 12. Quod (2) *parvulis*, electis ſcil. & ſic fœderatis, addicatur à Servatore *regnum* cœlorum Marc. x. 14. & quod *ſancti* dicantur. 1. Cor. vii. 14. Neque enim ſunt ratione *naturæ* Eph. ii. 1. 3. ſed ratione *gratiæ* in Chriſto, qui propterea eos recipit. Quod (3) Joh. ix. 2. 3. Chriſtus neget *parentes* cæci illius *peccaſſe*: neque enim aliud vult, quam nec peccatum *parentum*, nec peccatum *ejus*, propriam cauſam fuiſſe, *hujus* præciſe mali, *cæcitatis*: ſeu, Deum, non *propter peccatum* qualecunque, ipſi hanc inflixiſſe cœcitatem; ſed ut *opera Dei manifeſta fiant in eo*. Quod (4) nec *exſtiterimus*, nec *conſenſerimus*, cum peccarent protoplaſti: exſtitimus enim, & conſenſimus, & peccavimus *in cauſa*, in uno Adamo Rom. v. 12. Imo (5) quod ipſum, illud *primum* peccatum non exiſtat, adeoque imputari non poſſit; utut enim non exiſtat *phyſice*; exiſtit tamen *moraliter*, qua ratione quævis peccata, actu *phyſice* ceſſante, manent *ethice*. Quod (6) potuiſſemus *non conſentire* in peccatum protoplaſtorum: non enim videtur vero conſentaneum, nos, non niſi *eiſdem viribus* inſtructos, & *eodem* divino *auxilio* fultos, *eidem* tentationi ſatanicæ expoſitos, in *idem* delictum non fuiſſe conſenſuros: ſaltem nulla ratione iſtud demonſtrari poteſt: quicquid hujus ſit, Deus optimè novit, & ſemper juſtè judicat. Quod (7) cum omniſcientia & veracitate Dei pugnet putare, eum peccaſſe, qui revera non peccavit. Reſp. Eſt ſanè putare eum *in ſe* peccaſſe, qui reverâ non peccavit; ſed non eſt, putare, illum in *cauſa* peccaſſe, qui *in ſe* non peccavit. Quod (8) etiam pugnet cum juſtitiâ Dei, illum punire qui non peccavit. Reſp. Eſt injuſtitia illum punire, qui nec *in ſe*, nec *in cauſa* peccavit; non autem eſt injuſtitia, eum punire, qui licet *in ſe* non peccavit, peccavit tamen *in cauſa*.

Objectiones.

5. An detur peccatum ori-

XXV. Quæritur 5. An detur peccatum originale inhærens? Pelagiani & Sociniani, ut liberi arbitrii vires ad bonum ſalutare, in ſtatu corrupto

habeant

ginale inhærens?

habeant illæſas; negant penitus, ut peccatum originale *imputatum*, ita etiam *inhærens*. Pontificii omnes, quia juſtitiam originalem, peccato protoplaſtorum ablatam, ſtatuunt homini *ſupranaturalem*; exiſtimant, *naturam* & liberum arbitrium ex abſentiâ juſtitiæ originalis, non quidem eſſe tam promptam ad exercitium ſuarum virium; non tamen amiſiſſe ſuas *vires*, quibus poſſit bonum *ſalutare*, ſi juvetur auxilio gratiæ: quam Jeſuitæ quidem volunt eſſe *moralem* ſeu ſuaſoriam tantum; dum ex adverſo Dominicani & Janſeniſtæ, eandem volunt eſſe *Phyſicam* inſuper. Remonſtrantes quinquarticulani, peccatum originale *imputatum* videntur agnoſcere, ex quo liberum arbitrium contraxerit qualemcunque *difficultatem* ad agendum bonum *ſalutare*, non tamen totalem *impotentiam* ad idem. Hos eisdem ferè hypotheſibus ſequuntur Anabaptiſtæ. Lutherani peccatum originale *inhærens* quidem, cum Reformatis admittunt; ſed tamen *libero* arbitrio *vires* relinquunt, quibus *poſitive* poſſit non-repugnare Spiritui S. fidem & reſipiſcentiam molienti. Apud Pontificios, Albertus Pighius & Ambroſius Catharinus, in Concilio Tridentino, tale quidem recipiunt peccatum originale, quo peccati primi *pœna* quidem imputentur poſteris; ſed ipſum *peccatum* in eos deſcendere, negant. Adverſus omnes iſtos Reformati, tale credunt peccatum originale inhærens, per quod homo plane mortuus ſit peccato, hoc eſt, penitus ineptus ad ullum bonum *ſalutare*, & proclivis ad quodvis malum. Horum rationes jam ante repræſentavimus §. XIII. Atque etiam adverſariorum objectiones debellavimus §. XXIII. Ex omnibus, non magno negotio poteſt, ſi non eadem prorſus; ſaltem perquam affinis, & à tot ſeculis vexatiſſima controverſia, de *viribus* liberi arbitrii in ſtatu *poſt lapſum*: an ſcil. homini adhuedum in *ſtatu peccati* conſtituto, ſuppetant vires ad quodvis ſpirituale ac ſalutare bonum peragendum? Sententiarum divortia jamdudum repræſentavimus, atque etiam utriuſque partis rationes; nec ſupereſt, niſi ut paulo diſtinctius repræſentemus ſtatum controverſiæ. In hanc rem Reformati diſtinguere conſueverunt, ab *unâ* parte inter quadruplex *bonum*, circa quod homo ſuo arbitrio occupari poteſt, nim. 1. *naturale*, v. g. ambulare, ratiocinari. 2. *morale*, exercitium qualecunque virtutis civilis. 3. *Eccleſiaſticum*, qualia ſunt officia cultus divini *externi* 4. *Spirituale* & ſalvificum, ἐχόμενα τῆς σωτηρίας Heb. VI. 9. ab *altera* parte, inter quadruplicem hominis *ſtatum*: α. *integritatis*, uſque ad lapſum. β. *peccati*, à lapſu uſque ad regenerationem. γ. *gratiæ*, à converſione uſque ad mortem naturalem. δ. *gloriæ*, ab extremo judicio in omnem æternitatem. His poſitis, determinant: A. Hominem in ſtatu integritatis, juſtitiâ *originali* beatum, cum propenſione ad quodvis bonum tantum, vires etiam habuiſſe ad idem perpetrandum, ita tamen, ut accedente gravi tentatione, inde etiam potuerit declinari. B. in ſtatu *gratiæ*, ipſum per regenerationem, recuperare *vires*, peccato amiſſas, ad bonum *ſpirituale* & ſalutiferum, cum ſuperſtite tamen, qualicunque inclinatione ad malum. C. In ſtatu *gloriæ*, immutabilem ipſi adeſſe propenſionem ad bonum ſolum. In ſtatu autem D. peccati, adeſſe ei qualeſcunque vires, verſus bonum *naturale*, *morale* & *eccleſiaſticum*; ſed ad bonum *ſpirituale ac ſalvificum*, prorſus *nullas*. Cujus ſententiæ rationes jamjam indicavimus, & objectiones disjecimus.

De viribus liberi arbitrii controverſia.

6. An peccatum originale in ſolâ conſiſtat juſtitiæ originalis privatione?

XXVI. Quæritur 6. An peccatum *originale* in ſolâ conſiſtat privatione juſtitiæ *originalis*? Sociniani, in gratiam liberi arbitrii, à lapſu protoplaſtorum penitus illæſi, nullam omninò agnoſcunt juſtitiam *originalem*, adeoque nec ejus *privationem*. Pontificii, *juſtitiam* quidem agnoſcunt originalem; ſed quæ homini fuerit non *naturalis*; ſed donum *ſupranaturale*, velut frænum quoddam aureum, compeſcendæ pugnæ inter carnem & ſpiritum, homini naturali collatum: ut obtineant, hominis naturali, inter quæ eſt liberum arbitrium, à lapſu protoplaſtorum illæſa manſiſſe: ut item habeant, pugnam iſtam inter carnem & ſpiritum, ſeu concupiſcentiam carnis adverſus ſpiritum, adeoque, eâ non obſtante, hominem in hac vitâ, *moraliter* perfectum eſſe poſſe; ſtatuunt peccatum originale non conſiſtere niſi in privatione juſtitiæ *originalis*, per quam ſpiritus in pugnâ cum carne, adjutorio juſtitiæ originalis deſtitutus, languorem contraxerit, quo non ita prompte & feliciter poſſit reprimere inſultus carnis. Reformati ex adverſo, cum juſtitiam originalem credant, homini fuiſſe *naturalem*, h. e. naturæ *moraliter integræ* debitam; ſtatuunt, non tantum juſtitiam *originalem*, propter lapſum fuiſſe ablatam; ſed eadem operâ, totam hominis naturam, adeo *moraliter* fuiſſe corruptam, quoad intellectum, voluntatem, affectus, ut naturâ ſit cœcus, ratione omnis veritatis ſpiritualis, ineptus item ad quodvis bonum ſpirituale, & proclivis ad omne malum, ratione voluntatis. Rationes Reformatorum hæc ſunt præcipuæ: 1. Quod Scriptura hominem *mortuum* prædicet peccato Eph. II. 1. 5. Matth. VIII. 22. 1. Tim. V. 6. Rom. V. 12. Mors autem pertinet ad *naturam*. Quod 2. Omnes hominis *facultates* dicantur corruptæ: *intellectus* cœcus Eph. IV. 18. qui non *percipiat ea quæ ſunt ſpiritus*, eaque pro *ſtultitia* habeat 1. Cor. II. 14. 15. *voluntas* adverſa à bono ſpirituali, *inimicitia verſus Deum*, quæ ſe non *ſubjiciat legi* divinæ, nec *poſſit* quidem Rom. VIII. 7. *conſcientia* impura Tit. 1. 15. *affectus* diſtorti Gal. V. 24. Rom. VII. 5. *membra* Rom. VI. 19. totus *homo* univerſaliter corruptus Jeſ. 1. 4. 6. *caro carnalis*,

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

vetus

vetus homo. Quod 3. dicamur alienati *à vita Dei*, h. e. à *vita divinâ*, ſpirituali, cœleſti Eph. IV. 18. *deſtituti gloriâ Dei* Rom. III. 23. Quod 4. omnes dicamur eſſe *ſub peccato* Rom. III. 9. 10. 11.. Quod 5. totalis in nobis notetur *ἀδυναμία*, verſus bonum ſpirituale Jer. XIII. 23. 2. Cor. III. 5. Rom. VII. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. Tandem 6. huc militant omnia argumenta, quæ habuimus §. XIII. Nec quicquam in contrarium valet, quod cauſantur: A. quod naturaliter caro pugnet adverſus ſpiritum, h. e. *corpus* & corporalia, adverſus *animam* & ſpiritualia Gal. V. 17. cum ibidem per *carnem*, Apoſtolus nequaquam intelligat *corpus*, ſed *vitioſitatem* quæ eſt in toto homine, ſicut item per *ſpiritum* non animam; ſed partem *regenitam* in fidelibus. Ut non addam, in ſtatu integritatis, corpus & ſpiritum, ſibi invicem non fuiſſe adverſaria, ſed accuratiſſimè ſibi ſubordinata, & *pugnam*, quæ jam inter duo iſta obſervatur, eſſe à peccato & corruptione oriundam. Nec magis valet B. quod omne peccatum conſiſtat in *privatione* rectitudinis, quæ adeſſe debebat: dicit enim corruptio originalis, non tantum *abſentiam* boni; ſed etiam *præſentiam* habituum malorum, qui ſe applicant perverſo objecto, eoque corrupti ſunt. Minime valèt C. quod ea ratione Deus fieret *auctor peccati*, ſi nim. quicquam eſſet, præterquam privatio ſeu abſentia juſtitiæ originalis: licet enim auctor ſit *habitus* corrupti; non eſt tamen ipſius corruptionis & *ἀνομίας*, quæ à creaturâ, per injuſtitiam originalem, accedit habitui. Tandem D. nec etiam valet, quod per naturam, labe originali ad *malum tantum* proclivem, pereat indifferentia liberi arbitrii ad *bonum* ſpirituale: pereat enim illa, dum interim proclivitas illa mala ſemper libere (ſaltem *concomitanter*) adeſt, & libere, etiam *antecedenter*, operatur.

Objectiones.

7. An corruptio originalis ſedeat in ſola animæ noſtræ parte inferiore? Sententia Pontificiorum,

XXVII. Quæritur 7. An corruptio originalis ſedeat in ſolâ animæ noſtræ parte *inferiore*, ſeu in ſenſualitate & *concupiſcentiâ*? Auguſtinus quidem corruptionem originalem in *concupiſcentiâ* ponebat; ſed ſenſu *latiore*, quatenus omnium facultatum corruptionem notat, utpote quâ omnes aliquam geſtant concupiſcentiam ſeu *appetitum*. Pontificii, cumprimis Jeſuitæ, quo partem animæ *ſuperiorem*, ut loquuntur, in quâ eſt liberum arbitrium, à corruptione haberent illæſam: atque etiam concupiſcentiam obtinerent, non eſſe peccatum; ac proinde, quod eâ non obſtante, homo in hac vita, perfectus eſſe poſſit: ſtatuunt corruptionem *originalem* eſſe in ſolâ animæ parte *inferiore*, h. e. ſenſualitate, concupiſcentiâ, omnium virium inferiorum rebellione. Reformati ex adverſo, corruptionem originalem, non tantum ad *inferiores* animæ facultates; ſed & ad *ſuperiores*, quin ad ſuperiores potius, quam ad inferiores, referunt.

& Reformatorum cum ſuis rationibus.

Rationes dudum penes controverſiam præcedentem diximus: quibus hîc adjicimus 1. Quod Apoſtolus corruptionem exſertè ad mentem referat 1. Tim. IV. 5. *διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν*, *corruptorum hominum mentem* Coloſſ. II. 18. *φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ*, *inflatus à mente carnis ſuæ*. Quod 2. Chriſtus malas cogitationes, invidiam, blaſphemiam à *corde* repetat Marc. VII. 21. procul dubio ab intellectu & voluntate. Quin & 3. carni ſuum *φρόνημα ſapientiam* Paulus tribuit Rom. VIII. 7. & talem, quâ homo *ψυχικὸς*, non *percipiat* ea quæ ſunt Spiritus, imò pro *ſtultitia* ducat 1. Cor. II. 14. quod procul omni dubio ad *intellectum* pertinet; nec ſe *ſubjiciat legi* divinæ, quod ad *voluntatem* ſpectat. Addam 4. Quod non corpus ſeu *caro* & ſenſualitas ſpiritum: ſed ſpiritus carnem trahat: ac proinde corruptio, in *ſpiritu* potius, ſeu in facultatibus ſuperioribus hæreat, quam in *carne* ſeu inferioribus, ut Pontificii loquuntur Gen. VIII. 21. Nec eſt ferè quod opponant adverſarii, quam, Quod *corruptio* nativa paſſim appellatur *σὰρξ caro*, & inde *corruptus σαρκικὸς*, *carnalis*, idque oppoſitè ad *ſpiritum* Gal. V. 17. Rom. VII. 14. 18. Joh. III. 6. ita ut quis agat quod *non vult* Rom. VII. 16. 18. quod non alio fiat, quam quod in *carne* ſedeat, ſeu cupiditatibus carnalibus, in ſenſualitate carnis, ſeu in facultatibus animæ inferioribus. Reſp. 1. utique in carne, & in facultatibus carnis, eſt corruptio; ſed non in ſolis. 2. Tum *caro* non reſtringitur ad *corporalia*, ſeu ad ſenſualitates, ſicut jamjam oſtendimus; ſed extenditur etiam ad *ſpiritum*, cui *φρόνημα* tribuitur, & in quo corruptio ponitur, ut diximus. Præterquam 3. quod non intelligatur niſi corruptio, quæ eſt in toto homine, ac proinde etiam in *ſpiritu*.

Objectiones.

8. An concupiſcentia, ſaltem in baptizatis, non ſit peccatum? Sententia Pontificiorum,

XXVIII. Quæritur ergo 8. An concupiſcentia, ſaltem in renatis, ſeu baptizatis, non ſit peccatum? Pontificii, ut jamjam diximus, cum corruptionem non conſtituant, niſi in *carne* ſeu ſenſualitate & *concupiſcentiâ* carnis, ſeu *corporis*, cum qua homo creatus ſit; quamvis admittant eam concupiſcentiam, in non renatis eſſe peccatum, quia in eis voluntas cum ea colludit; ut habeant, hominem ſaltem *regenitum*, in hac vitâ, eſſe poſſe *moraliter* perfectum; in renatis, hoc ipſis eſt, *baptizatis*, dicunt non eſſe *peccatum*, quatenus non colludit voluntas, unde diſtinguunt inter concupiſcentiæ motum *primo-primum*, qui eſt abſque omni voluntatis conſenſu; & motum *ſecundo-primum*, qui habet *aliquem* conſenſum, ſibi conjunctum; & ſecundum, qui *plenum* habeat conſenſum. ita ut primus *nullum* omnino conſtituat peccatum; ſecundus *veniale* tantum, & tertius *morale* etiam. Reformati ex adverſo ſtatuunt *omnem* concupiſcentiam, quæ quidem vergit in malum, eſſe *peccatum*, quatenus 1. omnis concupiſcentia talis eſt *contra legem* Rom. VII 7. adeoque *ἀνομία*, in qua plenè conſiſtit peccatum 1. Joh.

& Reformatorum cum ſuis rationibus.

III.

III. 4. Quatenus *omnis* item 2. conſenſum voluntatis, ſi non *prævium*; ſaltem *concomitantem* ſibi habet conjunctum. Quatenus 3. iſta concupiſcentia ſcaturigo eſt omnis mali Rom. VII. 7. 8. à quo etiam, in decalogo poſtremum locum habet, ut excluſa hac prava concupiſcentia, omnia præceptis præcedentibus prohibita peccata ſecurius & efficacius excludantur, unde Auguſtinus: *concupiſcentia carnis, adverſus quam bonus concupiſcit ſpiritus, & peccatum eſt, & pœna peccati, & cauſa peccati.* Contr. Julian. lib. V. cap. 3. Quatenus 4. ipſi Pontificii agnoſcunt, eam in non renatis, ſeu non-baptizatis, eſſe *peccatum*, quæ apud iſtos voluntaria ſit *in cauſa*, h. e. in protoplaſtis ſponte peccantibus; quidni igitur, non etiam in *renatis?* cum non minus ipſi, quam non renati, ſponte in Adamo peccarint. Tandem 5. ex multiplici deſcriptione paulinâ ſolidiſſimum reſultat argumentum; nim. (1.) quod non ſit *bonum quid* Rom. VII. 18. (2.) quod ſit malum *εὐπερίστατον* Heb. XII. 1. (3) quod malum ſit *privative*, quia propter illud, *non perficitur* in nobis *bonum* Rom. VII. 15. (4) quod malum ſit *poſitive*. quia *rebelles legi mentis*, & ipſum cogat facere quod *odit* verſ. 23. (5) quod cum illo præcepto pugnet: *non concupiſces*, Ibid verſ. 7. (6) quia Apoſtolus propter hoc malum exclamet: *miſer ego, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Ibid. verſ. 24. (7) quoniam iniquitas cum lege pugnans, ac proinde neceſſario peccatum ſit 1. Joh. III. 4. Eſt hæc congeries Chemnitii, in ſuo *Exam. Concil. Trid. de reliq. peccat. orig.* Ei

Obje-ctiones.

tamen patrocinari conantur Romanenſes; his fere tribus: A. Quod concupiſcentia, ſaltem quoad motum ejus primo-primum, in renatis deſtituatur omni conſenſu voluntatis. Reſp. 1. habet conſenſum *prævium* in *cauſa*, in protoplaſtis, quomodo Pontificii, conſenſum voluntatis illam habere, agnoſcunt in non-renatis. 2. Si non haberet conſenſum iſtum *prævium*, habet tamen *concomitantem*, quatenus ejus præſentia peccatori grata eſt & delectabilis. B. Quod omnis concupiſcentiæ ac ſenſualitatis reatus, penitus ſublatus ſit per Baptiſmum. Reſp. Tollitur 1. per Baptiſmum *reatus*, non tantum concupiſcentiæ & *ſenſualitatis*, ſed omnium etiam ſcelerum, per *remiſſionem* propter Chriſtum: ergone omnia illa ſcelera, *peccata* non amplius ſunt? v. g. in Davide adulterium & homicidium? Tollatur 2. per *regenerationem*: ſed eatenus tantum, ut in fidelibus non *dominetur* Rom. VI. 12. Num propterea deſinit eſſe peccatum? C. Quod in renatis nil ſit damnabile, proinde nec *concupiſcentia* & *ſenſualitas* Rom. VIII. 1. Reſp. Non dicit Apoſtolus, nihil *damnabile* ſupereſſe in fidelibus; ſed *nullam condemnationem*, *οὐδὲν κατάκριμα*, ſcil. *actualem* ſupereſſe, quia omnis traducta eſt in Chriſtum. Non addam, quod ex hac hypotheſi, non tantum concupiſcentia & ſenſualitas, in renatis, non ſit futura peccatum; ſed etiam nullum omnino eorundem ſcelus, v. g. adulterium, homicidium in Davide &c.

9. An peccatum originale ſit peccatum leve & veniale? Sententia Pontificiorum, & Reformatorum cum ſuis rationibus.

XXIX. Quæritur 9. An peccatum originale, quatenus quidem eſt in nobis, ſit peccatum leve ac veniale? Pelagiani & Sociniani nullum agnoſcunt. Semi-Pelagiani & imprimis Pontificii, agnoſcunt quidem eſſe peccatum, ſed *leve* tantum ac *veniale: extenſive* quidem, *majus* peccato actuali; ſed *intenſive* minus. Aquinas *Sum. part.* III. *Quæſt.* 2. *art.* IV. Imo diſputant, *minimum eſſe omnium peccatorum, & quovis veniali minus.* Andrad. *Orthod. Expl.* l. 3. Reformati ex adverſo, graviſſimum cenſent, idque per ſe: Quia 1. ſi primam fœderis operum *violationem* ſpectes, dudum cap. 1. hujus lib. §. XV. demonſtravimus, fuiſſe illam peccatum longe graviſſimum; id autem, per *imputationem*, omnium noſtrum peccatum eſt Rom. V. 12. Si vero 2. Originale *inhærens* cogites, eſt illud α. *καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία. ſupra modum peccans illud peccatum* Rom. VII. 13. Eſt β. fons ac ſcaturigo omnis peccati: *κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν, operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.* Ibid. verſ. 8. Eſt γ. *peccatum illud, ἡ ἁμαρτία*, ſcil. *ἐξόχως omnis* peccati complexus, & quaſi *omne* peccatum. Eſt δ. peccatum quod *mortem* affert Rom. VII. 11. Eſt ε illud, de quo adeo querulantur ſancti: *miſer ego, quis me liberabit?* verſ. 24. *In peccato concepit me mater mea* Pſal. LI. 7. & Deus ipſe Gen. VI. 5. & VIII. 21. Nec eſt quod objiciant: A. Manducatio fructus alicujus prohibiti, eſt res levicula, nec conſtituere poteſt, niſi peccatum veniale. Reſp. Poteſt in *re* levi *grave* committi peccatum 2. Sam. VI. 6. 7. 8. 1. Sam. VI. 14. Act. V. 2. 3. B. *Imputatum*, proprie non fuit *noſtrum*. Reſp. Fuit omnino noſtrum, *ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, in quo omnes peccarunt* Rom. V. 12. C. Parum habet voluntarii. Reſp. 1. Fuit perfecte voluntarium, *antecedenter* etiam, in *cauſa* in protoplaſtis. 2. Non habet etiam conſenſum voluntatis *antecedentem* à quo *exiſtat*; habet tamen *conſequentem*, per quem peccator delectatur ſibi *coexiſtente*, à quo *ἀνομία* eſt, à quo *maledictionem* meretur Gal. III. 13. ex Deut. XXI. 23.

Obje-ctiones.

10. An peccatum originale mereatur tantum pœnam damni? Sententia Pontificiorum, & Reformatorum.

XXX. Quæritur 10. An peccatum originale mereatur tantum pœnam damni? Pelagiani & Sociniani, nullam pœnam ei addicunt, quia pro peccato non agnoſcunt. Pontificii, quia pro peccato levi & veniali putant, juxta parag. præcedentem, ut ſuum limbum infantium ſaltem tectum habeant; exiſtimant illud non mereri niſi pœnam *damni*, quâ excluſi ſint à bono quidem; ſed nullum etiam ſentiant *tormentum* ſenſus. Reformati pœnam *ſenſus*, à pœnâ *damni* inſeparabilem exiſtimant, adeoque non tantum pœnam *damni* ei addicunt; ſed etiam pœnam *ſenſus*. Quia 1. *omne* peccatum, utpote repugnans *infinitæ* majeſtati

 Dei

cum ſuis rationibus. Dei legiſlatoris; *infinitam* demeretur pœnam, adeoque non tantum *damni*; ſed & ſenſus Gal. III. 13. & Deut. XXI. 23. Quia 2. Deus Gen. II. 16. 17. ei dictet *omne mortis* genus, ſicut Cap. præced. docuimus. idque nos *in Adamo* perpetraſſe teſtetur Apoſtolus Rom. V. 12. Quia 3. ab eo, nos *natura filios iræ* pronunciet idem, *mortuos in peccatis* Eph. II. 1. 3. Quia 4. peccatum *hoc* ſimpliciter *graviſſimum* eſſe, jam ante demonſtravimus. Quia 5. pœna *ſenſus* à pœna *damni* ſit inſeparabilis Matth. XXV. 41. 2. Theſſ. I. 8. 9. Quia 6. univerſus *infantium limbus* non ſit niſi otioſum cerebri humani *figmentum*, nullis, ſeu Scripturis, ſeu rationibus demonſtrabile, prout alibi preſſius oſtendemus. Suam autem ſententiam,

Obiectiones. Pontificii fruſtra conficere conantur: 1. Ex mitiore infantium pœnâ, ob defectum peccati actualis; cum in pœna *ſenſus* gradus manifeſti ſint ex Luc. XII. 47. & omnis *peccati ſtipendium* dicatur *mors* Rom. VI. 23. imo & à peccato primo *mors* in omnes tranſierit Rom. V. 12. Tum 2. quod *vermem* conſcientiæ Jeſ. LXVI. 24. qui ad pœnam *ſenſus* ſpectat, utpote ex ſolo peccato actuali oriundum, non ſentiant, ſolo peccato originali obnoxii: Quid enim ſi *ignem* ἄσβεστον (qui additur ibidem, *ignis eorum non extinguetur*) ſentiant; neque enim eſt quod obſtet, quominus illum experiri poſſint: tum etiam eſt *conſcientia*, non ſolius peccati *actualis*; ſed etiam *originalis* Pſal. LI. 7. Tandem 3. quod nemo propter *ſolam virtutum* privationem, & *pronitatem* ad vitia, ſoleat *poſitiva* & ſenſibili pœna affici; ſed propter culpam *actualem* ita demum puniatur: Non ſoleat enim hoc fieri in foro *ſoli*; ſolet tamen in foro *poli*, propter ſolam *omiſſionem* Gal. III. 10. Luc. III. 47. Matth. XXV. 27. 30. 42. 43. Tum etiam non eſt in hoc peccato *ſola* virtutum privatio, & qualiſcunque *pronitas* ad vitia; ſed univerſalis *totius naturæ* corruptio, à qua *omne figmentum cordis* humani, *tantummodo malum* dicitur, *ab ipſa pueritia* Gen. VIII. 21. à qua *filii iræ* pronunciamur, *mortui in peccatis* Eph. II. 1. 3. Et fac etiam, non eſſe niſi *privationem* virtutum, nobis ineſſe debitarum, & qualemcunque *pronitatem* ad vitia, vel hoc *ſolo* nomine, mortem & *maledictionem* demereretur æternam Gal. III. 10. Deut. XXVII. 23. 26. Rom. VI. 23.

11. An & beata virgo ſubſit peccato originali? Sententia Pontificiorum, & Reformatorum.

XXXI. Quæritur 11. An & beata virgo ſubſit peccato originali? Pontificii, ut ſuæ Mario-λατρείᾳ conſulant, communiter, exceptis ſolis Dominicanis; negant eam ſubeſſe peccato Originali. Reformati, peccatum illud adeo cenſent univerſale, ut ab eo non excludatur, niſi ſecundus Adamus Jeſus Chriſtus. Quia 1. Scriptura ſolo Chriſto excepto, ad *omnes* dicat *tranſire mortem*, *eo quod in uno omnes peccaverint*. Rom. V. 12. item Deum *omnia concluſiſſe ſub peccatum* Rom. XI. 32. 1. Cor. XV. 22. Quia 2. ipſa Chriſtum agnoſcat & recipiat pro *Servatore* ſuo Luc. I. 47. Quia etiam 3. *actu* peccaverit, utpote juſte à Chriſto reprehenſa Joh. II. 4. Quia 4. & ipſa precata fuerit: *remitte nobis debita noſtra* Matth. VI. 12. Quia 5. non aliter, quam per *Chriſtum*, ejusque ſatisfactionem, ſervata ſit, aut ſervari potuerit Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. 1. Tim. II. 4. Quia 6. & ipſa omnis generis *ærumnas*, imo & ipſam *mortem* ſubierit, quæ certè, ipſis adverſariis fatentibus, non ſunt niſi pœnæ peccati. Nec habent quod pro ſe cauſentur, niſi 1. calvas & jejunas aliquot *ſimilitudines* & comparationes, v. g. Sicut

Obiectiones. *primus* Adamus, ex terrâ nondum maledicta conditus eſt; ita & *ſecundum*, ex Matre *non maledicta* naſci decuit: item, Sicuti *Eva*, utpote typus Mariæ, *abſque* peccato naſci debuit, ita &c. eâdem enim facilitate illa *reprobantur*, qua producuntur, vel ex adverſariorum *hypotheſibus*, per quas Theologia *ſymbolica* non eſt argumentativa. Niſi 2. loca Cant. II. 13. 14. & IV. 1. 12. ubi *tota pulchra* dicatur Maria; ſed hoc de *Eccleſia* dicitur, quam *dilexit*, & *ſemetipſum expoſuit pro ea*, *ut eam ſanctificaret*, *ut ſiſteret eam glorioſam*, *non habentem maculam aut rugam*, *aut tale quicquam* Eph. V. 25. 26. 27. Et ſi de *Maria* diceretur, non tamen efficeret, eam fuiſſe abſque *peccato originali*, cum nec Eccleſia, abſque *macula* & rugâ exſtitura, expers ſit peccati *originalis*. Et 3. quod Deus *potuerit* immunem conſervare, à labe *originali* beatam Virginem, atque etiam *voluerit*, propter honorem ipſius Chriſti: Neque enim ex eo quod *potuit*, ſequitur eum etiam *voluiſſe*: neque *voluiſſe* probatur, quod fecerit ad honorem *Chriſti*: faciebat enim, & magis, ad *honorem* Chriſti, quod omnium univerſalis, etiam Matris ſuæ eſſet Redemptor, agnoſcente ipſa Virgine Luc. I. 47. & Petro Act. IV. 12. & ipſo Servatore Joh. XIV. 6. Tandem 4. fabuloſas *Brigittæ* revelationes, γρῦ quidem non facimus.

12. An omnes baptizati per Baptiſmum liberentur à peccato originali? Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

XXXII. Quæritur 12. An omnes baptizati per Baptiſmum liberentur à peccato originali? Auguſtinus olim, quod *abſolutam* tueretur Baptiſmi *neceſſitatem*, affirmabat. Lutherani itidem, quod ſtatuant, Baptiſmum, non quidem *cauſam* gratiæ remittentis & regenerantis; ſaltem *vehiculum* eſſe gratiæ omnis putent, affirmant. Pontificii, ut abſolutam Baptiſmi neceſſitatem commodius tueantur, itidem affirmant. Reformati, ratione *electorum* baptizatorum omnium, admittunt quidem, eos liberari, vel *ante* Baptiſmum, vel *ſub* Baptiſmo, vel *poſt* Baptiſmum, à *reatu*, atque etiam à *dominio*, non tantum peccati *originalis*; ſed etiam omnium *actualium*: attamen, quoad *maculam* & rudera, peccatum eis ſupereſſe docent, quamdiu in *hujus* vitæ imperfectione degunt. Quia Scriptura docet, illud ſupereſſe: quando 1. etiam in regenitis, *carnem* ſemper

Digitized by Google

Collatio ſententiarum affirmantium.

ſemper *militare adverſus ſpiritum* docet Gal. v. 17. Quando 2. Paulus, etiam *poſt* ſui regenerationem & converſionem, adeo *querulatur* de reliquiis peccati & carnis Rom. vii. 18. 19. 24. Quando 3. & qui *Chriſti ſunt*, proinde vere regeniti & converſi, jubentur adhuc *crucifigere carnem & cupiditates* Gal. v. 24. Col. iii. 3. Eph. iv. 21. 22. *abnegare ſeipſos* Luc. ix. 23. Quando 4. indies jubemur orare *remiſſionem* peccatorum Matth. vi. 12. Pſal. cxxx. 3. & cxliii. 2. Quando 5. *omnimoda*, vel regenitorum in hac vita *perfectio*, paſſim in Scripturis refellitur Phil. iii. 13. 1. Reg. v. iii. 46. Eccl. vii. 20. Jac. iii. 2 &c. de quo, ſuo loco ex profeſſo plura. Quando 6. ipſam *concupiſcentiam* in terminis, peccati arguit Exod. xx. 17. Rom. vii. 7.

Objectiones.

Quæ autem 1. ex adverſo, pro *perfectione omnimoda*, ex Scripturis urgere ſolent, non notant ex *ſtylo* Scripturæ, niſi ſinceritatem, quâ ad *omnimodam* perfectionem ſerio enitimur, licet nunquam *aſſequi* valeamus, teſte Apoſtolo Phil. iii. 12. 13. 15. Quæ 2. peculiariter de *Baptiſmo* cauſantur, quod peccata *abluat* Act. ii. 38. quod ſit Sacramentum *regenerationis* & renovationis Spiritus S. Tit. iii. 5. non arguunt, niſi peccatum *quodvis*, tam *actuale*, quam *originale*, in fidelibus eorumque liberis, propter ſanguinem Chriſti ablatum obſignari, quod *reatum* ac *dominium* Rom. vi. 6. 7. 11. 12. non autem quoad *totalem* peccati *abſentiam*, vel quoad *rudera* ſua Rom. vii. 21.

13. An peccatum originale inhærens, ipſa ſit hominis ſubſtantia? Sententia affirmans, & negans, cum ſuis rationibus.

XXXIII. Quæritur 13. An peccatum originale *inhærens*, ipſa ſit hominis ſubſtantia? Flacius Illyricus, cum ſuis fervore diſputationis abreptus, prout juſtitiam originalem exiſtimat, ipſam eſſe hominis ſubſtantiam: ita etiam labem originalem ſtatuit eſſe ipſius hominis corrupti *eſſentiam*. Reformati ex adverſo, credunt eam eſſe quaſi accidens, univerſæ ſubſtantiæ intimè inhærens, eo quod ſententiâ adverſariâ, 1. Deus neceſſario eſſet *auctor* peccati, cum procuidubio, auctor ſit omnis *ſubſtantiæ* Rom. xi. 36. tum 2. Chriſtus *peccatum* aſſumpſiſſet, dum *naturam* aſſumpſit noſtram Heb. ii. 15. 16. Porro 3. in generatione, converſione, ſanctificatione, dum *peccatum* deſtruitur, ipſa deſtrueretur hominis *natura* & ſubſtantia; quando ex adverſo, natura *ſanatur* & reſtauratur. Inſuper 4. hoc pacto *peccatum* olim reſurgeret, & æternam *vitam* poſſideret: cum reſurrectura ſit, & vitam iſtam poſſeſſura *natura* & ſubſtantia noſtra Job. xix. 26. 27. 1. Cor. xv. 53. 54. Adhæc 5. ex hac ſententia, anima noſtra quoad ſuam ſubſtantiam corruptibilis, adeoque *mortalis* foret; cum *peccatum* in fidelibus, in dies corrumpatur 1. Cor. v. 5. Rom. vii. 13. Tandem 6. damnatus olim in Manichæis error, ex hac ſententia, reſtituendus foret. Rationes, quibus pro ſe militat Flacius, nullius ſunt momenti: 1. enim *figmentum cordis malum à pueritia* Gen. viii. 21. manifeſte diſtinguitur ab ipſo *corde*. 2. Quotieſcunque peccatum *caro*, *corpus peccati*, *membra terrena*, *vetus homo*, appellatur, non *proprie*; ſed *metonymia* ſubjecti pro adjuncto, appellatur, ſcil. per *corpus* peccati, vitiorum maſſa & congeries: per *veterem* hominem, cauſa & regula prioris vitæ intelligitur. Et quod 3. *peccatum inhabitans operari*, *ſeducere* & *occidere* dicitur Rom. vii. eo modo intelligendum eſt, quo & *lex dicitur operari iram* Rom. iv. 15. & *gratia Dei*, cum Paulo *laboraſſe* dicitur 1. Cor. xv. 10. Et 4. imago Dei, quatenus in *juſtitia originali* conſiſtit (cui peccatum *originale* opponitur) nequaquam ipſa eſt hominis ſubſtantia. Et 5. quod *cor mundum* ſibi *creari* petit David Pſal. li. 12. & ſe hoc *daturum* Deus promittit Ezech. xxxvi. 26. 27. non arguit, ante regenerationem, corruptionem fuiſſe ipſam cordis *ſubſtantiam*; ſed *corruptionem* fuiſſe in ſubſtantiâ. Et 6. quod *filii iræ* dicamur *natura* Eph. ii. 3. non aliud vult, quam naturam noſtram, ab ipſa noſtri nativitate, *corruptionem* contraxiſſe, non autem ipſam corruptionem *factam* eſſe.

14. An corruptio originalis propagetur per imitationem? Sententia affirmativa, & negativa cum ſuis rationibus.

XXXIV. Quæritur 14. An corruptio originalis propagetur per *imitationem*? Judæi dicunt, peccatum protoplaſtorum poſteritati non nocere, niſi per exemplum. Pelagiani, Sociniani, Anabaptiſtæ, ut vires liberi arbitrii ad bonum quodvis, etiam ſalvificum, à peccato protoplaſtorum intactas & illæſas habeant, omne quidem peccatum originale negant, interim ſi quæ ſit propagatio peccati, quam experientia videtur clamare, eam *imitatione* fieri ſtatuunt. Reformati, quamvis non abnuant, peccatum aliquod *actuale* ſæpius propagari exemplo; corruptionem tamen *originalem*, ſeu totalem naturæ noſtræ corruptionem fieri per *imitationem*, negant. Quia 1. eam propagari, *imputatione* peccati primi, propter illud *privatione* juſtitiæ originalis, & *generatione naturali*, jam ante demonſtravimus. §. xviii. & xix. Quia 2. propagatur etiam in hos qui non peccarunt ad *ſimilitudinem* (h. e. ad *imitationem*) Adami Rom. v. 14. Quia 3. dicimur in peccatis concipi ac naſci Pſal. li. 7. Quia 4. propagatur etiam in *infantes* 1. Cor. vii. 14. Gen. viii. 21. qui non ſunt capaces ullius *imitationis*. Quia 5. Protoplaſtis primum peccantibus, poſterorum nullus adfuit, proinde illud imitari non potuit. Quia 6. peccatum nullum per *imitationem*, in *omnes* & ſingulos homines propagari poteſt, quemadmodum originale propagatur ex ſententiâ Apoſtoli Rom. v. 12. ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. Quia 7. concipi nullâ ratione poteſt, quod *univerſalis* totius humanæ *naturæ* corruptio, quâ inepti ſimus ad *omne* bonum ſpirituale, & proclives ad *omne* malum, id quod de peccato originali, dudum demon-

Objectiones.

monſtravimus, propagetur per *imitationem.* Si dicant in contrarium A. quod *corruptio*, quippe privatio, propagari alio modo non poſſit, quam per *imitationem*, quatenus neque per *corpus* poteſt, utpote brutum, neque per *animam*, quod ea non propagetur; ſed per ſolam *creationem* cuique coexiſtat. Reſp. Valeret objectio, ſi ſtatueremus eandem *numero* corruptionem propagari, utpote quæ neceſſario ſubjectum aliquod exigeret, in quo tranſiret à parentibus in ſobolem: quando jam, eandem tantum *ſpecie* propagari dicimus, quæ nullum exigit ſubjectum; non magis quam ea, quæ fit per adverſariorum *imitationem.* B. commemorantur infantes *innocentes* Pſal. CVI. 38. Jon. IV. 11. item *ſancti* 1. Cor. VII. 14. ob hoc procul dubio, quia non poſſunt imitari. Reſp. *Innocentes*, non quod immunes ſint ab *omni* noxâ; ſed quod immunes ſint à noxâ *actuali.* Et *ſancti*, ſanctitate *fœderali*, quâ olim *univerſus* populus, in quo plurimi profani erant, plurimi hypocritæ, ſanctus appellabatur: eadem ſanctitate *liberi fidelium*, utpote partes parentum, eiſdem cum parentibus privilegiis eccleſiaſticis gaudent, non autem quod immunes ſint à noxâ originali. C. Peccatum non eſſet voluntarium, adeoque nec peccatum, ſi non propagaretur per liberam imitationem. Reſp. Eſt nihilominus voluntarium *concomitanter*, quatenus corruptio cum delectatione adeſt. D. Lex non prohibet *naſci* corruptum. Reſp. Prohibet tamen *eſſe* corruptum.

15. An corruptio originalis propagetur per traducem ſeminalem? Sententiarum divortia.

XXXV. Quæritur 15. An corruptio originalis propagetur per traducem ſeminalem? Sunt qui putent, propagari per *corpus ſolum*, quatenus mores animi ſequantur temperamentum corporis. Ex adverſo alii, propagari volunt, per ſolam *animam*, quæ propagetur, ſicut lumen à lumine accenditur, ita ut cum eâ corruptio à parentibus tranſeat in liberos. Auguſtinus olim, & complures è Patribus, Lutherani item plerique, atque inſuper nonnulli è Reformatis, quod aliter progationem corruptionis originalis concipere non poſſint; ſtatuunt propagationem fieri per traducem ſeminalem, quo totus homo propagetur, adeoque corpus pariter & anima. Iſtorum omnium primum falſum in hoc eſt, quod cogitent, eandem *numero* corruptionem propagari; dum non niſi eadem *ſpecie* propagatur. Socinus item Prælect. IV. agnoſcit, fieri poſſe, ut parentes, continuo exercitio peccatorum, talem contrahant naturæ vitioſitatem, quæ cum ſemine tranſeat in ſobolem.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Reformati non abnuunt, fieri poſſe, ut propter peccatum protoplaſtorum, per traducem ſeminalem tale tranſeat temperamentum *phyſice* vitioſum, à quo, ſuo tempore, homo occaſionem poſſit accipere, ad proclivitatem verſus peccatum hoc aut illud actuale: etiam agnoſcunt, ad propagationem corruptionis originalis neceſſario requiri *generationem naturalem*, per quam homo propagatur, ſine quo non poteſt propagari corruptio: ſed ipſam corruptionem cum ſemine traduci in liberos, abſolute negant. Quia 1. jam ante demonſtravimus, corruptionem propagari, per *imputationem* peccati primi, hinc per *negationem* juſtitiæ originalis, & per *generationem* naturalem. §. XIX. Quia 2. propagationem animæ rationalis per traducem, jam ante refutavimus lib. III. cap. IX. §. X. & XVIII. Quia 3. per traducem ſeminalem, *proprie* non propagatur niſi *corpus*, quod anima adhucdum deſtitutum, boni aut mali moralis non eſt capax. Quia 4. anima, unicum ſubjectum δεκτικὸν malitiæ *moralis*, non tranſit de ſubjecto in ſubjectum, ut ſimul cum eâ, tranſire poſſit corruptio. Quia 5. propagatio corruptionis per traducem, non tollit difficultatem, cui in remedium tradux excogitatus videtur: quatenus non explicat, quomodo protoplaſtos invaſerit corruptio. His poſitis & demonſtratis, non video, quid ullâ cum ſpecie dici poſſit, pro corruptionis originalis propagatione per traducem ſeminalem.

Objectiones.

Si enim dicant A. percipi & explicari non poſſe, quâ ratione corruptio, quæ non eſt ſubſtantia, per ſe tranſeat in poſteritatem: fatebor lubenter hoc percipi & explicari non poſſe, ſi intelligatur eadem *numero* corruptio; ſed percipi & explicari ſufficienter poſſe, ſi intelligatur eadem *ſpecie* tantum corruptio. Et ſi Socinus etiam 2. cauſetur per continuum aliquod exercitium alicujus vitii, proclivitatem contrahi poſſe ad iſtud vitium: intelligi tamen non poteſt, quâ ratione iſtud vitium ſedeat in *ſemine* ἀζώῳ καὶ ἀλόγῳ, ut ejus ope vitium *morale* tranſeat in poſteritatem. Et ſi hoc etiam perciperem, non tamen percipere poſſum, quâ ratione vitium univerſale, ſeu corruptio totius *naturæ*, ſeu proclivitas ad *omne* vitium, tranſeat per ſemen: nec etiam percipere poſſum, quâ ratione tranſeat in *omnem* retro poſteritatem, quæ tamen de corruptione originali, dudum à nobis demonſtrata ſunt.

Pars Practica.

Adnitamur: 1. Cognoſcere pravitatem labis originalis, qui malum eſt: Univerſale.

XXXVI. Praxin peccati in genere, in caput ſuccedens ſeponemus; originalis *imputati* praxin, cap. præcedenti diximus, inde repetendam. *Inhærentis* praxis exigit *primo*, ut ſe *cognoſcamus*, non *theoretice* tantum ejus naturam, quam in *dogmaticis* deſignavimus; ſed *practice* ejus *indolem*, adeo peſtilentem & exitioſam. Eſt enim malum: 1. *Univerſale*, quatenus præſtat, non tantum *defectum* omnis omnino *juſtitiæ* & ſanctitatis, olim nobis concreatæ; ſed etiam *præſentiam* peſſimæ *diſpoſitionis* ac propenſionis, ad quodvis *malum*, quam tot nominibus, quæ jam ante deſignavimus, *carnis*, *ſapientiæ carnalis* Rom. VIII. 6. 7. *corporis peccati*,

peccati, *membrorum terrenorum* Col. III. 5. *legis membrorum* Rom. VII. 23. *operis diaboli* 1. Joh. III. 8. *cupiditatis diaboli* Joh. VIII. 44. imo *inferni*, qui totam naturam, velut in *flammam redigit* Jac. III. 6. Scriptura nobis quaintercunque repræſentare allaborat: Nec abſque ratione; eſt enim labes & tabes hæc univerſalis, & communis (1) omnibus *temporibus*, *ab Adamo uſque ad Moſen* Rom. V. 14. imo in *omnes homines tranſit*. verſ. 12. (2) Omnibus omnium *facultatibus*, *intellectui* enim præſtat φρόνημα σαρκὸς, *cæcitatem*, tenebras, errores: *voluntati* ſeu cordi, *pravum* quodvis *figmentum*; averſionem à bono quovis, & propenſionem ad malum: rebellionem & ἀταξίαν: *conſcientiæ* impuritatem & ἀναισθησίας: *memoriæ* labilitatem: facultatibus *ſenſitivis* earumque cupiditatibus, rabiem: uſque adeo, ut à vertice ad plantas, in nobis ſit μηδὲν ὑγιὲς Jeſ. I. 5. 6. Pſal. XXXVIII. 4. 5. Eſt 2. malum εὐπερίστατον Heb. XII. 1. *inſeparabile*, ſicut atror Æthiopi Jer. XIII. 13. ab ipſis etiam, quantumcunque regenitis, converſis & ſanctificatis Rom. VII. 14. 15. 17. 18. 19. 21. Quamvis enim in ipſis ſit *condonatum* & mortificatum; non tamen penitus *abactum* & mortuum. Eſt 3. malum *contagioſum*, utpote non tantum *in ſe* peſſimum; ſed etiam omnia *bona* noſtra *inficiens*, ut per illud ipſa noſtra *juſtitia*, & *univerſa* etiam, in ſe, & coram Deo, non ſit niſi *panniculus menſtruatus* Jeſ. LXIV. 6. quod omnes conatus noſtros *debilitat*, per quod, non tantum *bonum quod volumus*, *non facimus*; & contra *malum quod non volumus*, *facimus* Rom. VII. 18. 19. ſed etiam omnia noſtra bona ſic deprimit & inquinat, ut per ſe, abſque Chriſti ſupplemento & correctorio, Deo non *placere*, imo non niſi *diſplicere* poſſint Joh. III. 6. Rom. VIII. 7. 8. Eſt 4. malum perquam *fœcundum*, quod omne malum *producit*: quamdiu enim *in carne* ſumus, *paſſiones peccatorum in nobis efficaces ſunt*, εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ Rom. VII. 5. quæ κατεργάζονται ἐν ἡμῖν, πᾶσαν ἐπιθυμίαν verſ. 8. *ſeducunt nos* verſ. 11. *venundant nos peccato* verſ. 14. *captivos nos ducunt ſub peccato*, verſ. 23. ut ſit ἁμαρτωλὸς ἁμαρτία, *peccans peccatum* verſ. 13. nec mala tantum *turpia* quævis, ſed *triſtia* quoque, εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ, nos *enecant* verſ. 11. κατεργάζεται θάνατον verſ. 5. *inimicitiam* cum Deo Rom. VIII. 7. ut ſimus *filii iræ*, *mortui in peccatis* Eph. II. 1. 3. eo *alienamur* à Deo, à gratiâ, à gloria, uſque adeo, ut ſimus *abſque Deo*, abſque *Chriſto*, abſque *ſpe in mundo* Eph. II. 12. 13. & penitus excluſi a participio *regni* Dei Joh. III. 5.

'Ευπερίστατον.

Contagioſum,

Fœcundum.

XXXVII. Hinc *ſecundo*, praxis exigit, ut ſuper hoc peccato nos profundè *humiliemus* coram Deo, exemplo Davidis Pſal. LI. 5. & Pauli Rom. VII. 14. 17. 18. 23. Quorſum etiam ſuis Corinthiis illud in *memoriam* revocat 1. Cor. VI. 9. 10. 11. prout jam ante Judæis, Jeſaias Cap. XLVIII. 8. Huc enim, procul dubio, *palum* iſtum ſuperſtitem Deus eſſe vult in *carne noſtra*, ne nos *exaltemus* 2. Cor. XII. 7. Conf. Joſ. XIII. 13. & Apoc. III. 17. ſigillatim nos humiliando, hujus peccati *turpitudinem* & *pernicioſitatem* 1. profunde *ſentiamus*, ut ab eo exclamemus: *Miſer ego, quis me liberabit ab hoc corpore mortis?* Rom. VII. 24. utpote quod non tantum omne peccatum *operatur*, ſed etiam *includit*, ac *virtualiter* omne peccatum *eſt*. 2. In deprecationibus noſtris, humillime illud *confiteamur* & deprecemur Pſal. LI. 7. *Ecce in iniquitate natus ſum, in peccatis concepit me Mater mea.* 3. Nos ipſos propter illud *condemnemus*, quod ipſum ſolum *omnis* peccati in nobis auctor exiſtat: *nemo* enim, *quum tentatur, dicat ſe à Deo tentari; ſed unuſquiſque tentatur, cum à propria cupiditate abſtrahitur & ineſcatur* Jac. I. 13. 14. Abſque corruptione enim *naturali*, fruſtra Satanas tentaret, mundus alliceret ac seduceret, ut patet in Servatore Matth. IV. quando jam, *quæ carni & cogitationibus placent*, *facimus*, *natura filii iræ* Eph. II. 3. proinde, non Satanæ *ſoli* tribuamus, & peccata & exitium noſtrum non mundo ſeducenti; ſed ἡ οἰκούσῃ ἐν ἐμοὶ ἁμαρτίᾳ Rom. VII. 20. Proinde 4. ubique nos præſtemus ταπεινόφρονες: *Miſer ego* Rom. VII. 25. *Ecce in iniquitate natus ſum* Pſal. LI. 7. Quotieſcunque alios conſpicimus, turpiſſimis quibuſvis ſceleribus obnoxios *nos ipſos* cogitemus, quorum imaginem ipſi præſtent Gen. V. 3. ut qui etiam quondam *fuerimus* tales Tit. III. 2. 3. Eph. II. 2. 3. 13. Col. III. 7. imo & ſimus adhucdum *potentia*, utpote in quorum *carne nihil boni habitet* Rom. VII. 18. qui *radicem* omnium illorum ſcelerum circumferamus, atque etiam cum ſceleratiſſimis *excideremus*; niſi purâ putâ gratiâ cohiberet Gen. XX. 6. Imo 5. vel in *præſtantiſſimis* noſtris operationibus, caveamus nobis a *ſuperbia* phariſaica Luc. XVIII. 12. quod *omnis juſtitia* noſtra non ſit niſi *panniculus menſtruatus* Jeſ. LXIV. 6. à quâ ſumus *ſervi inutiles* Luc. XVII. 10. *quorum optima*, remiſſione digna contineant Neh. XIII. 22.

2. Profunde ſuper eo humilia-n.

Quomodo.

XXXVIII. Porro *tertiò*, exigit hujus peccati praxis, totis viribus contendamus, ut ab hoc malo *liberemur*: exemplo Pauli, Rom. VII. 24. *Quis me liberabit ab hoc corpore mortis?* Quamvis enim, ut dudum monuimus, ab ejus *præſentia*, dum hic ſumus, liberari penitus non poſſimus, eſt enim ἁμαρτία οἰκοῦσα Rom. VII. 20. κακὸν παρακείμενον verſ. 21. poſſumus tamen ab eo liberari, tum quoad *reatum* condemnationis Rom. VIII. 1. 2. tum quoad *dominium* Rom. VI. 12. Fit autem liberatio iſta, auctore *Deo*, per Chriſtum: *gratia ſit Deo, qui nobis victoriam largitur per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*, per juſtitiam Chriſti Rom. V. 17. 18. 19. & per *Spiritum*

3. In liberationem contendere.

Ejus cauſæ.

vitæ

vitæ in Chriſto Jeſu Rom. VIII. 2. Singulatim A. ope *juſtificationis* Pſal. LI. 9. 1. Joh. 17. Eph. V. 26. B. *Regenerationis* Joh. III. 3. 5. Tit. III. 5. C. *Converſionis* ſeu vivificationis, quatenus *natura mortuos in peccatis* ipſe *vivificat*, *ac ſuſcitat* Eph. II. 1. 3. 5. D. *Sanctificationis* 1. Cor. VI. 11. *Abluti eſtis*, *ſanctificati eſtis*, *juſtificati eſtis*, *per nomen Domini Jeſu*, *& per ſpiritum Dei noſtri:* quatenus eâ, *corruptio* originalis paulatim tollitur. & *puritas* imaginis divinæ nobis reſtituitur Eph. IV. 22. 23. 24.

Media. Noſtrum igitur eſt, quo his omnibus, liberemur à labe originali, ut A. verâ ac vivâ *fide* cum Chriſto uniamur, eoque *vires* inde nobis attrahamus, quibus *carnem* crucifigamus cum cupiditatibus ſuis Gal. II. 20. & V. 24. quo impoſterum, non amplius *ſerviamus* peccato; ſed *cum eo una planta ſiamus*, *aſſimilatione mortis ipſius* Rom. VI. 5. Ut B. humillimis & candidiſſimis *precibus*. nos ad Chriſtum recipiamus, ut qui (a) ad hoc in mundum venit, ut *opera diaboli deſtrueret* 1. Joh. III. 8. qui (b) *morbis* iſtis *animæ* noſtræ perinde poteſt ſuccurrere, ac morbis *corporis* Matth. IX. 27. 28. utpote qui *plenus eſt gratia & veritate* Joh. I. 14. qui verbulo potuit curare *lepram* Luc. XVII. 14. *lunaticam* paſſionem, à Diabolo *obſeſſos*, & quovis morbo correptos Matth. IV. 23. 24. *cæcum à nativitate* Joh. IX. 32. Qui (c) *vult* etiam ſuccurrere, utpote miſericors Mich. VII. 19.

4. Corruptioni nativæ obnitendi Modus. XXXIX. Interim etiam *quarto*, exigit praxis, nativæ noſtræ corruptioni fideliter *obnitamur*, (1) *abnegando* noſmetipſos Luc. IX. 23. hoc eſt, *impietatem & cupiditates mundanas* Tit. II. 12. *Oculum dextrum* (h. e. *corruptionem* in oculo) *ſi quando nos offendat*, *eruamus*, *abjiciamus*; *dextram*, ſi idem faciat, *exſcindamus & abjiciamus* Matth. V. 29. 30. perinde ſcil. ac ſi *noſtra* non eſſent. (2) *Crucifigendo carnem cum affectibus & cupiditatibus ſuis* Gal. V. 24. hoc eſt, eam ſubigendo indies magis magiſque 1. Cor. IX. 27. quo tandem cum Apoſtolo dicamus, *συνεσταύρωμαι τῷ Χριστῷ* Gal. II. 20. item *per quem mihi mundus crucifixus eſt*, *& ego mundo* Gal. VI. 14. ſeu, ut magis propriè loquamur, nos magis magiſque *purgando*, *ab omni inquinamento carnis & ſpiritus* 2. Cor. VII. 1. (3) *Mortificando* Col. III. 5. Rom. VIII. 13. h. e. non deſiſtendo; ſed *ad ſanguinem uſque reſiſtendo*, *decertantes adverſus peccatum* Heb.

A Iminicula. XII. 4. Quod fit (a) cautè *obſervando* motus peccati primo-primos Heb. III. 12. ut baſiliſcum in ovo ſupprimamus Jeſ. LIX. 5. Tum (b) implacabili *odio* proſequendo Rom. VII. 15. Jer. XXXI. 19. Luc. XVIII. 13. Hinc (c) ſeriò *dolendo* corruptionem cordis noſtri Rom. VII. 18. 2. Cor. VII. 10. (d) cautè *declinando* quaſvis *occaſiones*, quibus provocetur & irritetur corrupta *caro*, & peccatum *εὐπερίστατον* Heb. XII. 1. uſque ad omnem mali *ſpeciem* 1. Theſſ. V. 22. Jud. verſ. 23. (4) Fortiter *pugnando* adverſus carnis noſtræ cupiditates Gal. V. 17. Heb. XII. 4 arripiendo univerſam *panopliam* Dei Eph. VI. 12. -- (5) Conſtanter *advigilando*, quibuſvis exercitiis *cultus religioſi*, ſeu *ambulando in ſpiritu*, ita enim *cupiditates carnis non implebimus* Gal. V. 16. Singulatim A. legendis & audiendis *Scripturis* Joh. XV. 3. Pſal. CXIX. 9. B. Fundendis *precibus* 2. Cor. XII. 8. Conf. Pſal. LVI. 9. exemplo Eccleſiæ Judaicæ Jeſ. LXIV. 6. 7. C. Sæpe ac ſeriò nobis ad animum revocando *baptiſmum* noſtrum Rom. VI. 3. 4. 5. ut qui *lavacrum eſt regenerationis ac renovationis Spiritus S.* Tit. III. 5.

5. Mirari & celebrare gratiam. XL. Etiam *quinto*, agnitio turpitudinis & reatus ineffabilis, per quæ *nil ſani* in nobis à *vertice ad talos* Jeſ. I. 6. per quam *virtualiter*, *omne* peccatum geſtamus in præcordiis, imò quaſi peccatum *ſumus*, adeoque naturâ *iræ filii*, Deoque *abominationi* Jeſ. I. 15. conſideratio inquam iſtorum omnium nos provocat ad *gratitudinem*, & admirationem gratiæ cujuſvis, nobis præſtitæ, ut cum Paulo exclamemus Rom. VII. 24. *Miſer ego, quis me liberabit? gratias ago per Jeſum Chriſtum dominum noſtrum*, & cum Jacobo Gen. XXXII. 10. *Minor ſum cunctis miſericordiis & omni veritate*, *quam feciſti ſervo tuo.* Item cum Davide 2. Sam. IX. 8. *Quid eſt ſervus tuus*, *quod reſpexiſti ad canem mortuum?* Nec non cum B. Virgine Luc. I. 47. 48. Obſtupeſcamus, inquam, ſingulatim, quod 1. cum *tales* ſimus *omnes* & ſinguli, compendium aliquod nequitiæ & turpitudinis,

Refrænantem alios. Deus *poſſit*, & abundanti gratia *velit*, illam vel *reſtringere*, ut non erumpat in *actum*, in *exitium* omnis ſocietatis humanæ: *cum in aliis* quibuſvis, quando *omnium* communis conditio eſt, quam Apoſtolus repræſentat Rom. III. 14. 15. 16. 17. 18. *Os eorum diris & amarulentiis plenum eſt*, *veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem*; *contritio & calamitas eſt in viis eorum*, *viam pacis non cognoverunt*, *non eſt timor Dei coram oculis eorum*; & tamen hæc omnia in nervum, uſque, adeo non erumpunt, ut etiam poſſimus invicem cohabitare in pace; miremur, inquam, hic gratiam Dei *refrænantem*, cohibentem. Conf.

Refrænantem noſmetipſos. Pſal. X. 1. cum verſ. 12. 16. per quam adhuc ſecuri vivimus, vel ad horam Pſal. CXXI. 5. tum in *nobis ipſis*, quorum tantum *malitiam* (qua (1) *ſemina omnium* omnino ſcelerum, omnes in nobis habemus, & propenſionem ad ea; quâ (2) *inclinationem* ſentimus, ad perpetrationem *turpiſſimorum* ſcelerum, in quæ alios vidimus actu præcipites factos, adeo potenter cohibeat.

Gratiam convertentem. Obſtupeſcamus 2. & magis etiam, quod nos tales, *natura filios iræ*, *mortuos in peccatis* Eph. II. 1. 3. *in felle amariſſimo*, *& nexu iniquitatis*, cum Simone Mago, conſtitutos Act. VIII. 23. Deus *convertere* potuerit

rit & voluerit. Scil. *Deus qui dives eſt miſericordia, propter multam charitatem ſuam qua dilexit nos, etiam cum per offenſas mortui eſſemus, unà vivificaverit in Chriſto—— ut oſtenderet ſeculis ſuccedentibus, ſummas opes gratiæ ſuæ, per benignitatem in Chriſto Jeſu* Eph. II. 4. 5. 7. Quod nominatim (a) nos *tales quæſiverit*, oves perditas Luc. XV. 4. Conf. Apoc. III. 9. (b) nobis *talibus reconciliari* voluerit 2. Cor. V. 20. Ezech. XVI. 6. 8. Col. I. 21. Jeſ. LXV. I. (2) nobis & cordibus noſtris *talibus*, talia & tam præclara *chariſmata* conferre voluerit in *converſione* I. Cor. VI. 9. 10. cum verſ. II. I. Tim. I. 13. 14. 16. Obſtupeſcamus 3. vel maximè, quod, cum *tales* ſimus naturâ, tam debiles & infirmi, tam proclives ad apoſtaſiam, ut vel per *horam* non poſſimus perſiſtere in gratiâ converſionis, nedum conſtanter in eâ uſque ad finem perdurare I. Cor. XV. I. Rom. V. 2. Col. IV. 12. quod item, non obſtante, quod *exemplis* peſſimis undique alliciamur, à *Satanâ* ad apoſtaſiam ſolicitemur, *à nativâ* corruptione ad eam ſponte propendeamus: Deus nihilominus tam potenter nos conſervet ad ſalutem I. Pet. I. 5. Itaque in *omnibus* iſtis, potentiam, & bonitatem divinam agnoſcamus, celebremus, & omni gratitudinis ſpecie referamus.

Gratiam conſervantem.

6. Monemur ad vigilantiam & timorem.

XLI. Interea *ſexto, monemur* quoque, à corruptione ſemper & ubique, etiam poſt regenerationem εὐπερισάτῳ, nobis advigilemus, ut, qui jam *ſtamus*, mox non *cadamus* I. Cor. X. 12. Rom. XI. 20. *nobis* noſtriſque *viribus*, ſapientiæ, fortitudini aliiſque donis, cumprimis in negotio ſalutis, hilum non tribuamus; contra *ſalutem* noſtram *conficiamus*, *cum timore & tremore* Phil. II. 12. *vigilemus & oremus*, ne in *tentationem* adducamur, quod *ſpiritus quidem promptus ſit, ſed caro infirma* Matth. XXVI. 41. Frequenter & devotè intenti in *exempla* eorum, qui hoc conatu, & hac temeritate, in peſſima crimina adducti ſunt v. g. Petri Matth. XXVI. 33. 35. 70. 72. aliorumque ſanctiſſimorum, ex hac fiduciâ, turpiſſimos caſus paſſorum: memores ergo ſimus, nos *proditorem*, & inimicum infenſiſſimum, in ſinu circumferre, qui hoc nunquam non agit ut ſupplantet, *oculis noſtris* non *confidamus*, *fœdus* cum iis percutiamus, exemplo Jobi Cap. XXXI. I. *os* noſtrum *fræno* compeſcamus, cum Davide Pſ. XXXIX. I. avertamus *aures* ab illecebris, fugiamus ab illis Gen. XXXIX. 10. 11. non feramus impium *seducentem* in domo, imò nec in conſpectu noſtro Pſal. CI. 3. 4. 7. Verbo dicam, *cuſtodiamus cor, ſupra quodvis cuſtodiendum*, ponderemus *ſemitam pedum* noſtrorum, ut omnes viæ noſtræ dirigantur, ne declinemus, ſeu dextram verſus, ſeu ſiniſtram Prov. IV. 23. 24. 26. 27.

7. Ad reformationem liberorum.

XLII. Tandem *ſeptimo*, cum & ad *infantes* tranſeat lues hæc originalis, nec abſque generatione *parentum*; parentibus id *omni opera* agendum, ut & gratia in eos' propagetur, quâ *ſemen Dei* fiant Mal. II. 15. & *lues* illa, quantum in ſe eſt, corrigatur Deut. XXX. 2. 3. Gen. XVIII. 19. Eph. VI. 4. Hac enim ratione I. efficaciſſimè demonſtrabunt, ſuum in eos affectum, ſuam commiſerationem. Conf. Jeſ. XLIX. 15. Pſal. CIII. 13. & ſe non eſſe ἀςόργυς Rom. I. 31. & quo magis poſſint eſſe *tales*, quam ſi curam contagionis hujus, *à ſe* acceptæ, negligant? 2. Sibi ipſis *gaudium* creabunt Luc. XV. 23. 24. Prov. X. I. & XXIII. 24. 25. & XV. 20. Heb. XI. 23. quando alias cordolium ipſis liberi facient Gen. XXVI. 34. 35. & XXVII. 46. Et 3. *gloriam quoque* apud Deum ſibi parabunt, ex reformatione, tum ſobolis, tum familiæ Gen. XVIII. 19. Joſ. XXIV. 15. Luc. XIX. 9. Joh. IV. 53. Act. X. 2. & XVI. 15. 33. 34. & XVIII. 8. Addam 4. quod liberi, non *parentum* tantum; ſed & *Dei* peculium ſint Ezech. XVI. 21. Mal. II. 15. Et quod 5. ab hac ſobolis ac familiæ reformatione, præcipua pendeat Eccleſiæ fortuna. Conf. Joſ. XXIV. 15. 16. Deut. IV. 9. Agent iſtud negotium parentes in liberos (a) Eos tempeſtivè *caſtigando*, corrigendo Prov. XXIX. 17. ſi peccaverint. (b) Eos *erudiendo* in rebus quæ ad pietatem ſpectant Prov. IV. 3. 4. & XXXI. I. & XXII. 6. 2. Tim. I. 5. & III. 15. (c) Eos à teneris *aſſueſaciendo*, exercitiis Religionis & pietatis, lectioni & auditioni verbi divini, precibus Eph. VI. 4. Luc. II. 40. 41. (d) Ipſis *prælucendo* ſanctis exemplis, ut liberi videant in parentibus, quod ſibi agendum incumbit Joſ. XXIV. 15. Pſal. CI. 2. Quam enim ſint efficacia ad *reformationem*, ſancta exempla, multis commendationibus patet Tit. II. 7. I. Pet. III. I. 2. Reg. XIV. 3. & XV. 3. 34. prout è contrario, ad *impietatem*, prava exempla 2. Reg. XV. 9. (e) Eos calidiſſimis *precibus* Deo *devovendo*, unde Salomo *filius voti ſui*, Bathſebæ dicitur Prov. XXXI. 2. pro iis apud Deum indies *intercedendo* Joh. I. 5. ſibi ſapientiam à Deo *expetendo*, quâ liberos in timore Dei educent Jud. XIII. 8. & ut ipſe illos velit liberare à laqueis Satanæ Matth. XV. 22.

Quare?

Quibus mediis?

CAPUT TERTIUM.

De Peccato Actuali.

Jac. I. 13. 14. 15.

Nemo quum tentatur, dicat, à Deo tentor, nam Deus malis tentari non poteſt, nec quemquam tentat; ſed unuſquiſque tentatur, dum à propria cupiditate abſtrahitur & ineſcatur; deinde cupiditas poſtquam concepit, parit peccatum, peccatum vero peractum gignit mortem.

Actualis peccati theoria ſuperſtruitur exegeſi textus.

I. Fœdifragii primi conſequens peccatum *primum*, ſcil. originale utrumque, *imputatum* & *inhærens*, exantlavimus: ad *ſecundum* igitur, puta *actuale*, jam rectà nobis deſcendendum erit; cujus cogitationem ſuperſtruemus verbis Jac. I. 13. 14. 15.

Pars exegetica.

II. *Quibus* genitura peccati actualis *exactiſſime delineatur*, *per duas partes*: *nim. ejus.*

1. Gignens, *ſeu cauſam procreantem*, *penes quem Apoſtolus noſter occupatur*, *cum* ἀνασκευαστικῶς, *refutando perverſam ſententiam*, *de Deo genitore*, *& peccati*, *& mortis. Proinde hic occurrit.*

A. Refutatio *perverſæ ſententiæ*, de Deo *genitore ſeu cauſa peccati & mortis*: Nemo quum tantatur, dicat, à Deo tentor: Deus enim &c. *Eſt hic*

1. Refutatus, μηδεὶς πειραζόμενος, nemo tentatus. *Refellit ergo* tentatum, & omnem *tentatum*, nemo. *Tentatum*, *vel qui tentatur ab* hoſtibus, *externis* perſecutionibus, *propter profeſſionem Religionis*, *ut propter iſtas perſecutiones*, *nomen Chriſti deſerat. De his enim tentationibus locutus fuerat* verſ. 2. 3. 4. ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, cum in tentationes incideritis varias: *vel à proprio* corde, *occaſione perſecutionum iſtarum*, *ut vacillet*, *aut etiam deficiat à profeſſione veritatis Chriſtianæ.* Πειράζω, à πείρω, *eſt explorare* profundè pungendo, *ut appareat*, *quid intus lateat. Sumitur quandoque in* bonam *partem* Gen. XXII. I. Pſal. XXVI. 2. 2. Cor. XIII. 5. *quandoque in malam*, *ut hoc loco*; *item* Matth. IV. 3. & XVI. I. & *alibi. Unde diabolus appellatur* ὁ πειράζων, tentator ille. *Obſervat Novarinus in* Matth. IV. I. πειρασθῆναι, *notare* captioſè tentari, ſollicitari. *Refutatur autem* omnis *tentatus*, *ſive* Chriſtianus *audiat*; *ſive* infidelis *etiam*, *quod nulli homini conveniat impia illa & abſurda ſententia*, *Deum*, *ſummum bonum*, *ſollicitare quemquam ad malum.*

2. Refutatum, *ſeu ſententia refutata*, *per quam Deus ſit* tentator *ad malum*, *ſeu auctor peccati*: dicat à Deo tentor, *dicat* λεγέτω, *ſeu* corde; *patet*, *ſtatuat*: *ſeu* ore, *pronunciet*, *profiteatur.* A Deo tentor, *Deus me*, *vel perſecutionibus* externis *hoſtium*; *vel* internis *ſolicitationibus pellicit*, *ad veritatem evangelicam deſerendam.*

3. Refutatio, *ſeu argumenta refutationis*, *duo*: *à duplici tentationis* ἀδυναμίᾳ *in Deo*, *nim.*

A. Paſſivâ, ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, nam Deus intentatus eſt malis. *Nonnulli hoc hemiſtichium conjungunt*, *in hunc ſenſum*: prout ipſe ad actiones pravas ſeduci nequit; ſic nec ipſe amat quenquam ſeducere. Ἀπείραστος, *Vulgata active reddit*, *intentator*, *niſi* intentator *hic vitioſe legatur pro* intentatus, *ut emergat*, *neminem excitat ad male agendum. Verum ſic idem bis diceretur*; *nec etiam vocem* activè *reperias*: *rectius igitur paſſive ſonat*, intentabilis eſt malorum: *ſeu* tentari *non poteſt. Additur*, *velut pro reſtrictione*, κακῶν malorum, *ſeu* à malis *cogitationibus*; *ſeu* ad malas *cogitationes. Proinde nemo vere dicere poteſt*, *à Deo tentor*; *qui enim tentat ad malum*, *ille etiam prius tentatur à malo*, *ſeu à mala cogitatione*, *& ad malum ſuadendum alteri.*

B. Activa, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα tentat autem ipſe neminem. *Ipſe* αὐτὸς, *ſcil. qui & quia ſummum*

ſummum bonum *eſt*, *qui* non delectatur iniquitate Pſal. v. 5. *qui prohibet peccatum*, *punit peccatum. Ibid. Proinde nemo vere dicit*: à Deo tentor. *Si objicias*: *imo Deus* tentatur Exod. XVII. 2. 7. Deut. VI. 16.... *&* tentat Gen. XXII. 1. Deut. VIII. 2. *&* XIII. 3. *Reſpondetur: dicuntur illa de tentatione* explorationis, *vel patefactionis*; *hic autem ſermo eſt de tentatione* illaqueationis, *ſive ſeductionis. Tentat quidem Deus*: 1. *dura præcepta præſcribendo*. 2. *affligendo*. 3. *fræna Satanæ laxando*. 4. *dona & auxilia ſua negando*, *aut propter peccata juſte ſubtrahendo*. 5. *occaſiones peccandi objiciendo*. 6. *voluntates etiam malas ordinando*, *limitando*: *neminem autem tentat*, *peccatum ſuggerendo aut ſuadendo*: *tum* κατασκευαστικῶς, *ubi eſt*

B. Monſtratio *veri genitoris*, verſ. 14. ἕκαστος δὲ πειράζεται, ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, unusquiſque vero tentatur à propria concupiſcentiâ. *Acſi dicat*, *ſi quis*, *per hoſtium perſecutiones*, *aliaque adverſa*, *à Deo*, *aut à profeſſione fidei Chriſtianæ abducitur*, *non Deus in cauſa eſt*; *ſed concupiſcentia* ἐπιθυμία. *Eſt autem multiplex concupiſcentia. Eſt cupiditas* cordis Rom. I. 24. *ſive* carnis Gal. v. 16. 24. Eph. II. 3. mundana Tit. II. 12. hominum 1. Pet. IV. 2. diaboli Joh. VIII. 44. peccati Rom. VI. 12. *Et hæc rurſus*, *vel* actualis Exod. XX. 17. Rom. VII. 7. *vel* habitualis, *ſeu naturalis potius*, *quæ cum corruptione* originali *coincidit*: *Hebræis* יצר הרע, *quæ à lapſu protoplaſtorum*, *omnem & totum hominem*, *omneſque ejus facultates*, *intellectum*, *voluntatem*, *affectus*, *conſcientiam*, *potentias ſenſitivas*, *ipſaque membra pervaſit. Hæc demum verus eſt peccati genitor*, *ut cap. præced. monuimus*.

2. Generatio, *quæ fit per varios gradus*, *vel ratione temporum & actionum momenta*; *vel ratione ordinis in generando*, *& ſic in textu tres gradus notantur*: *nim*.

א. Congreſſio. Ἐπιθυμία ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. Concupiſcentia extracta & ineſcata. *Significatur concupiſcentiæ originalis*, *quaſi coitus cum objecto peccaminoſo*, *quo velut* extrahitur *in actum*, *& allicitur ad voluptatem iſtius coitus*. Ἐξελκόμενος, *aliis eſt qui* abſtrahitur, *ſcil. à Deo*, *à* bono *ad* malum, *idem ſcil. quod* ἀφελκόμενος, *quomodo & Xenophon*, *voluptatem dicit* ἀφέλκειν πρὸς ἡδέα, abſtrahere ad ſuavia: *aliis eſt* qui illicitur, *ſcil. ut bos famelicus*, *propoſito pabulo allicitur ad comedendum*: *aliis*, qui extrahitur, *nim. ſicut piſcis per hamum*. Δελεαζόμενος, *qui* allicitur, *pellicitur*: *ſic Græci ſcriptores optimi dicunt*: γαστρὶ καὶ λόγοις δελεάζεσθαι. *Metaphora ſumta à meretrice*, *quæ ſtultum juvenem abſtrahit à parentibus*, *& allicit ad concubitum. Dicitur ergo concupiſcentiæ applicatio ad objectum malum*, *ut cum eo quaſi coeat cum voluptate. Significatur ergo*, *actus concupiſcentiæ ſeu voluntatis* primus, *qui adhucdum eſt*, *abſque conſenſu* omni, *ſaltem* prævio, *licet ei adſit conſenſus* concomitans, *quo allicitur & attrahitur & delectatur malo*, *à quo proprie peccatum eſt*.

ב. Conceptio, εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα, deinde concupiſcentia concipiens. *Significatur actus* ſecundo-primus, *qui* aliquem *habet ſibi conjunctum voluntatis conſenſum*, *licet necdum* plenum. *Iſta autem conceptio duo ſonat*: 1. *conceptionem* primum, *quâ matrix accipit ſemen* vivum, *quâ peccato non jam reſiſtit peccaturus*, *nec rejicit & repellit*, *ut factum à Joſepho* Gen. XLIX. *& à Chriſto* Matth. IV. *ſed admittit*. 2. geſtationem, *quâ membra fœtus peccaminoſi*, *paulatim quaſi efformantur in utero concupiſcentiæ*, *quando peccaturus peccatum contemplatur*, *quaſi delectabile*, *ſicut Eva* Gen. III. *Conf.* Pſal. LXVI. 18. Gal. IV 9. 1. Tim. v. 15. *eoque delectatur*, *ut velit*, *ſi modo liceret*: *quod*, *ſi ſubitum ſit*, προπάθεια *dicitur*; *ſi impreſſum ſit*, πάθος Job. XX. 3. *ut*, *cum quis dulce venenum in ore ſentiens*, *non mox exſpuit*; *ſed cum voluptate retinet*, *nec lubenter dimittit*. 3. moram *ſeu moroſam delectationem*, *cum quis rei immoratur*, *omneſque circumſtantias cum delectatione expendit*, *ut Eva* Gen. III. . . . bona ad veſcendum, pulchra viſu, utilis *&c. Hæc eſt velut* articulatio *fœtus*, *& quaſi efformatio omnium partium membrorumque in utero. Alia hujus generis forte habebimus in parte* practicâ.

ג. Partum, τίκτει, *parit. ſcil. partim conſenſu* pleno, *quando jam in eo eſt cupiditas*, *ut occaſionem quærat & captet*, *excludendi fœtum conceptum*, *actuali exſecutione*. Τίκτειν, *ut proprium eſt* fœminarum, *quâ ratione hoc loco*, *de* concupiſcentia *fœminini generis uſurpatur*; *ita* γεννᾶν *proprie eſt* virorum: *ſed ut* τίκτειν *quandoque uſurpatur de* viris, *præſertim apud Poëtas*; *ita* γεννᾶν, *per quandam catachreſin*, *interdum uſurpatur de fœminis* Matth. II. 1. 4. Luc. I. 13. *&* 57. *Nec tantum ſonat* parere; *ſed etiam* parturire, *partui vicinum eſſe. Proinde*, *ex* poſteriore *ſignificatione*, *hic notat plenum conſenſum excludendi fœtum*: priore, *ipſam nativitatem peccati*, *per ejus excluſionem*.

3. Genitum *duplex*:

א. Peccatum, ἁμαρτίαν, *ſcil.* actuale: *ſive* internum, *in affectu & deſiderio*: *ſive* externum *in actu*

actu & effectu, Ἁμαρτία peccatum, *ab hebræo* פשע, *Notat* 1. *generaliter* quodvis *peccatum* Rom. VII. 17. 1. Tim. v. 24. *Quandoque* 2. *diſtincte peccatum* originale Rom. VI. 11. 12. & VII. 14. *Aliquando* 3. actuale, *ut hoc loco* 1. Joh. III. 8. 1. Tim. 1. 23. *cum in proximum, tum in Deum, quocunque modo perpetratum; per violentiam, vel per fraudem; verbis, vel factis; conſulto, aut imprudenter.*

β. Mors, *quæ colophonem ſeu conſummationem affert univerſæ amartigeniæ, cujus hic notatur:*

1. Comſummans *cauſa*, *ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα*, peccatum conſummatum, peractum. *Ἀποτελεσθεῖσα, à τέλειος quod* perfectum *notat, idem quandoque quod ἄρτιος, quod ſuis membris plenum eſt. Eſt vero conſummatum, vel per* conſenſum, *intus, ut peccata* ſpiritualia *immanentia, v. g. hæreſis, invidia &c: vel per* opus *extus, ut ſit periphraſis peccati actualis.*
2. Conſummatio *ſeu conſummandi actus*, *ἀποκύει*, enititur. *Ἀποκύω, vel ἀποκυέω, idem ſonat cum ἀπαλλάττομαι τοῦ κυήματος*, liberor eo quod conceptum fuit, *i. e. fœtu, Idem ſonat καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ* Rom. VII. 5. *fructum ferre morti. Parit autem, partim* merendo, *ſeu adducendo* reatum *mortis, partim* operando *ſeu* occidendo Rom. VII. 13. *ſaltem animam, eam privando ſua rectitudine, ut in protoplaſtis eſt conſpicuum.*
3. Conſummatum, mors, *θάνατος, Sed quænam mors? Reſp.* Omnis *illa mors, quæ opponitur vitæ peccantis; neque enim ad ullam reſtringitur, quemadmodum protoplaſtos orbavit omni illa vita, quam uſque ad peccatum poſſidebant; proinde* 1. *Mors* naturalis, *quicquid ſuis hypotheſibus ſervientes ogganniant Sociniani.* 2. *Mors* ſpiritualis, *quæ peccanti detrahit vitam ſpiritualem, & totalem ei ſubſtituit ἀδυναμίαν, ad bonum quodvis* ſalutare, *de qua* Eph. II. 1. 5. *Tandem* 3. *Mors* æterna, *quæ hominem privat gloria Dei, ſeu beata fruitione Dei* Rom. III. 23. *cum* verſ. 19. Gal. III. 13. *ex* Deut. XXI. 23. *Ex eo autem, quod Apoſtolus* mortem *addicat peccato conſummato; perperam inferunt Romanenſes, peccatum* nonconſummatum, *non mereri* mortem; *ſed pœnas tantum temporales, ſcil. ad hoc, ut habeant peccatum* veniale, *& ex eo ſuum purgatorium: parum attendentes, quod Apoſtolus non dicat,* ſolum *peccatum* conſummatum pleno *voluntatis conſenſu, gignere mortem: cum alibi Paulus mortem addicat concupiſcentiæ* Rom. VII. 5. *illi ſcil. concupiſcentiæ, quam olim ignorabat eſſe peccatum* verſ. 7. *Proinde hoc tantum vult, peccatum conſummatum gignere ἐξόχως mortem, quatenus hoc duos concludit peccati gradus, internum pariter & externum. De quo uberius philoſophabimur, ξὺν θεῷ, in elenchticis.*

Pars Dogmatica.

Peccatum actuale procreatur ab originali. Quod probatur Scripturis.

III. Peccatum igitur *actuale* ab originali procreatur, ut filia à Matre. Dicitur enim *concupiſcentia* originalis, *ineſcari*, concipere & parere peccatum *actuale*. Hinc *peccatum peccans*, *ἁμαρτωλὸς ἁμαρτία* nominatur Rom. VII. 13. quod *occaſione ſumpta* à lege, *gignat in nobis omnem cupiditatem* verſ. 8. *ſeducat* verſ. 11. *perpetret* verſ. 17. 20. *rebellet, captivos* ducat ad peccatum verſ. 23. Et quæ egrediuntur ex *ore*, ex ipſo *corde* pravo *egredi* dicuntur, puta *cogitationes malæ, cædes, adulteria, ſcortationes, furta, falſa teſtimonia, obtrectationes & omnia quæ hominem polluunt* Matth. XV. 18. 19. 20. Et *figmentum omne cordis, tantummodo malum, ab ipſa pueritia* Gen. VIII. 21.

Et confirmatur rationibus.

IV. Partus enim 1. ſequitur ventrem; effectus ſuam cauſam: fructus arborem, & à *ſpinis non colligitur uva, nec à tribulis ficus, arbor putris non niſi malos fructus excludit, nec poteſt* alios Matth. VII. 17. 18. 19. Nec abs re 2. ablatâ enim juſtitiâ *originali*, quâ omnes facultates erant dirigendæ; ſequitur in illis talis defectus, quo fit, ut cum ad aliquid *morale* feruntur, ipſa illa inclinatio ſit moraliter mala, ex quâ porro naſcitur quodlibet peccatum *actuale*: mens enim, ex privatione lucis cæca, facile admittit quoslibet errores; & voluntas *averſa* jam à Deo, ardet amore ſui, pravarum *cupiditatum* ſine Deo: & tandem 3. concupiſcentia originalis, non poteſt non (pronunciante textu) parere niſi *quodvis* peccatum.

Quo ſenſu actuale dicatur?

V. Hoc autem qui fiat ut diſtinctius capiamus, primò peccatum actuale contemplabimur *genitum*, tum ejus *genituram*. Peccatum *actuale* dicitur, non quod ſolum ſit *actu* peccatum, dum *originale* non ſit niſi *potentia*, ut Pelagianiſſantes vellent: cum & hoc *actu* ſit peccatum, quin & *ἐξόχως*, imo *virtualiter* omne peccatum, ſicut Cap. præced. diximus; ſed quod ſit deviatio *actus*, ſub quo tamen & habitum comprehendimus; dum originale eſt deviatio *habitualis* totius *naturæ* noſtræ. Diverſis *nominibus* deſignari conſuevit *ἁμαρτία* Jac. 1. 13. *opus carnis* Gal. v. 19. *fructus malus* Matth. VII. 17. *opus tenebrarum* Eph. v. 11. *opus mortuum* Heb. VI. 1. &c.

Ejus Synonyma.

Quid ſit peccatum actuale?

VI. Reipſa non eſt, niſi deviatio *actus* humani à lege Dei. Auguſtino *contra Fauſt. Manich.* eſt *factum, dictum vel concupitum contra legem Dei.* Minus accurate, cum *factum, dictum, concupitum,*

non

non ſint genus in *definitione* peccati, ſed ejus tantum *ſubjectum* recipiens, ipſumque non ſit niſi *ἀνομία* ſeu deviatio facti, dicti & concupiti à lege Dei. Fit autem deviatio his potiſſimum *quatuor* modis (1) quando fit contra *præſcriptum* Dei, à quo *ἀνομία* dicitur maximè propriè 1. Joh. III. 4. (2) quando, non quidem contra legem eſt quod fit; ſed contra *finem*, in quem ſecundum præſcriptum legis, fieri debebat Matth. VI. 1. (3) quando *principium* & fons à quo profluit, eſt vitioſus 1. Tim. I. 5. Rom. XIV. 23. Denique (4) quando in *circumſtantiis* loci, temporis, non fit ſicut ex lege fieri debebat Levit. X. 1. 2. Sam. VI. 6. Rom. XIV. 20.

Non competit brutis:

VII. Eſt deviatio actus *humani* Mich. VI. 8. quamvis enim & brutis, & inanimatis, ſua ſit præſcripta *natura* lex Jer. VIII. 7. Deut. XXXII. 11. Jeſ. I. 3. Prov. VI. 6. à qua poſſunt utcunque deficere: hoc tamen ſi quando fit, non committitur ab ipſis *proprii* nominis peccatum, ut ſi terra non reddat fructus ſuos, ſi concoctio ventriculi aut hepatis deficiat; attamen cum legem *moralem* non habeant, & naturalem ſuam non agnoſcant, nec ad eam *ſeſe* poſſint componere, ſed componantur ab *alio* & determinentur; ipſa propriè nec exorbitant, nec peccant. Nec huic obſtat, quod ſubinde *punita* legantur Gen. III. 15. & IX. 5. Levit. XX. 15. 16. Exod. XXI. 28. Cum pœna illa catachreſticè ſic dicta, in deteſtationem ipſius facti *materialis*, per bruti illius latus, ejus *poſſeſſorem* petat. Nec etiam eorum interitus peccatum arguit; ſed naturam fragilem, occaſione peccati humani auctam Gen. III. 17. Rom. VIII. 20.

Nec infantibus:

VIII. Hominis igitur eſt, exorbitare à lege divina. Nec *omnis* etiam: infantes enim, quamvis propter fœdifragium in Adamo commiſſum Rom. V. 12. deſtituantur juſtitia *originali*, quam ex lege naturæ ſuæ rationalis, habere tenentur, eoque peccato *originali* ſint imbuti; attamen, cum non habeant ſibi præſcriptam legem, ad quam actus ſuos componant; peccatum non committunt *actuale* Rom. V. 14. unde hactenus *innocentes* dicuntur Pſal. CVI. 38. utpote qui non poſſint *dignoſcere inter dextram & ſiniſtram* Jon. IV. 11. quare nec legem Dei: proinde *adoleſcentes* ſubſunt peccato actuali, ut primum eo uſque compotes ſint rationis, ut poſſint diſcernere mandatum à prohibito: qua autem ætatis *anno* hoc fiat, difficile accidit determinare, cum malitia in multis ſuppleat defectum ætatis: tum etiam *adulti*, utpote quibus *ἐξόχως* competit illud Mich. VI. 8. *indicatum tibi O! homo, quid ſit bonum* &c. ſed *omnes* 1. Reg. VIII. 46. Pſal. XIV. 3. Eccl. VII. 21. uſque ad ipſos regenitos Pſal. CXXX. 3. & CXLIII. 2. 10. Math. VI. 12. Imo uſque ad ipſam B. *Virginem* Joh. II. 4. ſolo excepto Servatore, qui *peccatum non cognovit* 2. Cor. V. 21.

Sed adoleſcentibus, & adultis, omnibus, excepto Chriſto.

Varia peccati diſtributio: 1. Peccatum per ſe, & per accidens.

IX. Quin & non *uno* modo peccant omnes, unde varia naſcitur peccati diſtributio, apud Theologos paſſim obvia. Quamvis enim, quoad *principium* aut fontem, ex quo profluunt, ſint planè connexa & colligata Jac. II. 10. 1. Tim. VI. 9. 10. quoad *objecta* tamen, & diverſos modos quibus in illa feruntur peccata, ſunt *diverſa*, imo & ſibi ſubinde adverſa, ut videre eſt in prodigalitate & avaritia. Hinc diſpeſcuntur *primo* ex *materia*, in peccata *per ſe*, ubi ipſe actus legi repugnat; ut idolatria, blaſphemia, homicidium; & per *accidens*, ubi per circumſtantias ab efficiente, fine, modo, aliiſque, vitium actui per ſe bono, aliunde accedit Prov. XV. 8. Jeſ. I. 14. 15. Tit. I. 15. Rom. XIV. 23. Illa omittenda, hæc reformanda ſunt Jeſ. I. 16. Math. VI. 1.

2. Eſt vel omiſſionis. vel commiſſionis.

X. *Secundo* ex *partibus*, ſunt vel *omiſſionis*, vel *commiſſionis* Jac. IV. 17. Matth. XXV. 42. concurrunt enim duo iſta, ut *partes* in omnibus peccatis; dum fit quod omitti debebat; non fit quod fieri debebat. Ubi autem omiſſio *prædominatur*, & magis eſt conſpicua, ibi *omiſſionis* peccatum appellatur, & vice verſa. Et hinc etiam peccatum *omiſſionis* ad *actualia* refertur, quod *moraliter* loquendo, nunquam fit ſine actione aliquâ, vel præcedente, vel concomitante. In omiſſione autem *ἀνομία* hæret, vel in *facultate*, vel in *habitu*, qui non agit quando agere debebat. In omiſſione eſt q. *detractio* aliqua à lege Dei; in commiſſione *additio* ad eam, in utroque eſt deviatio Deut. IV. 2. & XII. 32. Apoc. XXII. 18. 19.

3. Vel in Deum, vel in proximum vel nosipſos.

XI. *Tertio* ex *objecto*, eſt vel in *Deum* Pſal. LI. 6. quando proximum non lædit; in *proximum* 1. Sam. II. 25. Luc. XV. 18. 21. in *nosipſos* 1. Cor. VI. 18. Sic tamen, ut *omne* peccatum, qua tale, in legem Dei, adeoque in Deum perpetretur, ſcil. ratione *offenſæ*, licet etiam in *homines* ratione *damni* & injuriæ.

4. Vel internum, vel externum.

XI. *Quarto* ex *ſubjecto*, eſt vel *internum* cordis, ſeu animi Job. XXXVI. 13. Pſal. XIV. 1. vel *externum* Matth. XV. 19. tum oris Matth. V. 22. tum operis Pſal. XIV. 1. in *externis* tamen coit internum Matth. XV. 19. & ſic quidem, ut non *duplex* peccatum efforment (neque enim velle furtum committere, & committere, *duo* conſtituunt; ſed *unum* peccatum) verum duos unius *gradus*: quamvis *internum* perſæpe committatur abſque externo. Interna, licet nunquam excludant *omnem* voluntatem; excludunt tamen perſæpe *prævium* voluntatis conſenſum, ut patet in originali labe, & motibus verſus peccatum, quos primo-primos appellant: aliquando prævium quidem; ſed *ſemiplenum* tantum voluntatis habent conſenſum, quod fit in peccatis mortificatis Rom. VII. 15. ſæpiſſime *plenum* conſenſum voluntatis obtinent Jac. I. 15. & ut hinc diverſi quidem naſcuntur, tum peccatorum, tum pœnarum *gradus*; ſic non, aut tota-

totalis peccati abſentia, quod motibus *primo-primis* competat; aut diverſa ejus ſpecies, *venialium*, quod de motibus *ſecundo-primis* veniat dicendum; & *mortalium*, quod ſolis competat motibus ſecundis, ut ſuo loco uberius contra Pontificios dicemus.

5. Ex ignorantiâ, infirmitate vel malitia.

XIII. *Quinto* ex *principio*, eſt vel ex *ignorantiâ*, Act. III. 17. 1. Cor. II. 8. 1. Tim. I. 13. quando peccator *ignorat* ſe peccare: vel ex *infirmitate* Gal. IV. 1. Heb. V. 2. quando peccator tentationi alicui *ſuccumbit*; vel ex *malitia* ſeu elatâ manu Num. XV. 27. 28. 30. Duplex prius peccati genus, etiam in *regenitos* cadit; ſed poſtremum nequaquam Rom. VI. 12. Cum hac diſtributione ferè coincidit peccatum *regnans*, ibid. quando peccator ſe *ſervum* præſtat peccato, ei lubens ut Domino paret, patrocinatur, nec vult deſerere Job. XXI. 14. 15. cui ſuppar, ſi non idem, eſt peccatum in *deliciis* Prov. IX. 17. & XX. 17. cui contrarium, peccatum ſubactum & *mortificatum* 1. Cor. IX. 27. Gal. VI. 14.

6. Vel majus, vel minus.

XIV. *Sexto* ex *gradibus*, comparative (abſolute enim quodvis peccatum eſt grave) peccatum peccato gravius eſt aut levius Joh. XIX. 11. Ezech. V. 6. & VIII. 15. Neque enim cum Stoicis peccatorum æqualitatem admittimus. Pendet autem illa inæqualitas: A. Ex *objecto*, unde, cæteris paribus, gravius eſt quod in *Deum* committitur, quam quod in *homines* Pſal. LI. 6. qua ratione *adulterium* etiam gravius eſt *ſcortatione*. B. Ex *conditione* peccantis, pro ejus majore, ex gratia & beneficiis collatis, obligatione Hoſ. IV. 14. Luc. XII. 47. 48. Heb. X. 26. Joh. XV. 22. C. Ex *naturâ* rei Matth. V. 21. 22. D. Ex *intenſione* & remiſſione actus Phil. III. 6. 1. Tim. I. 13. E. Ex *modo* committendi, ſeu principio commiſſionis, ignorantiâ, infirmitate, malitiâ Pſal. XIX. 13. 14. F. Ex *circumſtantiis* loci, temporis & ſimilium Jeſ. XXVI. 10.

7. Vaſtans conſcientiam, vel tolerantiæ.

XV. *Septimo* ex *effectis*, eſt vel *vaſtans* conſcientiam, quod cum honeſte tranquilla conſcientiâ conſiſtere nequit 1. Joh. III. 19. ſeu quod conſcientiam abſtrahit ab officio judicandi, dirigendi, accuſandi, retrahendi., condemnandi, convenienter ipſius Dei judicio, quibus non poteſt non vaſtari conſcientia 1. Tim. I. 19. & IV. 2. Hoſ. IV. 11. Rom. I. 21. 24. 26. 28. & quamvis *omne* peccatum, ſuâ naturâ aptum natum ſit ad omne iſtud; attamen per gratiam Dei, datur in regenitis, quod non vaſtet conſcientiam, quod ſit peccatum, ut Tertullianus loquitur, *quotidianæ incurſionis* Pſal. XIX. 13. 14. Prov. XXIV. 16. Eſt 2. vel *clamans* vindictam (quale in Scripturis dicitur (1) profuſio ſanguinis Gen. IV. 10. (2) defraudatio mercedis operariorum Jac. V. 4. (3) rapina Hab. II. 11. (4) concuſſio & oppreſſio viduarum, orphanorum, pauperum Exod. III. 7. & XXII. 22. 23. 24. (5) ſcelus Sodomiticum Gen. XVIII. 20.) vel *tolerantiæ* Rom. II. 4. & IX. 22.

Remiſſibile & irremiſſibile.

XVI. Huc etiam ſpectat peccatum *remiſſibile* & *irremiſſibile* Matth. XII. 31. *Remiſſibile*; non quod per *exilitatem* remitti mereatur, cum omne peccatum mereatur æternam condemnationem Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. Rom. VI. 23. ſed quod remittere Deus *decreverit*, & remiſerit aliquando, pura puta gratia, propter ſatisfactionem Filii ſui 1. Joh. I. 7. Prov. XXVIII. 13. Act. X. 43. *Irremiſſibile* autem eſt, quod Deus decrevit *in ſpecie* nunquam remittere; in ſpecie, inquam; in *individuo*, ſingula reproborum peccata decrevit non remittere. Hoc autem duplex numeratur in Scripturis (1) *finalis* irreſipiſcentia & infidelitas Eccl. XI. 3. Joh. III. 18. 36. ita dicta, non quod *in ſe* ſit irremiſſibilis; ſed quod peccati *curſum* non ſiſtat, eaque non remittatur Prov. XXVIII. 13. (2) Peccatum ſeu blaſphemia in Spiritum S. ita dictum, quod non tam, in eſſentiam aut perſonalitatem Spiritus S. quam quidem in ejus *officium* & operationes *œconomicas*, ſit contumelioſum.

Peccatum in Spiritum Sanctum unde dicatur?

XVII. Hujus naturam & indolem, in gratiam afflictarum conſcientiarum, paulò diſtinctius repræſentabimus, exorſi à *voce*. Dicitur *peccatum in* Spiritum S. non quod in eum *ſolum* committatur: quicquid enim in Spiritum S. peccatur, idem propter communionem eſſentiæ, & in Patrem & in Filium peccatur: ſed quod in eum *peculiari* modo committatur κατ' οἰκονομίαν (eſt enim peccatum œconomicum) in 1. *Euangelium*, quod eſt *miniſterium* Spiritus 2. Cor. III. 8. cui peccans ſeſe malitioſe opponit. 2. in *officium* Spiritus S. cui peculiariter competit *convincere* Joh. XVI. 9. *illuminare*, variis bonis ac *donis* inſtruere Act. VIII. 13. Luc. VIII. 13. 1. Cor. XII. bonoſque *motus* excitare Matth. XIII. 20. Marc. VI. 20. & qualecunque etiam *gaudium* Act. XXVI. 28.

Ejus ſynonima.

Alio nomine deſignatur ἀποςασία, ſcil. non *vulgaris*, ſed ἐξοχικὴ Heb. VI. 6. Item peccatum *ad mortem* 1. Joh. V. 16. 17. quod in *ideâ*, nunquam remittatur, nec remitti poſſit. Imprimis autem indigitatur *blaſphemia in Spiritum* Matth. XII. 31 32. Marc. III. 30. 31. 32. Luc. XII. 10. Hæc eſt denominatio ei maxime propria.

Ejus ſpecies.

Notandum enim *varium* eſſe, in Spiritum S. *peccatum*; ſed *unam* tantum *blaſphemiam*, quæ eſt irremiſſibilis. Eſt *contriſtare* Spiritum Eph. V. 30. ſcil. ſordidis & putidis illis peccatis. quibus vir honeſtus contriſtari ſolet, & magis etiam contriſtaretur Spiritus S. ſi, per immutabilitatem, poſſet. Eſt obniti ſeu *repugnare* Spiritui Sancto Jeſ. LXIII. 10. Act. VII. 51. ſeu obſiſtere monitis & motibus Spiritus S. *internis* potiſſimum. Eſt porro *exſtinguere* Spiritum 1. Theſſ. V. 19. quod eſt quaſi *ſuffocare* penitus motus præcipue *internos*. Et in ſingulis horum eſt *peccatum* in Spiritum S. ſed *remiſſibile* tamen,

tamen, quin & gradus totidem verſus peccatum horrendum & *irremiſſibile* illud, nim. *blaſphemiam* in Spiritum S. de quo jam ante diximus. Dicitur quaſi à βλὰξ & φημὴ, quod eſt *fama mala*, aut *inutilis fama*. Aut, ut alii, βλάπτειν τὴν φήμην, *lædere famam*. Sic ſonat in generaliore vocis ſignificatu: hîc autem, magis grave & horribile vilipendium Sp. S. idque malitioſum, adverſus cognitionem, id quod alibi Heb. x. 29. Apoſtolus exprimit per ὑβρίζοντες, quod proprie notat *petulantiam* & proclivitatem in reprehendendo & contemnendo. Steph. in *Theſaur. Ling. Græcæ*. Hujus itaque *blaſphemiæ*, adeoque peccati in Spiritum S. *irremiſſibilis*, ut naturam curatius aſſequamur; juvabit dicere ab *una parte*, quæ non efficiant hoc peccatum. Non efficit 1. quævis blaſphemia, ſuggeſtio & tentatio, injecta à ſatanâ, adverſus Patrem, Filium aut Spiritum S. quæ & in tenerrimos fideles, cum maximâ abominatione quandoque cadit, imo in ipſum etiam Servatorem noſtrum cecidit, in quem nullum cadit peccatum, multo minus egregium hoc. Cecidit autem per Matth. iv. 9. in Paulum etiam, ut egregie practici Theologi putant, ex 2. Cor. xii. 7. Non efficit illam 2. quodvis peccatum adverſus deitatem aut perſonalitatem Spiritus, quod obſervatur in Sadducæis, Arrianis, Eunomianis, Macedonianis, qui Spiritum S. vel penitus negabant, vel creaturam eſſe contendebant, Photinianis, Bidello, in quibus blaſphemæ quidem opiniones adverſus Spiritum S. ſed tamen non erat proprie dicta, horrenda illa & irremiſſibilis blaſphemia in Spiritum S. quia non tantum deficiunt in illis nonnulla requiſita hujus blaſphemiæ, ut ſuo loco patebit; ſed etiam hæc blaſphemia, non tam adverſus ejus *miniſterium* & *officium* œconomicum, ut diximus. Nec efficit illam 3. quodvis peccatum adverſus ſententiam & conſcientiam perpetratum. Sic enim & Petrus Matth. xxvi. 60. & Paulus Rom. vii. 15. 19. 20. 23. aliique fideles, commiſiſſent iſtam blaſphemiam, quod ipſis nihilominus paſſim remiſſum legitur. Nec efficit illam 4. quodvis peccatum adverſus veritatem Chriſti & Euangelii. Quia α. quotquot agnoſcunt & credunt illas veritates, agnoſcunt tantum *ex parte* 1. Cor. xiii. 9. 12. Multi enim, in ipſa Eccleſia peccarunt ſubinde in ipſa fundamentalia Chriſtianiſmi, v.g. Corinthii 1. Cor. xv. 12. *Pergamus* adhæreſcens doctrinæ Balaam & Nicolaitarum, quæ tamen invitatur ad reſipiſcentiam. Idem dici poſſit de Galatis Gal. 1. 6... & ii. 16. & iii. 1. Quin ipſi Apoſtoli etiam fuerunt in errore de regno Chriſti temporali: quos ad reſipiſcentiam provocandos jubet Apoſtolus 2. Tim. ii. 24. 25. 26. Nec efficit illam 5. quodvis peccatum, adverſus gratioſos motus & operationes Spiritus S. Jeſ. lxiii. 10. Act. vii. 51. 52. Et quivis carnales ſuo modo reſiſtunt Spiritui S. in ejus miniſterio Euangelico. Fieri poſſit ut faciant in ſuâ ignorantiâ. 1. Tim. 1. 13. Act. xxvi. 10. 11. & quis ignorat multos *contriſtare* Spiritum Eph. iv. 30. *extinguere* Spiritum 1. Theſ. v. 19. Apoc. ii. 4. 5. Pſal. li. 12. Nec efficit illam 6. quodvis peccatum adverſus gratiam reſtauratam. Vere enim fideles ſæpiſſime experiuntur in ſe ſuas infirmitates invincibiles, ſuas dubitationes, terrores, cogitationes diſtrahentes, inordinatas paſſiones &c. Etiam ſubinde contriſtant & exſtinguunt Spiritum, *ſuffocando* motiones Spiritus S. *declinando* à primo ſuo fervore Apoc. ii. 1....8. *incidendo* in varia ſcelera, v. g. ebrietatem Gen. ix. 21. inceſtum Gen. xix. 33. adulterium & homicidium 2. Sam. xi. cum Pſal. li. *relabendo* in priora peccata Gen. xxvii. 19. 21. Matth. xxvi. 72. 73. 74. Nec efficit illam 7. malitioſa quævis perſecutio Eccleſiæ & veritatis Act. viii. 1. & ix. 1. & xxvi. 10. 11. 1. Tim. 1. 13. 16. Act. ii. 36. Hæc igitur omnia necdum efformant blaſphemiam illam irremiſſibilem in Spiritum S.

Blaſphemia in Spiritum S. eſt irremiſſibile illud peccatum in Spiritum S. In quibus non conſiſtat.

Quænam illud ingrediantur?

Quid igitur ab *altera parte* efformat illam? Ut illud aſſequamur tutius, cogitanda nobis, & diligenter expendenda illa Scripturæ loca, quæ occupantur in deſcribendâ hac blaſphemiâ Matth. xii. 22. 24. 25. 31. 32. collat. cum Marc. iii. 22. 28. 29. Heb. vi. 4. 5. 6. & cap. x. 25. 26. 27. 28. 29. 1. Joh. v. 16. 17. 18. E quibus diligenter inter ſe collatis, hæc emerget ejus deſcriptio: quod ſit univerſalis & malitioſa apoſtaſia, hypocriticorum profeſſorum, à veritate, & donis gratiæ Spiritus S. communibus, ſemel receptis, ad blaſphemum contemtum Spiritus gratiæ, horrendum item vilipendium Filii Dei, & violentam perſecutionem veritatis Chriſtianæ. Per hanc deſcriptionem, blaſphemia in Spiritum S. quantum 1. ad *genus*, eſt *apoſtaſia* Heb. vi. 4. 5. 6. & cap. x. 24. 25. 38. 39.

Eſt apoſtaſia & qualis?

Apoſtaſia α. à veritate ad hæreſin Gal. 1. 6. 7. & iii. 1. 2. Theſſ. ii. 10. 11. 1. Tim. 1. 19. 20. β. à puritate cultus, ad ſuperſtitionem & idololatriam Exod. xxxii. Act. vii. 39---44. γ. à gradu intenſiore prioris amoris & zeli, ad remiſſiorem Apoc. ii. 4.--- Cant. v. 2. 3. 4. δ. à fide & profeſſione πρoσκαίρων, ad apertam ἀσωτίαν & profanitatem Matth. xiii. 20. 21. Luc. viii. 6. 13. ε. à quavis gratiâ communi, ejuſque profeſſione, ad malitioſam & incurabilem ejus oppoſitionem. Et hæc demum eſt apoſtaſia blaſphemiæ in Sp. S. Quantum vero ad *differentiam*, cum non *quævis* apoſtaſia ſit blaſphemia in Sp. S. cautiſſime obſervanda differentia, qua hæc diſtat ab alia quavis, quæ in his conſpicua eſt potiſſimum tribus: 1. *Subjecto* ejus δεικτικῶ, nim. ſoli veritatis euangelicæ profeſſores hypocritæ, quales Phariſæi Matth. xii. 24. 25. 31. 32. Scribæ Marc. iii. 22. 28. 29. illuminati à Sp. S. qui guſtârunt bonum Dei verbum — Heb. vi. 4. 5. 6. qui ſpon-

Ejus ſubjectum recipiens.

te

te peccant, poſtquam *cognitionem veritatis receperunt* Cap. x. 25. 26. 29. Proinde ſubjectum hujus ſceleris non præſtant: A. Electi, redempti, vere fideles, regeniti 1. Joh. v. 16. 17. 18. *Qui ex Deo genitus eſt, non peccat*, ſcil. peccatum *ad mortem*. B. Non Gentiles, Judæi, Muhammedani, non Pharao, Rabſaken, Tyrus & Sidon, quia non fuerunt *illuminati* Heb. vi. 4. Tum

Proprietates.

2. in *proprietatibus* διακριτικοῖς hujus apoſtaſiæ, quod nim. ſit (α) *univerſalis* ac totalis, non *particularis* aliqua, ab hoc aut illo *fidei* capite, quod Apoſtolus ſignificatum velle videtur Heb. vi. quando ab enumeratis fundamentalibus Religionis Chriſtianæ verſ. 1. 2. 3. mox progreditur ad peccatum in Sp. S. verſ. 4. 5. 6. aut ab *hoc aut illo* tantum Sp. S. chariſmate; ſed ab *omni* chariſmate communi, illuminatione, guſtu cæleſti, participio Spiritus, guſtu boni Dei verbi, & virtutum futuri ſeculi verſ. 4. 5. 6. Etiam eſt (β) *finalis* apoſtaſia: *impoſſibile* enim eſt, ſemel illuminatos -- & prolabentes, *denuo renovari ad reſipiſcentiam* verſ. 4. 6. Conf. Marc. iii. 29. Luc. xii. 10. Heb. x. 26. 27. Et tandem (γ) eſt *ſpontanea* & *malitioſa* deſertio Heb. x. 26. ἑκουσίως ἁμαρτανόντων, ſcil. non *quodvis*, ſed *hoc* peccatum. Ἑκουσίως, Hebræis חנם, abſque ullâ *cauſa*, & cum perditiſſima malitia, pedibus *conculcando filium Dei*, *ſanguinem fœderis profanando*, *& Spiritum gratiæ contumelia afficiendo* Heb. x. 29. Hæ proprietates διακριτικαὶ, non *disjunctim*, ſed *conjunctim* ingrediuntur horrendum iſtud

Termini: à quo;

ſcelus. 3. *Terminus* hujus apoſtaſiæ, nim. א. Termino *à quo*, ſcil. à veritate euangelica, agnita dudum & profeſſa; item à chariſmate quovis communi dudum recepto Heb. vi. 1-7. cum cap. x.

Ad quem.

26. ut diximus dudum. ב. Termino *ad quem*, qui eſt (1) in horrenda *contumelia Spiritus gratiæ*, à quâ denominationem habet blaſphemiæ Heb. x. 29. Matth. xii. 31. 32. (2) abominabili *contemtu* & *malitiâ*, verſus *Filium Dei*, qua (a) ſibi illum denuò quaſi *crucifigunt* Heb. vi. 6. ſicut Judas, Judæi, Pilatus, committendo tale ſcelus, à quo, ſi liberandi forent, iterata requireretur filii Dei crucifixio (b) cum palam παραδειγματίζουσι *proſtituunt* Heb. vi. 6. cum Matth. i. 19. Conf. cap. xxvii. 39-45. Sic Julianus Apoſtata: *Galilee*. &c. (c) pedibus *conculcant filium* Dei Heb. x. 29. eum cum ſuâ doctrina, abjectiſſimè tractando (d) *ſanguinem fœderis*, *quo ſanctificatus erat*, *profanum ducunt*, ſeu impurum Heb. x. 29. *ſanguinem* Chriſti, *pretioſum* illum 1. Pet. i. 19. ſanguinem illum *fœderis* Heb. ix. 15. 16. 17 quo fœdus gratiæ obſignatum eſt Dan. ix. 24. ſanguinem quo, non *ipſi*; ſed *ipſe ſanctificatus eſt*, illum ducunt αἷμα κοινὸν *ſanguinem communem*, impurum, quo commaculari ſolemus Jeſ. i. 15. 16. Accedit tandem 4. plerumque violenta quædam perſecutio, ejus doctrinæ, quam abnegarunt, ejuſque profeſſorum, à quo Apoſtolus eos *adverſarios*, τοὺς ὑπεναντίους appellare videtur Heb. x. 27. ut patet in Phariſæis perſecutoribus Chriſti Matth. xii. in Juliano apoſtatâ, juxta Cent. Magd. Cent. iv. cap. 3. pag. 64. uſque ad 89. Edit. Baſil. 40. 1624. Reſtat ut paucula ſubjiciamus de *radice irremiſſibilitatis*, de qua non uno modo putant Theologi. Sunt qui eam quærunt in ipſo *peccato*, ejuſque deteſtabilitate *naturali*, quod nim. blaſphemando Spiritum S. rejiciant omnia media, quibus ipſe eos reducere poſſit ad reſipiſcentiam, adeoque ad remiſſionem: hanc quidem egregiam eſſe, lubens agnoſco; ſed an eam Spiritus S. vincere & ſuperare non poſſet; ego quidem non auſim affirmare: cum præſertim, *ubi abundavit peccatum*; *ibi ſuperabundet gratia* Rom. v. 20. 21. Alii irremiſſibilitatem quærunt in eo, quod hoc repugnet ſingulis Trinitatis perſonis, cum Spiritus S. mittatur à Patre & Filio, qui redemptionis negotium conſummet. Sed omne peccatum repugnat toti Trinitati: tum & *contriſtare* Spiritum S. *repugnare* Spiritui S. *exſtinguere* Spiritum S. ex hac hypotheſi, eſſent peccata *irremiſſibilia*: & qua tandem ratione peccatum quod obnititur toti Trinitati, Deus ſi vellet, non poſſet remittere? Rectiſſimè ergo putem dicendum, irremiſſibile eſſe, ex eadem cauſa & voluntate divinâ, quâ omnia reproborum peccata ſunt irremiſſibilia, quia nim. Deus non voluit, ut Chriſtus pro eis ſatisfaceret, nec Chriſtus voluit mortem ſuam huic peccato remittendo impendere. Videtur iſtam cauſam Apoſtolus innuere, quando dicit eos *filium Dei de novo crucifigere* Heb. vi. 6. h. e. eos tale peccatum committere, ob quod, ſi ab eo liberari debeant, Chriſtus de novo crucifigi deberet, cum hactenus nunquam pro eo crucifixus ſit. Et paulo etiam clarius Heb. x. 26. *Non amplius relinquitur pro peccato* illo *ſacrificium*. Tandem monendum eſt, non facile pronuntiandum eſſe de commiſſo hoc ſcelere, ſeu à *nobis*, ſeu ab aliis, ne nobis præcidamus, orationem pro nobis aut pro aliis 1. Joh. v. 16. atque inſuper facultatem, monendi, corrigendi, conſolandi proximum: cum præſertim, num omnia adſint hujus peccati ingredientia & requiſita; inveſtigatu tantum non impoſſibile ſit, nobis ſaltem, qui facultate explorandi ſpiritus, quæ in Eccleſia apoſtolica vigebat, deſtituimur. Hæc fortè juſto fuſius, nec ſatis ad συμμετρίαν reliquorum hujus capitis: ſed tamen, opinor, non abſque juſta cauſâ.

Cauſa ſeu radix irremiſſibilitatis.

Non facile pronuntiandum de commiſſo hoc peccato.

Diſtribuitur ex præceptis, quibus obſtrepunt.

XVIII. Tandem *Octavo*, ex *privatione* virtutis oppoſitæ, optima fit peccatorum diſtributio, ſecundum *rectitudines* ſingulorum præceptorum, à quibus *actus* iſti deflectunt: ſic v. g. præcepti *primi* peccata ſunt *duo*, *atheiſmus*, quo *nullum* habemus Deum; & *idololatria* quo *alios*: ſecundi peccatum eſt *ſuperſtitio*: tertii *profanitas*: quarti

ti profanatio Sabbathi: quinti contemptus proximi: ſexti homicidium: ſeptimi luxuria: octavi furtum: noni mendacium: decimi concupiſcentia.

Genitura peccati. XIX. Hactenus peccatum genitum; ſuccedit ejus *genitura*. *Parentem* audivimus non Deum eſſe, qui, ut non tentatur ad peccatum; ita non tentat; tentaretur enim, jam antè ad peccatum à peccato, ſi tentaret; ſed concupiſcentiam: cauſas *adjuvantes*, alibi Satanam commemoravimus & mundum, (ut patet in ſeductione protoplaſtorum) quorum operatio, non in *coactione*, aut qualicunque *phyſicâ* productione, ſed in *tentatione* à textu noſtro collocatur: *quisquis autem tentatur*, quâ *bonum* peccaturo oggeritur ut *egregium*, *medium* conſequendi ut *facile*, & *periculum* ut nullum. Genitura igitur, declarante textu, tribus actibus videtur peragi 1. Ἐπιθυμήσει, quâ ſenſus feruntur in objectum, circa quod peccatum eſt committendum, auditur tentatio, aſpicitur arbor quod bona ſit Gen. III. 1—7. Hinc, quo tuti à peccato ſimus, neceſſum ante omnia, ut *ſenſus* externos, auditum, viſum Job. XXXI. 1. & *cor* etiam diligenter obſervemus Prov. IV. 23. oculos & animum avertamus ab illecebris Pſal. CXIX. 37. aures tentationibus obturemus Matth. IV. 10. quo ab aditu peccatum prohibeamus. 2. Συλλήψει, *conceptione*, quæ concludit (a) *moram* ſenſus & animi circa objectum, à quo concupiſcentia concipitur, unde *concupiſcentia moroſa* dicitur Jer. IV. 14. & q. *aſſenſus* fit in tentationem, quod patet in Evæ diſputatione cum Satana. Hac mora, cor quaſi repletur malo Eſth. VII. 5. Joh. XIII. 2. Hinc (b) conſilium & *deliberationem* de peccato, qualis Judæ Matth. XXVI. 25. 26. Abſolomi 2. Sam. XIII. 32. fratrum Joſephi Gen. XXXVII. 20. (c) firmum propoſitum, qua ſtas ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ 1. Cor. VII. 37. prout Daniel *poſuit in corde ſuo non contaminari* Dan. 1. 8. Tandem 3. Τίξει *partu*, in quo eſt A. collectio & *intentio virium*, quibus peccatum excludatur, qua *membra noſtra ſiſtimus arma injuſtitiæ* Rom. VI. 13. prout pii ſe *colligunt vivere Deo* verſ. 11. B. *Perduratio* in conatu, adverſus quævis dehortamenta Jer. VIII. 6. Ezech. XXIII. 10. Donec tandem ſuccedat C. *excluſio* fœtus, & peccati perfectio Jac. 1. 15. *Parit peccatum* Gal. V. 16. *Concupiſcentiam carnis non perficietis*, τελέσητε. Conf. Hoornb. *Theol. Pract.* lib. IV. cap. VI. & quæ jam ante in parte *exegeticâ*, in hanc rem, ex profeſſo habuimus.

Pars Elenchtica.

1. An homo in hac vitâ, poſſit evitare omne peccatum? XX. Quæritur 1. An homo quivis præter Chriſtum, in hac vita poſſit evitare omne peccatum? Judæi, Pelagiani, Sociniani, quia hominis vires naturales ad bonum quodvis, ſtatuunt illæſas eſſe à peccato protoplaſtorum, & ex eo peccatum originale negant; ſtatuunt quemvis, ſi modo velit, naturæ viribus eſſe poſſe ἀναμάρτητον. Semipelagiani, Remonſtrantes, Anabaptiſtæ aliique, quia vires hominis naturales primo peccato ſauciatas credunt; non quidem per puras *naturæ* vires; ſed tamen per gratiam converſionis divinæ, ſi modo velit, poſſe immunem eſſe in hac vitâ ab omni peccato actuali. Pontificii, licet inter ſe digladientur, an B. Virgo fuerit immunis à labe *originali*: pleriſque affirmantibus in gratiam ſuæ Mariæ-θρησκείας. ſolis Dominicanis negantibus: conveniunt tamen in eo, quod immunis fuerit ab omni peccato *actuali*. Quin & eidem credunt, quemvis recens baptizatum, immunem eſſe ab omni peccato, tam originali, quam actuali. Reformati ſimpliciter negant, quemvis hominem, præter Chriſtum, in hac vitâ, immunem eſſe poſſe ab omni peccato *actuali*. Quia contraria quævis ſententia ſit: 1. Contra tot *Scripturæ* & tam claras contradictiones 1. Reg. VIII. 46. Pſal. XIV. 3. & CXLIII. 2. Prov. XX. 9. Eccl. VII. 21. Rom. III. 9. 19. 23. & V. 12. & XI. 32. Gal. III. 22. 1. Joh. 1. 10. Contra 2. univerſalem *experientiam*, & omnem Sanctorum agnitionem confeſſionemque Pſal. CXXX. 3. Phil. III. 13. &c. Contra 3. neceſſitatem *redemptionis* Chriſti Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. Contra 4. ipſum *ſanctificationis* ingenium, quæ per *gradus* adeo ad perfectionem enititur, ut punctum nunquam attingat, quamdiu hic exiſtimus 1. Cor. XIII. 11. 12. Contra 5. perpetuam carnis & ſpiritus *luctam* Gal. V. 17. Rom. VII. 23. Contra 6. perpetuas regenitorum *lamentationes* Pſal. XIX. 15. Prov. XXIV. 9. Jeſ. LXIV. 6. Rom. VII. 20. 1. Joh. 1. 8. Jac. III. 2. Contra 7. præſuppoſitum *orationis* dominicæ Matth. VI. 12. Contra 8. tantam *dehortationum* apoſtolicarum copiam Rom. VI. 2. & VIII. 12. 13. 1. Cor. V. 7. 2. Cor. VII. 1. Eph. IV. 22. 23. 24. Col. III. 3. 1. Pet. II. 11. Contra 9. *converſionis* & reſipiſcentiæ univerſalem neceſſitatem Joh. III. 3. 5. Matth. XVIII. 3. Obiectiones. Nec eſt quod in contrarium cauſentur: (1) Qui *ſint in Chriſto, novas creaturas dici*, quibus *vetera tranſierint*, *& nova facta ſint omnia* 2. Cor. V. 17. Reſp. Dicitur quidem univerſalis *omnium* facultatum *renovatio* 1. Theſſ. V. 23. ſed non dicitur *perfecta* omnibus numeris renovatio (2) *Chriſtum in regenitis habitare* Eph. III. 17. *qui communionem non admittat cum Belial.* 2. Cor. VI. 15. 16. Reſp. Neque enim peccatum in regenitis communionem habet cum *juſtitiâ*, aut caro cum *ſpiritu*, licet cohabitent, quoniam ſibi invicem *repugnant* Gal. V. 17. Rom. VII. 19. 20. (3) *Eos ſæpius perfectos dici*, *& perfectos eſſe juberi* Gen. XVII. 1. Jeſ. XXXVIII. 3. Luc. 1. 6. &c. Reſp. Perfecti enim dicuntur ſenſu *euangelico*, h. e. *ſinceri* abſque pietatis fuco, quod in perfectionem omnimodam

annitantur, licet nunquam dum hic ſunt aſſequantur, ut patet in Paulo Phil. III. quando verſ. 15. ſeſe *perfectum* prædicat, non obſtante, quod *jamjam* verſ. 12. profeſſus fuiſſet, ſe *nondum apprehendiſſe aut perfectum eſſe*. Ut non addam perfectos dici h. e. *adultos*, ſcil. *comparative* ad infantes 1. Cor. III. 1. 2. Heb. V. 12. (4) *Natos ex Deo non facere peccatum* 1. Joh. III. 9. Reſp. Non *operam* dare peccato, prout artifex opus ſuum *facit*, h. e. non *indulgere*, non ſervire, non tradere ſe peccato; ſed repugnare ei Gal. V. 17. Rom. VII. 19. ſed *crucifigere* Gal. V. 24. (5) *Jugum Chriſti facile dici, & onus ejus leve* Matth. XI. 29. 1. Joh. V. 3. Reſp. Jugum Chriſti non eſt *perfecta obedientia* legis; ſed *fides* Euangelica, cum ſincero legis obſervandæ *ſtudio* conjuncta Joh. VI. 29. Gal. V. 6. Tum etiam ſi *lex* intelligatur, facilis erit ejus obſervatio, quatenus pii eâ *delectantur*, non quod aſſequantur perfectam Rom. VII. 22. 23. (6) *Legem non obligare ad impoſſibile*. Reſp. Non obligat ad *ſimpliciter*, per naturam, homini quâ homo eſt, abſque ſuâ culpâ impoſſibile, quale v.g. *volare*; ſed obligat ad *ſecundum quid*, per propriam contumaciam, homini quâ peccator eſt, impoſſibile Rom. VIII. 3. (7) *Credenti omnia poſſibilia dici*, Marc. IX. 23. Phil. IV. 13. *proinde & perfecte ſervare legem*. Reſp. *Prior* locus, de fide *miraculoſa* jam ceſſante agit, quæ poſſit quævis *miracula* perpetrare Matth. XVII. 20. licet non ſtatim poſſit *quævis* legis & *charitatis* officia præſtare 1. Cor. XIII. 2. *poſterior* poteſtatem dicit omnia *ferendi*; non autem omnia *faciendi* verſ. 11. 12. (8) *Viam ſterni ad ſecuritatem carnalem*. Reſp. Nequaquam Phil. III. 12. Imo vero via ad quotidianum *reſipiſcentiæ* ſtudium, humilitatem, deprecationes, timorem filialem, promptitudinem ignoſcendi proximo, patientiam ſub cruce, deſiderium vitæ ſecuturæ.

2. An motus concupiſcentiæ primo-primi ſint peccata?

XXI. Quæritur 2. An concupiſcentia *actualis*, verſus malum, quoad motum ejus *primo-primum*, ſit peccatum? Egimus de concupiſcentiâ *originali* lib. IV. cap. 2. §. 27. jam de concupiſcentiâ *actuali* nobis eſt agendum. Pontificii ut *omnimodam* hominis perfectionem tutam habeant, ſaltem in renatis; cum obſervent motus primo-primos, etiam in ſanctiſſimis obtinere, concludunt, eos non eſſe peccata, quod voluntatis *omni* conſenſu deſtituantur: *ſecundo-primos* eſſe peccata tantum *venialia*, quod *pleno* voluntatis conſenſu careant: ſolos autem motus *ſecundos*, peccata eſſe *mortalia*, quod cum *pleno* conſenſu perpetrentur. Quo ſenſu Bellarminus Tom. IV. lib. V. *De peccat.* Cap. 5. tuetur concupiſcentiam *per ſe*, & ex *naturâ* ſuâ: qualis invenitur etiam in baptizatis & juſtificatis, propriè *non* eſſe peccatum. Reformati ex adverſo ſtatuunt, *omnes* concupiſcentiæ actus, etiam primo-primos, eſſe peccata; eo quod contraria ſententia ſit: (1) Contra *diſerta* Apoſtoli verba Rom. VII. 7. (2) contra diſertum *legis* poſtulatum Exod. XX. 17. (3) Contra *vim* & ἀκρίβειαν legis, quæ ſub pœna æternæ *maledictionis*, exactiſſimam exigit obedientiam Matth. XXII. 37. Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. eoque *omnem* concupiſcentiam damnat. Denique (4) Et *cauſa* omnis peccati eſt Jac. I. 14. 15. Ergo peccatum eſt: neque enim *cauſa* peccati eſt, quod *non* peccat, cum peccati cauſatio, liceat ita dicere, ſit *tranſgreſſio* legis. Nec proinde valet: 1. *gignit* peccatum, ergo *non eſt* peccatum; cum homo, eo quod hominem *gignat*, non deſinat eſſe homo, imo, ut diximus, eo ipſo eſt peccatum, quod peccatum *gignat*. Et 2. quod nulla dicatur *condemnatio*, κατάκριμα, eſſe in his *qui ſunt in Chriſto* Jeſu Rom. VIII. 1. non arguit nihil in ipſis eſſe *condemnabile*, ſeu peccatum; ſed nullam actualem *condemnationem*, ejus reatu traducto in Chriſtum. Porro quod 3. in Baptiſmo tollatur *concupiſcentia*, qua peccatum. Reſp. Quoad reatum & dominium tolli Cap. præced. diximus, non quoad exiſtentiam. Conf. quæ diximus loco citato lib. IV. cap. 2. §. 27.

Objectiones.

3. An detur peccatum quod ſuâ naturâ non meretur mortem æternam, ſeu quod ſit veniale?

XXII. Quæritur 3. An detur peccatum, quod ſua natura, non meretur mortem æternam, ſeu quod ſit *veniale*? Pontificii, ut ſuo ſuccurrant efficacius purgatorio, ſuis indulgentiis, à quibus tantum accreſcit culinæ, & conſequenter dominio Pontificiis: ſtatuunt dari peccatum *veniale*, quod ſit *præter*, non *contra* legem, quod proinde non mereatur ſua natura, mortem *æternam*, ſed pœnas tantum *temporales* & corporeas. Reformati ex adverſo, negant dari *tale* peccatum *veniale*. Quia 1. Deus expreſſe maledictum pronuntiet, qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis ut ea faciat Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. Quia 2. ex ſententia Jacobi, qui in uno impegerit, damnas ſit totius legis violatæ Jac. II. 10. Quia 3. *Omne* peccatum quantumcunque videtur leviculum, impingat in *infinitam* Dei majeſtatem, Deumque ſua natura, q. de ſuo *ſolio* deturbare conetur. Quia 4. *omnis* omninò peccati *ſtipendium* dicatur mors Rom. VI. 23. & *qui ſolverit unum ex mandatis minimis*, *minimus*, hoc eſt *nullus*, dicatur futurus *in regno cœlorum* Matth. V. 19. Quod autem objiciunt 1. ex Matth. V. 22. Qui *iraſcitur fratri ſuo temerè*, *tenebitur judicio*, *quicunque dixerit Raca*, *tenebitur judicio*, *qui dixerit fatue*, *tenebitur Gehennæ ignis*; ex ſtylo Hebræorum, à *tribunalibus* deſumpto, non arguit niſi pœnarum, prout & peccatorum, diverſos eſſe *gradus*; non autem aliqua, ſua *naturâ* pœnam *æternam* non mereri. Nec aliud 2. efficit Servatoris inter *feſtucam* & *trabem* comparatio Matth. VII. 3. 4. 5. quam diverſos peccatorum & pœnarum *gradus*. Prout etiam 3. *lignum*, *fœnum*, *ſtipula* 1. Cor. III. 12. non tam peccatorum

Objectiones.

compa-

comparationem intendunt, quam dogmatum erroneorum & hæreticorum diſparitatem; nec inſuper ulterius pertingunt, quam ad peccatorum diverſos *gradus.* Nec etiam 4. Jac. I. 15. concupiſcentia abſolvitur à *morte*; ſed ejus etiam cauſa narratur. Porro 5. 1 Joh. v. 16. peccatum quidem traditur *non ad mortem*, quale eſt blaſphemia in Spiritum S. ſed eo ipſo non traditur *veniale*, quod ſua *natura* non *mereatur* mortem æternam. Et quamvis 6. *quævis* offenſio inter homines, non tollat *amicitiam*; non tamen idem reſpectu Dei ſtatim dicendum: cum *Deo* longe ſanctius obligemur, quam homo quivis *homini*. Ut non addam, hominem in hominem propriè non *peccare*, nec eatenus juſtitiam *punientem*, hic proprie locum habere.

4. An admittenda ſit diſtinctio peccati actualis in Philoſophicum & Theologicum?

XXIII. Peccato veniali affine eſt *Philoſophicum*, in collegio Jeſuitarum Divionenſi nuper Anno MDCLXXXIII. excluſum. Quæritur ergo 4. An diſtinctio peccati, in *Philoſophicum & Theologicum* ſit ferenda? Jeſuitæ paraſitæ, laxi in omnibus caſuiſtæ, ut Montaltius aliique, operoſe demonſtrant, quo benevolentiam quorumvis, & argentum potentiorum, apud ſuos efficacius aſſequantur, aſſerunt dari peccatum *Philoſophicum*, contradiſtinctum Theologico: Tum *Philoſophicum* definiebat Stephanus Bougot Jeſuita Ao. 1688. in

Quid ſit peccatum Philoſophicum?

diſputatione Divionenſi his verbis: *peccatum philoſophicum ſeu morale eſt actus humanus, diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi; Theologicum vero & mortale eſt, tranſgreſſio libera legis divinæ. Philoſophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat; vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum; ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale, diſſolvens amicitiam Dei, nec æternâ pœnâ dignum.* Hujus deſcriptionis antagoniſta (opinor Arnaldus) in ſua Novâ hæreſi, in Theologia morali, & edita Coloniæ 1689. hanc facit paraphraſin: *innumera quidem crimina in mundo committi, & impoſterum commiſſum iri, adverſus pudorem, humanitatem, juſtitiam aliaſque virtutes, fornicationes puta, adulteria, peccata contra naturam, homicidia & ultiones crudeles, veneficia, falſa teſtimonia, calumnias atroces, furta, ſpolia &c. Sed ea omnia eſſe poſſe peccata philoſophica, quibus nec Deus offendatur; nec æterna metuenda ſit pœna: ſi modo, qui illa perpetrant, aut Deum ignorent, aut in criminis perpetratione, actu de Deo non cogitent.*

Unde ſic dicatur.

Philoſophicum appellant, quia ſoli *rationi* repugnat, quam dirigit Philoſophia, non autem *legi* divinæ, quam docet Theologia. Ejus *requiſita* ſeu ingredientia duo numerant, nim. ut peccans, *vel* ignoret Deum penitus: adeoque ſtatuunt, aliquem *ignorare* poſſe Deum, ſeu atheum eſſe poſſe abſque peccato; *vel* ſi non ignorat Deum; ſaltem in *actu* peccandi, ſibi *præſentem* non habeat cogitationem de Deo. Hoc peccatum, quantumvis grave & enorme, quidam ſtatuunt, *non eſſe peccatum* adverſus *Deum*, quia non intendat agere *adverſus Deum*, ejuſque *legem*: alii, ſi ſit peccatum, ſaltem non eſſe peccatum *mortale*, quod mereatur *mortem æternam*: alii, ſi ſit etiam peccatum, quod mereatur mortem æternam; non tamen mereri, mortis iſtius pœnam *ſenſus*; ſed damni tantum, quemadmodum fit in concupiſcentiâ *originali*, ſi deſtituta ſic peccato *actuali*:

Prima ejus falſa.

Πρῶτα ψεύδη in his ſunt, quod ſtatuant ex Baunii *ſumm. peccat.* pag. 906. *quod non peccetur, niſi voluntarie: voluntarium autem non ſit, quam quod fiat à principio cognoſcente ſingula, in quibus eſt actio*; inferri inde, *actiones præcipitanter, & ſine diſcuſſione, bonane an mala ſint quæ aguntur, factas, neque bonas neque malas eſſe*: tum inſuper, quod dentur peccata per ſe *venialia*: ex quo ſequitur omnia peccata gentilium, qui Deum ignorant, nec non Chriſtianorum, qui de *Deo actu non cogitant*, eſſe venialia, quin nulla, potius. Hæc brevis eſt analyſis & diſpoſitio hujus peccati.

Reformatorum ſententia, cum ſuis rationibus.

Reformati nullum tale peccatum *philoſophicum* agnoſcunt, quia 1. ex ſententiâ Scripturæ, omne peccatum eſt mortale Gal. III. 13. Deut. XXI. 13. & qui in uno peccat, totius legis violatæ reus fit Jac. II. 10. 11. Quia 2. peccati *venialis* veritatem paragrapho præcedenti, jam dudum ex profeſſo profligavimus, & per rationes noſtras, multo validius etiam peccatum philoſophicum, quod *nullum* proprie peccatum eſt. Quia 3. Scriptura ex profeſſo damnat peccata ex ignorantia Pſal. LXXIX. 6. *Effunde æſtum tuum in gentes, quæ non cognoverunt te* Eph. IV. 17. 18. 1. Theſſ. IV. 5. 2. Theſſ. I. 8. Rom. II. 12. Luc. XII. 48. Joh. XVI. 2. Quia 4. item diſertè atheos damnat, qui non tantum dicunt in *corde ſuo non eſt Deus*; ſed nullam etiam *cognitionem* habent Pſal. XIV. 1. 4. & X. 4. qui *non inquirit, cujus omnes cogitationes ſunt, non eſſe Deum.* & LIII. 2. Eph. II. 2. Quia 5. *ignorantia* juris, voluntaria cumprimis & vincibilis, non excuſat; ſed accuſat potius 2. Pet. III. 5. Ita Auguſtinus *Retract. lib.* I. cap. XV. Quin & Ariſtoteles, *Ethic.* ad Nicomach. lib. III. *Ignorantiam boni & mali, non facere actionem involuntariam; ſed vitioſam: ignorantiâ juris & officii non excuſari; ſed augeri culpam.* Quia 6. quod committitur adverſus *rectam rationem*, idem committitur adverſus Deum & legem divinam Rom. II. 12. 14. 15. quatenus lex Dei, per naturam notificata, eadem eſt cum eâ, quæ viva voce aut ſcripto patet, qua ratione lex naturæ protoplaſtos olim obligabat ad obedientiam in ſtatu integritatis. Quid ſi etiam 7. affectuum æſtu, aut alio quovis modo, ignorent, aut non cogitent ſaltem actu, ſuum peccatum repugnare rectæ rationi? Tum ſane peccatum nullum erit, quod peccatum philoſophicum eſt. Addam 8. quod peccatores illi philoſophici, olim in extremo judicio

dicio, Chriſto Judici ſtabunt vel à *dextrâ* cum electis; vel ab ejus *ſiniſtrâ*, tertium enim non datur; prius opinor non dicent Jeſuitæ peccati philoſophici tutores; & ſi poſterius eligant, addicent ſuo peccato philoſophico ignem æternum Matth. XXV. 41. 46. Addam 9. quod ex hypotheſi hujus peccati philoſophici, atrociſſima quævis ſcelera, adulteria, latrocinia, rapinæ & ſimilia, non mererentur pœnam æternam, imo nec Deum offenderent, ſi in committendo crimine, peccator actu non cogitaverit de Deo; ſed affectu & cupiditate, ut plerumque fit, abreptus ſit, aut ſi nullam Dei cognitionem habeat. Quam beata igitur ſors hinc obtinget Atheis & ignaris! Tandem 10. nunquid ex hypotheſi hujus peccati philoſophici, homines carnales, ſuis cupiditatibus ſepulti, damnationis periculo, tanto minus erunt obnoxii, quanto magis impii, & Athei ſunt, & in maximâ ac continua Dei oblivione degunt? Nunquid etiam datâ operâ Atheiſmo & ignorantiæ adſueſcent, aſſociabunt ſe his qui dicunt ad Deum, *recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum non volumus* Job. XXI. 14.

Objectiones.

Suum Jeſuitæ peccatum *philoſophicum*, Scripturæ, vel *uno* teſtimonio roborare, ne conantur quidem, deſperatiſſimæ cauſæ manifeſtum indicium. Si quis autem putet, ſuo iſti peccato philoſophico præſidium ſuppetere in nonnullis Scripturæ locis Joh. IX. 39. 41. Act. III. 17. 1. Tim. I. 13. Reſpondebimus verbo: α. ignorantiam invincibilem & non affectatam excuſare in *tantum* quidem, ſed non in *totum* Luc. XII. 47. 48. Sic quando Chriſtus de Phariſæis dicit Joh. IX. 41. *ſi cæci eſſetis, non haberetis peccatum*, non intendit pronunciare, per iſtam ignorantiam, immunes futuros ab *omni*, ſeu à *toto* peccati; ſed in *tantum* tantum, quatenus tum immunes futuri fuiſſent à *prætextu*, ſeu ab omni ea excuſatione, quæ tum ipſis ſuppetebat à ſuâ ignorantiâ. Conf. Joh. XV. 22. Quando autem Apoſtolus 1. Tim. I. 13. dicit ſe *ignorantem* feciſſe, & in ſuâ *infidelitate*, & hinc ſibi miſericordiam obtigiſſe; non vult ſignificatum, iſtam ignorantiam, cauſam fuiſſe iſtius miſericordiæ; ſed tantum rationem, ob quam peccata ſibi remitti *potuerint*, quia propter defectum *ſolum* ſcientiæ, non efformarint irremiſſibile peccatum in Spiritum S. Quantum ad *primum* πρῶτον ψεῦδος, quod omne peccatum ſit voluntarium &c. jam ante notatum, eo abunde ſatisfecimus hujus libri cap. II. §. XXI. & hujus capitis §. XX. Quantum etiam ad *ſecundum* πρῶτον ψεῦδος, de peccato *veniali*, & hoc ex profeſſo disjecimus paragrapho præcedente.

5. An infantes ante omnem uſum rationis ſubſint peccato actuali?

XXIV. Quæritur 5. An infantes ante omnem uſum rationis ſubſint peccato actuali? Sociniani negant quidem: ſed eadem operâ etiam negant eos ſubeſſe peccato *originali*, tam imputato, quam inhærenti, ad hoc, ut habeant, infantes abſque Chriſto, abſque ſatisfactione ejus ſervari. Carteſiani Theologi, ex eo quod ſtatuant, animam rationalem, non eſſe niſi actualem cogitationem, quæ, vel conveniat, vel repugnet legi divinæ, coguntur etiam ſtatuere, quod & in infantes cadat peccatum actuale. Lutherani, qui docent *fidem actualem* cadere in infantes, atque etiam, ut commodius tueantur ſuam formulam Baptiſmi: **en wat hy (infans) ſelf daar toe gedaen heeft/** ſcil. ad peccatum originale: ſtatuunt infantes etiam ſubeſſe peccatis actualibus, non quidem quoad προαιρετικὸν. ſed tamen ἄνομον, quod etiam veram rationem peccati actualis habeat. Reformati, quamvis agnoſcant, infantibus actu ineſſe corruptionem originalem, à quâ, naturâ proclives ſint ad quævis peccata actualia, quin & eorundem ſemina in ſe geſtent: negant tamen ulli peccato actuali eos propriè ſubeſſe. Quia 1. Scriptura docet, eos non peccare *ad ſimilitudinem Adami* h. e. actualiter. Quia etiam 2. eos *innocentes* pronunciat Pſal. CVI. 31. hoc enim, cum dici non poſſit ratione peccati *originalis*, à quo impuri pronunciantur 1. Cor. VII. 14. non manet, niſi eos innocentes dici, ratione peccati *actualis*, utpote qui ignorent *diſcernere inter dextram & ſiniſtram* Jon. IV. 11, Quia 3. dicuntur *nec bonum nec malum feciſſe* Rom. IX. 11. Quia 4. infantibus ut talibus, nulla eſt præſcripta lex, à quâ ἄνομον committant, nullam legem cognoſcunt, eoque etiam, ſe ad nullam legem componere, aut ab eâ deviare poſſunt.

Objectiones.

Objiciunt tamen A. Quod *figmentum cordis humani*, dicatur *malum à pueritiâ* Gen. VIII. 21. cum Gen. VI. 5. Reſp. יצר hoc loco ſonat formam ac diſpoſitionem cordis, in infantibus, non à peccatis *actualibus*; ſed à corruptione *originali*, *tantummodo malam*, ab ipſa ſua infantia Prov. XXII. 15. B. Quod mens humana conſiſtat in cogitatione *actuali*, quæ poſſit non tantum *congruere* cum lege divinâ; ſed etiam ei *repugnare*. Reſp. 1. Mentem humanam eſſe ſubſtantiam cogitativam, quæ poſſit organis ſatis diſpoſitis, cogitare, non dubitamus, quemadmodum eſt ſubſtantia ratiocinativa, non quod actu ſemper ratiocinetur; ſed quod poſſit ratiocinari, poſitis ponendis. 2. Si demus mentem in infante actu cogitare; non tamen inde ſequitur, quod actualiter peccet: quia ſicut diximus, infans ante omnem uſum rationis, ſibi non habet præſcriptam legem, quam poſſit transgredi. Nec valet, quod actualis ejus cogitatio poſſit eſſe non conformis, quin & repugnans legi, quandoquidem & bovis corrupetæ homicidium materialiter eſt repugnans legi, nec tamen ex eo bos iſte proprie eſt homicida, aut occidendo peccat, quia ei non eſt præſcripta lex, quam transgrediatur.

6. An Deus ſit

XXV. Quæritur tandem 6. An Deus ſit auctor peccatorum? Item, an Reformati ex obliquo ſeu

per

auctor peccatorum: item, an Reformati hoc affirmant?

per conſequentiam ſtatuant, Deum eſſe auctorem peccati? Prius Manichæi aliique olim affirmabant per apertam blaſphemiam, contra Scripturam Pſal. v. 5. 6. 7. contra naturam Dei, ut ſummi boni; & nonnulli ex Enthuſiaſtis etiamnum affirmant. Reformati ita negant, ut non dubitent iſti ſententiæ anathema denunciare. Quantum ad calumniam, quâ omnes, quotquot ſunt extra communionem Eccleſiæ Reformatæ, ei affirmativam impingunt, eam non ſemel debellavimus, nominatim lib. III. cap. x. §. XXXII.

Pars Practica.

Praxis hujus capitis eſt: 1. In cognitione peccati. Quid illud?

XXVI. Praxis theoriæ de peccato actuali eſt *primo* in ejus *cognitione* Jer. III. 13. quâ diſtinctè perſpiciamus (1) *quid* ſit peccatum, non tantum *theoreticè*, prout illud in *dogmaticis* repræſentavimus, per naturam & capita ſua; ſed etiam, & potius, *practicè*, quod ſit 1. *ſummum* malum, quo cogitari & eſſe majus non poteſt, utpote quod *ſolum* malum ſit, homini *internum*, eum exponens iræ & *odio* Dei: ſolum *obnitens ſummo* bono: ſolum *univerſaliter*, quantum quantum eſt, malum: ſolum nos *diſterminans* à ſummo bono: *cauſa* omnis mali (publici & privati, ſpiritualis, corporalis, æterni, ipſius inferni, quin ipſo inferno deterius) quippe quod ſuâ naturâ, Deum q. ſolio ſuo deturbare nititur, unde Patribus non abs re *deicidium* audit: adverſatur *operibus* Dei, deſtruxit imaginem Dei; *naturæ* Dei, quæ pura ſancta eſt, dum hoc impurum, turpe, profanum; *voluntati* Dei repugnans: dum enim illa dicit, *fac hoc*, hoc obſtrepit, *nolo*. 2. *Turpiſſimum* malum, ſanctiſſimam, puriſſimam, glorioſiſſimam Dei Majeſtatem violans Pſal. LI. 4. quod non alio elui poteſt, quam *ſanguine filii Dei* 1. Joh. I. 7. turpiſſimâ ac maledictâ ejus *morte* Gal. III. 10. quod animam pariter & corpus noſtrum polluit, deſtruit 2. Cor. VII. 1. Jeſ. LXIV. 6. ac turpiſſimæ ſuæ tyrannidi ſubigit Rom. VI. 12. 3. *Pernicioſiſſimum* malum, quod nos *privat* Deo, Chriſto, gratia, gloria, cœlo, beatitudine, imo ipſa anima noſtra Eph. II. 12. quod nos exponit diriſſimis Dei *judiciis* temporalibus, ſpiritualibus, æternis.

Quotuplex.

Perſpiciamus (2) *quotuplex* ſit peccatum, non tantum per tot ſpecies, quas in *dogmaticis* produximus, & per tot præcepta quibus opponuntur: ſed per infinita ferè eorum in quovis homine individua, ut hic cum Pſalte exclamare debeas: *Errores* quis *intelligat!* Pſal. XIX. 13.

Quantum.

(3) *Quantum ſit* peccatum, non in ſe tantum ſuaque natura, ſcil. malorum maximum, infiniti demeriti; ſed quantum inſuper *fiat* ex circumſtantiis perpetrationis, à perſona, loco, tempore, perpetrandi modo, contra conſcientiam, contra tot Spiritus S. motus, non ex errore, infirmitate, tentationum gravitate; ſed *elata manu*, per puram putam contumaciam, idque non in *levioribus* tantum delictis, titillationibus, oblectationibus circa peccata, ſed in *graviſſimis* perſæpe ac turpiſſimis ſceleribus, blaſphemiis, perjuriis, adulteriis, cædibus, furtis, mendaciis &c. Pſal. LI. 2. 5. 6. 2. Sam. XXIV. 10. Pſal. XIX. 13. 14. Matth. XV. 19. 20.

2. In ſenſu & dolore de peccato.

XXVII. *Secundo* in *ſenſu & dolore* ſuper peccatis, quo peccata, eorumque gravitas & turpitudo continuo nobis ſint velut *ob oculos* Pſal. LI. 5. ut propter ea profunde nos coram Deo humiliemus, *proſternamus* Dan. IX. 18. *compungamur* in *cordibus* noſtris Act. II. 37. imo *contriti* ſimus penitus Pſal. LI. 19. & XXXIV. 19. non quidem (ut Pontificiorum carnificina vult) ut dolor ſit prorſus *adæquatus* peccatis noſtris: attamen ut, quantum fieri poteſt, proportionem habeat cum gravitate peccatorum, ſi non *actu*, ſaltem *affectu*, ut præ dolore cor noſtrum quaſi liqueſcat, & liquefactum q. effundatur (quod ſignificatum Judæi volebant *hauriendo aquam & effundendo coram Jehova* 1. Sam. VII. 6.) effuſum ſinceris *lacrymis* teſtificetur Matth. XXVI. 75. Quorſum juvabit conſiderare, ab *una parte* gravitatem ac turpitudinem peccati aut peccatorum Dan. IX. 5. 11. ab *altera* gravitatem reatus ac demeritum pœnæ *Ibid.* 14.

3. In confeſſione peccatorum.

XXVIII. *Tertio* in *confeſſione* peccatorum Prov. XXVIII. 13. qua (1) peccatorum noſtrorum gravitate & copiâ Luc. XVIII. 13. Eſd. IX. 6. Job. XLII. 6. Pſal. XXXVIII. 4. *intus* in corde tacti & compuncti Pſal. LI. 5. (2) profunda *humilitate* Dan. IX. 18. (3) non *generaliter* tantum, ſed per *ſpecies*, per numeros, per circumſtantias Dan. IX. 6. 8. 10. 11. nec *voce* tantum, ſed *animo*, abſque omni *fuco*, extenuatione, palliatione, *ſincere* Thren. III. 41. 42. & (4) *plene*, excuſſa probe conſcientia Thren. III. 40. 41. A. *repræſentemus* & enumeremus coram Deo Pſal. XXXII. 5. B. *Exaggeremus*. Pſal. LI. 6. 7. C. Nos ipſos propter ea *condemnemus*, & quibusvis judiciis dignos declaremus Dan. IX. 12. 13. Mich. VII. 9. quod hujusmodi confeſſio (a) cumprimis vergat in *gloriam* Dei Joſ. VII. 10. Pſal. LI. 6. (b) ad allevationem onuſtæ *conſcientiæ* Pſal. XXXII. 4. 5. (c) Ad peccatorum *remiſſionem* conſequendam Prov. XXVIII. 13. Luc. XV. 18. 19. 20. & XVIII. 13. 14.

4. In odio & deteſtatione peccati.

XXIX. *Quarto* in odio & *deteſtatione* peccati Pſal. XCVII. 10. Quod 1. præter peccatum, nihil ſit quod *juſto* odio proſequamur: cum omnia præter illud à Deo velut ſummo bono, originem petant Rom. XI. 36. uſque ad peſtem, famem, bella & aliàs peſſima quævis Jeſ. XLII. 24. & XLV. 7. Quod 2. *Deus* ſummum bonum, *ſolum* peccatum, ſuo odio dignum cenſeat Pſal. v. 5. 6. Hab. I. 13. Quod 3. ipſum *ſolum*, nos & optima noſtra, exoſa & abominabilia Deo faciat Jeſ. I. 14. 15. Quamobrem peccatis noſtris (1) non *iraſcamur* tantum affectu *placabili*; ſed *odio* illa proſe-

quamur, quo in eorum *deſtructionem* & exitium, omni conatu contendamus (ſcil. pro natura odii) quo fine peccatum *crucifigere* Gal. v. 24. & *mortificare* jubemur Col. III. 5. Eoque (2) *univerſali*, non verſus hoc tantum aut illud; ſed verſus *omne* peccati genus; non *graviora* tantum illa, quæ vel peſſimis exoſa ſunt 1. Cor. v. 1. ſed *leviora* quoque, uſque ad *ſpeciem* omnis mali 1. Theſſ. v. 22. & *tunicam, carnis contactu maculatam* Jud. verſ. 23. atque etiam (3) *implacabili*, quod non quieſcat, niſi in *totali* ejus deſtructione abolitioneque Heb. XII. 4.

5. In fuga peccati.

XXX. *Quinto* in *fuga* peccati Jeſ. I. 16. Prov. XXVIII. 13. quâ 1. circumſpecte, ἀκριβῶς ſemper & ubique *ambulemus*, ne in peccati naſſam pertrahamur, & ſenſibus *extus* Job. XXXI. 1. & cordi *intus* ſolicite advigilemus Prov. IV. 23. 24. 25. 26. 27. Qua 2. intenti ſimus in lapſus & peccata *aliorum*, ut aliena pericula nos cautos faciant. v. g. in protoplaſtorum fœdifragium & apoſtaſiam Gen. III. Noachi ebrietatem Gen. IX. 20. 21. Abrahami mendacia Gen. XX. 5. Moſis infidelitatem, Davidis adulterium, homicidium & faſtum, Salomonis idololatriam, Petri abnegationem &c. Ut in eundem lapidem non impingamus. Qua 3. in *propria* carnis imbecillitatem & perfidiam ſimus defixi Matth. XXVI. 41. Qua 4. *Satanæ* ſtratagemata & inſidias 1. Pet. v. 8. τὰ βάθη Apoc. II. 24. νοήματα 2. Cor. II. 11. μεθοδείας τῆς πλάνης Eph. IV. 14. *non promoti, ſed experti Sophiſtæ*, ut Lutherus ferebat, cautè obſervemus. Qua 5. ipſius *peccati* ſeductricis *technas* & fraudes, in offerendo offenſionis *objecto*, in adducendis & urgendis *argumentis* ſeductioni commodis: in fingendis *effugiis* & excuſationibus, prout nullum vitium eſt ſine patrocinio: in *extenuationibus* graviſſimorum ſcelerum: in mille *promiſſis* & illecebris, quæ in tentatione utriuſque Adami, primi Gen. III. & ſecundi Matth. IV. conſpicua ſunt; ſolicitè declinemus. Proinde 6. id operam demus, ut concupiſcentiam *in herba*, h. e. in motibus ſuis primo-primis *ſupprimamus*, ne ab eâ abſtrahamur & ineſcemur, eoque quaſi concipiat, & hinc tandem pariat, peccatum pariter & mortem Jac. I. 14. 15. In quam rem juvat genituram peccati, quam in exegeticis delineavimus, in explorato habere.

6. In liberatione à peccato.

XXXI. *Sexto* in *liberatione* à peccato Rom. VII. 24. *Quis me liberabit?* Qua, peccato abrepti aut etiam mancipati, liberemur, tum à *reatu*; tum *dominio* peccati, Eſt enim 1. in peccato *turpitudo* turpiſſima, quæ ipſam *animam* noſtram deturpat 2. Cor. VII. 1. & adeo deturpat, ut vel ab *optimis* noſtris operibus nauſeam & faſtidium Deus capiat Jeſ. I. 13. & LXIV. 6. & quæ non alio elui poſſit, quam ſanguine *Filii* Dei 1. Joh. I. 7. Eſt 2. in eo *tyrannis*, & ſervitus Joh. VIII. 34. (qua ejus *cupiditatibus* morem gerimus) quâvis Æpyptiacâ ſervitute durior. Eſt 3. *miſeria* ineffabilis in peccato, quam juſto Dei judico nobis affert, nos *privando optimo* quovis: Deo, Chriſto, gratiâ, gloriâ, & nos *præcipitando* in *peſſima* quævis, ipſam *animam* noſtram, in iram Dei, ejus judicia, temporalia, ſpiritualia, æterna, quæ nullis ſimilibus, Scriptura repræſentare ſatis poteſt Jeſ. LXVI. 24. Matth. XXII. 13. & XXV. 41. 2. Theſſ. I. 8. Ab ea igitur ut liberemur, (1) opus nobis eſt liberatore, *Deo* Pſal. CXXX. 7. 8. Jeſ. XLIII. 1. Jer. XXXI. 1.— Jeſ. LX. 16. *Mediatore* 1. Tim. II. 5. 6. Jeſ. LXIII. 1.— Rom. III. 23. 24. 25. qui ad hoc venit, ut *opera Diaboli deſtruat* 1 Joh. III. 8. Tit. II. 14. 1. Pet. I. 18. 19. *Spiritu Sancto* Rom. VIII. 23. Eph. I. 13. 14. & IV. 30. (2) Ut *deſideremus* calidiſſimis *votis* Rom. VII. 24. *Miſer ego, quis me liberabit?* Ut liberatorem expetamus *fide* vivâ Rom. III. 25. Jeſ. XLV. 22. & *precibus* calidiſſimis Pſal. XXVI. 11. & XLIV. 27. 2. Sam. XXIV. 10.

7. In remiſſione peccatorum.

XXXII. *Septimo* in *remiſſione* peccatorum Matth. VI. 12. Pſal. LI. 3. 9. 16. Cujus quidem *auctor*, ſolus Deus Jeſ. XLIV. 22. Matth. IX. 3. *parator*, Jeſus Chriſtus, per ſanguinem crucis ſuæ Eph. I. 7. Col. I. 20. acquirendæ *media* (1) *Reſipiſcentia* Pſal. LI. 4. Eſd. IX. 6. Dan. IX. 8. quam omnino Deus *prærequirit*, conferendæ remiſſioni Act. XVII. 30. & II. 38. & III. 19. cui *promittit* remiſſionem Jeſ. I. 16. 17. 18. Heb. VIII. 12. cui *remittit* etiam Pſal. XXXII. 5. 2. Sam. XII. 13. Luc. VII. 38. 48. Act. v. 31. Cui remiſſionem indiviſibili nexu *copulat* Matth. IV. 17. Luc. XXIV. 47. (2) *Fides* viva Rom. III. 25. cui remiſſionem *contulit* Jeſus Luc. VII. 48. 50. Matth. IX. 2. (3) *Preces*, quas conſequendæ remiſſioni, Chriſtus ſerio præſcripſit Marc. VI. 11. 12. Ezech. XXXVI. 37. cum 25. Luc. XVIII. 13. 14. Zach. XIII. 1. Matth. XVIII. 32. (4) Remiſſio debitorum *proximi* Matth. VI. 12. 14. 15. (5) Abnegatio & *intermiſſio peccati* Prov. XXVIII. 13. Jeſ. LV. 7. & I. 16. 17. 18. Mich. VII. 18. 19.

8. In mortificatione peccati.

XXXIII. *Octavo* in *mortificatione* peccati Col. III. 5. Cui admodum conducet (1) *conſideratio* peccati, quantum ad ejus turpitudinem, ſervitutem & tyrannidem, fraudes, miſeriam, quam in præcedentibus dudum expreſſimus (2) *deteſtatio* peccati, ex conſideratione oriunda Pſal. XCVII. 10. quâ peccata *crucifigimus*, mortificamus Gal. v. 24. (3) *fides* in Chriſtum Act. XV. 9. per quam Chriſto *unimur*, ab eo virtutem attrahimus, quâ cum eo *crucifigamur* Gal. II. 20. & *crucifigamus* carnem cum cupiditatibus ſuis Gal. v. 24. quâ *aſſimilemur* morti Chriſti Rom. VI. 5. (4) *reſipiſcentia* 1. Cor. VI. 11. (5) *vigilantia* Mal. II. 15. 16. quâ diligenter obſervamus, primos motus corrupti cordis *intus*, ut eos tempeſtivè ſupprimamus & exſtinguamus; & quasvis occaſiones ad peccandum *extus*, quo *principiis* peccatorum obſtemus, eoque fœtum diaboli, quaſi in utero ſupprima-

primamus. Conf. Pſal. xxxix. 2. 1. Pet. v. 8. (6) ſacra *armatura* Eph. vi. 12. --- in quâ, velut pro armis conficiendi cupiditates, & pro *antidotis* pellendi virus peccati, conſtanter uſurpemus *verbum* divinum Pſal. cxix. 11. 1. 7. 4. tanquam *gladium* ſpiritualem Eph. vi. 17. exemplo Servatoris Matth. iv. 4. 7. 10. uſurpemus *ſacramenta*, quibus virtus & robur Chriſti in nos derivetur, cujus ope peccatum conficiamus Rom vi. 3. 4. uſurpemus *preces* Eph. vi. 18. ut Deus, *pro divitiis gloriæ ſuæ*, *det* nobis *fortiter corroborari per Spiritum*, *ſecundum interiorem hominem* Eph. iii. 16. cujus *Spiritus* ope, *operationes corporis mortificemus* Rom. viii. 13. exemplo Pauli 2. Cor. xiii. 8. 9. Conf. Matth. xvii. 21. (7) *pugna* ſpiritualis, *ſpiritus* adverſus *carnem* Gal. v. 17. 2. Tim. iv. 7. qua ſingulis vitiis ſuas opponamus & exſeramus *virtutes*, illa op-& ex-pugnaturas. v. g. ſuperbiæ, humilitatem; avaritiæ, liberalitatem; concupiſcentiæ, *ἀυτάρκειαν*. &c. Tandem (8) *corroboratio* animi adverſus ſingulos vitiorum inſultus, per ſingula Scripturæ teſtimonia v. g. adverſus *iracundiam* nos roboremus locis Eph. iv. 26. 27. Eccl. vii. 9. Jac. 1. 20. adverſus avaritiam, locis Heb. xiii. 5. 1. Tim. vi. 9. 10. adverſus ſuperbiam, locis Prov. xvi. 18. 1. Pet. v. 5. 6. adverſus libidinem, locis 1. Theſſ. iv. 3. 4. 5. Heb. xiii. 4. &c.

9. In gratitudine, occaſione peccatorum Ss. Trinitati præſtanda.

XXXIV. *Nono* in *gratitudine*, occaſione peccatorum Deo præſtanda Rom. vii. 24. *Gratias ago Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Qua 1. *admiremur* infinitam Dei ſapientiam âc potentiam, & adoremus inexhauſtam ejus bonitatem, per quam è peccato, *ſummo mundi malo*, potuit elicere *ſummum bonum*, vitam è morte; cœlum, ex inferno; antidotum è veneno: per quam *omnia*, uſque ad mala quævis, imo uſque ad *infinitum* peccati malum, electis *cooperantur in bonum* Rom. viii. 28. Conf. Gen. l. 20. & Rom. xi. 32. 33. 34. 35. Qua 2. *agnoſcamus* divitias amoris & miſericordiæ in Chriſto Jeſu, quibus onus peccatorum *ἀβάρακτον* in ſe ſuſcepit. Jeſ. liii. 6. *omnium* peccatorum, totius mundi electi Joh. 1. 29. Ut *peccatum pro nobis factum* fuerit, quo nos *fieremus juſtitia Dei in eo* 2. Cor. v. 21. Quantum igitur ipſi ſumus obſtricti, qui non *unum* aliquod peccatum noſtrum, quod infiniti eſt demeriti, & omne malum abſorbet excluditque; ſed *tot* peccata, *omnia* peccata, & *omnium* electorum in ſe ſuſcepit, ut à nobis auferret Col. ii. 14. Quam nobis hic incumbit, cum Bernardo dicere: *Tu vita mea, ego mors tua; tu juſtitia mea, ego peccatum tuum; tu cœlum meum, ego Gehenna tua; tu divitiæ meæ, ego paupertas tua.* Quâ 3. *ſentiamus virtutem* Dei (Luc. 1. 35.) virtutem Spiritus S. quâ tot peccatis, intus & extus, obſitos & obrutos (Heb. xii. 1.) *conſervat in fide*, ne corruamus ſub peccatis 1. Pet. 1. 5. Quâ tandem 4. *extollamus* totius SS. Trinitatis infinitam *longanimitatem* & patientiam, quâ *ferre* poteſt, & tamdiu ferre poteſt, tot peccatis fœdatos Rom. ii. 4. Exod. xxxiv. 6. Nec ferre tantum, ſed *condonare* quoque Mal. iii. 6. — Hoſ. ii. 19. cum peccatum omnibus modis ipſi ſit adverſum, imò nec condonare tantum; ſed & *beatificare* peccatores 1. Tim. 1. 15.

10. In curâ peculiari, circa peculiaria peccata.

XXXV. Denique *decimo* in *ſingulari* curâ, circa ſingularia peccata momentoſiora, qualia ſunt vaſtantia conſcientiam, quæ nobis ſint in deliciis, quæ regnent in nobis, imprimis horrendum illud in Spiritum Sanctum; ut nim. naturam eorum dextrè aſſequamur ac diſcriminemus; tum ab iis cane pejus & angue nobis caveamus. Verum de peccatis *regnantibus* & mortificatis in Cap. de *Sanctificatione*, & de peccato in *Spiritum S.* peculiaris fortè occurret dicendi locus. Succurrant interim, quæ jam ante docuimus de peccato in *Spiritum S.* nim. ut à *primo* ejus gradu, puta à *contriſtatione* Spiritus S. nobis quam religioſiſſimè caveamus, ne per hoc ad *ſecundum*, ſcil. *repugnantiam* ſeu rebellionem; & hinc porro ad *tertium*, *exſtinctionem* ejus; & hinc tandem in *quartum*, *blaſphemiam* ſcil. pertingamus, eâque immutabiliter & æternum miſeri evadamus.

CA-

CAPUT QUARTUM.

De Pœnâ & Statu Peccati.

Rom. VII. 24. 25.

Miſer ego! quis me liberabit ab hoc corpore mortis? gratias ago Deo per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.

I. Fœdifragii primi, *primum* conſequens, ex utroque peccato, originali & actuali oriundum, hactenus contemplati ſumus; ſuccedit *ſecundum*, & *pœna* peccati, ex quâ *miſeria* noſtra naſcitur, & *ſtatus peccati*, quam ſentit ac deplorat Apoſtolus Rom. VII. 24.

Pars exegetica.

Secundum peccati conſequens eſt pœna, & ſtatus peccati. Cujus conſideratio ſuperſtruitur exegeſi textus.

II. *Cujus verbis* querela *continetur de* peccato & miſeria *peccati*, *oriunda ex ipſo corpore peccati*, *in qua tria habentur*:

1. Senſus miſeriæ. Miſer ego homo. *Ubi notatur*

A. Miſer. Ego. *Seipſum commemorat, ut efficacius erigat alios, ex eâdem miſeria gementes.* Ego, *jamdudum regenitus, ego* Apoſtolus, *primipilus inter regenitos, nihilominus miſer ex* corpore mortis. *Non loquitur ergo de ſe velut adhucdum* irregenito: *ejus enim non eſt agnoſcere, ſentire, & conqueri de ſuâ miſeriâ.*

B. Miſeriâ, ταλαίπωρος. *Vox eſt compoſita, ex* ταλάω, *vel per ſyncopen* τλάω, ſuffero, perpetior, & πῶρος luctus. *Poteſt item fieri à* τάλα ἀπὸ τοῦ πώρου, & πῶρος *item notat* duritiem lapidoſam, *qualis eſt in articulis podagricis, quæ parit acutiſſimos dolores.* Priore *ſignificatione, habebit metaphoram ab athletis, qui poſtquam aliquamdiu laborioſiſſime contenderunt de* prærogativâ *ſeu victoria; tandem ſuperantur ab adverſariis contendentibus, niſi juventur: poſteriore autem ſignificatione, notabit intime & acutiſſime ſentientem ſuam miſeriam. Ut in* unâ *voce coëant*, & miſeria, & ſenſus *ejus maxime doloriſicus. Eſt igitur vox gementis & anhelantis liberationem à ſua miſeria.*

2. Votum *liberationis*, τίς με ῥύσεται, ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου, quis me liberabit à corpore mortis hujus? *Notatur iſtis verbis*:

α. Liberans, *qui quæritur*, τίς quis? *Non enim homo quivis, aut Angelus etiam, aut ulla mera creatura, nec etiam lex poteſt; quis igitur ſupereſt, qui me liberet? Non eſt ſane quæſtio dubitantis: dicit enim eodem quaſi halitu, verſ. ſeq. quis poſſit: ſed, tanquam in extremo angore cogitans, qualem & quantum eum eſſe oporteat, qui hoc poſſit.*

β. Liberatio, ῥύσεται: liberabit. *Non dicit* eripuit; *ſed* eripiet: *ut ſignificet, converſionem & ſanctificationem in hac vita nunquam perfici, adeo ut nihil perficiendum reſtet. Supplenda ergo hic eſt reſponſio: Deus per Chriſtum hoc aliquando faciet, cui propterea gratias agit.* Ῥύσεται, *à* ῥύω, *unde Latinorum* ruo, & *inde compoſitum* eruo. *Eſt efficaciter, & ex præſenti periculo aut ærumna* eripere. *Plus notat quam* liberare: liberantur *enim ab aliquo malo, etiam qui volunt & cupiunt liberari; ſed* eruuntur *etiam quandoque qui non cupiunt*, eruuntur *violenter ex aquis pereuntes & mergentes, quomodo etiam David agnum eruebat ex ore urſi. Notat nominatim aliquem extrahere è loco ſeu carcere caliginoſo in lucem, quod accidebat Jeremiæ. Hinc* ῥυόμενος *liberator* Rom. XI. 26. & ῥυσθέντες Luc. I. 74. *Fit autem* ῥῦσις *illa*, partim *per redemtionem, ſeu per ſatisfactionem Chriſti*; partim *per redemtionis partæ applicationem, per Spiritus S. regenerationem, converſionem, ſanctificationem.*

γ. Liberatum, *ita dicam, ſeu terminus liberationis à quo*, à corpore mortis hujus, ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου *Hic eſt*:

א. Corpus, *à quo liberari cupit.* ἐκ τοῦ σώματος, ab hoc corpore. *Non deſunt qui per hoc* corpus *intelligant alteram ſui partem eſſentialem, corpus hoc* mortale, *ſeu hanc vitam mortalem, omneſque ejus moleſtias, quibus ex peccato ſit obnoxius, per omnem hanc vitam, ut optet liberari à* corpore mortali, & *conſequi* corpus immortale, *per reſurrectionem carnis* 1. Cor. XV. 53. 54. *Rectius alii per hoc* corpus *intelligunt* peccatum Rom. VI. 6. corpus peccati, *de*

quo

quo conſtanter in præcedentibus Apoſtolus locutus fuerat, *&* *ſignate quidem peccatum* originale inhærens verſ. 8. 13. peccatum peccans, verſ. 17. 20. Lex peccati verſ. 23. *Hoc vero* corpus *appellat*, *quia variis partibus*, *ſeu membris integrum eſt*, *quia ſemina habet omnium cupiditatum vitioſarum*, *eaſque operatur* verſ. 8. *Unde Apoſtolus* Col. III. 5. Mortificate igitur membra veſtra quæ in terris ſunt *Et quænam iſta membra? peccata*, ſcortatio, impuritas *&c. Conf.* Rom. VI. 12. 13.

2 Mortis, σώματος τοῦ θανάτου τούτου Corpore mortis hujus. *Appellat corpus iſtud peccati*, corpus mortis, *quod reos non faciat mortis omnimodæ*: *mortis* ſpiritualis, *qua mortui ſumus* in peccato Eph. II. 1. 5. *qua* inepti *ſumus ad quodvis bonum* ſpirituale, *& proclives ad malum quodvis*, *à quo* opera mortua Heb. VI. 1. *&* IX. 14. *Mortis naturalis*, *cujus reatum etiam nobis conciliat peccatum* Rom. V. 12. *&* VI. 23. *qua anima ſeparatur à corpore*, *& homo ineptus fit ad quaſvis operationes naturales*: *mortis* æternæ, *qua penitus ſeparamur ab unione cum Deo*, *velut ſummo* bono, *& inepti reddimur ad omnes operationes fruitionis & gaudii in Deo. Primam tamen mortis ſpeciem hoc loco potiſſimum intendere videtur Apoſtolus.*

3 Hujus τούτου. *Quod referri poſſit*, *vel ad* remotius, *puta ad* corpus, *q. d. à corpore*, *ut eſt in hoc miſero ſtatu corruptionis*: *vel potius ad* propius θανάτου, mortis *hujus*, *in quo jam ſum*, *ſive ſumatur de* corpore *mortali*, *ſive de corpore* peccati *originalis*, *ſub quo jam ſum.*

3. Exercitium *gratitudinis*: Gratias ago Deo, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Eſtius & ex eo Menochius legunt*: gratias Dei per Jeſum Chriſtum *&c.* *Ut ſit* ſubjectio *ad quæſtionem*: quis me eripiet? gratia Dei *me eripiet* per Jeſum Chriſtum. *Sed vix eſt codex græcus*, *qui ſic legat*: *unus invenitur Beza*, *qui legit*: gratia Deo, *ut ſit gratiarum actio.* *Reliqui omnes habent*: gratias ago Deo, per Jeſum Chriſtum, Dominum noſtrum. *Quia cohærentia horum verborum*, *cum præcedentibus pariter & conſequentibus*, *ſubobſcura eſt*: *nonnulli* τὰς ὑστερολογίας, *illa ponenda judicant poſt ſequens homiſtichium*, *ut cohæreat cum* verſ. 1. *capitis octavi*: *alii rectius* ὡς παρενθήκην *legunt*, *quippe quâ omiſſâ*, *reliqua cum ſequentibus commode cohærent.* *In hac gratiarum actione Pauli*, *notatur*:

A. Quid *&* quis *agat*, gratias ago. *ſcil. ego*, εὐχαριστῶ. Quis *igitur agit*! Ego *gratias ago*, *ſic de ſe loquitur* ἐν παρενθέσει, *non equidem ad hoc*, *ut ſeipſum à dictis præcedentibus ſecluderet*, *in hunc ſenſum*: *Ego quidem in prima perſona*, *per modeſtiam quandam elocutus ſum*: *at reverà*, *ſi ſine figura mihi de memetipſo loquendum ſit*; *non is ego ſum*, *qui tales laniatus ſentiam*, *cum Deus me*, *per Jeſum Chriſtum liberaverit*, *unde* gratias ago Deo. *Sic Grotius poſt Originem*, *Ambroſium alioſque*: *ſed abſque ulla ratione*: *cum querela*, Miſer ego *omniaque præcedentia hujus capitis*, *perinde cadant in Paulum ac quoſvis regenitos.* Quid *autem agit Paulus*? εὐχαριστῶ, gratias ago, *h. e. grata quævis refero*, *&* corde *agnoſcendo beneficia præſtita*, *rememorando*, *& recolendo memoria* Pſal. CIII. 1. 2. Ore, *prædicando apud alios* Marc. V. 19. opere, *bonis quibuſvis operibus*, *quaſi compenſando* Pſal. CXVI. 12.

B. Cui *gratias agat*, Θεῷ Deo, *velut uni beneficiorum*, *& imprimis* liberationis *auctori.* *Non* legi, *non cuivis*, *præterquam Deo*, *gratias ago.*

C. Quomodo *agat*, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Abſque quo*, *& abſque cujus virtute* nihil *omnino poſſum*, *quod Deo gratum ſit*, *quale eſt Deo gratias agere* Joh. XV. 5. *in quo*, *& cujus virtute*, *ex adverſo* omnia poſſum Phil. IV. 13. Rom. XV. 18. Per Chriſtum, *abſque quo fide apprehenſo*, *nihil*, *& conſequenter nec hæc mea gratiarum actio Deo grata eſſet* Joh. XVI. 15. 23. 24. Per Chriſtum, *utpote per quem ſolum me liberabit*, *& liberavit ab hoc* corpore mortis: *per* Jeſum *ut redemptorem*, *ex nomine & officio*: *per* Chriſtum, *velut unctum & conſtitutum unicum Mediatorem* 1. Tim. II. 5. *Per* Dominum *cui* omnem poteſtatem dedit in cœlo & in terrâ Matth. XXVIII. 18. *cujus pedibus omnia ſubjecit* Phil. II. 9. 10. 11. Per Chriſtum; *velut Dominum* noſtrum, *qui nos emit ſuo ſanguine* 1. Pet. 1. 18. 19. *qui nos liberavit* Heb. II. 14. 15. *qui nos* liberavit à manu omnium inimicorum noſtrorum, ut ei ſerviremus abſque timore, in ſanctitate & juſtitiâ omnibus diebus vitæ noſtræ Luc. 1. 74. 75.

Pars Dogmatica.

E peccato ſequitur: I. Pœna. III. Quare peccatum ex omnimodæ mortis *pœna* & *ſtatu* nos miſeros reddit. Seu, ut diſtinctius dicam, peccatum ſequitur *pœna*, & pœna hæc *mors* eſt omnimoda, & ex morte ſequitur miſeria & *ſtatus* quidam peccati. Singula horum paulo diſtinctius nobis dicenda ſunt. Peccatum igitur ſequitur *pœna* 1. Pet. II. 16. Heb. X. 29. Jud. verſ. 4. ſequitur autem, partim virtute *legis* divinæ, peccatis pœnam adjudicantis, quâ ratione *boni* aliquid in ſe habet pœna, & eſt à Deo;

partim ex naturâ & *demerito* ipſius peccati, unde qui peccata committunt, *jure divino digni* dicuntur *morte* Rom. I. 32.

Quid ſit pœna?

IV. Non eſt autem *pœna*, niſi *malum inflictum creaturæ rationali à judice*, *non tantum propter peccatum*; *ſed etiam in compenſationem peccati.* Eſt *malum*, quia eſt privatio *boni*, non *honeſti* quà talis (quamvis & *materialiter* Deus peccata *peccatis* quandoque puniat, ut alibi ex profeſſo demonſtravimus) ſed *jucundi* ſeu felicis, ſaltem reſpectu peccatoris qui punitur: proinde malum eſt, non ſimpliciter *contractum*, quale præſtat ipſum *peccatum*; ſed *inflictum*, quia pertinet ad juſtitiam retribuentem & *vindicantem*: inflictum à Judice & Domino, qui *poteſtatem* habet *νομοθετικὴν* & *vindicativam* (aliàs par in parem non habet imperium) aut vindicandi legem violatam; inflictum *propter peccatum*, quia reſpectum & ordinem ſemper habet ad *meritum* peccati, ad quod, ex *offenſione*, ratione *prohibitionis*, & ex *reatu*, ratione *comminationis* ſequitur pœna. Hinc pœna *proprie* dicta, non habet locum, niſi in creaturis *intelligentibus*, in quibus *ſolis* etiam *peccatum* obtinet, quod *ſola* legem ſibi habeant præſcriptam, quam tranſgredi poſſint. Nec tamen *propter* peccatum ſimpliciter (cum & afflictiones fidelibus, quibus jam propter Chriſtum remiſſa ſunt peccata, adeo ut *nulla jam in ipſis ſit condemnatio* Rom. VIII. I. ſuæ immittantur *propter peccata*, ſeu potius *occaſione* peccati perpetrati, & impoſterum non perpetrandi) ſed & in *compenſationem* peccati, ut profluat, non à *charitate* & in emendationem, ut ſit in afflictionibus & *caſtigationibus* paternis fidelium, ſed à *juſtitia* in compenſationem delicti, ut ſit quaſi loco *obedientiæ* neglectæ, *alterutrum* enim lex exigit, vel obedientiam vel pœnam: & etiam à Deo ut *Judice*, non ut à *Patre*, nec in afflicti *emolumentum*; ſed in ejus *detrimentum*.

Afflictiones fidelium non ſunt pœnæ.

V. Ex quo perſpicuum eſt, *afflictiones* eorum, quibus propter Chriſtum remiſſa *peccata* ſunt, ſenſu quidem latiori, *pœnas* eſſe, quatenus occaſione peccati immittuntur Pſal. VI. I. & XXXVII. I. ſtrictiori tamen & *proprio* ſenſu, nequaquam eſſe *pœnas*; ſed vel I. *caſtigationes* paternas, quibus non *compenſatio*; ſed *emendatio* intenditur Heb. XII. 6. 7. 8. 9. Apoc. III. 19. 2. Sam. VII. 14. 15. I. Cor. XI. 32. vel 2. *probationes*, quibus ſtatus noſtri ſpiritualis, virtutum ſalvificarum, fidei, ſpei, charitatis, ſapientiæ, conſtantiæ &c. *declaratio*, atque etiam *confirmatio* & incrementum intenditur, quà ipſi fideles ſibi aliiſque magis innoteſcant Gen. XXII. I. 12. Rom. V. 3. 4. 5. Jac. I. 2. 3. 4. I. Pet. I. 6. 7. Deut. XIII. 5. Vel 3. *martyria*, quibus, per diriſſimorum cruciatuum fortem & magnanimem tolerantiam, *teſtimonium* veritati euangelicæ præbendum intenditur. Quo etiam nomine ipſe Servator, *verus ille ac fidus teſtis* audit Apoc. I. 5. atque ejus etiam Apoſtoli Act. I. 8. & Antipas Apoc. II. 13. & XI. 3---Col. I. 24. 25. Licet uſu *eccleſiaſtico*, illi *martyres* tantum appellentur, qui *morte* Euangelio teſtimonium perhibent, dum qui damna, cruciatus, exilia, aliaque, propter *Euangelium* ſuſtinent, *Confeſſores* dicuntur. Vel 4. gloriæ divinæ, in miraculoſa afflicti liberatione manifeſtatio intenditur Joh. IX. 3. Quamvis fieri poſſit, ut quatuor iſta: caſtigatio, exploratio, martyrium & glorificatio Dei, in unâ eademque afflictione coëant Heb. XII. 2--II. I. Pet. IV. 12.---

Peccati pœna generaliter eſt mors.

VI. Peccati autem cujuſvis pœna, nominatim *mors* eſt, unde *σῶμα τῦ θανάτυ*, & *σῶμα τῆς ἁμαρτίας* Rom. VI. 6. coincidunt. *Mors* pro pœna peccato exſerte dictatur Gen. II. 15. indeque *ſtipendium* peccati dicitur Rom. VI. 23 quod *per peccatum mors introierit in mundum* Rom. V. 12. Cum enim peccatum *ſummam* Dei *Majeſtatem* violet, eoque *ſummi* mali reatum contrahat, ex proportione; & *mors ſummum* ſit naturæ malum; fieri non poteſt, ut mors non ſit *pœna* peccati. Cum præſertim mors creaturæ rationalis, imaginis divinæ *deſtructionem* adducat; quam circa *peccati* demeritum, juſtus Judex dictare vix poteſt Gen. XVIII. 23. 25.

Mors quid & quotuplex?

VII. Mors illa *generaliter* non aliud eſt, quam *miſera vitæ privatio.* Nec vita, niſi *conjunctio* conjungendorum & ex eâ nata facultas & *potentia* ad operationes vitales. Hanc triplicem alibi numeravimus; *naturalem*, quæ in conjunctione partium *eſſentialium* corporis & animæ conſiſtit; *ſpiritualem*: quæ ab unione *juſtitiæ originalis* cum animâ noſtra reſultat; & *æternam*, quæ perfectam dicit *totius* hominis unionem à *ſummo* bono: ex qua triplici vitâ, triplicis poſitæ *mortis* natura, nullo negotio colligi poteſt. Quævis harum duabus partibus conſtat; *privatione* boni, & *ſenſu* mali; & duobus etiam gradibus, *inchoatione* & *conſummatione.*

Mors ſpiritualis prima peccati pœna.

VIII. Mors itaque *ſpiritualis*, prima eſt peccati pœnâ, à quâ *mortui* dicimur in *peccatis* Eph. II. I. 3. 5. & *abalienati à vitâ Dei* Eph. IV. 18. 19. I. Tim. V. 6. Joh. V. 25. Eph. V. 14. Cum enim *vita* ſpiritualis, ex juſtitia originali oriunda, pretioſiſſimum ſit imaginis divinæ *κειμήλιον*; fieri nequit, ut *mors* ſpiritualis, ſummum malum, peccato, *infiniti* demeriti malo, non *omni* jure competat pro pœna.

Quid ſit mors ſpiritualis?

IX. Eſt autem mors illa *ſpiritualis*, ſpiritualis *impotentia*, ex privatione juſtitiæ *originalis* oriunda, ad *ſpirituale bonum* ſpiritualiter perpetrandum, cum ſervitute ſpirituali conjuncta. Eſt *impotentia* ſeu *ἀνέργεια*: ſicut enim vita, ex unione reſultans, in *actuoſitate* conſiſtit, quâ vivens *poteſt* operari *à ſe*; ita mors in *impotentia* conſiſtit.

Non

Non tamen quævis eſt impotentia; ſed *ſpiritualis*: per mortem enim ſpiritualem, homo potentiam ſervat *naturalem* intelligendi, volendi, operandi, quamvis *ſpirituali* deſtituatur. Eſt porro ſpiritualis impotentia, non ad bonum *quodvis*, naturale, civile, morale; ſed ad bonum *ſpirituale* & ſalvificum, *ἐχόμενα σωτηρίας* Heb. VI. 9. ſaltem ut *ſpiritualiter* faciat 1 Cor. II. 14. Nec tandem impotentia tantum boni ſpiritualis, ſed cum *ſervitute* ſpirituali conjuncta Col. I. 13. 2 Pet. II. 19. Joh. VIII. 34. ſervitute, inquam (a) *peccati*, *Ibid.* per quam homo ſic captivus eſt ſub peccato, ut exſurgendi ab eo non habeat poteſtatem Rom. VI. 16. 17. 19. 20. (b) *mundi* Phil. III. 19. 1 Joh. IV. 5. & II. 15. 16. per quam expoſitus eſt quibuſvis malorum *irritamentis*, quæ in hoc mundo reperiuntur: tandem (c) & *diaboli* Eph. II. 2. 2 Tim. II. 26. per quam ſervitutem, mancipatus eſt *poteſtati diaboli*, quâ efficaciter operatur in hominibus, eorumque reſpectu *imperium* obtinet *mortis* Act. XXVI. 18. 2 Cor. IV. 4. Joh. XII. 31. Eph. VI. 12. Heb. II. 14. Pleraque horum dudum diximus in Cap. de peccato originali.

Liberi arbitrii natura qualis?

X. Hinc jam, non admodum arduo negotio perſpici poteſt, quid ſtatuendum de arbitrio humano, ſit ne liberum, an ſervum? & qua ratione ſervum? *Arbitrium* igitur (voce nimium ſuperbâ, Græcis *αὐτεξούσιον*) *naturaliter* conſideratum, eſt facultas intellectus & voluntatis, quâ agimus quod *lubet*, præeunte conſilio & judicio, ita ut à nullâ alia cauſa *creata* determinemur. Pertinet ad intellectum & voluntatem, ſic ut intellectus *judicet* & *monſtret*, quid agendum; voluntas autem *imperet* monſtratum & judicatum, eoque ad intellectum *radicaliter* ſpectet, ad voluntatem autem *formaliter*. Implicat quidem aliquam *indifferentiam*, in ſenſu *diviſo*, ut loquuntur, qua, ſepoſita conſideratione decreti & prædeterminationis divinæ, homo *per naturam* ſaltem indifferens eſt ad agendum aut non agendum: non tamen in ſenſu *compoſito*, ratione decreti divini, & prædeterminantis providentiæ ejus, eſt *indifferens*; ſed jam ad alterutrum, *virtualiter* determinatus; multo minus in *ipſa indifferentia* conſiſtit. Cum hac ratione, nec Deus, nec Angelus, nec homo quiſquam, regenitus aut irregenitus, libero polleret arbitrio, conſequenter liberum arbitrium *non-ens* foret. Cum *Deus* ad bonum ſit determinatus, atque etiam *Angeli boni*; Angeli *mali*, ut & homines *irregeniti* ad malum tantum: *regeniti* autem homines, juxta cum omnibus creaturis, ſaltem à prima cauſa, determinati, omnimoda *indifferentia* careant. Rectius itaque, conſiſtere dicitur in poteſtate *agendi ex conſilio προαιρέσει*, ſeu, quod idem eſt, in *complacentia rationali*. Proinde licet excludat neceſſitatem *intrinſecam* à natura, & *extrinſecam* à coactione, non tamen excludit neceſſitatem *dependentiæ*, *infallibilitatis*, & prædeterminationis divinæ: ſecus enim *independens*, hactenus ſaltem, fieret, adeoque *Deus*. Neque etiam ei repugnat neceſſitas *ſervitutis*, per quam totus homo mancipatus eſt *peccato* Joh. VIII. 34. Rom. VI. 16.

Ejus vires quantæ & quales ad bonum?

XI. *Moraliter* autem conſideratum arbitrium examinari debet, tum ratione quadruplicis *boni*, tum & quadruplicis *ſtatus*. Eſt bonum *naturale*, v. g. edere, bibere, ſermocinari; eſt *civile*, comiter agere cum proximo, neminem lædere; eſt *morale* ſeu eccleſiaſticum, frequentare ſacra, fundere preces, abſtinere à criminibus Luc. XVIII. 11. 12. & *ſpirituale* ac ſalvificum, v. g. fides, ſpes &c. Et ſtatus etiam hominis quadruplex receptus eſt. In ſtatu *integritatis*, arbitrium potuit *quodvis bonum*, atque etiam malum; in ſtatu *peccati*, bonum quidem poteſt, naturale, civile & morale; ſed non *ſpirituale*, quod cum *ſalute* conjunctum eſt; in ſtatu *gratiæ*, poteſt *quodvis* bonum & malum; in ſtatu *gloriæ* bonum tantum. Ex dictis jam facile eſt colligere, libertatem arbitrio noſtro ſupereſſe; etiam à *peccato*, quæ hominis *naturæ* eſſentialis eſt, qua libere faciunt, quicquid faciunt *peſſimi* quivis; non tamen quæ ſit *independens* à prima cauſa, nec quæ viribus inſtructa ſit ab bonum *ſpirituale*, *ſpiritualiter* perpetrandum, & hactenus potius *ſervum* dici quam *liberum*.

Moderatio mortis ſpiritualis.

XII. Mortis tamen & ſervitutis hujus ſpiritualis rigorem Deus *temperat*, tum *intus*, per *rudera* qualiacunque imaginis divinæ & juſtitiæ originalis Jac. III. 9. tam quoad ſapientiam in *intellectu*, quando ei relinquit *principia* quædam *veritatis*, per quæ judicium hominis dirigitur, & *theoreticum* & *practicum*; *prius* quidem, per cognitionem veri & falſi ſpeculativi, v. g. Deum eſſe &c. quam in omnibus obſervamus, qui non ſunt penitus amentes Rom. I. 19. 20. 21. 32. & II. 14. 15. *poſterius* autem, per cognitionem honeſti ac æqui & iniqui, v. g. Deum eſſe colendum, ſuum cuique tribuendum, alteri non eſſe faciendum quod tibi nolis fieri Rom. II. 15. è quibus *conſcientia* naturalis vim aliquam accipit Rom. II. 15. quam quoad *inclinationem* & propenſionem qualemcunque, ad *bonum* in voluntate: equidem *evanidam* & emortuam; ſed tamen nec prorſus nullam, quin & talem, ut *ſimulacra* ſaltem virtutum ab *omnibus* probentur & honorentur 2. Tim. III. 5. Quibus, ratione utriuſque, accedit intrinſece gratia *refrænans*, qua non peccatum ipſum tollitur aut imminuitur; ſed *actus* ejus *coërcetur*, ut non *erumpat* in nervum, qua & ab atrocioribus ſceleribus, honeſtiores ſaltem abhorreant 1. Cor. V. 1. tum *textus*, per remedia quævis politica, eccleſiaſtica, œconomica, ſcholaſtica, quibus utcunque *refrænatur* licentia peccati, imo & *honeſta* perpetrandi ſtimulus additur.

Mors

XIII. Mors *corporalis*, ſecunda eſt peccati pœna

na Pſal. xc. 3. 5. 6. 8. 10. Heb. ix. 27. Neque enim à *natura* eſt, cum *deſtructio* ſit naturæ; neque *per ſe* appeti à quovis bono, nedum à ſummo poteſt, neque propter *aliud* appeti & infligi à Deo, quam propter peccatum, inque compenſationem ejus, in quo *pœnæ* ratio conſiſtit. Nec ipſa tantum pœna eſt; ſed & omnes ejus appendices & præparatoria, qualia ſunt (a) *vivacitatis*, ſanitatis, roboris amiſſio Job. xiv. 1. 2. Pſal. xc. 8. 10. quâ vinculum animæ & corporis q. laxatur, ac paulatim ſolvitur: item (b) *dominii* in creaturas, quæ propter peccatum jugum hominis excutiunt, ac pro ſervis, ejus hoſtes evadunt Job. v. 22. 23. Hoſ. ii. 18. (c) *honoris* & decoris, quo coram Deo & hominibus, vita ejus fulgebat Rom. iii. 23. (b) *omniumque*, quibus vita hæc, ſive ſuſtentatur, ſive honeſtatur, unde paupertas, comtemptus & ignominia Deut. xxviii. 21. 22. 27. 28. 29. Prov. vi 11.

Mortis hujus moderatio gratioſa.

XIV. Nec tamen & *hæc* mors, per ſuperfluam Dei benignitatem, ſua moderatione deſtituitur, quatenus (a) vitæ *ſpatium* & commoditatem, quo ad officium ſuum provocari poſſit, ſibi conceſſam habet Gen. vi. 3. Rom. ii. 14. (b) *aliqua* priſtini dominii veſtigia adhucdum oſtentat Gen. ix. 2. Etiam (c) ex conceſſione & indulgentiâ Dei, creaturis utitur & fruitur, quamvis cætera, propter ejus fœdifragium, maledictioni & vanitati expoſitis Gen. iii. 17. 18. & iv. 11. Rom. viii. 20. 21. Quin & (d) ipſæ illæ *creaturæ*, per maledictionem divinam intus putridæ, conſervantur, ut ſufficiant neceſſitatibus vitæ humanæ Pſal. viii. 7. 8. 9. 1. Tim. vi. 17.

Mors æterna ſumma peccati pœna.

XV. Mors *æterna*, tertia eſt & ſumma peccati pœna 2. Theſſ. 1. 8. 9. Jeſ. lxvi. 24. Apoc. xiv. 11. Cum enim, ex *infinitæ* Majeſtatis violatione, *infinitam* culpam peccatum contrahat; pœnam quoque *infinitam* omnem, quam ferre poteſt, ſibi infligi poſtulat; proinde, præter *privationem* infiniti boni, cum cruciatus *intenſive* infinitos, creatura *finita* ſuſtinere non poſſit; *extenſive*, h. e. *duratione* infinitos, pro mercede poſtulat.

Mors æterna quæ potiſſimum concludat.

XVI. Concludit autem mors hæc æterna (1) totalem, finalem & æternam *privationem* omnis communionis cum Deo, ſummo bono, omniſque boni *ſalutaris* Matth. xxv. 41. 46. 2 Theſſ. 1. 9. (2) horribilem *communionem* & ſocietatem, cum impuris gehennæ ſpiritibus, in omnem uſque æternitatem Matth. xxv. 41. (3) incredibiles conſcientiæ *horrores* angoreſque, ex recordatione peccatorum, quibus ſponte mala iſta ſibi attraxerunt, & ex ſenſu iræ & indignationis divinæ oriundos Jeſ. lxvi. 24. & xxx. 33. Rom. ii. 8. 9. (4) ineffabiles corporis, omniumque ejus partium cruciatus Luc. xvi. 23. Matth. xxv. 41. Apoc. xxi. 8. Quæ omnia horrendum *incrementum* capient, tum à *receptaculi* horrore, quod inferni, carceris, abyſſi, ſtagni ſulphurei, tenebrarum comparationibus, vix utcunque, Scriptura repræſentat Matth. xxii. 13. Apoc. xx. 1. tum à *durationis* nullâ ceſſatione aut intermiſſione, in omnem uſque æternitatem, abſque nulla moderatione aut aſſuefactione Apoc. xiv. 11. Verum de his forte, ſuo loco copioſius dicemus.

Miſeria peccati qualis?

XVII. Jam ex omnibus iſtis, ſecundo loco, ſic ſatis perſpici poteſt, quanta ſit peccati *miſeria*, tanta ſane, ut Apoſtolo, utcunque ab eo liberato, peramaram extorſerit *lamentationem: Miſer ego!* Et Eccleſiæ Judaicæ: *Væ jam nobis quod peccavimus* Thren. v. 16. & Jobo: *Hei mihi* Job. x. 15. Unde Chryſoſtomus *ad Regulares*, *dicamus væ tibi anima, ad quam vocata es dignitatem, per benignitatem & miſericordiam Dei? qualem reliquiſti? qualem accipies regionem, propter ignaviam tuam?* Emergit autem miſeria iſta à *tribus* potiſſimum, quod 1. *Omnis* homo miſer ſit, nemine excepto Job. xiv. 4. & *mors* iſta triplex *in omnes homines tranſierit* Rom. v. 12. tum 2. quod *totus* homo, ſecundum *totum* ſui, animâ & corpore tenus. Denique 3. *omnigena* miſeria, cui omnes naturâ ſumus obnoxii Levit. xxvi. 14... Deut. xxviii. 13... Et, quod immenſum auget miſeriam noſtram 1. non agnoſcimus illam, non *ſentimus*: quin nobis, in tanta miſeria adblandimur & applaudimus Apoc. iii. 17. 18. Luc. xviii. 11. 12. & xvi. 5. & xvi. 15. Et 2. non poſſumus *ipſi* nos liberare Job. vii. 20. Act. ii. 37. Non eſt nobis quo nos *defendamus* coram tribunali Judicis Job. xi. 3. Pſal. cxxx. 3. & cxliii. 2. Non eſt nobis quo peccata noſtra *expiemus* Mich. vi. 6. Matth. xviii. 24. 25. & xvi. 26. Non eſt quo *placare* poſſimus iram Judicis Pſal. xc. 7. 8. &c.

Status peccati probatur.

XVIII. Ex dictis omnibus, non hujus tantum capitis; ſed etiam totius libri, apparet, hominem per fœdifragium paradiſiacum, conjectum eſſe in *ſtatum* quendam peccati, mortis & miſeriæ, quem textus exprimere conatur, τῷ σώματι τῆς ἁμαρτίας τούτου: per *corpus peccati hujus*. Atque idem alibi vult, quotieſcunque omnes dicit eſſe *ſub peccato* Rom. iii. 19. *concluſos ſub peccato* Gal. iii. 22. concluſos εἰς ἀπείθειαν Rom. xi. 32. σαρκικὸς καὶ πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν Rom. vii. 14. *eſſe in peccatis* 1 Cor. xv. 17. *captivos ſub lege peccati* Rom. vii. 23. ſic ut *ſerviamus peccato* Verſ. 25. item eſſe *ſub lege peccati & mortis* Rom. viii. 2.

Conſiſtit. 1. in abſentia juſtitiæ originalis.

XIX. Qui quidem ſtatus, *quatuor* iſta potiſſimum concludit, quod per eum ſimus, *primo ſub peccato* originali Rom. iii. 9. hoc eſt, partim *orbati* juſtitiâ originali, *nudi* Gen. iii. 10. Apoc. iii. 17. nudi *ſapientia* intellectus, qua *ſpiritualia* percipiat *ſpiritualiter* 1. Cor. ii. 14. ſanctâ voluntatis in ſanctum *propenſione*, uſque adeo, ut *cordis* univerſum *figmentum malum* ſit *ab ipſa pueritia* Gen. viii. 21. partim *imbuti* paſſima *corruptione*, *intellectus* obtenebratione, cœcitate, ſtultitia, in divinis ſaltem Eph. iv. 22. 1 Cor. 1. 18. 23. Eph. v. 6.

Et corruptione omnium faculta-

Digitized by Google

tum humanarum.

6. *voluntatis* ſeu cordis *averſione* à Deo & à lege divina, ut ei ſe non *ſubjiciat*, *nec poſſit* quidem Rom. VIII. 7. & *converſione* ad peſſimum quidvis Tit. III. 3. Eph. II. 2. à quo *fructus carnis commemorantur*, *adulteria*, *ſcortationes*, *impuritas*, *laſcivia*, *idololatria*, *hypocriſis*, *inimicitiæ* &c. Gal. V. 19. 20. 21. Matth. XV. 19. 20. *affectuum* ſeu cupiditatum ἀταξίᾳ ſeu rebellione, quos hoc nomine *crucifigere* jubemur Col. III. 3. Gal. V. 24. facultatum *ſenſitivarum*, & *membrorum* voluptuoſitate Rom. VI. 19. Adeo ut, quoad *ſpiritualia*, à capite ad calcem, in homine *nil ſit ſani* Jeſ. I. 6. Pſal. XXVIII. 4. Prout jam ante in Cap. de *originali* peccato monuimus.

2. In ſervitute ſpirituali.

XX. *Secundo* ſub *ſervitute*, non tantum Satanæ & mundi, quam diximus; ſed etiam *peccati actualis*, à quo dicimur δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς 2 Pet. II. 19. & mancipati τῇ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾷ 2. Pet. I. 4. Habet enim (1) peccatum in peccatorem *imperium*, βασιλεύει, ut Rex in ſubditos, κυριεύει ut Dominus Rom. VI. 12. 14. adeo ut (2) peccator *non poſſit niſi* peccare, pro imperio inhabitantis ſibi iſtius Domini: ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία Rom. VII. 20. Et (3) peccet ex *duro* peccati in ſe *dominio* Rom. VI. 6. δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ, quippe *cui nos ſervos ſiſtimus*, *ad obedientiam* verſ. 16. Imo (4) *omnia* ſua ei tradat in ſervitium, *membra* noſtra *ſiſtamus arma iniquitatis peccato* verſ. 13. *quemadmodum ſtitiſtis membra veſtra ſerva impuritati, & iniquitati ad iniquitatem.* Hæc porro ſervitus *tria* videtur concludere: A *pronitatem* cordis ad peccandum, quæ Scripturis eſt *vivere ſecundum carnem* Rom. VIII. 1. 4. 5. quatenus in carne talis eſt *diſpoſitio* prava, ut nil peccatorum ei non allubeſcat, & in quod ruere promptus & proclivis non ſit peccator, niſi ratione cohibeatur, ut rectè dixerit Acontius *de ſtratag. Satanæ* lib. 1. *neminem eſſe, in quo non vitiorum omnium ſint ſemina*, & Plutarchus πανσπερμίαν παθῶν. Prout homo, in ſummitate arboris conſtitutus, ſi remittat manus quibus ſtat, ſponte procidit. Et per hanc etiam *proclivitatem*, *peccata* dicimur *imbibere ut aquam* Job. XV. 16. B. *Indulgentiam* ex pronitate oriundam, quâ impii (1) *ſe tradunt* τῇ ἀσελγείᾳ, *ad patrandam impuritatem omnem certatim* Eph. IV. 19. (2) peccata ſæpius *iterant*, & multiplicant 1. Sam. XXII. 19. Jer. II. 13. Hoſ. IV. 1. 2. Amos V. 12. Eoque (3) *aſſueſcunt* peccatis Jer. II. 24. & XIII. 24. & XLIV. 17. Hinc etiam (4) *patrocinantur* peccato 1. Sam. XIII. 11. 12. 13. & XV. 15. Jer. XLIV. 18. 19. Gen. III. 12. 13. C. *Obdurationem* in peccatis, πώρωσιν τῆς καρδίας, item σκληροκαρδίαν, ex continuatis peccandi actibus acquiſitam Matth. XIX. 8. σκληροτραχηλίαν Exod. XXXII. 6. 2. Paral. XXXVI. 13. quâ *obdurati & obfirmati ſunt corde* Ezech. II. 4. *& faciem ſuam reddunt obfirmatiorem petra* Jer. V. 3. 2. Reg. XVII. 14. Jer. VII. 26. quo nomine, rebus naturâ *duriſſimis* comparari ſolent, v. g. lapidi Jer. V. 3. ferro & chalybi Jeſ. XLVIII. 4. Jer. VI. 28. adamanti Zach. VII. 12. D. *Reſiſtentiam* cuivis retracturo Act. VII. 39. 51. exemplum in Pharaone Exod. VII. & in Belzazare Dan. V. 22. 23.

3. Reatu omnimodo.

XXI. *Tertio* ſub reatu, quo *pœnæ digni* ſumus Rom. I. 32. *obnoxii* condemnationi Rom. III. 19. ſub reatu omnimodæ *miſeriæ: miſer ego!* adeoque ſub angoribus conſcientiæ, qui *vermes* ſunt *immortales*, continuo rodentes, & *ignis* indefinenter in medullis *flagrans* Jeſ. LXVI. 24. ſub horrore, & horrenda, tum *plagarum* quarumvis, tum *mortis* ipſius exſpectatione Heb. II. 15. E quibus etiam reſultat ipſius *Dei*, ſummi boni, *fuga* & odium Rom. VIII. 15. *ſpiritus ſervitutis ad metum: ſpiritus timiditatis* 2. Tim. I. 7. Quæ alibi paulò diſtinctius diximus.

4. Impotentia totali.

XXII. *Quarto* ſub deſperata impotentia Jeſ. XLIV. 20. ex qua ſuſpiramus: *quis me liberabit?* ac dicimur *infirmi* Rom. V. 6. quibus ἀδύνατοι, legi ſatisfacere Rom. VIII. 2. Quippe qui (a) ſumus ἀσεβεῖς Rom. V. 8. ἁμαρτωλοὶ verſ. 10. *improbi & inimici Dei* Pſal. XXXVII. 20. *mortui* in peccatis Eph. II. 1. 3. & V. 14. Col. II. 13. *corde lapideo* præditi Ezech. XXXVI. 26. (b) *ignari*, inſenſibiles & extremum obdurati Eph. IV. 18. Quare nec volumus, nec poſſumus. Per iſtam ἀδυναμίαν 1. non poſſumus coram Deo quicquam producere, quod nos *excuſet*, quod defendat Job. XI. 3. Eſd. IX. 10. Nec 2. poſſumus quicquam afferre Deo, quod peccatorum *reatum tollat* Pſal. XLIX. 8. 9. Mich. VI. 6. *Quanam re veniam ad Jehovam, incurvabo me Deo? veniamne cum holocauſtis? an accepta haberet Jehova millia arietum? darem primogenitum meum pro defectione mea? fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?* Job. VII. 20. Nec 3. quicquam poſſumus, ad *placandum* nobis Deum Pſal. XC. 7. 8. Matth. XVI. 26. *quod dabit homo* ἀντάλλαγμα? Nec 4. quicquam poſſumus, quo *regeneremur*, convertamur, ſanctificemur Jer. XIII. 23. Joh. III. 5. Eph. II. 5. 8. Imo 5. nec tantillum quidem, quod ſit *vere bonum*, uſque ad ſanctam cogitatiunculam 2 Cor. III. 5.

Pars Elenchtica.

Quæritur:

1. An reatus culpæ differat à reatu pœnæ?

XXIII. Quæritur 1. An reatus *culpæ* differat à reatu *pœnæ*? Pontificii, quo efficacius tueantur ſuas *ſatisfactiones* proprias, pro pœnis peccatorum, ſaltem temporalibus, præſtandis, vel in hac vita; vel poſt hanc vitam in purgatorio, niſi ipſis ſuccurratur per indulgentias, plerumque nummis obtinendas: ſtatuunt diſtinguendum eſſe inter reatum *culpæ*, quem Chriſtus ſuſtulerit; & reatum *pœnæ*, quem quiſque propriis paſſionibus tollere debeat, niſi ei ſuccurratur per indulgentias. Re-

formati vanam ſtatuant iſtam diſtinctionem: cum 1. reatus *omnis* non in alio conſiſtat, quam in *obligatione ad pœnam*, ut ſupra probavimus, adeoque diſtinctio ſit, *ſine differentia*, h. e. diſtinctio, quæ diſtinctio non eſt, adeoque 2. reatus ſit *medium* quid, inter culpam & pœnam, quippe *ex culpa* oriundus, & *ad pœnam* ducens, ex utroque coaleſcens, *medius*, utrumque terminum attingens, & ab *utroque* ex æquo denominatus: tandem 3. nata ſit ex hypotheſi impiâ, & plenitudini *ſatisfactionis Chriſti* derogatoriâ: ut non addam 4. & hominem *inflans*, ut qui pro reatu *pœnæ*, proprio Marte poſſit ſatisfacere: & quæ 5. hominem *retrahit* ab omni ſatisfactione, in Chriſto *ſolo* quærenda, eoque efficiens ut *illius* etiam *particeps* non reddatur Rom. x. 3. Gal. v. 4. Nec poſſunt quicquam pro ſe urgere adverſarii, niſi quod reatus *culpæ* non poſſit ſeparari à peccato, quatenus peccatum, per *naturam* ſuam, meretur pœnam; dum reatus *pœnæ* ab eo tolli poſſit: verum hoc ipſo non docetur reatus *culpæ* & *pœnæ* diverſus; ſed reatus *potentialis* & *actualis* tantum, quorum *ille* ſeparari nequit; *hic* per Chriſtum ſeparatus eſt.

Argumenta negativa.

Objectio.

XXIV. Quæritur 2. An in demerito peccati, pœna temporalis divelli poſſit à pœna æternâ? Pontificii, eodem animo, quem circa controverſiam præcedentem repræſentavimus, ut nim. Chriſto ſatisfactionem pro pœna *æternâ* relinquant, & cuilibet pœnam temporalem imponant, vel hîc, vel poſthac in purgatorio perferendam; niſi ſuccurratur indulgentiis. Reformati ſtatuunt, pœnam temporalem ab æterna divelli non poſſe; his potiſſimum rationibus, quia 1. in una *mortis* comminatione, utraque hæc pœna coit Gen. II. 17. Rom. v. 12. & VI. 23. & inſeparabilis eſt. 2. Chriſtus utramque *unicâ* ſua ſatisfactione tollit, adeo ut *nulla* jam in nobis ſit *condemnatio* Rom. VIII. 1. Proinde 3. valori & *perfectioni* ſatisfactionis Chriſti, hac ſeparatione detrahitur: & 4. hominis *juſtitia propria* ſtabilitur, per quam *juſtitiæ* Chriſti non fiant participes peccatores Rom. x. 3. Phil. III. 9. Nec iſtud *divortium* arguunt, relictæ fidelibus afflictiones, & mors ipſa temporalis: cum illæ non præſtent veri nominis *pœnas*, quæ ad *compenſationem* ſpectent; ſed *caſtigationes* tantum paternas, quæ ad *beneficia* ſint referendæ, de quo jam ante in *dogmaticis* dictum, & dicetur ſuo loco in Cap. de *Satisfactione Chriſti*.

2. An in demerito peccati pœna temporalis divelli poſſit ab æterna?

Argumenta.

Objectio.

XXV. Quæritur 3. An in pœna æterna, pars *ſenſus* à parte damni disjungi poſſit? Pontificii in gratiam *limbi infantium*, in pœna æternâ, divellunt pœnam *damni* & pœnam *ſenſus*, quo infantes abſque baptiſmo decedentes, *illam* poſſint ſuſtinere abſque *hac*. Inter hos Jeſuitæ hoc animo partes iſtas divellunt, ut Philoſophico ſuo peccato pœnam *damni* tantum relinquant, demta pœna *ſenſus*. Reformati, pœnam *ſenſus* à pœna *damni* inſeparabilem ſtatuunt. Quia 1. *omne* peccatum, ex violata infinita Dei majeſtate, *infinito* reatu laborans, utrumque horum poſtulet. Quia 2. Scriptura duas iſtas, *unius* pœnæ æternæ partes eſſentiales, nunquam non conjungit, aut ſaltem nunquam divellit, v. g. Matth. xxv. 41. 2. Theſſ. 1. 9. Jeſ. LXVI. 24. Quia 2. omni peccato, etiam *originali*, utraque pœna competit, prout ſupra Cap. 2. imprimis §. XXVII. ex profeſſo aſſeruimus. Nec ſententia pontificia nititur, niſi falſis aliquot hypotheſibus: (1) Baptiſmi *abſoluta* neceſſitate, quam non docet Servator Joh. III. 5. cum *eo* tempore baptiſmus necdum haberet rationem *ordinarii* ſacramenti ſub Novo Teſt. utpote quam poſtea demum accepit Matth. XXVIII. 19. (2) Quod peccatum *originale* ſolum non demereatur *cruciatus* æternos, quod refutavimus loco jam citato. (3) Quod ex diverſis pœnarum *gradibus* (quibus peccatum *actuale*, junctum *originali* gravius punitur, quam ſolum originale) ſequatur duas iſtas partes divelli poſſe.

3. An in pœna æternâ, pars ſenſus à parte damni ſeparari poſſit?

Falſæ hujus erroris hypotheſes.

XXVI. Quæritur 4. An in pœnis peccati, etiam ſit mors *ſpiritualis*? Pelagiani olim, eo quod liberi arbitrii vires ad quodvis bonum *ſpirituale*, etiam à peccato protoplaſtorum primo, ne ſauciatas quidem, multo minus penitus exſtinctas, adeoque *nullum* peccatum *originale* ſtatuant; negant mortis ſpiritualis pœnam ingredi peccatum. Semipelagiani *ſauciatum* quidem liberum arbitrium & læſum agnoſcunt, adeoque gratiâ quadam, ſaltem *morali* indigere, ut bonum ſpirituale operetur, *mortem* tamen, ſeu totalem *ἀδυναμίαν* ad bonum ſpirituale, penitus negant. Sociniani, hîc admodum perverſe ſeſe gerunt: jam ut mortem *naturalem* negent eſſe pœnam peccati, ne Chriſtus moriens pro nobis ſatisfecerit, & mors infantium efficiat peccatum *originale*, confugiunt ad mortem *ſpiritualem*, quæ peccato debeatur, qua tamen non intelligunt, niſi qualemcunque difficultatem ad perpetrandum bonum: rurſus, ad conſervandas arbitrii vires ad bonum; negant mortem *ſpiritualem*. Arminiani & Anabaptiſtæ Semi-Pelagianos fere ſequuntur. Lutherani, quamvis liberi arbitrii vires ad bonum ſpirituale, nullas videantur agnoſcere, adeoque mortem *ſpiritualem* videantur ſtatuere; libero arbitrio tamen vires relinquunt, quibus poſſit *poſitive non repugnare* Spiritui S. bona ſpiritualia parturienti, h. e. quaſi valvas removere Spiritui S. frequentando ſacra, fundendo preces, uſurpando ſacramenta, &c. adeoque hactenus obſequi Sp. S. revera negat mortem *ſpiritualem* eſſe pœnam peccati. Reformati ex adverſo, affirmant mortem ſpiritualem, ſeu totalem *ἀδυναμίαν* verſus bonum ſpirituale, eſſe inter

4. An in pœna peccati, etiam ſit mors ſpiritualis?

inter pœnas peccati. Quia ſententia quævis adverſaria pugnet contra (1) *diſerta* Scripturæ teſtimonia Eph. I. 3. 5. Matth. VIII. 22. Joh. V. 25. Col. II. 13. (2) Contra *æquipollentia*, quibus *cor lapideum*, eoque procul dubio *mortuum* Ezech. XXXVI. 26.

Rationes affirmativæ ſententiæ.

Quibus (3) *univerſalis* ad bonum ſpirituale, homini aſſeritur *ἀδυναμία* 2. Cor. III. 5. quæ procul dubio *morti* æquipollet. (4) Contra naturam *imaginis* divinæ (utpote quæ juſtitiam *originalem* implicat, quaque *anima* noſtra animabatur quondam ad vitam *ſpiritualem*) quæ nobis abeſſe docetur, *cùm* Scripturis Eph. IV. 22. 23. 24. *tum* experientiâ. Contra (5) neceſſitatem & naturam *vivificationis ſpiritualis*, quam evidenter Scriptura docet Eph. II. 5. Col. II. 13. ubi enim non eſt mors, ibi etiam non eſt *vivificatio* (6) contra *neceſſitatem* & naturam *regenerationis* Joh. III. 5. I. Pet. I. 3. quæ collationem *novæ vitæ*, *ſpiritualis* utique, infert.

Fundamenta erroris adverſarii.

Fundamentum erroris adverſarii I. eſt in negata juſtitia *originali*: ſi enim nobis non fuit in imagine divina collata juſtitia *originalis*, eadem opera quoque, peccato non potuit *auferri*, eoque nec homo *ſpiritualiter mori*; cum igitur docuerimus ſuo loco in Cap. de *Imagine Dei*, hominem accepiſſe juſtitiam *originalem*, corruit hoc ſaltem fulcrum. 2. In *viribus* liberi arbitrii ad *ſpiritualia* quævis, quæ cum morte ſpirituali ſunt incompatibiles, quas paulo ab hinc deſtruemus. 3. In bonis illis operibus, quæ & irregeniti leguntur perpetraſſe; quæ tamen, cum non fuerint *niſi civilia*, aut ad ſummum *moralia* & *eccleſiaſtica*, non autem *ſpiritualia*; non evincunt, hominem naturaliter, ad *ſpiritualia ſpiritualiter* præſtanda, *mortuum* non eſſe.

5. An mors naturalis ſit pœna peccati?

XXVII. Quæritur 5. An mors *naturalis* ſit pœna peccati? Sociniani in gratiam negati peccati originalis, ne illud ſolide ex morte *infantium*, qui *actuali* peccato deſtituuntur, à nobis conficiatur; tum etiam, ut habeant Chriſtum *moriendo*, pro peccatis noſtris non ſatisfeciſſe; negant mortem naturalem eſſe pœnam peccati: contra mortem naturalem ſeu *corpoream*, aſſerunt eſſe ſequelam naturæ tantum. Quem errorem nos ſupra lib. III. Cap. IX. §. XXXIII. & XLII. *κατασκευαστικῶς* pariter & *ἀνασκευαστικῶς* confecimus.

6. An mors æterna ſit totalis morientis abolitio?

XXVIII. 6. An *æterna* mors ſit totalis morientis abolitio? Judæi recentiores, neſcio quâ cauſâ, niſi ut Sadduceiſmo, adverſus Phariſaiſmum, item Epicuriſmo efficacius ſuccurrant; ſtatuunt mortem *æternam* non eſſe niſi totalem morientis abolitionem. Vid. R. Kimchi in Pſal. I. & Jeſ. XXVI. R. Saadia in Dan. XII. juxta Manaſſen Ben Iſraël *de Reſur.* lib. III. cap. VIII. Sociniani nonnulli craſſiores item ſtatuunt mortem *æternam*, ſaltem impiorum, non eſſe niſi mortem *non-exiſtentiæ*: alii item ejuſdem farinæ, ajunt mortem quorumvis, tam piorum, quam impiorum, eſſe tranſitum in ſtatum *non-exiſtentiæ*, è quo per reſurrectionem revertantur in ſtatum *exiſtentiæ*.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Reformati ex adverſo exiſtimant, in morte *æterna*, præſupponi *exiſtentiam*, tum *animæ* poſt mortem naturalem, tum *corporis*, poſt reſurrectionem & extremum judicium. Eo quod I. Scriptura non tantum reſurrecturos teſtetur *pios*; ſed etiam *impios* Dan. XII. 2. Joh. V. 25. Apoc. XX. 12.—15. Act. XXIV. 15. quod etiam 2. Scriptura *animabus* poſt mortem, *tormenta* tribuit 2. Theſſ. I. 8. 9. Matth. XXV. 40. 46. quod 3. peccatum, *infinitam* Dei Majeſtatem lædens, eoque *infinitæ* pœnæ reatum contrahens, præter infinitum *damnum*, non aliud infinitum *tormentum* ſuſtinere poſſit, quam *duratione tenus*: *intenſive* enim infinitum non capit creatura *finita*. Ut non addam 4. mortem *æternam*, quæ paſſim in Scripturis dicitur, non eſſe quæ *ceſſat*; neque enim *æternum* mori dicuntur bruta: ſed ſemel. Conf. Heb. IX. 27.

Objectiones.

Nec eſt quod objiciant: A. Solos fideles in Scripturis reſurrecturos dici I. Teſſ. IV. 14. I. Cor. XV. 23. Joh. VI. 39. 40. 44. 47. Luc. XX. 35. Reſp. Falſum eſt, ſolos fideles reſurrecturos: neque hoc dicunt adducta loca; ſed tantum fideles reſurrecturos, ſcil. per & propter Chriſtum ad vitam æternam; non autem, infideles non reſurrecturos ad mortem & opprobrium æternum: aliter enim habet diſerta ipſius Apoſtoli confeſſio Act. XXIV. 15. &c. B. Animam *rationalem*, aut non eſſe *ſubſtantiam*, quæ proinde cum ipſo corpore moriente concidat; aut ſi ſit *ſubſtantia*, non eſſe ab *eſſentia* divina diverſam, utpote *divinæ* auræ particulam, quæ proinde, per mortem in Deum *relabatur* Eccl. XII. 7. Reſp. Utraque hypotheſis *falſa* & impia. Priorem refutavimus lib. III. Cap. IX. §. VI. & XV. poſterior *blaſphema* etiam, tum (a) quod ſubſtantiam *divinam*, *compoſitam* faciat ac diviſibilem, utpote cujus particulam quiſque homo capiat: tum (b) quod hominem quemvis, *peſſimum* etiam, præcipua ſui parte, *Deum* faciat: tum porro (c) cum *ſcelus* ab animâ profluat Matth. XV. 19. *Deus* ſummum bonum, omnis ſceleris *auctor* fiat, contra Pſal. V. 5. 6. Nec (d) Eccl. XII. 7. docetur, animam ut *divinæ* auræ particulam, *relabi* in Deum à morte; ſed *reverti* ad creatorem, aut pœnam, aut præmium à Judice accepturam. Quæ præterea pro animarum *mortalitate* cauſari ſolent, loc. citato refutavimus. Conf. Cl. Hoornbeek. *Socin. confut.* Tom. III. lib. V. c. I.

7. An mors naturalis, omneſque vere fidelium afflictiones tem-

XXIX. Quæritur 7. An mors naturalis, omneſque vere fidelium afflictiones temporales ſint veri ac proprii nominis pœnæ, pro quibus Chriſtus non ſatisfecerit? Pontificii, ut locum habeant ſuis propriis *ſatisfactionibus*, aut hic, aut poſthac in purgatorio, eluendis, niſi intercedant *indulgentiæ*; negant afflictiones temporales eſſe *pœnas* proprie dictas, pro quibus Chriſtus ſatisfecerit. Inter

Digitized by Google

porales, ſint veri nominis pœnæ?

ter Reformatos nuper, quamvis aliis hypotheſibus, unus negavit Theologus. Nos iſtam ſententiam ex profeſſo examinavimus, in utramque partem lib. 2. cap. XVIII. §. XIV.

8. An liberum arbitrium excludat omnem non tantum neceſſitatem, ſed etiam certitudinem eventus?

XXX. Quæritur 8. An liberum hominis arbitrium excludat *omnem*, non tantum neceſſitatem; ſed etiam certitudinem & infallibilitatem eventus liberi? Pelagiani & Semi-Pelagiani, Sociniani, Jeſuitæ, Arminiani, Anabaptiſtæ, ut habeant liberum arbitrium, plane *αὐτεξούσιον* & *ἀμφιῤῥεπὴς*, imo plane independens; ſtatuunt libertatem excludere, non tantum omnem *neceſſitatem*; ſed etiam *certitudinem* & *infallibilitatem* eventus. Reformati omnes, neceſſitatem *naturalem*, quâ homo ſuâ *natura* ſit determinatus ad ſuum volitum, ſicut v. g. Sol, ad ſplendendum, excludunt à libero arbitrio: ſed tamen neceſſitatem *dependentiæ* à Deo, velut primâ cauſâ, *infallibilitatis*, ex decreto æterno, *prædeterminationis*, ex providentiâ gubernante; *ſervitutis* ex peccato, admittunt: alii tamen: qui *neceſſario* fieri, id ſolum dicunt, quod fit per cauſam proximam, *per ſe* & ſuâ natura ad hunc effectum determinatam, prout ignis neceſſario urit: liberaliter largiuntur omnem neceſſitatem exulare à libertate arbitrii; ſed negant certitudinem & *infallibilitatem* eventus, cum ea conſiſtere non poſſe. Eo quod 1. ex independentia divina, decreti divini *immutabilitate*, providentiâ, ſingula ſingulatim prædeterminante ad agendum; non poſſit non naſci talis certitudo & infallibilitas eventus liberi. Eo quod 2. Scriptura talem *certitudinem* & *infallibilitatem* conjungat cum libertate 1. Cor. IX. 16. Joh. XV. 5. Matth. XVIII. 7. 1. Cor. XI. 17. Prov. XXI. 1. & XVI. 1. 9. Jer. X. 23. Phil. II. 12. Eo quod 3. Scriptura & recta ratio, omnes creaturas, eoque & liberum arbitrium, à prima & ſuprema cauſa ſuſpendit Act. XVII. 28. atque aliàs, Deo in arbitrium noſtrum non competeret *abſolutum dominium* naturale. Eo quod 4. *omnia quæ fiunt*, utcunque *libere*, ex æterno decreto, *infallibiliter* à Deo præſciri, eadem Scriptura docet Act. XV. 18. Eph. I. 11. Act. II. 23. & IV. 28. Eo quod 5. ipſi adverſarii coguntur agnoſcere, non repugnare libertati, neceſſitatem, tum *conſequentiæ*, quatenus omne quod fit, dum fit, neceſſariò fit; tum *dependentiæ* ab ultimo judicio intellectus practici, proinde non omnis ei repugnat neceſſitas. Nec eſt quod in contrarium cauſentur: (1) arbitrium liberum eſſe principium *electionis*, ſeu *facultatem agendi*, quæ intelligi non poſſit, cum *neceſſitate* ſive determinatione ad unum. Reſp. Facultas eligendi utut concipi non poſſit, cum neceſſitate & determinatione *naturali* & intrinſeca, nec cum neceſſitatione ullius cauſæ *creatæ*; poteſt tamen concipi, cum certitudine & infallibilitate eventus, ex dependentia univerſali à cauſa prima *prædeterminante* Prov. XXI. 1. Phil. II. 12. (2) Eccleſiaſtici Cap. XV. 14. dici: *Deus reliquit hominem in manu conſilii ſui, adjecitque mandata & præcepta, ſi volueris, mandata ſervabis.* Reſp. Præterquam quod locus ſit libri Apocryphi, & corruptus etiam, ut patet ex editionum varietate; etiam non dicit, certitudinem & infallibilitatem eventus, repugnare voluntatis libertati; ſed tantum obedientiam profluere à *libera* voluntate.

Objectiones.

9. An libertas arbitrii conſiſtat in merâ indifferentia, & quidem independente?

XXXI. Quæritur 9. An libertas arbitrii conſiſtat in *ſolâ indifferentia*, & quidem abſolutâ & independente? Pelagiani, & Semi-Pelagiani, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, Anabaptiſtæ, aliique, ut habeant liberum arbitrium, merè *αὐτεξούσιον*; dicunt illud conſiſtere in ſolâ *indifferentia independente*. Reformati, quamvis admittant in libertate, aliquam indifferentiam, eam ſcil. per quam ſit indifferens, à determinatione *naturali*, à *coactione*, & à determinatione neceſſariâ, quæ fiat à creaturâ, & ab objecto; negant tamen eam conſiſtere in indifferentiâ & quidem independente: quin ajunt, illud conſiſtere in facultate agendi conſulto, ſeu *ἐκ προαιρέσεως*, ex deliberatione, & complacentiâ rationali: Quia A. hac ratione, non daretur in rerum naturâ liberum arbitrium, quatenus *nec Deus* indifferens eſt ad bonum & ad malum 2. Tim. II. 11. Jac. I. 14. 7. nec *Chriſtus*; nec *Angeli* boni; nec Angeli *mali*, indifferentes ſunt ad bonum aut ad malum; nec *homines glorificati* in cœlis, utpote qui ad bonum *determinati* ſunt; nec contra *irregeniti*, qui non poſſunt niſi *malum* agere; nec *regeniti*, quamvis jam poſſint bonum & malum, ſunt ad utrumque *ex æquo* indifferentes. Ut non dicam omnes, *ſolo* Deo excepto, determinari *decreto* & *influxu* divino. Cum igitur *omnes* illi, non obſtante quod fuerint deſtituti *indifferentiâ*, fuerint tamen, procul dubio, præditi *libero* arbitrio; manet extra omne dubium, liberum arbitrium non conſiſtere in *ſola indifferentiâ*. B. Arbitrium *intus* determinatur ab *ultimo judicio* intellectus *practici*, & *extus* à providentiâ divina, & tamen eſt ac manet liberum; proinde libertas non conſiſtit *in indifferentia*. Taceo C. quod in libero arbitrio, *libertas* & certitudo & infallibilitas eventus concurrant, ut §. præced. docuimus. Argumenta in contrarium, nullius ferè ſunt momenti. v. g. *Primum*, voluntas eſt verè libera: ergo eſt *indifferens*: petit, ut loquuntur, *principium*: negamus enim, eſſe eo ipſo *indifferentem* quod libera ſit, quoniam v. g. Dei voluntas libera eſt, nec tamen *indifferens* ad bonum & ad malum. *Secundum*, quod ſit *Dominus* ſuarum actionum, non ſtringit, quia & *Deus* Dominus eſt ſuarum actionum, nec tamen eſt *indifferens*. *Tertium*, quod Deus *prædeterminando* tollens indifferentiam, *cauſa* fieret *peccati*: infert tantum, Deum eſſe cauſam ipſius *actus*, cui ineſt peccatum (cum prædeterminet

Argumenta.

Objectiones.

terminat tantum ad actum) non autem ipſius peccati ſeu *ἀνομίας*, quæ *ineſt* actui.

1. An libero arbitrio, ante regenerationem, vires competant, quibus poſſit perpetrare bonum ſalutare?

XXXII. Quæritur 10. An libero arbitrio, ante regenerationem, *vires* competant quibus poſſit perpetrare bonum *ſpirituale*, etiam *ſpirituali* modo? Pelagiani & Semi-Pelagiani, quia exiſtimant, vires arbitrii penitus intactas fuiſſe à peccato primo; ſimpliciter affirmant: Semi-Pelagiani, Jeſuitæ, Arminiani, Anabaptiſtæ aliique, quia tactum quidem, læſum & ſauciatum agnoſcunt; *poſſe* quidem ſtatuunt, *ſi velit*; attamen cum difficultate. Reformati, ad bonum *ſpirituale* ſpiritualiter *peragendum negant*. Quia 1. Scriptura pronunciat, arbitrium hominis, ante regenerationem, eſſe (a) *impotens* ad bonum, ſaltem ſpirituale Jer. XIII. 23. Matth. VII. 18. & XII.

Argumenta.

34. Joh. XII. 40. Rom. III. 12. & VIII. 7. 1 Cor. II. 14. 2 Cor. III. 5. (b) *proclive* ad malum Gen. VI. 5. & VIII. 21. Jer. XVII. 9. Matth. XV. 19. Rom. I. 24. 26. 28. & III. 13. 14. Tit. III. 3. Idque (c) vitio *naturæ* corruptæ Job. XIV. 4. & XV. 14. 16. Jeſ. XLVIII. 8. Joh. III. 6. Eph. II. 3. Quia (c) *ſervum* dicitur peccato, & *liberum* à juſtitiâ Rom. VI. 20. Joh. VIII. 34. 35. 36. Rom. VI. 12. 13.--- & VII. 14. 2 Tim. II. 26. Tit. III. 3. 2 Pet. II. 19. Quia (d) homo *natura* dicitur *mortuus in peccato* Eph. II. 1. 3. 5. *cor* geſtare *lapideum* Ezech. XXXVI. 26. Quia (e) omnes neceſſum habent *vivificari* Eph. II. 5. *regenerari* Joh. III. 5. Nec obſtat: A. quod in

Objectiones.

Scripturâ voluntati irregenitorum, nonnunquam tribui videatur *hæc facultas* Deut. XXX. 15. 29. Joſ. XXIV. 15. Luc. VI. 32. 33. 34. Rom. II. 14. 1 Cor. VII. 35. 2 Cor. IX. 7. &c. *Vel* enim (1) hoc non tribuitur *irregenitis*; ſed *populo* Dei, qui profitebatur ſe regenitum eſſe, & in quo etiam erant complures verè *regeniti*. Sic fit Deut. XXX. 15. 29. Joſ. XXIV. 15. 1 Cor. VII. 35. 2 Cor. IX. 7. *vel* (2) quod tribuitur *irregenitis*, non bonum eſt *ſpirituale*. Sic Luc. VI. 32. 33. 34. Rom. II. 14. Ejus fere momenti eſt quod B. objiciunt, tribui *irregenitis* (tum *teſtimoniis* & exemplis Rom. II. 14. Matth. V. 47. Luc. VI. 32. 33. 34. Exod. I. 21. Joſ. II. 9. Dan. IV. 24. tum *experientiâ* prophanâ, in Ariſtide, Socrate, Scipione, Senecâ aliiſque) *indifferenter* boni & mali exercitium. Quæ enim *irregenitis* tribuuntur *bona*, aut non fuerunt *vera* bona; ſed eorum tantum *ſimulacra*; aut ſi fuerunt verè bona, ſaltem non fuerunt *ſpiritualia*, ſpirituali *modo* præſtita; quatenus non fiebant in *gloriam Dei*, ſed *ſui*; non ad præſcriptum *voluntatis* divinæ, ſed ad *placitum* proprium aut aliorum; nec ex *corde* regenito & fideli, ſed ex *cupiditate* propria, honoris, emolumentorum &c. Ejuſdem eſt farinæ, quod C. inſtant: Si non ſint opera *vere* bona, ſatius fuiſſe illo omittere: Reſp. Nequaquam, ſunt enim (a) *in ſe* vere bona, ſed ex *circumſtantiis* mala; ſunt (b) bona, licet non *ſpiritualia* bona, de quibus quæſtio impræſens eſt. Et D. eos irregenitos *provocari* ad bona *ſpiritualia* mandatis divinis; ſed non fruſtra *provocari*; ergo *poſſe* ad quod provocantur; neque enim *fruſtra* ſtatim provocantur, qui provocantur, dum *adhucdum* non poſſunt præſtandum præſtare, quoniam fieri poteſt, ut provocatione illa (a) *præparentur* ad converſionem Jer. V. 21. cum Cap. VI. 8. Matth. III. 2. imo (b) eo, velut inſtrumento, *convertantur* 1 Pet. I. 23. Jac. I. 18. aut (c) impii formentur ad obedientiam *externam* Rom. II. 14. Gen. XX. 6. 7. aut (d) manifeſtetur eorum *hypocriſis* Luc. II. 34. 35. 1 Cor. I. 27. Saltem (e) ut reddantur *ἀναπολόγητοι* Joh. XV. 22. Rom. I. 20. tandem (f) ſupremus omnium finis & uſus eſt glorificatio, tum *miſericordiæ* verſus electos 2 Pet. III. 9. tum *juſtitiæ* verſus reprobos Rom. II. 4.--

11. An liberum arbitrium irregeniti, poſſit non repugnare poſitive Spiritui S. bonum ſpirituale parturienti?

XXXIII. Quæritur 11. An liberum irregeniti arbitrium poſſit, ſi non *operari* ſibi regenerationem, ſaltem Spiritui S. eam parturienti, *poſitive* non repugnare? Lutherani, ne in os obloquantur ſuo Luthero, qui in aureo ſuo libello *de ſervo arbitrio* ſtatuit, hominem naturâ *mortuum* eſſe ad bonum *ſpirituale*: atque interim habeant, arbitrium hominis *aliquid* poſſe ad ſui converſionem conſequendam: ſtatuunt, *ſolum* Spiritum S. operari quidem converſionem; liberum tamen arbitrium poſſe Spiritui S. converſionem molienti, *poſitive* non repugnare, h. e. ei obſtanda removere, utendo mediis ad converſionem, audiendo verbum Dei, precando &c. Reformati, quamvis largiantur, hominem poſſe *negative* non repugnare, ſicut homo naturaliter mortuus, poteſt non repugnare, vivificaturo: quamvis item concedant hominem irregenitum poſſe frequentare ſacra, fundere preces aliaque externa: negant tamen, eum *poſitive* non-repugnare; negant item bona iſta *externa*, irregenitum perpetrare, *puris* arbitrii naturalis viribus; ſed per gratiam *communem*, de quâ Paulus Heb. VI. 4. 5. 6. Quia nim. 1. *poſitive* non-repugnare, eſt Spiritui S. *obſequi*, quod homo naturalis non poteſt Rom. VIII. 7. Quia 2. Scriptura teſtatur irregenitos *ſemper repugnare* Spiritui S. Act. VII. 51. Jeſ. LXIII. 10. Conferantur, quæ in *dogmaticis*, imprimis §. IX. & XX. dudum habuimus. Dicent, nil certius eſſe, quam quod homo irregenitus poſſit adire templa, audire verbum, fundere preces, capere ſacramenta & ſimilia, quibus Spiritus S. regenerare & convertere conſuevit, adeoque hactenus *non-repugnare*. Sed

Objectiones.

occurrimus: 1. Si hoc demus in *externis* illis, addimus tamen, *ψυχικὸν* omnia illa officia præſtantem, & *poſſe* repugnare, & *repugnare* continuo Spiritus Sancti motibus *interne*, quin per *meras naturæ* corruptæ vires, *non poſſe* non repugnare

Rom. VIII. 7. Tum 2. non damus, hominem puris *naturæ viribus*, *ſalutariter* officia illa obire poſſe: equidem ab homine, adhucdum extra ſtatum gratiæ conſtituto, externa illa officia, & plura etiam ac majora, præſtari poſſe; lubenter admittimus: ſed *puris naturæ* & arbitrii viribus, hoc ipſum fieri, nequaquam largimur; verùm à gratiâ quadam communi originem trahere, docemur Heb. VI. 4. ubi irregenitis tribuitur, *guſtare dona cæleſtia*, *participes fieri Spiritus S.* h. e. donorum Spiritus S. quidem, ſed non ſalvificorum, ἐχομένων σωτηρίας. verſ. 9. *Neque enim ex nobis ipſis idonei ſumus, ad cogitandum quicquam, velut ex nobis ipſis, ſed quod idonei ſimus id ex Deo eſt* 2. Cor. III. 5. nec magis *propriis* viribus poſſumus *bonum*, quam *Æthiops poteſt dealbare cutem ſuam, aut pardus liventes maculas ſuas* Jer. XIII.

12. An omnes & ſinguli homines, per gratiam ſibi reſtitutam poſſint bonum ſpirituale, ſi velint?

XXXIV. Quæritur 12. An omnes & *ſinguli* homines, per *gratiam*, ſibi propter Chriſtum reſtitutam, poſſint quodvis bonum, etiam *ſpirituale*, ſi modo *velint*; dum interim ipſum illud *velle*, per gratiam *ſuperabundantem* conferatur ſolis electis? Pelagiani ac Sociniani volunt per vires *liberi arbitrii*, peccato primo illæſas, unumquemque *poſſe* id omne, quod Deus ab ipſo exigit præſtandum, modo id ſibi proponatur, & commodè *ſuadeatur*. Semi-Pelagiani Jeſuitæ, Remonſtrantes, qui vires arbitrii læſas agnoſcunt, poſſe quidem unumquemque quodvis bonum, quod à ſe Deus exigit, ſi modo erigantur per gratiam *moralem congruam*. Dominicani etiam omnes & ſingulos, per vires liberi arbitrii, quodvis bonum poſſe ſtatuunt; modo illas vires Deus excitet, per gratiam *phyſicam*. Inter Reformatos illi qui gratiam tuentur *univerſalem*, exiſtimant omnes & ſingulos homines poſſe quodvis bonum, etiam ſalutare, non equidem per vires liberi arbitrii naturales, quas peccato protoplaſtorum penitus exſtinctas agnoſcunt; ſed per *gratiam* propter Chriſtum, omnibus & ſingulis *reſtitutam*, hac conditione, ſi modo *velint*, ipſum tamen illud *velle* ſuſpendunt à gratia electis propria, quam *ſuperabundantem* dicunt. Proinde duplicem gratiam tradunt, ſcil. *objectivam*, ſub quâ ipſis eſt redemptio per Chriſtum, & vocatio ſufficiens, ſeu per præconium *naturæ*, ſeu per *verbi*: hæc ipſis eſt plane *univerſalis*: & *ſubjectivam*, quæ rurſus ipſis, vel *ſufficiens* tantum eſt, ut *poſſint ſi velint*, quemadmodum protoplaſti in ſtatu integritatis, poterant ſi vellent, & hæc ipſis eſt univerſalis: vel *ſuperabundans*, quâ non poſſint tantum ſi velint; ſed *velint* etiam actu, hanc ſolis electis relinquunt. Ex quibus proclive eſt perſpicere, iſtos Reformatos propius quidem ad Pelagianos & Pelagianiſſantes Remonſtrantes, Jeſuitas alioſque accedere, quam reliqui Reformati; ſatis tamen longe ab ipſis diſtare. Dum enim 1. adverſarii omnes gratiam *omnem* faciunt univerſalem; hi *aliquam* tantum. Dum 2. Illi ſic *univerſalem* tradunt, ut *particularem* excludant; hi *particularem univerſali* conjungunt. Dum 3. Illi omnes bonum quodvis poſſe tradunt, per vires *liberi arbitrii*, ſeu illæſas à peccato primo, ſeu læſas: per auxilium gratiæ, vel *morale*, vel *phyſicum*: hi vires illas referunt ad *gratiam*, omnibus *reſtitutam* per Chriſtum. Dum 4. Illi τὸ *velle* bonum ſpirituale ſuſpendunt à *ſola natura*: hi à ſola *gratiâ ſuperabundante* &c. Reformatorum tamen communis ſententia verior eſt & ſolidior, quæ negat vires perpetrandi bonum ſalutare, *univerſaliter* omnibus competere. Quia A. Scriptura nullibi tradit, omnes & ſingulos homines poſſe bonum *ſpirituale*, ſi velint. Quia B. ex adverſo multa occurrunt ejus teſtimonia, quæ huic exſertè reclamant, docentque dari plurimos qui non poſſint Jer. XIII. 23. Rom. VIII. 7. 1. Cor. II. 14. C. Quia ex hypotheſi ſententiæ adverſariæ, alterutrum horum neceſſariò venit aſſerendum: *vel*, quod vires perpetrandi bonum ſalutare, non pendeant à *regeneratione*, cui obloquitur Scriptura multis locis Joh. III. 3. 5. 6. Eph. II. 5. *vel*, quod regeneratio ſit *univerſalis*, cui itidem repugnant loca citata. Nec ſcio, utrum horum magis abſurdè aſſeratur. Fundamentum ſententiæ adverſariæ in his eſt, quod ſtatuant, Chriſtum moriendo, omnes & ſingulos homines reſtituiſſe in eum ſtatum, à quo prolapſi erant in Adamo, qui ſtatus vires habebat, quibus protoplaſti ſtare poterant in obſequio: quod item homines omnes & ſinguli vocari debeant ad obſequium, fidem &c. quæ vocatio caſſa fuiſſet & otioſa, ſi vocati viribus deſtituantur, quibus poſſint obſequi. Verum cum univerſalem *redemptionem*, ex profeſſo, ſi Deus volet, ſimus confutaturi lib. V. cap. XVIII Vocationem item univerſalem lib. VI. cap. 2. non eſt quod his hypotheſibus operoſe conficiendis immoremur. Niſi quod hic obiter monendum, quod & *redemptio* univerſalis, & *vocatio* univerſalis, & *vires* quibus omnes & ſinguli *poſſint ſi velint*, fruſtrà futura ſint, ſi per gratiam *ſuperabundantem*, non etiam omnibus & ſingulis conferatur, ut *actu* velint.

Sententiarum collatio.

Reformatorum rationes.

Fundamenta adverſariæ ſententiæ.

13. An in libero arbitrio judicium ſit actus intellectus; an voluntatis?

XXXV. Quæritur 13. An in libero arbitrio, *judicium* ſit Actus intellectus, an verò voluntatis? Pelagiani ac Semi-Pelagiani, Sociniani, Arminiani, quo liberum arbitrium habeant, penitus *independens*, & indeterminabile à *quovis* alio: non tantum à *prædeterminatione* divinâ, ſed etiam à *judicio* intellectus, agnoſcunt quidem, *judicare* ad mentem ſeu intellectum pertinere: ſed tantam tamen ſtatuunt diſcrepantiam, inter *voluntatem* & *intellectum*, ut illa ab hoc nunquam *determinetur*; ſed à ſe *ſolâ*. Carteſius cum ſuis, ut commodius tueantur, hominem de *omnibus* univerſaliter *dubitare*, vel judicium ſuum ſuſpendere poſſe ac debere; quin & immunem eſſe poſſe ab *omni errore*,

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

errore, ſi velit: ſtatuunt *judicare*, affirmare & negare, eſſe actus *voluntatis*, ac proinde, *judicium* quodvis nunquam *determinare* voluntatem, ſed ex adverſo *determinari* à voluntate. Reformati exiſtimant, judicium quodvis ad *intellectum* pertinere, adeo ut, licet voluntas *nonnunquam* poſſit non agere, quamvis ultimum *judicium* intellectus practici, dictet agendum eſſe (quoties nim. judicat contra præſentem inclinationem voluntatis) nunquam tamen *agat*, ſaltem circa *media*, quæ ſub deliberationem cadunt, quin *præcedat judicium* intellectus, ſicut paragrapho ſeq. docebimus. Et ſic determinant, èo quod ſententia Carteſiana 1. ipſa ſua novitate ſeipſam refellat, qua Scripturæ, Patribus, Theologis, Philoſophis, & ſenſui omnium hominum communi, adeoque ipſi ideæ Carteſianæ, hactenus ignotum fuerit, *judicare eſſe velle*. Tum 2. Si verum eſſet placitum Carteſianum, ſequeretur *α.* quando Apoſtolus dicit 1 Cor. II. 15. *Spiritualis homo judicat omnia, judicatur à nomine*; quod tum diceret, ſpiritualis homo *vult* omnia, & à nemine *volitur*, ut barbarè loquar, in re barbara. Rurſus *β.* quando dicit Act. XXVI. 29. *velim vos omnes eſſe, ſicut ego ſum*, quod tum diceret: *judicem* vos omnes eſſe ſicut ego ſum. Tum *γ.* *judicare* rem ita eſſe; perinde eſſet, ac *velle* rem ita eſſe, & judicare hominem eſſe profanum, foret *velle* ipſum talem eſſe. Inſuper *δ.* quando Deus *judicat* nos eſſe peccatores, *vellet* nos tales eſſe, quando *judicat* diabolum eſſe juratum ſuum hoſtem, idem quoque *vellet*. Magis tamen ſuſpecta nobis eſt ſententia Carteſiana, à ſuo *ortu* & impulſiva, quam ſupra notavimus, nim. poſſe hominem de omnibus *dubitare*, ſi modo *velit*, poſſe eum *nunquam errare*, ſi modo *velit*, quod palam redolet Pelagianiſmum. Sed 3. maximè ſuſpecta eſt à *productis ſeu conſequentibus*: per eam enim (a) liberum arbitrium, quod hactenus juxta omnes, fuit in *intellectu* ſimul & *in voluntate*, jam erit in *ſola* voluntate. (b) fides divina, quæ, ſecundum Pontificios, in *ſolo* eſt intellectu, & ſecundum pleroſque Proteſtantes, in intellectu & voluntate *ſimul*; jam in *ſola* erit voluntate. (c) in negotio converſionis, *illuminatio*, quæ ab omnibus uno ore, *ſoli* intellectui fuit aſſerta; jam ad ſolam *voluntatem* erit referenda. (d) voluntatem *nunquam* determinari à dictamine intellectus, quæ omnia notaſſe, eſt refutaſſe. Adde 4. quod hac ratione, in intellectum nullum caderet *peccatum*; eo quod in rei cujusvis *ſimplici* apprehenſione (quæ Carteſio intellectum exhaurit) quantumvis malæ, non hæreat *peccatum*: quoniam, & in Deum, in Angelos, & in ipſum noſtrum Servatorem, talis cadat mali ſimplex *apprehenſio*. A quo etiam 5. reſultaret, quod φρόνημα τῆς σαρκὸς, non ſit *inimicum* Deo Rom. VIII. 7. quia non *pronunciaret* adverſus Deum. Quin 6. ex hac hypotheſi, intellectus non *pronunciaret*, quid bonum ſit aut malum, cui obloquitur Apoſtolus Eph. V. 17. Μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες, τί τὸ θέλημα τȣ̃ Κυρίȣ, item Gal. III. 7. γινώσκετε &c. quoniam pronunciare, eſt *judicare*, eſt affirmare & negare, quod, ſecundum Carteſianos, non cadit in intellectum. Denique 7. hoc pacto in intellectum non caderet ſapientia, prudentia, eruditio, calliditas, quippe quæ omnia requirunt *judicium* quin ex adverſo, omnia iſta proprie eſſent in *voluntate*, quod eſt contra ſenſum *communem*, atque adeo ideam quorumvis. Si objiciat Cl. Wittichius *Theol. pacif.* §. XLVII. *Sane reperimus, in eo* (intellectu) *id quod plane eſt eſſentiale voluntati, quodque à voluntate tolli non poteſt, niſi ipſa tollatur voluntas, libertatem: libere enim ferimur ad judicandum, non minus ac liberè appetimus & averſamur.* Reſpondebimus 1. Nos *libere judicare*, v. g. album eſſe album, aut hominem eſſe hominem, & nos *poſſe* aliter judicare, falſiſſimum eſt, neque enim diabolus, quamvis maxime *vellet*, poteſt non judicare *Deum eſſe*, & eſſe *unicum* Jac. II. 19. Sed 2. fac *poſſe* judicare quod vult; nec tamen hinc magis conficietur, judicare eſſe *actum voluntatis*, quam edere, bibere, ambulare, alioſque actus corporeos ac ſenſitivos: cum liberè edamus, bibamus; poteſt enim voluntas perinde ſuſpendere actiones iſtas, atque *ſuſpendere judicium*. Omnes quidem *actus humani* ſunt actus voluntatis *imperati*, non tamen ſtatim *eliciti*, de quibus proprie quæſtio eſt hoc loco. plura in hanc rem diximus, in *Gangræna* noſtra Carteſiana, Sect. 2. cap. XXVII.

Objectio.

5. An in libero arbitrio, voluntas ſemper ſequatur ultimum judicium intellectus practici? Collatio ſententiarum.

XXXVI. Quæritur 14. An in libero arbitrio voluntas ſemper & neceſſario determinetur, ab ultimo judicio intellectus practici? Pelagiani & Sociniani, quo ſecurius habeant, liberum arbitrium conſiſtere in indifferentiâ plane independente; negant illud determinari, vel à *prima* cauſa Deo; ſed tantum determinari *à ſe*, modo ad operandum excitetur *moraliter*, per rationes *ſuadentes*, per quas interim ipſi maneat indifferens, ſe determinare, vel non determinare pro ſuo lubitu. Qui Carteſium ſequuntur, ſtatuunt, Deum talem nexum feciſſe, inter intellectum & voluntatem, ut voluntas non poſſit non determinari ad agendum, ſi modo intellectus attendat. Reformati quidam, viri cætera doctiſſimi, Clariſſimi, v. g. Joh. Camero, Samuel Mareſius, fatentur quidem, voluntatem ad bonum ſpirituale, non determinari, per meras *ſuaſiones* morales; ſed tamen ſtatuunt, voluntatem ſemper & neceſſario determinari, per ultimum judicium intellectus practici, adeo ut eo potenter *perſuaſo*, per illuminationem Spiritus S. voluntas non poſſit non ſequi ultimum tale judicium intellectus practici, nec pro-

inde in hominis converſione neceſſarium eſſe, ut gratia phyſice convertens immediate attingat voluntatem; ſed ſufficere, ut illa adeo potenter illuminetur intellectus, ut ejus ultimum judicium practicum, voluntati, hoc aut illud hic & nunc, conſideratis omnibus conſiderandis, ſibi bonum & faciendum eſſe monſtret & perſuadeat. Sepoſita controverſia cum Pelagianis & Pelagianiſſantibus, Socinianis, Jeſuitis, Remonſtrantibus, ſuper natura libertatis, an conſiſtat in mera indifferentia, & quidem penitus independente, etiam à Deo, utpote quam jam ante determinavimus §. XXXI. Sepoſita etiam ſententia Carteſianorum, per quam, ex *otioſo* nexu divino, inter cogitationem mentis, ad talem cogitationem, talis ſequatur volitio & talis, cogitatione interim ſua virtute & viribus, nihil conferente ad determinationem voluntatis, aut ad ipſum effectum volitum, id omne ſola Dei voluntate procurante, utpote alibi lib. III. cap. VII. §. XXVII. item Cap. VIII. §. XXI. ſufficienter examinavimus.

Sententia negans explicatur.

Hic nobis agendum cum Scholaſticis, & cum Reformatis illis, qui exiſtimant, voluntatem *ſemper* ſequi ultimum judicium intellectus practici; &, ut hic τὸ ἀκριβὲς acu tangamus; neceſſario nobis prælibanda nonnulla: 1. De *bono*, in quod voluntas ſua natura fertur, velut in objectum ſibi proprium. De hoc tenendum, quod hic non *ſemper* notet, id quod *vere* bonum eſt, ſeu naturaliter, ſeu moraliter, ſeu theologice ac ſalutariter: quia voluntas frequenter fertur in talia, quæ nullo horum modorum, *vere* bona ſunt, v. g. in adulteria, furta, mendacia &c. Sed quod *bonum* in hoc negotio, id demum notet, quod congruit cum inclinatione & propenſione præſenti voluntatis: v. g. Si voluntas jam propendeat in adulterium, ut videre eſt in Davide; tum voluntati illud adulterium *bonum* eſt, quamvis cætera nullo modo bonum vere *ſit*. 2. De *judicio* intellectus, quod componendo aut dividendo; affirmando aut negando, pronunciat de objecti alicujus conſtitutione. Hoc ſi accidat de objecto *contemplando*, judicium theoreticum dicitur; ſi de *agendo*, practicum appellatur. Hujus practici judicium rurſus eſt, vel *ſubordinatum* & abſolutum, quod pronunciat, hoc aut illud bonum eſſe aut malum *in idea*, v. g. caſtitatem eſſe bonum quid: vel *ultimum* & comparatum, quod rem cum aliis rebus & circumſtantiis comparat, & decernit, quid melius, quid deterius. v. g. caſtitas tibi, hic, nunc, conſideratis omnibus conſiderandis, eſt *bona*, & laſciviæ præferenda. His prælibatis, jam dicendum videtur: 1. Si ultimum illud judicium monſtret voluntati, hoc vel illud *ſibi bonum* eſſe, hoc eſt præſenti ſuæ propenſione inclinationique conveniens; tum voluntas ſemper ſequitur. v. g. eſto Davidis voluntas propenſa, in laſciviam & adulterium: occurrat ſibi nuda Bathſeba; dicat intellectus, hæc commoda eſt occaſio ſatiandi libidinem tuam; tum Davidis voluntas non poteſt non ſequi illud judicium. Rurſus 2. Si ultimum judicium intellectus practici pronunciet, hoc aut illud eſſe *bonum*, dum voluntas propendet & proclivis eſt in contrarium, nunquam ſequitur. v. g. eſto David impræſens propenſus in laſciviam, pronunciet intellectus pudicitiam ſibi, hic, nunc, eſſe bonam & præferendam; non tamen ſequetur voluntas. Interim tamen 3. voluntas nunquam agit, ſilente penitus ultimo judicio practico, in his ſaltem, quæ ſubſunt deliberationi, qualia ſunt media reſpectu finis, nunquam voluntas intendit hoc vel illud medium præ alio, niſi judicium rationes dicat. Hoc igitur modo, voluntas non ſemper & neceſſario ſequitur ultimum judicium intellectus practici: in qua ſententia confirmor eo, quod

Et probatur.

1. Ex hypotheſi contraria, gratia convertens non neceſſum haberet, operatione phyſica peculiariter occupari circa convertendi *voluntatem*, dum talis illuminatio ſufficeret in intellectu, quæ cieat ultimum judicium intellectus practici: quippe quod non poſſit non ſua ſponte ſequi voluntas. Dum ex adverſo 2. Scriptura talem notat gratiam convertentem, quæ non tantum *ſpiritum* novum conferat, hoc eſt, *mentem* afficiat illuminando; ſed & *cor* novum; quo conſtanter in Scripturis intelligitur *voluntas* Pſal. LI. 12. *Cor mundum crea in me, & ſpiritum rectum innova in me.* Ezech. XXXVI. 26. *dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum dabo in medio veſtri.* Quorſum cor conjungeret cum ſpiritu, ſi ſpiritus ſolus ſufficeret? Quin imo 3. Scriptura talem in converſione notat Dei operationem phyſicam, quæ producat ipſum *velle* Phil. II. 13. ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν, καὶ τὸ θέλειν... Nec 4. lumen intellectui collatum, poteſt tollere habitualem, ſeu naturalem illam pravitatem, quæ eſt in ipſa voluntate, v. g. averſionem à Deo & à bono quovis ſalutari, & propenſionem ad malum quodvis Gen. VI. 5. & VIII. 21. Tandem 5. crudum etiam eſt audire, voluntatem propenſam in libidinem, & ardentem laſcivia, neceſſario audire & ſequi qualecunque dictamen intellectus.

Objectiones examinantur.

Nec in contrarium valet, quod voluntas ſit appetitus rationalis: nec ferri poſſit in *malum* qua tale: quod neceſſario feratur in *bonum*, ut tale judicatum; quod ex duobus item bonis, ſemper ſectetur illud, quod hic & nunc melius viſum fuerit: quod alias non ageret ex conſilio: quod nemo rogatus, cur hoc aut illud velit, poſſit aliter reſpondere, quam ita ſibi viſum eſſe: quod flexuri voluntatem alicujus, exquiſitiſſimas conquiramus rationes, quibus perſuadeatur &c. Iſta quidem omnia vera eſſe lubenter recipimus; ſed non feriunt ſcopum: neque enim quæritur, an voluntas unquam operetur

circa

circa media, abſque præeunte ultimo judicio intellectus practici, hoc enim nunquam fieri agnoſcimus; ſed quæritur; an poſito ultimo judicio intellectus practici, voluntas *ſemper* & neceſſario operetur? Hoc exiſtimo ſemper fieri, quando intellectus pronunciat congruenter iſti propenſioni & inclinationi, quæ eſt in voluntate: aſt vero, ſi ultimum judicium intellectus practici, dictet *bonum* eſſe, hic etiam & nunc, conſideratis omnibus conſiderandis, quod non congruit cum præſenti inclinatione voluntatis, tum exiſtimo voluntatem non ſequi. Hinc in converſione hominis, omnino neceſſarium, ut primum voluntati infundatur nova propenſio, verſus Deum & bonum quodvis ſpirituale; tum intellectus potenter illuminetur, ut practice judicet, hoc aut illud eſſe bonum ſpirituale, ſuæ propenſioni conveniens; tum demum voluntas ſequetur. Hæc ad omnes objectiones generaliter reſpondiſſe ſuffecerit; juvabit, dicta ad ſingulas ſingulatim breviter applicare. Dicebatur ergo A. Quod voluntas ſit appetitus *rationalis*, eo quod ſequatur dictamen rationis. *Reſp.* Eſt omnino, & per hoc diſtinguitur ab appetitu vegetativo & ſenſitivo, & per hoc etiam fit, quod quotiescunque judicium ultimum practicum, id pronunciat bonum eſſe ſibi, h. e. ſuæ inclinationi præſenti conſentaneum, ſemper ſequitur: aſt vero ſi dictet, quod cum ſua iſta inclinatione non congruit; tum non ſequitur, quia id demum ſi bonum eſt, quod congruit cum præſente ſua propenſione: hinc etiam obſervatur, quod exquiſitiſſimas rationes frequenter non audiat. Dicebatur B. Quod non poſſit ferri in incognitum, aut malum qua tale. Reſp. Non poteſt ſane, quando judicatur id ſibi bonum eſſe, quod coincidit cum ſua inclinatione; ſed poteſt tamen *non agere*, quando pronunciatur bonum, quod non convenit cum ſua inclinatione. Dicebatur C. Quod è duobus bonis ſemper ſectetur, quod hic & nunc ſibi melius viſum fuerit. Reſp. Utique, ſed tum, quando id bonum pronunciatur, quod præſenti ſuæ inclinationi congruit, aliàs non. Dicebatur D. Quod alias non *ageret* ex conſilio. Reſp. Hoc verum eſt, ſi ſic *ageret*; aſt vero ſi *non* agat, non dici poteſt agere non ex conſilio. Dicebatur E. Quod quilibet interrogatus, cur hoc præ illo velit, non poſſit aliter reſpondere, quam ita ſibi viſum eſſe. Reſp. Et hoc verum, quando agit, quando eligit: ſed hoc non eſt verum quando non agit, non eligit, niſi forte, quod id quod ſuadetur, non conveniat cum ſua inclinatione. Dicebatur tandem F. Quod flexuri voluntatem exquiſitiſſimas rationes conquiramus, quibus perſuadeatur voluntas. Reſp. Sed & hoc verum eſt, quod voluntas exquiſitiſſimas iſtas rationes frequenter non admittat, quod tum ſemper fit, quando rationes illæ non reſpondent præſenti ſuæ inclinationi, id tantum ſibi bonum eſt, quod congruit cum ſua propenſione, & ſi ſequeretur, ferretur in *malum* qua tale, cum id voluntati bonum ſit, quod convenit cum præſente ſuâ inclinatione, & ex adverſo *malum*, quod ei repugnat.

Pars Practica.

XXXVII. Quantum ad praxin, eſt hîc *primo* quid mireris univerſalem fere omnium *ſtuporem*, ſecuritatem & *ἀναισθησίαν*, qua in reatu *omnimoda* mortis, in extremâ *miſeria*, in ſtatu peccati, ſervitutis & mortis ſepulti, miſerrimam ſuam ſortem (1) non *cognoſcunt* Apoc. III. 17. (2) non *ſentiunt*, non dolent, non horrent Eph. IV. 19. 1 Tim. IV. 2. (3) proinde nec *deſiderant*, nec conantur *emergere* Matth. XXIII. 37. Joh. V. 20. (4) imo altum *ſtertunt*, ſibi abblandiuntur Luc. XVIII. 11. 12. Apoc. III. 17. (5) Atque etiam monentibus & reprehendentibus *iraſcuntur*, obſtrepunt, eos perſequuntur quantum poſſunt Gal. IV. 16. Exempla horum proſtant in Rege Babylonico Jeſ. XIV. 13. 14. in Phariſæo Luc. XVIII. 11. 12. in Eccleſia Laodicena Apoc. III. 17. Paulo adhucdum Phariſæo Phil. III. 4. 5. Cauſæ hujus dementiæ occurrunt: A. *Honeſtior* natura, urbanitas morum, per quam non ſunt ſicut *peſſimi*, ſicut publicani & peccatores Luc. XVIII. 11. 12. *naturam* pro *gratia* capientes Joh. III. 9. B. Praxis *cultus* & officiorum Eccleſiaſticorum, conſtans ſacrorum frequentatio, Sacramentorum communio &c. *Jejuno bis hebdomadatim, decimas do omnium bonorum meorum* Luc. XVIII. 11. 12. Phil. III. 5. Jeſ. LVIII. 2. C. Naturæ *pravitas*: omnes homines ſunt, inquiunt, peccatores, & quid tum, ſi & ego ſim: imo ſi vel maximè velim non eſſe, non poſſum, quod adeo cum omnibus *ſum* corruptus Gen. XIX. 31. 32. D. *Gratia* & miſericordia Dei, per quam facili negotio poſſint peccatorum ſuorum, quantumcunque multorum & gravium, remiſſionem conſequi Jud. verſ. 4. E. Conſcientia multorum ſcelerum à quibus *abhorreant*, & bonorum operum, quibus *operam* dent. Sic Herodes Marc. VI. 20. Gentiles Rom. II. 14. Amazia 2 Paral. XXV. 2. F. Mora *judiciorum* Dei Eccl. VIII. 11. 2 Pet. III. 4. 9. Pſal. X. 6. non vident, judicia divina ſtatim profundi in ſcelera, nec cogitant hoc eſſe à longanimitate & patientia Dei, per quam ad reſipiſcentiam compellantur Rom. II. 4. 5. G. Perverſa de ſe *aliorum* judicia, quibus tam perverſi non ſint, ac aliis quidem nimium moroſis Jer. IV. 10. & VI. 14. Luc. VI. 26. H. Conceptus error, quod *ſanctitatis* tanta *ἀκρίβεια*, ad ſolos ſpectet Eccleſiaſtas: contra ſententiam Scripturæ Heb. XII. 14. Eph. V. 15. 1 Joh. III. 3. Matth. V. 48. Non addam

Praxis reſpicit, 1. Stuporem & ſecuritatem carnalem ſub ſtatu peccati.

Cauſæ.

 1. Inſi-

1. Infidelitatis & *Atheiſmi* nimiam copiam in quibusvis, quâ nec de Deo, nec de cælo aut inferno, nec de verbi divini veritate & auctoritate divina, ſatis perſuaſi ſunt, proinde intus in corde dicunt; *non eſt Deus* Pſal. XIV. 1.— & XCIV. 7. Iſthæc ſtupiditas (1) nunquid plus quam bruta eſt *dementia?* aliorum malis, ſæpe levibus, indolere, & ſua centuplo majora non *ſentire*, *dedolere* Eph. IV. 19. (2) graviſſimis Dei *comminationibus* expoſita eſt Amos. VI. 1. 1. Theſſ. V. 3. Imo (3) talis, ut à primo aditu verſus reſipiſcentiam ac ſalutem, arceat Luc. XVIII. 11. 14.

2. Cognitionem ſtatus peccati. XXXVIII. Eſt *ſecundo*, ob quod ſerio inquiramus in ſtatum *proprium*, ſimusne forte & *nos*, adhucdum in *ſtatu peccati* & mortis ſpiritualis Zeph. II. 1. 2. 2 Cor. XIII. 5. Quod 1. hæc inquiſitio ſit primus *gradus*, verſus reſipiſcentiam & ſalutem Thren. III. 40. Jer. III. 13. 14. quâ, velut *ad nos* redimus Luc. XV. 17. (Motivæ.) Quod 2. tam proclive ſit in hoc negotio *decipi*, cum in *ſtatu* peccati ſint, non tantum *aperte profani* (quos Scriptura *peccatores*, *injuſtos*, *impios paſſim deſignat* Jud. verſ. 10. ipſis brutis deterius viventes Jeſ. 1. 13. 1. Tim. 1. 9.) quos nullo negotio, in ſtatu peccati conſtitutos agnoſcas; neque etiam homines tantum *naturales*, *ψυχικοὶ*, qui ductum naturæ ſequuntur 1. Pet. II. 12. Jud. verſ. 19. Phil. III. 19. ſed etiam *civiles* & *honeſti*, quales inter Gentiles quoque, non pauci reperti ſunt Rom. II. 14. imo & *Eccleſiaſtici*, qui in virtutibus moralibus ſtupendos nonnunquam faciunt progreſſus, non tantum in *externis*, quales Phariſæi Luc. XVIII. 11. 12. Phil. III. 4. 5. 6. ſed etiam in *internis*, quales *πρόσκαιροι*, de quibus Heb. VI. 4. 5. Jeſ. LVIII. 2. Matth. XIX. 17. 18. 19. 20. Num. XXIV. 3. 4. 5. A quibus proinde ſe *certo dignoſcere*, perquam eſt difficile, prout falli ac decipi perquam eſt proclive. Quod 3. hic falli tam ſit *periculoſum*, imò & *exitioſum*, cum, ſicut diximus, ab ipſo limine converſionis ac ſalutis, hominem penitus excludat, ut facilius accidat, hominem apertè profanum ad reſipiſcentiam perducere, quam talem Matth. XXI. 31. (Status peccati delineatur.) Ne igitur in re tanti momenti fallamur, ante omnia neceſſum eſt, intimè perſpectam habere naturam hujus ſtatus; in quam rem tenendum *primo*, quantum ad *eſſentialia*, eſſe hujuſmodi homines, ex ſeparatione juſtitiæ *originalis* ab animâ ſuâ, generaliter *mortuos* in peccatis Eph. II. 1. 3. 5. proinde privatos (a) omni *calore* ſpirituali Apoc. III. 15. 16. (b) omni *ſenſu ſpirituali* Eph. IV. 19. 1 Tim. IV. 2. velut qui corde *lapideo* ſunt prædıti Ezech. XXXVI. 26. *viſu* Matth. XIII. 13. Marc. IV. 12. *auditu* Joh. VIII. 47. *guſtu* 1. Pet. II. 3. &c. (c) omni *motu* ſpirituali (neque enim *aguntur Spiritu Dei* Rom. VIII. 14.) motu *ſermocinationis* ſpiritualis Matth. XII. 14. 34. & IX. 33. &c. *ſecundo*, quantum ad *facultates* animæ: (1) *intellectus* non *percipit ea quæ ſunt Spiritus*, *ſunt ei ſtultitia* 1. Cor. II. 14. *Sunt obtenebrati mente*, eoque *alienati à vita Dei*, *per ignorantiam* Eph. IV. 18. Act. XXVI. 18. (2) *voluntas* à Deo averſa Jer. 1. 4. Pſal. XIV. 3. 4. ſe totam *tradit* peccato Rom. VI. 16. Eph. IV. 19. *repugnat legi divinæ* Rom. VIII. 7. Mal. III. 14. (3) *affectus* penitus *averſus* eſt A. à *cognitione* Dei & rerum divinarum Job. XXI. 14. 2. Tim. IV. 3. Jeſ. XXX. 10. B. à *lege* Dei, ejuſque obſequio Jer. VI. 17. & VII. 26. Rom. VIII. 7. & contra *converſus* in voluptates & carnalia quævis 1 Tim. V. 6. Conf. Gal. V. 24. (4) *Cogitationes* conſtanter *malæ* Gen. VIII. 21. V. g. *Deum* non adeo *attendere* factis noſtris Pſal. XCIV. 7. & X. 11. nec adeo *ſeverum* eſſe in puniendis criminibus, ac multi clamitant Deut. XXIX. 19. *μόρφωσιν* pietatis, & externum virtutis *cultum*, ſufficere ad ſalutem 2 Tim. III. 5. Apoc. III. 17. fas eſſe cuivis, cupiditatibus ſuis *indulgere*, ſi modo poſſit Phil. III. 19. Rom. XIII. 14. *Tertio*, quantum ad *vivendi* rationem, componit ſeſe tanquam ad regulam (a) ad *cupiditates* cordis 2. Pet. II. 12. (b) ad *exempla* prædeceſſorum Zach. 1. 4. Joh. VIII. 33. (c) ad *conſuetudines* hujus mundi Rom. XII. 2. Eph. II. 2. (d) *mancipat* ſeſe penitus peccatis Jer. XVI. 12. 2. Pet. III. 3. 5. Heb. X. 26. Interim tamen, ne fallaris, & hoc tenendum, omnia quæ diximus, in omnibus illis qui adhucdum hærent in ſtatu peccati, *æqualia* non eſſe: eſſe qui prorſus & palam *mortui* ſunt in peccatis, eſſe etiam qui ſibi aliiſque *videntur vivere*, indigitante Servatore Joh. IX. 40. 41. ut non ſtatim ſit exiſtimandum, nos extra ſtatum peccati conſtitutos eſſe, ſi quando *omnia* iſta, *ἐν ἀκμῇ* penes nos non ſentiamus.

3. Senſum miſeriæ ſub ſtatu peccati. XXXIX. Eſt *tertio*, quod in ſtatu peccati conſtituti, *adnitamur* conſequi *ſenſum* miſeriæ noſtræ, à peccato oriundæ, qui Scripturis, ſub titulis, cordis *contriti & confracti* Pſal. XXXIV. 19. & LI. 19. *fatigati & onerati* Matth. XI. 28. Pſal. XXXVIII. 4. 5. aliiſque commendatur. (Motiva.) Eſt in hoc miſeriæ ſuæ *ſenſu* ac dolore: A. *ſecundus* gradus, verſus liberationem à ſtatu peccati, unde *ſpiritus ſervitutis ad metum*, omnibus convertendis, *ſemel* ſaltem, conferri dicitur Rom. VIII. 15. Ut apparet in convertendis & converſis Act. II. 37. & XVI. 27. 30. & IX. 6. Rom. VII. 24. B. Eſt multis modis *neceſſarius*, ad converſionem procurandam: ſcil. 1. ut *ſitiamus* Chriſtum, ſine quo *nihil* poſſumus Jeſ. LV. 1. 2. Matth. V. 6. Apoc. XXII. 17. Pſal. XLII. 1. 2. Ut 2. *quæramus* Chriſtum Jeſ. LV. 6. 7. Pſal. CXLII. 3.— Ut 3. *accedamus* & confugiamus ad ipſum Matth. XI. 28. tanquam ad *petram* ſalutis unicam Jeſ. XXVI. 4. Pſal. XVIII. 3. 5. 6. 7. Ut 4. ſub ſpe liberationis, poſtulata quævis *duriſſima*: *abnegationem* noſtri Luc. IX. 23. *crucifixionem* carnis & cupiditatum carnalium Gal. V. 24. ſpiritualem *oculorum effodicationem*, *manuum* item *ac pedum* trun-

truncationem, ſimiliaque, promtiſſime *admittamus* Matth. v. 29. 30. Ut 5. pro Chriſto, *pretioſiſſima* quævis noſtra *ſuſque deque* habeamus Phil. III. 7. 8. Matth. XIII. 45. 46. Pſal. LXXIII. 25. Ut 6. Chriſtum, ejuſque gratiam conſecuti, ſtudioſius *cuſtodiamus* Cant. III. 1. 2. 3. 4. nec mundi hujus, aut voluptatum peccatorumque illecebris, *eripi* ipſum nobis patiamur.

Quid ſenſus ille?

Complectitur autem hic ſenſus (1) *horrorem*, è peccatorum, quibus circumdata eſt univerſa vita noſtra, *conſpectu* oriundum Jeſ. VI. 5. Thren. V. 16. Rom. VII. 24. (2) *pudorem*, quod omni ſpirituali bono nudati ſtemus Luc. XVIII 13. Dan. IX. 6. 7. (3) *palpitationem cordis*, à metu imminentium nobis pœnarum 2. Sam. XXIV. 10.

Cauſæ.

Confert hunc peccati & miſeriæ *ſenſum*, Deus quidem (a) per *verbum* legis, per *vocem Domini, quæ parturire facit cervas, & detegit ſylvas* Pſal. XXIX. 9. Jer. XXIII. 29. (b) per *afflictiones*, perſæpe duriſſimas ac diriſſimas Jer. II. 19. Luc. XV. 17. 18. Jer. XXXI. 19. Imprimis (c) per *Spiritum* ſuum, quo *cor lapideum* emollit & aufert Ezech. XXXVI. 26. *Accipimus* autem à Deo, *ſenſum* iſtum peccati & miſeriæ, nos quidem A. profundâ *cogitatione*, tum *habitualis* ac totalis noſtræ corruptionis Rom. VII. 23. 24. tum *actualis* deviationis, toties & tam horrendo modo commiſſæ Act. II. 23. cum verſ. 37. Luc. XV. 18. 19. Pſal. XXXVIII. 5. B. *contemplatione* & applicatione, rigoris & maledictionis legis Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. C. *cogitatione* infinitæ Majeſtatis divinæ, quam ſingulis peccatis noſtris violavimus Pſal. LI. 5. 6. Job. XLII. 5. 6. D. *Invocatione* Dei, qui mentem nobis illuminet, & corda tangat, quo ipſi nobis innoteſcamus Jer. XXXI. 18. 19.

4. Deſperationem de ſeipſo.

XL. Eſt *quarto*, quod ſub hoc ſtatu, in negotio liberationis, penitus *deſperemus* de nobis noſtriſque, & omnibus quæ ſunt extra Deum & Mediatorem: *Quis me liberabit?* item, *pereo fame* Luc. XV. 17. Deſperemus, inquam, non de *Deo*, qui non poſſit, aut abſolutè non velit nos liberare: eſt enim *omnipotens* Pſal. CXV. 3. & *multus liberationibus* Pſal. XLII. 6. 12. & XLIII. 5.

Quid illa & qualis?

Nec de *Mediatore*, ſit ne nobis liberandis *ſufficiens*: eſt enim *potentia & ſapientia Dei* 1. Cor. I. 23. in quo *omnes* ſunt *theſauri* Col. I. 19. *in quo redemptionem habemus per ſanguinem ejus* verſ. 14. ſed 1. de *nobis*, omnique dignitate & juſtitiâ propriâ, propter quam liberemur: ſumus enim plus quam *mille talentorum debitores, nec quicquam ſuppetit quo ſolvamus* Matth. XVIII. 24. 25. tum 2. De omnibus *noſtris* officiis cultus divini, bonis operibus; uſque adeo, ut omnia quæ olim *lucrum* nobis *erant*, aut etiamnum videri poſſint, *pro damno*, pro *ſtercore* habeamus Phil. III. 4. ad 9. Jeſ. LV. 2. porro 3. De *viribus* noſtris, ut qui *inepti ſumus, vel ad cogitandum quicquam boni* 2. Cor. III. 5. *mortui in peccatis* Eph. II. 1. 3. 5. & *extra* Chriſtum *nihil* omnino *poſſumus* Joh. XV. 4. 5. Quin & 4. de *omnibus*, quæ ſunt *extra* Deum, & Mediatorem unicum 1. Tim. II. 5. *extra quem non eſt ſalus* Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. Conf. Matth. XVI. 26. Marc. VIII. 37. Pſal. XLIX. 2. Et ſic quidem *deſperemus* de omnibus iſtis, ut 5. nos ipſos *condemnemus* Dan. IX. 13. Pſal. LI. 6. profitendo cum publicano: *peccavi, non ſum dignus qui filius tuus appeller* Luc. XV. 18. 19. ac proinde etiam 6. *acquieſcendo* in quavis *abjectiſſima* ſorte, in quâ ipſe voluerit, nos conſtitutos eſſe. *Ibid.* verſ. 19. *Fac me ut aliquem è mercenariis tuis.*

Rationes motivæ.

Eſt hujuſmodi deſperatio (1) abſolutè *neceſſaria*, ad liberationem obtinendam, quatenus ex una parte, *nec Deus* vult nobis abſque illâ, liberationem *conferre* Rom. X. 3. Gal. V. 4. Act. IV. 12. *nec nos* volumus eam apud Deum & Mediatorem ſolum *quærere*: eſt enim nobis naturale, *ubivis* liberationem ac ſalutem quærere, quam apud Deum & Mediatorem, quidvis *alibi experiri*, niſi poſt deſperationem de omnibus Luc. XV. 13. 14. 15. 16. Hoſ. V. 23. Eſt (2) Deo & Mediatori perquam *honorifica* Pſal. CXV. 1. quando *nihil* in nobis, *omnia* in Deo, Mediatore, & utriuſque purâ putâ *gratia* quærimus 2. Cor. III. 5. 1. Cor. XV. 10. Eſt (3) homini *utiliſſima* (a) ad ſui *humiliationem* 2. Cor. V. 7. (b) ad *patientiam* ſub quavis ſorte Luc. XV. 19. (c) ad *gratitudinem* pro liberatione Pſal. CXVI. 3. 4. 5. 8. 9. 12. 16. 17. & XVIII. 2. 3. 4. 5. 6. 7. Rom. VII. 24.

Media quibus conſequamur.

Quo autem pertingamus ad hujuſmodi ſalutarem *deſperationem*, juvabit A. ſerio *expendere* & perſuaſum eſſe, de ineffabili *corruptione* & miſeriâ ſtatus *naturalis*, utpote per quem (a) non ſumus niſi pura puta *caro* Joh. III. 6. nec *eſt in nobis*, h. e. in *carne* noſtrâ, *quicquam boni* Rom. VII. 18. (b) inſuper ſumus *mortui in peccatis* Eph. II. 1. Ezech. XXXVII. 2. 3. 11. (c) dudum geſtamus *ſententiam mortis* æternæ Joh. III. 18. (d) agimur inſtinctu *diaboli* Joh. VI. 70. Eph. II. 2. Act. XXVI. 18. Nunquid igitur ab his omnibus eſt, ob quod de nobis *deſperemus*? B. *Cogitare* inutilitatem & imbecillitatem *omnium* eorum, à quibus quicquam boni nobis poſſemus ſperare. Singulatim α. non poſſumus *reſipiſcere*, aut quicquam boni præſtare: eſt enim nobis cor *durum* Rom. II. 5. *bonum quod velles non potes, & malum quod non velles, facis* Rom. VII. 15. Nec β. plerumque, quod *poſſumus* bonum, *volumus* Jac. III. 2. Jeſ. LXIV. 7. Matth. XXV. 5. Et γ., fac nos poſſe *optima* quævis, & *velle* etiam: quid poterunt ad noſtri *liberationem*, cum imperfecta ſint *optima* quævis noſtra? Jeſ. LXIV. 6. Gal. V. 16. dum lex exactiſſimam exigit obedientiam Matth. XXII. 37. Gal. III. 10. Et fac δ. nos poſſe, & præſtare perfecta, perfectiſſimo *modo*, nunquid debita ſunt? Luc. XVII. 10. quæ non poſſunt *tollere culpam* reatus *originalis* Gen. II. 17. Et fac

ſac etiam e. nos poſſe exhaurire *omnem* culpam, noſque reſtituere in ſtatum *innocentiæ*, an poſſumus nos *conſervare* in eo ſtatu, plus quam protoplaſti? Jeſ. LXIV. 6. C. *Expendere* irreparabile malum, quod eſt in contrario, in *fiducia ſui*, quatenus 1. nos *excludit* à communione Chriſti Gal. V. 2. 4. Rom. X. 3. & 2. *enervat* quævis media, quibus alias, in liberatione noſtri, uti Deus conſuevit, iiſque quaſi maledicit. Jer. XVII. 5. 6. exemplo Phariſæi Luc. XVIII. 11. 12. collat. cum verſ. 14.

5. Deſiderium liberationis. Cauſæ moventes.

XLI. Eſt *quinto* in hoc ſtatu, quod multis modis *deſiderium* liberationis erigat: *Quis me liberabit ab hoc corpore mortis!* Sumus enim A. per hunc ſtatum (a) ſub *corruptione* peſſimâ Jeſ. I. 6. (b) ſub *reatu* omnimodæ *mortis* Gen. II. 17. *maledictioniſque* Gal. III. 10. (c) ſub *ſervitute* tenebrarum peccati, carnis, mundi, diaboli Col. I. 13. (d) ſub totali *impotentia* liberationis, utpote *mortui in peccato*, proinde abſque *Deo*, abſque *Chriſto*, abſque *promiſſione*, abſque *ſpe*, Eph. II. 1. 12. 13. Eſt interim B. *ſpes liberationis*, non tantum à miſericordia *Dei* Exod. XXXIV. 6. quâ *multus* eſt liberationibus Pſal. XLII. 12. & CXXX. 7. 8. nec tantum à *Filio*, quem ad hoc miſit in mundum Joh. III. 16. 1 Tim. I. 15. 16. verum à *promiſſionibus* eo factis Jeſ. I. 18. Imo C. *manifeſtata* divinitus ipſa liberationis *ratio*, liberator & liberandi media 2. Cor. V. 19. 20. 21. Noſtrum

Media conſequendæ liberationis.

eſt 1. diſpicere nobis de *liberatore*, cum liberare, nobis ipſis ſit impoſſibile Rom. VIII. 3. Qui non alius eſt, quam (1) *Deus*, utpote *penes quem miſericordia eſt & multitudo redemptionis*, quique *redimit Iſraëlem, ab omnibus iniquitatibus ſuis* Pſal. CXXX. 7. 8. (2) *Mediator* גאל Job. XIX. 25. per quem Deus *promittit*, ſe liberaturum Iſraëlem ſuum Hoſ. I. 7. & *qui nos liberavit à poteſtate tenebrarum* Col. I. 13. Noſtrum eſt 2. omnia illa *conferre*, quibus Deus & Mediator nobis conciliari poſſit, videlicet (a) *exquirere* ſtatum & *miſeriam* noſtram Thren. III. 40. Juxta §. XXXV. (b) *ſentire* miſeriam noſtram Pſal. XXXVIII. 3. 4. 5. 6. &c. juxta §. XXXVI. (c) *Deſperare* de nobis noſtriſque, imo de omnibus creaturis Act. IV. 12. juxta §. XXXVII. (d) *Anhelare* redemptorem & redemptionem Pſal. XIV. 7. (e) Vera ac viva *fide*, Deum & Mediatorem amplecti, ſeque redimendum ei committere Rom. III. 24. 25. Joh. III. 16.

6. Gratitudinem pro liberatione.

XLII. Eſt *ſexto*, quod liberati, *gratos* Deo nos præſtemus: *Gratias ago Deo, per Jeſum Chriſtum* Rom. VII. 24. 1. Cor. XV. 57. Luc. I. 68. 71. 74. 75. Qua gratitudine A. hujus liberationis magnitudinem intus *ſentiamus* in *corde*, pro dignitate *extollamus*, Deoque ſoli & Mediatori *acceptam* feramus Pſal. CIII. 1. 2. 3 4. Eph. II. 4. 7. B. Eandem *celebremus ore* Pſal. XXII. 27. & CXVI. 3. 4. 5. 6. Marc. V, 19. C. Tandem *referamus opere* Pſal. CXVI. 8. 14. *Ut ſine metu è manu inimicorum noſtrorum liberati, ſerviamus ipſi, cum ſanctitate & juſtitia coram ipſo, cunctos dies vitæ noſtræ* Luc. I. 74. 75. Nominatim ſtudio *ſanctitatis*, & quotidianâ corruptiſſimæ naturæ noſtræ *reformatione* Eph. IV. 22. Rom. XII. 1. 2. Hoc enim exigit 1. qualecunque *beneficium*, gratitudinem Deut. XXXII. 6. tale cumprimis ac tantum Gen. XXXII. 10. liberatum eſſe à peſſimâ corruptione, à reatu omnimodæ mortis, &c. ſicut diximus. Eſt 2. in gratitudine & glorificatione Dei, unicum ac totum, quod pro tanto ac tali beneficio rependere poſſumus Pſal. L. 9. 10. 11. 14. Eſt 3. id cujus ope, velut certiſſima nota, certitudinem liberationis noſtræ aſſequi, eaque gaudere poſſimus Luc. VII. 47.

7. Officia aliquot liberatorum.

XLIII. Tandem *ſeptimo*, cum peccatum cauſa ſit peſſimæ iſtius corruptionis, omnimodæ mortis, duriſſimæ ſervitutis, ineffabilis miſeriæ; eſt quod libertati A. *memoriam* peccati & ſtatus ſui nativi, frequenter *recolant* Pſal. XXV. 7. Eph. II. 1. 2. 3. 12. Tit. III. 3. 4. Quod hac ratione *alatur* & excitetur in ipſis (a) *humilitas* Conf. 2. Cor. XII. 7. (b) *Amor* verſus *liberatorem* Pſal. XVIII. 3. 5. 6. 7. & CXVI. 1. 3. (c) Gratitudo erga liberatorem Rom. VII. 24. Pſal. CIII. 1. 2. 3. 4. Rom. XII. 1. 2. (d) *ἀκρίβεια converſionis* Luc. I. 74. Tit. II. 11. 12. B. peccati *horror*, utpote quod in tantas ſeſe olim dederit *anguſtias* Joh. V. 14. C. *Aliis*, qui adhucdum in ſtatu peccati, & velut in *laqueis Satanæ* hærent, tenerrimè condoleant, exemplo Servatoris Luc. XIX. 41. 42. 43. in eorumque *converſionem*, totis viribus adnitantur Luc. XXII. 32. Act. XXVI. 18. D. *Caute* & circumſpecte ambulent, quod peccatum, tantæ miſeriæ fabrum unicum, continuo *circumferant* in præcordiis Matth. XXVI. 41. Eph. VI. 14. 15. ſuamque *ſalutem conficiant, cum timore ac tremore* Phil. II. 12.

THEO-

THEOLOGIÆ THEORETICO-PRACTICÆ

LIBER QUINTUS, DE *REDEMPTIONE CHRISTI.*

CAPUT PRIMUM *DE* Fœdere Gratiæ.

Gen. III. *Verſ.* 15.

Inimicitiam ponam inter te & ipſam mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen ejus: ipſum conteret tibi caput, & tu conteres ei calcaneum.

Methodus & ordo dicendorum.

I. A*poſtaſiam* hominis, violatione fœderis operum factam, &, quæ ſecuta eſt, extremam violatoris *miſeriam*, ſuperiori libro diximus: ſuccedit ejuſdem *anaſtaſia* ſeu reſtitutio, quâ elevatur è ſtatu *peccati* & *mortis*, in ſtatum *gratiæ* & vitæ. Hæc duabus partibus abſolvitur: *redemptione*, & redemptionis *applicatione*. Utraque velut pro normâ agnoſcit *fœdus gratiæ*, ſubſtitutum violato fœderi operum. *Redemptionem* libro *quinto* expediemus ξὺν θεῷ; ejus *applicationem* libro *ſexto*. Dicendum igitur primo de *fœdere gratiæ*, dein de *Mediatore* ejus, ſeu Redemptore, denique de *redemptione*. Fœdus gratiæ pandemus in prima *promiſſione*, protoplaſtis *peccatoribus*, immediate poſt violationem fœderis operum, factâ, quæ proſtat Gen. III. 15.

Pars exegetica.

Reſolvitur & explicatur textus.

II. *Quibus verbis, licet* exſertè ſententia *continentur, quâ Satanæ ſeductori exitium dictatur; implicitè tamen, non tantum* promiſſio *de reſtitutione ſeducti; ſed etiam omnia* materialia *& eſſentialia fœderis gratiæ*, habentur (*quamvis* appellatio *&* formalia *fœderis non ita proſtent*) *id quod ſuo loco palam faciemus. Saltem* myſticum *quendam ſenſum; verbis ineſſe, contra Judæos modernos, veteres admiſiſſe videntur, quando verba ſic interpretantur: Targum Hieroſolymitanum, interprete P. Fagio, hoc modo:* Et erit, quando filii mulieris operam dabunt legi & fecerint præcepta, tunc ſtudebunt tibi conterere caput, & occident te. Cum vero deſeruerint filii mulieris præcepta legis, nec ſervabunt mandata, operam dabis, ut mordeas eos in calcaneis eorum, & ita noceas eis. Verumtamen REMEDIUM erit filiis mulieris; tibi vero ſerpenti nullum erit remedium, quandoquidem futurum eſt, ut amoveant morſum, qui factus eſt in calcaneo, in FINE dierum; ſcil. in diebus MESSIÆ. *Eiſdem fere verbis, idem dicit R. Jonathan, expoſitore Helvico, & paulo aliter Onkelos, juxta interpretationem Ariæ Montani in Bibliis Regiis. Verba tamen, ut jacent, nobis offerunt* ſententiam Dei condemnatoriam, in Satanam ſeductorem mulieris. *Circa quam notatur*

1. Judex condemnans *ſeductorem, eoque ſic ſatis promittens* liberationem *ſeducto, unaque conſtituens* fœdus gratiæ. *Involvitur voci* אשית ponam: *ſed quis ille? monſtratur vſ. præcedente,* ויאמר יהוה אלהים & dixit Jehova Elohim. *Hoc eſt, Jehova* unus *eſſentia*, trinus *perſonis, quibus jungitur verbum ſingularis numeri. Ut ſignificetur Deum* triunum, *eſſe auctorem* fœderis gratiæ, *quatenus in œconomiâ Trinitatis, ab æterno convenerit, ſuper* reſtitutione *peccatoris: interim* primam *promulgationem hujus fœderis factam fuiſſe ope* illius *perſonæ*, κατ' οἰκονομίαν, *per quam Deus loquitur, h. e.* Filii, *qui ab* אמר, *Chaldæis vocatur* מימרא, *Novo T.* λόγος, *ſcil.* ὁ ἐξαγγελτικὸς, *ut eum Nazianzenus vocat, quia interpres eſt,* τῶν μεγάλων βουλημάτων τοῦ Θεοῦ, *ut Epiphanius loquitur,*

tur, Hæres. LXXIII. *ex* ſinu patris, *enarrans myſteria* Joh. I. 18. *de quo Paulus teſtatur, quod* per eum manifeſtatum ſit myſterium Euangelii, æternis temporibus tacitum Rom. XVI. 25. Eph. I. 9. 10. & III. 9. 2. Tim. I. 10. *Utique non ſolum in temporum plenitudine: ſed & in hoc mundi exordio. Hic condemnavit Satanam* Joh. XII. 31. & liberationem *annunciavit Mulieri, velut* Angelus fœderis Mal. IV. 1.

2. Judicium, condemnatorium *quidem in ſeductorem; ſed* liberatorium *in ſeductam. Dum enim in ſeductæ gratiam, condemnatur ſeducens; ſaltem propenſio & benevolentia in ſeductam ſignificatur: dum illi* maledictio *dictatur*, maledictus eſto vſ. 14. *huic* benedictionis *ſaltem rima quadam aperiri videtur, dum* inimicitia *ponitur in homine, adverſus ſatanam, hoſtem Dei, ſatis clare*; amicitia *videtur dici reſtituenda cum Deo: dum mulieris hoſti* caput *conterendum, omniſque nocendi poteſtas adimenda dicitur; nunquid ſeductus liberandus pronunciatur? Pronunciat autem ſeductori pro pœnâ* inimicitiam, *circa quam obſervanda:*

א. Inimicitia *conſtituta*, inimicitiam ponam, ואיבה אשית, & inimicitiam ponam. *Eſt hic*

1. Conſtitutum, איבה. *Quod vulgata reddit* inimicitias, *rectius inimicitia, duratura ſcil. uſque ad conſummationem ſeculorum. Notat adverſationem extremam & exquiſitiſſimam*, πόλεμον ἄσπονδον, *ubi nullis, vel* induciis, *vel* pacificationibus, *locus erit. Conſ.* Deut. XXVIII. 57. Pſal. VII. 6. LXX. *reddunt* ἔχθραν, *idem quod* ἔχθος odium, & *deduci poſſe videtur ab* ἔχεσθαι *hærere, ut ſit odium quod animo infixum hæret, ſeu inveteratum. Intelligitur autem* inimicitia, *non* naturalis *tantum, inter ſerpentem animal, & hominem, quâ in mutuum exitium enituntur partes illæ: ſed etiam, & potius quidem* ſpiritualis. *Quæ ab* unâ parte, *mutuam contrarietatem & antipathiam dicit* naturæ, affectuum & ſtudiorum; & *in ſemine quidem mulieris, infert principia, Satanæ & operibus Satanæ, h. e. peccatis inimica, eoque regenerationem, converſionem, ſanctificationem, fidem, reſipiſcentiam &c. ab* altera parte, *amicitiam & reconciliationem cum Creatore: quatenus non tantum inimicus Satanæ, non poteſt non eſſe amicus Dei, ex analogia loci* Matth. VI. 24. *ſed & animus ille inimicus in Satanam, per regenerationem, converſionem, ſanctificationem collatus, aliunde quam ab amore Dei, promanare non poteſt. Proinde una hac inimicitia, totum reſtitutionis negotium comprehenditur, ut ſuo loco diſtinctius monſtrabimus.*

2. Conſtitutio, ponam אשית. *Interp.* LXX. θήσω. *Piſcator* pono *per Enallagen temporis, quod* inimicitia *hæc, mox poſt latam hanc ſententiam cœperit, nim.* decretivè, *ita loquar*, & inchoative, *in membris*; completive *autem* & exſecutive *demum, in temporum plenitudine. Significatur igitur, Deum* æterno *decreto redemptionis negotium conſtituiſſe*; *in* tempore *redemptionem procuraſſe, & applicare, per vocationem, regenerationem, converſionem, ſanctificationem &c.* auctorem, *fontem ac ſcaturiginem exiſtere.*

ב. Inimici, *ſeu partes contendentes, nim. duplex* par *inimicorum:*

α. Primum par, inter te & mulierem, בינך ובין האשה. *Hic* בין LXX. *Interp. reddunt* ἀνὰ μέσον, per medium, *alii rectius*, inter. *In his*

1. Pars prima *eſt* נחש, ſerpens *in* vſ. 14. *Quiſnam fuerit hic* ſerpens, *non* animal *tantum, ut Judæis nonnullis recentioribus placet. Conſ. Rivet. in* Gen. *Exercit.* XXXV. & *Pareum in* Gen. III. 14. 15. *Cum pœna* ſpiritualis, maledictio, inimicitia, & contritio *capitis, ei dictetur: nec* immaterialis *tantum Satanas* Apoc. XX. 2. *ut Patribus nonnullis, Ambroſio, Auguſtino, Gregorio, aliiſque recentioribus viſum; cum pœna etiam* corporalis *dictetur: humi ſerpes, pulverem linges* vſ. 14. *Proin* & materialis & immaterialis *intelligitur; hoc inquam, alibi preſſius examinavimus* Lib. IV. cap. I.

2. Pars ſecunda, האשה, & inter hanc mulierem. *Demonſtrativum* ה, *notat* certam *mulierem, nim.* directè & reſtrictim, *illam ipſam, quæ ſeducta fuit, quæ in hoc capite non ſemel commemoratur. Quæ ſic vocata fuit à viro, quod ex viro deſumpta eſſet* Gen. II. 23. *Ubi Pagninus* viriſſam *vertit, voce parum Latina. Arias Montanus*, Viraginem, *quæ fœminam notat, non quamvis; ſed ſingularem quandam, quod demonſtrativum* ה, *ſatis clare innuit. Scil.* (1) *non mulierem* myſticam Apoc. XII. 1. *ut Anabaptiſtis placet, abſque ulla ratione. Nec* (2) *ſolam B. Virginem, juxta vulgatam Pontificiorum verſionem, probatam Concilio Tridentino, quæ perfidia Guidonis Fabricii, textui originali & authentico, vim fecit, pro* הוא *maſculino, ponendo* היא: *utrumque* ἀσύστατον *utrique* ſyntaxi *maſculino, pariter & ſubjectæ* materiæ, *cum non illa* propriè, *aut* ſola, *ſerpenti Satanæ* contriverit caput: *ſed* immediatè *Eva, ſola hujus temporis mulier*; mediate *aliæ mulieres, quarum opera, Servator in carnem deſcendit, in quibus proxime & eminenter eſt B. Virgo.*

β. Secun-

1. Secundum par *contendentium*, inter ſemen tuum, & ſemen ejus. *Eſt hic*

A. Semen *Serpentis*, וזרעך ſemen tuum, *ſcil. ſerpentis, quem jam dixerat. Uſurpatur* זרע, vel *in ſenſu* proprio, *quatenus eſt in herbis, arboribus, floribus, quatenus item eſt in animalibus, tum brutis, tum rationalibus, nim. illa generationis* ὕλη, *ex qua unumquodque ſibi procreat ſimile*: vel *in ſenſu tropico, idque ſeu* metonymico, materia *pro materiato, ſubjectum pro adjuncto, continens pro contento, ſic frumentum notat* Hag. II. 10. *agros.* 1 Sam. VIII. 15. *ſeu* ſynecdochico *& collectivo*, poſteritatem, *nepotes, hominumque ex ſemine multitudinem, quæ ſignificatio paſſim eſt obvia. Rurſus uſurpatur, vel de* uno *quodam individuo, v. g. de Setho* Gen. IV. 25. *Iſaaco* Gen. XV. 13. *Iſmaële* Gen. XXI. 13. *vel* ἐξοχικῶς, *de Meſſia, ut jamjam videbimus. Uſurpatur tandem de filiis, non per* generationem; *ſed per* conſenſionem, *qui alicui ſunt adſtricti, qui alium imitantur, ſtudiiſque ſuis ingenium ejus exprimunt. Et hic ſenſus* ſeminis *iterum capitur, cum in* bonam *partem, de adhærentibus Meſſiæ* Pſal. XXXII. 31. Jeſ. LIII. 11. *tum in* malam *partem, de adhærentibus ſatanæ: partim inter* diabolos, *quorum unus eſt Coriphæus, quem cæteri ſequuntur, unde Beelzebub* Matth. XII. 24. *item* diabolus & Angeli ejus Matth. XXV. 41. *partim inter* homines *impios, unde* ſeminis impiorum *fit mentio* Jeſ. I. 4. *&* filiorum *diaboli* Joh. VIII. 44. *Et hæc ſeminis ſignificatio hic obtinet.*

B. Semen mulieris, ובין זרעה & inter ſemen ejus, *ſcil.* האשה *mulieris. Quod, quia* LXX. *Interp. utrobique per* σπέρμα *reddunt, ejuſque in Novo T. crebra fit mentio, operæ precium erit obſervare, illud uſurpari; vel* tropice, *de filiis Dei, ſeu regenitis* Matth. XIII. 38. *de verbo Dei* 1 Pet. I. 23. *de poſteris Abrahami, tam* naturalibus Luc. I. 55. Joh. VIII. 33. 37. *quam* ſpiritualibus Rom. IX. 8. Gal. III. 29. *Sunt inter Reformatos, & imprimis inter Lutheranos, qui per ſemen hoc mulieris, non intelligunt niſi* μονοπροσώπως ſolum Chriſtum; *quod ille paſſim in Scripturis appelletur* ſemen, *ſemen* Abrahami Gen. XXII. 18. Iſaaci cap. XXVI. 4. Jacobi cap. XXVIII. 14. Davidis 2. Sam. VII. 12. 1. Paral. XVII. 11. *Sed imprimis, quod Apoſtolus* Gal. III. 16. *de* uno *ſemine loquatur, non de* ſeminibus; *ſed* ὡς ἐφ' ἑνός, καὶ τῷ σπέρματί σου, quaſi de uno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus, *atque etiam, quod ipſe ſolus contriverit caput ſerpenti: alii vero, meo quidem judicio accuratius, per* ſemen *illud* πληθυντικῶς collectivè *intelligunt* Chriſtum *cum omnibus ſuis electis, ſic Calvinus, Rivetus, Pareus qui in ſuo Calvino orthodoxo* p. 363. *ſic loquitur:* Cum Paulus dicit, ſemen Abrahæ, cui promiſſiones factæ ſunt, eſſe Chriſtum, non negat ſemen eſſe collectivum, & multitudinem ſignificare (nam ſic certè ſumitur in promiſſionibus: *erit ſemen tuum ſicut arena maris; ero Deus tuus, & Deus ſeminis tui &c.*) ſed contendit, etſi plura ſint ſemina, ex Abrahamo ſecundum carnem orta, tamen numero ſingulari, promiſſiones reſtringi ad unum ſemen, quod eſt Chriſtus, h. e. in ſemine Abraham, cenſeri ſolum Chriſtum cum membris fidelibus, Judæis juxta & gentilibus, reliquos ſemen adulterinum, & à promiſſione alienum eſſe, ſicut alibi dicit: *non qui filii carnis, ii filii Dei ſunt; ſed qui filii promiſſionis cenſentur in ſemine. Nec prioris ſententiæ patroni, adductis Scripturis & rationibus, ulterius pertingunt, quam quod Chriſtus vere ſit* ſemen *illud* mulieris. *Dum autem ſemen* collectivum *hic ſtatuimus, hoc ſenſu intelligi volumus, quod ſolus Chriſtus ſit ſemen mulieris* primarium, *dum electi tantum ſint* ſecundarium*: dum Chriſtus ſolus, in hac inimicitia, ſerpentem* expugnavit; *electi tantum* oppugnant 1. Pet. V. 9. Eph. IV. 27. Jac. IV. 7. *dum Chriſtus ſolus ſerpenti caput* contrivit; *electi tantum* atterunt*: dum Chriſtus ſerpenti caput* contrivit, *pro* omnibus *& ſingulis electis, electi idem atterunt, tantum* pro ſe. *Appellatur autem Chriſtus* ſemen mulieris, *quia factus eſt ex ſola* muliere Gal. IV. 4. *natus ex* virgine Jeſ. VII. 14. *à quo etiam* שילה *nominari videtur* Gen. XLIX. 10. *quod nonnullis à* שליה Deut. XXVII. 57. *membrana cui fœtus involvitur in utero, ſive ſecundina, ut Schilo, ſit* ὁ υἱὸς τῶν ὑστερίων filius ſecundinarum, *ſeu* ſemen mulieris.

2. Inimicatio, *ſeu conflictus inimicorum duplex:*

Prior *ſeminis mulieris in ſerpentem* הוא ישופך ראש, hic conteret tibi caput. *Eſt in hoc conflictu.*

1. Aggreſſor הוא hic, *vel* hoc ſemen mulieris. *Pro quo, ut diximus, Pontificii legunt* היא hæc. *Refertur ad proxime præcedens* זרעה ſemen ejus. *Intelligitur, ut obſervavimus, primo & primario Chriſtus, tum electi* ſecundario, *qui diverſo modo confligunt cum ſerpente.*

2. Ag-

2. Aggreſſus, tibi, *ſcil. ſerpenti perſonato, cum ſemine tuo.*

3. Egreſſus *conflictus, ſeu victoria*, conteret tibi caput. *Hoc eſt, adimet tibi vitam, omnemque potentiam nocendi ſibi aut ſuis* Heb. II. 14. *Notatur hic*

α. Contritio, ישופך conteret tibi, *à* שופ, *quod ter tantum occurrit in Scripturis, nim. hic*, Job. IX. 17. *&* Pſal. CXXXIX. 11. *Notat* contrivit, conquaſſavit, contudit, percuſſit. LXX. *Interp. reddunt* ἐκτρίψει cidet, *Chaldæus* comminuet, *R. Levi* contundet. *Targum Jonathanis exponit per* vulnerabit, *Hieroſolymitanum per* occidet, *Aben Ezra, per* percutiet. *Omnia eodem fere redeunt, quanquam non eodem ſignificandi modo.*

β. Conterendum, *caput* ראש, *alii Ellipſin hic fruſtra quærunt, ut* בראש, in capite. *Significat caput* proprie, *membrum præcipuum corporis*; metaphorice, ſummam potentiam, excellentiam & auctoritatem. *Saltem ſerpenti in capite* vita *eſt, adeoque capite ejus contrito*, mortuus *eſt* 1 Cor. XV. 54. 55. 56. *Significatur igitur, omnem potentiam Chriſto & ſuis* vere *nocendi, diabolo adimendam eſſe.*

Poſterior *conflictus eſt in verbis* ואתה תשופני עקב, & tu conteres ei calcaneum. *Eſt hic rurſus*

א. Aggreſſor, ואתה, & tu, *ſcil. ſerpens perſonatus, nim. cum in propria perſona tua* Matth. IV. 1. *tum in ſemine tuo, malignis quibusvis perſonis, plebe Judaica, primoribus ejus, Phariſæis, Scribis, Sacerdotibus, in præfectis ejus, Herode, Pontio Pilato, in militibus, ut patet per univerſam hiſtoriam euangelicam.*

ב. Aggreſſus, te, *ſemen mulieris, tum* primarium, *ejus perſona, velut caput; tum* ſecundarium, ejus *membra, puta* elect. *vere fideles, quos perpetuo impugnavit & impugnat Satanas* 1 Pet. V. 8.

ג. Egreſſus *conflictus, ſeu* victoria *qualiſcunque*, conculcabis ei calcaneum. *Eſt hic rurſus:*

1. Contritio, *ſeu conterendi niſus* תשופנו, conteres ei, *Onkelos hoc reddit per* זכר, obſervabis eum, *h. e. tenax eris memoria injuriarum juxta Venetam editionem eſt* זכר, memor eris. *Jonathas, & Hieroſolymitanus habent* vulnerare *&* occidere, *prout jam ante monuimus: ſic contrivit ipſum & ſemen ejus, ſuis tentationibus, perſecutionibus, calumniis, omnisque generis inimicationibus, ſecundum hiſtoriam euangelicam.*

2. Contritum, *vel conterendum*, עקב, calcaneum, *vel in calcaneo, vel ſecundum calcaneum. Hujus* verbum quidem, *inſidiari* notat, & *ex inſidiis aggredi* Gen. XXVII. 30. Jer. IX. 4. nomen *autem, non niſi* calcaneum עקב, *à curva figura, partem pedis extremam notat, partem hominis ignobiliorem, qua læſus homo, nullum vitæ periculum contrahit. Significatur, ſatanam* Chriſtum *morte* naturali *affecturum, idque ad breve tantum tempus, per triduum ſcil. ſepulturæ, ex quo vulnus ſit ſanandum, glorioſa reſurrectione, aſcenſione in cœlum, ſeſſione ad dextram Dei. Nec ipſum tantum; ſed & ſemen ejus, electos contriturus erat, quoad* calcaneum, *ſuis* tentationibus Luc. XXII. 31. 2 Cor. XII. 2. 3. 4. 7. 1 Pet. V. 8. *perſecutionibus omne genus* Job. I. & II. Apoc. II. 10. & XII. 13.... 17. *tandem* morte *temporali, à quibus* homicida *audit ab initio* Joh. VIII. *ſtatu interim eorum* ſpirituali *illæſo* Rom. VIII. 28.

Pars Dogmatica.

Deum ſuper peccatoris reſtitutione, fœdus gratiæ pepigiſſe.

III. Patet igitur, Deum immediate à lapſu homini miſero reſtitutionem non tantum *promiſiſſe*; ſed etiam ſuper ea, *gratiæ fœdus* iniiſſe. *Promiſſionem* jam ante indigitavimus, cum poſitam à *Deo inimicitiam* delinearemus, in qua pleraque latent Euangelii capita, nim. (1.) Deum *auctorem* eſſe omnis ſalutis noſtræ. (2.) Cum homine ad ſuam imaginem condito, *fœdus naturæ* pepigiſſe. (3.) Cujus violatione homo factus fuerit *miſerrimus*

Probatur e textu promiſſa reſtitutio.

(4.) Huic nihilominus *Mediatorem*, ſe ab hoſte liberaturam, *promiſiſſe.* (5.) Qui futurus eſſet *homo*, utpote *ſemen mulieris*, qui *calcaneum* haberet conterendum: pariter & *Deus*, ut qui Satanam *vincere* poſſet. (6.) Et ſua *contritione*, h. e. paſſione & *morte*, omnem Satanæ *poteſtatem* in ſe & ſuos, eſſet abrogaturus. (7.) Atque inſuper *ſuis* per Spiritum ſuum, *cor* Satanæ & operibus ejus inimicum (regeneratione, converſione ad fidem & reſipiſcentiam; ſanctificatione ad ſtudium bonorum operum) collaturus. (8.) Etiam *diſcrimine* facto, inter *ſemen mulieris* ac *ſemen ſerpentis*, *electos* voce Euangelii eſſet *evocaturus* ad fidem, eâque *uniturus* ſecum, atque inde communicaturus *beneficia* quævis ſalutaria, juſtificationem, adoptionem, ſanctificationem, glorificationem. (9.) Atque adeo futuram *Eccleſiam*, quæ conſtituat *ſemen mulieris*, ut contradiſtinctum ſemini *ſerpentis* (10.) Eique colligendæ inſerviturum *miniſterium* verbi, cujus ope, *reſtitutionis* facta promiſſio, peccatori *pateſiat*, illeque *invitetur*, ad amplectendum *fide*, tum Mediatorem, tum ejus beneficia, contritione capitis ſerpentini procuranda.

IV. Quin

Monſtratur verbis textus erectum fœdus gratiæ.

IV. Quin & in hac promiſſione, ſi non omnes *formalitates*, ſaltem *eſſentialia fœderis* gratiæ contineri, ſic poſſit patere. In eſſentialibus iſtis ſunt *auctor* fœderis, *partes* fœderatæ, *materia* & *forma* confœderationis, quæ omnia penes hanc promiſſionem, licet inæqualiter, coincidunt. A. *Auctor* fœderis gratiæ *Deus* eſt, ejuſque pura puta *gratia*, unde tritum: *fœdus meum*: *Ego fœdus meum pangam* Gen. XVII. 2. Deut. VIII. 18. concurrit πρωτευαγγέλιον noſtrum: *Ego ponam inimicitiam*: nec aliam hic eſſe potuiſſe προηγουμένην, quam *miſericordem* ejus εὐδοκίαν, patet ex *conditione violatoris* miſerrimi, rei pariter & mortui. B. *Partes* confœderatæ ſunt, *Deus triunus* ab unâ parte; & Chriſtus *myſticus*, h. e. Chriſtus cum ſuis, ab alterá: concurrunt in πρωτευαγγελίῳ, ubi 1. *Deus* promittit, ſe *inimicitiam* poſiturum. 2. *Semen mulieris*, h. e. Chriſtus cum ſuis, *accipit* conditionem, & promittit ſe *contriturum* caput ſerpentis: neque enim Deus iſtam *contritionem* tam categoricè *promittere* poſſet, ſi non ante *recepiſſet* ſemen mulieris, ſeu Filius Mediator, ſui juris. C. *Materia* confœderationis, eſt reciproca *promiſſio*: quando Deus *promittit* reſtitutionem lapſi per Mediatorem: Mediator *accipit* redemptionem; ejuſque ſemen, *acceptionem* Mediatoris, ac redemptionis ejus, nec non converſationem Mediatore & redemptione dignam: concurrit promiſſio textus, quâ *Deus* promittit *inimicitiam*, inter ſemen mulieris & ſerpentem: *Semen* mulieris, ſe *contriturum* caput ſerpentis: & in hoc *Chriſtus* quidem primario, ſe *contriturum* ſua incarnatione, vita & morte; ejus autem ſemen ſeu *membra* ſecundario, ſe, in virtute Capitis ſui, ſtrenue adverſus Satanam ſuoſque pugnaturum: & *univerſum ſemen* myſticum, ſe paſſurum ut ſibi à ſerpente, tentationibus, afflictionibus, & morte, conteratur *calcaneum*. D. *Forma* confœderationis, eſt *conſenſus* partium reciprocus, & emergit ex dictis.

Confirmatur Scripturis & rationibus conſtitutio fœderis gratiæ.

V. Patet igitur per textum, in *prima* hac promiſſione, *fœdus* gratiæ repræſentari, Deumque, violato fœdere *operum*, *gratiæ* fœdus confeſtim ſubſtituiſſe. Hinc 1. fœderis *novi* fit mentio, ſeque fœdus novum erecturum, vel *conſtituendo*, vel *renovando*, Deus promittit Jer. XXXI. 31. 35. & XXXII. 40. Heb. VIII. 8.... Neque enim 2. abſque univerſali & plane deſperato totius humani generis *exitio*, Deus potuit *non conſtituere* fœdus gratiæ, ſemel violato fœdere operum: cum violatori fœderis mortem *non inferre*; aut poſt peccatum, propter bona opera *vitam* æternam *referre*; aut *perfectam* obedientiam exſpectare ab homine in peccatis *mortuo*, ac propter eam, vitam *æternam* ei retribuere: & Deum eſſe, ſint ἀσύστατα. Præterea 3. ex fœdere gratiæ, nitidiſſime fulget divina *bonitas*, φιλανθρωπία, miſericordia, longanimitas, beneficentia Rom. IX. 23. Tandem etiam 4. *peccatoribus* reſtitutis, ex fœdere gratiæ, efficacior *ſtimulus* ad amorem, gratitudinem, ſubmiſſionem, reverentiam aliaque religionis officia, ſuppetit.

VI. Eſt autem fœdus gratiæ duplex: *æternum* alterum, alterum *temporale*. Illud ab æterno coiit inter Patrem & Filium, ſuper reſtitutione peccatoris electi; hoc in tempore coit inter Deum & peccatorem electum. Illud hujus eſt quaſi *prototypum*; hoc ejus velut *ectypum*. Utrumque horum ſignificari videtur Luc. XXII. 29. Κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου. *Et ego vobis per fœdus conſtituo: ſicut Pater per fœdus mihi conſtituit regnum.* Et utroque nobis ſingulatim eſt agendum. Primo de fœdere *æterno*. Hujus quidem *appellatio*, apud Scripturas, pariter & Patres, imo & Reformatos vetuſtiores, ſi occurrat, rarius ſaltem proſtat; ejus tamen *rem* obtinere, non una ratione patet: 1. Illud commemorari videtur, loco jam citato Luc. XXII. 29. Ubi ſervator dicit, *regnum* ſibi *à Patre per fœdus eſſe diſpoſitum*: hæc enim eſt vis vocis διέθετο, cui paronymum eſt διαθήκη, *fœdus*; huc ſibi diſpoſitum, ſeu *promiſſum* ait regnum, ſcil. mediatorium, pro mercede patandæ *electis* redemptionis. 2. Item Gal. III. 17. Ubi commemoratur διαθήκην προκεκυρωμένην εἰς Χριστὸν, fœdus jam ante ratificatum in Chriſtum, promulgatum vero ante quadringentos annos Abrahamo, ante legem. Quando autem illud fœdus eſt προκεκυρωμένον præconfirmatum? utique *ab æterno*, licet prima ejus propalatio in Paradiſo: ortum ſane commodiorem non poſſis deſignare, quam æternitatem, quâ Chriſtus jam ante præcognitus fuiſſe dicitur 1 Pet. I. 20. Eodem 3. videtur reſpicere Pſal. II. 7. *Narrabo vobis ſtatutum* (ſcil. in fœdere) חק, *Dominus dixit ad me, filius meus tu es, hodie genui te, poſtula à me, & dabo gentes in hæreditatem tuam* &c. Hic ſtatutum narratur inter *Dominum* Patrem, & Filium ejus, & *æternum* etiam, ratum cum naſceretur Filius, *hodie*, h. e. ab æterno. Et tale quidem *ſtatutum* æternum, ex quo Filius *poſtulare*, ſeu *ſtipulari* potuit. Nec abludit 4. locus Zach. VI. 12. 13. *Sic dixit Jehova exercituum, dicendo: ecce vir* צמח *germen, & ſubter eum germinabit, & ædificabit templum Domini, & ipſe exſtruet templum Domini; & ipſe portabit gloriam, & ſedebit & dominabitur ſuper ſolio ejus, & erit Sacerdos ſuper ſolio ejus, & conſilium pacis erit inter ambos iſtos.* Hic memoratur *conſilium pacis*; ſeu de *pace* & reconciliatione peccatorum electorum, idem procul dubio, quod *concluſum* in conſilio pacis, ſeu *fœdere*: memorantur perſonæ confœderatæ, nim. Jehova & vir צמח ſeu *germen*; memoratur, ſtipulatum à Jehova ab hoc viro officium, *ædificabit templum Domini*, ſcil. Eccleſiam *domum Dei* 1 Tim. III. 15. cum Heb. III. 4. & Matth. XVI.

18. Memoratur *promiſſio mercedis*: *& ipſe portabit gloriam, & ſedebit & dominabitur ſuper ſolio ejus, & erit Sacerdos ſuper ſolio ejus.* Conf. Phil. II. 9. Matth. XXVIII. 18. Memoratur conſenſus partium, quando dicitur, hæc certo futura. Idem etiam 5. dici videtur Jeſ. LIII. 10. ubi non tantum partes contrahentes monſtrantur, nim. *Jehova* contrahens, & *ſervus ille juſtus*, ſeu Meſſias; ſed etiam argumentum contractus, puta *ſtipulatio* officii à Meſſia præſtandi: ſi animam ſuam dederit אשם ſacrificium pro peccato, & *promiſſio* mercedis, *videbit ſemen*, *prolongabit dies*, *& beneplacitum Domini*, *per ejus manum proſperabitur*: nec de conſenſu utriuſque partis, quiſquam dubitare poteſt. Quid igitur deeſt, ob quod hic non fuerit *fœdus gratiæ*? Nec 6. de nihilo eſt, quod filius Patrem frequenter appellet DEUM SUUM Pſal. XXII. 3. & XLV. 8. Jeſ. XLIX. 4. 5. Joh. XX. 17. quæ formula eſt *fœderis gratiæ*. Itidem 7. quod Sacramentis uſus fuerit, quæ ſunt ſigilla fœderis gratiæ Rom. IV. 11. Quibus tandem 8. ſubjicimus, quod omnia *eſſentialia* fœderis gratiæ, in negotio redemptionis, inter Patrem & Filium, conſpicua deprehendantur, ut paulo abhinc, per partes oſtendemus. Specioſiſſimum quod dici poſſit in contrarium, in hoc eſt, quod, cum conſenſus partium, per quem voluntates coëunt in eaſdem conditiones, ſit forma fœderis, & talis conſenſus inter Patrem & Filium, obtinere ab æterno non potuerit: eo quod *una* ſit & eadem utriuſque voluntas, etiam fœdus inter eos admitti non poſſit. Huic occurrimus, obſervando, quod, ſicut una eademque numero *eſſentia* in Deo, per proprietates characteriſticas ſic quaſi contrahitur, ut conſtituantur tres perſonæ; ita & *voluntas*, quæ cum eſſentia coincidit, eadem operâ quaſi contrahitur, ut cuique perſonæ cum eſſentia, ſua competat voluntas. Id quod Sole clarius patet, in operationibus Dei *internis ad intra*, tam *eſſentialibus reciprocis*, quibus v. g. Pater Filium novit, & amat, & viciſſim Filius Patrem; quam in *perſonalibus*, quibus Pater generat Filium, Filius per generationem procedit à Patre &c. Quin & in operationibus *externis*, idem eſt, ſuo modo obſervabile, quatenus Patri *creatio*, Filio *redemtio*, Spiritui S. *ſanctificatio* aſſeritur.

& vindicatur.

Quid ſit fœdus gratiæ æternum?

VII. Non eſt autem hoc fœdus gratiæ *æternum* nobis, niſi perſonalis & œconomica tranſactio, inter Patrem & Filium, quâ, ab æterno, Pater poſtulavit à Filio omnia illa, quæ ad procurandam peccatoribus electis ſalutem æternam eſſent neceſſaria, promiſitque q. pro mercede, inter alia, gloriam mediatoriam: Filius ex adverſo, promiſit Patri poſtulata, & viciſſim poſtulavit ſibi promiſſa, in utriuſque partis emolumentum. Singula horum ſingulatim, paulo curatius enucleanda ſunt.

Eſt pactum œconomicum.

VIII. Eſt hoc fœdus, *primo*, pro naturâ cujusvis fœderis, *pactum* ſeu tranſactio quædam; ſed perſonalis & *œconomica*, qualis etiam, circa primam hominis *conſtitutionem*, fuit inter perſonas Trinitatis Gen. I. 26. & circa ejuſdem *reſtitutionem*, attentius obſervanti, occurrere videtur in Patrem & Filium Prov. VIII. 22—32. ſaltem Jeſ. LIII. 10. Quid autem ſint operationes *œconomicæ*, diximus dudum lib. II. cap. XXIV. §. XII--XVII.

Partes ejus contrahentes:

IX. Patres contrahentes hujus fœderis eſſe debent vere *diſtinctæ*; ſicut enim Mediator non eſt *unius* Gal. III. 20. ita nec fœdus eſt *unius* I. Tim. II. 5. quales hic ſunt Pater & Filius, velut diſtinctæ perſonæ, non tantum *modis* ſubſiſtendi, ex proprietatibus *characteriſticis*; ſed hac etiam *confœderatione*. Et *Pater* quidem, in hoc confœderationis negotio, velut *Creator*, qui per Filium & Spiritum S. cuncta produxit Pſal. XXXIII. 6. adeoque velut *figulus* Rom. IX. 21. ex Jer. XVI. 6. Jeſ. XLV. 9. itemque *genitor*, Filii Pſal. II. 7. κατ' οἰκονομίαν conſideratur ut *Dominus* & *Legiſlator*, in quem peccavimus Pſal. LI. 6. ut *Judex* Gen. XVIII. 25. ut *legis vindex* Rom. I. 18. Nah. I. 2. proinde *Deus*, non tantum θεολογικῶς, ſed etiam οἰκονομικῶς, quem & ex hoc negotio, Filius frequenter nominat *Deum ſuum* Pſal. XXII. 3. & XLV. 8. Joh. XX. 17. qui, in *ſigno rationis*, ut loquuntur, primus hanc confœderationem ſuſcepit. *Filius*, ut οἰκονόμος *diſpenſator*, Mediator & expromiſſor I. Tim. II. 5. Heb. VII. 22. noſter Goël Jeſ. XXXVIII. 14. Job. XIX. 25. Patris poſtulato annuit Pſal. XL. 7. 8. pro peccatore electo *ſpondet* & expromittit. Spiritus S. item, velut *conſummator* omnium, per quem omnia Trinitas exſequitur, & Emiſſarius, *conſentit* & pacta *exſequitur*, dona ſua in electos *diſtribuit ſicut vult* I. Cor. XII. 8. 9. 11. *regenerat* Joh. III. 5. Tit. III. 5. &c.

Pater,

Filius,

Spiritus S.

Argumentum confœderationis:

Promiſſa Patris,

X. Argumentum confœderationis, *generaliter* quidem fuit *reſtitutio* peccatoris electi I. Tim. I. 15. à quo Filius *Jeſus* appellatur Matth. I. 21. item Jeſus, ὁ ῥυόμενος ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης, *ille qui nos liberat ab ira illa futura* I. Theſſ. I. 10. *ſpecialiter* autem ſunt ſtipulationes & promiſſiones mutuæ. Et ab *una* quidem parte, acta *Patris*, verſus Filium. Et in his א. *promiſſiones* Filio factæ, nim. (1) ſe ipſum inveſtiturum honoratiſſimo *Mediatoris* officio Jeſ. XLII. 6. 7. & XLIX. 6. Pſal. LXXXIX. 20. 21. Matth. II. 6. inque eo conſtituturum, *Prophetam lumen gentium* Jeſ. XLII. 6. 7. cum Cap. L. 4. *Pontificem* Pſal. CX. 4. *Regem* Pſal. II. 6. 7. 8. 9. cum Apoc. II. 26. 27. & XIX. 15. ſe (2) acceptaturum, quicquid pro ſuis, ceu Mediator præſtiterit Jeſ. XLIX. 8. & cap. XLII. 1. cum Luc. III. 22. adeoque ſe ipſi datu-

daturum electos in peculium Pſal. II. 7. 8. ſe (3) ipſi in functione muneris ſui mediatorii, *aſſumturum* ſuâ gratiâ, ſuâ virtute *roboraturum*, adverſus obvias ſibi quaſvis difficultates Jeſ. XLII. 5. 6. 7. Pſal. LXXXIX. 22. 23. 24. 25. & II. 4. 5. 6. ſe (4) ipſum *glorificaturum* Jeſ. LIII. 9. 10. 11. Pſ. CX. 6. Zach. IX. 10. per *ſuſcitationem* è morte Pſal. II. 7. cum Act. XIII. 31. 33. Pſal. XVI. 8. 9. 10. cum Act. II. 25.... 32. & cap. XIII. 35. 36. per *aſſumtionem* in cœlum, velut *thronum gloriæ* Pſal. LXVIII. 18. per collocationem ad dextram ſuam Pſal. CX. 1. per collationem *omnis poteſtatis in cœlo & in terrâ* Matth. XXVIII. 18. per collationem poteſtatis *judicandi vivos & mortuos* Pſal. LXXXIX. 15. cum Joh. V. 22. ſe (5) ipſum *egregie exaltaturum*, *daturumque ei nomen ſupra omne nomen*, *ut ſibi genu flectant*, *omnia quæ in cœlo ſunt*, *in terrâ & intra terram*, & *agnoſcant ipſum Dominum eſſe* Phil. II. 9. 10. 11. ſe (6) ſemen ei *excitaturum* Jeſ LIII. 10. numero innumerabile Gen. XV. 5. Hæc promiſſa ſunt

Poſtulata Patris à Filio. Patris verſus Filium. ב. *Stipulata* officia à Filio, quæ *generaliter* in eo ſunt, ut præſtet omnia illa, quæ ad reſtitutionem peccatoris electi fuerint neceſſaria 1. Tim. I. 15. Hæc eſt illa *voluntas Patris*, de quâ Pſal. LX. 9. cum Joh. VI. 39. *ſpecialiter*, *ut α.* carnem reſtituendorum, incarnatione quaſi indueret, huc ei *aures perforavit* Pſal. XL. 7. interprete Paulo Heb. X. 5. 10. Ut β. peſſimis illis, quæ propter peccatorem reſtituendum, perferenda erant, ſe lubens ſubmitteret, ſcil. *calicem* illum Matth. XXVI. 39. hauriendo Ut γ. animam ſuam præſtaret, in ſacrificium אשם pro peccatis Jeſ. LIII. 10. Pſal. XL. 7. 8. 9. Ut δ. dona quævis, ad applicationem ſeu poſſeſſionem partæ redemtionis, in peccatoribus reſtituendis neceſſaria, Spiritum S., regenerationem, converſionem, fidem, ſpem, charitatem; reſurgendo, aſcendendo, ſedendo ad dextram Patris, liberaliter in ipſos diſpenſaret Pſal. LXVIII. 19. cum Eph. IV. 8. Et

Acta Filii reciproca verſus Patrem. hæc quidem ſunt acta Patris verſus Filium. Acta Filii in hac confœderatione verſus Patrem, ſunt ab *una parte promiſſio*, quâ poſtulata Patris omnia lubens ad ſe recepit Pſal. XL. 6.... 11. cum Heb. X. 5.... 11. Jeſ. LXI. 1. 2. 3. cum Luc. IV. 18. 19. 20. 21. Jeſ. L. 5.... 9. ab *alterâ parte ſtipulatio*, quâ ſibi promiſſam mercedem Pſal. II. 8. *poſtula à me*.... v. g. glorificationem ſui Joh. XVII. 4. 5. conſervationem ſuorum vſ. II. ſanctificationem eorundem vſ. 17. eorundem glorificationem vſ. 24. &c. petit. Præcipuum igitur hujus confœderationis ἔϱγον, ſaltem ratione Filii, fuit *ſponſio* pro peccatoribus reſtituendis, à quâ ערב Jer. XXX. 21. ἔγγυος Heb. VII. 22. denominatur, per quam univerſam cauſam, peccatoris reſtituendi, ſimul & ſemel in ſe derivavit Jeſ. LIII. 4. 7. Idque non ſub *conditione* aliquâ, ſi peccator reſtituendus non poſſet præſtanda præſtare; ſed *abſolute*, ibid. & Pſal. XL. 9. Ut ſponſio iſta non tam ſit *fidejuſſio*, quam *expromiſſio*, prout cap. ſequent. uberius dicetur.

Conſenſus partium hujus confœderationis. XI. Tandem, ut in quâvis confœderatione, eâ cumprimis, quæ intercedit cum æqualibus, *conſenſus* requiritur contrahentium, iſque & *liber*, non extortus, & talis cujus promiſſa ſint in *poteſtate* pariter & potentiâ utriuſque partis: ſic & in *hoc* fœdere, quod eſt inter æquales, qui ſunt planè ſui *juris*, adeoque & *poteſtatem* habent, quâ de *jure* contrahant, & *potentiam*, qua de *facto* conventa poſſint præſtare; obſervatur *conſenſus* Patris & Filii in pacta: quem licet ſufficienter poſſimus colligere ex dictis per parag. præcedentem; ſatis etiam clare Scriptura dicit, quando: 1. *communiter* pronunciat, *conſilium pacis* coïiſſe inter duos iſtos. virum Zemach. & Jehovam Zach. VI. 13. עצת שלום תהיה בין שניהם, quem conſenſum dudum vindicavimus §. V. Si dicas, locum iſtum loqui de conſilio *futuro*, facile erit reſpondere, loqui de *futuro*, quoad *exſecutionem* futuram, non quoad conſenſus iſtius primam *conſtitutionem*: niſi addere velis enallagen temporis, Scripturis frequentatiſſimam, in actionibus potiſſimum *continuatis*, qua futurum ſumitur pro præterito Pſal. XVII. 3. eundem conſenſum mutuum Servator ſignificat, quando dicit, ſe veniſſe in mundum, ut voluntatem Patris exſequeretur Joh. IV. 34. & V. 30. & VI. 38. 39. 40. Et ad hunc conſenſum, Patrem fuiſſe plane *liberum* & αὐτεξούσιον, ſeu ſervandi, ſeu condemnandi peccatorem, nemo dubitare poteſt; & Filii etiam conſenſum perinde *liberum* fuiſſe & αὐτεξούσιον, ad oculum patet ex Pſal. XL. 7. Heb X. 5. Joh. X. II. 12. Sponte enim fecit, quicquid ſpopondit & fecit pro peccatore Joh. X. 18. Et hæc etiam ſpontanea Filii ſuſceptio, fundamentum præſtat in Patre, *auctoritativæ* illius *miſſionis*, & obſignationis, ad impoſita Filio officia mediatoria, quæ paſſim in Scriptura deſignantur Pſal. XL. 7. 8. Heb. X. 5. Joh. X. II. 12. à quibus etiam Patris *ſervus* deſignatur Jeſ. LIII. II. & XLII. 1. 6. & XLIX. 9. Zach. XIII. 17.

Fœdus gratiæ temporale. Hujus. XII. Vidimus fœdus gratiæ *æternum*; ſuccedit *temporale*, cujus fœdus *æternum* habuit velut ideam, normam ac baſin ac fundamentum; quod eleganter dicitur, paralleliſmo inter *primum* Adamum & ſecundum Rom. V. 14. 1. Cor. XV. 22.

1. Fundamentum. Scil. quemadmodum 1. Fœderis legalis fundamentum fuit *primus*; ita fœderis euangelici fundamentum exiſtit *ſecundus*. Quemadmodum 2. *primus* ſemen ſuum habuit *naturale*, cui peccatum procuraret & mortem Rom. V. 12. ita *ſecundus* ſuum habuit, cui procuraret juſtitiam & vitam vſ. 15. 16. 17. Jeſ. LIII. 10 II. Pſal. XXII. 30. 31. & CX. 3. Heb. II. 13. id quod præſtant *electi*, ſibi

à

à Patre dati Joh. XVII. 2. 9. 24. ejus *oves* Joh. X. 15. 16. 17. 28. 29. Utpote qui electi ſunt *in Chriſto* Eph. I. 4. 5, quaſi ab eo geniti, ut *Patre æternitatis* Jeſ. IX. 6. indeque *filii* Heb. II. 13. Quemadmodum 3. fœderis *naturalis violatio* implicabat ipſum *primum* Adamum, cum univerſo *ſemine* ſuo, ad peccatum & mortem; ita religioſa obedientia fœderis gratiæ, implicat univerſam, progeniem electorum & fidelium, ad juſtitiam & vitam Rom. V. 18. 19.

Denominatio.

XIII. Denominatur hoc fœdus, Scripturis quidem: jam fœdus *novum* Jer. XXXI. 31. Hebr. VIII. 8. quod *natura* pariter & *tempore* diſtet à fœdere operum antiquatum vſ. 7. 13. jam lex *fidei* Rom. III. 27. quod *fidem* ab electis ſtipuletur, quando fœdus operum *lex operum*, quod exactam legis obedientiam, velut δικαίωμα τῦ νόμυ poſtularet Rom. VIII. 3. jam *Evangelium pacis* Eph. VI. 15. quod pacem, violatione fœderis ſublatam, reſtituat: jam *Evangelium* Rom. I. 16. quod contenta hujus fœderis nobis aperiantur per præconium Euangelii: ſicut fœderis operum nobis aperiuntur per legem: jam *verbum vitæ* Phil. II. 16. quod ſolum vitam recuperet peccatori; quando fœdus naturæ violatum, *miniſterium mortis* & *condemnationis* audit 2. Cor. III. 7. 9. Apud Theologos, quibuſdam *fœdus Evangelicum* dicitur; quando fœdus violatum ipſis dicitur *fœdus legale*: aliis *fœdus fidei* appellari, magis placet, quod *ſolam fidem* pro conditione ſtipuletur: illis maxime arridet denominatio *fœderis gratiæ*, non tam, quod *ſuperſtructum* fuerit gratiæ divinæ, quod etiam obtinet in fœdere naturæ; quam quod à gratia, quantum quantum eſt, *dirigatur*, ut nihil in eo ſit, quod non ſpiret omnimodam gratiam.

Deſcriptio fœderis gratiæ temporalis.

XIV. Non eſt autem hoc fœdus gratiæ *temporale*, niſi pactum illud gratioſum inter *Deum* triunum, & peccatorem *electum*, quo electis ſingulatim, juxta fœdus gratiæ æternum, propter ſponſionem Filii ſui, *promittit* redemtionem, vocationem, regenerationem, aliaque ſalutis media, *abſolute*, citra ullam conditionem prærequiſitam: quoad juſtificationem, adoptionem, glorificationem, ab ipſis ſtipulatur *fidem*, quam conteſtentur reſipiſcentia & ſtudio novæ obedientiæ: electi ex adverſo, promittunt Deo à ſe poſtulata, ac ſtipulantur ſibi à Deo promiſſa, ad Dei & Mediatoris gloriam.

Partes contrahentes, Deus.

XV. Contrahentes hic ſunt, ab *una* parte *Deus* triunus, in hoc negotio concurrens, non tantum velut *pars*: ſed etiam velut *ductor* Gen. III. 14. 15. & XVII. 1. 1. Sam. XXIII. 5. Pſal. LXXXIX. 35. Jer. XXXII. 40. Heb. VIII. 8. 9. 10. ipſeque *ſolus*, utpote, per violationem fœderis naturæ, ſolus læſus Pſal. LI. 8. ſolus item gratiæ, & remiſſionis modum & leges adinvenire & deſignare idoneus, eiſque beneficia fœderis promiſſa conferre ſolus valens. Concurrit autem Deus ad hanc confœderationem ſub duplici conſideratione: א. Κατὰ θεολογίαν, non tam ut benevolus *Creator*, fœdus amicitiæ conſtituturus, ſicut olim apud fœdus naturæ, quam ut miſericors *liberator*, conſtituturus fœdus reconciliationis 2. Cor. V. 19. ב. Κατ' οἰκονομίαν, quatenus ſingulæ Trinitatis perſonæ, ſingulatim, & ſingulis modis concurrunt 2. Cor. XIII. 13. *Pater* ut *Dominus* læſus, mundum ſibi reconciliaturus 2. Cor. V. 19. Filius ut ſequeſter & expromiſſor Luc. XXII. 29. Joh. X. 28. Spiritus S. ut conſummator & exſecutor confœderationis, ſtipulata *officia* fidem, reſipiſcentiam, regenerationem, converſionem producens, & his præſtitis, promiſſa applicans, ac velut ſigillum, pignus & arrha obſignans 2. Cor. I. 20. 21. 22. 1. Cor. XII. 3. Eph. I. 13. 14. Cauſa *movens* proprie nulla fuit in Deo, quia ipſe per omnia eſt *immobilis* & independens, unde purum putum ejus *beneplacitum* hic paſſim dicitur Eph. I. 5. Matth. XI. 26. *ratio* tamen ex quà ſapienter omnia facit, duplex occurrit, altera reſpectu *Dei*, manifeſtatio gloriæ *miſericordiæ* ſuæ Rom. IX. 23. altera reſpectu *hominum*, nim. eorum gratioſa *reſtitutio*, & ſalus æterna Ibid. Unde τὰ σπλάγχνα τῶν οἰκτιρμῶν commemorantur Luc. I. 54. 55. 72. 73. 77. 78. Ezech. XVI. 4--9. & cap. XXXVI. 22. 32. prout eadem ratio, penes renovationem fœderis cum Iſraële dicitur Deut. VII. 8. cum cap. X. 15. Sic ab una parte, Deus ſolus per miſericordiam hujus confœderationis cauſa exſtitit, pariter & pars altera.

Et homo electus.

XVI. Ab *alterâ* parte, eſt homo, ſed *electus* tantum, velut 1. *Miſer*, & ex violatione fœderis prioris, nullâ contrahendi poteſtate, nullis conditiones ſtipulatas præſtandi viribus præditus, nihilque habens extra ſe, cujus ope ſeipſum Deo ad confœderationem commendare poſſit Tit. III. 3. 4. Ezech. XVI. 1---6. Velut 2. à Deo, pro abſolutiſſimâ ſuâ libertate, ad gratiam pariter & gloriam *præcognitus* Luc. XXII. 32. Velut 3. fœdere gratiæ *æterno*, per expromiſſionem Chriſti, dudum admiſſus Heb. VII. 22.

Argumentum confœderationis:

XVII. *Argumentum*, ſeu materia hujus fœderis, *generale* quidem fuit, in reſtitutione electi peccatoris, & ex eâ redundante manifeſtatione glorioſæ ſuæ miſericordiæ: *ſpeciale* autem fuit in reciprocis promiſſionibus & ſtipulationibus. *Deus* quidem hic *promittit*, ſe א. electos liberaturum à quavis *miſeria*, tum *peccatorum*, tum *pœnarum* Heb. X. 16. 17. 18. Jer. XXXI 31..........35. Rom. XI. 27. Heb. VIII. 8. ſcil. ut per *primi* Adami inobedientiam, multi conſtituti ſunt peccatores, & mortis rei; ita per obedientiam *ſecundi* Adami multi conſtituantur juſti & hæredes vitæ Rom. V. 10. 12. Conf. Ezech. XI. 19. 20. & cap. XXXVI. 25. 26. 27. ב. collatio juſtitiæ & vitæ Rom. V. 17.

Promiſſa Dei

v. 17. 21.... quæ figurata videntur, tum eductione Iſraëlis è ſervitute Ægyptiacâ, & introductione ejuſdem in terram promiſſionis Gen. xv. 13. 14. 15. Deut. v. 2. 3. 6. tum reductione Judæorum, è captivitate Babylonicâ in Judæam patriam Jerem. xxiv. 5. 6. 7. Quæ involvunt ג. ſe ſemen illud electorum, redempturum ſanguine Filii ſui, velut peccatoris redimendi ἀντιλύτρῳ 1. Cor. vi. 20. 1. Petr. 1. 18. 19. Tit. 11. 14. Gal. 111. 13. Item ד. *Mediationem* Redemptoris 1. Tim. 11. 5. Ejuſdem Mediatoris ה. exactiſſimam *ſatisfactionem* pro redimendis Rom. 111. 25. Eph. v. 2. Heb. ix. 13. 14. & x. 11. ----- 15. Hinc ו. eorundem *reconciliationem*, ſatisfactione procurandam & procuratam 2. Cor. v. 19. 20. Porro ז. *applicationem* redemptionis per *Spiritum S.* qui redimendos *convincat* de peccato Joh. xvi. 8. 9. 10. 11. *regeneret* Joh. 111. 3. 5. *vivificet* Eph. 11. 5. 6. *renovet* Tit. 111. 5. *convertat* Act. xxvi. 18. *vocet* efficaciter Rom. viii. 30. *juſtificet* Rom. v. 1. *adoptet* Joh. 1. 12. *ſanctificet* 1. Petr. 1. 2. 1. Cor. vi. 11. tandem & *glorificet* Rom. viii. 30. ad hoc *ſuſcitet* è mortuis 1. Theſſ. iv. 16. 17. &c. hiſque omnibus, ſe *Deum* ipſis præſtet, per omnem æternitatem Gen. xvii. 2. 7. Jerem. xxxi. 33. Pſal. xxxiii. 12. Hæ ſunt promiſſiones Dei.

Ejuſdem ſtipulata à peccatoribus, & promiſſa eorundem. XVIII. *Stipulatur* autem Deus, à peccatore reſtituendo, ac promittit etiam & addicit electus Deo, in hac confoederatione, ſe 1. vivâ *fide* recepturum, *Deum* ut ſummum *finem* ſuum, ejuſque *Filium*, velut unicum *Mediatorem* Pſal. lxxii. 25. Joh. 1. 12. & cap. xiv. 1. 6. Se 2. *ambulaturum* dignè Deo, & hac confoederatione cum Deo Gen. xvii. 1. 2. 1. Theſſ. 11. 12. 2. Theſſ. 1. 5. 11. ſe ei gratitudinem ſuam pro redemtione, & pro beneficiis hujus confoederationis, per omnia, probaturum Col. 1. 10.... 14. Se 3. futurum Deo in populum Jer. xxiv. 7. & cap. xxx. 22. Hebr. viii. 10. per *omnia* quæ *ſunt* 1. Cor. vi. 19. 20. & 111. 16. 17. Rom. xii. 1. & xiv. 7. 8. 9. 2. Cor. v. 8. quæ *poſſident* 2. Cor. viii. 3. 4. 5. Phil. 111. 7. 8. quæ *poſſunt*, ſeu *facere* pro Deo Phil. 1. 20. 21. ſeu *pati* Act. xx. 24. Hebr. xii. 4. Præſtitis officiis à Deo ſtipulatis, & ipſi viciſſim *ſtipulantur* & exſpectant, ſibi promiſſa à Deo beneficia, in hoc eſt συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεὸν, *conſcientiæ bonæ ſtipulatio in Deum* 1. Petr. 111. 21. *ut adeamus cum fiducia thronum gratiæ & accipiamus miſericordiam & gratiam* Heb. iv. 12. Conf. Pſal xxvii. 8.

Cum reciproca ſtipulatione electorum.

Conſenſus. XIX. Ex jam dictis, etiam ſatis ſuperque patet *conſenſus* utriuſque partis contrahentis in reciproca ſtipulata & promiſſa, qui eſt velut forma confoederationum. Hunc à ſua quidem parte *Deus*

Dei. prodidit, in omnibus ſolennioribus hujus foederis renovationibus, v. g. in prima ejus conſtitutione Geneſ. 111. 15. in renovatione Noachicâ Gen. vi. 18. Abrahamica Gen. xvii. 2. Sinaica cum Iſraële Exod. xxxiv. 10. Davidica Pſal. lxxxix. 4. Iſraëlitica ante Babylonicam captivitatem Ezech. xvi. 60. in promiſſa & præſtita Novi Teſt. Jer. xxxi. 31. Hebr. viii. 7. 8. 9. & viciſſim à ſua parte peccatores electi præſtant, frequenter *explicitè* Joſ. xxiv. 15. 16. 21. 22. 25. 2. Paral. xv. 12. 13. 14. Eſd. x. 3. 4. 12. plerumque *implicite* præſtando à ſe ſtipulata, ut patet in pleriſque renovationibus foederis gratiæ, v. g. cum Noacho, Abrahamo, Iſraële, atque in dies apud uſum Sacramentorum, Baptiſmi & S. Coenæ. Nec deeſt etiam ſæpiſſimè *conſenſus* mere externus oralis & hypocriticus Pſalm. lxxviii. 10. 36. 37. & l. 16. 17. Matth. xv. 8. qui ſi talis ſit, ut conſentientem non palam redarguat mendacii, ipſum idoneum facit, quem Eccleſia admittat ad communionem, & ad privilegia foederis externa tantum & eccleſiaſtica Act. viii. 13. 20. 21.

XX. Ex dictis patet, quod, quomodo & quatenus foedus gratiæ *conditionatum* agnoſci debeat. *Foedus gratiæ conditionatum eſt.* Non eſt ſane conditionatum: A. ut à fide aut quovis alio *ſuſpendatur* ipſe *Deus*, in conſtitutione, oblatione foederis, aut collatione beneficiorum ejus: quod volunt quotquot à prævifis ſuſpendunt, & electionem, & confoederationem: cum ſolam εὐδοκίας θελήματος, cauſam conſtituendi foedus, & hunc præ illo admittendi in foedus, conſtanter declaret *Scriptura* Matth. xi. 26. Rom. 111. 24. & iv. 16. & v. 15.--21. & ix. 15. 16. 18. Eph. 1. 4. 5. 9. 11. & recta *ratio*, Deum per omnia independentem pronuncians. B. ut *quævis* conditio, cauſa ſit *meritoria* beneficiorum foederis hujus, vel ex *condignitate* intrinſeca, vel ex *pacto* extrinſeco; cum *gratia* hujus foederis, qua differt à foedere operum, perpetuo Scripturæ tenore, quodvis excludat *meritum*. C. Ut propriis *noſtris* viribus ſit præſtanda: cum non modo, & per hoc diſtet à foedere *operum*, cujus conditio propriis viribus erat præſtanda; ſed etiam, per violatum foedus operum, adeo ſimus in peccatis *mortui*, ut *inepti* exiſtamus, vel ad cogitationem ſpiritualem 2. Cor. 111. 5. 1. Cor. xv. 10. D. Nec ſic, ut *omnibus* & ſingulis hujus foederis beneficiis acquirendis, prærequiratur aliqua conditio: cum & vocatio, regeneratio, converſio, ſanctificatio, fides, reſipiſcentia, & ea omnia, quæ habent rationem *mediorum* ad finem hujus foederis, non pendeant ab ulla *conditione*, per electos præſtanda; ſed ab abſoluto donantis *beneplacito*, quemadmodum & ipſa electio Jer. xxxi. 33. Heb. viii. 10. Sed E. quod *reliqua* beneficia hujus foederis: unio cum Chriſto, indeque fluens communio beneficiorum ejus, juſtificatio, adoptio, ſanctificatio, glorificatio, ea ſcil. quæ magis habent rationem *finis*; à conditore hujus foederis, ſuſpendantur ab aliqua conditione, per electos præſtanda Phil. 111. 9. Galat.

 11. 16.

II. 16. Joh. I. 12. Ut non addam, quod omnia & ſingula fœderis gratiæ beneficia ſuſpendantur à conditione, per Chriſtum præſtanda Jeſ. LIII. 10. 11.

Quia promiſſione mutua peragitur.

XXI. Non eſt igitur penitus expers conditionis: cum, pro natura fœderis *cuiuſvis* propriè dicti, promiſſione *mutuâ*, velut ſua formâ, conſtet: quando à ſuâ parte Deus promittit, ſe *inimicitiam poſiturum* Gen. III. 15. Mediatori *ſemen daturum* Jeſ. LIII. 10. electis *cor novum* Jer. XXXII. 38. 39. & XXXI. 31. 32. 33. 34. ſtipulatur à *Mediatore*, ſeipſum ponat *ſacrificium pro delicto* Jeſ. LIII. 10. ab *electis*, ut ſe & Mediatorem vivâ *fide* accipiant Act. X. 43. Joh. I. 12. *Mediator*, admittens *conditionem*; viciſſim promittit Pſal. XL. 8. 9. Heb. X. 5. Phil. II. 8. *electi* item, ſtipulatis ſibi à Deo factis promiſſionibus, *repromittunt* ſuum officium Pſal. XXVII. 8. Cant. II. 16. Ut ne quidem reſpectu *hominum*, de quo maxima eſt difficultas, ſit prorſus abſque *conditione*, prout in *elenchticis* plenius oſtendemus.

Quænam ſit conditio fœderis gratiæ.

XXII. *Quænam* autem ſit fœderis gratiæ, ex parte *hominis* conditio, non uno modo ab omnibus determinatur. Pontificiis bona *opera* placent, ut cauſæ *meritoriæ*; Socinianis eadem; ſed ut per *gratiam* requiſita: ſunt quibus *fides & reſipiſcentia* junctim hic placent: nec deſunt quibus reſipiſcentia, fides & obedientia arrident: plerique Orthodoxi, cum Scripturis, accuratiſſimè *ſolam fidem* hic admittunt. Interim, quo rem acu tangamus, diſtinguendum videtur inter conditionem *latiſſime* & *ſtrictius* dictam: *latiſſime* dictâ id omne comprehenditur, quod ad fœdus gratiæ, *quomodocunque* requiritur, ſeu: A. *antecedenter* & quaſi *præparatorie*, quo ſenſu conditio dici poſſit, *auditio* promulgati fœderis, *aſſenſus* communis verbo divino præſtitus, *convictio* de neceſſitate fœderis gratiæ, efficax ad fidem *evocatio* (fide ſi non tempore; naturâ ſaltem prior) agnitio ac *ſenſus* miſeriæ, pia de ſe ipſo omnibuſque extra Mediatorem, *deſperatio* &c. Seu B. *concomitanter*, quomodo pro conditione recipi poſſint: *abnegatio* ſui, Luc. IX. 23. Phil. III. 4--12. exercitium *pœnitentiæ* Marc. I. 15. Act. II. 38. 39. &c. Seu C. *conſequenter*, ut officia fœderalia, quo ſenſu pro conditione admitti poſſit *obedientia* Euangelica Gen. XII. 1. 2. 3. & XV. 18. collat. cum c. XVII. 1. 2. & IX. 1.---15. *renovatio* pœnitentiæ Deut. XXX. 1.—9. cum XXIX. 24. ad finem uſque: *ſtrictius* & propriſſime dicta conditio illud notat, quo in *homine* poſito, ex promiſſione divinâ, coit fœdus gratiæ, hoc ſenſu *ſola fides* conditionem præſtat fœderis gratiæ: hac enim (*a*) à fœdere operum *diſcriminatur* Rom. III. 27. & X. 5.--14. ab (*b*) hac *lex fidei* denominatur Rom. III. 27. Et ejus juſtitia (*c*) *juſtitia fidei* Rom. X. 6. Phil. III. 9. Heb. XI. 7. ejus (*d*) fœderati, *οἱ ἐκ πίστεως* Galat. III. 9.

Fœdus gratiæ non omnibus & ſingulis offertur, & confertur.

XXIII. Hinc perſpicuum eſt, fœdus gratiæ (*a*) non omnibus *ac ſingulis offerri*: cum non omnes ac ſinguli evocentur ad fidem Pſal. CXLVII. 19. 20. Multo minus (*b*) omnibus ac ſingulis *conferri*, ſeu cum omnibus ac ſingulis *coire*: cum multo maxima hominum pars deſtituatur vivâ *fide* Joh. I. 11. Matth. XX. 6. Quamvis interim in fœdus gratiæ *externum* (de quo ſuo loco) ſeu in *ſtatum* ejus externum, h. e. in fœdus *eccleſiaſticum*, etiam admittantur complures hypocritæ, eo quod conditionem fœderis gratiæ *profiteantur tantum*. Sic olim ſub V. T. fœdus gratiæ *nationale*, coiit inter Deum & *Iſraelem*, Iſraëlem *univerſum*, & in eo cum his etiam, quibus Deus *non dederat cor ad intelligendum*, *oculos ad videndum*, cum quibuſvis promiſcue; parvulis, mulieribus, peregrinis, lignorum cæſoribus, cum præſentibus & abſentibus Deut. XXIX. 1. 2. 4. 10. 11. 14. 15. Pſal. LXXXI. 8. 11. 12. Jeſ. I. 3. 12. Quò ſub N. T. ſpectare videntur parabolæ Matth. XIII. 24. 25. & 47. & III. 12. 2. Tim. II. 20. Verum de fœdere hoc externo & *eccleſiaſtico*, impræſens nobis non eſt negotium.

Affectiones fœderis gratiæ. eſt: 1. Gratuitum.

XXIV. Eſt itaque (quantum ad ejus proprietates & affectiones) hoc fœdus: 1. maximè *gratuitum* Rom. IV. 16. Quatenus merâ adductus *gratia*, Deus (*a*) fœdus *conſtituit* (*b*) Mediatorem *dedit* (*c*) Mediationem admiſit (*d*) conditionem fœderis *confert* (*e*) per fidem, Mediatorem, cum omnibus ejus beneficiis, *donat*: adeo ut his conferendis, ab ipſis *electis*, non tantum nullam cauſam *meritoriam*; ſed nullam *omnino*, Deus ſtipuletur; verum in *ſolâ* acquieſcat *conditione* fidei Rom. III. 28. Gal. II. 16. Eph. II. 8. Eſt 2. *ſanctum* Dan. XI. 28. 30. Luc. I. 72. Pſal. CV. 42. 43. Quatenus ejus (*a*) *auctor* eſt *τρισάγιος* iſte Jeſ. VI. 3. ipſa *ſanctitas* Pſal. LXXXIX. 35. (*b*) *Mediator* ejus *eſt ſanctus ille* Act. II. 27. & XIII. 35. *quem Pater ſanctificavit* Joh. X. 36. (*c*) *Partes* ejus ſanctæ ſunt; *Deus* ab unâ, *electi* ab alterâ Heb. III. 1. 1. Petr. I. 22. & II. 5. Eph. II. 21. Deut. VII. 6. (*d*) *Materia*, ſeu negotium hujus fœderis *ſanctum* eſt, ſcil. *ſanctificatione* traducere peccatorem è ſtatu *peccati*, in ſtatum *juſtitiæ* & vitæ. Denique (*e*) *Conditio* ejus, eſt *ſancta fides* Jud. verſ. 20. *Ambulare coram Deo in ſanctitate & juſtitia per omnes dies vitæ* Luc. I. 75. *perficere ſanctitatem in timore Dei* 2. Cor. VII. 1. Eſt 3. *compoſitum* ſeu *ordinatum in omnibus* ברית ערוכה בכל 2. Sam. XXIII. 5. Quatenus, & ejus *materialia*, ſibi invicem perquam affabrè ſunt *ſub- & coordinata*: *Deus*, à ſuâ parte, reſtitutionem promittit per Filium Mediatorem, è ſtatu peccati & mortis in ſtatum juſtitiæ & vitæ; ac tum demum, ſe fore reſtitutis *Deum*: *Mediator* peccatoris cauſam accipit, ſe in ejus gratiam ſerpenti caput *contriturum*; *homo* reſtituendus *accipit* promiſſionem, accipit ſibi Deum & Media-

2. Sanctum.

3. Ordinatum.

Digitized by Google

Mediatorem vivâ *fide*, ſe utrique *gratum* præſtat, *ambulat* ut dignum eſt hoc fœdere: & ejus *formalia*, mutuum conſenſum, ſtipulationem & reſtipulationem, obligationem partium involvunt: quam hîc omnia ſunt *nitide* compoſita! Eſt 4. *firmum* & immobile, ex parte *Dei* ſancte in omnibus ſervatum שמרה 2 Sam. XXIII. 5. à שמר, quod (obſervante Mercero ad *Theſaur. Pagn.*) *curam, ſolicitudinem & diligentiam connotat, ne quid omittatur, elabatur aut excutiatur.* Unde *incorruptibile* Jer. XXXIII. 20. 21. *promiſſio firma toti ſemini: βεβαία παντὶ τῷ σπέρματι*, Rom. IV. 16. *πρᾶγμα ἀμετάθετον*, Dei, qui *mentiri neſcius* eſt, promiſſione & *juramento* confirmatum Heb. VI. 17. 18. dicitur. Scil. (1.) ex *naturâ* Dei immutabili, Dan. IX. 4. Neh. I. 5. & IX. 32. 1. Reg. VIII. 23. 2 Paral. VI. 14. ex (2.) *pangendi* ratione ſolidiſſimâ: *promiſit enim* Gen. XVII. 2. *repetiit* ſæpius Deut. VII. 12. Jud. II. 1. Pſal. LXXXIX. 34. 35. & CXI. 5. *ſancivit* ſolennitatibus fœderalibus, ſacrificiis ac cæſionibus pecorum Gen. XV. 8. 9. 10. 17. 18. Pſal. L. 5. Jer. XXXIV. 18. *ſignis* item ac ſigillis Gen. XVII. 11. Rom. IV. 11. *juramento* Heb. VI. 16. 17. 18. Deut. XXIX. 12. 14. Pſal. LXXXIX. 3. 4. & *morte* Teſtatoris ipſa Gal. III. 15. cum Heb. IX. 15. 16. 17. 18. ex (3.) accurata ejus, per omnes partes & ſecula, obſervatione *actuali*, ut particulatim ſuo loco pandemus, per omnes periodos utriuſque Teſtamenti, à capite ad calcem mundi conditi. Eſt hinc tandem 5. *æternum* ברית ע־ם *fœdus æternitatis* Gen. XVII. 19 Jeſ. XXIV. 5. & LV. 3. & LXI. 8. Jer. XXXII. 40. Ezech. XVI. 60. *διαθήκη αἰώνιος* Heb. XIII. 20. ſcil. quoad ejus *ſubſtantialia*, licet quoad *circumſtantialia*, ſeu adminiſtrandi modum, poſt extremum judicium ceſſaturum veniat.

4. Firmum.

5. Æternum.

Fœderis gratiæ, cum fœdere operum collatio:

XXV. Ex dictis, citra negotium innoteſcet, utriuſque fœderis, operum & gratiæ, tum convenientia, tum differentia. *Prior* (convenientia) conſpicitur in (*a*) *auctore* utriuſque fœderis, *Deo* Gen. II. 16. 17. cum cap. III. 15. & Jer. XXXII. 38. 39. 40. Heb. VIII. 8. (*b*) *impulſiva*, divina ſcil. *εὐδοκίᾳ* Gen. II. 16. 17. 1. Cor. IV. 7. cum Ezech. XVI. 1—8. & XXXVI. 22. 32. (*c*) *partibus* contrahentibus, Deo & homine, non Angelo aut bruto Gen. II. 16. 17. cum XVII. 2. (*d*) *materia* & argumento fœderis, quatenus in utroque Deus promittit & ſtipulatur Gen. II. 16. 17. & III. 15. Deut. V. 1. 2. (*e*) *conſenſu* & obligatione reciprocâ, quæ velut forma eſt omnis fœderis (*f*) *ſcopo*, manifeſtatione gloriæ, & communicatione beatitudinis. Hactenus convenientia.

Quoad convenientiam.

Quoad differentiam, in octo particulis:

XXVI. *Poſterior* (ſcil. differentia utriuſque fœderis) conſpicitur, in A. *Natura*, quando illud fuit quaſi fœdus *amicitiæ*, inter Creatorem & creaturam: dum hoc eſt *reconciliationis* inter inimicos. B. *Cauſa προηγουμένη*, quæ in priori fuit gratia *benevolentiæ*; in poſteriori *commiſerationis.* C. *Partibus* confœderatis, *illius* enim pars altera Deus fuit, quâ benevolens *Creator*, altera in Adamo *totum* genus humanum: *hujus* altera Deus, quâ miſericors *Redemptor*, altera *Chriſtus myſticus*, ſeu in Chriſto ſemen electum tantum, aut *Semen mulieris.* D. *Materiâ* pacti, quando in *primo* fœdere Deus *præſcribebat* obedientiam *operum*, & in eâ fidem quoque in *Deum*, ut *Creatorem* ſuum Rom. III. 27. Gal. III. 11. 12. ab homine *ipſo*, *propriis* viribus præſtandam Gen. II. 16. 17. Gal. III. 10. in quâ conditio erat *naturalis*; & viciſſim *promittebat* vitam, ut *mercedem juſtitiæ*, eamque poſt perfectam, perpetuam & *perſonalem* obedientiam; excluſa, vel poſt minimum *ἥττημα*, omni reſipiſcentiâ remiſſioneque; nec vires etiam, quibus exacta illa obedientia continuaretur, addebat: in *ſecundo* contrâ, ut coëat fœdus, pro conditione non *præſcribit* proprie niſi *fidem*, eamque non in ſe tantum ut Creatorem; ſed in *Filium* etiam ut *Mediatorem* Joh. XIV. 1. nec *propriis* viribus; ſed ex fœdere communicatis & communicandis, præſtandam: & quidem ut conditionem plane *ſupernaturalem*, eamque, non ut omnibus numeris *perfectam*; ſed ut *ſinceram* tantum: *promittit* viciſſim, non tantum vitam *omnimodam*; ſed etiam *vires*, ad conditionem fœderis præſtandam neceſſarias, imo & conditionem ipſam: inſuper poſt *ἡττήματα* reſipiſcentiam admittebat, & remiſſionem pollicebatur; imò & vitam promittebat, non ut *mercedem juſtitiæ*; verum ut *donum gratiæ.* E. *Formâ*, ſeu diverſo modo (1.) *Manifeſtandi*; dum enim (*a*) *primum* promiſſum eſt & ſtabilitum ſimul & ſemel Gen. II. 16. 17. *ſecundum promiſſum* quidem per V. T. ſed *ſtabilitum* demum in ſanguine Mediatoris ſub N. T. Dum (*b*) conditio primi *natura nota* erat; ſecundi non niſi extraordinariâ *revelatione* innoteſcere poteſt (2.) *Sanciendi* ac ſtabiliendi; dum enim *primum* coiit, *mandato* officii, *comminatione* mortis in caſu inobedientiæ, *promiſſione* implicitâ in caſu præſtitæ conditionis, additis duabus arboribus *ſacramentalibus*, abſque ullo Mediatore; *ſecundum* præſcribit conditionem, promittit præmium, additis ſignis; verum cuncta non niſi in Mediatore Jeſu. (3.) *Adminiſtrandi*, quando (*a*) *primum* inſcriptione *naturali* Rom. II. 14. 15. ſecundum *ſupranaturali* peragitur Heb. VIII. 10. (*b*) *primum* voce tantum, *ſecundum* voce & Scripturâ ſimul (*c*) *primum*, vitæ beneficium diſpenſat ut *mercedem*, ex merito perfectæ obedientiæ; *ſecundum*, ut *præmium* ex gratiâ fidei F. *Proprietatibus* & perfectionibus: (1.) *Primum*, à gratiâ reſultabat *benevolentiæ* tantum, *ſecundum*, à gratiâ *commiſerationis* inſuper (2.) *Primum*, *incertum* erat quoad eventum, *ſecundum*, *certiſſimum* & immobile (3.) *Primum*, conducebat tantum homini *perfecto*, *ſecundum*, *peccatori.*

1. Naturâ.

2. Cauſa impellente.

3. Partibus contrahentibus.

4. Materiâ confœderationis.

5. Formâ ejuſdem.

6. Proprietatibus.

catori. (4) *Primum* perſtitit ad *breve* tempus inviolatum; *ſecundum* perſiſtet in *æternum* abſque violatione *totali*. (5) *Illud* aboletur ab *hoc*, reſpectu eorum qui *hujus* participes ſunt. G. *Fructibus* & effectis: (*a*) *Primum*, communionem cum Deo *offerebat* ut *Creatore*; *ſecundum*, *præſtat* ut cum *Redemptore* in Chriſto. (*b*) *Primum* hominem *perfecte* juſtum, elevaſſet ad dignitatem *ſervi* Dei, qua paulo *minor* fuiſſet *Angelis* Pſal. VIII. 6. *ſecundum*, in dignitatem *Filii*, *hæredis*, *cohæredis*, & *membri* Chriſti, qua ſuo modo, paulo *major* fit Angelis. (*c*) *Primum*, non excludebat omnem *gloriationem* Rom. III. 27. *ſecundum* excludit penitus Eph. II. 9. (*d*) *Primum*, *præſupponebat* perſeverantiam pro conditione; *ſecundum* confert eandem pro beneficio. Tandem H. *Finibus*: (1.) *Primum*, intendit manifeſtare gloriam *dominii*, libertatis, ſapientiæ, bonitatis & juſtitiæ tantum: *ſecundum*, inſuper divitias *miſericordiæ*, patientiæ & longanimitatis. (2.) *Primum*, gloriam Dei pandebat, in agendo cum creaturis abſque ullo Mediatore; *ſecundum* in Mediatore Filio Joh. V. 22. 23.

7. Fructibus. **8. Finibus.**

Sex conſectaria de foedere gratiæ.

XXVII. Ex dictis perſpicuum eſt (1.) *conſtituto* ſemel hoc foedere gratiæ, *abrogatum* penitus fuiſſe foedus operum, ſaltem quoad efficaciam juſtificandi ac ſalvandi, unde etiam *Chriſtus finis legis* dici poteſt, *ad juſtificationem cuivis credenti* Rom. X. 4. (2.) Admiſſa ſemel à *nobis* fideliter conditione foederis gratiæ, evaneſcere ſtatim foedus operum, quoad vim *condemnandi* Rom. VIII. 1. Proinde (3). Eaſdem perſonas eſſe non poſſe *ſimul*, ſub foedere operum & ſub foedere gratiæ Rom. XI. 6. quamvis eſſe poſſint *ſucceſſive*, primo ſub foedere *operum*, tum ſub foedere *gratiæ*; non autem ordine verſo. Hinc etiam (4.) Foedus gratiæ mille paraſangis excedere foedus operum: erat enim A. foedus operum à Deo, ut *liberali Creatore*, eſt foedus gratiæ ab eodem, ut *miſericordi Redemptore*. B. illud ex ſola *benevolentiâ*, hoc inſuper ex *miſericordia*. C. Illud in primo Adamo cum mero homine, hoc in ſecundo Adamo cum Chriſto θεανθρώπῳ. D. Illud exigebat exactam, ac perpetuam *hominis* ipſius obedientiam, hoc juſtitiam & obedientiam *Chriſti* θεανθρώπου. E. Illud fundatum erat in perfectâ *natura* citra Mediatorem; hoc in perfectiſſima *gratia* Mediatoris Chriſti. F. Illud erat mutabile, hoc æternum. G. Illud efficiebat *ſervum* Dei, hoc ἐξόχως *Filium*, hæredem, cohæredem Chriſti. H. Illud ſpectabat ad elevandam gloriam ſapientiæ, bonitatis, juſtitiæ divinæ, hoc inſuper miſericordiæ & longanimitatis. Quamobrem etiam (5.) multis modis præſtat eſſe ſub foedere gratiæ, quam ſub foedere operum: quando, qui ſunt ſub priori, ſunt ſub *maledictione* & morte; dum qui ſunt ſub poſteriori, ſunt ſub benedictione & vitâ. Unde tandem (6.) quamvis omnes, ante lapſum, in protoplaſtis multum Deo fuerimus obſtricti ex foedere *operum*; ſumus tamen poſt lapſum, millies magis obſtricti ex foedere *gratiæ*: quod in eo quidem Deus infinitus, quaſi deſcendebat ad finitam *creaturam*; in hoc inſuper deſcendat ad *peccatorem*, hoſtem ſuum; in illo *multam bonitatem* Deus conferebat in creaturam, quæ nihil quidem *merebatur boni*, in hoc *omnem gratiam* in peccatorem, qui nil meretur niſi *malum*: multo plus pro nobis Deus præſtitit juxta foedus gratiæ in ſecundo Adamo, quam juxta foedus operum, in primo: illo ſimplicem conferebat beatitudinem, hoc duplicem.

Communio foederis gratiæ duplex.

XXVIII. Foederi huic gratiæ tria accidunt, communio foederis, promulgatio ejuſdem, & diſpenſatio. *Primum* eſt communio, ſeu communicatio beneficiorum hujus foederis duplex: cum enim hoc foedus habeat *promiſſionem hujus & futuræ vitæ* 1. Tim. IV. 8. quemadmodum foedus cum Abrahamo, habebat promiſſionem terræ Cãnan, aliorumque beneficiorum *temporalium*, ac præterea promiſſionem *ſpiritualem*: *ero Deus tuus*. Gen. XVII. 7. 8. quæ divelli etiam poſſunt, ut patet in Iſraëlitis, quorum alii *temporalibus* tantum gaudebant, alii *ſpiritualibus* inſuper: cum præterea, foederis gratiæ ſtipulata officia à quibuſdam recipiantur, vel *externa* tantum *oris* profeſſione, ut jam ante docuimus ex Matth. XV. 9. Pſal. LXXVIII. 10. 32. 33. Matth. VII. 21. 22. alii *interna* etiam *cordis* Act. VIII. 37. Rom. X. 10. Hinc etiam naſcitur duplex *communio* foederis gratiæ: altera *totalis*, ſeu, ut alii loquuntur, *interna*, qua, qui ſtipulata confoederationis *ingenue*, hoc eſt, *corde & ore* addicunt, ſeu *filii promiſſionis*, Rom. IX. 8. *omnium* promiſſorum 2. Cor. I. 20. tam ſpiritualium, quam corporalium fiunt participes 1. Tim. IV. 8. altera *partialis*, ſeu *externa* tantum, qua *filii regni* Matth. VIII. 12. qui non ingenuè, ſed *ore* tantum abſque *corde*, ſeu externa tantum profeſſione, conditiones foederis recipiunt, Matth. VII. 21. 22. &c. privilegiorum eccleſiaſticorum *externorum*, & beneficiorum tantum *temporalium*, fiunt participes, quemadmodum olim ſub *veteri* diſpenſatione, impii & hypocritæ inter Iſraëlitas, qui privilegiis & beneficiis Eccleſiæ gaudebant tantum externis 1. Cor. X. 1----6. Pſal. XCV. 9. 10. 11. & ſub *nova*, v. g. Judas Iſcariotes Matth. X. 1. 4. Simon Magus Act. VIII. 13. omneſque πρόσκαιροι Matth. XIII. 3.... *palmites* in Chriſto *fructum non ferentes* Joh. XV. 2. Hoc ſenſu *multi* dicuntur vocati, pauci *electi* Matth. XX. 16. & XXII. 14.

Promulgatio foederis gratiæ ſeu Euangelium.

XXIX. *Secundum* eſt *promulgatio* foederis gratiæ, quæ *Euangelium* efformat, quemadmodum promulgatio foederis operum, *Legem*. Euangelium ab εὐαγγέλλω *bona nuncio*, hic nobis non eſt *præmium*, bona nuncianti, dari ſolitum: ſed boni

boni nunciatio. *Voce* tenus mutuatum videtur à LXX. Interpp. ex Jeſ. LII. 7. & LXI. I. Nec etiam nobis hic eſt *inſtrumentum*, quo actus hujus foederis deſcripti proſtant, quo modo *quatuor* Euangelia numeramus: nec ipſa his Euangeliis; totoque Inſtrumento ſacro contenta *doctrina Euangelica*. Quæ minus accuratè inter ſe diſcriminata, adverſariis anſam præbuerunt confundendi foedus *operum*, cum foedere *gratiæ*, quod obſervarent, utrobique tam in Vet. quam in Novo Teſt. ſeu, ut ipſi loquuntur, tam in *Lege*, quam in *Euangelio*, urgeri exercitium bonorum operum. Hinc inſuper ipſis naſcitur lex triplex, *naturalis*, *Moſaica* & *euangelica*, & hinc triplex vitam æternam obtinendi via, ſcil. per obſervationem legis *naturalis* ſub Patriarchis; *Moſaicæ* uſque ad Chriſtum, & *euangelicæ*, uſque ad finem ſeculorum. *Euangelium*, ceu promulgatio foederis gratiæ, duo concludit: nim. *fœdus* gratiæ, velum ſuum *materiale*; & *promulgationem*, velut formale: ſicut *lex*, ceu promulgatio foederis naturæ, totidem complectitur: foedus naturæ, & ejus promulgationem. Ex quo promtum eſt perſpicere, ut conveniant duo iſta, nim. quoad promulgationem; ut item differant, ſcil. ut foedus *naturæ* & *gratiæ*.

Opponitur Legi.

XXX. Non itaque promulgatur *lege* quavis, nominatim non *Decalogo*, utpote qui opera *illa* exigit, quorum præſtatione protoplaſti, in ſtatu creationis, ſibi mérituri erant vitam æternam, de quibus obtinet: *fac hoc & vives* Levit. XVIII. 5. Rom. x. 5. Ezech. XX. II. Luc. x. 28. nec non: *maledictus qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat* Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. Qua lege non poteſt non intelligi *Decalogus*. Ut hactenus, reſpectu hominis *lapſi*, ſibi invicem *contrarientur*, ſe invicem *ponant* ac *tollant*, adeo ut qui ſub *lege* ſit, eſſe non poſſit ſub *gratiâ* & Euangelio, & vice verſa Rom. IV. 14. 15. & VI. 14. 15. & VII. I. & ſequent. & IX. 31. 32. & x. 3. Gal. III. 5. & v. 4. Proinde Euangelium, quà tale, non habet *legem*; ſicut lex quà talis, non habet *Euangelium*, licet ab eo, quod à Deo exigatur fides, ut conditio foederis gratiæ, appelletur *lex fidei* Rom. III. 27. ipſaque præſtatio, *opus fidei* Joh. VI. 29.

Eidem lex ſubordinatur & inſervit.

XXXI. Quo tamen non efficitur, ut, diverſa *conſideratione*, ſibi multis modis non *ſubordinentur* & inſerviant, à quo *lex pædagogus dicitur ad Chriſtum* Gal. III. 24. & *finis legis*, *Chriſtus* Rom. x. 3. 4. quo reſpectu, *lex contraria* negatur *promiſſioni* Gal. III. 21. Inſervit *lex* Euangelio; (I.) quando illa juſtitiam homini *præſcribit* Levit. XVIII. 5. hoc *præſtat* Rom. VIII. 2. 3. (2.) Illa maledictionem peccatori *imponit* Deut. XXVII. 26. hoc ab eo *tollit* Gal. III. 10. (3.) Illa comminatione maledictionis, peccatorem *proſternit* Pſ. LI. 5. cum 10. hoc promiſſione gratiæ proſtratum *erigit* Matth. XI. 28. (4.) Illa neceſſitatem liberationis & liberatoris *monſtrat*, & utriuſque deſiderium *accendit* Rom. VII. 24. Act. II. 37. & XVI. 30. hoc conferendo *ſatiat* Act. II. 38. & XVI. 31. (5). Illa vivendi & gratitudinis rationem *deſignat*, quam hoc *requirit*, Rom. III. 31. Gal. III. 17. 19. Luc. I. 74. 75.

Euangelium duplex eſt: promiſſionis & impletionis.

XXXII. Hinc Euangelium diſpeſci à Theologis conſuevit, in Euangelium *promiſſionis* & *impletionis*: quatenus, illo non tam *redemptio*, quam *Redemptor*, *promittitur* tantum; hoc autem *exhibetur* Gal. IV. 4. Heb. I. I. Unde illud multo fuit imperfectius, *obſcurius*, contractius, quam hoc, prout ſuo loco ex profeſſo oſtendemus. Utriuſque Euangelii foedus gratiæ, vel eſt *externum* tantum, eccleſiaſticum & nationale, quo foedus internum *offertur* tantum; hoc ſenſu ante Chriſtum, Deus foedus miit cum totâ natione Judaica, omnibuſque ac ſingulis ejus membris, etiam improbis, quatenus illam ſolam nationem, Deus, ex quibusvis aliis, elegit ſibi in populum, Deut. IV. 37. & VII. 6. 7. & x. 15. & XIV. 2. Jeſ. XLI. 8. 9. cui ſoli beneficia *ſpiritualia* foederis gratiæ *offerret* Pſal. CXLVII. 19. 20. Rom. IX. 4. quique conditiones foederis, etiam, ſaltem *profeſſione* tenus, *reciperet* Pſal. L. 16. Quemadmodum etiam ſub N. Teſtamento, eodem ſenſu, foedus gratiæ *eccleſiaſticum*, ejuſque beneficia temporalia, ad quosvis extenduntur, qui profeſſione ſaltem, *conditionem* foederis gratiæ, ſibi oblati in Euangelio, *recipiunt*, quamvis illam revera non *præſtent*. Quò ſpectat ſimilitudo *areæ* impuræ Matth. III. 12. *agri* variis partibus variè conſiti Cap. XIII. 3. ſigillatim πρόσκαιροι verſ. 21. *Filii regni* foras ejiciendi Cap. VIII. 12. palmites in Chriſto fructum non ferentes Joh. XV. 2. inter quos Judas Matth. x. I. 4. Simon Magus Act. VIII. 13. qui *dicunt* & non *faciunt* Matth. VII. 22. quo ſenſu, *multi vocati* dicuntur, *pauci electi* Matth. XX. 16. Sicut jam ante monuimus.

Diſpenſatio foederis ſeu Teſtamentum.

XXXIII. *Tertium* eſt *diſpenſatio* foederis gratiæ, quæ *teſtamentum* efformat, non eſt enim teſtamentum, niſi diſpenſatio foederis gratiæ, quatenus illa nititur morte teſtatoris Chriſti. Proinde (ſicut & Euangelium) duo implicat. nim: *fœdus gratiæ* ejuſque promiſſa, & ejus *diſpenſationem*; pro diverſitate temporum: ſed ſub hac ratione, quatenus illa diſpenſatio nititur *morte teſtatoris*, à quo Teſtamenti denominatio exſurgit. Hinc gratiæ foedus, etiam *Teſtamentum* deſignatur Heb. IX. 15—22. quâ ſignificatione ברית & διαθήκη veniunt Exod. XXIV. 8. cum Heb. IX. 20. Gal. III. 15. Quod I. totum nitatur ac ratificetur morte ac *ſanguine* Teſtatoris. Ibid. Heb. IX. 15. ſive *typico* ſub V. T. Levit. XIV. 4. 5. 6. 7. cum Pſal. LI. 9. ſive *proprio* Zach. IX. II. Heb. x. 29. & XIII. II. 12. 20. Rom. III. 25. Matth. XXVI. 28.

 Quod

Quod 2. *Teſtatorem* agnoſcat, Chriſtum *Mediatorem* Heb. IX. 15. & XII. 24. Quod 3. beneficium *vitæ* æternæ conferat, non ut *mercedem*; ſed ut *hæreditatem*: & confœderatis, ut *hæredibus* Rom. VIII. 17. Gal. III. 18. Matth. XXV. 34. Quod 4. ejus beneficia fœderatis conferantur, non ex ullo ſuo *merito*; ſed ex purâ conſtitutione divinâ Luc. XXII. 29. Atque hoc demum ſenſu, quatenus nim. Teſtamentum cum fœdere gratiæ coincidit; ſemper, à primâ fœderis gratiæ conſtitutione, *unum* fuit eritque, eo quod, unam tantum hæreditatem, unam Teſtatoris mortem, agnovit & agnoſcit: quatenus tamen *Teſtamentum*, non ipſum dicit fœdus gratiæ; ſed ejus tantum *diſpenſationem*, non unum, ſed *duplex* agnoſcitur, *Vetus* & *Novum* Heb. VIII. 8. in quantum illud, fœdus gratiæ *offert*, ratificandum morte Teſtatoris *futura*, & ſanguine adhucdum *fundendo*; hoc autem ratificatum, morte *facta* & ſanguine *fuſo*. Quæ porro de diſpenſatione fœderis gratiæ, ſeu de *Teſtamentis* dicenda reſtant, in ſuum locum, nim. librum *octavum* ſeponimus.

Quæritur.

Pars Elenchtica.

1. An ſponſio Filii, in fœdere gratiæ æterno, habuerit rationem fidejuſſionis, an expromiſſionis?

XXXIV. Quæritur 1. An ſponſio Filii, in fœdere gratiæ *æterno*, habuerit rationem *fidejuſſionis*, an *expromiſſionis*? Sociniani, quia negant ſponſorem ab æterno *extitiſſe*, quia item aſſerunt, Deum, mittentem Filium ſuum, homini placatum fuiſſe, adeoque nullâ indiguiſſe ſponſione, quâ ſibi pro homine promitteretur ſatisfactio, ſed pro Deo tantum, homini in tempore ſpopondiſſe fidem præſtandorum beneficiorum, ſi ſuis præceptis obſequeretur; negant omnem ſponſionem *æternam*. Fratres illi, qui celeb. Coccejum ſectantur, poſt ipſius obitum, quo commodius haberent, fideles Vet. Teſtamenti, non obſtante ſponſione *æternâ*, fuiſſe ad actualem uſque ſatisfactionem, ſub reatu; ſtatuunt ſponſionem illam fuiſſe *fidejuſſionem*, per quam debitor principalis maneat ſub reatu uſque ad *actualem* ſolutionem. Reformati reliqui exiſtimant, Filium æternâ illâ ſponſione, ſolutionem ſeu ſatisfactionem *abſolute* ſpopondiſſe, abſque ullâ *reſervatione* beneficiorum ordinis & excuſſionis (quæ Juriſconſulti ſuæ fidejuſſioni relinquunt) univerſam peccatoris electi cauſam & reatum, ſimul & ſemel in ſe ſuſcepiſſe, eoque redimendos, ab omni reatu liberaſſe: quamvis interim adjiciant, divinam hanc *expromiſſionem*, ad leges civilis cujusvis expromiſſionis, non ita rigidè & per omnia, eſſe exigendam. Quia: 1. ab hac *ſponſione* in Vet. Teſtamento ערב Jer. XXX. 21. in Novo

Argumenta.

autem ἔγγυος Heb. VII. 22. appelletur, quod Scapulæ quidem ad hanc *vocem*, eſt à γυῖον *manus*, quaſi ἐν γυίοις *in manibus*, quod in expromiſſione, creditor certitudinem debiti ſui, q. *in manus* accipiat: ſive à γύης *terra immobili*, ſecundum Suidam alioſque, quod expromiſſio debitum faciat *immobile*; in expromiſſione fuit q. *virtualis* quædam ſatisfactio & reconciliatio, cujus ope, & qui ante *actualem* ſatisfactionem Chriſti crediderunt, liberati ſunt. Quia 2. contraria fidejuſſio repugnat omnibus iſtis locis utriuſque Teſtamenti, quæ tradunt, fideles ante præſtitam ſatisfactionem, conſecutos fuiſſe peccatorum ſuorum ἄφεσιν Pſal. CIII. 45. & LI. 2. 3. 9. 10. 11. & XXXII. 5. Matth. VI. 12. & IX. 5. Quia 3. repugnat ſapientiæ, & *Dei læſi*, & ſponſoris intercedentis, reatum *lædentis* ſuſcipere & admittere eâ lege, ſi lædens non poſſit ſatisfacere; quando uterque perſuaſus eſt, impoſſibile eſſe, ut lædens ipſe ſatisfaciat. Quia 4. repugnat ſaluti fidelium Veteris Teſt. ſi enim, non obſtante fidejuſſione, ſub reatu fuerunt, uſque ad *actualem* ſponſoris ſatisfactionem, qua ratione in coelum potuerunt admitti? Niſi ſtatuere velimus, ſub reatu mortis & æternæ damnationis, adhucdum conſtitutos, in coeleſtem libertatem conſtitui poſſe, quod omnem abſurditatem ſuperat. Quia 5. colludit cum hypotheſibus Pontificiorum, quæ ex hac fidejuſſione, fideles V. T. in limbum Patrum detrudunt, inde liberandos per actualem Chriſti ſatisfactionem. Quia 6. repugnat iſtis locis Scripturæ Veteris, per quæ, jam tum Deus, noſtra peccata in Mediatorem conjeciſſe, & ab eo exegiſſe legitur Jeſ. LIII. 4. 5. 6. 7. collat. cum 2. Cor. V. 19. 21. *virtualiter* ſcil. Id vero fieri qui potuit? niſi propter expromiſſionem, ſeu ſatisfactionem expromiſſam? Nec ſolide objiciunt: A. Mediatorem ἔγγυον dici Heb. VII. 22. cum vox illa *ſponſorem* denotet, tanquam *genus*, ad *fidejuſſorem* & *expromiſſorem*, velut ſuas *ſpecies*, & ſponſio non dicat, niſi quamvis promiſſionem ſtipulationemque: unde apud Theologos, Philologoſque, paſſim convertuntur *ſponſio* & *expromiſſio*. Ita Martinius in ſuo Lexico Philologico, *ἐγγυὴ eſt ſponſio, expromiſſio, ἀναδοχὴ*, & Heſych. ἔγγυος ἀνάδοχος, & ἀναδοχὴ Budæo in comment. Græcæ ling. expromiſſionem ſonat: ἀναδέχεσθαι, inquit, *eſt promittere & in ſe recipere, & ſuum agnoſcere, factum vel debitum.* Imò & ἐγγυᾶσθαι, idem Budæus pag. 80. & 90. vult ſignificare, *abſolute promittere*, quin ἀναδέχεσθαι: ſin minus, doceant οἱ ἐξ ἐναντίας, ἔγγυον non aliud ſonare in N. T. quod fidejuſſorem. Nec B. Quod expromiſſor non pro alio; ſed pro ſe ſolo ſolvat, adeoque, ex noſtra hypotheſi luxetur ſatisfactio Chriſti *pro nobis*: dicimus enim ſponſorem expromiſiſſe, non pro *ſuo*; ſed pro noſtro debito. Nec C. quod eâ ratione liberemur, non per ſatisfactionem; ſed per *expromiſſionem*: ſi enim nexus eſt ſolidus, nunquid ex hypotheſi partis adverſæ, fideles V. T. dicendi erunt liberati, non per ſatisfactio

Objectiones.

ctionem; ſed per fidejuſſionem? Verum non ſolâ expromiſſione liberamur; ſed ſatisfactione per expromiſſionem *ſuſcepta*, eoque certo certius *præſtandâ*, adeoque expromiſſioni *involutâ*. Nec D. ſolidè concluditur, ſponſorem non expromiſiſſe pro nobis, noſtrumque debitum abſolute in ſe derivaſſe, ex eo, quod, ſi non ſolviſſet, electi dicerentur *adhucdum* eſſe in peccatis ſuis 1. Cor. XV. 17. quoniam impoſſibile fuit, ut ſponſor *θεάνθρωπος*, expromiſſum non ſolveret, adeoque impoſſibile quoque, ut electi eſſent in peccatis ſuis. Tandem E quod peccata noſtra, dicantur uſque ad ſolutionem, fuiſſe in mundo: fuerunt enim, non quidem in peccatoribus; ſed in expromiſſore.

2. An Filius provinciam mediatoriam potuerit non ſuſcipere, aut ſuſceptam deponere?

XXXV. Quæritur 2. An Filius, poſtulante Patre, ut provinciam mediatoriam in ſe ſuſciperet; potuerit eam non ſuſcipere, aut cum ſuſcepiſſet, oneri ejus ſe ſubducere? Epiſcopius cum ſuis Remonſtrantibus Apologiſtis, quo commodius habeat, libertatem arbitrii conſiſtere in omnimodâ *indifferentia*; affirmat Apolog. cap. XVII. 187.

Collatio ſententiarum. Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati agnoſcunt & Deum liberrimè poſtulaſſe, ut Filius ſuſciperet provinciam mediatoriam, & Filium liberrime quoque eandem ſuſcepiſſe, quatenus uterque ex conſilio & complacentia rationali egit, unde *conſilium pacis* dicitur co[i]iſſe inter *Jehovam*, & *virum Zemach* Zach. VI. 13. Pſal. LX. 7. 8. 9. Agnoſcunt itidem, & Patrem & Filium, velut perſonas divinas, fuiſſe plane ſui juris, adeoque Patrem *in ſe* & ſuâ natura conſideratum, potuiſſe non *poſtulare*, & hactenus Filius quoque, potuit non *recipere* poſtulatum; ſed tamen poſitâ poſtulatione Patris, Filium potuiſſe *non obſequi*, non recipere, durum exiſtimant ac crudum: & poſtquam recepit provinciam, ſe oneri ejus ſubducere, perfidum inſuper putant, adeoque Filium reſilire non potuiſſe. Quia: 1. *conſilium* inter Patrem & Filium *immobile* dicitur Heb. VI. 18. *τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ*, collat. cum Zach. VI. 13. jurejurando roboratum Pſal. CX. 4. Tum 2. quia ex hac *ſuſceptione*, dicitur ſervus Patris Jeſ. XLII. 1. & cap. LII. 13. & LIII. 11. qui non poteſt non obedire Domino, de *jure* ſaltem. Quia 3. ex eadem ſuſceptione, Pater ipſum ſubjecit legi, velut ſuum ſubditum Galat. IV. 4. *impoſuit* ei noſtra peccata Jeſ. LIII. 4. eadem ab ipſo ſuo *jure* exegit vſ. 7. ipſum pro nobis *peccatum fecit* 2. Cor. V. 21. Quia 4. Reſilire à pactis eſt *perfidia*, quam de perſonâ divinâ cogitare, horrenda eſt blaſphemia. Quia 5. Iſtâ declinatione Filii, Pater excidiſſet gloria gratiæ & miſericordiæ ſuæ, electi, ſuâ ſalute, & ipſe Filius gloriâ mediationis ſuæ.

Objectiones.

Cauſantur interim in contrarium: A. Quod ſi non potuiſſet non ſuſcipere provinciam, nec eam non deponere; non *libere* ſuſciperet & gereret. Reſp. præſupponitur nunquam probandum, quod libertas conſiſtat in *merâ indifferentia*, cum reverà conſiſtat in facultate agendi *ex conſilio*, quam inter Patrem & Filium obtinuiſſe, jam ante docuimus. B. Quod Chriſtus obediverit Patri, non uti nos divinæ legi obedimus, ſub comminatione mortis æternæ. Reſp. Non utique Pater Filio provinciam mediatoriam impoſuit ſub comminatione mortis, quia ſuperfluum & abſurdum fuiſſet: cum Filius Dei, per naturam ſuam non potuerit peccare, aut non obedire Patri: tum etiam ex eo, quod provinciam Pater Filio non obtulerit cum comminatione; non ſequitur, quod Filius poſtulanti Patri potuerit *non* obſequi, aut à ſuſceptâ potuerit reſilire.

3. An detur fœdus gratiæ univerſale?

XXXVI. Quæritur 3. An detur fœdus gratiæ univerſale, cui ſubſint omnes & ſinguli homines?

Sententia Semipelagianorum.

Semi-Pelagiani, & inter hos potiſſimum Remonſtrantes, quo efficacius tueantur, gratiam univerſalem, & prædeſtinationem ex prævisis; ſtatuunt, Deum ab æterno decreviſſe, omnibus & ſingulis hominibus deſtinare Mediatorem, qui eos ſuâ ſatisfactione redimeret, hinc omnes & ſingulos velle ſervari, per Chriſtum, ſi modo ipſi velint, hinc inſuper, omnibus & ſingulis offerre, atque etiam vires *ſufficientes* conferre, ſub conditione, ſi per vires liberi arbitrii, volent in Mediatorem credere, & reſipiſcere à peccatis ſuis; tum, quos prævidebat credituros, ſe electurum, quos contra nolle prævidebat, reprobaturum: ſtatuunt fœdus gratiæ *univerſale*.

Et Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati ex adverſo, quia negant decretum univerſale, omnes & ſingulos ſervandi, ut docuimus lib. II. cap. XV. §. XXX. quia item negant Deum omnibus & ſingulis deſtinaſſe redemptionem per Chriſtum, ſicut demonſtravimus lib. II. cap. XVII. §. XXXII. quia porro exiſtimant, Chriſtum non eſſe datum omnibus & ſingulis, ut demonſtrabimus ſuo loco in cap. de *redemptionis impetratione*, quia tandem non potuerit prævidere, *hunc* præ illo crediturum: ſtatuunt, non dari fœdus gratiæ univerſale: Cum præſertim: 1. in hoc diſtet à fœdère *naturæ*, qu[o]d illud in Adamo ſeſe extendat ad omnes; dum fœdus gratiæ tantum coit cum *ſemine mulieris*, contradiſtincto ſemini ſerpentis Gen. III. 15. cum *domo Iſraelis* Jer. XXXI. 33. cum *filiis fœderis* Act. III. 25. *filiis promiſſionis* Rom. IX. 8. *hæredibus promiſſionis* Heb. VI. 17. ad illos dicitur pertinere *fœdus* Rom. IX. 4. & *promiſſio* Act. II. 39. quando alii ſunt *alieni à teſtamentis promiſſionis* Epheſ. II. 12. Cum 2. nullibi per univerſam Scripturam, fœdus gratiæ extendatur ad omnes & *ſingulos*, quin ex adverſo, multi ab eo excluduntur Pſal. CXLVII. 19. 20. Actor. XIV. 16. Nec habent quod pro ſe obtendant *οἱ ἐξ ἐναντίας*, niſi quæ pro gratia univerſali adduci conſueverunt, quæ jamdudum, locis jam citatis contudimus.

4. An fœdus gratiæ ſit conditionatum?

XXXVII. Quæritur 4. An fœdus gratiæ ſit conditionatum? Pelagianίζοντες, ut fœderis gratiæ participium ſuſpendant, à conditionibus, viribus

liberi

ditionatum? liberi arbitrii præſtandis, fœdus gratiæ totum, quantum quantum eſt, *conditionatum* tradunt. Ex adverſo Antinomi, ſub prætextu elevandæ gratiæ, Collatio ſententiarum. foedus illud totum *abſolutum* tradunt. Nec deſunt etiam inter Reformatos, qui, ut non tantum efficacius declinent ſtrophas Pelagianizantium; ſed etiam, ut à conditionibus præſtitis non ſuſpendatur jus ad promiſſa foederis gratiæ: ſtatuunt foedus gratiæ temporale, eſſe prorſus *abſolutum*; ſic tamen, ut nemo ſalutem conſequatur, niſi viâ fidei & ſanctimoniæ. Accuratiſſimè diſtinguendum puto, inter promiſſiones foederis gratiæ, eas quæ habent rationem *mediorum* ad finem, quales ſunt redemptionis impetratio per Chriſtum, regeneratio, converſio, collatio fidei & propoſiti Sententia Reformatorum communis, cum ſuis rationibus. reſipiſcentiæ: & tales quæ habent rationem *finis*, v. g. juſtificatio, adoptio, glorificatio &c. hoc facto, dicendum videtur, quod promiſſiones foederis gratiæ *primi* generis, ſint planè *abſolutæ*: implicat enim manifeſtam contradictionem, ſtipulari ab homine peccatis mortuo, præſtitam conditionem ac redemptionem Chriſti, regenerationem &c. promiſſiones autem *ſecundi* generis, juſtificatio, adoptio &c. omnino ſunt *conditionatæ*, ſic tamen ut præſtatio conditionum non pendeat à viribus liberi arbitrii; ſed à promiſſis hujus foederis abſolutis. Sic ſtatuimus, quia 1. Conſtanter in Scripturis, noſtri *juſtificatio* ſuſpenditur à conditione fidei Joh. III. 16. Act. X. 43. *adoptio* I. Joh. I. II. 12. Quia 2. Foedus propriè dictum concipere, quod non conſtet mutuis promiſſionibus & ſtipulationibus, in quo partes non conſentiant in eaſdem conditiones; eſt foedus concipere quod non eſt foedus. Hinc 3. confoederationes cum Deo, paſſim factæ leguntur per propoſitionem & receptionem conditionum Deut XXX. 15. .... Exod. XIX. 5. 6. 8. 2. Paral. XV. 12. 13. Gen. XVII. I. 2. 2. Cor. VI. 17. 18. &c. Addam 4. quod foedus gratiæ *promiſcue* oblatum, non conferatur huic magis quam illi, niſi ad *præſtitam* aliquam conditionem Joh. I. 12. & III. 16. Act. X. 43. Quod 5. nemo *certus* eſſe poſſit, ſe, præ quovis alio, in foederis participium admiſſum eſſe, niſi ex præſtita quadam ejus conditione Gal. II. 16. Non dicam 6. graviſſima incommoda, quæ ex negatâ fœderi gratiæ *omni conditione*, emergent: qualia A. Quod hac ratione, *una* tantum ex confoederatis pars *obligabitur*, ſcil. Deus. B. Quod foedus gratiæ poſſet coire inter Deum & hominem, *non conſentiente* homine. C. Quod foederati cum Deo, virtute hujus foederis, non magis *poſt* acceptam foederis communionem, erunt obſtricti ad *ullum officium*, amoris, obedientiæ, reverentiæ; quam *ante* ejuſdem conſummationem. D. Quod hoc pacto, confoederatus cum Deo, poſſit *nullâ*, ſeu *extrinſecâ* ſeu *intrinſecâ* differentiâ aut qualitate, diſtare à non foederatis. E. Quod *neglectus fidei* ac reſipiſcentiæ, non poſſit hominem ſecludere à participio foederis. F. Quod *fides* & *reſipiſcentia* non ſint via ad remiſſionem peccatorum & ſalutem æternam. G. Quod hac ratione, univerſum verbi miniſterium fruſtra ſit futurum, cum id non alio ſpectet magis, quam ad præparandum & erigendum hominem, ad recipiendam foederis gratiæ conditionem, ſeu ad fidem in Chriſtum, eique dignè converſandum. Quæ hic objici queant, nullo Objectiones. negotio retundi poſſunt, ex his quæ dudum in *dogmaticis* obſervavimus. v. g A. Quod hac ratione foedus gratiæ non ſit futurum firmum & *æternum* Gen. XVII. 13. 19. ſi nim. pendeat à conditione humanitus præſtandâ. Reſp. Verum eſt, ſi pendeat à conditione humanis *viribus* & incertè præſtandâ, qualem in foedere gratiæ non admittimus. B. Quod nihil ab homine requiratur, pro *conditione* ad participium foederis gratiæ Jer. XXXI. & XXXII. Heb. VIII. 10. Joh. VI. 45. Ezech. XXXVI. 25. 26. Reſp. 1. Requiri conditionem, & quâ ratione, ſuo loco docuimus, ex Joh. I. 12. & III. 16. Gal. II. 16. &c. quamvis *illis* locis fortè non exprimeretur: ſed 2. exprimitur ſic ſatis, etiam ipſis illis locis, quando Heb. VIII. 10. additur, *& ipſi mihi erunt in populum*, ſcil. conſenſu fidei: Joh. VI. 45. *ille venit ad me.* ſcil. fide: Ezech. XXXVI. 28. *& eritis mihi in populum, & ego vobis ero in Deum*, ſcil. per conſenſum reciprocum: quamvis his locis, dicatur conditio illa procuranda à Deo. C. Quod conditio propriè dicta, in materiâ foederum ſit talis actio, quæ præſtita, homini *jus* confert ad præmium, quod in foedere gratiæ non valet. Reſp. Conditio præſtita in foedere gratiæ, non *jus* confert in promiſſa conditionata; ſed *poſſeſſionem* tantum, quod in negotio juſtificationis receptum eſt. D. Quod foedus gratiæ ſit *teſtamentum*, quod non implicat conditionem, imò per Juriſconſultos excludit omnem contractum & conſenſum mutuum in conditiones. Reſp. 1. Teſtamentum propriè nihil aliud eſt, quam diſpenſatio foederis gratiæ, quatenus illa nititur morte teſtatoris. Proinde teſtamentum implicat quidem foedus gratiæ, velut ſuum *materiale*; ſed non eſt *ipſum foedus*; verum ejus *diſpenſatio*, quæ eſt quaſi formale teſtamenti. 2. Et Juriſconſulti in ſuis teſtamentis admittunt conditiones, v. g. ſi Titius volet ducere neptem meam; hæres eſto.

XXXVIII. Quæritur 5. An foedus gratiæ ab hominibus ſtipuletur ulla bona opera propria? 5. An foedus gratiæ ab hominibus ſtipuletur ulla bona opera propria? Pontificii, in gratiam ſuorum meritorum ex condigno, ſtatuunt foedus gratiæ ſtipulari bona opera, velut *cauſas meritorias*. Sociniani, ut obtineant, hominem juſtificari, non propter juſtitiam ſatisfactionis & meritorum Chriſti, ſed propter opera propria, non quidem *legis*, ſed *Euangelii*, hoc eſt

Collatio ſententiarum.

eſt legis Moſaicæ, quatenus per Chriſtum eſt correcta & aucta: & propter ea, non ex merito; ſed ex gratiâ Dei, ſtatuunt fœdus gratiæ ſtipulari iſta bona opera. Remonſtrantes, ut declinent hominem propter ſolam juſtitiam Chriſti imputatam juſtificari; ſtatuunt fœdus gratiæ ſtipulari fidem & quidem ſolam; ſed quatenus illa eſt per bona opera efficax: aut quatenus fides, per acceptilationem divinam, eſt pro univerſali obedientia legis.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Reformati, licet admittant, fœdus gratiæ ſtipulari *opus fidei* Joh. vi. 29. cum ſuis ingredientibus, notitia, aſſenſu, fiducia & appellatione ſpeciali: ſed fidem iſtam cogitant, non quatenus eſt *opus aliquod*, aut *opera*; ſed quatenus eſt opus *hoc*, ſcil. apprehenſio Chriſti: cæterum ſtatuunt fœdus gratiæ nulla omnino ſtipulari bona opera, eo quod 1. per hoc, vel ex ipſa denominatione, quaſi ſpecie, diſtinguatur fœdus *gratiæ*, quod in *Euangelio* promulgatur, à fœdere *operum*, quod in *lege* propalatur: quod illud habeat doctrinam *credendorum*, hoc *faciendorum* Rom. x. 5. 8. 9. 10. 11. imo & ex hac forma ſibi opponantur velut contraria, adeo ut, ex unius affirmatione, alterius inferatur negatio, & vice verſa Rom. iii. 27. 28. Gal. ii. 16. 21. Phil. iii. 9. 2. Tim. i. 9. 10. Cum 2. beneficia fœderis gratiæ, perpetuo Scripturæ tenore, ſuſpendatur à *ſolâ fide* Joh. iii. 16. & ſeqq. Marc. xvi. 16. Eph. ii. 8. Rom. iii. 28. Gal. ii. 16. Cum hinc 3. *lex* à foedere operum, *miniſterium mortis* appelletur, quando *Euangelium* miniſterium *Spiritus* ac *vitæ* dicitur 2. Cor. iii. 7. 8. Cum denique 4. ſolum foedus *operum* in lege, mercedem tribuat *ex operibus*, quando foedus *gratiæ* in Euangelio, promittit *abſque* operibus Rom. iv. 4. 5. 6. ex purâ gratiâ Rom. vi. 23. Jam quæ his opponunt, ſcil. quod in N. T. (*a*) tradatur doctrina *operum* (*b*) tradantur *leges* propriè dictæ Matth. v. vi. vii. (*c*) addantur *comminationes* adverſus contumaces, (*d*) promiſſiones ſuſpendantur ab *obedientia operum* Luc. xvii. 10. Rom. viii. 13. &c. nullo negotio expediri poſſunt, obſervato & demonſtrato πρώτῳ ψεύδει, quo *doctrinam* N. *Teſtamenti* non diſtinguunt à *fœdere* gratiæ, & ab Euangelio, quo promulgatur illud foedus. Confer parag. xxi.

6. An fœdus gratiæ fidem ſtipuletur, ut viribus propriis præſtandam?

XXXIX. Quæritur 6. An foedus gratiæ fidem ſtipuletur ut propriis viribus, ſeu viribus liberi arbitrii naturalibus præſtandam? Pelagiani ac ſemi-Pelagiani, Sociniani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, Anabaptiſtæ, ut vires liberi arbitrii, à violatione foederis operum, non tantum non exſtinctas, in ordine ad bona ſpiritualia; ſed & illæſas habeant: ſtatuunt, non tantum *univerſum* foedus gratiæ conditionatum eſſe; ſed & conditiones ſtipulatas, qualeſcunque illæ tandem ſint, ſeu fidem & reſipiſcentiam, ſeu bona opera, præſtolari ab hominibus, ut propriis arbitrii ſui viribus præſtandas. Reformati exiſtimant foedus gratiæ fidem ſtipulari, non ut *propriis* viribus præſtandam; ſed viribus, ex promiſſionibus ipſius hujus foederis, *conferendis*. Quia (1) in hoc *eſſentialiter* diſtat foedus *gratiæ* à foedere *operum*, quod illud coierit, cum homine juſtitia *originali* beato Eccl. vii. 29. adeoque ſpiritualiter *vivente*; hoc autem cum homine in peccatis *mortuo* Eph. ii. 1. 3. cui impoſſibile eſt præſtare δικαίωμα τῦ νόμυ Rom. viii. 3. qui ſeſe *non ſubjicit* legi divinæ, nec *poteſt* etiam. Ibid. verſ. 7. qui non magis *poteſt* bonum facere, quam *Æthiops mutare cutem* Jer. xiii. 23. Cui proinde (2) per ipſum gratiæ foedus, promittuntur & reſtituuntur vires, *cor novum* & ſpiritus novus, quo poſſit ac velit præſtare conditionem foederis gratiæ Jerem. xxxi. 33. 34. & xxxii. 39. 40. Heb. viii. 8. Ezech. xxxvi. 26. 27. Quia (3) fides expreſſè donum Dei appellatur Phil. ii. 29. Nec eſt quod cauſentur, te fruſtra ſtipulaturum conditiones, ſi non ſit in viribus partis adverſæ, præſtare: cum ipſum gratiæ foedus vires parti promittat & conferat. Conf. lib. iv. cap. iv. §. 31.

7. An Euangelium obtinuerit etiam ſub V. Teſt.?

Collatio Sententiarum.

XL. Quæritur 7. An Euangelium obtinuerit etiam ſub Veteri Teſtamento? Pelagiani, cum quibus faciunt Pontificii, quia ſtatuunt, fideles ſub *Patriarchis*, ſervatos fuiſſe obſervatione legis *naturæ*; ſub Moſe, obſervatione legis Moſaicæ, ſub Chriſto, obſervatione *Euangelii*: ſtatuunt Euangelium non obtinuiſſe ſub Veteri Teſt. Sociniani, quia idem fere ſentiunt cum Pelagianis, & quia Euangelium definiunt, doctrinam de præceptis Chriſti, & promiſſionibus ſpiritualibus, remiſſione peccatorum & vita æternâ, quia item doctrinam de Chriſti ſatisfactione & merito, & fidem quæ recipiat Chriſti ſatisfactionem & merita, ſecludunt à fidelibus V. T. ſtatuunt Euangelium non obtinuiſſe ſub V. T. Anabaptiſtæ, quia idem fere ſentiunt cum Socinianis, atque etiam *Euangelium* confundunt cum libris *Novi* Teſt. ſicut *legem*, cum libris V. Teſt. negant item Euangelium obtinuiſſe ſub Veteri Teſt. Celeb. D. Coccejus cum ſuis, quia omne tempus Eccleſiæ diſpeſcunt in tres periodos, ſub promiſſione, ſub lege & Euangelio, ac proinde Euangelium referunt ad Novum Teſtamentum: quia item Euangelium definiunt doctrinam & promiſſionem de bonis Novi Teſt. ἀφέσει peccatorum, ablatione omnis reatus (licet interim agnoſcant teſtamentum æternum & univerſale, quod vigeat per omnia ſæcula Eccleſiæ) ſitque de patria cœleſti, dandâ propter Chriſtum, omnibus fidelibus, ſub omni ævo, quod pleriſque coincidit cum foedere gratiæ: ſtatuunt tamen, ſuo iſto ſenſu, Euangelium pertinere ad ſolum Novum Teſt.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati reliqui, quamvis Euangelium *impletionis* ſoli relinquant Novo Teſtamento; Euangelium tamen *promiſſionis* ſtatuunt originem ſuam habere à πρωτευαγγελίῳ paradiſiaco, adeo-

adeoque etiam obtinuiſſe ſub Vet. Teſt. Quia 1. *Euangelium* ipſis non eſt, niſi *promulgatio* fœderis gratiæ, ſicut *Teſtamentum* ipſis non eſt, niſi *diſpenſatio* fœderis gratiæ, quatenus nititur morte teſtatoris Chriſti, vel futura, vel præſente, è quo ipſis naſcuntur duo Teſtamenta, vetus & novum, ſicut monuimus in *dogmaticis*. Ex quo ſequitur, quia promulgatio iſta, atque etiam diſpenſatio promiſſionum foederis gratiæ, obtinuit etiam ſub veteri teſtamento; etiam obtinuiſſe ſub V. T. foedus gratiæ. Quia 2. hypotheſes ſententiæ adverſariæ (ſi modo hypotheſes Coccei & ſuorum excipias) nim. α. Fideles V. T. teſtamenti non habuiſſe promiſſiones *ſpirituales*, remiſſionis peccatorum & vitæ æternæ β. Servatos fuiſſe abſque Chriſto γ. abſque fide in Chriſtum δ. Servatos fuiſſe per opera propria ε. Religionem Vet. Teſt. totâ eſſentia diverſam fuiſſe à Religione Novi Teſt. &c. Religioni Chriſtianæ plane ſunt intolerabiles.

8. An foedus gratiæ promulgetur in Decalogo?

Collatio ſententiarum.

XLI. Quæritur 8. An foedus gratiæ promulgatum fuerit in Decalogo? Cl. Camero, quia parum accuratè non diſtinguebat inter *uſum* Decalogi, & ejus *naturam*; ſtatuebat, Decalogum, nec eſſe foedus *operum*, nec foedus gratiæ; ſed foedus quoddam *ſubſerviens*, quatenus, velut pædagogus, propellebat electos ad Chriſtum quærendum Gal. III. 24. Rom. X. 4. 5. Celeb. Coccejus cum ſuis, quia ſtatuebat, violatione ſui, foedus operum plane fuiſſe abolitum, nec remanſiſſe niſi teſtamentum gratiæ æternum & univerſale, uſque ad μοσχοποιΐαν Iſraeliticam, poſt quam Decalogus, acceſſione duplicis carminis: *fac hoc & vives*; & *maledictus ſit, qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis*, acceperit, non quidem *eſſentiam* foederis operum; ſed *ſpeciem* tamen ejuſdem: ſtatuit, Decalogum eſſe purum putum *foedus gratiæ*. Ex adverſo Reformati reliqui ſtatuunt, in Decalogo nullam eſſe foederis gratiæ promulgationem; ſed ſolam foederis operum renovationem, quamvis illa renovatio, ſaltem ratione electorum, habuerit uſum euangelicum, ut eos propelleret ad Chriſtum amplectendum.

Sententia receptior Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Quia 1. Decalogus nihil habet de Chriſto, nihil de fide in Chriſtum. Quia 2. ſi etiam proponeret Chriſtum & fidem in Chriſtum, quod tamen non largimur; habet tamen inſuper omnia bona opera moralia; proinde non juſtificaremur *ſola* fide, cum procul omni dubio, juſtificemur obſervatione foederis gratiæ. Quia 3. Decalogus habet omnia illa (ſolo excepto *poſitivo* mandato, de non manducando fructu vetito) quæ à protoplaſtis Deus ſtipulabatur, in *foedere operum*. Quia 4. etiam ſancitur *comminationibus* & promiſſionibus, perinde ac foedus operum. Nihil igitur obſtat quo minus dicatur, illum propriè repræſentare foedus *operum*, quamvis ratione *electorum*, in finem & uſum Evangelicum.

Objectio.

Nec quicquam obſtat, quod inibi ſubinde mentio fiat formulæ, quæ pertinet ad *foedus gratiæ*: *Ego ſum Deus tuus*: cum nihil omnino repugnet, obedientiam foederis operum urgere, argumentis & motivis à beneficiis foederis gratiæ deſumtis. Sed hoc argumentum ſeponemus, in locum οἰκεῖον de *diſpenſatione foederis gratiæ* ſub Moſe lib. VIII. cap. 2.

9. An foedus gratiæ à foedere naturæ differat, ſolis gradibus perfectionis accidentalis?

Collatio ſententiarum.

XLII. Quæritur 9. An foedus *gratiæ* à foedere *naturæ* differat ſolis gradibus perfectionis accidentalis? Pontificii, in gratiam ſui monachatus, quia volunt in Euangelio legi acceſſiſſe conſilia Euangelica, ſeu vota monaſtica, ex quibus Euangelium lege ſit perfectius, affirmant. Sociniani, ut ex lege efforment Euangelium, & obſervatione legum Chriſti, hominem juſtificari, efficacius habeant, ſtatuunt, Chriſtum legem Moſaicam non correxiſſe tantum; ſed & in ſingulis præceptis auctiorem, adeoque & perfectiorem reddidiſſe. Remonſtrantes Apologiſtæ, quo pollicem Socinianis premant quantum poſſunt, dum in eorum caſtra tranſire palam non audent; ſtatuunt Chriſtum legi hæc ſaltem tria adjeciſſe: *abnegationem ſui*, *tolerantiam crucis & imitationem ſui* Luc IX. 23.

Sententia Reformatorum.

Reformati ſtatuunt, foedus *gratiæ* à foedere *naturæ* diſtare totâ *eſſentia* tota *ſpecie*, ſicut homo & brutum; adeoque etiam perfectionis gradibus; ſed *eſſentialibus*, non autem ſolis *accidentalibus*: competere cætera, & legi & Euangelio, ſuam in ſua ſpecie perfectionem, quatenus & foedus *naturæ*, ſui obſervatione, quondam homini potuiſſet conferre vitam, ſecundum ejus formulam, *fac hoc & vives*; & *foedus gratiæ* jam actu confert ſalutem æternam. Iſta ex dictis dudum, non tantum de foedere naturæ lib. III. cap. XII. ſed & ex hoc ipſo capite abundè patent.

Objectiones.

Singulas ſingulorum obloquentium hypotheſes ſingulatim disjicere, non eſt hujus loci, cum præſertim Pontificiorum *conſilia* euangelica dudum profligaverimus ex profeſſo lib. III. cap. XI. §. XII. Additamenta Socinianorum, quibus Chriſtus Euangelium perfectius reddiderit, nullum fundamentum habent in Matth. V. 21. 22. 27. 28. &c. Cum ibidem Servator, non legem *Moſis* corrigat, aut adaugeat, ut Sole clarius patet ex vſ. 45. *Inimicum tuum odio proſequeris*, quod nullibi occurrit apud Moſen; ſed eandem vindicet à *gloſſis* Phariſaicis. Nec etiam additamenta Arminiana in Matth. XVI. 24. Luc. IX. 23. proſtant cum in his locis de lege *Moſis*, his officiis aucta, ne tantillum quidem proſtet, atque inſuper, non modo officia hæc tria; ſed omnia etiam Socinianorum illa, quæ pro additamentis legis Sociniani venditant, etiam in Veteri Teſt. obvia ſint, ſicut ſuo loco, de *lege* Moſis ex profeſſo oſtendemus. Quæ de Teſtamentorum, naturâ, numero & differentiis, hic diſputari poſſent, ea huc reducenda ſunt, ex libro hujus Theologiæ *octavo*, ubi ex profeſſo ventilabuntur.

Pars

Pars Practica.

Foedus gratiæ: 1. Nos abripit in admirationem.

XLIII. Quantum ad *praxin*, foederis gratiæ contemplatio *primo* nos abripit in piam ſui *admirationem*, ex tot, tantis ac talibus myſteriis quæ prodit, dum A. pandit doctrinam, de *reſtitutione* ac ſalvatione peccatoris per Chriſtum, quæ *myſterium Euangelii* dicitur Eph. VI. 19. *myſterium* fidei, 1. Tim. III. 9. *myſterium Dei & Patris & Chriſti* Col. II. 2. Dum B. explicat doctrinam, de perſona & officio Mediatoris hujus foederis, quæ *ſine dubio magnum pietatis myſterium* appellatur 1 Tim. III. 16. Dum C. aperit *unionem* Chriſti & fidelium, in unum *ſemen mulieris*, & in unum *corpus*, quaſi ſpirituali quodam connubio, id quod *magnum myſterium* appellatur Eph. V. 29—33. Dum D. pandit beneplacitum Dei, de vocandis gentibus ad participium foederis, quod *myſterium Chriſti*, Apoſtolo dicitur *abſconditum à temporibus æternis* Rom. XVI. 25. 26. Dum E. *prodit nobis myſterium voluntatis* divinæ, *ſecundum gratuitam ſuam benevolentiam, quam propoſuerat in ſeſe*, εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ Eph. I. 9. 10. Dum F. varias hujus foederis *diſpenſationes*, per varia ſtatuta Eccleſiaſtica patefacit, à quibus verbi divini Miniſtri, οἰκόνομοι τῶν μυστηρίων Θεοῦ dicuntur 1 Cor. IV. 1. Tandem G. dum & *reſurrectionem* carnis, noſtrique in momento ſubitaneam *mutationem* connotat, quam Apoſtolus cum emphaſi *myſterium* appellat 1. Cor. XV. 51. 52. cum 1. Theſſ. IV. 16. 17. Hæc aliaque, tot ac tanta foederis gratiæ *myſteria*, ſic rememoremur, ut (1.) Solicitè doctrinam foederis gratiæ doceant *myſteriorum divinorum diſpenſatores* 1 Cor. IV. 1. 2 Cor. III. 6. 14. Jer. XI. 1, 2. Exod. XXIV. 7. (2.) Accuratè diſcant *quivis* Heb. VIII. 10. 11. Deut. IV. 23. Jer. XI. 3. Deut. V. 1. 2. (3.) Sæpe multumque cogitent, dies noctesque meditentur, quotquot ejus avent fieri *participes* Pſal. XXV. 14. & L. 5. cum CV. 8.

Modus.

2. Nobis oſtendit varia Dei attributa, ad ejus glorificationem.

Quænam

XLIV. *Secundo* oſtentat gloriam A. liberrimi & abſolutiſſimi *beneplaciti* divini, quo, cum omnes ex *æquo*, operum fœdere excidiſſent, ac rei mortis, æternæque condemnationis facti eſſent, hunc præ illo, in foedus gratiæ *recipere* voluerit Matth. XI. 25. 26. B. Tenerrimæ *miſericordiæ* & φιλανθρωπίας, quæ *miſerrimum* peccatorem, non omnis modo gratiæ & *beneficii* indigniſſimum; ſed & omnis indignationis & ſupplicii reum, non gratiâ quavis *vulgari* amplexus eſt; ſed *tali* etiam ac tantâ, ut in foedus ſecum admiſerit, ſeque ipſi debitorem fecerit, *Filium* unigenitum donaverit, è miſeriâ deſperatâ liberaverit, jus vitæ & *gloriæ* æternæ donaverit &c. Joh. III. 16. Rom. V. 8. Conf. Deut. V. 2. 3. Ezech. XXXIV. 25. 30. 31. & XXXVII. 26. C. Rigidiſſimæ *juſtitiæ* Rom. III. 25. quâ, propter peccatum, unigenitum *Filium* ſuum, qui *peccatum non cognovit, pro nobis fecit peccatum, ut in eo fieremus juſtitia coram eo* 2. Cor. V. 21. D. Infinitæ *potentiæ*, quâ inimicum ſuum, *mancipium* Satanæ, mortuum in peccatis, ſibi *reconciliavit*, in libertatem reſtituit, vivificavit Eph. II. 5. 6. E. Imperſcrutabilis *ſapientiæ*, à quâ Euangelium *ſapientia Dei* 1 Cor. I. 21. *ſapientia Dei in myſterio, abſcondita illa, quam præfiniverit ante ſecula, quam nemo Principum cognovit* Cap. II. 6. 7. 8. & Chriſtus *potentia & ſapientia* Dei, dicitur Cap. I. 24. Quæ enim profundior cogitari poteſt *ſapientia*, quam ea, quâ ſumma juſtitia conciliatur cum ſummâ miſericordiâ, quâ peccatori ſubſtituitur proprius *Filius* Dei &c.? Hîc ſanè, ſi alicubi, exclamare poſſis: ὦ βάθος πλούτου σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ! Rom. XI. 33. Imprimis autem F. *Gratiæ* & amoris, plus quam paternæ, à quâ *fœdus gratiæ* per excellentiam appellatur, quam ipſe Servator ſtupet Joh. III. 16. *Adeo dilexit Deus mundum!* & Deus ipſe *commendat* Rom. V. 8. Qua peculiariter 1. *condidit* foedus iſthoc. *Ego vero, ecce ego erigam fœdus meum tecum* Gen. VI. 17. 18. Quâ 2. *dedit expromiſſorem* Heb. VII. 22. *Mediatorem* Cap. VIII. 6. *ſemen mulieris* Gen. III. 15. *inimicitiam poſuit, caput ſerpenti contrivit.* Ibid. Quâ 3. Mediatorem foederis *elegit* ab æterno Eph. I. 5. 6. *promiſit* Luc. I. 72. *præſtitit* in plenitudine temporis, unde *donum Dei* appellatur Joh. IV. 10. Jeſ. IX. 5. Quâ 4. in ipſo *maxima nobis & precioſa promiſſa donat* 2 Pet. I. 4. 2 Cor. I. 20. Quâ 5. quævis nobis, & tam liberaliter *offert* & confert Jeſ. LV. 1. Apoc. XXII. 17. Hæc aliaque plura, foedus gratiæ nobis repræſentat, ut (*a*) agnoſcamus & *magnificemus corde* Luc. I. 46. 47. (*b*) celebremus ore & opere. 1 Pet. II. 9. 1 Cor. VI. 20. 21. &c.

Ad quid?

3. Commendat beatitudinem foederatorum.

XLV. *Tertio*, foedus gratiæ ab *una parte* nobis commendat ineffabilem eorum *beatitudinem*, qui ejus ſunt *participes* Pſal. XXXIII. 12. *Beata gens cujus Jehova Deus eſt.* Utpote qui ejus ope (1.) non jam *ſervi* Dei ſunt, quod *multum*, nec *amici* tantum, quod *majus* Joh. XV. 15. ſed *confœderati* etiam, quibus Deus ſuâ gratiâ obſtrictus eſt foedere, חסידי כרתי בריתי, *Benignos meos, ferientes fœdus meum* Pſal. L. 5. (2) Liberati ſunt: A. ab *inimicitia* cum Deo Rom. V. 10. B. à *ſervitute* Satanæ Heb. II. 15. C. à *reatu* peccatorum Pſal. XXXII. 1. D. à *maledictione* legis Gal. III. 13. (3.) Ex adverſo participes fiunt *maximarum ac pretioſarum Dei promiſſionum* 2 Pet. I. 4. Cum *in Chriſto*, juxta fœdus gratiæ, *omnes Dei promiſſiones* ſint ναὶ καὶ ἀμὴν 2 Cor. I. 20. (4) *Membra* Chriſti fiunt, ſub eodem *mulieris ſemine* comprehenſi, *uniti* cum eo, qui nobis *factus eſt à Deo ſapientia, juſtitia, ſanctificatio & redemptio* 1 Cor. I. 30. *ex cujus plenitudine accipimus gratiam pro gratia.* Joh. I. 16. *in quo ſumus conſummati* Col.

II. 10. Verba dicam (5) *Deum* ipſum hoc fœdere accipiunt Jer. XXX. 22. *omniſufficientiſſimum* illum Gen. XVII. 1. 2. qui ipſis ſit *portio* & hæreditas Pſal. XVI. 5. 6. & LXXIII. 25. 26. *Sol & clypeus* Pſal. LXXXIV. 12. *merces magna valde* Gen. XV. 1. ſibi ſuiſque uſibus, gratioſa foederis promiſſione, *obſtrictus* adeo, ut non poſſit non ubique inſervire illis Jerem. XXXI. 20. Pſal. XXIII. 1. & ſeq. Quin (6.) non *Deum* tantum hoc foedere accipiunt; ſed *omnia* etiam ejus attributa: ut cuncta ſuis *commodis* ſemper & ubique obſtetricentur Rom. VIII. 30. 31. V. g. A. Ejus *immutabilitas* efficit, ut *ſemper* ſit ſibi Deus Mal. III. 6. Rom. XI. 29. B. Ejus *veracitas*, ut ſuis *promiſſis* ſemper poſſint & ſecure inniti Jeſ. XXXIV. 16. C. Ejus *charitas*, ut *omnia* ipſis *cooperentur in bonum* Rom. VIII. 28. 38. 39. Heb. XII. 6. D. Ejus *miſericordia*, ut omnia ipſis *remittantur* peccata Pſal. CIII. 8. 10. Exod. XXXIV. 6. E. Ejus *ſapientia*, ut *norit* ipſis proſpicere *in omnibus*, eoſque eripere ex adverſis 2 Pet. II. 9. F. Ejus *omnipotentia*, ut *poſſit* etiam 2 Theſſ. I. 11. Eph. III. 20.

Et declarat miſeriam aliorum.

Ab *altera parte*, nobis fœdus gratiæ explicat *miſeriam* eorum, qui conſtituti ſunt *extra* fœdus gratiæ, quam Apoſtolus ὡς ἐν τύπῳ repræſentat Eph. II. 12. quatenus omnibus *malis* obnoxii manent, à quibus, per *fœdus* gratiæ, alii liberantur; & contra privati omnibus illis *prærogativis* ac beneficiis, quibus alii gaudent ex hoc foedere, prout jamjam diximus.

4. Monet nos ipſos exploremus, ſimuſne foederis gratiæ participes.

XLVI. Proinde *quarto*, monet nos ſerio exploremus, ſimuſne ſub fœdere *gratiæ*, an ſub fœdere *operum*; ſub maledictione *legis*, an ſub benedictione *Euangelii*? Ab hac enim exploratione, & quæ inde paſcitur, *certitudine*, pendet omnis noſtra *ſecuritas* ſpiritualis, tranquillitas animi, pax, gaudium, conſolatio &c.

Notæ.

Notæ quibus iſtud tuto & evidenter innoteſcet, ſuppetunt 1. quidem & principaliter, à præſtitâ aut non præſtita *conditione* fœderis gratiæ, h. e. verâ ac viva *fide* in Deum & Mediatorem Joh. I. 11. 12. & III. 16. 36. Atque adeo ex *omnibus*, quibus fides illa dignoſcitur, de quibus ſuo loco lib. II. c. 2. §. XXXIV. uſque ad XLIV. & in Tractat. *de Fide Salvif.* Cap. XI. XII. XIII. Tum 2. etiam ex *prima* fœderis hujus formula Gen. III. 15. Si nim. deprehendamus (*a*) nos eſſe de *ſemine mulieris*, non autem de *ſemine ſerpentis* h. e. ſi ſimus cum Chriſto, Spiritu & fide *uniti*: coit enim fœdus gratiæ cum ſolo ſemine *mulieris*, & *in Chriſto* demum, *omnes Dei promiſſiones ſunt etiam & amen* 2 Cor. I. 20. extra illum *nulla ſalus* Act. IV. 12. *abſque eo nemo venit ad Patrem* Joh. XIV. 6. Si (*b*) deprehendamus, irreconciliabilem *inimicitiam* inter nos & ſerpentem. Singulatim, ſi 1. *Deus* eam *conſtituerit* regeneratione, converſione, ſanctificatione Joh. III. 3. 5. Conf. Joh. VIII. 44. Si 2. *hoſtilis* inter nos & *ſerpentem* vigeat *affectus*, ortus ex tranſmutatione *ſtatus* noſtri, h. e. ex eo quod è *carnalibus* facti ſimus *ſpirituales* Joh. III. 3. 5. 6. ex naturalibus, ſupernaturales 1 Cor. II. 14. 15. ex *mortuis* in peccato, *vivi* gratiâ Eph. II. 1.—10. ex diabolicis, divini Joh. VIII. 44. 1 Joh. III. 12. cum 2 Pet. I. 4. Si 3. inimica & hoſtilia *ſtudia*, inter nos & ſerpentem conſpiciantur, ut quando ille v. g. *mendaciis* operam dat; nos *veritati* Joh. VIII. 44. 1 Joh. III. 19. quando ille *Principem* agit *tenebrarum*: nos *filios lucis* Eph. VI. 12. cum v. 8. quando ille *impurum ſpiritum*; nos *purificatos verbo* ac Spiritu, Matth. XII. 43. Joh. XV. 2. 1 Cor. VI. 11. quando ille *Deum hujus mundi*; nos tales, qui cum Chriſto non *ſumus de mundo* 2 Cor. IV. 4. Joh. XV. 19. Si 4. perpetuus vigeat *conflictus* inter nos & ſerpentem, ſemenque ejus Gal. V. 17. h. e. *odium* peccatorum, (velut operum Satanæ) & *peccantium* 1 Joh. III. 8. 9. Pſal. CXXXIX. 21. 22. *obluctatio* adverſus ejus *dominium*, quo nos *captivos ducit*, *pro ſua voluntate* 2 Tim. II. 25. *agitque in filiis ἀπειθείας* Eph. II. 2. & ſtudium *obnitendi* ejus *tentationibus*, in virtute Chriſti, & πανοπλίᾳ Spiritus Eph. VI. 12. Si è contrario 4. penes nos ſervemus animum *amicum* verſus Deum, ejuſque vias, ac populum Pſal. XCVII. 10. 1 Joh. V. 1. Pſal. XVI. 3. 4. 5. & CXXXIX. 21. 22. Si prædictis omnibus 5. ſerio conemur, in virtute Chriſti, *conterere caput ſerpentis*, abnegatione noſtri, crucifixione carnis, mortificatione veteris hominis Luc. IX. 23. Gal. V. 24. Col. III. 5. corruptioni noſtræ tantiſper *obnitendo*, quoad plane mortua fuerit. Tandem 6. ex effectis & beneficiis fœderis gratiæ, quæ diſtinctius exprimuntur, in *ſequioribus* hujus fœderis formulis Jer. XXXI. 31. 32. 33. 34. Heb. VIII. 8. 9. 10. 11. 12. Si v. g. *leges Dei* obſervemus *inſcriptas menti noſtræ* &c.

5. Hortatur, ut enitamur in participium foederis gratiæ.

XLVII. Hinc *quinto*, ſi facta exploratione, deprehendamus, nos hactenus adhucdum eſſe *extra* foedus gratiæ Eph. II. 12. excitati anhelemus, totiſque viribus *enitamur* in ejus participium. Rationes motivæ ad pangendum foedus gratiæ ſuppetent ex §. XXXVII. Et *modus* pangendi in *conſenſu* conſiſtit, quo recipimus ſerio *conditiones*, quibus Deus *promittit* beneficia foederis hujus, h. e. in *fide* vera ac viva Joh. III. 16. ut huc ſpectent omnia illa, quibus fides hæc generali conſuevit, quæ ſupra præſtitimus lib. II. Cap. 2. §. XLIV. XLV. XLVI. XLVII. Quibus, brevitatis ſtudio, nihil addemus impræſens.

6. Jubet foedus jam contractum religioſe ſervare.

XLVIII. Porro *ſexto*, ſi factâ exploratione, deprehendamus, nos foedus gratiæ dudum *pepigiſſe* cum Deo; accedit, ut illud intemeratum religioſiſſimè *obſervemus* Gen. XVII. 9. 14. Deut. XXIX. 9. Si dicas, temerari *non* poteſt, ex promiſſione divina, hoc foedus Heb. VIII. 9. 10. dabo, ſi de *totali ac finali* violatione, h. e. de *totali* infidelitate vere foederatorum intelligatur; negabo, ſi de *partiali*

An, quatenus, & quibus peccatis poſſit violari fœdus gratiæ. *tiali* dicatur, quæ, *quovis* modo, in officia fœderis hujus incurrit, quo vergunt quævis peccata, quibus ſæpius violatum ab Iſraëlitis legitur Heb. VIII. 9. Deut. IV. 23. & XXIX. 25. XXXI. 20. Joſ. XXIII. 16. nominatim A. *Idololatria*, quâ, vel *pro* Deo uno ac vero, vel *juxta* eum, alium recipimus Jer. II. 13. 17. 18. Deut. XXIX. 25. 26. 27. B. *Prophanitas* & atheiſmus, quo, ſeu *voce*, ſeu *re*, *nullum* Deum recipimus Pſal. XIV. 1. 2. & X. 4. C. *Superſtitio* & *ἐθελοθρησκεία*, quâ, ſi non *profeſſione*; ſaltem *cultu*, alium Deum veneramur Deut. XXIX. 19. 21. 25. Jer. III. 17. D. *Rebellio*, quâ, ſcientes volentes, in *officia* fœderatorum impingimus Jer. XLIV. 16. 17. Ut itaque fœdus gratiæ intemeratum ſervemus; neceſſum, ut ab *una parte* nobis ab iſtis aliiſque ſceleribus, religioſiſſimè caveamus: ab *alterâ*, ut officiis & *virtutibus* fœderatorum religioſiſſimè incumbamus:

Officia fœderatorum. A. *Deum* habeamus pro ſummo *fine* noſtro Pſal. XXXIII. 12. & XVI. 5. 6. 8. & LXXXIV. 2. 3. B. *Jeſum* pro unico noſtro *Mediatore* Phil. III. 8. 9. C. His *prærogativam* præ quovis mundano, ſemper & ubique concedamus Matth. X. 37. & XIX. 27. D. Omnia noſtra ad eorum *gloriam* componamus 1 Cor. X. 31. Phil. I. 20. E. Omnia noſtra ex eorum *præſcripto* agamus Matth. VI. 10.

7. Excitat ad renovationem fœderis. XLIX. Inſuper *ſeptimo*, fœdus gratiæ ſemel contractum, ſæpius *renovemus*, exemplo Joſuæ Joſ. XXIV. 14.–26. & Iſraëlitarum 2 Paral. XV. 12. 13. A. Renovatâ *memoria* confœderationis Deut. IV. 23. & VIII. 10. 14. 18. 19. B. Sancto *propoſito* inſiſtendi *promiſſis* officiis fœderis Deut. XXIX. 9. & XXIII. 23. Pſal. XXV. 14. C. Religioſa uſurpatione *ſigillorum* fœderis, cumprimis ſacræ *συνάξεως* Gen. XVII. 11. Rom. IV. 11. 1 Cor. XI. 25. Eo quod Deus (1) *toties*, ab initio ad finem mundi, per tot periodos legatur *renovaſſe* fœdus hoc, cum Noacho, cum Abrahamo, Iſaaco, Jacobo, univerſo Iſraële apud Sinai, cum Davide & Salomone, imò ad hoc ſigna dederit & *ſigilla*, ut à ſingulis ſæpe renovaretur fœdus. Quod (2) ſæpius dicatur *meminiſſe*, *non oblviſci* fœderis ſui Exod. II. 24. & VI. 4. Deut. IV. 31. & ad hoc *recordari*, ut (3) *ſervet* Deut. VII. 9. VIII. 18. Motivæ.

8. Hortatur ut fœdus hoc in uſus noſtros convertamus. L. Tandem *octavo* fœdus initum, obſervatum, renovatum in *uſus* noſtros convertamus Deut. XXIX. 12. tum A. ad *ſolatium* in quibusvis adverſis, tam corporalibus, quam ſpiritualibus, quod nim. *fœderati* Dei ſimus Pſal. IV. 4. & XXIII. 1. 4. 5. &c. Tum B. ad *ſanctimoniam*, ut fœderis hujus cogitatione (*a*) *abſterreamur* ab omni peccato, utpote quo fœdus noſtrum cum Deo, utut diverſis gradibus, læditur, noſque *perfidi in Deum* noſtrum reddimur Pſal. L. 17. 18. 19. (*b*) ad quodvis *officium* pietatis erigamur, utpote cui ex fœdere cum Deo adſtricti ſumus Pſal. CXVI. 14. C. ad *gratitudinem* ex amore, gratiâ, miſericordiâ, redemptione, tot ac tantis beneficiis, quibus Deus ſe nobis in hoc fœdere, gratuita *obligatione*, debitorem præſtitit Deut. XXXII. 6. 7.

CAPUT SECUNDUM,

DE

Mediatore Fœderis Gratiæ.

Heb. IX. 15.

Et ob id novi fœderis Mediator eſt, ut morte ad redemptionem earum transgreſſionum intercedente, quæ erant ſub priore fœdere; vocati promiſſam æternam hæreditatem acciperent.

Dicta & dicenda hujus capitis connectuntur. I. Norma & *exemplar*, juxta quod omnem gratiam ſalutarem Deus diſpenſat, eſt *fœdus* gratiæ, quod jam diximus: *Procurator* gratiæ, qui juxta fœdus gratiæ, omne beneficium gratiæ acquirit, pariter & applicat, eſt Mediator Jeſus Chriſtus, cujus, hoc quidem libro, repræſentabimus 1. Axioma mediatorium. 2. Nomina. 3. Perſonam. 4. Officia. 5. Status duos, & tandem 6. Redemptionem.

Pars exegetica.

Reſolvitur & exponitur textus. II. Axioma mediatorium, *Apoſtolus repræſentat* Heb. IX. 15. *verbis capiti præfixis, penes quod, dicit*: A. Me-

A. Mediatorem, & ob id Mediator eſt novi foederis, *ſeu teſtamenti. Hic præſtat*

1. Ratio *ob quam Mediator eſt*, *διὰ τῦτο*, ob hoc, *ſcil. quod dixerat verſ. præced. nim. per ſanguinem belluinum, nullam fieri veri & proprie dicti nominis liberationem à peccato: ergo fideles V. T. aut* nullum *habuiſſe liberationem à peccato, quod abſurdum; aut habuiſſe per ſanguinem Mediatoris hujus, puta Chriſti: tertium enim non datur.*

2. Ipſe Mediator, *μεσίτης ἐςὶ*, mediator eſt, *puta Chriſtus, de quo per totum caput, imò per totam Epiſtolam fuerat locutus. Eſt autem μεσίτης, à μέσος* medius. *Eſt autem Chriſtus medius, tum quoad* perſonam, *per participationem utriuſque naturæ, tam divinæ, quam humanæ, adeoque medius eſt inter Deum & hominem, utrique ex æquo addictus, eoque extra ſtudium partium conſtitutus, quod omnino neceſſarium eſt in Mediatore quovis: tum rationi* officii, *per quod medius intercedit, inter* Deum *offenſum, &* hominem *offendentem, ut ſibi invicem reconciliet* 1 Tim. II. 5. Heb. VII. 22. *quatenus peccatoris electi reatum, ex conſilio Patris, in ſe ſuſcepit* Pſal. XL. 7. 8. 9. *quatenus ſuſceptum* ſolvit *ſatisfaciendo in tempore* 2. Cor. V. 18. 19. 21. *& ſic morte ſuâ fœdus gratiæ obſignavit* Heb. IX. 16.

3. Foedus *cujus Mediator eſt*. Novi foederis, *καινῆς διαθήκης. διαθήκη* ſonat, vel *fœdus*, ſeu *pactum inter partes; vel* Teſtamentum, *quod ab* uno *conſtituitur. Hoc loco, ſeu per* foedus *novum reddas; ſeu per* Taſtamentum *novum, eodem fere redibit: cum Teſtamentum, quippe diſpenſatio fœderis gratiæ, per mortem teſtatoris, fœdus gratiæ abſorbeat. Quamvis interim, per διαθήκην, hic malim intelligere* teſtamentum, *non ob hoc tantum, quod Apoſtolus verſ. ſequente mentionem faciat mortis teſtatoris, quæ teſtamentum confirmat, quod non adeo proprie requiritur in* foedere, *quatenus tali: ſed ob hoc etiam, quod Apoſtolus mentionem faciat tranſgreſſionum, quæ fuerunt ſub priore teſtamento. Hinc* novum *appellat, utpote contradiſtinctum veteri Teſtamento, ut ſignificet, ſanguinem Mediatoris fuſum fuiſſe, non duntaxat pro tranſgreſſionibus præſentis Eccleſiæ; ſed & præteritæ, ſcil. veteris Teſtamenti. Saltem ſignificat non tria, ut nonnulli volunt; ſed duo tantum dari Teſtamenta.*

B. Mediationem *ſeu ἔργον μεσιτικὸν, ſeu uſum mediationis, qui geminus ab eo commemoratur, puta:*

1. Ablatio mali, ut morte, ad redemtionem earum tranſgreſſionum intercedente, quæ erant ſub priore Teſtamento. *Eſt hic*

א. Medium *ablationis*, *ὅπως θανάτου γενομένου*, *ut* morte facta. Mortem *dicit medium liberationis, quod χωρὶς αἱματεκχυσίας*, abſque effuſione ſanguinis, *ſeu abſque morte*, nulla detur remiſſio Heb. IX. 22. *mortem, quam in æterno fœdere gratiæ ſuſceperat præſtandam. Mortem intelligit, quam omnes electi, per violationem fœderis naturæ, demeriti erant. Non igitur liberatio fit, ſola* annunciatione *qualicunque, nec ſola* ſponſione *ſeu expromiſſione; ſed morte expromiſſa, ſeu ſatisfactione per mortem: ſed mortem γενομένην memorat, non ſane eo animo, ut ſignificet,* ante *mortem factam, nulli ſub Veteri T. obtigiſſe* remiſſionem, *ſibi enim ipſi obloqueretur, quando dicit, morte tranſgreſſiones ſublatas eſſe, eorum qui erant ſub* priore *teſtamento: quid igitur? Vult innuere,* abſque *morte vel futura, vel præſente, nemini unquam obtigiſſe vel obtingere liberationem.*

ב. Liberatio *per mortem facta*, *ἀπολύτρωσις* redemtio. *Ut ſignificet, ſe non* quamvis *liberationem velle, non talem quæ fiat, mera interceſſione, aut per vim; ſed talem quæ fiat ſolutione precii λύτρῳ, redemtore* 1 Cor. VI. 20. 1 Pet. I. 18. 19. *precio militari, quo præſtito, milites captivi liberari ac dimitti conſueverunt* Eph. I. 7. 14. Col. I. 14. *ſive illa hic fiat à* reatu *ſive poſthac à* poena.

ג. Terminus *liberationis* à quo: *τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ παραβάσεων*, earum quæ ſub priori Teſtamento erant tranſgreſſionum. *Indigitatur, morte Mediatoris ſatisfieri pro peccatis, non tantum præſentium & futurorum; ſed etiam præteritorum, ac proinde, Mediatorem* eundem eſſe, & heri, & hodie, & in ſæculum Heb. XIII. 8. *Διαθήκην dicit πρώτην* priorem, *ut contradiſtinguat* præſenti, *atque omne tempus Eccleſiæ diſpeſcat in duo teſtamenta.*

2. Collatio *boni*, *ὅπως τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν, οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας*, ut promiſſionem conſequantur vocati, æternam hæreditatem.

α. Poſſeſſores *hujus boni*, *οἱ κεκλημένοι* vocati, *non omnes utique &* ſinguli; *ſed* vocati *tantum. Vocati, non* extrinſecus tantum, *verbo, ſeu vocatione* communi; *ſed* intrinſecus *quoque ſpiritu, ſeu* efficaci *electis propriâ; & ſic quidem, ut vocatione, ad fide recipiendum Mediatorem, bonum fuerint conſecuti. Cætera,* multi ſunt vocati, pauci electi Matth. XX. 16.

β. *Bonum poſſeſſum, ſeu poſſidendum, quod eſt*

1. Hæreditas, *κληρονομία*, à *κλῆρος* ſors, & *νέμω* diſtribuo, *quod hæreditatis, & olim, & nunc,*

nunc, per ſortem diſtribui ſoleant Pſal. XVI. 6. *ſicut patet in diſtributione terræ Canaan. Intelligitur autem hac hæreditate*, regnum *coeleſte* Matth. XXV. 34. Eph. V. 5. *Ut intelligimus vitam æternam electis obtingere, non ex ſuis operibus aut meritis; ſed ex teſtamento Teſtatoris Chriſti, ſua morte confirmato.*

2. Æterna αἰώνιος. *Additur epitheton, ut diſtinguatur hæc hæreditas* à temporali *quavis, etiam terræ Canaan, atque inſuper talem deſignet hæreditatem, quæ ipſis ab æterno fuerit deſtinata, & in omnem æternitatem affutura ſit.*

3. Promiſſa, τὴν ἐπαγγελίαν promiſſionem. Promiſſio *hic eſt res promiſſa. Sic* Luc. XXIV. 49. Act. I. 4. & II. 33. Rom. IV. 13. & *alibi.* Promiſſa, *ante* jacta mundi fundamenta Matth. XXV. 34. *conferenda, quod* primitias *quidem, in hac vita* Rom. VIII. 23. 24. *quoad plenam* meſſem, *poſt hanc vitam in morte* 2. Cor. V. 1. & *in extremo judicio* 2. Tim. IV. 8.

Pars dogmatica.

Neceſſarius fuit foederi gratiæ verus aliquis, idoneus & ſufficiens Mediator.

III. *Neceſſarius itaque foederi gratiæ fuit verus aliquis, idoneus & ſufficiens Mediator.* Fieri enim aliàs, ex ſententia textus, non potuiſſet, ut peccata prioris Teſtamenti tollerentur, & vocati hæreditatem æternam conſequerentur. *Neceſſarius* inquam fuit, non ſanè neceſſitate (*a*) *abſolutiſſima*, quaſi Deus *exiſtit*: fieri enim potuiſſet, ut nullus crearetur, laberetur, redimeretur, beatificaretur homo: nec (*b*) *naturali*. quâ v. g. homo beatitudinem expetit, ſeu veram ſeu fucatam: neque enim per naturam, ſed pet arbitrium beneplaciti, foedus gratiæ Deus ſancivit: ſed (*c*) *hypothetica*, præſuppoſito ſcil. decreto creandi hominem, permittendi ejus lapſum, & conferendi ſalutem lapſo. Neque enim foedus gratiæ, coire poteſt inter Deum & peccatorem, abſque interveniente Mediatore εἰρηνοποιῷ Joh. XIV. 7. 1. Tim. II. 5. 6.

Qualis Mediator neceſſarius fuerit foederi gratiæ.

IV. Hoc modo neceſſarius eſt Mediator, non *qualiſcunque*; ſed A. *verus*, non *typicus*, qualis olim Pontifex maximus Heb. V. 1. B. *Idoneus*, h. e. æqualiter *medius*, tam quoad *perſonam*, inter Patrem & Spiritum S. qua Filius; quam quoad *naturas*, inter Deum & hominem, quà θεάνθρωπος. C. *Sufficiens*, qui *perfecte* poſſit, & propriâ virtute, reconciliare partes diſſidentes, Deum & hominem Heb. X. 1. cum verſ. 14. *Moſes* quidem ſub V. T. Mediator fuit Gal. III. 19. cum Deut. V. 23. ---: ſed nec verus, nec idoneus, nec ſufficiens. Non *verus*, quia *typicus*, veri tantum figura Heb. III. 5. Non *idoneus*, quia non æqualiter *medius*, quippe merus homo, eoque homini propior quam Deo: *ſervus* tantum, *non filius* Heb. III. 5. 6. Non *ſufficiens*, utpote qui ipſe Mediatore indiguerit Act. IV. 12. Idem, mutatis mutandis, dici poteſt de Joſua.

Quod ſufficiens & omnibus numeris perfe-

V. Verus igitur, idoneus, & omnibus numeris *perfectus* Mediator neceſſarius eſt 1. Tim. II. 5. collat. cum Joh. XIV. 6. Act. IV. 12. & X. 43. Quandoquidem abſque Mediatore, & abſque *tali* quidem 1. æternum Dei *decretum*, de peccatoris, verâ, ſpirituali & æternâ beatificatione, *exſecutioni* haudquaquam committi potuiſſet. Sicut enim omnia, quæ beatificationem illam concernunt, decreto æterno *prædefinita* ſunt Eph. I. 11. ita non aliter prædefinita ſunt, quam in *Mediatore* Ibid. Verſ. 3. 4. 5. Tum 2. abſque Mediatore, & *tali* etiam, tot vaticinia, promiſſiones, typi, olim per univerſum Inſtrumentum vetus de eo facta, laborarent, cum præſentiſſimo veracitatis divinæ periculo, imò & diſpendio. Porro 3. etiam eâ ratione, foedus *gratiæ*, perinde & magis etiam, *imperfectum*, infirmum & inconſtans foret, ac fuit *operum* foedus. Eo quod peccator, ſuo merito, exutus ſit omnibus *viribus*, quibus conditionem foederis præſtaret Rom. VIII. 3. Inſuper 4. nec *inimicitia*, quæ per peccatum inter Deum viget & peccatorem, tolli unquam feliciter potuiſſet, abſque *tali* Mediatore Heb. VII. 25. 26. 27. Nec etiam 5. *ſanctitati* Deo naturali, juſtitiæ ejus vindicativæ, ſapientiæ gubernatrici, legis poſtulato, peccatorum merito, ſatisfieri potuiſſet abſque *tali Mediatore*. Nec tandem 6. homo *lapſus*, in peccatis mortuus, vocari efficaciter, regenerari, converti, juſtificari, ſanctificari, adoptari, glorificari potuiſſet, abſque *tali Mediatore*.

ctus Mediator fuerit neceſſarius.

Quid Mediator in genere.

VI. Ut igitur axiomatis hujus Mediatorii naturam & ingenium dexterius aſſequamur, cogitandum nobis ante omnia, Mediatorem *in idea* dici, qui medius intercedit inter partes diſſidentes, & eas reconciliet. Hebræis אמצעי, veteribus, *ſequeſter*, Juriſconſultis, *interventor*, *internuncius*, *interpres*, *advocatus*, Ulpiano, *interreconciliator* appellatur. Proinde *Mediator non eſt unius* Gal. III. 20. In præſenti cauſa illum dicit, qui medius intercedit, inter *Deum* offenſum & *hominem* offendentem 1. Tim. II. 5. ut *reconciliet* 2. Cor. V. 19. 20. 21.

Mediator eſt medius inter partem offenſam & offendentem.

VII. Eſt proinde hic, *primo* pars *offenſa*, Deus Pſal. LI. 6. *theologice* quidem trinus perſonis Jeſ. LXIII. 9. 10. *oeconomicè* Pater, quatenus ſupremus νομοθέτης, Dominus, Judex 2. Cor. V. 19. Eſt *ſecundo* pars *offendens*, non omnes utique ac ſinguli homines Joh. XVII. 9. ſed omnes adeo *dilecti* à Patre, ut Mediatori *dati* ſint redimendi Joh. XVII. 11. 24.

ſtam. pro λόγος מלתא, dicitur, & hinc inter alia *ſapientia* Patris Prov. VIII. 22. 1 Cor. I. 24. quod nobis annunciando *ſapientiam Dei* 1 Cor. II. 6. 7. factus, ſit à Deo *ſapientia* 1 Cor. I. 30. De hoc plura ξὺν Θεῷ, habebimus cap. VI.

Tertio placando.

XI. Fungitur *tertio placando*, reconciliando, redimendo, ſatisfaciendo, ut qui, tanquam *unus Mediator Dei & hominum*, *ſeipſum dedit ἀντίλυτρον* 1 Tim. II. 5. 6. *& purgationem peccatorum noſtrorum* (à quo omne diſſidium oriundum eſt) *fecit per ſeipſum* Heb. I. 3. tanquam *fidelis Pontifex*, *expiavit peccata populi* Heb. II. 17. *Seipſum offerendo*, *æternam redemptionem invenit* Heb. VII. 27. & IX. 12. 14. &c. Hinc εἰρηνοποιῶν Col. I. 20. *Pax noſtra* Eph. II. 13. 14. quâ *nos gratos ſibi Deus fecit*, *in illo dilecto* Eph. I. 6. item גואל *vindex* Job. XIX. 25. Jeſ. LIX. 20. quod in ſuâ emphaſi, ejuſmodi *aſſertorem*, vindicem, liberatorem & redemptorem notat, qui jure *conſanguinitatis* motus, cauſam *propinqui* ſui interfecti aſſerit, ejuſque ſanguinem vindicat, vel quoquo modo devoluta, & contractu quodam implicata, jure *proprietatis* priſtinæ, ſibi rurſus aſſerit & vindicat. Teſte Salom. Glaſſio *Orat. de Ling. Heb. neceſſitate.* Conf. Levit. XXV. 25. Ruth. II. 10. Hinc Græcè ὁ ῥυόμενος appellatur Rom. XI. 26. & λυτρώτης, quod animam ſuam dederit λύτρον ἀντὶ πολλῶν Matth. XX. 28. Marc. X. 45. ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ Luc. XXIV. 21. Conf. Tit. II. 14. 1 Pet. 18. Latine *redemptor*, qui liberat ſoluto precio 1 Cor. VI. 20. Plura ſuo loco in Cap. *de Redemptione* Cap. VII. & XVIII.

Quarto ratificando foedus gratiæ.

XII. Fungitur *quarto*, *ratificando* ac ſanciendo *morte* ſuâ, conditum gratiæ fœdus, ut ex eo *teſtamentum* emergat, cujus ope *hæreditatem promiſſam vocati conſequuntur*: *nam ubi teſtamentum eſt*, *mors intercedat neceſſe eſt teſtatoris* Heb. IX. 15. 16. Conf. Gal. III. 15. Hinc igitur, non abs re *Teſtator* appellabitur: quod (*a*) *teſtamentum* ſeu fœdus gratiæ (fœdus teſtamentarium) Mediator teſtamentarius, morte q. *obſignaverit*: quod (*b*) omnia beneficia fœderis gratiæ, quaſi totidem legata, ſuis *conferat*, ex mortuo vivus (*c*) idque juxta *Scripturas*, utpote *verbum Chriſti*, tanquam *Inſtrumentum* teſtamentarium Jer. XXXI. 31. (*d*) per Prophetas, Apoſtolos alioſque θεοπνεύστους *amanuenſes*, velut Notarios ac ſcribas ſuos conſignatum: inſuper (*e*) *Sacramentis*, ſigillis novi teſtamenti, obſignatum ſit Matth. XXVI. 27. 28. Nec (*f*) abſque *teſtibus* 1 Joh. V. 6. 7. 8. 9. 10. in cœlo pariter & in terra: quin & (*g*) hujus teſtamenti, è mortuis redivivus, etiam *exſecutor* ipſe exiſtat, per Spiritum ſuum, beneficia foederis teſtamentarii, efficaciter conferens & *applicans* Luc. XXII. 29.

Quinto intercedendo.

XIII. Fungitur tandem *quinto*, *intercedendo*: (*a*) *orando* pro ſuis, adhucdum in terris exiſtens Joh. XVII. per totum (*b*) *comparendo* pro ipſis coram Patre in coelis Heb. IX. 24. ſcil. ut univerſam eorum *cauſam* ibidem ſedulo agat Rom. VIII. 34. (*c*) eorum preces *offerendo*, & commendando Patri ſuo Apoc. VIII. 3. 4. 5. ad hoc (*d*) merita ſua Patri *repræſentando* Zach. IX. 11. Et ab his παράκλητος appellatur 1 Joh. II. 1. qui advocatur ut alicui *patrocinetur*, item מלאך פנים Jeſ. LXIII. 9. מלאך מליץ Job. XXXIII. 23. quod, ut dictum, in ſuorum gratiam *compareat* coram Patre ſuo. Conf. Matth. XVIII. 10.

Munus Mediatorium tria officia complectitur.

XIV. Ab omnibus iſtis, & forte aliis, axioma mediatorium, in tria abit diſtincta officia: *Propheticum* Deut. XVIII. 15. Act. III. 22. *Sacerdotale* Pſal. CX. 4. Heb. V. 6. & VII. 17. & *Regium* Pſal. II. 6. Joh. XVIII. 33. 36. Idque ad hoc, ut velut Mediator, commode poſſet *ſuccurrere* ſuorum A. *Ignorantiæ*, quatenus *Propheta* eſt. B. *Inimicitiæ*, & abalienationi à Deo, quatenus *Sacerdos*, & C. *Impotentiæ* ac infirmitati eorum, quatenus *Rex* eſt. De ſingulis horum ſigillatim ſuo loco ex profeſſo.

Solus Jeſus noſter eſt Mediator.

XV. Unum reſtat, nim. quod *ſolus* Jeſus noſter, & quidem ut θεάνθρωπος, ſit Mediator ille, quem hactenus delineavimus Heb. IX. 15. 1 Tim. II. 5. 6. 1 Joh. II. 1. Joh. XIV. 6. Act. IV. 12. &c. Ipſe enim ſolus A. æterno Dei *conſilio*, ad hoc eſt *evocatus* Heb. V. 4. 5. 6. præordinatus, ſanctificatus, miſſus, unctus, ut diximus. B. In ipſo ſolo, omnia vaticinia & promiſſiones V. T. de Meſſiâ Mediatore, coëunt. C. Ipſe ſolus omnes figuras ac typos, de Meſſiâ Mediatore ſub V. T. datos, exacte refert. D. Ipſe ſolus hujus axiomatis *teſtimonio* gaudet, non tantum Baptiſtæ, ex divina miſſione, ſui *prodromi* Mal. III. 1 Joh. I. 29. ſed ipſius etiam S. S. Trinitatis Matth. III. 17. *Patris obſignantis* Joh. VI. 27. eoque teſtimonium præbentis Joh. V. 37. *Filii* ſibi ſuis *miraculis* teſtimonium præbentis Joh. V. 36. Matth. XI. 2--7. Act. II. 22. *Spiritus* S. item, ſuo deſcenſu *in Jeſum* Matth. III. 16. 17. in Apoſtolos Act. II. 2. 3. 4. 32. 33. 36. in conſcientiis quorumvis Chriſtianorum, teſtantis 1 Joh. V. 6. E. Ipſe ſolus, omnibus gaudet veri, idonei & ſufficientis Mediatoris *requiſitis*, ut dudum diximus. F. Ipſe ſolus, omnibus *partibus* mediatoriis quas diximus, functus eſt. Plura huc occurrent in *Elenchticis.*

Jeſus Mediator eſt, ut Deus & homo.

XVI. Nec tantum Mediator eſt; ſed etiam quatenus θεάνθρωπος, concurrentibus duabus ejus naturis, non tantum ad *qualificationem perſonæ*, quod vel ipſi Romanenſes agnoſcunt; ſed etiam ad *ipſam functionem* muneris mediatorii. Ita ut *humana* natura opus fere præſtiterit mediatorium, *divina* valorem & precium adjecerit: unde *Deus Eccleſiam* dicitur *redemiſſe proprio ſanguine* Act. XX. 28. Et *ſanguis Jeſu Chriſti filii Dei*, *nos purgare ab omni peccato* 1 Joh. I. 7. Imo & ipſum o-

 pus

pus mediatorium, quantum ſaltem applicationem attinet impetratæ redemptionis, per *vivificationem*, regenerationem, converſionem, ſanctificationem, fidei ſalvificæ collationem, ejus operationem, opem *divinæ* naturæ exigere, ſuo loco ex profeſſo demonſtrabimus.

Quæritur:

Pars Elenchtica.

1. An Chriſtus talis Mediator ſit, qui abſque ulla perſonæ medietate, abſque utriuſque naturæ participio, abſque ſponſione æterna, abſque placatione partis offenſæ; merum præſtet internuncium;

XVII. Quæritur 1. An Chriſtus, talis Mediator ſit, qui abſque ullâ perſonæ *medietate*, abſque utriuſque naturæ *participio*, abſque *ſponſione* æterna, abſque placatione partis offenſæ, merum præſtet internuncium? Sociniani odio æternæ deitatis, & ſatisfactionis Chriſti, affirmant, teſte Socino, *de Servat.* lib. 1. cap. 1. Reformati ex adverſo ſtatuunt, ipſum Mediatorem eſſe, quod *medius* ſit inter Patrem & Spiritum S. utriuſque partis inimicæ naturam geſtet, & non tantum *annunciando*, voluntatem Dei offenſi, hominibus aperiat; ſed etiam, ſuâ ſatisfactione, Deum homini placaverit: Socini autem hæreſin, de mero Internuncio (*qui ſalutis æternæ viam nobis annunciaverit, confirmaverit, & in ſua ipſius perſona, cum vitæ exemplo, tum ex mortuis reſurgendo, manifeſte oſtenderit, vitamque æternam, nobis ei fidem habentibus, ipſe daturus ſit. Divinæ autem juſtitiæ, per quam peccatores damnari mereremur, pro peccatis noſtris, neque illum ſatisfeciſſe, neque ut ſatisfaceret, opus fuiſſe*) repugnare 1. *textui*, qui non tantum mortis ἀπολυτρώσει, ſeu *redemptione*, illum Mediatorem dicit; ſed etiam peccatorum, quæ fuerunt ſub *priori* Teſtamento, ablatione; quod ſanè ſolâ *annunciatione* factum, concipi nequit, nec ab ipſo Socino admittetur.

Rationes orthodoxæ.

Repugnare 2. his, quibus & *ſpondendo* & *placando*, partes mediatorias præſtitiſſe, in *dogmaticis* jam ante docuimus. 3. Satisfactioni, quam ſuo loco, in Cap. *de Redemptione*, ex profeſſo docebimus.

Objectiones adverſariæ.

Nec obſtat A. (quod præcipue in contrarium hic cauſari poſſint) quod, ex hac hypotheſi, Mediatorem egiſſet apud *ſeipſum*: neque enim repugnat, *membrum* aliquod ſocietatis læſæ, pro lædente intercedere, apud totam ſocietatem læſam, & in eâ conſequenter, apud ſe. Nec B. quod *Deus*, peccato læſus, dans lædenti Mediatorem, jam videatur ei *placatus*, ac proinde non indigeat Mediatoris *placatione*: Neque enim (1.) repugnat, eum qui *amat* lædentem, non eſſe lædenti *reconciliatum*, ſed adhuc reconciliandum, ut videre eſt in Davide verſus Abſolomum 2. Sam. XIV. 21. Tum (2.) Amor *benevolentiæ*, quo læſus expetit *reconciliationem* faciendam; non arguit amorem *complacentiæ*, ſeu reconciliationem factam 2. Cor. V. 20. Reliqua objecta occurrent in Cap. *de redemptione*.

2. An æterna.

XVIII. Quæritur 2. An æterna Mediatoris ſponſio fuerit *fidejuſſio*, an expromiſſio? Habuimus iſtam controverſiam cap. præcedenti §. XXXII. hic tantum indigitamus, ut quæ controvertuntur circa hoc caput, habeas in promptu.

Mediatoris ſponſio fuerit fidejuſſio; an expromiſſio?

XIX. Quæritur 3. An Meſſias, olim promiſſus, debuerit eſſe Mediator, & an Jeſus noſter ſit ille Meſſias? Gentiles, quia revelatione deſtituuntur, ſeu purâ putâ ignorantia, ſeu odio Religionis Chriſtianæ; & Meſſiam, & Mediatorem & Jeſum negant, niſi quod ſuos Dæmones habuerint pro Mediatoribus. Muhammedani Jeſum quidem habent pro egregio Propheta; ſed odio Religionis Chriſtianæ, & amore ſui Muhammedis, Jeſum pro Mediatore non recipiunt. Judæi, odio Religionis Chriſtianæ, & Jeſu noſtri, utrumque negant, ſcil. Meſſiam eſſe debuiſſe *Mediatorem*, & *Jeſum* eſſe Meſſiam. Reformati, utrumque affirmant.

3. An Jeſus noſter ſit Mediator & Meſſias?

Et prius quidem demonſtrant A. Ex *denominationibus*, quæ ipſis aſſeruntur in V. T. quando appellatur *Angelus fœderis* h. e. legatus & internuncius fœderis Mal. III. 1. item *Angelus facierum*, qui pro fœderatis comparet coram *facie* Dei Jeſ. LXIII. 9. גואל *Vindex* & Redemptor agnatus fœderatorum Joh. XIX. 25. Jeſ. XLIII. 14. עמנואל *nobiſcum Deus* Jeſ. VII. 14. Qui Deum cum homine *jungit* mediatione.

Meſſiam, Mediatorem futurum fuiſſe.

B. Ex *partibus* officii Mediatorii ipſi tributis: quando *Propheta* Deut. XVIII. 15. *Sacerdos* Pſal. CX. 4. Rex Pſal. II. 6. appellatur, ut ſupra docuimus. C. Ex *requiſitis* Mediatoris, quando *Deus* audit, & *homo*, in *unâ* Perſona עמנואל Jeſ. VII. 14. *puer* & *filius*, Jeſ. IX. 6. &c. *juſtus*, Jeſ. LIII. 11. D. Ex *functionibus* mediatoriis, *pacto* expromiſſorio Jeſ. LIII. 10. 11. *annunciatione* Euangelii Jeſ. LXI. 1. *placatione* Dei per ſuſceptum *reatum* noſtrum Jeſ. LIII. 12. *obſignatione* fœderis Dan. IX. 24. 27. *interceſſione* pro fœderatis Jer. XXX. 21. Gentilibus & Muhammedanis convincendis conducunt quæ infra habebimus cap. XVIII. §. XXIII.

Jeſum noſtrum eſſe Meſſiam illum promiſſum:

Negant ſecundo, *Jeſum* noſtrum eſſe promiſſum ſibi Meſſiam: quod ut ipſis extorqueamus, non ſufficient ſolida argumenta, niſi commodo quoque ordine ipſis immittantur; quorſum neceſſarium, ut tria iſta diſtincte demonſtremus: *Primo* Meſſiam ſibi promiſſum, dudum *in carne* præſtitum eſſe, id quod his Veteris Scripturæ teſtimoniis, certo obtinebimus certius, quæ docent (1.) Sceptrum à Judâ non auferendum, nec legiſlatorem è medio pedum ipſius, antequam *venerit Schilo* Gen. XLIX. 10. (2.) Meſſiam dandum poſt *ſeptuaginta* ſeptimanas annuas Dan. IX. 24. 25. 26. (3.) Stante adhuc ſuum templo *ſecundo* Hag. II. 8. Mal. III. 1. &c. *Secundo* Meſſiam jam in carne præſtitum, non eſſe niſi noſtrum *Jeſum*. Si enim ſit alius, monſtrent Judæi, aut ſi non ſit, *noſtrum* fateantur neceſſum eſt. Cum præſertim 2. Non ſit in quem requiſita Mediatoris in V. Scriptura deſignata, exactius quadrent, quam in noſtrum (*a*) Parens *Virgo* Jeſ. VII. 14. Gen. III. 15. (*b*) locus nativitatis, *Bethlehem* Mich.

V. 1. 2.

v. 1. 2. (*c*) *ſemen* Abrahami, Iſaaci, Jacobi Gen. XXII. 18. &c. (*d*) ex familiâ *Davidis* Jeſ. XI. 1. & 2 Sam. VII. 12. Pſal. CXXXII. 10. (*e*) Propheta, Sacerdos, Rex, ut ſupra demonſtratum. (*f*) Rex *pauper* & egenus, inequitans *aſinæ* Zach. IX. 9. (*g*) *Miraculis* clarus Jeſ. XXIX. 18. & XXXV. 4. 5. 6. (*h*) à ſuis *reprobandus* Pſal. CXVIII. 22. (*i*) *crucifigendus*, moriturus aliorum cauſa Pſal. XXII. Jeſ. LIII. Dan. IX. 24. 26. 27. (*k*) *Reſurrecturus* è mortuis Pſal. XVI. 10. & CX. 7. (*l*) *Aſcenſurus* in cœlum, ac ſeſſurus ad dextram Dei Pſal. LXVIII. 19. & CX. 1. &c. Et *tertiò* quandoquidem in applicatione horum aliorumque vaticiniorum, neceſſum eſt in ſubſidium advocare hiſtoriam Euangelicam, ſi non ut ſcriptum θεόπνευστον & canonicum (quod ordinis cauſa hactenus ſeponendum) ſaltem ut *hiſtoriam* univerſaliter *veram*, in promptu habenda ſunt quæ lib. 1. cap. 2. §. 30. in hanc rem produximus. Nec in contrarium valet: 1. quod *Elias* venturus necdum venerit Mal. IV. 5. cum *Theſbitem* promiſſum fuiſſe, illis probandum incumbat, & *ſpiritualem* veniſſe, conſtet Luc. 1. 17. cum Matth. XI. 14. & XVII. 12. Et 2. quod mons *Zion* ſub Meſſiâ exaltandus Jeſ. II. 2. 3. 4. exaltatus necdum ſit. *Eccleſia* enim, quæ per montem intelligitur, & exaltata eſt, & exaltatur indies, & exaltabitur ad finem uſque dierum, vocatione gentium ad participium Chriſti. Et 3. quod *templum* à Meſſiâ exſtruendum Zach. VI. 12. 15. extructum nondum ſit: templum enim *materiale* ſtruendum à Meſſiâ, probandum Judæis incumbit, templum autem *myſticum* Eccleſia, evocatione gentium, & ſtructum eſt à Meſſia, & ſtruitur indies. Reliqua non ſunt ullius momenti.

Objectiones Judaicæ.

XX. Quæritur 4. An præter Chriſtum, alii dentur Mediatores, ſaltem *interceſſione* tenus? Romanenſes, palliandæ idololatriæ ſuæ, 1. diſtinguunt inter *redemptionis* & *interceſſionis* Mediatorem, ad hoc, ut 2. præter Chriſtum, alios in cœlis *Mediatores*, Angelos, B. Virginem, aliosque Sanctos demortuos habeant, ſi non redemptionis, ſaltem *interceſſionis*; affirmant. Quibus tamen 3. etiam *merita* aſſignant, ex actionibus & paſſionibus ſupererogatoriis nata, quæ ſuis clientibus poſſint impendere. Ac proinde 4. eos, his nominibus, eſſe invocandos, quin & Deum, per *merita* eorum & *Angeli cuſtodis*, invocari poſſe, ut ſibi Deus conferat hæc aut illa petita. Nos Reformati, quamvis agnoſcamus 1. fideles in terris, ex mandato divino, ſuis precibus pro *invicem* intercedere poſſe & debere 1 Tim. II. 1. Quamvis item 2. non abnuamus fieri poſſe, ut beati cœlites *indefinite* orent pro Eccleſiâ militante, licet ejus certa teſtimonia mihi hactenus obvia non ſint: Attamen 3. dari ex ſtylo Scripturæ, Mediatores *interceſſionis*, qui non ſint Mediatores *redemptionis*: aut 4. in cælis præter Chriſtum dari Mediatores, qui pro fidelibus terreſtribus intercedant in *particulari*; multo magis 5. qui aliis ſua *merita* aut bona opera impendant, eoque nomine 6. invocandi à nobis ſint: iſta exiſtimamus Scripturæ adverſaria eſſe, utpote cui α. non datur Mediator *interceſſionis*, qui non item ſit *redemptionis*; nec niſi *unus* Mediator, tam *interceſſionis* quam *redemptionis* 1. Joh. II. 1. cum 1. Tim. II. 5. Joh. XIV. 6. nec β. qui præter Chriſtum *merita* jactare queat, & multo minus *ſupererogatoria*, quæ aliis impendi poſſint: nec proinde γ. quemquam præter Chriſtum, pro interceſſione *invocari* debere: quod *invocatio*, cognitionem, & cordis & neceſſitatis, præſupponat (quæ in beatos cœlites non cadit Jeſ. LXIII. 16.) & cultus religioſus ſoli Deo ſit proprius Matth. IV. 10. Nec eſt Pontificiis, quo ullâ cum ſpecie, patrocinentur ſuis iſtis mediatoribus: ſi enim cauſentur A. Sanctos in terris pro ſanctis intercedere legitimè; reſp. Illud Deus *præcepit* 1 Tim. II. 1. hoc *vetuit*, ut diximus: nec intercedunt, ut interceſſores ex officio; ſed ut fratres pro fratribus: B. Non eſſe moris ut ad Regem prorumpamus, abſque parariis intercedentibus. Reſp. Eſt nobis Pararius, unus inſtar omnium, Chriſtus 1. Joh. II. 1.

4. An præter Chriſtum, alii dentur Mediatores, ſaltem interceſſione tenus?

Status controverſiæ.

Argumenta.

Objectiones.

XXI. Quæritur 5. An Chriſtus, quoad alterutram naturam tantum: an ſecundum utramque, ſit Mediator? Pontificii, ut commodius *unico* Mediatori, *plures* poſſint conſtruere; exiſtimant, in mediatoriâ illius *perſonâ* quidem, coire duas naturas, divinam & humanam; ſed non in *functione officii* mediatorii: adeoque Chriſtum θεάνθρωπον, eſſe quidem hîc principium *quod*, ut loquuntur, ſed duas ejus naturas, non eſſe principia *quo*. Cum his, quoad theſin ſaltem, colludit Franciſ. Stancarus, Lutheranus Profeſſor Regiomontanus, ſeu amore abreptus Pet. Lombardi, ſeu odio collegæ Oſiandri tantum. Et Sociniani, inſuper ipſam Mediatoris *æternam deitatem* negando. Reformati ex adverſo, cum Mediatorem habeant, qui ſit θεάνθρωπος, cujus duæ naturæ totidem ſint *principia*, operationum ejus mediatoriarum, ſic ut cuivis principio, ſua ſit peculiaris *efficacia* in his operationibus, & omne opus mediatorium, per iſtam efficaciam profluat ab utraque naturâ, & à ſuâ cuique peculiari efficaciâ: ſtatuunt eum eſſe Mediatorem ſecundum utramque naturam. Id ſuadente 1. conſtanti *Scripturarum* tenore, quando divinam naturam, ejuſque divinam operationem, functionibus mediatoriis implicat Act. XX. 28. 2 Cor. V. 19. Joh. X. 17. 18. Suadente 2. *fine* ac ſcopo unionis perſonalis, duarum naturarum in uno Mediatore, qui non alius eſſe potuit, quam ut, *concurrente* utriuſque naturæ ἐνεργείᾳ, plenè & planè poſſet expedire *functiones* mediatorias: ut v. g. poſſet aſſumere humanam naturam; & ſic *manifeſtari in carne* 1. Tim. III. 16.

5. An Chriſtus quoad alterutram naturam tantum: an ſecundum utramque ſit Mediator? Collatio ſententiarum.

Rationes orthodoxæ.

16. *animam* ſuam moriendo impendere redimendis hominibus Joh. x. 17. 18. *per Spiritum æternum offerre ſeipſum Deo* Heb. ix. 14. *propriis* viribus reſurgere à mortuis Rom. i. 4. ſedere ad *dextram* Dei Pſal. cx. 1. Suadet 3. *natura* & indoles omnium functionum mediatoriarum, ut credamus, & *divinam* naturam ſibi cooperari; neque enim A. ab æterno pro peccatoribus potuiſſet *expromittere*. B. cordibus noſtris, *illuminando* & perſuadendo, *annunciare* omnem voluntatem Dei, de fœdere gratiæ, & quæ illud concernunt. Multo minus C. *una* ſui morte, tot *myriades* placare & reconciliare Deo. D. fœdus gratiæ morte ſua *confirmare* & ratificare. Denique E. *intercedendo*, ſuaque merita Patri repræſentando, ſuorum cauſam *ſatis* efficaciter agere: ſi *Deus* non fuiſſet, ejuſque deitas, humanitati in functionibus mediatoriis, non fuiſſet *cooperata*. Ut non addam 4. eum non potuiſſe talem *Prophetam* eſſe, ſcilicet qui *intus* pariter & *extus* doceret; talem *Sacerdotem*, qui *infiniti* valoris ſacrificium præſtaret: talem *Regem* qui ſalutem ſuis partam, regeneratione, converſione, ſanctificatione *efficaciter applicaret*, qui pro iis, hoſtium *ſpiritualium* tantam catervam, Satanam, peccatum, mundum &c. *profligaret*; ni deitas humanitati efficaciſſimè fuiſſet cooperata. Nec juvat adverſarios, quod

Objectionis adverſariæ.

(1.) *Mediator Dei & hominum* dicatur *homo* 1 Tim. ii. 5. cum & talis ibidem dicatur, *qui ſeipſum dederit redemptionis precium pro multis*, à quo ſanè & *Deus* eſt. Quod (2.) ſic non fuiſſet *medius* inter partes, offenſam & offendentem: non fuiſſet enim, ſi *Deus tantum* fuiſſet; prout nec ſi *homo tantum* fuiſſet: jam vero, cum & Deus ſit & homo, *perfecte medius* eſt per participationem utriuſque. Quod (3.) ſi Mediator fuiſſet qua Deus, *diverſus* non fuiſſet à Filio, vel *perſona* vel naturà: fuiſſet ſane & eſt quoad ſtatum *œconomicum*, quo exiſtit perſona divina ſub alia forma. Phil. ii. 7. Quod (4.) ſi ut *Deus* tantum fuiſſet Mediator; etiam Pater & Spiritus S. fuiſſent Mediator: non enim ſequitur; quia nec Pater, nec Spiritus S. ſunt homo, prout nec ſequitur, ſi ſecundum *divinam* naturam incarnatus eſt; etiam Pater & Spiritus S. incarnati erunt: neque enim dignitas mediatoria divinæ naturæ convenit *ut naturæ*, ſed ut tali *modo* ſubſiſtenti præditus, qui non convenit Patri & Filio. Quod (5.) *confuſionem* videatur inferre operationum, ſi duæ naturæ influant in opus: neque enim eam magis hoc infert, quam quod corpus & anima concurrunt, ad idem *ἀποτέλεσμα* humanum. Conf. caput hujus libri *quartum*, de *Mediatoris perſona*.

6. An Chriſtus ſit Mediator, ſecundum divinam naturam tantum?

XXII. Quæritur 6. An Chriſtus ſit Mediator, ſecundum divinam naturam tantum? Andreas Oſiander, ut commodius haberet, fideles juſtificari & ſervari propter juſtitiam naturæ *divinæ*, ſibi per fidem unitæ: ſtatuit Chriſtum eſſe Mediatorem, ſecundum divinam naturam tantum. Reformati, admittunt quidem, ipſum eſſe Mediatorem ſecundum divinam naturam; ſed non ſecundum divinam *tantum*. Quod ſententia adverſa 1. Scripturis è diametro repugnet, ut quæ, non tantum *Mediatorem hominem* exſerte declarant; ſed talem etiam qui *ſolutione precii* fuerit Mediator 1 Tim. ii. 5. qui *carnis & ſanguinis* particeps eſſe *debuerit*, ut per *mortem* aboleret eum qui mortis imperium habet, &c. Heb. ii. 14. 15. 16. 17. qui peccata noſtra *ferret in corpore* 1 Pet. ii. 24. qui pro nobis *moreretur* 1 Cor. i. 13. qui noſtras *infirmitates* portaret Jeſ. liii. 4. 5. 6. & quis omnes repræſentaret Scripturas, quæ hoc dictant?

Rationes orthodoxæ.

2. Quod omnem ejus *juſtitiam partam* enervet, nobiſque *inutilem* reddat & ſupervacaneam: cum juſtitia *divinæ perſonæ*, cæteris paribus, non poſſit *non* ſufficere. Imo 3. univerſum mediatorium *officium*, ſic ſatis tollat penitus: quorſum enim ut Mediator intercederet? niſi fortè ad hoc, ut fidem nobis *ſuaderet* ac perſuaderet, cujus opera, vel *eſſentialiter* vel *perſonaliter* ſecum uniremur, eoque juſtitiæ ejus *divinæ* redderemur participes? Non dicam 4. quod hypotheſis hujus erroris, *unio* ſcil: noſtri cum Chriſto *perſonalis* aut *eſſentialis*, prorſus *blaſphema* ſit, eo quod, non tantum non perinde faciat θεανθρώπους ac Chriſtum; ſed etiam, omnia ei ſic unitorum *peccata*, ei faciat *perſonalia*.

Objectiones.

Nec video quid ulla cum ſpecie, pro iſta ſententia produci poſſit, quam A. abſurda illa & blaſphema *perſonalis* aut *eſſentialis* noſtri cum Chriſto unio, cui *myſticam* tantum ac σχετικὴν, ex Scripturæ ſententia, ſubſtituendam alibi docebimus. Quam B. quod dicatur יהוה צדקנו Jer. xxiii. 6. qui *factus nobis ſit à Deo juſtitia* 1 Cor. i. 30. cum prior locus non innuat, niſi Meſſiam, non *qua Jehova tantum* eſt, ſed *qui* Jehova eſt, noſtram juſtitiam eſſe: & poſterior non dicat eum *eſſe* juſtitiam noſtram per *eſſentiam* divinam; ſed *factum* nobis eſſe, ſcil. per *ſatisfactionem* & *meritum*, juſtitiam. Conf. Rom. v. 15. cum 18.

7. An Chriſtus ſit omnium & ſingulorum hominum Mediator?

XXIII. Quæritur 7. An Chriſtus ſit omnium & ſingulorum hominum Mediator? Pelagiani cum Socinianis, & Semipelagiani, Jeſuitæ, Remonſtrantes, Anabaptiſtæ, & Lutherani, ut efficaciam gratiæ, commodius ſuſpendant à libero arbitrio; ſtatuunt Chriſtum *æqualiter* eſſe omnium & ſingulorum Mediatorem. Reformati univerſaliſtæ, ut gratiam, ſaltem *obiectivam* habeant univerſalem; ſtatuunt, Chriſtum eſſe quidem Mediatorem omnium & ſingulorum, ſed *inæqualiter* tamen: *omnium* quidem, ſi velint, ipſum fide recipere; ſed *electorum* inſuper *ut velint*. Reformati reliqui ſtatuunt, ipſum eſſe Mediatorem *ſolorum* electorum. Dicitur enim 1. in textu Mediator N. *fœderis*, ut *vocati* promiſſam ſibi hæreditatem con-

conſequantur. Item 2. Mediator, qui ſeipſum redemptionis precium dederit *pro multis* Matth. xx. 28. & 23. Qui 3. *populum* ſuum Matth. i. 21. *oves* ſuas Joh. x. 11. *Eccleſiam* ſuam Act. xx. 28. &c. redemerit, & ſic quidem 4. ut *excludat* mundum Joh. xvii. 9. Nec obſtat, quod A. datus dicatur *mundo* Joh. iii. 16. cum & mundum dicatur *ſecluſiſſe* Joh. xvii. 9. proinde per *mundum* non intelligat, niſi quatenus eſt ab *Eccleſiâ* Judaica diſtinctus, prout etiam fit Rom. xi. 12. Quod B. pro *omnibus* dicatur mortuus 1 Tim. ii. 6. Rom. v. 18. cum non de omnibus & ſingulis loquatur; ſed de omnium *ordinibus*, de *Regibus & qui in eminentiâ ſunt conſtituti*, aut de omnibus in certo *genere* 2 Pet. iii. 9. Unde quod de *omnibus* dicitur, ad *multos* arctatur Rom. v. 18. cum verſ. 15. Alia hujus generis occurrunt, lib. 2. cap. xvii. §. 32. 33. & occurrent ſuo loco in Cap. *de Redemptione*.

Objectiones.

8. An Chriſtus ſit Mediator Angelorum?

XXIV. Controverſiis ſubjungemus problemata quædam. Quæritur ergo 8. An Chriſtus ſit Mediator *Angelorum* bonorum, ſi non *reconciliationis*: ſaltem *confirmationis*? Quod negatur 1. quia juxta textum, eſt *Mediator N. fœderis*, cujus participes ſunt *homines* 1 Tim. ii. 5. *vocati* Heb. ix. 15. *mundus* 2 Cor. v. 19. ejus *populus* Matth. i. 21. *oves* Joh. x. 11. *domus Iſraël* Jer. xxxi. 31. & ſeq. nec ullibi, per Scripturas, *Angeli*. Quia 2. eſt Mediator *reconciliationis* 1 Tim. ii. 5. 6. Heb. ix. 15. & xii. 24. & *interceſſionis* 1 Joh. ii. 1. quali non *indigent* Angeli. Hinc Angelus Luc. ii. 10. 11. *vobis* inquit, *natus hodie Servator*. Quia 3. Angelorum *naturam* non aſſumſit Heb. ii. 16. Nec huc valet: A. quod dicatur *omnia* recollegiſſe, *quæ in cœlis ſunt & in terra* Eph. i. 10. Col i. 20. intelligendi enim ſunt, ex conſtanti textus tenore, recollecti *illi* tantum, qui *dilapſi* erant, ex vi vocis ἀνακεφαλαιῶσθαι, qui reconciliati per *ſanguinem* ejus Col. i. 20. atque *recollectione*, per præconium Euangelii & efficaciam Spiritus S. factâ Eph. i. 9. 10. quæ item redemptionem, vocationem, juſtificationem, ſanctificationem implicat, ex contextu Capitis i. ad Eph. Minus huc valet B. quod *Eccleſiæ* ſit Mediator, ad quam pertineant *Angeli* Heb. xii. 22. 23. neque enim ullibi, Angeli Eccleſiæ *membra* dicuntur; licet, per textum adductum, ſpectent ad *univerſalem* glorificatorum panegyrin. Nec C. ex eo quod *caput* dicatur *omnis imperii & poteſtatis* Col. ii. 10. cum id axiomatis ei competat ex creatione, quâ ipſi omnia ſubeſſe debent Phil. iii. 21. aut ex illâ poteſtate, quæ ipſi in *Eccleſiam*, ejuſque ratione, in *omnia* data eſt quæ ſunt in cœlo & in terrâ Matth. xxviii. 18. à qua ſibi *genu flectere* debet, *omne* quod eſt in *cœlo* & in terrâ Phil. ii. 9. 10. quæ poteſtas functiones mediatorias ſecuta eſt.

Rationes affirmativæ refutatæ.

9. Problema, an fuerit Mediator fidelium Veteris T.?

XXV. Quæritur 9. An fuerit Mediator, etiam fidelium *Veteris Teſtamenti*? Sociniani, odio, tam æternæ *deitatis*; quam *ſatisfactionis* ejus, *ſimpliciter* exſtitiſſe negant; alii *exſtitiſſe* quidem ſub V. T. & fuiſſe etiam Mediatorem *virtualiter*, agnoſcunt; ſed *actualiter* negant: quod ad hoc requiratur, ut ſit *homo* 1 Tim. ii. 5. Affirmandum utique videtur, & *extitiſſe* eum, & mediatoriis *operationibus* functum fuiſſe: modo id intelligatur de his operationibus, quæ magis pendent à *divina perſona*, quam ab *humana* natura, cujus generis eſt A. *Expromiſſio* ab æterno facta. B. *Annunciatio* & apparitio ſæpius Patriarchis facta Jeſ. lxi. 1. C. *Placatio virtualiter* ſaltem, quatenus ſcil. *expromiſſione* nititur, à quâ Pater *in ipſum* conjeciſſe dicitur noſtra peccata Jeſ. liii. 4. 5. 6. 9. 2 Cor. v. 21. D. *Interceſſio* Zach. iii. 1. 2. 3. & non extendatur ad eas operationes, quæ ab *humanæ naturæ præſentia* dependent, quales (1.) placatio *actualis*, ſeu expiatio peccatorum per *mortem* factam Heb. ix. 15. (2) *obſignatio* fœderis, per interpoſitionem *mortis* Heb. ix. 16. & i. 3. A *prioribus* functionibus: A. etiam ſub V. T. dicitur *Angelus fœderis* Mal. iii. 1. *Angelus faciei eorum* Jeſ. lxiii. 9. *Vindex* גאלי Job. xix. 25. Cujus *gratia* B. ſervati etiam dicuntur fideles V. Teſtamenti Act. xv. 11. Ex quo patet (in quo præcipua eſt hujus cauſæ difficultas) *quatenus* in Mediatore, *humanæ* naturæ præſentia ſit neceſſaria.

Quatenus fuerit Mediator ſub V. T.

Quatenus non fuerit Mediator ſub V. T.

10. An Chriſtus, quatenus Mediator, ſit adorandus?

XXVI. Quæritur 10. An Chriſtus, quatenus Mediator eſt, ſit adorandus? Sociniani, Pontificii, Lutherani, & nonnulli Reformati, *diverſo* ſcopo, diverſiſque hypotheſibus, affirmant: Sociniani quidem (illi ſaltem, qui cum Socino Chriſtum *invocandum* docent) quod divinam naturam non agnoſcant; Pontificii, quo commodius *beatis* cœlitibus, ut *interceſſionis*, ita & *invocationis* gloriam afferant; Lutherani, quod *proprietates* divinas, quibus *invocationis* gloria ſuperſtruitur, per *unionem* hypoſtaticam, humanæ naturæ communicatas doceant; Reformati illi, quod *conceptum* Mediatoris, qui *deitatem* implicat, non ſatis diſtinguant à *conceptu puræ deitatis*. Ut igitur agnoſcimus, Chriſtum *qui* Mediator eſt Θεάνθρωπος, & *quia* eſt, adorandum eſſe; ita *quatenus* Mediator eſt (ſic nim. ut mediatio adorationis *tale* ſit *fundamentum*, quo *poſito* ponatur, & *ſublato* tollatur adoratio) propterea negamus: quia 1. ſi Mediator non eſſet; tamen adorandus foret *qua Deus*. 2. Pater & Spiritus S. adorari non deberent, quia Mediator non ſunt. 3. Si æterna Mediatoris deitas, fundamentum *unicum* non ſtatuatur adorationis, peribit nobis efficacia argumenti, pro æternâ deitate, & Filii, & Spiritus S. quod petitur ab eorum *adoratione* ex Matth. iv. 10. Quicquid in contrarium produci poteſt, non ulterius pertingit, quam, Chriſtum *qui* Mediator eſt, vel

Rationes negativæ.

quia Mediator eſt, adorandum eſſe. Hypotheſes cuique adverſariorum propriæ, ſuis locis diruuntur.

Pars Practica.

Praxis: 1. Oſtentat gloriam variorum Dei attributorum.

XXVII. Quantum ad praxin, *primo* in neceſſitate, ſufficientia & perfectione Mediatoris, patet *gloria* divina, tum *ſeveritatis* verſus peccatum, tum *benignitatis* verſus peccatorem Rom. XI. 22. & III. 25. *Severitatis* inquam, quâ peccatum, non voluit prætermittere, citra *ſatisfactionem*; legis violationem, citra *mortem*; pœnæ comminationem, citra *complementum*. Juſtitiæ ſatisfieri debuit, aut pereundum peccatori; peccator non potuit, ſuccedere itaque debuit Mediator expromittens Rom. VIII. 3. *Bonitatis* autem verſus peccatorem Joh. III. 16. Rom. v. 8. quâ, ne periret *reus*, (*a*) *reconciliationem* ipſe *exquiſivit*, ambivit 2 Cor. v. 19. 20. (*b*) *Mediatorem*, expromiſſorem, reconciliatorem, redemptorem, interceſſorem, ipſe *dedit*, conſtituit Joh. III. 16. Rom. v. 8. (*c*) Proprium & unigenitum *Filium* huic negotio deſignavit Rom. VIII. 32. Joh. III. 16. (*d* Morti omnigenæ *tradidit* Rom. VIII. 32. cum *peccatum fecit* 2 Cor. v. 21. De qua benignitate admodum patheticè Salvianus *Maſſil. de Gub. Dei* lib. 4. *Plus* inquit, *nos amat Deus, quam Filium Pater. Evidens quippe res eſt; quod ſupra affectum filiorum nos Deus diligit, qui propter nos Filio non pepercit. Et, quod plus, addo, & hoc filio juſto, & hoc filio unigenito, & hoc filio Deo. Et quid dici amplius poteſt? Et hoc pro nobis, pro malis, pro impiiſſimis, pro iniquis. Quis æſtimare hunc erga nos Dei amorem queat? niſi quod juſtitia Dei tanta eſt, ut in eum aliquid injuſtum cadere non poſſit.* Iſtud igitur, ſeveritatis & clementiæ, ſtupendum in hoc negotio *conjugium* 1. ſummâ attentione *obſervemus*, contemplemur Rom. XI. 22. *Vide igitur benignitatem & ſeveritatem Dei.* 2. *Illam* horreamus. Ibid. 20. 21. 22. *hanc* cum Servatore ipſo Joh. III. 16. miremur. Atque etiam 3. *prædicemus*, glorificemus Rom. v. 8. 1 Joh. III. 1. Tandem 4. *imitemur illam* adverſus *peccata* noſtra, ut atteramus ea, crucifigamus, mortificemus, abſque omni gratiâ Col. III. 5. Gal. v. 24. *hanc* verſus proximum Luc. VI. 39. Matth. VI. 12. 14. 15. & XVIII. 27. 35. nominatim *interceſſione* pro eo 1 Tim. II. 1. 2. cum verſ. 5.

Quomodo hæc attributa contemplanda.

2. Prodit abdita pleraque Euangelii.

XXVIII. *Secundo* etiam, in eadem neceſſitate, ſufficientia & perfectione Mediatoris, patent *abdita* pleraque *Euangelii*: à quibus Mediator *mirabilis* denominatur Jeſ. IX. 6. ejuſque doctrina, *ὁμολογουμένως μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον*, atque etiam *στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας* 1 Tim. III. 15. 16. Quanta enim myſteria! A. in delectu *perſonæ*, quo *medius* præciſe in Trinitate, ſelectus eſt Mediator, pariter & medius *participatione* utriuſque naturæ, qui, diſſidentes Deum & hominem, mediatione conjungeret, verus *Immanuel*, qui pro miraculo datus & repræſentatus Ahaſo Regi eſt Jeſ. VII. 14. Matth. I. 23. *Scala* cœlum terræ jungens, quam piâ reverentia, admodum ſtupet Patriarcha Gen. XXVIII. 12. cum 16. 17. De quo plura forte in Cap. *de Perſon. Mediatoris* occurrent. B. In ipſo mediatorio *officio* eſt *Deus* offenſus, & etiam Mediator, inter Deum offenſum & hominem offendentem; eſt Expromiſſor pariter & Teſtator novi teſtamenti Heb. VII. 22. & IX. 14. 15. 16. eſt *fœdus* Jeſ. XLIX. 8. & LV. 3. ſimul & *Mediator* fœderis Heb. VIII. 6. & IX. 15. Eſt propheticus & ſacerdotalis Rex, propheticus & regius Sacerdos, ſacerdotalis & regius Propheta, præſtantior Melchizedeko, qui Sacerdos tantum fuit & Rex, & Davide, qui Propheta tantum fuit & Rex: eſt Sacerdos, ſacrificium & altare ſimul: eſt mortuus ut Sacerdos, & tamen *vivit in æternum, Sacerdos ſecundum ordinem Melchizedek* Heb. VII. 26. Erat *ἀναμάρτητος*, & tamen *factus peccatum* 2 Cor. v. 21. Non *poteſt* pati, & tamen mortem *patitur*: eſt Dominus *gloriæ*, & ſervus abjectiſſimus: innocens, & condemnatus: *vita*, & mortuus: *reſurrectio*, & ſepultus: deſcendit in imam miſeriæ abyſſum, & aſcendit in altiſſimum gloriæ thronum. Quam hæc omnia ſunt myſterioſa! C. In *effectis* Mediatoris, nos *mancipia*, ejus ope redimimur: *inimici*, reconciliamur: *alieni*, adoptamur: *mortui*, vivificamur: *ſepulti*, reſurgimus: *damnati*, benedicimur: *rei* & peccatores, juſtificamur: *damnati*, beatificamur. D. in *modo* procurandi iſta omnia: procuravit enim Mediator, *ſui* ſervitute, condemnatione, reprobatione, morte: ſepulturâ, maledictione, & quod factus ſit *peccatum*, &c.

XXIX. Hinc porro *tertio*, in Mediatore patet argumentum efficaciſſimum *gratitudinis*, ſi devote cogitemus: 1. Quod *talis* dederit Deus Joh. III. 16. & tali animo, puro puto amore, miſericordia, *adeo Deus dilexit mundum!* Deus ille *omniſufficiens* אל שדי Gen. XVII. 1. Pſal. XVI. 2. cui non plus emolumenti poterat ſperari, ex *vita* peccatoris, quam ex *morte* ejus; ex ſalute, quam exitio. Quod 2. *talem* dederit Mediatorem, non *hominem* utcunque illuſtrem & perfectum; non *Angelum* quendam, vel primi ordinis; non ſervum aut *amicum*, utcunque ſibi gratum; ſed *filium*, ſed *proprium* non adoptativum, ſed *unigenitum* Joh. III. 16. Rom. VIII. 32. ſed *innocentem*, obedientiſſimum, optimum, chariſſimum 2 Cor. v. 21. Phil. II. 8. Matth. III. 17. Conf. exemplum Abrahami offerentis filium Gen. XXII. 12. Quod 3. *talibus* dederit, peccatoribus, *fœdifragis*, inimicis Rom. v. 6. 7. 8. & III. 12.--20. Quod 4. *ad talia* dederit, *non cui ſerviretur, ſed qui ſerviret*

3. Stimulat ad gratitudinem.

viret Matth. xx. 28. ad *peſſima* quævis Jeſ. LIII. 2.--8. ad *mortem*, mortem crucis Phil. II. 7. 8. ad *maledictionem* Gal. III. 13. Quod 5. in *tales* uſus dederit: qui *expromitteret* pro nobis, qui fœdus gratiæ, ejuſque conditiones *referret* nobis, qui nos Patri *placaret*, qui fœdus gratiæ, quo, velut Teſtamento, hæredes ſcribimur, morte propriâ *obſignaret*, qui continuo cauſam noſtram *ageret*, coram Patre ſuo, qui nobis eſſet *ſapientia*, *juſtitia*, *ſanctificatio & redemptio* 1. Cor. I. 30. ex cujus *plenitudine* hauriremus χάριν ἀντὶ χάριτος Joh. I. 16. ſic ut in ipſo ſimus *conſummati* Col. II. 9. 10. His tot tantiſque nominibus, ad gratitudinem erigit: quâ A. datum nobis talem ac tantum Mediatorem, prompte *recipiamus* Joh. I. 11. 12. B. Dato nos totos *dedamus* redimendos Act. xv. 26. ut qui ei *dati* ſimus à Patre Joh. XVII. 9. C. Verbum reconciliationis, Dei & Mediatoris nomine nobis factum, alacriter *admittamus* 2. Cor. v. 19. D. gratiam reconciliationis, per Mediatorem factam, *agnoſcamus*, & facientem *glorificemus* Rom. v. 8. Atque E. ut ope Mediatoris reconciliatos, redemptos, omni *vita* nos geramus Tit. II. II. 12. 14. 15.

Officia hujus gratitudinis.

XXX. Inde *quarto* patet, ſuaviſſimum in hoc Mediatore *conſolationis* argumentum. Sicut enim fœderis gratiæ obſignatio perquam *acerba* accidit *Mediatori*; ita perquam *dulcis* ac ſuavis eſt *fœderatis*. Perquam *acerba* fuit Mediatori, ſi devotè cogites, ejus *agoniam* in horto Gethſemane, ejus ſudorem *ſanguineum*, ejus *ſpinis* laceratum caput, ejus *flagellationes*, ejus *perfoſſas* manus ac pedes, ejus vulneratum *cor*, ejus *deſertionem* divinam, ejus ſupplicationes quaſi vanas, Patrique inacceſſas: ſed ex adverſo, perquam *dulcis* eſt ac jucunda fœderatis; quando ipſis conciliat *bona quævis* temporalia, ſpiritualia, æterna: conciliat ipſis ipſum Mediatorem, & omnia quæ Mediatoris ſunt: conciliat Deum, & quæ in Deo ſunt, & à Deo profluunt. Quam delicata & beata, iſtorum omnium appropriatio, accidit clientibus hujus Mediatoris! Ejus agonia, ſua eſt *victoria*; ejus condemnatio, ſua *juſtificatio*; ejus anguſtia, ſua *requies*; ejus flagellationes, ſua *medicationes*; ejus vulnera, ſua *emplaſtra*; ejus maledictio, ſua *benedictio*; ejus mors, ſua *vita*; ejus coronatio probroſa, ſua *exaltatio glorioſa*. O quam ſuaves fructus, radicis tam amaræ! Singulatim hic cogitandæ 1. *Perſonæ* quibus à mediatione Chriſti, iſtud ſolatii argumentum competit, nim. A. Qui *ſenſum* habent, ſuæ cum Deo *hoſtilitatis*, pariter & malorum inde emergentium, adeoque deſiderio capiuntur reconciliationis Matth. XI. 28. 29. 30. Jeſ. LV. 1. 2. Apoc. XXII. 17. quod nim. habeant Mediatorem εἰρηνοποιὸν Col. I. 20. qui peccata tollit Joh. I. 29. (quæ diſterminant, velut parietes intergerini, Deum à ſe Jeſ. LIX. 2.) pariter & inimicitiam Eph. II. 16. 17. Tum B. & his, qui Mediatoris interventu, reconciliati dudum ſunt Deo Rom. v. 1. His conſolationis argumentum ſuppetit ab hoc Mediatore: (*a*) Adverſus quotidianas ſuas *infirmitates* 1. Joh. II. 1. quod habeant in eo *Advocatum*, qui continuo cauſam ſuam agit apud Patrem ſuum Rom. VIII. 33. 34. Conf. Heb. IX. 7. (*b*) Adverſus metum *apoſtaſiæ* totalis & finalis Luc. XXII. 31. Joh. XVII. 12. 15. & VI. 39. (*c*) Adverſus *tentationes* omne genus, quod *homines* tentati, Mediatorem habeamus, *Deum* quidem; ſed hominem inſuper *tentatum in omnibus ſicut fratres ejus* Heb. IV. 15. Heb. II. 17. 18. (*d*) Adverſus *inopiam* & defectus quoſvis, tum corporis tum animæ: quod in precibus noſtris, per Mediatorem παῤῥησίαν καὶ προσαγωγὴν habeamus, accedendi ad thronum gratiæ Eph. II. 18. & III. 12. Heb. x. 19. quin & Advocatum, qui preces noſtras *commendet* Patri, ut exaudiat, imo & Mediatorem, cujus *interceſſio* nunquam non admittitur Joh. XIV. 13. & XVI. 23. 1. Joh. v. 14. 15. (*e*) Adverſus angores *mortis* Job. XIX. 25. 1. Cor. xv. 25. 26. Joh. XI. 25. (*f*) Adverſus horrores extremi *judicii*, & condemnationis æternæ Joh. v. 24. & III. 17.

4. Præſtat ſuaviſſimum conſolationis argumentum.

Quibus perſonis hæc conſolatio competat.

Adverſus quæ mala.

XXXI. Porro *quinto* in *neceſſitate*, ſufficientiâ & perfectione Mediatoris, extrema patet omnium eorum *miſeria*, qui deſtituuntur unico hoc Mediatore. Quales 1. *omnes*, ipſâ profeſſione *infideles*, Gentiles, Muhammedani, Judæi moderni, qui omnem penitus reſpuunt Mediatorem, de quibus Eph. II. 12. Qui 2. Mediatorem quidem *admittunt*; ſed ineptum, inſufficientem, adeoque *fictum*, qui abſque ullâ *perſona* medietate, aut *naturæ* utriuſque participio, abſque ſponſione æterna, abſque placatione partis offenſæ, merum egerit *internuncium*, quos notavimus & confutavimus §. XVII. Qui 3. verum & ſufficientem *ore* quidem *profitentur*; ſed *re* verâ, multis modis *negant*; quando θεάνθρωπον, aut quà *Deum*, aut quà *hominem tantum*, ad munus mediatorium admittunt: aut Mediatori *mediatores* conſtruunt, Angelos & homines, quos notavimus §. xx. XXI. XXII. Qui 4. Mediatoris neceſſarii, ſufficientis & perfecti, *titulum* quidem ei largiuntur; ſed *functiones* mediatorias, in *propriis* ſatisfactionibus, *meritis*, bonis operibus, liberi *arbitrii* viribus, *ſibi* arripiunt. Quod Pelagianis & pelagianiζουσι, omnibus *juſtitiariis* & perfectiſtis familiare crimen eſt. Qui 5. nil horum quidem agunt profeſſione; ſed interim Mediatorem *ignorant*, nec diſcere ſatagunt Joh. I. 10. 26. & VIII. 19. & IV. 22. cum 2. Theſſ. 1. 8. Conf. Jeſ. LIII. 11. Joh. XVII. 3. Qui 6. non *amant* 1. Cor. XVI. 22. Matth. x. 37. eum *negligunt*, non recipiunt, rejiciunt Joh. I. 11. 12. & v. 40. 43. Matth. XXII. 3. Act. XIII. 46. Joh. v. 44. *Filium Dei conculcant, & ſanguinem fœderis impurum ducunt* Heb. x. 29. Qui 7. ad Mediatorem *appro-*

5. Declarat miſeriam eorum qui hoc Mediatore deſtituuntur.

Quinam illi.

appropinquant, *ore quidem*, *& eum honorant labiis*; ſed *corde longinqui* ab eo manent Jeſ. XXIX. 13. Matth. XV. 8. qui plenis buccis intonant: *Domine, Domine*; ſed *non faciunt* ejus juſſa Matth. VII. 21. 22. qui *nomen Chriſti* uſurpant; ſed *ab injuſtitia ſuâ* non *recedunt*. 2. Tim. II. 19. qui ſibi *promiſſa* Chriſti pollicentur; ſed *non ambulant ſicut ipſe ambulavit* 1. Joh. II. 6. & III. 3. Eoque ipſum pro Mediatore, *peccati miniſtrum* faciunt Gal. II. 17. ac ſuo modo, *Filium Dei conculcant* Heb. X. 29. Qui 8. reciperent quidem *utcunque*; verum non, ut fieri debebat, velut *integrum* Mediatorem, ſecundum omnes officii mediatorii partes: ut *Sacerdotem* quidem, qui eos *reconciliet* Patri; ſed non ut *Prophetam*, quem *audiant* in omnibus Joh. X. 27. nec ut *Regem*, cui ſeſe *ſubjiciant* Luc. XIX. 27. Qui 9. eum non eis *legibus* recipiunt, quibus recipi vult Luc. IX. 23. cum Matth. XVI. 24. Horum omnium *miſeriam* 1. κατ' ἐπιτομὴν quidem; ſed graphicè tamen, repræſentat Apoſtolus Eph. II. 12. *Vos illo tempore fuiſtis abſque Chriſto, abalienati à republica Iſraelis, extranei à pactis promiſſionis, ſpem non habentes, & Dei expertes in mundo*. Col. I. 21. Singulatim 2. ſunt ἄθεοι Ibid quatenus peccato *alienato* à Deo Jeſ. LIX. 2. Deum recuperare *non* poſſunt, niſi per Mediatorem Joh. XIV. 6. nullamque προσαγωγὴν habent ad eum, niſi in Mediatore Rom. V. 2. Eph. II. 12. quo deſtituuntur. Imo 3. habent quidem *Deum*; ſed ſuo malo, habent ſibi *hoſtem* Rom. V. 10. & VIII. 7. *ignem conſumentem* Deut. IX. 3. Heb. X. 27. *urſum cui pulli ſunt ablati* Hoſ. XIII. 8. Amos V. 19. Et 4. dum Mediatorem non habent, in quo *omnes promiſſiones Dei ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν* 2. Cor. I. 20. & ex cujus *plenitudine*, *haurienda* eſt χάρις ἀντὶ χάριτος Joh. I. 16. nihil omnino *habent*. Nec tantum 5. *nihil* habent; ſed nihil etiam *accipere* poſſunt, quoniam abſque Mediatore, nec ipſis *acceſſus* patet, ad *thronum gratiæ* divinæ Heb. IV. 16. Eph. II. 18. nec eſt, qui pro ipſis accedat, velut Mediator Rom. VIII. 34. 1. Joh. II. 1. Et ſi vel maximè precibus ſuis accederent; abſque Mediatore qui offerret, vel preces, Deo abominationi forent Apoc. VIII. 4. 1. Jeſ. I. 13. 14. 15. Prov. XXVIII. 9. Quin imo 6. non tantum nihil habent, & nihil acquirere poſſunt à Deo; ſed etiam abſque Mediatore, nihil *facere* poſſunt pro ſe ſuaque ſalute Joh. XV. 5. Phil. IV. 13. Proinde 7. extra *ſpem* ſunt ullius ſalutis Eph. II. 12. quod in alio, quam in Mediatore, non ſit *ulla ſalus* Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. 1. Tim. II. 5. Addam 8. eos à *fœdere gratiæ*, ejuſque beneficiis ſecluſos, eſſe ſub rigore & *maledictione* fœderis legalis Gal. III. 13. 14. Proinde 9. ſub *inimicitiâ*, ira, odio & furore Dei, eorumque quæ Deo ſubſunt Eph. II. 5. Col. I. 21. Pſal. V. 6. 7. quia Mediatorem non habent εἰρηνοποιόν. Inſuper 10. ſunt tot peccatis, *debitores* Dei, in vincula infernalia æternum compingendi Matth. XVIII. 25. 34. 35. nec ſuppetit eis Mediator, qui *expromittat* aut ſolvat pro ipſis.

Qualis & quanta eorum ſit miſeria.

XXXII. Quapropter *ſexto*, & *explorationis* neceſſitas patet in Mediatore, ſitne *noſter*, unus ille neceſſarius, ſufficiens & omnibus numeris perfectus Mediator? Quid enim 1. ſodes juvat *eſſe* Mediatorem & eſſe *talem* ac tantum (cum non omnium ſit, ut docuimus §. XXIII.) ſi non ſit *meus*, nec ego *ejus* Cant. II. 16. Act. VIII. 21.? Aut 2. ſi hujus nulla fruar certâ *notitia* Gen. XXVIII. 16. cum verſ. 13? Et quam in contrarium 3. ſuave eſt, in *quavis* ſorte, poſſe cum parrheſiâ dicere: *Novi Goelem meum vivere* Job. XIX. 25. *perſuaſus ſum, quod nec vita, nec mors -- me ſeparabit à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu* Rom. VIII. 38. 39. Et quomodo 4. cum parrheſiâ ad Deum accedemus, & gratiam conſequemur, ſi non ſciamus, eum *nobis* Mediatorem eſſe Heb. IV. 14. 15. 16? Et quomodo *ſciemus*, niſi ſcrutando *nos ipſos*, *an Jeſus Chriſtus in nobis*, noſterque ſit Mediator? 2. Cor. XIII. 5. Sed quibus tandem *indiciis* hoc certo aſſequemur? His potiſſimum: A. ſi nos ejus ſimus *diſcipuli* Luc. IX. 23. Matth. XVI. 24. ejus vocem *agnoſcamus*, *audiamus*, ab eaque toti pendeamus Joh. X. 16. Si auditum promptè *ſequamur* Luc. IX. 23. imitemur Matth. XI. 29. *ambulemus ſicut ipſe ambulavit* 1. Joh. II. 6. & III. 3. Si B. ut diſcipuli Mediatoris, in ejus gratiam, *nos ipſos* promptè *abnegemus* Luc. IX. 23. *carnem cum cupiditatibus ejus crucifigamus* Gal. V. 24. Si C. *Spiritum* ejus nobis communicatum ſentiamus Rom. VIII. 9. qui nos de peccatis *convincat* efficaciter Joh. XVI. 9. 10. 11. qui nos *vivificet*, mortuos in peccatis Rom. VIII. 10. qui nos *ſanctificet*, *purificet* 1. Cor. VI. 11. qui nos impellat, ut propter Mediatorem, Deum compellemus *Abba* Gal. IV. 6. Rom. VIII. 15. Si D. *novæ* facti ſumus *creaturæ* 2. Cor. V. 17. 18. ut qui antea eramus *inimici* Dei, jam ei ſimus *reconciliati* per Mediatorem Rom. VIII. 7. cum v. 10. qui ante eramus *filii iræ*; jam ſimus *vaſa miſericordiæ* Eph. II. 3. cum Rom. IX. 23. qui antea eramus *mortui in peccatis*; jam ſimus *vivificati* in Chriſto Eph. II. 1. 5. qui antea eramus ſub *poteſtate Satanæ*; jam ſimus ſub *dominio* Dei Act. XXVI. 18. qui antea eramus *cæci* Eph. IV. 18. jam ſimus *lux in Domino* Eph. V. 8. Act. XXVI. 18. qui antea eramus *averſi* & *abalienati* ab eo Eph. II. 12. Rom. VIII. 7. jam *propinqui facti ſimus*, ſanguine Mediatoris Eph. II. 13. Si E. nos ipſi, ſincerâ *fide* charitateque, *reciprocaverimus* Cant. II. 16. 2. Cor. VIII. 5.

6. Suadet exploremus nos ipſos, ſitne noſter ille Mediator.

Rationes motivæ.

Signa.

XXXIII. Cumprimis etiam *ſeptimo*, in Mediatore tam perfecto ſufficiente, neceſſario, patet, vivâ *fide* & flagranti charitate, ipſum à nobis *recipien-*

7. Excitat ut Media-

torem fide recipiamus.

cipiendum eſſe Joh. I. II. 12. *Ad ſua venit & ſui ipſum non receperunt, quotquot autem ipſum receperunt, dedit ipſis auctoritatem qui filii Dei fierent.* Pſal. II. 12. & XXIV. 7. 8. 9. 10. Apoc. III. 20. Gal. IV. 14. Quid autem ſit *recipere* Mediatorem ſupra docuimus Lib. 2. cap. I. §. XII. Item *Syntagm. de Fide Salvif.* Cap. IV. §. IV. uſque ad XIII. Quibus item rationibus *motivis*, à nobis ſit recipiendus, itidem expoſuimus Lib. 2. Cap. I. §. XLIV. ſed imprimis etiam *Syntag. de fide* cap. XVI. potiſſimum §. VIII. quibus alia argumenta facili negotio adjici poſſint. v. g. A. Ab omnimodâ *perfectione*, & abſolutiſſimâ ſufficientiâ, qua perfectè *ſervare poteſt, quotquot per ipſum accedunt ad Deum* Heb. VII. 25. 26. εἰς τὸ παντελὲς. & X. 14. Col. II. 10. B. Ab ineffabili *utilitate* 1. Cor. I. 30. Joh. I. 16. Matth. XI. 25. C. Ab indeclinabili *neceſſitate* Joh. III. 16. 36. & XIV. 6. Act. IV. 12. I. Tim. II. 5. &c. Recipiendi modum etiam diximus ſupra lib. 2. cap. I. §. XVII. XVIII. Item *Syntagm. De fide* cap. VI. §. XI.--XXIV.

Rationes motivæ.

Modus recipiendi.

8. Docet, recepto Mediatore ſedulo utendum eſſe.

XXXIV. Hinc etiam *octavo*, ubi jam fide & charitate Mediatorem recepimus, patet, recepto, pro re nata, imo in omni caſu, ſedulò & conſtanter eo *utendum* nobis eſſe. Scil. *ne fruſtra gratiam* illam *acceperimus* 2. Cor. VI. I. *Si modo fruſtrà* tantum Gal. III. 4. Quid enim A. juvat Mediatorem *habere* tantum ac talem, ſi non utaris? nunquid perinde eſt, ac ſic non haberes? Nunquid B. non *utendo*, negligendo, quem *ore* recepiſti, reipſa *abnegabis*? Tit. I. 16. C. Nunquid negligendo, qui *odor vitæ eſt ad vitam*; tibi fiet *odor mortis ad mortem?* 2. Cor. II. 16. & qui datur εἰς ἀνάστασιν, tibi cedet εἰς πτῶμα? Luc. II. 34. Rom. IX. 33. Utamur igitur dato nobis Mediatore, in quavis neceſſitate: eſt enim D. *fidelis* Mediator Heb. II. 17. cujus nomen eſt *fidelis & verax* Apoc. XIX. II. & I. 5. & III. 14. Eſt E. *miſericors* Mediator Heb. II. 17. σπλαγχνίζομαι Matth. XV. 32. & IX. 36. & XIV. 14. adeo ut *lachrymas* ei hominum miſeria moveat Luc. XIX. 41. Eſt F. *potentiſſimus* Mediator Heb. VII. 25. Jeſ. IX. 6. אל גבור Matth. XXVIII. 18. Pſal. LXXXIX. 19. Eſt G. perpetuus, imò *æternus* Mediator, qui *ſemper* ſuccurrere poteſt Heb. VII. 24. 25. Matth. XXVIII. 20. Eſt H. *omnipræſens* Mediator Matth. XVIII. 19. Pſal. CXXXIX. 7.--His omnibus rationibus adducti, Mediatore noſtro utamur: I. Ad eum, ut Mediatorem, *accedendo*, prout ipſe nos invitat ad ſe, ſuiſque promiſſionibus allicit Matth. XI. 28. 29. Jeſ. LV. I. Apoc. XXII. 17. Tum 2. per eum accedendo ad *Deum* Heb. IV. 16. Singulatim 3. ſi quando, conſcientiâ naturalis noſtræ perfidiæ, abſterreamur à throno gratiæ, ad ipſum accedendo, ut *ſponſorem* noſtrum, ἔγγυον Heb. VII. 22. *Goëlem* Job. XIX. 25. eum Deo pro nobis ſiſtamus vadem Job. XVII. 3. 4. Si quando conſilii inopes, quid agendum ignoremus; ipſum *adeundo*, velut Patris λόγον Joh. I. I. velut *conſiliarium* noſtrum Jeſ. IX. 6. qui *factus nobis eſt à Deo ſapientia* I. Cor. I. 30. 5. Si quando reatus peccatorum cor angat; ad *Mediatorem* noſtrum confugiendo, *qui ſeipſum redemptionis precium dedit, pro quibuſvis* I. Tim. II. 5. *qui factus pro nobis peccatum, ut* &c. 2. Cor. V. 21. in quem Deus *omnium noſtrum peccata conjecit* Jeſ. LIII. 3. 4. 6. Si quando deſit, aut nobis, aut noſtris, corpore tenus aut animâ, quod neceſſarium eſt & utile, accedamus per Mediatorem ad *gratiæ thronum* Heb. IV. 16. I. Tim. II. I. cum verſ. 5. Joh. XIV. 13. 14.

Rationes motivæ.

Modus utendi.

9. Hortatur, ut receptum Mediatorem imitemur.

XXXV. Tandem *nono*, ubi jam utimur fruimurque accepto Mediatore, eſt quoque in eo quod *imitemur*, ob quod *ambulemus ſicut ipſe ambulavit* I. Joh. II. 6. Col. II. 6. Ad hoc enim A. ipſe *venit* ad nos, ſeque nobis *exemplum* ſtitit Joh. XIII. 12. 13. 14. Ad hoc B. venientibus ad ſe, ac fruituris ſuâ meditatione, ſuum exemplum imitandum commendat Matth. XI. 29. *Venite ad me-- & diſcite à me.* Ad hoc C. in iſtâ imitatione ambulationeque, ſummam conſtituit clientum ſuorum *perfectionem* Joh. XV. 20. Matth. V. 48. Abſque hoc D. *indigni* ſumus, qui Mediatoris *diſcipuli* & clientes audiamus, unde Apoſtolus jubet, περιπατῆσαι ἀξίως τῦ Κυρίυ, εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφορῦντες Col. I. 10. Proinde E. in hoc *nota* eſt, noſtræ communionis cum eo, ſi *ambulemus ſicut ipſe ambulavit* I. Joh. II. 6. Joh. XV. 10. Imo F. abſque hoc, excluſi ſumus ab omni *ſpe* communionis cum eo: *Quiſquis* enim *habet hanc ſpem in ſe* ſitam, *is purificat ſe ſicut ipſe purus eſt* I. Joh. III. 3. Sed quo pacto ipſum imitabimur, ambulabimuſque ſicut ipſe ambulavit? Reſp. (I.) Mediatorem noſtrum *agnoſcendo*, ejuſque voluntatem, ac vivendi rationem, ut *exemplar*, ob oculos continuè habendo Col. I. 9. 10. *Ut impleamini omni cogitatione voluntatis ejus, cum omni ſapientia & intelligentia ſpirituali, ut incedatis ſicut Domino dignum eſt.* Joh. X. 14. & XVII. 3. Phil. III. 7. 8. 9. 10. Eph. III. 18. 19. (2.) Id operam dando, ut in agnito Mediatore magis magiſque *radicemur* confirmemurque Col. II. 6. 7. *Sicut recepiſtis Jeſum Chriſtum Dominum; ita ambulate in eo, radicati & ſtabiliti* Eph. III. 17. 18. (3.) Ejus *veſtigia*, dicta & facta, quatenus quidem illa, noſtra imitatione repræſentari poſſunt ac debent, continuò *circumferamus*, ad hoc ut ambulemus *ſicut ille ambulavit* I. Joh. II. 6. V. g. A. In *manſuetudine* & humilitate cordis Matth. XI. 28. 29. B. In *juſtitiâ*, veracitate Jeſ. LIII. 9. Joh. VIII. 26. C. *In zelo & obedientia*, in peragendis ſibi commiſſis Joh. IV. 32. 34. & II. 17. D. In ſtudio *inſerviendi*, benefaciendique quibuſvis Act. X. 38. Matth. IV. 23. & IX. 35. Marc. VI. 6. E. In *ſpiritualitate* & converſatione cœleſti, quam, & ar-

Modus imitandi.

repta

repta quavis occaſione, ſuis inculcavit Joh. IV. 30. 33. 34. & XV. 1. — 10. F. In *precationibus* Matth. XIV. 23. Marc. VI. 46. Matth. XXVI. 36. Joh. XVII. 1. — Heb. V. 7. G. In *miſericordia* & ſympathiâ, Heb. II. 17. & V. 2. Matth. IX. 36. & XIV. 14. Marc. I. 41. Luc. VII. 13. & XV. 20. H. In *patientia* & tolerantiâ, cujuſvis injuriæ ſibi ab hoſtibus illatæ 1. Pet. II. 21. — 24. Jeſ. LIII. 7. Luc. XXIII. 34. (4) Studioſè *vitando mala* quævis Rom. XIII. 12. 13. 14. *Abjiciamus omnia opera tenebrarum* — *induamus Dominum Jeſum* Gal. V. 24. (5.) *Superna* cœleſtia *quærendo*, *ubi* ipſe *eſt*, *ſedens ad dextram Dei* Col. III. 1. Phil. III. 20. (6.) In iſtis omnibus, indies *proficiendo* magis magiſque 2. Pet. III. 18. Et (7.) *præſtolando* cum deſiderio, glorioſum ejus *reditum*, ad judicandum vivos & mortuos, noſtrique cum eo beatificationem 1. Theſſ. IV. 17. Phil. III. 20. 21. 2. Tim. IV. 7. 2. Pet. III. 11. 12. Joh. XIV. 2. 3. Cant. VIII. verſ. *ult*. Apoc. XXII. 23. Interim (8) adnitendo, ſive præſentes ei ſimus, ſive abſentes, ut ipſi *placeamus* 2. Cor. V. 6. 7. 8. 9. ipſi *vivamus* pariter & *moriamur* Rom. XIV. 8. 9. Atque adeo (9.) his omnibus per ipſum, *viam*, *veritatem & vitam*, contendendo *ad Patrem* Joh. XIV. 6.

CAPUT TERTIUM.

DE

Nominibus Mediatoris.

Act. XV. 26.

Hominibus qui expoſuerunt animas ſuas, pro nomine Domini Jeſu Chriſti.

Tranſitio à præcedentibus ad ſequentia.

DE Mediatore fœderis gratiæ *primum* diximus, ſcil. ipſum ejus *axioma* mediatorium; *ſecundum*, ſequitur, quod *nomina* Mediatoris expediet, quo ſcil. eorum ope, nominatus Mediator diſtinctius nobis innoteſcat. Ex his vulgatoria Synodus Hieroſolymitana commemorat Act. XV. 26.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *Cujus verbis* commendatio *quædam continetur*, *Barnabæ & Pauli*, *ab eorum* pietate, *verſus nomen* Domini Jeſu Chriſti. *In qua occurrunt:*

1. Pii *commendati*, ἄνθρωποι, homines. *Scil. duo illi Apoſtoli*, *Paulus & Barnabas*, *emiſſarii & diſpenſatores myſteriorum Dei* 1. Cor. IV. 1. Homines *appellantur*, *Hebraicè* אישים viri, *ſcil. non vulgares*; *ſed egregii* Exod. XV. 3. Jud. VII. 14. 1. Sam. XXVI. 15. *zelo* flagrantes, *quaſi ab* אש, ignis, *qui puro puto zelo nominis Chriſti*, vitam *ſuſque deque haberent*. *Conf.* Pſal. LXIX. 10. Joh. II. 17. cum Act. XX. 24.

2. Pietas *commendatorum*, *ſeu officium pietatis*, qui tradiderunt animas. *Penes quod monſtratur:*

   α. Traditio, παραδεδωκόσι. Παραδίδωμι *eſt* trado, *quaſi* tranſdo. *Fitque* vel *animo inimico ſeu* odio, *à quo notat* prodere, *ſicut Judas prodidit* Matth. X. 4. vel *amico ſeu* amore, *ſic Deus filium unigenitum tradidit* Rom. VIII. 32. *Sic Chriſtus ſeipſum tradidit pro nobis* Eph. V. 2. 25. *Sic Paulus & Barnabas* tradiderunt. *Niſi quod Chriſtus ſcipſum pro nobis tradiderit* ἀντίλυτρον 1. Tim. II. 5. προσφορὰν καὶ θυσίαν Eph. V. 2. *Hi in* uſum *tantum Chriſti: interim utrobique traditio ſponte fit & libere. Connotat interim* tradere, *q.* tranſdare *ſeu traducere*, *ſeipſum*, *amore alterius cui traditur*, privare *eo quod traditur.*

   β. Traditum, τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν, animas ſuas. *H. e. non fortunas tantum*, *non famam*, *non quavis à ſe diverſa*; *ſed* ſeipſos: *nec in ſe corpus tantum & corporea*; *ſed animam etiam ejuſque facultates. Notat* ψυχὴ *anima* 1. *quandoque* interiora *noſtra quævis*, *imprimis voluntatem* Eph. VI. 6. Phil. I. 27. *ut contradiſtincta* exterioribus. 2. Vitam *ipſam* naturalem Matth. II. 20 & VI. 25. Luc. XII. 23. Joh. X. 15. *Sicut & Servator dicitur veniſſe*, δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν, ut daret animam ſuam redemptionis precium pro multis. *Ut ſenſus ſit*, *hos Apoſtolos*, *Chriſto*, *ſe ſuaque uſque adeo addixiſſe*, *ut parati fuerint*, *non tantum omnia ſuâ interiora*; *ſed ipſam etiam* vitam *ſuam*, *ei conſecrare.*

3. *Pietatis* uſus, *ſeu etiam* cauſa *movens*: ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, pro nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. *Eſt hic.*

A. No-

A. Nomen, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος, pro nomine. *Eſt hic ὑπὲρ, non ἀντὶ, quod ſemper ſonat* vicarium *quid, quotieſcunque non notat* adverſarium *quid, quo modo de* Chriſto *fere uſurpatur* Matth. XX. 28. *à quo dicitur,* ἀντίλυτρον, *& mortem ſuſtinuit* vice *noſtri, licet & ὑπὲρ de eo occurrat* I Tim. II. 6. *Sed non ita* proprie, *quin & de aliis dicatur, v. g.* Col. I. 24. *de quibus uſurpata particula* ὑπὲρ, *non notat, niſi in* uſum *& commodum qualecunque: ſic hoc loco non notat niſi in* uſum *qualemcunque nominis Chriſti.* Ὄνομα *autem, quandoque notat ipſum* nominatum Matth. VI. 9. *& paſſim alibi: quandoque id* omne, *quo nominatus aliis innoteſcit, v. g.* voces *illæ, quibus nominatus inſigniri ſolet, item* attributa, operationes *aliaque quibus hoc fit, nominatim etiam* Euangelium Actor. VIII. 12. *collat. cum verſ. 25. utpote per quod* nomen *Chriſti portandum erat ad gentiles* Actor. IX. 15. 16. *Et ſic hoc loco, ut* ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος, *non notet, niſi hos Apoſtolo animas impendiſſe in uſum Euangelii.*

B. Nominatus, Dominus Jeſus Chriſtus. *Hic nominatus triplici titulo inſignitur, ſeu totidem nominibus. Horum*

א. Primus *ipſum repræſentat quoad ejus* dominium, *quo paſſim inſignitur* Act. II. 36. Col. II. 6. *&c. nunquam* δεσπότης. *Sub Veteri Teſtamento* LXX. *Interpp. nomen* Jehova *referunt per* τὸ κύριος. *Competit autem Chriſto duplex* dominium: *alterum* divinum, *quod, velut* Deus *habet in omnes creaturas, alterum* Mediatorium, *à quo paſſim ſalutatur Dominus* noſter, *de quo* Matth. XXVIII. 18. Phil. II. 9. 10. Eph. I. 20. 21. 12. *& hoc maxime eſt hujus loci.*

ב. Secundus, *ipſum repræſentat, quoad ejus* beneficium, Jeſus, *quod ex officio ſit Salvator, de quo in progreſſu plura.*

ג. Tertius, *repræſentat ipſum ratione* officii, *quando Chriſtus indigitatur, de quo item in progreſſu agemus ex profeſſo.*

Pars Dogmatica.

Mediatori in Scripturis varia nomina tribuuntur.

III. Patet igitur, *fœderis gratiæ Mediatorem, certo conſilio, variis nominibus in Scriptura deſignari, in quibus vulgatiſſima ſunt, Jeſus, Chriſtus, Dominus.* Neque enim 1. temere in textu, non *nomen* tantum ῥητῶς ipſi tribuitur; ſed nonnulla etiam coacervantur, quando *Dominus, Jeſus, Chriſtus* indigitatur. Nec 2. abſque certo conſilio, *plura* nonnunquam, uno quaſi halitu, in ipſum congeruntur *nomina* Jeſ. IX. 6. *Et vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, Pater æternitatis, Princeps pacis.* Prorſus ut varietate iſtâ nominum, varia in eum coacerventur officii ſui Mediatorii *beneficia* I Cor. I. 30. Nec 3. citra cauſam tria iſta; *Dominus, Jeſus, Chriſtus*, in N. T. plerumque conjugantur Rom. I. 4. 7. & VI. 23. XIII. 14. XV. 6. 30. I Cor. V. 5. &c. Idque omne 4. fit, non ab *homine* quovis; ſed ab ipſo *Deo*, qui nihil temere facit, abſque certo conſilio Matth. I. 21. Luc. I. 31. & II. 21. Act. II. 36. &c.

Rationes, quibus tanta nominum varietas ipſi tribuitur.

IV. Sed, *quo* tandem conſilio hoc ipſum fit? Reſp. A. Ut *diſcernatur* ab aliis quibusvis, quibus non competit ἀξίωμα mediatorium Act. IV. 12. I Tim. II. 5. Huc enim rebus omnibus imponuntur *nomina*, ut diſcernantur ab aliis, ſeu ut diverſæ ſpecies in eodem *genere*; ſeu ut individua in eàdem *ſpecie*. Peculiariter Mediatori *diverſa* nomina tribuuntur: A. ut commodius *diſcernatur* (nomen enim quaſi *notamen*) 1. quoad *divinam* perſonam, à Patre & Spiritu Sancto. Huc appellatur *filius* Matth. XXVIII. 19. λόγος Joh. I. 1. *character perſonæ* Patris Heb. I. 3. *Filius hominis* Matth. XVI. 13. quod ipſe, inter perſonas divinas, ſolus ſit *homo*. 2. Quoad *humanam naturam*, à quibusvis aliis individuis. Quamvis enim, inter homines præter ipſum fuerint, qui *disjunctive*, aut nomen *Jeſu* geſſerint, ut Joſua Heb. IV. 8. Hag. I. 1. Jeſus Syrach; aut *Chriſti* Pſal. XX. 7. non fuit tamen præter ipſum, qui *Jeſus, Chriſtus, Dominus, copulative* fuerit appellatus. 3. Quoad *officium* mediatorium, quamvis & Moſes *Mediator* dicatur Gal. III. 19. nemo tamen *unus* ille *Mediator* dicitur, *homo Jeſus Chriſtus* I Tim. II. 5. Et quamvis etiam *Pater* quandoque nos *ſervare* dicatur, eoque Servator ſit; nullibi tamen aut ei, aut Spiritui Sancto, *Mediatoris* nomen tribuitur. B. Ut diſtinctius à nobis agnoſcatur & *cognoſcatur*, (nomen enim quaſi *novimen*) Joh. XVII. 3. *ut cognoſcant te, & — Jeſum Chriſtum.* Singulatim quoad naturas, perſonam, officia, ſtatus, beneficia, unde quoad ſingula horum, ſingula nomina analoga ipſi tribuuntur. C. Ut quæ de perſonâ κατὰ πλάτος cognovimus, in nominibus ὡς ἐν ἐπιτομαῖς, *memoriæ* altius committamus, unde nomina *memorialia* dicuntur Exod. III. 15. Pſal. CXXXV. 13. Hoſ. XII. 6. D. Ut curatius *colatur* Phil. II. 9. 10. *Ut in nomen Jeſu ſe flectat omne genu.* Hinc in textu *pro nomine Domini Jeſu Chriſti, animas ſuas tradidiſſe* dicuntur Apoſtoli. De his autem plura occurrent in *practicis*.

Nominis varia ſignificata.

V. Sonat autem *nomen*, perſæpe *nominatum* Mediatorem, citra diſtinctum reſpectum ad *quid vis* ejus; ſic v. g. Act. IV. 12. Phil. II. 10. nonnunquam aliquam *affectionem* nominato *intrinſecam*,

cam, v. g. ejus naturam, perſonam, officium &c. aliquando, id quod nominato plane eſt *extrinſecum*, quo ſenſu, *Evangelium* nomen ejus indigitatur Act. IX. 15.

Nominum Chriſti generalior diſtributio. VI. Cum vero (ut Dionyſius Areopagita de *divinis nominibus* rectè obſervat) *nominum* iſtorum animus ſit, ſummam eorum omnium repræſentare, quæ nobis de *nominato* incumbunt credenda, & profitenda; varia nobis oggeruntur in Scripturis nomina, quibus abſolutiſſimus Mediator, pro variis perfectionibus, quæ ad axioma mediatorium exiguntur, diſtinctè repræſentetur. Hinc quædam obſervamus nomina, quæ reſpectum involvunt ad duas ejus *naturas*, vel divinam, vel humanam: quædam ad *perſonam* univerſam: quædam ad ejus *officia*, propheticum, ſacerdotale, vel regium: quædam ad *ſtatus*, in quibus ſuo officio functus eſt; humiliationis vel exaltationis: quædam ad *beneficia*, ab officiis oriunda. Iſta porro omnia, vel *figurate* ac mataphorice deſignant, vocibus ab *aliis* rebus petitis, quibus illæ *proprie* ſunt, licet res eis ſignificatæ, excellentius Mediatori competant; vel *proprie*, cum & *ſignificans*, & *ſignificatum*, ei competunt æqualiter.

Specialior nominum diſtributio per Claſſes. VII. Quandoquidem vero *requiſita* Mediatoris, quibus deſignandis *nomina* inſerviunt, tot ſunt & tam varia, ut diſtinctè recenſere, tantum non infinitum foret; juvabit oppido, ut in certas *claſſes* redigamus præcipua nomina, quo, ſi quando diſtinctè docenda veniant, ſingulorum *emphaſis*, vel ex titulis, & ex iis capitibus quibus tituli illi expediuntur, utcunque innoteſcat. Sunt itaque

1. Claſſis. nomina, quæ 1. *divinam* ejus naturam repræſentant; eaque vel *propria*, qualia ſunt: *Deus*, *verus Deus*, *magnus Deus*, *Jehova*, *Dominus*, *Dei filius*, *proprius*, *unigenitus*, &c. Vel *figurata*, qualia: λόγος, *verbum Patris*, *imago Dei*, ἀπαύγασμα τῆς δόξης, χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς aliaque.

2. Claſſis. Sunt 2. quæ *humanam* deſignant; ſeu *proprie*, ut *homo*, *filius hominis*, *vir*, *puer*, *filius Abrahæ*, *filius David*, *Schilo*, *primogenitus Mariæ*, &c. ſeu *figurate*, ut *ſemen mulieris*, *ſemen Abrahæ*, *Iſaaci*, *Jacobi*, *Davidis*, *fructus lumborum Davidis*, *virga ſeu ſurculus ex radice Jeſſe*, *Zemach* ſeu *germen*, *ſecundus Adamus*; *leo de tribu Juda*, & ſimilia.

3. Claſſis. Sunt 3. quæ integram *Perſonam*, ex utriuſque naturæ unione oriundam, referunt, v. g. *Immanuel*, *Dominus omnium*, *hæres*, &c.

4. Claſſis. Sunt 4. quæ *munus* θεανθρώπου in genere exprimunt, idque vel *proprie*, ut *Mediator*, *Redemptor*, *exſpectatio gentium*, *ſalus*, *Angelus fœderis*, *auctor & conſummator ſalutis noſtræ*, & ſimilia: vel *figurate*, ut *ſponſus*, *caput*, *lapis angularis*, *fundamentum*, *vitis*, *petra*: *panis è cœlo*, *ſol*, *lux*, *ſtella matutina*, *arbor vitæ*, &c.

5. Claſſis. Sunt 5. quæ in *ſpecie* deſignant officium ejus *propheticum*, qualia: *Propheta*, *magnus Propheta*, *Paſtor*, ἀρχιποιμὴν, *Magiſter*, *Rabbi*, *Doctor*, *Apoſtolus*, *miniſter circumciſionis*, *Amen*, *Conſiliarius*, *Epiſcopus animarum*, *teſtis fidelis*, *ſapientia*, &c.

6. Claſſis. Sunt 6. quæ *ſacerdotale* exprimunt, ut *Sacerdos*, *Pontifex*, *Advocatus*, *hoſtia*, *agnus Dei*, *paſcha*, *Angelus facierum*, *arca*, *hircus Haſaël*, ἱλαστήριον, *ſerpens æneus*, &c.

7. Claſſis. Sunt 7. quæ *regium*, ut *Rex*, *Princeps pacis*, *Dominator*, *Dux*, *Judex*, *Caput Eccleſiæ*, *Rex regum*, *Dominus dominantium*, &c.

8. Claſſis. Sunt 8. quæ ſtatum ejus deſignant, *humiliationis*, ut *vermis*, *puer*, *ſervus*, *ſerpens æneus*, *ſignum cui contradicitur*, *peccatum*, *exſecratio*, &c. Sunt quæ ſtatum *exaltationis* exhibent, qualia ſunt omnia quæ officio regio dudum applicuimus, inſuper *Leo de tribu Juda*, *Melchizedek*, *mirabilis*, *Judex*, *Gibbor*, &c.

9. Claſſis. Sunt 9. quæ *beneficia* ejus mediatoria repræſentant, in quibus, quod infinita fere ſint, Scripturæ admodum luxuriant, pro ratione officii prophetici, ſacerdotalis & regii, nec non redemptionis, vocationis, unionis, communionis, juſtificationis, adoptionis, ſanctificationis, confirmationis, obſignationis, glorificationis; à quibus *topica*, in explicatione horum nominum, petenda veniunt. Sic v. g. à beneficiis muneris *prophetici* appellatur *lux*, *via*, *veritas*, *teſtis*, *Amen*, *Conſiliarius*, *ſapientia*, *ſol juſtitiæ*, &c. A beneficiis muneris *ſacerdotalis*, *ſalus*, *victima*, *propitiatorium*, *interceſſor*, *Angelus facierum*, *ſemen benedictum*, λυτρωτὴς, ῥυόμενος &c. à beneficiis *regii* muneris, *gubernator*, ἡγεμὼν, *paſtor*, *protector* Jeſ. XXXII. 2. *columna nubis & ignis*: à beneficiis *redemptionis*, *Redemptor*, *Mediator*, *medicus*, *Goël*, *Moſes* & *Joſua* antitypicus, *redemptio*, *ſerpens æneus*: à beneficiis *vocationis*, *gallina congregans*, *brachium* Dei ſeſe expandens Jeſ. LIII. 1. cum Prov. I. 20. 21. 22. à beneficiis *unionis*, *ſponſus*, *vitis*, *caput*: à beneficiis *communionis*, *faſciculus* Cant. I. 13. *cornu ſalutis*, Luc. I. 69. à *juſtificatione* יהוה צדקנו, *peſtis mortis*, *Princeps pacis*, *pax noſtra*, *redemptionis pretium*: ab *adoptione*, *frater*, *primogenitus*, *Pater æternitatis*: à *ſanctificatione*, *Sanctus Dei*, *Sanctus Iſraelis*, *ſanctificatio*, *Sanctus ſanctorum* Dan. IX. 24. à *confirmatione* & roboratione, *petra*, *fundamentum*, *rupes*, *Deus fortis*, *Leo de tribu Juda*: ab *obſignatione*, *manna*, *panis vitæ*, *paſcha*, *ſignum* Jeſ. XI. 10. à *glorificatione*, *gloria Iſraelis*, *Pater æternitatis*, *vita*, *ſcala cœli*, *liber vitæ*, *lignum* ſeu *arbor vitæ*, &c. Scripturæ loca ſingulis non ſubjicimus, non tam quod infinitum foret; quam, quod adminiculo Concordantiarum, nullo negotio inveſtigari poſſint.

Monitum. Unum adhuc reſtat monendum, pleraſque appellationes, ad *perſonam* & *officium* ſimul reſpectum habere, cujus ratio pendet à fine incarnationis; ad

ad hoc enim λόγος incarnatus eſt, ut officio Mediatoris (ad quod divinæ & humanæ naturæ proprietates requirebantur) fungi, & functionis beneficia ſuis conferre poſſet, quamvis interim, quædam eorum, magis *directe* & per prius, ad perſonam, & *indirecte* ac per poſterius, ad officium beneficiaque, & vice verſa, reſpiciant.

De nomine Jeſu.

VIII. In iſtâ nominum turba, *tria* eminent, in textu pariter & in ſymbolo conſpicua: *Jeſus*, *Chriſtus*, *Dominus*, in quibus primum nomen eſt *beneficii*, ſecundum *officii*, tertium *imperii*. Hæc proinde paulo diſtinctius erunt examinanda.

Improbabiles & perverſæ derivationes.

Quantum ad nominis *Ieſu etymologiam*, varii ſunt variorum, luſus potius caballiſtici, quam veri nominis derivationes; forte ex ſuperſtitioſa nominis veneratione nati. Sunt 1. qui, ſi non derivant, ſaltem affinitatem habere volunt, cum Hebræorum יש, quod *exiſtentiam* ac *ſubſiſtentiam* ſonat; quia Mediator, in duabus naturis, unam tantum habeat *ſubſiſtentiam*, ſeu quia promiſſiones Dei omnes, in eo, quaſi *ſubſiſtentiam* habeant 2 Cor. I. 20. Conf. Heb. XI. I. 2. Alii ab ἰάω & Syrorum אסא, *ſano*; ut Ἰησοῦς ſit ἰατρὸς *medicus*. Sic Baſilius *in Aſcet.* & Cyrillus *Catech.* X. 3. Oſiander in *Harmon. Euangel.* ſtatuit eſſe ipſum nomen יהוה, quod, cum fuerit ἀνεκφώνητον, inſertione literæ ש, ex voce שילה Gen. XLIX. 10. factum fuerit effabile, ut hoc nomine ſignificetur, Mediatorem eſſe verum *Deum*, ob nomen יהוה, & verum *hominem*, ob literam ש ex שילה, & quod duæ iſtæ *naturæ* ſint unitæ in unam *perſonam*, ſic ut ex divinæ & humanæ naturæ nominibus, factum ſit *unum* nomen. Porro incomprehenſibilem Deum, aſſumto homine, cæpiſſe nobis eſſe cognoſcibilem. Scribi igitur, inquit, proprie debet, ſuis literis יהשוה & per contractionem יש. 4. Judæorum blaſphemiam nihil omnino moramur, qui nomen iſtud non pronunciant, propterea quod Exod. XXIII. 13. prohibitum ſit, ne *recordentur nominis* alienorum Deorum, & ſi caſu forte pronunciaſſent, ſeipſos multant colapho, dicuntque יש, per apocopam ſubintelligentes ימח שמו, *deleatur nomen* ejus, teſte Fagio in Exod. cap. XXXIII. Inſuper loco יש, quod in numeris efficit 316. legent ריק *& vanitas*, quod totidem dat numeros. Anton. Margarit. lib. de *fide Iudæor.*

Genuina nominis Jeſu derivatio.

IX. Germanam vocis derivationem Angelus aperit Matth. I. 21. *vocabis nomen ejus Ieſum, quia ſalvum faciet populum ſuum à peccatis ipſorum.* Unde R. Hakkadoſch in *Gale Rezaia*, Antoninum Conſulem alloquens: *quia*, inquit, *Meſſias homines ſalvabit, vocabitur* Jeſchua: *Gentes autem alterius nationis, quæ fidem ejus ſectabuntur, vocabunt eum* Jeſus, *& propterea invenies hoc nomen Ieſu deſignatum* Gen. XLIX. יבא שילה ולו, *ſi enim acceperis primas literas harum dictionum* ישו, *nomen Ieſu eædem literæ conficient.* Coincidit ergo Ἰησοῦς & *Ieſu*, ſeu, ut alii rectius ſcribunt, *Ieſus*, cum יהושע; vel per *craſin* euphonicam, ישוע (prout, non tantum filius Joſedeck, qui apud Haggæum & Zachariam dicitur יהושע, alibi Eſd. II. 2. Nehem. VII. 7. ישוע appellatur; ſed etiam filius Nun, quem Moſes *Ioſuam*, Paulus *Ieſum* dicit Heb. IV. 8.) Utrumque deſcendit à ישע ejuſque forma Hiphil הושיע, quod *ſervare* ſonat vel *ſalvare*, ubi in efformatione græca, Scheva ſub Jod, *formativo* nominis proprii, propter eliſum ה & ו cholem, mutatur in tzere, cui reſpondet Græcorum η, & Latinorum e: tandem gutturalis ע, Græcis ineffabilis, mutatur in s. quemadmodum pro ח, itidem ſoni incerti in *Meſſiah*, ponunt s. Latini quidam ſcribunt *Ieſu*, quod, ad declinandam blaſphemam Judæorum calumniam, quam paragr. præcedenti notavimus, alii non ferunt, & dicendum malunt *Ieſus*. Alii aſpergunt aſpirativum h. de quo Jac. Faber Stapulenſis, *in nomine Ieſu*, inquit, *aſpiratio poſtponenda eſt, quia in nomine tetragrammato* (à quo derivari perperam præſupponit) *Iod præcedit He; non autem He Iod.* Alii apponendum cenſent, propter ה in יהושע, quod Jeſuitæ imprimis urgent, ut patrocinentur, *ſigno* ſymbolico Societatis ſuæ IHS; cujus mediæ litteræ crucem ſuperſtruunt. Buntingius exiſtimat parum referre, ſive cum, ſive abſque aſpiratione ſcribatur, cum & ישוע abſque ה paſſim pingatur.

Rationes quibus Mediator Jeſus appellatur.

X. Ut *Ieſus* non ſonet niſi σωτῆρα, *ſervatorem*, aut *Salvatorem*, quorum illud *latinius*, hoc ἐμφατικώτερον cenſent. Talis verò dicitur, quod Salvatorem agat: 1. Non *typicum*, qualem Moſes quondam, Joſua, Othniel aliique; ſed *verum* & proprie dictum. 2. Quod liberarit à *miſeriâ*, non *corporali* tantum, prout typici illi; ſed à *ſpirituali* quoque, peccatis, morte, maledictione Matth. I. 21. I Cor. XV. 55. 56. 57. Nec tantum 3. liberaverit *à miſeriâ*, prout Moſes tantum eduxit ex *Ægypto*; ſed etiam adduxerit omnimodam *felicitatem*, prout Joſua è deſerto introduxit in *Canaan* Heb. IV. 8. Quod utrumque 4. egerit, non *merito* tantum, redimendo; ſed & *efficaciâ*, applicando, à quo non duntaxat ישע *Salvator*, ſed & ישועה σωτηρία, σωτήριον, *ſalus* ipſa dici meretur Gen. XLIX. 18. Jeſ. XLIX. 6. Act. XIII. 47. Luc. II. 30. Nec hæc 5. egerit tantum merito & efficaciâ; ſed *perfecte* quoque, & *ſolus* inſuper Heb. VII. 25. Act. IV. 12. Quæ omnia diſtinctius fortè pandentur in Cap. de *Redemptione*.

De nomine Chriſti.

XI. Hactenus primum Mediatoris nomen *proprium*, *Ieſus*, à *beneficio* petitum; ſuccedit ſecundum *appellativum*, ab officio ſumtum, *Chriſtus*, משיח. Utrumque ejuſdem eſt *poteſtatis* Joh. IV. 25. Illud Hebræum, hoc Græcum. Hoc in N.T. perſæpe conjugatur cum nomine *Ieſu*, fortè ad deſignandum, Meſſiam non *Iudæorum* tantum, ſed

ſed & *Gentilium* eſſe Salvatorem Eph. II. 14. 15. Rom. III. 29. 30. Porro, ut משיח à משח, ita χριστὸς à χρίω, utroque idem prorſus, ſcil. *ungere*, deſignante. Nec deſunt inter Veteres,* qui, etymologia *alluſiva* potius, quam verâ & *propria*, à χράομαι videntur legiſſe *Chreſtus*, quod *utilem* ſonat & *commodum*. Vid. Juſtin. *Apol. 2. pro Chriſtian.* pag. 24.

Quid unctio ceremonialis.

XII. Erat autem *unctio* Veteris œconomiæ, inauguratio *ceremonialis*, quâ, per affuſionem olei ſacri, uncta ſolenniter conſecrabantur Deo, & uſui divino. Erat *inauguratio*, ſeu ſolennis introductio in uſum *ſacrum*, unde ab initio, & ſemel tantum applicabatur unctis. Habebat *oleum* ſacrum, שמן המשחה, conſtans quatuor aromatibus, myrrhâ, cinamomo, calamo & caſiâ. Obtinebat, cum circa *res ſacras*, Deo conſecrandas, v. g. circa *Sanctum ſanctorum*, ejuſque vaſa, arcam, menſam propoſitionis, candelabrum, altare ſuffitus, aliaque, quatenus illa typum geſtabant futuri Meſſiæ Exod. XXX. 26. 27. 28. 29. quibus oleum affundebatur: tum circa *perſonas*; *Prophetas* 1 Reg. XIX. 16. *Sacerdotes* Exod. XXX. 30. Levit. IV. 3. *Reges*, ut patet in hiſtoriâ Saulis, Davidis, Salomonis, Jehu aliorumque. His oleum infundebatur *capiti*, ut inde deflueret in reliqua *membra* Pſal. CXXXI. 1. 2. 3. ſignificabat *generaliter* unctorum *conſecrationem*, quâ Deo dedicabantur, ac uſibus divinis, iiſque adaptanda eſſent per benedictionem, & collationem *aptitudinis* ſufficientis ad uſus iſtos; *ſpecialiter* in *perſonis* ſignificabat, eas legitime evocatas eſſe ad ſuas functiones, & donis Spiritus Sancti, ſufficienter qualificandas etiam Pſal. XLV. 8. *Electe* etiam præfigurabat vocationem Meſſiæ ad munus mediatorium. Ut in unctionis ritu, *ſignum* duplex occurrat; *repræſentans*, oleum; & *applicans*, ejus affuſio: *ſignificatum* olei, *Spiritus* Sanctus ejuſque dona; & affuſionis, communicatio donorum iſtorum: *fundamentum* ſignificationis, eſt in analogiâ, quæ obſervatur, inter oleum & dona iſta Spiritus Sancti, prudentiam, ſapientiam, alacritatem, gaudium, zelum, fortitudinem aliaque, in expediendis tribus illis functionibus admodum neceſſaria Conf. Jeſ. XI. 1. 2.

Uncti appellatio quâ diverſitate Mediatori tribuatur & aliis.

XIII. Tribuitur autem *uncti* nomen, variis in V. Teſtamento, non Hebræis tantum, ſed Gentilibus etiam, v. g. Cyro. Jeſ. XLV. 1. ſed ἐξόχως uſurpatur de *Mediatore* fœderis gratiæ, & cum maxima diſcrepantiâ, ratione (1) *efficientis*, dum enim illi ungebantur per meros *homines*, Prophetas, Sacerdotes; hic unctus eſt à *Deo* immediate Pſal. XLV. 8. (2) *Materiæ* dum illi oleo *corporali*; hic oleo *ſpirituali*, & ipſo Spiritu S. (3) *Finis*, dum illi ad functiones *terrenas* & evaneſcentes; hic ad functionem *cœleſtem* & æternam Pſal. CX. 4. (4) *Effectus*, dum *illorum* unctio in unctis *ſubſiſtebat* & terminabatur; *hujus* unctio, in alios quoque *defluit*, velut à capite in membra Pſal. CXXXIII. 2. 3. cum Joh. I. 16. Unde Athanaſ. *Orat.* 2. Contr. *Arian. p.* 17, *Non quemadmodum Aaron & David, aut reliqui omnes; ita quoque & ipſe oleo unctus eſt; ſed aliter ſuper omnes conſortes, quod oleum Spiritum S. eſſe, per Prophetam expoſuit: Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxit me* Jeſ. LXI. 1.

Unctio in Mediatore quid ſignificet.

XIV. In Mediatore *unctio* duo denotat, *primo* ejus *vocationem* ad munus ſuum Hebr. V. 4. 5. æterno quodam *pacto* inter ſe & Patrem factam Jeſ. LIII. 10. per quam, *præ* aliis omnibus, ipſe ſolus in Mediatorem *electus* eſt Jeſ. XLII. 1. *præordinatus* 1 Pet. I. 20. ad omnia expedienda, quæ requirebantur ad electorum redemptionem, & *miſſus* in tempore Joh. III. 17. Et ab his omnibus *unctio* συνωνύμως appellatur *obſignatio* Joh. VI. 27. *ſanctificatio*, Joh. X. 36. *ſecundo qualificationem*, qua donis, functioni mediatoriæ neceſſariis, inſtructus eſt Pſal. XLV. 8. Jeſ. LXI. 1. Proinde unctus eſt, quoad *utramque* naturam, quatenus unctio deſignat *vocationem*; ſed quoad *humanam* tantum, quatenus notat *qualificationem*.

Officium, cui unctione inauguratus eſt Mediator.

XV. *Officium*, cui hac unctione inauguratus eſt, *mediatorium* eſt Heb. VIII. 6. & XII. 24. 1 Tim. II. 5. quod tres functiones, quaſi *partes*, exhauriunt, nim. *prophetica* Deut. XVIII. 15. &c. Act. VII. 37. Jeſ. LXI. 1. 2. quâ hoc agit, ut peccatores ignaros, *extus* verbo, & *intus* Spiritu, erudiat de viâ conſequendæ ſalutis, à quâ *Doctor*, *Apoſtolus noſtræ confeſſionis*, *lux*, *via*, *veritas & vita* appellatur: *ſacerdotalis* Pſal. CX. 4. Heb. VII. 17. quâ peccatores, à Deo alienatos, reconciliat 2 Cor. V. 19. & *regia* Pſal. II. 6. Luc. I. 32. 33. quâ reconciliatos gubernat ac protegit Joh. X. 27. 28. De his ſingulatim ex profeſſo, ξὺν Θεῷ agendum ſuo loco.

Dona unctionis, non ſibi ſoli? ſed & ſuis accepit.

XVI. *Dona* tandem Spiritus S. quibus hac ſuâ unctione potitur, non ſibi ſoli accepit, ſed ſuis inſuper, ut eis *omnia impleret* Eph. IV. 8. 10. Joël. II. 28. 29. Hinc. Pſal. XLV. 8. *Unxit te Deus tuus oleo gaudii*, מחבריך h. e. obſervante Illyrico, non tantum *ſupra* ſocios; ſed etiam *pro ſociis tuis*. Quod in *Aarone* quoque præfiguratum Pſal. CXXXIII. 2. balſamo deſcendente à capite ejus, in barbam & veſtimenta, uſque ad imas eorum fimbrias.

Qui hinc diſcipuli & Chriſtiani appellantur.

Ab hoc, qui *unctum* hunc ſequuntur, paſſim non ejus tantum *diſcipuli* dicuntur; ſed *conſortes* etiam Pſal. XLV. 8. ob unctionis conſortium, & *Chriſtiani* Act. XI. 26. & XXVI. 28. 1 Pet. IV. 16. utpote quibus *ſua unctio* competat 2 Cor. I. 21. Joh. II. 20. 27. per quam participes ſunt, non *ejuſdem* per omnia unctionis cum capite ſuo 1 Tim. II. 5. Jeſ. LIII. 3. ſed tamen nec *abſimilis* per omnia, utpote per quam & ipſi, ſuo modo ſunt: A. *Prophetæ* Act. II. 17. Joel. II. 28. quia (*a*) in doctrinam *ſumitis* noſtri

ſtri Prophetæ, religioſe inquirant Joh. v. 39. Pſal. I. 2. (*b.*) eandem, pro ratione *muneris*, & pro modulo *virium*, aliis fideliter propinent Col. III. 16. Luc. XXII. 32. I. Theſſ. v. II. Saltem (*c*) nomen Chriſti ſtrenuè & alacriter profiteantur Matth. x. 32. I. Pet. III. 19. Sunt B. *Sacerdotes*, Apoc. I. 6. & v. 10. & xx. 6. I. Pet. II. 9. Jeſ. LXI. 6. & LXVI. 21. qui (1) *ſeipſos* Deo offerant, ſacrificium ſpirituale εὐχαριστικὸν Rom. XII. I. & xv. 16. (2) ſuas *preces*, gratiarum actiones Hoſ. XIV. 3. Heb. XIII. 15. (3) *eleemoſynas* Phil. IV. 18. Heb. XIII. 16. (4) *vitam* pro nomine Jeſu. Act. xv. 26. Phil. II. 17. 2. Tim. IV. 6. Sunt C. *Reges* Apoc. I. 6. I. Pet. II. 9. qui (*a*) dum *hic* ſunt, ſtrenuè pro Chriſto & ſub Chriſto *pugnent* 2. Tim. IV. 7. Adverſus *Satanam* I. Pet. v. 8. I. Joh. II. 13. Rom. XVI. 20. *peccatum* Gal. v. 17. *mundum* 2. Tim. II. 26. I. Cor. xv. 32. Et (*b*) poſt hac cum eo glorioſè triumphent Rom. VIII. 17. Apoc. III. 21. & IV. 4. 2. Tim. II. 12.

Tertium Mediatoris nomen, Dominus noſter.

XVII. Reſtat tertium Mediatoris nomen, quo *Dominus noſter* audit, non tantum in textu noſtro; ſed per univerſum S. Scripturæ tenorem Pſal. cx. I. Mal. III. I. & IV. 5. Matth. III. 3. & XXII. 43. 44. 46. Luc. II. II. Joh. xx. 28. Act. II. 36. I. Cor. VIII. 6. Eph. IV. 5. Phil. II. II. Apoc. XI. 8. Ubi κύριος ἡμῶν, reſpondet τῷ Hebræorum אדון, ſic ut *dominium*, poteſtatem notet, quam aliquis in *aliquem*, aut *aliquid*, juſto titulo obtinet, quale *Magiſtratus* legitimi obtinent in ſubditos, *Heri* in ſervos. Quod quidem, alii *naturâ* poſſident, per generationem; alii diverſis adminiculis ſibi *comparant* poſſidentque, jure militari, contractus, emtionis &c.

Duplex Mediatoris dominium: Congenitum.

XVIII. Mediatori duplex competit dominium: *congenitum*, quà Deus eſt, titulo creationis, conſervationis, gubernationis, quà ratione *Dominus omnium* ſalutatur Act. x. 36. ut hoc ipſo deſignetur perſonæ ἀξίωμα, quæ, ſicut in Veteri T. יהוה, nomine Deo abſolutè *proprio*; ita in N. T. κύριος appellatur Matth. XXII. 44. & *acquiſitum* functione mediatoria, quâ ſuos (1.) ſub poteſtate Satanæ conſtitutos *redemit* Col. I. 13. Joh. VIII. 36. (2.) à ſe per peccatum *alienatos*, ſibi revocavit in peculium I. Cor. VI. 20. & VII. 23. Et precium, quo iſtud egit, λύτρον appellari conſuevit, quo milites captivi è ſervitute hoſtium liberantur Matth. xx. 28. Rom. III. 24. I. Cor. VI. 20. quod præſtitit, non aurum aut argentum; ſed proprius & precioſus ejus *ſanguis* Act. xx. 28. Eph. I. 7. I. Pet. I. 18. 19. Apoc. v. 9. Eâdem emphaſi *Dominator* dicitur Mich. v. I. niſi quod *Domini* appellatio magis exprimat *poteſtatem*, jus & ἐξουσίαν dominandi, ſeu agendi pro lubitu; quando *Dominator* dicitur, reſpectu *exercitii* dominandi: atque etiam *Rex* appellatur, eodem ſenſu, unde, quæ ſuo loco occurrent, de officio ejus *regio*, huc traducenda venient. prout vice verſâ, quæ hîc, de *dominio* monuimus, eo quoque referenda ſunt.

Quare Dominus noſter appelletur.

XIX. Tandem & Dominus *noſter* deſignatur: hoc eſt, nec *omnium* promiſcuè; nec *unius* alicujus, ſed *plurium*, ſeu certi alicujus ordinis hominum, qui ab hoc *ſui* paſſim dicuntur Joh. I. II. illius nim. ordinis, in quo Paulus erat & Barnabas, hoc eſt, *electorum* omnium, ut qui I. ipſi peculiariter *dati* ſunt à Patre ſuo Joh. XVII. 9. quos 2. ipſe ſibi *comparavit* precio ſanguinis I. Cor. VI. 19. 20. quos 3. è poteſtate *hoſtium* ſpiritualium, ſibi in *peculium* vindicavit Heb. II. 14. 15. qui 4. cum eo conjuncti & *uniti* ſunt, ut ejuſdem *corporis* myſtici membra cum ſuo capite I. Cor. XII. 12. ut ſponſa ſponſo Hoſ. II. 20. pro quibus 5. ſeipſum, quantus quantus eſt, *tradidit* per fœdus gratiæ Eph. v. 2. prout 6. *ipſi* viciſſim, per idem fœdus, *ſeipſos* ei reciprocârunt 2. Cor. VIII. 5. A quibus omnibus, ipſi *peculiare* quoddam, in hoc hominum genus, dominium competit, à quo ipſi *ejus*, & ipſe *eorum* dicitur Cant. II. 16. ut ab omnibus iſtis, *Dominus noſter*, omni jure, denotetur.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An ad pronunciationem auditionemque nominis Jeſu, neceſſario ſit genu flectendum?

XX. Quæritur I. An ad pronunciationem nominis Jeſu, neceſſario ſit flectendum genu? Pontificii, & Lutherani, neſcio quâ ſuperſtitione, id *neceſſarium* putant, aut ei ſaltem ſubſtituendam aperturam capitis. Reformati, quamquam agnoſcant, nullam venerationem nimiam eſſe, quæ *perſonæ* Jeſu impenditur, exiſtimant tamen, *ſuperſtitioſum* eſſe, illam venerationem quæ perſonæ competit, iſti *voci* impendere: Quia I. ſuperſtitionem omnino redolet, venerationem quæ *perſonæ* competit, ad unum hoc nomen, præteritis aliis ejuſdem perſonæ nominibus, referre, v. g. non nomini *Dei*, *Chriſti*, *Immanuelis*: cui & hoc 2. accedit, quod vulgus rude, adſuefactum huic *nominis* venerationi, eandem religioſè quoque referat ad creaturas, Joſuam, quando *Jeſus* appellatur Heb. IV. 8. ad Jeſum Pontificem Zach. III. I. Jeſum Syracidem alioſque. Non addam 3. quod manifeſta ſit idololatria, cultum religioſum, qui *perſonæ* competit, ad *nomen* ſeu vocem *transferre*. Superſtitionis unicum præſidium, perperam quærunt in loco Phil. II. 9. 10. Quod ibidem Apoſtolus (1) nihil omnino habeat, de *pronunciatione* & auditione vocis, ad quam flectendum velit genu, aut aperiendum caput. Quod (2.) de genuflexione *tali* loquatur, quæ etiam in ſpiritus, cœleſtes pariter & infernales cadit, h. e. de genuflexione *ſpirituali*, quæ in ſubjectione, vel *ſpontanea*, vel *invita* conſiſtit. Saltem (3.) nihil de *apertione* capitis.

Objectio.

XXI. Quæritur 2. An voci ſeu nomini *Jeſu*, pecu-

2. An no-

mini Jeſu peculiaris efficacia competat pellendi Satanam &c. ?

peculiaris quædam efficacia competat, v. g. pellendi Satanam &c? Pontificii, ad palliandam, quam diximus ſuperſtitioſam & idololatricam *vocis* Jeſu venerationem, ei voci adſcribunt *efficaciam*, pellendi Satanam, abigendi morbos, hoſtes, non tantum ab hominibus; ſed à brutis etiam. A. quo, illa vox, ipſis continuo eſt in ore, quotieſcunque inſolitum quodvis occurrit: imò, quod pejus, nomen Jeſu chartæ pergamenæ inſcribunt, & de collo ſuſpendunt, aut foribus appendunt, additis ſubinde vocibus *Maria* & *Anna*, velut prophylacticis adverſus peſtem. Reformati, quamvis omnem efficaciam relinquant *perſonæ*, nomini tamen nullam, præterquam *ſignificandi* nominatum. Parum memores ſunt Pontificii 1. Nominibus, quà *voces* ſunt, non aliam vim competere, quam ſignificandi; non autem *phyſice* producendi, aut efficiendi hoc vel illud. 2. Aſſuefieri hac ratione populum, ad *profanationem* nominis iſtius, eoque etiam ad vilipendium ejus. 3. Spectare ad *magiam*, tam ſeverè à Deo prohibitam, pronunciatione vocularum, actionumque analogarum, Satanam morboſque velle pellere. Nec video, vel tantillum huic ſuperſtitioni præſidium, à ſuis auctoribus afferri, ſeu è Scriptura, ſeu è naturâ. Si enim objiciant loca Act. XVI. 18. & ſimilia; ubi Apoſtoli dicuntur per *nomen Jeſu*, ejeciſſe Satanam; facilis eſt reſponſio, per nomen Jeſu intelligi *perſonam* ejus, non *vocem* illam, docente hoc Petro Act. IV. 10. *per ipſum ſtat hic coram vobis ſanus*. Conf. Act. XIX. 13. 15.

3. An liceat ſeipſum denominare à nomine Jeſu?

XXII. Quæritur 3. An liceat ſeipſum denominare à nomine *Jeſu*? Lojolitæ, per faſtum intolerabilem, communi *Chriſtianorum* denominatione non contenti, ſe à Jeſu *Jeſuitas*, ſeu de *Societate Jeſu* ſalutari geſtiunt. Reformati exiſtimant diſcipulos Chriſti, ab alio non eſſe denominandos, præterquam à nomine *Chriſti*, ſeu *Chriſtianos*, eo quod 1. præcedens denominatio plane ſit ἄγραφος 2. *Contemtum* ſpiret reliquorum Chriſtianorum. 3. Ad ſe rapiat, quod *ſibi ſoli* Chriſtus aſſerit Jeſ. LXIII. 3. 5. Ut non addam 4. denominationem iſtam eſſe (*a*) novam (*b*) ſuperſtitioſam (*c*) ſchiſmaticam (*d*) incongruam, ut quæ *rei nominatæ* non conveniat (*e*) ab ipſis ſanioribus Pontificiis improbatam, unde in Conventu *Poſiaceno*, totius *Eccleſiæ* Gallicanæ nomine, anno MDXLI. d. 15. Decemb. Jeſuitis indictum eſt, ab eâ *denominatione* penitus abſtinerent. Unum hoc pro ſe cauſantur Lojolitæ: ſi fideles à Chriſto rectè denominantur *Chriſtiani*; tum ſe quoque, & ordinis ſui ſocios, non minus rectè nominari *Jeſuitas* à nomine Jeſu. Sed non cogitant *diſſimilem* rationem, eo quod 1. *Chriſtiani* appellemur in Scripturâ, *Jeſuitæ* nullibi. 2. A Chriſto *Chriſtiani* dicamur, quia *unctionis* ſpiritualis participes ſumus; quando *Jeſuitæ* dici non poſſumus, quia, in promerendâ, vel conferendâ ſalute, Chriſtus ſocios nullos admittit. Si inſtent, non *active* ſe vocari Jeſuitas, ſed *paſſive*; reſpondebimus, omnes verè Chriſtianos, hoc ſenſu *Jeſuitas* eſſe quidem; ſed *nominari* non debere, quod Scriptura nolit, ſonetque in *malum*, ac multo etiam minus, ſibi hoc nomen appropriare quenquam debere.

Prætextus Jeſuitarum removetur.

4. An Jeſum ingenuè profiteantur, qui in eo ſalutem ſuam, ſeu ex toto, ſeu ex parte, non quærunt?

XXIII. Quæritur 4. An Jeſum ingenuè profiteantur, quod in eo ſolo ſalutem ſuam, ſeu ex toto, ſeu ex parte, non quærunt? Infideles imprimis Gentiles, ſalutem ſuam in Jeſu prorſus non quærunt; ſed nec profitentur: Judæi item moderni, Jeſum inſuper abominantur: Muhammedani profitentur quidem ut Prophetam egregium; ſed ſalutem ſuam in eo non quærunt. Sociniani eum profitentur quidem; ſed ſalutem in propriis operibus quærunt. Pontificii cum Pelagianis, profitentur quidem, & ex parte ſalutem in eo quærunt; ſed ex parte in propriis ſatisfactionibus, meritis, liberi arbitrii viribus, in interceſſionibus Angelorum, B. Virginis, Sanctorum, operibus ſupererogatoriis, indulgentiis papalibus, purgatorio, Miſſis, & id genus aliis, ſectantur. Jam quæritur, an hi *ingenue* profiteantur *Jeſum*? Illi affirmant. Reformati negant. Eò quod *Jeſus* ſic dicatur, non eâ tantum cauſa, quod ſuos *ſervet* Matth. I. 21. ſed etiam quod id ſolus agat Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. Jeſ. LXIII. 3. 5. Act. V. 31. Accedat, quod, qui *Jeſum* non agnoſcit eſſe perfectum ſalvatorem, ipſum hactenus abneget, & ſibi ab eo ſalutem polliceri nequeat Gal. V. 3. 4. Rom. X. 3. Nec video, quid ulla quidem ſpecie, pro ſe cauſari poſſint, niſi ſuas hypotheſes vanas, quas ſuis locis disjecimus aut disjiciemus.

5. An Meſſias promiſſus fuit qui eſſet Salvator ſpiritualis, & an Ieſus noſter ſit talis Salvator?

XXIV. Quæritur 5. An Meſſias promiſſus fuit qui eſſet Salvator *ſpiritualis*, & an *Jeſus* noſter ſit talis Salvator? Judæi Meſſiam ſalvatorem futurum quidem agnoſcunt, ſed temporalem tantum, qui Iſraëlem ſit liberaturus ab hoſtibus ſuis temporalibus: hinc fortius etiam negant Jeſum noſtrum eſſe ſalvatorem ſpiritualem: Reformati utrumque affirmant; *prius*, quia 1. Servator promittitur Hoſ. I. 7. qui appellari debeat, & ſit, יהוה צדקנו Jer. XXIII. 6. Quia 2. prædicitur futurus *lux gentium*, *ad aperiendos oculos cæcorum*, *ad educendos vinctos è captivitate*, *& è carcere*, *eos qui ſunt in tenebris* Jeſ. XLII. 6. 7. Quia 3. talis prædicitur, qui *conſumturus ſit prævaricationem*, *ſigillaturus peccata*, *expiaturus iniquitatem*, *& adducturus juſtitiam æternam* Dan. IX. 24. qui *roboraturus ſit fœdus multis* Ibid. verſ. 27. qui redimit *animas* Pſal. LXXII. 13. 14. Confer Pſal. XLIX. redimit ab *omnibus iniquitatibus* Pſal. CXXX. 7. 8. redimit *à morte*, *ab inferno* Jeſ. XXV. 8. 9. Hoſ. XIII. 14. idque redemtione *æternâ* Jeſ. XLV. 17. Erit ſervator *pauper* & *egenus* *nequitans aſinæ* Zach. IX. 9. 10. Qui ab his omnibus 4. *Sacerdos* appel-

appellatur Pſal. cx. 4. *Goel* Joh. xix. 25. ישועה Gen. xlix. 18. *Redemptor* Jeſ. xliv. 6. Si opponant ea loca, quæ Meſſiæ *temporalem* liberationem ſpirare videntur; cogitent (*a*) ſubordinata non pugnare, cum univerſalis ſit Servator Pſal. ciii. 2. 3. & corporalis & ſpiritualis (*b*) etiam per corporalem liberationem, perſæpe figurari *ſpiritualem*. His præſuppoſitis, *poſterius* etiam, nim. *Jeſum noſtrum* eſſe talem Servatorem, patet omnibus iſtis argumentis, quibus Jeſum noſtrum, eſſe promiſſum Meſſiam, ſupra demonſtravimus cap. ii. hujus lib. §. xix. Quibus non adjiciemus niſi hoc monitum: Si per compendium voles agere cum Judæo, ipſe tibi deſignet κριτήρια, quibus ipſe olim agniturus ſit venientem Meſſiam; probetque Scripturis, tum probata nullo negotio poteris applicare noſtro Jeſu: Si hæſitet circa auctoritatem, vel *hiſtoricam* N. T. ac proinde nullius hiſtoriæ fidem admittere velit; quæras, quibus adminiculis ipſe aliquando ſit percepturus, præſtitas tibi à ſe veri Meſſiæ notas ſuo Meſſiæ competere? quibus item adminiculis eundem aliis, abſentibus aut poſteris, docere velint Judæi, ſi omnis hiſtoriæ, qualis eſt N. noſtrum Teſtamentum, fidem reſpuant. Affinis hæc eſt controverſia, ei quam dudum habuimus Cap. ii. §. xix. & quam habebimus infra Cap. viii. §. xi.

6. An Chriſto competat nomen Jehova?

XXV. Quæritur 6. An Chriſto competat nomen *Jehova?* Judæi, ne cogantur admittere, Meſſiam promiſſum, eſſe Deum ab æterno, cum admittant, nomen illud eſſe ex aſſe Deo proprium, negant hoc nomen tribui Meſſiæ: Sociniani, omneſque Anti-Trinitarii, ne cogantur fateri, Chriſtum & Spiritum S. eſſe Deum Patri ὁμοούσιον; jam negant hoc nomen eſſe Deo proprium; jam ſi ſit; negant hoc nomen Chriſto tribui. Reformati, utrumque profitentur: & Meſſiæ, & Chriſto nominatim tribui, prout ſuo loco in cap. iv. §. viii. & xiii. item cap. xxvi. §. ix. libri ſecundi diximus. Quibus adjicimus, quod Anti-Trinitariis Scriptura obloquatur: 1. Exſertis fere teſtimoniis, v. g. Jeſ. xli. 14. quæ verba, non modo *res* ipſa, de Meſſia eſſe intelligenda monet; ſed Chaldaica etiam paraphraſis, ῥητῶς ad Meſſiam accomodans. Item Jeſ. xlv. 17. *Iſraël ſalvatus erit* ביהוה *ſalvatione ſeculorum* Hoſ. 1. 7. *Domus Judah miſerebor, & ſalvabo eos in Jehova Deo ſuo* Jer. xxiii. 6. *Et hoc eſt nomen quo vocabunt eum*, יהוה צדקנו 2. Collatione locorum Veteris Teſtamenti, quibus abſque dubio ſermo eſt de Jehovâ; cum locis N. Teſtamenti, quibus ea loca applicantur Mediatori noſtro. Sic, qui Iſraëliticum populum liberavit ex Ægypto, verus *Jehova* fuit Deut. xxxii. 12. *Jehova ſolus duxit eum, nec fuit cum eo fortis alienigena:* ſed Mediatori hoc tribuitur Jud. vſ. 5. *Volo vos commonefacere, ut qui ſemel hoc ſciatis, Dominum* (in *Vulg. verſ. Jeſu* nomen additur) *cum populum ex*

Argumenta Orthodoxorum.

Ægypto liberaſſet &c. quem vſ. 4. affirmat eſſe *Jeſum* Chriſtum. Sic, qui legem *promulgavit* de Sinai, *Jehova* fuit Exod. xx. 1. aſt ille fuit *filius* Dei Act. vii. 36. 37. Rurſus, qui in deſerto *tentatus* eſt, fuit *Jehova excelſus* Exod. xvii. 2. & 7. Num. xi. 1. Cap. xiv. 3. Pſal. lxxviii. 18. ſed is fuit *Mediator* 1 Cor. x. 9. 3. Locis illis N. T. quibus κύριος appellatur Luc. 1. 76. Joh. xx. 28. Jud. vſ. 4. quo nomine lxx. Interpp. *nomen Jehovah.* referre conſueviſſe, receptum eſt. Objectiones ſuo loco disjecimus.

7. An nomen Θεὸς Deus, Chriſto competat, eâ emphaſi, quâ Deum ſummum notat?

XXVI. Quæritur 7. An nomen Θεὸς *Deus*, Chriſto competat, eâ emphaſi, qua Deum ſummum notat? Sociniani agnoſcunt ei competere nomen *Deus*, & *verus Deus:* ne tamen cogantur agnoſcere, ipſum eſſe *ab æterno* Deum, ac Patri ſuo ὁμοούσιον; negant, ipſi hoc nomen competere, quatenus notat, ut ipſi loquuntur, *ſummum* Deum. Ita Socinus contra Wiekum Cap. vi. Claſſ. 4. arg. 1. *Nomen* inquit, *Deus ſua natura eſt nomen abſolutum, & idcirco pluribus conveniens, per excellentiam tamen, uni illi ſummo rerum conditori & autori ſingulariter attribuitur, ita ut in N. T. cum ſubjecti locum abſolute obtinet, ſive cum articulo ſit, ſive ſine articulo; vel cum obtinet rationem prædicati, ſi articulum habeat ſimpliciter, aut ſine tali adjuncto, aut conſtructione, quæ articuli vim infringat, nunquam niſi ipſi ſoli, nequidem Chriſto ipſo excepto, tributum inveniatur.* Conf. eundem in *Animadv.* cap. 4. Reformati ex adverſo ſtatuunt, quod ei nomen Θεὸς, tribuatur, in plenâ ſuâ efficacia, quatenus notat Deum ſummum. Eo (1.) Quod *Deus*, cum προσδιορισμῷ ſive additamento, ἐξηγητικῷ & *ampliativo*, deſignetur: ſic Deus *Magnus*, *verus*, *benedictus ſuper omnes* Tit. ii. 13. 1 Joh. v. 20. Rom. ix. 5. (2.) Quod *Deus* appelletur, non *attributivè* tantum; ſed & *ſubjective* Act. xx. 28. 1 Tim. iii. 16. (3.) Quod *Deus* appelletur cum articulo ὁ Θεὸς Matth. 1. 23. Luc. 1. 47. Act. xx. 28. Tit. 1. 13. Heb. 1. 8. (4.) Quod non ſolum *æque*, ſed etiam *æqualiter* cum Patre, *Deus* appelletur Col. ii. 2. εἰς ἐπίγνωσιν τῦ μυςηρίυ τῦ Θεῦ, καὶ πατρὸς, καὶ τῦ Χριςῦ 1 Theſſ. 1. 3. (5.) Quod *Deus* appelletur διακριτικῶς, imo ἀντιθετικῶς ad Θεὺς λεγομένυς, καὶ μὴ φύσει Θεὺς Conf. 1 Cor. viii. 5. Gal. iv. 8. 1 Theſſ. 1. 9. cum Matth. xvi. 16. 1 Joh. v. 20. (6.) Quod non tantum ab exaltatione glorificationeque, ut Adverſarii volunt; ſed in media exinanitione *Deus* appelletur Matth. 1. 23. 1 Tim. iii. 16. (7.) Quod *Deus Iſraëlis* vocetur (quâ appellatione, neminem præterquam *ſummum* Deum, inſigniri, ipſi fatentur Sociniani) Luc. 1. 16. & Malach. iv. 5. Ubi, quem præceſſit Johannes Baptiſta, procul dubio fuit *Deus Iſraëlis*; aſt quem Johannes præceſſit eſt Chriſtus Luc. 1. 17. 76. (8.) Quod David Pſal. cx. 1. & Thomas Joh. xx. 28. ipſum ap-

Argumenta Orthodoxorum.

 pel-

pellent *Dominum* & *Deum ſuum*, cujus emphaſin urget Servator Matth. xxII. 43. 44. & Paulus Phil. xv. 19.

Pars Practica,

De praxi nominum Chriſti, monitum generale.

Generalis *nominum Servatoris.*

XXVII. Ad praxin antequam properemus, præmonendum, non tam à *nominibus* quam à *nominatis*, petendam praxin *ſingulorum* nominum: atque adeo cautè obſervandum eſſe, ſignificet nomen hoc aut illud, *naturam* in Mediatore, ſeu *divinam*, ſeu *humanam*; an *officium* ejus, vel propheticum, vel ſacerdotale, vel regium; an *ſtatum* humiliationis aut exaltationis; an hoc aut illud ejus *beneficium*: tum, ex collatis illis capitibus, ubi ſignificata illa expediuntur, praxeos argumenta petenda venient. E. g. nomen *Jeſu*; quia exprimit beneficium redemptionis, hinc ex capite de *redemptione*, petenda ſunt argumenta praxeos de nomine *Jeſu*. Hoc præmiſſo, pro duplici nominum Mediatoris contemplatione, *generali* ac *ſpeciali*, duplex quoque nobis accidet hujus capitis *praxis*.

Nomina Mediatoris generaliter invitant. 1. Ad eum cognoſcendum.

XXVIII. *Generalior* quidem nominum Mediatoris contemplatio nos invitat, *primo* ad *cognoſcendum* Mediatorem. Eſt enim hic primus nominum *uſus*, ut deducant in rei nominatæ *cognitionem*, à quo *nomen* quaſi *novimen* dicitur. Hinc *nomen* Chriſti peculiariter, pro cognitione Chriſti, in Scripturis uſurpatur Joh. xvII. 6. 26. Rom. I. 5. Act. IX. 15. Huc ſpectat, uſitata Scripturis, tanta nominum ejus *coacervatio* Jeſ. IX. 5. 1 Cor.

Motivæ.

I. 30. 1 Tim. vI. 15. Quod cognitio Mediatoris ſit (*a*) *præſtantiſſima* Phil. III. 8. (*b*) *utiliſſima*, ad *juſtificationem* Jeſ. LIII. 11. ad *vitam æternam* Joh. xvII. 3. quando ejus *ignorantia* maximè eſt exitialis 2 Theſſ. I. 8. (*c*) *maxime neceſſaria*, ad credendum, amandum, colendum Mediatorem, abſque quo non eſt *ſalus*, neque *nomen* aliud dàtum Act. IV. 12. Peculiariter, nominum Mediatoris cogitatio, nos ducit in cogitationem, ejus (1) *perſonæ* ut *θεανθρώπω*, quo facit nomen v. g. *Immanuel*, *Ithiel* (2) *divinæ* naturæ, quo facit v. g. nomen *Jehova*, *Θεὸς*, *λόγος* (3) *humanæ* naturæ, e. g. *homo*, *filius* hominis, *germen* (4) *Officii*, quo ſpectat v. g. nomen *Chriſtus*, *Goel*, *λυτρώτης*, Propheta, Sacerdos, Rex &c. (5) Status *humiliationis*, à quo v. g. *ſervus*, *vermis* indigitatur (6) *Exaltationis*, à quo e. g. *Rex*, *Dominus*, *Rex Regum*, *Dominus dominantium* dicitur (7) *Beneficiorum*, à quo *Jeſus*, *redemptor*, *Jehova juſtitia noſtra*, *conſiliarius*, *ſapientia*, *juſtitia*, *ſanctificatio*, *redemptio*, *paſtor*, *Sol*, *ſcutum* &c.

Modus cognoſcendi.

denominatur. Conf. §. vI. & vII. hujus Cap. Invitat autem ad cognitionem Mediatoris, non qualemcunque, non A. purè *ſpeculativam* & otioſam; ſed *operoſam* *ἐνεργουμένην* Gal. v. 6. non B. *frigidam*; ſed *affectuoſam* ac dilectivam, quâ nobis *pretioſus* ſit 1. Pet. II. 7. ſupra omnia quæ in cœlo ſunt & in terra Pſal. LXXIII. 25. quâ ejus vel *ignominia* nobis ſit ſupra omnes *theſauros* hujus mundi Heb. xI. 25. &c.

2. Ad diſcernendum eum à quibuſvis aliis.

XXIX. *Secundo*, ad *diſcernendum* ipſum, à quibuſvis ſpuriis, ac *fucatis* Mediatoribus. Huc enim rebus *nomina* imponuntur, cum *propria*, tum *appellativa* (à quo *nomen* Dei *unum* dicitur Zach. xIV. 9.) ut ab aliis diſcriminentur quoad ſpeciem, pariter & individua Jeſ. XLII. 8. ab hoc nomen quaſi *notamen* audit. Nim. ut A. *Unicum* tantum habeamus Mediatorem 1 Tim. II. 5. B. Reliquos, & reliqua omnia *prætereamus* Pſal. xvI. 4. C. Uni *adhæreſcamus*, in uno fiduciam, ſpem, ſalutem & omnia collocemus Pſal. xvI. 6, Act. IV. 12. Joh. xIV. 6. D. Unum *colamus*, audiamus Matth. xxIII. 9. 10. & IV. 10. E. Unum ſponſum nobis *eligamus*, unum caput, unum Dominum Cant. v. 10. Eph. I. 21. 22. 23. 1 Cor. vIII. 6. Eph. IV. 5. præteritis, pro ratione amoris *conjugalis*, quibuſvis aliis Pſal. LXXIII. 25.

3. Ad glorificandum eum.

XXX. *Tertio*, ad celebrandum & *glorificandum* Mediatorem. Cum enim (prout ſupra obſervavimus demonſtravimuſque lib. II. cap. IV. §. xvII.) A. *nomen* in ſacris paſſim notet *famam*, gloriam, exiſtimationem ac celebritatem magnam. B. *Viri nominis* ſint, quâcunque prærogativâ, licet *unâ* tantum, celebres. Et C. *nomen habere*, ſit ab omnibus prædicari, *celebrari*. Etiam D. *filii abſque nomine*, ignominioſi habeantur, terræ filii: quod non Mediatori competet? (1) in quem *tot* nomina, quorum quodque, *peculiarem* quandam dignitatem, perfectionem & eminentiam repræſentát, Deus in Scripturis cumulavit. Cui (2) ipſe Deus glorioſiſſimus *nomen dedit*, *quod eſt ſupra omne nomen*, *ut in nomine ejus ſe flectat omne genu*, *eorum qui in cælis*, *in terra & infra terram ſunt* &c. Phil. II. 9. 10. 11. Idque (3) non purâ tantum ac putâ *gratia*; ſed ſuo inſuper *merito*, *διὸ* &c. Ibid. Imò & (4) gloriam *retulit*, quam dudum apud ipſum *habuit*, antequam mundi fundamenta jacerentur Joh. xvII. 5. Cum E. præſertim, ab hoc officio, paſſim jubeamur, noſtra perpetrare *in nomine Chriſti* h. e. in gloriam & laudem ejus Col. III. 17. Iſtam igitur Mediatoris noſtri eminentiam, quæ tantorum ac talium nominum congerie, nunquam ſatis repræſentari poteſt, nos, nunquid A. agnoſceremus *corde*? Pſal. xvIII. 2. 3. & CIII. 1. cum *intrinſeca* rei cujuſvis dignitas & eminentia fundamentum præſtet, omnis honoris & gloriæ. Nunquid B. celebraremus *ore*? Pſal. cxvI. 17. 18. 19. & XL. 10. 11. & xxII. 23. 26. Phil. II. 10. 11. Nunquid C. demonſtraremus *opere*? reverentiâ, cultu & quibuſvis aliis noſtris officiis 1. Pet. II. 9. Nunquid in eo ſolo gloriaremur? Phil. III. 3.

Rationes motivæ.

Quomodo glorificandus ſit.

XXXI,

4. Explicat ejus omniſufficientiam.

XXXI. *Quarto*, nominum Mediatoris, tanta in Scripturis coacervatio, quaſi per particulas, nobis explicat, & ad animum revocat, abſolutiſſimam, ejus *omniſufficientiam*, quâ ſervare poſſit *εἰς τὸ παντελὲς* Heb. VII. 25. Utpote qui nobis ſit *via*, *veritas & vita* Joh. XIV. 6. *ſapientia*, *juſtitia*, *ſanctificatio & redemptio* 1 Cor. I. 30. *Conſiliarius*, *Deus fortis*, *Pater æternitatis*, *Princeps pacis* Jeſ. IX. 5. ſuper quo *requieſcat ſpiritus ſapientiæ & intelligentiæ*, *ſpiritus conſilii*, *ſpiritus cognitionis & timoris Domini* Jeſ. XI. 2. ex cujus *copia*, poſſimus *haurire gratiam pro gratiâ*. Joh. I. 16. in quo poſſimus eſſe *conſummati* Col. I. 28. & II. 9. 10. ſic ut in *nullo alio* ſit *ſalus*, neque *aliud nomen* nobis ſuppetat *ſub cœlo* Actor. IV. 12.

Quorſum.

Quæ omnia nobis inculcantur, tantâ nominum congerie, & omniſufficientiam Mediatoris repræſentant, ad hoc, ut (1) Ipſum per *fidem*, promptè & ſecurè *recipiamus* Joh. I. 12. *in nomen ejus credamus*. Ut (2) Ipſum præ omnibus *magnifaciamus* Phil. III. 8. 9. 1 Pet. II. 7. (3) Toto corde *diligamus*, præ rebus quibusvis dilectiſſimis Matth. X. 37. 1 Cor. XVI. 22. (4) Ei indivulſe *adhæreſcamus* Pſal. LIII. 9. (5) Eum omni ſtudio *quæramus*, deſideremus Pſal. LXIII. 2. & LXII. 7. 8. (6) In eo *acquieſcamus* LXII. 2. 7. & LXXIII. 25. (7) In quavis neceſſitate, ad eum *confugiamus* Pſal. LXII. 9. (8) Eum *exoſculemur* Pſal. II. 12. &c.

5. Alunt & excitant memoriam Mediatoris.

XXXII. *Quinto*, ejus *memoriam* indeſinenter circumferamus. Huc enim *nomina* ſpectant, ut ſint *memorialia* Exod. III. 15. Pſal. CXXXV. 13. Hoſ. XII. 6. Id quod Timotheo ſuo Apoſtolus tam ſolicitè inculcat 2 Tim. II. 8. Ejus nunquam *obliviſcamur* Deut. VIII. 11.

Motivæ.

Alit enim A. hæc Mediatoris *memoria* fidem noſtram, item ſpem, charitatem, fiduciam, ſolatium &c. Col. II. 2. 7. 10. B. Per eam Chriſtus, quaſi *habitat in cordibus noſtris* Eph. III. 17. Col. III. 16. Adeoque C. Hæc Chriſtum nobis continuo facit *præſentem* Matth. XXVIII. 20. 1 Cor. XIII. 12. Ut D. In quovis caſu neceſſitateque, perfectionibus nominati *frui* poſſimus, ad ineffabilem animæ noſtræ *dulcitiem* ſolatiumque 1 Pet. I. 8. &c.

Qualis eſſe debeat iſta memoria.

Modo, iſta Chriſti *memoria*, quæ à nominibus ejus recolitur, non ſit (1) *Frigida*; ſed affectuoſa Pſal. XLII. 5. (2.) *Iners* & otioſa, ſed actuoſa Apoc. II. 2. 5. *Memento & fac*. (3.) *Fluxa* & evanida; ſed conſtans & ſemper præſens, ſemper vigens, quâ *ſervemus in memoriâ* 2 Tim. II. 8. nunquam obliviſcamur Deut. VIII. 11. & XXXII. 15. &c.

Praxis nominis Jeſu: 1. Abuſum nominis Jeſu ſextuplicem.

Praxis nominis Jeſu.

XXXIII. Fuit praxis nominum Mediatoris *generalis*; ſuccedit *ſpecialis*, nominum ejus præcipuorum: *Jeſu*, *Chriſti*, *Domini*. Ergo nominis *Jeſu* cogitatio, *primo* damnat abuſum, qui committitur

Primus.

(1.) A Judæis contemnentibus, & *blaſphemantibus* hoc nomen, quando, odio perſonæ, pro *Ieſus* legunt & pronunciant *Ieſchu* quod *mendacem* & impoſtorem ſonat, imo auditâ nominis hujus pronunciatione, factâ à Chriſtianis, ter exſpuere dicuntur, additis verbis: *Deleatur nomen ejus*, quos, niſi reſipuerint, ex *ore ſuo exſpuet* Jeſus Apoc. III. 16.

Secundus.

(2.) A magis, quid ad incantationes & veneficia, nomine *Ieſu* blaſphemè abutuntur, quando v. g. fluxum ſanguinis adjuraturi, cyclopicâ impietate, hic loquuntur verbis: *ſta ſanguis in venâ tuâ, ſicut Ieſus in pœnâ ſuâ*. Item ægrotas oves, ejus ope curare nituntur. Ad quos ſuo modo accedunt Pontificii, dum ejus pronunciatione, Satanam fugare, & quævis adverſa, nituntur; unde in obvio quovis caſu inopinato, continuo ipſis eſt in ore nomen *Ieſu*. Scil. exemplo exorciſtarum, qui commemorantur Act. XIX. 13. 14. per nomen *Ieſu* conati ejicere dæmonas, atque etiam iſtius prophanationis pœnas, juſto Dei judicio, ab ipſis dæmonibus conſecuti.

Tertius.

(3.) Ab ipſis, juxta & Lutheranis, qui cultum & gloriam, quæ *nominato* competit, traducunt ad *nomen*, quando nomen Jeſu, aliis Mediatoris nominibus, imo ipſo nomine *Iehova*, ſanctius exiſtimant, & ad ejus pronunciationem *genu* flectendum, aut *caput* aperiendum jubent, quos ſupra notavimus refutavimuſque hujus Cap. §. XX.

Quartus.

(4.) A Loiolitis, quibus parùm eſt, *cum aliis* à Chriſto denominari, niſi & à *Ieſu præ aliis*, & cum contemtu aliorum, ſe ipſos *Ieſuitas* denominent. Quod in *Elenchticis* dudum notavimus.

Quintus.

(5.) Denuo à Pontificiis, quando, licet *ore*, ad ſuperſtitionem uſque, profiteantur nomen *Ieſu*; ipſo tamen *facto*, (quatenus in ſeipſis, aut alibi quam in *Ieſu*, ſalutem quærunt) negligunt, atque etiam ſic ſatis abnegant. Quos itidem in *Elenchticis* notavimus.

Sextus.

Denique (6.) Ab eiſdem ac Lutheranis, quando nimium *luxuriant* in elevatione hujus nominis, dum non tantum reliquis omnibus, tum Mediatoris, tum Dei ipſius, ſanctius ac præſtantius prædicant, ut dudum monuimus; ſed & quæ nominato propria ſunt, ad nomen iſtud traducunt. Quando nomen exclamant, *inexpugnabile*, *adorabile*, *mirificum*, eique tribuunt, quod nos liberet ab inſidiis atque tentationibus Satanæ, & ab omnibus calamitatibus: licet omnia iſta ſoli perſonæ, quocunque nomine deſignatæ, conveniant.

Mala hujus abuſus.

Damnat inquam, nominis *Ieſu* devota cogitatio, omnem iſtum abuſum: quod A. corruptio optimi per abuſum, ſemper fit *peſſima* 1 Pet. II. 7. 2 Cor. II. 16. 17. B. abuſus nominis vergat ad *ſuperſtitionem*, quâ nomini tribuuntur, quæ nominato competunt, eoque vulgus rude adſueſcat, nomen colere pro nominato Rom. I. 25. Id quod C. in vilipen-

pendium cedit *perſonæ* nominatæ Act. XIX. 13. 14. &c.

2. Nomen Ieſu commendat nominatum.

XXXIV. *Secundo* cogitatio nominis *Jeſu*, nominatum Mediatorem nobis commendat, ut 1. *Antiquiſſimum*; eſt enim nomen hoc antiquiſſimum, jam tum Jacobo Patriarchæ, cum teſtamentum conderet, ſic ſatis cognitum Gen. XLIX. 10. ex quo loco, & tribus trium verborum literis initialibus; יבא שילה ויך. R. Hakkadoſch apud Galatin. colligit nomen *Jeſu*, de quo verſ. 18. dicit Jacob, לישועתך קויתי יהוה. quod Chaldæus Paraphraſtes vertit: *redemptionem Chriſti filii David qui venturus eſt*, & LXX. Interpret. *σωτήριον exſpecto.* & Targum: *anima mea reſpicit ad redemptionem.* 2. *Amæniſſimum*, unde Paulus, uſque adeo delectatus eſt uſu hujus nominis, ut plus quam quingentis vicibus illud repetierit in epiſtolis ſuis. Et Bernardus, *mel in ore, melos in corde, jubilus* &c. Item *Jeſus ſpeculum viſui, mel guſtui. balſamus olfactui, floſque delectabilis tactui.* Ut 3. *Mirificum*, cum Apoſtoli perpetraturi miracula, plerumque uſi fuerint hoc nomine Marc. XVI. 17. Act. III. 6. & IX. 34. & XVI. 18. &c. Ut 4. *Invictum* & inexpugnabilem. Conf. Pſal. XX. 8. Prov. XVIII. 10. 1 Sam. XVII. 45. Ut 5. *Adorabilem* Joël. II. 32. cum Act. VII. 59. Ut 6. *Benedictum* ac benedicentem conatibus noſtris Luc. V. 5. Col. III. 17. atque etiam ſalvantem Act. IV. 12. Commendat, inquam, his aliiſque rationibus Mediatorem, ad hoc, ut (*a*) magni ipſum *faciamus* Phil. III. 8. (*b*) *celebremus* Cap. II. 11. (*c*) nos ei promptius *ſubmittamus*, ei genua cordis flectamus. Ibid. verſ. 10. Pſal. II. 11. 12. (*d*) in eo glorìemur Cap. III. 3. & Cap. I. 26. Pſal. XXXV. 9. &c.

Quarſum?

3. Nomen Jeſu præſtat ſolamen.

XXXV. *Tertio*, ſuppeditat in quibusvis adverſis ſuaviſſimum *ſolamen.* Eſt enim *cornu* ſalutis Luc. I. 69. Anſelmus: *omnia nobis eſt Jeſus, ſi curari deſideras, medicus eſt; ſi gravaris iniquitate, juſtitia eſt; ſi auxilio indiges, virtus eſt; ſi mortem times, vita eſt; ſi tenebras fugis, lux eſt: guſtate igitur quam ſuavis eſt Dominus.* Et Bonaventura: *Jeſu ſalutis hoſtia, ſalutis ſacrificium; Jeſu ſalutis gratia, ſalutis beneficium: Jeſu tuta fiducia, atque, tutum refugium: Jeſu largitor veniæ: Jeſu ſolamen triſtium: Jeſu ſpes pœnitentium: Jeſu dulcis memoria, ſitibunda dilectio: Jeſu dulcis fiducia, lætabunda refectio: Jeſu ſalutis oſtium: Jeſu porta tutiſſima: Jeſu protector omnium: Ieſu ſalubris veritas, & lux mentem illuminans: Ieſu vitæ felicitas, dulcor in corde jubilans. O bonitas bone Ieſu, qui es noſtra juſtitia! O veritas vere Ieſu, qui es noſtra ſcientia! O charitas chare Ieſu, qui es noſtra redemptio! O ſanctitas ſancte Ieſu, vera ſanctificatio, tu nos à culpa eximas, & vitæ lumen tribuas* &c.

Mala adverſus quæ ſolatur.

Nominatim ſolamen præſtat (1) In *peccatis* Matth. I. 21. Act. X. 43. (2) In Diaboli *inſidiis* Rom. XVI. 20. Luc. XI. 21. (3) In tentationibus 1 Cor. X. 13. Heb. II. 18. & IV. 15. (4) In cunctis *adverſitatibus* Prov. XVIII. 10. Salvat enim A. à Culpâ, per *remiſſionem* Act. X. 43. B. à Pugnâ, per *defenſionem* Pſal. XX. 2. 8. C. à Valetudine adverſa, per *curationem* Marc. XVI. 17. 18. 19. Act. III. 6. &c.

Requiſita illorum quos ſolatur.

Modo (1) ſimus de *populo* ejus Matth. I. 21. *oves* ejus Joh. X. 7. 11. (2) ad ipſum *veniamus.* Ibid. verſ. 9. Matth. XI. 28. Apoc. XXII. 17. Jeſ. LV. 1. (3) in ipſum *credamus* Joh. I. 12. Act. X. 43. (4) ipſi *morigeros* nos præſtemus Apoc. XXII. 14. Heb. V. 9. (5) in ipſo *acquieſcamus* Pſal. LXXIII. 25. (6) ipſum *invocemus* Pſal. XXV. 3.

4. Erigit nomen Ieſu, ad varia officia nominato præſtanda.

XXXVI. *Quarto*, ſuadet in *uſus* noſtros, hoc nomen ſolicite convertamus, ad erigendam A. *Gratitudinem* noſtram verſus Deum, quod, puro amore, talem nobis dederit *Jeſum* Joh. III. 16. Jeſ. IX. 5. Luc. I. 68. noſque per eum *ſervare* dignetur Hoſ. I. 7. B. *Agnitionem* & ſenſum peccatorum, & miſeriæ noſtræ Matth. XI. 28. à quibus nos liberet Matth. I. 21. C. *Deſiderium* ſalutis Apoc. XXII. 17. Pſal. XLII. 1. Jeſ. LV. 1. Joh. VII. 37. D. *Fidem* in ipſum Act. X. 43. E. *Reſipiſcentiam* à peccatis, odium verſus ea, ſtudium bonorum operum Tit. II. 14. 2 Tim. II. 19. F. *Glorificationem* ejus Phil. II. 11. Luc. I. 32. G. *Cultum*, reverentiam & ſubmiſſionem verſus ipſum Phil. II. 10. Pſal. II. 11. 12. &c.

Rationes motivæ.

Si enim hæc neglexerimus: A. Nobis *inutilis* erit Gal. V. 4. Joh. V. 40. Imò B. *Noxius* & exitioſus Rom. IX. 32. 33. Pſal. II. 12. Quando C. diligenter uſurpatus, *plenitudinem* præſtabit, *ex qua gratiam hauriamus pro gratia* Joh. I. 16. ut in eo ſimus per omnia *conſummati* Col. I. 19. & II. 9. 10. &c. Conf. præcedentia, & quæ ſuo loco, *σὺν Θεῷ*, occurrent in Cap. *de Redemptione.*

Praxis nominis Chriſti & Chriſtiani.

Praxis nominis Chriſti aliunde petenda. Praxis nominis Chriſtiani eſt; 1. Gloriari in Chriſto.

XXXVII. Succedit praxis nominis *Chriſti*: quod, cum non dicat niſi ſegregationem, qualificationem, & inaugarationem ad manus ſuum mediatorium; monet praxin ſui repetendam eſſe ex Capp. de *Mediatore*, & de *functionibus Mediatoriis*: nec eſſe hujus loci, niſi ea officia, quæ reſultant à *communicatione* nominis, qua *Chriſtiani* deſignamur, & *unctionis*, quaſi *conſortes* ſumus Pſal. XLV. 8. Heb. I. 9. Ab hac communicatione nobis argumentum ſuppetit: *primo gloriationis* 1 Pet. IV. 16. Phil. I. 26. & III. 3. Jeſ. LXI. 3. 6. & LXII. 2. Eo quod (1) Nos à *ſeipſo* denominaverit Deut. XXVIII. 10. Jer. VII. 10. 11. 14. 30. Quod (2) eo ipſo nos ſibi redegerit in *peculium* Jeſ. XLIII. 6. 7. & XLIV. 5. in ſponſam, in filios, in membra, utpote quæ à maritis, parentibus, capite, denominari conſueverunt. Conf. Joh. I. 12. 1 Joh. III. 1. Heb. II. 10. 13. Quod (3) unctionis *propria*

pria nos fecerit participes, à quo *conſortes*, חברים, *ſocii* Pſal. xlv. 8. μέτοχοι Heb. i. 9. dicimur, eaque (4) dignitatem *propheticam* Act. ii. 7. Joel. ii. 28. *ſacerdotalem* Apoc. i. 6. & v. 10. xx. 6. 1 Pet. ii. 5. 9. Jeſ. lxvi. 21. & *regiam* Apoc. i. 6. 1 Pet. ii. 9. communicaverit. Ad hoc (5) *eodem* ſecum *Spiritu* unxerit 2 Cor. i. 21. Ut ab his omnibus, quantumcunque contemti & abjecti in mundo, *unctorum Domini* titulo poſſimus gloriari Pſal. cv. 15. & gloriari *in Domino* Jer. ix. 23. 24.

2. Conſolari in quibusvis adverſis.

XXXVIII. *Secundo conſolationis*: (1) In *communibus* quibusvis vitæ hujus miſeriis, à peccato oriundis, qualia ſunt moleſtus labor, anxia ſolicitudo, morbus, paupertas, contemtus, bella, mors, & alia, quæ Apoſtolus recenſet Rom. viii. 35. & per catalogum experitur 2 Cor. xi. 23. ad finem uſque. (2) In *propriis* Chriſtianorum odiis, contumeliis, perſecutionibus hoſtium, quæ nominis Chriſtiani indivulſa ſunt conſectaria Matth. x. 38. & xvi. 24. 2 Tim. iii. 12. Luc. xxiv. 26. Act. xiv. 22. Unde Tertul. Apolog. c. 3. *Odioſiſſimum eſt ſine cauſa hoc nomen. Bonus vir Cajus, Sejus; ſed malus tantum quod Chriſtianus; nomen, non crimen in nobis damnatur, & ignotam ſectam vox ſola prædamnat, quia nominatur, non quia revincitur. Odio eſt in hominibus innocuis, nomen innocuum.* Conf. Tacitus lib. xv. *Ergo abolendo rumori (ſcil. quod Nero juſſiſſet accendi Romam, ut ſpectaret formam Trojani incendii) ſubdidit reos, & exquiſitiſſimis pœnis affecit, quos per flagitia inviſos, vulgus Chriſtianos appellabat* &c. (3) In *tentationibus* Satanæ 2 Cor. xii. 7. & xi. 3. quibus maximè expoſiti ſunt Chriſtiani Eph. vi. 12. 2 Cor. x. 3. 4. (4) In *deſertionibus* ſpiritualibus Pſal. xiii. 2. & xliii. 2. & lxxvii. 8. 9. 10. & lxxxviii. 15. 16. 17. 18. &c. In his aliisve quibusvis, egregie ſolatur A. pati ut *Chriſtianum* 1 Pet. iv. 16. B. ut *diſcipulum* (quod cum *Chriſtiano* coincidit portare *crucem Chriſti*, imo *ſuſcipere* Luc. ix. 23. in cruce *conformem* fieri Chriſto Rom. viii. 17. 29. C. per Chriſtianum nomen *appropriatum* eſſe Chriſto, ut ejus *peculium* Jeſ. xlix. 15. 16. Jer. xiv. 9. D. Ipſum proinde noſtri *curam* in adverſis habere, tanquam ſui ipſius Act. ix. 4. Conf. Deut. xxxii. 10. Zach. ii. 8. Pſal. xvii. 8. & qui ad hoc ipſe paſſus ſit, ut nobis poſſit συμπάσχειν Heb. iv. 15. Quin & E. Nos ut ſuos *conſortes* (μετόχους) eodem *Spiritu* gaudii unxiſſe Pſal. xlv. 8. Heb. i. 9. qui nobis præſtet *Conſolatorem* Joh. xiv. 16. 27. & xv. 26. qui *amorem Dei effundat* in corda noſtra, ut poſſimus *gloriari in adverſis* Rom. v. 3. 5. συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν Rom. viii. 26. &c.

Caſus in quibus ſolatur

Argumenta conſolatoria.

3. Reprehendere.

Quos?

XXXIX. *Tertio reprehenſionis*, eorum qui A. *nomen* Chriſtiani captant abſque *omine*, qui *dicunt Domine Domine*; ſed *non faciunt* &c. Matth. vii. 22. qui *Judæi* ſunt in *publico*; ſed non in *occulto*, quos notat Apoſtolus Rom. ix. 28. 29. qui B. Chriſtum *ore* profitentur; *facto* etiam *abnegant* Tit. i. 16. qui *nomen* habent quod *vivant*; ſed opere oſtendunt *ſe mortuos* eſſe Apoc. iii. 1. qui *dicunt* ſe *Judæos* eſſe; ſed revera ſunt è *ſynagoga Satanæ* Apoc. iii. 9. qui C. Chriſtum profitentur *ore*; *converſatione* Satanam, mundum, carnem ſequuntur Joh. viii. 44. Pſal. xvii. 14. 1 Joh. ii. 15. Phil. iii. 19. adeoque pro *Chriſtianis*, reapſe ſe *Satanicos*, mundanos, carnales, demonſtrant: qui D. In alio quovis *gloriantur*, quam in Chriſto Phil. iii. 3. ſeque ab *alio*, quam à *Chriſto*, denominari avent, v. g. à Luthero Lutheranos, de quibus Paulus 1 Cor. i. 12. Iſti reapſe (1) ſeſe *mendaces* præſtant Apoc. iii. 9. (2) Chriſtum *abnegant* Tit. i. 16. (3) ab ipſo viciſſim *abnegandi* Matth. x. 33. (4) *ſeipſos* fallunt Gal. vi. 3. Jac. i. 22. (5) ab ipſo in extremo judicio *reprobandi* ſunt Matth. vii. 22. Pſal. l. 16.

Quibus argumentis.

4. Hortari.

Ad quæ officia?

XL. *Quarto adhortationis*, ut omni conatu, ſicut ſumus *nomine*; ita nos *re* præſtemus *Chriſtianos*. Hoc eſt (1) Cum, ex impoſitione & receptione *nominis*, facti ſimus ejus *peculium*: non jam *nobis*; ſed *ipſi* vivamus ac moriamur Rom. xiv. 7. 8. 1 Cor. vi. 19. 20. H. e. (a) In ejus *gloriam* Phil. i. 20. (b) ex ejus *præſcripto* Heb. v. 9. (c) ex ejus intrinſeco *ductu* Gal. ii. 20. (2) Cum per communionem *unctionis*, nomine *Chriſtiani* obſignatam Pſal. cxxxiii. 2. facti ſimus (a) *Propheta* Act. ii. 17. nomen ejus intrepidè *nominemus*, ſeu profiteamur 2 Tim. ii. 19. Matth. x. 32. 1 Joh. ii. 23. (b) *Sacerdotes*, *nos* ipſos ei ſacrificemus totos Rom. xii. 1. & *vitulos* labiorum noſtrorum Hoſ. xiv. 3. Heb. xiii. 15. atque etiam *eleemoſynas* Heb. xiii. 16. (c) *Reges*, pro Chriſto *præclaram pugnam* decertemus 2 Tim. iv. 7. (3) Cum Chriſtiani ſimus, eoque *diſcipuli* Chriſti, quæ duo quondam *ſynonyma* erant Act. xi. 26. A. Chriſtum in omnibus *audiamus*, velut unicum noſtrum *Doctorem* Matth. xxiii. 8. 10. Deut. xviii. 18. 19. B. Nos ipſos, omniaque noſtra *abnegemus* Luc. ix. 23. Phil. iii. 7. 8. 9. C. Chriſtum *ſequamur* Matth. xvi. 26. ipſius *veſtigia* premamus Matth. xi. 29. 1 Cor. xi. 1. Phil. ii. 5. Eph. v. 1. 2. (4) Cum *nomen Chriſti* nominemus omnem *injuſtitiam deſeramus* 2 Tim. ii. 19. (5) Cum *Chriſtiani* ſimus; omni virtuti *Chriſtianæ* operum demus, ut ſimus puri, *ſicut ipſe purus eſt* 1 Joh. iii. 3. 2 Cor. vii. 1. Hac ratione א. *Membra* Chriſti erimus, & *corpus Chriſti* myſticum 1 Cor. xii. 12. ב. Chriſto *moriemur*, & in morte ipſa, *Chriſti erimus* Rom. xiv. 7. Alias ג. Chriſti *membra* deturpabimus 1 Cor. vi. 15. ד. Imo ipſum *abnegabimus* Tit. i. 16. & ה. Ab ipſo viciſſim *abnegabimur* Matth. vii. 22. 23. Conf. §. xxxix. *Et Caſman. Chriſtianum Re & Nomine.*

Quibus rationibus motivis?

Nomen Domini noſtri ſuppeditat

Praxis nominis Domini noſtri.

XLI. Agmen claudat praxis nominis, *Domini noſtri*, cujus etiam materia ſuppetet ex Capp. de *Officio Chriſti Regio*, & de *Statu glorific.* Suggerit item hic titulus argumentum: *Primo* glorificationis, unde *Dominus gloriæ* appellatur 1 Cor. II. 8. cui *majeſtas* competat & gloria Pſal. XLV. 4. 5. item *Rex Regum*, *Dominus dominantium* Apoc. XVII. 14. & XIX. 16. quem, ad hoc, Deus *Dominum* fecit & Chriſtum Act. II. 36. Jeſ. XLIX. 5. & LV. 5. Jer. XXX. 21. Mich. V. 4. ſcil. ut *Filium honoremus ſicut Patrem* Joh. V. 23. Utpote cujus Dominium eſt (a) *Cœleſte* 1 Cor. XV. 47. Joh. XVIII. 36. (b) *Omnipotens* Matth. XXVIII. 18. Pſal. VIII. 7. (c) *Univerſale* Joh. V. 22. 27. ad extremitates terræ, imo & cœlorum Phil. II. 10. ſeſe profundens Pſal. II. 8. (d) *Æternum* Dan. II. 44. & VII. 14. (e) *Spirituale*, in ipſas animas & *conſcientias* Joh. XVIII. 36. 1 Cor. VI. 20. &c. Glorificamus autem Dominum: A. *Agnoſcendo* corde, naturam & præſtantiam dominii ſui Pſal. CIII. 1. Heb. VIII. 11. Jeſ. XLV. 3. 5. B. *Prædicando* ore Phil. II. 11. Apoc. IV. 10. 11. C. *Demonſtrando* opere Matth. VII. 21. Conf. §. XLV. &c.

1. Argumentum glorificationis.

Officia glorificationis.

XLII. *Secundo* conſolationis, in quavis calamitate, cum corporali; tum ſpirituali: cum publicâ; tum privatâ: cum in vitâ, tum in morte. Huc ſpectat illa malorum congeries Rom. VIII. 35. 36. 38. 39. de quâ tandem triumphat Apoſtolus, cogitatione ejus amoris, qui eſt *in Chriſto Jeſu, Domino noſtro*. Et quid tandem efficacius obtundere poſſit aculeum cujusvis mali? quam cogitare: 1. Quod *corpore* & *animâ* 1 Cor. VI. 20. in *vitâ* pariter & in *morte* Rom. XIV. 7. 8. Domino Jeſu ſimus *proprii* 2. Quod Dominus iſte noſter, cujus ſumus peculium, ſit (a) *Sapientiſſimus*, qui omnem noſtram miſeriam intimè perſpiciat Joh. II. 4. Jeſ. LXVI. 1. Marc. VIII. 3. (b) *Potentiſſimus*, qui ſervare poſſit εἰς τὸ παντελὲς Heb. VII. 25. qui ſolo *verbulo* graviſſima mala, ipſamque adeo mortem, propulſaſſe, paſſim legitur in Euangelio, per quem & *ſui* omnia poſſunt Phil. IV. 12. 13. (c) *Clementiſſimus*, & maximè miſericors Heb. IV. 15. unde vulgatum illud in Euangelio, σπλαγχνίζομαι Matth. XV. 32. XX. 34. Marc. I. 41. &c. Jeſ. LIV. 8. & XLIX. 14. 15. Quod proinde 3. Dominum habeamus, qui (1) *poſſit* ſervare, ut *Deus fortis* Jeſ. IX. 5. Et qui (2) *velit*, ut miſericors & promptiſſimus Redemptor Matth. VIII. 2. 3. Marc. I. 40. Luc. V. 12. Matth. XV. 28. Imo (3) qui dudum nos emerit proprio *ſanguine* 1 Pet. I. 18. 19. & redemerit à poteſtate Diaboli Heb. II. 14. 15. Inſuper quod talem habeamus Dominum, qui & *liberatos* dudum, poteſt & vult potenter *conſervare* Joh. X. 28. uſque adeo, ut citra ejus *nutum*, ne capillus quidem, poſſit prolabi de capite ſuorum Matth. X. 30. Luc. XXI. 18. Quin & adeo *gubernare*, ut quodvis malum vergat in eorum, non detrimentum; ſed *emolumentum* Rom. VIII. 28. ſic ut etiam poſſint *gloriari* in adverſis Rom. V. 5. 6.

2. Argumentum conſolationis.

Argumenta conſolationis.

XLIII. *Tertio reprehenſionis*, eorum, qui *Dominum* Jeſum 1. non *agnoſcunt*, ut Gentiles, Judæi, aliique palam *infideles*, de quibus 1 Cor. II. 8. Aut 2. agnoſcunt *voce tantum*; ſed non *facto* Matth. VII. 21. Tit. I. 16. Quin 3. *rejiciunt*, aſpernantur Luc. XIX. 14. Imo 4. palàm ei *obnituntur* Pſal. II. 1. 2. 3. Atque etiam 5. eum *perſequuntur* in ſuis Act. IX. 4. 5. Ad minimum 6. licet ipſum profiteantur *ore*, atque etiam utcunque amplectantur *corde* ut Jeſum, ut Chriſtum, ut Sacerdotem; attamen non amplexantur ut *Dominum* Matth. VII. 21. cum Act. II. 36. Col. II. 6. qui volunt quidem cum eo *dominari*; ſed non *pati* Matth. XX. 21. 22. 25. 26. 28. cum 2 Tim. II. 12. Iſti omnes (1) *Hoſtes* ſunt Chriſti, ſeu palam, ſeu clàm Phil. III. 18. Luc. XIX. 27. (2) Volentes nolentes, ipſum experientur *Dominum*, regnantem in medio *hoſtium* ſuorum Pſal. CX. 1. Act. II. 34. 35. Phil. II. 10. Eoſque (3) conterentem *virgâ* ſuâ *ferreâ*, & confractos ſicut vas figuli, diſpergentem Pſal. II. 9. Et tandem (4) penitus *occidentem* Luc. XIX. 27. Pſal. II. 12.

3. Argumentum reprehenſionis.

Peccata reprehendenda.

Rationes reprehenſionæ.

XLIV. *Quarto explorationis*, cum 1. Non omnes, qui *dicunt Domine Domine* Matth. VII. 21. ſint *Domini* Rom. XIV. 7. ſeque multi ſuâ profeſſione turpiter *decipiant* Jac. I. 22. Quin 2. cum æterno ſuo *exitio*, ſeipſos decipiant Matth. VII. 22. & XXV. 44. 46. Dum contra 3. jucundiſſimum, pariter & utiliſſimum accidit, in ſpiritu & veritate perſuaſum eſſe, quod Jeſus ſit *Dominus ſuus* Joh. XX. 28. Gal. II. 20. eſt omnino, quod ſerio nos ipſos exploremus, ſitne Chriſtus peculiariter Dominus *noſter*. Id verò, quibus tandem indiciis certò aſſequemur? Reſp. In his *primum* eſt, *agnitio* ejus Joh. X. 14. Jer. XXXI. 34. Jeſ. LIII. 11. 2 Theſſ. I. 8. Non ſanè *qualiſcunque*, iners & otioſa; ſed experimentalis & *practica* Phil. III. 8. 10. *Secundum*, *abnegatio* ſui ipſius Luc. IX. 23. carnis & *cupiditatum* carnalium Gal. V. 24. rerum quarumvis *mundanarum* Pſal. XVI. 5. & LXXIII. 25. 26. *Tertium*, *receptio* Chriſti per fidem facta Joh. I. 11. 12. Col. II. 5. 6. Gal. II. 20. utpote quâ, ex promiſſione, Chriſtus *noſter* fit Apoc. XXII. 17. *Quartum*, ſui ipſius *redditio* 2 Cor. VIII. 5. *Quintum*, *confœderatio*, quaſi conjugalis Cant. II. 16. *Sextum*, *dilectio* ſuperlativa. Matth. X. 37. 39. *Septimum*, dilectio cum *præteritione*, & contemptu aliorum omnium Phil. III. 7. 8. Cant. V. 9. *Octavum*, *obedientia* Joh. X. 27. 2 Theſſ. I. 8. *Nonum*, ſtudium *imitationis* & ſanctitatis 1 Joh. II. 6. & III. 3.

4. Argumentum explorationis.

Motivæ.

Signa.

XLV.

5. Argumentum adhortationis. officia. XLV. *Quinta adhortationis*, ſi Dominus eſt, & Dominus *noſter*: 1. Nos ejus *ſervos* agnoſcamus Rom. I. 1. Phil. I. 1. Eph. VI. 6. conſequenter 2. Ei *obediamus* Eph. VI. 5. Col. III. 22. cum Heb. V. 9. 2. Theſſ. I. 8. porro 3. Eum *revereamur*, veneremur Mal. I. 6. Pſal. XXII. 24. Joh. V. 23. inſuper 4. Et nos *ſubmittamus* Eph. V. 24. 1. Pet. V. 5. Heb. II. 8. Phil. II. 10. etiam 5. Eum *diligamus* Eph. VI. 23. Matth. X. 37. porro 6. Ejus *gloriam* ubique quæramus Phil. I. 20. Jac. II. 1. ad hæc 7. Ejus *cauſam* ſerio agamus Phil. II. 21. 2. Cor. V. 15. Et quæ ſunt ejus generis officia plura, ſervorum verſus Dominos ſuos, ingenuè obſervemus. Sed operam demus, ut id agamus

Modus. (a) Corde & *ſpiritu* Rom. VI. 17. Eph. VI. 6. Col. III. 22. (b) Non dicto tantum, ſed & *facto* Matth. VII. 21. 22. & XV. 8. (c) Non ad tempus, ſed *conſtanter* Phil. II. 12. Pſal. XVI. 8. (d) Non in hoc tantum & illo caſu, ſicut Herodes Johannem audiebat Marc. VI. 20. ſed κατὰ πάντα Col. III. 22. (e) Nec in conſpectu tantum hominum, ἐν ὀφθαλμοδουλίαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι Col. III. 22. quemadmodum Phariſæi Matth. VI. 2. 5. *ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum* Eph. VI. 5. 6. (f) Non coactè; ſed *libere* ac promptè Eph. VI. 7. Jer. XXX. 21. Pſal. CX. 3. &c. Ad hoc enim

Motivæ. A. *Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, & vivificatus eſt, ut mortuis & vivis dominaretur* Rom. XIV. 9. B. Nos ſibi acquiſivit tanto *precio* 1 Cor. VI. 20. 1 Pet. I. 18. 19. Tit. II. 14. C. Nos redemit è *poteſtate* ſatanæ Heb. II. 14. 15. cum Luc. I. 74. 75. D. Noſipſos Chriſto *addiximus* 2. Cor. VIII. 5. cum Rom. VI. 16---19. & quid E. facilius etiam ac *jucundius eſt*, quam ſervire Domino Jeſu? Matth. XI. 30. 1 Joh. V. 3. Imò F. quid *utilius*? Jeſ. XLIX. 3. 4. 1. Cor. XV. 58. Tandem G. quid magis *neceſſarium*? 1. Cor. XVI. 22. &c.

CAPUT QUARTUM,

DE

Perſonâ Mediatoris.

Joh. I. 14.

Verbum caro factum eſt.

Connexio cum præcedentibus. A *Nominibus* Mediatoris, ad *nominatum*, ſeu ad contemplationem *perſonæ*, rectâ progredimur, unionem duarum naturarum in unâ perſona, cogitaturi ſecundum manuductionem pericopes Joh. I. 14.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur. II. *In quâ* aſſumtio humanæ naturæ, *facta à ſecundâ deitatis perſona, ſeu unio duarum naturarum, in una Mediatoris perſona, repræſentatur tribus particulis: ſcil.*

1. Aſſumens *perſona*, ὁ λόγος, verbum, ſermo. *Significatur procul dubio* Filius Dei 1 Joh. I. 1. Apocal. XIX. 13. Luc. I. 2. *ex collat.* 2 Pet. I. 16. *& ut puto* Act. XX. 32. Heb. IV. 12. *vel ex* Pſal. XXXIII. 6. *vel ex hiſtoria creationis, ubi ſæpius repetitur:* dixit Deus, & factum eſt. *Utpote per quem Deus omnia condidit. Nullibi dicitur* ῥῆμα; *quod* λόγος *perfectius quid ſignificet: dum enim* illud, vocabulum *proprie ſonat*; *hoc* orationem: *illud ad* mentem *& voluntatem proprie ſpectat*; *iſtud* nunquam *eo refertur. Hebræis dicitur* דבר Pſal. XXXIII. 6. *&* CXLVIII. 8. *Conſ. Maimonides* More Nebuch. lib. I. cap. XXIII. *&* LXV. *&* LXVI. *Chaldæi, non illis tantum locis, ubi apud Hebræos eſt* דָּבָר; *ſed aliis etiam, illis maxime, ubi de miraculis, de prophetia, aut ſingulari Dei auxilio ſermo eſt: item ubi in Hebræo eſt*, facies Dei, manus, oculus, *obſervante Grotio*; *utuntur* מימרא. *e. g.* Jeſ. XLV. 12. Ego feci terram, *Chaldæus habet*: ego in verbo meo feci terram, *&* Cap. XLVIII. 13. Manus mea fecit terram. *Chaldæus habet*: verbo meo fundavi terram, *quos ſequitur Petrus* 2 Pet. III. 5. Cæli erant verbo Dei. *Idem etiam paſſim pro* יהוה, *ponit* מימר יהוה verbum Domini, *ut* Gen. III. 9. *&* VI. 6. Exod. XIX. 17. Job. XLII. 9. Pſal. II. 4. *Syrus pro* λόγος, *habet* מלתא. *Etiam vox* λόγος *nota fuit Philoſophis, imprimis Platonicis, ſic Heraclitus apud Amelium, Zeno, laudatus à Tertulliano*, adv. Gent. Apud veſtros quoque ſapientes λόγον, id eſt ſermonem atque rationem, conſtat

ſtat artificem videri univerſitatis. Hunc enim Zeno determinat factitatorem, qui cuncta in diſpoſitione formaverit. *Idem innuit Seneca, Stoicos ſecutus* Epiſt. LXV. *aliique plurimi, imprimis Amelius, qui, lectis verbis Johannis*, per Jovem [illegible], barbarus iſte, cum noſtro Platone ſentit, verbum Dei in ordine principii eſſe conſtitutum. *Si quæris, quamobrem non* Filium Dei *nominet Johannes? Reſponderi poſſit, quia iſtud nomen, doctis, tum Judæorum, & Gentilium, nec peregrinum, nec ingratum erat, dum Judæi Filii nomen in divinis, odio proſequerentur, velut unitati divinæ contrarium; tum etiam accomodatius erat ſuo propoſito*, omnia per ipſum facta eſſe Joh. I. 1. *quatenus omnibus notum erat ex* Pſal. XXXIII. 6. verbo Domini omnia facta eſſe. *Si porro quæras, quare Johannes Filium Dei λόγον appellat? Dici poſſit: tum quia ſimilis eſt ſermoni hominis* interno, *h. e. vel inſitæ & naturali* mentis: *rationi; vel* effecto *illius, nim. cogitationi illius, ſive orationi mentis: tum potius, quia Deus omnia quæ ad opus, ſive creationis, ſive redemtionis ſpectant, non manu admota peregit (id quod humanæ imbecillitatis nota eſt) ſed ſolo nutu atque* verbo, *ſive per Filium* Apoc. IV. 11. *Forte etiam, ut ſignificaret, illum eſſe Meſſiam, toties in V. Teſt.* dictum *ſeu promiſſum* 2 Sam. VII. 21. cum 1 Paral. XVII. 19. *addi poſſit, quia unicus eſt, Patris ſeu paterni conſilii* interpres, *ut verbum vocale, noſtræ mentis, atque voluntatis eſt interpres* Joh. I. 18. Matth. XI. 27. *Modo hæc* ſola *ratio non dicatur, quemadmodum Sociniani volunt: Socin.* Cont. Wiekum cap. V. *Oſtorodus* Inſtit. Relig. Chriſt. Cap. XVII. *& alii, ſuis hypotheſibus inſervientes, nim. ſic dici à* ſolo *officio Mediatorio, quod* internuncium, *vocem, & oratorem egerit Patris apud homines. Reformati hoc quidem admittunt pro ratione minus principali*, ex Joh. I. 18. *ſed addunt, principaliter eum ſic dici ab æterna perſonæ exiſtentia, qua Patris λόγος* æternus *eſt, per ſe ſubſiſtens, eique ὁμοούσιος, ut vel ex eo patet quod dicatur* omnia per ipſum condidiſſe Joh. I. 1. 2. *Quo ſenſu etiam ejus* ſapientia Prov. VIII. 22. imago Col. I. 14. 5. *& character τῆς ὑποστάσεως Patris indigitatur* Heb. I. 3. *Ut uno hoc nomine, hæc quatuor connotentur*: 1. Perſona *Trinitatis.* 2, *præciſè* ſecunda 3. *non creata; ſed creans*, divina 4. *quæ* Mediatorem *agit, ſeu* Oratorem *Patris.*

2. Aſſumtum, *ſeu natura humana, σὰρξ* caro, *Quæ hic quidem ſonat, non α.* corruptionem carnalem, *ſicut* Joh. III. 6. Rom. VII. 5. *quæ in Mediatorem θεάνθρωπον cadere, nullo modo poteſt: nec β. alteram tantum humanæ naturæ* partem *eſſentialem, nim.* corpus Rom. IX. 5. *non quod* animam *humanam non aſſumſerit, ut impie ſtatuebat Apollinaris: ſed notat* 1. *quod in Chriſto contradiſtinguitur* Spiritui, *ſeu* divinæ *naturæ, quod eſt tota ejus humana natura* 1. Tim. III. 16. 1 Pet. III. 18. *paſſim enim per* carnem *in Scripturis ſignificatur* homo *& humanitas* Gen. VI. 12. Pſal. LXV. 2. Jeſ. XL. 5. 6. *&* LXIX. 26. *&* MXVI. 16. Matth. XXIV. 22. *tum* 2. partes *humanæ naturæ corpus & animam* Eph. II. 15. Heb. II. 14. *tandem* 3. affectiones *& infirmitates corporeas, abſque peccato* Heb. V. 7. Pſal. LVI. 4. *&* LXXVIII. 39. *&c. Sed, cum per* carnem *ſignificatam vellet* humanam *naturam, quamobrem non dixit, ſermo* homo *factus eſt? Reſp.* 1. *ut* veritatem *humanæ ſuæ naturæ, efficacius comprobaret.* 2. *ut divinam & humanam naturam accuratius diſtingueret. Judæi enim* carnem & ſanguinem *Deo opponere ſolebant* Matth. XVI. 17. Gal. I. 16. *porro* 3. *ut amplius exaggeraret profunditatem humiliationis ſuæ, quatenus aſſumſerit* carnem, *viliorem humanæ naturæ partem. Ut* 4. *medicinam morbo noſtro convenientem applicaret, carnem à nobis ſpoliatam omni bono, & fœde depravatam ſanaret, ut notat Juſtinus, & ex eo, Lyranus.*

3. Aſſumtio, *ſeu actus aſſumendi, ἐγένετο* factum eſt, *ſeu* evaſit, *ſermo evaſit caro. Non ſane* permutatione, *divinæ naturæ aut perſonæ, in carnem ſeu humanam naturam, ut Anabaptiſtæ multi volunt: cum divina perſona, ſit per naturam*, immutabilis Mal. III. 6. Jac. I. 17. *neque etiam* confuſione *naturarum, ſicut olim volebant Eutychiani. Verum ſic verbum caro factum eſt*, non ut deſineret eſſe quod fuit; ſed ut inciperet eſſe, quod non fuit, ut verbum ſeu Filius Dei, verè homo fieret, *ſicut Theodoretus in tribus dialogis de* incommutabilitate; inconfuſione & impaſſibilitate, *copioſe differit. Juxta tritum illud:*

Sum quod eram, nec eram quod ſum, nunc dicor utrumque.

Cum igitur, nec permutatione, nec confuſione, verbum factum ſit caro; quomòdo tandem? Aſſumptione Phil. II. 7. Heb. II. 14. 16. *qua non ſignificatur, niſi perſonæ divinæ aſſumentis, cum humana natura aſſumta, perſonalis & individua unio.*

Pars Dogmatica.

In unâ Mediatoris Perſona, duæ ſunt naturæ.

III. Sunt igitur in Chriſto Mediatore *duæ* naturæ, divina & humana, ita ſecum invicem *unitæ*, ut una inde reſultet ejus *perſona*. Huc enim ὁ λόγος (divina perſona) factus dicitur *caro*, non

per-

permutatione, ſed *aſſumtione*, ut nim. cum eâ unam conſtitueret *perſonam*. Hinc (1) עמנואל, *nobiſcum Deus* appellatur Jeſ. VII. 14. Matth. I. 23. (2) *puer & filius* Jeſ. IX. 5. illud reſpectu *humanâ*, hoc reſpectu *divinæ* naturæ. Etiam (3) איתיאל *mecum Deus* Prov. XXX. 1. (4) Diſtinctè in Scripturis ei aſſeritur A. *Divina* natura, ut ſupra docuimus lib. II. cap. 26. & B. *Humana*, quando *puer* dicitur Jeſ. IX. 5, *germen* Jeſ. XI. 1. & LIII. 2. *vir* Ibid verſ. 3. *homo* 1 Tim. II. 5. *omniaque* humana ipſi aſſeruntur. C. utriuſque *unio*, à quâ *factus* dicitur caro ὁ λόγος, *aſſumſiſſe* ſemen Abrahæ Heb. II. 14. 16. Phil. II. 7. *Deus manifeſtatus in carne* 1 Tim. III. 16. Ita prorſus, ut aſſumtione illâ, factus fuerit *unus* Mediator 1. Tim. II. 5. *Immanuël, Ithiel*, ut jam oſtendimus.

Probatur Scripturis.

IV. Nec tantum talis revera fuit Mediator; ſed etiam eſſe neceſſario *debuit*, ut Mediator eſſe *poſſet* Heb. II. 16. 17. ὤφειλε &c. Ut enim (1) Mediatorem inter *Deum* & *homines* 1 Tim. II. 5. ageret; neceſſum videtur, ut participatione *utriuſque* naturæ, *medius* eſſet inter utrumque. Conf. Gen. XXVIII. 12. (2) ut homines redderet *filios* Dei, *filius* ipſe eſſet Dei, & homo Gal. IV. 4. 5. Rom. VIII. 29. (3) Ut, pro ratione functionis mediatoriæ, pro *hominibus* ex rigore juſtitiæ, Deo ſatisfaceret, de quo ſuo loco ex profeſſo; neceſſarium erat, ut (4) ab *una parte* Patri ὁμοούσιος *Deus* eſſet, quo A. *poteſtatem* haberet à ſe, vitam ſuam deponendi in redemtionis *precium* Joh. X. 18. quæ poteſtas in *vitam* hominis, nemini competit præterquam *ſoli Deo* Gen. IX. 6. hinc ipſe ſibi aſſerit vitæ necisque poteſtatem Apoc. I. 18. quo B. deponendo *vitam* propriam, pretium præſtaret *infiniti* valoris 1 Joh. I. 7. Act. XX. 28. quo C. *infinitum* reatum, cuilibet peccato, ex læſa infinita Majeſtate, competentem, tolleret. Idque D. pro *infinitis* ferè ſingulorum electorum peccatis. Atque etiam E. pro *infinito* ferè electorum numero. Quin & F. infinitum *bonum*, unionem, communionem & fruitionem ſummi & *infiniti* boni, ſingulis horum compararet, eiſque *omnia in omnibus* foret 1 Cor. XV. 28. cum 1 Cor. I. 30. Joh. I. 16. Col. I. 19. uſque adeo, ut in eo *perfecti* eſſent Col. II. 9. 10. Ut G. prærequiſita ad participium hujus infiniti boni: *vivificationem*, converſionem, ſanctificationem, fidem &c. potenter *conferret*, eoque partum infinitum bonum, applicaret. Atque etiam H. vivificatos, adverſus *infinitos* ferè, infinitorum hoſtium ſpiritualium inſultus, potenter *conſervaret* Eph. VI. 16. 12. cum Matth. XVI. 18. 1 Pet. I. 5. &c. Iſtis, inquam, omnibus aliiſque, omnino neceſſarium erat, ut Mediator ab una parte *Deus* eſſet: Ab *alterâ parte*, (5) ut verus *homo* eſſet, quo א. *hominum*, qui peccarant, reatum tolleret Exod. XXXII. 33. Ezech. XVIII. 4. 20. Idque ב. *patiendo & moriendo*, quod erat δικαίωμα τοῦ νόμου Gen. II. 16. 17. cum Rom. VIII. 3. Jeſ. LIII. 10. Heb II. 9. 14. ג Ad hoc *legi* divinæ ſubjiceretur, ad omnem juſtitiam præſtandam Gal. IV. 4. Matth. III. 15. & V. 17. Etiam ד. ut eſſet *miſericors* Pontifex, δυνάμενος συμπαθῆσαι Heb. II. 17. 18. & IV. 15. Idque ה. ut noſter גאל ἔγγυος Ruth. III. 12. 13. 1 Reg. XVI. 11. cum Job. XIX. 25. Atque inſuper ו ut *frater* Heb. II. 10. 12. His nominibus Mediator non Deus tantum; ſed etiam *homo* eſſe debuit. Tandem (6) *Unio* neceſſaria fuit, duarum iſtarum naturarum, ut (a) *unam* perſonam efficerent (b) *unum* haberemus Mediatorem 1 Tim. II. 5. & indiviſum 1 Cor. I. 13. ut (c) in *uno* eſſet omnis ſalus Act. IV. 12. ut (d) Deus in plenitudine temporum, ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ. ut (e) *unum* haberemus Dominum 1 Cor. VIII. 6. Eph. IV. 5.

Confirmatur duarum naturarum unio, rationibus.

Quamobrem Mediator Deu eſſe debuerit.

Quamobrem homo eſſe debuerit.

Quamobrem duæ naturæ uniri debuerint.

V. Jam, ut naturam hujus myſterii dexterius aſſequamur, cogitanda nobis paulo diſtinctius venient, ab unâ parte *extrema* unita; ab altera, *unio* extremorum. In extremis *primo* occurrit *divinum* quid, puta: 1. non *natura* divina, in ſua *latitudine* conſiderata, ſic enim (a) non *Filius* tantum; ſed & Pater ac Spiritus S. incarnatus eſſet, utpote quibus *eadem* natura divina competit. (b) Ex utraque natura unita, unam quandam *tertiam* conflari neceſſum foret, quod volebant Eutychiani. (c) Mediator non eſſet *perſona*, quia perſonalitatem, nec à divinâ naturâ non habente, nec ab humanâ accepiſſet. Sic tamen, ut *natura* non excludatur, quo *Deus* manifeſtatus dici poſſit in *carne* 1 Tim. III. 16. & *Deus* redemiſſe Eccleſiam proprio ſanguine Act. XX. 28. Sed 2. *perſona* divina, quo ab eâ, ſuam perſonalitatem habeat Mediator; ex duabus enim *naturis* non reſultat *perſona*. Quin & 3. *una* tantum perſonâ: ſicut enim *una* perſona divina, non poteſt duas aſſumere naturas humanas, quod ſic, una perſona fieret plures homines; ita & *plures* perſonæ non poſſunt aſſumere unam naturam humanam: ſic enim (1) plures *perſonæ* unus fierent homo, tum etiam (2) Natura humana aſſumptâ, à perſonâ aſſumente, cum adæquatè terminetur, quouſque terminabilis eſt; ab alia perſona aſſumente, iterum terminari non poteſt. Imo 4. perſona illa aſſumens (a) non potuit eſſe *prima*, ſeu Pater; quia hac ratione, eadem perſona divina, Pater eſſet & filius ſimul: neque (b) *tertia*, Spiritus S.; quia ſic, in Trinitate *duo* numerarentur *filii*, ſecunda quoad *divinam* naturam, & tertia quoad *aſſumtam* humanam naturam: proinde (c) præciſe *ſecunda*, ſcil. A. ut *Filius* filios faceret Gal. IV. 4. B. ut qui *medius* eſt inter *perſonas* divinas *negatione*, medius fieret inter Deum & homines, *participatione* utriuſque naturæ.

Divina perſona aſſumens.

Non natura;

Sed perſona:

Et una perſona.

Quin præciſè ſecunda Trinitatis.

VI, *Secundo*, in extremis unionis occurrit *humanum*

Humana natura aſſumta.

Natura humana aſſumta.

manum quid א. Non equidem *perſona* humana; ſic enim non *unus* foret Mediator 1 Tim. II. 5. ſed *duo*, pro duplici ejus natura, divina & humana, & cum neuter horum, Deus foret & homo ſimul, nullum omnino hac ratione haberemus Mediatorem.

Non perſona? ſed natura.

Sed ב. *Natura* tantum, id quidem omne habens, quod ad conſtitutionem *naturæ* humanæ eſt neceſſarium, eoque nobis, *quoad naturam*, per omnia ſimilis, ſolo excepto peccato Heb. II. 16. 17. & IV. 15. ſed tamen *perſonalitate*, per quam incommunicabilis & completa fit natura, penitus deſtituta: *penitus* inquam, hoc eſt, non *propria* tantum & ſibi peculiari, quæ duplicem inferat perſonalitatem; ſed *participata* etiam, per quam ἐνυπόστατος nonnullis dicitur, deſtituta: quod ea ratione, humana *natura* ſubſiſteret perſonalitate *divina*, adeoque humana natura, *perſona* foret *divina*.

Quin & natura humana vera,

Quin & ג. Naturam humanam (*a*) *veram*, ejuſdem cum noſtra conditionis & eſſentiæ, ſolo excepto peccato Heb. IV. 15. non δοκητικὴν & apparentem tantum, qualem olim Cerdoniani, Marcionitæ & Manichæi, aliique volebant: ſed *veram*, qualem Euangelia inculcant (1) narrando ejus conceptionem, nativitatem, vitam, vigilias, dolores, gaudia & mortem. (2) docendo, eum παραπλησίως, carnis & ſanguinis participem factum Heb. II. 14. Eandemque (3) etiam à reſurrectione oſtentaſſe Luc. XXIV. 39.

Noſtræ per omnia ſimilis,

ד. Noſtræ ὁμοούσιον, ſeu per *omnia ſimilem* Heb. II. 17. & IV. 15. De quo plura in *elenchticis* ξὺν θεῷ.

Unionis hypoſtaticæ explicatur:

VII. Succedit tandem partium extremarum *unio*, & penes eam diſtinctè, *primo* ipſa *unio* hypoſtatica, à quâ partes, ſeu *naturæ*, unam conſtituunt *perſonam*, *unumque* Mediatorem 1 Tim. II. 5. individuum 1 Cor. I. 13.

1. Natura,

Cujus conſideranda (1) *natura*, quæ non eſt, niſi ineffabilis quædam relatio divinæ perſonæ ad humanam naturam, per quam, hæc humana natura peculiariter eſt humana natura, ſecundæ perſonæ deitatis. Quæ multis rationibus logicis deſcribi ſolet, propterea quod non detur una, cujus ope ſufficienter repræſentari poſſit ejus perfectio. Fit α. per eam, ratione *aſſumtionis*, humana natura, quaſi *adjunctum* proprium divinæ perſonæ: fit β. item, quaſi *membrum* integri Immanuëlis ſeu θεανθρώπου, cujus divina perſona eſt *quaſi* pars altera: fit γ. quoad exiſtentiam, quaſi *effectum*, ſingulariter à divina perſona ſuſtentatum: fit tandem δ. quaſi *ſubjectum*, in quo divina natura ſingulariter habitat Col. II. 9. Quos tamen omnes terminos, quibus unitatis fontes continentur, limitatione *quaſi* temperamus, quoniam unio hæc myſtica arctiſſimaque, ſui ſimilem in rerum naturâ non habet, adeoque nullo uno termino ſatis repræſentari poteſt; ſed multis, adumbrari potius utcunque debet.

2. Modus.

(2) *Modus*, qui exprimi commodius vix poteſt, quam adverbiis illis, quibus Veteres, duos hæreticorum ſcopulos, prudenter declinaturi, uti conſueverunt, definiendo: 1. In θεανθρώπῳ, naturas conjungi, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως, ſine *divulſione* & *ſeparatione*. Scil. contra *Neſtorianos*, *duas* in Mediatore perſonas ſtatuentes, proinde Deum eſſe crucifixum, & B. Virginem eſſe θεοτόκον, negantes: 2. Adverſus *Eutychianos*, duas naturas in *unam* conflantes, & idiomata earum confundentes; illas uniri dicebant ἀτρέπτως καὶ ἀσυγχύτως, ſine *mutatione & confuſione*. Unde intelligimus, hanc unionem, nec eſſe (*a*) συνουσιωδῶς factam, qualis eſt perſonarum divinarum inter ſe, reſpectu ejuſdem *eſſentiæ*; neque (*b*) φυσικῶς ac naturaliter, ut unitur forma materiæ: Nec (*c*) merè σχετικῶς, qualis eſt amici cum amico: Nec (*d*) δραστικῶς, aut περιστατικῶς, per meram efficaciam & aſſiſtentiam omnipræſentem: Nec (*e*) μυστικῶς, tantum per præſentiam gratiæ, qualis eſt inter Deum & electos Joh. XVII. 21: ſed (*f*) planè ὑποστατικῶς, quatenus natura aſſumta, in eandem perſonam cum λόγῳ aſſumente, ſalvis utriuſque proprietatibus, coaluit. Mareſ. *Syſt. Theol.* Loc. IX. §. 24. Proinde eſt *perſonalis* unio, non ratione termini *à quo*, quod ſit *perſonarum*, ut Neſtorius volebat; ſed ratione termini *ad quem*, quod vergat in *perſonam*. Eſt porro *naturarum* quidem, ſed non *naturalis*.

Explicatur unitio, quoad.

VIII. *Secundo unitio*, quam ἐνσάρκωσιν, ἐνανθρώπησιν, ἐπιφάνειαν & θεοφάνειαν, Veteres appellabant Græci.

1. Denominationes

Latinis *incarnatio* dicitur, cum *activa*, quâ Deus incarnavit, tum *paſſiva*, quâ Chriſtus incarnatus eſt. *Illa*, pro ratione operationis *ad extra*, toti competit *Trinitati*, quæ ab hoc *aures* ei perforaſſe, ſeu corpus adaptaſſe dicitur Pſal. XL. 7. Heb. X. 5. *hæc* ſoli *Filio*, qui hinc *veniſſe* dicitur in carne. Ibid. vſ. 7. 1 Joh. IV. 2. 3. & *aſſumpſiſſe ſemen Abrahæ* Hebr II. 16. Solent hæc, ſimilitudine craſſa quidem, ſed appoſita, declarare Veteres, in tribus conſuentibus veſtem unam, ab uno ſuæ ſocietatis membro induendam: quæ tamen ſimilitudo, extra ſcopum ac tertium ſuum, nequaquam eſt extendenda.

2. Partes quatuor:

Eſt igitur in hac *unitione* A. *Incarnatio*, illa quam *activam* diximus, quâ tota Trinitas, utramque humanæ naturæ partem eſſentialem, corpus & animam paravit, paratas ſibi invicem conjunxit, & eadem opera conjunctas, cum divinâ perſonâ perſonaliter univit.

Incarnationem,

Quæ omnia, ut diximus, ſignificantur, quando filio *aures perforaſſe* Pſal. XL. 7. eique *corpus adaptaſſe* Heb. X. 5. eundem hominibus *dediſſe* Joh. III. 16. denique *miſiſſe* dicitur Gal. IV. 4.

Aſſumtionem

B. *Aſſumtio*, qua filius Dei, paratam à Trinitate humanitatem, ſibi appropriavit. A quâ, ὁ λόγος caro factus dicitur Joh. I. 14, *veniſſe in carne* 1 Joh. IV. 2. 3. *aſſumpſiſſe formam ſervi* Phil. II. 7. *Carnis & ſanguinis particeps factus* Heb. II. 14.

Conceptionem

C. *Conceptio* humanæ naturæ,

naturæ; ejuſque ſanctificatio, quæ Spiritui S. appropriatur Luc. I. 35. qui ſemen muliebre fœcundavit, ejus *intemperiem*, à quâ oriri potuiſſet *moralis* animæ corruptio, ſeu avertit, ſeu repurgavit, ut *ſanctum* naſceretur Luc. I. 35. Tandem D. *Nativitas*, à quâ B. Virgo Θεοτόκος appellatur. De poſtremis hiſce ſuo loco ex profeſſo.

Nativitatem.

Unitio iſta non arguit totam Trinitatem in carnatam eſſe.

IX. Nec tamen per hanc *unitionem*, 1. tota *Trinitas* incarnata eſt: quamvis enim (a) tota Trinitas carnem ſeu *humanam* naturam produxerit; non tamen ſibi *toti* produxit, ſed *uni* tantum è ſocietate ſuâ; & quamvis tota Trinitas *præpararit* carnem; non tamen tota *aſſumpſit*: quamvis item (b) Perſona ſecunda, quæ aſſumpſit humanam naturam, connotet *totam* deitatem; non tamen *totaliter* totam, ſeu in omni ſuâ latitudine; ſed characterizatam, & quaſi reſtrictam ad *unam* perſonam, per ſuam proprietatem perſonalem. Nec 2. Secunda perſona, aſſumendo humanam naturam, *mutata* eſt, eo quod (1) iſta aſſumtio, *actio* tantum fuerit, non autem *paſſio*; cum mutatio fiat per *paſſionem* (quæ, hic quidem, eſt in ſolâ naturâ *aſſumpta*) non autem per *actionem*, (quæ eſt in *aſſumente*) (2) Quod productum hujus aſſumtionis, ſeu *unio* perſonalis, reſpectu *aſſumentis* quidem, non ſit niſi mera *relatio*, quæ nullam infert, veri nominis mutationem; quamvis in naturâ *aſſumtâ* maximam inferat mutationem, utpote quæ, hujus aſſumtionis & unionis ope, elevata eſt ad ſummam perfectionem, ut jamjam ex profeſſo dicemus. Nec 3. ex duarum naturarum unione, *nova* quædam orta eſt *ſubſiſtentia* ſeu perſonalitas, ad cujus conſtitutionem quælibet ſuum conferat. Sic enim (a) æterna τῦ λόγυ ſubſiſtentia, aut *ceſſaret*, aut ad novam iſtam *accederet* (b) *compoſita* & imperfectior, ſuccederet æternæ ac *ſimpliciſſimæ*. His adjicimus 4. Quod per aſſumtionem, unio duarum naturarum ſemel facta, in æternum maneat planè *indiviſibilis* Act. II. 27. Pſal. XVI. 10. quæ ne quidem in *morte*, quando partium eſſentialium humanæ naturæ, facta eſt *ſeparatio*, turbata fuit: eo quod partes, utcunque à ſe invicem divulſæ, nihilominus unitæ manſerint cum λόγῳ, quatenus, & caro manſit caro τῦ λόγυ; & ſpiritus, ſpiritus ejuſdem. Multo minus in *aſcenſione* Chriſti, ceſſavit unio, depoſitione corporis, ut Socinus ſomniat cum Manichæis: cum Act. I. II. dicatur *ita venturus, ſicut abierit*. Unum addam 5. Quamvis per hanc unionem, *tota* deitatis plenitudo ſit in *humana* naturâ Col. I. 19. & II. 9. quod nihilominus etiam, tota ſit *extra* eam, eo quod *infinita* ſit, ac proinde à finito *adæquate* inhabitari nequeat.

Nec aſſumtio iſta infert mutationem ullam in aſſumente.

Nec inde nata eſt nova ſubſiſtentia.

Nec unio perſonalis ſemel facta ceſſavit unquam.

Tota deitas eſt etiam extra humanitatem.

Conſectaria unionis quatuor:

X. Succedit *tertio*, *unitum*, ſeu potius unionis hujus conſectaria. Nim. 1. *Communio naturarum* in *perſona*, quæ μετοχὴ dicitur Heb. II. 14. παραπλησίως μέτεσχε αὐτῶν, per quam *duæ* naturæ, *unam* conſtituunt Immanuëlis *perſonam*: licet enim in Mediatore ſit *aliud* & *aliud*; non tamen eſt *alius* & *alius*. Nec proinde hæc communio, propriè inter *ipſas naturas* intercedit, ut divina fuerit communicata humanæ naturæ, & vice verſa: ſic enim *confuſio* facta fuiſſet Eutychiana.

1. Communio naturarum.

XI. 2. *Gratia unionis* perſonalis, humanæ naturæ communicata, ex quâ porro fluit communicatio *chariſmatum*, ſeu *gratiæ habitualis*, in naturam aſſumtam, pleniſſima collatio, de quâ Jeſ. XI. I. 2. Pſal. XLV. 8. Joh. I. 14. Col. I. 19. & II. 3. 9. *ſine menſura* quidem Joh. III. 34. ſed tamen non *infinita* penitus: cum infinitum, nec *communicari*; nec à finito *recipi* queat, unde *ſapientia*, *ſtatura & gratia profeciſſe* dicitur Luc. II. 52. Nominatim (a) Gratia *ſanctitatis* Luc. I. 35. talis, per quam, nec *peccavit* unquam, nec peccare *potuit*; eo quod implicet Θεάνθρωπον peccare. (b) Gratia *ſapientiæ* Col. II. 3. quæ tamen non fuit *omniſcientia* Luc. II. 52. Marc. XI. 13. & XIII. 32. (c) Gratia *potentiæ* ac poteſtatis, & qua אִיתִיאֵל & אֻכָל appellatur Prov. XXX. I. Nec tamen *divina* proprie & infinita, quia in exercitio ſuæ potentiæ preces adhibuit Joh. XI. 41. 42.

2. Gratia unionis in humana natura.

3. Communicatio idiomatum, in qua eſt Communio proprietatum, &

XII. 3. *Communio idiomatum*, quâ proprietates utriuſque naturæ coincidunt in una eademque *perſona*, eoque etiam de perſona *enunciantur*. Ut circa eam duo veniant obſervanda: A. Ipſa *communio* proprietatum, quæ non eſt (a) *realis* earundem *transfuſio*, perquam unius naturæ proprietates tranſeant in alteram, & humana natura accipiat proprietates divinas, & vice verſa. Sic enim *humana* natura fieret *divina*, & ex adverſo divina fieret humana, adeoque triumpharet Eutyches: nec (b) *realis donatio*, quâ proprietates ſuas, altera alteri appropriaverit, qualem in *chariſmatum* communicatione, dudum obſervavimus in humana natura: ſic enim una natura alterius proprietatibus *uti* poſſet pro lubitu, cujus tamen contrarium, ex ignorantia humanæ naturæ Marc. XIII. 32. & deprecatione Matth. XXVI. 39. 42. patet (B) *Prædicatio*, communioni ſuperſtructa. Quâ, non quidem unius naturæ attributa, de alterâ enunciantur, in *abſtracto*; ſed utriuſque naturæ attributa, de perſona dicuntur in *concreto*. Quod tamen duobus modis accidit. Vel 1. magis *directè*, quando attributa de perſonâ (*a*) ab *utraque* natura *æqualiter* denominata, enunciantur, v. g. quando Mediator dicitur *Deus* aut *homo* (*b*) aut *inæqualiter* ab *una* tantum denominata, v. g. λόγος eſt æternus, omnipotens; filius hominis mortalis eſt: Vel 2. magis *indirectè*, quando attributa enunciantur, de *perſona* quidem; ſed ab ea natura denominata, cui attributa illa nequaquam conveniunt; v. g. Act. XX. 28. *Deus* proprio *ſanguine* redemit Eccleſiam; Filius hominis in terris exiſtens, ſimul in cœlis eſt Joh. III. 13. Unde patet per hanc idiomatum

communionem, non eſſe admittendas *tales* prædicationes, quæ A. perſonalitatem *creatam* arguant: cum ea τοῦ λόγου propria ſit. B. quæ divinæ naturæ *imperfectiones* humanas tribuant, aut ex adverſo, C. quæ humanæ divinas *perfectiones*. Quibus obſervatis, idiomatum communionem dicimus eſſe. 1. *realem*, quoad *fundamentum* ſuum, ſcil. unionem hypoſtaticam, per quam utriuſque naturæ proprietates, perſonæ *revera* competunt: 2. *verbalem*, quantum ad *prædicationem*, ſeu modum loquendi, quin &, quaſi *tropicam* & ſynecdochæ proximam: quando enim plures formæ vel naturæ, in eodem ſubjecto aut ſuppoſito, uniuntur; etſi de ſe mutuo *in abſtracto* (cum ſint *diſparata*) prædicari nequeant: poſſunt tamen de illo enunciari *in concreto*.

4. Communio apoteleſmatum.

XIII. 4. *Communio* ἀποτελεσμάτων 1 Tim. II. 5. Quæ nihil aliud eſt, quam *concurſus* utriuſque naturæ, ad operationes mediatorias, ſic ut opera illa procedant, à perſonâ θεανθρώπου, per efficaciam diſtinctam *utriuſque naturæ*. In quibus hæc quatuor veniunt obſervanda: 1. *Cauſa* producens, *perſona* θεάνθρωπος, ἐνέργων. 2. *Principia* duo, cauſæ producentis ἐνεργητικά, duæ in Mediatore naturæ. 3. Duplex *efficacia*, pro numero duorum principiorum, ſeu duplex ἐνέργεια, divinæ & humanæ naturæ. Denique 4. *Opus* unum, ἐνεργούμενον, ſeu ἀποτέλεσμα θεανδρικόν, quod unus Mediator, pro duabus naturis, per cuique peculiarem efficaciam, producit. Sic pro exemplo, unus Mediator λυτρώτης, concurrentibus duabus naturis, velut principiis λυτρωτικοῖς, per duplicem efficaciam ſeu λύτρωσιν, humanâ *mortem*, divinâ *valorem* morti, conferendo; *unum* procurarunt λύτρον ſeu λύτρωμα.

Pars Elenchtica.

Diſpeſcuntur controverſiæ hujus capitis.

XIV. Elenchtica hujus capitis, ſeminarium præſtat controverſiarum & quæſtionum, quarum aliæ concernunt *perſonam* aſſumentem, aliæ *naturam* aſſumtam, aliæ utriuſque *unionem*: aliæ denique unionis *conſectaria*. Circa *perſonam* aſſumentem,

Quæritur.

Quæſtiones circa perſonam aſſumentem.

1. An Mediator quoad ſuam divinam naturam extiterit ab æterno.

Quæritur 1. An Mediator verus fuerit Patrique ὁμοούσιος, ab æterno *exiſtens Deus*? Mediatorem extitiſſe ante ſui nativitatem ex B. Virgine, olim negabant, Cerinthus, Ebion, Samoſatenus, Photinus, Muhamed, & Judæi. Carpocratiani, Baſilidiani, & Ariani, fatebantur quidem, eum exſtitiſſe ante ſui nativitatem è B. virgine; ſed eum exſtitiſſe ab *æterno*, Patrique ſuo fuiſſe ὁμοούσιον, negabant, adeoque perpetuo in ore habebant ἦν, ὅτε οὐκ ἦν, atque adeo ὁμοιούσιον dicebant; ſed non ὁμοούσιον; poſſis eos appellare ἡμιαρειανούς. Erant inſuper, qui ὁμοούσιον dicerent; ſed tamen *inæqualis* eſſentiæ, ſic Aëtiani, Eunomiani, quos ἀνομοίους non incommodè dixeris, quod Arianis, quoad ὁμοιουσιότητα, ſeſe opponerent. Noſtri Sociniani, cum primis, negant, ipſum exſtitiſſe ante ſui nativitatem è B. virgine. Reformati ex adverſo ſtatuunt, eum quoad *divinam* naturam exſtitiſſe *ab æterno*. Adverſariorum ſententiam debellavimus lib. II. cap. XXVI. Nec quicquam dictis addimus.

Collatio ſententiarum. Sententia Reformatorum.

2. An natura divina: an perſona, aſſumſerit humanam naturam?

XV. *Secundo*, an divina Mediatoris *natura*, an *perſona* carnem aſſumſerit? Hîc, quoad *rem* quidem, nobis convenit cum Lutheranis; ſed quoad *phraſeologiam* diſcrepant Lutherani, mordicus ſtatuentes, *naturam* rectius dici incarnatam, quam *perſonam*, atque etiam traducentes Orthodoxos, ac ſi exiſtimarent, τρόπον ὑπάρξεως eſſe incarnatum abſque *naturâ divinâ*. Quantum ad ſtatum quæſtionis, ex dogmaticis obſervari poſſit, nos non negare *naturam* fuiſſe incarnatam; ſed naturam in ſuâ *latitudine*, abſtractâ ejus modificatione *perſonali*. Rationes ſententiæ orthodoxæ, jam ante diximus §. v. Quibus impræſens non addimus, niſi ſtylum Scripturæ Joh. I. 14. Phil. II. 7. Heb. II. 14. 15. 16. Nec eſt quod pro ſe cauſentur: 1. Scripturæ loca Col. II. 9. 1 Tim. III. 16. quibus diſerte mentio fiat *naturæ* divinæ incarnatæ. 2. Quod *natura* & eſſentia divina, ita communis ſit tribus perſonis, ut tamen *tota* ac indiviſa ſit in ſingulis, adeoque incarnatâ ſecundâ *perſonâ*, incarnata etiam ſit *natura* divina. 3. Quod ὑπόστασις & eſſentia divina, in quâlibet perſonâ, non differant *realiter*; proinde incarnatâ perſonâ, etiam incarnari debeat natura. Reſp. Non negamus *naturam* eſſe incarnatam; ſed naturam in ſua *latitudine*, abſque modificatione *perſonali* conſideratam. Cum igitur Lutherani agnoſcant, *perſonam* divinam aſſumſiſſe humanam naturam: & Reformati viciſſim agnoſcant, *naturam* divinam, quatenus illa connotatur in perſonâ, aſſumſiſſe humanam naturam; videtur quæſtio degenerare in meram λογομαχίαν, natam ex ſolo pruritu contradicendi odioque verſus Reformatos: ei diutius non immorabimur.

Argumenta. Objectiones.

3. An incarnato Filio non ſit incarnatus Pater & Spiritus S.?

XXI. *Tertio*, an incarnato Filio, non ſit incarnatus Pater & Spiritus S.? Affirmativam tuebantur olim Patripaſſiani, duabus potiſſimum rationibus: 1. Quod eſſentia divina *communis* ſit tribus perſonis, eoque eſſentiâ filii incarnatâ, etiam incarnati ſint, & Pater & Spiritus S. 2. Quod incarnatio ſit opus *ad extra*, tribus perſonis commune. Negativam Orthodoxi defendunt, eo quod A. non natura in ſuâ *latitudine*; ſed natura ut eſt Filii, adeoque quaſi reſtricta *perſonalitate*, ſit incarnata, cui proinde aliquid καθ' ὑπόστασιν potuit accedere, quod non accederet Patri aut Spiritui San-

Argumenta Orthodoxa.

San-

Sancto. 3. Quia opera *ad extra* communia quidem ſint quoad *operationem*, quamvis non ſint quoad *terminum* operationis. Quibus cautè obſervatis, facile reſponderi poteſt ad rationes ex adverſo.

4. An citra peccatum hominis Filius Dei fuiſſet, incarnandus.

XVII. *Quartò*, an citra peccatum hominis, Filius Dei nihilominus incarnandus fuiſſet? *Affirmativam* tutati ſunt nonnulli è Scholaſticis, Alexander Ales, Aquinas, Occam, Bonaventura & alii, quos ſuperiori ſeculo, peculiari libello, ſecutus eſt Andreas Oſiander, dogma Scholaſticorum, decem argumentis confirmaturus, & tandem etiam Sociniani Scholaſticorum πρῶτον ψεῦδος videtur eſſe, quod incarnatus fuerit, non *nobis* tantum; ſed &, ut ſibi gloriam mereretur: Oſiandri, quod hominem conditum exiſtimet, ad imaginem Chriſti *incarnandi*: Socinianorum, ut *ſatisfactionem*, præcipuum incarnationis finem, elevarent. Quibus cautè obſervatis, non multum remanebit difficultatis circa quæſtionem. *Negativam* ergo cum Scripturâ ſuſtinent Orthodoxi,

Sententiarum divortium.

Argumenta Orthodoxorum.

(Quamvis nonnulli è Reformatis, Zanchius *Hexaëm.* p. 3. lib. 3. c. 2. Bucanus *Inſtit.* Art. x. Willet. de *ſtat. hominis* lib. 1. diverſum videantur ſentire) eo quod A. promiſſiones & *ſacrificia*, quæ Meſſiam præfigurârunt venturum, tantum præſupponant peccatum, eius adventu, ſeu incarnatione expiandum. v. g. Gen. III. 15. Pſal. XXII. & XL. & LXIX. & CX. Jeſ. LIII. Dan. IX. Zach. IX. 9. Nec datur locus diſſimilis. B. Non alius in N. T. traditur incarnationis *finis*, quam peccatorum expiatio Matth. I. 21. Luc. I. 67---& II. 30. Joh. I. 29. Matth. IX. 13. & XX. 28. Gal. IV. 4. 5. 1 Tim. III. 16. Heb. II. 14. 1 Joh. III. 8. &c. Etiam C. *Officium* Mediatorium, quo ſolo functurus, in mundum venit, peccatum & peccatores præſupponit: ſic *propheticum* Jeſ. LXI. 1. *Sacerdotale* Jeſ. LIII. 2. 10. Matth. XX. 28. *Regium* Zach. IX. 9.

Objectiones Scholaſticorum.

Obnituntur interim 1. *Scholaſtici*, eo quod (*a*) meritus ſit ſibi gloriam Phil. II. 9. Reſp. א. ſed obedientiâ *paſſivâ verſ.* 8. quæ præſupponit peccatum, aut ſi *activâ* etiam, *propter* peccatores Gal. IV. 4. ב. Meruit gloriam creaturæ, ut homo, quâ non indiguiſſet ſi incarnatus non fuiſſet, non magis quam Pater & Spiritus S. Quod (*b*) incarnatus fuerit, ut ſuam φιλανθρωπίαν verſus homines oſtentaret Prov. VIII. 31. Reſp. Utique, ſed ut *peccatores* Eph. V. 1. Joh. III. 16. Quod (*c*) in V. T. ſæpius carnem aſſumpſerit, ut hominibus appareret, citra reſpectum *ad peccandum* Gen. XVIII. 31. &c. proinde etiam aſſumere potuerit, ut ei perſonaliter uniretur. Reſp. א. A poſſe ad eſſe non valet ſequela. ב. Et apparitionum illarum uſus aliquis fuit reſpectu peccatorum.

Objectiones Oſiandri.

2. Oſiander, quod (1) ſimus ad imaginem *Chriſti* conditi. Reſp. A. Hoc abſque Scripturâ dicitur. Imo B. contra Scripturam, quæ imaginem *Dei* ut Creatoris commemorat Eph. IV. 24. Col. III. 10. Gen. I. 26. (2) Alias caruiſſet prærogativâ *capitis* ſupra Angelos & homines. Reſp. Non indiguiſſet etiam, magis quam Pater & Spiritus S.

Objectio Socinianorum:

Tandem 3. Sociniani, quod homini etiam integro Chriſtus *tradere* debuerit gloriam. Reſp. Probent, cum Deus triunus id facere potuiſſet. Confer §. IV.

Quæſtiones circa naturam aſſumptam.

Quæritur.

1. An natura aſſumta vera fuerit & noſtræ conſubſtantialis?

XVIII. Succedunt controverſiæ circa naturam *aſſumptam*. Quæritur 1. an, quam aſſumſit λόγος, humana natura vera fuerit, noſtræque per omnia ὁμοούσιος? Affirmant cum Scripturis Reformati: *Negant*, *directe* quidem 1. *Docetæ* & *Phantaſtici*, hæretici, ſtatim ab exceſſu Apoſtolorum tradentes, non *veram* humanitatem; ſed ejus tantum Φάντασμα, quod verum exiſtimares, Filium Dei aſſumſiſſe, quæ ſententia poſtmodum à *Manichæis* & *Marcionitis* fuit renovata. Hinc de *Cerdonianis* Auguſtinus, de *Hæreſ.* c. 21. narrat, quod *Chriſtum ipſum, nec natum ex fœminâ, neque carnem habuiſſe, neque verè mortuum, vel quicquam paſſum, ſed ſimulaſſe*, docuerint.

Sententiæ hæreticorum:

1. Docetarum.

Eò quod (1) Angeli ſic ſæpius apparuerint in carne. Reſp. Sed (*a*) nullibi aſſumpſerunt *ſemen Abrahæ*, ſic ut fratribus facti ſint per *omnia ſimiles* Heb. II. 16. Nec *caro* facti dicuntur. (*b*) Maximum diſcrimen eſt, inter φανέρωσιν & πρόσληψιν Heb. II. 16. καὶ ἰσάρκωσιν.

Objectiones.

Quod (2) Spiritus S. apparuerit in *columbâ*, nec tamen columba *factus* ſit. Reſp. Toto cælo diſtat *apparitio* Spiritus S. ab *unione* naturarum in Mediatore: Illa enim A. *ſymbolica* tantum fuit; hæc *perſonalis*: Illa B. ad *tempus* tantum; hæc *indiſſolubilis* Heb. VII. 17. illa C. non ſpectabat ad liberandas *columbas*, quemadmodum hæc ad liberandos *homines*. Quod (3) dicatur miſſus ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, *in ſimilitudine carnis* Rom. VIII. 3. Reſp. Dicitur, non ſimpliciter; ſed σαρκὸς ἁμαρτίας. Quod (4) ſeipſum exinaniverit, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, *formam ſervi accipiens, in ſimilitudine hominum factus* Phil. II. 7. Reſp: Hoc eſt, quod divinam naturam & majeſtatem ad tempus occultaverit, *formâ ſervi*, naturâ & *ſimilitudine* aliorum hominum *habituque* vulgari; ſic tamen, ut nihilominus carnis & ſanguinis, juxta cum infantibus *verè* fuerit factus particeps Heb. II. 13. 14. Joh. I. 14.

2. Heteruſiorum.

2. Ἑτερούσιοι, qui *veram* quidem humanitatem in eo agnoſcebant; ſed noſtræ ὁμοούσιον negabant. Sic *Valentiniani*, de quibus Irenæus *Adverſ. hæreſ.* l. 1. c. 1. teſtatur, quod ſtatuerint, Χριστὸν διὰ τῆς Μαρίας διοδεύσαντα, καθάπερ ὕδωρ διὰ τῆς σωλῆνος ὁδεύει. *Ghriſtum per Mariam tranſiiſſe, ſicut aqua tranſit per canalem.* Colludit etiam Eutyches. Quorum veſtigia hodie legunt *Anabaptiſtæ*, Suenkfeldiani, *Enthuſiaſtæ*, tandem & So-

Sociniani, ſtatuentes ℞. *tam ex ſanguine Mariæ, quam ex materia à Deo ad gignendum corpus allata, genitum eſſe* Chriſtum. Ita Smal. *Examin. Error. Francii.* Errore 18. 3. Ipſum carnem in aſcenſione, depoſuiſſe. Oſtorrod. *Inſtit.* cap. 28. 3. Α᾽ψυχοι, qui, vel *omnem* animam ei abrogabant, ut Ariani: vel animam tantum *rationalem*, ut *Apolinariſtæ*; ſcil. ut pro animâ rationali, ei eſſet *divina* natura: vel animæ rationali, peculiarem abrogabant *voluntatem*, ſic Monotheletæ. Tot modis, magis *directe* negatur *vera* Mediatoris humanitas; magis *ex obliquo* eam negant A. *Synuſiaſtæ* Lutherani, & B. *Methuſiaſtæ* Pontificii, qui ut *cruſtum* Chriſtum faciant, tale ei affingunt corpus, quod (*a*) vel *ubique* ſit diffuſum, & nullo circumſcriptum ſpatio (*b*) vel inviſibile, impalpabile, illocatum & inextenſum, ſub puncto inviſibili latens, in multis locis à ſeinvicem diſcretis, *actu* præſens illocabiliter & incircumſcriptivè, idque citra ſui multiplicationem, nec occupato ſpatio medio, quod denique fiat ex *pane*, vi quarundam vocularum, magico more ſuper illo demurmuratarum, quod proinde nobis non ſit per *omnia* ſimile, excepto peccato.

3. Apſychorum.

Fundamentum ſententiæ Orthodoxæ.

Quibus omnibus unum hoc generale; ſed invictum opponimus argumentum. Cui, per Scripturas, omnia requiſita, *veræ*, noſtræque ὁμοουσίου humanitatis competunt, ei *vera* competit, noſtræque ὁμοούσιος humanitas: ſed humanæ Mediatoris naturæ, omnia per Scripturas competunt requiſita, *veræ* noſtræque ὁμοουσίου naturæ, Ergo &c. *Major* citra contradictionem negari nequit, nec, ſat ſcio, negabitur. *Minor* ſic patet: cui humana nomina, partes eſſentiales, affectiones & operationes competunt; ei omnia requiſita, *veræ* noſtræque ὁμοουσίου naturæ competunt, quod ad hæc capita *omnia* talia requiſita revocari poſſint: ſed humanæ Chriſti naturæ, humana nomina, partes eſſentiales, affectiones & operationes competunt: ergo omnia talia requiſita ipſi competunt. *Minor* per partes ſic patet A. quoad *nomina*, quando *homo* appellatur 1 Tim II. 5. *vir* Zach. VI. 12. *puer* Jeſ. IX. 5. *filius Abrahami*, *Davidis* Matth. I. 1. *ſemen mulieris* Gen. III. 15. *de tribu Juda* Apoc. V. 5. *fructus lumborum* Davidis Act. II. 30. *germen* Davidis Jer. XXIII. 5. *Filius hominis* Dan. VII. 13. B. Quoad *partes* eſſentiales; *anima* Matth. XX. 28. & XXVI. 38. Luc. XXIII. 46. *corpus* Matth. XXVI. 26. Col. I. 22. Quin & partes integrales corporis: *caro* Luc. XXIV. 39. *ſanguis* Matth. XXVI. 28. *oſſa* Joh. XIX. 33. *manus*, *pedes*, *oculi*, *caput*, *facies*, *aures*, *os*, *pectus*, *latus* &c. C. Quoad *affectiones* (*a*) *animæ*, *intellectus*, cui paſſim ſcientia & ignorantia tribuitur Jeſ. VII. 15. Luc. II. 40. Marc. XIII. 32. *voluntas* Matth. XXVI. 39. cui *virtutes* tribuuntur Jeſ. XI. 1. Matth. XI. 27. & *affectus*. *amor*, *odium*, *deſiderium*, *fuga*, *lætitia*, *triſtitia*, *ira*, *metus*, &c. qui paſſim ei aſſeruntur. (b) *corporis*, localitas, viſibilitas, finitudo Luc. II. 7. Marc. XVI. 6. palpabilitas Luc. XXIV. 39. (c) *Corporis & animæ*, infirmitates *ſpeciei* humanæ communes; ſitire, eſurire, delaſſari, pati, mori &c. Heb. IV. 15. D. Quoad *operationes*, velle, nolle, loqui, prædicare, edere, bibere &c. Conf. quæ in dogmaticis prælibavimus §. VI.

Objectiones.

Nec his omnibus obſtat, quod (1) dicatur de *Cælo deſcendiſſe* Joh. III. 13. 1 Cor. XV. 47. Joh. VI. 50. Intelligendum enim hoc eſt de *divina* naturâ, quæ, dum *manifeſta eſt in carne* 1 Tim. III. 16. *deſcendiſſe* dicitur. Conf. Gen. XVIII. 21. (2) *ſubſiſtentia* deſtituatur; quoniam illa, non in *natura* proprie; ſed in *perſona*, exigitur.

2. An Filius Dei aſſumſerit humanam perſonam?

XIX. Quæritur 2. An λόγος aſſumens, non *naturam* tantum humanam, ſed & *perſonam* aſſumſerit? ſeu, an natura quam aſſumſit λόγος, fuerit deſtituta *ſubſiſtentia* ſeu perſonalitate? poſterius 1. *negabant* Neſtoriani, *duas* in Mediatore *perſonas* admittentes, ſeparabiles etiam. 2. *Limitant* Lutherani, negando quidem ei *propriam* ſubſiſtentiam; ſed largiendo *divinam* ſubſiſtentiam, unione perſonali ſibi communicatam. 3. *Affirmant* Orthodoxi, omnem omnino *ſubſiſtentiam*, humanæ naturæ abrogando. Interim *exiſtentiam*, & quidem *ſubſtantialem*, ei largiuntur, licet non *incommunicabilem*, eoque non ſubſiſtentem. Argumenta partis Orthodoxæ adduximus in *dogmat.* §. VI. Nec defectus *ſubſiſtentiæ* derogat 1. *Veritati* humanæ naturæ. 2. *Perfectioni* ejuſdem: cum ad veritatem & perfectionem *naturæ*, non requirantur quæ *perſonæ* ſunt propria.

Diverſitas ſententiarum.

Quæſtiones circa unionem naturarum.

Quæritur:

1. An vera detur utriuſque naturæ unio, perſonalis?

XX. Circa ipſam naturarum *unionem*, hæc potiſſimum controverti ſolent. An vera detur utriuſque naturæ, in uno Mediatore unio perſonalis? Negant pertinaciter, ridentque *unionem* hanc, omnes Antitrinitarii, Judæi, Sociniani, &c. Affirmant Chriſtiani. Quod demonſtratum jam dudum ſit: (a) Mediatorem ab æterno *Deum*, Patrique ὁμοούσιον eſſe (b) eundem quoque verum, nobiſque ὁμοούσιον *hominem* eſſe; nihilominus (c) *unam* tantum perſonam eſſe, idque (d) ex officio mediatorio, ita eſſe *neceſſario* debere: jam ſuâ ſponte *unio* duarum naturarum ſequitur, cum præſertim Scriptura tot teſtimoniis, & tam clare paſſim eam doceat. v. g. Joh. I. 14. Rom. IX. 5. Col. II. 9. 1 Tim. III. 16. Heb. II. 14. 16. 1 Joh. IV. 2. &c. Ejuſque *neceſſitatem*, tam conſtanter, & tanto zelo urgeat Eccleſia. Vid. Gerh. *Exegeſ.* loc. IV. §. 35. ut Hilarius *de Trinit.* lib. 9. teſtetur: *Ejuſdem periculi res eſt in Chriſto, vel divinitatem, vel carnem noſtri corporis negare; alterum*

Argumenta Orthodoxa.

terum ſine altero, nihil ſpei tribuit ad ſalutem. Neſcit, plane neſcit vitam ſuam, qui Chriſtum, ut verum Deum; ita & verum hominem ignorat.

Objectiones adverſariorum.

Si igitur cauſentur: (1) *homo eſt, ergo Deus non eſt*, quod Judæi Chriſto objectabant Joh. x. 33. Reſpondebimus: non ſequitur, quia *utrumque* Chriſto Scriptura tribuit. (2) *Darentur in Chriſto duæ naturæ contrariæ.* Reſp. Non contrariæ, ſed *diverſæ* tantum. (3) *Chriſti humanitas monſtrum foret, perſonalitate deſtituta.* Reſp. Negabimus, quia ad *naturam* perſonalitas non requiritur. (4) *Deus nec pati nec mori poteſt.* Reſp. Quoad *deitatem* non poteſt; ſed in ſuâ *humanitate* omnino poteſt. (5) *Deo eſſentialis mutatio accidiſſet.* Reſp. Nequaquam, quia perſonalis tantum *relatio* acceſſit. (6) *Duos in una perſonâ filios fore* Reſp. Duplex tantum *filiatio*, ad Patrem & ad Matrem, qualis etiam in nobis obſervatur. (7) *Si vera eſſet, Matthæus & Lucas eam expoſuiſſent.* Reſp. Expoſuerunt ſane, ſi non ita ex profeſſo, ut Johannes aliique ſcriptores θεόπνευστοι, id peculiari causâ factum, quod principaliter ipſis propoſitum fuerit, humanitatis hiſtoriam pertexere.

2. An formale unionis in eo conſiſtat quod ſubſiſtentia ſecundæ perſonæ ſit communicata humanæ naturæ?

XXI. Quæritur 2. An *formale unionis conſiſtat in eo, quod ὑπόστασις τοῦ λόγου, ſit facta carnis ὑπόστασις?* Lutherani affirmant Joh. Gerard. Exeg. Loc. IV. §. 115. Nos cum Scripturâ negamus. Sententiæ Lutheranæ πρῶτον ψεῦδος eſt, ut commodius tueantur *communicationem* idiomatum, inter naturas, per περιχώρησιν, & per eam Chriſti caro ſit *omnipræſens*, adeoque etiam in ſacrâ cœna. Quæſtio in duobus eſt: an hæc communicatio ὑποστάσεως divinæ ſit *forma?* an ſaltem ſit *conſectarium* unionis? Utrumque negant Reformati, quia (1) Naturæ humanæ nulla competere poteſt ὑπόστασις ſive *propria*, ſive *communicata*; fieret enim *perſona*: quia (2) ὑπόστασις divina, ipſa eſt *eſſentia* divina, ac proinde, communicata humanitati ὑποστάσει divina, ipſa fieret *eſſentia* divina: quia (3) ſi ὑπόστασις divina communicaretur περιχωρήσει quadam, humanæ naturæ; tum humana natura, fieret perſona divina, cui enim *perſonalitas divina* competit, illud, procul dubio, eſt *perſona divina*: quia (4) Scriptura nullibi unionem illam repræſentat tali communicatione; ſed per λαβεῖν Phil. II. 7. & ἐπιλαμβάνειν Heb. II. 16. quibus ineffabilis illa relatio ſignificatur, humanæ *naturæ* ad *perſonam* divinam, quâ, non tantum illa huic conjuncta eſt individulsè; ſed etiam ab hac *ſuſtentatur* ut exiſtat: non ſuſtentatione *communis* providentiæ; ſed *perſonali*, quâ illa cum hac, ingrediatur conſtitutionem unius perſonæ θεανθρώπου

Sententia Lutheranorum.

Sententia Reformatorum ejuſque rationes.

Objectiones.

Nec 1. pro ſua ſententia, Joh. Gerardus, omnibus arrectis viribus à §. 115. uſque ad 121. vel unum producit argumentum, niſi quod præſupponat, non probet, unionem, *perſonalem* eſſe non poſſe niſi *perſonalitas* ſeu ὑπόστασις τοῦ λόγου, communicetur carni: cum ea ſufficienter *perſonalis* eſſe poſſit, per eam *relationem* naturæ humanæ ad divinam perſonam, qua illa cum hac unam conſtituunt perſonam. Unde Scriptura, circa hanc unionem occupata, talia tradit, quæ non aliquam *communicationem* ſeu περιχώρησιν humanæ naturæ factam, indigitent; ſed *aſſumtionem* tantum, ſuique in *carne manifeſtationem.* Et ſi 2. ſic velis arguere: vel propriam habuit ὑπόστασιν humana natura, quod Neſtorianum eſt; vel nullam habuit, & ſic non *exſtitiſſet*; vel ὑπόστασιν habuit τοῦ λόγου: Ego ſecundum eligam; nec tamen propterea non *exſtitit*; ſed tantum non *ſubſtitit*, quæ duo toto cœlo differunt. Et ſi quid 3. ulla cum ſpecie, pro hac *communicatione* urgeri poſſit, erit locus Col. II. 9. Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, *ei inhabitat tota plenitudo deitatis corporaliter.* Per quem ipſis deitas inhabitat naturæ humanæ: ſed ſi bene attendas, obſarvabis 1. nullam hic *perſonalitatis* ſeu hypoſtaſeos, fieri mentionem; ſed *deitatis.* 2. non dici inhabitare humanæ *naturæ*; ſed toti *perſonæ*, ἐν αὐτῷ, & quidem 3. σωματικῶς, h. e. cum carne: ut ſenſus ſit, in una Mediatoris perſona, quaſi cohabitare deitatem & carnem, ſeu humanam *naturam.*

Quæſtiones circa conſectaria unionis.

Abſurda Lutheranorum quæ ſpectant ad conſectaria unionis perſonalis.

XXII. Ex communicata humanæ naturæ, ὑποστάσει τοῦ λόγου, ſyrma profluit apud Lutheranos, perverſarum hypotheſeωn, in ordine ad *conſectaria* hujus *unionis*; dum enim, vel ex propriis hypotheſibus, ὑπόστασις τοῦ λόγου, non differt realiter ab eſſentia divina; ſequitur communicata ὑποστάσει, communicatam etiam eſſe *eſſentiam* divinam: & cum porro, *eſſentia* divina realiter non differat à ſuis *proprietatibus*; ſequitur, communicata ὑποστάσει, communicatas quoque humanæ naturæ fuiſſe *proprietates* divinæ eſſentiæ, atque eadem opera *infinita chariſmata.* Retexenda igitur hæc ſunt paulò diſtinctius. Quæritur ergo:

Quæritur: 1. An natura divina fuerit communicata humanæ naturæ. Sententia Lutheranorum. Et Reformatorum cum ſuis rationibus.

XXIII. 1. An per unionem hypoſtaticam, natura divina fuerit communicata humanæ naturæ? Lutherani, quo commodius hâbeant, quod proprietates divinæ naturæ, & inter eas omnipræſentia, fuerint communicatæ humanæ naturæ, per quam omnipræſentiam, caro Chriſti adſit in ſacra Cœna, & elementis ſacramentalibus, & communicantibus omnibus; ſtatuunt naturam divinam, per unionem hypoſtaticam, fuiſſe communicatam humanæ naturæ, quæ coincidit cum ejus proprietatibus, omnipræſentia, omnipotentia, potentia vivificativa. Reformati, ut agnoſcunt, per unionem iſtam, duas *naturas* coiiſſe in una ejus *perſona*, ita ut in una perſona exiſtat duplex natura, divina & humana; ita negant, quod naturæ *ſibi invicem* fuerint communicatæ.

Eò

Eo quod 1. de tali communicatione, γρὶ quidem Scriptura non habeat, utpote, quæ perpetuo loquitur in *concreto* de *perſona* Phil. II. 6. 7. *qui cum exiſteret in forma Dei.... ſeipſum inanivit aſſumta forma ſervi* &c. Heb. II. 14. *Et ipſe*, καὶ αὐτὸς, *conſimiliter participavit* μέτεσχε *de eiſdem*...& vſ. 16. *neque enim Angelos aſſumit*, ἐπιλαμβάνεται; *ſed ſemen Abrahæ aſſumit* ἐπιλάμβανεται &c. Nec datur in Scripturis contrarium exemplum. Eò quod 2. Lutheranorum ſententia apertam implicet naturarum *confuſionem*, adeoque Eutychianiſmum. Si enim 3. Naturæ humanæ communicata fuiſſet divina *natura*; tum humana natura facta fuiſſet divina natura: quod enim habet divinam naturam, id divina natura eſt, & ſic ceſſaret natura humana, & ſuccederet manifeſta *confuſio*. Eò quod 4. Si per unionem perſonalem, humanæ naturæ communicata fuiſſet *divina* natura, tum per eandem unionem, *divinæ* naturæ communicata fuiſſet humana natura, & ſic divina natura facta fuiſſet *humana* natura. Et conſequenter 5. Sicut cum communicatâ divinâ naturâ, communicatæ ſunt proprietates divinæ; ita & vice verſâ, divinæ naturæ communicatæ fuiſſent proprietates humanæ naturæ, & per hoc divina natura facta fuiſſet, viſibilis, palpabilis, paſſibilis, mortalis, non æterna. Addamus 6. Si natura divina fuiſſet communicata humanæ naturæ; tum tota Trinitas fuiſſet incarnata, quia *natura* divina tribus perſonis eſt communis. Atque etiam 7. Si naturâ divina communicata fuiſſet humanæ naturæ; tum humana natura fuiſſet ipſa *omnipotentia*, quia divina natura ipſa eſt *omnipotentia*.

Objectiones.

Nec video, quid pro ſe cauſari poſſint οἱ ἐξ ἐναντίας, quam A. quod per unionem iſtam, humanæ naturæ fuerit communicata *ſubſiſtentia* divinæ perſonæ, quæ per eam facta fuerit ἐνυπόστατος: cum ſubſiſtentia divina idem ſit cum ejus naturâ. Reſp. Jam dudum ex profeſſo negavimus *ſubſiſtentiam* divinam communicatam fuiſſe humanæ naturæ. B. Quod Col. II. 9. dicatur *omnem plenitudinem deitatis* in Chriſto *habitate corporaliter*. Reſpondimus dudum, quod omnis plenitudo deitatis habitet in Chriſto θεανθρώπῳ, ſed non in *natura* humana. Quod C. Deus dicatur *manifeſtatus in carne* 1 Tim. III. 16 Reſp. Non dicitur *deitas* communicata carni; ſed in *carne*, propter unionem perſonalem in una *perſona*, Deum *inviſibilem*, quaſi factum fuiſſe *conſpicuum*, ſcil. per ἐμπεριχώρησιν, de qua Servator Joh. XIV. 9. 10. Quod interim D. per iſtam unionem facta fuerit aliqua κοινωνία naturarum. Reſp. Utique in perſona; ſed nequaquam in naturâ humanâ. Adhæc E. Quod fideles dicantur θείας κοινωνοὶ φύσεως 2. Pet. I. 4. quanto magis humana Chriſti natura. Reſp. 1. Si valeret ſequela, omnes fideles, perinde Deus eſſent ac Chriſtus. Sed 2. *natura* intelligitur non *eadem* quæ Deo competit; ſed *ſimilis* quodammodo, ſcil. ratione ſanctitatis divinæ.

2. An ex unione naturarum in perſonâ ſequatur communicatio idiomatum in naturis? Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

XXIV. Quæritur 2. An ex unione duarum naturarum in unâ perſonâ, legitimè ſequatur *communicatio* proprietatum in *naturis*, ita ut proprietates divinæ: omniſcientiâ, omnipotentia, omnipræſentia, vis vivificandi &c. communicatæ ſint *humanæ naturæ*? Lutherani, ex communicatione naturæ, quæſtionis præcedentis, (ſi non falſa eſſet) rectè inferrent affirmativam: Reformati, *communionem* quidem proprietatum in *perſonâ*, admittunt; ſed *communicationem* inter naturas negant. Eò quod 1. *proprietates* divinæ, cum ipſâ divinâ *eſſentia* coincidant, conſentientibus ipſis adverſariis, adeoque communicatis divinis *proprietatibus*, communicata ei fuiſſet divina *natura*; quod parag. præcedenti refutavimus. 2. Si per hanc unionem, *humanæ* naturæ communicatæ ſint proprietates *divinæ*; & *divinæ* naturæ, per eandem unionem, communicatæ fuiſſent proprietates *humanæ* naturæ, compoſitio, finitudo, localitas &c. 3. Si proprietates *quædam*: omnipræſentia, omnipotentia &c. communicatæ fuiſſent, tum *omnes* proprietates fuiſſent, & ſic humana natura fuiſſet ab æterno, fuiſſet ſimpliciſſima, immutabilis, impaſſibilis &c. eo quod *proprietates* divinæ ſint *inſeparabiles*, utpote quæ omnes eandem indiviſam Dei eſſentiam, per inadæquatos conceptus, exprimunt. Addam 4. Quod Scriptura hujuſmodi communicationis, nullam omnino faciat mentionem. Nec eſt fere quod in contrarium cauſentur, niſi A. communicatam humanæ naturæ *hypoſtaſin* τοῦ λόγου, & cum eâ, *eſſentiam* divinam, quæ concludat *proprietates* divinas, quam dudum refutavimus parag. præcedentibus.

Objectiones.

B. Similia quædam, v. g. quod vita animæ communicetur corpori. Reſp (1) Anima non communicat *vitam* ſuam corpori; ſed in corpore *producit* vitam. Et (2) ſi communicaret, non tamen ſequeretur. 3. Quod humanæ naturæ in Scripturis tribuantur omnipræſentia, omniſcientia, omnipotentia &c. Id enim, cum de attributis iſtis ſingulatim ageremus Lib. II. negavimus refutavimuſque. Addunt, C. Quod *caro* Chriſti, h. e. humana ejus naturâ, dicatur vivifica Joh. VI. 54. 55. quod procul dubio eſt inter proprietates *divinæ* naturæ: Reſp. 1. Dicitur item vſ. 63. quod *caro non proſit* h. e. quod verba ſua non ſint intelligenda *carnaliter* ſeu propriè, eò quod *ſpiritus* ſit *qui vivificet*: ſed *ſpiritualiter* ſeu impropriè, de ſpirituali communione, quam homines per fidem ſecum habeant, per quam ipſe ſit vita eorum Col. III. 4. Gal. II. 20. Joh. XIV. 6. Tum 2. loquitur Chriſtus de totâ ſuâ *perſona* vſ. 53. EGO *ſum panis ille vitæ*, *qui è cælo deſcendit*. Sic vſ. 33. & vſ. 35. EGO *ſum panis vitæ*, *qui ad* ME *venit*, *non eſuriet*; *& qui in me credit*, *nunquam ſitiet*. Pergunt D. Pater ipſi

ipſi *dedit vitam habere in ſe* Joh. v. 26. id quod procul dubio, pertinet ad proprietates *divinas*, & neceſſario ad humanam naturam referendum eſt, quia *divinæ* naturæ nihil dari poteſt. Reſp. Hoc omnino referendum eſt ad divinam perſonam, cui Pater vitam *independentem* dedit, non per *gratiam* unionis; ſed per æternam generationem, quâ, cum eſſentia, ſecundæ Trinitatis perſonæ communicata eſt vita independens. Necdum ſubſiſtunt; ſed adjiciunt E. Quod Joh. xvii. 5. petat ſibi communicari *gloriam illam, quam apud ipſum habuerit antequam mundus eſſet*; ea vero, citra dubium eſt gloria *divina*, quæ cum communicari non poſſit *divinæ* naturæ, communicanda ipſi veniat ſecundum *humanam* naturam. Reſp. 1. Petit talem ſui glorificationem, quam per unionem hypoſtaticam, hactenus necdum habuerit, qualem tamen intendunt Lutherani. 2. Nec petit ullam gloriam *dari* aut *communicari humanæ* naturæ; ſed petit *glorificari*; *glorifica me*, h. e. gloriam divinæ naturæ, quæ hactenus, per aſſumtam *formam ſervi*, occultata fuerat, *manifeſtari*, eatenus ut agnoſcatur ab hominibus. Cauſantur F. Quod Pater Filio dederit poteſtatem faciendi judicii, ὅτι *Filius hominis eſt*, h. e. *quatenus* filius hominis eſt. Reſp. Non vult textus aliud, quam quod Pater Filio Mediatori dederit poteſtatem judicandi, *quia* ipſe ſolus inter Perſonas divinas ſit filius hominis, qui per humanam ſuam naturam aptus ſit, pronunciandi viva voce ſententiam judicialem. Adjiciunt tandem G. Quod humanæ naturæ Deus dederit *ſedere ad dextram* ſuam Marc. xvi. 19. Matth. xxvi. 64. quæ gloria ſanè eſt gloria *divina*. Reſp. 1. Negatur quod *ſedere ad dextram* Dei, ſit gloria divina: ſic enim & Pater & Spiritus S. deſtituerentur illâ gloria divina, & per hoc, non eſſent Deus, cum ipſis non tribuatur, quod ſedeant ad dextram Dei: Sed 2. intelligitur gloria mediatoria quam, ex pacto æterno, ſibi meritus fuit ſui humiliatione Heb. i. 3. cum Phil. ii. 7. 8. 9. 10. Si quid præterea objectant, id tam elumbe eſt, ut ſeipſum ſponte refellat.

2. An ab unione perſonali, Mediator dona acceperit infinita, aut talia quibus nihil potuerit accedere?

XXV. Quæritur 3. An ab unione perſonali, Mediator dona acceperit *infinita*, aut talia ſaltem, quibus nulli gradus poſt nodum potuerint accedere? Lutherani quo efficacius tueantur, proprietates divinas fuiſſe communicatas humanæ naturæ, *dona* peſſimè confundunt cum *attributis* divinis, ut ex eo, quod *dona* non poſſint cadere in divinam naturam, efficacius conficiant infinita fuiſſe communicata humanæ naturæ: ſtatuunt *dona* infinita ei communicata fuiſſe ſecundum humanam naturam. Scholaſtici cum ſuis, *finita* quidem cenſent; ſed talia tamen, ab ipſo conceptionis primo momento, quibus nihil omninò potuerit *accedere*. Nec deſunt inter eos qui diſtinguant dona, quoad *habitum*, & quoad *actus*, ut reſpectu *prioris*, ab ipſo momento primo conceptionis, fuerint perfecta; reſpectu *poſteriorum*, ereverint. Reformati, *dona* accurate diſtinguunt ab *attributis* divinis, velut *effecta* à ſuis *cauſis*, & admittunt quidem dona Chriſto mediatori, ſecundum *humanam* naturam, communicata fuiſſe, tanta ac talia, quæ in naturam finitam cadere poſſunt; ſed nec *infinita* ſimpliciter, nec ſimul & ſemel; ſed quæ lapſu temporis paulatim ad ſuam ἀκμὴν pergere debuerint, & ſic Scriptura *plenum* gratiâ ſtatuit inde ab utero; ut tamen dona illa cum ætate *profecerint*, quod patet (1) Scripturæ diſertis teſtimoniis Luc. ii. 40. 52. Marc. xiii. 32. (2) pleniore Spiritus S. effuſione, facta imprimis in *Baptiſmo*, cujus ſymbolum erat *requies* Spiritus S. in eo Matth. iii. 16. 17. Joh. i. 32. cum Jeſ. xi. 1. 2. (3) eo quod nobis per omnia ſimilis fuerit, excepto peccato Heb. ii. 17. & iv. 15. Nec adverſarios juvat, quod Deus ei non *admetitus* dicatur Spiritum Joh. iii. 34. Neque enim id excludit *omnem* omnino menſuram; ſed eam quam *regulariter* creaturis admetitur Conf. Eſth. i. 8. Si addant, omnem poteſtatem in cœlo & in terra ipſi datam fuiſſe Matth. xxviii. 18. facilis accidet reſponſio, non *ſimpliciter* intelligi *omnia*; ſed ea *omnia*, quæ requiruntur ad gubernationem Eccleſiæ, ut patet ex vſ. ſubſequente.

Sententia Reformatorum.

Fundamenta ſententiæ Lutheranæ.

4. An ab hac unione, ubicunque exiſtit divina perſona, ibi et am exiſtat caro?

XXVI. Quæritur 4. An ex hac unione, ubicunque exiſtit ὁ λόγος, ibi etiam exiſtat caro? *Reformati* negant, eo quod (1) Scriptura diſertè neget Joh. xi. 15. 32. Luc. ii. 12. 42. Marc xvi. 6. Joh. xvi. 28. & xvii. 11. Heb. viii. 4. &c. (2) Articuli fidei noſtræ multis modis reclament. Sic enim (*a*) quoad humanam naturam, non eſſet nobis per *omnia ſimilis*. (*b*) non potuiſſet *naſci*, ac prodire ex utero materno. (*c*) non potuiſſet *mori*, per ſeparationem corporis ab anima. (*d*) non potuiſſet *reſurgere*. (*e*) non poſſet *reverti* ad judicium. *Omnia* enim iſta, *reſtrictam* ad unum locum, carnis Chriſti præſentiam præſupponunt. Non addam (3) quod per adæquatam iſtam carnis & λόγου coëxiſtentiam, caro Deus fieret. *Lutherani*, in gratiam oralis manducationis in S. Cœnâ, A. unionem perſonalem fingunt, quæ *profundiſſimam duarum naturarum περιχώρησιν, immanentiam, permeationem, circumminceſſionem, præſentiſſimam naturarum præſentiam, naturarumque communicationem*, ut loqui amant, implicet, *per quam naturæ ſeſe quaſi intimè permeent, & pertranſeant, ita quidem ut intra carnem λόγος, & intra λόγον caro ſit & maneat*, adeoque *nec λόγος extra carnem, nec caro extra λόγον*; *ſed ubicunque eſt λόγος, ibi etiam præſentiſſimam ſibi habeat carnem*. Talem autem unionem nos in præcedentibus dudum refutavimus. B. Per eandem unionem,

Rationes Reformatorum negativæ.

Fundamenta Lutheranorum affirmativa.

nem, exiſtimant, *omnipræſentiam λόγυ* communicatam eſſe *carni*, quam *communicationem* proprietatum, nos etiam §. xxv. ex profeſſo conſecuti. Addunt C. nonnulla Scripturæ teſtimonia Eph. IV. 10. & I. 23. Matth. XVIII. 20. & XXVIII. 20. Sed quæ, non de præſentia *naturæ* humanæ; ſed *perſonæ* totius loquuntur: aut etiam de præſentia, non tam *naturæ*, quam *gratiæ* 2 Cor. XIII. 13. Tandem D. urgent, abſque hac *adæquata* coëxiſtentia λόγυ & carnis, unionem tolli, & naturas divelli. Reſp. Nimium craſſè, cum nullibi caro exiſtat, quin ei coëxiſtat λόγος, eique perſonaliter maneat unitus; licet λόγος exiſtat, ubi ſibi non coëxiſtit caro. Perinde ut unio inter animam & caput, non tollitur, eo quod caput non exiſtat, ubicunque exiſtit anima, dum anima v. g. in pedibus exiſtit, ubi non exiſtit caput.

5. An unio diverſarum naturarum non inferat compoſitionem in Mediatore?

XXVII. Denique *quinto*, an unio diverſarum naturarum, non inferat aliquam compoſitionem in Mediatore? Reſp. Compoſitionem non fieri in perſona *aſſumentis λόγυ*, dudum docuimus: nec etiam in perſonâ *Mediatoris* fieri, plerique Theologi volunt, quod Deus non poſſit ingredi compoſitionem cum creatura: eo quod *totum* ſemper & neceſſario perfectius exiſtat, qualibet ſua parte, coëunte in toto, perfectione utriuſque partis; quod ſane veriſſimum eſt, in *ordinaria* quavis creaturarum compoſitione, ubi pars una perfectionem partis alterius, nec formaliter nec eminenter includit: aſt vero, ſi de *extraordinaria* compoſitione quæratur, ubi pars altera perfectionem alterius, non quidem *formaliter*, attamen *eminenter* abſorbet: non video, qua ratione negari debeat; *vel* Deum ingredi poſſe compoſitionem *talem*, cum creatura: *vel λόγον* cum carne non poſſe concurrere ad *compoſitionem* unius Mediatoris *θεανθρώπυ*. Nec enim, hac ratione, *θεάνθρωπος perfectius* aliquid ſignificabit, quam λόγος abſtractè, quia omnis perfectio carnis, *eminenter* & perfectius eſt in λόγῳ. Quemadmodum ſi Deum concipias *junctim* cum creaturis; tamen non perfectius quid concipies, quam ſi Deum concipias *ſeparatim*: eo quod omnium creaturarum perfectionem Deus *eminenter* abſorbeat. Et ſanè concipi nequit, qua ratione, ulla diverſarum rerum vera unio, talis apprimis, quæ in hac obſervatur unione duarum naturarum perſonali, fieri poſſit abſque *omni* compoſitione, vel ordinaria, vel *extraordinaria* tali, quam jam repræſentavimus.

Explicatur quo ſenſu extraordinaria aliqua compoſitio admitti poſſit.

Pars Practica.

Circa *divinam* & *humanam* naturam.

Praxis ab humanâ natura reſultans: 1. Repræſentat amorem Patris,

XXVIII. Praxis hujus capitis reſpicit, *primo perſonam* divinam aſſumentem, quam dudum expedivimus lib. 2. cap. XXVI. inde huc traducendam. *Secundo* reſpicit *naturam* aſſumtam humanam: nam, qua *primo*, ad vivum nobis repræſentatur ineffabilis φιλανθρωπία, tum *Patris*, Filium, Filium proprium, unigenitum, incarnatione non ſolum *donantis* hominibus Joh. III. 16. Jeſ. IX. 5. ſed & *aſſimilantis* hominibus, quin & *unientis* cum hominibus; nec ad hoc, ut hominibus *imperitaret*; ſed ut *puer* fieret Jeſ. IX. 5. imo *ſervus* Phil. II. 7. atque etiam *vermis* Pſal. XXII. 7.: nec hoc tantum; ſed & legi, infirmitatibus, morbis, omne genus, exponentis Gal. IV. 4. Heb. IV. 15, Jeſ. LIII. 2---6.: tum *Filii*, qua hominum conſortio adeo delectatus eſt Prov. VIII. 31. ut non tantum voluerit hominibus *aſſimilari* Phil. II. 7. Heb. II. 17. ſed & *homo* fieri, hominis proximus (παραπλήσιος) quin & גאל, hominis conſanguineus, imo *frater* Heb. II. 12. atque etiam *unum* cum hominibus. *Ibid.* vſ. II. eadem cum eis *caro*, idem *ſanguis*: ſcil. ut *pueri* participes ſunt *carnis & ſanguinis*; καὶ αὐτὸς παραπλησίως μέτεσχε Heb. II. 16. Idque non *pro ſe*, ut ſibi inſerviret, ſuiſque commodis; ſed *pro hominibus*, ut *ſerviret*, *ſeque daret redemptionis precium*, pro hominibus Matth. XX. 28. Hæc inquam ineffabilis, Patris & Filii φιλανθρωπία, in incarnatione ad hoc nobis repræſentatur, ut (1) nos ad reciprocum *amorem* verſus Deum, verſus Chriſtum accendat, per quem viciſſim ſimus φιλόθεοι καὶ φιλόχριστοι, prout illi ſunt φιλάνθρωποι Tit. III. 4. cum 2 Tim. III. 4. Eph. V. I. 2. Ut (2) adnitamur viciſſim, magis magiſque *aſſimilari* eis, ſicut ipſe incarnatione nobis voluit *aſſimilari* Heb. II. 17. uſque ad *formam ſervi* Phil. II. 7. cum verſ. 5. & Eph. V. I. I Cor. XI. I. Imo (3) Ut adnitamur fide & *ſpiritu*, cum ipſo *uniri*; ſicut ipſe uniri nobiſcum voluit, *carne* & ſanguine Heb. II. 14. cum verſ. II.

Filii.

Quorſum.

2. Profundam Mediatoris humiliationem.

XXIX. *Secundo*, repræſentatur eadem natura humana, profunda *demiſſio* & *condeſcenſio* Mediatoris, per quam, cum eſſet *Dei* filius, *proprius* filius Rom. VIII. 32. *unigenitus* filius Joh. III. 16. ἐν μορφῇ Θεῦ, ἴσος Θεῷ. Phil. II. 6. imo *Deus* ipſe *benedictus in ſecula* Rom. IX. 5. ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτῦ Heb. I. 3. voluit 1. Naturam humanam, non *angelicam* aſſumere, noſtra, infinitis fere paraſangis præſtantiorem Heb. II. 16. Eamque 2. non *perfectam*, prout erat in ſtatu integritatis; ſed *abjectam*, qualis per peccatum facta erat, quæ *formam ſervi* referebat Phil. II. 7. in qua nulla *forma*, nullus *decor* ſeſe proferebat, ob quam placere poſſet Jeſ. LIII. 2. Imo 3. in ea natura, & naturæ tam abjecta forma, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν Heb. VII. 26. *uniri* nobiſcum peccatoribus Heb. II. II. dum cæterà, Deum & peccatores *divellunt* peccata Jeſ. LIX. 2. & I. 15. Et quod magis 4. Non natu-

naturam tantum, naturæque affectiones naturales; ſed etiam *infirmitates*, atque inſuper *omnes* infirmitates, utcunque *viles*, modo non *turpes* ſint, & peccaminoſæ Heb. IV. 15. uſque adeo, ut non tantum *perinde* vilis; ſed *vilior* etiam nobis ſit factus, qui *reverà* peccatores ſumus Pſal. XXII. 7. 8. Idque 5. Non *ſibi* Matth. XX. 28. ſed *nobis*, ut noſter fieret *frater*, quaſi in hoc tanta eſſet præſtantia, tanta gloria, hominis viliſſimi *fratrem* eſſe: id quod tanta emphaſi, Apoſtolus ſignificat Heb. II. 11. δι᾽ ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν. Et quorſum hæc condeſcenſio, ταπείνωσις, κένωσις? niſi ut (1) amorem & φιλανθρωπίαν, quam §. præced. deſignavimus, agnoſceremus. Ut (2) pro eo viciſſim, nullam noſtri ταπείνωσιν, κένωσιν, nullum contemtum, ignominiam, aut ſimile, quale & quantumcunque, declinemus 2 Cor. XI. 23---30. Ut nominatim (3) nos non *erubeſcamus Evangelium* Rom. I. 16. & nominis Chriſti liberam profeſſionem Marc. VIII. 38. Luc. IX. 26. Conf. 2 Tim. I. 8. 12. 16. vel cum quavis contumelia conjunctam.

Quorſum,

3. Egregiam noſtri exaltationem.

XXX. Contra *tertiò*, in hac Mediatoris ad nos *deſcenſione*, noſtri apparet *aſcenſio*, in ejus humiliatione, noſtri exaltatio 2 Cor. VIII. 9. Quatenus per eam, nos jam ſumus *proximi* filii Dei, *conſanguinei* ejuſdem Heb. II. 15. *de carne ejus, & de ſanguine ejus* Eph. V. 30. *fratres* ejus Heb. II. 11. *filii* ejus Heb. II. 10. *unum* cum eo Ibid. verſ. 11. Nunquid in his omnibus, maxima eſt noſtri *exaltatio?* Conf. 1 Sam. XVIII. 23. 26. 27. Quam major etiam ſuo tempore ſequetur, quando *corpus noſtrum humile* μετασχηματίσει, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ Phil. III. 21. Ut in hoc Chriſtianis *omnibus*, utcunque cæterà vilibus, argumentum ſuppetat maximæ *gloriationis* Phil. III. 3. Conf. Jac. I. 9.

4. Plus quam fraternam Chriſti curam verſus ſuos.

XXXI. Inſuper *quartò*, in eadem hac naturæ noſtræ aſſumtione, & quæ in eâ conſpicitur, ejus φιλανθρωπία, ac condeſcenſione; etiam apparet plus quam fraterna ejus *cura* pro ſuis. Quam (1) ut eorum proximus, conſanguineus, frater, ſponſus, caro de carne, & ſanguis de ſanguine, erga eos gerit Eph. V. 29. Conf. Gen. II. 23. Jeſ. LVIII. 7. Gen. XXIX. 14. & XXXVII. 27. tenerius profectò, quam Joſephus verſus fratres, etiam ſibi quondam adeo inimicos Gen. XLII. & ſeq. Matth. XXV. 40. & X. 40. & XVIII. 5. Marc. IX. 37. (2) Sole clarius oſtendit, quod naturam iſtam aſſumſerit, ad hoc ex profeſſo, ut *miſericors fieret & fidelis Pontifex* Heb. II. 15. *potens* συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, utpote πεπειρασμένος κατὰ πάντα, καθ᾽ ὁμοιότητα Heb IV. 15. Atque etiam 3. Ad hoc, ut *aboleret mortem, & liberaret, quotquot timore mortis, per omnem vitam ſubjecti ſunt ſervituti* Heb. II. 14. 15. Quantum hinc *fidelibus* omnibus ſuppetit ſolatium! (1) In caſu ignobilis, & abjecti *ortus*, quod nihilominus ſint *proximi*, conſanguinei, fratres, ſponſæ, Filii Dei. Et quod ipſe ille *filius* Dei ex ignobili & ſpretâ ancillâ, humanam aſſumſerit naturam Luc. I. 48. & ad hoc aſſumſerit, ut noſtram *exaltaret*. In caſu (2) *paupertatis*, cum & filius Dei *pauper factus* ſit, & ad hoc quidem, ut nos *divites* redderet 2 Cor. VIII. 9. In caſu (3) *infirmitatum* & morborum, cum & *filius* Dei naturam aſſumſerit, noſtris *infirmitatibus* & morbis expoſitam Jeſ. LIII. 3. 4. 10. ut infirmitates & morbos noſtros *ſanaret* Matth. IV. 23. In caſu (4) *tentationum* ſatanicarum, cum & *filius* Dei, in natura *noſtra*, fuerit πεπειρασμένος κατὰ πάντα, καθ᾽ ὁμοιότητα, & ad hoc quidem, ut nobis *condolere* poſſet Heb. IV. 15. In caſu (5) *mortis*, aut metus mortis, cum & *filius* Dei, ad hoc carnis & ſanguinis noſtri, fuerit factus particeps, *ut morte ſuâ aboleret robur habentem mortis* Heb. II. 14. In caſu (6) *extremi judicii*, cum eum expectemus Judicem, qui eſt *proximus* noſter, conſanguineus, caro de carne noſtra, ſanguis de ſanguine noſtro, frater item, ac ſponſus, imo qui *unus* eſt nobiſcum.

Ad ſuaviſſimum ſolatium in variis caſibus.

5. Excitat juſtam in nobis ſolicitudinem.

XXXII. Interim *quintò*, & anſam præbet juſtæ *ſolicitudini*, cum 1. non *tuam* tantum; ſed & omnibus *communem*, Mediator aſſumſerit humanam naturam, quibus tamen inde, ne γρὺ quidem ſuppetit *emolumenti*, aut ſolatii; ne forte idem nobis accidat: quin 2. ne in *detrimentum* & exitium cedat, violatâ abs nobis *ea* natura, quam Chriſtus aſſumſit 1 Cor. VI. 15. Eſt igitur quod ſolicitè exquiramus, ſitne *puer nobis natus?* & *filius nobis* datus? Jeſ. IX. 5. Luc. II. 11. anne beneficia incarnationis, hactenus commemorata, ad NOS peculiariter pertineant. Sed unde tandem iſtud certò nobis innoteſcet? Inde, ſi (1) per aſſumtionem carnis *noſtræ*, non tantum *nos*, *ejus* facti fuerimus Joh. I. 11. ſed & *ipſe* viciſſim *noſter* Cant. II. 16. Si (2) prout ſumtione naturæ humanæ, ipſe factus eſt *una* nobiſcum *caro* & ſanguis; nos viciſſim, ſumtione ejus, quæ fit per fidem Joh. I. 12. *unus* cum ipſo fiamus *ſpiritus* 1 Cor. VI. 17. Rom. VIII. 9. 11. Si (3) quemadmodum *ipſe*, aſſumtione noſtræ carnis, nobis per omnia *ſimilis* factus eſt, quoad *naturam*, ſolo excepto peccato Heb. II. 17. ita & *nos* adnitamur ei magis magiſque *aſſimilari* quoad *mores* Phil. II. 5. Eph. V. 1. 1 Cor. XI. 1. Matth. XI. 28. Si (4) quemadmodum *ipſe*, naturæ noſtræ *humanæ* particeps fieri voluit Heb. II. 14. ita & *nos* viciſſim adnitamur, participes fieri *divinæ* ejus naturæ 2 Pet. I. 4. Si (5) quemadmodum *ipſe*, puro accenſus amore, *noſtram* aſſumſit naturam Prov. VIII. 31. ita & *nos*, pro amore, *ejus* ambiamus naturam, agamuſque quicquid agimus 2 Cor. V. 14.

Motivæ.

Signa:

6. De-

XXXIII. Eſt interim *ſextò*, quod hic ſolicitè cavea-

ſuadet varios abuſus. Quinam illi.

caveamus. Nim. 1. ut aſſumtione naturæ noſtræ, *venientem* ad nos Filium Dei, non *negligamus*, aſpernemur Joh. I. 11. Apoc. III. 20. Tum. 2. ut in ſola ipſius aſſumptione humanæ noſtræ naturæ non *acquieſcamus*, cum & reproborum naturam aſſumierit, quatenus *humana* eſt. Sic enim *caro* nobis non *proderit* Joh. VI. 63. Porro 3. ut in unione Chriſti cum natura *noſtra*, & in aſſumtione carnis, ſeu humanæ ejus naturæ, quæ fiat *orali* quavis manducatione, ſalutem non quæramus, cum transſubſtantiatoribus Pontificiis, & conſubſtantiatoribus Lutheranis. Sic enim, ex ſententiâ ipſius Chriſti incarnati, *caro* ejus nobis *non proderit* Joh. VI. 63.

Quibus rationibus.

Atque ut abuſus iſtos magis ſolicitè vitemus, juvabit cogitare, (1) quod abuſus optimi ſemper ſit peſſimus Luc. II. 34. Rom. IX. 32. 33. 2 Cor. II. 15. 16. Et (2) qui rectè utentibus, ſua incarnatione *venit* ad *ſalutem* Zach. IX. 9. Luc. II. 11. abutentibus olim venturus ſit, ad *judicium* planè horrendum 2 Theſſ. I. 7. 8.

7. Accendit ad varias virtutes: Sanctitatem,

XXXIV. Tandem *ſeptimò*, unio Mediatoris, cum humanâ noſtra natura, nos efficaciſſimè accendit: 1. Generaliter ad ſtudium *ſanctitatis*, inculcante Apoſtolo Hebr. II. 11. *Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes ſunt; propterea non pudeſcit eos appellare fratres ſuos.*

Puritatem,

Specialiter 2. ad ſtudium puritatis, ſcil. ne *membrá Chriſti faciamus membra ſcorti* 1 Cor. VI. 15. & *corpus* illud, olim *transfigurandum, ut conforme fiat corpori ejus glorificato* Phil. III. 21. impuritate *quavis* carnali contaminemus 2 Cor. VII. 1. 1 Joh. III. 3.

Amorem proximi,

Porro 3. Exemplo φιλανθρωπίας Chriſti Prov. VIII. 31. qua *ſoli* incarnari voluit, & nos amori, verſus membra Chriſti, operam demus Eph. V. 1. noſque non *ſubducamus carni* noſtræ Jeſ. LVIII. 7.

Humilitatem,

Inſuper 4. Exemplo ταπεινώσεως Chriſti, quà ſeipſum ἐκένωσε Phil. II. 7. uſque ad *formam ſervi*; & nos humilitati & ταπεινοφροσύνῃ operam demus, ut *idem affectus qui in Chriſto fuit, etiam in nobis* deprehendatur. Ibid. verſ. 3. 4. 5. Matth. XI. 29.

Beneficentiam.

Denique 5. Exemplo beneficentiæ Chriſti, qua humanam *naturam* humanasque *infirmitates* aſſumſit, *non* ſibi, ſed *nobis*; & quiſque noſtrum, *non quæ ſua ſunt, quærat*: ſed *quæ alterius ſunt*, ut idem *affectus qui in Chriſto fuit*, & *in* nobis vigeat Phil. II. 4. 5.

Praxis unionis *duarum naturarum.*

In praxi unionis duarum naturarum occurrit 1. Argumentum admirationis, ex variis myſteriis: ipſius unionis:

XXXV. Fuit praxis *naturarum* unitarum; ſuccedit praxis ipſius *unionis*. In qua nobis argumentum occurrit, *primo admirationis*. Dicitur enim 1. Apoſtolo *myſterium τῆς εὐσεβείας*, h. e. Religionis Chriſtianæ; myſterium *magnum*, & *ſine controverſiâ* magnum, *Deus manifeſtatus in carne* 1 Tim. III. 16. Dicitur 2. κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατ' ἀποκάλυψιν μυστηρίου, χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου Rom. XVI. 25. Conf. Col. I. 26. Eph. III. 4. 10. 11. A quo 3. *puer natus & filius datus*, primum nomen obtinet *mirabilis* Jeſ. IX. 5. Quam etiam unionem 4. Rubo ardente, nec tamen deficiente, in quâ *erat Angelus Jehova* (*Angelus facierum* Jeſ. LXIII. 9. *Angelus fœderis* Mal. III. 1.) præfiguratam, miratur Moſes Exod. III. 2. 3. *Divertam nunc, & videbo viſionem magnam.* Et ſi 5. *unionem* ipſam attendas; nonne ſtupendum, Deum hominem *fieri*: qui ab æterno *fuit*, in tempore *fieri*: qui *omnipotens* eſt, *infirmitatibus* humanis ſubjici, qui cœlum & terram *replet*; utero virginis *concludi*: eum qui nec Patrem habuit, nec Matrem, nec genealogiam; & Patrem tamen, & Matrem, & genealogiam agnoſcere &c. Ut non immeritò Auguſtinus Serm. XII. *de Tempor. O miracula! O prodigia! Deus naſcitur, virgo ſine viro gravidatur!* Et Bernard. *Serm. in Vigil. Nativ. Dom. Tria opera, tres mixturas fecit omnipotens illa majeſtas, in aſſumtione noſtræ carnis, ita ſingulariter mirabilia, & mirabiliter ſingularia, ut talia nec facta ſint, nec facienda ſint amplius, ſuper terram: conjuncta quippe ſunt ad invicem Deus & homo, Mater & Virgo; fides & cor humanum.* Et Damaſcenus *de Orthodox. fid.* lib. 3. c. 1. hoc myſterium appellat τὸ πάντων καινῶν καινότατον, ὑπὸ τὸν ἥλιον,

Sum quod eram, nec eram quod ſum, nunc dicor utrumque.

Virtutum Dei in unione conſpicuarum: Juſtitiæ,

Et ſi porro 6. fontem obſerves hujus unionis, miraberis confluxum ac ſentinam myſteriorum (a) *Juſtitiæ* Dei vindicativæ, quæ, ne dimitteret peccatum impunitum, non *hominem* quendam egregium, non *Angelum*, non amicum qualemcunque; ſed *filium*, filium proprium, unigenitum, chariſſimum, quaſi de ſolio in hanc miſeriam proturbavit, ut eum, qui peccatum *non cognovit*, *peccatum* pro peccatoribus faceret 2 Cor. V. 21.

Sanctitatis,

(b) *Sanctitatis* & odii verſus peccatum, quo jam non duos Aaronis filios Levit. X. 23. nec decem Bethſemitarum myriadas confecit 1 Sam. VI. 19. ſed filium *unigenitum* excluſit à throno, ut propter hominum peccata puniret.

Sapientiæ,

(c) *Sapientiæ*, quâ unione ſui cum carne humana, viam inveſtigavit, conciliandæ *juſtitiæ* ſuæ vindicativæ, cum peccatoris æterna *ſalute*, per unionem ſui cum peccatore, à quo Servator *ſapientia Dei* appellatur 1 Cor. I. 24.

Potentiæ.

(d) *Potentiæ*, qua deitatem cum humanitate unire potuit perſonaliter, quo majus, nec cogitari, nec eſſe poteſt. Ut de eo pronunciare poſſis, quod exſtat Exod. X. 14. *ejus ſimile nec exſtitiſſe hactenus, nec futurum.*

Miſericordiæ.

Imprimis (e) infinitæ *miſericordiæ* verſus miſeros, quâ, per incarnationem, miſeris *filium ſuam unigenitum dedit* Joh. III. 16. ut ab hoc nod immerito Apoſtolus Rom. V. 8. *Commendat ſuam ipſius charitatem erga nos, quod, cum peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.* Conf. 1 Joh. IV. 9. Et ſi hæc devotè expendas,

das, quid eſt Mediator, niſi ipſa Dei *charitas* incarnata? charitas nata ex virgine? charitas è cœlo deſcendens & obambulans in carne humana?

2. Argumentum modeſtiæ.

XXXVI. *Secundo*, argumentum *modeſtiæ*, quâ reprimamus carnalem curioſitatem, in inveſtigatione hujus myſterii; quæ inventa videtur, & reprehenſa in Moſe, volente propius accedere, ut perveſtigaret *mirabile* ὅραμα, rubi in qua *Angelus* Jehova erat, *ardentis* quidem; ſed non *deficientis* Exod. III. 3. 4. *Et vidit Jehova, quod diverteret ad videndum, clamavit ad eum è medio rubi, ne appropinques huc, ſolve calceamenta tua* &c. Idem agere videtur Angelus apud B. Virginem, nimium forte curioſam, in perveſtigatione ejuſdem myſterii Luc. I. 34. *Quomodo hoc eſſe poteſt?* reſpondens: *virtus altiſſimi obumbrabit* te, ſignificans Spiritum S. unionem iſtam q *tecte* & ſub *umbra*, perpetraturum, celaturumque, quam proinde non conveniat inveſtigare, & q. retegere. Quam modeſtiam, ipſa etiam hujus myſterii majeſtas ſuadet; nim. cum hujus unionis exemplum non proſtet in rerum naturâ; perſuaſi de *veritate* infallibili hujus unionis, ipſo Dei teſtimonio, circa *modum* ejuſdem non ſimus nimium ſoliciti.

3. Præſtat fundamentum immotum fidei & fiduciæ in Mediatore.

XXXVII. *Tertio*, præſtat nobis fundamentum immotum, *fidei* & *fiduciæ* in Mediatore Jeſu. Quod I. inde nobis infallibiliter innoteſcat, eum eſſe Mediatorem noſtrum; eo quod Mediator eſſe non poſſit, qui non ſit Deus & homo in unâ perſonâ; quod Jeſus noſter ſit Deus & homo; & quod præter eum nemo talis ſit. Quod 2. ſit *ſufficiens* noſter Mediator, qui *ſervare poſſit*, εἰς τὸ παντελὲς, *quotquot per ipſum accedunt ad Deum* Heb. VII: 25. propterea quod, ut *Deus* poſſit ſervare, & ut *homo* velit nobis συμπαθεῖν. 3. Quod & *velit* nos ſervare, eo quod ad hoc dudum nobis voluerit aſſimilari, una nobiſcum caro, noſter frater, ſponſus, fieri &c; & *poſſit*, quod aſſimilatus, *Deus* etiam ſit. Quod proinde 4. in eo, ut Deo, pariter & homine, habere poſſimus, quicquid ad pellendam quamvis *miſeriam*, & ad conferendum quodvis *beneficium*, anima tenus & corpore, deſiderare queamus.

4. Præſtat fundamentum acquieſcentiæ in uno Mediatore.

XXXVIII. *Quarto*, ſuppeditat argumentum, præteritis omnibus, acquieſcendi in eo ſolo: quod ex *unione* divinæ & humanæ naturæ, nobis factus ſit *unus* Mediator I Tim. II. 5. *unus Dominus* I Cor. VIII. 6. Eph. IV. 5. In quo proinde *ſolo* poſſimus fiduciam collocare; utpote, qui ſolus ſit *via, veritas & vita* noſtra, abſque quo *nemo* noſtrum *poſſit venire ad Patrem* Joh. XIV. 6. in quo *omnis ſalus* noſtra Act. IV. 12. Pſal. XVI. II. & LXXIII. 25. ut *præterire* & abnegare debeamus, *omnes* reliquas creaturas, proprias vires, merita &c. Phil. III. 7. 8. 9.

5. Invitat ad ſtudium unitatis & concordiæ.

XXXIX. *Quinto*, accendit in nobis ſtudium *unitatis* & unionis. Cum enim tantum in Deo obſervemus *unionis* affectum ſtudiumque, ut (I) non tantum perſonæ SS. Trinitatis, in eadem unâ eſſentia, *unum* eſſe voluerint I Joh. V. 7. ſed & (2) tres illæ perſonæ, ſuâ cuique peculiari operatione œconomicâ, unionem divinæ *perſonæ* cum humana noſtra *naturâ*, procurare voluerint: quando, in hac incarnationis unione, Pater *dedit* Filium Jeſ. IX. 5. Joh. III. 16. *miſit* in carnem Joh. XII. 49. & XIV. 24. Filius *venit* in carnem I Joh. IV. 2. & V. 20. Spiritus S. *obumbrando* B. Virginem, carnem præparavit, illam cum anima univit & utrumque horum, cum divina perſona; tandem tota individua Trinitas *corpus* ei adaptavit Heb. X. 5. Pſal. XL. 7. 8. Inſuper (3) Filius Dei ad hoc de *cœlo* deſcendit I Cor. XV. 47. Joh. VI. 41. 50. ut cum *carne* uniretur Joh. I. 14. in ea *manifeſtaretur* I Tim. III. 16. Idque (4) ad hoc, ut ex utraque natura unita, *unum* haberemus *Dominum* I Cor. VIII. 6. Eph. IV. 5. Inſuper (5) ad hoc, ut nos *uniremur* ſibi Heb. II. II. unum *corpus* ſecum I Cor. XII. 12. unus *ſpiritus* redderemur I Cor. VI. 17. Quæ omnia (a) Servator, incarnatione nobiſcum unitus, urget ad unionem inter nos procurandam Joh. XVII. 21. *ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te; ita & ipſi in nobis unum ſint, ut mundus credat, quod tu me miſeris.* (b) Urget Apoſtolus Eph. IV. 3. 4. 5. 6. 7. *Studentes ſervare unitatem ſpiritus, in vinculo pacis, unum corpus, unus ſpiritus, una ſpes vocationis, unus Dominus, unus Deus & Pater omnium* &c. Urget (c) ipſa res, quid enim magis abſonum cogitari poſſit, quam hos, qui in eadem *humanitate*, in idem *corpus* myſticum, per eundem Spiritum uniti ſunt; inter ſe, tam diviſos, tam diverſos & diſcrepantes exiſtere?

Rationes motivæ.

6. Stimulat ad gratitudinem. Motivæ.

XL. *Sexto* denique, unio duarum in Mediatore naturarum, ſtimulat ad *gratitudinem*. Quod hac incarnationis unione I. *Pater* adeo nos *dilexerit*, ut *filium unigenitum* nobis *dederit* Joh. III. 16. Jeſ. IX. 5. & cum filio, *omnia* Rom. VIII. 32. Quod 2. *Filius* ad nos *venerit*, & veniendo *filius hominis* fieri voluerit, ut nos *filios Dei* efficeret Gal. IV. 4. imo *primogenitos* Heb. XII. 23. cum Exod. IV. 22. 23. De quo Irenæus lib. V. *Filius Dei propter immenſam ſuam dilectionem, factus eſt quod nos ſumus, ut nos perficeret eſſe, quod eſt ipſe. Factus eſt particeps naturæ noſtræ, ut nos redderemur conſortes naturæ divinæ* &c. Quod 3. Filius ille Dei ſe unire voluerit, non tantum cum *natura* noſtrâ; ſed etiam cum *infirmitatibus* & imperfectionibus noſtris naturalibus; ut noſtras infirmitates tolleret Heb. IV. 15. cum Jeſ. LIII. 4. ſuaſque ipſis ſubſtitueret perfectiones I Cor. I. 30. Col. II. 9. 10.

Modus.

Proinde hac noſtra gratitudine (I) Deum, puro amore *dantem* nobis filium ſuum, *amore* reciproco complectamur Pſal. XVIII. 2. quo

nos ipſos totos ei *reddamus* 2 Cor. VIII. 5. (2) Filium, hac unione ad nos *deſcendentem*, venientemque, vivâ fide *recipiamus* Joh. I. II. 12. ad eum viciſſim *veniamus* Jeſ. LV. 1. Matth. XI. 28. Filium *exoſculemur* Pſal. II. 12. Et quemadmodum ipſe veniendo, uniri nobiſcum voluit in *carne* noſtra; nos ei quoque uniamur *ſpiritu* 1 Cor. VI. 16. 17 Eph. IV. 4. 5. ut *unio* fiat reciproca, ſic ut ſolet in conjugio Joh. XV. 5. Cant. II. 16. Inſuper (3) peccata quævis *horreamus*, utpote quæ unitos cum eo, divellere ab eo, apta nata ſunt Jeſ. LIX. 2. Et ob quæ Pater Filium, quaſi ſeparavit à ſe, & in noſtram naturam, adeo miſeram, excluſit Rom. VIII. 32. Quibus item naturam Filii Dei humanam, cui ſeſe univit, quantum in nobis eſt, dedecore & contumeliâ afficimus, & quaſi conſpurcamus 1 Cor. VI. 15. 16. Conf. Heb. VI. 6. & X. 29. Porro (4) cum Filius Dei adeo delectatus fuerit *eſſe nobiſcum*, & converſari nobiſcum Prov. VIII. 31. Conf. Joh. XVII. 24. ut uniri cum noſtrâ natura voluerit Heb. II. II. 14. nos viciſſim delectemur eſſe *cum eo*, converſari cum eo Phil. I. 23. Matth. XVIII. 20. Conf. Luc. II. 49. & ei *adhærere*, ut cum eo reddamur *unus Spiritus* 1 Cor. VI. 16. 17. Conf. quæ ξὺν θεῷ occurrent in cap. De *Incarnatione Mediatoris*.

CAPUT QUARTUM.

DE

Trinitate Officii Mediatorii.

Heb. III. 1.

Unde Fratres ſancti, vocationis ſuper-cæleſtis participes, conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ, Jeſum Chriſtum.

Tranſitio ad ſequentia. I. Conſideravimus fœderis gratiæ Mediatorem, *tum* quoad *nomina*, tum quoad *perſonam*: jam conſiderandus nobis venit, quoad *officium* ejus mediatorium, quod triplici functione exegit: propheticâ, ſacerdotali & regia. E quibus duas Apoſtolus commemorat in textu, non quod tertiam non agnoſcat, (ut Sociniani, ſuis hypotheſibus inſervientes, volunt) utpote quam alibi prædicat cap. VII. 1. 2. ſed quod ejus commemoratio ei non viſa fuerit, ad præſentem ſcopum ſuum adeo facere.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur. II. *In textu* commendatio *continetur Chriſti, ut Propheta ac Pontificis, ad hoc Hebræis facta, ut eum* obſervarent. *Eſt in eâ*

1. Fundamentum commendationis, ὅθεν, unde, *quod relativum eſt ad ea, quæ dixerat, per capita præcedentia: quibus Mediatoris divinam & humanam naturam adſtruxerat, utpote quibus requiſita continentur, ad functionem mediatorii officii, cujus contemplationi ſe jam accingebat, indeclinabiliter neceſſaria.*
2. Perſonæ *quibus Chriſtum* commendat, *quos appellat*
   A. Fratres, *h. e. Chriſtianos, qui, ut præſente ſibi adhuedum Magiſtro*, diſcipuli *appellabantur, & eo jam per aſcenſionem, ab ipſis ablato*, Fratres *fere dicebantur, quod jam pares eſſent, & eundem* Patrem *cæleſtem, inter ſe, pariter & cum Magiſtro ſuo Chriſto agnoſcerent* Joh. XX. 17. Heb. II. II. *ut proinde ſe invicem animo fraterno proſequerentur.*
   B. Sanctos, ἁγίυς. *Vox nonnullis compoſita cenſetur ex* α. *privativo &* γῆ terra, *ut talem notet, qui ſit* ſine terra, *h. e. non* terreſtris: *aliis deſcendit ab* ἄζω colo, *venerabilis, & talem dicit, qui ab integritate & perfectione ſuâ*, venerabilis *ſit: aliis ab* ἄγω, *ut talem dicat, qui activus eſt, & certaminibus deditus. Scil. mutato ſpiritu, & adſperſo jota. Senſu* ἀντιφραστικῷ, *nonnunquam* pollutum *& impurum notat, à quo tritum*: auri ſacra fames. *Hic talem notat, qui abhorret ab impuritate, & proclivis in puritatem & ſanctimoniam. Sic autem appellabantur Chriſtiani, partim, à ſanctitate* fœderali, *quâ v. g. totus populus Iſraëliticus* ſanctus *olim appellabatur, & ſub Novo Teſt. fidelium infantes* ſancti *dicuntur* 1 Cor. VII. 14. *& adulti*, vocati ſancti Rom. I. 7. *quos non incommode* Eccleſiaſtice-ſanctos *dixeris, eo quod in communionem Eccleſiæ ſint adſciti, & privilegiis Eccleſiæ fruantur: partim ſanctitate* reali, *facta per ſanctificationem* Spiritus, *pro qualibus habendi ſunt, judicio charitatis, omnes qui membra ſunt*

Eccle-

Eccleſiæ, quamdiu ſuæ profanitatis indicia non produnt, eo quod privilegiorum eccleſiaſticorum ſint participes.

C. Vocationis ſupercœleſtis participes κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι. Κλήσεως vocationis, ſcil. non ad qualecunque officium, ſeu civile, ſeu eccleſiaſticum; ſed ad communionem redemtionis & gratiæ, cujus primus gradus eſt vocatio. Ἐπουρανίου, cœleſtis ſeu ſupracœleſtis: non terrenæ ſeu humanæ, quæ fit per externum præconium verbi tantum; ſed internæ quoque, quæ fit per illuminationem & innovationem Spiritus S. Iſtam Apoſtolus ἐπουράνιον appellat, ratione 1. principii, fit enim à Spiritu S. Sive à Patre, qui in cœlis eſt Gal. v. 8. Phil. III. 14. Tum 2. ratione, medii quo vocamur, quod ſpirituale & cœleſte eſt, nempe verbum & Spiritus. 3. ratione finis, qui eſt cœleſtis gloria, q. d. quæ non, ſicut lex Moſis, ad terrenam poſſeſſionem terræ Canaan nos ducit, ſed ad ſupercœleſtia, ad hæreditatem patriæ cœleſtis. Hujus vocationis eos μετόχους dicit, ut ſignificet, eos una ſecum, & cum quibuſvis aliis vere Chriſtianis, factos eſſe participes, ac proinde ejuſdem ſortis. Coacervat autem omnes hoſce titulos, in Hebræos, non ad hoc tantum, ut ſuum verſus eos affectum, plus quam fraternum ipſis patefaciat, eorumque reciprocum verſus ſe affectum impetret? ſed etiam ut Hebræos à ſe invicem diſcriminet. Erant enim Hebræi, profeſſi Chriſti & Chriſtianiſmi hoſtes; erant etiam, qui ad profeſſionem Religionis Chriſtianæ tranſierant; ſed adhucdum infirmi, qui legem Moſaicam, cum Religione Chriſtiana conjugandam exiſtimabant, & ex eo non leviter offendebantur, quod legem ceremonialem à Deo per Moſen latam, Chriſtiani abrogarent, cum his Apoſtolo, per univerſam hanc Epiſtolam, eſt negotium: erant tandem Hebræi, qui Chriſtianiſmum integrè & ingenuè profitebantur: hos fere ab illis, tot epithetis diſcriminare velle videtur.

3. Commendationis argumentum, ſeu officium commendatum, cujus notatur

א. Actus, κατανοήσατε. Κατανοέω ſonat, non ſimpliciter intelligere, inſpicere; ſed magno ſtudio mentem in rem intendere. Jungitur fere cum verbis, quæ notant videre Act. XI. 6. Jac. I. 23. Κατανοήσατε, animum diligenter arrigite, conſiderate, ſcil. quantus ſit & qualis, qui legem ceremonialem abrogavit, nim. Deus, ipſus ille, qui eam olim rogavit apud Sinai; & homo etiam, non vulgaris; ſed qui unitus eſt cum Deo, ipſo Moſe major: non Chriſtiani meri homines eam abrogarunt proprio motu. Nec igitur eſt, quod tantopere offendamini, abrogatam eſſe legem ceremonialem à Deo per Moſen latam. Hic demum præcipuus eſt totius Epiſtolæ ſcopus.

ב. Objectum actionis, quod deſcribit ab

α. Officio duplici:

a. Prophetico, quando illud appellat ἀπόστολον, Apoſtolum. Vox nonnullis deſcendit à στόλος, quod claſſem ſonat nauticam, ſic Demoſthenes, Harpocration aliique: aliis rectius derivatur ab ἀποστέλλω, & ſic notat emiſſarium publicum, tam civilem Joh. XIII. 16. quam Eccleſiaſticum, ſic paſſim in Novo Teſt. Et ordinariè quidem emiſſarios Chriſti 1 Cor. XV. 7. Matth. X. 5. 16. ad annunciandum Evangelium, adeoque miniſtros Eccleſiæ extraordinarios, primipilos, quales ſub Veteri Teſt. erant Prophetæ; extraordinariè ipſum Chriſtum, quod ipſe à Patre miſſus fuerit, ad annunciandum hominibus, atque etiam ad expediendum negotium Redemtionis Matth. XXI. 37. Joh. III. 17. & VI. 57. & VII. 29. & IX. 7. Sic autem appellatur: tum quod Patris ſui legatum egerit apud homines, ſeu Mediatorem 1 Tim. II. 5. tum quod interpretem & oratorem ejus præſtiterit (à quo etiam λόγος deſignatur) qui mentem ejus occultam hominibus patefecerit Joh. I. 18. Ut una voce & munus ejus Mediatorium deſignetur generaliter, & in ſpecie functio ejus prophetica.

b. Sacerdotali, quando eum nominat ἀρχιερέα Pontificem. Talis apud Romanos dicebatur, qui & rebus ſacris, & ſacrorum præfectis, præerat. Hebræis כהן הגדול Sacerdos ſummus, cui omnia Sacerdotum gregariorum officia competebant: ſed cui inſuper peculiare erat, quotannis ingredi Sanctum Sanctorum, atque præeſſe, & ſacris & Sacerdotibus. Hujus antitypus erat Chriſtus, tanto excellentior, quanto corpus umbrâ. Addit Apoſtolus διακριτικῶς, ut nim. hunc noſtrum Pontificem ſub N. T. diſcriminaret ab illo V. T. addit inquam, τῆς ὁμολογίας ἡμῶν. Vox ὁμολογία uſus eſt, vel forenſis ſeu fœderalis, ſonans compromiſſum, conventum, fœdus, ubi ἐπερωτᾶ, qui ſtipulatur; ὁμολογεῖ qui ſpondet, atque ita convenitur verbis. In divinis, poſtulabat, vel hominis miſeria, vel Dei juſtitia; promittebat Filii Dei miſericordia, opus redemtionis: vel eccleſiaſtici, & ſic rurſus ſonat, vel profeſſionem, ſcil. fidei ac Religionis, quam uno animo vos nobiſcum profitemini; vel confeſſionem, ſcil. Apoſtoli & Pontificis, quem uno corde & ore confitemur.

β. Nominibus, Jeſus Chriſtus. De quibus Cap. III. hujus libri ex profeſſo.

Part

Pars dogmatica.

Mediatori officio ſuo fungitur, ut Propheta, Pontifex & Rex.

III. Ex quo patet, Mediatorem θεάνθρωπον, officio mediatorio diverſis modis fungi, ſcil. ut *Prophetam* ſeu ἀπόστολον, & *Pontificem* ſeu ἀρχιερέα, quibus nos, ex aliis Scripturis, addemus (utpote apud omnes, qui quidem Scripturas recipiunt uſque ad ipſos Judæos & Socinianos, extra controverſiam poſitum) ut *Regem* βασιλέα Pſal. II. 6. Zach. IX. 9. Hac cauſa A. diſtincte in Scripturis deſignatur (1) *Propheta* Deut. XVIII. 15. Act. III. 22. Jeſ. LXI. 1. 2. Conf. Luc. IV. 16. -- 21. (2) *Sacerdos* Pſal. CX. 4. Heb. VII. 15. 17. 24. 26. Zach. VI. 12. 13. (3) *Rex* Apoc. XVII. 14. Joh. XVIII. 33. 36.

Rationes ſex.

IV. Ipſum B. docent *typi* V. T. præfigurantes in Mediatore tres illas functiones, nim. *propheticam*,
1\. quam imprimis præfiguravit Moſes Deut. XVIII. 15 -- 20. Act. VII. 37. *ſacerdotalem* quam Sacerdotes, Pontifex, Melchizedek Heb. II. 17. & V. 4. 5. 6. & VII. 1. uſque ad fin. *Regiam*, quam Melchizedek Rex Salem, David, Salomo Heb. VII. 2. Jer. XXIII. Jeſ. IX. 6. 7. Luc. I. 32. 33. Apoc.
2\. XIX. 16. C. *Triplicem* iſtam functionem inſuper exigit peccatoris, per Mediatorem redimendi *triplex* neceſſitas, per quam peccator laborat (1) craſſa *ignorantia* Eph. IV. 17. 18. 1. Cor. II. 8. 9. 14. Apoc. III. 17. (2) Extrema *alienatione* à Deo, & ab omni ſalute, imò amara inimica verſus Deum, ejus legem, & omnia quæ Deum concernunt Eph. II. 12. Col. I. 21. Rom. VIII. 7. (3) Totali *impotentiâ* revertendi ad Deum Rom. V. 6. & VIII. 3. Eph. II. 1. 2. 3. Jam *ignorantiæ* medetur functio *prophetica*: *alienationi* & inimicitiæ,
3\. *ſacerdotalis*: *impotentiæ*, *regia*. Eandem D. oſtendit ſalutis per Mediatorem conferendæ *ordo*, utpote quæ (a) *revelari* debuit ignorantibus (b) *procurari* & acquiri alienatis (c) *applicari* impotentibus. Si enim revelaretur & non etiam acquireretur; eſſet inſtar remedii, quod in ſola medici ſpeculatione ac figmento conſiſtit; ſi revelaretur impetrareturque, & non applicaretur; eſſet quaſi pharmacum utcunque efficax; ſed non applicatum vulneri. Jam ſalus revelatur à Mediatore, ut *Propheta*; acquiritur, ut *Sacerdote*; applicatur, ut
4\. *Rege*. Hinc E. Mediator etiam, primo ſalutem *annunciavit* in vita ſua; tum *acquiſivit* morte; tandem *applicat*, mittendo Spiritum S. poſt aſcenſio-
5\. nem. Rurſus F. primo docuit ut *Propheta*: tum obtulit ſeipſum, ut *Sacerdos*; tandem ingreſſus eſt in gloriam, ut *Rex*. Denique G. triplicem hanc
6\. muneris Mediatorii functionem ejus *unctio* evincit, à qua *Chriſtum* denominari jam ante indicavimus: conſtat enim ſolos *Prophetas* 1 Reg. XIX. 16. *Sacerdotes* Exod. XXVIII. 41. & XXX. 30. ac *Reges* 1 Sam. XVI. 12. 13. *unctos* fuiſſe.

Pars Elenchtica.

Quæritur 1. An Meſſias, olim promiſſus, habiturus fuerit, non niſi unam functionem, puta regiam?

V. Quæritur 1. An Meſſias, olim promiſſus, habiturus fuerit, non niſi *unam* functionem, puta regiam? Judæi, puro puto *odio* Jeſu noſtri ut Meſſiæ, negant, Meſſiam functionem ullam habiturum, præter unam *regiam*. Reformati trinam agnoſcunt, eo 1. quod, cum olim, agnoſcentibus Judæis, *unctio* fuerit occupata, circa *triplicem* functionem, propheticam, ſacerdotalem & regiam: atque etiam Meſſias *unctus* dicatur per excellentiam: non videatur conveniens, ut ad unam tantum, atque alteram functionem extendatur; ſed ad omnes, ut omnium perfectionem abſorbeat. Cum præſertim 2. ἀποτέλεσμα triplicis functionis, de Meſſia repræſentari videatur, Dan. IX. 24. 25. 26. ubi Meſſias dicitur *ungendus*, & *obſignaturus viſionem* atque Prophetiam: *expiaturus* iniquitates: & adducturus *juſtitiam*, futurusque נגיד. Idem 3. fieri videtur Zach. VI. 12. 13. ubi vir צמח *germen*, (quem ipſi Judæi Meſſiam intelligunt) dicitur *ædificaturus templum*, ut *Propheta*: futurus *Sacerdos*, denique *ſeſſurus & gubernaturus in ſolio ſuo*, ut *Rex*. Adde 4. cum olim non defuerint, qui *duplicem* functionem ſimul ſuſtinuerint, ut Melchizedek, ſacerdotalem & regiam Gen. XIV. David propheticam & regiam; Samuel propheticam & ſacerdotalem: hi, ratione functionis, inter unctos *perfectiores* forent Meſſia, quem tamen ἐξόχως *unctum*, ipſi fatentur Judæi. Imò ἐξόχως *unctus*, qui commodius erit, quam ſi triplici functioni dicatur inauguratus? Unde triplicem coronam שלשה כתרים Judæi celebrant. R. Simeon in *Pirke Aboth*, c. IV. *coronam legis* dicit, *ſacerdotii & regni*. Imprimis 5. Quod diſſertè appelletur *Propheta*, Deut. XVIII. 15. & talis, qui æquiparatur Moſi כמני, & vſ. 18. *Prophetam ſuſcitabo illis, è medio fratrum ipſorum*, SICUT TE כמוך *& dabo verba mea in ore ipſius* &c. dum Cap. XXXIV. 10. expreſſe dicitur, quod *Propheta in Iſraële non ſurrexerit par Moſi*: Quin talis, quem jubentur *audire* תשמעון אליו Verſ. 15. Atque etiam *Sacerdos* Pſal. CX. 4. Quem Pſalmum R. Saadias à Gaon, de Meſſia intelligendum fatetur, in *Comment. ad* Dan. VII. 13. Item Zach. VI. 12. 13. יהיה כהן, *erit Sacerdos*, quem locum Judæi paſſim de Meſſia exponunt. Accedat 6. quod & *prophetica*, & *ſacerdotalia*, ipſi non minus tribuantur, quam *regia*. Quid enim *Prophetæ*? Docebant Jer. VII. 25. 26. Neh. IX. 26. & hoc Meſſiæ competit ex Jeſ. LXI. 3. & XLII. 1. 2. Quid *Sacerdotes*? Expiabant Levit. IV. 20. 31. & hoc Meſſiæ tribuitur Dan. IX. 24. Nec habent quod objiciant, niſi 1. Quod locus Deut. XVIII. 15. 18. non de Meſſia ſit intelligendus; ſed, vel de Joſua, ut cenſet Aben Ezra; vel de quocunque poſt Moſen Propheta, ut R. David Kimchi & R. Salomo Jarchi; vel de Jeremia peculiariter, ut alii nonnulli. Quibus reponimus (1) Quod Joſua, ſucceſſor quidem Moſis, aſt nullibi Propheta, *ſingulariter* & διακριτικῶς appelletur. Neque (2) per cum

Objectiones Judæorum: Prima;

eum Deus ita locutus dicitur, quemadmodum per Moſen Deut, XVIII. 18. Nec (3) Vel Joſua, vel Jeremias, vel quiſquam alius fuit, qui Moſi æquiparandus veniat. Conf. Deut. XXXIV. 10. Nec (4) de omnibus Prophetis ſequioribus intelligi illa poſſunt, quod non modo *Propheta* commemoretur, in ſingulari, non *Prophetæ*; ſed & ſingulare quid ſpirare videatur, *ſuſcitabo* אקים verſ. 18. & יקים Verſ. 15. Plura in hanc rem, fortè ſuppetent Cap. ſeq. VI.

Secunda. Quod 2. locus Pſal. CX. 4. intelligendus ſit, non de Meſſia; ſed, vel de Abrahamo, ut vult R. S. Jarchi & R. Lipman; vel de Davide, ut Aben Ezra & Kimchi putant. Quibus ipſe textus obloquitur, nec uno modo, cum (a) non illi collocati ſint ad *dextram* Dei. Nec (b) eorum ſceptrum emiſſum ſit è *Zione*. Nec (c) illi conſtituti ſint *Sacerdotes*. Nec (d) etiam cum *juramento*. Nec (e) æterni ſint. Nec (f) ſingulatim de Davide, cum juxta ἐπιγραφὴν, David loquatur de *Domino ſuo*. conf. cap. VII.

2. An pro trinitate muneris Mediatoris in Chriſto, binitas ſit admittenda?

VI. Quæritur 2. An pro *trinitate* muneris mediatorii in Chriſto, ſit admittenda *binitas*? Sociniani, dum officium ſacerdotale cum regio confundunt, ad hoc, ut non fuerit veri ac proprii nominis *Sacerdos*, nec proinde, in terra ſeipſum ſanctificaverit pro noſtris peccatis, & ſacrificando pro eis ſatisfecerit, duo tantum agnoſcunt Chriſti diverſa officia, nim. propheticum & regium, & ſacerdotale cum regio confundunt, ut in cœlo demum ſe Patri obtulerit. Reformati ex adverſo, tria numerant Chriſti diverſa officia, eo quod 1. procul dubio *diſtinctæ* ſint functiones, ſacerdotalis & regia; quæ Mediatori diſtinctè quoque tribuuntur Pſal. II. 6. & CX. 4. neque ulla ratio jubeat, diſtinctas *in ſe* functiones, *in Chriſto* confundere 2. Veri ac proprii nominis, *Sacerdotem* fuiſſe, qui omnia ſacerdotalia in his terris præſtiterit, in controverſis Cap. VII. id ex profeſſo demonſtrandum veniat: nos ex eis hic præſupponemus, officium ſacerdotale reapſe non idem eſſe cum regio.

Objectiones. Nec eos juvat 1. Quod Heb. III. 1. *duæ* tantum commemorentur functiones, prophetica & ſacerdotalis: neque enim hinc conficitur, vel quod *tertiam* non habuerit, cum diſertè illi tribuatur regia, non alibi tantum; ſed & in ipſâ Epiſtolâ ad Hebræos Cap. I. 2. 8. vel quod functio ſacerdotalis cum regia coincidat, quia actus hujus ab illius planè differunt, prout, ex recenſione utriuſque, ad oculum patebit.

Praxis:

Pars practica.

1. Convincit de veritate & ſufficientia muneris Chriſti Mediatorii.

VII. Practica hujus obſervationis nos *primo* convincit de veritate & ſufficientia muneris Chriſti Mediatorii. Cum enim ab *una parte*, ſufficiens Mediator eſſe non poſſit, qui non ſit *Propheta*, ut ſuos intus & extus doceat; *Sacerdos*, ut reconciliet cum Deo; *Rex*, ut eos gubernet, ſanctificet, glorificet: *ab altera* parte, nemo fuerit unquam, qui triplicem hanc functionem geſſerit; fuerunt quidem qui *unam* aliquam è tribus, aut qui duas etiam, ſuſtinuerunt; ſed qui *tres* ſimul ſuſtinuerit, non legitur noſtro ſecundus: fieri nequit, quin ipſe, & ipſe quidem ſolus, ſit ſufficientiſſimus Mediator, qui *ſervare poteſt εἰς τὸ παντελὲς* Heb. VII. 25. qui *factus ſit nobis à Deo ſapientia* tanquam Propheta; *juſtitia*, tanquam Sacerdos; *ſanctificatio*, & *redemptio* ſeu glorificatio, ut Rex 1 Cor. I. 30. Qui ſolus nobis ſit, *via*, ὁδηγὸς, ut Propheta; *veritas*, ſcil. typorum ſacerdotalium & ceremonalium Joh. I. 17. ut Sacerdos; & *vita*, ut Rex: adeo, ut *nemo poſſit venire ad Patrem niſi per* ipſum Joh. XIV. 6.

Quorſum. Et quorſum de hac veritate & ſufficientia muneris Chriſti mediatorii convincit? Niſi ut 1. Mediatorem verum & ſufficientiſſimum verâ ac vivâ fide arripiamus Joh. I. 12. Phil. III. 7. 8. 9. Ut 2. in eo, velut *unico* Mediatore, 1 Tim. II. 5. neglectis & rejectis omnibus aliis, ſecurè acquieſcamus Joh. VI. 68. Pſal. XVI. 4. 5. & LXXIII. 25. &c.

2. Solatur in quovis caſu adverſo.

VIII. *Secundo*, ſuppeditat hæc muneris mediatorii trinitas, indeque emergens pleniſſima Mediatoris noſtri ſufficientia, efficaciſſimam *conſolationem*, in omni caſu adverſo, ut qui hinc ſervare poteſt εἰς τὸ παντελὲς Heb. VII. 25. Nominatim in caſu *ſpirituali*, ſi nos vexet A. *ignorantia*, cœcitas & hebetudo mentis 1. Cor. II. 14. Eph. IV. 17. 18. nec ſuppetat Doctor commodus Pſal. LXXIV. 9. quod in Mediatore *unum* habeamus *Prophetam* Doctorem, inſtar omnium Matth. XXIII. 10. qui *docere* poteſt extus Matth. IV. 17. & XXII. 16. & *illuminari* intus Joh. I. 4, 5. 7. 8. 9. &c. qui nobis factus eſt *ſapientia* 1 Cor. I. 30. & ſapientiam ingenuè ſuppeditat petentibus Jac. I. 5. Si vexet B. *inimicitia* cum Deo, habemus *Sacerdotem*, ſui oblatione nos reconciliantem Deo Rom. V. 10. Eph. II. 14. 15. 16. Si C. deſint quævis *neceſſaria*, habemus *Sacerdotem*, qui pro nobis ingreſſus eſt in ſanctum ſanctorum, ut pro nobis compareat apud Deum Heb. IX. 11. 12. nobiſque paravit προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει Eph. III. 12. ut cum *fiducia poſſimus accedere ad thronum gratiæ, quo miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus, ad opportunum auxilium* Heb. IV. 16. Uſque adeo, ut *quicquid* petierimus in ejus nomine, certo certius ſimus impetraturi Joh. XVI. 23. Si in caſu *corporali* D. urgeamur copia, potentia & crudelitate quorumvis hoſtium Pſal. III. 2. 3. habemus *Regem*, qui omnes *ſceptro ferreo* poſſit *contundere, ut vaſa fictilia* Pſal. II. 6. 9. Et ſic in reliquis quibuſvis neceſſitatibus, prout patebit circa particularem ſingularum functionum enarrationem. Proinde

3. Hortatur

IX. *Tertio* ſuadet, totis viribus enitamur, ut A. Mediatoris, qui ex *officio* triplici, abundè ſufficit omni-

Media. torem trinum officiis A. Quæramus B. Retineamus.

omnibus noſtris neceſſitatibus Phil. IV. 19. certo reddamur, per fidem, *participes* Phil. III. 7. 8. 9. B. participes facti, ei indiviſe *adhæreamus*, nec unquam deſeramus Gen. XXXII. 26. Pſal. LXIII. 2. 9. Luc. XXIV. 29. C. Eum ſupra quævis *amemus* Matth. X. 37. amore (a) *concupiſcentiæ* ac deſiderii Pſal. XLII. 2. Apoc. XXII. 17. 20. (b) *complacentiæ* ſeu acquieſcentiæ Pſal. LXXIII. 25. & XVI. 5. 6. (c) *benevolentiæ* & obſequii 2 Cor. V. 9. Denique D. ſufficientiam triplicis functionis mediatoriæ, omni caſu, in uſus noſtros convertamus, ei *innitendo* Jeſ. X. 20. Cant. VIII. 5. &c. Conf. praxis capitis II. *de Mediatore*.

C. Amemus. D. Eo utamur.

CAPUT SEXTUM,

DE

Mediatore Prophetâ.

Deut. XVIII. 15.

Prophetam è medio tui, è fratribus tuis, ſicut me, excitabit tibi Jehova Deus tuus, ad hunc auſcultabis.

Deſcenditur ad officium Propheticum.

I. TRinitatem muneris mediatorii *generalius* examinavimus, quaſi pro præfatione; jam ſingulæ ejus *functiones* ſingulatim ſuccedunt contemplandæ, & in his primo *prophetica* functio, de qua Moſes vaticinatur Deut. XVIII. 15.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *Quibus verbis, illuſtre continetur vaticinium, de Meſſia futuro Propheta. In quo duo occurrunt:*

1. Promiſſio *Prophetæ cujuſdam egregii. Quâ deſignatur*

א. Propheta *promiſſus.* נביא, *à* נבא *Niph. quod ſignificat acceptionem prophetiæ à Deo, & mandatum loquendi ad alios. Unde* נביא Prophetam, vatem, ſcribam, *atque etiam* interpretem *notat* Exod. VII. 1, *Græcis* προφήτην. *Proprie talem dicit Eccleſiæ miniſtrum extraordinarium, qui pro Deo loquitur, à Deo infallibiliter Actus* 2 Pet. 1. 20. 21. *futura item contingentia prædicit; quamvis nonnunquam ſonet quemvis interpretandis prophetis V. T. occupatum* 1 Cor. XIV. 1. *Hoc loco* egregium *quendam notat. Sed quiſnam ille tandem? Sunt* 1. *qui Joſuam intelligi volunt, ſunt qui Jeremiam: quos rejecimus cap. præced.* §. V. *Sunt qui quemvis prophetam intellectum malunt, ſic cum Judæis Cel. Grotius, & nonnulli alii; niſi quod Prophetis iſtis Chriſtum connumerandum, cenſeant, id quod colligunt* (1) *ex antecedentibus:* ne augures conſulite, *quia non deerunt prophetæ, quos conſulatis, cum neceſſe erit: quæ ratio non congrueret, ſi de ſolo Chriſto, locus intelligatur.* (2) *Quia reſpondetur ad poſtulatum Iſraëlitarum, ut ſibi Deus per interpretem loqueretur, quod Deus annuit. Quia* (3) *Prophetam hic opponit pſeudoprophetæ. Hinc* 2. *alii de Prophetis quidem locum intelligunt velut de* typis, *de Chriſto autem tanquam de* veritate, *primò & primario. Alii* 3. *locum de* ſolo *Chriſto, intelligendum malunt. Quia affectiones hujus Prophetæ,* junctim *in ſolum Chriſtum quadrent, Nim.* α. *Propheta hic, ex* fratribus *Iſraëlitarum ſuſcitandus prædicitur* vſ. 15. *quod, omnibus agnoſcentibus, etiam Judæis, in Meſſiam cadit* Jeſ. XI. 1. β. *Quod futurus ſit non* minor Moſe, vſ. 18. *quando* Deut. XXXIV. 10. *agnoſcentibus etiam Judæis, à Moſe non exſtitit ei ſimilis. Sic Maimonides in* Miſnah, *item in* Moreh Nebuch. *part.* 2. *cap.* 35. *Manaſſe Ben Iſraël in* Quæſt. ad Deut. *Quæſt.* XI. *Jam ſolum Meſſiam Moſi* ſimilem, *imò* majorem, *ipſi agnoſcunt Judæi. Sic R. Iſaac Ben Abraham, in* Chiſſuk Haëmuna, *per totum librum. Quod* γ. *hic Propheta Mediator dicitur inter Deum & Iſraëlem, per quem Deus ei locuturus eſſet.* vſ. 16. 17. *quod de gregario quovis Prophetâ dici nequit. Quia* δ. *hic Propheta officio* doctorali *eſſet functurus* vſ. 18. *quod de Meſſia pronunciatur* Jeſ. L. 4. & LXI. 1. 2. & XLII. 2. 3. *agnoſcente R. Manaſſe Ben Iſraël, de* Reſurrect. lib. III. cap. 3. *Quia* ε. *hunc Prophetam ἐξόχως* audire vſ. 18. *idem Meſſiæ præſtandum eſſe, Judæi lubenter concedunt. Quia* ζ. *hic talis Propheta intelligitur, qui non* proprio motu *locuturus eſſet; ſed inſtinctu & mandato divino* vſ. 18. *Et hoc de Meſſia largiuntur Judæi. Quia* η. *hic talis promittitur Propheta, de quo Deus minatur, ſe puniturum eum qui ipſum auditurus non eſſet* vſ. 18. *quod & Judæi de Meſſia*

ſia agnoſcunt, uſque adeo ut Gog & Magog, propterea eradicandos cenſeant à Meſſia, quia ei noluerint obtemperare. Quia ϑ. ipſi Judæi, apud initium Novi T. agnoverint hunc locum de Meſſia eſſe intelligendum Joh. VI. 14. & Cap. I. 45. *juxta quos & Petrus, de Meſſia eum interpretatur* Act. III. 22. 23. 24. 25. 26. *& Stephanus apud Judæos* Act. VII. 37. *Conf.* Matth. XVII. 5. Joh. V. 46. *E tribus iſtis ſententiis maxime mihi arridet ſecunda media, eo quod* 1. *Prima, excludens Chriſtum, aut non includens, niſi ut communem quendam Prophetam, aperte falſa ſit, per rationes ſententiæ tertiæ: tertia vero, per rationes primæ ſententiæ; nec* 2. *ejus rationes ulterius pertingant, quam Chriſtum involvi, ut primarium Prophetam. Et* 3. *ſecunda maxime congruat, & cum ſcopo, & cum univerſa analogia contextus.*

ב. *Affectiones hujus Prophetæ, nim. ejus.*

α. Stemma, è medio tui, è fratribus tuis. *Petierat populus, ne Deus impoſterum ſibi loqueretur immediate, ſicut factum apud Horeb: annuit Deus, & ipſi promittit Prophetam* hominem, *& quidem è* medio *ipſorum, imò fratrem eorum, quem ipſi cum παῤῥησίᾳ poſſent conſulere, & qui cum affectu fraterno ipſis eſſet reſponſurus, ut ὁμοιοπαθὴς, qui θεάνθρωπος eſſet, cui proinde velut* Deo, *qui fallere & falli neſcius eſſet, tuto poſſent obſequi; & velut* homini, *qui ipſis viva voce, nec tam terribiliter ut Deus, veritatem pandere poſſet.*

β. Auctoritas, כמני, ſicut me, *mihi ſimilem, parem, imo majorem. Talis revera fuit Meſſias, & ipſe quidem* ſolus. *Quoad quidem* 1. perſonam, *quatenus uterque fuit verus* homo, *&* Judæus, *è medio fratrum. Quoad* 2. Officium, *quatenus uterque fuit, quanquam diverſo gradu,* Mediator, *intercedens inter Deum & Iſraelitas* Gal. III. 19. *cum* 1 Tim. II. 5. *Quoad* 3. Fidelitatem *in perfunctione officii* Heb. III. 2. 5. 6. *Quoad* 4. Miracula, *in quibus uterque copioſus fuit, & hic quidem illo multo copioſior. Quoad* 5. Excellentiam, *qua uterque cum Deo admodum familiariter converſatus fuit* Joh. I. 18. & III. 13.

ג. Vocatio *hujus Prophetæ, penes quam notatur*

1. Vocans. *Nim.* α. Jehova *unus eſſentia, de quo alibi.* β. Deus אלהים, *trinus perſonis.* γ. Tuus, *ſcil. per fœdus gratiæ.* Neque enim quiſquam ſibi ſumit hunc honorem, ſed qui vocatur Heb. V. 4.

2. Vocatio, יקים לך, excitabit tibi. *Excitabit, ſtabilet, ſcil. legitima vocatione, præordinatione, miſſione.* Tibi *Iſraeli, ſcil. tum corporali, tum ſpirituali.*

2. Præſcriptio *officii, circa hunc Prophetam obſervandi,* אליו תשמעון, ipſum audietis. שמע, *Græcis* ἀκούω & ὑπακούω, *vel* auribus, *vel* mente, *atque ita ſonat* obedire, *dictum credere, & præſcriptum facere.*

Pars Dogmatica.

Quod Meſſias ſit Propheta;

III. Certum ergo, & indubitatum eſt, quod Meſſias, Iſraëli promiſſus, ſit *Propheta*. Quod 1. ita desertè appelletur in textu, & Act. III. 22. & VII. 37. & quæ in hanc rem, penes textus explicationem adjecimus loca. Quod 2. *magnus Propheta* Luc. VII. 16. & XXIV. 19. Quod 3. συνωνύμως appelletur, *Doctor à Deo miſſus* Joh. III. 2. *Rabbi, Magiſter, Doctor* Matth. XXIII. 8. 10. *Apoſtolus noſtræ confeſſionis* Heb. III. 1. *Paſtor* Ezech. XXXIV. 23. & XXXVII. 29. *bonus Paſtor* Joh. X. 11. *magnus ille Paſtor ovium* Heb. XIII. 20. Ἀρχιποίμην 1 Pet. V. 4. *Legiſlator noſter* Jer. XXXV. 22. *Conſiliarius* Jeſ. IX. 5. *miniſter circumciſionis* Rom. XV. 8. Quod 4. *actus* officii prophetici ipſi paſſim tribuantur, in utroque Inſtrumento: annunciatio Euangelii, v. g. Jeſ. LXI. 1. 2. Pſal. XL. 10. 11. prædictio futurorum Apoc. I. 1. Matth. XXIV--&c. Atque etiam *Prophetam* eſſe conveniebat A. Ejus *perſonæ*, quatenus eſt æterna & ſubſtantialis Patris *ſapientia* Prov. VIII. 12. 22. 24. λόγος ὑποστατικὸς, cui convenit, *interpretem* Dei agere apud homines Joh. I. 18. tales autem interpretes Prophetæ indigitabantur Exod. VII. 1. B. Noſtræ *ignorantiæ* naturali, cui efficacius nihil ſuccurrere poteſt, quam θεάνθρωπος, ipſa *mundi lux, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum* Joh. I. 9. C. *Rebus* docendis, quibus nemo magis ſufficit, quam filius Dei *Propheta* Heb. II. 3. qui in *ſinu Patris eſt* Joh. I. 18.

Probatur Scripturis.

Confirmatur rationibus.

IV. Jam unde dicatur προφήτης, an à προφάναι: & quid ſit prophetia in genere, nim. facultas à Spiritu Dei collata, certis quibuſdam hominibus, citra inſtitutionem humanam, divina, ſublimia & arcana, certo cognoſcendi, & aliis exponendi, ad Eccleſiæ ædificationem: quinam porro in prophetiâ *gradus*; & ſimilia, nos brevitatis ſtudio ſeponemus, ſi quis noſſe aveat, adire poterit Pet. Matyr. in 1 Sam. XIX. 25. Aut Caſp. Peucerum, *De Divinatione*, aut Pet. Molinæi *Vatem*, alioſque. Nobis hic ſufficiet, *propheticam* Mediatoris functionem definiiſſe, quod ſit illa muneris mediatorii pars, quâ hominibus tam ſub Veteri; quam ſub Novo Teſtamento, revelat univerſum Dei conſilium, de ſui reſtauratione ſaluteque.

Quid Propheta in genere.

Quid Mediatoris functio prophetica.

Inauguratio ad functionem.

teque. *Inauguratio* ad hanc functionem, quâ ſolenniter ſupremus Eccleſiæ Doctor, ab ipſo Patre ſuo renunciatus eſt, proſtat Matth. III. 16. 17. & repetitur cum auctario: *Hunc audite* Matth. XVII. 5. ſcil. ut convenit ei, quia æterna eſt & ſubſtantialis *ſapientia* Prov. VIII. 1. — 1 Cor. I. 24. quique in tempore nobis factus eſt *ſapientia* 1 Cor. I. 30. adeoque Patris, apud homines λόγος & Orator Joh. I. 1.

Expedivit functionem propheticam revelando doctrinam. A. Immediatè: 1. Sub V. T.

V. Expedivit officium ſuum propheticum, *partim* revelando & *promulgando* doctrinam ſuam, *partim illuminando* mentem ſuorum, ut *recipiant* doctrinam. *Revelat* & promulgat doctrinam *ſuam*, in verbo ſuo, quod & hinc *verbum Chriſti* audit Col. III. 16. *primo immediate*, idque ſub duplici *periodo* A. *Veteris* Teſtamenti 1 Pet. I. 10. 11. Ubi voluntatem Dei, de peccatoris reſtauratione, per Meſſiam *futurum* procurandâ, Patriarchis, Prophetis & ſanctis Dei hominibus, *viſionibus*, *ſomniis*, *Urim & Thummim*, *inſpirationibus*, *oraculis* &c. aperuit Gen. XLVI. 2. Dan. VII. 1. 1 Sam. XXVIII. 6. cum Act. VII. 38. quoad tandem doctrina illa, inſpiratione Spiritus S. ſcripto conſignata & obſignata fuit:

2. Sub N. Teſtamento.

B. *Novi* Teſtamenti, ubi, ut θεάνθρωπος, in quo *omnes theſauri ſapientiæ & cognitionis jacent abſconditi* Col. II. 3. hominibus detexit πολυποίκιλον σοφίαν τοῦ Θεοῦ Eph. III. 10. & τηλικαύτην σωτηρίαν, *quæ cœpta eſt enunciari per Dominum* Heb. II. 2. 3. σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην 1 Cor. II. 7. 8. 9. 10.

Prædicando quibuſvis.

Idque (1) perſonali *prædicatione*, quando, poſt Baptiſmum ſuum, anno ætatis circiter trigeſimo, per triennium cum dimidio (quos annos Baronius, Tornielus, Salianus aliique, efficaciſſimè colligunt ex quadruplici paſchate, cui interfuiſſe legitur apud Johannem, quorum *primum* legitur Joh. II. 13. *ſecundum* Cap. V. 1. *tertium* Cap. VI. 4. *quartum* θανάσιμον Cap. XII. 1.) annunciavit *Euangelium* Marc. I. 9. 14. interpretatus eſt *legem*, eamque vindicavit à corruptelis ac detorſionibus Phariſæorum Matth. V. *novam* erexit fœderis gratiæ *diſpenſationem*, quæ *Novum* Teſtamentum dicitur, ſcil. ut Mediator fœderis novi Heb. VIII. 6. & IX. 15. & XII. 24.

Inſtruendo Apoſtolos.

(2) *Inſtitutione* Apoſtolorum, quippe quibus (a) mentem *informavit* Luc. XXIV. 45. (b) *mandata dedit* prædicandi Euangelium Matth. X. & XXVIII. 19. 20. quos (c) *direxit* Spiritu Joh. XVI. 13. 14. & XIV. 26. Quibus tandem (d) Canonem N. Teſtamenti, per Spiritum commiſit *litteris* committendum obſignandumque Apoc. XXII. 18. 19. Et hactenus Propheta noſter doctrinam ſalutis revelavit *immediate*, ſub utroque Teſtamento.

B. Mediate, ab V. pariter & N. Teſtamento.

VI. *Secundo mediate*, idque rurſus A. ſub *Veteri* T. quando Eccleſiam docuit, miniſterio: *vel extraordinario*, tum per *Patriarchas* ac Prophetas, tum per *Spiritum* ſuum 1 Pet. I. 10. 11. 12. & III. 18. 19. 20. *vel ordinario*, Sacerdotum ſcil. & Levitarum Mal. II. 7. B. ſub *Novo* Teſtamento, quando Eccleſiam (1) *plantavit* miniſterio *extraordinario*, Apoſtolorum, Prophetarum, Euangeliſtarum Eph. IV. 11. 12. 13. Matth. XXVIII. 20. 2 Cor. IV. 6. 7. (2) *rigat* & conſervat, miniſterio *ordinario* Paſtorum, Doctorum Eph. IV. 11. 12. 13. Qui omnes ſunt *Legati Chriſti*, per quos *rogat, ut reconciliemur Deo* 2 Cor. V. 19. 20. Et ſic *revelando* ac promulgando, Mediator functus eſt officio ſuo prophetico.

Expedivit et functionem ſuam propheticam, etiam illuminando.

VII. Idem etiam agit *illuminando* mentem Luc. XXIV. 45. & *flectendo* voluntatem ſuorum, ut doctrinam revelatam intelligant & recipiant Joh. XVII. 18. Hoc præcipuum eſt officii prophetici ἀποτέλεσμα, hæc *unctio à ſancto illo*: *quæ* nos *docet omnia* 1 Joh. II. 20. 27. à quâ *docti à Deo* dicimur Joh. VI. 45. Quæ ſub V. T. *obſcurius*, & quaſi ſub *velo* contigit 2 Cor. III. 12. 13. 14. quando ſub N. T. clariſſimè, *retecta facie*, *ut in ſpeculo gloriam Domini* quaſi contiueamur 2 Cor. III. 18.

Objecta functionis propheticæ.

VIII. Actus iſti functionis propheticæ, diſtincte occupati fuerunt circa A. *voluntatem* Dei in genere, quam ſuis univerſam revelavit Joh. XV. 15. & I. 18. B. *Futura* prædicendo Matth. XXIV. 4. 5. & ſeqq. eaque ſuis revelando Apoc. I. 19. C. *Legem*, eam, ut diximus, exponendo & vindicando Matth. V. D. *Vaticinia* Prophetarum, ea *interpretando* & applicando Luc. XXIV. 25. 27. v. g. Pſal. CX. 1. *interpretatus* eſt Matth. XXII. 43. 44. 45. locum Dan. IX. 27. *applicavit* Matth. XXIV. 15. v. g. loca Jeſ. LXI. 1. & XLII. 7. *explicuit* Luc. IV. 17. 18. E. *Euangelium* Matth. XI. 5. hactenus ſub V. T. obſcurius propoſitum, & quaſi ſub velo latens, in apertam *lucem proferendo* 2 Tim. I. 10. atque etiam Euangelium *impletionis* primum inchoando Matth. IV. 17. Quibus omnibus accedit F. quod variis ſtupendiſque *miraculis*, functionis, doctrinæ, perſonæque ſuæ veritatem confirmavit Joh. V. 36.

Virtutes circa functionem propheticam conſpicuæ.

IX. In his omnibus, per univerſum vitæ hujus terrenæ, curriculum, occupatus fuit 1. *prudenter*, adhibitis familiaribus parabolis, cujuſmodi exſtant à *ſemine*, *zizaniis*, *grano ſynapis*, *fermento*, *theſauro abſcondito*, *margaritâ*, *ſagenæ jactu in mare*. Matth. XIII. & alibi. 2. *Libere* citra προσωποληψίαν, ipſis ejus hoſtibus fatentibus Matth. XXII. 16. porro 3. *Efficaciter*, ut nemo poſſet ejus ſapientiæ reſiſtere Matth. XXI. 25. 27. & XXII. 19. 22. 32. 33. 34. Matth. VII. 29. Inſuper 4. *Eloquenter*, ad miraculum uſque Pſal. XLV. 3. Luc. IV. 22. Joh. VII. 45. 46. Tandem 5. *tanto cum zelo*, ut cibum ſæpe propterea neglexerit Marc. III. 20. nihilque non egerit, quo ad reſipiſcentiam ſuos auditores provocaret Matth. XXIII. 37. Luc. XIX. 42.

Pars

Quæritur.

Pars elenchtica.

1. An Meſſias ſit Propheta? X. Quæritur 1. An Meſſias, olim promiſſus, futurus fuerit Propheta? Judæi, puro puto odio, Chriſti & Religionis Chriſtianæ, negant, Chriſtiani affirmant. Rationes Chriſtianorum diximus Cap. præced. §. v., vindicavimus in *exegeticis* hujus capitis, atque per actus ejus propheticos confirmavimus ex Jeſ. LXI. 1. 2. Pſal. XL. 10. 11. Nec Judæis quicquam ſuppetit in contrarium, præter frivolas ſuas tergiverſationes ad locum Deut. XVIII. 15.

2. An ſolus Propheta ille magnus? an & Muhammed? XI. Quæritur 2. An Jeſus noſter ſolus ſit, *magnus* ille Propheta, olim Iſraeli promiſſus? an vero annumerandus, imo & præferendus ei ſit Muhammed? Chriſtiani *prius* affirmant, & Muhammedem, non tantum non *magnum* illum; ſed *nullum* prorſus fuiſſe Prophetam; quin potius *pſeudo-Prophetam* & impoſtorem nequiſſimum, prædicant: Muhammedani, ex adverſo, Moſen quidem fatentur *magnum* Prophetam fuiſſe, Chriſtum *majorem*; ſed Muhammedem ſuum *maximum*, imo ſignate *illum*, quem Moſes deſignaverit Deut. XVIII. 15. 18. Cum autem Muhammedani (1) admittant auctoritatem Legis & Euangelii, quo diſertè Chriſtus teſtatur, ſe eſſe *unicum* ſuorum Doctorem Matth. XXIII. 8. 10. Cum item (2) fateantur *Moſen* Prophetam fuiſſe *magnum*, Jeſum *majorem*; ipſis incumbet probandum Muhammedem ſuum, Prophetam fuiſſe *maximum*, imò *ipſum* illum, quem Moſes deſignaverit Deut. XVIII. in quam rem, quod ſciam, nullis hactenus argumentis, vel *eniſi* ſunt. Quibus nos, ex ſuperfluo, adjicimus, quod Muhammed non poſſit eſſe *verus* Propheta, & multo minus ille *maximus*, quem prædixit Moſes, quia à Moſe, & à Jeſu, quos ipſi veros eſſe Prophetas fatentur, toto cœlo diſcrepet. Imo & vitæ ſpurcitie fraudibuſque, non Prophetam θεόπνευστος ſeſe probet; ſed impuro ſpiritu obſeſſum. Conf. quæ in hanc rem, jam ante habuimus Lib. 1. cap. 2. §§. XXIV. XXV. & XXVI.

3. An præter Chriſtum, & Papa ſit infallibilis Scripturæ interpres? XII. Quæritur. 3. An, cum Chriſtus ſit *unicus* ille noſter Magiſter Matth. XXIII. 8. 10. *ſummus* ille Propheta noſter, de quo Moſes; an, inquam, eo ipſo non ſit unicus quoque infallibilis Scripturarum *interpres*, & controverſiarum *Judex*? An etiam Papa Romanus, cum & ſub Chriſto, *infallibilis* ſit Scripturarum interpres, & controverſiarum Judex? *Prius* affirmant Reformati, per ea quæ in *dogmaticis* produximus: *poſterius* plerique Pontificii, quos ſupra refutavimus lib. 1. cap. 2. §. LII. LIII. LIV.

4. An functionem Propheticam exercuerit etiam in V. Teſtamento? XIII. Quæritur 4. An munus ſuum Propheticum Chriſtus exercuerit etiam ſub *Veteri* Teſtamentò? Sociniani, quod odio æternæ deitatis Chriſti, ſtatuant, eum non exſtitiſſe, antequam naſceretur è B. Virgine, *negant*: Orthodoxi *affirmant*, probantque A. Quod 1 Pet. I. 11. *Spiritus Chriſti* dicatur fuiſſe in Prophetis. Quod B. 1 Pet. III. 19. olim in *diebus Noah*, dicatur prædicaſſe, his qui ſunt in carcere. Quod C. Act. VII. 37. 38. 39. dicatur locutus Moſi & Patribus Iſraeliticis in Sinai, dediſſeque verba vitæ. Quod D. 1 Cor. X. 9. dicatur ab Iſraelitis *tentatus*. Conf. Jeſ. LXIII. 9. & Gal. III. 19. 20. **Objectiones.** Nec obſtat; quod (1) dicatur *cœpiſſe* prædicare ſub N. T. Matth. IV. 17. cum *cœperit* quà *homo*. Quod (2) *ultimis* temporibus Deus nobis locutus dicatur per Filium Heb. I. 1. cum locutus intelligatur in Filio, non ſimpliciter; ſed ut in *carne* præſtito. Quod etiam, mutatis mutandis, reſponderi debet ad objectionem ex Heb. II. 3. Quod (3) ſub V. T. promittatur *futurus* Propheta Deut. XVIII. 15. Ergo tum *non fuit*: Reſp. promittitur futurus *in carne*, ſeu quoad humanam naturam; non autem ſimpliciter.

5. An fuerit raptus in cœlum, antequam functionem ſuam aggrederetur, ibidem edocendus? XIV. Quæritur 5. An in terris exercitur*us* functionem ſuam propheticam; per quadrageſimam jejunii ſui, abreptus fuerit in cœlum, ut ibidem de myſteriis Euangelii, plenè edoceretur? *Affirmant*, odio *omniſcientis* deitatis Chriſti, eidem Sociniani: *negant* Orthodoxi, eo quod (1) tanquam æternus λόγος Joh. I. 1. & *ſapientia* Patris Prov. VIII. 14. tali raptu & inſtitutione non indiguerit, utpote in *ſinu Patris* conſtitutus Joh. I. 18. Quod (2) *unctus* fuerit Spiritu ſine *menſurâ* Joh. III. 34. Pſal. XLV. 7. Heb. I. 9. Spiritu ſcil. *ſcientiæ*, *intelligentiæ* & *ſapientiæ* Jehova Jeſ. XI. 2. Quod (3) unctus dicatur *in terrâ*, non in cœlo, quoad donorum neceſſariorum collationem, idque ante inchoatum ſuum miniſterium Luc. III. 22. & IV. 1. 14. 15. Quod (5) *unica* tantum in Scripturis commemoretur Chriſti *aſcenſio* in cœlum, ſanctuarium illud ſupernum Heb. IX. 12. **Objectiones.** Nec eos juvat A. Quod fuerit *Sermo*, legatus, hominibus voluntatem Dei pleniſſimè annunciaturus; neque enim hinc juſte conficitur, illum de voluntate Dei aliunde informandum fuiſſe, cum illam exactiſſimè calluerit quà θεάνθρωπος; multo etiam minus hinc conficitur, ipſum ad hoc rapiendum fuiſſe *in cœlum*. B. Quod Scriptura teſtetur, ipſum *deſcendiſſe* de cœlo Joh. VI. 38. 62. & III. 13. 31. & VIII. 23. & XVI. 28.: cum loca illa intelligenda ſint de eo, quoad *divinam* naturam, quæ *manifeſtatione* ſui in carne 1 Tim. III. 16. perinde deſcendiſſe dicitur, ac Deus Gen. XVIII. 21. C. Quod Moſes & Paulus, in *cœlo* dicantur edocti fuiſſe à Deo: cum non modo plane *diſſimilis* ſit ratio, inter meros homines & θεάνθρωπον; inter hos qui Spiritum acceperunt ad *menſuram*, & eum qui *abſque* menſurâ poſſidet; ſed falſum etiam ſit, Moſen abreptum fuiſſe in *cœlum*.

XV.

An Meſſias quicquam novare debuerit circa legem cultumque ceremonialem?

XV. Quæritur 6. An Meſſias quicquam novare debuerit, circa legem Moſis *ceremonialem*, cultumque Dei leviticum? Fuit tempore Pauli, inter præcipua Judæorum offendicula, & efficaciſſimas remoras, quo minus accederent ad profeſſionem Chriſtianam, quod legem & cultum *ceremonialem*, ſolenniter à Deo per Moſen præſcriptum, abrogaret; cui tollendæ, ſynodus Hieroſolymitana ſudavit Act. XV. & Paulus in variis Epiſtolis, potiſſimum ad Galatas, Philippenſes, Coloſſenſes. Romanos, & ex profeſſo in Epiſtola ad Hebræos occupatus fuit, oſtendendo 1. Jeſum noſtrum qui abrogaverit, filium Dei, *Deum*, adeoque *ipſum* illum eſſe, qui legem olim apud Sinai rogaverit: atque etiam 2. ex *natura rei* abrogandum illum cultum ceremonialem, quod non habuerit niſi *umbras* ac typos rerum *ut futurarum*; qui proinde, rebus non amplius futuris, ſed præſtitis, ceſſare debuerint. Quibus accedit 3. Quod Propheta ille, quem Moſes promiſit Deut. XVIII. 15--19. Jeſus noſter, qui cultum ceremonialem abrogavit, ejuſdem & *majoris* etiam auctoritatis fuerit, cum Moſe qui rogavit. Utpote quem (*a*) Deus perinde *excitaverit* ac Moſen, (*b*) cujus *ori* verba ſua imponere voluerit, qui (*c*) omnia Judæis dicturus eſſet, quæ ſibi Deus præceperit, quem proinde (*d*) *audire* debeant in omnibus, additâ (*e*) comminatione in eum qui *non* audiverit, ſe ab eo *requiſiturum*. Unum adjiciemus 4. quod Dan. IX. 27. diſerte prædicatur, Meſſiam poſtquam multis fœdus confirmaverit, facturum ut *ſacrificium & oblatio* ceſſet.

Objectio.

Quibus omnibus, non video, quid ullâ quidem cum ſpecie, opponere poſſint Judæi, quam quod paſſim in Pentateucho, ſtatuta ceremonialia dicantur *æterna* Exod. XII. 14. Levit. VI. 18. 22. Num. XV. 15. &c. ſed illi parum cogitant, τὸ עולם non ſemper ſignificare durationem *ſimpliciter* interminatam; ſed in *certa* tantum *periodo* non deſinentem Exod. XXI. 6. atque adeo non aliud deſignare, quam ritus illos ceremonialis, *indeſinentes* fore, quamdiu duraverit *periodus* Reipublicæ *Judaicæ*. Verum de his ſuo loco ex profeſſo plura.

7. An omnem penitus legem Chriſtus abrogaverit?

XVI. Quæritur 7. An penitus abrogaverit *omnem* legem, etiam *moralem*? Affirmant Antinomi prætextu libertatis Chriſtianæ, *tum* qui in Germania exſtiterunt, auctore Johanne Iſlebio Agricola, homine Epicuræo, de quo Micrelius Syntag. hiſt. Eccleſ. p. 3. §. 48. *tum* qui in Britannia ſuperſunt, prætextu extollendæ gratiæ, & quod in *juſtificationis* negotio, legem obſervarent opponi *gratiæ*: Orthodoxi quamvis fateantur, legem omnem abrogatam eſſe, quoad facultatem *juſtificandi*, reſpectu omnium; atque etiam quoad vim *maledicendi*, reſpectu fidelium; negant tamen abrogatam eſſe quoad vim *dirigendi*,

Argumenta.

quod 1. exſertè neget *ipſe*, ſe veniſſe ut *legem ſolveret* Matth. V. 17. Quin. 2. ibidem verſ. 18. exſerte pronunciet, *uſque dum perierit cœlum ac terra, jota unum, unumque apicem non periturum ex lege*. Quod 3. idem faciat Paulus Rom. III. 31. Quod 4. Lex moralis, utpote maximâ ſui parte, juris, partim Deo, partim homini, *naturalis*, manente eodem Deo & homine, abrogari non poſſit, ut ſuo loco ex profeſſo docebimus.

Objectiones.

Nec repugnat 1. quod Joh. I. 17. *lex ad Moſen, gratia ad Chriſtum* referatur: cum per *legem* ibidem non intelligatur, niſi, aut lex *ceremonialis* typica, aut *diſpenſatio* fœderis gratiæ pluſculum *legalis* ſub V. T. jam abrogata per Chriſtum. Nec 2. quod lex ſubinde *opponi* videatur gratiæ, adeoque fideles eſſe dicantur, *non ſub lege*, ſed ſub *gratia*: cum hoc tantum reſtringendum ſit ad negotium *juſtificationis*, & ad fœdus operum.

8. An Chriſtus legem moralem correxerit, vel auxerit?

XVII. Quæritur 8. An legem moralem *correxerit* vel *auxerit*? Sociniani, quo ex lege Euangelium faciant, hominemque, non ex operibus *legis*; ſed ex operibus *Euangelii*, juſtificari, commodius obtineant; ſtatuunt, Chriſtum ſingulis *decalogi* præceptis nonnulla adjeciſſe, & omnibus tria, *abnegationem* ſui, *tolerantiam crucis*, *imitationem* Chriſti Luc. IX. 23. (in quo poſtremo cum ipſis colludunt Arminiani) inſuper præcepta *aucta*, novis *ſpiritualibus* promiſſionibus, *remiſſionis* peccatorum & *vitæ* æternæ ſanciiſſe, ut hujus *Euangelii* obſervatione, juſtificationem conſequamur.

Rationes Orthodoxorum.

Orthodoxi contra, ipſum veri ac proprii nominis *legiſlatorem*, aut ullum legi morali, novum præceptum, adjeciſſe, non agnoſcunt. Quod 1. Lex antiqua *Moſis*, adeo exiſtat *perfecta* Pſal. XIX. 8 ut ejus obſervatione, *vitam* æternam mereri ſibi potuerint protoplaſti Levit. XVIII. 5. Ezech. XX. 13. 25. Luc. X. 28. Quod 2. Officia illa *nova*, quæ ipſum adjeciſſe volunt Adverſarii, jam ſub V. teſtamento proſtent præſcripta, ut ſuo loco particulatim docebimus. Quod 3. Officiis illis *novis*, quibus Lex in *Euangelium* convertitur, *ſatisfactio* Chriſti excluditur, juſtificatio ex *operibus* ſuſpenditur, & fœdus *operum* cum fœdere *gratiæ* confunditur: quæ Religioni Chriſtianæ ſunt exitialia.

Objectiones.

Nec eos juvat A. Caput quintum Matthæi, cum ibidem non *corrigat* & *augeat* legem Moſis (ut ad oculum patet, vel ex ſolo verſu 43. utpote quod non modo apud Moſem nullibi habetur; ſed cujus etiam contrarium diſertè præſcribitur Deut. XXXII. 35. Prov. XXV. 21.) ſed eandem *vindicet* tantum, à perverſis Phariſæorum interpretamentis, ut patet ex adducto verſu 43. Nec. B. quod *novi* præcepti ſubinde in N. T. mentio fiat Joh. XIII. 34. 1 Joh. II. 7. 8. cum *novi* epitheton, non rarò *egregium* & præclarum quid Johanni deſignet Apoc. II. 17. & V. 9. & XIV. 3. &c. Plura hujus generis ξὺν θεῷ occurrent ſuo loco.

XVIII.

Digitized by Google

9. An Chriſtus primò prædicaverit Euangelium?

XVIII. Quæritur 9. An, ut Propheta, *primus* ſit Euangelii auctor? Sociniani, ex hypotheſibus controverſiæ prioris, per quas Euangelium ipſis non eſt, niſi lex Moſis aucta, & ſpiritualibus promiſſis, de remiſſione peccatorum & vitâ æterna ſancita, *affirmant*: Orthodoxi ex adverſo, rejectis iſtis perverſis hypotheſibus, *negant*.

Rationes orthodoxæ.

Quod A. Euangelium exſertè dicatur obtinuiſſe etiam ſub V. Teſtamento Rom. x. 8. 16. Joh. xII. 38. cum Jeſ. LIII. 1. Quod B. *Euangelii* capita, integris Scripturæ tmematis, paſſim proſtent in Veteri Teſtamento. v. g. Jeſ. LIII. Gen. III. 15. Quod C. *Eodem* Euangelio, quo nos jam ſervamur ſub N. T. etiam fideles V. T. ſervati dicantur Act. xv. 10. 11. Quod D. Euangelium illud Socinianum reverà ſit ἄγραφον, imo ψευδευαγγέλιον, damnatum ab Apoſtolo Gal. I. 6. 8.

Objectiones.

Nec eos juvat (1) Quod *principium Euangelii Jeſu Chriſti*, Marcus commemoret Cap. I. 1. cum principium *prædicationis* Chriſti, non ipſius *Euangelii* intelligatur. Conf. Matth. IV. 17. Quod (2) 2 Tim. I. 10. dicatur *in lucem produxiſſe Euangelium*: cum (*a*) *in lucem* producere, nihil aliud ſit, quam Euangelium ſub V. T. *obſcurius* revelatum, & umbris ceremonialibus, quaſi velo tectum, in *claram lucem* adducere 2 Cor. III. 14. aut (b) Euangelium intelligatur non *omne*: ſed Euangelium *impletionis*, ut contradiſtinctum Euangelio *promiſſionis*, de quo Rom. I. 1. 2. Tit. I. 1. 2. 3. Quod (3) Euangelium *abſconditum* dicatur, à temporibus ſeculorum Rom. xvI. 25. 26. Eph. III. 9. Col. I. 26. 27. cum (*a*) Euangelium *impletionis* intelligatur, ut dictum; (*b*) aut quoad myſterium *impleta* vocationis gentium Eph. III. 8. cum 9. Quod (4) *ſanctorum via nondum propalata* dicatur, *adhuc ſtante primo tabernaculo* Heb. IX. 8. cum *per viam ſanctorum* non intelligatur *omne* Euangelium; ſed Chriſtus, ut in carne exhibitus, qui eſt *via, veritas & vita* Joh. XIV. 6. abſque quo *nemo* ſanctorum venit ad Patrem.

Pars Practica,

Praxis functionis Propheticæ.

XIX. Praxis functionis Chriſti *prophetica*, *primò* agnoſcit ineffabilem Dei gratiam, *glorificatque, quod magnus Propheta apud nos ſurrexerit, & Deus populum ſuum viſitaverit* Luc. VII. 16.

1. Agnoſcit ineffabilem gratiam donantis.

Quâ gratiâ (1) *Prophetam* dederit Jer. III. 15. (2) Prophetam, tot ſeculis *promiſſum* & exſpectatum Deut. XVIII. 15. Joh. v. 46. Act. III. 20--24. & VII. 37. (3) Prophetam *tantum* ac talem, Moſi parem Deut. XVIII. 15. 18. *ſicut me, ſicut te.* Et quantus Moſes? Deut. XXXIV. 10. imo *ſuperiorem* Heb. III. 2--6. (4) Prophetam θεόπνευστον ἐξόχως *cui Deus verba ſua in os poſuerit, ut loquatur omnia quæ ei præceperit* Deut. XVIII. 18. (5) Prophetam, qui, vel adverſariorum ſuorum, fucata licet confeſſione, *Magiſter* fuerit (non idiota) & *Doctor* etiam, & qui *miſſus ſit à Deo*, ut *doceat viam Dei*, & *in veritate* quidem, abſque προσωποληψίᾳ Matth. XXII. 16. (6) Prophetam, qui in *ſinu Patris* eſt Joh. I. 18. *potens opere & ſermone, coram Deo & omni populo* Luc. XXIV. 19. (7) Prophetam, qui non tantum docere; ſed *edocere*: non tantum ſuadere; ſed *perſuadere*: non extus tantum *loqui*; ſed intus etiam *illuminare* poteſt Joh. I. 9. Verbo dicam (8) Prophetam *unum è millibus* Job. XXXIII. 23. Cant. v. 10. inſtar omnium Matth. XXIII. 8. abſque quo *nihil* proſunt reliqui Joh. XV. 5. & per quem *omnia* poſſunt Matth. XXVIII. 20. cum Phil. IV. 13. Rom. XV. 18.

Modus agnoſcendi.

Agnoſcit inquam praxis tanti Prophetæ *gratiam*, ut A. Animo grato Deum *glorificet* Luc. VII. 16. B. Miſſum Prophetam promptè *recipiat* Matth. x. 40. Joh. XIII. 20. C. Receptum ſubmiſſe *audiat* Deut. XVIII. 15. 19. D. *Exoſculetur* Pſal. II. 12.

2. Agnoſcit ipſum Prophetam.

XX. *Secundo*, agnoſcit A. Prophetam *ipſum*, exemplo Cananææ: *Domine video te Prophetam eſſe*, Joh. IV. 19. ex (a) revelatione arcanorum, & nobiſcum agendi ratione. Ibidem. (b) miraculis Joh. VI. 14. & IX. 17. & III. 2. (c) docendi eminentia Joh. VII. 40. Agnoſcit B. ut Prophetam *illum* magnum, olim promiſſum. *Hic vere Propheta ille, qui venturus eſt in mundum* Joh. VI. 14. Agnoſcit C. ut Prophetam *ſuum* Joh. XX. 16. *Rabbuni.* Agnoſcit D. ut *diſcipulus* Magiſtrum Matth. XXIII. 10. A quo Chriſtiani olim *diſcipuli* appellabantur Act. XI. 26. & ſic paſſim per Euangelia Luc. XIV. 26. Agnoſcit E. ut Magiſtrum *unicum* infallibilem, à cujus ſolius ore, ſecure pendeat Matth. XXIII. 8. Job. XXXIII. 23. Agnoſcit F. in *omnibus* quæ ſibi loquitur, ſive ſecunda ſint, ſive adverſa Deut. XVIII. 18. 19. cum v. 27. & Jer. XLII. 5. 6.

3. Recipit Prophetam Chriſtum. Quo modo.

XXI. *Tertio*, praxis functionis Chriſti propheticæ, Prophetam *recipit* Matth. x. 41. Joh. v. 43. Luc. IX. 48. Matth. XVIII. 5. Non *ore* tantum Matth. VII. 22. ſed *re*, fideliter ei præſtando *officia*, Prophetæ ac Doctori tanto debita. Nim. (a) *Amorem* Gal. IV. 14. 15. Matth. x. 37. (b) *Reverentiam* Phil. II. 29. 1 Tim. v. 17. 1 Cor. IV. 1. Matth. XIII. 57. cum Joh. XIII. 13. unde paſſim in Euangeliis, à diſcipulis, imo & ſubinde à Phariſæis, *Magiſter* ac *Dominus ſalutatur* (c) *Fidem*, quâ dicta ejus credimus, exactiſſimè & univerſaliter vera Jeſ. LIII. 1. Rom. x. 16. Joh. IV. 19. 29. 39. 41. & v. 24. 46. 47. (d) *Obedientiam* Heb. XIII. 17. Joſ. I. 17. Rom. VI. 17. 2 Cor. II. 9. Deut. XVII. 9--14. cum Heb. v. 9. 2 Cor. x. 5. 6. (e) *Imitationem* Heb. XIII. 7. 1 Cor. IV. 16. Phil. III. 17. 2 Theſſ. III. 8. 9. cum 1 Theſſ. I. 6. 1 Cor. XI. 1. Matth. XI. 29. (f) *Suſtentationem* Gal. VI. 6. 1 Cor. IX. 7. 11. Prophetæ noſtro, non quidem in propriâ *perſona* præſtandam Pſal. L. 12. ſed

in

in *membris* Matth. x. 41. cum xxv. 40. 45. (g) *Deſiderium præſentiæ* & converſationis Jud. xiii. 18. cum Cant. i. 7. Joh. iv. 40. Luc. xxiv. 19. cum 29. Rom. x. 15. Si enim his officiis A. *gregarios* quoſvis Prophetas, Doctores, Magiſtros *recipere* tenemur Phil. ii. 29. 3. Joh. verſ. 8. imo, ſi vel *puerulum in nomine ejus* recipere tenemur Marc. ix. 37. Luc. ix. 48. nunquid, & magis quidem, reciperemus *hunc, tantum* & talem Prophetam? quem dudum, ex parte repræſentavimus §. xxvi. Cum præſertim B. qui *ipſum* recipit, *Patrem* ſuum qui miſit ipſum, eadem operâ recipiat Matth. x. 40. Marc. ix. 37. Luc. ix. 48. Joh. xiii. 20. Et C. qui ipſum *recipit*, ἐξουσίαν accipiat, quâ filius Dei ſit Joh. i. 12. Dum contra D. qui ipſum *nolunt* recipere, ejus juſtam *excandeſcentiam*, & omnimodum *exitium* ſibi attrahunt Pſal. ii. 12. Luc. ix. 53. 54. Non addam E. ſummum *jus* & æquitatem, quo ad *ſuos* veniens, miſſus à Patre, apud eos Prophetam & Oratorem acturus, recipi *meretur* Joh. i. 11. 12.

Quibus rationibus.

4. Audit Prophetam Chriſtum.

XXII. *Quarto*, praxis functionis propheticæ nominatim, *audit* miſſum à Patre, & venientem ad nos Prophetam. Quod hoc exigat A. ipſa illa propheticæ dignitatis ὑπεροχὴ, quâ non Propheta modo; ſed tantus etiam ac talis eſt, qualem jam ante repræſentavimus Matth. xii. 42. Luc. xi. 31. B. Mandatum Patris, *promittentis* ipſum Deut. xviii. 15.-18. Addita C. graviſſima comminatio, in hos qui illum *non* audiverint verſ. 19. *Et erit, quiſquis non audiverit verba, quæ loquetur in nomine meo, ego requiram ab eo.* D. Solennis *inauguratio*, Patris exhibentis & confirmantis, promiſſum Prophetam Matth. iii. 17. cum xvii. 5. Luc. ix. 35. Quod E. ex hoc certo colligere poſſimus, ipſum *noſtrum* Paſtorem, *noſque* ejus *oves* eſſe Joh. x. 3. 16. imò ex *Deo natos* Joh. viii. 47. cum 43. Quod F. *auditione ejus*, nobis poſſimus parare *vitam* æternam Joh. v. 24. Ut nihil addam G. de dictorum ejus præſtantiâ Matth. xiii. 17.

Rationes motivæ.

Modus audiendi.

Sed *quomodo audit?* (1) cum *admiratione* ac ſtupore Matth. vii. 28. 29. & xxii. 33. Joh. vii. 46. cum *applauſu* & celebratione Joh. vii. 40. Luc. xxiv. 19. (2) cum *aſſenſu* & fide Joh. v. 24. & viii. 45. 46. (3) cum *gaudio* Matth. xiii. 20. Heb. vi. 5. Aut etiam (4) cum *timore* Luc. x. 24. 26. Jeſ. lxvi. 2. (5) cum *obſequio* Luc. vi. 47. Matth. vii. 24. Jac. i. 22. (6) cum perpetuâ auditorum *memoriâ* Luc. ii. 49. cum 51.

5. Attendit dictis hujus Prophetæ.

Quamobrem.

XXII. *Quinto*, praxis functionis propheticæ, & verbum hujus Prophetæ auditum *recipit*, ut *ſermo Chriſti copioſe habitet* apud nos, *in omni ſapientia* Col. iii. 16. *& abundantius, his quæ audivimus, attendamus, ne quando perfluamus: ſi enim, qui per Angelos dictus eſt ſermo, firmus factus eſt, & omnis tranſgreſſio & inobedientia juſtam mercedis retributionem nacta eſt: quomodo nos effugiemus, tantam negligentes ſalutem? quæ initium cepit, enarrari per Dominum.* &c. Heb. ii. 1. 2. 3. ſive ergo A. *Legem* divinam interpretetur ac vindicet Matth. v. & xxii. 24. 29. &c. ſive B. *Euangelium* doceat Matth. iv. 23. Jeſ. lxi. 1. Luc. iv. 43. 2 Tim. i. 10. ſive C. *Officia* præſcribat Joh. xv. 14. 17. ſive D. *Futura* prædicat Marc. xiii. 22. 23. Joh. xvi. 20. ſive F. *Beneficia* ſuis promittat Matth. xxviii. 20. Joh. xvi. 23. 2 Cor. i. 20. ſive G. *mala* minetur Matth. xxiii. 13. 14. 15.--- & xviii. 7. Luc. vi. 24. &c. ſemper operam demus, περισσοτέρως προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι Heb. ii. 1. ſic ut convenienti ſingulis *affectu*, audita recipiamus.

Quibus?

Quomodo?

6 Etiam recipit ejus emiſſarios.

XXIV. *Sexto*, praxis propheticæ functionis, non *ipſum* tantum Prophetam illum, ejuſque dicta & docta recipit; ſed etiam ejus *emiſſarios* Prophetas, Apoſtolos, Paſtores, Doctores Gal. iv. 14. Et iiſdem quidem *officiis*, amoris, reverentiæ, fidei, obedientiæ, ſuſtentationis, & appetitus præſentiæ & converſationis, quibus *ipſum* ſupremum Prophetam ac Doctorem recipit, quæ jam ante Parag. xxiii. diximus, brevitatis ſtudio, diſtinctius hic non repetenda. Quod (1) per eos *ipſe* nos, *extus* ſaltem, doceat 1 Pet. i. 11. & iii. 19. 20. ejus quaſi *συνεργὸς* 1 Cor. iii, 9. à quo miniſtri *σύνεργοι* appellantur ἐν κυρίῳ Rom. xvi. 3. 9. 21. quibus ipſe cooperari, *συνεργεῖν* dicitur Marc xvi. 20. Rom. xv. 18. & qui ex adverſo, Chriſto cooperantur 2 Cor. i. 24. Quod (2) ſint ejus *emiſſarii*, legati 2 Cor. v. 20. Matth. x.---1 Cor. i. 17. Quod (3) quicquid agunt, in *nomine* Chriſti agant Matth. xviii. 20. & xxviii. 19. 1 Cor. v. 4. Matth. vii. 22. Act. v. 40. Quod (4) qui *ipſos* recipiunt, *ſeipſum* recipiant: imò & Patrem, qui ipſos miſerit Matth: x. 40. Quod ex adverſo, qui ipſos non recipiunt, & aſpernantur, Chriſtum ipſum, & ejus Patrem, rejiciant & aſpernentur Luc. x. 16. Marc. vi. 11. Luc. ix. 5. Quod (5) quicquid ipſis fit, ſibi factum exiſtimet Matth. x. 41. 42. Conf. Cap. xxv. 35. 36. 40. 43. & convenienter etiam compenſare velit. Ibid. Quod (6) idem cum Chriſto opus agant Phil. ii. 30. 1. Cor. xv. 58. Quod (7) Chriſto cooperentur, in commodum eorum 2 Cor. i. 24. Interim tamen cavendum, ut, dum eadem officia Chriſto præſtantur & ejus emiſſariis; non tamen eodem modo præſtemus: A. Illi præſtanda ſunt ut *Domino*, ut Magiſtro; his ut *ſervis*, ut miniſtris 1 Cor. iii. 5. B. Illi propter *ſe*, quia meretur Joh. xiii. 13. his propter *ipſum* Marc. ix. 41. C. Illi gradu & *intenſiore* abſolutè maximo, his comparativè *minimo* Marc. i. 7. Heb. iii. 1---7.

Officia receptionis, emiſſariis præſtanda.

Motivæ.

Modus.

7 Monet eccleſiaſticos Chriſtum

XXV. *Septimo*, praxis functionis Chriſti propheticæ, vicarios Prophetas, h. e. Doctores & Paſtores eccleſiaſticos, ejus miniſtros, monet Magiſtrum, in ſuis functionibus, *imitari* ſtudeant Joh.

Prophetam imitentur. Joh. XIII. 13. 15. 1 Cor. XI. 1. Luc. VI. 40. A. *Idem* agendo, quod Magiſter egit, ut opus eorum ſit opus Chriſti Phil. II. 30. Joh. VI. 28. ſcil. quemadmodum ipſe Magiſter opus fecit Patris ſui, qui ipſum miſit Joh. X. 37. Luc. II. 49. *Quibus officiis.* Et quid Magiſter egit? (1) *Legem* interpretatus eſt vindicavitque Matth. V. 17. & XXXII. 36. idem & ipſi agant Rom. III. 31. (2) *Euangelium* promulgavit Jeſ. LXI. 1. promulgent & ipſi, ut opus præſtent Euangeliſtæ 2 Tim. IV. 5. Rom. I. 1. 4. 1 Cor. I. 17. (3) Adminiſtravit Sacramenta, *baptizavit* Matth. III. 11. Luc. III. 16. adminiſtravit *cœnam* Matth. XXVI. 26--29. adminiſtrent & ipſi, ὡς ὑπηρέτας Χριςῦ, καὶ οἰκονόμους τῶν μυςηρίων Θεῦ 1 Cor. IV. 7. Baptizent Matth. XXVIII. 19. adminiſtrent S. cœnam 1 Cor. XI. 23-- (4) *Docuit* ignaros Matth. IV. 23. *reprehendit* præfractos Joh. VIII. 44. *erexit* dejectos animo Jeſ. LXI. 1. faciant & ipſi, reprehendant, hortentur, conſolentur 2 Tim. IV. 2. (5) *Prædixit* futura Dei judicia Matth. XXIV. 4. 5--prædicant & ipſi; ſed ex verbo ejus 2 Tim. III. 1-6. (6) Seipſum auditoribus *exemplum* præſtitit Joh. XIII. 13. præſtent & ipſi Tit. II. 7. (7) Doctrinam ſuam *confirmavit* operibus Joh. V. 36. confirment & ipſi ſuis operibus. Ibid. Matth. V. 13--18. & VII. 21. 22. (8) In omnibus his, non *ſeipſum* ſuaque commoda & emolumenta *quæſivit*; ſed Patris ſui, & ſuorum Joh. V. 41. & VIII. 50. Matth. XX. 28. non quærant & ipſi ſeipſos; ſed ea quæ Chriſti ſunt Phil. II. 4. 5. 21. *Quo modo.* Nec *eadem* iſta tantum agant, quæ Chriſtus egit; ſed *eodem modo* etiam: ſicut ipſe officium ſuum propheticum exegit: A. *prudenter*, ad captum ſuorum auditorum, adhibitis familiaribus *parabolis* Matth. XIII. -- *pungens* cautè Matth. XXI. 28. cum 45. ita & ipſi prudenter agant Matth. X. 16. 2 Sam. XII. 1.--13. B. *libere* abſque προσωποληψίᾳ Matth. XX. 16. & ipſi agant *libere* 2 Sam. XII. 7. Marc. VI. 18. Act. IV. 19. C. *Efficaciter* Luc. XXIV. 19. Matth. VII. 29. agant & ipſi efficaciter, ut *convincant*, *dijudicent*, *ut abdita cordis patefiant*, *& auditores concidant in faciem*, *adorent Deum* &c. 1 Cor. XIV. 24. 25. Conf. Heb. IV. 12. D. magno cum *Zelo* Joh. II. 17. agant & ipſi ſancto zelo 2 Cor. XI. 2. E. Admodum *pathetice*, querulando, flendo &c. Luc. XIX. 42. Matth. XXIII. 37. agant & ipſi patheticè Phil. III. 18. 2 Cor. V. 20. &c. *Quibus rationibus.* Et quo id omne agant magis *curate*, cogitent: א. ſe aliàs non fore *Prophetas*; ſed *pſeudo-Prophetas*, de quibus Matth. VII. 15. & XXIV. 11. 24. Luc. VI. 26. 2 Pet. II. 1. 1 Joh. IV. 1. *falſos Apoſtolos* 2 Cor. XI. 13. *lupos rapaces* Matth. VII. 15. *canes*, *malos operarios* Phil. III. 2. non *paſtores*; ſed *mercenarios* Joh. X. 12. 13. Nec ב. Emiſſarios ab ipſo *miſſos*, ſed ſpontè currentes Rom. X. 15. Jer. XXIII. 21. Ac propterea ג. ab ipſo *reprobandos* Matth. VII. 21. 22. 23. &c.

XXVI *Octavo*, cum ex participatione *unctionis* 1 Joh. II. 20. 27. omnes Chriſtiani *Prophetæ* ſimus Joel. II. 28. Act. II. 17. praxis functionis Chriſti propheticæ, & nos *omnes* jubet *prophetare* 1 Cor. XIV. 1. 24. 31. 39. Num. XI. 26. 29. uſque ad *mulieres* 1 Cor. XI. 5. *8. Jubet omnes prophetare.* Hoc eſt, *doctrinam* illam, quam ſummus Propheta noſter tradidit, exercere. Quod fit A. *addiſcendo* doctrinam Chriſti 1 Cor. XIV. 31. Eph. IV. 20. 2 Tim. II. 11. utpote *Docti à Deo* Jer. XXXI. 34. Jeſ. LIV. 13. Joh. VI. 45. *Quibus officiis.* B. *Scrutando* Scripturas, eaſque *interpretando*, hoc enim Apoſtolo eſt *prophetare* 1 Cor. XIV.--& *Prophetæ* Joel. II. 28. Idque pro *officii* noſtri ratione, donorumque *menſura*, ſeu *publice* aliis; 1 Cor. XIV. 4. ſeu *privatim* nobis, diſcernendo quænam ſit *bona*, *Deo placens & perfecta Dei voluntas* Rom. XII. 2. Ad hoc C. *probando Spiritus* 1 Joh. IV. 1. 1 Theſſ. V. 21. Act. XVII. 11. Joh. V. 39. D. *Docendo* proximum, quiſque pro officii & donorum ratione, ut *verbum Chriſti copioſe habitet inter nos* Col. III. 16. E. *Confitendo* fortiter & intrepide nomen Chriſti. *Quibus adminiculis.* Atque ut hæc poſſimus, adnitendum 1. ut ante omnia *unctionis* Chriſti verè reddamur μέτοχοι Heb. I. 9. חברים Pſal. XLV. 8. Quæ nos *doceat omnia* 1 Joh. II. 27. eamque a *Chriſto accipiamus*. Ibid. & v. 20. Tum 2. ut ad ſummum noſtrum Prophetam *veniamus*, qui ab eo *doceamur* Marc. II. 13. in *templo* Marc. XIV. 49. in *Sabbathis* Luc. IV. 31. in *ſcholis* cap. VI. 6. ad hoc etiam *precibus* eum fatigemus Luc. XI. 1. *Domine doce nos* Pſal. XXV. 4. 5. & LXXXVI. 11. Doceat non tantum *extus*, per ſuos; ſed etiam *intus*, per ſe, *illuminando* Eph. V. 14. Porro 3. ut *Spiritus Chriſti*, qui in *Prophetis* erat 1 Pet. I. 10. 11. & in nobis ſit Rom. VIII. 9. nobiſque communicetur, quemadmodum *ſpiritus Moſis* ſeptuaginta Senioribus communicabatur, *ut prophetarent* Num. XI. 25. idque non ad breve tempus, ſicut illis. *Ibid. prophetarunt, & non addiderunt*; ſed conſtanter, ſicut Eldado & Medado Ibid. Verſ. 26. Nec ſicut Sauli, per actum quendam *corruſcationis*, qui *ceſſit* brevi 1 Sam. X. 6. 10. 11. 12. 13. ſed ſicut ſummo Prophetæ Chriſto, qui *requieſcat* ſuper nobis Jeſ. XI. 2. Ad hoc 4. calidis votis ipſum fatigemus, qui Spiritum ſuum nobis *det* Luc. XI. 13. *impetret* ſuâ interceſſione à Patre Joh. XIV. 16. *mittat* Joh. XV. 26. qui nos *in omnem veritatem ducat* Joh. XVI. 13. qui *maneat nobiſcum in æternum* Joh. XIV. 16. 17. exemplo Eliſæi, expetentis menſuram duarum partium Spiritus Eliæ, & impetrantis 2 Reg. II. 9. 15.

XXVII. *Nono*, tandem poſtrema praxis efficaciſſimum ſolatium captat, ex functione Chriſti *prophetica*, in variis caſibus, ſi 1. afflicti ſimus, ſi pauperes, ſi ſpiritualiter deſerti, ſi quovis modo captivi, ſpiritualiter aut corporaliter, ſi ſub metu iræ divinæ, ſi triſtes, ſi anxii ſpiritu: quod *Spiritus* *9. Suppeditat ſolatium.* *In quibus caſibus?*

ritus Domini Jehova ſit ſuper ipſum, *unxeritque* ipſum, *ad euangelizandum afflictis*, quod *miſerit* ipſum, qui *obtineret contritos corde*, qui prædicaret *captivis libertatem*, & vinctis apertionem carceris, qui prædicaret *annum benevolentiæ Jehovæ*, *& diem ultionis Deo noſtro*, *ad conſolandum omnes lugentes*; qui *lugentibus* Sionis procuraret gloriam & *oleum gaudii*, & pro *luctu amictum laudis*, *anguſtis Spiritu* Jeſ. LXI. 1. 2. 3. Si 2. deſtituamur Prophetis, Doctoribus, ut gemendum nobis ſit: *Non eſt Propheta amplius*, *non eſt cognoſcens amplius* Pſal. LXXIV. 9. ſi privemur, ſeu vi perſecutionum, ſeu providentiâ divina, fidis noſtris Doctoribus Act. XX. 37. Si 3. Prophetæ ac Doctores noſtri ſint *mercenarii* Joh. X. 12. ſint *lupi rapaces* Matth VII. 15. Jeſ. X. 1. ſi ignari, mendaces, ſeductores, canes muti, ut *nox invaleſcat* nobis *à viſione*, *quæ tenebras afferat* nobis, ut *non prophetemus*, & *occidat Sol ſuper Prophetas* noſtros, *at trahaturque ſuper eos dies*, ut *erubeſcant Prophetæ*, *& pudore ſuffundantur divinatores*, *obvelentque myſtacem ſuum*, *quotquot erunt*, *quia nulla reſponſio Dei* Mich. III. 5. 6. 7. ut cogamur ejulari cum Jeremiâ: *Quod Prophetas attinet*; *frangitur cor meum in me*, *eliduntur omnia oſſa mea--- quia tam Propheta*, *quam Sacerdos contaminant* &c. Jer. XXIII. 9. — 18. Si 4. & ipſi cæci ſimus, ut non intelligamus *ſpiritualia*, quia nobis pro *ſtultitiâ ſint* 1 Cor. II. 14. Eph. IV. 17. 18. &c. Quantum ſolatium tum præſtat, cogitare: A. Nos nihilominus *Prophetam* habere, *Nuncium unum è millibus*, *qui indicet nobis æquitatem Dei* Job. XXXIII. 23. Nos B. Prophetam habere *unum* inſtar omnium Matth. XXIII. 8. 10. ut qui ipſa Dei ſit *ſapientia* Prov. VIII. --- nobiſque *factus ſapientia* 1 Cor. I. 30. qui *in ſinu Patris eſt*, eoque *revelare* ſolus poſſit ac velit cognitu *neceſſaria* Joh. I. 13. Nos C. Prophetam habere, qui non *extus* tantum *docere* poſſit; ſed & *intus illuminare* Joh. I. 9. *aperiendo cor* Act. XVI. 14. Nos D. Prophetam habere, qui Spiritum nobis imperaverit, mittatque, *ducentem* nos *in omnem veritatem*, *qui maneat apud nos*, *imò in nobis ſit* Joh. XIV. 16. 17. Nos E. Prophetam habere, qui nobiſcum *manſurus* ſit, *uſque ad conſummationem ſeculorum* Matth. XXVIII. 20.

Argumenta conſolatoria.

CAPUT SEPTIMUM,

DE

Mediatore Pontifice.

Pſal. CX. 4.

Jurabit Dominus & non pœnitebit, *tu Sacerdos in ſeculum*, *ſecundum morem Melchizedek.*

Connexio capitis hujus cum præcedenti.

I. EXaminavimus muneris Chriſti mediatorii *primam* functionem, ſcil. *propheticam*, quâ conſilium Dei, de peccatoris reconciliatione *explicavit*; jam ad *ſecundum* progredimur, *ſacerdotalem*, quâ reconciliationem explicatam *impetravit*, eam repræſentaturi juxta manuductionem textus præfixi.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *Quo ſolennis continetur* inauguratio, *ſeu* collatio dignitatis Sacerdotalis, *à Jehovâ Meſſiæ facta. Penes quam occurrunt*

1. Conferens, *ſeu perſona inaugurans*, Jehova: *Oeconomice* Pater Pſal. II. 7. *Ab hoc enim in æterno fœdere gratiæ conſtitutus & vocatus eſt*, *ab hoc in tempore* miſſus *eſt Sacerdos* Heb. V. 4. 5. *Et hic quidem* ſolus: *hic enim ſolus peccato offenſus* Pſal. LI. 6. *hic ſolus reconciliandus erat per ſacerdotium: hic proinde ſolus*, *reconciliatorem ſacerdotem conſtituere poterat*, *nec tenebatur*, *in quovis à ſe non conſtituto*, *acquieſcere.*

2. Collatio, *ſeu actus conſtituendi Sacerdotem*, *geminus:*

A. Poſitivus *alter:* juravit. נשבע *à* שבע ſeptem, *numero perfectiſſimo*, *quod juramentum ſit* perfectiſſima *rei confirmatio. Juramentum* Dei *præſupponit rem*, *non leviculam aut* communem; *ſed* raram, *inſolitam & incredibilem*, *magnique momenti: erat enim inſolitum*, *Sacerdotem conſtituere*, *qui non eſſet de tribu* Levi; *ſed ex tribu Judah* Heb. VI. 16. *&* Cap. VII. 11. 12. 13. *procul dubio*, *ut noſtram hæſitationem juramento reprimeret. Proinde ad tria ſpectat hoc juramentum:* 1. *ſignificat* τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ Heb. VI. 17. Conf. Jeſ. XLV. 23. *&* LIV. 9. 10. *tum* 2. *commendat excellentiam hujus ſacerdotii*, *præ quovis alio*, *utpote quaſi*

quaſi obſignati juramento divino Heb. VII. 20. 21. Conf. Joh. VI. 27., tandem 3. ad confirmandum peccatorem in ſuâ παῤῥησίᾳ Heb. VI. 17. 11.

B. Negativus alter: & non pœnitebit eum. Non retractabit, non mutabit, hoc conſilium non ſuſpendet ab hominum obedientiâ, aut inobedientiâ; ſcil. quemadmodum in aliis rebus, mutando conſilium Jer. XVIII. 7. 8. 1 Sam. XV. 11. Jeſ. XXXVIII. 1. 5. nominatim in ſacerdotio Aaronico, cui antiquato, æternum hoc euangelicum ſubſtituit. Porro pœnitentiam Deo competere θεοπρεπῶς, non quoad affectum; ſed quoad effectum, alibi monuimus.

3. Collatum, ſeu formula potius conferendi, in quâ deſignatur

א. Perſona cui confertur: אתה tu. ſcil. quem deſcripſerat in præcedentibus, nim. Dominus Davidis, Meſſias. Sic Chriſtiani omnes: 1. auctoritate Novi Teſt. Matth. XXII. 42. Act. II. 34. 1 Cor. XV. 25. Heb. I. 13. Ita ſenſiſſe videntur Phariſæi, & communiter omnes Judæi ejus temporis. 2. Ex univerſo contextu: loquitur enim univerſus Pſalmus de tali, qui α. ſeſſurus erat ad dextram Dei. β. qui futurus erat Sacerdos in æternum. γ. de tali qui futurus eſſet Dominus Davidis Regis, eoque ſuperior, qui δ. futurus eſſet Rex & Sacerdos ſimul. qui ε. Sacerdos futurus eſſet, non Leviticus; ſed ſecundum ordinem Melchizedek. 3. Ex conſenſu Judæorum Veterum. Sic R. Joden, in nomine R. Chiia, ſuper Pſal. XVII. Sic R. Jizhac in Geneſ. Sic in Midraſh Tehillim in hunc ipſum Pſalmum: & dixit Meſſiæ. Sic R. Obadiah: hunc Pſalmum compoſuit Pſaltes de Meſſiâ. De Meſſiâ interpretatur R. Saadias Gaon in Danielem. Ita & Veteres Judæorum Magiſtri, Barachias & R. Levi, citati à R. Moſe Nachmanide. Hebræi, qui poſt ortum Chriſtianiſmum fuerunt, id negare cœperunt ſolo odio Chriſtianiſmi. R. Kimchi & alii tamen contradicunt, & Tryphon apud Juſtinum, Pſalmum ſecundum homogeneum de Meſſiâ interpretantur. Recentiores Judæi, ut detorqueant in varias formas ſe torquent. Sunt qui א. exiſtimant Eleazarum ſervum Abrahami pſalmum dixiſſe de Domino ſuo Abrahamo, poſtquam reverſus eſſet à debellatione quinque Regum, & huic convenienter, omnia hujus pſalmi ingredientia detorquent. Verum, nec auctor pſalmi eſt Eleazar: ſed David verſ. 1. nec Abraham Sacerdos fuit ſecundum ordinem Melchizedek. Alii ב. malunt Davidem hunc pſalmum dixiſſe, de Domino ſuo Saule. Sed, nec Saul unquam ſedit ad dextram Dei; nec Saul Sacerdos fuit, nec ſecundum ordinem Melchizedek, nec ſacerdotium geſſit, habuit æternum, nec populus ei ſacrificavit; nec poſtquam è lacu bibiſſet, caput extulit. Alii ג. ad Hiskiam referunt. Verùm, nec hic Dominus Davidis fuit; nec ſedit ad dextram Dei, nec ipſe Sacerdos fuit; nec talis, ſecundum ordinem Melchizedek; nec exiſtebat, cum David pſalmum hunc conciperet; nec ei ſacrificatum unquam fuit. Alii ד. Salomonem intelligere malunt. Hic autem, nec Dominus Davidis Patris ſui fuit; nec ſedit ad dextram Dei; nec Sacerdos fuit, nec ſecundum ordinem Melchizedek, talis fuit: nec ſacerdotium habuit æternum, nec ei ſacrificarunt unquam ejus ſubditi, Nec deſunt ה. qui velint, non ipſum hic loqui Davidem; ſed milites ipſius pſalmum de ipſo dixiſſe, cum dicerent: non deſcendes nobiſcum in prælium; ne lumen in Iſraële exſtinguatur 2 Sam. XXI. 17. & in ipſum contenta textus detorquent. Verum, præterquam quod Judæi, ne uno quidem jota probare poſſunt, quod milites hic loquantur; etiam omnia ingredientia Pſalmi, ulla quidem cum ſpecie, de Davide pronunciari non poſſunt, per ea quæ dudum diximus. Non relinquitur ergo, niſi quod hic אתה, non ſit niſi Meſſias noſter.

ב. Officium quod confertur: es Sacerdos, ſeu eſto Sacerdos. כהן miniſtrum notat honoratum, tam in Politicis, quam in Eccleſiaſticis, nonnunquam Principem 2 Sam. VIII. 18. & cap. XX. 26. cum 1 Paral. XVIII. 17. & ex Job. XII. 19. Gen. XLI. 45. & Exod. II. 16. Sed ſignificatione analogicâ, qua ſignificatum proprium & principale eſt Sacerdos ſeu Miniſter eccleſiaſticus, improprium & minus principale, Miniſter politicus; ſcil. quia Sacerdotium, velut nobiliſſima & divina functio, quia etiam Principibus & primariis familiarum, atque inſuper primogenitis ſub Patriarchis, incumbebat cura rerum ſacrarum, adeoque ſacerdotium: & quia tandem Principibus incumbit cura cultus divini & rerum ſacrarum; hinc κατ' ἀναλογίαν, & Princeps appellatur כהן Conf. Menoch. de Republ. Hebr. lib. VII. cap. 7. Hinc R. Kimchi, ne Meſſias Sacerdos ſit, exponit Regem, ſive Principem, Ducem. Hunc ſequuntur Sociniani, ut habeant, officium Chriſti Sacerdotale & Regium unum eſſe idemque, ad hoc, ut Chriſtus in terris non egerit Sacerdotem, ac offerendo pro nobis non ſatisfecerit; ſed in cœlis demum apud dextram Dei, ut Rex ſeipſum offerendo Patri; ſtatuunt, Chriſtum ex hoc loco Principem ſeu Regem potius dici, quam Sacerdotem. Chriſtianis ex adverſo, ſignificatione propria, principali & ordinaria, notat Sacerdotem, ſeu miniſtrum eccleſiaſticum. Quia 1. Vox Gen. XIV. 18. unde huc citatur, in Melchizedeko procul dubio notat Sacerdotem, quatenus ille appella-

tur Rex & Sacerdos. 2. *Quia compluribus aliis locis, Meſſias* Sacerdos *nominatur* Zach. VI. 13. Conf. Jer. XXX. 21. *&* XXXV. 15. 18. *Item* Jeſ. LIII. 10. *ubi ei ſacrificium tribuitur. Quia* 3. *ſic R. Aben Ezra & Veteres RR. teſte Kimchio ſentiunt. Quia* 4. *nunquam probabunt, vocem uſurpari de* Rege, *nedum de Rege qui ſedet ad dextram Dei. David Rex, ſub ſe habebat* כהנים 2 Sam. VIII. 18. *cum* 1 Paral. XVIII. 17. *Quomodo igitur David, de quo locum intellectum vult Kimchius, diceretur* כוהן *Princeps, qui minor eſt Rege? Quia* 5. *Meſſias omnia ſacerdotalia praſtitit: ſacerdotes enim* α. docebant. Levit. X. 11. Mal. II. 7. *& Meſſias docuit* Joh. I. 18. β. offerebant *ſacrificia ad placandum Deum, ut notum: & Meſſias ſacrificavit* Heb. X. 4. Eph. V. 2. γ. Orabant, *intercedebant pro populo, eique benedicebant* Pſal. CXVIII. 26. Num. VI. 23. *& Meſſias oravit, interceſſit & benedixit* Rom. VIII. 26. Heb. VII. 25. *Quia* 6. Heb. V. 6. *&* VII. 17. 21. *redditur per* ἱερεὺς. *Non addam* 7. *quia à* propria *verborum ſignificatione, non licet ad* impropriam *deſcendere, citra urgentem neceſſitatem, oriundam vel ab analogia fidei; vel ab analogiâ contextus, qualis hic non obtinet. Adeoque* כוהן *hic non notat niſi* Sacerdotem. *Nec prætereundum, quod hic Meſſias ſimpliciter appelletur* כוהן, *non* Pontifex, כוהן הגדיל Sacerdos maximus, *non quod non fuerit talis: fuit enim, &* ἐξόχως *quidem; ſed ut ſignificetur, non tantum ipſum fuiſſe antitypum Pontificis, ratione ingreſſus in ſanctum ſanctorum; ſed etiam Sacerdotum gregariorum, ratione oblationis in terris: contra quam ſtatuunt Sociniani, ſuis hypotheſibus ſervientes.*

ג. Duratio *officii*, לעולם in æternum, *ſcil. contradiſtinctim ad ſacerdotium leviticum, quod poſt ſuam periodum* ceſſavit. *Neque tamen ſuo ſacerdotio functurus eſt, niſi ad periodum finiti hujus mundi, à qua* regnum ſiſtet Patri, ut Deus ſit omnia in omnibus 1 Cor. XV. 24.

ד. Exemplar *officii ſacerdotalis* על דברתי מלכי־צדק, juxta, *vel* ſuper verbum Melchi-zedek. *Paulus* Heb. VII. 11. *verba refert* κατὰ τάξιν Μελχισέδεκ. *Cogitandum hic* 1. *Quiſnam fuerit Melchi-zedek. Quantum ad vocem* מלכי צדק *ſonat, vel* Regem meum, *qui, ſupple eſt* Rex juſtitiæ, *ſeu* juſtitia, *& ſic erit ſuffixum pronominale, & ſenſus emerget,* Rex meus *Melchizedek, qui in* figura *eſt* juſtitia, *quod in veritate fuit Meſſias* Jer. XXIII. 6. *&* cap. XXXVI. 16. 1 Cor. I. 30. *Aliis tamen, auctoritate Pauli* י *eſt paragogicum, ſicut etiam fieri videtur in voce præcedente* דברתי, *ut jamjam obſervabimus, & tum dicet:* Rex juſtitiæ, *ſecundum Paulum* מלך, *vi vocis* conſulem *ſonat, Hebræis ordinarie* Regem *notat, ſeu Monarcham.* צדק *orientalibus omnibus* æquitatem, decentiam, *&* juſtitiam *ſeu convenientiam cum lege, dicit. Suidas à Side filio Regis Libyæ, & Aſtaroth ſeu Aſteria Matre prognatum putat, & hinc forte* צדק *appellatur. Fuiſſe autem hoc ejus nomen* proprium, *non appellativum, quo ipſum commendaverit Abrahamus, apparet ex eo quod* α. *non dicatur Abrahamus ita eum appellaſſe.* β. *quod per accentum* Maccaph, *duæ voces* מלך *&* צדק *quaſi uniantur in unum nomen proprium, & hinc ſemper unâ voce* Μελχισεδὲκ *efferantur* Heb. V. 6. 10. *&* VI. 20. *&* VII. 11. 17. 21. *Inſuper* γ. *& Salem eſt nomen proprium urbis,* צדק *non item, unde* ὁ βασιλεὺς Σαλὴμ Heb. VII. 1. *ex quo conſtat* βασιλεὺς *eſſe nomen* appellativum; Σαλὴμ *vero* proprium. *Quantum ad ejus proſopographiam: R. Jonathan Jeroſolymitanus, R. Moſes Gerundenſis, imo Hebræorum vetuſtiſſimi & optimi, exiſtimant Melchizedecum fuiſſe Semum, ne ſcil. tanta perſona, ipſo Abrahamo excellentior, à ſuo genere ſit extranea: Noachum enim Semum conſtituiſſe Dominum terræ Canaan: qui proinde huc venerit, urbem Salem ædificaverit, & hic regnaverit: cum his facere videtur Hieronymus, Primaſius & alii. Didymus & Origenes malunt Angelum fuiſſe: Melchizedeciani, Spiritum S. dicunt fuiſſe: alii, magnam ſaltem Dei* virtutem: *alii deniquè ſtatuunt, non hominem fuiſſe; ſed filium Dei, qui Abrahamo in ſpecie hominis apparuerit, quam ſententiam ex profeſſo propugnat Cunæus de* Republ. Jud. Cap. III. *Adverſus omnes iſtas ſententias militant A. Quod Scriptura* Gen. XIV. *non aliter de eo loquatur, quam de puro quodam homine, quem deſcribit à* nomine *ſuo* proprio, *ab* officio, *regio pariter & ſacerdotali, à* loco *ubi regnaverit,* Salem. *Quod B. non fuerit* Sem, *ex eo patet, quia de Semo dici non poteſt, quod fuerit* ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ, καὶ ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν τῶν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων Heb. VII. 3. *Quod C. non fuerit* Angelus *quivis, patet, quia Angelo nullibi tribuitur, quod ſit* Sacerdos. *Quod D. non fuerit* Spiritus S. *quia nec hic ullibi* Sacerdos *aut Rex dicitur, nec in ſpecie humanâ apparuit, aut convivium homini inſtruxit. Nec E.* filius *Dei, quia dicitur* ἀφωμοιωμένος aſſimilatus *filio Dei. Si dicas,* aſſimilatum *dici, quia vultum habitumque corporis ſibi finxerit, quem poſtea revera geſſit in terris: occurram, quod ſimilitudinem Apoſtolus non ponat in vultu; ſed quod non habuerit* initium dierum *&c. Si inſuper dicas quod Chriſtus dicatur* ſimilis *fuiſſe homini* Phil. II. 7. *quamvis verus fuerit homo; reſpondebo, ita dici, quod cum eſſet* θεάνθρωπος, *tamen fuerit ſimilis homi-*

ni

ni communi. *Quis ergo fuit Melchizedek? Fuit homo communis, Rex & Sacerdos in Salem, Abrahamo major, utpote cui* benedixit, *& cui Abrahamus decimas obtulit, fuit* ἀπάτωρ, καὶ ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων. *Non quod non habuerit reverà; ſed quod iſta,* deſtinato *Spiritus S.* conſilio, *non commemorentur in Scripturis, ad hoc, ut in his typum gereret Filii Dei. Quin etiam, ratione ſacerdotii, iſta ipſo ab Apoſtolo tribuuntur, quo ſignificaretur, illud toto cœlo diverſum fuiſſe à ſacerdotio Levitico, quippe quod à genealogiâ Levitica & Aaronica pendebat. Jam tenemus, quis fuerit Melchizedek; inquirendum* 2. *qualis fuerit* Ordo *Melchizedeci*, על דברתי *ſecundum* ordinem, *vel* morem, *vel* ritum, *vel* diſpoſitionem, *vel* conditionem, *vel* negotium, *vel* formam ordinis. *Nonnulli* י *in* דברתי, *volunt eſſe ſuffixum pronominale, ut ſenſus ſit*, ſecundum verbum meum, *ſcil.* ad *Melchizedekum vel* de *Melchizedeko. Sic Grotius, quo velificetur Judæis, ſtatuentibus Pſalmum loqui de Davide: aſt rectius alii exiſtimant illud eſſe paragogicum & redundans, ut alibi ſæpe, teſte Buxtorffio* Theſaur. Grammat. pag. 858. *agnoſcentibus R. Kimchi, & Aben Ezra. Hinc Apoſtolus* Heb. v. 6. 10. *&* vi. 20. *&* vii. 11. *&c. reddit* κατὰ τάξιν, *vel* κατὰ τὴν ὁμοιότητα, ſecundum ſimilitudinem. *Et* י *paragogicum fortaſſe metri cauſa adjectum eſt. Nota ergo Melchizedekum Sacerdotem fuiſſe, non equidem Leviticum aut Aaronicum; ſed toto cœlo diverſum, quemadmodum nec Chriſtus fuerit. Verbo dicam*, ſecundum ordinem Melchizedek, *eſt* κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου, ſecundum vim vitæ indiſſolubilis Heb. vii. 16. *Scil. non per* corpoream *qualemcunque* unctionem, *aut* legalem *ceremoniam, aut interveniente*m hominis *ordinationem: ſed* cœleſtem *inſtitutionem, immediatam unctionem* Spiritus vitæ, *extraordinario modo. Reſtat* 3. *videnda paucis* ἀναλογία, *inter Melchizedekum & Chriſtum, quam textus indigitat vocula* על, ſecundum, juxta. *Qua particulâ, ab* unâ *parte excluditur* identitas *ſacerdotii Melchizedeciani & Levitici, ſignificaturque* diſcrimen *inter utrumque: ab* alterâ, convenientia *inter ſacerdotium Melchizedici & Meſſiæ, nec non præſtantia, perfectio & perpetuitas ſacerdotii Chriſti præ Aaronico iſto* Heb. vii. 11. 12. *&* cap. viii. 6. *Quam convenientiam nos* ξὺν Θεῷ *diſtinctius repræſentabimus, in* dogmaticis *noſtris.*

Pars Dogmatica.

Meſſias veri ac proprii nominis Sacerdos eſt.

III. Eſt ergo ex textu indubitatum, *Meſſiam veri ac proprii nominis Sacerdotem eſſe.* A quo etiam *Miniſter ſanctuarii & tabernaculi veri* Heb. viii. 2. *Advocatus noſter apud Patrem* 1 Joh. ii. 1. 2. Heb. vii. 25. *Paſcha pro nobis ſacrificatum* 1 Cor. v. 7. *Agnus mactatus* Joh. i. 29. cum Exod. xxix. 38. 39. Apoc. xiii. 8. *propitiatorium* Rom. iii. 25. *propitiatio pro peccatis noſtris* 1 Joh. ii. 1. 2.

Variæ ejus denominationes.

λύτρον καὶ ἀντίλυτρον Matth. xx. 28. אשם Jeſ. liii. 10. *peccatum* 2 Cor. v. 21. *Sacerdos æternus, ſecundum ordinem Melchizedek* Pſal. cx. 4. &c. appellatur. Quibus verbis ſolennis etiam *inauguratio* ad munus ſacerdotale, continetur.

Typi præfigurantes ſacerdotium Chriſti.

IV. Typos & figuras functionis *ſacerdotalis* habuit: (1) Gregarios quoſvis *Sacerdotes* Leviticos, Hebr. vii. 23. 24. utpote qui *hircos, vitulos, tauros, juvencas* offerebant Heb. ix. 12. 13. 21. &c. atque etiam *agnum Paſchalem* 1 Cor. v. 7. Joh. xix. 36. (2) *Melchizedekum* Gen. xiv. 18. Pſal. cx. 4. cum Heb. vii. per totum. Hic autem, nec *Angelus* fuit, nec *Spiritus* S. nec *homo* aliquis à Deo *immediate* creatus, nec ipſe *Filius* Dei, prout nonnulli ſomniant; cum Moſes de ipſo Gen. xiv. 18. & ſeqq. ut Rege *vicino*, & fœderato Abrahami, qui obviam ei proceſſerit gratulatum de ſua victoria, loquatur: ſed *typus* tantum Mediatoris, ἀφωμοιωμένος τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ Heb. vii. 3. prout uberius diximus in *exegeticis.* Quem geſſit, non, ut nugantur Romanenſes, quoad *ſacrificium panis & vini* miſſatici: cum hæc, non *Deo*; ſed *Abrahamo* ejuſque exercitui, pro cibariis *obtulerit*, הוציא Gen. xiv. 18. ſed quod A. dictus fuerit *Rex juſtitiæ*, qualis fuit Filius Dei Jer. xxiii. 6. 1 Cor. i. 30. B. *Rex Salem* ſeu *pacis*, qualis fuit Filius Dei Jeſ. ix. 5. Eph. ii. 14. C. Simul *Rex hominum*, & *Sacerdos Dei* Zach. vi. 12. 13, cum Pſal. ii. 6. D. Abrahamo *benedixerit* & *decimas* ab eo acceperit, eoque *excellentiam* in ſacerdotio, ſupra quoſvis Sacerdotes Leviticos, ſignificaverit, qualis in Chriſto obtinuit Heb. viii. 4. 5. 6. 8. 9. 10. E. *Deſtinato* Spiritus S. conſilio, ejus genealogia & ætas reticeatur, eoque ἀγενεαλόγητος, ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ appelletur, quo ineffabilem Chriſti *generationem*, præſertim divinam, & æternam ejus *durationem*, præfiguraret. F. Nullos, vel anteceſſores, vel ſucceſſores in ſacerdotio habuerit, quemadmodum & Chriſtus nullum habuit ante ſe, nec habiturus eſt poſt ſe, ſacerdotii ſui *conſortem* Heb. xiii. 8. cum x. 2. 3. 4. 10. 11. 12. & vii. 23. 24. (3) Pontificem ſeu Sacerdotem maximum Heb. iii. 1. & v. 1. 5. ab Aharone, ſucceſſionis viciſſitudine deſcendentem, cui *peculiaris* cultus, & obſervatio anniverſaria, in ſancto ſanctorum incumbebat; unde & illuſtrior Chriſti Sacerdotis typus fuit Levit. xvi. 2. &c. xxi. 12. Heb. xii. 23. & ix. 6. 7. &c. Ratione 1. *ornatus* peculiaris, cui competebat *amiculum*

lum & *pectorale* Exod. xxviii. 2.--- *cidaris* cum *laminâ aurea* Verſ. 36. 37. 38. quæ *dignitatem* eminentiſſimam Pontificis Chriſti præfigurabant Heb. v. 5. 6. Ratione 2. *unctionis* Levit. viii. 10. 11. quæ unctionem noſtri Pontificis præfigurabat Pſal. xlv. 8. & cxxxiii. 2. 3. Heb. 1. 9 Ratione 3. *ingreſſus* anniverſarii in ſanctum ſanctorum, cum alieno ſanguine, ad faciendam propitiationem Levit. xvi. 2. 3. 4. quæ ingreſſum *noſtri* Pontificis in cœlum præfigurabat Heb. x. 19. 20. Ratione 4. *munditiei* & gravitatis Levit. xxi. 10.--15. quæ *puritatem* ſanctitatemque noſtri Pontificis adumbrabat Hebr. vii. 26. & iv. 15.

Neceſſitas hujus Sacerdotis quatuor rationibus innoteſcit.

V. *Neceſſitas* hujuſmodi Sacerdotis reſultat, partim (1) ab *injuriâ*, per nos, peccato tot modis illata, infinitæ Dei majeſtati, quæ *vindictam* exigit omnimodæ mortis Rom. 1. 32. partim (2) ab amiciſſimo *conflictu*, *juſtitiæ* vindicativæ pœnam exigentis, pro læſa ſui majeſtate Gen. xviii. 25. cum Hab. 1. 13. cum *miſericordiâ*, exigente conſervationem peccatoris Pſal. ciii. 8.--15. Ezech. xvi. 3.--7. Jer. xxxi. 20. quibus ſeſe conciliatrix, quaſi media interpoſuit *ſapientia* divina, expediens inveniendo, quo & *juſtitiæ*, & *miſericordiæ* ſatisfieri poſſet, per filium Sacerdotem, ſeipſum offerentem pro reatu peccatoris: à quo Chriſtus *ſapientia & potentia Dei* nominatur 1 Cor. 1. 24. ut qui *æternam redemptionem invenerit* Heb. ix. 12. partim (3) ab amiciſſima conſpiratione, *miſericordiæ* divinæ, quæ noluit totalem hominis deſtructionem Mich. vii. 18. Exod. xxxiv. 6. 7. Jeſ. lv. 7. Jer. ix. 24. *juſtitiæ* quæ noluit peccatum impunitum dimitti Pſal. v. 6. Zach. viii. 17. Amos. v. 21. 22. Jeſ. 1. 13. 14. & *veracitatis* quæ noluit comminationi ſuæ vim inferri, impunitate peccatoris Matth. v. 18. cum Gen. ii. 17. partim denique (4) ab æternâ hominis *impotentia*, qua juſtitiæ Dei vindici ſatisfaciat Rom. viii. 3. Pſal. xlix. 8. 9. Ex quibus *conjunctis*, non poteſt non emergere abſolutiſſima *neceſſitas*, Sacerdotis alicujus *ſufficientis*, qui ſeipſum redemptionis precium Patri offerret pro ſuis Matth. xx. 28.

Sacerdotium quid, & quinam ejus actus?

VI. Sacerdotium illud nihil aliud eſt, quam *munus Chriſti mediatorium*, *quatenus illud ordinatur ad peccatorum expiationem*, *& favorem Dei peccatoribus recuperandum* Col. 1. 20. 22. 2 Cor. v. 15. Rom. v. 10. Hujus actus *generalis*, eſt *ſacrificare*, ſeu id agere, quod pro *Deo* apud homines; & pro *hominibus* viciſſim apud Deum, agendum eſt. Cujus *ſpecialia*, omnino quatuor obſervantur: (1) *docere* populum Mal. ii. 7. hoc, quoniam Prophetis commune erat, illiſque excellentius competebat quam Sacerdotibus & Levitis; *prophetico* Chriſti muneri jam dudum aſſignavimus. (2) *offerre* Heb. viii. 3. (3) *intercedere* Joël. ii. 17. Heb. v. 1. (4) *benedicere* Num. vi. 23. 24. Quæ quatuor, ut in *typis* præfigurata; ita in *antitypo* repræſentata deprehenduntur.

Actus primus officii ſacerdotalis eſt oblatio.

VII. Actus ergo *primus* officii ſacerdotalis Chriſti, eſt *offerre* Heb. v. 3. & vii. 27. & ix 14. 23. Quod nihil aliud eſt, quam (loquimur de ſacrificio ἱλαστικῷ) pro peccatore & peccato, tale quid *præſtare* Deo, in quo acquieſcat, & ob quod peccatori reconcilietur. Ut in quavis oblatione; ita in hac cumprimis, hæc quatuor occurrant conſideranda: (1) *Sacerdos* offerens (2 *ſacrificium* oblatum (3) *altare* oblationis (4) *finis* ſacrificationis: α. *Sacerdos* in præſenti negotio, eſt Mediator θεάνθρωπος, quoad utramque naturam Pſal. cx. 4. cum Heb. vii. 3 β. *ſacrificium*, ipſe Heb. vii. 27. maximè propriè, quoad *humanam* naturam, unde *corpori* ejus tribuitur 1 Pet. ii. 24. Col. 1. 22. & *ſanguini* Col. 1. 20. atque etiam *animæ* Jeſ. liii. 10. Matth. xx. 28. γ. *Altare*, ipſe quoad *divinam* naturam Heb. ix. 14. & xiii. 10. quod, ſicut ab altari pendebat ſacrificii *valor* & efficacia Matth. xxiii. 17. ita à *deitate* pendeat dignitas ex efficacia mortis Chriſti 1 Joh. 1. 7. Act xx. 28. δ. *Finis* oblationis hujus eſt (*a*) *ſatisfactio*, quâ, per traductionem reatus in victimam, peccator liberabatur Levit. iv. 24. & xvi. per totum, cum Heb. ix. 12. 13. & ii. 9. 14. 15. 17. Rom. iii. 24. 25. 26. De quâ *ſatisfactione*, nobis in cap. de *Redemtione*, ex profeſſo incumbet agendum: indeque ſecuta (*b*) *reconciliatio* cum Deo, per peccatum offenſo, qua peccator, ſublato per ſatisfactionem reatu, in *pacem* & amicitiam cum Deo reſtituitur Num. xvi. 46. cum Rom. v. 1. 2. 9. 11. Eph. ii. 13. 14. Oblationem iſtam Pontifex noſter, *moriendo* in ligno crucis, ſimul & ſemel conſummavit Heb. ix. 26. & x. 14.

Actus ſecundus officii ſacerdotalis eſt interceſſio.

VIII. Actus *ſecundus* functionis ſacerdotalis eſt *interceſſio* Heb. v. 1. Hinc παράκλητος appellatur 1 Joh. ii. 1. 2. quod in Spiritu S. *conſolatorem* denotat Joh. xiv. 16. 17. 26. & xvi. 7. in Chriſto *Advocatum*, (qui *advocatur* ad cauſam alicujus agendam, peculiariter pro eo in judicio comparendo, reſpondendo, ejuſque cauſam agendo adverſus ejus ἀντίδικον) eo quod, adverſus quemvis noſtrum ἀντίδικος 1 Pet. v. 8. cum Matth. v. 25. Apoc. xii. 10. *appareat* pro nobis coram Deo Heb. ix. 24. & vii. 25. pro nobis *reſpondeat*, noſtram *cauſam* agat, ad dextram Dei ἐντυγχάνῃ Rom. viii. 34. ad hoc, ut *obtineat* quod deſideramus. Hæc ergo *interceſſio* nihil aliud eſt, quam gratioſa & conſtans Chriſti *voluntas*, apud Patrem ſuum Joh. xvii. 24. Heb. ix. 24. Rom. viii. 34. ut, propter ſatisfactionem & merita ſua 1 Joh. ii. 1. 2. & perſonas & ſpiritualia perſonarum ſacrificia Heb. vii. 24. Apoc. viii. 3. 1 Pet. ii. 5. Rom. viii. 34. omnium & ſingulorum electorum Joh. xvii. 9. 10. Luc. xxii. 31. 32. in gratiam recipiat; ad quod Pater etiam ſemper *promtus* eſt paratuſque Matth. xvii. 5. Joh. xi. 42.

IX. In-

Duæ interceſſionis periodi: Inchoationis,

IX. Interceſſionis hujus duæ obſervantur *periodi*: prima *inchoationis*, quam in *terris* exiſtens, ſummâ animi *humilitate*, & geſtuum demiſſione, exegit Joh. XVII. 9. 20. Luc. XXII. 31. 32. Heb. V. 7. Joh. XVII. 1. &c. Matth. XXVI. 37. 38. 39. Marc. XIV. 35. Matth. III. 17. *ſecunda conſummationis*, quam in *cœlis* exiſtens, ſummâ *majeſtate* peragit

& conſummationis.

(1) *apparendo* coram Patre pro nobis Heb. IX. 24. cum VIII. 6. & VII. 22. quemadmodum *Judas* pro Benjamine Gen. XLIII. 8. 9. & *Paulus* pro Oneſimo apud Philemonem Philem. verſ. 9. 10. & *Pontifex* olim in Sancto Sanctorum, nominibus duodecim tribuum in pectore exornatus Exod. XXVIII. 9. 10. 11. 12. 17.---22. ad quod ſponſa alludit Cant. VIII. 6. (2) *repræſentando* ſatisfactionem & merita ſua, ut propter ea, ſui ſuorumque ſacrificia ſpiritualia accepta ſint in conſpectu Patris ſui 1 Joh. II. 1. 2. Rom. VIII. 34. Heb. VII. 25. Quod olim præfigurabatur in Pontifice, mactante ſacrificia ἱλαστικὰ, eorumque ſanguinem introducente, & quaſi ſiſtente in Sancto ſanctorum, coram arca fœderis Levit. XVI. 11. 12. 15. 16. abſque quo, in terris conſtanter *permanens*, non fuiſſet *Sacerdos*, ſcil. perfectus Heb. VIII. 1. 2. 3. 4.

Affectiones & prærogativæ hujus interceſſionis.

X. Hinc porro nobis innoteſcunt affectiones & prærogativæ incomparabiles hujus *interceſſionis*. Quod 1. ſuperſtructa ſit ejus *ſatisfactioni* ac propitiationi meritoriæ 1 Joh. II. 1. 2. Rom. VIII. 34. Heb. IX. 12. --- quæ nitebatur *dignitate* perſonæ ejus, ut Θεανθρώπου. Quod 2. non fuerit purè *charitativa*, ut noſtræ interceſſiones: ſed *auctoritativa* Joh. XVII. 2. Matth. XXVIII. 18. Joh. V. 21. 22. 26. 27. quod *meruit*. Quod 3. ſit *univerſaliter* prævalens apud Patrem, *ſemper* Filium exaudientem Joh. XI. 42. Col. I. 13. Heb. XII. 24. Joh. XIV. 16. & XVI. 23. 24. 26. nullis accuſationibus, divinæ juſtitiæ, legis, Satanæ, quicquam obtinentibus in contrarium Rom. VIII. 34. Quod 4. admodum ſit *glorioſa*, utpote quæ in cœlis ſit, à *ſedente* ad dextram Dei. Ibid. Quod 5. *generalis* ſit, pro omnibus & ſingulis electis, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt Joh. XVII. 9. 20. Heb. IX. 24. Quod 6. *perfecta* & *ſalvifica* Heb. VII. 25. Non eſt igitur interceſſio, quæ cum hac conferri queat: nobis neſcientibus quid orare debeamus, prout *decet* Rom. VIII. 26. 27. ipſe intercedit, & impetrat pro nobis, nominibus noſtris, continuo exiſtentibus in *pectore* & in *humeris* ejus, velut magni noſtri Pontificis.

Diſcrimen inter interceſſionem Filii ac Spiritus S.

XI. Verùm, cum & *Spiritus* S. perinde ac *Filius* ſit noſter παράκλητος, ut patet collatione 1 Joh. II. 1. cum Joh. XIV. 16. 17. 26. & XVI. 7. & uterque dicatur pro nobis *intercedere* Rom. VIII. 34. Heb. VII. 25. cum Rom. VIII. 26. 27. juvabit obſervare diſcrimen inter utriuſque *interceſſiones*: quod nim. 1. Chriſtus intercedat *abſque nobis* apud Patrem 1 Joh. II. 1. Rom. VIII. 34. dum Spiritus S. *nobiſcum* intercedit apud Deum Rom. VIII. 15. Quod 2. Chriſtus pro nobis intercedat ut *Pontifex* & Advocatus noſter, *extra nos*, repræſentatione mortis, ſatisfactione mortis, vi ſatisfactionis & meriti ſui, ſuſcipiendo cauſam noſtram, adverſus quamvis noſtri accuſationem Heb. VII. 24. 25. & IX. 24. Rom. VIII. 34. dum Spiritus S. ut *aſſiſtens*, efficaci ſuâ operatione *intra nos* Rom. VIII. 26. 27. Apoc. XXII. 17. *efficienter*, ut loquuntur, non *formaliter*. Quod 3. Chriſtus pro nobis intercedat *voce ſanguinis* ſui, qui *meliora loquitur*, *quam ſanguis Abelis* Heb. XII. 24. dum Spiritus pro nobis intercedit, excitando in nobis *gemitus ineffabiles* Rom. VIII. 26. 27.

Actus tertius officii ſacerdotalis eſt benedictio.

XII. Actus *tertius* officii ſacerdotalis eſt *benedictio*. Neque enim (*a*) tantum Sacerdotes olim, ex præſcripto divino, populo *benedicebant* Num. VI. 23. Neque (*b*) tantum Melchi-Zedek, *Sacerdos Dei altiſſimi* Heb. VII. 1. typus Sacerdotis noſtri, Abrahamo *benedixit* Gen. XIV. 19. Heb. VII. 6. 7. ſed etiam (*c*) in *ſemine Abrahami* Gen. XVIII. 18. *Iſaaci* Gen. XXVI. 4. *Jacobi* Gen. XXVIII. 14. quod eſt Sacerdos noſter Act. III. 25. benedicendæ dicuntur omnes gentes. Et hinc inſuper (*d*) *benedictio Abrahami ſuper gentes*, dicitur *venire in Chriſto Jeſu* Gal. III. 14. eadem nimirum *ſpecie* benedictio, quâ propter *ſemen* iſtud ſuum, Deus benedixit Abrahamo. Hinc (*e*) à reſurrectione ſuâ, ſuis apparens, *benedictionem* ipſis impertiit, pacem ipſis apprecando Joh. XX. 19. 21. Quod (*f*) Apoſtolus imitatur, Eccleſiis paſſim, non tantum gratiam & pacem apprecans: ſed etiam ſignatè: *à Domino noſtro Jeſu Chriſto* Rom. I. 7. 1 Cor. I. 3. 2 Cor. I. 2. &c. Tandem (*g*) Deus nobis *benedicere* dicitur, *omni benedictione ſpirituali*, *cum Chriſto Jeſu* Eph. I. 3.

Quid benedicere?

XIII. Sonat autem *benedicere*, ברך, εὐλογεῖν (1) *laudare*, commendare, gratias agere, & ſic nos Deo benedicimus Pſal. C. 4. & CIII. 1. 2. 20. (2) fauſta quævis *optare*, precari, prout Parentes liberis Gen. IX. 26. 27. Paſtores populo Num. VI. 23. quivis ſibi invicem, v. g. Jacob Pharaoni Gen. XLVII. 7. benedicunt (3) *conſecrare*, ſanctificare, ſeparare in uſum ſacrum, ſic Deus benedixit Sabbatho Exod. XX. 11. Chriſtus pani ac vino euchariſtico Matth. XXVI. 26. (4) *conferre* quævis beneficia, ſic Jeſus Judæis benedicit Act. III. 26. ſic Gentiles benedicendi dicuntur in Chriſto Gal. III. 14. Hoc poſtremo ſenſu nobis hic venit benedictionis vox.

Beneficia benedictionis: Spiritualia.

XIV. Et ſic benedictione Sacerdos noſter ſuis confert beneficia; (1) *Spiritualia* quævis Eph. I. 3. 2 Pet. I. 3. (2) In ſpecie A. *Redemptionem* Gal. III. 13. 14. B. *Communicationem*, diu promiſſi Spiritus Ibid. C. *Converſionem* à peccato ad Deum & juſtitiam Act. III. 25. 26. D. *Adoptionem*, quâ in fami-

familiam Dei intromittimur Gal. IV. 4. 5. cum I Joh. III. 1. 2. E. *Juſtificationem* per fidem Gal. III. 8. 9. Pſal. XXXII. 1. 2. F. *Communionem* fœderalem cum Deo Gen. XVII. 7. 8. Heb. VIII. 10. — cum Pſal. CXLIV. 15. G. *Glorificationem* æternam Luc. XIII. 28. 29. cum XVI. 23. &c. (2) *Temporalia* quævis, velut appertinentia & corollaria ſpiritualium Matth. VI. 31. 32. 33. Rom. VIII. 32. 1 Tim. IV. 8. ut patet in benedictione Abrahamo collata (quæ derivari dicitur in omne *ſemen ejus*, in Chriſto Jeſu Gal. III. 14.) quâ conſecutus eſt (*a*) *opes* Gen. XIII. 2. & XXIV. 35. (*b*) *honores* Ibid & Cap. XXIII. 6. (*c*) *ſucceſſus* negotiorum Gen. XIV. 14. 15. 16. (*d*) numeroſam *ſobolem* poſteritatemque Gen. XVI. 15. Heb. XI. 11. 12. Omnibus iſtis beneficiis, Sacerdos noſter ſuis *benedicit*, non *charitative* tantum, precibus ſuis ea obtinendo aliunde, prout nos benedicimus Pſal. CXXIX. 8. ſed *auctoritative* & operativè à ſe, à quâ Deus nobis benedicit beneficiis iſtis, *propter* Chriſtum, tanquam cauſam meritoriam Dan. IX. 17. *per* Chriſtum, velut cauſam conferentem Phil. IV. 13. & I. 11. *in* Chriſto, velut in *capite* Eph. I. 3. 2 Cor. I. 20.

Temporalia.

Pars Elenchtica.

In elenchtica hujus capitis, hæ potiſſimum occurrunt quæſtiones:

XV. Penes *elenchticam* functionis Chriſti ſacerdotalis, poſt quæſtionem; an Meſſias, ex promiſſione divinâ, olim venturus, debuerit eſſe *Sacerdos?* quam in *elenchtica* capitis *quinti* dudum determinavimus, occurrit *prima* quæſtio: an Chriſtus veri & *proprii* nominis Sacerdos fuerit? Sociniani, ne cogantur admittere, eum veri ac proprii nominis *ſacrificium ἱλαστικὸν* præſtitiſſe, eoque pro peccatis noſtris propriè, per *ſubſtitutionem ſatisfeciſſe*; admittunt quidem, eum Sacerdotem aliquando in Scripturis appellari; ſed *improprie* tamen ſic appellari, propter analogiam & *ſimilitudinem* qualemcunque, quam habuerit cum *Pontifice*, ſeipſum in Sancto ſanctorum quotannis offerente Deo: Reformati contra, cum Scripturis aſſerunt, eum *veri* ac *proprii* nominis Sacerdotem fuiſſe: idque his potiſſimum rationibus: (1) quod, ipſis fatentibus, *Sacerdos* ſæpius appelletur, id quod, nulla cogente neceſſitate, ad ſenſum *improprium*, torqueri non debet. (2) Quod deſcribatur ut *verus* ac propriè dictus Sacerdos, eique competant, omnia requiſita *proprie* dicti Sacerdotis. *Deſcriptio* enim Sacerdotis propriè dicti, quæ exſtat Heb. V. 1.—11. ipſi ibidem applicatur, & Cap. VIII. 3. Singulatim Sacerdos A. legitimam debuit habere *vocationem*, *neque enim quiſquam ſibi ipſi ſumit hunc honorem; ſed qui à Deo vocatur, ſicut & Aaron* Heb. V. 4. & Chriſtus eam habuit verſ. 5. 10. B. Debet *ex hominibus aſſumi*. Ibid. verſ. 1. & Chriſtus ex hominibus fuit 1 Tim. II. 5. C. Ut pro *hominibus ageret apud Deum* Heb. V. 1. & Chriſtus pro hominibus egit, olim in *terris*, nos non tantum *reconciliando* cum Deo Eph. II. 12.—17. Col. I. 20. 21. ſed & pro nobis *intercedendo* Joh. XVII. 9. Luc. XXII. 32. & nunc in *cœlis* Rom. VIII. 34. 1 Joh. II. 1. 2. D. Debet *offerre dona & ſacrificia* Heb. V. 1. & Chriſtus obtulit ſeipſum vers 17. Eph. V. 2. E. debuit habere *altare* in quo offerret Exod. XXIX. 23. — & Chriſtus habuit Heb. XIII. 10. F. Debuit habere ſuum *ordinem* 2 Reg. XXIII. 4. Luc. I. 5. 9. & Chriſtus ſuum habuit Pſal. CX. 4. Nec adduci poteſt in Sacerdote, quod non fuit in Chriſto. Imò tam *verus* fuit, ut Levitici omnes, ipſo veniente, *ceſſare* debuerint, prout *umbra* præfigurantes, exhibito *corpore* Heb. X. 1. 2. 8. &c. (3) Quod dicatur longè *præſtantior* Sacerdos, quam levitici omnes Heb. VII. uſque ad Cap. X. proin *verus* ac proprius Sacerdos. Addam (4) Quod *veritas omnium*, quæ in lege ceremoniali præfigurabantur, fit in Chriſto Joh. I. 17. Col II. 17. Heb. X. 1. ergo etiam *veritas* Sacerdotii. Nec eſt quod objiciant A. Quod in *ſola* Epiſtolâ ad Hebræos, hujus Sacerdotii fiat mentio. Reſp. 1. Ergone *propterea* impropriè dictus Sacerdos eſt? 2. Fit etiam alibi, tam αὐτολεξεὶ Pſal. CX. 4. quam δυνάμει ejus mentio, quando *Mediator* 1 Tim. II. 5. *interceſſor* 1 Joh. II. 1. 2. per *oblationem* redemptor, actuſque Sacerdotales ipſi tribuuntur. B. Quod ea, quæ *Sacerdotes* legales faciebant, propriè non fecerit, victimas Deo non ſacrificarit. Reſp. Hinc tantum infertur, quod non fuerit Sacerdos *legalis*, non autem *nullus*: ſic enim, nec Melchi-Zedek fuiſſet *verus* & propriè dictus Sacerdos. C. Quod Sacerdotio Chriſti Apoſtolus tribuat *interpellationem*, quæ tamen non eſt *proprii* nominis *ſacrificium*, per quod peccata expientur, ſed *impropriè* tantum, quatenus interpellatio conducebat ad expiationem. Reſp. 1. Falſum eſt, quod Sacerdotium Chriſti conſiſtat in *ſola* interpellatione pro nobis; ſed etiam in *oblatione* ſui pro nobis Eph. V. 2. tum etiam 2. ipſa illa *interpellatio*, quæ fit ab ipſo pro nobis in cœlo, ad exemplum Pontificis, in Sancto ſanctorum interpellantis pro populo, præſupponit *ſacrificium*, oblatum in terris Heb. IX. 7. cum vſ. 11—15.

1. An Chriſtus veri ac proprii nominis Sacerdos fuerit?

Argumenta Orthodoxa.

Objectiones.

2. An in terris fuerit Sacerdos?

XVI. *Secundo* quæritur, an & in *terris* fuerit Sacerdos? Sociniani, ne *morte* Chriſti, in terris facta, cogantur agnoſcere, ſeipſum *obtuliſſe* pro nobis, & offerendo ſatisfeciſſe; exiſtimant ipſum *in terris* non fuiſſe Sacerdotem; ſed in cœlo demum, ubi *interpellando* pro nobis, ſeipſum Patri *obtulerit*: Reformati, quod etiam *in terris* exiſtens, ibique moriens, & moriendo ſeipſum offerens, fuerit Sacerdos: probant A. Quia Heb. IX. 11. 12. dicitur *per proprium ſanguinem ingreſſus in ſacrarium*, *æternam redemptionem nactus*. Conf. vſ. 15—18. 22. 23. B. Quia *Ibid.* vſ. 25—28. dicitur.

Argumenta Orthodoxa.

dicitur, *nunc ſemel—ad peccatum, per immolationem ſui ipſius; è medio tollendum, manifeſtus factus, ſe ſemel obtuliſſe*, quod procul dubio *in terris* factum. C. Quia Heb. x. 10. dicimur *ſanctificari, per oblationem corporis Chriſti, ſemel factam*, procul dubio in *terris*. D. Quia *Ibid.* vſ. 12. dicitur *unâ pro peccatis oblatâ victima, conſediſſe ad dextram Dei.* Conf. vſ. 14. Tandem E. Quia Eph. v. 2. dicitur ſeipſum tradidiſſe pro nobis, *προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας*: quod citra omne dubium, factum in *terris*. Nec faciat in contrarium, quod 1 Heb. VII. 26. Pontifex noſter dicatur *ſublimior* futurus *cælis*, ut, *ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidem eſſet* Heb. VIII. 4. Reſp. Hinc tantum conficitur, eum actus Sacerdotii ſui in terris *abſolvere* non debuiſſe; ſed factâ ſui oblatione in cruce, aſcendere debuiſſe, cum proprio ſanguine, in *ſacrarium* cœleſte, ibidemque *interpellare* pro nobis; aliàs non futurus *ſublimior* & perfectior Sacerdos, gregariis leviticis. 2. Quod Heb. VII. 16. dicatur Pontifex factus, *ſecundum vim indiſſolubilis vitæ*; ergo, inquiunt, non fuit quamdiu *mortalis* fuit. Reſp. (1) Apoſtolus non vult, ipſum non fuiſſe Sacerdotem, cum vitam geſtaret *diſſolvendam*; ſed quod, ad interceſſionem perpetuam, conſequi aliquando debuerit *vitam indiſſolubilem*. Quin (2) & in terris habuit vitam *indiſſolubilem*, ratione *divinæ* naturæ, & poſt reſurrectionem, etiam in *terris* adhuc exiſtens, quoad *humanam* naturam. 3. Quod Heb. v. 9. 10. *cum perfectus eſſet redditus*, dicatur *obedientibus ſibi factus, cauſa ſalutis æternæ, appellatus à Deo Sacerdos* &c. Reſp. Nunquam ſimpliciter *imperfectus* fuit, quia ſemper ſibi ſuoque muneri *ſufficiens* fuit, quamvis per periodos, ex actionibus ſuccedentibus, paulatim factus fuerit *perfectior*, donec tandem in cœlis, ſedens ad dextram Patris, ibique glorioſe *interpellans* pro nobis, & partam redemptionem efficaciſſimè nobis *applicans*, factus fuit *perfectiſſimus* Sacerdos.

Objectiones.

3. An ſolus Pontifex fuerit typus Sacerdotis Chriſti?

XVII. Hinc *tertio* quæritur, an ſolus *Pontifex* geſſerit typum Chriſti? an etiam gregarii V. T. Sacerdotes? Sociniani, cum Chriſtum *ingreſſu* in ſacrarium cœleſte, factum ſtatuant Sacerdotem, præfiguráto per ingreſſum *Pontificis* in Sanctum ſanctorum; negant *gregarios* Sacerdotes ſuſtinuiſſe *figuram* Chriſti: Orthodoxi, etiam gregarios Sacerdotes fuiſſe typos Chriſti, docent: 1. Quia non tantum *ἀρχιερεὺς* appellatur; ſed etiam *ἱερεὺς*, כהן, & cum *gregariis* Sacerdotibus confertur Heb. VIII. 4. Quia 2. Pontifex & *gregarii* Sacerdotes ejuſdem *ſpeciei* fuerunt, ſolo fere dignitatis *gradu* diverſi; unde, non tantum omnia, ſolo fere Pontificis *ingreſſu* in Sanctum ſanctorum, excepto, etiam Sacerdotibus competebant: ſed etiam Pontifex, eodem cum gregariis Sacerdotibus nomine, paſſim in V. T. deſignatur כהן Quia 3. non tantum *ſacrificatio* ſummi Pontificis, quæ circa ejus ingreſſum in Sanctum ſanctorum fiebat, cum ſanguine *hircorum & vitulorum*, de quâ Apoſtolus Heb. IX. 12.: ſed omnis omnino ſacrificatio, illa etiam quæ fiebat per *ſanguinem taurorum, hircorum & cinerem juvencæ*, à quibuſvis Sacerdotibus, de qua vſ. 13. præfigurabat *ſacrificium* Mediatoris conf. vſ. 19. Quia 4. etiam *agnus* paſchalis, qui non ſacrificabatur à *ſolo* Pontifice; ſed à *gregariis* quibuſvis Sacerdotibus, typum ferebat Chriſti 1 Cor, v. 7. Joh. XIX. 36. Quia 5. Apoſtolus Heb. x. 11. coll. cum vſ. 10. *quemvis* Sacerdotem, quoad *ſacrificium, oblationem, holocautomata, victimam pro peccatis* vſ. 5. 6. 8. confert cum *Chriſto*, tanquam typum cum antitypo. Quia 6. de *tota* lege ceremoniali pronunciatur, quod habuerit *umbram* futurorum bonorum, ita ut corpus ſit Chriſtus Col. II. 17. Heb. x. 1. proinde & Sacerdotes gregarii. Ut non addam 7. Quod ex hypotheſi adverſariâ, ne *Melchi-Zedek* quidem potuerit præſtare typum Chriſti, quia non fuit particeps *ingreſſus* in Sanctum ſanctorum. Nec video, quid in contrarium, ullâ quidem cum ſpecie veritatis, cauſari poſſint adverſarii, niſi quod *expreſſior*, frequentior & amplior comparatio occurrat inter *Pontificem* & Chriſtum, quam inter *gregarios* Sacerdotes & eundem: verum ex hoc, ad ſummum, non amplius confici poteſt, quam Pontificem *illuſtriorem* geſſiſſe Chriſti typum, idque ratione *ingreſſus* ejus in Sanctum ſanctorum, non autem ipſum *ſolum* ſuſtinuiſſe typum Chriſti.

Argumenta Orthodoxorum.

Objectio adverſariorum.

4. An pro ſeipſo obtulerit?

XVIII. *Quarto* quæritur, an Chriſtus etiam pro *ſeipſo* obtulerit? Socinus quo efficacius infringeret, Chriſtum oblatione ſacerdotali, pro peccatis aliorum ſatisfeciſſe; ſtatuit Chriſtum non minus *pro ſe*. quam pro *aliis* obtuliſſe, non quidem pro ſuis *peccatis*, quæ non habuiſſe agnoſcit; ſed pro *infirmitatibus* carnis ſuæ, h. e. mortalitate & patibilitate: Orthodoxi negant, eo quod 1. oblatio conſtanter in Scripturis dicatur facta propter *peccata* Levit. 7. 11. Heb. v. 3. & II. 17. à quibus Chriſtus immunis fuit. *Ibid.* verſ. 26. Quod 2. *infirmitas* carnis, patibilitas & mortalitas, quatenus ſunt abſque peccato, (ut in Chriſto fuerunt Heb. IV. 15.) *ſacrificium* non exigant. Ut non dicam 3. vel ex hypotheſi adverſariorum, quâ oblatio Chriſti facta fuerit in cœlo, quando omnem *infirmitatem* carnis, patibilitatem mortalitatemque depoſuerat: abſurdam eſſe oblationem hanc pro ſeipſo. Unicum, quod aliquâ veritatis ſpecie in contrarium adduci poſſit, proſtat Heb. v. 2. 3. *Qui condolere poſſit his qui ignorant & errant*, quoniam *& ipſe circumdatus eſt infirmitate, & propter hanc* infirmitatem, *debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro ſemetipſo offerre, pro peccatis*: verum non obſervat, Apoſtolum loqui de infirmitate *peccaminoſa*, quæ communis

Argumenta Orthodoxorum.

Objectio.

munis fuerit populo & *Pontifici*, ob quam Pontifex ſacrificare debuerit, *pro ſe* pariter & pro populo: ſed hactenus non applicat ad Chriſtum, nec applicare poteſt, quia *hujuſmodi* infirmitatibus non fuit obnoxius.

5. An Chriſtus ſolus ſe ipſum obtulerit, & ſemel tantum, nec ullos præter ſe habeat proprie dictos Sacerdotes?

XIX. *Quinto* quæritur, an Chriſtus ſolus ſeipſum obtulerit, & *ſemel* tantum, eoque *Sacerdos ſolus* ſit, ſecundum ordinem *Melchizedek?* An ab *aliis* etiam, & *ſæpius* offeratur, qui propterea cum ipſo ſint Sacerdotes, & quidem ſecundum ordinem *Melchizedek?* Pontificii, in gratiam miſſæ ſuæ, ſtatuunt, Chriſtum *indies* à Sacrificulis offerri, pro peccatis vivorum & mortuorum, qui propterea non tantum Sacerdotes ſint; ſed Sacerdotes etiam ſecundum *ordinem* Melchizedek: Reformati ſtatuunt, Chriſtum *ſolum*, ſeipſum obtuliſſe, idque *ſemel* tantum, ac propterea *ſolum* eſſe, propriè dictum *Sacerdotem*, ſolum juxta ordinem *Melchizedek*.

Argumenta Orthodoxorum.

Quod 1. Scriptura nullibi tradat, Chriſtum ab alio eſſe offerendum, quam *à ſe*; nec *ſæpius* quam ſemel; nec ullos habiturum veri ac proprii nominis ſucceſſores *Sacerdotes*; multo minus, *ejuſdem* ſecum ordinis *Sacerdotes*; nim. ſecundum ordinem *Melchi-zedek*. Imo 2. quod Scriptura his omnibus *contraria* doceat, quando ſæpius tradit, Chriſtum *una* ſui oblatione, *conſummaſſe omnes qui ſanctificantur* Heb. x. 14. &c. Non addam 3. maximas implicare *abſurditates*, imò *abnegationem* unici illius ſacrificii, quod in cruce Chriſtus peregit, ſi dicamus Chriſtum ab *hominibus* offerri; nec prodeſſe nobis *unicam* illam ſui oblationem, ſi non *indies* repetatur, idque ab hominibus, qui *ejuſdem* ſecum ordinis ſint Sacerdotes, ſcil. ſecundum ordinem Melchi-Zedek.

Objectio.

Nec habent quod objiciant, niſi locum Mal. I. 11. *In omni loco offertur incenſum nomini meo, & oblatio munda.* Verum nolunt animadvertere, per incenſum & *oblationem mundam*, non intelligi, niſi verum ac *ſpiritualem* N. T. cultum, & ſacrificia *ſpiritualia*, præfigurata ſacrificationibus hiſce leviticis V. T. Conf. Zach. XIV. 16. 20. Plura hujus generis ἐν Θεῷ occurrent, quando Miſſam ex profeſſo refellemus.

6. An ut Sacerdos verè & propriè ſatisfecerit?

XX. *Sexto* quæritur, an Chriſtus, ut Sacerdos, ſeipſum per mortem offerendo in cruce, pro peccatoribus ſatisfecerit, ex rigore *juſtitiæ* divinæ, eorum debita, *æquivalente* pretio, ſolvendo; eaque ratione eos Deo reconciliaverit? Affirmant Chriſtiani, negant Sociniani. Eſt hæc momentoſiſſima quidem hujus loci controverſia; verum cum in plures una hæc controverſia ſeſe diffundat, nim. de neceſſitate, veritate, univerſalitate &c. ſatisfactionis, quæ ſpectant ad Cap. De *Redemptione*, nos illuc hoc negotium ſeponemus.

7. An Chriſto ſoli competat interceſſio pro nobis?

XXI. *Septimo* quæritur, an Chriſtus *ſolus* pro nobis *intercedat*? Pontificii interceſſionibus ἀξίωμα, ad Angelos quoque, & demortuos cœlites traducunt, quos etiam, hoc nomine, *invocandos* docent: Proteſtantes *ſoli* Chriſto illud relinquunt;

Argumenta Orthodoxorum.

quod 1. ipſe ſolus, non tantum μεσίτης 1 Tim. II. 5. ſed etiam παράκλητος *interceſſor* dicatur 1 Joh. II. 1. Quod 2. ἀξίωμα ſacerdotale, quoad actus ſuos omnes, in quibus & *interceſſio* eſt, Chriſtus habeat ἀπαράβατον Heb. v. 5. 6. & VII. 4. 6. 7. 11. 16 17. 21. 22. 24. &c. Quod 3. interceſſio nihil aliud ſit, quam efficax repræſentatio *oblationis* Hebr. IX. 12. 24. Rom. VIII. 34.: hæc igitur, cum Chriſto *ſoli* competat; & illa quoque. Quod 4. *parariis* domeſticis opus nequaquam ſit; cum *filius* ipſe nos tam benignè ad ſe invitet Matth. XI. 28. & tam liberaliter promittat exauditionem precum noſtrarum, in ſuo nomine factarum Joh. XVI. 23. 24. Cum præſertim, *nemo veniat ad Patrem, niſi per ipſum* Joh. XIV. 6. Quod 5. nemo præter ipſum, vel corda noſtra *perſpiciat*, quod hoc ſolius Dei ſit 1 Reg. VIII. 39.; vel neceſſitates noſtras Jeſ. LXIII. 16.

Objectio adverſariorum.

Nec eſt quod in contrarium cauſentur: quod jubeamur precari alii pro aliis 1 Tim. II. 1. Jac. v. 16. jubemur enim, dum unâ ſumus in *terris*, & mutuas neceſſitates novimus; non autem in *cœlum* traducti, pro his qui in terris ſunt, utpote quos non novimus Job. XVI. 21. Jeſ. LXIII. 16.

8. An Chriſtus in terris exiſtens pro nobis interceſſerit?

XXII. *Octavo* quæritur, an Chriſtus etiam pro nobis interceſſerit, adhuc *in terris* agens? Sociniani, quod functionem Chriſti ſacerdotalem ad ſolam *interceſſionem* reſtringant, & ſacerdotium in *cœlis* demum cœpiſſe velint; negant eum in terris pro nobis interceſſiſſe: Orthodoxi contrarium affirmant, quod 1. Scriptura, & in terris ipſum interceſſiſſe apertè doceat Luc. XXII. 32. Joh. XVII.— Quod 2. hypotheſes, quibus ſuam ſententiam ſuperſtruunt, ſint apertè falſæ, nimirum, quod (1) Chriſti ſacerdotium *ſolâ* conſtet ejus interceſſione, cum *facta* jam *peccatorum noſtrorum purgatione*, ſederit ad dextram Dei Heb. I. 3. ibidem pro nobis interpellaturus Rom. VIII. 34. Quod (2) ſacerdotium ſuum auſpicatus fuerit in *cœlo* demum, cujus falſitatem, ex profeſſo demonſtravimus. §. XVII.

9. An Melchi-zedek ſacrificaverit panem & vinum?

XXIII. *Nono* quæritur, an Meldhi-Zedek, Abrahamo victori obvius, panem ac vinum Deo obtulerit *pro ſacrificio*, ut hoc ipſo præfiguraret Chriſtum, ut Sacerdotem ſecundum ordinem Melchizedek, ſacrificantem ſeipſum ſub ſpecie panis & vini: Gen. XIV. 18. Pontificii ſi non unicum, ſaltem præcipuum, ſacrificii ſui miſſatici præſidium quærunt in hac ſacrificatione Melchi-Zedek: Proteſtantes negant, hic accidiſſe veri nominis *ſacrificationem*.

Argumenta Orthodoxorum.

Quod 1. Scriptura nullius *ſacrificationis* faciat mentionem. Quod hoc 2. textus & hiſtoriæ circumſtantiæ diſertè obloquantur: occurrit enim non העלה, quod de *ſacrificatione* in Scripturis uſur-

uſurpatur; ſed הוציא *advenire fecit*; ſeu adduci fecit; panem utique & vinum; ſed non *ſolum* (quandoquidem talis, talem & in tali caſu; non ſolet excipere *ſolo* pane & vino) ſed συνεκδοχικῶς quævis edulia; nec tam *ipſe* hoc fecit, quam, ejus juſſu, *famuli*, qui tamen eo ipſo non *ſacrificârunt*. Quod 3. ipſis repugnet Pontificiorum hypotheſibus, quæ Servatorem Jeſum volunt, non *panem & vinum*, in prima Miſſa; ſed *ſeipſum*, ſuam carnem & ſanguinem ſacrificaſſe.

Objectio Adverſariorum.

Nec video quid pro ſe cauſari poſſint adverſarii, niſi σύνταξιν: produxit panem & vinum, *erat enim* Sacerdos Deo altiſſimo, unde Eccius, *produxit*, inquit, ut *offerret Deo*: ſed gratis, neque etiam conjunctio *rationalis* proſtat in textu, & actus ſacerdotii expreſſe deſignatur, non in *oblatione*; ſed in *benedictione* ſacerdotali. Conf. Num. VI. 23.

10. An Chriſtus ſeipſum in S. cœna obtulerit Deo?

XXIV. Hinc *decimo* quæritur, an ipſe Chriſtus ſeipſum, ſub *ſpeciebus* panis & vini, obtulerit in miſſa? Pontificii, in gratiam ſacrificii miſſatici, affirmant: Proteſtantes negant: quod 1. in Scripturis, nominatim in inſtitutione S. cœnæ, per omnes Euangeliſtas, imò & in repetitione Paulina, hujus *oblationis* ne γρὺ quidem occurrat. Quod 2. conſtanter dicatur ſeipſum ſacrificaſſe in *cruce*. idque per mortem. Quod 3. cum oblatio ſacrificii propitiatorii fiat *deſtructione* rei oblatæ; Chriſtus ſeipſum in miſſa offerendo, *deſtruxiſſet*. Quod 4. ſacrificium propitiatorium *incruentum*, quale Servatori aſſeritur ab Adverſariis, apertam implicet *contradictionem* Heb. IX. 22. Quod 5. pro inſtitutione Sacramenti, *ſacrificium* obtuliſſet; quæ tota ſpecie à ſeinvicem diſtant. Hæc indigitaſſe hoc loco ſuffecerit, ſuo loco plenius, ξὺν θεῷ, dicenda.

Pars Practica.

Sacerdotium Chriſti 1. oſtendit quam ſit horrendum ac deteſtabile peccatum.

XXV. Praxis ſacerdotii Chriſti *primo* nobis oſtendit, quam ſit res *horrenda* & deteſtabilis, peccatum. Utpote quod (1) nos adeo fecit *averſos* à Deo Jeſ. I. 10--16. & LIX. 2. ut Sacerdotem reconciliatorem nobis fecerit abſolutè *neceſſarium*, qui pro nobis apud Deum ageret Heb. V. 1. (2) Nec gregarium quemvis *Leviticum*, Aaronem, Jehoſchuam; ſed tantum ac talem, *ſecundum ordinem Melchizedek*, *ſecundum vim indiſſolubilis vitæ* Heb. VII. 11. 16. ipſum *Filium* Dei Θεάνθρωπον. Ibid. verſ. 3-- Quod (3) tantum nobis adduxit *reatum*, ut *ſacrificium* nobis fuerit neceſſarium, non taurorum hircorumque Pſal. XL. 7. 8. & LI. 11. Mich. VI. 6. 7. Heb. IX. 13. ſed ipſius *Filii* Dei, qui *ſeipſum* Deo *offerret* Heb. IX. 12. Quod (4) omnia noſtra *ſacra*, preces optimaque opera, adeo fecit *exoſa* Deo & abominabilia Jeſ. I. 10--16. & LXIV. 6. ut *interceſſor* eis fuerit neceſſarius, qui in conſpectum Dei proferret Apoc. VIII. 3. 4. Quod (5) omni omnino *benedictione*, tam corporali, quam ſpirituali, nos uſque adeo privaverit, ut *Sacerdos* fuerit neceſſarius, qui *benediceret* Num. VI. 23-- cum Eph. I. 3. Gal. III. 13. 14. Quod (6) adeo *legem*, juſtitiam, & potentiam Dei armavit adverſus *nos*, ut non potuerimus reconciliari, niſi maledictâ ipſius *Filii* Dei ſacrificatione Gal. III. 13. 14.

Quorſum.

Proinde, ſi res eſt tam deteſtanda peccatum, idque in conſpectu juſtiſſimi *Judicis*: eſt ſanè (*a*) quod & nos *deteſtemur* & horreamus Gen. XXXIX. 9. (*b*) ſuper quo nos profundè *humiliemus* coram Deo Dan. IX. 3. 4.-- (*c*) cujus reconciliationem ſerio *quæramus*, in ſacrificatione unici noſtri Pontificis. Ibid. 2 Cor. V. 18. 19. 20. (*d*) quod odio irreconciliabili *proſequamur* Pſal. XCVII. 10. & CXIX. 128. (*e*) à quo nos ſanguine Sacerdotis noſtri magis magiſque *repurgemus* Jeſ. I. 16. Jer. IV. 4. 1 Joh. I. 7. Heb. X. 22. Pſal. LI. 4. 9.

2. Repræſentat conflictum juſtitiæ & miſericordiæ divinæ, compoſitum per Sacerdotem noſtrum.

XXVI. *Secundo* repræſentat, ut miremur concordem diſcordiam & amicum prælium, inter varia Dei attributa, quibus medium, & quaſi Mediatorem ſeſe interpoſuerit, per ſapientiam divinam, Sacerdos noſter. Vindex enim Dei *juſtitia*, à peccatore exigebat æternam *condemnationem* Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. Rom. I. 18. 32. cui ſuccurrebat immota ejus *veracitas*, peccatori mortem, & omne genus mali, pro pœnâ dictans Gen. II. 17. & III. 17. ex adverſo gratia & *miſericordia* contendebat pro peccatoris conſervatione, & æterna ejus beatificatione Pſal. CIII. 8. Jeſ. LV. 7. Zach. IX. 11. cui ſuccurrit *gloria*, quæſita ex peccatoris redempti, converſi, ſanctificati, *bonis* operibus Joh. XV. 8. Matth. V. 16. pariter ex celebratione bonitatis & clementiæ, quâ non *delectatur morte peccatoris*; *ſed ut convertatur & vivat* Ezech. XXXIII. 11. quibus partibus, quaſi mediam ſeſe interponit divina *ſapientia*, utrique parti contendenti ſatisfactura, ut & peccatum puniretur, ſecundum *juſtitiam*, & peccator conſervaretur, ſecundum *miſericordiam*; Sacerdotem monſtravit, qui ſatisfaceret juſtitiæ, & peccatorem ſervaret, qui ab hoc, potentia & *ſapientia Dei* appellatur 1 Cor. I. 24. utpote quæ, in hoc noſtro Sacerdote, gratiam cum juſtitiâ q. reconciliaverit Rom. III. 25. ut jam *gratia & veritas ſibi occurrant*, *juſtitia & pax ſe invicem exoſculentur* Pſal. LXXXV. 10.

Quorſum.

Ut in hoc conflictu, factaque, per Sacerdotem noſtrum, amiciſſimâ compoſitione, quatuor ad minimum ſeſe nobis offerant divinæ perfectiones, *juſtitia*, *veracitas*, *miſericordia & ſapientia*, *quas* hîc (1) *contemplemur* Rom. XI. 22. (2) *admiremur* Ibid. verſ. 32. 33. (3) *celebremus* glorificemuſque Ibid. verſ. 36. (4) *imitemur*, juſtitiæ rigorem, perpetuo temperantes miſericordiâ & ἐπιεικείᾳ Jac. II. 13.

3. Movet ad gratitudinem.

XXVII. *Tertio*, movet efficaciſſimè ad *gratitudinem*, verſus Deum quidem *dantem*, & Servato-

rem *datum* nobis in Sacerdotem. Si nim. diſtin-
Motivæ. ctè expendamus, A. *Dantem* Jehovam Pſal. cx. 4. *Jehova juravit* &c. *Deus* ille *omniſufficiens* Gen. XVII. I. qui nullâ *indigentia*; ſed purâ puta gratiæ *abundantia* adductus, æterno conſilio *deſtinavit*, & in tempore *dedit* hunc Sacerdotem. B. *Datum*, non qualemcunque, non *Leviticum* & Aaronicum, Heb. VII. II. non qualem aut quantumcunque *hominem*: ſed *talem* ac tantum, τοιοῦτον. Ibid. vſ. 26. *ſecundum ordinem Melchi-Zedek* Ibid. 17. 21. ipſum *Filium* Dei Ibid. vſ. 3. *æternum* Ibid. vſ. 17. 21. Θεάνθρωπον, ſufficientiſſimum, qui ſervare poteſt εἰς τὸ παντελές. Ibid. verſ. 24. 25. qui reconciliare, qui intercedere, qui benedicere, omniaque expedire poteſt, *quæ apud Deum pro nobis agenda ſunt* Heb. V. I. C. *Dandi modum*, tanta ſolennitate, cum *juramento* Phil. IX. 4. Heb. VI. 16. 17. & VII. 20. 21. cum ſolenni declaratione, conſilii immutabilis: *nec ipſum pœnitebit*. Conf. Heb. VI. 17. Jeſ. XLV. 23. & LIV. 9. 10. Pſal. LXXXIX. 34. 35. quæ agendi ratio, nec fruſtrà eſt, nec vulgaria ſpirat, ut quæ (1) efficaciſſimè nobis *perſuadet*, τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ Heb. VI. 17. (2) *commendat* nobis ὑπεροχὴν Sacerdotis & ſacerdotii hujus, quam paſſim per Epiſtolam ad Heb. extollit Apoſtolus. (3) *confirmat* animum peccatoris, de immutabilitate εὐδοκίας Dei verſus ſe: *Homines enim per majorem jurant, & omnis ipſis controverſiæ finis, ad confirmationem, eſt juramentum: in quo abundantius Deus volens oſtendere immutabilitatem conſilii ſui, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ, ut per duas res, immobiles, in quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, validam conſolationem habeamus* Heb. VI. 16. 17. 18. Conf. Mich. VII. 20. Hab. III. 9. Unde Tertull. de Pœnit. c. 4. *Quod Deus tantopere commendat, quod etiam humano more ſub dejeratione teſtatur, ſumma utique gravitate, & aggredi, & cuſtodire debemus, ut in aſſervatione divinæ gratiæ permanentes, in fructu quoque ejus, & emolumento proinde perſeverare poſſimus*. D. *Perſonas* quibus dedit: *homunciones* Pſal. VIII. 5. cinerem ac pulverem. Gen. XVIII. 27. *perduelles* ipſo jure damnatos, & in peccatis mortuos Eph. II. I. 5. Ezech. XVI. 3--6. Ex quibus omnibus, *commendat Deus amorem ſuum verſus nos, cum adhuc peccatores eſſemus* Rom. V. 7. 8. E. *Uſus* in quos dedit, nim. ut (1) nos ſibi *reconciliaret* Levit. XIX. 22. cum 2 Cor. V. 19. (2) *pararium* præſtaret, per quem παῤῥησίαν haberemus, & προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει ad thronum gratiæ Eph. II. 18. & III. 12. (3) ut *benedictiones* omne genus in nos cumularet Num. VI. 23. cum Eph. I. 3. Gal. III. 14. Hæc omnia, nunquid talia ſunt ac tanta, ut ad *gratitudinem* efficaciſſimè moveant? quâ
Officia gratitudinis. (1) *dantem* Jehovam, & tantâ ſolennitate apparatuque dantem, nobis hunc Sacerdotem, interpoſito ſcil. juramento, & declaratione immutabilis conſilii, & puro puto amore dantem, ſincero & flagrante *amore* viciſſim proſequamur Rom. V. 8. II. (2) *Datum* hunc Sacerdotem promptè & alacriter *recipiamus*, eique cauſas noſtras, apud Deum agendas, ſecurè committamus Heb. V. I. (3) *Nos* noſtraque viciſſim Deo ſacrificemus Rom. XII. I.

XXVIII. *Quartò*, monet Sacerdotem hunc noſtrum devotè *contemplemur* Heb. III. I. κατανοήσατε τὸν ἀρχιερέα &c. *animadvertite*; & VII. 4. θεωρεῖτε πηλίκος οὗτος. Huc enim (*a*) ſpectabat annua immolatio *agni* Paſchalis ſub V. T. I Cor. V. 7. Huc (2) S. *Cœna* ſub N. T. I Cor. XI. 26. Huc (3) *toties* repetita, & tam accuratè inculcata *deſcriptio* hujus Sacerdotis, & hujus ſacerdotii, per univerſam Epiſtolam ad Hebræos. Nominatim ejus contemplemur A. *neceſſitatem* plane indeclinabilem, ſi modo cujusvis boni velimus fieri participes Heb. VII. 26. ἔπρεπεν ἡμῖν &c. adeo ut *ſentiamus* eam: cujus defectu tam pauci, & tales etiam, qui ore quidem ipſum profitentur; ejus participium ſincerè *ambiunt*, ejuſque fructus carpunt Joh. IV. 10. B. *Naturam* & excellentiam Heb. VII. 26. τοιοῦτος --- & VIII. I. ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος Heb. VII. 26. *miſericordem* & fidelem cap. II. 17. ipſum *filium Dei* Heb. VII. 3. Θεάνθρωπον &c. C. *Uſum*, ad *reconciliandum* peccatorem perduellem Deo, ad agendam ejus *omnem* cauſam apud Deum, ad parandam ipſi quamvis *benedictionem*, &c. de quibus jam ante in præcedentibus dictum. Et ea quidem ſic κατανοῶμεν, ut eum (1) *profeſſione* noſtra fideliter *recipiamus*, tanquam ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Heb. III. I. & IV. 14. 15. 16. & X. 23. (2) in eo per fidem ſecurè *recumbamus* Jeſ. X. 20. ut qui *miſericors* ſit & *fidelis Pontifex* Heb. II. 15. *in omnibus tentatus ſicut nos*. (3) ei indivulſe *adhæreamus* Heb. III. 14. Conf. cap. XII. 2. 3. Pſal. LXIII. 9. (4) quavis occaſione, in *uſus* noſtros convertamus, actus omnes Sacerdotii ejus: in caſu *peccati*, ejus oblationem & reconciliationem; in caſu *neceſſitatis* ejus interceſſionem; in caſu *defectus* cujusvis, ejus benedictionem. De quibus ex profeſſo in ſequentibus.

4. Monet ut ipſum contemplemur. Rationes motivæ. Particularia hujus contemplationis. Modus contemplandi.

XXIX. *Quinto* provocat, in *uſus* noſtros convertamus Sacerdotis noſtri *oblationem*, quâ enititur in noſtri *reconciliationem* cum Deo: A. in caſu *peccati*, ſi (*a*) gravet & urgeat Pſal. XXXVIII. 5. 6. & LI. 5. 6. Si (*b*) *conſcientia* accuſet, condemnet, rodat 2 Sam. XXIV. 10. Pſal. XXXII. 3. 4. Si (*c*) *Satanas* κατήγορος τῶν ἀδελφῶν, nos *accuſet coram Deo, dies noctesque* Apoc. XII. 10. Si (*d*) *Lex* ſuis maledictionibus ei ſuccurrat Joh. V. 45. Si (*e*) *cor* proprium adſtipuletur I Joh. III. 19. Rom. II. 15. Si (*f*) *ira* & indignatio Dei diſcruciet Pſal. XC. II. Apoc. VI. 17. Si (*g*) *metus* mortis, & æternæ condemnationis terreat, angat

5. Suadet uſum oblationis. Caſus in quibus.

angat Heb. II. 14. 15. perpetuo *rodat* ut *vermis*, & urat ut *ignis* ἄσβεστος Jeſ. LXVI. 24. B. In caſu ſpiritualium *deſertionum*, quando *in tenebris ambulamus*, ut lucem nullam videamus Jeſ. L. 10. ut ſuſpiremus: *Jehova deſeruit me, Jehova oblitus eſt mei* Jeſ. XLIX. 14. *Quamdiu Domine perpetuo mei obliviſceris?* Pſal. XIII. 2. 3. Conf. Pſal. LXXVII. — & LXXXVIII. — &c. C. In caſu *judiciorum* divinorum, tam *publicorum*, famis, peſtis, belli Num. XVI. 45. Jer. XXIV. 10. & XXIX. 17.; quam *privatorum* Pſal. XXXII. 3. 4. & XXXVIII. 2—6. His aliiſque caſibus quid efficacius ſuccurret, quam 1. habere *Sacerdotem* qui offerat ad *reconciliandum* Num. XVI. 45. Quam 2. habere *talem*, qui ſit ipſe Dei filius, θεάνθρωπος, ſecundum ordinem Melchi-Zedek, *Rex juſtitiæ & pacis* Heb. VII. — qui non *tauros*, non vitulos; ſed *ſeipſum* offerat Heb. X. 1—15. qui in omnibus *tentatus ſit ſicut nos, ut miſericors ſit* Heb. IV. 15. Quam 3. talem, qui *perfectè ſervare poteſt, quotquot per ipſum ad Deum contendunt?* Heb. VII. 25. Quid igitur in *omni* caſu, magis conſultum, quam tanti Sacerdotis, tantum ſacrificium, in ſuos uſus traducere? א. profundo *ſenſu* peccati & miſeriæ ſuæ Pſal. LI. 5. cum vſ. 9. 2 Sam. XXIV. 10. ב. humili *confeſſione* ejuſdem Pſal. LI. 6. & XXXII. 5. Luc. XV. 18. 19. ג. Fiduciali *appropriatione* ſacrificii præſtiti Gal. II. 20. ד. Eaque ratione *peccata* noſtra ei quaſi imponendo Levit. IV. 4. 15. 24. 29. 33. quod ea Deus dudum ipſi impoſuerit Jeſ. LIII. 4. 5. 2 Cor. V. 21. &c.

Rationes ob quas.

Modus quo.

XXX. *Sexto*, pariliter in uſus noſtros convertamus ejus *interceſſionem*, quotieſcunque cauſam habemus apud Deum agendam. Hîc nobis incumbunt expedienda א. beneficia hujus interceſſionis, nim. (1) *Communio* noſtri cum Patre & Filio Joh. XVII. 21. (2) *Donum* Spiritus S. Joh. XIV. 16. 17. (3) *Protectio* adverſus hoſtes quoſvis ſpirituales Rom. VIII. 34. Joh. XVII. 15, (4) *Glorificatio* noſtri, quâ ſedens ad dextram Patris, nos olim ſecum collocabit in *cæleſtibus* Eph. II. 6. συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Eo quod (*a*) ibidem ſedeat in *noſtra* carne Heb. II. 14. Eph. V. 30. cum Joh. XVII. 24. & XIV. 23. (*b*) & noſtri *cauſa* ſedeat Heb. VI. 20. Adeoque nobis tam *propinquus* ſit: *natura*, utpote idem nobiſcum; *officio*, ut expromiſſor noſter; & *Spiritu*, utpote cujus communionem nobis impetrat. (5) *Robur* adverſus peccata noſtra, cum ex ejus ſacerdotio *in cœlis*, quod coincidit cum ejus interceſſione, Apoſtolus inferat *inſcriptionem* legis in corda noſtra Heb. VIII. 4. 6. 9. 10. (6) *Sanctificatio* univerſi noſtri cultus, præfigurata in Sacerdotibus leviticis, quando debebant *portare iniquitatem ſanctificationum filiorum Iſraël, in omnibus donis ſanctificationum eorum* Exod. XXVIII. 38. Conf. Apoc. VIII. 3. Eſt enim in nobis *triplex* impuritas: (*a*) *Status*, ex reatu peccatorum, cui Sacerdos noſter medetur, ſui oblatione pro nobis, ut יהוה צדקנו Jer. XXIII. 6. 1 Cor. I. 30. (*b*) *Naturæ* & facultatum, per labem originalem, cui medetur per Spiritum, nobis ſuâ interceſſione impetratum, nos regenerantem, renovantem, convertentem, ſanctificantem Joh. III. 5. Tit. III. 5. (*c*) *Cultus* & obedientiæ noſtræ Jeſ. LXIV. 6. cui medetur *odor ſuavis fragrantiæ* Eph. V. 2. quæ ab ipſo in omnem noſtrum cultum derivatur Phil. IV. 18. Gen. VIII. 21. utpote factos *Sacerdotes* Apoc. I. 6. *Sacerdotium ſanctum, ad offerendas hoſtias ſpirituales* (εὐπροσδέκτους) *bene acceptabiles Deo, per Jeſum Chriſtum* 1 Pet. II. 5. (7) Interna Spiritus S. *interpellatio* Rom. VIII. 26. quem Sacerdos noſter ſuâ *interceſſione* nobis impetravit. (8) *Patientia*, & indefeſſa conſtantia, in officio noſtro Heb. XII. 1. 2. 3. (9) *Fiducia* accedendi cum παῤῥησίᾳ ad thronum gratiæ Heb. IV. 14. 16. & X. 12. 32. Omnia iſta beneficia, aliaque, certa nobis ſunt & indubitata, virtute *interceſſionis* Chriſti; eo quod A. Pater *ſemper* audiat ipſum, & exaudiat Joh. XI. 42. quia ipſemet officio ſacerdotali eum deſtinavit Heb. V. 4. 5. B. ipſum *diligat* Joh. XVI. 26. 27. C. cum *auctoritate* intercedat Joh. XVII. 24. *volo Pater* — & cum poteſtate *conferendi* orata Joh. XVI. 7. *Ego mittam eum* — Conf. Pſal. LXVIII. 18. Eph. IV. 8. D. *promiſerit* Act. II. 33. ב. Media *participationis*, nim. 1. Sacerdotem παράκλητον vivâ *fide* recipiamus Joh. I. 12. in quo *omnes promiſſiones Dei ſunt etiam & amen* 2 Cor. I. 20. Tum 2. *omnem* cauſam noſtram apud Deum peragendam Heb. V. 1. ei *precibus* ſecure committamus Phil. IV. 6. Inſuper 3. *preces* noſtras, vivâ fide, ad hunc noſtrum Sacerdotem *adducamus*, in ejus nomine fundamus Joh. XVI. 23. Dan. IX. 17. eique, velut verè aureo θυμιατηρίῳ imponamus, afferenda in conſpectum Dei, ut ſint *odor* ſuavis fragrantiæ Apoc. VIII. 3. 4. Adhæc 4. *impuritatem* & imperfectionem, omnium officiorum cultus noſtri, huic noſtro Sacerdoti *imponamus*, & merito, & interceſſione ſuâ purgandam, farciendam, & in Sanctum ſanctorum efferendam, ad exemplum Aaronis, de quo Exod. XXVIII. 38. *Feretque Aaron iniquitatem ſanctificationum, quas ſanctificabunt filii Iſraël, in omnibus muneribus ſanctificationum ſuarum, in beneplacitum eis coram Jehova.* Et ſic erunt *odor bonæ fragrantiæ, hoſtia Deo accepta & grata* Phil. IV. 18. 1 Pet. II. 5.

6. Suadet uſum interceſſionis.

Beneficia interceſſionis.

Fundamenta beneficiorum.

Uſus interceſſionis, ſeu media participandi beneficia.

XXXI. *Septimo*, etiam in uſus noſtros convertamus *benedictionem* Sacerdotis noſtri. Beneficia hujus *benedictionis*, uſu captanda, dudum deſignavimus in *dogmaticis* §. XV. à quibus *caſus* ſuppetunt, in quibus uſus hujus benedictionis eſt faciendus, quibus addimus caſum *perſecutionis* & maledictionis, nobis ab hoſtibus imminentem, quatenus, per hanc benedictionem, Deus Abrahamo pro-

7. Suadet uſum benedictionis.

Caſus in quibus.

 pro-

promittit, ſe *maledicturum* omnibus, qui ei maledixerint Gen. XII. 3. & Cap. XXII. 17. cujus exemplum etiam illuſtre præſtat, in glorioſâ *victoria*, quam ipſi indulſit in inimicos ſuos Cap. XIV.-- & in conſervatione *conjugis* Cap. XII. 14.-- & XX. 2. 3. 4. 18. quod non contrahendum ad hoſtes *corporales*; ſed extendendum etiam in *ſpirituales* Matth. XVI. 18. Joh. X. 28. 2 Theſſ. I. 6. 7. &c.

Modus & media conſequendi beneficia hujus benedictionis.

Modus & media conſequendi illhæc benedictionis beneficia, in his ſunt ut 1. omnibus viribus enitamur, qui ſimus, de *ſemine* Abrahami ſpirituali: ſunt enim beneficia iſta in *benedictione Abrahami*, in gentes ventura Gal. III. 14. utpote quæ promittitur, non tantum Abrahamo, ſed etiam *ejus ſemini*, eique ſoli Gen. XVII. 7. & XXII. 17. Ut 2. ſimus in *fœdere gratiæ*: promittitur enim hæc benedictio Abrahamo ejuſque ſemini, per *fœdus* gratiæ Gen. XVII.-- Ut 3. ſimus *in Chriſto*, cumque eo uniti: confert enim Deus beneficia hujus benedictionis *in Chriſto Jeſu* Eph. I. 3. utpote *in quo omnes Dei promiſſiones* ſunt ratæ, *etiam atque amen* 2 Cor. I. 20. Proinde 4. ut verâ ac vivâ *fide* ſemen benedictum apprehendamus Gal. III. 14. Joh. I. 12.

8. Monet nos ipſos exploremus; ſitne noſter Sacerdos? Rationes motivæ.

XXXII. *Octavo*, ſerio inquiramus, ſitne *noſter*, ille Sacerdos, qui ſeipſum pro *nobis* ſacrificaverit, qui pro *nobis* interpellet, qui *nobis* benedicat. Cum enim 1. non *omnium* promiſcuè ſit Sacerdos (quia Apoſtolus ſacerdotium ſic ſatis reſtringit Heb. IV. 15. *Nos habemus Pontificem*, & Sacerdos ipſe Joh. XVII. 9. *Non rogo pro mundo*) ſed certi cujuſdam hominum *generis*: Cum 2. tanta ſit *felicitas* & beatitudo, eorum quibus ſeipſum impendit Sacerdotem, tantaque ac talia beneficia oblationis, intercesſionis, benedictionis: Cum ex adverſo 3. tanta ſit eorum *miſeria*, qui tanto Sacerdote deſtituuntur, & excluſi ſunt à participio tam ſibi neceſſariorum beneficiorum: Et 4. tanta ſit *tranquillitas* animi, gaudium, ſolatium, in certâ & infallibili perſuaſione hujus participii: Cum 5. totum hoc pendeat ab accuratâ quadam *perſcrutatione*: quis dubitaverit, omnino *neceſſarium* eſſe, ſuſcipere ſerium examen ſui ipſius? Sed quibus tandem

Indicia.

indiciis hoc certo aſſequemur? Reſp. Quædam Apoſtolus nobis oggerit Heb. III. 1. *Quapropter ſancti fratres, qui cœleſtis vocationis eſtis participes, animadvertite Apoſtolum & Pontificem profeſſionis noſtræ.* Hinc qui Chriſtum habent Sacerdotem, ſunt 1. *Fratres*, non tantum *inter ſe* Matth. XXIII. 8. ſed &, vel imprimis, *cum Chriſto* Heb. II. 11. ut habeant *unum* cum eo, & *Deum* & *Patrem*: ſic enim, ut Sacerdos interceſſurus, aſcendit etiam pro ipſis Joh. XX. 17. ſunt 2. *Sancti, qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes ſunt, quapropter non erubeſcit eos appellare fratres ſuos* Heb. II. 11. quo nim. ſicut *frater fratribus*, ita & fratres fratri, *per omnia*, ac proinde etiam per *ſanctitatem*, ſint ſimiles, ut ipſis exiſtat *fidelis Pontifex: in his quæ pro ipſis apud Deum peragenda ſunt, ad reconcilianda peccata populi.* Ibid. verſ. 17. ſunt 3. *vocationis cœleſtis participes: neque enim quiſquam ſibi ipſi ſumit hunc honorem* (ut nim. aut Sacerdos ſit, aut Sacerdotis Chriſti communionem habeat) *ſed qui vocatur* Heb. V. 4. non vocatione tantum *vulgari*, de quâ Matth. XX. 16. ſed *cœleſti*, de quâ Rom. VIII. 30. ea quæ cum *electione* conjuncta eſt, quâ imagini filii conformes reddimur, ad hoc ut ipſe *primogenitus ſit inter multos fratres.* Ibid. verſ. 29. ſunt 4. *Confeſſionis Chriſtianæ*: eſt enim *Pontifex confeſſionis noſtræ*, h. e. Chriſtianæ, non Judaicæ, non gentilis &c. Idque non *nomine* tantum; ſed *re* quoque 2 Tim. II. 19. His addo, ſunt 5. non de *hoc mundo:* neque enim ſacerdotii interceſſione fungitur, pro eis qui *ſunt de hoc mundo* Joh. XVII. 9. Sunt 6. ex his, qui Chriſto *dati ſunt* à Patre. Ibid. h. e. qui per fidem ei *appropriati* ſunt. Ibid. verſ. 20. 21. qui appropriati *abnegatione ſui, tolerantiâ crucis, ipſum imitantur* Luc. IX. 23. *crucifigunt carnem, cum cupiditatibus ejus* Gal. V. 24. Confer, mutatis mutandis, quæ ſupra Cap. 2. §. XXXII. de Mediatore diximus.

9. Obſtringit ad officia Sacerdoti noſtro præſtanda.

XXXIII. *Nono*, obſtringit, Sacerdoti noſtro, tanto ac tali, debita præſtemus *officia*. Si enim 1. *Juſta* ſua gregariis Sacerdotibus debebant Iſraëlitæ, unde משפט הכהנים 1 Sam. II. 13. Si 2. quà *Patribus* Jud. XVII. 10. & XVIII. 19. Conf. 2 Reg. II. 12. & VI. 21. & XIII. 14. 1 Cor. IV. 15. *officia* paterna, ſeu filialia, honorem, amorem, obſequium, fidelitatem. Si 3. quà *Sacerdotibus*

Motivæ.

ſignatè *decimas*, quaſi teſſeram homagii, non tam Sacerdotibus præſtandi, quam Deo, quæ ab hoc, decimæ *Domino ſanctæ* appellantur Levit. XXVII. 32. Si 4. ipſe *Abrahamus*, tantus ac talis Patriarcha, honorem, velut *majori*, & decimas, velut *Sacerdoti* præſtitit Melchizedeko Gen. XIV. 20. id quod Apoſtolus, uno eodemque capite, quater aut quinquies obſervat Heb. VII. 2. 4. 6. 8. 9. nunquid nos, Sacerdoti noſtro, tanto ac tali, ipſo Melchi-Zedeko, infinitis paraſangis, majori *juſta* præſtabimus, officia ſacerdotalia, & decimas? ſed quænam tandem hæc *juſta*, hæ legitimæ ac *decimæ* ſunt, quæ Pontifici noſtro debemus? ſunt A.

Quænam illa ſint officia.

honor, *tali* Pontifici congruus Heb. VII. 26. quem ipſe *Abrahamus* ei in Melchi-Zedeko præſtitit Ibid. verſ. 1. 4. 7. & ipſi *Sacerdotes* levitici in lumbis Abrahami verſ. 9. B. *Amor*, verſus Sacerdotem, ut Patrem Jud. XVII. 10. cum Matth. X. 37. ut Pontificem, tam *fidelem* Heb. II. 17. & *miſericordem*. Ibid. & c. IV. 15. qui *ſeipſum* pro nobis obtulit, pro nobis intercedit, nobis benedicit, quovis beneficio, ſpirituali pariter & temporali, ut diximus. Conf. 1 Cor. XVI. 22. C. *Obſequium* ſeu obedientiam. Confer. Hag. II. 12. Levit. X. 10. 11. Deut. XXXIII. 10. Mal. II. 7. cum Heb. V. 11.

2 Cor.

2 Cor. x. 5. D. *Homagium* pro decimis Pſal. II. 12. ſcil. ut Sacerdoti *regali*. Conf. 1 Pet. II. 9. quale ſuſtinebat Melchi-Zedekus Heb. VII. 1. E. *ſuſtentationem*, quaſi *decimis* præſtandam, non equidem in *propria* perſona; ſed in ſuis *membris*, emiſſariis, pauperibus. Conf. Heb. VII. 5. 6. cum 1 Cor. IX. 13. 14. Hiſque omnibus, aliiſque F. *animadvertamus* (κατανοήσωμεν) *Pontificem noſtrum* Heb. III. 1.

10 Hortatur, & nos præſtemus Sacerdotes. XXXIV. Tandem *decimo*, ad exemplum ſummi noſtri Sacerdotis, & nos *Sacerdotes ſimus*, & Sacerdotes agamus: ſumus enim (*a*) & nos *Sacerdotes*, ab eo facti Apoc. 1. 6. imo (*b*) *regale Sacerdotium* 1 Pet. II. 9. ſi non (*c*) ad *idem* per omnia, ſaltem ad *ſimile* ſacerdotium *uncti* 2 Cor. 1. 21. exinde ejus μέτοχοι Heb. 1. 9. חבריך Pſal. XLV. 8. *Quamobrem.* Quapropter enitendum nobis omni conatu: 1. in *requiſita* Sacerdotum *perſonalia*, ipſiuſque adeo *ſummi* noſtri Pontificis, quibus A. ſimus legitime *vocati* Heb. III. 1. κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι. *Quomodo.* Neque *enim quiſquam ſibi ipſi ſumit hunc honorem*; *ſed qui vocatur*, *ſicut Aaron* Heb. v. 4. quemadmodum & ſupremus noſter Sacerdos. Ibid. vſ. 5. *Quoad requiſita Sacerdotum perſonalia.* B. ſimus ἄμωμοι 1 Cor. 1. 8. Eph. 1. 4. Phil. II. 15. Col. 1. 22. 1 Theſſ. v. 23. prout Sacerdotes *levitici* vocandi, debebant eſſe abſque *vitio* corporis, alioque defectu, à quo probrum adnaſci poterat functioni Levit. XXI. 18. 19. 20. 21. Conf. c. XXII. 22. quemadmodum etiam ſupremus noſter Sacerdos 1 Pet. 1. 19. Heb. IX. 14. Simus C. *uncti* 2 Cor. 1. 21. 1 Joh. II. 20. 27. prout Sacerdotes legales Exod. XXIX. — Levit. VIII. — & IV. 5. atque ipſe etiam ſummus Sacerdos noſter Heb. 1. 9. ex Pſal. XLV. 8. Jeſ. LXI. 1. Simus D. *induti* veſtibus puris, albis, ſacerdotalibus Apoc. III. 4. 5. 18. & c. IV. 4. Conf. Jud. vſ. 23. Jeſ. LXI. 10. quemadmodum & Sacerdotes levitici indui debebant בגדי לבן *veſtibus albis*, *veſtibus ſacris* Exod. XXVIII. 2. 4. & XXXV. 19. 21. veſtibus *lotis* Levit. XI. 25. Num. XIX. 7. quibus deſtitutus Pontifex, מחוסר בגדים *defectus veſtibus* dicebatur, & prophanus habebatur: quemadmodum & ſummus noſter Sacerdos Jeſ. XI. 5. Apoc. III. 4. Simus E. *ſancti* 1 Pet. II. 9. Heb. III. 1. Rom. XI. 16. 1 Pet. 1. 15. quemadmodum & ſancti eſſe debebant Sacerdotes levitici Exod. XIX. 22. Eſd. VIII. 24. 28. Pſal. CXXXII. 9. & ſummus noſter Sacerdos fuit Heb. VII. 26. Tandem F. in his omnibus, *purificati* ſanctificatique, nos oſtendamus ſummo noſtro Sacerdoti. Conf. Matth. VIII. 4. Marc. 1. 44. Luc. XVII. 14. *Quoad actus Sacerdotales.* Et ſic, requiſitis Sacerdotum *perſonalibus*, inſtructi, etiam ſacerdotio noſtro *fungamur*, ſicut Pontifex noſter functus eſt, א. *offerendo* (1) *noſmetipſos* Rom. XII. 1. (ſicut noſter Pontifex ſeipſum obtulit Heb. v. 3. & VII. 27. & IX. 25.) non quidem in ſacrificium ἱλαστικὸν, prout ille; ſed in ſacrificium εὐχαριστικὸν. (2) *Spiritum contritum* & humiliatum Pſal. LI. 18. 19. (3) *vitulos labiorum* Hoſ. XIV. 3. (4) *beneficentiæ & communicationis*, *quibus delectatur Deus* Heb. XIII. 16. ב *Intercedendo* 1 Tim. II. 1. 2 Cor. 1. 11. ג *Benedicendo* Matth. v. 44. Luc. VI. 28. Act XX. 1. Rom. XII. 14. 1 Cor. IV. 12. 1 Pet. III. 9

CAPUT OCTAVUM.

DE

Mediatore Rege.

Pſal. II. 6.

Et ego conſtitui Regem meum ſuper Zion, montem ſanctitatis meæ.

Præcedentia cum ſequentibus connectuntur I. ET ſic tandem ad *tertiam* deſcendimus, muneris mediatorii functionem, *regiam* ſcil. per quam beneficiorum, præcedentibus duabus, partorum, *applicationem* intendit Mediator. Hujus naturam ipſe conſtitutus Rex, ex decreto & conſilio Patris conſtituentis, repræſentat Pſal. II. 6.

Pars exegetica.

II. *Quibus verbis* conſtitutio *continetur*, *ſeu* inauguratio Mediatoris, in functionem ſuam regiam. *in qua patet*

1. Conſtituens *ſeu inaugurans*, ואני, & ego. *Præfixum* ו *quamvis perſæpe ornatui magis inſerviat*, *quam ſententiæ*; *hic tamen adverſative ſignificat* ſed, aſt, *ſicut* Jeſ. XXIX. 13. Mal. 1. 4. *ut ſenſus emergat*: *quamvis Reges terræ ſe efferant*; *ego tamen Regem meum unxi. Sunt Verba ſignum iræ accenſæ*; *ſicut* Act. XXIII. 3. *Et* אני *emphaticum eſt*, *ego ipſus ille*, *de quo* vſ. 2. 3. *ego Jehova*, *qui Reges* removeo *&* ſtabilio Dan. II. 21. *Hoc loco*, *non tam* θεολογικῶς *conſideratus*, *ut* Deus; *quam quidem* οἰκονομικῶς *ut* Pater (*quia loquitur de Filio* vſ. 7.) *qui in æterno fœdere gratiæ filium conſtituit Mediatorem & Regem.*

2. Con-

2. Conſtitutio, נסכתי. *Nonnullis ſenſu* paſſivo *ſonat* perfuſus ſum, *ut loquatur Filius de ſe: ſed non neceſſum eſt, cum vox in Kal*, activè *ſonet, ut patet ex voce ſequenti* מלכי, *ubi* י *paragogicum facere, nimium videtur coactum; nec neceſſum eſt diſcedere à ſenſu communi, cum præſertim ſi* activè *capias, contextus evadat elegantior & facilior: in hunc modum: tum hoſtes ſic alloquetur; aſt ego inunxi &c. Et quis inſuper ſenſus*: ego conſtitutus ſum Rex meus? *unde Vulgatus coactus fuit verba reddere, ego conſtitutus ſum Rex* ejus. *Chald. activè reddidit* רביתי magnificavi. *Symmachus* ἔχρισα unxi Act. IV. 27. ὃν ἔχρισας, quem unxiſti. *Aliis eſt* ἐμφατικωτέρως perfudi, *ſcil. non* delibuendo, *ut alios: ſed* imbuendo *&* perfundendo *ipſum*, ſupra conſortes Pſal. XLV. 8. Conf. Joh. I. 16. *Aliis eſt* creavi, *q. d. Scitote, Meſſiam, quamvis vobis diſpliceat, non ſibi hanc dignitatem arrogaſſe, aut humanis conſiliis accepiſſe* Heb. V. 4. 5. Conf. Joh. IV. 15. *&* XVIII. 36. *ſed ego ſolenniter ipſum creavi*, ſeu *unxi. Nec prætereundum, quod dicatur* unxi, *in tempore præterito, ut innuatur, eam factam fuiſſe* olim, *in æterno perſonarum conſilio, quo Filius deſignatus eſt futurus Rex mediatorius* Jeſ. XLII. I. *ſeu etiam, per enallagen præteriti pro futuro, ego eum* conſtituam, *innungam, mittam ſuo tempore, idque tam certo, acſi dudum* unxiſſem.

3. Conſtitutus, *cujus hic notatur*

A. Poteſtas regia:

1. Rex מלך, *hoc eſt Monarcha, caput regni. Sed quis ille? In partes hic abeunt interpretes. Sunt* I. *qui* μονοτρόπως, *de ſolo* David*e Pſalmum totum interpretantur, ſic Judæi; ſed* recentiores *tantum, idque odio Chriſti & Religionis Chriſtianæ, nominatim R. S. Jarchi*: Doctores noſtri, *inquit*, expoſuerunt ſignificatum de Rege Meſſiâ: ut, prout ſonat & reſpondeatur Minæis (*Chriſtianos intelligit, ut notum eſt*) *quamvis iſta ejus verba in editione Buxtorfii & Venetâ non reperiantur, à Chriſtianis procul dubio eraſa, monente Peakokio, in ſuis* Miſcell. ad portam Moſis, *R. Maimonidis. Eodem propendet R. Kimchi. Cum his faciunt noſtri Sociniani, odio æternæ deitatis Chriſti. Alii* 2. *inter quos Calvinus. Paræus, Rivetus, ſaltem pleraque hujus Pſalmi, de Davide interpretantur in* figurâ, *& de Chriſto in* veritate, *quod multa hujus Pſalmi quadrent etiam in* Davidem. *Alii* 3. *totum Pſalmum ad ſolum Chriſtum referunt. Quia de quo loquitur,* 1. *Filius Dei abſolute appellatur vſ.* 7. *ſicut* Matth. III. 17. *&* cap. XVII. 5. *quod* ſoli *Chriſto competit* Heb. I. 4. 5. *Quia* 2. *Filius dicitur à* Deo genitus, *& quidem* hodie, *hoc eſt ab æterno. Talis* 3. *qui habiturus ſit gentes pro hæreditate vſ.* 8. 9. *Quia* 4. *cultus ipſi aſſeritur religioſus vſ.* 11. 12. *Quia* 5. *in N. T. ſoli Chriſto applicatur* Act. IV. 35. *&* XIII. 33. Heb. I. 4. *&* V. 5. *Quia* 6. *Auctorem Pſalmi Davidem, de ſe loqui, nullo indicio patet. Quia* 7. *ab ejus irâ, vel leviter accenſa, gentium & regum immorigerorum exitium ſuſpenditur vſ.* 12. *Quia* 8. *tandem, à fiduciâ in eum ſalus eorum pendet. Ibid. Quæ omnia in ſolum Jeſum quadrare, notiſſimum eſt. Nec Davidem juvat, quod in eum nonnulla hujus pſalmi applicari poſſint: cum toto cælo diſtent,* applicari *poſſe nonnulla, & eundem à ſcriptore* intendi *&* intelligi.

2. Meum, מלכי Regem meum: *eum ipſum ſcil. Meſſiam* meum, *cujus facta eſt mentio vſ.* 2. *Particula* י *hic* paſſivè *ſignificat, à me unctum, qui meo juſſu regnabit, ſic* 1 Sam. XVI. 1. Regem mihi, *h. e. qui mea juſſa exſequatur: non autem* active, *ut* Pſal. LXXIV. 12. *h. e. qui imperium habet in me. Proinde Rex Domini dicitur: tum ratione* 1. *æternæ* generationis, *hodie* genui te; *tum ratione* miſſionis, *prout* paſtor meus *dicitur* Zach. XIII. 7. *porro ratione* ſingularitatis *regni, quod à mundanis, plane diverſus habiturus eſſet* Joh. XVIII. 36. *etiam ratione* auctoris, *qui immediate Deus erat; non Reſpublica. Addam, ratione excellentiæ*, meum, *q. d. qui me* dignus *eſt, ut in nomine* meo, *&* mecum *regnet. Licet enim Reges à Deo conſtituantur, eoque* Dei *ſint, &* uncti Dei *vocentur*, Jeſ. XLV. 1. *neminem tamen Deus* Regem meum *appellat: hunc autem* meum *deſignat, quia ſecum unus Deus, ſuus Filius proprius & unigenitus eſt* Pſal. II. 7. *ac* ſuum regnum *gubernat* Matth. VI. 10. 13. 1 Cor. XV. 24. 25.

B. Regnum, ſuper Sion montem ſanctitatis meæ. *Repræſentatur regnum iſtud, nomine*

α. Proprio, ſuper Zion. *Erat Zion quondam fortalitium Jebuſæorum; ferme inexpugnabile, quibus à ſe pulſis, David ſibi illud addixit in regiam* 2 Sam. V. 9. 1 Reg. VIII. 1. *&* urbem David *appellavit: erat in ejus contiguo collis* Moria 2 Paral. III. 1. Jeſ. XXXI. 4. *in quo templum exſiſtebat, ut cohærerent poteſtas regia & ſacerdotalis, prout in Melchizedeco & Meſſia* Pſal. CX. 4. Conf. 1 Pet. II. 9. Myſtice *Zion eſt Eccleſia, cumprimis N. T.* Jeſ. LX. 14. Heb. XII. 22. Apoc. XIV. 1. *tum* inexpugnabilitatis *ratione* Matth. XVI. 18. *tum etiam*

tiam quod ex Zion proditurum eſſet Euangelium Pſal. cx. 2. & LXXXVII. 3. & CXXXII. 13. Jeſ. II. 3. Mich. IV. 2. Zach. IX. 9. Luc. XXIV. 47. Act. I. 4. *Prout Rex Zionis David, myſtice non raro Chriſtum notat* Jer. XXX. 9. Ezech. XXXIV. 23. & cap. XXXVII. 24. Hoſ. III. 5.

β. Appellativo, *ſeu deſcriptione quadam*, montem ſanctitatis meæ, *ſcil. à colle contiguo* Moria, *in qua templum erat, quod alibi dicitur* templum ſanctitatis Pſal. LXXIX. 1. *à quo* urbs ſanctitatis Dan. IX. 24. Matth. IV. 5. & populus ſanctus Jeſ. LXIII. 11. *Ita vero dicitur, non à ſanctitate* inhærente; *ſed* relativa. *Myſtice autem mons ſanctitatis eſt* Eccleſia, *cumprimis N. T. extendenda uſque ad fines terræ.* Conf. Jeſ. LX. 14. Heb. XII. 22. Apoc. XIV. 1. *Ita vero appellatur quod in ea Deus* ſanctiſſimus *quaſi habitet* Jeſ. XXXI. 9. *quod in ea vigeat ſanctiſſimus Dei* cultus Rom. XII. 1. *quod ipſa ſit ſancta* 1 Pet. II. 9. 2 Cor. I. 1. Eph. I. 1. *quod ſanctificata ſit ſanguine & Spiritu Chriſti* 1 Cor. VI. 11. *quod ipſi incumbat ſtudium ſanctitatis* Heb. XII. 14. *quod olim perfecte ſit ſanctificanda* Eph. V. 26. 27.

Pars dogmatica.

Functionis regiæ, docetur 1. Veritas.

III. In partibus muneris Mediatorii, ſuccedit tandem *tertia* ejus functio, *Regia.* Hujus *veritas* patet (1) tot *vaticiniis* olim ſub V. T. de ipſo factis, Gen. XLIX. 10. Pſal. II.— cum Act. IV. 25. 26. 27. 28. Pſal. CXXXII. 11. 12. cum Luc. I. 31. 32. 33. Act. II. 30. Conf. Jeſ. XI. 1. 2. 3. Hoſ. III. 5. Ezech. XXXIV. 23. 24. & XXXVII. 24. 25. Dan. IX. 25. (2) *Typis* & figuris, Melchizedek Heb. VII.— Davidis Jer. XXX. 9. Hoſ. III. 5. Ezech. XXXIV. 34. 24. Salomonis Matth. XII. 42. Luc. XI. 31. (3) *Titulis* regiis, qui ipſi paſſim tribuuntur, quod ſit *caput Eccleſiæ* Eph. V. 23. & I. 22. *Dux Iſraëlis* Matth. II. 6. Mich. V. 0. *ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν* Heb. II. 10. *Princeps* pacis Jeſ. IX. 6. 7. *Princeps vitæ* Act. III. 15. *Dominus gloriæ* 1 Cor. II. 18. *Dominus dominantium* Apoc. XIX. 16. *Judex* & *legiſlator* Jeſ. XXXIII. 22. *Rex Sionis* Pſal. II. 6. *Rex Regum* Apoc. XIX. 16. &c. (4) Ipſa Chriſti agnitione & confeſſione coram Pilato Joh. XVIII. 33—38. ob quam cauſam etiam damnatus eſt ad mortem, affixa cruci hac inſcriptione: *Jeſus Nazarenus Rex Judæorum* Joh. XIX 12—23. agnoſcente inſuper & profitente regiam ejus potentiam, altero è latronibus qui cum eo crucifixus eſt: *memento mei, ubi veneris in regnum tuum* Luc. XXIII. 42. 43.

2. Natura & ſpecies.

IV. *Secundo natura*, quatenus ea eſt muneris mediatorii functio, qua, cuncta cum auctoritate & potentia diſpenſat & gubernat, quæ ſpectant ad ſuorum ſalutem Dan. II. 44. Luc. I. 32. 33. Eſt verò 1. *Eſſentialis* ſeu divina, ipſi, quà *Deo*, cum Patre & Spiritu S. communis, de quâ egimus lib. 2. cap. XX. De *poteſtate & potentia Dei.* 2. *Perſonalis*, œconomica ſeu mediatoria Pſal. II. 6. Joh. XVIII. 36. Eph. I. 20. 21. 22. ipſi, quà *θεανθρώπῳ* & Mediatori, à Patre delegata Act. II. 36. Matth. XXVIII. 18. Joh. V. 21. 22. 26. 27. Phil. II. 8. 9. Et hæc rurſus gemina eſt: א. *Univerſalis*, ſeſe in *omnes* creaturas extendens, in ordine ad Eccleſiam ſuam Eph. I. 19. 20. 21. 22. 23. Apoc. XVII. 14. 1 Pet. III. 22. Quæ concludit (*a*) ab *una* parte, ſupremum & abſolutiſſimum dominandi ac gubernandi *jus* & *ἐξουσίαν* Pſal. CX. 1. 2. 3. Matth. XXVIII. 18. (*b*) ab *altera*, *exercitium* juris, in ſubjugatione hoſtium, tam diu duraturâ, donec omnes ſubjecerit pedibus ſuis Pſal. CX. 1. Heb. I. 6. Phil. II. 9. 10. 11. 1 Cor. XV. 27. ב. *Particularis*, ſeſe extendens in ſolum regnum *mediatorium*, hoc eſt, in Eccleſiam, ut eam colligat, gubernet, defendat & æternum exaltet Luc. XIX. 12. 15. Pſal. II. 8. & XXVIII. 9. Quæ fit A. *in hoc ſeculo* Matth. XXVIII. 19. 20. Act. I. 8. & XIII. 47. & XXVI. 17. 18. B. *In fine* hujus ſeculi Matth. XXV. 1.— 1 Theſſ. IV. 14.— 1 Cor. XV. 24.— Apoc. XX. 11.— Eph. V. 27. C. *Poſt* hoc, ſeu in *futuro* ſeculo Matth. XXV. 46. 1 Joh. III. 2. 2 Tim. IV. 8. Ex dictis jam facile eſt conficere, quinam hujus regni ſint ſubditi, nim. *generaliter* totus mundus & omnia ejus contenta; *ſpecialiter* Eccleſia, ſeu populus Dei.

3. Regalia.

V. *Tertio* ejus *regalia*, nim. (1) *Unctio*, Regibus imprimis conferri ſolita 1 Sam. XVI. 12. 13. cum Pſal. XLV. 6. 7. Act. X. 38. quâ *Spiritum* accepit, & *poteſtatem* Act. X. 38. non ad *menſuram* Joh. III. 34. ſed ad omnimodam *plenitudinem* Col. I. 19. Joh. I. 14. 16. De quâ ſuo loco uberius. (A. Unctio.) (2) *Inauguratio*, quâ ex æterno *decreto* deſignatus eſt Rex Pſal. II. 6. 7. 8. tum *promiſſus* & præfiguratus, ut diximus §. III. porro quaſi *proclamatus* circa ſuam nativitatem Luc. I. 31. 32. 33. Luc. II. 10. 11. imo etiam *agnitus* in morte Joh. XVIII. 33—38. & XIX. 12—23. Luc. XXIII. 42. 43. ſed ſolenni *inveſtitura*, renunciatus eſt in aſcenſione verſus ſolium ſuum, & ſeſſione ad dextram 1 Pet. III. 22. Eph. I. 20. 21. 22. (B. Inauguratio.) (3) *Coronatio*, tum morituro facta per coronam *ſpinoſam* Matth. XXVII. 29. tum reſurgenti à mortuis, aſcendenti in cœlum, & ſedenti ad dextram Dei, facta, per coronam *glorioſam* Heb II. 9. Phil. II. 9. 10. 11. (C. Coronatio.) (4) *Thronus*, ſeu ſolium regium 1 Paral. XXIX. 23. 2. Paral. IX. 17. 18. 19. cum Apoc. III. 21. Eph. I. 20. Heb. I. 3. Col. III. 1. quem occupaturus eſt, uſque ad *reſtitutionem* rerum omnium Act. III. 21. Pſal. CX. 1. 2 Theſſ. I. 9. 10. indeque poſſeſſurus in omnem uſque æternita- (D. Thronus.)

E. Sceptrum. ternitatem Heb. I. 8. Pſal. XLV. 6. 7. (5) *Sceptrum* virga regia, index Majeſtatis ac Dominii regii Eſth. V. 2. cum Heb. I. 8. pſal. XLV. 6. Competit autem ei duplex ſceptrum: *alterum* quaſi *aureum*, quo gubernat ſubditos, *extus* quidem *verbo*, potiſſimum Euangelii Pſal. XLV. 6. & CX. 2. *intus Spiritu*, qui hinc *digitus* & *brachium Domini* appellatur Luc. XI. 20. Matth. XII. 28. Jeſ. LIII. I.: *alterum ferreum*, quo confringit & contundit inimicos Pſal. II. 9. Apoc. II. 27. F. Leges. (6) *Leges*, juſtæ, ſanctæ, bonæ Rom. VII. 12. a quibus *Legiſlator* appellatur Prov. VIII. 15. cum Jac. IV. 12. quas non tantum *rogat* extus verbo; ſed & intus *inſcribit* cordi Heb. VIII. 10. G. Prærogativæ. (7) *Prærogativæ* regiæ, v. g. *tributa* Rom. XIII. 6. 7. cum Pſal. XCVI. 8. *armamentaria* adverſus hoſtes Jeſ. XXXIX. 2. cum Eph. VI. 11—19. Rom. XIII. 12. 2 Cor. X. 4. *legati* 2 Paral. XXXII. 31. cum 2 Cor. V. 20. 21. *poteſtas judicialis* coactiva Joh. XIX. 10. cum Joh. V. 22. quo ſpectat, *uſurpata* ſaltem Regibus, *poteſtas* remittendi maleficis; Chriſto *vere* & ἐξοχῶς competens Marc. II. 5. 9. 10. 11.

4. Adminiſtratio: VI. *Quarto adminiſtratio* functionis regiæ, pro ratione duplicis regni, duplex quoque obſervatur; *prior*, quæ reſpicit regnum *eſſentiale*, ſeu divinum, reſpectu *Eccleſiæ*, in omnes creaturas regni eſſentialis: ſeſe extendens, peragitur 1. *ſuſtentando* Heb. I. 3. Col. I. 17. Eph. I. 22. quoad omnes electi fuerint congregati. 2. *Permittendo*, tentationes & perſecutiones ſubditorum ſuorum, in ſapientiſſimos uſus Apoc. II. 10. & XII. 2. 4. 17. & XIII. 6. 7. & XIX. 19. & XX. 7. 8. 9. 3. *Coërcendo*, hoſtium furores & impetus Apoc. II. 10. & XX. I. 2. 3. 4. *Protegendo* Apoc. XII. 2.—16. & XIV. I.—6. 5. *Ordinando*, vel peſſima quævis in bonum ſuorum Rom. VIII. 28. 2. Cor. IV. 17. Phil. I. 12. 13. 14. 6. *Vindicando* ac deſtruendo inimicos ſuos Pſal. II. 9. & CX. I. 2. I Cor. XV. 25. Tandem 7. *Liberando* ſuos totaliter & finaliter Apoc. XXI. I. 2. 3. 4.

regni perſonalis: VII. *Poſterior* adminiſtratio, reſpiciens regnum *perſonale* ſeu mediatorium, circa *Eccleſiam* ſuam peculiariter, pro tribus ejus (Parag. IV. notatis) *periodis*, occupatur: *Primo* circa ſeculum *præſens* quoad periodum ſeculi currentis. (1) *effundendo* copioſe & efficaciter Spiritum, ad procurandam applicationem meritorum redemtionis & beneficiorum ſuorum Joh. VII. 38. 39. Act. II. 2. 3. 4. 33. Joh. XVI. 7.—16. (2) *emittendo* miniſtros ſuos, tum extraordinarios, tum ordinarios Eph. IV. 8.—13. Matth. XXVIII. 19. 20. (3) *inſtituendo* N. Teſtamenti *ritus* eccleſiaſticos, ab emiſſis ſuis miniſtris religioſe obſervandos, qualia ſunt *præconium* Euangelii Marc. XVI. 15. *diſpenſatio* ſacramentorum Matth. XXVIII. 18. 19. I Cor. XI. 23. *preces* publicæ I Tim. II. I. 2. 3. Act. VI. 4. *pſalmodia* publica Col. III. 16. Eph. V. 19. *cenſura eccleſiaſtica* Matth. XVIII. 15.—22. I Cor. V.—*ſanctificatio* diei dominicæ Act. XX. 7. I Cor. XVI. I. 2. *congregatio* Eccleſiæ Matth. XXII. 2.—II. Act. XXVI. 17. 18. *ædificatio* & confirmatio Eccleſiæ collectæ Act. XIV. 22. donec *omnes evadamus in virum perfectum, in menſuram ſtaturæ plenitudinis Chriſti* Eph. IV. 10.—13.

VIII. *Secundo* circa ſeculum *conſummatum*: (a) *deſcendendo* ad judicium I Theſſ. IV. 16. I Cor. XV. 52. (b) *ſuſcitando* mortuos, & mutando viventes. Ibid. (c) *elevando* electos in aërem, ſibi in occurſum I. Theſſ. IV. 16. 17. 18. (d) *congregando* omnes nationes ad tribunal ſuum, ſegregandoque oves ab hircis Matth. XXV. 31.— (e) *pronunciando* ſententiam abſolutionis & condemnationis. Ibid. (f) *innovando* purificandoque univerſam creaturam, ut evadat *novum cœlum, nova terra, in qua habitet juſtitia* 2 Pet. III. 10.—13. Apoc. XXI. I. 2. 5. quoad periodum ſeculi conſummati.

IX. *Tertio* circa ſeculum æternum: A. *diſtribuendo* præmia æterna, ſecundum opera Rom. II. 6.—17. Jud. vſ. 6. B. *aſſumendo* electos, ut ſecum ſint in æternum, ipſum contemplantes in gloria ſua Joh. XVII. 24. I Joh. III. I. 2. I Theſſ. IV. 17. C. *abjiciendo* reprobos à conſpectu ſuo, in lacum igne & ſulphure ardentem Matth. XXV. 30. 41.—Apoc. XX. 10. 14. 15. D. *regnando* immediatè ſupra Eccleſiam triumphantem, ſuiſque regnantibus ſecum Luc. I. 32. 33. Apoc. XXII. 5. 2 Tim. II. 12. poſtquam regnum ſuum mediatorium, ſubactis omnibus ſuis adverſariis, *Patri ſtiterit* I Cor. XV. 24.—29. non equidem ſimpliciter quoad ipſam regni *eſſentiam*, cum æternum illud dicatur Luc. I. 32. 33. Heb. I. 8. ſed quoad *modum* adminiſtrandi organicum, per miniſtros, verbum, ſacramenta, diſciplinam &c. quoad periodum ſeculi æterni.

X. Ex dictis tandem facile confeceris præcipuas hujus regni *affectiones*: nim. quod ſit 1. *univerſale*, reſpectu (*a*) omnium ſeculorum Heb. XIII. 8. Matth. XXII. 43. 44. 45. (*b*) omnis generis hominum Dan. VII. 14. Apoc. XVII. 14. (*c*) omnium creaturarum, prout ſpectare poſſunt ad ſalutem ſuorum promovendam, aut illuſtrandam Matth. XXVIII. 18. Phil. II. 10. cum Eph. I. I. 12. Quod ſit 2. *ſpirituale*, in ipſam etiam hominum animam & conſcientiam ſeſe extendens Joh. XVIII. 36. cum Rom. XIV. 17. I Cor. VI. 19. 20. Quod 3. *vitam & mortem* æternam diſpenſet Apoc. I. 18. Quod ſit 4. *æternum* Dan. II. 44. Quod 5. altam *pacem*, tranquillitatem & perfectam felicitatem, afferat omnibus his, qui verè ejus ſunt ſubditi Rom. XIV. 17. Jeſ. IX. 6. Eph. II. 16. A quibus *regnum Dei*, paſſim regnum *pacis* & *gloriæ*, regnum *lucis* & *gloriæ*, regnum *cœlorum*, & *mundus futurus*, in Scripturis denominatur Heb. II. 5. Affectiones regni.

Pars

Pars elenchtica.

Quæritur: 1. An Meſſias debuerit eſſe Rex temporalis?

XI. Circa functionem regiam diſputatur: *primo*, an Meſſias olim promiſſus, regnum gerere debuerit *ſpirituale*, an *temporale*? Judæi, quo commodius obtineant, Jeſum noſtrum non eſſe Meſſiam, utpote qui tale non ſuſtinuerit regnum; poſterius eligunt, cum quibus, in prima Chriſtianiſmi ſui infantiâ, ipſi colludebant Apoſtoli Matth. xx. 21. Luc. xxiv. 21. Chriſtiani cum Chriſto Joh. xviii. 33. 36. prius malunt.

Affirmant Judæi. Negant Chriſtiani. Argumenta Chriſtianorum.

Quod 1. *Jeſum* noſtrum verum eſſe Meſſiam, invictis argumentis jam ante docuerimus cap. 2. §. xix. qui tamen regnum *temporale* non geſſit. Quod 2. regno temporali, ſeu poteſtate regiâ jam à Judæis ablata, Meſſias venturus prædicatur Gen. xlix. 10. Quod 3. venturus prædicatur, *Rex pauper & egenus*, inequitans aſino Zach. ix. 9. Quod 4. ab ipſis ſuis dicatur aſpernandus, rejiciendus Jeſ. liii. 2. 3. 8. Pſal. lxix. 15. quin & occidendus Dan. ix. 26. Zach. xii. 10. Cui fruſtrà mederi conantur Judæi, ridiculo figmento de *duplici* Meſſiâ Rege, altero *Ben Joſeph*, ex tribu Ephraim, ab Armillo occidendo; altero *Ben David*, ex tribu Judah, glorioſo bellatore, triumphatoreque: ſcil. pro duabus unius Meſſiæ *naturis*, & pro duobus ejus *ſtatibus*, duos Meſſias delirantes. Quod 5. abſque temporalibus armis, equis, curribus, prædicatur regnaturus Zach. ix. 9. 10. Hoſ. i. 7. Jeſ. ix. 3. 4. 5. Quod 6. pro armis corporalibus, ſit uſurus *virga oris ſui*, & *ſpiritu labiorum ſuorum* Jeſ. xi. 4. Quod 7. abſque externâ violentiâ, non niſi comitate & manſuetudine, ſibi dicatur ſubacturus gentes Jeſ. lxv. 1. 2. & xlii. 1—4. Quod 8. *ſpiritualia* ſit præſtiturus, Regibus temporalibus prorſus impoſſibilia. v. g. (*a*) Diabolum ſubacturus Gen. iii. 16. (*b*) omnibus gentibus benedicturus Gen. xxi. 12. quæ promiſſio vel ſepties repetitur. (*c*) fidelibus ſalutem procuraturus Gen. xlix. 18. Jeſ. xlix. 6. (*d*) conſumturus prævaricationes, obſignaturus peccata, expiaturus iniquitates, adducturus juſtitiam æternam Dan. ix. 24. Zach. xiii. 1. (*e*) ſui cognitione juſtificaturus Jeſ. liii. 11. (*f*) ſuos liberaturus à morte Jeſ. xxv. 8. Imo (*g*) ab inferno Hoſ. xiii. 14. Quod 9. per univerſum Pſalmum ſeptuageſimum ſecundum, qui (conſentiente Targum, & antiquis Judæis, teſtibus R. Sal. Jarchi, & R. Aben Ezra) regnum Meſſiæ deſcribit, nil, niſi *ſpiritualia* beneficia proſtent, quod v. g. populum ſit adducturus ad juſtitiam, miſerumque liberaturus verſ. 2. quod ejus tempore futurum ſit, ut *juſtus floreat, & multitudo pacis, donec non ſit luna* verſ. 7. quod omnes Reges ipſum ſint adoraturi, & omnes gentes ipſi ſervituræ verſ. 11. quod ſit liberaturus egenum clamantem, & afflictum cui non eſt auxiliator verſ. 12. & ſic porro per totum Pſalmum. Hæc omnia ſi congeras, pro invicto argumento emerget: Rex ille qui futurus eſt *pauper*, armis *temporalibus* deſtitutus, *abjectus* à ſuis & occidendus, *virga oris* ſui, & *ſpiritu labiorum* ſuorum, cuncta ſua peracturus, *manſuetudine* & comitate gentes ſubacturus, *ſpiritualia* beneficia ſuis procuraturus &c. ille procul dubio Rex eſt, non *temporalis*; ſed *ſpiritualis*: aſt Meſſias promiſſus talis eſt: proinde Rex eſt, non temporalis, ſed ſpiritualis.

Objectiones Judæorum.

Ex his quæ in contrarium adduci poſſint à Judæis, præcipua ſunt: A. Quod *bella* dicatur geſturus ſecularia, contra Gog & Magog Ezech. xxxviii. & xxxix. Pſal. ii. 9. & fictitium Armillum ſeu Antichriſtum: præterquam enim, quod nullibi dicatur, Meſſiam *pugnaturum* contra Gog & Magog; etiam nihil obſtat, ſi pugnare dicatur, quo minus pugnet *ſpiritualiter*, velut Rex ſpiritualis. B. Quod ædificaturus prædicatur *templum* tertium Ezech. xl.— Neque enim (1) ullius *tertii* templi in Scripturis ſit mentio; quin (2) *ſecundum*, ad quod Meſſias venturus prædicatur Mal. iii. 1. Hag. ii. 8. 10. poſtremum fore, colligitur ex Dan. ix. 26. Imò (3) non dicatur apud Ezechielem, Meſſiam *ullum* templum ædificaturum. Et, quod (4) templum ab Ezechiele delineatur, non eſt niſi *myſticum*, ſcil. Eccleſia, potiſſimum Novi T. ſcil. *mons* ille Dei, exaltandus ſuper omnes montes Jeſ. ii. 2. quod templum hactenus ædificatum eſt, adhuc ædificatur, & impoſterum ædificabitur, ad finem uſque ſeculorum, à Meſſiâ noſtro.

2. An Mediator Rex ſit tantum ſubalternus & dependens?

XII. *Secundo* quæritur, an Mediator Jeſus Rex ſit *tantum* ſubalternus & dependens? Sociniani, quod æternam Mediatoris Deitatem reſpuant, non aliud regnum in eo agnoſcunt, quam collatum, ſubalternum, dependens: Orthodoxi, licet regnum in eo agnoſcant *mediatorium*, collatum ac dependens Matth. xxviii. 18. Phil. ii. 9. Pſal. ii. 6. inſuper tamen regnum agnoſcunt *naturale*, divinum, independens, quod, ſuppoſitâ Regis noſtri Jeſu *æterna Deitate*, quam alibi ex profeſſo demonſtravimus, nim. lib. 2. cap. 29. §. v.— x. ne ipſi quidem Sociniani negarent. Conf. 1 Tim. i. 17. cum cap. vi. 14. 15. 16. Apoc. xix. 16. propter omnia illa loca, utriuſque inſtrumenti, quibus Deo regnum, & potentia, & gloria *independens* tribuitur, in ſecula ſeculorum Matth. vi. 10. 13.

3. An Mediator in terris agens, vel de jure, vel de facto fuerit Rex temporalis?

XIII. *Tertio* quæritur, an Mediator, in terris agens, vel de jure, vel de facto, fuerit Rex temporalis? Canoniſtæ, paraſitæ Pontificis Romani, quo non tantum *ſpiritualem*; ſed & *temporalem* poteſtatem, ei adſerere commodius poſſint; ſtatuunt Mediatorem, ſi non *de facto*, ſaltem *de jure*, habuiſſe poteſtatem *temporalem* in univerſum orbem: niſi enim habuiſſet, etiam ab eo derivari non potuiſſet in Petrum, & ab eo in Papam. Proteſtantes, licet ei quà *Deo*, omnem omninò poteſtatem aſſerant, licet item, quà Mediatorem, poſt reſur-

Status controverſiæ.

reſurrectionem, eum accepiſſe à Patre *omnem* poteſtatem in cœlo & in terra, ſubmiſſe agnoſcant ex Matth. XXVIII. 18. &c. attamen *ante* illud tempus, vel de *jure*, vel de *facto*, aut habuiſſe, aut traduxiſſe in Petrum, *temporalem* poteſtatem, propterea negant

Argumenta Orthodoxorum.

1. Quia inter *cenſitos* Auguſti deſcriptus eſt Luc. II. 4. 5. quæ deſcriptio quaſi *homagium* præſtabat Auguſto. 2. Quia exſertè proteſtantur, ſe *non veniſſe, cui miniſtraretur* ut Regi temporali, ſed *qui miniſtraret, daretque animam ſuam, redemtionis pretium pro multis* Matth. XX. 28. Quia 3. teſtatur, quod non habeat, *ubi caput reclinet* Matth. VIII. 20. Luc. IX. 58. Quia 4. exſertè pronunciat, regnum ſuum *non eſſe de hoc mundo* Joh. XVIII. 36.

Objectiones adverſariorum.

Quibus fruſtra objiciunt Romanenſes, (1) ipſi promiſſum fuiſſe *ſolium Patris ſui Davidis* Luc. I. 32. Sam. VII. 12. Pſal. CXXXII. 11. Jeſ. IX. 6. cum id intelligendum veniat *myſtice*, de tali regno, quod non modo *æternum*; ſed etiam *infinitum* ſit Luc. I. 33. 2 Sam. VII. 13. 16. (2) Quod fuerit ex ſemine *Davidis* oriundus ſecundum carnem Rom. I. 3. 2 Tim. II. 8. Neque enim (*a*) omnes qui ex *ſemine* regio ſunt oriundi, ſtatim, vel jure, vel facto *Reges* ſunt. Cum præſertim (*b*) id juris, ante Meſſiam natum, diu perierit in familia Davidis, Judææ imperio, per varias viciſſitudines, poſt captivitatem, primo in Aſſamonæos, dein Herodem, denique in Romanos traducto; quibus etiam, ceu legitimis Dominis, cenſum eſſe perſolvendum, ipſe docuit Matth. XXII. 21. Ut non addam (*c*) dudum Jechoniæ, ex quo legaliter deſcendit Meſſias, per Joſephum Matris ſuæ maritum deſponſatum Matth. I. 12. regnum Judææ abrogatum fuiſſe Jer. XXII. 30.

4. An ulla poteſtas temporalis regia competat Papæ?

XIV. Proinde *quarto* quæritur, an poteſtas *temporalis* regia, in Reges, Principes, regna, principatus, perſonas ac res ſeculares, omnium Chriſtianorum, Papæ competat quomodocunque? Papales hîc in partes abeunt: ſunt enim, qui *omnem* poteſtatem temporalem *ſimpliciter* Papæ abrogant, prout Pontificii Gallicani; ſunt qui *omnem* poteſtatem ei arrogant, idque *directe* ac ſimpliciter,

Divortium ſententiarum.

prout Alexand. Carerius *de Poteſt Papæ* lib. 2. Azorius *Inſtit. Moral. part. 2. lib. 4. cap. 10.* & plerique Itali & Hiſpanienſes: ſunt qui poteſtatem omnem largiuntur quidem; ſed *indirecte* tantum, in ordine ad ſpiritualia, ſic Bellarm. De *temporal. poteſt. Papæ lib. 5.* uſque etiam adeo, ut Reges ac Principes ſolio movere poſſit, ſubditoſque abſolvere à juramento fidelitatis.

Negant Proteſtantes.

Proteſtantes agnoſcunt quidem, poteſtatem aliquam *ſpiritualem*, à Chriſto derivatam eſſe in *legitimos* Euangelii præcones Matth. XVI. 19. & XVIII. 18. Joh. XX. 22. 23. ſed nullam *temporalem*, multo minus *regiam*; verùm *ſpiritualem* tantum, eamque miniſterialem. Quia 1. ipſe Mediator, ſaltem ante ſuam reſurrectionem, non habuit, per parag. præcedentem; ergo etiam non communicavit Petro, multo minus Papæ, non-enti. Quia 2. ſuis Apoſtolis abrogat Matth. XX. 21. 25. 26. Quia 3. ipſi Apoſtoli ſic ſatis reſpuunt Act. VI. 2. exemplo ipſius Chriſti Luc. XII. 14. Quia 4. eandem taxant in aliis 2 Tim. II. 4. Quia 5. nullas tabulas, imo ne γρὺ quidem ex Scriptura, pro iſta Papæ temporali poteſtate, vel conantur producere οἱ ἐξ ἐναντίας.

Affirmant Pontificii, his ratiunculis:

Ratiunculæ adverſariorum, nullius omnino ſunt momenti, quales,

1. A. *poteſtas temporalis ſubjecta eſt poteſtati ſpirituali, quia temporalia ſubjecta ſunt ſpiritualibus, nec vice verſa: ex quo ſequitur, ſi Princeps ſecularis ſuâ adminiſtratione aliquid moliatur, quod eſt contra bonum ſpirituale, illum à poteſtate ſpirituali in ordinem redigi poſſe.* Sic Bellarminus ratiocinatur loc. citat. Reſp. 1. Ergone Papa habet poteſtatem temporalem? 2. Nunquid his hypotheſibus, quivis ſacrificulus poteſtatem hanc temporalem haberet? 3. Poteſtas ſpiritualis (regia quidem) quæ in ordinem redigat aberrantem poteſtatem ſecularem, penes ſolum Deum & Chriſtum eſt. 4. Tandem poteſtas, aberrantem poteſtatem temporalem in ordinem redigens, non eſt niſi ſpiritualis, & ſpirituali modo agens.

2. B. *Alias Reſpublica eccleſiaſtica ſibi ſuoque fini, non ſufficeret.* Reſp. Reipublicæ eccleſiaſticæ caput eſt Chriſtus, in quo ſibi omnino ſufficit, abſque *ulla* poteſtate Papæ.

3. C. *Judicare de Rege hæretico, & Eccleſiam pervertente deponendo, eſt penes Papam; ergo poteſtas temporalis.* Reſp. 1. Rex hæreticus pervertens Eccleſiam, deponendus eſt, à ſolo ſibi ſuperiore Deo & Chriſto. 2. Judicare de Rege hæretico, non pertinet ad Papam, hæreticum & Antichriſtum. 3. Et ſi pertineret judicare, non tamen hinc ſequeretur poteſtas temporalis, quemadmodum monetariis, licet competat judicare de monetâ adulterata; non tamen *poteſtas* competit in adulteratores.

4. D. *Reges omnes Chriſtiani, pacto, vel expreſſo, vel tacito, ſceptra ſua ſubjecerunt Chriſto, etiam ſub pœna perdendi imperii.* Reſp. 1. Ergone Papæ? 2. Ergone, ut aberrantes, quomodocunque ab officio, Chriſto competente, *deponantur* à Papâ? 3. Nunquid hac ratione, Papæ competet poteſtas, bonis exuendi, imò vitâ privandi, omnes Chriſtianos *non chriſtiane* viventes?

5. E. *Paſtori neceſſaria eſt poteſtas arcendi lupum.* Reſp. 1. Sic quilibet gregarius *paſtor* habebit temporalem *poteſtatem*, in Principem hæreticum. 2. Habet poteſtatem arcendi; ſed *ſpiritualem* tantum, & *ſpirituali* modo pellendi, convincendo ex verbo Dei, non autem habet *temporalem*, deponendi.

6. F. *Uzias, propter lepram, à Sacerdote judicatus, ejectus, & ſic poteſtate regnandi privatus eſt.* Reſp. 1. Si exemplis V. T. valdè agatur in his caſibus, exemplo Salomonis, judicantis & deponentis Abiatharem Sacerdotem ſummum 1 Reg. II. 27. eviden-

evidentius confeceris, Regibus poteſtatem competere in Pontifices. 2. Uziah non fuit privatus *poteſtate* regiâ; ſed tantum impeditus *uſu* ejuſdem, idque non tam à Sacerdote, quam à Deo, ipſi immittente lepram. Quin 3. forte ne *uſu* quidem: potuit enim regnare per alios, quemadmodum,
7. juxta Papanos, Papa per Epiſcopos. G. *Jojada Pontifex juſſit interfici Athaliam Reginam, & Joam Regem creari* 2 Paral. XXIII. Reſp. 1. Non fuit legitima Regina. 2. Nec à Jojada ſolo facto ſunt iſta; ſed à *tota* congregatione confœderatâ. 3. Quod Jojada fecit, non fecit præciſe ut *Pontifex*, ſed ut, ex affinitate, *tutor* Regis legitimi. 4. Et, ſi ex hoc exemplo, conſequentia ſit ſolida, licebit etiam Papæ Reges interficere, quod (quicquid ſentiant) ne ipſi quidem auſint addicere Pontificii.

5. An Mediator ſolus ſit Rex Eccleſiæ?

XV. *Quinto* quæritur, an Mediator *ſolus*, ſit Rex & Monarcha Eccleſiæ? Pontificii, ut Papam ſuum ſtabiliant Regem & Monarcham univerſalem, & *Eccleſiæ* & *orbis*; volunt Regem Jeſum poteſtatem ſuam regiam traduxiſſe in *Petrum*, velut ſuum in terris vicarium, & cum Petrus fuerit Epiſcopus *Romanus*, ejuſque in cathedrâ Romanâ, ſucceſſores exiſtant Papæ, eâdem operâ, regiam ſuam poteſtatem commiſiſſe *Pontificibus* Romanis omnibus: Ex adverſo Proteſtantes 1. Chriſtum *ſolum* recipiunt Regem & Caput ſuum Matth. XXIII. 8. 10. 11. 1 Tim. II. 5. Pſal. II. 6. Nec 2. quoad dignitatem regiam, ullum admittunt ejus, vel *vicarium*, vel ſucceſſorem: eo quod (*a*) exſerte *prohibeat* ipſe Luc. XXII. 25. 26. (*b*) & ipſe, qui vicarius prætenditur, Petrus, id dignitatis *recuſet* 1 Pet. V. 1. 2. 3. & (*c*) Chriſtus ipſe, ſuis negotiis immediatè præſens, non *indigeat* Matth. XVIII. 20. & XXVIII. 20. Nec proinde 4. Petro *ſingulatim* vicariatum unquam contuliſſe: quod non tantum collationis hujus nullæ proſtent *tabulæ*; ſed *pares* etiam voluerit eſſe omnes Apoſtolos Luc. XXII. 25. 26. Nec 4. Petrum fuiſſe Epiſcopum *Romanum*, ſolidis rationibus demonſtrari poſſe arbitrantur, imò ne Romæ quidem *fuiſſe* unquam. Et 5. ſi fuerit vel maximè, exiſtimant probari non poſſe, iſtam *vicariatus* dignitatem, & conſtitutione Regis Chriſti, magis ad ſucceſſores tranſire, quam dignitatem *apoſtolatus*. Porro 6. Pontifices Romanos negant *veros* eſſe Petri ſucceſſores, quia ab ejus *doctrina* toto cœlo diſſident. Addunt 7. ſucceſſionem, ſi fuerit, ſæpius fuiſſe *interruptam*, per interregna, Anti-papas &c. Atque adeo hæc omnia Papanis antea incumbunt demonſtranda, quam obtinere queant, Pontificem eſſe Regem & Monarcham totius Eccleſiæ univerſalis. Omne fundamentum partis adverſæ, eſt in *monarchia* Petri, ipſi A. *promiſſa* Matth. XVI. 18. 19. Reſp. 1. His verbis Petro ullam poteſtatem *promitti*, non patet, cum per Petram intelligi poſſit, vel ipſe *Chriſtus* 1 Cor. III. 11. vel Petri *confeſſio* de Chriſto. 2. Si promiſſa gratis detur, non tamen *regia* & monarchica, ſufficere enim poſſit *ſacerdotalis*, agnoſcentibus cum Magiſtro ſententiarum, veteribus Scholaſticis. Nec 3. Sorbona & Facultas theologica Pariſienſis admittit, poteſtatem regiam Petro promitti: & B. *tradita* Joh. XXI. 17. *Paſce oves meas*. Reſp. Hic ne γρῦ quidem eſt de poteſtate *regia* & monarchica, ſed 2. officium, *omnibus* Apoſtolis, verbique divini miniſtris commune 1 Pet. V. 1. 2. 3. Matth. XXVIII. 19. Jer. III. 15. ſingulari emphaſi inculcatur Petro. His C. addunt corraſas quaſdam Petri *prærogativas*, magnâ parte *fictitias*, omnes ineptas, quæ inferant inferendum, ſcil. poteſtatem *monarchicam*, cum Paulus exſertè ſe Petro *parem* teſtetur 2 Cor. XI. 5. & XII. 11. Fundamenta ſententiæ orthodoxæ dudum deſignata ſunt, quibus non addemus, niſi *paritatem* Apoſtolorum, quam non tantum *mandat* Servator, ſed etiam *inculcat* Apoſtolus, locis jamjam citatis, & Gal. II. 6. 7. 9. 11. 14. Expectamus igitur, ut fundamenta ſuæ ſententiæ ſtabiliant Romanenſes.

Sententia Romanenſium. — *Sententia Proteſtantium, cum fundamentis.* — *Fundamenta ſententiæ Romanenſis.* — *Fundamenta Proteſtantium.*

6. An Mediator ab aſcenſione ſua demum factus ſit Rex?

XVI. *Sexto* quæritur, an Mediator, ab aſcenſione ſuâ, demum factus fuerit Rex? Sociniani, quia officium *ſacerdotale* confundunt cum *regio*; & ſacerdotale cœpiſſe cum aſcenſione ſtatuunt, ad hoc, ut in *terris* ſeipſum non obtulerit, & offerendo ſatisfecerit: coguntur etiam negare, ipſum *ante* aſcenſionem fuiſſe Regem. Unde Smalcius *Contr. Franc.* diſp. 3. §. 80. concludit: *aſcenſione igitur incipit, non manifeſtatio tantum, & uſurpatio potentiæ Chriſti; ſed ipſa etiam ejus potentia, quam antea reipſa nunquam habuit, & qua antea uti nullo modo potuit*: Proteſtantes in Rege tria diſtinguunt, *jus* ſeu poteſtatem regnandi, quod habuit, ratione Deitatis ſuæ ab *æterno*; *exercitium* & *manifeſtationem*: tum *exercitium*, ſaltem *totale*, poteſtatis regiæ, atque etiam *manifeſtationem*, plenam ſaltem & perfectam, ad ſtatum *exaltationis* referunt Matth. XXVI. 63. 64. Conf. Joh. XVII. 5. Act. II. 36. Phil. II. 9. 10. *jus* tamen ipſi aſſerunt ab ipſa ſui nativitate. Quod 1. Rex Judæorum *natus* à Magis quæritur Matth. II. 2. Quod 2. ipſe ſe Regem *natum* confiteatur coram Pilato Joh. XVIII. 37. Quod 3. *Puer natus*, *poteſtatem* habere dicatur, ſuper *humeris* ſuis Jeſ. IX. 6. 7. Quod 4. ſe ut *Regem* geſſerit, etiam ante aſcenſionem, licet pro ratione ſtatus *humiliationis* Matth. XXI. 4. 5. Quod 5. Regem ut venientem in carne, recipere jubeantur Judæi Pſal. XXIV. 7.— Zach. IX. 9. Quod 6. *omnem* poteſtatem in cœlo & in terra, habuerit *ante* ſuam aſcenſionem Matth. XI. 27. & XXVIII. 10. Quod 7. ſtatim à ſua *nativitate* fuerit *Filius* Dei Gal. IV. 4. de quo Pſal. II. 6. 7. *Conſtitui Regem meum — filius meus tu es*. Nec eſt quod objicere queant, quam (1) *Chriſtum*

Argumenta partis negativæ. — *Objectiones partis affirmativæ.*

ſtum in terris non fuiſſe Sacerdotem Heb. VIII. 4. *ergo etiam non fuiſſe Regem.* Reſp. Argumentum duplici nititur falſa hypotheſi: A. quod functio Chriſti *regia*, eadem ſit cum *ſacerdotali*, quam ſupra cap. V. §. VI. ex profeſſo rejecimus. B. quod in *terris* Mediator non fuerit Sacerdos, quam refutavimus cap. VII. §. XVI. (2) Quod poteſtas *illa* omnis, in cœlo & in terrâ, quæ cum regiâ coincidit, de qua Matth. XXVIII. 19. poſt aſcenſionem demum ei collata fuerit, cum Apoſtoli emitterentur per univerſum orbem terrarum, id quod factum demum poſt aſcenſionem. Reſp. Imò exſertè *datam* ſibi eſſe poteſtatem profitetur in *præterito*, cum adhuc in terris ageret cum Apoſtolis, eamque poteſtatem etiam jamtum exercuit, quando in Apoſtolos à ſe derivavit poteſtatem annunciandi Euangelium, per univerſum orbem terrarum, exercendam demum, poſt ſolennem Spiritus S. effuſionem pentecoſtalem Act. I. 4. (3) *Quod actus regios, in terris exiſtens, non exercuerit.* Reſp. A. Poteſt habere jus & *ἐξουσίαν*, qui non *exercet*. B. Et *exercuit* etiam, ut jam demonſtratum, licet pro ratione ſtatus humiliati, non tam plenè, prout in ſtatu glorificato.

7. An regnum Mediatoris duraturum ſit in æternum? Divortium ſententiarum.

XVII. *Septimo* quæritur, an regnum Chriſti duraturum ſit in *æternum?* Sociniani, neſcio qua vertigine, jam regnum *æternum* ipſi aſſerunt, Smalc. de *Divinit. Chriſt.* cap. 15. jam regnum *depoſiturum* docent in extremo *judicio*, ad hoc procul dubio, ut potentius obtineant, cum non eſſe ab *æterno* Deum, ut qui aliquando coriturus ſit *poteſtate* regnandi: Orthodoxi diſtinguunt inter *potentiam regiam* ſeu poteſtatem regnandi, & colophonem *œconomiæ* mediatoriæ, ſeu modum illum regnandi qui jam viget; tum negant, illum *poteſtatem* regnandi unquam eſſe depoſiturum, licet *modum* regnandi, depoſiturum agnoſcant.

Argumenta affirmativa.

Quod 1. regnum ei *promittatur æternum* 2 Sam. VII. 12. 13. Quod 2. illud *deſcribatur* ut regnum *æternum* Dan. VII. 27. Quod 3. *prædicatur* ut *æternum* ab Angelo Luc. I. 33. Apoc. XI. 15.

Objectio.

Adverſarii negativæ ſuæ unicum præſidium quærunt in 1. Cor. XV. 24. *cum tradiderit regnum Deo & Patri.* Sed non cogitant, verba illa, ſicut diximus, non de regia *potentia* & poteſtate regni agere; verum de colophone *œconomiæ* mediatoriæ, & de ſiſtenda Patri, *Eccleſia* glorificata, quæ regnum ipſius dicitur *objective*, quia ſuper illam unctus eſt Rex. Conf. Cloppenb. *Anti-Smalc.* diſp. LV. à §. 30. & deinceps.

8. An Mediator, quà Rex tantum, legem ceremonialem & forenſem abrogaverit? Divortium ſententiarum. Quid Judæi? Quid Sociniani? Quid Orthodoxi?

XVIII. *Octavo* quæritur, an Mediator, quà Rex tantum, abrogaverit legem ceremonialem & forenſem? Judæi ſimpliciter negant, Meſſiam Regem habiturum poteſtatem *abrogandi* legem, vel ceremonialem, vel forenſem, quos in terminis refellit Daniel cap. IX. 26. 27. & nos alibi ex profeſſo refellemus. Sociniani, quia *ſacerdotium* Chriſti in *terris* tollunt, & confundunt cum ejus functione *regiâ*, quam conſecutus demum fuerit & exercuerit, poſt aſcenſionem in cœlum; abrogationem iſtam referunt, ad ſolam ejus functionem *regiam*, & peractam demum poſt dictam illam aſcenſionem, ſtatuunt. vid. Smalc. de *Divinit. Chriſti* cap. 20. Orthodoxi, abrogationem iſtam diſtinguunt, quoad *jus*, & quoad *factum*; tum abrogationem iſtam *quoad jus* quidem referunt ad ejus *ſacerdotium*, quatenus illo implevit typos & figuras V. T. eoque ſuſtulit, juxta prædictionem Dan. IX. 27. quod Chriſtus, & *verbo* teſtatus eſt, in cruce pendens Joh. XIX. 30. & *facto* ipſo comprobavit, ſciſſo templi velo Matth. XXVII. 51. ſimul Rempublicam Judaicam, à qua pendebant leges *forenſes*, ſic ſatis ſuſtulit: *quoad factum*, abrogationem iſtam, ad functionem ejus *regiam* referunt, qua, *partim* per prædicationem *Euangelii*, promulgandam curavit immunitatem ab onere ceremoniarum typicarum, jam *morte* ſua impletarum; *partim* etiam per *deſtructionem* templi, urbis, & politiæ Judaicæ, earum finem adveniſſe declaravit. Ut probata abrogatione legum ceremonialium, per ſacerdotium in cruce facta, quoad *jus*; jam concidat ſententia Sociniana, quâ per *ſolam* poteſtatem *regiam*, abrogatio illa facta fingitur: & rationes illorum nil efficiant adverſus Orthodoxos, utpote qui non negant, leges iſtas ceremoniales ac forenſes *de facto* abrogatas eſſe, per poteſtatem *regiam*.

9. An adminiſtratio regni mediatorii, poſt aſcenſionem, uſque ad finem mundi, uniformis ſit futura? Divortium ſententiarum.

XIX. *Nono* quæritur, an adminiſtratio regni mediatorii, ab aſcenſione Chriſti, *uniformis* futurâ ſit, uſque ad conſummationem ſeculorum? Chiliaſtæ craſſiores auctore Papia, ſtatuebant, poſt univerſalem reſurrectionem, Chriſtum cum ſanctis, in *terra* regnaturum per mille annos, non tam in *ſpirituali* felicitate, quam carnalibus *voluptatibus* peragendos: remotis Epicuræis voluptatibus, multi è Patribus antiquioribus, v. g. Juſtinus Martyr, Irenæus, Tertullianus, Lactantius, Victorinus & infiniti alii, quin & Auguſtinus primò quidem, & Hieronymus, in eandem iverunt ſententiam. Ab his non adeo longè abeunt recentiores nonnulli, niſi quod *principium* mille horum annorum & *finem*, ante ultimum terminent judicium, & Joh. Piſcator quidem *indefinite*, poſt Antichriſti interitum, reſurrectionem quandam Martyrum urget *corporalem*, generalem reſurgentium, *mille annis* antecedaneam, iſtoſque Martyres, *non in terra*; ſed *in cœlo* regnaturos cum Chriſto. Joh. Henric. Alſtedius, Piſcatoris diſcipulus, in ſua *Diatrib.* de *Mille annis Apocalypt.* in duobus recedit à Præceptore: 1. quod regnum iſtud Martyrum cum Chriſto, millenarium, non in *cœlis*, ſed in terra futurum exiſtimet. 2. Quod ejus exordium futurum determinet A. 1694. Qui *quintam* Monarchiam in Anglia & alibi profitentur,

tentur, ſtatuunt, ſanctos *primæ* reſurrectionis, remanſuros in *terris*, & familiariter converſaturos cum Chriſtianis ſuperſtitibus, Chriſto *viſibiliter* & *perſonaliter* utroſque regente, ex urbe Jeroſolymâ, ubi ſedem & thronum, *quintæ* iſtius Monarchiæ, ſit erecturus. Celeb. Coccejus exiſtimat, *indefinite* ante diem extremum, Eccleſiæ ſtatum fore longè feliciſſimum, cum Judæorum *univerſali* converſione conjunctum, adeoque, *cœlum novum*, *novam terram*, *in qua habitet juſtitia*, juxta Apoc. XXI. 1.—Communis Orthodoxorum ſententia, licet in *circumſtantialibus* Eccleſiæ, *viciſſitudines* aliquas lubenter admittat; attamen in *ſubſtantialibus* adminiſtrationes regiæ, imprimis quoad regnum *millenarium* perſonale ipſius Chriſti in terris, tantamque Eccleſiæ beatitudinem, quæ omnes excludat hoſtium *perſecutiones*, aut ipſius etiam Eccleſiæ *vitia*; nullam omnino admittit varietatem.

Orthodoxorum communis ſententia.

Quod 1. Scriptura tempora poſtrema nobis repræſentet ut *difficillima*, tam quoad *ſpiritualia* Luc. XVIII. 8. quam quoad *temporalia* 2 Tim. III. 1.—5. Quod 2. Scriptura, ſicut Eccleſiam *triumphantem* in cœlis tantum; ita non niſi *militantem* in terris agnoſcat Job. VII. 1. 2 Tim. IV. 7. 8. Quod 3. Scriptura *Antichriſtum*, atrociſſimum Eccleſiæ perſecutorem, non niſi in apparitione Chriſti, ſpiritu oris ejus conficiendum doceat 2 Theſſ. II. 8. Quod 4. ſententia Chiliaſtica, inter Antichriſti interitum, & ſeculorum conſummationem, interponat ſpatium, ad minimum *mille* annorum, cum tamen Paulus duo iſta immediatè conjungat. 2 Theſſ. II. 8. Quod 5. hypotheſes Chiliaſticæ alterutrum præſupponant: vel *animas* Martyrum, ante extremum judicium, retrahendas, reduniendaſque ſuis corporibus, in *terra*, ut ibidem regnent cum Chriſto; vel *corpora* aſſumenda in cœlum. Quod 6. introducant aliam *corporum* reſurrectionem, præter *univerſalem* illam, quæ, ſecundum Scripturas, accidet in extremo *judicio*. Quod 7. *uniformem* adminiſtrationem regni mediatorii, per annunciationem Euangelii, Scriptura futuram prædicat uſque ad finem ſeculorum Matth. XXIV. 14.

Argumenta Orthodoxorum.

Quibus omnibus, οἱ ἐξ ἐναντίας, non opponunt ferè, niſi locum Apoc. XX. 1.—8 ſatis obſcurum, quod prophetiam contineat, quæ fermè non prius intelliguntur, quam eveniunt. Saltem eo loco 1. non dicitur de Chriſto, quod incepturus ſit *novum* aliquod regnum; ſed tantum de Martyribus, quod ſint *regnaturi* cum Chriſto mille annos. 2. non exprimitur ibi *locus*, ubi regnum illud futurum ſit, quo futurum ſit in *terrâ*, ut plerique volunt Chiliaſtæ: poſſunt autem Martyres regnare cum Chriſto, quamvis Chriſtus non agat cum ipſis in terris. 3 *Mille* illi anni, dudum præterlapſi, intelligi poſſunt, ſive ſupputentur ab *incarnatione*, aut *paſſione* Servatoris; ſive ab excidio *Hieroſolymitano*; ſive ab imperio *Conſtantini* Magni: ſi ab incarnatione, deſinent mille anni in Sylveſtro ſecundo, mago celeberrimo; ſi à paſſione, in Benedicto nono, à diabolo in ſylvis ſuffocato; ſi ab excidio Hieroſolymitano, in Gregorio ſeptimo, bipedum nequiſſimo; ſi ab initio Conſtantini M. in obortu Bonifacii octavi, & in ortu familiæ Ottomanicæ, & Waldenſium funeſtis perſecutionibus, circa ſeculum decimum tertium. Vid. Cornel. à Lapide in Apoc. XX. Porro 4. Reſurrectio Martyrum intelligi poſſit *ſpiritualis*, quæ fit à peccatis per fidem & reſipiſcentiam, de quâ Joh. V. 25. quæ *prima* textui dicitur reſurrectio, contradiſtincta *ſecundæ* corporali, quæ fiet in extremo judicio. Porro 5. per regnum Martyrum cum Chriſto, intelligi poſſit regnum *gratiæ* hic gerendum, contradiſtinctum regno gloriæ, poſthac in cœlis accipiendo. Denique 6. *ligationem* Satanæ intelligi, non talem, quâ *ſimpliciter* non potuerit moliri quicquam in Eccleſiam; ſed talem, quâ non potuerit *ſeducere* integras *gentes* vſ. 3. Ut ſenſus loci univerſi emergat, Satanam, ſeu ab incarnatione Chriſti, ſeu potius ab imperio Conſtantini M. ligatum fuiſſe, *eatenus*, ut non amplius ſeduceret integras *gentes*, ad idololatriam, aut perſecutiones Chriſtianorum tam *cruentas*, uſque ad Bonifacium octavum, Anno MCCC. tum ad *breve* tempus, ſcil. uſque ad *reformationis* tempus, *ſolutum* fuiſſe, ut ſeduceret integras *nationes*, partim per *Antichriſtum*, maximè tum invaleſcentem in Occidente; partim per imperium *Muhammedanum*, tum exoriens: & per mille annos ligati Satanæ, Martyres ante Conſtantinum trucidatos, *ſpiritualiter* fuiſſe reſuſcitatos, non in *individuis*, ſed in *ſpecie*; & ſic etiam *ſpiritualiter* regnaſſe, hoc eſt, in pretio & honore fuiſſe, velut Sacerdotes Dei & Chriſti.

Objectiones Chiliaſtarum.

Pars practica.

XX. In functione Mediatoris *regiæ*, patet *primo*, *gloria Regis* (à qua exſerte *Rex gloriæ* ſalutatur Pſal. XXIV. 7. 8. 9. 10. & *Dominus gloriæ* 1 Cor. II. 8.) tam magnifice ei promiſſa & præfigurata, in gloriâ Davidis ac Salomonis Pſal. LXXXIX. 24. 25. 27. Ubi diſtinctè ei promittitur (*a*) *gloria* exaltanda: *in nomine meo cornu ejus exaltabitur*: *cornu* (explicante Calvino) deſignante, *gloriam*, *dignitatem*; *poteſtatem* &c. Luc. I. 69. (*b*) *dominium* ac potentia, uſque ad maria fluminaque: *ponam manum ejus in mare*, & *dextram ejus in flumina* Pſal. LXXXIX. 26. (c) *eminentia* ſupra Reges terræ, *faciam eum primogenitum meum*, *eminentiorem Regibus terræ*. Ibid. 28. Quæ gloria variis etiam ſimilitudinibus inſignitur, nim. A. *Cornu*, utpote in quo ferarum decus ac potentia conſiſtit. B. *Lampadis* Pſal. CXXXII. 17. Luc. II. 32. quæ ſpargit

In functione regia patet 1. Gloria Regis.

Variis ſimilibus.

git ſplendorem ſeu gloriam. Conf. 1 Reg. xi. 36. & xv. 4. Job. xviii. 6. C. *Corona* florentis Pſal. cxxxii. 18. *ſuper eo florebit corona ejus* Cant. iii. 11. Conf. Prov. xvi. 31. Pſal. lxxxix. 40. D. *Throni*, Luc. 1. 32. 33. Pſal. xlv. 7. in quo gloriam ſuam manifeſtant Monarchæ. Conf. Jer. xiv. 21. & xvii. 12. Job. xxxvi. 7. Præfigurata hæc Mediatoris gloria, in magnificentia Davidis ac Salomonis 2 Paral. i. 1. 12. 15. & vi. 23. 24. & ix. 26. coll. cum Matth. xii. 42. Iſta vero gloria potentius nos feriet, ſi diſtinctius cogitemus א. *Regnantem*, qui non tantum (*a*) ſapientiſſimus eſt, ipſa quippe Dei *ſapientia* Prov. viii.—1 Cor. 1. 24. datus nobis in *ſapientiam* Ibid. vſ. 30. *conſiliarius* Jeſ. ix. 5. proinde aptiſſimus ad regnandum. (*b*) *juſtiſſimus* Jeſ. liii. 11. nobis datus in *juſtitiam* 1 Cor. 1. 30. imo ipſa *juſtitia* Zach. ix. Jer. xxiii. 6. (*c*) *humaniſſimus*, clementiſſimus, benigniſſimus Matth. xi. 29. & xii. 19. 20. Zach. ix. 9. (*d*) *potentiſſimus* אל גבור Jeſ. ix. 5. ipſa *potentia* Dei 1 Cor. 1. 24. cui competit *omnis poteſtas in cœlo & in terra* Matth. xxviii. 18. quæ omnia Regem faciunt glorioſum: ſed etiam Deus ipſe & homo, unâ perſonâ. Si ב. cogitemus *regnum* α. *ampliſſimum*, ſeſe ad maria & flumina Pſal. lxxxix. 25. ad ultimos uſque *terræ* fines Pſal. ii. 8. imo ad *cœlos* ipſos Matth. xxviii. 18. Phil. ii. 10. Eph. 1. 21. 22. extendens. β. *durantiſſimum* ac plane æternum Luc. 1. 33. Dan. ii. 44. Pſal. cxlv. 3. γ. *florentiſſimum* Pſal. cxxxii. 18. δ. *pacatiſſimum*, Rom. xiv. 17. Pſal. lv. 15. ε. *obedientiſſimum*, optimum Pſal. cx. 3. Matth. vi. 10. &c. Si ג. cogitemus *regnationem* ſeu regendi modum, Regi convenientiſſimum, h. e. ſapientiſſimum, juſtiſſimum, clementiſſimum, potentiſſimum Pſal. xlv. 7. 8. & ix. 9. & xcvi. 13. & xcviii. 9. Ea vero Regis noſtri *gloria* ad hoc patet, ut A. eam *videamus* & agnoſcamus Joh. xvii. 24. Pſal. xcvii. 6. & cii. 16. 17. ut B. eam ei *referamus* Pſal. xxix. 2. 1 Tim. 1. 17. & vi. 16. ut C. in eo *gloriemur* Phil. 1. 26. & iii. 3. Jer. ix. 23. Conf. lib. ii. cap. 22. §. xvi. Item lib. v. cap. 3. §. xxx.

In tribus potiſſimum conſpicua.

Quorſum pateat.

2. Patet beatitudo Regni & ſubditorum.

XXI. Hinc *ſecundo* patet regni & ſubditorum hujus regni *beatitudo* & felicitas Pſal. xxxiii. 12. Quod hinc (*a*) *regnum Dei* paſſim appellatur Rom. xiv. 17. Luc. xiv. 15. item (*b*) regnum *Chriſti* Eph. v. 5. (*c*) regnum *cœlorum* 2 Tim. iv. 18. (*d*) regnum *lucis* Col. 1. 12. (*e*) regnum *pacis* & *gaudii* Rom. xiv. 17. (*f*) regnum *gloriæ* Matth. xix. 28. & xxv. 31. & xvi. 27. Quæ beatitudo nominatim patet A. in conditione *Regis*, utpote ſapientiſſimi, juſtiſſimi, clementiſſimi, potentiſſimi, quam *parag.* præcedenti deſignavimus. B. In conditione *Regni*, quippe ampliſſimi, conſtantiſſimi, ſanctiſſimi, omnibusbonis affluentiſſimi Rom. xiv. 17. de quibus itidem *parag.* præced. C. In *adminiſtrationis* ratione, per 1. ſceptrum Euangelii Pſal. cx. 2. & xlv. 7. per 2. leges *juſtiſſimas* Deut. iv. 8. per 3. regendi rationem *ſuaviſſimam*, internâ cordis flexione Gen. ix. 27. יפת. Conf. Prov. xxi. 1. Jer. xxxi. 33. à quo regnum Dei dicitur eſſe *intra* nos Luc. xvii. 21. & jugum ejus *ſuave* Matth. xi. 30. D. In *conſectariis* regni, (1) *ſecuritate* ſubditorum Matth. xvi. 18. Heb. xii. 28. (2) dum hic agimus in terris, *pace & gaudio in Spiritu S.* Rom. xiv. 17. (3) poſt hac in cœlis, *corona gloriæ* 2 Tim. iv. 8. Heb. xii. 28. Matth. xxv. 34. Eſt igitur in hac beatitudine, ob quod א. ſibi *gratulentur*, veri ejus ſubditi, & *lætentur* Zach. ix. 9. Quod ב. *adnitamur* omni conatu, ut reddantur ac ſint *filii regni* hujus Matth. xiii. 38. Quod fit (*a*) *regeneratione* Joh. iii. 5. (*b*) *reſipiſcentia & fide* Marc. 1. 18. (*c*) *quærendo* regnum Dei ejuſque juſtitiam Matth. vi. 33.—ג ejus cogitatione, communione & ſpe, nos *erigamus* adverſus quaſvis perſecutiones Luc. xii. 32. Act. xiv. 22. quorumvis hoſtium, tam corporalium, quam ſpiritualium.

In quo illa conſiſtat.

Quorſum cogitanda.

3. Patet miſeria eorum qui non ſubſunt Regi Chriſto.

XXII. Et ex hoc etiam *tertio*, patet *miſeria* omnium eorum, qui non ſubſunt huic Regi. Quales ſunt 1. qui ipſa *profeſſione* ipſum rejiciunt Luc. xix. 11. 27. Job. xxi. 14. ſcil. omnes infideles, Gentiles, Muhammedani, Judæi. Qui 2. ſeſe Regi noſtro *opponunt*, quemadmodum *Antichriſtus* 2 Theſſ. ii. 4. Reges *terræ* Pſal. ii. 2. 3. Act. iv. 26. 27. & qui potentiam ſuam commodant *beſtiæ* Apoc. xvii. 12. 13. Qui 3. pro eo quod *coronas* capiti proprio detractas, projicere debebant ad pedes Regis noſtri Apoc. iv. 10. ei ſuam ſic ſatis *detrahunt*, ſuoque capiti quaſi imponunt, ad exemplum Antichriſti 2 Theſſ. ii. 4. quando regimen ejus *ſpirituale* & eccleſiaſticum, & jura regni Chriſti, ad ſe rapiunt. Qui 4. plenis quidem buccis intonant *Domine, Domine* Matth. vii. 21. 22. h. e. qui *profeſſione* tenus, ſunt *filii regni* Matth. viii. 12.: ſed non *faciunt* voluntatem hujus Regis, adeoque reipſa *abnegant* Tit. 1. 16. Verbo dicam 5. quotquot non ſunt verè *regeniti* Joh. iii. 5. Horum omnium miſeria patet in eo, quod A. omni *beatitudine* & felicitate regni Chriſti, atque omnibus *beneficiis*, quæ fidelibus ejus ſubditis competunt per *parag. præced.* penitus deſtituantur Eph. ii. 12. Quod B. ſint *hoſtes* ejus, qui *Rex* eſt *Regum* & Dominus dominantium Phil. iii. 18. qui regnaturus eſt in medio *hoſtium* ſuorum, idque donec omnes poſuerit *ſcabellum* pedum ſuorum Pſal. cx. 1. Quod C. Regem habeant *teterrimum*, *Principem* ac *Deum hujus mundi* Joh. xii. 31. 2 Cor. iv. 4. Quod D. ſint ſub *poteſtate tenebrarum* Col. 1. 13. Quod E. ſint *mancipia* Satanæ Heb. ii. 14. 15. ſub ejus *laqueis* 2 Tim. ii. 26. Act. xxvi. 18. Adeoque F. *ſervi* perditionis 2 Pet. ii. 19. Quos G. Rex noſter *ſceptro ferreo* ſit contriturus, in furore ſuo Pſal. ii. 5. 9. 12. Eſt igitur quod א. nos ipſos ſerio *exploremus*, ſimuſ-

Quinam illi.

Quanta eorum miſeria.

Quænam remedia.

ſimuſne è numero horum, qui ſunt *hoſtes* Chriſti, mancipia Satanæ, obnoxii tantæ miſeriæ Zephan II. 1. 1 Cor. XIII. 5. ב. Si deprehendamus, nos hactenus fuiſſe ſub regno tenebrarum, totis viribus enitamur *eripi* ex eo, & *traduci in regnum filii Dei* Col. I. 13. quod fit α. à *Deo*, ut *qui nos liberavit*. Ibid. β. per *Mediatorem*, qui poteſtatem abſtulit Satanæ Heb. II. 14. γ. ope *fidei* Joh. I. 12. δ. obſtetricante Euangelii *praconio* Act. XXVI. 18. ג. Si erepti ſimus, nos corde, ore & opere, *gratos* Deo præſtemus Col. I. 12. 13. ד Nobis ſedulo *caveamus* ab igneis *telis*, & occultis Satanæ laqueis 1 Tim. III. 7. Prov. XIII. 14. & XIV. 27. imo ei totis viribus obnitamur Eph. VI. 11. 12.

4. Excitat ad quærendum regnum Chriſti.

XXIII. E tribus præcedentibus *quarto*, motivum ſuppetit efficaciſſimum, ad *ſtudium* quærendi regnum Chriſti Matth. VI. 33. Quod ſtudium complectitur 1. *amorem* verſus illud Pſal. XXVI. 8. & CXXII. 6. 7. tum 2. *laborem* (1) *accipiendi*, ſeu ut *adveniat* regnum Dei Matth. VI. 10, 33. h. e. ut *plantetur* paſſim Eccleſia 1 Cor. III. 6. 7. 8. Pſal.

Quid intendat quærere regnum Chriſti.

LXXX. 9. 16. Rom. XV. 18. 19. (2) *retinendi*, adverſus impetus hoſtium Matth. XVI. 18. Apoc. II. 25. 26. (3) *ædificandi* ac reformandi Pſal. LI. 20. & LXXX. 14. 15. (4) *propagandi* & amplificandi, uſque ad extrema terræ (Pſal. II. 8. & XXII. 28. & LXXII. 8. & XLVII. 8. 9.) regnum *gratiæ*, ſeu Eccleſiam militantem. Quæ omnia intenduntur & obtinentur, A. *orando* Pſal. CXXII. 6. 7. & LI. 20.

Quibus actibus conſtet.

B. *Utendo* mediis, quibus Deus ea procurare conſuevit, qualià ſunt (1) *præconium* verbi Matth. IV. 23. Luc. VIII. 1. 10. Act. XIX. 8. & XX. 26. & XXVIII. 23. 31. (2) *erectio* Eccleſiarum 1 Cor. III. 6. 7. 8. Marc. XII. 1. Pſal. LXXX. 16. Jeſ. V. 1.— (3) *emiſſio* fidelium operariorum Matth. XX. 1. 2. 4. Luc. XX. 9. (4) cooperatio Dei, ſeu *benedictio* laborum 1 Cor. III. 6. 7. Rom. XV. 18. Gal. II. 8. (5) *plantatio* ſcholarum ac ſeminariorum Gal. VI. 6. Pſal. XXXIV. 12. (6) *conſtitutio magiſtratus* fidelis, qui ſit *nutritius* Eccleſiæ Jeſ. XLIX. 7. 23. (7) *diſciplina* domeſtica Eph. VI. 4. Deut. VI. 7. 20. 2 Tim. I. 5. cum III. 15. C. *Pugnando*, & expugnando hoſtes hujus regni Eph. VI. 10.—1 Tim.

Quænam moveant ad quærendum.

VI. 12. 2 Tim. IV. 7. Apoc. XII. 11. Atque, ut ſic quæramus regnum Chriſti, nos excitare debet (1) *Glorificatio* Regis, quam diximus §. XX. Conf. Prov. XIV. 28. (2) *Beatitudo* regni, quam diximus §. XXI. (3) *Miſeria* eorum, qui non ſunt hujus regni ſubditi Eph. II. 12. (4) *Benedictio*, quam quærentibus imprecatur Pſaltes Pſal. CXXII. 6. & Rex ipſe promittit Matth. VI. 33. Confer Scriptores ad *ſecundam* petitionem *Orat. Domin.*

5. Nos obſtringit ad officia Regi iſti debita.

XXIV. Inſuper *quinto*, regia Mediatoris dignitas nos obſtringit, ut juſta ei præſtemus *officia*, nim. (1) *Oſculum* homagii Pſal. II. 6. 12. novis Regibus conferri ſolitum 1 Sam. X. 1. & ſignum cultus religioſi Job. XXXI. 26. 27. 1 Reg. XIX, 18. Hoſ. XIII. 2. *Oſculum* A. *amoris*, & quaſi *oris*, de quo Cant. I. 2. & VIII. 1. quo ipſum ſupra omnia diligimus Matth. X. 37. 1 Cor. XVI. 22. B. *Dependentiæ*, & quaſi *manuum*, de quo Sirac. XXIX. 5. per quod, in omnibus, ab ipſo ſolo *pendemus*, utpote ſine quo nihil poſſumus Joh. XV. 5. vitam, ſalutem & benedictionem quamvis, ab ejus quaſi *manibus*, exſpectamus Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. 2 Cor. I. 20. C. *Submiſſionis*, & quaſi *pedum*, de quo Luc. VII. 46. per quod ab ejus ore ſolo pendemus Deut. XVIII. 15. ejus placita religioſè præſtamus 2 Cor. V. 9. Matth. VI. 10. nos, omniaque noſtra, ad ejus quaſi pedes projicimus Apoc. IV. 10. Pſal. CXV. 1. Phil. II. 21. (2) *Honorem* & æſtimationem, quâ *unus* nobis ſit ſupra Patrem & Matrem Matth. X. 37. ſupra decem millia 2 Sam. XVIII. 3. imò ſupra *cœlum* & *terram* Pſal. LXXIII. 25. (3) *Timorem* & reverentiam Pſal. II. 11. & XXXIII. 18. Apoc. XV. 4. Mal. I. 6. (4) *Fiduciam*, in ſapientiâ, potentiâ & bonitate ejus Pſal. II. 12. & XX. 7. 8. (5) *Obedientiam* & obſervantiam Pſal. II. 11. Rom. I. 9. Col. III. 24. Apoc. VII. 15. & XXII. 3. (6) *Dona* ac munera noſtra Pſal. LXXII. 10. & LXXVI. 12. & XCVI. 8. Matth. II. 11. (7) *Celebrationem* & gloriam Apoc. V. 12. 1 Tim. I. 17. & VI. 16. Omnia iſta officia Regi noſtro conferenda ſunt, propterea, quod א. ipſi omni *jure* competant Apoc. IV. 11. tanquam ſcil. *Regi regum & Domino dominantium* Apoc. XIX. 16. *Domino* gloriæ 1 Cor. II. 7. Quod ב. ipſe ſuis ſubditis gloriam & beneficia *conferat*, quatenus per ſuam gratiam *digni ſunt* &c. Apoc. III. 4. & XVI. 6. Quod ג. conferre, ipſis conferentibus, ad quævis *utiliſſimum* ſit Matth. XIX. 27. 28. 29. Conf. Job. XXI. 10. & Mal. III. 14. Matth. VI. 33. Quod ד. conferre maxime ſit *neceſſarium*, ſi juſtam ejus vindictam, & quodvis exitium, tuto & feliciter declinare velimus Pſal. II. 12.

Quænam illa.

Quamobrem conferenda.

6. Reges & Principes inſtigat ad imitationem Regis Chriſti: 1. Quoad juſtitiam in regendo.

XXV. Imprimis *ſexto*, *Reges*, Principes & Magiſtratus quivis hujus mundi, in functione Mediatoris noſtri regiâ, habent quod *imitentur*, ut nim. cum Regibus, Davide & Salomone, Regis noſtri *typis*, atque ipſo etiam Rege noſtro, gubernent *juſte & religiose* 2 Sam. XXIII. 3. Dixit *Deus Iſraëlis mihi, locutus eſt rupes Iſraëlis mihi*: *Dominator* erit *in hominibus juſtus*, *Dominator in timore Dei.* Seu textum Hebræum, ex diaſtole verbi ſubſtantivi, ambiguum, *imperative* reddas, ut præſcribat Davidi officia juſtitiæ & pietatis: *eris, vel eſto*, Dominator *juſtus* &c. ſive *prophetice*, ut promittat Dominatorem *juſtum*: *erit* Dominator *juſtus*, &c. ſive etiam de Davide ut *typo*, qui reverâ fuit Dominator *juſtus* & Deum timens: ſive de Meſſiâ, ut antitypo capias, Dominator fuerit ὑπερόχως *juſtus* & *religioſus* Pſal. XLV. 3. 4. 5. 6. 7. & LXXII. 1. 2. 3. 4. 7. 12. 13. 14. Jeſ. XI. 1.—10. Jer. XXIII. 5. 6. Zach. IX. 9. 10. *verus* מלכי צדק Heb. VII. 1. 2. 3.

quomodocunque inquam capias, hoc ſaltem habebis, *Dominatores in hominibus*, ad exemplum Davidis & Meſſiæ Regum, in ſuâ gubernatione, ſtudere debere ℵ. *juſtitiæ*, duplici, nim. *α. perſonæ*, quâ juſti ſint, cum *extus*, per *actualem*; tum *intus*, per *habitualem* juſtitiam, de quâ Pſal. CI. 1. Prov. XX. 28. cum Prov. XXIX. 4. per quam proclives ſint ad exercendam *juſtitiam* & clementiam verſus omnes, circa προσωποληψίαν Prov. XXIV. 23. & XXVIII. 21. Pſal. LXXXII. 2. Deut. I. 16. 17. ſupra *metum* aut *ſpem*, quibus pervertant juſtitiam Deut. I. 17. Jeſ. I. 23. Prov. XXIX. 4. Cui juſtitiæ *habituali* variæ implicantur virtutes, v. g. (1) *Studium* cognoſcendi jus & *juſtitiam* Pſal. II. 10. Prov. XXVIII. 16. Eccl. X. 16. Jeſ. III. 3. 4. (2) *Clementia* & miſericordia Prov. XX. 28. quâ *oppreſſis* ſuccurrat Jeſ. I. 17. 23. (3) *Fortitudo*, quâ non *terreatur* aliunde; ſed terrori ſit maleficis Prov. XX. 2. Rom. XIII. 3. (4) *Modeſtia* & humilitas, ut ſe non efferat ſupra ſubditos ſuos, ad eos *opprimendos* Deut. XVII. 9. 20. quemadmodum Roboamus 1 Reg. XII. 14.— (5) *Caſtitas*, ut cupiditatibus non *avertatur* à juſtitiâ Deut. XVII. 17. Prov. XXXI. 3. (6) *Temperantia* & ſobrietas Prov. XXXI. 4. 5. Eccl. X. 13. 14. (7) *Αὐτάρκεια* & ſtudium vitandi *avaritiam* Deut. I. 16. 17. & XVII. 17. Prov. XXVIII. 16. & his omnibus, Dominator in hominibus, ſtudere debet *α.* juſtitiæ *perſonæ*; tum inſuper ſtudere debet *β.* juſtitiæ *officii* & *regiminis*, quæ duo iſta comprehendit, nim. juſtitiam A. *vocationis*, quâ juſto *titulo*, ut legitimus Dominator; non merâ *uſurpatione*, ut tyrannus, gubernet, ſicut Athaliah 2 Reg. XI. 1. 2. 3. ut ſicut *unctus* h. e. legitime vocatus, ſit Meſſias Pſal. II. 6. Heb. V. 4. 5. B. *Exſecutionis*, qua 1. *protegat* ac defendat juſtos Jeſ. XXXII. 1. 2. ſcil. adverſus *α.* hoſtes tam *internos*, quam *externos* Pſal. CI. 5. 7. 8. *β. violentiam*, oppreſſiones & injurias quaſvis & quorumvis. Ibid. vſ. 3. & LXXXII. 3. 4. Jeſ. I. 17. *γ. defectus* quoſvis, tam ſpiritualium, quam corporalium neceſſitatum Job. XXIX. 14. 15. 2 Reg. VI. 25. 26. 27. quâ 2. *gubernet* Rom. XIII. 3. 4. 1 Tim. II. 2. (*a*) condendo & promulgando *leges* juſtas & utiles Amos. V. 15. Eſd. I. 1. & VI. 1. 2. 3. (*b*) *remunerando* bonos Rom. XIII. 3. 4. (*c*) *puniendo* malos, *Ibid.* Jud. XVIII. 7. Pſal. CI. 8. Sic Reges ſeu *Dominatores in hominibus* ſtudere debent, ad exemplum Davidis & Meſſiæ, *juſtitiæ*: Debent ב. *timori Dei*, per quem non *juſte* tantum, ſed & *pie* & *religioſe* gubernent, Religionis curam habeant, non negligant Act. XVIII. 14. 15. 16. ſed ei ſe totos impendant: quod hæc potiſſimum tria complectitur: 1. *cor* habere, fideliter affectum timore & reverentiâ Dei, per univerſam gubernationem Gen. XLII. 18. 2 Paral. XVII. 3. 4. 5. 6. & XXXIV. 1.— Tum 2. univerſum gubernationis *ſtilum* dirigere ad præſcriptum verbi divini, quorſum Rex Iſraëlis ſibi volumen legis deſcribere teneatur Deut. XVII. 18. 19. 20. 2 Paral. XVII. 6. Po 10 3. pro *ſcopo* præcipuo univerſæ gubernationis, ſibi præfigere *glorificationem* Regis noſtri, propagationem & amplificationem regni ejus, procurare omni modo utramque ejus proſperitatem, ſpiritualem & temporalem Rom. XIII. 3. 4. Jeſ. LX. 10. 16. 1 Tim. II. 2. Quæ his fere adminiculis obtinentur: (1) *fovendo* & excitando, exercitium Religionis & cultus divini 2 Paral. XV. 9.— 16. & XX. 7. 8. 9. & XXIX. XXX. XXXI. XXXIV. XXXV. Capp. Deut. XVII. 18. 19. 20. (2) *removendo* quævis *impedimenta* Religionis, quoad doctrinam, cultum, diſciplinam: qualia impedimenta fere ſuppetunt, ab idololatriâ, hæreſi, prophanitate, perſecutionibus &c. Deut. XIII. 1.—6. Zach. XIII. 3. 1. Reg. XV. 14. cum 2 Paral. XIX. 17. 1 Reg. XXII. 44. 2 Reg. XII. 3. & XXIII. 8. 13. 19. 20. 24. 25. (3) *reformando* Eccleſiam, ſi quando in doctrinâ, cultu aut moribus fuerit corrupta: exempla proſtant Exod. XXXII. Joſ. XXIV. 2 Paral. XV. & XVII. 2 Reg. XVIII. & XXIII. (4) *convocando* ſynodos, ad reformandas dirigendaſque res Eccleſiæ 1 Paral. XIII. 1. 2. & XXIII. 1. 2. & XXIX. 4. 1 Reg. VIII. 1, 2 Reg. XXIII. 1. 2. (5) *ſtabiliendo* leges & ſtatuta *Chriſti*, ſuâ auctoritate civili, conſtituendoque & infligendo pœnas violatoribus 2 Paral. XXIX. 5. 4. & XXX. 1. & XXXIV. 33. Neh. XII. 13.—Dan. III. 28. 29. & VI. 26. 27. (6) *proſpiciendo* Eccleſiæ de quibuſvis ſibi neceſſariis, quoad *externa*: ſuſtentationem miniſtrorum, ſcholarum &c. 1 Paral. XXII.— 2 Paral. III. 1.— & XXXIV.— 1 Tim. V. 17. 18. 1 Cor. IX. 6.— 15. cum 2 Paral. XXXI. 4.— 9. (7) *puniendo* violatores, non *ſecundæ* tantum; ſed & *primæ* legis tabulæ Deut. XIII. 1.—6. Zach. VIII. 3. Exod. XXII. 1.— 15. Levit. XX. 11. 12. 14. 17. 19.— 25. &c. Verbo dicam, his omnibus *inſerviant* Regi Chriſto Pſal. II. 11. ſuas *coronas*, hoc eſt, univerſam ſuam auctoritatem poteſtatemque ad pedes Regis Jeſu abjiciant Apoc. IV. 10. ſuas opes ei impendant Matth. XXI. 3. 7. 8. exemplo Davidis, Salomonis aliorumque, atque adeo ſuas *monarchias* faciant *Theocratias*, in quibus Deus, ejuſque unctus, ſupremus Rex ſit, 1 Sam. VIII. 7. & XII. 12. Apoc. XI. 15. Pſal. LXXXII. 1.— Atque ut hæc omnia promptius velint Reges hujus mundi, ſerio expendant, ℵ. Jeſum eſſe *Regem* illum *regum*, & *Dominum dominantium* Apoc. XIX. 16. cujus ſunt regna hujus *mundi* Apoc. XI. 15. uſque ad finem terrarum Pſal. II. 8. cui competat *omnis poteſtas in cælo & in terra* Matth. XXVIII. 18. Eph. I. 21. 22. Phil. II. 10. ב. Ab eo proinde ſe *accepiſſe* quicquid habeant dignitatis, & auctoritatis Dan. II. 37. ei proinde fideliter *referendum* eſſe Rom. XI. 36. ג. per *ipſum* eos regnare Prov. VIII. 15. h. e. omnia requiſita ad regnandum; potentiam, ſapientiam, benedictionem, proſperitatem

Marginalia: Juſtitia perſonæ Regum. — Juſtitia vocationis regiæ. — Juſtitia regiminis regii: In protegendo, — In gubernando. — 2. Quoad pietatem in regendo — Argumenta motiva.

tem & *ab eo* ſolo conſequi. ז. Si negligant ſua officia verſus Regem *hunc*, certo certius eſſe privandos ſuis regnis 1 Sam. XIII. 13. Dan. VI. 26. 28. & ad *pecora* dejiciendos Dan. IV. 33. tandem virga *ferrea* ab eo confringendos ac conterendos Pſal. II. 9. 12. Apoc. XIX. 15. 19. Ex adverſo ח. Si officia debita ipſi *fideliter* præſtent, in regno *ſtabiliendos* eſſe 2 Sam. VII. 12. 13. 1 Reg. II. 24. 46. & IX. 5. &c. atque etiam, à Deo quovis bonorum genere *benedicendos* eſſe, ut *corona floreat in capite eorum* Pſal. CXXXII. 18.

7. Quoſvis excitat, ut Regem Chriſtum imitentur.

XXVI. Etiam *ſeptimo*, in functione Mediatoris regia, quibusvis ſuppetit Chriſtianis, quod *imitentur*: 1. Ratione *perſonæ* Regis noſtri, ut, quatenus ille fuit ſapiens, juſtus, fortis, clemens, ἐπιεικής: & quivis Chriſtiani, ut regiæ dignitatis participes, eiſdem virtutibus operam dent Phil. IV. 8. Tum 2. ratione *regiminis*, prout Rex noſter omnibus imperat; ita & ipſi ſibi imperent, ſuiſque affectibus & cupiditatibus Gal. V. 24. Rom. V. 21. & VI. 12. 13. nec patiantur ſe à quovis *ſubjugari* 1 Cor. VI. 12. Etiam 3. ratione *certaminis* & pugnæ; prout Rex noſter cum hoſtibus ſpiritualibus pugnavit, cum *Satana* Matth. IV. 1—11. Joh. XII. 31. & XIV. 30. Rom. XVI. 20. 1 Joh. II. 13. cum *mundo* Joh. XVI. 33. ita & ipſi decertent *præclarum certamen* 2 Tim. IV. 7. cum hoſtibus ſpiritualibus, Satana 1 Pet. V. 7. 8. mundo 1 Joh. V. 4. 5. Rom. XII. 2. carne Gal. V. 17. & ſic quidem, ut certando, ſpirituales illos hoſtes, ope Regis Jeſu Apoc. V. 3. & XVII. 14. *vincant* etiam Rom. XII. 21. 1 Joh. II. 13. 14. & V. 4. Apoc. II. 7. 11. 26. & III. 5. 21. & XXI. 7. Denique 4. ratione *converſationis*, prout Rex noſter regnum duxit non *mundanum* Joh. XVIII. 36. neque cum *faſtu* mundano Zach. IX. 9. Luc. XVII. 20. Conf. Act. XXV. 23. quo regnum, etiam ſibi oblatum, fugiit Joh. VI. 15. ita & ipſi *ſpirituales* ſint Gal. VI. 1. faſtum, aliaque mundana 1 Joh. II. 15. 16. velut quæ ſunt infra *dignitatem* ſuam regiam, aſpernentur 1 Pet. II. 9. Atque ut in his omnibus, Regem ſuum promtius velint *imitari*, juvabit expendere, A. eos ad hoc, regiæ ejus dignitatis factos eſſe *participes* (μετόχους) Heb. I. 7. 8. Apoc. V. 10. ut ei, & in his, magis magiſque aſſimilarentur Rom. VIII. 29, B. In hoc ſummam eorum eſſe *perfectionem*, ut & in regia hac perfectione, Regi perfectiſſimo aſſimilentur Luc. VI. 40. Matth. V. 48. C. Si in his omnibus, Chriſto Regi fuerint aſſimilati *gratia*, aſſimilandos quoque eidem fore, quoad *gloriam* æternam Luc. XXII. 28. Rom. VIII. 17. 1 Tim. II. 12. Apoc. III. 28. & V. 10. & XX. 4. 6. & XXII. 5. 2 Tim. IV. 8. Luc. XXII. 29.

In quibus. — Quibus argumentis motivis.

8. Suppeditat ſolatium. In quibus caſibus. Quibus argumentis conſolatoriis.

XXVII. Tandem *octavo*, in functione Chriſti regia, *conſolatio* ſuppetit efficaciſſima Zach. IX. 9. In caſu A. *paupertatis* & oppreſſionis Pſal. LXXII. 13. B. *tentationum* ſatanicarum Apoc. XII. 7. 9. C. *perſecutionum*, quando copia, viribus & aſtutia hoſtium angimur Pſal. III. 2. 3. quid in his, milleque aliis caſibus, potentius animum noſtrum ſuſtentare & erigere queat, quam (1) nos Regem habere, tam α. *juſtum* Pſal. XLV. 7. & IX. 9. & XCVI. 13. & XCVIII. 9. Jer. XXIII. 15. cum Pſal. XLIII. 2. 3. β. tam *potentem* Jer. IX. 6. Matth. XXVIII. 18. Eph. I. 20. 21. 22. γ. tam *benignum* Zach. IX. 9. *miſericordem* Heb. II. 15. Pſal. LXXII. 13. quam (2) nos habere Regem, qui regnet in *medio hoſtium* ſuorum noſtrorumque, eoſque poſiturus ſit *ſcabellum* pedum ſuorum Pſal. CX. 1. (3) pro ſua *fidelitate* facturus ſit, ut de ſuis noſtriſque hoſtibus glorioſe *triumphemus* 1 Cor. XV. 54. 55. noſque ab *omni* malo liberati Rom. VIII. 37. alta pace, & ſuaviſſima requie, perfruamur.

CAPUT NONUM, DE *Mediatoris Humiliatione*.

Phil. II. 6. 7. 8.

Qui, in forma Dei exiſtens, non duxit rapinam parem eſſe Deo; ſed ipſe ſe inanivit, forma ſervi ſumpta, ſimilis hominibus factus, & habitu compertus eſt ut homo, ſe humiliavit, factus obediens ad mortem, mortem autem crucis.

Tranſitio à præcedentibus ad ſequentia.

I. MEdiatorem fœderis gratiæ contemplati ſumus, quoad ἀξίωμα mediatorium, quoad *nomina*, quoad *perſonam*, & quoad *officia*: jam conſiderandus idem nobis, quoad *ſtatum* geminum, in quo officia exegit: ſtatum ſcil. *humiliationis*, & *exaltationis*. Et *humiliationis* quidem ſtatum examinabimus primò *generalius*, tum *ſpecialius*. *Generalior* contemplatio hujus loci erit, eique fundamentum ſtruent verba Apoſtoli Phil. II. 6. 7. 8.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & exponitur.

II. *Quibus verbis, Apoſtolus, in exemplum humilitatis, Philippenſibus repræſentat* humiliationem Filii Dei, *in quâ duo occurrunt:*

א. Humiliatus, *ſeu perſona, ſeipſum humilians, qui in forma Dei exiſtens.*

Quibus verbis, humiliati notatur

1. Perſona, *in pronomine relativo,* ὃς qui. *Scil. idem ille, qui in præcedentibus in exemplum commendatus fuerat* abnegationis *&* *humiliationis ſui,* τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, idem enim ſentiatur in vobis, quod & in Chriſto Jeſu, *ſupple* ſentiebatur *ſeu erat. Et quodnam illud? Dixerat dudum,* nihil per contentionem, aut inanem gloriam; ſed humilitate verſus invicem arbitrantes, ſuperiores vobis ipſis, ὑπερέχοντες ἑαυτῶν; *quibus immediate ſubjungit:* hoc enim ſentiatur in vobis, quod erat in Chriſto Jeſu. *Eſt ergo humiliatus, Jeſus Chriſtus* θεάνθρωπος, *non quoad hanc aut illam naturam* tantum; *ſed quoad integram* perſonam, *& utramque ejus perſonæ naturam,* divinam *&* humanam, *licet* diverſo modo; *quoad illam,* occultatione *divinæ majeſtatis; quoad hanc,* acceptione *humilitatis.*

2. Forma *præexiſtens, adducta in exaggerationem humiliationis, quod in formâ Dei exiſtens, ſeipſum humiliaverit.* Ἐν μορφῇ Θεοῦ. *Hic egregie diſceptatur, quid ſibi velit μορφὴ Θεοῦ? Ariani ac Photiniani, negantes ὁμοούσιον deitatem Chriſti, & cum illis Eraſmus, Grotius & Sociniani, intelligunt per illam,* externam *quandam & accidentalem tantum* ὁμοιότητα, ſimilitudinem, תמונה *vel* תבנית, *quæ fuerit in egregiâ ejus poteſtate faciendi miracula, ejiciendi dæmonas, ſuſcitandi mortuos &c. Rectius, qui æternitatem deitatis recipiunt, exiſtimant eâ deſignari ipſam ejus* eſſentiam, *naturam cum proprietatibus ejus eſſentialibus, idem ſcil. quod* οὐσία, φύσις, *niſi quod* οὐσία *ſonet* nudam *eſſentiam,* φύσις *eandem, ut veſtitam ſuis* proprietatibus, *majeſtate, potentiâ, ſapientiâ; dum* μορφὴ, *addit in creaturis accidentia, rei naturam conſequentia, quibus quaſi lineamentis,* οὐσία *&* φύσις *natura, confirmatur & depingitur, quomodo & naturam* humanam, *cum ſuis proprietatibus conſideratam exprimit; atque hinc factum videtur, ut* μορφὴν Θεοῦ, *&* δούλου, *&* σχῆμα ἀνθρώπου, *potius quam* Θεὸν *&* ἄνθρωπον *dixerit. Cujus ſententiæ rationes habent:* 1. *Antitheſis formæ* ſervi, *quæ citra dubium notat naturam humanam; proin & forma* Dei, *notat ipſi naturam divinam.* 2. *quod hanc phraſin explicat, per* εἶναι ἴσα Θεῷ. 3. *quod vox* ὑπάρχειν *exigat ſubſtantiam; neque enim res ſubſiſtit in ſuis accidentibus.* 4. *quod in hoc conſentiant, omnes Patres, quos ſiſtit Zanchius & Eraſmus. Quibus accedit, demonſtrata ſuo loco,* veritas *æternæ deitatis in Chriſto, quâ præſuppoſitâ, nihil eſt quod* μορφὴν *ad accidentia cogat reſtringere. Nec valet in contrarium: A. Quod non ſit probabile, Apoſtolum,* μορφὴν *uſum fuiſſe in ſignificatione ſolis philoſophis nota: cum ejus conjugatum* Gal. IV. 19. ὡς μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, quo formetur Chriſtus in vobis, *item ejus ſynonyma* φύσις, οὐσία, χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως, εἰκὼν Θεοῦ, *ipſis nota fuerint, & ſi nota non fuiſſent vulgo, ab eorum Doctoribus explicari potuerint. B. Quod* μορφὴ, ὁμοίωμα, σχῆμα, *idem ſonent Apoſtolo: quæ tamen poſteriora, non naturam; ſed accidentia dicunt, cum Chriſtus* μορφὴν δούλου *depoſuerit in aſcenſione ſuâ. Reſp. Non* μορφὴν δούλου *depoſuit; ſed ejus tantum* humilitatem: *tum &* μορφὴ *notat, cum* eſſentiâ, *&* attributa.

3. Exiſtentia, ὑπάρχων, exiſtens, *vel* ſubſiſtens. *Scil. etiam antequam formam ſervi, h. e. quam humanam naturam aſſumeret* Joh. VIII. 58. *Ut hinc duo intelligamus, nim. perſonam ab æterno ſubſiſtentem, h. e. ab æterno* Deum, *ſeipſam humiliaſſe: & talem ab æterno fuiſſe ſui* juris, *quo poſſet ſeipſum humiliare, poſſet item non; proinde puro puto arbitrio ſeipſum humiliaſſe, ex quo invaleſcit etiam ejus* ταπεινοφροσύνη.

ב. Humiliatio, *quæ complectitur*

1. Abnegationem, *ſeu actum quendam* negativum *quo velut pro* ſuo *non agnovit; ſaltem, pro ſuo non habuit, quod reverâ ſuum erat:* Οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, non duxit ſpolium parum *eſſe Deo. Eſt in his*

α. Actus *abnegandi,* οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, non pro ſpolio habuit. Ἁρπαγμὸν *interpretes, unanimiter per* rapinam, *ſpolium referre ſolent, & per vim & injuriam habet. Exiſtimo tamen diſtinguendum eſſe, inter rapinam* privatam, *quæ nunquam acquiritur abſque injuſtitiâ, qualis erat in Achane* Joſ. VII. 21. *&* publicam *juſto bello partam, qualis obſervatur in Iſraëlitis, Cananæorum bona rapientibus, ex largitione Dei facta. Illam raptores* occultare *ſolent, ut patet in Achane dicto; hanc autem victores, in triumphum* manifeſtare *ſolebant, ut in Romanis Triumphatoribus perſpicuum eſt. Poſteriorem hic intelligi, ex ſcopo mani-*

manifeſtum videtur: intenditur enim abnegatio gloriæ, ex ſpoliis, per victoriam juſtam parandæ. ἡγεῖσθαι *eſt, habere* pro *ſpoliis,* tanquam ſpolia *juſte parta, inque eis* gloriari: *ut ſenſus emergat, Chriſtum in majeſtate ſuâ, quam habebat* in formâ *Dei, noluiſſe* gloriari, *ut Triumphatores in ſpoliis ſuis; ſed abnegare potius, honorem æqualitatis cum Deo, ſive vere competentem, eam non oſtentando, nec ea ſuperbiendo.*

β. Objectum *abnegatum;* τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, eſſe æqualem Deo. *Sunt qui exiſtimant, ſupplendam eſſe Ellipſin* ἑαυτὸν, *vel* τὰ ἑαυτοῦ, *ut ſenſus ſit, eſſe ſe & ſua, quæ habebat ex* forma Dei, æqualia Deo, *idque ne in voce plurali* ἴσα, *cogantur admittere Enallagen numeri pluralis pro ſingulari; quam alii coguntur aſſerere, ut* ἴσα *ſit pro* ἴσον, *vel adverbialiter pro* ἴσως æqualiter. *Prius mihi magis arridet, ut conſtructioni ordinariæ magis congruum.* Ἰσότης *autem hic non* ὁμοιότητα ſimilitudinem *notat, ut Sociniani vellent cum Arianis & Photinianis, ut pro* ὁμοουσίῳ, *habeant* ὁμοιούσιον: *ſed* æqualitatem, *ſcil. eſſentiæ & majeſtatis eſſentialis.* Conf. 2 Cor. VIII. 9. 14. Col. IV. 1. *Vocula* Θεῷ, *hic capi poſſit, vel* eſſentialiter, *ut ſignificetur cum* eſſentia *divina, omnibuſque* perfectionibus *divinis, toti Trinitati eſſe parem; vel* perſonaliter, *cum eſſe parem* Patri *ſuo, quod videtur convenientius analogiæ contextus, quo ſenſu venit verſ.* 9.

2. Inanitionem, *ſeu actum* poſitivum *humiliandi ſeipſum* verſ. 7. ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, ſed inanivit ſeipſum. *Scil. omni gloriâ & æqualitate cum Patre: non ſanè quoad* κτῆσιν *ſeu* poſſeſſionem; *ſed quoad* χρῆσιν, *quoad* uſum: *non quoad* jus; *ſed quoad* manifeſtationem *ordinariam:* ordinariam *inquam, quoniam, extra ordinem, pro re natâ, etiam illam miraculis ſuis manifeſtavit.* τὸ ἀλλὰ, *hic procul omni dubio* adverſative *ſignificat* ſed, *ſenſu commodiſſimo: cum eſſet eſſentiâ & majeſtate Deus, eique æqualis, non ſuperbivit eis, tanquam ſpoliis in triumpho;* ſed *ſeipſum inanivit.* Ἐκένωσε inanivit, הריק evacuavit, *q. ab omni ad nihilum, ſeipſum redegit, ſeipſum orbavit* æqualitate *cum Deo: non ſimpliciter & abſolutè, quaſi Deus ac Deo æqualis eſſe deſierit: ſed ratione ſtatus comparatè, divinam ſuam gloriam occultando, ac ſi eam non haberet, non* deponendo *propriè, aut penitus* abnegando; *neque enim Deus* ſeipſum negare poteſt 2 Tim. II. 13. *Hinc non dicit* οὐδένωσε, annihilavit. Ἑαυτὸν ſeipſum, *ſignificat, ipſum, non ab alio, à Patre ſuo, non* invitum *propter propria peccata inanitum fuiſſe: ſed ſeipſum ſponte inaniviſſe. Inanitio iſta, ex gradibus, triplex notatur:*

A. Ortus, *quæ eſt in aſſumptione naturæ humanæ,* μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, formam ſervi accipiens, cum in ſimilitudine hominum fieret. *Et hic*

α. Aſſumtum, μορφὴ δούλου forma ſervi. Μορφὴ *hic A. nonnullis ſonat* ſimilitudinem *ſervi, quemadmodum commate præcedente notabat* ſimilitudinem Dei, *ut non* verus *ſervus factus fuerit; ſed ſervo* ſimilis. *Sic Eraſmus aliique, qui unioni hypoſtaticæ duarum in Chriſto naturarum inſidiantur. Hoc autem 1. adverſatur ſcopo Apoſtoli; quomodo enim inanire & evacuare dicitur, qui tantum* ſimilitudinem, *non veritatem ſervi aſſumit? Quis item 2. credat,* μορφὴν *hic dici de eo quod* videtur *tantum eſſe &* non eſt *reverà, Alii B. malunt intelligi* conditionem *ſervilem, humilem & abjectam, prout* μορφῇ Θεοῦ, *ſtatum* divinum, *id quod in præcedentibus dudum refutavimus: nec etiam, ut diximus, huc valet, quod in cœlum aſcendens, procul dubio,* formam *ſervi depoſuerit: cum non formam ipſam ſervi depoſuerit; ſed* humilitatem *tantum ejus formæ. Accuratiſſime igitur C. ſentiunt, qui exiſtimant per* formam ſervi, *hic intelligi ipſam humanam ejus naturam; ſed veſtitiam ſuis qualitatibus ſervilibus; prout per* formam Dei *intelligunt ipſam naturam divinam, cum ſuis proprietatibus, majeſtate & gloriâ divinâ. Eſt autem Chriſtus,* ſervus *ſeu mancipium Dei* Jeſ. LIII. 11. *non tantum ex eo, quod in æterno fœdere gratiæ, omnem reatum & cauſam peccatorum electorum in ſe ſuſceperit, à quâ tamen ſervitute, ſeipſum jam peractâ ſolutione exoneravit: ſed etiam ex humana natura, juxta quam omnes homines ſervi Dei ſunt.*

β. Aſſumtio, λαβὼν aſſumens. *Significat Chriſtum hanc formam ad ſe ſumſiſſe, vel ſibi aſſumſiſſe in unitatem perſonæ, per unionem perſonalem, quod eſt* ἐπιλαμβάνεσθαι Heb. II. 16. *ac proinde naturam* aſſumtam, *non fuiſſe partem perſonæ* aſſumentis.

γ. Aſſumendi modus, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, in ſimilitudine hominum factus. *Ex quo olim Marcionitæ & alii perperam colligebant, Chriſtum, non verum hominem factum eſſe; ſed* ſpeciem *tantum & phantaſma hominis geſſiſſe, nec proinde verè mortuum fuiſſe, reſurrexiſſe &c. Sed parum obſervabant, hominem homini* ſimilem *eſſe in natura &* ſpecie, *ſicut ovum ovo* ſimile *dicitur; nec ſimilitudinem ſemper excludere identitatem* Rom. VIII. 3. Heb. IV. 15. *quo ſenſu, Chriſtus dicitur* ſimilis fratribus *ſuis* Heb. II. 19. &

& Adamus, genuiſſe filium Seth, ad imaginem *ſeu ſimilitudinem ſuam* Gen. v. 3. *qui ex hypotheſi Phantaſticorum, non fuiſſet* verus *homo. Fuit ergo Chriſtus in ſimilitudine hominum, vel vulgarium & abjectiorum, qui ſubinde homines appellantur* Jud. xvi. 7. 11. Pſal. lxxxii. 7. *vel aliorum quorumvis hominum, quorum unus non erat, qui non erat merus homo, nec peccator. Nec prætereundum, quod dicatur γενόμενος* factus, *quo unio ſignificatur hypoſtatica, perſona divina cum humana natura, ſine qua unitione, non poſſet dici* factus homo; *ſed tantum* adjunctus homini.

B. Vitæ, *καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος*, & habitu inventus ut homo. *H. e. habitu, geſtu, totaque vivendi & converſandi ratione externa, deprehenſus homo. σχῆμα à σχέω, ſicut habitus ab habeo: notat habitum, geſtum, ſpeciem omneque externum, quod incurrit in ſenſus, à quo quid agnoſcitur, quo veritatem humanæ ſuæ naturæ paſſim Chriſtus demonſtravit* Luc. xxiv. 39. Joh. xx. 20. 27. *Non eſt idem cum μορφῇ, ὁμοιώματι, non inanis figura & ſpecies corporis, quaſi Chriſtus non eſſet verus homo; ſed talis habitus qui demonſtrat rei veritatem, ſicut τύραννον σχῆμα ἔχειν, apud Sophoclem, eſt ſe* tyrannum præſtare, *demonſtrare. Hinc εὑρεθεὶς dicitur*, inventus, *compertus, certiſſimis argumentis eſt, ὡς ἄνθρωπος*, ſicut homo, *ſcil.* verus, *vulgaris, ut ὡς hic ſit affirmantis, ſeu* veritatis *nota*, *non* ſimilitudinis, *ſicut* Joh. i. 14. *q. d.* habitum hominis, *nim. id omne, per univerſam vitam & converſationem præ ſe ferens, quod vere erat, ſcil. homo.*

C. Mortis, humiliavit ſeipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. *Eſt hic*

1. Humiliatio, *ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν*, humiliavit ſeipſum. *Quis? Chriſtus, Filius Dei. Quem humiliavit? ſeipſum; non, volens nolens, humiliatus eſt ab alio; ſed ſponte humiliavit ſeipſum: & quidem velut θεάνθρωπος: quoad* divinam *naturam, occultando, & quaſi ſubducendo, majeſtatem æqualitatis cum Patre ſuo; quoad* humanam *naturam, ſuſcipiendo ſtatum ac ſortem demiſſam, abjectam, quaſi malefici; atque etiam in iſto ſtatu, ſe quam humillime gerendo verſ.* 5.

2. Argumentum *ſeu* materia *humiliationis*, factus obediens ad mortem. *Obediens ὑπήκοος, ab ὑπακούω* ſubmiſſè audio, *ſcil. ut ſuperioris voluntatem percipiam primo, tum exſequar promte. Fuit Chriſtus obediens, tum Deo* Patri; *tum etiam* hominibus, *Parentibus, Magiſtratui, Judæo, Romano.* Ad mortem uſque. *μέχρι* uſque, *hic non* excluſivè; *ſed* incluſivè *capiendum, ut ſignificetur, ipſum obedientem fuiſſe, non tantum* uſque *ad mortem; ſed &* in *morte; imo tantam fuiſſe ejus obedientiam, ut ad* mortem *etiam pertigerit, quin ad mortem omnimodam, naturalem, ſpiritualem & æternam.*

3. Gradus *humiliationis ad mortem, θανάτου δὲ σταυροῦ*, mortem autem crucis. *Non ordinariam ac* naturalem, *nec violentam etiam qualemcunque, comburii, lapidationis — ſed præciſe* crucis. *Σταυρὸς, à* T. *cujus figuram geſtat crux, ſonat* ſtipitem defixam, *eam nominatim à qua ſuſpendebantur egregie malefici: Chriſtianis notat iſtud lignum in quo Chriſtus mortuus eſt* Matth. xxvii. 32. 40. *metonymicè non raro univerſam Chriſti paſſionem, cujus præcipuam præſtabat partem* Heb. xii. 2. Eph. ii. 16. *hic mortis Chriſti illud genus ignominioſiſſimum, quod Latini* malam crucem, infelicem arborem, infamem ſtipitem, damnatum ſtipitem *appellant, quod, ſententia Appiani* Civil. lib. 2. *ſervis dictabatur: Hebræis inſuper* maledictum Deut. xxi. 23. *quod Chriſtus ſubire debuit, ut eo ſuos à maledictione liberaret* Gal. iii. 13.

Pars Dogmatica.

Mediator ſeipſum ad maledictam uſque crucem humiliavit. III. Ex dictis igitur manifeſtum eſt, quod Filius Dei, Jeſus Chriſtus, per varios gradus, ad extremam uſque crucis maledictionem, ſeipſum demiſerit. Dicitur enim, in *formâ Dei*, h. e. in eſſentia & majeſtate Dei *exiſtens, ſpolium non duxiſſe*, quod Deo eſſet æqualis: ſeipſum *inaniviſſe*, formam ſervi aſſumſiſſe, hominibus gregariis ſeipſum aſſimilaſſe, ſeque ipſum *humiliaſſe*, in nativitate, vitâ & morte. Similia, quoad rem, Apo-

Probatur, 1. Scripturis. ſtolus prodit Heb. ii. 7. 9. 10. 17. 18. 2 Cor. viii. 9. & ipſe Servator Matth. xvii. 22. Marc. ix. 31. & x. 33. 34. Luc. ix. 44. & xxiv. 26. quæ prædicta etiam leguntur Jeſ. liii.—Pſal. xxii. & viii. 5. 6. 2. Rationibus. Fundamentum extremæ hujus humiliationis, eſt in *expromiſſione* Chriſti mediatoria. Quia enim (1) protoplaſti, transgreſſione mandati divini, & violatione fœderis legalis, & nos omnes in ipſis, nos *elevaveramus* ſupra Deum, ejuſque legem, eoque demeriti eramus extremam humilitatem, uſque ad *mortem*, & æternam *exſecrationem* Rom. v. 12—Gal. iii. 10. Deut. xxvii. 26. ideo neceſſum fuit, ut expromiſſor, pro redimendis, extremam ſubiret *humiliationem* Jeſ. liii. 2—7. 2 Cor. v. 21. Gal. iii. 13. & iv. 4. 5. Quia etiam (2) redimendi iſti, ad ſummum altitudinis & gloriæ gradum, per ipſum elevandi erant Eph. ii. 4. 5. 6.

hinc

hinc ipſe extremum *humiliandus* erat 2 Cor. VIII. 9. Gal. III. 13. 14. Quia (3) in hac filii ſui humiliatione, manifeſtanda erat, ab *una parte* rigidiſſima Dei *juſtitia* vindicativa, verſus expromiſſorem 2 Cor. V. 21. Rom. III. 25.: ab *altera parte*, inexhauſta ejus *miſericordia*, verſus peccatorem redimendum Eph. II. 4. 7. 8. conveniens omninò erat, ut expromiſſor ad extremam humilitatem & miſeriam dejiceretur, per quam *ſervus* fieret Phil. II. 7. Jeſ. LIII. 10. 11. &, quod pejus, *vermis* Pſal. XXII. 7. imò, quod peſſimum, *κατάρα* Gal. III. 13. & *peccatum* 2 Cor. V. 21.

Quid ſtatus humiliationis,

IV. Eſt autem ſtatus *humiliationis*, ille, quo Mediator θεάνθρωπος, quoad *divinam* quidem naturam, ſeipſum privavit uſu & manifeſtatione gloriæ, ſibi aliàs competente; & quoad *humanam* naturam, cum extremâ humilitate, ſubjectus eſt *legi* divinæ, ad perferenda & agenda omnia, quæ ad reſtitutionem peccatoris requirebantur Phil. II. 7. 8. Gal. IV. 4. 5. Hic humiliationem aſſerimus toti θεανθρώπῳ, eo quod ei competat ut *Mediatori*, quem agit ut θεάνθρωπος, ſicut alibi ex profeſſo demonſtravimus Cap. II. hujus lib. & quidem, quoad utramque naturam: quoad *divinam* quidem, ratione *occultationis*, quâ ſeipſum, in humanâ naturâ abſcondit, ut in tabernaculo (ἐσκήνωσε Joh. I. 14.) & *manifeſtatione* gloriæ ejus, quam ab æterno habuit apud Patrem Joh. XVII. 5. ſeipſum orbavit, ut nulla *forma*, nullus *decor*, in eo obſervaretur, quo aut honorabilis aut acceptabilis eſſe poſſet Jeſ. LIII. 2. niſi quod *extra ordinem*, perpetratione miraculorum, aliiſque modis, ſeipſum ſubinde manifeſtaverit 1 Tim. III. 16. 1 Joh. I. 1. 2. Luc. II. 9. 11. 12. Matth. XVII. 2. 3. 4. 5. Joh. XIV. 8. 9. 10. 11.: quoad *humanam*, ratione intrinſecæ *depretiationis* ac miſeriæ quam accepit, de quâ Jeſ. LIII. 2.—quâ viliſſimo mancipio fuit abjectior Phil. II. 7. *vermis non vir*, opprobrium hominum & contemptus populi Pſal. XXII. 7. Cujus humiliationis *ſcopus* fuit, ut legi ſubjiceretur Gal. IV. 4. ad præſtandum ejus δικαίωμα pro redimendis Rom. VIII. 3. tum *agendo*, tum *puniendo*, ut ſuo loco, σὺν Θεῷ, ex profeſſo oſtendemus.

(Quoad divinam naturam. — Quoad humanam naturam.)

Humiliatio iſta apparet

V. Apparet iſta humiliatio *primo* in ejus *conceptione*, quatenus 1. aſſumendo humanam naturam, in unitatem ejuſdem ſecum perſonæ, æternus Dei Filius, Creator omnium, quaſi *factus* eſt in tempore, & è muliere, cujus ipſe creator erat Gal. IV. 4. cum 1 Tim. III. 16. eaque ratione quaſi *occultatus* eſt in carne Joh. I. 14. quatenus 2. humanam iſtam naturam aſſumpſit, ex ſubſtantiâ virginis, è regio quidem Davidis ſanguine oriundæ: ſed maxime tamen *pauperis*, humilis & abjectæ conditionis Luc. I. 48. Matth. XIII. 55. Marc. VI. 3.

1. In conceptione.

2. In nativitate.

VI. *Secundo* in *nativitate*, in quantum 1. qui ab æterno, in æternum, Deus *erat* vivens, benedictus in ſecula; nihilominus in plenitudine temporum, *naſci* voluit ex muliere Pſal. XC. 2. cum Matth. I. 25. & qui omnibus, & vitam, & halitum, & omnia ſubminiſtrat Act. XVII. 25. à miſerâ mulierculâ vitam & halitum accepit. In quantum 2. ipſa ejus *nativitas* circumſtantiis laborabat contemptiſſimis, quando natus eſt, non domi Matris ſuæ; ſed apud peregrinos Luc. II. 4. 5. 6. non in palatio, ſed diverſoriolo; non in commodo quodam ejus conclavi, ſed in ſtabulo apud pecudes, quod locus ei non eſſet in diverſorio Luc. II. 6. 7. quod ſplendor gloriæ & majeſtatis divinæ, obvolutus fuerit faſciis, & collocatus in præſepi. *Ibid.*

3. In vita.

VII. *Tertio* in *vita*, quâ 1. qui ſummus erat νομοθέτης, Jeſ. XXXIII. 22. ſubjectus fuerit *legi* Gal. IV. 4. Matth. V. 17. Gal. III. 19. Quâ 2. qui *Satanam* catenis caliginis conſtrictum ſervat, ad judicium magni diei Jud. vſ. 6. Satanæ violentiſſimis & ſubtiliſſimis *tentationibus* fuerit expoſitus Matth. IV. 1.—11. Luc. IV. 1.—14. Quâ 3. qui eſt *Dominus gloriæ* 1 Cor. II. 8. *Deus benedictus in ſecula* Rom. IX. 5. tot quorumvis, vel viliſſimorum odia, opprobria, perſecutiones; & quæ non? expertus eſt Joh. XV. 18. Matth. XIII. 55. Pſal. XXII. 6. Heb. XII. 2. 3. Marc. III. 21. Matth. XII. 10. 24. & XXVI. 14. 15. 16. Quâ 4. qui nihil *mali* fecerat, ipſo Judice, ſibi cætera ſatis iniquo, & quidem pro tribunali, in os ſuorum adverſariorum, pronunciante Matth. XXVI. 23. nihilominus *omne malum* ſubiit Heb. IV. 15. h. e. non eas tantum infirmitates, quibus ex humanæ naturæ conditione, promiſcuè ſumus obnoxii, famem, ſitim, dolorem, moleſtias &c. ſed & alia quævis, magis peculiaria abjectiſſimæ illi conditioni, cui ſeipſum pro nobis expoſuit Jeſ. LIII. 2.— Uſque adeo, ut univerſa ejus vita non fuerit niſi ſentina miſeriarum & paſſionum.

4. In morte.

VIII. *Quarto* in *morte*, ubi (1) perfide *proditus* à proprio diſcipulo Matth. XXVI. 14. 15. 16. & XXVII. 4. (2) turpiter *deſertus* ab omnibus ſuis diſcipulis Matth. XXVI. 56. (3) à dilectiſſimo *diſcipulo* ter, & tam enormi modo, abnegatus Matth. XXVII. 69.—(4) falſis teſtimoniis, ludificationibus, percuſſionibus, colaphis &c. indigniſſimè *exagitatus* Matth. XXVI. 59. 69. (5) ſine ullâ cauſâ, tam à curiâ *Judaica*, quam *gentili* Pilati, injuſtiſſimè ad extremum ſupplicium condemnatus Matth. XXVII. 11.—27. (6) à militibus barbare tractatus Matth. XXVII. 27.—35. (7) crucifixus ignominioſiſſimo modo, medius inter duos latrones, extra urbem, in Golgotha, loco infami Joh. XIX. 17. 18. Matth. XXVII. 38. (8) pendens in cruce, diriſſimis cruciatibus *excarnificatus*, animam trahens, etiam ſarcaſtice *deriſus*, ab omni ſpectatorum genere Matth. XXVII. 39.—44. (9) præciſe *maledictum* illud mortis

ris genus admiſit, ut *maledictio fieret* pro peccatoribus maledictus Gal. III. 10. 13. Atque adeo morte iſtâ, *lux* mundi *extincta*, *ſanitas* mundi *vulnerata*, *vita* occiſa, & *Servator* mundi, qui *peccatum non cognoverat*, pro peccatoribus *factus eſt peccatum* 2 Cor. V. 21.

5. In ſepultura. IX. *Quinto* in *ſepulturâ*, quâ A. qui clavem poſſidet *inferni & mortis* Apoc. I. 18. I. Cor. XV. 55. 56. 57. qui non debebat videre *corruptionem*; nihilominus conjectus eſt in ſpecum corruptionis Jeſ. XXXVIII. 17. quâ B. qui Rex regum erat, & Dominus dominantium, funeratus eſt, abſque ullis ſolemnibus funeralibus, neque C. in ſepulchrum *majoribus* ſuis conveniens; ſed in ſepulchrum *alienum*, ut qui non habeat quo caput reclinaret Luc. IX. 58. nec D. à *ſuis*: ſed *alienis*, quamvis clam ejus diſcipulis, Joſepho Arimathenſi, & Nicodemo Joh. XIX. 39. 40.

6. In deſcenſu ad inferos. X. *Sexto* in *deſcenſu ad inferos*; utpote per quem, non tantum A. ad triduum fuit quaſi *captivus* mortis & peccati, non aliter, quam ſi ipſe peccatum commiſiſſet Act. II. 24. 25. 26. 27. 31. Pſal. XVI. 13. Rom. VI. 9. & quaſi ſub triumpho Satanæ, peccati, mundi ac poteſtatis tenebrarum Heb. II. 14. Rom. VI. 23. 9. Matth. XXVIII. 62.—Sed etiam B. in animâ ſuâ, *infernales* pœnas, noſtris peccatis debitas, ſuſtinuit, tam ratione *damni* Matth. XXVII. 46. ex Pſal. XXII. 2. quam ratione *ſenſus* Matth. XXVI. 38. Joh. XII. 27. Hæc omnia, eo tantum, hic quidem adducimus, ut perſpiciamus extremam Mediatoris humiliationem, in ſubſequentibus, ſingula horum, in ſuâ latitudine expedituri.

Pars elenchtica.

Quæritur: 1. An Mediator humiliatus fuerit ſecundum humanam naturam tantum?

XI. Controverſiæ hujus capitis, ingredientia hujus humiliationis particularia, conceptionem, nativitatem &c. concernunt, ſuis locis, ξὺν Θεῷ, peculiariter dicenda ſunt, hujus loci tria tantum ſunt κρινόμενα, *primo*, an Mediator humiliatus ſit *tantum* ſecundum humanam naturam? Sociniani quia *divinam* non recipiunt: Pontificii, quia *ſecundum* naturam tantum *humanam*, eum Mediatorem prædicant: Lutherani, quia inanitionem nihil aliud volunt eſſe, quam evacuationem *divinæ majeſtatis*, humanæ naturæ communicatæ; affirmativam tuentur: Reformati ex adverſo, Mediatorem quoad *utramque* naturam humiliatum ſtatuunt: quoad naturam *divinam* quidem, ratione

Divortium ſententiarum. *occultationis* gloriæ ſeu quoad κρύψιν tantum; quo modo Sol obſcurari dicitur, quando per interjectas nebulas, aliudve opacum, non ſpargit ad nos radios ſuos: quoad humanam autem; ratione *de-*

Negativa probatur. *preſſionis* intrinſecæ: adeoque quæſtionem negant, quia 1. κένωσις ſeu μορφῆς Θεοῦ, ſeu ἰσότητος Θεοῦ, factâ aſſumtione μορφῆς δούλου, non poteſt non deſignare occultationem gloriæ, quæ non poteſt non reſpicere *divinam* naturam. 2. Quia gloriam & majeſtatem naturæ divinæ *occultatam* ſatis clarè ſignificat ipſe Servator, quando eâ ſe glorificandum à Patre petit Joh. XVII. 5. Quia 3. Apoſtolus teſtatur 2 Cor. VIII. 9. eum quando *dives erat* (procul dubio ſecundum divinam naturam) *pauperem factum* fuiſſe; non ſane *privatione* divitiarum divinæ naturæ Col. II. 9. proinde *occultatione*, quæ, citra omne dubium, reſpicit naturam *divinam*. Quia 4. omnibus fatentibus, divina Mediatoris natura, per periodum humiliationis, *latuit ſub velo* & quaſi tabernaculo carnis, niſi quod extra ordinem & ſuis tantum, aliquando patuerit Joh. I. 14. 15. Quia 5. ſi *divina* natura ac majeſtas non fuiſſet *occultata* per aſſumtam carnem, utique omnibus patuiſſet, & manifeſtus fuiſſet, ut *Dominus gloriæ*: jam autem *non patuit* Jeſ. LIII. 2. 3. 1 Cor. II. 8. Phil. II. 7. 8. In contrarium duo ferè cauſantur Pontificii: Objectiones negativæ refelluntur. nim. 1. quod ex noſtrâ hypotheſi, divina natura *mutata* fuiſſet. 2. quod *imperfecta* etiam. Utriuſque conſectarii falſitas ſatis ſuperque perſpicitur è dictis: ex gloriâ enim divinæ naturæ occultatâ, non infertur aliqua intrinſeca ejus aut mutatio, aut imperfectio. Socinianorum ſententia corruit, per divinæ Chriſti naturæ veritatem, alibi aſſertam. Lutheranorum itidem, per negatas cap. IV. proprietates divinæ naturæ, ut communicatas, unione hypoſtaticâ, humanæ naturæ.

2. An forma Dei ſignificet naturam, an Majeſtatem Dei, an utrumque? Divortium ſententiarum. XII. Hinc etiam *ſecundo* quæritur, an per μορφὴν Phil. II. 6. intelligenda ſit forma *ſubſtantialis*, an *accidentalis*? ſeu, an *forma Dei* denotet *eſſentiam* Dei, an *majeſtatem* Dei, an *utrumque*? Et ſi poſtremum; an *primario* gloria & majeſtas, & *ſecundario* ipſa Dei eſſentia? Convenit apud omnes, tam veteres, quam recentiores, tam Reformatos, quam Lutheranos (Antitrinitarios enim hic non moramur) formam duplicem eſſe, ſubſtantialem & accidentalem, adeoque per *formam Dei*, intelligi poſſe ipſam *naturam*, ſeu id per quod Deus eſt, ut eſſe in formâ Dei ſit, eſſe naturâ Deum: atque etiam majeſtatem & gloriam Dei, idem eſſe cum natura ejus; diſſidium tantum eſt, an in textu per *formam Dei*, intelligenda ſit *natura*, an *majeſtas* Dei, E veteribus atque Reformatis nonnulli, v. g. Joh. Piſcator, ſtatuunt *non naturam*; ſed *gloriam* hic intelligi ab Apoſtolo, cum his faciunt Lutherani, quamvis hæſitanter: *Hoc loco*, (inquit Joh. Gerard. Exegeſ. loc. IV. §. 495.) *negamus*, (ſcil. per *μορφὴν Θεοῦ πρώτως καὶ κυρίως ſignificari hac phraſi ipſam divinam eſſentiam: in ſe & abſolute ſecundum τὸ εἶναι conſideratam; ſed dicimus intelligi per eam* ſtatum divinum, *ſeu conditionem divinam, nempe gloriam & majeſtatem divinam.* Fatetur ergo, *ſecundario* & minus principaliter, etiam intelligi *naturam* & eſſentiam Dei. Ex adverſo

Refor-

Reformati communiter, cum pleriſque Patribus, per μορφὴν Θεοῦ, intelligunt primo & *principaliter*, *naturam* Dei; ſecundo & minus principaliter, majeſtatem Dei. Etenim 1. id procul dubio per μορφὴν Θεοῦ, primo & primariò intelligitur, per quod erat ἴσος Θεῷ; aſt per *naturam* divinam erat ἴσος Θεῷ. 2. id per μορφὴν Θεοῦ primario intelligitur; quod in ἀντιθέσει commatis ſequentis correlativi, intelligitur per μορφὴν δούλου: aſt per eam *primario* intelligitur *natura* hominis ſervilis. Tum etiam 3. ad ſcopum Apoſtoli efficacius ſtringet, ſi ſic arguat: Chriſtus, cum eſſet Deus, ac proinde in *æquali gloria* cum Patre; ita tamen ſe demiſit, ut *naturam* ſervi, h. e. hominis aſſumeret, fieretque ſervus Deo Patri, uſque ad ignominioſiſſimam crucis mortem. Non addam 4. unanimem fere antiquitatis conſenſum: & quod 5. nihil obſtet in contrarium.

Argumenta orthodoxa.

Objectiones.

Si enim cauſentur, quod 1. noſtra vocis ſignificatio ſit nimium philoſophica, regeram fuiſſe, apud Græcos Philippenſes, ex receptâ Ariſtotelis philoſophia, vulgarem: Quod 2. Marc. XVI. 12. aliâ veniat ſignificatione: fatebor quidem; ſed dicam, non neceſſario eadem ſignificatione hoc loco venire. Quod 3. tres voces in textu, μορφὴ, ὁμοίωμα & σχῆμα ſint ſynonima; id probandum ipſis incumbet, cum in parte *exegetica* ſatis commode diſtinxerimus. Quod 4. per *formam ſervi*, in ἀντιθέσει non intelligatur ipſa *natura* hominis; ſed *conditio* tantum *ſervilis*, quia formam ſervi in exaltatione ſuâ depoſuerit (negabo ipſum in exaltatione *formam ſervi* depoſuiſſe, cum ſervus Dei conſtanter maneat; ſed *humilitatem* tantum formæ depoſuit. Quod 5. *forma*, & *eſſe in* formâ, ſint diſtincta, cum idem dici nequeat eſſe in ſeipſo; cum igitur Filius Dei *ſit ipſa* Dei forma ſecundum divinam naturam, dici non poſſit ſecundum eandem naturam, eſſe *in forma* Dei: agnoſcam, quod forma non ſit in forma, Deitas in Deitate, natura in natura; ſed negabo filium Dei, quâ ſecunda perſona eſt, eſſe *ipſam formam*, Deitatem ſeu naturam Dei, ſed *habere* eandem formam, Deitatem & naturam divinam cum Patre ſuo, eoque ſenſu dici eſſe *in forma Dei*. Quod 6. ſi *in forma* Dei eſſe, non aliud ſit, quam eſſe *natura Deum*, etiam Pater & Spiritus S. dici poſſint eſſe in forma Dei: dicam nihil in eo eſſe abſurdi, perinde ut non eſt, ſi dicantur, ex adverſariorum ſententia, eſſe in *majeſtate* & *gloria* Dei. Quod 7. per formam Dei talis intelligatur gloria, quam *videre* poſſent Philippenſes, ut ejus κένωσιν imitarentur, de quâ Joh. I. 14. regeram, intelligi *naturam* illam, quâ perſona erat ἴσος Θεῷ, & *gloriam* illam; de qua, ex inſtitutione Pauli, non ex oculari viſione, perſuaſi erant, quod in incarnatione fuerit *occultata*; extremâ humiliatione, quam imitari deberent. Confer partem *exeget.* & *dogmat.*

3. An humiliatio in eo conſiſtat, quod Chriſtus majeſtatem & gloriam divinam, humanæ naturæ communicatam, depoſuerit?

XIII. *Tertio* quæritur, an humiliatio Mediatoris in hoc conſiſtat, quod majeſtatem & gloriàm, unione perſonali, humanæ naturæ communicatam, non quidem quoad κτῆσιν & οὐσίαν, ſed quoad χρῆσιν & ἐξουσίαν, depoſuerit? Lutherani in gratiam omnipræſentiæ *carnis* Chriſti in S. cœnâ *oraliter* manducandæ, & communicatas humanæ naturæ *proprietates divinas*, in quibus eſt majeſtas & gloria divina, affirmant: ex adverſo negant Reformati, eo quod 1. Chriſtum non tantum ſecundum *humanam*; ſed etiam ſecundum *divinam* naturam, humiliatum fuiſſe jam ante §. X. docuerimus. 2. Fundamentum ſententiæ Lutheranæ, nim. communicata humanæ naturæ idiomata *divina*, ſupra cap. IV. §. XXIV. ex profeſſo deſtruxerimus. Accedit 3. quod Lutherani, affirmantes, quibus proinde, ex lege, incumbit probatio, in hoc humiliationem conſiſtere, nec probaverint, nec probare conati ſint.

Pars practica.

Praxis humiliationis Chriſti: 1. Nobis commendat Mediatoris gratiam;

XIV. Prout *elenchus* humiliationis Chriſti; ita & *praxis* ejuſdem, reſpicit ingredientia ejus particularia, conceptionem, nativitatem &c. ſuis locis peculiariter docenda: generalior tamen hujus humiliationis contemplatio *primo* nobis commendat ineffabilem Mediatoris *gratiam*, juxta Apoſtolum 2 Cor. VIII. 9. *Scitis gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quod propter vos, pauper factus ſit, ut vos illius paupertate diteſceretis.* Quam gratiam evidentius etiam perſpiciemus, ſi diſtinctius cogitemus 1. *Perſonam*, ſeu humiliatam ſeu humiliantem, quæ fuit, non *homo* quivis, vel humilis vel illuſtris; neque *Angelus* etiam, vel ſupremi ordinis: ſed ipſe *Filius Dei*, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, Patri ſuo ἴσος, tam quoad naturam, quam quoad gloriam, *effulgentia gloriæ, & character perſonæ ejus* Heb. I. 3. *imago Dei inviſibilis* Col. I. 15. πλούσιος ὢν 2 Cor. VIII. 9. in quo *omnes theſauri abſconditi ſunt* Col. II. 3. Si 2. cogitemus ipſam *humiliationem*, quâ *non duxit rapinam, æqualem eſſe Deo*, non ſuperbivit, ut victores triumphantes, ſpoliis ſuis; ſed ſeipſum ἐκένωσε *evacuavit* penitus omni majeſtate & *gloria* nativâ, atque ita ſeipſum humiliavit, ad *mortem* uſque ignominioſiſſimam crucis. Si 3. cogitemus *gradus* humiliationis, per ſingula ejus ingredientia, quoad *conceptionem*, *nativitatem* &c. quoad ingreſſum, progreſſum & egreſſum vitæ ſuæ &c. Si 4. addamus *cauſas* humiliationis impellentes, *intus* quidem puram putam *gratiam* 2 Cor. VIII. 9. *extus* extremam hominis *miſeriam*, faſtu adverſus Deum contractam. Cont. Jeſ. XIV. 11.—20. Matth. XI. 23. Si 5. conferamus humiliationis *finem*, ut miſeros & abjectos *exaltaret* 2. Cor. VIII. 9. Iſta omnia ſi devote coacervemus, ſuppetet ſanè A. quod *animo* profunde *miremur divitias gratiæ* Eph. I. 7. Imo

Argumenta commendationis,

Uſus commendationis

 τὸ

τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν χρηστότητι ἐφ᾽ ἡμᾶς, *exundantes divitias gratiæ ipſius, in benignitate ſuper nos* Eph. II. 7. B. Quod *ore* pleno prædicemus, exclamando: *Quis ſicut Dominus Deus noſter! qui habitat in excelſo, qui humiliat ſe, ad videndum in cœlo & in terra, qui erigit de pulvere tenuem, qui elevat de ſterquilinio egenum, ut ſedere faciat eum cum magnificis populi* Pſal. CXIII. 5.—8. C. Quod quavis gratitudine, promptiſſime referamus Pſal. CXVI. 12.

2. Præſtat ſolatium. In quibus caſibus.

XV. *Secundo*, præſtat humiliatio Mediatoris, ſuaviſſimum *ſolatium*, his 1. qui ſunt in *formâ ſervi*, hoc eſt, extremum humiliati, ſeu abjecti & contemti in mundo 1 Cor. IV. 13. Rom. VIII. 36. Conf. Jeſ. LIII. 2. 3. His 2. qui cum Chriſto ſunt humiliati ad ignominioſiſſimam *mortem crucis*, h. e. quos hoſtes Chriſti, ad ignominioſiſſimam mortem perſequuntur 1 Cor. IV. 9. Pſal. XLIV. 23. His 3. qui ſunt quaſi *vermiculi* in mundo Jeſ. XLI. 14. Conf. Pſal. XXII. 7. His 4. qui ſunt *pauperes* in mundo, & quaſi *ſervi* & mancipia, infirmæ conditionis homines 2 Cor. VIII. 2. 9. Rom. XV. 16. Pſal. XXII. 25. In his aliiſque humiliationis caſibus, quantum juvat devotè cogitare A. & Mediatorem noſtrum, quamvis in *forma* Dei exiſtentem, ac Deo *parem*, fuiſſe *evacuatum* omni *gloria* & honore. Idque B. *ſui* cauſa 2 Cor. VIII. 9. ut *ſe* exaltaret. Atque adeo C. in hac ſuâ humiliatione, ſe *conformes* fieri *imagini* Filii Dei Rom. VIII. 29. in quo ſumma eorum conſiſtat perfectio Luc. VI. 40. *ſe crucem Chriſti* portare, eoque ſeſe genuinos Chriſti diſcipulos probare Luc. IX. 23. Etiam D. *indecorum* eſſe, ut diſcipulus ſit melioris conditionis, quam *magiſter* ſuus Matth. X. 24. Tandem E. ſi cum magiſtro *humilientur*, cum eo etiam *exaltandos* fore Rom. VIII. 17. cum Phil. II. 10. quod ad hoc *ipſe* humiliatus, ac *pauper* factus ſit, ut ipſos exaltaret, ſeu *divites* faceret 2 Cor. VIII. 9. Quibus argumentis *lætari* poſſunt in Rege ſuo *paupere* Zach. IX. 9. imo *gloriari* in humilitate ſua Jac. I. 9. 10. Rom. V. 3.

Quibus argumentis conſolatoriis.

Quibus legibus.

Modo 1. ad exemplum Chriſti, qui non tantum humiliatus eſt aliunde, à Patre Jeſ. LIII. 3. 4. 6. ſed & *ſeipſum* inanivit, humiliavit: non tantum *humiliari* nos patiamur ab aliis, Deo aut hominibus: ſed & nos ipſos ſponte *humiliemus* 1 Pet. V. 6. crucem noſtram ſponte *tollamus* Luc. IX. 23. ut & in hoc Chriſtum *ſequamur*, eique aſſimilemur. Modo 2. cum Chriſto, in humiliatione noſtri, *Deo obediamus*, ei non obmurmurando; obediamus *ad mortem* uſque; imo ad mortem *crucis*, h. e. ad ignominioſiſſima & peſſima quævis 1 Cor. IV. 9. 13. Modo 3. cum Chriſto, iſtam noſtri humiliationem, & ſi quid nobis adeſt boni & excellentis, non *habeamus pro rapina*, h. e. eo non elevemur, *ſuperbiamus* 1 Cor. IV. 6. 7. & XV. 10. Pſal. CXV. 1.

3. Reprehendit: Quos peccatores.

XVI. *Tertio*, reprehendit *faſtum* & perverſitatem eorum, qui 1. cum reverà non ſint niſi in *forma ſervi*, adnituntur eſſe *in forma Domini*, imo in formâ *Dei* Gen. III. 5. Jeſ. XIV. 12. 13. 14. Quatenus, pro eo quod Chriſtus in *forma Dei exiſtens*, *ſe ipſum evacuavit*, *humiliavit*; ipſi tumentes & inflati animo 2 Cor. XII. 20. 2 Tim. III. 4. ſeipſos extollunt A. *ſupra Deum* Exod. V. 2. Jeſ. XIV. 12. 13. 14. Act. XII. 22. 23. 2. Theſſ. II. 4. Deumque aſpernantur Job. XXI. 14. 15. Jer. XLIV. 16. 17. B. *ſupra ſeipſos*, quatenus ὑψηλοφρονοῦντες Rom. XI. 20. ſe *majores* faciunt, quam reverà *ſunt*, ſibi arrogando quæ *non* habent Apoc. III. 17. Gal. VI. 3. aut ſupra modum elevando, quæ *habent* 2 Reg. X. 16. C. *ſupra alios* 1 Cor. IV. 6. Luc. XVIII. 11. Qui 2. quaſi pro *ſpolio ducunt*, h. e. externo faſtu, ut victores ſua ſpolia, manifeſtant, quod poſſident aut ſibi arrogant *divini*, aut boni; v. g. poteſtatem & potentiam, virtutem, opes &c. Idque 1. *ore*, & ſermone tumido Exod. V. 2. 2 Paral. XXXII. 11.—20. Pſal. LXXIII. 6. 8. 9. 11. Jud. vſ. 8. Pſal. XII. 4. & XVII. 10. 2. *geſtibus* magnificis Luc. XVIII. 11. *ſtans* Apoc. XVIII. 7. *ſedeo Regina* &c. Pſal. CI. 5. Prov. XXI. 4. 3. *habitu* & veſtitu faſtuoſo Jeſ. III. 19. 20. 4. *converſatione* ſuperbiâ Jer. XLVIII. 29. Pſal. XXX. 7.

Quibus argumentis reprehenſoriis.

Jam mihi cogita 1. quam ſit *iniquum*, turpe & perverſum, ut Filius *Dei*, in *forma Dei* exiſtens, Patri ſuo *æqualis*, ſeipſum *inaniat*, formam ſervi aſſumat, ſeipſum humiliet, ad ignominioſiſſimam uſque crucis mortem: & filius *hominis*, in formâ *ſervi* exiſtens, quaſi formam *Dei* aſſumat, ſeque Deo *æqualem* faciat, ſeipſum inani *faſtu* repleat, ſuaque bona ac dona pueriliter ac ſtulte oſtentet. 2. Quam *juſtum* ſit, ut talis *inaniatur* omni *forma* quam habet, ut *humilietur* ad *formam* uſque ſervi abjectiſſimam, ut abjectiſſimis ſimilis reddatur, ut ſubjiciatur morti, vel ignominioſiſſimæ, crucis. 3. Quam ſit *abominabilis* iſte faſtus, in conſpectu Dei 1. Pet. V. 5. Prov. VI. 16. 17. & XVI. 5. Luc. XVI. 15. & XVIII. 11. 14. ut cum fremitu *videat* Job. XL. 6. 7. cum indignatione *audiat* Job. XLII. 2. 3. irâ *frangat* Levit. XXVI. 19. Jeſ. II. 12. furore ſuo *peſſundet* Ezech. XXX. 6. Quam 4. horrendis judiciis exagitaverit factum, in Babele Jeſ. XIV. 4.—27. Nebucadnezare Dan. IV. 29.—34. Herode Act. XII. 21. 22. 23. &c.

4. Hortatur ad humilitatem.

XVII. *Quarto* hortatur, ut adnitamur *eundem affectum* habere, *qui erat in Chriſto*. Hic ſcopus eſt propoſiti univerſi hujus argumenti. Affectus ſcil. (1) *Modeſtiæ*, quâ cum Chriſto, (οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο &c.) nec *arrogemus* nobis eam excellentiam, quæ nobis *non* competit Apoc. II. 9. 1 Cor. IV. 6. nec *jactemus* eam, quæ nobis *vere* competit 1 Cor. IV. 7. nec ex noſtris prærogativis, *inanem* ſectemur *gloriam*, noſtra elevemus *ſupra* modum Gal. V. 26. nec *ambiamus* honores dignitateſque

Officia humilitatis.

Pſal.

Pſal. cxxxi. 1. (2) κενώσεως, quâ cum Chriſto (ἐκένωσε ἑαυτὸν) nos ipſos *inaniamus*, ἐξουθενῶμεν, pro *nihilo* habeamus, imprimis cum *Deo* collatos 1 Cor. i. 28. Gen. xviii. 27. quemadmodum Servatorem noſtrum Herodes Luc. xxiii. 11. & Primores Judæorum, & ipſe ſeipſum *inanivit*, à quo *Lapis*, dicitur ἐξουθενηθεὶς ὑπ' οἰκοδομούντων Act. iv. 11. ex Pſal. cxviii. 22. (3) Ταπεινοφροσύνης, quâ cum Servatore (ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν) ſimus *humiles corde* Matth. xi. 29. nos ipſos *abnegemus* Luc. ix. 23. *voluntatem* propriam, quaſi ad pedes Dei *projiciamus* Matth. xxvi. 39. (4) Ὑπακοῆς, quâ cum Chriſto (ὑπήκοος μέχρι &c.) ſubmiſſe *audiamus* Deum, & ad voluntatem ejus præſtandam, nos humillimè componamus Joh. v. 30. 1 Sam. iii. 10. Conf. Jer. xlii. 5. 6. ad *mortem*, imo ad *ignominioſiſſimam* uſque Act. xx. 23. 24. (5) σχήματος καὶ μορφῆς δούλου, quâ, in *externis* etiam, cum Servatore, per univerſam noſtram *converſationem*, nos geramus, non ut *Dominos*; ſed ut *ſervos*, quoad A. *vocem* ac ſermonem, abſque omni grandiloquentiâ Jud. verſ. 8. loquacitate & clamoribus Jeſ. xxix. 4. Matth. xii. 19. abjectè de nobis ipſis *loquamur* Pſal. xxii. 7. 1 Sam. xxiv. 15. noſtram vilitatem & indignitatem coram Deo confiteamur Dan. ix. 5. 6. Quoad B. *geſtus*, quibus & Servator, σχήματι ὡς ἄνθρωπος inventus eſt, v. g. genuflexionem Matth. xxvi. 39. Phil. ii. 10. incurvationem Gen. xviii. 2. oculorum demiſſionem Pſal. cxxi. 1. &c. Quoad C. *habitum* externum humilem Matth. iii. 4. qualem in V. T. ſignificabat *ſaccus* 1 Reg. xxi. 27. 2 Reg. xix. 1. Pſal. xxx. 12. Quoad D. univerſam *converſationem*, familiarem, mitem, æquabilem Matth. xi. 29. Act. xx. 19. Joh. xxxi. 34. Atque hic *affectus* ille eſt, *qui erat in Chriſto Jeſu*, cui, ex mandato Apoſtoli Phil. ii. 6. omni conatu

Argumenta ſuaſoria ad humilitatem. adnitendum, ut *& in nobis ſit*. Hac enim ratione, 1. magis magiſque *aſſimilabimur* Chriſto Matth. xi. 29. in quo omnis noſtra conſiſtit *perfectio* Matth. x. 25. Imo 2. *uniemur* cum Chriſto; ubi enim affectus Chriſti eſt & vivit, ibi ipſe etiam Chriſtus eſt vivitque Gal. ii. 20. Etiam 3. conſequemur *tranquillitatem* animi Matth. xi. 29. *Diſcite à me, quia.-- humilis ſum corde, & tranquillitatem invenientis animabus veſtris:* eo quod Chriſtiana humilitas æſtuoſos affectus, à quibus omnes animi turbæ reſultant, componat, atque etiam in omni ſtatu, conditione ac ſorte, hominem ad voluntatem Dei componat Pſal. xxxix. 10. Inſuper 4. ex promiſſione Dei, *gratiam* conſequemur 1 Pet. v. 5. Luc. i. 53 *juſtificationis* & remiſſionis peccatorum Luc. xviii. 14. *præſentiæ* & unionis divinæ Jeſ. lvii. 15. Tandem 5. cum Chriſto humiliati, etiam cum eo *exaltabimur* Phil. ii. 9. Jac.

Media ad humilitatem conſequendam. iv. 10. Luc. xviii. 14. Prov. xxii. 4. Iſtum vero humilitatis affectum, qui erat in Chriſto, hæc nobis efficaciſſimè procurabunt adminicula: א. Ob oculos habere prælucentem *Chriſtum*, quem ad hoc, ſuis Philippenſibus proponit Apoſtolus in textu, quod ipſe etiam Servator commendat Matth. xi. 28. Joh. xiii. 12—16. ב. Devotè comparare noſtram *vilitatem*, cum immenſa Dei *perfectione*, majeſtate & gloriâ Gen. xviii. 31. Prov. xxx. 1. 2. Job. xlii. 3. 4. Jeſ. vi. 1. 2. Rom. ix. 20. 21. ג. Seriò *nos ipſos* contemplari: *quid eſt homo?* Pſal. viii. 5. *quis tu?* Rom. xiv. 4. *quid habes?* 1 Cor. iv. 7. Singulatim, (*a*) qui & quales *fuerimus* per creationem, & ex quo perfectionis & gloriæ gradu ceciderimus Rom. iii. 23. Conf. Eſd. iii. 12. (*b*) qui & quales *ſimus* poſt peccatum, *filii iræ, mortui in peccatis* Eph. ii. 2. peſſimi Tit. iii. 3. miſerrimi Rom. vii. 24. (*c*) quales propediem *futuri* ſimus per mortem, & æternam condemnationem Matth. xxv. 41. niſi pura puta miſericordia, eam Deus avertet. ד. Attente contemplari *peccatorum* noſtrorum multitudinem, turpitudinem, pœnas Luc. xviii. 13.

XVIII. *Quinto* inſtigat, ut Mediatorem, quo profundius ipſe ſe pro nobis *humiliavit*, eo nos altius *elevemus* Phil. i. 20. Quod fit, (1) ipſum *efferendo ſupra omnia* in corde noſtro, prout Deus, hac cauſa, ipſum ὑπερύψωσε Phil. ii. 9. ipſum præſtantiſſimis quibuſvis præponendo Matth. x. 37. Phil. iii. 7. 8. Pſal. lxxiii. 25. (2) Ei *nomen* tribuendo, quod ſit *ſupra omne nomen* Phil. ii. 9. Eph. i. 21. cum non aliud, ejuſdem generis & efficaciæ *nomen* ſit ſub cœlo Act. iv. 12. *nomen ejus* non niſi ſumma cum *reverentia nominando* 2 Tim. ii. 19. pro *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti*, *animas* noſtras confidenter deponendo Act. xv. 26. (3) *Genua* & corporis & cordis, ei religioſe *flectendo* Phil. ii. 9. h. e. nos ipſi (tanquam *Domino* noſtro, cui *omnem poteſtatem* Deus dedit *in cœlo & in terra* Matth. xxviii. 18. quem conſtituit *caput ſupra omnia* Eph. i. 21. 22. cujus *pedibus omnia ſubjecit* Pſal. viii. 7. 8. 9. 1 Cor. xv. 27.) quanti quanti ſumus, totos *ſubmittendo* Eph. v. 24. 1 Pet. iii. 22. (4) *Lingua* noſtra confitendo, quod *Dominus* ſit, Jeſus Chriſtus Phil. ii. 9. Matth. x. 32. 33. Joh. i. 20. (5) *Formam* Dei, & *æqualitatem* cum Deo, quâ ſeipſum *evacuavit*, & quam pleniſſimè *aſſerendo* Matth. xvi. 16. (6) Pro *forma ſervi*, quam aſſumſit, formam *Dei*, in qua ab æterno fuit, ei quam liberaliſſimè *reſtituendo* Joh. xvii. 1. 5. eum pro *Domino* recipiendo Act. ii. 36. Col. ii. 6. imo pro Domino *dominantium* Apoc. xvii. 14. & xix. 16. pro *Domino gloriæ* 1 Cor. ii. 8. (7) Pro eo quod ipſe ſe *ſubmiſerit* Patri, eique *obediens* factus ſit ad mortem crucis; nos ei viciſſim *ſubmittendo*, eique obediendo, uſque ad mortem, & omnium quidem ignominioſiſſimam Heb. v. 8. 9. Act. xx. 24. Eo quod A. Deus ipſe, pro ſui humiliatione, hanc exaltationem ei *decreverit* & *contulerit*

Margin notes (right column): 5. Inſtigat, ut Chriſtum humiliatum extollamus. — Exaltationis huius officia. — Argumenta motiva.

Phil. II. 9. διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε &c. Quod B. μορφὴ Θεοῦ, & æqualitas cum Deo, ipſi *natura* competat, quodque ab æterno eam de *jure* habuerit Joh. XVII. 5. Quod. C. *pro nobis*, ut nos *exaltaret* 2 Cor. VIII. 9. ſeipſum *evacuaverit* omni gloria, ſeque eo humilitatis ac miſeriæ demiſerit: ipſi pro gratitudine, hujuſmodi *exaltatio*, omni jure à nobis debeatur Apoc. V. 9. 10. Quod D. ipſe viciſſim nos olim *exaltaturus* ſit Luc. XXII. 29. ut cum eo *regnemus* Rom. VIII. 17. ac *ſedeamus in thronis* Apoc. III. 21. & IV. 4. Matth. XIX. 28.

CAPUT DECIMUM,
DE
Mediatoris Incarnatione.

Luc. I. 35.

Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, ideo & quod naſcetur ex te ſanctum, Filius Dei appellabitur.

Connexio præcedentium & conſequentium.

I. HUmiliationem Mediatoris hactenus cogitavimus *generalius*, eadem jam cogitanda venit paulo *ſpecialius*, per quatuor hos gradus: 1. incarnationem, 2. vitam, 3. mortem, 4. & deſcenſum in ſepulchrum & ad inferos. Et *incarnatio* quidem duo iſta involvit, Mediatoris *conceptionem* & *nativitatem* (aſſumptionem enim humanæ naturæ, factam à divina perſona, unionemque humanæ naturæ cum divina perſona, dudum examinavimus cap. IV.) quæ indigitantur pericopa Luc. I. 35.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *Cujus pericopes verbis, angelica continetur* prædictio, incarnationis, *ſeu miraculoſa* conceptionis *&* nativitatis *Chriſti. Prædicitur ergo Mediatoris*

1. Conceptio, *cujus notatur*
   - A. Procurator: *ejuſque nomen*
     1. Proprium, Spiritus S. (*Cui Servetus audacter ſubſtituit τὸν λόγον*) *de quo ex profeſſo diximus lib.* 2. Cap. XXVI. *Quamobrem conceptionis procuratio peculiariter tribuatur tertiæ perſonæ, cum tribus ſit communis, in Elenchticis, forte explicabitur. Interim hic obſervandum, cum adverſus Socinianos, quod Spiritus S.* perſona *ſit, eo quod ipſi operationes perſonales aſſerantur, nim.* ſupervenire, obumbrare: *tum adverſus Macedonianos, Pneumatomachos, Joh. Bidellum, quod ſit perſona* divina, *ex eo quod fœcundatio Virginis, quæ iſtis operationibus deſignatur, ſit operatio* divina.
     2. Appellativum: virtus altiſſimi. *Per quam hic non venit intelligendus ipſe Chriſtus, qui objecto corpore, Virginem quaſi umbrâ texerit, ut nonnulli è Patribus ſenſerunt, teſte Maldonato ad h. l. Sed Spiritus S., cum corpus tum temporis nondum habuerit Servator. Proinde τὸ καὶ, hic non eſt* copulativum *diverſarum perſonarum; ſed* exegeticum *ſeu explicativum unius perſonæ. Unde* virtus *& Spiritus S. frequenter in Scripturis copulantur, ſic* Act. I. 8. *&* XXIV. 49. Luc. IV. 14. Act. X. 33. Rom. I. 4. *&* XV. 13. 1 Cor. II. 4. Eph. III. 16. 1 Theſſ. I. 5. *Per* virtutem *autem non intelligi potentiam quanquam* accidentalem, *ut volunt Sociniani, cum in Deum non cadant accidentia, nec attributum* omnipotentiæ, *ut alibi* Lib II. cap. XXVII. §. XVIII. *diximus. Nec ὑψίστου, hic διακριτικῶς, ut Deum* ſummum *diſtinguat à Deo inferiore, qualis Socinianis eſt Chriſtus; ſed* explicativè, *ut idem valeat ac* Deus, *qui ſummus eſt in omni genere entium, ut patet ex fœcundatione miraculoſa Virginis, quæ nullis creaturis, ceu Deis ſubordinatis competit* Jeſ. VII. II. 14.
   - B. Procuratio *conceptionis, cujus notatur actus duplex:*
     - א. Superveniet in te, *ἐπελεύσεται ἐπὶ σε*, deſcendet in te. *nar equidem loco, quia omnipræſens; ſed efficacia: non* vulgaris *providentiæ; ſed* extraordinaria, *quali Deus olim deſcendit* Gen XVIII. 21. Conf. Jud. XIV. 6. *[illegible] quæ Patris generationem ſupplet. Malo tamen reddere* ſuperveniet in te. *H. e. id aget in te* ſpiritualiter, *quod vir in hujuſmodi negotio agit* carnaliter: *nim.* 1. *ſegregabit aliquam partiunculam carnis & ſanguinis tui ad partum.* 2. *illam præparabit in hunc uſum.* 3. *arcebit omnem intemperiem ab illâ, à quâ poſtmodum pecca-*

peccatum oriri poſſet, ſcil. ut ſanctum *naſceretur ex eâ.* 4. *humanam naturam uniei cum divinâ perſonâ. Non autem aliquam ſubſtantiam heterogeneam ac divinam ſemini tuo admiſcebit: à quo natum ex te, Filius Dei appellatur, prout, odio æternæ & ineffabilis generationis Chriſti, volunt Sociniani.*

ב. Obumbrabit tibi, ἐπισκιάσει σοὶ. *Sunt inter Patres, qui interpretantur hoc,* obteget te, refrigerabit carnem tuam, *ut ſine ullo libidinoſæ voluptatis ſenſu concipias: ſic Auguſtinus, Gregorius, Beda. Vid. Maldonatus ad h. l. olent enim* LXX. *Interp.* τὸ סכך, *reddere per* ἐπισκιάζειν Pſal. XCI. 4. & CXL. 8. & *alibi. Melius tamen Theophylactus aliique putant hic tralationem eſſe, ſumtam ab avibus, pullos excludentibus, ut ita oſtendat Angelus, eâ virtute oriturum hunc fœtum, quâ mundus ipſe exordium ſumſit: nam in hiſtoria Moſis* Gen. I. 2. Spiritus Dei מרחפת על פני המים, motabat ſuper facies aquarum, *quod verbum de tali* incubitu *exponunt Hebræi doctiſſimi, & aperte hic eſt uſus ejuſdem verbi* Deut. XXXII. 11. *ubi* LXX. *Interp. utuntur* σκεπάσαι *pari ſignificatu. Optimè, meo quidem judicio, dicitur, quod* umbræ *vox,* occultæ & *incomprehenſibilis* ἐνεργείας *Spiritus S. index ſit, quâ fœcundationis iſtud negotium adeo tectè egerit, ut ejus modus, ne ipſi quidem B. virgini innotuerit, atque inſuper monitum voluerit, ne iſtius modum curioſius nos inquiramus. Quo ſpectare videtur nubis obumbratio, in tabernaculo fœderis* Exod. XL. 35. & *quod Cherubim obumbrarint arcam* 2 Paral. v. 8. Conf. 1 Reg. VIII. 12. Num. IX. 22.

2. Nativitas, quapropter natum ex te ſanctum, Filius Dei vocabitur. *Eſt in his verbis*

A. Natum, *ſeu naſciturum,* ſanctum διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, *ideo, etiam quod ex te naſcetur ſanctum:* ἐκ σοῦ *in Græcis codicibus, nec in antiquis Latinis, nec in Theodotione: habent tamen Syrus Arabs, & Veteres ſcriptores, Irenæus, Tertullianus, Novatianus, Epiphanius, Athanaſius, obſervante Bezâ, Grotio aliiſque; & ideo retinendum judicantibus.* τὸ ἅγιον, illud ſanctum *puta quod ex te naſcetur,* τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ, *non aliud quodvis, proinde* διακριτικῶς *videtur uſurpari articulus* ἅγιον *pro* ἅγιος, *uſitatâ Enallage generis, ut ſignificetur* ὑφιστάμενον *aliquod, quod jam ante extiterit, quoad naturam* divinam, & *naſciturum ſit, quoad* humanam *naturam. Illud autem* ἅγιον *appellatur, non ab eo, quod naſciturum ex ſemine ſancto, quod Spiritus S. defæcaverit ab omni impuritate* originali: *neque enim de* ſemine *loquitur; ſed de perſonâ ſancta: neque etiam* ſemen, *quippe* ἄλογον, *ſubeſt impuritati* morali: *ſed quod ſit* ſanctus ille Iſraëlis Jeſ. X. 20. *quem Pater, in æterno fœdere gratiæ* ſanctificavit, *h. e. ab omnibus aliis hominibus futuris ſegregavit, & in tempore miſit in mundum, futurum Mediatorem, quique futurus eſſet* ἐξόχως ſanctus, *ſanctiſſimo modo concipiendus, & immunis futurus, ab omni corruptione, tam* originali, *quam* Actuali 2 Cor. v. 21.

B. Nativitas, γεννώμενον, *Enallage præſentis pro futuro, ut* Matth. II. 4. *Non loquitur propriè de* conceptione: *ſic enim dixiſſet* ἐν σοι; *ſed de* nativitate, ἐκ σοῦ *Hinc Paulus:* γενόμενον ἐκ γυναικὸς Gal. IV. 4. *Hic porro* γίνεσθαι *idem ſonat quod* γεννᾶσθαι Luc. I. 13. Act. VII. 20. *Iſtam nativitatem Chriſti, per ſuas circumſtantias referunt Euangeliſtæ, imprimis* Luc. II. *ut ex eis clarum eſſet, eum eſſe promiſſum illum Meſſiam.*

C. Nomen *nati,* Filius Dei appellabitur. Διὸ τὸ γεννώμενον... *Non quod extraordinaria & miraculoſa ejus conceptio & nativitas ſit ratio fundamentalis, ob quam ſit appellandus* Filius Dei, *ut volunt Sociniani, excludendæ æternæ ejus generationi, à qua proprie eſt Filius Dei* Pſal. II. 7. Mich. V. 1. *Sed quod ope extraordinariæ hujus* conceptionis *per Spiritum S. facta fuerit unio divinæ perſonæ cum humana natura, è quâ natus, in concreto eſt* Filius Dei: & *a nativitate, Deus* manifeſtatus eſt in carne 1 Tim. III. 16. Κληθήσεται *ergo, idem hic vult, quod manifeſtabitur, jam dudum ab æterno* exiſtens *Filius Dei, agnoſcetur Filius Dei unigenitus* Joh. I. 18. *Significatur ergo toto commate:* 1. *Servatorem carnem ſuam accepturum,* EX *ſubſtantia B. Virginis.* 1. *Illam carnem, operatione Spiritus S. uniendam eſſe, & cum anima rationali, ut emergeret verus* homo; & *cum perſonâ divina, ut eadem opera, eſſet verus* Deus, *adeoque* Θεάνθρωπος. 3. *Ob hanc unionem cum ſecunda perſona Deitatis; hominem illum natum ex B. Virgine, appellandum eſſe* Filium Dei.

Pars dogmatica.

Incarnatio Filii Dei, facta eſt modo plane extraordinario & mirabili.

III. Incarnatio igitur Filii Dei, facta eſt modo plane extraordinario & mirabili. Quia facta dicitur 1. per extraordinariam quandam efficaciam Spiritus S. quam phraſis: *Sp. S. ſuperveniet in te,* indigitat. 2. per ἐπισκιασμὸν, h. e. talem Sp. S. efficaciam, quæ ſub *umbra,* in occulto, modo plane imperceptibili, fuerit procurata. 3. contra *ordinem* communem: ex *ſolo* ſemine *muliebri,* produ-

Probatur Scriptu- ris,

ctâ carne humana. Quia 4. *virgo* peperit, & 5. peperit *Filium Dei*. His nominibus incarnatio *myſterium* appellatur, & *magnum* etiam, quin ὁμολογουμένως 1 Tim. III. 16. Conf. Rom. XVI. 25. 26. Eph. I. 9. & III. 9. Col. I. 26. & *res nova* Jer. XXXI. 22. à quo, incarnando nomen tribuitur *mirabilis* Jeſ. IX. 5. Conf. Jud. XIII. 18. Et conveniebat ſanè incarnatio *extraordinaria* & mirabilis :

& ratio- nibus.

A. Quia *perſona*, & *incarnanda*, ſecunda ſcil. Trinitatis; & *incarnata* Θεάνθρωπος, extraordinaria eſt, & *mirabilis* 1 Tim. III. 16. Joh. I. 14. B. Quia *opus*, cui incarnabatur, *redemtio* ſcil. humani generis, extraordinarium & mirabile fuit 1 Tim. I. 15. C. Quia *conditio* Mediatoris incarnandi, quâ immunis eſſe debebat ab *omni labe* originali 2. Cor. V. 21. extraordinaria & mirabilis eſſe debuit.

Conce- ptionis princi- pium paſſi- vum : Virgo,

IV. Conſtat autem mirabilis iſta incarnatio duabus partibus: conceptione & nativitate. In *conceptione*, quæ primò loco dicenda nobis occurrit, tria concurrunt principia : *paſſivum*, *activum* & *materiale*. *Paſſivum* principium fuit (1) *Virgo*, ex quâ Mediator naſci voluit A. ut *vaticiniis* ſatisfieret Gen. III. 15. Jeſ. VII. 14. Jer. XXXI. 22. Cant. IV. 12. B. ut pateret, ſe à labe *originali*, utpote quæ generatione *ordinaria* & naturali propagatur, eſſe immunem. Conf. Pſal. LI. 7. Joh. III. 6. cum Heb. VII. 26. Non quod Matris *virginitas* ſit *unica* aut formalis cauſa hujus immunitatis; ſed quod extraordinaria conceptio & nativitas certum præſtent hujus immunitatis *argumentum*. C. ut eſſet ἀπάτωρ, antitypus Melchizedeci Heb. VII. 3. D. ut oſtenderet ſe eſſe γεννώμενον illud ἅγιον Luc. I. 35. de quo Dan. IX. 24. *Ad ungendum ſanctitatem ſanctitatum*, למשח קדש קדשים

Virgo è tribu Juda,

(2) Virgo de *tribu Juda*, ex ſemine Davidis Rom. I. 3. Act. II. 33. & Luc. I. 27. ubi illud, ἐξ οἴκου Δαβίδ, neque poteſt referri ad *Mariam* ac ad Joſephum Heb. VII. 14. Matth. I. 2—15. Luc. III. 23.—38. ſcil. ut eſſet *leo* ille *de tribu Juda* Apoc. V. 5. Gen. XLIX. 9. *Filius* ille *David*. Matth. IX. 27. & XII. 23. & XXI. 9. & XXII. 41. 42. 45. Jer. XXXIII. 15. imò ipſe *David* antitypicus Jer. XXX. 9. Ezech. XXXIV. 23. 24. & XXXVII. 25. Hoſ. III. 5.

Virgo deſpon- ſata.

(3) Virgo *deſponſata* Matth. I. 18. Joſepho, viro ex tribu *Juda* Matth. I. 20. qui ab hac deſponſatione (quatenus conſenſus matrimonium facit) Chriſti *Pater* ſubinde appellatur Luc. II. 48. ſcil. non tantum, quod pro Patre ejus vulgo *haberetur* Luc. III. 23. & quod paternè verſus eum fuerit affectus Matth. II. 14.: ſed etiam quod fuerit verus *maritus* Matris ſuæ, cum quâ verum ei interceſſit *matrimonium* (unde *mulier* appellatur Joh. II. 4.) *ratum* ſcil. quamvis non *conſummatum*. An autem, poſt partum Servatoris conſummatum, virgo manſerit, ex Scriptura *certo* determinari nequit : quod ab *una* parte minus probabile videatur, vas illud à Spiritu S. ſemel impregnatum, ab homine poſtmodum carnaliter fuiſſe cognitum. Conf. Ezech. XLIV. 1. 2. & ab *altera* parte non deſint Scripturæ dicta, quæ *conſummatum* ſpirare prima fronte videantur Matth. I. 18. 25. & XIII. 55. 56. Marc. VI. 3. Quamvis ad ea commodè reſponderi poſſe à parte negativa, non diffitear: ſufficit certo *certius* eſſe, quod *ante* partum & *in* partu virgo exſtiterit, & quod ex *voto* virginitatis ſaltem, non fuerit *non* conſummatum, cum non modo ejus Scriptura nullam omnino faciat mentionem; ſed & abſurdum ſit, *virginitatem* Deo, & *nuptias* Joſepho promittere, cum nupta non ſit *ſui juris* 1 Cor. VII. 4. Voluit autem Servator, ex virgine præciſe *deſponſata* naſci, quo A. ex mariti cohabitantis teſtimonio, perſuaſiores eſſemus, de virginitate Matris ſuæ, citra quam non potuiſſet eſſe verus Meſſias; quo B. velut *illegitime* natus, non *rejiceretur*. Conf. Matth. I. 18.— Quo C. opera Joſephi, & Mater & filius, commodius alerentur defenderenturque.

Virgo pia, ſed non abſ- que pec- cato.

(4) Virgo *pia* quidem, & præ reliquis omnibus mulieribus κεχαριτωμένη καὶ εὐλογημένη Luc. I. 28. attamen, nec abſque peccato *originali* nata ; cum Scriptura unum tantum ab eo excludat Servatorem Rom. V. 12. 1 Cor. XV. 22. nec abſque omni peccato *actuali* Joh. II. 4.

Virgo appella- ta Ma- ria.

(5) Virgo cujus nomen *Maria*, ſeu illud derives à מרר, ut *amaram* dicat. Conf. Luc. II. 35. cum Ruth. I. 19. ſeu à ירה, ut *doctricem* notet Luc. I. 46. ſeu ab אור, ut *illuminatam* ſignificet Luc. I. 31. 45. ſeu à רום, ut *exaltatam* ſonet Luc. I. 28. cum 48. ſeu per compoſitionem quaſi מר ים, ut *ſtillam maris* denotet : ex quo monachi, per ignorantiam Hebraiſmi, fecerunt, eamque appellaverunt *maris ſtellam*; parum refert. Proſopographiam B. Virginis qualemcunque, habebis apud Nicephorum lib. 2. c. 23.

Acti- vum princi- pium conce- ptionis, Trinitas,

V. *Activum* principium conceptionis Chriſti, fuit univerſa quidem Trinitas, quatenus opus eſt *ad extra* Act. XIII. 32. Pater, *corpus* ei *adaptando* Heb. X. 5. Gal. IV. 4. Filius, *formam ſervi* accipiendo Phil. II. 7. quem etiam nonnulli è veteribus intelligendum volunt per δύναμιν ὑψίστου Luc. I. 35. Conf. 1 Cor. I. 18. Spiritus S. *ſuperveniendo* Luc. I. 35. ſed tamen, per appropriationem,

Spiritus S.

Spiritus S. ob peculiarem ejus operationem A. in *fœcundando*. Conf. Gen. I. 1. B. *ſanctificando*, ſeu procurando, ut *ſanctum* à Maria naſceretur Luc. I. 35.

Opera- tio Sp. S. ſextu- plex.

Habuit autem Spiritus S. operatio, *ſuperveniendo* & *inumbrando* ſignificata, hæc fere ingredientia, quod 1. particulam aliquam *ſubſtantiæ* virgineæ ſegregaverit, ex qua formatum eſt corpus Chriſti Heb. X. 5. Quod 2. ſegregatæ vim *plaſticam* contulerit, cujus ope, *ſolum* ſemen virgineum, id potuit in conceptione, quod, ex ordine naturæ, *utrumque*, virile & muliebre, poteſt. Quod 3. ſemen illud virgineum, *quaſi* defœcaverit, non quidem ab impuritate *morali* ſeu pecca-

to,

to, utpote cui ſemen necdum animatum, non eſt obnoxium; ſed ab intemperie *phyſica*, à quâ, ſuo tempore, peccatum potuiſſet reſultare, aut ſaltem nativitatem ab omni impuritate præſervavit, ad hoc, ut, quod ex eo naſceretur, eſſet *ſanctum* Luc. I. 35. Quod 4. ſemen illud virgineum paulatim *efformaverit* in membra humana, eo modo, quo in ordinaria generatione, illa efformantur Heb. X. 5. Quod 5. corpori jam efformato, animam *copulaverit* rationalem Zach. XII. I. Quod 6. uniendo animam corpori, ſimul & ſemel, utrique parti unitæ *divinam* perſonam copulaverit inſeparabiliter. Nec tamen ab his omnibus, Spiritus S. recte dicitur *Pater* Chriſti, etiam ſecundum humanam naturam: quia (*a*) non præſtitit cauſam *materialem*, ex quâ formata fuiſſet Chriſti caro, qualem Pater præſtat in generatione filii; ſed *efficientem* tantum. (*b*) quia Chriſtus, ſecundum humanam naturam, non eſt *ejuſdem* ſpeciei cum eo: neque (*c*) ullibi in Scripturâ, Chriſtus *Filius Spiritus* S. appellatur.

Materiale principium conceptionis. Quæ non præſtiterit: VI. *Materiale* principium hujus conceptionis, non fuit 1. ipſa eſſentia τοῦ λόγου, quæ *converſa* fuerit in naturam humanam: etiam eſſentia τοῦ λόγου, (1) non modo *ſpiritualis* fuit, & carni planè heterogena; ſed (2) etiam *immutabilis* ipſa Dei, Patrique ac Spiritui S. ὁμοούσιος, eſſentia Mal. III. 6. Jac. I. 17. Quin & (3) ipſa *Deitas*, quâ mutatâ, jam non daretur Deus. Nec 2. fuit *eſſentia* Spiritus S. per eaſdem rationes. Nec 3. quidvis à Deo in cœlo productum *immediate*, & in uterum B. Virginis dejectum, quod ejus nullam omnino faciat mentionem Scriptura, neque id aliunde ſcire poſſimus: Quid præſtiterit. Sed 4. *ſemen* B. Virginis, à quo natus *ſemen mulieris* dicitur Gen. III. 16. ab Adamo, per Abrahamum, Iſaacum, Jacobum, Davidem &c. traduce ordinario, ad Mariam derivatum, ut eſſet ſemen *Abrahami*, Iſaaci, Jacobi, Davidis &c. Rom. IX. 5. Iſtud autem ſemen, licet per *peccatores* ad Mariam fuerit propagatum; *peccato* tamen, ſeu malitiæ morali, non fuit obnoxium, cum malitia iſta non cadat in *inanimatum* & irrationale, licet intemperiem *naturalem* poſſit habere, quæ poſtmodum peccato poſſit occaſionem præbere, quam hinc, à ſemine Mariano, per Spiritum S. ſublatam diximus. Quæ hujus conſectaria. Atque ab hoc *ſemine* (1) verus fuit filius *Mariæ* Matth. I. 25. & XIII. 55. Marc. VI. 3. & *Filius hominis*, ut paſſim in Euangelio appellatur Matth. VIII. 20. & IX. 6. &c. Et (2) cum *humana* natura, ex ſemine Mariæ prognata, virtute Spiritus S. fuerit *unita* perſonæ divinæ, recte B. Virgo appellatur θεοτόκος Luc. I. 43. quemadmodum Servator, ratione *divinæ* perſonæ, ab *æterna* ejus generatione, recte dicitur θεοτόκος. Nec (3) tamen propterea Servator *duplex* fuit filius, cum *filius* epitheton ſit, non *naturæ*, ſed *perſonæ*: quamvis necdum videam; quamobrem duplex *filiatio*, altera ratione *divinæ*, altera ratione *humanæ* naturæ, admitti in eo non poſſit; cum filiatio non ſit niſi relatio, & quilibet homo, duplicem filiationem obtineat, ratione *Patris* alteram, alteram ratione *Matris*: unde etiam Servator noſter, *Filius Dei* appellatur, & *filius hominis*.

Tempus conceptionis. VII. A conceptionis hujus primo momento, factâ duarum naturarum unione perſonali, Chriſtus plenitudinem conſecutus fuit, omnis gratiæ habitualis, ſcil. quoad κτῆσιν ſeu οὐσίαν ſlicet, quoad χρῆσιν & ἐξουσίαν, ſeu quoad actus *ſecundos*, & per extenſionem ad plura objecta, incrementa indies fecerit Luc. II. 52. Quo autem temporis *articulo*, an in puncto annunciationis Angelicæ, an poſt eam, facta fuerit conceptio, curioſe quæritur, & incerte determinatur. Hoc certum, eam non accidiſſe, *antequam* Angelus ſuam legationem abſolviſſet Luc. II. 21. cum I. 31. Hactenus de conceptione, primâ incarnationis parte.

Nativitas, temporalis, VIII. Succedit *nativitas*, non (1) *æterna* illa, de quâ Pſal. II. 7. Mich. V. I. quoad *divinam* naturam ei competens, à quâ *Filius* appellatur Jeſ. IX. 5. primamque Trinitatis perſonam, pro Patre habet Matth. III. 17. Nec (2) *ſpiritualis* illa, quæ per Spiritum & verbum fit in cordibus fidelium, indigitata Gal. IV. 19. Sed (3) *temporalis* illa, quâ conceptus de Spiritu S. à Matre virgine, excluſus eſt in hanc lucem. prædicta, Juxta tot A. *vaticinia* V. T. Gen. XLIX. 10. Num. XXIV. 17. Jeſ. VII. 14. & XI. I. & IX. 5. Jer. XXXI. 22. Mich. V. I. Hag. II. 8. præfigurata, B. *Figuras* ac typos: in *rubo ardente* Exod. III. 3. *virga Aaronis* Num. XVII. 8. *vellere Gedeonis* Jud. VI. 37.—cum Pſal. LXXII. 6. Jeſ. XLV. 8. præſtita. C. *Hiſtoriam* quæ exſtat Luc. II.— Matth. I. II. Hujus conſideranda veniunt:

Cauſæ nativitatis: Deus. IX. *Primo* cauſæ *procurantes*: nim. (1) ab *una* parte *Deus*, qui hac nativitate ad nos *miſit* Filium ſuum Gal. IV. 4. eumque nobis *dedit* Joh. III. 16. Jeſ. IX. 5. qui hinc *donum* Dei appellatur Joh. IV. 10. Adductus (*a*) inexhauſto verſus nos *amore* Joh. III. 16. Rom. VIII. 32. (*b*) *gloriæ* ſuæ manifeſtandæ ſtudio Luc. II. 14. (*c*) *miſeriæ* noſtræ ſenſu Pſal. XIV. 2.—Rom. III. 10.—26. Qui tamen Deus, ab hac nativitatis procuratione, *Pater* Chriſti appellari non debet: neque enim ſic, natus eſſet ἀπάτωρ Heb. VII. 3. quia nim. nec præſtitit *ex ſe* materiam, ſeu ſemen *ex quo* natus fuiſſet; nec ejuſdem eſt cum nato naturæ & *ſpeciei*: Maria virgo. (2) ab *altera* parte B. Virgo, Mater: de cujus proſopographia, quantum ſatis eſt, delibavimus §. IV. nec addimus, niſi, quod Deus ad hunc partum deſtinare dignatus fuerit virginem *pauperculam*, fabri lignarii ſponſam, *truncum ſucciſum* Iſai Jeſ. XI. I. interim *regiæ* ſtirpis, ut filii *exilitatem*, & Matris *gloriam* deſignaret, velut κεχαριτωμένης καὶ εὐλογημένης ἐν γυναιξὶ Luc. I. 28.

quæ

Ipſe natus, quæ tamen, pariendo, virginitatem *non amiſerit*, utpote quæ, non niſi *concubitu* cum viro, amitti aut lædi poteſt.

Filius ratione divinæ; X. *Secundo procuratum* à Deo, ex virgine Mariâ, per nativitatem, fuit A. *Puer* & *filius* Jeſ. IX. 5. *Filius* quidem ratione *divinæ* naturæ Pſal. II. 7. Dei *proprius* Rom. VIII. 32. *unigenitus* Joh. III. 16. *Puer*, quoad *humanam* naturam Matth. *Et puer, ratione humanæ naturæ.* II. 20. Luc. II. 12. 16. 17. 21. 27. 40. 43. Act. III. 13. Voluit autem *puer* naſci, ut (*a*) oſtenderet, ſe *promiſſum* illum eſſe Meſſiam, ex Jeſ. IX. 5. (*b*) ſe profundius demitteret Phil. II. 7. Heb. II. 15. Gal. IV. 4. (*c*) nobis tanquam *frater*, & in hoc aſſimilaretur Heb. II. 15. & IV. 15. (*d*) amorem verſus infantes proderet Marc. X. 14. Pſal. VIII. 3. *Primogenitus.* (*e*) infirmitatibus noſtris, imæ etiam infantiæ, condoleret ſuccurreretque Heb. IV. 15. Fuit etiam *primogenitus* Matris ſuæ Matth. I. 25. Non quod plures *poſt eum* nati fuerint ex Mariâ; ſed quod nemo *ante ipſum* ex eâ natus fuerit. Conf. Num. XVIII. 15. 16. Exod. XIII. 2. Luc. II. 23. Scil. quod eſſet *primogenitus creaturarum* Col. I. 15. & primogenitus *è mortuis* Ibid. vſ. 18. *primogenitus in mundum* introducendus Heb. I. 6. ſimul tamen *Deus & homo ſimul.* fuit *filius Dei* Matth. XVI. 16. *unigenitus* Joh. III. 16. imo *Deus* ipſe *manifeſtatus in carne* 1 Tim. III. 16. Ut hinc Mater ejus omni jure dicatur *Deipara*, *Θεοτόκος*; & ipſe, quoad perſonam, *Θεάνθρωπος*, & quoad officium, electorum *Redemtor*, *Chriſtus*, *Dominus* Luc. II. 11.

Ipſa nativitas fuit. Vera, XI. *Tertio*, *procuratio*, ſeu nativitas ipſa. Quæ fuit 1. *vera* quidem Luc. I. 35. noſtræque ὁμογενής Luc. II. 6.—Pſal. XXII. 10. per *apertionem* uteri Num. VIII. 16. cum Luc. II. 23. cum *doloribus* aliiſque partui ordinariis: quod non modo, propter peccatum, *eidem* conditioni cum Eva, aliiſque mulieribus, fuerit obnoxia Beata Virgo Gen. III. 16. Joh. XVI. 21. ſed ut ipſe Servator, ſicut in omnibus *naturalibus*; ita & in hoc, nobis *aſſimilaretur* *Mirabilis,* Heb. II. 14. cum IV. 15. Sed 2. *mirabilis* tamen & extraordinaria, unde *novum* dicitur Jer. XXXI. 22. ut cum mirabilibus comparari poſſit; v. g. cum productione *Evæ*, ex uno ſexu Gen. II. 22. 23. cum *rubo* ardente, quæ ab igne non conſumebatur Exod. III. 2. 3. Conf. Deut. IX. 3. & IV. 12. & V. 4. cum Aaronis *virga*, eâdem nocte florente & fructus ferente Num. XVII. 8. cum *vellere* Gideonis Jud. VI. 37. Et ſanè nunquid mirabile eſt (*a*) *virginem* parere Jeſ. VII. 14. Jer. XXXI. 22. (*b*) abſque viro, ex Spiritu S. parere Luc. I. 35. (*c*) parere *Θεάνθρωπον* Jeſ. VII. 14. parere (*d*) illum, *Miſerabilis.* qui ſibi ab *æterno* præextiterit Joh. VIII. 56. 57. 58. Interim 3. *& miſerabilis* fuit Exod. II. 3. ſi cumprimis attendas, (a) *Matrem* miſeram & pauperculam Luc. I. 48. 53. ſi (b) locum nativitatis, in *urbecula* vili, Bethlehem, in *diverſorio*, *in ſtabulo*, in præſepi, faſciis &c.

XII. *Procurationis*, ſeu nativitatis *περιστατικὰ* & circumſtantialia, tam ℵ. *antecedentia*, aut con- *Tempus nativitatis. Generale:* comitantia, in quibus eſt 1. *Templum*, *dilatum* quidem, pro amore Dei Exod. II. 23. 24. 25. ad excitandum deſiderium Prov. XIII. 19. cum Jeſ. LXIV. 1. ſed non *ablatum* tamen, aut protractum diutius quam conveniebat, & promiſſum erat Dan. IX. 24. 25. 26. cum Num. XXIII. 19. Speciatim (*a*) ſub *Quarta Monarchia.* *quarta* monarchiâ Dan. II. 40. 44. 45. ſub *Auguſto* Luc. II. 1. cum *ſceptrum & legiſlator* à Juda traduceretur ad Romanos Gen. XLIX. 10. Quamvis *Annus incertus eſt.* (*b*) *annus* nativitatis, non adeo exacte definiri poſſit, quod hodiernus calculus, quo Chriſti tempora ſignantur, ſero demum uſurpatus fuerit, auctore Dionyſio Exiguo, unde temporum ratio, præſertim anterioribus ſeculis, non parum confuſa deprehenditur. Communiſſimus autem Chronologorum calculus natalem Chriſti ponit in annum mundi 3928. aut 3949. aut 3970. aut 4020. Procul omni dubio, ad imperium Auguſti referenda eſt, quod per 44. annos, poſt victoriam Actiacam duravit, cujus anno *trigeſimo primo*, nativitatem Chriſti, præſtantiſſimi Chronologi aſſerunt. Baptizatus vero putatur anno 15. aut ineunte 16. *Et magis etiam dies.* ſucceſſoris Tiberii. Et multo etiam minus (*c*) *dies* nativitatis deſignari certo poteſt: quod Scriptura illis locis, quæ temporum Chriſti characterem habent (nim. Matth. II. 1. Luc. II. 1. 2. & III. 1.) *generalem* tantum eorum notam tradat, ac de *die* nihil determinet. Veteres orientales diem *ſextum Januarii*, pro natali Chriſti celebrarunt, quem *Θεοφανείας* appellabant: Scaliger ad feſtum *σκηνοπηγίας* refert. menſe Septembri celebrari ſolitum: nec deſunt qui 22. Aprilis, aut etiam 22. Maji ad hoc deſignent. Communis Occidentalium ſententia, pro natali, diem 25. Decembris celebrat. Quæ ſententia, à Romanis, ex tabulis cenſualibus accepta, per univerſum orbem Chriſtianum dimanavit, ad quas tabulas vetuſtiſſimi Patrum ſæpe provocârunt. Tertul. lib. 4. *Cont. Marc* Saltem ex Scripturâ, de *die* natali determinari quicquâm certi vix poteſt. Interim *noctu* factâm eſſe nativitatem, patet ex Luc. II. 8. quâ autem vigilia, ignoratur.

Locus nativitatis. XIII. 2. *Locus* nativitatis fuit (*a*) Bethlehemum Luc. II. 5. *κώμη* vicus ignobilis, propter vaticinium Mich. V. 1. & fortè præludium 2 Sam. VI. 12.—& XXIII. 15. cum Joh. IV. 14. (*b*) Bethlehemi *diverſorium* Luc. II. 7. quod, quale fuerit, & ubi, an in, an extra urbem, ab otioſis nimium curioſè quæritur. Et quidem (*c*) in diverſorii *ſtabulo*. *Ibid.* quod in diverſorio ipſis locus non eſſet. Ad hoc, ut A. profunditatem *humiliationis* magis inde perſpiciamus Phil. II. 7. B. forte etiam, myſterium in eâ habeamus, quod בית לחם *domum panis* ſignificet. Conf. Exod. XVI. 15. Joh. VI. 33. 2 Sam. XXIII. 15.

XIV. Tum 3. circumſtantialia nativitatis *conſe-* *Circum-*

quentia,

[ſtantialia conſequentia, quæ ad humiliationem ſpectant, ſunt, quod faſciis filium involverit Mater.] *quentia*, fuerunt *duum* generum: altera ſpectabant ad deſignandam *humilitatem* nativitatis; altera ad *gloriam*: quo nim. & utraque Mediatoris natura, humana humilis, & divina glorioſa; & uterque ſtatus mediatorius, inanitionis & exaltationis, in ipſâ ſtatim Mediatoris nativitate præfiguraretur. Ad ea circumſtantialia, quæ referunt *humiliationem* ejus, pertinent: Quod A. natum filiolum Mater *ipſa* faſciis involverit Luc. II. 12. 16. procul dubio, quod & obſtetrice, & curatrice fuerit deſtituta, obſervante Chryſoſtomo *Homil.* 35. in Joh. *Faſciis*, inquit, *Mater involvit, & ipſa reclinavit, quia Joſeph attingere non audebat, quem de ſe non generatum eſſe ſciebat: mirabatur & gaudebat natum, at natum attingere non audebat*: poſterius quidem incertum, prius paupertatem & humilitatem ſpirabat. [Quod in præſepe reclinaverit.] Quod B. involutum (cunis, ob paupertatem deficientibus) in præſepe, jumentorum pabularium, reclinaverit, procul dubio ad repræſentandam extremam *paupertatem*, miſeriam humilitatemque. Conf. Matth. VIII. 20. 2 Cor. VIII. 9. [Ad necem quæſitus ſit.] Quod C. mox à nativitate, ad *necem* ab Herode quæſitus fuerit, & tanto etiam fervore, ut ejus cauſa, infantes omnes, à bimulis & inferioribus, totius diſtrictus Bethlehemitici, ſuſtulerit tyrannus Matth. II. 16. Ad hoc procul dubio, ut ad *necem* ſe natum, mox in ipſâ ſua nativitate proderet Matth. XX. 28. [Fugâ in Ægyptum vitæ conſuluerit.] Quod D. propterea *fuga* in Ægyptum, vitæ ſuæ conſulere debuerit, uſque ad obitum Herodis Matth. II. 13. 14. 15. ut vaticiniis ſatisfaceret Matth. II. 15. cum Hoſ. XI. 1. & eâdem operâ ſignificaret, ſe ad quodvis miſeriæ genus natum eſſe, ut nos ex *ſpirituali* Ægypto, in cœleſtem Canaan traduceret.

[Conſectaria nativitatis hujus, quæ ad gloriam nati ſpectant, ſunt, quod à Magis quæſitus,] XV. Circumſtantialia nativitatis conſectaria, quæ ad *gloriam* ejus ſpectant, fuerunt 1. Quod à *Magis* orientalibus, prolixo itinere, tam fervidè quæſitus, adoratus, muneribus: auro, thure & myrrhâ, ditatus fuerit Matth. II. 1. 2. 11. Quinam verò iſti fuerint Magi ſeu ſapientes, ex qua Orientis plaga, quot numero, quorum nominum, fuerintne Reges, quorſum præciſè, & qua quantitate aurum, thus & myrrham, aliaque; cum Scriptura ſileat, nimium curioſè ab otioſis monachis determinantur. [A ſtellâ indicatus,] Quod 2. peculiari *ſtella*, ſeu recens condita; ſeu in novum hunc uſum recenter deputata, natum Regem Judæorum, ad extremas uſque gentes, Deus manifeſtare voluerit, quæ propterea *ejus* ſtella appellatur Matth. II. 2. 10. Conf. Num. XXIV. 17. 2 Pet. I. 19. Apoc. XXII. 16. & I. 16. [Ab Angelis annunciatus,] Quod 3. ab Angelo, & qui *gloria Domini* venerat ſtipatus, primum manifeſtata fuerit *paſtoribus*, apud greges ſuos, noctu excubias agentibus Luc. II. 9. 10. 11. 12. & ab *exercitu cœleſti*, hymno celebrata fuerit. *Ibid.* vſ. 13. 14. [A paſtoribus quæſitus & manifeſtatus fuerit.] Quod 4. à paſtoribus ſtudioſe *quæſitus*, *inventus* & Judææ manifeſtatus fuerit *Ibid.* vſ. 15. 16. 17.

[Fines nativitatis: gloria Dei,] XVI. Reſtant narratæ nativitatis *fines*, nim. 1. *Glorificatio* Dei, hinc Angelus præco, nativitatem nunciaturus, ſtipatus ad fuit *gloria Domini* Luc. II. 9. & exercitus angelicus, in hymno ſuo, *gloriam* ante omnia Deo tribuit: *gloria in excelſis Deo Ibid.*. vſ. 14. Quod in hac nativitate, gloria ſapientiæ, potentiæ, juſtitiæ, bonitatis & miſericordiæ, tot radiis fulgeat; ut ſuo loco diſtinctius oſtendemus. [pax in terris,] 2. *Pax in terris*, ſeu reconciliatio Dei cum peccatoribus 2 Cor. V. 19. procuranda nati hujus ſatisfactione & merito Eph. II. 12. 13. 14. Jeſ. LIV. 10. & LXVI. 12. [benevolentia hominum,] Hinc 3. Hominibus εὐδοκία Luc. II. 14. Jeſ. LXII. 4. חפצי *voluntas mea*, & LXV. 18. quod in hoc nato ſolo, fide apprehenſo (*a*) Deo *placeamus* Eph. I. 6. Heb. XI. 6. & (*b*) chariſmata quævis, velut fructus ac *teſtes* hujus *benevolentiæ*, conſequamur Eph. I. 3. [adoptio noſtri.] Porro 4. *Adoptio* noſtri, qnod ad hoc, nativitate iſta, *filium* ſuum Deus miſerit in mundum, ut υἱοθεσίαν conſequeremur Gal. IV. 4. Joh. I. 12. [redemptio & vita æterna.] Denique 3. *Redemptio* & *vita* æterna; huc enim, in nativitate, *Deus filium ſuum unigenitum* mundo *dedit*, *ut quotquot in eum credunt*, *non pereant*; *ſed vitam æternam habeant* Joh. III. 16. Ab his omnibus, aliiſque, ſuo loco indicandis, Angelus præco jubet *non timere*; *ſed gaudere*, quod *annunciet gaudium magnum omni populo*, nim. *quod natus ei ſit Servator*, *Chriſtus Dominus* Luc. II. 10. 11.

[Effectus conceptionis & nativitatis est: incarnatio & unio duarum naturarum.] XVII. Tandem, quod *productum* attinet hujus *conceptionis* ac *nativitatis*, eſt (*a*) *Incarnatio* filii Dei, variis nominibus, partim ſcripturariis, partim eccleſiaſticis, deſignari ſolita; nim. ἐνσάρκωσις, ex Joh. I. 14. θεοφάνεια, ex 1 Tim. III. 16. Jeſ. XL. 5. ἐνανθρώπησις, ex Phil. II. 7. ἐξαποστολὴ, ex Gal. IV. 4. ἐπιφάνεια, ex Luc. I. 78. 2 Tim. I. 10. *viſitatio filii hominis*, ex Pſal. VIII. 5. Luc. II. 78. ſeu (*b*) unio duarum naturarum, in Mediatore θεανθρώπῳ, de qua nobis ſupra Cap. IV. ex profeſſo fuit negotium.

Pars Elenchtica.

[Quæritur 1. An incarnatio toti Trinitati ſit communis?] XVIII. Præteritis ergo omnibus eis quæſtionibus, quæ perſonam Chriſti, & naturarum in ea unionem concernunt; quæritur *primo*, an incarnationis cauſa tota ſit Trinitas, & ſingulæ ejus perſonæ? Ratio dubitandi eſt, ab *una parte*, quod incarnatio ſit operatio *ad extra*, adeoque toti Trinitati communis; ab *altera parte*, quod *ſoli Spiritui* S. tribui videatur, ſupervenienti, & obumbranti B. Virgirem Luc. I. 35. aut etiam *ſoli Filio* aſſumenti, qui *caro factus ſit* Joh. I. 14. [Incarnatio activa communis eſt;] Reſpondendum ergo cum diſtinctione: incarnatio *activa*, qnæ produxit, toti Trinitati communis eſt, juxta ſcitum Auguſtini: *Viſibilem enim ſolius Filii Dei naturam*, *inviſibilis Trinitas operata eſt*. De Trinit. *lib.* 2. c. 10.: quia non tantum operatio eſt *ad extra*

quæ occupatur circa aliquid à Deo *diverſum*; ſed etiam ſingulis perſonis ſingulariter aſſeritur: *Patri* qui *miſit* Joh. x. 36. qui Davidi *germen excitavit* Jer. XXIII. 5. *corpus* adaptavit Heb. x. 5. *Filio* qui *aſſumſit* carnem, & aſſumendo *caro factus eſt* Joh. I. 14. *Spiritus* S. qui *ſupervenit*, & *obumbravit* virginem Luc. I. 35. per *appropriationem* tamen, ob peculiarem illum operandi *modum*, quem Sp. S. *ſuperveniendo* & *obumbrando* præſtitit, §. v. à nobis explicatum; incarnatio *activa* Trinitati communis eſt; incarnatio *paſſiva*, ſoli ſecundæ perſonæ competit Joh. I. 14. & VI. 38. 41. 42. & XVI. 28. 1 Tim. III. 16. Col. II. 9. Heb. II. 14. & x. 5. 1 Joh. III. 8. & IV. 2. quatenus caro, incarnatione *activa* producta, peculiariter terminatur ad *ſecundam* perſonam aſſumentem, cui unitur, & cujus fit: quod ſimilitudine craſſa, cum Patribus nonnullis, de *tribus* conſuentibus unam veſtem, ab *uno* tantum ſuorum, induendam, ſuo loco declaravimus.

Paſſiva Filio peculiaris.

2. An reſpectu hujus nativitatis, Deus, aut Spiritus S. recte dicatur Chriſti Pater?

XIX. *Secundo*, an Deus, aut Spiritus S. quod *ſupervenerit*, & obumbraverit Mariam; recte dicatur *Pater* Chriſti, & ipſe Chriſtus *propterea* Filius Dei? Sociniani (quo commodius *æternam* deitatem, ejuſque generationem *æternam* Servatori detrahant, admittunt quidem, Chriſtum hominem, ex ipſa Dei *ſubſtantia*, non eſſe genitum, imò ex ſubſtantia Matris, eſſentiam non minus accepiſſe, quam alii ex ſuis Matribus accipiunt; comminiſcuntur tamen Spiritum S. *ſubſtantiam* aliquam, immediatè creatam, in uterum virginis immiſiſſe, aut ibidem creaſſe, ex quâ Chriſtus, juncto eo quod ex virginis ſubſtantia accepit, *verus* homo generatus ſit: adeo ut *ab hoc*, Chriſtus, ut homo, non *Matrem* tantum habuerit; ſed *Patrem* quoque, Deum, aut Spiritum S. à quo *Filius Dei* dicatur;) affirmant: Orthodoxi negant: quod (*a*) ipſis adverſariis fatentibus, non ſit prognatus ex *ſubſtantia* Dei, aut Spiritus S. Quod (*b*) non ſit *ejuſdem* naturæ, aut ſpeciei cum Deo. Quod (*c*) nullibi in Scripturis appelletur *Filius Spiritus* S.; aut Spiritus S. Chriſti *Pater*. Quod (*d*) ex hac hypotheſi, duo in Trinitate forent Patres. Quod (*e*) ſic nullo ſenſu dici poſſet ἀπάτωρ Heb. VII. 3. Non addam (*f*) quod dicatur materialiter eſſe *ex Maria*, ejus carne & ſanguine Matth. I. 20. Luc. I. 35. Gal. IV. 4. unde *fructus* ventris ejus dicitur Luc. I. 42. Interim pro ſe cauſantur adverſarii: A. Quod Maria dicatur imprægnata ἐκ πνεύματος ἁγίου Matth. I. 18. 20. Reſp. Præpoſitio ἐκ, hoc loco non notat cauſam *materialem*: ſed *efficientem*, prout fit Rom. XI. 36. 1 Joh. v. 1. cum ſubſtantia Dei ac Spiritus S. *immaterialis*, infinita & immutabilis, non poſſit præſtare materiam, ex quâ generetur corpus. B. Quod Spiritus S. dicatur *ſuperveniſſe* & obumbraſſe Virgini Luc. I. 35. Reſp. Non alio modo quam diximus §. v. C. Quod alio modo non poſſit dici Filius *Dei*. Reſp. Hoc ipſum eſt πρῶτον ψεῦδος, cujus contrarium nos ſupra demonſtravimus lib. 2. c. XXVI. §. 16. 17. 18.

Argumenta Orthodoxorum.

Objectiones adverſariorum.

3. An extraordinariam Dei operationem, virgo concipere & parere poſſit? Rationes negativæ.

XX. *Tertio*, an, ut virgo conciperet pareretque, *abſolute* neceſſaria fuerit Spiritus S. *extraordinaria* operatio? Jeſuitæ nonnulli affirmant fieri *poſſe*, ut virgo mente & corpore, nihilominus ex ſemine *virili*, citra coitum illato, concipiat imprægneturque. Chriſtiani omnes, & ipſe Jeſuita Delrio *Diſq. Magic.* lib. 2. quæſt. 15. negant, *à viro mulierem cognoſci poſſe, ſine virginitatis jacturâ, aut imprægnari, niſi cognoſcatur.* Quod 1. aliàs ſuperflua fuiſſet, *extraordinaria* illa Spiritus S. operatio, quæ commemoratur Luc. I. 35. Quod 2. pro ſigno *miraculoſo* à Deo detur Ahaſo Jeſ. VII. II. 14. Quod 3. excedat ordinem *naturæ particularis*, ut virgo pariat; proinde operatio, *naturam* ſuperans, ad hoc requiratur. Quod 4. ex hypotheſi notata, ſanguis & ſemen extra vaſa, non neceſſario putreſcat, vimque plaſticam amittat, quæ tamen eſt *communis* Phyſicorum & Medicorum ſententia. Quod 5. ex eadem hypotheſi, quis Patrem habere poſſet, quem Mater ejus nunquam *viderit*. Addam 6. quod prophana hæc Jeſuitarum petulantia, natalia Servatoris, adverſariorum manifeſtis calumniis exponat. Nec habent quod pro ſe adducant, niſi mendicata quædam exempla, nunquam *probata*.

Fundamentum affirmativæ.

4. An Meſſias debuerit naſci ex virgine?

XXI. *Quarto*, an Meſſias ex *virgine* naſci debuerit? Judæi, odio Chriſti, negant pertinaciter: Chriſtiani affirmant. Quia 1. Jeſ. VII. II. 14. dicitur: *ideo dabit Dominus ipſe vobis ſignum: ecce virgo concipiet & pariet, & nominabit ipſa nomen ejus, Immanuël*; Ubi hæc obſervanda: 1. promitti rem *miraculoſam*, אות 2. Non Regi tantum, ſed & toti populo, ſeu domui Davidis, *vobis*: adeoque rem promitti cujus intererat *omnium*. 3. ſignum omnino *divinum*, à ſolo Deo exhibendum: *ideo dabit Dominus ipſe ſignum.* 4. ſignum admirandum, *ecce* 5. in eo ſitum, quod העלמה *illa virgo* paritura eſſet. 6. quod paritura filium *Immanuelem*. Quæ omnia, cum nulli adaptari poſſint, quam Meſſiæ, ſequitur hic prædici Meſſiam naſciturum ex *virgine*. Quia 2. Jer. XXXI. 22. prædicitur, *Dominum* in terrâ *creaturum novum* quid, ut mulier *circumdet* (ſcil. in utero) *virum*. Ubi per נקבה *virginem* intelligi, ex eo colligi poteſt, quod non tantum *Dominus* יהוה, & quidem per *creationem* (ברא) & tanquam rem *novam*, & in terra *inauditam*, procuraturus dicatur; ſicut per גבר, *virum* fortem & ſingularem, quod nomen Meſſiæ tribuitur Zach. XIII. 7. Conf. Jeſ. IX. 5. quod etiam confirmatur ex ſcopo hujus & præcedentis capitis, quo afflictam Eccleſiam erigere intendit, per adventum Meſſiæ, Regis David, quem Deus populo ſuo excitaturus ſit Jer. XXX. 9. Conf. Zach. IX. 9. Quia 3. Gen.

Affirmativa probatur.

III. 15. prædicit *ſemen mulieris*, tale, quod ſerpenti ſatanæ caput conterere *poſſit*, quod procul dubio nemini niſi *Meſſiæ* competit. Quia 4. Gen. XLIX. 10. Meſſias promiſſus appellatur שִׁלֹה à שִׁלְיָה *ſecundina*, ut Schilo ſit quaſi *filius ſecundinæ*, cui ſecundinæ, fœtus in utero materno involvitur. Conf. Deut. XXVIII. 57. Ut ſenſus promiſſionis ſit: uſque dum *illius* mulieris filius veniat, quem ipſa ſola, abſque viro conceperit & perpererit: nim. Filius ille, qui *ſemen mulieris* audit Gen. III. 15. Poſſis addere 5. locum Levit. XII. 2. ubi mentio ſit mulieris, *quæ ſeminificaverit* (תזריע) *& pepererit maſculum*, eam impuram fore: ſcil. διακριτικῶς ad ſignificandum, futuram aliquando mulierem, quæ non *ſeminificaverit*, & tamen paritura ſit maſculum, quæ non ſit futura impura. Ex veteribus Rabbinis 6. non deſunt, qui huc uſurpent, quod Jeſ. IX. 7. in voce לםרבה, mem *clauſum* reperiatur, contra conſuetudinem linguæ Hebrææ, ad indigitandum, quod Mater Meſſiæ *occluſa* virgo ſit futura. Vid. Galatin. *de Arcan. Cathol. Verit.* lib. VIII. c. 2. Ex quibus omnibus tale colliges argumentum: Vir ille qui (*a*) ex עלמה, in divinum ſignum, eſt naſciturus; quem (*b*) Mater ſua, modo *novo* & inaudito, eſt circumdatura in utero, qui (*c*) futurus eſt tantum *ſemen mulieris*, qui (*d*) procreandus eſt à Matre non *ſeminificata*: ille procul dubio naſci debuit *ex virgine* clauſâ; ſed Meſſias vir talis futurus erat; ergo naſci debuit ex virgine.

Negativa refutatur. Exceptiones ad locum Jeſ. VII. 14.

Exceptiones Judæorum declinatoriæ, duobus obnituntur locis noſtris fundamentalibus: nim. A. Ad Jeſ. VII. 11. 14. cauſantur

Prima.

(1) per עלמה *ſæpius* quidem; ſed non *ſemper* intelligi virginem, & pro inſtantia, unicum tantum adducunt Prov. XXX. 19. *via viri in* עלמה h. e. in meretrice. Reſp. α. *Viva viri* non notat niſi mirandos *conatus*, aut technas, quibus amator utitur verſus virginem, ut eâ potiatur, quod nihil omnino detrahit veræ virginitati. β. ſi demus Prov. XXX. 19. עלמה ſonare *meretricem*, non tamen idem ſonat Jeſ. VII. 14. reclamantibus non tantum tot circumſtantiis, quas jam ante expreſſimus; ſed ipſis etiam Judæis, quando vel prophetæ, vel Ahaſi *uxorem* intelligi clamant.

Secunda.

(2) Quod pro *ſigno* promittatur Ahaſo, non nativitas poſt tot demum ſecula futura: ea nim, cum non videretur ab Ahaſo, quomodo concidentem Ahaſi animum erigere & ſuſtentare potuiſſet? Reſp. א. Non tam *Ahaſum* erigebat promiſſio hujus ſigni, qui illud ſic ſatis ſpreverat: ſed totam *domum Davidis* vſ. 13. 14. uſque ad Meſſiæ adventum perduraturam. ב. Erigit ſigno non tantum προγνωστικῷ, quod eventum *præcedit*, quale proſtat Jud, VI. 37. ſed ἀναμνηστικῷ etiam, quod eventum *ſequitur*, ejuſque memoriam renovat, quale proſtat Exod. III. 12. 1 Sam. II. 34. & X. 2. 3. 1 Reg. XXII. 25. Jer. XLIV. 27. 29. 30. Ut ſenſus loci ſit: domus Davidis non poteſt exſtirpari, quia poſt aliquot ſecula virgo quædam ex domo Davidis, filium pariet, quem appellabit *Immanuelem*, ſeu θεάνθρωπον, quod domui Davidis pro infallibili ſigno futuræ liberationis eſt

Tertia.

(3) Quod Propheta per עלמה intelligat propriam uxorem, ut conſtet ex cap. VIII. 2. 3. 4. Reſp. A. locum illum, nonnulli ex circumſtantiis, non *hiſtorice*, ſed *prophetice* intelligendum volunt, ut Hoſ. I. 2. 3, & alibi. Saltem B. illam prophetæ uxorem non fuiſſe עלמה, quæ promittitur Jeſ. VII. 14. quia in conceptione & partu uxoris, non erat *ſignum* illud, quod univerſam domum Davidis ſolari potuiſſet, adverſus imminentes Reges; neque natus ejus filius, *Immanuel* erat, ſeu Dominus totius illius regionis Jeſ. VIII. 8.

Quarta.

(4) Quod (juxta R. Kimchi) per עלמה intelligi debeat *Ahaſi* uxor, cui Deus promittat filium, puta Hiskiam, qui futurus eſſet Rex Juda. Reſp. 1. iſte partus non præſtitiſſet *ſignum*, quo tota domus Davidis, in præſenti neceſſitate, confirmari potuiſſet. 2. Repugnat iſta interpretatio: cum Hiskias tum temporis jam per novem annos natus fuerit, ut patet ex collatis locis 2 Reg. XVI. 2. & VIII. 2. dicitur enim priori loco, Ahaſum regnaſſe tantum per annos ſedecim, & Hiskiam cæpiſſe regnare anno vigeſimo quinto ætatis ſuæ; his igitur ſi detrahas ſedecim illos annos regni Patris, manebit, Hiskiam novem annorum fuiſſe, cum Pater ſuus regnum capeſceret.

Quinta.

Nec deeſt (5) qui urgeat præfixum demonſtrativum העלמה, eoque ſignificari talem mulierem, quæ tum temporis *nota* fuerit in Judâ; eique præſens. Reſp. 1. quâmvis nomen Mariæ incognitum Judæis fuerit, nullusque Propheta *in terminis* dixerit, Matrem Meſſiæ fore virginem, non tamen eſſe potuit, ex eo quod Meſſias dicatur *ſemen mulieris* Gen. III. 15. & שילה *filius ſecundinæ* Gen. XLIX. 9. & innoteſcere etiam potuit, vivâ Prophetæ orali *expoſitione*; ſi dixiſſet: illa mulier, illa Mater, cujus Meſſias filius futurus eſt, concipiet & pariet Immanuelem. 2. Falſiſſimum autem eſt ה. demonſtrativum aut emphaticum, ſemper notare rem *præſentem*. Vid. Mal. III. 1. & IV. 5.

Sexta.

Addunt nonnulli (6) Mariam filium ſuum non appellaſſe *Immanuel*; ſed *Jeſum*. Reſp. Geſſit *utrumque* nomen, poſterius pro *proprio*; prius pro *appellativo* Matth. I. 23. 25. Conf. Jeſ. IX. 5.

Septima.

(7) Eſt etiam qui *ſigni* vim in eo conſtituit, quod עלמה eſſet *conceptura*, quod non omnibus *maritatis* eveniat; nec *conceptura* tantum; ſed etiam *paritura*, quod non omnibus concipientibus eveniat, quando multæ abortiunt; nec paritura tantum, ſed *filium* præciſe, & filium talem, qui pro lacte butyrum & mel eſſet comeſturus, & talem tandem, qui *Immanuel* eſſet appellandus. Reſp. Scilicet hoc *tantum* eſſet ac tale ſignum, quod univerſam domum Davi-

Davidis, in tantâ anguſtiâ, ſuſtentare & conſolari deberet; quod Deus ſubſtituiſſet oblato ſigno, illi quod Ahaz Rex, *in cælo aut in terrâ* petere deberet verſ. II. *Pete tibi ſignum à Jehova Deo tuo, profunda petitionem, vel eleva teipſum in excelſum.* Imprimis etiam (8) urgent, quod ſignum dandum, impleri, & filius ille naſci debuerit, *ante* diſceſſum duorum Regum inimicorum vſ. 16. Reſp. Negatur, quia vſ. 8. determinantur LXV. anni, quando Ephraim, h. e. *decem* tribus Iſraëlis, eſſent traducendæ in Aſſyriam, eoque *terra quam deteſtabatur* Ahaz, terra nim. Iſraëlis, eſſet *deſerenda.* Ex quo ſequeretur puerum illum, mox à data promiſſione naſciturum, intra LXV. annos comedendo butyrum & lac, euſque non perventurum, ut poſſit diſcernere inter bonum & malum. Scopus ergo verborum verſ. 16. eſt: adhuc procul abeſſe nativitatem Meſſiæ, antequam ille natus fuiſſet, & comedendo butyrum & lac, cibum Judæis familiarem, ad annos diſcretionis perveniſſet, terram Syriæ, cui præerat Rezin, & terram Iſraëlis, cui præerat Pekah filius Ramailah, à quibus ſibi tantopere metuebat Ahaz, deſertam fore: ex quo domus Davidis, ad ſui ſolatium, commodè poterat colligere, ſe à duobus iſtis Regibus, ſibi jam inſultantibus, non eſſe exſtirpandam; ſed perſtituram, ut ex ſe promiſſus filius Immanuel naſci poſſit. Hæc fere ſunt, quæ Judæi ad locum hunc illuſtrem excipiunt, quæ ſolito liberius repræſentare voluimus, quod apud Locorum communium ſcriptores rarius occurrant, & interim cauſæ Chriſtianæ fundamentum tangant. Ad locum Jer. XXXI. 22. excipiunt A. non loqui textum, de partu mulieris aut virginis propriè dicto; ſed per *mulierem* intelligere populum Judaicum; per *virum*, Deum iſtius populi, quem verâ reſipiſcentiâ, populus ille *novo* exemplo ſit quæſiturus, & conſtanter *amplexaturus*: ſcil. quando ordinarie vir mulierem quærat; hîc extraordinarie mulierem virum quæſituram, atque hoc demum novum illud eſſe, quod Deus ſe perpetraturum, tam magnificè promittat. Reſp. I. Non erat novum in Iſraele, Deum verâ reſipiſcentiâ quærere, ut patet ex libris, Joſuæ, Judicum, Samuelis, Regum, Chronicorum, &c. Nec 2. verum, quod populus prius quæſiverit pœnitentiâ Deum ſuum, quam Deus populum gratia ſua. verſ. 18. *Converte me & convertar; tu enim es Deus meus, ubi converſus fuero, pœnitentiam agam.* Nec 3. *novum* eſt, ſi mulier virum quærat, ut patet in Rebecca Gen. XXIV. in Hagar Gen. XVI. 9. in ſponſa ſpirituali Cantic. III. I. 2. 3. Nec 4. verbis: *mulier virum amplectetur*, intelligi poteſt ipſa Judæorum pœnitentia: cum adducantur tanquam cauſa iſtius reſipiſcentiæ: *quouſque reverteris filia rebellis? quia creabit Jehova novum in terra: fœmina circumdabit virum;* nunquid ſenſus foret; revertere, quia reverteris? Tandem 5. non dicitur, mulier *revertetur*, & ſequetur virum; ſed *amplectetur* virum, quo nunquam pœnitentia deſignari in Scriptura conſuevit; & ſi etiam deſignaretur, non tamen hoc tantum *novum* eſt, quod reſipiſcens anima Redemptorem ſuum fide amplexatur, ut Deus tam magnificè promittere debuerit, ſe *novum* hoc *in terra* facturum. Excipiunt B. vocula נקבה, ſemper *maritata* intelligi, non virginem. Reſp. Eſt nomen ſexus *fœminini*, non ſtatus; prout זכר ſexus eſt *maſculini*, non ſtatus: proinde falſum eſt, per נקבה ſemper intelligi *maritatam.* Conf. Levit. III. I. & XII. 7. Gen. I. 27. & VI. 19. cum Spanhem. *Dub. Euangel. dubio* XXIV.

[Margin: Octava. — Exceptiones ad locum Jer. XXXI. 22. Prima,]

XXII. *Quinto*, an Maria virgo fuerit *ex voto* continentiæ & cœlibatus? Pontificii, quo votis monaſticis, & peculiariter voto cælibatus commodius patrocinari poſſint, affirmant, cum paucis Patribus: ſed non ſine magno hypotheſeωn divortio, quando alii exiſtimant, antequam naſceretur virgo, aut ſaltem ex infantia excederet, fuiſſe eam à *parentibus* Deo conſecratam, in qua conſecratione *votum* virginitatis contineatur: alii, votum illud factum malunt, *ante* ſui deſponſationem: alii *poſt* eandem. Vid. Maldonat. *in* Luc. I. 34. Orthodoxi, ſicut non negant, fiere potuiſſe, ut propoſitum liberum habuerit, conſentiente ſponſo, abſtinere ab *uſu* matrimonii; tamen *voto* ſeipſam obſtrinxiſſe ad perpetuam virginitatem, ſtatuunt probari nullo modo poſſe. Fulcrum unicum hujus *voti*, quærunt adverſarii in verbis Luc. I. 34. *Quomodo fiet iſtud, quia virum non cognoſco?* Hic, inquiunt, verbum *cognoſco*, non ſignificat *notitiam*; ſed conſuetudinem: eamque non de præterito tantum aut præſenti, ſed etiam de *futuro*, quaſi diceret, neque cognovi, neque cognoſcere *poſſum*: impotentiam autem objicere non *naturalem*, ſed *moralem*; eam vero non aliunde contrahi, quam ex voto. Reſpondeo verbis Caietani Cardinalis ad hunc locum: *Quærit modum, quo fieret Mater, cum expers fuit virilis commercii. Non dixit, non cognoſcam, ſed non cognoſco, quia intellexerat verba Angeli tum implenda, dicente Angelo: ecce concipies: quomodo nunc concipiam, quoniam impræſens viri cognitionem non habeo.* Seu potius verbis Alphonſ. Salmeronis. *Alio modo, fortaſſe non minus probabili, dici poſſet, Mariam virginem ſacrarum literarum bene peritam & ſcientem, intellexiſſe, matrem Meſſiæ futuram virginem, ac propterea quæſiviſſe ab Angelo modum, quo, ſalva virginitate, mater fieri poſſet; quo cognito, ſtatim acquievit, Angeloque promto animo aſſenſit. Atque is ſenſus directe proponis ſcripturæ auctoritatem, aſſerentis matrem Meſſiæ virginem futuram.* Salmer. *Tom.* 3. *Tractatu* VII. Ex quibus hypotheſibus nullum votum neceſſarium eſt.

[Margin: 5. An Maria fuerit virgo ex voto? Sententia Pontificiorum. — Sententia Orthodoxorum.]

XXIII.

6. An Maria fuerit oriunda ex tribu Aaron? Divortium ſententiarum.

XXIII. *Sexto*, an B. virgo fuerit ex tribu *Judah* oriunda? Judæi, quo efficacius negent Jeſum noſtrum eſſe Meſſiam; calumniantur Chriſtianos oſtendere non poſſe, quod Mater ejus fuerit de tribu *Judah*. Olim Fauſtus Manichæus exiſtimabat, Mariam Patre Sacerdote fuiſſe prognatam Auguſtin. *Contr. Fauſt. Manich. lib.* 23. *c.* 9. Baronius, ex Auguſtino & aliis Patribus, vult, Annam, Mariæ Matrem, fuiſſe Sacerdotis filiam, nuptam Joachimo, ex tribu *Juda*, quod miſceri potuerint tribus regia & ſacerdotalis. Baron. *Apparat.* Sect. 30. 31. 32. Ut nim. *admirabili quadam conſenſione, utriuſque unctionis myſterium, regni ſcil. & ſacerdotii, in una & eadem perſona Chriſti, qui regnum ſuſciperet & ſacerdotium, ac regale ſacerdotium inſtitueret, ſimul jungeret.* Cujus rationis imbecillitatem, & abſurda inde emergentia, Caſaubonus notat, ad *Annal. Baron. Exercit.* I. *Num.* XXX.

Rationes Orthodoxorum.

Orthodoxi omnes tuentur, ipſam ex ſolâ tribu *Juda* fuiſſe oriundam: propter (1) vaticinia Gen. XLIX. 10. Mich. V. 1. (2) promiſſiones 1 Paral. XVII. 14. 2 Sam. VII. 12. 13. 16. cum Luc. I. 32. 33. Jeſ. XI. 1. &c. (3) Quod paſſim appelletur *filius David* Matth. IX. 27. & XV. 22. Luc. XX. 41. Rom. I. 3. (4) Quod nullibi, ortus ejus, ab alia tribu accerſatur, quam à tribu Juda, & quod adeo q. averſus videatur fuiſſe à tribu Levi, ut ne unum quidem ex ſuis Apoſtolis inde accerſiverit, obſervante Caſaubono loco citato. Quod (5) Apoſtolus ſic ῥητῶς pronunciet Heb. VII. 12. 13. *Is de quo hæc dicuntur, ad aliam tribum pertinet, de qua NULLUS attendit altari. PALAM enim eſt, ex tribu Juda ortum eſſe Dominum noſtrum.* Quod (6) ejus ſacerdotium exſerte referatur, non ad ordinem Aäronicum; ſed Melchi-Zedek Pſal. CX. 4. Heb. VII. 11. à quo etiam, ratione ſacerdotii, dicitur ἀγενεαλόγητος. Ibid. vſ. 3. Quod (7) ab utroque Euangeliſta, Matthæo cap. I. & Luca cap. III. Chriſti ortus referatur ad Davidem & Judam. Cui non obeſt A. quod genealogia Joſephi, non Mariæ, ab Euangeliſtis explicari videatur, cum α. Euangeliſtæ in genere, Joſephi ſimul & B. Virginis, genus complecti videantur, eo quod, agnoſcentibus omnibus interpretibus, inuſitatum apud Hebræos fuerit, genealogias per mulieres pertexere. Cum β. Eli, qui Luc. III. 23. dicitur *Pater Joſephi*, potuerit eſſe ejus Socer, qui frequenter appellantur Patres, revera Pater Mariæ. Aut γ. illud, *qui fuit Eli*, referri poſſit ad ipſum Jeſum, ut ſit quædam in verbis oppoſitio parenthetica, hoc tenore: *Ipſe erat Jeſus, quaſi annorum triginta, incipiens, exiſtens* (*ut putabatur filius Joſephi*) *Eli*, ſcil. filius, h. e. *nepos*; quia Patrem Euangeliſta non habebat, quem præmitteret, & Matrem, ex more, in genealogia non debebat referre. Non addam quod δ. Maria potuerit eſſe virgo ἐπίκληρος, cui ex lege Num. XXXVI. 6. 8. fas non fuerit, nubere extra tribum ſuam. Quod tamen Caſaubono aliiſque doctis parum placet: quia, non tantum apud Judæos iſta conſtitutio non fuerit *obſervata*; ſed *reſtricta* ad illud tempus, quo primum terra inter Iſraëlitas diſtribuebatur: quod etiam vix probari poſſit, paupérculam virginem fuiſſe ἐπίκληρον. Neque etiam obeſt B. nominum diverſitas, quæ obſervatur in genealogiis duorum Euangeliſtarum, quod inde diverſæ tribus ſolide confici non poſſint: *cum Judæorum plerique duo nomina habuerint, & υἱώσεις aſſumtio in filium, filiique appellatio, ex variis cauſis contingerent: puta vel naturâ, vel ex lege Moſis de ſemine fratri mortuo excitando; item adoptione, vel arrogatione: nec non propter affinitatem: nam gener Socero filius dicebatur: adde ſucceſſionem in regnum, vel privatam hæreditatem; nam etiam hi eorum filii cenſebantur quibus ſucceſſerant.* Verba ſunt doctiſſimi Caſauboni. Hæc paulo prolixius repræſentare viſum, ſi quid fortè lucis, obſcuriſſimis litibus genealogicis, afferre poſſint.

Objectiones contrariæ.

Pro contraria ſententia, qua nim. vel ex *ſola* tribu Levi, vel ex *utraque* Juda & Levi, oriunda fuerit B. Virgo, adduci poſſit: א. Quod Maria dicatur συγγενὴς Eliſabethæ Luc. I. 36. quæ ex filiabus Aaron dicitur fuiſſe verſ. 5. Verum non ſtringit: ſi enim Pater Eliſabethæ, uxorem ſibi junxiſſet è tribu Judah & cognatione B. virginis; rectè quidem diceretur Eliſabetha Mariæ cognata; ſed Maria ex tribu Levi orta, inde non rectè diceretur. Quod ב. inter Joſephi majores, unus à Luca nominetur *Levi.* Reſp. Atque nomina Patriarcharum, communia fuiſſe omnium tribuum, non ignorant, qui Eſdram & Nehemiam attente legunt. Quod ג. Chriſtus fuerit ſummus *Sacerdos*, ac propterea Lucam in genealogia, pro Salomone commemorare voluiſſe Nathanem, quod per Salomonem regia dignitas ad poſteros Davidis fuerit propaganda; per Nathanem ſacerdotium. Reſp. Sed, ut ſummum Sacerdotem fuiſſe, ambabus ulnis amplectimur; ſic ex eo fuiſſe, quod genus è tribu *Levi* traxerit, cum Scriptura negamus: quod Sacerdos fuerit ſecundum *ordinem* Melchi-Zedek, non ſecundum *Aaronis* Heb. VII. 11. 12. 13. Neque etiam intelligi poteſt, quo modo David ſacerdotium Aaronicum in Nathanem filium transferre potuerit, quod ipſe non *habuit*.

7. An B. Virgo expers fuerit omnis peccati, nominatim, originalis.

XXIV. *Septimo*, an B. Virgo fuerit ἀναμάρτητος, ſeu expers omnis peccati, tam originalis quam actualis? Pontificii hic in partes abeunt, Franciſcanis, Jeſuitis aliiſque exiſtimantibus, eam plane ἀναμάρτητον, *omni* peccato deſtitutam fuiſſe; Dominicani, peccato quidem actuali deſtitutam, cum reliquis agnoſcunt; ſed *originali* tamen obnoxiam fuiſſe, ſtrenuè defendunt. Quæ controverſia graviſſimas turbas dedit in regno pontificio, in Concilio Tridentino, in Hiſpania & alibi, re-

Sententia Pontificiorum.

ferente Paulo Suavis, in ſuâ *Hiſtoria Concil. Tridentini*, & imprimis peculiari volumine, Luca Waddingio Minorita Hiberno, *De legatione Philippi III. & Philippi IV. ad Paulum V. & Gregorium XV. pro definienda controverſia de Conceptione virginis.* Cujus voluminis contenta ſummatim repræſentat Rivetus noſter, in ſua Apologiâ pro Virgine Mariâ lib. I. capp. 5. 6. 7. & 8.

Sententia Proteſtantium.

Proteſtantes unanimiter cenſent, eam non tantum peccato *originali*; ſed & *actualibus* infirmitatibus fuiſſe obnoxiam. Argumenta in utramque partem produximus lib. IV. cap. 2. §. 27. Si quis plura hujus negotii deſideret, Chamierum adeat *Panſtrat. Tom.* 3 *lib.* 5. *toto.* Joh. Gerard. *Loc. com.* Tom. 2. à 14. §. 112. ad 122. Rivet. Apol. pro virg. Maria l. I. c. 4. & ſeq.

8. Quomodo Servator ex Matre, peccato contaminata, purus naſci potuerit?

XXV. *Octavo*, quomodo Servator, ex Matre, labi *originali*, atque etiam infirmitatibus actualibus obnoxiâ, ἀναμάρτητος naſci potuerit? Sociniani nodum incidunt, negando penitus peccatum originale, omnemque peccati propagationem; præter eam quæ fit imitatione. Anabaptiſtæ veteres, quo Servatorem immunem præſtarent à labe originali; ſtatuunt, illum carnem ſuam, conceptione & nativitate, non accepiſſe ex *ſemine* aut ſubſtantia Matris ſuæ; ſed è *cœlo* deduxiſſe.

Variæ variorum ſententiæ.

In Patribus non deſunt, qui exiſtiment, labem originalem propagari, per ſolum *æſtum libidinis* in parentibus generantibus, quem *æſtum* reſtinxerit Spiritus S. in B. Virgine, eam *obumbrando*, quod umbra ſoleat refrigerare. Alii, qui propagationem animæ per traducem ſeminalem recipiunt, exiſtimant per ſolum ſemen *virile* propagari animam, & cum eâ labem *originalem*; aut ſaltem ex *utriuſque* parentis ſemine concurrente, ac propterea, quia ex ſolo ſemine *fœminino* prognatus fuerit Servator, labem illam *originalem* in ipſum propagari non potuiſſe. Alii propagationem labis illius pendere cenſent ex *ordinaria* generatione; proinde ad Chriſtum, *extraordinarie* prognatum, non pertingere. Alii hoc factum volunt eo, quod Spiritus S. ſemen maternum *repurgaverit* ab omni corruptione.

Eligitur optima ſententia.

Singulas harum aliarumque, ſententiarum, ſingulatim examinare, infinitum foret; ſuffecerit veram hujus immunitatis cauſam paucis repræſentare. Fuit ergo immunis à labe *originali*, quia 1. non fuit, *fœderaliter* quidem, in Adamo, cum Deus fœdus operum cum eo pangeret; fuit quidem in eo *naturaliter*, velut in capite & radice *naturæ* humanæ (unde Lucas, recenſens ejus genealogiam, Luc. III. uſque ad Adamum aſcendit) ſed non *fœderaliter*, quatenus Deus non cenſuit ipſum in Adamo (prout cenſuit in eo omnes alios ejus poſteros) cum ei manducationem fructus *arboris ſcientiæ boni & mali* prohiberet, eoque fœdus naturæ pangeret. Hinc 2. in Adamo etiam non peccavit, neque peccatum illud protoplaſtorum, ipſi *imputari* poteſt. Proinde 3. propter iſtud peccatum, orbari non potuit imaginis divinæ *juſtitia originali*, ex cujus abſentia, in *mente* exiſtit illa *cæcitas*, qua verum ſpirituale ſpirituali modo non percipit homo; & in *voluntate*, perverſa iſta *propenſio*, qua bonum omne ſpirituale averſatur, & in quodvis malum propendet. Et in his conſiſtit labes *originalis*. Ubi ergo probatum fuerit, eum *non exſtitiſſe fœderaliter* in Adamo; conſtabit ratio, ob quam *immunis* natus eſt à labe originali.

Probatur Servatorem fœderaliter non fuiſſe in Adamo.

Non exſtitiſſe autem *eo modo* in Adamo, his patet rationibus: 1. Quia Deus fœdus operum in Adamo, non pepigit cum θεανθρώπῳ; ſed cum meris hominibus. 2. quia illud pepigit, non cum *natura* humana qua tali; ſed cum *perſona* humana, qualis Servator nunquam fuit. 3. Quia pepigit cum *primo* Adamo, non autem cum *ſecundo*, qui primo illi hac cauſa contradiſtinguitur. Quia 4. pepigit cum iis qui peccare *poſſent*, (imputare enim peccatum, cui repugnat peccare, contra juſtitiam eſt) non autem cum *eo*, qui peccare nullo modo *poteſt*, qualis Chriſtus; implicat enim θεάνθρωπον eſſe peccatorem. Addam 5. quia pepigit cum iis, qui, cum fœdus pangeretur, ex ordine *naturæ*, exſtituri erant; non autem cum Mediatore, qui, nondum exiſtente peccato, ex rei *natura*, futurus non erat. Non dicam 6. quia pepigit cum iis, qui vi naturæ, *ordinario* ejus modo, ab eo propagandi eſſent, quâ vi, & quo modo, Servator noſter propagatus ab Adamo non fuit. Conf. ea quæ lib. III. §. 9. cap. IV. §. 10.

9. An B. Virgo Deipara ſit adoranda?

XXVI. *Nono*, an B. virgo, quod ſit θεοτόκος, cultu religioſo ſit proſequenda? Pontificii, Collyridianorum æmuli, non contenti cultum religioſum δουλείας, quo ſanctos cœlites proſequi ſolent, ei aſſeruiſſe; ὑπερδουλείας religionem ei aſſignant; & quamvis λατρείας gloriam, Deo propriam, *verbis* ipſi abrogent;

Sententia Pontificiorum.

re tamen ſatis liberaliter ipſi arrogant, quando (a) *titulis* gravant, qui latriam requirunt, eam ſalutando *Dominam noſtram*, *Reginam cœli*, cui *ſpirituale regnum competat*, *in omnes ſimul Angelos atque homines, & in totam eorum univerſitatem*, *in his quæ ſpectant ad gratiam & gratiæ bona.* Eam non ſolum *in homines*, *Angelos & Dæmones*, *jus, id eſt, poteſtatem juriſdictionis habere*; *ſed etiam jus dominii*, *cujus ratione vere & proprie, ſervi illi mancipati, vel mancipia, ſub ejus ditione conſtituta, appellari debeant.* Nam cum illud *de filio fatendum ſit*, *de Matre ſane non poſſe negari. Omnes etiam alias irrationales creaturas, ſub tanta Reginæ dominio eſſe*, *nihilque ulli eſſe tam proprium*, *cujus virgo quaſi anticipatum dominium non habeat*; *non enim aliud de matre, quam de filio ejus, Jeſu Chriſto Domino, judicium ferendum eſſe.* Verba ſunt Ferd. Quirin. de Salazar, Jeſuitæ Hiſpani, Comment. in Prov.

XXXI.

XXXI. Num. 202. & 140. (*b*) Decem officiis cultum ejus religioſum definiunt, quæ non niſi latriam ſpirant: 1. Honore interno & externo. 2. Salutatione angelicâ ſæpius iteratâ, per roſarium. 3. Invocatione. 4. Statis diebus & feriis ſacris. 5. Templis, oratoriis & altaribus, Deo erectis, in honorem & memoriam Matris. 6. Sacrificiis pro ejus gloriâ, & in ejus honorem Deo oblatis. 7. Votis ipſi nuncupatis, & *in ipſum terminatis*. 8. Imaginibus cujuſcunque generis, ſeu ſculptis, ſeu pictis; ſeu in compitis ac triviis, ſeu alibi poſitis. 9. Peregrinationibus ad loca illi ſacra, & miraculis celebria: quæ obeundæ ſint fide integra, ſpe magnâ, charitate fervidâ, intentione puriſſimâ; ſpectato animæ fructu, potius quam corporis. 10. Sodalitiis, ſub auguſto ejus nomine, inſtitutis. Hæc omnia cultus Marialis officia recenſet *Manuale ſodalitatis B. Mariæ collectum à Sodal. Leodiens. Muſſiponti*, Ao. 1608. Poſſes addere (*c*) Litanias, & imprimis Pſalterium B. Virginis, quo omnia, quæ de Deo dicuntur in Pſalmis, ad Mariam traducuntur: quod Bonaventuræ tribuitur.

Sententia Proteſtantium.

Proteſtantes, ut lubenter ei tantum tribuunt honoris & cultus *civilis*, quantum ulla creatura admittit: A. Agnoſcendo & celebrando virtutes egregias, quibus clariſſima fuit. B. Eas etiam pro virili, per gratiam Dei, imitando, & imprimis. C. Agnoſcendo gratiam, quâ omnes creaturas ſuperat, quâ nim. pro Matre Meſſiæ, θεανθρώπου, & ipſius Dei, electa fuit, quâ juxta Angelum κεχαριτωμένη καὶ εὐλογημένη ἐν γυναιξὶν Luc. 1. 28.: at ei cultus *religioſi* officia conferre non audent. Quod א. illa ſibi ſoli reſervaverit Deus Matth. IV. 10. &c. ב. naturam & conditionem omnis creaturæ ſupperent: adeoque ג. in manifeſtam idololatriam abeant. ד. ipſa etiam B. virgo, pro ſingulari ſuâ modeſtiâ & humilitate Luc. 1. 48. honorem Deo proprium non magis admittat, quam Angeli Apoc. XIX. 10. & XXII. 8. Nec adverſarii, pro ſuâ Mariæ-latriâ, ullum poſſunt ex Scripturis producere, ſive mandatum, ſive exemplum, ſive analogum quidvis, cui juſtitiam hujus cultus ſuperſtruant: & quæ per conſequentiolas, q. ex naturâ rei, in hanc rem moliuntur, tanta non ſunt, ut recenſeri mereantur. Non addam, quod multis Pontificiis in Belgio Hiſpanienſi, cultus iſtius luxuria vehementer diſplicuerit, à quo ipſis à Jeſuitis aliiſque lites graviſſimæ motæ ſunt. Fortè plura hujus argumenti ſuo loco occurrent, ubi de *cultu religioſo* ex profeſſo dicemus.

10. An ab operationibus Sp. S. in conceptione & nativitate Sp. S. rectè dicatur Pater Chriſti; & Chriſtus Filius Dei?

XXVII. *Decimo*, an ab operationibus Spiritus S. circa conceptionem & nativitatem Chriſti, Sp. S. rectè dicatur *Pater* Chriſti, & Chriſtus *filius* Dei? Sociniani, æternam Chriſti deitatem negantes, quo commodius illudant argumentis Catholicorum, pro *æterna* iſta deitate, quæ petuntur ab iis Scripturis, quæ ipſum appellant, non modo *Filium* Dei, ſed *proprium* etiam, quin & *unigenitum*; ſtatuunt Spiritum S. in ejus conceptione præſtitiſſe vices *Patris* propriè dicti, non tantum fœcundando Mariam; ſed etiam ſubſtantiam aliquam creando, inque uterum virginis immitendo, ex quâ cum ſemine virginis conjuncta, conceptus & natus fuerit Servator, qui etiam ab hac Spiritus S. operatione, *filius Dei* appelletur.

Sententia Socinianorum.

Nec inter Orthodoxos etiam deſunt, qui licet *æternam* Chriſti deitatem recipiant; tamen & ab hac Sp. S. operatione, *Filium* Dei, ſecundum *humanam* naturam, ipſum appellari poſſe affirmant.

Nonnullorum ex orthodoxis.

Rationes eorum ſunt: 1. Quod promittatur obumbratio Sp. S. per quam pudice non aliud ſignificetur, quam actio *Patris* procreantis filium. Reſp. Non præſupponendum, ſed probandum eſt, præter operationes iſtas Sp. S. quas in dogmaticis deſignavimus, ullam talem à Sp. S. profectam fuiſſe, qualis ab adverſariis ſignificatur.

Eorum rationes refelluntur.

Quod 2. dicatur conceptus EX Spiritu S. Matth. 1. 16. 20. Luc. 1. 35. Reſp. τὸ EX, de Maria intelligitur *materialiter*, & de Sp. S. *efficienter* tantum, pro ratione *virtutis: virtus altiſſimi* &c. Et ſic fit Rom. XI. 36. Joh. III. 6. Et 3. ſi, propter iſtam Sp. S. generationem, non fuiſſet filius Dei, tum poſtmodum factus fuiſſet, cui & textus, & res ipſa obloquitur. Reſp. Verum eſſet, ſi ab *æterno* non fuiſſet genitus à Patre Pſal. II. 7. Prov. VIII. 22-31. Mich. V. 1. & ab eo *filius Dei* non fuiſſet. Quod 4. Luc. 1. 35. expreſſe dicatur, *propterea etiam* (διὸ καὶ) quod *ex te naſcetur ſanctum, filius Dei appellabitur*. Reſp. Propter *unitionem* illam perſonalem, divinæ perſonæ cum humana naturâ, procuratam à Sp. S. totum illud complexum, ex divinâ & humana natura conſtans, *Filius Dei* appellabitur: non autem propter ſolam illam Sp. S. operationem. Quod 5. nos dicamur *filii* Dei, quia renaſcimur ex Sp. S. proin multo magis Chriſtus dicendus eſt filius Dei, quia conceptus eſt ex Sp. S. Reſp. Eſt maximè diſſimilis ratio, quia de nobis Scriptura paſſim pronunciat, quod *filii Dei* ſimus per gratiam regenerationis; de Chriſto nuſquam hoc dicit.

Sententia orthodoxorum confirmatur rationibus.

Ergo orthodoxi rectius negant, ab hâc Sp. S. operatione circâ conceptionem & nativitatem Chriſti, Sp. S. eſſe ejus *Patrem*, ipſumque ab hac operatione Sp. S. ſeu ex *toto*, ut Sociniani volunt, ſeu ex *parte* quoad humanam naturam, ut alii, eſſe *filium Dei*. Rationes hujus ſententiæ dudum in *dogmaticis* notavimus §. V. Quibus addimus: 1. quod, ex hypotheſibus hujus ſententiæ, nullo modo eſſet ἀπάτωρ, contra Paulum Heb. VII. 3. Quod 2. Scriptura *unum* tantum ei tribuat Patrem, primam ſcil. Trinitatis perſonam Joh. 1. 18. & V. 17. à quâ, ſubſiſtendi modo, diverſus eſt Spiritus S. Quod 3. per conceptionem & nativitatem, Servator in Scripturis *miſſus* dicatur Joh. III. 16. 17. Gal. IV. 4. Rom.

VIII.

VIII. 3. &c. jam autem Filius *mittere* quidem dicitur Spiritum S. Joh. XV. 26. & XVI. 7. ſed nullibi dicitur *mitti* à Sp. S. Quod 4. Pater propriè dictus, filium gignat ſibi *ſimilem*, per communicationem eſſentiæ ſuæ: ſed Spirit. S. ſuis operationibus non produxit ſibi *ſimilem*, quia produxit talem, qui *carnem* & *oſſa habet*; quæ non competunt ſpiritui Luc. XXIV. 39. neque etiam ſuis iſtis operationibus, ſuam genito communicavit *eſſentiam*, ipſis fatentibus adverſaris. Etiam 5. ſi Servator; ſecundum *humanam* naturam, propter conceptionem ex Sp. S. eſſet *filius* Dei: tum in unâ perſona, non tantum filius Dei diſtingueretur à filio hominis, quoad naturas; ſed etiam filius Dei diſtinguendus foret à filio Dei, ut naturæ diſtinguuntur in perſonâ. Addam 6. Quod eâ ratione, *tres* filiationes numerarentur in unâ perſona, duæ nimirum divinæ, altera reſpectu Patris; altera Sp. S. quoad humanam naturam: & una humana, reſpectu Matris ſuæ. Pergam 7. Quod hoc pacto duo in Trinitate ſunt futuri Patres: primus, *prima* perſona, reſpectu divinæ naturæ Chriſti; ſecundus, *tertia* perſona reſpectu humanæ ejus naturæ. Non dicam 8. quod ex hac ſententia foret filius Dei *factus*; dicitur enim *factus ex muliere* Gal. IV. 4. dum juxta Scripturas Pſal. II. 7. & ſynodum Nicenam, *genitus* eſt.

11. An efformatio corporis Christi in utero Matris, facta fuerit in momento? Scholaſticorum ſententia.

XXVIII. *Undecimò*, an corporis Chriſti efformatio in utero materno, per Sp. S. procurata, fuerit momentanea, an ſucceſſiva? Scholaſtici hîc diſtinguunt inter ſegregationem & præparationem materiæ, quæ ſemen præſtaret; efformationem corporis ex illâ materia, quoad membra; & perfectionem corporis, incrementumque membrorum. Segregationem & præparationem admittunt factam non fuiſſe in inſtanti, quod motum requirat, qui in momento non peragitur: atque etiam incrementum concedunt ſucceſſivè factum, quod fœtum Mater geſtaverit per novem menſes: at efformationem membrorum, non 42. demum diebus, more ſolito; ſed ſine morâ aut ſucceſſione, *momento* peractam volunt. Hos vulgus ſequitur Pontificiorum, ut ex concipiendi ratione extraordinariâ & miraculoſa, majorem virgini fœneretur majeſtatem; dum Scriptura ea plerumque ſectatur, quæ ſpectant ad majorem Chriſti *humiliationem*.

Reformatorum ſententia.

Proteſtantes cum nonnullis Scholaſticorum, efformationem illam ſucceſſivè factam, Scripturis magis conſentaneam exiſtimant. Quod 1. in hiſtoria conceptionis, geſtationis, nativitatis Johannis Baptiſtæ, tempus ordinarium notetur Luc. I. 38. 56. 57. nec diſſimile obſervetur circa conceptionem & nativitatem Chriſti Luc. II. 6. Dum igitur, ex his, *præparationem* & *incrementum* corporis ſucceſſivè factum, admittunt; non eſt ob quod in efformatione extraordinarium quid fingant. Quod 2. in aſſumtione humanæ naturæ, facta per conceptionem & nativitatem, nobis dicatur ſimilis factus per *omnia*, excepto peccato Phil. II. 6. 7. Hebr. II. 14. 15. 17. & IV. 15. Quod 3. corpus Chriſti nati, extra uterum B. virginis creverit ad modum aliorum Luc. II. 40. 52. Quod 4. miracula temerè fingi non debeant, præter & extra Scripturas.

Rationes Pontificiorum examinantur.

Ex adverſo plerique Pontificii pro ſe urgent: 1. Quod humanam naturam aſſumſerit ὁ λόγος, non maſſam informem. Reſp. Non ante unionem *factam* exiſtimamus cum divinâ perſona, quam facta fuit partium organicarum delineatio, earumque cum animâ rationali unio. Quod 2. Sp. S. in momento potuerit efformare. Reſp. à *poſſe* ad *eſſe* non valet ſequela: potuiſſet etiam ſegregationem materiæ, præparationemque & incrementum *poſt* nativitatem uno momento peragere. Quod 3. *primus* Adamus ſubitò efformatus fuit, proinde & *ſecundus*. Reſp. α. Nec *primi* Adami corpus in momento efformatum eſt. β. Brevi illo temporis ſpatio, quo efformatum eſt corpus primi Adami, plenam ſtaturam conſecutum illud fuit; dum *ſecundi* Adami corpus plenitudinem iſtius ſtaturæ, fatentibus ipſis adverſariis, ſucceſſivè conſecutum eſt. Quod 4. ſi non *ſimul* & ſemel efformatum eſt corpus Chriſti, ὁ λόγος, vel unitus fuerit corpori necdum *efformato* ſeu humano; quod, quovis fatente, abſurdum eſt: vel ſi non fuerit ei unitus, exſtiterit *informe* iſtud corpus abſque λόγῳ. Reſp. *Exſtitit* necdum efformatum, quemadmodum exſtitit cum præpararetur, atque etiam antequam in conceptione præpararetur, videl. in *cauſis*; ſed non *ſubſtitit*, quemadmodum etiam poſt unionem cum λόγῳ non *ſubſtitit*: neque ante *efformationem* partium, ſeu antequam corpus *humanum* eſſet, exſtitit perſonaliter ſuſtentatum à λόγῳ, prout exiſtere cœpit cum uniretur cum λόγῳ, quod tum demum factum, cum corpus *eſſet* efformatum, & corpus humanum efficeret.

12. An natus fuerit utero Matris clauſo, & citra dolores partus? Sententia & fundamentum Pontificiorum & Lutheranorum.

XXIX. *Duodecimò*, an natus fuerit utero clauſo? ac proinde citra dolores partus in pariente? Pontificii, non tantum ut miracula venentur, in gratiam ſuæ Mariæ-latriæ; ſed etiam ut commodius oſtendant, quo modo corpus Chriſti ſit in cœlo ſimul & in ſacramento, ut non ſit in medio; ſubinde docent, Chriſtum natum fuiſſe, non tranſeundo per medium; ſed ab extremo in extremum immediatè tranſſiliendo: Lutherani etiam, ut efficacius demonſtrent, corpus Chriſti in reſurrectione, per ſaxum monumenti, & poſtea per januas clauſas penetraſſe; affirmant Chriſtum utero clauſo natum fuiſſe. Cujus ſententiæ fundamentum in hoc ſolo eſt, quod apertura uteri & clauſtri virginalis, tollatur *virginitas*; ubi illa reverà non alio tollitur, quam *congreſſu* maritali:

Sententia.

ex adverſo Reformati, juxta ſimplicem Scripturæ narrationem, natum modo ordinario, docent.

Reformatorum, cum rationibus.

Quod 1. *ſicut pueri* participes fiunt carnis & ſanguinis, Chriſtus παραπλησίως μετέσχε Heb. 11. 14. Quod 2. ſatis apertè numeretur inter hos, qui uterum Matris *aperuerunt* Luc. 11. 22. 23. Quod 3. alias vere *natus* non fuiſſet, cum naſci non ſit, niſi *prodire* ex utero. Quod 4. penetratio dimenſionum præſupponat contradictionem, cum *α.* corpus ſit, habere partem extra partem, quæ partes diſcriminentur peculiari ſpatio, adeoque corpus in corpore per penetrationem dimenſionum, non ſit corpus: cum *β.* per iſtam penetrationem dimenſionum, ſeu exiſtentiam duorum corporum in eodem ſpatio, *duo* corpora eſſent *unum* corpus.

13. An ex ipſa ſubſtantia B. Virginis efformatum fuerit Chriſti corpus?

XXX. *Decimo-tertio*, an ex ipſa *ſubſtantia*, ſeu ſemine B. Virginis, efformatum fuerit Chriſti corpus? Varias veterum hæreticorum ſententias ſupra diximus cap. IV. §. XVIII. Moderni Anabaptiſtæ exiſtimant corpus Chriſti, nihil omnino accepiſſe ex *ſubſtantia* B. virginis, ne ſcil. cogerentur admittere, Servatorem nobiſcum obnoxium eſſe labi *originali*: Sociniani, ne cogantur largiri, Chriſtum *filium Dei* eſſe, ab æterna ejus generatione: adeoque *ab æterno* Deum eſſe; admittunt quidem, Chriſtum hominem ex ipſa Dei *ſubſtantia* non eſſe genitum; imo ex ſubſtantiâ Matris, ſuum non minus accepiſſe, quam alii ex ſuis Matribus accipiant; ſed tamen etiam comminiſcuntur, virtutem Dei, h. e. Spiritum S. in uterum virginis immiſiſſe *ſubſtantiam* quandam *immediate* creatam, ex qua, cum ſubſtantia virginis junctâ, verus homo genitus fuerit, qui ab hoc *Filius Dei* appelletur: Orthodoxi ex adverſo, ex ſolâ ſubſtantiâ virginis corpus ſuum accepiſſe, ſtatuunt: eo quod

Sententia Orthodoxorum, cum rationibus.

A. diſerte dicatur *ſemen mulieris*, Gen. III. 15. cum Heb. 11. 14. ſemen *Abrahami* Gen. XXII. 18. cum Gal. III. 16. ex ſemine *Davidis* Rom. 1. 3 Act. XIII. 33. Quod B. dicatur *fructus ventris Mariæ* Luc. 1. 42. fructus *lumborum Davidis* Act. 11. 30. juxta promiſſionem 2 Sam. VII. 12. 1 Paral. XVII. 11. Quod C. termini conceptionis, impræegnationis, partus, in hac generatione, à Scripturâ uſurpentur Matth. 1. 16. 18. 20. 23. & alibi. Quod D, ἐξόχως paſſim *filius hominis* appelletur Matth. VIII. 20. & IX. 6. &c. quin *filius Mariæ* Marc. VI. 3. prout Maria viciſſim *Mater Jeſu* Matth. 1. 18. Luc. 1. 43. Joh. XIX. 25. Quod E. genealogia ejus, ab Adamo deducatur ad B. virginem, eique deponſatum maritum.

Objectiones adverſariorum.

Nec obſtat 1. quod dicatur conceptus *ex* Sp. S. Matth. 1. 18. 20. Reſp. (*a*) Præpoſitio EX non ſemper *materialem* cauſam deſignat; ſed aliquando *efficientem* Rom. XI. 36. (*b*) Sociniani ipſi non admittunt, ipſum ex ſubſtantia Dei, aut Sp. S. conceptum eſſe. Quod 2. dicatur *panis Dei qui è cœlo deſcendit* Joh. VI. 33. 51. Reſp. Sic dicitur à *perſona divina*, quæ per incarnationem *deſcendit*, quando *manifeſtata* eſt in carne 1 Tim. III. 16. prout Deus *deſcendere* dicitur, quando extraordinariam ſuam præſentiam, extraordinario quodam ſigno, manifeſtam facit Gen. XVIII. 20. 21. cum vſ. 2. Quod 3. dicatur *Dominus è cœlo* 1 Cor. XV. 47. Reſp. Itidem quoad divinam perſonam, quæ, modo quam diximus, incarnatione è cœlo *deſcendit*. Quod 4. ſi ex Mariâ ſuſcepiſſet corpus ſuum, obnoxius foret labi originali Joh. III. 6. Reſp. Quâ ratione nihilominus immunis fuerit ab iſta labe, nos jam ante ex profeſſo expoſuimus §. XXV.

14. An Chriſtus à primo inſtante ſuæ conceptionis, fuerit viator ſimul & comprehenſor?

XXXI. *Decimo-quartò*, an Chriſtus, à *primo* conceptionis momento, viator fuerit ſimul & comprehenſor, omnis neſcientiæ & imperfectionis expers; quoad *humanam* naturam? Pontificii affirmant, cum quibus hic colludunt Lutherani, in gratiam perverſæ ſuæ communicationis idiomatum:

Sententia adverſariorum.

Reformati admittunt, ipſum in primo conceptionis momento, accepiſſe gratiæ plenitudinem, quoad *actum*, ut loquuntur, *primum* Joh. 1. 14. Luc. 11. 40. ita tamen, ut augeri potuerit quoad actus *ſecundos*, & per extenſionem ad objecta nova.

Sententia Reformatorum, eorumque rationes.

Quod 1. dicatur *profeciſſe ſapientia & ſtatura* Luc. 11. 52. Quod 2. laboraverit qualicunque *neſcientia*, potius quam ignorantia Marc. XIII. 32. & XI. 13. Quod 3. variis infirmitatibus, quamvis abſque omni peccato, in Scripturis deprehendatur obnoxius. Quod 4. triſtitiæ, pavori, aliiſque *affectibus*, qui imperfectionem ſpirant, in Scripturis pronuncietur obnoxius. Quod 5. viatorem eſſe & ſimul comprehenſorem, ſit ambulare per *fidem & aſpectum* ſimul, quæ Scriptura ſibi invicem opponit 2 Cor. V. 7. 1 Cor. XIII. 12. 2 Cor. III. 18. Nec habent quod objiciant, niſi loca illa Joh. 1. 14. Luc. 11. 40. &c quibus jamjam ſatisfactum eſt. Controverſias, de perſonali duarum in Chriſto naturarum unione, ſuo loco expedivimus cap. IV. *De Mediatoris perſona.*

Pars practica.

Conceptio & nativitas Chriſti: 1. Confirmat fidem noſtram de Meſſia exhibito. Ex teſtimoniis.

XXXII. Praxin incarnationis Chriſti, dudum occupavimus cap. IV. nec hic reſtat, niſi ut ſpicilegium quoddam faciamus. *Primo* igitur conceptio & nativitas Jeſu, egregie *confirmat* fidem noſtram, quod Meſſias, olim promiſſus, indubitato *venerit*; & quod *Jeſus* noſter, ipſeque ſolus, ſit *Meſſias* ille. Quod ei teſtimonium præbeat (1) Angelus *prænuncians* Gabriel, à Deo miſſus Nazaretham, ad ipſam ejus matrem, qui ei conceptionem & nativitatem Meſſiæ inſinuaret Luc. 1. 26. 31. 35. (2) Angelus *annuncians*, jam dudum natum Luc. 11. 11. (3) *Angelorum* integer *exercitus*, Deum, à nativitate Meſſiæ, hymnis celebrans. *Ibid.* vſ. 13. 14. Inſuper (4) experientia *paſtorum*, qui monitu Angeli, ipſum ſtudioſè quæſiverunt, & invenerunt. *Ibid.* vſ. 15. 16. (6) experientia *magorum*, qui tanto ſtudio & apparatu, per extraordinariam

ſtellam moniti, ipſum quæſiverunt, & invenerunt Matth. II. 1.—13. (6) experientia *Simeonis*, qui Spiritus S. oraculo monitus, poſtquam ulnis ſuis ipſum excepiſſet, Deum lætabundus eo nomine celebrat Luc. II. 25.—36. (9) experientia *Hannæ* prophetiſſæ *Ibid* vſ. 36. Addamus (8) experientiam *Johannis* Baptiſtæ, etiam digito eundem monſtrantis Joh. I. 15. 19. 29. Ut in his omne genus teſtium habeamus: Angelorum & hominum: virorum & fœminarum: literatorum & idiotarum. Quibus omnibus accedit (9) ipſius *rei* teſtimonium, quando in hiſtoriâ conceptionis & nativitatis, eas omnes obſervamus circumſtantias, quæ de Meſſiâ prædictæ ſunt. Si enim A. *tempus* attendas, natus eſt populo Judaico Romanis ſubjugato, cum Auguſtus, in rei indicium, gentem ad cenſum deſcriberet Luc. II. I. proinde *ſceptrum* & legiſlator ſublata eſſent, quod prædictum erat Gen. XLIX. 10. *ſeptuaginta* ſeptimanis annuis, jam expletis Dan. IX. 24. adhuc *ſtante* ſecundo *templo* Hag. II. 8 Mal. III. I. Si B. *locum* ſpectes, natus eſt *Bethlehemi*, juxta vaticinium Mich. V. I. Si C. *familiam*, natus eſt è tribu *Judah*, ut filius & germen Davidis Luc. III. 23.— Matth. I. I.—16. juxta prædictiones Gen. XLIX. 10. Jeſ. XI. I. &c. Si D. *parentem*, fuit ex *virgine* natus Luc. I. 17. 34. ut eſſet ſemen illud *mulieris*, quod prædictum fuit Gen, III. 16. Jeſ. VII. 14. Si E. *prodromum*, natus eſt *poſt* Johannem Baptiſtam Luc. I. 13. 17. quod prædictum fuit Mal. III. I. & IV. 5. Jeſ. XL. 3. 4. 5. Nec oſtendi è Scripturis poteſt *ulla* circumſtantia, de conceptione & nativitate Meſſiæ prædicta, quæ non ſit conſpicua in conceptione & nativitate Jeſu noſtri. Ut jam nulla ratio patiatur, vel minimum hæſitare, circa duplicem veritatem, fidei Chriſtianæ fundamentalem, quod nim. I. Meſſias dudum *natus ſit*, & 2. *Jeſus* noſter ſit ille *Meſſias*. Fide igitur in his benè confirmatâ, multo etiam promptiores erimus, tum (*a*) ad *beneficia* exſpectanda, quæ nobis in Meſſiâ tam copiosè ſunt promiſſa, tum (*b*) ad *officia* illa Meſſiæ reciprocanda, quæ Meſſiæ à nobis ſunt debita: de quibus, in ſubſequentibus paulo uberius veniet philoſophandum.

Ex circumſtantiis.

2. Urget, perveſtigare nitamur myſterium incarnationis. Motivæ.

XXXIII. *Secundo*, urget ut, perſuaſi jam, tot Angelorum, hominum & rei ipſius teſtimoniis, de veritate Meſſiæ noſtri incarnati; nos ipſos alioſque excitemus, qui myſterium incarnationis, tantum ac tale, quantum fieri poteſt, perſpiciamus ac perveſtigemus. Exemplo I. *paſtorum* Luc. II. 15. qui, ut primum diſceſſerant Angeli annunciatores, ſe invicem excitant; *eamus* ſane Bethlehemum uſque, & videamus, verbum illud quod Dominus notum fecit nobis. 2. *Moſis* Exod. III. 2. 3. cum apparuiſſet ei Angelus *Jehova*, in medio rubi ardentis & non deficientis, ſeipſum excitat: *declinabo nunc, ut videam viſionem magnam hanc.* 3. tot *Prophetarum* & *Regum* V. T. Luc. X. 24. qui *deſiderarunt videre* quæ Apoſtoli videbant, ſcil. Meſſiam incarnatum; nominatim *Abrahami* Joh. VIII. 56. & totius *Eccleſiæ* veteris Jeſ. LXIV. I. Imò 4. ipſorummet *Angelorum* I Pet. I. 12. εἰς ἃ ἐπιθυμῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι. Conf. Exod. XXV. 20. Invitat 5. *rei* ipſius *majeſtas*, utpote quæ *myſterium* præſtat, myſterium *magnum, ſine controverſia* magnum, myſterium εὐσεβείας, *pietatis*, ſeu fidei Chriſtianæ I Tim. III. 16. myſterium *ſilentio* involutum, *à temporibus ſeculorum* Rom. XVI. 25. à quo incarnati primum nomen eſt *admirabilis* Jeſ. IX. 5. Atque etiam 6. ejuſdem *ſuavitas*, ad ſuaviſſimum gaudium excitandum nata Luc. II. 10. *Ne timeatis: ecce enim, annuncio vobis gaudium magnum. Videre* igitur conemur, nec audire tantum contenti, ut A. *cognoſcamus* magis magiſque, proinde ut *ſcrutemur*, ſicut Prophetæ I Pet. I. 10. *De qua ſalute, exquiſiverunt* & exſcrutati ſunt (ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν) *Prophetæ*. Conf. Luc. II. 19. B. ut *miremur*, cum B. Virgine Luc. I. 34. cum paſtoribus & auditoribus eorum Luc. II. 15. 18. Conf. ſupra cap. IV. §. XXXV. ut C. *annunciemus* aliis, cum Angelo Luc. II. 10. *annuncio vobis* &c. & paſtoribus *Ibid.* vſ. 17. *Quum vidiſſent autem, divulgarunt* id &c. ut D. *comiter habeamus*, non nimium *curioſe* ſcrutemur myſteria ingredientia, v. g. partus virginei, unionis duarum naturarum, ut dicamus: *quomodo hoc eſſe poteſt?* Luc. I. 34. prohibiti ab ipſo Deo Exod. III. 5. Conf. cap. IV. §. 39.

Quorſum.

3. Provocat ad glorificationem Dei.

XXXIV. *Tertio*, provocat ad *glorificationem Deo*, exemplo exercitus angelici canentis: *gloria in excelſis Dei* Luc. II. 13. 14. & paſtorum Luc. II. 20. Simeonis Luc. II. 28. & ipſius B. Virginis Luc. I. 46. cum hic præcipuus *ſcopus* ſit, ut univerſæ redemptionis; ſic hujus etiam incarnationis Eph. I. 6. & in hac incarnatione glorioſiſſimæ pateant Dei *perfectiones*. V. g. A. Gloria *fidelitatis* & conſtantiæ divinæ, in ſervandis *promiſſis* ſuis, eo quod Meſſiam toties, tam ſanctè, & tam diu etiam promiſſum; tam accurate, præſtituto *tempore* Gal. IV. 4. *loco* Mich. V. I. 2. aliiſque circumſtantiis prædictis convenienter, exhibuerit. B. Gloria *providentiæ*, quâ & Auguſtum, ejuſque deſcriptionem mundi, & parentes Servatoris, ut aſcenderent Bethlehemum, adeo ſapienter potenterque conjugavit, ut eo præcisè tempore ac loco, mundo exhiberetur Meſſias. Atque etiam adeo potenter conſervavit adverſus inſidias, impetuſque Herodis, ut hi-um detrimenti ipſi non potuerint afferre. C. Gloria *ſapientiæ*. D. Gloria *juſtitiæ* vindicativæ. E. Gloria *bonitatis*, gratiæ & miſericordiæ. F. Gloria *omnipotentiæ*, de quibus ſingulatim monuimus ſupra c. IV. §. XXXV.

4. Format ad gratitu-

XXXV. *Quarto*, formatt ad *gratitudinem* verſus Deum, qui pura putâ adductus gratiâ ac φιλανθρωπίας,

dinem verſus Deum.

Θεωπίᾳ. incarnatione filii ſui, *donum* nobis præſtitit, quo majus nec *cogitari*, nec *eſſe* poteſt Jeſ. IX. 5. Joh. III. 16. & IV. 10. Quod magis etiam agnoſcemus, ſi diſtinctius expendamus א. *Donantem*, Deum omniſufficientiſſimum, אל שדי Gen. XVII. 1. qui nihil prorſus emolumenti, ex tantâ donatione, ſibi potuit polliceri. Conf. Pſal. XVI. 2. & L. 8.—13. ב. *Donatos*, homines, qui non niſi *cinis* ſunt *ac pulvis* Gen. XVIII. 27. Jeſ. XL. 15. 17. horrendi *peccatores*, omnimodæ mortis & æternæ condemnationis rei Rom. V. 6. 8. ג. *Donum*, quod eſt (1) *gratiæ* ac favoris: non *communis*, qualia *terrena* quævis ſunt; ſed *ſpecialis* ac *ſalvificæ*, *productum* Joh. III. 16. *οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς* &c. quæ incompatibilis eſt cum odio, quemadmodum quævis alia, utcunque egregia Dei dona. Eſt (2) *æternum*, non æterno tantum amore oriundum; ſed *in æternum* quoque perdurans, ſcil. de genere eorum, quæ Apoſtolus appellat *ἀμεταμέλητα* Rom. XI. 22. quo, ne mors quidem, privare nos poteſt Rom. VIII. 38. (3) ad ipſam *animam* pertingens, eamque *ſatiare* valens Pſal. LXXIII. 25. & XVI. 5. 6. Conf. Jeſ. LV. 2. & Gen. XXXIII. 11. cum verſ. 9. (4) *comprehendens quævis alia dona*, unde *faſciculus* dicitur Cant. I. [illegible] 14. & Apoſtolus, Deum nobis benedixiſſe ait, *omni benedictione cœleſti in Chriſto Jeſu* Eph. I. 3. ut *ex ejus gratia*, *gratiam* poſſimus haurire *pro gratia* Joh. I. 16. Conf. 1 Cor. I. 30. & III. 22. (5) quævis alia Dei dona *ſanctificans*, ac defectus omnium aliorum ſarciens, abſque quo omnia alia ſunt *δῶρα ἄδωρα, καὶ μὴ ὀνήσιμα*. Confer Gen. XV. 2. cum cap. XII. 3. eſt enim Chriſtus *omnia in omnibus* Col. III. 11. in quo *dilecto*, *nos* noſtraque omnia *dilecta* ſunt Eph. I. 6. (6) Eſt donum plane *mirabile* Jeſ. IX. 5. ad *omnia utile*, quod de Chriſto magis etiam uſurpare poſſis, quam de pietate Apoſtolus 1 Tim. IV. 8. Præſtat enim A. in quavis *ἀπορίᾳ conſiliarium*, B. in quavis re deſperata, *Deum fortem*, C. in quavis rerum inconſtantia volubilitateque, *Patrem æternitatis*, D. in quavis inimicitia, cum Deo, cum hominibus, cum propriâ conſcientia, in quavis inquietudine, *Principem pacis*, Jeſ. IX. 5. In his omnibus, aliiſque plurimis, nunquid abundè eſt, quod nos ad gratitudinem ſtimulare debeat?

Modus gratitudinis.

quâ (*a*) Deum cordicitus diligamus Pſal. XVIII. 2. qui nos *adeo dilexit*, *ut filium unigentium nobis dederit* Joh. III. 16. (*b*) amore iſto quaſi *coacti* 2 Cor. V. 14. chariſſima noſtra quævis, uſque ad nos ipſos, noſtramque vitam, ipſi promptè reciprocemus Matth. X. 37. 2 Cor. VIII. 5. Matth. XVI. 24. 25. quemadmodum ipſe chariſſimum ſibi Matth. XVII. 5. & in eo ſeipſum nobis pura gratia contulit; (*c*) nos etiam, omniaque noſtra, omnibus ejus uſibus alacriter impendamus Phil. I. 20. 21. Act. XX. 24. (*d*) vel omnibus aliis donis, opibus, honoribus, voluptatibus, valetudine, deſtituti; hoc uno dono placidè *acquieſcamus* Pſal. LXXIII. 25. & XVI. 5. 6. Phil. III. 7. 8. 9.

5. Monet, exquiramus ſitne nobis natus, nobis datus? Argumenta motiva.

XXXVI. *Quintò*, exquiramus, an *puer* NOBIS etiam ſit *natus*, & *filius* ille NOBIS ſit *datus* Jeſ. IX. 5. ut & nobis nunciatum ſit illud angelicum: VOBIS *natus eſt hodie Servator ille* Luc. II. 11. Quid enim (*a*) juvat quibuſvis *natum* ac *datum* eſſe, ſi nobis datus & natus ſit? Et (*b*) ſi natus ac datus etiam ſit *nobis*, quid gaudii aut ſolatii nobis afferet, ſi de eo *certis* indiciis perſuaſi non ſimus? Et (*c*) quî de eo *certò* perſuadebimur, abſque accuratâ inquiſitione? Imo verò (*d*) nunquid immenſum augebit noſtram *ſolicitudinem*, ſi natus mundo ſit tantus ac talis Servator, cujus nullum nobis competat participium, nullum commercium? qui contra nobis poſitus ſit *εἰς πτῶσιν*? Luc. II. 34. in *lapidem offenſionis & in petram ſcandali*? Rom. IX. 33. de quo proinde cum horrore exclamare debeamus cum ſatana: *quid mihi tecum, fili Dei altiſſimi? adjuro te ut me non torqueas* Marc. V. 7. aut: *an veniſti ut nos perderes*? Luc. IV. 34.

Signa.

Sed quibus tandem indiciis hoc certò aſſequemur? Reſp. A. ſi in ipſum credamus: ita enim *dilexit Deus mundum, ut filium ſuum unigenitum ei dederit, ut quotquot credunt in eum, non pereant; ſed vitam æternam habeant* Joh. III. 16. Si B. credendo, ipſum venientem recipiamus: *venit enim ad ſuos, & ſui ipſum non receperunt, quotquot autem ipſum receperunt* &c. Joh I. 11. 12. Si C. fide tali recipiamus, quæ *ſit per charitatem efficax* Gal. V. 6. Si D. non *ipſe* tantum nobis datus ſit; ſed *nos* viciſſim ei à Patre datos ſentiamus Joh. XVII. 9. Confer ea quæ diximus cap. IV. §. XXXII.

6. Hortatur, natum quæramus. Rationes motivæ.

XXXVII. *Sextò*, ſi necdum *deprehendamus* eum *nobis* natum, *nobis* datum eſſe; *quæramus* ipſum, ut *noſter* fiat, exemplo paſtorum Bethlehemiticorum Luc. II. 15. & magorum Matth. II. 1,— (*a*) excitati ab Angelis Luc. II. 12. (*b*) invitante & prælucente ſtella Matth. II. 2. 10. Num. XXIV. 17. (*c*) indicantibus ipſiſmet ejus inimicis Matth. II. 4. 5. 6. (*d*) mandante Deo Jeſ. LV. 6. 2 Paral. XV. 2. (*e*) exemplo Parentum ejus Luc. II. 44. 45. 48. (*f*) impellente ipſa rei quærendæ *præſtantia* 1 Pet. II. 4. 6. 7. *utilitate*, utpote qui nobis eſt *omnia in omnibus* Col. III. 11. in quo ſolo ſumus *conſummati* Col. II. 10.: *neceſſitate*, utpote abſque quo, *nulla* omnino eſt *ſalus* Act. IV. 12. *ſine quo nemo venit ad Patrem* Joh. XIV. 6. ſine quo *nihil poſſumus* Joh. XV. 5. &c.

Quomodo.

Quæramus ipſum, A. non *odio*, ſicut Herodes Matth. II. 13. nec *labiis* tantum, ſeu externis quibuſvis officiolis Jeſ. XXIX. 13. Matth. XV. 7. 8. ſicut Judas Matth. XXVI. 47. 48. 49.: aut *panis* ac lucri cauſa Joh. VI. 26. ſed *amore* & corde Cant. III. 2. propter ſe Pſal. LXXIII. 25. Quæramus B. flagrantiſſimo *deſiderio* Jeſ. LXIV. 1. quaſi *fame* & ſiti Pſal. XLII. 2. Jeſ. LV. 1. Matth. V. 6. Quæramus

mus ipſum C. indefeſſo *labore* & ſtudio, ſicut *magi* Matth. II. I. — ardua & longinqua peregrinatione, diligenti inquiſitione: & ſicut *paſtores* Luc. II. 15. 16. *cito*, utprimum diſceſſiſſent Angeli annunciatores, noctu, deſertis gregibus, ſe invicem ad hoc excitantes. Quæramus D. *Bethlehemi* Luc. II. II. 15. in *templo* Luc. II. 27. ubi eſt, ex promiſſione ſua Matth. XVIII. 20. Exod. XX. 24. Quæramus E. in *ſtabulo*, in præſepi, in faſciis Luc. II. 7. Non in ſplendido quodam *palatio*, h. e. humilem quæramus humiliter, abſque ambitione & faſtu Matth. VIII. 19. 20. cum XX. 20. — 24.

7. Excitat ut venientem alacriter recipiamus.

XXXVIII. *Septimò*, venientem etiam ad nos ſua incarnatione, promtè & alacriter *recipiamus*, ad exemplum Simeonis Luc. II. 28. ne & de nobis ea ipſi ſuppetat querulandi ratio, quæ de Judæis Joh. I. II. *ad ſuos venit, & ſui eum non receperunt*: aut etiam in Bethlehemi ingratitudinem incidamus, quæ hoſpitium pro eo non habebat; ſed in *ſtabulum* ad pecora ſeponebat Luc. II. 7. conf. Luc. IX. 52. 53. 54. Recipiamus ergo, in *urbes*, in *Eccleſias* noſtras, *in Bethlehem*; in *domos* noſtras, non in *ſtabula*; in familias noſtras Col. III. 16. in *ulnas*, h. e. in corda noſtra Luc. II. 28. ut *habitet* in cordibus noſtris Eph. III. 17.

Rationes motivæ.

Ad hoc (1) tam ſplendidè *invitamur* Pſal. XXIV. 7. 8. 9. 10. *Elevate portæ capita veſtra, elevate vos fores ſeculi, ut ingrediatur Rex gloriæ* &c. Ad hoc (2) emiſſus eſt ejus prodromus Baptiſta, *præparaturus* viam, ut veniat ad ſuum templum Dominus Luc. I. 76. Matth. III. 3. Jeſ. XL. 3. Mal III. I. Invitat inſuper (3) ipſe recipiendus, non *homo* quivis vulgaris, non *Angelus* etiam; ſed *Dominus gloriæ* Pſal. XXIV. 9, I Cor. II. 8. *Rex Regum*, *Dominus dominantium* Apoc. XIX. 16. Et quod (4) recipiendo *noſter* fiat, *nobis* natus, *nobis* datus ſit Jeſ. IX. 5. ut cum B. virgine: *Deus Servator meus* Luc. I. 47. & illud angelicum nobis applicare queamus: *VOBIS natus eſt hodie Servator* Luc. II. II. Quod inſuper (5) recipiendo, nobiſcum *uniatur*, & *inhabitet* cordibus noſtris Eph. III. 17. fiatque *frater noſter* Heb. II. II. 12. 13. noſque cum recepto, nobiſque unito, *filii Dei* fiamus Gal. IV. 4. Joh. I. 12. & XX. 17. Quod etiam (6) ipſum recipiendo, *omnia* ejus accipiamus Rom. VIII. 32. I Cor. III. 21. 22. Porro (7) ſi ejus *emiſſarios* recipimus, propter *ipſum* Matth. X. 41. Gal. IV. 14. 15. Matth. XVIII. 5. 6. nonne ipſum magis reciperemus, propter ſe: Addam (8) ipſum recipiendo, accipiemus *ſalutem* Luc. XIX. 6. Conf. c. X. 36. 42. ut non dicam (9) ſi nos ipſum hîc receperimus ſuâ gratiâ; futurum, ut *ipſe nos* viciſſim recipiat in ſuam *gloriam* Matth. XXV. 34. Act. VII. 59.

Modus recipiendi.

Recipiendus autem nobis eſt A. *brachiis* Luc. II. 28. veræ ac vivæ fidei Joh. I. 12. ut eâ deducamus *domum* noſtram, prout Johannes Matrem ſuam Joh. XIX. 27. Cant. III. 4. ut *inhabitet* nobis Eph. III. 17. Recipiendus B. & reclinandus eſt in *præſepe* cordis Luc. II. 7. h. e. (*a*) tenerrimo *amore*, ſeu magno gaudio Luc. XIX. 6. (*b*) maxima *æſtimatione* Cant. V. 10. Phil. III. 7. 8. Conf. Phil. II. 29. (*c*) invicto impetu, *toto* corde Act. VIII. 37. Jer. XXIX. 13. Recipiendus C. ut *Servator* Luc. II. II. & I. 69. & quidem ut Servator *unicus* I Tim. II. 5. in quem omnem fiduciam noſtram collocemus Act. IV. 12. qui nobis ſit *omnia in omnibus* Col. III. II. qui nobis ſit *ſol* ad refociliandum, & *clypeus* ad protegendum Pſal. LXXXIV. 12. qui nobis ſit *nutrimentum* Joh. VI. 48. 55. 56. & *tegumentum* Rom. XIII. 14, Jeſ. LXI. 10. Recipiendus D. ut *Rex* noſter Luc. I. 31. 32. cui nos devotiſſimè ſubjiciamus Pſal. II. II. 12. Luc. XIX. II. 27. Recipiendus E. non ut Rex tantum in throno, in *gloria* ſua Matth. XX. 20. 21. ſed ut *puer* etiam, in *ſtabulo*, in præſepi, in *miſeria* ſua, h. e. ut non tantum *regnemus* cum eo; ſed etiam ut *patiamur* cum eo 2 Tim. II. 12. Rom. VIII. 17. ut non tantum *potiamur* ejus bonis; ſed etiam *exuamur* bonis noſtris Matth. XIX. 27. Phil. III. 7. 8. I Cor. IV. 13. Ita demum recipiemus ipſum, eis legibus quibus ſeipſum nobis offert, & à nobis recipi vult Matth. XVI. 24. Luc. XIV. 26. Recipiendus F. juſta methodo, qua non tantum *bona* ejus recipiamus; ſed & *perſonam*: & prius quidem perſonam, tum bona; primò *eum*, tum ab eo *victorias* Joh. I. 12. ſcil. ea methodo qua Pater *tradit*, nos *accipiamus* Rom. VIII. 32. tradit *primò* filium, & *cum* eo omnia.

XXXIX. *Octavò*, recepto *gaudeamus* ac delectemur. Huc enim Angelus nunciat *gaudium magnum* Luc. II. 10. Quod (1) nativitate jam potiamur eo, quem tanta impotentia anhelarunt veteres Jeſ. LXIV. I. *Utinam cœlum rumperes ac deſcenderes, & montes diffluerent à facie tua!* Cujus *diem*, ſcil. natalitium, tam impensè deſiderabat *videre* Abrahamus, & cum in ſpiritu *vidiſſet* è longinquo, adeo *gaviſus* eſt Joh. VIII. 56. Conf. Gen. XVII. 17. & poſt eum Jacobus Patriarcha, in ipſa ſua agonia, ejus cogitatione ac deſiderio, adeo ſe recreavit & oblectavit, ut ex abrupto erumperet: *ſalutem tuam exſpecto, Domine* Gen. XLIX. 18. Quin &, falſa licet ſpe, Eva, cum peſſimum Cainum enixa eſſet, exclamat: קניתי איש את יהוה Gen. IV. I. Ut non immerito Servator, hoc nomine diſcipulos ſuos tam *beatos* prædicet Luc. X. 24. Conf. Heb. XI. 13. Hinc B. Virgo, ex promiſſione Meſſiæ ex ſe naſcituri, adeo *exſultat* in Deo *Servatore* ſuo Luc. I. 47. Quod (2) hac Servatoris nativitate, tam amica Dei ad nos facta fuerit appropinquatio Luc. I. 41. 43. Conf. Jeſ. LIX. 2. Eph. IV. 18. cum Joh. XIV. 6. & I. 9. Jeſ. IX. I. & LX. 2. Quod (3) eadem facta fuerit, tam

8. Invitat ad gaudium. Rationes motivæ.

tam arcta noſtri cum Deo & filio Dei *cognatio* Eph. V. 30. Heb. II. 11. 2 Pet. I. 4. Joh. I. 12. Imò etiam (4) ſpiritualis quædam *deſponſatio* Jer. LXII. 5. Ezech. XVI. 8. Hoſ. II. 19. Eph. V. 29. Cum autem gaudium quodvis, à tribus potiſſimum nobis oboriatur: à *præſtantia* boni poſſeſſi, à *certitudine* poſſeſſionis, & ab *uſu* boni poſſeſſi; juvabit, quo gaudio illo ſuavius perfundamur: A. *Frequenter* & devotè *cogitare*, præſtantiam & ὑπεροχὴν Servatoris, nobis *nati* ac *dati*: exemplo Mariæ & Joſephi Luc. II. 19. 33. B. Id ſedulò curare, ut de *poſſeſſione* infallibiliter *certi* ſimus, ſeu ut perſuaſi ſimus, ipſum *nobis* eſſe natum, *nobis* datum Jeſ. IX. 5. Luc. II. 11. quod fiet accurata noſtri exploratione, quam ſuaſimus §. XXXIV. C. Quavis oblata occaſione, uti ac *frui* nato ac dato nobis Servatore. v. g. in rebus *dubiis*, ut *conſiliario*: in rebus *arduis* ac difficilibus, ut *heroe* ſeu *Deo forti*; in rebus *turbatis* per inimicitias, cum hominibus, cum conſcientia, cum Deo, ut *Principe pacis*: in rerum *vanitate*, *inconſtantia*, aut mortis metu, ut *Patre æternitatis* &c.

Media fruendi gaudii.

9. Ad officium nato præſtandum.

XL. *Nonò*, dum *beneficiis*, nati nobis ac dati Servatoris, gaudemus, ei viciſſim *officia* noſtra fideliter referamus. Exemplo B. Virginis Luc. II. 7. Joſephi Matth. II. 13. 14. Magorum. *ibid.* verſ. 11.: quomodo enim natus Servator nobis impertietur ſua *beneficia*; ſi nos ipſi ſubduxerimus ſua *officia*? quo argumento perſuadebimur, ipſum *nobis* natum, *nobis* datum eſſe; ſi juſta ipſi perfidè ſubtraxerimus? Sed quænam tandem iſta ſunt officia? Reſp. (1) Officium *venerationis* & *adorationis*, quod ipſi præſtiterunt *Magi* Matth. II. 11. πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ: tanquam ſcil. *Deo* Pſal. XCV. 6. Matth. IV. 10. (2) Officium *ſubjectionis* & homagii, tanquam *Regi* Pſal. II. 12. quo *filium oſculemur*: oſculo A. *oris*, ſeu *amoris* de quo Cant. I. 2. cum VIII. 1. 2 Sam. XIX. 39. Gen XLVIII. 10. B. *manuum*, ſeu dependentiæ univerſalis, de quo Syrac. XXIX. 5. quod *manibus* omnia ſuſtentet Heb. I. 3. Pſal. VIII. 4. & CII. 26. C. *pedum*, & ſubmiſſionis Luc. VII. 38. 46. quippe quibus *omnia* Deus ei ſubjecit Pſal. VIII. 7. 1 Cor. XV. 27. Heb. II. 8. Eph. IV. 10. (3) Officium *munerationis*, quo cum Magis Matth. II. 11. theſauros noſtros aperiamus, inde proferamus, eique offeramus ℵ. *Aurum*, h. e. pretioſiſſima quævis in bonis noſtris, ejus uſibus, & conſervationi ſuorum impendamus Prov. III. 9. Joh. XII. 3. 5. Act. II. 45. ב. *Thus*, h. e. ſacrificia, preces, laudes Pſal. CXLI. 2. Apoc. V. 8. Pſal. L. 14. 15. Mal. I. 11. ג. *Myrrham*, h. e. ſeriam reſipiſcentiam, amaram quidem Matth. XXVI. 75. ſed benè olentem Luc. XV. 10. Denique (4) Officium *celebrationis*, δοξολογίας, exemplo exercitus angelici, intonantis Luc. II. 14. *Gloria in excelſis Deo* &c. B. virginis Luc. I. 46.—56. paſtorum Luc. II. 20. Simeonis Luc. II. 28.—33. Apoc. V. 9. 10. Eph. V. 19.

Quadruplex.

XLI. *Decimò*, omni conatu enitamur Chriſtum *ſpiritualem*, ſpirituali modo per converſionem, intra nos concipere, in cordibus noſtris geſtare, efformare, ac tandem, converſatione noſtrâ parere, & excludere in publicum. Fundamentum hujus praxeos ſtruit Apoſtolus Gal. IV. 19. *Filioli mei, quos iterum parturio, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, uſque dum Chriſtus efformetur in vobis.* & Apoc. XII. 1. 2. 5. forte etiam Servator ipſe Matth. XII. 48. *Ecce mater mea—quiſquis enim fecerit voluntatem patris mei in cœlis, ipſe mihi—mater eſt.* Ea enim quæ in Chriſti *naturalis*, naturali conceptione & nativitate facta ſunt circa B. virginem; ea in Chriſti *ſpiritualis*, ſpirituali conceptione & nativitate (quæ fit per regenerationem & converſionem) ſuo etiam modo fiunt. Hic verò per *Chriſtum ſpiritualem*, non aliud intelligimus, quam *conformitatem* cum Chriſto, ab unione ejus cum animâ noſtrâ, &, hujus ope, communicatâ ei vitâ & viribus Chriſti, oriundam: à quâ nos Chriſto vivere, & *Chriſtum in nobis vivere*, Apoſtolus docet Gal. II. 20. quæ conformitas procuratur noſtri regeneratione, converſione, & ſanctificatione. Ut igitur analogiam duplicis hujus nativitatis Chriſti, *naturalis* & *ſpiritualis*, ejus quæ facta eſt *extra* nos, in B. virgine; & ejus quæ fit *intra* nos, in cordibus noſtris, percipiamus; juvabit conferre 1. triplex *principium* nativitatis naturalis, nim. (a) *paſſivum* B. virgo, ejuſque venter, cujus fructus prædicatur Chriſtus Luc. I. 42. (b) *materiale*, ſemen B. virginis, ex quo concepta & efformata eſt ejus *caro*. (c) *activum*, Spiritus S. qui *ſupervenit ei*, & *virtus altiſſimi quæ obumbravit ei* Luc. I. 35.: huic analogum triplex principium etiam obſervamus, in generatione ejus *ſpirituali*, nim. ℵ. principium *paſſivum*, pro B. virgine, eſt *cor* cujuſvis electi, a quo *in* nobis (ἐν ὑμῖν Gal. IV. 19.) eſſe, & in cordibus noſtris *habitare*, dicitur Eph. III. 17. Et ſicut α. in *naturali* nativitate, mater ejus *virgo* fuit Jeſ. VII. 14. intacta & incontaminata viro. Luc. I. 34.: ita in *ſpirituali* ejus nativitate, cor requiritur *virgineum*, intactum mundo & mundanis cupiditatibus 2 Cor. XI. 2. Apoc. XIV. 4. Jud. verſ. 8. prout enim Pontifex olim, quo Pontificem procrearet; non meretricem, nec viduam ducere debebat; ſed *virginem* Levit. XXI. 13.: ita & Pontifex Jeſus concipi & naſci non vult, niſi in corde *virgineo*: ſicut etiam β. in naturali ejus nativitate, mater ejus virgo *deſponſata* fuit Luc. I. 27; ita ad *ſpiritualem* nativitatem, cor requiretur *deſponſatum Deo* Hoſ. II. 19. Ezech. XVI. 8. Conf. Ruth. III. 9.: ſicut porro γ. in naturali nativitate, mater ejus *virgo manſit*, quo Patres uſurpant locum Ezech. XLIV. 2.; ita ad *ſpiritualem* ejus nati-

10. Ad ſpiritualem Chriſti in cordibus noſtris conceptionem & nativitatem.

Triplex ejus principium:

1. Paſſivum, ſcil. cor, virgineum, deſponſatum Deo, perpetuum in virginitate.

vitatem, cor requiritur *conſtans* in virginitate ſpirituali Cant. IV. 12.

2. Materiale, verbum Dei.

2. principium *materiale*, pro ſemine B. Virginis; in *ſpirituali* ejus nativitate, eſt *verbum Dei.* 1 Pet. I. 23. 1 Joh. III. 9. Jac. I. 18. ex quo Chriſtus *ſpiritualis*, ſeu conformitas cum Chriſto, naſcitur. 3. Principium *activum*, prout in naturali Luc. I. 35. ita & in ſpirituali ejus nativitate, eſt Spiritus S. Joh. III. 5. 6. abſque cujus ſuperventu & inumbratione ſpirituali, nec Mater, nec ſemen, quicquam poſſunt ad hanc ſpiritualem nativitatem Rom. XV. 19. Joh. VI. 63. 1 Cor. III. 7. atque adeo per Spiritum, & Mater, & ſemen fœcundari debet.

Triplex nativitatis ſpiritualis periodus: 1. Conceptio ſpiritualis, ſeu regeneratio.

Præter triplex hoc principium, in *ſpirituali* hac, perinde ac in naturali Chriſti nativitate, occurrit *periodus* triplex, conceptionis, efformationis & partus. Sicut enim A. in naturali ejus nativitate erat *conceptio*, quæ ſeminis concludebat *præſentiam* & ejuſdem *vivificationem* Matth. I. 20. Luc. I. 31.: ita *ſpiritualis* etiam, *conceptionem* requirit, quâ ſemen ſpirituale (a) *accipitur*, auditione verbi Matth. XIII. 23. Rom. X. 17. prout etiam in naturali ejus conceptione, verbum promiſſionis, à B. Virgine ab Angelo annunciante, eſt *acceptum* Luc. I. 30.—39. (b) *vivificatur* Joh. VI. 63. cum cæterà mortuum ſit 2 Cor. III. 6. quæ conceptio *ſpiritualis*, regeneratione ſtrictius ita dictà, peragitur; quâ verbum ſpiritualiter accipitur, cor ſpiritualiter vivificatur, & infuſo ei vitæ ſpiritualis actu primo, ſemina omnium virtutum ſalvificarum, animæ conferuntur Joh. III. 3. 5. 7.

2. Efformatio, ſeu converſio.

Sicut B. in *naturali* nativitate Chriſti, fuit geſtatio ſeu efformatio membrorum, per ſuos menſes; ita & in *ſpirituali*, indigitante Apoſtolo Gal. IV. 19. *uſque dum efformetur Chriſtus in vobis.* Quod peragitur *converſione* ſtritius ita dictâ, qua virtutes illæ ſalutares, (quarum conformitate Chriſtus ſpiritualis intelligitur) ſeminaliter in regeneratione collatæ, *efformantur* per diſtinctos habitus, idque per varios gradus & ambages, ut ſuo loco ex profeſſo tradimus.

3. Partus, ſeu ſanctificatio, in quo ſunt

C. ſicut in *naturali* nativitate ejus, poſt conceptionem & efformationem, accidit *partus* Luc. II. 6.: ita & in *ſpirituali*, Chriſtus ſpiritualis, ſeu *conformitas*, per quam in nobis vivit, excluditur: quando virtutes, *ſeminaliter* in regeneratione, & *habitualiter* in converſione, collatæ; per *ſanctificationem*, converſatione quaſi in publicum excluduntur Matth. V. 16. & VII. 17. 18. 19. Gal. V. 22.

A. Dolor.

Et ſicut *partus* hic naturalis non abiit (1) abſque *doloribus* partui *naturalibus*, nec abſque multiplici miſeria in *circumſtantialibus*, quod pepererit poſt moleſtam peregrinationem, Bethlehemum verſus, tempore, ut putatur brumali, in ſtabulo, apud fœtorem pecudum, cum extrema pauperie; ita & *ſpiritualis* non abit citra dolores partus Gal. IV. 19. ὣς πάλιν ὠδίνω. Quod ad eum requiratur α. *contritio*, ſenſus profundus peccati & miſeriæ ſpiritualis Rom. VII. 24. & *ſpiritus ſervitutis ad metum.* Rom. VIII. 15. β. *humiliatio* Luc. XV. 21. 22. Jer. XXXI. 19. 2 Sam. XXIV. 10. γ. *deſperatio* pia, de ſeipſo atque omnibus aliis, præter Deum & Mediatorem, liberatoribus Act. II. 37. & XVI. 30. 31. Rom. VII. 24. Et quod δ. ad præcedentia, plerumque accedant *contemtus* proximorum, & perſecutiones hoſtium Matth. II. 13. Luc. 35. Ut ab omnibus hiſce *partus* doloribus, non rarò cum Rebecca querulentur Gen. XXV. 22.: *ſi ita, quorſum? gravidata ſum.*

B. Gaudium.

Sicut (2) partus *naturalis* non abiit abſque *gaudio* Joh. XVI. 21. cum Luc. I. 47—: ita partus ejus *ſpiritualis* non abibit abſque *gaudio* ineffabili 1 Pet. I. 3. cum verſ. 6. Act. XIII. 52. & XVI. 34. Phil. IV. 4. conf. Luc. XV. 9. & XIX. 5. 6. Hac igitur ratione Chriſtus *ſpiritualis*, ſpiritualiter à nobis concipitur, efformatur & naſcitur: regeneratione, converſione & ſanctificatione, quando virtutes Chriſti nobis conferuntur *ſeminaliter*, efformantur *habitualiter*, & excluduntur *actualiter.*

Rationes motivæ.

Jam huc nobis enitendum, ut ſic enitamur Chriſtum. Sic enim 1. quiſque noſtrum fiet *Mater Domini*, de qua Angelus; *benedicta tu inter mulieres* Luc. I. 28. h. e. benedictiſſima; & Eliſabetha: *unde hoc mihi, quod Mater Domini veniat ad me?* Luc. I. 43. conf. Luc. XI. 27. ſi enim tantum felicitatis, tantum gloriæ eſt in maternitate *naturali*, majus ſanè etiam eſt in *ſpirituali*, agnoſcente & prædicante ipſo Servatore Matth. XII. 48. A. quo Auguſtinus l. de S. *Virginit.* c. 3. *beatior Maria percipiendo fidem Chriſti; quam concipiendo carnem Chriſti.* Et poſtea: *materna propinquitas Mariæ nihil profuiſſet, niſi felicius Chriſtum corde quam carne geſſiſſet.* Si 2. nos Chriſtum ſpiritualiter conceperimus, efformaverimus, pepererimus; erit ipſe q. *filius* noſter, ac proinde etiam (*a*) noſtri curam in quovis caſu habebit: ſicut Matris ſuæ naturalis habuit, cum Johanni eam moriturus commendaret Joh. XIX. 26. 27. (*b*) preces noſtras ſemper *exaudiet*, ut nunquam pudefiamus, ſicut Salomo Matris Bathſebæ 1 Reg. II. 20. atque etiam (*c*) olim in extremo judicio, nobis q. *ſolium* collocabit à dextra ſua, prout Salomo Matri ſuæ 1 Reg. II. 19. conf. Apoc. III. 21. Cogitemus ex adverſo 3. miſeriam & probrum *ſterilitatis* ſpiritualis, quam ſentiunt & queruntur eunuchi ſpirituales Jeſ. LVI. 3. *Ne dicat eunuchus: ecce ſum arbor arida.* Et ſi ſterilitatem ſuam *naturalem* tanta moleſtia ſenſit Rachel, ut mortem ei præferret Gen. XXX. 1. & Hanna propter eam, ſe quaſi mortuam & apud inferos exiſtentem cenſet 1 Sam. I. 10. & II. 6. quid non cenſebimus de ſterilitate ſpirituali, qua deſtituimur *fructu* hoc *benedicto*, non *ventris*; ſed *cordis?* Luc. I. 42. Tandem 4. quid nobis proderit *quævis* fœcunditas, tam in ſobole, quam in bonis, ſi benedicta *hac*, pariter & benedicente ſobole

le deſtituamur? Nunquid majori jure querulabimur cum Abrahamo: *Ach! Domine Jehova, quid mihi dabis, cum ego incedam abſque liberis?* Gen. xv. 2. cum in hoc uno ſemine benedicto, benedicamur & nos, & omnia noſtra Eph. I. 3. & abſque eo, omnis *benedictio*, non ſit niſi *maledictio* Mal. II. 2.

11. Ut Chriſto pariamus filios ſpiritualiter.

XLII. *Undecimo* tandem, cum Chriſtus *nobis* naſci voluerit *puer*, & dari *filius* Jeſ. IX. 5. & nos viciſſim operam demus, ut Chriſto filios generemus & pariamus *ſpiritualiter*. Innuit hanc praxin Apoſtolus Gal. IV. 19. τέκνια μου οὓς πάλιν ὠδίνω, ab hac ſe *Patrem* appellat, ſibique *generationem* tribuit 1 Cor. IV. 15. Philem. vſ. 10. atque etiam *dolores partus* Gal. IV. 19. & à ſe converſos, *filios* ſuos denominat. *Ibid.* 1 Cor. IV. 17. 1 Tim. I. 2. 18. Tit. I. 4. 1 Pet. V. 13. Et qui ſic ſpiritualiter generantur, *Chriſto* generantur, ejuſque *filii* dicuntur Heb. II. 13. Pſal. CX. 3. Jeſ. LIII. 6. Fit autem partus hic ſpiritualis, *annunciatione* Euangelii & converſione animarum 1 Cor. IV. 15. Philem. vſ. 10. Eſt enim & in hoc partu, ſicut ad præcedentem commemoravimus, 1. triplex principium: (*a*) *paſſivum*, Mater & q. uterus concipiens: *Eccleſia* Gal. IV. 26. (*b*) *materiale*, ſemen incorruptibile verbi divini 1 Pet. I. 23. *ros cœleſtis* Pſal. CX. 3. (*c*) *activum*, Spiritus S. verbum q. impraegnans & vivificans Joh. VI. 63. 2 Cor. III. 6. & q. vim πλαστικὴν conferens Joh. III. 3. (*d*) ſunt συνεργοῦντες Spiritus S. *miniſtri* 1 Cor. III. 9. 2 Cor. I. 24. ſemen quaſi ſpargentes Marc. IV. 14. atque etiam naſcentibus quaſi obſtetricantes. Sunt hic 2. tres periodi: A. *Conceptionis*, quâ verbum ab auditoribus primo *admittitur* Marc. IV. 20. 1 Theſſ. II. 13. B. *Geſtationis*, quâ conſervatur admiſſum & efformatur Gal. IV. 19 μορφωθῇ Luc. II. 19. C. *partus* & excluſionis, quâ fructus proferunt Marc. IV. 20.

Quiſnam hic partus, & ejus quænam ingredientia.

Jam ut miniſtri ſic Chriſto filios pariant; requiruntur in eis A. *labores*, & conatus enitendi 2 Cor. XI. 27. 2 Theſſ. III. 8. B. dolores partus Gal. II. 19. οὓς ὠδίνω: *metus* jacturæ Gal. IV. 11. 2 Cor. XI. 3. C. *gaudia* 1 Theſſ. II. 19. 20. & III. 8. 2 Tim. I. 4. etiam D. in miniſtris parturientibus ardens requiritur *concupiſcentia* pariendi Chriſto, per annunciationem indefeſſam verbi 2 Tim. IV. 2. 1 Theſſ. III. 10. Act. XX. 18. 19. 20. 21. Requiſita.

Atque, ut in hoc enitantur promptius, juvabit ſerio cogitare, ℵ. *æquiſſimum* eſſe: cum Chriſtus pro nobis naſci voluerit, quo nos filii Dei fieremus Gal. IV. 4. ut & nos ſerio conemur, filios *ei* procreare. Conf. Heb. II. 10. cum 2 Cor. XI. 2. ℶ. Quos, annunciatione verbi, & converſione, *Chriſto* procreaverint filios, *ſuos* fore filios Gal. IV. 19. Adeoque ℷ. & ſuum olim, coram Chriſto, *decus* fore, ſuam *gloriam* Phil. IV. 1. 2 Cor. I. 14. Phil. II. 16. Rationes motivæ.

CAPUT UNDECIMUM,

DE

Mediatoris Vitâ.

2 Cor. IV. 10.

Ut vita illa Jeſu, in corpore noſtro manifeſta fiat.

Secundus gradus humiliationis Chriſti, eſt in ejus vitâ.

I. Humiliationis Chriſti gradum primum in ejus *incarnatione*, jam examinavimus; ſuccedit *ſecundus*, in ejus *vita* & converſatione, uſque ad mortem, cujus contemplationi ſynopticæ anſam præſtabit Apoſtolus 2 Cor. IV. 10.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *Ubi Apoſtolus* ſcopum *oſtendit* & uſum miſeriarum, & *afflictionum quarumvis Chriſtianarum*. nim. *ut in eis miſera & afflicta repræſentetur* vita Chriſti. *Penes quam repræſentationem occurrit*

1. Exemplar *repræſentandum*: ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, ut & vita illa Jeſu. *Eſt hic* 1. vita, *quæ generaliter non eſt, niſi* actuoſitas *animati. Eſtque triplex, vel* vegetativa, *quæ operatur abſque* omni *cognitione objecti, per quam v. g. plantæ, arbores aliaque vivunt, nutrimentum attrahunt, creſcunt, fructus protrudunt: vel* ſenſitiva, *quæ cum aliquâ quidem cognitione conjuncta eſt; ſed* ſenſitiva *tantum, ſeu quam habent à ſenſibus, per hanc bruta vivunt & actuoſa ſunt: & vita* rationalis, *quæ cum cognitione rationali conjuncta eſt, per quam* homines *vivunt & operantur. Et hac demum proprie eſt hujus loci. Conſideratur autem vita, vel quoad actum ſuum* primum, *ut loquuntur, quæ non eſt, niſi facultas ſeu potentia operandi à ſe in ordine cauſarum ſecundarum, per quem* poſſunt *tantum operari: vel in actu* ſecundo, *per quam operantur actu. Ab hac in* hominibus *eſt* converſatio, *quæ frequenter appellatur* vita. *Oritur illa viventium actuoſitas, ab unione quadam partium conjungendarum, v. g. in vitâ* naturali,

rali, ab unione corporis cum animâ, qua ſublata vivens dicitur mortuum; in vita ſpirituali, ab unione imaginis divinæ, ſeu juſtitiæ originalis, à qua homo poteſt operari ſpiritualia. Hæc eſt natura vitæ in genere. Eſt autem hic 2. ſignate vita Jeſu, & illa quidem triplex obſervatur: α. divina, ſeu divinæ perſonæ, de qua ſupra libro ſecundo cap. XII. ſumus philoſophati; ſed illa proprie non eſt hujus loci. β. vita humana, eaque cum naturalis, quam vixit ex unione corporis cum anima ſua; tum ſpiritualis, quam vixit ex unione perfectiſſima juſtitiæ cum anima ſua. γ. vita mediatoria, quam proprie nobis vixit, ex unione duarum naturarum, divinæ & humanæ. Quam autem vitam Chriſti intelligit hoc loco? Intelligit A. vitam ejus interiorem, ſeu vivendi potentiam, ſeu efficaciam, qua vivit etiam in nobis Gal. II. 20. qua, ex unione noſtri cum eo myſtica, nobis confert vires operandi ſpiritualiter, unde vita noſtra appellatur Col. III. 4. item, via, veritas & vita Joh. XIV. 6. utpote abſque quo nihil poſſumus Joh. XV. 5. & per quem omnia poſſumus Phil. IV. 13. Tum B. vitam ejus exteriorem, ſeu univerſam ejus converſationem quatenus illa eſt repræſentabilis in nobis, à qua jubet ut ſe ſequamur Luc. IX. 23. ab eo diſcamus Matth. XI. 29. à qua ejus imitatores ſumus 1 Cor. XI. 1 Phil. II. 5. Et hæc maxime proprie eſt hujus loci. Notatur autem 3. illa vita Jeſu, ἡ ζωὴ. Cum enim Jeſus duxerit vitam א. miſeram, uſque ad ſui reſurrectionem ב. vitam glorioſam, poſt ſuam reſurrectionem: quanquam utraque hic intelligi poteſt, cum utraque in eo conjuncta fuerit Luc. XXIV. 26. Phil. II. 7. 8. 9. & in nobis conjungenda ſit Rom. VIII. 17. 18. 2 Cor. IV. 17. attamen prior hic magis intenditur, ſcil. vita ejus miſera & ærumnoſa, ut patet ex contextu antecedentium vſ. 8. 9. 10. ubi de Apoſtolorum ærumnis loquitur, ut vita illa Jeſu in eis manifeſta fiat.

2. imago repræſentata aut repræſentanda. Ubi notatur

A. Subjectum repræſentationis recipiens, in corpore noſtro. In corpore, utique & in anima, & principaliter quidem, in ea geſtamus imaginem Dei 1 Theſſ. V. 23. quoad intellectum Col. III. 10. quoad voluntatem, in juſtitia & ſanctitate Eph. IV. 24. adeoque quoad totum hominem, qui phraſi ſynecdochica, quandoque corpus indigitatur Rom. VII. 1 Heb. X. 5. Nominatur autem corpus tantum, quod hemiſtichio præcedenti, νεκρώσεως mortificationis, quæ per varias afflictiones peracta fuit, tum in Chriſto, velut exemplari 1 Pet. II. 24. 25 tum in nobis: velut imagine Gal. VI. 17. quodque afflictiones fidelium, de quibus in præcedentibus, potiſſimum attingant corpus. Addit, in corpore noſtro, utque Chriſtianorum omnium, qui tenentur geſtare imaginem vitæ Chriſti Luc. IX. 23. Matth. XI. 29. ſed ſignate Apoſtolorum, de quibus Paulus in præcedentibus locutus fuerat, utpote in quibus ἐξόχως manifeſta fuit vita Chriſti.

B. Actus repræſentationis, φανερωθῇ, manifeſta fiat. Φανερόω eſt à φανερὸς, & hoc à φαίνω, quod à φῶς deducunt, ſonat facere ut quid conſpiciatur, ſeu in oculos incurrat, quemadmodum in effigie, effigiatum abſens conſpicitur. Manifeſtatur autem vita Chriſti in Chriſtianis, potiſſimum triplex: 1. interior, ſeu potentia ejus vivens & vivificativa, quatenus nos vivificat ſpiritualiter, ut poſſimus ſpiritualia: abſque eo enim nihil poſſumus in hoc actionum genere Joh. XV. 5. & per ipſum omnia neceſſaria Phil. IV. 13. à quo ipſe dicitur vivere in nobis Gal. II. 20. imo vita noſtra Col. III. 4. ut diximus. Tum 2. exterior, ſeu converſatio, per imitationem earum virtutum, quas ipſe nobis objecit repræſentandas, v. g. fortitudinis, patientiæ, manſuetudinis, humilitatis Matth. XI. 29. Phil. II. 4. 5. 6. Tandem 3. vita ejus glorioſa, ab ejus reſurrectione, utpote quæ per unionem noſtri cum eo myſticam, individuum habet nexum cum ejus νεκρώσει Rom. VI. 4. 5. Unde Paulus: συνεσταύρωμαι τῷ Χριστῷ, καὶ ζῶ, unà cum Chriſto crucifixus ſum, & vivo Gal. II. 20.

Pars Dogmatica.

Mediator non tam ſibi, quam nobis vixit. Probatur ſcripturis, & rationibus.

III. Mediator ergo, prout non tam ſibi, quam nobis natus eſt Jeſ. IX. 6.: ita etiam non tam ſibi, quam nobis vixit in terris. Vivit enim, ut (a) ſuam vitam ſuis communicet, quo ſua ſit eorum vita Col. III. 4. per quam & ipſi vivant ſpiritualiter Gal. II. 20. (b) ſuâ vita ipſis exemplum præſtet imitationis, per omnem eorum vitam Matth. XI. 29. Joh. XIII. 14. 15. 16. 1 Cor. XI. 1. Nec (c) ſibi ipſum; ſed nobis vixiſſe, paſſim teſtatur Matth. XX. 28. &c. Si enim A. ſibi vivere voluiſſet, in noſtram vitam non deſcendiſſet; erat enim dives antequam deſcenderet, & factus eſt pauper pro nobis, cum deſcenderet 2 Cor. VIII. 9. B. ſi etiam deſcendere ſibi, non nobis voluiſſet; deſcendiſſet, non ut miniſtraret; ſed ut ſibi miniſtraretur, cujus contrarium eſt Matth. XX. 28. C. Deſcendiſſet in gloriam; non in miſeriam: cum ex adverſo, in formâ Dei exiſtens, jam rapinam non duxerit Θεῷ ἴσα εἶναι; ſed ſeipſum inaniverit, formam ſervi aſſumſerit, & hominibus, gregariis, miſeris, aſſimilari voluerit Phil. II. 6. 7. 8. ad hoc, ut D. nobis vitam acquireret: α. juſtificationis, h. e. liberatos à reatu mortis, in ſtatum vitæ reſtitueret Joh. III. 16. 17. β. ſanctificationis, quâ ſpiritualiter mortuos

tuos *vivificaret* Eph. II. 5. 6. à quo *vita noſtra* dicitur Col. III. 4. abſque quo *nihil* Joh. XV. 5. & à quo *omnia* ſpiritualiter poſſumus Phil. IV. 13. γ. *Glorificationis*, ſeu vitam æternam Joh. III, 16. 36. Eph. II. 6. Joh. V. 24. ut diximus.

Vita Chriſti duplex, æterna, & temporalis: nim, ſpiritualis, æterna, naturalis.

IV. Vita iſta, quam non ſibi, ſed nobis impendit, duplex occurrit: *alteram* in ſe ab æterno habet, ut ſecunda Trinitatis perſona, ſibi ineffabili generatione, à Patre ſuo communicatam Joh. V. 26.: *alteram* in tempore, ut homo accepit, conceptione à Spiritu S. & nativitate è B. virgine, de quâ Luc. I. & II. Quæ, juxta cum communi noſtrum vita, non aliud eſt, quam facultas operandi à ſe, in ordine ad cauſas ſecundas, oriunda ab unione partium conjungendarum, prout jam ante monuimus. Et ſic א. ab unione imaginis divinæ, & juſtitiæ originalis cum anima ſuâ, vitam habuit *ſpiritualem*; & facultatem quodvis bonum, etiam ſpirituale (quam peccato nos perdidimus, ut *mortui* ſimus in peccato Eph. II. 1. & inepti ad bonum ſpirituale 2 Cor. III. 5.) perpetrandi, utpote ab eo in nos derivatam Col. III. 4. à quâ poſſumus quicquid poſſumus Joh. XV. 5. Phil. IV. 13. ſic etiam ב. à perfectâ ejus unione cum Deo, vitam habet *æternam*, qua *videre* Deum facie ad faciem 1 Cor. XIII. 12. eoque *frui* ac *gaudere* poteſt Joh. XVII. 13. & III. 29. & XV. 11. ſic ג. ab unione animæ cum corpore ſuo, habuit vitam *naturalem*, qua privatus fuit per mortem temporalem. Et hæc potiſſimum noſtræ conſiderationis eſt impræſens. Confer quæ de his dudum habuimus in *exegeticis*.

Cujus triplex fuit periodus: 1. Ingreſſus, in quâ fuit A. Circumciſio.

V. Vita hæc *naturalis*, poſt nativitatem, peracta eſt, ſub tribus periodis; ingreſſu, progreſſu & egreſſu. Primam harum præſtitit ejus *infantia*, in qua א. per ſui *circumciſionem*, die octavo vitæ ſuæ factam, (de qua Luc. II. 21.) adivit & obſignavit *fœdus* cum Deo, quoad ejus initiationem: fœdus nim. triplex, (1) *nationale*, quod ſibi commune erat cum *tota natione* Judaica: agnovit ac demonſtravit, ſe è *medio* & *ex fratribus* Judæis eſſe, è quibus Meſſiam Prophetam, ſe excitaturum Deus promiſerat Deut. XVIII. 15. 18. ac *ſemen* illud benedictum *Abrahami*, *Iſaaci*, *Jacobi*, toties olim, & tam ſplendide promiſſum. (2) *perſonale*, quod ſibi cum *electis* omnibus eſt commune, quo Deus ipſi obſignavit, ſe *Deum* ejus eſſe Gen. XVII. 8. 10. cum Pſal. XXII. 1. (3) *mediatorium*, quod in *æterno* pacis *conſilio* Zach. VI. 13. Jeſ. LIII. 10. coiit inter Patrem & ipſum, quo ſe pro nobis præſtitit vadem & expromiſſorem, de quo Matth. XXVI. 28. Luc. XXII. 20. Hujus potiſſimum fœderis obſignatio in ejus circumciſione peracta fuit: (*a*) amputatione præputii *carnalis*, per quod *ſpirituale* illud, quo nos natura, per peccatum laboramus Deut. X. 16. Rom. II. 25. 26. 27. ſuâ vita auferendum ſignificabat, obſignabatque Deut. XXX. 6. Ezech. XVI. 30. cum Col. II. 10. 11. (*b*) effuſione moleſtâ *ſanguinis*, ut mox in exordio vitæ, fœdus illud mediatorium, ſuo ſanguine ratificandum, præmoneret, obſignaretque: qui *ſanguis fœderis* propterea appellatur Exod. XXIV. 8. cum Matth. XXVI. 28. Marc. XIV. 24. & ab hac fœderis mediatorii renovatione, factaque per fuſionem ſanguinis, initiali ratificatione; ſuaviſſimum nomen *Jeſu* in ſua circumciſione, auctoritate divina conſecutus eſt, de quo nos ex profeſſo monuimus cap. III.

VI. Circumciſioni in infantia ב. ſucceſſit *dedicatio*, die ætatis quadrageſimo Luc. II. 22.—Scil. ut, qui *ſeipſum* dudum dedicaverat Deo, per renovationem fœderis in circumciſione; etiam ex præſcripto divino, Deo offerretur dedicareturque à parente. *Præceſſit* A. hanc dedicationem, ſicut etiam circumciſionem, *purificatio* Matris, ex lege Levit. XII. 2. 3. 4. 6. 7. 8. quod donum impuris manibus ſibi offerri nollet, & quod ab impuritate originali, quam figurabat impuritas ceremonialis puerperæ, expianda prius eſſet, antequam, aut ipſa, aut natus, in conſpectum Dei, in templum prorumperet, aut ſacrum quidvis attingeret: in quam rem, aut agnellum anniculum, cum filio columbæ, aut turture, ſi tantum poſſet; ſin minus, vel duos turtures, vel duos columbos adducere debebat, verſus oſtium tabernaculi, ad Sacerdotem, qui ſacrificaret, & ſacrificando legaliter expiaret, impuritatem illam ceremonialem, in ſignum purificationis veræ, per ſacrificationem Meſſiæ, ſuo tempore procurandæ. De quo ſuo loco ex profeſſo: ſecuta eſt B. ipſa *dedicatio* Luc. II. 22. 23. qua, velut *primogenitus*, διανοίγων μήτραν, Deo ſingulariter appropriatus, ex lege Exod. XIII. 2, Num. III. 13. & VIII. 16. 17. eoque Jeroſolymam, civitatem Dei, & in templum Jeroſolymæ, in domum & conſpectum Dei adductus fuit, nec abſque munuſculis, pro fortuna parentum. Scil. ut figuraretur ipſum eſſe *primogenitum Dei* Heb. I. 6. Pſal. II. 7. primogenitum *omnis creaturæ* Col. I. 15. primogenitum è *multis fratribus* Rom. VIII. 29. primogenitum *è mortuis* Col. I. 18. Apoc. I. 5. reliquis omnibus præſtantiorem, & quaſi unum inſtar omnium, adeoque Deo peculiariter appropriandum ſanctificandumque, ut in *uno* omnes electi ſanctificarentur, appropriarenturque Deo. Conf. Rom. XI. 16. Dedicationem ſeu ſecuta, ſeu comitata eſt C. Simeonis Juſti εὐλογία qua (*a*) venientem ad templum ſuum, Jehovam Meſſiam Mal. III. 1. primus cum gaudio excepit, ulnis, corporis pariter & cordis Luc. II. 25. 26. 27. tum (*b*) & venienti, & ſibi gratulatus eſt hymno. *Ibid.* vſ. 29.—33. porro (*c*) parentibus benedixit *Ibid.* vſ. 34. denique (*d*) dura fata, ipſis ab hoc nato ſuo imminentia, prædixit. vſ. 34. 35. Ac tandem D. Hannæ Prophetiſſæ ὁμολογία, Meſſiam ſibi perſpectum, aliis manifeſtans Luc. II. 36. 37. 38.

B. Dedicatio. Purificatio matris præcedens. Dedicatio Filii. Simeonis benedictio, Hannæ confeſſio.

VII. Dedicationem, ג. ſi non ſecuta eſt, ut non-

C. Relig.

giosa viſitatio Magorum.

nonnulli volunt, parentibus ſecundo profectis Bethlehemum; ſaltem immediate præceſſit *religioſa viſitatio* Matth. II. 1.—13. quâ Magi aliquot, ſeu ſapientes ac Philoſophi Perſiæ, divinâ revelatione, ope extraordinariæ cujuſdam ſtellæ, de nativitate Regis Judæorum, extraordinarii ac ſpiritualis, edocti; longo ac difficili itinere Jeroſolymam verſus, ubi templum, ubi ſacerdotium, ubi ſacra quævis Judæorum ſacerrima; proficiſcuntur, ubi curatè in Regem natum inquirunt; inſtructi ab hominibus, & prælucente ſydere cœleſti, exquirunt; exquiſitum religioſe, tanquam Deum, adorant, ut hominem, ſuis muneribus proſequuntur, & divino oraculo ducti, declinato Herode, Perſecutore hypocrita, ad ſuos revertuntur, primi ex Gentiliſmo ad Chriſtum converſi, adeoque *primitiæ gentium*, inſtantis vocationis univerſalis gentium, præludium futuri. De quo nos jam ante *cap. præced.* §. XV. nonnulla prælibavimus.

D. perſecutio Herodis, & fuga Jeſu.

VIII. Iſtud autem pietatis & honoris religioſi officium, mox ד. excepit diriſſima Herodis magni *perſecutio* Matth. II. 13.—uſque ad ejus mortem continuata, quâ deceptus in ſuâ aſtutiâ tyrannus, ad necem quæſivit natum, prout Magi ad religionem, quo natus ſignificaret, honores & perſecutiones pari paſſu ambulare: quamobrem, ut pro ratione ſtatus, ad quem ſeſe pro nobis demiſerat, humano amore vitæ conſuleretur, à parentibus, divino ſomnio monitis, in Ægyptum, domum illam ſervitutis abducitur, indeque, mortuo perſecutore, reducitur in patriam: ut ab initio ſtatim judicaret, ſe eſſe eum, qui aſſumtâ *ſervi* formâ Phil. II. 7. in domum ſervitutis, è ſolio detruſus fuerit, atque etiam ex Ægypto ſpirituali, in libertatem & quietem filiorum Dei, ſuos reducturus ſit Gal. V. 1. Heb. IV. 8.

E. Reditus ad Nazareth.

IX. Tandem ex Ægypto redux ה. domicilium educationis Nazarethum occupavit Matth. II. 23. Luc. II. 39. Matth. XXVI. 71. Marc. XIV. 67. Act. III. 6. ubi conceptus erat ex Spiritu S. à quo, per contumeliam quidem vulgi (Conf. Joh. I. 47.) *Nazarenus* fuit cognominatus Joh. XIX. 19. ſed tamen non abſque conſilio Dei, quo nimirum, vel ſono ac tono, fidelium aures animique monerentur, ipſum eſſe *ſurculum* illum נצר, quo Meſſias frequenter in Scripturis inſignitur Zach. VI. 12. Jeſ. XI. 1. cui affine צמח Jer. XXIII. 5. A. quo poſtea, per contemtum, ejus diſcipuli *Nazareni*, & ſecta Nazaræorum, fuerunt appellati Act. XXIV. 5. Et hæc omnino ſunt, quæ Spiritus S. de *infantia* Mediatoris, nos ſcire voluit: ut non immeritò & veteres & recentiores, etiam Pontificii, cætera nugis hujus generis nimium addicti, librum apocryphum *de infantia Jeſu*, velut ſpurium ac ſuppoſititium, damnârint.

2. Progreſſus vitæ Chriſti, habet.

X. Ingreſſum ſequitur *progreſſus* vitæ Chriſti, qui duas habet periodos, *adoleſcentiam*, ſolito latius extenſam, quatenus totam vitam ejus *privatam* exhaurit; & *virilem ejus ætatem*, qua vitam *publicam* exegit.

α Adoleſcentiam. Ubi incrementum, converſatio religioſa, &

Adoleſcentia, paucis repræſentatur Luc. II. 40. ad finem capitis, (1) quoad *incrementum* Jeſu, in (a) *ſtatura* (b) *ſapientia* ratione *intellectus*, habituali, actuali, experimentali, humanæ naturæ, quatenus illa indies ad plura extendebatur objecta. (c) *gratia*, ſeu donis ac virtutibus gratiæ, ratione *voluntatis* (d) *favore*, apud Deum & homines Luc. I. 80. & II. 40. 52. Quoad (2) *converſationem*, tam A. *religioſam*, quâ non modo ſacra publica illius œconomiæ, *frequentavit*, jam duodecennis, cum parentibus, pedes aſcendens Jeroſolymam, paſchatis feſtum celebraturus; Luc. II. 41. 42. ſed etiam in ſacris *actuoſus* fuit, inquirendo in veritatem, alios erudiendo, *συζητήσεις* cum Doctoribus in templo ambiendo, in quo ſpecimen quoddam, & præviam teſtificationem præſtitit, publicæ illius vocationis, quâ ordinatus ac miſſus eſt, *Doctor* ac magiſter Iſraëlis; atque etiam judicium, ſpientiam ac ſapientiam ſuam probavit, non eſſe ſolâ inſtitutione humanâ, tractu temporis; ſed divinâ *unione*, modo extraordinario, hauſtam. Quibus omnibus, ſuam quoque pietatem prodidit, quâ ſupra parentes naturales, Patrem ſuum cœleſtem dilexit, ac pro ſumma voluptate habuit, eſſe *in his quæ ſunt Patris ſui* Luc. II. 49.

civilis;

quam B. *civilem* quâ (1) parentibus ſe *ſubjectum* ac morigerum præſtitit, eoque manifeſtiſſimum fecit, ſe non veniſſe ut legem *ſolveret*; ſed *impleret* Matth. V. 17. cum nulla ſit pars obedientiæ moralis, quæ magis aliena videri queat, à Domino cœli ac terræ, quam ſubjectio erga homines. (2) opificium mechanicum fabri lignarii exercuit Marc. VI. 3. ut humilitatem ac paupertatem, *pro nobis* admiſſam 2 Cor. VIII. 9. manifeſtaret, & maledictionem, ex violatione legis divinæ oriundam Gen. III. 19. à nobis in ſe derivaret: quanquam & honori ſibi ducerent, celeberrimi apud Judæos Doctores, cum vitâ contemplativa artificium conjungere, quorum exemplo & Paulus σκηνοποιὸς fuit Act. XVIII. 3.

latitatio in eremo.

Ab hac adoleſcentiæ periodo, uſque ad annum ætatis trigeſimum, quo vitam publicam auſpicatus eſt Servator, latuit in deſerto Luc. I. 80. Nec tamen in tanto otio, ſibi *ſoli* vixit; ſed ſeipſum, & univerſam vitam ſuam, nobis ſanctificavit, & *ſubjectum legis* Gal. IV. 4. *paupertate* Luc. IX. 58. 2 Cor. VIII. 9. *precibus*, & continua præparatione ad mortem, & ad munus *publicum*, ſeipſum nobis impendit.

β. Virilis ætas, quâ munus mediatorium egit. Hujus

XI. Succeſſit tandem *virilis* ejus ætas, qua vitam *publicam* egit Luc. I. 80. anno ætatis trigeſimo Luc. III. 23. ſcil. ex inſtituto Levitarum Num. IV. 57. Muneris mediatorii, quod hac ætatis periodo ſuſcepit, duo nobis veniunt cogitanda: initiatio & peractio. Et *initiatio* quidem, tria complectitur: A *præparationem*, factam miniſterio Johannis

hannis

Digitized by Google

A. Initiatio, ſeu trimembris præparatio, per Baptiſtam facta.

hannis Baptiſtæ, parentibus Zachariâ Sacerdote & Eliſabethâ effœtis, non ſine miraculo nati Luc. I. 5.—26. ſæpius olim, tanquam Meſſiæ *prodromi*, Iſraelitis promiſſi Mal. IV. 5. Jeſ. XL. 3. quæ oracula ad Baptiſtam refert N. Teſtamentum Matth. XI. 14. Luc. I. 17. Matth. III. 3. Huic igitur pro officio incumbebat, *in Spiritu & virtute Eliæ*, *prægredi coram facie* Meſſiæ, ut viam ei præpararet Matth. III. 3. Præparavit autem α. *clamando* reſipiſcentiam Matth. III. 1. 2. quâ non tantum pravos mores Judæi emendarent; ſed & perverſos de juſtitiâ & juſtificatione errores deponerent, ſic Meſſiam redemtorem avidius recepturi. β. *baptizando*, h. e. proſelytos ſuos, futuros imminentis Meſſiæ diſcipulos Matth. III. 11. Act. XIX. 4. ex more Judæorum, aquâ luſtrando, eoque in fœdus gratiæ, exorientis jam novæ diſpenſationis, recipiendo. γ. *præbendo* tam illuſtre teſtimonium, Meſſiæ pone ſe venienti, imò jam præſenti, eum quaſi digito monſtrando, ipſumque ſupra ſe infinitùm elevando Joh. I. 27. Matth. III. 11. idque ex revelatione Dei extraordinariâ Joh. I. 33. Quibus omnibus, veterem fœderis gratiæ diſpenſationem concluſit, pariter & novam aperuit, meruitque, qui *præcedentibus* omnibus *major*, & *ſequentibus minor*, appellaretur Matth. XI. 11.

B. Inauguratio per Baptiſmum.

XII. Initiatio in munus mediatorium complectitur B. *inaugurationem* Baptiſmo factam Joh. III. 13.—utpote qui non fuit, niſi publica & ſolennis introductio, qua muneris mediatorii tres functiones (1) *aſſeruntur* teſtimonio Patris, publicè pronunciantis, Jeſum eſſe *filium* ſuum, adeoque *Regem*, à ſe conſtitutum, ſuper montem ſanctitatis ſuæ Pſal. II. 6: eſſe item *Sacerdotem*, in cujus ſacrificio ἱλαστικῷ acquieſcat Jeſ. XLII. 1. eſſe denique *Prophetam*, quem in omnibus exactiſſimè velit *audiendum* Matth. III. 17. & XVII. 5. cum Deut. XVIII. 15. 18. (2) *confirmantur* adjectis ſignis, apertione cœli, deſcenſu Spiritus S. inviſibili columbæ forma, & *requiſcente* ſuper eum, auditaque cœlitus voce, qua teſtimonium Patris fuit ſignificatum. Cui alius etiam accedit hujus Baptiſmi ſcopus & uſus, videl. *obſignare* toti Chriſto myſtico (h. e. ei & omnibus ſuis) *fœdus* gratiæ, cujus ipſe baſin præſtabat: eoque etiam confirmare & ſanctificare baptiſmum noſtrum, ac monſtrare, in quo vis ejus & efficacia quærenda & invenienda ſit.

C. Exploratio per tentationem Satanæ.

XIII. Initiatio C. complectitur *explorationem*, factam *tentatione* ſatanæ Matth. IV. 1.—qua, poſt quatuor graviſſimos inſultus, fortiter debellatos, de ſatana triumphans, nobis indubitatum fecit, ſe (*a*) *primo* Adamo, tentationibus ſuccumbente, fortiorem eſſe; quin & (*b*) ipſo diabolo robuſtiorem, adeoque (*c*) verum illud *mulieris ſemen*, quod ſerpenti caput *contriturum* venerit Gen. III. 15. cum Rom. XVI. 20. (*d*) ſe juxta nobiſcum, tentatum eſſe in omnibus, quo nobis tentatis poſſet συμπαθῆσαι Heb. IV. 15. adhoc, ut tanto majore fiducia, in quibuſvis tentationibus, ad ipſius opem confugere poſſemus *Ibid.* verſ. 16.

B. Peractio vitæ publicæ, facta fuit 1. Prædicando.

XIV. *Initiationem* vitæ publicæ, ſecuta eſt ejuſdem *peractio*, ſeu muneris, potiſſimum prophetici, *functio*, facta 1. *prædicando* & docendo, non nova præcepta, nec conſilia euangelica, nec mixta è præceptis & conſiliis; ſed *legem* Moſis interpretando vindicandoque; *Euangelium*, *impletionis* potiſſimum, annunciando; 2. *futura* prædicendo. Quibus omnibus adjuncta ſemper fuerunt (1) quoad *ipſum* quidem, tum (*a*) *gratia* & auctoritas Joh. VII. 46. Matth. VII. 28. 29. tum (*b*) *labor* & moleſtia, quatenus dies noctesque, peregrinando à vicu ad vicum, fuit occupatus Marc. VI. 6. Matth. IX. 35. Luc. XIII. 22. tum (*c*) *fidelitas*, qua non *per ſe* tantum; ſed & per *emiſſarios*, opus iſtud peregit Matth. X. 1.—Marc. VI. 7.—Luc. VI. 13.—: (2) Quoad *alios*, vel *apertio* cordis Joh. II. 23. ſeu converſio; vel *obduratio* Marc. IV. 11. 12. Hæc omnia ex profeſſo diximus, in cap. de *Mediatore Propheta*.

Cur in parabolis adeo fuerit frequens?

XV. Peculiariter hîc obſervandum, quod inter prædicandum, adeo frequens fuerit in *parabolis*, à rebus quibuſvis *terrenis* mutuatis Matth. XIII. &c. cujus conſilii varias habuit rationes: A Reſpectu *ſui* (*a*) animum prodere voluit, qui in ipſis corporalibus *ſpiritualem*, in terrenis cœleſtem, quo in omnibus carnalibus ac terrenis, aliquid ſpirituale ac cœleſte perſpicere potuerit, eundemque affectum, & nobis ſuaderet affricaretque. Conf. Joh. III. 12. ut (*b*) Scripturarum vaticiniis ſatisfaceret Pſalm. XL. IX. 5. Matth. XIII. 35.— B. Reſpectu aliorum *quorumvis*, ut (1) eo liberius & efficacius reprehenderet corrigeretque. Conf. Jud. IX. 7.—cum Matth. XXI. 43. 46. ut (2) commodius doceret: quod α. ſimilia *illuſtrent* Jer. XIII. 1.—XIX. 1.— Ezech. IV. 5.— & VIII. 1.— β. *afficiant*, oblectent, moveant 2. Sam. XII. 1.— γ. *memoriam* juvent Jeſ. LVII. 8. C. reſpectu diverſi in auditoribus *ingenii*, א. piis ac docilibus ad *perſpicuitatem* Marc. IV. 33. ב. reprobis ad *occultationem* & ruinam Matth. XIII. 11.— Marc. IV. 11.—Conf. Pſal. CIX. 17.

2. Perpetrando miracula.

XVI. Vitam *publicam* Servator 2. exegit *perpetrando miracula*, id quod omnibus qui quidem Euangelium recipiunt, extra dubium eſt. Quid autem *miraculum* ſit in idea, dudum explicuimus lib. III. cap. 10. §. XXVI. cui impræſens non adjicimus, niſi quod ad illud requiratur; A. ut ſit opus ſtupendum & *naturæ* ſphæram excedens, quo *divinæ* virtuti teſtimonium præſtare idoneum ſit Marc. I. 27. & V. 42. Luc. V. 26. & IX. 43. B. ut non in angulo; ſed *palam* in conſpectu publico fiat Marc. I. 23.— Matth. XIV. 14. 19. nec C. multis ambagibus, & longo molimine: ſed *repente*, ad purum putum juſſum Matth. VIII. 26. & XVII. 18. Marc. IX. 25. nec D: per *gradus* ſeu paulatim;

Requiſita miraculorum.

ſed

ſed in momento, ſimul & ſemel Matth. VIII. 3. & XX. 34.

Quænam miracula Servator perpetravit.

XVII. Miracula autem Servator perpetravit in *omni* creaturarum genere: A. In *ſpiritibus* impuris, ejiciendo Matth. VIII. 16. & IX. 33. & XII. 22. & XV, 22. 28. & XVII. 18. Marc. I. 26. 39. Luc. IV. 35. &c. B. In *hominibus*, ſanando: (1) *ægrotos* Matth. IV. 23.—& IX. 35. & XII. 15. & XV. 30. & XIX. 2. Marc. I. 34. Luc. IV. 40. & VI. 18. (2) leproſos Matth. VIII. 3. Marc. I. 42. Luc. V. 13. & XVII. 14. (3 paralyticos Matth. VIII. 6. 13. & IX. 7. Marc. II. 3. 11. Luc. V. 24. Joh. V. 8. (4) hydropicos Luc. XIV. 2. 4. (5) febricitantes Matth. VIII. 15. Marc. I. 30. 31. Luc. IV. 39. Joh. IV. 45. cum verſ. 52. (6) cœcos Matth. IX. 30. & XII. 22. 23. & XX. 34. & XXI. 14. Marc. VIII. 25. Joh. IX. 7. (7) ſurdos Marc. VII. 35. (8) incurvatos Luc. XIII. 11. 12. (9) tabidos Matth. XII. 10. 13. Marc. III. 1. 5. Luc. VI. 8. 10. (10) hæmorhagia laborantes Matth. IX. 20. 22. Marc. V. 29. Luc. VIII. 44. (11) ſurdos Marc. VII. 32. & aure mutilatos Luc. XXII. 51. (12) mortuos, ſuſcitando; Matth. XI. 5. & IX. 25. Marc. V. 41, Luc. VIII. 54. & VII. 14. Joh. XI. 44. Matth. XXVII. 52 — C. in ἀλόγοις: (*a*) in *cœlis* Matth. XXVII. 45. Marc. XV. 33. Luc. XXIII. 44. (*b*) in *terris* Matth. XXI. 19. Marc. II. 14. & VI. 41. 42. & VIII. 1. 8. 9. Luc. IX. 17. Joh. VI. 12. Matth. XV. 37. Joh. XXI. 9. &c. (*c*) in *aquis* Joh. II. 9. Luc. V. 6. Joh. XXI. 11. Matth. XVII. 27. (*d*) in regione *aëris* Matth. VIII. 26. coercendo ventos.

Fines miraculorum ſex.

XVIII. Miracula autem, tot ac tanta Servator perpetravit, ad hoc, A. ut ſe, nec purum *hominem*, nec purum *Deum*; ſed θεάνθρωπον demonſtraret: miniſterium enim membrorum corporeo-
1. rum, contactus manuum, juſſa oris, aliaque, *hominem* ſanè arguebant: & *ἀποτελέσματα à ſeculis inaudita* Joh. IX. 32. tantâ copia, in omni naturæ parte, & propriis etiam viribus Matth. VIII. 2. & IX. 28. & in ſolam Dei gloriam, facta; ſi-
2. tis arguebant, ipſum *plus* quam creaturam exſtitiſſe Joh. V. 17.—24. B. ut ſe *Meſſiam* demonſtraret, tam diu, & tanto etiam apparatu promiſſum Joh. V. 36. & VII. 31. Quatenus (1) *omnia* illa opera perpetravit, quæ ex prædictione Scripturæ veteris, Meſſiæ incumbebant perpetranda Conf. Jeſ. XXXV. 5. & XXIX. 18. cum Matth. XI. 5. Et eis (2) *circumſtantiis*, quæ ex obſervatione doctorum, hoc egregiè confirmant: v. g. quod 1. ante ipſum, per multa ſecula, *nulla* omninò facta fuerint miracula. 2. Ex ejus majoribus, nemo exſtiterit miraculis clarus. 3. Ipſâ etiam ejus ætate, tot ac tanta, aut ea ipſa miracula, nemo ante eum ediderit, ne Johannes quidem ejus prodromus Joh. X. 41. 4. Præter ipſum Matth. XXI. 14. nemo unquam miracula *in templo* perpetraſſe obſervetur. 5. Quod nullius unquam nativitas & mors miraculis legatur nobilitata, quam illius ſolius Quod 6. ad ejus nutum, *quotieſcunque* vellet, univerſa natura, Angeli, cœlum, terra &c. exſtiterint ei parata ad obſequium, cum miracula vel-
let perpetrare. C. Ut doctrinæ euangelicæ verita- 3.
tem *operibus* confirmaret Joh. X. 38. & XIV. 11. eo quod Deus (cujus ſolius opera ſunt, miracula Luc. XI. 20. Matth. XII. 28. utpote prima veritas ἀψευδὴς Tit. I. 2. Num. XXIII. 19. 2 Tim. II. 13. Heb. VI. 18. falli & fallere neſcia) falſitati teſti-
monium perhibere, nullo modo poſſit. D. Ut u- 4.
niverſalem ſuam in omnes creaturas *poteſtatem*, de quâ Matth. XXVIII. 18. Eph. I. 20. 21. 22. Pſal. XXIV. 1. miraculis in *omni* creaturarum genere
perpetratis, patefaceret. Imprimis etiam E. ut 5.
ineffabilem *bonitatem* & miſericordiam verſus homines, quibus ſervandis venerat, oſtenderet: eo quod omnia ſua miracula, hominibus miſeris, aut ſanandis, aut ſervandis, impenderit; niſi quod duo tantum, peculiaribus cauſis, *ſeveritati* dederit, nec ea etiam in hominibus; ſed in Gadarenorum porcis Matth. VIII. 31. 32. & in ſterili ficu Matth. XXI. 19. Hinc etiam ſibiipſi miracula feciſſe, nullibi legitur: ne eſuriens aut ſitiens quidem, aliter quam naturæ manibus, cibari aut potari voluit. Matth. IV. 2. 4. Joh. IV. 6. 7. & XIX. 28. 29.
F. Ut miraculorum *ſpiritualium*, corporalibus 6.
analogorum, virtutem ſibi aſſereret: quâ v. g. ſpiritualiter *mortuos* poſſit ſuſcitare Eph. II. 5. 6. *cæcis* mente, ſua illuminatione, viſum reſtituere Eph. I. 18. ſpiritualiter *leproſos* purgare Pſal. LI. 12. ſpirituali paralyſi, hydrope, febri, ſurditate, tabe, aut morbo quovis laborantes ſanare. Quod ad hujuſmodi miracula ſpiritualia, *major* virtus non requiratur, quam ad corporalia quævis, cum utrobique vis infinita, qualis in creatione, exigatur Pſal. LI. 12.

Rationes quibus miracula ſua propalare vetuerit, quinque.

XIX. Si quæras, quamobrem ergo miracula perpetrata *propalare*, ſæpius prohibuerit: Matth. VIII. 4. & IX. 30. Marc. VIII. 26. Matth. XVII. 9. Reſpondebo (1) quod non ſaltu; ſed *paulatim* voluerit innoteſcere & invaleſcere, prout Sol ab aurorâ, pergit ad matutinum & meridianum Pſal. XIX. 5. 6. 7. (2) fortè etiâm, ne miraculorum copia Judæos quaſi obrueret, & ut ſingu-
la *ſingulatim* examinandi, tempus præſtaret, eo- 1,
que certius & commodius ipſis innoteſceret Meſ-
ſias Joh. VII. 21. (3) quod reliqua *patefacta*, ſuf- 2.
ficere judicaret tempori præſenti Matth. XVI. 1. 2. 3.
(4) quod tempus *poſt* ſuam reſurrectionem, qui-
buſvis, imò omnibus miraculis ſuis, per orbem 4.
terrarum propalandis, videatur ſelegiſſe, ut à miraculo omnium maximo, & divini favoris teſtimonio ſplendidiſſimo, reliqua miracula, & doctrina ejus univerſa, pondus & *auctoritatem* acciperent. Unde & eo uſque, non tantum miracula; ſed & ſe Meſſiam eſſe, nimis liberè divulga-

ri prohibuit Matth. xvi. 20. Luc. ix. 21. quo ſpectare videtur, quod Judæis flagitantibus ſignum, non aliud polliceri voluerit, quam *reſurrectionem* ſuam, poſt triduum mortis Matth. xii. 38. 39. 40.

5. Nunquam autem (5) pati voluit, miracula ſua propalari à *ſatana* Marc. i. 34. 35. & iii. 11. 12. quod hoc, non niſi ad infamandam ejus doctrinam, facere poſſet.

Miracula perpetravit, per ſe, & per ſuos.

XX. Tandem, cum non *per* ſe ſolum, Servator miracula perpetrârit; ſed etiam *per ſuos*, communicatâ ipſis poteſtate, *moraliter* perpetrandi miracula Marc. xvi. 17. non *eadem* tantum; ſed, ſuo modo Matth. x. 1. etiam *majora* Joh. xiv. 12.: operæ pretium erit, obſervare *diſcrimen* inter miracula Chriſti & Apoſtolorum: quod nim. A. Chriſtus *propria* virtute, & in honorem proprium Joh. v. 17. & ii. 11.; Apoſtoli, virtute *Chriſti*, & in gloriam ejus miracula fecerint Act. iii. 6. 12. 13. B. Chriſtus facultatem perpetrandi *communicare* potuerit Luc. x. 19. Matth. x. 1. 8.: Apoſtoli nequaquam. C. Chriſtus quaſi *per habitum*, quoties & ubicunque vellet, facultatem illam ad manum habuerit; dum Apoſtoli per *actum coruſcationis*, ad promiſſionem aliquam divinam, precibus à Deo eblandiri eam debuerunt. Atque adeo D. quod Chriſtus *phyſice* perpetrarit, *ſua* virtute immediatè attingendo, miraculum; quando Apoſtoli, virtute *aliena*, ſuis tantum precibus, aliunde obtinebant miracula: ut non tam ipſi, quam Chriſtus miraculorum ſuorum exiſteret auctor.

Quâ differentiâ,

3. Patiendo adverſa quævis.

XXI. Sic Servator vitam publicam exegit prædicando, & perpetrando miracula: exegit 3. *patiendo* adverſa quævis, ab utero ad ſepulchrum, ut vita ejus non fuerit niſi continuata *paſſio*. Paſſus enim eſt 1. ab *amicis*, (a) *Deo* & Patre ſuo, omnia ſua adverſa, non tantum ab æterno ſibi *decernente* Zach. xiii. 7. Act. ii. 23. & iv. 18. ſed etiam *infligente* Jeſ. liii. 4. 5. 6. Matth. xxvi. 31. *deſerente* Pſal. xxii. 1. Matth. xxvii. 46. (b) Apoſtolis, ipſum *tentantibus* Matth. xvi. 22. 23. *prodentibus* Pſal. lv. 13. 14. 15. Matth. xxvi. 21. 25. 47. 48. *deſerentibus* Matth. xxvi. 31. 56. *abnegantibus*. *Ibid.* verſ. 69.—Paſſus eſt 2. ab *inimicis* omne genus; A. à *diabolo* Matth. iv. 1.—10. B. Ab *hominibus α. politicis*, *Regibus* Pſal. ii. 1. Herode Luc. xxiii. 7. 8. 11. Pontio Pilato Matth. xxvii. 2. &c. *ſubditis*, militibus Luc. xxiii. 36. Joh. xix. 2. 23. &c. *β. Eccleſiaſticis*, Scribis, Phariſæis, Sacerdotibus, Pontificibus, Senioribus, & univerſo Sanhedrim Matth. xxvi. 3. 62. 63. Paſſus etiam eſt 1. in *anima* Jeſ. liii. 11. quæ ſæpius *tentata* Matth. iv. 1.—Heb. ii. 18. *turbata* Joh. xii. 27. *contriſtata* Matth. xxvi. 36. contumeliis omne genus *vexata* Matth. xi. 19. & xii. 24. Joh. viii. 48. cruciatibus infernalibus exagitata eſt Matth. xxvi. 37. 38. & xxvii. 46. Marc. xiv. 33. 34. Luc. xxii. 44. Heb. v. 7. tum 2. in *corpore*, ſubeundo *exilia* Matth. ii. 14. 15. *famem* Matth. iv. 2. & xxi. 18. *ſitim* Joh. iv. 6. 7, varia vitæ *pericula* Matth. ii. 16. Marc. iii. 6. 7. Joh. vii. 1. & viii. 59. & xi. 53. 54. *capturam* & vincula Matth. xxvi. 50. Joh. xviii. 24. viliſſimorum hominum *ſputa* Matth. xxvi. 67. & xxvii. 30. Marc. xiv. 65. *colaphos* Matth. xxvi. 67. & xxvii. 30. Marc. xiv. 65. & xv. 19. *flagellationes* Matth. xxvii. 26. Joh. xix. 1. *coronam* ſpineam Matth. xxvii. 29. Marc. xv. 17. Joh. xix. 2. *crucem* Luc. xxiii. 26. Joh. xix. 17. ejuſque *dolores* per omnia membra ſua Pſal. xxii. 17. Matth. xxvii. 35. Marc. xv. 24. 25. Porro 3. in *forma* per varias *calumnias* Matth. xi. 19. xii. 24. Joh. viii. 48. *accuſationes* Matth. xxvi. 59.—67. & xxvii. 12. *ludificationes* geſticulationeſque *Ibid.* vſ. 27.—32. 37. 38. 39. 40. 41. &c. Tandem 4. paſſus eſt in *fortunis* extremam *paupertiem* Matth. viii. 20. Luc. ix. 58. 2 Cor. viii. 9. orbatus *veſtimentis* ſuis Matth. xxvii. 35. atque etiam neceſſariis alimentis *Ibid.* vſ. 34. Et talia quidem per *omnem* vitam paſſus eſt; ſed maxime per poſtremum ætatis quadriennium, ejuſque poſtremum quatriduum, ac quadrihorium, de quo plura ex profeſſo capite ſequenti. Ex quibus perſpiciemus, Servatorem, non *quævis* tantum perpeſſum fuiſſe, quæ nobis incumbebant ex peccato ferenda; ſed omnibus etiam nobis *plura*, ac valore & pretio plane infinita. Conf. Thren. i. 12.

A quibus paſſus ſit.

Quænam paſſus ſit.

4. Prælucendo vitâ, & cunctis ejus actionibus.

XXII. Vitam publicam Servator tandem 4. exegit, *prælucendo* vitâ & actionibus, quibuſvis in exemplum Matth. xi. 29. 1 Cor. xi. 1. conf. 1 Theſſ. i. 6. Eph. v. 2. 3. 25. &c. 1 Joh. ii. 6. 1 Pet. ii. 21. 22. 23. Joh. xiii. 14. 15. Quod tamen non ſine grano ſalis venit capiendum fuerunt enim inter ejus actiones, 1. *divinæ potentiæ*, quales in miraculis patent, ſunt 2. divinæ *poteſtatis* ac *prærogativæ*, qualis in ſolutione aſinæ, inſalutatis Dominis, præſcripta Matth. xxi. 2. 3. ſunt 3. *mediatoriæ*, propheticæ, ſacerdotales, regiæ, de quibus ſuis locis: ſunt 4. *accidentales*, occaſionales, incidentales & circumſtantiales: qualis v. g. quod S. cœnam, tempore nocturno, poſt peractam cœnam ordinariam, celebraverit, quod cum ſolis maribus, & eccleſiaſticis, & pane azymo: ſunt denique 5. *morales*, ut Matth. xi. 29. Eph. v. 2. 3. 25.—ſuperſtructæ rationibus & fundamentis moralibus Joh. xiii. 14. 15. Jam Chriſtum in *primi* generis actionibus imitari, penitus eſt *impoſſibile*; in *ſecundi* generis, *injuſtum*; in *tertii* generis, *iniquum*, Chriſtoque Mediatori derogatorium; in *quarti* generis, *ſuperſtitioſum*: ut in ſolis *quinti* generis actionibus, nobis præluxerit ad exemplum imitationis; ita tamen, ut & reliquæ ejus actiones omnes, nobis *uſus* præſtent varios. Virtutes igitur *morales*, earumque actiones, nobis repræſentavit imitandas. Præluxit ergo α. *pietate* ver-

Quibus legibus Chriſti actiones imitandæ.

Virtutes quibus Servator nobis præluxit.

Pietas verſus Deum.

ſus *Deum*, idque (*a*) officiis cultus Deo *naturalis* (1) *cognitione* Dei Joh. vii. 29. & i. 18. (2) *glorificatione* & reverentiâ Joh. viii. 49. & xvii. 4. (3) *obedientiâ* Phil. ii. 7. Joh. v. 30. & vi. 38. (4) *patientia* Jeſ. liii. 7. 1 Pet. ii. 23. (5) *humilitate* Phil. ii. 7. Matth. xi. 29. (6) *fiducia* in Deo Matth. xxvi. 53. & xxvii. 46. (7) deteſtatione *idololatriæ*, etiam ſubtiliſſimæ Matth. iv. 8. 9. 10. &c. (*b*) officiis cultus *inſtituti*: α. *circumciſionis* Luc. ii. 21. quâ totius legis ceremonialis exactiſſima obſervatio obſignabatur Gal. v. 3. β. *præſentationis* in templo Luc. ii. 22. γ. *Paſchatis* celebratione Matth. xxvi. 17.— δ. *feſtorum* leviticorum ſanctificatione Luc. ii. 41. 42. ε. *baptiſmi* ſuſceptione Matth. iii. 13. — & inſtitutione Matth. xxviii. 19. ζ. *Eccleſiarum* collectione Matth. xvi. 18. η. *miniſtrorum* eccleſiaſticorum miſſione Matth. x. — θ. *diſciplinæ* eccleſiaſticæ conſtitutione Matth. xviii. 15.—19. ι. *precum* publicarum commendatione. *Ibid.* verſ. 19. κ. *templi* repurgatione Matth. xxi. 12. λ. *verbi* preconio Matth. iv. 17. μ. ſacrorum *frequentatione* Luc. ii. 49. ν. omnis ἐθελοθρησκείας averſatione Matth. xv. 9. (*c*) *Reverentia*, devotione & ſingulari *zelo*, in cultu divino Matth. xxi. 12. 13. & fugâ omnis prophanationis nominis divini Joh. viii. 49. (*d*) *Sanctificatione* Sabbathi Marc. i. 21. Luc. iv. 31. & xiii. 10. ejuſque vindicatione, à ſuperſtitioſis, miſericordiæ & humanitati adverſis, Phariſæorum & Scribarum inſtitutis Matth. xii. 1.—12. Marc. ii. 23.— 2 *Juſtitia* verſus proximum, quam repræſentavit. (1) *Honore* proximi, veneratione *parentum* Luc. ii. 51. & *magiſtratus* Matth. xxii. 21. & xvii. 27. ſtudio *humilitatis* Matth. xi. 29. & fugâ omnis *ſuperbiæ* Phil. ii. 6. 7. (2) *Humanitate* verſus proximum demonſtratâ, *amore* Eph. v. 2. Joh. xv. 13. *commiſeratione* Matth. xv. 32. & xx. 34. *beneficentia* Matth. iv. 23.— & ix. 35. tot miraculis ſuccurrendo miſeris quibuſvis, ut ſuo loco oſtendimus: odio omnis *crudelitatis* Matth. xii. 11. 12. (3) *Caſtitate*, ac deteſtatione, vel leviſſimæ impudicitiæ Matth. v. 27. 28. 29. (4) Juſtitiâ *commutativa*, ſuum cuique tribuendo Matth. xxii. 21. & xvii. 27. (5) *Veracitate* Joh. xix. 37. & viii. 40. & exſecratione omnis mendacii. *Ibid.* 44. (6) αὐταρκείᾳ, quâ ſorte ſuâ, vel tenuiſſima & abjectiſſima, *contentus* Phil. ii. 6. 7. alta nunquam ſapuit, & ab omni prava *concupiſcentia* alienus fuit Joh. vi. 15. 3. *Temperantia* verſus ſeipſum, qua cœleſtibus corde intentus Joh. vi. 27. & voluntati Patris Joh. iv. 34. voluntatem propriam abnegavit Joh. v. 30. & vi. 38. Matth. xxvi. 39. 42. crucem ſponte ſuſcepit Phil. ii. 6. 7. 8. faſtum mundanum faſtidivit Joh. xviii. 36. & vi. 15. Atque in omnibus iſtis, adeo fuit exactus, ut *omnem* juſtitiam impleverit Matth. iii. 15. & v. 17. 19. peccatum ullum ne *agnoverit* quidem 2 Cor. v. 21. & rigidiſſimos obſervatores ſuos provocare potuerit; *Quis ex vobis arguit me de peccato?* Joh. viii. 46. Quod talis nos deceret Pontifex, ὅσιος ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, *ſanctus*, *innocens*, *impollutus*, *ſegregatus à peccatoribus* Heb. vii. 26.

Juſtitia verſus proximum.

Temperantia verſus ſeipſum.

Egreſſus vitæ Chriſti.

XXIII. Et ſic tandem, ad tertiam pertingimus vitæ Chriſti periodum, *egreſſum* ſcil. ex hac vita, qui fuit in *præparatione* ad mortem, quam ſatis accuratè repræſentat Johannes in Euangelio Capp. xiii. xiv. xv. xvi. xvii. Huc ſpectant A. tot, ac tam clara mortis inſtantis *præſagia* Matth. xvi. 21. & xvii. 22. 23. & xx. 18. Marc. viii. 31. & ix. 31. & x. 33. Luc. ix. 22. 44. & xviii. 31. ad hoc, ut morte inſcium & *invitum* obrui, non ſuſpicarentur diſcipuli. B. *Transfiguratio* in monte Matth. xvii. 1.—9. ut diſcipulorum animi confirmarentur, adverſus mortis inſtantis ſcandalum, unaque προγνωστικὸν haberent, glorificationis quæ mortem ſuam ſecutura ſit Luc. xxiv. 26. C. *Sacramentorum* illorum, quæ ſingularem ad mortem ſuam reſpectum habebant, uſurpatio, nim. *paſchatis* Luc. xxii. 15. ejuſque abrogatio Matth. xxvi. 17.—21. ut ſignificaret, ſe eſſe *paſcha* illud, pro hominibus *mactandum* 1 Cor. v. 7. & Cœnæ ſacramentalis inſtitutio Matth. xxvi. 26.—29. utpote mortis ſuæ, & inſtantis præſagium, & præteritæ rememorationem. Matth. xxvi. 28. 1 Cor. xi. 24. 25. 26. D. Humilitatis & φιλαδελφίας excolendæ ὑποτύπωσις, in diſcipulorum *lotione* Joh. xiii. 4.—12. E. Concio quaſi *valedictoria*, qua diſcipulorum animos, cum adverſus inſtantis mortis *ſuæ* triſtitiam; tum adverſus ſecuturas *perſecutiones*, confirmare conatus eſt Joh. xiv. xv. xvi. Denique F. *preces* emortuales, quibus, jam deceſſurus, diſcipulos ſuos commendavit in manus Patris ſui Joh. xvii.—

Pars elenchtica.

Quæritur: 1. An circumciſio, oblatio, paſcha, aliaque ceremonialia, Mediatori conveniant?

XXIV. Quæritur *primò* circa *infantiam* Chriſti. an circumciſio, dedicatio, frequentatio paſchatis, aliaque ceremonialia, in perſonam Mediatoris quadrent? Ratio dubitandi eſt, quod omnia illa ceremonialia *peccatum* præſupponant, à quo immunis fuit Mediator. Dicendum nihilominus, *quadrare*, quia (1) Infans fuit *Hebræus*, ſub fœdere Dei *nationali*, quales, ex præſcripto divino, ceremonialibus illis erant obnoxii Gen. xvii. 10. cum. Gal. v. 3. (2) quia cum *Judæis* ipſi erat agendum, utpote miſſo, qui *oves deperditas domus Iſraël ſervaret* Matth. xv. 24. quod abſque circumciſione, aliiſque ceremonialibus, non ita fieri potuiſſet. Conf. Act. xvi. 3. (3) quia *omnis* juſtitia ipſi pro nobis implenda incumbebat Matth. iii. 15. &. v. 17. Rom. viii. 3. 4. (4) quia omnia ceremonialia *umbræ* fuerunt, ſua obſervan-

Rationes affirmativæ.

ſervantiâ tollendæ, ab ipſo tanquam *corpore* Col. II. 17. Heb. X. I. Singulatim (5) *circumciſio* ipſi conveniebat, quia ſigillum erat *fœderis gratiæ* Gen. XVII. 10. II. Act. VII. 8. Rom. IV. II. cujus ipſe mediator erat & baſis Heb. VIII. 6. & IX. 15. & XII. 24. Etiam (6) *oblatio* ipſi conveniebat, quia erat *primogenitus* Dei Rom. VIII. 29. Heb. I. 6. qui nos, peccato à Deo *alienatos* Jeſ. LIX. 2. referre Deo debebat Jeſ. XLIX. 6. ad quod ſeipſum offerre Patri debuit Eph. V. 2. Tandem etiam (7) *Paſcha* ipſi conveniebat, quia ejus ſeſe antitypum demonſtrare debebat I. Cor. V. 7. Nec obſtat quod peccatum omnia iſta ceremonialia præſupponant: quamvis enim *perſonaliter* fuerit immunis à peccato; *fœderaliter* tamen *factus eſt pro nobis peccatum*, ut nos *fieremus juſtitia in eo* 2 Cor. V. 21.

2. An baptiſmus ei conveniebat?

XXV. *Secundo* quæritur: an & baptiſmus ei conveniebat? Ratio dubitandi gemina eſſe poſſit, prima quod circumciſio & baptiſmus *reipſa* coincidant Col. II. II. quatenus utrobique eſt ſacramentum *initiationis* & introductionis in fœdus gratiæ; ſecunda, quod baptiſmus obſignet *remiſſionem* peccatorum Act. II. 38. & XXII. 16. & *regenerationem* Spiritus S. Tit. III. 5. quibus non indigebat Mediator. His tamen non obſtantibus ipſi conveniebat baptiſmus: quatenus enim I. baptiſmus eſt ſacramentum *ordinarium* introductionis in fœdus gratiæ Act. II. 38. 39. cum Gen. XVII. 10. cui potius conveniebat, quam ei, qui Mediator eſt & baſis fœderis gratiæ? Heb. XII. 24. Quatenus etiam 2. baptiſmus ſacramentum erat *extraordinarium*, introductionis ſeu inaugurationis in *munus* mediatorium Matth. III. 16. 17. cui conveniebat præterquam ipſi ſoli? qui *unicus* eſt *Mediator* I Tim. II. 5. Quatenus autem 3. obſignatio erat *remiſſionis* peccatorum, & regenerationis per Spiritum; non *proprio*: ſed *ſponſorio* nomine ſuſcepit: quia omnis remiſſionis, & Spiritus S. regenerantis, unicâ cauſa eſt meritoria. Non addam 4. baptizari ipſum voluiſſe, ut baptiſmo à ſe inſtituendo præluderet, eumque nobis commendaret ſanctificaretque. Proinde non obſtat, quod A. obſignaverit remiſſionem & regenerationem: neque enim *ſibi perſonaliter* obſignabat; ſed *nobis*. Quod B. idem fuerit baptiſmus cum circumciſione; fuerit enim quoad *ſubſtantiam*; non fuit tamen quoad *circumſtantiam*: quatenus utrobique obſignabatur quidem fœdus gratiæ, quoad gradum *initiationis*; ſed tamen cum reſpectu ad diverſam *œconomiam*, veteris & novi Teſtamenti.

Rationes affirmantis ſententiæ.

Fundamenta negantis.

3. An tempore jejunii ſui fuerit abreptus in cœlum?

XXVI. *Tertio* quæritur, an per jejunium ejus quadrageſimale, quod Baptiſmum excepit, abreptus fuerit in cœlum, ut ibidem de myſteriis Euangelii, hominibus prædicandis, plenius edoceretur? Reſp. Quo conſilio, & quibus rationibus affirment Sociniani, & negent Orthodoxi, diximus ſupra cap. VI. §. 14.

4. An quadrageſimale Chriſti jejunium nobis incumbat imitari?

XXVII. *Quarto*, an quadrageſimale illud Chriſti jejunium nobis in imitationis cedat exemplum? Pontificii, amore ſuperſtitionis ſuæ ſectæ peculiaris, affirmant; *Jejunio ſuo* (inquit Granatenſis ad Dominical. *Invocavit*) *quadrageſimale jejunium ſacravit, & cœleſtem ei virtutem atque dignitatem contulit.* Orthodoxi, omnes quidem Chriſti actiones, ad *inſtitutionem* nobis conſignatas fatentur; ſed non omnes ad *imitationem*: hoc etiam jejunium ad *imitationem* accidiſſe, quoad *genus*; ut, invitante occaſione, cum Chriſto jejunemus; non autem quoad *ſpeciem*, ut per quadraginta dies, ſingulis annis, ſolâ abſtinentiâ à carnibus, jejunemus. Quod I. Servator, qui jejunia ſuis non râro commendat Matth. VI. 16. 17. & IX. 15. & XVII. 21. Marc. II. 20. nunquam tamen, propoſito iſtius ſui jejunii exemplo. Quod 2. jejunium iſtud ſit inter *miraculoſa* ſua, quæ non ad *imitationem*; ſed ad *inſtructionem* conſignata, in *dogmaticis* docuimus. Quod 3. ne ipſi quidem adverſarii, aut *poſſint*, aut *velint*, imitari iſtud Chriſti jejunium, quatenus (*a*) nec Chriſtus *ſingulis* annis, ſed *ſemel* tantum ita jejunavit, (*b*) nec ſuos ad jejunium *tale* per quadraginta dies, vel aſſuefecit, vel invitavit, (*c*) nec per ſolos *piſces*; ſed per *univerſalem* omnis cibi potuſque abſtinentiam, jejunavit. Quod proinde 4. jejunium Pontificiorum, quadrageſimale, non ſit niſi pura puta *ἐθελοθρησκεία*, ipſi Chriſto damnata Matth. XV. 9. & exploſa Apoſtolo Col. II. 20.—Non addam 5. quod iſtud Pontificiorum jejunium, ne jejunium quidem ſit: utpote quod *omnem* omnino victus abſtinentiam requirit, ut patet inductione omnium jejuniorum, quæ in Scripturis commemorantur. Nec habent quod pro ſe, in contrarium cauſentur Pontificii, quam generale *imitationis* præſcriptum I Pet. II. 21. Pil. II. 5. I Cor. XI. I.; hoc autem, quibus legibus reſtringendum veniat, jam ante in *dogmaticis* §. XXII. monuimus. Conf. Chamier. *Panſtrat.* lib. XIX. c. 7.

Argumenta Orthodoxorum.

Fundamentum Pontificiorum.

5. An tentatio Chriſti hiſtoricè facta fuerit?

XXVIII. *Quinto* quæritur, an tentatio diaboli; quam poſt jejunium ſubiit mediator, facta fuerit *hiſtorice*, per viſibilem apparitionem cacodæmonis, ejus alloquium, oſtenſionem lapidis, traductionem in montem excelſum, & faſtigium templi &c. an verò *exſtatice*, per ſuggeſtiones internas? E Proteſtantibus Lutherani omnes, & Reformatis plerique, cum Pontificiis, affirmant prorſus *hiſtorice* & *κατὰ τὸ ῥητὸν*, iſtam narrationem proceſſiſſe. Nonnulli Reformati, inter quos Oecolampadius, Bucerus aliique ex adverſo, agnoſcunt, Satanam vere quidem Chriſtum tentaſſe; ſed iſtud non apud ejus corpus egiſſe; verum apud mentem potius ſeu phantaſiam ejus, id egiſſe. Beckerus, quod exiſtimet malignos ſpiritus,

ritus, non agere extra ſe, vel per proprias vires: vel per σύνταξιν, quam Deus voluerit eſſe inter eorum cogitationes, & tales effectus extra ſe: negat Satanam vere tentaſſe Chriſtum; ſed *quod Deus voluerit, ut hic Filius ſuus perdilectus, in ſolitudinem profectus, ſibi ſemel repræſentaret diabolum, ut qui hominibus tot adverſa adduxiſſet, cujus operi jam adverſus iret, & qui etiam ſibi cunctis viribus eſſet oppoſiturus, ſi poſſet. Ipſe qui in omnibus tentatus eſſet ſicut nos (ſed abſque peccato* Heb. IV. 15.) *per jejunia & preces diu exercitatus, videbat, quemadmodum ſibi videbatur, tentatorem adventantem, qui hoc aut illo modo, niteretur ad apoſtaſiam perducere* &c. Verba ejus ſunt Mundi faſcinat. lib. II. cap. XX. Attamen ſibi in hoc ſuo figmento, ut videtur, parum ſatisfaciens, ſub finem concludit in hæc verba: *Vultne quis dicam, quomodo ipſe intelligam*, iſtam ſcil. narrationem? *illud huc non quadraret, niſi ſententiam in hoc capite, uberius declarem, ne forte perperam intelligar.* Et ſic nullam omnino interpretationem hujus narrationis ſubjungit. Nec deſunt tandem inter Reformatos, qui mediam viam ſectantur, inter quos eſt Cl. Ligthfoot ad Matth. IV. ſtatuuntque *fuiſſe diaboli illuſionem, & deceptionem viſus — Chriſtum in montem duxiſſe diabolum; non ut hæc vere oſtenderet; ſed ut fucum ipſi faceret, quamquam Chriſtus minime deceptus fuit, nec pro veris, ut voluit diabolus; ſed pro fictis repræſentationibus hæc accepit. Objecit ergo diabolus oculis Chriſti, aëreum horizonta, in quo hæc phantaſmata producit diabolus, qui eſt Princeps aëris, in quo interdum veris effectis, ut in tempeſtatibus excitandis; interdum autem phantaſticis ſpeciebus, ut hic, & in Ægypto per Magos, operatur. In quibus aëra primum condenſat, dein figuram & colorem imponit — id quod ipſi facile eſt, tanquam ſpiritui, ad fraudem faciendam parato* Verba ſunt D. Ligthfoot. Mihi prima harum ſententiarum maxime arridet, quod nihil habeat veræ difficultatis; ut patebit per ſequentia.

Argumenta. Eo quod, ex ſententia Beckeri 1. Chriſtus ſeipſum tentaſſet, pro eo quod hiſtoria Satanam tentaſſe narrat. 2. Chriſtus ſibi ipſi inſultaſſet, eis blaſphemiis, quas textus Satanæ tribuit: ſibi dixiſſet: *Si filius Dei es, dic ut hi lapides panes fiant: projice te deorſum*: hæc *omnia tibi dabo, ſi procidens adoraveris me.* 3. Suis imaginationibus, Chriſtus ſeipſum duxiſſet in pinnaculum templi, in excelſum montem, ſibi ipſi oſtentaſſet omnia regna mundi: ſibi ipſi dixiſſet: *omnia iſta tibi dabo*, ſi procidens adoraveris me: ſeipſum refutaſſet adductis Scripturis: *non vivit homo pane ſolo: Dominum Deum tuum adorabis: ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ.* 4. Fuiſſet hæc egregia veltatio, quâ Chriſtus ſecum congreſſus, ſibi ipſi inſultaverit, ſeipſum debellaverit. 5. Ex hoc perſonato conflictu, ut Beckerus vult, Chriſtus *tantam triſtitiam, angorem & metum conceperit.* Nec quicquam obſtante 6. quod Chriſtus certo erat perſuaſus certius, diabolum à prima hominis ſeductione, ſic damnatum eſſe ad perpetuos carceres, ut ſibi jam amplius permiſſum non ſit, quicquam cum hominibus agere. Scil. ſibi repræſentabat Chriſtus Satanam adventantem, tentantem, qui non poſſet adventare, tentare. Accedat 7. Quod D. Beckerus nullum potuerit repræſentare, hujus narrationis ſenſum, qui vel ſibi ipſi ſatisfaceret. Interim magno conatu venatur difficultates, quibus obtineat, Satanam proprie non tentaſſe Servatorem, nec textum hiſtorice eſſe intelligendum.

Objectiones. Cauſatur A. ſic Satanam fatuum futurum fuiſſe, qui θεάνθρωπον ad peccatum voluerit adducere. Reſp. 1. Fuerit fatuus, & infatuatus ab eo *qui ſapientes capit in calliditate ſua* Job. V. 13. cum præſertim totum hujus tentationis negotium non alio ſpectarit, quam ut infatuaretur Satanas. 2. Quid ſi etiam cum Pelagianis & Jeſuitis, exiſtimaverit, filium Dei, ceu libero arbitrio pollentem, potuiſſe peccare? B. parum futurum fuiſſe ex *gloria* filii Dei, ſi tentationibus viliſſimi ſpiritus expoſitus fuiſſet. Reſp. 1. An magis ex gloria Chriſti fuit, quod viliſſimorum Phariſæorum, Scribarum, militum tentationibus & ludibriis fuerit expoſitus? 2. Non fuerit ex gloria Chriſti, modo fuerit ex *humiliatione ejus*, per quam ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἴσος Θεῷ, formam ſervi aſſumpſit Phil. II. 7. 8. Etiam 3. fuit ex *gloria* ejus, quod hoc conflictu ſuis demonſtraverit, ſe potentiſſimum ſpiritum ſuperare & *contereret* poſſe. C. Quod viliſſimus ſpiritus filium Dei provocaſſet ad *miraculum*, quo ex lapidibus panem conficeret. Reſp. 1. An ipſi ad hoc non ſatis impudentiæ competit? 2. Non videtur animus Satanæ fuiſſe, ut ad miraculum provocaret; ſed ut extremam ipſi egeſtatem exprobraret, quâ poſt tot dierum jejunium, indeque contractam famem, ne panem quidem haberet, quem latranti ſtomacho *filius Dei* objectaret: atque hinc ad puſillanimitatem adduceret, quâ parum crederet ſe *filium Dei* eſſe; quaſi dixerit: Tune *filius* Dei es? Deus tuus Pater? qui per tot dies jejunaſti, fame excruciaris, & ne panem quidem habes, quo ſpiritum alas, lapides devora, aut ſi *filius* Dei es, ex lapidibus panem confice. Hoccine tam eſt inſulſum? Quod D. inexplicabile ſit, quomodo ex deſerto potuerit traduci in excelſum montem, ut interdiu quidem, non videretur ab hominibus, & noctu videret regna mundi? Quomodo ex monte, quantumvis excelſo, ipſi diabolus oſtendere potuerit *omnia* regna mundi, ea etiam quæ apud Antipodes exiſtunt? Quomodo ipſum elevaverit in pinnaculum templi, ut inde ſeipſum dejiceret? Reſp. 1. Pone quod nec tu, nec nos, nec quisquam

quam iſtas difficultates poſſit expedire; an propterea totius hiſtoriæ fidem, unanimi ferè omnium Euangeliſtarum ſuffragio traditam Matth. IV. 1.—12. Marc. I. 12. 13. Luc. IV. 1.—14. in dubium trahere, pium eſt & Chriſtianum? 2. Nec tu tot difficultates, circa primam Satanæ tentationem, expedire, & quo modo: conſilio, an exemplo protoplaſtos ſeduxerit, extricare potuiſti: & tamen verè factam fuiſſe iſtam tentationem, necdum auſus fuiſti negare. 3. Quin tibi hic uſu venit, quod habes §. 12. *Ego mallem dicere, quod Scripturam in hujuſmodi negotiis non intelligam?* 4. Quid ſi etiam dicamus, iſtas tralationes factas fuiſſe, apud ejus phantaſiam? in *viſione*, quali Ezechiel traductus videtur ad flumen Chebar? Sed necdum ad iſtas extremitates deſcendimus. Quid ſi 5. Satanas ipſum peditem, per vias ordinarias, ſecum deduxerit in pinnaculum templi, in montem excelſum, quo ſpectare videtur vox ἐπιλαμβάνει Matth. IV. 5. 8. *aſſumſit* Act. IX. 27. & XVII. 19. & XXIII. 19. Heb. VIII. 9. id quod lapſu temporis commode fieri potuit; non autem per aëra rapuit. Sed quomodo ipſi oſtendere potuit *omnia* regna mundi, etiam apud Antipodes exiſtentia? Reſp. Oſtendit ei *verbis* per alloquium, repræſentando ei hiſtorice *omnia* regna mundi, quo ſenſu vox δείκνυμι occurrit I Cor. XII. 31. Act. X. 28. cum præſertim *gloria mundi* vix aliter oſtendi poſſit. His poſitis, quid jam reſtat difficultatis in hiſtoria? Tandem E. Quod ſpiritus creati, quippe meræ cogitationes, non operentur extra ſe, nec per proprias vires, quod etiam in Angelis bonis obtineat; nec per σύνταξιν Dei, qui voluerit, ut ad tales ſpirituum malignorum cogitationes, tales ſequerentur operationes. Reſp. Hoc eſt πρῶτον ψεῦδος, quod ex profeſſo disjecimus ſupra lib. III. Cap. VIII. §. XXI. Conf. *Epanorthoſin* noſtram ad Bekkerum §. XXIII.

6. An prædicando legem correxerit, auxerit?

XXIX. *Sexto*, an Servator prædicando, legem Moſis correxerit, auxerit, promiſſionibus ſpiritualibus ſanciverit, eoque ex lege Euangelium procreaverit? Quo conſilio & quibus rationibus Sociniani affirment, & Orthodoxi negent, nos ſupra cap. VI. §. 17. indicavimus.

7. An quæ Chriſtus prædicavit, omnia ſint vera?

XXX. Quæritur *ſeptimo*, an omnia illa, quæ Chriſtus prædicando docuit, ſint infallibiliter vera? Judæi, odio, & Chriſti, & Religionis Chriſtianæ, negant: Chriſtiani ex adverſo affirmant, cujus affirmationis demonſtrandæ methodum aperuimus lib. I. cap. 2. §. XXX. ut hic non reſtet agendum, quam præcipuas Judæorum calumnias paucis refellere.

Objectiones Judæorum.

Cauſantur ergo, (1) Moſi contrarium eſſe quod docuit Matth. V. 43. *inimicum odio habebis.* ſic R. Iſaac Ben Abraham *adverſus* N. T. Reſp. Chriſtus hoc non docuit; ſed tantum recenſuit ſententiam majorum, h. e. Phariſæorum & Scribarum, illudque taxat & corrigit, ſub nomine juſtitiæ phariſaicæ vſ. 20. **Prima.** (2) Meſſiæ contrarium eſſe, quod dicit Matth. X. 34. *Ne putetis me veniſſe qui pacem emittam in terram; ſed gladium* **Secunda.** &c cum de Meſſia dicatur, quod gentes docturus ſit *pacem* Zach. IX. 10. Jeſ. II. 4. Reſp. Chriſtus, ut receptum Judæis errorem, de Meſſiâ futuro Rege *temporali*, qui, ſubjugatis omnibus gentibus, ſuis altam *pacem terrenam* eſſet conciliaturus (nimium etiam apud ſuos diſcipulos radicatum) efficacius evelleret, denunciat, ſe non veniſſe, qui *talem* pacem mundo afferret; quin potius, occaſione doctrinæ ſuæ, oboritura mundo truciſſima diſſidia & bella vſ. 20. 21: interim non negat ſe veniſſe, ut pacem *ſpiritualem*, quam de Meſſiâ Prophetæ prædicunt, mundo reſtitueret: quin eam ſibi ex profeſſo aſſerit Joh. XIV. 27. & XX. 19. &c. Conf. Rom. V. 1. Eph. II. 14. Quin & pacem paſſim ſuis inculcavit Matth. X. 13. Luc. XXIV. 36. Joh. XX. 19. 21. & Cap. XIV. 27. Conf. Rom. XII. 18. **Tertia.** (3) Chriſtum ſibi ipſi obloqui, quando Matth. XI. 13. *Omnes Prophetas & legem* dicit prophetare uſque ad Johannem: & cap. V. 17. negat ſe veniſſe, *ut legem & Prophetas tollat; ſed ut impleat.* Reſp. *Priore* textu, non aliud vult, quam omnes Prophetas uſque ad Johannem, Meſſiam dixiſſe ut *futurum* Jeſ. II, 2. Jer. XXXIII. 15. Joël III. 1. Num. XXIV. 17. cum Hebr. XI. 13. quando Johannes *præſentem* monſtraverit Joh. I. 29. 36: *poſteriore* autem textu ſignificat, ſe non veniſſe, ut ſcriptis legalibus & propheticis auctoritatem obligandi adimeret, nec ut legem *moralem* abrogaret; ſed ut pro nobis eam exactiſſimè *impleret.* Quænam in his contradictio? Nec magis pugnat, quod **Quarta.** (4) criminantur, Johannem Eliam *affirmari* à Chriſto Matth. XI. 13. & *negari* ab ipſo Johanne Joh. I. 21: ſi modo diſtinguas Eliam *ſpiritualem*, qui promiſſus erat Meſſiæ prodromus Mal. IV. 5. de quo Luc. I. 17, & Matth. XVII. 10. 11. 12. ab Eliâ *corporali* ſeu Theſbite: *ſpiritualem* Chriſtus affirmat, nec Johannes negat; Theſbiten ſe eſſe Johannes negat, nec affirmat Chriſtus. **Quinta.** Cauſantur (5) falſum eſſe, quod exſtat Matth. XV. 17, 18. *non quod ingreditur; contaminat*; cum protoplaſtos contaminarit quod ingrediebatur Gen. III. contaminent animalia immunda, os ingredientia Levit. XI. 43. contaminet ſuffocatum & ſanguis Act. XV. 20. Reſp. ſi diſtinguas (*a*) impuritatem *corpoream*, ſeu ceremoniâlem, de quâ Levit. XI. 43. ab impuritâte *ſpirituali* ſeu morâli, de quâ Chriſtus; agnoſces non pugnâre: rurſus quoad impuritatem *moralem*, ſi (*b*) diſtinguas *cibum* ipſum ingredientem, de quo Chriſtus, v. g. fructum arboris ſcientiæ boni & mâli, vinum Noachi; ab *abuſu* cibi: deprehendes veriſſimum, non cibum ingredientem; ſed abuſum cibi, qui progreditur à corde, contaminare, & contaminaſſe protoplaſtos & Noachum. **Sexta.** Criminantur (6) praxi, Chriſtum

ſtum propriæ doctrinæ adverſarum fuiſſe, quando Matth. v. 39. jubeat, alapam impingenti uni maxillæ, alteram obvertas; quod ipſe non fecerit, coram Pontifice exiſtens Joh. xviii. 22. Reſp. Matth. v. 39. Chriſtus vindictam *privatam* prohibet, cum Moſe Levit xix. 18. & Salomone Prov. xxiv. 29. pro quâ, tanquam licitâ, Phariſæi detorquebant loca Exod. xxi. 24. & Deut. xix. 19. 21. quæ loquuntur de vindicta *publica*; & quo remotiores à privata iſta vindicta ſui ſint, præſcribit, ut, ſi alterutrum ipſis eligendum veniat, aut *privata* vindicta; aut ſecunda alapa *alteri* maxillæ impingenda; poſterius malint quam prius: cui ipſe non adverſatur coram Pontifice, cum non utatur vindicta; ſed placida tantum reprehenſione; quin & ſic ſatis ipſum arrexiſſe, non *maxillam* tantum alteram; ſed univerſum corpus, patet ex Matth.

Septima. xxvi. 68. cum Jeſ. l. 6. Calumniantur (7) Chriſtum ſuâ doctrina abrogaſſe omnia judicia criminalia Joh. viii. quod dixerit vſ. 7. *Qui veſtrum immunis eſt à peccato, primus in illam* (adulteram) *lapidem jaciat:* & vſ. 11. *nec ego te condemno.* Reſp. Animus Chriſto eſt, non abrogare criminalia, utpote quæ alibi diſerte confirmat Matth. xxvi. 52. conf. Rom. xiii. 1. 2. 3. 4. ſed prudenter declinare ſtrophas inſidiantium Phariſæorum, quæ notantur vſ. 6. in quam rem, artificioſe ipſis ad animum revocat proprium reatum, cujus conſcientia, proximi accuſatoria fugerent: tum porro, deficiente judicio publico, negavit *ſibi ex officio* in-

Octava. cumbere, accuſatam condemnare. Tum (8) criminantur, *novum* præceptum à Chriſto appellari Joh. xiii. 34. quod *vetuſtiſſimum* ſit Levit xix. 18. Reſp. Sed non advertunt *novum* appellari, id quod eſt præclarum Jeſ. lxii. 2. & lxv. 15. Marc.

Nona. xvi. 17. Pſal. xxxiii. 3. Etiam (9) criminantur Chriſtum prohibuiſſe *divortia* Matth. xix. 8. 9. quæ Moſes præceperit Deut. xxiv. 1. 2. Reſp. Moſes non *præcepit*; ſed *permiſit*, propter *duritiem cordis* Judaici, de quâ Exod. xxxii. 9. & xxxiii. 3. Jeſ. xlviii. 4. quâ Judæi, quamvis ob cauſam, uxores deſerebant, *κατὰ πᾶσαν αἰτίαν* Matth. xix. 3. & permiſit quidem Deus, non *ethice*, ut non eſſet peccatum; (utpote quod exſerte prohibitum obſervatur Mal. ii. 14. 16.) ſed *politice* tantum, ut civiliter non puniretur: Chriſtus autem, non niſi *ethice* prohibet, ex primævâ matrimonii inſtitu-

Decima. tione. Cauſantur (10) Chriſtum Matth. xix. 22. omnia *vendere*, & pauperibus dari voluiſſe, quod in *lege* Deus nullibi juſſerit. Reſp. Non juſſit *univerſaliter*; ſed *ſingulariter*: ob ſingularem huic juveni cauſam, ut animum opibus nimium addictum ablactaret. Cauſantur (11) Chriſtum per-

Undecima. miſiſſe uſum ciborum impurorum, quem Moſes prohibuerit, aliaque ceremonialia abrogaſſe, quæ Deus præceperit. Reſp. Chriſtus non abrogavit, niſi ea quæ Deus ad certam uſque *periodum* præceperat Dan. ix. 27. neque ante iſtam periodum abrogavit. Tandem criminantur (12) ipſum Sab- **Duodecima.** bathum multis modis violaſſe, ſanando ægrotos, permittendo diſcipulis, ut ſpicas vellicarent &c. Reſp. Vetus Phariſæorum calumnia eſt Joh. v. 16. & ix. 16. quam ipſe refutavit ex profeſſo Matth. xii. 10.— oſtendendo opera *charitatis*, tempore Sabbathi nequaquam fuiſſe prohibita; ſed præcepta potius, &c. Hæc præcipua ſunt, quæ R. Iſaac Ben. Abraham, *adverſus N. Teſtamentum*, calumniatur.

XXXI. *Octavo* quæritur, an veri nominis *miracula* ſint, h. e. divina, & talia quæ Meſſiam comprobare valeant; ea quæ Jeſus Nazarenus perpetravit? Chriſtiani affirmant, eo quod 1. Novum T. quod, adverſariis conſentientibus, talia ipſi miracula tribuens; *univerſalis* ſit veritatis, ac divinæ auctoritatis, perinde ac V. T. id quod alibi Lib. 1. cap. 2. §. xxx. xxxi. demonſtravimus. 2. Quod Jeſus Nazarenus ſit verus ille *Meſſias*, prout ſupra demonſtravimus cap. 2. §. xix. cui Vetus T. ipſis Judæis fatentibus, vera, maxima, imo ipſa illa, quæ N. T. Jeſu noſtro tribuit miracula. Quod 3. Fl. Joſephus, Judæus, ſcriptor coætaneus lib. 18. cap. iv. exſerte ipſi tribuat multa miracula. Judæi, odio Jeſu Nazareni, varia calumniantur in miraculis Chriſti, nec ſibi ſatis convenientia, quæ breviter examinabimus. Jam enim calumniantur, 1. miracula Chriſti non fuiſſe niſi *figmenta* Apoſtolorum, qualia Turcæ Muhammedi ſuo, Lucianus Apollonio, Pontificii ſuis ſanctis, paſſim tribuunt. Reſp. (*a*) Probent: poſſis aliàs idem criminari, in miraculis Moſis, Eliæ, Eliſæi aliorumque. Imo (*b*) eiſdem argumentis, quibus Judæi veritatem miraculorum *Moſis*, Eliæ &c. nobis probabunt, modo vera fuerint; & nos ipſis probabimus veritatem miraculorum *Chriſti*. (*c*) veritas miraculorum Chriſti teſtimonium habet, non tantum ab *Apoſtolis* & Euangeliſtis, probatæ fidei hominibus, qui vel ſanguine ſuo obſignârunt: ſed etiam à *Gentilibus*, v. g. Juliano Apoſtatâ, extenuante quidem; ſed tamen agnoſcente miracula lib. 6. *Contr. Chriſtian.* imo & Judæis, Fl. Joſepho, Talmude, quod in *Avoda Zara* agnoſcit, filium ſororis R. Joſua, à veneno *in nomine Jeſu* ſervari voluiſſe Cap. 1. בשם רבי ישו *in nomine Præceptoris ſui Jeſu.* Imo quotquot è Judæis ſtatuunt, ipſum opera ſua perpetraſſe, per שם המפרש *nomen expoſitum*, præſupponunt eum miracula perpetraſſe. (*d*) Miraculorum autem Muhammedis, Apollonii, & Pontificiorum ratio toto cœlo *diverſa* eſt: quatenus illorum miracula, ſeu *mirabilia* rectius, non in *publica*, etiam adverſantis turbæ, frequentiâ (ſed hic aut ibi, in privato angulo) perpetrata ſunt, ſicut Jeſu Nazareni paſſim; neque etiam tot tantorumque teſtium præſentia nituntur; ſed unius tantum atque alterius.

8. An veri nominis miracula Chriſtus perpetraverit.

Fundamenta Chriſtianorum affirmantium.

Objectiones Judæorum negantium: Prima.

Secunda. rius. Jam calumniantur 2. ipſum *magicis* artibus, ut magi Pharaonis, ut Simon Magus, miracula edidiſſe. Reſp. (*a*) Probandum iſtud. (*b*) Idem alias de miraculis *Moſis*, Eliæ, Eliſæi, dici eiſdem rationibus poſſet. (*c*) Chriſtum, inimici Phariſæi hoc nomine accuſaſſent coram Sanhedrim, cujus erct hujuſmodi negotia judicare. Ut eſt in *Sanhedrim* Cap. דיני ממונות (*d*) Quantum ad magos Ægyptios, convicti tandem ſunt, & refutati per *digitum* Dei Exod. VIII. 19. Chriſtus nunquam.

Tertia, Jam cauſantur 3. Moſen multo majora & clariona edidiſſe miracula. Reſp. 1. Id ſi verum eſſet, non tamen argueret, Chriſti miracula veri nominis *non* fuiſſe. 2. Etiam falſum eſt Moſen *illuſtrioria* edidiſſe miracula: ſi enim *numerum* attendas, R. Manaſſe Ben Iſraël *Concil. in Deut. Quæſt.* XI. ait Moſen edidiſſe, aut ſui cauſâ edita fuiſſe miracula ſeptuaginta ſex, quando Jeſus tot edidiſſe fertur, ut numerantium *librorum* copiam mundus non ferret Joh. XX. 30. & XXI. 25.

Quarta, Nec deſunt 4. qui dicunt, ipſum miracula perpetraſſe, per שם המפרש *ſchem hammephorash*, h. e. *nomen expoſitum*, Jehova: quo non intelligunt, quam tetragrammatum, quod Salomo, in templo ſuo, lapidi cuidam inſculpi juſſerit, & memoriæ committi prohibuerit: & ne id fieret, duos canes æneos, ante fores ſanctuarii collocaſſe, in duabus columnis, qui conantem ediſcere, in egreſſu, horrendo ſuo latratu, adeo terrefecerint, ut nominis obliviſceretur: Jeſum autem, nomen iſtud chartæ pergamenæ inſcripſiſſe, & lacerato femori inſeruiſſe, hinc memoriam nominis refricaſſe, ejuſque virtute, miracula ſua edidiſſe. Reſp. Anile iſtud commentum ex profeſſo refutavit Lutherus peculiari tractatu, quem *Schem hamphoraſch* inſcripſit, operum *Jenenſium* tom. VIII. & profectò tanti non eſt, ut mereatur pluribus examinari.

Quinta. Etiam non deſunt 5. qui cauſentur, multa *caſu* eveniſſe, quæ non ad *miracula* redigimus, idque factum providentiâ Dei, ut Judæi tentarentur. Reſp. (1) Inauditum eſt, *caſu* mortuos vitæ, cœcos viſui, ſurdos auditui, ægrotos ſanitati reſtitutos fuiſſe, idque tantâ copia. (2) Nunquid idem, & majore ſpecie, excipere poſſes ad miracula Moſis, Eliæ, Eliſæi? Hæc fere præcipua ſunt, quæ adverſus γνησιότητα miraculorum Chriſti, producunt R. Iſaac Ben Abraham, *adverſus* N. T. & R. Luſitanus in *colloquio Mittelburgenſi*. Conf. Hoornb. cont. Jud. *lib.* 3. c. 1.

9. An vita Chriſti immunis fuerit ab omni peccato? Fundamenta affirmantium.

XXXI. *Nonò* quæritur, an vita & converſatio Chriſti fuerit immunis ab *omni* peccato? Chriſtiani affirmant, A. non tantum Novi T. teſtimoniis nixi, cujus univerſalem veritatem & auctoritatem divinam lib. 1. c. 2. §. XXX. XXXI. demonſtravimus; ſed etiam B. muneris ſuis conditione, per quod *Meſſias* eſt, prout etiam demonſtravimus lib. V. c. 2. §. XIX. cui *innocenti* ſeu juſto imponenda prædicuntur noſtra peccata Jeſ. LIII. 4. 5. 6. qui poſiturus eſſet animam ſuam אשם *reatum*, pro peccatis aliorum, ac proinde immunis ipſe ab omni *peccato* eſſe debuit. E quibus ſic arguimus: Si Meſſias immunis eſſe debuit ab omni peccato, & Jeſus noſter ſit Meſſias; tum immunis fuit ab omni peccato.

Objectiones Judæorum. Judæi ex adverſo, tam veteres, quam recentiores, puro *odio*, non tantum *peccata* ei tribuunt; ſed & *vitam* ſceleſtam, quâ fuerit Samaritanus, blaſphemus, ſeductor, dæmoniacus, ſeditioſus, ob furta crucifixus, qui Matrem non honoraverit; ſed contemtui habuerit, eam reprehendendo Luc. II. 49. Joh. II. 4. Marc. III. 33. nec omnia iſta probare nituntur, niſi Phariſæorum, Scribarum, Seniorum, Sacerdotum, Pontificum, non *teſtimoniis*; ſed *accuſationibus*, quæ paſſim citantur in N. T. quibus, ſaltem ex obliquo, *veritatem* Novi T. præſupponere videntur. Reſp. 1. Fuerunt adducti teſtes, jurati ejus *hoſtes*. 2. Per *opprobria* hoſtium iſtorum, crimina iſta fuiſſe ei imputata, quin & de nonnullis, coram Judice fuiſſe *accuſatum*, nos ex narratione euangelica lubenter agnoſcimus: ſed unquam ullius criminis, coram competente Judice, *convictum* fuiſſe, ipſis incumbit probare. Imo, ex abundanti 3. ipſa Judicis ſententia *innoxium* declaratum fuiſſe, ejuſdem Euangelii fide probamus, qua ipſi ſcelera ei impingunt, nim. Matth. XXVII. 23. 24. accedit teſtimonium uxoris Pilati δικαιοσύνη verſ. 19. proditoris verſ. 4. cuſtodis centurionis Luc. XXIII. 47. &c. Speciatim 4. Matrem ſuam non *dehoneſtavit*; ſed juſtè tantum *reprehendit*: nec reprehendit ut ejus *filius*, ſed ut ejus *Deus*: unde non dicit, *Mater*, quid mihi tecum? Sed *mulier* &c. Joh. II. 4.

10. An Chriſtus etiam paſſus fuerit in anima ſua? Duæ Pontificiorum hypotheſes refutatæ.

XXXIII. *Decimò* quæritur, an Chriſtus etiam paſſus fuerit in anima ſua, aut ſaltem in ſuperiori animæ parte? Pontificii negant, duplici cauſa: 1. quod ſtatuant, animam Chriſti, à primo conceptionis momento, fuiſſe perfectè beatam, cui contradicit ejus *incrementum* Luc. II. 40. 52. & *ignorantia* Marc. XIII. 32. Tum 2. ut commodius defendant, *localem* animæ Chriſti deſcenſum ad inferos, ſeu in limbum Patrum, quem deſcenſum Reformati plerique ponunt in paſſionibus *animæ* ipſius: Dum & (*a*) hiſtoria docet, *corpus* ejus vel pependiſſe à cruce, vel depoſitum hæſiſſe in ſepulchro; *animam* autem receptam fuiſſe in manus Patris Luc. XXIII. 46. & (*b*) res ipſa deſuadet *hujuſmodi* deſcenſum, quod inutilis ſit animabus fidelium V. T. dudum ante Chriſtum traductis in cœleſtem gloriam, ut in Enocho patet Heb. XI. 5. Elia 2 Reg. II. 1. aliiſque.

Fundamenta Orthodoxorum. Reformati ex adverſo ſtatuunt, etiam ipſum paſſum fuiſſe *in anima*: quod 1. hoc Scriptura exſertè doceat Matth. XXVI. 38, Joh. XII. 27. Jeſ. LIII. 10. Et 2. res ipſa urgeat; niſi enim cruciatus in *anima*, nobis ex peccato incumbentes, ſuſtinuiſſet, non *ſuſtuliſſet*. De his ſuo loco, plura.

11. An, quæ Chriſtus paſſus eſt ante poſtremum ſuum trihorium, fuerint ſatisfactoria? Sententiarum divortia.

XXXIV. Quæritur undecimo, an quæ Chriſtus paſſus eſt, ante trihorium poſtremum vitæ ſuæ, ſeu obſcurationis ſolaris, perinde ſpectarint ad ſatisfactionem pro reatu noſtro, atque illa quæ paſſus eſt, per trihorium illud? Sociniani, nullas Chriſti paſſiones volunt fuiſſe ſatisfactorias; ſed tantum ceſſiſſe *in bonum* noſtrum, ut nim. doctrinam ſuam eis confirmaret, exemplar patientiæ nobis præberet, viam nobis monſtraret, quâ, per anguſta, enitamur ad auguſta, ut paſſionibus ſuis, Pontifex miſericors factus, nobis tentatis opem promte ferret, ut veritati prædictionum, & ſignificationi typorum ſatisfaceret: nihil autem perpeſſum fuiſſe, ut pro noſtris peccatis ſatisfaceret. Eſt *ὁ δεῖνα* inter Reformatos, vir doctus, & ſcriptis etiam clarus, qui paſſiones Chriſti aliquas fuiſſe ſatisfactorias agnoſcit contra Socinum, eas nim. *ſolas* quas pertulit, per trihorium poſtremum vitæ ſuæ; reliquas autem impenſas fuiſſe noſtro *bono* tantum generaliter: imo ne *mortem* Chriſti *temporariam* fuiſſe ſatisfactoriam.

Hypotheſes Viri cujuſdam docti.

Hinc diſtinguit inter paſſiones Chriſti, *convincentes*, per quas homo peccati ſui convincatur, ita tamen, ut earum perpeſſione, non ſatisfiat juſtitiæ divinæ vindicativæ, nec tollatur reatus noſter: & *compenſantes*, quibus ſatisfiat juſtitiæ divinæ, de quâ agitur Rom. II. 5. 6. 8. 9. quæ vocatur ira futura Matth. III. 17. 1 Theſſ. I. 10. Item inter paſſiones *bellicas*, quibus expoſitus fuit, decertans cum Satanâ, fugiens ab Herode, ſuſtinens perſecutiones & maledicta hoſtium, juxta dictum Dei Gen. III. 15. & paſſiones *judiciarias*, quæ ipſi inflictæ ſunt à Deo, ut ſevero Judice, in compenſationem juſtitiæ ſuæ: *priores* extendit ad omnem vitam ſuam, *poſteriores*, ad poſtremum tantum vitæ ſuæ trihorium. Hypotheſes ejus hæ potiſſimum ſunt: 1. Quod *mors* homini, ſi peccaret, denunciata, ea tantum fuerit, quam eo ipſo die quo peccavit (expertus eſt: ea vero fuit non corporalis illa; ſed *ira* divina, quam ſubiit eo ipſo die quo peccavit, quando ſe abſcondidit à facie Dei, in denſitate arborum horti, haud ſecus ac damnandi optabunt olim Apoc. VI. 15. Tum 2. hac protoplaſtorum morte, ſatisfactum Deo fuiſſe quoad *veritatem* comminationis; ſed non *juſtitiæ* divinæ, plenam compenſationem poſtulanti: cui intervenerit, ex fœdere mediatorio, inter Patrem & filium, *μακροθυμία* Dei, uſque ad diem iræ & judicii ultimi. 3. Iſtam mortem hominis, adhucdum ex unione corporis & animæ, integri, Chriſtum ſuſtinuiſſe in plenitudine temporis, quando in cruce pendens, à Deo deſertus fuit, ſimulque expertus eſt iram Dei acerbiſſimam, qui, dum exegit ab ipſo ſatisfactionem, ejus contritione delectatus fuerit. 4. Iſtam contritionem homines non potuiſſe animadvertere, propter circumfuſas denſiſſimas tenebras. Mortem iſtam ſuſtinuiſſe adhucdum vivum, donec plenè ſatisfactum eſſet juſtitiæ divinæ. 5. Id demum factum fuiſſe in cruce, quando clamavit, *ut quid dereliquiſti me*: adventantem metuiſſe in horto, quæ hoc nomine *προπάθεια* ei appellatur, à qua liberatus fuerit, cum diceret: *conſummatum eſt*. 6. Hanc ſolam eſſe mortem quam in fœdere gratiæ æterno, pro nobis ſuſceperit ut ſponſor, & quam in cruce ſolverit, nullam autem *corporalem*, quæ proinde ſpectat ad ſatisfactionem, non *promerendam*; ſed *repræſentandam*.

Sententia Reformatorum communis, cum ſuis rationibus.

Ex adverſo, communis Reformatorum ſententia habet, Deum protoplaſtis peccaturis denunciaſſe omne mortis genus, corporalis, ſpiritualis & æternæ, omnemque miſeriam huc ſpectantem, ceu ut ingrediens, ceu ut præparans: iſtam mortem, Chriſtum in fœdere mediatorio, ab electis, expromittendo in ſe derivaſſe, & in cruce ſolviſſe: ac proinde omnes ejus miſerias, per univerſam ejus vitam, uſque ad extremum halitum, ſimul ſumtas, abſolvere *λύτρον* noſtris peccatis competens. Quia A. omnes ejus languores & dolores, quos procul dubio, per omnem vitam ſuam, tulit & bajulavit, *noſtri* fuerunt Jeſ. LIII. 4. vulneratus eſt ex prævaricationibus *noſtris*. verſ. 5. quippe quas Dominus *incurrere fecit in eum* verſ. 6. Quæ omnia citra dubium, ante trihorium ejus poſtremum facta ſunt. Hinc B. *διὰ παθημάτων conſummatus* dicitur Heb. II. 10. *ut redimeret*… verſ. 15. *omnes* utique totius vitæ ſuæ, *ex quibus obedientiam didicit* Cap. V. 8. & *conſummatus*, factus eſt obedientibus ſibi *cauſa ſalutis* verſ. 9. Huc C. *paſſus* dicitur *pro nobis* 1 Pet. II. 21. ea utique omnia, quibus nobis *exemplum* patientiæ reliquit: quæ dum *pro vobis ὑπὲρ ὑμῶν*, paſſa dicuntur, certè *ſatisfactoria* pronunciantur. Cumprimis D. Mors ejus *corporalis*, ſatisfactoria dicitur Jeſ. LIII. 10. poſtquam animam ſuam poſuerit אשם *propitiatorium pro peccato*. Mortem corporalem intelligi, docet Chriſtus Matth. XX. 28. Joh. X. 15. 17. Idem E. Paulus habet Col. II. 22. Rom. V. 10. Heb. IX. 15. & Petrus 1 Pet. III. 18. Et quænam illa mors? certè corporalis, quæ *teſtamentum* confirmabat Heb. IX. 16. 17. Eodem ſpectant F. ejus flagellationes & *vibices*, quibus nos *ſanati ſumus* Jeſ. LIII. 5. 1 Pet. II. 24. Et imprimis etiam G. *λύπη, τάραξις, ἀδημονία, εὐλάβεια, θάμβος, περίλυπία ἕως θανάτου*, de quibus Euangeliſtæ, quæ ipſum humi projecerunt in faciem, grumos ſanguinis extorſerunt, & preces ac ſupplicationes, cum lachrymis & clamore valido: quæ ſanè præceſſerunt trihorium ejus poſtremum. Iſta autem omnia ad *προπάθειαν* referre, nimium eſt jejunum, omnique inſuper ratione deſtitutum.

Objectiones Viri docti.

Quantum ad hypotheſes adverſarias: 1. gratis dicitur, id tantum ad pœnam peccati primi ſpectare, quod *ipſo* peccati die inflictum eſt: cui obloquitur textus Gen. III. 16.… nec ſic ad pœnam peccati ſpectarent,

ctarent, quæ *κατὰ πλάθος* commemorantur Levit. XXVI. 14.—40. & Deut. XXVIII. 15.— Nec tamen abnuimus, protoplaſtos ipſo tranſgreſſionis die contraxiſſe *reatum* omnimodæ mortis, atque ipſam *pœnam* mortis ſpiritualis, de quâ Apoſtolus Eph. II. 1. 3. Quantum 2. ad diſtinctiones inter paſſiones *convincentes* & *compenſantes*, item inter *bellicas* & *judiciarias*, exiſtimamus eas eſſe abſque differentiâ, h. e. nullas: cum & ira illa Dei, quam ſenſit ſub trihorio ſuo extremo, nos *convicerit* de peccati gravitate, nec doceri poſſit ulla pœna *convincens* & bellica, quæ non fuerit eadem operâ compenſans & judiciaria. Quantum ad objectiones, cauſatur 3. *uno die totius terræ peccatum expunctum eſſe* Zach. III. 9. & Paulum teſtari, *unicâ* Chriſti *oblatione*, *ſemel* in cruce peractâ, *ſacrificium* ejus expiatorium conſummatum eſſe Heb. IX. 28. & X. 12. 14.: agnoſcimus in cruce *conſummatum* fuiſſe; ſed non agnoſcimus, illud non *cœpiſſe*, per paſſiones præcedentes: ex omnibus enim ejus paſſionibus coaleſcit unicum illud ſacrificium, in cruce peractum & conſummatum. Rurſus 4. ipſum ante paſſiones crucis, non fuiſſe *Sacerdotem*: cum ab ipſa ſua nativitate fuerit Meſſias, unctus, Chriſtus; quamvis *functio* iſtius officii ſacerdotalis, præcipuâ ſui parte, conſummata fuerit in cruce. Conf. Joh. XIX. 37. Luc. II. 49. atque etiam interceſſerit pro Eccleſia Joh. XVII.— Zach. I—12. 13. Ad hæc 5. quod ante paſſiones trihorii poſtremi, fuerit ſub favore Dei Luc. II. 52. Matth. III. 17. & XVII. 2. Luc. X. 21. R. Fuerit per intervalla, ut alia etiam Sacerdotalia poſſet expedire; ex eo non ſequitur, pugnare dilectum Dei filium eſſe, & tamen ſub ira, ut patet in Abſalomo reſpectu Patris Davidis 2 Sam. XIII. 38. 39. cum cap. XIV. 21. 24. Nam ut filius, ut dilectus, ut morigerus Patri, uſque ad mortem, Chriſtus etiam in trihorio crucis, ſub ira exiſtens, Patri nihilominus placuit; quamvis ut ſponſor, propter ſuſcepta aliorum peccata, ſub ira fuerit, Reliqua ejus nullius omninò ponderis ſunt. Hæc igitur noſtra ſufficiant, cum præſertim, non modo ipſe auctor iſtam cauſam doluerit, ut patet ex ejus epiſtolis, poſt fata ejus editis; ſed &, ſectatores, quod ſciam, impræſens nullos habeat. Egit iſtam cauſam nitidiſſimè ac ſolidiſſimè Clariſſimus & conjunctiſſimus Collega D. Witſius, Oeconomiæ ſuæ lib. VI. cap. VI. edit. tertiæ, quem in his noſtris conſuluimus.

12. An pedum lotio ſit ſacramentum? Sententia adverſariorum.

XXXV. Tandem *duodecimò* quæritur, an pedum lotio (quæ in præparatione Chriſti ad mortem, media interceſſit inter Paſchatis abrogationem, & S. Cœnæ inſtitutionem) facta fuerit in ſacramentum ordinarium Eccleſiæ Chriſtianæ? Pontifices Romani, *κακοζηλίᾳ* Chriſti, feria quinta ante Paſchatis feſtum, pauperculis quibuſdam maribus pedes lavare conſueverunt. Etiam in Mediolanenſi, aliiſque nonnulis Eccleſiis receptum fuiſſe, teſtatur Corn. à Lapide, *in Joh.* XIII. 7. ut baptizandis pedes abluerentur ab Epiſcopo, ac deinde à Sacerdotibus & clericis, in fonte, qui ad hoc erectus ſtabat ante fores templi: Deinde, inquit, Epiſcopus pedes à ſe ablutos oſculabatur, & poſterior pars pedis ſuper Epiſcopi caput imponebatur. Inter Anabaptiſtas eſt ſecta, quam *ποδονιπτῶν* ſeu *pedum lotorum* appellant, qui pro *ſigno*, id eſt, pro Sacramento Eccleſiæ habent: Reformati exemplum *humilitatis* & humanitatis, Chriſtum omnibus ſuis præſcripſiſſe, agnoſcunt (quemadmodum etiam *longanimitatis* & humilitatis præſcribit Matth. XI. 29.) ſed ritu planè *extraordinario*, & orientalibus plagis, ac Patriarchis etiam ſub V. T. non *ſacro*; ſed *civili*. Id quod patere poſſit 1. ex eo, quod *hujus* ritus, poſt primum hoc exemplum, nullum in toto N. T. legatur vel mandatum; vel imitatio. 2. Ex eo, quod, pro more Sacramentorum, in cœtu eccleſiaſtico, utriuſque ſexus, non ſatis *honeſte* & decorè uſurpari poſſit. E quo ipſi Anabaptiſtæ, in ſuâ *confeſſ. contr. Faukelium.* p. 261. concludunt, *non eſſe lotionem pedum, perſonis ſingulis neceſſariò dicatam, ac propterea non eſſe uſurpandam in loco conventus publico.* 3. Ex eo, quod ritus ille Chriſti, prout per ſeptem aut novem circumſtantias, prolixè repræſentatur Joh. XIII. 14. 15.: quod nim. Chriſtus 1. ſurrexerit à cœnâ. 2. pallium exuerit. 3. acceperit linteum. 4. præcinxerit ſe. 5. miſerit aquam in pelvim. 6. laverit pedes. 7. lotos exterſerit linteo, quo erat præcinctus, quibus adhuc includuntur duæ, 8. quod Magiſter ipſe 9. laverit diſcipulorum pedes: quod, inquam *ritus* ille, pro more Sacramentorum, in publicis congregationibus, per omnia obſervari vix poſſit. Nec adverſarii pro ſua ſententia habent, niſi unum locum Joh. XIII. & in eo, *exemplum* Chriſti prælucens, cum *mandato* imitationis: verùm abſque ulla difficultate, & exemplo, & mandato ſatisfieri poteſt, imitatione & obſervatione; non ritus *externi* tanquam ſigni; ſed *humilitatis* & humanitatis, velut rei ſignificatæ. Conf. 1 Tim. V. 10. cum annotatione marginali Belgarum interpretum.

Sententia Orthodoxorum, ejuſque fundamenta.

Fundamentum adverſariorum.

Pars practica.

Praxis vitæ Chriſti: 1 Parentibus exemplar præſtat, in educatione liberorum.

XXXVI. Quantum ad praxin, *primò infantia* Mediatoris, ſeu ingreſſus in hanc vitam, parentibus Chriſtianis exemplar præſtat, in educatione liberorum ſuorum. Sicut enim in educatione Chriſti, parentes duplicem *curam* ei præſtiterunt, *corporalem* & *ſpiritualem*: ita Chriſtianis parentibus totuplex incumbit circa ſuam ſobolem. Quantum enim ad curam *corporalem*, obſervamus parentes Chriſto proſpexiſſe, 1. de *victu*, quatenus Mater, propriis uberibus procul dubio alimenta ſuppeditavit, conf. Luc. XI. 27. ad exemplum Saræ Gen. XXI.

Cura corporalis.

xxi. 7. Pſal. xxii. 10.: proſpiciant item parentes liberis ſuis de victu & alimentis commodis Luc. xi. 11. 13. tum 2. de *amictu*; quatenus recens natum faſciis implicarunt Luc. ii. 7. parentes itidem liberis ſuis de *veſtitu* neceſſario proſpiciant. Exemplo Jacobi Gen. xxxvii. 3. conf. xxvii. 15. Porro 3. de *commoditate* vivendi, quatenus faſciis involutum, reclinârunt in præſepe, ad dormiendum Luc. ii. 7.: ita & parentes liberis ſuis, quantum ſatis eſt, proſpiciant, non de his tantum, quæ pertinent ad *neceſſitatem* vitæ; ſed etiam ad *commoditatem* licitam, v. g. in honeſto conjugio Jer. xxix. 6. 1 Cor. vii. 26. 38. &c. Tandem 4. de *ſecuritate* corporeâ, quatenus *inſidias* Herodis declinaturi, cum filiolo in Ægyptum aufugiunt Matth. ii. 14. & poſtmodum etiam, egeſtatem filii evitaturi, ipſum formant in *opificio* fabrili Marc. vi. 3. Matth. xiii. 55. parentes itidem liberis ſuis proſpiciant de *ſecuritate* quavis corporali, quâ fruantur, non tantum dum ipſis adſunt in vivis; ſed etiam poſt mortem ſuam: ad hoc curent, ut ad honeſtam quandam *vocationem* tempeſtivè formentur Prov. xxii. 6. & xx. 11. Quantum ad curam *ſpiritualem*, multo adhuc curatiorem; obſervamus, parentes Chriſti curaſſe A. ut filiolus ſecum eſſet ſub *fœdere* gratiæ, ejuſque ſymbolum, *Sacramentum* initationis; ſcil. circumciſionem, ex præſcripto divino, perciperet Luc. ii. 21.: parentes itidem, id ſedulò agant, ut liberi ſui ſint *confœderati* Deo, & Sacramentum initiationis S. *Baptiſmum* tempeſtivè accipiant Gen. xvii. 10. cum Act. ii. 38. 39. & xvi. 33. Pſal. xxii. 11. Tum B. filiolum, quem Deus jam in fœdus ſuſceperat, & cui ſeipſum dederat; ei quaſi reciprocaſſe, ſolenni ejus *dedicatione* Luc. ii. 22.: parentes itidem, & magis etiam, liberos ſuâ culpâ à Deo abalienatos, curent Deo quaſi reſtitui, ac de novo *Deo dedicari*, votis Gen. xvii. 18. pariter & conatibus Eph. vi. 4. Conf. 1 Sam. i. 11. Ad hoc C. filiolum Bethlehemo Jeroſolymam, ad templum adducunt Luc. ii. 22. ſcil. ad domum Dei, ubi Deus habitabat; ad hoc, ut tempeſtivè fieret domeſticus Dei Eph. ii. 19. & in his eſſet, quæ *Patris ſui ſunt* Luc. ii. 49.: idem agant parentes quivis, liberos ſuos tempeſtivè adducant in *templum* Luc. ii. 42. 1 Sam. i. 22. 24. Joel. ii. 16. ut paulatim ſecum *aſſueſcant* Deo, & converſationi cum Deo Job. xxii. 21. Atque etiam D. pro ſuâ pariter & *filii* impuritatè (cujus reatum filius à nobis in ſe ſuſceperat) Deo ſacrificant, turtures & columbas gemellas Luc. ii. 24: idem agant quivis parentes, offerant, pro ſuâ pariter & liberorum ſuorum impuritate nativâ, cum gemitibus turturum & columbarum, h. e. cum verâ & profunda pœnitentia, unicum ſacrificium, turturibus & columbis præfiguratum Job. i. 4. 5. Inſuper E. filiolum ſuum Simeoni tradunt in ulnas, recipiendum loco Dei, benedicendum Luc. ii. 28. 34. idem agant quivis parentes, liberos ſuos tradant in *ulnas Sacerdotum*, ut eos recipiant eiſque benedicant, monitu & exemplo Servatoris Matth. xix. 13. 14. Marc. x. 13. 14. Luc. xviii. 15. 16. & Hannæ 1 Sam. i. 25. tradant liberos Sacerdotibus imbuendos & catechizandos Prov. xxii. 6. Deut. vi. 7. 8. Eph. vi. 4. Pſal. xxxiv. 12. 13. Tandem F. ſanctitate & *cultu* religioſo filio prælucent, quotannis Jeroſolymam aſcendunt, feſtum Paſchatis celebraturi Luc. ii. 41. 42: idem quivis faciant parentes Pſal. ci. 2. Jeſ. xxiv. 15.

Cura ſpiritualis.

Motivæ.

Iſtis omnibus officiis verſus liberos ſuos, ſi ad exemplum parentum Chriſti, fideliter fuerint defuncti quivis parentes Chriſtiani; etiam cum parentibus Chriſti, א. videbunt cum voluptate, filios *creſcentes, & invaleſcentes ſpiritu*, qui *repleantur ſapientia, ſuper quibus gratia Dei requieſcat* Luc. ii. 40. ב. Filios habebunt ſibi *morigeros* & obſequentes Luc. ii. 51. à quibus ג. eſſe *beati*, & beati celebrari poſſint Luc. xi. 27. in quibus ד. ſeu in quorum fama, ad *miraculum* delectari & gaudere poſſint Luc. ii. 33. Prov. x. 1. & xxiii. 25. Qui viciſſim ה. ſui curam, uſque ad mortem, fideliter ſint habituri. Conf. Joh. xix. 26. 27.

2. Adoleſcentia Chriſti, adoleſcentibus pro exemplo eſto.

XXXVII. *Secundo adoleſcentia* & juventus Chriſti, (quam Spiritus S. breviter quidem, ſed nervoſè repræſentat Luc. ii. 40. —) *adoleſcentibus* & juvenibus exemplar præſtat *imitationis*. Sunt enim in adoleſcentia & juventute Chriſti, conſpicua 1. tria *dona* adoleſcentibus & juvenibus ſummè neceſſaria, adeoque omni conatu expetenda:

A. Tria Chriſti adoleſcentis dona:

A. Incrementum & *roboratio ſpiritus*, cum incremento & roboratione corporis, pari paſſu ambulans Luc. ii. 40. *& puer creſcebat & corroborabatur ſpiritu*, ἐκραταιοῦτο πνεύματι. Sive verba iſta reddas: *roborabatur in ſpiritu*, ſcil. proprio, h. e. quoad mentem & *ſpiritualia*; ſive roborabatur *per Spiritum*, ſcil. Dei, parùm refert: cum conjungi commodè poſſint, ut ſenſus ſit: puer, ſicut corpore creſcebat, Spiritu S. roborante animum; ita in ſpiritualibus quoque proficiebat in valeſcebatque. Conf. Luc. i. 80. & ii. 52. Talis ergo corroboratio ſpiritus adoleſcentibus juvenibuſque maximè eſt neceſſaria, & proinde avidiſſimè expetenda, propterea quod hæc ætatis periodus tentationibus Satanæ periculoſiſſimè ſit expoſita, quibus ſuperandis, maximum robur ſpirituale exigitur 1 Joh. ii. 13. 14. Eph. vi. 10. 11. 12.

Robur ſpiritus.

C. *plenitudo ſapientiæ* ſpiritualis Luc. ii. 40. *plenus* ſeu repletus *ſapientia*, ſub qua, velut præcipua ſpecie, reliqui omnes habitus intellectuales; intelligentia, ſcientia, prudentia & ars, comprehenduntur: etiam quidem *civilis*; ſed tamen præcipue *ſpiritualis*, quæ non tantum *ſpiritualia* reſpiciat; ſed *ſpiritualis* ipſa ſit, & ſpiritualiter circa ſpiritualia occupetur, de qua Apoſtolus 1 Cor. i. 21. & ii. 6. 7. 13.

Plenitudo ſapientiæ.

7. 13. 15. Talis ſapientia adoleſcentibus juvenibus eo magis eſt neceſſaria & exoptanda, quod adnata adoleſcentibus & juvenibus ſit *ſtultitia* Prov. xx. 15. & vii. 7. quæ pellenda eſt, non ad hoc tantum, ut artium & ſcientiarum facultatem ſibi parare; ſed & ſtrophas Satanæ, & mundi ſeducentis, agnoſcere & declinare, ſecurius poſſint. Conf. Gen. xli. 12.--- Hujus proinde conſequendæ medium juvenibus oſtendit Salomo ſapientiſſimus. Prov. i. 4. nim. *α. verbum* Dei Pſal. cxix. 9. & xix. 8. 9. addit *β. timorem Dei* Prov. i. 7. & ix. 10. Pſal. cxi. 10. & xxv. 12. quibus *γ.* addendæ *preces* Jac. i. 5. C. *Gratiæ divinæ communio* Luc. ii. 40. *Et gratia Dei erat in eo.* Sive per gratiam Dei, hic intelligas ipſum *favorem* Dei, ſeu gratiam gratis *dantem*; ſive *producta* hujus favoris chariſmata, ſeu gratiam gratis *datam*, de quibus 1 Cor. xii. 4. Utraque enim Chriſtus pollebat; *favore* quidem Matth. iii. 17. Jeſ. xlii. 1 Matth. xii. 18. Luc. ix. 35. 2 Pet. i. 17. & *chariſmatis* Jeſ. xi. 1. 2. Utraque gratia adoleſcentibus ſummè eſt neceſſaria & expetenda, ut, ſicut gratiâ *ætatis* ſeſe commendant hominibus; ita & gratiâ *virtutis* ſeſe commendent Deo; ac proinde, ſicut in Chriſto; ita & in ipſis coëat *gratia apud Deum, & apud homines* Luc. ii. 52. Ab hoc triplici dono, in adoleſcente & juvene Jeſu, reſultabat. 2. *Religio*, ſeu cultus Dei, per varios Actus: ℵ cultus Deo *naturalis*, puta amor verſus Patrem ſuum cœleſtem, & ea quæ ſunt Patris ſui Luc. ii. 49. quo, ex ſententia ipſius Matth. xxii. 37. 40. omnia reliqua officia, cognitio, reverentia, obedientia, fiducia, ſubmiſſio &c. comprehenduntur. Eidem operam dent adoleſcentes Pſal. lxxi. 6. juvenes Eccl. xii. 1. Thren. iii. 27. juxta præſcriptum primi præcepti. ב Actus cultus *inſtituti*, per quos ad ſacra *publica*, in congregatione eccleſiaſtica, Jeroſolymis, ex præſcripto divino, ſtatis temporibus, circa ullam ἐθελοθρησκείαν, interfuit Luc. ii. 41. 42: idem agant adoleſcentes juvenes, exemplo Samuelis 1 Sam. ii. 18. ex præſcripto ſecundi præcepti. Idque ג. egit Chriſtus, non perfunctoriè; ſed cum magno *zelo* ac devotione, in tenella duodecim annorum ætate, tantum iter, Nazaretho Jeroſolymam verſus, faciens, idque itinere pedeſtri Luc. ii. 41. 42. zelum ac *devotionem* in cultu divino, imitentur adoleſcentes noſtri juvenes, ſicut Joſias 2. Reg. xxii.—Idque ex præſcripto tertii præcepti. Etiam ד. Jeſus ſtata *tempora*, cultui divino dicata, religioſe ſanctificat, quotannis cum parentibus ad feſtum *Paſchatis* proficiſcens Jeroſolymiam Luc. ii. 41. 42. ibidem per ſtatutum tempus perdurans, imo & amore cultus, triduum addens, vſ. 43. 46. illudque tempus officiis, non tantum *ceremonialibus* & *ordinariis* impendens; ſed moralibus etiam & *extraordinariis* diſquiſitionibus. vſ. 46. Similia præſtent noſtri adoleſcentes juvenes, juxta præſcriptum quarti præcepti. Præter iſta ה. in Jeſu noſtro conſpicua eſt egregia *abnegatio mundi* & rerum mundanarum, quâ, amore Patris ſui cœleſtis, & eorum quæ Patris iſtius ſunt, amore item cultus divini; parentes terrenos, cum cognatis carnalibus, quæ alias nobis in hoc mundo dilectiſſima chariſſimaque ſunt, deſerit, ut cultui divino vacare poſſit vſ. 43. cum vſ. 46: imitentur & noſtri adoleſcentes juvenes, ex ſententia ipſius Jeſu Matth. x. 37. Conf. c. xix. 27. 29. Et ו. ſtudium *cognoſcendi* Deum & res divinas, quo, relictis Parentibus & cognatis, per triduum, diſquiſitionibus, concertationibus, cum Doctoribus incumbit Luc. ii. 46: imitentur & noſtri juvenes, illi cumprimis, qui ſe præparant ad S. miniſterium, exemplo Timothei 2 Tim. iii. 15. Reſultabat denique 3. *Juſtitia* ſeu humanitas, potiſſimum circa *parentes* occupata, per quam A. parentum pietatem *imitatur*, *cum parentibus* aſcendens ad feſtum Luc. ii. 41. 42.: ita prorſus & noſtri juvenes adoleſcentes, in parentum & majorum, piorum quidem, veſtigia promte deſcendant, prout de Joſua dicitur 2 Reg. xxii. 2. B. Reprehenſionem Matris, quamvis iniquam, *patienter* ſuſtinet, & comiter refellit Luc. ii. 49. & ratione corrigit: ita & noſtri juvenes adoleſcentes, parentum, præceptorum aliorumque infirmitates patienter ferant, nunquam oblatrent 1 Pet. ii. 18. 1 Sam. xx. 34. Conf. 2 Sam. xvi. 23. 24. cum xix. 24. 26. 27. 28. C. *Obedientiam* juſtam ipſis præſtat Luc. ii. 51: præſtent etiam noſtri adoleſcentes juvenes Prov. i. 8. Eph. vi. 1. 5. Col. iii. 20. D. Parentum inſtructioni ſeipſum ſubjicit, addiſcendo ab ipſis artificium fabrile, idque etiam poſtmodum exercendo Matth. xiii. 55. Marc. v. 3. ſubjiciant etiam adoleſcentes noſtri juvenes, ut, ex ſententia parentum, ad opificia mechanica, aut ad artes liberales formentur Prov. xxii. 6. & xx. 11. In his omnibus, ſi adoleſcentes noſtri juvenes fideliter calcaverint veſtigia adoleſcentis & juvenis Jeſu, (1) *famam* ſibi comparabunt, per quam cunctis admirationi ſint, ſicut Jeſus adoleſcens Luc. ii. 47. (2) Præfectos etiam ſuos, parentes, Doctores, cognitione ſuperabunt Pſal. cxix. 99. ſicut adoleſcens Jeſus Luc. ii. 46. 47. 50. (3) Invaleſcent gratiâ & favore apud *Deum*: ut cum Salomone appellari poſſint *Jedidiah* 2 Sam. xii. 25. Sicut Jeſus adoleſcens, hinc invaluit *gratia apud Deum* Luc. ii. 52. Invaleſcent item (4) gratia & favore apud *homines*, ſicut Daniel Dan. ix. 23. & x. 11. איש חמודות, *vir deſideriorum* Rom. xiv. 17. 18. quemadmodum Jeſus adoleſcens Luc. ii. 52.

XXXVIII. *Tertio virilis* ætas, quâ vitam publicam & functionem propheticam exegit, his qui vitam publicam aggrediuntur, imprimis *eccleſiaſticam*, exemplar præſtat in multis: (1) Ut illotis manibus non proſiliant ad *publicam*, imprimis

Marginalia: Communio gratiæ divinæ. — B. Religio adoleſcentis Jeſu, per varios actus: — Cultus naturalis, Cultus inſtituti. — Zelus & devotio in cultu, — Sanctificatio temporum ſacrorum, — Abnegatio mundi. — Studium cognoſcendi Deum & divina. — C. Juſtitia verſus homines, ejuſque actus quatuor. — Motivæ. — 3. Virilis ætas Eccleſiaſticis exemplum præſtat:

mis miniſterii eccleſiaſtici functionem; ſed per ſufficiens tempus, ſeſe ad aliud præparent: quo admovendi, δοκιμὴν, ſeu ſpecimen præſtare poſſint 1 Tim. III. 10. & ſint ἀνεπαίσχυντοι 2 Tim. II. 15. Quemadmodum Jeſus, quamvis anno ætatis *duodecimo*, ſpecimina ſuæ aptitudinis præſtitiſſet incomparabilia Luc. II. 46. 47. tamen inde ad annum uſque trigeſimum, *privatim* latere, ſeque ad functionem publicam præparare voluit Luc. III. 23.

Quoad præparationem ad functionem eccleſiaſticam,

(2) Ut abſque *legitima* vocatione, *ſponte* non prorumpant ad S. miniſterium Jer. XIV. 14. 15. & XXIII. 21. 32. multo minus *vi*, aut artibus ſimoniacis, ſeipſos obtrudant Eccleſiis; ſed juſtam præſtolentur Dei *miſſionem*. Quemadmodum Chriſtus functionem publicam in Eccleſia non ſuſcepit, antequam baptiſmo ſolenniter ad eam inauguratus fuiſſet Matth. III. 16. 17.

Quoad vocationem legitimam,

(3) Ut S. miniſterio admovendi, non ſibi halcyonia quævis polliceantur; ſed *tentationes* omne genus diriſſimas, certamina, perſecutiones, ſtimulos carnis, colaphiſmos diaboli 2 Cor. XII. 7. & XI. 23.—2 Tim. IV. 7. 8. ſeque jejuniis & *precibus*, tempeſtivè adverſus talia obfirment Act. XIII. 2. 3. Exemplo Chriſti, qui functioni *propheticæ*, per baptiſmum jam inauguratus, per Spiritum in deſertum abductus, à Satana, tribus validiſſimis inſultibus, ante exagitatus eſt, poſtquam quadraginta dierum jejunio, adverſus eos, probe ſeipſum obfirmaſſet Matth. IV. 1.—12.

Quoad tentationes,

(4) Ut, ſat's jam *præparati*, legitime vocati, & adverſus inſultus quoſvis armati, alacriter ſeſe accingant *prædicationi* verbi 2 Tim. IV. 2. Quemadmodum Chriſtus, per octodecim vitæ privatæ annos, ſtudiaque, ſatis præparatus, tum baptiſmo ſolenniter inauguratus, & adverſus tentationes armatus: protenus ſeſe accinxit functioni ſuæ Marc. I. 14. 15. Idque agant miniſtri fideliter & laborioſe 2 Cor. XI. 27. ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, *in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & ſiti, & jejuniis multis, in frigore & nuditate.* Nec *publice* tantum; ſed *privatim* etiam, κατ' οἴκους *domatim*, dies noctesque Act. XX. 20. 31. quemadmodum Chriſtus, de vicu in vicum peregrinando docuit, ut in *dogmaticis* oſtendimus.

Quoad prædicationem.

(5) Ut non tantum doceant, *dicendo*; ſed etiam *faciendo*, quæ docent Act. XX. 35. Tit. II. 7. Conf. Matth. VII. 22. & ubique ſuorum ſalutem ſectentur, non tantum *ſpiritualem*; ſed etiam, quantum in ſe eſt, *temporalem* Heb. XIII. 17. 1 Theſſ. II. 7.: quemadmodum Chriſtus, non *animas* ſuorum tantum curavit prædicando; ſed *corpora* etiam, ſanando, ejiciendo dæmones, ut in *dogmaticis* oſtendimus.

Quoad operationes,

Ut (6) non tantum *doceant* & id agant fideliter; ſed etiam quævis adverſa *patiantur* fortiter 2 Cor. XI. 27.— Act. XX. 22. 23. 24. quemadmodum Chriſtus, adverſa quævis, in famâ, in fortunis, in corpore, imo & in animâ perpeſſus eſt, prout oſtendimus in *dogmaticis*.

Quoad paſſiones,

Tandem (7) Ut ſuis exemplo *vitæ* præluceant Tit. II. 7. 1 Cor. XI. 1. nec, ſicut Phariſæi, onera aliis imponant, quæ vel digito ipſi non attingant Matth. XXIII. 3. 4. 5. Rom. II. 21. 22. 23.: quemadmodum Chriſtus, in omnibus, quæ aliis præſcripſit *facienda*, proprio ipſis præluxit *exemplo*, ut in *dogmaticis* oſtendimus.

Quoad prælucitionem & exemplum vitæ.

4. Senectus Chriſti exemplar præſtat præparationis ad mortem, in ſeptem particulis:

XXXIX. *Quarto*, *ſenectus*, ſeu præparatio Chriſti ad mortem, exemplar imitationis præſtat quibuſvis, provectioris cumprimis ætatis, adeoque morti vicinioribus. Sicut enim in hac ſuâ præparatione, Chriſtus (1) *mortem* frequenter, & ſeriò meditatus eſt, quando eam toties ſuis diſcipulis prædixit inſtantem, prout in *dogmaticis* oſtendimus, eoque morti paulatim ſe aſſuefecit, ne ab eâ, quaſi laqueo, obrueretur: ita & nos, frequenti & ſeriâ mortis noſtræ *meditatione*, morti noſtræ aſſueſcamus Pſal. XXXIX. 5. 6. & XC. 12. Jac. IV. 13. 14. cum Eccl. VII. 2. 1 Cor. XV. 31. ne ab eâ ſubitò obruamur 1 Theſſ. V. 6. 1 Pet. IV. 1.
7. Rom. XIII. 13. (2) ſicut Chriſtus, ſermones 2.
aliorum, monitaque de ſuâ morte inſtante, non moleſtè tulit; ſed lubenter admiſit, nominatim Moſis & Eliæ, quando *dicebant ejus exitum* Luc. IX. 31.: ita & nos non horreamus colloquia & monita, de inſtante morte noſtrâ Jeſ. XXXVIII. 1. (imprimis *Moſis*) qui merita peccatorum noſtrorum Gen. II. 17. nobis ad mentem revocet, quo ſuper eis profundè *humiliemur* coram Deo, & tempeſtivè ante mortem ab eis convertamur ad Deum, ne in peccatis moriamur Luc. XXI. 34. 36: tum & *Eliæ*, prodromi Chriſti, qui cor nobis *præparet*, ad Chriſtum vivâ fide recipiendum, antequam decedamus Jeſ. XL. 3. Marc. I. 3. cum
Luc. II. 28. 29. (3) Sicut Chriſtus in ſua præpara- 3.
tione voluit μεταμορφοῦσθαι Matth. XVII. 2. eoque, glorificationis poſt mortem ſecuturæ, *prægustum* ac primitias experiri, eiſque obfirmari adverſus horrorem, amaroremque inſtantis mortis: ita & nos ante mortem, omnibus viribus adnitamur, μεταμορφοῦσθαι. Rom. XII. 2. non tantum ad veram *reſipiſcentiam Ibid.* ſed & ad primitias & *prægustum* cœleſtis & æternæ gloriæ, quæ mortem ſequetur Act. VIII. 55. 56. 2 Cor. V. 1. 2. quo mortis ſtimulus obtundatur 1 Cor. XV. 54. 55. 56. 57. & *deſiderium* mortis ei ſuccedat Rom. VIII. 23.
Phil. I. 21. 23. (4) Sicut Chriſtus in ſuâ præpara- 4.
tione, ante obitum ſuum, *fœdus* cum Deo ſuo ſolenniter renovare, ac renovati, ſigillis ſacramentalibus, Paſchatis & Cœnæ, *certificari* voluit, cum ingenti deſiderio Luc. XII. 15.: ita & nos, antequam hinc decedamus, *fœdus* noſtrum cum Deo renovare, ejuſque (ſi fieri *commodè* poteſt) ſigilla ſacramentalia experiri, anhelemus Matth.
XXII. 32. Pſal. XXXIX. 13. 14. (5) Sicut in præpa- 5.
ratione ſuâ, Chriſtus diſcipulis ſuis, & verbo & exemplo auctor fuit, *charitatis*, *humilitatis* & huma-

huma-

manitatis, ipſis pedes lavando Joh. XIII. 15. ita & nos morituri, noſtris auctores ſimus, pietatis verſus Deum, juſtitiæ & humanitatis verſus pro-
6. ximum 1 Reg. II. 2. Jeſ. XXXVIII. 1. (6) Sicut Chriſtus in ſuâ præparatione, ampliſſima quadam *concione*, ſuorum dolores ac metus, à ſuo diſceſſu orituros, mitigare, eoſque adverſus perſecutiones & inſidias hujus mundi, obfirmare, in concione valedictoria, multis rationibus conatus eſt Joh. XIV. XV. XVI.: ita & nos, noſtrorum dolores allevare Luc. XXIII. 27. 28. eoſque, adverſus imminentia quævis mala, obfirmare adnitamur Gen.
7. XLIX.-- Act. XX. 29. 30. 31. Tandem (7) ſicut in præparatione ſuâ Chriſtus, ardentiſſimis *ſupplicationibus*, ſeipſum moriturum, ſuoſque diſcipulos, Patri ſuo commendavit Joh. XVII.—: ita & nos morituri, *precibus* flagrantiſſimis peccata noſtra deprecemur Pſal. CXLIII. 1. 2. & CXXX. 1. 3. *animas* noſtras in manus Dei deponamus Act. VII. 59. Pſal. XXXI. 6. noſtroſque à nobis ſuperſtites, curæ & cuſtodiæ divinæ committamus Act. XX. 32.

5. Paſſiones Christi, nobis in paſſionibus noſtris exemplar præſtant;

XL. *Quinto*, peculiariter παθήματα Chriſti, quæ in circumciſione ſuâ, in exilio Ægyptiaco, per omnem vitam, à Deo & ab hominibus: ab amicis & ab inimicis, eccleſiaſticis, politicis, militaribus; in animâ, in corpore, in fama, in bonis, perpeſſus eſt; in exemplar capiamus: (1) *Patientiæ* & longanimitatis 1 Pet. II. 23. Jeſ. LIII. 7. Apoc. I. 9. imitandum in quibuſvis adverſis Heb. X. 36. Jac. V. 10. 11. (2) *Fiduciæ* & ſolatii 1 Pet. II. 23. Matth. XXVII. 46. quod ſolatium, in adverſis noſtris quibuſvis, ex ipſis Chriſti paſſionibus, eo poſſumus haurire efficacius; quod, quicquid paſſus eſt, pro nobis paſſus ſit, ut omne noxium, à noſtris paſſionibus, penitus tolleret Jeſ. LIII. 4. 5. 1 Cor. XV. 55. 56. 57. (3) *Prudentiæ*, per quam cautè diſcernamus ea παθήματα, quæ nobis, ſeu ex nota *Dei voluntate* Matth. XXVI. 53. 54. ſeu ex officio Heb. II. 17. 18. neceſſario perferenda ſunt; ut ea intrepide aggrediamur Matth. XXVI. 45. 46. & vel ſponte ſuſcipiamus Luc. IX. 23: ab his quæ *declinari* poſſunt, ut ea, per fugam, aliaque remedia, quæ Deus & natura ſuggerit, prudenter *declinemus*, exemplo Chriſti Matth. II. 13. 14. Marc. III. 6. 7. & ipſius Chriſti præſcripto Matth. X. 23.

patientiæ, fiduciæ, prudentiæ.

6. Tentationes Chriſti oſtendunt nobis: quibus tentationibus ſimus obnoxii.

XLI. *Sexto*, in *tentationibus* Chriſti, Matth. IV. 1.-- 12. & XVI. 22. 23. exemplar nobis ſuppetit: A. Quibus & quam validis tentationibus omnes Chriſtiani, & imprimis verbi divini miniſtri, ſint obnoxii Job. VII. 1. Eph. VI. 12. nim. (a) ad *infidelitatem*: Matth. IV. 3. *ſi filius Dei es.* Quaſi dicat: exiſtimas quidem, tibi jamjam dictum eſſe, *hic eſt filius meus dilectus* Matth. III. 17. ne credas: qui enim *filius* Dei fame laborare poſſet? ita quivis veri Chriſtiani, & imprimis miniſtri verbi, ex inopiâ, perſecutionibus & malis peſſimis, quæ ſibi obveniunt, tentantur, ut credant ſe non eſſe *filios* Dei Jud. VI. 13. aut à Deo eſſe deſertos Jeſ. XLIX. 14. Pſal. XIII. 2. (2) ad *diffidentiam* Matth. IV. 3. *Fac ut hi lapides panes fiant.* Quaſi dicat; neceſſariis vivendi mediis, pane aliiſque deſtitueris, veſcere lapidibus: ita quivis veri Chriſtiani, in periculis adverſiſque conſtituti, diffidentia tentantur 1 Sam. XXVII. 1. Matth. VI. 25. & VIII. 25. 26. Ex adverſo (c) ad *præſumtionem* Matth. IV. 6. *ſi filius Dei es, projice te deorſum, ſcriptum enim eſt* &c. Ita quivis Chriſtiani, ad præſumtionem tentantur, quotieſcunque, ſeu in *ſpiritualibus*, ſeu in *corporalibus*, periculis ſeſe ſponte exponunt Matth. XXVI. 58. 2 Sam. XI, 2. (d) ad *ſuperbiam* & avaritiam Matth. IV. 8. 9. *oſtentabat ei omnia regna hujus mundi, eorumque gloriam, & dicebat, omnia iſta tibi dabo, ſi* &c: ita quivis Chriſtiani tentantur 2 Tim. IV. 10. 1 Joh. II. 15. Jac. I. 13. 14. (1) ad *idololatriam* Matth. IV. 9. *ſi procidens adoraveris me*: ita & Chriſtiani quivis tentantur 1 Joh. V. 21. ſeu ad *craſſam* illam, in quam Salomo incidit 1 Reg. XI. 4. ſeu *ſubtilem*, qua *ventrem* pro Deo colant Phil. III. 19. B. Quâ ratione obnitendum omnibus iſtis tentationibus, nim. (1) ut quotieſcunque divinâ providentia inducimur in iſtas tentationes, Deo non *obſtrepamus* & obmurmuremus Matth. VI. 13. Apoc. III. 10. Quemadmodum Chriſtus, à *Spiritu ductus in deſertum, ut tentaretur à Satanâ*, non recalcitravit; ſed obſecutus, ivit. (2) jejuniis & precibus eiſdem *obnitamur* 1 Pet. V. 8. Matth. XVII. 21. Eph. VI. 18. Quemadmodum Chriſtus, *cum jejunaſſet per quadraginta dies nocteſque*, ſeque eâ ratione præparaſſet ſuſtinendis Satanæ tentationibus, perrexit in eremum, ut tentaretur. (3) *adhæreamus* fortiter dictis & promiſſis divinis Heb. XII. 4. 5. & XIII. 5. quemadmodum Chriſtus, tentatus, num eſſet filius Dei, conſtanter & immote adhæſit pronunciationi divinæ, ſibi in baptiſmo ſuo factæ Matth. III. 17. (4) utamur *gladio* verbi divini Eph. VI. 17. ſinguliſque Satanæ tentationibus congrua opponamus Scripturæ dicta. v. g. ſi tentemur ad *avaritiam*, opponamus Heb. XIII. 5. 1 Tim. VI. 9. 10. ſi ad *iracundiam*, locum Eccl. VII. 9. ſi ad faſtum & ſuperbiam, textum Prov. XVI. 18. Jac. IV. 6. ſi ad *ebrietatem* & gulam Prov. XX. 1. ſi ad *luxuriam*, 1 Theſſ. IV. 3. 4. 5. Heb. XIII. 4. ſi ad *verboſitatem* Pſal. XXXIX. Jac. III. 2. &c. Quemadmodum Chriſtus ſingulis Satanæ inſultibus oppoſuit ſuum *ſcriptum eſt* Matth. IV. 4. 7. 10. (5) *horridioribus* cumprimis tentationibus, cogitationibuſque noſtris, non immoremur, non diſputemus: ſed ut primum fuerint obortæ, protinus cum deteſtatione repellamus, & exemplo *ignea* Satanæ *tela* extinguamus Eph. VI. 16. Quemadmodum Chriſtus, ad *idololatriam* tentatus, *abi*,

Quâ ratione obnitendum Satanæ tentationibus.

Quibus adminiculis obfirmandus & erigendus ſit animus adverſus horrores tentationum Satanicarum.

inquit, *à me Satana* Matth. IV. 10. C. Quibus *adminiculis* animus confirmandus & erigendus ſit, adverſus *horrores* tentationum ſatanicarum, de quibus Paulus 2 Cor. XII. 7. Jeſ. LXIII. 17. Nim. cogitandum, א. nos divina *providentia* induci in tentationem Matth. VI. 13. *Spiritum* S. in ea nobis adeſſe ſua virtute & corroboratione Jeſ. XLIII. 2. Pſal. XXIII. 4. Quemadmodum Chriſtus à *Spiritu* Dei *deductus eſt in deſertum, ut tentaretur à Satana* Matth. IV. 1. qui & conſtanter ipſi adfuit. ב. Chriſtum etiam tentatum fuiſſe, & in *omnibus* tentatum fuiſſe ſicut nos, & tentatum *ad hoc*, ut nobis poſſet συμπαθῆσαι Heb. IV. 15. Nec nos diſcipulos melioris conditionis eſſe debere, quam Magiſtrum noſtrum Matth. X. 24. 25. Noſque eâ ratione conformari *imagini filii* Dei Rom. VIII. 29. in quo ſumma Chriſtiani conſiſtit perfectio Matth. X. 25. ג. Nos Satanæ tentationibus exponi, non ut ab eo *ſubigamur*; ſed ut *functionibus* Chriſtianiſmi noſtri adaptemur Act. IX. 16. Jac. I. 2. 3. Quemadmodum Chriſtus ad hoc Satanæ tentationibus expoſitus eſt, ut ad munus ſuum mediatorium qualificaretur Heb. IV. 15. & II. 10. 18. ד. Tentationes iſtas non *perpetuò* duraturas; ſed nos à tentationibus certò certius eſſe liberandos 2 Pet. II. 9. 1 Cor. X. 13. Quemadmodum Chriſtus, poſt tres Satanæ inſultus fortiter repulſos, liberatus eſt à Satanâ Matth. IV. 11. ה. Nos à tentationibus feliciter ſuperatis, gloria potituros devicti & triumphati Satanæ 1 Joh. II. 13. 1 Cor. XV. 55. 56. 57. Quemadmodum Chriſtus hac gloriâ potitus eſt Joh. XIV. 30. Tandem ו. *lætiſſimam*, ſuperatis tentationibus, aliquando fore cataſtrophen Apoc. VII. 13. 14. & II. 7. 11. 17. 26. 27. & III. 5. 12. 21. Quemadmodum Chriſto, poſtquam Satanæ tentationes & inſultus profligaſſet, *Angeli* adfuerunt, eique inſervierunt Matth. IV. 11.

7. Univerſa Chriſti vita omnes Chriſtianos excitat ad imitationem. Quibus particulis.

XLII. *Septimò*, univerſa Chriſti vita omnes Chriſtianos monet, arrectis omnibus viribus ſuis in hoc enitantur, ut *vita illa Jeſu in ipſis manifeſta fiat* 2 Cor. IV. 10. h. e. א. ut vitam & converſationem Chriſti, in omnibus, ſibi proponant in exemplum *imitationis*: urgente hoc ipſum Servatore Matth. XI. 29. Joh. XIII. 14. 15. & Apoſtolis Eph. V. 2. 1 Cor. XI. 1. 1 Theſſ. I. 6. 1 Pet. I. 21. Lineamenta autem vitæ & converſationis Chriſti, à nobis imitatione repræſentanda, quoad (*a*) *virtutes* quidem, religionem verſus Deum, juſtitiam verſus proximum, fortitudinem & temperantiam verſus noſipſos; quoad (*b*) ἄσκησιν, ratione infantiæ, adoleſcentiæ & juventutis, virilis ætatis, & ſenectutis, ſicut diximus: item (*c*) quoad officii functionem, peractam docendo, benefaciendo, patiendo, prælucendo: quoad (*d*) perpeſſiones & adverſa quævis: quoad (*e*) tentationes hoſtium ſpiritualium; adeoque tandem (*f*) in vita pariter & in morte: lineamenta inquam converſationis dudum repræſentavimus in præcedentibus, ut in eis exemplar nobis proponamus imitandum; Tum ב. ipſam etiam imitandi *potentiam*, à vita Chriſti hauriant, ut *vita* Chriſti ipſis non tantum *exemplar* præſtet; ſed etiam principium: in commendante Apoſtolo Phil. II. 5. Gal. II. 20. à quo Chriſtus *vita* noſtra dicitur Col. III. 4. Joh. XIV. 6. & I. 4. & XI. 25. abſque enim vita Chriſti, nobis communicata, non modo *nihil poſſumus*, quod faciat ad ejus imitationem Joh. XV. 4. 5: ſed etiam, ſi vel maxime poſſemus, gratum Deo non foret, niſi in *illo dilectio* factum Eph. I. 6. quicquid enim *ex carne naſcitur*, non *niſi caro eſt* Joh. III. 6. Duplici ergo hoc modo, enitendum nobis omni conatu, ut *vita Jeſu in nobis manifeſta fiat*.

Quibus rationibus motivis.

Propterea quod A. ad hoc Servator venerit in *carnem*, & univerſam vitam apud nos duxerit, ut non tantum nos juſtificaret; ſed & ſanctificaret 1 Cor. I. 30. Tit. II. 11. 12. 14. ejuſque ſanctitatis exemplar imitandum præſtaret, vita & converſatione ſua Rom. VIII. 29. Quod B. hoc ſit argumentum invictum, noſtræ *unionis* & communionis cum Chriſto, ſi *vita* ejus *in nobis manifeſta ſit*: *qui enim dicit ſe in eo manere, debet* (ὀφείλει) *ambulare, ſicut ipſe ambulavit* 1 Joh. II. 6. & III. 3. *Omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſeipſum, ſicut ipſe* (Chriſtus appariturus) *ſanctus eſt*: ut ſic Chriſtus *vivat in eo* Gal. II. 20. & IV. 19. quatenus vita eadem eſt in *membris*, cum capite unitis, quæ eſt in ipſo *capite* 1 Cor. XII. 27. Heb. II. 11. Quod C. ab hoc *Chriſtiani* appellemur Act. XI. 26. & *diſcipuli* Chriſti, eo quod vivendi modum, à Chriſto præſcriptum, & *exemplar vitæ* præſtitum, *imitari* nobis conveniat Luc. IX. 23. Matth. X. 38. & XVI. 24. Marc. VIII. 34. Luc. XIV. 27. adeoque, ipſo facto *abnegemus* univerſum noſtrum Chriſtianiſmum, ſi non imitemur 2 Tim. II. 19. ab ipſo viciſſim *abnegandi* Matth. X. 33. interficiendi Luc. XIX. 27. Quod D. omnes Chriſtiani ſint, non tantum *ſervi* Chriſti Rom. I. 1. 9. ſed etiam ejus *filii* Hebr. II. 10. quos docet eſſe ſimiles *parentibus* ſuis, eorumque veſtigia premere Eph. V. 1. Quod E. in *conformitate* vitæ & converſationis noſtræ, cum vita & converſatione Chriſti, omnis, omnium Chriſtianorum, conſiſtat *perfectio* Luc. VI. 40. Joh. XIII. 15. 16. & XV. 20. cum Matth. V. 48.

Quibus adminiculis.

Et quo tandem 3. rationibus erecti, facilius & certius conſequamur, ut *vita Jeſu in nobis manifeſta fiat*; neceſſum eſt, ut I. vivâ *fide* arripiendo Chriſtum Joh. I. 12. uniamur cum eo, ipſeque *habitet* in nobis Eph. III. 17. *vivat* in nobis Gal. II. 20. ejus vita, *noſtra* fiat Col. III. 4. ipſeque nobis, ceu anima corpori, *Spiritum* & vitam ſuam communicet Joh. I. 16. ut ab ea *ſpiritualiter* vivamus Gal. II. 20. Ut 2. vitæ illius Jeſu, quam in nobis manifeſtam fieri ſtudemus, diſtinctam nobis parare *cognitionem*, magis

Digitized by Google

g's magiſque adnitamur 2 Pet. I. 2.8. & III. 18. neque enim exemplar feliciter imitari poteſt, qui ejus non habet ſufficientem cognitionem Joh. IV. 10. Ut 3. in ſingulis vitæ & converſationis noſtræ paſſibus, oculos mentis noſtræ *intentos* habeamus, in vitam & converſationem Chriſti, velut *πρωτότυποι, ὑπογράμμοι* I Pet. II. 20. *ὑπόδειγμα* Joh. XIII. 15. idque cum *averſione* oculorum à quibusvis aliis, ſuadente Apoſtolo Heb. XII. 2. *ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν, καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν*, *aſpicientes* (ſcil. cum averſione) *in fidei noſtræ auctorem & conſummatorem Jeſum.* Interim 4. cum in ſingulis actibus non *ſemper* nobis in promtu ſit exemplar in Chriſto; ut etiam oculos convertamus in hos, qui ſe præſtiterunt *imitatores* Chriſti I Cor. XI. I. I Theſſ. I. 6. I Cor. IV. 16. Phil. III. 17. Qui aut Chriſtum ſibi habuerunt *præſentem*; aut ab his qui ei immediate præſentes fuerunt, ejus vivendi rationem audiendo perceperunt Act. I. 3. Luc. I. 2. Quamvis nec hoc, in omnibus promiſcuè, aut ſine prudenti *circumſpectione*, faciendum veniat; cum omnes, vel ſanctiſſimi, ſuis infirmitatibus, ſuis nævis obſerventur obnoxii: à quo tritum, *non exemplis, ſed legibus vivendum*, & Apoſtolus ipſe imitationem ſui, apud Corinthios limitat ac reſtringit I Cor. XI. I. *Eſtote imitatores mei, ſicut*, ſeu quatenus *ego ſum Chriſti.* De quo plura monuimus in *dogmaticis.*

CAPUT DUODECIMUM.

DE *Mediatoris Morte.*

Matth. XXVII. 26--51.

Tunc abſolvit illis Barrabam: at Jeſum flagellans, tradidit ut crucifigeretur-- vſ. 35. crucifigentes verò ipſum-- vſ. 50. Et Jeſus iterum clamans voce magnâ, emiſit ſpiritum.

Sequitur tertius humiliationis gradus.

I. SUccedit *tertius* humiliationis gradus, qui eſt in morte Mediatoris, quam hic, nec tam *late* cogitamus, ut omnia univerſæ vitæ ejus *παθήματα* connotet: quo ſenſu capite præcedenti, paſſiones Chriſti examinavimus; nec tam *ſtricte*, ut ſolam dicat animæ & corporis divulſionem: ſed ut *divulſionem* illam notet, cum omnibus ſuis præparatoriis & connexis, quæ *poſtrema* vitæ ſeptimana, quam *pœnoſam* nonnulli appellant; quin duobus ante iſtam diſſolutionem *diebus*, ſuſtinuit. Conſiderationi noſtræ, pro fundamento in priore editione, ſtruebamus exegeſin verborum Phil. II. 8. aſt quia iſta verba dudum expoſita ſunt, pro eis jam interpretabimur textum Matth. XXVII. 26--ad 51.

Pars exegetica.

Textus aperitur.

II. *Quo continetur* hiſtoria condemnationis, crucifixionis & mortis Chriſti. *Et circa eam*

1. Condemnatio *Chriſti* verſ. 26. *An his verbis contineatur* condemnatio *Chriſti*, dubitat *Tertullianus, apud Grotium in hunc locum*; negat *Lactantius* Inſtit. lib. IV. cap. XVIII. *&* *Chryſoſtomus* Orat. ſecund. *de* Eleemoſynâ, *ſolidioribus argumentis, cum Ignatio, Cypriano aliiſque* affirmat *Grotius. Quod eam evincant*, 1. *Locus* tribunalis *in quem proceſſit Pilatus.* 2. *Quod per ſolos milites* Romanos *exactum fuerit ſupplicium.* 3. *Quod pœna* crucis *proprie fuerit juris Romani, nam crux Judæis legibus ignota eſt.* 4. *Titulus ſuppplicii à Pilato dictatus, corpus crucifixi à Pilato poſtulatum, aliæque circumſtantiæ. Accedat* 5. *quod, cum Pilatus dixiſſet: Vos de eo ex lege veſtra judicate: Judæi reſpondeant; ſibi capitalium judiciorum poteſtatem eſſe ademptam.* 6. *Etiam Judæorum clamores ad Pilatum*: crucifigatur, *ſcil. ſententia Pilati. Accedat* 7. *continua Chriſtianorum, & τεσσαρεσκαιδεκατῶν ad* acta Pilati *provocatio, tum proculdubio exſtantia, ut obtinerent, rem judicii ſpecie geſtam fuiſſe. Nec de nihilo eſt* 8. *judicialis* abſolutio *Barrabæ, cum condemnatione Chriſti, immediate connexa* verſ. 26. *τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαῤῥαβᾶν*: tunc abſolvit ipſis Barrabam. *His igitur argumentis obtinetur, hoc verſu contineri* condemnationem *Chriſti. Occurrunt autem hic*

α. Abſolutio *Barrabæ*, tunc abſolvit ipſis Barrabam. *Scil. Pilatus, contra jus & contra conſcientiam*, abſolvit *Barrabam latronem infamem. Prout etiam condemnavit Jeſum.*

A Judice legitimo hoc factum, non per tumultum & ſeditionem Judæorum, ut nominè Dei *fieret* Rom. XIII. 1. 2. Prov. VIII. 15. 16. Dan. IV. 32. Joh. XIX. 11.

β. Flagellatio *Chriſti*, τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας, Jeſum autem, poſtquam flagellaſſet. *Id verò fecit, vel* 1. *quia legis Romanæ erat, ut crucifigendus, prius flagellaretur, ut viri docti obſervant, Hieronymus, Luc. Brugenſis, Lipſius, Ligtfoot aliique; vel potius* 2. *ut Judæorum crudelitati ſatisfaceret, ut conſtat collatione* Luc. XXIII. 22. cum Joh. XIX. 1. *Flagellatus autem fuit, non virgis, quod levius* 2 Cor. XI. 24. 25. *ſed flagris: idque non à Judæis, juxta* Deut. XXV. 3. *ſed à militibus ethnicis, quorum immani flagellatione multos obiiſſe, docet Ulpianus* l. VIII. Digeſt. de pœnis, *qui etiam flagella oſſiculis & hamis exaſperare ſolebant. Certum eſt, Chriſtum dire flagellatum fuiſſe* Pſal. XXXV. 15. Jeſ. 1. 6.

γ. Traditio *Chriſti, ad crucifixionem.* Tradidit *ſcil. jam condemnatum. Tradit, vel Judæis, vel potius militibus, ut patet ex ſequentibus.* Ut crucifigeretur: *eam enim pœnam ei crimini dictant Leges Romanæ, ut notat Paulus* lib. V. Sent. Tit. 22. Phil. II. *ad mortem, mortem autem* CRUCIS, *pro quâ* furcam *legimus in Pandectis, cujus crucis uſum Conſtantinus ſuſtulit.*

2. Exſecutio *ſententiæ condemnatoriæ. Penes quam narrantur, circa Chriſtum geſta,*

א. In Prætorio; *ſcil. injuriæ & ludibria ei à militibus illata. Ubi notantur*

1. Injuriantes, *nim.* milites, *quatuor* Joh. XIX. 23. *qui apud Romanos* lictores *erant; & ſupplicia adminiſtrabant. Hi ipſum abripiebant in* prætorium. *Sententiam enim condemnatoriam videtur extra prætorium accepiſſe. Erat autem* πραιτώριον *(vox originis Latinæ) locus tribunalis, forte ut ipſum, ceu Regem in tribunali, ſeu throno collocarent. Aliis eſt domicilium Pilati, alibi* aula *ſive* atrium *appellatur. Quamvis aliis tribunal non fuerit in prætorio; ſed in* ſtadio magno, *ut Joſephus loquitur, quod erat non procul à prætorio: area, cujus pars erat lapidibus conſtrata, unde* λιθόστρωτος *Johanni dicitur* Joh. XIX. 13. *Nec hi tantum quatuor milites lictores; ſed & univerſa cohors, injuriantes agebant.* Tunc *inquit* verſ. 27. milites Præſidis, aſſumentes Jeſum in prætorium, coëgerunt in eum univerſam cohortem. Τότε, *ſcil. dum exſecutio ſupplicii appararetur; coëgerunt* in eum, *id eſt adverſus eum, totam cohortem, futuros, ſeu ſpectatores, ſeu actores futuræ fabulæ.* Totam cohortem, *aliam ſcil. ab eâ, cui cuſtodia templi & Sacerdotum erat demandata, obſervante Grotio, quæ* cuſtodia *appellabatur.* σπεῖρα proprie *ſonat*, funiculum contortum, tralatitie, *teſte Ennio & Appiano, militum catervam, prout* חבל *Hebræis propriè* funem *notat, tropice,* cœtum, catervam 1 Sam. X. 5. *Erat autem* cohors *decima pars Legionis, conſtans L. manipulis, manipulus autem habebat* 25. *milites, vel, ut Vegetius, decem. Tantam militum vim congerebant, ut potentius Chriſto inſultarent, & ſuum quiſque conferret, ad ejus ludificationem.*

2. Injuriæ, *ipſi conferendo per ludibrium pleraque inſignia regia. Nim.* 1. Veſtem *regiam* vſ. 28. Exuentes eum, circumdederunt ei chlamydem coccineam, *ſeu tunicam rubram, veſtem* purpuream, *ut Marcus habet* cap. XV. 17. 20. *id eſt, ejus coloris, qui purpuram mentiretur. Hebræi* תולע *vocant, quod nos vulgò,* cramoſinum *dicimus. Sunt quibus ex hoc* coccum & purpura *idem ſunt, Salmaſio differunt colore, materiâ & uſu, quòd purpurâ ſoli utebantur Imperatores; cocco etiam privati; pro ſynonymis nihilominus uſurpari, putat Brodæus* Miſc. lib. 1. cap 8. *Quicquid ſit, ſaltem veſtis fuit clari coloris, quam alii* coccineam, *alii* purpuream *dixêre, qui duo colores in veſtibus ſunt eximii.* 2. Coronam *regiam* vſ. 29. Et plectentes coronam ex ſpinis, impoſuerunt ſuper caput ejus. *H. e. ramuſculos aliquot ſpinoſos, in orbem torquentes, coronam confecerunt, ligno auri vice, & ſpinis gemmarum loco, conſtantem.* 3. ſceptrum *regium:* & calamum in dextram ejus, *ſupple dederunt.* 4. Homagium *regium*: & genuflectentes coram eo illudebant, ei dicentes: ſalve Rex Judæorum. 5. *Pro* cultu *& quaſi tributo regio,* inſpuerunt in eum, *Syrus*, in ejus faciem, *& calamo percuſſerunt caput ejus.*

ב. In via. *Ubi narratur*

A. Deductio *ejus ad locum ſupplicii* vſ. 31. *poſtquam nim.* α. illuſiſſent ei, *ad ſatietatem in prætorio.* β. detraxiſſent chlamydem, & induiſſent propria veſtimenta, *ſcil. ut à quovis in viâ commodius agnoſceretur ludificareturque.* γ. abduxerunt eum ad crucifigendum. *Scil. extra prætorium, per urbem, extra caſtra tria, Dei ſcil. Levitarum & populi* Num. XV, 35. 1 Reg. XXI. 13. Act. VII. 58. Heb. XIII. 12. *ad locum ſupplicii.*

B. Le-

B. Levamen *ipſis procuratum, in Simone* Cyrenæo, *ſic dicto forte quod oriundus eſſet è Cyrene, urbe ſeu* Decapoleos *in Syriâ, de quâ Plinius, Strabo & Mela; ſeu* Pentapoleos *in Lybiâ, quæ plena erat Judæis* Act. II. 10. & VI. 9. *Saltem Judæo (quamvis Hilario & Ambroſio magis placeat ipſum* gentilem *fuiſſe, ut ſignificaretur non-credentibus Judæis, Gentiles Chriſti crucem & jugum portaturos) & Chriſto favente. Hunc* adegerunt, *ſeu vi; ſeu rationibus, qui crucis portandæ onus ſuſciperet, vel junctim cum Chriſto; vel ſeparatim, ne forte delaſſatus in prætorio oneri ſuccumberet, ipſique crucifixionis jucundo ſpectaculo fruſtrarentur; ſeu etiam ut commodius feſtinarent in itinere, & crucifixionem Chriſto accelerarent.*

3. In Golgotha, verſ. 33. Et pervenientes in locum dictum Golgotha.. γολγοθᾶ, *ab Hebræorum* גלגלת, *i. e.* calva *ſeu* calvaria, *per eliſionem literæ* λ. *In Syriaco & Arabico, ut & Zohar, plene legitur. Vocem interpretatur Matthæus,* κρανίου τόπος, cranii locus, *quod ibidem crania ſeu capita maleficorum conſpicerentur, qualia loca Romæ erant Seſtertium & Gemoniæ. Fuit ſaltem locus infamis & ignominioſus. Narrantur hoc loco facta:*

1. Potatio *crucifigendi, diverſa à potatione crucifixi, de quâ* verſ. 48. *Notatur circa hanc*

α. Oblatio *potus: dederunt ei* ὄξος, μετὰ χολῆς. Ὄξος acetum, *Marcus habet* vinum Marc. XV. 23. *Ut & Verſio Æthiopica & exemplar quoddam vetuſtiſſimum Bezæ. Utrumque recte: ſi enim per* acetum *reddas, quid acetum,* niſi vinum *acidum? ſi per* vinum, *fuit* acetoſum *& acerbum, cumprimis ex admiſtione* fellis: μετὰ χολῆς, cum felle miſtum, *Marcus* ἐσμυρνισμένον οἶνον, myrrhatum vinum. χολὴ *h. l. non ſignificat præciſe* fel; *ſed* amarorem *in genere, ſive fellis, ſive abſynthii, ſive myrrhæ: à quo &* לענה abſynthium LXX. *Interpp. referunt per* χολὴν Prov. V. 4. Thren. III. 15. *& locus* Pſal. LXIX. 22. *unde hic locus eſt petitus, pro* ראש, *apud eoſdem habet* χολὴν, *quod* ראש, *iiſdem ipſis* Deut. XXIX. 18. *eſt* πικρία, *ſicut etiam* Jer. XXIII. 15. כי ראש, *interpretantur per* ὕδωρ πικρὸν. *Hujuſmodi potus damnatis & jam morituris dabatur, juxta* Prov. XXXI. 6. *qui mentem eorum exſternaret, ut eo exhilarati, mortem minus conſiderarent, & facilius tolerarent.*

β. Rejectio *ejuſdem*; & cum guſtaſſet, noluit bibere. *Marcus*: ipſe non accepit, ἔλαβε. γευσάμενος *eſt*, cum leviter guſtaſſet, *implendo tantum vaticinio* Pſal. LXIX. 2. *non ut imbiberet, quod eſt* λαμβάνειν *Marco. Matthæus igitur agnoſcit eum* accepiſſe, *h. e.* guſtaſſe; *Marcus negat eum accepiſſe, h. e. bibiſſe. Voluit ergo* guſtare, *ut vaticinio ſatisfaceret, ne contemnere videretur, & ut ſe vere ſitire, indicaret: noluit autem* bibere, *quod daretur menti exſternandæ, ut oſtenderet, ſe placide mori, nec impatientiâ præcipitem ferri, aut ultro ſibi acceſſere mala, nec hujusmodi medicamentis indigere; quamvis poſtea in cruce pendens, quia ſitiebat vehementer,* ἔλαβε τὸ ὄξος, imbibit.

2. Crucifixio (σταυρώσαντες verſ. 35.) *quam ſic ferè deſcribunt: ambæ manus, brachiis expanſis, in ligno crucis transverſo, clavis affigebantur, ex* Luc. XXIV. 39. Joh. XXII. 25. 27. & XXI. 18. *pedes autem ambo, ligno cuidam, ab haſtâ, ſeu erecto tigno crucis prominenti, velut baſi inſiſtentes, & juxta ſe mutuo poſiti, itidem clavis affigebantur. Erat ſupplicii genus, dolorificum, ignominioſum & maledictum.*

3. Diſtributio *veſtimentorum. Scil. ex more Romanorum, quo ſupplicii exactores ſontium ſpolia ſibi vindicabant. Veſtes ad hoc ei detrahunt, & ut viliſſimum & abjectiſſimum hominum, nudum proſtituunt. Sed non abſque numine,* ut impleretur quod dictum erat per Prophetam, *ſcil.* Pſal. LXIX. 22. *Hoc comma ex* Joh. XIX. 24. *adjectum eſſe, non dubitant Beza & Grotius, quod illud non habeant optima exemplaria Græca, nec ulli vetuſti codices, nec multi etiam Latini, nec Syrus, nec Origenes, nec Hieronymus: habent interim editio Vulgata, Arabica & Hebræa Matthæi.*

4. Cuſtodia *crucifixi*, & ſedentes ſervabant ipſum. *Ex more Romano, ſcil. ne quo modo elaberetur. Nobis prodeſt iſta militum & Sacerdotum vigilantia, ut certiores ſimus de veritate mortis, pariter & virtute reſurrectionis.*

5. Inſcriptio, *quæ habebat* αἰτίαν *cauſam ſupplicii, eamque ſermone* Latino, *ob majeſtatem Imperii,* Hebræo, *ob locum ſupplicii;* Græco, *ob maximam Helleniſtarum turbam feſto præſentem. Hac* ἐπιγραφῇ *Pilatus eum appellat* Regem Judæorum, *equidem ut Chriſto illuderet; ſed tamen etiam ut Judæos pungeret* Joh. XIX. 21. 22.

6. Con-crucifixio *duorum latronum, unius à dextra, alterius à ſiniſtrâ ipſius, ut me-*

dius penderet, velut Princeps & Anteſignanus latronum. Sic factum, cum conſilio Dei, ut ſatisfieret vaticinio Jeſ. LIII. 12. Marc. XV. 28. *tum conſilio Pilati, ut compeſceret latratus conſcientiæ, pariter & famæ ſuccurreret, ne dum innocentem occideret, nocentibus videretur parcere, atque etiam ut Chriſtus, ex conſortio maleficorum, maleficus haberetur, eiſque, uti pœna, ita & culpa ſimilis.*

7. Ludibria, *ſeu inſultationes hoſtium, & quidem*

A. Vulgi, *ſeu prætereuntis populi, qui ei inſultabat: partim* geſtibus verſ. 39. *motitando caput; quod ſignum præſtabat contemptus & irriſionis, ut* 2 Reg. XIX. 21. Pſal. XXII. 7. & CIX. 25. Jeſ. XXXVII. 22. Thren. II. 15. *partim* linguâ *& voce* verſ. 40. Vah, qui templum deſtruis, & tribus diebus reſtituis; teipſum ſerva. *Locutus autem hoc fuerat Chriſtus, non de templo propriè dicto; ſed de templo corporis ſui* Joh. II. 19. *quod jam tum in cruce deſtruebatur.* Serva te ipſum: *aſt non venerat qui ſeipſum ſervaret.*

B. Primorum *ſeu Principum*, verſ. 41. 42. 43. ſimiliter verò, *h. e. eadem ferè Principes Sacerdotum cum Scribis, Senioribus & Phariſæis, quorum erat, tumultus & inſultus vulgi compeſcere;* dicebant .... *abutendo inſuper Scripturis* Pſal. XXII. 9. *Nec abſque numine, quod ſic agnoſcere videantur, Pſalmum de eo loqui.*

C. Latronum. *Id ipſum & latrones concrucifixi ejus, ipſi exprobrabant* verſ. 44. Latrones: *ſive quod initio uterque Chriſtum blaſphemaverit; quando alter miraculis tum factis, & ſumma Chriſti patientia, obſervatis, in ipſum crediderit, & ſocium pergentem conviciari, reprehenderit: ſive potius,* unus *horum per Syllepſin, vel Enallagen numeri, Scripturis non inuſitatam* Heb. XI. 33. *Ubi, quod de ſolo Daniele dictum, &* verſ. 37. *quod ad ſolum Jeremiam ſpectat, ad multos refert. Sic* Matth. XXI. 2. Joh. I. 5.

8. Tenebræ verſ. 45. *circa quas notantur,*

α. Initium *earundem*, à ſextâ autem horâ. *Sexta Judæorum reſpondet noſtræ duodecimæ. Ordiebantur enim Judæi diem ſuum* artificialem; *à ſexta noſtra matutina, tum diem diſpeſcebant in quatuor trihoria, & quæ contingebant intra duo trihoria, referebant jam ad* prius, *jam ad* poſterius. *Ex hoc commodè tolli poteſt* ἐναντιοφανὲς, *quo Johannes Chriſtum à Pilato damnatum ait, hora* ſexta Joh. XIX. 14. *Marcus crucifixum narrat hora* tertia Marc. XV. 25. *Et ſic crucifixio, quæ accidit intra tertiam & ſextam, à Johanne ad* ſextam *refertur, à Marco ad* tertiam. *Conf. Grotium, Maldonatum alioſque.*

β. Natura *earundem*, tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam *terram. Vel ſuper* 1. *totam terram,* Judææ *ſcil. de qua hic agebatur; vel* 2. *ſuper totum* orbem terrarum, *quod probat Mornæus,* de Verit. Relig. Chriſt. cap. ultimo. *Non equidem ſuper totum telluris globum: multis enim in partibus, tum dies non erat; ſed nox, ubi tenebræ non* fiunt; *ſed* ſunt: *proinde ſuper totum illud hemiſpherium, quod occupabat dies. Habet etiam iſthæc caligo, præter* θεοπνεύστους *Evangeliſtas, ſuos teſtes apud gentiles Aſtrologos & Chronographos, v. g. Phlegontem* Olymp. lib. XIII. *Tallum,* Hiſtor. lib. III. *apud Africanium, imo ipſa quoque* acta *Romana publica, ad quæ Tertullianus provocat in ſuo* Apologetico. *Conf. Grotius. Fuit autem hæc caligo planè miraculoſa, quia* 1. *facta eſt, non in novilunio, cujus tempore Eclipſes ſolares unicè fiunt; ſed in plenilunio: facta enim eſt in die Paſchatis, qui incidebat in diem* XIV. *menſis Niſan: erant autem menſes lunares ſynodici, quorum primus dies ſemper incidebat in novilunium; ſicut decimusquartus, aut decimusquintus in plenilunium. Quia* 2. *fuit* univerſalis; *quia* 3. *per tres horas duravit. Quæ omnia cum intelligeret Dionyſius cum Apollophane Philoſopho, ipſe adhucdum Ethnicus, dixiſſe ſcribitur à Suida: aut Deitas patitur, aut compatitur ei, qui patitur. Voluit his tenebris Deus conteſtari.* α. *Judæorum cæcitatem.* β. *quam deteſtandum ſit Judæorum & Romanorum ſcelus, quod ne Sol quidem ferre poſſit.* γ. *iram ſuam, quam Solis deliquio ſubinde teſtatam fecit* Jer. XV. 9. Exech. XXXII. 7. 8. Joël. II. 10. 30. 31. & Cap. III. 14. 15. 16. δ. *Filium ſuum ſuſtinere iram ſuam propter hominum peccata.*

9. Exclamatio *Chriſti* prior verſ. 46—50. *Ubi eſt*

1. Tempus *exclamationis:* circa circiter nonam, *quæ reſpondet tertiæ noſtræ pomeridianæ.*

2. Argu-

2. Argumentum *exclamationis* : ELI, ELI, LAMAH SABACHTANI, Deus mi, Deus mi, quare dereliquiſti me. *Ex* Pſal. XXII. 2. *ut pſalmum illum ſibi appropriaret. Marcus habet pro* Eli, *Eloi* Marc. XV. 34. *quod Syriacum eſt, ſenſu eodem, niſi quod prius magis ſit Hebræum.* Σαβαχθάνι, *pro* Σαβακθάνι, *i. e.* שבקתני, *pro quo in Hebræo* Pſal. XXII. 2. *eſt* עזבתני: *E quo colligetur Chriſtum, neque veteri uſum fuiſſe Hebraico, neque puro Syriaco ſermone; ſed dialecto uſitata.* שבק *Syris idem ſonat, quod Hebræis* עזב. *Dereliquit autem Filium ſuum Deus*; 1. *non* ipſa *gratia*; *ſed gratiæ* ſenſu, *ut* Jeſ. XLIX. 14. *Sive* 2. *quoad* humanam *naturam, cruciatibus diriſſimis expoſitam: quâ deſtituebatur, non modo externa liberatione; ſed & omni ſolatio, externo, interno; corporis, animi; divino, humano, Sive* 3. *quod luctaretur cum triſtiſſima tentatione de ſui abjectione (quanquam abſque omni peccato) certabat enim cum mortis doloribus. Deum ſentiebat quodammodo alienum à ſe, & velut Judicem, ſibi iratum, & dolores vere* infernales, *peccatis noſtris debitas infligentem. Hic præcipuus ejus fuit conflictus, omnibus aliis durior.*

3. Calumniæ *duæ:*

א. Prior. Quidam: *non tam Romani, qui Eliam ignorabant, quam quidem Helleniſtæ Hebraice imperiti, qui exiſtimabant Eliam adhucdum eſſe venturum* Matth. XVII. 10. *Niſi forte verba hæc calumniaverint pervertendo, ut data opera, Chriſto illuderent. Hanc excipiebat ſecunda potatio cum aceto, parato, ex uſu Romanorum, ut crucifixis daretur, ſeu ad acerbitatem mortis infringendam; ſeu potius ad pellendum animi deliquium. Pro* καλάμῳ, *Johannes habet* ὑσσώπῳ περιθέντες, hyſſopo impoſuerunt: *ſeu quod baculus fuerit ex hyſſopo confectus; ſeu quod hyſſopus contuſus aceto ſpongiæ fuerit admixtus, ad amaritudinem augendam, ut adimpleretur vaticinium* Pſal. LXIX. 22.

ב. Poſterior *vſ.* 49. *Reliqui dicebant*: ſine videamus an Elias ſit venturus ad eum redimendum. *Sic* ἄφες *eſſet* prohibitivum, *ne offeras, ne appropinques: quod exiſtimarent, Eliam ſic facilius ad eum* ſolum *venturum: aliter vox poſſit eſſe pleonaſtica, ſubjunctivo ſequenti inſerviens, ut ſit*: age videamus.

10. Mors Chriſti vſ. 50. *poſt* repetitam *exclamationem ſuccedens, ſive potius de novo exclamaverit* τετέλεσται conſummatum eſt: *item*, Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum, *ut eſt* Joh. XIX. 28. *à quo ſpiritum dimiſit. Quod pro miraculo accepit Centurio, è quo colligebat, animam ejus à Deo ſuſcipi: accelerata quippe mors erat, antequam vires ejus naturales defeciſſent.* Ἀφῆκε τὸ πνεῦμα *dimiſit ſpiritum, idem quod* גוע; *pro quo Marcus* Cap. XV. 37. *& Lucas* Cap. XXIII. 46. *habent* ἐξέπνευσε, exſpiravit. *Eſt periphraſis mortis, qua anima corpus deſerit.*

Pars dogmatica.

Mediator ex voluntate Patris, maledictam crucis mortem ſuſcepit.

III. Mediator ergo, ex voluntate Patris ſui, pro ſuis maledictam crucis mortem ſuſcepit. Quod Scripturæ, (1) præter textum, exſerte *dicunt*, Phil. II. 8. Heb. II. 9. 10. 14. 15. Eph. II. 15. 16. & V. 2. 25. Col. I. 21. 22. Gal. III. 13. & ſignificant συνωνύμως 2 Cor. V. 21. &c. (2) *prædicunt* vaticiniis Pſal. XXII. 14. 17. 18. Jeſ. LIII. 4.–12. Dan. IX. 26. 27. Zach. XIII. 7. (3) *præfigurant*, non tantum in Iſaaco Gen. XXII. 2. 10. cum Heb. XI. 17. 18. & in ſerpente æneo Num. XXI. 9. 2 Reg. XVIII. 4. ſed etiam in quibuſvis ſacrificiis propitiatoriis Heb. IX. 12. 13. 14. 15. 22. 23. & ſacrificatione paſchatis 1 Cor. V. 7. cum Exod. XII.–& tandem (4) *inſinuant* omnibus illis locis, quæ ad ſanguinem Chriſti, (quo mors, & univerſa ejus paſſio connotantur) noſtri redemptionem referunt 1 Joh. I. 7. Heb. IX. 13. 14. 1 Pet. I. 19. Rom. III. 25. & V. 9. Eph. I. 7. &c.

Probatur Scripturæ teſtimoniis,

& ratio- IV. Mortem iſtam, multis etiam modis, dura exigebat neceſſitas, nata (1) ex *reatu* & demerito peccatorum noſtrorum Gen. II. 17. Rom. VI. 23. & V. 12. 1 Cor. XV. 22. (2) ex *juſtitia*, ſeu naturali Dei odio, verſus peccatorem Pſal. V. 5. 6. 7. Hab. I. 13. Rom. I. 32. 2 Theſſ. I. 6. (3) ex *veracitate* comminantis Dei Gen. II. 17. Ezech. XVIII. 13. cum Num. XXIII. 19. Pſal. LXXXIX. 15. (4) ex *miſericordia* & φιλανθρωπίᾳ, Patris pariter & ipſius Filii, verſus peccatorem perditum Joh. III. 16. Rom. V. 8. Eph. V. 2. (5) ex ipſa Chriſti *expromiſſione*, quâ, in æterno pacis conſilio, peccatoris, mortis rei, univerſam cauſam in ſe ſuſcepit. Pſal. XL. 7. 8. 9. Heb. VII. 22. à quo גואל *vindex* Job. XIX. 25. cum Jeſ. LIX. 20. & Levit. XXV. 25. & μεσίτης *Mediator* dicitur 1 Tim. II. 5. Heb. VIII. 6. & IX. 15. & XII. 24. cum Heb. X. 5. Jeſ. LIII. 10. 11. (6) ex propoſito Dei, manifeſtandi gloriam *miſericordiæ* ſuæ, in gratioſa peccatoris redemptione Rom. IX. 23. Eph. I. 5. 6. 7.

nibus, à multimodâ neceſſitate.

V. Eſt autem *mors* illa, quam expromiſſor pro ſuis ſuſcepit, actus ille *humiliationis*, quo univer-

Quid ſit mors.

ſam

ſam illam miſeriam, quæ ſuis ex peccato debebatur, in ſe ſuſcepit. Non eſt igitur 1. mera *paſſio*, quemadmodum mors noſtra; ſed *actio*, quatenus ſeipſum *humiliaſſe* dicitur Phil. II. 8. ſeſe Patri *obedientem* præſtitiſſe, ad mortem uſque. *Ibid.* vitam ſponte *depoſuiſſe* Joh. X. 11. 18. ſeipſum redemtionis *pretium dediſſe* Matth. XX. 28. 1 Tim. II. 6. Jeſ. LIII. 10. Nec 2. nudam ſuſcepit animæ & corporis diſſolutionem, in qua ſola mors noſtra conſiſtit: ſed univerſam illam *miſeriam*, quæ ſuis ex peccato debebatur: ſeu *idem* illud malum, quod ſuis ex peccato incumbebat, ſi non *ſpecie*, aut *numero* potius; ſaltem pondere & *valore*. Neque enim omnia & ſingula mala, quæ nobis ob peccatum imponi poterant, v. g. peſtem, cæcitatem, omniaque, quæ recenſentur Deut. XXVIII. 15.— in ſe admiſit, nec admittere potuit; v. g. privationem imaginis divinæ, & juſtitiæ originalis, æternitatem mortis, aliaque: attamen quoad *ſpecies*, eadem illa ſuſcepit, quæ nobis incumbebant perferenda: ad minimum quoad pondus ac *valorem*, noſtris miſeriis æquivalentia. Ut in morte hac, non tam veri ac proprii nominis fuerit *ſolutio*, qua, per Jureconſultos, *idem* præſtatur, quod eſt in obligatione; & quæ à creditore repudiari non poteſt: quam *ſatisfactio*, qua *tantundem* præſtatur, & quæ à creditore reprobari poteſt. Quo uno cautè obſervato, plurimæ difficultates, in negotio ſatisfactionis, evaneſcent.

Chriſti?

An eadem ſit, an æquivalens morti noſtræ?

Mors Chriſti triplex:

1. Naturalis, cujus hiſtoria per tres periodos, ex Euangeliſtis repræſentatur:

præparationis.

VI. Proinde, cum peccatis reatum contraxerimus, *triplicis* mortis; naturalis, ſpiritualis & æternæ: prout ſupra Lib. IV. cap. 4. docuimus; & expromiſſori Jeſu triplex aliqua mors ſuſtinenda fuit; nim. *primò* naturalis ſeu *corporalis*, cujus hiſtoriam uno quaſi calamo deſcribunt omnes Euangeliſtæ, per tres ejus *periodos*, quarum *prima*, *præparatoria* repræſentat ad mortem, numero decem: (1) *Prædictionem* mortis jam inſtantis Matth. XVI. 21. Marc. XIV. 1. Luc. XXII. 1. Joh. XIII. 1. (2) *Deliberationem* Judæorum de occiendo Chriſto Matth. XXVI. 3. 4. 5. (3) *Unctionem* Bethaniæ factam, à muliercula, in domo Simeonis Leproſi Matth. XXVI. 6.—13. Marc. XIV. 3. Luc. VII. 37. 38. Joh. XI. 2. & XII. 3. (4) *Proditionem* Judæ Matth. XXVI. 14. 15. 16. Marc. XIV. 10. 11. Luc. XXII. 3. 4. 5. 6. (5) *Uſum* & abrogationem Paſchatis Matth. XXVI. 17.—21. Marc. XIV. 12.—18. Luc. XXII. 7.—17. (6) *Inſtitutionem* S. Cœnæ Matth. XXVI. 26.—31. Marc. XIV. 22.—27. Luc. XXII. 19. 20. (7) *Lotionem* pedum diſcipulorum ſuorum Joh. XIII. 3.—17. (8) *Detectionem* proditoris ſui Matth. XXVI. 21—26. Marc. XIV. 17. 22. Luc. XXII. 21. 22. 23. Joh. XIII. 21—31. (9) *Prædictionem ſcandali*, fugæ & abnegationis diſcipulorum Matth. XXVI. 31—35. Luc. XXII. 31—39. Marc. XIV. 27—32. (10) *Compoſitionem* contentionis inter diſcipulos, ſuper prærogativa Luc. XXII. 24.—31. *Secunda* periodus, ipſam repræſentat *paſſionem* & *mortem* Chriſti, per quatuor actus: quorum. A. *primus* ea habet, quæ in *horto Oliveti* ei obvenerunt, ſcil. tum *agonia* Matth. XXVI. 36—46. Marc. XIV. 32—42. Luc. XXII. 39—46. Joh. XVIII. 1.: tum *traditio* in manus Judæorum Matth. XXVI. 47—56. Marc. XIV. 43—53. Luc. XXII. 47—54. 63. 64. 65. Joh. XVIII. 3—13. B. *Secundus* actus ea habet, quæ cum eo acta ſunt in *curia Pontificis*, nim. (a) examen Matth. XXVI. 57. 59—63. Marc. XIV. 53. 55—61. Luc. XXII. 54. Joh. XVIII. 19—24. (b) lapſum & converſionem Petri Matth. XXVI. 58. 69. Marc. XIV. 54. 66— Luc. XXII. 55—62. Joh. XVIII. 15—18—25. 26. 27. (c) condemnationem Matth. XXVI. 65—69. Marc. XIV. 61—66. Luc. XXII. 66— C. *Tertius* actus ea recenſet, quæ cum eo acta ſunt coram Pilato: quoad (1) *deductionem* ad Pilatum Matth. XXVII. 1. 2. Marc. XV. 1. Luc. XXIII. 1. Joh. XVIII. 28. cui conjuncta fuit deſperatio & ſuſpendium Judæ Matth. XXVII. 3—10. (2) *accuſationem* Judæorum, & examen Pilati Matth. XXVII. 11—14. Marc. XV. 2—6. Luc. XXIII. 2—12. Joh. XVIII. 28—39. (3) *juſtificationem* Pilati Matth. XXVII. 15—24. Marc. XV. 7—14. Luc. XXIII. 4. 13—23. Joh. XVIII. 38— & XIX. 4—15. (4) *flagellationem* Matth. XXVII. 26. Marc. XV. 15. Joh. XIX. 1. (5) *condemnationem* Matth. XXVII. 26. Marc. XV. 15. Luc. XXIII. 24. 25. Joh. XIX. 16. D. *Quartus* actus ea refert, quæ circa *crucifixionem* facta ſunt: penes quam occurrunt, α. eductio ad Golgotha, & in ea concio ad lugentes fœminas Luc. XXIII. 26—31. Matth. XXVII. 27—33. Marc. XV. 16—22. Joh. XIX. 16. 17. β. potatio aceto facta cum felle admixto, & interceſſio pro crucifigentibus Matth. XXVII. 33. 34. Marc. XV. 23. Luc. XXIII. 32. γ. crucis ἐπιγραφὴ Joh. XIX. 19—25. Matth. XXVII. 37. Marc. XV. 26. Luc. XXIII. 38. δ. cura Matris demandata Johanni Joh. XIX. 25. 26. 27. Matth. XXVII. 55. 56. Marc. XV. 40. Luc. XXIII. 49. cum contumeliis, ipſi in cruce pendenti, ab omni hominum genere, illatis Matth. XXVII. 38—45. Marc. XV. 27—33. Luc. XXIII. 35. 36. 37. ε. converſio latronis, eclipſis ſolaris, & querela de deſertione divina Matth. XXVII. 44. 45. 46. Marc. XV. 33. 34. Luc. XXIII. 39—44. ζ. querela de ſiti, proteſtatio de conſummatis omnibus, demandatio animæ ſuæ in manus paternas, & mors Joh. XIX. 28. 29. 30. Matth. XXVII. 47—50. Marc. XV. 35. 36. 37. Luc. XXIII. 45. *Tertia* periodus habet confectaria mortis & crucifixionis: nim. ℵ. miracula, quæ ſucceſſerunt morti Matth. XXVII. 51—55. Marc. XV. 38. 39. Luc. XXIII. 44—49. ב. ſepultura, de qua ſuo loco.

ipſius paſſionis & mortis, per actus quatuor.

1.

2.

3.

4.

& confectariorum.

Mors Chriſti, naturalis, eadem ſere fuit cum

VII. Ex his mortis naturalis periodis, certum eſt, ipſum non modo verè & propriè mortuum eſſe; ſed *eandem* etiam ſic ſatis ſuſcepiſſe mortem, quæ nobis incumbebat ex peccato. Ac proinde, ſicut

morte noſtrâ: ſicut mors noſtra ſuas habet *partes*, quoad damnum, & quoad ſenſum; & ſuos *gradus*, quoad inchoationem, & quoad conſummationem, atque etiam his admixtam qualemcunque moderationem; juxta ea quæ docuimus lib. IV. cap. 4. §. XIII. XIV. ita & mors naturalis Chriſti, ſuam habuit א. *inchoationem*, & in eâ, præter connatam ſibi mortalitatem, (1) debilitationem, variis excogitationibus, deductionibus è loco in locum, impoſitione crucis, aliiſque, extrinſecus ſibi illatam Pſal. XXII. 1. (2) quod, ex diſcipulis, fuerit à Judâ proditus Matth. XXVI. 47—50. à Petro abnegatus Matth. XXVI. 69—74. ab omnibus deſertus vſ. 56. (3) ab omni hominum genere, præſertim à primariis, inſanus, dæmoniacus, Samaritanus, commeſſator, profanus, impoſtor, blaſphemus, ſeductor, magus, rebellis & alieni regni invaſor, proclamatus Joh. XIX. 7. 12. Matth. XXVI. 65. Luc. XXIII. 2. quod à populo fuerit reprobatus, peſſimo ſicario, poſtpoſitus Matth. XXVI. 20—25. & inter latrones medius crucifixus Joh. XIX. 18. (4) veſtibus nudatus Matth. XXVII. 28. 29. (5) Quod porro fuerit apprehenſus, huc illuc à curiâ ad curiam, probroſe raptus, quaſi latro Matth. XXVI. 50. 55. 56. & XXVII. 2 Marc. XIV. 46. 48. 49. Luc. XXII. 52. 53. 54. Joh. XVIII. 12. (6) Quod judicia iniquiſſima, tam *eccleſiaſtica*, ſub Pontificibus, Annâ & Cajapha Joh. XVIII. 13. 14. 19—24. Matth. XXVI. 57. 59.—66. & XXVII. 1. Marc. XIV. 53. 55—64. Luc. XXII. 66. 71. & XXIII. 1. 2.: quam *politica*, ſub Pilato, & ſub Herode Tetrarcha Matth. XXVII. 11. 26. Marc. XV. 2—15. Luc. XXIII. 1—25. Joh. XVIII. 28—40. & XIX. 1—16. (7) Quod fuerit irriſus, conſputus, percuſſus, coronâ ſpinea carnificatus, primò quidem apud Cajapham Matth. XXVI. 67. 68. Marc. XIV. 65. Luc. XXII. 63. 64. 65. deinde apud Herodem Luc. XXIII. 11. denique apud Pilatum, ejuſque miniſtros & milites Matth. XXVII. 26.—31. Marc. XV. 16.—20. Porro (8) quod, ut furcifer, nudato corpore, in loco infami, inter duos latrones, truculentum, probroſum & maledictum ſupplicii genus, fuerit expertus: præviis etiam mille contumeliis, potatione, felle & myrrhâ delibutâ, ſarcaſtica tituli inſcriptione Matth. XXVII. 31. 33.—49. Marc. XV. 20. 22—36. Luc. XXIII. 25. 32. 33. 35—39. Joh. XIX. 16—20. Gal. III. 13. Tandem (9) in omnibus corporis *partibus* & *membris* paſſus eſt: *aures* ſarcaſmis fuerunt repletæ Matth. XXVII. 39. 40.: *caput* arundine quaſſatum *Ibid.* vſ. 30. & ſpinis laceratum *Ibid.* vſ. 29.: *corpus* flagellatum *Ibid.* vſ. 26.: *os* aceto & felle potatum *Ibid.* vſ. 34. Marc. XV. 23.: *facies* ſputo dehoneſtata Matth. XXVII. 30.: *humeri* crucis ligno onerati Luc. XXIII. 26.: *latus* perforatum Joh. XIX. 34.: *brachia* per crucem extenſa, *manus* ac *pedes* clavis cruci affixa Pſal. XXII. 17. 18. Matth. XXVII. 35.: *ſanguis* ex omnibus venis profuſus Joh. XIX. 34.: *cor* angore liquefactum Pſal. XXII. 15. &c.

quoad inchoationem: (margin)

ratione perpeſſionum, (margin)

ratione mitigationis: Quibus interim, perinde ac morti noſtræ, *mitigatio* qualiſcunque adfuit: A. in potentiæ & majeſtatis divinæ manifeſtatione, quâ captores voce proſtravit Joh. XVIII. 6. auriculam Malchi ſanavit Luc. XXII. 50. 51. B. quod ab Angelo confirmatus Luc. XXII. 43 C. innocentiæ teſtimonium multiplex, ab ipſo Judice, & ejus uxore Matth. XXVII. 18. 19. 24. Marc. XV. 10. 14. Luc. XXIII. 4. 14. 20. 22. Joh. XIX. 4. 6. imo ab ipſo ſui proditore Matth. XXVII. 3. 4. 5. & à ſpectatoribus aliis Luc. XXIII. 47. D. auxilium Simonis Cyrenæi, & turbæ compaſſio Luc. XXIII. 26—31. Matth. XXVII. 32. Marc. XV. 21. Et hæc fuit mortis naturalis inchoatio:

quoad conſummationem. habuit præterea ב. *conſummationem* ſuam, per quam anima divulſa fuit à corpore Luc. XXIII. 46. Matth. XXVII. 50. Joh. XIX. 30. manente interim inviolata unione hypoſtatica, unde *Dominus gloriæ* crucifixus dicitur 1 Cor. II. 8. & *Dominus* jacuiſſe in ſepulchro Matth. XXVIII. 6. Ab hac porro conſummatione, mors hæc fuit α. *vera*, non ſimulata aut ficta: quippe verâ ſegregatione partium eſſentialium, corporis & animæ, procurata Luc. XXIII. 46. Matth. XXVII. 50, β. *violenta* quidem, quatenus ab externis cauſis illata fuit, ſed γ. *naturalis* tamen, quatenus à cauſis naturaliter efficacibus, fuit procurata: niſi quod δ. & *ſupernaturalis* dici queat, ac *voluntaria* etiam, quatenus vitam pro lubitu depoſuit Joh. X. 18. ſeipſum tradidit Eph. V. 2. & variis miraculis ſupernaturaliter fuit condecorata: Solis extraordinariâ obtenebratione Matth. XXVII. 45. Luc. XXIII. 44. 45. aulæi fiſſurâ Matth. XXVII. 51. Luc. XXIII. 45. terræ motu, petrarum hiatibus, monumentorum aperturâ, mortuorum reſurrectione Matth. XXVII. 51. 52. 53. Hactenus mors Chriſti naturalis. Suſtinenda ei fuit.

2. Mors Chriſti ſpiritualis: non eadem quidem cum noſtrâ;

VIII. *Secundo ſpiritualis*, non eadem quidem *ſpecie* aut *numerò*, quæ nobis incumbebat ex peccato; ſed ſimilis tamen, & *eadem* etiam valore & pretio. Quando enim nobis mors ſpiritualis incumbit, quæ concludit *privationem imaginis divinæ*, & *juſtitiæ originalis* cum ſervitute peccati, mundi, Satanæ, carnis conjuncta; prout lib. IV. cap. 4. §. 8. 9. 10. 11.: in Chriſtum *iſta* quidem cadere non potuit mors ſpiritualis: fuiſſet enim, non modo ineptus ad munus mediatorium; ſed etiam θεάνθρωπος peccator: fuit ergo malum aliquod triſte *ſpirituale*, morti noſtræ ſpirituali analogum, valore & pondere idem cum noſtra morte ſpirituali.

ſed noſtræ tamen analoga & æquivalens, quinque articulis integra.

Fuit igitur morte ſuâ *ſpirituali*, Chriſtus (1) orbatus *gaudio* & delectatione, quam anima ejus ex fruitione Dei, & plenitudine gratiæ, hauſiſſe alias potuiſſet: eo quod, pro nobis *peccatum* factus, objectum iræ divinæ eâdem opera fieri debuerit 2 Cor. V. 21. cum Pſal. XXII. 2. 3. Jeſ. LIII. 10. (2) iram divinam, ob ſuſcepta in ſe peccata

noſtra deguſtavit Apoc. XIX. 15. ac poteſtati *tene-*
1. *brarum* vexandus, fuit expoſitus Joh. XII. 27. Et in his proprie fuit ille *calix*, qui Chriſto à Patre ſuo propinatus fuit, ebibendus Matth. XXVI. 39. Luc. XXII. 34. *Ira* autem divinæ objectum præſtitit, non abſolutè, quoad *affectum* divinum; erat enim filius ille ſibi adeo *dilectus* Matth. III. 17. & XVII. 5. ſed quoad *effectum*, ſeu pœnas illas, quæ ipſi, ex ſuſcepto reatu noſtro, debebantur
2. Nec *ſubjectio* ad poteſtatem tenebrarum, fuit ad *ſervitutem* propriè dictam; ſed ad *vexationem* tantum: idque non *ſemper*; ſed ad tempus tantum, quoad ſerpenti caput contriviſſet Gen. III. 15.
3. Conf. Joh. XIV. 30. Hinc (3) *anima* ejus tantam triſtitiam, horrorem, pavorem, concepit: non tantum in *horto*; ſed etiam *antea* Luc. XII. 50. Joh. XII. 27. Matth. XXVI. 37. 38. Ex his etiam nata
4. eſt (4) *deprecatio* vehemens, animum attonitum oſtendens, & naturam talem, quæ mortis *acerbitatem* fugerit, ſine quo pœnam non ſuſtinuiſſet: quæ tamen omnia, cum profundiſſimâ *ſubjectione* ad voluntatem divinam, fuerunt ſociata Joh. XII. 27. Matth. XXVI. 39. Marc. XIV. 35. Luc. XXII. 42. Conf. Heb. V. 7. Atque etiam (5) *ſudor ſanguineus*, verus ſanè, & angoris vehementia ei extortus Luc. XXII. 44. conf. Gen. XLIX. 11. Jeſ. LXIII. 2. Apoc. XIX. 13. Morti huic ſpirituali acceſſit.

3. Mors Chriſti æterna.

IX. *Tertiò* mors *æterna*, noſtris peccatis debita, ut ſupra lib. IV. cap. 4. §. XV. XVI. licet non acceſſerit *æternitas* mortis; eo quod 1. iſta ad *eſſentiam* pœnæ non pertineat, ſed à conditione *puniti* accedat, quando ille talis eſt, ut ferendo, pœnam non poſſit exhaurire Matth. XVIII. 34. Quod 2. peccatum, infinitam lædens Dei majeſtatem, *uno* tantum modo, infinitam demereatur pœnam, vel *intenſive*, ſeu pondere infinitam, quam mera creatura ſuſtinere nequit; vel *extenſive* ſeu duratione infinitam: cum igitur Servator θεάνθρωπος, pœnam ſuſtinuerit *pondere* & valore infinitam; neceſſum non erat, ut *duratione* infinitam, ſeu æternam admitteret. Cum præſertim 3. ineptum præſtitiſſet ipſum hæc mortis *æternitas*, iſtis officiis mediatoriis, quæ poſt mortem ipſi incumbebant præſtanda. *Æternam* igitur mortem ſuſcepit, à quâ dicitur κατάρα *maledictio* factus Gal. III. 13. & in ejus ſignum, ligno ſuſpendi voluit. Sed æternam iſtam mortem admiſit, quoad ſua *eſſentialia* tantum; nequaquam quoad *circumſtantialia* illa, quæ in damnatis eam concomitantur. Et quænam tandem mortis *æternæ* ſunt eſſentialia? Reſp. Quantum ad pœnam *damni*; ſegregatio à gratioſa præſentia, conſpectu & fruitione Dei, ut ſummi boni: quantum ad pœnam *ſenſus*, eſt tortura intolerabilis *animæ* & corporis Matth. XXV. 41. 2 Theſſ. I. 9. utrumque ergo horum, ſi ſuſtinuit Servator, utique *eſſentialia* mortis *æternæ* ſuſtinuit; ſed ſuſtinuit; quoad pœnam quidem *damni*, quando derelictus à Patre omni ſenſu conſolationis & lætitiæ ſpiritualis, exutus ad tempus, ejulare coactus eſt: *Deus mi, Deus mi, quare dereliquiſti me?* Matth. XXVII. 46. Marc. XV. 34. ex Pſal. XXII. 2: quoad pœnam *ſenſus*, quando, in *maledictione* Gal. III. 13. extrema iræ & judiciorum Dei ſubiit Apoc. XIX. 15. *dolores mortis* expertus Act. II. 24. imo à *doloribus mortis circumdatus, & à doloribus inferni occupatus fuit* Pſal. XVIII. 5. 6. 7. iſtiſque omnibus, *animam* ſuam *contriſtatam* queritur *ad mortem* uſque Matth. XXVI. 38. & *cor* ſuum factum *ſicut cera*, quæ ſe *liquefecerit in medio viſcerum ſuorum* Pſal. XXII. 15. agnoſcitque, animam ſuam *ad infernum*, in quo mors æterna perferri conſuevit, detruſam Pſal. XVI. 10. Conf. XXX. 4. & LXXXVI. 13. de quo plura cap. ſeq.

Quod & quatenus à Chriſto ſuſcepta.

X. Ex dictis ergo Sole clarius eſt, Mediatorem paſſum eſſe, non *corpore* tantum; ſed *animâ* etiam, & eâ potius quidem: ideo quod (1) non Scriptura tantum παθήματα ad animam diſertè referat Pſal. XXII. 15. Jeſ. LIII. 10. Matth. XXVI. 38. Joh. XII. 27. ſed (2) ipſa etiam peccati noſtri natura, utpote ab animâ potiſſimum oriundi Marc. VII. 19.--23. pœnam exigat, expromiſſoris animæ infligendam, ſi modo à cruciatibus animæ, ſuos clientes feliciter liberare vellet. Quin &, ex eadem ratione, non in parte animæ tantum *inferiore*, ut loquuntur, ſeu *ſenſitiva*; ſed & *ſuperiore*, ſeu *rationali*: cum non modo in Scripturis per *cor* (quo ſe pati Servator querulatur Pſal. XXII. 15.) paſſim intelligatur *voluntas*, facultas animæ *rationalis*; ſed & à *corde* noſtro ſcaturire dicantur peccata noſtra Matth. XV. 18. 19. 20. Neque *mediantibus* corporis doloribus tantum, paſſa eſt anima Chriſti, per ſolam ſympathiam; ſed *immediate* etiam, quod ex his angoribus patet, quæ in Gethſemane perpeſſus eſt, cum corpus hilum necdum pateretur, cum exclamaret: *anima mea contriſtata eſt ad mortem uſque* Matth. XXVI. 38. cum inciperet λυπεῖσθαι, ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν Matth. XXVI. 37. 42. Marc. XIV. 33. 36.

Paſſus eſt Servator non corpore tantum; ſed & anima.

XI. Cuncta iſta ſeu corpore, ſeu animâ tenus, Mediator perpeſſus eſt, nec ut *homo* tantum; nec ut *Deus* tantum: ſed ut θεάνθρωπος, ut Deus & homo ſimul, ſic ut, pro natura, ἀποτελεσμάτων θεανδρικῶν, quælibet natura ſuum contulerit ad παθήματα Chriſti: dum humana natura ſola ſuſtinuit & perpeſſa eſt (cum in divinam naturam non cadat potentia paſſiva Mal. III. 6. Jac. I. 17. & multo minus *mors*, eo quod ſit ἄφθαρτος Rom. I. 23. 1 Tim. I. 17. & VI. 16.) divina natura paſſionibus *pondus*, valorem & pretium infinitum præſtitit, ut eſſent παθήματα *Dei* Act. XX. 28. & *ſanguis filii Dei* 1 Joh. I. 7. aptus, qui nos *purget ab omni peccato*.

Paſſus eſt, non ut homo, nec ut Deus tantum; ſed ut Deus & homo ſimul.

XII. *Cauſam* univerſæ mortis, *primam* & præcipuam, Chriſtus habuit *Deum*, Patrem proprium,

Cauſa mortis

Chriſti ſuprema, Deus fuit.

prium, ſupremum Judicem Jeſ. LIII. 6. 10. Zach. XIII. 7. 2 Cor. V. 21. Act. II. 23. & IV. 28. unde querulatur: *Deus mi, Deus mi, quare dereliquiſti me?* Pſal. XXII. 2. Nec *uno* modo, Deus occupatus fuit circa παθήματα & mortem filii ſui: nim. (1) *prædefiniendo* Act. II. 23. & IV. 28. Rom. VIII. 29. Luc. XXIV. 26. 46. Act. XVII. 3. (2) *prædicendo* Pſal XXII. — Jeſ. LIII. — Zach. XIII. 7. Dan. IX. 26. (3) *ſuſtentando* patientem Pſal. XXII. 12. cum 25. (4) *permittendo* inimicis Joh, XIX. 10. 11. (5) *limitando* Act. IV. 28. Joh. XIX. 31. 32. 33. (6) in ſibi præſtitutum finem *dirigendo* 2 Cor. V. 21. Jeſ. LIII. 5. Cauſam quaſi *moventem* Deus habuit; A. *Gratiam* & miſericordiam verſus peccatorem Rom. IX. 23. cum 2 Cor. V. 21. Jeſ. LIII. 6. Rom. VIII. 32. B. *Juſtitiam* vindicativam, verſus expromiſſorem filium Rom. III. 22. & VIII. 3. C. *Gloriam* utriuſque, & gratiæ & juſtitiæ Rom. III. 25.

Cauſæ ſecundæ fuerunt homines, omne genus.

XIII. Cauſas præterea *ſecundas* habuit *homines*, omne genus: (a) *Amicos* Zach. XIII. 6. *fucatos* pariter, ut proditorem Judam Matth. XXVI. 14. 15. 16. 47. 48. 49. 50. & *ingenuos*, Petrum quidem abnegatorem *Ibid.* verſ. 69. -- &c. (b) *inimicos*: A. *Eccleſiaſticos*, Pontifices, Sacerdotes, Phariſæos, Scribas, Seniores, Sanhedrim *Ibid.* verſ. 57. — 69. & cap. XXVII. 1. &c. B. *Politicos*, tam *Principes* Pſal. II. 2. Herodem Tetrarcham, & Pilatum Legatum Cæſareum Act. IV. 27. Matth. XXVII. 2. — Luc. XXIII. 7. 8: quam *miniſtros Ibid.* 11. C. *Militares* Matth. XXVII. 27. Luc. XXIII. 36. Joh. XIX. 2. 23. 24. 32. 34. Marc. XV. 16. (*a*) Judæos pariter & Gentiles Act. IV. 27. (*b*) Doctos & idiotas (*c*) Viros & fœminas Matth. XXVI. 69. 71. & XXVII. 19. 55. (*d*) Univerſam turbam *Ibid.* verſ. 39. 40. ſcil. ut, ſicut ab omnibus; ita pro omnibus, mortem guſtaret Heb. II. 9.

Fructus mortis Chriſti.

XIV. *Fructus* & effectum univerſæ iſtius mortis, (1) in *genere* quidem, eſt *ſatisfactio* pro peccatis noſtris, quatenus eam mortem ſuſtinuit, quæ peccatis noſtris, ex juſtitiâ, veracitate, & lege divina debebatur Jeſ. LIII. 4 — 10. Gal. III. 13. 2 Cor. V. 21. Rom. VIII. 3. &c. quam ſuo loco, ξὺν Θεῷ, ex profeſſo docebimus. Ex qua in *ſpecie* (2) profluebat electorum univerſalis *redemtio* Matth. XX. 28. 1 Tim. II. 6. Matth. I. 21. Hinc porro (3) *reconciliatio* noſtri cum Deo Rom. V. 1. 6. 7. 8. 2 Cor. V. 19. 21. Inſuper (4) liberatio ab *ira* Dei Rom. V. 2. 1 Theſſ. V. 9. Etiam (5) à *maledictione* legis Gal. III. 13. Rom. VIII. 3. (6) à poteſtate *Satanæ* Heb. II. 14. 15. (7) à *morte* & inferno 1 Cor. XV. 54. 55. 56. 57. Rom. VII. 24. Ex adverſo (8) *benedictio Abrahæ* Gal. III. 14. Joh. III. 14. 15. & (9) *vita* æterna *Ibid.* verſ. 16.

Hujus rei fundamentum duplex.

XV. Horum omnium *fundamentum* in his duobus potiſſimum eſt: 1. Quod abſque omni *propria* culpa, planè innocens, cuncta illa perpeſſus eſt Jeſ. LIII. 9. 2 Cor. V. 21. 1 Pet. II. 22: ac proinde, ex *juſtitia* Dei, mortem, quæ ſolis peccatoribus debebatur Gen. II. 17. Rom. VI. 23. Rom. V. 12. *pro ſe* ſuſtinère non potuerit; & hinc, cum ſuſtinuerit, non niſi pro *aliis* ſuſtinuerit. 2. Quod ſeipſum vadem & expromiſſorem, in æterno pacis conſilio, pro nobis ſtiterit Heb. VII. 22. Pſal. XL. 7. 8. Jeſ. LIII. 4.

Nec tamen pro omnibus & ſingulis mortuus eſt,

XVI. Interim tamen, quæ perpeſſus eſt; non pro *omnibus & ſingulis* peccatoribus capitatim, perpeſſus eſt: nominatim non pro his, qui in propria *perſona condemnantur* Rom. VIII. 33. 34. utpote pro quibus, jamjam moriturus, ne *orare* quidem voluit Joh. XVII. 9: licet interim ejus mors omnibus & ſingulis liberandis (ex infinita perſonæ ſuæ *dignitate* 1 Joh. I. 7. Act. XX. 28. infiniti valoris exiſtens) per ſe ſufficere potuiſſet; ſi modo, ex voluntate Patris, omnibus eam *deſtinare* voluiſſet. Interim illam *quibuſvis* citra diſcrimen deſtinavit 1 Tim. II. 6. nominatim omnibus *credentibus* Joh. III. 14. 15. 16. *populo* ſuo Matth. I. 21. *ovibus* ſuis Joh. X. 15. *filiis* Heb. II. 10. *fratribus* ſuis *Ibid.* verſ. 17. & quotquot per ipſum, viva *fide* ad Patrem accedunt Heb. VII. 25. & *ſeriò volunt* per ipſum ſervari Apoc. XXII. 17. Jeſ. LV. 1. Matth. V. 6.

Sed pro quibuſvis tamen, nominatim pro ſuis.

Pars elenchtica.

Quæritur 1. An Chriſtus verè paſſus & mortuus ſit?

XVII. Circa paſſiones & mortem Chriſti quæritur *primò*, an verè paſſus & mortuus fuerit Chriſtus? Manichæi, Gnoſtici, Theopaſchitæ, & Aphtharto-docetæ, hæretici veteres, nugabantur, Filium Dei paſſum ac mortuum eſſe, κατὰ δόκησιν καὶ φαντασίαν tantum; ut qui revera habuerit corpus ἄφθαρτον, id eſt; τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν ἀνεπίδεικτον, *quod paſſiones phyſicas admittere non poſſet.* Muhammedani item Chriſtum, ante ſui crucifixionem, ad ſidera abreptum volunt, ut non niſi opinione Judæorum crucifixus ſit. Cæterùm inter hos, qui Chriſtum profitentur, noſtro tempore non ſunt, qui ore quidem non profiteantur, atque etiam propugnent, Chriſtum ὄντως ac propriè mortuum eſſe. Idemque nominatim etiam agunt Lutherani, quamvis interim cum eorum hypotheſibus vix ac ne vix quidem conciliari poſſit: dum enim ſtatuunt, per unionem hypoſtaticam, humanæ naturæ communicatas eſſe proprietates divinas, & inter eas nominatim omnipræſentiam; concipi ſanè non poteſt, qui caro omnipræſens ab anima ſua verè & propriè divelli, eoque Chriſtus propriè mori potuerit: Reformati, per veram partium eſſentialium ſeparationem, mortuum profitentur. Quod 1. Scriptura infinitis locis mortem illam doceat, imò ipſam animæ & corporis divulſionem Luc. XXIII. 46. Matth. XXVII. 50. Marc. XV. 37. Joh. XIX. 30. Quod 2. Scriptura Vet. Teſt. ſæpius prædixerit mortem Jeſ. LIII. 10. Dan. IX. 26. Quod 3. tot victimis, verè morientibus, præfigurarit. Quod

Rationes Reformatorum.

4. verè à mortuis reſurrexerit Matth. xxviii. 6. Marc. xvi. 6. Luc. xxiv. 6. Joh. xx. 9. Quod 5. aliàs mortem, noſtris peccatis dictatam & competentem, reverà non ſuſtuliſſet Jeſ. liii. 4. proinde nec ſatisfeciſſet, noſque adhuc eſſemus in peccatis noſtris 1 Cor. xv. 3. 4. 13. 14. 16. 17. 18. Nec eſt, quod

Objectio fundamentalis,

ullâ quidem cum ſpecie, adverſus fundamentalem hanc veritatem objici poſſit; quam, ſi verè mortuus fuiſſet, verus homo non manſiſſet, cum homo mortuus non ſit homo; & conſequenter etiam non fuiſſet verus θεάνθρωπος: quem nodum, qui multos egregriè torquet, ſic ſolvi poſſe exiſtimamus, negando, ipſum ſub morte, verum hominem non fuiſſe: quamvis *merus* homo mortuus, *verus* homo non ſit; eo quod ſeparatione partium ſemel factâ, nulla omninò apud ipſum ſit partium eſſentialium unio ſuperſtes, à quâ homo dici & eſſe poſſit; ſecus tamen fit apud θεάνθρωπον, cujus partes eſſentiales, corpus & anima, licet *immediata* unione ſublatâ, fuerint divulſæ: *mediata* tamen unione, manſerunt copulatæ in perſonâ divinâ: unde Deus, ſeu divina natura, ipſum in ſepulchro non *deſeruiſſe* dicitur Act. ii. 27. ex Pſal. xvi. 10.

2. An per mortem redactus ſit in ſtatum non-exiſtentiæ?

Sententia Socinianorum.

XVIII. *Secundo* quæritur, an Chriſtus per mortem ſuam redactus ſit in ſtatum *non-exiſtentiæ*, Sociniani, quia ſtatuunt, mori nihil aliud eſſe, quam *non amplius* exiſtere, (quatenus per mortem, *corpus* quidem relabatur in perpetuum cinerem; & *anima*, quæ ipſius non eſt, niſi *virtus* aliqua & efficacia Dei, redeat ad Deum, h. e. *relabatur* in Deum. Vid. *Compendiol. Socin.* confut. à Cl. Cloppenburg. cap. viii. & Smalc. *de divinit. Chr.* cap. xiii.) & Chriſtum, *tunc cum mortuus eſſet, fuiſſe in eadem conditione, in qua omnes alii mortui ſunt* (ut loquitur Smalcius loco *citato*) eâdem operâ ſtatuunt, Chriſtum poſt mortem, uſque ad ſuam reſurrectionem (quæ ipſis nihil aliud eſt, quam *iterum exiſtere*) *non exſtitiſſe*: quod etiam Deus perſuaſum nobis voluerit, ejus ſepulturâ ac deſcenſu in infernum: qui itidem ipſis non eſt, niſi ſtatus *non-exiſtentiæ*, quem ingrediantur *omnia morientia*, tam bruta quam homines; tam pii quam impii, niſi quod pii (ſub N. T.) per reſurrectionem, reducendi veniant ad ſtatum *exiſtentiæ*. Ex adverſo Chriſtiani omnes exiſtimant, ut mors eſt in *genere*; ita & mortem Chriſti non fuiſſe niſi veram animæ & corporis ſeparationem.

Argumenta Orthodoxorum.

Quod exſertè Scriptura teſtetur, (1) *animam* ejus per triduum mortis exſtitiſſe, in manum Patris commendatam Luc. xxiii. 46. Pſal. xxxi. 6. (2) *corpus* ejus exſtitiſſe, vel in cruce, vel in ſepulchro Matth. xxvii. 59. 60. (3) totum compoſitum: *non vidiſſe corruptionem*, & multo minus *non-exiſtentiam* Pſal. xvi. 10. Act. ii. 31. & xiii. 35. Etiam (4) ipſo mortis die, cum latrone converſo, exſtitiſſe *in paradiſo* Luc. xxiii. 43. Addam (5) quod vitam *habuerit in ſeipſo* Joh. v. 26. quod ſit ipſa *vita* Joh. xiv. 6. & potentiam habeat *indiſſolubilis vitæ* Heb. vii. 16. 1 Cor. xv. 45. Non dicam (6) quod hac ratione, Chriſtus bis, ἐξ οὐκ ὄντων emerſiſſet; ſemel in incarnatione, & iterum in reſurrectione. Plura hujus generis, ſuo loco de *reſurrectione carnis*.

Objectiones Socinianorum.

Argumenta pro Socinianis, Smalcius adducit *loco citato*: A. Quod dicatur ſeipſum *inanîviſſe* Phil. ii. 7. Reſp. Iſtud verò, ἑαυτὸν ἐκένωσε, quomodocunque torqueatur, per *annihilationem* explicari nullo modo poteſt, quin agnoſcatur in perſonâ Chriſti natura duplex, quarum una, vi majore alteram in *nihilum* redegiſſet, quæ quidem vis major, non poteſt eſſe alia, quam τῆς θείας φύσεως, ſeu Dei ipſius, cujus eſt ex nihilo creare: ἐκένωσε autem Apoſtolo, non notat ſtatum Chriſti mortui; ſed viventis gratiam, quâ ipſe, vivens in carne, ad humilem obedientiam vitæ & mortis, ſe ſtitit Patris ſervum. B. Quod hac ratione, *generationi* aſſimiletur reſurrectio Act. xiii. 32. 33. & Chriſtus, per reſurrectionem, dicatur *hodie genitus*, ex Pſal. ii. 7. Reſp. Non eſt verum, quod generationi aſſimiletur reſurrectio Chriſti Act. xiii. 32. 33. neque ſequitur ex eo, quod aſſertioni ſuæ, de excitato ex mortuis Jeſu, Apoſtolus attexit iſta: *ut etiam in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt, filius meus es tu, ego hodie genui te*: verùm hoc agit Apoſtolus, ut doceat, die reſurrectionis Chriſti, potenter ipſi à Patre vindicatum & aſſertum eſſe nomen iſtud *filii*, Angelorum nomine excellentius, cujus nulla eſt vera definitio, extra generationem æternam, ante omnem creaturam: conferenda enim hic loca Heb. i. 4. 5. & Rom. i. 4. C. Quod mortui in Scripturis ſubinde dicantur *non eſſe* Matth. ii. 18. ὅτι οὐκ εἰσί Jer. xxxi. 15. אינם quibus parallela exſtant Pſal. civ. 35. Thren. v. 7. Reſp. pro ratione vitæ præſentis tranſitoriæ 1 Cor. vii. 29. 30. non aliud volunt illa loca, quam mortuos non eſſe amplius in civitatibus & familiis, aut inter vivos.

3. An Meſſias debuerit pati & mori?

XIX. *Tertio* quæritur: an Meſſias, ex tenore Vet. Teſtamenti, debuerit pati & mori? Judæi duplicem Meſſiam ſibi fingunt: alterum Ben *Joſeph* ſeu Ephraim, cujus nomen futurum ſit, *Nehemias filius Huſiel*, hunc variis ærumnis & ipſi etiam morti obnoxium fore, paſſim ferunt in Talmude *Maſſecoth ſucha*, in Paraphraſi Chaldaica Cant. iv. 4. unde vulgâti apud ipſos ſunt חבלי המשיח, *dolores Meſſiæ*: alterum Ben *David*, hunc, præcipuum ſuum Meſſiam, paſſionibus & morti obnoxium fore, omnes negant. Muhammedani cum Judæis faciunt, niſi quod unum tantum nobiſcum agnoſcunt Jeſum, quem verè crucifixum negant, per parag. præcedentem. Chriſtiani *unum* tantum, cum Scripturis agnoſcentes Meſſiam, ipſum paſſionibus & morti ignominioſæ obnoxium fore, credunt; non ob hoc tantum (*a*) quod Pe-

trus

Rationes Chriſtianorum.

trus I. Epiſt. I. 11. & Paulus Act. XXVI. 23. ita Prophetas vaticinatos teſtentur; ſed etiam quod (*b*) Prophetæ dolores iſtos Meſſiæ particulatum recenſeant, v. g. (1) ipſi *conterendum* eſſe à ſerpente calcaneum Gen. III. 15. (2) manus ac pedes ipſi, ſcil. in cruce, *perforandos* eſſe Pſal. XXII. 17. (3) eſſe *potandum* aceto & felle Pſal. LXIX. 23. (4) faciem ejus ſputo *conſpurcandam*, ejuſque dorſum *verberandum* eſſe Jeſ. L. 6. (5) eſſe *ludibrio* & contemtui habendum Pſal. XXII. 7. 8. 9. (9) eſſe *vendendum* triginta argenteis Zach. XI. 12. 13. (7) eſſe *transfigendum* Zach. XII. 10. (8) eſſe *gladio* verberandum, ſeu generaliter *vulnerandum* eſſe Zach. XIII. 7. (9) eſſe *interficiendum* Dan. IX. 26. (10) eſſe vulnerandum, percutiendum, è terra viventium abripiendum, ſepeliendum Jeſ. LIII.--&c. Quibus (*c*) ad hominem adjicimus: ſi ipſis Judæis nihil abſonum habeat, Meſſiam Ben *Joſeph* variis ærumnis, imo & morti obnoxium fore; quid abſoni habebit, verum Meſſiam eiſdem obnoxium dici? Nec habent ferè quod objiciant, niſi *generaliter* quidem, quod à maledicto, qualis eſt crucifixus Deut. XXI. 23. non poſſit exſpectari benedictio. Reſp. 1. Textus loquitur, de tali, qui ob *propria* crimina ſuſpenſus fuiſſet, quod de Meſſia *juſto* Jeſ. LIII. 11. dici non poteſt. 2. loquitur de ſuſpenſo qui ſit *merus* homo, qualis non eſt Meſſias, יהוה צדקנו Jer. XXIII. 6. Et 3. talis ſuſpenſus, ob *aliorum* ſcelera maledictus, vere maledictis benedictionem omnino conciliare poteſt Gal. III. 9--15. Tum *ſpecialiter* excipiunt adverſus illa loca quibus paſſiones & mortem Meſſiæ probare conamur, quod non oquantur de Meſſiâ: quibus vindicandis Antagoniſtæ Judæorum ex profeſſo diſtinentur. Vid. Hoornb. Conf. Jud. lib. VI. cap. 1. & alii, imprimis commentatores anti-judaici.

Objectiones Judæorum.

4. An Chriſtus paſſus ſit in animâ ſuâ;

XX. *Quarto* quæritur, an mortem etiam ſuſtinuerit *ſpiritualem*? ſeu an paſſus etiam fuerit in *anima*, ejuſque parte ſuperiore ſeu rationali, idque *immediate*, nec per ſolam compaſſionem cum corpore? Pontificii (quo duo iſta facilius obtineant: A. animam Chriſti, à primo conceptionis inſtanti, beatificâ Dei viſione, adeoque omnimodâ *beatitudine* fuiſſe beatam. B. Deſcenſum ejus ad inferos, non fuiſſe in paſſionibus animæ) negant: Reformati affirmant, rationibus §. VIII. adductis, quibus aliud impræſens non addimus, quam 1. quod diſtributio adverſariorum, in animæ partem inferiorem & ſuperiorem, nobis parum videatur accurata, nec *ſimplicitati* animæ ſpiritualis conſentanea: 2. quod ex hypotheſi adverſaria, vix ſolide poſſimus eſſe perſuaſi, quod Chriſtus ſuis paſſionibus, à paſſionibus *animæ*, quæ nobis imminent ex peccatis noſtris, nos liberaverit, niſi ſeu quoad *idem*, ſeu quoad *tantundem*, paſſus fuerit in *anima*: eo quod, quæcunque Mediator in ſe non ſuſcepit, ab iis nos non liberaverit, ex tenore locorum Jeſ. LIII. 4. Gal. III. 13. 14. 2 Cor. V. 21. &c. Confer. §. VIII. & X. item quæ ad hanc ipſam quæſtionem diximus cap. *præced.* §. XXXIII. Hypotheſes adverſariorum ibidem attigimus: & primam etiam earum, ex profeſſo confecimus cap. X. §. XXX. ſecundam etiam, ξὺν Θεῷ, examinabimus cap. ſequenti.

5. An ſuſtinuerit pœnas gehennales?

XXI. *Quinto* quæritur, an etiam ſuſtinuerit mortem *æternam*, ſeu pœnas gehennales? Negant Sociniani, ne Chriſtus pœnas *omnes*, peccatis noſtris debitas, in ſe ſuſceperit, & ſuſcipiendo, verè noſtri loco, Deo *ſatisfecerit*, ex rigore juſtitiæ ſuæ: cum quibus colludunt Arminiani, nominatim inter eos Vorſtius, ſtatuentes mortem duntaxat temporariam, ipſum admiſiſſe, eamque plenæ ſatisfactionis *loco*, per *acceptilationem*, à Deo habitam eſſe. Reformati, modo & rationibus §. IX. expoſitis, affirmant: quibus etiam probè expenſis, his quæ in contrarium dici ab adverſariis poſſent (nim. de æternitate pœnarum, de deſperatione, blaſphemiis, aliiſque inordinatis *circumſtantialibus* pœnarum gehennalium, ut quæ ad ipſam earum eſſentiam nequaquam requiruntur) ſatisfieri citra negotium poteſt. Arminianorum acceptilationi ſuo loco ex profeſſo occurremus, in cap. de *Redemptione.*

6. An ex ſententiâ Calvini aliorumque Reformatorum, deſperaverit?

XXII. *Sexto* quæritur, an ſuſtinendo pœnas illas, ex ſententia Calvini, verè deſperaverit? Fœdam illam blaſphemiam Calvino, aliiſque Reformatis, per inſignem diaboliſmum, affricare nituntur Pontificii, Lutherani aliique. Quibus nemo felicius ora obturaverit, quam ipſe Calvinus *Inſtit.* lib. II. c. 16. §. 12. & in *Harmon.* Neque ullibi dicit Chriſtum *deſperaſſe*; ſed tantum objectionem, ex mente adverſariorum fingens, Chriſto tantum deſperationis *vocem* tribuit. h. e. talem, qualem homines fermè, ex deſperatione edere ſolent. Et res etiam ipſa loquitur, eum *deſperare* non potuiſſe: quod non modo tantum ſcelus in θεάνθρωπον cadere, repugnet; ſed & ipſe omnia ea, quæ (ex decreto Dei Act. IV. 28. juxta & ſuâ expromiſſione, ſibi probe nota) pro nobis in ſe ſuſceperat perferenda, declinare nec potuerit, nec voluerit Matth. XVI. 21. 22. 23. & XXVI. 51. 52. 53. 54. neque ex ullâ Dei promiſſione ſpem haurire poterat, eorum declinandorum; à quâ, per deſperationem, aberraret.

7. An mortem perpeſſus fuerit, ut Deus & homo ſimul?

XXIII. *Septimo* quæritur, an mortem perpeſſus fuerit ut θεάνθρωπος? Neſtoriani, quod naturas in Chriſto divellerent: ſtatuebant, *ut hominem* tantum perpeſſum eſſe, unde ipſis in ore erat; *ne gloriare Judæe, non Deum; ſed hominem occidiſti.* Ex adverſo Eutychiani, qui naturarum *confuſionem* docebant; exiſtimârunt, tam in *divina*, quàm in *humana* natura paſſum fuiſſe; quod ex duarum naturarum confuſione, unam *naturam*

Sententiarum divortia.

emerſiſſe dicerent: Pontificii: quia ipſum eſſe Mediatorem ſecundum humanam naturam *tantum*, tradunt cum Franc. Stancaro; ipſum paſſum tantum fuiſſe ut *hominem*, ſtatuunt: cum quibus faciunt Sociniani, quia divinam Mediatoris naturam non recipiunt: Lutherani, quia per unionem *hypoſtaticam*, divinam *naturam* humanæ communicatam volunt; Deum propriè & ſine tropo, adeoque ipſam divinam naturam pro nobis paſſam ferunt: cum quibus, quoad theſin ſaltem, ſentiunt Anabaptiſtæ Flandri; et quod Chriſti humanam naturam, è cœlo deductam, aut ex ſubſtantia divina natam, *divinam* eſſe putent: Reformati, quod Chriſtum Mediatorem ſtatuant, juxta utramque naturam, prout docuimus lib. v. c. 2. §. 16. & cap. IV. §. 4. & vindicavimus §. 21. 22. affirmant mortuum eſſe ut θεάνθρωπον, ſecundum utramque naturam, eo ſenſu, & eis rationibus, quas adduximus §. XI. Quantum ad hypotheſes adverſariorum; Neſtorianorum quidem, & Eutychianorum, cum quibus colludunt Lutheranorum, eas examinavimus lib. v. c. 4. §. 7. & §. 23. Pontificiorum & Stancari lib. v. c. 2. §. 21. Socinianorum lib. 2. cap. XXVI. §. 5.—11. Anabaptiſtarum & Enthuſiaſtarum cap. x. §. VI. & XIX.

Sententia Reformatorum.

8. An Mediator paſſus ſit loco noſtri?

XXIV. *Octavo* quæritur, an, quæ Mediator perpeſſus eſt, omnia loco vel *vice* aliorum perpeſſus ſit? Sociniani, quo ſatisfactionis fundamenta commodius tollant, admittunt quidem, ipſum *pro nobis* generaliter, h. e. in uſum & *commodum* noſtrum mortuum eſſe, ut ſcil. morte ſuâ veritatem doctrinæ ſuæ obſignaret, & promiſſionem reſurrectionis à mortuis, & vitæ æternæ ſecuturæ, exemplo ſuo confirmaret; ſed *loco & vice noſtri* mortuum eſſe, negant; Chriſtiani affirmant: 1. omnibus iſtis locis, quibus exſertè dicitur *pro nobis* mortuus Rom. v. 6. 8. 2 Cor. v. 14. 15. 1 Theſſ. v. 10. eo ſcil. modo, quo Paulus pro nobis *non* eſt mortuus 1 Cor. I. 13. & eâ efficacia, ut condemnationem tollat Rom. VIII. 34. Tum. 2. eis locis, quibus exſertè dicitur, pœnam peccatorum *noſtrorum* in ſe ſuſcepiſſe Jeſ. LIII. 4. *animam* ſuam ſtitiſſe אשם, *ſacrificium pro peccatis* verſ. 10. *factus pro nobis peccatum, ut nos fieremus juſtitia coram Deo* 2 Cor. v. 21. Porro 3. eis locis, quibus fertur ſolviſſe *pro nobis redemtionis pretium* Matth. XX. 28. 1 Tim. II. 6. Eph. I. 7. 14 Col. I. 14. Heb. IX. 15. Etiam 4. eis locis, quibus dicitur *tradidiſſe ſeipſum pro nobis, oblationem & victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ* Eph. v. 2. Heb. VII. 27. & VIII. 3. & IX. 22. 23. & X. 5.—13. Nec eſt ferè quod objiciant, niſi A. quod *iniquum* ſit, juſtum interficere pro injuſto Gen. XVIII. 23. Reſp. Eſt quidem injuſtum, *nolentem*, aut qui non habeat poteſtatem in propriam vitam; non autem injuſtum eſt, *volentem* Pſal. XL. 7. Heb. IX. 5. 6. 7. & qui vitæ propriæ habet *poteſtatem*, punire Joh. X. 18. B. Quod non ſit neceſſarium, *interficere* juſtum pro injuſto, cum Deus *condonet* peccata gratis Matth. XVIII. 32. Reſp. Condonat gratis *nobis*, & propter Chriſtum Eph. I. 7. Col. I. 14. Heb. IX. 22. ſed nullibi condonaſſe dicitur *Chriſto*. Quod C. ſit *impoſſibile*, ut *unus* pro tot myriadibus mortem exhauriat. Reſp. Impoſſibile eſt, ut unus *merus* homo ſuſtineat; ſed non eſt impoſſibile, ut *filius* Dei 1 Joh. I. 7. ipſe *Deus* Act. XX. 28. θεάνθρωπος, *Immanuel* Jeſ. VII. 14. Matth. I. 21. exhauriatur.

Argumenta Chriſtianorum.

Objectiones Socinianorum.

9. An præciſe mortem ſuſcipere debuerit?

XXV. *Nonò* quæritur, an Chriſtus pro nobis præciſe *mortem* ſuſcipere debuerit? Pontificii, ſub ſpecie extollendæ mortis Chriſti, quam tot modis extenuant, affirmant *unicam ſanguinis guttulam* cunctis redimendis ſufficere: ad hoc, ut reliqua, velut ſuperflua, in theſaurum Eccleſiæ conderentur, eroganda, per indulgentias, à Pontifice, in hos, qui auxiliares manus, h. e. nummos, præſtiterint: Reformati affirmant *mortem* præciſe fuiſſe neceſſariam. Quod 1. peccatum noſtrum, ex juſtitiâ Dei Rom. I. 32. ex comminatione legis Gen. II. 17. Rom. VI. 23. & ex naturâ propriâ, infinitam Dei majeſtatem lædens, *mortem* exigat pro pœna. Quod 2. ex contrariâ hypotheſi, mors Chriſti ſupervacanea foret, guttulâ ſanguinis ſufficiente: adeoque 3. crudelis (abſit blaſphemia) fuerit Deus, qui filio unigenito *mortem* tam diram inflixerit citra neceſſitatem. Nec eſt quod nobis objiciant, *infinitatem* valoris, qui adeſt ſingulis paſſionum particulis, cum (*a*) ex hypotheſi objicientium, falſum hoc ſit; quia ſecundam humanam tantum naturam paſſus ſit, & (*b*) ex juſtitiâ, veritate Dei, & naturâ peccati, *mors* præciſe exigatur, ut diximus.

Argumenta.

Objectio.

10. An mors Chriſti, æquivalens fuerit omnibus electorum pœnis?

XXVI. *Decimo* quæritur, an mors quam perpeſſus eſt Mediator, ex rigore juſtitiæ divinæ, *æquivalens* fuerit omnibus pœnis, quæ omnibus electis, ex peccato debebantur? Vorſtius & Arminiani, ut pollicem ſubdolè premerent Socinianis, propriè dictam ſatisfactionem Chriſti negantibus; abnuunt, ſtatuuntque, quod Chriſtus perpeſſus fuerit *qualecunque*, *quod* per *acceptilationem* admiſerit Deus, pro *æquivalente* ſolutione compenſationeque: Orthodoxi, quamvis *gratiam* quidem admittant, quâ, pro *nobis*, Deus admiſerit, quod filius ſuus præſtabat; ex juſtitiæ tamen *rigore*, exiſtimant, Deum à filio plus exigere non potuiſſe, pro noſtro reatu, quam ab eo accepit: eo quod, ex dignitate perſonæ, quæ *filius Dei* eſt 1 Joh. I. 7. & *Deus* ipſe Act. XX. 28. *infinitum* pretium acceperit, quo majus, nec peti, nec impetrari poteſt: cum *infinito* majus cogitari non poſſit. Fundamentum ſententiæ adverſæ hæret in negatâ æternâ Mediatoris deitate, quâ aſſertâ lib. 2. cap. XXVI. à §. VI. ad XI. immobilis manet ſatisfactionis *æquivalentia*.

XXVII.

11. An mortem Chriſtus pro omnibus & ſingulis perpeſſus ſit?

XXVII. *Undecimo* quæritur, an mortem Chriſtus pro omnibus & *ſingulis* perpeſſus ſit? Pelagiani & Pelagianiſſantes, quotquot ſunt extra communionem reformatam, affirmant Chriſtum *ex æquo* pro omnibus mortuum eſſe; ita ut *applicatio* ſeu communio beneficiorum mortis hujus, ſuſpendatur a cujuſvis libero *arbitrio:* inter Reformatos illi, qui gratiam *univerſalem* propugnant, exiſtimant, hactenus Chriſtum pro omnibus & *ſingulis* mortuum eſſe ſub *conditione*, ut poſſint, *ſi modo* velint, credere; ſic tamen, ut pro ſolis electis mortuus ſit *abſolute*, h. e. ut non modo poſſint *ſi velint*; ſed etiam ut *actu* velint. Omnes Reformati in hoc conſentiunt, tantum valoris ac pretii, ex infinita dignitate perſonæ, ineſſe morti Chriſti, ut ea ſufficere *poſſit* omnibus & ſingulis hominibus ſervandis: ſed quia, nec Pater, nec filius mortem illam deſtinatam voluerint, redimendis omnibus & *ſingulis* hominibus; dici commodè non poſſe, quod pro omnibus & *ſingulis* hominibus Chriſtus ſit mortuus: eo quod (1) reſtringatur paſſim ad *multos* Matth. xx. 28. Rom. v. 19. Jeſ. LIII. 11. 12. Heb. IX. 28.; nominatim ad *vocatos* Heb. IX. 15. *fideles* Rom. III. 22. 25. 26. *ſanctificatos* Heb. x. 14. *Eccleſiam* Act. xx. 28. *oves* ſuas Joh. x. 14--16. 26--28. excluſo etiam *mundo*, utpote pro quo, ne quidem orare, & multo minus, *mori* voluit Joh. XVII. 9. Quod (2) individuam habeat connexionem cum æterna eorum ſalute, pro quibus mortuus eſt Rom. VIII. 34. & v. 10. Plura in hanc rem, ἐὰν Θεῷ, occurrent in cap. *de Redempt*. Nec eſt quod cauſentur: 1. Ipſum morte ſua tollere peccata *mundi* Joh. I. 29. & III. 16. & Deum adeo dilexiſſe *mundum*, ut ei filium dederit; cum per *mundum* non intelligat niſi Gentiliſmum, contradiſtinctum Judaiſmo Rom. XI. 12. ut ſenſus ſit: ipſum peccata tollere, non tantum Judæorum; ſed etiam Gentilium quorumvis. 2. Ipſum ſeſe dediſſe redemtionis pretium pro *omnibus* 1 Tim. II. 6. Heb. II. 9. Rom. v. 18. Reſp. Hoc eſt pro *quibuſvis*, ex quovis hominum ordine Conf. Matth. IV. 23 & XII. 32. Rom. XIV. 2. Apoc. v. 9. Nominatim 3. mortuum eſſe, pro his qui ipſum *abnegant* 2 Pet. II. 1. Reſp. Non dicitur hic *Chriſtus mortuus*, aut *pretio* ſanguinis mercatus apoſtatas; ſed δεσπότης (quo nullibi intelligitur Chriſtus) Deus, *mercatus* (non pretio Jeſ. LV. 1.) h. e. ſibi acquiſiviſſe præconio verbi, pſeudoprophetas illos apoſtatas, eo uſque, ut profeſſione externa, ſe pro Domino ſuo agnoſcerent, eademque opera, fidem in Chriſtum profiterentur, quam poſtmodum abnegarint. Etiam 4. filium Dei *denuo ſibi* crucifigere Heb. VI. 6. adeoque ſemel ſaltem pro ipſis crucifixum eſſe. Reſp. Non aliud vult textus, quam hujuſmodi apoſtatas tale commiſiſſe peccatum (illud, quod blaſphemia in Sp. S. appellatur Matth. XII. 31.) pro *quo* nunquam Chriſtus fuit crucifixus, adeo ut, ſi ab illo peccato liberari deberent; Chriſtus, eorum cauſa denuo crucifigendus foret. Quin imo 5. & pro eo, mortuum eſſe, qui *filium Dei conculcat*, & *ſanguinem fœderis*, PER QUEM SANCTIFICATUS ERAT, *prophanum ducit*, & *Spiritum gratiæ contumelia afficit* Heb. x. 29. Reſp. Textus non dicit *peccatores* iſtos ſanguine fœderis ſanctificatos eſſe; ſed *Chriſtum* ipſum, in ſanguine proprio ſanctificatum eſſe, interpretante ipſo Apoſtolo cap. II. 10.

Divortium ſententiarum.

Sententia orthodoxa probatur.

Sententiæ adverſariæ rationes examinantur.

Adhuc quatuor quæſtiones, quæ ſeponuntur in alia capita, ſibi magis propria.

XXVIII. Sunt alia quæ circa mortem Chriſti quæri poſſent, hoc loco quidem indigitanda; ſed brevitatis ſtudio, in alia loca, ſibi magis domeſtica, impræſens ſeponenda: v. g. *Duodecimo*, an mors Chriſti veri ac proprii nominis *ſatisfactionem* præſtiterit? Quam ſeponemus in caput *De Redemptione*. *Decimo tertio*, an reconciliatio, quam ſua morte Chriſtus procuravit, ſit μονόπλευρος tantum, quâ ſolum non vice verſa hominem placaverit Deo? Quam in idem illud caput ſeponemus. *Decimoquarto*, an ſub triduo mortis ac ſepulturæ, Chriſtus fuerit, *verus* homo, & conſequenter θεάνθρωπος? quam in caput de *deſcenſu* ad inferos ſeponemus. *Decimoquinto*, an morte Chriſti, divina perſona ſeparata fuerit, vel à corpore, vel ab anima ejus, eoque unio hypoſtatica ſuſpenſa fuerit? Quæ cum priori quæſtione multum coincidit, itidem ergo ad caput proximum ſeponenda.

Pars practica.

Praxis hujus loci: 1. Commendat nobis meditationem paſſionis & mortis Chriſti.

XXIX. Praxis paſſionis & mortis Chriſti exigit *primo*, ut frequentes, imo toti ſimus, in *meditatione* paſſionis & mortis Chriſti; utpote (1) quæ tanta fuit apud Paulum, ut pro ejus cognitione, omnem ſapientiam, quæ ſane (educato *ad pedes* magni *Gamalielis* Act. XXII. 3. imo in *tertium uſque cœlum abrepto*, ubi vidit ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι: *verba ineffabilia*, *quæ non licet homini loqui* 2 Cor. XII. 4.) non vulgaris ei ſuppetebat, abnegare voluerit 1 Cor. II. 1. 2. ut in ſola cruce Chriſti *gloriari* poſſet Gal. VI. 15. In quam (2) ipſi B. Angeli *deſiderant* παρακύψαι 1 Pet. I. 12. deque ea cum Chriſto ſermocinari geſtiunt Luc. IX. 31. 35. Cujus (3) argumentum, *ſapientiam* habet talem, quæ viget *apud perfectos*, quam *primores hujus mundi* ignorant; talem quæ eſt *ſapientia Dei*, & quidem ſapientia Dei *in myſterio*, quæ *occulta* fuit, & *deſtinata in noſtri gloriam*, *antequam mundus exiſteret*; quam (ſcil. in mundo) *oculus non vidit*, *auris non audivit*, & *quæ in cor hominis non deſcendit*; quam Deus *nobis revelavit per Spiritum ſuum*. Prout, cum maximo affectu, Apoſtolus de ea loquitur 1 Cor. II. 2--10. Quæ (4) nobis recludit omnes theſauros æternæ *ſapientiæ*, juſtitiæ vindicativæ, gratiæ & miſericordiæ, potentiæ, veracitatis &c. de quibus jamjam paulo diſtinctius monebimus. Qua (5) nihil *dul-*

Motiva.

cius, nihil efficacius, ad erigendam, quorumvis malorum ſenſu, quaſſatam conſcientiam: utpote quæ nobis repræſentat, imo in corda noſtra *effundit*, *ineffabilem Dei amorem*, cujus ſenſu *gloriari* etiam, in quavis afflictione ſuaviter poſſumus Rom. v. 3—12. Qua (6) nihil etiam *utilius*, ad A. *juſtificationem* Jeſ. LIII. 3—11. B. ad imitationem *ſanctificationis* 1 Pet. II. 21.—C. ad *gloriam* Gal. VI. 14. 1 Cor. II. 2. 6. 7. 8—Quâ (7) nihil magis eſt *neceſſarium*, ut Chriſtum *lucrifaciamus*, cum eo uniamur, ejuſque juſtitiæ participes reddamur Phil. III. 7. 8. 9. 10. conf. 1. Cor. II. 2.

Quædam in paſſione & morte Chriſti meditando ſingulatim expendenda:

Eſt autem nobis illa meditatione devotè expendendum: α. *Quis* paſſus ſit, nim. non filius *hominis* quiſcunque gregarius, terræ filius, qualis fictitius Judæorum Meſſias *Ben Joſeph*; nec egregius aliquis Princeps & *Monarcha*, qui unus ſit inſtar *decem millium* 2 Sam. XVIII. 3.: nec *Angelus* etiam creatus, unus ex illis quos Pſaltes extollit Pſal. CIII. 20.: ſed *Meſſias*, *Angelus* ille *fœderis*, *Rex*

1. quis paſſus?

Regum, *Dominus dominantium*, filius Dei, עמנואל θεάνθρωπος, imo ipſe *Deus* Matth. XXVII. 54. β. *Quid* paſſus ſit, non *afflictionem* qualemcunque

2. quid paſſus?

leviculam; ſed omnium malorum *maximum*, omnium ſummam; *mortem*; nec *unum* tantum mortis genus: non *naturalem* tantum, quæ ab hominibus aliquando expetita & deſiderata legitur, quod liberationem ipſis præſtaret ab urgentibus malis, & introitum in vitam meliorem 2 Cor. v. 1. 2. Phil. I. 23. ſed *ſpiritualem* inſuper, quâ à Deo *deſertus*, contriſtatus uſque ad mortem, in *tenebris ambulavit & lucem* nullam conſpexit Jeſ. L. 10. quin & *æternam* etiam, ſeu infernalem, quam damnati experiuntur apud inferos: per quam fuit exſecratio κατάρα Gal. III. 13. prout in *dogmaticis* oſtendimus.

3. quibus partibus paſſus?

γ. *quibus partibus* paſſus ſit: videl. non *corpore* tantum, omnibuſque ejus membris, juxta ea, quæ in *dogmaticis* delineavimus, ſed & *anima*: nec per *compaſſionem* tantum, ex doloribus corporis: ſed per immediatum *ſenſum* horrorum ſpiritualium, juxta ea quæ in dogmaticis adduximus. Quibus & hoc impræſens adjicimus, quod, ex hypotheſi Scripturæ, quâ *anima* ejus *laboraſſe* dicitur Jeſ. LIII. 10. omnino tenendum, quod omnia illa, quæ in famâ, in bonis, in corpore perpeſſus eſt *extrinſece*; etiam κατ' ἀναλογίαν, *intrinſece* perpeſſus fuerit ſpiritualiter: e. g. quando à ſuis omnibus extrinſece *deſertus* fuit; cogitandum, ipſum quoque intrinſecè & *ſpiritualiter* deſertum à Deo, à Patre proprio; cœleſti: quando corporaliter *traditus* eſt in manus Ethnicorum; eâdem opera *ſpiritualiter* traditum fuiſſe à Deo, in poteſtatem tortorum infernalium: quando ad mortem *condemnatus*, eſt, cum à curiâ eccleſiaſtica, tum civili, corporaliter; eâdem opera condemnatum fuiſſe *ſpiritualiter*, coram tribunali divino: quando ejus caput coronatum ſpinis, facies commaculata ſputo, corpus dilaceratum flagellis, idque à viliſſimis; eadem, κατ' ἀναλογίαν, paſſum fuiſſe, in animâ ſua ſpiritualiter: quando corpus ejus, eſt *crucifixum* naturaliter, etiam in animam ejus crucifixam ſpiritualiter. Et ſic, per omnes & ſingulas paſſionis partes, pergendum, ut paſſionis pondus & gravitatem diſtinctius perſpiciamus, repræſentemuſque.

4. quibus auctoribus paſſus?

δ. *Quibus auctoribus* omnia iſta, & intus & extus, perpeſſus fuerit: nim. (a) ab inimicis & amicis (b) ab inimicis eccleſiaſticis; politicis, militaribus (c) à Dominis & à ſervis (d) à literatis & rudibus; ut omne hominum genus, & quaſi totus mundus, congeſtis viribus, conſpiraverit in ejus excarnificationem. Conf. Pſal. II. 1. & XXII. 13. 14. 15. Et, quod longe graviſſimum (e) eadem perpeſſus eſt à *Deo*, à Deo *ſuo*, à *Patre* proprio, à Patre ſuo *cœleſti*, utpote qui omnia iſta non tantum *permiſit* Act. IV. 28. infligenda; ſed inflixit ipſe Jeſ. LIII. 6. 10. Zach. XIII. 7. ex quo immenſum crevit gravitas cujuſque paſſionis.

5. quo modo paſſus?

ε. *Quo modo* perpeſſus iſta ſit, nim. A. plane *innocens*, quoad perſonam ſuam 2 Cor. v. 21. cujus teſtes, omne genus, nobis ſiſtit hiſtoria paſſionis: *Judam* Matth. XXVII. 4. *Herodem* Tetrarcham Luc. XXIII. 14. 15. *uxorem* Pilati Matth. XXVII. 19. *Pilatum*, ipſum judicem, quando ſtatim, poſt inſtitutum primum examen, ipſum inſontem *pronunciat* Joh. XVIII. 38. idque confirmat conſenſu Herodis Luc. XXIII. 14. 15. ipſum abſolvere cunctis viribus adnititur Matth. XXVII. 23. Joh. XIX. 6. 12. tandem, cum omnibus conatibus ſuis nihil proficeret in abſolutionem; lotis coram populo manibus, proteſtatur ſe *innocentem* eſſe à *ſanguine hujus juſti* Matth. XXVII. 24. B. culpam & reatum *aliorum* in ſe ſuſcepit Jeſ. LIII. 4. 10. 2 Cor. v. 21. Ad hoc C. *ſciens volens* Pſal. XL. 9. Joh. XIII. 1. 3. paſſionem & mortem, per ſuas circumſtantias ſæpius prædixit Luc. XVIII. 31. 32. ab ea liberari noluit Matth. XVI. 22. 23. & XXVI. 51. 52. 53. 54. morti obviam ivit. *Ibid.* vſ. 46.; ſeque hoſtibus capiendum obtulit Joh. XVIII. 4. 7. 8. Ad hoc procul dubio, ut ſua paſſio, ſua mors, à ſe innocente, pro aliis, ſponte ſuſcepta; cedere poſſet in aliorum redemptionem. Iſta omnia aliaque, meditando, devotè à nobis ſunt expendenda. ad hoc, ut א. magis magiſque

Quorſum ea meditanda.

gravitatem & atrocitatem paſſionis & mortis hujus *aſſequamur* Pſal. XL. 13. Conf. Thren. I. 12. Nec aſſequamur tantum mente: ſed ב. *ſentiamus* etiam corde, compaſſione tenerrimâ Zach. XII. 10. Ac porro ג. in uſus noſtros convertamus feliciter: juxta ea, quæ impoſterum monebimus.

2. Repræſentat:

XXX. *Secundo*, repræſentat, velut in ſpeculo nitidiſſimo, A. profunda *ſapientiæ* divinæ, quâ, in paſſione & morte Chriſti, medium excogitare potuit, quo, & juſtitiæ & miſericordiæ ſuæ ſatisfieri

α. ſapientiam Dei,

tisfieri poſſet Rom. III. 25. conf. cap. XI. 33. à quo Chriſtus *ſapientia Dei* appellatur 1 Cor. I. 24. ſcil. non tantum *formaliter*, quatenus ipſa eſt ſapientia Dei ὑποστατικὴ Prov. VIII. 1. 22. ſed & *objective*, quatenus in eo, ejuſque cruce, ſapientiam ſuam Deus manifeſtam fecit 1 Cor. II. 2. 7.

β. providentiam,

B. Abdita *providentiæ* divinæ conſilia, quibus tam accurate prædefinivit omnia illa παθήματα, quæ filio Mediatori à peſſimis eſſent inferenda Act. II. 23. & IV. 28. Joh. XIX. 11.

γ. ſanctitatem,

C. Puriſſimam *ſanctitatem* Dei, qua, peſſima iſta, à peſſimis, circa mortem filii proprii, unigeniti, innocentiſſimi perpetrata; prædefiniendo, permittendo, dirigendo, immunis nihilominus perſtitit, ab injuſtitia & crudelitate Pſal. XXII. 2. 3. 4. Jeſ. LIII. 5. 6. 7.

δ. juſtitiam vindicativam,

D. Rigorem *juſtitiæ* divinæ, qua, ne peccatum impune abiret; *filium*, proprium, unigenitum, dilectiſſimum, innocentiſſimum, tot tormentis, totuplici morte, in corpore & in anima exagitare maluit Jeſ, LIII. 4. 6. 2 Cor. V. 21. Rom. VIII. 3.

ε. charitatem?

E. Theſauros inexhauſtæ *charitatis* & miſericordiæ, verſus deſperatos peccatores; quibus *filium*, filium proprium, unigenitum, optimum, dilectiſſimum, *effulgentiam gloriæ*, & *characterem* perſonæ Heb. I. 3. perdere maluit; quam inimicum peccatorem Rom. V. 5.--10. & VIII. 32. Joh. III. 16.

ζ. potentiam, &

F. Infinitam *potentiam*, qua, ex tot tantiſque *malis*, unigenito filio illatis, potuit mundo tantum procreare *boni*, ex morte Creatoris, vitam creaturæ 1 Pet. I. 18. 19. 1 Cor. VI. 20. Conf. Rom. XI. 11. 12.

η. veracitatem.

G. Immotam *veracitatem*, qua, comminationibus peccatori factis, vel *morte* proprii & unigeniti *filii* ſui, fidem præſtare voluit Matth. XXVI. 53. 54.

Quorſum hoc.

Iſtas vero perfectiones ſuas, Deus in paſſione & morte filii ſui, ad hoc nobis repræſentat, ut 1. agnoſcamus & celebremus, quemadmodum in hoc, *amorem ſuum Deus commendat verſus nos, quod Chriſtus pro nobis mortuus ſit, cum adhuc peccatores eſſemus* Rom. V. 8. Joh. III. 16. Ut 2. in noſtris paſſionibus, quibus imagini filii ſui nos conformare nititur Rom. VIII. 29. eaſdem virtutes Dei: ſapientiam 2 Pet. II. 9. providentiam, Matth. X. 29. 30. ſanctitatem, Pſal. XXII. 4. juſtitiam, Apoc. XVI. 5, 7. & XIX. 11. bonitatem, Apoc. III. 19. Heb. XII. 6. potentiam 1 Pet. V. 6. veracitatem Apoc. XVI. 7. analogice obſervemus, inque eis placide acquieſcamus, Pſal. XXIX. 10. Mich. VII. 9.

3. Oſtendit beatitudinem eorum, qui communionem habent cum paſſionibus ejus.

XXXI. *Tertio*, in paſſionibus & morte Chriſti, patet ineffabilis *beatitudo* eorum, quibus competit κοινωνία παθημάτων αὐτοῦ. Utpote ob quam Apoſtolus *cuncta*, non tantum hujus mundi egregia; ſed ipſas etiam *juſtitiæ* ſuæ *legalis* prærogativas, pro ſtercore, imo pro damno habuit Phil. III. 7. 8. 10.

Quinam illi?

Quinam autem ſunt ii, quibus *communio* competit & participium in paſſionibus Chriſti? Reſp. (1) quos Deus ab æterno *elegit*, *conformandos imagini filii ſui* Rom. VIII. 29. (2) quos filio ſuo *dedit*, ſua paſſione & morte redimendos Joh. XVII. 9. 12. (3) pro quibus ſeipſum *tradidit* in mortem Eph. V. 2. pro quibus animam ſuam *dedit redemptionis pretium* Matth. XX. 28. pro quibus *mortuus eſt* Rom. V. 6. 8. (4) qui ſeipſos Chriſto *tradunt* redimendos 2 Cor. VIII. 5. Cant. II. 16. ipſum *ſitiunt* Matth. V. 6. ad ipſum *veniunt* Apoc. XXII. 17.

Quænam horum beatitudo?

Quænam autem & quanta horum eſt *beatitudo*? Reſp. A. Liberati ſunt ab omni *eo*, quod vident Chriſtum eſſe perpeſſum: à morte omnigena, *naturali*, *ſpirituali*, *æterna*: ab omni eo quod Chriſtus perpeſſus eſt, *extus* & *intus*, in fama, in bonis, in corpore, per omnes ejus partes: ab omnibus quæ perpeſſus eſt, à *Deo*, ab hominibus omne genus, ab ipſa univerſa tenebrarum poteſtate. Omnia enim iſta nobis, in propria perſona perferenda fuiſſent, ſi non eadem *qualitate*, ſaltem *quantitate* ac pondere, idque in omnem uſque æternitatem. Jam, quanta, bone Deus! eſt *beatitudo*, liberatum eſſe à tanta malorum caterva, æternum ſuſtinenda Pſal. XXXII. 2. B. Ejus liberationis *infallibile argumentum* habent, in paſſionibus & morte expromiſſoris ſui. Cum enim Deus, per immotam ſuam juſtitiam, nec *innocentem* punire poſſit, pro *propriis* delictis Gen. XVIII. 23. 25. nec, quem *ſemel* punivit in ſponſore, *denuo* punire in debitore ipſo; manet impoſſibile eſſe, ut pœnas iſtas, quas ab innocente expromiſſore exegit, ſecundum rigorem juſtitiæ ſuæ; eaſdem denuo exigat, ab his qui communionem habent paſſionum ejus. Hinc, *eum qui peccatum non cognovit*, *feciſſe* dicitur *peccatum pro nobis*, ad hoc, *ut nos fieremus juſtitia coram eo* 2 Cor. V. 21. Hinc *noſtros languores* dicitur *tuliſſe*, & *noſtros dolores bajulaſſe*, *percuſſus à Deo*, *humiliatus*, *vulneratus propter prævaricationes noſtras*, *attritus propter iniquitates noſtras*, ad hoc, *ut nos pacem haberemus*, & *ejus livore ſanaremur* &c. Jeſ. LIII. 4. 5. 6. 7. 8. 10. ut jam poſſint gloriari? *Quis condemnabit? Chriſtus mortuus eſt* Rom. VIII. 34. C. Ex adverſo, omnium *bonorum*, malis à ſponſore ſuo perpeſſis adverſantium, *jus* obtinent: ſcil. pro omnimoda morte, corporali, ſpirituali, æterna; *vitam* omnimodam. Joh. III. 16. *ut quiſquis credit non pereat, ſed vitam habeat æternam*: pro traditione ejus in manus hoſtium ac tortororum; ipſi à tortoribus liberati, à Deo recipiantur in gratiam Matth. XXV. 34. Heb. II. 14. 15: pro condemnatione ejus juſtificentur ipſi Rom. VIII. 33. 34: pro ejus flagellationibus, gaudium: pro eius ignominia, gloriam: pro ejus maledictione, benedictionem conſequantur: & ſic per omnes paſſionis partes, ex analogia 2 Cor. VIII. 9. Denique D. omnium *fructuum* paſſionis & mortis Chriſti (quos §. XIV. diximus) communionem obtinent. Et quanta, bone Deus! in his omnibus eſt *beatitudo*, ut non

Quibus mediis obtineri poſſit communio paſſionum Chriſti?

abs re, *in ſola cruce Chriſti*, Apoſtolus *gloriari* voluerit Gal. VI. 14. Quibus autem adminiculis conſequemur iſtam communionem paſſionum Chriſti? Reſp. Adnitendum nobis omni conatu, 1. ut *uniamur* cum Chriſto, ut *inveniamur in Chriſto* Phil. III. 9. 10. una *planta* (σύμφυτοι) *cum eo reddamur*, *ad ſimilitudinem mortis* Rom. VI. 5. quo cum Paulo nobis dicere liceat: συνεσταύρωμαι τῷ Χριστῷ, *unà crucifixus ſum cum Chriſto* Gal. II. 20. *Unionem* enim non poteſt non ſequi *communio*. Ad hoc 2. vivâ *fide* Chriſtum arripiamus Joh. III. 15. 16. Rom. IV. 24. 25. Fit enim unio noſtri cum Chriſto, quam communio ſequitur, per fidem Eph. III. 17. Gal. III. 26. 27. Hinc 3. cum Chriſto, hortum paſſionis ingrediamur, &, ex voluntate ejus, unâ cum eo *patiamur*: ſic enim & cum eo regnabimus Rom. VIII. 17. 2 Tim II. 11. Porro 4. ſeriò inquiramus, num per fidem ſimus uniti cum crucifixo, & ex unione, communionem paſſionum ejus *vere* conſecuti ſimus 2 Cor. XIII. 5. quo, ſi deprehendamus, nos hactenus non fuiſſe conſecutos, impoſterum curatius eniti poſſimus. Tandem 5. ſi inquirendo certiores facti ſumus, nos communionem paſſionis & mortis Chriſti conſecutos eſſe, Deo gratias agamus Rom. VII. 24. 25. 1 Cor. XV. 55. 56. 57. Idque omnibus iſtis officiis, quæ ex ſecuturis nullo negotio colligi poterunt. Ex adverſo

4. Oſtendit miſeriam eorum, qui ſunt inimici crucis Chriſti.

XXXII. *Quarto*, in paſſione & morte Chriſti, velut in ſpeculo, conſpicitur profunda eorum *miſeria*, qui *hoſtes ſunt crucis Chriſti*, quorum ſortem Apoſtolus deplorat Phil. III. 18. qui ſibi Chriſtum *de novo crucifigunt* Heb. VI. 6. & qui *ſanguinem fœderis, per quem ſanctificatus eſt* Mediator, *impurum ducunt*, *& filium Dei conculcant* Heb. X. 29. Et quinam tandem illi? Reſp. Sunt, diverſis licet gradibus, qui A. crucifixum penitus *ignorant* 1 Cor. II. 8. 2 Theſſ. I. 8: quales Pontifices, Sacerdotes, Seniores, Pharisæi, Scribæ, Pilatus, Herodes, & quotquot cum his, ejus morti operam dederunt Act. III. 17. quibus omnes infideles: Judæos, Gentiles, Muhammedanos notamus. B. Qui non ignorant quidem, ſed *fucatâ profeſſione*, ſalutatione orali, oſculis & quibuſvis officiolis externis, cum Judâ Matth. XXVI. 47. 48. 49. 50. ipſum produnt: quod ab omnibus hypocritis fit Matth. VII. 21. 22. C. Qui cum diſcipulis, Chriſtum crucifigendum, quem profeſſione receperunt, metu perſecutionum (non ex ſolâ infirmitate, ſicut diſcipuli; ſed) *odio* & malitiâ *deſerunt*, quod προσκαίροις Servator tribuit Matth. XIII. 21. & Demæ Paulus 2 Tim. IV. 10. D. Qui inſuper ipſum abnegant, nec ex *infirmitate* tantum (ſicut Petrus Matth. XXVI. 69.–75.) ſed ex *malitia*: de quibus Apoſtolus Heb. VI. 6. proprie dicit, quod *ſibi denuo filium Dei crucifigant*; & cap. X. quod *filium Dei conculcent*, *& ſanguinem*

Quinam illi?

fœderis impurum ducant. Quemadmodum pſeudo-prophetæ 2 Pet. II. 1. E. qui, cum Judæis, Chriſtum in membris ſuis perſequuntur Act. IX. 5. ad necem quærunt, captivant, ad tribunalia, ſeu eccleſiaſtica, ſeu ſecularia rapiunt, falſo accuſant, condemnant, ludibrio habent, conſpuunt, flagellant, occidunt, crucifigunt. F. Qui alimentis, veſtimentis aliiſque neceſſariis, ipſum *in membris privant*, ſicut Judæi & milites; imò afflicto afflictionem addituri, in anguſtia aceto & felle potant Matth. XXVII. 33. 34. 35. G. Qui jam oppreſſum ac ſepultum, in membris *cuſtodiunt*, nec aliis permittunt, ut vel ex ſepulchro liberent, ſepulchrum obſignant, militibus muniunt, ne vel rima pateat fugæ, quemadmodum Judæi Matth. XXVII. 36. 62.— exemplo Pharaonis, torquentis, nec dimittere volentis populum Dei Exod. V. I. 2. Jam quænam, & quanta iſtorum eſt *miſeria*? Reſp. Quamdiu ad communionem Chriſti non pertigerunt 1. *omnia* illa quæ Chriſtus eſt perpeſſus, ſi non qualitate, ſaltem quantitate & pondere: ſi non hic, ſaltem poſthac, *habent perferenda*. Quando igitur vident (1) omne genus hominum *conſultare*, & junctis viribus *conſpirare* in exitium Chriſti, (2) Chriſtum à toto mundo, ab amicis pariter & inimicis, quin & à Deo, *deſeri*, abnegari, (3) ab hoſtibus ſuis ad *necem quæri*, tradi, capi, vinciri, (4) ad tribunalia quævis rapi, conquiſitis calumniis, falſiſque teſtimoniis accuſari, condemnari, (5) ignominioſiſſimis dicteriis, flagellationibus, conſputionibus: ab infimo hominum genere peſſime exagitari, (6) ab Eccleſiaſticis pariter & politicis ad mortem condemnari, (7) maledictæ cruci imponi, omnia ejus membra extendi, manus, pedes, latuſque perforari. Quando audiunt (8) ipſum miſerrime ejulare: *anima mea contriſtata eſt uſque ad mortem*: item *Deus mi, Deus mi, quare dereliquiſti me?* (9) ſenſu furoris divini, & horrore calicis, à ſe jamjam exhauriendi; grumos ſanguinis ſudare, in terram projici, calicem fruſtra ſæpius deprecari, (10) Deum aures omnibus ejus ſupplicationibus obturare, faciem ab eo avertere, (11) omnibus neceſſariis, in extrema ſiti, uſque ad hauſtum frigidæ aquæ, privari, (12) aceto & felle potari; (13) omni mortis genere, naturalis, ſpiritualis & æternæ, excarnificari &c. Eſt quod ſibi certo perſuadeant, iſta omnia ſibi, ſeu corporaliter, ſeu ſpiritualiter: tum hic, tum poſthac, in propriâ perſona eſſe perferenda: idque non ad breve aliquod tempus, ſicut Chriſtus, perſonæ dignitate mortis æternitatem, compenſans, ſed in omnem uſque æternitatem, quoad *ultimum quadrantem* perſolverint Matth. XVIII. 34. Quicquid enim pœnarum, ſuis peccatis debitarum, Chriſtus in ſe non ſuſcepit ut ſponſor, hoc ipſis debitoribus manet perſolvendum. Idque 2. tam certo & indeclinabiliter, quam

Quænam & quanta eorum miſeria?

Deus

Deus *juſtus* eſt Rom. I. 32. 2 Theſſ. I. 8. quam *verax* in ſuis comminationibus Gen. II. 17. quam *ſanctus*, *&* *purior oculis*, quam ut abſque punitione *aſpiciat* peccatum Hab. I. 13. quam *odium* geſtat peccati Pſal. V. 5. 6. Si enim peccatis *poſſet* parcere, pepercisſet proprio & unigenito filio, crudelitatis notam aliàs vix declinaturus. *Quodſi igitur hæc facta ſunt in viridi ligno, quid fiet in arido?* Luc. XXIII. 31. ut abſque ullâ impunitatis ſpe, non amplius exiſtente pro peccatis ſuis ulla victimâ, non maneat eos, *niſi horribilis quadam exſpectatio judicii, & ignis ardor, qui eos devoret* Heb. X. 26. 27. Idque 3. vel propterea etiam magis & certius, quod filius Dei tot tantaque perpeſſus ſit pro peccatis hominum, omniaque ſibi gratis obtulerit, ſolâ fide arripienda: quæ, juxta cum perferente, exemplo Judæorum, ipſi pertinaciter reprobaverint Matth. XXVII. 17. 20. 21, ut non poſſit non eos urgere, horrendum illud judicium, quod in ſeipſos pronunciârunt Judæi: *ſanguis ejus eſto ſuper nos & filios noſtros* Matth. XXVII. 25. Et quam hæc omnia ſint intolerabilia non *audire* tantum poſſint, ex ſententiâ ipſius Judicis, in hoſtem proditorem dictâ: *Væ homini illi*, per quem filius hominis proditur, præſtaret ei nunquam natum eſſe Matth. XXVI. 24.: ſed *videre* etiam in ipſo proditore, quando, vel cogitatione ſceleris, & inde ſibi imminentis mali, territus, ſeipſum ſuſpendio multavit Matth. XXVII. 5.

Quid ipſis pro remedio agendum?

Quid igitur hic conſilii? deſperandumne ipſis cum Juda? Neutiquam: quod igitur? Adnitendum ipſis, α. ut miſeriam ſuam agnoſcant, exclamando: *miſer ego, quis me liberabit ab hoc corpore mortis?* Rom. VII. 24. β. ut videant quem peccatis ſuis transfixerint, plangantque &c. Zach. XII. 10. Quin γ. *exemplo* (quamvis non animo) Judæ, *pœnitentiam* concipiant, μεταμεληθεὶς Matth. XXVII. 3. δ. peccata ſua confiteantur: *peccavi, prodito ſanguine innoxio. Ibid.* verſ. 4. ε. peccata ſua *abjiciant. Ibid.* verſ. 3. Interim ζ. Chriſtum ſequantur in aulam, cum Petro: quamvis modo diverſo Matth. XXVI. 58. η. in memoriam ſibi revocent verbum Chriſti promittentis gratiam remiſſionis Matth. XXVI. 75. cum cap. XI. 28. θ. excitentur è ſuâ lethargiâ, gallicinio verbi, comminantis pariter & promittentis Matth. XXVI. 75. ι. egrediantur è conſortio mundi peccatorumque *Ibid.* κ. deplorent amarè ſua ſcelera, indeque reſultantem miſeriam *Ibid.*

5. Suadet inquiramus, ſitne pro nobis mortuus?

XXXIII. *Quinto* ſuadet, ſerio inquiramus, ſitne pro *nobis* mortuus? Cum enim (*a*) non pro omnibus & *ſingulis*; ſed pro multo minimâ hominum parte, ſit mortuus, juxta §. XVI. Cum item (*b*) tanta eorum ſit beatitudo, pro quibus mortuus eſt, juxta §. XXX. cum, ex adverſo (*c*) tanta ſit eorum miſeria, qui nullam habent paſſionis

Motivæ.

& mortis hujus communionem, juxta §. XXXI. Et cum (*d*) ex accuratâ quadam inquiſitione, eaque ſolâ, pendeat hujus rei determinatio 2 Cor. XIII. 5. Atque etiam (*e*) ex hujus determinationis certâ cognitione, univerſa pendeat cujuſque tranquillitas, pax, ſolatium, gaudium Gal. VI. 4.: quis non videt, eſſe hunc inquiſitionis laborem promptè & alacriter ſuſcipiendum? Sed quibus indiciis hoc certò aſſequemur? Reſp. His potiſſimum:

Signa.

(1) ſi ſimus *populus ejus* Matth. I. 21. h. e. ſi confœderatione quadam, per fidem, ipſum receperimus, ut Deum, ut Mediatorem noſtrum. Conf. Deut. XXVI. 16. 17. (2) ſi ſimus *oves* ejus Joh. X. 11. 15. h. e. eum, ut paſtorem noſtrum, *cognoſcamus* verſ. 14. ejus vocem *audiamus*, eum ſequamur verſ. 27. Luc. IX. 23. (3) ſi ſimus de ejus *Eccleſiâ* Eph. V. 25. h. e. ejus diſcipuli, qui ab ejus ſolius ore pendeant Matth. XXIII. 8. 10. (4) ſi nos *redemerit ab omni injuſtitiâ, noſque ſibi purgaverit populum peculiarem, zelotem bonorum operum* Tit. II. 14. (5) ſi jam *non amplius nobis vivamus; ſed ei qui pro nobis mortuus eſt* 2 Cor. V. 15.

6. Præſtat ſolatium in adverſis quibusvis.

XXXIV. *Sexto* præſtat egregiam *conſolationem*, in quovis adverſo: tam corporali, quam ſpirituali. Si enim (1) *conſilia* agitentur de nobis eradicandis, ſive eccleſiaſtica ſint, ſive politica Gen. XXXVII. 18. 19. 20. (2) ſi à fucatis amicis *prodamur* Pſal. LV. 13. 14. 15. (3) ſi ab ipſis veris amicis, & omnibus etiam, & optimis, *deſeramur* Pſal. XXVII. 10. & XXXVIII. 12.

Caſus adverſi.

(4) ſi in furores hoſtium *tradamur* Matth. X. 17. 18. 19. 21. 22. 23. ſi (5) ad diriſſima quævis *condemnemur* Dan. III. 19. 20. 21. 22. (6) ſi quavis ignominiâ injuriaque *afficiamur* Pſal. LXIX. 8. 10. 20. 21. & LXXIV. 4. Rom. XV. 3. Heb. X. 30. 1 Cor. IV. 9. ſi (7) fortunis noſtris, & neceſſariis vitæ ſuſtentaculis, *privemur* 2 Cor. XI. 27. aut alia quævis adverſa *corporalia* nobis eveniant, ſi in *ſpiritualibus* (8) *agamur* metu iræ divinæ Pſal. VI. 1. & LXXXVIII. 8. 17. ſi (9) Deus ipſe *nos deſerere* & abjicere videatur *Ibid.* verſ. 15. & XIII. 2. 3. & XLII. 8.

Argumenta conſolatoria.

His omnibus, & aliis quibusvis caſibus, quid efficacius animum hominis fidelis erigere poſſit? quam cogitare, A. iſtud quicquid ſit, etiam ſuum *Jeſum* perpeſſum fuiſſe, magiſtrum ſuum: nec decere, ut melioris conditionis ſit *diſcipulus* quam *magiſter* Matth. X. 24. 25. B. Jeſum ſuum per ſe *innocentem*, paſſum eſſe; dum quiſque noſtrum, propter *peccata* propria patimur Luc. XXIII. 41. Mich. VII. 9. C. Nec παθήματα noſtra, quanta & qualiacunque ſint 2 Cor. IV. 17. *gravitate* comparari ullo modo poſſe, cum his quæ Chriſtus ſuſtinuit Heb. XII. 3. 4. Quin & D. omnia iſta pro nobis paſſum eſſe, ut nos *liberaret* Jeſ. LIII. 4. 5. 2 Cor. V. 20. Eoque E. ſuis iſtis paſſionibus, omnibus noſtris, *virus* & aculeum ademiſſe, ut jam ipſis poſſimus inſultare: *mors ubi aculeus tuus* &c. 1 Cor. XV. 55. 56. 57. imò & *gloriari* de afflictionibus Rom. V. 3. exemplo Pauli 2 Cor. XI. 23.—— Gal. VI. 17. Imo F. jam omnia

iſta adverſa nobis cooperari in *bonum* Rom. VIII. 28. Addam G. cedere in *gloriam* noſtram Rom. V. 2. quatenus eis magis magiſque *conformamur* imagini filii Dei Rom. VIII. 29. Ex quo H. inſuper, velut certo *indicio*, colligere poſſumus, nos à Deo electos eſſe *Ibid.*

7. Excitat ut cum Chriſto, & pro Chriſto patiamur.

XXXV. *Septimo*, paſſio & mors Chriſti efficaciſſimè nos inſtigat, ut ſicut ille pro *nobis* paſſus eſt; ita & nos pro *illo* patiamur: ſicut ille pro *noſtris peccatis*; ita & nos pro *ejus nomine*, pro ejus regno, & pro ejus gloriâ, peſſima quævis fortiter patiamur. Ut, ſicut ejus *diſcipuli*, cum eo, ad montem Oliveti pergamus Matth. XXVI. 30. & in hortum Gethſemane alacriter *ingrediamur Ibid.* verſ. 36. ut eum *ſequamur* crucifigendum, ad Golgotha, cum Simone Cyrenæo *tollamus ejus crucem. Ibid.* verſ. 32. *ſtemus ſub cruce* ejus Joh. XIX. 25. 26. *patiamur cum eo* Rom. VIII. 17. ejus *crucem* ſponte *tollamus*, atque *indies* etiam Luc. IX. 23. imò cum ipſo *crucifigamur* Gal. II. 20.

In quibus caſibus.

Quod fit 1. ſi *inſidias* propter Chriſtum experiri cogamur, contra vitam noſtram, quemadmodum Chriſtus Pſal. LXII. 3. 4. Si 2. propter Chriſtum *patiamur* ab ipſis *domeſticis* noſtris, quemadmodum Chriſtus à Judâ, à diſcipulis Matth. X. 35. Mich. VII. 5. 6. Si 3. propter Chriſtum, à *reverendis* Pontificibus, Sacerdotibus, Scribis, Senioribus Act. XXIV. 1.-- ab Antichriſto 2 Theſſ. II. 4. cum Apoc. XII. & ſeq.: ſicut ipſe pro nobis. Si 4. falſis *teſtimoniis*, propter Chriſtum, in judicio gravemur Pſal. XXVII. 12. cum XXVI. 1. Si 5. calumniis & *ludibriis* omne genus, obruamur propter Chriſtum 1 Cor. IV. 9. 13. Si 6. *opibus*, & quibusvis, ad hanc vitam ſuſtentandam neceſſariis, propter Chriſtum, exuamur Matth. XIX. 27. conf. §. *præced.* Si his omnibus, aliiſque infinitùm recenſendis, pro Chriſto, urgeamur, fortiter patiamur.

Quibus motivis.

Si enim (1) *Dominus* & magiſter præit; nunquid ſequerentur ſervi ac diſcipuli? Si (2) ipſe *tantum*; nos non tantillum? ſi calicem repletum *irâ* divinâ, uſque ad fæces ipſe exhauſit; nos *guttulas* quaſdam, nec tam iræ, quam *amoris* paterni, non delibaremus? Conf. Pſal. LXXV. 9. Apoc. XIV. 10. & XVI. 19. cum 2 Cor. IV. 17. Si (3) ipſe *inſons*, pro nobis, ut nos liberaret; nos *rei*, non pro eo? ut nos gratos tantum ei quomodocunque præſtemus. Cum præſertim (4) non *ſoli* patiamur, ſed *cum* eo Matth. XXVI. 40. Rom. VIII. 18. Ipſumque (5) nobis in horto *paſſionum*, ſuo amore, ſuâ curâ, continuo habeamus præſentem Pſal. XXIII. 4. & XCI. 15. Nos (6) noſtris paſſionibus, quantis, & qualibuscunque, non niſi imagini filii Dei, Domini & magiſtri noſtri abſolutiſſimi, *conformari* Rom. VIII. 29. eoque extolli ac glorificari Phil. I. 29. Nos (7) patiendo, probare, nos genuinos eſſe ejus *diſcipulos* Luc. IX. 23. & cum eo (8) unitos, ut qui *unâ cum* ipſo crucifigamur, Gal. II. 20. & σύμφυτοι ſimus, τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ Rom. VI. imo (9) ab æterno *electos* Rom. VIII. 29.: in quorum infallibili perſuaſione omne noſtrum hæret *ſolatium*, tranquillitas, gaudium. Accedat (10) ſi cum eo *patiamur*, nos etiam cum eo *coronandos* eſſe Luc. XXIV. 26. Rom. VIII. 18. 2 Cor. IV. 16. 17. Non dicam (11) nos patiendo, quodammodo ſupplere ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ, pro *corpore*, h. e. Eccleſia ſuâ: in quo adeo gaudebat Apoſtolus Col. I. 24. Nec tamen ſufficit pati *cum* Chriſto, niſi & patiamur *ſicut* ipſe: h. e. operam demus, A. ut cum ipſo patiamur, reſpectu hominum ſaltem) *innocentes*, nec tanquam *malefici* 2 Tim. II. 9. B. *ſponte*, crucem noſtram *tollendo* Luc. IX. 23. ſicut (demtâ temeritate) Petrus Matth. XXVI. 35. Act. XX. 24. C. bene *præmoniti* Matth. XXVI. 31. ex verbo divino Act. XIV. 22. 2 Tim. III. 12. Matth. X. 38. Luc. XXIV. 26. cum Joh. XVI. 2.--D. *muniti* adverſus ſcandalum crucis Matth. XXVI. 31. Joh. XVI. 1. Gal. V. 11. 1 Cor. I. 23. E. *obfirmati* renovatione, & recordatione *fœderis* noſtri cum Deo: in quam rem, uſum utrius Sacramenti, Paſchatis & Cœnæ, Servator paſſionibus ſuis præmiſit Matth. XXVI. 17—30. ut, in mediis anguſtiis, poſſimus nos erigere voce Chriſti fiduciali: *Deus mi, Deus mi* Matth. XXVII. 46. F. Non niſi à Chriſto (h. e. non niſi providentiâ divinâ) adducti, ingrediamur hortum paſſionum Matth. XXVI. 36. 37. nec temerè nos conjiciamus in pericula, ſicut Petrus *Ibid.* verſ. 58. G. ſolicitè nobis caveamus à *præſumptione*, & fiduciâ in propriis viribus, ne cum Petro labamur Matth. XXVI. 33. 34. 35. Proinde H. non niſi *cum* Chriſto ingrediamur hortum paſſionis *Ibid.* verſ. 37. h. e. non in *propriâ*; ſed in *Chriſti* virtute & robore Phil. IV. 13. utpote abſque quo *nihil* poſſimus Joh. XV. 5. I. in horto paſſionum jam conſtituti, *vigilemus* cum Chriſto, ne in *tentationem adducamur* Matth. XXVI. 40. 41. & vigilantes, oculos continuo intentos habeamus in Chriſtum Heb. XII. 2. 3. 4. K. Nec vigilemus tantum; ſed & *precemur* Matth. XXVI. 41. exemplo Chriſti verſ. 39. 42. Interim L. nobis ſolicitè caveamus, ut *vindictæ* cupiditate, vim illatam vi repellere, non ſatagamus; aut ad liberationem noſtram, à remediis externis, non *nimium* pendeamus, quemadmodum diſcipuli Matth. XXVI. 51. 52. Nec M. propter periculi, & perſecutionum atrocitatem, Chriſtum *deſeramus*, aut intempeſtiva fuga, incolumitati noſtræ conſulamus, ſicut diſcipuli Matth. XXVI. 56. & Demas 2 Tim. IV. 10. Nec N. technis, aut *perverſis* artibus imminentia mala declinare ſatagamus, ſicut Petrus Matth. XXVI. 58. Nec O. veritatis chriſtianæ profeſſionem, vel ſub extremis anguſtiis *declinemus*: quemadmodum Chriſtus *Ibid.* vſ. 63. 64. multo minus,

Quo modo.

nus, cum Petro abnegemus *Ibid.* verſ. 69-- Quin potius P. nos, noſtramque cauſam, Deo placidè *committamus* Luc. XXIII. 46. 1 Pet. II. 23. Atque inſuper Q. pro ipſis noſtris *inimicis* perſecutoribus *oremus* Luc. XXIII. 34. Et R. etiam in extremis noſtris anguſtiis, aliorum æternam *ſalutem* promovere ſtudeamus, quemadmodum Chriſtus Luc. XXIII. 43. Interim S. *peccata* noſtra, quibus & Servatori, & nobis, talia Dei judicia attraximus; agnoſcamus, confiteamur, deteſtemur, cum latrone Luc. XXIII. 40. 41. Zach. XII. 10.

8. Excitat, ut virtutes, in paſſione ejus conſpicuas, referre ſtudeamus: XXXVI. *Octavo* etiam excitat, ut virtutibus Chriſti, circa ſuam paſſionem conſpicuis, conformari & aſſimilari pro virili ſtudeamus 1 Pet. II. 21. Rom. VIII. 29. Joh. XIII. 15. 16. Matth. XI. 29. 30. Et quænam illæ? (1) *obedientia* Phil. II. 8. Pſal. XL. 8. Heb. X. 7. idem *affectus* in nobis fit Phil. II. 5. (2) *ſubmiſſio*, & abnegatio propriæ voluntatis Matth. XXVI. 39. 42. Joh. V. 30.; fit & in nobis Luc. IX. 23. 1 Pet. IV. 19. quâ, vel in graviſſimis afflictionibus, memores ſimus:
1. obedientiam, A. nos non magiſtros eſſe, ſed miniſtros; non Dominos, ſed ſervos, quibus competat, non præſcribere Deo noſtram voluntatem; ſed accipere voluntatem ejus 1 Cor. VI. 19. Act. XXI. 14. Rom. IX. 19. B. Ipſum eſſe *Patrem*, nos *filios* Matth.
2. ſubmiſſionem, XXVI. 39. 42. Heb. XII. 7. 9. Nec C. voluntatem *noſtram*, unquam tam ſanctam, tam ſapientem, tam bonam eſſe; quam quidem *Dei* voluntas ſit Rom. XII. 2. Jeſ. LVIII. 5. 13. (3) *patientia* Jeſ.
3. patientiam, LIII. 7. cum Heb. XII. 1. 2. 3. 4. per quam, nec multitudo nobis inſultantium Pſal. III. 1. nec crudelitas eorum Pſal. XXII. 13. 14. 21. 22. & CXVIII. 10. nec diuturnitas perſecutionum Pſal. CXXIX. 1. ad impatientiam dimoveant Mich. VII.
4. Charitatem, 7— (4) *charitas* Cant. VIII. 7. verſus *quoſvis* Joh. XV. 13. Rom. V. 8. verſus diſcipulos ſuos, etiam deſertores & fugitivos Matth. XXVI. 31. 32. abnegatorem Petrum Luc. XXII. 61.: mulieres deplorantes ipſum Luc. XXIII. 28.: Matrem propriam Joh. XIX. 26.: imò verſus inimicos, *proditorem* Judam Matth. XXVI. 50. & qui ſe crucifigebant Luc. XXIII. 34.: eadem etiam in nobis ſit Eph. V. 1. 2.
5. humilitatem, Matth. V. 44. 1 Cor. IV. 12. (5) *humilitas*, quâ ſeipſum ἐκένωσε, ἐταπείνωσε, non tantum Patri ſuo, ad *mortem*: ad mortem etiam *crucis* Phil. II. 8. ſed hominibus etiam, Judæis, Pilato, Herodi, & viliſſimis militibus, idque ad peſſima quævis, idem affectus & in nobis ſit. *Ibid.* verſ. 5. quando ab
6. manſuetudinem, hominibus exagitamur. (6) *manſuetudo* & humanitas, verſus crudeliſſimos hoſtes Matth. XXVI. 50 Luc. XXII. 48. cui etiam per omnem vitam ſuam operam dedit Matth. XII. 18. 19. 20. ex Jeſ. XLII. 2.: eſto & ea in nobis 1 Pet. II. 21. 22. 23. Matth.
7. preces, XI. 29. (7) *preces*, quibus in paſſione ſuâ uſus eſt α. tam *fervidis* Matth. XXVI. 39.: ſimus & nos in precibus fervidi Jac. V. 16. β. ſæpius repetitis Matth. XXVI. 39. 42. 44.: repetamus & nos 2 Cor. XII. 8. Luc. XVIII. 1. & XXI. 36. & γ. cum profundâ *ſubmiſſione* & *humilitate*, in genua conjectus, imò in faciem Matth. XXVI. 39.: ita & nos Pſal. XCV. 6. δ. cum filiali *fiducia* exauditionis Matth. XXVI. 53. Pſal. XXII. 3. cum verſ. 24. 25. eâdem & nos precemur Jac. I. 6. Marc. XI. 23. 24. (8) *pugnandi* & vincendi ratio, in illatis quibusvis injuriis; **8. pugnam,**
per *ſilentium* Matth. XXVI. 63. Joh. XIX. 9. 10. Jeſ. LIII. 7. per tolerantiam Jeſ. L. 6.: pugnemus & nos his armis 1 Pet. II. 20. 24. Pſal. CXXIX. 3. (9) *ars moriendi*, quâ, confectis omnibus negotiis, cum exclamaſſet, *conſummatum eſt*; ſpiritum ſuum *tradidit in manus* Patris ſui Joh. XIX. **9. mortem,**
30. Luc. XXIII. 46. Plura ejus de *preparatione ad mortem*, habuimus *cap. preced.* §. XXIII. & XXXIX. ita & nos Pſal. XXXI. 6. Act. VII. 59.

XXXVII. *Nono*, commendat nobis etiam, vel imprimis, paſſio & mors Chriſti, ineffabilem *charitatem* Rom. V. 8. tam *Patris* Joh. III. 16. Rom. VIII. 32.: quam *filii* Eph. V. 2. 25. *Patris* quidem, in multis ſeſe commendat: A. quatenus (1) non jam mundum tantum univerſum in gratiam hominis condidit, omniaque ſua bona terrena ei donavit Gen. I. 26. Pſal. VIII. 5—10. **9. Commendat nobis charitatem ineffabilem: 1. Patris,**
1 Cor. III. 21. 22. 1 Tim. VI. 17. Nec (2) Regem quemdam, aut Principem egregium donat, quales fuerunt Moſes, Joſua, David, Salomo, Hiskias, Joſias &c. Nec (3) Angelum quemvis Exod. XXXIII. 2. Pſal. XCI. 11. Nec (4) amicum quendam, tenerrimè dilectum, qualis Abraham Jac. II. 23. & Apoſtoli Joh. XV. 14. 15. ſed *filium* Gal. IV. 4. Nec (5) filium quendam *adoptivum*, vel primogenitum, qualis Iſraël Exod. IV. 22. Heb. XII. 23.: ſed filium *proprium* Rom. VIII. 32. Nec (6) è *multis unum*; ſed *unigenitum* Joh. III. 16. Nec (7) *rebellem*, ut Abſolom, aut exoſum; ſed *obedientiſſimum* Phil. II. 8. eoque & *dilectiſſimum* Matth. III. 17. Jeſ. XLII. 1. 2 Pet. I. 17. Eumque tradidit (8) non tam ad hoc, ut nobis *imperaret*, & cui nos *inſerviremus*; ſed qui *ſerviret*, & animam ſuam daret ἀντίλυτρον pro multis Matth. XX. 28. Nec (9) qui ſerviret tantùm; ſed qui tanta & talia pateretur: in bonis, in famâ, in corpore, in animâ, quæ recenſuimus in *dogmaticis*. Quin & (10) qui *mortem* pateretur, omnigenam, *naturalem*, *ſpiritualem*, *infernalem*; qui *ſpeccatum* fieret & *exſecratio*. In his omnibus, nunquid apparet ineffabilis Dei *charitas?* ſi cumprimis B. conferat *perſonam*, hæc omnia præſtantem, *Deum*, omni ſufficientiſſimum Gen. XVII. 1. qui, ut ab æterno, abſque nobis fuit; ita in æternum abſque nobis manere, & exiſtere potuiſſet *beatiſſimus*, abſque omni tali traditione Rom. XI. 35. 36. Pſal. XVI. 2. & L. 9--14. Et ſi C. pergas ad *eos*, quibus eo modo tradidit filium ſuum; quid ſunt? *homunciones*, qui *ſpiritum geſtant in naribus* Jeſ. II. 22.

22. *pulvis* ac *cinis* Gen. XVIII. 27. peccatores, perduelles, inimici ſui, qui peſſima quævis demeriti erant, nunquid ab hoc egregiè invaleſcit charitas Dei? Rom. V. 8. Et ſi cunctis iſtis addas D. *uſus*, in quos, filium ſuum, Deus pro hominibus tradidit, ac beneficia quæ ipſis traditione ſua contulit, quod §. XIV. indigitavimus, quid dices? an amoris hujus *latitudinem*, *longitudinem*, *profunditatem & altitudinem* comprehendes? Eph. III. 18. Conf. Pſal. CIII. 13. Jeſ. XLIX. 15. Jam, ſi tanti fuit apud Deum ipſum, Abrahami charitas, tradentis filium Iſaacum Deo Gen. XXII. 2. 16.: ſi Hagaris verſus Iſmaëlem, ſiti pereuntem Gen. XXI. 16. Jacobi verſus Joſephum Gen. XLI. 33. 34. 35. imò & Davidis verſus Abſolomum, utcunque immorigerum & rebellem 2 Sam. XVIII. 32. 33. quid de amore Dei ſuſpicabimur verſus filium, proprium, unigentum, obedientiſſimum? & quid de amore ejus verſus nos? quos, ſuo quodam
ε. Filii. modo, dilexit ſupra filium illum ſuum, tantopere dilectum? utpote quem pro nobis etiam tradidit, & ad tanta ac talia tradidit? Jam ſi à Patre tranſeas ad *Filium*, quam ineffabilis ejus eſt amor verſus nos! *Non eſt enim, qui majorem habeat charitatem, quam ſi vitam tradat pro* AMICO Joh. XV. 13. & ipſe tradidit pro INIMICIS ſuis Rom. V. 10. Si cumprimis cogites, ipſum (1) non alium quemvis, utcunque ſibi pretioſum ac dilectum, ſed *ſeipſum* tradidiſſe Eph. V. 2. 25. Nec (2) *ſua* tantum quævis, famam, fortunas; ſed ipſam *animam* ſuam Matth. XX. 28. Nec (3) ad *quævis* tantum, ad contumelias, injurias, flagellationes omne genus tantùm; ſed ad *mortem* Rom. V. 10. Nec (4) ad *unam* tantùm mortem quandam, *corporalem*; ſed ad *omne* genus mortis: naturalem, ſpiritualem & æternam, ut in *dogmaticis* oſtendimus. Nec (5) invitus; ſed cum ſummâ *voluntatis* promptitudine Pſal. XL. 7. 8. Nec (6) pro Angelis Heb. II. 16. ſed pro hominibus 1 Tim. II. 5. 6. Nec (7) pro amicis; ſed pro peccatoribus, inimicis, Rom. V. 10. crucifigentibus Luc. XXIII. 33. 34. Nec (8) in proprium qualecunque emolumentum Matth. XX. 28. ſed in noſtrum: pro nobis *traditus* in manus hoſtium Marc. XIV. 41. ne nos traderemur in manus *tortorum* Matth. XVIII. 34. 35. Heb. II. 14. 15. quin ex adverſo, ut in gratiam & in gloriam acciperemur à Deo Matth. XXV. 34.: pro nobis innocens, accuſatus & condemnatus eſt, ut non veniremus in *judicium*: ſed per mortem *tranſiremus in vitam* Joh. V. 24. Rom. VIII. 33. 34.: pro nobis *factus eſt maledictio*, ut nos à maledictione liberaret, quin ex adverſo *benedictionem Abrahami* impetraret Gal. III. 13. 14.: pro nobis mortuus eſt, ne nos mo-
Quorſum. reremur; ſed *vitam æternam* conſequeremur Joh. III. 16. Et ſic per omnes paſſionis ejus partes, eâdem analogiâ, pergere poſſemus, ſi nimiæ prolixitudinis metus non retraheret. Quorſum autem paſſio & mors Chriſti adeo commendat charitatem & Patris, & Filii? Procul dubio, A ut *redamemus* 2 Cor. V. 14. 15. nec enim eſt, quod efficacius accendat amorem, quam amor. Conf. 2 Cor. XII. 15. B. ut nos *Deo*, puro amore tradenti nobis filium, & *Mediatori* ſeipſum tradenti pro nobis, puro amore, & ingenua gratitudine, *reddamus* 2 Cor. VIII. 5. Cant. II. 16. & VI. 3.: parati C. qui *nos* noſtraque *optima*, corpus, animam, fortunas, famam, & omnia eorum regno & gloriæ viciſſim impendamus 1 Cor. VI. 19. 20. Phil. I. 20. 21. qui inſuper D. *peſſima* quævis, in perſecutionibus, opprobriis, exagitationibus, uſque ad *mortem*, quin ignominioſiſſimam *crucis*, pro ipſis alacriter admittamus. *Ibid.* Act. XX. 24. Singulatim E. vel cum ipſo Judâ Matth. XXVI. 49. (quanquam animo planè diverſo) Chriſtum α. flagranti deſiderio *quæramus* Jeſ. LV. 6. vel intempeſtivâ *nocte*, donec ipſum inveniamus Cant. V. 6. 7. β. *amplectamur* viva fide Joh. I. 12. γ. *exoſculemur* amore ἀνυποκρίτῳ Pſal. II. 12. δ. *ſalutemus* humaniſſimè, forti & ingenua nominis ſui profeſſione Matth. X. 32. Joh. I. 20. 26. 27. ε. ejus magiſterium ac dominium agnoſcamus Matth. XXIII. 8. 10. eaque non *ore* tantùm, ſicut Judas; ſed *facto* inſuper Matth. VII. 21. 22. Quin & F. cum peſſimis *militibus* Matth. XXVII. 29. ſed animo optimo, (a) *coronam* gloriæ, quantum in nobis, ei imponamus Cant. III. 11. ſaltem coronam noſtram ad *pedes* ei *projiciamus* Apoc. IV. 10. ejus (b) *purpurum* veneremur Cant. VII. 5. & III. 9. 10. (c) ejus *ſceptrum*, *ferreum* ſeu furoris quidem, horreamus Pſal. II. 9. *aureum* verò gratiæ nobis arrectum, attingamus Pſal. XLV. 7. cum Eph. V. 2. (d) in *genua* nos coram eo projiciamus Pſal. XCV. 6. Phil. II. 9. 10. (e) *corde* & ore ipſum ſalutemus: *ſalve Rex Judæorum*. Quin potius G. cum Petro (dempta tamen temeritate) aliiſque genuinis Chriſti diſcipulis, id per gratiam Dei, immotè nobis proponamus, vel cum Chriſto *mori* Matth. XXVI. 35. Act. XX. 24. Phil. I. 20. 21. nec proponamus tantum; ſed actu etiam Chriſtum in palatium paſſionis uſque ſequamur, excluſâ tamen Petri temeritate Matth. XXVI. 58. & pro ejus trina abnegatione, conſtanter uſque ad mortem, nomen ejus fortiter, per quævis pericula, confiteamur Act. IV. 28. 29. 31. 32. Inſuper H. cum Mariâ puro accenſi amore, nardum noſtrum pretioſiſſimum, impendamus inungendo ejus capiti & pedibus Matth. XXVI. 7. Joh. XII. 3. h. e. pretioſiſſima quævis in bonis noſtris, ejus membris refocillandis applicemus Matth. XXV. 35. 36. 40. Porro I. cum Simone Cyrenæo, dum crucem bajulat, eum ſublevare pro virili conemur Matth. XXVII. 32. Luc. XXIII. 26. h. e. piis, propter Chriſtum, afflictis & oppreſſis, condoleamus, eiſque,

quan-

quantum poſſumus, ſuccurrere nitamur Heb. xiii. 3. Ad hæc K. cum mulieribus piis, cum Mariâ Matre ejus, Clope, & Magdalena, & cum reliquis cognatis ejus, amore pertrahamur ad *crucem* ejus, ut ſub cruce conſtituti, ejus angores contueamur oculis vivæ fidei, ut ei ſerviamus Matth. xxvii. 55. Luc. xxiii. 49. Joh. xix. 25. Heb. xii. 2. 3. Imo & L. poſt mortem ei officia quævis charitatis, cum Joſepho Arimathenſi, & mulieribus, ipſum ſepelientibus, aut inungentibus, præſtare ſatagamus Matth. xxvii. 57. 58. 59. 60. Luc. xxiii. 55. 56. &c. His & id genus aliis officiis, amorem ineffabilem & Dei, & Mediatoris, charitate reciprocâ retaliare, utcunque conabimur.

10. Pungit corda ad profundam pœnitentiam.

XXXVIII. *Decimo*, pungit paſſio & mors Chriſti, ad profundam *pœnitentiam* de peccatis noſtris: quibus, & *Patrem* quaſi coegimus, qui filio ſuo tot tantaque infligeret, cum pro nobis *peccatum faceret* 2 Cor. v. 20, noſtraque ſupplicia ei imponeret Jeſ. liii. 5. 6. 7; & *Filio* noſtra debita q. impoſuimus Jeſ. xliii. 24. ut ipſum, ipſi quaſi transfixerimus.

Motiva urgentia.

Hujuſmodi profundam pœnitentiam, (*a*) per Spiritum gratiæ & precum, olim N. T. temporibus conferendum, prædicitur Zach. xii. 12. (*b*) eandem mulieribus jam lugentibus, in cruce pendens Servator commendat Luc. xxiii. 27. 28. Ad hanc (*c*) exempla provocant Petri Matth. xxvi. 75. Judæorum converſorum in feſto Pentecoſtes Act. ii. 22. 23. cum vſ. 37. centurionis Matth. xxvii. 54. imo ipſius proditoris Matth. xxvii. 3. 4. quin & rerum inanimatarum, v. g. veli dilacerati Matth. xxvii. 51. conf. Joël. ii. 13. mortuorum, qui in ſepulchris ſuis quieſcere non poterant *Ibid.* vſ. 52. Solis obtenebrati Luc. xxiii. 44. 45. terræ motæ, & rupium fiſſarum Matth. xxvii. 51. Ut univerſa rerum natura videretur eſſe quaſi in agoniâ, cum filius Dei agonizaret: & nos ſoli non? Imo (*d*) res ipſa urget: ſi expendamus, ab *una* parte, α. quanta & qualia paſſus ſit, à Judâ, à diſcipulis, à Petro, à Judæis, à Pilato, ab Herode, à militibus, à turbâ, quin ab ipſo Deo & Patre ſuo: in corpore, in animâ, in fama, in bonis &c: ab *altera* parte β. non Judam tantum, non Judæos, Pilatum &c. tot ipſi induxiſſe quaſi vulnera, ejuſque corpori & animæ; ſed quemque noſtrum, noſtris peccatis Zach. xii. 10: etenim abſque peccatis meis ac tuis, nec Pater ipſi inflixiſſet, nec infligi paſſus fuiſſet omnia iſta filio innocenti Jeſ. liii. 3. 4. 2 Cor. v. 20. nec Pilato aliiſque tantillum poteſtatis fuiſſet in eum Joh. xix. 10. 11, ſi cumprimis γ. addamus, quiſnam ſit, cui omnia iſta peccatis noſtris inflximus? non homo, non Angelus quivis; ſed *ipſe filius* Dei Matth. xxvii. 54.

Modus & requiſita ejus.

Cuncta iſti, ſi devote conſtruamus, nunquid lachrymas nobis extorquebunt? nunquid corda lacerabunt? Sed cum hoc ſimpliciter factum, non ſufficiat, ipſo crucifixo corrigente Luc. xxiii. 28. tenendum etiam, ád hanc pœnitentiam requiri A. non tantum profundam animi *contritionem*, qualis & in Judâ obſervatur Matth. xxvii. 3. qua *pectorâ tundamus*, cum turba Luc. xxiii. 48: nec tantum B. ſubmiſſam peccatorum *confeſſionem*, qualis etiam, vel in Juda conſpicitur Matth. xxvii. 4: nec porro C. qualemcunque inſuper *ſatisfactionem* operis, qualem etiam Judas præſtitit: Nec in his, per ſe bonis, à Juda nos ſuperari patiamur: ſed etiam D. ut *fide*, quamvis puſilla, Chriſtum ſequamur cum Petro, uſque in aulam afflictionis Matth. xxvi. 58. quando Judas facta traditione, ipſum deſperabundus deſerit. Ut inſuper E. commiſſis peccatis, cum eodem Petro, poſt trinam ſuam abnegationem, nihilominus oculos mentis ac fiduciæ intentos habeamus in Chriſtum, *reſpicientem* oculis gratiæ ad nos Luc. xxii. 61. Zach. xii. 10. Porro ut F. in memoriam nobis revocemus verbum Dei, tum *comminationis*; tum *promiſſionis*, cum Petro Matth. xxvi. 75. Ut præterea G. calidis lacrymis deploremus peccata noſtra, cum eodem Petro *Ibid.* & Zach. xii. 10: Præterea H. ut *deſeramus* aulam, periculoſas converſationes, omnemque ad peccandum anſam ſolicite caveamus *Ibid.* Tandem I. pœnitentia propellamur, ad exquirenda peccatorum *remedia* Act. ii. 37. 38.

11. Abſterret, ut non denuo filium Dei crucifigamus.

XXXIX. *Undecimo* abſterret, ne filium Dei, noſtris peccatis, *de novo crucifigamus* Heb. vi. 6. nec, cum Petro, abnegationis ſcelus ſecundo ac tertio repetamus Matth. xxvi. 72. 74. Nunquid enim ſufficit, filium Dei *ſemel* transfixiſſe, fideliſſimum Dominum, magiſtrum, fratrem noſtrum, tot cruciatibus *ſemel* excarnificaſſe, niſi idem ſæpius repetamus 1 Pet. iv. 3.

Quibus peccatis hoc fiat:

Quibus autem peccatis Chriſtus denuo crucifigitur? Equidem in plenâ & perfecta ſua emphaſi; ſola denuo crucifigitur ex *malitia* (non ex *infirmitate*, ſicut in abnegatione Petri factum Matth. xxvi. 33. 35. cum 70.) profecta, *ſui*, & veritatis evangelicæ abnegatione, ſeu horribili in Spiritum S. blaſphemia: teſte Apoſtolo Heb. vi. 6.

Generalius,

ſenſu autem *latiore*, & diminutiore, de novo quodammodo Chriſtum crucifigimus *omnibus* noſtris peccatis, quibus ſemel ipſum crucifiximus, ſeu ejus crucifigendi, cauſæ & auctores exiſtimus Jeſ. xliii. 24. 1 Joh. i. 7. ſed ſenſu *ſtrictiſſimo*, iis peccatis quæ nobis ſunt in deliciis, quibus, non per *infirmitatem*; ſed per *voluptatem*, quaſi cum militibus Matth. xxvii. 27.--32. per peccata talia, caput ejus corona ſpinea, & corpus ejus flagellis & fuſtigationibus lacerare &c. & cum turba ac Phariſæis, pendentem à cruce, dicteriis, & omne genus contumeliis afficere, pro luſu & voluptate nobis eſt.

Specialius.

Unde ἀνασταυρῶντας Filium Dei, & eundem παραδειγματίζοντας, conjungit Apoſtolus Heb. vi. 6.

VI. 6. & explicat per ἑκουσίως ἁμαρτάνειν Heb. X. 26. Nominatim autem Chriſtus *denuo* crucifigitur, omnibus iſtis peccatis, quibus ſemel crucifixus eſt. Videlicet (1) ſi cum primoribus Judæorum, cum Pontificibus, Scribis, Senioribus populi, conſilia agitemus, de Chriſto in *membris* occidendo Matth. XXVI. 3. 4. Act. IV. 5. 15. 16. 18. (2) Si cum Judâ aliiſque diſcipulis inſultemus his qui Chriſtum inungere, h. e. ipſi in membris ſuis benefacere ſtudent Matth. XXVI. 7. 8. cum XXV. 42.--46. (3) Si φιλαργυρίᾳ & amore rerum terrenarum, cum Judâ, Chriſtum quaſi prodamus Matth. XXVI. 14. 15. 16. aut ſaltem deſeramus 2 Tim. IV. 10: aut (4) ſi ejus paſſionibus, morte, ignominiis, cruce ſcandalizemur, offendamur Matth. XXVI. 31. 33. 1 Cor. I. 23. Gal. V. 11. (5) Si in ejus agonia, cum ejus diſcipulis quaſi dormiamus Matth. XXVI. 40. 43. 45. h. e. ſi patienti in membris ſuis, non condoleamus Heb. XIII. 3. aut pro virili noſtro ſuccurrere non adnitamur Prov. XXVII. 10. Joh. III. 16. (6) ſi Chriſtum, in membris, per omnem crudelitatem, clam aut palam quæramus ad *necem*, ſicut Judas cum cohorte ſuâ Matth. XXVI. 47. 55. Act. IX. 24. 2 Cor. XI. 32. (7) Si Chriſtum, in membris, tradamus *tribunalibus* hoſtium, ſicut Judas cum ſuâ catervâ Matth. XXVI. 57. & XXVII. 1. 2. & X. 17.-21. (8) Si Chriſtum, in membris, *condemnemus* ad quævis, &, convenienter condemnationi, abripiamus ad contumelias, & ad mortem, ſicut Judæi & Pilatus Matth. XXVI. 66. & XXVII. 26. Act. XII. 1. 2. (9) Si in Chriſtum etiam poſt crucifixionem, in ſuis membris, *ſerviamus*, quemadmodum Judæi Matth. XXVII. 34. 35. 49.---45. Pſal. LXXIX. 2. Tandem (10) ſi externa profeſſione, abſque animo, aut non niſi fucato, eum amplectamur, oſculemur, ſalutemus, ſicut Judas Matth. XXVI. 48. 49. cap. VII. 21. 22. aut per ludibrium veneremur, imponendo ipſi coronam, tradendo ipſi ſceptrum, induendo eum purpura, & procidendo coram eo in genua, ſicut milites Matth. XXVII. 27.-32. His aliiſque modis, κατ' ἐξοχὴν, Chriſtus *denuo crucifigitur*: atque ut ab hoc, cane pejus & angue nobis caveamus: cogitandum nobis, A. quantum ſcelus ſit, filium Dei, vel ſemel crucifixiſſe, prodidiſſe Luc. XXII. 48. B. quantum in eo periculi, quando his gradibus paulatim præparamur, ac properamus, citato gradu, ad horrendam illam ἀνασταύρωσιν, quam abſolutè *irremiſſibilem* pronunciat Apoſtolus Heb. VI. 4. 5. 6. Et C. quam horrenda Deus, in hoc peccatum, exerceat *judicia* Luc. XXIII. 29. 30. Heb. VI. 7. 8. & X. 26. 27. 28. 29. quæ, velut ad oculum, explicuit in Judâ proditore Matth. XXVII. 5. Act. I. 18. 25. & in Judæis crucifigentibus Matth. XXVII. 25. Et quo magis ſimus ab iterata hac Chriſti crucifixione ſecuri: ſolicite nobis caveamus α. ab *avaritia* φιλαργυρίᾳ, & amore mundi ac rerum mundanarum; quibus adductus Judas, Dominum ſuum prodidit Matth. XXVI. 8. 9. Joh. XII. 4. 5. 6. 2 Tim. IV. 10. β. à *præſumptione* & temeritate, qua propriis viribus nimium tribuimus; per quam Petrus, in tam horrendam Servatoris ſui abnegationem perductus fuit Matth. XXVI. 33. 35. 70. 72. 74. Rom. XI. 20. 1 Cor. X. 12. γ. à *neglectu* verbi divini & præmonitionum divinarum, per quem Petrus incidit in horrendam iſtam abnegationem Matth. XXVI. 31. 34. Joh. XVI. 1. 2. 3. 4. Gen. II. 17. δ. ab *audacia* in quærendis aut adeundis periculis, qua factum, ut Petrus, inani curioſitate videndi, quid de Chriſto futurum eſſet, ſecutus in aulam Pontificis; in periculum, & in abnegationem, ſeipſum conjecit Matth. XXVI. 57. 58. Gen. III. 2. 6. ε. ab inutili commercio & *converſatione* cum impiis, qua in ſcandalum & abnegationem Petrus ſeductus eſt Matth. XXVI. 58. 69. Deut. XIII. 2. ζ. à *ſocordia*, ſomnolentia & oſcitantia, qua, ex ſententia Chriſti, in tentationem abripimur Matth. XXVI. 41. & XXV. 5. 6. 11. 12. 13. η. à nimio perſecutionum *metu*, quo diſcipuli in fugam acti ſunt Matth. XXVI. 55. 56. & XIII. 21. Ex adverſo θ. juvabit (dempta præſumptione, & vana in propriis viribus fiducia) immotum *propoſitum*, in virtute Dei, perdurandi apud Chriſtum: hujus enim ope, immunis fuiſſet, procul dubio, Petrus à ſcandalo & abnegatione Act. XIV. 22. 2 Tim. III. 12. Quibus omnibus ι. accedant *preces* devotæ, commendante eas Servatore Matth. XXVI. 41. & Apoſtolo Eph. VI. 18. Scil. ut nos non *inducat in tentationem*; *ſed liberet à malo* Matth. VI. 13. Agmen claudat κ. πανοπλία, quam Apoſtolus Epheſiis accingit Eph. VI. 12.--

Quibus rationibus ab hoc peccato cavendum.

Quibus adminiculis cavere poſſimus.

XL. *Duodecimo*, crucifixio & mors Chriſti quemvis verum ejus amicum inſtigat, ut peccatum *crucifigat*, quod Chriſtum crucifixit (quemadmodum Pontifices & Seniores populum inſtigarunt, ut Chriſtum occiderent Matth. XXVII. 20.) Ut *carnem crucifigat*, *cum affectibus & cupiditatibus ſuis* Gal. V. 24. ut *mortificet membra ſua, quæ in terris ſunt*, *ſcortationem* &c. Col. III. 5. ut, virtute *crucis Chriſti*, *mundus* ſibi *crucifigatur* Gal. VI. 14. h. e. ut pia vindictæ cupiditate crudelitateque, prorſus eodem modo *ſpiritualiter* agamus cum peccatis, quo, juſta Dei vindicta, propter peccata noſtra, & Judas, & Judæi, & Pilatus, & Herodes, & milites, & turba Judaica, *corporaliter* egerunt cum Chriſto. Singulatim irreconciliabili, & univerſali odio Pſal. XCVII. 10. Rom. XII. 9. & VII. 15. Jud. vſ. 23. quali Chriſtum, Judæi crucifigentes Matth. XXVII. 18. (1) peccata noſtra abnegemus Luc. IX. 23. quemadmodum Petrus Chriſtum Matth. XXVI. 72. *non novi hominem*: ſcil. quemadmodum Chriſtus *peccatum non cognovit* 2 Cor. V. 20. ſcil. approbando Matth.

12. Inſtigat ad crucifigendum peccatum.

Quibus actibus crucifigatur.

Matth. VII. 23. *non novi vos, abite*: quia ad exemplum Petri, non ſemel; ſed ſæpius & cum *dejeratione*, abnegemus, (2) peccata deſeramus, fugiamus: quemadmodum diſcipuli, metu adacti, omnes Chriſtum deſeruerunt Matth. XXVI. 55. 56. Jeſ. I. 16. Prov. XXVIII. 13. (3) tradamus captivanda, vincienda: quemadmodum Judas Chriſtum Judæis tradidit Matth. XXVI. 48. & Judæi Pilato. *Ibid.* cap. XXVII. 2. & Paulus inceſtuoſum I Cor. V. 4. 5.: quemadmodum peccatum nos câptivos ducit Rom. VII. 23. h. e. nullam peccato libertatem, nullum imperium permittamus Rom. VI. 12. & VII. 5. 6. (4) peccata noſtra condemnemus, ad mortem, ad crucem: quemadmodum Judæi Chriſtum condemnarunt Matth. XXVI. 66. & turba condemnandum & crucifigendum poſtulavit Matth. XXVII. 22. 23. imo quemadmodum Deus in Chriſto, *peccatum condemnavit in carne* Rom. VIII. 3. h. e. mortis & excidii reum exiſtimemus, pronunciemus Rom. VI. 23. (5) peccatum, tanquam blaſphemum, quaſi colaphis afficiamus, quemadmodum Judæi Jeſum, pro blaſphemo perperam condemnatum Matth. XXVI. 67. & Satanas, animum Pauli 2 Cor. XII. 7. imo à Pilato condemnatum, & truculenti milites quâvis ignominia affecerunt Matth. XXVI. 27. 32. h. e. omnibus modis ſubigamus peccatum I Cor. IX. 27. (6) peccatum ejiciamus ex cordibus noſtris, quemadmodum Judæi Jeſum condemnatum exagitatumque Jeroſolymis ejecerunt Marc. XV. 20. & quemadmodum Paulus, ex Eccleſia ejiciendum vult, eum qui malus eſt I Cor. V. 7. 13. h. e. ut longe à nobis removeamus Eph. IV. 31. (7) peccatum, quaſi inter latrones medium extollamus in furcam, ſuſpendamus, tanquam & cœlo & terra indignum, crucifigamus (quemadmodum Judæi Chriſtum, inter latrones medium, quaſi peſſimum, ſuſpenderunt, crucifixerunt Marc. XV. 27. 28. & quemadmodum Deus *chirographum peccatorum noſtrorum, affixit cruci* Col. II. 14.) h. e. peccata noſtra, ad exemplum Chriſti crucifixi, & virtute crucis ipſius, morte afficiamus Gal. V. 24. Col. III. 5. tamdiu carnificemus, donec tandem mortuum ſit. Atque, ut piâ iſtâ crudelitate agamus cum peccato: A. ipſum exigit ejus *meritum*: eſt enim *blaſphemia*, quatenus, & Deo abrogat ſupremum in creaturas ſuas dominium, poteſtatemque νομοθετικὴν; & creaturis gloriam obſequii. Conf. Luc. XIX. 27.: jam ex lege divina Levit. XXIV. 16. pariter & ex ſententia fori Judæorum eccleſiaſtici Joh. XIX. 7. blaſphemia mortem meretur lapicidii, & ab univerſa congregatione, inferendam; quæ etiam Chriſto ob eandem, licet falſo imputatam, ſummâ cum indignatione eſt illata. Quin inſuper *Deicidium* eſt in ſe, eoque enititur, ut è medio tollatur Deus (pro natura odii) nec ſit amplius Pſal. X. 4. & XIV. I. imò & filium Dei, qui *Deus eſt, benedictus in ſecula* Rom. IX. 5. *verus Deus, & vita æterna* I Joh. V. 20. crudeliſſimè *occidit*: quid enim, & hoſtibus cauſa fuit occidendi, niſi peccatum odii & crudelitatis? & Deo ipſi, juſta crudelitate q. ſæviendi in viſcera unigeniti filii, niſi peccatum humanum? 2 Cor. V. 20. Jeſ. LIII. 6. B. Etiam juſta ſtimulat *vindictæ* cupido: quæ, ex juſtitia talionis, homicidio, vel in viliſſimum perpetrato, homicidium pro pœna dictat Gen. IX. 6. agnoſcente ipſo homicidâ, cum Chriſto crucifixo Luc. XXIII. 41. & magis etiam in *Regem* Joh. XIX. 15. *Egone Regem veſtrum crucifigerem?* & maximè in *filium* Dei Matth. XXVII. 5. quin *Deum* ipſum Act. XX. 28 in Regem *noſtrum*, qui nobis *venit* Zach. IX. 9. in *conſanguineum* Heb. II. 17. Eph. V. 30. *Goelem* Job. XIX. 25. imo *fratrum* Heb. II. 11. quod igitur τῷ גואל הדם, (ſeu *vindicem* interpreteris *conſanguineum*; ſeu *vindicem ſanguinis*, in conſanguineo effuſi) fetvore ſanguinis exacerbato, fas erat occiſorem conſanguinei ſui perſequi ac trucidare Deut. XIX. 6. nunquid *peccatum* conſanguinei, fratris noſtri homicidam perſequeremur, trucidaremuſque? cum præſertim ad vindictæ cupiditatem, natura tam ſimus proclives. C. Urget præterea ira divina, occidens peccatorem, ſi peccatum peccator non occidit Pſal. VII. 12. 13. 14. cujus illuſtre nobis præſtitit exemplum in filio, proprio, unigenito; ut cogitemus: *ſi hoc factum eſt in ligno viridi, quid non fiet in arido?* Luc. XXIII. 31. ſi adeo excanduit in filium proprium, tantopere ſibi dilectum, adhuc viventibus peccatis noſtris; quid non excandeſceret in nos, ſi peccatis parcamus? & ſi poſſibile eſſet parcere peccatis, ſanè filio pepercisſet; toties, & tam anxiè ſibi ſupplici, ut calix iræ à ſe præteriret Matth. XXVI. 38. 39. 42. 44. & ſi filio non pepercit Rom. VIII. 32. qui parcet ei, qui pepercerit peccator? Eſt igitur hic quod contemplemur, non tantum *benignitatem* Dei, verſus hos, qui peccatum crucifigunt; ſed & ejus ἀποτομίαν ſeu *ſeveritatem præciſam*, in reliquos Rom. XI. 22. *D.* ſuadet etiam, quod nulla nobis κοινωνία, nullum participium competat, paſſionis & mortis Chriſti, qualis & quantæcunque, quamdiu peccatum non crucifigimus: *quotquot* enim *Chriſti ſunt, crucifixerunt carnem cum cupiditatibus ſuis* Gal. V. 24. Et quod proinde E. omnia illa, quæ Chriſtum videmus perpeſſum eſſe, intus & extus; quoad animam, quoad corpus, in propriâ perſonâ, idque in omnem uſque æternitatem, debeamus perferre, ſi non crucifixerimus peccata, quod in æternum à Deo ſimus abnegandi Matth. X. 33. reprobandi Matth. VII. 23. non militibus crudelibus; ſed tortoribus infernalibus tradendi Matth. XXVIII. 34. 35. & XXV. 41. judicio divino ſiſtendi Pſal. I. 5. condemnandi, & exquiſitiſſimis cruciatibus, animæ & corporis,

Quibus rationibus motivis.

poris, abſque remedio, excarnificandi Jeſ. LXVI. 24.: alterutrum enim indeclinabiliter fieri debet: ut, aut nos peccatum tempeſtivè crucifigamus, aut à peccato æternum crucifigamur Rom. VIII. 6. 13.

15. Proponit exemplar Christianæ moriendi artis.

XLI. Denique *decimo tertio*, in morte Chriſti, exactiſſimum nobis proponitur *εὐθανασίας* exemplar. Quemadmodum enim cap. *præced.* §. XXXIX. exemplar habuimus *præparationis* ad mortem; ſic ipſa jam moriendi ratio ſuccedit. Peracta igitur cum Chriſto, deſignatis capitibus, præparatione, integra adhuc valetudine, aut urgentibus jam morbis, & inſtante morte: homini feliciter morituro, incumbit, (1) *cura* rerum domeſticarum Jeſ. XXXVIII. 1. exemplo Chriſti, Matrem ſuam committentis diſcipulo Joh. XIX. 27. (2) *conſolatio* eorum, qui de morte ſua anxii & ſoliciti ſunt 1. Theſſ. IV. 13. 14. exemplo Chriſti Joh. XVI. 7. mulieres contriſtatas à cruce ſuâ, reficientis Luc. XXIII. 27. 28. (3) *præmonitio* ſuorum, de ſtatu eorum futuro, ſibi poſthumo Gen. XLIX. 1—exemplo Chriſti morientis Luc. XXIII. 28. 29. 30. 31. (4) *converſio* aliorum Act. VII. 51. 52. 53. exemplo Chriſti morientis, latronem convertentis Luc. XXIII. 42. 43. (5) *condonatio* injuriarum, ſibi ab inimicis illatarum, & reconciliatio cum eis Gen. L. 14—22. exemplo Chriſti morientis Luc. XXIII. 34. (6) *expeditio* negotiorum, ante mortem *expediendorum* Act. XX. 24. 2 Tim. IV. 7. exemplo Chriſti Joh. XIX. 28. 30. His præmiſſis, præcipua tandem ſuccedat (7) *animæ cura*, ut illa Deo reconcilietur Luc. XXIII. 42. Apoc. XIV. 13. & piis ſuſpiriis, in manus Dei tradatur Act. VII. 59. Pſal. XXXI. 6. exemplo morientis Chriſti Luc. XXIII. 46. Plura hujus generis, Deo volente, in *aſceticis* occurrent.

CAPUT DECIMUMTERTIUM,

DE

Mediatoris Deſcenſu.

Pſal. XVI. 9. 10.

Etiam habitat caro mea confidenter; quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre foveam.

Quartus & poſtremus humiliationis Chriſti gradus eſt in ejus deſcenſu.

I. AD quartum tandem humiliationis Chriſti gradum pergimus, ad *deſcenſum* ejus, ſenſu latiore. Cum enim (præter deſcenſum glorioſum, ad judicandum vivos & mortuos 2 Theſſ. I. 7. 10.) triplex in Scripturis numeretur Chriſti deſcenſus, (1) è cœlo in *terram*, factus in ejus *incarnatione* Joh. III. 13. VI. 50. 58. 62. 1 Cor. XV. 47. Et hic deſcenſus eſt *perſonæ* divinæ, in *carnem* humanam (2) à terrâ in *ſepulchrum*, factus ſepultura Eph. IV. 9. 10. Act. II. 29. 31. conf. Jeſ. XXXVIII. 18. Et hic deſcenſus eſt *corporis* (3) quaſi è cœlo in *infernum*, ſeu è *ſtatu* cœleſti & beato, in *ſtatum* infernalem & miſerum Matth. XXVI. 38. cum Pſal. LXXXVIII. 5. 6. 7. 8. Et hic deſcenſus eſt (præcipuè ſaltem) *animæ*. Primo deſcenſu in cap. IV. *de Incarnat.* ſepoſito; poſteriorem duplicem hoc capite complectemur. Fundamentum noſtræ conſiderationis ponemus in verbis Pſal. XVI. 9. 10.

Pars exegetica.

Textus reſolvitur & explicatur.

II. *In quibus fiducialis* Meſſiæ exſpectatio *continetur* bonorum ſibi imminentium. *Circa quam conſideranda.*

1. Exſpectans *Meſſias, qui quidem non* dicitur *in textu; ſed* innuitur *tamen, cum ſuffixo pronominali* ', *in caro* mea; *anima* mea; *tum in periphraſi*: ſanctum tuum: *dicendus tamen à nobis, ut in verbis ſolidum fundamentum habeamus deſcenſus Chriſti ad inferos. Sunt qui volunt Davidem per univerſum Pſalmum loqui de populo Judaico; nequaquam de Meſſia: ſic Judæi. Sunt qui malunt Davidem loqui & de ſe & de Meſſia: ſed non uno modo; alii de ſe quidem principaliter; de Meſſiâ, per accomodationem tantum minus principaliter: alii de Meſſia principaliter, de Davide per accommodationem tantum: de ſe velut typo, de Meſſia, velut veritate: alii, ex parte priori, de Davide; ex poſteriori, de Meſſia tantum. Nec deſunt, qui totum pſalmum ad Chriſtum ſolum referant, ſic Piſcator, hoc argumento: qui loquitur vſ.* 10. *ille loquitur per totum pſalmum, quod probat ex ſerie ſermonis, & ſingularum ſententiarum cohærentia, quæ oſtendit, tandem perſonam in toto Pſalmo loqui: ſed qui loquitur vſ.* 10. *teſte Petro* Act. II. 25. *&* *Paulus* Act. XIII. 35. *etiam per* ſanctum illum *Domini ſane intelligitur Chriſtus* Jeſ. LIV.

5. Dan.

5. Dan. IX. 24. *Nec porro, niſi unus Chriſtus, non vidit corruptionem. In hanc ſententiam, & ego maxime ſum proclivis. Quicquid ſit, ſaltem verba textus de Meſſiâ loquuntur.*

2. Exſpectata *bona. Quæ reſpiciunt Meſſia*

א. Corpus: אף בשרי ישכן לבטח, etiam caro mea habitabit confidenter. *Eſt hic*

1. Securum, caro mea. *Eſt τὸ* בשר *πολύσημον. Accipitur enim α. pro* omni animali, *cum ſibi adeſt* כל; ſic Gen. VI. 16. & VIII. 17. *β. pro* homine *toto* Deut. V. 26. Pſal. LVI. 5. *γ. pro* corpore humano, *quod carne conſtat* Gen. II. 24. Pſal. XXXVIII. 4. 8. *Et ſic hoc loco.*

2. Securitas *corporis*, ישכן לבטח habitabit. LXX. *Interp. κατασκηνώσει, id eſt, commorabitur in ſepulchro, velut in tabernaculo:* jacebit, requieſcet, *ſic* Deut. XXXIII. 20. Pſal. VII. 6. & XCIV. 17. Jeſ. XXVI. 19. לבטח, confidenter, ſecurè, tutò, in ſpe *ſeu fiducia α. conſervationis à ſui putrefactione. β. reſurrectionis ad gloriam, ut ſequentia declarant.* Spes *carni tribuitur* figurate, *ut creaturæ ἀποκαραδοκία* Rom. VIII. 19. & ſpes verſ. 20. *ſpes corporis etiam ſumitur pro* re ſperata.

ב. Animam; non derelinques animam meam in inferno. *Eſt hic*

A. Subjectum *cui bonum exſpectatur:* anima, נפש, *ψυχὴ; per quam intelligi poſſit* (1) *pars hominis* formalis, *quâ compoſitum* vivit Matth. X. 28. (2) *pars ejuſdem* materialis *ſeu corpus: ſive* animatum, *ſeu vivum* Pſal. XXXV. 13. & CVII. 18. *ſive* exanime, *ſeu mortuum* Num. V. 2. & IX. 10. Levit. XIX. 28. & XXI. 1. (3) *totum* compoſitum *humanum, ſeu perſona* Gen. XIV. 21. Pſal. CVII. 9. Prov. XXV. 25. 1 Pet. III. 20. *Et ſic non rarò ſonant pronomina reciproca:* נפשו ſeipſam Jeſ. V. 14. נפשם ipſi Jeſ. XLVI. 2. (4) vitam *perſonæ* Job. II. 6. Pſal. LIV. 5. Matth. II. 20. (5) *voluntatem &* affectus Exod. XV. 9. Pſal. XXV. 1. & XLI. 3. *Hoc loco per* animam, *intelligendam cenſeo, partem hominis* formalem Matth. XXVI. 36. *quatenus illa fuit in* ſtatu infernali, *quippe privata beatificâ viſione Dei, ſeu ſenſu gratiæ ac favoris divini* Matth. XXVII. 46. *atque inſuper exagitata* cruciatibus infernalibus Matth. XXVI. 36. contriſtata eſt ad mortem, *ſcil.* infernalem.

B. Locum, *aut* ſtatum *ſubjecti*, in quo *bonum exſpectat:* לשאול ad *infernum, ſeu* in *inferno.* שאול, *ᾅδης:* (1) *ordinarie notat locum damnatorum* Deut. XXXII. 22. Pſal. XLIX. 15. Jeſ. XIV. 15. Matth. XI. 23. Luc. XVI. 23. Apoc. I. 18. & XX. 13. 14. (2) *ſepulchrum* Gen. XLII. 38. Pſal. VI. 6. Jeſ. XXXVI. 18. Act. II. 27. 31. (3) *commune omnium mortuorum receptaculum, ac ſtatum, tam bonorum, quam malorum* Eccl. IX. 10. Ezech. XXXII. 21. 27. Job. XIV. 13. *cum* XVII. 13. (4) *ſtatum afflictiſſimum* Pſal. XVIII. 6. & XXX. 4 & XXVIII. 1. & CXVI. 3. *Huic loco poſtrema ſignificatio maximè propriè convenit; quoniam anima Chriſti in* loco damnatorum *nunquam fuit, quicquid cenſeant Pontificii ac Lutherani, quippe ante mortem ejus in manus Patris tradita.*

C. Bonum *ſubjecto, in ſtatu* infernali *exſpectatum:* non derelinques *h. e. omnino præſens eris: tum* (1) *præſentiâ* naturæ, *quâ poſt mortem:* & corpori *adfuit unione perſonali, fecitque, ut illud* confidenter, *abſque metu putrefactionis, in ſepulchro quaſi habitaret per triduum;* & animæ, *ut ea, in manu Dei exiſtens, unita maneret divinæ perſonæ:* & *toti* perſonæ mediatoriæ, *ut naturali præſentiâ perſonæ divinæ*, Sanctus *Dei, ſeu Mediator θεάνθρωπος, etiam in morte continuaret eſſe: tum* (2) *præſentiâ* gratiæ, *per quam*, carnem *quidem, poſt brevem in ſepulchro habitationem, vitæ naturali reſtituit;* animam *in anguſtiis infernalibus ſuſtentavit, ne deficeret; totum* Sanctum *ſuum, à poteſtate & dominio mortis, ſub quo fuit per triduum ſepulturæ, in plenam libertatem aſſeruit.*

. Hominem *totum, animâ & corpore compoſitum:* nec dabis ſanctum tuum videre foveam. *Hoc eſt, non permittes, me Sanctum tuum* (*Sanctum illud Iſraelis* Jeſ. X. 20. *quem ſanctificaſti, mittendum pro Meſſiâ, in mundum* Joh. X. 36.) *permanere in* foveâ, *ſub poteſtate & dominio mortis* Act. II. 24. conf. Thren. III. 43. *ſed ipſum ſuſcitabis. Cum igitur indubitatum ſit, ex* Act. II. 24—33. & XIII. 35. 36. *Meſſiam, textu noſtro, vaticinari de ſuâ reſurrectione, quæ præſupponit mortem, ſepulturam, & ſtatum ac dominium mortis uſque ad reſurrectionem; cum item per hanc reſurrectionem, diſtincte bonum aliquod præſtoletur,* (*a*) corpori *ſuo, nim. illud in ſepulchro ſecure habitaturum, abſque periculo putrefactionis* (*b*) animæ, *illam in inferno non eſſe deſerendam* (*c*) *toti perſonæ,* (Sancto) *eam non viſuram foveam, ſeu non manſuram in foveâ, vel ſub ſtatu & dominio mortis: apparet textu univerſo ſignificari, ſepulturam corporis, deſcenſum animæ, & dominium mortis ſuper totum hominem.*

Chriſtus deſcendit ad infernum.

Pars dogmatica.

III. Mediator ergo ſeipſum pro nobis demiſit ad ſepulchrum, ad infernum, & ad dominium ac poteſtatem mortis: quæ tria nos, uno ejus *deſcenſu*, comprehendemus: utpote quo, & in ſe-

pulchrum, & in infernum, & in dominium mortis, ſe demiſit. Deſcenſus hujus *exſerta* quidem mentio rarior accidit in Scripturis; unde, non tantum Bellarminus cum Pontificiis, ad *traditionem* illum referunt; ſed Symbolum etiam, quod *Apoſtolicum* vocant, & cum eo Nicænum, nullam ejus faciunt mentionem: & Patres vetuſtiores, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Auguſtinus, Ruffinus in ſuis expoſitionibus hujus Symboli, ejus ne γρὺ quidem habent, & Ruffinus etiam exſertè ſubjicit, illum *non haberi in Symbolo Romano, nec Eccleſiarum orientalium.* Apud Cyprianum pag. 570. ſect. 20. edit. A. 1593. apud Le Preux. Ieque uſque ad Carolum M. ſeculo octavo. Prima ejus mentio legitur in Symbolo, quod (perperàm) Athanaſio tribuitur: dum pro eo, quod Symbolum, omiſſo deſcenſu, legit, *ſepultus*; habet, *deſcendit ad inferos*, ſequentibus autem ſeculis, ad verba Symboli Nicæni, explicationis ergo, in margine adjecta conſpiciebantur verba: *deſcendit ad inferos*, quæ poſtea in textum ipſius Symboli irrepſerunt, & eodem, cum reliquis tenore, recitata ſunt: ut patet ex variis codicibus manuſcriptis. Ab eo tempore, generaliter recepta deprehenduntur, & ab omnibus Symboli interpretibus, tam Proteſtantibus, quam Pontificiis exponuntur, velut peculiaris quidam ejus articulus.

In Symbolo Apoſtolorum, uſque ad Athanaſium non proſtat articulus de deſcenſu ad inferos.

IV. Interim tamen, nec in Scripturis deeſt expreſſa ejus mentio: v. g. Eph. IV. 9. 10. *Jam autem, quod aſcenderit, quid eſt, niſi quod etiam prius deſcenderit, εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, in inferiores partes terræ? qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit* Rom. X. 7. *Quis deſcendet in abyſſum? hoc enim eſt Chriſtum à mortuis reducere.* Addimus verba textus Pſal. XVI. 10. cum Act. II. 27. Referunt huc Pſal. LXXXVIII. 5. 7. quem Pſalmum propheticum eſſe, & in ſua emphaſi, in Chriſto impletum, nonnulli volunt: ſicut etiam Pſal. XVIII. 5. 6. & CXVI. 3. Typus hujus deſcenſus etiam eſſe poſſit in Joſepho Gen. XXXVII. 20. 22. 24. 28. 29. item & XXXIX. 20. & in Jona Jon. II. 2.— cum Matth. XII. 40. Jud. XVI. 3. Rationes eſſe poſſint: (1) quod per peccata ad *ſuprema* nos extulerimus Conf. Jeſ. XIV. 13. 14. imò ſupra Deum. Conf. 2 Theſſ. II. 4. ac propterea ad *ima*, uſque ad infernum, ſe dejicere debuerit ac voluerit Servator. Conf. Jeſ. XIV. 11. 12. Matth. XI. 23. ut cum maledictis inferis, maledictio, κατάρα fieret Gal. III. 13. (2) ut nos à reatu infernali, & *à foveâ, in quâ non eſt aqua*, (ſolatii) *vinctos liberaret, per ſanguinem fœderis* Zach. IX. 11. quod de corporali Judæorum liberatione dictum, Chriſto etiam applicari, κατ' ἀναλογίαν conſuevit: faltem ut ab inferorum κατάρᾳ ſuos liberaret Gal. III. 13. (3) ut ab imo inferorum reatu & abyſſo, ſuo deſcenſu, ad ſummam cælorum gloriam ſuos extolleret Eph. II. 6. & I. 3.

Probatur Scripturis, & rationibus.

V. Sed quid tandem eſt hic deſcenſus? Sepoſitis in locum ſuum, heterodoxorum opinionibus; inter Orthodoxos ſunt, qui 1. ad *ſepulturam* reſtringunt, ut in Symbolo ſit exegeſis articuli de ſepultura: ſic Beza noſter in Act. II. 26. 27. Quod aliis non ſatisfacit, propterea, quod (1) non tantum accuratiſſimo Symboli breviloquio, tautologiam adduceret; ſed etiam (2) ſatis clarum per obſcurius explicare niteretur; alii 2. ad paſſiones *animæ* Chriſti reſtringunt, ut Calvinus cum pleriſque Reformatorum; quod aliis duplici hac ratione non placet: (*a*) quia iſtæ paſſiones *animæ* ad mortem ejus ſpectant, de qua in præcedentibus Symboli actum fuerat, adeoque tautologia Symbolum gravet (*b*) quod paſſiones animæ poſt ſepulturam ponat, eoque Symboli ordinem turbet: hinc alii 3. nec ſepulturam, nec dolores animi, per deſcenſum hunc ſignificari volunt; ſed *ſtatum* ac *dominium* mortis, ſub quo fuerit, per triduum ſepulturæ. Sic Sohnius *ad Conf. Auguſt.* Perkinſius ad Symbolum, Ameſius, Catecheſis utraque, major & minor, Synodi Weſtmonaſterienſis, aliique. Quid ſi, conciliandis Orthodoxorum, in ſpeciem diſſidentibus ſententiis, ſub-aut coordinata conjungamus, & triplicem Chriſti deſcenſum numeremus: *corporis*, in ſepulchrum; *animæ*, in ſtatum infernalem; *totius* Chriſti, in poteſtatem & dominium mortis? Cum 1. Scriptura *deſcenſus* voce, tria non tantum deſignare ſoleat, ſed etiam Chriſto diſtincte aſſerat: ut, per ſecutura, clarius patebit. 2. ſic deſcenſus & humiliationis profunditas ex eo magis amplificabitur, & agnoſcetur; 3. & ipſum Symbolum, à ταυτολογίᾳ, & ab ἀμεθοδίᾳ, commodius vindicabitur.

Quid ſit deſcenſus Chriſti.

Orthodoxorum variæ ſententiæ.

Deſcenſus triplex in Chriſto conjungendus;

VI. Eſto igitur primus deſcenſus *corporis*, quam & textus primo loco innuit, & Symbolum primo loco tradit, ſcil. deſcenſus in *ſepulchrum*. Certo enim certius eſt, per τὸ שאול, & per deſcenſum in שאול, frequenter apud Scripturas ſignificari ſepulturam Gen. XLII. 38. Pſal. VI. 6. Jeſ. XXXVIII. 18. Act. II. 27. 31. etiam Servatorem, quoad corpus ſepultum fuiſſe Matth. XXVII. 59. 60. Marc. XV. 46. Luc. XXIII. 53. Joh. XIX. 41. quin & in hac ſepultura, fuiſſe deſcenſum Chriſti, per collationem textus noſtri cum Act. II. 27. 31. & XIII. 34. 35. 36. cum quo omnia vetera Symbola, uſque ad Athanaſium & Carolum magnum, ut diximus, apertè colludunt. Prædicta olim erat hæc ſepultura, teſte Apoſtolo 1 Cor. XV. 4. potiſſimum Jeſ. LIII. 9. ubi interficiendus dicitur, (*a*) cum improbis, ſeu morte facinoroſorum; ſed (*b*) ſepeliendus in ſepulchro *divitis*, nim. Joſephi, hominis divitis Matth. XXVII. 59. 60. modo etiam ſic ſatis honorifice verſ. 57.

1. Deſcenſus corporis in ſepulchrum.

VII. Quantum ad circumſtantias ſepulturæ: facta eſt A. ipſa *veſpera* diei emortualis, jam imminente Sabbatho Judaico, ejuſque παρασκευῇ Matth. XXVII.

Circumſtantiæ hujus ſepulturæ:

xxvii. 57. quod Sabbathum (*Judaicum* ſaltem) ſeu ſeptimus à creatione dies, typum habuerit hujus quietis in ſepulchro, unde etiam propterea, abſoluta requie, ut umbra, præſente corpore, exſpiravit Col. ii. 16. 17. Quo etiam invitabat Lex Deut. xxi. 23. quâ prohibebatur, ut cadaver ſuſpenſi in ligno pernoctaret, quoniam *ſuſpenſus Dei eſſet exſecratio*: unde, cum in *morte* Chriſti abolenda eſſet exſecratio; conveniebat corpus ejus, factâ morte, & ſublatâ exſecratione, in ligno exſecrationis non relinqui. B. *Auctore* Joſepho Arimathæo, viro divite, Senatore honorato, *clam* diſcipulo Chriſti, propter metum Judæorum Joh. xix. 38. Matth. xxvii. 57. cæterà *pio* quidem; ſed fidei adhuc *debilis*, ut colligitur ex Marc. xv. 43. Huic ſeſe adjunxit Nicodemus, Joh. xix. 39. è primoribus Phariſæorum, fidei item *imbecillis*; ſed genuinæ tamen: unde noctu ad Chriſtum venit, ab eo erudiendus, atque etiam ab eo eruditus & converſus Joh. iii. 2.— hinc porro invaleſcens fide, liberius pro Chriſto egit Joh. vii. 51. acceſſerunt fortè honeſtæ aliquot *mulieres*, Maria Magdalena, Maria Joſes aliæque, quæ Chriſtum ſecutæ erant ex Galilæâ, ipſi inſervituræ Matth. xxvii. 55. C. *Modo* perquàm honorifico, quando α. Joſephus ejus corpus involvit ſindoni mundo. Matth. xxvii. 59. β. Nicodemus addidit *mixturam ex myrrha & aloe, ad libras centum* Joh. xix. 39. pro more Judæorum in ſepulturis honoratiorum, recepto Gen. l. 2. D. *loco* honeſto, non ſub *furcâ*; ſed in *horto* Joſephi, non longè remoto à loco crucifixionis; fortè ut in horto *reſurgeret*, prout nos in horto *cecideramus* Gen. iii.— E. Et quidem in monumento: α. *novo* Matth. xxvii. 60. ne alium quemvis reſurrexiſſe ſuſpicari, aut calumniari poſſent Judæi: quin & β. *ſaxeo Ibid. atque inſuper* γ. *lapide* bene vaſto ſupernè obſerato, non tantum ex more Judæorum honoratiorum Gen. xxxv. 20. Joh. xi. 38. ſed etiam ex divinâ providentiâ, ne fucum Judæi ſuſpicari poſſent. Addam δ. publico Pilati *ſigillo* obſignato, additis inſuper cuſtodibus, ex pravo quidem Phariſæorum conſilio Matth. xxvii. 60.—conf. Pſal. xli. 9. ſed tamen etiam non abſque numine, quo nos certiores redderemur veræ reſurrectionis Matth. xxviii. 11.— F. *Duratione*, per *triduum*, ſeu tria νυχθήμερα, juxta ipſius vaticinia Matth. xii. 40. & xxvii. 40. 63. Jon. i. 17. nec tamen integrum; ſed in univerſum horarum circiter *quadraginta*: unde natum videtur veteribus, jejunium quadrageſimale, quod per totidem horas ſponſus ablatus eſſet Matth. ix. 15.

α. tempus, β. auctores, γ. Modus, δ. locus, ε. monumentum, ζ. duratio.

Fines ſepulturæ Chriſti.

VIII. Fines hujus ſepulturæ fuerunt: (1) ut vaticiniis ſatisfieret Pſal. xvi. 10. & xxii. 16. Jeſ. liii. 9. (2) ut invictis argumentis perſuaſi eſſemus de veritate mortis ipſius, à quâ omnis noſtra pendet redemtio Heb. ii. 14.: hinc, non ante ſepeliendum tradere Pilatus voluit, quam exploratum haberet, eum certo mortuum eſſe Marc. xv. 42. 43. (3) ut exſecrationem, morte ablatam, ſepultura obſignaret Deut. xxi. 23. Gal. iii. 13. (4) ut ſe à *ſummo* cœli, ad *ima* terræ humiliaret, Eph. iv. 9. 10. (5) ut peccata noſtra ſecum ſepeliret, cujus veritas nobis obſignatur in Baptiſmo Rom. vi. 4. Col. ii. 12. Addam (6) ut (non quidem Sabbathum *quarti præcepti*, quod *indefinitè* præſcribit ſanctificationem *illius* diei ſeptimi, quam Deus hominibus determinaret: hoc enim Sabbathum, non tantum cum reliquis omnibus Decalogi præceptis, juris fuit *moralis* & inabrogabilis Matth. v. 17. 18. 19.: ſed etiam, nullam omninò figuram geſſit quietis Chriſti in ſepulchro) Sabbathum præciſe *Judaicum*, h. e. *illum* diem ſeptimum, quem numerabat, & numerandum Judæis præſcribebat, à *ſeptimo creationis* die, *abrogaret*, cum in eo quieviſſet Servator, adeoque typo ſatisfeciſſet: quod Sabbathum, juxta cum reliquis omnibus feſtis Judæorum, Apoſtolus intelligit Col. ii. 16. 17. atque eâdem opera, Sabbathum *Chriſtianum*, poſt labores humiliationis Jeſ. liii. 11. ſubſtitueret, ſeptimumque præcepti quarti diem, determinaret numerandum à Chriſtianis, ab hac ſua *reſurrectione*: unde Sabbathum illud Chriſtianum, *Dies domini* appellatur Apoc. i. 10. cui, ipſo reſurrectionis die, *benedixit* Joh. xx. 19. à quo etiam ille dies, à Chriſtianis, pro *Sabbatho* conſtanter obſervatus legitur Act. xx. 7. 1 Cor. xvi. 2. quod, niſi ad damnatam ἐθελοθρησκείαν referre velis; ad inſtitutionem divinam referre cogeris: à qua proinde dies *domini* appelletur, ac *cœna domini* 1 Cor. xi. 20. cum 23. Accedat, cum ſanctificatio alicujus ſeptimi diei, ex quarto præcepto, juris ſit *moralis*: ac proinde, abrogato Sabbatho *Judaico*, Eccleſia, ne per horam quidem, abſque Sabbatho eſſe potuerit; ſubſtitutio illa mox à reſurrectione fieri debuerit: de quo ſuo loco, ſi Deus volet, plura ex profeſſo.

IX. Eſto ſecundus deſcenſus *animæ* Chriſti, non in *locum*; ſed in *ſtatum infernalem*, quo infernalia, ſeu infernales pœnas, in anima ſua expertus eſt. Cum enim שאול in Scripturis, non rarò ſtatum talem infernalem, in cruciatibus & angoribus animæ, deſignet 1 Sam. ii. 6. Pſal. xviii. 6. & cxvi. 3. à quo, ſuſtinentes hujuſmodi angores infernales, in *infernum detrudi* dicuntur Pſal. lxxxviii. 5. 7. aut etiam ab inferno liberari Pſal. xxx. 2. 4. 10.: cum etiam ſtatus ille infernalis animæ Chriſti manifeſtè tribuatur: quando & *deſertus* dicitur à Deo Matth. xxvii. 46. & ſub ſenſu *iræ* & *excandeſcentiæ* divinæ ſudaſſe Apoc. xix. 15. cum Matth. xxvi. 39. 42. & ab his, anima ejus contriſtata, uſque ad *mortem*, ſcil. æternam ſeu *infernalem* Matth. xxvi. 38. Hac ratione nec ταυτολογία notari poteſt in Symbolo: cum de deſcenſu

2. Deſcenſus animæ Chriſti in ſtatum infernalem.

ſcenſu animæ nihil omnino, exſerte quidem, dixiſſet; nec ἀμεθοδία: cum de deſcenſu *corporis* prius, quam de deſcenſu *animæ*, ex lege methodi, dicere debuerit. Quis autem ſit hic deſcenſus animæ, ſeu quæ per eum paſſus ſit, tum quoad *damnum*, tum quoad *ſenſum*, capite præcedenti §. §. VIII. IX. X. XI. XX. expoſuimus.

3. Deſcenſus totius hominis Chriſti, in poteſtatem & dominium mortis.

X. *Tertius* igitur deſcenſus, eſt *totius* hominis Chriſti, in poteſtatem & dominium mortis & tenebrarum: quatenus per tres dies ſepulturæ, corpus ejus fuit mortuum, & anima deſtituta fuit (ſibi naturali) *unione* cum corpore, atque hactenus totum compoſitum fuit ſub morte: unde Petrus Act. II. 24. ipſum, per reſurrectionem demum, dicit *ſolutum* (conſequenter hactenus quaſi ligatum) fuiſſe *à doloribus mortis, quod impoſſibile ſit, κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ*, puta θανάτου: a quo evidentiſſimum manet, ipſum per triduum mortis, ſeu ad reſurrectionem uſque, fuiſſe ὑπὸ κράτους, *ſub poteſtate* mortis, in ejus quaſi vinculis & carcere. Conf. Pſal. XVIII. 5. 6. & CXVI. 3. & LXXXVIII. 7. Et hæc etiam fuit hora & *poteſtas tenebrarum*, quam innuit Luc. XXII. 53. *hora* accepta pro *univerſo* tempore paſſionis humiliationiſque, quod duravit uſque ad ejus reſurrectionem Act. II. 24. quod etiam *tenebræ*, mortem ejus concomitantes & ſecutæ, ſignificaſſe videntur Luc. XXIII. 44. 45. Cujus deſcenſus ſcopus fuit, ut nos à poteſtate & *dominio* mortis, poteſtatiſque tenebrarum liberaret Hoſ. XIII. 14. 1 Cor. XV. 54. 55. 56. 57. Col. I. 13. Nec tamen hic totius hominis Chriſti deſcenſus ita venit accipiendus, ac ſi *anima* ejus poſt mortem quicquam fuerit paſſa, præter privationem *unionis naturalis* cum corpore; cum jam moriens, animam tradiderit in *manus* Patris Luc. XXIII. 46. quæ in paradiſum continuo recepta eſt. *Ibid.* vſ. 42. 43: aut *corpus* etiam ullum dolorem ſenſerit; ſed quod, per hoc tempus, fuerit quaſi ſub *triumpho* univerſæ poteſtatis tenebrarum.

Quæritur

Pars elenchtica.

1. An deſcenſus Chriſti ad inferos, non ſit niſi demonſtratio ejus non exiſtentiæ

XI. Circa deſcenſum Chriſti quæritur *primo*, an deſcenſus Chriſti ad inferos, nihil aliud ſibi velit, quam demonſtrare, Chriſtum certò mortuum eſſe, ſicut alii quivis homines moriuntur, h. e. in ſtatum *non-exiſtentiæ* tranſiiſſe? Affirmant Sociniani, Smalc. *de Divinit. Chriſt.* cap. XIII: ſcil. quod ſtatuant *mori* non aliud eſſe, quam non *amplius exiſtere*; & Chriſtum, à morte uſque ad reſurrectionem ſuam, *non extitiſſe*. Cujus falſitatem nos cap. præcedenti, ex profeſſo demonſtravimus §. XVIII. Et hujus *non-exiſtentiæ* Chriſti, quo fideles, ad ſuam conſolationem, redderentur certiores; in Symbolo volunt adjectos fuiſſe articulos de *ſepultura*, pariter & *deſcenſu* ad inferos. Nec pro hoc ſuo deſcenſu ad inferos, adverſarii vel tantillum adducunt, præter hypotheſes, loco citato à nobis notatas ac deſtructas. Ut non ſit neceſſum huic quæſtioni diutius immorari. Niſi quod omnino notandum veniat, ex hac ſententia, qua infernus eſt *non-exiſtentia*, ſequi, (1) quod omnis tollatur *differentia*, inter pios & impios morientes, uſque ad extremum judicium; (2) quod pii perinde ac impii, poſt mortem detrudantur *in infernum*; (3) quod per iſtam non-exiſtentiam, animarum *immortalitas* pereat; (4) quod idem ſit ſtatus præſens hominis morientis & bruti; (5) quod nulla exſpectanda ſit carnis reſurrectio, homini magis quam bruto; (6) quod omnis *infernus* revera tollatur & (7) pro Chriſtianiſmo, Sadduceiſmus conſtituatur.

XII. *Secundo* quæritur, an Chriſtus *localiter* quoad animam deſcenderit ad inferos? Pontificii, in gratiam *limbi Patrum*, ut inde fideles veteris Teſtamenti, ante actualem ejus ſatisfactionem mortuos, traduceret in cœleſtem beatitudinem, affirmant quidem; ſed non abſque ſententiarum divortio: aliis 1. exiſtimantibus, non quoad *eſſentiam* animæ; ſed quoad *efficaciam*, & certos ibidem effectus, deſcendiſſe. Sic Durandus *in lib. 3. ſentent.* diſt. 22. quæſt. 3. quem Bellarminus refellit lib. 4. *de anima Chriſti* cap. 15. Communiter 2. ſtatuunt, quoad *eſſentiam* animæ, localiter ipſum deſcendiſſe. Sic Bellarminus *ibid.* cap. 10.--16. Lutherani, neſcio quo motu, adverſus proprias hypotheſes, *localiter* item deſcendiſſe ſtatuunt, ut ibidem de diabolis *triumpharet*. Interim & deſcenſum *animæ* in ſtatum infernalem, agnoſcunt, adeoque duplicem ejus deſcenſum comminiſcuntur. Hinc variis quæſtionibus ſeipſos torquent: an deſcenſus ad ſtatum humiliationis, an exaltationis ſit referendus? an poſt ſepulturam confeſtim, an diu poſt; acciderit? an in divina, an humanâ naturâ? an in ſolâ animâ, an in totâ perſona acciderit? Reformati omnem localem deſcenſum negant, eo quod (1) nec ſecundum *divinam* naturam deſcendiſſet (quæ, per ſuam omnipræſentiam, omnem motum *localem* reſpuit) nec ſecundum *humanam*; ut quæ rurſus, nec quoad *corpus* deſcendit, quod per iſtud triduum, partim in cruce pependit, partim in ſepulchro jacuit: nec quoad *animam*, utpote quam jamjam moriturus, in manus *Patris* commendavit, quæque ipſo etiam illo die, in paradiſum aſcendit Luc. XXIII. 43. quemadmodum Adamus ipſo peccati die, ejectus fertur è paradiſo Gen. III. 23. 24. (2) quia deſcenſus ille *localis* prorſus eſt inutilis & otioſus; nec enim deſcendit in infernum, ut ibidem pro nobis *pateretur*; hoc enim in cruce dudum *conſummatum* erat Joh. XIX. 30: nec, ut deſcenſu iſto, pro noſtris peccatis *ſatisfaceret*; hoc enim dudum præſtitum erat morte Heb. II. 14. & IX. 12. 1 Theſſ. I. 10: nec ut Patres V. Teſtamenti ex inferno educeret, quoniam nunquam in *inferno* fuerunt, ut patet

2. An localiter deſcenderit ad inferos?

Diverſæ affirmantium ſententiæ.

Reformatorum negantium ſententia probatur.

patet in Enocho Heb. XI. 5. & Eliâ 2 Reg. II. 11. nec ut de diabolis *triumpharet*; factum enim illud dudum erat in cruce Heb. II. 14. 15. Col. II. 14. 15. & poſtmodum etiam in aſcenſione Eph. IV. 8 -- 12. Addam (3) quod *limbus* Pontificiorum, non ſit niſi otioſum *figmentum*, omni Scriptura & ratione deſtitutum. Eſt tamen quod in contrarium moliantur;

Argumenta adverſariorum.

nim. cauſantur A. locum Eccleſiaſtici cap. XXIV. 45. *penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino.* Reſp, 1. Eſt liber Apocryphus. 2. verba iſta non exſtant in textu Græco, nec 3. agunt de *animâ* Chriſti; nec 4. de deſcenſu *locali*, nec 5. de limbo quodam infernali, nec 6. de educendis inde fidelibus V. T. B. Matth. XIII. 40. *Ita filius hominis, per tres dies & tres noctes, erit in corde terræ.* Conf. Eph. IV. 9. Reſp. Intelligitur *ſepultura*, non autem locus *damnatorum*, multo minus *limbus* infernalis: & per *cor*, interiora terræ notantur, nec præciſè *centrum*, aut quod centro proximum ſit. Conf. loca Exod. XV. 8. Deut. IV. 11. 2 Sam. XVIII. 14. Prov. XXIII. 34. & XXX. 19. Ezech. XXVII. 4. 25. 26. 27.: neque etiam animæ *ſeparatæ* ulla hic exiſtit mentio. C. Act. II. 27. *non derelinques animam meam* לשאול, *in inferno.* Reſp. τὸ שאול in Scripturis frequenter deſignare *ſtatum* infernalem, cruciatus infernales, jam ante §. II. VII. docuimus. D. Rom. X. 7. *Quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum è mortuis reducere.* Reſp. Ad ſummum hinc nihil aliud conficitur, quam, animam Chriſti inter moriendum, in *ſtatum* infernalem deſcendiſſe. E. Eph. IV. 9. *Quod prius deſcenderit in imas partes terræ.* Reſp. Intelligi debet, *vel* deſcenſus à ſummo cœlo, in imas *mundi* partes, terram, factus ſui incarnatione Joh. VI. 38. 1 Cor. XV. 47. *vel* deſcenſus corporis in *ſepulchrum*, ut diximus. F. 1. Pet. III. 18. 19. dicitur *per ſpiritum profectus, prædicaſſe ſpiritibus qui ſunt in carcere.* Reſp. *Spiritu* qui fuit in Prophetis 1 Pet. I. 11. atque etiam olim in Noacho, immorigeris illis prædicavit adhuc *in terrâ* viventibus, qui jam ſunt in carcere. Proinde non de animabus *fidelium* V. T. Apoſtolo ſermo eſt; ſed de animabus *immorigerorum* tempore Noachi. Tandem G. cauſantur, ante factam morte Chriſti ſolutionem, ipſos fuiſſe ſub reatu, & conſequenter, è carcere infernali, in libertatem cœleſtem admitti non potuiſſe. Reſp. (1) Refellit iſtud manifeſtum Enochi & Eliæ exemplum Heb. XI. 5. 2 Reg. II. 11. (2) liberati & admiſſi ſunt propter ſatisfactionem, *expromiſſione* æterna, à Chriſto ab iis in ſe ſuſceptam Jeſ. LIII. 4. 5. Act. XV. 11. cum Heb. XIII. 8.

3. An Chriſtus per triduum

XIII. *Tertio* quæritur, an Chriſtus per triduum mortis & ſepulturæ, veri ac proprii nominis *homo* fuerit? Aquinas *part.* 3. *quæſt.* 50. *art.* 4. negat; & contrarium etiam hæreticum cenſet, quod

mortis & ſepulturæ fuerit verus homo?

mors Chriſti ſit de fide: fatetur tamen, quod fuerit *homo mortuus*. Cum eo facit Vener. nuper Collega D. Burmanus *Synopſ.* lib. V. c. 18. §. 3. *Subnaſcitur*, inquit, *quæſtio, num mortis hoc triduo Chriſtus verus fuerit homo? Quod merito negatur à Thomâ, licet æquivoce homo dici poſſit, id eſt homo mortuus; non autem univoce. Quo vero modo deſiit eſſe homo, eo etiam hactenus deſiit eſſe θεάνθρωπος: licet cæteroquin, laxato vinculo animæ & corporis, illæſa manſerit utriuſque unio cum λόγῳ, & ſoluta unione naturali, præſtitit tamen perſonalis.*

Variæ variorum ſententiæ.

Hugo de S. Vict. *De Sacram. lib.* 2. part. 1. cap. XI. affirmant quidem: ſed ſubtili fundamento, quod *anima ſola ſit homo*, quâ ratione Chriſtus, ut homo fieret neceſſum non habuiſſet, ut *caro* fieret, aut carnis ac ſanguinis particeps, cui obloquitur Apoſtolus Heb. II. 14. 15. Joh. I. 1. Affirmat idem Lombardus *lib.* 3. *ſent. diſtinct.* XXII. §. 7. ſed ratione itidem invalidâ: quod ad conſtitutionem hominis non requiratur partium eſſentialium, corporis & animæ *unio*: cui omnis reclamat ſana Philoſophia.

Reformatorum ſententia probatur.

Reformati agnoſcunt, Chriſtum verè fuiſſe mortuum, eoque unionem *naturalem* animæ & corporis, per hoc triduum, fuiſſe ſublatam, & hinc etiam *hominem mortuum* quidem; ſed tamen etiam veri ac proprii nominis *hominem*, quod aliàs (1) per iſtud triduum, aut non fuiſſet *Sanctus* ille Domini, qui *ſanctificatus à Patre, in mundum venit* Joh. X. 36, aut deſtructus fuiſſet: cui contradicit textus Pſal. XVI. 10. Aliàs (2) non fuiſſet *Sacerdos* ille *æternus* Pſal. CX. 4. Heb. V. 6. & VI. 20. & VII. 17. cui repugnat Apoſtolus Heb. II. 17. Aliàs (3) per hoc triduum non fuiſſet *Jeſus Chriſtus.* Sequelam Agnoſcit Franc. Sylvius *Comment. ad Thom.* part. 3. quæſt. 50. art. IV. *Difficultas autem eſt*, inquit, *an illo triduo fuerit Chriſtus? Ratio dubitandi eſt, quia Chriſtus ſignificat ſuppoſitum exiſtens in divina & humana naturâ, tunc autem humanâ naturâ non erat, deſierat enim humanitas per hoc, quod unio animæ & corporis (quæ eſt de eſſentiâ humanitatis) deſierat. Quapropter verius videtur, quod proprie non erat Chriſtus, niſi per Synecdochen, quomodo, ſicut jam dicitur Sanctus Petrus eſſe, ita verum eſt, tunc fuiſſe Chriſtum.* Confirmat inſuper ſequelam Apoſtolus 1 Tim. II. 5. *Homo Jeſus Chriſtus.* Aliàs etiam (4) per id triduum non fuiſſet *Mediatar*, & ſic mundus, per hoc triduum, fuiſſet abſque Mediatore: quoniam ad Mediatoris conſtitutionem, perinde humanitas ac Deitas requiritur, unde Apoſtolus 1 Tim. II. 5. Unus *Mediator—homo Jeſus Chriſtus.* Nec etiam (5) proprie dictus *θεάνθρωπος*; adeoque pro duobus ſuſtulendi modis, hactenus receptis, *ante* & *poſt* incarnationem; jam tres venient numerandi. Nec inſuper (6) extremus ille humiliationis Chriſti gradus, qui in ſe-

ſepulturâ

pulturâ, & in exiſtentia ejus ſub poteſtate ac dominio mortis, erat; fuiſſet mediatorius, & pro hominibus ſuſceptus. Imo (7) velint nolint, ex hac hypotheſi, luxata fuerit *unio* duarum naturarum hypoſtatica: ſublata enim partium unitarum alterâ, tollitur etiam ipſa unio. Maneat igitur (8) Jeſus Chriſtus, à primo ſuæ incarnationis momento, in omnem uſque æternitatem, verus homo, *θεάνθρωπος*, Mediator, *heri*, & *hodie*, & *in æternum idem* Heb. XIII. 8. Si cauſentur in contrarium, quod ſublatâ partium eſſentialium, corporis & animæ *unione*, non ſuperſit veri & proprii nominis homo: largiar, ſublata *omni* partium iſtarum unione, non ſupereſſe veri ac proprii nominis hominem; ſed cum, omnium Chriſtianorum conſenſu, in incarnatione duplex per Spiritum S. fuerit procurata unio: altera *naturalis*, per quam homo *verus* erat; altera *perſonalis*, per quam eadem perſona non *Deus* tantum fuit; ſed & *homo*: ceſſante priore, reſtat nihilominus *poſterior*. Proinde, cum partes hominis eſſentiales in morte, non fuerint deſtitutæ *omni* unione (ſicut ordinariè fit in mortuis, qui per hoc etiam, non niſi æquivocè homines ſunt) ſed eâ tantum, quæ *vivum* faciebat hominem: ipſum nihilominus veri & proprii nominis *hominem*, per triduum mortis & ſepulturæ manſiſſe, concludimus.

Fundamentum ſententiæ adverſariæ tollitur.

Pars practica.

Deſcenſus Chriſti: 1. Argumentum præſtat gratitudinis Quibus rationibus motivis.

XIV. Deſcenſus Chriſti, ſeu ima ejus humiliatio, *generaliter* quidem, *primo* argumentum præſtat ſummæ gratitudinis 1 Cor. XV. 54--58. Rom. VII. 24. 25. Quod non tantum 1. incarnatione, è ſummo cœlo deſcenderit, in imas mundi partes, terram Eph. IV. 8. 9. Nec tantum 2. è *forma Dei*, in *formam ſervi* Phil. II. 6. 7.: Nec tantum 3. è vitâ, velut *princeps vitæ* Act. III. 15. in *mortem exſecrandam* crucis *Ibid*; ſed etiam 4. quoad corpus, à terrâ in ſepulchrum, in *cor terræ* Matth. XII. 40. in cadaverum ſtabulum: 5. quoad *animam*, in *ſtatum* & conditionem infernalem Pſal. LXXXVIII. 5. 6. 7. quo deſertus eſt à Deo Patre ſuo Matth. XXVII. 46. & *doloribus mortis*, ſcil. infernalis, excarnificatus, cap. XXVI. 37. 38. Act. II. 24. ipſaque factus exſecratio Gal. III. 13. Denique 6. quoad integram *humanitatem*, in poteſtatem & *dominium* mortis, & totius poteſtatis tenebrarum: ut morti & inferno fuerit quaſi triumphus & ludibrium 1 Cor. XV. 55. 56. Quo deſcenſu profundior, nec eſſe, nec cogitari poteſt. Idque factum 1. quia nos, peccatis noſtris, quaſi in *cœlum* nos extuleramus, cœlorum Regi Deo pares futuri Gen. III. 5. Conf. Jeſ. XIV. 13. imò ſupra cœlos, h. e. *ſupra* Deum ipſum. Conf. 2 Theſſ. II. 4. Exod. V. 2. Adeoque 2. nobis indeclinabiliter *deſcendendum* fuiſſet, in eandem foveam horridi ſepulchri, in eundem *ſtatum* infernalem, in idem *dominium* & ludibrium, univerſæ poteſtatis tenebrarum; niſi ipſe deſcendendo nos liberaſſet Zach. IX. 11. Heb. II. 14. Hoſ. XIII. 14. Conf. Jer. XXXVIII. 6. 10. 12. Dan. VI. 17. 18. 24. Ad hoc 3. ut ex abyſſo miſeriæ *infernalis*, in *cœleſtem* extolleret gloriam Eph. II. 6. noſque ſecum collocaret in *thronis* Apoc. III. 21. & XI. 16. In his omnibus, nunquid argumentum nobis ſuppetit *gratitudinis*? quâ, A. ſenſu peccatorum noſtrorum, quaſi in infernum uſque, nos coram eo humiliemus Luc. XV. 21. Mich. VII. 9. quod filium Dei, noſtris peccatis, in infernum detruſerimus Jeſ. XLIII. 24. Ex adverſo B. quem in infernum uſque depreſſimus peccatis; eum in cœlum uſque, imo ſupra cœlos, extollamus gratitudine & laudibus noſtris 1 Paral. XXIX. 11. 1. Reg. VIII. 23. 27. Phil. I. 21. Imo C. propter ejus exaltationem, nos ad ima, ad peſſima quævis, humiliemus Joh. I. 27. &, ſi pote, ad infernum nos humiliari patiamur 1 Cor. IV. 9. 10. 13. Atque etiam D. ipſam *gloriam* noſtram, coronas noſtras, ad ejus pedes promptè projiciamus, qui ſeipſum tam profunde abjecit pro nobis Apoc. IV. 10. 11. Conf. praxin Cap. IX. de *Mediat. humiliat.*

Quibus officiis.

XV. *Secundo*, præſtat deſcenſus Mediatoris *fundamentum fiduciæ*, ſolatii & gaudii Chriſtiani; ut cum Mediatore, velut capite noſtro, pſallamus: *propterea lætatum eſt cor meum, & exſultavit gloria mea, etiam caro mea habitabit in fide* &c. Pſal. XVI. 9. 10. item 1 Cor. XV. 55. 56. Fundamentum inquam fiduciæ præſtat, quotieſcunque 1. cogitamus & horremus inexhauſtam *abyſſum*, eorum qui deſcendunt in infernum, cum diabolo Apoc. XX. 3. horrente ac deprecante deſcenſum ſuum Luc. VIII. 31. cum epulone Cap. XVI. 23. 25. cum Core; Dathan & Abiram Num. XVI. cum dracone Apoc. XII. 9. & XX. 2. & pſeudopropheta *Ibid.* vſ. 10. quotieſcunque nobis videmur audire horrendam Judicis vocem: *abite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus* Matth. XXV. 41. item ejulatus & ſtridores dentium, eorum qui conjecti ſunt in tenebras *infernales* Matth. XXII. 13. & cogitamus *vermem* nunquam moriturum, & *ignem* nunquam exſtinguendum Jeſ. LXVI. 24. Quid, hoc caſu, efficacius ſolari poſſit? quam Mediatorem, non *pro ſe*; ſed pro *ſuis*, in abyſſum miſeriæ deſcendiſſe tam profundam Rom. X. 7. ejuſque claves conſecutum fuiſſe Apoc. I. 18. & III. 7. & egrediendo q. recluſiſſe, ſuoſque *vinctos è fovea* liberaſſe Zach. IX. 11. Quotieſcunque 2. horror *ſepulchri* terret, ubi corpora noſtra computreſcunt, quorumvis animantium cadaveribus olentiora, hominibus abominationi, ac vermibus eſcæ fiunt Job. IV. 19. & XVII. 14. & XXI. 26. Jeſ. LI. 8. Conf. Act. XII. 23.: tum, quid efficacius erigere poſſit? quam cogitare: & Jeſum noſtrum, in

2. Præſtat fundamentum ſolatii.

Quibus caſibus.

Digitized by Google

in *ſepulchrum* deſcendiſſe, non *pro ſe*; ſed pro *ſuis*: eoque, ex ſepulchro κοιμητήριον, aut habitaculum potius, feciſſe: in quo corpora noſtrâ, uſque ad reſuſcitationem, *habitare* poſſint *ſecure* Pſal. XVI. 9. Quotieſcunque 3. *anima* in horrores inferni deſcendunt, cum Davide Pſal. XVIII. 4. 5. 6. cum Hermane Pſal. LXXXVIII. 5. 7. 15. 16. 17. cum Aſapho Pſal. LXXII. 8. 9. 10.: quid tum eſt efficacius? quam cogitare, & *Chriſtum* deſcendiſſe, nec *pro ſe*; ſed pro *ſuis*: & ſicut ipſum non dereliquit in inferno Deus; ita, propter ipſum, nec ſe derelicturum. Quotieſcunque 4. *dominium mortis*, tyrannis *Satana* Heb. II. 14. ac *tenebrarum* Col. I. 13. ut nobis imminens, excarnificat: quid efficacius cogitabimus? quam *Sanctum* Domini in illud etiam deſcendiſſe: nec pro ſe; ſed pro ſuis: proinde, nos cum ipſo, (שחת, ſeu) *exitium* æternum, nunquam viſuros. Modo 1. cum *Chriſto* deſcendente, verâ fide ſimus *uniti*, ut in eâ, cum ipſo *moriamur* Rom. VI. 8. *ſepeliamur*, ibid. vſ. 4. in *vallem umbra mortis* deſcendamus Pſal. XXIII. 4. Modo 2. in *noſtro* iſto deſcenſu, h. e. in omnibus iſtis caſibus (cum Chriſto deſcendente) Deus noſtra ſit *portio*, qui noſtram *ſuſtentet ſortem* Pſal. XVI. 5. qui *deficiente corde noſtro, ſit rupes; & portio noſtra, in aeternum* Pſal. LXXIII. 25. Modo 3. Deum, atque etiam Chriſtum pro nobis deſcendentem, in deſcenſu noſtro continuo habeamus *ob oculos*: ut qui nos *ſuſtentet*, ut *non vacillemus* Pſal. XVI. 8. qui *ambulantibus in umbra mortis*, *adſit* ſuâ gratiâ, *fulciatque* Pſal. XXIII. 4. Modo 4. vel in ipſo noſtro deſcenſu, his fulcris, *cor* noſtrum *exhilarari*, & *gloria* noſtra, cum Chriſto deſcendente, *exultare* conetur Pſal. XVI. 9. Job. XIX. 25. 26. 27.

Quibus conditionibus?

XVI. *Tertio*, deſcenſus Chriſti ad abyſſum imæ miſeriæ, efficaciſſimè monet, ſerio caveamus nos ipſos *elevare*, ad ſuprema cœli, ut cum Babylone, dicamus *in corde* noſtro, *aſcendam in cœlum, & thronum meum ſupra ſtellas Dei exaltabo* Jeſ. XIV. 13. & cum Capernaum, *ad cœlum uſque nos elevemus* Matth. XI. 23. & velut *aquila*, in *excelſis nidum noſtrum ſtruamus* Job. XXXIX. 30. Nunquid enim 1. *turpiſſimum* eſt, ut filius Dei è cœlo deſcendat in infernum uſque, & homuncio q. ab inferno aſcendat in cœlum, ſeque collocet in throno Dei, imo extollat ſupra Deum? 2. Theſſ. II. 4. Nunquid 2. *iniquiſſimum* eſt, cum filium Dei, profunditate miſeriæ noſtræ, quaſi in infernum detraxerimus; ut nos ejus quaſi *ſolium* occupemus in cœlis? Nunquid 3. *juſtiſſimum* eſt, ſi nos ipſos extollamus in *cœlum* uſque, ubi filius Dei ſeipſum demiſit in *infernum* uſque; ſi nos thronum noſtrum juxta Deum, aut ſupra ipſum collocaverimus; ut ab ipſo, cum Babylone Jeſ. XIV. 11. cum Capernaitis Matth. XI. 23. cum Nebucadnezare Dan. IV. 25. 29—34. in *infernum detrudamur*, & cum Herode à vermibus, quaſi in ſepulchro, devoremur Act. XII. 21. 22. 23.: quiſquis enim *ſeipſum exaltaverit*, *humiliabitur* Luc. XVIII. 14. Matth. XXIII. 12. Prov. XXIX. 23. Dum ex adverſo 4. ſi nos ipſos, coram Deo dejecerimus in *infernum* uſque; ipſe nos elevaturus eſt in *cœlum* uſque Pſal. CXIII. 4—9. Fuit deſcenſus hujus praxis *generalior*; ſuccedit *ſpecialior*: primò *ſepultura*:

3. Monet nos ipſos non elevemus in cœlum uſque.

Exempla.

Rationes deſuaſoriæ.

XVII. *Quarto*, deſcenſus corporis Chriſti in *ſepulchrum* peculiariter: 1. confirmat egregiè, A. *fidem* noſtram 1 Cor. XV. 2. cum vſ. 4. quod α. verè & infallibiliter *mortuus* ſit: in quam rem, divinâ providentia, Pilatus Judex, adeo ſolicitus fuit in exquirendo, an *mortuus* eſſet Marc. XV. 44. & milites, adeo ſecuri de morte ejus, ut confractis latronum cruribus, ipſius crura non contigerint: quorſum etiam ſpectabat triduana in ſepulchro *commoratio*: ut nim. ſi forte ſuſpicari poſſemus, ipſum *in cruce* vere mortuum non fuiſſe: ſaltem in *triduo* ſepulturæ mortuum fuiſſe; non poſſemus non credere. Quod proinde β. verè etiam pro peccatis noſtris ſatisfecerit, noſtrumque *reatum* ſecum in ſepulchrum, & in carcerem abripuerit, quamobrem fortè in alienum ſepulchrum, Matth. XXVII. 60. & cum othoniis *peccatorum* noſtrorum Joh. XIX. 40. q. *vinctus* deſcendere, eaque, reſurgens, in ſepulchro relinquere voluit Joh. XX. 5. ut ſignificaretur, in reſuſcitatione Judicem, ſolutis omnibus *vinculis*, quibus, propter peccata noſtra, conſtrictus tantiſper tenebatur Pſal. XVIII. 5. 6. ipſum liberum è carcere dimiſiſſe: quod, præſtita jam pleniſſimâ ſatisfactione, *impoſſibile* eſſet, ipſum à morte, in *vinculis mortis* & carceris, diutius detineri Act. II. 24. Ut jam, cum diſcipulis, poſſimus *introſpicere ſepulchrum* ejus, & ibidem *contemplari* (θεωρεῖν) τὰ ὀθόνια κείμενα Joh. XX. 6. 7. ſcil. in confirmationem fidei & fiduciæ noſtræ, quod præſtita ſatisfactione, vincula peccatorum noſtrorum, quibus in carcere ſepulchri ligatus *jacebat*; jam ſoluta, & in carcere relicta ſint.

4. Sepultura Chriſti confirmat: α. fidem noſtram.

XVIII. *Quinto*, nec tantum fidem noſtram; ſed B. *animum* etiam, confirmat ſepultura Chriſti, quotieſcunque *ſepulchrum* (quod reverâ peccatoribus non eſt, niſi porticus & præliminare τοῦ שאול, ᾅδης: à quo & nomen commune obtinet; *carcer* juſtiſſimi Judicis Dei, in quo mortis æternæ reos catenis caliginis conſtrictos ſervat, uſque ad extremum judicium: interea vermibus, ſerpentibus, (quorum *ſemen* erant) & bufonibus devorandos tradit; ubi ipſiſmet diabolis, ſuis olim tortoribus, cohabitent Marc. V. 3.) quotieſcunque, inquam, *ſepulchrum* noſtrum hoc modo cogitamus; quid efficacius nobis, pro ſolatio, repræſentabimus? quam 1. & Mediatorem noſtrum

β. Confirmat animum noſtrum contra horrorem ſepulchri.

 deſcen-

Argumenta confirmantia.

deſcendiſſe in *ſepulchrum*, & nos proinde, in hoc etiam ei *conformes* futuros; in quo Chriſtiani præcipua perfectio conſiſtit: quod ſimus ejus *conſepulti* Rom. VI. 3.: cum præſertim non doceat, *diſcipulum* melioris conditionis eſſe ſuo *Magiſtro* Matth. X. 24. 25. Quin 2. non *ſibi*; ſed *nobis* ſepultum eſſe, eoque omne nocumentum, horrorem, & virus ei detraxiſſe 1 Cor. XV. 55. 57. Nec 3. cum eo nos vivos ſepeliri; ſed *mortuos*, omnis ſenſus & horroris caſſos. Nec 4. ut *pereamus*; ſed ut cum eo *quieſcamus à laboribus* Apoc. XIV. 13. Nec 5. ut *æternum* putreſcamus; ſed ut cum Chriſto *reſurgamus* Joh. XI. 25. ceu ſemen agro mergitur, non ut putreſcat; ſed ut putreſcendo, cum multo auctario refloreſcat: id Apoſtolo admodum emphatice docente 1 Cor. XV. 35—50. Ab his omnibus 6. ſepulchrum nobis, ceu Mediatori noſtro, non tam ſepulchrum eſt; quam κοιμητήριον, cubile Jeſ. XXVI. 20. ubi cum Chriſto, à *laboribus* mortis & morborum, ab exagitationibus mundi, ut *cervæ auroræ*, pauliſper quieſcamus, ac reſpiremus Joh. VII. 1. 2. 3. imò & aſylum etiam, ubi ab inimicis, perſecutoribus omne genus ſpiritualibus & corporalibus, ſecuri; q. vaſto *lapide*, quem nullus poſſit removere Marc. XVI. 3. & q. *ſigillo* Judicis omnipotentis Matth. XXVII. 64. 65. 66. muniti, *carne* noſtrâ, cum Mediatore capite noſtro, uſque ad reſuſcitationem (ישכן לבטח) *habitemus ſecure.* Et ab his omnibus, cum Chriſto, *lætabitur cor* noſtrum, & *exultabit gloria* noſtra: quod *etiam caro noſtra habitabit ſecure.* Quin & 7. ſi, vel per crudelitatem hoſtium, vel per quamvis Dei providentiam, *honeſta* ſepultura nobis non obtingat; quid adverſus hujus mali metum efficacius confirmari poſſit? quam Chriſtum, caput noſtrum, pro nobis ſepultum eſſe 1 Cor. XV. 3. 4. imò nos per Baptiſmum, ei dudum eſſe *conſepultos* Rom. VI. 4. Col. II. 12. modo, ſicut

Requiſita confirmandorum.

jam ante §. XIV. monere cœpimus: (1) *in Domino* ſimus mortui Apoc. XIV. 13: (2) *cum ipſo* ſimus ſepulti Col. II. 12. ut membra, ejuſdem cum eo corporis myſtici 1 Cor. XII. 12. adeoque Chriſtum, in ſepulchro etiam, nobis habeamus quaſi præſentem Pſal. XXIII. 4. (3) modo caput iſtud noſtrum, pro nobis ſepultum, *ſemper* nobis *ponamus ob oculos*, *ut ſit nobis à dextra*, *ne declinemus* Pſal. XVI. 1. Modo (4) in fiducia לבטח, cum Mariâ Magdalena, *ſummo mane, cum adhuc tenebræ ſunt*, Joh. XX. 1. & cum diſcipulis, *curramus* ad ſepulchrum Chriſti, id per fidem confidenter conemur introſpicere, imo & ingredi cum Petro ſepulchrum Chriſti: ſane deprehendemus, omnem *lapidem* nobis fore avolutum: reperiemus, jam *Angelos* ſedentes in ſepulchro, noſque erigentes, horrore ſepulchri proſtratos, monſtrabuntque locum, ubi *Jeſus* jacuit: imo repetimus ipſa ejus othonia, cum ſudario cui caput ejus involutum fuerat; cui etiam, per fidem, nos totos poterimus quaſi involvere Marc. XVI. 1—8. modo denique (5) cum Chriſto in *novum* ſepulchrum *ſpirituale* condi, illudque tempeſtivè præparari, curemus cum Joſepho.

6. Sepultura Chriſti nos inſtigat ad ſpiritualem peccatorum ſepulturam.

XIX. *Sexto*, ſepultura Chriſti nos efficaciſſime inſtigat, ut virtute ejus, ſepeliamus quævis peccata noſtra Rom VI. 4. Col. II. 12. h. e. ſerio conemur, ut 1. Chriſto, quoad ſepulturam, magis magiſque conformemur: quod fit diverſis actibus, nim. α. per *contemtum* & *vilipendium* peccati: quemadmodum enim Chriſtus, jam ſepultus, hoſtibus contemtui & opprobrio fuit, tanquam *impoſtor* Matth. XXVII. 63. 64. (à quo guttura impiorum, *aperta ſepulchra* appellantur Pſal. V. 10. Rom. III. 13.: quod pii in ea incidant, velut in putrida ſepulchra) ita & peccata quævis non *diligamus* 1 Joh. II, 15. ſed *odio* proſequamur, tanquam *impoſtores* turpiſſimos Jud. vſ. 23 cum Heb. III. 13. contemtui habeamus; & abominemur velut cadavera, & *opera mortua* Heb. VI. 1. & IX. 14. cum Rom. VII. 24. β. per *abnegationem* ejuſdem: ſicut enim primores Judæorum, Chriſtum ſepeliendum, dicuntur *abnegaſſe* Act. III. 14. ita & nos, velut diſcipuli Chriſti, peccata quævis *abnegemus* Luc. IX. 23. γ. per *mortificationem* ejuſdem: idque diverſis *gradibus*: ſicut enim (1) Pontius Pilatus, antequam Chriſtum traderet crucifigendum ac ſepeliendum, prius ipſum *vulnerandum* & flagellandum tradidit Joh. XIX. 1. ejuſque milites corona ſpineâ caput ejus vulnerarunt; ita & nos peccata noſtra ſepelienda, *vulneremus*, flagellemus, imo ipſum eorum caput, quod præſtant peccata maximè nobis dilecta, *vulneremus*, flagellemus, *amputemus* Matth. V. 29. & XVIII. 8. *torqueamus* 1. Cor. IX. 27. Quæ vulneratio propriè fit per puncturas & remorſus conſcientiæ, peractis peccatis, à ſenſu turpitudinis, & comminationibus legis, oriundas Act. II. 37. Luc. XV. 21. Sicut (2) Judæi, priuſquam Chriſtum crucifigendum ſepeliendumque poſtularent; ipſum accuſârunt, examinarunt, condemnarunt, ut ſeductorem, blaſphemum Matth. XXVI. 59.-67. ita & nos, præmiſſo accurato *examine* Zephan. II. 1. Gal. VI. 4. inſtituta rigidâ accuſatione Rom. II. 15. tandem, ut ſeductores & blaſphemos, abſque gratia, cum Deo *condemnemus* Rom. VIII. 3. tanquam *mortis* reos. Sicut (3) condemnatum Chriſtum Judæi & Pilatus *crucifixerunt* Matth. XXVII. 26.: ita & nos peccata condemnata *crucifigamus* Gal. V. 24. & II. 20. h. e. clavis comminationum divinarum, velut cruci Chriſti affigamus. Conf. Col. II. 14. Sicut (4) crucifixum Judæi penitus *interfecerunt*, etiam in mortuum, perfoſſo ejus latere, ſæviendo Joh. XIX. 32. 33. 34.: ita & nos peccata noſtra *mortificemus*, h. e. ab eis non deſiſtamus, donec *penitus* confecerimus Col. III. 5. Tandem

Hæc quibus actibus gradibuſque peragatur.

(5)

(5) ſicut Judæi crucifixum & mortuum; ut *ſpectaculum* abominandum & exſecrabile, confeſtim ante veſperam, curârunt ſepeliendum, & à conſpectu hominum, infra terram detrudendum, appoſitis etiam, ne emergeret, cuſtodibus, ac ſigillo Judicis Matth. XXVII. 61.—ita & nos peccata, utcunque crucifixa & mortificata, ut abominandum quid & exſecrabile, totum quantum eſt, à conſpectu *Dei* & *hominum*, in *ſepulchrum* detrudamus Rom. VI. 4. eique, ne quando erumpat, cuſtodes affigamus Prov. IV. 23. Joh. XXXI. 1. Nec tantum in his omnibus, aliiſque, ſepulturam Chriſti imitari fatagamus: ſed etiam 2. quicquid fatagimus, virtute ſepulturæ Chriſti conemur, h. e. ℵ. per *meritum* ſepulturæ Chriſti: quatenus, non *pro ſe*; ſed pro *nobis*, noſtriſque peccatis onuſtus, in ſepulchrum deſcendit, ut ea ibidem conderet aboleretque: in cujus rei ſymbolum, non *proprium*; ſed *alienum* monumentum ſubire voluit Matth. XXVII. 60. ב. per *promiſſionem* Mich. VII. 19. quâ ſepeliendus olim, & ſicut Jonas, abjiciendus in abyſſum Matth. XII. 40. promiſit, ſe peccata noſtra coniecturum, & quaſi ſepulturum in profundo maris: utique, non tantùm per *juſtificationem*; ſed etiam per *ſanctificationem*, quâ vires nobis conferuntur, quibus peccatum mortificemus & ſepeliamus. Imprimis ג. per *unionem* cum Chriſto, quâ cum eo *coaleſcimus* in *unam plantam*; ſicut *aſſimilatione mortis & reſurrectionis*, ita & *ſepulturæ* Rom. VI. 5. adeoque *unà* cum eo *ſepelimur* vſ. 4. Hinc etiam ד. per *fidem*, qua cum Chriſto *unimur*, Chriſtum quaſi *induimus* Gal. III. 27. ipſeque in cordibus noſtris *habitat* Eph. III. 17. ac proinde ejus virtutem, quâ peccata ſepelimus, in nos quaſi transplantat. Tandem ה. per *Baptiſmum* noſtrum, cujus efficaci rememoratione & uſu, cum Chriſto, ſpiritualiter peccatis *ſepelimur*, & *per fidem*, in *virtute Dei, qui Chriſtum ſuſcitavit*, relictis in ſepulchro peccatis, in vitam meliorem *reſurgimus* Col. II. 12. Rom. VI. 4. 6.

Quibus item adminiculis.

7. Monet, fideles in Chriſto, & pro Chriſto mortuos ſepeliamus.

XX. *Septimo* monet, Chriſtum *myſticum* 1 Cor. XII. 12. in membris ſuis noſtriſque mortuum; ſi cumprimis, per crudelitatem hoſtium ejus Pſal. LXXXIX. 2. nominatim Antichriſti, (cui hoc ſolenne eſt in hæreticos, quos vocat Apoc. XI. 9.) propter Chriſtum, non tantum vita indignè fuerint privati; ſed etiam honeſti ſepultura: officio charitatis extremæ, in honeſta funeratione, mactemus, noſtris linteis, aromatibuſque q. involvamus: 1. Exemplo Joſephi, Nicodemi, Joh. XIX. 38. 39. Mariæ Magdalenæ Joh. XII. 3. 7. Quod 2. hoc *ipſi* Chriſto præſtabimus Matth. XXV. 40. Quod 3. hoc argumentum nobis præſtet, unionis cum Chriſto, & *communionis* ſanctorum, per amorem & *συμπάθειαν* 1 Cor. XII. 12.—28. Ex quâ porro 4. quod aliis præſtamus Chriſti membris, *nobis* ipſis præſtamus. Cum præſertim 5. & ipſi, juxta nobiſcum, olim à Deo, cum honore veniant ſuſcitandi 1 Cor. XV. 42. Atque etiam 6. his officiis, temporibus præſertim periculoſis, ac difficilibus; fidei & *charitatis* robur demonſtrabimus, cum Joſepho Arimathæo Marc. XV. 43.

Rationes motivæ.

8. Solatium præſtat in deſertionibus ſpiritualibus.

XXI. *Octavo*, deſcenſus *animæ* Chriſtum in *ſtatum* infernalem, efficaciſſimum præſtat ſolamen, eis fidelibus, quos Deus ſubinde detrudit in *infernum* 1 Sam. II. 6. quos deducit in *vallem umbræ mortis* Pſal. XXIII. 4. ut in *tenebris* ambulent, & lucem *nullam* videant Jeſ. L. 10. quos, ſenſu omni gratiæ ſuæ, adeo deſerit, ut cum Chriſto ejulare cogantur: *Deus mi, Deus mi, quare deſeruiſti me?* Pſal. XXII. 2. Matth. XXVII. 46. Marc. XV. 34. quorum animos tot tantiſque angoribus replet, ut cum Chriſto erumpant: *anima mea contriſtata eſt uſque ad mortem* Matth. XXVI. 37. 38. quibus calicem *iræ* & indignationis adeo porrigit copioſe, ut dies noctéſque lamententur: *Pater, ſi poſſibile eſt, abeat à me hic calix* Matth. XXVI. 39. 42. 44. quorum ejulationibus, ſæpius iteratis, ut Chriſto, aures obturat: à quibus gratiæ ſuaviſſimæ faciem, ad *longum* ſæpe tempus, penitus avertit Jeſ. LXIV. 7. Pſal. XXX. 8. & quos à memoria ſua penitus removiſſe videtur Pſal. XIII. 2. 3. quos *Satanæ* tradit colaphizandos 2 Cor. XII. 7. Exempla illuſtria; ſed horrenda, proſtant, in Heman Pſal. LXXXVIII.—Aſaph. Pſal. LXXVII. 3.—11. David. Pſal. XXX. 9. 10. 11. Jobo cap. VI. 2. 3. 4. Et quid eſt in ſtatum *infernalem* deſcendere, ſi non hoc? His omnibus, efficaciſſimum eſt ſolatium, in hoc Chriſti deſcenſu ad inferos; ſi devotè expendant, 1. & *Chriſtum* deſcendiſſe ad inferos, nec ſibi ſtatum magis proſperum congruere, quam Magiſtro ſuo Matth. X. 24: ſibi, ut diſcipulis ſufficere, ſi *pares* ſint Magiſtro vſ. 25. imo in hoc ſummam eſſe *perfectionis* ſuæ Luc. VI. 40. hunc ſupremum electionis finem, ut *conformes reddamur imagini filii* Dei Rom. VIII. 29. Si expendant 2. Chriſtum pro *ſe*, non *ſui* ipſius cauſâ, deſcendiſſe ad inferos, ut ſe à terroribus infernalibus æternum liberaret Gal. III. 13. ut ipſi de inferno triumphare aliquando poſſint 1 Cor. XV. 55. Hoſ. XIII. 14. Rom. VII. 24. 25. Si expendant 3. ſe non *ſolos* ingredi in hoc Gethſemane; ſed à *Chriſto*, cum diſcipulis, adduci Matth. XXVI. 37. proinde ſe Chriſtum habere ſibi in hoc ſtatu *præſentem* vſ. 36. ſuique curam tenerrimam gerentem. *Ibid.* & vſ. 41. Pſal. XXIII. 4. & XCI. 15. Conf. Rom. VIII. 31. Si expendant 4. ſe, in hoc ſtatu, à Deo deſeri cum Chriſto, non quoad ipſam *gratiam*, quemadmodum reprobi, v. g. Saul 1. Sam. XVI. 14: ſed quoad *ſenſum* tantum Pſal. XXII. 10. Jeſ. XLIX. 14. 15. 16. Si expendant 5. ſe, cum Chriſto, non *perpetuo* futuros ſub miſero hoc ſtatu; ſed vix ad *triduum*, ſicut Chriſtus

Argumenta conſolatoria.

ſtus fuit Matth. XII. 40. imo ad *biduum* Hoſ. VI. 1. 2. imo ad *horam* Luc. XXII. 53. Apoc. III. 10. quin ad breve *momentum* Jeſ. LIV. 7. ad definitam *horam* gratiæ Jeſ. XLIX. 8. cum Joh. II. 4. Si expendant 6. interea animam ſuam, ſicut & Chriſti, in hoc inferno, à Deo non *deſertam* iri Pſal. XVI. 10. Heb. XIII. 5. Deut. XXXI. 6. 8. Jeſ. LIV. 6.--12. Jer. XXXI. 16.--21. ſed occultâ gratioſæ providentiæ divinæ *virga & baculo* fulciendos eſſe Pſal. XXIII. 4. Si expendant 7. quo amarior fuerit miſeria ſua, eo dulciorem ſibi fore liberationem ſuam Pſal. XXX. 8. 9. 10. cum vſ. 11. 12. 13. & CXVI. 3. 7. quando *omnes ſuas lacrymas Deus abſterget* Apoc. VII. 17. quando, pro *momento* derelictionis, *æterna* gratiâ recipiet Jeſ. LIV. 7. 8. imò, quo *profundior* fuerit ſuus deſcenſus, eo *altiorem* fore aſcenſum ſuum: quando Deus ſe, unâ cum Chriſto, reſuſcitaverit, & cum eo collocaverit *ἐν τοῖς ἐπουρανίοις* Eph. II. 6. Modo 1. in *ſtatu* ſuo infernali, oculos mentis ſuæ continuo defixos habuerint, in *Jeſum* deſcendentem ad inferos Heb. XII. 2. 3. ſicut Chriſtus deſcendens *Jehovam ponebat ob oculos, qui ſibi eſſet à dextris ſuis* Pſal. XVI. 8. Modo 2. in ſtatu ſuo infernali, fiduciam ſervent qualemcunque in *Deo* Jeſ. L. 10. ſicut Chriſtus, non modo deſcenſurus jam ad inferos Pſal. XVI. 10. *non derelinques*; ſed etiam in ſuo inferno jam exiſtens Pſal. XXII. 5. exclamando: *Pater mi* Matth. XXVI. 39. 42. *Deus mi, Deus mi* cap. XXVII. 46. Et ſi ſibi non ſuppetat fides *evidentiæ*, qualis Jobo cap. XIX. 25. foveant ſaltem, & excitent fidem *adhærentiæ* Pſal. LXIII. 9. ſicut Job. cap. XIII. 15. & Aſaph. Pſal. LXXIII. 25. Modo 3. ſua iſtâ qualicunque fiduciâ, ſuſpiriis indeſinenter inſtent apud Deum, pro *liberatione*: ſicut Chriſtus Matth. XXVI. 39. 42. Pſal. XXII. 3. Aſaph. Pſal. LXXVII. 2. 3. & Paulus 2 Cor. XII. 8. Modo interim 4. univerſam ſortem ſuam, *voluntati* divinæ placidè ſubmittant: ſicut Chriſtus Matth. XXVI. 39. 42. & Aſaph. Pſal. LXXVII. 11. Modo 5. adminiculis conſolatoriis, quæ ſibi per providentiam Dei ſuppetunt, circumſpectè utantur: ſicut Chriſtus Angelo Luc. XXII. 43. & diſcipulis Matth. XXVI. 37. 40. Modo 6. ſub omnibus iſtis adminiculis, *horam* liberationis patienter exſpectent Pſal. XXVII. 13. 14. & CXXX. 5. 6. 7. Tandem.

Leges hic obſervandæ.

XXII. *Nono*; quod Chriſtus, per triduum ſepulturæ; poteſtatem & *dominium* mortis ſubierit, non ut ſuccumberet, *videretque* שחת; ſed ut *morte* ſuâ *poteſtatem adimeret ei, qui mortis poteſtatem habet*, h. e. *Satanæ*, *& liberaret, quotquot metu mortis, per omnem vitam ſervituti obnoxii ſunt*, ut Apoſtolus loquitur Heb. II. 14. hoc, inquam, 1. infallibile nobis præſtat *indicium*, ipſum eſſe *ſanctum* illum Domini, ut appellatur Pſal. XVI. 10. quem Pater pro Meſſiâ *ſanctificavit* & in mundum miſit Joh. X. 36. verum illud *ſemen mulieris* quod contritione *calcis* ſui, à ſerpente factâ, ſerpenti caput contriturum erat, ex promiſſione Gen. III. 15. cui proinde *fide innitendum nobis* veniat Jeſ. X. 20. Hoc 2. efficaciſſimè movet ad *gratitudinem*: quod poteſtatem & imperium mortis, per triduum ſubire voluerit, ut nos, & à *metu mortis*, & à ſervitute quavis ſpirituali liberaret Col. I. 12. 13. & in libertatem filiorum Dei reſtitueret Rom. VIII. 21. Conf. Jer. XXXVIII. 11. Hoc 3. invitat, ut redempti, (ejus deſcenſu in poteſtatem mortis) à *poteſtate hoſtium* noſtrorum ſpiritualium, ei *ſerviamus, abſque metu, in ſanctitate & juſtitia, in conſpectu ejus, per omnes dies vitæ noſtræ* Luc. I. 74. 75. Atque 4. ut pro libertate *ſpirituali*, acquirenda & conſervandâ, tanto Mediatoris deſcenſu; adverſus ejus noſtroſque hoſtes ſpirituales, Satanam, mundum & peccata, fortiter decertemus Eph. VI. 12.—

9. Mediatoris deſcenſus in poteſtatem ac dominium mortis, ad quadruplex officium nos provocat. 1. 2. 3. 4.

CAPUT DECIMUM QUARTUM,

DE

Mediatoris Exaltatione.

Phil. II. 9. 10. 11.

Quapropter etiam, Deus ipſum in ſummam extulit ſublimitatem, ac donavit ipſi nomen, quod eſt ſupra omne nomen: ut ad nomen Jeſu, omne genu ſe flectat, cœleſtium ac terreſtrium & ſubterraneorum: omniſque lingua confiteatur, quod Dominus ſit Jeſus Chriſtus, ad gloriam Patris.

Humiliationem ſequitur exaltatio, cujuſque contemplatio generalior.

I. Mediatoris humiliationem hactenus contemplati ſumus; ad ejuſdem *exaltationem* pergimus. Et ſicut circa illam occupati fuimus cogitatione, primò *generaliter*, tum *ſpecialiter*, per ſingulos ejuſdem gradus; ita circa hanc occupabimur, primò in *genere*, tum in *ſpecie*, quoad ſingulos ejuſdem gradus. Prius quidem, hujus capitis erit argumentum, manducente Apoſtolo Phil. II. 9. 10. 11.

Pars

Pars exegetica.

II. Quibus verbis repræſentatur, ſecuta humiliationem, Mediatoris exaltatio; quoad

1. Fundamentum exaltationi ſubſtructum: quapropter διὸ. Intelligitur præcedens Mediatoris profunda humiliatio; & ſubmiſſa obedientia, ſive ut cauſa meritoria exaltationis, ut Pontificiis, & multis etiam Orthodoxis, ſano ſenſu, placet; ſive ut neceſſarium ac naturale antecedens, ſine quo non debet, nec poteſt, ſequi exaltatio. Utrùmque commodè conjungi poſſe cenſeo, ut humiliatio ſit & antecedens glorificationis Luc. XXIV. 26. & etiam cauſa, & quidem rigide meritoria: non tantum ex pacto æterno inter Patrem & Filium, qui ipſi, pro præmio humiliationis & obedientiæ, addixit glorificationem Jeſ. LIII. 8. 10. 11. 12. quin & ex natura legis, promittentis obedienti pro præmio glorificationem; ſed & ex natura ipſius humiliationis & obedientiæ, quæ infiniti erat valoris, quo, & ſibi & nobis, potuerit mereri glorificationem, prout in dogmaticis monebimus. Conf. XVIII. §. XX.

2. Exaltationem, fundamento humiliationis ſuperſtructam, cujus notatur

A. Exaltans cauſa: Deus. Theologicè quidem tota SS. Trinitas, cum exaltatio ſit operatio ad extra: Oeconomicè & per appropriationem, Pater Joh. XVII. 1. utpote cui ſeipſum ſubmiſerat Phil. II. 8. quem glorificaverat Joh. XVII. 4. & qui inſuper in redemptionis univerſo negotio, κατ' οἰκονομίαν, ut Judex, qui ſuum cuique addicit, & ut Dominus qui ſua diſtribuit, conſiderari debet.

B. Exaltatus: eum. Mediator ſcil. totus, ſecundum utramque naturam, licet diſſimili modo, ut in dogmaticis monebimus.

C. Exaltatio, quoad actus duos:

1. Generalem: ὑπερύψωσε, ſuperexaltavit, in ſummam extulit ſublimitatem. Ipſum efferendo, 1. ſupra ſepulchrum, per reſurrectionem: 2. ſupra terram, per aſcenſionem: 3. ſupra cœlum ſeu cœleſtia, Angelos pariter, & homines in fide mortuos, per ſeſſionem ad dextram.

2. Specialem: dedit ipſi nomen quod eſt ſupra omne nomen. Penes quam duo notantur:

α. Altitudo collata: nomen ſuper omne nomen. Ubi per nomen intelligitur, non tam (a) nomen illud Jeſu, utpote quod, ante exaltationem, dudum obtinebat à circumciſione Matth. I. 21. Nec (b) tantum celebritas, quæ paſſim in utroque Teſtamento ſignificatur, per nomen Gen. VI. 4. Marc. VI. 14.: ſed etiam (c) gloria: tam interna, quæ conſiſtit in iis perfectionibus, à quibus quis gloriam meretur, v. g. ſapientia, potentia, actionibus illuſtribus: quam externa, quæ conſiſtit in agnitione, & publica teſtificatione, gloriæ internæ: præcipuè autem (d) auctoritas, poteſtas, & dominium, in alios & alia. His omnibus, Chriſtus, ſuper omnes qui in cœlo ſunt, & in terra, nomen dicitur habuiſſe, quod eſt ſupra omne nomen.

β. Collatio altitudinis: donavit (ἐχαρίσατο) h. e. per gratiam contulit, ut ſignificetur, ſecundum humanam naturam, non tam merito, rigide quidem ſic dicto; cum ſic creatura, quæ à ſuo Creatore nihil poſſit mereri Rom. XI. 36.: quam gratiâ temperato, collatum ei fuiſſe hoc nomen; prout protoplaſti, ſua obedientia, ſibi ex gratiâ promiſſionis, merituri fuiſſent vitam æternam: quamvis interim, ſecundum utramque naturam, Mediator θεάνθρωπος, ſtrictiſſimo jure, propter infinitum valorem obedientiæ, adeoque ex condignitate, ſibi meritus omnino ſit glorificationem.

D. Exaltationis finis duplex: nim. glorificatio

ℵ. Mediatoris, proximus finis ſcil.

1. Subjectio cordis: ut ad nomen Jeſu &c. Hic notatur

α. Auctoritas, cui ſubjectio præſtanda, ad nomen Jeſu. Non intelligitur pronunciatio nominis Jeſu, cui genu flectendum, aut caput aperiendum ſit; ſed ipſe Jeſus, poteſtate ac dominio præditus. Nomen pro nominato, Metonymia ſigni pro ſignificato.

β. Subjectio, auctoritati præſtanda: genu flectat, h. e. honoret, obediat, ſe ei ſubjiciat. Sive id ſponte fiat & ingenuè; ſive invite & per hypocriſin. Neque enim alia genuflexio, à ſpiritibus, Chriſto præſtari poteſt.

γ. Perſonæ, quæ ſubjectionem auctoritati præſtent: eorum qui in cœlis ſunt: h. e. Angeli & animæ beatorum cœlitum: qui in terris exiſtunt, h. e. homines qui in terris agunt, ſeu pii ſint, ſeu impii; & qui infra terram degunt, h. e. Dæmones, & impii.

2. Confeſſio oris: *&* omnis lingua confiteatur, quod Jeſus Chriſtus ſit Dominus. *Ille ſcil. cui* poteſtas omnis collata ſit, in cœlo & in terrâ Matth. XXVIII. 18. Eph. I. 21. 22. Heb. II. 7. 8. 9. *Intelligitur autem, non tantum dominium* Mediatorium, *per loca citata; ſed etiam* Divinum, *quod ipſi competit ceu* Jehovæ, *Deo, Creatori* Heb. I. 5. 8. 10.

3. Dei: in gloriam Dei Patris. *Quæ ultimum finem præſtat, in quem omnis glorificatio Filii ſeſe tandem exonerat* Joh. V. 22. 23. 1 Cor. XV. 23—29.

Pars Dogmatica.

Chriſtus ad ſummam gloriam à Deo elevatus eſt.

III. Ex dictis ergo manifeſtum eſt, quod filius Dei, prout ſeſe in imam miſeriam demiſerat; ad ſummam gloriam à Deo elevatus ſit. Fuit iſta Mediatoris exaltatio (1) *prædicta* Pſal. VIII. 6. cum Heb. II. 7. Jeſ. LII. 13. Zach. VI. 12. Pſal. CX. 7. & LXXXIX. 20. (2) *præfigurata in Joſepho* Gen. XLI. 14. cum 37. & XLII. 6. in *Davide*, qui, cum *bella Domini* fortiter geſſiſſet 1 Sam. XXV. 28. ſubjugatis & triumphatis hoſtibus ſuis 2 Sam. XXII. 1.— Pſal. XVIII. 38. 39. gloriâ admodum invaluit 2 Sam. V. 10. & VII. 9. & *nomen* obtinuit, *juxta nomen magnorum, qui in terra ſunt*: prorſus ad eum modum Servator, geſtis fortiter Dei bellis, adverſus univerſam poteſtatem *tenebrarum* Luc. XXII. 53. omnibus glorioſe ſubactis, triumphavit Col. II. 13. 14. 15. Eph. IV. 8. Joh. XVI. 11. 33. & *nomen* conſecutus eſt *ſupra omne nomen* Phil. II. 9. Præfigurata inſuper hæc Mediatoris exaltatio fuit in *Salomone*: ſicut enim Salomo quietem conſecutus eſt, ab omnibus ſibi circumjectis inimicis 1 Paral. XXII. 9. & regnum habuit *opulentiſſimum* 2 Paral. II. 15. & IX. 22. *glorioſiſſimum*, ſuper omnes qui fuerunt, ſeu ante, ſeu poſt ſe Reges 2 Paral. IX.— Eccl. II.— *ampliſſimum*, Pſal. LXXII. 8. 9. 10. 11. 2 Paral. IX. 24. 26.: prorſus ita Chriſtus, ſubjugatis hoſtibus, regnum habet admodum, ſpiritualiter ſaltem, *pacatum* Jeſ. XI. 6. *opulentiſſimum*, quoad ſpiritualia Eph. III. 8. Joh. XVI. 15. Col. I. 17. *glorioſiſſimum* Heb. I. 3. Apoc. XIX. 11.—17. *ampliſſimum*, ad extremitates terrarum ſeſe extendens Pſal. II. 8. & LXXII. 8. (3) *impleta* Phil. II. 9. 10, Heb. II. 7. 8. 9. 1 Pet. I. 11. Eph. I. 19. 20. 21. & IV. 9. 10.

Probatur Scripturis, & rationibus.

IV. Et impleri etiam *debebat* Luc. XXIV. 26 ut non tantum (1) *veracitati* divinæ, promiſſionum & typorum ſatisfieret; ſed etiam (2) quod ita *deceret*, ut tanta humiliatio compenſaretur tanta exaltatione. Et quod (3) hoc adeo ſpectaret ad glorificationem *Dei* Phil. II. 11. ut *in Filio* glorificaretur Pater Joh. V. 22. & quod univerſalis & poſtremus totius redemptionis finis ſit, glorificatio Dei Eph. I. 6. Rom. IX. 22. 23. Quod (4) Filius *glorificaverit* Patrem, adeoque conveniens fuerit, ut viciſſim *glorificaretur* à Patre Joh. XVII. 4. 5. Quod (5) noſtri *redemptio* exigeret, ut non tantum nobis redemptionem *impetraret*, ſuâ humiliatione; ſed impetratam etiam *applicaret* ſui exaltatione, comparendo pro nobis in cœlo, ad dextram Dei coram Patre Rom. VIII. 34. Joh. XVII. 20. Heb. IX. 11. 12. demittendo Spiritum ſuum, Joh. XVI. 7. qui nos vivificaret Joh. III. 5. Tit. III. 5. & fidem in nobis procrearet 2 Cor. IV. 13. Quod (6) in æterno fœdere gratiæ, Deus Pater filio ſuo pro mercede, ſi opus redemtionis abſolviſſet, promiſerit exaltationem, prout cap. I. hujus libri demonſtravimus.

Quid ſit exaltatio.

V. Non eſt autem nobis hæc exaltatio, niſi *glorioſus ille, ac beatiſſimus ejus ſtatus, quem ingreſſus eſt, poſtquam redemptionis negotium ſub humiliatione abſolviſſet.* Sumitur quidem exaltationis vox, ſubinde pro *virtuali* illa glorificatione, quam expertus eſt; in ipſâ ſui profundiſſimâ humiliatione, ſeu crucifixione Joh. III. 15. & XII. 32.: ea autem, quæ hujus eſt loci, *ſecuta* eſt ejus inanitionem. Cujus hæc fere ſunt ingredientia: *primo*, quod, non *formam ſervi*, ſeu humanam naturam; ſed *ſchema ſervile* humanæ naturæ, depoſuerit Pſal. VIII. 6. Heb. II. 9. *Secundo*, quod de ſuis noſtriſque hoſtibus glorioſe triumphaverit Pſal. CX. 1. Col. II. 15.: de *morte* quidem, magno animo illam *perferendo* Heb. XII. 2. 1 Cor. XV. 55. de *peccato*, pleniſſimè pro eo *ſatisfaciendo*, quando *peccatum* pro nobis factus eſt, *ut nos redderemur juſtitia* coram Deo 2 Cor. V. 21. Rom. VII. 24. 25. de *Satanâ*, ipſi caput *conterendo* Gen. III. 15. eum poteſtate ſuâ exuendo Heb. II. 14. Col. II. 15. Eph. IV. 8. cujus victoriæ *perfectio* & manifeſtatio eſt in exaltatione: quamvis enim triumphus virtualis & *meriti*, fuerit in cruce & morte, in quâ propterea extolli dicitur Joh. III. 15. & XII. 32. non *ſitu* tantum & loco; ſed *virtute* etiam & merito: *actualis* tamen triumphus, quoad ſtatum, non fuit in humiliatione; ſed in *exaltatione*. In cruce quidem triumphavit, velut in *campo* victoriæ; in exaltatione quaſi in *ſolio*, regiâ & curru triumphali. *Tertio* manifeſtatio *formæ Dei*, per quam ἴσος erat Θεῷ, quæ, aſſumta *forma ſervi*, & figura hominis gregarii, tandem per tot adverſariorum opprobria, egregiè erat occultata Phil. II. 7. 8. nec, niſi per radiolos quoſdam, perpetratis miraculis, in vita ſua terrena, ſubinde obſcurius emicuerat Joh. II. 11. & I. 14.: illuſtriſſima *manifeſtatio* Joh. XVII. 1. 2. Matth. XXVI. 64. atque etiam potentiæ & poteſtatis divinæ, quæ, per periodum humiliationis, ſeſe

Ejus ingredientia. 1. 2. 3.

ſe velut compreſſerat Joh. XIX. 11. Matth. XXVI. 53. 54. quaſi *relaxatio*, & uſus pleniſſimus Pſal.
4. II. 9. 12. Eph. I. 22. Heb. II. 8. 9. *Quarto* collatio *omnis* perfectionis in humanam naturam, quæ in creaturam cadere poſſit Pſal. LXVIII. 19. cum Eph. IV. 8. 9. 13. ubi *dona* dicitur accepiſſe, quæ in homines profunderet, quibus omnia in Eccleſia impleret, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. In *animâ* enim vigebat omnimoda *ſapientiæ* & gratiæ plenitudo, non tantum quoad *principium* & *habitum* (eatenus enim ex unione hypoſtatica, dudum conſecutus erat Joh. I. 14. & III. 34. Jeſ. XI. 1. 2.) ſed etiam, quoad *actum* & *exercitium* Col. II. 2. 3. 9. 10. *corpus* item, ſumma *puritate*
5. ac ſplendore fuit exornatum Phil. III. 21. *Quinto* abundantia *gloriæ*, ex agnitione ac celebratione univerſæ illius perfectionis, quæ ſub hoc ſtatu, ſeu ei collata, ſeu in eo manifeſtata & illuſtrata, eſt Luc. XXIV. 26. Pſal. VIII. 6. Heb. II. 9. Et in hac, eſt *nomen* illud, *quod eſt ſupra omne nomen* Phil. II. 9. ob quod omnis lingua agnoſcet & profitebitur, *Jeſum Chriſtum eſſe Dominum* illum
6. vſ. 11. Tandem *ſexto*, poteſtas & *dominium* abſolutiſſimum, in *Eccleſiam* quidem, tanquam regnum & corpus ſuum Eph. I. 20. 21. 22. 23. Pſal. II. 6. Act. II. 36. & reſpectu Eccleſiæ, in *omnia* Matth. XXVIII. 18. cœleſtia, terreſtria & ſubterranea: à qua poteſtate, genu dicuntur flexura ad nomen ejus, *omnia quæ in cœlis, & in terra, & infra terram ſunt* Phil. II. 10. quo etiam ſpectat Pſal. VIII. 7. 8. 9. Heb. II. 7. 8.

Quomodo Christus ſecundum totam perſonam & utramque naturam, exaltatus ſit.

VI. Jam ex dictis, non magno negotio confici poteſt, quod *totus* Chriſtus exaltatus ſit, non tantum *qui* θεάνθρωπος eſt, quod paſſim, vocibus in *concreto*, totam ejus perſonam deſignantibus, innuitur, v. g. *quapropter Deus EUM exaltavit* Phil. II. 9. Eph. I. 20. Act. II. 36. *MIHI data eſt omnis poteſtas* Matth. XXVIII. 18: ſed etiam *qua talis eſt*, ſeu quoad utramque ejus naturam, licet diverſo modo: quoad *divinam*, non quidem *collatione* novarum perfectionum, quas una ejus *infinita* perfectio reſpuit: ſed quoad occultatæ iſtius perfectionis *manifeſtationem*; quo etiam ſenſu Deus ipſe frequenter à nobis *exaltari* dicitur Pſal. XLVI. 11. & CXLV. 1. Jeſ. V. 16. Luc. I. 46. & quoad poteſtatis, ſub humiliatione quaſi jacentis, excitationem & *uſum*: quoad *humanam* autem, non per plenam uſurpationem proprietatum *divinarum*, ei, ex unione hypoſtatica cum divinâ perſonâ, communicatarum: cum proprietates illæ, naturæ finitæ, nec communicatæ fuerint unquam, nec communicari poſſint, ſicut alibi docuimus & docebimus: ſed, quod ei communicata ſit omnis iſta perfectio creata, quæ in creaturam cadere poteſt, ut jam dudum oſtendimus: quoad totam igitur *perſonam* exaltatus eſt; quantum α. ad depoſitionem ſchematis *ſervilis*: quantum β. ad *triumphum* ſupra omnes ejus inimicos: quantum γ. ad *gloriam*: & quantum δ. ad poteſtatem ac *dominium* Mediatorium.

Cauſæ hujus exaltationis:

VII. Quod attinet exaltationis hujus cauſas: *meritoria* quidem, ſatis commode dici poſſit ipſe Chriſtus Mediator: quatenus ſua demiſſione & obedientia, meritus eſt gloriam, ex duplici promiſſione, (1) fœderis *operum*: *fac hoc & vives.* Levit. XVIII. 5. Ezech. XX. 11. Gal. III. 12. Rom. X. 5. Quamvis enim, cum *primum* conderetur fœdus operum, non fuerit cenſitus in Adamo; poſtquam tamen pro nobis ſubiit *legis* conditiones Gal. IV. 4. Rom. VIII. 3. etiam legis promiſſiones & *præmia* ſuſcepit: (2) fœderis *gratiæ*, quatenus, æterno pacis conſilio, inter Patrem & filium, filio recipiente humiliationem & obedientiam pro ſuis; Pater ex adverſo ei addixit retributionem Jeſ. LIII. 10. 11: quatenus, inquam, ex duplici hac promiſſione, meritus eſt ſuam exaltationem. His adde (3) quod ex *condignitate* & infinito valore humiliationis & *obedientiæ* ſuæ, promeritus ſit & ſibi, & nobis infinitam gloriam. Unde poſt humiliationem & obedientiam, ſignificanter dicitur: διὸ καὶ, *quapropter etiam Deus ipſum* ὑπερύψωσεν Phil. II. 9. & Heb. II. 9. *videmus Jeſum* (διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου) *propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum* & cap. XII. 2. *pro ſibi propoſito gaudio* (ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς) *ſuſtinuit crucem.* Nec hic obſtat, quod *nobis* meruerit gloriam: potuit enim & ſibi, & nobis mereri: ſibi quà *homo*, nobis quà Mediator θεάνθρωπος: qui per legem divinam, non *obſtringebatur* ad obedientiam. Cauſa conferens, *Deus* notatur Phil. II. 9. θεολογικῶς quidem, quoad ſingulas Trinitatis perſonas: à quo diſtinctè ad *Patrem* refertur, ut glorificantem Joh. XVII. 1. ad *Filium*, ut reſurgentem, aſcendentem, ſedentem ad dextram Dei; in quibus glorificatio conſiſtit, ut ſuo loco dicemus: ad *Spiritum S.* ut annunciantem Joh. XVI. 13. 14. οἰκονομικῶς autem, & per *appropriationem* (ut in *exegeticis* monuimus) *Pater* cauſa exaltationis habetur. Sunt & *homines* cauſæ exaltationis, altitudinem ei collatam agnoſcendo, celebrando, ejuſque poteſtati ſeſe ſubmittendo, ſeu *ſponte* & ingenue Phil. I. 23. ſeu *invite* Pſal. CX. 1. Imo & *Angeli*: tam *boni* Heb. I. 6. Matth. IV. 11. quam *mali* Marc. III. 11. 12. à quo, in textu dicitur, *omne genu ad nomen Jeſu ſe flexurum*: eorum *qui in cœlis ſunt*, in *terra* & *infra terram*, & *quamvis linguam confeſſuram*, *quod Jeſus Chriſtus Dominus ſit.*

meritoria, *conferens,* *agnoſcentes & celebrantes.*

Gradus exaltationis.

VIII. *Gradus* per quos in ſummam ſublimitatem aſcendit, variè à variis numerantur. Sunt qui *quatuor* numerant, & diverſo quidem modo, ſunt qui primum collocant in ejus *deſcenſu* ad inferos; tum reſurrectionem, aſcenſionem & ſeſſionem ad dextram ſubjungunt, de quibus ſuo loco:

alii

alii primum conſtituunt in *reſurrectione*; & poſtremum in reditu ad judicandum vivos & mortuos: alii tres tantum admittunt, ſicut humiliationis, ita & exaltationis gradus: *reſurrectionem*, oppoſitam paſſioni & morti; *aſcenſionem*, oppoſitam deſcenſui in ſepulchrum; & *ſeſſionem* ad dextram Dei, oppoſitam deſcenſui ad inferos. Nos, prout quatuor diximus humiliationis gradus, incarnationem, vitam, mortem ac deſcenſum ejus; ita quatuor etiam eis opponemus gradus exaltationis: *reſurrectionem* à mortuis, quâ exaltatus eſt ſupra *ſepulchrum*, *aſcenſionem* in cœlum, quâ elevatus eſt ſupra *terram*; *ſeſſionem* ad dextram Dei, qua exaltatus eſt ſupra omnes creaturas; & *reditum* ejus ad judicandum vivos & mortuos, quo ut Judex elevabitur, ſuprà omnes judicandos. Tres priores gradus per ſequentia capita ſucceſſivè contemplabimur: poſtremum verò in locum ſibi magis οἰκεῖον ſeponemus.

Pars Elenchtica.

Quæritur: 1. An per exaltationem caro Chriſti ejuſdem cum Deitate ſit eſſentiæ & virtutis?

IX. Penes elenchum hujus capitis, quæritur *primo*, an caro Chriſti, in ſtatu gloriæ, ſecundum ſubſtantiam ſuam, *ejuſdem* cum Deitate eſſentiæ & virtutis ſit? Eutyches olim hujuſmodi naturarum *confuſionem* factam docebat, circa incarnationem Chriſti: Enthuſiaſtæ moderni; Swenckfeldius, Weigelius aliique, in exaltatione demum factam iſtam confuſionem ſtatuunt: Lutherani, volentes nolentes, ad Eutychem propius accedunt, quando in incarnatione, divinam ſubſiſtentiam, eſſentiam, & *proprietates* communicatas volunt humanæ naturæ; quamvis proprietatum iſtarum plenam manifeſtationem & *uſum* quaſi ſepoſuerit uſque ad ſuam exaltationem.

Sententiarum divortia.

Chriſtiani, per exaltationem, humanam naturam, ſua eſſentia & proprietatibus, nihilominus *diſtinctam* manſiſſe, prout & divina manſerit; quod 1. Scriptura iſtius confuſionis nullam omnino faciat mentionem, quin 2. ex adverſo, veritatis naturæ, diſtinctarumque ejus affectionum, diſertam paſſim faciat mentionem Luc. XXIV. 15. 30. 39. 43. Joh. XX. 20. 27. Apoc. I. 7. Non dicam 3. quod, hac confuſione, *duplex* introducatur Deitas: altera æterna, altera temporalis: & quod 4. differentia inter Deitatem & humanitatem ſatis tolleretur: tandem 5. quod apertam implicet contradictionem, carnem Chriſti, ejuſdem factam eſſe eſſentiæ cum Patre, & tamen non eſſe abolitam.

Partis negantis rationes.

Objectiones affirmantis.

Nec video, quid vel minima ſpecie poſſit objici, quam 1. quod *verbum* dicatur *factum caro* Joh. I. 1. Hoc enim (1) majore ſpecie argueret, *divinam* naturam mutatam fuiſſe in *humanam*, quam humanam confuſam fuiſſe cum divinâ. Tum (2) phraſis illa non aliud arguit, quam, divinam perſonam *aſſumſiſſe* humanam naturam Phil. II. 7. 8. Heb. II. 16. ſeu *Deum manifeſtatum fuiſſe in carne* 1 Tim. III. 16. Quod 2. humanæ naturæ tribui videantur divina, v. g. poteſtas, omnipræſentia divina Matth. XXVIII. 18. 20. & XVIII. 20. Verùm iſta & ſimilia loca non loquuntur de carne, ſeu *humana* natura in abſtracto; ſed de *tota* Chriſti perſonâ in concreto.

2. An exaltatio in eo conſiſtat, quod humana natura per eam acceperit plenum uſum proprietatum divinarum?

X. *Secundo* quæritur, an exaltatio in eo conſiſtat, quod humana natura per eam acceperit *manifeſtationem*, & plenum *uſum* earum proprietatum divinarum, quarum communionem acceperit per unionem hypoſtaticam? Lutherani, quia in gratiam omnipræſentiæ carnis Chriſti, docuerant, per unionem hypoſtaticam ei communicata fuiſſe idiomata divinæ perſonæ, omniſcientiam, omnipotentiam, omnipræſentiam aliaque; ut ſeſe, ſaltem aliquâ cum ſpecie, explicare poſſent, à tot tantiſque difficultatibus, quæ iſtam ſententiam urgent; proprietates illas diſtinguunt, quoad κτῆσιν, & quoad χρῆσιν: quoad *poſſeſſionem*, & quoad *uſum*; ut, licet proprietates divinas, ſibi per unionem hypoſtaticam, communicatas habuerit, quoad κτῆσιν ſeu *poſſeſſionem* & οὐσίαν, non habuerit tamen, uſque ad ſuam exaltationem, quoad χρῆσιν ſeu *uſum* & ἐξουσίαν: Reformati, licet agnoſcant μορφὴν Θεοῦ, ſeu divinam naturam in Mediatore, per aſſumtam μορφὴν δούλου ſeu humanam naturam ejuſque σχῆμα ἀνθρώπινον, egregiè fuiſſe obſcuratam, ſeque ipſam quaſi *cohibuiſſe* uſque ad exaltationem, ac per eam demum, mundo plenè *manifeſtatam* fuiſſe, ſeque, per attributa ſua, quaſi explicuiſſe, ea ſaltem per quæ operari conſuevit extra ſe; negant tamen iſtam manifeſtationem & *uſum* proprietatum divinarum, factam fuiſſe in *humanâ* naturâ, utpote quæ proprietates iſtas nunquam habuit ſibi communicatas, prout cap. IV. hujus libri ex profeſſo demonſtravimus. Ut hic quidem non reſtet agendum, niſi ut Lutherani demonſtrent, humanam Chriſti naturam, per unionem perſonalem, ſub ſtatu humiliationis *habuiſſe* virtutem, gloriam & proprietates divinas, ſaltem quoad *poſſeſſionem*: quod non docent adducta ab eis Scripturæ loca Matth. XI. 27. Joh. III. 34. Act. X. 38. Matth. IX. 6. Joh. II. 24. 25. cum nullus horum locorum loquatur de *humanâ* natura in abſtracto; ſed de totâ perſonâ, licet ab humanâ naturâ quandoque denominata: & multo etiam minus docet, humanam naturam habuiſſe proprietates divinas.

3. An Chriſtus exaltatus fuerit etiam ſecundum divinam naturam?

XI. Hinc *tertio* quæritur, an Chriſtus exaltatus fuerit, etiam quoad *divinam* naturam? Lutherani, quo commodius obtineant, proprietates divinas in *humana* Chriſti naturâ exaltatas fuiſſe, earundem manifeſtatione & *uſu plenario* negant, ipſum quoad divinam naturam exaltatum fuiſſe. Reformati, quamvis largiantur *divinam* naturam, hac exaltatione, nihil perfectionis *intrinſecæ* accepiſſe; docent tamen, eam exaltatam eſſe, eo modo, quo (fatentibus ipſis Lutheranis) Deitas,

extra

extra unionis perſonalis conſiderationem, exaltari paſſim docetur in utroque Teſtamento: nim. per *manifeſtationem* & *operationem*, ſicut in *dogmaticis* oſtendimus. His cautè obſervatis, nullo negotio reſponderi poteſt, ad quævis objicenda: Scripturæ enim teſtimonia quæ objiciuntur, aut objici poſſint, v.g. Act. II. 32.— vel non loquuntur de *humana* natura abſtractè; ſed de tota θεανθρώπου perſona, licet ab humana natura magisquam divina, denominetur: vel, ſi de *natura* loquantur *humana*; non tamen excluſivè, de ea *ſola* exaltata loquuntur, id quod ſolum eſt in quæſtione.

Objectiones.

Rationes autem, v.g. (1) quod exaltatio inferat *mutationem*, quod (2) præſupponat *defectum* & indigentiam, quod (3) inferat evectionem, *meliorationem*; ſtringunt tantum in exaltationem Chriſti, quatenus *humanam* naturam reſpicit: ſin minus, omnia illa perperàm illata, ipſos adverſarios, ex propriis hypotheſibus, efficaciſſimè ferient: docent enim, (*a*) divinas proprietates, in unione perſonali, humanæ naturæ fuiſſe communicatas; docent, (*b*) iſtas proprietates, per formam ſervilem, in Chriſto fuiſſe *occultatas*, & plenario *exercitio* deſtitutas; eaſdem (*c*) per exaltationem, humilem formam ſervi depoſuiſſe, ſeque exercitio & operatione plenè explicuiſſe: jam ſi exaltatio inferat mutationem: ſi præſupponant defectum & indigentiam; ſi inferat evectionem, & meliorationem: nunquid illa cadent in proprietates divinas, humanæ naturæ, per unionem hypoſtaticam, communicatas:

4. An per exaltationem, humanæ naturæ dona communicata ſint tantum finita?

XII. *Quartò* quæritur, an per exaltationem humanæ naturæ, dona tantum *finita* ei communicata fuerint? Affirmativam tuentur Reformati: eo quod (*a*) finitum *infiniti* non ſit capax; quod (*b*) dona *infinita* involvant manifeſtam contradictionem: quod (*c*) ea quæ §. v. diximus, velut exaltationis ingredientia: depoſitio figuræ ſervilis, triumphus in hoſtes, &c. non niſi *finita* dicant: quod (*d*) ipſi adverſarii exaltationem collocent, partim in depoſitione formæ ſervilis; partim in plena uſurpatione proprietatum divinarum, humanæ naturæ, per unionem, communicatarum: in quibus ſanè non eſt ulla *infiniti* boni nova communicatio. Interim tamen Lutherani hoc in Reformatis taxant, quod per exaltationem humanæ naturæ, non niſi dona *finita* collata ſtatuant: abſque ulla ratione.

5. An primus gradus exaltationis ſit deſcenſus ad inferos?

XIII. *Quintò* quæritur, an primus exaltationis gradus ſit in *deſcenſu* ad inferos? Pontificii, quia ſtatuunt, Chriſtum *localiter* deſcendiſſe ad inferos, ut Patres V.T. in fide mortuos, inde ſecum traduceret in cœlum, affirmant; Lutherani quamvis *localem* deſcenſum cum Pontificiis recipiant, hac differentia, non ut educeret fideles V. T. ſed ut de inferno triumpharet; nihilominus in partes abeaut: quibuſdam referentibus ad ſtatum *humiliationis*, aliis ad ſtatum *exaltationis*; nonnullis ad ſtatum quendam *intermedium*: ita ut *inchoativè*, ſeu ratione initii, ad humiliationem; *terminativè* autem, ad ſtatum exaltationis pertineat: nec etiam deſunt inter ipſos, qui ſuum judicium plane ſuſpendunt, & quemlibet ſuo abundare ſenſu, permittunt: ſic *Liber concordiæ*: Reformati, juxta caput præcedens exiſtimant cum Scripturis, in *deſcenſu* Chriſti poſtremum fuiſſe humiliationis gradum.

Pars practica.

In Chriſti exaltatione 1. patet individuus humiliationis & exaltationis nexus.

XIV. In Mediatoris exaltatione, *primò* ad ſolatium, patet individuus apud Deum ταπεινώσεως & ὑψώσεως nexus: quod Chriſtum Deus, poſtquam ſe ipſum *inanivſſet*, poſtquam *formam ſervi aſſumſiſſet*, poſtquam Patri ſuo *obediens* factus fuiſſet *ad mortem, etiam crucis*: Pater ὑπερύψωσε, ei *nomen* dederit ſupra omne nomen, eique omnia ſubjecerit, quæ in cœlis ſunt, in terra & infra terram, idque propter ipſam illam ejus ταπείνωσιν (διὸ) *propterea* &c. Qui nexus alibi etiam, & paſſim quidem, in Scripturis ſignificatur, non tantum in Mediatore Luc. XXIV. 26. Heb. II. 6. 7. Pſal. VIII. 5. 6. 7. Jeſ. LIII. 10. Heb. XII. 2. 1 Pet. I. 11. ſed in quibuſvis etiam ejus membris, ſeu vere fidelibus Luc. XVIII. 14. 1 Pet. V. 6. Rom. VIII. 17. 18. 2 Cor. IV. 16. 17. qui ad hoc, dicuntur cum Chriſto *crucifigi* & cum Chriſto *vivere* Gal II. 20. una cum ipſo *planta fieri*, *ad ſimilitudinem mortis*, ut etiam *fiant ad ſimilitudinem reſurrectionis* Rom. VI. 5. & qui *mortui ſunt* peccato. *cum eo vivificati, etiam in cœlum collocentur in Chriſto Jeſu* Eph. II. 5. 6. Conf. 1 Cor. XV. 42. 43. 44.

Fundamenta hujus nexus.

Cujus nexus fundamentum etiam eſt (1) in æterna Dei *conſtitutione* Rom. VIII. 29. (2) in *unione* noſtri cum Chriſto, ut membrorum cum capite 1 Cor. XII. 13. à qua ejus σύμφυτοι dicimur, tam *morte* quam *reſurrectione* Rom. VI. 5. *una* cum ipſo *crucifigi* Gal. II. 20. pariter & cum ipſo *reſurgere* Col. III. 1. (3) in immota Chriſti promiſſione Matth. XVI. 25. & XIX. 28. 29. 30. (4) in ipsa nexus iſtius *congruentia*: quamvis enim humiliatione noſtrâ, (ſicut Chriſtus) nihil à Deo *mereri* poſſimus Rom. VIII. 18. & XI. 36. & noſtra bonitas ad ipſum non pertingat Pſal. XVI. 2. congruum tamen eſt, & æquitati conſentaneum, ut qui propter ipſum humiliantur, etiam cum ipſo exaltentur Rom. VIII. 17. 18. Heb. VI. 10.

Uſus ſolatii. In quibus caſibus.

Proinde, ſi 1. mundus nos propter Deum & Chriſtum *inaniat*, pro nihilo habeat 1 Cor. I. 28. & ſi nos ipſos cum Chriſto inaniverimus ſeu abnegaverimus Luc. IX. 23. Si 2. *formam ſervi*, aut plus etiam quam ſervi, in mundo geramus 1 Cor. IV. 13. aut ſi nos ipſos in converſatione ut *ſervos* geramus Luc. XXII. 25. Joh. XIII. 13. 14. non autem ut Dominos 1 Pet. V. 3. Matth. XX. 21. Si 3. per hoſtium inſectationes, Patri noſtro cœleſti,

coga-

cogamur eſſe *obedientes* uſque ad mortem, imo mortem quamvis ignominioſiſſimam, *crucis* Act. xx. 24. Heb. xi. 35. 36. 37. & x. 32. 33. Phil. i. 20. 21. His ac ſimilibus caſibus, quid conduxerit efficacius? quam ſerio cogitare, A. indiſſolubilem

Quibus argumentis conſolatoriis,

hunc nexum, inter humiliationem præſentem, & exaltationem futuram: ac proinde B. quod, ſi cum Chriſto hic fuerimus *inaniti*, & nos ipſos inaniverimus; etiam cum eo certo certius ſimus *exaltandi* Luc. xviii. 14. 1 Pet. v. 6. Quod C. ſi pro Chriſto, & cum Chriſto, *formam ſervi* geſſerimus, viliſſimam & abjectiſſimam hic; *nomen* cum Chriſto ſimus conſecuturi, verè *novum*, ſeu præclarum Apoc. iii. 12. Luc. x. 20. poſthac cum ipſo ſimus regnaturi Rom. viii. 18. Apoc. iii. 21. Quod D. ſi cum Chriſto, Patri fuerimus obedientes ad *mortem*, quin mortem crucis ignominioſiſſimam; adeo ſimus cum Chriſto, à Deo *exaltandi*, ut omnis *forma ſervilis* à nobis, ſicut à Chriſto auferatur, & conformes reddamur *glorioſo* corpori Chriſti Phil. iii. 21. adeo E. ut, cum eo, ſuper omnes noſtros inimicos, ſimus *triumphaturi* 1 Cor. xv. 55, 56. Rom. viii. 37. Ut inſuper F. præclara illa *natura Dei* in nobis 2 Pet. i. 4. tot miſeriis hic quaſi occultata, ſicut in Chriſto Jeſ. liii. 3. ſit ad omnium oculos *manifeſtanda* Matth. xiii. 43. Ut porro G. cum eo ſimus exornandi donis quibuſvis *ſplendidiſſimis* Eph. v. 27. Ut etiam H. cum eo ſimus coronandi honorē & *gloriâ æternâ* Pſal. viii. 6. 2 Tim. iv. 7. Ut tandem I. *quodammodo* nobis ſubjiciantur omnia Pſal. viii. 7. & judicaturi cum Chriſto ſimus mundum univerſum 1 Cor. vi. 2.

2. Reprehendit eos, qui exaltatum deprimunt.

XV. *Secundo*, Chriſti exaltatio peſſimè notat hos, qui à Deo exaltatum deprimere nituntur, qui *filium Dei conculcant*, & *ſanguinem fœderis prophanum ducunt* Heb. x. 29. qui *rurſus filium Dei crucifigunt ſibi*, *& ludibrio etiam exponunt* cap. vi. 6. Et quinam tandem hi? Reſp. ℵ. Diverſis gradibus hoc agunt, qui, pro eo quod Deus ipſum ὑπερύψωσε, maximè *extenuare* adnituntur:

Reprehendendi,

quod faciunt α. *apertè* quidem, & ex profeſſo, infideles: Gentiles, Muhammedani, Judæi 1 Cor. xii. 3. qui, cum ſuis majoribus, Pontificibus, Pharifæis, Scribis, Chriſtum peſſimè inſectantur, in vincula compingunt, condemnant, crucifigunt, ludibrio habent. Qui β. magis *tectè*, imò cum externa profeſſione, ejus regnum ſubjugare, ejus ſubditos perſecutionibus diriſſimis attenuare, imò extirpare fatagunt Pſal. ii. 1. 2. Act. ii. 23. & iv. 26. 27. quod imprimis Antichriſto, ejuſque ſatellitibus, eſt familiare, beſtiæ apocalypticæ, meretrici coccineæ, inebriatæ ſanguine martyrum Apoc. xvii. 6. γ qui *ſeipſos* ſupra Chriſtum extollunt, ut Antichriſtus 2 Theſſ. ii. 4. hæretici & quivis alii Pſeudo-Chriſtiani, *omniſque ſublimitas, quæ extollitur adverſus cognitionem Dei* 2 Cor. x. 5. Qui *nomen ejus quod*, ex conſtitutione Dei, *eſt ſupra omne nomen*, calumniantur, prophanant: ſeu (a) honorem, qui *nominato* competit, per ſuperſtitionem, in *nomen* traducendo, quod Pontificiis & Lutheranis eſt familiare, quos cap. iii. §. xx. jam ante notavimus; ſeu (b) Chriſtum perperam *nominando*, converſatione parum Chriſtiana, injuria & *contumelia afficiunt* 2 Tim. ii. 19. Rom. ii. 23. 24. ſeu (c) in ſola nominis Chriſti confeſſione *acquieſcendo* Matth. vii. 21. 22. Conf. Rom. ii. 17. 28. 29. ℶ. Qui *nomen* quidem ipſi admittunt, quod *ſit ſupra omne nomen*, & titulos etiam adjiciunt prolixiſſimos; ſed *genu* ipſi non *flectunt*, niſi forte (a) per ludibrium, cum militibus ipſum crucifigentibus Matth. xxvii. 29. aut (b) per ſuperſtitionem, cum Pontificiis & Lutheranis, genu tantum corporis non cordis: ſaltem (c) ejus poteſtatem & dominium *in ſe* non recipiunt Job. xxi. 14. Jer. xliv. 16. imò ei ſeſe totis viribus opponunt Luc. xix. 14. 27. Pſal. ii. 1. 2. 3. ℷ. Qui α. non *confitentur Jeſum Chriſtum*, *Dominum eſſe*, quemadmodum infideles, quos jam ante diximus; aut β. non Dominum *ſuum*, quemadmodum Thomas fecit Joh. xx. 28. aut linguâ *tantum* Matth. vii. 21. 22. ſicut Judas Matth. xxvi. 49. Jam A. quid *turpius*, aut Deo magis in-

Argumenta reprehenſoria,

dignum, cogitari poſſit? quam iſtum, quem Deus *exaltavit*, & *adeo* exaltavit (ὑπερύψωσε) *ſuperexaltavit*: cui *nomen* dedit quod eſt *ſupra omne nomen*: cujus pedibus omnia ſubjecit, quæ in cœlis ſunt, in terrâ, & infra terram: quem ab *omnibus* vult agnoſci & prædicari pro *Domino*, idque in *gloriam* ſuam; eum extenuare, ei ſeſe opponere? Tales profectò B. an unquam Deus exaltabit? niſi forte: ut paſtor Pharaonis exaltatus eſt Gen. xl. 19. nunquid, ab omni ſua altitudine, in *infernum* uſque dejiciet? Matth. xi. 23. Nunquid C. *nomen* eorum, quam clarum fuerit & illuſtre apud homines, ex libro vitæ penitus exſtinguet? Pſal. lxix. 29. Nunquid D. ponet *ſcabellum* pedum ſuorum? Pſal. cx. 1. *ſceptro* ſuo *ferreo* eos, tanquam vas fictile, confringet? Pſal. ii. 9. perire faciet in *furore* ſuo vſ. 12. & in conſpectu ſuo interfici curabit? Luc. xix. 27. Nunquid E. hos, qui *lingua* ſuâ noluerint confiteri, ipſum *Dominum* eſſe, aliquando *abnegabit* coram Patre ſuo cœleſti? Matth. x. 33.

3. Fundamentum præſtat Fiduciæ,

XVI. *Tertio*, exaltatio Chriſti Chriſtianis *fulcrum* præſtat & baſin ℵ. *fiduciæ*, quod Servatorem habeant, non qui *humilis* tantum fuerit, qui merus homo, qui *formam ſervi* geſſerit, qui habitu fuerit ſicut quivis gregarius, qui crucifixus tantum fuerit (in quo *ſcandalum* conſiſtit Judæorum 1. Cor. i. 18. 23. omniumque infidelium) ſed, qui inſuper in *forma Dei* ſit, Deo æqualis, qui à Deo *exaltatus*, & ſuperexaltatus ſit, cui Deus nomen dederit, quod eſt ſupra omne nomen, cui incurvare ſeſe debeat *omne* genu, tam cœleſte

leſte, quam terreſtre, quam ſubterraneum, quemque omnis lingua confiteri debeat eſſe *Dominum*. Huic igitur, tanto ac tali Mediatori, nunquid ſecurè *innitemur per fidem?* Heb. I. 4—14. cum Jeſ. x. 20. per tantum ac talem Mediatorem, nunquid cum παῤῥησίᾳ properabimus ad thronum gratiæ, in quovis caſu? Heb. IV. 14. cum 15. talis ac tantus Mediator, nunquid nobis ſufficiet ad quævis? in quo πᾶν πλήρωμα eſt Col. I. 19. & II. 9. ex quo proinde haurire poſſimus χάριν ἀντὶ χάριτος Joh. I. 14. 16. in quo ſolo poſſimus eſſe *conſummati* Col. II. 10. Conf. *Prax.* cap. II. *de Mediatore*. Tum 2. fundamentum præſtat *gloriationis* Chriſtianæ Phil. I. 26. & III. 3. Dum nihil omnino ſuppetit Chriſtianis, in quo glorientur, *omnia* ſuppetunt in Mediatore ſuo: qui ſit exaltatus à Deo; qui nomen ab eo habeat, quod eſt ſupra omne nomen; cui omnia quæ ſunt in cœlo, in terra, infra terram, genu flectere debeant, quem omnis lingua confiten debeat eſſe Dominum, qui *Dominus gloriæ* ſit 1 Cor. II. 8. *Rex Regum*, *Dominus dominantium* Apoc. XIX. 16. Præſtat denique 3. fundamentum omnis *cultus* religioſi. Neque enim adoramus *idola*, quæ oculos non habent, ut videant, Pſal. CXV. 5. 6. 7. 8. prout Gentiles; neque *Angelos* συνδούλους noſtros Apoc. XIX. 10. & XXII. 8.: neque Abrahamum, Iſaacum, Jacobum, B. Virginem, alioſque ſanctos cœlites Jeſ. LXIII. 16. ſicut Pontificii: neque ψιλὸν ἄνθρωπον ſicut Sociniani: ſed quem Deus ὑπερύψωσε *ſuperexaltavit*, cui nomen dedit quod eſt ſupra omne nomen, cui omnia ſubjecit, cui omnia in cœlis & in terrâ, & infra terram, genu flectere debent, quem omnis lingua confiteri debet, eſſe Dominum, in gloriam Patris.

gloriationis,

adorationis.

4. Argumentum præſtat humiliationis.

Motivæ.

XVII. *Quartò*, exaltatio Chriſti nobis argumentum præſtat profundiſſimæ *humiliationis*: ut, quo magis ipſum Deus exaltavit; eo magis coram ipſo nos humiliemus, genuque noſtrum promptius ei flectamus. Si enim (1) cum adhuc eſſet in ſtatu humiliationis, in forma ſervi, habitu ſicut homo quivis gregarius: ad leviora quædam divinæ excellentiæ ſpecimina; facta collatione inter ejus excellentiam ac ſuam vilitatem, *Petrus accidit ad genua Jeſu, dicens: exi à me Domine, nam homo peccator ſum* Luc. V. 8. & Maria Joh. XI. 32. & Jairus Marc. V. 22. & αἱμοῤῥοοῦσα Luc. VIII. 47. & Syrophœniſſa gentilis Marc. VII. 25. Si (2) ad qualemcunque glorificationem ejus in monte, diſcipuli præſentes, coram eo humiles ceciderunt in faciem ſuam, ac timuerunt vehementer Matth. XVII. 6. Imo (3) ſi ipſi diaboli in obſeſſis, coram necdum glorificato, cum primum viderunt, *procidebant*, *exclamando*: *Tu es filius Dei* Marc. III. 11.: quid nos non faceremus tam ſolenniter glorificato? Si cumprimis expendamus (4) rei convenientiam & *æquitatem*: ſi enim Deus ipſum *exaltavit* ſupra nos omnes; nunquid æquiſſimum eſt, noſipſos *dejiciamus* infra ipſum? Si (5) Deus ei dedit nomen quod eſt ſupra omne nomen, h. e. gloriam, quæ eſt ſupra omnem gloriam: nunquid nos cum Pſalte Pſal. CXV. 1. *Non nobis Domine, non nobis; ſed nomini tuo da gloriam?* nunquid cum Senioribus apocalypticis, coronas noſtras projiceremus ad pedes ejus? Apoc. IV. 10. Si (6) poteſtatem omnem ei dedit in cœlo & in terra Matth. XXVIII. 18. ſi omnia ſubjecit pedibus ejus Pſal. VIII. 6. 7. ſi omne genu cœleſte, terreſtre ac ſubterraneum, vult ei flectendum: in his omnibus nunquid eſt, ob quod noſipſos profundiſſimè coram eo humiliemus? Si (7) ex præſcripto Dei, omnis lingua confiteri debeat ipſum eſſe Dominunm; nunquid noſtrum eſt, ut ſervos, nos ei ſubmittere? Conf. Mal. I. 6. His igitur ac ſimilibus motivis adducti, nos coram Chriſto humiliemus, *intus* pariter, & *extus*: & *intus* quidem primo, quoad (a) *intellectum* noſtrum, ταπεινοφροσύνη ſeu ταπεινώσει τῆς φρενὸς, qua noſtram vilitatem, cum ſublimitate Chriſti, religioſè conferamus, agnitaque imensâ noſtri diſtantia ab eo, abjectiſſime de nobis ſentiamus: quemadmodum Agur ad אִיתִיאֵל וָאֻכָל *mecum Deus & prævalebo* (quo Chriſtus deſignatur Jeſ. VII. 14.) *ſanè* inquit *ſtultior ſum quolibet, nec eſt intelligentia hominis in me* Prov. XXX. 1. 2. 3. Conf. Job. XLII. 5. 6. Gen. XVIII. 27. 31. Quoad (b) *voluntatem*, qua ſimus ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ Matth. XI. 29. voluntatem noſtram ejus voluntati promte ſubjiciamus 2 Cor. X. 5. id velimus quod ipſe vult Apoc. II. 6. ſicut ipſe Servator Matth. XXVI. 39. Phil. II. 7. 8. & glorificationem ejus nobis præfigamus, pro ſupremo ſcopo Phil. I. 20. Pſal. CXV. 1. ad hoc, parati, qui *minimi* ſimus in mundo Joh. I. 27. pro cujus gloria, diriſſima quævis ſubeamus Act. XX. 24. Verum non intus tantum: ſed ſecundo *extus* etiam, coram Chriſto nos humiliemus, quævis externa interioris humiliationis & reverentiæ ſigna, ei promptiſſime præſtando, v. g. *genu flectendo* &c. Phil. II. 10. &c.

Ingredientia hujus humiliationis.

5. Invitat ad officia exaltationi congrua: Exaltationem cordis.

XVIII. *Quinto*, exaltatio invitat, exaltato fideliter præſtemus officia, exaltationi ſuæ congrua. Et quænam tandem iſta? Reſp. (1) *Exaltatio cordis*, qua, æſtimatione & amore noſtro, quem *Deus exaltavit*, & nos exaltemus Phil. I. 20. & ſicut Deus ipſum *ſupra omnia* exaltavit, ὑπερύψωσε; ita & nos ipſum ſupra *Patrem & Matrem*. h. e. ſupra chariſſima noſtra Matth. X. 37. ſupra *nos* ipſos, & ipſam quoque *vitam* noſtram efferamus Ibid. vſ. 39. Marc. VIII. 35. Act. XX. 24. imo ſupra *totum* mundum Marc. VIII. 36. 1 Joh. V. 4. quin & ſupra ipſos cœlos Pſal. LXXIII. 25. uſque adeo, ut præ ipſo, alia quævis pro *nihilo*, pro ſtercore, pro damno habeamus Phil. III. 7. 8. 9. in eo ſolo, præteritis omnibus, acquiſcamus Pſal. XVI.

Qqqq 2 5. 6.

Glorificationem oris.

5. 6. ipſe nobis unus ſit inſtar omnium, in quo ſolo ſimus *conſummati* Col. II. 10. (2) *Glorificatio oris*, quâ, cui Deus *nomen dedit quod eſt ſupra omne nomen*, ei & nos ingenuè demus: eum *celebrando* Apoc. IV. 8. 9. 10. 11. α. ab excellentia divinæ ejus *naturæ* Rom. IX. 5. à qua omnia in eum quadrant, quæ de *Majeſtate & gloria Dei diximus* lib. II. cap. XXII. β. à dignitate *perſonæ* Θεανθρώπου, quâ *Immanuel* eſt Jeſ. VII. 8. & איתיאל Proverb. XXX. 1. *puer & filius* Jeſ. IX. 5. utriusque naturæ perfectiones abſorbens. γ. ab *officii* mediatorii præſtantia 1 Tim. II. 5. Heb. VIII. 6. & IX. 15. & XII. 24. ejusque dignitate *prophetica* Deut. XVIII. 15. 18. 19. 20. *pontificali* Pſal. CX. 4. Heb. VII. 26. 27. & VIII. 1. 3. *regia* Pſal. II. 6. δ. ab *incarnatione* 1 Tim. III. 16. quam ipſi Angeli celebrant Luc. II. 13. 14. ε. à *virtutibus*, quas per omnem vitam prodidit, in exemplum Jeſ. XI. 1. 2. ζ. à *miraculis*, quæ per omnem vitam, & in omni creaturarum genere, præſtitit Luc. XXIV. 19. Act. II. 22. Et ſic porro η. à beneficiis, reſurrectione, aſcenſione, ſeſſione ad dextram, reditu ad judicandum vivos & mortuos, &c.

Submiſſionem totius hominis.

(3) *Submiſſio* totius compoſiti humani, qua *genu* ei reverenter ac devotè *flectamus*, eum *exoſculemur* Pſal. II. 12. interiora cogitationum & ratiocinationum ei promptè ſubjiciamus, *captivemus* 2 Cor. X. 5. quod fit A. *obedientia* ejus placitis legibusque exactiſſimè præſtitâ Heb. V. 9. 2 Theſſ. I. 8. B. ejus reprehenſiones caſtigationesque, placidè ac *patienter* accipiendo, ferendo Apoc. III. 10. 19. & II. 3. 10. &c. idque nec *ficte* Eph. VI. 5. Col. III. 22. 23. nec *coacte* 1 Pet. V. 2. quomodo hypocritæ, atque etiam impuri ſpiritus, volentes nolentes, ei genua flectunt Marc. III. 11.

Confeſſionem linguæ.

(4) *Confeſſio linguæ*, qua *nomen ejus*, h. e. veritatem euangelicam, quæ *Jeſum Chriſtum eſſe Dominum* profitetur, intrepide confiteamur Apoc. III. 8. Matth. X. 33. Marc. VIII. 35. 38. 1 Pet. III. 15.

Motiva.

His igitur officiis Chriſtus à nobis eſt exaltandus: quia 1. Deus ipſum exaltavit, & exaltandum nobis præſcripſit Phil. II. 9. 10. Quia 2. exaltari meretur: διὸ καὶ αὐτὸν ὑπερύψωσεν ὁ Θεὸς, *quapropter ipſum Deus ſuperexaltavit*. Apoc. IV. 11. *Tu Domine dignus es, qui accipias gloriam & honorem, & virtutem*. Quia 3. in ejus exaltatione, *noſtra* peragitur exaltatio, quatenus ipſe caput noſtrum eſt, nos ejus membra Eph. I. 22. 23. Quia 4. ſi nos ipſum exaltaverimus; ipſe viciſſim nos exaltabit, jure talionis 1 Sam. II. 30. & vſ. 1. 8. Phil. III. 21. Joh. XII. 32. & XVII. 24. Quia ex adverſo 5. ſi nos ipſum non exaltaverimus noſtris officiis; Deus ipſum exaltabit noſtri depreſſione & exitio Pſal. CX. 1. & II. 2. 3. cum 5. 9. Conf. lib. II. cap. XXII. de *majeſtate & gloriâ Dei*, item lib. V. cap. III. quoad praxin nominis *Domini* noſtri; item cap. VIII. de *Mediatore Rege*, & infrà cap. de *Seſſione ad dextram*; denique praxin ſingulorum graduum exaltationis, ſcil. reſurrectionis, aſcenſionis, ſeſſionis &c.

CAPUT DECIMUMQUINTUM,

DE

Mediatoris Reſurrectione.

Marc. XVI. 9.

Cum autem reſurrexiſſet Jeſus, mane, primo die hebdomadis, apparuit primum Mariæ Magdalenæ &c.

Primus exaltationis gradus eſt reſurrectio.

I. JAm ad exaltationis gradus ſingulos, ſingulatim dicendos, progredimur: exorſi à *primo*, per quem ſupra mortem ac ſepulchrum, exaltatus eſt Servator, ſcil. *reſurrectione* à mortuis.

Pars exegetica.

Textus aperitur.

II. *Cujus hiſtoriam*, ἀνακεφαλαιώσει *quadam*, *concludit Marcus* cap. XVI. 9. *In qua tria iſta proſtant*:

1. Reſurrectio: cum reſurrexiſſet Jeſus. *Penes hanc obſerva*

A. Perſonam reſurgentem: Jeſus Θεάνθρωπος. *Idem ille qui ceciderat morte, idem qui reſurrexerat, juxta præcedentia. Non ergo in ſtatum non-exiſtentiæ tranſierat morte; quod enim non exiſtit, non reſurgit.* Jeſus *quoad utramque naturam, divinam pariter & humanam, de quo ſuo loco in* dogmaticis.

B. Actum reſurgendi: *cum* reſurrexiſſet. Ἀναστὰς, cum reſurrexiſſet. Perſonam *notat quæ reſurrexit, non* tempus, *ac ſi immediate poſt reſurrectionem Mariæ Magdalenæ apparuiſſet. Hoc qui non obſervarunt, hoc comma expunxerunt, eadem temeritate, qua alii totum hoc caput, & alii* rurſus,

rurſus, totam partem priorem hujus capitis, quod exiſtimarent, in hac cum narratione Matthæi, cap. XVIII. *à* verſ. I. *ad* 9. *eſſe pugnam irreconciliabilem.* Reſurrexit, *ſcil. redunione partium eſſentialium corporis & animæ, & egreſſu ex monumento, de quo item in* dogmaticis *plura.*

2. Tempus *reſurrectionis, geminum:*

א. Strictius: mane πρωῒ Matth. XXVIII. I. Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων: veſpere autem Sabbathorum illuceſcente *ſole, in unam Sabbathorum. Lucas* Cap. XXIV. I. τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὄρθρου βαθέος. At unâ ſabbathorum diluculo profundo, *venerunt. Johannes* Cap. XX. I. Maria Magdalene venit mane, tenebris adhuc exiſtentibus. *Ex his Maldonatus in* Matth. XXVIII. I. *noſtro parallelum conficit, locum ſuum, omnium judicio difficillimum eſſe, quod non tantum ſibi adverſari videatur, quatenus* ὀψὲ veſpera *conſtruas cum* ἐπιφωσκούσῃ, cum illuceſceret, *ſcil. Sol; ſed etiam cum reliquis Euangeliſtis pugnare videatur, & alii hac cauſa, totum caput Marci noſtri, vel ſaltem ad verſum noſtrum expunxerint. Rectius Grotius ad eundem locum, dicit, ſi quid obſcurum aut* ἐναντιοφανὲς *hic ſit, id non ex ſcribentium; ſed legentium vitio proficiſci, imò ſe non videre in his narrationibus tantum eſſe difficultatis. Conciliare variis modis textus, nituntur varii. Sunt qui* τὸ ὀψὲ *latius capiendum exiſtiment, pro totâ nocte, quæ ſecuta eſt Sabbathum, eaque tum recedente, ut illuceſcenti auroræ hic locum faciant, hucque referunt locum Gellii* lib. 7. cap. 21. Tempora duo, cum inter ſe oppoſita ſunt, atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur: non refert, utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis, locus ipſe confinis demonſtretur. *Hinc ergo Matthæum* ὀψὲ veſperam *appellare* τὴν ἐπιφώσκουσαν diem illuceſcentem. *Huic alii adjiciunt, Helleniſtis* ὀψίαν *dici interdum* noctem, *ut Hebræi* ערב Gen. I. 5. 8. *&c.* Exod. XVI. 6. *atque ita hic* ὀψὲ *eſſe* noctu. *Alii* ὀψίαν ſacram *diſtinguunt à* civili, *ut quod ratione* ſacræ *fuerit veſpera; ratione civilis fuerit nox uſque ad diluculum. Alii mulieres diſtinguunt properantes ad ſepulchrum, ut aliæ circa veſperam exierint, aliæ circa auroram, aut eædem bis, & circa veſperam & circa auroram. Mihi maximè ſatisfacit Grotius:* nimirum, *inquit,* primo diluculo ſurrexerant mulieres: dum aliæ aliam operiuntur, dum parant aromata, dum progrediuntur per urbem, & extra urbem ad ſepulchrum, facilè tantum temporis præteriit, ut, cum ad ſepulchrum ventum eſſet, aliquid jam Solis appareret. *Quo vergere videtur D. Ludov. de Dieu,* Exiſtimamus, *inquit,* fœminas ipſa veſpera Sabbathi, cum ex more Judæorum primus dies Septimanæ initium caperet, accinxiſſe ſe ad iter ſepulchrum verſus, in eo itinere emiſſe aromata, exiiſſe ex urbe, totâ nocte hæſiſſe in ſuburbio, in ſummo mane antequam portæ urbis aperirentur, & ab ullis conſpici poſſent, ad ſepulchrum contendiſſe, inde excurriſſe Mariam, σκοτίας ἔτι οὔσης Joh. XX. I. reliquas deinde ad ſepulchrum veniſſe ὄρθρου βαθέος Luc. XXIV. I. *Et ſic nulla erit in Euangeliſtis pugna. Reſurrexiſſe ergo videtur, veſpera Sabbathi Judaici finita, cum jam illuceſceret, h. e. inciperet primus dies hebdomadis, intra veſperam Sabbathi, & diluculum feriæ primæ; mulieres autem ad ſepulchrum pertigiſſe, cum dudum reſurrexiſſet.*

ב. Latius: primo die hebdomadis, πρώτῃ σαββάτου, prima Sabbathi. *Lucas* cap. XXIV. I. τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, una autem Sabbathorum. *Ita Johannes* Cap. XX. I. prima Sabbathi, *h. e. prima die poſt Sabbathum, id eſt, prima hebdomadis. Sabbathum enim, per ſynecdochen membri, uſurpatur pro hebdomade, quia eſt ultimus hebdomadis dies qua illa perficitur. Sic & Judæorum Magiſtris paſſim feriæ appellabantur:* prima, ſecunda, tertia Sabbathi. *Hinc illud* Levit. XXIII. 15. Numerabis ſeptem שבתות Sabbatha integra. *Helleniſtæ, item Chaldæus, R. Saadias & Judæi Hiſpani, vertunt* hebdomadas integras, *uti &* Levit. XXV. 8. *Atque ex hoc loquendi uſu, etiam Gentiles diem quemlibet, in ordine hebdomadico, vocabant* diem Sabbathicum, *h. e. hebdomadicum, obſervante Seldeno. Reſurrexit igitur Chriſtus, circa veſperam Sabbathi* finitam, *i. e. prima hebdomadis, vergente ad diluculum. Poſtquam ſcil. per tres dies in ſepulchro, & ſub dominio mortis hæſiſſet, ſecundum Scripturas: ut abhinc diem iſtum Chriſtianis pro Sabbatho ſuo præſcriberet: apparuit autem mulieribus primo diluculo.*

3. Apparitio *prima:* apparuit Mariæ Magdalenæ. *De prima hac apparitione prolixius videri poterit* Joh. XX. 14. 15. 16. 17.

Pars dogmatica.

Chriſtus tertio die reſurrexit,

III. Certo igitur certius eſt, Chriſtum tertio die à morte reſurrexiſſe. Quod (1) *prædictum* ſæpius legitur 1 Cor. XV. 4. non tantum ſub V. T. Pſal. XVI. 10. cum Act. II. 27. 31. Jeſ. LV. 3. cum Act. XIII. 34. Pſal. LXVIII. I. cum Eph. IV. 8. Pſal. CX. 7. Jeſ. LIII. 8. 9. 10. Dan. IX. 26. Hoſ.

Probatur Scripturis,

xxi.2. & xxi. 11. 13. 14. Conf. Mich. 11. 13. ſed etiam ſub N. T. ab ipſomet reſurrecturo Joh. 11. 19. Matth. xii. 38. 39. 40. & xvi. 1. 4. & xvii. 12. 23. Luc. xviii. 33. Item (2) *præfiguratum*, in Adamo evigilante Gen. 11. 21. Iſaaco Gen. xxii. 11. Heb. xi. 18. 19. Joſepho, per triennium in carcere detento, poſtea vero totius Ægypti domino conſtituto Gen. xxxvii. 28. cum cap. xli. 41. Jonâ Jon. 1. 17. cum Matth. xii. 40. Conf. rubum ardentem, nec tamen conſumtam Exod. iii. 2. virgam Aaronis aridam; ſed revirentem Num. xvii. 8. cum Jeſ. xi. 1. Simſonem noctu portam perrumpentem Jud. xvi. 3. Danielem è foveâ leonum liberatum Dan. vi. 17. 18. 24. Adde carnem ſacrificii euchariſtici, quæ ante diem tertium debebat comedi Levit. vii. 16. 17. 18. (3) *impletum*, juxta hiſtoriam N. T. ejuſque ſeriem univerſam, quâ corpus è monumento novo & ſaxeo prodiit Luc. xxiii. 53. Joh. xix. 41, nec furto ablatum, ex diſcipulorum timiditate, & admotâ monumento, militum cuſtodiâ, facile conficitur. (4) *teſtificatum* effatis α. *Angelorum*, qui iſtud apud monumentum ipſum prodiderunt, imo & cum reprehenſione demonſtrarunt mulieribus Luc. xxiv. 5. Matth. xxviii. 7. β. ipſius *monumenti* Marc. xvi. 6. *Ecce locum ubi jacuit*. Adde γ. ipſius *Jeſu* Marc. xvi. 9. 1 Cor. xv. 6. δ. *mulierum* Joh. xx. 18. Matth. xxviii. 9. ε. *Apoſtolorum* Joh. xx. 20. 25. Act. x. 41. ζ. *militum* Matth. xxviii. 11. 12. 13. (5) *demonſtratum* frequentiſſimis apparitionibus, quarum *decem* ad minimum, à doctis obſervantur. Imò (6) *comprobatum* ipſorummet ſenſuum teſtimonio, quatenus frequentiſſimè, ſe videndum, audiendum ac palpandum præſtitit.

Et rationibus.

IV. Nec tantum reſurrexit certo certius; ſed reſurgere *neceſſario* etiam debuit Act. 11. 24. Cujus neceſſitatis fundamentum hæret: (1) in æterno Dei *decreto*, quo perinde, quæ ad ejus reſurrectionem ſpectant, determinata ſunt, atque ea, quæ ejus mortem concernunt Act. 11. 23. 24. (2) in *prædictionibus* Scripturæ 1 Cor. xv. 4. dudum recenſitis. (3) in ipſa reſurgentis Chriſti *perſona*, quâ non modo *Sanctus* Domini erat Pſal. xvi. 10. ſed humanam etiam naturam gerebat, quæ cum divina perſonâ unita erat, ac proinde contabeſcere non poterat (4) in ipſius *glorificatione*, in quam neceſſario introire *debebat* Luc. xxiv. 26. (5) in ejus *officio* mediatorio, quo mortem vincere, & nos à morte liberare debebat Hoſ. xiii. 14. 1 Cor. xv. 54. 55. 56. 57. (6) in *æternitate* regni mediatorii Luc. 1. 33. (7) neceſſitate *introitus* in ſacrarium cœleſte. Heb. ix. 24. inde *mittendi* Spiritum S. Joh. xvi. 7. *conficiendi* peccata Heb. ix. 26. (8) in *prærogativis*, quibus eſſe debebat *Spiritus viviſicans* 1 Cor. xv. 21. (9) in deſtinata ipſi extremâ *judicatura*, vivorum & mortuorum Joh. v. 27. Ex quibus omnibus maximè perſpicuum eſt, ipſum neceſſario reſurgere debuiſſe à mortuis.

Reſurrectionis hujus, natura & ingredientia.

V. Reſurrectio illa Servatoris, quâ à ſtatu & loco mortuorum, exaltatus eſt in vitam glorioſam, hæc ferè tria comprehendit ingredientia: 1. *Reviviſicationem*, per quam, partes naturæ humanæ eſſentiales, corpus & anima, licet in perſonâ divinâ, ſuo modo unitæ, à ſe invicem tamen per mortem divulſæ; ſibi denuo reſtitutæ & redunitæ ſunt. 2. *Tranſmutationem* glorioſam, qua *anima* quidem, ſi non novis perfectionibus induta fuit, ut nonnullis placet, ſaltem à ſtatu, ſibi præternaturali, ſeparationis à corpore, ad ſtatum ſibi nativum revocata eſt: *corpus* autem incorruptibilitatem & gloriam, corporum *ſpiritualium & cæleſtium*, de quâ 1 Cor. xv. 42. 43. 53. conſecutum eſt Phil. iii. 21. Act. xiii. 34. Rom. vi. 9. 10. Heb. 11. 9. 14. Matth. xxvi. 29. Sic tamen, ut *naturam* corporis humani, finitatem, localitatem, palpabilitatem, nequaquam depoſuerit; nec deponere, citra interitum humanæ naturæ, potuerit. 3. *Exitum* è ſepulchro, quo, relictis ibidem othoniis, quibus ſub *dominio* mortis quaſi vinctus erat, prodiit ad vivos Matth. xxviii. 6.

Quali corpore reſurrexerit.

VI. Dicendum tamen paulo diſtinctius, quali corpore reſurrexerit: nim. A. *verò* Luc. xxiv. 39. 1 Joh. 1. 4. B. *proprio* Luc. xxiv. 39. Joh. xx. 20. 27. C. *immortali* Rom. vi. 9. Apoc. 1. 18. D. *glorificato*, nullis amplius infirmitatibus, fatigationi, fami, ſiti, doloribus, aliiſque obnoxio. Quamvis iſta corporis ejus gloria, poſt aſcenſionem demum, maximè fuerit conſpicua 2 Cor. xiii. 4. Apoc. 1. 14. Phil. iii. 21.

Cauſæ reſurrectionis: principalis,

VII. Cauſas reſurrectionis expertus eſt, *duum* generum: 1. *principalem*, univerſam S. S. Trinitatem; *Patrem* Act. 11. 32. Eph. 1. 20. *ſeipſum* Joh. 11. 19. 21. & x. 17. ut inde potenter *demonſtratus* dicatur, *filius Dei*, *ſecundum ſpiritum ſanctificationis*, *ex reſurrectione à mortuis* Rom. 1. 4. virtute ſcil. divinæ ſuæ naturæ: non autem alicujus divinæ potentiæ, humanæ ſuæ naturæ, per unionem perſonalem, communicatæ: & *Spiritum* S. Rom. viii. 11. 1 Pet. iii. 18. Cujus quidem cooperationis fundamentum eſt, in *unitate* virtutis, quæ tribus perſonis communis eſt, à qua omnes operationes *ad extra* procurantur: obſervato nihilominus, pro diverſo ſingularum perſonarum *ſubſiſtendi* modo, diverſo quoque operandi *ordine*, ut Pater per Filium, & *Spiritum ſanctificationis* Rom. 1. 4. ſuſcitaverit *humanam* Filii naturam: 1. cauſæ *exitus* è ſepulchro, ſuo modo *adminiſtra*, fuit *Angelus*, ſaxum devolvens ab orificio monumenti Matth. xxviii. 2. non ſanè ex indigentia divinæ naturæ adhibitus; prout nec Angelus ad hoc ipſum in agonia corroborans Luc. xxii. 43. ſed ex arbitrio, ad majeſtatem reſurrectionis hujus augendam.

adminiſtra.

VIII.

Tempus reſurrectionis: 1. Tertius dies.

VIII. Tempus hujus reſurrectionis fuit 1. *tertius* à morte, aut deſcenſu, dies 1 Cor. xv. 4. Quod (1) ita Deo viſum fuerit, in æterno *decreti* conſilio, quo cuncta, quæ ad mortem pariter & reſurrectionem ejus ſpectant, prædeterminata ſunt Act. II. 23. Quod (2) ita habeant *vaticinia* V. T. Pſal. xvi. 10. ne ſcil. *corruptionem videret*, prout vidit cadaver Lazari, poſt triduum ſepulchro concluſum Joh. xi. 39. Quod (3) ita *præfiguratum* fuerit in Jonâ, Matth. xii. 40. Quod (4) ita reſurrecturus ipſe prædixiſſet Matth. xii. 40. & xvi. 21. & xvii. 23. Marc. viii. 31. Horum autem trium dierum ſupputatio ſic venit inſtituenda, ut in die Paraſceves, qui cum noſtro *Veneris* coincidit, fuerit reclinatus in ſepulchrum Joh. xix. 42. per totum Sabbathum *Judaicum quieverit* in monumento Matth. xxvii. 62. die proximè ſequenti, qui primus σαββάτων, primo diluculo ſurrexerit Marc. xvi. 9. Adeoque obſervandum, *integros* dies noctesque non raro in Scripturis poni pro partibus, v. g. 1 Sam. xxx. 12. cum 13. Eſth. iv. 16. cum v. 1. Hoc præſuppoſito, alii triduum illud auſpicantur, à primâ ejus crucifixione, quâ, licet necdum mortuus aut ſepultus: tamen ſub ſtatu ac poteſtate mortis & tenebrarum exſtitit. Alii paulo ſtrictius illud auſpicantur à morte quæ circa meridiem accidit Matth. xvii. 23. cum Luc. xxiv. 21. Joh. ii. 19. Alii ſtrictiſſimè à tempore ſepulturæ Matth. xii. 40: alii latiſſimè, per triduum illud intelligunt totum illud tempus humiliationis, quod à poſtremâ cœnâ fluxit, uſque ad primam veſperam, quâ vivum ſeſe diſcipulis exhibuit, quod integrum efficit triduum. Nec deſunt etiam, qui calculum inſtitui poſſe autument, ex computo Romano, qui diem auſpicatur à mediâ nocte. Quicquid ſit, triduum illud rectè dixeris, ſi per Synecdochen, ſub tribus his diebus, eorumque partibus, noctes quoque comprehendas, quod Judæis & Scripturæ frequentiſſimum eſſe, dudum monuimus. Conf. Gen. i. 5. &c. Quibus autem rationibus, præciſè ad *triduum*, in ſepulchro hærere voluerit, non eſt quod ſolicitè inveſtigemus: poſſunt tamen hæ cauſæ obſervari; quod non *diutius* commorari in monumento voluerit, factum, partim ne corpus putredinem experiretur Pſal. xvi. 10, partim, ut ſpem fidelium nimis diu non ſuſpenderet Luc. xxiv. 21: quod non *citius* prodire voluerit, factum videtur; partim, ut mortem ſuam redderet certiorem, partim, ut diei dominicæ, pro Sabbatho Chriſtianis ſanctificandæ, anſam haberet, de quo jamjam.

2. Primus dies hebdomadis.

IX. Tempus reſurrectionis 2. fuit ἡ μία σαββάτων. *prima hebdomadis*, quod, Sabbatho *Judaico*, ſuæ quietis in ſepulchro figurâ ac typo, ceſſante (ſicut cap. xiii. §. ix. oſtendimus) Sabbathum *Chriſtianum* vellet ſubſtituere, unde dies iſte *dies dominicus* appellatur Apoc. i. 10. ſcil. à *Domino* & inſtitutione *Sabbathi* Matth. xii. 8. ſicut cœna, ab eodem, *cœna dominica* celebratur 1 Cor. xi. 20. cum 23. Huc etiam diſcipulis, ipſo illo die, in nomine ſuo congregatis, ſe medium ſtitit, ac benedictionem Sabbathicam impertiit Joh. xx. 19. & quis determinaverit, Chriſtum non immediatè à ſuâ reſurrectione, aut in primo congreſſu cum diſcipulis, aut ſaltem per converſationem quadraginta dierum, cum diſcipulis, quando loquebatur de rebus quæ pertinent ad *regnum Dei* Act. i. 3 non determinaſſe in Sabbathum N. T. hunc diem? Quicquid ſit, in uſu ſaltem hic dies fuit, apud Eccleſiam *apoſtolicam* 1 Cor. xvi. 1. 2. Act. xx. 7. antequam ullæ conſtitutiones *eccleſiaſticæ*, *apoſtolicis* contradiſtinctæ, in Eccleſiam fuiſſent receptæ. Ut perperam quidam, ſuis hypotheſibus inſervientes, ad Eccleſiæ *primitivæ*, apoſtolicam ſecutæ conſtitutiones referant, de quo, ſuo loco, ſi Deus volet, uberius dicendum.

3. Summum ejus mane.

X. Denique tempus determinantiſſimum hujus reſurrectionis 3. fuit ſummum *mane*: πρωί. Poſtquam ſcil. & vaticiniis, & figuris, & negotio ſuo ſatisfeciſſet; otioſus in ſepulchro hærere diu non voluit: ſed primo mane, operi ſe denuo accinxit, atque etiam, ſuo exemplo determinare voluit, exordium Sabbathi *Chriſtiani* faciendum eſſe à diluculo. Proinde reſurrectio Chriſti nequaquam accidit circa *veſperam* Sabbathi, Sabbatho ſcil. adhucdum ſtante, ut nonnullis è Veteribus, nominatim verſioni Syriacæ, placuit; quod Matth. xxviii. 1. dicatur ὀψὲ δὲ σαββάτων: aut præciſe circa *mediam* noctis, ut Cyrillo, Ambroſio, Hieronymo: ſed intra veſperam Sabbathi, incipientem, & illuceſcentem in primam hebdomadis, hoc eſt quod Matthæus vult, per ὀψὲ τῶν σαββάτων, ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων Matth. xxviii. 1. prout in *exegeticis* obſervavimus.

affectiones reſurrectionis.

XI. Modus reſurrectionis, per quem differt ab omni aliorum reſurrectione, in his patet affectionibus circumſtantiiſque: quod fuerit 1. *potentiſſima*, quatenus non alterius, ſed ſua ipſius virtute procurata eſt, quâ ratione non *reſuſcitatus* tantum aliunde dicitur; ſed *reſurrexiſſe* etiam, ſua virtute, prædicatur Matth. xxviii. 6. Joh. ii. 19. & x. 18. uſque adeo, ut ſua reſurrectione, ſeipſum *potenter declaraverit filium Dei* Rom. i. 4. Proinde 2. plane *miraculoſa*, conjuncta cum terræ motu, & ſub miniſterio Angelorum: non tantum ſaxum devolventium, quo commodior ſibi foret egreſſus è monumento; ſed etiam factam reſurrectionem, hominibus annunciantium Matth. xxviii. 2.---Hinc 3. etiam perquam *glorioſa*, quatenus non tantum Angelorum comitatu ſtipatus prodiit; ſed etiam cuſtodes hoſtes terrore ac tremore tantum non excarnificavit Matth. xxviii. 4. atque velut victorioſus *triumphator*, de diabolo,

lo, morte, inferno, & univerſa tenebrarum poteſtate 1 Cor. xv. 55. 56. ſe eum oſtendit, qui claves abyſſi infernalis, omneſque ejus incolas, in ſua poteſtate circumferet Apoc. I. 18. Denique 4. *conſolatione* ſuaviſſimâ ſcatens, à qua Angeli ad tremulas mulieres, *ne timeatis* inquiunt, & ipſe ſuis ſæpius apparendo, eorum fidem & fiduciam excitavit, confirmavit, metu hoſtium in unum coactis, *pacem* denunciavit, aliaque ad ſolatium ac tranquillitatem facientia, præſtitit: teſtibus Euangeliſtis Matth. XXVIII. Luc. XXIV. Joh. XX.

Uſus reſurrectionis: 1. Chriſtum ipſum reſpicit.

XII. Finis & uſus reſurrectionis, *primo Chriſtum* ipſum reſurgentem reſpicit: quatenus eâ 1. *Sanctitas* ejus demonſtrata fuit, imò quod *Sanctus* ille *Iſraëlis* eſſet Jeſ. x. 20. quem, ut promiſſum Meſſiam, Pater *ſanctificaverit*, & in mundum miſerit Joh. x. 36. quod ex reſurrectione patet Pſal. XVI. 10. cum Act. II. 31. Etiam 2. æterna ejus *Deitas* Rom. I. 4. quatenus propriâ virtute reſurrexit Joh. x. 18. Inſuper 3. infinita ejus *potentia*, qua *ſerpenti* infernali caput contere re Gen. III. 17. ut robuſtus Simſon, & fores inferni effringere Jud. XVI. 3. *morti aculeum*, *inferno virus* 1 Cor. xv. 55. 56. diabolo *poteſtatem* adimere poſſet Heb. II. 14. adeoque *vivorum* pariter *ac mortuorum Dominatorem* ſe oſtentaret Rom. XIV. 9. Denique 4. cœleſtis ejus *gloria*, quam, per reſurrectionem ſuam, *ingredi neceſſario* debebat Luc. XXIV. 26. *nomenque* illud conſequi, *quod eſt ſupra omne nomen* Phil. II. 9. 10. & ſic *gloria & honore coronari* Heb. II. 7.

2. Chriſtianos.

Uſus reſurrectionis *ſecundo* Chriſtianos reſpicit, utpote quibus hæc reſurrectio A. pleniſſimam *victoriam*, de morte & univerſa poteſtate tenebrarum, obſignat 1 Cor. xv. 57. Col. II. 15. B. præſtitam pro peccatis ſuis, exactiſſimam *ſatisfactionem*, indubitatam facit Rom. IV. 25. 1 Cor. xv. 17. quod Vas & expromiſſor, è carcere non demittatur, antequam reatum exhauſerit Conf. Matth. v. 26. & XVIII. 34. C. Viam aperit ad ea beneficia, quæ per reliquos exaltationis gradus, aſcenſionem in cœlum, & ſeſſionem ad dextram Dei, diſpenſari ſolent, v. g. ad *interceſſionem* pro nobis indeſinentem Rom. VIII. 34. Heb. VII. 16. 17. cum vſ. 24. 25. ad emiſſionem Spiritus S. Joh. XVI. 7. procreationem fidei, per donatum nobis *Spiritum* fidei 2 Cor. IV. 13. aliaque, de quibus peculiariter, ad *gradus* exaltationis ſequentes. D. Reſurrectionis, tam *ſpiritualis*, quam *corporalis* beatæ, hypoſtaſin, exemplar & initiationem ipſis præſtat, quatenus α. eos in peccatis naturâ mortuos, *ſecum vivificat* Eph. II. 5. 6. β. exemplar eis præſtat, ad quod, in reſurrectione ſuâ *ſpirituali*, ſe componant Rom. VI. 5. γ. & indubitatum præſagium, ſecuturæ olim beatæ reſurrectionis *naturalis*: eo quod, velut membra cum capite ſuo, coaluerint. Ibid.

Converſ. Chriſti cum Apoſtolis poſt reſurrectionem per quadraginta dies uſque ad aſcenſionem.

XIII. Reſtat breviter vitam & acta Chriſti attingamus, à reſurrectione ad ſuam aſcenſionem, per dies omnino *quadraginta* Act. I. 3. *Primò* ſe conſpiciendum præbet Mariæ Magdalenæ, & poſt pauca, agnoſcendum quoque Marc. XVI. 9. à quo reſurrectionis certitudo propagari cæpit diſcipulis Joh. XX. 14.--18. *Secundo*, iterum apparuit mulieribus, à ſepulchro revertentibus Matth. XXVIII. 9. 10. *Tertio* duobus diſcipulis Emaunta petentibus ſe comitem præbet, eos ex Scriptura, de neceſſitate humiliationis & exaltationis Meſſiæ, inſtruit, ac tandem in fractione diſtributioneque panis, ſe eis agnoſcendum præbet Luc. XXIV. 13.-31. Marc XVI. 12. Tum etiam Petro apparet Luc. XXIV. 34. & reliquis Apoſtolis, abſente Thomâ, ſe eis palpandum præbet, cum ipſis cibum capit, non equidem *neceſſitate*; ſed *utilitate* converſationis, motus: quo omnem ipſis dubitandi de ſuâ reſurrectione potentiam adimeret Joh. XX. 24. 25. & XXI. 4. 5. 6. Iterum *quarto*, poſt octiduum Thomâ præſente, ſuis adeſt, ac Thomæ manus ac latus ſuum præbet exploranda Joh. XX. 26. Porro in Galilæa, diſcipulis in mari Tiberiadis piſcantibus apparet, Petrum, de ſinceritate amoris ſui verſus ſe, explorat, paſtorale officium identidem ei committit, & alia monet Joh. XXI.— *Rurſus* Apoſtolis, in monte Galilææ Matth. XXVIII. 16.— aliquando etiam fratribus quingentis & amplius ſimul, & denuo Jacobo 1 Cor. xv. 6. 7. Tandem omnibus Apoſtolis, ad montem Oliveti, circa Bethaniam eductis, jam aſcenſurus in cœlum, loquitur de rebus, quæ *regnum Dei* concernunt Act. I. 4.--9. 11. Hoc eſt, de annunciatione Euangelii; formatione Eccleſiarum, diſpenſatione Sacramentorum, diſciplina Eccleſiaſtica, ſanctificatione *diei* dominicæ pro Sabbatho Chriſtiano, & aliis, quæ in textu ſacro non ita diſtinctè exprimuntur, procul dubio, agit, & præſentiam gratiæ ſuæ ipſis pollicetur, uſque ad finem ſæculorum Matth. XXVIII. 16.-- Marc. XVI. 14.--19. Joh. XXI. 44.-- 1 Cor. XI. 23. Ut rationi omnino conſentaneum ſit, ab his ultimis Chriſti, Apoſtolos pleraque hauſiſſe, quæ ad gubernationem & εὐταξίαν eccleſiaſticam, obſervationem diei dominicæ, aliaque ritualia, in Eccleſiis conſtituerunt.

Pars Elenchtica.

Quæritur 1. An Jeſus verè reſurrexerit?

XIV. Circa reſurrectionem controvertitur: *primò*, an Jeſus *verè* reſurrexerit à mortuis? Non ſunt inter Chriſtianos qui negent, niſi fortè, qui per phantaſma, ipſum mortuum eſſe calumniati ſunt. Judæi morticus negabant olim, & negant etiamnum, quos in ampliſſimâ πανηγύρει, unicâ concione, adeo potenter convicit Petrus, ut uno die ad tria millia ſibi acceſſerint Act. II. 40. 41. Atque ut nos quoque, ſi non pari; ſaltem aliquali, noſtros convincamus Judæos; juvabit in congreſſu

greſſu cum ipſis, hanc obſervare methodum; Ut 1. exemplis Petri Act. II. 24.--33. & Pauli Act. XIII. 32.--38: ante omnia demonſtremus, Meſſiam olim promiſſum, & mori & reſurgere *debuiſſe* Luc. XXIV. 25. quò ſpectant vaticinia & figuræ, adductæ §. II. Tum 2. conferamus impletionem ex hiſtoriâ Euangeliſtarum, aliaque N, T. teſtimonia. Et quo illa fortius ſtringant; juvabit 3. in promptu habere argumenta, quibus, & univerſalis N. T. veritas, & divina ejus auctoritas, demonſtrari poſſit, quæ ſuggeſſimus lib. I. cap. II. Tandem 4. adjici poſſunt omnia illa argumenta, quibus demonſtramus, *Jeſum* noſtrum eſſe promiſſum illum *Meſſiam*: ſi enim Meſſias, per Scripturas, reſurgere ex mortuis debuit; & Jeſus noſter ſit Meſſias, quis dubitare poſſit, ipſum reſurrexiſſe? His ergo feliciter præſtitis, non video, quid, ullâ quidem cum ſpecie, adverſus reſurrectionem Chriſti moliri poſſint Judæi.

2. An reſurrectio nihil aliud ſit quam ex non exiſtente, iterum exiſtere?

XV. *Secundò* quæritur, an reſurrectio Chriſti nihil aliud ſit, quam *ex non-exiſtente, iterum exiſtere?* Sociniani ῥητῶς affirmant; ſic Smalcius, *de divinit. Chriſt.* cap. XIII. ſcil. ut mori ipſis eſt, *non amplius* exiſtere; ita reſurgere ipſis eſt, *iterum* exiſtere, nec deſcenſus Chriſti ad inferos ipſis aliud eſt, quam certificatus ſtatus *non-exiſtentiæ*, in quem Servator deſcenderit, veritate mortis ſuæ. Chriſtiani ex adverſo, reſurrectionem, cum Scripturis, exiſtimant non aliud eſſe, quam partium eſſentialium, corporis & animæ, per mortem ſeparatarum quidem; ſed tamen exiſtentium, redunitionem. Nos ſententiæ Socinianæ fundamenta ex profeſſo deſtruximus cap. XII. §. XVIII. & cap. XIII. §. XII. nec hic addimus, niſi quod ſententia Sociniana reverâ tollat; (1) *reſurrectionem* Chriſti, cui tantum, imo plus, quam ejus morti, videri volunt tribuere: cum talis reſurrectio non ſit, niſi *nova* novi corporis *creatio.* (2) *omnem* omninò carnis reſurrectionem: flagitat enim ipſa nominis definitio, ut hominis *cadaver* (quod à *cadendo* Hebræis, Græcis & Latinis derivatur) à caſu ſuo, quo proſtratum eſt, erigatur & ſuſcitetur, ut vera ſit ἀνάστασις, prout ſcitè vocem interpretatur Damaſcenus: δευτέρα τοῦ πεπτωκότος στάσις: *ſecunda ejus quod ceciderat ſtatio.*

Objectiones

Cauſantur interea, pro ſuâ ſententiâ Sociniani præter ea quæ loc. cit. cap. XII. adduximus, quod A. ab iteratâ hac reſurrectionis exiſtentiâ, appellatur *primogenitus è mortuis* Col. I. 18. Apoc. I. 15. Reſp. 1. Falſum hoc; eſſet enim eâ ratione, Chriſtus bis vel ter genitus: nim. primò ab æterno Pſal. II. 7. dein ex B. Virgine, denique per reſurrectionem: ſed 2. ita dicitur à jure & poteſtate *primogenituræ*, qua viventibus ac mortuis dominatur Rom. XIV. 9. ſibi ex æterna ſui generatione competente, à qua πρωτότοκος πάσης κτίσεως appellatur Col. I. 15. Quod B. *primitiæ dicatur eorum qui obdormiverunt*: ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο. 1 Cor. XV. 20. Reſp. Non ſane à novâ quavis exiſtentia, per reſurrectionem accepta; ſed à benedictione illa, qua per Chriſti reſurrectionem ſanctificata eſt, univerſa fidelium reſurgentium maſſa, juxta illud Rom. XI. 15. *ſi primitiæ ſanctæ, etiam maſſa.* Quod C. hinc dicatur *Pater æternitatis* אבי עד Jeſ. IX. 6. quod à tali reſurrectione, cœptum ſit vivere vitam *æternam*, ſicut ab Adamo cœptum ſit vivere vitam *caducam*, ut loquitur Smalcius *de divin. Chriſti* cap. XIII. Reſp. 1. Talis Chriſti reſurrectio non niſi chimæra eſt. 2. Nec ſua reſurrectione, ſuis æternitatis Pater & auctor eſſe poſſet, ſi *in ſeipſo* non haberet vitam æternam Joh. V. 27. ut ipſe *verus Deus* 1 Joh. V. 20.

3. An propriâ ſolius divinæ ſuæ naturæ potentiâ, reſurrexerit?

XVI. *Tertiò* quæritur, an propria ſolius divinæ ſuæ naturæ virtute reſurrexerit? Sociniani, quia divinam Chriſti *naturam* negant; negare etiam coguntur κεινόμενοι. Lutherani, ſuis hypotheſibus inſervientes, quibus, per unionem hypoſtaticam, humanæ naturæ communicata ſint divina *idiomata*, & in his, divina potentia; agnoſcunt quidem, potentia divinæ naturæ ipſum reſuſcitatum fuiſſe; ſed addunt, ipſum etiam & *humana* natura, virtute communicatæ ſibi divinæ potentiæ, reſuſcitatum fuiſſe. Hinc ſtatuunt, quod Chriſtus ſeipſum ſuſcitaverit tribus modis: 1. ἐσιωδῶς, propria divinæ naturæ virtute. 2. ὑποστατικῶς, potentia ſibi à Patre, per æternam generationem, communicata. 3. per συγκοινώνησιν, ſecundum humanam naturam, per unionem perſonalem.

Affirmatur contra Socinianos.

Reformati, *primò* adverſus Socinianos affirmant, Chriſtum propria virtute reſurrexiſſe: eo quod (1) hoc diſertè dicatur Joh. II. 19. & X. 18. 1 Cor. XV. 45. Zach. VI. 12. Joh. V. 26. Act. I. 3. Quod (2) demonſtratum jam ante lib. II. cap. XXVI. ſit, eum verum, æternum, Patrique ſuo ὁμοούσιον Deum eſſe, qui humanam naturam aſſumſerit in unitatem perſonæ.

Objectiones.

Quibus ipſi perperam opponunt: A. quod à Patre ſuo paſſim dicatur ſuſcitatus Act. II. 24. Eph. I. 19. 20. Reſp. Subordinata hic non pugnant, quemadmodum Pater *Filium* tradidiſſe dicitur Rom. VIII. 32. & Filius ſeipſum Gal. II. 20. Eph. V. 2. 25. Pater Filium collocavit ad dextram ſuam Eph. I. 20. & ipſe filius conſedit Marc. XVI. 19. Pater ei ſubjecit hoſtes ſuos Pſal. CX. 1. & ipſe ſibiipſi 1 Cor. XV. 25: ita & Pater ipſum ſuſcitavit, & ipſe ſeipſum: quod una utriuſque perſonæ potentia eſſentialis. B. Ridiculum ſtatuunt, quemquam ſeipſum ad vitam revocare. Reſp. Non eſt ridiculum ei, qui duas in Chriſto, cum Scriptura, agnoſcit naturas: ut divina humanam potuerit excitare. C. quod à Patre ſuo reſuſcitationem ſui efflagitaverit Pſal. XVI. 8. 9. 10. Act. II. 26. 27. Reſp. Nec dicitur iſtis locis, quod à Patre *efflagitaverit* ſui reſuſcitationem;

ſed tantum exponit certitudinem futuræ ſuæ reſurrectionis: nec ſi diceretur, ſequeretur, ipſum propriâ virtute non reſurrexiſſe: nam, & Lazarum Chriſtus potuit propriâ virtute excitare Joh. v. 21. & tamen, per preces, Patri acceptum retulit Joh. xi. 42. Tum *ſecundo*, Reformati adverſus Lutheranos ſuſtinent, Chriſtum viribus potentiæ *divinæ*, humanæ naturæ per unionem hypoſtaticam communicatæ, ſeipſum nequaquam excitaſſe: quod non tantum hypotheſis, de *communicata* per unionem hypoſtaticam, humanæ naturæ potentia divinâ, figmentum ſit, prout cap. iv. ex profeſſo demonſtravimus: ſed quod etiam, hac ratione humana natura ſeipſam ſuſcitaſſet, quod abſonum.

Atque etiam contra Lutheranos.

4. An Chriſti reſurgentis corpus, per ſaxum & oſtium clauſum penetrarit?

XVII. *Quarto* quæritur, an Chriſti reſurgentis corpus per ſaxum, orificio monumenti advolutum, & per oſtium clauſum, penetrarit? Lutherani, quo commodius defendant præſentiam carnis Chriſti in pane euchariſtico, non obſtante dimenſionum penetratione, affirmant utrumque: Reformati negant: quod (1) Scriptura ejus ne γρῦ quidem habeat, imo (2) contrarium diſertè teſtentur omnes Euangeliſtæ: quando factum terræ motum, & Angelum è cœlo acceſſiſſe commemorant, qui ſaxum amoverit Matth. xxviii. 2. Marc. xvi. 4. Luc. xxiv. 2. Joh. xx. 1. Quod (3) *penetratio* dimenſionum, contradictionem manifeſtiſſimam implicet, & ipſam corporis naturam tollat: ex quo Chriſtus non amplius foret θεάνθρωπος, nobiſque per omnia ſimilis, excepto peccato. Addam (4) quod ipſis contradicat adverſariorum hypotheſibus: ſi enim, ab unione perſonali, quoad κτῆσιν; & à glorificatione, quoad χρῆσιν, caro Chriſti omnipræſentiam habuit; quâ ratione penetrando, locum *mutare* potuit? Nec eſt ipſis quod opponant, niſi A. quod Angelus ſaxum devolverit, reſurrectione jam facta Reſp. Negatur; probent: amovit, inſtant, ut factam mulieribus venientibus oſtenderet: unde digito indice, quaſi ad ſepulchrum arrecto, προσφωνήσει utitur Angelus: *ſurrexit, non eſt hic, videte locum ubi jacuit.* Reſp. Subordinata non pugnant: Angelus removit ſaxum, cum Chriſtus egreſſurus eſſet, tandem mulieribus venientibus, oſtendit locum Angelus, ubi Servator jacuiſſet. B. Si *potuit* ſeipſum ſuſcitare, potuit etiam, clauſo per ſaxum ſepulchro, reſurgere. Reſp. 1. A. poſſe ad eſſe non valet ſequela. 2. Eſt diſſimilis ratio, quia penetratio dimenſionum contradictionem implicat, & veritatem corporis humani tollit C. Declaravit potenter reſurrectione ſuâ, ſe eſſe Filium Dei Rom. 1. 4. Jam quale fuiſſet argumentum, ſi alterius ope *indiguiſſet*, qui ſepulchrum aperiret Reſp. 1. Non ex *indulgentia* miniſterio Angeli uſus eſt; ſed ex abundantia poteſtatis, utpote quæ ſe in Angelos etiam extendat Heb. 1. 14. quemadmodum ad patefaciendam ſuam reſurrectionem, Angelorum miniſterium adhibuit, non ex indigentia, ſed ex *abundantia* poteſtatis. Tum etiam 2. non obſtante hoc miniſterio Angelico in removendo ſaxo, ſua reſurrectione, potentiſſimè ſe demonſtravit Filium Dei, quatenus propria virtute ſeipſum vivificavit D. Joh. xx. 19. *Exiſtente autem veſperâ, die illo primo Sabbathorum, & foribus clauſis, ubi erant diſcipuli congregati, propter metum Judæorum, venit Jeſus & ſtetit in medio* &c. Ergo per fores clauſos penetravit. Reſp. Non dicitur: διὰ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, quod unice controvertitur; ſed tantum *tempus* deſignatur, quo ad eos venit, ſcil. veſpera cum fores clauſi eſſent.

Objectiones.

5. An reſurrexerit corpore glorificato.

XVIII. *Quinto* quæritur, an ſurrexerit corpore glorificato? Sociniani negant corpus, quod in reſurrectione habuerit, glorificatum fuiſſe, ſed glorificationem accepiſſe demum, poſt aſcenſionem: Reformati, ut fatentur fulgorem corporis glorificati, magis viſum & cognitum fuiſſe ab aſcenſione; ſic glorificationem ipſam habuiſſe ſtatim à reſurrectione, exiſtimant, per rationes in *dogmaticis* notatas. §. v. per quas cogitari non poteſt, fideles, in ſua reſurrectione, immortalitatem & incorruptibilitatem, imò & gloriam, accipere, teſte Paulo 1 Cor. xv. 52. 53. 54. & Chriſtum non accepiſſe. Urgent interim adverſarii: A. quod *comederit* & biberit Luc. xxiv. 42. 43. Reſp. Non *neceſſitate* adductus; ſed *voluntate*: non fame; ſed ut his probaret, ſe ſpiritum aut ſpectrum non eſſe. B. Quod vibices & *cicatrices* vulnerum, in manibus & pedibus, oſtentarit Joh. xx. 25. Reſp. Non equidem ex *infirmitate* oſtentavit; ſed ut certius faceret, ſe ipſum illum eſſe, qui mortuus ſit, urgente Thomâ Joh. xx. 27. C. quod locus glorificationis ſit in cœlo, Reſp. *Ordinarius* quidem; ſed cui non repugnat, *extra* ordinem etiam, in terris glorificationem fieri, ut patet in Moſe & Eliâ, cum Chriſto glorificatis Matth. xvii. D. Quod *petat* glorificari, utique per aſcenſionem & ſeſſionem ad dextram Dei Joh. xvii. 5. Reſp. Verum; ſed hoc non obſtat, quominus ante quoque, & in reſurrectione, glorificatus fuerit Joh. xii. 28. & 1. 14.

Objectiones Socinianorum.

6. An plus momenti ſit in reſurrectione, quam in morte Chriſti? Sententia Socinianorum.

XIX. *Sexto* quæritur, an *plus* momenti rebus Chriſtianis ſit in reſurrectione, quam in morte Chriſti? Sociniani, quo potentius ſatisfactionem & meritum, à morte Chriſti eliminent; ſtatuunt, Chriſtum his qui ſibi credunt, & ſuo Euangelio (quod ipſis non eſt, niſi lex Moſis, prout à Chriſto correcta & aucta eſt) obediunt; promiſiſſe remiſſionem peccatorum, & per reſurrectionem, vitam inſuper æternam. Atque ut animo hoc ſecurius crederent, & promptius obſequerentur, voluiſſe mori, ut poſſet reſurgere, aſcendere, & ſedere in gloria: ut ſic exemplo ſuo compro-

probaret reſurrectionem & vitam æternam. Proinde reſurrectionem eſſe finem mortis; & conſequenter, plus momenti eſſe in reſurrectione, quam in morte ejus. Quin & Reformatos calumniantur, quod reſurrectioni & glorificationi detrahant, quando remiſſionem peccatorum, vim novæ obedientiæ, omneſque benedictiones, ac ſalutem æternam, inferant ad mortem & humiliationem Chriſti. Reformati, ſicut ſalutis, omniſque boni *impetrationem*, cum Scripturis referunt ad mortem & humiliationem Chriſti; ita ejus *applicationem* referunt ad reſurrectionem & exaltationem: &, ſicut applicatio impoſſibilis eſt abſque impetratione; ita impetrationem caſſam eſſe & inutilem, abſque applicatione. Exinde humiliationem & exaltationem; mortem & reſurrectionem, conſiderant ut co-non ſub-ordinata: quæ proinde ſibi ſint æqualia in ſua ſpecie, idque cum Scriptura Rom. IV. 25. Hypotheſes ſententiæ Socinianæ examinare, partim ad cap. II. de *Mediatore*; partim ad cap. de *Redemptione* ſpectat.

Sententia Reformatorum.

7. An in memoriam reſurrectionis peculiare feſtum Eccleſiæ ſit præſcribendum?

XX. *Septimo* quæritur, an in *memoriam* reſurrectionis Chriſti, peculiare quoddam feſtum Eccleſiæ ſit præſcribendum? Pontificii, quo traditiones, & poteſtatem Papæ νομοθετικὴν, efficacius propugnent (exemplo Victoris Epiſcopi Romani, qui jamtum exeunte ſeculo ſecundo, totius Aſiæ παροικίας, cum aliis finitimis, à ſe diſſentientes in cauſa Paſchatis celebrandi, à communione Eccleſiæ ſecluſit. Teſte Euſeb. *Hiſt. Eccl. lib.* V. edit. Latin. capp. 22. 23. 24.) mordicus affirmant. Lutherani, neſcio quibus cauſis, contra proprias hypotheſes, ac Scripturæ perfectionem, cum Pontificiis affirmant, & *plus* venerationis in feſtum illud congerunt, quam in ipſum diem dominicum. Reformati, quamvis largiantur quodvis tempus, rememorationi egregiorum beneficiorum Dei (quale nobis præſtitum in reſurrectione Chriſti) impendi poſſe: negant tamen *peculiare* quoddam feſtum toti Eccleſiæ præſcribendum eſſe. Quod α. Scriptura hujuſmodi feſtum planè ignoret. β. Chriſtum non legatur Eccleſiæ poteſtatem feciſſe, nova feſta indicendi. γ. Omnia feſta Judæorum abrogaverit Col. II. 16. 17. Gal. IV. 10. 11. δ. Quod dies *dominicus*, revera in *memoriam* reſurrectionis inſtitutus, ſufficiat. Hæc, hîc quidem, tetigiſſe ſuffecerit, alibi ex profeſſo tradenda.

Pars practica.

Reſurrectio Chriſti 1. Præſtat fidei noſtræ ſuſtentaculum.

XXI. Reſurrectio Chriſti *primo* egregium præſtat fidei noſtræ ſuſtentaculum 1 Cor. XV. 14 *ſi Chriſtus non reſurrexerit — inanis eſt fides veſtra*, Unde (1) Deus ſua providentia, adeo fuit ſolicitus, ut facta reſurrectio hominibus quamprimum revelaretur, imo invictis documentis. ipſo illo die, ſummo ejus diluculo, hominibus demonſtraretur Matth. XXVIII. 1. Marc. XVI. 2. 9. Ut (2) Revelatores ejus primos adhibuerit, non homines quoſvis; ſed *Angelos*, & tanta majeſtate coruſcantes Matth. XXVIII. 3. nec *unum* aliquem; ſed duos: ut in *duorum*, ac tantorum *teſtium ore*, *omnis conſiſteret veritas*, Deut. XVII. 6. qui reſurrectionem illam non ſemel; ſed quater *teſtificaſſe* dicuntur: α. Matth. XXVII. 2 — β. Luc. XXIV. 4 — γ. Joh. XX. 12 — δ. Marc. XVI. 12 — Nec *teſtificârunt* tantum; ſed multis modis curatiſſimè *demonſtrarunt*: A. *refutando* vanos mulierum conatus, quibus vivum quærerent inter mortuos Luc. XXIV. 5. B. *Negando*, ipſum eſſe in ſepulchro. *Ibid.* verſ. 6. C. *Affirmando* diſerte reſurrectionem; *reſurrexit enim. Ibid.* D. *Rememorando* prædictionem ipſius Chriſti: *recordamini, ut locutus ſit vobis, cum adhuc eſſet in Galilæa* verſ. 6. 7. E. *Monſtrando* locum ubi jacuiſſet Matth. XXVIII. 6. Marc. XVI. 6. F. *Mandando* ut & diſcipulis, revelatam ſibi reſurrectionem, mulieres communicarent Marc. XVI. 7. idque *cito* facerent Matth. XXVIII. 8. Unde (3) ipſe Servator, mox à reſurrectione, toties ſuis apparuit, cum ipſis familiariſſimè converſatus eſt, edit, bibit, locutus eſt, per dies omninò quadraginta, ut in *dogmaticis* oſtendimus. Hinc (4) Paulus adeo prolixè ac ſolicitè Corinthiis *inculcat* reſurrectionem Chriſti 1 Cor. XV. 3—21. velut præcipuam partem univerſi Euangelii ſui, narrando varias ejus apparitiones, explicando inſigne ejus momentum ad fidem, ad ſpem, ad ſalutem æternam. Pendet enim ab hac reſurrectione א. *Fides* æternæ *Deitatis* Chriſti Rom. I. 4. ב. *Veritas* officii mediatorii, quod *Meſſias* ſit, qui reſurgere debebat, *ſecundum Scripturas* Act. XIII. 32 — 37. ג. Certitudo exactiſſimæ *ſatisfactionis*, & juſtificationis noſtræ Rom. IV. 25. ד. Immobilis ſucceſſus beatæ noſtræ *reſurrectionis* 1 Cor. XV. 18. 19. 20. Verbo dicam ה Univerſa ὑπόστασις Religionis Chriſtianæ: ſi enim Chriſtus non reſurrexit, aut Meſſiam *nullum* habemus; aut *mortuum*, qui nullus ſanè eſt. Eſt igitur quod omni conatu id agamus, ut 1. immotè convincamur de infallibilitate reſurrectionis Chriſti: huc enim tantus eſt Apoſtolus 1 Cor. XV. 3—21. ut 2. naturam ejus magis magiſque perſpiciamus Phil. III. 10. Ut 3. memoriam ejus ubique circumferamus 2 Tim. II. 8. Luc. XXIV. 6. 7. 8. Ut 4. eam intrepide confiteamur Rom. X. 9.

Quot modis?

Quorſum?

2. Præſtat argumentum glorificationis divinæ.

XXII. *Secundo*, præſtat reſurrectio Chriſti nobis argumentum *glorificationis* divinæ. Eſt enim *gloria* Dei, ut univerſi operis redemtionis; ita etiam reſurrectionis hujus ſcopus *ultimus* Rom. VI. 4. *Ut ſicut ipſe ſuſcitatus eſt in gloriam Patris* &c. Phil. II. 11. Patet in eâ 1. gloria *veracitatis* & *fidelitatis* divinæ, in ſervandis promiſſis, Mediatori filio olim præſtitis Jeſ. LIII. 10. Patet 2. gloria *juſtitiæ* diſtributivæ, qua gloriam Chriſto, ex ſponte ſuſcepta humiliatione & obedien-

dientiâ, competentem Deus præſtitit Phil. II. 7. 8. 9. Patet 3. gloria *potentiæ*, quam exſeruit in ſuſcitatione filii Eph. I. 19. 20. Patet 4. gloria *ſapientiæ*, qua, ex tam profunda humiliatione & exinanitione, tam ſublimem potuit provocare exaltationem: qua ſupra omnia, mortem, infernum, univerſamque tenebrarum poteſtatem, potuit triumphare Mediator Phil. II. 7. 9. Col. II. 15. Patet 5. gloria *gratiæ* & *miſericordiæ*, quâ, non tantum Mediatorem, Regem, Dominum, caput, fratrem, ſponſum noſtrum, idque in gratiam noſtri, è morte provocavit in vitam: ſed & nos, in & cum eo, *vivificavit* & ſuſcitavit Eph. II. 4. 5. 7. Has omnes aliaſque, tam glorioſas

Quomodo?

Dei *perfectiones*, in reſurrectione Chriſti obvias, glorificando: 1. agnoſcamus *mente*, 2. celebremus *ore*, 3. referamus *opere*, ut *ſicut Chriſtus ſuſcitatus eſt in gloriam Patris: ita & nos in novitate vitæ ambulemus* Rom. VI. 4.

3. Excitat, gratulemur reſurgenti,

XXIII. *Tertio*, reſurrectio Chriſti nos excitat, Chriſto è mortuis reſurgenti, ac de morte, inferno & omnibus ſuis noſtriſque hoſtibus, glorioſe triumphanti, ex animo *gratulemur*, eique ἐπινίκιον læti canamus, cum Apoſtolo 1 Cor. XV. 54. 55. 56. 57. *Abſorpta eſt mors in victoriam: ubi tua, ô mors, victoria? ubi tuus, ô infernum, ſtimulus? — Deo ſit gratia, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Ex

Argumenta.

Jeſ. XXV. 8. Hoſ. XIII. 14. Si enim Moſes cum ſuis, Deo cecinerunt ἐπινίκιον, cum hoſtes ſuos Ægyptios Deus mari rubro confeciſſet Exod. XV. 1.-- 22. Si Davidi, Iſraëlitæ gratulati ſunt, profligatum hoſtem ſuum Goliath. 1 Sam. XVIII. 6. 7. Si quatuor animalia apocalyptica, ſi viginti quatuor Seniores, ſi myriades myriadum Angelorum, ſi omnes creaturæ, quæ ſunt in cœlo, & in terrâ, & ſub terrâ, & in mari, & quæ in omnibus iis continentur, ei *qui vivit in ſecula*, *honorem*, & *gloriam*, & *robur* gratulati ſunt, *in ſecula ſeculorum* Apoc. IV. 9. 10. 11. & V. 11—: nunquid & nos gratulabimur? cum, non tam ſibi, quam nobis reſurrexerit? Nunquid gratulabimur A. *liberationem*, è tam profunda humilitatis & miſeriæ abyſſo Phil. II. 7. 8. 9. Act. II. 24. B. *recuperatam*, poſt tot ac tam ignominioſas mortes, tam glorioſam *vitam* Pſal. XVI. 9. 10. Act. II. 27. 28. Pſal. CX. 7. C. *triumphatos* omnes, tam ſuos, quam noſtros hoſtes 1 Cor. XV. 55. 56. 57. Col. II. 15. D. *Partam ſibi* gloriam ineffabilem Heb. II. 6.-- 10. ex Pſal. VIII. 5. 6. 10. & E. *reſtitutam* nobis *juſtitiam* Rom. IV. 25. Gratule-

Modus.

mur ergo א. *gaudendo*, cum diſcipulis Joh. XX. 20. *gaviſi ſunt, cum viderent* Dominum ב. *Vovendo* proſperitatem Pſal. CXVIII. 22. 25. 26. ג. *Celebrando* reſurgentem. Ibid. vſ. 22.--26. ד. *Gratias* agendo 1 Cor. XV. 57. Rom. VII. 24. pro omnibus iſtis beneficiis, quæ ſuâ reſurrectione, nobis acquiſivit, juxta §. XII.

3. Præſtat efficaciſſimum ſolatium;

XXIV. *Quarto* præſtat egregium *ſolatium* reſurrectio Chriſti: (1) pellendo metum Matth. XXVIII. 5. (2) erigendo *ſpem vivam* 1 Pet. I. 3. & III. 21. (3) concitando *gaudium* Joh. XX. 20. (4) conciliando *pacem* Joh. XX. 19. (5) *abſtergendo* lacrymas Joh. XX. 13. Hac ratione ſolatium efficaciſſimum præſtat, in caſu (a) *peccati*, ſi urgeat & angat: *ſurrexit* enim *ad noſtram juſtitiam*

in quibus caſibus,

Rom. IV. 25. 1 Cor. XV. 17. (b) *iræ* divinæ, à peccato noſtro accenſæ: convincit enim ejus reſurrectio, quod Patrem nobis reconciliaverit Rom. V. 10. (c) *Satanæ* tentantis; quod ſuâ reſurrectione Satanam ſubegerit, triumphaverit Col. II. 15. Pſal. CX. 1. (d) *inimicorum* terreſtrium, quod reſurgens, cuſtodes hoſtes terrore excarnificaverit, fugaverit Matth. XXVIII. 4. (e) quarumvis animi *perturbationum*, quod metuentibus ſibi, à perſecutionibus hoſtium, diſcipulis medius adſtiterit, & *pacem* denunciaverit Joh. XX. 19. 20. & ab obitu magiſtri, egregiè turbatis (σκυθρωποῖς) incognitus licet, adfuerit conſolator Luc. XXIV. 17. (f) *inferni* exterrentis, quod reſurgens, nec ipſe in inferno fuerit derelictus; nec ſuos derelicturus ſit Pſal. XVI. 10. & *inferno victoriam* ademerit 1. Cor. XV. 55. 57. (g) *mortis*, quod reſurgendo, mortem ſuperaverit, ei ſtimulum ademerit 1. Cor. XV. 55. ipſa ſit *reſurrectio & vita* Joh. XI. 25. Quæ

Quibus argumentis conſolatoriis.

omnia efficacius erigent, ſi expenderimus pleraſque hujus reſurrectionis *circumſtantias*, nim. α. *reſurgentem*; quod idem ille ſit, qui mortuus eſt, ut nos à metu mortis liberaret Heb. II. 14. & *per vitam ſuam, nos* ſervaret Rom. V. 10. β. *Reſurrectionis* ἐνέργειαν, quatenus indicium præſtat, ipſum pro nobis pleniſſimè *ſatisfeciſſe*, ipſum potentiorem eſſe morte, diabolo, inferno; ipſum vivere in æternum, proinde nos ſervare poſſe, εἰς τὸ παντελὲς Heb. VII. 24. & claves geſtare mortis & inferni Apoc. I. 18. γ. *cœlum* reſurrectione ſuâ *apertum* fuiſſe, ut anima ejus corpori reuniretur, Angelos deſcendiſſe, qui trementibus mulieribus metum excuterent Matth. XXVIII. 5. & quaſi ſcalam quandam, à terrâ in cœlum pertingentem, erectam fuiſſe, eo loco, ubi cœleſtis hic Jacobus jacuerat dormiveratque Gen. XXVIII. 12. qua impoſterum aſcendere cum eo poſſimus, ad *Deum* ſuum & ad Deum *noſtrum* Joh. XX. 17. δ. *Candidas* veſtes, quibus angeli reſurrectionem nunciarunt, quaſi pignus præſtitiſſe candidarum veſtium, quibus Chriſti ſponſa Apoc. XIX. 8. & quilibet ſuorum cap. VI. 11. ex promiſſione Chriſti reſurgentes, venient induendi cap. III. 5. ut in eis coruſcent ſicut Sol Matth. XIII. 43. ſintque ἰσάγγελοι cap. XXII. 30. ε. *Angelos*, reſurrectionis nuncios, oſtendere, ſe nunc amicos noſtros factos eſſe, quia reſurgens *Chriſtus* factus ſit: ſe jam nobis factos eſſe, πνεύματα λειτουργικὰ Heb. I. 14.

14. noſtros συνδούλους Apoc. xix 10. paratos, qui nobiſcum *familiariter* agant, ut cum mulieribus Marc. xvi. 6. utpote cum quibus olim ſimus congregandi in beatiſſimam πανήγυριν Heb. xii. 22. ζ. Horrendos *hoſtes*, factâ reſurrectione exanimatos, fugâ ſignificaſſe, & *nos liberatos à quibuſvis hoſtibus, Deo ſerrituros abſque metu, omnibus diebus vitæ* noſtræ Luc. i. 74. η. *Reſurgentem* ipſum, vix ſuſcitatum, quaſi ſolicitum de conſolatione contriſtatorum diſcipulorum, curaſſe reſurrectionem ſuam ipſis *annunciandam* Matth. xxviii. 10. ad eos, metu congregatos, *acceſſiſſe*, eos humaniſſimè ſalutaſſe, pacemque impertiiſſe Joh. xx. 19. mandaſſeque Euangelium hujus reſurrectionis, per univerſum terrarum orbem diſſeminare Matth. xxviii. 18. Marc. xvi. 15. Tandem θ. declaraſſe, ſe nequaquam ad hoc ſurrexiſſe, ut ſuos *desereret*; ſed ut ſuâ gratiâ, ſuoque Spiritu, ipſis *adeſſet uſque ad conſummationem ſeculorum* Matth. xxviii. 20. ipſos protegeret, æternumque beatificaret, utpote ad quod jam *vivit in æternum* Heb. vii. 25. Quantum bone Deus! & quam ineffabile, in his omnibus exiſtit ſolatium! Ex adverſo

5. Reſurrectio Chriſti hoſtibus terrorem incutit. Quinam illi hoſtes.

XXV. *Quinto*, hoſtibus reſurrectio Chriſti *horrorem* incutit ac tremorem Matth. xxviii. 4. Et quinam tandem iſti hoſtes? 1. Qui Chriſtum *interficiunt*, & è medio tollere conantur; ſi non in ſe, ſaltem in membris ſuis, quemadmodum Judæi, Sacerdotes, Phariſæi Matth. xxvii. 22. qui, & poſt ejus mortem, ejus diſcipulos perſequuntur Joh. xx. 19. Qui 2. ſibi *metuunt* ab ejus reſurrectione: ſic ut Pontifices & Phariſæi Matth. xxvii. 62. 63. qui non expetunt ejus ἐπιφάνειαν 2 Tim. iv. 8. Qui 3. in ſubſidium advocato brachio ſeculari, eandem conantur impedire: ſicut eidem Matth. xxvii. 64. Qui 4. armata militum manu, aliiſque adminiculis, v. g. obſignatione ſepulchri, ei obnituntur; ſicut cum eiſdem, Pilatus, Matth. xxvii. 65. 66. Qui 5. operam ſuam quovis modo commodant ad hoc, ut Chriſtus *non ſurgat* aut vivat: quemadmodum milites cuſtodes Matth. xxviii. 4. Qui 6. de veritate reſurrectionis in conſcientia convicti, eam *detinent* in injuſtitia Rom. i. 18. quemadmodum Pontifices & Phariſæi, ad hoc tranſigentes, cum militibus cuſtodibus Matth. xxviii. 11.--14. Qui 7. junctis conſiliis viribuſque, per mendacia, per fraudes, per nummos, per promiſſiones ſecuritatis, aliis auctores ſunt, ut veritatem ſupprimant, oppugnent; quemadmodum Synedrium Judaicum Matth. xxviii. 12. 13. 14. Qui 8. amore nummorum ſibi *os obturari* patiuntur, ut veritatem non profiteantur, quin eam mendaciis ſupprimant: ſicut milites cuſtodes Matth. xxviii. 15. Qui 9. *mendaciis*, quibus veritas Chriſti ſupprimitur, patulas aures præbent, & veritatem ſcientes nolunt agnoſcere & profiteri; quemadmodum Judæi ſparſa militum cuſtodum mendacia avide ſuſceperunt Matth. xxviii. 15. Qui 10. ob *profeſſionem* veritatis, diſcipulos Chriſti crudeliſſimè perſequuntur Joh. xx. 19. Act. iv. 16. 17. 18. & v. 17. 18. 28. 40. Iſtis omnibus Chriſti reſurrectio, prout militibus cuſtodibus, terrori erit, uſque adeo, ut *metu concuſſi*, fiant *ut mortui* Matth. xxviii. 4. Propterea quod A. *Angelos*, diſcipulis miſſos, qui eos à metu liberarent, experturi aliquando ſint, odii, homicidii & hoſtilitatis in Chriſtum ſuoſque exerciti, vindices, majeſtate, robore & flammeis gladiis armatos Gen. iii. 24. quos à reſurrectione ſuâ, *miſſurus* eſt filius hominis, ut *omne ſcandalum, omnemque injuſtitiæ operatorem è medio tollant* Matth. xiii. 41. ut ſecum, *flammis ignis* vindictam capiant de ipſis 2 Theſſ. i. 7. Quod B. ipſum illum Jeſum, quem crucifixerint, cujus reſurrectionem totis viribus impedire, & gloriam ſuffocare conati ſint, videant viventem, tantâ majeſtate revertentem, ut vindictam capiat. *Ibid.* vſ. 7. 8. 9. quantum iſta creabunt tremorem! ut exclament: *montes & petræ, cadite ſuper nos & abſcondite nos à conſpectu ejus, qui throno inſidet* Apoc. vi. 16. Quod C. *iram Dei, e cœlo manifeſtatam* experiantur, ſuper ſuam *impietatem & injuſtitiam*, quâ *veritatem detinuerint in injuſtitia* Rom. i. 18. Quod D. ipſam ſuam *conſcientiam* ſentiant, ſe *accuſantem & condemnantem* Rom. ii. 15. quod *Dominum gloriæ* crucifixerint 1 Cor. ii. 7. Act. ii. 36. eique gloriam reſurrectionis ſuæ adimere conati fuerint. &c. Proinde

Quamobrem his terrori ſit reſurrectio Chriſti.

6. Jubet explorare num pro nobis reſurrexerit.

XXVI. *Sexto*, reſurrectio Chriſti quemvis impellat, ſeipſum accurate *excutiat*, num & *pro ſe* Chriſtus reſurrexit. Cum enim 1. non pro omnibus & *ſingulis* reſurrexit, non pro Pontificibus, Phariſæis, Judæis, Pilato, Herode, militibus crucifigentibus, non pro cuſtodibus, ejus reſurrectionem impedientibus & ſuffocantibus, cum 2. tanta ſint beneficia, tanta ſolatia, hujus reſurrectionis, ut diximus: cum 3. tantus terror, tanta miſeria, hos omnes maneat, in quorum gratiam non reſurrexit; nunquid operæ pretium eſt, ſedulo inveſtigare, num & *nobis* reſurrexerit? Sed quibus tandem indiciis hoc certo aſſequemur? Reſp. Reſurrexit 1. pro *omnibus* iis, eiſque *ſolis*, pro quibus mortuus eſt Rom. iv. 25. Rom. vi. 5. proinde, omnibus iſtis indiciis perſuaderi poſſumus, ipſum pro *nobis* reſurrexiſſe, quibus certi reddimur, ipſum pro nobis mortuum eſſe, quæ ſuo loco in cap. *de redempt.* exponemus. Reſurrexit 2. pro *diſcipulis* ſuis, quibus reſurrectionem ſuam annunciandam vult Matth. xxviii. 10. Quinam autem genuini ejus ſint *diſcipuli*, ipſe deſignat Luc. ix. 23. & alibi. Reſurrexit pro his 3. qui cum ipſo mortui & *crucifixi* ſunt Gal. ii. 20. Rom. vi. 5. Reſurrexit 4. pro

Indicia.

his, qui, vel mortuum ſincerè *diligunt*, ſepeliendum curant, ungunt, quærunt ſummo manè, dolent ipſum ſibi ſubtractum, gaudent ipſum reſurrectione ſibi reſtitutum eſſe; quemadmodum Joſephus Arimathæus, Nicodemus, mulieres, Maria Magdalena, Petrus, Johannes, omneſque ejus diſcipuli: ut patet ex hiſtoria reſurrectionis. Reſurrexit 5. pro his qui *credunt*, qui Angelis, reſurrectionem nunciantibus, fidem habent, qui cum Thomâ, jam non amplius ſunt *infideles*; ſed fideles Joh. XX. 27. qui *corde credunt*, *quod Deus ipſum ſuſcitaverit è mortuis* Rom. X. 9 h. e. qui vera *fide* mortuum & reſurgentem apprehendunt Joh. I. 12. Reſurrexit 6. pro his qui viva fide cum eo *uniuntur*, ut *cum ipſo reſurgant* Col. III. I. Eph. II. 5. 6. Reſurrexit 7. pro his, qui, cum reſurgente, *in novitate vitæ ambulant* Rom. VI. 4 Reſurrexit 8. pro his, qui non amplius *ſibi vivunt*; ſed *ei* Rom. XIV. 7. 8. 9. 2 Cor. V. 15. Reſurrexit 9. pro his, qui ejus *ἐπιφάνειαν diligunt* ac deſiderant 2 Tim. IV. 8. ſecus ac Pontifices & milites.

7. Accendit deſiderium experiundi vim reſurrectionis Chriſti.

XXVII. *Septimo*, reſurrectio Chriſti accendit *deſiderium* ſtudiumque experiundi *vim reſurrectionis* iſtius Phil. III. 10. 11. qua *primo*, cum Chriſto ſuſcitemur, è morte *ſpirituali*, de quâ Eph. II. 5. 6. *tum* ſuſcitati, communionem conſequamur, fructuum reſurrectionis Chriſti. *Prioris* illuſtre ſpecimen ipſe Servator, immediatè poſt ſuam reſurrectionem, præſtat in converſione duorum diſcipulorum Emmaunta peregrinantium Luc. XXIV. 13.—36. ut in eâ, velut ſpeculo quodam 1 Tim. I. 16. repræſentaret, quâ methodo, & quibus ambagibus, Deus ordinarie hominem à ſtatu peccati in ſtatum gratiæ traducere, eoque *vim* mortis & reſurrectionis applicare ſoleat. Conſtat ea methodus, *præparatione* ad converſionem, ipſa *converſione*, & *conſectariis*. Singula horum conſpicua ſunt, in his peregrinatoribus. Erant hi *diſcipuli* quidem, h. e. profeſſione Chriſtiani; ſed *ἀνόητοι* tamen, *καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν*: *amentes & tardi corde ad credendum* vſ. 25. referuntque naturalem noſtrum omnium conditionem, quamdiu ſumus in ſtatu peccati: ſumus enim cum ipſis, (*a*) mente & *intellectu*, *ἀνόητοι* 1 Cor. II. 14. Eph. IV. 18. Gal. III. I. (*b*) corde ſeu *voluntate*, *tardi*, *βραδεῖς*: deſtituti omni propenſione, verſus bonum *ſpirituale* Eph. IV. 18. 19. 22. (*c*) proclives ad *ἀπιστίαν*, quâ Deo credamus & Scripturis Joh. XX. 25. Et ex his omnibus, *mortui ſumus in peccatis* Eph. II. 1. 5. Hos igitur, in exemplum, converſurus, inque eis *vim* reſurrectionis explicaturus, ℵ. *præparat* immediate ſua providentia, per *quatuor gradus*, qui repræſentantur in diſcipulorum *egreſſu* ex urbe Jeroſolyma, in vicum Emmaus. *Primus* horum graduum eſt, in immediata Dei *vivificatione* ſuſcitationeque Eph. II. 5. His enim diſcipulis, forte fortuna deambulatum exeuntibus, nec vel tantillum de ſua converſione cogitantibus: qui tot 1.

Quoad ſuſcitationem ſpiritualem.

Præparatio ad converſionem, quatuor gradibus integra.

ipſius Chriſti concionibus, tot ejus miraculis; tam familiari converſatione cum eo, adeoque tot tamque efficacibus gratiæ mediis, à ſua amentia, *σκληροκαρδίᾳ* infidelitate, morte iſta ſpirituali, liberari non poterant: his, inquam, Deus inter peregrinandum, ſua gratia vivificante adeſt, de qua Eph. I. 19. 20. & converſionis negotium auſpicatur. Ita ſe *inveniri ſinit*, *ab his qui non quærebant eum* Jeſ. LXV. 1. 2. Rom. X. 20. ſic Petrum & Andream, piſcatura occupatos Matth. IV. 18. 19. Matthæum ſedentem in telonio Matth. IX. 9. Paulum peregrinantem, & furentem etiam adverſus Chriſtianos Act. IX.— Commentarienſem Act. XVI. 27—35. alioſque ſubito apprehendit, vivificat, antea mortuos peccatis. *Secundus* gra- 2.
dus eſt in contritione, humiliatione & ſalutari quadam deſperatione. Quid enim diſcipulos hos exegit in hanc deambulationem, niſi profundus mœror verſ. 17. ex magiſtro ſuo jam Jeroſolymis crucifixo, in quo omnis eorum ſpes hærebat verſ. 21. cui mœrori, deſperationique, utcunque mederi conantur, hac deambulatiunculâ. Ita Deus, ubi convertendos vivificavit; eos ad profundum, ex ſenſu peccatorum, & reatus urgentis, miſeriæque, dolorem redigit, omnem ipſis remedii ſpem; vel in ſe, vel in quovis alio, extra Chriſtum, adimit, eoque *Spiritum ſervitutis ad metum* confert Rom. VIII. 15. item *πνεῦμα δειλίας* 2 Tim. I 7. exemplo Iſraëlitarum pentecoſtalium Act. II. 37. Commentarienſis Act XVI. 27. Pauli Act. IX. 3. 4. 5. 6. aliorumque. *Tertius* gradus eſt 3.
in *faſtidio* mundi & rerum mundanarum, utpote quibus Chriſtus q. crucifigitur. Quid enim diſcipulos Jeroſolymis exegit, urbe totius orbis ocello, niſi faſtidium, quod inibi Magiſter ſuus crucifixus eſſet? quid Emmaunta, vicum ignobilem & miſerrimum, juſſit præferendum, niſi faſtidium? Ita Deus, in convertendis, contemtum excitare ſolet, & faſtidium faſtus & pompæ omnis mundanæ 1 Joh. II. 15. 16. 17. ut *exeant* Heb. XIII. 13. Conf. Gen. XII. 7. Pſal. XLV. 11. 12. *Quartus* 4.
gradus præparationis; eſt in deſiderio converſationis cum *piis*, & in hujuſmodi colloquiis, quæ ſpiritualia promovere poſſint: diſcipuli enim, jam vivificati, mœrore ac triſtitia repleti; poſtquam Jeroſolymam deſeruiſſent, quam converſationem ambiunt, niſi ſecum invicem; & quæ colloquia, niſi de magiſtro ſuo *crucifixo*? Luc. XXIV. 4. Ita in convertendis & converſis, amorem & deſiderium excitat piæ converſationis Pſal. XVI. 3. & XLII. 5. His gradibus *præparatione* præmiſſa; ipſe Servator, ב ſtatim à ſua reſurrectione, converſionis negotium in his diſcipulis aggreditur, per varias ambages: (1) Ipſis in anguſtiis *adeſt*, licet incognitus: ita contriſtatis & contritis ſpiritu, jam

Ipſa converſio per varias ambages & actus.

con-

1. convertendis, *adeſt* gratia ſuâ Pſal. XXXIV. 19. &
LI. 19. & XCI. 15. licet eorum oculi teneantur, ut
ipſum non agnoſcant ſibi præſentem (2) ipſos
2. *examinat*, ut in ſuiipſorum cognitionem adducat
Luc. XXIV. 17. prout convertendi, ſeipſos ſolent
Thren. III. 40. 2 Cor. XIII. 5. Zeph. II. 1. Gal.
VI. 4. (3) ipſis extorquet manifeſtationem ſtatus
3. ſui ſpiritualis, per ingenuam confeſſionem Luc.
XXIV. 17. 25. Ita Deus agit cum convertendis pro-
toplaſtis Gen. III. 8.--14. & Nathan cum Davide
4. 2 Sam. XII. 1.—8. (4) extorquendo, poſt objur-
gationem vſ. 18. diſcipulis confeſſionem fidei ſuæ:
α. de *perſona* Jeſu: de *Jeſu Nazareno* vſ. 19. β. de
ejus *officio*, *prophetico* tantum. *Ibid*, *qui Propheta
erat*, *potens & verbis & factis*. γ. de ſtatu *humi-
liationis* & mortis ejus vſ. 20. δ. De ejus ſtatu *ex
altationis*, in *reſurrectione* vſ. 22. 23. 24. ε de
ſuâ in ipſum *fide* & ſpe vſ. 21. *Non autem ſpera-
bamus* &c. Quâ confeſſione, communem repræ-
ſentant, omnium adhuc convertendorum, ſtatum
naturalem, quoad A. *cæcitatem* mentis, qua eo-
rum oculi tenentur, ut nec Deum, nec Chriſtum,
nec ipſos cognoſcant vſ. 16. Satana, menti eorum
fumum offundente, opum, gloriæ & voluptatum
mundanarum 2 Cor. IV. 4. B. *contumaciam* vo-
luntatis, qua converſionem ſuam molientibus
ogganniunt vſ. 18. *Tune ſolus* &c. motibus Spiri-
tus S. & ejus miniſtrorum obſtrepunt, repugnant
Act. VII. 51. Jeſ. LXIII. 10. Pſal. XCV. 7.—& LXXXI.
12. 13. 14. & LXXVIII. 8. C. *Cognitionem* rerum
divinarum qualemcunque ſpeculativam, qua con-
feſſionem edere poſſunt ſatis ſpecioſam; ſed ta-
men in principalibus mutilam vſ. 19. 20. 21. 22.
23. 24. Conf. Matth. VII. 21. 22. Rom. II. 18.
19. 20. 21. 1 Cor. I. 20. D. *Amorem*, *fidem* &
ſpem qualemcunque in Deo, in Chriſto; ſed ſo-
lido *fundamento* deſtitutam. vſ. 21. *Sperabamus
quidem*, *fore ut Iſraëlem liberaret*, ſcil. à violen-
tia Romanorum. Qualis etiam in aliis non con-
verſis ſubinde obſervatur Heb. VI. 4. 5. Matth.
XIII. 20. Poſtquam iſta confeſſione, diſcipuli
καχεξίαν ſtatus ſui ſpiritualis prodidiſſent; Serva-
5. tor (5) eos acriter *pungit*, reprehenditque, eorum
ſtultitiam quoad *mentem*, ἀνόητοι: σκληροκαρδίαν
quoad *voluntatem*, βραδεῖς καρδίᾳ; inſipientiam,
quoad *utramque* animæ facultatem vſ. 25. Scil. ut
convertendis, non tantum cognitionem καχεξίας
ſuæ ſpiritualis, conferre; ſed etiam *ſenſum* miſeriæ
ſuæ ſpiritualis, quo exclament; *Miſer ego! quis
me liberabit?* Rom. VII. 24. *Viri fratres*, *quid
faciemus ut ſervemur?* Act. II. 37. & XVI. 27.
30. ſic convictos, humiliatos, ad cognitionem
ac ſenſum ſuæ καχεξίας & miſeriæ ſpiritualis re-
6. dactos, Servator (6) accurate informat *de ſe*: α.
ut *Chriſto*, quem ipſi hactenus non agnoverant,
niſi ut Prophetam qualemcunque egregium, &
Jeſum Nazarenum vſ. 26. *Nunquid Chriſtus* &c.
β. de ſua *paſſione*, morte & humiliatione: *Nun-
quid Chriſtus debebat pati?* Ibid. γ. de ſua *exal-
tatione*. Ibid. *& in gloriam ſuam ingredi*. Indica-
turus, tum demum hominem in ſtatu eſſe, qui
Chriſtum audiat ſibi annunciari; quando, agni-
tione & ſenſu peccatorum ac miſeriæ ſuæ, ſuffi-
cienter contritus, humiliatus, & ad *ſalutarem*
deſperationem, de ſe, & quibuſvis aliis extra Chri-
ſtum, redactus eſt Matth. XI. 28. & V. 6. Jeſ. LV.
1. Apoc. XXII. 17. His igitur præmiſſis, tandem
(7) accendit ſalvificæ *fidei* ardorem (de quo diſci-
puli Luc. XXIV. 32: *nunquid ardebat in nobis cor
noſtrum?*) & ſequiores ejus actus: quibus Chri-
ſtum amant, ejus communionem anhelant vſ. 29.
cogebant ipſum, *dicendo*: *mane nobiſcum* &c. Et
hic actus poſtremus eſt *converſionis*, quo in ſtatum
gratiæ, peccator actu conſtituitur, & reſurrectio-
nis Chriſti, revera particeps fit. Hoc igitur per-
acto, Chriſtus progredi, ipſosque deſerere co-
natur. Reſtant *conſectaria* hujus converſionis, Conſe-
quibus ad ſuam ἀκμὴν promovetur converſio. In ctaria
his *primum* eſt *unio* cum Chriſto: ſollicitatus enim, converſionis.
ingreditur cum ipſis, *cum & in* ipſis futurus: 1.
quæ unio finis proximus eſt fidei ſalvificæ Apoc.
III. 20. Eph. III. 17. Phil. III. 9. *Secundum*: 2.
ex unione fluens, eſt *communio* cum Chriſto: qua-
tenus non tantum ingreditur; ſed etiam cum ip-
ſis *accumbit*, *panem accipit*, ei *benedicit*, *frangit*,
tradit vſ. 30. qua communione, omnes ſuas opes,
juſtificationem, adoptionem, ſanctificationem,
conſervationem & glorificationem, ſuis commu-
nicat 1 Cor. I. 30. Phil. III. 9. Rom. VIII. 32. U-
nionem hanc, & communionem, excipit *tertium* 3.
conſectarium, diſtinctior & magis ſpiritualis, Dei,
Chriſti & rerum ſpiritualium, *agnitio*. vſ. 31. *& ape-
riebantur oculi eorum*, *ut ipſum agnoſcerent*: ut qui
antea non cognoſcebant Jeſum, niſi ut peregrinum
quemvis itineris ſui comitem, aut hortulanum;
jam ex unione & communione, ex fractione pa-
nis, cognoſcant ut *ſuum* magiſtrum, ſuum Do-
minum. Ex quo *quartum* etiam oritur conver- 4.
ſionis conſectarium, *intenſior* verſus Deum, &
verſus Chriſtum *amor*: quo cor eorum *ardet* ver-
ſus Deum, verſus Chriſtum vſ. 32. *Nunquid ar-
debat cor noſtrum in nobis?* 2 Cor. V. 14. Et hinc
porro, *quintum* etiam reſultat converſionis & vi- 5.
vificationis conſectarium, *zelus*, & fervidum ſtu-
dium bonorum operum, per quod non jam *otio-
ſus* amor, & fides in Chriſtum 2 Pet. I. 8: ſed *per
charitatem efficax* Gal. V. 6. quod diſcipuli, vivi-
ficati & converſi, produnt, quando *ſtatim*, *ex
ipſa hora*, *ſurgunt*, vſ. 33. non obſtante delaſſa-
tione, à recenti itinere oborta, non obſtante
cœna & convivio, non obſtante nocte horri-
da. Accedit etiam *ſextum* conſectarium, *amor* 6.
ſcil. verſus proximum, & ſtudium communican-
di gaudium ſuum, bonaque ſpiritualia, fratribus
ſuis;

ſuis: *revertuntur* enim diſcipuli *Jeroſolymam*, *offendunt undecim* Apoſtolos *congregatos*, *nunciant*, *quæ ſibi contigiſſent in itinere* vſ. 33. 35. Confer Luc. XXII. 32. Ex quo *ſeptimum* etiam pul-
7. lulat conſectarium, *confirmatio fidei* reciproca, & augmentum gaudii ſpiritualis: dum enim ipſi aliis experta *narrant*, & narrando eorum gaudium confirmant; alii reciprocè ipſis narrant, narrandoque, ſuam fidem confirmant, augentque gau-
8.; dium ſuum, vſ. 34. *Hi dicunt eis: Dominus verè reſurrexit, & Simoni apparuit*, & ſic, quaſi utrinque reflectendo, pedetentim invaleſcit gaudium, quoad tandem *conſummatum* evadat Joh. XV. 11. Et ſic denique ſuccedit *octavum*, fidei & gaudii ἀκμὴ, quando ipſe Chriſtus omnibus *præſens* eſt, omnemque hæſitationem ſuâ præſentiâ tollit, ipſis pacem ſuam imprecatur communicatque: vſ. 36. *Et cum de his rebus colloquerentur, ſtabat Jeſus ipſe in medio ipſorum, & dicebat: pax vobis.* His igitur ambagibus, reſurrectionis ſuæ *primam* efficaciam exſerit, in diſcipulis, eos vivificando, ſuſcitando ſpiritualiter, convertendoque: *ſecunda* inſuper efficacia ejuſdem eſt, in *communicatione* fructuum ſuæ reſurrectionis, quos

Rationes motivæ.

dudum recenſuimus §. XII. nec, brevitatis ſtudio, hic denuò inculcabimus. Jam, quid nobis hic incumbet agendum? niſi ut totis viribus enitamur, quo duplicem hanc efficaciam reſurrectionis Chriſti, etiam in nobis experiamur? ſin minus, nunquid, A. quantum eſt in nobis, ſaltem ratione noſtri, *reſurrectionem* Chriſti *enervabimus*, caſſam & otioſam reddemus, infando ſcelere? Nunquid B. nos ipſos viciſſim *privabimus* fructibus reſurrectionis hujus, tot ac tam præclaris? Nunquid C. nos ipſos privabimus omni ſolatio & gaudio, quod ex reſurrectione Chriſti redundare in hos, qui efficaciam ejus experiuntur? ut diximus §. XXIV. Nunquid ex adverſo D. reſurrectio

Modus agendi.

Chriſti nobis erit terrori & horrori æterno; ſicut monuimus. §. XXV. Quid igitur hic agemus? 1. Ante omnia adnitendum nobis, ut ex dictis methodum & *ambages*, quibus vim ſuæ reſurrectionis Chriſtus conferre conſuevit, ad ſuſcitationem ſpiritualem; magis magiſque perſpiciamus: ad hoc, ut 2. ei, vim iſtam nobis conferre, eaque nos vivificare ſuſcitareque conanti, non *obnitamur*: quin potius 3. ei nos ſtudioſe obvertamus, accommodemuſque, quo commodius procedat. Imprimis 4. adnitendum nobis, ut viva fide, Mediatorem qui è mortuis reſurrexit, amplectamur, & amplectendò, cum eo uniamur Col. II. 6. 7. ad hoc, ut *in & cum* eo *ſuſcitemur* Eph. II. 5. 6. & cum eo *reſurgamus* Col. III. 1. &c.

8. Monet, ut Chriſti reſurrectioni magis-que aſſimilari conemur.

XXVIII. *Octavò* monet, ut efficaciâ reſurrectionis Chriſti jam vivificati ac ſuſcitati, cum ipſo *reſurgamus*, hoc eſt, ejus reſurrectioni magis magiſque *conformemur* Rom. VI. 5. Col. III. 1. Eph. II. 6. Idque in his ferè particulis: quemadmodum 1. reſurrectio Chriſti naturalis ſecuta eſt *mortem* ejus; ita & nos *prius* moriamur *peccatis* noſtris Rom. VI. 5. ab eis religioſe abſtinendo Pſal. XXXIV. 14. Jeſ. I. 16. 17. 1 Pet. III. 11. Quemadmodum 2. Reſurrectio Chriſti (noſtraque olim naturalis) non fuit, niſi *motus à morte ad vitam*; ita & noſtra reſurrectio ſpiritualis ſit motus ſeu tranſitus, à morte ſpirituali, ad vitam ſpiritualem Joh. V. 25. ut, qui *mortui* naturâ ſumus in peccatis Eph. II. 1. 5. 6. & *ſepulti* in peccatis; *ſuſcitemur* Eph. II. 5. & in *novitate vitæ* ambulemus Rom. VI. 4. & *in ſpiritu* Gal. V. 16. 17. Quemadmodum 3. Chriſtus *totus* reſurrexit, omniaque ſua membra eduxit è ſepuchro, relictis ibidem ſolis ὀθονίοις; ita & nos *toti* ſpiritualiter reſurgamus 1 Theſſ. V. 23. ut in *intellectu* noſtro novum exiſtat, & ſpirituale *lumen* Eph. IV. 23. in *voluntate* novi *motus* verſus ſpiritualia Col. III. 1. *membra* corporis noſtri, *arma* ſint. *juſtitiæ* Rom. VI. 13. & totus homo ſit *nova creatura* 2 Cor. V. 17. Quemadmodum 4. Reſurrectio Chriſti, opus fuit maximæ *difficultatis*, utpote procurata per ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ: ita & noſtra, in ſe maximæ difficultatis, ab æquali Dei procedat virtute Eph. I. 19. 20. Quemadmodum 5. in *corpore* Chriſti mortuo, perinde ut in *noſtris* corporibus mortuis, nulla fuit diſpoſitio, nulla præparatio ad reſurrectionem; ita & ad *ſpiritualem* noſtram reſurrectionem, nullam omninò in nobis imaginemur diſpoſitionem, potentiam aut præparationem ad reſurrectionem *ſpiritualem* Rom. V. 6. & VIII. 3. 2 Cor. III. 5. quin &, ex adverſo, totalem ab eâ averſionem Act. VII. 51. Quemadmodum 6. Chriſtus in ſuâ reſurrectione (noſque olim in naturali noſtrâ) cauſas habuit, *principalem* quidem, *Deum* ſuſcitantem Eph. I. 19. 20. *miniſtram*, Angelum removentem ſaxum ab orificio ſepulchri Matth. XXVIII. 2. & prævium *terræ motum. Ibid.* ita & nos reſurgere conemur, virtute *Dei* ſuſcitantis Rom. IV. 17. idque miniſterio Angelorum *eccleſiaſticorum* Apoc. II. 1. &c. ac clangore tubæ Euangelicæ Conf. 1 Theſſ. IV. 16. quo motum quendam (σεισμὸν) excitent in cordibus noſtris Act. II. 37. 2 Cor. VII. 8. Quemadmodum 7. Chriſtus reſurrexit ad vitam plane *aliam*, ſecus ac factum in omnibus, qui unquam reſurrexerunt ad vitam naturalem 1 Reg. XVII. 22. 2 Reg. IV. 34. 35. & XIII. 21. Joh. XI. 43. Act. IX. 40. eandem ſcil. quam antea duxerant; nos ad *aliam* cum Chriſto ſurgamus vitam Rom. VI. 4. ſpiritualem ſcil. de quâ ſuo loco plura. Denique 8. quemadmodum Chriſtus reſurrexit in *gloriam Patris* Rom. VI. 4. ita

Quibus particulis.

& nos reſurgamus & vivamus in gloriam Dei 1 Cor. X. 31. de quo ex profeſſo paulò abhinc. Atque, ut in hanc reſurrectionem *ſpiritualem* enitamur

Quibus rationibus motivis.

camur promptius; cogitemus, 1. *mandatum* Spiritus S. Eph. v. 14. *excitare qui dormis, & ſurge ex mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus* 1. Cor. xv. 34. ἐκνήψατε, ſcil. à peccatis, tanquam ſomno vinoque ſepulti. Conf. Gen. ix. 24. Joël. 1. 5. cogite-
1. mus, 1. quemque noſtrum affari Chriſtum ſpiritualiter: *ſurge Lazare* Joh. xi. 43. Conf. Act. ix 40.
2. Cogitemus 2. cum nobis omnibus reſurgendum ſit *naturaliter* 2 Cor. v. 10. niſi hic reſurrexerimus *ſpiritualiter*; utilius nobis fore, ut nullo modo reſurgeremus. Conf. Matth. xviii. 6. & Marc. xiv. 21. quod ſic reſurrecturi ſimus in *opprobrium*
3. *æternum* Dan. xii. 2. Cogitemus 3. ſi *prima* hujus reſurrectionis, h. e. *ſpiritualis*, fuerimus participes; nos *beatos* fore & *ſanctos*, & quod tum *ſecunda mors nullam ſit in nos habitura poteſtatem*: ſed, quod *futuri ſimus Dei & Chriſti Sacerdotes, regnaturi cum eo mille annos*, h. e. in æter-
4. num Apoc. xx. 6. Cogitemus 4. ſi cum Chriſto reſurrexerimus *ſpiritualiter*, nos cum eo etiam collocandos fore in *cœlis* Eph. ii. 4. 5. Sed quid nobis agendum incumbit, ut cum Chriſto *ſpiritualiter* reſurgamus? Præſuppoſitâ immediatâ Dei *vivificatione* ſuſcitationeque Rom. iv. 17. de quâ
1. §. *præced.* (1) admittenda nobis *vociferatio* filii Dei excitantis Joh. v. 28. 29: quemadmodum enim Lazarus, admittendo omnipotentem Chriſti *vocem*, ſurrexit à morte *naturali* Joh. xi. 43.: ita &, *qui audiverit vocem filii Dei, vivet* Joh. v. 25. Et quemadmodum è ſomno *naturali*, admittendo *vociferationes*, excitamur; ita & è ſomno *ſpirituali* Eph. v. 14. Admittenda igitur A. vox *legis*, qua σεισμὸς quidam excitatur in cordibus noſtris, prout non tantum circa Chriſti reſurrectionem factum Matth. xxviii. 2. ſed & voce Mediatoris, ad Sinai legem promulgantis, concuſſa eſt terra Heb. xii. 26. montes Exod. xix. 18. ipſe Moſes Heb. xii. 21. & qui circa mortem Chriſti, reſurgebant è monumentis ſuis, experiebantur prævium terræ motum Matth. xxvii. 51. 52.: ita, voce legis, faciendus in cordibus reſurgentium motus, *compunctionis* Act. ii. 37. *contritionis* Pſal. li. 19. *ſpiritus ſervitutis ad metum* Rom. viii. 15. ſalutaris *deſperationis*, qua exclamemus: *quis me liberabit*? Rom. vii. 24. *quid faciam ut ſerver*? Act. xvi. 30. B. Vox *Evangelii* Matth. xi. 28. Conf. 1 Reg. xix. 11. 12. (2) Admittendus nobis *ſpiritus*
2. Dei vivificans. Hujus enim operatione, ſicut reſurrectio *naturalis* Chriſto procurata eſt 1 Pet. iii. 18. ita & nobis *ſpiritualis* procurari debet Rom. viii. 11. Et quemadmodum reſurrectio *naturalis* non fit niſi *reverſione* ſpiritus in corpus ſuum Luc. viii. 55. Ezech. xxxvii. 13. 14.: ita nec *ſpiritualis*, à quo *ſpiritus vitæ* appellatur Rom. viii. 2. item πνεῦμα ζωοποιοῦν 1 Cor. xv. 45. utpote qui vivificare debet *intellectum* noſtrum, *illuminando*, eique inſtillando novam lucem Heb. vi.

Quibus mediis.

4. 1 Cor. 11. 11—15.: & *voluntatem* inſuper, excitando in eâ novam propenſionem verſus bonum *ſpirituale*, & novos motus Rom. viii. 13. 14. (3) Ipſa *vita Chriſti* nobis eſt admittenda, ut 3.
ſpiritualiter reſurgamus; unde *reſurrectio* dicitur, & *vita* Joh. xi. 25. via, veritas & *vita* Joh. xiv. 6. *vita noſtra* Col. iii. 3. 4. Unde Paulus: *una cum Chriſto crucifixus ſum, & vivo, non jam ego; ſed Chriſtus vivit in me* &c. Gal. ii. 20. Requiritur (4) fides viva, per quam cum 4.
Chriſto *uniamur. Ibid.* ut *unà* cum ipſo & crucifigamur, & vivamus, & cum ipſo *reſurgamus* Col. iii. 1. ut *una planta* cum eo reddamur, ad *conformationem mortis*, pariter & *reſurrectionis* Rom. vi. 5. Requiritur (5) ut ſolicite attendamus 5.
mediis illis, quibus Deus nos excitare conſuevit: exemplo clinici illius Joh. v. 4. 5. v. g. auditioni verbi Ezech. xxxvii. 4. Act. x. 15. utpote quod eſt quaſi tuba, quâ excitare ſolet mortuos 1 Cor. xv. 52. Tandem (6) cavendum nobis à tribus: 6.
primo, ut Chriſto ſeu extus, ſeu intus, vocanti, non obſtrepamus Heb. iii. 7. ex Pſal. xcv. 7. 8. Act. vii. 51. motus Spiritus excitantes, non extinguamus 1 Theſſ. v. 19. Caveamus (7) *ſecun-* 7.
do, à *procraſtinatione* reſurrectionis ſpiritualis, qualis obſervatur in Judæis, ſuſcitaturis templum Hag. 1. 2. in *pigris* Prov. vi. 9. ut opus reſurrectionis ſeu converſionis, longè difficillimum, ſeponamus in tempus ſenectutis maximè incommodum. Conf. Joh. xi. 39. Gen. xviii. 12. viribus noſtris ſenio debilitatis: quod incertum ſit, an futurum ſit, ut nobis Deus; aut *ſenium*, aut in ſenio, *voluntatem*, aut *vires* ſit inducturus, ut reſurgamus. Conf. Matth. xxvi. 45. Prov. 1. 21— Caveamus (8) *tertio*, à *deſperatione*, quâ exiſti- 8.
memus nimis *ſerum* eſſe, nos nimium diu hæſiſſe in peccato, conſenuiſſe in eodem, negotium jam deſperatum eſſe. Qualem, in caſu fratris mortui ſuſcitandi, prodit Martha Joh. xi. 39. & Chriſtus corrigit v/ 40. cogitemus hic ex adverſo, *nunquam ſero, modo* verè; & quamvis nobis in ſenectute, viribus exantlatis, difficilius accidat *reſurgere*; Deo tamen difficilius non eſſe *ſuſcitare*, peccatorem, vel centagenarium Jeſ. lxv. 20. ſicut latronem in extremitate vitæ excitavit Luc. xxiii. 42. 43.

XXIX. *Nono* monet reſurrectio Chriſti, ut cum eo tranſeamus in *novam vitam* Rom. vi. 4. *Ut quemadmodum Chriſtus ſuſcitatus eſt in gloriam Patris; ſic & nos in novitate vitæ ambulemus.* Sed qualis vita, in quam à reſurrectione ſuâ Chriſtus tranſiit & ambulavit? Reſp. Fuit vita 1. plane *alia*, tota ſpecie: prorſus aliter atque factum in *his mortuis*, qui è vita naturali, in vitam naturalem reſtituti ſunt; quando Chriſtus, ſuâ reſurrectione, à vita naturali tranſiit in vitam ſpiritualem: nos igitur cum Chriſto potius, ἐν καινότητι ζωῆς *ambulemus* Rom. vi. 4. quoad

9. Monet, cum Chriſto tranſeamus in novam vitam.

Quibus particulis.

(a) nova vivendi *principia* Rom. VIII. 1. *non ſecundum carnem; ſed ſecundum ſpiritum* Eph. II. 3. κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης Rom. I. 4. cum cap. VIII. 11. 2 Tim. I. 14. Gal. V. 25. Quoad (b) novam vivendi *regulam*: non ſecundum *conſuetudines* hujus mundi Rom. XII. 2. κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου Eph. II. 2. ἀτάκτως 2 Theſſ. III. 11. ſed ſecundum *regulam* regenerationis Gal. VI. 16. ſecundum *voluntatem* Dei Pſal. CXIX. 133. 9. Quoad (c) novum vivendi *ſcopum*, quo non *nobis* Rom. XIV. 7. 8. non mundo, non opibus, gloriæ & voluptatibus vivamus 1 Joh. II. 15. 16. 17. ſed *Deo* Rom. VI. 11. *gloria* divinæ 1 Cor. X. 31. Quoad (d) novam vivendi *methodum*, non ſecundum ματαίαν ἀναστροφὴν 1 Pet. I. 18. quæ procedit à *vanitate mentis* Eph. IV. 17. & in vanitatem vergit Hab. II. 13. Rom. VI. 21. Eph. II. 3. ſed ſecundum talem, quæ *convenit Euangelio* Phil. I. 27. quæ *bona* eſt Jac. III. 13. quæ *honeſta* 1 Pet. II. 12. *proficua* (εὔχρηστος) Philem. vſ. 11. 12. *ſancta* 1 Pet. I. 15. *cœleſtis* Phil. III. 20. *ſincera* Pſal. XXXVII. 14. Fuit 2. vita Chriſti *immortalis*, h. e. quæ A. adminiculis naturalibus non ſuſtentabatur, ſicut aliorum reſurgentium Luc. VIII. 55. Equidem, poſt reſurrectionem ſuam, legitur cum diſcipulis comediſſe piſces & favos mellis Luc. XXIV. 42. verùm hoc non faciebat neceſſitatis; ſed confirmandæ diſcipulorum fidei cauſâ: ita & nos, rebus hujus vitæ, quamdiu in hac vitâ naturali ſumus, non tam *fruamur*, quam *utamur* 1 Cor. VII. 30. 31. cæterà ſolo *Deo* contenti Pſal. CXIX. 57. veſcamur corpore & ſanguine Chriſti Joh. VI. 35: quæ B. fuit *indeſinens* Rom. VI. 9. 10.: ita & nos *indeſinenter* Deo vivamus Joh. XI. 25. 26. de tali *vita* ipſe loquitur Servator *Ibid.* Conf. 2 Cor. IV. 16. Apoc. XX. 6. Fuit 3. vita Chriſti, poſt reſurrectionem, *in gloriam Patris* Rom. VI. 4. tam (a) *active*, ut *glorificaret* Patrem Joh. XVII. 4. Phil. II. 11. quam (b) *paſſive*, ut *glorificaretur* à Patre *Ibid.* Ita & nos vita noſtra, & *glorificemus* Deum 1 Cor. X. 31. & VI. 20. Matth. V. 16. & *glorificari* ab eo præſtolemur 2 Pet. I. 3. hinc ſub *glorificatione* noſtri, ſanctificatio comprehenditur Rom. VIII. 30. Fuit 4. vita Chriſti, quam à reſurrectione traxit, *æterna* Rom. VI. 9.: & nos vita noſtra enitamur in beatam *æternitatem* Matth. XXV. 46. Luc. XX. 35. 36. 1 Cor. XV. 53. Conf. Jeſ. LXVI. 24. Atque ut ſuſcitati, in hac vitæ novitate ambulemus, neceſſum etiam eſt 5. ut ipſe *Chriſtus* vivat in nobis Gal. II. 20. ut α. ejus ἀναμαρτησία 1 Pet. II. 22. Heb. VII. 26. vivat in nobis Matth. X. 16. Act. XX. 26. β. Ejus *longanimitas* Zach. IX. 9. Matth. XXI. 5. 2 Cor. X. 1. vivat in nobis Matth. XI. 29. Jac. III. 13. 1 Pet. II. 1. γ. Ejus *patientia* 1 Pet. II. 23. Jeſ. LIII. 7. vivat in nobis Apoc. I. 9. & XIII. 10. & XIV. 12. δ. Ejus *humilitas* Matth. XI. 29. Phil. II. 6. 7. vivat in nobis Phil. II. 5. cum 7. 8. Jeſ. LVII. 15. Jac. IV. 16. ε. Ejus *obedientia* Phil. II. 7. Joh. V. 30. vivat in nobis Jeſ. I. 19. ζ. Ejus *charitas* verſus ſuos Eph. V. 2. 25. Joh. XV. 13. Rom. V. 8. vivat in nobis: verſus *Deum* Matth. XXII. 37. 39. verſus Chriſtum Eph. VI. 24. verſus *ſanctos* Eph. I. 15. verſus inimicos Matth. V. 45. η. Ejus *mundi contemtus* Joh. XVIII. 36. & VI. 15. Matth. IV. 8. vivat in nobis 1 Joh. II. 15. 16. 17. Rom. XII. 2. θ. Ejus *converſatio cœleſtis* Joh. III. 13. vivat in nobis Phil. III. 20. Col. III. 1. 2. Conf. praxin cap. undecimi, de *Mediatoris vita.*

10. Jubet præſtolari beatam noſtri reſurrectionem.

XXX. *Decimo*, reſurrectio Chriſti nos jubet præſtolari beatam noſtri reſurrectionem *naturalem. Si enim una cum eo planta facti fuerimus, ad conformitatem mortis; etiam erimus ad conformitatem reſurrectionis* Rom. VI. 5. Quod noſtræ hujus reſurrectionis beatæ, reſurrectio Chriſti ſit 1. πρωτότυπον ſeu *exemplar*: quemadmodum enim (a) Chriſti reſurrectio *vera* fuit & proprie dicta reſurrectio Joh. II. 19. Luc. XXIV. 39. 40. Joh. XX. 27.: ita & noſtra *vera* erit, quâ idem illud quod cecidit, reſurget Job. XIX. 25. 26. 27. 1 Cor. XV. 53. 2 Cor. V. 10. Quemadmodum (b) Chriſti reſurrectio fuit ad *vitam* Rom. VI. 9.: ita fideles, in hoc diverſi ab infidelibus, reſurgent ad vitam Joh. V. 29. qui ab hoc, *filii reſurrectionis* appellantur Luc. XX. 36. quod *meliorem* obtineant *reſurrectionem* Heb. XI. 35. & eorum reſurrectio ſit non ἀνάστασις tantum: ſed ἀναβίωσις etiam, ſeu ἀνάστασις ζωῆς Joh. V. 29. item *reſurrectio juſtorum* Luc. XIV. 14. futura ſit: dum aliorum reſurrectio erit ἀνάστασις κρίσεως Joh. V. 29. ſeu condemnationis Matth. XXV. 46. Quemadmodum (c) Chriſtus reſurrexit ad vitam *ſpiritualem*, quæ non ſuſtentabatur à naturalibus, ut diximus; ita & nos reſurgemus ad vitam *ſpiritualem*, ipſis noſtris corporibus, factis ad hoc, ſuo modo, *ſpiritualibus* 1 Cor. XV. 44. Matth. XXII. 30. Quemadmodum (d) Chriſtus reſurrexit ad vitam *glorioſam*, cujus *præludium* ſenſit in ſuâ μεταμορφώσει Matth. XVII. 2 -- & revera expertus eſt Luc. XXIV. 26.: ita & noſtra, *glorioſa* erit 1 Cor. XV. 43. Phil. III. 20. Col. III. 4. Quemadmodum (e) Chriſtus reſurrexit ad vitam *æternam* Rom. VI. 9.: ita & nos reſurgemus ad vitam *æternam* & immortalem 1 Cor. XV. 53. Matth. XXV. 46. Luc. XX. 35. 36. Quod beatæ hujus noſtræ reſurrectionis, reſurrectio Chriſti 2. *ſcaturigo* ſit, quatenus noſtra, per *unionem* cum ipſo (quâ ejus σύμφυτοι ſumus Rom. VI. 5.) ab ejus reſurrectione profluit, tanquam è *cauſa*: tam *meritoriâ* (prout in *Adamo*, ut in cauſa meritoriâ, omnes morimur: ita in *Chriſto*, tanquam in cauſâ meritoria, omnes fideles reſurgunt 1 Cor. XV. 21.) quam *efficiente* Joh. V. 28. 29. κατὰ τὴν ἐνέργειαν Phil. III. 20. δύναμιν ἐξελθοῦσαν Marc. V. 30. Quod inſuper

Hujus exſpectationis fundamenta.

1. Quod noſtræ reſurrectionis, Chriſti reſurrectio ſit exemplar.

1. Scaturigo.

3. ſit

3. Pignus initiatio.

3. ſit beatæ iſtius noſtræ reſurrectionis ὑπόστασις, pignus & initiatio 1 Cor. xv. 20. 21. 23. quatenus cum ipſo in unum corpus *myſticum* coaluimus 1 Cor. xii. 12. cujus ipſe *caput*, nos *membra* ſumus: à quo fit, ut in *Chriſto* (ἐν Χριστῷ) dudum reſurrexiſſe dicamur 1 Cor. xv. 22. & *cum ipſo reſuſcitati* Eph. ii. 6.: ipſeque *primitiæ* eorum qui obdormiverunt 1 Cor. xv. 20. ordine *naturæ*, primo reſurgens. *Ibid.* 23. atque adeo *primogenitus* è mortuis appellatur Col. i. 18. De quo ſuo loco plura in cap. *de reſurrect. mortuorum*. His igitur fundamentis, noſtrum eſt, ex glorioſa Chriſti reſurrectione, A. noſtram præſtolari cum *patientia* & *fiducia*, uſque dum hora beatæ hujus reſurrectionis advenerit 2 Cor. v. 1. 4. 1 Joh. iii. 2. Rom. viii. 23. 1 Cor. i. 7. Job. xiv. 14. Rom. viii. 25. 1 Pet. i. 13. quemadmodum & Chriſtus, à reſurrectione ſua, per *quadraginta* dies in terris exiſtere, & glorioſam ſuam ἀνάληψιν exſpectare voluit: interea B. magis magiſque ſpiritualiter reſurgere à peccatis, *de turma ad turmam*, h. e. à virtute ad virtutem, *progredi*, *donec conſpiciamur coram Deo in Zion* Pſal. lxxxiv. 8. ut dum *decreſcit exterior* noſter homo, *interior invaleſcat à die in diem* 2 Cor. iv. 16. Scil. quemadmodum *indies* nobis eſt moriendum cum Paulo 1 Cor. xv. 31. ita & *indies* nobis eſt reſurgendum: quemadmodum vel juſtus quotidie *ſepties* cadit Prov. xxiv. 16. ita &, vel *ſepties* quotidie ſurgat: inſuper etiam C. Deo gratias agere, qui nos *prima* reſurrectionis dudum fecerit participes, per ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος Eph. ii. 7. & per ὑπερβάλλον μέγεθος δυνάμεως αὐτοῦ Eph. i. 19. eâque prima reſuſcitatione, pignus præſtiterit *ſecunda*, glorioſæ Apoc. xx. 6.: porro D. cane pejus & angue cavere, ne unquam revertamur ad ſepulchrum *peccati*, quemadmodum naturaliter Lazarus aliique bis mortui; ſed ſicut Chriſtus, qui, poſtquam *ſemel* reſurrexiſſet, jam *non* amplius moritur Rom. vi. 9. ita & nos Joh. xi. 26.: tandem E. nos ipſos paulatim *præparare* ad beatam iſtam noſtri reſurrectionem: tempeſtive abſolvendo opus noſtrum, quod hic nobis incumbit agendum 2 Tim. iv. 8. quemadmodum Servator, per quadraginta dies uſque ad ſuam aſcenſionem, totus fuit in expediendis his, quæ ſpectabant ad regnum ſuum Act. i. 3. Matth. xxiii. 18. 19.

Modus exſpectandi noſtram reſurrectionem.

CAPUT DECIMUMSEXTUM, DE

Mediatoris Aſcenſione.

Act. i. 11.

Hic Jeſus, qui ſurſum receptus eſt à vobis in cœlum: ita veniet, quemadmodum ſpectaſtis eum proficiſcentem in cœlum.

Secundus gradus exaltationis.

I. SUccedit *ſecundus* exaltationis gradus, *aſcenſio* in cœlum: cui teſtimonium perhibent duo Angeli, forma duorum virorum, candidis veſtimentis amicti, Apoſtolis adſtantes, cum Jeſum, abeuntem in cœlum, oculis & affectibus ſuis perſequerentur Act. i. 11.

Pars Exegetica.

Textus reſolvitur & exponitur.

II. *Quo teſtimonio, Angeli, Viris Galilæis, Chriſtum cœlum verſus proficiſcentem, oculis & affectibus ſuis proſequentibus, rationem* profectionis *iſtius, ad eorum conſolationem* repræſentant *& deſcribunt, inque eo notant*

1. Proficiſcentem: οὗτος Ἰησοῦς Hic Jeſus. *Reprehenderant diſcipulos, non tam quod intentis oculis aſcendentem proſequerentur; quam quod* tali animo, *ſcil. dolore exorbitante, mixto cum qualicunque infidelitate proſequerentur, nim. quod Jeſum ſuum, quem morte ſibi abreptum querulati fuiſſent, & reſurrectione vix ſibi reſtitutum gaviſi fuiſſent, cujus ſuaviſſima converſatione, per tantillum tempus, quadraginta ſcil. dies erecti fuiſſent; jam viderent æternum ſibi ſubduci: adverſus iſtum* infidelem dolorem, *quo efficacius ſolarentur,* οὗτος *inquiunt* Ἰησοῦς, *quaſi dicant: ipſus ille Redemptor, quem amiſiſtis morte, quem recepiſtis reſurrectione, quem habuiſtis per quadraginta dies, qui jam à vobis diſceſſit cœlum verſus; ipſus ille certo certius olim vobis reſtituetur.*

2. Profectionem, *qua continetur*

A. Abitus, *ſeu aſcenſio in cœlum*, qui receptus eſt à vobis in cœlum. *Hujus dicitur*

α. Motus *abeundi, ſeu aſcendendi*: qui receptus eſt. ὁ ἀναληφθεὶς, *qui* vſ. 10. *dicitur* πορευόμενος proficiſcens. Ἀναλαμβάνομαι, *vox compoſita eſt ex* ἀνὰ *&* λαμβάνομαι. *Nonnullis ſigni-*

ficationis eſt forenſis, *ſumta à Patribus, à quibus ſi quando filii diu à domo abſfuerunt; rurſus in familiam recipiuntur. Sic Pater cœleſtis filium, quem ob ſuſcepta noſtra peccata, velut degenerem quaſi dimiſerit, & abnegaverit, facta ſatisfactione, velut in gratiam receperit, & dimiſſum revocaverit receperitque. Aliis eſt* rurſum accipere, *quaſi quod perdideris aut abjeceris, ſicut Pater filium ſuum perditum recepit* Luc. xv. *Aliis eſt* ſurſum aſſumi, *quaſi ex ἄνω & λαμβάνεσθαι, quod Pater filium ſuum, quem demiſerit εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς* Eph. IV. 9. *ſuſceperit in ſupremas mundi partes, in cœlum.* Ἀναληφθεὶς *ſignificatione paſſiva, deſignat, ipſum virtute alterius* perſonæ *aſſumtum fuiſſe, puta Patris ſui, ſicut virtute propria* eſſentiæ, *quippe eadem cum Patris ſui eſſentiâ* aſcenderit, *unde πορευόμενος dicitur,* proficiſcens. *Ab his aſcenſionem Chriſti in cœlum, &* Scriptura Marc. XVI. 19. 1 Tim. III. 16. *& primitiva* Eccleſia *Græca ἀνάληψιν appellare conſueverunt. Euſeb.* Hiſt. Eccl. lib. II. cap. 1. 2. *& alibi.*

β. Termini *motus, duo:*

1. A quo, à vobis, ἀφ' ὑμῶν. *A terra, à monte* Oliveti, *ubi extremam humiliationem ingreſſus erat, ut paſſionem & aſcenſionem eodem ſpectare, & connexa eſſe doceret* Luc. XXIV. 26. Rom. VIII. 17. *A* vobis: *non à quibusvis, non ab infidelibus, impiis, hypocritis, quibus datus nunquam fuerat, qui ipſum non habebant* Eph. II. 12. *ſed à ſuis Apoſtolis, diſcipulis. Ex quibus manet, Chriſtum aſcendentem, corpore tenus, & ſuos, & terram, vere deſeruiſſe.*

2. Ad quem εἰς τὸν οὐρανὸν, in cœlum, *cum articulo, ut ſignificetur locus definitus, terris oppoſitus* Joh. XVI. 28. In cœlum, *non per* aëreum *tantum, nec per ſydereum tantum; quemadmodum recentiores Lutherani volunt, ut habeant, eum motu locali uſque ad nubes ſublatum fuiſſe, quod* omnipræſentiam carnis *habuerit quidem quoad* poſſeſſionem; *ſed ea* uti *noluerit, uſque ad aſcenſionem, à qua omnipræſens facta fuerit ejus caro, de quo ſuo loco in* elenchticis; *ſed in tertium,* empyreum, *quod ἐξόχως in Scripturis* cœlum *appellatur, alias* domus *Dei, in qua multæ ſint* manſiones, *è qua ſe reverſurum diſcipulis promittit* Joh. XIV. 2.

B. Reditus. *Cujus notantur:*

1. Motus, ἐλεύσεται, veniet. *Vox ἔρχομαι in N. Teſt. cum ſingulari Emphaſi uſurpatur: jam* (1) *de adventu* incarnationis Joh. III. 2. & XVI. 28. *& paſſim apud Johannem, jam* (2) *de adventu* humiliationis Matth. XX. 28. *jam* (3) *de adventu* gratiæ *ſeu ſanctificationis, quæ fit per verbum & ſacramenta* Matth. IX. 13. Joh. I. 5. 7. 9. & III. 19. & XII. 46. 47. & XVIII. 37. *Hoc loco* (4) *de adventu* gloriæ, *ut &* Matth. XXV. 31. 1 Cor. XI. 26. *Sic loquuntur Angeli, ut efficacius erigerent nimium dejectum ab abitu Magiſtri, diſcipulorum animum: abit quidem; ſed revertetur: quemadmodum ipſe Servator* Joh. XIV. 3. revertar, ut vos ad me aſſumam.

2. Modus *movendi. Eſt hic*

   א. Idea *videndi, ὃν τρόπον, ἐθεάσασθε eo* modo quo vidiſtis. *Ὃν τρόπον ergo ſpectat ad proxime ſequens ἐθεάσασθε, non autem ad* rem viſam: *paulò enim aliter Chriſtus reverſurus eſt, ac diſceſſit* Matth. XXV. 31. 32. 2 Theſſ. I. 7. 8. *Notatur ergo indubitata* certitudo *reditus, quod ſuis oculis eum olim ſint ſpectaturi* revertentem, *quemadmodum jam ſpectent* abeuntem, *& ſicut non dubitent de ejus diſceſſu; ita non dubitare eos debere de ejus reditu. Θεᾶσθαι plus eſt quam ὁρᾷν: hoc enim notat ſimpliciter* videre, *etiam per tranſennam; illud autem diu & diligenter, intus & in cute contemplari, ceu rem novam, & admirandum ſpectaculum; refertur ad oculos, tum* corporis, *tum* cordis 1 Joh. I. 1. Joh. I. 14. *Unde* verſ. *præced. ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν, πορευομένου αὐτοῦ. Eſt enim ἀτενίζειν oculis defixis, immotis & intentis intueri.*

   ב. Res viſa, *αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανὸν*, ipſum proficiſcentem in cœlum. *Πορεύομαι eſt* abeo, iter facio. *Uſurpatur de profectione Chriſti ad mortem* Luc. XIII. 33. *Complectitur autem ejus reſurrectionem, aſcenſionem & ſeſſionem ad dextram Patris* Joh. XIV. 2. 3. 12. 28. & cap. XVI. 7. 28. *hic ex iſtis, ſolam aſcenſionem, ut patet connexo, in* cœlum, *de quo diximus in præcedentibus. Significatur toto commate ejus reditus ad judicandum vivos & mortuos, qui quartus & poſtremus gradus eſt glorificationis, qui* viſibiliter *ſit futurus; quemadmodum abitus viſibiliter ſit factus. De quo reditu, nos ſuo loco, ſi Deus volet, ex profeſſo philoſophabimur.*

Digitized by Google

Pars dogmatica.

Chriſtus localiter & viſibiliter aſcendit in cœlum.

Probatur Scripturis.

III. Teſtibus ergo duobus Angelis, idem Jeſus, qui à mortuis reſurrexit, *localiter* & *viſibiliter* in cœlum aſcendit. Juxta 1. *vaticinia*, tam *Veteris* Teſtamenti Pſal. LXVIII. 18. 19. & CX. 1. conf. Act. II. 34. Pſal. XLVII. 6. Mich. II. 13.: quam *Novi* Matth. XXVI. 64. Joh. XVI. 28. & XX. 17. Juxta 2. *typos* & figuras: v. g. *Pontificem*, qui ſemel quotannis, & quidem poſt exordium novi anni, ingrediebatur in Sanctum Sanctorum Levit. XVI. cum Heb. IX. 23. 24. *Enochum* Gen. V. 24. *Eliam* 2 Reg. II. 11. Conf. Gen. XXVIII. 12. cum Joh. I. 52. Juxta 3. *hiſtoriam* Marc. XVI. 19. Luc. XXIV. 51. Act. I. 9. 10. 11. Juxta 4. *teſtes Angelos* Act. I. 11. undecim *Apoſtolos*, teſtes oculares & auritos Act. I. 9. Juxta 5. *teſtimonia* Eph. I. 20. 21. & II. 6. & IV. 8. 10. Rom. X. 6. Heb. I. 3. Conf. Luc. XIX. 12.

Et rationibus.

IV. Nec tantum aſcendit; ſed & neceſſario aſcendere *debuit*. Idque non tantum (1) propter *Scripturas*, ut vaticiniis ac typis, jam deſignatis, ſatisfieret: ſed etiam propter (2) *juſtitiam* meritorum ſuorum, quæ pro mercede, glorificationem cœleſtem exigebant Luc. XXIV. 26. Heb. XII. 2. Phil. II. 8. 9. Inſuper (3) ex *officio* mediatorio quod ſuſceperat, quo ingredi debebat in ſanctuarium cœleſte, ut ibidem appareret coram Patre, pro nobis Heb. IX. 24. cujus tanta erat neceſſitas, ut, ſi jam adhuc *eſſet in terra*, *non eſſet Sacerdos* Heb. VIII. 4. (4) propter *commoda* ſuorum Joh. XVI. 7. *bonum vobis eſt ut abeam*, de quibus commodis, nos in progreſſu plura.

Quid aſcenſio? Ubi diſtincte repræſentatur:

V. Aſcenſio iſta, quantum ad *denominationem*, variis modis deſignatur in S. paginâ: *aſſumptus* eſt Act. I. 9. *cum aſcendiſſet* Eph. IV. 8. *ſublimior factus cœlis* Heb. VII. 26. *introiit in ſanctuarium* Heb. IX. 12. *abeo ad Patrem* Joh. XIV. 2. in *domum Patris mei* Joh. XVI. 7. *abeo* verſ. 28. *deſero mundum, & abeo ad Patrem*: quantum *ad rem*, nihil aliud eſt, quam ſecundus exaltationis gradus, quo, *relicta*, quantum ad corpus, terrâ, *localiter* tranſiit in cœlum. Circa quem conſideranda veniunt.

1. aſcendens,

VI. *Primo aſcendens*, ſeu motus: *Hic Jeſus*. Seu tota ejus *perſona*, pro ratione operationum mediatoriarum, & quoad *utramque* etiam perſonæ naturam, licet diſſimili modo: quoad *divinam* naturam, nonniſi *active*, *elevando* tantum humanam; quia ipſa omnipræſens eſt: quoad *humanam*, *aſcendendo* proprie: idque ſecundum *utramque* ejus partem *eſſentialem*, ut eadem anima pariter & idem corpus aſcenderint: & rectè dixerint Angeli: *Hic Jeſus — ita veniet, quemadmodum ipſum ſpectaſtis proficiſcentem.*

2. aſcenſionis ingredientia,

VII. *Secundo aſcenſio*, quæ complectitur (1) *terminos* א. *à quo*, à terrâ, à monte Oliveti, octo ſtadiis diſtantis Jeroſolymâ Act. I. 12. qui erat in tractu Bethaniæ, ad quindecim ſtadia projectus à Jeroſolymis Joh. XI. 18. cui etiam monti aſcendentem Servatorem veſtigia ſua impreſſiſſe, veteres tradunt, parum probabiliter. Erat hic mons, locus ille, ubi extremam ſuam humiliationem ingreſſus erat Luc. XXII. 39. dum igitur hinc in gloriam ſuam properare vult; docere videtur, humiliationem & exaltationem eodem ſpectare Luc. XXIV. 26. Rom. VIII. 17. terminus ב. *ad quem*: in cœlum, locum *altiorem* Pſal. LXVIII. 19. non *aëreum* tantum, ut diſparuerit in nubibus; ſed in cœlum *empyreum*, quo *altior* factus eſt *cœlis* inferioribus Heb. IV. 14. & VII. 26. *ſupra omnes cœlos* Eph. IV. 10. ubi nos olim erimus, poſt beatam noſtram ἀνάλυσιν Joh. XIV. 2. Phil. III. 20. 1 Theſſ. IV. 16. Heb. XII. 23. (2) *motionem*, quâ terminum *à quo* reverà, ſaltem corpore tenus, *deſeruit* Joh. XVI. 28. & terminum *ad quem*, *occupavit* Act. III. 21. (3) *motorem*, Patrem quidem, à quo *aſſumptus* dicitur Act. I. 11. 1 Tim. III. 16. & *propriam* illam potentiam, quâ ſe ipſum excitaverat Joh. X. 18. à qua *aſcendiſſe* dicitur Luc. XXIV. 51. Joh. XX. 17. & III. 13. item *proficiſci* Act. I. 11. Joh. XIV. 2. quo inſuper conducebat corporis glorificati conditio: quod, ad modum ſpiritus, eadem facilitate, ſurſum ac deorſum fertur.

3. aſcenſionis affectiones.

VIII. *Tertio affectiones*, per quas (1) *vere* aſcendit, non per φάντασμα, nec cum addubitatione, quemadmodum Pauli fuit aſcenſio extatica 2 Cor. XII. 2. nec ſolo animo, cogitationeque, quomodo & nobis indies ſpiritualiter incumbit aſcendere in cœlum Phil. III. 20. Col. III. 1. ſed per *totalem* ſui aſſumptionem: ut *Dominus aſſumptus fuerit in cœlum* Marc. XVI. 19. (2) *viſibiliter* Act. I. 9. 11. (3) *localiter*, quatenus *aſſumptus* dicitur Act. I. 9. à *nube ſubductus*, *diſceſſit* à diſcipulis Luc. XXIV. 51. abiit & reverſurus eſt Joh. XIV. 28. Act. I. 11. *mundum deſeruit* Joh. XVI. 28. *cœlos penetravit* Heb. IV. 14. (4) *ſubito* & inopinato, cum diſcipulis loqueretur Act. I. 9. (5) *celeriter*, non diu intra cœlum & terram hærens, mox viſum diſcipulorum exceſſit Act. I. 9. 10. (6) *glorioſe*, tanquam ſcilicet triumphator Col. II. 15. Pſal. LXVIII. 19. ſplendidâ quadam nube, velut curru triumphali, vectus Act. I. 9. relictis poſt ſe duobus Angelis præconibus Act. I. 10. (7) *ſpectantibus* undecim Apoſtolis Act. I. 8. quibus intererant, quos ſpectatores antea habuerat; tum ἀγωνίας Matth. XXVI. 37. tum transfigurationis, ſeu glorificationis præliminaris in monte Marc. IX. 2.— ut eoſdem teſtes haberet, tam glorificationis, quam inanitionis Act. I. 8. Joh. XIX. 35.

4. tempus aſcenſionis:

IX. *Quarto tempus*, quadrageſimus ſcil. à reſurrectione dies Act. I. 3. qui numerus ſatis frequentatus deprehenditur, tum in Moſe, Eliâ aliiſque: tum nominatim etiam in Chriſto, ſecundum

dum varios excellentiæ gradus Luc. II. 22. Matth. IV. 2. Act. I. 3. Quibus autem rationibus, nec *citius*, nec *ſerius* voluerit aſcendere, non eſt quod ſcrupuloſius inveſtigemus, cum pro rationibus eſſe poſſit, una aſcendentis voluntas Act. I. 7. Eſt tamen hic, quod probabiliter cogitemus: non *citius* quidem ab unâ parte, quo, non modo ſuæ, reſurrectionis *veritatem* diſcipulis comprobare poſſet; ſed eos etiam ſufficienter *informaret*, de rebus regni ſui, à diſceſſu ſuo, tenendis & obſervandis Act. I. 3: nec *ſerius* ab alterâ, ut non tantum promiſſam Spiritus S. effuſionem, præciſè in feſto Pentecoſtes præſtaret; ſed etiam, ut regni terreni ſuſpicionem cogitationemque diſcipulis adimeret Act. I. 6.

5. fines, & fructus aſcenſionis.

X. *Quintò fines* & fructus: nim (1) ut naturam humanam, reſurrectione jam ex parte glorificatam, in throno gloriæ collocaret Eph. I. 20. 21. ſeque *Dominum è cœlo* demonſtraret 1 Cor. XV. 47. 48. 49. Joh. VI. 58. 61. 62. & de hoſtibus ſuis glorioſè trumpharet Eph. IV. 8. Pſal. LXVIII. 19. Col. II. 14. 15. eoque plenam de eis victoriam obſignaret 1 Cor. XV. 57. (2) Ut ea quæ in cœlis, ad ſuorum ſalutem, ſibi erant peragenda, interceſſione & potentia ſua, glorioſè ibidem expediret: α. ut ipſis *cœlum reſeraret* Heb. IX. 1. β. ipſis in cœlo manſiones pararet Joh. XIV. 2. 3. Rom. VIII. 34. γ. in cœlo coràm Patre, pro ſuis compareret Advocatus Heb. IX. 24. δ. atque alium etiam ſuis Advocatum demitteret Joh. XVI. 7. ε. inde quævis dona ſalutaria in ſuos diſtribueret Pſal. LXVIII. 19. Eph. IV. 8.–11. (3) Ut ſuorum nomine, regni cœleſtis poſſeſſionem adiret, & pro eis, locum in cœlis occuparet Joh. XIV. 2. 3. noſtramque carnem, futuræ noſtræ aſcenſionis pignus, in cœlo collocaret, atque etiam futuræ iſtius aſcenſionis indubitatum argumentum præſtaret Eph. II. 6. 1 Cor. XV. 49. Joh. XII. 26. & XVII. 24. Apoc. III. 21. (4) Ut mentem & cor noſtrum, h. e. cogitationes, deſideria & ſtudia noſtra, ſurſum provocaret Col. III. 1. Phil. III. 20. &c.

Quæritur.

Pars elenchtica.

1. An Chriſtus verè aſcenderit?

XI. Quæritur hic *primo*, an Chriſtus *verè* aſcenderit in cœlum? *Docetæ* & Phantaſtici (ſtatim ab exceſſu Apoſtolorum exorti, quibus poſtea ſeſe ſociârunt Manichæi, Marcionitæ & Cerdoniani) ut veritatem humanæ ejus naturæ; ita & veritatem mortis & reſurrectionis, proinde & aſcenſionis, inficiabantur: teſte Auguſtino *de hæreſ.* cap. XXI. Quorum πρῶτον ψεῦδος cap. V. §. XVIII. refutavimus. *Carpocratiani* ſeculo primo, volebant ipſum aſcendiſſe *ſola* anima: *Apelles*, ſeu *Apellitæ* ſtatuebant, aſcenſionem fuiſſe διάλυσιν corporis in quatuor elementa: *Seleuciani* & *Hermiani* dicebant, Chriſti corpus ſyderibus fuiſſe alligatum, maximè verò Solis orbi: *Muhammedani* hoc tantum tenent, quod Chriſtus hoſtium Judæorum manus effugerit, & ad cœlum elementare pervenerit, ibi, coram Creatore ſuo, inter aſtra fulgens. Hos errores, jam exoletos, refricare, nullius uſus eſt. Judæi, ut Jeſum noſtrum *vere* reſurrexiſſe; ſic & *aſcendiſſe* mordicus negant: Chriſtiani uno ore affirmant; his fundamentis, A. quod Meſſias promiſſus olim, per vaticinia & figuras, neceſſariò debuerit aſcendere, prout §. III. demonſtratum. Quod B. Jeſus noſter ſit verus ille olim promiſſus Meſſias, juxta cap. II. §. XIX. Quod C. duorum Angelorum, pariter & undecim, ad minimium, teſtium, omni exceptione majorum ore, & qui mortem pro ſuo teſtimonio ſuſceperant, certum ſit, eum aſcendiſſe. Ac proinde, ſi unius Eliſæi teſtimonium jure admittant Judæi, pro aſcenſione Eliæ; nunquid nos duorum Angelorum, & undecim, ad minimum, teſtium depoſita recuſabimus? Et quod D. Novum Teſtamentum, cujus fide hoc docemus, perinde ſit univerſalis veritatis ac divinæ auctoritatis, ac eſt Vetus Inſtrumentum, quod lib. I. cap. II. ex profeſſo demonſtravimus. Nec habent quod opponant, niſi rancidas ſuas hypotheſes: (1) quod Jeſus noſter non ſit *Meſſias*, cui nos oppoſuimus cap. II. §. XIX. (2) quod non reſurrexerit, id quod nos demonſtravimus cap. *præced.* Quod (3) Novum T. non ſit univerſalis veritatis, cui obnitimur loco jam citato. His igitur ſublatis, non eſt quod excipiant.

Fundamenta partis affirmantis.

Objectiones.

XII. *Secundò* quæritur, an *eodem* corpore aſcenderit, quo vixit, quo mortuus eſt, quo reſurrexit? Sociniani, quod ſtatuant, hominem morte redigi ad ſtatum *non-exiſtentiæ*, ac proinde reſurgentem, novam exiſtentiam, novumque corpus accipere, ſcil. *ſpirituale* quoddam; cum caro & ſanguis non poſſint introire in regnum Chriſti: exiſtimant, Chriſtum conſimiliter corpus, quo hic vixit in terris, nequaquam *introduxiſſe* in cœlum; ſed aliud, ac ſpiritnale accepiſſe: Chriſtiani ex adverſo exiſtimant, Chriſtum eodem corpore, quo vixit, quo reſurrexit, *tranſiiſſe* in cœlum. Quod 1. Angeli exſertè dicant, *eundem* Jeſum, quem diſcipuli viderint aſcendentem, & eodem etiam modo, reverſurum, quo abierit Act. I. 11. Quod 2. corpus carneum & oſſeum, poſt reſurrectionem ei aſcribatur Luc. XXIV. 39. quo etiam aſcendit Act. I. 11. Quod 3. talis olim apparituras dicatur Zach. XII. 10. Apoc. I. 7. Quod 4. caro ejus corruptionem non ſenſerit Pſal. XVI. 10. Quod 5. ex contraria hypotheſi, Chriſtus in cœlis, duplici conſtaret, aut triplici ſpiritu: nim. æterno, *deitatis* Heb. IX. 14. *anima* Luc. XXIII. 46. & in aſcenſione *aſſumpto*. Quod 6. ſi in cœlo corpus *humanum* non haberet: nec ibidem eſſet verus homo: & cum ex ſententiâ Socinianorum, nec verus Deus ſit, nec Angelus; quid erit?

2. An eodem corpore, quo natus eſt, & reſurrexit, aſcenderit in cœlum? Sententia Socinianorum. Sententia & argumenta Chriſtianorum.

erit? Nihil. Saltem 7. ſi idem corpus in cœlis non haberet, non foret idem homo, qui in terris erat. Et ſi 8. in cœlis non haberet idem corpus, quod habebat in terris, cum Baptiſta diceret: *Ecce agnus Dei* — Joh. I. 36. non poſſet nunc poſt aſcenſionem ita nuncupari, quod tamen de eo in cœlo exiſtente dicitur Apoc. V. 9. Quod 9. in primâ ejus aſcenſione (ex hypotheſi adverſaria) corpore ſuo, quod ex B. virgine acceperat, aſcenderit in cœlum, ſub jejunio quadrageſimali.

Hypotheſes Socinianorum.

Hypotheſes adverſariorum, (1) de non-exiſtentia mortuorum, alibi confecimus, & ſuo loco, ſi Deo videbitur, in cap. *de reſurrectione carnis* noſtræ, ulterius conficiemus (2) de carne & ſanguine, non introituro regnum Dei, ex 1 Cor. XV. 50. vana eſt, cum locus ille, non de *ipſa* carnis noſtræ ſubſtantia; ſed de ejus corruptione *morali*, prout Gal. I. 16. Joh. III. 6. aut ſaltem de ejus infirmitate & corruptibilitate, intelligendus veniat. (3) Eſt Dominus è *cœlo*, *cœleſtis* 1 Cor. XV. 47. Reſp. Eſt, quatenus ſecundum *divinam* naturam, è cœlo deſcendit Joh. VI. 33. 38. hoc eſt, *manifeſtatus eſt in carne* 1 Tim. III. 16. prout Deus deſcendiſſe legitur Gen. XVIII. 21. (4) *Venter eſca, & eſca ventri, Deus utrumque deſtruet* 1 Cor. VI. 13. Reſp. Deſtruet, quoad uſum, quem *hic* habent; non ſimpliciter, nec quoad *omnem* uſum, eum etiam, quem olim habebunt.

4. An cœlum in quod Chriſtus aſcendit, ſit definitus aliquis locus? Sententia Lutheranorum.

XIII. *Quarto* quæritur, an cœlum illud, in quod corpus Chriſti, uſque ad nubes localiter elevatum, aſcendit; ſit locus aliquis determinatus ac definitus? Lutherani ubiquetiſtæ, ut corpus Chriſti *eſſentialiter* præſens habeant, in ſymbolis S. cœnæ ſtatuunt, illud corpus, ex unione perſonali, cum divinâ perſonâ, attributum omnipræſentiæ quidem accepiſſe quoad κτῆσιν, ſed quoad χρῆσιν, ea *uti* noluiſſe, niſi poſtquam elevatus fuiſſet ſupra nubes, quando pervenerit in cœlum illud, in *quo* Deus eſt, quod *ubique* ſit. Hinc, ut hiſtoriæ aſcenſionis quomodocunque ſatisfaciant; negant quidem, aſcenſionem Chriſti fuiſſe nudam ἀορασίαν & ἀφανισμὸν; & fatentur fuiſſe μετάβασιν τοπικὴν: verùm addunt: 1. viſibilem hanc & localem aſcenſionem non eſſe factam, ex *neceſſaria* corporis Chriſti conditione; ſed ex *liberrima* diſpenſatione. Tum 2. diſtinguunt inter aſcenſionis *inchoationem*, à terra uſque ad nubes, quouſque viſibiliter & localiter aſcenderit; & ejuſdem *conſummationem*, poſtquam à nube fuiſſet ſuſceptus: tum negant, localiter ac ſucceſſivè Chriſtum *à nubibus*, per orbes planetarum, & primum mobile, in cœlum empyreum intraſſe: quod illud ſit ubi Deus eſt, hoc eſt, ubique.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Reformati omnia iſta effugia, & χρυσᾶ τῆς αἰσχύνης, cum Scripturis ignorant. Quod 1. Scriptura ſemper de cœlo loquatur, tanquam *definito* quodam loco Deut. XXVI. 15. Pſal. II. 4. & XXIII. 14. Jeſ. LXVI. 1. &c. qui manifeſtè diſtinguitur à *terra*, aliiſque locis. Quod 2. cœlum in quod Chriſtus aſcendit, ut *determinatus* locus notetur, quem Chriſtus *occupare* debuerit Act. III. 21. ὃν δεῖ οὐρανὸν δέξασθαι, unde aſcendiſſe dicitur, ὑπεράνω πάντων οὐρανῶν Eph. IV. 10. item factus ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν ſcil. inferiorum Heb. VII. 26. item διεληλυθὼς τοὺς οὐρανούς. Heb. IV. 14. Quod 3. idem illud Chriſti cœlum talibus ſynonymis deſignetur, quæ non poſſunt non peculiarem quendam locum, à reliquis diſtinctum, denotare. v. g. quod *domus Patris* appelletur Joh. XIV. 2. *cœlum ſupremum* Heb. I. 3. *cœlum cœlorum* 1 Reg. VIII. 27. *cœlum tertium* 2 Cor. XII. 2. *cœleſtis Jeroſolyma* Gal. IV. 26. *paradiſus* Luc. XXIII. 43. locus Angelorum Matth. VI. 9. 10. ex quo Chriſtum exſpectamus Phil. III. 20. Quod 4. hypotheſes, quibus adverſariorum error, ſeu ſuperſtruitur, ſeu ſtabiliri vult: nim. *eſſentialis* præſentia carnis Chriſti, in ſymbolis S. cœnæ; omnipræſentia, per idiomatum communicationem, humanæ naturæ collata &c., alibi refutatæ ſint; aut refutandæ. Nominatim 5. quod diſtinctio, inter omnipræſentiæ κτῆσιν & χρῆσιν, quâ potuerit, pro ſuo arbitrio, præſens eſſe & non præſens eſſe, abſurda ſit: quia hac ratione, *Deus* quoque, pro lubitu, poſſit eſſe præſens, aut *non* præſens: quoniam eadem eſt Dei & Chriſti omnipræſentia. Addam 6. quod Scriptura nullibi tradat, Chriſtum, uſque ad nubes *tantum*, viſibiliter & localiter aſcendiſſe: quin exſertè contrarium teſtetur, omnibus illis locis, quos pro ſecunda & tertiâ ratione dudum adduximus.

Objectiones Lutheranorum.

Nec habent quod pro ſe cauſentur Lutherani; niſi 1. quod, per nonnulla Scripturæ loca, *ſupra cœlos*, *in cœlis* &c. denotetur incomprehenſibilis Dei potentia & gloria Pſal. VIII. 2. & CVIII. 5. Job. XI. 8. & XXII. 12. Reſp. (1) An his locis dicitur, quod cœlum *non* ſit *definitus* locus? eo quod Deus inibi oſtentet incomprehenſibilem ſuam potentiam & gloriam: nunquid, eâdem ratione, & *terra* non erit *definitus* locus? (2) An ullus Scripturæ locus proſtat, per quem aſcendere in cœlum, ſit abire in locum *indefinitum*? Cauſantur 2. quod, ſi, non niſi longo temporis ſpatio, aſcenſum ſuum Chriſtus conſummare potuiſſet, nonnulli determinant plus quam quingentos annos: cum (*a*) Servator exſertè dicat, *hodie* latronem ſecum futurum in paradiſo Luc. XXIII. 43. Cum (*b*) nec infinitam Dei potentiam, nec in ipſâ naturâ, velociſſimum aſtrorum motum, conſiderent. Cauſantur 3. quod in noviſſimo die cœli ſint perituri, quando Chriſtus in cœlo ſit manſurus in æternum. Reſp. Sunt perituri *a* non *omnes*, non empyreum: ubi enim manerent beati cœlites: 2 Cor. V. 1. 2. nec *b*. quoad ſubſtantiam; ſed quoad vanitatem Rom. VIII. 21. ut evadat *cœlum novum*, *nova terra* Apoc. XXI.

Heb. VII. 25. Controverſiam hanc in utramque partem examinavimus cap. VII. §. XVI.

7. An plus quam ſemel Chriſtus aſcenderit?

XVII. *Septimo* quæritur, an hæc prima fuerit & *unica* Chriſti aſcenſio? Lutherani & Pontificii, in gratiam corporalis ejus præſentiæ in ſymbolis euchariſticis, diſtinguunt in *viſibilem* & *inviſibilem* Chriſti aſcenſionem: illam *ſemel* tantum factam agnoſcunt; hanc *continuo* fieri ſtatuunt. Sociniani etiam, (odio æternæ ejus Deitatis) ſemel ſtatuunt ipſum aſcendiſſe, poſt baptiſmum ſuum, tempore jejunii quadrageſimalis, ut de myſteriis Euangelii, ibidem perfectius edoceretur: tum ſecundo, poſt ſuam reſurrectionem aſcendiſſe. Reformati cum Scripturis, non niſi *unam* agnoſcunt Chriſti aſcenſionem Heb. IX. 12. Act. I. 9. 11. Joh. XX. 17. Sententiam Socinianorum ex profeſſo examinavimus cap. VI. §. XIV.

Pars practica.

Praxis aſcenſionis à nobis exigit: 1. Ut contemplemur ejus aſcenſionem.

XVIII. Praxis aſcenſionis Chriſti à nobis exigit *primo*, ut cum diſcipulis Chriſti, à Chriſto *aſſumti* Luc. XXIV. 50. Jeroſolymis egrediamur, ad montem *Oliveti*, ejus aſcenſionem glorioſam contemplaturi, & eo mente perducti, oculos in eum habeamus intentos Act. I. 9. 10. ἀτενίζοντες: quod fit, ſæpius & devote cogitando, & memoriâ noſtra circumferendo, glorioſam hanc aſcenſionem, donec revertentem conſpiciamus, prout obſervavimus aſcendentem vſ. 1. Ad hoc enim 1. *Diſcipulos* ſuos, non alios, ſecum *aſſumſit*, h. e. *mandavit* ut ſecum egrederentur. Sic etiam 2. fides noſtra magis magiſque confirmabitur, de *veritate*, tum reſurrectionis, tum aſcenſionis Act. 1. 3. Sic 3. & nobis intus loquetur, noſque inſtruet de rebus regni ſui. *Ibid.* Sic 4. & nos *accipiemus promiſſionem Patris, baptizabimurque Spiritu S.* vſ. 4. 5. Sic 5. & nos cum ipſo *colloqui* poterimus, de his quæ pertinent *ad reſtitutionem regni Iſraëlis* h. e. Eccleſiæ. vſ. 6. Sic & nos 6. poterimus eſſe *teſtes* reſurrectionis & aſcenſionis ſuæ, apud quoſvis vſ. 8. Sic 7. ſuper nos elevabit *manus* ſuas, nobiſque benedicet Luc. XXIV. 50. *omni* benedictione *ſpirituali* Eph. 1. 3. Sic 8. & pro *nobis*, & in gratiam noſtri, aſſumtus erit Act. 1. 9. Sic 9. & nobis *Angelos* ſuos poſt ſe relinquet, qui nos in *veritate* informent vſ. 10. 11. Sic 10. & nos, majori cum fiducia, ipſum adorabimus Luc. XXIV. 52. Sic 11. & nos *cum magno gaudio* revertemur Jeroſolymam, h. e. ad Eccleſiam. *Ibid.* Sic 12. & nos *in templo*, majori ſpiritu, *Deum celebrabimus*, eique *gratias agemus Ibid.* vſ. 53. Quin inſuper 13. ad hoc, veſtigia ſua, monti Oliveti impreſſit Zach. XIV. 4. non quidem *naturalia* (ut nonnulli è Veteribus, ex hoc loco, perperam colligebant) ſed *ſpiritualia*: veſtigia (a) *amoris* verſus ſuos diſcipulos, quos, in hunc finem, Jeroſolymis eduxit in Olivetum, ut pro *ipſis* aſcenderet, eos ibidem informaret, eis benediceret, gaudii *ſpiritualis* participes faceret: veſtigia (b) *patientiæ* cum *glorificatione* conjunctæ; quando ab eodem Oliveti loco, ubi paſſiones ſuas exorſus erat, *aſcendere* in gloriam ſuam, voluit: veſtigia (c) *curæ* & providentiæ gratioſæ, verſus diſcipulos ſuos, quando ibidem *manus* ſuper ipſos elevavit, & forte etiam ipſis impoſuit: veſtigia (d) *benedictionis*, è cœlo ſuper ſuos effundendæ Pſal. LXVIII. 19. Eph. 1. 3.: veſtigia (e) *promiſſionum* ſalvificarum: nominatim Spiritus S. & corroborationis per Spiritum iſtum Act. 1. 4. 5. 8.: veſtigia (f) *deſertionis* ſpiritualis, quando in media converſationis ſuavitate, diſcipulis ſubducitur, & ex eorum oculis quaſi evaneſcit vſ. 9. Conf. Pſal. XXX. 7. 8: veſtigia (g) ſubſtituti, in his deſertionibus, novi *conſolatoris*, novæque conſolationis, in Angelis, erigentibus diſcipulos, in ſpe & promiſſione reditus Chriſti Act. 1. 10. 11.: veſtigia (h) contemtus & *deſertionis* hujus mundi; quatenus, cum negotia ſua apud diſcipulos expediviſſet, per breve quadraginta dierum ſpatium, ſtatim mundum deſeruit vſ. 9. Joh. XVI, 28.: veſtigia (i) deſiderii *converſationis* cœleſtis, quatenus, deſerta terra, recta properavit in cœlum ad Patrem ſuum. Conf. Col. III. 1. Phil. III. 20. Prov. XV. 24.

Motivæ.

2. Ut aſcendenti gratulemur, ovemus.

XIX. *Secundo* exigit aſcenſio Chriſti, ut aſcendenti ex animo gratulemur triumphum: 1. Exemplo diſcipulorum, ab aſcenſione lætantium, celebrantium, gratias agentium Luc. XXIV. 52. 53. quibus pleraque comprehenduntur, carminis gratulatorii argumenta. Huc enim 2. provocamur Pſal. XLVII. 6--Hoc 3. ipſa à nobis exigit gloria *triumphi* Pſal. LXVIII. 18. 19. 20. Col. II. 14. 15. Sicut enim (1) apud Romanos, (ad quorum triumphos manifeſtè alluditur, ſaltem textu poſtremo) belli duces non triumphabant, niſi poſt victoriam, nec vulgarem; ſed egregiam: ita nec Jeſus noſter, niſi poſt victoriam Apoc. VI. 2. & quidem de potentiſſimis hujus mundi, *morte*, *inferno* 1 Cor. XV. 55. 56. *dracone* infernali Apoc. XII. 11. *Imperiis*, *Poteſtatibus*, univerſaque adeo tenebrarum poteſtate, reportatam Col. II. 15. & I. 13. Heb. II. 14. Sicut (2) triumphatores Romani illuſtri *curru* triumphali vehebantur: ita & Jeſus noſter ſplendidâ vehitur nube Act. 1. 9. Conf. 2 Reg. II. 11. Sicut (3) triumphatores *trophæa* oſtentabant, ſpolia & vinctos hoſtes: ita & Jeſus noſter Col. II. 14. 15. Pſal. LXVIII. 19. Eph. IV. 8. Sicut (4) triumphatores *nummos* profundebant in populum: ita triumphator noſter Jeſus *dona accepit*, quæ in homines diſtribueret Pſal. LXVIII. 19. Eph. IV. 8. Sicut (5) triumphatores Romani, curru triumphali, ad *Capitolium* contendebant: ita & Jeſus noſter in *cœlum* ipſum 1 Pet. III. 22. Proinde, ſi triumphatoribus ſuis Romani, effuſi in

gaudia glorioſiſſimis titulis acclamabant, gratias agebant, & fauſtiſſima quævis precabantur: nunquid nos, cum Apoſtolis, ab aſcenſione, noſtri tanti ac talis triumphatoris, Jeroſolymam reverſis, gaudio ineffabili, & acclamaremus, fauſtaque omnia ipſi exoptaremus? Conferantur, mutatis mutandis, quæ cap. *præcedenti* §. XIII. diximus.

39. Aſcenſio præſtat ſolatium.

XX. *Tertiò*, aſcenſio Chriſti efficaciſſimum præſtat verè fidelibus *ſolatium*, in quibuſvis adverſis: à quo mœſtis, ex ſuo diſceſſu, diſcipulis, abiturus pronunciat: *bonum vobis eſt quod abeo* Joh. XVI. 6. 7. cujus quidem ſolatii hæc ſunt præcipua fundamenta, quod 1. ab aſcenſione, jam habeant in cœlis *Advocatum*, omnibus numeris perfectum, apud Patrem cœleſtem 1 Joh. II. 1. Quicquid enim in Advocato deſiderare poſſis, hoc deprehendes exactiſſimè in Chriſto: v.g. in Advocato deſideratur, (1) ut *juſtus* ſit: talis eſt Jeſus noſter 1 Joh. II. 1. Jeſ. XLII. 1. (2) ut *dicendi* facultate præditus ſit: talis noſter Jeſ. L. 4. Pſal. XLV. 3. Luc. IV. 21. (3) talis qui ordinariè *triumphet* in foro: noſter ille ſemper triumphat Apoc. VI. 2. & impetrat apud Patrem omnia quæ deſideramus Joh. XVI. 23. (4) ut ſit *humanus* & affabilis verſus clientes; talis noſter Matth. XI. 28. (5) ut ſit *gratus* Judici: talis noſter Jeſ. XLII. 1. Matth. XVII. 5. (6) ut ſit juris & æqui *peritus*: talis noſter Prov. VIII. 6. 12. Jeſ. XI, 2. (7) ut non confidat clamoribus importunis, ſed placidè, rationibus agat pro tribunali: ita noſter Jeſ. XLII. 2. Matth. XII. 19. (8) ut *expertus*, ſeu experientiâ doctus, agat: ita noſter Heb. IV. 15. & V. 8. (9) ut proclivis ſit ad ſuccurrendum oppreſſis: ita & noſter Heb. II. 17. Jeſ. LXI. 2. (10) ut oppreſſo nulli ſua officia neget: talis noſter Jeſ. LXI. 2. Matth. XI. 28. Joh. VI. 37. Prout igitur in tali Advocato, oppreſſis & afflictis in hoc mundo, efficaciſſimum eſt ſolatium: ita & fidelibus, in ſuo iſto Advocato, quem ex aſcenſione, in cœlis habent: nunquid efficaciſſimum eſt ſolatii fulcrum? Hoc primum. 2. quod ab aſcenſione conſequantur Spiritum S. conſolatorem Joh. XVI. 7. 8. qui *infirmitatibus noſtris ſuccurrat* (συναντιλαμβάνεται) ut *quando, ſicut oportet, non novimus precari*; *ipſe Spiritus pro nobis intercedat* (ὑπερεντυγχάνει) *ſuſpiriis ineffabilibus* (ἀλαλήτοις) Rom. VIII. 26. In hoc, nunquid ineffabile eſt ſolatii fundamentum? Porro 3. quod promittat, ſe, ne quidem poſt diſceſſum, ſuos deſerturum, quin ſe ipſis *affuturum* gratiâ ſuâ, *uſque ad conſummationem ſeculorum* Matth. XXVIII. 20. Inſuper 4. quod ab aſcenſione, dona acceperit, in ſuos profundenda Pſal. LXVIII. 19, Eph. IV. 8. Tandem 5. quod promiſerit, ſe certo certius, ſuo tempore reverſurum Joh. XIV. 3. 18. ſuoſque ſecum aſſumpturum Joh. XIV. 3. & XVII. 24. Addam 6. quod ad hoc aſcenderit in cœlum, ut ſuis ibidem locum pararet Joh. XIV. 2. Jam ſi A. Satana (*accuſator*

Caſus adverſi.

fratrum Apoc. XII. 10.) peccata, conſcientia, verè fideles accuſent; quid efficacius ſuccurret, quam cauſidicum habere in cœlis, & tantum quidem? Conf. Rom. VIII. 33. 34. Si B. deſint maximè neceſſaria, corpore tenus, aut animâ, à ſolo cœlo obtinenda; quid magis ſolari poſſit, quam talem in cœlis habere interceſſorem, qui ſemper apud Patrem prævaleat? Joh. XVI. 23. Si C. fatum quodvis, in terris eos urgeat intolerabile, per morbos, paupertatem, aliaque; neque in eo ſit, qui ſoletur: quid efficacius eriget? quam, ab aſcenſione Chriſti, ſibi promiſſum habere ipſum Spiritum S. pro *conſolatore*? Si D. in mundo, à quibuſvis, ab amicis optimis, uſque ad Patrem & Matrem Pſal. XXVII. 10. deſeramur: quid efficacius ſolabitur? quam Jeſum jamjam aſcenſurum, ſibi promiſiſſe, ſe ſuis affuturum ſuâ gratia, uſque ad finem ſeculorum. Si E. donis, ad ſalutem neceſſariis, ſe deſtitutos ſentiant; quid eriget? quam Chriſtum aſcendentem accepiſſe dona in ſuos effundenda? Si F. ſe deſertos ſuſpicentur à Deo & à Chriſto Hoſ. IX. 12. quid efficacius eriget, quam diſcedentem promiſiſſe, ſe reverſurum Jeſ. LIV. 7. 8. ſuoſque ſecum ſumturum in cœlum? Si G. ſibi migrandum ſit, ſeu è patria, ſeu è mundo; quid eriget efficacius? quam cogitare in cœlo multas eſſe μονὰς, & fratrem ſuum, qui pro ſe reſurrexerit, aſcendiſſe, ut locum ſibi ibidem pararet? Et ſic, per quoſvis alios caſus adverſos, ſi ſolatium quæras ſuppetet ab aſcenſione Chriſti. Conferatur, mutatis mutandis, *cap. præced.* §. XXIV.

XXI. *Quartò*, monet etiam aſcenſio Chriſti, ut accurate inquiramus, num & *pro nobis* aſcenderit Chriſtus, cum enim (a) non in omnes & *ſingulos* quadrat ſolatium paragraphi præcedentis, cum (b) non omnes Jeroſolymis adduxerit in Olivetum, quos aſcenſionis ſuæ participes faceret, nec (c) omnibus Advocatum agat apud Patrem, nec (d) omnibus manſiones in cœlo paret: neceſſum ſanè eſt, ſoliciti ſimus, num & pro nobis aſcenderit? cum præſertim (e) longè plurimis, in cœlo ſedeat hoſtis, quos ſibi ponat ſcabellum pedum ſuorum Pſal. CX. 1. de quibus in cœlo triumphet Col. II. 15. & (f) ab accurata exploratione pendeat univerſa ejus diſcriminis *certitudo*, cui omnis noſtra innitur, genuina tranquillitas, pax, gaudium, ſolatium. Quibus autem indiciis, hujus participii reddemur certiores? Reſp. 1. Eiſdem indiciis, quibus eſſe pro nobis *mortuum*, pro nobis reſurrexiſſe, capp. *præcedentibus* oſtendimus: quod cum his, aſcenſio individuum habeat nexum Rom. VI. 3. 4. 5. 8. Eph. II. 5. 6. Gal. II. 20. Si 2. viva *fide* cum Chriſto fuerimus *uniti*, velut membra cum capite: ſic enim *in* & cum ipſo, collocati cenſebimur *in cœlis* Eph. II. 6. ipſumque aſcendendo, abiviſſe ad *Deum* ſuum, & ad *Deum* noſtrum: ad *Patrem* ſuum & ad *Patrem* noſtrum Joh. XX. 17.

40. Monet ut accurate inquiramus, num & pro nobis aſcenderit.

Indicia.

Si

Si 3. ſimus ex *diſcipulis* ejus, quos deſcribit Luc. IX. 23. de quibus exſerte pronunciat: *conducit VOBIS quod abeam* Joh. XVI. 7. & XIV. 2. 3. &c. Si 4. cum diſcipulis ſuis, & nos *eduxerit Jeroſolymis* Luc. XXIV. 50. h. e. è mundo Heb. XIII. 13. 1 Joh. II. 15. 16. Si 5. educti, cum eo & diſcipulis ejus, aſcenderimus in montem *Oliveti*, & *Bethaniæ* Act. I. 12. Luc. XXIV. 50. hoc eſt, ad *domum afflictionis*, & locum paſſionum, ut inde, non tantum *ſuſpiciamus* aſcendentem; ſed &, ex paſſionibus, cum eo, quaſi tranſeamus in participium gloriæ Luc. XXIV. 26. Rom. VIII. 17. Si 6. ut cum diſcipulis, per quadraginta dies Act. I. 3. *corporaliter*; ita & nobiſcum *ſpiritualiter* converſatus ſit, eoque amicitiam familiaritatemque cum eo contraxerimus; prout Enochus, non niſi poſt continuatam converſationem cum Deo, aſſumebatur ab eo Heb. XI. 5. cum Gen. V. 24. Si 7. per iſtam converſationem, Chriſtus ſe nobis *manifeſtaverit*, multis certis indiciis, adeo ut eum non tantum *audiverimus*; ſed etiam *viderimus* Act. I. 3. Si 8. ſufficienter ab eo fuerimus edocti, de his *quæ pertinent ad regnum Dei. Ibid.* Si 9. ejus promiſſis fidem, & præſcriptis obedientiam præſtiterimus *Ibid.* vſ. 4. Si 10. eum (demtâ tamen curioſitate) interrogemus de his, quæ reſtitutionem regni ejus ſpiritualis in nobis, concernunt. *ibid.* vſ. 7. Si 11. vim Spiritus ſanctificantis & convertentis fuerimus experti *Ibid.* vſ. 8. Si 12. eadem Spiritus S. vi, nos fideles præſtiterimus Chriſti *teſtes. Ibid.* Si 13. oculos mentis habeamus intentos cœlum & Chriſtum verſus, ut eum ferventi affectu *exſpectemus*, qui revertatur è cœlo: ſicut eum fide vidimus aſcendentem in cœlum. *Ibid.* Si denique 14. ex præſcripto Chriſti, *Jeroſolymam* fuerimus reverſi, exſpectantes, ut Spiritus S. quoad dona ſua ſalutaria, in nos magis magiſque effundatur, juxta aſcendentis promiſſionem. *Ibid.* vſ. 10. cum vſ. 4.

5. Excitat, ut conemur vim aſcenſionis Chriſti experiri. XXII. *Quinto* inſtigat aſcenſio Chriſti, ut *vim* hujus aſcenſionis, per quævis media, magis magiſque conemur experiri. Habet enim aſcenſio, perinde ac mors & reſurrectio, *vim* ſuam: in hoc diverſa, ab aſcenſione Enochi & Eliæ, qui *ſibi* tantum aſcenderunt. Eſt autem vis iſta 1. in confirmatione *fidei* noſtræ Act. I. 3. eſt 2. in *interceſſione* pro nobis Rom. VIII. 34. Heb. IX. 24. eſt 3. in demiſſione *Spiritus* S. Joh. XVI. 6. eſt 4. in communicatione *donorum* illorum, quæ neceſſaria ſunt, ad applicationem partæ nobis redemtionis Eph. IV. 8. 10. eſt 5. in ſubjugatione *captivitatis* noſtræ ſpiritualis vſ. 8. eſt 6. in *attractione* ſpirituali Joh. XII. 32. quâ oculos mentis continuò intentos habeamus (ἀτενίζοντες) cœlum verſus, & corda & affectus ſurſum elevemus, ut quæramus ea *quæ ſupra ſunt*, ubi Chriſtus eſt, ſedens ad dextram Dei Col. III. 1. 2. eſt 7. in præparatione & occupatione *loci*, ubi poſt hanc vitam æternùm habitemus Joh. XIV. 2. 3. **Quænam vis iſta.** Jam enitendum nobis, arrectis omnibus viribus, ut vim iſtam totuplicem aſcenſionis Chriſti experiamur. **Quibus motivis captanda.** Sin minus, 1. glorioſiſſimam Chriſti aſcenſionem, quantum in nobis eſt, aut ſaltem ratione noſtri, penitus enervabimus, & re ipſâ abnegabimus, horrendo ſcelere. 2. Nos ipſos, miſeraſque animas, crudeliſſimè mulctabimus, privatione omnium eorum beneficiorum, quæ, ab aſcenſione Chriſti, ejuſque efficaciâ, in verè fideles redundant. Ex adverſo 3. Chriſtum, qui à ſuâ aſcenſione, jam glorioſiſſimus ſedet ad dextram Patris, adverſus nos armabimus, ut, vel ob hunc neglectum, hoc vilipendium glorioſiſſimæ ſuæ aſcenſionis, nos, ut hoſtes ſuos, ponat ſcabellum pedum ſuorum Pſal. CX. 1. & nos, cum poteſtatibus & imperiis infernalibus, exſpoliatos, in triumphum trahat palàm Col. II. 15. **Quo modo enitendum.** Modus autem enitendi, his potiſſimùm duobus occupatur: 1. *mediis* illis, quibus in unionem cum Chriſto, & communionem beneficiorum Chriſti, enitimur; nim. *fide* & *ſpiritu*, quæ duo ſunt quaſi *vincula* noſtræ unionis cum Chriſto: dum enim uniti ſumus cum Chriſto, omnia ejus beneficia, ut mortis & reſurrectionis; ita & *aſcenſionis* & interceſſionis, noſtra ſunt. 2. *uſu* mediorum, per quem iſta unionis beneficia actu in nos derivantur: in quo præcipuum eſt (1) fiducialis προσαγωγὴ per preces ad Patrem Rom. V. 2. Eph. II. 18. & III. 12. In quâ tamen (2) neceſſum eſt, ut preces noſtras, quaſi in manus Chriſti tradamus, facti per aſcenſionem, unici noſtri interceſſoris in cælo 1 Joh. II. 1. 2. ut, cum diſcipulis Luc. XXIV. 50. non niſi aſſumti & adducti, eamus *ad Patrem* 1 Pet. III. 18. nec quicquam petamus, niſi *in nomine* ejus Joh. XVI. 26. Atque etiam (3) ut *purificato corde, à conſcientia mala, accedamus* Heb. X. 22. quod peccata nos divellant à Deo Jeſ. LIX. 1. 2. Deus peccatores non audiat Prov. XV. 29.

6. Urget aſcenſio Chriſti, ut mundum deſeramus. XXIII. *Sextò* urget, ut, cum Chriſto aſcendente, *mundum* deſeramus Joh. XVI. 28. Per *mundum* autem hic non intelligimus ipſam *terram*, quo ſenſu Chriſtus *aſcendendo*, mundum deſeruit, & nos olim *moriendo* eundem deſeremus; ſed (a) *mundana* ac terrena, opes, honores, voluptates mundanas 1 Joh. II. 15. Jac. IV. 9. Joh. VIII. 23. (b) mundanam *converſandi* rationem Rom. XII. 2. **Quid ſit mundum deſerere.** Et mundum *deſerere*, nobis hic non eſt, mundum & mundana ſimpliciter non habere, aut in *copia* non habere: videas enim & hos, qui cœlum & cœleſtia ferventiſſimè ſectarunt, mundana habuiſſe, & in copiâ, imò abundantiâ habuiſſe, v. g. Abrahamum, Iſaacum, Jacobum, de quibus nihilominus Apoſtolus teſtatur, quod civitatem quæſiverint, *quæ fundamenta habet, cujus τεχνίτης eſt Deus* Heb. XI. 8. 9. 10. & Paulum Phil. IV. 12: ſed *mundum deſerere*, nobis impræſens non

eſt,

eſt, niſi 1. mundum non immoderatè *amare* 1. Joh. II. 15. hoc eſt, (a) non nimium *æſtimare* Phil. III. 7. 8. (b) non nimium *deſiderare*, quærere, anhelare Col. III. 1. 2. Matth. VI. 33. (c) non nimium *gaudere* ac lætari, poſſeſſione & uſu rerum mundanarum Pſal. IV. 8. & LXII. 11. (d) non nimium *angi*, ex jacturâ rerum mundanarum Heb. X. 34. (e) mundum & mundana, non diligere *ſupra* Deum 2 Tim. III. 4. ſupra Chriſtum Matth. X. 37. ſupra cœlum, & cœleſtia ac ſpiritualia Col. III. 1. 2. Matth. VI. 33. Tum 2. mundum deſerere, non eſt niſi, mundo non *abuti* 1 Cor. VII. 29. 30. 31. quod fit A. mundum poſſidendo, velut *abſque Deo* Pſal. X. 3. 4. B. elevando *ſupra Deum* 2 Tim. III. 4 ut ſit nobis quaſi pro Deo Phil. III. 19. C. collocando in corde noſtro *juxta Deum*, tanquam Deum alienum Exod. XX. 3. D. opponendo *Deo*, noſtris opibus & dignitatibus θεομαχῶντες Act. XXIII. 9. Porrò 3. mundum deſerere, non eſt niſi, ei ejuſque *moribus* ac vivendi rationi, ſe non *conformare* Rom. XII. 2. Denique 4. non eſt, niſi mundum & mundana quævis, ſeu propter Deum & propter *Chriſtum* Marc. X. 28. Matth. XIX. 27. 29. & XVI. 25. 26. ſeu per *mortem* naturalem, deſiderium *cœleſtis* vitæ, *promtè abdicare* Phil. I. 20. 21. 23. 2 Cor. V. 1. 2.

Quibus motivis ſit deſerendus.

Jam, ut ſic mundum deſeramus, ſuadet: 1. Quod aliàs non poſſimus ſpiritualiter *aſcendere* in cœlum: quemadmodum enim Chriſtus *naturaliter* aſcendere non potuit in coelum, niſi deſerendo terram; ita nec nos *ſpiritualiter* Col. III. 1. 2. Tum 2. quod mundus omninò *mereatur*, qui à nobis deſeratur: eſt enim (1) *vanus* Eccl. II. 8. 1 Cor. VII. 31. Pſal. XXXIX. 7. Prov. XXIII. 5. dum coelum, in quod, mundum deſerendo, cum Chriſto tendimus, *urbs eſt, quæ fundamenta habet* Heb. XI. 10. Eſt (2) *evanidus* & tranſitorius 1 Joh. II. 17: ſic honos Jer. XXII. 22. opes Prov. XXIII. 5. vaſtiſſima hominum ædificia Matth. XXIV. 2. voluptates Heb. XI. 25: quando coelum, in quod, mundum deſerendo, cum Chriſto contendimus, *immobile regnum* eſt Heb. XII. 28. Eſt (3) *vilis* & abjectus, *denſum lutum* Hab. II. 6. *ſtercus* Phil. III. 7. 8. quando coelum (*ſancta Jeroſolyma* Apoc. XXI. 10.) quod, deſerendo mundum, cum Chriſto quærimus, bona habet, quæ *oculus non vidit, auris non audivit, & cor hominis nunquam percepit* 1 Cor. II. 9. Eſt (4) *fallax*, ſpecioſis ſuis promiſſis Job. XV. 31. ſicut Deus ſuus Matth. IV. 8. 9. quando Jeſus, cum quo mundum deſerimus, *fidus* eſt in præſtandis ſuis promiſſis, deſerentibus mundum, factis Matth. XIX. 27. 28. Joh. XIV. 2. Eſt (5) *inutilis* ad veram beatitudinem Prov. XI. 4. Pſal. XLIX. 8. 9. quando coelum, quod, mundum cum Chriſto deſerendo, quærimus, maximè *neceſſarium* eſt Matth. XVI. 26. Eſt (6) etiam quandoque *noxium*, *impediendo* veram beatitudinem Matth. XIII. 22. & XIX. 23. & *obſtruendo* viam ad coelum 1 Tim. VI. 9. Jac. IV. 4. quando Jeſus, cum quo mundum deſerimus, viam *novam ac vivam* parat Heb. X. 19. 20. imò ipſa *via eſt* Joh. XIV. 6. noſque mundum deſerentes, ponit in coelum Eph. II. 6. Suadet 3. quod nihil magis *abſurdum* & abſonum cogitari poſſit, quam ſi mundum, quem Chriſtus deſeruit, Chriſtianus depereat. Imo etiam 4. nihil magis *ſtultum*, quam id nolle deſerere, quod brevi *debeas* deſerere Luc. XII. 19. 20: item malle *cælum* deſerere, quam *terram*.

7. Excitat ut cum Chriſto enitamur in cœlum. Quod fit α. aſcendendo,

XXIV. *Septimo*, excitat Chriſti aſcenſio, ut cum Chriſto aſcendente, *ſpiritualiter* enitamur in coelum: quemadmodum diſcipuli aſſumpti ab aſcenſuro, oculos, & cogitationes, & procul dubio etiam corda, habuerunt intenta coelum verſus Act. I. 10. ἦσαν ἀτενίζοντες εἰς τὸν οὐρανὸν, πορευομένου αὐτοῦ. Hoc eſt (1) *aſcendamus* cum ipſo ſpiritualiter, cum ſponſa Cant. III. 6. quod fit, enitendo, ut cor noſtrum, & affectus, & deſideria noſtra, ſint in coelo, *ubi Chriſtus eſt, ſedens ad dextram Dei* Col. III. 1. Eph. II. 6. Joh. XVII. 24. Heb. XI. 10. 14. 15. Phil. I. 23. ut, non tantum corporibus & externis; ſed ipſa anima & interioribus, ſimus apud Deum & Chriſtum Matth. XV. 8. ex Jeſ. XXIX. 13.

β. commorando,

(2) *Habitemus* conſtanter cum Chriſto in coelis, tanquam in noſtra μονῇ Joh. XIV. 2, tanquam in *patria* noſtra Heb. XI. 14. tanquam in *civitate* noſtra, cujus *cives* ſumus Eph. II. 19. Heb. XI. 10. Phil. III. 20. Quemadmodum Apoſtoli deſiderabant, dum eſſent cum Chriſto glorificato in monte Matth. XVII. 4. & David Pſal. XXVII. 4. & LXXXIV. 2. 3. 5. & XV. 1. ut qui *peregrini* ſimus in terra Pſal. XXXIX. 13. & CXIX. 19. Heb. XI. 13. 1 Pet. II. 11.

γ. converſando,

(3) *Vivamus* tanquam in coelo, modo coeleſti, ſic, ut πολίτευμα *noſtrum habeamus in coelo* Phil. III. 20. h. e. habeamus A. *animum* coeleſtem, qui coeleſtia ſeu ſpiritualia *ſapiat* Rom. VIII. 6. 7. coeleſti ac divina indole præditus ſit 2 Pet. I. 4. Habeamus B. *ſcopum* coeleſtem, quem coeleſtis monſtrat *vocatio* Phil III. 14. quem ſectantur cum Chriſto, qui in coelis ſunt Rom. XIV. 17. quo, non nobis; ſed Deo & Chriſto vivimus *Ibid.* vſ. 7. 8. 2 Cor. V. 15. C. *Occupationibus* diſtineamur coeleſtibus: tam *intellectu* noſtro, cogitando, meditando Rom. VIII. 6. quam *voluntate*, quærendo, ſectando ea, quibus coelites occupantur, v. g. *videndo* Deum Matth. XVIII. 10. 1 Cor. XIII. 12. *glorificando* eum Jeſ. VI. 3. Apoc. IV. 8. &c. D. agendi *normam*, nobis proponamus coeleſtem Matth. VI. 10. quâ, non ſecundum *carnem*, nec conſuetudines hujus mundi; ſed ſecundum *ſpiritum* agamus Rom. VIII. 1. & XII. 2. E. *Societatem* ambeamus coeleſtem Pſal. XVI. 3. quâ olim in coelis gaudebimus Heb. XII. 22. 23. 24. Matth. VIII. 11. F. *Studiis* incumbamus coeleſtibus Matth. VI. 10. ut in terris tempeſtivè *diſca-*

mus,

mus, quorum ſcientia perſeverat in cœlis Joh. XVII 3. ut non tantum, in *ſpiritualibus* noſtris negotiis, ſimus ſpirituales & cœleſtes Apoc. I. 10. ſed etiam in *temporalibus* noſtris, v. g. inter edendum & bibendum Luc. XIV. 15. Joh. VI. 26. 27. in congerendis opibus Matth. VI. 19. 20. &c. (4) *Commercium* alamus cum cœlo, velut mercatores cœleſtes Matth. XIII. 45. (a) *merces* quæramus regni cœleſtis Matth. VI. 33. βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως Phil. III. 14 unionem pretioſam cœli Matth. XIII. 45. 46. (b) quævis alia, propter cœleſtia vendamus, contemnamus. *Ibid.* Phil. III. 7. 8. Matth. XIX. 27. 28. (c) *nundinas* cœleſtes, h. e. εὐκαιρίας quaſvis, lucrifaciendi cœleſtia, religioſe captemus 2 Cor. VI. 2. Gal. VI. 10. Apoc. X. 6. (d) *peritiam* mercaturæ cœleſtis, mercium cœleſtium, ἐυκαιριῶν nobis paremus Matth. XIII. 52. & 45. & XVI. 3. Hac igitur ratione, ut enitamur in cœlum, omnino ſuadet: א. Exemplum præcurſoris (Heb. VI. 20. *Ubi præcurſor pro nobis introiit Jeſus*) capitis, Regis, fratris, ſponſi noſtri, qui in cœlos aſcendit, ibique ſedet ad *dextram Dei* Col. III. 1. Quod ב. præter, & extra cœlum, non ſit *dignum*, in quod enitatur *Chriſtianus*, quatenus eſt Chriſtianus: enitatur in alia quatenus eſt *homo*, & homo *terrenus* ac carnalis Pſal. XVII: 14: ſed quatenus eſt Chriſtianus, non eſt in quod enitatur *jure*, niſi cœlum, ubi exiſtunt ejus *omnia*: unde Chryſoſtomus *in* Phil. IV. *homil.* 13. πάντα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς, καὶ σωτὴρ, καὶ πόλις, καὶ ὅ, τί ἂν εἴποι τις ibi *Pater* noſter Matth. VI. 9. *Mater* noſtra Gal. IV. 26. Heb. XII. 22. *frater* noſter Heb. II. 10. 11. *caput* noſtrum Eph. I. 22. *patria* noſtra Heb. XI. 15. *hæreditas* noſtra 1 Pet. I. 4. *manſio* noſtra Joh. XIV. 2. 2 Cor. V. 1. *ſubſtantia* noſtra Heb. X. 34. *ſpes* noſtra Col. I. 5: nunquid ergo eniteremur ſurſum? *elevaremus portas* cordis noſtri? Pſal. XXIV. 7. 9. ג. Quod hæc *ſpiritualis* noſtra aſcenſio, per quam ſuperna quærimus, infallibile nobis præſtet indicium, *unionis* & communionis noſtræ cum Chriſto, per quam, cum eo mortui ſimus, & reſurrexerimus Col. III. 1. 2. à qua omnis pendet animi tranquillitas: ſi enim cum Chriſto non aſcendamus, etiam cum eo non reſurreximus, neque conſequenter, cum eo mortui ſumus, proinde nec cum eo uniti ſumus. Conf. Rom. VI. 5. Gal. II. 20. ד. Denique, *ſpiritualis* hæc noſtra aſcenſio cum Chriſto, nobis certum præſtat argumentum, futuræ noſtræ aſcenſionis *naturalis* Phil. III. 20. Eph. II. 5. 6. Plura hujus generis ſupra diximus lib. III. cap. VI. §. XLI. XLII. Jam, quo magis ſimus proclives & idonei, qui hac ratione, ſpiritualiter enitamur in cœlum; iuvabit, α. cor noſtrum magis magiſque *deſuefacere* à mundo: unde Apoſtolus exoptabat *diſſolvi*, ut eſſet *cum Chriſto* Phil. I. 23. neque poſſumus anhelare *domicilium cœleſte*, antequam *terreſtris hujus tabernaculi domus*, (ſaltem affectu noſtro) *deſtructa* ſit 2 Cor. V. 1. 2. 4. cui ſignificando, Chriſtus aſcenſurus, diſcipulos Jeroſolymis eduxit in Olivetum Luc. XXIV. 50. Conf. Pſal. CXXXI. 2. 2 Tim. II. 4. juvabit β. tempeſtive *theſauros* colligerè in cœlo; ubi enim theſaurus noſter, ibi *cor* noſtrum erit Matth. VI. 20. 21. quemadmodum ex adverſo, quorum theſaurus eſt in terra, eorum quoque cor eidem adglutinatum eſt. Juvabit γ. *animum* habere *cœleſtem*, ſpiritualem ac ſubtilem, qui ſurſum enitatur Pſal. XXV. 1. ſicut craſſa ac *terrena* deorſum tendunt: habeamus cor *igneum*, quod aſcendat ſicut flamma, aut *columna fumi* Cant. III. 6. Juvabit etiam δ. magis magiſque *aſſueſcere* cœlo ac cœleſtibus. Conf. Dan. VI. 11. quaſvis occaſiones captare, quibus cor noſtrum poſſit elevari ſurſum, quales ſunt, in exercitiis cultus divini, colloquiis, meditationibus, converſationibus cœleſtibus Luc. XXIV. 32. &c.

ד. Negotiando. (margin, beside "gerendis opibus")

Rationes motivæ. (margin, beside "XVI. 3. Hac igitur ratione")

Media. (margin, beside "diximus lib. III.")

XXV. *Octavo*, damnat aſcenſio Chriſti hos, qui, cum ſe Chriſtianos profiteantur, hoc eſt, tales, qui Chriſtum ſequuntur Luc. IX. 23. cumque Chriſtum agnoſcant aſcendiſſe in cœlum; attamen ipſum eo ſequi abnuunt, ut cum eo converſentur in cœlo. Et quinam tandem hi? Sunt 1. quorum converſatio tantum abeſt à *cœlo*, ut in ipſo ſit *inferno*; tantum à Chriſto, ut ſit cum ipſo Satana: eorum ſcil. qui *vitiis infernalibus* & ſatanicis aſſueſcunt, odiis, imprecationibus, mendaciis, blaſphemiis, invidiis; ſeu quicunque *palam* impii ſunt Joh. VIII. 44. quo nomine Judas dicitur abiiſſe *in locum ſuum* Act. I. 25, Sunt 2. quorum converſatio ſaltem eſt in *terra* & terrenis Joh. III. 31. qui ſolis rebus terrenis ac mundanis, opibus, honoribus, voluptatibus operam dant, ἐπίγεια φρονοῦντες Phil. III. 19. 1 Joh. II. 15. 16. Sunt 3. quorum converſatio, nec in *cœlo*, eſt, nec in *inferno* penitus; ſed quaſi *in medio*, h. e. qui nec vere *pii*, nec apertè *impii* ſunt, qui utriuſque nonnihil *participant*: qnoad *exteriora* pietatis officia, pii videntur; quoad *interiora* & ſpiritualia, impii penitus: quales hypocritæ 2. Tim. III. 5. Matth. VII. 22. & XXIII. 23. 24. 25. 26. 27. Sunt 4. quorum converſatio ſaltem non eſt cum *Deo*, cum Chriſto, cum cœlitibus & cœleſtibus, h. e. qui non delectantur exercitiis cœlitum: cognitione, celebratione, fruitione Dei, qui non conantur facere *voluntatem* Dei *in terris*, quemadmodum illa fit *in cœlis* Matth. VI. 10. Job. XXV. 14. 15. Iſti omnes α. ut *alieni* ſunt à cœlo & cœlitibus Eph. II. 12. ita indolem produnt terrenam, infernalem ac diabolicam Joh. VIII. 44. utpote in quibus *Deus hujus ſeculi operatur* Eph. II. 2. Sunt β. *ſecluſi* ab unione cum Chriſto, utpote in quibus non eſt *ſpiritus Chriſti* Rom. VIII. 9. 14. in quibus *Chriſtus non vivit* Gal. II. 20. Nec proinde γ. *communionem* habent cum Chriſto, & bene-

8. Damnat hos qui Chriſtum ſequi non volunt in cœlum. (margin, beside "XXV. Octavo")

Quinam illi. (margin, beside "ipſo Satana")

Quantum horum miſeria. (margin, beside "XXV. 14. 15. Iſti omnes")

beneficiis ejus: cum ejus *morte*, utpote cujus *hoſtes* ſunt Phil. III. 18. cum ejus *reſurrectione* Col. III. I. cum ejus *aſcenſione* Eph. II. 5. 6. Tandem 8. ſicut *cœlo* ac cœleſtibus non delectantur, imo *inferno* & infernalibus operam dant; ita, juſto Dei judicio, à cœlo & cœleſtibus, æternum ſecludentur, & in locum, ſuæ indoli, ſuis cupiditatibus analogum, h. e. in infernum, detrudentur cum Juda Act. I. 25. Matth. XI. 23. Cauſæ mali. Malis his ut ſuccurramus efficaciter; inveſtigandæ veniunt, ac tollendæ cauſæ, quales, A. Mentis *cæcitas*, quæ cœleſtia, divina, ſpiritualia, prout ſunt in ſe, *non cognoſcit*, imo pro *ſtultitia habet* I Cor. II. 14. & I. 23. B. Cordis *averſio* à cœleſtibus & ſpiritualibus, & contraria propenſio in terrena & carnalia Rom. VIII. 5. 6. 7. Phil. III. 19. C. Nimia rerum terrenarum *cura* & ſollicitudo, quâ animus gravatur, & deorſum deprimitur Luc. XXI. 34. & quævis cœleſtia ac ſpiritualia *ſuffocantur* Matth. XIII. 22. D. *Incredulitas*, qua ea quæ de cœlo, de Deo, de Chriſto, de ſpiritualibus, de cœleſtis gloriæ pondere, in Scripturis pronunciantur, non ſatis credunt Heb. III. 12. E. Perverſa hujus mundi *exempla*, à cœleſtibus efficaciſſimè ad terrena allicientia I Joh. V. 19. Rom. XII. 2.

9. Præſtat pignus futuræ noſtræ aſcenſionis. XXVI. *Nono*, aſcenſio Chriſti nobis præſtat, futuræ noſtræ aſcenſionis naturalis, infallibile *pignus*. Quatenus I. ejus eſt immota voluntas, ut, ubi *ipſe* eſt, ibi & *nos* ſimus, qui ejus gloriam contueamur Joh. XVII. 24. Quatenus 2. hoc ſua interceſſione, quæ nunquam non efficax eſt Joh. XI. 22. à Patre nobis exoravit Joh. XVII. 24. Quatenus 3. ad hoc ipſum, aſcendit in cœlum, ut nobis ibidem manſionem pararet Joh. XIV. 2. Quot modis, Quatenus 4. adjecit promiſſionem infallibilem, ſe rediturum, & nos aſſumturum. *Ibid.* & quidem *omnes* Joh. XII. 32. Quatenus 5. *introiit* in cœlum *pro nobis*, ſeu vice noſtri Heb. VI. 20. Quatenus 6. aſcendit, ut nobis viam *aperiret* Heb. IX. 8. & X. 19. 20. imo *viam* ipſe præſtaret, per quam *veniamus ad Patrem* Joh. XIV. 6. Quatenus 7. per aſcenſionem Chriſti, ipſum *caput* noſtrum Eph. I. 22. 23. & *carnem* noſtram Eph. V. 30. dudum habemus in cœlo exiſtentem. & quibus perſonis præſtet hoc pignus. Nec tamen omnibus *ac ſingulis*, Chriſti aſcenſio tale præſtat pignus; ſed (1) his demum qui ſunt ejus *diſcipuli*, h. e. verè Chriſtiani: his enim ſolis promiſit Joh. XIV. 2. & exoravit Joh. XVII. 24. Qui (2) cum eo ſpiritualiter *mortui* ſunt, & *vivificati*, & cum eo *reſurrexerunt* Eph. II. 5. 6. Qui (3) cum eo, *mundum* dudum deſeruerunt: neque enim pro mundo & mundanis orat Joh. XVII. 9. nec eorum præſentiam expetit. verſ. 24. Qui (4) ſpiritualiter dudum cum eo *aſcenderunt* Col. III. I. & ſuum *πολίτευμα* dudum habent in cœlo Phil. III. 20. Qui (5) viam vitæ, quæ ſapientes *ſurſum ducit*, calcant Prov. XV. 24. *viam illam vivam & recentem* Heb. X. 20. Qui (6) reditum, ſeu *ἐπιφάνειαν* ejus, cum deſiderio *exſpectant*, interim *præclarum certamen decertant*, *fidem & bonam conſcientiam*, illibatam *ſervant* 2 Tim. IV. 7. 8.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM,

DE

Mediatoris Seſſione ad dextram Dei.

Eph. I. 20. 21. 22.

Et collocavit ad dextram ſuam in cœlis, longè ſupra omne imperium ac poteſtatem & potentiam, & omne nomen, non ſolum in ſeculo hoc; verùm etiam in futuro: & omnia ſubjecit ſub pedes ejus, eumque conſtituit caput ſuper omnia, ipſi Eccleſiæ &c.

Tertius exaltationis gradus eſt ſeſſio ad dextram. I. ET ſic, ad tertium aſcendimus, exaltationis Chriſti gradum, qui eſt, in *ſeſſione* ejus ad *dextram Dei*: quam repræſentat Apoſtolus Eph. I. 20. 21. 22.

Pars exegetica.

Textus exponitur. II. *Quibus verbis*, elevatio Chriſti ad dextram Patris ſui,

A. Proponitur verſ. 20. *ubi notatur*

1. Elevans, *implicatus in copulativa* ET, *ſignificaturque* Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater ille gloriæ, *utpote cui conveniebat*, *filio ſuo*, Domino gloriæ I Cor. II. 8. *per* Spiritum gloriæ I Pet. IV. 14. *conferre* gloriam *ſeſſionis ad dextram ſuam*. *Proinde*, *quamvis elevatio hæc*, theologicè *quidem conſiderata*, *toti competat Trinitati*, *utpote operatio* ad extra: *attamen* œconomicè *Patri primo competit*, *qui Filium* collocavit *in hanc gloriam*; *ſicut Filius* conſedit *in eadem*.

2. Elevatio, *ἐκάθισεν*, *Καθίζω*, *quamvis non raro* intranſitive, *notet* ſedere (*ſicut Hebræorum* ישב,

ישב , commorari, habitare, *ſedere cum tranquillitate*) *prout* Heb. I. 4. *ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ*: *hoc tamen loco* tranſitive *notat* ſedere facio, *ut etiam* Matth. XXI. 7. I Cor. VI. 4. *Scil. ut ſolent* Judices *ac Domini. Ibid. &* Deus 2 Theſſ. II. 4. *Quanquam &* ſtantem à dextris Dei, *Jeſum viderit Stephanus* Act. VII. 55 *Ut* ſedere *videatur notare ipſum* dominium, *&* ſtare *dominii* exercitium. *Dum autem* collocatus *dicitur ad dextram*; *innuitur ipſum* alterius *virtute elevatum fuiſſe*, *ac proinde ipſum*, *non* ſimpliciter *ut* Filium *Dei*, *ſeu quoad* divinam *ejus naturam tantum ſedere ad dextram Dei*, *utpote quæ* elevari *non poteſt*; *ſed & quoad* humanam *naturam*, *ſeu potius*, *velut Mediatorem θεάνθρωπον*, *quoad utramque ſimul*, *ut* Deum manifeſtatum in carne—receptum in gloria I Tim. III. 16.

3. Elevatus, *ſcil.* Chriſtus, *quem juxta hemiſtichium præcedens*, *Deus infinita virtute ſuſcitavit à mortuis*, ipſum *αὐτὸν*, *ut habet Camerarii codex manuſcriptus*: *καὶ καθίσας αὐτὸν*. *Elevatus ergo in concreto fuit quoad* perſonam, *non quoad naturam humanam tantum*, *cui communicata fuerit* gloria divina, *omnipræſentia*, *omnipotentia—ut volunt Ubiquetiſtæ Ut autem quoad utramque naturam*, *elevatus fuerit ad dextram Dei*, *ſuo locò exponemus.*

4. *Elevationis* terminus, *ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ad dextram*, *ſeu* in *dextra ſui. Sæpius etiam ἐκ δεξιῶν*, *ſenſu plurali* Heb. I. 13.—*forte ut ſignificetur*, *Deum dextram* propriè *non habere*, *ſenſu anthropomorphitico*; *nec dextram Dei notare locum*, *ut inde colligas cum Ubiquetiſtis*, *naturam Chriſti humanam*, *cum ſedeat ad dextram Dei*, *eoipſo eſſe omnipræſentem*: *ſed.*, *ſenſu* improprio, *notare gloriam Dei*, *cum unus homo non habeat niſi unam dextram*, *& ſedere ad dextram alicujus*, *non ſit niſi potiri gloria ei proxima*, *unde ad* ſiniſtram *Chriſti ſedere*, *perinde notat gloriam*, *ac ad dextram* Matth. XX. 21. Conf. Pſal. XLV. 10.

5. *Elevationis* locus, *ἐν ἐπουρανίοις*, in cœleſtibus, *aut* ſupercœleſtibus, *ſubintellige locis*, *in cœlo ſupremo & glorioſo*, *Dei & beatorum ſede* Joh. III. 12. I Cor. XV. 40. 48. 49. Phil. II. 10. 2 Tim. IV. 18. *Ut deſignetur* locus, *ubi Dextra Dei gloria potitur. Quamvis enim dextra Dei non ſit* locus; ſupercœleſtia *tamen locum gloriæ deſignant*, *unde poſt reſurrectionem ſuam*, *Chriſtus aſcendit in cœlum*, *ut gloriam ibidem conſequeretur.*

B. Exponitur vſ. 21. *quoad ſeſſionis iſtius*

א. Gloriam, *quâ excellit* omne. Ὑπεράνω (*non ſimpliciter ἄνω ſupra*; ſed) valde ſuper, *ſubintellige*, *exaltatus eſt*, *ſedet ad dextram Dei*, *non modo ſitio* corporis *ἐν ὑπερουρανίοις*, *ut diximus*; *ſed & multo magis ſuperexcellentiâ* gloriæ. Ἀρχῆς, ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ κυριότητος, principatum, auctoritatem, potentiam & dominium. *Originem & differentiam vocum iſtarum*, *nonnulli referunt*, 1. *ad imperia* terrena, *ut ἀρχαὶ ſint* Reges; *ἐξουσίαι alii quivis magiſtratus ſubalterni*, *δυνάμεις*, *poteſtates*, *etiam tyrannici*; *κυριότητες*, *quivis Domini*, *etiam privati*, *in Republicâ*, *Eccleſia*, *& alibi. Scil. ab idea imperii Perſici*, *ſub quo olim erant Hebræi*, *ubi ἀρχαὶ ſunt*, רברבני Dan. V. 2. *δυνάμεις* שרין Eſth. II. 18. *ἐξουσίαι* שלטנין *à* שלט, *quod ἐξουσιάζω eſt Chaldæis. Sic ἀρχαὶ ſive ἄρχοντες*, *ſunt* ראשין Job. XII. 24. *&* XXXIX. 25. *& apud Ezechielem & Eſdram*: *κυριότητες ſive κυρίαι* משלות Dan. II. 4. 5. *Eſt autem populorum omnium orientalium*, *abſtracta uſurpare pro concretis. Sic Grotius exiſtimat in* Rom. VIII. 38. *Alii* 2. *ad Angelos referunt*, *eorumque claſſes*, *ordines*, *choros*, *quorum hæc ſint nomina*, *eaque apud Hebræos frequentia*, *ut apparet*, *tum ex phraſi ἐν ὑπερουρανίοις*; *tum ex collatione* Rom. VIII. 38. I Cor. XV. 24. Eph. III. 10. Col. I. 16. *quaſi dicas*, *ſi ex imperio Romano derives nomina*: *præfectos*, *Prætores*, *Vicarios*; *Præſides*, *Comites. Adduntur θρόνοι* Col. I. 16. Reges, *quales nonnulli erant ſub magno Perſarum Monarcha*, *qui ob id dictus fuit* Rex Regum. *Similis ordinum diſtinctio etiam in regno Satanæ obſervatur* Eph. VI. 12. *Chriſtus igitur omnibus illis*, *etiam excellentiſſimis ſpiritibus*, *ſuperior pronunciatur*, *velut* Rex Regum, & Dominus dominantium, Apoc. XVII. 14. *Alii* 3. *dici putant de utriſque*, *& terreſtribus & cœleſtibus*, *tam malis*, *quam bonis*, *ut patet ex ſcopo Apoſtoli*, *quo demonſtrare conatur*, *Chriſtum ſupra omnes creaturas exaltatum fuiſſe*, *item ex* Matth. XXVIII. 18. Conf. Col. I. 15. 16. 17. I Pet. III. 22. *Addit Apoſtolus*, *καὶ παντὸς ὀνόματος*, *ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ*; *ἀλλὰ ἐν τῷ μέλλοντι*, & omne nomen, quod nominatur, non ſolum in ſeculo hoc; ſed etiam in futuro. *Hic ὄνομα accipit*, *vel* 1. *pro nominato*, *ſeu re exiſtente*, *ut ſenſus ſit*, *quicquid exiſtit in rerum natura*, *omne enim quod exiſtit*, *nomen habet*, *vel* 2. *pro perſona quavis* excellente, *ſive humana ſit*, *ſive angelica*, *quæ*, *ratione excellentiæ alicujus*, *cum famâ nominari meretur*: שם *enim Hebræis dignitatem ſæpe ſignificat*, *unde celebres*, viros nominis *deſignant*: *ſicut Græci ὀνομαστούς.* Nomen *pro re celebri*, *&* nominari *pro celebrem eſſe.* Ὀνομαζομένου, *participium* præſens, *per σύλληψιν connotat etiam* futurum. *Hæc clauſula referri poteſt*,

vel

Hab. II. 16. Unde Chriſtus Heb. I. 3. *collocatus* dicitur *ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς* Luc. XXII. 69: & *ſedere* dicitur, ad modum *Judicum*, qui pro tribunali, non ſtare, ſed ſedere conſueverunt: niſi forte *ſedere* etiam dicatur *διακριτικῶς* ad Pontificem V. T. qui introibat quidem in Sanctuarium; ſed *ſtabat*, non ſedebat. Quamvis etiam ratione, in *exegeticis* explicatâ, *ſtare* dicatur Act. VII. 56. Præcipua vero difficultas hic eſt, quod Chriſtus, hac ſeſſione ad dextram, videatur elevari *ſupra* Patrem ſuum, utpote qui ei ſedeat à *ſiniſtra*. Quam tollere nonnulli conantur, ſtatuendo, ſiniſtram *digniorem* eſſe, adducendo in hanc rem, quædam è Scriptoribus gentilibus: ad quos nonnulli accedunt è Pontificiis, qui, cum in ſigillis quibuſdam epiſcopalibus, obſervaſſent Paulum tenentem dextram Petri, ne primatui Petri hac ratione quicquam decederet, exiſtimarunt ſiniſtram prævalere dextræ: cui infinita reclamant auctorum probatorum teſtimonia, atque etiam Scriptura paſſim, v. g. Gen. XLVIII. 17. 18. 19. Matth. XXV. 33. 34: alii malunt, Chriſtum ad dextram Patris ſedere *comparative*, reſpectu aliorum, qui ei ſedeant à *ſiniſtra*; ſic Maldonatus in Matth. XVI. 18, 19: alii rurſus ſic dici volunt, cum relatione ad *τὸ ſedere ad ſiniſtram*, quo præſtantius ſit, *ſedere ad dextram*. Sed difficultatem iſtam tollit Apôſtolus 1 Cor. XV. 27. quando Deum quidem ait, omnia ſubjeciſſe filio Chriſto; ſed *excipiendum* tamen addit, eum, qui *omnia ipſi ſubjecerit*: cum quo colludit uſus Scripturæ, in Bathſeba, Salomoni Monarchæ, ſedente à dextra 1 Reg. II. 19. & in Eccleſia, Chriſto conſiſtente à dextra Pſal. XLV. 10. &c. quod potiſſimum in eo quod Pater à *dextris* dicatur Filio Pſal. CX. 5. atque etiam Pſal. XVI. 8. Videtur ergo alludi ad conſeſſum ſupremæ curiæ Judaicæ: in quo אב דין *Pater judicii*, ſeu אב בית דין *Pater domus judicii*, dextram claudebant נש׳ *Principis Sanhedrin*, qui judicata exſecutioni mandabat: Conf. *Targum* in Cant. VII. 4. Conf. Joh. V. 22.

Quid ſit ſedere ad dextram Dei. Particularia hujus ſeſſionis:

V. Proinde ſedere ad *dextram Dei*, in Chriſto notat ſupremam poteſtatem, potentiam & gloriam Eph. I. 20. 21. Heb. I. 3. Phil. II. 9. Heb. II. 9. Non equidem poteſtatem & gloriam *eſſentialem*, ſibi *natura* divina competentem, plane æqualem, ei quæ Patri competit, & Spiritui S.: ſed *mediatoriam*, ſibi communicatam à Patre Matth. XXVIII. 18. Hæc igitur Mediatoris ſeſſio ad dextram.

1. Majeſtas & gloria.

VI. *Primo* conſiſtit in *majeſtate* & gloria, tantum non infinita; tanta tamen, quanta in Mediatorem *θεάνθρωπον* cadere poteſt. Quâ ſe oſtentat *Regem* Monarcham unicum Pſal. II. 6. & *caput* ſupremum Eccleſiæ ſuæ Eph. I. 20. 21. 22. cui omnis competat *poteſtas in cælo & in terra* Matth. XXVIII. 18. Pſal. VIII. 6. 7. Heb. II. 6—10. imo & in *potentia*, cum *omnia* in cœlo, in terra, infra terram, ſeu velint, ſeu nolint, ſubeſſe debeant Phil. II. 9. 10. Verbo dicam, qua *proximus* ſit Deo Patri.

2. Conſummatio operis mediatorii.

VII. *Secundo*, præſupponit exactam *expeditionem* conſummationemque negotii mediatorii, ſibi in terris peragendi: unde Apoſtolus Heb. I. 3. *poſtquam*, inquit, *per ſeipſum peregiſſet purgationem peccatorum noſtrorum*; *ſedit ad dextram Dei*: & cap. X. 12. Hinc ipſe etiam Servator, non niſi peracta *glorificatione* Dei, per conſummationem negotii mediatorii; petit ſui *glorificationem* apud Patrem Joh. XVII. 4. 5. & Apoſtolus, *poſtquam* ſeipſum inanivisſet, Patrique obediens factus fuisſet ad mortem, *exaltatum* teſtatur Phil. II. 8. 9. Atque ita etiam fieri neceſſario *debuit*, agnoſcente ipſo Servatore Luc. XXIV. 26. 46. quod ſedendi *quies* non conveniat, niſi abſoluto *opere* Heb. IV. 10. nec regnare, niſi ei qui paſſus fuerit Rom. VIII. 17. nec triumphare, niſi qui vicerit 2 Tim. II. 5.

3. Adminiſtratio poteſtatis regiæ.

VIII. *Tertio* implicat *adminiſtrationem* actualem poteſtatis *regiæ*. Hinc ſeſſionem ad dextram, quæ promittitur Pſal. CX. 1. Apoſtolus exponit 1 Cor. XV. 25. per *regnare debet*. Conf. Rom. XIV. 9. Quæ complectitur 1. *νομοθεσίαν*, ſeu potius, promulgationem Euangelii. Unde *virga fortitudinis*, emittenda *ex Zion* Pſal. CX. 2. à Prophetis exponitur, per legem & verbum, exiturum Jeroſolymis Jeſ. II. 3. Mich. IV. 2. Qua operarios ſuos excludit in meſſem ſuam, qui Euangelium promulgent hominibus, fidei & reſipiſceniæ ſint auctores; eorum laboribus adſpirat ſua efficacia & benedictione, ut Eccleſia ſua colligatu, conſervetur, adaugeatur. Complectitur 2. *ſubjugationem* hoſtium, quæ fit potenti peccatorum converſione Act. XVI. 14. procurata, tum per verbi præconium Rom. X. 14. 15. tum per Spiritus S. illuminationem renovationemque Rom. XV. 18. 19. quo, à Satana tranſeant in caſtra Chriſti. Complectitur 3. *gubernationem*, qua traductor converſione in regnum ſuum, verbo ac Spiritu ſuo potenter dirigit, excitat, omniaque ad vitam ſpiritualem & pietatem neceſſaria ſuppeditat Jeſ. II. 2. 3. 1 Cor. I. 4. 8. Jeſ. XXX. 21. 1 Pet. I. 1. Complectitur 4. *converſationem* & roborationem adverſus inſultus Satanæ, mundi & carnis, &c. ne flaceſcant, aut concidant Act. XXIII. 11. Joh. XVI. 33. 1 Cor. X. 13. 2 Cor. I. 5. Phil. IV. 7. 19. Complectitur 5. *confuſionem* hoſtium, quoad eorum conatus, inſidias, perſecutiones, pariter & perſonas Pſal. II. 3. 4. 5. 9. & CX. 1. à quo, Stephanus *ſtantem* vidit, in cœlis ad dextram Dei Act. VII. 56.

4. Extraordinaria Spiritus S. effuſio.

IX. *Quarto* præſtitit *extraordinariam* Spiritus S. effuſionem, tam magnifice promiſſam: non tantum ſub V. T. Joel. II. 27. 28. cum Joh. XIV. 26. Zach. XII. 10. Jeſ. XLIV. 3. ſed etiam ſub N. T. per ipſum Chriſtum Joh. XVI. 7. Act. I. 4. 5. Præ-

Tempus effuſionis.

ſtita eſt iſta effuſio: quantum ad *tempus*, quinquageſimo diè poſt reſurrectionem, ac decimo, poſt aſcenſionem; ipſo illo die, quo olim Mediator Act. VII. 35. 38. cum Gal. III. 19. religionem Judaicam, lege *morali* & Euangelio (quod erat in lege ceremoniali) integram è cœlo tradidit, ſolis Iſraëlitis promulgandam; nim. die *Pentecoſtes* Act. II. 1 — ut eâdem die, idem Mediator, religionem Chriſtianam, per Spiritum S. pleniſſimè traderet Apoſtolis, omnibus, totius orbis, nationibus publicandam, & publicatam etiam plurimis Act. II. 9. 10. 11. tanta emphaſi, ut ipſo illo die, quaſi pro primitiis futuræ meſſis, ex omnibus gentibus ſanctificandæ, in caſtra Chriſti tranſierint, ad tria animarum millia vſ. 41. Tum 2. quantum ad *modum*, præſtita eſt hæc effuſio, variis & egregiis ſymbolis efficaciam effundendi Spiritus, repræſentaturis. v. g. (1) *ſono* vſ. 2. quem haurirent Apoſtoli, in promulgatione Euangelii, referendum Pſal. XIX. 5. Matth. XXVIII. 19. Rom. X. 18. Conf. Jeſ. LVIII. 1. (2) ſono *cœleſti*, ſeu *è cœlo* Act. II. 2.: ſcil. dona Spiritus S. *cœleſtia* figuraturo Eph. I. 3. nim. *illuminationem & ſanctificationem*: motuſque cœleſtes excitaturo, tum in Apoſtolis, tum in eorum auditoribus. (3) ſono *venti* alicujus Act. II. 2. ſcil. penetrantis Heb. IV. 12. 13. purgantis Pſal. LXVI. 10. Zach. XIII. 9. refocillantis, Joh. XVI. 7. impellentis Rom. VIII. 14. operationes ſignificaturi (4) venti *vehementis*, ſeu proſtèrnentis Job. I. 19. Matth. VII. 27. cum Act. II. 37. atque etiam diſſipantis Pſal. I. 4. & XXXV. 5. (5) *linguis* Act. II. 3. utpote quibus per Spiritum S. inſtruendi eſſent, ad annunciandum Euangelium Jeſ. L. 4. Pſal. XLV. 2. 1 Cor. XIII. 1. (6) linguis *diſpertitis* ſeu variegatis, quo nim. apti redderentur Apoſtoli, Euangelium omnibus nationibus annunciandi Act. II. 3. 6. cum Matth. XXVIII. 19. (7) linguis *igneis* Act. II. 3. quo igneos, ſeu fervidos & efficaces redderent Apoſtolos, qui cum magna parrheſia loquerentur vſ. 14. & IV. 8 -- Eph. VI. 19. atque etiam in ſuis auditoribus, fervorem ac zelum excitarent Rom. XII. 11.: α. In *fide* Matth. XV. 28. Rom. IV. 20. β. In *confeſſione* veritatis Pſal. CXVI. 10. & CXIX. 46. γ. In *pietate*. Ibid. vſ. 138. 139. δ. In *precibus* Rom. VIII. 27. Quantum 3. ad efficaciam & *effectus*, A. occupavit totam *domum* Act. II. 2. in ſignum occupandæ & implendæ totius *Eccleſiæ* 1 Cor. III. 16. cum Eph. IV. 9. 10. B. *Inſedit* omnibus & *ſingulis*, qui erant in domo Act. II. 3. Adeo C. ut omnes *replerentur Spiritu Sancto* vſ. 4. Act. VII. 55. & VI. 8. & quoad omnes eorum facultates 1 Theſſ. V. 23. Ut D. *inciperent aliis linguis loqui* Act. II. 4. h. e. alii *homines* Eph. IV. 22. 23. 24. *nova creaturæ* 2 Cor. V. 27. fieri, qui alio modo quam antea, loquerentur, cogitarent, agerent Rom. XII. 2. Conf. 1 Cor. III. 12. Ut E. loquerentur *magnalia Dei* Act. II. 11. Idque F. in *ſtuporem* auditorum vſ. 7. 12. Et G. *converſionem* plurimorum. vſ. 41.

Modus effundendi.

Efficacia effuſionis.

5. Ordinaria Spiritus S. effuſio, ampliori menſurâ quam ſub V. T.

X. *Quintò*, adhuc præſtat *ordinariam* Spiritus S. effuſionem, quæ conſiſtit in communicatione donorrum *ſpiritualium*, qua *omnia*, ſedens ad dextram Dei, *replet* Eph. IV. 10. ex Pſal. LVIII. 19. Eph. I. 3. multo ampliore menſurâ, quam olim ſub. V. T. factum. Quod in his tribus potiſſimum eſt conſpicuum, (1) in *modo* communicandi dona ſua, quando olim ſub V. T. per ſomnia, viſiones, per figuras & umbras, ſufficientem rerum divinarum cognitionem, communicabat: jam ſub N. T. cognitionem confert per *demonſtrationem* & evidentiam *Spiritus* 1 Cor. II. 4. 5. à quo *Spiritus ſapientiæ & revelationis* nominatur Eph. I. 17. utpote à quo, *ſecundum donum gratiæ Dei*, nobis manifeſtatur per Euangelium, ἀνεξιχνίαστος πλοῦτος τοῦ χριστοῦ, & *myſterium abſconditum à ſeculis in Deo*, in quo eſt πολυποίκιλος ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ Eph. III. 7. 8. 9. 10. Quod etiam ſignificatum videtur, quando ſub figuris *venti vehementis*, *ignis*, *linguarum diſperſarum*, *terræ motus*, ſub N. T. communicatur Spiritus Act. II. 2. 3. & IV. 31: dum olim ſub V. T. Dominus erat *in voce tacitâ & tenui* 1 Reg. XIX. 11. 12. (2) in *objecto*, ejuſque amplitudine: quando olim in ſolos Judæos effundebatur Spiritus; jam in *omnem carnem* Joel. II. 28. Joh. IV. 21. 23. Act. X. 34. 35. (3) in ipſâ donorum ſpiritualium *copiâ* & menſura: quâ, dum olim, non niſi *guttatim*, ad modum *roris* Deut. XXXIII. 28.: jam ad modum *fluminis* inundat penitus Jeſ. XLIV. 3. à quo, *terra* univerſa, *replenda* dicitur *cognitione Dei*, *quemadmodum aquæ tegunt mare* Jeſ. XI. 9. Jer. XXXI. 34. Joh. XVI. 12. 13.

In tribus particulis: α. Quoad modum, β. quoad objectum, γ. quoad donorum copiam.

6. Interceſſio ejus glorioſa.

XI. *Sexto* præſtat *interceſſionem* Rom. VIII. 34. qua cauſam ſuorum agit, non *humili* oratione, prout in terris exiſtens interceſſit Luc. XXIII. 32. ſed modo planè glorioſo: repræſentando Patri ſuam pro ipſis ſatisfactionem, ſua merita, eiſque *volendo* &c. Joh. XVII. 24. De qua interceſſione, cum ad functionem ejus ſacerdotalem pertineat, nos ſuo loco, in cap. VII. ex profeſſo egimus.

7. Conſtitutio miniſterii eccleſiaſtici.

XII. *Septimo* excluſit etiam, & excludit indies conſtitutionem *miniſterii* eccleſiaſtici; tam extraordinarii, quam ordinarii Eph. IV. 4 — 13 ejuſque fœcundationem, protectionemque, per præſentiam gratiæ ſuæ, uſque ad conſummationem ſeculorum Matth. XXVIII. 18. 19. 20. de quâ alibi.

8. Poteſtas judicandi vivos & mortuos.

XIII. *Octavo* denique, repræſentabit nobis poteſtatem *judicandi* vivos & mortuos Joh. V. 22. quando olim, in extremitate temporum, omnes ſiſtet coram tribunali ſuo 2 Cor. V. 10. ſuoſque elevabit ad ſupremam gloriam Matth. XXV. 34. & hoſtes deprimet, ſubjugabitque in ſcabellum pedum Pſal. CX. 1. & Matth. XXV. 41. de quo plura ſuo loco.

XIV. Sedet autem Servator ad dextram Dei,

ut

ſtus, ut Deus & homo, ſedet ad dextram Dei.

ut θεάνθρωπος, ſecundum utramque ejus naturam, divinam pariter & humanam; quamvis modo plane diverſo: quoad *divinam*, non utique novæ alicujus majeſtatis, gloriæ, aut perfectionis cujuſvis, acquiſitione; ſeu de *jure*, ſeu de *facto*: ſed 1. gloriæ divinæ, quam *apud* Patrem, imò *cum* Patre, poſſedit ab æterno Joh. XVII. 5. quamque ſub humiliatione q. cohibuerat, occultaveratque; glorioſa manifeſtatione. 2. poteſtatis & potentiæ divinæ, in collectione, conſervatione, gubernatione, protectione Eccleſiæ, *uſu* & exercitio irreſiſtibili: quoad *humanam* verò, novæ majeſtatis, poteſtatis, & potentiæ, ſibi *data* acceptione (à qua, magis propriè *collocatus* à Deo dicitur, ad *dextram* ſuam Eph. I. 20.) & acceptæ uſu & exercitio.

Circumſtantiæ, 1. loci, 2. temporis.

XV. Quantum ad circumſtantias, *tam* 1. *loci*, ſedet ad dextram Dei *in cœlo* Eph. I. 20. in coelo *ſupremo* Heb. I. 3. throno majeſtatis divinæ Heb. VIII. I. quorſum elevatus narratur ſua aſcenſione Marc. XVI. 19. Eph. IV. 8: *quam* 2. *temporis*, qua (a) *Deus* quidem, ſi gloriam eſſentialem intelligas, ſedit ab omni æternitate Joh. XVII. 5. qua (b) *promiſſus* Mediator, necdum in carne præſtitus, deſignatus fuit, qui ſuo tempore ſederet ad dextram Dei Pſal. CX. I. eoque, ſuo modo, ſedit etiam *potentia* & q. de *jure* Pſal. II. 6. Jeſ. IX. 5. qua (c) *homo*, coepit demum ſedere ad dextram Dei, poſt ſuam *humiliationem* Heb. I. 3. Phil. II. 8. 9. *aſcenſionemque* in coelum Marc. XVI. 19. quà (d) θεάνθρωπος denique, elevatus etiam eſt poſt aſcenſionem, quatenus gloria *divina* perſonæ illuſtrior facta eſt, & efficacius ſeſe exſeruit: *humana* autem, accepta nova gloria, poteſtate & potentia, in plena emphaſi, ſeſe gerere coepit, ut *caput* Eccleſiæ ſuæ Eph. I. 20. 21. Et prout ab aſcenſione ſedit; ita in omnem uſque æternitatem, ſedebit ad dextram Dei Heb. X. 12.

Pars elenchtica.

Quæritur, 1. An Mediator, ab hac ſeſſione, ſaltem ex parte, dicatur filius Dei?

XVI. Controverſias hujus loci, pleraſque cap. VIII. de *Mediatore Rege*, & in cap. XIV. de *Mediatoris exaltatione*, præoccupavimus, ut hic non veniat, niſi ſpicilegium quoddam faciendum. Quæritur ergo *primo*, an Mediator, ab hac ſeſſione ad dextram Dei, ſi non ex toto, ſaltem ex parte, appelletur *filius Dei*? Sociniani, odio συναϊδίας καὶ ὁμουσίας Deitatis Chriſti; ſtatuunt ipſum filium Dei appellari; jam α. quidem, ab ejus *conceptione* è Spiritu S.; jam β. à perpetratis divinis *miraculis*; jam γ. à *reſurrectione* à mortuis; jam δ. à *ſeſſione* ejus ad dextram Dei, per quam Pater adeo in ipſum derivaverit *omne* regnum Eccleſiæ, ut ipſe jam non regnet; ſed ſuo iſti vicario omnem regnandi poteſtatem commiſerit, qui etiam ab hac, ſuo quodam modo, ſit *ſuperior* Patre. Cum Socinianis, eatenus ſaltem, colludunt Remonſtrantes, ut ſtatuant, plures eſſe hujus filiationis cauſas, idque puro puto Socinianorum amore. Reformati, ut agnoſcant plures eſſe cauſas, quarum ope, à nobis *agnoſcitur* ut filius Dei, quales conceptio à Spiritu S. Luc. I. 35. miracula Joh. V. 19—& vſ. 36. reſurrectio Rom. I. 4. Act. XIII. 32—37. quibus adjungi poſſit (licet eam Scriptura, in hunc finem, nullibi, quod ſciam, adducat) ejus *ſeſſio ad dextram*: attamen cauſam *conſtitutivam* hujus filiationis, aliam non legunt, quam *æternam* ejus è Patre *generationem* Pſal. II. 7. à qua filius Dei *proprius* Rom. VIII. 32. *unigenitus* Joh. III. 16. appellatur, cujus *exitus ſint ab antiquo, à diebus æternitatis* Mich. V. I. Ut etiam largiuntur, poteſtatem *mediatoriam*, qua gaudet ſedendo ad dextram Dei, eſſe ſibi *delegatam* Pſal. II. 6. Matth. XXVIII. 18. Eph. I. 20—Phil. II. 9. 10. Pſal. CX. I.: non tamen admittunt, α. delegantem Patrem ſeipſum *exuiſſe* regno; β. poteſtatam delegatam excludere poteſtatem *eſſentialem* divinæ perſonæ: ſed præſupponere potius: ex eo, quod ſedens ad dextram Dei, Eccleſiam colligere, amplificare, gubernare, defendere, potenter non poſſit, niſi per virtutem *divinæ* perſonæ ſuæ. Unde emittens Apoſtolos ſuos, ad colligendam Eccleſiam; poſtquam ipſis inculcaſſet, ſibi *datam omnem poteſtatem*; promittit ſe ipſis *affuturum, uſque ad finem ſeculorum* Matth. XXVIII. 18. 19. 20. Fundamentum ſententiæ orthodoxæ, eſt in æterna ejus Patrique *conſubſtantiali Deitate*, nec non in æterna ejus *generatione*, quam ex profeſſo demonſtravimus lib. II. cap. XXVI. Fundamentum cauſæ adverſariæ in eo eſt, quod ad alias rationes in Scripturis referatur filiatio Mediatoris. Nos, ſicut jam dudum agnovimus referri, tanquam ad cauſas *manifeſtationis*; ita negamus referri ad illas, velut ad cauſas *conſtitutivas* filiationis, in quam rem, ne γρῦ quidem adduxerunt adverſarii, nec adducere poſſunt, præter ſuam hypotheſin, negationem ſcil. æternæ Deitatis Chriſti.

Sententia Socinianorum, Remonſtrantium, & Reformatorum.

Fundamenta utriuſque ſententiæ oſtenduntur.

2. An ſedere ad dextram Dei, ſit communicatis ſibi attributis divinis plenariè uti?

XVII. *Secundò* quæritur, an ſeſſione Chriſti ad dextram Dei, in eo conſiſtat, quod *humana* ejus natura, communicata ſibi, per unionem perſonalem, attributa divina: potentiam, omnipræſentiam, omniſcientam, *plenariè* uſurpet? Lutherani, quo carnem Chriſti, in S. cœna habeant præſentem, ore manducandam; ſtatuunt, ei, per unionem hypoſtaticam, communicatas eſſe proprietates divinas; ſed quoad κτῆσιν tantum & οὐσίαν: verum quoad χρῆσιν & ἐξουσίαν, h. e. quoad *plenum* earundem *uſum*, demum accepiſſe, in ſui exaltatione, & imprimis in *ſeſſione* ſua ad dextram Dei. Reformati, ut negant, ullas proprietates divinas, per unionem hypoſtaticam, communicatas fuiſſe humanæ naturæ; ſic etiam negant, humanam illam naturam *uſum* habuiſſe divinarum iſtarum pro-

prietatum: quamvis largiantur *perſonam* Mediatoris, ſedentem ad dextram Dei, utriuſque naturæ proprietatibus plenariè uti. Fundamenta utriuſque ſententiæ examinavimus cap. XIV. §. X. Hinc.

3. An ſecundum divinam naturam quoque ſedeat ad dextram Dei?

VIII. *Tertio* quæritur, an ſecundum *divinam* naturam quoque ſedeat ad *dextram* Dei? Sociniani, quia naturam divinam in Mediatore non agnoſcunt; coguntur negare. Lutherani, quod (per parag. præcedentem) ſeſſionis ad dextram Dei, naturam conſtituant in *pleno uſu* proprietatum divinarum, humanæ naturæ collatarum, negant etiam. Reformati, cum ſtatuant, *totam* Mediatoris perſonam, ſecundum utramque naturam, ſedere ad dextram Dei, eo modo, quem in *dogmaticis* expoſuimus, affirmant. Fundamenta utriuſque partis examinavimus cap. XIV. §. XI.

4. An per ſeſſionem ad dextram, ſolus ſit caput Eccleſiæ?

XIX. *Quarto* quæritur, an per ſeſſionem ad dextram Dei, Mediator ſolus ſit Monarcha & caput Eccleſiæ? Sicut Sociniani, ex ſeſſione ad dextram, Chriſtum faciunt *vicarium* Dei; ita Pontificii, ab aſcenſione, & à ſeſſione Chriſti ad dextram. primò *Petrum* ſtatuunt ejus vicarium in terris, tum & Petri *ſucceſſores*, Pontifices Romanos. Verùm iſtam ſententiam, cum ſuis fulcris, examinarimus cap. VIII. De *Med. Reg* §. XV.

5. An à ſeſſione ad dextram, ut homo, aut Mediator, adorandus ſit?

XX. *Quinto* quæritur, an à ſeſſione ad dextram, Chriſtus, qua *homo*, aut etiam qua *Mediator*, ſit adorandus? Sociniani, quia ipſum ab æterno Deum non agnoſcunt; affirmant: Lutherani, quia humanam naturam, in ſeſſione ad dextram, plenum uſum, communicatarum ſibi proprietatum divinarum, conſecutam tradunt, omninò affirmandum cenſent. Pontificii, quo commodius ſanctis cœlitibus honorem adorationis conferre poſſint, itidem affirmant. Reformatorum *nonnulli*, quia conceptum puræ *Deitatis*, à conceptu *Mediatoris* non ſatis cautè diſtingunt, itidem affirmant. Communis Reformatorum ſententia negat. Notavimus hanc controverſiam lib. V. cap. II. §. XXVI.

6. An Chriſtus ſedens ad dextram Dei corpore tantum ſit in cœlo?

XXI. *Sextò* quæritur, an Chriſtus, ſedens ad dextram Dei, corpore ſuo tantum ſit in cœlo? Pontificii in gratiam *tranſubſtantiationis* & Miſſæ ſuæ, & Lutherani omnes in gratiam *conſubſtantiationis*, ut corpus ejus in S. cœna, oraliter manducetur à communicantibus: ſtatuunt corpus ejus etiam jam ſedentis ad dextram Dei, eſſe præſens & ſymbolis & communicantibus: cui etiam Ubiquetiſtæ addunt, illud eſſe ubique, idque inter alia probare nituntur ex ejus ſeſſione, eo nimirum, quod dextra Dei ſit ubique, & conſequenter humana Chriſti natura, ſedens ad *dextram* Dei, ſit ubique. Circa iſtam quæſtionem dudum occupati fuimus, non ſemel, v. g. lib. II. cap. 10. lib. V. cap. 4. & occupabimur lib. VII. cap. 3.

Pars practica.

Praxis hujus loci nobis præſtat.

XXII. Quantum ad praxin, cum majeſtas Mediatori, per ſeſſionem ad dextram Dei, competens proprie & formaliter ſit *regia*: univerſa ferè praxis, quam *Mediatori Regi* diximus cap. VIII. mutatis mutandis, & in præſens argumentum, paulo diſtinctius accommodatis, huc abſque negotio traduci poteſt: ut hic nobis non incumbat, niſi qualecunque ſpicilegium.

1. Argumentum glorificationis;

Primo igitur, ſeſſio Mediatoris noſtri ad dextram Dei, nobis præſtat efficaciſſimum argumentum *glorificationis*: exemplo quatuor animalium, & viginti quatuor Seniorum apocalypticorum; *gloriam, & honorem, & gratiarum actionem*, deferentium ei, *qui ſedet in throno* Apoc. IV. 9. 10. 11.

Motivæ;

In cujus enim glorificatione, 1. Pater gloriam ſuam, gloriam *roboris* & *virtutis* ſuæ, adeo fecit illuſtrem & ſtupendam Eph. I. 19. 20. Quam 2. adeo etiam glorificavit, ut *ſibi à dextris* collocaverit; h. e. majeſtate, poteſtate & potentia, ſibi *proximum*, & quaſi *ſocium* fecerit verſ. 20. Zach. XIII. 7. Quem 3. elevavit *longe ſupra omnem principatum, poteſtatem, potentiam, dominationem* Eph. I. 21. Cui 4. *nomen* dedit ſupra *omne nomen*, quod nominatur, *non tantum in hoc; ſed & in futuro ſeculo.* verſ. 21. Phil. II. 10. Cujus 5. *pedibus omnia ſubjecit* verſ. 22. Heb. II. 7. 8. Cui 6. *flectendum* voluit *omne genu, eorum qui in cœlis, in terra, & infra terram ſunt* Phil. II. 10. Quem 7. *adorari* vult ab *omnibus Angelis* Heb. I. 6. Quem 8. conſtituit *caput* ſeu Regem *Eccleſiæ*, cujus nos, per ejus gratiam, membra ſumus Eph. I. 22. Ut 9. eſſet *ſupra omnia.* Ibid. Qui 10. *omnia in omnibus*, ſua gratia, ſuis donis *implet* Ibid. verſ. 23. & IV. 8. 10. Joh. I. 16. Qui inſuper 11. omni gloria *dignus* eſt Apoc. IV. 11. quique eam ſua humiliatione & obedientia *promeruit* Phil. II. 7. 8. 9. 10. Et hinc 12. ſuo *jure*, glorificationem ab ipſo Patre ſuo expetit Joh. XVII. 1. 5. Cui 13. tot beneficiis, ad gratitudinem & glorificationem *obſtricti* ſumus Apoc. V. 8. 9. In cujus 14. gloria & glorificatione, ipſa *noſtra* conſiſtit gloria Phil. I. 26. Hunc igitur, quem Pater tantopere glorificavit; qui per ſe omnem gloriam meretur, & à quo nos omnis gloria manet; hunc, inquam, nos non glorificaremus omni ſtudio?

Quomodo glorificandus ſit.

Sed qua ratione glorificabimus? Reſp. Dum 1. quem Deus *longe ſupra omnia* excellentiſſima totius mundi elevavit Eph. I. 21. nos *cordibus* & affectibus noſtris elevamus ſupra univerſum mundum, & omnia, quæ in eo nobis pretioſa eſſe poſſint Phil. III. 7. 8. Matth. X. 37. Dum 2. *ore* noſtro, cum animalibus apocalypticis, *majeſtatem, gloriam & gratiarum actionem* aſſerimus, *ei qui ſedet in throno* dextræ divinæ Apoc. IV. 9. Dum 3. *proſternimus* noſipſos, cum viginti quatuor

tuor Senioribus apocalypticis, ei *qui inſidet throno* dextræ divinæ *Ibid.* vſ. 10. noſtraque *genua* ei ſubmiſſe *flectimus* Phil. II. 9. 10. Dum 4. cum eiſdem *adoramus* eum, qui in *throno* dextræ Dei *vivit in ſecula ſeculorum* Apoc. IV. 10. Heb. I. 6. Pſal. XCV. 6. Dum 5. cum eiſdem Senioribus, *coronas* noſtras *projicimus ante thronum* ejus Apoc. IV. 9. h. e. in ejus gloriam, omnem gloriam propriam ſuſque deque habemus Pſal. CXV. 1. imò omnem noſtram gloriam, auctoritatem, potentiam, & quicquid ſumus, aut poſſumus, ejus glorificationi promptè impendimus Phil. I. 20. 21. Dum tandem 6. in eo ſolo *gloriamur* Phil. I. 26. & III. 3. Jer. IX. 24. quod caput habeamus, dextram Dei claudens. Conf. quæ ſupra diximus cap. VIII. §. XX.

2. Præſtat ſuaviſſimum ſolatium. XXIII. *Secundò*, præſtat ſuaviſſimum *ſolatium*, ſeſſio Chriſti ad dextram Dei: commendante in hunc uſum, contemplationem ejus Apoſtolo Heb. XII. 2. *ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν--qui, pro ſibi propoſito gaudio, crucem ſuſtinuit: cum probrium contemſiſſet, ad dextram throni Dei conſedit.* **In quibus caſibus.** Præſtat ſolatium. A. in quavis & quantacunque afflictione; ſeu ſpiritualis ſit, ſeu corporalis: quod Dominum, imò *caput* habeamus, Deo proximum; qui ſedeat ad *dextram potentiæ* Dei Luc. XXIV. 49. quà, in ſortem noſtram *reſpicere* Jeſ. LXVI. 1. eamque, ſolo nutu, mutare poteſt Pſal. LXXVII. 11. Nominatim B. in caſu *perſecutionum*, quando hoſtes copiâ, robore & fraudibus, nobis imminent Pſal. III. 1.: quod caput habeamus, *ſedens ad dextram Dei, longè ſupra omne imperium, poteſtatem, potentiam & dominium* Eph. I. 20. 21. qui omnes ſuos noſtroſque inimicos *poſiturus ſit ſcabellum pedum ſuorum* Pſal. CX. 1. & CXVIII. 15. C. In caſu quarumvis *contumeliarum*. quod caput noſtrum, cum *contumelias contemſiſſet*, collocatum fuerit ad *dextram throni Dei* Heb. XII. 2. & quod nos, eadem lege, *collocandi* ſimus Apoc. III. 21. D. In caſu *infirmitatis*, qua, ſuſtinendis tot ac tantis afflictionum inſultibus, impares ſimus: quod *excellens* illa *magnitudo potentiæ*, qua Chriſtum collocavit ad dextram ſuam, etiam in *nobis operetur qui credimus* Eph. I. 19. 20. & quod *omnia valeamus*, per eum *qui nos roborat*, *Chriſtum* Phil. IV. 13. E. In caſu *mortis* & agoniæ: ſi cum Stephano, oculos mentis & fidei noſtræ intendamus cœlum verſus, ut videamus Jeſum *ſtantem ad dextram* Dei, paratum, qui ſpiritum noſtrum ſuſcipiat Act. VII. 55. 60.

3. Præſtat ſeſſio ad dextram, horrorem hoſtibus. XXIV. *Tertiò*, præſtat ſeſſio Chriſti ad dextram Dei, *horrorem* ac tremorem omnibus ejus hoſtibus: ut cum *Regibus terræ, proceribus, divitibus* — ſe *abſcondant* in *ſpeluncis, petriſque montium*, & exclament; *cadite ſuper nos, abſcondite nos à conſpectu ejus, qui inſidet throno* Apoc. VI. 15. 16. Sed quinam hi ſunt Chriſti hoſtes? Sunt 1. apertè *impii*, qui ejus majeſtati, & imperio, quod ad *dextram* Dei obtinet, *palàm* reclamant Job. XXI. 14. Luc. XIX. 14. 27. Pſal. II. 1. 2. 3. **Quinam illi hoſtes.** Sunt 2. *clam hypocritæ*, qui in *externis*, quæ minoris momenti ſunt, ipſi blandiuntur Matth. VII. 21. 22. ſed in *internis*, maximi momenti, ſeſe oſtentant *hoſtes crucis* Chriſti Phil. III. 19. — 2 Tim. III. 5. Sunt 3. qui regno ejus, ſeu *Eccleſiæ* palam inſultant, cum Regibus & populis terræ Pſal. II. 1. 2. 3. Act. IV. 26. 27. cum Saule Act. IX. 1. 2. & imprimis cum Antichriſto, falſo illo Prophetâ, meretrice coccinea, cui ſolenne eſt, cum dracone rufo, Michaëli noſtro, cum ſuis, bellum palam indicere Apoc. XIII. 7. 8. & XIX. 19. &c. **Argumenta exterrentia.** His terrorem incutiat A. Majeſtas ſedentis in *throno* majeſtatis in excelſo, ad quam, ſibi in viſione quadam repræſentatam, vel ipſe Johannes amicus ejus exhorruit Apoc. I. 13 — 18. Incutiat B. virga ejus *ferrea*, quâ contriturus eſt hoſtes iſtos ſuos, velut *vaſa fictilia* Pſal. II. 9. Incutiat C. *promiſſio* Patris, hoſtes iſtos filio ſuo, ſedenti à dextris ſuis, certo certius poſituris in *ſcabellum* pedum ſuorum Pſal. CX. 1. Incutiant D. ipſa ejus horrenda *judicia*, in hoſtes ſuos exercita Apoc. XIX. 19. & XVI. 10.

4. Præſtat motivum pugnandi cum eo adverſus hoſtes ſpirituales. XXV. *Quartò*, calcar addit efficaciſſimum, fortiter *pugnandi* adverſus hoſtes Chriſti noſtrique ſpirituales: A. *Satanam*, draconem illum rufum, qui *mulierem* (Eccleſiam) cum *filio* ſuo ſuffocare, totis viribus adnititur Apoc. XII. 4. 12. 17. 1 Pet. V. 8. Eph. VI. 11. B. *carnem* & cupiditates 1 Pet. II. 11. Gal. V. 16. 17. C. *mundum* & mundana Jac. IV. 4. 1 Joh. II. 15. 16. Rom. XII. 2. **Quinam illi.** Adverſus iſtos hoſtes fortiter nobis pugnandum: quod 1. Belli ducem habeamus, qui ſedet ad dextram *virtutis Dei* Luc. XXIV. 49. *longe ſupra omnes magiſtratus, poteſtates, dominia* Eph. I. 21. qui hoſtes iſtos dudum potenter *ſubegit* Joh. XIV. 30. & XVI. 11. **Quibus motivis.** qui *principatus ac poteſtates* ſua potentia *exuit* Col. II. 14. *contereteque brevi* Rom. XVI. 20. qui itidem in *omnibus tentatus* eſt ſicut nos, ut miſericors ſit, nobiſque oppugnatis *poſſit* & velit *συμπαθεῖν* Heb. II. 17. & IV. 15. Quod 2. cum Chriſto, ſedente ad dextram Dei, in thronum ejus, niſi fideliter pugnaverimus 2 Tim. II. 5. Apoc. III. 21. 2 Tim. IV. 7. 8. non ſimus extollendi: quemadmodum Chriſtus non ante elevatus eſt, in thronum dextræ in cœlis, quam pugnaſſet & viciſſet Apoc. III. 21. Quod 3. cum Chriſto fortiter in virtute Dei pugnando, cum eo hoſtes ejus, noſtroſque, ſuo modo, collocabimus *ſcabellum pedum noſtrorum* Pſal. CX. 1. 1 Joh. II. 13. & IV. 4.

5. Monet juſta capiti noſtro præſtemus officia. XXVI. *Quinto* monet, ut membra capiti noſtro, ſedenti ad dextram Dei, juſta præſtemus *efficia* noſtra. Et quænam iſta? (1) Eum quem Deus collocando ad dextram ſuam, conſtituit *caput* Eccleſiæ ſuæ Eph. I. 22. 23. eumque *ſolum* Heb. I. 13. agno-

agnoſcamus: quemadmodum Iſraëlitæ Davidem 2 Sam. xix. 42. 43. (2) cum eo, velut membra cum capite, quam arctiſſime *uniamur*: ut *unus cum eo* reddamur *ſpiritus* 1 Cor. vi. 17. *radicati cum eo, confirmatique* Col. ii. 7. *teneamus* (κρατῶμεν) *caput, ex quo totum corpus, per commiſſuras & compages, ſuppeditatum & compactum, augeſcit augmento Dei* Col. ii. 19. Etiam (3) *communionem* cum eo colamus, ut membra cum capite, & ſubditi cum Principe 1 Joh. i. 3. 1 Cor. i. 9. Inſuper (4) *amorem* ipſi præſtemus, ut membra capiti, ſubditi Principi: hunc à ſuis exegit ante mortem Joh. xiv. 21. hunc, poſt reſurrectionem, conteſtatus eſt Petrus Joh. xxi. 17. hunc, ſub pœna anathematis, præſcribit Paulus 1 Cor. xvi. 22. & in fidelibus commendat Petrus 1 Pet. i. 8. Porro (5) ipſum, tanquam *caput* noſtrum, *extollamus*, quovis honore, quavis gloria: utpote qui ad hoc, *honore & gloriâ coronatus* dicitur Heb. ii. 7. quem Pater ὑπερύψωσε, ipſique *nomen dedit, quod eſt ſupra omne nomen* Phil. ii. 9. 10. Eph. i. 21. quem, his convenienter, honorat *omnis creatura* in cœlo Apoc. v. 13. Ad hæc (6) ſub eo, tanquam ſub capite, & ſalutis noſtræ ἀρχηγῷ Heb. xii. 2. fortiter pugnemus contra hoſtes ejus noſtroſque, velut *milites Chriſti* 2 Tim. ii. 5. ipſo, cum Angelis ſuis, pugnante cum dracone Apoc. xii. 7. de quo plura §. *præcedent.* Etiam (7) *genua* noſtra, ipſi velut capiti noſtro, ſponte & ingenuè *flectamus* Phil. ii. 9. 10. ipſi in omnibus *obedientes* nos præſtemus Heb. v. 9. 1 Joh. ii. 4. oculis in ipſum, tanquam caput noſtrum, converſis; ambulemus in omnibus, *ſicut ipſe ambulavit* 1 Joh. ii. 6. & iii. 3. prout Saulus, loquenti ſibi è cœlo, confeſtim ſe morigerum præſtitit: *Domine quid vis, quod faciam?* Act. ix. 6. Denique (8) *fiduciam* in eo, velut in capite noſtro, quod ſedet ad dextram Dei, confidenter collocemus, in quovis caſu Act. xviii. 10. Heb. xiii. 6. Apoc. ii. 10. Atque, ut hæc, aliaque officia, capiti noſtro promptius exhibeamus, cogitandum nobis: A. quod ipſe *exigat* à nobis Joh. xv. 17. B. Quod ex natura rei ipſi *competant*: eſt enim à Deo elevatus ad *dextram* ſuam, *longe ſupra omnes principatus* &c. Eph. i. 21. obtinet *nomen*, ſupra *omne nomen* Phil. ii. 9. 10. eſt *Dominus è cœlo* 1 Cor. xv. 47. Quod C. ſit caput *ſanctum* Jeſ. x. 20. *juſtum* Act. iii. 14. & vii. 52. cujus juſſa ſancta ſunt & juſta Rom. xii. 2. qui juſtus *venit* Zach. ix. 9. juſtus *paſſus* eſt 1 Pet. iii. 18. juſtus *abiit* in cœlum 1 Joh. ii. 1. *regnatque* in juſtitia Leb. vii. 2. Pſal. ix. 9. Quod D. ſit caput *manſuetum* Matth. xi. 28. 29. *miſericors* Heb. ii. 17. proclive ad συμπάθειαν Heb. iv. 15. humanum ac facile, ut admittat ad thronum gratiæ Heb. iv. 16. Quod E. ſit caput, ſuis membris *ubique præſens*, in medio ipſorum exiſtens Matth. xviii. 20. & xxviii. 20. Quod F. caput ſit, *è cœlo* in omnia, oculis ſuis flammeis, *proſpiciens* Apoc. ii. 18. & talem in cœlis viderit Johannes Apoc. i. 14. qui corda & renes ſcrutatur Apoc. ii. 23. qui omnia noſtra exactiſſimè novit *Ibid.* vſ. 2. Quod denique G. caput ſit *potens*, imò omnipotens Apoc. i. 8. armatum *ſceptro fortitudinis* Pſal. cx. 2. ſceptro *ferreo*, quo contundat inimicos Pſal. ii. 9. pariter & *aureo*, ſicut Ahaſſuerus Eſth. v. 2. in gratiam ſuorum: imo quod *poteſtatem omnem* habeat, *in cœlo & in terra* Matth. xxviii. 18.

Quænam illa.

Quibus rationibus motivis.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM,

De ipſa Mediatoris Redemptione.

Matth. xx. 28.

Filius hominis non venit ut ſibi miniſtraretur; ſed ut miniſtraret, & daret animam ſuam, redemptionis pretium pro multis.

Redemptorem ſola ſequitur redemptio.

I. Contemplati ſumus hoc libro circa ſtatum *gratiæ*, ejus fundamentum ac normam, juxta quam omnis gratia & ſalus in peccatorem diſpenſatur, nim. *fœdus gratiæ*: cogitavimus procuratorem omnis gratiæ ac ſalutis, Mediatorem *Jeſum* Chriſtum: reſtat ut tranſeamus ad *procurationem* gratiæ, circa quam quatuor veniunt examinanda, nim. *redemptio*, quâ gratiam Mediator peccatori impetravit; tum impetratæ *applicatio*; porro utriuſque *objectum*, Eccleſia; denique fœderis gratiæ variæ diſpenſandi rationes. Primum hoc capite expediemus, ſecundum per univerſum librum ſextum; tertium per librum ſeptimum; poſtremum per librum octavum. Redemptionis *naturam* ſatis commode nobis repræſentabit ipſe procurator gratiæ Matth. xx. 28.

Pars Exegetica.

Textus exponitur.

II. *Quibus verbis Servator, reprehenſa & rejecta vanâ ac ſuperba petitione Matris filiorum Zebedæi,*

dei, convocatis diſcipulis humiliationem & ταπεινοφροσύνην, poſt alias rationes, ſuadet exemplo adventus *ſui ad procurandam peccatoribus* redemptionem. *Penes quem notatur*

1. Adveniens *ad redimendum*, filius hominis, *ipſe redemtor loquens, qui pro duabus naturis, jam* Filius Dei *deſignatur* Pſal. II. 7. Matth. XVI. 16. *& alibi: jam* filius hominis, *ibid.* verſ. 13. Pſal. VIII. 4. *collat. cum* Heb. II. 6. 7. 8. 1 Cor. XV. 27. Pſal. LXXX. 16. Dan. VII. 13. *& paſſim in Euangeliis, v. g.* Matth. IX. 6. Marc. II. 10. Luc. V. 24. Joh. I. 21. Act. VII. 56. Apoc. I. 13. *Notat autem* אדם, *&* בן אדם, homo *&* filius hominis, *Hebræis ſæpiſſime hominem* contemptæ *ſortis* Pſal. LXXXII. 7. *Sic* בנות אדם Gen. VI. 2. *Hebræi veteres interpretantur, hiſque opponunt* בני האלהים filios Dei, *item* בני האיתנים filios potentum, heroum Pſal. XLIX. 2. *item* בני איש, *ut* בני אדם, *ſint γηγενεῖς* terræ filii. *Ita Ezechiel, Daniel, Zacharias, dum cum Angelis converſantur, appellatione* filii hominis, *ſuæ fragilitatis admonentur. Ita etiam Chriſtus plerumque, ſi non ſemper, ſeipſum appellat, dum vix ac ne vix quidem ab alio ſic denominatur; ad hoc* 1. *ut humanæ ſuæ naturæ veritatem innueret,* 2. *ut ab aliis perſonis divinis ſeipſum diſcriminaret, utpote qui ſolus in eis* homo *ſit,* 3. *ut ex plurimis elogiis, quæ Meſſiæ data leguntur, modeſtiſſimum ſeligeret, ſuamque κένωσιν de qua* Phil. II. 7. *ſignificaret, quo etiam ſpectat, quod appelletur* בר איש Dan. VII. 13. *eodem ſenſu, quo* Jeſ. LIII. 3. נבזה וחדל אישים *dicitur, qui non habeat domum propriam, ubi feſſus* caput reclinet, *id quod appoſitiſſime huic loco convenit, ubi diſcipulos ad modeſtiam, & contemtum faſtus humani, formare nititur. Quaſi dicat, Ego Dominus & Magiſter veſter, quo certè majores vos non eſtis, qui filius Dei ſum, me* filium hominis *dico, ego exemplum vobis dedi: neque enim quicquam feci, ex mea utilitatis rationibus, neque ſplendore aut deliciis egi Regem, ſed quævis incommoda ſuſtinui, meorum cauſa, & porro majora ſuſtinebo, ipſam mortem ignominioſiſſimam: ſcil. contra quam fit in regnis mundanis, ubi ſubditi moriuntur pro Regum gloria & magnitudine: ita & vos &c.*

2. Adventus *ad redimendum*, οὐκ ἦλθε, non venit, *ſcil.* in carnem, *ut diſtinguatur hic adventus ab adventu ejus ad gloriam, ad judicandum vivos & mortuos, qui erit cum ſumma gloria* Matth. XXV. 31. 2 Theſſ. I. 7. *Significatur eadem opera, ejus exiſtentia ante adventum iſtum: neque enim venit, qui non eſt. Non eſt autem iſte ejus adventus incarnationis, niſi præparatio ad humiliationem, mortem & redemtionem.*

3. Scopus *adveniendi, duplex, nim.*

A. Rejectus, non ut ſibi miniſtraretur, *ſicut Regibus mundanis fieri ſolet. Διακονηθῆναι, id eſt,* ἵνα διακονηθῇ, ut miniſtraretur *ſibi, ut pateretur ſibi miniſtrari. Phraſis græca eſt, qualis* Matth. II. 18. 1 Tim. I. 11. Heb. VII. 11. *Διακονέω eſt* miniſtro, ſervio, *alium pro Domino meo habeo, ei me ſubmitto, ejus gloriam & emolumenta quæro. Hunc igitur negat fuiſſe adventus ſui primi ſcopum primum &* immediatum, *ſcil. ut* exaltaretur; *ſed ut humiliaretur, ſeipſum inaniret,* formam ſervi *ſuſciperet* Phil. II. 6. 7. *licet interim ſcopus adventus ſui primi, atque etiam ſecundi,* mediatus *omnino fuerit ejus glorificatio* Luc. XIV. 26. Phil. II. 8. 9. 10.

B. Admiſſus *& aſſertus, itidem geminus:*

א. Generalior, *ἀλλὰ διακονῆσαι*, ſed ut miniſtraret. *Scil. non Deo tantum,* cujus ſervus *factus erat per æternam ſponſionem* Jeſ. LIII. 11. Conf. Jeſ. XLII. 1. *&* LII. 13. Zach. III. 8. *quem ſibi ac legi ſuæ ſubjecit* Gal. IV. 4. *quippe ipſi obediens fuit ad mortem uſque crucis* Phil. II. 7: *ſed etiam hominibus* Joh. XIII. 5. 12. 13. 14. *Significatur iſta διακονίᾳ, univerſus ſtatus humiliationis ejus.*

ב Specialior, *ſcil. redemptio:* ut animam ſuam daret redemtionis pretium pro multis. *Quibus verbis exprimitur:*

1. Pretium, *redemtionis*, *τὴν ψυχὴν αὐτοῦ*, animam ſuam. *Non minora & viliora quævis; ſed præſtantiſſimum, ipſam* animam: *ψυχὴν*, נפש, *cujus ſignificata occupavimus* cap. XIII. *in* Exeget. *Hic, ſi nobiliorem hominis partem notet; ſignificabit, Chriſtum non* corporalem *tantum mortem nobis impendiſſe; ſed* ſpiritualem *inſuper: ſi* corpus exanime; *indigitabit, ipſum ex adverſo non ſpiritualem tantum; ſed &* corporalem *etiam, pretium redemtionis præſtitiſſe: ſi* hominem *notet, dicet Chriſtum* ſeipſum *dediſſe redemtionis pretium non* hominem *tantum; ſed &* Deum *inſuper* Act. XX. 28. 1 Joh. I. 7. *adeoque pretium planè infinitum, proinde tantum, quo majus nec eſſe nec cogitari poteſt, & redimendis, omnibus numeris par: ſi denique* vitam *notet; ſignificabit, eum vitam* omnem, *quam habuit naturalem, ſpiritualem & æternam, præſtitiſſe in redemptionis pretium.*

2. Solutio *hujus pretii*, *δοῦναι λύτρον ἀντὶ*— ut daret redemtionis pretium pro &c. *Ubi λύτρον ſonat* redemtorium, *ſeu illud pretium, quod liberandis militibus captivis, ſolvi debet.*

bet. Dicitur à λύω, ſolvo, *ſive quod per illud redemtorium, vincli ſeu captivi* ſolvantur: *ſive quod pro captivorum liberatione* ſolvatur. *Ut ſignificetur, liberationem noſtri ex captivitate ſpirituali, non mera remiſſione; ſed ſolutione pretii, ſeu redemtorii, peractam eſſe* 1 Cor. VI. 20. 1 Pet. I. 18. 19. *A quo paſſim* ἀπολύτρωσις *deſignatur* Rom. III. 24. Eph. I. 7. 14. Col. I. 14. Heb. IX. 15. *Particula* ἀντὶ, *de perſonis uſurpata, quotieſcunque* oppoſitionem *non notat*, ſubſtitutionem *indicat* Matth. XXVII. 27. *teſte H. Grotio de* Satisfact. Chriſt. *Et* δοῦναι *actum ipſum notat ſolutionis, quatenus, & ſponte, &* gratis *peragitur, ab eo qui vitæ & mortis poteſtatem habet à* divina *ſua natura* Joh. X. 18.

3. Debitores perſonæ, *pro quibus pretium ſolvit.* Ἀντὶ πολλῶν. *Non pro* paucis; *licet* comparate *ad reliquos non redemptos, & hoc dicatur:* verſ. 16. *&* cap. VII. 14.: *nec pro* omnibus. *Ibid.* verſ. 21. 22. Joh. XVII. 9. *ſed pro certi cujuſdam* ordinis *hominibus, qui alibi* populus *ſuus* Matth. I. 21. *alibi*, oves *ejus* Joh. X. 11. 15.: *alibi*, Eccleſia *ejus appellantur* Act. XX. 28. *&c. ejuſque ordinis omnibus ac* ſingulis, *qui*, abſolute *quidem conſiderati, non pauci ſunt; ſed* multi, *ut arena maris* Gen. XIII. 16. *&* XXII. 17. *ut* ſtellæ cœli Gen. XV. 5. *&* XXII. 17. *licet* comparate *pauci etiam ſint* Matth. XX. 16. *&* VII. 14.

Pars dogmatica.

Mediator, ſuis ſubſtitutus, ſolvendo pretium, eos liberavit a ſervitute, in libertatem ſpiritualem. Probatur Scripturis.

III. Mediator ergo, quem hactenus repræſentavimus, ſuis ſubſtitutus, deponendo animam ſuam redemptionis pretium, à ſtatu ſervitutis ſpiritualis eos vindicavit in ſtatum libertatis. Hoc enim 1. prædictum olim ſub V. T. v. g. Hoſ. I. 7. Pſal. CXXX. 8. Hoſ. XIII. 14. cum 1 Cor. XV. 55. Jeſ. XXV. 8. Pſal. XLIX. 16. Hoc 2. *præfiguratum* fuit in Moſe, educente Iſraëlitas è ſervitute Ægyptiacâ: in Joſua, introducente eos in Canaan: in Judicibus, Iſraëlitas è ſervitute hoſtium, in libertatem aſſerentibus, qui hinc *redemptores* ſubinde appellantur Jud. III. 9. 2 Reg. XIII. 5. in Pontifice & Sacerdotibus leviticis, quando, liberandis à reatu peccatoribus, ſubſtituebant animas, ſeu mortem ſacrificiorum Levit. I. 5---& III. 2---cum Joh. X. 17. 18. & XVIII. 4. 5. 6. Heb. IX. 22. 23. 26. Hoc 3. *impletum* ſub N. T. per omnia illa loca, quibus dicitur λυτρῶσθαι Matth. XX. 28. Marc. X. 45. ἀντιλυτρῶσθαι 1 Tim. II. 5. 6. ἀπολυτρῶσθαι Eph. I. 7. Col. I. 14. Rom. III. 24. Heb. IX. 12. Tit. II. 14. 1 Pet. I. 18. ἀγοράζειν 1 Cor. VI. 20. Apoc. V. 9. ἐξαγοράζειν Gal. III. 13. παραδοῦναι ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, προσφορὰν τῷ Θεῷ Eph. V. 2. Heb. IX. 14. σώζειν τὸν λαὸν αὐτοῦ Matth. I. 21. σώσειν τὸ ἀπολωλὸς Luc. XIX. 10. Ab hoc 4. paſſim appellatur גואל Jeſ. XIX. 20. Job. XIX. 25. ῥυόμενος Rom. XI. 26. *Jeſus* Matth. I. 21. σωτὴρ Tit. II. 13. σωτήριον Luc. II. 30. & III. 6. ישועה Gen. XLIX. 18. Jeſ. XLIX. 6. Act. XIII. 47. &c.

Fundamenta redemptionis.

IV. Fundamentum hujus redemptionis, eſt 1. in. φιλανθρωπίᾳ, & tenerrima Dei *miſericordia*, verſus peccatorem perditum Ezech. XVI. 3--7. Joh. III. 16. Rom. V. 8. & III. 24. Tum 2. in immota ejus *juſtitia* Gen. XVIII. 25. cum Hab. I. 13. Rom. I. 32. 2 Theſſ. I. 6. quæ noluit peccatum impunitum dimitti Pſal. V. 6. Zach. VIII. 17. Jeſ. I. 13. 14. Porro 3. in immutabili ejus *veracitate*, Matth. V. 18. quod peccatori mortem dictaſſet Gen. II. 17. Exod. XXXII. 33. Et imprimis 4. in *expromiſſione* Heb. VII. 22. Jer. XXXI. 21. qua, peccatoris electi, in æterno pacis conſilio Zach. VI. 13. univerſam cauſam in ſe ſuſcepit Pſal. XL. 7. 8. 9. cum Heb. X. 5. Jeſ. LIII. 10. Conf. cap. VII. §. V. & quæ paulo abhinc, pro *neceſſitate* ſatisfactionis Chriſti, dicemus.

Quid ſit redemptio: quoad nomen; quoad rem.

V. Redemptio, quantum ad *nomen* (λύτρωσις Luc. I. 68. & II. 38. Heb. IX. 12. ἀπολύτρωσις Rom. III. & VIII. 23. Eph. I. 7. 14. Col. I. 14. Heb. IX. 15.) proprie liberationem notat, quæ fit *ſolutione* conſtituti *pretii*, quali milites captivi liberantur: & quamvis forte, ſemel atque iterum, in Scripturis notet liberationem, *abſque* ſolutione pretii, procuratam Act. VII. 35. id tamen improprie fit, neque extendi poteſt ad illam liberationem, cujus ipſum *pretium* exſerte notetur. Etiam circa *vocem* non eſt negligendum, quod aliquando *futuram* notet, magis actualem & perfectam Luc. XXI. 28. Rom. VIII. 23. Eph. IV. 31. Heb. VI. 35. aliquando *præſentem*, magis virtualem & imperfectam, v. g. 1 Cor. I. 30. Eph. I. 7. Heb. IX. &c. Quantum ad *rem*, non eſt redemptio, niſi *vindicatio peccatoris, à ſervitute ſpirituali, in libertatem gratiæ.* Cujus α. terminus *à quo*, eſt ſervitus ſpiritualis Heb. II. 14. Luc. I. 71. 74. cum omni miſeriarum caterva, quæ hac ſervitute continetur: v. g. *inimicitia* & ira Dei, condemnatione æterna, aliiſque; de quibus plura in progreſſu: terminus *ad quem*, eſt *libertas* ſpiritualis Gal. V. 1. cum omnibus ejus ap- & dependentibus: gratia Dei, omniumque bonorum affluentia Eph. I. 3. de quibus ſuo loco diſtinctius: β. *actus*, eſt *vindicatio* ſeu liberatio *virtualis*, applicatione conferenda: γ. *medium* eſt, non preces, nec potentia, quæ ſuum etiam uſum habent in applicatione; ſed juſti *pretii* depoſitio.

Redemptionis cauſa prima Deus ſolus eſt.

VI. Redemptionis hujus *cauſa* eſt, non quiſque ſibi, *propriis* paſſionibus & actionibus Matth. XVI. 26. nec homo quivis, paſſionibus & actionibus *vicariis* Pſal. XLIX. 8. nec Angelus, aut mera quævis creatura; quod ea, *infinitus* reatus veniat tollen-

lendus, & infinitum bonum recuperandum: ſed cauſa ejus, prima quidem & *præcipua* Deus ipſe Pſal. xxxiv. 23. & xxxv. 3. Jeſ. xli. 10. Rom. viii. 3. 2 Cor. v. 18. 19. minus quidem principalis ſeu *impellens*: *extus* quidem, fuit noſtra miſeria Ezech. xvi. 3. 4. 5. 6: *intus* autem, ex parte quidem: α. *miſericordia* Rom. xi. 32. quâ, cum ex violatione fœderis legalis, obnoxii eſſemus condemnationi Rom. iii. 19. 20. fœdus gratiæ ſubſtituere Heb. x. 14--17. ſponſorem & Mediatorem, filium ſuum, nobis dare Joh. iii. 16. Rom. viii. 3. 32. ejus λύτρον pro nobis admittere voluit 1 Tim. ii. 3--6: ex parte β. *juſtitia* Rom. iii. 25. 26. quâ ſponſorem *tradidit* in mortem *propter peccata noſtra* Rom. iii. 25. cum viii. 32.

Quomodo Deus in negotio redemptionis conſiderandus veniat. Deus autem, in negotio hujus redemptionis, quatenus propter compenſationem ſatisfactoriam redimit ſeu liberat: conſiderari debet, non tanquam (α.) pars à peccatore redimendo *læſa*; ut talis enim lædentem non poſſet punire: cum ad hoc requiratur ὑπεροχὴ judicialis: nec (β.) ut *abſolutus Dominus*: ſic enim abſque ullâ compenſatione lædentem liberare potuiſſet; cum abſolutus Dominus de ſuo ſtatuere poſſit pro lubitu Matth. xx. 15. & liberalitatis ac clementiæ fuiſſet argumentum, nullam compenſationem admittere Matth. xviii. 27. ſi, pro abſoluto dominio ſibi hic agendum fuiſſet: ſed (γ.) conſiderari debet, ut *Rector*, cujus eſt pœnas infligere, & à pœnis liberare, quem poſſet punire pro rigore, jus & juſtitiam cuſtodire, tanquam δικαιοτιμψυχον, idque in commodum univerſitatis.

Actus Dei, puniens expromiſſorem pro reis, qualis? VII. Conſequenter actus Dei, quo propter expromiſſorem punitum, liberavit reos, non fuit actus abſoluti *dominii*; ſed judicialis, ſeu *juriſdictionis*: cui competit juris normam præſcribere, leges ſancire, cauſas cognoſcere, judicare, & judicata exſecutioni committere. Nec, puniendo unum pro alio, vel A. Legem ſuam *abrogavit*, eoque vim obligandi ei ademit; cum infideles ejus ſanctioni comminatoriæ adhuc maneant obnoxii Joh. iii. 36. 1 Theſſ. ii. 16: quin, ne per fidem quidem, abrogatur; ſed ſtabilitur potius Rom. iii. 31. ne dicam, legem, *moralem* quidem, utpote maximâ ſui parte, juris *naturalis*, ſeu Deo, ſeu homini, abrogari non poſſe Matth. v. 18: vel B. de obligatione legis *diſpenſavit*, à vi ejus obligatoriâ eximendo hanc aut illam perſonam aut cauſam: quoniam circa jus *naturale*, non datur diſpenſatio; nec eo violato, obligatio naturalis ad pœnam tolli poteſt: nec ſublata in noſtri redemtione fuit à nobis; verùm traducta duntaxat, à nobis in expromiſſorem noſtrum: ſed tantum C. *declaravit*, animum legis non eſſe, ut ipſe præciſè peccans puniatur; ſed ſufficere, ſi pœna perferatur, peccato dictata, ſeu ab ipſo peccatore; ſeu ab ejus expromiſſore: adeoque penes legiſlatorem relinqui delectum.

Redemptionis cauſa ſecunda eſt Mediator. VIII. Præter Deum, redemptionis cauſa, quaſi *ſecundaria*, eſt *Mediator*, quatenus *talis* eſt: qui, præſtando *redemptorium* pro nobis, ipſius redemptionis cauſa *meritoria* factus eſt Jeſ. liii. 7. 10. 12. Pſal. xl. 7. 8. 9. cum Heb. ix. 5—10. Præſtandi cauſa *impellens* ei fuit, tum 1. *miſeria* noſtra extrema, æterna & penitus indeclinabilis Eph. ii. 1. 3. 5. Ezech. xvi. 4. 6. tum 2. ejus *commiſeratio*. Ibid. vſ. 5. Jer. xxxi. 20. tum 3. ejus ſolius *aptitudo*, ad redemtionis negotium peragendum: quâ, ipſe ſolus, abſque exitio ſui, potuit miſeros homines redimere, eo quod, ipſe ſolus, omnia requiſita Redemptoris obtineat: ſit *Deus*, ſit *homo*, ſit homo *juſtus*, ſit Deus & homo *una* perſonâ: abſque quibus, neminem ſufficere poſſe, ad redemptionis negotium, ſuo loco, ex profeſſo docuimus: à quibus *unus* Mediator dicitur 1 Tim. ii. 5. unum *nomen* in quo ſalus ſit Act. iv. 12. *via, veritas & vita*, abſque quo, *nemo veniat ad Patrem* Joh. xiv. 6. qui nobis factus à Deo ſit *ſapientia*, *juſtitia*, *ſanctificatio & redemptio* 1 Cor. i. 30.

Redimendi cauſæ impellentes.

Redemptionis actus duo: IX. Redemit autem Mediator, duplici adminiculo: (1) *liberando* nos à *reatu* peccatorum, à quo omnis ſervitus ſpiritualis, omnis miſeria noſtra, omne malum ſcaturit: ut, eo ſublato, omne malum noſtrum ceſſet; (2) acquirendo *jus* omnis boni.

1. Liberatio à reatu peccatorum, Quantum ad *primum*, reatus tolli poteſt vel A. pura puta *condonatione*: quando *nihil* omninò exigitur aut præſtatur, in *compenſationem* pro reatu, vel ab ipſo *reo*, vel ab ejus *ſponſore*: qualis condonatio pugnat cum *ſapientia*, juſtitia & veracitate Rectoris Gen. xviii. 25. Rom. i. 32. cum 2 Theſſ. i. 6. & cum bono publico 1 Cor. v. 6. 7. Pſal. ci. 8. quamobrem, in noſtro redemptionis negotio, locum habere non poteſt. B. *acceptilatione*, condonationi proximâ, qua *aliquid* pro reatu exigitur & præſtatur; ſed quod longè ſit infra *æquivalentiam* reatus: v. g. ſi creditor, pro mille florenorum debito, accipiat unum obulum: quæ vix quicquam diſtat à condonatione, ac proinde, eiſdem rationibus, in hoc negotio, admitti non poteſt. C. *ſolutione* propriè ſic dictâ Matth. xviii. 26. qua *id* præciſè præſtatur, quod eſt in obligatione: in qua creditor tenetur acquieſcere, & reus, ipſo facto, citra ullam gratiam, liberatur à reatu. Hæc etiam, in præſenti redemptionis noſtræ negotio, locum habere non poteſt, quod 1. ſolutio tantum tollat reatum *civilem*: quando reatus noſter eſt *criminalis*: quod 2. in ſolutione præſtetur *idem*, quod eſt in obligatione; quando Mediator non omnes pœnas, tam corporales, quam ſpirituales admiſit, v. g. non ſurditatem, peſtem aliaque, quæ commemorantur Deut. xxviii. 15— nec *noſtram* mortem ſpiritualem, nec pœnæ infernalis *æternitatem*, aliaque ejus corollaria inordinata: quod 3. in his, quæ Mediator pro nobis præ-

ſtitit,

ſtitit, Deus per juſtitiam, non *obligatus* fuerit acquieſcere, quodque potuiſſet reſpuere, per abſolutam ſuam poteſtatem, juxta id quod exſtat Exod. xxxiii. 19. Ezech. xviii. 4. 20.: quod proinde 4. ea, quæ Mediator pro nobis præſtitit, non excludant omnem *gratiam*, tam admiſſionis & *acceptionis*, reſpectu ipſius Mediatoris præſtantis: quam *condonationis* reſpectu noſtri, pro quibus præſtitit Rom. iii. 24. 25. quamvis interim ſenſu *latiore* & minus proprio, ſicut peccata noſtra, *debita* appellantur; ita etiam id, propter quod tolluntur, *ſolutio* appellari poſſit. Tandem D. Reatus (per ſatisfactionem.) tollitur *ſatisfactione*, qua non *idem* præciſe, quod eſt in obligatione, creditori præſtatur; ſed *tantumdem*, ſeu æquivalens: quod tamen, per juſtitiam creditor non *tenetur* accipere: adeoque, in ſatisfactione, aliqua requiritur ἐπιείκεια ſeu gratia, qua ſtrictum jus non urgetur. Talis ſatisfactio, vel pro reatu *proprio* præſtatur; vel pro *alieno*. Et poſterior demum ſatisfactio, ob quam reatus *noſter* tollitur, præſentis noſtræ conſiderationis eſt.

(Quid ſatisfactio:) X. Satisfactio igitur, quantum ad *vocem*, ἀντελέξει in Scripturis non occurrit, forte quod forenſis ſit, & temporibus Scripturæ non adeo recepta, ut ad civitatem eccleſiaſticam traduci potuerit: nec vim ejus ſatis repræſentat τὸ ἱκανὸν ποιεῖν (quoad vocem,) Marc. xv. 15. eo quod nullam, vel ſubſtitutionem, vel compenſationem connotet: *æquivalentium* tamen, in noſtro cumprimis negotio, Scripturis abunde ſuppetit, v. g. in λυτρώσει, ἀπολυτρώσει, ἀγοράσει, ἐξαγοράσει &c.: quantum *ad rem*, (quoad rem.) ſatisfactio in præſenti argumento, non notat nobis, quam actum Chriſti mediatorium, quo, peccatoribus electis ſubſtitutus, præſtando λύτρον Deo, reatui eorum æquivalens, eos Deo reconciliavit. Ut naturam ejus ingrediantur eumque exhauriant:

(Ejus ingredientia ſunt,) XI. *Primo innocentia* ſatisfacientis, qua immunis fuit ab omni reatu *proprio*. Unde, qui *peccatum non cognovit*, pro nobis dicitur *peccatum factus* 2 Cor. v. 21. ἅγιος, ἄκακος, ἀμίαντος Heb. (1. Innocentia,) vii. 26. omnium judicio, proditoris, Judicis, concrucifixi latronis, *juſtus*; ut ſupra penes mortem ejus, docuimus. Qui enim ſub *proprii* alicujus peccati reatu eſt, is *alienum* reatum expedire nequit, & multo etiam minus, *ſacrificium immaculatum* offere poteſt, quale noſter obtulit, & offerre debuit Heb. ix. 14. cum Levit. x. 17. Intelligimus autem hic, non juſtitiam *meriti*, quæ ipſum λύτρον ſeu redemptorium, ut ejus pars, ingreditur: ſed juſtitiam *perſonæ*: quæ, ex cauſis jam deſignatis, in ſatisfacturo præſupponitur, ut idoneus ſit ad præſtandam ſatisfactionem.

(2. Subſtitutio,) XII. *Secundo ſubſtitutio*, qua, non *proprias*; ſed *vicarias* aliorum pœnas admiſit: ſive ſuſceptas ſponte Matth. xx. 28. Eph. v. 2. 1 Tim. ii. 6. Joh. i. 29. ſive à Deo ſibi impoſitas imputataſque, propter æternam ejus expromiſſionem Jeſ. liii. 6. 2 Cor. v. 21. Quæ ſubſtitutio (præfigurata olim ſacrificiis quibuſvis, imprimis in hirco Haſaël Levit. xvi. 20.) variis modis deſignari ſolet in Scripturis: quando v. g. (1) exſerte *ſponſor* appellatur Heb. vii. 22. qui principali debitori: apud creditorem, omnium conſenſu, ſubſtituitur Philem. vſ. 18. 19.: ita & Chriſtus, in æterno pacis conſilio, ſeipſum nobis ſubſtituit, ut pro nobis fieret אשם ſeu *reatus* Jeſ. liii. 10. Conf. Pſal. xl. 7. 8. 9. Quando (2) Deus, procul dubio ex ſponſione iſta, ipſum feciſſe dicitur *peccatum*, h. e. victimam pro peccato 2 Cor. v. 20. in ipſum *incurrere feciſſe*, *pravitatem noſtram* Jeſ. liii. 6. feciſſe *exſecrationem* pro *nobis* Gal. iii. 13. cum Deut. xxi. 23. Quando (3) dicitur ſeipſum dediſſe *λύτρον pro multis* Matth. xx. 28. *ἀντίλυτρον pro quibuſvis* 1 Tim. ii. 6. *noſtros morbos tuliſſe, & noſtros dolores bajulaſſe* Jeſ. liii. 4. Joh. i. 29. *vitam* ſuam *poſuiſſe pro ovibus* ſuis Joh. x. 15. 17. 18. Quando (4) *pro* nobis paſſus & mortuus dicitur: *juſtus pro injuſtis*, *paſſus & mortuus* 1 Pet. iii. 18—cujuſmodi phraſibus Novum T. abundat, v. g. Marc. x. 45. Joh. xi. 50. Heb. ii. 9. 2 Cor. iv. 14. & v. 21. 1 Cor. xv. 3. 2 Cor. v. 15. Per quas, mortuus eſt, non tantum ὑπὲρ ἡμῶν Rom. v. 8. idque alio prorſus modo ac Paulus Col. i. 24. cum 1 Cor. i. 13.: ſed etiam ἀντὶ πολλῶν Matth. xx. 28. quam particulam, quotieſcunque non notat *oppoſitionem*, notare *ſubrogationem*, nos ante in *exegeſi* monuimus Conf. 1 Pet. iii. 9. Marc. v. 38. Quando (5) peccata noſtra ipſe *portaſſe* dicitur *in proprio corpore*, *in ligno* 1 Pet. ii. 23. 24. *traditus pro noſtris peccatis* Rom. iv. 25. Gal. i. 4. Quando (6) dicitur obtuliſſe *ſacrificium* pro peccatis noſtris, ſemel Heb. x. 12. Eph. v. 2. Conf. Levit. v. 17. & xvii. 11.

XIII. *Tertio redemptorium*, ſeu λύτρον. Quod (3. Redemptorium.) itidem non uno modo in Scripturis Chriſto tribuitur: quando 1. in terminis λύτρον & ἀντίλυτρον ipſi aſſeritur Matth. xx. 28. 1 Tim. ii. 6. & redemptio, per illud procurata, ἀπολύτρωσις Eph. i. 7. 14. 1 Cor. i. 30. Col. i. 14. Heb. ix. 15. & λύτρωσις Luc. i. 68. & ii. 38. Heb. ix. 12. quando 2. dicitur *emiſſe pretio* 1 Cor. vi. 20. Apoc. v. 9. *perfecte redemiſſe* (ἐξηγόρασε) Gal. iii. 13. & iv. 5. Quando 3. redemptorium illud exſerte *nominatur*, *pretioſus ſanguis* 1 Pet. i. 18. 19. Rom. iii. 25. *mors* Chriſti Heb. ix. 15.

XIV. Iſtud autem ἀντίλυτρον non præſtitit, vel (Quodnam illud redemptorium.) 1. juſtitia & ſanctitas *eſſentialis* divinæ ejus *naturæ*: cum a Deo, nec offerri pro noſtro reatu; nec accipi ab eo potuerit; quod illam ab æterno *habuerit*; λύτρον autem, in tempore ei ablatum, Scripturis conſtanter prædicetur, per omnia illa loca, quæ in præcedentibus dudum adduximus: nec β. *noſtra*, ulla ratione fieri poſſit, niſi Deus ipſe fiamus, & cum Deo uniamur, ſeu *naturaliter*

ter, prout divinæ Trinitatis perſonæ inter ſe unum ſunt; ſeu *perſonaliter*, prout in perſonâ Mediatoris, divina & humana natura uniuntur: atque etiam γ. ſi, per impoſſibile, noſtra fieret quocunque modo, omnem neceſſitatem & uſum juſtitiæ Chriſti, *parta* per mortem & obedientiam, penitus tolleret; eo quod, cum Infinitâ ſit, ſola nobis omninò ſufficeret: addam δ. qnod divina illa juſtitia, ad compenſationem, læſæ per noſtra peccata majeſtatis & legis divinæ, ſpectare non poſſit. Nec etiam 2. ἀντίλυτρον iſtud præſtat, juſtitia *humana* naturæ *originalis*: quod ea ad qualificationem Mediatoris ſatisfacturi neceſſariò prærequirebatur: quatenus Sacerdos, oblaturus pro nobis, ἅγιος eſſe neceſſariò debuit, ἄκακος, ἀμίαντος, & *à peccatoribus ſegregatus* Heb. VII. 26. qui peccatum *ignoraret* 2 Cor. V. 21. Hæc igitur, juſtitia *perſonæ* rectius dicitur, quam juſtitia *meriti*: Sed 3. juſtitia Mediatoris θεανθρώπου, *parta*, quam præſtant A. ejus παθήματα, mors, ſanguis Apoc. V. 9. 1 Pet. I. 18. 19. utpote quibus nos ἐξηγόρασε, ab *exſecratione legis*, *factus pro nobis exſecratio* Gal. III. 13.: hæc enim ſuâ naturâ ſpectat ad *compenſationem* ejus mortis, cujus reatum peccatis noſtris contraximus. B. *obedientia* vitæ & converſationis, quâ legem divinam à nobis violatam, à cujus exactâ obſervatione, meritum vitæ æternæ Deus ſuſpenderat Levit. XVIII. 5. Ezech. XX. 11. 13. Rom. X. 5. Gal. III. 12. præſtitit: ab hac igitur juſtitiâ *activa*, *per obedientiam unius juſti*, *multi juſti conſtituti* dicuntur Rom. V. 19. & *per unius juſtitiam*, *in omnes homines* derivari *juſtificatio vitæ* vſ. 18. Gal. IV. 4. 5. Rom. V. 19. & X. 4. Matth. III. 15. & V. 17. ab hac, Mediator *factus* nobis dicitur δικαιοσύνη 1 Cor. I. 30. & יהוה צדקנו Jer. XXIII. 6. Quæ duplex juſtitia, paſſiva & activa, *divelli* in ſatisfaciente nequaquam debent: cum utraque nobis ſit neceſſaria, ad participium redemptionis, utraque requiratur ad compenſationem injuriæ Deo illatæ, quæ non alio commodius tollitur, quam patiendo pœnas, & præſtando obedientiam legi: imo ſi divellas, utramque injuria affeceris, privando utramque dignitate, ſatisfaciendi, vel merendi. Imò, nec curioſè nimis *diſtinguenda* eſt, in hoc negotio, duplex illa juſtitia, ita ut *priori* ſolâ nos liberaverit à reatu, ſatisfeceritque: *poſteriori* ſolâ nobis comparaverit jus vitæ æternæ, merueritque: ita enim juſtitiam *paſſivam*, privaveris axiomate merendi, & juſtitiam *activam*, dignitate ſatisfaciendi: cum præſertim in noſtro negotio, ſatisfactio & meritum non differant *re*; dum, qui ſatisfactione liberatur à reatu *condemnationis* æternæ, ei una opera reſtituatur jus vitæ æternæ; ſed *ratione* tantum, quatenus enim juſtitia illa geminata Deum reſpicit, *ſatisfactio*; quatenus hominem, *meritum* audit: de quo fortè plura ſuo loco. Quare concludendum, quod utraque juſtitia Chriſti, *paſſiva* & *activa*, velut totidem partes, ingrediantur conſtitutionem unius λύτρου, cujus ope ſatisfiat pro *reatu* noſtro, eademque opera, nobis comparetur *jus* vitæ æternæ. Hinc G. indefinitè *ſeipſum* (ἑαυτὸν) tradidiſſe dicitur pro nobis ἀντίλυτρον 1 Tim. II. 6. Gal. I. 4. & II. 20. Eph. V. 2. 25. Tit. II. 14. Heb. IX. 14. 15. Quatenus ſeipſum *totum*, quantus quantus eſt, nobis impendit; licet diverſo modo: quoad juſtitiam quidem *originalem*, qualificandæ pro nobis, perſonæ mediatoriæ: quoad utramque juſtitiam *partam*, tam activam quam paſſivam, qualificando ἀντιλύτρου, ſeu ἀπολυτρώσει: quoad *vitæ* exempla, & miracula; commodo hominum, confirmationi fidei noſtræ, & imitationi vitæ: quoad *interceſſionem* ſacerdotalem, univerſam item exaltationem, reſurrectionem, aſcenſionem, ſeſſionem ad dextram, applicandæ nobis redemptioni.

XV. Fuit ergo redemptorium iſtud reatui omnium redimendorum exactè *æquivalens*, adeo ut, ex rigore *juſtitiæ* ſuæ, Deus eo plus, nec exigere, nec à Mediatore accipere potuerit: cum enim omnium redimendorum reatus non ſit niſi infinitus (eo quod infinitum infinito majus eſſe; aut infinito aliquid addi poſſe, cogitare, ſit infinitum cogitare, quod infinitum non ſit,) dum merito & valore infinitum præſtitit ἀντίλυτρον; utique *æquivalens* præſtitit, pro infinito reatu, infinitum redemptionis pretium. Præſtitit autem λύτρον *infinitum*: quia præſtitit *pretioſum ſanguinem*, omni auro & argento digniorem 1 Pet. I. 18. 19. 1 Cor. VI. 20. ſanguinem ipſius *filii Dei* 1 Joh. I. 7. imò ſanguinem ipſius *Dei* Act. XX. 28. *ſeipſum* θεάνθρωπον 1 Tim. II. 6. idque perfectiſſimo præſtandi *modo*, in qua hilum non poſſis deſiderare; imò ne Deus quidem Heb. IX, 14. eo quod *divinus* fuerit à perſona offerente, quæ *Deus* ipſe fuit & homo Act. XX. 28. Proinde, licet multiplex Dei gratia in hoc negotio ſit conſpicua, v.g. qua ſponſorem nobis *dedit* filium ſuum; qua ſponſionem oblatam, & λύτρον ei convenienter præſtitum, *admiſit*; qua præſtitum, ad hos aut illos redimendos, excluſis aliis, *reſtrinxit*: nulla tamen ipſi λύτρῳ, aut offerenti Mediatori, facta legitur gratia, per quam *acceptilaſſe* dici poſſit. Sicut autem per iſtam æquivalentiam, non *minus* præſtitit, quam exigebat noſter reatus; ita etiam non *magis*, eo quod redimendorum reatus valore ſit *infinitus*. Et ſicut porro, licet *ſingulorum* redimendorum reatus infinitus ſit; & tamen omnium reatus *collectivè* conſideratus, non major evadit, quod infinitum in indiviſibili conſiſtat, nec incrementi, nec decrementi capax: ita etiam, licet Mediator ſingulis redimendis infinitum ἀντίλυτρον impendat; non tamen, per eandem infinitatis rationem, omnibus redimendis ſimul *majus* pretium impendere potuit aut debuit.

Redemptorium præſtitit, reatui redimendorum, exactè æquivalens.

Cui redemptorium, & quâ ratione tradiderit.

XVI. Redemptorium iſtud Mediator tradere debuit, non diabolo, quamvis mortis poteſtatem in redimendos habuerit Heb. II. 14. quod in foro, commentarienſi, aut carnifici non fiat ſatisfactio: ſed Deo ut Judici, unde paſſim ſeipſum obtuliſſe dicitur *Deo* Heb. IX. 14. Apoc. V. 9. Nec tamen ita tradidiſſe pretium Deo intelligendus eſt, ac ſi Deus quicquam ab eo *acceperit*, quo *perfectior* fieret: cum non tantum uni Dei infinitæ perfectioni nihil poſſit accreſcere; ſed pœna etiam, ſecundum Juriſconſultos, creditorem non habeat, adeoque talem etiam traditionem non requirat: ſed *tradidiſſe* dicitur, quatenus redemptorium utriuſque ſuæ juſtitiæ, activæ & paſſivæ, placando Judici irato, & farciendæ injuriæ Deo illatæ, deſtinavit & impendit, ex ejus poſtulatione. Et ſic ſatisfactionem ingreditur æquivalentis redemptorii depoſitio. Eandem denique.

4. Reconciliatio cum

XVII. *Quartò* ingreditur propitiatio & *reconciliatio* redimendorum cum Deo, quâ, per præſtitum æquivalens ἀντίλυτρον, inimicitia inter Deum & redimendos, ex peccato oriunda Jeſ. LIX. 2. Eph. II. 3. (poſita ſcil. fide, & reſipiſcentia, ſaltem quoad propoſitum deſerendi peccata) penitus ceſſat Rom. V. 10. eique perfecta ſuccedit pax & amicitia vſ. I. 2. Tribuit iſtam reconciliationem paſſim Scriptura, redemptorio mortis Chriſti 2 Cor. V. 18. 19. 20. 21. Eph. II. 16. Col. I. 20. 21. 22. Indigitat autem locus 2 Cor. V. 18 — geminam reconciliationem, alteram *meritoriam & virtualem*, quâ *Deus*, ob peccatum, à redimendis averſus Jeſ. I. 15. & LIX. 2. homini placatur, à quâ Chriſtus dicitur *propitiatio* (ἱλασμός) *pro peccatis noſtris* 1 Joh. II. 2. & IV. 10. & *propitiatorium* (ἱλαστήριον) *per fidem in ſanguine ejus* Rom. III. 25: alteram *miniſterialem & actualem*, quâ animus *hominis* averſus à Deo, ei per converſionem, ope Spiritus S. & miniſterii euangelii, placatur 2 Cor. V. 19. *Et poſuit verbum reconciliationis in nobis — reconciliamini cum Deo*: Poſterior hæc reconciliatio fructus eſt & conſectarium prioris, quæ (prior) hujus potiſſimùm eſt conſiderationis, utpote cui obtinendæ maximè neceſſaria erat depoſitio ἀντιλύτρου.

Veritas ſatisfactionis Chriſti.

XVIII. Et hæc quatuor ingredientia, cum naturam exhauriant, propriæ & perfectæ ſatisfactionis, pro alio præſtitæ, ἀναντιῤῥήτως, invictum nobis ſuppeditant argumentum, pro veritate ſatisfactionis Chriſti: cui enim, ex ſententia Scripturæ, omnia competunt veræ ac perfectæ ſatisfactionis ingredientia; ei non poteſt non competere, veræ & perfectæ ſatisfactionis ratio: & cui hæc quatuor competunt, ei omnia ingredientia competunt. Alia in hanc rem argumenta, magis particularia, forte ſuccedent in *elenchticis*.

Ejuſdem neceſſitas.

XIX. Nec tantum *vera* eſt hæc Mediatoris ſatisfactio; ſed etiam omninò *neceſſaria*. Idque nos ex uno tantum capite: 1. ex immutabilitate propoſiti ac *decreti* divini, de non remittendo peccato, citra juſtam punitionem; quo *ſontem* non vult habere *pro inſonte* Exod. XXXIV. 7. Pſal. I. 20. 21. Ex 2. immota *veracitate*, comminationi divinæ Gen. II. 17. quæ peccatori pœnam mortis dictavit & maledictionis Deut. XXVII. 26. Gal. III. 10. Ex 3. nativâ Deo ſanctitate & *juſtitia*, qua non poteſt non *odiſſe* peccatum Pſal. V. 5. 6. 7. Hab. I. 13. Jeſ. I. 15. quod odium in Deo non *affectum* notet, ſed effectum, ſeu *voluntatem* puniendi. Ex 4. intrinſeco peccati *demerito*, à quo perpetrantes *digni ſunt morte* Rom. I. 32. cui proinde Deus, ut juſtus terræ Judex, non poteſt non juſtum ſuum facere Gen. XVIII. 25. à quo *juſtum* dicitur *apud Deum*, *retribuere* mala malis 2 Theſſ. I. 6. Ex 5. natura *legis*, quæ, cum non ſit, niſi præſcriptio officii, ſub comminatione pœnæ, vel expreſſæ, vel ſubintellectæ (quatenus per hoc lex diſtat à conſilio, aut ſimplici directione, qualis eſt v. g. in præſcriptis medicorum, aut in placitis conſiliariorum) & Deus creaturis rationalibus non poſſit non præſcribere legem; non poteſt non exigere exſecutionem dictatæ violatoribus pœnæ. Ex 6. *ſapientia* & prudentia Dei, ut Rectoris: utpote quæ non patitur leges, in bonum publicum juſtè latas, impunè violari, cum detrimento publico. Conf. Pſal. CI. 2. cum 8. Denique 7. ex puniti ipſius *filii Dei* conſideratione: ſi enim, abſque diſpendio gloriæ ſuæ, Deus diſpenſare *potuiſſet* de pœnis peccatorum; ſanè filio ſuo, filio proprio, unigenito, dilectiſſimo perperciſſet Rom. VIII. 32: &, ſi nulla ſibi fuiſſet ejus puniendi *neceſſitas*; fuiſſet ſanè (abſit blaſphemia dicto) crudelitatis non glorioſæ argumentum, non *nude* punire propter alios; ſed *adeo* etiam punire, propter alios. Hæc omnia, meo quidem judicio, ad demonſtrandam hujus ſatisfactionis neceſſitatem, commodius compinguntur in unum argumentum, & validius ſtringunt in adverſarium negantem, quod vis unita fortior exiſtat; quam ſi arguamus, ex hoc aut illo ſolo capite, v. g. naturali Deo juſtitia, per quam, abſtracta voluntate, decreto & comminatione, vel per *abſolutam* ſuam poteſtatem, non poſſit non punire peccatorem.

2. Acquiſitio juris ad bonum.

XX. Fuit primum redemptionis adminiculum, liberatio à reatu peccatorum, per *ſatisfactionem*: ſuccedit *ſecundum*, impetratio juris ad bonum, per *meritum*: quatenus redemptorium præſtitum, ordinatur, non tantum ad tollendum à nobis *reatum* omnis mali; ſed & ad acquirendum *jus* omnis boni. Ita ſcil. *ut quemadmodum regnavit peccatum ad mortem; ita etiam gratia regnaret, per juſtitiam ad vitam æternam, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum* Rom. V. 21. Competit autem redemptorio Chriſti, merendi dignitas: 1. Ex ipſa *ſatisfactionis* natura, quatenus ea nos liberando à reatu

mortis.

mortis, omnimodæque maledictionis; eâdem opera nos reſtituit in jus vitæ & benedictionis omnimodæ Gal. III. 13. 14. Hinc 2. ex *promiſſione* legis, quatenus præſtando *δικαίωμα τοῦ νόμου* Rom. VIII. 3. 4. non tantum *perferendo* pœnas, inobedientiæ dictatas; ſed etiam *præſtando* exactiſſimè officia ab eâ præſcripta: jus acquiſivit ad eam mercedem, quam obedientibus lex promiſit Levit. XVIII. 5. Ezech. XX. 11. 13. Rom. X. 5. Matth. XIX. 17. Rom. II. 6. 7. 8. 9. 10. Porro 3. ex *condignitate* præſtiti redemptorii, quatenus illud, ex perſona præſtantis, *infiniti* eſt valoris, ut jam ante oſtendimus, eoque meretur, ut non tantum, ejus efficacia liberemur à malo; ſed & bonum conſequamur. Ex quo etiam perſpicimus, meritum Chriſti non naſci, vel α. ex puro puto *pacto*, quemadmodum meritum protoplaſtorum, ſi legem exactè ſervaſſent; nec β. ex qualicunque *congruentia*, ex qua, citra ullum debitum promiſſionemque, irregenitorum bonis operibus, qualecunque ſubinde, confert præmium externum Exod. I. 19. 20: Sed γ. ex *condignitate* obedientiæ: quatenus, non duntaxat perſona divina, *ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἴσος Θεῷ*, obedivit Phil. II. 8. 9. ſed ipſa etiam obedientia, ut à *θεανθρώπῳ* profecta, indebita fuit, & ſuperabundans: quod lex, non *θεάνθρωπον*; ſed homines tantum obſtringat ad obedientiam: addam quod plura etiam præſtiterit, quam lex ab hominibus exigit, puta tot miracula, tot beneficia extraordinaria, hominibus præſtita; ex quibus omnibus infinitus valoris evaſit ejus obedientia.

Objectum redemptionis, XXI. Habuimus redemptionis naturam, cauſas, adminicula; ſuccedit ejus *objectum*. Quod præſtant, non *Angeli*, vel *boni*, qui non indigent; vel *mali*, æternis tenebrarum catenis vincti, extra omnem redemptionis ſpem conſtituti 2 Pet. II. 4. Jud. vſ. 16. Apoc. XX. 2: ſed *homines*, eorumque, nec abſolutè *pauci*; nec *omnes* & ſinguli; ſed *multi* Matth. XX. 28. Quamvis enim præſtitum redemptionis *ἀντίλυτρον* infiniti ſit valoris, ut ejus ope, omnes & ſinguli facilè redimi potuiſſent: à quo nonnulli, Chriſtum pro omnibus & ſingulis, *ſufficienter* dicunt mortuum eſſe; licet non *efficaciter*: quia tamen non à ſolo *valore* ſuo pen-

non omnes & ſinguli homines; det ejus efficacia; ſed etiam à *deſtinatione* Patris, & ab intentione redimentis Joh. XVII. 9. hinc non omnes & *ſingulos* redemiſſe, cum Scripturis dicimus: nominatim, ſuum *ἀντίλυτρον* non præſtitiſſe pro his, qui ante ſuam mortem damnati erant 1 Pet. III. 19. 20. nec pro damnandis, poſt mortem

ſed ſui. ſuam Rom. VIII. 34: ſed (1) pro ſua *Eccleſia* Eph. V. 23. 25. 26. 27. Act. XX. 28. Apoc. V. 9. & I. 5. Tit. II. 13. 14. (2) pro ſuis *ovibus* Joh. X. 11. 15. Heb. XIII. 20. excluſis *hircis* Matth. XXV. 32 — (3) pro *populo* ſuo Matth. I. 21. Tit. II. 14. (4) pro *fratribus* ſuis Heb. II. 11 — (5) pro *filiis* & ſemine ſuo Heb. II. 3. 14. 15. Jeſ. LIII. 10. Pſal. XXII. 30. (6) pro *filiis* ſeu *populo Dei* Joh. XI. 50. 51. 52. Tandem (7) pro his quos Pater ei *dedit* redimendos Joh. XVII. 2. 9. Conf. Joh. VI. 50. 51. 53. 54. cum XVII. 24.

XXII. Reſtant *fructus* & producta redemptionis, mortis & ſatisfactionis: nim. (1) *Sanctio* & confirmatio fœderis gratiæ, omniumque ejus beneficiorum Matth. XXVI. 28. Heb. IX. 15. 16. quatenus fœdus illud, pro ratione teſtamenti, confirmatur morte teſtatoris Heb. IX. 16. 17. nec ullum fœderis gratiæ beneficium, *ſalutare* quidem, ad nos tranſire poteſt, niſi ſublato, per redemptorium, peccato Jeſ. LIX. 2. unde in Chriſto demum omnes promiſſiones hujus fœderis dicuntur eſſe *ναὶ καὶ ἀμήν* 2 Cor. I. 20. (2) *Reconciliatio* noſtri cum Deo, poſita fide: qua, ab *una parte* ſublata eſt omnis *inimicitia* noſtri cum Deo Col. I. 20. Eph. II. 16. Rom. V. 10. 2 Cor. V. 18. 19. 20. 21. ſublata enim omnis odii & inimicitiæ cauſa, per præſtitum redemptorium; omnis neceſſariò ceſſat effectus odii: ab *altera parte*, reſtituta nobis eſt *pax* cum Deo, à qua Chriſtus *pax* noſtra dicitur Eph. II. 14. *propitiatio* noſtra 1 Joh. II. 1. 2. & *propitiatorium* Rom. III. 25. quatenus ſublata per redemptorium inimicitiæ cauſa, non poteſt non ſuccedere pax & *εὐδοκία* Dei Luc. II. 14. (3) *Liberatio* ab omni *vere malo* Apoc. XIV. 4. Matth. VI. 13. Tit. II. 14: nominatim, α. à *peccato* originali & actuali Heb. I. 3. 1 Joh. III. 8. 1 Pet. I. 18. β. ab *ira futura* 1 Theſſ. I. 10. γ. à *maledictione legis* Gal. III. 13. 14. δ. à ſtipendio peccati, *morte* Heb. II. 14. 15. ε. à *dominio* & tyrannide Satanæ, omniumque noſtrorum inimicorum ſpiritualium. *Ibid.* Luc. I. 74. ζ. à præſenti malo *ſeculo* Gal. I. 4. Apoc. XIV. 3. 5. (4) Collatio *benedictionis* Abrahami, & in ea, *Spiritus* S. Gal. III. 13. 14. (5) *Adoptio* & receptio in familiam Dei Gal. IV. 4. 5. 6. (6) *Juſtificatio* & remiſſio peccatorum Eph. I. 7. Col. I. 14. Rom. V. 19. 2 Cor. V. 20. 21. Apoc. I. 5. Rom. V. 9. Heb. X. 16. 17. 18. (7) *Sanctificatio* 1 Cor. VI. 11. & I. 30. Tit. II. 14. (8) *Libertas* ſpiritualis Gal. V. 1. (9) *παῤῥησία* & *προσαγωγή* ad thronum gratiæ, in quavis neceſſitate Heb. X. 19. 20. Quæ tamen omnia, quoad *poſſeſſionem*, præſupponunt prærequiſitas conditiones, fidem & reſipiſcentiam. Fructus redemptionis.

Pars elenchtica.

Quæritur: 1. An detur vera per Chriſtum redemptio?

XXIII. Eſt in hoc capite, velut ſeminarium controverſiarum. Quæri poſſit *primo*, an detur vera per Chriſtum redemptio: Negant omnes palam infideles, Gentiles, Muhammedani, Judæi: affirmant quotquot Chriſtum, vel *ore* tantum profitentur, & N. T. veritatem recipiunt. Infidelibus, ſi pote, feliciter convincendis, conducet premere veſtigia Pauli, agentis ſuper hoc nego-

tio cum Gentilibus: v. g. cum Athenienſibus Act. XVII. 22 — cum Felice & Druſillâ cap. XXIV. 25. cum Romanis, in ſuâ Epiſtola ad eos. Ut nim. ex principiis rectæ rationis, ſi cum Gentilibus; aut inſuper ex ſcriptis receptis, ſi cum Judæis & Muhammedanis nobis ſit negotium, eo convincere conemur, de indeclinabili *neceſſitate*, aut æterni, totius generis humani, exitii; aut redemtionis alicujus. Quod fieri poſſit, per has hypotheſes, ſolidè demonſtratas: (1) eſſe *Deum*, à quo omnia, pro ſuâ cujuſque naturâ, dependeant & gubernentur: qui proinde (2) non poſſit non creaturis rationalibus præſcribere *leges*, quibus, convenienter ſuæ naturæ, gubernentur morali modo: Iſtas (3) leges divinas ſuâ naturâ implicare comminationes pœnæ, violationi legis analogas: Quare (4) cum quavis legis violatione, infinita legiſlatoris majeſtas violetur; infinitum, quovis peccato, contrahi reatum: quem reatum (5) per naturalem legiſlatoris ſanctitatem, juſtitiam, & odium verſus peccatum & peccatorem, Judex legiſlator non poſſit abſque condigna punitione prætermittere: quare (6) neceſſum eſſe, ut vel ipſe peccator æternùm pereat; vel alius intercedat, qui pro eo pœnam iſtam ſuſcipiat, & ſuſcipiendo, eum redimat: Et cum (7) ipſe peccator *finitus* pœnam *infinitam* non poſſit ſuſtinere, niſi æternam: neceſſum eſſe, ut perſona aliqua, dignitate *infinita*, ſuccedat, quæ infinitam *valore* pœnam perferat: & cum (8) *hominis* peccatum Deus per juſtitiam non velit punire, niſi in *homine*; neceſſum quoque, ut pœnam iſtam perpeſſurus, ablaturuſque, eadem opera ſit verus *homo*, adeoque Deus & homo ſimul: & cum (9) non detur θεάνθρωπος, niſi Jeſus noſter, qui per ſe innocens, diriſſima quævis perpeſſus ſit: manet (10) ipſum *ſolum* eſſe hominis redemptorem, qui, præſtando legis δικαίωμα, hominem peccatorem liberaverit à *reatu* mortis æternæ, ac pro ea, recuperaverit *jus* vitæ æternæ: aut ſi (11) *Jeſus* noſter non ſit iſte redemptor; neceſſum eſſe, ut adverſarius alium quemvis deſignet; quem facili negotio refutabimus, per neceſſaria redemptoris requiſita, divinam & humanam naturam, per ſe innocentem, in eo deficientia; Et cum (12) iſtud tale ſit, quod *ratio* humana non poſſit inveſtigare; neceſſum eſſe, ut hoc à Deo ſit *revelatum*: atque adeo (13) iſtud *ſcriptum*, cujus ope nobis hoc revelatur, originis & auctoritatis *divinæ* eſſe. Denique (14) reſpondendum eſt ad quævis, quæ adverſarius in contrarium cauſari poſſit.

Hypotheſes hic demonſtrandæ.

2. An redemptio Chriſti in hoc ſolo conſiſtat, quod remiſſionem, & vitam æternam promiſerit obſervantibus legem Moſaicam à ſe correctam & auctam &c.

XXIV. *Secundo* quæritur, an redemptio Chriſti in *his ſolis* conſiſtat: quod à Deo miſſus, peccatoribus annunciaverit promiſſiones Dei, de remiſſione peccatorum, & vitâ æternâ, ſub conditione obedientiæ, legi Moſaicæ, prout illa à ſe correcta fuerit & aucta, præſtitæ: quod porro in iſtâ obedientiâ, ſuo exemplo præluxerit: quod factas promiſſiones morte & reſurrectione ſua confirmaverit, & poſt aſcenſionem, peccatorum cauſam, in cœlis, cum Patre ſuo agat, & in extremo judicio, poſt reſurrectionem, vitam promiſſam ipſis collaturus ſit? Sociniani, odio, tum æternæ *Deitatis*, tum conſequenter, æquivalentis *ſatisfactionis* Chriſti; prædictis ingredientibus redemptionis negotium terminant: Chriſtiani ex adverſo, ſicut largiuntur, Chriſtum à Deo miſſum, viam ſalutis annunciaſſe, ſuo exemplo præluxiſſe, veritatem doctrinæ ſuæ morte confirmaſſe, à reſurrectione & aſcenſione ſuâ noſtram cauſam in cœlis agere, atque etiam coronam juſtitiæ, in extremo die, collaturum eſſe; ita negant, (1) ab ipſo *primùm*, promiſſiones remiſſionis peccatorum & vitæ æternæ, fuiſſe annunciatas; (2) ipſum legem Moſaicam *correxiſſe* & auxiſſe; (3) ab *obedientia*, legi cuivis præſtita, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam ſuſpendiſſe: affirmant (4) a ſatisfactione *æquivalente*, ab ipſo quidem præſtitâ; à nobis verò viva fide accipienda, pendere. Perverſas Socinianorum hypotheſes: A. Chriſtum *primum* fuiſſe promiſſionum ſpiritualium, de remiſſione peccatorum, & vitâ æternâ, propalatorem; infinita ferè refellunt Veteris Scripturæ teſtimonia: de *remiſſione* quidem Levit. IV. 20. 31. 35. 2 Paral. VII. 14. Jer. XXXI. 34. & XXXIII. 8. Zeph. III. 17. Pſal. XXXII. 1. & LXV. 4. & CIII. 3. &c.: de *vita æterna* Levit. XVIII. 5. Ezech. XX. 11. cum Rom. X. 5. Matth. XIX. 16. 17. Gal. III. 12. &c. B. Legem Moſis ipſum *correxiſſe & auxiſſe*, refutavimus lib. V. cap. VI. §. XVII. & ex profeſſo refutabimus ſuo loco. C. Ipſum ab *obedientia*, legi cuivis præſtanda: ſeu à bonis operibus ſuſpendiſſe remiſſionem peccatorum & vitam æternam, ſuo loco conficiemus in cap. *de Juſtif.* Chriſtum autem D. ſatisfactione æquivalente nos redemiſſe, in *dogmaticis* dudum demonſtravimus, & in ſequentibus vindicabimus.

Sententia Chriſtianorum.

3. An Chriſtus ſatisfecerit per meram Dei acceptilationem?

XXV. *Tertio* quæritur, an, ſi *ulla* veniat, in negotio redemptionis, admittenda ſatisfactio; non alia ſit, quam quæ nititur mera Dei *acceptilatione*? Sociniani, quo, ſi non tollant penitus, ſaltem allevent, invidiam negatæ ſatisfactionis Chriſti: & quo inter Chriſtianos commodius latitare poſſint; affirmant, Chriſtum dici poſſe *ſatisfeciſſe*, quatenus id omne exactiſſimè præſtiterit, quod à Deo ſibi erat impoſitum, abſque ulla ſubſtitutione aut pretio. Ad Socinum, ſubtilius quidem, accedunt Sociniζοντες Arminiani, Curcellæus *Diſſert. de vocib. Trinit.* &c. §. XXX. Epiſcopius in *Apolog.* cap. VIII. fol. 91. aliique: & inter hos, Conradus Vorſtius, ne in terminis negata Chriſti ſatisfactio obeſſet vocationi ſuæ ad profeſſionem Leidenſem, admiſit quidem qualemcunque

ſub-

ſubſtitutionem Chriſti, & pretium etiam: ſed quod *ex ſe* non eſſet reatui noſtro *æquivalens*; verum ſola Dei *acceptilatione* ſufficiens; quo modo ſatisfacit, qui creditori accipienti, v. g. pro mille imperialibus, unum præſtat. Chriſtiani largiuntur quidem, eum exactiſſime præſtitiſſe, quod Pater voluerit: ſed addunt, Patrem voluiſſe, ut ſe ipſum peccatoribus electis ſubſtitueret, & æquivalens redemptionis pretium præſtaret Pſal. XL. 7. 8. 9. cum Heb. X. 5—11. Jeſ. LIII. 10. Duo hic controverſa nos in *ſubſeq.* controverſiis diſtincte vindicabimus.

4. An Chriſtus in ſatisfactione nobis ſubſtitutus ſit?

XXVI. *Quarto* quæritur, an ſatisfaciendo, Chriſtus ſuis ita *ſubſtitutus* ſit, ut eorum peccata & univerſus reatus, ei fuerit imputatus? Sociniani, odio ſatisfactionis *æquivalentis*, admittunt quidem, Chriſtum *pro* nobis mortuum eſſe, hoc eſt, in *bonum* noſtrum mortuum eſſe, quemadmodum etiam Paulus Col. I. 24. nominatim, ut 1. in gratiam noſtri, novum fœdus *obſignaret*, ejuſque novas & ſpirituales promiſſiones, de remiſſione peccatorum & vita æterna, ſibi obedientibus præſtandas, morte confirmaret: ut 2. homines ad amplectendam conditionem fœderis iſtius novi, ſcil. *obedientiam* mandatorum ſuorum, potentius alliceret: ut 3. paſſionibus & morte, *miſericordiam* edoctus, & ſupremam *poteſtatem* adeptus, commodius poſſet pro nobis intercedere. Pontificii, licet ſatisfactionem Chriſti *pro* nobis, utcunque fateantur; negant tamen obedientiam & juſtitiam Chriſti nobis *imputari*: ad hoc, ut *propriam* juſtitiam commodius juſtitiæ Chriſti nobis imputatæ poſſint ſubſtituere; cujus ope vitam æternam mereantur. Reformati docent, Chriſtum ſatisfacientem *ita* nobis fuiſſe *ſubſtitutum*, ut peccata, & reatus noſter univerſus, fuerint ei imputata, adeoque *loco* noſtri, paſſus & mortuus ſit. Fundamenta ſententiæ orthodoxæ monſtravimus §. XII. Nec addimus, niſi A. quod ſententia Sociniana paſſioni & morti Chriſti *plus* non tribuat, quam quorumvis *martyrum* paſſionibus Col. I. 24. cum 2 Tim. II. 10. cui ipſe reclamat Apoſtolus 1 Cor. I. 13. B. Quod, ex ſententia Sociniana, fructus mortis Chriſti ſe non poſſet extendere ad fideles Veteris T. cui Paulus *ῥητῶς* obloquitur Heb. IX. 15. C. Quod Scriptura nullibi doceat, Chriſtum paſſum & mortuum eſſe, ut Prophetam aut *martyrem*; verum expreſſiſſimis verbis, ut *teſtatorem* Heb. IX. 15. 16. 17. Gal. III. 17. D. Quod, ex hypotheſi Socini, paſſio & mors Chriſti non faciat ad demonſtrationem *juſtitiæ* Dei, cui reclamat Apoſtolus Rom. III. 25. E. Quod ex eadem ſententia, Chriſtus dici non poſſet factus pro nobis *exſecratio* Gal. III. 13. cum Deut. XXI. 23. Nec habent quod obtendant, niſi (1) unum atque alterum Scripturæ teſtimonium, quod illam ſubſtitutionem videtur *rejicere* Exod. XXXII. 33. Ezech. XVIII. 17. 18. 26. Reſp. Verum ea loca non rejiciunt *omnem* ſubſtitutionem; ſed *eam* tantum, qua Moſes ſubſtituatur Iſraelitis, aut Pater *quivis* filio, & ex adverſo Patri filius, aut homo *merus* homini: non autem *extraordinariam* ſubſtitutionem, qua, ex pacto Patris & filii, hic ſurrogatus eſt ſuis electis. (2) Quod in *capitalibus* non obtineat ſubſtitutio Deut. XXIV. 16. 2 Reg. XIV. 6. Reſp. Verum; ſed, quamvis 1. Deus prohibuerit *aliis*; non tamen *ſibiipſi* ademit poteſtatem ſubſtituendi: quia 2. nulla *creatura* poteſtatem habet in *vitam* hominis innocentis: proinde, nec Judex *accipere* poteſt vitam unius pro vita alterius; nec unus pro altero, vitam ſuam Judici *offerre* juſtè poteſt. Verum, cum & ſupremus Judex abſolutiſſimum habeat vitæ neciſque *jus*; & Chriſtus, ut *Deus*, illud ſibi arroget Joh. X. 18. apparet hic ratio, maxime diſſimilis. (3) Quod *injuſtum* ſit, innocentem pro nocente punire, & crudele inſuper, *filium* innocentem punire pro reis. Reſp. 1. Injuſtum eſt, innocentem *invitum* pro nocentibus punire, non eſt autem *volentem*, ſi ſui juris ſit, punire: volenti enim non fit injuria. 2. Nec injuſtum aut crudele eſt, ſi Pater Filium *volentem* puniat, quando id cum emolumento & *commodo* maximo, pariter & abſque Filii *exitio*, fieri poteſt. 3. Perinde injuſtum & crudele eſſet, innocentem Filium in commodum nocentium *affligere* (quod Sociniani in Chriſto factum agnoſcunt) ac innocentem loco nocentium *punire*.

Sententia adverſariorum, &

Reformatorum.

Objectiones Socinianorum.

5. An per ſubſtitutionem, peccata noſtra ſuſceperit, quoad reatum tantum; an etiam quoad maculam? Reformati quid concedant, & quibus rationibus.

XXVII. Quæritur *quinto*, an per hanc ſubſtitutionem, Chriſto impoſita & ſuſcepta fuerint electorum peccata, non tantum quoad *reatum*; ſed etiam quoad *maculam*? *Peccata* electorum, per ſubſtitutionem iſtam, in æterno conſilio pacis, à Patre impoſita, & à Chriſto *ſuſcepta* fuiſſe, omnes Reformati uno ore agnoſcunt, quod 1. niſi peccata ab ipſo ſuſcepta fuiſſent, non potuiſſet ab eo juſte exigi pœna eorundem; qui enim nullo modo peccatum habet, propter illud juſte puniri non poteſt. Hinc 2. Scriptura paſſim dicit, quod Jehova fecerit *incurrere in ipſum pœnam omnium noſtrum* ויהוה הפגיע בו את עון כלנו Jeſ. LIII. 6. & verſ. 11. *& iniquitates ipſorum ipſe portabit* ועונתם הוא יסבל & verſ. 12. *ipſe peccatum multorum tulit* והוא חטא רבים נשא 1 Pet. II. 24. *qui peccata noſtra*, *ἁμαρτίας ἡμῶν*, *ipſe pertulit in corpore ſuo.* Hinc *Deus* dicitur *ipſum qui peccatum non norat*, *peccatum pro nobis feciſſe* 2 Cor. V. 21. Ab hoc *fatuitas* ipſi tribuitur Pſal. LXIX. 4. 5. & Pſal. XL. 13. *Circumdederunt me* עונותי, *iniquitates meæ.* Hoc 3. præfiguratum legimus in impoſitione manuum & peccatorum in pecudem ſacrificio deſtinatam, à quo ſacrificium *peccatum* & reatus חטאה & אשם dicebatur Levit. XVI. 26. 28. Num. XIX. 7. 8. Sed quæſtio remanet: an peccatum

catum electorum ipſi impoſitum fuerit, quoad *reatum* tantum, an inſuper quoad *maculam*? quoad *reatum* ipſi impoſitum fuiſſe, omnes Reformati uno ore fatentur: aſt quoad *maculam* etiam tradunt Antinomi, ad hoc ut habeant, electos ex hac ſubſtitutione & ſuſceptione tam puros, tam juſtos, tam ſanctos eſſe, ac Chriſtus ipſe: imò quadantenus puriores etiam, quam Chriſtus, utpote qui peccatorum ſuorum *maculam* ab ipſis in ſe derivaverit: atque inſuper ut habeant reſipiſcentiam & ſanctitatem, qua prævià potiantur redemptione Chriſti, in electis non eſſe neceſſariam, eo quod Chriſtus omnia peccata ſua, non tantum quoad *reatum*; ſed etiam quoad *maculam*, in ſe derivaverit. Reformati negant peccata electorum Chriſto *impoſita* eſſe, quoad *maculam*; ſed *imputata* tantum fuiſſe dicunt, quoad *reatum*, quatenus ita à Deo tractatus fuerit, ac ſi peccatorum *maculam* haberet; ſecus enim 1. peccatoꝛ fuiſſet inhærenter, ſi non per *commiſſionem*; ſaltem per *impoſitionem*; cui enim impoſita eſt peccati macula, ei inhæret. Secus 2. à ſuſcepta *macula* ebrietatis & inceſtus à Lotho, mendacii ab Abrahamo & Iſaaco, latrocinii à latrone; fuiſſet inhærenter ebrius, inceſtuoſus, mendax, latro, quod apertam ſpirat blaſphemiam. De hoc in progreſſu uberius. Secus 3. vel in mente divina error eſſet, quo putet peccata ab electis commiſſa à Chriſto perpetrata eſſe; vel peccati corruptionem in Chriſtum propagatam, ſaltem *impoſitam* eſſe: quod autem horum impoſſibile eſt. Porro 4. impoſitio maculæ peccatorum caſſa fuiſſet & inutilis: quia ſuſceptio peccatorum noſtrorum in Chriſto non ſpectabat aliò, quam ut ſatisfaceret pro eis, & ſatisfaciendo tolleret ac liberaret à reatu; cui quicquam non conferebat ſuſcipere maculam ac turpitudinem peccatorum. Inſuper 5. ille qui tam ſolicitè cavit, ne corpus ſuum videret *corruptionem*; procul dubio magis cavit, ne animus ejus videret *pollutionem* peccati. Ad hæc 6. Non poſſe dici, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, *ſanctus, immunis à malitia, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*; ſi habuiſſet ſibi impoſitas maculas tot electorum. Imò 7. ineptus ea ratione fuiſſet, qui ſatisfaceret pro peccatis electorum: illa enim perſona, quæ *maculam* & turpitudinem tot peccatorum geſtat, ne pro ſe quidem poteſt ſatisfacere, & multo minus pro aliis. Hinc Apoſtolus Heb. VII. 24. *Talis enim nobis decebat Pontifex, ſanctus* &c. & in ſatisfactione juſtus debet ſubſtitui injuſtis. 1 Pet. III. 18. *juſtus pro injuſtis, ut nos* &c. Huc ſacrificia V. T. debebant eſſe pura ἄμωμα, à quo etiam Chriſtus dicitur per Spiritum Sanctum obtuliſſe ſeipſum ἄμωμον Heb. IX. 14. Nec juvat excipere, quod immunis eſſe debuerit à peccato *proprio*, ſeu à ſe commiſſo: ea enim *macula* peccatorum noſtrorum quæ ipſi impoſita eſt, eodem loco eſt cum eâ, quæ originaliter eſſet ab ipſo. Tandem 8. ſi peccatorum noſtrorum *maculam* à nobis in ſe ita traduxiſſet, ut nos ab eâ penitus liberaſſet, ut peccata non amplius ſint *noſtra*; ſed *Chriſti*: tum non pro nobis; ſed pro propriis peccatis, ſatisfeciſſet. Nec video quid pro contraria ſententia dici poſſit, niſi quod peccata noſtra imputata fuerint, dudum a nobis citata, per quæ non ſequitur, *maculam* peccatorum noſtrorum ipſi *impoſitam* fuiſſe: ſed tantum per imputationem, ipſum à Deo habitum & punitum fuiſſe; ac ſi ipſe eadem perpetraſſet. Videntur igitur peccare adverſarii, quod α. peccata conſiderent velut poſitivum quid, quod phyſica traductione alicui imponi poſſit: dum reverà imponi non poſſunt, niſi quoad *reatum*, per imputationem. Quod β. cum ex obligatione *civili*, ſoluturus conſideretur ut *debitor*: etiam ex obligatione *criminali*, reddatur idololatra, blaſphemus, adeoque non tantum *reatum*, ſed etiam ipſum peccatum habeat: quando Chriſtus, ſolvens noſtra debita, fuerit ſatisfactor ſeu ſolutor *criminalis*, qui non præſtat niſi *pœnam* reatus, non autem maculam ſuſcipit: cum planum ſit; quod ſi quis ſuſcipiat pœnam pecuniariam, v. g. pro furto, ille eo ipſo non reddatur fur. Ex hoc.

Quid negent.

Fundamenta ſententiæ adverſariæ.

XXVIII. Quæritur *ſexto*, an Chriſtus ex ſuſceptione peccatorum noſtrorum per ſubſtitutionem factus fuerit *peccator*, ebrioſus, mendax, blaſphemus, & quid non; quin & magis dici debeat peccator quam nos, imo maximus peccator, cum noſtra peccata in ſe traduxerit, & ab eis nos liberaverit? Antinomi, quod, per præcedentem controverſiam, ſtatuant peccata noſtra in eum traducta fuiſſe, non tantum quoad *reatum*, ſed etiam quoad *maculam* ac turpitudinem, affirmare coguntur. In patribus non deſunt, licet mente diverſâ, qui ſic loquantur, v. g. Chryſoſtomus Homil. XI. *ad Corinth.* Oecumenius in cap. IX. *ad Heb.* nec etiam inter Reformatos, v. g. Calvinus in Gal. III. 13. Jac. Akingius, *Diſſert. Theol. Heb.* II. Diſſ. 1. §. 4. 5. 6. 7. 8. Patres tamen, & Reformati, quin & quivis Chriſtiani communiter, ſic nec loquuntur, nec ſentiunt, quod 1. per quæſtionem præcedentem, Chriſtus peccata electorum ſuſceperit, non quoad *maculam*; ſed quoad *reatum* & pœnam tantum. Quod 2. Scriptura nullibi doceat, Chriſtum *peccatorem* factum, mendacem, ebrioſum, blaſphemum &c. Quod 3. blaſphemiam ſpiret, & veritatem Chriſtianam hoſtium dicteriis & calumniis exponat, Servatorem noſtrum eſſe peccatorem, blaſphemum &c. Nec A. verum eſt, quod pro fundamento horrendæ hujus ſententiæ ſtruunt, Chriſtum peccata noſtra ſuſcepiſſe, non quoad *reatum* tantum; ſed etiam quoad *maculam*, prout docuimus penes quæſtionem præcedentem. Nec B. huc pertingit, quod dicatur factus pro nobis

6. An Chriſtus per hanc ſubſtitutionem ſit factus peccator, ebrioſus, mendax &c?

Sententiarum divortium.

Negativa cum ſuis rationibus.

Affirmativa cum ſuis objectionibus.

bis

bis *peccatum* 2 Cor. v. 21. & *peccatum* etiam plus dicat, quam *peccator*: cum *peccatum* Apoſtolo idem valeat, quod אשם, *victima* & ſacrificium pro peccato Jeſ. LIII. 10. quod ſine labe, ſine vitio, ſubſtituebatur peccatoribus, ut eorum *reatum* ex peccatis contractum typicè tolleret, eoque peccatorem Deo reconciliaret, non autem ut victimam *peccatorem* faceret, & peccatorem non peccatorem. Nec C. quod dicatur *peccatoribus connumeratus* Jeſ. LIII. 12. cum hoc, ex continuo tenore ejus capitis, dicatur tantum de *pœnis* ei pro noſtris peccatis impoſitis, quibus ita à Deo tractatus eſt, ac ſi peccator eſſet. Niſi malis dicere annumeratum ipſum peccatoribus fuiſſe, ab hoſtibus ſuis, quando ipſum, ceu latronem, ſeductorem, blaſphemum, rebellem, medium inter peſſimos latrones, in furcam egerunt, quo ipſo huic vaticinio ſuum complementum fecerunt. Nec D. quod in hac Chriſti ſubſtitutione, in locum peccatorum, facta fuerit quædam perſonarum *permutatio* qua Chriſtus *peccator*, & peccatores *juſti* facti fuerint. Reformati permutationem *quandam* perſonarum, inter Chriſtum factam fuiſſe, lubenter agnoſcunt; ſed non *omnimodam*, non talem, qua Servator factus fuerit peccator: & peccatores ex adverſo ſervatores: nec in iſta permutatione ipſius peccati *macula* tranſierit in Chriſtum expromiſſorem, ſed *reatus* tantum. Nec E. quod ita nobis fuerit ſubſtitutus, ut nullam ſpeciem, nullam gloriam, habuerit, quin contemptus fuerit Jeſ. LIII. 2. 3. Hoc enim apud homines tantum habuit. Ibid. qui ipſum habebant pro egregio quodam peccatore, ex tot tantiſque pœnis, quas ipſi Pater imponebat propter peccata noſtra, ut docet contextus iſtius capitis, non autem quod peccatorum *maculam* gereret. Nec F. quod Patri etiam abominabilis fuerit, & ab eo rejectus & deſertus, quod ſanè non obtinuiſſet, ſi peccator non fuiſſet: quoniam *abominabilem* ipſum Deo fuiſſe, nullibi legamus: nec etiam quod rejectus ab eo fuerit, velut filius degener; licet *deſertus* ab ipſo fuerit, non quod peccator eſſet; ſed quod hæc eſſet *pœna* peccatorum noſtrorum, quæ ipſi debebatur ex eo quod peccatorum noſtrorum *reatum* in ſe ſuſcepiſſet.

7. An tranſlatio peccatorum noſtrorum actualis, inchoanda ſit à crucifixione Chriſti & terminanda in ejus reſurre-

XXIX. Quæritur *ſeptimò*, quando & quamdiu Chriſtus portaverit peccata electorum? An tranſlatio peccatorum in Chriſtum, eorumque portatio à Chriſto, inchoanda ſit ab illius crucifixione, & terminanda in ejus reſurrectione? Quantum ad *obligationem* ſuſtinendi, conſtituto tempore, peccatorum noſtrorum, non maculam; ſed *pœnas*, omnibus ſaltem Reformatis extra dubium eſt, Chriſtum ſuſcepiſſe ab *æterno*, ſcil. in conſilio pacis inter Patrem & Filium, ubi Pater poſtulavit, & Filius ſuſcepit ſatisfacere pro peccatis noſtris: quanquam in *modo* ſuſcipiendi, nuper controverti cœpit, an certis legibus, velut *fidejuſſor* ſuſceperit, ita ut peccatores electi nihilominus ſub reatu manerent uſque ad actualem ſolutionem: an abſolutè ceu *expromiſſor* ſuſceperit, ut omnem reatum à peccatoribus electis, ſimul & ſemel in ſe derivaverit, & hactenus peccatores omnes electos, etiam V. T. liberaverit à reatu? Hanc quæſtionem examinavimus ſupra lib. v. cap. 2. Quantum autem ad *exſecutionem*, non deeſt, qui ſtatuat, ipſum pœnas noſtras inchoaſſe & terminaſſe, in trihorio crucifixionis. Et hanc quæſtionem determinavimus lib. v. cap. XI. §. 34. Antinomi in Anglia volunt, Chriſtum peccata noſtra portare cœpiſſe, cum cruci affigeretur, & terminaſſe cum ſua reſurrectione. Reformati cenſent, Chriſtum pœnas peccatorum noſtrorum portaſſe, à prima ſua incarnatione, quamvis eminenter in cruce & morte: terminaſſe autem in morte cum exclamaret, *conſummatum eſt* Joh. XIX. 30. niſi malis adjicere triduum ſepulturæ: quatenus eo, non quidem paſſus fuerit quicquam pro peccatis; ſed ſub ſtatu & dominio mortis fuerit Act. II. 24. Sic verò ſtatuunt, quia 1. ipſa naturæ humanæ aſſumtio, agnitio fuit ſuſcepti peccatorum noſtrorum debiti Pſal. XL. 8. cum Heb. X. 5. 7. 9. & ſanguine circumciſionis, quaſi ſignatum eſt chirographum peccatorum noſtrorum. Quia 2. *forma ſervi*, & *ὁμοίωμα σαρκὸς ἁμαρτίας*, ab initio vitæ ad mortem uſque durans, tranſlati in ipſum peccati argumentum eſt Phil. II. 7. 8. Quia 3. *mors*, quam peccaturis protoplaſtis Deus denunciavit, ſuo ambitu concludebat omnes miſerias, quibus peccator per omnem vitam ſuam eſt obnoxius: proinde par fuit, ut & Chriſtus, ad ſuſcepti debiti ſolutionem, vitam degeret, plurimis miſeriarum viciſſitudinibus obnoxiam. Quia 4. omnes dolores illi, quos Chriſtus tulit per omnem vitam, ad ſatisfactionem pro noſtris peccatis ſpectabant Jeſ. LIII. 3. 4. 5. Quia 5. inter Chriſtianos vix reperietur, qui auſit dicere, Chriſti humillimam nativitatem, qua minor factus eſt Angelis, ejus paupertatem, tentationem, lapidationem, flagellationes, agoniam in Gethſemane, ſudorem ſanguineum, condemnationem in utroque foro, eccleſiaſtico & politico, coronam ſpineam, tot ludificationes & ſexcenta alia, non eo ſpectaſſe, ut pœnas noſtras portaret. Cum præſertim 6. Apoſtolus exſertè pronunciet, ipſum *pauperem* factum eſſe, ut nos *divites* redderet 2 Cor. VIII. 9. Nec eſt quod in contrarium cauſentur: A. quod reconciliatio peccatorum noſtrorum à Paulo paſſim referatur ad *crucem* Chriſti Col. I. 20. Eph. II. 16. & Chriſtus dicatur reconciliaſſe nos, chirographo peccatorum noſtrorum deleto, & ſublato in cruce Col. II. 14. Neque enim nos negamus præcipuam ſolutionis partem factam fuiſſe in cruce: imò abſque morte *crucis*, reliqua ejus *παθήματα* omnia valitura non fuiſſe, eo quod mortem pro pœnâ peccati minatus

ctione; Sententiarum divortia.

Reformatorum ſententia, cum ſuis rationibus.

Objectiones adverſariæ.

natus fuerit Gen. II. 16. Rom. VI. 23. nec abſque ſanguinis effuſione fiat remiſſio Heb. IX. 7. tantum negamus, *ſolis* paſſionibus crucis, hoc fuiſſe factum. B. Quod per tempus crucem præcedens, ſæpius expertus fuerit favorem Patris verſus ſe. Reſp. Sicut Deus multa iræ dilatione utitur verſus peccatores, & vitæ hujus amaritudines, aliquo patientiæ dulcore temperat, donec dies iræ & juſtæ retributionis venerit, quando omne maledictionis pondus in peccatorem congeret Rom. II. 4. 5. 6. ita nec Chriſtus in conditione ſuâ ſervili, per omnem vitam, peccatorum ſibi incumbentium pondere ita ſemper preſſus fuit, quin inſigni divinæ gratiæ ſenſu ſubinde recrearetur, uſque dum advenit hora & poteſtas tenebrarum, quando in judicium vocatus, diriſſima quævis expertus eſt.

*. An ſola impoſitio reatus noſtri in cruce, electum liberaret immediatè ab omni pœna Sententiarum diſcrepantia.

XXX. Quæritur *octavò*, an in hac ſubſtitutione, *ſola* impoſitio reatus noſtri, quem Chriſtus ſuſtinuit in cruce, peccatorem electum immediatè liberet ab omni reatu & pœnâ peccatorum ſuorum? Antinomi in Angelia affirmant. Reformati agnoſcunt quidem. α. Chriſtum plenam in cruce præſtitiſſe ſatisfactionem, β. eamque ſuo tempore electis certo certius eſſe applicandàm, ad actualem remiſſionem peccatorum, velut ejus effectum. γ. Nos iſta ſatisfactione, quatenus eſt in cruce præſtita, eatenus eſſe liberatos ab omnibus peccatis noſtris, ut Deus jam non poſſit exigere pro eis ſatisfactionem à nobis, aut à quovis alio, ſi modo ea per fidem nobis fuerit applicata. δ. Pœnis in cruce à Chriſto portatis, legi divinæ & læſæ Dei majeſtati eo uſque ſatisfactum eſſe, ut peccata non obſtent, quominus Deus offerat & promittat peccatorum remiſſionem & ſalutem æternam. ε. Peccata, quando jam ſunt remiſſa, pro causâ meritoriâ remiſſionis, non agnoſcere niſi ſolam ſatisfactionem Chriſti, & quæ à peccatoribus prærequiruntur, ut fides, pœnitentia, non præſtare niſi *conditiones*, ſine quibus Deus non vult nobis applicare ſatisfactionem Chriſti. ζ. Quod ſatisfactio Chriſti ſit unica via ad remiſſionem peccatorum, quam fide apprehendimus: aſt negant ipſam impoſitionem peccatorum noſtrorum in Chriſtum, in cruce, eſſe abſolutionem electi ab omnibus peccatis ſuis.

Rationes partis negativæ.

Quia 1. nec Dei, nec Chriſti voluntas aut propoſitum fuit, ut ſola iſta impoſitione, electus immediatè abſolveretur Joh. III. 16. & VI. 40. 1 Pet. I. 2. Act. X. 43. quò ſpectant illa loca, quæ ad remiſſionem peccatorum obtinendam, prærequirunt fidem & reſipiſcentiam, & declarant infidelibus & impœnitentibus ſervari ſua peccata, v. g. Prov. XXVIII. 13. Jeſ. I. 16. 17. 18. Marc. I. 4. 5. Matth. VI. &c. Proinde 2. contrariâ ratione, evertitur ſapientiſſimum illud Dei conſilium, quo conſtituit fructus mortis Chriſti non impertiri niſi ſub conditione fidei & reſipiſcentiæ, conferendæ per exaltationem Chriſti Act. V. 31. & per Spiritus S. influxum in applicatione mortis Chriſti ad remiſſionem peccatorum 1 Cor. VI. 11. Act. XXVI. 18. Quia 3. ſi per oppoſitum errorem, electi abſoluti fuiſſent, perinde eſſet, ac ſi vel nunquam Chriſtus reſurrexiſſet à mortuis: ſi enim ſola impoſitio reatus noſtri in Chriſtum ſufficeret; tum ſi Chriſtus nunquam reſurrexiſſet, nos tamen liberati eſſemus à reatu peccatorum noſtrorum, quatenus illa ceſſarent noſtra eſſe, propter ſolam impoſitionem iſtam? cum impoſitio iſta ante reſurrectionem Chriſti facta fuerit, atque adeo continuatio in morte Chriſti, fuiſſet certiſſima ratio noſtræ liberationis, cujus contrarium obvium eſt in Scripturis 1 Pet. I. 3. & 1 Pet. III. 21. Imò 4. ſi impoſitio peccatorum noſtrorum *ſola* fuiſſet liberatio noſtra; liberatio noſtra fuiſſet ante mortem Chriſti: quandoquidem peccata noſtra Chriſto impoſita fuerunt ante mortem ejus, atque adeo ablata ab electis: ex quo ſequeretur electos fuiſſe exoneratos, ante mortem Chriſti, eoque liberatos fuiſſe, quamvis Chriſtus non ſuſtuliſſet ea in morte ſua. Quia 5. contraria ſententia præſupponit fœdus gratiæ, ex cujus tenore diſpenſantur omnia beneficia, eſſe omnibus modis *abſolutum*, cujus contrarium alibi ex profeſſo demonſtavimus lib. V. cap. I. §. XX. XXI. XXII. XXXVII. Quamvis enim ex parte Dei & Chriſti, fœdus illud non fuerit ſuſpenſum ab ulla conditione, movente Deum ad condendum fœdus; ab eo tamen beneficia iſtius fœderis nonnulla, juſtificatio, adoptio, glorificatio, ſuſpenſa fuerunt à certis conditionibus, ab hominibus præſtandis. Tandem 6. ex hypotheſi contraria, homines electi ante ſui nativitatem, ante fidem, ante reſipiſcentiam, habuiſſent plenam remiſſionem: eo quod ante iſta, peccata eorum impoſita & tolerata fuiſſent à Chriſto, eoque ab ipſis ablata? quod omni Scripturæ eſt contrarium. Nec eſt quod objiciant: A. quod Deus Filio ſuo *abſolutè* impoſuerit peccata omnium electorum, & quod Chriſtus eadem abſolutè ſuſceperit. Reſp. Verum eſt, quod Deus abſolutè peccata impoſuerit, & Chriſtus in ſe derivaverit, à nulla ſuſpenſus conditione, à creaturis præſtanda: ſed hoc non obſtat, quominus applicationem, & actualem poſſeſſionem omnium fructuum ejus impoſitionis, ſuſpenderit à certis conditionibus, à creaturis electis præſtandis: ſicut in prædeſtinatione, ipſe quidem abſolutè elegit; ſed tamen ſalutem ſuſpendit à mediis & conditionibus, fide & reſipiſcentia, ab electis præſtandis. B. Quod fœdus gratiæ *abſolutum* ſit ab omnibus conditionibus, ab electis præſtandis. Reſp. Quatenus fœdus gratiæ ſit *abſolutum*, atque etiam conditionatum, nos alibi declaravimus; ſcil. quoad ea fœderis gratiæ beneficia, quæ habent rationem *mediorum*, v. g. regenerationis, converſionis &c. fœdus gratiæ eſſe *abſolutum*; quoad ea verò, quæ habent rationem *finis*; nim. juſtifica-

Objectiones.

ſtificationis, ſub quâ comprehenditur actualis remiſſio peccatorum; adoptionis, glorificationis, eſſe *conditionatum*, quatenus ea non voluit obtineri, abſque fide & reſipiſcentiâ. C. Quod Apoſtolus doceat, Deum ſibi reconciliaſſe mundum, faciendo Chriſtum, qui peccatum non cognovit, pro nobis peccatum, ut nos redderemur juſtitia coram eo 2 Cor. v. 19. 20. 21. Reſp. ſed addit: *poſuit verbum reconciliationis in nobis...reconciliamini Deo*, ſcil. credendo & reſipiſcendo. Eſt ergo reconciliatio per Chriſtum abſolute impetratâ; ſed tamen adhucdum applicanda, præſtando conditiones fidei & reſipiſcentiæ, quorſum alias peteret: *reconciliamini Deo?* quorſum, qui reconciliatus eſt abſolutè, adhucdum reconciliaretur? D. Chriſtus ſibi impetraverit jus in omnes electos, quod & lubens meritoque ipſi Pater largitur Pſal. II. 8. *Pete à me, & dabo tibi gentes in hereditatem.* Hoc eſt operæ prætium apud Deum Patrem ſuum, ut *ut non modo cuſtoditos in Iſraele reduceret; ſed ut ſalus Dei ſit, uſque ad fines terræ* Jeſ. XLIX. 46. idque ex pacto Jeſ. LIII. 10. *Si poſuerit anima ſe victimam pro reatu videret ſemen.* Reſp. 1. Omnino ſibi impetravit *jus* in omnes electos; ſed eadem opera jus ut ſua beneficia ſuis diſpenſaret ex ſuo arbitrio, & eo ordine ac legibus, quibus convenit in conſilio pacis, nim. ita *dedit*, *ut quiſque credit non pereat, ſed habeat vitam æternam* Joh. III. 16. Tum 2. etiam impetrato jure ſuo in omnes electos, adeo fruitur abſolute, ut ne *unus* quidem ſibi pereat ex eis Joh. XVII. 12. ſed intercedentibus conditionibus fidei & reſipiſcentiæ. E. Quod Chriſtus electis impetraverit, non tantum *poſſibilitatem* remiſſionis peccatorum; ſed *remiſſionem* ipſam Matth. XXVI: 28. Eph. I. 7. & gratiam *ut* credant. Reſp. Ita eſt, nim. ut ipſam illam certo certius conſequantur; ſed intercedente fide & reſipiſcentiâ, velut præviis conditionibus, quas & ipſas certo certius, per Spiritum ſuum ipſis eſt collaturus.

9. An electi ex ſubſtitutione & ſatisfactione Chriſti, nunquam non ſint juſtificati &c?

XXXI. Ex præcedentibus *nonò* quæritur, an Electi, cum ex decreto æterno, tum ex ſubſtitutione, quâ Pater Filio impoſuit; & Filius, ex voluntate Patris ſuſcepit, & in tempore ſolvit; nunquam non ſint juſtificati, adoptati, nunquam filii iræ, & rei condemnationis, tum etiam, quando adhucdum ſunt ſub dominio peccati, quando ſe in omni ſcelere volutant, quando adhucdum fide ſalvificâ & ſincerâ reſipiſcentiâ deſtituuntur? Antinomi, hypotheſibus dudum in præcedentibus controverſiis deſignatis, affirmant: Reformati ſtatuunt etiam electos, pro quibus Chriſtus ſatisfecit, antequam vocati fuerint efficaciter, ſeu antequam regeniti, converſi & ad fidem ac reſipiſcentiam pervenerint, quamdiu in peccatis vivunt, eſſe ſub irâ Dei, ſub condemnatione, & ſi, per impoſſibile, ſic moriantur, æternum eſſe condemnatos. Interim ut ſtatum quæſtionis acu tangamus, tenendum, non quæri: α. An Deus ab æterno decreverit, certas perſonas ab eo electas, certo certius aliquando eſſe juſtificandas, adoptandas, adeoque remiſſionem peccatorum conſecuturas, & æternum ſervandas. Nec β. an electi ſint objectum amoris & benevolentiæ, etiam dum adhucdum ſunt peccatores. Nec γ. an Deus continuet gratioſum ſuum propoſitum, ipſis benefaciendi, modo à ſe conſtituto, non obſtantibus eorum peccatis. Nec δ. an Chriſtus præſtiterit pro eis perfectam ſatisfactionem, eiſque meruerit vitam æternam, quam conſequantur tempore & modo à ſe deſignato, adeoque nihil ipſis incumbere faciendum, quo ſatisfaciant pro ſuis peccatis, aut mereantur vitam. Nec ε. an ſit maxima differentia inter peccatores electos & alios, ratione ejus quod aliquando futuri ſint in tempore. Hæc omnia extra controverſiam ſunt utrobique: ſed quæſtio manet, an electi peccatores ante ſui regenerationem, fidem & reſipiſcentiam, *actu* ſint juſtificati & filii Dei, item an electi, adhuc dum mortui in peccatis ſuis, adhucdum infideles, ſint filii iræ, nec juſtificati promiſſione divinâ. Hæc affirmant Antinomi, negant Reformati.

Status controverſiæ.

Sententia Reformatorum cum ſuis rationibus.

Quia 1. Scriptura conſtanter affirmat, electos ante ſuam converſionem, ante ſuam fidem, eſſe *filios iræ* Eph. II. 1. 2. 3. *inimicos* Col. I. 21. non populum Dei, nec dilectos Rom. IX. 25. Quia 2. Euangelium removet omnes infideles & impœnitentes à remiſſione peccatorum actuali, ipſiſque denunciat continuationem condemnationis, & reſtringit ſua beneficia ad ſolos fideles Joh. III. 18. *qui non credit, is jam condemnatus eſt* verſ. 36. *ira Dei manet ſuper eum* 1 Cor. XVI. 22. *Si quis non diligit Dominum Jeſum, anathema eſt maranatha*, additque 1 Cor. VI. 11. *tales eratis quidam ex vobis, ſed abluti eſtis* &c. Quia 3. ex hypotheſibus adverſariis, nec ſpiritus, nec verbum Dei, ullam haberent efficaciam & influxum, ad ſervandum peccatorem, quam toties teſtatur, Spiritum & verbum Dei habere. Certum enim eſt. quod omnis efficacia Spiritus & verbi Dei, converſura peccatorem, præſupponat eum adhucdum eſſe in ſtatu peccati, extra ſtatum ſalutis Tit. III. 5. Joh. v. 34. 2 Theſſ. II. 10. Jacob. I. 21. Jam defectus Spiritus & verbi, nullam electis crearet jacturam, ſi ante fidem, ante reſipiſcentiam, dudum ſint filii Dei & hæredes vitæ æternæ, & liberati ab irâ Dei. Quia 4. beneficia Euangelica præſupponunt & important, eſſe tempus, quo *actu* ſumus rei & miſeri: jam autem non poteſt liberari à reatu peccatorum ſuorum, qui non ante eſt ſub reatu Rom. IV. 7. Quia 5. perinde poſſes inferre, hominem eſſe ſanctificatum & glorificatum in utero materno, quod Deus ad hæc eum elegerit ab æterno, ejus peccata in conſilio pacis, Filio ſuo impoſuerit, & Chriſtus pro ejus peccatis ſatisfecerit:

Digitized by Google

fecerit: ac jam infers, eum juſtificatum & adoptatum eſſe. Quia 6. Scriptura dicit, hominem electum juſtificari actu, poſtquam *vocatus* fuerit efficaciter Rom. VIII. 30. quod tantum gaudium in cælis exiſtat, ſuper converſione peccatoris Luc. XV. 7. 10. hoc qui obtinebit, ſi peccator ante ſuam converſionem, dudum ſit in ſtatu gratiæ & ſalutis? Non addam 7. Quod Scriptura de peccatoribus ante ſuam converſionem loquatur, velut de vulneratis, miſeris, perditis Ezech. XXXIII. 11. Act. XXVI. 18. 2 Tim. II. 25. 26. quæ omnia admodum dicerentur dure & crude, ſi jam ante converſionem dudum eſſent perfecta. Nec eſt quod objiciant: A. Jacobum à Deo dilectum dici, in utero materno, antequam boni quicquam feciſſet, reſipuiſſet &c. Rom. IX. 10. 11. Reſp. Utique dilectus fuit amore *benevolentiæ*, quo ipſi voluit ſuo tempore conferre regenerationem, fidem & reſipiſcentiam: ſed non fuit amore *complacentiæ*, quo ipſi placeret, ut remiſſionem peccatorum haberet actu, antequam eſſet regenitus, converſus, vere fidelis. Quod B. filius, etiam in utero materno adhucdum exiſtens, ſit hæres. Reſp. Eſt potentiâ; non actu: *futurus* eſt; ſed non eſt: prærequiritur enim mors parentum, & ut geſtet requiſita legitimorum hæredum: & Scriptura ad conſequendam ἐξουσίαν υἱοθεσίας, exſerte prærequirit, ut Chriſtum fide recipiamus Joh. I. 12. Gal. III. 26. Quod G. Deus æterno & immutabili decreto, electis addixerit remiſſionem peccatorum, & hæreditatem cœleſtem. Reſp. Addixit, h. e. deſtinavit, ſuo tempore, certis legibus conferendam. Gal. III. 8. *Scriptura prævidens, Deum gentes ex fide juſtificaturum*: non autem per decretum contulit *actu*: eſt enim decretum Dei, actio interna & immanens, quæ nihil producit extra Deum; tantum prædeterminat certam & infallibilem rei decretæ futuritionem ſeu eventum. Quod D. Deus omnia electorum peccata à peccatoribus abſtulerit, & in filium ſimul & ſemel traduxerit. Reſp. Utique impoſuit Pater peccata electorum filio, & filius eadem portavit, ut plenum & unicum δικαίωμα impetraret, ob quod peccator electus juſtificaretur, & peccatorum ſuorum veniam conſequeretur, modo illud ſibi applicaret fide &c. quemadmodum in præcedentibus controverſiis uberius repræſentavimus.

Objectiones.

10 An peccator electus, à ſubſtitutione & toleratione Chriſti, non amplius ſit peccator.

XXXII. An ergo *decimo* ex præcedentibus, per ſubſtitutionem Chriſti, in æterno conſilio pacis factam, & in tempore præſtitam in cruce ſatisfactionem, electorum peccata non ſint eorum peccata; ſed Chriſti, ita ut Chriſtus ſit adulter, homicida, ebrioſus, mendax &c. non ipſi electi? Antinomi ex hypotheſibus, jam ante in præcedentibus, à ſe ſtructis, affirmant: Reformati ex adverſo, ex hypotheſibus à ſe deſtructis, negant. Obſervandum, 1. quantum ad *maculam* ſeu ἀνομίαν peccatorum, cum reſpectu ad eam, ſecundum gradus innocentiæ & ſanctitatis eorum, eos eſſe magis aut minus peccatores. 2. Quantum ad *reatum* peccatorum, qui ſpectat ad ſanctionem legis comminatoriam, peccatores magis aut minus eſſe peccatores, quatenus ea aut remiſſa ſunt, aut non. 3. Quantum ad *obligationem* facti peccaminoſi, & reſpectum ad illam, neque ante, neque poſt peccatum, remiſſione aut ſanctificatione ſublatum, tranſgreſſorem legis ſic liberari, ut à tranſgreſſione, perpetratio peccati non maneat ejus factum. Itaque à facto ſeu commiſſione peccati, homo proprie denominatur *peccator*; ſicut à remiſſione & ſanctificatione, peccator *non puniendus*. Antinomi, ſecundum ſuas hypotheſes, exiſtimant, electum ut electum, ceſſare eſſe peccatorem: adeoque, quando de fideli loquuntur, non volunt, quod ante ſuam fidem ſit peccator; ſed ab eo tempore, quo Chriſtus ſuſcepit & pertulit ſua peccata, ipſum non eſſe peccatorem; ſed Chriſtum ejus loco: ex adverſo Reformati ſtatuunt, ab impoſitione peccatorum ſuorum in Chriſtum, toleratione eorundem, eum eſſe & permanere peccatorem, quoad *maculam* uſque ad ejus ſanctificationem, quamvis immunis ſit à maledictione quoad *reatum*, à remiſſione: & purgandus à turpitudine ſeu *macula*, poſt perfectam ejus ſanctificationem: & quamvis Chriſtus portaverit pœnas peccatorum; nihilominus peccata iſta non eſſe Chriſti maculas: ſed electorum. Proinde non quæritur: α. an peccator, poſt remiſſionem, ſit liberatus à condemnatione? Nec β. an Deus peccatore juſtificato, jam non amplius cum eo agat, velut cum peccatore? Nec γ. an remiſſio tollat omnem ejus obligationem ad pœnam? Nec δ. an Chriſti ſatisfactio, peccatori applicata, ab ipſo removeat omnem *reatum*, & purget inſuper ipſum ab omni *macula*? Sed, an ab iſtâ ſuâ *impoſitione*, tranſgreſſor non amplius ſit peccator; ſed Chriſtus ejus loco? item an peccata electorum actu ſint remiſſa, tum quando Chriſtus ea pertulit in cruce? tandem, an quando electi peccant, non ſint transgreſſores, & peccata quæ committunt, non ſint eorum peccata? Poſteriora affirmant Reformati. Quia א. nemo dubitare poteſt, quin legem Dei tranſgrediens, ſit peccator: nec, quin actum peccaminoſum perpetrans, ſit ejus actor: nec quin ejus ſit peccatum, qui perpetrat illud. Quia ב. Chriſtus fideles ipſos jubet, remiſſionem peccatorum precari, quatenus ſunt peccata eorum Luc. XI. 4. Quia ג. Sancti in Scripturis peccata à ſe perpetrata, habuerunt pro peccatis ſuis Jer. XIV. 7. Jeſ. LIX. 12. Job. VII. 21. Pſal. XXV. 11. Nunquid erant peccata Petri, pro quibus *flevit amare* Matth. XXVI. 75.? Quia ד. Deus cenſet peccata, etiam fidelium, pro peccatis eorum, eaque remittit tanquam peccata eorum 1 Joh. II. 12. Jer. XXXIII. 8. Apoc. II. 20. &

Status controverſiæ.

Argumenta Reformatorum.

& III. 19. 2 Tim. IV. 16. Hac ratione ה electorum peccata nullis ſubeſſent juſtis Eccleſiæ cenſuris: nullus verè Chriſtianus, propter ſua facta perverſa eſſet puniendus, quia perperam perpetrata, non ſunt ejus; ſed Chriſti peccata: & hujus generis ſexcenta alia abſurda, hinc juſtè elici poſſent. Ne addam, quod ſententia contraria colludat cum erroribus Pontificiorum, qui ſtatuunt, quod juſtificatio non *reatum* tantum tollat; ſed ipſam quoque peccati *maculam*. Quod 1. Deus obſervet peccata, etiam ſuorum fidelium, eaque viſitet rigidiſſimis ſuis judiciis, atque inſuper ipſis imponat neceſſitatem, ſibi parandi fide & reſipiſcentia, peccatorum remiſſionem. Fundamenta ſententiæ adverſariæ dudum in præcedentibus ſunt ſublata, videlicet; A. Chriſtum, non tantum *reatum*; ſed & *maculam* omnium peccatorum, quæ ſunt in electis, in ſe tranſtuliſſe. Hunc errorem ex profeſſo confecimus §. XXVI. B. Chriſtum, quod peccata electorum ſuſceperit ac toleraverit in cruce, factum eſſe pro electis peccatorem, quod refutavimus §. XXVII. Hinc C. quia Deus removeat peccata ab electis per remiſſionem, eos liberando à pœnis demeritis: ideo peccata electorum ceſſare eſſe eorum peccata: quod falſiſſimum eſt, per præcedentia. Porro D. quia peccator juſtificatus, liberatus eſt à condemnatione & à reatu; ideo ipſi non competere denominationem *peccatoris* à violatione legis divinæ: quod itidem falſiſſimum eſſe, abundè patet è præmiſſis. Tandem E. quia Chriſtus ſatisfecerit pro peccatis electorum; ideo nullam peccati maculam poſſe inhærere tranſgreſſoribus electis, nec ipſos dici poſſe peccatores & transgreſſores, quæ ex præcedentibus ſua abſurditate corruunt. Controverſiam hanc, cum præcedentibus quinque, Antinomiſmum concernentibus, ideo liberius & explicatius repræſentare viſum; quod, nonmodo, ſicut Antinomiſmus olim Germaniam auctore Joh. Agricola Iſlebio: tum novam Angliam à Joh. Cottono: hinc Angliam, à Doct. Criſpo turbavit; ita ſub nomine *Hebræorum*, ab obſcuris quibuſdam hominibus, noſtro Belgio obrepat; ſed quod etiam omnem pietatis & Chriſtianiſmi praxin enervare apta nata ſit.

Fundamenta Antinomorum.

XI. An pretio æquivalente nos redemerit?

XXXIII. *Undecimò* quæritur, an Chriſtus pretio *æquivalente* ſuos redemerit? Sociniani, odio ſatisfactionis *æquivalentis*, omne pretium pro reatu noſtro præſtitum, negant: Vorſtius *aliquod* præſtitum agnoſcit; ſed noſtro reatui *æquivalens* negat, atque per *acceptilationem* Dei ſolam, ratum ac ſufficiens dicit: cum quo colludunt Arminiani Socinizοντες: ſtatuendo, Chriſtum huic pretio impendiſſe ſolam ſui mortem *temporalem*, abſque ullis pœnis *infernalibus*, eamque *ſolam* mortem temporalem, plenæ ſatisfactionis loco, fuiſſe a Deo acceptam: Pontificii ex adverſo, ut ſuis indulgentiis iocum faciant; ſtatuunt, pretium præſtitiſſe *ſuperabundans*; atque unicam ſanguinis *guttulam* parem fuiſſe omnibus noſtris peccatis tollendis, quos ſuo loco, ſi Deus volet, peculiariter refellemus. Reformati, *exactè* æquivalens pretium præſtitiſſe, hoc fundamento docent: quod nec reatus redimendorum *omnium* major eſſe poſſit quam infinitus, infinito enim *majus* cogitari non poteſt; & Chriſtus pretium præſtiterit *infinitum*. Id quod §. XV. ex profeſſo demonſtravimus: nominatim etiam in cap. XII. De *Mediat. morte* §. VIII. IX. X. XX. XXI. docuimus, ipſum *plus* quam mortem temporalem perpeſſum fuiſſe. In contrarium cauſantur Sociniani: A. pretium eſſe aliquid *externi* & adventitii, ut aurum & argentum. Reſp. Pretium id omne intelligitur, quod requiritur & præſtatur ad *reatum* tollendum, atque adeo, pro diverſitate reatus, *civilis* ſeu pecuniarii, aut *criminalis* ſeu capitalis, pretium variat: ut *civilis* quidem, ſi res aut actio præſtanda: *criminalis* pœna ſuſtinenda, utpote quibus reatus ſeu debitum tollitur. B. Pretium *cuiquam* ſolvendum eſſe, quando in morte, à Chriſto *nihil* cuiquam fuerit ſolutum. Reſp. Pretium, λύτρον & ἀντίλυτρον, Scripturæ dicitur id *omne*, quod præſtatur *tollendo* noſtro reatui, & reſtituendæ libertati: &, dum ad hoc Chriſtus dicitur ſeipſum obtuliſſe *Patri* Heb. IX. 14. Eph. V. 2. ſatis indicatur, quod & cui ſolverit. C. Deum *condonare* & remittere, per *gratiam* peccata noſtra, proinde non accipere pretium. Reſp. Condonat & remittit *nobis* per gratiam peccata noſtra, ac proinde etiam à *nobis* non accipit pretium: ſed non condonat gratis expromiſſori noſtro. Nec valet inſtantia: quod pretium, etiam per *alium* præſtitum, tollat gratiam remiſſionis: tollit ſanè, quando reus expromiſſorem *conſtituit*, aut ſolventem ſibi *ſubſtituit* delegavitque: non autem tollit, quando expromiſſor ſeipſum immediatè *offert* creditori, & præſtat, non rogatus à debitore.

Adverſariorum ſententiæ.

Reformatorum fundamentum.

Socinianorum objectiones.

XII. An Chriſtus hominem tantum Deo; an Deum etiam homini reconciliaverit?

XXXIV. *Duodecimò* quæritur, an reconciliatio, redemptione Chriſti parta, ſit μονόπλευρος, ſeu talis, qua animum peccatoris à Deo averſum ei placaverit tantum; an δίπλευρος, ſeu qua inſuper, & potius quidem, animum Dei, à peccatore averſum, ei placaverit? Sociniani, quo commodius tueantur, Chriſtum, nulla pretii ſolutione, adeoque nulla proprii nominis ſatisfactione, nos redemiſſe; ſtatuunt Deum, cum mundo daret Filium, dudum ei placatum ac reconciliatum fuiſſe: nec proinde miſiſſe Filium, ut ſe placaret mundo; ſed ut mundum reconciliaret ſibi, ei conditiones offerendo, quibus præſtitis remiſſionem & vitam conſequi poſſet. Reformati ex adverſo docent, Chriſtum redimendo, nos Patri ſuo, ex peccatis irato, reconciliaſſe: per ea argumenta, quæ in *dogmaticis* §. XVII. adduximus. Quibus impræſens adjicimus, A. Quod ante datum nobis expromiſſorem,

Sententia Sociniana.

Reformati, cum ſuis fundamentis.

factamque æquivalentem pro nobis ſatisfactionem, fuerimus ſub *ira* Dei Eph. II. 3. Rom. I. 18. ſub *odio* Pſal. V. 5. 6. 7. Jeſ. LIX. 2. ſub *inimicitia* Rom. V. 8. 9. 10. B. Quod nos, præſtito redemptorio, *expiaverit* Rom. III. 25. à peccatis nos *purgaverit* I Joh. I. 7. C. Quod ad reconciliationem, filium pro nobis *peccatum fecerit* 2 Cor. V. 21. imo *exſecrationem* Gal. III. 13. Nec obſtat, quod ſuos ab æterno amaverit, & amore ductus, *filium* redemptorem dederit Joh. III. 16. cum ille amor *benevolentiæ* ſpectarit ad reconciliationem parandam 2 Cor. V. 19. 21. Nec amor iſte neceſſario infert reconciliationem factam, ut patet in Abſolomo, quem tenerrimè David adamabat, neque tamen eo ipſo, reconciliatus ei erat 2 Sam. XIII. 30. cum cap. XIV. 1--24. 32. 33.

Objectio.

13. An ſatisfactio ad redemptionem ſit neceſſaria? Sententiæ diſcrepantes.

XXXIV. *Decimotertio* quæritur, an ſatisfactio, per ſubſtitutionem & æquivalens redemptorium, procurata; fuerit *neceſſaria* ad redemptionem? Sociniani, quia ipſam hujus ſatisfactionis veritatem inficiantur, eadem opera ejuſdem neceſſitatem negant. Durandus aliique Scholaſtici, quamvis ſatisfactionis veritatem admittant; ejus tamen *neceſſitatem* inficiantur. Reformati, quotquot ſunt, *neceſſariam* agnoſcunt ſatisfactionem; ſed non uno eodemque modo: ſunt enim qui neceſſariam ſtatuunt, ex ſola Dei voluntate, factaque comminatione, qua Deus ſimpliciter non velit peccata remittere, abſque pœna, aut ejus æquivalente ſatisfactione; licet, ſi ita ſibi viſum fuiſſet, per abſolutam ſuam poteſtatem, aliter potuiſſet: alii rurſus, ex naturali ejus ſanctitate, juſtitiaque vindicativa, ejuſque egreſſu, exiſtimant, Deum, vel abſtracta voluntate comminationeque, non *potuiſſe* peccatum exiſtens non punire, aut peccatorem, citra æquivalentem compenſationem læſæ ſuæ majeſtatis, dimittere & in gratiam recipere.

Probatur neceſſitas.

Nos dudum §. XIX. docuimus, ex multis capitibus congeſtis, commodius & efficacius demonſtrari *neceſſitatem*. Nec adductis ibidem rationibus, addimus, niſi (1) quod certo punire, aut puniturus, imo ſontem pro inſonte non habiturus dicatur Exod. XXXIV. 7. ne ſcil. ei *ſimilis* videatur Pſal. L. 20. 21. jam autem id ſponte facere, puro adductus *arbitrio*, non eſt credendus Ezech. XXXIII. 11. Pſal. LXXXI. 14. 15. cum in punitione *per ſe*, nihil ſit boni aut appetibilis, proinde ex quavis *neceſſitate*. (2) Quod, non tantum *jus* puniendi à peccato oriundum; ſed ipſum etiam *exercitium* puniendi referatur ad juſtitiam Dei 2 Theſſ. I. 6. ut non punire, videatur ſpectare ad injuſtitiam. Imo quod (3) dicatur *purior oculis*, *quam ut aſpiciat malum*: ſcil. abſque punitione Hab. I. 13.

Objectiones Socinianorum.

Nec Socinianos juvat, A. quod dicatur *gratioſe remittere* Exod. XXXIV. 6. 7. 11. abſque compenſatione Matth. XVIII. 26. 27. Reſp. Remittit enim gratioſe, non *expromiſſori* Chriſto; ſed *nobis*, quatenus, nec à nobis hilum accipit in compenſationem; nec à Chriſto, ut *à nobis delegato*; ſed à Deo, nobis gratioſe dato. B. Quod, ut quiſque, ita & magis ſupremus Dominus, poſſit remittere de jure ſuo. Reſp. Deus, quamvis ut ſupremus *Dominus*; in hoc tamen negotio, conſiderari non debet *ut Dominus*; ſed ut *Judex* & Rector Gen. XVIII. 25. qui non tam *ſibi*, quam publico *punit*. C. Quod etiam ſupremus *Judex* juri *ſuo* renunciare poſſit. Reſp. Poteſt quidem, α. qua *læſus*; ſed non qua *Judex*: β. ſi qua Judex etiam, non *de jure* tamen; ſed *de facto* tantum: & ſi γ. *de facto* renunciat, non abſque violatione *legis* ſuæ facit, quod de Deo cogitare blaſphemum eſt. D. Quod *quiſque* poſſit condonare abſque compenſatione, ac proinde magis, *Deus* omnipotens. Reſp. 1. Non pugnat cum puritate & juſtitia *hominis* naturali, ex permiſſione & præſcripto ſupremi legiſlatoris, condonare abſque compenſatione; ſicut pugnat cum puritate, *ſanctitate* & juſtitia, *Deo* naturali. Nec 2. quicquid *homo* poteſt, id etiam *Deus* poteſt: cum homo ſe abdicare poſſit ſuo *dominio*, ſeipſum etiam negare; quod tamen *Deus* non poteſt 2 Tim. II. 13.

14. An redimamur per juſtitiam divinæ Chriſti perſonæ?

XXXV. *Decimoquarto* quæritur, an Servator *θεάνθρωπος* nos redimat juſtitia *eſſentiali* divinæ naturæ? Andreas Oſiander, quo fortius obtineret, Chriſtum, ſecundum ſolam *divinam* naturam, noſtrum eſſe Mediatorem; ſtatuebat per *eſſentialem* juſtitiam divinæ perſonæ Chriſti, cui, ſeu *naturaliter*, ſeu *perſonaliter* fide uniamur; nos juſtificari. Quam ſententiam ſupra examinavimus cap. II. §. XXII.

15. An ſola juſtitia paſſiva Chriſtus nos redemerit?

XXXVI. *Decimoquinto* quæritur, an Chriſtus ſola ſua juſtitia *paſſiva* nos redemerit; an inſuper etiam juſtitia *activa*? Johannes Piſcator, cætera egregius Theologus, cum nonnullis aliis, quod exiſtimarent, aboleri *neceſſitatem* juſtitiæ paſſivæ & mortis, ſi ſtatueretur, exactiſſimè *loco* noſtro ſervaſſe legem divinam: eo quod exacte ſervans legem, non poſſit puniri morte; prius eligebant: Proteſtantes communiter poſterius malunt, & recte quidem; ſed non uno omnes modo: quidam juſtitiam Chriſti paſſivam & activam ſic *divellunt*, ut ſola juſtitia paſſiva, noſtri loco *ſatisfecerit*, pro non obſervata lege, eaque, tantum nos liberaverit à reatu pœnæ: ſola item juſtitia activâ, *loco* noſtri, perfecte ſervaverit legem, & ſervando nobis acquiſiverit jus vitæ æternæ: alii, ſepoſitâ ſubtiliori illa *divulſione*, malunt ſtatuere, Chriſtum utramque iſtam juſtitiam nobis impendiſſe ad hoc, ut pro non obſervatâ à nobis lege divinâ *ſatisfaceret*, & ſatisfaciendo, etiam nobis *mereretur* jus vitæ: ita ut ſatisfactione iſtâ, ſimul nos liberaverit ab omni *malo*, & conſecutus fuerit jus omnis *boni*.

Divortium ſententiarum.

Tolluntur difficultates.

Rationes hujus ſententiæ adduximus §. XX. quibus præſuppoſitis, non adeo difficile eſt, reſpondere ad difficultates Piſcatorianas. Si enim

A.

Piſcatorianæ.

A. cauſetur, quod lex non niſi *alterutrum* exigat, aut obedientiam, aut pœnam; reſpondebimus, legem, ab homine quidem integro, ſolam exigere obedientiam, ſub comminatione pœnæ; ſed à peccatore *pœnam* exigere pro peccato præterito, & *obedientiam* in futurum: quod pœna non poſſit liberare ab obedientia Deo debita: quare utrumque Redemptori præſtandum fuiſſe. Si B. cauſetur, mortis & Juſtitiæ paſſivæ *neceſſitatem* & uſum tolli, dum pro nobis pleniſſimè ſervaverit legem: reſpondebimus, nequaquam tolli: quod utraque juſtitia ei fuerit neceſſaria ad *ſatisfaciendum*, pro injuria majeſtati divinæ, ejuſque legi, à nobis illata; & ad ſatisfaciendo, nobis merendum *jus* vitæ æternæ. Si cauſetur C. quod Scriptura conſummationem ſalutis noſtræ referat ad unicum ejus *ſacrificium*, in cruce peractum: reſpondebimus, per illud ſacrificium ſynecdochicè intelligi univerſam ejus *ſatisfactionem*, cujus egregiam quandam partem præſtitit *mors* ejus in cruce: quemadmodum eadem ſynecdocha, ſanguis Chriſti eandem ſatisfactionem deſignat 1 Joh. I. 7. Act. xx. 28. Si pergat D. quod obedientia *ſibiipſi* fuerit neceſſaria ut *homini*, adeoque nobis impendi non potuerit; reſpondebimus, 1. quod obedientia, quatenus reſultabat à θεανθρώπῳ, ipſi non fuerit neceſſaria: eo quod lex non θεάνθρωπον obſtringat ad obedientiam; ſed hominem merum. 2. quod obedientia illa θεανθρώπου, *infiniti* ſit valoris, per quem, & ſibi & nobis potuerit ſufficere: cum pro eo & pro nobis ſimul obedientia major, quam *infinita*, aut exigi, aut præſtari, non potuerit.

16. An Chriſtus plus præſtiterit, quam ad noſtri redemptionem fuit neceſſarium? Sententia Pontificiorum.

XXXVII. *Decimoſexto* quæritur, an Chriſtus *plus* præſtiterit, quam ad noſtri redemptionem fuit neceſſarium? Pontificii admodum perverſi ſunt in hoc capite, & ſibi ipſis obnitentes fovent hypotheſes: jam enim, in gratiam ſuarum indulgentiarum, vel *guttulam* ſanguinis ſufficere omnibus redimendis, atque adeo, quod præterea præſtiterit, *ſuperabundans* fuiſſe, adeoque in theſaurum Eccleſiæ, juxta cum paſſionibus & operibus Sanctorum ſupererogatoriis, relatum eſſe, laborantibus in purgatorio indulgendum: jam rurſus, ſtatuunt ipſum ſatisfeciſſe pro ſolis peccatis *ante-baptiſmalibus*: pro ſolis peccatis *mortalibus*; pro reatu *culpæ*, non *pœnæ*: pro pœna peccatorum *æterna*, non autem pro *temporalibus*: ad hoc, ut locus ſit ſatisfactionibus humanis: de quo jamjam. Reformati exiſtimant, univerſam ſatisfactionem Chriſti *infiniti* fuiſſe valoris (ex dignitate infinita, ſatisfacientis, pretii in ſatisfactionem oblati, & ex modo offerendi) quo major cogitari, aut eſſe non poſſit, eamque *neceſſariam* quoque fuiſſe, ad tollendum cujuſvis electi infinitum reatum, eique parandum jus infiniti boni: ac proinde, ſi minus præſtitiſſet (ſaltem quoad ſubſtantiam rei) quam præſtitit, futuram non fuiſſe ſatisfactionem *ſufficientem*; adeoque ſuperſtitioſum eſſe & impium, docere *guttulam* ſanguinis Chriſti ſuffeciſſe, cum (1) ad ſatisfactionis ſufficientiam fuerit neceſſarium, ut ea pœna perferretur, quam reatus læſæ infinitæ Majeſtatis, demeritum peccati, & comminatio legiſlatoris præſcripſerat, quæ non fuit *guttula* ſanguinis; ſed *mors* Gen. II. 17. Rom. VI. 23. (2) in effuſione guttulæ ſanguinis, Deus non *ſufficienter* patefeciſſet naturale ſuum *odium* verſus peccatum Pſal. v. 5. 6. 7. (3) in guttuta ſanguinis, Deus, pro violata lege, & læſâ majeſtate, ex æquo ſanctificatus non fuiſſet. Addam (4) quod crudelitatis blaſphemiam Patri affricare videatur, Filium proprium & unigenitum, pro ſanguinis guttula, *maledicta morte* exagitare. Nec eſt quod objiciant, guttulam *ſanguinis* Chriſti infiniti valoris eſſe; ſi enim 1. ſit infiniti valoris, ei ſanè nihil *adjici* potuiſſet, atque adeo effuſione tantæ ſanguinis copiæ, ipſum majus præſtitiſſe pretium quam *infinitum*, per apertam contradictionem, dicendum eſſet. Si 2. quicquid ſupra guttulam ſanguinis perpeſſus eſt, ſit *ſupererogatorium*, in Eccleſiæ theſaurum referendum; tum plus eſſet in theſauro *Eccleſiæ*, quam oblatum eſſet Patri, adeoque in theſauro *Dei*. Solidius itaque 3. dicitur, id omne quod impendit ſatisfactioni ſuæ, conferre in *unum infinitum* valorem, cui nihil adjici aut detrahi poſſit.

Sententia Reformatorum.

Ejus rationes.

Objectio.

16. An ſatisfactio Chriſti omne peccatum, omnemque ejus reatum tollat?

XXXVIII. *Decimoſeptimo* quæritur, an ſatisfactio Chriſti tanta ſit, ut *ſola* omnem omnium electorum reatum tollat? Pontificii, ut locum faciant ſatisfactionibus humanis, purgatorio & indulgentiis, culinæ papali tam proficuis; diſtinguunt inter peccata *ante* Baptiſmum commiſſa, & *poſt* eundem; inter peccata *mortalia* & *venialia*; inter reatum *culpæ* & *pœnæ*; inter pœnam *temporalem* & *æternam*: tum Chriſti ſatisfactionem reſtringunt ad peccata antebaptiſmalia, mortalia, reatum culpæ, & pœnam æternam, ut hominibus ipſis ſatisfaciendum incumbat, pro peccatis poſt Baptiſmum perpetratis, pro peccatis venialibus, pro reatu pœnæ, & pro pœnis temporalibus: ſive id fiat in hac vitâ, per opera pœnalia, jejunia, cilicia, macerationes, flagellationes, peregrinationes, proceſſiones &c. ſive poſt hanc vitam, per purgatorium, cujus pœnis ſuccurrant indulgentiæ, & miſſæ. Reformati ſtatuunt, ſatisfactionem Chriſti, omnem noſtrum reatum tollere: eo quod 1. non tantum *infiniti* valoris ſit, cui nihil omnino poſſit à quovis addi, citra contradictionem; ſed etiam 2. *talis*, ut nos purget *ab omni peccato* 1 Joh. I. 7. Quod 3. factus dicatur *pro nobis peccatum*, ut nos redderemur *juſtitia in eo* 2 Cor. v. 21. Sic ut 4. propter ejus ſatisfactionem, *nulla* jam amplius reſtet *in nobis condemnatio* Rom. VIII. 1. ut 5. ſatisfactio quævis alia deroget *plenitudini* ſatisfactionis Chriſti: atque adeo 6. nos excludat à participio ſatisfactionis Chriſti Rom. x. 5. Gal.

Sententia Pontificiorum.

Sententia Reformatorum, cum ſuis rationibus.

Gal. v. 3. 4. Cum præſertim 7. omne peccatum, ex læsâ infinitâ Dei majeſtate, ſit *mortale* Gal. III. 10. ex Deut. XXVII. 26. Jac. II. 10. Conf. lib. IV. cap. III. §. XX. & diſtinctio inter reatum culpæ & pœnæ, vana ſit, & abſque differentiâ, ut alibi docuimus lib. IV. cap. IV. §. XXIII. & pœnæ temporales in Scripturis nullibi divellantur à pœnis æternis: Vid. lib. IV. cap. IV. §. XXIV. & purgatorium, indulgentiæ, miſſæ, non ſint niſi figmenta, ut ſuo loco demonſtrabimus. Nec eſt, quod ulla quidem cum ſpecie, obtendi in contrarium poſſit, niſi quod 1. mala temporalia ſubinde in Scripturis commemorentur, verè fidelibus in hac vitâ, inflicta; ſed hæc non arguunt, veri nominis *pœnas*, ex juſtitia, à Deo ut Judice, in quamcunque compenſationem, illis dictatas: verum paternas tantum *caſtigationes*, occaſione peccati commiſſi, ex amore, in eorum emendationem inflictas Heb. XII. 6. 7. Apoc. III. 19. Conf. Aquin. 2. 2dæ. quæſt. XVII. art. VII. Et quod 2. *ſatisfactionis* humanæ vox ſubinde occurrat apud Patres: Verùm non intelligunt ſatisfactiones *Deo* præſtandas; ſed *canonicas* tantum, ad reparationem dati ſcandali, *Eccleſiæ* præſtandas.

Fundamenta ſententiæ papalis.

17. An pro aliis ſatisfecerit, quam pro electis?

XXXIX. *Decimoſeptimò* quæritur, an pro aliis ſatisfecerit, aut *jus* aliquod acquiſiverit, quam electis? Eſt in hac quæſtione ſeminarium quoddam contentionum: 1. Remonſtrantes exiſtimant, Chriſtum ſuâ ſatisfactione ipſi Deo *jus* acquiſiviſſe, ut ſalvâ ſuâ juſtitia, jam cum peccatoribus poſſit agere, eiſque novas conſequendæ ſalutis leges, pro arbitrio ſuo, dictare. Addunt 2. iidem, Chriſtum ſuâ ſatisfactione ſibi ipſi *jus* acquiſiviſſe, non tantum ſalvandi fideles; ſed & damnandi infideles. 3. Olim Origenes cum ſuis exiſtimabat, Chriſtum etiam pro diabolis ſatisfeciſſe, eoſque, poſt ſufficiens pœnæ tempus, aliquando ſalvandos eſſe. 4. Sociniani, abſque ullâ ſubſtitutione, aut pretii ſolutione, Chriſtum ſtatuunt, *bono* omnium & ſingulorum hominum, mortuum eſſe. 5. Arminiani, agnita qualicunque Chriſti ſubſtitutione, ac pretii ſolutione; ſtatuunt, illum ſatisfeciſſe, ſeu mortuum eſſe, pro *omnibus & ſingulis* hominibus: quibus, licet redemptionem *impetraverit*; tamen non *applicet*, niſi verè fideles ſint: ſic, ut impetratio, ex intentione Patris & Chriſti, facta ſit pro omnibus ac ſingulis; & applicatio pendeat ex arbitrio cujuſque: idque ſtatuunt per diverſas hypotheſes: α. Deum morti ac ſatisfactioni filium ſuum deſtinaſſe, antequam quenquam deſtinaſſet ſaluti. β. redemptionem in ſe *indeterminatam* eſſe; proinde mortem Chriſti ad omnes pertinere. γ. Deum non intendiſſe, eam mortis ſatisfactionem alicui *applicare* ad ſalutem: ſed ſcopum ſuum aſſecutum fuiſſe, in ipsà morte & ſatisfactione filii, adeo ut ejus ſatisfactione, non legata fuerit cuiquam vita æterna; ſed via tantum patefacta N. fœderi, in quâ, ex præſcripto Chriſti, vitam æternam quilibet conſequi *poſſit*. Atque adeo δ. ſalutis *impetratio*, ſatisfactione & morte ejus procurata, in eo ipſis eſt, quod Deus, ſalva juſtitia, peccatorem ſervare poſſit, ſeu per fidem, ſeu per opera; ex quo etiam aliud quoddam decretum ſubſequens fabricant. Inde ε. modo tam indeterminato & vago, mortuum eſſe Chriſtum ſuſtinent ut nec pro fidelibus, nec pro infidelibus (utriſque qua talibus) mortuus ſit; ſed pro *omnibus*, ex quibus poſtmodum quidam fideles, quidam infideles, pro lubitu, futuri eſſent. Et quicquid ζ. deinceps fiat in *applicatione*, poſt præſtitam ab homine conditionem requiſitam, id non conferri, tanquam finem à ſatisfactione intentum; ſed tanquam præmium ac mercedem, adeoque ad *juſtitiam* potius, quam ad gratiam ſpectare. Nec deſunt η. inter ipſos, qui dicant non tantum *impetrationem univerſalem* ſatisfactione & morte Chriſti intentam fuiſſe; ſed *applicationem* quoque: quatenus omnibus & *ſingulis* gratia etiam ac vires ſufficientes conferantur, quibus poſſint ſi velint, conditiones ſtipulatas præſtare. Cum his, quoad univerſalitatem, diverſis licet gradibus, colludunt Anabaptiſtæ, Pontificii, atque etiam Lutherani. 6. Ex Reformatis, illi qui gratiam univerſalem tuentur *objectivam*, exiſtimant, Chriſtum pro *omnibus* & *ſingulis* ſatisfeciſſe ſub conditione, *ſi velint* ipſum viva fide apprehendere; ſed pro *ſolis electis* abſolutè, *ut velint*: adeoque, omnium quidem *bono*; ſed ſolorum electorum *loco*, mortuum eſſe.

Sententiarum divortia.

Communis Reformatorum ſententia, cum ſuis rationibus.

Communis Reformatorum ſententia eſt, Chriſtum ſua ſatisfactione, nec *Deo* quicquam juris acquiſiviſſe, quod *omne* jus in omnes, ab ὑπεροχῇ ſuæ Deitatis, dudum habeat: nec *ſibi ipſi* quicquam impetraſſe, niſi immunitatem à *reatu expromiſſorio* Col. II. 14. & gloriam *exaltationis* Phil. II. 7. 8. 9.: nec Angelis, ut cap. II. §. XXIV. docuimus: nec *omnibus & ſingulis* hominibus; ſed ſolis electis, qui ſibi à Patre *dati* ſunt redimendi Joh. XVII. 6. 7. ut diximus §. XXI. Quibus addimus, 1. quod nullibi in S. pagina ſatisfeciſſe, aut mortuus dicatur, pro omnibus *& ſingulis*, quod proprium eſt hujus capitis κρινόμενον. Quod 2. non ſatisfecerit pro his, qui *ante* ſuam mortem erant in *carcere* 1 Pet. III. 19. 20. Nec 3. pro his, qui peccant in *Spiritum* S. Matth. XII. 31. 32. col. cum 1 Joh. v. 16. nec pro Juda Joh. XVII. 12. Joh. VI. 70. & XIII. 11. Quod 4. pro omnibus & ſingulis non voluerit *orare*, multo minus pro iis moriendo, *ſatisfacere* Joh. XVII. 9. Quod 5. individua mortis & ſatisfactionis conſectaria: α. liberatio à condemnatione Rom. VIII. 34. β. actualis cum Deo *reconciliatio* Rom v. 10. γ. vocatio ad *participium* partæ redemptionis Eph. I. 13. δ. remiſſio peccatorum Matth. XXVI. 28. ε. ſanctificatio Joh. XVII. 19. ζ. *amor* Dei Joh. XV. 13.

13. cum 1 Joh. III. 16. 7. vitæ æternæ participium Heb. IX. 15. quod, inquam, individua hæc ſatisfactionis conſectaria, aut connexa, ipſis adverſariis, cum experientia, teſtibus, non cadant in omnes *& ſingulos*. Quod 6. ſaltem ex adverſariorum quorundam hypotheſibus, non ſatisfecerit pro his, qui in *infantia* decedunt, cum, ex ſua ſententia, peccatum *originale* non habeant: nec pro his adultis, qui ſibi *cavent* ab omni peccato actuali, quod, per vires liberi arbitrii, in eorum poteſtate conſtitutum exiſtimant.

Objectiones.

In contrarium cauſantur, quod 1. pro *omnibus* paſſim dicatur mortuus 2 Cor. V. 15. Heb. II. 9. 1 Tim. II. 6. Rom. V. 18. Reſp. (1) Nullibi mortuus dicitur pro omnibus *& ſingulis*, quod ſolum eſt in quæſtione. (2) Nota univerſalitatis *omnis*, frequenter in Scripturis, ſolam excludit διαστολὴν ſeu *diſtinctionem*, non autem exceptionem Rom. X. 11. 12.: *Dicit Scriptura, omnis qui credit in eum, non pudefiet, non enim eſt* διαστολὴ *Judæi & Græci*--- Gal. III. 26. 27. 28. Col. I. 20. 28. Rom. XI. 32. *Concluſit omnes* (h. e. tam Judæos, quam gentes) *ſub inobedientia, ut omnium miſereretur*. Ut vocula *omnis* hic non intendat, niſi tollere *diſcrimen* inter Judæos & Gentiles Eph. II. 14. 15. 16. Rom. III. 29. & alludatur ad promiſſionem, olim Abrahamo factam: benedicentur in te *omnes familiæ* terræ Gen. XXII. 18. & XII. 3. & XXVIII. 14. à qua *heres mundi* indigitatur Rom. IV. 13. Gal. III. 8. quod tamen diſertè reſtringitur Gen. XXI. 12. Rom. IX. 6. (3) τὸ *omnis* non ſemper notat *ſingula* generum; ſed frequenter *genera* ſingulorum, prout loquuntur in ſcholis Matth. IV. 23. & XII. 31. Rom. XIV. 2. Apoc. V. 9. &c. Quod 2. frequenter dicatur mortuus pro *mundo* Joh. I. 29. 2 Cor. V. 19. Joh. III. 16. & pro *toto mundo* 1 Joh. II. 2. Reſp. Mutatis mutandis, reſponſio ſecunda ad objectionem præcedentem, huic facili negotio applicari poteſt, nim. per *mundum* non raro intelligi, quicquid contradiſtinguitur Eccleſiæ *Judaicæ*, ſeu gentiliſmus Rom. XI. 12. & IV. 13. ut ſenſus ſit, Chriſtum mortuum eſſe, non tantum pro Judæis; ſed etiam pro Gentilibus. Quod 3. dicatur mortuus, pro his qui *perduntur* Rom. XIV. 15. 20. 1 Cor. VIII. 11. Reſp. Hoc eſt, qui abuſu rerum adiaphorarum, v. g. eſcæ aut potus, offenduntur: ſeu quibus occaſio præbetur peccandi, eoque, ſi pote, pereundi Matth. XXIV. 24. prout apparet ex toto contextu locorum objectorum. Quod 4. mortuus dicatur pro falſis Prophetis, qui ipſum *abnegant* 2 Pet. II. 1. Reſp. Hoc falſum eſt, neque enim textus loquitur de *Chriſto*, qui nunquam δεσπότης appellatur: ſed de *Deo* Luc. II. 29. Jud. vſ. 4.: nec τὸ ἀγοράζειν, notat acquirere *pretio* ſanguinis, prout fit 1 Cor. VI. 20. 1 Pet. I. 19. ſed ſimpliciter ſibi *acquirere* Jeſ. LV. 1. ut ſenſus loci ſit: Deum Pſeudoprophetas illos præconio veritatis adduxiſſe ad communionem externam Eccleſiæ, in qua ſe agnoſcerent & profiterentur δεσπότην ſuum. Quod 5. dicatur mortuus, pro eo, *qui filium Dei conculcarit, & ſanguinem fœderis, per quem ſanctificatus fuit, profanum duxerit, & Spiritum gratiæ contumelia affecerit* Heb. X. 29. Reſp. Res ipſa loquitur, non eſſe *ſanctificatum*, qui filium Dei pedibus conculcat, ſanguinem fœderis impurum ducit, & horrendam committit in *Spiritum* S. blaſphemiam Joh. XVII. 19. ſed per ſanguinem fœderis, ſanctificatum Apoſtolus dicit ipſum *filium* Dei, ipſo interprete Heb. II. 10. Quod 6. omnes *teneantur* credere, Chriſtum *pro ſe* mortuum eſſe: & conſequenter etiam pro omnibus ſit mortuus, niſi obſtringerentur credere id quod falſum eſt. Reſp. Omnes quibus annunciatur Euangelium (id quod non omnibus & ſingulis contingit Pſal. CXLVII. 19. 20. Act. XVI. 6.) tenentur credere in Chriſtum, h. e. ipſum viva *fide* recipere Joh. I. 12. & hoc demum facto, ac non ante, tenentur inde concludere, Chriſtum *pro ſe* mortuum eſſe.

II. An Chriſtus aliquid ſuis meruerit?

XL. *Decimooctavo* quæritur, an Chriſtus vere & proprie ſuis aliquid boni *meritus* ſit? Cum meritum à ſatisfactione, non niſi *ratione* differat, ac proinde, cum ea ſubſtitutionem ac pretii ſolutionem implicet; Sociniani, quia ſatisfactionem, ſubſtitutionem ac pretium negant, coguntur eâdem opera, & meritum negare.

Rationes Proteſtantium affirmativæ.

Proteſtantes ex adverſo, ut ſatisfactionem, ſic & *meritum* Chriſti recipiunt, his fere rationibus: 1. Quia pro nobis ſubjectus fuit *legi* Gal. IV. 4. Matth. V. 17. ejuſque δικαίωμα, obediendo & patiendo, exactiſſime præſtitit Rom. VIII. 2. 3. 4. ideo etiam, promiſſæ legis *mercedis* particeps fuit Levit. XVIII. 5. Matth. XIX. 17. Rom. X. 5. Quia 2. eſt *ſecundus* Adamus, ac proinde, ſicut *primus*, ſua inobedientia, ſibi ſuiſque *meritus* eſt reatum mortis, ita *ſecundus*, ſua obedientia, meritus eſt jus vitæ: explicante luculenter analogiam iſtam Apoſtolo Rom. V. 14. 18. 19. 21. 1 Cor. XV. 21. 22. 45. Quia 3. pro nobis, utraque, paſſiva & activa obedientia, *infinitum* pretium præſtando, dum ex rigore juſtitiæ divinæ, ſatisfecit, eoque à reatu mortis liberavit: eadem opera nobis *jus vitæ*, ex dignitate λύτρου, acquiſivit. Sicut in *dogmaticis* oſtendimus.

Objectiones Socinianorum negativæ.

Objicit Socinus, *de Servat.* lib. III. cap. 5. A. Nec ut *Deus*, nec ut *homo*, mereri potuit, cum homo ne *ſibi* ipſi quidem poſſit mereri vitam, & Deus etiam mereri non poſſit. Reſp. Datur *tertium*, ut Θεάνθρωπος. B. Chriſtus, ut *creatura rationalis*, omnem obedientiam pro *ſe-ipſo* debebat Deo; nihil ergo per eam *aliis* mereri potuit. Reſp. Chriſtus ut *homo*, omnem obedientiam Deo debebat, *pro ſe*; ſed ut Θεάνθρωπος, non debebat: quia non Θεάνθρωποι, ſed *hominem* merum, lex obſtringit. C. *Sibi meritus*

eſt

eſt gloriam mediatoriam, ex veſtrum quorundam hypotheſi; ergo non *aliis*. Reſp. Ex plenitudine præſtiti *infiniti* pretii, & ſibi & nobis meruit: quatenus ad parandam utrique gloriam, nec requiri, nec præſtari potuit, majus quam *infinitum* pretium.

19. An ſuis meruerit regenerationem & fidem? XLI. *Decimonono* quæritur, an ſuis meruerit, non tantum *vitam* æternam; ſed etiam ad illam conſequendam *neceſſaria*, regenerationem, fidem &c.? Remonſtrantes, quo fidem & reſipiſcentiam commodius ſuſpendant, à libero cujusvis arbitrio, negant: Reformati affirmant. Rationes ſententiæ affirmativæ. Quia 1. exſerte dicitur, *ſeipſum* dediſſe & ſanctificaſſe pro nobis, ut nos *ſanctificaret* in veritate Joh. XVII. 19. Eph. V. 25. 26. Heb. II. 10. 11. Quia 2. Deus in Chriſto, & propter Chriſtum, nobis dare dicitur, non vitam tantum; ſed *omnia*, quæ *ad vitam & ad pietatem* ſunt neceſſaria 2 Pet. I. 1. 3. Eph. I. 3. 4. nominatim *reſipiſcentiam* Act. V. 31. & XI. 18. 2 Tim. II. 25. & *fidem* Phil. I. 29. Quia 3. regeneratio & fides nobis conferuntur ex promiſſione *fœderis gratiæ* Jer. XXXI. 33. 34. Ezech. XXXVI. 25. 26. 27. cum Heb. VIII. 8—12. & X. 16. cujus baſis & ratificatio eſt in ſolo *ſanguine* Chriſti Matth. XXVI. 28. Heb. IX. 15—18. ut qui *purgat* nos ab omni peccato 1 Joh. I. 7. Quia 4. & *ſigilla* fœderis gratiæ, Sacramenta, nobis gratiam regenerationis obſignant Tit. III. 5. Rom. VI. 3. 1 Cor. XII. 13. ſed non obſignant niſi *in* Chriſto, in quo *omnes promiſſiones Dei, ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν*. 2 Cor. I. 20. in quo omnem *benedictionem ſpiritualem* nobis confert Eph. I. 3. Conf. Diſput. Cel. Voetii ſuper hac ipſa quæſtione. Objectiones ſententiæ negativæ. In contrarium urgent, A. quod fides & reſipiſcentia ſint *conditio* fœderis gratiæ, quæ prærequiritur, collationi beneficiorum fœderis ejuſdem. Reſp. Quo modo fides & reſipiſcentia, & *conditionem* præſtent, & *beneficium* fœderis gratiæ, nos ſupra cap. I. §. XIV. XV. XVI. ex profeſſo docuimus, atque etiam vindicavimus §. XXVII. & XXXI. B. Quod ſic Pater, ex vi *meriti* illius, obligatus fuiſſet ad conferendum nobis fidem, & efficiendum in nobis omnia, quæ nobis, ſub comminatione mortis, præſcribit. Reſp. Imò ex pacto illo gratioſo, quod inter Patrem coiit & Filium, Pater obligatus fuit, qui præſtaret, ut, poſtquam Filius animam ſuam præſtitiſſet redemtionis pretium; *ſemen* ſpirituale videret Jeſ. LIII. 10. quod abſque collatione fidei & reſipiſcentiæ fieri non potuit.

20. An Chriſtus ſolus ſuis meruerit jus vitæ æternæ? XLII. *Vigeſimo* quæritur, an Chriſtus *ſolus* ſuis meruerit jus vitæ æternæ? Pontificii, ſicut paſſionibus humanis, *ſatisfaciendi* dignitatem præſtiterunt; ita & actionibus eorum bonis, *merendi* dignitatem conferunt geminam: alteram *ex congruo* qua irregenitorum bonis operibus, non ex debito; ſed ex ſuperabundanti *liberalitate*, beneficia quædam retribuat, quod ita *congruum* ſit: Sententia Pontificiorum. alteram *ex condigno*; quâ regenitorum bonis operibus vitam æternam ex *juſtitia* retribuat, ob condignitatem; quod ſint opera producta à Spiritu S. & Chriſtus meruerit, ut bona noſtra opera mereri poſſint. Sententia Reformatorum cum ſuis fulcris. Reformati omnem *merendi* dignitatem ſoli Chriſto relinquunt. Quod 1. ad *infinitam* mercedem, qualis eſt in vitâ æternâ 2 Cor. IV. 17. Rom. VIII. 18. prærequiratur ex condignitate, *infinitum* pretium: quale ſolus Chriſtus, *Deus ſupra omnia benedictus* Rom. IX. 5. præſtare potuit, & præſtitit. Quod 2. ad meritum propriè dictum requiratur *opus indebitum* Luc. XVII. 10. quale ſolus θεάνθρωπος, *per ſe*, nulli legi ſubjectus, præſtare potuit. Quod 3. meriturus, præſtare debeat quod *ſuum* eſt, non autem *ejus*, à quo mereri intendit: ſolus autem Chriſtus Patri præſtare potuit quod *ſuum* erat, quando nos omnes non præſtamus, niſi quæ *Dei* dona ſunt Jac. I. 17. 1 Cor. IV. 7. Quod 4. opus bonum, ex condignitate, meriturum vitam æternam, debeat ex aſſe *perfectum* eſſe, cui nulla imperfectionis *condonatio* ſit neceſſaria: tale autem opus ſolus Chriſtus præſtare potuit ac præſtitit. Objectiones Pontificiorum. Nec eſt quod obtendant, A. bona renatorum opera, eſſe opera *Spiritus* Sancti, efficienter ſaltem; proinde *infiniti* valoris, adeoque ex condigno, meritoria. Reſp. Imo, vel *propterea* non ſunt meritoria; quia Deus, aut Spiritus S. non poteſt mereri. B. Chriſtum, *ſuo* merito bonis *renatorum* operibus merendi dignitatem meruiſſe. Reſp. 1. Tum operibus *Spiritus* S. quæ in ſe infiniti ſunt valoris, merendi dignitatem meruiſſet. 2. Scriptura nullibi docet, Chriſtum ſuo merito noſtris operibus *merendi* dignitatem meruiſſe. Reliqua de merito bonorum operum, ſeponemus in Caput *de Juſtificatione*.

Pars practica.

Redemptio Chriſti: 1. Commendat religionis Reformatæ excellentiam ſupra quamvis aliam. XLIII. Praxis redemptionis Chriſti nobis commendat, *primo* veritatem, divinitatem & excellentiam, Religionis *Reformatæ* ſupra quamvis aliam. Dum enim alii 1. omnem penitus *ignorant* peccatoris redemptionem, ſicut Gentiles: alii 2. redemptionem *reſpuunt*, quæ procurata ſit per Jeſum Chriſtum; ſicut Muhammedani & Judæi: alii 3. redemptionem fingunt, quæ contingat abſque *ulla* Chriſti Mediatoris *ſubſtitutione*, aut pretii *æquivalentis* ſolutione, per meram condonationem, aut acceptilationem; ſicut Sociniani, ac Socini*ζοντες* Remonſtrantes & Anabaptiſtæ: alii 4. redemptionem à Chriſto quidem repetunt, ejuſque ſatisfactione & merito; ſed *ex una parte* tantum, ex *altera* vero, ab humanis ſatisfactionibus, meritis, purgatorio, indulgentiis, miſſis, & bonorum operum meritis; ſicut Pontificii: aut ſaltem 5. ab obſervatione *legis* Moſaicæ, prout il-

la

la per Chriſtum *correcta* & aucta eſt; ſicut Sociniani: alii 6. redemptionem quærunt à ſatisfactione qualicunque *conditionata*, cujus omnis efficacia pendeat à cujuſvis libero arbitrio: prout, cum Pelagianis, Remonſtrantes & Jeſuitæ: alii 7. redemptionem, ſatisfactione & merito Chriſti procuratam, quidem agnoſcunt; ſed *talem* tamen, cum quâ æternùm poſſis perire, cum qua multo plurimi æternùm damnentur, imò quæ plurimis cedat in aggravationem æternæ ſuæ condemnationis; prout Lutherani: quando Reformati talem *ſoli* tradunt redemptionem, quâ Mediator, ſuis ſubſtitutus, æquivalens pro eis præſtitit pretium, quo certo certius, omnes ſibi dati ſervantur. Adeoque redemptionem tradunt, 1. quam ipſe Deus manifeſtavit in *verbo* ſuo: quæ 2. Deum maximè *decet*: ejuſque gloriam α. juſtitiæ vindicativæ, β. φιλανθρωπίας, ac miſericordiæ, γ. ſapientiæ, δ. omnimodæ independentiæ &c. maximè præſtat illuſtrem & conſpicuam: ut *parag. ſeq.* diſtinctius oſtendemus: quæ 3. hominem efficaciſſimè ducit ad æternam *beatitudinem*, deprimit ad profundam *humilitatem*, ac dependentiam à Deo, ejuſque pura puta gratia: quæ 4. beatitudinem redempti *immotam* præſtat, & ad gratitudinem, ſanctamque converſationem, exactiſſimè efformat: ut per ſubſequentia clariſſimè patebit.

2. Commendat immenſam Dei gloriam.

XLIV. *Secundo*, commendat immenſam Dei *gloriam*, incomparabile & ineffabile redemptionis facinus. Hic extimus ſcopus univerſi hujus, tam illuſtris moliminis, à capite æternæ *electionis* Eph. I. 5. 6. Rom. IX. 22. 23. per medium *liberationis* in tempore Tit. II. 14. ad calcem æternæ *beatificationis. Ibid.* vſ. 15. Fulget enim in redemptione, gloria 1. *Sanctitatis*, odii in peccatum, *juſtitiæ* vindicativæ: qua, ne peccatum impunitum abiret; peccatori, *filium*, filium proprium, & unigenitum ſubſtituit, ei univerſum peccatoris electi reatum impoſuit, pro eo peccatum, imo exſecrationem fecit Jeſ. LIII. 4. 5. 6. 10. 2 Cor. V. 21. Gal. III. 13. Quinimo, in hac una vindicta, à proprio ſuo filio ſumta, major apparet juſtitiæ divinæ rigor, quam, ſi *univerſum* mundum condemnaſſet. Gloria 2. φιλανθρωπίας, gratiæ & *miſericordiæ*, quam Deus extollit Rom. V, 7, 8. & ipſe Redemptor miratur Joh. III. 16. & Apoſtoli celebrant; Paulus Eph. II. 4. 5. Tit. III. 4. 5. Johannes 1 Joh. III. 1. quæ ſanè, in hoc eſt illuſtriſſima, quod miſero *peccatori*, læſæ infinitæ majeſtatis reo, non nudè *condonaverit* offenſam; ſed proprium & unigenitum *filium* ſuum ſubornaverit, qui peccatum & exſecratio pro eo fieret. Gloria 4. infinitæ *ſapientiæ*, πολυποικίλου σοφίας τοῦ Θεοῦ, quæ *ipſis principatibus, & poteſtatibus cæleſtibus* revelari meretur Eph. III. 10. ad quam, meritò Apoſtolus exclamat: ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ &c. Rom. XI. 33. 34. & quid mirabilius excogitari poſſit? quam infinitam *juſtitiam* vindicativam, & infinitam *miſericordiam* ſimul exercere in eadem re.

Quibus rationibus Deus maluerit hominem beatificare, per redemptionem à peccato; quam per præſervationem à peccato.

Quam ſapientiam clarius etiam agnoſcemus, ſi, facta collatione (inter beatificationem hominis, juxta tenorem fœderis operum, per *præſervationem* à peccato; & beatificationem peccatoris, juxta tenorem fœderis gratiæ, per *redemptionem*) rationes, quibus adducta divina ſapientia, *redemptionem* prætulerit *præſervationi*, expendamus. Poſſis enim, haud abs re, mirari, cum Deus, citra dubium, hominem nullo negotio *potuiſſet conſervare* à lapſu, perinde ut beatos Angelos conſervavit: quid cauſæ fuerit Deo, peccatum permittendi, rem tam turpem, & adeo ſibi exoſam, & quæ, citra ſubſtitutionem proprii & unigeniti *filii* ſui, & citra *mortem* ei tam rigidè inflictam, tolli non potuit: aſt ſi rem devotè expendas, deprehendes, viam *redemptionis* Deo placuiſſe, præ via *præſervationis*, quod uberior gloria, multis modis, ei naſcatur, ex illa, quam ex hac beatificandi ratione. Si enim 1. hominem beatificaſſet, *præſervatione* à peccatis, quemadmodum bonos Angelos; aut ſi condemnaſſet, rigida ejus rejectione, prout malos Angelos: non præſtitiſſet tam glorioſum *ſpecimen*, ſapientiæ, potentiæ, & miſericordiæ, quod etiam *peccatorem* beatificare poſſet. 1. Præſtiterat ſpecimen *gratiæ*, in præſervandis bonis Angelis à peccato, & in confirmandis in immoto perfectionis ſtatu; præſtiterat item ſpecimen *juſtitiæ* & rigoris, in æterna rejectione malorum 2 Pet. II. 4. Jud. vſ. 6. præſtandum etiam erat ſpecimen ſapientiæ, potentiæ & *miſericordiæ*, qua *peccatorem* ſervare & beatificare poſſet; à quâ Chriſtus *ſapientia & potentia Dei* appellatur 1 Cor. I. 24. Eph. I. 19. Si 2. hominem, per *præſervationem* à peccato beatificaſſet, ut Mediatore nullo indigeret; tum deſtitutus fuiſſet univerſâ *illa* gloria, qua jam fulget, in tam glorioſo, & omnibus numeris perfecto *Mediatore* filio Joh. XIII. 31. 32. à quo *ſplendere*, dicitur τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, *qui eſt imago Dei inviſibilis: & cognitio gloriæ Dei in facie Jeſu Chriſti* 2 Cor. IV. 4. 6. & ipſe Servator, *effulgentia gloriæ, & character perſonæ Patris — purgatione peccatorum noſtrorum facta, collocatus in dextra throni majeſtatis, in excelſis* Heb. I. 3. Atque hæc Patris glorificatio, in *Filio* ut Mediatore paſſim notatur, ut ſupremus totius redemptionis ſcopus Phil. II. 9. 10. 11. Rom. VI. 4. à qua filius, Patrem *glorificaſſe*, & glorificare dicitur Joh. XVII. 4. Si 3. hominem *præſervatione* beatificaſſet; tum 3. *Filius* Dei caruiſſet, ita dicam, univerſâ gloriâ ſuâ *mediatoria*, quæ ei oborta eſt à glorioſo redemptionis negotio, de qua Eph. I. 20. 21. 22. Phil. II. 9. 10. quam, poſt *ſui* glorificationem, primariò Deus intendit, per univerſum redemptionis o-

pus Joh. V. 22. 23. Uſque adeo, ut, licet Chri-
ſtus multis modis, quantus eſt, ſit *pro nobis*,
Eph. V. 2: attamen, ex adverſo, pluribus modis,
nos ſimus *pro eo*: ſcil. quemadmodum Chriſtus
Deo medium præſtat noſtræ *beatificationis*; ita
& nos, magis etiam, Deo præſtamus medium
4. *glorificationis* filii ſui Phil. II. 10. 11. Si 4. ho-
minem *præſervatione* beatificaſſet, certè anſam non
habuiſſet, in *peccatore* manifeſtandi gloriam tan-
tæ bonitatis, amoris & *miſericordiæ*, quantâ jam
per redemptionem fulget Joh. III. 16. 1 Joh.
5. III. 1. Tit. III. 14. Eph. III. 18. 19. Si 5. *præ-
ſervatione* hominem beatificaſſet; non *fuiſſet ma-
nifeſtatus in carne — viſus Angelis* 1 Tim. III. 16.
& ſic, inviſibilis & inacceſſa nobis immenſa dei-
tas, quaſi æternùm latuiſſet in ſe 1 Tim. I. 17.
& VI. 16. Exod. XXXIII. 20. quando jam conſpi-
citur, in *filio* Mediatore θεανθρώπῳ Joh. XIV. 9. 10.
Joh. XIX. 27. Si 6. *præſervatione* hominem bea-
6. tificaſſet, Deus non fuiſſet homini factus tam pro-
pinquus Deut. IV. 7. atque jam eſt, in filio incar-
nato Prov. VIII. 30. 31. nec homini fas fuiſſet,
tantâ παῤῥησίᾳ appropinquare ad Deum, quanta,
jam quidem, ei ſuppetit, in filio incarnato Heb.
7. IV. 16. Joh. III. 12. Si 7. *præſervatione* homi-
nem beatificaſſet; tum non tanta fuiſſet hominis
dependentia à Deo, nec tam frequens, per fidem
ac preces, ad Deum προσαγωγή; quanta jam, exi-
ſtente peccato, majoreque indigentia & neceſſita-
8. te 1 Pet. III. 18. Rom. V. 2. Eph. III. 12. Si 8.
præſervatione beatificaſſet, nec turpitudo & abo-
minabilitas peccati, utpote non exiſtentis; nec
pulchritudo & gratia ſanctitatis, ex oppoſitione,
tam illuſtris fuiſſet, ac jam eſt, exiſtente pecca-
9. to Jeſ. I. 15. 16. Pſal. V. 5. 6. 7. Nec 9. tanta fuiſ-
ſet hominis obligatio ad quodvis officium Deo
præſtandum, ex ſola creatione, & promiſſione
fœderis operum; ac jam quidem eſt, ex redem-
ptione, & nova creatione, prioribus ſuperadditis
1 Cor. VI. 20. Tit. II. 12. 13. 14. Nec 10. tan-
10. ta homini integro neceſſaria fuiſſet humiliatio,
& abnegatio ſui, quanta jam eſt ex peccato Luc.
XIV. 11. Rom. VII. 24. Luc. V. 8. Nec 11. ſta-
11. tus beatæ immortalitatis, non exiſtente peccato,
aut redemptione; tam *clarè* fuiſſet homini expli-
catus, & repræſentatus in Scriptura, atque qui-
dem jam exiſtit explicatus 2 Tim. I. 10. & 1 Tim.
12. III. 16. Nec 12. ſalus æterna tam *firmo* & im-
mobili ſtetiſſet talo, in propriis lubricæ volunta-
tis viribus, atque quidem jam ſtat, ſuffulta me-
ritis & interceſſione Mediatoris θεανθρώπου 1 Tim.
I. 12. Joh. XVII. 2. & VI. 39. & X. 26. 27. 28. 29.
Ex his (quæ paulò diſtinctius repræſentare viſum
eſt, quod rarius obſerventur inculcenturque) a-
liiſque manifeſta eſt, πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ,
in redemptionis negotio fulgens, ad gloriam Dei.
Quor- Jam noſtrum eſt, (1) *meditando*, redemptionis
ineffabile facinus, argumenta hujus glorificationis Sum iſta
ſtudioſè inveſtigare, cum Prophetis, imò cum medi-
ipſis B. Angelis 1 Pet. I. 10. 11. 12. (2) pro ſua tanda.
dignitate *celebrare*, laudibuſque apud alios effer-
re, cum cœleſti Angelorum exercitu Luc. II. 9.
10. 13. 14. Eph. III. 9. 10. 11. 1 Pet. II. 9. Tan-
dem (3) univerſâ noſtra converſatione, redem-
ptionis hujus tantam gloriam Deo promptè &
liberaliter *referre*: imprimis ipſum glorificando,
in *filio* ſuo, Mediatore tam glorioſo Luc. I. 68.
69. 71. 72. De quo plura in progreſſu.

XLV. *Tertiò*, commendat eâdem operâ, re- 3. Com-
demptio Redemptorem, ejuſque *gloriam*, quippe mendat
quam *Deus* primariò intendit, per univerſum hoc gloriam
redemptionis negotium Joh. V. 23. & XII. 23. quam Redem-
ipſe etiam *Redemptor*, velut præmium redemptio- ptoris.
nis, expetit à Patre Joh. XVII. 1. 4. quam *Pater*
velut mercedem redemptionis, profundiſſima ſua
humiliatione partam, ipſi tanto apparatu retribuit
Phil. II. 8. 9. 10. Eph. I. 19. 20. 21. 22. Heb. I. 3.
quam ipſi tam magnifice offundunt, exercitus cœ-
leſtes, animalia apocalyptica, Seniores, & myria-
des myriadum, ex ipſo *redemptionis* capite Apoc.
V. 8 — 12. quam tanto impetu, ſeu per *vitam*, ſeu
per *mortem*, ſectatur Apoſtolus Phil. I. 20: com-
mendat, inquam, gloriam, 1. non tantum *axio-
matis* mediatoriis, quam ſupra diximus cap. II.
Nec tantum 2. gloriam non *nominum* ac titulorum
glorioſiſſimorum. quos diximus cap. III. Nec
tantum 3. gloriam *perſonæ* θεανθρώπου, quam ob-
ſervavimus cap. IV. Nec tantum 4. gloriam tri-
plicis functionis, propheticæ, pontificalis & regiæ,
quam notavimus cap. V. VI. VII. VIII. Nec tan-
tum 5. gloriam quadripartitæ *humiliationis* pro-
fundiſſimæ, quam expoſuimus cap. IX. X. XI. XII.
XIII. Nec tantum 6. gloriam triplicis *exalta-
tionis*, quam repræſentavimus capp. XIV. XV. XVI.
XVII. quæ totuplex ac tanta Redemptoris gloria
ſeſe penitus exonerat, in hoc unum redemptionis
caput: ſed peculiariter 7. ipſa redemptionis *glo-
ria*, qua, ſtupenda penitus φιλανθρωπίᾳ Tit. III.
4. & amore Eph. V. 2. non *ſua* tantum; ſed *ſeip-
ſum*, quantus quantus eſt (*Ibid.*) impendit: non
juſtis; ſed peccatoribus, rebellibus, læſæ infini-
tæ majeſtatis reis, Patris ſuique hoſtibus Rom. V. 6.
7. 8. nec impendit nude, ſed ſic impendit, ut ipſis
ſeipſum *ſubſtituerit*, & omnem pœnam, ipſis com-
petentem, *in ſe* ſuſceperit: idque, non ad hoc mo-
do, ut ipſos *liberaret* ab omni malo Gal. III. 13.
2 Cor. V. 21. ſed etiam ut *jus* omnis boni *acquire-
ret* 2 Cor. I. 20. Eph. I. 3. 1 Cor. III. 22. 23. uſ-
que adeo, ut, cum vel ipſa Dei infinita *bonitas*,
utcunque naturaliter ſui communicativa, ſe ad ip-
ſos non poſſet explicare: obſtantibus, violatione
fœderis operum, demerito peccati, comminatio-
nibus legis, & clamoribus juſtitiæ vindicativæ; re-
motis per hanc redemptionem, quibuſvis obſta-
culis;

culis; jam divina bonitas ſeipſam in ipſos exoneret, & effundat quavis benedictione Eph. I. 3. juſtificationis, adoptionis, ſanctificationis, glorificationis, ut, præſtita redemptione, jam habeant *προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει* Eph. III. 12. & II. 18. haurire poſſint ex ejus plenitudine *χάριν ἀντὶ χάριτος* Joh. I. 16. in ipſo ſint *conſummati* Col. II. 10. ipſeque ſibi ſit *omnia in omnibus* Col. III. 11. Iſtam Redemptoris gloriam ſic commendat redemptio, ut 1. frequentes ſimus, imo aſſidui, in devota *contemplatione* glorioſæ hujus redemptionis Eph. III. 17. 18. 19. ut 2. Redemptorem eo nomine, corpore & ſpiritu noſtro, *glorificemus* 1 Cor. VI. 20. ut 3. Redemptorem ſupra omnia *extollamus*, propter eum, quævis ſuſque deque, pro damno, pro ſtercore, habeamus, quo ipſum ſolum lucrifaciamus Phil. III. 7. 8. 9. Heb. XI. 24. 25. 26.

Quorſum commendet

XLVI. *Quarto*, commendat nobis redemptio *beatiſſimam* redemptorum ſortem, quam ipſis gratulantur beati Angeli Luc. II. 10. 11. & XV. 7. quin ipſe Deus. *Ibid.* verſ. 23. 24. 32. Si enim expendant, 1. ſortem *à qua*, per hanc redemptionem, liberati ſunt, *mala*, tot ac talia, *α. iram*, odium & inimicitiam cum Deo, quam tam anxie deprecatur David Pſal. VI. 1. & XXXVIII. 2. *β. ſervitutem* ſpiritualem; plus quam Ægyptiacam Exod. I. 11. 12. 13. 14. & II. 23. & V. 13. 14. cum Luc. I. 68. 69. 71. *γ. mortem*, infernum, æ-

4. Commendat beatiſſimam redemptorum ſortem, ex quinque capitibus:

1. ternam maledictionem 1 Cor. XV. 55. 56. Gal. III. 13. *δ.* univerſum illud *corpus* mortis, ſuper quo adeo querulatur Apoſtolus Rom. VII. 24. *Miſer ego! quis me liberabit ab hoc corpore mortis? ε.* tormenta infernalia Pſal. XVIII. 5. 6. 7. & CXVI. 3. *calicem* illum, qui tam amarus accidebat ipſi Redemptori Matth. XXVI. 37. 38. 39. imò *ζ.* æternum illud *divortium* à ſummo, imò ab omni bono, cum tormentis conſectariis, intolerabilibus Matth. XXV. 41. 46. Jeſ. LXVI. 24. Marc. IX. 44. Si, ex ad-
2. verſo, expendant 2. *bona* tot ac tanta, quorum *jus* ipſis acquiſitum eſt hac redemptione, v. g. A. reconciliationem & *pacem* cum Deo 2 Cor. V. 19. 21. Rom. V. 1. *amorem*, gratiam & benevolentiam ejus *Ibid.* vſ. 5. Luc. II. 14. amicitiam & familiaritatem cum eodem Joh. XV. 15. B. libertatem adeundi Deum cum *fiducia*, in quavis neceſſitate Rom. V. 2. Eph. II. 18. & III. 12. Heb. X. 22. C. Communicationem cujusvis *benedictionis* Gal. III. 13. 14. Eph. I. 3. 2 Pet. I. 3. Col. II. 9. 10. Joh. I. 16. D Pacem ac tranquillitatem *animi*, conſolationem in adverſis quibusvis, gaudium inenarrabile Matth XI. 28. 29. Rom. V. 1. 3. 1 Pet. I. 8. E. Ipſam *vitam* æternam Joh. III. 16. Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. F. Ejuſque immotam *certitudinem* Joh. X. 27. 28. Rom. VIII. 32. 38. 39. 1 Pet. I. 2. 5. &c. Si
3. 3. *modum* acquirendi expendant, quo, non per puram putam *potentiam*, nec per ſolas *preces*, aut precario redempti ſunt; ſed per ſubſtitutionem *filii* Dei, proprii & unigeniti Rom. VIII. 32. Eph. V. 2. 25. quia, univerſa illa, quæ ſibi ex peccatis incumbebat, uſque ad maledictionem, perpeſſus eſt Gal. III. 13. 2 Cor. V. 21. Jeſ. LIII. 4. 10. Ut jam ſibi redemptio iſta competat, non ex pura puta Patris *gratia*; ſed & ex *juſtitia*, propter ſatisfactionem & meritum filii Dei Rom. VIII. 33.
34. Si 4. expendant cauſam, ac ſcaturiginem hu- 4.
jus redemptionis; ſuperlativum, ac plane ſtupendum amorem *Patris* Joh. III. 16. Rom. V. 8. 1 Joh. III. 1. & *Filii* Eph. V. 2. 25. verſus ſe peculia-
riter. Si 5. expendant redemptionem iſtam pro- 5.
curatam fuiſſe, non *Angelis* Heb. II. 15. 16. 2 Pet. II. 4. Jud. verſ. 6. Apoc. XX. 2. nec omnibus & *ſingulis* hominibus Joh. XVII. 9. ſed ſibi privative, quos Pater filio *dederit* redimendos Joh. XVII. 6. 9. Conf. mutatis mutandis, quæ in hanc rem diximus Cap. XII. §. XXX.

XLVII. *Quinto*, repræſentat ex adverſo, ineffabilem non redemptorum *miſeriam* Eph. II. 1. 2. 3. 11. 12. Heb. III. 3. cum vſ. 10. 11. 17. 18. Per quam (*a*) non modo obnoxii ſunt *omnibus* iſtis malis, à quibus liberatos fuiſſe redemptos, *parag. preced.* monuimus; ſed (*b*) privati etiam, omnibus iſtis, tot tantiſque beneficiis, quibus redempti gaudent, ac fruuntur, per §. *preced.* Quin inſuper (*c*) ex ipſa Mediatoris redemptione, miſeria ipſorum immanè quantum invaleſcit! quod, cum *α.* Deus, puro puto adductus amore, mundo *dederit* Redemptorem Joh. III. 16. pro Redemptore ipſummet *filium* ſuum, filium *proprium* Rom. VIII. 32. *unigenitum* Joh. III. 16. *dilectiſſimum* Eph. I. 6. Matth. III. 17. cum *β.* ipſum peccatoribus *ſurrogaverit*, univerſumque eorum reatum in ipſum conjecerit Jeſ. LIII.-- ipſum pro nobis *peccatum fecerit*, *ut nos fieremus juſtitia coram ſe* 2 Cor. V. 21. imo *exſecrationem* Gal. III. 13. cum *γ.* ipſum *promiſcue* offerat, fide recipiendum Joh. III. 16. imo, exquiſitiſſimis motivis & promiſſionibus *invitet* ad recipiendum Jeſ. LV. 1. 2. cum *δ.* ipſe Redemptor tam *proclivis* ſit ad impertiendam ſuam redemptionem, tam liberaliter offerat, tanto conatu inſtet, ut ſe recipiamus Matth. XI. 28. 29. 30. Joh. VII. 37. 38. Apoc. III. 20. & XXII. 17. Cant. V. 2. cum *ε.* non ſtet, niſi à purà putà eorum *contumacia* & nolitione, quominus tantæ redemptionis reddamur participes Matth. XXII. 3. 4. 5. & XXIII. 37. Joh. V. 40. nunquid, ab his omnibus, immenſum invaleſcet miſeria non redemptorum? Heb. III. 3. cum vſ. 10. 11. 17. 18. Sed quinam hi non redempti? A. Qui nullum omnino *profitentur*, aut Redemptorem, aut redemptionem; quales Ethnici, Muhammedani & Judæi, niſi forte *temporalem* tantum, ut Judæi. B. Qui profitentur quidem *ore*, ſed *reipſa* negant, & talem qui non redemerit; ſed redemptionem tantum annunciarit; ut Sociniani, *ſubſtitutionem*

5. Repræſentat miſeriam non redemptorum.

Quænam eorum miſeria.

Quinam miſeri.

tionem, ſeu pœnas vicarias Redemptoris, & æquivalentiam mortis Chriſti cum noſtro reatu, penitus negantes. C. Qui redemptorem quidem profitentur; ſed *ex parte* tantum, qui à pœnis tantum æternis &c. non autem à temporalibus liberaverit, & qui *jus merendi* potius nobis impetraverit, quam reverà nobis *meruerit* jus vitæ æternæ: ſicut Pontificii. D. Qui *ſeipſos*, ſi non ex *toto*; ſaltem ex *parte*, habent pro ſui Redemptoribus: quando, in liberi arbitrii viribus, in ſatisfactionibus propriis, in meritis bonorum ſuorum operum: aut in aliis præter Chriſtum, in Angelorum, B. Virginis, aliorumque cœlitum interceſſionibus, meritiſque ſupererogatoriis; aut ſaltem in *obedientia* præceptorum Chriſti, ſalutem ſuam quærunt: ſicut, diverſis licet gradibus, Sociniani, Anabaptiſtæ, Arminiani, aliique. E. Qui Chriſtum *ſolum* quidem, pro ſufficientiſſimo Redemptore agnoſcunt & *profitentur*; ſed tamen redemptionem apud ipſum non *quærunt*: prout, qui fidem reformatam profitentur quidem, ſed non *vivunt*. Et

Quænam miſeriæ cauſæ. quænam hujus mali cauſæ? א. Eſt craſſa *ignorantia*, in palàm infidelibus Rom. x. 3. Pſal. LXXIX. 6.: ב. *Hæreſis*, in Socinianis, Pontificiis, Arminianis, aliiſque: qui redemptionem, vel ex toto, vel ex parte, extra unicum Redemptorem Jeſum quærunt Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. 1 Tim. II. 5. cum Gal. v. 4. Rom. x. 3. ג. *Socordia*, qua, & qui Chriſtum profitentur unicum Redemptorem, *ſeipſos* ignorant 2 Cor. XIII. 5. ſuamque miſeriam non *ſentiunt* Apoc. III. 17. Matth. XIX. 20. ד. *Deſperatio*, qua plus peccati in ſe ſentiunt, quam, aut miſericordiæ in Deo, aut *ſufficientia* in Redemptore Gen. IV. 13. Matth. XXVII. 3. 4. 5. ה. *Puſillanimitas*, qua, turpitudinis propriæ *conſcientia*, quamvis ſufficientiam Redemptoris recipiant; non *audent* tamen ad eum, cum fiducia, ſeipſos conferre Luc. XVIII. 13. & v. 8. Jeſ. XXXIII. 14. Ezech. XXXIII. 11. Quæ cauſæ, in medicatione, analogis remediis cautè ſunt tollendæ. Conferatur, mutatis mutandis Cap. XII. §. XXXI.

6. Jubet inquirere, num & nos redemerit? XLVIII. *Sexto* jubet redemptio, ſeriò inquiramus, num & *nos* redemerit Chriſtus. Cum enim 1. non omnes & *ſingulos* homines redemerit, per §. XXI. & XXIV. cum 2. tanta ſit redemptorum *beatitudo*, per §. XLVI. cum 3. tanta ſit *miſeria* non redemptorum per §. XLVII. cum 4. à

Motivæ. devota ſuiipſius *exploratione* pendeat, ſi non ipſa redemptio, ſaltem ejus *certitudo* 2 Cor. XIII. 5. Gal. VI. 4. omniaque ſuaviſſima hujus certitudinis conſectaria, pax & tranquillitas conſcientiæ,

Signa. conſolatio, gaudium, & ipſius vitæ æternæ indubitata perſuaſio: eſt omninò, eo quod ſeriò inquiramus, num & *nos* redemerit. Quibus autem indiciis hoc certò aſſequemur? Reſp. *primum* indicium ſuppetit ex *objecto*, cui redemptionem adſtrictam oſtendimus §. XXI. ſi nim. ſimus viva membra Eccleſiæ Redemptoris; ex ovibus, non hircis; ex populo ejus &c. *Secundum*, ex illo *medio*, cujus ope, Redemptor cum ſua redemptione, noſter fit: puta, viva fide Joh. III. 16. & I. 12. cujus ope, cum Redemptore *unimur* Gal. II. 20. Eph. III. 17. & *communionem* conſequimur ejus juſtitiæ Phil. III. 9. *Tertium* ex præcipuo ejus *conſectario*, ſcil. *reconciliatione*: qua Redemptor non tantum *Deum* nobis placavit; ſed & *nos* viciſſim Deo: ex quo ſequitur, ſi animum in nobis ſentiamus *Deo placatum*, omnes hoſtilitatis actus & arma, ſcil. peccata, abjicientem, & ſe ut amicum Dei gerentem Tit. III. 3. 4. Act. 7. 39. & XXII. 9. nos certò redemptos eſſe. *Quartum ex fructu* præcipuo: fugâ impietatis, cupidiatum carnalium, vanæque converſationis, & oppoſito ſtudio pietatis, juſtitiæ & temperantiæ Tit. II. 12. 13. 14. 1 Pet. I. 18. Conf. mutatis mutandis cap. XII. §. XXXII.

XLIX. *Septimo* erigit, ut omni ſtudio enitamur in *communionem* hujus redemptionis: ſuadente Apoſtolo 2 Cor. v. 19. 20. & prælucente ſuo exemplo Rom. VII. 24. *Miſer ego, quis me liberabit?* inſuper auditoribus Petri pentecoſtalibus Act. II. 37. & commentarienſe Act. XVI. 30. & publicano Luc. XVIII. 13. ſuadente 1. ipſa rei *natura*. Si enim Deus nulla, ſeu neceſſitate, ſeu lucri aut emolumenti ſpe; ſed pura puta adductus φιλανθρωπίᾳ Joh. III 16. Rom. v. 8. 1 Joh. III. 1. redemptionis rationem exquiſivit, præparavit, *filium*, filium *proprium*, *unigenitum*, dilectiſſimum, peccatoribus redimendis ſubſtituit, univerſum eorum reatum ipſi impoſuit; ſi filius Dei ſeipſum tradidit, ut redimerentur: quæ dementia foret, tantam redemptionem, tanto pretio 1 Cor. VI. 20. 1 Pet. I. 19. procuratam, negligere? ſuſque deque habere Matth. XXII. 2. 3. 4. 5. Suadente 2. tanta tantorum malorum *copia*, à qua nos liberat redemptio, *juxta* §. XLVII. Suadente 3. tanto *beneficiorum* ineffabilium pondere & copia 2 Cor. IV. 17. 18. quæ diximus paragrapho XLVI. Suadente 4. tam liberali ejus *oblatione*, tam efficaci invitatione, tot tantarumque promiſſionum illecebris Jeſ. LV. 1. 2. Matth. XI. 28. 29. & XXII. 2. 3 — Suadente 5. conditionis, ad participium redemptionis ſtipulatæ, *facilitate* Matth. XI. 30. 1 Joh. v. 3. Conf. Mich. VI. 6. 7. quatenus, pro accipienda redemptione, non ſtipulatur Deus, niſi ut Redemptorem redemptionemque vera *fide* apprehendamus Joh. I. 12. & III. 16. Suadente tandem 6. dura & indeclinabili *neceſſitate*: quatenus, aut redimi, aut æternùm perire debemus Joh. III. 16. 36. Sed, quid factu opus, ut hujus redemptionis reddamur participes? 1. Cavendum nobis α. ab omnibus perverſis redemptionis *mediis*; quibus, aut β. *intra nos*, redemptionem nobis polliceamur, ſeu à proprii *arbitrii*

[Right margin: 7. Erigit, ut enitamur in communionem redemptionis. — Rationes motivæ. — Media.]

no-

noſtri viribus: ſeu à propriis paſſionum *ſatisfactionibus*; ſeu à virtutibus, bonorumque operum noſtrorum *meritis:* aut *extra nos*, à beatis cœlitibus, vel vivorum interceſſionibus: aut *ullibi*, extra ſolum Redemptorem Chriſtum Phil. III. 7. 8. 9. Gal. VI. 14. 1 Cor. II. 2. Rom. X. 3. 4. Gal. V. 2. 4.: tum cavendum etiam γ. à *præjudiciis* vulgi, quibus redemptionem nobis pollicemur, à purâ putâ Dei *miſericordiâ*, abſque ullâ ſatisfactione Chriſti, per meram peccatorum noſtrorum *condonationem*; aut per redemptionem quandam *univerſalem*. Cavendum δ. ab imaginationibus vanis, quibus redemptionem nobis pollicemur, ſeu ab *interceſſionibus* piorum Exod. VIII. 8. 28. 1 Sam. II. 25. ſeu à propriis *ſuſpiriis*, in horâ mortis: *eſto mihi Deus propitius* &c. Sed 2. adnitendum nobis, ut ſufficientem tempeſtivè hauriamus *cognitionem*, de naturâ noſtræ redemptionis, per ſatisfactionem & meritum Redemptoris Act. IV. 12. Joh. XIV. 6. 1 Tim. II. 5. idque, ne in *diverticula* ſeducamur. Hinc 3. id agendum nobis, ut habeamus A. *cognitionem* practicam & *experimentalem* peccati Luc. XV. 21. *peccavi Pater* Pſal. LI. 5. B. *ſenſum* miſeriæ, ex peccato indeclinabilis Rom. VII. 24. quo ex utroque, in nobis ſuccreſcat *agnitio* neceſſariæ nobis redemptionis. *Ibid. Quis me liberabit?* C. ſalutaris *deſperatio*, de propria & aliorum quorumvis *ſufficientiâ* ad noſtri redemptionem. *Ibid.* Pſal. XLIX. 8. 9. & CXXX. 3. & CXLIII. 2. D. *agnitio* ejus ſufficientiæ & plenitudinis, quæ ad redemptionem, eſt in Chriſto Jeſu Phil. III. 8. 9. Joh. I. 14. 16. Eph. III. 8. Pſal. LXXIII. 25. E. *Egreſſus* ad Chriſtum ſolum Phil. III. 8. 9. Joh. VI. 67. 68. Matth. XI. 28. F. *Conſenſus* in quasvis *conditiones*, ad redemptionis participium ab eo, à nobis ſtipulatas Luc. IX. 23. Gal. V. 24. G. Fiducialis *apprehenſio* ejus Joh. I. 12. & *acquieſcentia* in eo ſolo Jeſ. X. 20. Pſal. LXXIII. 25. De quibus ſuo loco diſtinctius.

8. Præſtat redemptis efficaciſſimum ſolatium. Argumenta conſolatoria.

L. *Octavo*, præſtat redemptis efficaciſſimam *conſolationem*, & quaſi panaceam, adverſus quodvis malum, in vitâ & in morte; quod 1. *Redemptorem* habeant Job. XIX. 25. Quod 2. *talem*, qui eſt *Deus altiſſimus* Pſal. LXXVIII. 35. Jeſ. XLIV. 6. 24. cum Rom. IX. 5. ac proinde *poteſt* liberare & liberabit; qui idem eſt *homo*, in *omnibus tentatus* ſicut ipſi, ut ipſis poſſit & velit *συμπαθεῖν* Heb. IV. 15. & II. 17. adeoque *θεάνθρωπον*. Quod 3. talem habeant Redemptorem, qui, cum ipſe peccatum *nom noſſet*, ſeipſum *ſubſtituit* univerſo eorum reatui, pro ipſis *factus eſt peccatum* 2 Cor. V. 21. imo *exſecratio* Gal. III. 13. ut omne exſecrabile ab ipſis tolleret. Rom. VIII. 1. Quod 4. talem habeant Redemptorem, qui *pretium* pro ſuo reatu præſtitit, ex divinæ juſtitiæ rigore, exacte *equivalens*, imo plane *infinitum*: cui proinde, ex ipſa Dei immota *juſtitia*, redemptio debeatur. Quod propterea 5. in ipſo ſibi ſuppetat *certa* redemptio 1 Cor. I. 30. *multiplex*, quin *omnimoda* redemptio Pſal. CXXX. 7. 8. adeo, ut extra ipſum *nulla* ſit redemptio Act. IV. 12. Quod 6. talem, qui pretioſo ſuo *ſanguine* 1 Pet. I. 18. 19. Act. XX. 28. ipſos ſibi acquiſivit *in peculium* Tit. II. 14. 1 Cor. VI. 19. 20. Quod 7. talem, qui curam eorum gerit, perinde *exactam*, ac ſui ipſius Pſal. CV. 15. Act. IX. 4. Matth. X. 40. & qui, uſque ad *capillum*, eos conſervat Matth. X. 29. 30. 31. & adverſa etiam, qualiacunque in eorum *emolumenta* dirigit Rom. VIII. 28.

Caſus in quibus ſolatium redemptio præſtat.

Proinde (1) ſi *morbus* urgeat, Redemptor morbos eorum in ſe ſuſcepit ac portavit Jeſ. LIII. 4. & ſanat *omnes* eorum *infirmitates* Pſal. CIII. 3. Matth. VIII. 17. Si (2) quorumvis neceſſariorum *egeſtas*; ipſe, *cum dives eſſet, pauper pro nobis factus* eſt 2 Cor. VIII. 9. Matth. VIII. 20. Si (3) *contemptus* & vilipendium, ipſe quodvis contumeliæ genus pro ſuis ſponte admiſit Pſal. LXIX. 8. 9. 10. Jeſ. L. 5. Si (4) *perſecutiones* atrociſſimæ, & ipſe eas admiſit pro ſuis Pſal. LXIX. 27. Pſal. XXII. 17. Si (5) *peccatum*, ipſe *factus eſt* pro ſuis *peccatum*, ut ipſi *fierent juſtitia coram Deo* 2 Cor. V. 21. Si (6) *mors*, ipſe pro ſuis *mortuus* eſt Rom. V. 6. 8. Si (7) æterna *condemnatio*, ipſe pro ſuis *factus eſt exſecratio* Gal. III. 13. Si (8) angores *animi*, & deſertiones ſpirituales; ejus anima pro ſuis *contriſtata eſt, uſque ad mortem* Matth. XXVI. 37. 38. ipſe, pro ſuis, à Patre ſuo deſertus, exclamavit: *Deus mi, Deus mi, quare deſeruiſti me!* Pſal. XXII. 2. Matth. XXVII. 46. Atque iſta omnia Redemptor pro ſuis, *ad hoc* admiſit, ut ſuos liberaret ab iſtis omnibus Jeſ. LIII. 5. Quanta, bone Deus, in his eſt redemptio! quantum in hac redemptione ſolatium! Modo certis indiciis perſuaſi ſint, quod SUUS ſit Redemptor, ut cum Jobo: *novi quod meus Redemptor vivat* Job. XIX. 25. & cum Paulo: *qui ME dilexit, & ſeipſum tradidit pro ME* Gal. II. 20.

9. Inculcat officia, poſt redemptionem obſervanda.

LI. *Nono*, inculcat, ut jam redemptionis participes facti, pro redemptis nos *geramus* Luc. I. 74. h.e. redemptionis *fines* per omnem vitam exprimamus: quod fiet, 1. etiam *poſt* redemptionem, cognitionem & ſenſum turpiſſimi & deteſtabilis peccati foveamus Rom. VII. 24. Pſal. LI. 5. utpote à quo, non niſi ipſiſſimus Dei filius, & quidem ſubſtitutus noſtro reatui, & perferens omnia, à nobis perferenda, redimere nos potuerit. Si 2. ob redemptionem noſtri, & Deum, ineffabili amore gratiaque, Redemptorem & redemptionem nobis procurantem Joh. III. 16. & Mediatorem redimentem, ingenti *æſtimatione* & affectu proſequamur Luc. VII. 47. Phil. III. 7. 8. 9. 1 Pet. II. 4. 6. 7. Si 3 redemptio, tanta mole, tanto pretio, nobis per filii Dei ſatisfactionem & meritum procurata, nos efformet ad profundam

humi-

humilitatem Gen. XXXII. 10. Si 4. nos faciat in omnibus *dependentes* à Deo & à Servatore, ejusque gratiâ 1 Cor. XV. 10. 2 Cor. III. 5. 6. cui ſecurè innitamur Cant. VIII. 5. Jeſ. X. 20. Si 5. nobis pium incutiat *ſtuporem*, de puriſſimâ Dei ſanctitate Hab. I. 13. deteſtatione peccati Pſal. V. 5. 6. 7. ſeveriſſimâ ejus juſtitia verſus peccatorem Levit. X. 2. 3. quam, in negotio redemptionis, longè præſtitit illuſtriſſimam Rom. VIII. 32. Si 6. quotidie nobis ob oculos ponat cogitandam & mirandam Dei *φιλανθρωπίαν* Tit. III. 4. incomprehenſibilem amorem Joh. III. 16. tenerrimam miſericordiam, verſus miſerum hominem Pſal. VIII. 5. Heb. II. 6. 7. quæ, ſi ullibi fulgent, ſaltem in redemptionis negotio Rom. V. 8. 1 Joh. III. 1. Si 7. nos efficaciter erigat ad *amorem* reciprocum, & ad ſtudium gratitudinis, pro tanto pretio, nobis partà redemptione Rom. VII. 24. & XII. 1. 2. 1 Cor. XV. 54—58. Luc. I. 68. 69. Si 8. in gratitudine nos inſtiget ad ſerium *ſtudium ſanctitatis* & juſtitiæ Luc. I. 74. Tit. II. 11. 12. 13. 14. 1 Cor. VI. 19. 20.

10. Excitat, quosvis imprimis Ecclesiaſtas, ut alios hujus redemptionis participes facere conentur.

LII. *Decimo*, exemplum Redemptoris & redemptionis Chriſti quosvis excitet, imprimis *Eccleſiaſtas*, ut, pro muneris, aut donorum ratione, alios redemptionis hujus participes facere, omni ſtudio conentur, Fundamentum hujus praxeos ſtruitur 2 Cor. V. 18. 19. 20. 21. Atque ut hoc promptius & animoſius agant; cogitent 1. quanto *fervore* redemptionis iſtud negotium Deus Opt. Max. ab æterno pacis conſilio, in hoc uſque tempus egerit, agat & acturus ſit, uſque ad finem ſeculorum Joh. III. 16. Rom. V. 8. cogitent 2. quanto *pretio*, filius Dei unigenitus redemptionem illam miſeris peccatoribus impetraverit 1 Cor. VI. 19. 20. 1 Pet. I. 18. 19. Act. XX. 28. Cogitent 3. ſibi redemptionis iſtud negotium, *διακονίαν τῆς καταλλαγῆς*, à Deo *impoſitum* eſſe 2 Cor. V. 8. 1 Cor. IX. 16. Cogitent 4. ſe, hac ratione, *συνεργοὺς* fieri Dei 1 Cor. III. 9. Imo 5. ſuo modo, *ſervatores* hominum cum Chriſto 1 Tim. IV. 16. Act. XXVI. 18. 2 Tim. II. 25. 26. Cogitent 6. præclaras *promiſſiones*, & ampliſſima hujus laboris præmia Dan. XII. 3. 1 Theſſ. II. 19. 1 Cor. IX. 17. 24. 25. 26.

Motivæ.

Qua autem ratione propagabunt redemptionem Chriſti, aliosque ſervabunt? A. *Verbum reconciliationis*, quod in eis Deus poſuit, *annunciando*; idque cum omni affectu & fervore 2 Cor. V. 19. 20. 2 Tim. IV. 2. B. Exemplis ubique *prælucendo* 1 Tim. IV. 15. 16. 1 Cor. IX. 20. 21. 22. C. Adverſa quævis pro hac aliorum redemptione *perferendo*: ut exemplo Chriſti, *patiendo* redimentis, & ipſi, ſuo modo, pro redimendis patiantur, & patiendo, quaſi *suppleant ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ, pro corpore ejus, quod eſt Eccleſia* Col. I. 24.

Media.

THEO-

VA1 1529342

Digitized by Google

Digitized by Google

163
D
8

Digitized by Google